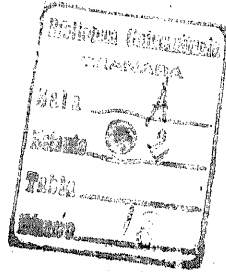

3-a-1-C

R. 1054

De il. Felipe de la Imp. de S. J. de Granada

B^{as}

ALPHONSI TOSTATI

HISPANI.

EPISCOPI ABVLENSIS, PHILOSOPHI, THEOLOGI,

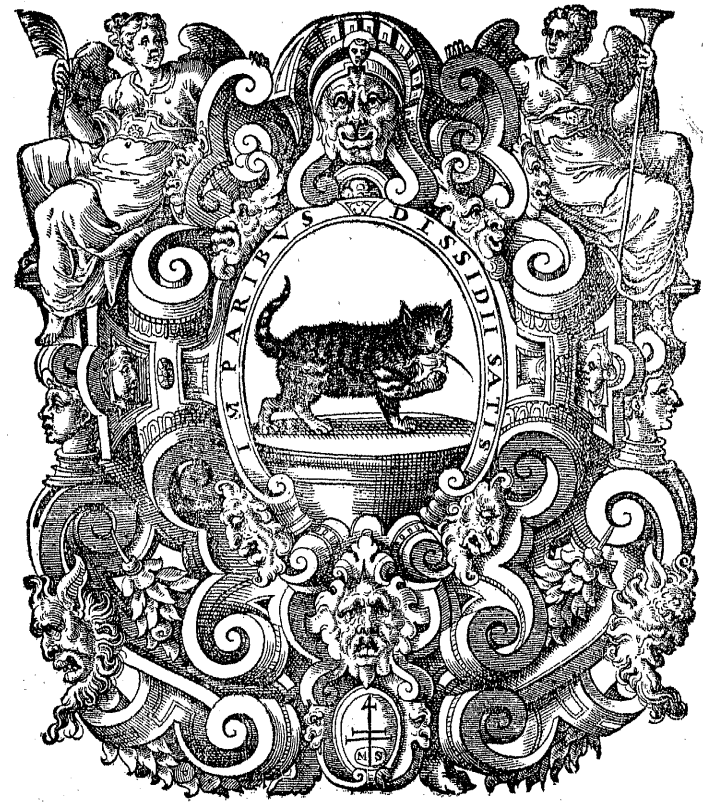
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Primam Partem MATTHÆI:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata,

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS, M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

400 40
MADE IN SPAIN

R. 1054

Dei Filij de la Imp. de Ind. de Granada

ALPHONSI TOSTATI

B^o

HISPANI.

EPISCOPI AVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,

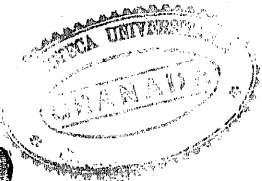
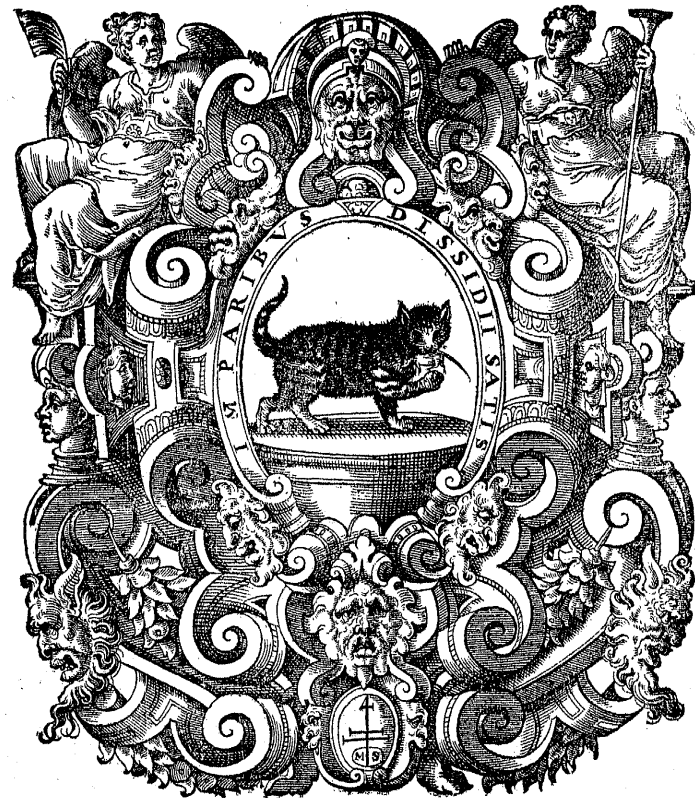
Ac Pontificij Juris, Cæfareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Primam Partem MATTHÆI:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata,

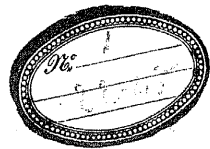
CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

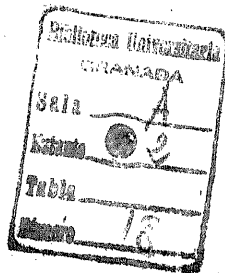

VENETIIS. M D X C V I.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

3-a 1-8

17 18

ALPHONSI
TOSTATI
EPISCOPI
ABVLENSIS

COMMENTARIORVM
in Sanctum Iesu Christi Euangelium
secundum Matthæum.

P R A E F A T I O.

VETERIBVS magna pro parte explicitis grauissimi laboris, longarumque vigiliarum, noua ipsa aggredimur. Supra vires quidem ne dum nostras, sed & maiorum opus est, ad quod charitas incitat, difficultas vero dissuadet. Fuerat autem in concussa semper nobis ista sententia (licet plurimorum importunis precibus laceffita) nūquam nisi a summo vertice, vsque ad calcem expletis veteribus, noua delibare. Tandem quotidianis amicorum flagitationibus inclinati: immo ipsa ratione cōiucti, omissis ad tempus veteribus, noua tentare diffinuiimus: vt rursus quodam postliminio reuersis, omissa explendi locus sit. Et quoniam ipsam nouorum sacram feriem intuentibus Euāgelici codicis dignitas prima se obtulit: ei (indignissimam licet) styli nostram operam primò commodauimus. Ad horum autem quandam generalem praelibationem de quibusdam dubitandum occurrit. Et quoniam hic vtriusque scripturæ articulus se magnus interposuit, de ipsis libris sacræ scripturæ quantum ad numerum, & ordinem, & eorum canonem inquirendum est.

*De numero, & diuisione librorum sacræ scripturæ.
Quest. I.*

QVAERITVR ergo primò, quot sunt libri sacræ scripturæ, & qui sunt ordines ipsorum librorum in canonibus suis. Ad primū dicendū, qd hic q̄rimus de libris vtriusq; testamenti simul noui, & veteris, qui variè computantur. Quidā dicunt quinquaginta libros sacræ scripturæ esse: & dicunt eos significatos p̄ quinquaginta ansulas, q̄ erant in ora cuiuslibet cortinæ tabernaculi Moyſi. Exo. 26. Et istā cōputationē tenet Petrus in Aurora. Dicēdum Alph. Tost. super Matth. Prefat.

tū, qd non est conueniens: quia necesse est, qd aliquos libros diuidat, & aliquos vniat. Nā si computetur s̄m aliā cōputationē, nō diuidendo libros, nisi s̄m qd cōiter accipitur, nō poterit pueniri nisi ad 44. libros, & deficiunt sex, vt infra declarabit. Ad hoc ergo, qd suppleat istos sex, necesse est, qd diuidat aliquos libros, qui non consueuerunt diuidi: de quibus est vnus in veteri testō. s̄. liber 12. prophetarū minorū. Duo autē sunt in nouo. s̄. liber Epistolarū Pauli, & liber canonicarū Epistolarum. De libro duodecim prophetarū minorum dicendū, qd vnus est in veteri testō: & sic ponitur à Iudæis in canone suo, vt ait Hieronymus in prologo

A Galea-

Galeato super libros Regum, qui incipit: Viginti & duas literas; licet intra istum librum quilibet illorum duodecim prophetarum librum proprium habeat: q propter paruitatem per se nomen voluminis non me retur. Si autem isti diuidant libri duodecim prophe tarum, oportet illum diuidi in duodecim iuxta nume rum ipsorum prophetarum, & tunc non solum erunt. 50. sed. 55. libri. In nouo testō Epistolę Pauli vnū uolu men dicuntur. Si tamē diuidantur oportet diuidi in quatuordecim; quia sunt quatuordecim Epistolę. s. vna ad Romanos, duę ad Corinth. vna ad Gala. vna ad Ephē. vna ad Colossen. vna ad Philip. duę ad Thes. duę ad Timo. vna ad Titū. vna ad Philim. vna ad Hæ bręos: & tunc non solum erunt. 50. libri, sed. 57. Secun dus liber noui testamenti, qui diuidi potest, est canoni carum Epistolarum, qui si diuidatur, potest dupliciter diuidi. Vno modo, q diuidatur in quatuor; quia fue runt quatuor. scribentes canonicas Epistolas. s. Iaco bus, Petrus, Ioannes, Iudas, & hoc modo non comple bitur numerus quinquaginta librorum, sed solum per uenietur ad 47. Secundo modo potest diuidi liber iste per numerum ipsarum canonicarum Epistolarum, & sunt septem, s. vna Iacobi, duę Petri, tres Ioannis, & vna Iudę. Et hoc modo poterit peruenire numerus li brorum ad quinquagennatum, manentibus Episto lis Pauli indiuisis, sub vno. s. volumine; manentibus et duodecim minoribus prophetis indiuisis. Sed ista diui sio canonicarum Epistolarum esset tunc irrationabi lis valde, quia eadem ratione deberet diuidi liber Epi stolarum Pauli, in quatuordecim libros cũ sint qua tuordecim Epistolę. immo rōnabilior erāt ista diui sio; quia quilibet Epistolarum Pauli, vt cōiter, est ma ior, quā quilibet canonicarum Epistolarū, & sic rō nabilius fortiretur nomen libri. Ista ergo cōputatio li brorum non est conueniens. Sunt alij duo modi com putandi, qui non differunt nisi in libris veteris testamē ti. Nam libri noui testamenti ab omnibus ponuntur esse octo, s. quatuor libri Euangeliorum, & vnus A ctū Apostolicorum, & vnus Epistolarum Pauli, & vnus Canonicarum Epistolarum, & vnus. s. Iōā. Apo calypsis. Circa diuisionē librorum veteris testamenti est diuersitas: quia aliter solemus nos cōiter compu tare, & aliter Iudęi. Rō diuersitatis est: quia aliqui libri apud nos habentur, qui nunquā apud Hebręos inue niuntur, sicut liber Sap. & Ecclesiasticus, & secundus liber Machab. vt ait Hieron. in prologo Galeato. Secū da diuersitatis rō est: quia quidam libri, licet apud He bręos inueniantur, tamen in suo canone non ponuntur, sicut liber Iudith, & Tobia, vt ait Hier. in eodem prologo Galeato. Computatio autē nostra cōis est; q computentur omnes libri quorquot Ecclesia legit, & suscepit, cuiuscunq; ordinis, uel canonis sint: etiam si apud Iudęos in apocryphorum numero deputetur, etiam q isti libri cōputentur secundū sectiones, quas cōiter apud Latinos, & Gręcos hnt. Et hoc mō inue niuntur. 44. libri. s. 30. & sex veteris testamenti, & octo noui testamenti. Et cōputatur sic. s. quinque libri Moy si, vnus liber Iosue, vnus Iudicū, vnus Ruth, quatuor libri Regū duo libri Paralipomenon, 3. libri Esdrę ap ponentes ibi vnū ualde apocryphū de quo Ecclesia nunquā curauit, nec legit, nec quisquā doctorū solē nium illum vnquam allegat: ideo nec nos in numero librorum ponimus: vnus liber Dauid, s. Psalmodum, qui licet apud nos in vñ Ecclesię sit in multis partibus diuisus, & apud Hebręos quinque incisionibus habeat tur distinctus, utrobique tñ vnus liber dicitur: vnus liber Tobia, vnus Iudith, vnus Esther, duo libri Ma chabæorum, tres libri Salomonis, s. Parabola Ecclesia stes, & Cantica Canticorum, vnus liber Iob, vnus Sa pientię, vnus Ecclesiastici, qui vocatur. Iesus filius Si

Quo sunt libri noui te stamenti.

rach, quatuor libri Magnorum prophetarum. s. Isa. Iere. Ezech. Daniel. vnus liber Threnorum, s. lamen tationum Iere. quasi à libro prophetię suę distinctus est, vnus liber Baruch, qui fuit notarius Iere. vnus liber duodecim prophetarum minorum, qui omnes sub vno clauduntur uolumine. Et sic sunt simul. 36. Dein de octo libri noui testamenti, & complement numerū. 44. librorum totius sacrę scripturę. Alij ponunt solum triginta libros totius scripturę nouę, & ueteris. s. vigin ti, & duos libros veteris testamenti, & octo noui testa menti. Qui quomodo computentur, patet per Hiero nymum in prologo Galeato, & declarabitur sequenti quæstione. Alij ponunt triginta, & duos libros noui, & veteris testamenti, scilicet, octo nouos, & vigin ti. quatuor veteris: de quibus Hieronymus in dicto pro logo, & patet sequenti quæstione.

De ordine librorum veteris testamenti. Quæst. 11.

Q V A E R I T V R de ordine librorū, & cano ne veteris testamenti. Nā licet hic agatur de nouis: quia tamen hic est quædam prælatio generalis totius sacrę scripturę, dicitur saltem breuissimē de veteribus. Pro quo sciendū, q Iudęi libros, quos ponunt in canone numerant, quos autem non ponunt, non numerant. Ad hoc intelligē dum considerandum quid dicatur canon librorum. Sciendum, q canon nomē Græcum est, & significat regulam Latine. Et secundum hoc dicuntur illi libri esse in canone, qui ab omnibus regulariter recipiuntur & approbantur, nec audeat quisquā auctoritati illorū resistere. Isti sunt, de quibus Ecclesia mater nostra, tñ nūc, quā in veteri testō semper Spiritu sancto dire cta, quæ nec unquam errat, nec errare pot. nunquam dubitauit, nec dubitat, sed credit certissimē nihil falsi in illis contineri, nec scriptores eorū in aliquo menti ri potuisse, vt pote, quia à Spiritu sancto scribendo re gēbantur: iuxta illud. 2. Pet. c. 1. d. Non enim uoluntate humana allata est aliqñ prophetia: sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei hoies. De isto canone loquitur Augu. in Epistola cōtra Viuentium Donati stam, & hñ in Decr. dist. 9. c. ego autē. s. Ego autē illis li bris, qui canonici nominantur, hanc fidē adhibere di dici, vt nullum scriptorē eorū credā potuisse mēiri. Ceteros autē ita lego, vt quantacunque sanctitate, aut doctrina polleant, non credā ita esse: quia sic illi dixe runt. Q. d. Non obligamur credere scripturis aliquo rū doctorū, quantacunque sint sancti, vel eruditi: nisi inquantū firmiter probant. In libris autē, qui sunt in ca none scripturę necesse est credere illis, qualitercun que dicāt, nec oportet petere aliqñ probationē dicto rū. Immo non solum necesse est credere illis: sed et ne cesse est credere, q impossibile est in illis esse menda ciū. Hanc certitudinē hēt Ecclesia de istis libris, quos ponit in canone: quia certa est, q scriptores eorū Spi ritu sancto inspirati scripserunt. Et et certa est, q pos tea nihil ab emulis aut hereticis, vel infidelibus illis li bris additum, vel subtractum est vel mutatum: sed ma nent in eadem integritate, & puritate in qua scrip to res eorū illos tradiderunt. Et de hoc est certa Ecclē sia: quia originalia eorum incorrupta reserua fuerūt semper sub magna custodia, & diligentia in ipso sa crario templi apud Iudęos: ita, vt nihil liceret hæreti cis, aut maleuolis corrumpere in illis. Ita dicit Augu. 17. de Ciuit. Dei loquens de libro iusti Henoch, quem allegat. Beatus Iudas in Canonica sua. Et sic erat liber ille authenticus, & probatissimus: quia aliās non alle garetur in sacrā scriptura, quæ est certissima. Postea ta men deuenit liber ille in manus hæreticorum, & cor ruperunt eum, addentes multa falsa: ideo postea Ec clēsia

Alia diuisio secundū alios.

clesia reiecit eū de numero librorum suorū, & nemo iam ei adhibet aliquam fidem: quia potius uoluit pri uari doctrina illius libri, quæ bona erat: quā q pro pter illam aliqua falsitas admixta reciperetur. Nā me lius erat Ecclesię et perdere mediā partē librorū sa crorum, immo et oēs libros, q permittere in illis vni cum mendacium, et leuissimum. Nā si unicum mēda ciū concedatur ibi esse, de oibus partibus scripturę dubitabitur, an ueræ sint. Et cũ illæ non possint proba ri: quia solum fide constant, manerent oēs dubiæ, & sic esset fides de dubiis, quod est rationem fidei. Nā de ratione fidei est firmissima adhesio sine ulla dubita tione: quia qui dubitat non fidelis sed infidelis dñ: vt patet extra de her. c. 1. f. Dubius i fide infidelis est. Nul lo ergo modo concedendum est, q in aliquo libro sacrę scripturę aliquid mendacium et leue possit esse: quia sic fides tota periret, & tota auctoritas scriptu ræ. sicut ait Aug. in Epistola ad Hieronymū. & hñ in Decr. dist. 9. c. si ad sacras. s. Si ad sacras scripturas mē dacia etiam officiosa admittimus, quæ illis manebit auctoritas? aut quo pondere hæreticorum confunde tur improbitas? Istum autem modū conseruandi li bros sacrę scripturę, ne possent corrumpi, tigit Deus Deuteronomij. c. 7. Vbi iubet, q cum rex fuerit posi tus in solio regni sui, describet sibi Deuteronomij hu ius legem accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiti cæ tribus. Et sic non solum uoluit, q describeret Deu teronomiū, sed etiam q illud esset ab exemplari, qd habebat Leuitæ. s. quia illud erat incorruptum. Ita de omnibus libris aliis intelligendum est. Nam iusserat Deus istum librum seruari in latere arcę, Deuterono mij. 3. Ita credendum q Iudęi de aliis facerent. Hoc mō certa est Ecclesia, q in libris sacris nihil falsitatis admisceri potuit. Hos autem posuit in canone. i. ordi nauit recipiendos esse regulariter, & legendos, & à ne mine respiciendos, aut negandos sub poena infideli tatis, & rebellionis. Alij sunt libri, qui licet ab Ecclē sia teneantur, in canone tñ non ponuntur: quia non adhibet illis Ecclesia hanc fidem: nec iubet illos regu lariter legi, aut recipi, & non recipientes non iudicat inobedientes, aut infideles. Hoc autē est pp duo. Primò quia Ecclesia non est certa de auctoribus eorū: iō ne scit, an Spiritu sancto inspirati scriptores eorū dictaue runt eos. Nam tota auctoritas librorum sacrę scriptu ræ ex hoc prouenit, quia firmiter tenemus scriptores illos nihil de proprio ingenio scripisse, sed solum, q dictabat illis Spiritus sanctus. 1. Pet. 1. Hoc primū intel ligentes, q omnis prophetia scripturę propria inter pretatione non fit. i. hoc præsupponendū est, q pphet ia sacrę scripturę. i. tota ipsa quæ dñ prophetaliter scripta, non sit propria interpretatione. i. non sit ex p prio ingenio, vel opinione eius qui scripsit: sed solum Spiritu sancto. Et sequitur. Non enim uoluntate hu mana allata est aliquando prophetia. i. non ex deside rio nostro, nec ex ingenio allata est pphetia. i. scriptu ra prophetica: sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt Sancti Dei hoies. s. oēs scriptores sacrę scripturę, quā B. Petrus uocat ibi prophetiam, inspirati sunt à Deo ad scribendum quicquid scripserunt. Iō impossibile erat eos errare: quia tunc Deus erraret, qui loquebat per eos. Aliqui errant circa hoc putantes illud dictum B. Petri intelligi de solis scripturis prophetarum, sicut Iā. Ierem. & similia. Sed falsum est, quia non est iste modus in scriptura, nec apud antiquissimos vo candi aliquem librum prophetalem. Quod patet, q libri quatuor Regum, & Iosue, & Iudicum, & Ruth uocantur libri prophetales apud omnes Hebręos, & ita etiam Hierony. uocat, ponens istos in ordine libro rum prophetalium in suo prologo Galeato. Et sic prophetia scripturę dicitur secundum Beatum Petri Alph. Toff. super Matt. Præfat.

A tota scriptura sacra, quæ prophetice scripta est. s. per reuelationem Spiritus sancti. Et specialem cōcursum eius cum scriptore, ne in aliquo errare possēt. Cū au tem dubitatur circa aliquos libros de scriptoribus eorum, an Spiritu sancto moti sint, adimitur auctori tas illorum, & non ponit illos Ecclesia in canone li brorum suorum. Secundò, quia Ecclesia nō est certa circa tales libros, an ultra id, q habuerunt à proprijs aucto ribus hæretici aliquid miscuerint, vel subtraxe rint. Tales autem libros Ecclesia recipit permittens eos singulis fidelibus legere: ipsa quoque in officijs suis illos legit propter ualidā deuota, quæ in illis ha bentur. neminem tñ obligat ad necessariò credendū id, qd ibi hñ: sicut est de libro Sapientię Salomonis, & de Ecclesiastico, & de libro Machabæorum, & de Iu dith, & de Tobia. Isti enim licet à Christianis recipiā tur, & probatio ex eis sumpta sit aliquantulum effica x: quia Ecclesia istos libros tenet, contra hæreticos ta men, aut Hebręos ad probandum ea, quæ in dubium ueniunt, non sunt efficaces: sicut ait Hieronymus in prologo super Iudith, scilicet, apud Hebręos liber Iu dith inter agiographa legitur, cuius auctoritas ad ro boranda illa, quæ in contentione ueniunt minus idonea iudicatur. His præsuppositis dicendum, quod in veteri testamento quidam libri ponuntur in cano ne, quidam non. Illi qui non ponuntur sicut Iudith, & Tobias, & duo libri Machabæorum, Sapientia, & Ecclesiasticus non habent inter se aliquem ordinē, vel diuisionem, qui autem ponitur in canone, habet ordinem. Sciendum autem, quod libri positi in cano ne habent tres ordines, primus est legalis, secundus prophetalis, tertius agiographorum. In primo ordine legalium ponuntur soli quinque libri Moy si, qui apud Iudeos uocatur thorach. i. lex. Alij uocant eos humas, id est, quinarium, quia quinque libri sunt. Et huic no mini correspondet quoddam nomen Græcum apud nos. s. Pentateuchus, qd interpretat. i. quinque libri legis. Et isti sunt Genesis, Exodus, Leuiticus, Numerus, & Deuteronomiū. Qui uocant legales, eo q solā legē cōtinent, vel saltē principaliter legē, cum in eis inter dū quædā ipsorum historię inserentur pertinētēs inter dū ad eos, quibus dabatur lex. Ordo scđs librorū uocatur prophetalis, siue prophetarū, & continet li bros octo. Primus est liber Iosue, secundus est liber Iu dicū, cũ quo ponunt librū Ruth, tertius est liber Sa muel, quē nos uocamus primū, & s. m. libri Regum: quartus est liber Melachim. i. liber Regū. Vel secun dū alios liber Malachoth. i. regnorū. Sed vt ait Hiero nymus melius uocatur liber Melachim. i. Regū, quā Malachoth. i. regnorū: quintus est Iāias: sextus Ierem, septimus Ezechiel: octauus liber duodecim prophe tarum minorum, qui apud Hebręos vnū uolumē est. Liber autē Danielis non ponitur inter prophetales, sed inter agiographos in tertio ordine: licet ille pphet a fuerit. Cā huius declarata est supra prologū Galea tū. Tertius ordo librorū est agiographorum: & in hoc ordine sunt nonē libri, primus est liber Iob: secundus liber Dauid, psalterium, qd apud Hebręos quinque incisionibus diuisum est: vno tñ uolumine cōprehen ditur: tertius est liber Prouerborū, qui est primus de tribus libris Salomonis, & apud Hebręos uocatur mis le. id est, parabola: quartus liber est Ecclesiastes ipsius Salomon, qui apud Hebręos uocatur choeler, apud Gręcos Ecclesiastes, apud Latinos concionator. Ma net tamen nobis in vñ nomen Græcum: quia gręci prius imposuerunt nosā istis libris, quā perueniret ad Latinos: ideo pleraque eorū manent semp apud nos: quintus est Cantica Canticorū, qui Hebraicē uocatur sirhasim: sextus est Daniel: septimus est liber Paralip om, diuisus apud nos in duos, qui apud Hebręos uo catur

atur Dibrethamim, id est, verba dixerunt, apud Græcos vocatur Paralipomenon, & est genitivus pluralis numeri participii, & interpretatur omissorum, vel relictorum: quia ibi agitur de suppletionibus omissorum in aliis libris: idem Hieronim. vocat eum chronicon totius diuinae scripturae. Octauus est Esdras, qui in duos libros diuisus est, & sub eo continetur alius liber Nemeia. Nonus est liber Esther. Et ita completur tertius ordo agiographorum. Sunt ergo tres ordines librorum veteris testamenti: & in primo continentur quinque libri: in secundo octo: in tertio novem, & ita sunt vigintiquo libri. Alij autem ponunt in tertio ordine. r. i. libros, scilicet, cum prædictis ponunt librum Ruth, distinguentes eum ab alio Iudicum, ponunt etiã librum Threnorum, siue lamentationum Ierem. qui vocatur apud Hebraeos Cinoth, distinguentes eum à libro prophetiarum Ierem. & sic sunt 24. libri in canone veteris testamenti. De his omnibus Hieronymus in prologo Galeato. Multa dubia circa hæc restabant, scilicet, quare sint tres ordines librorum, & non plures; nec pauciores; & quare quidam legales, alij prophetales, alij agiographi appellantur, & non omnes eodem nomine, & quare isti ponuntur in isto ordine, & non in alio, & sic de multis alijs dubiis, q̄ in præfati omittuntur, de quibus latissime declarauimus in expositione prologi Galeati, qui totus est de hac materia, & ponitur in principio primi libri Regum.

De ordine librorum noui testamenti. Quest. I II.

QVAERITVR quis ordo sit librorum noui testamenti, & an ibi sit canon diuisus in ordines, sicut in veteri testamento. Dicendum, quod sicut declaratum est in præcedenti questione, quidam de libris veteris testamenti ponuntur in canone, qui distinguuntur in tres ordines, ut dictum est. Alij ponuntur extra canonem, & omnes isti uocantur apocryphi. Nunc autem dicendum, quod in nouo testamento non possunt assignari tales distinctiones, scilicet, quod quidam libri sint in canone, & alij extra canonem, qui sint apocryphi: quia in nouo testamento nullus liber apocryphus est: sed omnes canonici, ita quod necesse est illis firmissime adhiberi fidem: fuerunt tamen aliquando in Ecclesia libri apocryphi, qui rehebantur tanquam libri noui testamenti, sed iam non sunt. Vnus erat liber Pastoris. Iste fuit factus non multo tempore post Sanctum Petrum tempore Pij Papæ, & martyris, Nam tunc apparuit Hermeti angelus in habitu pastoris, & reuelauit ei, quod Pascha Resurrectionis Dominice die dominico celebranda erat: quia tunc in Ecclesia dubium magnū erat, quod die deberet celebrari, & an nos deberemus celebrare Pascha cum Iudæis sicut Christus celebravit, vel alio tempore. Et quia angelus apparuit in habitu pastoris, liber de reuelationibus eius conditus tunc ab Hermete uocatus est pastor. De hoc patet in legenda Pij Papæ & martyris in libro primo historiae tripartite. Iste liber Pastoris à principio fuit habitus in magna ueneratione in Ecclesia, & uolebant eum ponere in numero librorum sacre scripturae, quia erat de angelicis reuelationibus, quia tamen in eo reperiuntur aliqua dubia, & aliquo modo non concordantia sacre scripturae. Ecclesia illum reprobauit. Et de hoc facit mentionem Hieronymus in prologo Galeato, dicens: Igitur Sapientia, & Iesu filij Sirach liber, & Tobias, & Pastor non sunt in canone, scilicet, iste liber Pastoris non ponitur in canone sacre scripturae. Alius liber fuit à principio in Ecclesia de conuersatione Pauli, & Teclæ, & de Baptismo Leonis, & habet

Fuit ibi multa de laudibus Pauli, & Teclæ, & dicebatur, quod Beatus Lucas adiderat istud uolumen: & erat à principio dubium in Ecclesia an deberet poni inter libros sacre scripturae, cum esset de rebus pertinentibus ad Paulum. Quia tamen erant ibi multa suspecta de falsitate, non fuit positus: licet apud plurimos in magna reuerentia haberetur. Postea uero contemptum est quendam Aphricanum presbyterum illum adidisse, ut ait Tertulianus doctor Aphricanus. De hoc etiam Hieronymus in libro uirorum illustrium: c. de Beato Luca sic ait: Igitur de laudibus Pauli, & Teclæ, & totam baptizati Leonis fabulam inter scripturas apocryphas computemus. Sed & Tertulianus uicinus apostolorum refert presbyterum quendam in Asia specialiter Pauli amore conuictum apud Iohannem, quod auctor esset libri, & confessum se Pauli amore hoc fecisse: ideo de dignitate sacerdotali fuisse deiectum. Plures autem alij fuerunt libri apocryphi à principio Ecclesiæ, quorum nullum Ecclesia in numero librorum suorum suscepit. Et sic non manet nunc liber aliquis apocryphus inter libros noui testamenti. Aliquis dicit, quare inter libros noui testamenti non sunt aliqui apocryphi, ut Tobias, Iudith, & alij de quibus Hieronymus in prologo Galeato. Ad intelligentiam huius considerandum, quod libri dicuntur apocryphi dupliciter. Vno modo, quia non constat de eorum scriptoribus, an Spiritu sancto dictante scripserint, & etiam non constat de omnibus, quæ in eis habentur, an uera sint. Non est tamen in eis aliquid, quod manifeste falsum sit, uel quod valde suspectum sit de falsitate. Alio modo dicuntur libri apocryphi, de quorum auctoribus non constat, an à Deo sint inspirati, & insuper multa, quæ habentur in ipsis libris, uel sunt manifeste falsa: uel de errore ualde suspecta. Accipiendo primo modo libros apocryphos, scriptura non ponit illos in canone librorum suorum, ita ut debeat illis fides ex necessitate adhiberi: permittit tamen uolentibus legere, & legantur, quia non uidetur in eis seculi aliquod inconueniens: ipsa quoque Ecclesia illos legit. Accipiendo secundo modo apocryphos libros, non solum Ecclesia non ponit illos in canone, immo nec aliquo modo ponit eos cum libris suis, nec legit, nec legentibus fauet: licet non omnino prohibeat. Annunciat tamen illis libros illos esse suspectos ualde de falso, ut caueant quando legentur, & uideant quibus fidem adhibeant. Primo modo sunt apocryphi libri quidam, qui ponuntur extra canonem veteris testamenti, computantur tamen inter libros sacre scripturae, scilicet, liber Sapientia, & Ecclesiasticus, & Iudith, & Tobias, & libri Machabæorum: de auctoribus enim horum non constat Ecclesiæ: an Spiritu sancto dictante scripserint: non tamen reperit in eis aliquid falsum, aut ualde suspectum de falsitate, sed potius in eis est doctrina copiosa sancta & deuota: ideo Ecclesia legit illos, & computat inter libros suos. Sic dicit Hieronymus in prologo super Iudith, qui incipit. Apud Hebraeos, scilicet, quod liber Iudith, qui est unus de apocryphis ab Ecclesia recipitur: quia Synodus Niceana legitur eum inter libros sacre scripturae computasse. Secundo modo accipiendo libros apocryphos, Ecclesia non ponit illos inter libros suos nec legit, nec uideatur fauere manifestis erroribus. Sic autem erat liber de laudibus Teclæ & Pauli, & de Leone baptizato, & liber Pastoris de quibus supra diximus, ideo Ecclesia non recipit eos inter libros suos. Et ob hoc in nouo testamento non reperiuntur libri apocryphi: quia non ponuntur inter libros scripturae apocryphi nisi primo modo, tamen nulli tales reperiuntur in nouo testamento, sed apocryphi secundo modo. Ideo Ecclesia reiecit eos omnino. In veteri etiam testamen-

Duo* modis dicitur apocryphus alius liber.

stamento non ponuntur apocryphi primo, sed secundo modo. Quod patet, quia liber quatuor Esdræ, qui sic vulgariter appellatur, eo quod continet aliqua factis suspecta, reiectus est de libris veteris testamenti, & raro reperitur in Bibliis: nec est aliquis doctorum, qui unquam illum curauerit exponere, ne uideretur in hoc fauere sibi. Nunquam etiam allegatur ab illis intelligentibus, & Ecclesia nunquam illum legit, sicut legit alios apocryphos, de quibus supra dictum est. Considerandum ueterius, ut magis intelligatur quid sit liber apocryphus, quod vulgariter solemus uocare apocryphos secundo modo supra posito. Et sic quidam large loquentes uocant libros doctorum interdum apocryphos, si in illis aliqua sint de falso suspecta. Et iura interdum isto modo loquuntur, sicut patet in Epistola Gelasij Papæ, in qua ponuntur libri approbati, & reprobat, & dubij, & habetur in Decretis. distin. 15. cap. Sacra Romana, & ibi ponitur itinerarium Clementis liber apocryphus, & tamen iste ad libros doctorum pertinet. Dicendum tamen, quod proprie accipiendo librum apocryphum solum uocatur hic apocryphus, de quo putatur ab aliquibus, quod Spiritu sancto dictante, auctor eius illum scripserit, & tamen hoc non constat, & insuper in illo libro reperitur aliqua de falso suspecta. Talis autem dicitur liber apocryphus secundo modo respectu librorum sacre scripturae. Nam si constat de aliquo libro, quod scriptus sit ab aliquo auctore solum per humanam peritiam, & non ex reuelatione diuina, qualicumque ille liber sit, siue uerus, siue falsus, siue dubius, nunquam uocabitur proprie apocryphus. Dicendum etiam, quod in sacra scriptura nunquam ponitur aliquis liber scriptus ab aliquo doctore per solam peritiam humanam, etiam si de singulis scriptis in illo libro constaret certissime, quod erant uera, & necessaria. Ratio huius est, quia certitudo sacre scripturae est in gradu altissimo, ideo debet esse tradita per medium certissimum, & infallibile, & illud est lumen supernaturale per reuelationem illustrans intellectum scriptoris sacre scripturae. Certitudo autem qua habetur per humanam peritiam quantumcumque sit magna, non habetur nisi ex lumine naturali intellectus, & illud potest deficere, etiam si homo sit excellens: cum ipsi uiri eruditissimi interdum errent, sicut dixit Oratius de Homero maximo poetarum, quod interdum bonus dormitat Homerus. Et sic nihil traditum per humanam ingenium potest ad tantum certitudinis gradum peruenire, quin aliquo modo possit de illo dubitari. Sed de eis, quæ traduntur in sacra scriptura, nullum dubium esse potest, etiam si illa non probentur: ideo libri confecti per solam sapientiam humanam quantumcumque sint certissimi, non possunt poni inter libros sacre scripturae, & consequenter libri facti à doctoribus, siue ueri, siue falsi, siue dubij, non uocantur proprie apocryphi: quia liber apocryphus proprie dicitur, prout opponitur certitudini sacre scripturae, de cuius libris constat, quod per Spiritum sanctum scripti sint, & quod non sit in eis aliquid de falsitate suspectum. Vocatur ergo proprie apocryphus liber de laudibus Teclæ, & liber Pastoris, quia de his credebatur à multis, quod scriptores eorum per Spiritum sanctum scripserint, & tunc debebant poni inter libros sacre scripturae. Quia tamen non constat de hoc, & insuper in eis quædam de errore suspecta sunt, non adhibetur eis fides, quæ adhibetur libris sacris, & quantum ad hæc sunt proprie apocryphi. Ad questum principale dicitur, quod non potest esse talis habitudo omnino inter libros noui testamenti, sicut inter libros veteris testamenti: quia ibi sunt quidam in canone, & alij extra canonem, scilicet, apocryphi, in Alph. Toft. super Matt. Præfat.

A nouo autem testamento nulli sunt apocryphi, qui possint poni extra canonem, ut declaratum est. Dicendum autem, quod omnes libri noui testamenti sunt in canone, scilicet, quia omnes ab Ecclesia recipiuntur regulariter, & leguntur, & omnes illi ex necessitate sub pena infidelitatis fidem certissimam adhibere tenentur. Non est tamen in isto canone distinctio trium ordinum sicut in libris veteris testamenti, ut diximus in præcedenti questione: quia ad hæc oportebat esse differentiam magnam in dignitate librorum, sicut in veteri testamento legales ualde excedunt in auctoritate super prophetales, & prophetales super agiographos. Item est diuersitas quantum ad auctores, quia quorundam habentur certi auctores, scilicet, legalium, & prophetalium, agiographorum autem non semper reperiuntur certi auctores. Et alia multa differentia sunt inter eos, de quibus declaratum est late in prologo Galeato. Iste autem differentia non reperiuntur ita plana in libris noui testamenti, ut infra declarabitur, ideo non assignantur hic tales ordines. Item in veteri testamento sunt multi libri, & ob hoc conueniens est assignari differentiam ordinis in canone eorum: in nouo autem testamento sunt paucissimi, ideo non potuerunt ibi esse ordines tales. Nam si in canone noui testamenti esset aliquis ordo: solum ille esset propter dignitatem differentem, & essent duo ordines. Vnus, in quo ponerentur quatuor euangelia, quæ alios libros dignitate excedunt: in secundo ordine ponerentur omnes alij libri, quia non est inter eos differentia dignitatis. De quo magis dicitur infra in quadam questione.

Distinctio librorum sacre scripturae in quatuor ordines. Quest. I III.

QVAERITVR, dato quod libri noui testamenti non possint distingui per tres ordines canonis, sicut libri veteris testamenti, an possint distingui per legales, & sapientiales, &c. sicut illi. Respondendum, quod ista distinctio bene conuenit libris noui testamenti. Pro quo sciendum, quod omnes libri veteris testamenti tamen existentes in canone, quam apocryphi distinguuntur in quatuor ordines, licet isti ordines non faciant canonem, scilicet, legales, prophetales, historici, & sapientiales. In primo ordine ponuntur soli quinque libri Moyse, quia illi proprie uocantur lex. Licet enim interdum ibi inserantur historici: quia tamen pertinent ad legis rationem aequaliter, quæ ibi præcipue traduntur, dicuntur totaliter esse legales. Verum est autem, quod etiam in alijs libris sacre scripturae interdum ponuntur mandata Dei, quæ sunt leges, quia tamen illi libri non principaliter mandata continent, non uocantur legales. In secundo ordine, scilicet, prophetalium ponuntur quatuor prophetae maiores, scilicet, Isaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel. Ponuntur etiã duodecim prophetae minores. Ponitur etiã liber Baruch, qui propheta fuit, & notarius Ieremias. Ponitur etiã ibi liber Threnorum, non quod directè continet prophetiam, sed quia est pars quædam decima de fine libri Ierem. qui ponitur inter prophetas. Considerandum autem, quod aliter uocamus libros prophetales, quæ uocent Iudæi, & etiam Hieronymus in prologo Galeato, ubi in ordine canonis facit mentionem de libris prophetalibus, & inter illos ponuntur Iosue, Iudicij, & Ruth, & libri Regum: isti tamen non uocantur hic prophetales, sed historici. Diuersitas est, quæ hic accipitur liber prophetalis, qui ab aliquo propheta scriptus est, &

Librorum ueteris testamenti quatuor ordines.

facra scriptura excellit hominem, tanto scientias humanas excellit sacra scriptura: non quidem quantitate, sed proportionaliter, quia alias excederet illas in infinitum, cum Deus excellat hominem in infinitum. Nulla tamen creatura quantumcunque perfecta excellit alteram in infinitum, quia nulla creatura est infinita. Secundò est excellentia ex parte modi certificandi, vel tradendi. Nam tota certitudo scientiarum humanarum est per lumen intellectus, secundum quod cognoscuntur per se nota, & ipsas res dubias resolvimus usque ad per se nota, & facimus eas videri ipsi intellectui, sicut res per se notas, & sic conscribuntur conclusiones scientificæ. Istud autem lumen intellectus humani est parvum, & potens deficere, cum sit quædam creatura: maxime quia anima nostra est infirma omnium intelligentiarum: & est in confusione intelligentiæ, & corporis: ut patet in libro de Causis, & sic potest in multis deficere, ideo res ab ea inuenta non erunt omnino perfectæ, sed adhuc de eis poterit dubitari; medium autem tradendi sacra scripturam est per Lumen increatum, quod illustrat scriptores eius. Et sicut lumen illud non potest deficere, ita nec scriptores in quantum diriguntur ab illo possibile est errare, aut mentiri: cum tota scriptura sit prophetia quædam, sicut accipit Beatus Petrus 2. Pet. primo, non quidem in quantum tota agat de revelationibus circa res futuras, quod nos strictè vocamus prophetiam, sed sicut ille, qui prænuñciat futura vocatur propheta, quia non potest illa nisi Spiritu Sancto revelante prædicere: ita cum tota scriptura sacra fuerit scripta solum Spiritu Sancto revelante, & dirigente scriptores, licet contineat res historicas, vel doctrinales, aut legales, vel cuiuscunque modi, vocabitur tota prophetia. Et istum modum prophetiæ accepit Beatus Petrus in dicto loco, patet ex litera plainissime. Magna ergo, immo maxima omnium auctoritatum, quæ sub coelo esse potest, est auctoritas sacra scripturæ. Quomodo autem scriptores, vel annuntiatores primi sacra scripturæ immutati fuerint per illud lumen increatum ad prædicendum hæc, dico quòd sit quinque modis, scilicet, apparente angelo in effigie humana, & loquente: secundò modo per vocem, quæ audiebatur, non visa effigie loquentis: tertio modo per visionem imaginariam, immutando phantasiam in somno, vel in vigilia: quarto modo per solam immutationem intellectus, nullo exteriori facto in corpore, & hoc in vigilia: quinto modo per immutationem intellectus, & elevationem usque ad ecstasim, factis exteriori immutationibus in corpore sicut in mortuis. De quibus modis late declaratum est Numeri 12. & 2. Paralipom. 18. In quadam quæstione. Tertio excedit sacra scriptura scientias in certitudine. Nam licet certitudo cuiuslibet scientiæ propriè dicta maxime in mathematicis sit evidentia quædam, & claritas ipsius rei, quæ scitur: maior tamen est certitudo sacra scripturæ. Quod patet. Incertitudo conclusionum in scientiis, & evidentia earum habetur ex certitudine, & evidentia principiorum: ita quod principia sunt magis certa, & cognita quam conclusiones, ideo Aristoteli 5. Ethic. vocat principia magis credita, quam conclusiones, id est magis certa. Cognitio tamen, vel certitudo ipsorum principiorum, quæ sunt quædam propositiones multum uniuersales, licet non habeatur per aliquam probationem, dependet tamen ex cognitione sensitiva, sicut in ista, quòd totum sit maius sua parte, probatio habetur per oculum, & sic omnis certitudo intellectus ad vltimum reducitur, & resolvitur ad certitudinem cognitionis sensitivæ: quia illa est principium eius, cum dicamus, quòd nihil sit in

intellectu, quin prius fuerit in sensu. Certitudo tamen sacra scripturæ est maior, quam certitudo quæ habetur per sensum: quantum ad adhesionem, vel firmitatem creditæ rei. Nam magis assentimus rebus creditis, quam rebus visis, sicut declarabat Beatus Petrus 2. Pet. 1. vbi cum dixisset de transfiguratione Domini, quam ipse oculis conspexit, & uocem illam de caelo allatam auribus suis audiuit, magis tamen se dicit credere dictis prophetarum, quam uisioni suæ, cum ait: Delapsa voce ad eum à manifesta gloria: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et hanc uocem nos audiimus de caelo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. Et sequitur: Et habemus firmiorè propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes. Et sic dixit firmiorem esse probationem ex prophetico sermone, quam ex eo quod ipse uideret. Ex quo sequitur, quod si deduceretur fidelis ad hoc, ut oporteret negare aliquam rem, quam uideret, & experitur, aut aliquem articulum fidei, potius deberet, negare ea, quæ uideret, eum dixerit Beatus Petrus, firmiorem esse prophetiam, quam ea, quæ uidemus. Et ratio est, quia circa ea, quæ uidemus, posset homo aequaliter deludi, sicut fit in præstigiis, vel in patientibus ophthalmiam, qui iudicant omnia quæ uident esse alterius coloris. Circa ea tamen quæ sunt in sacra scriptura non potest esse error, cum Spiritus Sanctus illa dixerit: ideo magis assentiendum est sacra scripturæ, quam uisioni. Quarto excellit sacra scriptura scientias, quantum ad necessitatem. Quia quidquid est in sacra scriptura, est simpliciter necessarium, & inuitabile postquam iam scriptum est: ita ut facilius esset perire totum mundum quam deficere aliquid in sacra scriptura, sicut Christus dixit, Cælum & terra transibunt, uerba autem mea non transigent: id est magis facile est cælum & terram transire, id est desinere esse, quam frustrari uerba mea. Et sicut dicitur de uerbis Christi, ita intelligendum est de omnibus alijs, quæ sunt in sacra scriptura. Quia sicut uerba sua erant uerba Dei, quia ipse erat Deus: ita uerba omnium aliorum, qui dixerunt aliquid in sacra scriptura sunt uerba Dei, quia Deus per eos loquebatur, sicut dicitur de apostolis: Non estis uos, qui loquimini, sed spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis, Matth. 10. & Luc. 21. In scientijs autem humanis non est simpliciter necessitas, & inuitabilitas: quoniam multa iudicant tales scientiæ esse simpliciter necessaria tanquam deducta ex suis principijs, & tamen possunt frustrari, & aliquando frustrantur: sicut patet de scientia astrologica, quæ est propria scientia, cum sit una de demonstratiuis, & per illam indicat astrologus simpliciter necessarium, quod si nunc sol est in circulo meridiei, vel in puncto horizontis, quod usque ad uiginti quatuor horas erit iterum in circulo meridiano, uel puncto horizontis: Et tamè hoc potest frustrari, & frustratum est tempore Iosue, cum ad preces eius Deus fecit stare solem sine motu, quasi spatio unius diei, & non fuit unquam tam longa dies, Iosue 1. Similiter iudicat astrologus necessarium esse, quod sol per motum diurnum, qui est motus raptus, moueatur ab oriente in occidentem, & simul omnia astra. Et tamen hoc frustrari potest, scilicet, quod moueatur motu diurno ab oriente in orientem, sicut factum est tempore Ezechie, quando fecit Deus redire solem per decem lineas in horologio Achab, & postea rediit ad cursum suum. 4. Reg. 10. Isai. 38. Ita de cæteris conclusionibus, quæ putantur necessariæ in istis scientijs poterit esse frustratio. Nunquam tamen frustratum fuit aliquid de sacra scriptura, nec est possibile frustrari. Ideo ipsa habet maiorè necessitatè, & inuitabilitatem, quæ scientiæ humanæ. Et ex hoc et probatur quod supra dicebatur. Si sit maior certitudo

Potius neganda est res quam uidemus, quam articulus fidei.

Sacra scriptura vocatur liber uita.

do sacra scripturæ scientiarum, quia illud quod est magis necessarium & inuitabile, est magis certum. Et si hoc ponemus tres gradus certitudinis. Primus est sacra scripturæ, secundus cognitionis sensitivæ, tertius est scientiarum humanarum: scilicet, quia sacra scriptura est magis certa, quam cognitio sensitiva, scilicet, quæ uisio, ut supra declaratum est: & cognitio sensitiva est magis certa, quam scientifica, cum principij scientiæ sit ex sensu, ut supra declaratum est, ideo non solum Sacra Scriptura est magis certa quam scientiæ, sed et magis certa quam principia prima omnium scientiarum: quia excellit Sacra Scriptura omnes scientias ex parte obiecti, quod specificat ipsam scientiam, & tribuit ei dignitatem: obiectum autem Sacra Scripturæ in quantum ipsa tota est unum corpus est Deus, quia non agitur in ea, nisi de Deo, vel de rebus in quantum habent quandam attributionem ad Deum, scilicet in quantum ad Deo creatur, vel gubernantur, vel ab eo diriguntur, aut in ipsum tendunt, & sic de varijs modis attributionum. Nam sic etiam est in scientijs, quia de quibusdam agitur in eis quæ non sunt obiectum ipsarum, nec partes obiecti, sed habent attributionem ad obiectum: Deus autem excellit in immensum omnem rem creatam, ideo Sacra scriptura ex parte obiecti excellit valde omnes scientias humanas. Sextò excellit Sacra scriptura ex parte utilitatis, quia non solum ipsa perficit intellectum per hoc, quod cognoscitur sicut faciunt scientiæ speculatiuæ: sed etiam confert nimis ad statum hominis. Et quantum ad hoc scientiæ speculatiuæ, & generaliter omnes humanæ sunt inutiles, ipsa autem Sacra scriptura est utilissima, quia per eam est salus. Nam nisi quis crediderit, quæ in ea habentur, peribit in æternum, & si crediderit ipsa dirigit, eum in vitam æternam: Ideo Sacra scriptura vocatur liber uita: sicut dicitur Ecc. 34. scilicet. Hæc omnia liber uita: id est totum quod habetur in sacra scriptura est liber uita: quia ad vitam confert: quæ autem habentur in alijs scientijs sunt potius libri mortis, non quòd mortificent, sed quòd vitam non tribuant nec cognoscunt illam. Et ob hoc uerba Christi, quæ erant uerba sacra scripturæ uocantur uerba uitæ, & uiuificantia hominem, sicut spiritus uiuificat carnem. Io. 6. Verba, quæ loquor uobis, spiritus & uita sunt. Sic etiam dixit Beatus Petrus ibidem: Domine ad quem ibimus? uerba enim uitæ æternæ habes. Scientiæ autem humanæ ad istam uitam nihil conferunt: ideo uocantur inutiles, sicut dixit Apostolus de philosophia ad Colossen. 2. uocans eam inutilem, scilicet: Videte ne quis uos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum. Multa quoque alia excellentiæ sacra scripturæ super scientias humanas possunt poni, quæ ex his patebunt cuiuslibet consideranti.

De differentia auctoritatis librorum ueteris, & noui testamenti. Quæst. 11.

QVAERITUR de differentia auctoritatis librorum noui & ueteris testamenti, an sint aliqua maioris, vel sint eiusdem auctoritatis. Quidam dixerunt, quòd erat differentia auctoritatis ex auctore, vel conditore, scilicet, quòd auctor ueteris testamenti fuerit Deus malus, & auctor noui testamenti fuerit Deus bonus. Ista fuit positio Manichæorum hereticorum. Dixit enim Manichæus esse duo principia in rebus, scilicet unum principium bonorum, & aliud malorum, ipsum principium malorum dixit esse Deum malum, & ab hoc dixit esse

Etiam tenebram, & creatam foeminam, & datum uetus testamentum, & plurima alia quæ posuit in coordinatione malorum. Principium bonorum dixit esse Deum bonum, & ab hoc factam lucem, & creatum masculum, & datum nouum testamentum, & omnia alia quæ sunt in coordinatione bonorum. Iste autem in tantum fuit infans, quòd non solum hereticus, aut infidelis, sed et dementissimus omnium hominum dici deberet, ita ut responsione non egeat nisi propter simplicissimos, ut eius insaniam cognoscant. De cæteris autem circa quæ tam naturaliter, quam ex sacra scriptura conuinci poterat, quia longissimum esset, & aequaliter extra propositum nostrum, dicendum non est. Sed cum dixit masculum esse à Deo bono & foeminam à Deo malo, patet eius insaniam. Nam idem Deus creauit masculum & foeminam. Gen. 1. scilicet: Creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam: masculum & foeminam creauit illos. Sciendum tamen quòd hoc non probat contra Manichæum, quia ipse negabit illud, eo quòd non recipit uetus testamentum, cum dicat illud esse factum à Deo malo. Patet tamen hoc Matthæ. 16. cum Christus dixit: Non legistis, quia qui fecit homines ab initio, masculum & foeminam fecit eos? Istud non negabit Manichæus, quia recipit nouum testamentum. Et dicit illud datum à Deo bono. Quòd autem dixit uetus testamentum datum à Deo malo, & nouum testamentum à Deo bono, insaniam maxima est, cum sit Deus vnicus, nec est possibile plurificari Deos: ut etiam probant philosophi, & patet. 12. Metaphysica. Sed dato quòd essent plures Dii, necesse erat dici, quod ab eodem Deo datum erat nouum & uetus testamentum, sicut patet Iohan. 8. cum Christus dixit: Est Pater meus, qui glorificat me, quem uos dicitis, quia Deus uester est. Et pater Christi erat Deus Iudæorum, & ille dederat uetus testamentum: Christus autem dedit nouum: sed Christus & pater suus sunt unus & idem Deus, ideo idem Deus dedit utrumque testamentum. Item patet hoc ad Hebræos primo, cum dicitur: Multifariè, multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouissime locutus est nobis in filio. Et sic ille idem Deus qui loquebatur per prophetas, erat qui locutus est nobis in filio. Sed ille, ut loquens in prophetis dedit uetus testamentum, quod per prophetas scilicet primo per Moysen, deinde per cæteros in diuersis temporibus completum est: ipse autem ut loquens per Christum filium suum dedit nobis nouum testamentum: ideo idem Deus est, qui dedit utrumque testamentum. Et non poterit negare Manichæus ista testimonia, quia sumuntur de nouo testamento, quòd ille bene recipit. Omnia ergo ista insaniam Manichæi, dicendum quòd idem Deus est, qui dedit utrumque testamentum, ideo non est distinctio auctoritatis noui, & ueteris testamenti per auctorem siue per conditorem. Nec potest esse differentia auctoritatis ex lumine, per quod utrumque traditur, & cognoscitur, quia utrumque lumine supernaturali per reuelationem diuinam habitum est, sicut dixit Apostolus ad Hebræos primo, scilicet, quòd loquebatur Deus olim patribus per prophetas, scilicet in ueteri testamento. nunc autem, id est, in nouo loquitur Deus per filium. Et sic utrobique Deus loquitur, ideo utrumque per lumen supernaturale traditum est. Nec potest assignari differentia quantum ad certitudinem. Nam tanta est certitudo ueteris, sicut noui testamenti, quia alias diceremus facilius esse reperiri mendacium in ueteri testamento quam in nouo, & falsum est: quia aequaliter impossibile est utrobique reperiri mendacium, cum utrobique idem Deus loquatur, qui non est magis uerax, nec magis certus in dictis suis uo tempore

pore quam alio. Ideo sub tanta necessitate obligamur credere vera esse quæcumque tradita sunt in veteri testamento, sub quanta obligamur credere quæcumque traduntur in nouo. Et ob hoc sicut esset hereticus imò infidelis, qui negaret Christum esse filium virginis, ita æqualiter esset infidelis, qui negaret Samuelem esse filium Elcana, de quo primo Reg. 1, c. Licet Christum esse filium virginis sit simpliciter articulus pertinens ad salutem: & Samuelem esse filium Elcana secundum se non pertinet ad salutem; imò secundum se nullo modo est vtile, quia et si hoc non fuisset, nihil minus esset de salute nostra, & de complemento sacre scripturæ. Si tamen Christus non fuisset homo, & filius virginis, multa deficerent de salute nostra, & de integritate sacre scripturæ. Postquam tamen scriptum est Samuelem esse filium Elcana, ita necesse est credi sic Christum esse filium virginis, quoniam si detur oppositum tota fides peribit. Quod patet, quia ego non credo dictis in sacra scriptura propter aliquam probationem, quam habeant aut verisimilitudinem, quia nullam habent, cum potius sint supra lumen intellectus nostri. Sed credo illi propter auctoritatem dicentis; vnus tamen, & idem fuit vtrouque loquens: ideo æqualiter in omnibus partibus dictorum suorum ei credendum est. Ista est etiam positio sancti Thomæ secunda secundæ in tractatu de fide. Nec etiam potest esse differentia ex parte necessitatis, & ineuitabilitatis: quia sicut sunt ineuitabilia, & necessaria ea, quæ sunt in nouo testamento, ita etiam sunt ineuitabilia, quæ habentur in veteri: nec posset de illis perire aliquid, quin fieret sicut patet. Nam sicut Christus dixit cælum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt, Matthæ. vigesimo quarto, & Marc. decimo tertio, quod intelligitur de nouo testamento: quia illud est, quod ipse prædicabat: ita etiam ipsemet dixit de veteri testamento, quod erat necessarium, & ineuitabile: scilicet, quod non erat possibile aliquid in eo scriptum deficere, vt patet Mat. 6. & Luc. decimo octauo, scilicet: Amen dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit de lege, donec omnia fiant. Id est: facilius posset cælum & terra transire, id est, deficere, quam qd maneret aliqua pars minima de lege, quæ non compleretur: quæ pars minima significatur per iotam, quæ apud Hebræos vocatur Iod, & est litera minima omnium Hebræarum. Apex dicitur punctus, positus super literam, qui non est litera licet dirigat simplices in legendo. Quasi dicat: Si apices, qui non sunt de integritate scripturæ, non possunt prætereire in vacuum, quia potius periret cælum, & terra, quanto magis propositiones, vel partes aliæ sacre scripturæ? Quantū ad ista ergo quatuor supra assignata non potest esse dicitur auctoritatis noui & veteris testamenti, sed æqualis auctoritatis, & dignitatis sunt. Aliæ tamen multa sunt in quibus differunt, & excellit nouum testamentū vetus in auctoritate & dignitate. Primum est ex parte auctoris immediati noui & veteris testamenti. Nam licet auctor mediator sit Deus, qui vtrouque loquebatur, & in hoc non differunt: fuerunt tamen auctores immediati in testamento veteri prophete, per quos Deus loquebatur; in nouo autem fuit Christus, qui non solum in quantum Deus, sed etiam in quantum homo excellit omnes homines simul sumptos sine vlla comparatione. Erat significandum dignitatem noui testamenti super vetus, tetigit Apostolus in unum istam differentiam ad Hebræos primo, dicens: qd olim Deus locutus est patribus in prophetis, nunc autem, scilicet in nouo testamento locutus est nobis in filio. Et ad significandum magis istam differentiam dignitatis Apostolus probauit ibidem non solum Christum esse ex-

cellentiorem omnibus hominibus, sed etiam maiorem omnibus Angelis, cum ait: Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum, filius meus es tu: ego hodie genui te? Et multas alias probationes ad hoc ponit Apostolus eodem capitu. Item probat hoc Apostolus comparando Christum hominem ad Moysen. Nam fuit Moyses primus, & acceptissimus Deo inter omnes, qui denunciauert aliquid ex parte eius. Unde per ipsum Moysen tota lex publicata est. Apostolus tamen probat Christum excellentiorem valde Moysen dicens: Moyses quidem fidelis erat in tota domo Dei tanquam famulus eius in testimonium illorum, quæ dicenda erant: Christus vero tanquam filius in domo sua, scilicet propria. Ad Hebræos. 3. Et iterum ibi: Amplioris enim glorie iste præ Moysen dignus habitus est, quanto amplioris honorem in domo habet qui fabricauit illam. Et multa alia inducit ad hoc eodem capitu. Est ergo maior dignitas noui testamenti, quam veteris quantum ad immediatum conditorem, scilicet Christum hominem filium Dei. Nam Christus in quantum Deus non solum est conditor noui testamenti, sed etiam veteris. Secundò excellit nouum testamentū ad vetus in auctoritate quantum ad alios ministros delegatos, vel commissarios non in tradendo, sed in publicando, qui fuerunt Apostoli: & isti comparati prophetis maiores illis sunt. Nam isti erant prophete sicut & illi, vt probauit Beatus Petrus ex auctoritate Ioelis contra Iudæos dicentes Apostolos esse ebrios, vt habet Actuum secundo. Primum excellit eos in modo prophetiæ, quia Deus erat promptus ad loquendum per Apostolos, & alios ministros noui testamenti quando cumque vellent, intantum quod non oportebat eos cogitare quid loquerentur sed Spiritus sanctus immediate loquebatur per eos, Matthæ. decimo, & Lucæ vigesimo primo, scilicet. Dum steteritis ante Reges, & Præsides, nolite cogitare, quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora &c. Non erat autem sic in aliquo propheta veteris testamenti. Nam non habebant Deum promptum quando volebāt aliquid cognoscere, sicut dixit Elifens quarto Regum de Sunamite. Dimitte illam, quia anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit a me, nec indicauit mihi. Et interdum petebant prophete a Domino instanter responsum de aliqua re, & non respondebat eis vique post decem dies. Sicut fuit de Ieremi, petente, an Israelitæ descenderent in Aegyptum, Ie. quadragesimo secundo. Interdum autem non respondebat vique ad tres hebdomadas, etiam si propheta se affligeret ieiunijs, & orationibus, vt Deus ei reuelaret. Sicut fuit de Daniele, qui tribus hebdomadis panem desiderabilem non comedit, & tunc ei responsum est, Danielis decimo. Ad Apostolos autem Spiritus sanctus veniebat etiam non vocatus, ideo erat excellentia valde magna istorum super illos. Secundò excellit etiam eos ex parte rerum repelatarum, quia altiora valde reuelata sunt Apostolis, quam reuelarentur prophetis. Tertio erant etiam excellentiores ex parte miraculorum, quia faciebant stupenda miracula, non solum tanta quanta Christus, sed etiam maiora, sicut ipse dixerat eis, maiora horum facietis. Nam de Petro legitur, quod cum transiturus esset per vias in Ierusalem, ponebantur ægri in grabatis in vico, vt transeunte eo vmbra eius tangeret quemquam, & sanaretur: Actuum quinto. Quod tamen nunquam a Christo legitur factum. Petrus etiam suscitauit hominem mortuum a quatuordecim annis, & Beatus Andreas suscitauit legiu quadragesima viros; Christus tamen nunquam legitur talia fecisse, Prophete autem multi fuerunt, qui nunquam

Petrus suscitauit mortuum a 13. annorum.

fecerunt miracula, alij autem pauca fecerunt, & quasi cum difficultate, vt colligitur ex locis, vbi habentur gesta eorum. Quarto excellit etiam Apostoli, quia loquebantur omnibus linguis. Actuum secundo. sed de nullo vnquam legitur hoc in veteri testamento: multa alia, & magna sunt, in quibus isti excellerebant illos, de quibus nunc non est agendum, sed dicetur latè in libro nostro de quinque legibus, scilicet Aeterna, Naturali, Humana, Mosaica, & Euangelica. Et non solum Apostoli excellerebant Prophetas, sed etiam quicumque habens ministracionem aliquam in nouo testamento excellit omnes qui sunt in veteri testamento. Quod Christus innuit cum dixit non surrexisse inter natos mulierum maiorem Iohanne Baptista, scilicet inter omnes, qui fuerant ante eum. Et postea sequitur. Qui in regno cælorum minor est maior est illo. Et vocatur regnum cælorum nouum testamentum Mat. vndecimo. Et est conueniens comparatio, quia Iohannes fuit finis veteri testamenti, & principium noui, vt ait Iohannes Chryso. in sermone decollationis Beati. Io. Tertio excellit nouum testamentum ad vetus, quia in nouo testamento est Liber Euangeliorum, qui excellit in auctoritate ad omnes libros sacre scripturæ, vt ait Augustin. in lib. de concordia Euangelistarum in principio. scilicet. Inter omnes auctoritates, quæ sanctis literis continentur Euangelium merito excedit. Quarto excellit libri noui testamenti libros veteres, sicut finis excellit ea, quæ sunt ad finem. Nam ea, quæ sunt ad finem non habent bonitatem aliquam, nisi in quantum attingunt ipsum finem. Libri autem veteris testamenti sunt propter libros Noui testamenti. Nam cum nouum testamentum sit aliquid perfectum, ad quod homines imperfecti non poterant immediate pertingere, oportuit dari aliud minus perfectum, in quo excitarentur homines, vel assuefcerent ad posse recipere legem perfectam quando daretur. Sic ponit Apostolus ad Gala. 3. & 4. dicens, qd lex Moyli fuit pedagogus noster in timore, scilicet qd quamdiu fuimus in veteri testamento, fuimus sicut pueri. imperfecti sub pedagogo: in nouo autem testamento dicit nos esse viros perfectos sine pedagogo. Scripta ergo in nouo testamento, per quæ liberamur à seruitute veteris, sunt perfectiora scriptis veteris testamenti. Quinto excellit libri noui testamenti libros veteres, sicut sol excellit vmbra & veritas excellit figuram. In veteri enim testamento solum erat figura rerum & vmbra, & non ipsæ res quæ sperabantur. ad Hebræos, 10. scilicet. Vmbra enim habet lex futurorum honorum, & non ipsam imaginem rerum: in nouo autem testamento ponuntur clarè ipsæ res speratæ, scilicet Christus Saluator &c. quæ in veteri testamento significabantur, & non dabantur: in nouo autem data fuerunt, & aperte significata. Et ob hoc in veteri testamento erant multæ figuræ: eo quod res siue veritas ibi non ostendebatur, nec dabatur, sed solum significabatur, vt longè absens. Sexto excellit scripturæ noui testamenti ad veterem, quia illa cessauit, ista autem in æternum manebit, & propter hoc Apostolus vult illud vocari vetus, & istud nouum, quia illud cessauit & perijt, istud autem non peribit ad Hebræos. 8. scilicet, dicendo autem nouum veterauit primus: quod autem antiquatur, & senescit prope interitum est. Septimo excellit in auctoritate ipsum nouum, quia melius est simpliciter nouum testamentum, quam vetus, quia in isto est perfectio, in illo nō, ad Hebræos. 8. scilicet. Nunc autem melius sortitus est ministeriū, quanto melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repositionibus sancitum est. Multæ quoque alia excellentiæ sunt ipsius noui testamenti, sed quia ista non tantum pertinent ad libros, & scriptu-

ram quantum ad ipsum testamentum, & statum eius, nihil de hoc dicā, sed dicetur in libro nostro de quinque legibus.

De differentia auctoritatis librorum noui testamenti ad se inuicem. Quæst. 111.

QVAERITVR, an sit aliqua differentia auctoritatis inter libros noui testamenti ad se inuicem. Dicendum, quod saltem est aliqua differentia auctoritatis Euangeliorum ad ceteros libros, sicut dixit Augustinus in libro de concordia Euangelistarum, quod inter omnes auctoritates, quæ sacris literis traditæ sunt, Euangelium merito excedit. Quidam autem dicunt, quod excedit Euangelium propter auctorem, scilicet Christum: ceteri autem libri pertinent ad alios. Sed dicendum, quod non stat, quia Christus non est conditor codicis Euangelij, cum ipse nihil scripserit: sed Euangelistæ scripserunt. Et si hoc consideretur, quidam alij libri noui testamenti sunt excellentiores Euangelij, quia quædam sunt Euangelia scripta à non Apostolis, sicut Euangelium Marci, & Lucæ: Epistolæ autem Pauli, & Apocalypsis Iohannis essent digniores libri quantum ad auctores quam euangelia Marci, & Lucæ, quia isti non fuerunt Apostoli, & illi fuerunt Apostoli. Alij ergo dicunt, qd euangelia excellunt alios libros, quia in eis continentur dicta, & gesta Christi. Sed obijcietur, quod non solum in eis continentur dicta Christi, sed etiam in alijs libris noui testamenti, quia quidquid scripserunt Apostoli doctrinale in Epistolis suis à Christo acceptum, sicut dixit Beatus Paulus ad Galatas primo, qd euangelium quod ipse prædicauit non accepit illud, nec didicit ab homine, sed per reuelationē Iesu Christi. Ergo ita sunt dicta Christi in alijs libris, sicut in Euangelij. Dicendum quod euangelia excedunt omnes libros noui testamenti in duobus. Primum quia principaliter continent dicta, & facta Christi quam alij libri. Nam licet in alijs libris interdum reperiantur aliqua dicta & facta Christi: tamen non principaliter, vel totaliter sicut in Euangelij, in quibus nihil continetur nisi dictum aut factum à Christo, vel ad eum pertinens: sicut sunt passionēs suæ. Sunt tamen aliqui libri noui testamenti, in quibus paucissima dicta aut facta Christi continentur, sicut est liber actuum Apostolicorum, in quo solum rexitur historia de actibus ipsorum Apostolorum à die ascensionis Christi vsque ad tempus, quo Paulus fuit Romæ in carcere, Sicutiam est de Apocalypsi Ioan. Nam nihil ibi continetur de factis, aut dictis Christi, sed solum reuelaciones factæ Beato Ioanni de statu ecclesie vniuersalis à principio sui vsque ad finem seculi.

Euangelia excedit omnes lib. noui testamenti.

Secundò excedit Euangelium alios libros, quia ibi continentur gesta, & dicta Christi, in quantum ab eo dicta, vel facta sunt: cum euangelistæ solum fuerint Historiographi Saluatoris. In alijs autem libris noui testamenti, licet interdum contineantur aliqua dicta aut facta Christi, non ponuntur ibi vt dicta vel facta ab eo, sed inducuntur à scriptoribus librorum ad probandum intentionem suam super aliqua re. In ceteris autem euangelia non sunt maioris auctoritatis, quæ ceteri libri noui testamenti, scilicet non sunt maioris certitudinis. Nam sub tanta necessitate obligamur credere ea, quæ sunt in Actibus Apostolorum, vel in Apocalypsi Ioannis, quanta obligamur credere ea, quæ sunt in Euangelij. Ratio patet ex eis, quæ declarata sunt præcedenti quæstione, scilicet qd æqualiter obligamur credere Samuelem esse filium Elcana sicut Christum esse filium Virginis.

Item non est maior necessitas, aut ineuitabilitas in dictis

Positio Sancti Thomæ.

Iota & Apex quid sint.

dictis Euangelicis, quam in dictis aliorum librorum, quia aliis diceremus, quod facilius erat concedi esse mendacium in dictis alicuius libri noui testamenti, quam in Euangelio: omnia tamen Spiritu Sancto dictante scripta sunt, qui omni tempore est æqualiter verax, & omni tempore æqualiter impossibile est eum mentiri, ideo non est facilius concedi posse reperiri mendacium in uno libro, quam in alio, sed in omnibus est æqualiter impossibile. Nunc considerandum est exceptis Euangelis an inter alios libros noui testamenti sit aliqua differentia auctoritatis, vel sint æquales. Dicendum quod quantum ad certitudinem, & inenitabilitatem, & obligationem ad credendum æquales sunt. Quia sicut probatum est, Euangelium non excellit alicuius libri noui testamenti in auctoritate illo modo, ergo à fortiori unus non excellit alium in hoc. Sed dicendum quod se excellit in auctoritate dupliciter, vno modo ex parte auctoris, alio modo ex parte materie. Primo modo liber Actuum Apostolorum est minoris auctoritatis, vel dignitatis cæteris libris noui testamenti, quia exceptis Euangelis omnes libri noui testamenti sunt conditi ab Apostolis præter Actus Apostolorum. Nam Epistolæ Pauli sunt à Paulo condita, licet quidam putent Epistolam ad Hebræos non esse eius, sed Clementis, vel alicuius alterius: Ecclesiā tamen tenet illam esse Pauli, de quo Hieronymus in prologo eiusdem Epistolæ. Canonica Epistolæ à quatuor Apostolis condita sunt, scilicet Iacobo, Petro, Ioanne, & Iuda: Apocalypsis à Ioanne Apostolo descriptus est. Solus autem liber Actuum Apostolorum scriptus est à Luca, qui non erat Apostolus. Secundo excedit vnus liber alium in materia, & isto modo Epistolæ Pauli, & canonicæ Epistolæ excedit actus Apostolorum, & Apocalypsim Ioannis. Primo patet, quia tam epistolæ Pauli, quæ canonicæ continent præcepta noui testamenti, quæ sunt de necessitate salutis, & per illa erudimur in omnibus agendis, liber autem Actuum Apostolorum solum continet historiam de Actibus Apostolorum in principio Ecclesiæ primitiua: Et ista licet sint utilia, & erudiant hominē, in multis tamen non sunt ita simpliciter de necessitate salutis, sicut præcepta contenta in Epistolis Pauli, & canonicis: per quæ tota Ecclesia dirigitur. Secundum patet, quia Apocalypsis Ioannis non continet instructionem aliquam præceptorum, sed solum reuelationem. Et licet non possit dici liber inutilis cum sit reuelatus per Spiritum Sanctum, & omnis scriptura per Spiritum Sanctum reuelata utilis est ad docendum, & arguendum, corripiendum, & erudiendum, secundum ad Timotheum tertio, tamē utilitas eius non ita constat, sicut utilitas epistolarum Pauli, & canonicarum: potissimè quia ibi continentur reuelationes de futuris contingentibus circa Ecclesiam, illa autem sunt historica, & non sunt ita excellentia sicut præcepta noui testamenti tradita in canonicis epistolis, & Pauli, quæ ad omnem actionem necessaria sunt.

Quare liber, ubi sunt scripta Euangelia dicatur liber Euangeliorum, & quid sit Euangelium. Quest. VIII.

Euag. quid significet.

QUÆRITVR cum ista sit codex Euangeliorum, quare vocetur sic, & quid sit Euangelium. Dicendum quod Euangelium est nomen graecum, & significat bonam annunciationem, vel bona noua, vt vulgariter loquimur. Istud autem competit valde istis quatuor libris, vt infra dicitur, ex hoc quia in eis annunciat bonum, sicut Angelus apparuit pastoribus in nativitate Christi, de quo totum Euangelium est, dixit eis: euangelizo vobis magnum gaudium, quia natus est hodie Saluator mun-

F di. Luc. 2. Sciendum tamen, quod licet Euangelium secundum se significet bonam annunciationem, aliquando tamen accipitur diuersimodè. Nam saepe accipitur euangelizare solum pro annunciare, vel prædicare, sicut dicitur in psalmo 67. Dominus dabit verbum euangelizantibus, id est, prædicantibus. Sic etiam accipitur prima ad Corin. 9. scilicet: Si non euangelizauero, vae mihi: id est, si non prædicauero. Ad Rom. 10. dicitur. Quod speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona, id est, prædicantium pacem, & prædicantium bona. Et sic accipitur Euangelium pro prædicatione. Sicut dicit etiam Matth. 10. Qui reliquerit patrem, & matrem propter me, & propter Euangelium, id est, propter prædicationem. Aliquando accipitur Euangelium proprie pro bona annunciatione, & euangelizare, id est, bona annunciare. Sic patet Naum primo, scilicet. Ecce super montes pedes Euangelizantis, id est bona annunciantis. Aliquando accipitur Euangelium pro mala annunciatione, & euangelizare, id est, annunciare illa mala. Ad Galatas primo, scilicet: Miror quod sic tam cito transferimini in aliud Euangelium, quod non est aliud nisi sunt, qui vos conturbant, & uolunt conuertere Euangelium Christi. Nullum tamen Euangelium potest esse bonum, ad quod homo se transferat recedendo ab Euangelio Christi, ideo illud est malum Euangelium. Et eodem cap. dicitur. Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, id est, contra id, quod accepistis, anathema sit, id est, sit maledictus, & excommunicatus. Et sic malum erat illud Euangelium. Et sic solet accipi largè Euangelium pro quacunque annunciatione, vel prædicatione. Ad significandum autem specialiter istud Euangelium Christi ponuntur aliqua adiunctiones. Nam interdum vocatur Euangelium pacis, & aliquando Euangelium æternum, & aliquando Euangelium regni Dei, sicut patet Matth. 4. & 9. scilicet. Circuibat Christus prædicans Euangelium regni Dei. & Marci primo dicitur, quod circuibat prædicans Euangelium regni Dei. De Euangelio pacis dicitur ad Eph. 6. Stare ergo succinti lumbos vestros in ueritate, & calciati pedes in preparationem Euangelij pacis. Vocatur autem Euangelium pacis, quia ad pacem maximè monet, quia Christus saepe dicebat, pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis. Ioannis 14. Vel Euangelium pacis, quia illi, qui suscipiunt illud, debent esse in pace, & non debent litigare, sed potius iniuriam tolerare, sicut dixit Apostolus Timotheo: Seruum Dei non oportet litigare. Multa alia nomina habet Euangelium secundum multas condiciones eius.

Quare libri quatuor Euangelistarum dicantur Euangelici, & an istud nomen possit conuenire libris veteris testamenti. Quest. IX.

QUÆRITVR, quare istud nomen specialiter conuenit istis quatuor libris, vt dicantur Euangelici, & an possit conuenire aliquibus libris veteris testamenti. Ad primum dicendum, quod cum Euangelium significet annunciationem, vbicumque bona annunciantur poterit Euangelium dici, siue sint Scripturæ Sacrae, siue non. Potius tamen conuenit sacris libris, quam alijs, cum in eis meliora annunciantur, & magis pertinentia ad salutem nostram. Et sic omnes possent vocari Euangelia. Ad hoc tamen, quod istud nomen commune specialiter alicui tribuatur, necesse est quod conueniat illi per excellentiā, sicut Magnum solent vocare Romani Pompeium. Ita enim Lucanus loquitur quodcumque absolute dicit Magnum: Pompeium intelligit. Sic etiam cum Prophetam dicimus absolute, Dauid solemus intel-

Bona in Euang. multis modis nunciatur.

intelligere, quia ille fuit excellentior inter omnes prophetas secundi ordinis, scilicet in canendo per psalmos, vt declaratum est primo Paralipomenon. 15. & primo Regum. 20.

Et est dicimus Apostolum, Paulum intelligimus, quia ipse plus omnibus laborauit, cum ipse solus uocetur Apostolus, & Doctor, vel Magister Gentium. 2. ad Timoth. primo. Ita de Euangelio nunc dicendum est, quod conuenit libro, in quo specialissimè bona annunciantur: & hoc nulli ita conuenit sicut istis quatuor libris, qui de Christo sunt, qui est totum bonum. Nam vt declaratum est supra in quadam quaestione, Euangelia specialiter pertinent ad Christum in quantum ibi solum traduntur facta, & dicta eius, & in quantum ab eo dicta, & facta sunt. Annunciantur ergo in euangelis bona multipliciter: primo quia in eis annunciat Christus, qui est totum bonum non solum nostrum, sed vniuersaliter est bonum, cum sit substantia boni ipsemet, quia Deus est.

Secundo annunciat bonum, quia in eis annunciat Christus, vt Saluator noster. Et istud est maius bonum in quantum pertinet ad nos. Et hoc specialiter nunciauerunt Angeli Christo nato Pastoribus. Luc. 2. scilicet. Annuncio vobis magnum gaudium, quia natus est hodie Saluator mundi, scilicet, per quem totus mundus, qui nunc captiuus tenebatur, liberabitur à morte, & à peccato, & à Diabolo: quia ab his tribus Christus nos liberauit, vt declarat magister, & Doctor, 3. Sententiarum di. 2. Et ab isto gaudio quod Angeli annunciauerunt potuit iuste vocari liber iste, in quo de Christo agitur, euangelium. Tertio annunciat bonum in eo, quia uerba eius sunt uita, & hominem uiuificant: sicut Christus dixit Ioan. 6. Verba, quæ ego loquitus sum uobis, spiritus, & uita sunt, id est sunt spiritalia, & uiuificant spiritum, sicut spiritus uiuificat carnem. Quarto annunciantur bona, quia in eo uita æterna, & bonum nobis annunciat, quod est ipsa felicitas. Et vocatur regnum caelorum. Ioan. 6. cum dixit Petrus, Domine ad quem ibimus? Verba enim uitæ æternæ habes, id est quæ perducunt ad uitam æternam, & ista erant uerba euangelica. Et propter hoc uocatur interdum istud Euangelium Regnum Caelorum, vel Regni Dei, quod idem est. Matth. 4. & 9. scilicet. Et circuibat Iesus prædicans euangelium Regni, id est, Regni caelorum, & sanans omnem languorem. Marcus autem addidit, dicens, quod circuibat prædicans euangelium regni Dei. Quinto annunciat bonum, quia non solum in eo annunciatur felicitas nostra, quæ uocatur uita æterna, vel regnum caelorum: sed etiam modus pertinet illud, cum dantur præcepta illuc dirigentia. Et hoc Christus dixit in principio prædicationis suæ, scilicet: Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum. Matth. 4. & Marci primo, quasi dicat: Non potest illuc iri, nisi per penitentiam. Et Marci vlti. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui autem non crediderit condemnabitur. Multis alijs modis bonum annunciat specialius in isto libro quam in alijs, ideo uocatur proprie euangelium. Ad secundum dicendum, quod sicut supra diximus, accipiunt largè Euangelium, competit etiam libris, qui non sunt in sacra scriptura: & à fortiori omnibus libris sacris: cum non sit aliquis liber sacer, qui non sit aliquo modo ad dirigendum uitam humanam, cum sit traditus per Spiritum sanctum, qui nihil inutiliter facit. 2. ad Timotheum primo, scilicet: Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Et sic libri veteris testamenti non possunt vocari euangelia. Primo quia ipsa præcepta veteris

testamenti absolute non erant bona, quia cum darentur populo imperfecto, Deus permittebat eis aliqua mala, scilicet repudiare uxores, & uirum ab extraneis accipere. Deuteronomij 23. & 24. Permittebat etiam vindictam inimicorum quantum ad sancionem Numeri. 36. & Deuteronomij. 19. Aliæ quoque leges erant continentes quandam imperfectiorem, & sic uocantur aliquando ista præcepta mala, vel non bona. Ezechiel. 2. scilicet: Dedi eis præcepta non bona. Secundo non erat bonum in hac lege, quia essent ibi alia præcepta quæ non essent mala, id est, non permitterent malum, nullum tamen bonum importabant, sicut præcepta de immolationibus pecorum, & de purificationibus corporalibus, & similia, quæ in se nullum bonum importabant, sed solum erant ad occupandum iudæos in quadam seruitute Dei, ne diuenteret ad seruitutem Daemonum. Et sic lex non faciebat homines perfectos: nec iustificabat quemquam, vt patet ad Hebræos 6. & 9. Item licet in lege noua, & veteri contineatur bonum, dicitur tamen de eis bonum æquiuocè, sicut sanum de cibo, & de homine, uel magis sicut homo de homine uero & pictoria in nouo testamento bonum est realiter, in veteri autem non erat realiter bonum, sed umbra quadam, vel figura eius. Ad Hebræos decimo, scilicet: Umbra futurorum bonorum lex habet, non ipsam imaginem, id est substantiam, uel ueritatem boni. Et ob hoc dixit Apostolus, quod nouum testamentum erat melius ueteri. Ad Hebræos octauo, scilicet: Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est quod in melioribus re promissionibus sancitum est: Multa alia sunt pertinentia ad defectum in ueteri testamento, propter quæ non dicitur ibi esse bonum, & multas excellentias in nouo testamento, propter quas dicitur ibi esse bonum simpliciter. De quibus nunc non dicitur, sed in libro nostro de quinque legibus. Non ergo dicitur proprie aliquis liber veteris testamenti euangelium, quia non reperitur ibi perfectum bonum, quod requirit euangelium.

An aliquis liber noui testamenti præter istos quatuor libros Euangelistarum possit dici Euangelium. Quest. X.

QUÆRITVR, an epistola Pauli, uel aliquis liber noui testamenti possit dici euangelium, præter istos quatuor libros euangeliorum. Quidam dicunt, quod epistolæ Pauli uocantur euangelium, sicut ipse dixit ad Romanos 16. scilicet. Ego autem, qui potens est uos confirmare iuxta euangelium meum. Et ibi intelligat per epistolam Pauli, quia nulla alia scripta ipse reliquit. De alijs quoque libris noui testamenti dicunt, quod possunt uocari euangelia, quia in eis bonum simpliciter annunciat, & non est de illis, sicut de libris veteris testamenti, qui imperfectam legem continent. Dicendum tamen de epistolis Pauli quam de omnibus libris noui testamenti, quod possent aliquo modo uocari euangelia: nullus tamen eorum sic uocatur, nec propriissimè eis conuenit istud nomen. Patet quia, vt supra dictum est, euangelium sit nomen commune, non potest dici specialiter, vel per attributionem de aliquo, nisi per excellentiam inueniatur bonum in eo, quod tamen per excellentiam dicitur uni soli conuenire. Liber tamen euangeliorum continet bonum excellentius alijs, & auctoritas sua est maior omnium aliorum auctoritate, ideo nullus liber alius iam potest specialiter uocari euangelium, sed esset larga appellatio, in quantum ibi quoddam bonum annunciat. Et tunc conueniret omnibus libris sacrae scripturae, quod est inconueniens. Sed

Sed tunc obijcietur, quod non debeant etiam esse quatuor libri euangeliorum, quia cum dicatur per excellentiam, vni eorum tantum conueniet. Dicendum, quod quatuor sunt libri euangeliorum: quia omnes de eadem materia tractant, scilicet de gestis, & dictis Christi. Et idem omnes dicunt, licet quidam breuius alij prolixius. Et sic nulla est differentia inter eos in materia siue in bono, de quo tractant, vel quod annunciat. Cum ergo sunt æquales: necesse est, vel omnes illos vocari euangelia vel nullum. Sed inconueniens fuit nullum vocari euangelium, cum ibi excellentissimum bonum annuncietur, omnia ergo debuerunt vocari euangelia. Si autem non tractarent omnes euangelista de eadem materia, sed de varijs, vnus solus liber vocaretur euangelium, scilicet in quo de dictis, & factis Christi ageretur. Apparet ergo ex hoc, quod nullus alius liber noni testamenti debeat vocari euangelium, cum in nullo contineatur bonum per excellentiam præter illos quatuor libros. De epistolis quoque Pauli dicendum, quod non vocantur euangelia. Et cum Paul. dixit ad Romanos. 16. Secundum euangelium meum, non intellexit ibi de epistolis suis. Et cum obijciatur, quod nulla alia opera scripsit, concedatur: ipse tamen euangelium suum non dicit esse aliquod euangelium à se, vel ab alio scriptum: sed quidquid ipse prædicabat, vocabat euangelium: sicut omnes alij prædicatores, quos mittebat Christus, dicebantur euangelizare: & ipse Paulus dixit: Si non euangelizauero vobis, quæ est ergo merces mea? Vt euangelium prædicans sine sumptu ponam euangelium, primæ ad Corinth. 9. Manifestum est tamen, quod Paulus non prædicabat ea, quæ erant in epistolis suis, quia ille solum erant propter aliqua emergentia, & dirigebat illos ad ecclesias, in quibus prius prædicauerat: & illud quod ibi prius prædicauerat, vocatur euangelium, & illud dicebat ipse euangelium suum. Item patet hoc clarius ad Galat. primo, scilicet, Notum enim facio vobis fratres euangelium, quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem. Et sic dicebat se euangelizasse Galatis aliquod euangelium, & tamen nulla epistola est ad Galat. nisi ista in cuius principio istud ponitur. Ergo ea, quæ prædicauerat prius Paulus Galatis vocauerat euangelium, & non ipsam epistolam. Vocat tamen aliquando illud euangelium suum, non quod ipse illud edidit, sed quia ipse illud prædicabat. Et sic quilibet Apostolus poterat vocare euangelium suum, quod ipse prædicabat. Potest autem prædicatio Pauli vocari euangelium, in quantum large omnis prædicatio est euangelium, idest annunciatio boni. Alio modo vocatur strictè euangelium, quia ipse prædicabat gesta & facta Christi, quæ vocantur euangelium, sic dicitur prima Corinth. idest: Nos prædicamus Christum crucifixum. Et prima Cor. 2. Ego cum venissem ad vos fratres, non me iudicari scire. aliquid inter vos nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum: idest, nihil prædicabam vobis nisi de passione Christi & similibus, & istud erat euangelium. Sciendum tamen, quod interdum vocatur euangelium in sacra scriptura determinatio concilij generalis. Sic patet ad Galat. secundo, cum Paulus dixit, quod Petrus non ambulabat ad veritatem euangelij. Id tamen, de quo Paulus increpabat Petrum, erat quod ipse subtraheret se à gentilibus nolens manducare de cibis eorum, sed obseruabat cibos legales propter timorem Iudeorum, qui venerant de Ierololymis à Iacobo: ante tamen quam veniret Petrus comedebat cum Gentilibus de omnibus cibis. Nunc verò per hoc, quod subtraheret se à cibis Gentilium, videbatur inuenire quod erat peccatum comedere de illis. Et per hoc videbatur cogere Gentiles conuersos ad Christum

Euangelium vocatur etiam determinatio concilij generalis.

obseruare legalia. Istud autem dicebat Beatus Paulus esse contra veritatem euangelij. Non est tamen sensus, quod esset contra aliquod de quatuor euangelijs, sed erat contra determinationem Concilij Generalis, quod fuerat celebratum ab Apostolis, & à tota ecclesia. Act. 15. Vbi pronunciauerunt neminem obligari ad obseruanda legalia potissimè conuersos de gentilitate, sed posse manducare quæ vellent. Contra istam determinationem Concilij Generalis videbatur agere Petrus, cum per suam simulationem videretur adhuc obligare gentiles, & cogere eos ad obseruanda legalia. Et sic vocatur determinatio Concilij Generalis euangelium. Hoc factum est Spiritu sancto dictante, vt cognosceretur per hoc auctoritas, & potestas Concilij Generalis: quia nulla est maior super terram, & non potest errare in pertinentibus ad fidem, nec errat in pertinentibus ad mores. Quilibet autem homo quantumcumque sanctus, & quantumcumque potestatis potest errare in fide, & effici hæreticus, sicut de multis summis Pontificibus legimus, vt de Liberio. & Ioan. 22. & alijs quibusdam. De erroribus autem eorum circa mores cuiuslibet patet. Sola etiam Generalis Synodus loquitur nomine Spiritus sancti: cum nulli congregationi hominum quantumcumque dignitatis, & nulli homini quantumcumque potestatis: aut meritorum conuenit talis locutio: sicut patet Actuum. 15. Cum enim ibi diffiniret Concilium Generale ponitur forma diffiniendi, scilicet. Placuit Spiritui sancto, & nobis congregatis in vnum &c. Et istum modum diffiniendi habuerunt omnia Concilia Generalia ab exordio ecclesiæ vsque nunc. Nullus tamè Summus Pontifex quantumcumque meritorum diffiniendo dixit vnquam, placuit Spiritui sancto & mihi. Et non solum quando solus summus Pontifex diffinit, sed etiam si diffinat cū toto collegio Cardinalium, qui simul dicuntur facere ecclesiam Romanam, non dicunt placuit Spiritui sancto & nobis. Nemo enim quantumcumque sanctus, nec quantumcumque superbus presumpsit vsque hodie hanc sibi formam diffiniendi vsurpare: ipsum autem generale Concilium tenet eam iure suo: cum reperiatur ab Apostolis sic fuisse tētam. Et sic Synodus generalis ponit Spiritum sanctum tantquam coniudicem suum vel assessorem sibi in iudicando, & quod illa diffinitio ab ambobus simul procedat: & tamen Spiritus sanctus non potest errare, ideo concilium generale errare non potest potissimè in fide. Omne autem quod est inter mortales præter Concilium generale siue sit homo, siue vniuersitas, aut qualiscumque congregatio errare potest tam fide quàm in moribus. Ad significandum ergo istam excellentissimam auctoritatem & priuilegiū, quo nullum maius potest esse, vocatur determinatio Concilij generalis euangelium: eo quod nihil est inter omnes libros sacre scripturæ immo inter oia scripta vniuersi tantæ auctoritatis, sicut euangelium, Et per hoc apparet magna auctoritas & certitudo determinationum Conciliorum generalium, cum assimilatur auctoritati euangelice, & vocetur euangelium. De hoc aliquid tetigimus in libro nostro, qui dicitur Defensorium trium conclusionum contra amulos. Dicitur autem latius in libro de origine & distinctione iurisdictionum. Præter dicta autem nullus alius liber aut scriptura inuenitur, quæ euangelium appelletur.

Quid sit Euangelista, & cuius dignitatis sit in Ecclesia. Quest. X I.

Quæritur, cum agatur hic de euangelijs, quæ ab euangelistis condita sunt, quid sit euangelista, & cuius dignitatis, vel status in Ecclesia. Dicendum quod

Euangelista dupliciter accipitur. scilicet pro eo, qui scripsit euangelium, & pro prædicatore.

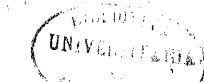
Quare dicitur determinatio concilij vocetur Euang.

Euangelista ab euangelio dicitur. Et licet nos conseruauerimus solum dicere euangelistam illum, qui euangelium aliquod scripsit: accipitur tamen euangelista dupliciter, scilicet pro scriptore euangelij, & pro prædicatore euangelij. De primo patet, quia dicimus esse quatuor euangelistas, idest, quatuor qui euangelia cōscripserunt. De secundo patet 2. ad Timoth. 4. cum dicit Apostolus Timothæo. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple. Et non potest accipi ibi euangelista pro scriptore. Nam Timothæus non erat scriptor Euangeliorum: cum nullum euangelium reperitur scriptum à Timothæo, nec Ecclesia illud habuerit, nec Doctores de tali faciant mentionem inter recepta, & reprobata euangelia: cum tamen Hieronymus de multis faciat mentionem, vt dicitur infra in quadam quaestione, maximè quia si Timothæus scripsisset aliquod euangelium, ecclesia suscepisset illud in magno honore, sicut nunc tenet quatuor, eo quod illud approbatum videretur à Paulo, cum approbaret personam, & instigare ad hoc, dicens: opus fac euangelistæ: ergo nullum scripsit. Item patet quia dicitur: Vigila, in omnibus labora, opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto. In quo innuit, quod de officio euangelistæ erat laborare, & vigilare circa omnes, & implere officium suum, & sobrietatem custodire. Ad euangelistam tamen, qui est euangelij scriptor nihil istorum pertinet: sed solum scribere euangelium, obseruando rerum veritatem, & tenendo illum ordinem in scribendo, quem sibi Spiritus sanctus dictauerit. Dicendum ergo, quod Apostolus vocauit Timothæum Euangelistam, idest, prædicatorem. Nam erat Timothæus Episcopus, & ad curam pastoralem pertinebat prædicare euangelium, potissimè in Ecclesia primitiua, in cuius exordio fuerunt Paulus, & Timothæus. Et cum tunc tota cura esset introducere fidem, & illud non posset fieri sine prædicatione, quoniam fides ex auditu est, ad Roma. 10. & non auditur nisi quis prædicauerit: potissima ergo cura pastorum tunc erat prædicare fidem, quæ in Euangelio continetur. Et sic Paulus vocauit Timothæum euangelistam, idest, prædicatorem. Et huic sententiæ consonant quæ habentur ibi, quia dicitur tu vero vigila. Est autem propriè actus pastoris vigilare super gregem suum, ne Diabolus, qui semper circuit quærens quem deuoret, aliquem rapiat. Quia non erit bona excusatio pastoris, si lupus ouem rapiat, & pastor dicat se non vidisse. Dicitur etiam ibi: In omnibus labora, idest, circa omnes subditos tuos informando eos in fide, & in moribus. Quia ad hoc tenetur Episcopus, cum ipse sit pastor. Ideo per se tenetur illud facere, vel prouidere, vt per alios diligenter fiat: alioquin totum exigeretur ab eo, quia speculatore eum posuit Deus domui Isra. el. Ezech. 3. & 33. Etiam dicitur: Ministerium tuum imple, idest fac omnia quæ pertinent ad Episcopatum, & pastorem animarum. Dixit etiam: Sobrius esto: quia ista est vna de conditionibus Episcopi. Quia cum Apostolus prima ad Ti. 3. poneret omnes conditiones Episcopi, dixit debere eum esse sobrium & prudentem. Loquebatur ergo Apostolus de euangelista, qui est prædicator, in quantum conuenit pastori. Aliquando accipitur euangelista pro vtroque simul, scilicet pro scriptore euangeliorum, & pro prædicatore illorum: sic patet ad Eph. 4. scilicet: Et ipse dedit quosdam quidam Apostolos, alios prophetas, alios verò euangelistas. Et necesse est accipi pro vtroque, quia Apostolus describit ibi partes ecclesiæ. Vtrique tamen sunt necessarii. Nam si non fuissent qui euangelia scripsissent nemo prædicaret, quia nesciremus quid prædicandum esset. Et si non esset qui euangelium prædicaret etiam si scriptum esset, ni-

hil prodesset, quia esset sicut panis integer, quem non possunt paruuli frangere, & sic fame pereunt, ac si non esset panis, sicut dixit Ieremi. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Et exponitur à doctores de doctrina sacre scripturæ, quæ est panis: idest potest satiari spiritualiter, sicut panis corporaliter. Est panis autem iste integer quando nemo scripturam simplicibus annunciat, nec exponit: & tunc paruuli, idest, simplices petunt panem, idest doctrinam sacre scripturæ, & dicitur quod non erat, qui frangeret eis. Et non dicitur, quod non erat panis, qui frangi posset, sed quod non erat qui illum frangeret, idest qui annunciat, & exponeret. Et ita equaliter pereunt paruuli sicut si nullus panis, idest si nulla doctrina esset quæ eis dari posset. Vterque ergo est necessarius, scilicet scriptor euangelij, & annunciator eius, & ambo sunt partes ecclesiæ, & de ambobus locutus est Apostolus.

Quomodo Euangelista sit pars ecclesiæ, & quid sit Ecclesiæ, & quomodo Christus sit caput Ecclesiæ. Quest. X I I.

Quæritur amplius de euangelista, quomodo sit pars ecclesiæ, vel cuius dignitatis sit. Dicendum quod ecclesiæ, quæ est congregatio fidelium habet partes multas necessarias, sine quibus manere non potest. Et inter illas ponuntur euangelistæ. Nominauit Apostolus istas partes, & quasdam earum posuit ad Eph. 4. dicens: Et ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò euangelistas, alios autem pastores, & Doctores. Alias etiam partes nominat prima Cor. 12. dicens: Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primò Apostolos, secundò Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Omnes istæ sunt partes ecclesiæ. Et sunt istæ partes necessariae sibi: ita quod sine illis non manebit, & erunt in ea vsque ad consumationem sæculi: sic patet ad Eph. 4. scilicet. Et ipse dedit quosdam Apostolos &c. & sequitur: Ad consumationem sanctorum, in opus misterij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum, & in mensuram ætatis plenitudinis Christi: Scilicet, omnes partes dictæ manebunt in ecclesia, donec omnia ista fiant: ista tamen non consumabuntur vsque ad finem sæculi. Patet hoc ex applicatione literæ. Nam dicitur ad consumationem sanctorum, idest donec consumetur numerus sanctorum. Vocantur hic sancti illi, quos Deus prælegit ab æterno conformes fieri imagini filij eius: nam hos iustificauit, & sanctificauit ad Romanos. 8. Isti autem sancti conuertuntur ad Christum per prædicationem euangelij quidam de Gentibus, & quidam de Iudeis, etiam quidam conuertuntur de infidelitate, & alij de prauitate morum, & vtraque conuersio fit per euangelicam prædicationem, quia euangelium veritatem fidei continet, & in moribus instruit. Isti tamen incepterunt conuerti ad Deum & incorporari sibi à principio sæculi, & durabit conuersio eorum vsque ad finem sæculi. Nam est assertio multorum & satis rationabilis, quod Deus non permittet sæculum manere in isto statu, nisi vsque dum compleatur numerus prædestinatorum, qui vocantur hic sancti. Et quando venerit vltimus eorum, finietur sæculum, & erit dies iudicij. Patet hoc, quia cū status huius sæculi sit imperfectus, quia non est hic beatitudo, ordinatur ad statum futuri sæculi, vbi est beatitudo tanquam in finem suum, sicut imperfecta naturaliter ordinantur ad perfectam. Rursus autem in hoc sæculo sunt boni, & mali. Cerrum est autem

autem quod seculum istud propter bonos conserua- tur, vt ipsi possint manere in eo tanquam in via sua, quouique per hoc perueniant in suam beatitudinem. Nam sic etiam in naturalibus imperfecta non sunt in vniuerso nisi propter perfecta: sicut dicit Aristote. 2. Physicorum, quod nos sumus quodammodo finis omnium, & quod omnia sunt propter nos, scilicet propter homines, qui sunt perfectiora entia vniuersi inter purè naturalia. Potissimè autem, quia cum malum in se non dicat aliquam perfectionem, ad rectorem rectissimum, & prudentissimum non pertinet tolerare mala in sua politia: nisi in quantum mala aliquo qualiter proficiunt in bonum, & conferunt ei quandam pulchritudinem, licet per accidens: Deus autem est potentissimus rector potens extirpare totum malum de orbe, si vellet, & non vult: ergo cum rectissimus rector sit, iudicat id pertinere aliquo modo ad bonum. Si autem malum aliquando solum maneret sequestratum à bono, omnino inutile videretur: quia tunc non faceret directè, nec per accidens ad bonum. Ideo rector rectissimus alicuius vniuersitatis, vel politie nunquam malum sic permetteret, nisi in poena, vbi propriè competit malo esse sine bono. Et sic ad rectissimam Dei gubernationem pertinet nunquam malos sine bonis relinquere, nisi in inferno, vbi est locus solum deputatus ad poenam, & ille propriè competit malis, sine bonis. Status tamen istius seculi non est ad poenam, sed est via merendi alium statum bonum, & car. Mala quæ hic committuntur non hic puniuntur. Ideo quando nulli boni fuerint in hoc seculo, scilicet completo numero prædestinatorum, non videtur ad quid mali permittantur hic: cum illi nunquam corrigendi sint, nisi incipiat illico esse hic infernus. Et tamen hic non est locus penalis, sed post vitam, ideo completo numero electorum cessabit omnis vita in natura.

Item via non est nisi, vt per eam gradiamur. Quando ergo nemo est, nec esse potest, qui per viam ingredi possit, superflua est via. Sed status huius seculi est status viae, quod festinatur ad vitam æternam: cum ergo nemo fuerit, qui illuc iturus sit secundum Dei præcognitionem, superfluum videbitur manere statum istius viae. Item patet hoc efficacius ex sententia Christi in parabola de zizanijs, quæ super feminata sunt in agro, & ministri videntes ea exorta inter triticum, voluerunt illa extirpare: sed dixit paterfamilias: Sinite crescere vtraque vsque ad messem, ne forte simul eradicetis triticum, & tempore messis colligentur zizania in fasciculos, & comburentur: segetes autem congregabuntur in horreum, Matthæ. 13. Ista parabola est de bonis, & malis, sicut Christus declarat ibi: bonum semen sunt filij regni prædestinati, zizania sunt viri nequam: messis est consumatio seculi. Et tamen manifestum est, quod tempus messis dicitur, quando segetes veniunt ad totalem suam perfectionem, & maturitatem, ita quod iam non est opus eis manere in agro: ergo messis quam Christus vocat consumationem seculi, respectu bonorum erit, quando peruenient boni ad perfectionem, siue complementum: ita quod nemo eorum super sit nasciturus, ergo consumatio seculi erit in consumatione sanctorum, scilicet, quando erit mortui omnes electi: & tamen ecclesia & omnes partes eius, sicut hic dicit Apostolus, durabit vsque ad consumationem sanctorum. Ergo durabit ecclesia cum omnibus istis partibus suis vsque ad consumationem seculi. Item dicitur in opus ministerij, scilicet istas partes ecclesie sunt ad opus ministerij, ad ministrandum & procurandum istam consumatam conuersionem sanctorum in adificatione corporis Christi. Hoc dicitur, quia iste partes ecclesie sunt necessarie ad edi-

ficandum corpus Christi. Pro quo sciendum, quod Christus, siue corpus Christi accipitur dupliciter: vno modo pro illo homine Christo, qui in se vnctus est: & corpus eius accipitur tunc pro illa parte nature humane, quam assumpsit de virgine. Et istud vocamus corpus Christi verum. Alio modo dicimus Christum esse vnum hominem non quidem verè vnicum, sed vnum ex pluribus: non per modum vniuersalitatis, sed per modum cuiusdam congregationis in vnum. Et tunc dicimus corpus Christi esse corpus mysticum, id est, figuratum. Figuratur enim corpus appellatur, cum non sit vnum corpus naturale. Sed sicut dicimus vniuersitates esse corpora per fictionem iuris, ita totam ecclesiam dicimus esse vnum corpus. Ratio autem huius est ex similitudine istius corporis mystici ad corpus verum naturale. Nam sicut in corpore naturali licet vnum sit, sunt multe partes diuersorum officiorum. Ad Romanos 12. & prima ad Corin. 12. Et ista diriguntur omnes in vtilitatem totius ipsius corporis, & quilibet etiam procurat vtilitatem alterius, & omnes istæ propter continuationem, quam inter se habent, dicuntur vnum corpus: ita in corporibus mysticis, vel figuratis fictione iuris, quæ sunt vniuersitates, sunt multe homines, qui sunt partes illius vniuersitatis, & habent distincta officia, & actus, siue præfideri, siue exequendi, siue consulendi in quantum sunt partes ipsius vniuersitatis, & diriguntur omnes in vnum finem, scilicet in bonum publicum: & quilibet pars vniuersitatis confert ad illud bonum, licet diuersimode confert secundum actus suos, quilibet etiam confert ad vtilitatem alterius, quia nulla pars illarum habet sufficienter in se bonum suum, sed quilibet accipit ex omnibus. Et ista est causa potissima, quare conueniunt in vnum, ut sint vnum corpus, scilicet quia nulla pars illius vniuersitatis continet in se perfectè bonum, sed omnes simul continent perfectè vnum bonum, quod est bonum publicum, & etiam est bonum singulorum in quantum quilibet pars potest accipere ex omnibus alijs quicquid sibi deest ad complementum suum. Istam causam tangit Aristot. 3. Politicorum, dicens: Adiacet cuique particula boni alterius, id est, quilibet homo habet in se vnam particulam illius boni, quo alius eget. Ideo necesse fuit conuenire multis ad faciendum politiam, vt sic quilibet possit habere ab omnibus alijs, quod sibi deest. Et ob hoc cum vniuersitates istam habitudinem, & ordinem teneant, qui ordo est in corporibus naturalibus, quæ sunt vere corpora, uocabuntur iustissimè vniuersitates corpora. Sic autem ecclesia tota dicitur vnum corpus, ut magis declarabitur sequenti questione, & istud corpus uocatur corpus Christi, quia Christus in quantum homo est caput istius corporis. Ipse enim in quantum homo per passionem suam meruit, ut esset caput omnium hominum, & essent sibi omnes subditi. Et hoc est, quod ipse dixit post resurrectionem suam Apostolis Mar. 16. Data est mihi omnis potestas in celo & in terra, & tamen non potuit sibi dari nisi in quantum homo. Et istam potestatem non habuit ante passionem suam in quantum homo, eo quod nondum acquisierat eam, quia non poterat acquirere eam, nisi per sanguinem. Quia sicut ille, qui emit aliquem in seruum, per illam emptionem accipit potestatem in eum: ita cum Christus homo per suam mortem nos redemerit, & non alio modo, non potuit aliter accipere potestatem super nos, Et sic ipse non solum in quantum Deus, sed in quantum homo iustus, & quasi naturaliter effectus est Dominus noster, ita ut nos omnes sumus serui illius benedicti hominis Christi. Hoc signat Apostolus Actuum. 20. scilicet. Attendite uobis, & vniuerso gregi, in quo nos Spiritus sanctus

Tota ecclesia est vni corpus.

Christus per passionem suam meruit esse caput ecclesie.

Aedificatur homines in Christo per fidem & charitatem.

ctus posuit Episcopos regere ecclesiam Dei, quæ acquiri fuit sanguine suo. Et sic per sanguinem acquisiuit potestatem, quod nos sumus serui eius liberati de seruitute tenebrarum. Vocatur autem totum istud corpus à parte principali, quæ est caput, scilicet, Christus: & sic dicimus ecclesiam esse corpus Christi mysticum. Licet autem Christus per passionem acceperit potestatem super omnes homines præsentem & futuros, quia omnes sufficienter redemit sanguine suo, non tamen omnes sunt de corpore eius, sed oportet eos edificari in corpus ipsius, vt sint de corpore, sic dixit Apostolus in adificatione corporis Christi. Si tamen eo ipso quod Christus redemisset homines, essent de corpore eius, non oporteret edificare illos per aliquod ministerium nostrum. Aedificatur ergo dupliciter homines in Christo, scilicet per fidem, & charitatem. Per charitatem quidem in quantum per eam homo vnitur Deo. 2. Corin. 6. Qui diligit Deum homo spiritus est cum eo. Non accipimus tamen hic de tali edificatione, quia ista est multum fructu dicta: nã loquimur de adificatione per quam construitur corpus Christi quod est ecclesia, prima Corin. 12. non est tamen homo pars ecclesie per charitatem, cum multi sint in ea sine charitate, sed est adificatio per fidem. Nam nemo est in ecclesia, quæ est corpus Christi, nisi credat Christum, & sic suscipiat omnia, quæ credenda sunt. Et hoc patet, quia cum per baptismum homo efficiatur Christianus, quia illud est ianuæ sacramentorum, in illo non petitur nisi fides: ideo minister ecclesie nomine totius ecclesie dicitur baptizando. Quid petis ab ecclesia? Et ille dicit: Fidem, & non dicit charitatem. Licet etiam charitas non sit nisi intra ecclesiam, cum sit donum infusum vniuersi non Deo. Fides ergo est, per quam homo incorporatur Christo, id est, efficiatur de corpore eius mystico, quod est ecclesia. Et quamdiu manet aliquis in fide, manet intra ecclesiam, & est de corpore Christi: etiam si prauus homo sit. Quia tamen in adificationibus non solum intelligitur illa, quæ sunt omnino de necessitate adificij, sine quibus illud stare non potest, sed etiam illa, quæ dicunt bonam habitudinem eius, & ad conseruationem pertinent, & faciunt magnam pulchritudinem, erit sic in adificatione corporis Christi. Quia licet de necessitate illius sit fides, ita quod sine illa non potest effici aliqua pars corporis Christi, qui prius non erat, & postquam fuerit, desinet esse pars si fidem perdidit, charitas tamen pertinet ad quoddam complementum istius adificij, & conseruationem eius, & pulchritudinem magnam, ita quod non solum homo sit pars corporis Christi, sed etiam sit valde acceptus ei, & efficiatur vnus spiritus cum eo. Ideo ista adificatio corporis Christi requirit etiam charitatem. Et sicut Apostolus ad Eph. 4. cum prius posuisset adificationem corporis Christi per fidem, & consistentiam eius: subdidit etiam quod edificabamur in eo per charitatem, dicens: Veritatem autem facientes in charitate crescimus in illo, qui est caput nostrum Christus, ex quo totum corpus compactum & conexus per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensuram vniuersiusque membri augmentum corporis facit in adificationem sui in charitate. Et sic dixit nos edificari in Christo per charitatem: & istud est secundum adificium huius corporis Christi, quod est ecclesia: partes sunt illæ quæ supra nominatae sunt, inter quas ponuntur Euangelistæ: ergo durabunt omnes istas partes quousque edificatur totum corpus Christi, id est, ecclesia. sed istud corpus nunquam erit consummatum, quousque incorporentur omnes, quos Deus prælegit, & istud non fiet complete vsque ad finem seculi, vt supra declaratum est, ergo vsque

ad finem seculi durabunt istæ partes ecclesie. Addit Apostolus in eadem auctoritate declarando præcedentia, scilicet. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, id est, durabunt partes ecclesie quousque omnes occurramus in vnitatem fidei, id est, omnes illi quos Deus præuidit occursuros in vnitatem fidei. Quia fortè nunquam erit aliquod tempus, in quo omnes homines simul viuentes sint in vnitatem fidei, & tamen non possunt occurrere omnes in vnitatem fidei, quousque nascatur vltimus electus, qui postremo nasciturus est, quia etiam ille per ministros ecclesie debeat reduci ad vnitatem fidei: ergo vsque ad illud tempus durabit ecclesia cum partibus suis. Dicitur: Et agnitionis filij Dei. Et istud idem est, quod vnitas fidei, quia per fidem cognoscitur Christus esse filius Dei, & omnia alia, quæ necessariò circa ipsum tenenda sunt. Dicitur etiam ibi: In vnum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, id est, non solum debemus occurrere in vnitatem fidei, sed debemus esse sicut vir perfectus & plenæ ætatis. Ad hoc autem quod aliquis sit vir perfectus naturaliter, tria requiruntur, scilicet, quod homo sit, quod est per natiuitatem, & quod habeat corpus sufficientis magnitudinis, ita quod non debeat peruenire aliquando ad maiorem: & quod sit in ætate matura, in qua vires hominis maximæ sunt. Ista omnia pertinent ad corpus Christi mysticum, in quantum per ista significatur totalis perfectio, quam ecclesia habere potest, uel habitura sit, & vsque ad illam durabit ecclesia cum partibus suis. Et sic isti non solum durabunt quousque omnes electi conuertantur ad fidem Christi, quod est nasci in corpore eius, sed etiã vsque quousque isti fideles sint perfecti in charitate, & in alijs virtutibus quas Deus præuidit illos habituros, & sic erunt tunc viri perfecti corpore & ætate: & tunc poterit cessare ecclesia, & omnes ministrationes eius. Ista tamen omnia dicta sunt propter Euangelistas, de quibus diximus, quod erant partes ecclesie siue accipiendi euangelistam pro scriptore Euangelij, siue pro predicatore eius, etiam oportet manere istas partes semper. Quando tamen dicimus, quod Euangelistæ manebunt vsque ad finem seculi, sicut ceteræ partes ecclesie, non intelligitur de Euangelistis, scilicet, scriptoribus euangeliorum, sed de Euangelistis, qui sunt predicatores euangelij, quia iam non sunt aliqui scriptores euangeliorum, nec ecclesia istud permitteret, cum ipsa potius reiecerit multa alia euangelia, quæ erant vltra ista quatuor, vt ista dicitur in quadam questione, immo maledictus esset ille, qui conaretur scribere euangelium vltra id, quod iam scriptum est, quia non licet quicquam addere super illud quod iam scriptum est, nec de illo quicquam diminueret, sicut dicit Beatus Ioannes Apocalypsis. 22. scilicet. Contestor ego omni audienti verba prophetie libri huius, quod si quis apposuerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto: & si quis diminuerit de verbis libri prophetie huius, auferet Deus partem eius de libro vite, & de Ciuitate sancta. Si ergo non licet addere Apocalypsi, à fortiori non licebit addere euangelis, nec diminueret, quia magis sunt illa de necessitate salutis, quam Apocalypsis cū Apocalypsi nihil ponatur nisi reuelatio quorundam accidentium futurorum in ecclesia, sine quibus etiam est perfecta salus, quæ non esset sublati libris euangeliorum. Nulli ergo euangeliste erunt amplius partes ecclesie postquam illi quatuor fuerint. Potest tamen adhuc dici, quod euangeliste, id est, scriptores euangeliorum sunt partes ecclesie vsque ad finem seculi, quia licet illi non maneant in persona, manent tamen euangelia eorum loco ipsorum.

Predicatores manebunt vsque in finem seculi.

& ista manebunt in ecclesia usque ad finem seculi, quia sunt de necessitate eius, cum inde sit fides. Et sic censentur manere semper illi euangelistæ personaliter tantquam perhibentes testimonium de eo quod scripserunt. Ad secundum cum quærebatur de dignitate euangelistarum in ecclesia: dicendum quod sicut in vniuersita tibus sunt partes diuersorum officiorum & dignitatum, immo sicut in corpore naturali humano sunt membra diuersarum dignitatum & Actuum, & quadam sunt nobiliora alijs, sicut caput est nobilior ceteris membris: ita in ecclesia non sunt membra omnia eiusdem dignitatis, quia tunc non possent efficere vnu corpus, & sic deberet dici, quod sicut in corpore humano caput est nobilior ceteris membris, ita in ecclesia esset ipsum caput nobilior, Christus autem est caput ecclesie, ad Eph. 4. Crescamus in illum, qui est caput nostrum Christus, Dicendum tamen, quod Christus licet sit caput nostrum, non comparatur ad cetera membra corporis, cum excedat illa quasi in immensum etiam in quantum homo: immo in immensum. Secus autem est de corpore naturali: quia licet illud sit excellentius qualibet parte corporis per se, est tamen pars ipsius corporis, & non est melius toto corpore, nec etiam est corpus propter caput, sed caput vt sit corpus. De Christo autem est aliter, quia non solum ipse est caput ecclesie, sed etiam est Dominus, quia redemit ecclesiam, & acquisiuit eam sanguine suo: ideo non solum Christus homo est melior quocumque, alio homine, sed et est melior quam omnes homines simul sumpti, & melior quam tota ecclesia: ideo ipse non est pp ecclesiam sicut caput naturale propter corpus, sed magis tota ecclesia est ppter Christum hominem. i. est ad ipsum in quantum ipse est Dominus eius. Ideo Christus homo non computatur tanquam pars ecclesie, vel sicut vnus de ecclesia, sed supra ecclesiam. Sic facit Ari. 1. & 2. Metaph. dicens rectorem vniuersi non esse partem vniuersi, nec aliquid de vniuerso, nec ipsum esse pp vniuersum, sed totum vniuersum ordinari in ipsum, sicut exercitus ordinatur in ducem. Et sic Christus non vocatur caput ecclesie tanquam pars eius, sed caput. i. princeps, quia sicut caput est super omnia, ita Christus est super totam ecclesiam, Et sicut omnia membra recipiunt a capite naturali sensum, & motum: ita tota ecclesia recipit a Christo influxum omnium charismatum, & donorum spiritualium, vt possit manere. Et ob hoc Christus etiam in quantum homo non comparatur ad aliqua membra ecclesie in dignitate, vel honore, sed ipsa membra inter se comparantur, Ideo quando Apostolus posuit partes ecclesie distinguens dignitatem ipsarum sicut prius & posterius, non nominauit ibi Christum, sed solum ministros eius, & inter istos est ordo. Nam in primo gradu ponuntur Apostoli, in secundo prophete, in tertio euangelistæ, in quarto pastores & Doctores, ita quod faciant pastores, & Doctores vnum gradum. Vel secundum aliam assignationem ponuntur Doctores in quinto gradu, & faciunt distinctum gradum a pastoribus. Nunc autem non est nobis declarandum de omnibus istis gradibus, qui sunt partes ecclesie, & de alijs partibus, scilicet virtutibus, & gratijs curationum, & opitulationibus, & gubernationibus, & generibus linguarum, quæ omnia ponit Apostolus esse partes ecclesie, prima Corin. 12. & 14. Nam dicere de his esset longissimum, potissimum quia pro hoc est proprius locus. 2. Corin. 12. & ad Eph. 4. & aliquid ad Rom. 12. Solum tamen diximus hoc propter euangelistas, vt sciatur, quod sunt in tertio gradu honoris: nam primi, & honoratissimi in ecclesia sunt Apostoli, qui immediate a Christo acceperunt potestatem in plenitudine, Nam Christus dixit eis Ioa. 20. Sicut misit me pater, ita ego mitto vos, id est. In eadem plenitudine potestatis, in qua pater me misit, quantum

ad ædificationem ecclesie in illa mitto vos. Item Christus habuit præter Apostolos alios multos, scilicet, septuaginta duos discipulos, & misit illos ante faciem suam. Luc. 1. Et tamen isti non fuerunt a Christo assumpti in eadem dignitate, in qua Apostoli. Ideo de electione Apostolorum fit per se mentio, & non ponuntur cum eis discipuli. Vnde de eis dixit Christus: Ego elegeri vos duodecim, de discipulis autem non dixit ad significandam specialitatem. Item Christus, quando elegit Apostolos imposuit eis nomina mutando nomina quorundam, vt patet Matthæ. 10. & Marc. 3. & Luc. 6. De discipulis autem nihil tale exprimitur, immo nec ponuntur nomina aliquorum ipsorum. Multa autem alia excellentia Apostolorum colliguntur super omnes alios de ecclesia ex text. euangelico, de quibus magis dicitur 1. Corin. 12. & ad Eph. 4. & forte tangitur aliquod Matthæ. 10. aut Luc. 6. vel 10. In secundo gradu ponuntur prophete, scilicet, post Apostolos, quia istis Deus loquitur, & per hos reuelantur nobis ea, quæ Deus vult reuelare, & ex ista adhesionem ad Deum, & communicationem sermonis diuini sortiuntur magnam dignitatem. Nam & Moyses ex consortio diuini sermonis habuit cornutam faciem, id est, radios emittentem: ita quod populus non posset intendere in eum nisi prius faciem suam velaret, ideo velabat eam, quando locutus erat populo. Exod. 34. & 2. Corin. 3. & ideo ponuntur isti, immediate post Apostolos. In tertio gradu ponuntur Euangelistæ, in quibus potestas scribendi euangelium tradita est. Est enim ista magna potestas, cum nulla scriptura in toto orbe tantæ auctoritatis sit, sicut euangelica. Vnde multi alij conati sunt scribere euangelia, sed ecclesia eis istam auctoritatem, & honorem non detulit, sed repulit. eorum scripta, & condemnauit, vt infra dicitur in quadam. q. De Euangelistis autem, qui sunt annuntiatores euangelij an ponantur in eodem gradu, in quo isti Euangelistæ, vel intelligatur per Doctores, qui ponuntur in quinto gradu, ad Eph. 4. siue per Doctores, qui ponuntur in tertio gradu infra ad Corin. 12. declarabitur in ipsis locis, quia nunc nobis non est intentio, nisi de Euangelistis, qui Euangelia scripserunt.

Quid sit Ecclesia, & an Ecclesia tota possit manere in vno. Quest. XIII.

QVAERITVR occasione precedentium, quod dicta sunt de euangelistis, quod sunt partes ecclesie, circa errorem quorundam incidentaliter, qui dicunt totam ecclesiam posse manere in vno, & quod aliquando manet, vel potest manere tota ecclesia in vna vetula. Et dicendum, quod istud est falsum, & impossibile. Pro quo sciendum breuissimè quid sit ecclesia. Et ad hoc præsupponendum est, quod ecclesia accipitur dupliciter: aliquando pro ecclesia particulari, & aliquando pro vniuersali. Primo modo vocatur ecclesia congregatio fidelium vnius loci, uel vnius Diocesis, & sic dicimus, ecclesia Salamantina facit hoc, uel tenet hoc. Et isto modo loquitur sæpe Apostolus, ut patet secunda ad Corin. 1. Paulus Apostolus ecclesie Dei, quæ est Corin. & etiam 1. Cor. 1. dicitur Paulus Apostolus ecclesie Dei, quæ est Corinthi. Simile patet, 1. ad Thessa. 1. & 2. ad Tim. 1. & in plurimis locis, & accipitur ibi ecclesia pro particulari, scilicet, ecclesia Corinthi pro congregatione omnium fidelium manentium in vrbe Corinthi, & sic distinguit ecclesia Corin. ab ecclesia Thessaloni, & Phili. & ceteris. Secundo modo accipiebatur pro ecclesia vniuersali, & sic accipit sæpe Apst sicut patet ad Eph. 5. scilicet. Vni diligit uxores uestras, sicut Christus diligit ecclesiam, & seipsum tradidit

Ecclesia duplex. scilicet vniuersalis, & particularis

Ecclesia est nomen grecum, & significat congregationem.

Ecclesia vniuersalis dupliciter dicitur.

dit pro ea, vt illam sanctificaret, mundas eam lauacro aque in verbo vite, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam. Manifestum est tamen, quod non potest ibi accipi pro aliqua particulari Ecclesia, sed pro tota congregatione fidelium: quia alias si esset aliqua particularis Ecclesia, quæ Christus sanctificasset per passionem suam, alia non pertinerent ad eum, cum eas non redemisset. Item eodem cap. dicitur vir caput esse mulieris sicut Christus caput est Ecclesie, & non potest accipi pro aliqua particulari, quia tunc illi, qui essent in alijs Ecclesijs non pertinerent ad Christum, nec essent membra eius. Sic etiam accipitur infra ad Timo. 3. scilicet. Scias quomodo oportet te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Quod non potest accipi de aliqua ecclesia particulari, quia nulla particularis ecclesia est columna, & firmamentum veritatis: eo quod quilibet particularis ecclesia potest errare in fide, & in moribus. Sed hoc conuenit soli ecclesie vniuersali, quæ nunquam errat, quia nunquam tota errat. Ista ecclesia vniuersalis accipitur dupliciter, aliquando verè, aliquando per representationem. Primo modo dicitur ecclesia vniuersalis fidelium conuenientium in unitate fidei, & sacramentorum: partes autem huius sunt omnes fideles dispersi per totum orbem ubicunque sint. Secundo modo dicitur ecclesia vniuersalis per representationem. Et ista est concilium generale legitime congregatum, quia nulla alia congregatio est, quæ legitime, & sufficienter representet totam vniuersitatem fidelium, nisi generale Concilium, & illud est et quod errare non potest in fide, nec et errat in moribus. Isto modo accipitur ecclesia Actuum. 15. cum dicitur: Placuit Apostolis, & Senioribus, & vniuersis ecclesie, siue cum omni ecclesia. Et uocatur ibi ecclesia Concilium generale, quia ibi agitur de Concilio generali habito per Apostolos super legibus: & non potest accipi pro ecclesia particulari, nec et pro tota vniuersitate fidelium, cum non essent oes ibi, sed potius dicitur ecclesia misit ibi nuncios ad alios christianos, qui erant Antiochia, denunciando illis determinationem Concilij generalis. Sic et accipitur Matt. 18. scilicet. si nec illos audierit dic ecclesie, id est, Concilio generali: quia non potest alio modo ibi accipi, quia ibi loquebatur Christus beato Petro, quæ instituerat summum Pontificem. Et dicitur peccator non audierit eum, remisit illum ad ecclesiam, vt denunciaret illi. Papa tamen non est subiectus aliqui ecclesie particulari ad hoc, quod teneatur coram illa comparere, sed potius oes particulares ecclesie sunt sibi subiectæ. Ideo oportet intelligi de ecclesia vniuersali, cuius filius est Papa sicut quilibet fidelis, & ab ea recipit sacra, & in fide illius manet. Non potest tamen intelligi de ecclesia vniuersali prout est vniuersitas omnium fidelium, quia non est possibile coram illa aliquod crimen denunciari, cum non sit possibile oes christianos quotquot sunt in toto orbe viros & feminas, paruulos & senes congregari in locum vnu, vt eis aliquid denuncietur. Ideo necesse est intelligi de aliqua ecclesia vniuersali, quæ possit esse congregata, & coram qua possit crimen denunciari, & illa possit iudicare. Ista autem est concilium generale, ideo necesse est pro illo accipi ecclesiam hic, de quo magis declarauimus in Deffensorio trium questionum contra emulos, & dicitur amplius in libro de origine & distinctione iurisdictionum. His præsuppositis considerandum, quod ecclesia est nomen Grecum, & significat congregationem, & quilibet congregatio potest vocari ecclesia: sic accipit Ari. 2. Polit. c. de politia Calcedoniorum, dicens, quod Calcedonij non faciunt ecclesiam, id est, non faciunt congregationem ad determinationem negotiorum publicorum. Ex hoc inductum est, quod congregatio fidelium uocaretur ecclesia. Et siue accipiat pro particulari, siue vniuersali, vera vel representat

Alph. T oit. super Matth. Præf.

sentante semper est multitudo, & nunquam significat vnum: ideo de ratione ecclesie est esse multitudinem. Ista vocatur aliquando domus Dei, vt patet ad Tim. 3. Scias quomodo oportet in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viui. Et ista ecclesia, vel domus Dei sunt ipsius homines. ad Hebr. 3. Christus verò tanquam filius in domo sua, quæ domus sumus nos. Et sic et signficatur multitudo. Item quod est efficacius, ecclesia dicitur multitudinem consistentem ex partibus diuersarum rationum, sine quibus non est ecclesia. Et sic necesse est semper esse multos in ecclesia. Patet hoc, quia Apostolus uocat ecclesiam corpus ad Rom. 12. dicens: Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, quia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo. Et sic Apostolus dicit ecclesiam esse multos incorporatos Christo. Dicit et quod ista ecclesia est corpus. Ex primo patet, quod ecclesie repugnat unitas cum multi sumus in Christo: ex secundo apparet manifestius, cum dicat, quod sicut in vno corpore. scilicet naturali sunt multa membra, non habentia eundem actum, ita est in ecclesia Christi, vel in corpore Christi, qui nos sumus. Si ergo corpus est, non est unicuique membra, sed multa, vt patet infra ad Cor. 12. ergo de necessitate corporis Christi est multa membra habere, & sic non poterit manere corpus Christi mysticum, siue ecclesia in vno homine. Item patet magis clarè, quia dicit Apostolus, quod illa membra non eundem actum habent. Et sic necesse est in corpore Christi esse membra diuersarum rationum, & istud impossibile est saluari in unico, quia non potest unicuique homo esse presidens, & subditus. Item patet ex exemplis, quæ ponit ibi Apostolus, in quibus sunt actus diuersarum rationum. Nam cum dicit, ita multi vnum corpus sumus in Christo, subdit: singuli autem alter alterius membra, habentes donationes secundum gratiam, quæ data est in nobis differentes. Et sic vult quod in ecclesia sint diuersæ donationes Christi, & gratie, secundum quas constituuntur diuersæ partes ecclesie pro administratione illarum gratiarum. Et declarat istas gratias. scilicet. Siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando. Oes istas administrationes gratiarum Apostolus dicit debere esse in ecclesia: non possunt tamen consistere in uno, ideo non potest ecclesia manere in unico. Item patet hoc infra ad Cor. 12. vbi latius ponitur, quomodo oes sumus vnum corpus, & quomodo sunt in eo diuisiones gratiarum, & ministrarum. Sermo scientie, sermo sapientie, fides, gratia sanitatum, operatio uirtutum, prophetia, discretio spirituum, genera linguarum, interpretatio sermonum. Omnia ista in ecclesia sunt, quæ in eodem esse non possunt. Item in eodem capitulo ponit magis aperte partes ecclesie, quæ sunt membra ipsius, dicens: Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro, & quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde uirtutes, deinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Omnia autem ista sunt diuersarum rationum: sed quoniam aliquod corpus, vel totum constituitur ex partibus diuersarum rationum, impossibile est manere substantiam illius in unica parte, vel in paucis. Et patet hoc in vniuersitatibus, quæ constant in partibus diuersarum rationum. scilicet. in hominibus diuersarum administrationum: nam ablatis illis diuersitatibus, non manet vniuersitas, etiam si maneat multa membra. Vt pote si aliqua politia, vel ciuitas constet ex rectoribus, & iudicibus, & executoribus iustitie, & ciuibus, & hominibus plebeis, & ablatis omnibus officijs maneat soli plebei, vel soli ciues, etiam si multi sint non est vniuersitas politica: immo non est unicuique populus, quia deficit ibi formale ad hoc, quod sit unitas politica, quia de necessitate politica requiritur aliquod

B 2 genus

genus principatus, & vntas sine comunitas legis, & distributio iustitiae. i. iudex, vt ait Ari. 3. Poli. c. 1. Ista autem non manent inuentibus solis plebeis in vrbe, ideo sic manentibus non est vniuersitas, nec ciuitas, nec vnus populus, nec aliquid vnum, a fortiori autem si maneret vnus homo. Cum ergo ecclesia sit vniuersitas, siue corpus constans ex partibus diuersarum rationum, impossibile est illam manere in vnico homine. Item pater hoc, quia sicut Apostolus dixit esse multas partes, & diuersarum rationum in ecclesia, ita etiam dixit illas mansuras in ea vsque ad finem seculi, vt patet ad Eph. 4. Et ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios vniuersitatis pastores, & Doctores ad consumationem sanctorum in edificatione corporis Christi, donec occurramus omnes in virum perfectum. Et sic istae partes erunt in ecclesia, donec ista fiant, & tamen ista non possunt compleri vsque ad finem seculi, vt probatum est in precedenti quaestione, ergo manebunt istae partes in ecclesia vsque ad consumationem seculi. Et sic impossibile est manere ecclesiam aliquando in vno, quia iam non haberet istas partes, & consequenter fides non potest manere in vno aliquando, sed necesse est semper multos esse, qui fidem teneant. Nam vt probatum est precedenti quaestione, non potest aliquis effici pars corporis Christi mystici nisi per fidem, & tamen ecclesia vsque ad finem seculi habebit semper multas partes, ergo necesse est qd semper multi teneant fidem, quia omnes illi, qui fuerint partes ecclesiae erunt fideles.

Ecclesia vsque in finem semper habet multas partes ipsa constituta.

An in triduo mortis Christi fides in sola Virgine Maria remanserit. Quæst. XIII.

QVAERITVR occasione precedentium circa quandam propositionem, quæ a multis communiter asseritur, & est erronea, scilicet quod in triduo mortis Christi tota fides manserit in Virgine, an possit stare. Dicendum quod non mansit tota fides in ea, quia multi alij erant tunc fideles. Primo patet, quia ecclesia beatorum, quæ est corpus Christi per fidem copulata, eadem fuit a principio seculi, quæ nunc est: & continuabitur vsque ad finem, sicut dicimus, quod fuit eadem fides antiquorum & nostra: ergo erant tunc multae partes ecclesiae quando Christus mortuus est, quia ecclesia non potest consistere in vno, vt patet precedenti quaestione: quilibet tamen pars ecclesiae est fidelis, cum per fidem efficiamur membra ecclesiae: ergo in illo triduo fuerunt multi fideles, & sic non fuit tota fides in Virgine. Secundo patet, quia in sinu Abrahae erant in triduo mortis Christi multi viri fideles, scilicet Ioannes Baptista, & omnes prophetae & patriarchae. Isti autem dum vivebant, erant fideles, quia aliam non poterant esse iusti, cum dicitur iustus, qui ex fide viuunt ad Rom. 1. & Abachuc. 1. et quia non possent aliter accepti esse Deo: cum sine fide impossibile sit placere Deo. Ad Heb. 11. Manebat ergo in eis in sinu Abrahae fides illa, quæ habuerunt hic, cum fides non possit tolli nisi per haeresim, vel infidelitatem, aut per claram visionem, quæ erit in patria. 3. Cor. 13. Isti tamen nondum habebant claram visionem, quia non erant in patria: ergo adhuc manebat in eis fides, & sic non erat tota in Virgine. Tertio patet, quia ad praedicationem Christi multi crediderunt in eum, vt Io. 7. & 8. & isti non discrediderunt per aliquid, quod vidissent fieri circa Christum, qui mortuus est. Et patet specialiter in Nicodemum, & Ioseph de ciuitate Arimatia, qui sepelierunt eum: & erant discipuli eius, & credebant in eum. Quarto patet, quia si manserit tota fides in Virgine in illo triduo, oes Iudei fuissent tunc infideles, & consequenter oes essent in peccato mortali: Et istud est falsum, & inconueniens,

In triduo mortis Christi fides non remansit in sola Virgine Maria.

quia erant multi viri boni inter Iudeos, qui credebant omnia illa, ad quæ obligabantur, & sic erant fideles. Non ergo fuit tota in Virgine. Multae aliae rationes ad hoc possumus adduci. Quidam tamen dicunt in illo triduo fuisse fidem totam in sola Virgine. Et ob hoc asserunt ei spalem honorem exhiberi: nam consuevit ecclesia a die veneris ad vespertum, & per totam diem Sabbathi specialiter colere Dominam nostram, quasi totum illud tempus suum sit, & illud est tempus, quo Christus iacuit mortuus. Quasi ab hora vespertina diei Veneris, & per totum Sabbathum vsque ad primam horam diei sabbati. Dicunt etiam non esse inconueniens mansisse totam fidem in Virgine, & etiam totam ecclesiam, quia vnuerfitas saluatur in vno, & ius vnuerfitatis seruetur in vno, & sic licet ecclesia sit vnuerfitas, poterat manere in sola Domina nostra. Dicendum, quod non mansit tota fides in Domina nostra in illo triduo, nec fuit aliquis in quo non essent simul multi fideles. Porro tamen ista propositio intelligi potest, quod sit vera, quod tota fides mansit in Virgine, i. tota fides de resurrectione. Quod in illo triduo non fuerit aliquis, qui summe crederet Christi debuisse resurgere post triduum, nisi Domina nostra. Et licet esset difficile immo impossibile probare istam negatiuam nisi per reuelationem certificantem, tamen potest probari verisimiliter, quia non erat verisimile, quod aliquis magis deberet credere resurrectione Christi post triduum, quam illi, qui quaesiebant eum, & quibus ipse praedicaauerat, quod post triduum resurgeret, & praecedent eos in Galilea. Mat. 26. Et tñ de istis apparet, quod ferè oes dubitauerunt de resurrectione: nam postquam surrexerat Christus, & apparuerat Mariae Magdalena, cum nunciasset hoc Apostolis admirati sunt, & cucurrerunt ad monumentum, & tamen si certissime credidissent, non mirarentur. Et non solum mirati sunt, immo multi eorum territi sunt, vt patet de discipulis euntibus in Emmaus, quibus Christus apparuit, & illi dixerunt: Sed & mulieres quaedam ex nostris terruerunt nos, quæ ierunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes se visionem Angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere. Luc. 24. Et sic isti multum dubitauerunt de resurrectione, & ita de alijs discipulis, & Apostolis Christi verisimile est. Id cum nullius ipsorum fides manifesta appareat, creditum est pie in honorem Dominae nostrae, quod in ipsa sola in illo triduo fides resurrectionis manserit, licet non bis non patet, quia non possumus probare istam negatiuam, quia poterat manere fides in aliquo, de quo forte nihil scriptum est: & ita nos ignoramus. Et quia putatum est solam Dominam nostram tenuisse fidem in triduo de resurrectione, inoleuit in ecclesia consuetudo antiquissima, quod a die veneris ad vespertum, & per totum diem Sabbathi fiat ei spalis honor, eo. scilicet, quo in ea sola fuit fides de resurrectione. Considerandum tamen magis circa hoc, quod fides resurrectionis potest accipi, vel explicitè, vel implicitè, sicut de omnibus alijs articulis dicimus. Si implicitè, dicendum, quod omnes Iudei viri boni, qui tunc erant tenuerunt in illo triduo, & toto tempore suo fidem resurrectionis, quia credebant omnia, quæ lex crederi volebat, & prophetæ. Et quia in lege & prophetis de resurrectione Christi post triduum scriptum erat, licet non ita manifestè oibus, credebant oes illam in quantum in lege & in prophetis continetur. Si autem explicitè consideretur fides resurrectionis, potest stare dupliciter, vno modo, quod crederetur, quod Messias mortuus erat. Alio modo, quod crederetur particulariter, scilicet, qui mortuus est Messiam esse, & ipsum post triduum resurrecturum. Si primo modo, dicendum, quod fides explicita de resurrectione non mansit in Domina nostra sola, quia multi etiam Iudei viri boni, & periti, & cum isti multum uacarent legi, & prophetis maxime circa Messiam, in quo putabant totum suum bonum futurum, cognoscebant explicitè ex sacra

Opinio aliorum, quod ecclesia sentiat, quod sola fides in Virgine manserit.

Fides resurrectionis Christi tota in Virgine mansit sola.

Anima Christi post mortem separata fuit in sinu Abrahae.

Paradisus est clara Dei visio.

sacra scriptura quid de Messia credendum esset. Et sic isti crederent Messiam futurum esse Deum, & hominem & moriturum pro peccatis nostris, & tertia die resurrecturum. Hoc etiam cognouissent per traditiones prophetarum, quando inter Iudeos conuersabant, quia poterant ab eis tunc quaerere quid vellent isti, tamen adhuc non cognoscerent Christum esse Messiam promissum in lege, quia erat de hoc magna contentio apud Iudeos, quibusdam dicentibus, quod ille erat Christus, id est, Messias, alij vero quod non. Io. 7. ideo licet non haberent determinatè quod ipse post triduum resurgeret, haberent tamen fidem quod Messias mortuus erat, & resurrecturus post triduum. Et sic isti in triduo mortis Christi tenerent fidem explicitam de resurrectione. Si autem consideretur secundo modo, scilicet particulariter, ita quod ille homo Christus mortuus post triduum resurrecturus esset, dicendum, quod non mansit fides in sola Virgine, quia licet non possumus probare aliquem de viuètibz habuisse illam fidem, verisimile tamen est fuisse illam apud sanctos existentes in sinu Abrahae. Nam Ioannes Baptista mortuus erat, qui cognouerat Christum esse Messiam & Deum, cum dixit de illo: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata. Io. 1. & tamen Ioannes Baptista erat in limbo, quando Christus mortuus est, ideo ille habebat cognitionem de eo determinatissimam: & quia, vt Doctores nostri asserunt, sanctis existentibus in sinu Abrahae saepe apparebant Angeli annunciantes eis de liberatione sua per mortem Messiae. Et ita verisimile est, quod eis reuelatum fuisset quod erat illa mors Messiae. Et cum ipsi tenuissent ante hoc spem fidem de resurrectione Messiae, & nunc scirent determinatè, quod post illud triduum resurrecturus erat Christus, habebat fidem resurrectionis, & non manebat in sola Virgine. Item patet hoc clarius, quia vt ecclesia asserit, anima Christi separata a corpore post mortem mox fuit in sinu Abrahae, ubi erant viri sancti, & fuit ibi vsque ad horam resurrectionis cum resumpsit corpus. Et sic in toto triduo fuit ibi, cognouerunt ergo illi iam manifestè resurrectionem Christi futuram post triduum, cum anima esset cõ eis, & gauderet, & sic determinatè haberent fidem resurrectionis futuræ post triduum. Sed tunc vt obstat, quod isti non haberet fidem, quia clara visio patriæ tollit fidem, quæ scilicet est obscura cognitio, nec potest vna cum altera stare. 3. Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Et loquitur ibi de fide, & visione patriæ. Nam dicit. Videmus nunc in vita ista per speculum, & in enigmate. Per fidem, tunc autem in patria facie ad faciem. clarissime. Et sic fides euacuabitur in patria. Isti tamen sancti existentes in sinu Abrahae ceperunt esse in patria illico vt anima Christi fuit cum eis, quia cum iam peruenisset redemptionis per mortem Christi esset solutum, nihil impeditur, quin isti clarè videret Deum. Ideo in inferno siue in sinu Abrahae cepit visio beatorum, maxime quia Christus dixit latroni: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. Et tamen Paradisus nihil est, nisi clara Dei visio, in qua est tota merces: ideo die passionis ceperunt sancti esse in paradiso, & consequenter euacuata est fides in inferno per claram visionem patriæ. Et sic in illo triduo non haberent fidem determinatam de resurrectione, immo nec haberet iam fidem de aliquo articulo, sed potius oia iam viderent, quæ prius crederant. Quid autem verum sit, an sola Domina nostra in illo triduo hanc fidem de resurrectione determinatè, & particulariter habuerit, vel an alijs alijs de viuis, aut mortuis etiam illam habuerit: totum sine prauidetur Dñe nostræ dictum sit, non intendimus aduocatam nostram offendere: nam cum eam dignè laudare non possumus, iniustum est vt eius laudes ei aliunde collatas minuamus. Cum tamen dicitur, quod propter istam fidem quam tenuit sola in triduo, exhibetur ei honor a v. Alph. Toft. super Matt. Præfat.

spera sexta feria, & in toto Sabbatho, dicendum, quod non constat nobis euidenter an ex ista causa, vel ex aliqua alia ista laudabilis consuetudo introducta sit, quia non desunt causae innumerabiles, ex quibus Dominam nostram honorem specialem impendere possimus, immo debeamus. Sed adhuc concessio, quod ex hac causa sola introductus fuerit ille honor. Dicendum, quod non est pro hoc determinatio ecclesiae, quod in Domina nostra solum manserit fides in illo triduo, quia alijs obligaremur omnes credere sicut quemlibet determinatè ecclesiae in pertinentibus ad fidem sit tanta necessitas sicut articulus, immo ipsa necessitas crediti articulos prouenit solum ex auctoritate, sine qua etiam nec crederemus euangelij. De quo declaratum est in defensorio trium conclusionum contra aemulos. Cum autem vt quidam dixerunt, quod tota fides poterat in triduo manere in Domina nostra, & et in tota ecclesia, non est concedendum, quia vt probatum est, non est possibile manere ecclesiam sine multis partibus. Cum verò dicitur, quod vnuerfitas potest manere in vno, & ius vnuerfitatis conseruatur in vno: dicendum, quod est verum de quibusdam cõitatibus, quæ non praesupponunt partes diuersarum rationum, & actuum: sicut est in quibusdam cõgregationibus, vel collegijs, in quibus sunt omnia membra similia. Si tamen sit vnuerfitas, de cuius essentia sit habere partes diuersarum rationum: cum perierint illae actus, & habitus, nec manent iura vnuerfitatis, nec vnuerfitas in vno, immo nec in pluribus, dum sit ablata illa diuersitas actus, & habitus, scilicet, quod ita sit ablata, quod non speretur redire: quia alijs licet sint partes abentes, si speratur redire in vno, quod nunquam erit actualiter sine pluribus partibus, quia Apostolus ad Eph. 4. dixit, quod manerent omnes illae partes vsque ad consumationem sanctorum, quæ non erit usque ad finem seculi, vt declaratum est precedenti q.

Non est concedendum totam fidem in sola Domina nostra mansisse in triduo mortis Christi.

An euangelia sint plura quam quatuor, vel an aliquando plura fuerint. Quæst. XV.

QVAERITVR vterius, circa euangelia, an sint plura quam quatuor, vel an aliquando plura fuerint. Ad primum dicendum, quod non sunt plura quam quatuor euangelia, quia nullus alius liber sacrae scripturae vocatur euangelium praeter illos quatuor, vt probatum est supra in quadam. quod nisi forte quis accipiat quendam libellum valde Apocryphum, quem quidam vocant Euangelium Nicodemi: alij aliter, & continetur in eo de passione, & resurrectione, & nihil aliud. Sed de hoc non est aduertendum, quia libellus ille non est alicuius honoris, nec est de sacra scriptura, immo apud paucissimos reperitur. Item quod ille non continet formam libri euangelici, quia oportebat, quod contineret omnia vel plurima de gestis Christi, sicut patet de quolibet quatuor euangelistarum, sed solum continet passionem, & resurrectionem, ideo etiam praeter auctoritatem, qua omnino caret, nomen ipsum fuit sibi valde imperitè positum. Ad secundum dicendum, quod olim multa fuerunt euangelia in Ecclesia. Nam apud Aegyptios reperiebantur Euangelia, quæ dicebantur facta a Beato Thoma, & aliud

Euangelium Beati Matthæi, & aliud Beati Bartholomæi, & singula alia Euangelia, quæ nominabantur ex nominibus singulorum de duodecim Apostolis. Aliud Euangelium fecit Basilides, aliud Appelles. Fecit quoque codicem Euangelicum Lucianus: fecit aliud Hesichius. Multi quoque alij quos enumerare longum est, conati sunt in principio Ecclesiæ Euangelia describere. Tetigit hoc Beatus Lucas in proœmio sui Euangelij, dicens: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis complete sunt, quæ in nobis complete sunt. Tangit etiam Hieron. de hoc in libro illustrium virorum, & etiam in quodam prologo suo qui habetur super Matthæum, qui incipit: Plures fuisse, dicit plures fuisse, qui Euangelia scripserunt, Lucas Euangelista testatur dicens: quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis complete sunt, sicut tradiderunt qui ab initio ipsi viderunt sermonem, & ministraverunt ei, & perseverantia usque ad præsens tempus monumenta declarant, quæ à diversis auctoribus adita diversarum hæresum fuerunt principia, ut est illud iuxta Aegyptios, & Thomam, & Matthæum, & Bartholomæum, duodecim quoque Apostolorum, Basilidis atque Appelles, ac reliquorum, quos enumerare longissimum est. Tangit hoc idem Hieronymus, in quadam epistola ad Damasum Papam, quæ ponitur inter prologos super Matthæum. Et incipit, Beatissimo Papæ Damasus, ubi inquit. Præmittito eos codices, quos à Luciano & Hesichio nuncupatos paucorum hominum asserit pericula contentio. Idem tangit Augustus lib. 1. de concordia Evangelistarum, dicens: Ceteri autem homines, qui de Domino, vel de Apostolorum actibus aliqua scribere conati, vel ausi sunt, non tales suis temporibus extiterunt, ut eis fidem haberet Ecclesiæ: atque in auctoritatem canonicam sanctorum librorum eorum scripta recipere. Dicendum tamen, quod licet fuerint multa Euangelia scripta, & longo tempore manserint in Ecclesiâ, scilicet, usque ad tempora Beati Hierony. legantur ab aliquibus, ut sup. dictum est. Ecclesiâ tamen nunquam recepit in auctoritatem nisi istos quatuor libros, & illos posuit in canone librorum suorum. De ceteris autem dicit Augustus, in libro de Concordia Evangelistarum, quod ecclesiâ noluit illos in canone librorum suorum: ideo certus est iam canon librorum Sacræ Scripturæ, & nomina ipsorum librorum, ut hæretici non audeant nec possint aliquid librum non approbatum tenere tanquam approbatum, quia conuincitur ex ipso canone librorum. Ponit autem istum canonem quantum ad libros veteris testamenti. Hierony. in prologo Galeato. Ponit autem Beatus Augustinus canonem librorum, & nomina tam novi, quam veteris testamenti in secundo lib. de doctrina Christiana. c. 8. Quatuor ergo Euangelia Ecclesiâ recipit: cætera vero iubet respuenda, ut patet in Decre. dist. 15. c. Sancta Romana, & in c. sicut Sancti Euangelij, ubi ponuntur libri approbati, & reprobat. Causa autem, quare non fuerunt recepta illa Euangelia fuerunt multe. Prima causa fuit, quia multi illorum scriptorum nesciebant veritatem rerum gestarum, nec ordinem scribendi, ideo valde imperite scripserunt. Hoc tangit Beatus Lucas in proœmio suo, dicens: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis complete sunt, Quasi dicat: illi conati sunt scribere illas, sed quia non habebant completam notitiam de illis, non bene scripserunt. Et ad supplendum defectum eorum, vel potius, ut non adhiberetur fides erroribus illorum dicit se inducendum ad scribendum, cum ait: visum est mihi æsequuto à principio omnia diligenter de omnibus ex ordine tibi scribere optime Theophile, ut cognoscas eorum verborum de quibus eru-

Ecclesiâ recipit solum quatuor Euangelia, & alia respuuntur de causis.

ditus es, veritatem. Secunda causa fuit quia, sicut declaratum fuit supra in quadam quaestione, Ecclesiâ non suscipit scripturam alicuius hominis, quæ solum per peritiam humanam scripta etiâ si sit ille peritissimus virorum: immo etiam si cõstet evidentissimè omnia vera esse, quæ in scriptis suis tradit, eo quod Ecclesiâ requirit in scriptis suis maiorem certitudinem. Nam certitudo scriptorum per humanam peritiam est per lumen naturale intellectus, & illud potest falli & errare, cum sit creatum: requirit autem Ecclesiâ in scriptis suis certitudinem infallibilem, quæ nullo modo possit deficere, & quæ à nullo homine possit negari: ista autem est certitudo per verbum Dei, ideo non recipit Ecclesiâ scripturam aliquam inter libros suos, nisi de qua constet, quod dictante Spiritu Sancto scripta sit. Et isto modo dicit Beatus Petrus esse omnes libros Sacræ Scripturæ, cum ait, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit, id est, per ingenium proprium, vel voluntatem scribentis, sed quod Spiritu Sancto inspirati locuti sunt siue scripserunt Sancti Dei homines. De quatuor autem Euangelistis, quos Ecclesiâ tenet cõstituit sibi à principio, & nunc ita firmiter tenet, quod Spiritu Sancto dictante scripserunt: ideo amplectata est libros eorum, & posuit in honore summo in suo canone. Ceteri autem, qui Euangelia conati sunt scribere, sola humana voluntate sine diuino impulsu aduerti sunt, & sine Spiritu Sancto eos dirigente scripserunt. Et hoc Ecclesiâ cõstituit, & cõfirmare potuit ex multis signis tempore ipsorum scriptorũ: ideo eorum libros non recipit. De hoc Hieron. in prologo quodam super Matt. qui incipit: Plures fuisse, ait: Cum hoc tantum in præsentiarũ necesse sit dicere extitisse quosdam qui sine Spiritu, & gratia Dei conati sunt magis ordinare narrationem, quæ Historiæ texere veritatẽ. Et dicit quod istis applicatur illud propheticum: Væ qui prophetaut de corde suo, qui ambulauit post spiritum suum, & dicunt: hæc dicit Dñs, cum Dñs non miserit eos. Et patet, quia si ad annunciandum non potest aliquis legitime ire, nisi mittatur à Deo: sicut dicit Apostolus ad Ro. 10. quõ prædicabunt nisi mittantur? à fortiori nõ poterit aliquis Euangelium scribere nisi à Deo inspiretur, & detur sibi potestas ad scribendum. Et sic fuit de istis quatuor, quia Spiritu Sancto moti sunt ad scribendum, & ipse dirigebat eos in scribendo: sic dicit Beatus Hieron. in prologo super Lucam. s. quod Luc. Sancto instigante Spiritu in Achaia partibus Euangelium scripsit. Idem dicit Augustinus in lib. de concordia Evangelistarum. De istis quatuor Euangelistis per Spiritum Sanctum procuratum est, ut scriberent, & sequitur. Ceteri autem hoies, qui de actibus Dñi aliqua scribere conati sunt, nõ tales suis tpebus extiterunt: ideo nõ fuerunt ita moti à Spiritu Sancto sicut illi. Ideo dicit, quod Ecclesiâ eorũ Euangelia non recipit. Dato et quod adhuc Ecclesiâ non constaret, quod isti sine Spiritu Sancto scripserant adhuc repelleret eos, quia nõ oportebat, quod Ecclesiâ cõstaret ista negatiua. s. quod ipsi non scripserant per Spiritum Sanctum ad hoc, quod repelleret eos, sed solũ sufficiebat, quod non constaret ei de affirmatiua. s. quod per Spiritum Sanctum scripserant. Et si non constaret de ista affirmatiua: sufficiebat istud ad hoc, quod Ecclesiâ eos nõ reciperet, & ita erat. Nam aliàs si probatio negatiua incuberet Ecclesiâ, teneretur Ecclesiâ suscipere libros cuiuscunq; scriptoris quousq; ipsa probaret, quod nõ scripserat per Spiritum Sanctum. Tertia causa fuit, quia multi illorũ, qui scripserant Euangelia, multa mendacia scripserant nescientes veritatẽ rerum. Ecclesiâ aut nõ permittit nec minimum mendacium in libris suis, quia potius permitteret perire oēs libros suos, quod permittit etiam mendacium in aliquo libro. Quia, illo cõcesso, nulla esset auctoritas aliorũ librorũ: cũ similiter de singulis dubitaretur, an aliquod

quod falsum esset in eis. Hoc dicit Aug. in epistola ad Hier. & hñ in Dec. di. 9. c. Si ad sacras. Quarta causa fuit, quia quidam illorũ scriptorũ erant Hæretici. Et licet scriberent veritatẽ rerum, miscerunt aliqua falsa veris, & noiauerunt illa euangelia ex noibus Apostolorum. Mat. Bart. & aliorum duodecim, & illis miscebant errores suos, in quibus ipsi deuiabant à fide catholica: ut sic ex auctoritate eorum quorum noibus euangelia illa intitabantur, cogeretur ecclesiâ recipere errores illorum. Quia ergo ista euangelia fauebant hæreticis, ea repulit ecclesiâ. Hoc tangit Hieron. in quodam prologo euangeliorum, qui incipit: Plures fuisse. Vbi ait, quod monimẽta. i. libri ipsorum euangeliorum diuersis auctoribus adita diuersarum hæresum fuere principia. Quinta causa quia aliqui scriptores euangeliorum, licet nihil falsi miscerent, addiderunt tamen quadã ex deuotione, ut magis apparerent operationes Christi. De quibus, licet non constaret esse falsa, tamen etiam non constabat esse vera testimonio rotas Ecclesiæ. Ideo in quantum de illis non constabat reddebatur illa euangelia dubia. Nam quando euangelista scripserunt in principio ecclesiæ primitiuæ erant plurimi, qui viderant ipsa facta Christi. Et si euangelista in aliquo deuiaret à veritate, poterat cognosci mendacium. Et ita ecclesiâ poterat esse certa, an euangelista vera scriberent. Illi autem, qui voluerunt aliqua superaddere deuota ad manifestationem gestorum Christi: fecerunt rem esse dubiam. Et ob hoc non merebantur euangelia sua auctoritatem. Nam potius erat tacendum aliq; verum, ut res esset oino certa, quod aliquod dubium scriberetur, per quod res esset incerta. Et ita factum est. Nam euangelista multa de gestis Christi omiserunt, ut infra dicitur. Ita aut expediebat, ut cum isti libri euangelij per totam orbem in maxima certitudine, & auctoritate suscipiendi essent, quod nihil esset in eis, de quo à principio dubitari posset. Nana de nobis, qui nunc credimus, non erat difficultas, quia nos non credimus nisi quia ecclesiâ, quæ est mater nostra credit. Ideo siue plura, siue pauciora scripta essent crederemus sicut ecclesiâ traderet scriptum. Secus autem erat in ecclesiâ primitiuâ, quia illi, qui tunc erant, viderant Christum, & omnia gesta eius, & poterant scriptores mentitos arguere, si in aliquo errarent. Ideo quantum ad illos non potuit aliq; euangelium introduci, quod ab omnibus reciperetur nisi illud puram veritatem contineret, & essent res illæ notissimæ. Illi ergo, qui scripserunt aliquas res dubias in auctoritatem non suscepti sunt. Sic sunt apud nos hodie aliqui libelli de factis Christi res deuotas dubias, tamen interdum non verisimiles continentes, qui Apocryphi iudicantur. Sicut est liber de infantia Saluatoris: & liber, qui dicitur itinerarium Clementis, de quibus in epistola Gelasij Papæ, quæ habetur in Dec. di. 15. c. Sancta Romana. dicitur, quod sunt Apocryphi. Sexta causa fuit, quia ecclesiâ non poterat abijcere istos quatuor euangelistas, eo quod erant approbati approbatione necessitante ad credendum illis, ut declarabitur seq. quod ceteri autem nõ erant sic approbati, ideo ecclesiâ non curauit de illis. Septima causa fuit, quia dato quod alij bene scriberent euangelia, ecclesiâ non reciperet omnes illos, quia sequebatur inde periculum, eo quod hæretici in principio ecclesiæ conabantur corrumpere libros sacros, ut periret fides illorum, & sic oportebat ecclesiâ valde cauere ab hoc. Quando tamen sunt valde multi, est difficilius cauere, quàm cum sunt pauci: ideo tanta numerositas euangeliorum erat valde periculosa ecclesiæ, quia poterat faciliter aliquod eorum corrumpi. Et si corrumpetur vnum ceteris adhuc manentibus illæsis, dum tamen illud susceptum fuisset ab ecclesiâ in Canone librorum sacrorum, peribat tota auctoritas librorũ sacrorum. Alph. Toft. super Matth. Præfat.

crorum, ideo periculum fuit multos euangeliorum libros suscipere, & sic ecclesiâ non suscepit. Octaua causa fuit, quia in omni ordinato regimine superfluitas euitatur, quia quod superfluum est nõ potest accedere in ordinem, & est peccatum fieri per plura quæ potest fieri per pauca, ut ait Ari. 8. Topi. Sed cũ ecclesiâ hæret quatuor euangelia, quidquid esset et si essent verissima euangelia, superfluebat, quia quidquid in eis deberet contineri, iam continebatur in quatuor, id ecclesiâ nõ recepit ea.

Quare sunt quatuor euangelia, & non plura neque pauciora. Quæst. xv. i.

VAERITVR ulterius, quare sunt quatuor tantum euangelia, & non plura nec pauciora. Dicendum, quod Doctores ponunt aliquas causas singulares circa hoc. Prima causa est, quia euangelium debet prædicari toti mundo. Mar. 16. Iste in vniuersum mundum, & prædicatẽ euangelium omni creaturæ. Et quia quatuor sunt partes mundi, scilicet, Oriens, Occidens, Aquilo, & Austro debuerunt esse quatuor euangelia. Itam rationem tangit Beatus Augustinus lib. 1. de concordia euangelistarum, dicens: Isti igitur quatuor euangelista vniuerso terrarum orbe notissimi. Et ob hoc fortasse quatuor, quoniam quatuor sunt partes orbis terræ, per cuius vniuersitatẽ Christi ecclesiâ dilatari ipso sacro sui numeri quodammodo declarant. Idem tangit Hieronymus, dicens: Euangelistas quatuor esse rotas quatuor vnus quadrigæ, in qua Christus per totum orbem veheretur. Hoc patet in quodã prologo super Mat. qui incipit. Matthæus enim primo prædicasset, & ait. Cùm autem plures euangelium scripserint, quatuor tantum auctoritatis habent testimonium, quia per quatuor mundi partes fidem nunciat Trinitatis. Et sunt quasi quatuor rotæ in quadrigâ Domini, quæ vehit eum per predicationẽ euangelij. Scdã causã ponitur à Hieron. quia hoies quadruplici morte perierant. Erant autem sanandi per verbũ euangelij, iuxta illud psalmistæ 106. Misit verbũ suum, & sanauit eos. Per quatuor ergo euangelia à quadruplici morte liberandi erant, ut ait Hieron. in eodẽ prologo. & genus humanum quadrifida morte perẽptũ eorũ erat p̃dicatione nunciandũ. Et vult Hieron. ibi quod nõ loũ sit ista cã finalis, quæ applicari possit, sed et quod in veritate p̃p̃ sacrm. i. significationem, nel mysteriũ istius numeri quaternarij aliorum euangelia non suscepta sunt. cũ ait. Vnde & aliorũ euangelia deciderunt, nec recepta sunt, quia nolebant p̃finitũ numerũ castari uir tateia facti. Tercia cã fuit p̃p̃ similitudinẽ ad quatuor animalia. s. Hoies, Leonẽ, & Aquilã, & Bouẽ, quod uidit Eze. 1. & 10. Et idẽ uidit Beatus Io. Apoc. 4. & 5. & per ista quatuor dicunt significari euangelistas, ideo debuerunt esse tm̃ quatuor. Istam cãm tangit Hieron. in dicto prologo. Desigant et quatuor euangelistæ quatuor figuris, quod non sunt deceptoris, sed iocundi mysterij sibi cõscia. Quarta cã est, quia euangelia sunt de actibus, & uerbis Xpi. Xps tm̃ cõparat p̃dicitis quatuor animalibus, id quatuor euangelistæ debuerit esse. Istã cãm tangit, & declarat Hieron. in d. prologo. Quinta cã fuit, quia euangelistæ stantur fluminibus Paradisi, cũ uerba eorũ sint uerba uitæ æternæ. Ioã. 6. & ipsum euangelium dicat euangelium regni Dei, ut patet Mar. 1. & Mat. 4. & 9. flumina aut Paradisi sunt quatuor, Gen. 2. id euangelistæ debuerunt esse quatuor. Istã cãm tangit Hieron. in quodam prologo super Mat. qui incipit. Plures fuisse, Sexta cã fuit, quod euangelij vñ Xps cõtenuis in euangelio cõparat Arca testis, quia ipsa erat res occultissima & maximè uenerationis, ita Xps erat totum bonum ñm, & erat res abscondita, quia Deitas latebat in carne, sicut dixit de eo Isã. Tu es Deus absconditus. Et sicut arca portabat per quatuor circulos, B 4 vel

vel annulos aureos. Exo. 25. & 36. ita Christus p quatuor euangelia vehendus erat per totum orbem. Istâ etiam causam tangit Hiero. in eodena prologo. Possimus nos multas similes alias figurales causas adducere per applicationem istius numeri quaternarij, quia tamen istas dictas solum inuenio tactas à Hierony. & August. non curauit plures appositiones, quia similes causas figurales non habent efficaciam nisi ab Auctore. Similes tamen causas, quia non videntur literales, sed figurales, & quasi ad placitum applicite, multi contemnerent, nisi propter auctoritatem tantorum virorum, s. Hier. & Augu. qui illas posterunt. Possunt autem esse alia causa: literales præcipua autem est, quia necesse erat istos quatuor euangelistas recipi, eo quod omnes erant approbati, & sic saltem non poterat ecclesia pauciora quam quatuor euangelia habere. De Matthæo, & Ioan. q. essent approbati, patet quia erant Apostoli, & viderant res gestas, & non poterant iam mentiri, nec errare cum confirmati essent per Spiritu sanctum, ideo necesse erat auctoritati eorum stare. De Marco & Luca non erat idem, quia isti non erant Apostoli. Erant tamē approbati, quia Beatus Marcus erat discipulus Beati Petri, & scripsit ea quæ predicabat Petrus. Et ipse postea approbavit euangelium eius, ut ait Hiero. in libro illustrium virorum. De hoc etiam in quodâ prologo Hier. super euange. qui incipit. Plures fuisse, cum aut approbatus esset Marcus à Beato Petro, non poterat reprobari ab ecclesia. De Luca idem dicendum est. si quia ipse fuit discipulus Beati Pauli, & socius eius usq. ad passionē, & scripsit euangelium sicut Paulus predicauerat, qui illud per reuelationem à Christo acceperat ad Gal. 1. Pau. autem approbavit vel laudauit euangelium Luca, dicens laudem eius esse in euangelio, qd scripserat. Sed laus non est nisi de bono, & excellenti, ideo etiam necessarium erat recipi euangelium istius tanquam approbatum à Paulo: de hoc Hier. in ill. illustrium virorum, & in prologo allegato, qui incipit. Plures fuisse. Alij autem, qui euangelium scripserant, non erant sic approbati, ideo non sunt recepti, s. quia non obligabatur ecclesia illos recipere. Ista est causa literalis sufficientis quare non potuerunt esse pauciores quæ quatuor euangelistæ. Quare autem non fuerunt plures possunt induci omnes octo illæ rationes politæ præcedenti quæstione, scilicet, quare ecclesia repulit omnes illos scriptores euangeliorum.

Quare euangelium non fuit vnicum. Quæst. XVII.

Prima ratio.
Secunda rō.
Tert. ratio.

QV A E R I T V R vltorius, quare euangelium non fuit vnicum. Nā videtur, q. sufficisset vnicum, cū materia sit vnica, s. gesta & dicta Xpi, maxime quia omnes euangelistæ eadem scripserunt. Item quia ecclesia debuit euitare supflua. Item quia facilius custodiret vnum euangelium ne corrumpere ab hæreticis, quam quatuor. Dicendum q. ecclesia debuit habere multa euangelia, & fuit ei hoc expediens propter multa. Primo propter fidē magis completam. Nam in euangelijs continentur ea, quæ pertinent ad substantiam fidei nostræ. Et de istis debet haberi maxima certitudo, ne quisquam dubitaret. Et sic debuit procurari, q. scriberetur euangelium eo modo, quo magis fidem faceret de rebus scriptis. Et tamen plenior fides fieret, si scriberetur idem à multis, quam si scriberetur ab vnico, ideo conueniens fuit plures esse euangelistas. Pater hoc in fide testium, tam in sacra scriptura, quam in iure humano. Nam in sacra scriptura ad testimonium vnius hominis nemo condemnatur. Numeri, 36. Vbi dicitur, quod testimonium duorum, vel trium hominum verum est. Deuteronomij, 19. Sic etiam Christus defendebat se, quando lu-

Fdai dicebant sibi, q. testimonium suum nullum erat, ipse dixit, q. testimonium suum verum erat, quia non solum ipse de se testimonium perhibebat, sed et Pater perhibebat testimonium de illo. Et allegauit legem illorum dicens, q. in lege ipsorum testimonium duorum hominum verum est. i. verum reputatur, & sufficiens. Io. 8. Idem est in iuribus humanis, quia nunquam vni soli creditur, et si sint multi, & sint in dictis suis singulares nemini creditur. Ratio autem quare iura non recipiunt vnicum testem est duplex. Prima quia in vnico teste non habet locum coniectura veritatis, nec est aliquid, propter quod iudex debeat moneri ad credendum sibi. Nam rō quare creditur testibus, est: quia verisimiliter arguitur, q. dicant verum. Nā quando testes deponunt super eadem re sigillatim & secretē, & vnus non videt depositiones alterius, si concordat cum eo in depositione, arguitur rōnabiliter, q. ambo verum dicant, quia alijs non videretur quō vnus diuineret, quid alijs diceret, potissimē quando iudices diligenter recipiunt dicta testium, & inquirunt de causis dictorum, & petunt ab eis multa alia: necesse est, q. si ambo mētuntur, vel alter eorum, q. denient. Cum autem oīno concordant, apparet manifestē, q. verum dixerunt ambo, quia oīa vera inter se consonant, ut ait Arist. 1. Ethic. Vero oīa consonant. Cum aut vnicus testis est, non est locus vnde arguatur eum verum dicere, quia non est in vnico concordia, nec discordia. Secunda rō est, ut possit ex dictis testium cognosci si mentiuntur. Nam si plures testes sunt, & vnus repugnat alteri, necesse est alterum mentiri, quia contraria aut contradictoria non possunt esse simul vera. Et hoc facilius fit in recipiendo dicta testium, nam sigillatim recipiuntur, & examinantur, & nescit vnus quid alijs dicat. Et tunc si mentiuntur, inuenitur discordia in verbis eorum. Sicut fuit de duobus Senioribus, qui accusabant Sufanā, & ipsi testificati sunt q. adulterium commiserat in horto. Deinde cum Daniel sigillatim interrogauit eos, discordauerunt in dictis, & sic conuicti sunt coram tota plebe falsum dixisse, & occisi fuerunt. Daniel. 13. Si aut vnus testis licet mentiatur, non potest colligi discordia in eo. Ideo vnicus nunquam debet recipi in teste, quia licet faciat præsumptionē non facit probationē. Verū est aut, q. sunt aliqua causa leues, in quibus fama cum vno teste facit plenam probationē, eo q. fama hī ibi loco vnus testis. Sic aut in proposito, quia multi euangelistæ scribentes idem faciebant maiorem probationē, q. vnicus, conueniens fuit multos esse. Sed tunc obijcietur, q. si pp. maiorem fidem fuit utilis esse plures, q. vnicum euangelistam, q. non solum debebant esse quatuor, sed plures, potissimē cum multi alij scripserint euangelia, quæ poterat ecclesia recipere. Dicendum, q. non fuerunt suscepta nisi ista quatuor. Et cum dicitur, q. utilius erat plures esse quam quatuor solum, quia facerent maiorem fidem, dicendum vno modo q. verum est & ecclesia illos suscepisset, nisi aliud obfaret, quia tamen erant multa inconuenientia si reciperentur, vt declaratum est supra in quæstione. 15. & per totam. q. ponendo octo causas, quare non fuerunt recepti, non recipit eos etiam si alijs. recipiendū esset maior fides euangelio. Aliter dicendum, & melius, q. etiam si non esset inconueniens aliquid accipiendū illos, ecclesia non recepisset eos, sicut patet de receptione testium in iure. Nam testes recipiuntur ad faciendā plenam probationem, & fidem de re, de qua dubitatur. Postq. autē plena fides fit per aliquos testes, quæ cūq. vltior receptio testium est superuacua, & reprobatā de iure. Nam effrenata multitudo testium etiam iuri est inimica, quia in recipiendo, & examinando dicta omnium est magnus labor, & nihil magis probant mille testes, q. quatuor, vel quinq. testes legitimi. Itaq. eadem

Duplex rō
quare iura
nō accipiunt
vnicum te-
stem.

eadem re conformiter deponentes. Ita hic tanta fides esset per quatuor Euangelistas. circa idem concordantes, quanta per mille. Ideo superuacuum erat ad faciendum plenam probationem plures quæ quatuor Euangelistas recipere. Secunda causa fuit, quia si vnicus euangelista esse debuisset, aut esset Matthæus, aut Ioannes. Nam isti scripserunt multum diuersē, scilicet, Matthæus quasi totaliter de his, quæ pertinebant ad humanitatem Christi, Ioannes verò quasi penitus de his, quæ pertinebant ad probandum Christum esse Deū. Si ergo reciperemus solum Ioannem deficerent nobis omnia, quæ pertinebant ad humanitatem Christi, si autem solum Matthæum deficerent quasi omnia, quæ pertinebant ad eius deitatem, & vtrunq. est inconueniens. Nam non est salus nisi creditur Christus Deus, & homo. Nam si Christus esset solū Deus, non proficeret nobis: quia non moreretur pro nobis: si autem esset purus homo, non posset proficere, etiā si veller: quia per eius mortem non redimeretur totū genus humanum, immo nec satisfaceret plenē pro vno peccato, quia nullus homo purus potest mereri in infinitum. Erant ergo vnus necessarii ambo Euangelistæ. Marcus quoque & Lucas non erant repellendi: quia isti aliquid addiderant super Ioannem & Matthæum, cum singuli Euangelistæ habeant aliqua propria sibi, vt patet ex canonibus antiqui Euangeliorū, per quos colligitur in quo concordant, & in quo discordant. Ista tamen quæ singuli addiderunt, erant valde vtilia ad fidem: ideo non fuit conueniens eos abijcere. Item si diceremus, quod Matthæus recipi debebat, quia plura tractauit de Christi humanitate, idem dici deberet de Luca, quia ita plenē sicut Matthæus tractauit. Et sic non esset maior ratio, quare reciperetur vnus, quam alius. Ergo vel nullus eorum reciperetur, vel ambo, & ob hoc omnes quatuor recipi debuerunt. Tertia causa fuit, quod omnes isti quatuor euangelistæ aequaliter vera scripserunt, & æqualiter per Spiritum sanctum moti sunt ad scribendū, & ipse aequaliter rexit eos in scribendo, vt scriberent id, quod verum erat, & ei placitum: ideo nulla causa erat, quare aliquis eorum excluderetur, nisi omnes simul excluderentur, & tamen non debuerunt omnes excludi, ergo nullus debuit excludi. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod licet esset eadem materia omnium Euangelistarum, scilicet, dicta, & facta Christi, tamen quia vnus non perfecte scripserat, supplebat alius. Et sic fuit de omnibus, quia quilibet addidit aliquid super ceteros, & omisit aliqua quæ posuerunt ceteri. Sic est circa scientias: Nam circa eandem materiam plures Doctores scribunt, eo quod nemo fuit, qui eam ita penitus exhaustat, q. aliquid maneat, quod possit dici. Et inde assumuntur alij occasionem ad scribendum in eadem materia. Itē dato, quod vnus Euangelista completē scripserisset omnia, quæ pertinebant ad Christum, adhuc vtile erat esse alios Euangelistas, vt esset maior fides Euangelio ex concordia multorum in vnam sententiam, vt supra dictum est. Ad secundum, cum dicitur, quod ecclesia debuit superflua euitare: dicendum, quod non fuit superfluum: quia cum quatuor Euangelistæ ad multa proficiant, ad quæ non sufficit vnus, scilicet, ad maiorem fidem, & abundantiorē doctrinā non fuit superfluum esse quatuor. Ad tertium cum dicitur, quod facilius erat vnum Euangelium, custodire incorruptum ab hæreticis, quam quatuor, dicendum, quod verum est, tamen propter hoc non debent rejici cetera Euangelia si ad aliquid proficiebant: quia tunc ecclesia deberet rejicere omnes libros noui, & veteris testamēti, & retinere sibi vnum vel duos: quia facilius est vnum, vel duos incorruptos seruare, quam

A quadraginta quatuor libros duorum testamentorū, & tamen non debuit propter timorem istius corruptionis rejici quemquam, cum omnes sint sibi vtilis.

Quomodo Euangelista scripserunt Euangelia, & quomodo potuit eis constare de veritate eorum, quæ scripserunt. Quæst. XV III.

QV A E R I T V R vltorius, quomodo Euangelista scripserunt Euangelia, & quomodo potuit eis constare de veritate eorum quæ scripserunt. Dicendum, quod Euangelistarū quidam viderunt ea, quæ scripserunt, scilicet, Matthæus & Ioannes, & alij non viderunt, scilicet, Marcus & Lucas. De Matthæo patet, quod viderit, quia ipse fuit Apostolus Domini ab eo vocatus cum sederet in Thelonio. Matt. 9. & Mar. 2. Et mansit semper cum eo: quia Apostoli semper manserunt cum Christo vsque ad mortem. Sic enim dixit de eis: vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Luc. 22. Et sic poterat Matthæus videre omnia, quæ Christus faciebat, & dicebat, & scribere vifa. De Beato Ioanne idem patet, immo & planius, quia ipse fuit vocatus prius ad apostolatū, quam Matthæus. De vocatione Ioannis patet Mat. 4. De vocatione Matthæi patet Mat. 9. Et sic Ioan. vidit aliqua gesta priora Christi, quæ Matthæus non viderat, & interdum Ioannes cum scribit dicit, q. ipse vidit ea, quæ scripsit, ut patet Ioan. 19. Scilicet: Et qui uidit testimonium perhibuit, & testimonium eius uerum est. Et iterum Ioannes. 21. cum ipse fuerit locutus de se ipso, subiunxit. Hic est discipulus, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc. Item Ioannes potuit magis scribere de visu, quam ceteri, quia circa passionem Domini ipse interfuit plus, quā ceteri. Nam cum Christus captus esset in horto à Iudæis, Discipuli relicto illo fugerunt. Mat. 26. Et tamen Beatus Ioannes sequebatur Christum, & introiuit cum eo in domum Caiphæ: quia ipse erat notus Pontifici. Ioan. 18. Et cum Christus penderet in cruce, solus Ioannes ibi erat cum Matre Christi. Et tunc dixit ei Christus de cruce: Ecce Mater tua. Ioan. 19. Potuit ergo iste scribere de visu magis quam Matthæus. Alia tamen fuerunt, quæ Ioannes & Matthæus non viderunt, ut de natiuitate Christi, & de principio conuersationis eius, & prædicationis, cum nondum aliquis eorum uocatus esset. Itē postquam uocati sunt, multa fecit Christus, quæ ipsi uel aliqui eorum nō uiderunt, & tamen scripserunt ea, sicut patet de transfiguratione Domini, quæ habetur Matth. 2. Et tamen non uidit eam Matthæus, cum non fuerint nisi tres Apostoli præsentēs, scilicet, Petrus, Ioannes, & Iacobus. Matth. 17. De istis tamen quæ isti nō uiderunt dicit Angu. quod potuerunt cognoscere ista querendo illa à parentibus Christi, uel ab ipso Christo, aut ab alijs, qui conuersabantur cum eo à principio. Vnde ait lib. 1. de Concordia Euangelistarum, scilicet, cuius non solum ea, quæ ex ore eius audita, uel ab illo sub oculis eorum operata dicta, & facta meminerant, verum etiam, quem illi discipulatum adhererant in eius natiuitate, uel infantia, uel puertia diuinitus gesta, & digna memoria, siue ab ipso siue à parentibus eius, siue quibuslibet alijs certissimis indicijs, & fidelissimis testimonijs requirere, & cognoscere potuerunt. De Beato Marco dicendum, quod ipse nihil uidit de gestis Saluatoris, sed post mortem Christi à Beato Petro baptizatus discipulus eius factus est, & tunc Euangelium, sicut ex ore Petri audiuerat, scripsit, ut ait Hier. in libro de Illustribus uiris, & in prologo quodam Euangeliorum qui incipit. Plures fuisse. De Beato Luca dicendum etiam quod ipse non uidit aliqua de gestis Salua-

Saluatoris, licet aliqui velint eum esse vnum de Discipulis Christi, videlicet, quod fuerit vnum de illis duobus, qui ibant in Castellum Emmaus die resurrectionis Dominice. Luc. 24. Et tunc diceretur, quod ipse vidisset gesta Saluatoris, & scripsisset de visu sicut Matthæus, & Ioannes. Sed falsum est, quia ipse significat, quod non viderit aliquid de gestis Saluatoris: sed solum scripsit, quia eruditus est ab illis, qui viderant, & per Christi mandatum predicauerant, ut patet Luc. 1. in proœmio cum ait: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis complete sunt, sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Ergo ipse non vidit, sed à videntibus accepit. Idem tenet Augu. lib. 1. de Concordia Euangelistarum, & Hierony. in lib. de Illustribus viris, & prologo præallegato. Cum autem quæritur, quomodo poterant isti, qui non viderat scire veritatem rerum, quas scribebant, dicendum quod duobus modis. Primò per instructionem sufficientem ab illis, qui veritatem cognoscebant, & sic Marcus scripsit Euangelium, sicut audiuit ex ore Petri, qui omnia complete, & sine errore cognouerat, Et Lucas scripsit sicut instructus est à Beato Paulo, qui etiam plenam sciebat veritatem. Et hoc modo certi erant, quod non errarent in scribendo, cum acciperent ab ore illorum, quos nihil de veritate latebat. Secundo modo erant certi de scriptis suis, quia Spiritus sanctus impulerat eos ad scribendum, & dirigebat eos in scribendo: & ille non potest errare. Quod autem ab isto dirigerentur, & impellerentur patet per Augu. in primo lib. de Concordia Euangelistarum dicentem, quia per Spiritum sanctum procuratum est, quod Luc. & Mar. scriberent. Dicit etiam, quod impositum fuit eis munus scribendi, id est, officium, vel onus. Item patet generaliter, quod Deus omnes Euangelistas impellat ad scribendum, & dirigat eos: quia ad Ephe. 4. dicitur, quod Deus dedit in Ecclesia quosdam quidem Apostolos. Alios autem Prophetas, alios vero Euangelistas. Ergo Deus ponit eos in hoc officio, & tribuit eis istam gratiam, & non usurpant sibi ipsi hoc officium. Et patet, quia sicut non est Apostolus, nisi qui à Christo electus est. Matth. 1. Et ad predicandum ab eo missus est. Actuum 1. & non est Propheta, nisi qui à Deo recipit occultorum reuelationes: ita non erit Euangelista nisi cui à Deo datur specialiter ista gratia, & imponitur istud onus scribendi, cum Deus dicatur dare istos gradus in Ecclesia sua. Erant ergo isti certi, quod non errarent, cum scirent se dirigì à Spiritu sancto. Sciendum tamen quod Lucas ad inuicem, quod ipse verè, & perfecte scribebat Euangelium, non dedit aliam probationem, nisi quod diligenter instructus erat, & certificatus ab illis, qui viderant gesta Saluatoris. Luc. 1. Sed obijciatur, quod Lucas non dedit sufficientem probationem ad hoc, quia fundauit se super humanam eruditionem: quia sicut supra sæpe dictum est, declaratum est, quod in sacra scriptura non recipitur aliquis liber, qui solum sit scriptus per humanam peritiam quantumcumque sit vir peritissimus, qui scripsit, & sint certa ea, quæ scribuntur, ideoque non debebat se fundare super humanam eruditionem, sed potius deberet dicere, quod dirigebatur à Spiritu sancto. Dicendum quod Lucas non potuit probare conuenientius intentum suum, quam probauit. Primò quia Lucas volebat probare se vera scribere: probatio autem debet fieri per notoria, dicere tamen quod ipse dirigebatur à Spiritu sancto, non erat aliquid apparens quod ita promptè cognosci posset, ideo non erat conueniens probatio. Dicere autem, quod erat instructus diligenter ab eis, qui viderant, & perfecte cognouerant, erat aliquid, de quo magis poterat consistere, & modus pla-

Deus impu-
lit Euangeli-
stas ad scri-
bendum E-
uangelium.

nior. Secundo quia dato, quod Lucas sciret se dirigì à Spiritu sancto, videbatur tamè esse iactantia, & superbia magna, quod diceret se dirigì à Spiritu sancto, nec istud dicunt viri boni, nisi interdum tantum si ab aliquibus cogantur super aliqua re, quod ad laudè Dei, vel ad defensionem suam, necesse sit eis talia confiteri, sicut patet de Beato Paulo, cum loquetur Corinthiis grauitè indignatus propter eorum peccata, scilicet, an experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus. 2. Corinth. 13. Ideo Lucas, vt humiliter responderet potius dixit se ab hominibus eruditum, quam à Spiritu sancto dirigì. Tertio, & efficacius, quia cum diceret se instructum ab eis, qui viderant: ita sufficiens testimonium dabat de veritate scriptorū suorum, sicut si diceret se à Spiritu sancto dirigì, & hoc probaret, quia Beatus Lucas eruditus fuerat à Beato Paulo, & scripsit Euangelium, sicut audiuit ab ore eius, Paulus autem audiuit Euangelium à Deo ad Gal. 1. Scilicet: Notum enim facio vobis fratres Euangelium, quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem: nec enim ego ab homine accepi illud, nec didici, sed per reuelationem Iesu Christi. Non ergo differebat quod Lucas scriberet Euangelium ab ore Dei, vel ab ore Pauli. Sic erat de Marco, qui scripsit Euangelium, sicut audiuit ab ore Petri, & Petrus illud postea legens approbavit, vt ait Hieron. in lib. de Illustribus viris. Petrus tamen confirmatus fuerat per Spiritum sanctum, & non poterat iam peccare, nec errare, maxime in his, quæ pertinebant ad fidem, in quibus error est grauissimus: ergo cum Marcus scripsisset ab ore Petri, & ille approbasset ipsum, certissimus erat, quod nihil errauerat. Cum autem obijciatur, quod liber scriptus per humanam eruditionem non recipitur in sacra scriptura, ideoque non erat sufficiens probatio: dicendum vno modo, quod illud intelligitur de eruditione quantum ad sapientialia, quia in illis potest errare homo quantumcumque sit magni ingenij, secus autem in eis quæ videntur ad oculum, quia tam certa probatio est illa, quod non requiritur alia sufficientior. Et quoniam Beatus Lucas dicebat se instructum ab illis, qui viderant, sufficienter probabat se vera scribere. Aliud dicendum, quod hic non fundabat se Beatus Lucas in eruditione purè humana: nam illi, à quibus instructus fuerat, erant pleni Spiritu sancto, & qui non poterant errare, sicut diximus de Paulo, à quo ipse instructus fuerat, qui Euangelium acceperat à Deo: ideo tantum erat dicere se instructum ab istis, sicut quod dirigebatur à Spiritu sancto, & erat conuenientior modus, in quantum erat humilior.

An Euangelista, qui nihil viderunt de Christo, conuenienter scripserint. Quest. XIX.

QVÆRITVR ulterius, an Euangelista, qui nihil viderunt de gestis Saluatoris, conuenienter scripserint. Et videtur quod non, quia notarius non potest ferre testimonium de illis rebus, quibus non interfuit: sed Marcus, & Lucas nihil viderunt, ergo inconuenienter testificantur. Item non solum ipsi, sed etiam Matthæus, & Ioannes, qui dicuntur vidisse res gestas, videtur quod non conuenienter scripserint, quia ipsi etiam multa scripserunt, quibus non interfuerunt, scilicet, omnia gesta Christi, quæ fuerunt ante vocationem ipsorum. Respondendum, quod Lucas, & Marcus, qui nihil viderunt, conuenienter scripserunt, & ad plenam fidem faciendam. Nam si inconuenienter scripserint, Ecclesia non suscepisset eos in Canone librorum sacrorum, & si fidem non facerent, non legerentur: quia super-

Quæ nota-
rius debet
seruare.

superuacuum erat tradi legendum id, quod lectum eadem facilitate potest contemni, qua recipi: ideo dicendum, quod non solum conuenienter scripserunt, immo tam conuenienter, sicut illi, qui viderunt, & interfuerunt omnibus rebus. Nec refert ad plenè scribendum, & fidem faciendum inter Euangelistas vidisse, vel non vidisse: sed equalis auctoritatis sunt, & fidei qui viderunt, & qui non viderunt, sicut dicit Augu. lib. 1. de Cõcordia Euangelistarum, scilicet: Quorum quidam, hoc est, Matthæus, & Ioannes etiã scripta de illo, quæ scribenda visã sunt libris singulis addiderunt, ac ne putaretur, quod attineret ad præcipiendum, & prædicandum Euangelium interesse aliquid, vtrum illi annuncient, qui eundem Dominum hic in carne apparentem discipulatu familiari viderunt, an hic ex illis fideliter comparata addiderunt, diuina prouidentia procuratum est per Spiritum sanctum, vt quibusdam etiam ex illis, qui primùm Apostolos sequebantur, nec solum annunciandi, verum etiam scribendi Euangelium tribueretur auctoritas. Hi sunt Marcus, & Lucas. Considerandum, quod Euangelista non solum qui non viderunt, sed etiam qui viderunt, non scripserunt gesta Christi vt notarij, accipiendo notarium eo modo, quo secundum iura humana fidem facit. Primò, quia notarius non potest scribere quicquam nisi interfuerit illi rei, siue sit de visu, siue de auditu, aliàs esset falsarius: quia necesse est, quod in scriptura asserat se interfuisse illis rebus, quæ gerebantur, vel quæ dicebantur: si autem non interfuit, dicendo hic falsarius est. Secundo quia notarius in omnibus scriptis, de quibus ipse perhibet testimonium, debet apponere testes, qui interfuerunt rebus illis, siue videndo, siue audiendo secundum conditionem rei, de qua agitur, alioquin testimonium suum nullum est, & non creditur ei tanquam tabellioni, & facit cõtra formam præscriptam sibi à iure. Tertio, quia in omnibus, quæ tabellio testificatur, debet annotare tempora determinatè, scilicet, annum, mensem, diem: ita vt dubitari nequeat de rebus, quæ gesta, vel dicta asseruntur, quo tempore gesta fuerunt. Quarto oportet eum annotare loca, in quibus res audita, vel facta sunt, vbi ipse simul cum testibus interfuit. Alia quoque similia requiruntur in notario, quorum si aliquid defuit, scripta sua nullam fidem faciunt: & ipse fecit contra formam præscriptam sibi à iure. Euangelista autem scribens de non obseruauerunt ista. De primò patet, quia Marcus, & Lucas nullis rebus interfuerunt, Matthæus, & Ioannes, licet interfuerunt plurimis, non tamen omnibus, cum ante vocationem suã aliqua Christus fecerit, quæ ipsi non viderunt, & tamen testificantur de eis. Item Matthæus non interfuit trãfigurationi Christi, cum solus fuerint ibi tres, scilicet, Petrus, Iacobus, & Ioannes: sed de ea testificatur Mat. 17. Non interfuit quoque Matthæus toti passioni Christi: quia omnes Apostoli relicto eo fugerunt. & tamen de tota passione testificantur. Item nullus Euangelistarum interfuit resurrectioni Christi, nec cum apparuit Magdalena, nec cum apparuit Discipulis euntibus in Emmaus. Omnes tamen hæc testificantur, & ita de multis aliis. Item circa hoc Euangelista non tenent formam notarij: quia notarius non solum debet interesse rebus, quæ geruntur, sed etiam debet referere in scriptis suis, quod interfuit rebus illis omnibus, & singulis. Euangelista tamen licet aliquando interessent rebus, quæ fiebant, non asserunt se interfuisse. Nam Matthæus nunquam in toto suo libro asserit se interfuisse rebus, quæ gerebantur. Et tamen istud ita est de necessitate notarij: quod licet interfuit rebus, de quibus testificatur, si non asserit in scriptis se interfuisse, nulla est eis fides. Ioannes autem libris bis

scripsit, quod interfuerit. Et est primum de passione, Ioannis 19. Scilicet: Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius. Et iterum Ioannes 21. cum de se scripsisset multa, subiunxit. Hic est Discipulus, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus, quod verum est testimonium eius. Secundum, scilicet, appositionem testium nunquam obseruauerunt Euangelista. Nam siue qui viderunt, siue qui non viderunt, nunquam apposuerunt testes illarum rerum. Et si aliquando dicatur, quod facta sunt miracula, vel dicta aliqua coram Discipulis, siue coram populo adhuc non est istud apponere testes, quia non nominant certas personas quæ interfuerunt, quibus adhibeatur fides. Ex incerta autem multitudine fides nulla colligitur. Vt si dicat notarius interfuisse illi rei mille viros, & nullum nominet, fides nulla est, quia ex tali assertionem notarij nec scitur ad quem fidei firmitate recurratur. Tertium non obseruauerunt Euangelista, scilicet, quia non annotauerunt tempora: nam quasi nunquam reperitur ab aliquo eorum facta plena annotatio temporis, & si rarissimè ponat aliquas imperfectas annotationes, plenam tamen nunquam vllam posuerunt. Patet de Luca, cum dixit: Anno quintodecimo Imperij Tiberij Cæsaris factum est verbum Domini super Ioannem. Luc. 3. Ibi annotauit Lucas annum, quo Ioannes Baptista incepit predicare, tamen non diem, nec mensem. Aliquando annotatur mensis, & non annus, nec dies: sicut cum dicit Beatus Ioannes erat dies festus Iudæorum, scilicet, Pascha, & ascendit Iesus Hierosolymam. Ioan. 5. Ex eo, quod nominat festum Paschæ patet, quod erat mense primo quartadecima die mensis ad vesperum. Exo. 12. & Leu. 13. Aliquando nominat Beatus Ioannes alia festa vt Encenia, & festum Tabernaculorum, siue Scenophegia. Ioan. 7. & 10. Et ex hoc patet quis mensis erat. Nam festum Scenophegia est in mense 7. incipiens à die quintodecimo mensis eiusdem usque ad vigesimum secundum Leuit. 23. & Numeri. 29. Festum autem Enceniorum, siue purificationis erat die 25. mensis Casleu qui est mensis nonus. 2. Machab. primo. Non tamen sunt ista perfectæ annotationes: quæ non ponitur Ibiannus, & ita in nullo loco reperitur aliqua perfecta annotatio, quæ contineat annum mensem, & diem. Quartum etiam non obseruauerunt Euangelista, vt annotent loca, in quibus res factæ sunt. Nalicer raro ponatur locus à quibusdam ipsorum, nunquam tamen adhuc plenè determinant, quia tabellio non solum debet nominare locum, vtpote, quod fuit in tali vrbe, vel tali: sed etiam locum specialiter, scilicet, in qua parte, vel domo illius vrbis. Hoc autem Euangelista nunquam diffiniunt, ideo nihil obseruauerunt de eo, quod pertinet ad notarium. Euangelista quoque non scripserunt tanquam testes, qui attestaciones suas literis scriberent: quia testis debet interfuisse omnibus illis, quæ gerebantur, siue videndo, siue audiendo secundum naturam rei, de qua agitur, & reddendo causam dicti sui debet dicere, quod illa vera sunt, & scit ea vera esse, quia illis interfuit: Euangelista tamen non semper interfuerunt, & etiam quando interfuerunt, non asserunt se interfuisse. Item Euangelista tenent quandam locum medium, qui nec pertinet ad notarium, nec ad testem. Nam quædam asserunt, quæ nec per notarium, neque per testem sciri poterat, cum isti solum testificentur de his, quæ possunt modo humano per cognitionem sensitiuam certificari: Euangelista tamen quædam ponunt, de quibus nulli homines in toto orbe possent certificare: immo, nec scire veritatem indubitam illorum, sicut Matthæus testificatur progeniem Christi enarrando eam descendendo ab Abraham usque ad Christum. Sed

Euangelista
in Euange-
lio conscri-
bendo tenet
locum me-
dium qui
nec ad nota-
rium nec ad
testem perti-
net.

non potest aliquis homo ferre testimonium, quod talis progenies ita se habeat: quia non est aliquid, per quod possit cognoscere. De hoc Matth. 1. Idem facit Lucas progeniem Christi ordine conuerso à Christo reducens vsque ad Abraham, Luc. 3. Testatur etiam Matthæus, quod Domina nostra non cognita fuit à Ioseph antequam Christum pareret, Matth. 1. Nemo tamen posset istam negatiuam modo humano sufficienter probare. Sic etiam dixit Marcus, cap. ultimo, quod Christus assumptus est in celum, & sedet ad dexteram Dei Patris: quod tamen Christus patrem habebat in cælis, & quod ad dextram eius sedeat, non potest via humana probari, nec potest quisquam de hoc testificari. Ioannes quoque dixit, quod Christus sciebat omnia, quæ ventura erant super eum, Ioan. 1. 8. Dixit etiam, quod non erat opus Christo, quod quisquam ei testimonium perhiberet: quia ipse sciebat quid erat in homine, id est, quid erat in voluntate eius, Ioan. 2. Dixit etiam, quod Christus erat verbum Dei, & ab æterno erat Deus, Ioan. 1. Ista tamen & multa similia, quæ Euangelistæ dixerunt, non poterant probari testimonio humano; nec tabelliones poterant de hoc fidem facere. Non ergo fuerunt Euangelistæ notarij Christi, nec testes, nec sic scripserunt. Dicendum ergo, quod Euangelistæ scripserunt sicut historiographi Christi, & non sicut notarij, & testes. Et hoc competit eis, quod ad hoc aliquis sit conueniens historiographus, non requiritur, quod interfuerit omnibus illis rebus, quas scripsit dum gererentur: quia sic non posset quisquam esse historiographus nisi paucorum temporum, sed solum requiritur, quod ipse sit certus se vera dicere. Sic autem erat de Euangelistis. Quia licet non interfuerint omnibus rebus, erant tamen ita certi de illis, ac si omnibus interfuerint, immo magis certi, quia interdum homines interfuerint aliquibus rebus dum geruntur, & non possunt bene contemplari omnes circumstantias ipsarum. Sicut patet de illis, qui interfuerint ludo agonistico, & gymnastico, quos videmus sibi repugnare, quibusdam dicentibus sic accidisse, aliis vero e conuerso. Et hoc solum, quia non possunt aduocare ad omnes circumstantias; ideo etiam qui interfuerint rebus, errant interdum in narratione earum, Euangelistæ tamen erant certi, quod non errabant, nec poterant errare: ideo firmius scribebant, quam etiam si vidissent. Certitudo autem, & auctoritas Euangelistarum non euenit eis propter seipsos, sed propter Ecclesiam. Nam nos non credimus Mysteria angelis, quia fuerunt Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes: sed quia Ecclesia asserit eos vera dicere, & iubet illis credi. Vnde et si scripsit, quod credendum erat Matthæo, & Marco, Lucas, & Ioanni, nos nesciremus, an isti qui apud nos habentur essent libri eorum, vel aliqui alij: quia poterat quis dicere non esse istos libros quatuor Euangelistarum, sed alios qui perierunt, vel qui non habentur apud nos, & nos nesciremus, an hoc verum esset, & sic dubitarem, an credendum esset eis. Ecclesia tamen asserit istos quatuor libros, qui apud nos habentur, esse quatuor Euangelistarum, ideo nos credimus. Diceret quoque aliquis, licet isti sint libri quatuor Euangelistarum, esse tamen corruptos ab hæreticis, & aliter eos à principio scripsisse, ideo non debere sic credi, ut habentur, sed aliter. Et sic nos eisemus dubij, an tenendum esset quod scriptum est. Dicendum est autem, quod Ecclesia certificat nos, quod libri Euangelistarum manent apud nos incorrupti, sicut illi scripserunt, ideo credimus eis indubitanter. Item nos nesciremus quare potius credendum esset Marco, & Matthæo, Lucas, & Ioanni, quam libro Tobie, & Iudith, qui non ponuntur in Canone, cum non appareat aliqua ratio maior de hoc, quam de illo: sed solum

sequitur Ecclesiam, scilicet, quia ipsa posuit libros Euangelistarum in Canone: librum autem Iudith, & Tobie extra Canonem. Si autem posuisset Iudith, & Tobie in Canone, & Euangelistas extra Canonem, crederemus Iudith, & Tobie ex necessitate, & libros quatuor Euangelistarum iudicarem apocryphos. Solum ergo credimus istis ex necessitate, & illis, quia Ecclesia sic credit. Item si proponeretur nobis libri isti quatuor Euangelistarum, & cum eis illa Euangelia, quæ scripserunt hæretici, quæ nominantur Thoma, & Matthei, & Bartholomæi, & duodecim Apostolorum, & Basilidis, & Apelles, Luciani, & Esichij, nesciremus quibus potius fides adhibenda esset. Quia cum nos non vidissemus gesta Christi, nec verba, nesciremus quæ illorum essent veriora. Nunc tamen recipimus ista quatuor Euangelia, & detestamur omnia alia. Hoc ergo non facimus, nisi quia Ecclesia his quatuor credit, cæteros vero repulit. Et sic nos non credimus Euangelis, nec aliquibus libris sacræ scripturæ, nisi quia Ecclesia Mater nostra sic credit. Et hinc est illud famosum dictum Aug. in Epistola fundamenti, scilicet. Ego Euangelium non crederem, nisi Ecclesiæ auctoritas me moueret. Nam nihil aliud est quod ad credendum rationabiliter mouere possit. Est autem hoc iustissimum, quia Ecclesia vniuersalis, quæ est vniuersitas fidelium diffusa per totum orbem, hoc concorditer, & vniuociter tenet, & ista est maioris auctoritatis, quam quicumque Euangelista, aut Propheta, immo quam mille Euangelistæ, & Prophetæ simul sumpti. Et ista sola est quam Christus dilexit super omnia, & pro qua mortuus est, vt illam faceret sanctam sibi, & mundam. Ad Ephe. 5. Et ista uocatur sponsa eius sine macula, & ruga, ibidem. Et ista sola est, cuius Christus caput dicitur, & non alicuius hominis, nec congregationis. Ad Ephe. 4. & 5. Ista etiam est, quæ sola uocatur corpus Christi. Ad Roma. 12. & 1. Corin. 12. & ad Ephe. 4. Ista est, quæ est maior Angelis, & Archangelis, & habet iurisdictionem super illos. Nam excommunicat eos, & anathematizat, si contra eam aliquid fecerint, sicut Paulus nomine Ecclesiæ ad Gala. 1. excommunicat angelos cæli si prædicauerint aliud Euangelium, quam quod Ecclesia suscepit, cum dicit: Sed licet nos, aut angelus de celo euangelizauerit uobis præter id, quod euangelizauimus, anathema sit. Ecclesia quoque docet angelos de celo mysteria abscondita, sicut dicit Apostolus, quod per Ecclesiam innotescunt mysteria angelis, & archangelis, & toti sæculo. Ipsa sola est, quæ est melior omni re creata, quæ sit pura creatura. Nam nullus sanctus est tantæ perfectionis, & reputationis apud Deum, sicut Ecclesia vniuersalis: licet Domina nostra possit vocari Mater Ecclesiæ peregrinantis, nec ipsa habuit privilegia, quæ habet, nisi propter Ecclesiam: quia ipsa non fuit ad tantam excellentiam assumpta, nisi ut esset Mater Christi: non fuisse autem Mater Christi, nisi propter nos: quia Christus non assumpsit carnem, nisi ut Ecclesiam redimeret. Ideo propter Ecclesiam Domina nostra est. Solus autem Christus est maior homo Ecclesiæ vniuersali: quia est caput eius, & Dominus, & Sponsus: cum eam redemerit sanguine suo, & sibi desponsauerit. Ad Ephe. 5. Vnde scriptura, & maxime Apostolus non ostendit amorem Christi ad aliquem fuisse excellentem, nisi ad Ecclesiam. Ideo quando instruit uiros, quod diligant uxores suas, dicit eis: Viri diligite uxores uestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Ad Ephe. 5. Et tamen amor viri ad uxorem est de maximis, immo maximus, qui debeat esse ad aliquem extra nos, quia dicit Apostolus eodem cap. quod viri diligant uxores suas, sicut corpora sua. Et sic debuit ponere exemplum maximi amoris. Posuit tamen exemplum de Christi-

Laudes Ecclesie, & eius prærogatiua singulari res.

Beata Virgo habuit privilegia, quæ habet propter Ecclesiam.

Christus magis dilexit Ecclesiam quam matrem suam.

Euangelistæ scripserunt sicut historiographi Christi.

de Christi amore ad Ecclesiam. Fuit ergo ille maximus amor Christi incomparabiliter maior, quam amor, quem habuit ad matrem suam. Nam illa fuit quædam pars Ecclesiæ, & redempta est, sicut unus de Ecclesiæ; quia sine Christi passione Domina nostra non potuisset saluari, & tamen extra Ecclesiam non est salua. Fuit ergo Ecclesia incomparabiliter maioris estimationis apud Christum, quam mater sua. Ista sola est mater nostra, intra quam regeneramur, & speramus felicitatem: quia extra illam nullum bonum est, & propter istam credimus, & facimus quicquid iubet: quia ipsa est mater nostra, sicut Christus est pater. Et sic dicit Beatus Cyprianus in quadam Epistola: quod non potest Deum habere patrem, qui Ecclesiam non habuerit matrem. Quod ita est de Papa sicut de omnibus aliis. Nam ipse facilius est Ecclesiæ: Ipsa est, quæ approbat, & reprobatur libros, & dat auctoritatem, & distinguat gradus auctoritatis inter scripturas, & ipsa sola est, cui obligamur credere in omnibus, quæ dixerit, & nulli homini, nec angelis de celo obligamur credere, nisi Ecclesiæ. Sed tunc est dubium, si Ecclesia diffinit res aliter se habere, quam se habeant, erunt omnia confusa. Dicendum, quod ista sola est, quæ non potest errare in his, quæ ad fidem pertinent, quia Christus promissit ei assistentiam suam, & directionem vsque ad finem sæculi, ita quod errare non possit. De quo latè diximus in Defensorio trium conclusionum contra amulos, & dicitur magis in libro de Origine, & distinctione iurisdictionum. Et hoc fuit rationabile iudicium, quia si Ecclesia vniuersalis potuisset errare: fides nulla dari poterat, quia nesciremus, quam doctrinam deberemus tenere, vel quos libros sequi, sicut supra diximus, nisi Ecclesia hoc diffiniret. Ideo necesse fuit, vel quod Deus non obligaret nos ad tenendum aliquam certam fidem, vel quod daret Ecclesiæ vniuersali, quod non possit errare. Quia aliis fluctuaret omni uento doctrinæ sicut paruuli. Ista quaestioem declarat Apostolus ad Ephe. 4. dicens, quod Christus dedit in Ecclesia quosdam Apostolos, alios prophetas, alios uero Euangelistas, alios pastores, & doctores ad consummationem sanctorum in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitate fidei. Et sequitur. Vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni uento doctrinæ in nequitia, & astutia hominum ad circumuentionem erroris. Quasi dicit, Deus dedit in Ecclesia sua omnes istas partes, scilicet, Apostolos, Euangelistas, Prophetas, Doctores, Pastores, qui sunt omnes præfidentis totius Ecclesiæ, habentes potestatem, uel auctoritatem ad docendum in fide, vt per doctrinam istorum ædificetur corpus Christi, scilicet, Ecclesia, quousque occurramus omnes in unitate fidei, scilicet, per doctrinam ipsorum. Et sic non erimus tanquam paruuli fluctuantes omni uento doctrinæ, scilicet, tenebimur stare in doctrina istorum. Et tunc non fluctuabimus, sicut paruuli, nec circumueniemur in errore per nequitiam hominum, id est, non decipiemur ab hæreticis ad hoc, quod trahantur ad falsam doctrinam. Si tamen non obligaremur totaliter stare doctrinæ istorum, possemus fluctuare omni uento doctrinæ sequendo quæcumque doctrinam uellemus. Ideo tenemur simpliciter stare doctrinam istorum, & ita non erimus fluctuantes sicut paruuli, nec decipiemur ab hæreticis. Intellegitur autem non de doctrina cuiuslibet istorum per se: quia ille posset errare: sed de omnibus simul sumptis: quia Apostolus ibi omnes nominauit. Illi enim, quos ibi nominauit, sunt omnes partes Ecclesiæ ministeriales, id est, quibus solis incumbit onus, & tradita est potestas docendi, & diffinendi in fide, & extra illos, licet sint aliæ partes Ecclesiæ;

Nullæ tamen sunt ministeriales, id est, quibus sit commissum ministerium docendi, & prædicandi: sed quibus manet necessitas obediendi, & credendi: quicquid isti dixerint. Est ergo inter omnes articulos fidei primus, & maior, & maioris necessitatis, scilicet, vniuersalem Ecclesiam non posse errare. Et iste tangitur in simbolo Apostolorum, cum dicitur, Sanctam Ecclesiam Catholicam. Si tamen Ecclesia posset errare circa fidei, esset aliquando Ecclesia non sancta, & sic iste articulus esset falsus, quod est impossibile. Est etiam iste articulus maior quam ceteri: quia est sicut fundamentum, vel sicut principium respectu conclusionum. Nam si quis erraret circa omnes alios articulos, vt potest, quia diceret Christum non esse Deum, nec natum de Virgine, & sic de ceteris, & non erraret in isto articulo de Ecclesia vniuersali, erit error suus reparabilis, quia cum crederet Ecclesiam non posse errare, cum illa assereret sibi hoc, sequeretur necessario, quod deberet credere omnia esse vera. Si tamen quis crederet ceteros articulos, & istum neget, tota fides peribit. Quia si ego credam potuisse Ecclesiam vniuersalem errare, dubitabo an Euangelia sint uera, & dicam, quod quando Ecclesia recepit ista quatuor Euangelia, & repulit omnia alia, quod forte errauit, scilicet, quia alia essent uera, & ista falsa. Et sic de omnibus libris scripturæ, & tunc tota fides perit. Non manet ergo fides, nec fidei fundamentum admodum si non credamus Ecclesiam vniuersalem non posse errare. Dicendum igitur, quod qui non credit Ecclesiam vniuersalem non posse errare, non credit in Christum, immo nihil credit de nouo, nec de veteri testamento: nec intelligit quid sit fides, nec unde ueniat certitudo eius. Cum autem stet Ecclesia non posse errare, tenebimur sequi eam in omnibus determinationibus suis, & erimus certi, quod sequendo eam, non errabimus. Istud est valde rationabile. Nam si iuxta Arist. 7. Ethico. cap. ultimo, fama, quam multi populi famant non omnino perditur, id est, non est omnino falsa: quanto magis non poterit esse falsum id, quod tota Ecclesia vniuersalis per totum orbem diffusa vniuociter asserit? Nam si iura humana putant aliquid verum esse, quod dicitur à duobus vel tribus testibus solum ex eo, quod est concordia in dictis: quanto magis cum Ecclesia per totum orbem diffusa vniuociter confiteatur fidem non addendo, nec minuendo vnicam literam de eo, quod est in sacris libris, apparebit vera esse omnia quæ confitentur? Sed obijciatur, quod si ex ista multitudine hominum in Ecclesia vniuersali arguatur verum esse, quod ipsa dicit, cum totus mundus aliquando coluerit idola, dicitur bonum fuisse cultum idolorum. Item cum Saraceni sint nunc media pars orbis, ex multitudine ipsorum arguetur legem Mahometi esse veram. Et tamen ista sunt absurda. Dicendum primò, quod non est simile de ista multitudine Ecclesiæ, & de illis, quia ista supernaturaliter, & ex privilegio Dei assistente sibi Spiritu sancto non potest errare, quia Spiritus sanctus non potest errare: ipsa tamen in actionibus suis dirigitur à Spiritu sancto. Quod patet quando Ecclesia, id est, concilium generale diffinit dicens: placuit Spiritui sancto, & nobis. Act. 15. & Christus dixit. Matth. ult. Ego enim vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi, id est, non timeatis, quia ego ero semper vobiscum, scilicet, cum Ecclesia dirigendo eam ne erret vsque ad finem sæculi. Et licet ipsa uerba dicerentur tunc Apostolis, & ceteris congregati, non intelligitur de eis, vel de aliquibus personis singularibus: quia nullus est, cuius quo Christus possit stare vsque ad finem sæculi, cum quilibet moriatur, sed conuenit ecclesiæ: quia illa durabit vsque ad consummationem sæculi. Multitudo autem

Crederet vniuersalem Ecclesiam esse principalem articulum fidei, & maior omnibus alijs articulis.

autem gentiliū Saracenorum non dirigitur à Deo: ideo potest errare, & errat. Quia tamen arguendo cōtra paganum, qui non concedit fundamenta fidei ipse non concederet ecclesiam vniuersalem regi à Spiritu sancto magis quam multitudinem gentiliū, aut Saracenorum, & sic non staret, quod ex multitudine ecclesiæ concordantis colligitur verum esse quod asserit. Dic patere aliter, quod etiam non præsupposita fide rationabiliter ista tanta multitudo concordans in vnum arguit verum esse quod creditur. Et cum arguitur de gentilibus, dicendum vno modo, quod omnes gentiles colebant Idola, sed plures erant, qui nulla colebant: sed persistebant in cognitione, quæ naturaliter à Deo haberi potest, sic dicit Apostolus ad Romanos. Inuisibilia Dei, &c. Qui autem colebant Idola potius erant viri simplices, qui faciliter errare poterant. Secus est in fide, cui tam simplices, quam peritissimi sponte colla subiiciunt, immo ipsi, qui peritiores sunt melius credunt, quia abundantius cognoscunt. Secundo, quia illi, qui colebant per errorem tanquam putantes ibi esse veram diuinitatem, sed multi colebant propter consuetudinem, & traditiones paternas. Alij autem, propter timorem, quia non colentes puniebantur, sicut patet de Martyribus. Alij autem varijs ex causis, & interdum propter adulationem, ut potest quando colebantur simulachra Regum: quia ut sibi complacerent subditi statuas eorum adorabant, sic ait Fulgentius in Mythologiis, & Magister in historijs scholasticis. Secus autem de fide, quia hic nullus tenet eam nisi quia firmiter credit sic esse, & maxime fit hoc per viros peritos in lege, qui intelligunt aliquid de eo, quod credunt, & sciunt quomodo, & cur credunt. Tertio, quia adhuc semper stat, quod tanta multitudo, quanta est ecclesia non possit errare, quando in vnum concordat. Cum autem dicitur de gentilibus Idola colentibus, dicendum quod illi non errabant in eo, in quo concordabant, sed in quo discordabant: nam omnes concordabant, quod Deus colendus esset, & in hoc non errabant, quis tam esset ille Deus nesciebant, & in hoc discordabant quidam colentes Iouem, alij Mercurium, alij Saturnum, alij Astaroth, alij Bahali, & ita de multis alijs. Dijs, quia quasi non erat aliquis populus, qui non haberet proprios Deos. Et sic concordabant omnes homines in eo quod erat naturale, & iustum, scilicet, debere coli Deum: sed discordabant circa ipsum Deum, & dicebant, quod esse talem, vel talem Deum pertinebat ad legem positivam, quæ est per voluntatem humanam, sic ait Arist. 5. Ethic. cum distinguit ius naturale, & legale, id est, positivum, & dicit quod ad legale pertinet sacrificare Brasidæ, & seminalia, & tamen legale iustum est, quod non differt sic, vel aliter se habere à principio: sed differt, cum positum fuerit, id est, ius legale propriè est, quod non habet rationem, quare magis fiat sic, vel sic: ideo ex principio, id est, antequam ponatur non differt magis sic facere, quam è contrario: sed differt cum positum fuerit, scilicet, quia tunc obligat ad determinatè agendum, & tamen sacrificare isti, vel alij Deo erat per voluntatem populorum, ideo cum illi diuersimodè statuerent diuersos Deos colebant. Et sic concedendum, quod magna pars mundi errabat, non tamen concordabant omnes in eodè errore, sed quidam sic errabant, & alij sic: ita ut sicut cuilibet populo erat proprius Deus, esset ei proprius error. Concordare tamen maiorem partem mundi in eodè errore non videbatur possibile, nec vnuquod fuit. De lege autem Christi est aliter, quia tota ecclesia vniuersalis diffusa per totum orbem in tanta diuersitate linguarum, & morum, & totius communicationis eadem tenet fidem, & eosdem libros sacros,

nec reperitur vnum iota plus apud istas gentes, quam apud illas. Non poterat ergo tam amplius error esse, tam concordis: nam nullum similem dabis in toto orbe. Item apparet veritas ecclesiæ vniuersalis. Nam quando durabat cultus idolorum Philosophi discordabant à plebeis, & à poetis: ut patet per Tullium lib. primo, & secundo de natura Deorum: sic & etiam loquitur Daria ad Christianum, cum disputant de Dijs gentium, ut ecclesia legit in vita ipsorum: in ecclesia autem secus est: quia de Deo, quem colimus, & de fide, quam tenemus idem iudicium est magnis & paruis, sapientibus & insipientibus: nec quisquam ab alio discrepat. Item ille error cultus idolorum quantumcunque esset discors, adhuc non tenebat homines sibi alligatos: quia sic crederent verum, & bonum esse, sed magis per timorem, & alias causas. Nam puniebantur qui relicto illo cultu transibat ad alium: secus autem de lege Christi, quam tenet ecclesia vniuersalis: nam ad illam nemo cogebatur, sed potius cogebatur gentes, ut non susciperent eam. Tantus tamen erat amor ad illam, quod ut eam susciperent exponebant se omnibus periculis, & tollerabant tormenta grauissima, & inauditas mortes subibant, quod non fieret nisi iudicarent illam esse valde bonam, & verissimam. Item quod esset ille error apparuit, quia cum totus orbis erraret in idolis, licet vario modo nemine cogente, adueniente Christi lege in eam totus orbis credit ubique predicabatur, cum à principio nihil fuerit, & per homines rudissimos predicaretur, qui nullius dignitatis, nullius sapientiæ humanæ erant: omnes Reges terræ, omnes altissimi sapientes se eis sponte subiecerunt. Hoc autem unde nisi, quia in ea sola videbant esse verum sine errore, & bonum sine imperfectiōe. Hoc autem non probamus ex aliquo fundamento fidei, sed totus ipse orbis confitetur, nec Iudæi hoc negant, scilicet, quomodo fides Christi aliquando nulla fuit, & quomodo sibi subiecit orbem terræ, Erubescant ergo omnes infideles, quia nihil taliter fieri potuit nisi Deus illud faceret speciali opere suo, quia nihil tale potuerunt ostendere factum fuisse circa aliquam religionem introducendam in toto orbe. Quia ergo rem sine exemplo factam vident, illam à Deo factam fuisse confiteri necesse erit. In gentilibus autem multi transibant ad fidem Christi, & successiue omnes transierunt. Postquam tamen aliquis suscepit fidem Christi, nunquam ad aliam transit, sed tamen si in ea putaret esse errorem, ut in cultu idolorum, sicut à cultu eorum transierat ad legem Christi, ita à lege Christi transiret in alium statum, Signum ergo est, quod quicumque eam cognouerit iudicant illam esse optimam, & sine errore. Nec obstat si quis dicat, quod nemo audeat ab ea transire ad alteram timore poenarum. Nam in ecclesia primitiua, cum essent pauci christiani non habebant potestatem puniendi eos, qui recedere vellent à fide: sed potius inuitabantur illi à gentilibus ad transeundum promissis magnis honoribus, & diuitiis: ut patet in legenda sanctorum: nemo tamè transibat. Item non tenet timor poenæ hominem in lege Christi, quia si solus timor poenæ esset non posset tenere. Quod patet de statu gentiliū, quando cepit predicari lex Christi. Nam grauiore poenæ, & cum maiori atrocitate inferebantur tunc conuersis ad Christum de gentilitate, quam nunc infliguntur recedentibus à lege Christi. Illa tamen poenæ quantumcunque grauissime non poterunt tenere gentiles, quin contra mandatum Imperatorum, & leges armatas transirent ad Christum. Ita nec nunc Christiani possent manere in lege Christi, nisi summa honestas, & excellentia eius ipsos alliceret. Nam cum ipsa sit bonum tam excellens, & cuilibet apparens, quasi quodam

quodam naturæ vinculo omnem hominem rectè intelligentem sibi obligat. De hoc autem plurima sunt, sed quia pertinent ad differentiam legis Christi ab alijs legibus, omittentur hic, & dicitur latius in libro de quinque legibus. Cum autem obijcitur de Saracenis, quorum est tanta copia, quod teneant errorem, & concordent, cum omnes teneant Mahometum: dicendum primò, quod non est omnino concordia inter eos super isto errore, quia Alchoranus, in quo tota lex ipsorum est, & dicitur à Deo traditus Mahometo, tanta mendacia, & tam aperta, & impossibilia multa, & varia absurda, & inhonestissima, immo bestialia continet, quod non concorditer recipitur: sed communiter dicitur, quod Philosophi inter Saracenos non recipiunt Alchoranum. Secus autem in lege Christi: quia nemo est magnus, aut paruus, qui non equaliter recipiat omnia contenta in libris sacris. Secundo dicendum, quod Saraceni non propriè errant, sed errare volunt: quia ille propriè errare dicitur, qui volens verum & bonum consequi, ex defectu intellectus contrarium eligit, & profequitur. Saraceni tamè non sic: quia qui inter eos aliquid sapient, licet videant illam legis lationem omnino esse irrationabilem, & bestialem: quia tamen carnalis est, & nullum delectabile vetat, tenent ipsam, cum ipsi delectabile desiderant, sicut omnis homo illud naturali desiderio profequitur. Accidit autem à contrario in lege Christi, quæ vetat nobis delectabilia non solum in opere, sed etiam in desiderio. Iuxta illud Matth. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam machatus est in corde suo. Præcipit etiam multa grauiora, ut diligere inimicos, & orare pro persecutibus nos, & similia, quæ valde repugnant humano desiderio: & tamen cum omnibus his difficultatibus, quales nunquàm fuerunt in vlla legislatione diuina, aut humana, totus mundus se voluit subijcere huic legi. Et non inducebat eos ad hoc admodum bonum quod temporaliter sentirent, sed solum honestas, & veritas apparens ipsius legis. Nam quantum ad factum temporale nulli pauciora bona sentiunt, quam christiani. Sic dicit Apostolus. 1. Corint. 15. Scilicet: Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus, id est, si solum Christum amamus propter bona, quæ temporaliter speramus, nulla gens est miserabilior, quam nos. Nam ceteri homines potest profici delectabilibus ad sensum iuxta voluntatem suam, nos autem à Christo prohibemur. Non est simile de errore Saracenorum, quia illa lex immo infania introducta fuit inter viros simplices, qui nihil nouerant, & faciliter decipi poterant: lex autem Christi omnes sapientes huius sæculi, qui errare non poterant, faciliter sibi subdidit. Tertio, quia illa impietas Mahometi armata manu introducta est, & dilatata per orbem, & armata manu & non rationibus defenditur: sic enim iussit impius Mahometus, quod gladio defendatur lex. Dixit etiam, quod Deus miserat eum ad dandam legem, non ostendendo aliqua miracula, sicut priores prophetae ostenderant: sed per potentiam gladij subiiciendo sibi repugnantem, Lex autem Christi in mansuetudine, & charitate, introducta est operationibus miraculorum, qualia sæculum nunquam viderat. Nunc verò rectissimis rationibus defenditur contra quemcunque uolentem arguere, & impugnare ipsam sic dixit Beatus Petrus. 1. Pet. 3. Scilicet: Dominum autem Christum sanctificate in cordibus uestris: parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in uobis est fide & spe. Nulla autem arma fuerunt in introductione, aut defensione eius. Sic dicit Apostolus. 2. Corinth. 1. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem ex-

tollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnes intellectum in obsequium Christi. Intellectus tamen non captiuatur per arma carnalia, quæ soli corpori nocent: sed spiritualibus, scilicet, rationibus, & operibus miraculorum, quæ ipsum in totum conuincunt, & captiuant in obsequium Christi, id est, ut credant in eum, & colant ipsum. Apparet igitur, quod non fuit sic de erroribus gentiliū, & Saracenorum sicut de fide Christi. Et sic manente tanta multitudine, quanta est ecclesia vniuersalis, non poterat decipi, ut propriè erraret sine spe temporalium, solum ex ipsa legis consideratione, maxime quia ita concorditer erraret, & tanto tempore maneret iste error inconcussus, immo quotidie cresceret. Constat ergo ex his, quod non solum ex privilegio Dei conseruantis ecclesiam suam ipsa non possit errare: immo etiam videbatur, quasi impossibile existentibus omnibus, quæ dicta sunt, quod tanta multitudo posset in aliquo concorditer errare, aut decipi. Considerandum ulterius, quod iste fuit modus conuenientior ad hoc, quod fides non posset deficere, nec subesse sibi aliquod falsum, scilicet, quod ecclesia vniuersalis non posset errare, quam aliquis alius. Nam dato, quod confiteremur omnes libros sacros esse ueros, & scriptores eorum in nullo potuisse errare: non sufficiebat hoc ad hoc, quod fides maneret sine errore, quia per tanta tempora poterant isti libri corrumpi ab aliquibus hereticis. Ideo si ecclesia vniuersalis posset errare, nesciremus, an vera nunc crederemus. Cum autem dicitur, ecclesiam non posse errare, & tamen eadè ecclesia numero est nunc, quæ fuit tempore Christi, & per successionem idem semper tenuit, nec vllò tempore desijt esse, si semel à Christo suscepit veram fidem, non erat ullus modus, quo posset fieri error in ea: sicut si Euangelistæ, & Apostoli, qui fidem introduxerunt, manerent semper actualiter inter nos, non posset esse dubium de fide, ita cum ecclesia vniuersalis, quæ ab illis fidem suscepit maneret nunc eadè numero, quæ tunc erat, non potest fieri variatio in fide, quam ipsi tradiderunt. Item uilius est ecclesiam non posse errare, quam libros sacros non posse falsum continere. Nam dato, quod constaret, quod illi traditi fuissent verissimi, & quod postea impossibile fuisset eos corrumpi ab hereticis, adhuc nihil proficeret, si ecclesia vniuersalis posset errare: quia super intellectu scripturarum oriuntur diuersitates, & non erat aliquis ad quem rationabilius pertineret, diffinire in illis dubijs, quam ad ecclesiam. Si autem illa posset errare, in intellectu scripturarum, non proficeret uero esse libros sacros, cum iam nos falsè intelligeremus, & falsè crederemus. Ideo dicendum, quod non fuit vllò modo possibile fidem Christi manere incorruptam, nisi concedatur ecclesiam vniuersalem non posse errare in fide. His præsuppositis, dicendum est quomodo Euangelistæ faciunt fidem. Et dicendum, quod nos non credimus Euangelio propter istos quatuor Euangelistas, qui id asserunt concorditer, sed propter ecclesiam, quæ id asserit tenendum quod ipsi dicunt. Quia non solum propter quatuor, sed etiam nec propter mille crederemus nisi ecclesiæ crederemus. Ideo non oportet, quod Euangelistæ nunc nobis fidem faciāt, sed quod facerent fidem à principio ipsi ecclesiæ, ut semel eos ecclesia susceperet. Nam postquam ipsa susceperet, non propter eos, sed propter ipsam crederemus. Modus autem quo Euangelistæ faciunt fidem ecclesiæ erat duplex. Primus erat per rerum euidenciam, quæ negari non poterat. Nam Euangelistæ scripserunt post mortem Christi paucò tempore, ita quæ erant tunc plurimi in ecclesia, qui uiderant omnia gesta Christi, & fuerunt semper cum eo: & si Euangelistæ in

Duplex modus, per quos Euangelistæ ecclesiæ fidem faciunt.

Ita in aliquo mentirentur, poterant conuinci per totam ecclesiam, cuius magna pars, & excellentior interfuerat omnibus gestis Christi, & seiebat plenissimam veritatem. Et sic de veritate Euangelica constitit ecclesia non solum per duos, vel per tres testes, qui in iudicio plenam fidem faciunt, sed per notorietate facti, quia nulla potest esse maior probatio, scilicet, quod nota ecclesia notorium erat istos vera dicere, cum magna pars ecclesie, & præcipua, & dignior posset testificari de his tunc quia interfuerat eis. Et sic nullum dubium potuit esse à principio de Euangelistis, quando ecclesia recepit eos. Secundo constabat hoc ecclesie per approbationem, quam impossibile erat desicere. Nam Matthæus, & Ioannes fuerunt Apostoli, & scripserunt, & de istis constabat ecclesie, quod impossibile esset eos mentiri, maxime in fide, cum per Spiritum sanctum confirmati essent ad introducendam fidem. De Marco, & Luca non apparet, an essent confirmati, eo quod ipsi non fuerunt de illis, super quos descendit Spiritus sanctus in die Pentecostes Actuum 2. Sed postea conuersi sunt per Apostolos ad Christum: fuerunt tamen Euangeliæ eorum approbata per Apostolos, qui errare non poterant. Nam Euangelium Marci fuit approbatum per Beatum Petrum, qui id ecclesie sua auctoritate legendum tradidit. ut ait Hieronymus in libro de Illustribus viris. Euangelium autem Lucæ approbavit Paulus, idicens Lucam laudari in Euangelio apud omnes ecclesias. 2. Corint. 8. Super præter enim ipse Euangelium ab ore Pauli, qui illud per revelationem habuerat, ad Gala. 1. Ecclesia sciebat istos Apostolos non posse errare. Cum ergo illi approbauerint ista Euangeliæ, nullum dubium poterat manere ecclesie de illis. Postquam autem ecclesie facta est fides sufficientissima de illis, nihil aliud est necessarium ad hoc, quod nos firmiter credamus propter illos quatuor homines, quos non cognouimus, sed propter ecclesiam uniuersalem, in qua sunt mille millia, & innumerabiles homines, qui nobis idem testificantur concorditer, & istamet ecclesia, quæ nunc est eadem numero per continuationem indefinentem quæ tunc erat, quando est facta sibi plenissima fides de veritate Euangelistarum. Ideo nemo est, qui dubitare debeat: cum ecclesia credat, quæ per modum dictum non potuit tunc, nec nunc potest circa hoc decipi, aut errare. Considerandum vltimus, quod Euangelistæ si considerentur solum quantum ad viam iuris humani traditam de faciendo fidem, non facerent nobis fidem plenam, immo nec semiplenam. Nam non possent facere fidem, sicut notarij: quia non tenuerunt in aliquo formam notarij, ut supra declaratum est. Non etiam facerent fidem, sicut testes, quia oportebat ad hoc, quod essent testes iurati, quia alias nulli creditur in iure, quantæcunque sit auctoritatis, aut præminentia. Isti tamen non iurauerunt se vera dicere. Secundo requiritur, quod attestaciones recipiantur mandato iudicis: ideo id, quod quisque asseruerit, etiam sponte iurando, & iudex non coggerit eum deponere in causa, testimonium eius nullum est. Ideo ad hoc, quod Euangelistæ facerent fidem in forma testium, oportebat quod per aliquem iudicem habentem potestatem ad hoc interrogarentur sigillatim de factis Christi generaliter, vel particulariter, & illi interrogati eogerentur tradere attestaciones suas in scriptis. Requiritur etiam, quod in eorum libris scriberetur, cuius iudicis auctoritate ad dicendum hoc compulsi sunt, & quod constaret, quod isti iurati talia deposuerunt, & hoc deberet constare per publica scripta aliquorum tabellionum: nihil tamè horum obseruatum est: ideo secundum formam iuris etiam non ualerent tanquam testes. Solum ergo modo humano recipere dicta

eorum tanquam dicta historiographorum, in quibus non requiritur aliqua cæremonia, vel forma iuris, fides tamen illis pauca adhibetur, scilicet, quia nemo ex necessitate cogitur illis credere, sicut cogitur credere scriptis tabellionum, & attestacionibus testium receptorum in forma iuris. Et sic fides Euangelistarum de rigore iuris humani esset nulla, vel pauca, sicut fides de Bello Troiano, vel de alijs rebus historicis. Et sic nemo cogerebatur credere. Fuit ergo fides Euangelistis aliter data, & non ex forma iuris humani, ut supra dictum est. Dicendum tamen, quod quantacumque sit fides Euangelistarum, adhuc magis tenent formam historiographorum, quam notarij, vel testium, quia à historiographo requiritur solum, quod ipse sit certus se vera dicere, & hoc fuit plenissime in Euangelistis, ut infra dicitur. Considerandum etiam, quod nulli notarij, quantumcunque seruauissent formam iuris humani, possent facere fidem nobis de rebus, de quibus fecerunt fidem Euangelistæ ad hoc, ut totum saculatum teneretur ita illis conformiter assentire. Primo propter magnitudinem rerum, quæ tantæ sunt, quod non possunt esse maiores: tam ex parte ipsarum cum excedant naturam plurimam earum, tam quantum ad nos, quia totum bonum nostrum arbitramur consistere in assentiendo illis rebus, & totum malum in non credendo illas. Secundo quia fides, quæ fit per tabellionem, licet reputetur in iure necessaria, eo quod non potest haberi maior, non tamen creditur, quod sit necessaria, quia scimus tabelliones tam ex voluntate, quam ex errore interdum falsa scribere, & sæpe de falsitate esse conuictos. Et sic non sumus securi an verum scribant, immo permittitur cuilibet uolenti obijcere contra tabellionem ad probandam falsitatem. Istud autem non est in fide, quia intellectus noster debet ita assentire omnibus, quæ scripta sunt in libris sacris, quod non solum credat nihil esse ibi falsum, sed etiam quod credat impossibile fuisse scriptores eorum mentiri. Et sic ista fides tradita libris sacris incomparabiliter est maior quàm fides, quæ de iure traditur notarijs, & quod nulli permittitur obijcere quicquam contra aliquem librum sacrum, sicut permittitur obijcere contra tabellionem, etiam si ualde tætax sit. Tertio quia tabelliones fidei habent in quantum eorum signa cognoscuntur. Per tot autem gentes, & tam uarias totius orbis esse aliquos notarios, qui à toto orbe cognoscantur, & totus orbis illis credere uellit, difficillimum est. Ratio tamen præcedens efficacior est. Requiritur igitur valde maior fides in scriptoribus Sacra Scriptura, quam in notarijs. Ideo sequendo formam iuris, non solum quatuor notarij, immo nec decem mille concordantes in unum, & obseruantes omnes cæremonia iuris non facerent nobis fidem de Euangelio: eo modo, quo illi credimus. Aliquis quæret, quare non scripserunt Euangelistæ, sicut notarij, cum potuissent tenere formam illorum. Dicendum, quod propter multa: primo, quia notarij non poterat facere fidem de Euangelio, sicut nos credimus propter tres rationes supra positas. Secundo, quia non poterant Euangelistæ seruare omnes cæremonia notariorum secundum iura, quia multa fuerunt, quibus non interfuerunt, sicut illa, quæ Christus fecit antequam vocaret eos, & aliquibus nullus poterat interesse, nec notarij, nec testis: sicut de resurrectione Domini, & de quibusdam apparitionibus. Tertio quædam res erant, de quibus testimonium perhibent Euangelistæ, quibus secundum naturam suam repugnat posse probari via humana, sicut quod Christus sedet ad dexteram patris, Mar. vlt. & quod Christus erat uerbum diuinum ab æterno existens cum patre. Ioan. 1. & sic de cæteris. De talibus autem notarij non perhibent fidem, cum nec ipsi possent interesse,

Dubium quare Euangelistæ non tenuerunt formam notarij.

Non conueniebat euangelistas adhibere testes propter tres causas.

nec testes illis rebus, ut per visum illas apprehendant. Quarto, quia quod inutile est, & impertinens de iure non admittitur, sicut non admittunt iura quemquam ad probandum id, quod probatum non prodest. Sic autem quod Euangelistæ obseruarent omnes cæremonia notariorum de iure erat laboriosum, & illis obseruatis non sequeretur utilitas, quia non fieret per hoc plena fides. Ideo inconueniens erat, quod searctarent ad illas. Quinto, quia cum quis habet aliquam probationem efficacem, superuacuo laborat circa probationem debiles: sed Euangelistæ habebant alium modum auctoritatis maiorem, per quem eis crederetur firmissime: ut supra dictum est, ideo superuacuo uelent seruare cæremonia notariorum secundum ius. Simile dicit Christus Ioan. 5. scilicet. Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit ueritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio. Et infra: Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Et est sensus, quod Christus dicebat se esse Messiam; & Iudæi miserunt ad Ioannem ad sciendum an Christus esset Messias. Et ille perhibuit testimonium ueritati, dicens excellentiam Christi, scilicet, quod erat Agnus Dei, qui tollebat peccata mundi. Io. 1. Christus tamen dicit, quod non accipit testimonium ab homine, id est, non uult probare Iudæis se esse Messiam per hoc, quod Ioannes dixit eum esse Messiam, quia ipse habet testimonium maius Ioanne: id est ipse habet aliquid per quod firmius probet se esse Messiam, quam per uerbum Ioannis, quod poterat negari, vel falsificari. Opera tamen, quæ Christus faciebat, ita clare demonstrabant eum esse Messiam, quod non poterant negari, ideo dixit: Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, scilicet, magis quam uerbum Ioannis. Et sic licet testimonium Ioannis apud Iudæos esset magnum, noluit Christus illum recipere, quia habebat aliud maius. Et sic Euangelistæ cum haberent aliunde maiorem fidem, non deberent sequi cæremonia notariorum, per quas pauca fides eis debebatur. Sexto, quia non solum non proficiebat Euangelistis obseruatio cæremonia notariorum, sed etiam nocēbat, quia per hoc minueretur auctoritas eorum. Nam cum aliqui uiderent Euangelistas obseruare cæremonia notariorum de iure, putarent eos uelle ex hoc fidem accipere, & tunc non daretur eis maior fides, quam datur notarijs de iure. Et hoc esset minueret auctoritatem scripturæ: cum fides notariorum non sufficiat ad cogendum intellectum nostrum, sed possumus de eis dubitare, & obijcere contra eos, quod nequaquam in fide recipimus, ut supra dictum est: ideo non solum Euangelistæ non usi sunt cæremonia notariorum, sed etiam uiderunt, quod non licuit eis uti illis, quia infirmarent certitudinem fidei catholicæ. Et ista est ratio multum efficax. Nunc autem dicendum de singulis cæremonia ipsorum qualiter non conueniebant Euangelistis. Prima erat, quod notarij interstent, & dicant se interfuisse. Ista non conueniebat Euangelistis, quia interdum non interfuerunt rebus, interdum interesse non potuerunt: interdum erant res tales, quibus repugnabat aliquem hominem interesse. Secunda non conueniebat, scilicet, quod notarij apponant testes, quia hoc fit, ut ab auctoritate testium sortiantur fidem ipsa scripta notarij: ita ut si dubitaretur de ueritate scriptorum, posset probari per testes appositos in scriptis rem esse ueram, vel falsam, Euangeliæ tamen, & omnes libri Sacra Scriptura durare debebant usque ad finem sæculi, & sic non posset recurrri ad testes super ueritate rerum: ideo non erat opportunum testes apponere. Item quia si testes apponerentur, tota certitudo

scriptorum, uideretur esse ex testibus: sicut est in scriptis tabellionum. Nulli tamen testes etiam si essent decem millia, & idem simul testificantes tantam fidem causarent quanta est fides sacra scripturæ, quia semper licet dubitate contra testes, & obijcere contra eos, & scimus, quod sæpe testes mentiantur, in sacra scriptura nihil tale possumus suspicari. Ideo non poterat testes sæpe fidem dare, & appositio testium non solum non proficiebat ad fidem sacra scripturæ tribuendam, sed potius nocēbat, quia illam diminueret. Nam si testes apponerentur, tanta fides solum scriptis adhiberetur, quanta testibus de iure datur. Et omnis talis est fallibilis, & de qua licet cuilibet dubitare. Et ista est ratio efficax, quare non licuit apponere testes, sicut supra diximus de cæremonia notariorum. Item quia interdum testes haberi non possent, cum nec ipsi Euangelistæ possent interesse, ut supra dictum est. Tertia cæremonia non conueniebat, scilicet, annotatio temporum, quia ista fit de iure propter duo. Primo propter necessitatem contractuum, ut in locationibus, & conductionibus, & in alijs, in quibus necesse est poni tempora, ut sciatur, quando res incipit, & quando finire debet, & quando incipiunt obligationes, & quando desinunt. Secundo fit ad conuincendum ueritatem, vel falsitatem ipsorum scriptorum, quia ex eo, quod aliquis dicitur gestum inter tales personas tali tempore, potest sciri, an res fit possibilis, & an sit uera, vel falsa: quod non colligeretur? si non annotarentur tempora. In sacra scriptura nihil istorum erat utile, quare ibi non continentur aliqui contractus humani, sed solum leges, quæ indifferenter se habent ad omnes personas, & ad omnia tempora postquam semel cœperit obligare, sic patet in legibus humanis. Nam in libris tam canonicis, quam ciuilibus in utroque iuris corpore non annotantur tempora, quando singulae leges, vel decretales aditæ sunt, cum nihil hoc prodest, quia quocumque tempore factæ fuerint, postquam semel constat eas esse leges, obligant indistincte. Quarta cæremonia annotatio locorum, & non conuenit Euangelistis, quia illa fit de iure propter duo. Primo propter memoriam testium appositorum instrumento, si aliquando recurratur ad eos super ueritate rerum, ut recordentur de re facilius, annotantur loca, & tempora, in quibus res gesta est. Secundo fit ad conuincendum scripta esse uera, vel falsa. Nam per hoc, quod res aliqua inter certas personas dicitur esse gesta in tali loco, & tali tempore, potest probari rem esse ueram, vel falsam, ut potest si persona illa nunquam in loco illo conuenient, aut conuenire non potuerunt, vel saltem illo tempore annotato cœstet eas non conuenisse in eodem loco. In sacra scriptura secus est: quia ista cæremonia de iure non ponitur circa res illas, de quibus iuste dubitari potest. Et per hoc potest probari scriptum esse uerum, vel falsum. De sacra tamen scriptura non potest dubitari, nec licet, ideo non debebat talia in ea apponi: quia per ista significaretur, quod de ea licebat dubitari, & diminueretur eius auctoritas. Item quia ista profunt circa facta recentia, in quibus ex circumstantia loci, & temporis potest colligi rem esse ueram, vel falsam: libri tamen scripturæ debebant durare usque ad finem sæculi: ideo superfluum erat talia apponere, cum per hoc non adiuuarentur in aliquo ad cognoscendum ueritatem rerum scriptarum. Ad primum argumentum in contrarium, scilicet, quod notarij non potest ferre testimonium de his, quibus non interfuit. Dicendum, quod Euangelistæ non scripserunt tanquam notarij, nec tanquam testes, ut supra probatum est, ideo non requirebantur

Alph. Tost. super Matt. Præfat.

C in eis

in eis aliqua cetera iuris, sed scripserunt tanquam historiographi, in quibus nihil requiritur, nisi quod sint certi se vera dicere. Euangelistæ autem, qui non viderant gesta Christi, erant certi se vera dicere dupliciter. Primò per sufficientem instructionem. Nam Marcus audiverat Euangelium à Petro, & sicut audivit, ita scripsit. Sed ipse certus erat Petrum nihil mentiri, ideo certus erat de se ipso, quod verum dicebat. Lucas etiam didicerat Euangelium sufficienter à Beato Paulo, & ab alijs, qui viderant gesta Christi, ut ipse testatur Luc. primo, & multa quæ Apostoli non potuerunt videre, didicit à parentibus Christi, potissimè à Beata Virgine. Nam solus Lucas scripsit eam salutatam ab angelo, & quomodo steterit in domo Heliabeth, & de angelo annunciantem gaudium pastoribus die natalis Domini, & multa alia, quæ pertinent ad Christi conceptionem, & natiuitatem, & infantiam: ideo communiter ascribitur à doctoribus ecclesiæ, quod Beatus Lucas didicerat ista à Domina nostra, quæ vixit longo tempore post Christi mortem, & concurrebant ad eam christiani, ut consolarentur, videndo eam, & annunciant eis multa de Christo. In quomodo se habuerat cum eo in nutritione eius, & in reliqua ætate tenera. Quia in hoc gaudebat nimium, ut scirent totam vitam Dei & Saluatoris sui. Et hoc patet in Ecclesiastica historia, quam scripsit Ruffinus Græcus, & complevit Hieron. ibi Beatus Ignatius martyr patriarcha Antiochenus deuotissimus Dominæ nostræ scripsit multas literas ei, & meruit ab ea recipere responsales. Habentur autem exemplaria ipsarum literarum ibidem, in quibus Beatus Ignatius vocat Dominam nostram Mariam Christiferam, & petit ab ea, ut dignetur venire in Antiochiam, quia multi viri, & maxime feminae desiderabant aduentum eius, ut quærerent ab ea multa de eis, quæ cum Christo gesserat. Et sic Lucas per Dominam nostram potuit sufficienter instrui, & illam impossibile erat mentiri, tum quia omnia viderat, tum quia per Spiritum sanctum confirmata erat super omnem creaturam. Secundo euangelistæ erant certi se dicere vera, quia sciebant se dirigà Spiritu sancto. Nam sicut ait Aug. libro primo de Concordia Euangelistarum, & Hiero. in prologo super Mattheum, qui incipit. Plures fuisse euangelistas, impostum est à Spiritu sancto onus scribendi, & eo dirigente scribebant, ut supra magis declaratum est, ideo non poterant dubitare an vera, vel falsa scriberent. Ad secundum cum dicitur, quod etiam Mattheus, & Ioannes, qui viderunt non scripserunt sufficienter, dicendum quod licet non viderint omnia, immo licet nihil vidissent, sufficienter scribere poterant, sicut declaratum est de Marco, & Luca quantum ad ea tantum, quæ fuerunt ante vocationem ipsorum, potuerunt informari per Christum à quo de illis quærerent, vel à parentibus Christi, vel ab alijs, qui de hoc nullo modo dubitabant. Et ita dicit August. eos fuisse certificados, libro primo, de Concordia Euangelistarum.

Lucas multa didicit à B. Virgine de his, quæ scripsit in suo Euangelio.

Christiani percurrerunt undique ad Bearam Virginem, ut eam viderent & informarentur de vita Christi.

Quibus temporibus Euangelistæ scripserunt. Quest. XX.

QUÆRITVR ulterius, quibus temporibus Euangelistæ scripserunt. Dicendum, quod omnes Euangelistæ fuerunt contemporanei in uita, licet non in scriptura. Primum patet, quia omnes fuerunt eodem tpe cum tps fuerit, in quo oēs simul vivebant, & oēs ipsi nati erant cū Christus mortuus est. Nam duo illorum fuerunt cū Christo semper, sicut

F Ioannes, & Mattheus. Alij duo post mortem Christi pauco tpe ab Apotolis conuersi sunt. Marcus à Petro, & Lucas ab aliquo alio apostolorum. Et tunc erant viri sicut apparet ex gestis eorū, cū Lucas semper sequeretur Paulum à principio predicationis suæ. Marcus verò sequeretur Petrum. Secundum patet. si quod non scripserint eodem tempore, quia Mattheus longe ante omnes, & Ioannes longe post omnes scripsit. Pro quo considerandum, quod videntur Christo nullum Euangelium scriptum est, sed sicut audiebant apostoli à Christo, ita firmiter retinebant: potissimè cū illa essent facta admiranda, & famosissima, ideo non poterant leniter in oblivione venire. Post mortem èr Christi aliquanto tempore fuit ecclesia sine Euangelijs. Rō huius fuit duplex. Prima quia illi, qui tunc erant omnes fuerant tempore Christi, & propter identitatem temporis, & propter excellentiam gestorū non poterant in oblivione venire, ideo non erant tñ libri necessarii, quia nemo erat, qui omnia illa non sciret. Secunda fuit, quia libri videbantur esse necessarii propter illos, qui predicaturi erant, illi tamen erant p Spiritum sanctum edocti circa omnia necessaria in fide, ideo non indigebant libro. Causa autē, & modus scribendi Euangelia sic fuit, si quod Apostoli post mortem Christi manserunt aliquanto tempore in Iudæa, & ibi predicabant. Et quia Christus dixerat eis, quod ipse ad predicandum per vniuersum mundū. Matth. 16. Diuiserunt provincias inter se per sortem, & prouenit B. Mattheo Aethiopia in sortem. Predicauit autē aliquanto tēpore in Iudæa, & cum vellet ire in Aethiopiam, Euangelij, quod predicauerat voluit relinquere eis, quibus predicauerat, & scripsit in Hebræo, & reliquit in Iudæa, postea transiit in Aethiopiā, quæ nūc vocatur Nubia vitra Aegyptum contra meridē, vbi nunc sunt christiani Aethiopes, qui vocantur Nubiani, & dicuntur tenere fidē, quam predicauerat eis Beatus Mattheus. De hoc Hiero. in libro de Illustribus viris, & in prologo super Mattheum qui incipit. Plures fuisse, & in alio prologo eiusdem, qui incipit: Mattheus ex Iudæa, Secundus qui Euangelium scripsit, fuit Marcus. Erat enim Marcus discipulus Petri, qui ab ipso baptizatus est, & sequutus est eum. Et postquā Petrus tenuit sedem in Antiochia per septem annos, & translata est sedes Apostolica in urbem Romanam, predicabat Petrus in Italia, & erat ibi Marcus cum eo, qui Christum non viderat, sed audivit Euangelium à Beato Petro. Et rogatus Romæ à quibusdam christianis, quod illud scriberet: scripsit sicut Petrus predicauerat. Quod postea Petrus cognoscens, legit, & approbavit, & ecclesiæ legendum sua auctoritate tradidit. Et tunc Marcus assumpto Euangelio, quod scripserat abiit in Aegyptum: & fuit primus Patriarcha Alexandrinus, ibique illud predicauit, & passus est. De hoc Hieronymus in libro Illustrium virorum, & in prologo super Mattheum, qui incipit: Plures fuisse. De hoc etiam Clemens libro sexto Informationum, & in historia Ecclesiastica Ruffini. Tertius qui scripsit fuit Lucas, qui etiam ipse Dominum non vidit, sed post mortem eius ad fidem conuersus ac Paulum secutus est, & totius peregrinationis eius comes indidius extitit. Didicit autem Euangelium à Beato Paulo, qui illud per revelationem habuerat, ad Gala. primo. Didicit quoque ab alijs Apostolis, qui Dominum presentem in carne secuti sunt, quod Paulus non fecit. Sic ipse ait primo cap. libri sui, scilicet: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis completa sunt: sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Scripsit autē Lucas in Græcia, scilicet in partibus

Vivente Christo nullum Euangelium scripum fuit.

Primus qui scripsit Euangelium fuit Mattheus in Iudæa in Hebraeo.

Secundus fuit Marcus.

Tertius fuit Lucas.

tibus Boetia, & Achaia. Et hoc fuit ad preces Theophili Domini Antiochenæ ciuitatis. Fuerat enim oriundus Lucas de ciuitate ipsa, & Theophilus ad fidem per Petrum conuersus vrbis suæ Patriarcha constitutus est Petro transeunte in Italiam, ut quidam volūt. Siue tamen recedēte Petro ipse fuerit Patriarcha, vel Beatus Ignatius, pro nunc non refert. Sufficit enim, quod ad preces Theophili Beatus Lucas scripsit, & Euangelium ei direxit, ut patet in principio libri, cum ait: Visum est mihi assequuto à principio oia diligenter de oibus ex ordine tibi scribere optime Theophile, ut cognoscas eorū uerborum, de quibus eruditus es veritatem. Scripsit quoque Lucas ad preces istius Theophili librum de Actibus Apostolorū, ut patet in principio eius, cum ait. Primū sermonē feci de omnibus, & Theophile, quæ cepit Iesus facere, & docere. Euangelium istius Lucæ approbavit Paulus, & dixit illud laudari per omnes ecclesias. 2. Corin. 8. f. Misimus cum illo fratrem, cuius laus est Euangelio per omnes ecclesias. i. omnes ecclesiæ particulares laudant eū de Euangelio quod ipse edidit. Fuit autem iste Lucas cū Beato Paulo vsque ad mortem suā. Nam & liber de Actibus Apostolorum, quē ipse scripsit, maxime continet Actus Pauli, & extenditur vsq; ad biennij postquā Paulus Romæ commoratus est. f. vsq; ad quartū Imperij Neronis anni, & liber ipse de Actibus Apostolorum in vrbe Romana æditus est. Facit autē saepe mentionem Paulus de Luca, quia conuocabatur eum indefinenter, ut patet ad Col. 4. f. Salutem vos Lucas medicus. & secunda ad Thim. 4. dicitur: Lucas solus est mecū. De his Clemens lib. 6. informationū, & Hiero. in lib. de Illustribus viris, & in prologo allegato, qui incipit. Plures fuisse, & in prologo super Lucā. Quæ tus fuit in scribendo Beatus Ioannes, qui longo tempore post ceteros Euangelistas scripsit. Nec videbatur iam necessitas scribendi nisi propter hæreses in ecclesia insurgentes. Nam cum Beatus Ioannes longo tempore post Christi passionem manserit, ceperunt circa mortem suam hæreses aliquæ nasci. f. Cerinthi, & Ebionis, & aliorum, qui negant Christum uenisse in carne. De quibus magis dicitur, exponendo prologum Hieron. qui incipit. Plures fuisse, & negabant istum Christum esse Deum. Tres autem Euangelistæ præcedentes, licet gesta Saluatoris diligenter narrauerint, videbantur de sola humanitate eius texisse historia, scilicet ex dictis illorum non multum euidenter apparebat Christum Deum esse. Rogatus ergo fuit Beatus Ioannes ab omnibus Episcopis Asiae de Christi Deitate Euangelium scribere. Ipse autem promisit se facturum, si prius omnes ecclesiæ Asiae reuenerent orantes ad Dominum, ut ei, quod scriberet, reuelaret. Et tunc incoepit scribere Euangelium in Asia circa urbem Ephesi, in qua ipse solebat morari. Scripsit autē Euangelium in campo in loco semoto ab omni humana occupatione, & conuersione. Et dum ibi fuit, nec uentus, nec pluuia, nec aestus, nec aliquod elementum eum turbauit, & vsque ad hanc diem eandem reuerentiā prædicto loco elementa seruari dicuntur, ut innotescat sanctitas illius diuini Euangelij. De hoc Ruffinus in historia Ecclesiastica, & Hieron. in lib. de Illustribus viris, & in prologo allegato, qui incipit: post quæ multa alia scripta sunt, omnia tamen illa ecclesia repulit, ut supra declaratum est.

Quis ordo sit in Euangelijs. Quest. XXI.

QUÆRITVR ulterius, quis sit ordo inter libros quatuor Euangelistarum. Dicendum, quod inter libros sacre scripturæ reperitur triplex ordo. Primus secundum habitum Alphabeti. Tost. super Matth. Præf.

A dinem temporis. Secundus quantum ad dignitatem personarum scribentium. Tertius quantum ad dignitatem materie, de qua agitur. De primo patet inter quinque libros Moysi, quia Genesis præcedit Exodū, & Exodus Leuiticum, & sic de alijs, solam propter ordinem temporis: quia prius acciderunt ea, quæ habentur in Genesis, quæ ea, quæ in Exodo, & prius illa quæ in Leuitico: sic et in nouo testō in Epistolis canonicis prius ponitur Iacobus quam Petrus, & Ioannes, nō quod persona sit excellentior, nec materia quæ similis est in omnibus canonicis Epistolis, sed quia Iacobus prius scripsit quam Petrus, & Petrus quam Ioannes: licet de hoc quidam dubitant: de quo magis poterit uideri in prologo super ipsas canonicas Epistolas. De secundo ordine patet, ut in veteri testō inter prophetas maiores & minores: quia libri omnium quatuor prophetarum maiorū ponuntur ante libri, siue libros duodecim prophetarū minorū, & tñ fuerunt prius prophetæ minores excepto Isaiā. Quæ patet, quia Isaias, qui est primus inter prophetas maiores, coepit scribere in diebus Ozij Regis vsq; ad tpa Regis Ezechia: ut patet Isai. 1. Osee autē, qui fuit primus de minoribus, fuit omnino contemporaneus Isaiæ. Incipiens sub Ozia, & finiens sub Ezechia. Osee. 1. Jeremias tñ & Ezechiel & Daniel fuerunt multo tpe post Osee, quia Jeremias cepit sub Rege Iosia, & finiuit post captiuitatem Babytonis. Jeremias. 1. Ezechiel autē in Babylone prophetauit. Daniel. 1. Isti tamē tres ponuntur ante Osee, & alios prophetas minores, quæ pesserunt eos tpe. Et hoc fuit pp dignitatem personarū. Nā prophetæ maiores reputati sunt digniores, eo quod plura quæ illi dixerunt: De tertio patet, si de dignitate materie in nouo testō. Nā Beatus Ioannes scripsit Apocalypsim, & canonicas tres Epistolas, & Euangelium. Ponitur tamē Apocalypsis post oēs libros scripture: non pp auctorē, quia idē fecit Euangelium, & Apocalypsim, nec pp ordinē tps, quia potius tūc deberet pcedere Apocalypsis, quia prius Apocalypsis scripta est, quæ Euangelium, ut ait Hier. in prologo super Ioannē: sed est ordo in materia: quia materia Euangeliorū est excellentior. Iō fuit Euangelium Ioannis positū ante canonicas ipsius. Et quia canonica est Epistola excedunt in materia Apocalypsim, fuerunt positæ ante Apocalypsim. Idē patet in Euangelio Lucæ, & in libro de actibus Apostolorū. Vtrūque. n. ipse scripsit. Quia tamē Euangelij excelebat in materia fuit positū ante actus Apostolorū. De ordine Euangelistarū dicendū, quod ecclesia ordinari eos sibi ordinē tps in scribendo, ut qui prius scripsit, prior esset. Non potuit obseruari ibi ordo sibi dignitatem materie: quia eadē est oibus Euangelistis. f. de factis, & dictis Christi. Poterat autē fortē obseruari aliquis ordo quantum ad dignitatem personarum: quia non erant eiusdem gradus ecclesiæ tamen nō obseruauit. Rō potest esse duplex: prima, quia cū excellentia Euangelistarū sit pp materiam potius quæ pp personas, quia alijs fortē Epistolæ canonicæ Beati Petri pcederent Euangelia, quia ille fuit princeps Apostolorum: & et Epistola Beati Pauli pcederent Euangelia, quia Paulus vsq; excessisse ceteros Apostolos: non curauit ecclesia de dignitate personarū, in qua manus excedebant: sed de materie dignitate, in qua excedebant oēs. Et quia in hac vnus Euangelista non excedebat alium, non potuit esse ordo inter eos: sed consideratus est ordo tps qui assignari poterat. Secunda rō est, quia si consideraretur dignitas personarum, non uideretur quomodo possent se habere. Nam Mattheus, & Ioannes in dignitate uidentur æquales: quia ambo Apostoli, & ambo Euangelistæ: ideo non uideretur quis deberet alterum pcedere. Item Marcus, & Lucas eiusdem dignitatis sunt.

Comparatio dignitatum inter personas est ordo.

C 2 sunt;

sunt: quia ambo Evangelistæ, & non reperiuntur ali-
 qua: aliæ eorum dignitates, in quibus vnus excederet
 alterum: ideo non videretur quis deberet precedere,
 potissimè quia comparatio dignitatum inter perso-
 nas videretur aliquantulum odiosa, nisi quando excessus
 est valde magnus, & omnibus manifestus: quia tunc
 nemo iuste potest vindicare iniuriam sibi factam, si il-
 le sibi præponatur, qui manifestè eum excellit valde.
 Ideo scriptura rarò considerat ordinem in libris se-
 cundùm dignitatem personarum, sed secundùm ma-
 teriam, vel secundùm tempora. Non ergo potuit in-
 ter Evangelistas assignari conuenienter aliquis ordo,
 nisi ordo temporis. Et pp hoc Matthæus primò poni-
 tur in canone Euangelistarum, qui ante ceteros scri-
 psit in Iudæa, vt patet in historia ecclesiastica, & per
 Hieron. in libro de Illustribus viris, & in prologo eius-
 dem super Matthæum, qui incipit. Plures fuisse. Post
 Matthæum ponitur Marcus, quia ipse post eum ante
 ceteros in Italia scripsit, cum adhuc maneret ibi cum
 Beato Petro, vt declaratum est præcedenti quæstione.
 Post Marcum Lucas ponitur tertius: quoniam ipse ali-
 quanto tempore post Marcum scripsit, cum adhuc
 comitaretur Paulum in Græciam in partibus Achaie,
 & Boetie. Vltimus Euangelistarum ponitur Ioannes,
 quia ipse longo tempore post omnes scripsit, nec scri-
 bere intendebat, nisi ad preces omnium Episcoporum
 Asianorum. De his patet in ecclesiastica historia, & p
 Hieron. in lib. de Illustribus viris, & in allegato prolo-
 go. Si autem consideraretur hic ordo dignitatis perso-
 narum, Ioannes præcederet Marcum, & Lucam: quia
 ipse fuit Apostolus, & illi non. De ordine istorum di-
 cit Aug. lib. 1. de Concord. Euangelistarum, quod nõ
 fuit idem ordo inter Euangelistas in scribendo, qui
 qui fuit in cognoscendo. Nam Matthæus, & Ioannes
 fuerunt priores cognoscendo, cum ipsi viderint Do-
 minum, & fuerint cum eo vsque ad mortem, & ascen-
 sionem, Marcus autem, & Lucas postea cognouerunt
 audiendo Apostolos, scilicet Marcum Petrum, Lucas Paulum,
 & alios. In scribendo tamen Marcus, & Lucas præ-
 cesserunt Ioannem: solus Matthæus sicut præcessit
 in ordine cognitionis, ita præcessit in ordine scriptu-
 ræ. Et dicit, quod voluntate Dei factum est, vt duo E-
 uangelistæ, qui viderant gesta Domini essent in prin-
 cipio, & in fine, & alios duos, qui non viderant gesta
 eius in medio tenerent, & amplecterentur quasi si-
 lios, causa tamen fuit, quia sic ordo temporis in scri-
 bendo dictauit. Nam si Ioannes, & Matthæus sicut
 præcesserunt cognoscendo præcessissent scribendo,
 fuissent ambo simul in canone, & sequerentur Mar-
 cus, & Lucas. Quia tamen accidit Marcum, & Lucam
 in ordine scribendi fuisse medios inter Matthæum,
 & Ioannem, fuerunt etiã in canone positi intermedij.

*Quare Evangelistæ non tenuerunt eundem ordinem, nec ver-
 santur circa idem. Quæst. XXI.*

QVAERITVR, vterius, quare Euangelistæ
 nõ tenuerunt eundem ordinem in scribendo, nec ver-
 santur circa idem. Considerandũ circa hoc, qd
 Euangelistæ non habuerunt eadem prin-
 cipia, nec similes prosecutiones scripturæ suæ. Nã Lu-
 cas, qui vnus est taner, conuenienter ordinem,
 quam ceteri inchoauit ab eis, quæ prima erãt, scdm
 tempora sã conceptione Christi, & quõ nẽnit ange-
 lus ad annũciandũ conceptione eius, & deinde pro-
 sequitur totam historiam Christi vsq; ad ascensionẽ
 Christi scdm ordinem ipsi. Matthæus autẽ incipit a ge-
 nealogia Christi, deinde eius conceptionem exprimit,
 & in materia cõcordauit multũ cum Luca, licet in ordi-
 ne aliquanto discrepent, quia quod vnus præponit alijs

F postponit. Marcus autem nõ concordauit in prin-
 cipijs suis cum aliquo duorum præcedentium. Nam nec
 incipit à Christi conceptione sicut Lucas: nec ab eius
 genealogia sicut Matthæus, sed incipit à prædicatio-
 ne Ioannis Baptista, & à baptismo Christi. Continua-
 tionem autem postea tenuit quasi eãdem, quam Mat-
 thæus. Vnde ab August. vocatur Marcus abreuiator
 Matthæi. Ioannes autem discordauit ab omnibus tri-
 bus tam in exordijs, quam in prosecutione, quia alij
 ceperunt ab aliquo, quod pertinebat ad Christum se-
 cundùm carnem, Ioannes autem coepit à Christi Dei-
 tate ostendẽs, quomodo Christus ab æterno erat vnus
 Deus cum patre, & quomodo carnem assumpserat.
G Continuatõ etiam eius fuit multum discors à profes-
 sione aliorum: nam videtur nihil quasi tetigisse, ni-
 si quod alij omiserunt. Causa autem diuersitatis istius
 secundum Ang. lib. 1. de concord. Euangelistarum di-
 citur esse diuina inspiratio tam in ordine, quam in re-
 bus enarratis, scilicet, quod quilibet tenebat illum or-
 dinem dicendi, & illa narrabat, quæ Deus ei inspirabat,
 vt narraret. Hierony. autem tam in libro de Illustribus
 viris, quam in prologis videtur velle, quod fuit causa
 istius diuersitatis, vt vnus suppleret quod alius omite-
 rat. Et istud satis cõuenit, quia nullus Euangelistarum
 est, qui non audierit aliqua super ceteros, Maxime au-
 tem patet hoc de Ioanne, de quo constat, quod ipse
 solum scripsit ad supplendum, quæ alij omiserãt. Nam
 ceteri Euangelistæ quasi nihil tetigerant de Christi
 Deitate. Vnde viuente beato Ioanne insurrexerunt
 quidam heretici in ecclesia, scilicet, Cherynthiani, &
 Ebionithæ, qui dicebant Christum non fuisse aliquid
 ante Mariam, & consequenter quod non erat Deus,
 sed purus homo, totum principium suum trahens ex
 virgine. Et ob hoc episcopi Asiani rogauerunt beatum
 Ioannem, vt scriberet eis euangelium: in quo de Chri-
 sti Deitate declararet. Et beatus Ioannes vidit tunc li-
 bros aliorum Euangelistarum, & approbauit eorum
 dicta, quia uera erant, quia tamen nihil de deitate teti-
 gerant, & etiã quia aliqua pertinentia ad historiam
 omiserant: voluit ipse scribere, vt suppleret quæ alij nõ
 habebant. Et ista est causa quare in canonibus Euan-
 geliorum Ioannes rarò cum alijs cõcordat, & alij mul-
 tum consonant inter se. De hoc Hiero. in libro de Illu-
 stribus uiris cap. de Ioanne Euangelista, & in prologo
 super Matthæum, qui incipit. Plures fuisse. De Luca
 idem patet, quia multa addidit super Matthæum maxi-
 mè quantum ad principia sua, scilicet, de Christi con-
 ceptione, & natiuitate, & usque ad baptismum ponit
 illa, quæ nemo alius posuit. De Marco videtur tunc ef-
 se, dubium, cū de eo non appareat ita manifestè, quod
 addiderit: sed dicendum, qd etiã ipse aliud addidit su-
 per Matthæum, quod patet ex canonibus Euangelio-
 rum, quia in decimo canone quilibet Euangelista ha-
 bet ea, quæ sunt sibi propria, & ibi cum nullo concor-
 dat: sed super ceteros illa addit, licet forte intentio bea-
 ti Marci fuerit, vt abrenjaret Euangelij Matthæi. Cre-
 detem tamen verisimilius Marcum cū in Italia ad pre-
 ces cõdiscipulorum suorum scripsit, nondum vidisse
 Euangelij Matthæi, quia paucò tpe ante in Iudæa scri-
 ptum fuerat. Et sic quia breuis, quia forte beatus Pe-
 trus à quo Marcus Euangelium didicit, illud ita breuè
 predicabat. Nec vñ satis verisimile, qd Marcus videns
 Matthæum uoluerit eum abrenjare. Primò quia Mat-
 thæus non fuit longus in narratione ad hoc, qd abrenjari
 deberet, quia abrenjatio est pro longis operibus. Nã
 eo modo Lucas etiã mereretur abrenjare, quia
 longus fuit, sicut Matthæus, & in quibusdam longior.
 Secundo quia abrenjatio non proprie competit beato
 Marco. Nam ille dr abrenjare alium qui eãdem refert
 quæ ille, sed paucioribus sermonibus, Marcus autẽ in
 qui-

*Vnus euan-
 gelista sup-
 pletit quod
 alius omise-
 rat.*

*Ioannes vidit
 libros Euan-
 geliorũ alio-
 rum Euan-
 gelistarũ, &
 eos approba-
 uit.*

*Non est veri-
 simile quod
 Marcus uol-
 uerit breuia-
 re Matthæũ.*

quibusdam nõ abrenjauit sed omisit. vt patet in prin-
 cipio eius, vbi multa omisit, quæ Matthæus, & Lucas
 ponunt. Tertio, quia ista abrenjatio per omissionem
 potest fieri in rebus illis, quæ non sunt vriles, vel pau-
 tiles: ita vt labor enarrandi sit maior quam fructus
 ex narratione consequens. Illa tamen, quæ Matthæus
 posuit, & omisit Marcus, non erant inutilia, sed ita vti-
 lia, & necessaria, sicut cetera, quæ narrabat, quia ne-
 mo videns Matthæum potest iuste dicere aliquid su-
 persuum, vel inutile in eo narrari. Et sic Marcus nõ
 abrenjauit quasi volens Matthæum decurrare: sed
 quia Euangelium breue a Beato Petro didicit. Cũ
 autem Beatus August. dicit Marcum abrenjare
 Matthæi: est sensus non quod intenderit Marcus abren-
 njare Matthæum, sed cũ ita breuè Euangelium scri-
 psit, quia breuè Euangelium scripsit, quia breuè didi-
 cerat accidit præter eius intentionem, quod eius scri-
 ptura esset quasi abrenjatio Matthæi. Sed tunc dice-
 tur quare potius Marcus dicatur abrenjator Matthæi
 quàm Luca cum tam dicta Luca, quæ Matthæi breui-
 ter scripsit, & de vtriusque omiserit. Dicendum, qd
 uocatur abrenjator Matthæi, & non Luca: primò, quia
 abrenjare quis dicitur scripturam illam, quæ iam est,
 quod autem nondum est nec abrenjari, nec dilatarì
 potest. Ante Marcum autem solus Matthæus scripse-
 rat: Lucas autem post Marcum scripsit: ut supra pro-
 batum est. ideo Marcus non potuit dici abrenjator,
 Luca, sed solus Matthæi. Secundo, quia Marcus dicitur
 abrenjare illum, cum quo magis concordat, & di-
 cta eius breuius describit. Magis tamẽ concordat Mar-
 cus cum Matthæo, quæ cum Luca: vt patet ex cano-
 nibus Euangeliorum, ideo eius abrenjator potius dici
 debuit, quàm Luca. Considerandum vterius, qd in
 Euangelistis, qui aliorum libros viderunt, licet præci-
 pua intentio esset suppleere ea, quæ alij omiserant, nõ
 posuerunt tamen omnia, quæ priores scripserãt, quia
 alijs posteriores essent longiores prioribus, quod fal-
 sum est: sed ponebant ea, quæ alijs deerant, & quadã
 de his, quæ alij sufficienter descripserant, omnino di-
 mittebant, sicut patet de adoratione Christi à Magis,
 quam solus Matthæus ponit Matth. 2. & de morte in-
 nocentium, quam quia ipse sufficienter descripsit ne-
 mo aliorum tangere auroit. Ita est de Beato Ioanne
 respectu aliorum, quia paucissima ponit de eis, quæ
 alij posuerunt, sed noua semper addidit. Sciendum
 vterius, quod August. lib. j. de Concord. Euang. distin-
 guit Euangelistas per intentiones scribendi, dicens qd
 Beatus Matthæus intendit declarare Christum esse
 regem, & potentem. Et ob hoc in principio Euan-
 gelij sui sufficienter, & diligenter annotauit proge-
 niem Christi quomodo descendat de stirpe David
 per lineam omnium Regum Iudæ. Mat. 1. De Luca
 dicit, quod intentio eius fuit ostendere Christum esse
 summum sacerdotem. Nam ista duo Christo conue-
 niabant, scilicet esse Regem, & sacerdotem. Et ob hoc Lu-
 cas incepit de Zacaria, qui sacerdos erat, & dixit quo-
 modo Heliabæth, quæ erat de filiabus Aaron erat co-
 gnata Virginis, ex quo apparebat, qd Beata Virgo erat
 de progenie Aaron, & consequenter ipse Christus er-
 rat ex vna parte de progenie Aaron, & sic sacerdos.
 Dicit etiam quod propter hoc Lucas non scripsit
 progeniem Christi per lineam Regum descendendo
 de David per Salomonem, & ceteros Reges, sicut fecit
 Matthæus: sed de David fecit eum descendere per
 Natan filium David, qui non pertinuit ad lineam re-
 gum. Luc 3. De ipso David dicit, quod potest com-
 putari tanquam Rex, vel tanquam sacerdos: cũ de
 panibus propositionis comederit: de quibus non lice-
 bat comedere, nisi solis sacerdotibus. Mat. 12. De Ioã-
 ne dicit, quod fuit intentio sua solum declarare Chri-
 stum esse regem, & potentem. Et ob hoc in principio Euan-
 gelij sui sufficienter, & diligenter annotauit proge-
 niem Christi quomodo descendat de stirpe David
 per lineam omnium Regum Iudæ. Mat. 1. De Luca
 dicit, quod intentio eius fuit ostendere Christum esse
 summum sacerdotem. Nam ista duo Christo conue-
 niabant, scilicet esse Regem, & sacerdotem. Et ob hoc Lu-
 cas incepit de Zacaria, qui sacerdos erat, & dixit quo-
 modo Heliabæth, quæ erat de filiabus Aaron erat co-
 gnata Virginis, ex quo apparebat, qd Beata Virgo erat
 de progenie Aaron, & consequenter ipse Christus er-
 rat ex vna parte de progenie Aaron, & sic sacerdos.
 Dicit etiam quod propter hoc Lucas non scripsit
 progeniem Christi per lineam Regum descendendo
 de David per Salomonem, & ceteros Reges, sicut fecit
 Matthæus: sed de David fecit eum descendere per
 Natan filium David, qui non pertinuit ad lineam re-
 gum. Luc 3. De ipso David dicit, quod potest com-
 putari tanquam Rex, vel tanquam sacerdos: cũ de
 panibus propositionis comederit: de quibus non lice-
 bat comedere, nisi solis sacerdotibus. Mat. 12. De Ioã-
 ne dicit, quod fuit intentio sua solum declarare Chri-

sti deitatem. ideo in principio posuit, quomodo Chri-
 stus erat verbum apud Deum, & postea omnia opera
 eius deducit ad probandum deitatem suam. De Mar-
 co autẽ dicit solam, qd fuit abrenjator Matthæi: quia
 videtur eũ secutus in omnibus, licet breuius dixerit.
 Et ob hoc dicit, qd Matthæus habuit Marcum abrenjato-
 rem, quia Matthæus descripsit Christum quasi Re-
 gem: Reges autem soli non sunt, sed habent cõcomi-
 tantes, ideo Matthæus Marcum se comitantem, & se-
 quentem habuit. Lucas autem, quia Christum tan-
 quam sacerdotem descripsit non habuit aliquem co-
 mitem, nec abrenjatores, sed solus est: quia sacerdos
 sumus solus intrabat in sancta sanctorum. Istæ sunt ra-
 tiones figurales. Causa autem literalis videtur esse, quia
 nullus Euangelista indiget abrenjatore. Matthæus au-
 tem non habuit Marcum in abrenjatores tanquam
 eo indigeret: nec tanquam Marcus hoc intenderet,
 sed per accidens præter intentionem Marci factum
 est, vt supra declaratum est. Lucas autem non habuit
 abrenjatores, quia non indigebat illo, sicut nec Mat-
 thæus. Vnde Ioannes, qui posterior scripsit videns Lu-
 cam, & ceteros, neminẽ abrenjare curauit: sed quod
 illis deerat suppleuit. Quæ autem dicta sunt per Au-
 gust. de intentionibus, & habitudine Euangelistarum
 vera sunt, magis tamen literalia sunt, & verisimilia
 quæ dicta sunt secundum Hieron. scilicet, qd Euange-
 listæ posteriores qui priores viderunt semper intende-
 runt suppleere, quod deerat prioribus.

*An Matthæus, & Ioannes possint esse Euangelista cum
 sint Apostoli. Quæst. XXI.*

QVAERITVR, vterius, an Matthæus, & Ioã-
 nes possint esse Euangelistæ cū sint Apostoli.
 Et videretur, qd nõ, quia ista sunt partes, & gra-
 dus distincti in ecclesia, sicut dr ad Hebr.
 4. & infra ad Cor. 12. si quosdã qdẽ dedit Aplos, alios
 Prophetas, alios Euangelistas. Itã qñ sunt in aliquo cor-
 pore partes diuersarũ rõnum, una nunq pot coicidẽ
 recũ altera, sed ecclesia est corpus, & partes eius sũt
 Apostoli, Prophetæ, Euangelistæ, Pastores, & Docto-
 res, ut patet, vbi supra, ergo non pot Euangelista esse
 Apostolus, vel e contrario. Confirmat hoc, quia 1. Co-
 rin. 12. & ad Ro. 12. Aplos loquens de corpore Chri-
 sti mystico, qd est ecclesia, dicit, qd sunt in ea multa
 mēbra, & qd sicut pes non est oculus in corpore natu-
 rali, nec possunt oia mēbra esse unũ, & sũr unũ non
 pot esse al telũ: quia si unũ mēbrũ pot esse alterũ, pote-
 rit eadẽ rõne unũ mēbrum esse oia. Et tunc nec esset
 corpus, nec membrũ: ergo non pot Apostolus esse
 Euangelista, quia ita posset vnus esse tota ecclesia, qd
 falsum est. Dicendum qd Matthæus, & Ioannes sũt
 Apostoli, & Euangelistæ, quia esse Apostolũ, vel Euan-
 gelistam est quoddã donũ Dei, sicut dr ad Eph. 4. &
 1. ad Cor. 12. qd Deus in ecclesia dedit quosdã Aplos,
 alios Prophetas, alios Euangelistas. Sicut ergo dona-
 uit Marco, & Luca, qd essent solũ Euangelistæ, ita do-
 nauit Ioanni, & Matthæo, qd essent Euangelistæ, & Apo-
 stoli, quia oēs istas gratias Deus donat diuidens uni-
 cuique, sicut vult, siue multum, siue paucum, & ne-
 mo est, qui possit ei dicere, cur ita facis? sicut non po-
 test vas factum de luto dicere figulo, quid me finxi-
 sti? vel quare me sic fecisti? ad Roma. 9. Cũ ta-
 men queritur, an Matthæus, & Ioannes possint
 simul esse Apostoli, & Euangelistæ, aut dubita-
 tur, eo quod ista dona, uel gratia inter se repugnant,
 ita quod existente una non existat altera: aut quia
 per accidens se impediunt: aut quia Deus, cũ
 dederit unam vni homini non vult dare alteram,
 De primo sicut est in formis qualitatis contrarijs,
 C 3 vral

*Respon-
 ad
 quæstionẽ.*

vt a bedine, nigredine, frigore, & calore: quia propter directam contrarietatem, quam habent, existente vna non exiit alia in subiecto: ita de gratis, quæ compe- tunt diuersis partibus ecclesiæ potest esse sic, quod ali- quæ sint, quæ non se compatiuntur cum alijs, sicut esse pastorem in ecclesia, & esse subditum. Vtrumque à Deo est, & tamen ista non possunt competere eidem propter oppositionem. De secundo patet: nam dona, quæ recipiunt diuersæ partes ecclesiæ, habent admini- strationes singulas, ut patet ad Rom. 12. & 1. Cor. 12. Et licet non impedire alteram, quia tamen multæ sunt, impedirent se per accidens, scilicet, quia non pos- set idem homo secundum omnes illas ministrare: quia dum ad plura extenditur, fit minor in singulis. Vt dicit Greg. 2. dialogor. Nam pastorem esse est vnu de donis ecclesiæ, ad Ephe. 4. Et hoc solum tantæ oc- cupationis est propter multitudinem actionum, vt vix possit quis illud dignè explere: vt ait Grego. 2. dialo- gorum, s. Mirum est, qd mentem prælati curarum im- munitas deaustat, qui dum ad plura extenditur, mi- nor fit in singulis. Si ergo difficile est vnum hominẽ hanc solam administrationem digne habere, quan- to magis si simul haberet multas, scilicet, qd esset Eu- gelista, & Apostolus, & Propheta, & sic de cæteris. De tertio patet, quia omnia ista munera secundum quæ constituuntur diuersæ partes Ecclesiæ, dantur à Deo, & ille distribuit unicuique prout vult. Secunde Corin. 12. Ideo poterit aliquando dare multas gratias, & aliquando vnicam, & si quælibet gratiæ inter se nõ repugnant, nec per accidens se impedirent, ita vt multæ possent esse simul in eodem, Deus non dat om- nes illas cuiuslibet, in quo esse possunt, sed dat sicut vult, scilicet, alicui vnam, alicui plures, alicui nullam. Nam dicendum quod Ioannes, & Matthæus sunt Apo- stoli, & Euangelistæ. Et licet iste sint diuersæ gratiæ, quæ constituunt interdum diuersas partes ecclesiæ, tamen potuerunt esse simul in eis. Nam non impedit primũ, scilicet, quia istæ non directe sibi opponuntur, scilicet, quia actus Euangelistæ, & actus Apostoli non sunt op- positi. Nam actus Euangelistæ est Euangelium scribere, actus Apostoli est principaliter in fide docere tan- quam caput omnium ministrorũ. Hoc significat Pau- lus, cum loqueretur Corinthiis, dicens: quia licet mil- ti docerent eos, non erant omnes magistri eorũ, sed pedagogi in Christo. Ipse autem erat tanquam sapiens architectus, qui fundamentum posuit, cæteri autẽ su- perædificauerunt. Hoc autem erat, quia ipse erat Apo- stolus sic dicit: infra Corin. 4. s. Nam si decem millia pedagogorum habeatis in Christo; sed non multos patres, idest, unicus est pater noster, & præcipuus. Et sequitur: Nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Ita autem ad Apostolum pertinet prædica- re, & magistrum esse omnium prædicatorum, qd non pertinet ad eum officia minora, vt baptizare, & alia quæ pertinet ad quandam executionem, licet omnia sint necessaria ad fidem, sicut dicit Apostolus, infra ad Corin. 1. s. Neminem vestrum baptizavi nisi Cris- tum, & Caium. Et sequitur. Nõ enim misit me Chri- stus baptizare, sed euangelizare. i. Euangelium tanquã princeps, & magister prædicare. Erat tamen Paulus Apostolus, vt impletet omnia, quæ pertinebant ad of- ficiũ apostolatus, & tamen dicebat se non esse mis- sum nisi ad prædicandum: ergo illud solum erat offi- cium suum, Et sic licet prædicare, quod est actus Apo- stoli, & Euangelium scribere, quod est actus Euange- listæ sint diuersi actus, non tamen repugnant inter se, & sic possunt esse in eodem. Si autem videatur impe- diri vnus per alterum, Dicendum, quod non erat ma- gnam impedimentum, eo quod actus Euangelistæ durabat ad paucum tempus, cum non semper scribere

Prælati multa solitudine occupat minor sit in singulis.

Deus dar gratias suas sicut vult.

dum esset Euangelium: ideo bene se compatiatur cum apostolatu, Solum autem restat, an Deus vellet istas duas gratias eidem concedere. Hoc autem constat, quod concessit: ideo non est inconueniens Mat- thæum, & Ioannem simul esse Apostolos, & Euangelistas. Ad primum in contrarium, cum dicitur, qd sunt diuersæ partes ecclesiæ, dicendum quod isti gra- dus, vel dona, siue gratiæ sunt, per quas distinguuntur, aut distingui possunt ecclesiæ ministeriales. Nam in ecclesia sunt duplices partes, quædam ministeria- les, & aliæ circa quas exercetur ministerium. Pri- mæ sunt, quæ habent aliquod officium, siue admini- strationem in ecclesia ad ædificationem, & consum- mationem ipsius corporis Christi mystici, quod est ecclesia, ad Ephe. 4. Et istæ partes distinguuntur per dona, vel administrationes, secundum quas ipsi ecclē- siæ seruiunt, Partes autem non ministeriales sunt, non quia non habent aliquam administrationem, sed quia solum super eas administratur id, quod ope- rantur ministeriales. Et sunt quasi formales partes, quia perficiunt, & dant esse. Id autem, per quod dis- tinguntur partes ministeriales solum tangit Apo- stolus, quia istæ sunt præcipue. De partibus autem non ministerialibus nunquam curat, nec nominat il- las, quia non habent aliquod nomen, per quod no- minentur, etiam quia nullius sunt status, vel dignita- tis hic in ecclesia militanti. Ea autem, quæ per partes ministeriales ecclesiæ distinguuntur, sunt determina- tæ gratiæ, de quibus Apostolus ad Roman. 12. & in- fra ad Corin. 12. & ad Ephe. 4. Et dicendum, quod quælibet illarum gratiarum potest constituere vnam partem ecclesiæ, & constituit interdum. Quia tamen istæ partes non repugnant, poterunt aliquando gra- tiæ, vel administrationes plures in vnum hominem incidere. Sicut videmus in honoribus, & gra- dius humanis: quia aliquando idem homo diuersis honoribus, & administrationibus fungitur, & in diuersis facultatibus gradus habet. Ad secundum cum dicitur, quod istæ partes ecclesiæ sunt diuersarum rationum, Dicendum quod ecclesia est cor- pus non verum, sed mysticum, idest, figurale, & sic corpus mysticum & corpus naturale se habent di- uersimodè in esse partis. Nam sicut corpus humanũ est verum corpus, ita partes suæ sunt veræ partes, & re- peritur in eis propria ratio partis: corpus autem mysti- cum, vt ecclesia, & uniuersitas, sicut non sunt veræ corpora, ita nec partes suæ sunt veræ partes, nec in eis reperitur certa ratio partis. Et sic dicendum, quod in corpore humano, & in quolibet naturali or- ganico partes sunt ita distinctæ, & diuersarum ratio- num, quod vna nullo modo potest esse altera. Nam oculus non potest esse nasus, nec auris, quia sunt mul- tum contrariæ complexionis. Etiam actus istorum sunt ita diuersi, quod unum membrum non potest habere actum alterius. Nam oculus nunquam potest audire, nec auris videre: ratio est, quia ista sunt pura naturalia, & natura est determinata ad vnum iuxta Aristot. 9. Meta. Scilicet: Potentiæ naturales sunt ad v- num, rationales vero ad opposita, & sic ista determi- natio facit, quod quælibet pars consistat in natura sua, & non possit esse altera, & qd unum non possit habere actum alterius. Partes autem corporis mystici non sunt partes naturales, sed magis partes secundæ rationem, vel secundum artem. Nam ecclesia, & que- libet uniuersitas dicitur esse quoddam corpus cõpoli- tum secundum rone. ex partibus, quarũ quælibet est ra- tionalis, & operatio illius secundum rone. At pp hoc vna pars potest interdum habere actus diuersarum partium, quia ratio non est determinata ad vnum sicut natura, sed potest ad opposita, vt supra dictũ est, spo- tentiæ

Ecclesia est corpus mysticum.

Partes corporis mystici sunt partes secundæ ratione, & non natura- les.

tentia rationabiles sunt ad opposita, & naturales ad vnum. Item corpus mysticum videtur esse factum corpus secundum artem. Quia sicut in arte ea, quæ non sunt vnum naturaliter, efficiuntur aliquando v- num: ita in corpore mystico ea, quæ sunt omnino distincta, conueniunt in vnum corpus. Ars tamen facit vnum ad multa, licet natura faciat vnum ad vnum, ars vero facit vnum ad plura. Sicut gladius delphicus pro paupere vocatur delphicus gladius, qui vendebatur in insula delphos in Græcia, & ille ex vno latere erat acutus ad sciendum, & ex alio habebat dentes ad ferrandum, & supplebat locum duorum instrumentorum, scilicet gladij, & serræ. Ideo autem gladius dicebatur pro paupere, quia vilis emebat v- num instrumentum quàm duo. Ita autem est in cor- pore mystico, quod est simile rationi artis, quod vna pars potest habere actus diuersarum. Ad confirma- tionem argumenti patet responsio per ea, quæ dic- ta sunt.

An Euangelium Matthæi, & Ioannis sint maioris aucto- ritatis, quàm Euangelium Marci, & Lucæ. Quæst. 111.

QVÆRITVR vterius, an Euangelia Mat- thæi, & Ioannis sint maioris auctoritatis, vel dignitatis, quàm Marci, & Lucæ. Aliquis di- cet, quod sic. Primo, quia isti duo fue- runt Apostoli, & illi non: & apostolatus est maxima dignitas in ecclesia, infra Corin. 12. & ad Ephe. 4. Secundo, quia Ioannes, & Matthæus per se viderunt facta Christi, & conuersati sunt cum eo vsque ad a- scensionem: Marcus autem, & Lucas non viderunt illum. Tertio, quia Ioannes, & Matthæus ad hoc, quod scriberent non oportuit, quod ab aliquo doce- rentur, sed potius ipsi doceant alios: Marcus autẽ, & Lucas non potuerunt scribere nisi docerentur, scilicet, Marcus à Petro, & Lucas à Paulo, & alijs Apo- stolis. Respondendum, quod poterat considerari di- gnitas, vel auctoritas inter libros Euangelistarum, sicut consideratur in scientiis. Ponit autem Aristot. primo de Anima duos modos dignitatis. Vnus est ex modo tradendi, siue certificandi, scilicet, illa scien- tia est excellentior, in qua modus tradendi est certior. Et sic demonstratiõ excedunt omnes alias, quia sola demonstratio facit scire, vt patet primo Posteriorum. Alius modus dignitatis est ex obiecto, quia inquan- tum illud est nobiliss, scientia est excellentior. Et ita in naturalibus scientia de anima est excellentior, quia anima est nobiliss inter omnia naturalia. Primus isto- rum modorum non potest esse inter Euangelistas, quia idem modus certificandi est in eis. Nam si su- matur certitudo eorum quantum ad nunc, non cer- tificamur per eos, sed per ecclesiam, vt supra probatũ est in quadam quæstione. Si autem quantum ad tem- pus illud, quo ecclesia suscepit eos in auctoritatẽ. Erat et idem modus certificandi. s. quia oēs per Spiritum sanctum scripserunt. Et hoc ecclesiæ cõstitit, vt sup. q. 19. declaratũ est. Etia ecclesia sciuit oēs eos vera scri- bere per euidentiã rei. s. quia multi, & magna digni- tatis erant in ecclesia, quãdo Euangelia suscepta sunt, qui viderant gesta Saluatoris, & sciebant vera esse, que illi scribebant. Idẽ ergo fuit modus certificandi: & q- tum ad hoc sunt oēs æqualis dignitatis, & auctori- tatis. Secundus modus non conuenit eis: quia eadem materia tractatur ab omnibus, s. de actibus, & dictis Christi. Licet ergo vnus plura dixerit qd alius, non ta- men fuit materia diuersa, & sic eadẽ est dignitas vtro- rumque. Dicit tamẽ aliquis, qd Euangelium B. Ioannis est excellentius cæteris in materia: quia ibi agitur de

Sciẽtia una est excellen- tior altera dupliçiter.

deitate Christi, & in alijs de humanitate eius, vt sup. di- ctum est. Dicendum, qd eiuẽdem dignitatis est ex par- te obiecti. Nam oĩum Euangelistarũ obiectũ est Chri- stus quantum ad facta sua, & dicta: iõ non differunt: ga alioquin et tres inter se differrent. Quia quidã eorũ meliores res de Christo dixerunt, quã alij. Sed nemo dicit eos in materia differre. Quod tamẽ diceretur E- uangelium B. Ioãnis excellentius cæteris, non haberẽ pro inconuenienti, ecclesia tamen non recipit talem nominationem. Sacri tamẽ doctores solent in verbis suis significare quandã excellentiam Euangelij Ioan- nis super cætera vocando illud diuinũ, & Altissimũ, & qd Ioannes excefferit ceteros Euangelistas sicut aquila oēs aues. De his Aug. lib. 1. de Cõcordia Euangelista- rum, & Hierony. in prologo super Matthæum, qui in- cipit. Plures fuisse, & in prologo super Ioannẽ. Tertio poterat considerari dignitas ex parte certitudinis, vel inuitabilitatis rerum traditarum in Euangelijs, & ista non conuenit diuersitas: quia æqualiter necessaria, & vera vel inuitabilia sunt quæ scribit vnus, sicut quæ scribunt omnes. Et non solum est hoc de Euangeli- stis inter se: sed etiam respectu omnium librorum, tã noui, quã veteris testamenti positorum in canone. Nam ita esset hæreticus, vel inãdelis, qui negaret vnã propositionem de libro Iosue, sicut qui negaret vnũ Euangelium, vt supra probauimus in quadam quæ- stione. Quartus modus auctoritatis potest esse secun- dum quandam dignitatem i. æstimationem. s. qd vnus liber plus ab ecclesia æstimetur quàm alius. Dicendum etiam, qd hoc non conuenit, quia ecclesia non magis apreciatur vnum Euãgelistam, quã alium, nec tribuit cuiquam dignitatem aliquam super alium nisi quan- tum ad ordinem temporis. Verũ est autẽ, qd si nos in- quireremus particulariter singulas excellentias Euan- gelistarum, bene inueniremus vnum librum esse excel- lentiorẽ alio, sicut supra dicebamus de Ioãne respec- tu aliorum. Ecclesia tamen, quæ est mater nostra, & quã tenemur sequi per omnia nõ distinguit talẽ digni- tatem, ideo non fecit aliquã differentiam inter Euan- gelistas, nisi in ordine temporis, quia raro ecclesia con- siderat in ordine librorum nisi dignitatem materiæ, & ordinẽ tps. Ratio aut quare ecclesia non posuit ali- quam inæqualitatem dignitatis, vel auctoritatis inter Euangelistas, videtur fuisse, ne dando alicui, quod suũ erat, tolleretur alteri, qd habebat. s. Quia cã oēs Euãgeli- stæ tractent de eadẽ materia oĩno, si ecclesia diceret li- brum vnus excellentiorẽ altero, putaretur maximẽ à cõsibus maiorem fidem vni, quã alteri dandã. Et per hoc dicta quorundã redderetur aliquantulum dubia, vel non putarentur omnino necessaria. Et istud erat val- de inconueniens, & etiam tolleretur alicuius Euan- gelistis fides eis debita. Ad primũ contrarium dicen- dũ, qd personæ Euangelistarum bene sunt inter se æ- qualis dignitatis, & auctoritatis: quia illi qui sunt Apo- stoli sunt digniores non Apostolis, libri tamẽ eorum non sunt pp hoc inæqualis auctoritatis, cũ sint de eadẽ materia, & æqualis certitudinis. Dignitatẽ aut pĩõ- nalẽ reputant ecclesia tanquã extrinsecã, & accidẽs ad auctoritatẽ libri, cum illa non conferat directẽ: si- cut esse regem non cõfert auctoritatẽ libro à se facto: quia dignitas regnatua non est de specie dignitatis, quæ pertinet ad librum, s. dignitatis sapientialis. Ad se- cundum, qd Euangelistas quosdam iudicasse Christum, & alios non iudicasse non videbatur pertinere ad certi- tudinem scripturæ, quia certus iudicis iudicat, quàm alius sensus. Quia tamen ecclesiæ constitit æqualiter vera dicere istos qui non viderunt, sicut eos qui vide- runt, vtroque in eadem auctoritate posuit: maximẽ quia id per qd principaliter certificat Euãgeliste de- ueritate scriptorũ suorum, nř est iudicis: quia adhuc cir- ca istum

Alph. Toft. super Matth. Præf.

C 4 ca istum

ca istum poterat esse aliquis error: sed quia à Spiritu sancto dirigebantur, sciebamus eos non posse errare. Et ista est maxima certitudo, quæ esse possit. In hac tamen Evangelista non differunt: quia æqualiter à Spiritu sancto dirigebantur ad hoc, quod nullus eorum erraret. Ideo ecclesia non constituit in eis aliquem gradum dignitatis per hoc, quod quidam viderunt, & alij non. Ad tertium dicendam Marcum, & Lucam indignissimè doctrina aliorum, & non Ioannem, nec Matthæum non facit aliquam differentiam dignitatis in libro: quia potest esse, quod aliquis eruditus ab aliquo scribat convenientius librum in aliqua arte, quam ille, qui proprio ingenio fultus à nemine doctus est. Et dato, quod æqualiter scribant, non facit hoc differentiam in dignitate librorum, sed in quadam excellentia personarum: quia excellentior est, qui doctore nõ eguit quàm qui ab aliquo doctus est, sicut dicit Hesiodus poeta, & allegat eum Arist. 1. Ethic. Scilicet: Optimus est, qui per se omnia inuenit. Bonus autem est, qui docentem bene intellexit. Qui autem nec per se inuenit, nec à docente intellexit, omnium infelicissimus est. Item cum dicitur, quod Matthæus, & Ioannes non docti sunt, & Marcus, & Lucas fuerunt docti, falsum est, quia utriusque, edocti sunt: sed Ioannes & Matthæus à Christo à quo audiverunt: Marcus, & Lucas ab Apostolis. Non differt tamen doceri à prioribus, vel posterioribus, dum tamen eadem ubique tradantur.

In qua lingua Evangelia scripta sunt ab Evangelistis, & an à principio semper fuerint in tali forma. Quest. XXV.

QVAERITVR, in qua lingua Evangelia scripta sunt per Evangelistas, & an à principio fuerint semper in tali forma, in qua apud nos manent. Ad primum dicendum secundum Aug. lib. 1. de Concordia Evangelistarum, quod omnes Evangelistæ scripserunt in græco præter Matthæum, qui scripsit in Hebræo, Hieronymus autem in prologo super Euangelia, qui incipit Beatissimo Papæ Damaso, dicit quod totum novum testamentum Græcum est, id est, scriptum in Græco, præter Matthæi Evangelium, qui in Hebræo scripsit. De Matthæo planum est, quod in Hebræo scripsit: quia postquam ipse prædicauerat in Iudæa volens transire in Aethiopiã, quæ ei forte prædicationis euenerat: voluit relinquere Evangelium, quod prædicauerat scriptum Iudæis, quibus prædicauerat: ideo in Hebræo scripsit. Dicunt tamen quidam, quod Beatus Matthæus conuertit postea illud in Græco, & sic fuerunt duo exemplaria Matthæi Hebræum, & Græcum: sed Hieronymus dicit in lib. de Illustribus viris, cap. de Mattheo, quod hoc dubium est. Nam originale Matthæi Hebræum in bibliotheca Cæsariensis, quam Pamphilus martyr congregauit, inueniebatur tempore suo: Græcum autem non uidit. De Beato Luca, quod in Græco scripsit satis conueniens est. Primum, quia dicitur, quod Beatus Lucas erat Græci sermonis non ignarus, ut ait Hieronymus in lib. de illud tribus viris, cap. de Luca. Secundum, quia Lucas scripsit in Græcia, scilicet, in partibus Boetiar, & Achaia: ut ait Hieronymus in prologo super Matthæum, qui incipit. Plures fuisse, & in libro de Illustribus viris, de Ioanne, quod in Græco scripsit satis rationabile videbatur: quia scripsit in Asia minori, in vrbe Ephesi, que nunc pertinet ad terram Teucrorum, siue Turcorum, & tota illa terra sequebatur idioma Græcum: maxime inter peritos, quod etiam hodie fit. Nam non solum ibi, quæ est terra satis coniuncta Græciæ, sed etiam in tota Syria, & Palestina, & Aegypto, & Alexandria omnes Christiani periti in Græco loquuntur, & in Græco

Matthæus scripsit in Hebræo.

Lucas, Ioannes, & Marcus scripserunt in Græco.

omnes sacros libros habent. De solo Marco videtur esse dubium quomodo in græco scripsit: quia ipse scripsit in Italia, cum esset ibi cum Beato Petro, ut ait Hieronymus in lib. de Illustribus viris. Caput tamen linguæ latinæ erat in Italia, maxime tunc quando adhuc florebat Imperium, & sic videbatur, quod potius scriberet in Latino, quàm in Græco. Dicendum, quod sine dubio in græco scripsit, ut Hieronymus & Augustinus testantur vbi supra. Ratio potuit esse multiplex: Prima quia Marcus forte ignorabat linguam Latinam, vel non erat satis instructus in ea, & forte erat instructus in græca propter originem suam, ut potest si esset de aliqua regione, in qua lingua græca esset communis. Nam nõ constat nobis, de qua regione Marcus fuerit oriurus. Sed obijcietur, quod nõ flet hoc: quia isti sciebant loqui omnibus linguis: ut prædicarent omnibus gentibus, ideo in quacunque lingua possent scribere. Dicendum, quod istud donum fuit concessum omnibus Apostolis, & ceteris, qui cum eis erant die Pentecostes, quando venit super eos Spiritus sanctus: nam apparuit super eos in diuersis linguis, & sedit super singulos, & loquebantur variis linguis: Actuum secundo. Erant autem isti quasi centum & viginti. Marcus autem, & Lucas nõ fuerunt ibi, quia postea per Apostolos ad Christum conuersi sunt. Ideo non susceperunt illud donum linguarum. Verum est autem, quod gratia linguarum, id est, loquendi variis linguis mansit postea in ecclesia, & computat eam Apostolus inter gratias, secundum quas distinguuntur partes ecclesie, infra ad Corinth. 12. Erat tamen ista quasi minima gratia omnium ecclesiasticarum, ut declarat Apostolus, infra ad Corin. 14. & multi erant in ecclesia habentes istam gratiam tempore Apostoli, ut patet eod. cap. Poterat ergo esse, quod Beato Marco collata esset ista gratia, non tamẽ apparet, ideo bene stat, quod forte scripsit in græco: quia nesciebat latinum. Secundum factum est ad maiorem utilitatem ecclesie. Nam maior pars Christianorum, immo quasi tota ecclesia tempore Apostolorum pertinebat ad Græcos, scilicet, erat in terra ipsorum. Quod patet ex numero Epistolarum Pauli. Nam quatuordecim scripsit, & præter duas Timothei, & vnã Titi, & vnã Philemonis, qui fuerunt personæ singulares: ceteræ, scilicet, decem fuerunt ad ecclesias: quarum vnica fuit latino rû, scilicet, ad Romanos, & vnica Iudæorum, scilicet, ad Hebræos: octo autem reliquæ fuerunt Græcorum. Vt ergo magis comunicaretur Evangelium Marci scripsit in lingua illa, in qua erat maior pars ecclesie. Tertium factum est: quia Marcus scripsit istud, Euangelium antequam mitteretur in Alexandriam. Et forte iam sciebat, quod Beatus Petrus volebat illuc eum mittere, & intendebat Evangelium secum ferre: sicut postea fecit: ut ait Hieronymus in lib. de Illustribus viris, cap. de Marco. Et quia Alexandria, & tota Aegypcus sequebatur linguam Græcam quantum ad viros peritos, sicut postea semper fecit manente ecclesia in partibus illis, voluit scribere in Græco, ut proficeret toti illi genti, ad quam ibat. Ad secundum dicendum, quod non fuerunt semper Evangelia in ista forma, in qua nunc sunt, quia apud nos omnia sunt latina: à principio tamen nullum fuit latinum, sed vnus Hebræicum, & tria Græca, ut supra dictum est. Postea autem dilatata fide Christi per diuersas partes orbis, oportuit Evangelia, in quibus continebatur ipsa fides esse apud oes gentes. Ideo singulæ gentes conatæ sunt scribere in lingua sua. Et sic fuerunt Evangelia in Chaldaico, Græco, Latino, Hebræico, & multis aliis linguis. Quis autem prius in Latinum Evangelium vertit non constat nobis: Quidam enim putant fuisse Hieronymum, sed falsum est, quoniam ante eum longo tempore solus Euange-

Quis primus in Latinum Euang. vertit.

lia: sed etiam totum nouum testamentum in Latino habebatur: & erant diuersæ translationes, ut ipse significat in quodam prologo super Matthæum, qui incipit. Beatissimo Papæ Damaso. Secuta fuit autem postea magna discordia & error inter ipsos libros noui testamenti, quod accidebat ex pluribus. Primum propter diuersas translationes, quia quasi qualibet ecclesia tenebat suam translationem: immo quod plus erat tot erant exemplaria, quot codices, ea tamen quæ inter se discordant, non possunt simul esse vera, & sic erant multi errores in plerisque libris noui testamenti. Secundum erat iste error propter librarios dormitantes, ut ait Hieronymus, id est, propter scriptores librorum, qui non aduertentes diligenter sæpe scribebant alia pro alijs, aliquando mirando aliquando subtrahendo, & sic non continebant æqualiter omnes codices. Tertium factum est propter primos transferentes libros euangelistarum nescientes habitudinem ipsorum. Nam cum aliquis interpretis voluit primum transferre librum alicuius euangelistæ, & vidit differentiam illius ad ceteros, quod quidam plura alij pauciora continebant, putauit hoc factum esse per errorem non quidem euangelistarum, sed aliorum, qui eorum libros transulissent, ideo quid habebatur in omnibus posuerunt in vno, scilicet, omnia quæ Matthæus, & Lucas, & Ioannes dicit ultra Matthæum posuerunt in Matthæo: & omnia quæ Matthæus, Lucas, & Ioannes posuerunt super Marcum scripserunt in Marco. Et ita considerunt omnes euangelistas, ut nesciretur quid vnus dixerit, & quid alius. Quarto accidit alius error propter eosdem translatores: nam quando plures euangelistæ dicebant eandem sententiam, non tamẽ per eadem verba, sed quidam expressius, & alij breuius; cum vnus de primis translatoribus primum legisset vnum euangelistam putans illud vera continere secundum verba illius emendabat eandem sententiam in omnibus, & secundum hoc nullus euangelista manebat, sed in vnum omnes confusi erant, & non erant quatuor libri, sed vnus liber quater scriptus. De his omnibus Hieronymus in prologo super euangelia, qui incipit Beatissimo Papæ Damaso. Ad emendam istam confusionem multi conati sunt, sed non valuerunt. Fecit tamen quidam nomine Ammonius Alexandrinus decem canones euangeliorum, per quos sciretur quid proprium continebat quilibet euangelista, & in quo conueniebat cum alijs, & cum quibus specialiter conueniat, & per hoc tollebatur confusio, immo via, quod non poterant confundi euangelia stantibus illis canonibus, & assignatis in libris. Manserunt autem illi canones apud omnes antiquos, & manent etiam apud nos, sed errore librariorum sæpe etiam ipsi canones confundebantur. Vnde, & iam in rarissimis libris apponuntur, nisi in quibusdam antiquissimis, in quibus ipsa antiquitas nouitate diligentior, & solertior annotauit. Non tamẽ per hoc tollebatur quoniam apud diuersas ecclesias essent diuersa exemplaria, & maneret semper error. Nec poterat tolli iste error, nisi per aliquem habentem potestatem, qui recens omnibus libris notos & emendatos condiceret. Hoc autem fecit Damascus Papa vir Deo deuotus, qui fuit tempore Beati Hieronymi. Iste mandauit Beato Hieronymo, ut corrigeret libros euangeliorum, immo totum nouum testamentum, & Latinæ ecclesie emendatum traderet. Ipse verò ex Græcis exemplaribus, quæ fuerant prima, & erant incorrupta, scripsit: & totum nouum testamentum in hac forma, quæ habetur apud nos Latine ecclesie tradidit. Et sic totum nouum testamentum in forma, in qua habetur à Beato Hieronymo, scriptum est, sicut ipse scripserat totum nouum testamentum. De hoc in prologo allegato Hier. qui incipit, Beatissimo Papæ Damaso.

An Christus aliquem librum in nouo testamento scripserit, & quare non scripserit. Quest. XXVI.

QVAERITVR, vterius, an Christus aliquem librum in nouo testamento scripsit, & quare non scripsit. Respondet Aug. lib. 1. de concord. Evangelistarum dicens, istam fuisse questionem Gentilium tempore suo, qui conabantur aduersari Religioni Christianæ. Et non audentes impugnare Christum arguebant Discipulos eius indirectè, destruendo fidem: dicentes Christum fuisse sapientissimum omnium hominum, non tamen fuisse Deum: ideo ipse de se non scripsit, quod erat Deus, sed Discipuli eius volentes eum plus honorare, quàm decebat, dixerunt eum esse Deum. Et ob hoc Porphyrius totam culpam Religionis Christianæ introducte imponit Beato Petro. De quo Aug. 19. de ciuitate Dei. Hoc faciebant potissimè Sacerdotes Idolorum videntes templa sua deltrui, Idola cõfringi, & totam spem quæstus sui perire, dolebant, & dicebant, quod Christus nunquam talia veterat, sed Discipuli sui ista confluxerant. Et sic, quod non essent tenenda asserabant, Etiam dicebant ipsi Christum scripsisse quosdam libros, quos in modum Epistolæ dirigebat Petro, & Paulo, & discipulis suis. Et dicunt, quod in libris illis continebatur quid erat illud, per quod Christus talia miracula faciebat, & sic volebant Christum per aliquas artes occultissimas, quæ ad magicam pertinerent operatum fuisse omnia miracula, & vocabant eum sapientissimum omnium hominum, quia nullus præter eum tam excellentissimas artes inuenisset, per quas tam stupenda miracula toto orbe fecisset. Hos increpat Augustinus mentitos. Primum quia Christus nullas tales artes exercuit, cum nulla gens sit, quæ magis interdicit artes istas, quàm cultores Christi. Secundum quia dixerunt, quod scripserat Petro, & Paulo Discipulis suis, & tamen dum Christus fuit inter homines nunquam Paulus fuit Discipulus eius, sed postea conuersus est. Nihil ergo tale Christus scripsit. Dicendum igitur, quod Christus nullum librum scripsit, nec pro nouo testamento, nec pro aliquo alio, quia si Christus aliquid scripsisset nihil fuisset speciosius in toto orbe, & nihil cum maiori diligentia ecclesia conseruasset, essetque famosus omnibus, quæ in tota ecclesia habentur. Nullus tamen talis liber à Christo reperitur scriptus, nec aliquis Doctorum catholicorum asseruit Christum aliquid simile scripsisse, immo nunquam saltem leuis fama fuit de hoc in ecclesia. Solum autem bis legimus Christum aliquid scripsisse. Primum scripsit breuem scripturam digito suo in terra, quando Mulier de adulterio accusata coram eo adducta est. Ioan. 8. Quid autem illa scriptura contineret, ibi declarabitur. Sed quidquid illud esset non mansit, sed sicut Christus illud scripsit ita deleuit, quia in terra illud scripserat. Secunda scriptura fuit epistola quedam, quam Christus misit ad regem Abagarum. Fuit enim iste, Rex cuiusdam ciuitatis, que in libro Tobie vocatur Rages: & nunc appellatur Edesa, circa terram Chanaan in Mesopotamia, qui audita fama miraculorum Saluatoris nostri, que per omnes terras vulgabatur, cum ipse laboraret quodam morbo secundum homines insanabili, rogauit Christum per epistolam, ut dignaretur eum sanare, offerens ei ciuitatem suam, in qua regnabat, que ambobus sufficere poterat. Christus autem rescripsit ei, dicens, quod presentiam suam habere non poterat à morbo tamen sanaretur: licet non illico, ipse namque mitteret ad eum Discipulum suum vnum, qui eum sanaret. Iste discipulus fuit Iudas Apostolus, qui alio nomine vocatur Thadæus, qui literarum Christi ad

Christus bis scripsisse legitur.

Causa quare Christus nihil scripsit.

ad Abagarum portitor extitit, & ipse post Christi ascensionem illuc rediens Regem conuertit ad Christum, & à morbo corporis sanauit. Mansit autem in prædicatione ciuitate epistola illa saluatoris nostri longo tempore, & quando hostes inuadebant urbem si puer legeret illam literam in muris urbis destruebatur obsidio. De his habetur in historia ecclesiastica Ruphini. De his etiam Hierony. in lib. de illustribus uiris cap. de Iuda, nihil aliud legimus Christum unquam scripsisse. Cum autem quaeritur quare Christus non scripsit aliquid, respondet August. lib. 1. de concord. Euangelistarum in fi. quod Christus scripsit euangelia, scilicet illa, quæ scripserunt quatuor Euangelistæ. Nam cum illi essent partes corporis eius, quidquid illi faciebant dicebatur Christus facere: sicut id quod facit manus hominis facit ipse homo. Erant autem isti manus Christi, quia erant partes ministeriales corporis sui quod est ecclesia. Ista tamen est causa figurata. Dicitur potest ergo, quod Christus nihil scripsit, quia honestius erat, quod quidquid scriberetur, per alios scriberetur quam per ipsum. Nam omnia, quæ scribenda erant, pertinebant ad laudem Christi, cum contineantur miracula in Euangelij, quæ ostendebant Christi excellentiam. Erat autem honestius, quod alius scriberet hoc, quam quod ipse: & minus suspectum erat, quia nulli laudanti se creditur, sicut Iudæi dixerunt Christo, Tu testimonium perhibes de te ipso, & testimonium tuum non est uerum, id est, non probatur esse uerum, quia dictum tuum pro te nihil probat. Cum autem alij dicerent hoc de Christo, non esset ita suspectum. Sed obijciatur, quod Christus non deberet permittere, quod alij scriberent de eo perhibentes testimonium de ipso, sed magis, quod ipse scriberet, quia ipse dixit Ioan. 5. Ego autem ab homine testimonium non accipio. Si tamen aliqui de ipso scriberent, testificarentur de eo. Dicendum quod Christus non accipit testimonium ab Euangelistis, licet ipsi scribant de eo, quia id, de quo dubitabatur, & super quo Iudæi uolebant testimonium, & petierant illud à Ioanne, erat an Christus esset Messias, & esset Deus: ipse autem dixit, quod ad hoc non recipiebat testimonium ab homine, scilicet, quod per hoc crederetur eum esse Deum, quia aliquis homo illud dicebat, quia leue testimonium erat illud à quocunque homine esset ad probandum aliquem hominem esse Deum, quia erat res maxime incredibilis. Sed accepit testimonium irresistibile ab operibus, dicens: Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Nunc autem cum Euangelistæ de Christo scribunt, non accipit testimonium ab eis, quod ipse sit Deus: sed ipsi referunt ea, quæ Christus fecit, per quæ probauit se esse Deum. Et illud non est testificari, id est, probare, sed testimonium perhibere, id est, testificata, uel probata scribere. Et tale testimonium bene Christus accipit ab hominibus, quia nihil per hoc ipsi probant. Secus erat de testimonio Ioannis, scilicet, quod Christus uellet probare se esse Deum, uel Messiam solum per hoc, quod Ioannes assererat illud. Tale autem Christus à se accipit, id est, ab operibus suis, & non ab homine. Sed testimonium, quod est relatio gestorum, per quæ probata est res, conuenientius accipit Christus ab alio, quam à seipso, ut non sit aliqua suspitio, quod in fauorem sui aliquid scripserit. Aliter potest dici, quod Christus nihil scripsit ad tenendam dignitatem quandam, Nam conditio dominorum est, quod licet ipsi possent aliquid facere, non faciunt per seipsum, sed per ministros suos, si per illos commodè fieri potest. Sed relatio gestorum, & scriptura quæcumque alia pertinet ad mores, poterat scribi per alios conuenienter: ideo non oportebat, quod Christus illud per se faceret. Redimere autem non potuit nos Christus nisi per seipsum, ideo ipse mortuus est, sed scribere poterat per alterum, ideo per se non scripsit. Tertiò potest dici, quod nihil proficiebat potius scribere Christum, quam quod alij scriberent: nam si Euangelistæ alia scriberent, quam quod alij scriberent, & quæ faciebat ipse, differerebat Christus scribere, uel Euangelistæ scribere. Quia tamē nihil Euangelistæ scripserunt nisi quod Christus fecit, & dixit, & si Christus per se scriberet illa eadem scripturus erat, quia si scriberet nihil scriberet nisi pertinens ad salutem nostram, scilicet, de fide, & moribus, quæ Euangelistæ scripserunt. Ideo nihil magis proderat eum scribere, quam Euangelistæ: nisi forte in quantum scriptura illa, quæ erat de manu Domini, esset maioris honoris. Sed non poterat ille idem liber esse in toto orbe, sed transferretur, & tunc iam non maneret eadem dignitas, quia non esset ille liber per manum domini, sed manu hominis scriptus. Nihil ergo melius erat, quod Christus scriberet, quam quod Euangelistæ scriberent. Quarto quia dicitur potest, quod Christus scripsit non eo modo, quo dicit August. quia illud uidebatur esse figurale, sed quia quando aliquo loquente alius de uoluntate eius scribit uerba ipsius, illemet dicitur scribere, qui loquitur, Euangelistæ tamen fuerunt à Christo positi ad scribendum. Nam ipse dedit in ecclesia Apostolos, Prophetas, & Euangelistas. ad Eph. 4. Et nihil illi scripserunt nisi quod Christus eis dixit predicando, & quod ipse fecit, & uoluit ea illos scribere: ergo Christus dicebatur scribere: & sic non fuit opus, quod Christus aliquid scriberet manu sua. Sed obijciatur, quod aliquid debuerit scribere de lege sua. Nam sicut fuit eum data est lex Moyse, quia Deus scripsit decem præcepta in duabus tabulis, & dicuntur scriptæ digito Dei, Exo. 32. & 34. Ita Christus dans legem debuit aliquid scribere. Dicendum quod cum data est lex Moyse, non proderat potius, quod scriberetur lex per Moysem, quam per Deum. Nam alias Deus scripsisset totam legem: nihil tamen scripsit de lege, quia decem præcepta, quæ scripsit non proprie pertinebant ad legem, quam Deus dedit Iudæis, cum illa præcepta essent de iure naturali: ista tamen præcepta adhuc non scripsit nisi in testimonio, scilicet, ne Iudæi possent negare, quod Deus dederat eis legem. Et ad hoc fecit seruari illas duas tabulas lapideas in Arca, quæ uocata est arca testimonij, quia in ea seruabatur illa tabula in testimonium legis date, Exo. 25. Istud testimonium ponebat Deus contra Iudæos, quia erant dure ceruicis, & faciliter conuertebatur ad Idola, nec colebant Deum nisi propter timorē, cum essent uiri ualde imperfecti. Ut ergo posterorum non possent negare se legem accepisse, seruabatur illa tabula in arca. Et sic multa alia Deus iubebat seruari in testimonium contra Iudæos, ne obliuisceretur legis, & beneficiorum susceptorum. Patet Deuterono. 27. cum Deus iussit, quod ingredientibus Iudæis in terram Chanaan scriberetur Deuterono, in lapidibus inter montem Garizim, & Hebal, & sic facti est: Exo. 8. Et istud fuit, ut maneret ibi in memoriam, quomodo lex fuisset confirmata post ingressum in terram Chanaan. Iussit quoque quando Iudæi transierunt per Iordanem, quod ponerent duodecim magnos lapides in aluio Iordanis, ut quancunque Israelitæ uiderent illos, & quererent filij à patribus quid significabant lapides illi, dicerent quod per Iordanis aluicem arenentem fecerat illos Deus transire. Iosue. 4. In nouo autem testamento non erant ista necessaria, quia nunquam negatus erat totus mundus Christum dedisse legem. Quia lex uerus data est, quasi nolentibus recipere eum prius Deus rogauerit eos, & induxerit promissionibus, quod illam reciperent. Exo. 29. & illam non tenebant nisi propter timorem, Secus autem de lege noua, ad quam totus mundus amans illam confluxit. Et non oportet.

oportebat, quod homines rogarerent, ut legem ipsam acciperent, sed potius ipsi deferebant omnia, & exponerent se mortibus grauissimis, ut illam non possent tenere. Nunquam ergo Christo negandum erat, quod legem dedisset, & sic non erat necesse, quod aliqua scriptura sua maneret quasi in signum legis date. Itē non conueniebat tale signum, quia Iudæis, qui erant unus populus, & paruus habitans in terra Palestinæ, & habens unicum templum ad quod omnes conueniebant ter in anno, Exo. 34. uile erat aliquod signum ibi manens, quod Iudæi uiderent, & per quod admonerentur se accepisse legem, uel aliqua beneficia à Deo. Et sic manebat in templo in sancto sanctorum Virga Aarō, quæ frondit, per quam probabatur, quod Sacerdotiū pertinebat ad solam progeniem Aarōm. Numeri. 17. Manebant etiam laminæ aureæ affixæ altari holocaustorum, ut nemo extraneus, qui non esset de stirpe Aaron auderet accedere ad ministrandum in altari admonitus per laminas aureas affixas altari, quæ fuerant de turribus illorum uirorum, qui contra legem uolentes ministrare, à Domino combusti sunt. Numeri. 16. Erat etiam in Sancta Sanctorum uirga plena manna, de qua comederant Iudæi in deserto, ut per hanc probaretur, quod Deus illos quadraginta annis coelitus in deserto aluisset. Exo. 16. Hæc omnia cum ipsis tabulis lapideis erant in arca testimonij, ad Heb. 9. Non fuit tamen conueniens aliquod signum relinqui in lege noua, quia cum illa sit per totum mundum extensa inter gentes diuersarum communicationum, quæ nunquam inter se conueniunt, quales sunt Indi, & Hispani, uel Alemanni, & Aethiopes, si signum illud relinquitur à Christo esset in una terra, gentes aliæ distatissimæ nunquam possent per illud signum ammoneri: erat ergo inutile. Item si Christus uoluisset relinquere aliquem librum in signum legis date, sicut Deus reliquit Iudæis tabulas: non oportebat illum librum continere aliquam doctrinam, quia non datur, ut per illum homo erudiretur, sed ut maneret in signum legis date: sed debebat esse aliqua res admiranda, de qua appareret, quod non poterat fieri nisi supernaturaliter, & tunc non erat ad propositum questionis, scilicet, quare Christus non scripsit aliquem librum, sed soli Euangelistæ. Aliter potest dici ad tollendum omnia hoc, quod Deus nihil scripsit in ueteri testamento, & tabula illa lapideæ non fuerunt scriptæ à Deo, sed ab Angelis, & per eos data est lex: ut probatum est Exo. 20. & 32. & 34. Angeli autem erant ministri Dei: ita nunc Christus per se nihil scripsit de nouo testamento, sed per ministros suos, scilicet, Euangelistas, qui erant Angeli sui, omnia scripsit.

An libri Euangeliorum sint necessarij in fide. Quæst. XXVII.

QVAERITUR ulterius, an libri Euangeliorum sint necessarij in fide. Respondendum quod in proposito necessarium accipitur necessitate finis, uel conditionis, & non absolute, siue necessitate coactionis. Dicuntur ergo illa necessaria, siue quibus non est salus. Est autem salus nostra solum in uoluntate domini. Nam peccare possumus ex nobis ipsis: resurgere autem à peccato, & redire in pristinam amicitiam Dei per nos non possumus: sed pendet hoc ex uoluntate Dei, scilicet, quia cum nos offenderimus eum, ad remissionem delictorum nostrorum nihil requiritur, nisi quod uelut remittere. Quia tamē Deus iustissimus est, sicut ab aeterno præordinauerat, non uult peccata nostra remitti sine satisfactione, quia alias maneret aliquid inordinatum in uniuerso, & iustitiæ non satisficeret, quod inconueniens est. Nam si

cut necesse est Deum bona agere, quia bonus est, & impossibile est eum mala agere, ita necesse est eum in ista agere, quia iustus est. Nam Deus non potest negare naturam suam, sicut dixit Apostolus, quod Deus se ipsum negare non potest. Cum ergo nos offenderimus Deum, non potest offensam tolli sine aliqua satisfactione, quia non est iustum. Et quoniam satisfactio non est, nisi per equalitatem: necesse erat, quod homo tantum patiatur quantum peccauerat. Peccatum autem nostrum, licet sit in se actio quadam finita, ex parte tamen obiecti, scilicet Dei, quem offendimus, efficitur quodammodo infinita, quia offensam accipit quantitatem ab eo, qui offenditur, ut probat Aristot. 5. Ethic. cap. de contrapasso. Ideo nullus homo pro seipso satisfacere posse, etiam si solum semel peccaret. Oportuit ergo, quod si peccatum hominis deberet remitti per satisfactionem, quod pro eo laboraret satisfaciendo aliquis cuius actus esset meriti infiniti. Et nemo est nisi Deus, non tamen Deus in seipso, quia Deus mereri non potest, cum non sit aliquis, respectu cuius mereatur, & etiam non potest aliquem actum pœnalem habere, qui est proprie satisfactorius: oportebat ergo quod ille esset homo Deus. Homo quidem, ut pati posset, & mereri: Deus quidem, ut actus eius esset infiniti ualoris, & meriti, sicut ipse realiter est infiniti ualoris. Iste autem fuit mediator noster Christus Iesus, & sic per istius mortem fit satisfactio pro omnibus peccatis, etiam si essent in infinitum plura: etiam satisfaceret pro peccatis Demonomum, & damnatorum, si illi essent dispositi ad suscipiendum fructum istius redemptionis, Christus enim cum mortuus est, aequaliter pro omnibus satisfecit pro bonis, & malis, mortuis, uiuentibus, & nondum natis. Quia tamen mors Christi in se est aliquid absolutum, scilicet, quod non magis limitatur ad istum hominem quam ad illum, necesse fuit, quod aut omnes tam boni, quam mali saluarentur per mortem Christi: aut esse aliquid, per quod fructus istius mortis applicaretur potius isti homini quam illi. Et quia Christus per passionem suam etiam in quantum homo acquisiuit, quod esset Dominus omnium hominum, ut probatum est supra, in quadam quæstione effectus est caput, uoluit quod omnes illi, quibus passio deberet proficere, essent unus corpus, cuius corporis ipse esset caput. Et sicut in corpore naturali dum membra manent unita capiti per continuationem ipsorum recipiunt influxum uirtutis à capite, ita qui essent intra corpus istud recipere influxum à Christo, & participaretur eis fructus passionis eius. Id autem per quod homines efficiuntur de isto corpore est fides, ideo cum per mortem Christi redimamur, erat conueniens, quod nos haberemus fidem de eo, quod pro nobis mortuus fuerat. Et quia non poterat Christus moriens satisfacere nisi esset Deus, oportebat etiam credi eum esse Deum. Et quia passio Christi proficiebat ad remissionem peccatorum, oportebat, quod nos crederemus remissionem peccatorum esse possibilem. Et quia omnia non sunt nisi quo ad hoc, quod homo solutus peccato possit consequi felicitatem, quam uocamus vitam æternam, & quia ista felicitas secundum hominem erat impossibilis, nisi sit resurrectio mortuorum, quia alias sola anima maneret, & non homo, oportuit credi esse resurrectionem. Et quoniam ista bona non communicantur hominibus, nisi existentibus intra ecclesiam, quæ est corpus Christi: oportuit credi esse sanctam ecclesiam catholicam unicam. Et quoniam omnia ista bona Deus, qui est Trinitas Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus nobis largitus est, oportuit nos credere Deum esse unum & trinum. Et isto modo possumus reducere omnes articulos positos in symbolo Apostolorum. Isti autem uidentur esse de necessitate salutis.

Satisfactio pro peccato hominis debebat esse meriti infiniti.

salutis. Nam eis non creditis plenè, vel nescimus quid est nostra salus, vel à quo est, vel quo modo, vel an saluandi simus. Dico autem necessitatem salutis rationabiliter, de ceteris autem non videbatur esse tanta necessitas credendi, quia illa non sunt per quæ principaliter, & immediatè salus nostra procurata est, vel in quibus principaliter consistit. Et ista videtur esse causa, quare Apostoli in symbolo suo collegerunt potius istos articulos, siue puncta quam aliquos alios, & non plures, quia ceteri non ita immediatè pertinebant ad salutem nostram. Ex hoc autem elicretur aliquis, quod libri Euangeliorum non sunt necessarij ad integritatem fidei, sed sufficiunt articuli nominati. Dicendum autem, quod libri euangeliorum necessarij sunt tam ad integritatem fidei quam ad statum noui testamenti. Primo quia licet videantur isti articuli sufficere, tamè isti articuli non colliguntur per se, sed habentur ex aliquibus longis narrationibus, quarum ipsi sunt principale iuncturam. Vt ergo isti articuli habeantur plenè, necessè est sciri istas narrationes, ex quibus depèdent. Et istæ sunt narrationes euangeliorum, ideo sunt euangeliæ necessaria in fide ea, in quibus fides declaratur, sed etiam ea, per quæ defenditur à paganis, & hæreticis: si autem solos articulos haberemus, dicerent fortè pagani, quod ille Christus, quem nos credimus, seu dicimus, non potuit nos redimere, quia non erat Deus, nec fecit aliquid, per quod appareret eum esse Deum. Hoc autem nos non poteramus ostendere, nisi haberemus libros, videlicet constaret, & isti sunt codices euangeliorum, in quibus apparet de miraculis Christi, per quæ probabat se esse Deum, & apparent ibi argumenta, quæ Iudæi contra ipsum faciebant, & quomodo respondebat, & per ista nos instruitur ad respondendum infidelibus, & hæreticis. Et sic Euangeliæ fuerunt necessaria. Sic dicit Hierony, quod necessè fuit euangelium scribi propter hæreticos, ut patet in quodam prologo eius super Matthæum, qui incipit: Matthæus enim primò, Tertio fuit necessarium propter nos, quia non solum oportebat nos credere postquam semel fidem susceperem, sed oportebat etiam nos ad illam iudicari antequam crederemus. Nemo autem crederet, si solum audiret articulos, & non audiret aliqua gesta saluatoris, & miracula ipsius. Ista enim sola sunt, quæ inducunt ad credendum. Sic enim Christus dixit: Si non venissem, & non fecissem opera, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Ioan. 15. Hoc autem est totum in euangelis. Oportebat ergo ista scribi. Quarto si euangeliæ non scripta fuissent, nos qui Christum non vidimus, nec eos, qui fuerunt eum eo, nesciremus quis fuit Christus, & quid operatus est, & quomodo nobis profuit, & sic fides periret. Vt ergo maneret fides, necessè fuit scribi euangeliæ, in quibus ista continerentur. Quintò quia non solum erat nobis fides necessaria ad vitam æternam, sed etiam recta operatio, ne rursus Deum offenderemus, & periret in nobis fructus passionis Christi, & ob hoc non solum Christus pro nobis mortuus est, sed etiam legem nobis dedit directiuam omnium actionum nostrarum. Ista autem continentur in euangeliis: ideo necessarium fuit euangelium ad integritatè fidei vel status nostri. Sextò quia fides facit in nobis duo. Primò vt credamus omnia illa, quæ credenda sunt: secundò vt nihil credamus eorū, quæ non sunt credenda, sed fugiamus illa. Hoc tamen non potuit fieri nisi haberemus libros euangelij, Nam dato, quod ad credendum sufficeret habere articulos, hæretici tamen poterant nobis multa dicere de Deo, siue de Christo, quæ indignum esset credi de eo. Vt autem nos sciremus quid dignum erat credi de eo, & quid non oportuit nobis dari satis longam doctrinam, in qua tange-

Libri euangeliorum sunt necessarij ad integritatem fidei.

Fides in nobis duo facit.

retur de omnibus in quibus dubitari poterat, circa Christum siue Deum, de quibus nos non possemus habere determinationem, nisi per scripturam. Et ad hoc necessè fuit dari euangeliæ, & scribi, in quibus continerentur omnia gesta Christi, & dicta: & per illa sciremus, quid de Christo debeamus confiteri, & quid negare.

An præter euangeliæ sit aliquis alius liber necessarius in Sacra Scriptura. Quest. XXVII.

QVÆRITVR ulterius, an præter euangeliæ sit aliquis alius liber necessarius in sacra scriptura. Dicendum sicut supra dicebatur, quod necessarium non accipitur absolutè, sed necessitate finis, scilicet ad hoc quod fides integra maneat, & status noster possit conseruari sine calumnia hæreticorum & infidelium. Et hoc modo non solum euangeliæ fuerunt necessaria, sed etiam omnes libri, qui traditi sunt in sacra scriptura, fuerunt nobis necessarii: tam illi, qui sunt in nouo, quam illi, qui sunt in veteri testamento. Primo propter fidem: nam fides nostra, quæ collecta est in symbolo in articulis certis, habetur ex diuersis locis Sacrae scripturae. Et sic habentur ibi articuli pertinentes ad Christum, & ad opera reparationis. Ita etiam sunt articuli pertinentes ad opera creationis, Articuli autem de reparatione colliguntur ex euangelis: articuli autem de creatione colliguntur ex veteri testamento. Ideo oportuit nos habere libros veteris testamenti. Secundo fuerunt necessarij ad respondendum calumnijs infidelium. Nam Iudæi possent calumniari, quod ille, quem nos colebamus, non erat Messias promissus à Deo, quia ex libris eorum constabat alterum, esse Messiam. Vt ergo fides possit defendi, oportuit nos habere lib. Prophetarum, in quibus Christus promissus erat, vt ex eis possemus elidere omnes calumnias Iudæorum. Tertio, quia non solum necessè erat fidem defendi; sed quæ sicut Christus volebat, ad eam conuenirent omnes gentes: Iudæi, Latini, Græci, & Barbari, Iudæi tamen cum haberent legem à Deo datam, & promissiones certas, quæ falli non poterant: non crederent à statu illius legis venientes ad Christum, nisi ex illa lege constaret debere venire talem Christum, Et sic fuerunt necessarij libri Prophetarum, ex quibus constat de cessatione illius legis, & de altera lege danda, & de Messia qualis esse debebat. Fuerunt ergo nobis libri illi omnino necessarij. Nam Apostolus ex illis probat ea, quæ dicta sunt ad Hebr. 7. & 8. & 9. Quarto quia Christus sæpe probat aliquid contra Iudæos, & arguit contra eos, & respondet etiam argumentis illorum ex libris veteris testamenti: immo & contra Diabolum arguit, & respondet ex illis. Matth. 4. Et de hoc patet ex toto processu euangeliorum. Necessarii ergo fuerunt nobis illi libri, vt videremus ea, quæ Christus allegabat, ne possent nobis Iudæi dicere illa non haberi in libris suis, & Christum falsè allegasse. Hoc ergo idem fit in alijs libris noui testamenti, in quibus sæpe Apostoli inducunt auctoritates veteris testamenti. Quintò quia hæretici conantur semper contra ecclesiæ, & calumniantur quomodo cunque possunt. Si autem nos non haberemus omnes libros veteris testamenti, possent hæretici calumniari nobis, dicentes multa contraria legi Christi reperiri in veteri testamento, & tamen constabat illa esse vera, quia data erant à Deo Hebræorum, de quo constabat, quod erat verus Deus, ideo necessè erat in lege Christi falsam contineri. Ad hoc ergo, quod nihil possent calumniari infideles, nec hæretici, habere nos oportuit omnes libros veteris testamenti, vt ex illis sciremus veritatem rerum, ne quis nobis calumniari posset. Nulli autem libri contra

Quo sunt necessarii libri veteris testamenti.

Eadem est ecclesia. scilicet illa quæ antiquis fuit iudæis, & quæ nunc est in Christianis.

Libri noui testamenti cur necessarii.

contra nos allegari poterat, quia nulli præter illos sunt libri diuini: cæteris autem fidem non adhibemus ex necessitate: & sic fuerunt necessarij libri omnes veteris testamenti. Considerandum tamen quod esse nobis libros illos necessarios potest intelligi dupliciter, scilicet, aut antequam fierent, scilicet quod necessè esset illos fieri propter nos: aut postquam facti sunt, scilicet, quod necessè sit nobis illos habere. Accipiendo secundo modo omnes libri veteris testamenti qualescunque sunt, sunt nobis necessarii, quia si aliquis eorum nobis deficeret, ex illo posset calumniari nobis hæretici, & infideles, sicut supra diximus. Accipiendo primo modo necessarium, dicendum quod videbantur aliqui libri necessarij de illis pro bono statu fidei nostræ, & libri prophetarum, in quibus de Christo agitur, & liber Gen. vbi de creatione dicitur, quam necessè erat credi, & sic de similibus. Alij autem erant, qui non videbantur nobis necessarij nisi scripti fuissent: sicut liber Esther, & Machabæorum, & Esdræ, & Neemiæ, & quedam historia, quæ directè non videntur pertinere ad statum legis nouæ. Fuerunt tamen istæ historiae necessariae Iudæis. Nam sicut nunc ecclesiæ quæ est corpus Christi est in Christianis, ita ab antiquo fuit ecclesia in Iudæis. Et est eadem ecclesia per continuationem, & eadem fides erat illorum, & istorum, nisi quod iam nos magis claram eam tenemus, quia non ratum est fides quantum historia, vt dicit Aug. & Greg. & ceteri Doctores. Quia ergo illis Iudæis erant isti libri tunc necessarij pro bono statu ipsorum, cum ibi agatur de rebus multum pertinentibus ad eos, scripti sunt pro vtilitate ecclesiæ, id est, illius ecclesiæ quæ tunc erat, & nunc est: licet nunc habeat alium statum, sunt tamen iam omnes illi libri nobis necessarij postquam scripti sunt propter causam dictam. Aliter adhuc sunt necessarij, id est, valde viles, quia sunt scripti per reuelationem diuinam, & omnes huiusmodi sunt viles valde, vt ait Apostolus, 2. ad Tim. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Ista tamen sunt nobis necessaria, scilicet, vt iusti efficiamur, & perfecti coram Deo, quia ista Deus dixit Abraham Gen. 17. Ambula coram me, & esto perfectus & ad omnem hominem hoc dicitur Deuter. 18. Scilicet, Perfectus esto cum Domino Deo tuo. Et Chrs est hoc mandauit Mat. 5. dicēs: Estote perfecti sicut pater vester cælestis perfectus est: necessè est ergo nobis habere libros illos, per quos ad istam iustitiam, & perfectionem erigamur. De libris autem noui testamenti magis planum est, quam de veteribus, quia magis noua pertinent ad nos quam vetera, & tamen vetera sunt nobis necessaria, ergo magis noua. Et dicendum quod non solum libri noui testamenti sunt necessarij postquam scripti sunt, id est, quod sit necessè illos tenere in canone nostro postquam semel scripti sunt, quia de hoc non est dubium, sed etiam, quod erat necessè illos scribi. Primò propter hæreticos repellendos, qui calumniabantur contra ecclesiæ, & non possent nisi per illos repelli. Sic enim fuit de Euangelio Ioannis. Nam post cæteros Euangelistas longo tempore scripti: nec scripsisset nisi propter hæreticos Hebionitas, & Cherinthianos insurgentes, qui negabāt Christum esse Deum, vt dicitur in Ecclesiastica historia, & Hierony, idem ait in lib. Illustrium virorum, & in prologo super Matthæum, qui incipit: Plures fuisse, ita & alij libri, qui scripti sunt post Euangeliæ in nouo testamento proficiunt etiam contra hæreticos: sicut canonica Ioannis instruit nos contra hæreticos vocans eos Antichristos, & quomodo ab eis cauendum sit patet infra Ioan. 4. & in canonica. 2. Ioan. c. unico. Sic etiam in

alijs libris epistolaribus Apostolorum contra hæreticos sæpe aliqua ponuntur. Secundo fuerunt necessarii libri isti ad tollenda dubia. Nam licet Christus legem perfectam dederit, poterant tamen multa dubia nasci, & errores quotidie, potissimè in ecclesia nouiter nascente, ideo ad tollenda illa dubia, & errores scripsit beatus Paulus ferè omnes epistolas suas. Nam Romanis scripsit propter contentiones Gentilium & Iudæorum; qui contendeant de mutua prælatione. Et erant dubia inter eos de statu legalium, an seruanda essent, vel non, & ad ista Apostolus ibi respondet: ita etiam epistola. inf. Corin. propter dubia, & discordias quasdam ipsorum erat scribendum. Et generaliter de qualibet epistola fuerunt aliqua dubia, vel errores tollendi, propter quos Apostolus scripsit illas. De motiuis autem ad scribendum singulas ipsarū declarabitur super prologos singularum. Tertio fuerunt necessarij libri isti propter mores, quia licet in Euangelio continentur regulæ Christi, quæ erant absolutè necessaria: ipse tamen non curauit ponere omnia præcepta, quæ sufficere possent ipsi ecclesiæ, quantum ad omnia, quæ oriri possent dubia, & negocia: seu posuit ea, quæ præcipua erant: ex quibus quasi ex quibusdam principijs generalibus alicuius scientiæ poterat eliciri omnia præcepta, quæ postea essent necessaria ad statum ecclesiæ, ita ut consideratis præceptis Christi clarè videretur de quocunque præcepto, quod daretur circa quamcunque rem; an conueniret doctrinæ Christi, vel non, ita ut nemo posset dubitare de præceptis, quæ postea traderentur, an conuenirent legi Christi, vel non. Sicut cognitio principijs alicuius artis quocunque conclusio ab aliquo ponatur circa illam artem videbitur, an sit vera, vel falsa, secundum quod potest resolui ad illa principia, vel non potest. Talibus præceptis fundamentalibus positus Christus non curauit se ultra extendere, sed reliquit potestatem Apostolis ad disponendum in ecclesia de quibuscunque, quæ uiderentur opportuna ad fidem introducendam, & conseruandam, & ad mores dirigendos, sic patet Ioan. 2. cum Christus introiit ad discipulos post resurrectionem dixit: Pax vobis, sicut me misit pater, & ego mitto vos, id est, in eadem potestate in qua pater me misit ad procurandum salutem humanam, mitto ego uos. Et per hoc acceperunt potestatem diffiniendi, & statuendi in ecclesia circa quocunque eis uiderentur per Spiritum Sanctum, qui eos in omnibus dirigebat. Et ob hoc cum ipsi tradiderint præcepta multa ad directionem ecclesiæ, quæ eis pro tempore illa sunt, ita & nobis illa fuerunt necessaria: ideo debuerunt scribi, & manere in tota ecclesia, maxime quia nisi hoc fieret sequerentur schismata in ecclesia. Nam cum Apostoli tradiderint quibusdam ecclesijs, apud quas prædicabant præcepta quadam, sicut Apostolus illis ecclesijs particularibus, ad quas direxerat epistolas, uellent tenere ille ecclesiæ præcepta illa, alia autem quibus illa prædicta non sunt non tenerent illa, & sic essent schismata. Vt ergo ecclesia esset una, quia plures ecclesiæ esse non possunt, cum Christus unam redemerit, & sibi sponserit, ad Eph. 5. oportuit, vt ista præcepta Apostolorū scriberentur, & apud omnes ecclesias tenerentur. Et ita de omnibus libris noui testamenti, in quibus continetur aliquid quantum ad mores. De actibus Apostolorum, & de Apocalypsi Ioan. non ita videbatur causa necessaria, quare scriberentur, quia isti non principaliter continentur documenta fidei, nec mores: sed in actibus Apostolorum continetur historia, in Apocalypsi autem reuelationes. Dicendum quod licet isti libri non sint tam necessarii, sicut cæteri, sunt tamen valde viles. Patet de actibus Apostolorum, quia cum ibi contineantur gesta ipsorum in ecclesia primitiua, erudimur per hoc, quid fa-

cere

cere debeamus. Nam sicut iuxta Gregorium omnis Christi actio est instructio nostra, ita & actiones Apostolorum, cum sciremus operari illos per Spiritu Sanctum. Et ita argui potest ex similitudine, vel dissimilitudine ad actiones suas aliquam operationem nostram esse bonam, vel malam, sicut argueretur ex aliquo præcepto expresso. Item continentur ibi multa pertinentia ad fidem, de quibus ibi narratur historia, & maxime determinatur per totam ecclesiam illius famosi dubij in ecclesia primitiva, scilicet, an legalia cum evangelio essent servanda. Continetur etiam aliud valde utile toti ecclesie, scilicet, potestas, & auctoritas ecclesie vniuersalis. Concilij generalis, scilicet, quod non possit errare, & quomodo iudicat cum Spiritu sancto tanquam cum iudice suo in hac forma. placuit Spiritui sancto, & nobis congregatis in unum: Actu, 15. Et multa alia valde utilia ibi sunt. Sic. n. dicit Hier. in prologo ipsius lib. quod si consideremus Lucam medicum ipsum libri scripsisse, cognoscemus omnia verba eius languentis animam esse medicinam. De Apocalypsi adhuc non apparet tanta causa necessitatis, sicut de actibus Apostolorum, quia iste liber manet adhuc nobis vsque hodie in multis obscurus, cum tamen Spiritu sancto dictante scriptus sit. Manifestum est eum non sine magna ecclesie utilitate fuisse scriptum, cum ibi continentur omnia principalia accidentia ecclesie vniuersalis a principio eius vsque ad finem seculi. Et forte ista quædam ad multa, licet nobis obscura sint, essent nota eo tempore, quo Ioannes illum scripsit, quia forte ista declararet ipse: etiam licet nunc communiter nesciantur, aliquibus tamen Deus reuelat, ut intelligant, sicut Ioannes reuelauit, ut scriberet. Colligitur etiam magna utilitas, & misterium huius libri ex contestatione, quæ facit Ioannes in fine dicens. Contestor ego omni audienti verba prophetie huius, si quis apposerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri eius, auferet Deus partem eius de libro vite, & de ciuitate sancta. Quid tamen conferat nobis iste liber, magis declarabitur in prologo super Apocalypsim.

An circa euangelium possit fieri aliqua dispensatio per ecclesiam. Quest. XXI.

QVAERITVR ulterius, an circa euangelium possit fieri aliqua dispensatio per ecclesiam. Dicendum circa hoc, quod dispensatio est relatio iuris communis ad rigorem suo, vel tenore in aliquo casu speciali. Et licet per dispensationem non tollatur lex similiter tollitur tamen quantum ad illum casum, & quantum ad illam personam: cum aliàs lex illa obligaret generaliter, & illam personam, & in illo casu necesse est dispensationem solum fieri per iurisdictionem, nec per quemlibet habentem iurisdictionem, sed per ipsum, qui legem condidit, vel qui maior eo est. Nam de iure legem condere, & tollere & interpretari, & dispensare in ea eiusdem potestatis sunt: ideo non potest vnus nisi, qui potest cetera. Ex hoc elicitur quod ecclesia non potest dispensare circa euangelium, cum non possit dispensare in lege nisi qui condidit eam, vel qui habet maiorem potestatem eo. Ecclesia tamen non habet maiorem potestatem quam Christus, ideo non potest dispensare in lege ab eo data. Secundo patet, quia potestas ecclesie solum est a Christo: ipse tamen non dedit potestatem alicui ad destruendum ea, quæ ipse fecit, sed ad conservandum illa: sicut ait Apostolus, 2. Corin. 13. Ideo absens scribo, ut non presens durius agas secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem. Quod tamen homines, quos Chri-

stus obligauit obseruare legem suam in omni casu per dispensationem ecclesie absoluentur ab ista generali obseruatione, erat minuire potestatem legis Christi. Ideo ecclesia non potest dispensare. Tertio patet, quia si circa euangelium deberet esse dispensatio, aut esset in eis, quæ fuisse vel futura asseruntur, aut in eis, quæ fieri præcipiuntur. Circa primum non est dispensatio, cum dispensatio sit solum circa legem, asseritio autem rerum præteritarum, aut futurarum nec est lex, nec pertinet ad legem: ideo in hoc non est dispensatio, nec intelligi potest. Circa secundum potest intelligi dispensatio, cum ibi sint præcepta ad agendum, vel non agendum. Et tunc circa ista non potest fieri dispensatio. Ratio est, quia Christus non tradidit in euangelio aliqua præcepta particularia ceremonialia, nec aliqua pertinentia ad negotia foralia, sicut in veteri testamento: quæ sunt proprie præcepta positiua, & virtus eorum non dependet nisi a potestate condentis, sicut dixit Ari. 5. Ethic. quia lex positiua est, in qua non differt a principio, sic vel aliter fieri, sed differt cum posita fuerit. i. ex se ipsa non obligat magis ad sic quam sic faciendum, sed ex potestate condentis, postquam posita est. Sed fuerunt præcepta Christi omnia generalia, & quæ sunt naturam obligant, id est, secundum rationem naturalem, nec oportebat propter illa poni aliquam legem, quia etiam sine lege obligarent, & apparent per se iusta. Fuerunt tamen posita ad declarationem pro simplicibus, & ut et non esset locus contendendi circa ea, si non posita fuissent. Sic fuit in veteri testamento cum Deus posuisset decalogum ante omnem legem, & tamen manifestum est, quod decalogus præceptorum obligauit a principio seculi, cum illa essent præcepta iuris naturalis, & talia iura uel leges sunt scripta in cordibus hominum naturaliter, ad Rom. 2. Ista autem præcepta iuris naturalis non sunt dispensabilia. Nā dicimus, quod Papa non potest dispensare contra ius naturale. Præcepta tamen a Christo tradita sunt de iure naturali, ideo non sunt dispensabilia, etiam si non essent in euangelio, quanto magis cum ibi sunt. Sed obijciatur, quod ecclesia possit dispensare circa euangelium. Nam præcepta Christi & ecclesie est æqualis quantum ad ea, quæ pertinent ad salutem nostram, sicut Christus dixit Apostolis. Sicut misit me pater, & ego mitto uos. i. in eadem potestate. Io. 2. Potestas autem Apostolorum est potestas ecclesie, Christus tamen poterat dispensare in euangelio, quia ipse illam legem dederat: ergo potest ecclesia. Patet hoc quia unus rector politie condit legem, ceteri retores politie succedunt in potestate æquali, & possunt illi tollere leges datas a prædecessoribus, sicut patet in summis Pontificibus, & Regibus, qui tollunt leges priores nouas condendo, & tamen non habent maiorem potestatem quam priores. Ita cum ecclesia habeat æqualem potestatem cum Christo, poterit dispensare in lege Christi. Si autem obijciatur istis, quod par in parem non habet imperium de iure, ideo et ecclesia habens potestatem æqualem cum Christo, non poterit dispensare in lege eius. Dicendum, quod illud intelligit de paritate in diuersis iurisdictionibus, quod duo iudices funguntur duabus iurisdictionibus æqualibus, quod unus non potest imperare alteri. Secus autem est in iurisdictione, quæ est eadem numero. Nam ibi par habet imperium in parem, sicut est de obis summis Pontificibus, qui unicam & eandem iurisdictionem habent, & eandem, quæ habuit Petrus, habuit Clemens, & eandem Gregorius, & sic de ceteris. Ideo ibi successor potest ad prædecessorem, qui erat sibi par non solum dispensando legem illius, sed etiam tollendo eam. Idem de regibus eiusdem regni, qui succedunt in unica & eadem iurisdictione, potest successor in antecessorem. Aliter potest dici, quod par non habet imperium in parem, quando ambo sunt pares, & est inter eos paritas in illis tamquam succedunt in eadem iurisdictione, quod vnus est

non est alius. Et licet prædecessor fuerit æqualis potestate ei, qui nunc imperat, quia tamen obiit iam, non solum non est par isti, qui nunc imperat, sed etiam nullam habet potestatem, & leges, quæ manent ab illo condite, non habent nunc vigorem ex eo, qui fuit rector politie, & non est: sed ab eo qui nunc est, cum leges sint aliquid ipsius politie. Sicut ergo posset iste reuocare legem, quam ipse fecisset, quia ab eo accepit uigorem, ita potest reuocare leges prædecessorum suorum, quia non habent uigorem nunc ab illis, sed ab isto, qui regit. Dicendum tamen, quod adhuc istis stantibus non sequitur propter illam equalitatem potestatis ecclesie posse dispensare in lege Christi. Nam si Christus obiisset, sicut aliquis homo de nobis, & nunc non uiueret, illi, qui nunc principaretur in ecclesia, posset dispensare in lege sua, si lex solum fuisset eius, sicut est de summis Pontificibus inter se, & de Regibus eiusdem Regni inter se, ut dictum est. Christus licet mortuus est, uiuit tamen, & nunc est in maiori potestate, quam fuit ante mortem, cum legem condidit, scilicet, secundum humanitatem. Nam dixit post resurrectionem: Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra. Mat. 28. Ideo principes ecclesie non possunt dispensare in lege Christi, etiam si essent ei æquales potestate, cum ipse uiuat: quia tunc uerè par haberet imperium in parem, quod ius non permittit, nec est possibile: quia ab inæqualitate est motus: secundo quia dato, quod esset æqualis potestas prælatorum ecclesie, & Christi: causa data est eis ista potestas in certa forma, scilicet, quod sit ad constructionem, & non ad destructionem. 2. Corin. 13. Et si uiderent principes ecclesie ista potestate ad manifestam destructionem ecclesie: ipse iure nihil est, quod faciunt: quia nullam potestatem ad hoc habent, sed sunt sicut persona priuata. Tertio quia arguendo ex isto fundamento non solum ecclesia potest dispensare in lege Christi, sed etiam posset tollere totum Euangelium, & dare aliam legem nouam etiam contrariam illi. Sicut est de summis Pontificibus, qui habent æqualem potestatem, & unus reuocat legem alterius, & ponit contraria: istud tamen est absurdum, ideo etiam data ista æqualitate potestatis prælatorum ecclesie ad Christum, non sequitur, quod ecclesia possit dispensare in Euangelio.

An Christus possit dispensare in Euangelio. Quest. XXX.

QVAERITVR, an Christus possit dispensare in Euangelio. Dicendum, quod quantum ad illa, in quibus narratur res gesta, non est possibile dispensatio, quia non sunt leges: ideo nec Christus dispensaret, quia includit contradictionem. Circa præcepta Euangelica dicendum, quod non est dubium Christum posse dispensare de absoluta potestate, quia ipse illam legem condidit, & quilibet potest tollere legem, quam fecit, cum ab illo accipiat uigorem, & omnis res per eandem causam dissoluatur, per quas nata est: Sed obijciatur, quod Christus non potest dispensare circa Euangelica præcepta licet illa dederit, eo quod illa non solum sunt præcepta Euangelica, sed etiam iuris naturalis, & antequam Christus ea traderet, iam obligabant, ut supra dictum est, ideo in quantum illa erant præcepta alterius legis, non poterit in eis dispensare. Sicut patet de legislatoribus. Nam si quis statuat, quod nemo adulterium committat, etiam apponendo penam, non potest dispensare in illa lege, scilicet, quod aliquis licet adulterium committat, quia istud præceptum non est solum illius legis positiuæ, quam ipse nunc condidit, sed alterius legis, quæ prius erat, scilicet, legis nature. Ideo licet ipse possit dispen-

sare in ipso, & tollere in quantum est præceptum legis sue: non tamen poterit in quantum est alterius legis, quæ prius erat, scilicet, legis nature. Et sic non simpliciter potest dispensare in eo. Dicendum quod Christus poterat dispensare in præceptis Euangelica, non solum in quantum erant præcepta Euangelica, sed etiam in quantum erant præcepta legis nature. Nam sicut Christus in quantum Deus homo legem Euangelicam dedit, ita in quantum Deus solum ab exordio creando rationalem creaturam legem nature condidit, scribendo præcepta illius in mentibus hominum, ad Rom. 7. Quia ergo utriusque erat conditor, in utraque poterat dispensare, & utranque tollere. Dicendum tamen, quod licet non repugnet Christo ex defectu potestatis dispensare in lege Euangelica, & eam tollere: tamen certum est, quod nunquam tolleret. Et facilius erat peccare coelum, & terra quam quod mutaretur aliquid de dictis Christi, quæ in Euangelio continentur: cum ipse dixerit: Coelum, & terra transibunt, uerba autem mea non transigent. Mat. 24. Maxime quia uidetur homo repugnare toti rationi diuinæ, scilicet, quod illa lex, propter quæ statuendam, & confirmandam Deus homo mortuus est, tolleretur. Item quia hoc esset tollere totam naturam: nam cum Deus illa præcepta scripsit naturaliter in cordibus nostris, & necesse sit nos naturaliter talia esse bona, & recta iudicare: si mutarentur ista præcepta in contraria, necesse esset, quod Deus destrueret conditionem creaturæ rationalis reate se habentis, vel quod creatura rationalis non posset concordare diuinis præceptis, quæ sunt absurda. Item quia Deus prædixit per Prophetas legem istam semper duraturam, scilicet, quod non infringeretur istud pactum, sicut illud, quod Deus pepigit cum Iudæis in Ore: ideo non poterit tolli, ut non euacuetur uerbum Domini. De hoc Ierem. 31. & tangit Apostolus ad Hebr. 7. & 8. & in Psal. 119. scilicet. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, quod de Christo intelligitur, ut ipse probauit Mat. 22. Ideo sacerdotium Christi mansurum erat in æternum, & lex sua: quia non manet sacerdotium nisi quamdiu manet lex, sicut dixit Apostolus ad Hebr. 7. scilicet. Translato sacerdotio, necesse est, ut legis translatio fiat.

An ecclesia possit dispensare circa libros alios noui testamenti. Quest. XXXI.

QVAERITVR autem de alijs libris noui testamenti, an possit ecclesia circa illos dispensare. Quidam dicunt, quod non propter rationes dictas supra, quia etiam si ecclesia habeat æqualem potestatem eum Apostolis, qui illa scripserunt, non potest aliquid mutare in dictis eorum, vel dispensare: quia non accipit potestatem in destructionem, sed in constructionem. 2. Corin. 13. Mutare tamen legem Apostolorum, aut dispensare in ea, esset destruere, quæ illi construxerunt. Ideo non potest. Item quia præcepta Apostolorum sunt præcepta Christi, quia ipsi non prædicauerunt nisi quod a Christo audierunt. Nam nouitates non pertinentes ad legem Christi non introducerent. Et sic dispensare in dictis eorum esset dispensare in dictis Christi: quod ecclesia non potest, ut probatum est precedenti questione. Item non uidentur asserere iura: sic enim expresse dicit Gregor. extra de restit. spol. cap. literas, dicens, quod Papa non potest dispensare contra Euangelia, nec contra Apostolum. Et si non potest contra unum, nec poterit contra ceteros, quia omnes habent æqualem potestatem, cum Christus omnibus dixerit: Sicut misit me pater, ita ego mitto uos, id est, in eadem potestate quam me misit mitto uos. omnes. Ioan. 20. Etiam quoniam

Licet Christus possit in lege euangelica dispensare, nisi quam tamen fecit.

niam ibi dicitur omnibus equaliter, accipite Spiritum Sanctum, & quoru remiseritis peccata remissa erunt. Et sic contra nullum Apostolum poterit Papa dispensare. Item omnia quae faciebant Apostoli, fiebant per Spiritum Sanctum, & non poterant errare nec peccare. Ideo dispensare contra dicta eorum est dispensare contra Spiritum Sanctum qui loquebatur in eis, sicut Christus dixit eis. Non estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis, Matth. 10. & Luc. 21. & Apostolus dixit. 2. Corint. 13. An experimentum queritis eius, qui loquitur in me Christus. Sed contra Spiritum Sanctum non potest Papa dispensare: ergo nec contra Apostolos. Dicendum quod his non obstantibus, Papa dispensare potest contra Apostolos, non tamen contra omnia dicta eorum, Cur tamen contra quaedam, & non contra omnia, & quae sunt dispensabilia, & quae non, est materia propria, 1. Cor. 11. & ibi late declarabitur.

An Euangelium discooperto capite, & stando legendum, & audiendum sit. Quæst. XXXII.

QVAERITVR ulterius, an Euangelium discooperto capite, & stando legendum, & audiendum sit. Dicendum quod ad hoc non alia quæ obligatio determinata, nec præceptum ex iure diuino, vel humano, aut naturali prouenit: tamen ex quadam ecclesiæ consuetudine valde laudabili, & patrum admonitionibus circa hoc, ita ut iustum sit nos illud sic facere, & sit quadam inhonestas, & irreligiositas non obseruare illud. Primò prouenit hoc generaliter ex dicto Apostoli, quia non solum in audiendo Euangelium, quod est res excellentissima, sed etiam in quacunque oratione viri debent habere capita discooperta. 1. Corin. 11. scilicet. Omnis vir orans, aut prophetans velato capite deturpat caput suum. Et per prophetare possumus etiam colligere lectionem Euangelij. Quia sicut ille, qui prophetat, dicit verba, quæ Deus sibi reuelauit, & propter reuerentiam illorum non debet habere caput velatum: ita qui dicit Euangelij dicit verba Dei, quæ Christus ore suo protulit, & sunt maioris reuerentiæ, quam verba omnium Prophetarum: & sunt etiam magis necessaria ad salutem, quia sine eis, quæ Deus quotidie reuelat Prophetis, potest haberi vita æterna, & non potest sine verbis Euangelij, sicut patet de verbis Apocal. quæ sunt verba Prophetiæ. Apocal. 22. & tamen non sunt tantæ venerationis, sicut Euangelium, Secundo fit hoc specialiter propter significationem. Nam quod audientes Euangelium stent, & non sedeant, significatur quod homo debet esse promptus ad complendum omnia, quæ dicuntur in Euangelio, sicut dicitur ad Eph. 6. Estote ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica iustitiæ, & calciati pedes in præparatione Euangelij pacis, id est, Debetis habere istas præparationes ad Euangelium: per quas significatur promptitudo obediendi, & exequendi verba Euangelij. Caput debet esse discoopertum ad significandum, quod homo habeat promptas aures ad audiendum Euangelium, ut non sit Euangelij surdus auditor, sicut dicitur de beato Martino, quod Martinus Euangelij non surdus auditor de crastino non cogitabat. Vel discooperitur caput ad significandum, quod propter Euangelium debemus esse prompti omnia temporalia abicere à nobis, & abdicare. Et ista est causa quare clerici non solum habent capita discooperta, sed etiam rafa, ad significandum maiorem abdicationem temporalium rerum, quam laici, cum magni Deo adhaereant, quam sacerdotes, & Pontifices, qui sunt medij inter Deum, & populum, Ad Hebr. 5. Et ista est causa quare mona-

chi maiores habeant tonsuras, quam clerici seculares, scilicet, quia illi magis à se omnia abiecerunt, eum nihil possideant. Apostolus tamen aliam causam ponit, quare caput debeat esse discoopertum, infra Corint. 11. scilicet, quia caput viri est Christus, & velando caput est quasi velare Christum, Et hoc est deturpare caput, id est, ostendere illud esse turpe. Nam res quanto iunt turpiores tanto magis velamus illas. ad Rom. 12. & 1. Corint. 12. scilicet, Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis nostri, his abundantiore honorem circumdamus, id est, pluribus vestibus ea tegimus. Partes autem pulchras non teguntur à nobis, ideo cum Christus sit caput viri, non est caput in oratione, nec in Euangelio tegendum. Tertio fit hoc propter similitudinem reuerentiæ, quæ exhibetur Dominis temporalibus, Nam cum quis loquitur Domino temporalis, discooperto capite loquitur: cum etiam Dominus temporalis loquitur alicui, ille audit verba eius discooperto capite; ideo legens Euangelium, vel orans dicitur quasi loqui cum Deo, ideo caput debet habere nudum. Audiens Euangelium est quasi audiens Deum loquentem: ideo debet nudum caput habere, & pedibus stare. Nam nemo audeat loqui magno Domino sedens, vel audire verbum eius sedendo. Vult autem Deus, quod faciamus sibi, sicut Domino temporalis: vnde ipse increpat Sacerdotes veteris testamenti, quia offerebant sibi animalia clauda, & languida, vt patet Malaehia primo, scilicet. Et si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam: quasi dicat. Non placebit ei nec suscipiet faciem tuam, id est, non acceptabit te nec respiciet bono vultu. Et eodem capitulo dicitur. Filius honorat patrem, & seruus Dominum suum timebit. Si ergo Pater ego sum, vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? Et sic Deus vult honorari tanquam Pater, & timeri tanquam Dominus. Reuerentia autem ad timorem pertinet aliquo modo, licet aliquando ad amorem. Ex quocunque autem proueniat: semper Deo reuerentia exhibenda est. Quarto ex quadam ratione generali honoris: nam nihil iustius, aut naturalius est, quam quod illum honoremus, qui cum esset honoratissimus pro nobis maxima vituperia permisit. Ille est Christus, qui ut ait Apostolus, cum esset dives, pro nobis pauper factus est, Et cum esset benedictissimus pro nobis, maledictioni legali se subiecit, quia maledictus est homo, qui pendet in ligno. Debemus ergo Christum in quantum possumus honorare, Christus autem non apparet inter nos quantum ad præsentiam corporalem, vt possumus ei exhibere honorem in aliquibus ceremonijs exterioribus: ideo debemus esse honorare in eo, in quo maxime representatur. Nihil autem est in quo Christus magis representetur, quam in hostia, quia ibi verè est, licet nobis non appareat: ideo nunquam debemus exhibere maiorem reuerentiam ei, quam quando videmus hostiam consecratam: istud autem est cum eleuatur super altare, alijs temporibus, licet videatur, non est necesse tantam ei reuerentiam exhibere sicut cum eleuatur. Ratio est, quia ad hoc ecclesia hostiam eleuat, vt tunc adoretur, & quia magis proprie dicitur homo tunc videre Christum suum Deum, quam alijs cum videt hostiam, vt declaratum est in libro nostro de quinque figuratis paradoxis parte secunda, post hoc autem non est aliquid in quo magis Christus nobis representetur, quam cum Euangelium audimus, quia tunc ipse videtur nobis loqui: ideo debemus magnam exhibere sibi reuerentiam assurgendo sibi, & nudando caput. Similes autem ceremoniæ seruantur iustissime circa Euangelium, quas ecclesiæ consuetudo tradidit. Aliæ etiam sunt similes circa hoc, vt scilicet, cum legitur Euang.

Quare monachi habeant maiorem tonsuram, quam clerici seculares.

Superstitio nes quæ a quibusdam obseruatur.

Euangelium beati Ioannis, & dicitur: Verbum caro factum est, genua flectantur. Est enim antiquata ceremonia, & laudabilis nimis: quam etiam ipsi daemones cogunt interdum laudare, & punire contemptores circa hoc. Legitur enim apud authenticos scriptores quædam Monachum cum audiret habere. Semel autem cum legeretur istud Verbum, eo non flectente genua, Daemon quidam grauem alapam ei intulit, dicens: Flecte nuse, & infensitate genua: quia si, sicut dicitur, Verbum caro factum est, diceretur verbum Demon factum est, nos à genu flexione nunquam cessaremus. Alias etiam ceremonias laudabiles ecclesia tenet, vt quando in Symbolo dicitur, quod Christus descendit de cælis, & homo factus est: omnes genua flectant. Et hoc rationabiliter, scilicet, vt sicut Christus cum Deus esset se humiliavit humanitatem assumendo, ita & nos commemorato illo beneficio confestim in honorem illius humiliemur vicem pro beneficio reddentes. Similes autem ceremoniæ sunt honestæ, & laudabiles valde in homine christiano: qui autem ad ista non attendit, dicitur, pprie irreligiosus, nec significat se habere perfectionem religionis christiana, nec feruorem aliquem. Cauendum tamen est, ne per obseruantiam ceremoniarum laudabilium perueniatur ad obseruantiam stultarum superstitioinum, quales apud quosdam inoleruerunt, scilicet, quod audientes Euangelium beati Ioan. vno pede in terra fixo alterum eleuatum, & pedicem habeant. Alij autem cum in missa oratio Dominica recitatur, manu maxillas comprimunt: putantes per hoc se futuros immunes à dolore dentium. Hæc autem quantum irrationabilia sint, & quantum minuant de honore veterum ceremoniarum, & ipsius religionis christiana, cuiuslibet planè est. Nam nulla ratio dicit talia debere fieri ad exhibendum aliquem honorem: immo potius si quis ista propter aliquem hominem faceret, putaret se per talia irrideri. Quod autem credatur comprehendis maxillas, cum dicitur oratio Dominica, vel Euangelium debere inamunitatem à dolore dentium causari, quantum stultissimum sit, etiam simplices vident. Vnde nec contra talia arguere expedit: sicut nec contra stultos, quorum insania omnibus patens est. Sunt tamen ista valde euitanda tanquam inimica religioni christiana, quæ omnem superstitutionem detestatur: contra superstitutiones autem arguit valde August. in lib. de doctri. christiana.

An debeat seruari genu flexio semper in eleuatione hostiæ, & in lectione Euangelij caput debeat discooperiri. Quæst. XXXIII.

QVAERITVR propter præcedentia, cum dictum sit, quod ad honorandum Christum eleuata hostia debent genua flecti, & ad honorandum eum cum Euangelij legitur, debemus stare, cur non utrobique seruetur eadem ceremonia honoris. Dicendum, quod verus honor quem homo Deo exhibet est in anima, sicut dixit Christus. Ioan. 4. quod Deus spiritus est, & qui adorant eum, oportet in spiritu adorare. Ista adoratio, vel honor est per fidem, spem, & charitatem: quas Apostolus iubet semper in nobis manere, vt Deo simus accepti, infra Corin. 13. scilicet, Manent autem in nobis spes, fides, & charitas. Iste enim tres sunt, per quas proprie Deus honoratur; sic dicit August. in Enchi. scilicet, spe, fide, & charitate colitur Deus. Honor autem, qui est in corpore, directe ad Deum non pertinet. Quia tamen Deus non solum condidit animam nostram, sed etiam corpus: dignum est, vt etiam corporaliter honoremus. Non sunt autem naturaliter determinatæ aliquæ ceremoniæ, per quas honor videatur impendi. Quod patet, quia quædam gen.

tes utuntur quibusdam ceremonijs, & aliæ alijs. Et aliquando id, quod apud unam gentem reputatur exhibitum honorem, apud aliam iudicatur irrogatum contumelia. Cuiusmodi istæ ceremoniæ sunt constitutæ ad placitum, ideo ad hoc, quod aliquis videatur alteri honorem impendere, oportet ut tali ceremonia vtatur, qualis in terra illa ad honorem impendendum frequentatur. Sic ergo Deus uoluit, vt cum nos vellemus ei impendere honorem, per illas ceremonias impèdamus, quæ in regionibus nostris vsitatae sunt. Et quia dominis temporalibus maior honor impenditur, & per ceremonias magis significantius honoris, vult Deus, vt taliter eum honoremus, qualiter dominos temporales honoramus, & illud quod non reputaretur ad honorem à dominis temporalibus, non impendamus Deo. Patet Mala. 1. cum increpat sacerdotes offerentes animalia clauda, & languida: qualia non acceptarent domini temporales. Nunc autem dicendum, quod sicut apud dominos temporales ad exhibendum reuerentiam non semper facimus eandem ceremonias, sed aliquando eis assurgimus, & aliquando genua flectimus, & aliquando capita inclinamus, & nudamus: ita & Deo fieri debet impendendo aliquando unâ ceremoniam aliquando aliam. Accedendo autem magis particulariter, dicendum quod quando corpus Christi eleuatur, debemus flectere genua, quia ista est ceremonia maximi honoris, & vocatur adoratio, & debetur Christo tanquam præfenti. Cum autem Euangelium legitur, licet Christo debeat dari honor, non tamen tantus, ideo assurgimus, & capita nudamus, quia iste est honor, sed est minor, & communis. Nam omnibus senibus debetur iste honor, sicut dicitur Leui. 19. scilicet. Coram capite cano consurge, & honora personam senis. Secundò fit hoc, quia flectere genua est honor, qui debetur tanquam præfenti, & multum appropinquanti: sicut cum aliquis appropinquat Regi, genua flectit, ita cum Christus videatur nobis valde præfens per illum modum specialem, scilicet, quando videmus eum in hostia, tenemur genua flectere. Cum autem Euangelium audimus, non flectimus genua, sed stantur capite nudato. Primò propter similitudinem ad honorem minorum temporalium, Quia si quis sedeat, & dominus ei loqui incipiat continuo assurgit, & stat, & caput nudat. Cuiusmodi tamè Euangelium legitur, Christus videtur nobis loqui, quia illa sunt verba eius, ideo assurgendum est, & standum nudo capite. Secundo, & præcipue propter significationem. Nam stare capite nudato cum legitur Euangelij, significat promptitudinem ad audiendum, & exequendum verba illius: sicut dicitur ad Eph. 6. scilicet. Estote ergo saccinati lumbos vestros, & induti lorica iustitiæ, & calciati pedes in præparationem Euangelij pacis. Sed tunc est dubium quare cum legitur Euangelij beati Ioan. dicitur, Verbum caro factum est, flectuntur genua. Dicendum, quod fit illud specialiter exhibendo vicem pro beneficio ibi commemorato, quia Christus, cum esset Deus, exinaniuit se ipsum formam serui accipiens: ad Phil. 2. id est, humiliavit se accipiendo carnem humanam. Ista autem humiliatio significatur in Euangelio Ioan. cum dicitur, Verbum caro factum est. Ideo humiliatur tunc in reuerentiam eius, qui se pro nobis humiliavit. Eadem ratio est, quare humiliamur in simbolo, cum dicitur: Et homo factus est: quia illa fuit prima humiliatio Verbi Dei. Ex hoc patet determinatio dubij illorum, qui querunt, in qua parte Symboli genua flectenda sint. Nam aliqui flectunt, cum dicitur passus est: alij ad alia verba. Sed proprie flectenda sunt genua, cum dicitur: & homo factus est: quia illa est prima humiliatio Christi. Similis humiliatio fit etiam, quando legitur Euangelium Matthæi. Matth. 2. die Epiphaniæ de tribus regibus, de

Prima ratio quare flectere debeamus genua corpori Christi.

Quare debeamus stare capite nudato quando legimus.

Quando debeant flecti genua in Credo.

Alph. Toft. super Matth. Præf.

D quibus

quibus dicitur, quod procidentes adorauerunt eum, Nam tunc nos similiter procidimus, & adoramus Christum. Alia similia fiunt ceremonialia ad honorem Christi, cum leguntur verba eius, de quibus per prædicta facilliter potest colligi causa.

An Euangelium positum super languentes aliquando sanet eos, & unde est ista virtus ei. *Quest. XXXIIII.*

QVAERITVR vterius, an Euangelium positum super languentes aliquando sanet eos, & unde est ista virtus est. Respondendum quod aliquando positum Euangelio super languentes, & desitutos officio membrorum visum est, quod sanati sunt. Ad sciendum autem unde, & quomodo hoc proueniat, considerandum est, quod uirtus sanatiua est duplex. Quaedam naturalis, quaedam supernaturalis. Prima est quaedam qualitas absoluta existens in corpore naturali, secundum quam illud corpus per applicationem, & contactum (sine quo non fit actio naturalis, secundo de generatione, & corruptione) proficit illi, cui applicatur. Sicut res calida per applicationem calefacit. Nam ut communiter uirtus sanatiua, vel nocitiua prouenit rei naturali ex diuersa habitudine quatuor qualitatum primarum, quae sunt instrumenta totius naturae elementalis, & ex ista habitudine varia qualitati proueniunt quasi omnes diuersitates, quas cernimus in corporibus elementatis. Verum est, quod aliquando prouenit uirtus sanatiua ex conditione speciei non propter habitudinem aliquam quatuor qualitatum, sicut de quibusdam alijs proprietatibus interdum videmus: ut quod magnes attrahat ferrum non potest euenire ab aliqua de quatuor qualitatum, sed a uirtute specifica: sic etiam de fonte Epiri in Graecia, in quo si ponatur lucerna extincta accenditur, & si ponatur accensa extinguitur, & de alijs mirabilibus fontium, & aquarum, & aliarum rerum, quae ponit Isidorus 17. Etymo. Sic est sepe in lapidibus præciosis habentibus speciales uirtutes, quae solum consequuntur speciem, & non proueniunt ex aliqua de quatuor qualitatum. Virtus sanatiua diuina non est aliqua qualitas Dei, sed ipsa substantia eius: cum in Deo nihil sit, quod non sit Deus. Prima uirtus sanatiua, scilicet, naturalis non potest esse in Euangelij, quia papirus, vel membrana, & litera nullam uirtutem habent ad aliquid efficiendum. Item quia si esset uirtus naturalis, esset qualitas absoluta, & semper maneret, & sic quandocumque ponerentur Euangelia super aegros sanarentur, sed falsum est. Non potest etiam esse in Euangelij uirtus supernaturalis, quia illa non est nisi ipsa substantia diuina, quae nulli communicatur. Et hoc modo dicendum etiam de Apostolis, & alijs uiris sanctis, qui faciebant miracula, quod non erat in illis illa uirtus: per quam faciebant miracula, quia illa est infinita, & non potest communicari alicui creature. Et sic dicendum, quod proprie sancti non faciebant miracula: sed Deus ad preces eorum faciebat miracula: & aliquando sine precibus, ut daret eis maiorem auctoritatem, ad ostensio-

nem gloriae eius. Poterat tamen Deus dare alicui libro Euangeliorum, vel omnibus uirtutem quandam secundum quam sanarentur aegri, & illa esset vere in libro Euangeliorum, & maneret ibi semper cum semper esset absoluta etiam liber esset subiectum eius, & illa non esset omnino supernaturalis: quia non erat ipsa uirtus diuina, sed uirtus in corpore realiter existens, licet esset supernaturaliter causata: nec etiam esset omnino naturalis: quia non insurgebat ex principijs naturae, scilicet, non ex aliqua de quatuor qualitatum, nec etiam esset uirtus specifica, quia liber Euangeliorum non est alicuius speciei, nec in aliquo predicamento, cum sit ens per accidens aggregans in se res diuersorum predicamentorum. Magis tamen diceretur supernaturalis, quam naturalis. Ista tamen uirtus omni tempore sanaret: quandocumque liber super poneretur aegro. Et non est differentia, an ille esset bonus, vel malus: deuotus, vel indeuotus: quia cum illa uirtus iam consisteret in illo libro, & non esset res rationalis, operaretur semper uniformiter: quia natura semper est determinata ad unum. Solae enim rationales potentiae sunt ad opposita. Metae & possunt uariare actum. Dicendum tamen quod ista uirtus non posset sanare a quolibet morbo, sicut non posset cecos illuminare, nec mutilatis membra abscisa restituere: quia illa uirtus communicata libro non poterat esse infinita, quia non est communicabilis naturae creatae. Ista tamen, quae dicta sunt, & similia, sicut mutos facere loqui, & suscitare mortuos, sine infinita potentia non possunt fieri. Dicendum autem, quod cum per impositionem Euangeliorum aliquis sanatur, non fit hoc per aliquam uirtutem, quam Deus communicet Euangelij: quia nulla in membranis nec in literis, sed fit per uirtutem infinitam Dei. Facit tamen illud impositum Euangelij super aegros propter fidem eorum, qui imponunt, uelut ostendat ueritatem, & dignitatem ipsius Euangelij, ut sic magis prompti simus ad credendum ei, & ad obediendum praeceptis eius. Sic enim Apostolis datum est, quod cum imponeret manum super aegros sanarentur. Matt. 6. Impositio autem istarum rerum irrationabilium ad sanandum aegros ab antiquo fuit. Nam Elifaeus misit baculum suum ad ponendum super filium mulieris Synamitis mortuum, ut suscitaretur. 4. Reg. 4. licet non fuerit suscitatus, quod forte fuit propter demerita Giezi, qui portabat baculum, vel propter aliam causam, ut declaratum est eodem capitulo: si tamen hoc non conuenisset fieri, vel non putasset Elifaeus, quod per hoc poterat puer suscitari, non misisset baculum. Sic etiam beatus Ioannes fecit poni uertem suam super mortuos, & sic suscitati sunt, ut patet in eius legenda. De Euangelij autem, quare iuramus tangendo illa, & an liceat iurare super quaedam Euangelia periculosa, in quibus falsae iurans in breui moritur, declarabitur inf. 5. cap. Tangit autem hic Nicolaus in proemio differentiam legis Euangelicae ab alijs, assignans quatuor differentias. Circa hoc tamen sunt ualde multa dubia, quae praesentem prologum excederent: De illis autem determinabitur in libro nostro de quinque legibus.

Sancti prope non faciunt miracula sed Deus ad preces eorum.

Quare iuramus tangendo euang.

ALPHONSI
TOSTATI
EPISCOPI
ABYLENSIS

IN PRIMVM PROLOGVM
D. Hieronymi in Matthaum
Enarratio.

PROLOGVS PRIMVS BEATI HIERONYMI
praesbyteri in libros quatuor Euangelistarum.

MATTHAEVS, cum primo predicasset Euangelium in Iudaea, uolens transire ad gentes, primus Euangelium scripsit Hebraice, quod fratribus, a quibus ibat ad memoriam reliquit. Sicut enim necesse fuit ad confirmationem fidei Euangelium predicare, sic & contra haereticos scribere.

CIRCA istos prologos Matthaei est diuersitas in Biblijs, quia quaedam habent plures, quaedam pauciores. Nos autem exponemus hic quatuor, quia non solent plus reperiri, de quorum ordine dicitur infra, q. 1. Iste ponitur hic primus, quia ut communiter in omnibus Biblijs, in quibus habetur primus ponitur, sed in hoc non multum refert. Et diuiditur in duas partes. Quia primo agitur de necessitate scribendi Euangelium. Secundo de numero Euangelistarum, ibi. Cum autem plures. Ista in duas: quia primo ponitur quare sint quatuor Euangelistae, assignando diuersas causas, & praecipue comparando quatuor Euangelistas quatuor animalia. Secundo illa eadem ad Christum comparat, ibi: Christus uero.

nymi, & quare ponitur tot, & quis est ordo ipsorum. Ad primum dicendum, quod non ponitur communiter certus numerus prologorum, sed sunt quaedam Bibliae in quibus ponitur unus. Ille, qui habetur hic ultimus, & incipit, Matthaus ex Iudaea: alij libri habent duos. Illum, & istum primum, qui incipit, Matthaus cum primo. Aliae habent quatuor, scilicet, praedictos duos, & alium, qui incipit: Plures fuisse. Dicendum de omnibus ex his, quod sunt Beati Hieronymi. Primo quia communiter nullus prologus ponitur in Biblia nisi Beati Hieronymi, quia cum ipse transfulerit eam tam nouam quam uetus testamentum in ea forma, in qua habemus, non debuit poni aliquid alterius in ea, quia non concordaret. Prologi autem Hieronymi concordant, quia per eos ipse declarat intentionem translationis suae, ut infra dicitur. Secundo patet hoc ex stylo & genere scribendi. Quia si quis cognoscat aliquid de genere scribendi, Doctores Sacrae scripturae inter se ualde differunt: & cuiuslibet stylus apparet differens esse a reliquo. Et sic omnes istos prologos constat esse Hieronymi, cum sint eiusdem styli, & generis scribendi.

An omnes isti prologi hic positi sint Beati Hieronymi, & quare ponuntur tot, & quis est eorum ordo. *Quest. I.*

QVAERITVR circa primum, an omnes isti prologi, qui ponuntur hic, sint Beati Hieronymi. Alph. Tost. super Matt. Praefat.

scribendi usitati ab eo. Tertio patet, quia isti, plagi reperiuntur inter opera Hieron. Nam si quis legat librum epistolarum suarum, & librum de Illustribus Viris: reperiet quosdam in epistolis, & alios in alijs eius libris. Nam communiter omnes prologi Beati Hier. sunt epistolae eius, ut patet ex eis. quia dirigebantur ad personas illas, quarum precibus libros in Latinum vertebat. Et sic duo prologi istorum sunt Epistolae ipsius Hier. ad Damasum Papam. s. ille qui incipit Beatissimo Papae, & alius qui incipit Plures fuisse. Dicendum ergo, quod prologi Hier. licet cõiter sunt epistolae eius: tamen aliquando ponuntur ut argumenta ad declarandum aliquid eorum, quae in ipsis libris habentur quibus praepointur. Et cum Hier. translaturus esset libros diversos sacre scripturae, rogabatur a diversis super hoc, quibus ipse interdum scribebat: aliqui se excusabat pro difficultate, aliquando propter emulos. Quod cõiter facit in quolibet prologo: aliqui tangit aliquid eorum, quae in ipsis libris habentur. Ista epistolae non pertinebant ad sacram scripturam, quia non sunt pars eius: quia tñ Hier. eam translulerat, & ista epistolae declarabāt causam translationis, & interdum tangebant aliqua pertinentia ad intellectum ipsorum librorum, visum est Hieronymo apponere libris a se translatis quasdam istarum epistolarum in principio: ut per hoc saltem cognoscat quis librum translulerit, cum multa alia editiones solerent esse in ecclesia, quibus castis, ista, quae est Beati Hier. recepta est. Et maxime apposuit Hier. istas epistolas, quoniam faciebāt multum ad intellectum scripturae. Sicut patet de prologo Galeato, qui incipit, viginti duas literas, & praepointur libris Regū. Ille nãq; est epistola ad Paulum, & Eustochium: ut patet ex ipso cum diriguntur verba ad Paulū, & Eustochiū, ut orent pro Beato Hier. & emulos. Et istum plogum praeposuit ipse oibus libris sacre scripturae: cum ait. Hic, plogus scripturarum quasi Galeatū, principium oib; libris, quos de Hebraeo vertimus in Latinū convenire pōt. Ut scire valeamus quidquid extra hos est, inter Apocrypha esse ponendum. Isti plagi in quantum dirigunt ad certas personas dicuntur epistolae: in quantum verò praepointur libris sacrae scripturae vocantur plagi, vel proemia. Interdum autē Hier. apposuit aliquos prologos, qui non sunt epistolae, sed possunt vocari argumenta ad habendum intentionem in generali corū, quae in libro traduntur, vel saltem, ut lenius intelligant. Et isti plagi epistolares, siue argumenta, quae Hier. apposuit libris, habentur communiter in oibus Biblijs, quasi sint de essentia ipsorum librorum, cum ipse translator apposuerit: postea tñ aliqui curiosi legentes libros Hier. & repientes aliqua, siue epistolas, siue alia scripta, quae facerent generaliter ad intellectum alicuius libri: apposuerunt ea libris. Et ista est causa quare in quibusdam libris plures prologi quam in alijs habentur. Cum autē quaeritur, quare tot sunt, dicendum quod ex eo quod non habentur cõiter in omnibus libris, non videbantur esse oīno necessarii, sunt tamē viles, & colligit utilitas sic, quia hic est principium Euangelistarum generaliter, & principium Beati Matthaei specialiter, ideo potuerunt poni plagi specialiter pro Beato Matthaeo, vel generaliter pro oibus Euangelistis. Pro Beato Matthaeo solo est hic vnus plogus, qui incipit, Matthaeus ex Iudaea, in quo ponitur declaratio quorundam pertinentium ad Matthaeum solū. Et iste plogus habetur in omnibus libris. Et erat totaliter necessarius, quia nullus liber est, qui non debeat praepointur aliquis prologus, ut cognoscatur aliquid de eo in generali. Tres autē sunt quantum ad omnes Euangelistas. Et isti non erant tam necessarii: sunt tamen viles. Vnus eorum ponitur ad declarandum correctionem factam librorum noui testamenti, & translationem per Hiero. de quo est ille, qui incipit

Beatissimo Papae Damaso. Alius ponitur, qui fuerunt illi, qui post quatuor Euangelistas conati sunt scribere Euangelium, & quare non sunt recepta eorum scripta, & est ille, qui incipit. Plures fuisse. Ad tertium, cum quaeritur quis sit ordo istorum prologorum. Dicendum est, quod illi tres prologi, qui pertinent ad omnes Euangelistas praepointur, & qui pertinent ad solū Matthaeū subsequatur, & sit coniunctus Matthaeo. Istorum triū est ordo non totaliter necessarius: praepointur tñ iste, in quo demonstratur quot sunt Euangelistae, & subsequitur ille, in quo de correctione librorum agitur, scilicet, Beatissimo Papae Damaso, quia prius fuerunt libri quatuor Euangelistarum, quod corrumpentur, & corrigerentur. Postea sequitur ille, in quo agitur de Euangelis reiectis, quae scripta sunt a praesumptoribus. Et illud minus pertinet ad utilitatem, & intentionem euangeliorum, ideo subsequitur: prologus tamen ille concordat in aliquo cum isto primo. Circa litteram dicitur, *Matthaeus cum primo*. Intentio Hier. in isto plogo est solū declarare quare sunt quatuor Euangelistae, & non plures, cum multi alij euangelia scripserunt. Et dicitur. *Matthaeus cum primo* praedicaasset euangelium in Iudaea. Praedicauit Matthaeus Euangelium in Iudaea, & inter Gentiles, scilicet, in Aethiopia, prius tamen in Iudaea: ideo dicitur, cum primo praedicaasset in Iudaea. *Volens transire ad Gentes*. Gentiles uocantur Gentes respectu Iudaeorum: quia gens proprie dicitur congregationem multorum hominum. Et hoc pertinebat ad totum mundum. Iudaei autem licet essent vna gens, erant tamen parui populi, & unicus, ideo nunquam vocantur gentes, sed reliquos orbis respectu Iudaeorum, vocatur gentes. Sic dicitur Malachiae. 1. Magnum est nomen meum in gentibus ab ortu solis usque ad occasum, id est, inter omnes gentes ab ortu solis usque ad occasum. Iste Gentes, ad quas transiit Matthaeus sunt Aethiopes, qui uocantur Nubiani. *Primum euangelium scripsit*. Ante ipsam nemo scribere cogitauerat, nec de ueris Euangelistis, nec de praesumptoribus: quia praesumptores scripserunt post omnes quatuor Euangelistas ueros. Ipsi autem quatuor hoc ordine scripserunt, scilicet, 1. Mat. 2. Marcus, 3. Luc. 4. Ioannes, ut ait Hier. infra in prologo, qui incipit. Plures fuisse, & Aug. lib. 1. de cõcor. Euangelistarum. *Hebraicè*. Erat Matthaeus Iudaeus, & scribebat Iudaeis, & in terra Iudaeorum: ideo Hebraicè scripsit. Quidam tamen dicunt, quod postea ipsemet euangelium suum uerit in Graecum: Et sic manserunt duo exemplaria de manu Matthaei Hebraicum, & Graecum. Sed illud dicit Hier. in lib. de Illustribus Viris. c. de Matthaeo dubium esse, Nam ipse uidit exemplar: Matthaei siue ipsam scripturam in famosa Bibliotheca Caesariensi, quam fecit Pamphilus martyr: Graecum autem non uidit. Ideo raro Doctores tangunt, quod Matthaeus scripsit Graecè, sed omnes asserunt, quod scripsit Hebraicè. *Quod fratribus, a quibus ibat, ad memoriam reliquit*. Scilicet, euangelium suum, quod scripsit in Iudaea reliquit ibi fratribus. I. Iudaeis illis, quibus praedicauerat, qui uocantur fratres. Et hoc fuit ad memoriam, scilicet, ut non obliuiscerentur ea, quae illis praedicauerat, cum manerent in scriptis. Vel dicitur ad memoriam sui, ut recordaretur eius. Nam Matthaeus recedebat de Iudaea, in qua habebat cognatos, & amicos, quibus nunc praedicauerat, & ibat ad praedicandum gentibus, de quibus nesciebat, an reuersurus esset unquam in Iudaeam, ideo ad perpetuam memoriam sui, uoluit relinquere illis quosdam preciosum donum, per quod non obliuiscerentur eius. Et istud fuit Euangelium, quod erat satis preciosum, quia nullum ante hoc scriptum fuerat. Et erat ibi tota doctrina salutis. Sic solent amici recedentes ab inimico ad longinqua tepus tradere sibi mutuo dona memorabilia, vel qui recedunt

recedunt dona dimittunt manentibus. Vocantur fratres isti, quibus Matthaeus dimisit Euangelium dupliciter: vno modo, quia erant Hebraei, & omnes Hebraei uocantur inter se fratres Deuteronomij. 1. scilicet. Si venditus fuerit frater tuus Hebraeus, aut Hebraea. Et intelligitur de quocunque Hebraeo. Sic etiam Deuter. 23. scilicet, non fenerabis fratri tuo ad usuram, sed alieno. Et per fratrem intelliguntur omnes Iudaei, per alienos intelliguntur Gentiles. Nam Hebraei non dant sibi mutuo ad usuram: sed Christianis, & Saracenis, quos reputant alienos. Aliter uocatur fratres, & melius, quia erant Christiani, & omnes Christiani inter se debent vocari fratres, ut patet Matt. 23. scilicet. Omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite uocare uobis super terram. Et ita Apostoli loquuntur, ut patet Iaco. 2. scilicet. Si autem frater aut soror nudi sunt, id est, si aliquis Christianus, vel Christiana uestibus caret. Venit autem eis hoc nomen ex conditione uiuendi: quia in principio ecclesie primitiue omnes Christiani habebant omnia communia, & diuidebantur inter eos secundum necessitatem uariam ipsorum, & nemo dicebat quidquam esse suum. Act. 4. Et quia ista est uita fratru ex eodem patre, rectissime uocabatur Christiani fratres. Sicut enim necesse fuit ad confirmationem fidei Euangelium praedicare. Probat hic, quod necesse fuit, quod Matthaeus, vel aliquis alius scriberet Euangelium, dicens: quod sicut fuit necesse ad fundationem fidei, quod Euangelium praedicaretur per orbem: ita fuit necesse illud scribere propter hereticos, ne possent calumniari. Accipitur hic confirmatio pro fundatione, uel formatione. Nam per praedicationem fides fundatur, & formatur, id est, gignitur in hominibus, sic Apostolus dicit eis, quibus praedicat ad Gal. 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in uobis Christus, id est, formetur fides Christi in cordibus uestris. Fuit necessaria praedicatione ad formationem, uel fundationem fidei, quia fides ex auditu est ad Rom. 1. 1. & nemo credat explicitè nisi ab aliquo audierit, quia alius nesciet quid crederet. Sed in Euangelio continetur quid credendum est: ideo necesse fuit istud praedicari ad fundationem fidei, ut per totum orbem fides fundaretur, & plantaretur, sicut dixit Paulus. Ego plantavi, Apollo rigauit. i. ego plantavi fidem praedicando illam primo uobis. 1. Cor. 3. Sic et contra hereticos scribere. Propter hereticos non solū fuit necessarium praedicari Euangelium, sed et scribi, quia antequam aliquis sit haereticus est fidelis, & hoc est per auditum fidei. Postea aut uolendo aliquid malè inelligere, & praue intellegere, sta pertinaciter defendere, efficitur hereticus. Et contra istos est necessarium scriptum fuisse Euangelium: quia alius ad defensionem errorum suorum diceret, quod non sic Christus praedicauerat, sicut ecclesia tenet. Cum autem Euangelium maneret scriptum, non poterant negare, & sic non calumniarentur.

Quare Matthaeus scripsit Euangelium. Quest. 11.

QVAERITVR quare Matthaeus scripsit Euangelium, & an esset necessarium. Aliqui dicunt, quod non, quia aliquod tempus fuit, in quo nullus erat Euangelium scriptum, & tñ erat fides plena, tpe Christi. Item post Christi mortem mansit ecclesia sine aliquo Euangelio scripto usque ad tempus, quo recederunt Apostoli de Iudaea. Et maxime inter Graecos, & Latinos fuit ecclesia maiori tpe sine Euangelio quousque Mar. & Luc. ibi scripserunt, vel quousque Euangelium scriptum a Matt. in Iudaea extenderetur ad eos, & tñ erat tunc fides perfecta, & non uidebatur necessarium Euangelium scribi: quia alius Christus uiuens prouidisset de hoc, vel Apostoli immediate post mortem eius, quod non factum est, ergo non erat necessarium, Alph. Tost. super Matt. Praefat.

Dicendum, quod necessarium fuit scribi Euangelium, ut sciremus quod credendum esset, & non elaberentur de memoria nostra ea, quae praedicata fuerant, & ut haeretici non haberent locum calumniandi nos, de quo magis, inf. diceb. Id cum nemo adhuc scripsisset. Matthaeus ante oēs scripsit. Et forte non in cito regionibus nesciebat, an aliquando rediturus esset. Ideo antequam recederet, uoluit Euangelium, quod praedicauerat, relinquere scriptum in Iudaea. Ad primum cum dicitur tpe Christi, dicendum quod tunc non erat scriptum Euangelium, primum quia nondum erat tempus. Nam ea quae Christus faciebat, & dicebat scribenda erant in Euangelio, & quia nondum Christus compleuerat actiones suas, nec apparebat ad huc, ad quem finem res suae perueniret essent, non erat necesse adhuc scribi. Secundo quia Euangelium principaliter scriptum est ad tollendum dubium de eis, quae credenda sunt, & facienda, ne haeretici contraria assererent: tpe tñ Christi, non habebat locum hoc, quia ipse, qui introducebat legem, poterat certificare de omnibus, nullo scripto existente. Tertio quia Euangelium debuit scribi ad memoriam eorum, quae crederentur: ideo uidebatur prius debere fidem introduci, quam scriberetur liber, per quem haberetur memoria de credendis: ideo uiuente Christo non scriptum est quicquam. Quarto quia Christus noluit sibi assumere aliquem honorem ante mortem: nisi eum, qui necessarius erat ad introducendum legem, & ad salutem nostram. Quia aliqui faciebant miracula, in quibus valde honorabant eum turbae, & tñ illa non erant, ut aliquem honorem inde Christus consequeretur, sed ut crederetur dictis suis. Sic enim dixit Io. 5. Opera, quae ego facio testimonium perhibent de me. Rõ est, quia Deus uoluit, quod totum honorem, qui exhiberetur Christo hominibus, ipse mereretur per actus suos. Et licet Christus in quantum erat Deus per quemlibet actum posset mereri in infinitum: tñ meritum suum proprie sibi diuinam ordinationem fuit per mortem, & tunc meruit omnem honorem humanitatis suae. s. quod esset sibi quod erat homo dominus omnium hominum. Nam solū post resurrectionem dixit, Data est michi potestas in caelo, & in terra. Matt. 28. Quod nunc dixerat ante mortem. Scriptum tñ esse librum nomine Christi, in quo ipse ostenderetur legislator, & teneretur lex sua in ueneratione, erat magnus honor eius, & sibi humanitatem, in qua apparuerat legislator. Ideo non deiecit scribi librum Euangelium Christo uiuente. Quinto quia, Christus quoniam uixit, seruauit ad uincem legem Moysaycam. Non uidebatur autem, quod eo uiuente esset scripturus librum legis suae, cum ipse obseruaret aliam, quae in multis repugnabat legi suae, quia per hoc uideretur aequaliter diminui auctoritas eius, Sexto quia tunc fuit conueniens scribi librum legis, quoniam lex confirmata erat, & obligabat, Lex tñ Christi non cepit obligare eo uiuente, sed post mortem suam: ideo conuenientius fuit scribi librum legis. s. Euangelium post mortem eius. Septimo quia nullus Euangelistarum Christo uiuente auderet scribere quicquam nisi ex mandato Christi: ipse tñ nihil scribi mandabat, ideo nihil scriptum est. Octauo quia et si relinqueretur cuiilibet de Apostolis, uel discipulis Christi facultas scribendi Euangelium: non auderet, nec talia scripta nobis profecissent: quia ante mortem Christi Apostoli fuerunt uiri imperfecti, & simplices: non intelligentes ea, quae Christus eis dicebat, sicut quando dixit illis de fermento Phariseorum, putauerunt quod loqueretur de panibus. Mat. 16. Et quando Christus proponebat populo aliquas parabolas, ipsi non intelligebant: sed petebat postea à Christo, quod eis declararet. Matt. 13. aliqua etiam ante passionem Christi, scilicet, ipsa nocte passionis dixit eis Christus, quia non intelligebant, sicut quando dixit eis Christus: Modicum uidebitis me, & iterum modicum, & non uidebitis me: D 3 nescie-

Respon- sio auctoris ad quaestiones.

nesciebant quid esset illud modicum quousque Christus declarauit. Ioan. 16. Multa etiam Christus dixit discipulis, quae nunquam eo uiuente intellexerunt; sed post resurrectionem suam. Sic cum dixit: Soluite templum hoc, & in triduo reaedificabo illud. Et dicitur, quod discipuli post resurrectionem intellexerunt, quod dixisset istud de templo corporis sui. Io. 2. quasi dicat ante resurrectionem nunquam intellexerunt de quo locutus fuisset. Cum ergo Apostoli tunc non intelligerent uerba Christi, a fortiori nec possent conuenienter illa scribere, & per seipso facta, & dista illius ordinare, quia hoc pertinet ad eum, qui plene intelligit ea, de quibus scribit. Ideo non debuit Euangelium scribi ante Christi mortem. Et ista est causa multum efficax. Nam Christus de se nihil scripturus erat, ut declaratum est praecedenti prologo in q. 26. Quod autem Apostoli essent tam simplices tempore toto, quo fuerunt cum Christo: causa fuit, quia perfectio eorum non fuit per uerba, quae Christus eis dicebat, quia illa erant sicut uerba uisus praedicatoris, sed per Spiritum Sanctum operantem in corde, qui subito hominem perficit. Et hoc nunquam habuerunt Apostoli usque post Christi ascensionem in die Pentecostes cum Spiritus Sanctus uenit super eos. Act. 1. ille enim abstulit omnem imperfectionem. Quae autem fuerint imperfectiones Apostolorum ante Pentecosten, & quomodo ablatae sint, declaratum est Numeri. 28. ubi agitur de Pentecoste Iudeorum: non ergo debuit aliquis Apostolorum, vel aliorum scribere Euangelium usque post Pentecosten, ut sciret quid scriberet, & non posset errare dirigente Spiritu Sancto. Ad secundum cum dicitur, quod ecclesia post Christi mortem mansit aliquanto tempore sine Euangelio, dicendum, quod tunc non erat necessarium, & tamen eo tempore, quo cepit esse necessarium, coeperunt illud scribere Euangelista. Ratio autem quare non esset immediate necessarium post Christi mortem, fuit triplex. Prima quia omnes Apostoli erant tunc in Iudaea, & ibi solum erant Christiani. Vnde si aliquid dubium super fide nasceretur, per Apostolos poterat satisfieri nullo existente libro. Cum autem Apostoli debuissent discedere per totum orbem relicta Iudaea, poterant oriri dubia super fide, & non poterat tunc recurri ad eos, ideo antequam ipsi recederent conueniens fuit scribi Euangelium. Et istam causam tangit hic Hieron. dicens, quod cum Matthaeus transiret de Iudaea ad Gentes, scripsit Euangelium, & reliquit illud in Iudaea. Secunda causa fuit, quia Euangelium principaliter scribitur ad memoriam, ut non obliuiscantur ea, quae Christus praedicauit. Sic dixit hic Hiero. quod Matthaeus Euangelium ad memoriam fratribus reliquit. Tempore tamen quo Apostoli erant in Iudaea, omnes Christiani erant de Iudaeis, & illi uiderant Christum, & audierant eum praedicantem, vel saltem plurimi eorum: unde non poterant obliuisci gesta, & dicta tam famosa, quae ipsi Christum facientem, & dicentem uiderant. Ideo non erat tunc necesse scribi Euangelium. Cum autem fides per alias orbis partes diuulganda fuit in illis gentibus, quae Christum non uiderant nec audierant, conueniens fuit quod scriberetur Euangelium, ut maneret gentibus ad cognitionem fidei, & ad memoriam eorum, quae praedicabantur. Tertia causa fuit, quia Euangelium licet sit omnibus necessarium, maxime tamen erat necessarium eis, qui praedicaturi erant illud. Et tamen tempore, quo erant Apostoli Hierosolymis, erant ipsi Apostoli praedicatores, & non indigebant Euangelio scripto ad hoc, ut praedicarent. Nam ipsi omnia mente sciebant, tum quia uiderant illa Christum dicentem, & facientem, tum quia per Spiritum Sanctum fuerant docti de omnibus, quae necessaria erant ad fidei foundationem, ita ut nullo libro opus esset illis.

Non fuit necessarium scribi euangelium immediate post Christi mortem.

F Quare beatus Matthaeus transiit ad gentes, & quae sint illae gentes ad quas transiit. *Quaest. 111.*

QVAERITVR, quare beatus Matthaeus transiit ad gentes, & quae sint illae gentes, ad quas transiit. Ad primum dicendum, quod Matthaeus praedicauit Euangelium in Iudaea cum ceteris Apostolis. Et cum esset diuulganda fides per totum orbem mandato Christi, Apostoli diuiserunt inter se prouincias, & euenit una prouincia beato Mattheo: ideo debuit ire ad praedicandum in illam. Ad secundum dicendum, quod gentes istae fuerunt Aethiopes, inter quos praedicauit Matthaeus, ut Hiero. ait in libro Illustrium uirorum. c. Matth. & patet in legenda eius, quam tenet ecclesia. Sunt autem isti Aethiopes australes ultra Aegyptum versus Meridiem. Nam cum quis procedendo de terra Iudaeae in Aegyptum, scilicet, ex parte Aquilonis in Austrum, transibit totam Aegyptum secundum latitudinem procedit ultra versus Meridiem per quaedam deserta arenosa nullius habitationis, in quibus est uia uiginti dierum, & tunc peruenitur ad Aethiopia. Et uocatur illa pars Aethiopiae Nubia. Nam Aethiopia est nomen multarum gentium, quarum quaedam sunt in Nubia, quaedam in Africa. Isti Nubiani ceperunt fidem a beato Mattheo, in qua manent usque hodie: licet parua communicatio sit eis cum ecclesia Romana, ideo in caeremonijs multum differunt ab ecclesia Latina. Pertinet quondam illa regio ad Patriarchatum Alexandrinum. Sed cum Alexandria cepit esse Sacrorum, & terra Palaestinae, & Antiochie, cessauerunt illi tres Patriarchatus saltem quantum ad rem, licet manent nomina, scilicet, Alexandrinus, Hierosolymitanus, & Antiochenus. Manent ergo nunc per se Nubiani cum praesertim suis, & in caeremonijs illis, quas ab antiquo habuerunt cum adhuc maneret Patriarchatus Alexandrinus, & floreret ecclesia in Aegypto. De ista Aethiopia Nubianorum fuit ille Eunuchus Candacis Reginae Aethiopiae, qui uenit in Ierusalem adorare in templum Salomonis. Et cum reuerteretur in curru suo, Philippus praedicauit ei, & baptizauit ipsum, Actuum. 8. Et hoc constat dictis, quia ille, ut reuerteretur in terram suam reuerteretur per uiam Azoti, & Gaza, & c. & illa est uia usque hodie ad Iudaeam in Aegyptum, & inde uersus terram Nubianorum. Hoc idem testati sunt ipsi Nubiani in quadam epistola, quam sedes Apostolice direxerunt temporibus nostris: dicentes de terra illa fuisse Eunuchum Reginae Candacis.

Quare Apostoli recesserunt ad Iudaea. Quaest. 1111.

QVAERITVR, uterius occasione huius, quare alij Apostoli recesserunt de Iudaea. Dicendum quod post mortem Christi Apostoli manserunt magno tempore in Iudaea, & sic opus erat. Primo ecclesia debebat principaliter fundari ibi, ubi Christus passus fuerat, & praedicauerat, ut uideretur ecclesia super ipsum fundata, & ab operibus, & uerbis eius sumpta esse initium. Secundo quia facilis erat ibi fundari ecclesia, quia alibi, eo quod iam Iudaei uiderant omnia gesta Christi, & facile erat fides in eis formari: sicut factum est. Quod non esset ita facile in alijs gentibus, quae Christi non uiderant aliquid dicentem, aut facientem, quod oportebat ibi noua poni fundamenta. Tercio quia Christus principaliter uenerat per Iudaeos cum ex ipso natus fuisset, & consequenter per alias gentes. Nam ipse dixit: Non sum missus nisi ad oues, quae perierunt domus Israel. Matt. 15. i. principaliter per Israelitas. Ideo iustum erat, ut primo praedicaretur eis, ut fundaretur ecclesia in ipsis, & inde deriuaretur salus ad totum orbem, quia sic Christus dixerat. f. Salus ex Iudaeis est. Io. 4. Quarto quia Christus

Christus post ascensionem suam ita instituerat. s. ut Apostoli primo praedicarent in Iudaea, & in Samaria, & deinde de toto orbe. Actuum. 1. f. Eritis mihi testes in Ierusalem, & Iudaea, & Samaria, & usque ad extremam terram. Ita fecerunt Apostoli: nam prius praedicauerunt in Ierusalem. Et praedicabant omnes Apostoli, ut patet Actuum. 6. quando constituerunt Diaconos ad ministrum mensarum. Et dixit Petrus nomine omnium Apostolorum: Non est aequum nos, scilicet, Apostolos relinquere uerbum Dei, & ministrare mensis: ideo sequitur, quod praeposuerunt illi officio septem Diaconos, & ipsi scilicet, Apostoli insisterent uerbo praedicationis. Hoc durauit aliquanto tempore quousque congregata est magna multitudo Christianorum in Ierusalem, & manebant in oratione: & insisterent praedicationi, & habebant omnia communia. Actuum. 2. & 4. Postea inceperunt Apostoli mittere aliquos de discipulis, qui praedicarent per totam Iudaeam, & conuertebantur multi ad Christum. Post hoc miserunt alios in uitas Samaritanorum, & conuersi sunt plurimi de Samaritanis. Et interim manebant omnes Apostoli in Ierusalem tanquam in capite, & fundamento ecclesiae, & soli discipuli de mandato eorum ibant per Iudaeam, & Samariam, ut patet Actuum. 8. scilicet. Cum audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepit Samaria uerbum Dei: miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, ut imponeret eis manus, & acciperet Spiritum Sanctum. Ex quo apparet, quod Apostoli non diuiserunt in Samariam, & ob hoc licet baptizati essent Samaritani, non acceperunt Spiritum Sanctum in aliquo signo uisibili, qui dabatur per impositionem manuum Apostolorum, & non aliorum saltem a principio. Et hoc dicitur in eodem. c. f. nondum in quemquam eorum uenerat Spiritus Sanctus, sed baptizati tantum erant in nomine Iesu, & ob hoc omnes Apostoli miserunt Petrum & Ioannem, qui erant Apostoli. Et tunc dicitur, quod per impositionem manuum ipsorum uenit Spiritus Sanctus super Samaritanos. Quinto quia in principio ecclesiae oportebat nasci aliqua dubia, quae non poterant diffiniri nisi per Generale Concilium, conuenientibus Apostolis in unum, oportuit manere simul eos aliquanto tempore. Patet hoc de dubio illo famosissimo, scilicet, an obseruanda essent legalia cum euangelio, quod per omnes Apostolos in Concilio Generali diffinitum est, Actuum. 15. Alias similes dubitationes diffinirent, quae non consequenter tollerentur, nisi per omnes simul: ut magis ipsi ecclesiae satisfactum esset, & ut non essent schismata, scilicet, si quaedam ecclesia particularis obseruaret unum & alia alia. Et ob hoc diffinito per Concilium super legalibus, placuit Apostolis, & toti ecclesiae mittere diffinitionem illam Christianis, qui manebant Antiochia. Actuum. 15. Nam illa erat terra, quae pro tunc longius stabat a Ierusalem de omnibus illis, qui fidem susceperant, cum nondum fidem suscepisset nisi Iudaea, & Samaria. Consumatis his decuit, immo necesse fuit Apostolos dispergi per totum orbem. Primo quia Christus eis mandauerat, quod essent testes eius usque ad ultimum terrae. Actuum primo, & Marci. 16. dicitur. Ite per uniuersum orbem, & praedicate Euangelium omni creaturae, id est, omnibus hominibus. Et ut conuenientius fieret, diuiserunt inter se totum orbem per duodecim partes, siue prouincias, iuxta numerum ipsorum Apostolorum, & illas prouincias inter se sorte diuiserunt. Prouenit autem tunc beato Mattheo Aethiopia quantum ad partem Nubianorum, & Beato Iacobo Hispania, & Beato Thomae terra Iudaeorum, & Beato Simoni terra Aegypti, & Beato Andreae terra Graecorum cum quibusdam adiacentibus: nam in Achaia praedicauit. Et

Necesse fuit Apostolos per mandata dispergi.

sic de omnibus alijs Apostolis. Nam uenerunt illis in sortem prouinciae illae, in quibus praedicauerunt, de quibus patet ex historijs singulorum. Beato Paulo non fuit assignata tunc aliqua prouincia: aliqui uolunt quod hoc fuerit, quia quando Paulus conuersus est ad Christum fuerat iam facta diuisio prouinciarum per sortes, & Apostoli singuli iauerunt in sortes suas. Sed falsum est, quia quando Paulus conuersus est, & factus est Apostolus, adhuc manebant Apostoli in Ierusalem, & manserunt postea multo tempore, ut colligitur ex Actibus Apostolorum: licet contra hoc uideatur esse, quod habetur ad Gala. primo, scilicet. Alium autem Apostolorum uidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini. De quo quomodo possit stare declarabitur eodem. c. Causa autem, quare Paulus non habuit aliquam determinatam prouinciam fuit, quia Spiritus Sanctus prohibuit, dicens: quod deberet Paulus segregari a ceteris: ut patet Actuum. 13. scilicet. Dixit Spiritus Sanctus: Separate mihi Barnabam, & Paulum in opus, ad quod assumpsi eos. Ideo cum Paulus non acceperit aliquam prouinciam specialiter, accepit totum mundum ad praedicandum: ideo uocatur ipse, Doctor Gentium, infra ad Tim. 2. scilicet. Ego positus sum Praedicator, & Apostolus, ueritate dico in Christo & non mentior, Doctor Gentium in fide & ueritate. Et aliquando uocatur, Magister Gentium, infra ad Tim. 1. scilicet. Per Euangelium, in quo positus sum ego Praedicator, & Apostolus, & Magister Gentium, Et ob hoc Paulus praedicauit in sortibus aliorum Apostolorum. Nam Iacobo maiori data est Hispania, Paulus tamen dixit se illuc iturum ad praedicandum, ad Rom. 15. scilicet. Cum in Hispaniam proficisci cepero, spero quod preteriens uideam uos. Et sic saltem proposuit illuc ire. An uero illuc ierit, uel impeditus fuerit. eo. c. dicitur. Constat tamen ad propositum nostrum, quod non putabat sibi illicitum esse praedicare in sortibus aliorum Apostolorum. Sic etiam terra Iudaeae prouenerat forte Iacobo Minori, qui frater Domini uocatur. ad Gala. 1. & illum statuerunt Apostoli Episcopum Ierusalem: praedicauit tamen Paulus in tota Iudaea. Sic dicitur ad Rom. 15. Ita ut a Ierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleuerim euangelium Christi. Etiam Andreae Achaia, in qua praedicauit, & mortuus est: & tamen ibi praedicauit Paulus. Patet ad Ro. 15. Probauerunt enim Macedonia, & Achaia collationem facere in pauperes sanctorum. Sic etiam Corinthij in Achaia erant, ut ait Hieronymus in argumento super Epistolam primam ad Corinthios. & tamen Paulus praedicauit longo tempore Corinthi, & scripsit eis duas epistolas. Italia quoque pertinebat ad Petrum cum transfulerit sedem suam in urbem Romae: & tamen ibi praedicauit Paulus, & erant ambo simul tpe Neronis. Et sic Paulus laborauit plus quam alij Apostoli, quia in pluribus prouincijs praedicauit, & plures ad Christum conuertit, sicut ipse dixit. Plus ego omnibus laboraui non ego, sed gratia Dei mecum. prima Cor. 15. Secunda causa recedendi de Iudaea fuit incredulitas Iudeorum. Nam postquam conuersi fuerunt multi de Iudaeis, ceteri obstinati sunt effecti, Et licet praedicaretur eis, uolebant eredere, sed postea persequebantur praedicantes. Et tunc Deus reuelauit Apostolis, quod recederent de Iudaea. Sic enim dicitur Actuum. 13. quod dixit Paulus Iudaeis, Vobis oportebat primum loqui uerbum Dei: Sed quoniam reppulistis illud, & indignos uos iudicatis aeterna uita, ecce conuertimur ad Gentes. Sic enim praecipit nobis Deus. Et tunc postea fuerunt sortes, ut supra dictum est: nec mansit aliquis Apostolus in Iudaea, nisi Iacobus Minor, qui longe ante hoc fuerat constitutus episcopus Ierolymitanus.

Segregata mihi Sauli & Bar.

Alph. Toft. super Matth. Praef.

An necessarium fuerit, quod Euangelium scriberetur propter hereticos, Quæst. V.

QV A E R I T V R vterius, an euangelium fuerit necessarium, quod scriberetur propter hereticos, ut hic dicitur. Ad intelligentiam huius considerandum, quod hæresis circa fidem est duplex. Quædam vocatur infidelitas, quædam hæresis. Infidelitas est in eis, qui fidem non recipiunt: sed negant esse verum id, quod in libris sacris asseritur. Et hoc accidit dupliciter. Vno modo in illis, qui extra fidem nati sunt: vt Iudæi: Saraceni: Pagani. Alio modo quantum ad eos, qui aliquando crediderunt, sed postea à fide recedunt per Apostasiam: sumendo ritum Iudaicum, vel Mahometanum; vel si nullum eorum accipiendi velint negare aliquid eorum; quæ in sacris libris traduntur, dicentes scriptorem mentitum, vel potuisse mentiri. Et ista Apostasia est grauissimum peccatorum. Hæretici sunt qui nihil negant de libris Sacrae scripturae, sed ipsos libros peruersè intelligendo causant conclusiones erroneas contra doctrinam vniuersalis ecclesiae, & dicunt illas conuenire magis sacrae scripturae, & veritati quam id quod tenet Ecclesia. Et sic est in eis error, quia malè intelligunt. Et est pertinacia, quia prauè intellecta obstinate contra totam ecclesiam defendunt. Et istud secundum est propriè de ratione hæretici. Nam si quis erret etiam in multis, dum tamen non pertinaciter defendat, hæreticus non est. Hic autem cum dicitur, quod Euangelium fuit necessarium propter hereticos, potest largè accipi hæresis tam pro infidelitate, & Apostasia, quam pro hæresi strictè sumpta. Nam contra omnes istos fuit necessarium scribi euangelium. De infidelibus patet, quia illi videntes fidem Christi valde crescere, & templa sua destrui, calumniabantur multa contra fidem. Pro quibus fuit necessarium euangelium. Sicut patet de Porphyrio, & alijs, qui dicebant quod Christus non erat Deus, nec volebat prædicare se esse Deum: Discipuli tamen eius, vt eum honorarent, dixerunt hoc. Et dixerunt, quod Christus non iusserat Idola destrui, & vnicum Deum coli. Quia cum esset vir sapiens, nullum Deorum coli veraret, sed quod finxerunt hoc Discipuli sui, & maxime Petrus. Etiam dixerunt quod Christus scripsit quendam librum Petro, & Paulo Discipulis suis, in quo continebantur artes ille, per quas ipse fecerat miracula. De his August. lib. 1. de concor. Euangelistarum. Ista nos nesciremus repellere, nisi constaret nobis de gestis Christi per euangelium. Primum patet esse falsum, quia Christus dixit se esse filium Dei, & voluit ostendere ex operibus, quod erat Deus Io. 5. & voluit quod prædicaretur esse Deum, cum dixit, quod baptizarentur omnes homines in n. p. & f. & l. Mat. 28. Secundum patet esse falsum, quia Christus vetuit coli Idola & omne aliud præter Deum vnicum, Matth. 4. Quando dixit ei Diabolus, quod adoraret eum, id est, ille ait. Scriptum est Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruius. Tertium patet esse falsum: nam Paulus nunquam fuit discipulus Christi viuens, quia post mortem Christi Paulus conuersus est. Actum. 9. Propter istas, & similes calumnias infidelium necesse fuit scriptum esse euangelii. Quarto propter calumniam quam faciebant de moribus Christianorum dicentes eos pessimos viros, & inhumana flagitia committere comedendo homines. Ad hoc sicut calumniati sunt infideles contra Christianos apud Lugdunum in Francia, & occisi sunt multi de Christianis, vt patet lib. 5. Ecclesiasticae historiae. Et ob hoc dicebant legem Christianorum esse immundam, & pessimam, & non esse tolerandam in orbe. Ista calumnias sæpe

Hæreticus quis sit.

Faciebant infideles contra Christianos, vt innuit Beatus Petrus infra. Petr. scilicet. Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, vt in eo, quod detrahit de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum, & infra. Pet. 3. Cum modestia, & timore conscientiam habentes bonam, vt in eo, quod detrahit de vobis, confundantur, qui calumniatur vestram bonam in Christo conuersationem. Vt ergo non habere locum ista calumnia, oportebat ostendi legem Christianorum esse mundam, rationabilem, & honestissimam, & hoc non poterat fieri nisi per Euangelium in quo est lex nostra. Tertio fuit necessarium propter infideles, vt conuerterentur ad Christum. Quod fieri non poterat nisi prædicando eis facta Christi, scilicet, quid credendum esset, & quare credendum esset, scilicet, quia Christus, qui illa dixit erat Deus, & hoc probabatur ex operibus eius. Ista autem omnia sunt in euangelio, ideo oportebat illud haberi propter infideles. Quarto conueniebat hoc propter apostatas à fide: nam per euangelium apparet, quæ est fides illa, à qua recesserunt. Si autem non esset euangelium, dicerent Christianos tenere errorem in fide, & iniquitatem in moribus, & ob hoc recessisse à ritu eorum. Et cum Christiani dicerent illud esse falsum, calumniarentur Apostata, & non apparet an iuste deseruissent cultum. Nunc autem cum euangelio sit credendum, & quid agendum sit Christiano constabitur, & de apostata quid est, quod reliquerit. Quinto erat necessarium propter hereticos propriè sumptos, quia illi conantur omni tempore contra Catholicam ecclesiam, & si euangelium non esset scriptum ad defensionem errorum suorum, dicerent Christum aliter prædicasse quam ecclesia nunc teneret. Cum verò euangelium nunc scriptum est, non est locus calumnie: cum constet illud euangelium mansisse à principio ecclesiae, & illud prædicasse Apostolos, & tota ecclesiam suscepisse. Quod autem calumniarentur hoc heretici, si non esset euangelium scriptum, patet: quia alias maiores calumnias faciunt. Nam ad defensionem errorum suorum etiam aliqua falsa euangelia nomine Apostolorum scriperunt, in quibus errores suos inseruerunt, vt tangit Hiero. infra in prologo, qui incipit. Plures fuisse, & fuit necessitas propter duo. Primum ad conuincendos hereticos falsa tenere ex ipso textu euangelij. Secundò ad defendendum fidem catholicam, quando uellent illam impugnare asserendo dogma sua vera esse, & nos falsa sentire.

An non existentibus hereticis fuit necessarium Euangelium propter credentes, Quæst. VI.

QV A E R I T V R vterius, an non existentibus hereticis fuit necessarium euangelium propter credentes. Dicendum quod sic: primo propter memoriam, quia per longa tempora, quibus durabit ecclesia, si non fuisset euangelium scriptum obliuioni traditum esset. Sic dixit hic Hier. quod Matth. Euangelium fratribus ad memoriam reliquit. Secundò ad deuotionem nostram mouendam. Nam si nos nesciremus facta Christi, dato quod crederem in eum, non toto affectu incitaremur; sicut nunc, cum gesta eius legimus, quæ magnifica sunt. Tertio propter doctrinam morum, quia Christus non solum ostendit nobis quid credendum esset, sed etiam quid agendum. Et ista in euangelio traduntur. Quarto propter tollenda dubia, quia etiam inter credentes dubia multa oriri possunt tam de fide quam de operationibus, nisi esset euangelium, in quo certificamur de his, quæ sunt maxime necessaria.

Cum

Cum autem plures Euangelium scriperint, quatuor tantum habent auctoritatis testimonium: quia per quatuor mundi partes fidem nunciant Trinitatis, & sunt quasi quatuor Rotæ in quadriga Domini, quæ vehit eum per prædicationem Euangelij, & genus humanum quadriuisa morte peremptum eorum erat prædicatione viuificandum: unde & aliorum Euangelia deciderunt, nec recepta sunt: quia volebant præfinitum numerum cassari propter virtutem sacramenti.

Cum autem plures. Hic ponitur secundum, id est, de numero Euangeliorum, quare sint quatuor, & non plures, & dicitur. Cum autem plures Euangelium scriperint. Scilicet: Multi præter istos quatuor. Nam fuit vnus Euangelium quod vocabatur Aegyptiorum, & alia facta ab hereticis sub nominibus Apostolorum, scilicet, Matthiae, Thomæ, & Bartholomæi, & singulorum aliorum, & Euangelium Basilidis, & Appelles, & Esi-chij, & Luciani, & aliorum plurimum, vt ait Hieron. infra in prologo, qui incipit. Plures fuisse. Quatuor tantum auctoritatis habent testimonium. Id est, licet multi scriperint Euangelia, non datur omnibus auctoritas, sed solis quatuor, scilicet, quatuor tantum habet testimonium auctoritatis, id est, ecclesia de solis quatuor testificatur, quod habeant auctoritatem ad hoc, quod eis creditur. Vel quatuor habet auctoritatis testimonium, id est, habent auctoritatem testificandi de omnibus, Et vtrumque est verum. Quia per quatuor mundi partes, Hic ponuntur causæ, quare solum recipiuntur quatuor, & sunt quatuor causæ. Prima est, quia Euangelij prædicandum erat per quatuor partes mundi, ideo quatuor Euangelia esse deberent. Non est tamen intelligendum, quod pro qualibet parte mundi esset vnus Euangelium, quia omnia quatuor Euangelia recipiuntur in quacunque parte mundi, vbi ecclesia est. Secunda ratio figurabilis. Ex quadam similitudine sunt istæ partes, oriens, occidens, septentrio, & meridies, quæ sunt quatuor puncta celi opposita. Fidem nunquam trinitatis. Non solum annunciat in Euangelis fides Trinitatis, sed etiam fides omnium articulorum pertinentium ad humanitatem Christi, & omnia, quæ in ipsis Euangelis habentur per totum orbem nunciatur. Sed Hieron. dixit hoc alludens dicto Mar. 16. & Matth. 28. ubi fit mentio de Euangelio diuulgando per orbem, ponitur immediate articulus de Trinitate personarum, cum dicitur, ite in vniuersum mundum, & prædicate Euangelij omni creaturæ. & Matthæus magis addidit dicens: euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Et sunt quasi quatuor Rotæ in quadriga Domini. Ista est secunda causa figurabilis, vt intelligamus Christum per prædicationem portari per totum orbem in vna quadriga quatuor Rotarum. Et sunt istæ quatuor Rotæ quatuor Euangelistæ, quia per prædicationem quatuor Euangeliorum Christus per totum orbem vehitur ad hoc, quod secundum fidem ab omnibus gentibus suscipiatur, & omnes, qui credere incipiunt in cordibus suis. Et dicitur in eis tunc formari sicut fetus formatur in utero, iuxta illud: Filioli mei, quos ego iterum parturio, donec formetur in uobis Christus, id est, formetur fides eius in cordibus uestris. Et uocatur ista quadriga Domini, quia Dominum portat per orbem. Et ea quadriga intelligunt quidam, quod habetur Abach. 3. Scilicet: Qui ascendes super equos

A tuos, & quadriga tuæ saluatio, id est, salus est in quadriga tua, quia non potest aliquis saluari sine fide quatuor Euangeliorum, quæ uocantur hic quadriga. Sed iste sensus est mysticus, quia secundum literam intelligitur de ueris quadrigis, ut ibi dicitur. Quæ uehit eum per prædicationem Euangelij. Id est, ista quadriga uehit Christum per omnia loca, in quibus prædicatur Euangelium, quia in tantum Christus cognoscitur, in quantum Euangelium enunciat. Et genus humanum perierat. Quadriplici morte, ideo erat per quatuor Euangelia viuificandum. Quadriplici morte peremptum, Id est, quatuor generibus mortis. Quæ autem sint istæ dicitur, infra in quadam quæstione. Eorum erat prædicatione viuificandum. Quia genus humanum, quod prius erat mortuum, nunc suscepto Euangelio uiuit liberatum ab isto quadriplici genere mortis. Quomodo hoc fit, dicitur infra in quadam quæstione. Unde & aliorum Euangelia deciderunt. Id est, propter istas causas dictas Euangelia omnium aliorum, quæ fuerunt scripta post ista quatuor deciderunt, scilicet, ab auctoritate, & honore, qui nullus eis exhibetur, immo anathematizata sunt, & omnia hæc ecclesia abijcit, vt patet in Decretis. I. 5. cap. Sancta Romana. Nec recepta sunt. Id est, non sunt recepta ab ecclesia, ad hoc, quod ponentur in canone librorum noui testamenti, sicut ponuntur ista quatuor. Nec vlla eis adhibetur fides, licet essent in eis multa uera. Quia nolent præfinitum numerum cassari. Id est, quia nolent ecclesia destrui istum numerum quaternarium præfinitum: quod fieret si plura Euangelia reciperentur. Propter virtutem sacramenti. Id est, propter virtutem significationis, scilicet, quia quaternarius signabat quatuor partes mundi, & quatuor Rotas quadrigæ, & quatuor genera mortis secundum applicationes positas in litera. Si autem essent quinque, vel sex, aut plura Euangelia, non conueniret illi numero ad significandum ea quæ significata sunt per quaternarium. Dicitur sacramentum sacra rei signum. Et quia per quaternarium significabatur quadriga Domini, & alia res sanctæ, ista significatio numeri uocatur sacramentum.

An isti, qui scriperunt Euangelia post quatuor Euangelistas peccauerunt scribendo, Quæst. VII.

QV A E R I T V R circa prædicta, an isti, qui scriperunt Euangelia post quatuor Euangelistas peccauerunt scribendo. Aliquis dicit, quod non, sed quod potius mererentur, quia Eccle. 24. dicitur: Sapientes, qui elucidant me, vitam æternam habebunt, & intelligitur de elucidatione sacrae scripturae. Multitudo tamen librorum facit ad magis intelligendum scripturam, cum quilibet addat super alios, ergo scribere multa Euangelia uile erat. Secundò, quia sicut ait Salomon: Multitudo sapientium sanitas est orbis terræ, sed qui libros scribit, potissimè in sacra scriptura addit sapientiam, ergo salus est vniuersi. Dicendum, quod isti peccabant grauiter scribendo Euangelia, licet non omnes æqualiter, quia non eadem intentione, nec obseruabant eadem: omnes tamen peccabant. Primò, quia multi eorum apponebant falsa in Euangelis. Secundò, quia conabantur usurpare sibi auctoritatem, assumpto falso nomine. Nam ex nominibus singulorum Apostolorum Euangelia scriperunt. Tertio, quia faciebant hoc intentione fallendi ecclesiam, scilicet, ut putaret ecclesia uera esse Euangelia, & susciperet illa, & sic cogere tur suscipere errores hereticorum. Ista autem est pessima deceptio, quando quis alium sub specie religionis fallit, quia simulata sanctitas duplex est iniquitas, vt ait Hierony. Quarto, quia dabant occasionem faciendi schis.

schismata, & procreandi hæreses in ecclesia, ut ait Hieron. infra in prologo, qui incipit: Plures fuisse, scilicet, & persecuerantia usque ad presens tempus monimenta declarant, quæ diversis auctoribus ædita diversarum hæresium fuere principia. Quinto, quia isti ausi sunt addere aliquid in sacra scriptura. Nam apposuerunt plerique eorum in Euangelis suis multa, quæ non habebantur in quatuor Euangelistis. Et iste est grauius error, quia soli Spiritui sancto licet aliquid addere in libris sacris, cum eo dicente omnes illi scripti sint secundum Pet. 1. Et ob hoc Deus valde vetuit apponi quiddam in libris sacris, vel minus ex eis. Deuter. 4. Scilicet: Non addetis ad verbum, quod ego vobis loquor, nec auferetis ex eo. Et ponit Deus multas maledictiones super addentes aliquid, aut detrahentes sacra scriptura, Apocalypsis 22. Scilicet: Cõtestor ego omni audienti verba libri Prophetiæ huius, si quis apposuerit ad hoc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto: & si diminuerit de verbis libri huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, & ciuitate sancta. A fortiori ergo magis peccaret addēs aliquid, vel subtrahens Euangelio, quia maius præiudicium est tolli aliquid de Euangelio, quam de Apocalypsi, cum tota fides sit in Euangelio, & tota regula viuendi. In Apocalypsi autem non est aliquid de fide, nec de præceptis viuendi, sed solæ reuelationes de statu ecclesiæ. Vnde non est aliquis liber minus necessarius inter libros noui testamenti. Sexto peccabant, quia sumebant sibi officium, & honorem magnum, quem nullus per se accipere deberet, cum Deus illum det, & non possit aliter haberi. Patet ad Hebr. 5. Scilicet: Nemo indifferenter sibi assumat honorem, nisi qui vocatus est à Deo tanquam Aaron. Sic autem est de officio Euangelistæ: quia est quidam honor magnus, & dignitas, scilicet, quod libro suo fides indubitata adhibeatur. Ideo à solo Deo datur homini iste honor. Quia sicut nemo potest esse propheta, nisi Deus illi fecerit: nec quisquam est apostolus nisi Christus illi miserit, ita nemo est Euangelista nisi Deus illum fecerit. Vnde Deus dicitur ponere, vel dare Euangelistas in ecclesia, ad Eph. 4. Scilicet: Et ipse dedit quosdam apostolos, & quosdam prophetas, alios vero euangelistas. Peccabant ergo isti facientes se euangelistas cum non essent, sicut peccat, qui dicit se esse prophetam à Deo missum, cum non missus fuerit. Istam rationem ponit Hieronymus infra in prologo, qui incipit. Plures fuisse. Ad primum in contrarium dicendum, quod illud intelligitur de illis, qui declarant scripturam, cum dicatur, qui elucidant me sicut de illis, qui apponunt aliquid scripturæ tanquam illud sit pars, & sic à Spiritu sancto sicut reliqua scriptura, quia isti sunt maledicti à Deo facientes quantum in se est meritum Spiritum sanctum: ideo veniunt super eos plagæ Apocalyp. 22. Item isti non elucidabant, quia scribebant Euangelia sicut quatuor Euangelistæ. Vnde non declarabant Euangelia, sed ea superflue multiplicabant, quia nihil ipsi dicebant ultra quatuor Euangelistas, nisi cum interponebant aliqua falsa, vel omnino dubia. Et illud non erat declarare, sed peruertere. Ad secundum dicendum, quod multitudo librorum istorum non addebat sapientiam, sed potius confundebat eam; quia tollebat certitudinem sacra scripturæ, & auctoritatem. Nam cum ipsi scripsissent aliqua falsa, si ponerentur in canone sua Euangelia, cum inueniretur illa falsitas, essent omnes libri sacra scripturæ suspecti de falsitate, & non daretur eis fides, nec vlla auctoritas.

Quomodo quatuor partes orbis, per quas diuulgandum erat Euangelium accipiantur. Quest. 111.

QVAERITVR vterius de istis quatuor partibus orbis, per quas Euangelium diuulgandum erat, quomodo accipiantur. Nam si diuidatur terra in quatuor partes, non est verum, quod per omnes illas fuit Euangelium prædicatum, quia maxima pars illarum non habitabatur. Si accipiatur quatuor partes pro quatuor partibus cœli, non est etiam verum, quia licet Euangelium fuerit prædicatum ad Orientem, Occidentem, & Aquilonem, non potuit prædicari ad Meridiem, cum nulla pars Meridiei habitetur, quia pars meridiana est ultra æquinoctialem longo tractu terrarum, quare ex parte Aquilonis definit habitatio humana propter calorem. Dicendum, quod quidam diuidunt orbem, id est, terram in quatuor partes per duos articulos de maioribus intersecantibus super eam ad angulos rectos, ut si æquinoctialis, & æquinoctialis se intersecant super terram manet ex eorum intersecctione terra diuisa in quatuor quartas, quarum duæ sunt super orientem, & duæ, infra orientem, & est longitudo cuiuslibet istarum ab Oriente usque in Occidentem. Et isto modo non potest hic accipi, quia vnica de istis quatuor quartis habitatur, scilicet, aquilonaris, quæ est super orientem, & adhuc non tota, Et sic Euangelium per vnica mundi partem esset prædicandum. Aliter diuiditur terra in quatuor partes per tres articulos de maioribus, scilicet, æquinoctialem orientem, & meridianum intersecantes se. Et tunc manent quatuor quartæ super orientem, & quatuor infra orientem. Et vocantur sic quatuor partes mundi quatuor quartæ sunt supra orientem. Nam de inferioribus nihil ad nos pertinet, & tunc longitudo cuiuslibet quartæ non esset ab Oriente in Occidentem, quia illa longitudo diuideretur per medium circulum meridianum, ita ut inciperet vna quarta ab oriente ex parte aquilonari, & perueniret usque ad locum ubi Europa distinguitur ab Asia, & alia inciperet inde, & tenderet usque ad orientem. Et ita esset de alijs duabus quartis ex parte meridiei. Sed dicendum, quod adhuc non ita sic: quia hoc modo solum habitantur duæ quartæ, quæ sunt ex parte aquilonis, & in eis sunt istæ tres partes mundi, scilicet, Europa, Africa, Asia, ideo non extenderetur Euangelium per quatuor partes mundi. Dicendum, quod accipiuntur hic quatuor partes orbis, id est, terræ habitatae, scilicet, quod vna quarta terræ habitatae diuidatur in quatuor partes mundi. Sic accipit Ptolemaeus in quadripartito, & omnes astrologi iudicant, quando dicunt quadam signa orientalia, alia occidentalia, alia aquilonaria, alia meridiana. Et per hoc distribuunt ea diuersis gentibus in terra habitabili. Et sic vulgariter in terra habitabili dicimus terram orientalem, quæ magis propinquat orienti, & occidentalem quæ magis appropinquat occidenti, & ita de aquilonari, & meridiana.

Quæ sunt quatuor genera mortis, quibus humanum genus erat quadrifaria morte peremptum. Quest. 112.

QVAERITVR vterius, cum dicitur, quod genus humanum erat quadrifida morte peremptum, quæ sunt ista quatuor genera mortis. Dicendum, quod omnes doctores concordant in tribus generibus mortis: quartum autem raro ponitur, & non idem apud omnes. Prima est mors natura, secunda est mors culpa, tertia est mors gehennæ. Et

Quærenda orbis diuisio.

Responso auctoris.

2.

Mors ignorantia.

Mors ciuili.

Et in his concordant, quia omnes has videtur nominare scriptura. De prima notum est, ut cum dicitur de aliquo, quod mortuus est, intelligitur de naturali, quia est communis omnibus, secundo Regum 14. Scilicet: Omnes morimur, & quasi aqua labimur. De tertia patet Sapientia primo. Scilicet: Deus mortem non fecit. Et intelligitur hic plurimi de morte culpæ: quia illa non facit Deus: cum Deus non cooperetur ad culpam, cum non dicatur auctor mali, scilicet, mali culpa, secus est de malo poenæ. De tertia patet ad Roman. 6. scilicet: Stipendia peccati mors, id est, mors eterna est, quæ datur pro peccato. Sed etiam Osee 13. Ero mors tua, o mors: morsus tuus ero in inferno. Et intelligitur illam mortem esse æternam, quia coincidit cum inferno. De quarta est diuersitas. Quidam dicunt esse mortem gratiæ, quæ aliquis cessans à peccatis per gratiam videtur manere mortuus, scilicet, non operans illa, quæ prius operabatur. Sic accipitur ad Colos. secundo. scilicet: Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi. Dicitur homo mortuus cum Christo, quia propter Christum moritur, scilicet, abstinens se ab operibus huius mundi, in quibus delectabatur. Et ista potest uocari mors peccati, vel gratiæ. Mors quidem peccati proprie, quia peccatum, id est, desiderium peccandi moritur in nobis. Sic accipitur ad Rom. 6. scilicet: ita, & vos existimate vos mortuos esse peccato, viuentes autem Deo. Et sequitur. Non igitur regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis eius, id est, postquam peccatum semel in vobis mortuum est, non debet regnare. Non potest accipi hic mors sic: quia dicitur, quod à morte quadruplici liberamur per Euangelium, & tamen ab ista quarta morte non oportet nos liberari: quia bona est, immo semper debemus esse mortui peccato per gratiam, ut admonet Apostolus ad Ro. 6. Item quia dicitur hic, quod genus humanum non erat peremptum quadruplici morte, & tamen ista quarta mors non erat in hominibus, quando Christus venit: quia non erant mortui peccato: sed potius vivebat peccatum in eis, ut declarat Apostolus ad Ro. 6. & 7. Et Christus non venit ad liberandum nos ab ista morte: sed potius, ut cum eo moriamur peccato. Alij accipiunt mortem quartam, scilicet, mortem ignorantia: quia ignorantem velut mortui sunt. Et licet iste modus non sit in scriptura vtitus, poterat conuenire in presenti, scilicet, quod genus humanum erat mortuum per ignorantiam ante Christi aduentum: quia nemo illis prædicauerat præcepta vitæ. Vnde ipsi dicebant se fuisse ociosos usque ad horam vnde dicimus, id est, usque ad Christi aduentum: quia nemo eos conduxit, id est, nullus per doctrinam spiritualem eos ad bona opera incitauit. Matth. 20. Christus autem liberauit eos ab ista morte per Euangelium, scilicet, quia prædicato Euangelio per totum orbem. Mar. 16. & Mar. 24. Totus orbis cognouit præcepta vitæ, & liberati sunt ab ignorantia, quæ tenebantur. Aliter potest accipi mors pro morte ciuili. Vocant autem iura mortem ciuilem, ut seruitutem, exilium, priuationem, honorem, separationem à communicatione hominum, & similia, quæ interdum vocantur capitis diminutio. Et verè ista mors erat in genere humano, quia propter peccatum erant serui diaboli, & habebat diabolus magnam potestatem super eos. Et ista fuit ablata per Christi mortem, quia ligatus est Sathanas. Apocal. 20. Erat etiam in hominibus exilium, quia propter peccatum exlauerunt à paradiso terrestri. Gen. 3. Erat etiam priuatio communionis, quia licet angelis bonis, & homines debeant esse concines regni cœlestis: fuerat priuati homines communicatione angelorum: scilicet, angeli non respiciebant homines tanquam equa-

les sibi, & concines, sed tanquam minores, & seruos, & mittebant se ab eis adorari, exhibendo eis magnam reuerentiam. Et tamen post mortem Christi non fuit sic, quia angeli non permittunt se adorari ab hominibus: iam iudicantes se esse æquales, ut patet de Beato Ioanne Apoca. 19. & 22. cum Beatus Ioannes cecidit ad pedes angeli, ut adoraret eum, & dixit. Vide ne feceris conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Iste modus conuenit hic, & accipitur sic aliquando in scriptura, sicut dicitur Isa. 6. scilicet: In anno, in quo mortuus est rex Ozias, & tamen non accipitur ibi mors nisi pro percussione lepræ, ut ibi ab omnibus probatur, & tenetur. Vocabatur tamen mortuus ciuilitate, scilicet, quia propter lepram exclusus fuit à communicatione hominum, & cessauit gubernare regnum, sed filius eius Iohatan gubernabat regnum. 4. Regum 16. & Paralipom. 26. & istud concordat hic intentioni Hieron.

Quomodo genus humanum fuit liberatum a quadruplici morte per Euangelium. Quest. 113.

QVAERITVR, quomodo genus humanum fuit liberatum à quadruplici morte per Euangelium. Et videtur, quod non fuerit liberatum. Primo patet, quia à morte non liberamur nisi per mortem Christi: quia si per Euangelium, vel alijs potuissemus conuenienter liberari, vel liberaremur, superflue Christus moreretur. Secundo patet, quia mors naturæ, est prima mors, & ab ista nec per mortem Christi, nec alijs liberamur, cum semper maneat nobis necessitas moriendi. Tercio, quia à morte secunda, scilicet, culpæ non liberamur per Euangelium, sed solum per gratiam, quæ opponitur culpæ: vel per contritionem effectiue: quia facit nos liberari à reatu manente post culpam. Et nihil facit in hoc Euangelium. Nam etiam antequam esset Euangelium liberabantur homines à morte culpæ per gratiam, & contritionem. Quarto, quia à morte tertia, quæ est æterna Euangelium non liberat: quia qui semel æternaliter moritur, nunquam inde liberatur, cum in inferno non sit redemptio. Si autem accipias liberati à morte eterna, id est, facere, quod non incurrat homo in illam, non sit hoc per Euangelium, sed per charitatem, & etiam fiebat ante prædicationem Euangelij, quia alijs omnes perirent æternaliter. Quinto, quia à morte ciuili, id est, exilio non liberat nos Euangelium, quia propter peccatum exlauimus à paradiso terrestri, & nunquam illuc redituri sumus. Dicendum, quod per euangelium liberamur à morte quadruplici nominata, ut ait Hieron. quia Euangelium annunciat nobis istam liberationem indicando mortem Christi, & significando, quod per illam fuimus redempti. Et nulla scriptura potuit hoc indicare ante Euangelij, quia licet propheta prædixissent Christi venturum ad redimendum seculum, non tamen ostenditur in eis, quod venerit, & sic non demonstrat solum pretium, & dant uobis spem, sed non re Euangelium autem annunciat nobis Christum venisse, & pro nobis passum, & nos redemisse ab omni delicto, quo tenebamur. Ideo Euangelium est per quod genus humanum viuificatur. i. viuificatum ostenditur. Ad primum patet ex dictis, scilicet, quod verum est, quod per Christi mortem solum redempti sumus ab omni debito, & non per euangelium, nec per aliquid aliud, Euangelium tamen nos viuificat non effectiue, sed indicatiue, scilicet, indicando quomodo per Christi mortem fuimus liberati. Aliter dici potest, quod per Euangelium viuificamur, quia licet mors Christi sit, per quam verè viuificamur, illa tamen indifferenter se habet tam ad bonos, quam ad malos, quia omnes possunt per illam

lam saluari. Ad hoc ergo, quod mors Christi profice-
ret quibusdam: & non aliis, oportuit esse aliquid, per
quod fructus illius mortis applicetur quibusdam, &
non alijs. Et istud est fides de ipsa morte, & charitas,
secundum quam manemus copulati Christo, fidem
tamen non possumus habere, nisi per predicationem
euangelij, ad Rom. 10. quia ibi continetur tota fides.
Charitatem autem non possumus habere, nisi fecerim
omnia, quae Christus nobis mandauit. Ioan. 15.
scilicet. Si praecepta mea seruaeritis, manebitis in di-
lezione mea. Sed ista praecepta continentur in euan-
gelio: ergo sine euangelio non est vita, quia sine illo
non potest haberi fides, & charitas, per quae uiuimus.
Et sic euangelium uiuificat. Ad secundum dicendum,
quod a morte naturali, non liberamur per mortem
Christi, nec per euangelium: ita quod per susceptionem
euangelij mortuo Christo soluamur a debito morien-
di, quia tunc lex Christi non esset ad merendum, per
illam, sed esset terminus felicitatis, quia immortalitas
quaedam pars aeternae felicitatis est, & hoc est contra
naturam legis, quia nulla lex est finis, sed dirigit actio-
nes hominum in finem. Ideo quoad durat lex Chris-
ti, non debet homo esse immortalis, sed dicitur homo
per euangelium uiuificari, quia in eo declaratur quo-
modo ista mors temporalis aliquando cessabit, cum
dicitur quod boni ibunt in vitam aeternam. Matth. 25.
Et tamen vita aeterna excludit omnem mortem, cum
dicat duo, scilicet, vitam indeficientem, & continuam
delectationem. Et destruetur tunc mors naturalis, id-
est, obligatio ad moriendum, scilicet, quia in nullo ho-
mine, immo in nulla re manebit necessitas moriendi:
sic dicit Apostolus, in 1a Corinth. 15, quod nouissime
inimica destruetur mors, id est, non erit ultra mors. Et
iterum ibi, scilicet. Cum mortale hoc induerit immor-
talitatem, fiet sermo, qui scriptus est, scilicet, absorpta
est mors in uictoria. Ad tertium, cum dicitur, quod non
tollitur mors culpa per euangelium, dicendum, quod
tollitur culpa, id est, reatus manens ex culpa per contri-
tionem, & gratiam, & tamen hoc pertinet ad euange-
lium. Modus autem est, quia ut remittatur peccatum,
oportet hominem agere quod in se est per contritio-
nem dolendo de commisso. Et tunc Deus infundit
gratiam, & formatur ille motus attritionis, & uocatur
contritio, & tunc peccatum remittitur. Deus tamen
non infunderet nobis gratiam, nec acceptaret nos nisi
pro illo peccato sibi satisficeret. Satisfactio autem fieri
non potest per aliquem hominem, nisi per Christum:
ideo Deus nunquam remitteret homini peccatum, nec
infunderet gratiam, per quam hominem acceptat in
amicum, nisi satisficeret maiestati suae de offensa com-
missa, quod sufficienter fit per mortem Christi. Sed
ista mors non annunciat nobis aliunde quam ex
Euangelio, ideo per euangelium uiuificamur a morte
culpae iudicati, scilicet, quia hoc indicat nobis. Cum
vero dicitur, quod ante Christi mortem, & euangelium
ferebat remissio peccatorum: dicendum quod siue tunc,
siue nunc remissio nunquam facta est, nisi per mortem
Christi, ut ait Augu. in epistola ad Optatum. Quia li-
cet tunc nondum Christus esset mortuus, quia tamen
Deus praedinauerat illum mori pro nobis, accepta-
bat ex tunc precium passionis suae: ut per illam nobis
infunderet gratiam remittendo peccata, & faciendo
nos amicos sibi. Quia tamen realiter non erat solutum
illud precium, nunquam acceptauerat nos ad felicitate-
m paradisi. Et sic sancti uiri licet essent amici Dei,
manebant post mortem in sinu Abraham: quousque
Christus mortuus est. Et tunc Deus coepit non solum
reconciliare sibi uiuentes: sed etiam morientes susci-
pere ad aeternam vitam. Ad quartum dicendum, quod
liberatur homo a morte aeterna postquam aeternali-

ter mortuus est, scilicet, postquam est in inferno, sed
liberatur a morte aeterna, id est, a debito mortis aeterna-
na. Et istud est per Christi passionem, de qua per Eua-
gelium constat. Et sic illud nos uiuificat, vel per illud li-
beratur homo a morte aeterna, id est, sit quod non in-
cidat in mortem aeternam, quam non potest euadere
nisi per fidem, & charitatem, quae non possunt haberi
sine Euangelio, ut supra dictum est. Ad quintum di-
cendum, quod homo liberatur a morte ciuili, quae e-
rat separatio a communionem angelorum, quia post
mortem Christi acceptant nos angeli tanquam con-
cuiues, & conseruos suos. Apoc. 19. & 22. Etiam tolli-
tur seruitus nostra, & potestas diaboli super nos. Et
hoc indicatur per Euangelium Ioan. 14. Scilicet. Nunc
iudicium est mundi, & princeps mundi huius eicie-
tur foras. sine extra mundum, siue extra potestatem,
quam habebat in mundo. Est autem princeps mundi
demon. Nam ipse est rex super omnes filios superbie,
Iob 41. Etiam dicitur de eo, quod ligatus est, & hoc
post Christi passionem, Apocalyp. 2. Cum autem obij-
citur, quod non tollitur exilium, dicendum quod exi-
lauimus a paradiso terrestri per peccatum, & iam non
redimus illuc: sed in meliorem paradysum, scilicet, coe-
lestem, quia terrestris paradysus non conditus est, ut ho-
mo ibi maneret perpetuo, sed per aliquod tempus, &
postea transferretur in caelum, ut tota ecclesia asserit.
Item sufficienter reuocamur ab exilio per Christi mor-
tem, quam nobis indicat Euangelium, Et sic per illud
a morte ciuili etiam uiuificamur.

Designatur etiam Euangelistae quatuor
figuris quae non sunt deceptoriae, sed iucun-
di mysterij sibi conscie. Matthaeus in homi-
ne intelligitur, quia circa humanitatem Chri-
sti principaliter immoratur. Marcus in leo-
ne, quia de resurrectione. Lucas in vitulo: a-
gens de sacerdotio. Ioannes in aquila scribens
sacramenta diuinitatis.

Designantur etiam Euangelistae quatuor figuris. Ista est
quarta causa quare sunt quatuor Euangelistae, scilicet,
propter quatuor figuras animalium, hominis, & leo-
nis, & bouis, & aquilae. Quae non sunt deceptoriae. Id est, iste
figura non decipiunt, sed uerum est, quod significant.
Vel non sunt deceptoriae, id est, non sunt inuiles, quia
ad significandum mysterium ponuntur. Sed iucundi
mysterij sibi conscie. Id est, significant iucundum myste-
rium, scilicet, quatuor Euangelistas. Quae significatio
iucunda est, quia est utilis. Et dicitur, quod sunt sibi co-
scie, id est, intra se occultae tenent istam significationem
sicut aliquis homo dicitur sibi conscius, quando in se
aliquid secretum scit, quod alij non possunt probare, an
sciat, vel non. Matthaeus in homine intelligitur. Applicat il-
las figuras ad Euangelistas, & subdit causas applicatio-
nis. Quia circa humanitatem Christi principaliter immora-
tur. Licet tractet de deitate, magis tamen tractat de
humanitate, id est, de his quae possunt pertinere ad Chri-
stum in quantum homo. Sed an hoc uerum sit, dice-
tur infra in quadam quaest. Marcus in leone, quia ait
de resurrectione. Omnes Euangelistae Christi describunt
resurrectionem. Attribuitur tamen Marco, Sed an ip-
si specialius conueniat, infra dicitur. Lucas in vitulo a-
gens de sacerdotio. Vitulus est animal ad sacrificia: quia
de quadrupedibus solum offerebantur in lege tres spe-
cies, scilicet, vitulus, aries, & capra, accipiendo masculi-
num, & foeminam semper pro una specie. Nam in to-
to ueteri testamento non reperietur aliud quadrupes
aliquando immolatum, Et quia Lucas agebat de Chri-
sti sacer-

Expositio in
terp.

dotio, conuenienter per vitulum signatus est. A
Quia inter ista quatuor animalia nullum est ad sacri-
ficium nisi uitulus. Na aquila, & leo non solum non erant
ad sacrificia, sed etiam ad cibum immunda iudicaban-
tur secundum legem Leui. 11. & Deuteron. 14. Chri-
stus autem fuit rex, & sacerdos. Nam de eo dicitur, quod
est rex regum, & princeps omnium regum terrae, Apo-
calyp. 1. licet ipse dixerit Pilato, quod regnum suum
non erat de hoc mundo. Ioan. 18. Erat etiam Christus
sacerdos: quia ex una parte descendebat de progenie
sacerdotum: nam mater sua erat cognata Helisabeth
uxoris Zachariae, & illa erat de filiabus Aaron. Luc. 1.
Lucas autem tractatur de hoc sacerdotio: ideo ipse so-
lus introduxit Zachariam sacerdotem, & uxorem
sua, quam ostendit esse cognatam Dominae nostrae.
Christus tamen uocatur sacerdos in sacra scriptura
sub alia intentione. Psal. 109. Scilicet: Tu es sacerdos
in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Et ista
improbat ibi Augu. Alia est opinio sua, scilicet, quod
Matthaeus sit leo, homo Marcus, vitulus Lucas, aquila
Ioannes. Et dicit, quod illi, qui tenent alias opinio-
nes, non bene applicant: quia solum considerant prin-
cipia librorum Euangelistarum, & ex illis accipiunt
coniecturam, & non considerant totam intentionem
ipsorum, quae magis consideranda est. Unde dicit Mat-
thaeus esse leonem, quia Christum introducit ut re-
gem ponendo in principio Christi progeniem per li-
neam omnium regum Iuda. Leo tamen significat
regnum, cum dicitur de ipso Christo: uicit leo de
tribu Iuda: Item, quia Matthaeus solum introducit, quod
Magi reges uenerunt ab oriente ad adorandum Chri-
stum, & quod Herodes rex Christum timuit, & intro-
ducitur ibi Christus sub nomine regis, scilicet: Vbi
est, qui natus est rex Iudaeorum: De Marco dicit, quod
significatur per hominem, quia ipse non descripsit re-
giam Christi stirpem, uel sacerdotalem cognitionem,
sed in eis solum ueritatus est, quae Christus est opera-
tus sicut homo. De Luca, & Ioanne non est discordia
inter Hiero. & Aug. quia uterque Ioannem aquilam
uocat, & vitulum Lucam. De his, quae sit melior ap-
plicatio, ad nos dicere non attingebat: quia cum isti sint
doctores maximi in ecclesia, paruuli & simplices non
possunt iudicare de maximis: quia tamen in his directe
discordant, possumus sequi quem uoluerimus, cum ipsi
concordari non possint: immo non obligamur aliquem
eorum sequi. Quod patet, quia aut applicatio ista est
in sensu literali, aut in allegorico. Si in allegorico, ne-
mo errat, quia quilibet potest circa eisdem litteram fa-
cere quamcumque allegoriam uoluerit, & nulla est er-
ronea: quia ueritas, uel falsitas non consideratur, nisi
in sensu literali. Alij autem tres, nec sunt ueri, nec fal-
si: quia littera non intendit eos, sed solum literalem.
Et sic licet nullus eorum erret, nullum tenemur se-
qui; sed magis curare de sensu, qui est proprius litere.
Si autem sit in sensu literali ista applicatio, necesse est
alterum eorum, aut ambos errare, cum directe repu-
gnant. Et tunc neutri tenebuntur stare, cum non con-
sistat magis de ueritate unius, quam alterius, Ecclesia
tamen, id est, omnes doctores sequuntur communi-
ter applicationem Hieron. Sed in hoc non multum
diferunt: maxime quia prima facie apparet potius istum
sensum esse allegoricum quam literalem, & tunc non
dicit uerum magis unus, quam alius: quia pro quali-
bet parte potest applicari, licet una applicatio uideatur
magis consonare quam altera. Ad primum dicen-
dum, quod Matthaeus uersatur magis circa humani-
tatem, scilicet, quia non expresse declarat de Christi
deitate, sicut Ioannes. Versari autem principaliter cir-
ca humanitatem potest intelligi dupliciter. Uno mo-
do uersari circa humanitatem, id est, circa ea, quae per-
tinent

An sit conueniens applicatio figurarum quatuor animalium
quatuor Euangelistis in speciali. Quaest. XI.

QVAERITUR praesupposito, quod ista qua-
tuor animalia significant quatuor Euangelistas,
an sit conueniens applicatio, quod Matthaeus

tinent ad Christum solum ex parte humanitatis. Alio modo versari circa humanitatem, id est, circa ea, quae pertinent ad Christum in quantum homo, & Deus. Primo modo dicitur versari circa humanitatem, qui de Christo tractat, quod natus est, & de qua stirpe erat, & quod comedit, & dormiuit, & passus est. Ista & similia solum competunt Christo ex ea parte, qua homo est. Et isto modo nullus Evangelistarum tractat principaliter de Christo, sed magis circa alia opera excellentia, ut erant opera miraculorum, licet ista, quae pertinebant ad humanitatem non omiserunt, ut non relinquerent locum haereticis, scilicet, Manichaeis, qui dixerunt Christum habuisse corpus phantasticum, & non fuisse hominem. Et tamen ad redemptionem nostram vtrumque requirebatur: quia sicut non poterat nos saluare merendo infinitum, nisi Deus esset, ita non poterat pro nobis pati ad nos redimendum, nisi Deus esset, & homo. Quia tamen praecipuum erat esse Deum, potius immorari sunt omnes euangelistae circa ea, quae pertinebant ad deitatem, quam circa ea, quae ad humanitatem, maxime quia ad ostendendum Christum esse verum hominem, pauca erant necessaria, ad ostendendum autem eum esse Deum, oportebat multa dici: etiam quia ultra hoc ipse fecit plura in quantum Deus, quam in quantum homo. Et sic Matthaeus non immoratur magis circa humanitatem, quam deitatem. Accipiendo secundo modo immorari circa humanitatem, id est, circa ea, quae pertinent ad Deum humanatum, sunt multa, scilicet, omnia miracula, quae Christus videbatur facere. Nam ex eo quod ibi fiebant res requirentes potentiam infinitam, apparebat deitas, in quantum Christus illa faciebat iubendo, & aliquando per quasdam caeremonias, sicut quando liniuit oculos caeci nati, Ioann. 9. & linguam terigit alterius, cui dixit, effeta, quae est aperire, & locutus est, cum fuisset mutus, apparebat humanitas. Et isto modo non solum Matthaeus, sed etiam Marcus, & Lucas immorantur magis circa humanitatem, quam circa deitatem. Nam tunc immorari circa deitatem nihil est nisi dicere de illis quae pertinent ad solam deitatem, non ut est persona diuina cum natura assumpta, & sic tractat solus Beatus Ioannes primo ostendens Christum esse Dei uerbum manens ab aeterno apud patrem, per quem omnia facta sunt, & quod id uerbum diuinum carnem sumpsit. Etiam alio modo Beatus Ioannes dicitur magis dicere de deitate in quantum intentio sua est probare Christum esse Deum. Nam licet caeteri euangelistae ponant miracula, per quae sufficienter potest probari Christum esse Deum, non apparet, quod ipsi deducant saltem expresse ad istam conclusionem probandam, & tamen in Beato Ioanne manifeste apparet, quomodo formantur rationes ad manifeste probandum, Christum esse Deum. Ioann. 5. & 7. & 8. & saepe alibi. Etiam Beatus Ioannes interdum alia interponit quae ad solam deitatem pertinent, sicut illud, Ego & pater unum sumus. Et iterum: ego in patre, & pater in me est, & qui uidet me, uidet & patrem. Ioan. 14. Nam ista solum competunt secundum humanitatem. Et istum modum tenet solus Ioannes, quia ad istam intentionem scripsit Euangelium, scilicet, ut indicaret Christi deitatem, quam non indicauerunt alij Euangelistae saltem ex verbis, ut ait Hieronymus in prologo, qui incipit. Plures fuisse. Ad secundum de Marco, dicendum quod in hoc Augustinus, & Hieronymus discordant, quia Hieronymus attribuit ei leonem, & Augustinus hominem. Et verum est, quod nulla earum est multum solida. Quia si uocemus eum hominem cum Augustino, non uidetur habere aliquid speciale a Matthaeo, & Luca propter quod uocatur homo magis, quam quilibet illorum, & maxime

cum Matthaeo, cum quo tamen facit cum concordare Augustinus, ut dicat eum abbreviatorem Matthaei, & comitem eius, libro primo de Concordia Evangelistarum. Si dicamus eum leonem cum Hieronymo propter resurrectionem, etiam non uidetur aliquid speciale in Marco quantum ad resurrectionem, quam omnes posuerunt. Si uero dicas, quod Marcus circa illam principaliter immoratus est, falsum est: quia magis immoratus est Ioannes, quam aliquis Euangelistarum in ea, ut patet ex libro suo, & magis Lucas, quam Marcus, immo quasi ipse pauciora de resurrectione posuit, quam caeteri. Sed dicendum, quod istud fit ex necessitate, quia omnes doctores uoluerunt applicare istas quatuor figuras quatuor Euangelistis, siue in sensu literalis, siue mystico. Et de Ioanne, & de Luca apparebat aliqua ratio, ut dicerentur aquila, & vitulus. Oportebat igitur leonem, & hominem applicari Marco, & Matthaeo. Et quia non apparebat aliqua manifesta ratio, quare potius hominem, vel leonem attribuerent Marco, quam Matthaeo, Augustinus attribuit leonem Matthaeo, & Marco hominem. Hieronymus uero e contrario, & ueriusque est factis applicatio. Sed cum iste sensus aequaliter uideatur mysticus non est necesse esse magnam applicationem,

Christus uero, quem describunt, homo fuit de Virgine natus, vitulus in immolatione, leo in resurrectione, aquila in ascensione. Vel in homine humanitas, in vitulo sacerdotium, in leone regnum, in aquila exprimitur diuinitatis sacramentum.

Christus uero, quem describunt. Supra ostensum est quomodo quatuor figura animalium conueniebant quatuor Euangelistis. Hic ostenditur quomodo conueniant Christo. Et dicitur, quod sicut conueniunt istae figurae quatuor Euangelistis, ita etiam conueniunt Christo, quem describunt, id est, de quo est tota materia ipsorum, quoniam de nullo agitur in toto processu Euangelij nisi de Christo quantum ad facta, & dicta sua. *Homo fuit de Virgine natus.* Id est, Christo conuenit prima figura hominis non solum per applicationem, sed etiam uere, quia uerus homo fuit, cum natus fuerit de Virgine, quae erat uera mulier. Non potest tamen ex uera muliere nasci corpus phantasticum: sed uerum corpus humanum, et hoc est contra Manichaeos: qui, ut negarent Christum esse uerum hominem, dixerunt eum non fuisse natum de Virgine, sed quod Virgo inuenerat eum a casu, & suscepit eum tanquam filium, ut ait Augustinus in quodam sermone. Et sic natum eum fuisse de Virgine tollit errorem de phantastico corpore. *Vitulus in immolatione.* Conuenit ei figura vituli: quia vitulus est animal immolatiuum secundum legem, ita etiam Christus pro nobis immolatus est, sicut dixit Apostolus. Pascha nostrum immolatus est Christus, infra Corin. 5. *Leo in resurrectione.* Conuenit ei figura leonis propter resurrectionem, quia resurrexit in fortitudine sua sicut leo. Ista similitudo ponitur Gen. 49. scilicet: Catulus leonis Iuda, & intelligitur de Christo: quia ipse est leo de tribu Iuda. Apoc. 5. scilicet: Vicit leo de tribu Iuda, Et pertinet ista applicatio ad resurrectionem: quia Gen. 49. dicitur: Ad praedam filii mei ascendisti: requiescens accubui ut leo, & quasi leona, quis suscitabit eum? *Aquila in ascensione.* Conuenit quarta figura Christo propter ascensionem: quia sicut aquila super omnes aures volat, ita Christus ascendit super omnia, scilicet, super omnes coelos, ut sederet in maiestate sua. *Vel in homine humanitas.* Hic ponit alia applicatio istarum quatuor

tuor figurarum Christo sub alia ratione, & competit ois figura quantum ad humanitatem. *In vitulo sacerdotium.* Supra dicebat Christus vitulus, quia fuit immolatus, hic uocat vitulus, quia fuit Sacerdos, & vitulus est animal immolatiuum, quod per Sacerdotem solum immolabatur. Quomodo Christus fuit Sacerdos supra declaratum est. *In Leone Regnum.* Ista est propria applicatio, quia Leo est Rex quadrupedum: ideo conuenienter per eum significatur potestas regnatiua, sicut patet Gen. 49. Vbi Iudas uocatur catulus Leonis propter principatum regnatiuum. Nam dicitur immediate. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec Dux de femore eius. *In aquila exprimitur diuinitatis sacramentum.* Id est, secretum deitatis, scilicet, quod sicut aquila tam alte uolat, quod se subtrahit humano aspectui, ita Christi deitas effugiebat cognitionem humanam: nisi in quantum ipse per opera se Deum ostendebat.

An istae figurae proprius applicentur Christo, quam Euangelistis, uel de conuerso. Quaes. XII.

Quaeritur, cum Hieronymus applicet hic istas quatuor figuras quatuor Euangelistis, & deinde easdem omnes Christo: an proprius applicentur Euangelistis, quam Christo, uel de conuerso. Dicendum, quod pro nunc non constat an aliqua istarum applicationum sit in sensu literalis, quia de hoc aliquid tangitur infra in prologo Hic, qui incipit. Plures fuisse. Sed praesupposito, quod essent ambae literales, uel ambae allegoricae, est dicendum, quod magis conueniunt istae figurae Christo quam Euangelistis, primo quia propter unum quodque tale, & id magis: sed istae figurae conueniunt Euangelistis propter Christum: ut patet in applicationibus suis, ergo magis Christo conueniunt. Secundo quia ista Animalia ut describit illa Ezechiel primo dicitur, quatuor facies unius, id est, quilibet eorum habebat istas quatuor figuras animalium, & sic Christo, qui unus est, conueniunt omnes quatuor. Hic tamen applicantur omnes quatuor non cuilibet Euangelistae, sed cuilibet vnica figura. Tertio quia Matthaeus uocatur homo in quantum scribit de humanitate Christi: Christus autem uocatur homo, quia erat uerus homo, & sic Christo conuenit proprie: Matthaeo autem per attributionem. Quarto, quia Lucas uocatur vitulus, quia agit de Sacerdotio Christi: Christo autem magis conuenit esse vitulum in quantum immolatus est: Sacerdoti autem non conuenit nisi in quantum immolat illum: Vitulo

tamen non conuenit immolare, sed immolari. Eadem ratio esse potest in Ioanne, & Marco: quia Ioannes uocatur aquila, quia de diuinitate scripsit: Christus autem est aquila quia ipse Deus est. Vel Ioannes dicitur aquila, quia super alios Euangelistas altius locutus est: Christus autem uocatur aquila, quia altius ascendit. Nam etiam magis uolauit, quam uera aquila, quia illa non peruenit ad regionem ignis: Christus autem non solum super sphaeras elementales, sed etiam super omnes coelos ascendit. De ascensu Christi ad coelos, an possit dici uolatus, & an descensus eius ad inferos dicatur uolatus, declaratum est in libro de quinque figuratis Paradoxis parte. 5. Marcus uocatur Leo, quia scripsit de resurrectione, quod magis Christo conuenit, qui uere surrexit.

Quae sit melior applicatio istarum duarum figurarum Christo prima, an secunda. Quaes. XIII.

Quaeritur, uterius, cum Hieronymus applicet hic Christo istas figuras duobus modis, quae sic conuenientior applicatio. Dicendum, quod non est aliqua totaliter melior, quam alia. Ambae enim satis conueniunt: una tamen conuenit magis quantum ad aliquas particulas, alia uero quantum ad alias. Prima conuenit magis quantum ad vitulum, scilicet, quod Christus sit vitulus: quia immolatus est sicut vitulus immolabatur in lege. Alia dixit Christum vitulum propter sacerdotium: sed expressius vitulus significat passionem Christi immolationem, quam eius sacerdotium. Conuenit etiam magis quantum ad aquilam: quia prius dicitur aquila propter ascensionem, quam propter deitatem, quia prima est comparatio quasi uinoca, uel non multum distans, & alia est multum aequiuoca. Secunda applicatio conuenit magis quantum ad leonem, scilicet, propter regnum, quam prima, quae dicit leonem propter resurrectionem, cum leo sit rex bestiarum, & etiam istud nomen leo in Graeca regem significat. Item quia hoc conuenit magis sacrae scripturae, quae uocat Christum leonem propter regnum. Apoc. 5. scilicet: Vicit leo de tribu Iuda radix Dauid. Et ponitur Dauid, quia rex erat. Et sic significatur Christum esse regem, & Iudas uocatur leo: quia competebat ei principatus regnatiuus. Gen. 24. Non tamen negatur quin satis proprie competat ei esse leonem propter resurrectionem.

Figure quatuor animalium, magis Christo quam euangelistis conueniunt.

ALPHONSII
TOSTATI
EPISCOPI
ABVLENSIS

IN SECUNDVM PROLOGVM
D. Hieronymi in Matthæum
Enarratio.

BEATISSIMO PAPAE
Damaso Hieronymus.

Nonum opus me facere cogis
ex veteri: vt post exemplaria
scripturarum toto orbe di-
spersa, quasi quidam arbiter
sedeam: & quia inter se va-
riant, quæ sint illa, quæ cum Græca consen-
tiant veritate, decernam,

VXTA ordinem assignatum in expo-
sitione præcedentis prologi, iste est secun-
dus prologus Hieronymi super Matthæum:
vel ut magis propriè dicatur, super omnes
quatuor Euangelistas; quia nihil tangitur hic quòd
specialius perineat ad Matthæum, quàm ad aliquem
alium: cum agatur de emendatione Euangeliorum
corruptorum, & de canonibus ipsorum. Est autem
iste prologus longus, ideo diuidetur in partes genera-
les. Et diuiditur in duo. Quia primò ponitur Damasii
Papæ præceptio, secundò Hieronymi executio ibi,
Igitur præfens præfaciuncula. Prima in duas, quia primò
ponitur præceptio. In secunda excusatio, ibi, *Pius la-
bor.* Ista in duas, quia primò excusat se propter operis
difficultatem, secundò inducit rationes alienantes
istam difficultatem ibi, *Aduersum quam inuidiam.* Cir-
ca primum intentio totius prologi est, quòd quatuor
Euangelia, & totum nouum testamentum corrupta
erant tempore Damasii Papæ inter Latinos ex causis,
quæ in litera narrantur. Qui iussit Beato Hieronymo

Papa quid
significat.

corrige Latinos codices concordando cum verita-
tem Græcorum librorum. Et hoc licet esset difficile
fecit Hieronymus. Et postquam corripit Euangelia, po-
suit in eis annotationes decem canonum euangeli-
stæ, vt nò possint faciliter corrumpi. Et ibi multa de
istis canonibus. Et dicitur, *Beatissimo Papæ Damaso.*
Ista est propriè superscriptio Papæ quam tota eccle-
sia seruat. Antiqui tamen aliter seruabant, quia nò so-
lù summo Pontifici, sed etiam omnibus episcopis sic
scribebant. Patet de ipsomet Hieronymo, qui saepe
scribens B. Augustino, sic incipit in multis epistolis. *Be-
atiss. Papæ Augustino.* Nò erat tñ Augustinus sum-
mus Pontifex, sed solù Ep. Ita et scribebatur aliis Ep. is.
Ecclesia tamen modernorù obseruat hoc solù in sù-
mo Pontifice, què solù pp statum vocat beatissimù.
Et et cù solùm uocat Papam. Græci tamen vsque hodie
aliter utuntur isto nomine, sacerdotes et minores epis
vocantes Papam. Et ex hoc vñ venisse apud antiquos La-
tinos, qd Ep. os vocaret Papas: quia Papa apud eos erat
nomen honoris, sed non talis honoris, qd vni soli cõpe-
teret. Nunc vero vni soli attribuimus. Proprium autè
nomen eius est summus Pontifex: quia est maior om-
nibus Pontificibus, cum ipse vnus de eis sit: vel sum-
mus sacerdos. Et istud nomen venit ex veteri testamè-
to: vbi Aaron vocabatur summus sacerdos, vel sacer-
dos magnus, qui erat maior omnibus sacerdotibus.
& sic Hieronymus vocat Damasum summum sacer-
dotem. Istud nomen Papa apud Latinos videtur tra-
ductum à quâdam interiectione, scilicet Papæ, & est interie-
ctio admirantis. Et quia summus Pontifex cù sit sup
oës christianos habet latissimam præterem, de qua ad-
mirandum est. Nec sufficienter admiramur, quò tan-
ta ptas collata sit vni homini. immo quò collata sit ali-
cui homini. Et pp hanc admirationè vocamus eum Pa-
pam ab interiectione admirantis deriuatum. Sic accipit
Gaufridus, in principio poetriæ suæ ad Papam Innocentiũ,
dicens:

dicens: Papa stupor mundi. i. vocatur Papa pp stupo-
rem, quia totus mundus de eius magnitudine admira-
tur. *Damaso Hieronymus.* Iste Damasus fuit vir sanctissi-
mus, & Hispanus, qui valde dilexit Beatum Hierony-
mum, quia erat sanctus, & peritissimus in vtroque tes-
tamento, & propter hoc imposuit ei istam correctio-
nem Euangeliorum. Fuit autem Damasus electus in
summum sacerdotem in discordia: quia quadã pars
elegit quendam nomine Ursinum. Facto tamen po-
stea concilio amotus est Ursinus de papatu, & de vrbe
Roma, & constitutus est Ep. Neapolitanorù. Ipse ve-
rò Damasus de consensu plurimorù sedit in papatu,
& mansit annis 18. & mensibus duobus, contra què
insurrexerunt quidam maligni iustamantes cum de a-
dulterio, sed congregato concilio purgauit se, & cie-
cti sunt de ecclesia accusatores sui. De hoc in historia
tripartita, & in legenda Beati Damasi. Fuit valde fami-
liaris ei Hieronymus, & sepe ei scribebat, vt patet de il-
la Epistola Hieronymi ad Damasum de filio pdigo,
& multa alia, de quibus etiam ipse Hieronymus facit
mentionem. *Nonum opus me facere cogis ex veteri.* Lo-
quit Hieronymus ad Damasum. Et istud opus est cor-
rectio Euangelistarum, & totius noui testamenti, qd
Damasus Hieronymo corrigere iusserat. Vocat no-
uum opus, quia ista correctio, qd Hieronymus faceret,
nunq̃ fuerat facta, & resuleret ex ea quoddã opus no-
uum, qd non cõcordaret cum antiquis codicibus La-
tinorum, qui erant corrupti, & varij inter se. Et dicit ex
veteri. i. ex libris Latinis, qui ab antiquo hñr, licet eant
corrupti, vt post exemplaria scripturarũ, toto orbe dispersa,
quasi quidã arbiter sedeam. Declarat qd dixerat. Istud est
opus nouum, qd me iubet facere ex veteri. i. vt ego se-
deam quasi quidã arbiter, sive iudex, inter oia exẽpla-
ria librorum, ad dicendum, ista sunt vera, & ista corru-
pta. Et notat difficultatẽ operis huius, cum dicit, post
exemplaria toto orbe dispersa. q. d. si ista exemplaria
corrupta essent, & manerent adhuc in vno loco: nec
essent diuulgata per orbem, facile erat illa corrigi, scilicet
esset paruum damnum, Nã pauci libri damnarentur,
& etiam nemo contra me insurgeret dicens, qd ego
damno ea, quæ tenet totus mundus: cum ad neminẽ
adhuc pertinerent. Nunc tamen cum exemplaria ista
sint dispersa per totum orbem ab antiquis temporibus,
oportebat multos libros perire, & multos de no-
uo condi, quod est magna difficultas. Etiam multi q̃
me insurgerent calumniantes. Et quia inter se variant.
Ista est vera de causis, quare erat necessaria correctio,
scilicet quia libri Latini inter se discordabant, & tñ quæ di-
scordant non pnt simul esse vera, ut ait infra Hierony-
mo. *Quæ sunt illa, quæ cum Græca consentiant veritate decer-
nam.* Id est iubes, qd ego videam omnia exemplaria, &
iudicem, quæ sunt illa, quæ concordant cum veritate
Græca, & ista teneantur. Dicitur hoc, qd præsuppone-
batur libris Græcorum esse veriores, quã Latinorum.
Ratio huius est, quia Latini transtulerant ex li-
bris Græcorum. Nam ut infra ait Hieronymus totũ
nouum testamentum scriptum fuit ab ipsis auctoribus
in Græco præter Matthæum, qui in Hebræo scrip-
psit, licet adhuc dicatur, qd postea in Græcum vertit.
vt ait Hieron. in lib. de Illustribus viris. c. de Matthæo:
licet istud sit dubium. Et ob hoc necesse erat pro veri-
tate recurri ad exemplaria Græcorum, & nò quidẽ ad
oës libros, sed ad antiquissimos solù, vt ait Hier. infra in
Ista. Istũ ordinẽ ponit Hier. in plogo sup Genesim, qui
incipit. *Desiderij mei.* scilicet libri Hebræorũ hñt primam
certitudinẽ: deinde libri Græcorũ, vltimo libri Latino-
rum. Et hoc est quantum ad vetus testam, quod trans-
latum est de libris Hebræorum. Secus de nouo testam,
qd totũ in Græco scriptũ est ab auctoribus præ Mat-
thæi. Ibi ad solos Græcos codices recurrendum est.

Alph. Tost. super Prol. in Matt. Enarr.

An ad exemplar Matthæi Hebræum recurrendum sit pro ve-
ritate eius Euangelij. Quest. I.

QVAERITVR de Matthæi cũ ille scripserit
in Hebræo: quia vñ qd non debeat recurri pro
veritate eius ad libros Græcos. Dicendũ qd po-
terat Hieronymus recurrere ad Hebræũ.
Nam illa Euangelia quæ ipsẽmet Matthæus scripse-
rat in Hebræo habebantur tpe Hieronymi in biblio-
theca famosa Cæsariensũ, quæ fecerat Pamphilus mar-
tyr, vt ait Hieron. in lib. de Illustribus viris. c. de Mat-
thæo, & inde haberet veritatẽ. Cũ autẽ dixit Dama-
sus Papa, qd videret, quæ erant illa exemplaria, quæ cũ
Græca veritate consentient, intellexit de omnibus ali-
ijs præter Matthæũ. Aliter pot̃ dici, qd tam de alijs, q̃
de Matthæo intellexit. Nam et si Matthæus non fue-
rit scriptus in Græco, tamen verius habebitur in exẽ-
plaribus Græcorum, quàm Latinorum: quia etiam in
libris illis, quæ de Hebræo in Græcum uersa sunt, po-
nunt Græca emendatiora esse, q̃ Latina, vt s̃ dictũ est.

An Beatus Hieronymus rectè vocet Beatum Damasum Pa-
pam beatissimum. Quest. II.

QVAERITVR, an Hieron. fecit scriben-
do Damasum Papam vocare eum beatissimum.
Aliquis dicit, qd non. Primò, quia non erat ve-
rũ, quia alij erant meliores eo, & feliciores
sãltẽ in regno celorũ, & tñ s̃ beatissimũ nihil manet.
Secundò, quia non solũ Damasus nò erat beatissimus, im-
mo nondũ erat beatus, quia erat viator. Et si dicas qd Da-
masus fuit vir sanctus, & canonizatus ab ecclesia, dice-
tur hoc esse post mortẽ, & tñ Hieronymus scribebat
ei uiuenti, qñ nõdũ erat beatus. Tertiò, quia uerba vñr
sonare in quandã adulationẽ, cũ importent honorem
maiorẽ q̃ cõpetat mortali. Adulatio tñ semp est il-
licita. Dãm qd Hieronymus rectè scripsit, quia erat vir
sanctus, & nisi conuenienter hoc fieret, non fecisset.
Item Damasus erat uir sanctus, sicut patuit ex euẽtu,
cũ sit canonizatus, & si hoc nõ fieret rectè nõ pmitte-
ret, & tñ pmittebat, ergo erat licita superscriptio. Patet
hoc de B. Gregorio, quia qñ aliq̃ scribebãt sibi quãdam
supbas superscriptiones nõ recipiebãt, sed potius scre-
pabãt scribẽtes, sicut cũ uocatus est Papa vñs: nã non
pmisit se sic vocari. Itẽ patet hoc ex cõuetudine totius
ecclesiæ, q̃ summũ Pontificẽ vocat beatissimũ. Dãm
ergo, qd non solũ ista superscriptio erat licita, sed et de-
bita de iure, vel honestate, immo de quodam rigore.
Pro quo sciendũ, qd sicut homines tenentur inter se
in iudicẽ ad multa, ita et tenentur quidã aliis ad honorẽ,
sicut patet ad Rom. 13. *Reddite ergo omnibus debi-
ta: cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui ti-
more timorem, cui honorẽ honorem.* Et sic honor
cadit sub debito. Verum est aut, qd scriptura interdum
iubet alicui impendere honorem, cui non tenemur
ex debito, nec ipsa nos obligat, sed tenemur ex quadã
honestate, vel benigna cõicatione. Sic accipitur, infra
Pet. 2. *Oës honorate, fraternitatẽ diligite.* Et tñ non
tenemur honorare oës hoies ex debito. Sic et ad Ro-
ma. 12. *Honore vos inuicem prauententes.* qd quilibet
conet honorare aliũ antequã honoret ab eo. Sed
hoc nõ pot̃ cadere sub debito, quia prauentio honoris
est ex vrbantate. Vbi autẽ est debitum: vnus tenetur
honorare alterũ, & alius non tenetur honorare eum.
Sciendũ aut, qd cum honor sit exhibitio reuerentiæ in
testimonium virtutis, vt colligitur 1. Eth. est honor na-
turaliter debitus oĩ virtuosõ pp virtutem. Et qñ licet
status, & dignitates, & peminentiæ non faciãt hoĩem
virtuosum, signãt tñ hoĩem debere eẽ uirtuosum, cũ
ista pp uirtutẽ dari debeant, senes qñoq; & hoies ma-
turæ ætatis ex conditione illius ætatis significãt esse
prudentes, & uirtuosi. Sap. 4. *Senectus veneranda. Et*

Opponitur
primò.

Secundò.

Tertiò.

Risio ad
quæstionis.

Simus P6
tix lauda-
bitur beatif-
simus appel-
larur.

Honor de-
betur in te-
stimonium
virtutis: is
uirtuosõ de-
bet honora-
ri.

E infra

Senibus de-
bet honor.

Dñs, & pa-
rentibus de-
bet honor.

Dna gene-
raliter reg-
natur ad
exhibendū
honorē ali-
cui.

infra eo. Cui sunt sensus hoīs, & ætas senectutis vita
immaculata. Ex hoc igitur honor quidā sibi debetur.
Dominis quoque, & parentibus, quia hñt quandam
modum pralationis ex rōne supraposita debet honor.
De hoīb' his honorandis loquitur Arist. 9. Eth.
Non est tñ idē honor debitus oīb'us, sed principibus,
& regibus, & generaliter oīb'us hñtibus pralationem
debetur quidam honor, quasi excellentiæ in subiectio-
nem. Sic dicit Pet. 1. Deum timete, regē autē honorifi-
cate, Et iterum ibi: Subiecti estote oī creaturæ, siue re-
gi tanquā præexcellenti, siue ducibus tanquā à Deo
missis. Senibus autē honor debetur in quadā veneratio-
ne assurgendo eis. Leu. 19. f. Coram capite cano con-
surge, & honora personam senis. Dñs debetur hon-
or obedientiæ; sicut dixit Apostolus. Serui obedite
Dñs, non tanquā ad oculum seruientes. Ad Ephē. 6.
Parentibus verò debetur honor non solum in verbo, &
careremoniis honoris, sed et in subsidiis; & adiutorio
ad vitam præstando eis ea, quibus indigent quantum
ad nutrimentum. Sic. n. Christus increpuit phariseos,
Matth. 23. Qui dicebant sufficere honorare parentes
verbo, nihil aliud faciendo. Christus autē dixit, qd oportebat
eos honorare reat' necessaria tradendo. Et itud dicit
Arist. 9. Eth. qd filij tenentur honorare parētes, &
providere eis in nutrimento magis, q̄ sibi ipsis. Et
declarat ibi diuersos esse honores, qui exhibentur di-
uersis personis cum ait. Nec enim eundem honorē
patri, & matri: nec rursus eum qui sapientis, vel eum
qui ducis exercitus: sed paternum. Similiter autem &
maternum, sed & omni sepi honorem eum, qui s'm
ætatē à surrectione, & inclinatione, & similibus. Ad
exhibendū istum honorem sunt duo necessaria, saltē
gñaliter. Vnum est in caeremoniis exterioribus ex ha-
bitudine diuersa corporis: vt assurgendo, inclinando,
caput nudando, genua flectendo, & sic de varijs cære-
moniis s'm ordōnem eorum, quibus exhibetur honor
vt regibus, Scdm est in verbo, per qd et honor impen-
ditur. Et sicut caeremoniæ impensuæ honoris sunt ex
parte corporis, & ad placitū nrm, cū nulla earum na-
turaliter magis cōueniat q̄ altera: ita & oportet ad ex-
hibendum honorē in verbo esse cōstituta diuersa ver-
ba: ad placitū nrm, p q̄ honor singulis statibus exhibea-
tur. Et sic solemus vocare Papā beatissimum, vel san-
ctissimum: q̄ istud nomē volumus significare ho-
norem, qui ei debetur ex ordōne status. Cardinales vo-
camus reuerendissimos, & sic de cæteris statibus, seu
honoribus, quibus ppria reddimus adiectiua, solum in-
tendentes significare honorē debitum illi statui, vel
gradui, & nihil aliud. Iō licet iste termin' beatissimus
ex origine sua signet maximā felicitatē, q̄ soli Deo
cōpetit, & beatus importet felicitatē in quocūq; gra-
du, & solis Deū clarē videntibus cōpetit, nos tñ vt
mur isto noīe non ad significandū aliquid horum, sed
solum ad importandū, vel significandū honorē
quendā debitū papali statui. Et ex hoc patet, qd quan-
tūcunq; sit criminiosus, & virorū pessimus, nō pec-
cat, qui eū vocat beatissimū, vel sanctissimū scribēdo,
aut loquendo ei: immo potius peccat, qui ista nō vult
ei dicere, quasi ei non cōpetant, quia ista solum importat
honorē debitū statui papali, & ille verē est Papa q̄ diu
ecclesia tolerat. Iō sēp debet ei ille honor, qd beatis-
simus, vel sanctissimus appellatur. Patet, qd simili-
bus modis inuenimus antiquos loquutos. sicut Hie-
ronymus scribit sæpe Augustino vocando eū beatif-
simū Papā, & non ei soli, sed oīb'us Epīs. Itē qd maius
est, apostoli, & euangelistæ vtēbant talibus modis lo-
quendi, et q̄tū ad viros sæculares constitutos in aliqua
dignitate, vt patet de B. Paulo. Act. 26. cui dixit Festus
iudex: in Ianis Paule, multæ s'z te ad insaniam conuer-
tunt, & Paulus ait, non insanio optime Feste, sed veri-

tatis, & sobrietatis verba loquor. Sic vocauit eū opti-
mum. Sed non erat ille optimus, immo nec bonus, cū
Christus veterit se vocari bonū dicens, cur me vocas
bonū: quia bonus est solus Deus. Paulus tñ vocauit Fe-
stum optimum non intendens per hoc significare illā
excellentē bonitatē, quā importat optimus: sed in-
tendens solū significare honorē debitū statui illius, in-
quantū erat præses prouincia. Sed et B. Lucas scribēs
Theophilo, qui erat princeps in ciuitate Antioche-
na dixit. Vñum est mihi scribere optime Theophile:
uocans eum optimū, & rōne dicta. Iustus tñ pot' qui-
libet Papa quantūcunq; malus vocari beatissimus,
vel sanctissimus, q̄ Festus Gentilis iudex Iudæorū vo-
cari optimus, sicut Paulus eū vocauit: quia optimus, &
beatissimus æqualia sunt, immo cōuertuntur: q̄ sim-
pliciter loquendo nullus est optimus nisi qui est bea-
tissimus, & e' dñs, & vtrumque soli Deo competit.
Ad primū dicendū, qd non accipitur beatissimus,
vt importat felicitatē: sed vt per hoc nomē importet
honorē debitū statui papali. Et per idē patet rñsio ad
secundū. Ad tertium, cum dē, qd ista pñent ad adu-
lationē, dicendū qd si per istud nomen beatissimus,
uel sanctissimus intenderemus significare id, qd im-
portatur ex sua origine non competeret omni mor-
tali, & tunc esset aduolutio periculosa, quia peccaret
grauiter qui talia diceret, & qui permitteret illa sibi di-
ci. Sicut patet de Herode Agrippa, qui cum sederet in
amplissima maiestate sua, populus acclamauit ei vo-
ces Dei, & non hominis, idēst laudauit eum non si-
cut hominem, sed sicut Deum. Et quia ipse permisit,
confestim angelus Domini percussit eū, eo qd nō de-
disset honorē Deo, & cōsumptus à uermibus expira-
uit. Act. 12. Nunc autē non intendimus per istos ter-
minos significare aliquid maius, quā qd cōpetat statui
papali, & possumus illud: cum terminum imponatur
ad significandū ad placitum, & possit mutari signi-
ficatio, vel diminui sicut uolet usus.

I Pius labor, sed periculosa presumptio, iudicare de cæteris, ipsum ab omnibus iudicandum: senis mutare linguam, & canescere mundum ad initia retrahere paruulorum.

I Quis enim doctus pariter, vel indoctus; cū in manus uolumen assumpsit, & a salua quā semel imbibit, viderit discrepare quod lectitat, non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere.

I Pius labor. Istud est s'm, in quo se excusat Hieronymus pp difficultatē operis. Et ponit multas difficultates, q̄ apparēt in lra. Et qd si solum poneret difficultates, videret ex hoc innuere opus nō esse bonū, nec mā dātū iustū, in quo accusaret Damasum: iō anteq̄ poneret difficultates, dicit mandatū eē iustū, immo sanctū, sed esse difficile, cū ait: Pius labor. i. iute labor, quē mihi imponis de corrigēdo libros Euangelistarū pius est. i. sanctus. Pius proprie significat cultum diuinum sine amorem ad Deum, vt ait Magister. 3. Sentent. dist. 9. dicens pietatem esse cultum diuinum: qui à Græcis uocatur theosebia. i. diuinus cultus, uel thesebia. i. bonus cultus. Et hoc mō uocamus pios hoīes religiofos erga Deum, & impios uocamus infideles, & hæreticos, qui de Deo male sentiunt, & qui caeremonias cultus eius contemnunt. Apud antiquos scriptores pietas tria significat. i. amorem ad Deum, quē uocant religio-

Rñsio ad primam op-
positionē,
& secundā.
Responso
ad tertiam.

religionem, & amorem ad parentes, & ad patriam. Sic accipit sæpe Valerius, & Tullius. Sed periculosa presumptio. scilicet. Licet opus sit bonum, periculosa presumptio est mihi conari ad illud. Vocatur presumptio, quia rem magnam videbatur aggredi. damnare exempla dispersa per totum orbem. Dicitur periculosa, quia periculum incurreret talia faciendo, quia omnes accusarent eum, & clamarent esse sacrilegum, vt dicit infra in litera. Indicare de cæteris ipsum ab omnibus iudicandum. Id est, presumptio periculosa est ipsum iudicandum ab omnibus, id est, qui ab omnibus iudicabitur tanquam falsarius, & sacrilegus iudicare de cæteris. f. de libris omnium Latinorum, qui cōtineant verum, & qui nō. Et hoc erat periculum, quia iudicia plurimorum obtinerentur magis de fauore quam iudicium vnius. Et sic videretur potius ipse irrisus à tota multitudine, q̄ iudicare totā multitudinem. Senis mutare linguam. Id est, periculosa presumptio est mutare linguā senis. I. isti libri, quos inbebat Damasus corrigi, erant corrupti ab antiq' t'pib' & ita hoīes, q̄ iā erāt senes fuerāt instruiti in illis errorib' a pueritia sua. Et si nūc corrigerent libri, oportebat mutare linguam senis. I. qd senes iā nō sic legerent sicut a pueritia sua sēp lege-
rāt. Et ista mutatio erat valde difficilis. Et canescere tam mundum ad initia retrahere paruulorum. Eadem sentētia, sed ista copia loquēdi pertinet ad stylum rhetoricū. f. Periculosa presumptio est retrahere mundū canescētē ad initia paruulorū. i. qd mundus, qui incanuit, & antiquatus fuit in istis erroribus, retrahatur nūc ad initia paruulorum. i. qd incipiat totus mūdus postq̄ est canus de nouo addiscere, qd paruulo cōpetit. Si tñ fieret ista correctio, necesse erat oēs homines retrahi ad initia paruulorum: quia inciperet de nouo addiscere: eo qd istud opus correctum, qd nunc Hieronymus faceret, multum distaret ab erroribus antiquorum, in quibus mundus incanuerat. Et istæ sunt difficultates ad opus. Quis enim doctus pariter uel indoctus. Ponitur hic alla difficultas, & est sententia longa vsque ad locum illum. Aduersum quam inuidiam. Et est sensus, quod si Hieronymus faceret hanc correctionem, quandocū-
que aliquis uir doctus, vel indoctus acciperet illum in manus, & videret, quod discordebat ab illa doctrina in qua ipse imbutus fuerat à parua ætate, clamaret Hieronymū esse sacrilegum, qui corrupisset veritatem sacre scripturæ. Hoc autem non solum clamarent docti, sed etiam indocti, immo maius periculum instabat ex indoctis, qui non aduerterent quō Hieronymus bene fecisset emendando. Cum in manus uolumen assumpsit. Id est, acciperit istud uolumen, quod ego fecero correctum ad legendum in eo. Et a salua, quam semel imbibit, viderit discrepare, quod lectitat. Id est, viderit, qd istud uolumen, qd lectitat. i. legit. I. qd ego feci correctum discrepat à salua, quā ille semel imbibit. i. à doctrina, quam semel accepit in parua ætate. I. qd clamabit contra me. Est modus loquendi figuratus: quia homines imbibunt saluā, vt non deficiant. Sic dicitur Iob 7. Nec dimittis me, vt glutiam saluam meam. i. vt imbibam illam. Quasi dicat: ista est quedam refrigeratio, & Deus non permittebat Iob spacium quietis affligendo eum valde: ideo dicebatur, qd non dimittebat eum glutire saluam suam. Et accipitur hic glutire saluam. i. imbibere doctrinam. Non statim erumpat in vocem. Id est, nullus est tam doctus, q̄ indoctus, qui viderit istā discrepantiam codicis mei à suis codicibus, non erumpat in vocem, id est, non clamet contra me. Me falsarium, me clamans esse sacrilegum. Id est, dicit me esse falsarium, & sacrilegum. Falsarius est qui scripturam falsat; vel qui rē corā eo gestā falsē scribit, sicut notarij. Hieronymus autē vocaretur falsarius, quia qui-
libet putabat librū suū vera continere, & cū videret

A Hieronymū scripsisse q̄ria, putaret eū esse falsarium. Sacrilegus est sacrorū violator: sicut, qui incendit ecclesiam: vel infert ei vim, aut rapit aliquid de ea, vel quocunq; offendit res sacras. Nulla autē pot' esse maior offensa rerum sacrarū, q̄ corrumpere veritatē sacrarum scripturarum, in quibus tota fides nostrā consistit. Et sic videbatur Hieronym' maximū sacrilegū committere corrumpeudo sacras scripturas, vt illi putabant. Qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere. Id est, dicit me falsarium, qui audeo corrigere aliquid in veteribus libris. Erāt autē veteres, qm̄ ab antiquo erant in eis isti errores, vt supra dictū est. Dicit et veteribus ad significandū auctoritatē: quia magis presumitur libros veteres continere veritatem q̄ eos, qui de nouo conficiuntur. Intelligendū est de libris, qui continent res gestas, sicut autē de illis, qui continent speculationes, vel rem scientificam. Nā magis presumitur pro nouis, q̄ pro veteribus. Rō diuersitatis est, quia veritas gestarum rerum non pot' cognosci per altitudinem ingenij, cū talia non dependant ab aliqua rōne naturali, sed solum per vñum, vel auditū. Antiquiores tamen magis poterant esse pñtes rebus ab antiquis gestis q̄ nos, vel potuerunt illa audire à certioribus, qui interfuissent, vel interese potuerūt, qd nobis non conuenit. Iō si quis conetur nunc scribere historiam rerum gestarum ab antiquo: non hñt veritatē nisi ex scriptis veterum, & sic necesse est vetera esse maioris auctoritatis q̄ noua, inquantum continet res gestas. Quantum verò ad speculatiuas secus est: quia ille pendet ex iolo ingenij acumine, & à plurimis asseritur ingenia nouorum maiora ingenijs veterum. Patet etiam, qd hoc verum sit. Nā noui possunt antiquorum scriptura videre, & insuper hñe nouas considerationes, & sic facerent opus magis pfectum, sicut Arist. 1. Eth. qd p tpa artium additamenta facta sunt: immo vult in 2. Elenchorum, qd quasi oēs scia ab antiquis imperfecta tradita sint, & postea noui illas pferunt. Magis ergo p nouis q̄ p veteribus presumendum est in speculatiuis, licet nō in historicis, maximē quia libros speculatiuos nō oportet eorū opinionem: quia cum pendeat certitudo veritatis eorū ex iudicio naturali, poterit manifeste cognosci, an noui, vel veteres melius dicāt. In historicis autē oportet iudicare ex presumptione: quia nō pot' aliā p stare de veritate, & ibi p veteribus iudicat. Libri autē sacre scripturæ maximē Euāgelia nō pñent aliqd speculatiuum, sed magis historiam, iō nō pot' fieri nisi p vñum, vel auditū, & pñr maior sup hoc fides adhibebit veteribus libris, q̄ nouis. Et sic isti clamabāt. Sed tunc dicebat quō Hieronymus volebat suū nouū librū pponere veteribus? Dicendū, qd licet esset nouus quātū ad substantiā, quā nūc de nouo factus fuerat, erat tñ antiquissimus quātum ad virtutem, quia erat translatus de ipsis primis exemplaribus Græcis, ut patet infra in litera. Et ita iubebat Damasus, qd videret Hieronymus, quē exemplaria Latinorū cum Græca veritate consentirent, vt patet supra in litera: Græca tamen exemplaria erant antiquiora Latinis, quia totum nouum testamentum præter Mattheum scriptum fuit in Græco ab auctoribus suis: vt patet infra in litera. Et sic liber Hieronymi erat antiquior omnibus istis libris corruptis. Dicitur hic: Addere, mutare, corrigere: quia ista tria faciebat Hieronymus in libro suo, quia in quibusdam exemplarijs quedam deficiebant, quæ addebat Hieronymus in aliis erant mutata. Et hoc tripliciter: uno modo quantum ad ordinem. svt præponerentur quæ postponenda erant, & e conuerso, & illa mutauit Hieronymus reducendo in ordinem, quæ acceperat à suis auctoribus. Alio mō erant quedā mutata quantum ad verba quia quidā trāslatores cū legebant unā s'mam in vno

Alph. Toft. super Prolog. in Matt. Enarr.

E 2 Euan.

Euangelista, qui prior venisset in manus eorum, & po- stea eandem sub alijs verbis legerent in alijs Euange- listis, putabant venisse ex errore, & corrigebant om- nes ad exemplum primi, vt patet infra in litera: ista etiam mutauit Hieronymus reddens cuiusq; Euan- gelistæ proprias locutiones. Nam non eodem modo locuti sunt omnes. Similiter corrigere accipitur hic strictè pro detrudere. Nam corrigere largè significat emendare, quod fit addendo, subtrahendo, & mutan- do. Quod tamen corrigere hic distinguitur contra addere, & mutare, oportet quod solum accipiatur pro subtrahere, & hoc faciebat Hieronymus maxi- mè. Nam maxima corruptio erat: quia qui illos li- bros transtulerant de Græco, posuerunt in quolibet Euangelista id, quod apud ceteros inueniebatur, ita vt Ioannes haberet totum Mattheum, & Mattheus totum Ioannem, & sic de alijs. Ideo oportebat de quolibet eorum multa subtrahere, quæ non pertine- bant ad eum.

An Hieronymus teneretur facere istam correctionem, quam imponebat sibi Damasus Papa. Quæst. 11.

Primæ rō, QVAERITVR, an Hieronymus tenebatur facere istam correctionem, quam iubebat Da- masus. Aliquis dicit, quod non. Primò, quia ista erat magna difficultas, scilicet, corripi- pere tot libros, & mutare veteres ad initia paruulorū. Secundò, quia nemo tenetur abijcere famam suam, nec contemnere eam, sed potius seruare illam, & procurare, cum dicat scriptura: Cūrā habe de bono nomine, id est, de bona fama, Hieronymus tamen in- curretet grauissimam infamiam per istud opus: quia vocaretur falsarius, & sacrilegus, vt patet in litera, ergo non tenebatur ad hoc. Dicendum, quod ad hoc, qd quis tenetur exequi aliquod mandatum, sunt duo necessaria: primum est potestas iubentis, secundum est iustitia ipsius operis. De primo patet, quia Dama- sus erat summus Pontifex, qui generalem, & plenis- simam potestatem habet super omnes christianos in foro ecclesiastico saltem: nam de seculari nunc nihil loquimur, scilicet, an Papa habeat executionē vtrius- que gladii, immo habet vtrumque, de quo dicitur in libro de Origine, & distinctione iurisdictionum, Se- cundum est iustitia operis, & istud includit duo, scilicet, rectitudinem ipsius operis, ita vt iustum sit illud fieri, vel saltem possit fieri sine peccato, & potentiam ex parte eius, cui iubetur: quia alijs licet opus in se sit iustum, est iniustum illi mandati. Ita concurrerant in presenti. Nam iustum erat, immo iustissimum, quod fieret ista correctio, sicut dixit Hieronymus su- pra, scilicet, Pius labor: etiam erat potestas iubentis. Et tangit ista duo Hieronymus infra in litera, cum ait. Aduersum quam inuidiam duplex causa me conso- latur, scilicet, quod tu, qui summus sacerdos es, fieri iubes, & hoc quantum ad primum. Sequitur: Et ve- rum non esset, quod variat. Etiam maledicorum tes- timonio comprobatur quantum ad secundum, scilicet, quod discordabant libri Latini inter se, iustum erat eos corrigi: quia etiam iuxta testimonium ipso- rum maledicorum, ea quæ inter se discrepant, non possunt simul esse vera. De potestate autem siue fac- ultate ad faciendum, scilicet, an Hieronymus posset facere id, quod iubebat Damasus, nihil tangit hic Hieronymus. Per quod tacendo concedit, quod ad hoc sufficiens erat. Et patet, quia hic non requirebatur ad istud nisi copia sermonis Græci, & Latini, cum de antiquissimis Græcorum exemplaribus nunc trās- ferendum esset in Latinum. Hieronymus tamen non solum Latini, & Græci, sed etiam Hebraici sermonis

Primæ rō,

Secunda rō,

Duo sunt necessaria ad executio- nē mandati,

F copiam habebat, & aliquater Chaldaici, & Syri, vel Arabici, vt patet in prologo eius super Iob, qui inci- pit: Cogor per singulos. Item, quia si Hieronymus diceret se ad hoc insufficientem, accusaret seipsum, & confiteretur id, quod dicebant amuli sui. Nam ipse ante hoc transtulerat omnes libros veteris testamen- ti de Hebræo in Latinum, De quo conquerebantur amuli quidam dicentes eum falsā scripsisse, quia discordabat à septuaginta interpretibus. Alij verò di- cebant eum fecisse ex inuidia. Ipse autem ostendit in prologo super Genesim, qui incipit: Desiderij mei, & in prologo Galeato super libros Regum, & in pro- logo: Si septuaginta, super Paralipom. & quasi in om- nibus prologis, quod ipse nihil falsi dixisset: sed veris- simam, & valde necessariam scripsisset translationem, & quod non motus fuerat inuere ad hoc, quod iubebat Damasus, an teneretur. Dicendum, quod aut Hier- onymus excusaret se cauillōse, vt laborem effuge- ret: aut ex quadam humilitate, scilicet, vt non asse- ret se esse sufficientem ad res tam arduas. Si primo modo peccaret, quia præceptum erat legitimum, & ex eius malitia uellet subterfugere. Si secundo mo- do, etiam malè faceret: quia licet quis debeat se hu- miliare ad non acceptandum honorem, qui est in fa- uorem suum, non tamen licet cuiquam se humiliare in subterfugiendo laborem sicut hic. Maximè au- tem, quia ista correctio erat valde necessaria fidei cat- holicæ. Et cum Deus posuerit nos omnes partes ecclesiæ suæ, & distribuierit nobis munera, & gratias non propter nos solum, sed magis propter alia mem- bra ecclesiæ, quia sollicita sunt adiuuicem membra de seipsis. ad Rom. 12. & infra ad Corinth. 12. pec- cat, qui ex humilitate, vel ex quacunque alia causa re- nuit seruire ecclesiæ in illo munere, quod Deus ei lar- gitus est: quia facit contra intentionem Dei conce- dentis illud munus. Si autem se excusaret Hierony- mus ex hoc ipso, quia verè crederet se ad hoc non sufficere, tunc aut Damasus acceptaret istam excusa- tionem, aut non. Si acceptaret, liberabatur Hiero- nymo à mandato, & non peccauerat se excusando: quia iuxta conscientiam suam locutus fuerat. Si autem non acceptaret excusationem Damasus, tenebatur Hieronymus facere, quod poterat, siue com- mode, siue insufficienter. Etiam incumbebat onus rei factæ Damasus: an correctio bona, vel mala esset, quia Hieronymus simpliciter obligatus erat, cum Da- masus hoc vellet. Nec debebat se insufficientem re- putare ad exequendum mandatum, cum Damasus ei firmiter iubendo illum ad hoc sufficientem repu- taret. Ad primum dicendum, quod istæ sunt diffi- cultates operis, quæ ipsum ad exequendum difficul- tant, non tamen executionem excludunt, vt infra de- clarabitur. Ad secundum dicendum, quod Hierony- mus non incurrebat per hoc infamiam aliquam ve- ram, & manentem: sed & si incurreret teneretur ad mandatum, vt declarabitur infra in quadam quōne.

Rñso ad instantiam.

Rñso ad primum.

Rñso ad secundum.

Quomodo poterat stare, quod cum libri Latini essent corrupti, deberent corrigi ex Græco, & an sequeretur ex hoc ecclesia posse errare. Q. 1111.

QVAERITVR, quomodo poterat stare, qd codices Euangeliorum, & totius noui testa- menti apud Latinos essent corrupti, ita quod oporteret illos corrigi ex Græco, & an ex hoc sequeretur ecclesiam errare in fide. Ad pri-

Ad primum dicendum, qd libri Latini facillime potue- runt corrumpi, & corrupti erant tpe Hieron. Quæ par- tim factum erat ab interpretibus, & partim à plim- ptuosius correctoribus, & partim à vitiosis librariis, & negligentibus. Isti modi tanguntur magis in litera, vt ibi declarabitur. Ad secundum aliqui dicunt, qd vide- batur ex hoc ecclesiam errare in fide. Nam fides est de eo, qd hñ in sacra scriptura, cui obligantur stare, & assentire sine aliquo dubio. Si aut libri sacre scripture corrumpantur, & credamus ea, q in eis hñr, iā falsa credi- mus, & sic in fide erramus. Dicendū, q non sequitur ecclesiam errare. Nam nō pōt ecclesia errare in fide, eo q est vnus de articulis fidei esse sanctam ecclesiam catholicam, si tamen erraret in fide, iam non esset san- cta. Item, quia si in fide erraret, periret tota fides, sicut patet de heretico, qui etiam si erret in uno articulo, perdit totam fidem, quia non manet ei habitus fidei infusa, vt est conclusio doctorum, & maxime S. Tho. 3. Sentent. dist. 33. ita si ecclesia erraret in aliquo circa fidē, tota fides periret: q in nullo maneret, cū illa nō sit nisi in ecclesia. Fides tamen nunquā peribit, quia Christus rogauit pro ea, ne periret. Luc. 22. & ipse exauditus est in orationibus suis propter sui reueren- tiam. ad Heb. 5. Itē si fides periret, ecclesia non esset: quia ecclesia nihil est nisi corpus Christi mysticū, cuius caput est Christus. ad Eph. 4. & 5. Non possunt ta- men membra capiti adherere, nisi per quandā conti- nuationem, & istam facit sola fides, quia alijs oēs pa- gani, & saraceni pertinerent ad ecclesiam. Ecclesia ta- men semper est, ergo fides nunquā deficit in eccle- sia, nec potest ipsa errare in aliquo articulo. Cum au- tem dicitur, quod corruptis libris sacris errat eccle- sia in fide, dicendum, quod hoc non stat. Primò, quia id, de quo dicitur, quod non errat in fide, est ecclesia vniuersalis: nam qualibet particularis potest errare, sicut olim vidimus esse multas ecclesias Arianorū, & aliorum hæreticorum cum Episcopis suis, & tota plebe, & omnes errabant ibi in fide. Sic etiam nunc est apud quosdam ecclesias orientis, quarum quedam sunt Nestorianorum, & alia Iacobinorum Hæretico- rum. Vidimus etiam diebus nostris circa Boemos, vbi tota regio Boemorum, in qua erant multæ ecclesiæ, scilicet, Sedes Episcopales, errabat in fide, sed postea redijt ad concordiam, & vnitatem totius latinæ eccle- siæ. De istis non est inconueniens, quod erant: quia nulla istarum est specialiter sponsa Christi, nec corpus eius: sed solum intelligitur de ecclesia vniuersali, pro qua ipse mortuus est, & lauit illam in sanguine suo: vt exhiberet eam sibi immaculatam non habentem maculam, nec rugam: ad Eph. 5. Et ista est, quam Apo- stolus vocat ecclesiam Dei vini, quæ est columna, & firmamentum veritatis, prima ad Thi. 3. Et de ista est inconueniens, quod erret, quia tunc euacuaretur to- tum corpus Christi, scilicet, non haberet aliquod cor- pus mysticum, cum totum esset ab eo alienatum per hæresim, vel infidelitatem. Item si ista erraret, non es- set aliquid, per quod emendaretur, quia in nullo ma- neret fides. Quando tamen errat aliqua ecclesia parti- cularis, potest corrigi per ecclesiam vniuersalem ma- trem suam: & non sequitur in inconueniens. Nunc autē non erant corrupti libri in tota ecclesia, quia sic non haberetur aliquid per quod corrigerentur: sed solum erant corrupti libri apud ecclesiam latinam, & mane- bant vera exemplaria apud græcos, per quæ facta est emendatio. Ecclesia autem latinorum non est eccle- sia vniuersalis, sed quedam pars eius: ideo etiam si tota ipsa errasset non errabat ecclesia vniuersalis, quia ma- net ecclesia vniuersalis in partibus illis, quæ non er- rant, siue illæ sint plures numero quam errantes, siue non. Secundò dicendum, quod etiam tota ecclesia Alph. Toft. super Prolog. in Matt. Enarr.

latina non errabat tunc, quia Damasus Papa non er- rabat: cum sciret corruptos libros, & ob hoc vellet il- los emendare. Non etiam errabat Hieronymus, qui il- los emendaturus erat, & plurimi alij periti. Tertio di- cendum, quod etiam si libri circa aliquam Ecclesiam particularem sint corrupti, non sequitur illam parti- cularem ecclesiam errare circa fidem, quia fides non est alligata specialiter illis libris, qui scripti sunt in illa ecclesia, sed libris sacris ubicunque illi sint, & qui illi sint pertinet determinatio ad vniuersalem ecclesiam. Ideo cum ista fides habitualiter non sit alligata isti uel illi libro, dato quod credam uerum esse, quod inue- nio in libris ecclesiæ mee, non erro in fide: cum assen- tiam illis, putans sic haberi per totam ecclesiam uni- uersalem. Et est homo ex habitu proniptus ad aliter sentiendum, si ecclesia vniuersalis iudicauerit libros suos esse corruptos. Sed dubitabitur, quid si libri toti⁹ ecclesiæ corrumpantur, & uniformiter essent cor- rupti: an ex hoc sequeretur error in fide. Et uidetur q sic, quia cum necesse sit quemlibet sic sentire de fide, sicut vniuersalis ecclesia definit, & illam tenet fidem ex libris sacris, qui omnes sunt corrupti ex casu, ergo necesse est falsum iudicium in fide proferre. Dicendū, q iste casus non est admittendus: primò quia ecclesia seruat exemplaria librorum cautissimè, ne possint ab hæreticis uitari. Et sic factum est ab antiquo in ueteri testamento, ut uult Aug. 17. de ciuitate Dei. In nouo etiam sic fit, ideo hæretici non possunt corrumpere. Secundò quia dato, quod aliqui libri corrumpantur, non erat possibile omnes corrumpi, & maxime quod corruptio esset uniformis. Nam etiam si omnes hoīes simul aliquo tempore dormirent, & duraret somnus longo tempore, nō poterat istud fieri. Tertio quia Deus conseruat ecclesiam suam supernaturaliter, ne possit succumbere alicui errori, sic dicitur Matth. 16. f. Su- per hanc petram edificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Vocantur por- tæ inferi hæretici, uel infideles, qui conantur eccle- siam subuertere suis fraudibus, & per potentiam op- primere, Christus autem certificauit nos, quod nun- quam portæ inferi præualerent aduersus ecclesiam, ita quod uincerent eam. Si tamen fraudibus hæreti- corum posset fieri, quod omnes libri ecclesiæ vni- uersalis uniformiter corrumpantur, periclitaretur ex hoc fides, & portæ inferi absonberent ecclesiam. Ideo certi sumus, quod hoc nunquam poterit fieri: quia licet ex parte humana nō repugnet hoc posse fie- ri: sumus tñ certi, q nunquā fiet, quia Christus nō permittet: qui ecclesiam suam specialiter conseruat.

Libri sacre script. vni- uersaliter nō possunt corrumpi.

An fuerit conueniens ista librorum correctio. Quæst. V.

QVAERITVR, an conueniens fuit fieri istam correctionem librorum. Aliquis dicit, quod non. Primò, quia sequebatur ex hoc, quod omnes antiqui libri perirent, & reciperentur noui. Hoc tamen ecclesia omnis e- uitat. Sicut cum Bonifacius Papa ad suppletionem eorū, quæ deerant quinq; libris Decretaliū uoluit ap- ponere aliquas extraneas decretales pdecessorū suorū, & aliquas nouas cōdere, q in titulis debent poni in volumine decretaliū, & nō poterat hoc fieri in libris iā scriptis, sed oportebat fieri libros de nouo, in quibus tā antiquæ decretales, q ille q de nouo addebantur ponerentur, ex quo sequebatur, q periret oēs libri antiqui: noluit hoc facere Papa, sed fecit librū sextum, vt patet in proemio libro 6. Ita ergo nunc non faceret istam correctionem, ne perirent omnes libri antiqui. Secundò, quia ex hoc sequebatur magna infamia Hieronymi, scilicet, quia vocaretur falsarius, & fa-

E 3 & fa-

Ratio ad
quatuor
rationis.

& sacrilegus, & non tamen deberet Papa tantum vi- rum infamie exponere. Dicendum, quod non solum licitum fuit fieri istam correctionem, sed etiam Da- mafus obligabatur illam procurare iuxta omnes vires suas, etiam si multos labores ad hoc impendere debe- ret. Nam summus Pontifex cum sit maximus princeps in ecclesia, & ab ea maximum honorem recipiat, te- netur ampliolem curam gerere de ea, quam quisquam alius, & in omnibus, in quibus ecclesia patitur, tene- tur ipse subuenire. Alioquin de manu eius require- tur, quia ipse positus est princeps speculatorum do- mus Israel. Ezech. 3. & 33. Nullum tamen maius peri- culum est ecclesie, quam ubi fides periclitatur, cum proprie ecclesia per fidem consistat, & ista est, per quam efficitur homo pars corporis Christi, & per hanc in- tra ecclesiam constituitur, & ab omnibus gentibus distinguitur. Nihil tamen est, per quod magis fides periclitetur, quam si libri facti, ex quibus fides habetur, permittantur corrumpi. Cum ergo consisteret ali- quos eorum esse corruptos, ipse princeps maximus ecclesie tenetur totis viribus conari, ut corrigantur. Et si per hoc oporteret mortem subire, potius tene- retur subire mortem, quam permittere libros sacros corruptos. Quod sicut tenetur quis potius mortem subire quam Christum negare: ita etiam ad hoc, quia permittendo libros corrumpi, vel corruptos manere, negatur Spiritus sanctus, per quem veritas sacrae scri- pturae reuelata est. Negatur etiam Christus: quia pote- runt falsa scribi de eo, per qua negetur in totum, vel in partem. Ideo postposito omni damno, & quocun- que incommodo tenebatur Damasus conari ad cor- rectionem sacrorum librorum. Ad primum dicen- dum, quod cum ecclesia potest euitare perditionem librorum, & quecumque damna, tenetur euitare. Hic tamen non poterat euitare perditionem illorum li- brorum, sine preiudicio fidei, que omnibus rebus pre- ferenda est, ideo non erat curandum, quod perderentur libri. Ad secundum dicendum, quod Beatus Hieronymus non incurrebat infamiam veram, nec manentem: quia licet a principio clamaretur contra eum, consilio tamen de veritate, scilicet, quod ipse reducebat veritatem ad ecclesiam Latinam, que perierat, potius laudaretur: si- cut nos nunc eum valde laudamus. Secundum, quia li- cet aliqui calumniarentur, non poterant manere cal- umniae, cum Hieronymus faceret mandatum summi Pontificis. Et ista duo ponit hic Hieronymus, quae consolantur eum contra clamores emulorum, ut pa- tet in littera. Sed adhuc dicendum, quod etiam si Hieronymus deberet incurere infamiam perpetuam, ac simul cum eo Damasus, non debebant cessare ab hoc opere, quia istud erat de necessitate salutis, & nihil debebat eos retrahere, etiam si esset mors: quia omnia pro salute anime exponenda sunt. Job 2. Pelle pro pelle, & cuncta, quae habet, dabit homo pro anima sua.

Ratio ad
primum.

Ratio ad
secundum.

Aduersus quam inuidiam duplex causa me- cosolabatur, quod & tu qui sumus sacerdos es, fieri iubes, & verum non esse, quod variat, etiam maledicorum testimonio compro- batur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda, respondeant, quibus: tot enim sunt exemplaria, penes quot codices. Sin au- tem veritas est querenda de pluribus: cur non ad Graecam originem reuertentes ea, quae vel a vitiosis interpretibus male reddita, vel a praesumptoribus imperitis emen-

data peruersius, vel a librarijs dormitanti- bus, aut addita sunt, aut mutata, corrigimus. Neque vero ego de veteri disputo testamen- to, quod a septuaginta senioribus in Gre- cam linguam verbum tertio gradu ad nos usque peruenit. Non quero quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotio inter novos, & veteres medius incedat. Sit il- la vera interpretatio quam apostoli proba- uerunt. De nouo nunc loquor testam, quod Gre- cum esse non dubium est, excepto apostolo Mat- thaeo, qui primus in Iudaea Euangelium Chri- sti Hebraicis literis tradidit. Hoc certe cum in nostro sermone discordat, & diuersos riuu- lorum tramites ducit, vno de fonte querendus est. Praetermitto eos codices, quos a Luciano, & Hesychio nuncupatores paucorum homi- num asserit peruersa contentio: quibus utique nec in veteri instrumento post septuaginta interpretes emendare quid licuit, nec in no- uo profuit emendasse, cum multarum gen- tium linguis scriptura ante translata doceat falsa esse, quae addita sunt.

Aduersum quam inuidiam. Hic ponuntur rationes alienian- tes difficultatem huius operis, & agit duo, quia primum ponit quod dictum est, Secundum ratioem cuiusdam rationis, ubi. Nec vero ego nunc de veteri. Circa primum ponit Hieronymus duas causas alieniantes laboris operis. Prima est auctoritas iubentis; secunda est rei necessitas, & honestas. Duplex causa me consolatur. Id est, licet isti ex inuidia clamant contra me, duae causae consolantur me, quod tu qui summus sacerdos es fieri iubes. Ista est prima. Damasus erat summus sacerdos, & iubebat hoc, cui ex necessitate obediendum erat. Et sic ipsa debet esse querela, & non contra Hieronymum. Et verum non esse quod variat. Ista est secunda causa. Ipsi necessitas, quam et ipsi amuli non poterant negare. Nam ea, quae inter se discordant non possunt simul esse vera. Sed libri Latinorum discordabant, ergo non erant omnes veri, sed necesse erat, aut omnes esse falsos, aut quosdam: quia ea, quae opponuntur, possunt simul esse falsa, sicut contraria, nunquam tamen possunt simul esse vera: quia nec vera, nec falsa, nec contraria possunt simul esse vera. Et tunc aut amuli con- siderentur omnes libros Latinorum simul esse falsos, quia discordabant, aut quosdam. Si autem omnes, necessaria erat correctio. Si autem quosdam, cum non constaret ex eis, an potius isti, quam illi essent corrupti, oportebat recurri ad alios libros, qui non essent Latini, ex quibus constaret veritas. Iam aliqui Latini essent veri, & qui essent illi. Ideo debuit fieri correctio de Graeco. Etiam maledicorum testimonio comprobatur. Id est, non solum istud est verum, sed ea, quae discordant, non possunt simul esse vera, sed etiam ipsi maledici, i. amuli, qui dicunt me falsarium, & sacrilegum, consentunt istud. Ponit et hoc Hier. in prologo in Genesim, qui incipit: Desiderij mei. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda. Continuat argumentum, cuius vis erat, quod ea, quae discordant non possunt simul esse vera. Hoc quoque concedebant amuli: quia quidam dicebant libros aliorum esse corruptos, cum primum libris suis contine-

rent,

Tres modi
corruptio-
num in li-
bris Lati-
nis.

rent: & inter se pugnabant propter discordiam libro- rum. Et hoc adiuuabat Hieronymum, quo suppo- sito arguit, cum non possint omnes isti veri esse, que- ritur ex quibus habebitur veritas. Si autem dicant amuli, quod aliqui libri Latini sunt veri, quare Hieronymus qui sunt illi? Et cum tot sint exemplaria quot codices, & quilibet discordat ab alio, non vide- tur magis huic, quam illi fides adhibenda, & conse- quenter debet recurri ad Graecos pro veritate. Re- spondeant quibus, id est, quibus Latinis libris debeat fides adhiberi. Et in hoc nunquam concordarent: quia quilibet assererebat libros ecclesiae suae esse veros. Potius ergo consentirent veritatem esse in Graecis, quam quod una ecclesia Latinorum diceret se corru- ptos habere libros, & quod alia illos veros habebat. Etiam quia dato, quod velint concordare, quibus li- bris potius fides adhiberetur, non stabat: quia non erat sufficienter probatum, an isti potius, quam illi veri es- sent. Unde necesse erat recurri ad Graecos, de quorum veritate non dubitabatur. Tot enim sunt penes exempla- ria, quot codices. Ista erat causa quare Latinis codici- bus non erat adhibenda fides: quia quilibet liber dis- cordabat ab altero. Nam quando sunt multi libri, & omnes concordant, sunt multi codices, & vnicui exem- plar: sicut nunc est in Biblijs nostris, quia omnes concordant. Quando autem quilibet liber discordat ab alio, tot sunt exemplaria, quot codices, quia exem- plar est liber, per quem alij transcribunt. Cum autem libri inter se discordant, vnus non est tractus ab alio: ideo non est vnus liber exemplar alterius, sed quilibet per se est exemplar. Sin autem veritas est querenda de pluribus. Est ratio longa usque ad illum locum: ne- que ego vero, & continuatur arg. scilicet. Si non est querenda veritas de pluribus, cum non concordent, necesse est, quod recurratur ad eum locum, ubi est to- taliter concordia, scilicet, ad Graecam originem, & ex- inde corrigantur omnes errores Latinorum librorum. Cur non ad Graecam originem reuertentes. Id est, cur non re- uertemur ad libros Graecos, cum in Latinis non sit co- cordia? Quasi dicat. Nihil est, quod hoc prohibeat. Et dici- tur ad Graecam originem, quia libri Graeci fuerunt ori- gigo Latinorum. Nam etiam isti, qui nunc corrupti erant, de Graeco originem traxerant, eo quod totum no- uum testamentum ab ipsis suis auctoribus in Graeco scriptum est, praeter Matthaeum, qui scripsit in Hebraeo, ut patet infra in littera. Ideo necesse fuit, quod cum pri- mo nouum testamentum scriptum est in Latino, ha- beretur in Graeco. Eaue, vel a vitiosis interpretibus male edita. Hic ponuntur tres modi corruptionum, qui fuerunt in libris Latinis, & omnes illos dicebat Hiero- nymus ex Graeco corrigendos. Primus est per inter- pretes vitiosos. Vocatur interpretis illi, qui primus de Graeco in Latinum verterunt nouum testamentum. Et aliqui istorum non bene intelligentes linguam Graecam transferendo errauerunt, vel forte quia non erat eis copia linguae Latinae, & quod in Graeco intellexerunt non valuerunt in Latino competenter exprimere: ut significaretur idem, quod erat in Graeco. Et isti vo- cantur vitiosi interpretes. Vel a praesumptoribus imperi- tis emendata peruersius. Iste est secundus modus erro- ris, scilicet, per emendatores imperitos. Et vocantur isti praesumptores, quia supra vires suas facere ausi sunt, & male fecerunt, quod facere nesciebant. Et di- citur emendata peruersius: quia plus corruperunt isti praesumptores emendando: quam corruperant interpretes transferendo. Isti praesumptores erraue- runt tripliciter: vno modo, quod aliqua scripta a pri- mis interpretibus visa sunt eis non conuenire, & mu- tauerunt ea, vt voluerunt. Secundum, quia isti legebant libros Euangelistarum, & cum eorum primum legis-

sent, & venirent ceteri in manus eorum, videntes eos discrepare, putantes fuisse hoc ex errore scriptoris emendauerunt omnes ad similitudinem illius, quem primo legerant, ita ut omnia, quae habentur in Mat- thaeo ponerentur in Marco, & quae habentur in Luca ponerentur in Ioanne, & e contrario. Et iste fuit grauissimus error. Tertio modo errauerunt, quia cum iuuenirent multos Euangelistas dicentes eandem sententiam per diuersa verba, & alij breuius, & alij lon- gius, emendauerunt omnes ad exemplar vnus, vt eadem verba contineret. Duos modos vltimos corrup- tionis ponit infra Hieronymus de his tribus. A librarijs dormitantibus, aut addita sunt, aut mutata, corrigimus. Et iste est tertius modus errandi, scilicet, per librarios dormitantes, id est, alij quando scribunt, dormiunt, siue non aduertunt ad exemplaria, & corrumpunt libros addendo, aut mutando, aut subtrahendo. Et dicit Hieronymus. Cur non corrigimus addita mutata a vitiosis interpretibus, & cetera reuertentes ad Graecam originem, id est, ad libros Graecos. Nec vero ego nunc de veteri disputo testam. Hic respondet Hieronymus taci- ta quaestioni: quia dixerat, quod libri Latini debe- rent corrigi ex Graecis, aliquis diceret. Tu dixisti con- trarium nolens adhibere fidem septuaginta interpre- tibus, qui in Graeco scriperant: sed dixisti necessarium esse aliam translationem ex Hebraeo, vt patet in pro- logo super Genesim, qui incipit. Desiderij mei. & in prologo super Paralipom. qui incipit. Si septuaginta: ita nec nunc fides Graecis exemplaribus danda est. Respondet Hieronymus, quod illud fuit verum quan- tum ad vetus testamentum, quod interpretes de He- braeo in Graecum transtulerunt. Et nunc non loqui- mur de veteri, sed de nouo testamento, in quo fides Graecis exemplaribus danda est. Ratio patet in me- diate. Quod a septuaginta senioribus in Graeca lin- guam verbum, scilicet, vetus testamentum in Hebraeo habebatur ab origine sua, quia in Hebraeo scriperunt auctores primi: septuaginta seniores, qui vocantur se- ptuaginta interpretes ad preces Ptolomaei Philadel- phi Regis Aegypti de Hebraeo in Graecum transtule- runt. De ista translatione, & de eis, quae circa eam acciderunt, declaratum est in prologo Hieronymi super Genesim, qui incipit. Desiderij mei. Et in pro- logo super Paralipom. qui incipit. Si septuaginta. Tertio gradu ad nos usque peruenit, id est, vetus testa- mentum peruenit tertio gradu usque ad nos, scilicet, tres additiones factae sunt, prima ab ipsis auctoribus ve- teris testameti, & ista fuit in Hebraeo. Secunda a septua- ginta interpretibus, & ista fuit de Hebraeo in Graecum. Tertia fuit de Graeco in Latinum facta de translatio- ne septuaginta interpretum. Et ista non habuit a principio vnicum translatoem, quia multi de Graeco in Latinum transtulerunt, & in diuersis ecclesijs varia exemplaria habebantur, vt ait Hieronymus in prologo super Paralipom. qui incipit. Si septuaginta. & sic venit ad nos. Tertio gradu vetus testamentum. In hoc fundatur ratio Hieronymi, scilicet. Non est eadem ratio de fide Graecorum exemplarum quantum ad nouum, & quantum ad vetus testamentum: quia semper pro veritate librorum recurrendum est ad pri- ma exemplaria, quae primo edita sunt. Vetus autem testamentum non fuit prius editum in Graeco, sed in Hebraeo, & de Hebraeo in Graecum, & de Graeco in Lati- num: ideo quando dubitatur de veritate alicuius libri in veteri testamento, non est recurrendum ad Graeca exemplaria, sed ad Hebraea: quia ibi est origo. Si au- tem est dubium de veritate alicuius libri in nouo tes- tamento, non potest recurri nisi ad Graeca exempla- ria, quia in Graeco ab ipsis auctoribus totum nouum testamentum praeter Matthaeum scriptum est. Et sic non

De inter-
ibus sacre
scripturae.

habet locum calumnia emulorum, q̄ prius diceret F Hieronymus Græca exēplaria esse corrupta, & nūc dicat ad illa recurrendū. *Non quero quid Aquila quid Symmachus sapiant.* Ad eandem rationem pertinet. Quasi dicat: quando ego loquebar de veritate librorum veteris testamenti, quærebam an interpretatio septuaginta seniorum esset conueniens, & quomodo cum illa cōcordaret, vel discordaret editio Aquilæ, & quomodo concordaret editio Symmachi, & Theodotionis, qui omnes fecerunt varias translationes de Hebræo in græcum, & translationes istorum à multis recipiebantur: & Origenes in translatione Bibliæ, quæ fecit, posuit veritatem hebraicam in vna columna, & in alia translationem septuaginta, & in alia editionem Aquilæ, in alia Theodotionis, in alia Symmachi, & in alia translationem aliam, & sic in eodem libro erant sex translationes, id est vocabatur liber ille exaplarum, id est, sex columnarum. De quo satis declaratum est in prologo Hieronymi super Iosue, qui incipit: Tandem finito, Cōtra additiones Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis, & contra vulgatam additionē, & omnes alias sæpe Hieronymus arguit, quando agit de libris veteris testamenti, ostēdens q̄ omnibus illis existentibus, adhuc erat necessaria aliqua translatio ex Hebræo: quia nulla earum concordabat oīno literæ hebraicæ. Aquila, de quo hic dicitur, fuit quidam Iudæus de insula Helleſponto, id vocatur Aquila Pōricus. Iste fecit secundā translationē Bibliæ, quia prima fuerat facta à septuaginta interpretibus. Floruit autē Aquila quasi anno centesimo quintodecimo à Christi natiuitate, de quo Iſidorus lib. Etymologiarum sub Helio Adriano Imperatore. Symmachus fuit quartus Biblię translator. Nam ante eum Theodotio translulerat, & fuit sub Seuero Pertinace Imperatore, quasi anno à Christi natiuitate centesimo nonagesimo. De hoc Eusebius in libro historiæ Ecclesiasticæ. *Quare Theodotio inter novos, & veteres medijs incedat.* Quasi dicat: etiam nunc non disputatur quare Theodotio se habeat medijs inter novos interpretes, & veteres, scilicet, istud pertinet ad vetus testamentum. Et de istis translationibus solennius habemus disputare, quando agemus de veritate translationum veteris testamenti, nunc autem de nouo agitur, ideo non aduertimus ad istos, nec exemplaria Græca damnamus, sicut quando loquebamur de istis, quia agebamus tunc de veteri testamento. Iste Theodotio fuit Ephesinus tertius Biblię translator, cuius translatio à septuaginta interpretibus modicum discordat, licet multa interdum iste addat, quæ non habentur apud Hebræos. Sicut patet in Daniele. Ideo Hieronymus signat ibi quæ sunt illa, quæ habentur in Theodotione. De hoc August. 18. de ciuitate Dei, Et dicitur esse iste medijs inter novos & veteres, quia magis concordabat cum additionibus nouis Latinorum, quæ habebantur tpe Gregorij, & cum veteri translatione septuaginta interpretum, quam alij interpretes, & alij translatores. Et sic medijs inter vtrosque incedebat. *Sit illa vera interpretatio, quam apostoli probauerunt.* Id est, approbauerunt, quasi dicat: non curamus nunc de veteris testamenti, nec de, comparatione translationis septuaginta ad Aquilam, Symmachum, & Theodotionem, & alias translationes: sed sit vera, id est, habeatur pro vera illa interpretatio, quam apostoli approbauerunt: quia magis credendum erat apostolis, quam cuiunq̄ue hominū. Ideo illa translatio, quæ magis concordauerit dictis eorum est verior. Iſam rationem ponit Hieronymus in plogo sup Genesim. s. Desiderij mei, & in plogo: Si septuaginta super Paralip. ad probandū, q̄ sua translatio erat verior, q̄ oēs aliæ, & potissimè, q̄ translatio septuaginta interpretum, quæ maximā auctoritate

habebatur, scilicet, Christus, & apostoli in libris noui testamenti allegauerunt multa dicta veteris testamenti. Et ostēdit Hieronymus, q̄ multa eorum non habentur in Biblia septuaginta interpretum, ex quo apparet, q̄ septuaginta non plene interpretati sunt, vel eorum editio per successionē erat corrupta, ideo q̄ esset necessaria alia de Hebræo. Et ita fuit sua, in qua habentur omnia illa testimonia, quæ Christus, & apostoli de veteri testamento allegauerunt. *De nouo nunc loquor testamento.* Quasi dicat: non habet locum calumnia emulorum: quia nunc non loquor de veteri testamento, in quo dicebam non sufficere exemplaria græcorum: sed loquor de nouo, in quo sufficiunt. *Quod Græcum esse non dubium est.* Id est, totum nouum testamentum est græcum, id est, scriptum primò in Græco ab ipsis suis auctoribus. Et dicit non esse dubium ad differentiam Matthæi, de quo etiam asserbatur, quia in Græco scripserat, scilicet, quod primò scripserat in Hebræo, deinde in Græco. Et sic totum nouum testamentum habebatur in Græco. Hoc tamen dicit Hieronymus dubium esse in libro de Illustribus viris. cap. de Matthæo, quia ipse vidit exemplar Matthæi in Hebræo in famosa bibliotheca Cæsariensis quam fecit Pamphilus martyr, & in Græco videre nunquā potuit. *Excepto apostolo Mattheo.* scilicet, iste solus scripsit in Hebræo. *Qui primus in Iudea.* Euangelium Christi hebraicis literis addidit. Matthæus fuit primus inter omnes scriptores Euangeliorum, & scripsit in Iudea in Hebræo, cum vellet transire ad gentes. De quo declaratum est in præcedenti prologo. De aliis tribus Euangelistis quomodo uerisimile fuerit eos scripsisse in Græco, declaratum fuit, supra in prologo nostro in quadam quæstione, *Hoc certè cum in nostro sermone discordat.* Reddit ad conclusionem suam postquam interposuerat responſionem ad tacitam calumniam emulorum, dicens: quod cum in sermone nostro, scilicet, Latino libri discordent, necesse est veritatem inquiri in fonte, scilicet, in Græcis exemplaribus, unde Latina transcripta sunt, & in diuersos riuulorum tramites ducti. Libri nostri discordant, & uadunt diuersis riuis: quia unus non redit ad alium. Est metaphora de fonte, & fluminibus: quia interdū ex vno fonte nascuntur plura flumina, uel torrentes paruuuli, qui habent diuersos tramites. alios, & nunquā concurrunt. Ideo si quis uellit uidere, ubi coniunguntur, non oportet, q̄ sequatur descensum aquarū, quæ sic nunquam inueniet eos conuenire, sed redeat ad fontem, & ibi inueniet omnes istos alios concurrere, & continuari capiti fontis. Ita de libris Latinis, quia eorum origo non est in Latino, sed à Græco quantum ad nouum testamentum, & ipsi inter se discordant, quasi euntes per diuersos tramites. Non oportet sequi illos, quia nunquam sic reperietur concordia, sed recurratur ad originem, scilicet, ad Græcum, & ibi poterunt conuenire in fonte, scilicet, reformando quemlibet ad similitudinem suæ fontis. *Vno de fonte querendum est.* Hoc dicebat superius, scilicet, de libris Latinis non potest ueritas queri, quia non apparet, cur potius istis, quam illis credendum sit, cum tot sint exemplaria, quot codices: sed ueritas ibi querenda est ubi est unitas, id est, concordia: ideo uno de fonte, id est, non de pluribus fontibus, & iste fons est in Græcis exemplaribus, quæ inter se concordabant, & erant omnia unum exemplar, licet essent multi codices. *Prætermitto eos codices.* Respondet tacite quæstioni, quia dixerat, quod ueritas non erat querenda de Latinis, ubi erat tanta diuersitas: sed de Græcis. Diceret eis aliquis, q̄ inter Græcos codices erat discordia, quia exemplaria Luciani, & Hefychij discordabant in Græco, à ceteris libris. Dicit Hierony. q̄ ipsa præmit-

Sacra scribitur instrumentum ab instruendo.

termitit istos libros, id est non curauit de eis, nec curandum est: quia pauci, & peruersi homines curabant de illis. Ceteri autem Græci codices inter se consonant, & ad illos recurrendum est. *Quos à Luciano, & Hefychio nuncupatos.* Id est isti codices, qui à ceteris discrepabant, nominabantur Luciani, & Hefychij. Vterque enim modum nouum translationis fecit tam in nouo, quam in veteri testamento, vt patet in litera. Lucianus fuit quidam presbyter urbis Antiochiæ in Græco satis peritus: cuius aliqua opera in sacra scriptura manebant etiam tempore Hieron. & iste fecit additionem in nouo, & in veteri testamento addendo in vtroque, vt dicitur hic. Non tamen iam recipiebantur exemplaria sua, nisi à paucis. De hoc Hierony. in libro de Illustribus viris Capi. de Luciano. Hefychius fecit alia exemplaria, sicut Lucianus: sed iste non fuit ita uir famosus: ideo de eo non habetur apud auctores, sicut de Luciano. *Paucorum hominum asserit peruersa contentio.* Probat quomodo de istis non sit curandum: quia paruæ auctoritatis erant apud Græcos: cum nulli, nisi pauci homines, & peruersi, & pertinaces illos codices susciperebant. Omnes autem ecclesiæ alia exemplaria tenebant, quæ inter se concordabant. Et ab illis dicit Hieron. ueritatem accipiendam. *Qui bus utique nec in veteri instrumento.* Est ratio longa uique ad illum locum. *Igitur hoc præfens.* In qua declarat, quomodo non haberentur Lucianus, & Hefychius auctoritatem scribendi, nec potuerunt recipi scripta sua, dicens quod in veteri testamento, id est, in libris eius non potuerunt aliquid emendare post septuaginta interpretes, & in nouo testamento nihil profuit eis id, quod addiderunt, scilicet, quia non esse de ueritate sacre scripturæ. Et dicitur in veteri instrumento, id est, in veteri testamento: sic uocat illud Hier. sæpe, vt patet in Epistola ad Paulinum. Et uocatur instrumentum ab instruendo, quia instruit nos, id est, informat de ueritate. Ita in iudicio uocantur instrumenta illa scripta, quæ in forma publica producuntur in iudicio, & faciunt fidem: & per ista index instruitur de ueritate rerum, de quibus agitur. *Post septuaginta interpretes emendare quid licuit.* Id est, quantum ad libros veteris testamenti non licuit istis emendare aliud post translationem septuaginta interpretum, scilicet, quia illa recepta erat per omnes ecclesiæ, & erat magnæ auctoritatis, vt ait Hieron. in prologo. Si septuaginta super Paralipom. Id est istis non daretur fides emendationibus translationem septuaginta interpretum, sed obijcietur contra Hierony. quia ipse post translationem septuaginta interpretum fecit nouam translationem ostendens illam esse defectuosam. Et hoc conquebantur annuli contra eum: vt patet quasi in omnibus prologis, ideo licuit Luciano, & Hefychio emendare uetera, sicut ei licuit, uel non licuit Hieron. post septuaginta interpretes facere aliam translationem. Dicendum, quod non est uerisimile, quod Hieron. non emendauit translationem septuaginta interpretum, sed fecit aliam nouam de Hebræo, non emendando interpretes, nec aduertendo ad eos. Et illud licuit: sic nec ipse accusat Aquilam, Symmachum, & Theodotionem, quia fecerunt additiones distinctas ab interpretatione septuaginta, quia non corrigebant eos. Lucianus autem, & Hefychius uoluerunt emendare translationes septuaginta, non faciendo nouam translationem de Hebræo, ideo non licuit eis, id est, non profuit, quia non reciperebantur in auctoritatem contra septuaginta interpretes. *Nec in nouo profuit emendasse.* Id est, etiam non profuit eis emendare nouum testamentum, id est, libros noui testamenti. Nam isti addiderunt aliquid in libris, quos fecerunt, & non profuit eis, quia ipsi fecerant, vt ecclesiæ reciperet libros suos: tanquam uer-

exemplaria noui testamenti: & ecclesiæ non recipit cognoscens ea, quæ ipsi addiderant non esse de textu scripturæ. *Cum multarum gentium linguis scriptura ante translata doceret falsa esse que addita sunt.* Id est, uoluerunt isti fallere ecclesiam inuētes, quod sui libri constituebant putam ueritatem sacre scripturæ, non receperunt inueni ecclesiæ libros suos, quia eam ante hoc totum nouum testamentum scriptum esset per totum orbem in varijs linguis, cum legerunt exemplaria Luciani, & Hefychij, inuenientes in eis plura esse quam fuerant in antiquis codicibus, quos ecclesiæ à principio susceperat, uiderunt clarè falsa esse, & ab istis confecta, quæ addita fuerant.

An Lucianus, & Hefychius peccauerint faciendo ista exemplaria. *Quæst. VI.*

QVÆRITVR, an Lucianus, & Hefychius peccauerint faciendo ista exemplaria noui, & veteris testamenti, de quibus dicitur hic. Aliquis dicit, q̄ hoc expeditum est, cum in præcedenti prologo in quadam quæstione dictum est grauer peccasse illos, qui ultra quatuor Euangelistas etiam gelium scripserant. Sed uidetur, quod non sequatur ex hoc istos peccasse, quia non est simile. Primò quia illi scripserunt textum euangelij, isti autem non solum textum, sed multa alia addiderunt, quæ aliquo modo declararent scripturam: & sic bene fecerunt, quia qui lucidant eam, uitam æternam possidebunt Eccl. 24. Secundo, quia illi, qui scripserunt euangeliā sub nominibus Apostolorum, vt sic auctoritatem consequerentur, & erant falsarij, & intendentes nocere ecclesiæ, cū plerique eorum essent hæretici & intendentes hæreses suas ex hoc confirmare miscendo eas euangelij: isti autem sub nominibus proprijs scripserunt: uide & exemplaria eorum uocabantur codices Luciani, & Hefychij, vt patet supra in litera, ergo non peccabant. Tertiò quia licuit Hieron. facere translationem in veteri, & emendationem septuaginta interpretum, vt patet in Prologo. Si septuaginta super Paralipom. & in nouo testamento emendationem, vt patet hoc, ergo licuit istis. Dicendum, quod isti uidebantur peccasse emendando istos codices. Nam dicit hic, quod non licuit eis post septuaginta interpretes emendare quidquam in veteri, nec in nouo profuit emendasse. Item quia si isti bene fecissent, ecclesiæ suscipisset eos, uel salte non reiecisset: & tamen reiecit eos, cum dicitur hic, quod codices illorum paruorum hominum asserit peruersi contentio. Item: quia istis codices fuissent boni, dato quod ecclesiæ non poneret eos in canone suo dando illis tantam auctoritatem, saltem non esset illicitam legi apud quoscuq̄ue homines: sicut est nunc de libris Doctorum, qui non sunt in canone, leguntur tamen. Sed etiam illi, qui eos legunt iudicantur peruersi: ergo mali libri sunt. Dicit potest, q̄ Lucianus, & Hefychius, aut scripserunt istos libros tantum hystoriam, sacre scripturæ ponendo textu eius, & addendo aliqua uerba ad declarationem, aut scripserunt eos tanquam ipsum textum sacre scripturæ, & exemplaria Euangelistarum. Si primo modo licebat eis, quia sic facit Historia Scholastica, quæ ut plurimū textum ponit interponendo pauca ad declarationem. Si secundo modo illicitum erat, quia nulli licet in sacra scriptura addere, aut minuire, quia præiudicat spiritui sancto, quia ea quæ homo addidit possunt esse falsa, & admittentur falsitas ueritati spiritus sancti. Ideo comminatur spiritus sanctus mala eis, qui quicquam addiderint aut subtraxerint sacre scripturæ. Apoc. 22. Isti uidentur tenuisse secundum modum, scilicet, quia uoluerunt quod libri sui haberentur ut uer-

Arguitur i. pro parte af firmatiua.

Responso principalis.

ra originalia Euangelistarum: non quod se Euangelistas afferrent, sed quod innuebant Euangelistas sic scripsisse, sicut ipsi in suis codicibus scriperant. Ideo volebat codices suos esse textum sacrae scripturae. Hoc innuit Hieron. cum ait, quod nihil profuit eis in nouo testamento aliquid emendasse, quia ecclesia vidit falsa esse, quae addita fuerant: Si tamen ipsi non scripsissent codices suos tanquam textum, ecclesia non iudicasset falsa esse, quae addita fuerant, quia quando quis scribit per modum glossae, etiam si multa ponat, quae non sunt in sacra scriptura, dum tamen non sunt manifeste haerese, ecclesia non curat de hoc. Item quia cum dicit Hieron. quod non profuit eis emendasse: innuit quod volebant codices suos recipi ab ecclesia tanquam textus. Et in hoc non profuit, quia ecclesia videns falsa esse, quae addita fuerant, non suscepit illa. Et sic peccabant volendo de proprijs addere in sacra scriptura, quod nulli licet nisi Spiritui sancto. Ad primum in contrarium: dicendum quod simile est inter istos & illos: quia ita isti scriperant textum sicut illi, quia volebant codices suos esse textum euangeliorum. Et cum dicitur, quia addiderunt, & erat istud ad declarationem: dicendum, quod istud magis nocuit, quia si solum textum scripsissent, non sequeretur error, sed addiderunt: & additum non fuit per modum glossae, sed per modum textus: & non declarat praecedentia, sed addit noua super illa: & quanto sic plura adduntur, tanto maior error est. Ad secundum dicendum, quod licet non usurpauerunt sibi isti nomina Apostolorum, scriperunt tamen tanquam codices sui verè continerent ea, quae Euangelista scriperant. Et tunc idem error sequebatur, sicut si usurparent nomina Apostolorum, quia nihil differt, quod quis scribat historià euangelicam, cui miscet aliqua falsa, & dicat illam scriptam à Bartholomaeo, vel Andrea, qui nullum euangelium scriperunt, quam quod dicat scriptam à Marco, vel Mattheo, qui euangelia scriperunt: immo deterius est dicere scriptam illam à Marco, vel Mattheo, quia si dicat scriptam illam à Bartholomaeo, vel Andrea, cum non constet istos scripsisse euangelia, dubitabitur de illa scriptura, & non poterit multum nocere, quia non recipitur communiter. Si verò dicat scriptam illam à Marco, vel Luca, cum constet istos scripsisse euangelia, erit istud verisimilius, & magis poterit nocere. Ad tertium dicendum, quod Hier. licet translationem faceret veteris testamenti, quia fideliter agit, nihil addens, aut subtrahens, aut mutans de sententijs: isti autem multa addiderunt tam in nouo, quam in veteri testamento, quod non licebat: ut patet in litera. Cum autem dicitur, quod Hieronymus fecit emendationem, septuaginta interpretum: dicendum quod non emendauit eorum translationem addendo, aut subtrahendo: sed quia vitio librariorum erat illa translatio iam corrupta, emendauit illam Hieron. siue correxit, non quidem ipsam translationem, sed libros qui eam non bene continebant, ut colligitur eodem prologo, & prologo Eusebii, Hier. super Paralipom. Cum autem dicitur, quod fecit correctionem in nouo testamento, dicendum quod fecit eam auctoritate Damasi Papae: & licet eam facere. Etiam quia Hieronymus nihil addidit corrigendo, sed solum libros Latinos ueruptos redegit ad formam Graecorum exemplariorum, in quibus pura veritas continebatur, isti autem multa addiderunt, ideo non sunt simile de Hieronymo.

Responsio ad primum.

Responsio ad secundum.

Responsio ad tertium.

Igitur haec praefata uincula pollicetur quatuor tantum Euangelia, quorum ordo est iste, Matthaeus, Marcus, Lucas, & Ioannes, Codicum Graecorum emendata col-

latione, sed veterum, quae ne multum à lectionis Latinae consuetudine discreparent, ita calamo imperauimus: ut bis tantum, quae sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, ut fuerant.

Igitur haec praefata uincula pollicetur quatuor tantum Euangelia, quorum ordo est iste, Matthaeus, Marcus, Lucas, & Ioannes, Codicum Graecorum emendata collatione. Ista praefata uincula pollicetur, quatuor euangelia emendata collatione codicum Graecorum, i. per comparationem, vel collationem cum Graecis codicibus, quia emendatio non fuit alia nisi quae Latina exemplaria conferrentur cum Graecis, & ubi Latina discordaret à Graecis corrigerentur per Graeca, quia in illis erat veritas. Sed veterum, i. licet corrigamus Latina exemplaria per Graeca, non corrigemus per qualibet Graeca, sed solum per vetera. Hoc dicitur uno modo ad dñam codicum Luciani, & Helychij, qui erant noui codices inter Graecos, & multa addiderant, quae falsa erant. Et de his dixit Hier. permittere eos codices, quos à Luciano, & Helychio nuncupatos paucorum hominum asserit peruersa contentio, & quia per istos non intendebat emendare dixit, quod non emendaret nisi per ueteres codices. Aliter dicitur hoc, quia est inter illos codices qui ab omnibus Graecis recipiebantur, ueraciores erant ueteres quam noui, quia librarij, vel correctores non possunt ueteres libros corrigere, quia non habent per quid, nouos autem possunt corrumpere, quia hoc facile est. Non est possibile in libris historicis, quales sunt libri Sacrae scripturae ueraciores esse ceteris nouos, quam ueteres. Et istud est apud omnes gentes. Nam et apud Hebraeos, qui habent exemplaria ualde ueracia, libri ueteres ueraciores sunt, quam noui. Unde Iosue, 21. deficit nunc in omnibus Biblijs Hebraeorum uerus uersus, qui habet in Biblijs Latinis, & Rab. Dapud Kimhi, dicitur de uisidisse in antiquis Biblijs illi uersum. Ita ergo apud Graecos ueteres codices ueraciores esse quam noui: ideo per ueteres solum uoluit Hieron. emendare Latinos. Quae ne multum à lectionis Latinae consuetudine discreparent. Est sententia longa usque; illum locum, Canones quoque. Est sensus, quod Hier. uoluit dare ista quatuor euangelia emendata, ne tamen omnino discreparent

Temperantia.

parent ista ab illis, quae prius fuerant noluit omnino conformare Graecis exemplaribus in uerbis, & in modo loquendi: sed solum seruata ueritate quantum potuit, permittit, quod libri Latini manerent, sicut prius fuerant. Et sic illa solum, quae nec in uerbis, nec in sententia poterant concordare Graecis codicibus emendauit. Alia autem, licet in uerbis, & in modo loquendi à Graecis discreparent codicibus: cum tamen sententia eadem esset, permittit manere, ut prius fuerant. Et dicitur quae, id est, illa euangelia, quae ego dabo emendata, ne multum discreparent à consuetudine lectionis Latinae, id est, à consuetudine istorum librorum, qui nunc habentur apud Latinos. Ita calamo temperauimus, id est, temperauimus modum nostrum loquendi. Et figurata locutio. Temperantia enim est uirtus, qua desideria illicita secundum tactum, & gustum refranantur, ne sequamur illa, quantum ad ea inclinamur. Ita Hieronymus cum nunc emendaret Latinos codices per Graecos, inclinabatur ad sequendum omnino sententias, & uerba, & genus scribendi Graecorum, tenuit tamen se, ut non sequeretur omnino illos, sed solum quantum ad sententias. De uerbis autem, vel scribendi genere saepe non curabat, ne multum discreparet à consuetudine Latina. Et hic est temperare calamum, id est, non permittere eum omnino ire post Graecos. Ut his tantum, quae sensum videbantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur, ut fuerant, id est. Solum correximus in libris Latinis ea, quae videbantur mutare sensum à ueritate Graecorum: reliqua autem licet in uerbis, & stylo discordarent, permittimus manere in Latino, sicut prius fuerant.

Quomodo poterat facere Hieronymus, quod in libris Latinis aliquid remaneret sicut prius. Quest. VII.

Quomodo poterat facere Hieronymus, quod in libris Latinis aliquid remaneret sicut prius: quia uidetur quod necesse erat omnia mutari, ita ut nihil maneret sicut prius: quia taliter erant corrupti libri Latini, quod salua ueritate nihil poterat in eis manere sicut prius. Nam praesumptores imperiti cum legissent primum unum euangelistam, & postea ceteros, quidquid habebatur in uno ponebant in ceteris, & quidquid in omnibus habebatur, ponebant in uno: etiam quando eadem sententia reperiebatur apud plures euangelistas, & non per eadem uerba, emendabant omnes ad formam uerborum illius, quem primum legissent. Et sic omnia erant confusa in uerbis, & sententijs. Ergo non poterat tanta corruptio tolli manentibus aliquibus partibus, sicut prius: potissime quia ex uerbis Hieronymi innuitur, quod non erant multa, quae corrigenda erant, cum dicitur, quod fecit ne euangelia sua emendata multum discreparent à libris prioribus. Quidam dicunt, quod non manebat in libris Latinis aliquid sicut prius fuerat. Et cum dicitur hic, quod uoluit facere, quod ista euangelia, quae corrigebat, non discreparent multum à consuetudine Latinae lectionis, id est, quod licet emendarentur per Graecum, quod non secutus est stylum Graecum, sed magis tenuit Latinum, ut non discreparet à consuetudine Latinae lectionis, id est, Latini styli: iste sensus non stat, cum dicat Hieronymus, quod illa solum, quae mutabant sensum correctis sunt, & reliqua manserunt sicut prius. Ergo necesse est, quod intelligatur de aliquibus libris corruptis, in quibus corrigebantur ea, quae mutabant sententiam, & reliqua manserunt sicut prius. Nam quantum ad stylum nihil istud pertinebat: quia Hieronymus totaliter sequebatur stylum Latinum, etiam si scriberet de Graeco. Aliter dicendum, quod Hieronymus corrigendo istos libros po-

Responsio auctoris ad questionem.

tuisset facere magnam mutationem si omnino secutus fuisset uerba Graecorum codicum: & sic euangelia, quae ipse daret, emendata discreparent omnino, aut ualde multum à libris Latinis, qui tunc habebantur. Ut autem non omnia discreparent, solum mutauit ea, quae non poterant manere salua ueritate. Ad difficultatem dicendum, quod si omnes Latini codices fuissent uno, & eodem modo corrupti, non potuissent euangelia, quae Hieronymus daret, correctis concordare libris Latinis. Sed codices Latini erant uarie corrupti: nam quidam multum alij parum: quidam sic, alij aliter. Nam ut supra dicitur, tot erant exemplaria, quot codices, scilicet, quia nullus liber cum alio concordabat. Unde quidam erant solum corrupti uicio interpretum: alij solum errore librariorum: alij praesumptione imperitorum correctorum, & quidam duobus modis istorum, & alij tribus. Qui enim solum corrupti erant uicio librariorum, aut uicio interpretum facillime corrigi poterant, ita ut codex emendatus modicum distaret à priori codice corrupto. In illis, qui erant corrupti à praesumptionibus, ubi erant omnes euangelistae confusi in unum, non poterat hoc fieri: nisi ubi illa confusio erat facta in paucis locis: Alioquin necesse erat librum emendatum omnino discrepare à priori corrupto.

Ad quid uoluit Hieronymus, quod libri suae translationis modicum discreparent à prioribus libris. Quest. VIII.

Quaeritur, ad quid Hieronymus uoluit quod libri isti, quos ipse traderet emendatos, modicum discreparet à prioribus libris: cum hoc non uideretur proficere. Dicendum, quod hoc fuit propter multa. Primum ut isti calumniatores facilius reciperent libros emendatos ab eo. Nam cum minus discreparent à prioribus, facilius illos acciperent. Secundum ut minus clamaret contra Hieronymum. Nam à principio isti clamarent eum falsarium, & sacrilegum, ut patet supra in litera. Et hoc quando uiderent, quod liber suus discrepabat à libris eorum. Ideo quanto magis discreparent tanto magis clamarent. Uoluit autem Hieronymus tollere occasionem scandali quantum potuit: Tertio ut uerisimilior uideretur correctio Hieronymi, quia si illa multum discreparet à libris Latinis, innueretur illos esse ualde corruptos: si autem parum discreparet, innueretur paruum fuisse errorem. De grauissimo autem errore non erat ita uerisimile, quomodo introduci potuisset in omnes libros Latinos, sicut de paruo. Ideo uerisimilior esset correctio Hieronymi si parum discreparet à Latinis libris, quam si multum. Et ad hoc nimis debuit attendere Hieronymus, ut opus suum uerisimilium esset, & facilius reciperetur. Quarto quia una de difficultatibus impediens istam correctionem erat mutare linguam senis, & canescentem iam mundum ad initia retrahere paruulorum: si tamen multum discordaret emendatio Hieronymi à libris Latinis, omnes senes inciperent quasi de nouo addiscere. Si autem modicum discreparet, esset paruus labor reformare noua cum ueteribus, & non esset quia si de nouo addiscere. Ideo debuit Hieronymus quantum potuit salua ueritate tenere similitudinem priorum librorum. Quinto, & praecipue, quia si emendatio Hieronymi multum discreparet à Latinis codicibus, oporteret omnes codices ueteres perire, & de nouo omnia scribi. Si autem modicum discreparet à prioribus, poterant manere idem libri, & corrigi, & non oporteret de nouo scribi, & perire ueteres, quod inducebat magnos sumptus. Ideo erat ualde utile, quod modicum discreparet ista translatio à prioribus libris. Sexto quia de iure est, quod res semper debet interpretari potius,

potius, ut valeat, quam ut pereat. Ideo in quantum libri Latini poterunt tollerari, debuerunt potius manere, quam mutari. Septimo propter honorem Ecclesiarum immo totius Latine ecclesie, quia quanto haberet codices magis corruptos, videretur magis errasse prioribus temporibus. Si autem translatio esset nunc multum discrepans appareret multum errasse ecclesiam, Et sic debuit seruari honor eius quantum potuit faciendo emendationem parum discrepantem a prioribus libris.

Canones quoque, quos Eusebius Cesariensis Episcopus Alexandrinum secutus Ammonium in decem numeros ordinavit, sicut in Græco habentur, expressimus. Quia si quis de curiosis voluerit nosse quæ in Evangelij, vel eadem, vel vicina, vel sola sint, eorum distinctione cognoscat. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inolevit, dum quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio, quia minus putaverint, addiderunt.

Canones quoque. Hic ponitur de ipsis canonibus Evangeliorum quos Hieronymus nunc apposuit correctioni, quam fecerat, & dicitur, Canones quoque quos Eusebius Cesariensis Episcopus, scilicet, expressimus in libris Evangeliorum canones, quos ordinaverat Eusebius Cesariensis Episcopus. Iste Eusebius fuit vir clarissimus ante tempora Hieronymi sapientie magna, & scripsit librum de gestis Ecclesiasticis, & ordinavit tempora. De hoc Hieronymus in lib. de Illustribus viris. Iste ordinavit canones Evangeliorum. Vocatur Cesariensis Episcopus ad differentiam aliorum, qui hoc nomine appellantur. Vocatur quoque Eusebius Pamphili. De quo etiam Hieronymus facit mentionem, De hoc dicitur infra in quadam questione. Erat autem Episcopus Cæsarea Palestine. Nam una est Cæsarea Cappadociae, & alia est Cæsarea in terra Iudeæ. Et ista est duplex, Quædam, quæ vocatur Cæsarea Philippi, quam vocavit sic Philippus frater Herodis, de qua infra 16. Alia est Cæsarea, quæ vocatur communiter Cæsarea Palestine, & est versus meridiem terræ Iudeorum iuxta mare mediterraneum in parte occidentali. Et istam vocavit sic Herodes, & reedificavit eam. De hoc habetur in actibus Apostolorum. Et in hac erat Philippus, & filia eius Prophetissa, Act. 21. Alexandrinum secutus Ammonium. Iste Ammonius Alexandrinus fecit canones Evangeliorum, quos ante eum nemo invenierrat, & Eusebius secutus est ipsum ordinando ipsos in libris Evangeliorum. In decem numeros ordinavit, id est, distinxit in decem partes, vel ordines, & totidem canones sunt, quot ordines. Nam decem dicimus canones Evangeliorum, sicut dicimus decem ordines, vel numeros, sicut in Græco habentur expressimus, id est, Posuimus expressè, & aperte istos canones, & numeros ipsorum sicut habebatur in libris Græcis. Nam canones, qui sunt isti decem ordines, habentur in principijs Evangeliorum distincti, & ordinati per lineas suas. Numeri autem ipsorum habentur in marginibus ipsorum Evangeliorum in quolibet folio, & per ipsos numeros scimus intrare in canonem cuius est numerus, & inde cognoscimus quæ sunt, in quibus Evangelista concordant, & quæ sunt singulis propria. Isti canones habebantur in omnibus libris Græcis, & Hieronymus transtulit eos tanquam viles valde. Nunc autem errore librariorum sæpe corruptebantur, & mo-

Canones Evangeliorum.

dernorum negligentia omitti sunt, ita ut in Biblijs nostris iam non habeantur nisi in antiquissimis: cum tamen sint valde viles. Quod si quis de curiosis voluerit nosse, id est, ad curiosos pertinet scire ea, in quibus Evangelista concordant, vel differunt, & quæ sunt singulis propria. Accipitur curiositas aliquando in malum, scilicet, pro desiderio sciendi res inutiles, cum per studium illarum omittantur res viles, hic autem accipitur curiositas in bonum pro desiderio sciendi res subtiles, viles tamen. Et ita erat hic. Quæ autem sit utilitas canonum, infra declarabitur. Quæ in Evangelij, vel eadem, vel vicina, vel sola sint. Istud cognoscitur per canones Evangeliorum, scilicet, quæ sunt eadem in eis, id est, in quibus Evangelista pauci, vel multi concordant, & quæ sunt vicina, id est, aliquo modo similia. Istud est quando Evangelista multi ponunt eandem sententiam: vnus tamen de ea plus, quam alius expressit. Et ibi sunt dicta vicina quantum ad id, in quo simulantur: non sunt eadem, quia non concordant totaliter in eadem sententia: vel quæ sola sint, id est, in quibus Evangelista inter se non concordant, nec in toto, nec in parte, sed quilibet addat super omnes aliquam sententiam. Sciendum quod ad inveniendum ea, quæ sola sunt, id est, in quibus non concordant, est vnus canon, scilicet, decimus, in quo singuli dicunt propria. Ad inveniendum autem, quæ sunt eadem, sunt novem canones. Ad inveniendum quæ sunt vicina, nullus canon est: quia non fit differentia quæ sint eadem, vel vicina. Nam sicut per novem canones inveniuntur quæ sunt eadem: ita per eandem inveniuntur quæ sunt vicina: Eorum distinctione cognoscat, id est, istud cognoscatur per distinctionem canonum. Quod si particula illa, quæ queritur pertinet ad decimum canonem, apparet quod illa propria est illius Evangelistæ, in quo inuenta est, & non concordat in ea cum aliquo. Si autem sit in aliqua de novem canonibus concordat ille Evangelista cum alio, vel cum alijs, An tamen concordet cum uno, vel cum pluribus, & qui sint illi cum quibus concordat scietur ex numero canonis; quia in quolibet expressum est qui Evangelista inter se concordant. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inolevit. Hic ponitur in quo proficiunt canones, scilicet, ad tollendum confusionem, quæ erat miscendo dicta Evangelistarum, & ut de cetero confundi non possent: sed sciremus, quæ sint propria quilibet, & quæ sunt in quibus cum alio, vel alijs concordat. Quo supposito stante canone in marginibus Evangeliorum cognoscatur an in aliquo Evangelista sint aliqua, quæ ad eum non pertinent, & quæ sunt illa, & cuius sunt. Iste autem error confusionis inoleverat, id est, confusus erat in libris Latinis. Et ad tollendum eum fuit utilis annotatio canonum. dum quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio, quia minus putaverunt, addiderunt, id est, aliqui imperiti correctores, vel potius præsumptores inveniunt in eadem re, id est, circa unam rem, quod vnus Evangelista plura dicebat, quam alius, sicut sæpe fit, & putabant, quod ea, quæ minus habebantur in uno deessent ei: ideo supplebant de alio.

Curiositas in bonum, & in malum.

Quomodo illi, qui addiderunt Evangelistis hoc facere ausi sint, cum ex hoc essent manifestè falsarij, Quæ. IX.

VAERITVR, quomodo isti poterant addere quod in uno non erat de alio, cum erant manifestè falsarij apponentes aliquid in Sacra Scriptura. Dicendum quod isti non putaverunt Evangelistas sic scripsisse: sed quod omnes concordauerant tam in sententijs, quam in verbis. Sicut cum sunt quatuor notarij, vel plures eiusdem causæ, vel

vel contractus, omnes scribunt omnino idem tam in sententijs, quam in verbis. Maxime cum isti regerentur Spiritu sancto, credebant isti imperiti correctores, quod magis concordarent, quia Dominus est Deus pacis, & concordie & non disensionis, nec contentionis, infra Corin. 14. putaverunt ergo, quod hoc evenerat errore librariorum latinorum, vel græcorum, qui ex negligentia multa omittunt. Vel quod eveniret vitio interpretum, id est, eorum qui primò de græco trãstulerunt. Nam si crederent, quod Evangelistæ sic scripsissent, non ausi fuissent manum apponere, & non dicerent deesse libris eorum aliquid. Quia cum auctor libri plura non vult apponere libro suo, etiam si plura convenienter posset apponere, nihil illi libro deesse dicitur, quia totam menturam habet, quam dedit ei suus auctor. Erant autem isti imperiti, qui non advertebāt, quod non fuit eadem intentio omnium Evangelistarum scribentium. Nam Beatus Ioan. solum scripsit, ut suppleret ea, quæ de Deitate in alijs Evangelistis non habebantur, ut patet sequenti prologo, qui incipit: Plures fuisse. Ideo necesse erat quod ille in multis adderet super alios Evangel. quantum ad ea, quæ pertinebant ad Deitatem. Et sic de singulis eorum, quia quilibet habuit suam propriam intentionem scribendi, ut declaratum est præcedenti prologo in questionibus. Et quantum ad illa, quæ principaliter quilibet intendebat necesse erat, quod aliquid adderet super ceteros. Similiter isti erraverunt putantes omnes Evangelistas, concordare debere in verbis. Sed non oportebat, quia si in sententijs, non concordabant, quanto magis in verbis.

Vel dum eundem sensum alius aliter expressit, ille, qui vnum è quatuor primùm legebat, ad eius exemplum ceteros quoque æstimaverit emendandos. Vnde accidit, ut apud nos mixta sint omnia, & in Marco plura Iohannis, & Marci, & in cæteris reliquorum, quæ in alijs propria sunt, inveniuntur. Cum itaque canones legeris, qui subiecti sunt confusionis errore sublato, & similia omnium scies, & singulis sua quæque restitues. In canone primo concordant quatuor Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes. In secundo tres, Matthæus, Marcus, Lucas. In tertio tres, Matthæus, Lucas, Ioannes. In quarto tres, Matthæus, Marcus, Ioannes. In quinto duo, Matthæus, Lucas. In sexto duo, Matthæus, Marcus. In septimo duo, Matthæus, Ioannes. In octavo duo, Lucas, Marcus. In nono duo, Lucas, Ioannes. In decimo, propria vnusquisque, quæ non habentur in alijs, addiderunt. Singulis verò Evangelij ab vno incipiens vsq; ad finem librorum dispar numerus accrescit. Hic nigro colore præscriptus sub se habet alium ex minio discolorem numerum, qui ad decem vsque procedens indicat: prior numerus, in

quo sit canone requirendus. Cum ergo aperto codice, verbi gratia, illud, siue illud capitulum scire volueris cuius canonis sit, statim ex subiecto numero doceberis, & recurrens ad principia, in quibus canonum est distincta congeries, eodemque statim canone ex titulo frontis inuento: illum, quem quæresbas numerum eiusdem Evangelij, qui & ipse ex inscriptione signatur inuenies: atque è vicinio cæterorum tramitibus inspectis, quos numeros è regione habeant adnotabis, & cum scieris, recurre ad volumina singulorum & sine mora reperis numeris quos ante signaueras reperies, & loca, in quibus, vel eadem, vel vicina dixerunt. Opto ut in Christo valeas, & memineris mei Papa Beatissimè.

Iste erat alius error, scilicet, quando nihil addebat in sententia vnus Evangelista super alium, sed eandem sententiam expressit vnus per quædam verba, & alius per alia: vel vnus brevius, & alius prolixius. Ille qui vnus ex quatuor primùm legerat, ad eius exemplum ceteros quoque æstimaverit emendandos. Scilicet, isti præsumptores, quando primò legebant vnum Evangelium quodcumque illud esset, putabant illud bene se habere, & ad similitudinem verborum illius emendabant omnes alios Evangelistas. Istud etiam putaverunt errore librariorum evenisse. Nam credebant, quod Evangelistæ etiam in verbis nequaquam discordarent. Istud quoque dicitur, quod emendabant ceteros ad exemplum primi, quem legissent, intelligitur solum quantum ad similitudinem verborum, quod pertinet ad istum secundum errorem. Nam si in illo aliquid minus esset, quam in illis, quos postea legerent, emendabant quem primò legissent ad exemplum eorum, quos postea legerent, ut potè si primùm Marcum, qui minor est legerent: emendabant eum supplendo quæ plus habebantur in Matthæo, Luca, & Ioanne. Vnde accidit, ut apud nos mixta sint omnia: id est, Ex istis duobus erroribus evenit, quod apud nos, id est, apud latinos codices mixta sint omnia, id est, illa, quæ pertinent ad vnum Evangelistam sint in alijs, & è contrario. Et in Marco plura Luca, atque Matthæi. Quia Marcus erat minor omnibus, nullus erat, cui plura apponi possent. Et sic multa de Luca, & Matthæo apposita sunt. Et non solum de istis, sed etiam multa de Ioanne, qui plurima ponit, quæ Matthæus, & ceteri non habent. Sciendum tamen, quod ista corruptio non habebatur apud omnes libros latinos, sed in quibusdam erant plura mixta, in alijs autè multa sicut illa imperiti correctores plura audebant facere, & imperitiores erant. Rursus in Matthæo Iohannis, & Marci, etiam in Matthæo plura erant multa posita, quæ pertinebant ad Marcum, & Ioannem. De Marco pauca poterant apponi Matthæo: quia quasi omnia, quæ scripsit Marcus, scripserat prius Matthæus, vnde Aug. lib. 1. de concordia Evangelistarum vocat Marcum abbreviatorem Matthæi. Aliquid tamen Marcus addidit super Matthæum, & singulos, licet plurima, quæ Matthæus scripserat, omisit, quia non est aliquis Evangelista, qui non scripserit aliqua super ceteros, quia alias esset aliquis Evangelista, qui

qui non poneretur in decimo canone, cum ibi sola ponantur, quæ quisque habet propria, in quibus non concordat cum alijs, & tamen omnes Euangelistæ ponuntur in decimo canone. Habet tamen Marcus minimum locum in illo, quia ipse pauciora propria habet, quam cæteri, ut ait Augustus, in lib. de concordia Euangelistarum, & apparet ex ipsa canonum inscriptione. De Ioanne autem multa poterant poni in Matthæo, quia nullus est, qui plura habeat propria: ideo Ioan, in decimo canone maximum locum habet, ut apparet ex ipso. De Luca etiam intelligendum est, quod aliqua apposita fuerant, vel apponi poterant Matthæo, quia etiam Lucas propria habet sicut cæteri. *Et in cæteris reliquorum, quæ alijs propria sunt inueniant.* Posuit exemplum de duobus Euangelistis, & omisit de alijs duobus, de quibus dicit idem esse, scilicet, quod in Luca inueniuntur multa de Matthæo, Marco, & Ioanne: & in Ioanne inueniuntur multa de Matthæo, Marco, & Luca: & quæ sunt propria singulis inueniuntur mixta in cæteris: quod per errorem factum est, sicut dictum est. *Cum itaque canones legeris, qui subiecti sunt.* Ponit quomodo ista confusio tolleretur per canones, scilicet, quia per illos restituerentur singulis propria. Et dicitur qui subiecti sunt, id est, qui positi sunt in principijs Euangeliorum: Nam in Biblijs antiquis ibi solent omnes decem canones ordinatè poni. Vel dicitur, qui subiecti sunt, id est, suppositi marginibus per singula loca. Euangeliorum ad cognoscendum ad quos canones pertinent illa loca. Et iste est sensus literæ. *Confusionis errore sublato,* id est, auferretur per hoc confusio, quia scienter aliquid additum est cuiilibet. *Et similia omnium scias, & singulis sua quæque restituas,* id est, sciatur per istos canones quid est, in quo omnes conueniunt, & quæ sunt propria cuiilibet, in quibus cum nullo conuenit, Et non solum quæ sunt communia omnibus: sed etiam, quæ sunt communia tribus, & quæ duobus, & quibus de ipsis duobus, vel de ipsis tribus. Nam pro quatuor ponitur vnus canon; pro tribus inter se concordantibus ponuntur tres canones: pro duobus ponuntur quinque, & pro proprijs singulorum ponitur vnus canon. *In canone primo concordant quatuor.* Quatuor Euangelistæ habent inter se multa communia, & illa ponuntur in primo canone. De singulis autem alijs canonibus, qui, & quot concordant litera dicit, quæ plena est usque ibi, in decimo propria vnusquisque, quæ non habentur in alijs addiderunt. In primis nouem canonibus est concordia ipsorum Euangelistarum plurimum, vel paucorum: in decimo autem sunt ea, quæ sola sunt, id est, in quibus nullus conuenit cum alio, & quilibet ipsorum habet aliquid proprium. Et ob hoc canon decimus est diuisus in quatuor ordines: quia pro quolibet Euangelista canon ponitur, Quilibet autem de nouem prioribus simplex est, id est, vnicum habent ordinem. In singulis vero Euangelistis hic ponitur modus, quo quilibet sciat inuenire ad quæ canones sunt instituti, & est modus, quo quilibet Euangelista diuisus est per partes minimas, siue sententias breues. Nam nos habemus diuisa Euangelia, & quolibet libros Scripturæ per capitula, & sunt partes magnæ nam in quolibet Euangelistarum pauca capitula sunt. Ad inueniendum autem, in quibus concordant, & quæ sunt propria, oportuit diuidi ipsos per breues sententias in plurimas partes, ita quod Matthæus diuiditur in trecentas, & plures partes, & sic de quolibet alio secundum magnitudinem, vel paruitatem libri, & secundum pluralitatem, vel paucitatem sententiarum. Et istæ partes signantur numeris continuatis ab uno, usque ad finem. Et ponitur numerus in principio cuiuslibet particule incipiendo ab vno, crescit semper per vnus secundum numerum ipsarum particularum, Et est ista annotatio de nigro. Apud quamlibet autem

Declaratur
quæ cano-
nes euange-
liorum in-
telligantur.

istarum annotationum est alius numerus de rubeo, & iste non est continuus, sed aliquando ponitur sex, & immediatè ponitur tria, vel unum, vel decem: sicut accidit. Et iste numerus non crescit nisi usque ad decem, & est numerus canonum. Numerus niger est particularis. Ponitur autem rubeus apud nigrum, ut sciatur de qualibet parte, vel sententia Euangelistæ ad quem canonem pertineat, & tunc intramus illum canonem, & querimus illum numerum nigrum, qui inuentus fuerat iuxta particulam, quam quærebamus, & ibi videtur an cum alio Eueangelista concordet, vel non, & cum quot, & in quibus particulis librorum suorum. Ut pote si quis vellet quærere in Matthæo in particula. 30. quæ est signata de nigro apud illum inueniet numerum rubeum. Et si sit septem, est signum, quod illa particula. 30. Matthæi pertinet ad canonem septimum, in quo concordant Matthæus, & Ioannes. Et ex opposito istius numeri nigri, scilicet, triginta erit alius numerus in linea beati Ioannis fortè similis, vel dissimilis. Et secundum illum numerum est locus particularis in qua conuenit Ioannes cum Matthæo. Et iste est modus inueniendi quantum ad omnes Euangelistas. Et secundum hoc potest intelligi tota litera, ab vno incipiens usque ad finem librorum dispar numerus increuit. Iste est primus numerus, scilicet, niger qui in quolibet Euangelista ponitur, & incipit à principio usque in finem, id est, in principio cuiuslibet Euangelistæ ponitur vnitas, & postea duo, & continuantur numeri usque ad finem: ita quod ultimus numerus libri est maximus, & per hoc potest cognosci an nigri numeri sint corrupti, scilicet, si non sint continuati. Dicitur etiam hoc ad differentiam numeri rubei: quia ille non continuatur à principio, usque ad finem: cum solum perueniat usque ad decem, & etiam in istis decem non est continuatio, quia aliquando ponitur numerus decem, & iterum decem: & iterum decem: & sic de alijs numeris qui sæpe similes sunt in rubeo, & etiam aliquando ponitur decem de rubeo, & post illum ponitur immediatè quinque, vel duo, vel septem sicut acciderit: ita quod in istis rubeis numeris nullus est ordo, nec continuatio. Et dicitur dispar, quia numerus increuit, id est, iste numerus niger semper est dispar, quia sequens semper est maior, quam præcedens, cum crescat continuè. *Hoc nigro colore prescriptus sub se habet alium ex minio numerum discolorum,* id est, iste numerus scriptus de nigro, de quo dictum est, habet sub se alium numerum discolorum, id est, diuersi coloris, quia ipse est de nigro, & alius est de minio, id est, de rubeo. Et habet illum sub se, quia est coniunctus sibi. Et iste numerus rubeus indicat numerum canonis. Oportuit istos numeros esse discolores, ut sciremus quis signaret numerum particularum, & quis numerum canonum. Poterat etiam ambo esse de eodem colore, & quod vnus poneretur semper ante alium, & sciretur, quod prior significabat semper canonem, & posterior numerum particularum, vel è contrario, sicut fit in numeris tabularum astrologicarum, quia quidam numeri sunt pro signis: alij pro gradibus, alij pro minutis, & consequenter de alijs fractionibus, & solum cognoscuntur ex ordine; quia prius ponuntur signa, deinde gradus, deinde minuta. Sic etiam fit in tabulis temporum, quas facimus ad conjunctiones, vel oppositiones, vel aspectus planetarum, quia ponimus annos, menses, dies, horas, & fractiones horarum, & correspondent eis diuersi numeri in eadem linea, & solum cognoscuntur ex ordine. Fuit tamè facilius, quod ponerentur isti numeri discolorès, ut vnus non confunderetur in alio. Nam quando librarij uiderent eos discolorès, scirent manifestè non pertinere ad eandem rem, & non coniungerent unum alteri, sed distinctos scriberent. Si uero essent eiuſdem coloris, interdum face-

Quo colore
canones no-
tandi sunt.

facerent eos vnum numerum, & confunderentur omnia. *qui ad decem usque progrediens,* id est. Iste numerus de rubeo solum extenditur usque ad decem, quia signat canones, qui sunt solum decem, non tamen progreditur continuatè sicut numerus niger, ut supra dictum est. *Indicat prior numerus in quo sit canone requirendus,* id est. Iste numerus rubeus indicat in quo canone sit requirendus prior numerus, id est, numerus niger, qui ponitur ante rubrum. Et est ille numerus particularis Euangelistæ: qui numerus inquirendus est in canone, quem designat numerus rubeus, & inde uidebitur an cum aliquo concordet, & quis sit ille, an cum nullo concordet. *Cum igitur aperto codice: uerbi gratia, illud, sine illud capitulum scire uolueris cuius canonis sit,* Posuit Hieronymus supra regulam inquirendi in canonibus: hic ponit quandam practicam, scilicet, quod aperiat, qui uoluerit librum cuiuslibet Euangelistæ, & in quocumque loco uoluerit, & accipiat quamcumque particulam uoluerit, vel quæ ei cito occurrerit, & de illa poterit scire, in quo canone sit per istos duos numeros, nigrum, & rubeum. Et nihil aliud hic desideratur. Quia postquam scitur de qualibet particula, in quo canone est, inde colligitur, cum quo, vel cum quibus concordat, & in quibus locis. Et dicitur uerbi gratia, quia est modus ad ponendum exemplum. Dixit Hieronymus. *Istud, vel illud capitulum; accipiendo strictè capitulum, quia nos uocamus capitula distinctiones magnas ipsius Scripturæ, sicut in Biblijs distinguunt, & sic pauca capitula sunt cuiuslibet Euangelistæ: nam qui maior est, scilicet, Matthæus ad 29. solum peruenit. Et illa distinctio capitulorum non proficit nobis ad canones, sed accipitur capitulum pro qualibet particula signata per numerum nigrum, qui continet partem sententiam, & de qualibet illarum proficitur, in quo canone sit. De uno autem capitulo secundum distinctionem nostram non potest inueniri, in quo canone sit, quia non est in vno, sed in multis, & fortè erit aliquod capitulum, quod sit in quatuor, vel quinque canonibus. *Statim numero ex subiecto doceberis,* id est, scies per numerum subiectum. Iste est numerus rubeus, qui subijcitur numero nigro, & indicat in quo canone sit numerus niger. *Et recurrens ad principia singulorum,* id est, singulorum Euangelistarum. *In quibus canonum est distincta conueries,* id est congregatio, vel ordo canonum est distincta in principio cuiuslibet. Sciendum, quod aliud est canon, aliud numerus canonis. Canon dicitur ipsa coordinatio numerorum secundum lineas, in quibus Euangelistæ conueniunt, vel soli sunt. Et istæ coordinationes per se ponuntur extra euangelia: numeri autem canonum ponuntur in marginibus Euangeliorum secundam correspondentiam particularum. Et continuantur isti numeri nigri, qui sunt in marginibus, & tamen numeri nigri, qui sunt in canonibus in nullo canone continuantur, sed aliquando ponitur, 30. ante quinque, vel quatuor, & sic de alijs numeris. Et significat hic Hiero. quod in principio cuiuslibet Euangelistæ sunt omnes canones distinctè positi. Nunc tamen non sunt sic: sed solum ponuntur in principio Matthæi. Diuersitatis ratio est, quia tempore Hiero. non erant omnes libri Sacræ scripturæ redacti in vnum volumen, quod Bibliam uocamus, sicut nunc: sed singuli libri per se erant, & ita quatuor Euangelistæ erant in quatuor libris, qui non semper erant simul. Et ob hoc, ut aperto libro cuiuslibet Euangelistæ inueniretur quidquid uellemus in quo canone esset: necesse erat, quod in cuiuslibet Euangelistæ principio omnes canones simul ponerentur. Nunc autem, quod omnes Euangelistæ sunt in eodem volumine sufficit in principio Matthæi poni istos canones. *Eodemque statim canone ex titulo frontis inuenio.* Id est inuenies canonem*

immediatè ex titulo frontis, id est, super frontem cuiuslibet canonis ponitur nomen eius, scilicet, an sit primus, vel secundus, vel quortus est. Et dicitur in fronte, id est, in principio, vel capite. *Illum, quem quærebamus numerum eiusdem Euangelistæ.* Id est, inuenies illum numerum nigrum, quem quærebamus. Et ille uocatur numerus Euangelistæ: quia inuentus fuit in margine Euangelistæ designans numerum particularum ipsius, siue capitulorum, ut Hieron. loquitur. *Qui & ipse ex inscriptione signatur inuenies.* Id est, inuenies numerum Euangelistæ, qui numerus signatur, scilicet, in canone ex inscriptione, id est, per literas suas, quia quilibet numerus ibi inuenietur cuiuscumque canonis secundum quod annotauerunt numeri rubei. *Aique è vicino cæterorum tramitibus inspectis.* Id est, ex opposito considerabis tramites aliorum Euangelistarum. Vt potè, si querimus in primo canone in quo concordant quatuor: cum quæserimus, de numero vnus debemus respicere tres lineas aliorum, quæ uocantur tramites, & respiciemus numeros, qui sunt ex directo oppositi illi numero, de quo quærebamus. *Quos numeros è regione habeant annotabis.* Id est signabis, vel considerabis, qui numeri sint illi, qui sunt ex opposito illius numeri. Ut si quis querat in Matthæo in parte septuagesima, quæret quæ numerus rubeus est sub illa parte, & inueniet vnitate de rubeo, quæ significat primum canonem, & intrabit in illum, & inquiret ibi istum numerum septuaginta. Et quia primus canon habet quatuor Euangelistas, ponuntur quatuor lineæ pro illis, & intrabit primam lineam, quæ est Matthæi, & inquiret numerum septuaginta: & tunc considerabis aliàs tres lineas trium Euangelistarum, & inuenies in linea Marci, 30. & in linea Lucæ, 37. & in linea Io. 29. Ex quo apparet, quod illa sententia quam posuit Matth. in particula septuagesima, est in Marco in vigesima, & in Luca in 37. & in Ioanne in 29. Et ita de omnibus alijs inquiri potest in quacumque parte uoluerimus. *Et cum scieris recurre ad uolumina singulorum,* id est, postquam scieris in quibus illud dictum Euangelistæ reperitur in alijs Euang. recurremus ad ipsos Euang. & in locis, quos inuenimus in canone reperiemus sententiam illam, quam inueniamus in illo Euangelista, cuius librum aperueramus. *Et sine mora reperis numeris, quos ante signaueras.* Id est, nulla erit mora ad inueniendum, in marginibus singulorum, Euangelistarum illos numeros quos inueniamus in canone, & signaueramus, scilicet, ponendo aliquem punctum coram eis, ut non obliuiscamur eos, vel scribendo eos in aliqua charta extra canonem. *Reperies & loca in quibus, vel eadem, vel vicina dixerunt.* id est, per illos numeros inuenies in prædictis Euangelistis loca illa, in quibus illi dixerunt eadem, vel vicina, id est, aliquo aliter similia. Nam quando Euangelistæ dicunt aliquid omnino simile in sententia, licet non sint uerba eadem, dicuntur dicere eadem. Cum autem dicunt eandem sententiã, sed vnus magis exprimit eam quam alius, vel quia vnus breuius, & alius latius dicuntur dicere vicina sibi. Et non est ad hoc distinctio canonum, sed in illo, in quo ponuntur eadem, ponuntur vicina vel similia. Possumus autem supra exemplum inquirendi in primo canone: similis modus est inquirendi in omnibus alijs canonibus, nisi quod in alijs non concordant tot Euangelistæ quot in primo. In decimo canone est facilius modus, inquirendi, quia ibi quilibet est solus, ideo quando quis sub numero nigro inuenit numerum rubeum decem, qui designat decimum canonem, non oportet, quod recurat ad canonem, sed sciat, quod illud dictum in nullo alio Euangelista est: & sic cum nullo conuenit. Nisi forte accideret eundem Euangelistam bis, vel pluries eadem dicere in libro suo. Quod rarissimè accidit. Sed ad hoc

canones non proficiunt, quia tunc oporteret poni pro quolibet Euangelista plures Euangelistas in decimo canone: ut illa, quae multiplicata erant possent ex numero, & collatione linearum inueniri, sed non factum est: quia rarissimum est, & parum prodest.

Sciendum tamen, ne quis ignarum ex similitudine numerorum error inuoluat: quod sicubi in subnotatione canonum distinctorum canone quolibet tres Euangelistae bis, ter, vel quater, aut etiam amplius eundem numerum per ordinem habuerint annotatum, & quartus e contrario discrepante, quod id tres illi, in eo loco semel dixerint, quartus toties in corpore voluminis sui ponat, quotiens diuersi numeri in eius canone positi sunt, contra praedictorum numerorum continuatas similitudines. Item si in vno quolibet eorum, aut etiam duobus idem in canone numerus, bis, ter, quater; aut eo amplius reperitur in ordine, & dispares inueniantur: in ceteris, dubium non erit quin id, quod illius, illorumve canonis numerus bis, terque repetitum ab his in volumine semel dictum esse ostendit alter, alterive eorum toties vno, atque eodem sensu loquantur, quoties praeterierint in numerorum annotatione distantiam, Et hoc in omnium nouem canonum collationem seruabitur. Ceterum in decimo quoniam propria singulorum tantummodo continent: non potest contra id comparatio esse, quod solum est.

Idest, sciendum est tamen, ne quis error, qui potest accedere ex similitudine numerorum inuoluat ignarum, id est, homines simplices, & faciat eos dubitare circa canones, an veraciter scripti sint. Et ponuntur hic duae considerationes, vel cautela ad tollendum errorem. Prima durat vsque ad illum locum, *Item si in vno*. Secunda incipit ibi: perueniens vsque ad finem prologi. Prima cautela est, quod aliquando in canonibus reperiantur aliqui Euangelistae ponere pluries eundem numerum: & alius, qui est eis coniunctus in eodem canone ponit diuersos numeros oppositos illis: dicit, quod per hoc signatur, quod quilibet illorum Euangelistarum in libro suo totiens ponit eandem sententiam, quoties numerus ille repetitur. Hoc quidam putant, sed falsum est. Quia etiam si quinque ponatur idem numerus, vnica sententia est in ipso loco: de quo infra dicitur, Et alius, qui ponit numeros discrepantes posuit toties illam sententiam in diuersis locis libri sui, secundum numerum illarum partium, & alij posterunt pluries in eodem loco eandem sententiam: vtpote, si quis inquirat in principio primi canonis in linea Matthaei, & Marci ponitur iste numerus decem, quater; in linea vero Ioannis in quatuor locis oppositis praedictis Matthaei, & Marci ponitur eiusdem inter se discrepant. Quod id, quod tres illi in eo loco semel dixerint, id est, illi tres in eodem loco siue sub vna particula ponunt eandem sententiam, ter, vel quater, & illa est, quae signatur per illum

F in quarto. 28. Ex quo colligitur, quod Matthaeus in particula vndecima sui Euangelij posuit quater eandem sententiam quam totiens Marcus posuit in quarta particula sua, & totiens Lucas in decima particula, ut putauerunt quidam, & tamen quilibet ponit semel eandem sententiam. Ioan. vero totiens posuit eandem sententiam, sed in diuersis locis, scilicet, primo in sexta particula, secundo in duodecima, tertio in quartadecima, quarto in 28. Et hoc saepe fit tam in eodem primo canone, quam in alijs, praeter quam in decimo vbi soli sunt, quia ibi nemo alter concordat. Si quis autem quaerat in tertio canone in principio, in quo sunt, scilicet, Matthaeus, Lucas, & Ioannes, in linea Matthaei ponitur vnitas ter in principio: & in linea Lucae ponitur ter quatuordecim in partibus oppositis: in linea Ioannis ponuntur tres numeri discordantes in eisdem locis, scilicet, vnus, tria, quinque. Et iudicandum est, sicut in exemplo supra posito. Si quis in nono canone quaerat in quo sunt Lucas, & Ioannes, in principio lineae Lucae inueniet. 30. bis, in linea Ioannis in partibus oppositis sunt numeri discrepantes, scilicet, 219. & 222. Eisdem iudicandum est quod supra: secundum hoc applicatur litera, quod sicubi, id est, si alicubi, in subnotatione canonum distinctorum. Hic accipit Hieronymus, aliter canones, quam supra, scilicet, pro ipsis lineis, quae sunt in canone. Cum ergo primus canon habeat quatuor lineas distinctas pro quatuor Euangelistis, sunt in eo quatuor canones, in quolibet canone, id est, in canone aliquo, scilicet, in primo, quia iste casus, quem ponit hic Hieronymus, solum habet locum in primo canone, quia ponit quod tres Euangelistae ponant bis, vel ter eundem numerum, & quartus illis oppositus in eodem canone ponat numeros discrepantes, & tamen in nullo canone sunt quatuor nisi in primo. De alijs autem, scilicet, de 2.3. & 4. canonibus potest poni exemplum in duobus concordantibus, & uno discordante ab eis, quia in istis soli tres sunt in 5.6. & 7.8. & 9. potest poni exemplum de uno habente similes numeros, & de alio discrepante in numeris: quia ibi soli duo sunt. Ad decimum canonem non pertinet ista cautela, quia ibi quilibet solus est. *Tres Euangelistae bis, ter, vel quater*. Contingit quod tres Euangelistae ter, vel quater eundem numerum habeant, sicut patet in exemplo primo, in quo quilibet trium Euangelistarum quater habet eundem numerum, aut etiam amplius: quia contingit quod interdum sit idem numerus quinque. Sic in primo canone in linea Matthaei ponitur, 98. quinque. Et in directo illius in Marco ponitur nonaginta & sex quinque, & in linea Lucae ponitur centum decem & sex quinque, & in linea Ioannis ponuntur quinque numeri discrepantes. In primo centum & viginti, in secundo centum undecim, in tertio quadraginta, in quarto centum quadraginta quatuor, in quinto centum viginti nouem, & ita in alijs locis, eundem numerum. Non intelligas, quod omnes tres Euangelistae habeant eundem numerum, quia istud nunquam reperitur. Et sic idem non dicit identitatem respectu omnium, sed solum respectu cuiuslibet ad seipsum, ita quod numeri cuiuslibet inter se non discrepent. Et istud apparet in omnibus exemplis supra positis. *Per ordinem habuerint adnotatum*. id est, per continuationem in eadem linea adnotatur idem numerus ter, vel quater, vel pluries. Et quartus e contrario discrepante. id est, quartus Euangelista, qui est eis coniunctus in eodem canone habeat se discrepante, id est, numeri sui inter se discrepet, quia quod discrepent a numeris aliorum non est cura nisi numeri eiusdem inter se discrepent. Quod id, quod tres illi in eo loco semel dixerint, id est, illi tres in eodem loco siue sub vna particula ponunt eandem sententiam, ter, vel quater, & illa est, quae signatur per illum

illum numerum: sicut patet in exemplo primo supra posito in ista cautela. *Quarta totiens in corpore sui voluminis ponat*. id est, iste quartus ponat etiam eandem sententiam, quam alij toties, sicut alij in libro suo: sed solum differt, quia alij ponunt eam in eodem loco, ipse vero in diuersis. *Quoties diuersi numeri in eius canone positi sunt*. id est, ponit in diuersis locis. Et tot sunt ista diuersa loca: quot sunt numeri in discrepantes positi numeros similes aliorum. Accipitur hic canon pro quolibet linea canonis, cum dicatur iste quartus Euangelista habere canonem suum distinctum a canonibus aliorum, & tamen in primo canone ponitur quatuor lineae, quatuor Euangelistarum, quae simul faciunt vnum canonem. *Contra praedictorum numerorum continuatas similitudines*. id est, isti numeri discrepantes inter se vnus Euangelistae ponuntur: & similitudines continuatas numerorum praedictorum. id est, numeros similes aliorum Euangelistarum. *Item si in vno quolibet eorum*. Ista est secunda cautela ad euitandum errorem. Et est casus, quod in aliquo canone. In primo reperimus alium vnus Euangelistam, qui ponat eundem numerum bis, vel ter, aut pluries, & alij oes Euangelistae ponunt numeros discrepantes: quia tunc est signum, quod illud, quod primus Euangelista dixit ter, vel quater, in eodem loco, ut aliqui putauerunt, sed solum semel dixit, ut infra dicitur. Alij dixerunt toties, in diuersis locis suorum voluminum. Aliter potest poni, quod duo istorum Euangelistarum inter se habeant numeros eosdem bis, vel ter, & alij duo habeant numeros dispares. Et erit sensus, quod id quod dixerunt duo istorum bis, vel ter, in eodem loco: dixerunt alij bis, vel ter, sed in diuersis locis. De primo patet in primo canone, quia in linea Matthaei ponitur numerus ducenti viginti bis, & in linea Marci, & Lucae, & Ioannis sunt numeri discrepantes, quia Marcus habet in primo ipsorum locorum centum viginti duo, in secundo centum viginti nouem: Lucas habet in primo loco ipsorum ducentos triginta nouem, & in secundo ducentos quadraginta duos: Ioannes habet in primo loco ipsorum octoginta quinque, & in secundo octoginta octo. De secundo, scilicet, quod duo concordent, & duo discordent: patet in primo canone. Nam in linea Matthaei habetur bis iste numerus, trecenti viginti sex, & in linea Marci, in duobus locis oppositis habetur bis ducenti & quinque: in linea Lucae habetur in locis oppositis in primo trecenti vndecim: in secundo trecenti terdecim: in linea Ioannis in locis oppositis sunt in primo loco centum octoginta octo, in secundo centum nonaginta quatuor, & secundum hoc applicatur litera. *Item si vno quolibet eorum*. Idest, in vno de istis quatuor Euangelistis. Iste est primus casus, scilicet, quod in vno solo sint numeri concordantes, & in tribus numeri discrepantes. Aut etiam in duobus. Iste est secundus casus, scilicet, quod duo Euangelistae habeant numeros concordantes, & alij duo habeant numeros discordantes, & vterque casus positus est. *Idem in canone numerus bis, ter, quater*. Dicitur idem numerus respectu eiusdem Euangelistae, quia si duo sunt non oportet, quod eundem numerum habeant ambo, sed numeri cuiuslibet ipsorum sint inter se concordantes. Quod autem ponatur bis, aut ter, aut quater, vel amplius, nihil refert quantum ad sensum, sed quanto fuerint numeri plures concordantes, tanto pluries eadem sententia in eodem loco ipsius Euangelistae inuenietur. Et accipitur hic canon pro linea cuiuslibet Euangelistae: cum dicatur, quod vnus Euangelista in canone suo habeat eundem numerum bis, vel ter, & alij Euangelistae in canonibus suis habeant numeros discrepantes. Quatuor tamen Euangelistae primum canonem constituunt, sed rursus quilibet linea cuiuslibet eorum vocatur canon ipsius. Et sic Alph. Toft. super Prol. in Matt. Enarr.

A variatur istud nomen canon, scilicet, aliquando pro linea, & aliquando pro coordinatione. Aut eo amplius. Scilicet, plusquam quater. *Reperitur in ordine collocatus*. Quia isti numeri licet sint similes, sunt in ordine, quia vnus est post alium in linea eadem. Et dispares inueniantur in ceteris. In alijs tribus Euangelistis inueniuntur numeri discrepantes in eisdem locis. *Dubium non erit quin id, quod vnus illorum in canone numerus bis, terque repetitur, ab his in volumine semel dictum sit*. id est, Non est dubium quod id, quod in canone vnus istorum, quando vnus est, qui habet numeros similes, vel in canone illorum, id est, duorum, quando duo sunt, qui habeant numeros similes, ut in secundo casu, scilicet, quod toties quotiens iste numerus repetitur: totiens eadem sententia in eodem loco habetur, licet alij, qui habent numeros discrepantes non habeant ipsam sententiam in eo loco, nisi semel. Aliter potest intelligi, quod isti numeri similes ponuntur, non quod totiens in eodem loco quilibet istorum dicat istam sententiam, quia nullus eorum in eodem loco ponit saepius eandem sententiam, sed ponit hic canon, ne maneat vacuus. Et sic licet in vno Euangelista, vel pluribus ponatur quinque idem numerus, non est sententia, quod ipse Euangelista quinque dicit eandem sententiam in ipso loco, sed solum semel. Sed ponuntur isti numeri pro numeros discrepantes alterius, vel aliorum Euangelistarum, qui in eodem canone numeros discrepantes habent oppositos istis, ut significetur, quod illa sententia, quae habent illi, qui habent numeros similes in vno loco, habeant aliqui numeros discrepantes in tot locis, quot sunt numeri discrepantes positi contra numeros similes. Aliqui uoluerunt, quod Euangelista, qui habebant numeros similes toties habebant eandem sententiam in eodem loco, quotiens numerus similis erat. Sed falsum est, ut dictum fuit: cum hic dicatur, quod semel in toto volumine dictum est id super quo numeri similes sunt. *Alter alterive eorum toties vno, atque eodem sensu loquantur, quoties praeterierint numerorum annotatione distantiam*. id est, alij Euangelistae qui habent numeros discrepantes totiens continent eandem sententiam in diuersis locis suorum librorum, quot sunt numeri discrepantes positi contra numeros similes aliorum. Et dicitur alter, scilicet, in primo casu, in quo vnus habet numeros similes, & tres habent numeros discrepantes. Dicitur alteri pro secundo casu, in quo duo Euangelistae habent numeros similes, & duos numeros discrepantes. Et dicitur praeterierint distantiam, id est, habuerint, uel ostenderint distantiam in annotatione numerorum. *Hoc, & in omnium nouem canonum collatione seruabitur*, scilicet, exempla supra posita pertinebant omnia ad primum canonem, in quo sunt quatuor Euangelistae, & idem dicit seruandum in collatione. id est, in comparatione ipsorum Euangelistarum in omnibus nouem canonibus. Nam in decimo nulla comparatio est, quia ibi quilibet propria habet. Intelligendum tamen, quod in alijs non ponitur tot Euangelistae concordantes, uel discordantes, quia in secundo, tertio, & quarto sunt tres Euangelistae. Et ponit duo concordantes, & vnus discordans, uel e contra in 5. aut 6. & 7.8. & 9. sunt duo Euangelistae solum: ideo ibi solum potest poni vnus habens numeros similes, & illius discrepantes, ceterum in decimo quoniam ibi propria singulorum tantummodo continentur. Scilicet, in isto canone non est similitudo, nec dissimilitudo, quia ibi quilibet solus est: & ponuntur ea, quae sunt propria singulorum. Et ob hoc decimus canon est diuisus in quatuor, scilicet, vnus pro quolibet Euangelista: ceteri autem sunt simplices, licet plures lineas habeant. *Non potest contra id comparatio esse quod solum est*. id est, in decimo canone quilibet habet propria, & si sunt soli non potest esse comparatio aliqua, quae comparatio ponit extrema, quae

quæ non sunt in vno solo, Opto ut in Christo valeas. Iste est finis Epistolæ, & Hieronymus desiderat salutem Damasi, & profectum eius in virtutibus, quæ sunt secundum Christum, Et mei memineris Papa Beatissime. idest. Rogo quod semper memineris mei, Iste desiderant omnes illi, qui pro temporali lucro magnatibus feruiunt, quod non obliuiscantur ipsorum, quia non potest bene facere, qui obliuiscitur eius, cui bene factum est: Hieron. tamen non desiderabat aliqua temporalia bona, vel ecclesiastica dignitates assequi à Papa Damaso, quia ipse omnia contempserat, cum fugiens de Vrbe Roma, iuit in Bethleem, & manebat ibi in paupertate, & vita monastica cū Paula, & Eustochio Sanctissimis feminis, laborans assidue in translatione, & expositione sacrorum librorum. Et ecclesia tempore Hieron. non erat plena temporalibus bonis, sicut nunc: ut magnæ dignitates, vel redditus concedi possent alicui: sed petebat Hieron. ut Damasi recordaretur eius, scilicet, ut oraret Deum pro ipso, quia erat Damasi vir sanctissimus. Quod patuit ex euentu: nam Ecclesia eum canonizauit;

Quare Hieronymus apposuit canones libris Euangeliorum, Quæst. X.

QVAERITVR, quare Hieron. apposuit canones libris Euangeliorum, Dicendum, quod propter plura, Primò, quia ipse correxit nunc latinos codices ex Græcis, sed in illis erant adnotati canones iuxta Eusebium, ideo illos etiam libris latinis apposuit, Ex quo apparet, quod libris latinis ante hoc non habuerant illos, de quo infra dicitur. Secundò, quod istud erat valde ad propositum istius correctionis, quam nunc faciebat Hieron. Nam per hoc, quod ipse correxit tollebat error præteritus. Poterat tamen successu temporis rursus confundi ista correctio, & oportere iterum corrigi. Ut ergo non esset opus sæpe corrigi, dedit Hieron. regulam, per quam nunquam possent corrumpi, & si aliquando corrumpentur, quod posset quilibet faciliter emendare, & cognosceret omnia loca, in quibus esset corruptio. Nam illæ corruptiones, quæ erant in codicibus latinis tempore Hieron. licet essent ex multis, potissimè tamen à præsumptoribus, siue imperitis correctoribus factæ erant dupliciter. Vno modo, quia quando inueniebant vnum Euangelistam continere plusquam ceteros, quidquid plus ille habebat, ponebant in cæteris, & quidquid omnes habebant ponebant in vno. Secundo modo, quia quando eadem sententia reperiebatur in diuersis Euangelistis, emendabant omnes ad exemplum vnius. Canones autem tollunt istam primam corruptionem, quæ erat maxima. Nam per eos sciunt, quid est in quo concordant omnes, & in quo tres, & in quo duo, & quæ sunt propria singularum. Et per hoc quando alicui fuerint aliena apposta, scietur per hoc, & tollentur illa, & manebunt propria. Ideo conueniens fuit, quod ponerentur hic canones. Tertiò factum est propter curiosos, qui non solum volunt scire quid Euangelista dicant, sed etiam cum quibus concordent, & à quibus differant. Et hoc est vtile, quia sciendo vnum Euangelistam adiunctis canonibus, quasi sciemus omnes. Item quod plus est, quia licet Euangelista ponant sæpe eandem sententiam, addit vnus super alios, vel quilibet super alterum aliqua verba, vel variat illa, ex quibus colligitur solutio multorum dubiorum. Ideo vtile fuit, quod apponerentur canones Euangelis.

An apud Latinos ante istam correctionem Beati Hieronymi fuerint canones Euangeliorum. Quæst. XI.

QVAERITVR, an apud Latinos fuerint canones euangeliorum ante istam correctionem Hieron. Dicendum, quod non fuerunt. Primò patet, quia Hieron. scribit hic Damaso, quod apposuit canones euangelis, sicut inuenit in Græco. Si tamen canones fuissent ante hoc in libris latinis, non oporteret illos poni de Græco. Et si dicas forte, quod erant corrupti sicut libri: dicendum, quod tunc non apponeret eos Hieron. de Græco, sed diceret quod correxit etiam canones sicut correxit libros. Secundò patet, quia canones ponuntur hic à Hieron. ad hoc, quod non possent amplius libri corrumpi per confusionem. Si ergo fuissent prius in libris latinis, non fuissent corrupti, quia per canones prouideretur, ne fieret. Et dato quod imperiti facerent confusionem, qui scirent canones tollerent illam. Tertiò quia cum Hieron. arguebat contra æmulos, quod non poterat dari fides libris latinis, videtur, quod non erat aliquid, per quod potius appareret istos esse veros, quam illos, ideo recurrendum esse ad Græcos: si tamen fuissent canones in libris latinis, per illos poterat sciri in quibus libris esset confusio, & in quibus non, & sic constaret quibus esset adhibenda. Sed non constabat, ergo non erant canones in latino, sed eos de nouo nunc posuit Hieronymus. Sed dicitur, cum isti canones essent tam viles, cur non fuerunt positi in libris latinis à principio. Aliquis dicit, quod fuit negligentia, vel vitio interpretum, qui primò de Græco in latinum transfulerunt. Nam etiam errore ipsorum inceptit latini codices à suo primordio quantum ad aliquid esse corrupti, ut dixit Hieron. supra in litera. Sed dicendum, quod non stat, quia cum in omnibus libris Græcis haberentur isti canones, & iudicarentur tam viles, habebantur quasi essent de substantia librorum, & sic scriptores non omitterent illos. Quod autem interpretes essent vitiosi, faciebat ad hoc, quod forte canones corrupte scriberent, sicut ipsos libros corruerant. Quod tamen omnino omitterent illos, non posset prouenire errore eorum, sed voluntate, vel alia causa. Aliquis dicit, quod forte isti canones scripti fuerunt à principio in libris latinis, negligentia tamen sequentis ætatis cessatum est ab eis, ita ut iam non scriberentur, nec de eis curaretur, sicut & nostra ætas, & aliqui ante nos omiserunt illos omnino, & iam non sunt in Biblijs nisi in antiquissimis, quas nobis præcorum dedit ætas, & nos inde transcribere omittimus. Dicendum quod non stat, quia non fuerunt eo tempore homines ita negligentes harum rerum, sicut nunc. Quod patet, quia cum Hieronymus scripsit eos de Græco in latinum, scripti fuerunt in omnibus Biblijs, & manserunt ab eo tempore, vsque nunc: in quo sunt quasi anni mille, & centum: licet nunc cessemus ab eis: ideo non omitterent illos scribere, qui fuerunt ante Hieronymum, si semel scriptos inuenissent in libris latinis. Dicendum, quod interpretes, qui de Græco in latinum euangelia primò verterunt, non scripserunt canones, quia non erant tunc in Græco, nec erant facti: immo quasi ad ducentos annos post illas translationes non fuerunt facti canones. Hoc patet, quia Euangelia scripta sunt in Græco ab ipsis Euangelistis præter Matthæi Euangelium. Et quia illa erant summè necessaria toti Ecclesiæ, immediate, translata sunt in omnes linguas, in quibus erant Christiani. Et tunc verba sunt in latinum, cum non esset hoc 40. annis post Christi mortem. Canones

nes tamen Euangeliorum facti sunt post Christi natiuitatem plusquam trecentis, & quinquaginta annis, quia excogitati fuerunt ab Ammonio Alexandrino, & completi sunt ab Eusebio Cæsariensi, ut dicitur sequenti quæstione. Isti duo tamen fuerunt sub Constantino, & Constantio Imperatoribus, ut ait Hieronymus in libro de Illustribus uiris, cap. de Eusebio, & cap. de Ammonio. Constantinus tamen, & Constantius fuerunt plusquam trecentis annis post Christi natiuitate, ut patet ex Paulo Orofio. 7. de Ormesta mundi, & ex communibus historijs tam ecclesiasticis, quam Romanis. Et sic non potuerunt interpretes transferre, quod in Græco non erat. Cum autem Hieronymus fecit istam correctionem, erant iam scripti canones in libris Græcorum, ideo potuit illos apponere libris Latinis.

Quis fuerit Ammonius Alexandrinus, & quis Eusebius Cæsariensis, & quis eorum canones fecit. Quæst. XII.

QVAERITVR, quis fuit Ammonius Alexandrinus, & Eusebius Cæsariensis, & quis eorum fecit canones. Ad primum dicendum, quod ut ait Hieronymus in libro de Illustribus uiris, cap. de Ammonio. fuit Ammonius Alexandrinus tempore Origenis, & fuit in philosophia sapientissimus, & inter alia opera ingenij sui fecit librum vnum de concordia Christi, & Moyfi. Excogitauit quoque modum canonum Euangeliorum. De eo dicit Porphyrius, quod ante mortem ethnicus factus est, idest gentilis: cum tamen Hieronymus asserat eum in eodem libro usque ad extremam mortem in christiana religione mansisse. Fuit autem temporibus Constantini Imperatoris. De Eusebio dicendum, quod tres fuerunt Eusebij, quos Hieronymus ponit inter viros illustres. Primus fuit Eusebius Cæsariensis, idest episcopus Cæsareæ Palestine in terra Iudææ. De isto dicit Hieronymus, quod fuit uir excellentissimus, & quod infinita volumina ædedit. Ponit autem nomina, & numerum plurimorum ibi. Et iste est de quo hoc dicitur, & ipse canones ordinauit. Qui aliquando vocatur Eusebius Pamphili accepto cognomine à quodam Pamphilo Martyre, qui fuit cõsocius eius, & laborauerunt ambo in complenda Bibliotheca famosa Cæsariensis, & ob amorè illius sic uocatus est. Ita vocat eum Hieronymus in prologo super Iosue, qui incipit. Tandem finito, scilicet: Cur Origenem, & Eusebium Pamphili imitantur. Aliqui putant Eusebium Pamphili esse eum ab Eusebio Cæsariensi. Sed Hieronymus in lib. de Illustribus uiris, dicit esse eundem, & vult sic vocari illum amore Pamphili. Alius fuit Eusebius episcopus Emisenus excellentissimus in oratoria, qui multos libros ad eloquentiam, & historiã pertinentes scripsit, & maximè contra Iudæos, & contra

Gentiles: legunt autem illum valde, qui uolunt declamare: scripsit etiam homilias super epistolas Pauli. De hoc Hieronymus in libro de Illustribus uiris. Tertius Eusebius fuit natione Sardus, qui prius lector vrbis Romanae extitit: inde episcopus Vercelensis ordinatus est, & tandem martyrio vitã finiuit. Iste fuit posterior alij. De hoc Hieronymus in libro de Illustribus uiris. Quam docunque tamen in prologo Hieronymi, vel in alijs libris sit communiter mētio de Eusebio, intelligitur de Eusebio Cæsariensi, quia fuit uir excellentissimus facies multos libros, propter quos adhuc memoria eius hodie illustris est. Ad secundum cum quæritur quis fecerit canones: solet dici communiter, quod fecit illos Ammonius Alexandrinus. Hieronymus tamen supra in litera dicit, quod canones ordinauit Eusebius Cæsariensis Alexandrinum Ammonium secutus. Et sic Eusebius illos ordinauit, & distinxit in decem numeros, sicut ibi dicitur. Sed tunc est dubium, quomodo Eusebius dicatur secutus Ammonium. Aliqui uolunt, quod Ammonius istos canones prius ordinauit, sed non apposuit Euangelis. Sed hoc non stat, quia Hieronymus dicit hic, quod Eusebius distinxit illos, & ordinauit in decem numeros. Dicendum, quod Eusebius totaliter fecit canones ordinando illos in decem ordinationes sicut sunt, & ipse apposuit numeros de nigro, & rubeo euangelis, & Ammonius nihil fecit de canonibus. Sed dicitur Eusebius secutus Ammonium, quia ex quodã opere eius habuit motiuum, & quasi artem ad ædendum istos canones. Et sic nos quandoquocumque dicimus Ammonium Alexandrinum fecisse canones, intelligimus ipsam præstitisse originem, & uiam ad illos faciendum, licet tamen ipse non fecerit. Modus autem, quem tenuit Ammonius fuit, quia ipse in euangelio Matthæi posuit omnia quatuor euangelia, licet non confusè, sicut licet, quod ubi Matthæus concordabat cum omnibus tribus ponebat ibi literam illorũ secundum ordinem, scilicet, primò Marci, deinde Lucae, postea Ioãnis: quando cõcordabant duo cū eo similiter faciebat, & quando vnus similiter. Et hoc completo redibat ad literam Matthæi cõtinuando historiã eius usque ad locum, in quo cum aliquo, vel aliquibus cõcordaret. Et faciebat sicut prius. Istud declarat Eusebius Cæsariensis in quodam prologo, quem ipse fecit super canones euangeliorũ, & incipit. Eusebius Carpiano fratri: cuius expositio infra ponetur. Et sic apparebat quando cõcordabant omnes, & quando tres, & quando duo, & qui erant illi tres, vel illi duo, & quando Matthæus solus erat. Et ex hoc colligebatur modus manifestè inueniendi canones decem Euangeliorum secundum concordiam multorum, aut paucorum. Et quantum ad hoc dicitur Eusebius Cæsariensis secutus Ammonium faciendos canones ex doctrina illius: licet Ammonius canones non fecerit.

ALPHONSII
TOSTATI
EPISCOPI
AVLENSIS

IN PRAEFATIONEM EVSEBII
Caesariensis de Euangeliorum canonibus
Enarratio.

EVSEBIUS CARPIANO FRATRI IN
Domino salutem.

AMMONIUS, quidam Alexandrinus magno studio, atque industria vnum nobis pro quatuor Euangelis dereliquit. Namque trium Euangeliorum sensus exceptos omnes similes, contentusque Matthaei Euangelio quasi ad vnum congestos annexuit: ita ut eorundem, quantum ad tenorem pertinet, lectionis sequens iam stylus interruptus esse videatur. Verum ut saluo corpore siue textu ceterorum hic Euangeliorum propria, & familiaria loca, in quibus eadem, similiterque dixerunt scire possis, ac vere discernere: accepta occasione ex praedicti viri studio, alia ratione decem numerorum tibi titulos designavi. Quorum primus quatuor in se continet numeros, in quibus similia ab vniuersis dicta sunt Matthaeo, Marco, Luca, & Ioanne. Secundus in quibus tres, Matthaeus, Marcus, & Lucas. Tertius in quibus tres, Matthaeus, Lucas, & Ioannes. Quartus in quibus tres, Matthaeus, Marcus, & Ioannes. Quintus, in quibus duo, Matthaeus, Lucas. Sextus, in quibus duo, Matthaeus, & Marcus. Septimus, in quibus duo, Matthaeus, & Ioannes. Octauus, in quibus duo, Marcus, & Lucas. Nonus, in quibus duo, Lucas, & Ioannes. Decimus, in quibus singuli de quibusdam proprie scripserunt. Et quidem subiectorum titulorum, id est argumentum: clara vero eorum narratio haec est. Etenim per singula loca Euangeliorum, quidam numerus videtur appositus paulatim incipiens a primo, deinde secundo, postremo tertio, & per ordinem librorum ad finem vique progrediens. Itaque per singulos numeros supputatio,

per

per minij distinctionem inuenitur inserta: significans, cui de decem titulis appositus numerus assignetur. Veluti siquidem primum certum, est in primo. Si vero in secundo, & eodem modo vsq; ad decem. Si igitur euoluto vno qualicumq; cum quatuor euangelis cuiuslibet capitulo velis insistere, & rescire qui similia dixerint, & loca propria agnoscere singulorum, in quibus eadem sunt prolocuti: eiusdem sensus, quem tenes relegens propositum numerum quaesitumque cum in titulo, quem demonstrat tituli subnotatio, continuo scire potes ex superscriptionibus, quas in fronte notatas inuenies, qui, aut quod de his, quae inquiris similia dixerint. Venies etiam ad reliqua Euangelia per eundem numerum, quem contines, videbis appositos per singulos numeros: atq; eos in suis propriisque locis similia dixisse reperies.

EVSEBIUS, iste non est prologus beati Hieronymi, sed Eusebii Caesariensis, qui fuit multo tempore ante Hieronymum, & canones euangeliorum condidit. Institueramus autem nullum nisi quatuor prologos Beati Hieronymi exponere, quia non solent plures haberi, sed quia iste casu venit in manus: & ad materiam istam canonum pertinet, breuiter exponendus est, quia intentio eius per ea, quae dicta sunt in praecedenti prologo, habetur. Huius prologi intentio est, quod Eusebius auctor canonum scribit amico suo Carpiano de canonibus euangeliorum: ad quid vtilis sint, & quomodo per eos aliquid possit inquiri. Et diuiditur in duo, quia primo ponitur, quid circa canones fecerit Ammonius: secundo quid egerit Eusebius ibi. Verum ut saluo. Illa diuiditur in duas: quia primo ponuntur ipsi canones ibi. Et quidem subiectorum. Circa primum dicitur. Eusebius Carpiano Fratri. Iste est Eusebius Caesariensis, qui canones ordinauit in decem numeros, ut ait Hieronymus in praecedenti prologo. Fuerunt autem tres Eusebii viri illustres, scilicet Caesariensis, & Emisenus, & Sardus. De gestis eorum habetur per Hieronymum in libro de Illustri. 7. & declaratum est in vltima. q. praecedentis prologi. Iste quia de se ipso scribebat, non vocauit se Caesariensem, ad differentiam aliorum: quia ante eum nondum fuerat quisquam Eusebius vir Illustris. Hieronymus tamen, & alij quando de eo scribunt, vocant eum Eusebium Caesariensem, Episcopum: ut patet in praecedenti prologo: vel Eusebium Pamphili, quod idem est: ut patet in prologo super Iosue, qui incipit. Tandem finito. Iste Carpianus erat amicus Eusebii, cui ipse primo dirigebat opus canonum euangeliorum. Et ad hoc scripsit ei declarando hic modum, quo intellexeret illos. In Domino salutem. Iste ablatius in Domino potest determinare illud nomen Fratri. Et est sensus, quod Carpianus erat Frater in Domino ipsius Eusebii, scilicet, quod non erat Frater carnalis. Vel Alph. Tost. super Prol. in Matt. Enarr.

potest determinare illud nomen salutem. Et est sensus: Eusebius salutem in Domino Carpiano Fratri: & subintelligitur mittit, vel optat, sicut fit in omnibus epistolis: & dicitur salutem in Domino, id est, quod non optat ei salutem, quae est ex hominibus: quoniam vana est salus hominis, id est salus, quae ab homine procuratur, vel dari potest. Psalmus. 69. & 17. Ammonius quidam Alexandrinus: Hic incipit narratio epistolae. Et ponit de Ammonio quid fecerit: quia ille fuit, a quo ipse sumpsit occasionem condendi canones. De isto Ammonio quis fuerit declaratum est in vltima quaestione praecedentis prologi. Magno studio atque industria. Laudat Ammonium, quia illa congregatio, quam ipse fecit omnium Euangelistarum in vnum, non potuit fieri sine magno studio, ut per singula loca videret omnes quatuor euangelistas, in quibus locis concordabant cum Matthaeo: & qui illorum concordabant: & qui discordabant. Fuit magna industria excogitando istud, scilicet, quod coniungeret ea, in quibus concordabant, ut sic sciremus habitudinem Euangelistarum omnium per vnum euangelium. Et alia vtilitates sequi poterant. Vnum nobis pro quatuor Euangelis dereliquit id est. Loco quatuor euangeliorum dedit nobis vnum euangelium, scilicet, quod in euangelio Matthaei posuit quicquid alij dicebant simile ei in loco ipso. Et sic per illud euangelium sciebamus plurima, vel quasi omnia, quae erant in omnibus Euangelistis. Namque vnum euangeliorum sensus exceptos omnes similes annexuit. Hic ponitur quomodo fecit vnum euangelium de quatuor, scilicet accepit euangelium Matthaei, qui primus erat: & vbi Matthaeus non concordabat cum aliquo, scribebat simpliciter literam illius, nihil addens, aut minuens, vel mutans. Cum autem venisset ad locum, in quo Matthaeus concordabat cum aliquo Euangelistarum, siue vno modo, siue pluribus, scribebat primo literam Matthaei, deinde scribebat literam illius, vel illorum, qui cum eo concordabant, nihil mutans, aut addens eis, & quando omnes quatuor concordabant, quater scribebat eundem sensum, primo scribebat literam Beati Matthaei, deinde cuiuslibet aliorum secundum ordinem ipsorum, & tunc redibat ad continuationem literae Matthaei: quousque iterum occurrerent aliqua, in quibus concordaret Matthaeus cum aliquo, vel aliquibus: & tunc faciebat sicut prius. Et dicitur, quod annexuit, id est coniunxit sensus trium euangeliorum, id est, trium Euangelistarum, scilicet, Marci, Lucae, Ioannis. Nam istos coniungebat Matthaeo, & incorporabat illos euangelio eius. Et dicitur omnes similes, id est solum scribebat illos sensus, in quibus ceteri concordabant Matthaeo. Nam propria singulorum non scribebat, nisi ipsius Matthaei: cuius totum euangelium scribebat. Contentusque Matthaei Euangelio, id est, contentus fuit Ammonius habere euangelium Matthaei, non curans de aliquo aliorum, quia in illo quasi habebat quatuor euangelia, sicut supra dicitur, quod vnum nobis pro quatuor euangelis dereliquit. Quasi ad vnum congestos annexuit, id est, Ammonius sententias istorum quatuor Euangelistarum quasi congestas ad vnum, id est quasi essent congregatae, vel ad propositum alicuius vnus rei, quia sicut in eodem libri corpore non coniunguntur, nisi quae inter se aliquo modo conueniunt: ita, cum isti sensus quatuor Euangelistarum congregarentur in vnum, ponebantur quasi pertinerent ad vnam rem, & dependeret vnus sensus ex altero. Ita ut eorundem quantum ad tenorem pertinet lectionis sequens iam stylus interruptus esse videatur, id est. Isti sensus erant coniuncti, & tenor lectionis erat interruptus, & stylus, scilicet, quia verba Beati Ioannis, vel

vel aliorum non pertinebant ad Matthaeum. Ideo quando sensus, & uerba trium Euangelistarum, vel duorum, vel unius incorporarentur libro beati Matthaei, fiebat stylus interruptus: quia uerba beati Matthaei habent inter se ipsa stylum, & sententiam continuatam. Cum autem aliquid alienum interponitur, necesse est stylum interrumpi, & sic stylus sequens, id est, stylus beati Matthaei, scilicet, quantum ad illa uerba, quae sequuntur positus uerbis aliorum Euangelistarum videtur esse interruptus quantum pertinet ad lectionem eorundem, id est quantum pertinet ad ipsa uerba aliorum Euangelistarum, quae ei coniunguntur; quae alia non possunt coniungi in stilo uerbis beati Matthaei: nec aliquibus uerbis: nisi quando sunt in libris suis, ubi ab auctoribus posita sunt. *Utrum, ut saluo corpore hic ponitur secundum, scilicet, quid fecit Eusebius quantum ad ipsos canones Euangeliorum.* Et est sensus, quod ipse uidens motuum Ammonij scripsit canones Euangeliorum, qui melius se habebat, quam illa congestio aliorum cum Matthaeo, quia illa corrupta ueritate corpus scilicet Matthaei, quia corpus consistit in quadam continuatione partium. Per hoc enim corpus est, quia membra habet, ad Rom. 12. & 1. Corin. 12. Membra autem non possunt esse nisi continuatione unius cum altero: quia aliam non faciunt aliquod unum. Si autem tollatur, continuatio ipsorum, non manet corpus: sic fiebat nunc in Matthaeo, quia interrumpiebatur sensus, & uerba aliorum Euangelistarum, qui concordabant cum Matthaeo, & sic non erat saluum corpus Matthaei, sed laceratum. Nisi quis dicat, quod diuino corpore humano non in particulari, & postea illis aggregatis in cumulum; maneat idem corpus humanum, quod falsum est: ita nunc dicendum, quod istud quod Ammonius fecit, non erat Euangelium Matthaei nec alicuius aliorum, cum non scripsisset Matthaeus omnia illa, nec aliquis aliorum. Voluit ergo Eusebius facere id, quod intendebat Ammonius, scilicet dare uiam, ut sciretur in quibus concordabat Euangeliste saluis corporibus eorum, id est, manente Euangelio cuiuslibet ipsorum integro, nihil interponendo in uno de eo, quod habet alius. Et hoc fuit inueniendo canones, *sive textu ceterorum, hic Euangeliorum, scilicet non manebat corpus aliorum Euangelistarum saluum, quia de Euangelij suis tollebantur aliqua, & ponebantur in Matthaeo. Et non manebat corpus Matthaei saluum, quia tollebatur continuatio, & interrumpiebatur, ut partes aliae partibus eius inferrentur. Ita tamen non sibi copulantur, sicut dicitur Daniel. 2. de pedibus statuae: quorum pars erat ferrea, & pars fictilis sive testea, & ista non conueniunt, sed facilliter discontinuantur. propria & familiaria loca, in quibus eadem similiterque dixerit scire possis, ac uere discernere.*

Duo sunt quae per canones euangeliorum requiruntur.

F gentur ambo, scilicet propria, & familiaria loca scire possis, scilicet illa, in quibus singuli soli sunt, in quibus eadem, id est, & in quibus eadem dixerint. Et tunc sunt duae sententiae, scilicet, quia sciemus etiam loca in quibus Euangelista dixerunt similia, vel eadem. Dicuntur dicere eadem, quando ponunt eandem sententiam, & quasi per eadem uerba: dicitur dicere similia, quando eandem sententiam ponunt, sed unus breuius alius prolixius. *accepta occasione ex praedicti uiri studio, id est, ego accepi occasione faciendi canones ex studio Ammonij, scilicet, quia canones ad idem sunt, quod intendebat per canones, quam per modum ipsius, & tamen forte si Eusebius non uidisset studium, intentionem Ammonij, nesciuisset excogitare canones.* Ideo licet Ammonius non uenerit ad complementum eius, quod intendebat: multum laudandus est, quia sine ipso nihil de canonibus fieri potuisset. sic Aristotel. dicit secundo Metaph. de quibusdam antiquis musicis, qui multum errauerunt in musica, & tamen tradiderunt uiam sequentibus ad cogitandam ueritatem in eo, in quo ipsi errauerant. Ideo dicit quod laudandi sunt, quia si illi non fuissent, multis melodijs careremus. *Alia ratione, id est, alio modo, vel alio motiuo, scilicet, quia Ammonius fecit hoc coniungendo in unum uerba Euangelistarum. Eusebius autem per numeros canonum designauit nobis hoc, & plenus. Decem numerorum tibi titulos designauit, id est, assignauit tibi decem titulos numerorum, quia istud adiectiuum decem, potest hic cum utroque ordinari, & Eusebius solum loquitur hic de canonibus, prout sunt decem coordinationes numerorum, & non loquitur de numeris positus in marginibus Euangeliorum singulorum, de quibus infra habetur, quorum primus quatuor in se continet numeros, id est, quatuor lineas numerorum per singulos quatuor Euangelistas, in quibus similia ab uniuersis dicta sunt, id est, in quibus lineis signantur ea, quae dicta sunt similia ab uniuersis quatuor. Secundus in quibus tres. Hic & in omnibus canonibus loquitur Eusebius decurtate: Et est sensus, secundus in quibus tres, id est, secundus canon continet tres lineas, in quibus assignantur loca, in quibus tres Euangelista concordant. Et ita exponitur de omnibus alijs, licet quibusdam uidebatur litera corrupta, scilicet, quod deberet esse sic scriptum: secundus, in quo tres Matthaeus, Marcus, Lucas, id est, secundus canon est, in quo concordant tres Euangelista, scilicet, Matthaeus, Marcus, & Lucas, & ita habet Hieronymus praecedenti prologo. Sed non est litera corrupta, cum decies repetatur eadem litera, scilicet, in quolibet canone: ideo intelligendum est, sicut exposuimus: est autem tota litera plana usque ad illum locum. *Decimus in quibus singuli de quibusdam proprie dixerunt, id est, decimus canon continet quatuor lineas numerorum pro quatuor Euangelistis, in quibus scilicet lineis designantur per numeros loca illa, in quibus singuli de quibusdam dixerunt proprie, id est, singulariter, vel soli, non concordantes cum alio. Et non accipitur hic proprie, ut distinguitur contra improprie, quia in omnibus locis Euangelistae proprie dixerunt, sed accipitur proprie, ut distinguitur contra communiter, & sic non dixerunt, sed accipitur proprie ubique, scilicet, in quibusdam locis, & ita assignantur in canone decimo. Et id subiectorum titulum, id est, argumentum. Hic ponitur secundum huius partis, in quo docet Eusebius ad quid proficiant canones, & qualiter per eos inquiramus, & dicitur, & id, id est, istud quod dictum est argumentum, id est, quadam cognitio breuis subiectorum titulum, id est, canonum infra positum. Ex quo inuenitur, quod Eusebius misit Carpiano fratri, vel amico suo istos canones Euangelistarum cum**

*in ista epistola declaratiua ipsorum. Misit & quatuor euangelia designata in marginibus suis per numeros nigros, & rubeos, & ista epistola ponebatur in principio libri: & post illam ponebantur canones, & post canones ipsa quatuor euangelia designata per numeros. Et iste ordo est nunc etiam in Biblijs nostris antiquissimis, & sic canones erant subiecti huic Epistolae, id est, positi sub ea. Vocauit ipsos canones titulos, quia titulus est ad innotescendum, vel declarandum in breui, vel saltem iudicandum quid in opere longius continetur, & ita per istos canones iudicantur omnia, quae sunt in quatuor Euangelistis, scilicet quae conueniant, & quae sint propria singulorum. Clara uero eorum narratio haec est. Id est, id quod dictum est argumentum, id est, breuis declaratio titulorum, id est, canonum: sed narratio eorum clara, id est, magis aperta, est ista, quae sequitur. Per hoc considerandum, quod in isto opere Eusebij erant duo: primo erant ipsi canones, qui erant quaedam coordinationes numerorum per se posita extra euangelia: secundum erat ipsa assignatio numerorum nigrorum, & rubeorum in marginibus euangeliorum, & unum non proderat sine altero: quia per illas assignationes numerorum rubrorum intrabamus in canonem cum nigris numeris. Et sic inueniendum erat, quod uolebamus: pro utroque istorum ponit declarationem hic Eusebius. Nam pro ipsis canonibus, ut intelligerentur quantum ad se ipsos posuit Eusebius, quae supra habentur, scilicet, quod sunt decem canones, id est, decem coordinationes numerorum: & quot & qui Euangelista concordent in primo canone, & quot, & qui in secundo: & sic usque ad decimum. Et istud est, quod breuiter sufficit quantum ad declarationem ipsorum canonum in se. Et de hoc intelligitur illa litera, scilicet, & quidam subiectorum titulum, id est, argumentum, id est, id quod supra positum est, id est, argumentum, id est, breuis declaratio titulorum, id est, canonum, scilicet quantum ad se ipsos: pro secundo, scilicet, pro numeris positus in marginibus euangeliorum ponit Eusebius declarationem, scilicet, ad quid sint illi numeri duo: niger & rubeus, & quomodo illis utamur. Et ista declaratio est, quae incipit hic usque ad finem prologi, & de hac intelligitur illa litera, scilicet, Clara uero narratio eorum haec est, scilicet haec, quae infra ponitur, est narratio clara eorum, scilicet istorum numerorum nigrorum, & rubeorum, qui sunt in marginibus euangeliorum, vel posset accipi eorum id est canonum: quia declaratio istorum numerorum est declaratio canonum, in quantum cum nigris numeris intramus in canones. Argumentum accipitur multipliciter, ut ponit Sanctus Thomas in 3. distinct. 23. In proposito tamen accipitur argumentum, ut est quaedam breuis praelibatio eorum, quae diffusius in opere continentur, id est in breui narratur in argumento id, quod diffusum, & prolixè continetur postea in opere. Et iste est modus communis accipiendi argumentum apud oratores, & historicos, & in sacra scriptura. Sic enim praeponuntur singulis Epistolis Pauli, & multis alijs libris Sacrae scripturae quidam prologi breuissimi, qui uocantur argumenta, quia in eis in breui contingitur intentio Epistolae, vel aliquid quod generaliter facit ad intellectum ipsarum Epistolarum, vel librorum. Sic in tragoedijs singulis Senecae praeponimus argumenta: sic & in comedijs Terentij, & aliorum: & in multis libris hoc fit. Dialectici autem non accipiunt sic argumentum, sed prout est ratio, id est, rationis discursus, vel processus rei dubiae faciens fidem: ut ait Boetius in Topicis. Et non accipimus hic sic, sed primo modo. *Etenim per singula loca euangeliorum Alph. Tost. super Prol. in Matt. Enarr.**

A quidam numerus uidetur appositus. Incipit dicere de numero nigro, & rubeo. Et dicit primo de nigro, scilicet, quod in singula loca euangeliorum, id est in omnibus marginibus quatuor Euangelistarum, est quidam numerus appositus, & iste est in principijs particularum singularum, in quibus Euangelista, vel concordant, vel propria dicunt. *Paulatim incipiens.* Id est, incipiens successiue, vel continuè, & incipit a pauco. Et istud dicitur ad differentiam canonum, quia linea canonum non incipiunt a numeris primis continuando, sed aliquando incipiunt a numeris maximis, sicut in secundo canone in linea Matthaei primus numerus est ducenti quadraginta octo, & primus numerus Lucae ducenti quinquagintatres, & sic de singulis canonibus: quia nec incipiunt ibi numeri a primis, nec ipsi incepti continuantur, sed coniunguntur aliquando numeri multum distantes. *A primo, & deinde secundo, & postremo tertio, & per ordinem.* Id est, numeri incipiunt a primo, & deinde secundo, postea tertio, & sic per ordinem numerorum, scilicet continuando, nec interrumpitur continuatio. Et si aliquando reperitur interrupta, apparet erratum esse in assignatione numerorum nigrorum librorum ad finem usque progrediens, id est iste numerus progreditur continue a principio librorum usque ad finem, & sic in fine cuiuslibet euangelistae est maximus numerus eius. Aliqui coniungunt titulum genituum librorum, cum illo accusatiuo per ordinem. Et est sensus, quod iste numerus progreditur per ordinem librorum. Sed istud nihil est, sed debet ille accusatiuus per ordinem ordinari cum praecedenti, ut dicimus primo, deinde secundo, postremo tertio, & per ordinem, scilicet, per ordinem numerorum: quia in numeris est hic ordo, in ipso autem libro non attenditur ordo aliquis in presenti cum de solis numeris agatur. *Itaque per singulos numeros supputatio per numeri distinctionem inuenitur inserta.* Hic agitur de secundo numero, scilicet rubeo, qui etiam ponitur in marginibus semper cum numero nigro, ita quod ubique ponitur in marginibus aliquis numerus niger, sub illo ponitur numerus rubeus. Iste tamen non continuatur, sicut niger, sed forte ponetur nunc decem de rubeo, & immediate ponetur quinque, vel septem, ut patet in principio Matthaei in secunda particula, quia numerus eius est decem de rubeo, & in tertia particula, quae est immediate ponitur quinque de rubeo, & in quarta immediate ponitur decem de rubeo: nigri autem numeri continuantur: etiam isti rubei numeri, non perueniunt nisi usque ad decem: nigri autem continuantur usque trecentos, & ultra secundum quantitatem singulorum euangeliorum: sunt autem numeri nigri ad significandum particulas, scilicet, quota est quaelibet particula in ipso euangelista: rubei numeri sunt ad designandum quis est canon, in quo ille numerus niger suppositus sibi requirendus sit. Et dicitur, quod per singulos numeros, id est, per singulos numeros nigros inuenitur inserta supputatio, id est, insertus numerus per minij distinctionem, id est, distinctus ab alio numero per minium, id est, rubeum colorem, quia minium est id, de quo litera rubea sunt. Quasi dicat, Isti duo numeri sunt distincti per hoc, quod unus est niger, alius rubeus. Et hoc factum est, ut diximus in praecedenti prologo: ut non possent confundi facilliter cum essent colores distincti. Et appareret per hoc, quod non pertinebant ambo ad eandem rem. *Significans, cui de decem titulus appositus numerus dignoscitur.* Id est, iste numerus rubeus significat, cui de decem titulis, id est, de decem canonibus dignoscitur appositus, id est, **F** 4 debet

debet sciri esse appositus numerus niger, scilicet, in quo canone requirendus sit niger numerus. *Et ubi si quidem primum certum est in primo.* Ponit exemplum eorum, quae dixit, scilicet. Siquidem primum, id est si iuuenimus de rubeo unitatem, quae est primus numerus certum est in primo. id est certum est, quod inuenitur numerus niger sibi coniunctus in primo canone: & ibi debet quari. *Si vero secundum in secundo.* Id est, si inuenieris de rubeo duo, qui est secundus numerus, erit querendus numerus niger in secundo canone: & eodem modo usque ad decem, scilicet si inuenimus de rubeo tria, vel quatuor, vel quinque, & sic usque ad decem significatur, ille est numerus canonis quod illi designat numerus rubeus. *Si igitur uoluit uno quacumque de quatuor Euangelij.* Ponitur hic practica applicandi numeros ad Euangelistas, scilicet, quod si nos uoluerimus uoluerit volumine cuiuscumque Euangelista, inueniemus per istum modum canones, quia in quolibet Euangelista sunt numeri nigri, & rubei in marginibus. *Cuiuslibet capitulo uelis insistere,* id est, uolueris stare super quodlibet capitulum ad sciendum an solus Euangelista illud dixerit, vel concordauerit cum alijs. Et accipitur pro particula quadam breui, in qua unus Euangelista, vel concordat cum aliquo alio, vel solus ipse illud dixit. Nos autem accipimus capitula pro quibusdam distinctionibus grossioribus. Quod patet, quia nos habemus in Matthaeo solum viginti octo capitula, & tamen distinguuntur pro canone in octenta quinquaginta quinque; capitula. Marcus habet apud nos sexdecim, & in canone habet ducenta triginta quatuor. Lucas habet apud nos vigintiquatuor, & in canone habet trecenta quadraginta duo. Ioannes habet apud nos viginti unum; in canone habet ducenta triginta unum. Et isto modo accipit etiam capitula Hierony. praecedenti prologo. *Et respice, qui similia dixerunt.* id est, si uis quocumque capitulo alicuius Euangelistae uoluerimus scire in illo qui concordauerunt cum eo, sciemus per hos numeros. *Et loca propria agnoscere singulorum in quibus eadem sunt prolucuti.* Hic non uocantur loca propria illa, in quibus Euangelistae soli sunt, sicut accipit semper Hierony, sed dicuntur loca propria, id est loca ipsorum Euangelistarum, in quibus locuti sunt eadem. Et licet sententia sit eadem, loca tamen propria sunt singulorum; quia id quod dixit Matthaeus in una parte Euangelij sui, dixit Ioannes in alia, vel Marcus, vel Lucas. *Eiusdem sensus, quem tenes releges propositum numerum,* id est, releges numerum propositum, id est numerum nigrum, qui est propositus in margine eiusdem sensus, quem tenes, id est, illius capituli, de quo uoluisti scire, an concordet cum aliquo Euangelista vel non. *Quaestioque; cum in titulo, quem demonstrat tituli subnotatio.* id est, quares eum, scilicet, numerum nigrum in titulo, id est, in canone, quem demonstrat subnotatio tituli, id est, denotans canones, siue titulum. Et uocatur subnotatio, quia ista nota id est signum de rubeo est sub numero nigro. *Continuo scire poteris ex superscriptionibus, quas in fronte notatas inuenies.* Scilicet, postquam sciueris per numerum rubrum, qui ponitur pro canone quis est canon, in quo sit requirendus numerus niger: poteris scire continuo sine aliqua mora, qui sunt Euangelistae qui concordant in illo dicto. Et hoc per subscriptiones, quas inuenies notatas in fronte, id est, in capite canonis, quia in capite cuiuscumque ponuntur nomina illorum Euangelistarum qui sunt in illo canone. Et per illa sola nomina etiam non inquirendo aliquid in lineis canonis sciemus quot, & qui sunt Euangelistae, qui concordant in illo dicto; loca tamen singulorum in quibus concordant adhuc nescimus, quousque intremus in lineas cum illo numero nigro, & per il-

lum uidebimus ex locis oppositis in lineis aliorum Euangelistarum, in quibus partibus suorum euangeliorum sit illud dictum. Sed hoc non curat explicare hic Eusebius tantum sicut Hierony. explicuit in praecedenti prologo. Ponatur exemplum, quod quis uelit in Matthaeo illam particulam. Ego quidem nos baptizo in aqua in poenitentiam considerare an solus Matthaeus illam dixerit, uel cum quibus concordet, & illa habetur Matth. 3. secundum nostram assignationem capitulorum, & tamen quantum ad signationem canonis in ipsa incipit. 11. cap. Et apud illam est in margine numerus undecim de nigro, & sub illo est unitas de rubeo, per quod apparet quod ille numerus undecim in primo canone querendus est, & intramus in illum cum isto numero in lineam Matthaei, & in directo illius inuenimus in Marco quatuor, & in Luca decem, & in Ioanne duodecim: ex quo apparet, quod idem dixit Marcus in 4. cap. suo, & Lucas in decimo, & Ioannes in duodecimo. *Qui autem quod de his, quae inquiris similia dixerint.* id est, inuenies per superscriptiones positas in fronte canonum, qui & quot Euangelistae sunt, qui dixerunt similia de his, quae inquiris, id est, quantum ad illum textum, de quo inquirebamus, uenies etiam ad reliqua euangelia, id est sicut fecisti in uno euangelio ita poteris facere in omnibus, quia in omnibus sunt numeri descripti in marginibus. *Per eundem numerum, quem contines uidebis oppositos per singulos numeros,* id est, per numerum illum, quem tu inuenies apud textum, de quo quaris, inuenies canones, & in canonibus inuenies lineas pro singulis Euangelistis, qui sunt in illo canone, & in directo illius numero cum quo intrasti uidebis numeros appositos per singulos, id est, per singulos Euangelistas, quia pro quolibet est una linea: & debemus accipere illos numeros singulorum, qui sunt in directo eius, cum quo nos intrauimus. *Atque eos in suis proprijs locis similia dixisse reperies,* id est, reperies tunc, quod omnes illi Euangelistae, qui ponuntur in illo canone, in quem intrasti, dicunt similia in locis proprijs, id est in locis illis, qui designantur per numeros positos in suis lineis. Et dicuntur loca propria, quia non dicunt idem in eodem loco, sed id quod unus dicit in decimo capitulo, uel particula, alius dicit in ducentesimo, uel trecentesimo.

Quid uoluit facere Ammonius, & an aliter potuisset facere.
 Quaestio. 1.

QVAERITVR, circa praedicta quid uoluit facere Ammonius, & an aliter potuisset facere. Ad primum dicit, quod Ammonius uidit quatuor Euangelistas, qui in plurimis concordabant, & erant in quatuor libris, uoluit autem ipse ponere omnia illa in uno uolumine, ut sic loco quatuor euangeliorum haberet unum, sic dixit Eusebius supra in litera, quod Ammonius nobis unum pro quatuor euangelij dereliquit. Utilitas autem erat in hoc. Prima, quia erat leuius, ut uidebatur habere unum euangelium, quam quatuor, & uere sic esset si habendo unum uere quatuor haberemus per sufficientem & quipollentiam. Sed de hoc, quaestione sequenti dicitur. Secunda, & erat ualde magna, scilicet, quod sciuerimus in quibus locis concordant Euangelistae. Et istud est uile, & non potest aliquis illud scire legendo quocumque euangelium, nisi omnia quatuor legat. Et etiam tunc est difficultas, quia cum legerit unum, non recordabitur de partibus singulis, quas legit in alio: cum per partes ualde paruas sint euangelia distincta: in quibus concordant, uel discordant. Hic autem Ammonius posuerat omnia loca, in quibus concordabant Euangelistae, & per hoc etiam sciebatur quid erat quod habebat

Exemplum pro intelligen-
 gentia can.
 sequen.

habebat Matthaeus proprium ultra alios. Tertia erat, quod non solum sciebatur loca concordantia, sed etiam ponebantur uerba ipsorum, quae in eadem sententia interdum unus addit super alterum. Et illa faciunt ad tollendum saepe magna dubia. Ad hoc elegit Ammonius euangelium Matthaei, & sequens literam illius, ubi cum alijs concordabat, ponebat literam aliorum, sicut ipsi ponebant in libris suis, & non nominabat ibi aliquam particulam nec ponebatur in margine aliqui numeri rubei, uel nigri: quia isti sunt ad intrandum in canones. Et tamen Ammonius non fecit canones, nec ab alio erant facti, immo etiam si essent facti non esset necesse uti illis, quia Ammonius ponebat in litera ipsa loca, in quibus concordabant Euangelistae, & non est opus, quod inquiratur quod haberetur. Ponebat tamen nomina ipsorum Euangelistarum super loca ipsa, quae competeabant eis, ut uideretur cuius esset illa litera, & non fieret confusio. Ad secundum dicendum, quod poterat Ammonius facere hoc quod intendebat alio modo. Nam quod concordabant cum eo alij Euangelistae, poterat facere in Marco, Luca, & Ioanne sequendo literam cuiuscumque illorum, & ponendo loca, in quibus alij, uel aliquis de ipsis concordabat cum eo: conuenientius tamen factum est in Matthaeo, quam in alio quo aliorum, ut putauit Ammonius. Primum quia Matthaeus erat primus Euangelista, & rationabilius fuit alios incorporari sibi, quam ipsum incorporari alijs. Secundum quia non poterat fieri conuenienter in quolibet saltem in Marco. Nam Marcus est minimus omnium: ideo ipse habet pauciora loca, in quibus possint cum eo concordare alij, quam quilibet aliorum. Et sic pauca loca ponerentur ubi concordarent Euangelistae: quia adhuc manerent multa loca, in quibus concordarent alij de Euangelistis, qui non haberentur ibi propter paucitatem dictorum Marci. Item quia Marcus est, qui pauciora dixit de proprijs, quam alij, ut patet ex decimo canone ubi ponuntur propria singulorum, & Marcus est ibi ualde minor quolibet aliorum. Ammonius tamen intendebat compilare per istum modum plurima, quae haberet possent de Euangelistis omnibus; sed nullus erat, in quo ista compilatio fieret incompletior, quam in Marco: ideo non potuit conuenire proposito suo. Nullus autem erat quem ad hoc rationabiliter assumere posset nisi Matthaeum, aut Lucam: quia isti duo completissime tractant gesta Christi in comparatione ad alios, & multum inter se simulantur. Elegit tamen potius Matthaeum, quam Lucam, primum quia ceteris paribus iustius erat Lucam incorporari Matthaeo, quam e contrario, cum Matthaeus esset prior. Secundum quia euangelium Matthaei uidetur sequi magis ordinem rerum gestarum, quam euangelium Lucae. 3. quia uidetur aliquantulum esse completius: nam licet multa ponat Lucas, quae non habet Matthaeus, & e contrario, uidentur tamen ea, quae ponit solus Matthaeus digniora, & magis necessaria, quam ea, quae ponit Lucas tanquam propria: ita quod si unum de istis quatuor euangelij deberet manere, uideretur potius debere manere euangelium Matthaei, quam quodlibet de ceteris. Ideo potius Matthaeum, quam Lucam secutus est. Quarto quia si incorporaret Matthaeum Lucam, oportebat omittere propria Matthaei. Uoluit autem potius omittere propria Lucae, quam Matthaei, quia non uidebatur tante necessitatis. Sed obijciatur, quod potius debuisset sumere Ioannem, & concordare ei ceteros. Ratio est quia Ioannes habet plura propria, quam ceteri, quasi in triplo, & sic poneret hoc Ammonius ea, in quibus concordabant Euangelistae, & poneret propria Ioannis, quae erant ualde multa, & uilia potius quam propria Matthaei, & Lucae. Dicen-

dum, quod incorporando ceteros Ioanni colligerentur multa propria, in quibus Ioannes excedebat ceteros, & tamen haberentur pauca communia in quibus concordaret cum alijs: quia nullus est magis concordans cum ceteris, quam Matthaeus, & Lucas. Intendebat autem Ammonius potius habere concordantiam Euangelistarum, ut relinqueret unum euangelium pro quatuor: ideo non debuit accipere Ioannem sed Matthaeum, & Lucam, & accepit Matthaeum propter causas dictas.

An opus Ammonij erat aliquid completum.
 Quaest. 11.

QVAERITVR ulterius, an istud opus erat aliquid completum. Respondendum quod non: quia licet utile esset, & laude dignum, tamen non erat completum ad id, ad quod tendebat. Primum patet, quia erat uile istud opus ad illa, quae dicta sunt praecedenti quaestione: fuit autem laude dignum in quantum per illud Eusebius inuenit canones euangelicos. Nam ipse tradidit quasi regulam licet imperfecta: Eusebius tamen non inuenisset uiam ad istos canones faciendos, nisi ex eis, quae fecit Ammonius: quia illud quod ipse faciebat, scilicet ponere locum, in quibus concordabant Euangelistae erat id, quod inuenitur per canones Eusebij, licet aliter, & subtilius. Et sic fuit quasi maior pars inuenij in Ammonio: quia excogitatio siue inuentio in oratoria, & in omnibus alijs artibus maxima est. Secundum patet, quia multae imperfectiones erant in opere Ammonij. Prima quia nullum euangelium manebat integrum: nam euangelia Marci, Lucae, & Ioannis non manebant integra, quia tollebantur de eis loca illa in quibus concordabant cum Matthaeo: ipse autem Matthaeus non manebat integer: quia interrumpebatur, ut infererentur sibi partes aliorum euangelistarum. Et hoc terigit Eusebius supra in litera, scilicet, uerum ut saluo corpore &c. Secunda imperfectio, quia istud euangelium, quod faciebat Ammonius, nullius euangelistae erat: nam nullus scripsit illud sic, sed erat quaedam congeries facta de dictis multorum euangelistarum: ideo non erat codex conueniens ad exhibendum in testimonium alicuius dicti euangelici. Tertia quia uidebatur istud opus aliquantulum superuacuum, in quantum continebat ter, uel quater eandem sententiam in diuersis locis, scilicet ubi concordabant quatuor euangelistae, ponebatur quater sententia eadem secundum uerba singulorum semel, & quando ter, ponebatur ter eadem sententia. Et licet esset utile scire, in quibus locis concordabant euangelistae: erat tamen tardiosum ponere quater eandem sententiam integram: ad hoc quod solum sciretur, quod concordabant in loco illo euangelistae. Quarta, & ualde magna imperfectio, quia omnes libri scribuntur, ut ex eis colligatur aliqua sententia: istud autem impediatur maxime in codice Ammonij: quia cum ipse prosequeretur literam Matthaei, & ueniret locus, in quo concordabat cum ceteris, ponebantur sententiae ipse secundum uerba singulorum, & tunc interrumpebatur sententia Matthaei: quia interponebantur ille, & sententiae ille non continebantur cum sententia Matthaei: etiam ille erant omnino discontinuae, quia non erat isti principium illarum, nec finis, sed interponebantur ibi. Et hoc terigit Eusebius in litera. Quinta quia non conueniebat per hoc Ammonius id, quod intendebat, scilicet, quia non poterat ponere ea, in quibus concordabant omnes euangelistae, sed solum ea, in quibus concordabat Matthaeus cum alijs euangelistis. Manebant autem ea, in quibus concordabant Marcus & Lucas, & Marcus & Ioannes, & Lucas & Ioan-

Ioannes, qui ponuntur in tribus canonibus. Sexta, quod deficiebat id, quod erat maxime necessarium. Nam ad hoc, quod de quatuor Euangelis vnum faceremus, oportebat, quod omnes sententia, quae habentur in omnibus quatuor Euangelis, colligerentur in vnum, licet verba omnium non ponerentur in vno. Et ad hoc debebat fieri totaliter e contrario, quam faciebat Ammonius: quia ipse ponebat omnia illa, in quibus concordabant Euangelista, & quae erant propria Matthaei quem prosequabatur. Fuisset autem magis conueniens, quod ipse prosequeretur Mattheum, & in quocunque loco ipse concordaret cum omnibus, vel cum aliquo solum poneretur littera sua, quia illa sufficiebat. Vbi autem alij, vel aliquis aliorum addebat aliquid, interponeretur illud dictis Matthaei, & notaretur super illud nomen Euangelista. Vt sciretur cuius hoc esset, Et sic haberentur omnia Euangelia in vno. Ammonius autem omisit omnia propria Euangelistarum, ponens solum propria Matthaei. Et erat magnus defectus, potissime quia in Ioanne erant multa propria valde necessaria in scriptura, Septima quia dabo, quod Ammonius nulla de praedictis imperfectionibus habuisset, sed poneret tam propria quam communia Euangelistarum, posuit illa modo grosso. Nam poterant facilius haberi omnia haec. Ideo Eusebius ad supplendum istos defectus excogitauit canones Euangeliorum, per quos inueniantur omnia haec facilius, & sine aliqua imperfectione. Nam non oportet rumpi corpora ipsorum, ita ut fiat vnum Euangelium ex omnibus: sed manente quolibet libro per se, & non interrupto aliquo stylo per canones, & per numeros appositos in marginibus singulorum Euangelistarum inueniantur in quibus concordant Euangelista siue multi, siue pauci: quod non inueniebatur per compilationem Ammonij, ut dictum est supra, scilicet, quia deficiebant ei tres canones. Etiam inueniuntur singula propria Euangelistarum distincte: ideo fuit iste modus conueniens potius, quam modus Ammonij.

Quid sint canones, & ad quid sint utiles.
Quaest. III.

QVAERITVR vterius, quid sint canones isti, & ad quid sint utiles. Ad primum dicendum, quod canon in Graeco idem est, quod regula: ita accipit quod isti canones sint coordinationes numerorum per quas habetur regula ad inueniendum communia, & propria Euangelistarum. Accipitur tamen canon dupliciter. Aliquando pro quadam coordinatione linearum, & numerorum in quibus Euangelista aliqui conueniunt, vel non conueniunt, sicut primus canon est coordinatio quatuor linearum positarum pro quatuor Euangelistis, in quibus significantur concordare omnes quatuor, ita de caeteris canonibus: quia in quolibet sunt saltem duae lineae, & concordant duo Euangelista. In decimo autem licet quilibet habeat solum propria in quibus, cum nullo concordat, ponuntur tamen quatuor lineae, & quatuor Euangelista, & in qualibet earum signatur quid ille, cuius est illa linea super caeteros dixerit, vel e caeteris proprium habeat. Et illa quatuor lineae simul constituunt decimum canonem. Alio modo accipitur canon pro qualibet linea illius coordinationis. Et ita in primo canone sunt quatuor canones: quia sunt ibi quatuor lineae. Et sic dicitur interdum, quod quilibet Euangelista habeat suum canonem in primo canone, & in ipso est requirendus, scilicet, in ipsa linea sua, quam habet in primo canone. Et ita accepit Eusebius bis, vel ter supra in littera, vt

ibi declaratum est: ita etiam accipit Hieronymus sepe praecedenti prologo. Quandoquocumque tamen communiter loquimur de canonibus Euangeliorum, accipimus canones primo modo, scilicet, pro ipsi coordinationibus. Ad secundum dicendum, quod canones fuerunt multum utiles. Primum ad tollendam quamcunque confusionem, quae in Euangelis fieret: sicut fuerat facta apud Latinos, scilicet, quod ea quae erant vnus Euangelista ponebantur in alijs, & ea quae erant propria omnium ponebantur in quolibet: illa autem confusio tollitur per canones: quia cum ex eis constat, quae sunt propria, & quae sunt communia, tollentur, quae sunt propria aliorum, & manebunt cuique, quae propria sunt sibi. Secundum sunt utiles ad cauendam confusionem, ne iterum accidat: quia cum non habentur isti canones poterat facilliter quis errando apponere vni Euangelista, quod alterius est. Nunc vero cum ex his constat, quae sunt propria singulorum non apponuntur vni, quae pertinent ad alios. Tertium sunt utiles, vt sciamus in quibus Euangelista inter se consonant, & in quibus propria habent, quia per hoc tollitur difficultas inquirendi totos codices eorum. Nam si quis sine istis canonibus vellet scire super aliquo dicto alicuius Euangelista, an alij concordent, vel quomodo dicant, oporteret vt legeret tota singulorum volumina, quae erat magna difficultas. Nunc vero nihil legendum sciet per istos canones de quocunque dicto, quod Euangelista concordent. Quartum est utile ad tollendum multa dubia: quia quando ipsi Euangelista concordant in sententia non semper dicunt eadem verba: sed interdum vnus sic, & alius sic. Per quod tollitur dubium, & vnus declarat alterum: ideo est valde utile, immo necessarium pro intellectu sacrae scripturae scire loca, in quibus consonant, & quando consonant: quia non potest veritas haberi nisi ex concordia ipsorum, quando multi circa idem dicunt. Quintum est utile habere canones propter propria singulorum, quia quando quis legit vnum Euangelista, nesciet quid alij addiderunt super ipsum, & in quibus locis, nisi valde diligenter, & assiduo labore quaeratur. Nunc autem etiam non aperto libro alicuius ipsorum sciamus, quae, & quot sunt propria singulorum, & in quibus locis ipsorum Euangeliorum sunt. Et hoc per solum decimum canonem. Et ob hoc antiquitas valde curauit de istis canonibus, moderni autem sicut in multis alijs, ita & in hoc sunt negligentes, & iam quasi omnino omisi sunt. Causa autem fuit prima, quia non curauit de quibusdam curiosis sic, & hoc vi debatur sibi curiosum esse, & sufficere sibi simpliciter aliquid scire de ipsis Euangelistis. Nam ita Hieronymus dicit praecedenti capite, quod si aliquis de curiosis velit scire propria, & communia Euangelistarum per hos canones sciet. Secunda quia sicut studium sacrae scripturae a pluribus modernorum propter quadam alia omissum est, ita & ea quae erant sibi adhaerentia, & principaliter pertinebant ad valde studiosos. Nam canones Euangeliorum pro valde studiosis circa ipsa Euangelia sunt: ut possint circa singulas particulas ipsorum scire, quae sunt communia, & quae sunt propria. Tertia & praecipua fuit propter errorem librariorum, siue scriptorum: qui apud nos non sunt periti, nec diligentes, sicut fuerunt apud ipsam antiquitatem. Et propter multitudinem numerorum, & varietatem ipsorum saepe confundebant eos, & aliquando ponebant extra loca propria, & sic erat difficile, & tardiosum ista emendari. Ideo omisi sunt.

Quare multi canones non sunt in vno.

De numero

De numero canonum Euangeliorum.
Quaest. IIII.

QVAERITVR vterius, de numero canonum. Dicendum, quod sunt decem: causa autem quare non sunt plures est, quia canones ponuntur ad inueniendum, quae sunt communia. Si autem quaeratur de propriis sic est vnus canon, scilicet, decimus: in quo ponuntur quatuor lineae pro quatuor Euangelistis, & in qualibet earum signantur loca ipsius Euangelista cuius est, in quibus ipse locutus est propria, quae non habentur ab aliquo aliorum. Si autem sunt communia, aut conueniunt in eis omnes quatuor, aut non. Si omnes, sic est primus canon. Si non omnes, aut tres, aut duo. Si tres, aut sunt Mattheus, Marcus, & Lucas, & sic est secundus canon. Aut sunt Mattheus, Lucas, & Ioannes, & sic est tertius canon. Aut sunt Mattheus, Marcus, & Ioannes: & sic est quartus canon. Non enim inueniuntur tres ipsorum pluribus modis inter se concordare. Si duo soli, aut sunt Mattheus, & Lucas, & sic est quintus canon. Aut Marcus, & Mattheus, & sic est sextus: aut Mattheus, & Ioannes, & sic est septimus. Aut Marcus, & Lucas, & sic est octauus. Aut Lucas, & Ioannes, & sic est nonus. Non possunt autem Euangelista pluribus modis inter se combinari, vt sint: ideo non sunt nisi quinque canones in quibus duo conueniant. Et si possint combinationes fieri ad sufficientem diuisionem, tamen pro illis non est canon, quia non inueniuntur concordare, vt canonem faciant: sicut patet in Marco, & Iohanne, qui nullum canonem faciunt, quia inter se concordant, in quo cum alijs, vel aliquo aliorum non concordant. Vnus autem non potest ad se ipsum conuenire: quia ad id, quod solum est comparatio non est, vt dixit Hieronymus praecedenti prologo: ideo non manet postea nisi canon de proprijs, & est vnus. Et ita sunt decem canones, scilicet, vnus in quo nullus cum alio concordat, & vnus est, quo omnes quatuor concordant, & tres, in quibus concordant tres Euangelista, & quinque in quibus concordant duo. Et sic non potuerunt esse nisi decem canones.

An alij libri sacrae scripturae habeant inter se canones. Q. V.

QVAERITVR de alijs libris sacrae scripturae, an habeant aliquos canones, & cur non. Ad primum dicendum, quod nulli libri veteris testamenti, aut noui habent aliquem canonem: nam nullus inuenitur in ipso corpore Bibliae, siue in nouis, siue in antiquis libris, sicut reperiuntur canones Euangeliorum. Etiam nullus doctorum inuenitur facere mentionem de aliquibus canonibus praeter canones Euangelij. Ad secundum dicendum, quod non fuerunt facti canones pro alijs libris, quia fieri non poterant. Nam canones, vt supra dictum est, sunt ad inueniendum propria, & communia Euangelistarum: habere autem proprium, aut commune non est nisi respectu multorum, qui comparantur ad eandem rem: ideo non potest proprie fieri canon nisi pro aliquibus libris, qui de eadem materia sunt: vt videatur in quo consonant, & in quo differunt. Quilibet autem aliorum librorum veteris, aut noui testamenti solus est: quia non agitur in vno, de quo agitur in alio. Et sic non sunt ibi propria, neque communia nisi large loquendo qualibet inuenta in quocunque libro propria sibi sunt, & dicuntur: sed non est proprie dictum: cum tales libri non comparentur inuicem. Euangelista autem quatuor tractauerunt de eadem re, ideo in multis poterant conuenire, & in alijs disconuenire, & sic eis proprie conueniebat canon. Si autem obijciatur de libris Regum, & Paralipomenon, qui de eadem materia agunt, & poterat sciri in quibus conueniebant, & in quibus differebant: Dicendum, quod non fuit necesse hic fieri canonem, cum ibi facilius poterant cognosci propria, & communita, in Euangelistis, vbi sunt multae particulae, & paruae in quibus potest esse concordia, vel discordia. In libris autem Regum, & Paralipomenon, quia est quasi continuata historia, non sunt ita paruae particulae, in quibus possent conuenire vel differre: cum quia libri Regum, & Paralipomenon, non sunt de principalissimis, nec maxime necessarijs sacrae scripturae sicut sunt Euangelia, quae oportet sciri vsque ad minimas particulas: ideo pro alijs non oportuit fieri canonem.

RVBRE

R V B R I C A
EVANGELICORVM
 C A N O N V M.

AD declarationem sequentium canonum Euangeliorum nota, quod in primis sunt quedam clausulæ Euangeliorum cum duplici numero, scilicet, rubeo, & nigro in margine posito: quæ quidem clausulæ significant diuisionem particularium capitulorum, in quibus omnes, vel aliqui Euangelistæ in vnum conueniunt, vel aliquis eorum particulariter aliquid dixit. Et tales numeri sunt assignandi in Biblijs in margine Euangeliorum cum eisdem coloribus, & ante easdem clausulas, ante quas in sequenti tabula positi sunt: capitula autem, quæ intermedia ponuntur, significant capitula secundum diuisionem modernam Bibliarum. Vt autem facilius prædictæ concordantiæ possint inueniri, & clarius discerni, ordinatæ sunt columnæ in figuris, quæ sequuntur cum suis spatijs intermedijs, in quibus in eadem linea per transfuerum inuenitur in qua clausula concordant omnes, vt in primo canone: vel tres, vt in II. III. & IIII. vel duo, vt in V. VI. VII. VIII. & IX. Vel in quo quilibet aliquid proprium ponit, vt in X. Et isto modo habetur breuiter tota notitia canonum Euangeliorum. Notandum est tamē, quod numeri nigri, qui ponuntur ante clausulas prædictas, significant numerum clausularum secundum Euangelij ordinem, & incipiunt ab vno vsque ad numerum, in quo finitur Euangelium semper ordinatè procedendo. Numeri autem rubei significant, in quo canone inueniatur talis sententia, seu clausula. Et isti non excedunt numerum denarium. Et isti numeri rubei colore suo in Bibliarum marginibus poni debent: quia aliter non possent bene discerni, & etiam Beatus Hieronymus, & Beatus Eusebius ita declarant.

R A I N E R I V S B O V O S I V S
 P I O L E C T O R I.

EVSEBIVS Casariensis Euangelicos canones ita digessit, vt eorum numeri in priori serie positi canonem ipsum indicantes rubeo colore, reliqui verò in secunda collocati, ostendentes, quæ sententia in Euangeljs eadem sint, aut similes, vel adeo propria, vt ab alio Euangelistarum nemine aditæ fuerint, nigro præscriberentur. Quod earatione factum est, vt, quoniam uterque numerus in margine contextus Euangelistarum singulis sententijs appingi oportebat, statim nosceremus ex ea colorum varietate, qui canonem, & qui sententiam indicaret. Verum cum iam Euangelia, numeris omnibus huiusmodi sublatis, imprimantur, necessitas quoque variandi numerorum colores sublata esse videtur. Ne mireris igitur, studiose lector, si numeros eosdem ita coloribus notatos, vt & Eusebius, & Hieronymus, & Abulensis conscribendos esse tradiderunt, non inuenieris: satis enim est, vt, qui numeri sint canonum, & qui clausularum Euangelij, cognoscas.

CLAV.

CLAVSVLAE EVANGELII
 Beati Matthei secundum diuisionem
 canonum Beati Eusebij Episcopi Cæsariensis.

10	i	Liber generationis.
10	ij	Omnes generationes.
5	ijj	Cum esset desponsata.
10	iiij	Ioseph autem vir eius.
6	v	Capitulum I I.
10	vi	In Bethlehem Iudæ.
		Tunc Herodes.
		Capitulum I I I.
3	vij	In diebus autem illis.
1	vijj	Hic est enim.
6	ix	Ipse autem Ioannes.
5	x	Videns autem multos.
1	xi	Ego quidem baptizo.
5	xii	Cuius ventilabrum.
10	xiiij	Tunc venit Iesus.
1	xiiijj	Baptizatus autem Iesus.
		Capitulum I I I I.
2	xv	Tunc ductus est Iesus.
5	xvi	Et cum ieiunasset.
6	xvij	Tunc reliquit eum diabolus.
4	xvijj	Cum autem audisset Iesus, & Ioannes traditus.
7	xix	Et relicta ciuitate Nazareth.
6	xx	Exinde cepit Iesus prædicare.
2	xxi	Et ait illis, venite post me.
6	xxij	Et procedens inde vidit alios duos.
1	xxiiij	Et circuibat Iesus totam Galilæam.
		Capitulum V.
10	xxiiijj	Videns autem turbas.
5	xxv	Et aperiens os suum.
5	xxvi	Beati pauperes.
10	xxvij	Beati mites.
5	xxviii	Beati, qui esuriunt.
5	xxix	Beati, qui lugent.
10	xxx	Beati misericordes.
5	xxxj	Beati estis, cum maledixerint.
2	xxxii	Vos estis sal terræ.
2	xxxiiij	Vos estis lux mundi.
10	xxxiiijj	Nolite putare, quoniam veni soluere.
5	xxxv	Amen quippe dico vobis.
10	xxxvi	Qui ergo soluerit.
5	xxxvij	Audistis, quia dictum, & non occides.
10	xxxviii	Esto contentus.
5	xxxix	Sed si quis te percusserit.
10	xl	Et quicumque te angariauerit.
5	xli	Audistis quia dictum, diliges proximum.
5	xlii	Si enim diligatis.
		Capitulum V I.
10	xliiij	Attendite, ne iustitiam.
5	xliiijj	Orantes autem.
5	xliiv	Si enim dimiseritis hominibus.
10	xlivj	Cum autem ieiunatis.
5	xlivij	Thesaurizate autem vobis.
5	xlivijj	Lucerna corporis tui.
5	xlix	Nemo potest duobus Dominis.
5	l	Ideo dico vobis ne solliciti.
2	li	Nolite iudicare, & non iudicabimini.

5	lij	Quid autem vides festucam.
10	liij	Nolite sanctum dare canibus.
		Capitulum V I I.
9	liiij	Petite, & dabitur vobis.
5	liiv	Omnia ergo quæcumque vultis.
5	livi	Intrate per angustam portam.
10	livij	Attendite à falsis prophetis.
5	liviij	Nūquid colligit de spinis vnas.
5	lix	Sic omnis arbor bona.
3	lx	Non omnis, qui dicit mihi Domine.
5	lxi	Multi dicent mihi.
5	lxii	Omnis ergo, qui audit verba mea.
2	lxiiij	Et factum est, cum cõsumasset.
		Capitulum V I I I.
2	lxiiijj	Cum autem descendisset.
2	lxv	Cum autem introisset Capharnaum.
5	lxvi	Dico autem vobis, quod multi.
5	lxvij	Et dixit Iesus Centurioni.
2	lxviii	Et cum venisset Iesus in domum Petri.
5	lxix	Et accedens unus scriba.
2	lxx	Et ascendente eo in nauiculam.
		Capitulum I X.
1	lxxi	Et ascendens Iesus in nauiculam.
2	lxxii	Et cum transiret inde.
2	lxxiiij	Et factum est discumbente eo.
2	lxxiiijj	Et Iesus audiens ait.
2	lxxv	Hæc eo loquente ad eos.
10	lxxvj	Et transeunte inde Iesu.
2	lxxvij	Et circuibat Iesus.
5	lxxviij	Videns autem turbas.
5	lxxix	Tunc dicit discipulis.
		Capitulum X.
2	lxxx	Et conuocatis duodecim.
2	lxxxj	Duodecim autem apostolorum.
10	lxxxii	Hos duodecim misit Iesus.
2	lxxxiiij	Euntes autem prædicate.
2	lxxxiiijj	In quamcumque ciuitatem.
5	lxxxv	Intrautes autem in domum.
2	lxxxvi	Et quicumque non receperint uos.
5	lxxxvij	Ecce ego mitto uos.
2	lxxxviii	Cauete autem ab hominibus.
2	lxxxix	Cum autem tradent uos.
10	xc	Cum autem persequerentur uos.
3	xcj	Non est discipulus super magistrum.
10	xcii	Si patrem familias.
2	xciiij	Nihil enim opertum.
10	xciiijj	Quod dico uobis in tenebris.
2	xcv	Qui autem negauerit me.
5	xcvi	Nolite arbitrari.
5	xcvij	Qui amat patrem, aut matrem.
3	xcviii	Qui inuenit animam suam.
1	xcix	Qui recipit uos, me recipit.
10	c	Qui recipit prophetam in nomine.
6	ci	Et quicumque dederit potum.
		Capitulum X I.
10	cii	Et factum est.
5	ciiij	Ioannes autem cum audisset.
2	ciiijj	Hic est enim de quo scriptum est.
5	cv	Amen dico vobis non iur. inter na.
5	cvi	A diebus autem Ioannis Bapt.
10	cvij	Omnes enim propheta.
5	cviiij	Cui autem similem æstimabo.
5	cix	Tunc cepit exprobrare.
10	cx	Quia, si in Sodonis.

In illo

5 cxi In illo tempore respondens Iesus.
3 cxii Omnia mihi tradita sunt.
3 cxiii Et nemo nouit filium.
2 cxiiii Venite ad me omnes, qui labo.
2 cxv In illo tempore abiit Iesus.
Capitulum X I I.
2 cxvi Et cum inde transisset.
4 cxvii Exeuntes autem pharisaei.
10 cxviii Iesus autem sciens.
5 cxix Tunc oblatu est ei.
7 cxx Et stupebant omnes.
2 cxxi Pharisaei autem audientes.
2 cxxii Iesus autem sciens.
2 cxxiii Qui non est mecum,
10 cxxiiii Aut facite arborem.
10 cxxv Bonus homo.
10 cxxvi Dico autem vobis.
5 cxxvii Tunc responderunt ei.
5 cxxviii Qui respondens ait illis.
5 cxxix Cum autem immundus,
2 cxxx Adhuc eo loquente.
Capitulum X I I I.
2 cxxxi In die illo exiens.
5 cxxxii Qui enim habet dabitur ei.
1 cxxxiii Vestri autem oculi.
5 cxxxiiii Vostri autem oculi.
2 cxxxv Vos ergo audite parabolam.
10 cxxxvi Aliam parabolam proposuit
homini qui seminavit.
2 cxxxvii Aliam parabolam grano sinapis.
5 cxxxviii Aliam parabolam fermento.
6 cxxxix Haec omnia locutus est.
10 cxl Tunc dimissis turbis.
1 cxli Et veniens in patriam.
1 cxlii Iesus autem dixit eis non est
propheta sine honore.
Capitulum X I I I I.
2 cxliii In illo tempore audiuit.
2 cxliiiii Herodes. n. tenuit Ioannem.
6 cxlv Die autem natalis.
3 cxlvi Quod cum audisset Iesus secessit.
1 cxlvii Vespere autem facto venerunt.
6 cxlviii Et statim iussit.
2 cxlix Et dimissa turba.
4 cl Et respondens autem Petrus.
10 cli Et cum ascendisset.
6 clii Et cum transfretassent.
2 cliii *Capitulum X V.*
6 cliiii Tunc accesserunt ad eum ab
Hierosol.
10 clv Tunc accedentes.
5 clvi Sinite illos.
6 clvii Respondens autem Petrus.
5 clviii Ipse autem respondens ait no
sum missus.
6 clix At illa venit, & adorauit eum.
5 clx Et cum transisset inde.
Capitulum X V I.
4 clxi Et accesserunt ad eum.
5 clxii At ille respondens ait facto vespere.
6 clxiii Generatio mala, & adultera.
2 clxiiii Et cum venissent discipuli eius
trans fretum.
6 clxv Qui dixit illis intemini.
1 clxvi Venit autem Iesus in partes Ce
sareae.
10 clxvii Respondens autem Iesus Bea
tus es Simon.
2 clxviii Tunc praecipit discipulis vt ne-

6 clxix mini dicerent.
2 clxx Et assumens eum Petrus.
2 clxxi Tunc Iesus dixit.
2 clxxii Filius enim hominis venturus
est.
2 clxxiii Amen dico vobis, sunt quida,
qui non gustabunt.
Capitulum X V I I.
6 clxxiiii Et interrogauerunt eum.
2 clxxv Et cum venisset.
5 clxxvi Tunc accesserunt.
2 clxxvii Conuerfantibus autem eis.
10 clxxviii Et cum venissent.
Capitulum X V I I I.
2 clxxviiii In illa hora accesserunt quis pu
tas maior.
2 clxxix Qui autem scandalizauerit.
6 clxxx Si autem manus tua.
10 clxxxi Videte ne contemnatis.
5 clxxxii Quid vobis videtur.
5 clxxxiii Si autem peccauerit.
10 clxxxiiii Si autem non te audierit.
6 clxxxv Amen dico vobis quaecumque
aligaueritis.
10 clxxxvi Iterum dico vobis.
5 clxxxvii Tunc accedens ad eum Petrus.
10 clxxxviii Ideo assimilatum est regnum
caelorum.
Capitulum X I X.
6 clxxxix Et factum est migravit.
2 cxc Dico autem vobis: vxorem.
10 cxci Dicunt ei discipuli.
2 cxcii Tunc oblatus est ei paruuli.
2 cxciit Et ecce vnus: Magister bone.
2 cxciiii Ait illi Iesus: Si vis perfectus.
2 cxcv Cum audisset autem adole
scens.
10 cxcvi Iesus autem dixit: quia diues
difficile.
5 cxcvii Sedebitis, & vos.
2 cxcviii Et omnis qui reliquerit.
2 cxcvix Multi autem erunt.
Capitulum X X.
10 cc Simile est regnum caelorum co
ducere opera.
2 cci Et ascendens Iesus Hierosol.
6 ccii Tunc accessit ad eum Mater fi
liorum Zebedaei.
2 cciii Et audientes decem.
4 cciiii Sicut filius hominis non venit
ministrari.
2 ccv Et egredientibus illis.
Capitulum X X I.
2 ccvi Et cum appropinquassent.
7 ccvii Hoc autem totum.
2 ccviii Euntes autem discipuli.
1 ccix Turbae autem quae praecedebat.
10 ccx Et cum intrasset commota.
1 ccxi Et intrauit Iesus in templum.
10 ccxii Et accesserunt ad eum caeci.
5 ccxiii Videntes autem pueros.
6 ccxiiii Et relictis illis abiit.
4 ccxv Respondens autem Iesus.
2 ccxvi Et omnia quaecumque petieritis.
2 ccxvii Et cum venisset.
10 ccxviii Quid autem vobis videtur.
2 ccxix Aliam parabolam audite ho
mo plantauit.
1 cxxx Et cum audissent principes.
5 cxxxi Et respondens Iesu.

Capitu-

10 cxxii *Capitulum X X I I.*
2 cxxiii Intrauit autem Rex.
6 cxxiiii Tunc abeuntes Pharisaei,
2 cxxv Pharisaei autem audientes.
2 cxxvi Congregatis autem Pharisaeis.
2 cxxvii Si ergo Dauid.
Capitulum X X I I I.
10 cxxviii Tunc Iesus locutus: super cathe
dram.
5 cxxviiii Alligant autem.
2 cxxix Omnia vero opera.
10 cxxx Vos autem nolite vocari.
5 cxxxii Qui maior est vestrum.
5 cxxxiii Va autem vobis qui clauditis.
10 cxxxiiii Va vobis qui comeditis.
5 cxxxv Va autem vobis qui decimatis
Duces caeci.
10 cxxxvi Va vobis qui mundatis.
5 cxxxvii Va vobis quia similis est sepul
chris.
5 cxxxviii Va vobis qui aedificatis.
10 cxxxix Et vos implete mensuram,
5 ccl Ideo ecce mitto ad vos,
5 ccli Hierusalem Hierusalem.
Capitulum X X I I I I.
2 cclii Et egressus Iesus.
2 ccliii Sedente autem eo,
1 ccliiii Tunc tradent vos,
10 cclv Et tunc scandalizabuntur.
6 cclvi Et praedicabitur hoc Enange.
6 cclvii Cum ergo videritis.
2 cclviii Tunc qui in Iudaea.
2 cclix Va autem praegnantibus,
6 ccl Orate autem.
2 ccli Erit enim.
6 cclii Et nisi breuiati.
2 ccliii Tunc si quis vobis dixerit.
6 ccliiii Surgent enim pseudo Christi,
5 cclv Si ergo dixerint.
5 cclvi Sicut enim fulgur.
5 cclvii Vbiunquam fuerit corpus.
2 cclviii Statim autem.
2 cclix Et tunc plangent.
6 cclx De die autem illa.
5 cclxi Sicut autem in diebus Noe,
5 cclxii Tunc duo erunt in agro.
6 cclxiii Vigilate ergo.
2 cclxiiii Illud autem scitote.
6 cclxv Qui putas est fidelis.
5 cclxvi Beatus ille seruus.
5 cclxvii Si autem dixerit malus.
Capitulum X X V.
10 cclxviii Tunc simile est regnum caelo
rum decem virginibus.
2 cclxix Sicut enim homo peregre profi
cisens.
5 cclxx Et vni dedit quinque talenta.
2 cclxxi Omni enim habenti.
5 cclxxii Et inutilem seruum.
10 cclxxiii Cum autem venerit,
Capitulum X X V I.
1 cclxxiiii Scitis quia post biduum,
6 cclxxv Tunc congregati sunt.
1 cclxxvi Cum autem esset Iesus,
4 cclxxvii Mittens enim haec
2 cclxxviii Tunc abiit Iudas.
4 cclxxix Vespere autem facto,
1 cclxxx Et contrastati sunt valde.
2 cclxxxi At ipse respondens:
6 cclxxxii Va autem homini.

10 cclxxxiii Respondens autem Iudas.
1 cclxxxiiii Cenantibus autem.
2 cclxxxv Et accipiens calicem.
6 cclxxxvi Et hymno dicto.
4 cclxxxvii Tunc dicit illis.
6 cclxxxviii Scriptum est enim.
1 cclxxxix Respondens autem Petrus,
6 cclxxc Ait illi Petrus.
1 cclxxci Tunc venit Iesus.
6 cclxxcii Sedete hic.
4 cclxxciii Tunc ait illis.
2 cclxxciiii Et progressus pusillum
1 cclxxcv Verumtamen non sicut ego.
2 cclxxcvi Et venit ad discipulos.
4 cclxxcvii Spiritus quidem promptus.
6 cclxxcviii Iterum secundo,
4 cclxxcix Tunc venit ad discipulos.
1 cccc Adhuc ipse loquente.
2 cccci Qui autem tradidit illum.
1 ccccii Et ecce vnus ex his.
10 cccciit Tunc ait illi conuerti.
1 cccciiii In illa hora.
6 ccccv Hoc autem totum.
1 ccccvii At illi tenentes.
4 cccviii Petrus autem sequebatur.
2 cccviiii Princes autem sacerdotum.
6 cccix Nouissime autem,
1 cccx Verumtamen dico vobis,
6 cccxi Tunc princeps sacerdotum.
2 cccxii Ecce nunc audistis.
1 cccxiii Tunc expererunt.
1 cccxiiii Petrus vero sedebat.
1 cccxv Exeunte autem illo,
2 cccxvi Et recordatus, est Petrus.
Capitulum X X V I I.
2 cccxvii Mane autem facto,
1 cccxviii Et vincum.
10 cccxix Tunc uidens Iudas,
1 cccxx Iesus autem stetit ante praeside,
4 cccxxi Dicit ei Iesus.
2 cccxxii Per diem autem solennem.
4 cccxxiii Congregatis ergo illis.
10 cccxxiiii Sedente autem illo.
1 cccxxv Principes autem sacerdotum.
1 cccxxvi Dicit illis Pilatus.
10 cccxxvii Videns autem Pilatus,
1 cccxxviii Tunc dimisit illis Barabam.
4 cccxxix Tunc milites praesidis.
6 cccxxx Et expuantes in eum.
1 cccxxxi Exentes autem inuenerunt.
1 cccxxxii Et penerunt in locum.
4 cccxxxiii Et dederunt ei vinum.
1 cccxxxiiii Postquam autem crucifixerunt.
1 cccxxxv Et imposuerunt super caput
eius.
1 cccxxxvi Tunc crucifixi sunt.
6 cccxxxvii Praetereuntes autem.
2 cccxxxviii Similiter & principes.
2 cccxxxix Idipsum autem, & latrones.
2 cccxl A sexta autem hora.
6 cccxli Et circa horam nonam.
2 cccxlii Et continuo currens vnus,
1 cccxliiii Cateri vero dicebant,
2 cccxliv Et ecce ielum templi.
10 cccxlv Et terra mota est.
2 cccxlvi Centurio autem,
6 cccxlvii Erant autem ibi mulieres.
1 cccxlviii Cum sero autem factum esset.
1 cccxlvi Et accepto corpore.
1 cccxlix Erant autem ibi Maria.

Altera

10 cccli Altera autem die,
 Capitulum XXVII.
 1 ccclii Vespere autem Sabbathi.
 2 cccliii Præ timore autem eius,
 3 cccliiii Er exierunt cito.
 10 cccly Et ecce Iesus occurrit.

CLAVSVLAE EVANGELII
 Beati Marci Euangelistæ secundum
 diuisionem canonum Beati
 Eusebij.

10 I Capitulum I.
 Initium Euangelij Iesu Chri-
 sti.
 1 II Vox clamantis,
 6 III Fuit Iohannes in deserto,
 1 IIII Et erat Iohannes.
 1 V Et factum est in diebus illis,
 2 VI Et statim spiritus expulit.
 6 VII Eratque cum bestijs.
 4 VIII Postquam autem traditus est,
 6 IX Prædicans Euangelium.
 2 X Et dixit eis Iesus: Venite post
 me.
 6 XI Et progressus inde,
 8 XII Et ingrediuntur Capharnaum,
 3 XIII Et stupebant super doctrina,
 8 XIIIII Et erat in synagoga eorum.
 2 XV Et protinus egredientes,
 8 XVI Et diluculo valde.
 8 XVII Et persecutus est eum Simon,
 2 XVIII Et venit ad eum leprosus.
 10 XIX At ille egressus,
 1 XX Capitulum II.
 Et iterum intrauit Capharnaum,
 2 XXI Et egressus est rursus.
 2 XXII Et factum est eum accumberet.
 2 XXIII Hoc audito Iesus: non necesse
 ha. sani medico,
 2 XXIIIII Et factum est iterum.
 2 XXV Capitulum III.
 Et introiuit iterum arida,
 4 XXVI Exeuntes autem statim.
 1 XXVII Et multa turba à Galilea.
 8 XXVIII Et clamabant dicentes tu es filius
 Dei.
 2 XXIX Et ascendens in montem,
 2 XXX Et imposuit Simoni.
 10 XXXI Et venerunt ad domum.
 2 XXXII Et scribæ qui ab Hierosoly-
 mis,
 2 XXXIII Et conuocatis eis, Sathanas,
 2 XXXIIIII Amen dico vobis,
 2 XXXV Et veniunt mater eius,
 2 XXXVI Capitulum IIII.
 Et iterum cepit docere.
 1 XXXVII Illis autem qui foris sunt,
 2 XXXVIII Qui seminat verbum.
 2 XXXIX Et dicebat illis modio.
 2 XL Non enim est aliquid.
 2 XLI Et dicebat illis mensura.
 2 XLII Qui non habet dabitur.
 10 XLIII Et dicebat sic est.
 2 XLIIIII Et dicebat cui assimilabimus,
 6 XLV Et talibus multis parabolis,
 2 XLVI Scorsum autem,
 2 XLVII Et ait illis.

8 XLVIII Cumque ascenderet nauem.
 2 XLIX Et cum ascendisset Iesus in na-
 uim Archifi.
 1 I Capitulum VI.
 Et egressus inde abiit in pa-
 triam.
 2 II Et dicebat illis Iesus, quia non.
 2 III Et circuibat castella.
 2 IIII Et conuocauit duodecim binos.
 2 V Et dicebat eis, quocumque.
 2 VI Et quicumque non receperint.
 8 VII Et exeuntes prædicabant.
 2 VIII Et audiuit Herodes rex.
 10 IX Quo audito Herodes ait.
 2 X Ipse enim Herodes misit.
 6 XI Dicebat enim Iohannes.
 8 XII Et conuenientes apostoli.
 10 XIII Et ait illis venite scorsum.
 6 XIV Et ascendentes in nauim.
 1 XV Et cum iam hora multa.
 6 XVI Et statim coegit discipulos.
 4 XVII Et cum dimississet eos.
 6 XVIII Et cum secundo esset erat nauis.
 2 XIX Cumque egressi essent de na-
 ui.
 10 LXX Capitulum VII.
 Et conueniunt ad eum Phari-
 sœi.
 6 LXXI Et interrogabant eum Pharisæi,
 & scribæ.
 6 LXXII Et cum introissent in domum, à
 turba.
 6 LXXIII Et rogabant eum, vt damo-
 nium.
 10 LXXIIIII Et iterum exiens.
 8 LXXV Quanto autem eis præcipie-
 bat.
 6 LXXVI Bene omnia fecit.
 4 LXXVII Capitulum VIII.
 Et exierunt Pharisæi, signum.
 6 LXXVIII Et ingemiscentes spiritu.
 2 LXXIX Et præcipiebat eis à fermento.
 6 LXXX Et cogitabant ad alterutrum.
 10 LXXXI Et veniunt Bethsaidam.
 1 LXXXII Et egressus Iesus in castella Ca-
 sarea;
 2 LXXXIII Tunc dixit illis, Vos verò.
 6 LXXXIIIII Et apprehēdens eum increpare.
 2 LXXXV Et conuocata turba,
 2 LXXXVI Qui me confessus.
 2 LXXXVII Et dicebat illis non gustabunt.
 2 LXXXVIII Capitulum IX.
 Et verbum continuerunt.
 6 LXXXIX Et interrogabant eum,
 10 XC Et veniens ad discipulos suos.
 2 XCI Et respondens vnus de turba,
 2 XCII Et cum introisset domum,
 2 XCIII Et inde profecti.
 10 XCIIIII Et venerunt Capharnaum.
 2 XCV At illi tacebant,
 1 XCVI Et quicumque me susceperit,
 8 XCVII Respondit illi Iohannes.
 6 XCVIII Quisquis enim potum.
 2 XCIX Et quisquis scandalizauerit.
 6 C Et si scandalizauerit te ma-
 nus.
 10 CI Vbi vermis eorum,
 2 CII Bonum est sal,

Capitulum

7 CIII Et inde exurgens.
 10 CIIII Et in domo iterum discipuli
 eius.
 2 CV Et dixit illis quicumque vxor-
 rem.
 2 CVI Et offerrebant illi paruulos.
 2 CVII Et cum egressus esset in via:
 2 CVIII Iesus autem intuits eum.
 2 CIX Qui contristatus in uerbo.
 2 CX Respondens Iesus ait domum.
 2 CXI Multi autem erunt primi.
 2 CXII Erant autem in vi.
 6 CXIII Et accesserunt ad eum Iacobus.
 2 CXIIII Et audientes decem.
 4 CXV Nam, & filius hominis.
 2 CXVI Et veniunt Ierico.
 2 CXVII Capitulum X.
 Et cum appropinquarent Ieru-
 lem.
 2 CXVIII Et qui præbant.
 1 CXIX Et introiuit.
 6 CXX Et audientes veniunt Ieroso-
 lymam.
 1 CXXI Et audientes venerunt Ieroso-
 lymam.
 1 CXXII Quo audito prius facer.
 10 CXXIII Et cum vespera facta esset.
 6 CXXIIII Et respondens Iesus habete fi-
 dem.
 7 CXXV Propterea dico vobis.
 6 CXXVI Et cum stabitis ad orandum.
 2 CXXVII Et ueniunt rursus Ierusalem.
 2 CXXVIII Capitulum XI.
 Et cepit illis in parabolis. Vi-
 nea.
 1 CXXIX Et quærebant eum tenere.
 2 CXXX Et mittunt ad eum Herodia.
 6 CXXXI Et accessit vnus de scribis.
 10 CXXXII Et ait illis scriba.
 2 CXXXIII Et nemo iam audebat.
 2 CXXXIIII Et respondens Iesus dicebat.
 2 CXXXV Et dicebat eis in doctrina sua.
 8 CXXXVI Qui deuorant domos vidua-
 rum.
 2 CXXXVII Capitulum XII.
 Et cum egredieretur de templo.
 2 CXXXVIII Et cum sederet in monte.
 1 CXXXIX Videte autem vosmetipsos.
 6 CXL Et in omnes gentes.
 2 CXLI Et cum duxerint vos.
 6 CXLII Cum autem videritis abomina-
 tionem.
 2 CXLIII Tunc qui in Iudæa sunt.
 2 CXLIIII Væ autem prægnantibus.
 6 CLV Orare verò vt hyeme.
 2 CLVI Erunt enim dies.
 6 CLVII Et nisi breuiasset.
 2 CLVIII Et tunc si quis uobis dixerit.
 6 CLIX Exurgent enim pseudo.
 2 CL Sed in illis diebus.
 2 CLI Et tunc videbunt filium hom.
 6 CLII De die autem illo.
 2 CLIII Videte uigilate.
 2 CLIIII Sicut homo peregre.
 2 CLV Vigilate ergo, quia nescitis.
 1 CLVI Capitulum XIII.
 Erat autem Pascha, & azyma.
 6 CLVII Et quærebant summi sacerdo.
 2 CLVIII Et cum essent Bethania.
 2 CLIX

Alph. Toft. super Prol. in Matt. Enarr.

4 CLIX Quod habuit hæc fecit.
 2 CLX Et Iudas Iscariothis.
 4 CLXI Vespere autem facta.
 1 CLXII At illi coeperunt.
 2 CLXIII Quæ ait illis.
 6 CLXIIII Bonum erat ei.
 1 CLXV Et manducantibus illis.
 2 CLXVI Et accepto calice.
 6 CLXVII Et hymno dicto.
 4 CLXVIII Et ait illis, Omnes scandal.
 6 CLXIX Quia scriptum est percutiam
 pa.
 1 CLXX Petrus autem ait ei.
 6 CLXXI At ille amplius.
 1 CLXXII Similiter autem.
 6 CLXXIII Et ait discipulis.
 4 CLXXIIII Et ait illis, Tristis est.
 1 CLXXV Et cum processisset.
 1 CLXXVI Sed non quod ego uolo.
 2 CLXXVII Et venit, & inuenit.
 4 CLXXVIII Spiritus quidem promptus est.
 6 CLXXIX Et iterum abiens.
 4 CLXXX Et uenit tertio.
 1 CLXXXI Et adhuc eo loquente.
 2 CLXXXII Dederat autem traditor.
 1 CLXXXIII Vnus autem quidam.
 1 CLXXXIIII Et respondens Iesus.
 6 CLXXXV Tunc discipuli eius.
 10 CLXXXVI Adolescens autem quidam,
 1 CLXXXVII Et adduxerunt Iesum.
 4 CLXXXVIII Petrus autem a longe.
 2 CLXXXIX Summi verò sacerdotes.
 6 CXC Et quidam surgentes.
 1 CXCI Iesus autem dixit. Ego sum.
 6 CXCVI Summus autem sacerdos.
 2 CXCVII Quid adhuc desideramus.
 1 CXCVIII Et ceperunt quidam conspue-
 re.
 1 CXCV Et cum esset Petrus.
 1 CXCVI Et exiit foras.
 2 CXCVII Et recordatus est Petrus.
 2 CXCVIII Capitulum XIV.
 Et confestim mane.
 1 CXCVIX Vincientes Iesum.
 1 CC Et interrogauit eum Pilatus.
 4 CC Et accusabat eum summi sac.
 2 CCI Per diem autem festum.
 1 CCII Erat autem qui dicebatur.
 1 CCIII Pontifices autem.
 1 CCIV Pilatus autem iterum.
 1 CCV Pilatus autem volens.
 1 CCVI Milites autem duxerunt.
 4 CCVII Et postquam illuserunt.
 6 CCVIII Et angariauerunt.
 1 CCIX Et perducunt illum.
 1 CCX Et dabant ei bibere.
 4 CCXI Et crucifigentes eum.
 10 CCXII Erat autem hora tertia.
 1 CCXIII Et erat titulus.
 1 CCXIV Et cum eo crucifigunt.
 5 CCXV Et adimpleta est script.
 6 CCXVI Et prætereuntes blasphemā.
 2 CCXVII Similiter & summi sacer.
 2 CCXVIII Et qui cum eo crucifixi.
 2 CCXIX Et facta hora sexta.
 2 CCXX Et hora nona exclamauit.
 6 CCXXI Currrens autem vnus.
 1 CCXXII Iesus autem emissa.
 2 CCXXIII Et uelum templi scissum est.
 2 CCXXIV Videns autem Centurio.
 2 CCXXV Erant

G Erant

6 ccxvi Erant autem & mulieres,
1 ccxvii Et cum item sero esset.
1 ccxviii Ioseph autem mercatus.
6 ccxix Maria autem Magdal.
Capitulum XVI.
5 ccxx Et cum transisset sabbatum,
1 ccxxi Et valde mane vna sabb.
2 ccxxii Qui dicit eis: nolite.
2 ccxxiii At ille exeuntes.
5 ccxxiiii Post hac autem duobus,
10 ccxxv Nouissime recumbentibus.

CLAVS VLA E EVANGELII
Beati Lucae Euangelistae secundum
diuisionem canonum B. Eusebii
Episcopi.

Capitulum I.
10 i Quoniam quidem multi,
5 ii Mensis autem, vi, missus est.
10 iii Et ingressus angelus ad eam.
Capitulum II.
2 iiij Stupebant autem omnes super
pruden,
10 v Et dixit mater eius.
Capitulum III.
3 vi Anno xv, Tyberij.
2 vii Et venit in omnem regionem,
5 viij Dicebat ergo ad turbas.
10 ix Et interrogauerunt eam turbæ,
1 x Ego quidem aqua,
5 xi Cuius ventilabrum,
2 xii Herodes autem Tetrarcha.
1 xiii Factum est autem cum baptiza
retur.
3 xiiii Et ipse Iesus erat incipiens.
Capitulum IIII.
2 xv Iesus autem plenus Spiritu sancto,
5 xvi Et nihil manducauit.
1 xvij Et regressus est Iesus in vir
tute.
10 xviii Et uenit Nazareth.
1 xix Et omnes testimonium illi da
bant.
10 xx Et ait illis ytiue.
1 xxi Ait autem amen; quia nemo
propheta.
10 xxii In ueritate dico uobis,
5 xxiii Et descendit in Capharnaum,
8 xxiiii Stupebant in doctrina.
8 xxv In synagoga homo.
2 xxvi Surgens autem de synagoga,
8 xxvii Exhibuit autem demonia.
8 xxviii Facta autem die egressus.
Capitulum V.
10 xxix Factum est autem cum turbæ,
9 xxx Vt cessauit autem loqui.
10 xxxi Quod cum videret Simon,
2 xxxii Ait ad Simonem Iesus.
2 xxxiii Et factum est cum esset.
2 xxxiiii Perambulabat autem magis.
2 xxxv Ipse autem sedebat.
2 xxxvi Et factum est in una dierum,
1 xxxvii Et ecce iuxta portantes,
2 xxxviii Et post hac exiit,
2 xxxix Et fecit ei conuiuium.
2 xl Et respondens Iesus. Sani.
2 xli Factum est autem in Sabbatho,

Capitulum VII.
2 xli Factum est autem in alio Sabbatho
2 xlii Factum est autem in illis.
2 xliiii Factum est autem in illis.
2 xliiiii Et cum dies factus esset.
1 xlv Et descendens cum illis stetit.
5 xlvi Et ipse eleuatis,
5 xlviij Beati pauperes,
5 xlviii Beati qui nunc esuritis,
5 xlix Beati qui nunc stetit,
5 l Beati eritis cum vos.
10 li Væ uobis qui saturati.
10 lii Væ cum benedixerint uobis,
5 liii Secundum hac faciebant.
5 liiiii Et qui te percussit,
5 lv Et prout uultis,
5 lvi Et si diligitis eos.
2 lvij Nolite iudicare.
5 lviii Dicebant autem illis.
3 lix Non est discipulus.
5 lx Quid autem uides.
5 lxi Non est enim arbor bona,
5 lxii Neque enim de spinis.
5 lxiii Bonus homo de bono.
4 lxiiii Quid autem uocatis nre.
5 lxy Omnis qui uenit ad me.
Capitulum VIII.
3 lxvi Cum autem impleffet.
5 lxvii Et reuersi qui missi fuerant,
10 lxviii Et factum est deinceps.
5 lxix Et exiit hic sermo.
2 lxx Hic est de quo scriptum est.
5 lxxi Dico enim uobis.
10 lxxii Et omnis populus audiens.
5 lxxiii Cui ergo similes dicam.
1 lxxiiii Rogauerunt autem illum.
Capitulum IX.
10 lxxv Et factum est deinceps.
2 lxxvi Cum autem turba plurima.
1 lxxvii Carteris autem in parabolis.
2 lxxviii Est autem hac parabola.
2 lxxix Nemo autem lucernam.
2 lxxx Non est enim oculum.
5 lxxxi Videte ergo quomodo.
2 lxxxii Venenunt autem ad illum.
2 lxxxiii Factum est autem in una.
8 lxxxiiii Ipse autem ascendens.
2 lxxxv Factum est autem cum redisset.
Capitulum IX.
7 lxxxvi Conuocatis autem duodecim.
2 lxxxvii Et ait ad illos.
2 lxxxviii Et quicumque non receperint.
8 lxxxix Egressi autem circuibant
2 xc Audiuit autem Herodes.
8 xci Et reuersi apostoli.
4 xcii Et astumpsis illis.
1 xciii Dies autem coeperat.
1 xciiii Et factum est cum solus.
2 xcvi Respondens Simon Petrus.
2 xcvi Dicebat autem ad omnes.
2 ccvii Nam qui me erubuerunt.
2 xcviij Dico autem uobis.
2 ccix Factum est autem in sequenti.
8 c Stupebant autem omnes.
2 ci Omnibusque mirantibus.
2 cii Intrauit autem cogitatio.
8 ciii Respondens autem Iohannes.
10 ciiii Factum est autem dum coplere.
5 cv Factum est autem ambulantis.
10 cvi Et ait alter, sequar te.

Capitulum

Capitulum X.
10 cvii Post hac autem designauit.
5 cviii Messis quidem multa.
5 cix Ite ecce ego mitto.
2 cx Nolite portare sacculum.
5 cxi In quamcunque domum.
2 cxii In eadem autem domo.
10 cxiii Nolite transire de domo.
2 cxiiii In quamcunque ciuitatem.
5 cxv Væ tibi Corozain.
1 cxvi Qui vos audit me audit.
10 cxvii Reuersi sunt autem.
5 cxviii In ipsa hora exultauit.
3 cxix Omnia mihi tradita sunt.
2 cxx Et conuersus ad discipulos.
10 cxxi Et ecce quidam legis peritus.
2 cxxii Ille autem uolens.
Capitulum XI.
5 cxxiii Et factum est, dum esset.
10 cxxiiii Quis uestrum habebit.
5 cxxv Et ego dico uobis.
2 cxxvi Et erat eiciens demonium.
5 cxxvii Quidam aut ex eis in belze.
5 cxxviii Et alij tentantes.
2 cxxix Ipse autem ut uidit.
5 cxxx Cum immundus spiritus.
10 cxxxi Factum est autem cum hac diceret.
5 cxxxii Turbis autem concurrentibus.
2 cxxxiii Nemo accendit lucernam.
5 cxxxiiii Lucerna corporis tui.
5 cxxxv Et cum loqueretur, rogauit.
5 cxxxvi Sed uæ uobis pharisæis.
2 cxxxvii Væ uobis pharisæis cathedras.
5 cxxxviii Væ uobis qui estis.
5 cxxxix Respondens autem quidam.
5 cxl Væ uobis qui ædificatis.
5 cxli Propterea, & sapientia.
5 cxlii Væ uobis legis peritis.
10 cxliii Cum hac ad illos diceret.
Capitulum XII.
2 cxliiiii Attendite à fermento.
5 cxlv Nihil autem opertum.
2 cxlvi Qui autem negauerit me.
2 cxlvii Et omnis, qui dicit uerbum.
2 cxlviii Cum autem inducent uos.
10 cxlix Ait autem ei quidam.
5 cl Dixitque ad discipulos.
2 cli Nolite timere pusillus.
2 clii Vendite quæ possidetis.
5 cliii Facite uobis sacculos.
10 cliiiii Sint lambi uestri.
5 clv Beati serui illi.
2 clvi Hoc autem scitote.
5 clvii Ait autem ei Petrus.
5 clviii Quod si dixerit seruus.
10 clx Ille autem seruus qui cognouit.
5 clxi Ignem ueni mittere.
5 clxii Dicebat autem, & ad turbas.
5 clxiii Cum autem vadis.
Capitulum XIII.
10 clxiiii Aderant autem quidam.
2 clxv Dicebat autem similitudinem.
10 clxvi Respondens autem archif.
2 clxvii Et cum hac diceret erubelce.
2 clxviii Dicebat ergo cui simile.
5 clxix Et iterum dixit, cui simile.
10 clxx Et ibat per ciuitates.
5 clxxi Ait autem illi pauci.
5 clxxii Cum autem intrauerit.
5 clxxiii Cum uideritis Abraham.

Alph. Tost. in Prol. super Matt. Enarr.

2 clxxiiii Et ecce sunt nouissimi.
10 clxxv In ipsa die accesserunt.
5 clxxvi Ierusalem Ierusalem.
Capitulum XIII.
10 clxxvii Et factum est cum intrasset.
5 clxxviii Et respondens Iesus dixit.
10 clxxix Dicebat autem & ad in.
5 clxxx Quia omnis qui se exaltat hu
mil.
10 clxxx Dicebat autem & ei qui se.
5 clxxxi Et ipse dixit ei.
5 clxxxii Ibant autem turbæ.
10 clxxxiii Quis enim ex uobis.
5 clxxxiiii Sic ergo omnis ex uobis.
2 clxxxv Bonum est sal.
Capitulum XIV.
2 clxxxvi Erant autem appropinquan
tes.
5 clxxxvii Et ait ad illos parabol.
10 clxxxviii Aut quæ mulier habens drag.
5 clxxxix Ita dico uobis.
10 cxc Ait autem, homo quidam.
5 cxci Nemo potest duobus dominis.
10 cxcii Non potestis Deo seruire.
5 cxciii Lex & propheta usque ad Ioan
nem.
5 cxciij Facilius est autem coelum.
2 cxcv Omnis qui dimittit uxorem.
Capitulum XV.
10 cxevi Homo quidam erat diues: vili
cum.
2 cxcvii Et ad discipulos suos ait.
5 cxcviii Attendite uobis, si peccauerit.
5 cxcix Et si septies in die pecca
uerit.
5 cc Et dixerunt apostoli.
10 cci Quis autem uestrum habet.
5 ccii Interrogatus autem a pharisæis.
Capitulum XVI.
10 cciii Et ait ad discipulos suos.
2 cciiii Et dicent uobis, ecce hic.
5 ccv Nam sicut fulgur.
2 ccvi Primum autem oportet.
5 ccvii Et sicut factum est in diebus.
10 ccviii Similiter factum est in diebus.
2 ccix In illa die qui fuerint in tecto.
10 ccx Memores estote uxoris Loth.
3 ccxi Quicumque quaesierit animam.
5 ccxii Dico uobis in illa nocte.
5 ccxiii Respondentes dicunt ei.
Capitulum XVII.
10 ccxiiii Dicebat autem, & parabolam
orare.
5 ccxv Quia omnis qui se exaltat.
2 ccxvi Afferebant autem ad illum.
2 ccxvii Amen amen dico uobis qui
cunquē.
2 ccxviii Et interrogauerunt eum quidā.
2 ccxix Quo audito Iesus.
2 ccxx His ille auditis.
2 ccxxi Qui dixit eis. Amen.
10 ccxxii Assumpsit autem Iesus.
2 ccxxiii Et ipsi nihil horum.
2 ccxxiiii Factum est autem cum appro.
Capitulum XVIII.
10 ccxxv Et ingressus perambulabat.
5 ccxxvi Venit enim filius hominis.
10 ccxxvii Hæc illis audientibus.
2 ccxxviii Dixit ergo homo quidam.
5 ccxxix Vocatis autem decem seruis.
2 ccxxx Dico autem uobis, quia habetis.

G 2 Verum.

5 ccxxxi Verumtamen inimicos meos.
 2 ccxxxii Et his dictis præcedebat.
 2 ccxxxiii Abiecit autem qui missi.
 1 ccxxxiiii Et cum appropinquaret.
 5 ccxxxv Et quidam Pharisæi.
 10 ccxxxvi Et ut appropinquauit.
 2 ccxxxvii Et non relinquent in te.
 1 ccxxxviii Et ingressus in templum.
 1 ccxxxix Et erat docens.
 2 ccxl Capitulum XX.
 2 ccxli Et factum est in vna dierum.
 2 ccxlii Cœpit autem dicere Vineam.
 1 ccxliii Et quærebant principes sacerdotum.
 2 ccxliv Et obseruantes miserunt centurionem.
 5 ccxlv Et amplius non audebant.
 5 ccxlvii Dixit autem ad illos.
 8 ccxlviii Audiente autem omni populo.
 2 ccxlix Qui deuorant domos viduarum.
 2 ccxlvi Capitulum XXI.
 2 ccxlviii Et quibusdam dicentibus de templo.
 2 ccxlix Interrogauerunt autem illum.
 1 ccl Sed ante hæc omnia.
 2 ccli Ponite ergo in cordibus.
 10 cclii Cum autem videritis circumdantem.
 2 ccliii Tunc qui in Iudæa sunt.
 2 ccliiii Væ autem prænantibus.
 2 cclv Erit enim prestura magna.
 10 cclvi Et cadent in ore gladij.
 2 cclvii Et erunt signa in sole.
 2 cclviii Et tunc videbunt filium hominis.
 10 cclix Attendite autem vobis.
 1 cclx Capitulum XXII.
 1 cclxi Appropinquabat autem dies azymorum.
 9 cclxii Et quærebant principes.
 2 cclxiii Intrauit autem Satanæs.
 10 cclxiiii Et abiit & locutus est.
 2 cclxv Erant illis desiderio.
 1 cclxvi Dico enim vobis.
 2 cclxvii Et accepit panem.
 2 cclxviii Similiter & calicem.
 2 cclxix Verumtamen ecce manus.
 1 cclxx Et ipsi ceperunt.
 2 cclxxi Facta est autem & contentio.
 10 cclxxii Nam quis maior est.
 4 cclxxiii Et sedatis super.
 10 cclxxiiii Ait autem Dominus Simon.
 9 cclxxv Et tu aliquando conuersus.
 1 cclxxvi Qui dixit ei Domine.
 10 cclxxvii Et dixit eis Quando.
 7 cclxxviii Dico enim vobis.
 10 cclxxix At illi dixerunt Ecce duo gladii.
 1 cclxxx Et regressus ibat.
 2 cclxxx Et cum peruenisset ad eos.
 1 cclxxx Et ipse auulsus est.
 1 cclxxxii Pater si vis.
 10 cclxxxiii Apparuit autem illi.
 2 cclxxxiiii Et cum surrexisset.
 1 cclxxxv Adhuc eo loquente.
 2 cclxxxvi Iesus autem dixit illi.
 1 cclxxxvii Videntes autem hi.
 10 cclxxxviii Et cum tetigisset auriculam.
 1 cclxxxix Dixit autem Iesus.
 1 ccxc Comprehendentes autem eum.
 1 ccxci Petrus vero sequebatur.
 1 ccxcii Et post pusillum.
 1 ccxciii Et conuersus Dominus.

1 ccxciiii Et viri qui tehebant.
 2 ccxcv Et ut factus est dies.
 10 ccxcvi Et ait illis si vobis.
 1 ccxcvii Ex hoc autem erit.
 10 ccxcviii Dixerunt autem omnes.
 2 ccxcix At illi dixerunt quid ad nos.
 1 ccc Capitulum XXIII.
 10 ccc Et surgens omnis.
 10 ccc Et surgens omnis.
 1 cccii Caperunt autem eum accusare.
 9 ccciii Pilatus autem interrogauit.
 10 ccciiii Ait autem Pilatus.
 2 cccv At illi inualescebant.
 10 cccvi Stabant etiam principes.
 9 cccvii Spreuit autem illum Herodes.
 9 cccviii Pilatus autem conuocatis.
 2 cccix Sed neque Herodes.
 1 cccx Emendatum ergo illum.
 1 cccxi Exclamauit autem simul.
 9 cccxii Iterum autem Pilatus.
 1 cccxiii Ille autem tertio.
 1 cccxiiii At illi instabant.
 1 cccxv Et Pilatus adiudicauit.
 10 cccxvi Et cum ducerent eum.
 1 cccxvii Sequebatur autem illum.
 1 cccxviii Ducebantur autem & alij.
 1 cccxix Et postquam venerunt.
 1 cccxx Et latronem unum.
 10 cccxxi Iesus autem dicebat.
 2 cccxxii Diuidentes vero.
 2 cccxxiii Et deridebant illum.
 2 cccxxiiii Illudebant autem ei.
 1 cccxxv Erat autem & superscriptio.
 2 cccxxvi Vnus autem de his qui pedebat.
 10 cccxxvii Respondens autem alter.
 2 cccxxviii Et tenebræ factæ sunt.
 1 cccxxix Et velum templi scissum.
 2 cccxxx Et clamans voce magna.
 10 cccxxxi Videns autem Centurio.
 1 cccxxxii Et omnis turba eorum.
 1 cccxxxiii Et ecce vir Ioseph.
 1 cccxxxiiii Et depositum inuoluit.
 10 cccxxxv Et dies erat parasceues.
 8 cccxxxvi Et reuerentes paraauerunt.
 1 cccxxxvii Capitulum XXIV.
 2 cccxxxviii Vna autem Sabbathi.
 2 cccxxxix Cum timerent autem.
 10 cccxl Et regressus a monumento.
 9 cccxli Erat autem Maria Magda.
 9 cccxlii Cum autem hæc loquerentur.
 10 cccxlii Adhuc autem illis non credentibus.
 10 cccxlii Et dixit ad eos hæc sunt.

CLAVSULÆ EVANGELII
 Beati Ioanni secundum diuisionem
 canonum B. Eusebij Episcopi.

Capitulum I.
 10 i In principio erat uerbum.
 3 ii Fuit homo missus a Deo.
 3 iii Erat lux uera.
 10 iiii In propria uenit.
 3 v Et uerbum caro factum est.
 3 vi Ioannes testimonium.
 10 vii Et de plenitudine eius.
 3 viii Deum nemo uidit unquam.
 10 ix Et hoc est testimonium.
 Ego

1 x Ego vox clamantis in deserto.
 10 xi Et qui missi fuerant erant.
 1 xii Respondit eis Ioannes.
 10 xiii Hæc in Bethania.
 1 xiiii Hic est de quo dixi.
 1 xv Et testimonium perhibuit.
 10 xvi Et ego uidi & testimonium perhibui.
 1 xvii Inuenit hic primum.
 10 xviii Capitulum II.
 7 xix In crastinum uoluit.
 10 xx Post hæc descendit.
 7 xxi Et inuenit in templo.
 10 xxii Recordati uero sunt.
 3 xxiii Respondenter ergo Iudæi.
 10 xxiiii Respondit Iesus & dixit.
 3 xxv Capitulum III.
 4 xxvi Erat autem & Ioannes.
 10 xxvii Nondum enim missus.
 1 xxviii Facta est ergo quaestio.
 10 xxix Ipsi uos mihi testimonium.
 3 xxx Qui habet ipsam.
 10 xxxi Pater diligit filium.
 7 xxxii Qui credit in filium.
 10 xxxiii Capitulum IIII.
 7 xxxiiii Ut ergo cognouit.
 10 xxxv Oportebat autem eum transire.
 7 xxxvi Post duos autem dies.
 1 xxxvii Ipse enim Iesus.
 10 xxxviii Cum ergo uenisset in Galilaam.
 3 xxxvix Et erat quidam regulus.
 1 xxxvii Hoc iterum signum.
 10 xxxix Capitulum V.
 1 xl Post hæc erat dies festus.
 10 xli Respondit eis qui me sanum.
 10 xlii Qui non honorificat filium.
 10 xliii Amen amen dico uobis.
 4 xliiii Quia non quero uoluntatem meam.
 10 xliiiii Si ego testimonium perhibeo.
 10 xlv Neque uocem eius unquam.
 1 xlvi Et uerbum eius non habetis.
 3 xlvi Capitulum VI.
 1 xlvi Post hæc abiit Iesus.
 1 xlvi Subiit ergo in montem Iesus.
 10 xlvi Erat autem proximum pascha.
 4 li Cui subleuasset ergo oculos Iesus.
 10 lii Illi ergo homines cum uidissent.
 4 liii Fugit iterum in montem.
 10 liiiii Altera die turba.
 1 lii Dixerunt ergo ei quid ergo.
 10 lii Patres nostri manna.
 10 lii Dixit autem eis Iesus Panis.
 1 lii Omne quod dat mihi pater.
 10 lii Quia descendi de celo.
 1 lii Hæc est autem uoluntas.
 10 lii Murmurabant ergo Iudæi.
 3 lii Respondit ergo Iesus murmur.
 10 lii Non quia patrem uidit.
 1 lii Amen amen dico uobis.
 10 lii Ego sum panis uitæ.
 1 lii Patres uestri manducauerunt.
 10 lii Ego sum panis uiuus.
 1 lii Lingabant ergo Iudæi.
 10 lii Caro mea uere est cibus.
 1 lii Qui manducat meam.
 4 lii Si ergo uideritis.
 10 lii Spiritus est qui uiuificat.
 4 lii Verba quæ ego locutus.
 10 lii Sciebat enim ab initio.

Alph. Toft. super Prol. in Matt. Enarr.

1 lxxiiii Et dicebat propterea.
 10 lxxv Respondit ergo ei Simon.
 3 lxxvi Respondit eis Iesus.
 1 lxxvii Capitulum VII.
 10 lxxviii Clamabat ergo dicens.
 1 lxxix Quærebant ergo eum apprehendere.
 10 lxxx De turba autem multi.
 10 lxxxi Et miserunt principes & pharisæi.
 7 lxxxii Dixit ergo eis Iesus. Adhuc.
 7 lxxxiii Quæritis me & non inuenietis.
 10 lxxxiiii Ex illa ergo turba.
 1 lxxxv Quidam autem dicebant.
 10 lxxxvi Discensio itaque facta est.
 3 lxxxvii Venerunt ergo ministri.
 4 lxxxviii Capitulum VIII.
 10 lxxxix Respondit Iesus neque me.
 10 lxxxix Hæc uerba locutus est eis in Gethsemani.
 10 lxxxix Dixit ergo eis iterum Iesus. Ego uado.
 3 xc Sicut nouit me pater.
 4 xci Capitulum IX. & X.
 10 xcii Et animam meam pono.
 4 xciii Et alias oues habeo.
 10 xciii Quærebant ergo eum apprehendere.
 4 xciv Et multi uenerunt ad eum.
 4 xciv Capitulum XI.
 10 xcvi Ab illo ergo die cogitauerunt.
 10 xcvi Proximum autem erat pascha.
 10 xcvi Et ascenderunt multi Ierosolymam.
 10 xcvi Capitulum XII.
 10 xcvi Fecerunt autem ei cenam.
 10 xcvi Cognouit autem turba multa.
 10 xcvi In crastinum cum turba multa.
 7 ci Inuenit Iesus asellum.
 10 cii Hoc non cognouerunt discipuli.
 4 ciii Iesus autem respondit. Clarificetur.
 10 ciii Amen amen dico uobis nisi.
 3 cv Qui amat animam suam.
 10 cvi Si quis mihi ministrat.
 4 cvii Nunc anima mea turbata est.
 10 cviii Sed propea ueni in hanc horam.
 10 cviii Propterea non poterat credere.
 10 cx Hæc dixit Iesus quando uidit.
 10 cx Iesus autem clamauit & dixit.
 10 cxii Ego lux in mundum ueni.
 10 cxii Capitulum XIII.
 9 cxiii Et cœna facta.
 3 cxiii Sciens quia omnia.
 10 cxv Surgit a cena.
 3 cxvi Scitis quid fecerim.
 10 cxvii Si ergo ego laui.
 3 cxviii Amen amen dico uobis.
 10 cxix Non de omnibus uobis dico.
 10 cxix Amen amen dico uobis qui accipit.
 4 cxxi Cum hæc dixisset Iesus.
 1 cxxii Aspiciebant ergo ad inuicem.
 10 cxxiii Erat ergo recumbens.
 9 cxxiiii Et cum inuicem.
 10 cxxv Et dicit ei Iesus quid facis.
 1 cxxvi Dixit ei Simon Petrus.
 10 cxxvii Capitulum XIV.
 10 cxxvii Non turbetur cor uestrum.
 4 cxxviii Et quodcumque petieritis.

G 3 Qui

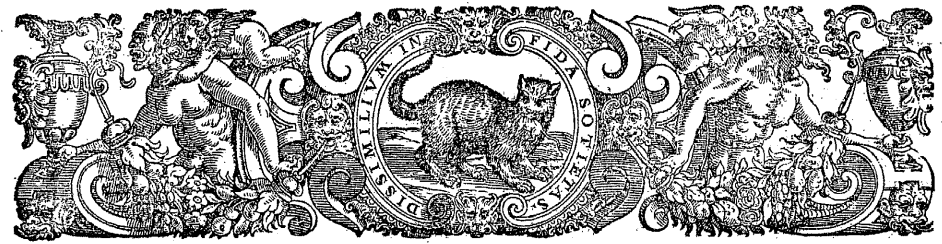

Table with 5 columns: Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes, and corresponding Roman numerals for each column.

ALPHONSITOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

INTERTIVM PROLOGVM D. Hieronymi in Matthæum Enarratio.

PLURES fuisse, qui Eunagelia scripserunt, Lucas Euangelista testatur, dicens: Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis completæ sunt: sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt sermonem, & ministraverunt ei: & perseverantia usque ad præsens tempus monumenta declarant.

PLURES fuisse. Iste est tertius prologus Hieronymi super omnes quatuor Euangelistas, & in materia concordat cum primo eiusdem. Sed hic latius explicatur, quæ ibi breviter tacta sunt. Et dividitur in duo, quia primo agit Hieronymus de Euangelistis, qui reprobati sunt, secundo de illis, qui ab ecclesia recepti sunt: ibi. Ecclesia autem. Prima in duas, quia primo declarat quomodo multi Euangelia scripserunt: secundo quare recepta non fuerunt, ibi. Quæ à diversis auctoribus. Ista in duas secundum quod ponuntur duæ causæ, quare non fuerunt recepti isti scriptores Euangeliorum. Secunda ibi cum hoc tñ. Intentio huius prologi est ostendere, quod multi fuerunt scriptores Euangeliorum: sed illorum Euangelia recepta non fuerunt, & quod sola quatuor Euangelia recepta sunt, & quare ista recepta sunt, & illa reiecta. Circa primū dicitur. Plures fuisse, qui Euangelia scripserunt, Lucas Euangelista testatur. Id est multi fuerunt, qui scripserunt Euangelia, scilicet, præter istos quatuor, quos ecclesia suscepit. Et hoc probat dupliciter, primo auctoritate Lucæ 2. ex ipsa rei evidentiâ, scilicet quia Euangelia adhuc manebant ibi, & perseverantia usque ad præsens. Lucas autem testatur plures fuisse, qui scribere voluerunt, vel conati sunt. Et hoc Lucas dicit in proœmio sui Euangelij, dicens. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum. Ista verba sunt verba Lucæ in principio libri sui, ubi ponit prologum contra conditionem aliorum Euangelistarum, & in illo dirigit Euangelium suum Theophilo magno viro in urbe Antiochena, & exprimit causas quare scribere voluit.

Et ad hoc dicit, quod ipse de rebus istis quas scripturus erat: erat plenè informatus, licet multi alij non informati conati sunt ordinationem facere de istis rebus. (Euangelicis, & non potuerunt convenienter facere. Et isti sunt, de quibus Hieron. dicit. Rerum quæ in nobis completæ sunt. Id est, de rebus Christi, quæ pertinent ad Euangelium, quæ completæ sunt in nobis, id est, de quibus habemus completam notitiâ. In quo innuit, quod alij non habebant plenam notitiâ. Et ob hoc dicit, quod conati sunt ordinare narrationem, quasi dicat non potuerunt, sed solus conatus fuit. Sicut tradiderunt nobis, qui à principio ipsi viderunt sermonem. Quia dixerat Lucas se plene instructum de rebus istis, ostendit per quam viam erat instructus. scilicet per doctrinâ, quia sic tradiderunt, id est, docuerunt eum. Et ut doctrina ista videatur esse alicuius ponderis, & cui assentiendū est, dicit quod hanc tradiderunt illi, qui viderunt. Et ista erat certissima cognitio. Et dicitur qui viderunt sermonem, & est impropria locutio, quia sermo non videtur, sed auditur. Accipitur tamen interdum sic in scriptura, ut Exo. 20. scilicet. Omnis populus videbat voces, id est, audiebat. Accipitur tamen hic sermo pro ipsa re facta. Nam sic in scriptura sæpe sermo, vel verbum accipitur pro rebus, ut patet 1. Reg. 3. (Ego faciâ verbum, quod qui audierit tinnit ambæ aures eius, id est, faciâ rem terribilem. scilicet destructionem domus Hely sacerdotis. Et secundo Reg. 1. dicitur. Quod est verbum quod factum est in castris: id est, quod est, vel quæ accidit in castris. Ita isti viderunt res gestas à Christo. Et isti erant apostoli, & alij qui Christum viventem secuti sunt. Lucas tamen non ponit istam impropria-

prietatem, quam ponit hic Hieronymus, sed dicit: sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt sermonis, Lucas in proemio suo: Sensus tamen idem est. Et ministraverunt ei. Qui ministraverunt sermone, scilicet, predicantes ipsum. Nam Christus instituit eos, qui secuti sunt ipsum in testes, & praedicatores eorum, quae uiderant. Actuum. i. scilicet. Et eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudaea & Samaria, & usque ad ultimum terrae. Et isti ministri sermonis tales erant, quod in eo errare non possent. Nam cum Christus eos instituit, non institueret, nisi quos ad hoc sciret idoneos, vel potius quos ipse ad hoc faceret idoneos. Et sic cum aliquis dicat se instructum ab illis, quos Christus instituit ministros sermonis sui, probat sufficienter doctrinam illam esse authenticam. Et hoc uolebat ostendere Lucas. Et perseverantia usque ad praesens tempus monumenta declarant. Ista est secunda probatio, quod fuerint plures Euangelistae, scilicet, quia libri eorum manebant usque ad tempora Hieronymi, et uocantur libri monumenta, dicta a monendo, scilicet, quia monent hominem, quasi loquantur ei. Sicut enim qui alicui loquitur instruendo eum in bono vel malo, dicitur eum monere in bono, vel malo: ita cum in libris continentur doctrinae, dicuntur monumenta.

Qui sunt illi, qui conati sunt scribere Euangelia, de quibus ait beatus Lucas. Quest. I.

QVAERITUR, qui sunt illi, de quibus Lucas dicit, quod conati sunt ordinare narrationem, id est, scribere euangelium. Aliqui dicunt, quod sunt isti, quorum euangelia infra nominantur, scilicet, iuxta Aegyptios, & Thomam, & Matthiam, & Bartholomaeum, duodecim quoque Apostolorum. Sed dicendum, quod hoc non est satis uerisimile. Primum quia isti fuerunt haeretici, vel quasi omnes, & scripserunt ista euangelia, ut fauerent haesibus suis sub nomine auctoritatis Euangelistae, sicut dicit Hieronymus in litera, scilicet, quae a diuersis auctoribus adita diuersarum haeserum fuerunt principia. Non est tamen uerisimile istos tunc fuisse, quia isti, de quibus Lucas dicit, scripserunt ante eum, & tamen ipse scripsit non longo tempore post mortem Christi, cum de ueris euangelistis non fuerint ante eum nisi duo, scilicet, Matthaeus, & Marcus. Haereses tamen non erant tunc in ecclesia, quia tunc uiuebant omnes Apostoli, & poterant illas illico extirpare: licet ipsi praecognouerunt futuras haereses, sicut dixit Paulus in I Corin. 11, scilicet, Oportet haereses esse. Multo autem tempore post Christi passionem cum iam mortui essent quasi omnes Apostoli praeter Ioannem, insurrexerunt quidam haeretici in Asia, scilicet, Nicholaitae, de quibus Apocal. 2, & Ebionitae, & Cherinthiani, contra quos ipse beatus Ioannes scripsit euangelium, ut dicitur infra in litera. Ante tamen, quam beatus Lucas scriberet euangelium, non erat uerisimile fuisse haeticos. Item dato quod aliqui tunc esse inciperent, non conueniebat hoc, quia quod haeretici scribant euangelia in defensionem suarum haeserum signat ipsas haereses ab aliquanto tempore ortas esse, & ad earum defensionem confingi euangelium. Et hoc non est satis uerisimile potuisse accidere in tam breui tempore. Secundum quia plurimi istorum scripserunt euangelia sub nominibus Apostolorum, ut patet infra in litera. Hoc autem non poterat esse tempore Lucae, scilicet, antequam ipse scriberet, quia tunc uiuebant omnes Apostoli, & si falso scriberetur euangelium nomine alicuius ipsorum, mox inueniretur falsitas: cum ille cuius nomine scriptum erat, assereret se non scripsisse, & non proficeret ista fictio. Ideo oportet quod post mortem

ipsorum ista scriberentur, quando probari non posset an illi hoc scripsissent. Ergo non scripserunt isti ante Lucam. Terrio patet, quia falsitates, quas isti admiscebant euangelis suis, non habuissent locum ante Lucam, quia manebant tunc omnes Apostoli, & plurimi alij, qui cum Domino fuerant, & singula uiderant: ideo si quis falsum scriberet de gestis, vel doctrina Domini, illico a tota ecclesia conuinceretur mentitus. Unde non poterat esse locus haeticis, quousque tota illa generatio decederet, & succederet alij in ecclesia, qui non uiderent Dominum: tunc poterant falsa confingi. Ergo ante Lucam non scriberent isti haeretici. Sed obijciatur quod ista est sententia Hieronymi in litera introducentis euangelia istorum. Dicendum quod Hieronymus non introducit ista euangelia uolens innuere, quod omnia fuerint ante Lucam, sed solum inducit ad probandum, quod fuerint scripta multa euangelia. Nam istud est, quod ipse intendebat sic probare, quia in principio dixit plures fuisse, qui euangelia scripserant. Et hoc probauit primo auctoritate Lucae in prologo suo, qui introduxit multa euangelia, quae manebant usque ad tempus Hieronymi, & sunt illa, quae nominat in litera. Unde una probatio non pertinet ad aliam. Item patet, quia dato quod posset concedi Hieronymum uoluisse aliquos istorum fuisse ante Lucam: dicere tamen quod omnia ista euangelia hic nominata uoluerit Hieronymus ante Lucam esse, non est uerisimile, quia postquam nominat multa euangelia, subditur, scilicet, ac reliquorum, quos enumerare longissimum est. Per quod Hieronymus comprehendit omnes falsos euangelistas, qui fuerunt ante tempus suum. Nemo tamen diceret Hieronymum putare omnia euangelia falsa, quae fuerunt ante tempus suum fuisse scripta ante Lucam: cum coter temporibus illis, quibus maxime uigebant haereses in ecclesia ab haeticis multos libros fuisse falsae scriptos tanquam essent libri Sacrae Scripturae. Alij dicunt, quod Lucas intellexit de alijs duobus euangelistis, qui fuerunt ante eum, scilicet, Matthaeo, & Marco, sed hoc non conuenit. Primum quia ipse uidetur ex modo uerborum illos incipere. scilicet, quod conati sunt, quasi dicat, quod non fecerunt, uel quod non bene fecerunt: maxime quia dicit ibi narrationem, quae in malum sonat, ut Hieronymus innuit distinguendo eam contra historiam, ut infra in litera, quasi historia contineat ueritatem, & narratio fictionem, uel uoluntatem humanam. Lucas tamen non auderet arguere Matthaeum, aut Marcum, qui omnia uere scripserant, & eo spiritu, quo ipse. Nam si illos argueret, quos Spiritus Sanctus approbauerat, seipsum argueret, & ipse solus mentiretur, & non mereret poni in numero euangelistarum. Secundum quia Lucas uerba se praefere illis euangelistis, cum ait, multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quae in nobis completae sunt, quod dicitur in nobis sunt completae, & non in illis: ideo nos potuimus ordinare historiam, & illi non, uel non potuerunt conuenienter ordinare. Lucas tamen non se praeponebat Marco, aut Matthaeo. De Matthaeo patet, quia ipse uidebatur maior, quam Lucas, quia Martheus uiderat Christum, & fuerat semper cum eo: Lucas autem non uidit. Probat autem Lucas doctrinam suam esse authenticam, quia ipse audiuit ab illis, qui uiderunt. Esset ergo a fortiori magis authentica ex hac doctrina Matthaei, quia a nemine audierat, sed ipse uiderat. De Marco patet quod non se praeponebat ei Lucas, cum fuerit Marcus instructus a Petro, qui omnia familiaris uiderat, quam ceteri, & ipse fuit primus, qui a Christo uocatus est. Matt. 4. Unde plura poterat uidisse, quam ceteri. Item oes ueri euangelistae per eandem Spiritum Sanctum scribebant, ideo nullus se auderet alteri praeponeere cum essent aequales. Non potest ergo intelligi, quod loquatur hic Lucas de Matthaeo, & Marco, qui fuerunt ante ipsum. Dicendum quod potest.

potest intelligi dictum Lucae de quibusdam christianis bonae affectionis, qui fuerunt contemporanei Lucae, & desiderabant ordinare historiae gestorum, & dictorum Christi. Quia tamen non erant plene instructi circa ista, non poterant libros condere, nec condiderunt. Et hoc proprie significat ista. scilicet, multi conati sunt ordinare narrationem. Conatus autem importat desiderium sine effectu. Alioquin si Lucas intenderet dicere, quod alij scripserant, & non bene: non diceret, quod conati sunt, sed quod incompletae narrationem ordinauerunt, uel male, & quod ipse complete ordinauit illam. Iste sensus multum coepetit litera: non tamen est ad intentionem Hieronymi, qui uult ex dicto Lucae probare multos fuisse scriptores Euangeliorum. Dicit potest ad intentionem Hieronymi, quod ante Lucam fuerunt alij, non quidem haeretici, sed boni christiani, qui scripserunt Euangelia, non tamen collegerunt sufficienter facta, & dicta Christi: quia non erant plene instructi in illis. Et hoc et ualde coepetit litera: quia dicit, ordinationem rerum, quae in nobis completae sunt, quasi dicat, in alijs non erant completae, ideo licet uera scriberent, non tamen plene. scilicet, non scripserunt omnia uerba necessaria. Et ex hoc patet etiam, quod isti non erant haeretici, quia si falsa, & impia de Christo scripsissent, non argueret eos Lucas, quod non plene ordinauerat narrationem: sed argueret eos de impietate, & falsitate, quae ualde deterior est, quam incompleta operis.

An B. Lucas conuenienter dicat se instructum. Quest. 11.

QVAERITUR uerius de B. Luca, an conuenienter dicat se instructum, quantum sufficit ad auctoritatem sacrae scripturae, quam scribebat. Dicendum quod B. Lucas non uidit Christum: de ueritate tamen eorum, quae scripsit, constabat sibi dupliciter, & ueraciter, modus erat infallibilis. Primum per Spiritum sanctum: nam oes Euangelistae: immo oes scriptores uerisimiles: testis Spiritus sancto dicente scripserunt. secundo per Petrum. Idem uult Hieronymus, infra in litera dicens, quod Euangelia multorum reiecta sunt ab ecclesia: quia scripserunt non dicente Spiritu sancto: ite de Luca patet in prologo Hieronymi supra Lucam, quod Spiritu sancto instigante in Achaia partibus scripsit Euangelium: sed Spiritus sanctus non potest mentiri. certitudo eorum quam Lucas scribebat, deo erat tanta, quanta requirebatur in sacra scriptura. Secundo constabat Lucae de ueritate dictorum suorum ex doctrina infallibili: quia ipse instructus est ab illis, qui mentiri non poterant. Nam instructus est a Paulo, quae semper secutus est. Paulus autem per revelationem Christi accepit Euangelium. ad Gal. 1. & sic non poterat ibi esse error, quia scribens illud Lucas de ore Pauli, & est quasi scribens de ore Christi. Et Lucas instructus est ab apostolis alijs, cum dicit ipse: Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt sermonis. Nullus tamen fuit, qui ab initio usque ad finem uideret omnia gesta Christi, & institueretur ab eo praedicator eorum quae uiderat, nisi apostoli: ergo ab apostolis doctus est. Apostoli tamen cum a Spiritu sancto fuissent confirmati, errare non poterant, maxime in eis, quae ad fidem pertinebant: ideo infallibiliter Lucae constabat de ueritate dictorum suorum. Itaque quia isti, qui eum docuerant, uiderant omnia in probationibus tamen humanis nulla plenior est quam uisum. Dicendum tamen, quod iste modus licet sit satis certus, non est tam certus sicut aliquis de duobus praecedentibus, quia uisus interdum falli potest. Sed Spiritus sanctus, qui in duobus modis praecedentibus operatur, non potest falli. Quare Lucas uolens ostendere Theophilo certitudinem, & ueritatem doctrinae suae: cum haberet illos duos modos supra positos firmissimos ad hoc probandum, accepit illum, qui erat infirmior, scilicet, quod eruditus est ab illis, qui uiderant, et de quibusdam alijs pertinentibus ad certitudinem ipsorum Euangelistarum declaratum est in prologo nostro in quadam ratione.

Quae a diuersis auctoribus adita diuersarum haeserum fuerunt principia: ut est illud iuxta Aegyptios, & Thomam, & Matthiam, & Bartholomaei: duodecim quoque apostolorum, & Basilidis, atque Apelleis, ac reliquorum, quos enumerare longissimum est, cum hoc tantum in praesentiarum necesse sit dicere, extitisse quosdam, qui sine spiritu, & gratia Dei conati sunt magis ordinare narrationem, quam historiae texere ueritatem. Quibus iure potest illud propheticum coaptari: Vae qui propheterant de corde suo, qui ambulauit post spiritum suum, qui dicunt: Haec dicit Dominus, & Dominus non misit eos. De quibus & Saluator in Euangelio Ioannis loquitur: Omnes qui ante me uenerunt, fures fuerunt, & latrones.

Quae a diuersis auctoribus adita diuersarum haeserum fuerunt principia. Hic ponuntur causa, quare ista multa Euangelia reiecta sunt, & est ista prima causa. scilicet, quae fuerunt principia diuersarum haeserum. Nihil tamen est per quod magis aliqua scriptura debeat reijci quam haeresis: quia haeresis directe repugnat fidei, quam introducit sacra scriptura. Ponuntur ista Euangelia esse dupliciter principia haeserum. Vno modo. scilicet, quoniam ipsae continerentur haereses. Secundo modo dicitur. Quia stabit hoc, quia supra dictum est, quod haeretici ad fauendum suis erroribus scribebant Euangelia, quibus miscebant errores suos: ut inde auctoritate reciperent. Dicit potest quod Euangelia ista erant principia istarum haeserum, non quidem, quod ibi acciperent originem ad eandem, sed quod acciperent originem inde ad manendum: ut quae forte haereses aliquae non incohauerunt habebant patres suos sequaces, & erant paruae auctoritatis, cum uero interea sunt quibusdam falsis Euangelis, ceperunt ex tunc hae auctoritate, & sequaces. Et potuerunt longo tempore manere, quod alias non habuissent. Secundo modo poterant esse Euangelia ista principia haeserum, non quidem, quod auctores essent haeretici, nec intenderent haeserum introducere: sed occasione quorundam ibi positorum ab alijs incohata est noua haeresis, & uerteret modus satis conuenit litera. Isti diuersi auctores Euangeliorum non nominantur: quia nec scribebant sub nominibus suis coter: sed intulabant libros suos nominibus apostolorum, ut patet in litera. Aliquorum tamen nomina hinc sicut Basilidis, & Apelleis, de quibus infra in litera, & Lucae, & Helychij, ut patet supra in 2. prol. Hieron. *Primo est illud iuxta Aegyptios.* scilicet, sic erat illud Euangelium, quod uocatur iuxta Aegyptios, scilicet, Euangelium Aegyptiorum. Et forte sic uocabatur, quia apud Aegyptios maxime tenebatur, uel quia constabat illud ab aliquibus Aegyptiis fuisse conditum. Sic et uocabatur aliud Euangelium Nazarenorum, & similia a diuersis hominibus, uel gentibus. Et Thomam, & Matthiam, & Bartholomaeum. Non est intelligendum, quod dicerentur isti tres fecisse unum Euangelium: sed quod bet eorum dicebatur fecisse unum, sicut Marcus, Lucas, & Ioannes. Ista Euangelia, quae nominantur ab apostolis fuerunt facta ab haeticis: quia de apostolis soli duo fuerunt Euangelistae, scilicet, Matthaeus, & Ioannes. Et ista nominata ab apostolis erant deteriora omnibus, & magis facta in fraudem. Et quia talia ibi ponebantur, quae coter non reciperentur: praeposuerunt eis haeretici nomina apostolorum: ut per eorum auctoritate reciperentur: & ista sunt.

Prima causa quare oia euangelia alia praeter quatuor ab ecclesia sunt reiecta.

sunt posteriora ceteris. Nam illi, qui scribebant nominibus proprijs, faciebant hoc, vel ex charitate, ut ceteris proficerent, vel desiderio honoris. Si tamē ipsi scriberent talia quæ non reciperentur, vel non esset simile recipi: non putarent inde se honorem consecuturos: sed potius ignominiam. Ideo isti pauca scribebant quæ possent fidei præiudicare. *Duodecim quoque apostolorum*. Non est sensus quòd omnibus intularetur unum volumen: quia tunc superflue expressum esset supra, scilicet Thomam, Matthiam, & Bartholomæum, cum isti essent de duodecim apostolis: sed est sensus quòd cuilibet de duodecim apostolis unum uolumen Euangeliorū ascribebant. Et ad hoc expressit Hieron. de tribus illorū. s. Thoma, Matthia, & Bartholomæo, Et postea posuit unam clausulā generalē, s. duodecim quoque apostolorū, i. non solum istis nominibus ascribebantur Euangelia: sed et singulis de duodecim apostolis, hoc est pter Matthæum, & Ioannē: quia illi iam scripserant propria Euangelia, & nō poterant eis alia ascribi: quia mox appareret falsum esse: cum ista iam recepta fuissent per totam ecclesiam, *Et Basilidis atque Apelleis*. Isti duo scripserunt Euangelia nominibus proprijs, non tamen fuerunt uiri illustres, quorum mentio apud auctores habeatur. Nam et hæreticos aliquos Hieron. ponit in lib. Illustrium uirorum: quia fuerunt in multis sapientes, licet circa fidem errauerint. *Ac reliquorum, quos enumerare longissimū est*. Id est, multi alij Euangelia scripserunt, quos solum nominare esse longissimū. De his fuerunt Lucianus, & Hesy chius, qui inter Græcos Euangelia scripserunt, & generaliter in omnibus libris noui testis aliqd addiderunt. Quos tamen ecclesia non suscepit: sed pauci, & peruersi hoīes eorum tenebant libros, ut patet supra in p. prologo Hieron. qui incipit. Beatissimo Papæ. *Cum hoc tantum impræsentiarum necesse sit dicere*. Hic ponitur secunda cā quare libri istorū non fuerint recepti, quia non scripserunt p Spiritum sanctū. Ecclesia tñ nullam scripturam recipit in canone librorū suorū nisi de qua constat, quod per Spiritum dictata est. Et dicitur impræsentiarum, i. in præsentia, uel nunc nō est necesse allegare aliam cām quare non recepta fuerunt: nisi quia fuerunt quidam hoīes, qui sine Spiritu sancto scripserunt, & illi non sunt recepti. Quasi dicat multa causa sunt, quare non fuerunt recepta istorū Euangelia. Nā supra in prologo nostro in quadā qōne fuerunt posita octo causa. Et Hieron. allegauit aliquas causas mysticas supra in plogo primo, & tñ impræsentiarum. i. nunc nō est necesse exprimi aliā causam, quia ista sufficit. Est impræsentiarum una dictio, & est aduerbium tps, & sæpe utitur eo Hierony. *Extitisse quosdam, qui sine spiritu, & gratia Dei, i. fuerunt quidam, qui sine Spiritu sancto dirigente eos, & gratia Dei scribere uoluerūt. Nemo potest scribere sine Spiritu sancto: quia cum Deus sit causa prima, necesse est, quòd concurrat ad omnem actum, quia alijs cessarent causa, quæ non operantur nisi in uirtute primæ, cum et ab ea in suo esse conferuntur: sed Spiritus est Deus, & actiones trium personarum ad extra sunt eodē: iō nemo potest operari sine Spiritu sancto: maximē quia qñ dī Spiritus sanctus aliquid in nobis facere, uel nos aliquid facere per Spiritum sanctum, nō accipitur Spiritus sanctus pro persona, sed pro tota essentia diuina, quæ est, & recte uocatur Spiritus sanctus, quia Spiritus est Deus, Ioan. 4. & sanctus est, quia Deus immaculatus est. Et quia dixit. Sancti estote, quia ego sanctus sum. Leu. 11. & 19. Sed dī operari quis sine Spiritu sancto: quando Spiritus sanctus nō dirigit eū specialiter, uel supernaturaliter. Et sic oēs actiones naturales, uel humanitus facta, sunt sine Spiritu sancto. Etiam quia nemo diceret bestias operari per Spiritum sanctū, &*

tñ illa nihil pnt, sicut nec hoīes nisi Deus concurrat in actibus earū, ita isti scripserunt sine Spiritu sancto: quia non direxit eos spāliter ad hoc, quòd nō possent errare dictando quiddam deberent scribere. Illi autē, qui per Spiritum sanctū scribunt, nihil ingenio suo, aut uoluntate scribunt: sed solum quiddam dicit eis Spiritus sanctus quasi oretenus eis loqueretur. 2. Pet. 1. Sed dicitur: ad quid dixit hic Hieron. sine Spiritu sancto, & grā Dei: quia qui agit per Spiritum sanctū, nō potest agere sine grā Dei, & qui agit per grām Dei, nō potest agere sine Spiritu sancto. Dicendū, quòd conuenienter ponuntur ista: nā ad hoc quòd aliquis conuenienter scribat Euangeliū, tria requirunt. Primum quòd ad Deo potest accipiat, secundum quòd Deus spāliter illum moueat, & inclinet ad scribendum. Tertium, quòd in scribendo illum dirigat dictando ei, quiddam scribendum est, ne erret. De primo patet, quia scribere Euangeliū est actus Euangelistæ, & Euangelista est quidam gradus in ecclesia. ad Eph. 4. Et iste non datur nisi a Deo: quia dī ibi, quòd Deus dedit in ecclesia quosdā quidem apostolos, quosdā autē prophetas, alios uero Euangelistas. Cū ergo Deus istos ponat: non pertinet ad aliquem usurpare sibi istum gradum, nisi sibi illum det ille, ad quem prinet ponere, & distribuere partes in ecclesia, qui est Deus, ut patet. 1. ad Cor. 12. & ad Eph. 4. Sicut non potest esse ep̄s ille, quòd a nullo constituitur: sed per ipsum ep̄atum usurpat, uel inuadit, maxime, quia apostolus phibuit hoc gnāliter in qualibet dignitate ecclesiastica, dicens: Nemo indifferenter sibi sumit honorē, sed qui uocatur a Deo tanquā Aaron. ad Hebr. 5. Et subditur ibi de Christo, quòd ipse non clarificauit seipsum, ut Pontifex fieret: sed ille clarificauit eum; qui dixit ei: Tu es filius meus. Sed Euangelistā esse est magna dignitas in ecclesia, sicut est esse Pontificē: immo maior: quia Euangelistæ ponuntur ante pastores, qui sunt Pōtifices. ad Eph. 4. Et go nemo potest esse Euangelista nisi Deus fecerit eum Euangelistā. De sc̄do patet, quia dato quòd aliquis sit a Deo factus Euangelista, nō oportet, quòd oī tpe, quo esse Euangelista scribat, sed aliquñ. s. qñ Deus eum instigauerit ad scribendum. Sic Hieron. de B. Luca ih. prolo. super Lucā. s. quòd Lucas Spiritu sancto instigante scripsit Euangeliū. De tertio patet, quia dato quòd Spiritus sanctus inclinaret aliquē ad scribendum, si tñ ipse non diceret ei quiddam scriberet, erraret: quia ista sunt distincta. s. inclinari ad scribendum, & scire quiddam scribendum sit, & unū potest esse sine altero: iō Deus eis, quos inclinatur ad scribendum, dicit quiddam scribant: ut non ingenio, uel uoluntate sua scribant, sed Deo dictante. 2. Pet. 1. Ista tria signauit hic Hieron. per gratiam, & Spiritum sanctū. Nam ista potestas, per quam quis constituitur Euangelista, est quadam gratia gratis a Deo data: ut patet 1. Cor. 12. ubi ponuntur apostoli, propheta, interpretationes sermonū, genera linguarū, curatio aegritudinum, & reliqua, per quæ constituuntur partes ecclesiæ diuersa, & uocantur oīa ista gratia. Nam dī diuisiones aī gratiarum sunt, idē autē spiritus. Sic et dī ibi, grā sanitatum: ergo Euangelistam esse, & prophetam, & apostolum uocatur ibi gratia. Duo sequentia intellexit ibi Hier. per Spiritum sanctū, s. inclinationē, qua ad scribendum inclinatur Euangelista, & ipsum dictantē quòd Deus dicit Euangelistæ in corde quiddam scribere debeat, & sic Hieron. posuit ista duo tanquam distincta. *Conati sunt magis ordinare narrationem, quā historiam texere ueritatem*. Inter narrationem, & historiam non uidetur esse differentia, quia historia est rerum gestarum narratio: etiam narratio est gestarum rerū. Hieron. tñ hic facit diāram inter utrunque. s. quòd historia sit uera descriptio rerum gestarum. Nā historia s̄m Græcos a Theorin, quòd est uidere dī: quia de rebus uisus est. Et apud antiquos nemini historiam scribere

Tria requiruntur ad scriptorem euange.

Differentia inter historiam, & narrationem.

bere licebat: nisi qui rebus gestis interfuisset. Narrationem uocat relationem rerum uerarum, uel uerissimum compositam humano ingenio. Sicut fuit de libro Esther, qui in uulgata additione scriptus est, & multa continet, de quibus in Hebræo non apparet, nec constat uera fuisse. Sed sunt talia quæ pro tempore dici, aut cogitari poterant. Sic ait Hieronymus in prologo super Esther, scilicet. Hunc librum latinosis hinc inde uerborum funibus uulgata editio trahit: addens ea, quæ ex tempore dici poterant, & audiri: sicut solitum est scholaribus disciplinis sumpto themate excogitare quibus uerbis uti potuit, qui iniuriam passus est, uel iniuriam fecit. Motiuum Hieron. est, quia Lucas dixit, quòd multi conati sunt ordinare narrationem, quasi dicat magis ordinauerunt narrationem, id est, quādam relationem secundum ingenium suum, quā ueritatem historię, id est, gestorum, sicut realiter acciderunt. *Quibus iure potest illud propheticum coaptari*. id est, istis Euangelistis iure, id est, iuste coaptatur, id est, conuenit illud propheticum, scilicet Ezech. 13. Et arguit Hieron. contra istos, quia sine gratia Dei, id est, sine hoc quòd constituerent Euangelistæ uoluerunt scribere euangeliū, sicut qui dicunt se prophetas, & Deus non misit illos. Et tamen sicut nemo potest esse propheta, nisi Deus ei loquatur: ita nemo potest esse Euangelista, nisi est Deus constitutus: quia de eis simul dicitur ad Eph. 4. & 1. Corin. 12. quia Deus dedit, uel posuit in ecclesia quosdā quidē Apostolos, alios prophetas, alios Euangelistas. *Ua qui prophetant de corde suo*. id est. Malum ueniet illis. Nam Deus iubet interfici eos, qui prophetarent cūm Deus non mitteret illos. Deuteron. 18. & ponitur poena istorum etiam Ezech. 13. Et erit manus mea super prophetas, qui uident uana, & diuinant mendacium. In concilio populi mei non erunt: & in scriptura Domus Israel non scriben tur, nec in terra Israel ingredietur. Dicitur prophetare de corde suo, cui Deus nihil loquitur, sed ipse fingit, quæ uult. Ita est de Euangelistis, qui de corde suo euangelizant scribendo ea, quæ Spiritus sanctus eis non dicit, sed ipsi scribunt ut uolunt, & tamen ut essent ueri Euangelistæ ita necesse erat, quòd Spiritus sanctus diceret eis scribēda, sicut quòd prophetis diceret annuncianda. *Qui ambulauit post Spiritum suum*. id est, qui sequuntur desiderium suum, & non sequuntur uoluntatem Domini. Ideo dicunt quæ uolunt, & non quæ Deus inspirat, cūm nihil eis inspirat. *Qui dicunt, dicit Dominus, cum Dominus non misit eos*. i. quando ipsi annunciat populo aliqd tanquam propheta dicunt, hoc dicit dominus, & sic mentiuntur: quia Deus nihil eis dicit. Totum hoc, & multa alia similes prophetas habetur Ezech. 13. *De quibus, & saluator in Euangelio Ioannis loquitur*. s. de istis prophetis, qui ueniunt quando non mittuntur, Christus loquitur in euangelio Ioannis, scilicet Ioan. 10. *Omnes qui ante me uenerunt, fures fuerunt, & latrones*. Hoc dixit Christus uolens significare se esse pastorem animarum nostrarum, & quòd pastor bonus intrat per ostium, & cognoscunt eum oues. Erat ipse pastor, qui per ostium intrauerat. De furibus autem, & latronibus dixit, quòd non intrabant per ostium, sed aliunde. Ideo dicebat, quòd omnes, qui uenerant ante eum fuerunt latrones, quia non intrauerunt per ostium.

Quomodo hoc sit uerum, quod Christus dicit, quòd omnes qui uenerunt ante eum fuerunt fures, & latrones, cum multi sancti propheta fuerint. Quæst. 1111.

QVAERITVR, quomodo Christus asserit hoc, quia ante eum uenerunt multi, qui erant ueri propheta, & non fures: Respondet Hieron. Alph. Tost. super Prol. in Matt. Enarr.

rony. quòd uerum est quātam ad illos, qui missi sunt, non tamen quantum ad illos, qui uenerunt: Quia illi, qui ueniebant non mittebantur, & isti falsi propheta erant. Christus autem non dixit, quòd omnes, qui missi fuerant ante eum erant latrones, sed solum illi, qui uenerunt, scilicet, auctoritate propria, & Deus non misit illos. Sed dicitur, quòd hoc est satis dubiū, quia per hoc non appareret qui erant illi, qui uenerant, & qui erant qui mittebantur, & sic uerbum Christi erat incertum. Si autem intelligas, quòd Christus diceret omnes qui uenerunt, id est omnes, qui sinxerunt se a Deo missos, & non erant missi, erant latrones: nihil declarat nec importat aliquid istud uerbum, quia manifestum erat, quòd fingentes se missos a Deo erant pessimi, & sicut fures. Christus tamen nunquam loquitur nisi cum magna importantia. Ideo uidetur dicendum quòd Christus non facit differentiam hic inter uenire, & mitti, quia etiam scriptura dicit aliquos uenire, qui tamen missi sunt, sicut patet de Ioanne Baptista, de quo dicitur infra tertio: in diebus illis uenit Ioannes Baptista predicans in deserto Iudææ, & tamen ipse missus est, ut patet Marci primo. Ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. Et Ioannes dixit se a Deo missum. Ioan. 1. scilicet. Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Et sic non seruatur ista differentia in scriptura. Dicendum ergo quòd nec Christus seruauit illam nūc, sed dixit gnāliter omnes, qui uenerunt. s. quomodo uenerunt: intellexit tamen, s. qui uenerunt dicentes se esse Mesiam, omnes illi fuerunt latrones, quia omnes mentiti sunt. Nam licet multi propheta uenissent, siue missi fuissent, nemo eorum dixit se esse Mesiam, sed potius negabant: sicut patet de Ioanne Baptista, a quo quiesuerūt Iudæi an esset Christus. i. Mesias, & dixit, non sum ego Christus. Io. 1. Quod autem Christus de hoc loqueret patet, quia ipse dixit se esse uerum pastorem posituram aiam suam pro ouibus suis. Io. 1. quòd proprie ptinebat ad Mesiam, & ipse dixerat se Mesiam clare Io. 4. cū dixit mulier Samaritana. scio, quia Mesias uenit, & Christus dixit ei, ego sum, qui loquor tecū. Et quia uolebat nunc probare se esse uerum Mesiam ex multis signis, & tñ Mesias futurus unicus erat: oportebat quòd assereret mentitos oēs illos, qui hoc sibi nomen ascripserant. Et sic dixit oēs, quòd ante me uenerunt. s. uocantes se Mesiam, fures fuerunt. s. quia hoc nomen sibi furati sunt, & quia furatim introibant ad oues, & non per ostium quòd sibi non patebat. Uenerunt autē pauco tempore ante Christum duo successiuē, qui uisurauerant sibi hoc nomē. Primus fuit Theodas dicens se esse aliquem magnū, s. Mesiam, & conseruerunt ei uiri quasi quadringenti. Et occisus est ipse, & omnes, qui credebant ei. Post istū uenit Iudas Galilæus in diebus professionis, id est, in diebus, quibus numeratus est orbis, & profitebantur singuli in ciuitatibus suis se esse subiectos Romanis: in quibus diebus Christus natus est. Luc. 2. Iste Iudas dicens se Mesiam auertit populum post se. Et ipse perijt, & omnes qui conseruerunt ei. Actū. 5. Quod autem isti se uocarent Mesiam, patet, quia Gamaliel ista duo exempla introduxit in fauorem Christianorum. Comparauit enim Theodas & Iudam Galilæū Christo, dicens quòd non persequerentur Iudæi Christianos propter Christi nomen, qui se Mesiam Christum dixerat filium Dei, quia si illud opus esset a Deo maneret, si autem ab hominibus disparetur: asserēs, quòd ita fuerat de Theoda, & Iuda Galilæo, quorum opus fuerat ab hominibus, ideo dissipatum est. Ideo oportuit, quòd istud esset simile factis Christi. s. quòd se uocarent Mesiam, sicut ille, quia aliās non esset hoc ad propositum: De istis ergo Christus intellexit, quòd fuerunt latrones. Et non oportet tunc distinguere inter

H uenire,

venire, & mitti, distinctio tamen facit ad propositum Hieronymi. Ideo fecit eam.

Qui venerunt, non qui missi sunt. Ipse enim ait: Veniebant, & ego non mittebam eos. In venientibus præsumptio temeritatis: in missis obsequium servitutis est.

Qui venerunt non qui missi sunt, scilicet, omnes fuerunt latrones, scilicet, qui venerunt, quia à seipsis venerunt: non qui missi sunt, quia ego illos misi. Ipse enim ait: Veniebant, & ego non mittebam eos, scilicet, Deus dixit hoc Ezech. 13. quasi conquestus de istis, quod venirent, scilicet, dicentes se esse Prophetas, cum Deus non mitteret eos, scilicet, ad annunciandum aliquid. In venientibus præsumptio temeritatis est, scilicet, qui veniunt usurpantes sibi honorem propheticum cum non mittantur, præsumptuosi, & temerarij sunt, quia audent usurpare sibi nomen, & honorem, qui eis non competit in missis obsequium servitutis est, id est, quod missi veniant est obsequium quoddam, quod homo præstat Deo in quantum servus eius est.

An libri Evangeliorum prædictorum tempore Hieronymi erant ab ecclesia damnati. Quest. V.

QVAERITUR de libris illorum Evangeliorum, quæ supra nominantur, quia dubium est an ab ecclesia damnata erant, & quomodo habebantur tempore Hieronymi. Dicendum, quod isti libri à principio putabantur esse aliud cum plures eorum scripti essent nominibus Apostolorum, postea autem inveniatis eorum erroribus ceperunt esse suspecti, quousque compertum est eos factos ab hæreticis. Alij autem fuerant facti à non hæreticis, & sub nominibus proprijs. Inveniatis tamen erroribus abjecti sunt, sicut patet de codicibus Luciani, & Hesychie, de quibus Hieronymus supra in prologo, qui incipit: Beatissimo Papæ. Omnes autem isti libri postea ab ecclesia damnati sunt, & inhibendum eos legi, sicut nunc inhibendum est per ecclesiam de eisdem Evangelijs, scilicet, omnia evangelia præter quatuor sunt damnata, ut patet in epistola Gelasij de libris approbatis, & habetur in Decretis. distinct. 15. capit. Sancta Romana. Hoc autem patet. Nam codices Luciani, & Hesychie ab ecclesia reiecti erant, & nullus eos accipiebat, nisi paucorum hominum peruersa contentio, ut ait Hieronymus in allegato prologo; isti tamen non erant hæretici, sicut illi, qui scripserant sub nominibus Apostolorum, quia illi deterritus scripserat, ut supra dictum est. A fortiori ergo damnarentur codices istorum. Et hoc patet, quia si ecclesia non damnasset eos, mansissent semper, & divulgarentur sicut quatuor Evangelista. Cum autem dicitur quomodo manebant isti libri tempore Hieronymi, dicendum, quod licet damnati essent, tamen adhuc manebant apud aliquos homines contentiosos, qui non bene obediebant ecclesie: sicut dicit Hieronymus de codicibus Luciani, & Hesychie quod illos paucorum hominum asserit peruersa contentio. Vel forte occulte tenebantur apud aliquos, sicut nunc multi ab ecclesia damnati sunt, quos adhuc multi servant. Non manebant tamen isti libri apud multos, sed apud aliquos, & quasi iam desinebant haberi. Et hoc voluit significare Hieronymus dicens: & perseverantia usque ad præsens tempus monumenta declarant, Nam non dixit monumenta eorum hoc declarant, sed dixit perseverantia usque ad præsens tempus ad diminuendum aequaliter statum librorum. Quasi dicat: non erant isti libri omnino delati, sed usque ad præsens tempus adhuc manebant. Postea

paucatim desierant haberi: sicut nunc nullus eorum habetur. De istis scribentibus Evangelia non peccaverint scribendo, declaratum est supra in primo prologo Matthæi, scilicet, Matthæus cum primo, in quadam questione.

Ecclesia autem, quæ Domini voce supra petram fundata est: quam introduxit rex in cubiculum suum, & ad quam per foramen descensionis occultæ misit manum suam: similis damulæ hinnuloque ceruorum, quatuor flumina paradisi instar eructans, quatuor, & angulos, & annulos habet, per quos quasi arca testamenti, & custos legis Domini lignis mobilibus vehitur.

Ecclesia autem. Hic ponitur principale, scilicet, de quatuor Evangelistis, qui recepti sunt. Et dividitur in duo, & primo ponitur, qui sunt isti, qui recepti sunt. Secundo ponit causas, quare suscepti sunt, ibi: Hæc igitur quatuor: prima in duas. Primum ponuntur quædam similitudines, quare Evangelista sunt quatuor: secundo ostenditur, qui sunt isti quatuor ibi, primus omnium. Circa primum dicitur. Ecclesia autem, quæ supra petram Dei voce fundata est. Hoc habetur Matthæi 16. scilicet, tu es Petrus, & supra hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Non intelligitur super hanc petram, id est, super Petrum: quia ecclesia non est fundata super Petrum, cum potius ipse Petrus esset fundatus in ecclesia, cuius filius, & pars erat. Item non poterat fundari ecclesia super Petrum, quia tunc esset ecclesia Petri: sed non est Petri, immo Christi, qui est caput eius. Item si in Petro ecclesia fundaretur, posset cadere, & actualiter cecidisset: quia lapso fundamento necesse est corrumpere totum ædificium, sicut dixit Christus, infra 7. de viro stulto, qui ædificavit domum super arenam: Petrus tamen erat talis, qui poterat cadere, & post ista verba Domini cecidit, quia negavit eum ter. Matth. 16. Ergo ecclesia tunc cecidisset. Sed ecclesia nunquam cecidit: quia fundata est supra firmam petram sicut patet de domo, de qua Christus loquitur, infra 7. quam ædificavit vir prudens: & maxime quia Christus dixit infra 16. quod porta inferi non prævalebit adversus ecclesiam: si tamen ecclesia cadere posset destructo fundamento, porta inferi prævaleret contra eam: ergo non fuit fundata ecclesia in Petro, nec potuit in eo fundari, nec in aliquo homine, sed in Christo solo. Et sic exponit Augustinus in quodam sermone super eundem locum, scilicet, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, id est, super hanc petram, quæ confessus es: quia petra erat Christus, infra Corin. 1. Et proprie super Christum ædificatur ecclesia, quia ipse solus est fundamentum. Si autem super Petrum esset ædificata, vocaretur Petrus fundamentum ecclesie, sed falsum est: quia solus Christus est fundamentum, infra Cor. 1. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est quod Christus Iesus. De hoc magis dicitur, infra 16. & magis in libro nostro de Origine, & distinctione iurisdictionum. Dixit autem hic Hieron. ecclesiam fundatam supra petram, ad innuendum, quod ecclesia non erravit, nec errare potuit in his, qui fecit approbando istos quatuor Evangelistas, & reprobando ceteros. scilicet, quia cum fundata sit ecclesia supra firmam

firmam petram cadere non potest: caderet tamen, si erraret circa fidem approbando libros erroneos, & reprobando libros catholicos. Quam introduxit Rex in cubiculum suum. verba sunt ecclesie in Cantic. Cantorum, scilicet, introduxit me Rex in cellaria sua. Can. 1. Introducitur autem ecclesia à Christo in cubiculum, quia sponsa eius est. Nam ad sponsum pertinet introducere sponfam in cubiculum: Christus autem desponsavit sibi ecclesiam. ad Ephe. 5. ideo dicitur introducere eam in cubiculum, & per hoc significatur magnus Christi amor, & familiaritas ad ecclesiam, quia introduxit eam in secreta cubiculi sui. Et ad quam per foramen descensionis occultæ misit manum suam. Alludit hic Hieronymus verbis Salomonis Can. 5. scilicet, Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. Et ponitur ibi, quod ista est vox ecclesie ad Christum. An vero iste sit sensus literalis, scilicet, quod ecclesia loquatur Christo, vel aliquis alius, cum Nicolaus exponat hoc de populo Israel, quando à Deo percutiebatur, quia dicebatur tunc mittere manum ad eam per foramen, non est nunc diffiniendum, sed solum exponendum ad intentionem Hieronymi cum hic non agatur principaliter de ipsa litera Cantici Cantorum, sed solum quomodo Hieronymus inducat eam in præsentem. Et dicit quod intelligitur de Christo ad Ecclesiam, qui mittit manum suam ad illam per foramen, scilicet, per descensionem occultam ad eam. Nam sicut foramen est res occulta, quia non est porta patens: ita Christus occulte descendit ad ecclesiam per influxionem continuam charismatum, secundum quam ecclesia conservatur in esse speciali à sponso suo. Etiam propter hoc non potest cadere, nec errare. Omnes autem aduertes Christi, siue Spiritus Sancti in totam ecclesiam, siue in membra sua inuisibiles sunt, ideo est occulta descensio. Et hoc etiam ponitur ad significandum, quod ecclesia non errat probando, vel reprobando Evangelistas, quia Christus conservat eam, ne erret mittere manum suam ad illam per descensiones occultas. Similis Damulæ Hinnuloque Ceruorum, scilicet, qui est similis Damulæ Hinnuloque Ceruorum. Mittit manum suam ad ecclesiam. Alludit hic Hieronymus verbis Salomonis Cantorum. 8. scilicet, fuge dilecte mi, & assimulare Capræ Hinnuloque Ceruorum super montes Aromatum: Capræ, & Damula idem sunt. Nam ut ait Isidorus Ethim. 17. Damula est Siluestris Capra, sic dicta, quia de manu fugiat. Est autem animal timidum, & inbellis, cui sola fuga pro defensione est. Comedit enim ramos arborum medicinalium, & cum vulneratur dracontem herbam comedit, & ferrum de corpore eiicit. Nullum animal est tam leue, ita ut possit in præruptis & locis altissimis sine offensa incedere, sicut dicitur de capreis, primo Regum 24. quod David ascendit in præruptis montium, quæ loca solis ibicibus peruia sunt. Et ubi nos dicimus ibices, in Hebræo dicitur Capreis, scilicet, quod sole Capræ poterant in locis illis altissimis ambulare. Et sic dicitur secundo Regum secundo, quod Asael erat cursor velocissimus, quasi unus de Capreis, qui morantur in filiis: ex quo apparet maxima earum leuitas. Hinnulus dicitur filius Ceruorum quando est parvus. Et dicitur Hinnulus ab innuendo, quia mater ei innuit, id est, vultu signa ostendit. Et est animal velox simile Capræ, siue Damulæ, ut ait Isidorus. 17. Ethic. Similitudinem posuit hic Salomon ad ista animalia propter velocitatem cursus. Nam dixit: Fuge dilecte mi, & assimulare Capræ Hinnuloque Ceruorum super montes. Quasi dicat: fuge velociter sicut Capræ, & Hinnulus super montes. Ita potest hic Christus respectu ecclesie esse sicut Capræ & Hinnulus, scilicet, quia veloci-

ter descendit ad illam, & velociter se subtrahit ab illa, permittendo eam tribulari temporaliter quando iudicat expedire. Quatuor flumina paradisi instar eructans, scilicet, ecclesia est eructans, id est, emittens de se quatuor flumina paradisi. Et dicitur instar, id est, ad instar, quia non emittit flumina quatuor, sed aliquid ad modum quatuor fluminum, quæ sunt quatuor Evangelia, quæ de ipso ecclesie fonte eructant, id est, emanant, sicut quatuor flumina emanant de paradiso terrestri. Eructare significat emissionem, vel emanationem quandam de plenitudine, sicut dicitur Psal. 44. Eructavit cor meum verbum bonum, scilicet, de cordis plenitudine venit illud verbum bonum: nam ex abundantia cordis os loquitur. infra 12. sic dicitur Psal. 147. Promptuaria eorum plena, & eructantia ex hoc in illud, id est, quod promptuaria, quæ sunt plena, nec ultra aliquid possunt continere, oportet quod de uno in alterum cadat. Quod est proprie eructare. Sic accipitur hic, quia ecclesia de plenitudine sua diffundit ista quatuor Evangelia quasi quatuor flumina per totum orbem: quatuor angulos, & annulos habet. Ista est alia similitudo quatuor ecclesiarum ad arcam testamenti, quia sicut illa habebat quatuor angulos, & quatuor annulos, ita habet ecclesia quatuor Evangelia, per quæ portatur in toto orbe sicut arca per annulos, & angulos. De fabricatione, & figura istius arce patet Exod. 25. & 37. Erat enim facta de lignis Setim habens in longitudine duos cubitos, & dimidium, & in altitudine cubitum, & dimidium. Erat autem intus, & foris operata laminis aureis grossis de auro purissimo, ita ut tota uideretur aurum. Operitorium autem illius non erat de lignis, sed de auro purissimo, scilicet, quædam massa aurea formata in modum tabulæ habentis in longitudine duos cubitos, & dimidium, & in latitudinem cubitum, & dimidium. Super istam arcam erant duo Cherubim de auro purissimo productiles de lateribus arce, scilicet, de extremitatibus propitiatorij, de quorum habitudine, & figura, & alarum extensione ibi uisum est. Habebat ista arca quatuor angulos, quia uocatur angulus extremitatis, ubi coniunguntur tabulæ laterum, & in illis angulis positi fuerunt quatuor annuli de auro purissimo, qui uocantur quatuor circuli de auro. Exo. 25. & 37. Et idem est. Per istos circulos, vel annulos mittebantur ligna longa, & aequaliter grossa transeuntia ab extremo in extremum iuxta latera arce, & erant operata laminis aureis, & uocabantur vectes, quia per illa ligna uehebatur, id est, portabatur arca quando cunque mouenda erat de loco in locum super humeros hominum, ut patet Numeri. 8. & 7. ita ecclesia habet quatuor Evangelia, quæ sunt quasi quatuor annuli auri per quos quasi arca testamenti, scilicet, habet ecclesia quatuor Evangelia, per quæ portatur: sicut arca testamenti portatur per vectes insertos annulis. Et custos legis Domini lignis mobilibus vehitur, id est, arca testamenti, quæ custos legis Domini, id est, quæ custodit in se legem Domini, scilicet, duas tabulas legis. Vehitur, id est, portatur lignis mobilibus, id est, vectibus, quia per illos portabatur impositos humeris hominum, & ipsa in medio pendeat. Non uocantur ligna mobilia vectes, quasi de loco suo moueantur cum potius Deus insisterit, quod vectes infererentur circulis, siue annulis aureis, & semper ibi essent, nec unquam extraherentur ab eis. Exo. 25. Sed uocantur ligna mobilia, quia per ea mouebatur arca. Ita est de ecclesia, quia ipsa est custos legis Domini sicut arca, scilicet, quia intra ecclesiam est tota lex Dei, cum extra eam non sit salus, nec aliquid bonum. Et est scripta lex Dei in ecclesia non quidem in lapidibus sicut in arca, sed in cordibus hominum, qui perfectior modus est scripture, sicut agit Aposto-

Alph. Toft. super Prol. in Matt. Enarr.

H 2 lus.

Ius. 2. Corint. 3. Continet etiam ecclesia in se legere, quia tenet istos quatuor libros Euangeliorum, in quibus est tota lex Christi immaculata.

Quare arca fœderis vocatur arca testamenti, Quest. VI.

QVAERITVR de arca, quare vocatur arca testamenti. Dicendum, q̄ multis nominibus appellatur. Aliquādo uocatur arca fœderis Domini, secundo Regum 6. Aliquando arca testimonij, vel testificationis: aliquando arca testamenti ad Hebr. 9. & in multis locis. Vocatur arca fœderis, id est, pacti, quia continebat in se legem propter quam fuerat factū pactum. Nam quando Deus dedit legem Iudæis, & suscepit eam, vt maneret firmius, factum est fœdus de obseruando legem: occidendo animalia, & aspergendo populum sanguine, & altare, & librum legis. Exo. 34. & ad Hebr. 9. Vocatur arca testamenti, id est, legis. Sic enim vocatur tabule testamenti, id est, legis ad Hebr. 9. Et quia in arca testamenti, id est, legis vocatur arca testimonij siue testificationis, quia per ea quæ in arca seruabantur reddebatur testimonium Israelitis, vel potius aduersus eos de eo, quod Deus uolebat. Erant enim in arca tabule legis, & virga Aaron, quæ fronderat, & urna aurea habens manna ad Hebr. 9. & in latere arcæ erat positus liber Deuterono, vt patet Deuterono. 31. Omnia ista obseruabantur ibi in testimonium contra Israelitas. Nam tabule legis seruabantur ibi, vt si aliquando Israelite uellent negare se accepisse legem à Deo, per illas tabulas probaretur eis, in quibus erat scripta lex. Et erat sculpta opere Dei: ideo tabule istæ uocabantur testificatio, vel testimonium, sic patet Exo. 25. scilicet. Ponesque in arca testificationem, quam dabo tibi, id est, tabulas legis, quas dabo: quia postea fuerunt data, vt patet Exo. 32. & 34. Vocatur testimonium, vt patet Exo. 25. scilicet. Respiciet se uersis uultibus in propitiatorium, quo operienda est arca Domini, in qua pones testimonij, quod dabo tibi, id est, tabulas legis. Erat autem urna aurea habens manna in arca ad probandum contra Israelitas, quod Deus quadraginta annis in deserto alimisset eos cœlesti cibo. Exo. 16. scilicet. Dixit Moyses ad Aaron: fume vas unum, & mitte ibi manna quantum potest capere gomor, & repone coram Domino ad seruandum in generationes uestras, sicut præcepit Dominus. Pofuit illud Aaron in tabernaculo seruandum, scilicet, non erat tunc facta arca. Ideo non potuit poni in arca, sed in tabernaculo. Facta tamen arca positum est ibi vas tenens manna. An esset tunc facta arca, vel non, nihil attinet, dum constet quod istud vas erat in arca, ad Hebr. 9. Erat virga Aaron in arca in testimonium contra Israelitas, qui sæpe insurgabant contra Aaron, & Moysen pro summo sacerdotio Aaron. Et iussit Deus, quod singulæ tribus acciperent singulas virgas, & super quamlibet scriberetur nomen tribus suæ, & poneretur in tabernaculo coram Domino. Et in illa tribu cuius virga floreret esset sacerdotium, & sic cessarent querelæ Israelitarum. Floruit autem virga Aaron, etiam sacerdotium mansit in eo Numeri. 17. Iussit autem Deus poni uirgam in tabernaculum in testimonium. eod. cap. scilicet. Refer uirgam Aaron in tabernaculum testimonij, vt seruetur ibi in signum rebellium filiorum Israelis, & quiescant querelæ eorū à me ne moriantur. Deuterono. uero quod positum erat in latere arcæ erat aliquo modo in testimonium legis secunda: quia ipsum Deuterono dicebatur lex secunda, & distincta ab illa, quæ data est in monte Sinai Deuterono. 29. scilicet. Hæc sunt uerba fœderis, quæ præcepit Dominus Moysi, vt ferret cum

filijs Israel in terram Moab, præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Horeb. Seruabatur etiam aliquo modo, vt legeretur de septennio in septennium coram toto populo in festo tabernaculorum. Deuterono. 31. Magis tamen seruabatur in testimonium contra Israelitas. eod. cap. scilicet. Præcepit Moyses Leuitis, qui portabant arcam fœderis, dicens: Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis, vt sit ibi contra te in testimonium. Hæc sunt propter quæ uocabatur arca testamenti, vel testimonij, scilicet, seruans istas res testimoniales. An uero conuenienter, & sufficienter probaretur contra Iudæos, q̄ suscepissent legem à Deo per tabulas, quæ erant in arca, declaratum est Exo. 25. De alijs etiam quære in locis allegatis.

Primus omnium Matthæus est publicanus cognomento Leui, qui Euangelium in Iudæa Hebræo sermone adidit, ob eorum uel maximè causam, qui in Iesum crediderant ex Iudæis, & nequaquam legis umbra secedente Euangelij ueritatem seruabant. Secundus Marcus, interpres Apostoli Petri, & Alexandrinæ Ecclesiæ primus Episcopus: qui Dominum quidem Saluatorem ipse non uidit, sed ea, quæ audierat, magistro prædicante, iuxta fidem magis gestorum narrauit, quàm ordinem. Tertius Lucas medicus natione Syrus Antiochenus: cuius laus in Euangelio, qui & ipse discipulus Apostoli Pauli in Achaia Bithyniæque partibus uolumen condidit, quædam alius repetens, & ut ipse in proœmio confitetur, audita magis quàm uisa describens. Ultimus Ioannes Apostolus, & Euangelista, quem Iesus amauit plurimum, qui super pectus Domini recumbens purissima doctrinarum fluentia potauit, & qui solus de cruce meruit audire, Ecce mater tua: is cum esset in Asia, & iam tunc hereticorum semina pullularent Chérinthi, & Hebionis, & cæterorum, qui negant Christum in carne uenisse, quos & ipse in Epistola sua Antichristos uocat, & Apostolus Paulus frequenter percutit, coactus est ab omnibus penè tunc Asiæ Episcopis, & multarum Ecclesiarum legationibus, de diuinitate Saluatoris alius scribere, & ad ipsum, ut ita dicam, Dei Verbum, non tam audaci, quam scælici temeritate prorumpere, ut Ecclesiastica narrat historia, cum à fratribus cogere-tur, ut scriberet, ita facturum se respondisse, si indicto ieiunio in cômune omnes Deum deprecarentur. Quo expleto, reuelatione saturatus in illud proœmium cœlo ueniens eructauit: In principio erat uerbum, & uerbum

uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum, hoc erat in principio apud Deum.

Primus omnium. Hic ponitur, qui sunt isti quatuor Euangelista, & dicitur, *Primus omnium Matthæus est.* Non est primus in dignitate, quia non excedit Ioannem, qui est sibi Copositolus, & Coeuangelista. Nam alios duos, scilicet, Marcum, & Lucam excedere posset, quia non fuerunt illi Apostoli: sed dicitur primus in scribendo, quia ante omnes scripsit. Etiam dicitur primus in canone, quia ecclesia ordinauit eum ante cæteros in canone poni. An inter Euangelistas posset seruari aliquis ordo dignitatis, uel aliquis alius præter ordinem temporis declaratum est, supra in primò prologo Matthæi, scilicet, Matthæus cum primò in quadam quaestione. *Publicanus*, scilicet, Matthæus fuit publicanus, sicut dicitur Luc. 5. Vocatur publicanus à plebe, uel à publico, scilicet, qui colligit, uel conducit uectigalia, uel quoscūque redditus fisci, uel populi. Et dicuntur isti publicani à Publico Cæsare, qui primus in Iudæam uectigalia induxit. De hoc Isidorus Etymolog. lib. 9. Colligebat ista uectigalia Matthæus circa mare, ut dicitur infra 9. ideo erat publicanus. Isti publicani habebantur ab omnibus tãquam peccatores, quia talia officia uix sine peccato fieri possunt. Ideo Pharisei calumniabantur Christo, quod conuertebatur cum publicanis. infra 9. scilicet. Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat magister uester? Et in magnum opprobrium dixerunt ei: Ecce homo uorax, & potator uini, & publicanorum, & peccatorum amicus. infra 21. Christus etiam reputabat publicanos peccatores esse. Vnde comparabat eos publicis peccatoribus, dicens: Publicani, & meretrices præcedunt uos in regnum Dei. Et tamè meretrices sunt publicæ peccatrices. *Cognomento Leui.* Est cognomen, siue cognomen ipsum, quod non est principale nomen hominis, sed adiunctum ei. Et ita Leui non erat nomen principale istius, sed Matthæus. Vocatur tamè aliquando Leui tanquam esset nomen suum: ipse solus se nomine suo appellauit. infra 9. scilicet. Vidit Iesus hominem sedentem in Telonio Matthæi nomine. Sed Marcò secundo dicitur, uidit Leui Alphei sedentem ad Telonium, & Lucæ 5. dicitur, uidit Publicanum nomine Leui sedentem ad Telonium. *Qui Euangelium in Iudæa Hebræo sermone adidit.* Scripsit Matthæus in Iudæa, scilicet, postquam prædicauerat Iudæis uolens transire ad gentes Aethiopi, quæ sibi sorte prædicationis euenierant, ut relinqueret memoriã eorum, quæ prædicauerat, Euangelium scripsit. Et scripsit in Hebræo, quia illi, quibus scribebat Iudæi erant, & ipse Iudæus, & terra, in qua scribebat erat Iudæorum. De causa scribendi Matthæi, & de transitu eius ad gentes declaratum fuit supra in prologo Matthæi, scilicet, Matthæus cum primò, in quibusdam quaestionibus: *Ob eorum uel maximè causam, qui in Iesum crediderant ex Iudæis.* Quasi dicat. Licet Matthæus scripsit propter multas causas, quia cum esset à Deo Euangelista constitutus, scribebat propter utilitatem ecclesiæ uniuersalis: causa tamen magis familiaris sibi propter illos, qui ad Christum conuersi fuerant de Iudæis: ob eorum, uel maximè, id est, saltem maximè scripsit ob eorum causam, id est, propter illos, qui crediderant in Iesum ex Iudæis. *Et nequaquam legis umbra succedente Euangelij ueritatem seruabant, id est, scripsit propter hoc, quia illi Iudæi, qui crediderant in Christum, non seruabant ueritatem Euangelicã, sed præcepta legalia.* Putabant enim isti, q̄ Christus erat Messias Iudæorum: ideo quod sufficeret habere fidem de illo: præcepta tamen legis Moysi deberent manere: ideo non seruabant mandata aliqua Christi, sed solum legem Moysi sicut prius. Et ad hoc Alph. T. ost. super Prol. in Matt. Enarr.

erat eis occasio, quia Christi legem scriptam non habebant, sed legem Moysi. Ideo Matthæus scripsit eis Euangelium, ut per hoc scirent legem Christi, & seruarent illam. Et ita factum est. Postea autem aliud dubium uenit, quia conuersi ad Christum de Iudaismo uolebant obligare christianos omnes ad obseruandum simul præcepta Christi, & legem Moysi. Sed ecclesia in Concilio Generali præsentibus Apostolis diffiniuit iam legalia non obligare. Act. 15. Dicitur hic umbra legis, quia lex Moysi fuit quasi quædam umbra, quia umbra habet similitudinem boni ueri in quantum illud significabat: non tamen illud continebat: sicut dicitur ad Hebræos. 10. scilicet. Umbram enim habet lex futurorum bonorum non ipsam imaginem rerum, id est, non substantiam, uel ueritatem rerum. Et sic diffiniuit hic Hieronymus ex opposito umbram, & ueritatem, ponens umbram in lege, & ueritatem in Euangelio, & dicitur, nequaquam seruabant ueritatem Euangelij, id est, præcepta Euangelij, in quo est ipsa ueritas, quæ est Christus. Ioan. 14. succedente umbra legis, id est, manente adhuc umbra legis in eis, uel dicitur succedente, id est, habente successionem suam, scilicet, quia lex iam debebat cessare, & non habere aliquem progressum publicato Euangelio. Isti tamen dabant ei successionem, & progressum uolentes illam seruare sicut prius. Secundus Marcus interpres Apostoli Petri, scilicet, secundus Euangelista est Marcus, & est secundus in ordine scribendi, & secundus in ordine canonis. Nam postquam Matthæus scripsit in Iudæa, ipse scripsit in Italia. De hoc non dicitur hic in qua lingua scripsit, tamen in Græco, cum præter Matthæum totum nouum testamentum in Græco scriptum afferat Hieronymus, sup. in prologo 2. scilicet, Beatissimo Papa Damaso. Idem Augu. lib. 1. de concordia Euangelistarū, & Isido. 6. Etymologiarum, ubi de his quatuor Euangelistis ponit quo tempore, & quibus locis, & in quibus linguis singuli scriperint, dicitur: Marcus interpres Petri, quia sicut audiuit eum prædicantem, ita Euangelium ex ore eius scripsit, à quo ipse ad fidem conuersus fuerat, & baptizatus, & in fide instructus, ut ait Hieronymus lib. de Illustribus uiris, c. de Marco. Vocatur autem interpres, qui de una lingua uertit in aliam: ita fuit Marcus. Nam ipse scripsit Euangelium in Italia manente ibi beato Petro, & prædicante. Petrus in Italia non prædicaret nisi Latino, uel uulgari Italico. Marcus tamen scripsit illud in Græco, ut dictum est: ergo fuit interpres Petri. Quod autem Marcus in Italia scripsit, patet in prologo Hieronymi super Marcū. Marcus Euangelista Dei electus, & Petri in baptismo filius, atque in diuino sermone discipulus: conuersus ad fidem Christi Euangelium in Italia scripsit. Aug. tñ li. 1. de concordia Euangelistarū uocat Marcum abbreviatorem Matthæi. De hoc tñ quò intelligatur, declaratum est supra in prologo Mat. f. Matthæus cum primò: in quadam quaestione. *Et Alexandrinæ ecclesiæ episcopus primus,* scilicet, Marcus fuit primus episcopus Alexandriae. Fuit autè postea illa sedes patriarchalis: tpe tñ Marci solum fuit episcopalis. Ipse enim primus episcopus extitit, qui gentem illam ad Christum conuertit, ibique passus est, ut ait Hieronymus in lib. Illustriū uirorū. c. de Marco. Ipse enim assumpto Euangelio, quod scripsit, iuit Alexandriam de mandato Petri, & ibi præfuit, ut ait Hieronymus ubi sup. & Clemens 6. li. Informationis, & ecclesiastica historia Ruphini. Marcus tñ uir à principio recussus sacerdotij: nã pollicem sibi amputasse dicitur, ut sacerdotio reprobis haberet. Sed contra suã mutilationem electio Dei pualuit, & factus est episcopus Alexandrinus, ut ait Hieronymus in prologo super Marcū. *Qui Dominum quidem Saluatorem ipse non uidit,* Marcus non uidit Christum prædicantem, sed post eius mortem à Petro conuersus est ad fidem. Duo enim

enim soli Euangelistarum, scilicet, Matthæus, & Ioannes Christum viderunt. An tamen Euangelium eius, vel Lucæ, qui non viderunt Christum sit minoris auctoritatis euangelio Ioannis, & Matthæi, qui viderunt Christum, declaratum est latè supra in prologo nostro in quadam quaestione: & tenetur quod sunt æqualis auctoritatis. Sed ea, quæ Magistro audierat predicante, non scripsit quæ vidit: sed ea, quæ audiuit Magistro suo, scilicet, Petro predicante. Et ita certus erat de illis, ac si vidisset: immo magis, quia sciebat impossibile esse Petrum mentiri in fide, cum loqueretur per Spiritum sanctum, iuxta fidem magis gestorum narravit quam ordinem. Scilicet, magis Marcus attendit fidem gestorum, id est, veritatem rerum, quam ordinem, scriptarum rerum quantum ad tempus. Et in hoc tangitur qualitas processum Marci, qui à Matthæo, & Luca in duobus differt. Primo quia illi completè gesta tradiderunt: Marcus autè multa omisit, & plurima decuravit. Vnde eum Matthæi abbreviatorè Aug. vocat. Secundo differt in observatione iuxta ordinem rerum gestarum. Licet interdum sit ibi anticipatio, & recapitulatio, Marcus autè pluries omisit ordinem non attendens principaliter ad ordinem gestorum, sed ad veritatem ipsorum. Istud autem patebit ex processu suo concordando eum cum alijs Euangelistis quantum ad ordinem rerum gestarum secundum tempus. Tertius Lucas. Scilicet, fuit tertius in ordine scribendi, & in ordine canonis, sicut de alijs dicitur, Medicus. Ipse enim fuit arte Medicus: ut ait Hier. super Lucam: ante enim quam converteretur ad Christum, Medicus erat corporum: postquam verò conuersus est, factus est medicus animarum: sic dicit Hieron. Quod si consideremus Lucam medicum scriptorem esse, inueniemus omnia verba sua esse medelam læguetium asarum, ut patet in prologo super actus Apostolorum: sic dicitur, quod Christus vocauit Petrum, & Andream, qui erant piscatores, quod dixit eis: venite post me: & faciã vos fieri piscatores hominum. Nazione Syrus Antiochenus, id est, erat de ciuitate Antiochiæ etiam de Regione Syria: quia Antiochia in Syria est. Est. n. Antiochia extra terram Chanaan, quæ fuit terra Iudæorum, non longe ab ipsa in parte aquilonarij eius circa mare Mediterraneum, & est ciuitas magna longitudine, & fortis, ac munitissima: quam primo acquirerunt Christiani quoniam acceperunt terram sanctam de manibus Sarracenorum anno Christi millesimo nonagesimo octauo. In hac ciuitate conuersi ad Christum vocati sunt primo Christiani. Et erant ibi multi Prophetæ, & viri de Ecclesia, & Doctores plurimi. Actus. 1. 1. & 13. Ista ciuitas est in quadam parte Syria. Quia tamen Syria dicitur multipliciter, & quidam ponunt decem Syrias, alij pauciores, quod multum facit ad intellectum sacræ scripturæ, quæ sepe de Syria loquitur, declarabitur. 7. 4. vbi dicitur, quod opinio de Christo abiit in Syriam. Cuius laus in Euang. i. laus magna Lucæ erat in Euang. i. in euang. i. quod scripsit, quia omnes ecclesiæ laudabant istud optimè ordinatum. Vel dicitur in euang. i. in euangelizando: sicut dicit Mat. 10. Qui reliquerit patrem, & matrem &c. propter me & propter euangelium. i. ut euangelizet: & sic accipit semper Ap. dicens se pati propter euangelium. i. quia euangelizat ista verba. De laude Lucæ dicit Apostolus. 2. Cor. 8. 1. Misimus fratrem, cuius laus est in euang. i. Lucam. Qui & ipse discipulus Apostoli Pauli. Lucas fuit discipulus Pauli: & semper eum secutus est usque ad mortem, ut ait Hier. in li. de Illust. 6. c. de Lucæ, & ob hoc pluries loquitur de eo Paulus, ut patet ad Col. 4. 1. Salutem vos Lucas medicus carissimus. Et secundum ad Tim. 4. dicitur. Lucas est mecum solus. Et ob hoc ponit Lucas scribere actus Apostolorum, & omnia, quæ pertinebant ad Paulum, sicut apparet ex ipso libro. quia secutus est eius historiam nisi usque ad vinculationem Pauli in vrbe Roma, secundo

F Neronis anno, & ait Hier. in lib. de Illust. 6. Non est tamen intelligendum, quod solus Pauli Lucas fuerat discipulus, sed etiam aliorum Apostolorum, quia Lucas testatur se instructum ab illis, qui Christum viderunt, & ab eo predicatorum instituti, in prologo Luca: i. f. Quoniam multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in nobis completæ sunt, sicut tradiderat nobis, qui à principio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Paulus tamen non vidit Christum, id est, non secutus est eum, quando predicabat: & sic non vidit gesta eius ab initio: ideo Lucas doctus fuit ab alijs Apostolis. Vnde vocatur Lucas discipulus Apostolorum, ut ait Hieron. in prologo super Lucam. In Achata, Bithynique partibus volumen condidit. Achata, quædam prouincia est Græciæ: in qua fuit ciuitas famosissima Athenarum. Bithynia nomen prouinciæ est in Asia: quæ coniuncta Græciæ est, distans à ciuitate Constantinopoli ferro modico intermedio, quod vulgariter dicitur brachium sancti Georgij. In hac Bithynia prouincia est ciuitas Nicæa: in qua fuit primum Concilium Generale, de quo saepe in historia tripartita. In his partibus erat Lucas, quando scripsit euangelium, quia erat ibi Paulus, quem ipse sequebatur. Nam Paulus predicauit in Græcia longo tempore, & in Bithynia, & in tota terra, quæ est ab Ierusalem, & Illyrico: ut ipse dixit ad Rom. 15. scilicet. A Ierusalem usque ad Illyricum repleni euangelium Christi. Illyricum tamen est quadam Regio in extremo Græciæ vbi Italia extenditur ad Græciam. Iuxta terram Venetorum. Nam fluius Padus, qui intrat in mare non longè à Ferraria vadit in Illyricos: ut ait Franciscus Petrarca lib. 1. rerum familiarium. Quædam alius repetens. i. in origine rerum quam ceteri Euangelistæ, quia Marcus & Ioannes quantum ad res gestas inceperunt à predicatione Ioannis & Christi baptismate, Matthæus verò à Christi Genealogia, & natiuitate: Lucas autè incepit à Sacerdote Zacharia, & postea de conceptione, & natiuitate Ioannis, & inde processit ad salutationem Virginis per Angelum, & Christi conceptionem. Et hæc omnia dixit ante ceteros. Postea cepit habere quadam cõia cum Matthæo, & de Christi natiuitate: & tamen istam magis Lucas & Matthæus tangit. Et ut ipse in prologo consuetur antea magis, quam vbi describens, id est, Beatus Lucas non scripsit quæ vidit, sed quæ audiuit, scilicet, Apostolos predicantes, à quibus instructus est, ut ipse ait in prologo sui euangelij, sic inquit. Sicut tradiderunt nobis qui à principio viderunt, & ministri fuerunt sermonis, id est. Non scribimus sicut vidimus, sed sicut nobis dixerunt qui viderunt. Vltimus Ioannes Apostolus, & Euangelista. Scilicet, fuit vltimus in canone. Nam non iam scribere intendebat existentibus tribus Euangelistis, nisi suborta causa, & ad preces Episcoporum, ut dicitur in litera. Quem Iesus amauit plurimum. Hoc colligitur Ioan. 2. 1. scilicet. Conuersus Petrus uidit illum discipulum, quem diligebat Iesus, scilicet, ipsum Ioannem, ut litera declarat. Et non est sensus, quod eum solum diligeret, quia Christus omnes diligebat, cum poneret pro eis animam suam, & elegisset eos ad tantum gradum: etiam sic dixit Christus, quod pater amabat eos, quia ipsi amauerant Christum: sed dicitur de Ioanne, quod diligebat eum. f. ualde, & super alios. An tamen Christus dilexit magis Ioannem quam Petrum, est quæstio cõis, de qua magis poterit ibi uideri. Ioan. 1. 1. Et hoc ponit hic Hier. & posuit ibi Ioannes ad signandum magnam familiaritatem Christi ad Ioannem, quia nemo alius ausus est recumbere super Christi pectus. Etiam ponitur

Illyricum quid sit.

itur ibi, quod solus Ioannes dixit Christo: Domine, quis est, qui trader te? scilicet, quod nullus alius ausus est querere istud à Christo, quia nemo erat tam familiaris, & secretorum Christi cõscius. purissima doctrinarum fluentia potant, scilicet, recumbens super pectus Domini bibit de pectore eius purissimam, & altissimam doctrinam. Et est modus figuratus loquendi: quia in pectore est cor hominis, & putatur ibi homo habere sapientiam. Et sic qui adhæret pectori alterius potest bibere de sapientia eius. Sed in re istud non est: quia sapientia hominis non magis est in corde, aut in pectore, quam in pedibus, aut capillis. Sed est in intellectu, qui nullo organo, aut parti corporis alligatus est, cum sit immaterialis. Cum dicitur, quod Ioannes potauit purissimam fluentia, id est, fluentios doctrinarum, totam est Metaphora, quia nec doctrina bibitur nec fluit: sed designatur tanquam Christus sit fluius, qui potari potest. Sic scriptura comparat sapientiam fluminibus: Eccl. 2. 4. scilicet. Qui implet quasi Phison sapientiam, & quasi Tigris in diebus nouorum. Qui adimplet quasi Euphrates sensum, qui mittit disciplinam suam quasi Gion in die iudicij. Et iterum: Ego sapientia effudi flumina, & ego quasi fluius Doris: ita uocantur hic fluenta. Et dicitur Ioannes illa epotasse, id est, perfecte bibisse: Nam potare est bibere, epotare autè est totaliter bibere. Sic dicit Salomon: Cui uas? cuius patri uas? cui sine causa uulnera? nonne his qui commemorantur in uino, & student calicibus epotandis? id est, totaliter bibendis usque ad stundum: Prouerb. 23. Ita Ioannes epotauit, id est, perfecte bibit. Quod autem dicit purissima fluentia: non est sensus quod alij potauerunt impuram doctrinam à Christo: quia omnes purissimam biberunt, cum nihil fuerit impurum in dictis eius: sed potest intelligi, quod beatus Ioannes adhuc altiora intellexerit, sicut altiora scripsit, & sic erat purior sua doctrina. Non est tamen intelligendum, quod alij Apostoli, vel Euangelistæ non intellexerit illa, quæ dixerit Ioannes de Verbo diuino in principio euangelij: quia omnibus reuelatum erat de trinitate: potissimum eam istud credere esset de necessitate salutis, & ipsi erant Magistri fidei: ideo istud plenius, quam ceterum cognouerunt. Poterant tamen quadam misteria de deitate quorum cognitio non erat de necessitate salutis reuelari potius Ioanni, quam alteri, quia ita altissima reuelata sunt Paulo: quia uidit talia, quæ non licet homini loqui. secunda Cor. 12. Et de ipso asserit Augustinus in nouo testamento, quod uidit Deum per essentiam, & non de Ioanne, nec de aliquo alio. Quia tamen Ioannes de Christi deitate excellentius locutus est: dixerunt eum purissima fluentia doctrina potasse. Credendum est tamen, quod si insurgentibus hæreticis, qui fuerunt tempore Ioannis, defunctus esset Ioannes, & superuideret Paulus, vel aliquis alius de Apostolis, & quæsiuissent ab eo episcopi ecclesiæ: ut scriberet de deitate Christi, quod ita scripsisset altissimè, sicut Ioannes. Tempore tamen, quo ista quæstio sunt à Ioanne, mortui erant omnes Apostoli, & incipiebant hæretici pullulare: ideo nemo fuit, ad quem confugerent, ut scriberet, nisi Ioannes. Et sic altissimè scripsit. Et qui solus de cruce audire meruit: Ecce mater tua. Istud ponitur ad significandum excellentiam Ioannis, quia nulli communis est Mater Christi nisi ei. Ioan. 19. Et tamen dato, quod Christus in cruce pendens alteri committere uoluisset, nemo erat præsens de Apostolis: quia omnes à principio captionis Christi relicto eo fugerunt: Matth. 26. Est tamen uerum, quod si Christus alteri commendare matrem intendisset, dedisset ei constantiam, ut maneret præsens passioni eius sicut Ioanni dedit. Sed quia huic soli commendare intendebat, hunc solum præsentem esse fecit.

Alph. Tost. super Prol. in Matt. Enarr.

A cit. Quare autem potius Ioanni, quam alteri commissa est Mater Christi, & an sit istud privilegium speciale Ioannis, & quantum per hoc excedat ceteros, declarabitur Ioan. 19. Is cum esset in Asia, scilicet, beatus Ioannes erat in Asia: quia ibi longissimo tempore moratus est, & uitam finiuit: licet prius steterit in Vrbe Roma, quando positus est in feruenti oleo. Accipitur hic Asia non prout est una pars mundi, quæ est maxima aliarum: sed pro quadam parua prouincia, in qua erant illæ septem ecclesiæ, ad quas ipse scribit in Apocal. & ibi erat, scilicet, in Vrbe Ephesi, quando scripsit. Et iam tunc hæreticorum semina pullularent, id est. Tunc paulo ante mortem Ioannis inceperunt semina hæreticorum exire de terra: quia ante hoc nulli hæretici fuerant. Nam cum superuiderent Apostoli, & omnes illi, qui in carne dominum uiderat: quibus de omnibus ueritas constaret: etiam si nascerentur hæreses mox comprimerentur. Nunc uero circa mortem beati Ioannis, qui longo tempore uixit post alios Apostolos, cessabat iam generatio illa, quæ Christum in carne uiderat: ideo poterant liberius oriri dubia, & hæreses pullulare, & sic nunc incolebant hæretici Cherinthi, & Hebionis. Duo homines sunt isti, qui eadem hæresi dederunt principium, & multi alij consentirebant eam eis. Et ceterorum, qui negant Christum in carne uenisse, scilicet, non solum hæresis Cherinthi, & Hebionis pullulabat, sed etiam omnium aliorum, qui negant Christum uenisse in carne, id est, esse Deum, & assumptisse carnem. Ista namque est hæresis Arii, qui Christum dixit esse puram creaturam, & non esse consubstantialem Patri, ut patet in Historia tripartita, & multi alij hæretici idem senserunt. Non est tamen sensus, quod isti omnes essent tempore beati Ioannis: quia Arius fuit post mortem Christi plusquam trecentis annis: nam tempore Constantij Imperatoris ipse Arius personaliter cum suis sequacibus in Concilio Niceno condemnatus est, ut patet in Historia tripartita. Et tamen Constantinus fuit post Christi natiuitatem plusquam trecentis, & quadraginta annis. Sed est sensus, quod licet isti hæretici non essent personaliter uiuente Beato Ioanne: pullulabat tamen tunc hæresis eorum in quantum pullulabat hæresis Cherinthi, & Hebionis, qui fuerunt uiuente Beato Ioanne, & tenuerunt eandem hæresim, quam postea Arius, & multi alij tenuerunt. Non solum Cherinthiani assererunt Christum fuisse purum hominem, & non fuisse ante Mariam suam matrem, sed totaliter ab ea principium sumpsisse, ut ait Hieron. lib. Illust. vii. c. de Ioanne, sed etiam dixerunt mundum factum esse ab angelis, & non à Deo, & quod oportebat seruari circumsione, & omnia legalia cum Euang. etiam quod Christus non resurrexerat, sed resurrexturus erat in fine sæculi, & quod post resurrectionem generalem omnibus uiderent in regno Christi terreno uacantibus carnalibus desiderijs, libidini, & uoluptati, ut ait Augustinus in libro de hæresi Hebionita: in omnibus eõcordant eum Cherinthianis, ut ait Aug. ibidem: sed addunt dicentes, quod sufficit homini habere fidem in corde, dato quod neget eam in uerbis: ita quod tempore persecutionis possit aliquis negare Christum in uoce dum tamen corde credat in eum: Et in hoc repugnant Christo, qui dixit: Qui me confessus fuerit coram hominibus Confitebor ego eum coram patre meo, & qui negauerit, vel eruberit me coram hominibus, ego negabo eum coram patre meo. Quos, & ipse in epistola sua Antichristos uocat. Hoc habetur secunda Ioan. unico, scilicet, quod seductores exierunt in mundum, qui non consentunt Christum uenisse in carnem. Hic est seductor, & Antichristus. Et dicebat Ioannes in eadem epistola, quod non erat communicandum his hæreticis.

Marci. 8. & Luce. 12. Luc. 19.

In aliquo, nec dicendum eis, aue: quia qui dicit eis, aue, & communicat in operibus eorum malignis, *Et Apostolus Paulus frequenter percussit.* Id est, frequenter Apostolus loquitur contra istos haereticos iubendo abstinere ab illis, Ad Rom. 16. scilicet, Rogo vos fratres, vt obseruetis eos, qui discensiones, & offendiola prae doctrinam, quam vos didicistis faciunt, & declinate ab eis, Et ad Titum, c. 3. dicit, Haereticum hominem post vnam, & secundam correctionem denota, sciens, quia subuersus est, qui huiusmodi est, *Coactus est ab omnibus penè tunc Asiae Episcopis, & multarum Ecclesiarum legationibus.* Scilicet, coactus est Beatus Ioannes scribere, Non intelligas, quod simpliciter coactus est, sed precibus eorum, quia tam instantiter orabant, vt non posset conuenienter effugere preces eorum, Et dicitur ab omnibus Episcopis Asiae, scilicet, Asiae minoris, quae est quaedam parua prouincia iuxta Graeciam intra maiorem Asiam, in qua erat ciuitas Ephesum, vt supra dictum est, Beatus Ioannes instituerat omnes Episcopos illius regionis, quia ipse informauit omnes in fide, & regebat ecclesiam in partibus illis, Multa quoque ecclesiae particulae extra Asiam legationem miserunt ad Beatum Ioannem super hoc, *De diuinitate saluatoris altius scribere.* id est, coactus est scribere altius, quam ceteri Euangelista de diuinitate, Alij quippe de diuinitate aliqua dixerant, cum ex operibus Christi scriperant eum Deum esse: & tamen non loquebantur de Deitate per se, sed de Christo, Deo, & homine, Et hoc erat quasi inferius, & grossioris considerationis, Ioannes autem scripsit altius, de Deitate, quia de ipso verbo, & patre scripsit solum quantum ad naturam diuinam quomodo verbum ab aeterno apud patrem subsistebat, & ad ipsum, *Et ita dicam Dei verbum non tam audaci, quam felici temeritate, prorumpere.* Id est, coactus est Ioannes prorumpere ad Dei verbum, id est, loqui de illo, Vocatur enim filius Dei, verbum, & imago, & sapientia patris, Omnia ista conueniunt sibi propter diuersas rationes, Verbum dicitur, quia dicentem manifestat filius, quia de substantia patris est: imago, quia est expressissima similitudo patris, Ars, quia in ipso est ratio omnium factibilium, & in ipso, & per ipsum omnia facta sunt, Sapientia, quia est per modum intellectus, De his plura dicere non est ad praesens, Et dixit quod Ioannes proruperit in verbum non tam audaci quam felici temeritate: quia audax temeritas est, quando quis contra ea faceret, quae sunt supra facultatem suam, & non habet prosperum finem, Foelix temeritas est, quando quis aggreditur ea, quae sunt supra potestatem suam, & accidit ei optatus successus, Ita erat de Beato Ioanne, quia supra facultatem suam erat in quantum erat homo perscrutari de verbo diuino, & tamen concessum est ei ex gratia, quod bene in hoc diceret, Ideo fuit foelix temeritas, Fuisset autem audax temeritas si Ioannes aggrediretur de hoc agere, & nequiusset vera dicere, Et dicitur, *Et ita dicam.* Quae est clausula signans impropiam locutionem, scilicet, quia non proprie dicebatur de Beato Ioanne temeritas, quae vitium est, Nihil enim temerarie egit, sed est quadam similitudo actus sui ad foelicem temeritatem, vt dictum est, *Et Ecclesiastica narrat historia.* Ista est historia, quam scripsit Rurphinus Graecus, de factis ecclesiae illustribus a morte Christi vsque ad tempus suum, quam Hieron. de Greco translulit iussu Damasi, & compleuit eam vsque ad tempora sua duos libros addens, scilicet, decimum, & vndecimum, & apposuit ei prologum, qui incipit, Peritorum dicunt esse medicorum, Fecit quoque Eusebius Caesariensis, librum ecclesiasticarum historiarum, Et primus fuit qui hoc genere scribendi usus est: vel potius qui hanc materiam tetigit, vt ait Iudo-

Filius Dei dicitur verbum Dei imago ars, & sapientia patris.

Rus in lib. Ethymo, Quando tamen nominamus ecclesiasticam historiam, intelligitur de historia Rurphini: & in illa continentur, quae habentur hic, *Cum a fratribus coegeretur, ut scriberet.* Coegeretur, scilicet, per preces instantes, vt dictum est, Et dicitur a fratribus, id est, Coepiscopis, quia etiam ipse erat Episcopus, licet esset maior Episcopis in quantum erat Apostolus, & omnes Coepiscopi inter se sunt fratres, Sic Papa scribit omnibus Episcopis vocans illos fratres, Vel dicitur a fratribus, id est, a Christianis, quia omnes Christiani inter se vocabantur fratres: sicut Christus dixit, Omnes vos fratres estis, & patrem nolite vocare vobis super terram, infra 22, Et ita accepit Hierony. supra prologo primo, scilicet, quod Mattheus recedere volens de Iudaea euangelium, quod praedicauerat, fratribus ad memoriam reliquit, id est, Christianis, Et ista appellatio erat communis in ecclesia primitiua: Nunc autem cessante charitate, cessat ista appellatio, quia frater charitatis nomen est, & amoris, & communitatis, quia fratribus multa sunt communia, scilicet, caro, & sanguis, & origo, & conuictio, & multa alia: vt ait Arist. 8. Eth. *se ita facturum respondit si iudicet ieiunio in commune omnes Deum praecarentur.* Scilicet, assensit beatus Ioannes precibus illorum cum conditione, scilicet, si vellent indicere, id est, imponere ieiunium in commune, scilicet, super totam communitatem ecclesiarum, quae hoc fieri praecabantur: & ieiunantes omnes Deum praecarentur, vt reuelaret beato Ioanni quid de se scribi dignaretur, *Quo expleto,* Scilicet, tempore ieiunii, & orationis finito, *Reuelatione saturatus,* id est, reuelatum est ei abundanter siue vsque ad saturitatem quid scribere deberet, *In illud prooemium calo veniens eructauit,* id est, incipit loqui, Vel prorumpit in tale prooemium, quale non poterat esse nisi de caelo veniens, scilicet, in principio erat verbum, Et dicitur eructauit, id est, ex abundantia prorupit, quia eructare est ex abundantia emittere, quando non potest contineri, quod habetur, Et sic ex abundantia cordis os loquitur, infra 12, Et Psal. 43, dicitur, Promptuaria eorum plena, & eructantia ex hoc in illud, id est, quando promptuarium est plenum, non se potest ibi quidquam tenere: ideo superfluit de vno in alterum, Et hoc est eructare ex hoc in illud, Sic erat de beato Ioanne, quia erat reuelatione saturatus: ideo eructauit tale prooemium, *In principio erat verbum.* Allegat hic beatus Hieronymus illa verba excellentissima beati Ioannis, quae latius egerunt declaratione, sed loco sup dicitur, Nunc autem dicitur: In principio erat verbum, id est, verbum Dei, quod est, filius, vel persona Christi erat in principio omnium rerum, scilicet, quando res creatae esse coeperunt iam verbum erat, Et hoc dicitur contra Cherynthum, & Hebionem, qui dixerunt Christum non fuisse ante Mariam: & quod ab ea esse simpliciter coepisset: vt ait Hieronym. in li. de Illustri. 6. cap. de Ioanne, & quia propter istos haereticos scribebat Ioannes, dixit eos immediate mentiri, asserens Christum, qui est verbum non cepisse principium essendi ab Virgine: sed fuisse a principio, id est, ab aeterno, Nam quidquid erat, quando res creatae esse coeperunt, aeternum est: quia non poterat esse nisi Deus: cum solus Deus, sit in creatus, Et hoc idem est contra Arium, qui posuit Christum esse purum hominem, quia Christus erat verbum, vt hic dicit Beatus Ioannes, & tamen verbum in principio erat, Ergo non cepit esse ex non existentibus, vel de nouo sicut ipse impie asserbat, *Et verbum erat apud Deum.* Accipitur Deus, personaliter, scilicet, pro patre, scilicet, quod verbum erat apud Deum, id est, filius erat apud patrem, & non habebat esse in alio, s. non in utero Virginis, quia ille fuit nouus modus essendi assumendo carnem, Et dicitur quod

Frater charitatis nomen est.

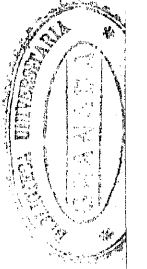
quod verbum erat apud Deum, id est, erat in Deo: quia pater in filio, & filius in patre est, vt ipse dixit Ioan. 14. scilicet, Non credis, quod ego in patre, & pater in me est? Circumscio personarum quae competit eis propter identitatem substantiae: quia in eadem substantia subsistunt omnes, & quilibet totaliter subsistit in illa, ac si alia non subsisteret: quia non communicatur eis substantia quantum ad partes sicut humanitas hominibus: quia alia substantia humana est, in qua subsistit vnus homo, & alia, in qua subsistit alius, De hoc Magister primo Sententiarum distinguit, 19, *Et Deus erat verbum.* Scilicet, Verbum erat Deus, Et est praedicatio de modo inconsueto, scilicet, non solum verbum erat: ab aeterno, sed etiam pertinebat ad naturam deitatis: quia erat Deus, et hoc non poterat esse, si verbum esset alterius naturae, vel non esset de substantia Patris: quia si esset ab aeterno, & esset Deus, & esset apud Deum, & non esset de Deo, necesse erat esse plures Deos, Ideo oportet esse de Deo, sicut dicit symboli. Deum de Deo, & sic de Deo, esse consubstantiale sibi est, Hoc est, quod negabat Arius, nolens concedere filium esse consubstantialem patri, siue Homouiso, sicut Graeci dicebant, *Hoc erat in principio apud Deum.* Scilicet, quod verbum esset apud Deum, & verbum esset Deus non coepit esse de nouo, sed erat apud Deum ab aeterno: quia in Deo nihil nouum esse potest, cum apud ipsum non sit aliqua transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, Iacob. 1.

An. Beatus Ioannes tenebatur scribere Euangelium de deitate ad preces Episcoporum. Quast. 111.

QVAERITVR, an Beatus Ioannes tenebatur scribere Euangelium de deitate ad preces istorum Episcoporum, Aliquis dicit, quod no. Primo, quia si Ioannes de hoc tenebatur, non oporteret eum rogari, & tamen isti episcopi instatissime rogauerunt, ergo non tenebatur, Secundo, quia si Ioannes tenebatur simpliciter ad hoc, non potuisset ad hoc interponere conditionem: quia hoc pertinet ad illum qui est sui iuris, & tamen interposuit illam, Dicendum, quod tenebatur ad hoc Beatus Ioannes, Primo propter necessitatem ecclesiae, cuius quadam pars ipse erat, Nam non est ecclesia propter aliquem hominem, sed quilibet est propter ecclesiam, sicut corpus non est propter aliquam partem corporis, Sicut igitur membra in corpore naturali se exponunt periculis pro salute totius, ita & quilibet pars ecclesiae tenetur pro ecclesia, quando expedierit se exponere, Et patet maxime, quia illa gratiae, quae datur partibus ecclesiae in quantum sunt partes ministeriales eius, omnes sunt propter alterum, & nulla est propter ipsum, cui datur, Sicut esse apostolum, prophetam, euangelistam, pastorem, doctorem, infra Corin. 12, & ad Ephe. 4. Nulla istarum sibi proficit, scilicet, in quo est, sed alteri, maxime quia Apostolus dixit, quod ista datur sunt ad edificationem corporis Christi, ad Ephe. 4. Ergo quilibet tenetur ministrare ecclesiae pro loco, & tempore oportunitis, & maxime in necessitate: nulla tamen est maior necessitas ecclesiae, quam periculum haereticorum, cum fides sit illud proprium, per quod ecclesia est, & incorporatur Christo: ergo quilibet fidelis secundum gratiam ministracionis sibi collata tenetur ecclesiae matri suae tali tempore subuenire iuxta vires suas, Sic autem erat nunc cum insurgerent haeretici, scilicet, Cherynthiani, & Hebionitae, Ergo tenebatur Beatus Ioannes scribere Euangelium, cum per hoc periculis subueniret ecclesiae, scilicet, ne doctrina haereticorum procederet ex defectu sane doctrinae, Secundo patet, quia quilibet tenetur proxi-

mo in necessitate succurrere iuxta vires, Maior tamen est necessitas animae, quam corporis, cum anima sit maior, quam corpus, infra 6. cap. Sed si quis videat famem morientem petentem cibum, & non praestet, ipse illum occidit: a fortiori si quis viderit simplices in haeresim manifeste incursum, nisi eos doceat, & illi petant doctrinam, quam iste dare possit, & dare nolit, & ille incidit in haeresim, grauius iste peccat, quam si illos gladio occideret, Nunc autem sic erat, quia insurgentibus haereticis isti adhuc in fide non plenè instructi propter defectum doctrinae inciderent, aut incidere possent in haeresim, & petebant a Ioanne, quod doceret eos, Tenebatur ergo docere tradendo doctrinam in scriptis sicut illi petebant, alioquin occidebat eos, & ipse directè, Tertiò patet, quia Ioannes tenebatur hoc facere ex officio suo in quantum erat apostolus, Nam officium apostoli est principaliter docere, id est, docere sicut princeps omnium doctorum: sicut dixit Apostolus, infra Corin. 1. Scilicet, Non enim misit me Christus baptizare, sed euangelizare, id est, praedicare Euangelium, Quasi dicat: officium meum est istud, & ipse erat apostolus solum: ergo officium apostoli erat euangelizare, Euangelizare autem includit omnem doctrinam, quae est de necessitate salutis: quia alioquin Euangelium, quod Christus iubebat apostolis praedicare, non sufficiebat ad salutem, quod falsum est, Nihil tamen magis est de necessitate salutis, quam vitare haeresim, quae repugnat verè fidei, quae est fundamentum, Quod maxime competebat haeresi Cherynthianorum, qui negabant Christum esse Deum, & sic tollebant Christum, qui solus est fundamentum fidei, infra Corin. 3. Et erant isti specialiter inimici Christi, quia specialiter in personam suam dicebant iniuriam, asserentes eum non esse Deum, Vnde eos Ioannes Antichristos vocauit, secunde Ioan. cap. vni, id est, dixit eos inimicos Christi, Ergo tenebatur Ioannes in quantum apostolus prouidere cum posset, Et dicit aliquis, quod tenebatur docere illos, sed non tenebatur scribere, cum officium apostolorum solum sit euangelizare, & non scribere, sicut officium Pauli erat euangelizare, & non baptizare, Dicendum, quod qui tenetur docere, tenetur vniuersaliter docere quantum potest, quia non docere, & inutiliter docere idem sunt, cum nihil, & inutile secundum intra acquiuerunt, Et quia docere non est pp docentem, sed pp eos, qui docentur, tenetur doctor illo modo docere quo sentiat discipulis vtile esse, Et tñ nunc doctrina in sola voce no pfecta ret, nisi B. Ioannes scriberet, vt posset hoc dirigi ad oes ecclesias, & coicari omnibus, & manere in memoria contra haereticos, & ita petebant: ergo tenebatur Ioannes scribere de Christi deitate, Quarto patet, quia Ioannes erat Euangelista, & ad officium eius pertinet scribere Euangelium, & quia ad actus virtutum non tenet homo p omni tpe, tenet pro illo tpe, quo oportunitus est talia fieri: ita Euangelista non tenetur omni tempore scribere euangelium, sed cum expediat, & Deus illum inclinat, Nunc autem non solum expediebat, sed etiam necesse erat scribere, quia alioquin periclitaretur fides: ergo tenebatur scribere, Quintò patet, quia ecclesia poterat cogere Ioannem ad scribendum, & tenebatur scribere de mandato illius, etiam non existente tanta necessitate: sed sola utilitate: quia ipse Ioannes erat res ecclesiae, & poterat ei ecclesia imperare: sic patet infra Corin. 3, scilicet, Omnia enim vestra sunt, id est, in vestra potestate, & propter vos siue Paulus, siue Apollo siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue praesentia, siue futura: omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei, id est, Sicut Christus homo, siue in quantum homo est res Dei, scilicet, minor Deo, & subiectus illi: ita nos sumus res Christi hominis, &

Nihil & inutile acquiuerunt.

nis, & Paulus, & Apollo, & omnes Apostoli sunt res nostræ, & possimus sic illis imperare, quia sunt propter nos. Hoc patet ex intentione Apostoli, quia ibi increpat Corinthios: quia quidam dicebant se esse Pauli, alij Cephar: Paulus autem reprehendit hoc, quia nō sunt ipsi Pauli, & Cephar, sed solius Christi. Et ad hoc addit, quod nō solum nō sunt ipsi Pauli, & Cephar: sed potius Paulus, & Cephas sunt ipsorum, id est, propter eos. Aliquis dicit quod hoc est verum de ecclesia uniuersali, cui quilibet fidelis tenetur obedire, & ipsi Apostoli omnes si uiuere tenerentur obedire ecclesie uniuersali, sicut patet de Paulo, & Barnaba, quos ecclesia misit in Antiochiam cum decreto Generalis Concilij notificando fratribus, & illi obedierunt. Et erat hoc per modū imperij, quia dicitur: Placuit Apostolis, & senioribus cum omni ecclesia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba. Act. 15. Et dicitur ibi, viros primos in fratribus, id est, principalissimos inter Christianos, & illis imperauit ecclesia, & tamen nō imperaret si nō liceret ei. Et eo, cap. dicitur: Placuit nobis collectis in vnum eligere viros, & mittere ad vos cum charissimis nostris Barnaba, & Paulo. Sic etiā ecclesia imperauit Petro, & Ioanni Act. 8. scilicet. Cū audissent Apostoli, qui erant Ierolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem. Mittere tamen auctoritatem importat, & imperium. De ecclesia ergo uniuersali nō est dubium, secus autem de particulari. Hęc tamen ecclesia, que rogabat Ioannem, nō erat uniuersalis, sed ecclesia Asianorum, ergo nō poterat ei imperare. Dicendum quod nō solum ecclesia uniuersalis, sed etiam particularis poterat imperare Ioanni, quia ipse erat res eius. Nam quando Apostolus dixit: Omnia enim uestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, infra Corin, tertio, nō loquebatur ecclesie uniuersali, sed ecclesie Corint. quæ erat una particularis: nunc autem erant multe ecclesie, quæ petebant à Ioanne hoc fieri, scilicet, omnes ecclesie Asianorum, quas episcopi sui representabant, & multe alię ecclesie, de quibus hic dicitur, quod miserunt legationes ad eum. Ergo tenebatur à fortiori Ioannes obedire: & sic obediuit nō solum scribens quantum necesse erat de ueritate fidei ad hæreticos excludendos: sed etiam admonuit illos uitandos, ne quis ab eis labe hæresis inficeretur. Etiam ne diceretur eis Aue, scilicet, ut sic confusi penitenter de errore suo, & redirent ad ecclesiam, ut patet secunda Ioan. cap. unico.

Ad primum dicendum, quod licet episcopi rogarent, nō tollitur quin Ioannes obligaretur: sed rogabant ex quadam uisitate: sic quis rogat iudicem, ut prouideat ei de iustitia, & tamen iudex tenetur hoc facere. Aliter dicendum, & melius, quod licet Ioannes teneretur ad hoc, ipsi tamen tenebantur eum rogare propter dignitatem status sui: maxime qui licet isti reputarent illas ecclesias particulares, tamen ipsi priuata personæ erant, & Ioannes poterat imperare singulis eorum. Verum est tamen, quod si ista ecclesia uoluissent requirere Ioannem, quod hoc faceret propter periculum ecclesie, etiam nō rogando teneretur Ioannes hoc facere.

Ad secundum potest dici vno modo, quod cum Ioannes teneretur ad hoc simpliciter, nō poterat interponere aliquam conditionem, qua nō existente nō tenebatur hoc facere, vel nō faceret illud. Ita autem nō fuit proprie interpositio conditionis, sed magis preces quadam, scilicet, quod ipse rogauit omnes ecclesias, scilicet, quod sicut ipse propter illas subiciebat se labori scribendi, ita ipse propter illum, vel potius pro se ipso, ut res bene fieret, Deum orarent. Aliter potest dici, quod Ioannes nō poterat interponere conditionem,

quæ factū excluderet, poterat tamen interponere conditionem, quæ factū iuuaret, & ita erat hoc, quia oratio adiuuabat, ut res melius, & facilius fieret.

Quare beatus Ioannes fecit, quod ecclesia ieiunarent, antequam scriberet euangelium. Quæst. VIII.

QVAERITVR. ulterius, quare beatus Ioannes fecit, quod ecclesia ieiunarent ad hoc, quod Deus sibi reuelaret quid scriberet, & an sibi licuit. Aliquis dicit, quod nō oportebat hoc fieri, quia Spiritus loquebatur in promptu per ora Apostolorum, quando cunque uolebant, sicut Christus dixit: Non estis vos, qui loquimini, sed Spiritus Patris ueritatis, qui loquitur in uobis. infra Ioan. & Luc. 21. Item uidetur hoc nō licere, quia Christus dixit Apostolis, quod nō cogitarent quid loquerentur: quia in illa hora daretur eis, quid loquerentur: ergo si ipsi uellent cogitare quid loquerentur, uiderentur esse modice fidei, & peccarēt: ita uelle nunc rogare Deum pro hoc, uidebatur esse cuiusdam paruę fidei, scilicet, quia uidebatur putare beatus Ioannes, quod aliter nō daretur quid scriberet. Dicendum, quod beato Ioanni licuit hoc facere, & factum est conuenienter. Primò quia ipse erat Euangelista, licet de hoc sibi nō constaret: quia nō constituebatur aliquis Euangelista per aliquem actum exterioriorem, sed solum per gratuitam Dei operationem, quæ est occulta, & de hac nō potest constare Euangelista nisi per reuelationem, vel per hoc, quia Deus insinuet eum ad scribendum, & dicet ei actualiter quid scribatur: sicut dicit Hieronymus in prologo super Lucam, quod Lucas instigante Spiritu Sancto euangelium scripsit. Et probatum est supra necessaria esse ista tria in quolibet Euangelista, ut Hieronymus supra in littera dicit, nō fuisse susceptos ab ecclesia illos, qui sine Spiritu Sancto, & gratia scripturunt, id est, sine potestate collata ad scribendum, quæ est gratia Dei, scilicet, gratis data, & sine Spiritu Sancto, scilicet, instigante, & dictante. Sed forte beatus Ioannes nondum senserat in se istam inclinationem, nec dictamen Spiritus Sancti ad scribendum: ideo ut dignaretur Spiritus Sanctus ostendere, an ei placeret, quod Ioannes scriberet, & quid scriberet, conueniens fuit orationem, & ieiunium fieri. Secundo quod Deus interdum dat potestatem homini ad faciendum aliquid, & tamen nō uult interdum, quod illud faciat, nisi præmissa oratione, vel ieiunio, sicut patet Matt. 1. ubi Christus dedit potestatem Apostolis infirmos curandi, mortuos suscitandi, & demones eieciendi, & tamen postea quando nō potuerunt eiecere quoddam demoniū, dixit eis Christus: hoc genus demoniorū nō eicitur nisi per orationem, & ieiunium, infra 7. Ita uidetur, quod licet Deus sine aliqua oratione dedisset potestatem Ioanni, & alijs Apostolis ad loquendum per Spiritum Sanctū, quod conueniens erat interdum eos petere Spiritum Sanctū per orationem. Tertiò quod forte Apostoli nō habebant Spiritum Sanctum in promptu omni tempore, sed solum quando trahebantur ante reges, & principes, quia tunc dixit eis, quod nō cogitarent quid loquerentur. Nunc autem in pace ecclesie forte oportebat, quod orationibus illud peterent ad hoc, quod haberent. Quarto potest dici, quia dato quod Spiritus Sanctus adisset semper Apostolis, & instrueret eos quid loqui deberent: tamen quia Ioannes petebat nunc aliquid specialissimum, cui de altioribus misterijs loqui deberet, quam ceteri locuti fuerant, desiderauit specialem assistentiam, & directionem Spiritus Sancti: ad quam habendam conueniens fuit à tota ecclesia procedente ieiunio orationem fundi. Et ita nō solum Deus concessit beato Ioanni, ut loqueretur austerius,

sterius, quam nunquam dicta fuerant, sed etiam quod locus ille, in quo scriberet ab elementis uenerationi haberetur. Nam fertur, quod in campo scripsit sub dio, & tamen dum scripsit, nulla pluuiarum, aut ventorum æstus, aut frigus turbatio fuit: sed maxima in loco ipso rerum temperies. Quam uique hodie reuerentiam omnia elementa ipsi loco seruare asserunt. Quintò fecit hoc Beatus Ioannes forte propter exemplum, cū ad eum pertineret omnes Asianos instruire, cū ad eum postulerentur Spiritum sanctum, quia semper sibi assistebat, tamen ut alijs inuocandi exemplum instantissimè praberet, fecit orari ad Dominū. Et ex hoc colligitur, quia nō solum ipse orauit, sed omnes de ecclesia orare, & ieiunare fecit. Simile erat de Christo, qui solo uerbo immo sola uoluntate sine uerbo omnia facere poterat, interdum tamen quòd faciendum erat miracula, orabat: sicut quando suscitauit Lazarum, eleuatis oculis in cœlum dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me, & sequitur ibi: Ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi, ut credat, quia tu me misisti. Ioan. 11. & Ioannes faceret forte hoc propter populum, licet propter se non esset necessarium. Sextò forte fecit Beatus Ioannes propter auctoritatem Euangelij, quod scripturus erat, & hoc est multum uerisimile. Nam homines solent habere aliquid magis charū sibi, & in maiori ueneratione, quando maiori labore obtinuerunt illud: & quia istud Euangelium nunc scribit, & ieiuniis omnium ecclesiarum specialiter ad Deum pro hoc suscipi obtineretur istud Euangelium: putarent certissimè istud esse specialiter à Deo datum, & illud maxime uenerantur potius, quam si petentibus illis episcopis mox Ioannes Euangelium scriberet. Sed dicitur, quod alij Euangelistæ nō faciebant præmitti orationes, & ieiunia ab ecclesijs, quando scripturi erant. Dicendum, quod nō fuit in alijs tam opportunum hoc fieri, sicut in Euangelio Ioannis. Nam etiam in speculatiuis, quando quis uult introducere aliquam doctrinam existente sibi aliqua opinione contraria, oportet quod firmissimis probationibus fulciatur illa doctrina, ut reiecta alia faueatur illi. Si autem doctrina introducenda est nulla sibi contraria præexistente, nō est necesse tanta firmitate fulciri. Nunc autem Beatus Ioannes scripturus erat contra doctrinam Chertianorum, & Hebionitarum, qui negabant Christū esse Deum, quæ à multis tenebatur, ut abiecta illa susciperetur doctrina Ioannis, oportuit illam esse magnæ auctoritatis. Et ad hoc conueniens fuit talia præmitti, per quæ putaretur à suscipientibus doctrinam illam specialiter à Deo esse. Et hoc fuit, quod tota ecclesia ieiunaret, & oraret. Quando autem alij Euangelistæ scripsissent, nulla falsa doctrina pullulauerat in ecclesia, contra quam ipsi scriberent, ideo nō fuit necesse præmitti orationes, & ieiunia ab ecclesijs.

Hęc igitur quatuor Euangelia multo ante prædicta: Ezechielis quoque uolumine probatin quo prima uisio ita contextitur: Et in medio similitudo quatuor animalium, & uultus eorum. Facies hominis, & facies leo-

nis, & facies vituli, & facies aquilæ. Prima hominis facies Matthæum significat, qui quasi de homine exorsus est scribere: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Secunda Marcum, in quo vox leonis in eremo rugientis auditur: Vox clamantis in deserto, parate uiam Domini, rectas facite semitas eius. Tertia vituli, qui Euangelistam Lucam à Zacharia sacerdote sumpsisse initium præfiguratur. Quarta Ioannem Euangelistam, qui assumptis pennis Aquilæ, & ad altiora festinans de uerbo Dei disputat. Cetera quæ sequuntur in eundem sensum proficiunt. Crura eorum tecta, & pennati pedes, & quocunque spiritus ibat, ibant, & nō reuertebantur, & dorsa eorum plena oculis, & scintillæ ac lampades in medio discurrentes, & rota in rota, & in singulis quatuor facies. Unde & Apocalypsis Ioannis post expositionem uiginti quatuor seniorum, qui tenentes Citharas, & Phialas adorabant agnū Dei, introducit fulgura, atque tonitrua, & septem spiritus discurrentes, & mare vitreum, & quatuor animalia plena oculis, dicens: Animal primum simile leoni, & secundum simile uitulo, & tertium simile homini, & quartum simile aquilæ volanti. Et post paululum: Plena inquit erant oculis, & requiem non habebant die, ac nocte dicentia: Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui uenturus est. Quibus cunctis perspicue ostenditur, quatuor debere tantū Euangelia suscipi, & omnes apocryphorum uenas, mortuis magis hæreticis, quam ecclesiasticis uiuis canendas.

Hęc igitur quatuor. Hic ponuntur cause, quare ista quatuor Euangelia fuerint recepta ab ecclesia, scilicet, quia illa figurata erant in sacra scriptura. Et diuiduntur in duo, quia primò ponitur præfiguratio eorum in ueteri testamento. Secundo figuratio eorum in nouo ibi, unde & Apocalypsis. Circa primum dicitur. Hęc igitur quatuor Euangelia multo ante prædicta Ezechielis quoque uolumine probat. Id est, ista quatuor Euangelia multo antequam essent prænunciata fuerunt in sacra scriptura, scilicet, in lib. Ezechielis. 1. & Ioan. cap. In quo prima uisio ita contextitur. Scilicet, prima uisio Ezechielis est ista, quæ sequitur, & hæc est de quatuor Euangelistis. Et in medio illius uultus erat similitudo quatuor animalium, quæ nominat immediatè. Et uultus eorum facies hominis, & facies leonis, & facies vituli, & facies aquilæ. Id est, uultus eorum, scilicet, quatuor animalium erant sicut uultus hominis, leonis, vituli, & aquilæ.

Expositio literæ.

tuli, & aquile. Considerandum, quod Beatus Hieronymus ad ostendendum quomodo quatuor Euangelista praefiguratur in sacra scriptura, introducit hic multa & difficilia de Ezech. & de Apoca. quae si per singula discutenda forent, sicut eorum expositio requirit, oporteret valde immorari. Quod non infedimus: ideo relicta eis pro locis suis solum tangemus ea, in quantum pertinet ad intentionem Hieronymi. Ponitur autem primò visio Ezechielis, in qua discutendū erat de verafiguratione istorum animalium, & rotarum, & an sit vnum animal, vel multa, & deinde de veritate literarum, scilicet, an illa visio quatuor animalium in sensu literali conueniat quatuor Euangelistis, vel quid signet, & multa alia, quae nunc omitemus. Praesupponendo pro nunc pro Hieronymo, quod quatuor animalia significant quatuor Euangelistas, solum tangetur in generali de figura istorum animalium, Pro quo considerandum, quod quidam ponunt apparuisse vnum animal Ezechielis, quod tamen habebat quatuor facies nominatas hic. Alij dicunt esse quatuor animalia, & quodlibet habere vnicam faciem, scilicet, vnum habebat faciē hominis, alterum leonis, alterum aquilae, alterum vituli: sicut pinguntur Euangelista. Et isti errant, quia nullo modo concordat hoc litera Ezechielis, quia necessè est semper poni quatuor facies in quocumque animali, siue sit vnicum, siue quatuor. Alij dicunt fuisse quatuor animalia, & quodlibet illorum habuisse sexdecim facies, vt tenet Rabi. Sa. Prima positio non consonat litera: quia Ezech. primo. & c. satis colligitur ex litera, quod essent animalia quatuor. Manet ergo secunda positio communis, scilicet, quod essent quatuor animalia, & quodlibet haberet quatuor vultus. De quarta positione infra dicetur. Ad euentiam huius considerandum, quod Ezechielis existenti in Babylone apud fluum Chobar visi sunt aperti caeli, & quod veniret quadam nubes cum vento turbinis ab aquilone, & illa nubes erat circumdata igne inuolvente eam, & splendore, erat tamen quoddam foramen magnum in ea ex parte Ezechielis, per quod ipse videbat ista quatuor animalia, de quibus dicitur eos ambulare intra illam nubem sicut in domo, vel palatio. Figura autem istorum quatuor animalium erat penitus eadem, ideo descripto vno descripta sunt alia, scilicet, quod animal illud habebat corpus quadratum habens quatuor latera plena: vel, vt alij volunt, erat rotundum, & hoc à parte colli vsq; ad crura, sed in hoc non multum differt, quia corpus velatum erat. Alias colulum surgebat de pectore, & in eo erant quatuor facies ad quatuor partes oppositas, scilicet, ante, & retro, dextrorsum, & sinistrorsum: à parte anteriore, quae respiciebat directè animal, erat facies hominis: in latere dextro erat facies leonis: in latere sinistro erat facies vituli: in parte posteriori erat facies aquilae. Et ob hoc dicitur, quod facies hominis erat prima, scilicet, quod illa erat quae erat magis coniuncta Ezechielis, & illam directè respiciebat. De facie leonis dicitur, quod erat à dextris ipsorum quatuor, idest, in dextra parte istarum quatuor facierum, & de facie bouis dicitur, quod erat à sinistris ipsorum quatuor, idest, in sinistra parte ipsarum quatuor facierum. De vultu aquilae dicitur, quod erat desuper ipsorum quatuor, idest, in parte superiori istarum quatuor facierum. Pro hoc intelligendum, quod Ezechiel erat in terra, & ista quatuor animalia erant in alto, cum viderentur de caelo venire, ideo ad hoc quod Ezechiel videret facies ipsorum, oportebat quod non viderentur descendere, vel stare directè, scilicet, pedibus eorum directè versis ad terram, sed essent aliquantulum inclinata lateraliter, & tunc cū

Diuersae opinionēs de figura quatuor Euangelistarū per quatuor animalia.

Ratio ad quā sit q̄nis.

facies hominis esset magis propinqua Ezechielis, vt dignum est, oportebat, vt ipsa esset inferior in situ, & sic erat prima respectu Ezechielis, & facies aquilae quae erat opposita faciei hominis, esset magis remota ab Ezechiele, & magis propinqua caelo, & sic dicebatur esse desuper ipsorum quatuor, idest, quod ipsa erat magis eleuata à terra: de omnibus quatuor faciebus ista est descriptio colli illius animalis. A collo vsque ad femora, quidam ponunt esse corpus quadratum, vt quodlibet latus correspondeat vni faciei. Alij dicunt esse rotundum, vel alio modo figuratum, sed hoc non refert cum de illo nihil dicat scriptura, nec ibi assignetur aliquid propter quod necesse sit illud potius esse quadratum, quam rotundum, & maximè quia totum corpus velatum erat. Habebat autē istud animal quatuor alas, quarum duae erant ad velandum totum corpus, & aliae duae ad volandum, & erant extente, & tangebāt se ista quatuor animalia alis suis, scilicet, singulae alae vnus iungebantur duabus alis duorum, sicut fit in choreis vbi homines tenent se manibus, & quilibet tenet duos. Habebat autem quodlibet istorum animalium quatuor crura directè posita in quatuor lateribus, & quodlibet crus directè positum in linea veniente ab vno de capitibus. Erat autem quodlibet istorum crurium sic dispositum, quod poterat flecti in quatuor partes. Et ita poterat animal ambulare aequaliter contra quatuor partes non se conuertendo: sicut si crus hominis quod potest flecti ad partem anteriorem possit flecti ad posteriorem, & in dextrum, & sinistrum, & sicut habet oculos anteriori, haberet etiam posteriori, & super vtrumque eius aequaliter posset ambulare ad omnia latera. Nunc tamen solum potest ambulare ad partem anteriorem expedite: quia solum ad illa vertuntur crura. Ista autem animalia cū haberent facies ad quatuor latera, & crura ex omni latere aequaliter expedite ambulabant ad vnum latus, sicut ad aliud, ideo si aliquando ambularent: ad partem anteriorem, & postea vellent ambulare contra posteriorem, non oportebat, quod gyrarent corpus suum, sicut homo gyrat faciem suam ad posteriorem, vel ad latera quando vult ambulare contra partem posteriorem, vel lateralem, & sic dicitur, quod cum ista animalia ambularent non reuertebantur, idest, ad hoc, quod ambularent de vna parte in alteram non oportebat, vt se conuerterent, nec mutarent situm: sed ad illam partem, ad quam vna facies semel respiciebat, semper respiciebat, etiam si ambularet ad diuersa latera. Vel aliquando ante, vel aliquando ad posteriorem. Ista est figura vnus de animalibus, & talia erant caetera. Quarta positio, scilicet Rabi. Sa, erat, quod haberet istud animal sexdecim facies, scilicet, haberet quatuor latera sicut supra dictum est, & in quolibet latere essent istae quatuor facies, & ita in latere anteriori, quod erat directè oppositum Ezechielis, erant istae quatuor facies, & videbat eas clarè Ezechiel. Alias autem facies, quae erant in alijs tribus lateribus, non videbat. In omnibus alijs concordat ista positio cum praecedenti quantum ad corpora crura, & alas. An tamen ista positio conueniat literae, uel in quo deficiat, non est nunc dicendum, sed hoc sufficiat in generali. Considerandum tamen, quod dato, quod illa visio intelligitur ad literam de quatuor Euangelistis, de quo non constat, adhuc tamen male, & inconuenienter ponunt pinguntur Euangelista cum singulis ascribantur singula animalia vnus faciei, scilicet, uni ascribitur homo, alteri leo, alteri vitulus, alteri aquila, & tamen quodlibet de istis quatuor animalibus habebat omnes istas quatuor facies, sed adhuc de hoc dici poterit super Ezechielem, scilicet, an dato quod intelligatur visio de Euangelistis, debeat quilibet Euangelista pingi

An rectè Euangelistae per singula animalia pingantur.

cum vna facie, vel cum quatuor. Prima hominis facies Matthaeum significat. Applicat Hieronymus visionem, & dixit, quod prima facies significat Matthaeum, & non dixit primum animal: quia in eodem animali erant istae quatuor facies. Qui quasi de homine exorsus est scribere. Quia scripsit sicut homo, vel scripsit de Christo sicut de homine, vocatur homo. Liber generationis Iesu Christi filij David, filij Abraham. Scilicet, ita scripsit Matthaeus, & hoc est scribere de Christo, sicut de homine: quia incipit ponere eum descendisse ab hominibus, & enarrat progeniem suam solum de hominibus. Alij autem aliter posuerunt, scilicet, Matthaeum significari per Leonem, sicut ait Augustinus libro primo de Concordia Euangelistarum, & dicit rationalibus esse, quam quod significetur Matthaeus per hominem. Causas autem Augustini, & Hieronymi in assignationibus suis, & quae illarum sit melior declarauimus supra in prologo primo Hieronymi, scilicet, Matthaeus cum primò: tam in litera, quam in questionibus. Secundum Marcum, idest, secunda facies animalis, quae est facies leonis significat Marcum. Et ista non dicitur secunda in Ezechiele, sed ponitur in secundo loco, quia postquam posita est facies hominis, sequitur, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor. In quo vox leonis rugientis in eremo auditur. Idest, Marco conuenit leo, quia sicut leo rugit in eremo, ita vox Marci fuit de clamore in eremo: quia in principio Euangelij sui incipit: Vox clamantis in deserto. Aliam causam assignat Hieronymus supra in primo prologo, quare vocetur Marcus leo, scilicet, quia egit de resurrectione, in qua Christus est leo, & illa communis est assignatio. Ista tamen aliquantulum est magis conueniens, quia de resurrectione nihil specialius Marcus egerit, quam caeteri. Hoc autem sibi soli conuenit, quod inceperit à clamore in deserto. Vox clamantis in deserto. Ibidem manebat, vbi predicabat, & illuc confluebant ad eum Iudaei, & baptizabat eos. Parate viam Domini Ista sunt verba Ioannis, scilicet, parate viam Domini. Quasi dicat: nunc Dominus venturus est, ideo parate viam, per quam venturus est, ne inueniat in ea aliqua offendicula. Missus fuerat Ioannes Baptista tanquam praecursor Christi, vt praedicatione sua disponeret homines, vt quando Christus inciperet predicare, essent magis dispositi ad recipiendum verbum eius. Hoc est quod assuescerent per virtutes ad bonum: quia Deo non paratur aliqua via materialis, cum spiritus sit. Ioan. 14. Sed paramus viam quando damus formam. Vt anima nostra, quae per peccatum distabat ab eo in infinitum, redeat in ipsum per quandam viam similitudinis gratiae, & boni operis, vt Deus veniens ad eam non inueniat aliquod offendiculum, per quod non amittatur. Sic Christus dixit loquens de rota Trinitate simul. Scilicet: Et ad eum veniemus, & mansione apud eum faciemus. Rectas facite semitas eius. Scilicet, non maneat aliqua obliquitas intentionis, scilicet, quod homo volens venire ad Deum ipsum solum intendat, & non aliud, scilicet, quod non velit adhærere ei relinquando sibi alia bona, quae diligit tantum sicut Deum, vel magis: quia hoc ipse non permittit cum sit Deus zelotes. Vt ipse dixit, scilicet, quod solus vult amari: vel quod homo tendat in Deum propter aliqua alia bona: quia tunc est via hominis in Deum. Tamen nõ est via recta, & Deus illam non acceptat. Tertia vituli: tertia facies illius animalis, quae erat à sinistris ipsorum quatuor, erat vituli. Quae Euangelistam Lucam qui de Zacharia sumpsit initium praefigurat. Scilicet, ista tertia facies signat Lucam, & hoc quia initium Lucas à Zacharia sacerdote. Quia primum, quod narrat est de Zacharia sacerdote. Vitulus autem est animal immolatum secundum legem, & conuenit sacer-

dotibus, qui soli immolabant. Alia causa est, quia Lucas significauit Christum, vt sacerdotem: describens eius sacerdotium. Nam Christus fuit rex, & sacerdos. Matthaeus egit de Christo, vt de rege: Lucas verò de ipso, vt de sacerdote. Ista tangit Hieronymus supra prologo primo, & declarat eam magis Augustinus libro primo de Concordia Euangelistarum. Sciendum, quod istud solum animal est, in quo omnes concordant, quod Lucas ascribatur. Nam in homine discordabat Hieronymus & Augustinus, cum Hieronymus ascriberet hominem Matthaeo, & Augustinus Marco. De leone etiam discordabant. Et in hoc erat maxima discordia: quia quidam tribuebant leonem Ioanni, quos Augustinus vbi supra redarguit. Alij tribuunt leonem Matthaeo, scilicet ipse Augustinus dicens, quod Matthaeus tractauit de Christo, vt de rege, & leo conuenit principatui regnatio. Hieronymus tribuit leonem Marco: vt patet in litera. In vitulo autem omnes concordant, quod Lucas tribueretur per causas dictas. De his tamen magis dictum est supra in prologo primo Hieronymi. Quarta Ioannem Euangelistam. Scilicet, quarta facies animalis quae erat aquile, & erat desuper ipsorum quatuor, signat Ioannem, qui assumptis pennis aquilae, & ad altiora festinans de verbo Dei disputat. Ista est applicatio, scilicet, quod sicut aquila altius volat, quam omnes aues, & clarius omnia videt: ita Ioannes ascendit in altum super omnes disputans, idest, tractans de Dei verbo. Eandem causam ponit Augustinus, sed latius. Aliqui voluerunt Ioannem non esse aquilam sed leonem, & Marcum esse aquilam. Quos arguit Augustinus vt dictum est, quia nullam rectam applicationem ad hoc inuenire poterant. Caetera, quae sequuntur in eundem sensum proficiunt. Applicauerat Hieronymus quatuor facies animalis quatuor Euangelistis, nunc autem vult applicare eidem caetera, quae sequuntur in eadem visione. Ideo dicit, quod caetera, quae sequuntur, scilicet, in visione Ezechielis proficiunt in eundem sensum, idest, proficiunt ad applicationem Euangelistarum. Crura eorum recta. Idest, non habebant crura istorum animalium nodos, uel flexuras magis contra unam partem, quam contra aliam. Crura enim humana, & aliorum magnorum animalium non sunt recta: sed à parte anteriori habent nodos, & à posteriori concava flexuram, eo quod contra unam partem, scilicet, anteriorem sit motus illorum. Ista tamen animalia, ut declaratum est, mouebantur aequaliter expedite ad omnes partes, ideo oportebat, quod crura eorum essent recta, idest, non magis haberent nodos, uel flexuras contra unam partem, quam contra caeteras: sed ad omnem partem esset flexura. Et pennati pedes. Idest, habebant plumas in pedibus, eo quod erant animalia in aere, & oportebat uolare. Et quocumque spiritus ibat, ibant. Idest, ad quancunque partem ibat uentus, ibant ista animalia, scilicet, quia ut dictum fuit, ista erant intra nubem, & nubes mouebatur per uentum turbinis uenientem ab aquilone, ideo contra quamcunque partem iret uentus, ibat simul nubes, & cum ea quatuor animalia. Et non reuertebantur. Scilicet, quando ista animalia ambulabant nõ reuertebantur, idest, non conuertebant uultus suos nunc ad unam partem, nunc ad alteram. Nam licet animalia irent quocumque ibat spiritus, idest, uentus, & ille ibat nunc huc, nunc illuc: non oportebat quod animalia mutarent uultus, sed contra quamcunque partem uentus iret, contra illam mouebantur animalia intra nubem, quia ad quamlibet partem habebant faciem, & crura poterat flecti ad unam partem aequaliter. Et dorsa eorum. Plena oculis, scilicet, ista animalia habebant ante, & retro, & in omni latere oculos, ut possent cauere offendicula. Homines autem, & caetera ani-

ra animalia, quia solum mouentur contra partem anteriorem, solum habent oculos anteriores. Et scintillae vocatur parui igneis: lampades uocatur magni ignes, ad modum cometarum. Et est sensus, quod inter illa animalia discurrerent parui ignes, & magni, sicut uidentur discurrere in caelo sapissime, *Et rota in rota.* Id est erat una rota in alia. Ista est alia uisio licet sit pars uisionis prima, scilicet, quatuor rotas: circa quas tanta, uel maior difficultas est, quam circa animalia quatuor. Ideo non curauit in presenti introducere aliquid de eis, quia manet eis locus suus, potissime quia non tantum faciunt ad propositum quatuor Euangelistarum sicut quatuor animalia, *Et singulis quatuor facies.* Id est in qualibet istarum quatuor rotarum erant quatuor facies, & erat quilibet rota plena oculis; licet quomodo posset esse nunquam non dicimus ista omnia ab illo loco, *Crura eorum uelut, & pedes.* Exposita sunt literaliter, & non applicando Euangelistis sicut uult Hieronymus. Dicendum ergo, quod crura Euangelistarum sunt recta, quia recti sunt sermones eorum, & nihil in eis falsum, uel inhonestum, aut qualitercunque malum inuenitur. Vel dicitur recta crura eorum, quia ipsorum crura nostra certificaerunt. Nam per crura, & pedes super quos fundatur corpus, & quibus in aliud tendimus, signatur affectiones nostras, quibus in aliquid tendimus, Et ista dirigunt, uel rectificat Euangeliste, cum monitis suis desideria nostra in Deum dirigunt, quia lex illa immaculata est, & conuertens animas, scilicet, dirigendo eas in Deum. Psalm. 14. Pedes Euangelistarum sunt plumati, quia in altum eleuantur, & non manent in terra: cum de Christo Deo, & homine tractent, quae est res altissima. Etiam quia desideria nostra quasi plumis appositis in altum leuant, abstrahentes ea a carnalibus, & terrenis. Dicitur quod quocunq; Spiritus ibat, vadunt ista quatuor animalia, quia Spiritus Sanctus direxit Euangelistas. Ipse enim fuit, qui instituit singulos eorum ad scribendam, sicut dicit Hieronymus in prologo Lucae, quod Lucas instituit Spiritu Sancto Euangelium scripsit. Etiam Spiritus Sanctus direxit eos dicens sibi quid scribere deberent, quia non ingenio suo neque uoluntate scripserunt, sed quidquid Spiritus Sanctus dicitur. Secunda Pe. primo. Dicitur quod non reuertebantur cum irent, quia reuerti ad imperfectionem pertinet. Ideo Euangeliste non solum non retrocedebant in operibus suis, sed et docebant homines non retrocedere per ea, quae de Christo scripserant: sicut dicitur Luc. 9. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. Dicitur, dorsa eorum plena sunt oculis: ad significandum clarissimam cognitionem, quia oculus est per quem res uidetur, & cognoscitur. Multitudo oculorum signat magnitudinem cognitionis. Et sunt oculi in omni parte, ut significetur quod nihil est, quod Euangelistas lateat de eo, quod ad ipsos scribere pertineat. Vel habent Euangelista oculos ante, & retro, quia scripserunt quaedam de praeteritis, & quaedam de futuris, scilicet, de tribulationibus, quae erunt in fine saeculi, & de aduentu ad iudicium, & de modo iudicii, & iudicandorum, ut infra 24. 25. Dicuntur discurrere scintillae, & lampades inter Euangelistas, ut innuat quod per illuminationem Spiritus Sancti scripserunt. Apparet autem Spiritus Sanctus in igne, sicut super Apostolos in Pentecoste. Actu. 2. Vel per lampades, & scintillas signatur operatio miraculorum maiorum, & minorum, quia sicut fulgur, uel ignis caelestis toto orbe corruscat: sicut dixit Christus: Sicut fulgur exit ab oriente, & paret usque in occidentem, infra 14. ita miracula Christi toto orbe corruscaerunt, quia clarissima fama illa nota fecit, sicut dicitur infra 4. quod exijt opinio Christi in Syriam totam, scilicet, propter mira-

cula, quae facere incipiebat, & quia omnes Euangelistae Christi miracula describunt dicuntur discurrere inter eos lampades, & scintillae, scilicet, maiora, & minora miracula. Licet secundum ueritatem non possit unum miraculum esse maius alio, quia nullum miraculum est tam magnum, quin fiat per potentiam infinitam: & nullum est tam paruum, quin ad illud requiratur potentia infinita: ideo aequalia sunt, quia a potentia equali sunt. Dicitur esse rota in rota, quia unus Euangelista est in alio, quia illud quod Matthaeus dicit de Christo, hoc Lucas, Marcus, & Ioannes: & quod Marcus sentit de quacunque re Christi, hoc idem Matthaeus, Lucas, & Ioannes, & sic est in caeteris. Dicitur & singulis quatuor facies, id est, in quolibet Euangelistarum sunt quatuor Euangelistae, quia quilibet tractat, de quo tractant omnes quatuor: licet quidam plenius, alii breuius. Vel dicitur hoc, quia in quolibet eorum siue in qualibet parte scripturae sunt quatuor facies, id est, quatuor sensus, scilicet, literalis, allegoricus, tropologicus, anagogicus. *Vnde, & Apocalypsis.* Hic ponitur figuratio istorum quatuor Euangelistarum in nouo testamento, scilicet in Apoca. Ioan. Pro quo sciendum, quod Beatus Ioannes posuit ibi quatuor Animalia, licet non omnino similia animalibus Ezechielis, tamen ista animalia simplicia, scilicet, quod quodlibet habebat unam faciem, unum Leonis, alterum Hominis, alterum Aquilae, alterum Vituli. Et ista concordat magis pictura Euangelistarum, ubi cuilibet ascribitur unum animal. Et ad innuendum quomodo ista quatuor animalia intelligantur de Euangelistis inducit Hieronymus. Multa alia praecedentia in eadem uisione, quae uidentur facere ad propositum Euangelistarum: ideo quasi resultat de solis Euangelistis intelligi illa animalia: habetur ista uisio Apoca. quarto. Considerandum tamen, quod circa illas uisiones Beati Ioannis est etiam difficultas, de quo intelligantur literaliter: ideo pro nunc, non est de hoc agendum, sed in loco suo. Nunc autem applicauimus ea secundum intentionem Hieronymi, ut magis concordare possint quatuor Euangelistis. Et dicitur: *Vnde & Apoc. 70. post expositionem uiginti quatuor Seniorum.* Litera suspensiuu est quasi tota una sententia usque ad finem: & habentur ista Apoca. 4. & ponitur ibi primò de uiginti quatuor Senioribus sedentibus super uiginti quatuor Thronos, per quos dicit Nicolaus intelligi omnes ecclesias cathedrales, uel omnes Episcopos earum. Et ponitur numerus certus pro incerto, sicut Apoca. 7. de qualibet tribu ponuntur duodecim millia signati, & non ille aliquis numerus certus ipsorum signatorum, sed intelliguntur omnes signati quotquot sunt. *Qui tenentes Citharas, & Phialas.* Scilicet, isti uiginti quatuor Seniores tenent in manibus suis Citharas, & Phialas. Apoca. 5. per Citharas intelliguntur diuinae laudes, quae redduntur Deo ab omnibus ecclesijs, Et fuerunt istae laudes aliquando in musicis instrumentis, sic dicitur Psalmo ultimo, scilicet, Laudate Dominum in sono tubae, laudate eum in Psalterio, & Cithara. Per Phialas quid intelligatur ipse Ioannes declarat dicens, quod Seniores habebant Phialas aureas plenas odorum, quae sunt orationes sanctorum. *Adorant agnum Dei.* Scilicet, illi Seniores adorant eum, quia dicitur Apoca. 5. quod Agnus accepit librum de dextra sedentis, & cum aperuisset librum quatuor Animalia, & uiginti quatuor Seniores ceciderunt coram Agno habentes singuli Citharas, & Phialas aureas, & cantabant canticum nouum. *Introducitur fulgura, & tonitrua.* Scilicet, Ioannes introducit ista, quia Apoca. 4. dicitur, quod de throno procedebant fulgura, & tonitrua. Per fulgura, quae sunt ignes caelestes signantur miracula corruscantia, ut supra dictum est.

Per

Per tonitrua signatur praedicatio Christi, quae per ipsum, & postea per Apostolos toti mundo intonat: quia in omnem terram exiit sonus eorum. ad Roman. 10. Et istud pertinet ad Euangelistas: quia ipsi scripserunt miracula, & praedicationem Christi. *Et septem spiritus discurreres.* Id est, introducit istos septem spiritus. Apoca. 4. Et non dicitur sic, sed aliter, scilicet. *Et septem lampades ardentes ante thronum quae sunt septem spiritus Dei.* Sed Apoca. 5. ponitur ista littera Hieronymus, scilicet, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram. Per septem spiritus significatur uniuersitas spirituum ministrantium Deo, qui ab eo mittuntur in omnem terram: sicut dicitur ad Hebraeos. 1. Sunt administratores spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Et quia numerus septem est perfectus quodammodo signat uniuersitatem rerum quae septem diebus condita est, & septem diebus tota uita huius saeculi agit, & illiterum replicatur, & per septem planetas quasi tota generatio, & corruptio inferiorum ministratur, & sic est iste numerus conuenientissimus ad notandam uniuersitatem cuiuslibet rei. Et ita septem spiritus significant uniuersitatem spirituum, sicut Tobia. 12. cum dixit angelus: Ego sum Raphael angelus unus ex septem, qui altissimus ante Dominum, & sic tota uniuersitas spirituum tam assidentium, quam administrantium: quia Raphael non erat de assidentibus, cum assidentes non mittantur, iste tamen missus est, ut dirigeret Tobiam. *Et mare uitreum.* Scilicet, Introducit mare uitreum, quia dicitur Apoca. 4. & in conspectu sedis tanquam mare uitreum simile cristallo. Hoc signat fontem baptismatis, quem habet ecclesia. Et dicitur mare ad significandum aquas in ultas, in quibus omnes christiani regenerantur. Et uocatur uireum uitreum simile cristallo propter puritatem, & perspicuitatem: quia cum quis lotus est baptisate, manet omnino mundus, & nitidus sicut uitrum, & cristallus. *Et quatuor animalia plena oculis.* Istud est propter quod Hieronymus introduxit caetera, & dicit, quod erant quatuor animalia, & quatuor Euangelistae. ut supra posuit, & erant plena oculis, quia nihil latet Euangelistas de eo, quod scribi conueniens erat. ut supra expositum est. *Animal primo simile leoni.* Hic non tenetur ille ordo, qui tenetur in uisione Ezechielis, quia ibi erat prima facies hominis, secunda leonis, tertia vituli, quarta aquilae. Et ista est causa aequalis quare August. 1. de Concordia Euangelistarum dixit Matthaeum significari per leonem. Nam Matthaeus est primus Euangelista, & primum animal est hic leo, ideo debet ascribi leo Matthaeo. Hieronymus tamen intelligit per leonem Marcum, ut patet in littera. Et non facit hic aliam applicationem nisi illam, quam supra fecit ponendo uisionem Ezechielis. Ratio est, quia licet Hieronymus ex utraque uisione conetur probare esse quatuor Euangelistas, tamen specialiter in ordine animalium magis conuenit sibi uisio Ezechielis, in qua figura hominis est prima, quam ipse ascribit Matthaeo, qui est primus Euangelista. Sciendum tamen, quod iste ordo quatuor animalium, non competit ordini quatuor Euangelistarum secundum aliquam assignationem, nec secundum assignationem Hieronymi, nec Augustini, nec aliorum. Nam Hieronymus uocat Matthaeum hominem, Marcum leonem, Lucam uitulum, Ioannem aquilam. Et sic Marcus est primus, Lucas secundus, Matthaeus tertius, Ioannes quartus. Sed non est iste ordo ipsorum. Non conuenit etiam assignatio Augustini, qui uocat Matthaeum leonem, Marcum hominem, Lucam uitulum, aquilam Ioannem, & sic esset primus Matthaeus, secundus Lucas, tertius Marcus, quod non conuenit. Alij autem dicebant hominem Matthaeum, Marcum

Aquilam, Lucam uitulum, leonem Ioannem. Et tunc Ioannes est primus, & secundus Lucas, & tertius Matthaeus, quartus Marcus. In ordine ergo Euangelistarum non conuenit iste ordo animalium, quia aliqua assignatione Euangelistarum. Illa autem quae est Ezechielis conuenit cum assignatione communium ordine ipsorum Euangelistarum: quia facies hominis est prima, scilicet, Matthaeus, secunda est facies leonis, scilicet, Marcus, tertia est facies uicinis, scilicet, Lucas, quarta est facies aquilae, scilicet, Ioannes. *Et secundum simile uitulo.* Scilicet, Lucas: causa dicta est, & tertium simile homini, scilicet, Matthaeus propter rationem dictam, & quartum simile aquilae volanti, scilicet, Ioannes, qui uolat super caeteros de uerbo disputans. Considerandum, quod Nicolaus non uult, quod intelligantur ista quatuor animalia pro quatuor Euangelistis, quia non est inter illa ordo, qui est inter quatuor Euangelistas, quorum primus est Matthaeus, & tamen hic leo est primum animal, quod competit Marco, sed dicit, quod significantur per ista quatuor animalia quatuor ecclesiae, siue quatuor sedes Patriarchales. Primum animal est leo, & competit ecclesiae Hierosolymitanae: quae fuit prima omnium, & fuit leo propter constantiam. Nam constanter apostoli, qui erant ibi resisterunt Iudaeis dicentibus ne loquerentur in nomine Christi, quibus illi dixerunt oportere magis obedire Deo quam hominibus, & quod non desinerent loqui in nomine hoc. Secundum animal est uitalus, & signat secundam sedem patriarchalem, scilicet, Antiochenam: cuius bos ascribitur propter obedientiam: quia qui erant Antiochiae obediebant decretis concilij, & apostolorum cum ad illos missum est decretum concilij. Actu. 15. Tertium animal, scilicet, homo signat ecclesiam tertiam, scilicet, Alexandrinam, quae fuit ad similitudinem hominis propter sapientiam: quia ibi fuit Petrus patriarcha, & Athanasius, & alij uiri sapientissimi. Quartum animal, scilicet, aquila signat ecclesiam Constantinopolitanam, quae est quarta patriarchalis: quae uocatur aquila propter excellentiam contemplationis: quia ibi fuerunt uiri excellentissimi in contemplatione patriarchae illius sedis, scilicet, Gregorius Nazarenus, & Ioannes Chrysostomus. An hoc tamen sit uerum, non est nunc discutendum, sed in loco suo. Quia tamen Hieronymus applicat ista quatuor animalia quatuor Euangelistis, pro nunc ita tenendum. *Et post paululum.* Scilicet, subiicitur istud. eo. cap. plena, inquit, erant oculis. Ibi dicitur plena erant oculis ante, & retro. Idem est, quia ita dicebatur in uisione Ezechielis, quod dorsa eorum plena erant oculis. Habent oculos retro, quia praeterita uident in quantum scripserunt gesta praeterita Christi, habent oculos ante, in quantum dicunt futura, sicut supra dictum est, scilicet, de tribulationibus ad finem saeculi, & de modo iudicii, & iudicandorum. Et requiem non habebant die, ac nocte dicentia: Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Deus omnipotens, scilicet, ista quatuor animalia erant in circuitu throni, & nocte, ac die non habebant requiem, id est, non cessabant dicere Sanctus Sanctus, &c. Istud non poterat intelligi de quatuor animalibus, in quantum erant quatuor sedes patriarchales iuxta Nicolaum: quia illae non habent requiem nocte, & die, eo quod omni tempore canuntur in eis laudes diuinae horis diurnis, & nocturnis. Et non est sensus, quod non habebant requiem, id est, nullo tempore cessabant. Et sic faciendo nunquam dicebantur cessare: sicut dicitur: Nunquam cadat psalterium de manu tua, id est, nullo die: quia omni die in eo legendum est pro diuinis laudibus. Vel nunquam cadat psalterium, scilicet, horis comperentibus. Et qui omnibus horis comperentibus legit in psalterio, dicitur semper in eo legere. Quia tamen Hiero-

Nicolaus de Lyra.

intel-

intelligit hoc de euangelistis, dicendum quod euangelista non laudant Deum omni tempore, potius quam omnes sancti, qui sunt in uita eterna, sed dicuntur Deum semper laudare, quia per eorum doctrinam Deus omni tempore laudatur. Nam euangeliste scripserunt legem Christi, per quam homines mouentur ad laudandum semper Deum, sicut dicitur Luc. 18. quod oportet semper orare, & nunquam deficere, ita dicitur quod fontes, & maria, & terra, & arbores laudant Deum, quia propter ista Deus laudatur. sicut quia mouetur homo ad laudandum Deum, videns ordinem istarum rerum, vel utilitatem, quae ab eis prouenit. Daniel. 7. dicitur, quod dicebat Sanctus Sanctus &c. Non est sensus, quod ista uerba semper dicerent, quia per alia uerba multa Deum laudamus, siue quae ecclesia statuit, siue quae quilibet coecepit, sed ponitur ista laus determinata pro omnibus laudibus indeterminatis. Vel potest poni hoc, quia ista laus ualde placet Deo. Unde similis modus ponitur in uisionem Isaiæ, quoniam uidit dominum sedentem super solium excelsum, & seraphim stabant super solium, & clamabat alter ad alterum: Sanctus Sanctus Sanctus Dominus Deus exercituum Isai. 6. Ita hic ponitur. Et ob hoc ecclesia apposuit istam formam laudis in officio missae. Aliter potest dici, quod non ponitur hoc ad dandum formam laudis, sed ad ostendendum quid est, quod laudandum est, quia ponitur hic trinitas, cum dicitur Sanctus Sanctus Sanctus, ut innuntiant doctores nostri, quod huic debetur tota laus. *Qui erat, & qui est, & qui uenturus est.* Hoc ponitur ad significandum rei aeternitatem, sicut quod semper, & nunquam esse definit, & quia totum tempus per tres partes diuiditur, scilicet praesens, & praeteritum, & futurum. Et qui in istis tribus est, nunquam esse definit. Non tamen proprie de Deo dicitur, quod fuit, vel futurus est, quia istae sunt differentiae temporis, & conueniunt rei, quae proprie est in tempore. Deus autem non est in tempore, sed est in aeternitate, quae distinguitur contra tempus. Item quia quod in tempore est, in loco est, & in motu, quia ista tria se consequuntur locus, tempus, & motus, ut patet 4. Phy. Deus tamen nec est in loco, nec mouetur. Ergo non est in tempore, & consequenter non fuit, nec futurus est, quia istud est esse in tempore. Item quod fuit, esse desijt, quod autem futurum est, nondum est. Si ergo Deus fuisset illa pars essendi, quam habuisset, iam non haberetur, quia praeterita esset, & si Deus futurus esset, illud esse futurum Dei nondum esset, & sic in Deo esset successio, & aliquid acquirere sibi, & aliquid deperire. Quod non potest esse nisi in rebus compositis, & imperfectis. Esse autem Dei est totum simul, cuius nulla pars praeterijt, & nulla uentura est: sed totum illud Deus nunc est, quod aliquando ipse fuit, & quod unquam futurus est, quia est aeternus: aeternitas autem est interminabilis uita, simul tota, & perfecta possessio, ut ait Boetius li. 5. de consolatione profusa ultima. Scriptura tamen uolens simplicibus condescendere, ut taliter ipsa tradatur, qualiter a simplicibus intelligi possit, loquitur in modo communi, dicens Deum in tempore esse, cum in nullo tempore sit. Et sic Deus non est ante hominem, nec post hominem, nec quoniam homo est, quia homo non potest esse nisi in tempore: Deus autem non potest esse in tempore: sed ante & post, & tunc, vel nunc sunt differentiae temporis, ideo in illis non est. Hoc est modo dicimus, quod Deus nescit rem antequam fiat, nec postquam facta est, nec quoniam fit, & tamen scit omnia, quae sunt. Nam scire illa antequam fiant, vel postquam fiant, vel quoniam fiunt est scire illud applicati temporis, & scire Dei non est in aliqua differentia temporis, sicut nec esse illius, sed omnia sunt in aeternitate. Et hic habetur uia facilis ad respondendum omnibus argumentis de praedestinatione, & praescientia, quae uidentur esse quibusdam grauissima, de quibus tamen nihil nunc dicendum est. Ideo quoniam ponitur aliqua propositio affirmatiua de duratione Dei

in tempore, ut proprie accipiantur debent exponi negatiue. Ut si dicatur, Deus fuit in omni tempore, est sensus in nullo tempore Deus esse desijt. Et si dicatur, Deus erit in omni tempore, est sensus, id est, in nullo tempore Deus esse desinet. Cum autem dicitur hic: Qui erat: intelligitur de toto tempore praeterito, quod semper fuit, qui est, sicut pro praesenti. Et aliqui putant, quod licet de Deo non dicatur proprie, quod fuit in praeterito, vel erit in futuro, tamen quod dicatur proprie, quod Deus est in praesenti. Dicendum tamen, quod non est uerum. Nam si quis dicat, Deus est, nihil addendo, est uera, & propria. Si autem dicatur Deus est in praesenti, est falsa de rigore sermonis, quia licet praesens in tempore non dicat aliquam partem diuisibilem, nec sit proprie pars temporis, cuius aliquid praeterierit, & aliquid nondum sit, & ex hoc conuenit aliquantulum cum aeternitate, quae dicitur simul tamen esse: tamen praesens in tempore dicitur intrans, quod est indiuisibile sub ratione fluentis. Et sic dicitur habitudinem praeteriti ad futurum, quia est id per quod copulantur. Nunc autem aeternitatis non est succedens, nec dicitur relationem ad praeteritum, & futurum, ideo non proprie dicitur, quod Deus est in praesenti, quia si est in praesenti, esset aliquandiu in futuro, quia id, quod semel praesens est, immediatè fit praeteritum, & transit res de esse futuro ad esse praeteritum per praesens copulans, & fluens. Cum autem dicitur. *Et qui uenturus est,* intelligitur, id est, qui futurus est. Nam non signatur hic, quod Deus sit uenturus ad aliquid, quia nunquam uenit, nec uadit, maxime quia istud non erat ad propositum, cum hic dicatur de esse, & fuisse, sed accipitur pro futuro esse, quia quod uenturum est, futurum est. *Quibus cum istis perspicue ostenditur quatuor debere tantum euangelia suscipi.* Ista est conclusio intenta a Hieronymo. quasi in toto capitulo licet multi fuerint scriptores Euangeliorum, sola quatuor recipi debuerunt. Et dicit hoc sequi perspicue, id est, clare ex omnibus suprapositis. scilicet ex uisionibus Ezechie & Ioan. & ex alijs applicationibus supra factis. *Et omnes apocryphorum nenia mortuis magis haereticis, quam ecclesiasticis uis canendas.* Ista quatuor euangelia, quae sola sunt authentica, recipi debent: Apocrypha autem euangelia ab haereticis, qui mortui sunt, legi possunt: a uiris autem ecclesiasticis, qui uiui sunt, legi non debent. Et est figuratus modus loquendi. Est enim nenia quidam catus lugubris, qui solet cantari super mortuos, & uocatur uulgariter Eudechas: quarum usus maxime est in Hispania, ideo Hieronymo, dixit Hyberias nenas, id est, nenas Hispanorum. in prologo super Genesim desiderij mei. Et est sensus, quod illa euangelia, quae scripta fuerunt praeter quatuor sunt Apocrypha, & sunt sicut nenia mortuorum, quia sicut in illis multa falsa dicuntur in laudem funericis: ita in libris apocryphis multa falsa ponuntur, & dubia multa: ex quo proprie conueniunt sibi nenia mortuorum. Et quia haeretici sunt mortui, cum sint praecisi a corpore ecclesiae: & membra praecisa a corpore non possunt uiuere, proprie competit eis, quod canantur eis nenia mortuorum. Et quia apocrypha sunt nenia, haereticis sunt canenda apocrypha siue nenia apocryphorum. Isto modo loquendi utitur Hieronymus in prologo allegato super Genesim. uocans libros apocryphos nenas: dicens, quod multi ignorantes apocryphorum deliramenta sectantur, & hyberias nenas libris authenticis praeferrunt. Vocantur Hyberias, ut supra dictum est, scilicet, quia in Hyberia, id est, in Hispania erat antiquitus maximus harum uisus, qui nec omnino cessauit, licet christiana religio talia abhominetur. Viri ecclesiastici, scilicet, fideles uiui sunt, quia manent in corpore ecclesiae per fidem, & quamdiu membri est in corpore uiuenti, semper uiuit per influxum totius: ideo eis non sunt canenda nenia apocryphorum, sed soli libri authentici legendi sunt.

ALPHON.

ALPHONSII
TOSTATI
EPISCOPI
ABVLENSIS

IN QVARTVM PROLOGVM
D. Hieronymi in Matthaeum Enarratio.

ATTHAEVS ex Iudaea, sicut in ordine primus ponitur, ita Euangelium in Iudaea primus scripsit, cuius uocatio ad Dominum ex publicanis actibus fuit, duorum in generatione Christi principia praesumens, unius, cuius prima circuncisio in carne, alterius, cuius secundum cor electio fuit. Ex utrisque enim partibus Christus. Sicque quater denario numero triformiter posito principium a credendi fide in electionis tempus porrigens, & ex electione usque in transmigrationis diem dirigens; atque a transmigrationis die usque in Christum definiens, decursam aduentus Domini ostendit generationem.

MNES praecedentes prologi Hieronymi fuerunt generales ad omnes Euangelistas, ut in eis patuit, iste autem est proprie prologus super Matthaeum: quia in eo de solo Matthaeo agitur. Et diuiditur in quatuor. Primo ponitur Euangelistae status: secundo scribendi modus, ibi. *Duorum in generatione.* Tertio huius Euangelij materia principalis, ibi. *Quare omnium rerum.* Quarto utilitas huius operis, ibi. *In quo Euangelio.* Circa primum intentio huius prologi est dicere de Matthaeo quis fuit, & quae est materia huius Euangelij Matthaei, & quae fuerit intentio eius in scribendo. Tangitur autem status Euangelistae quantum ad nomen, & originem, & auctoritatem, & ordinem, & uitam praecedentem, cum dicitur *Matthaeus*, designatur quantum ad nomen proprium, & interpretatur donatus, scilicet, quia sibi primo donatum est Euangelium scribere. *Ex Iudaea.* Designatur quantum ad nationem, quia fuit de regione Iudaeae. Sciendum, quod Iudaea accipitur dupliciter, uno modo strictè, pro terra illa, in qua habitabat tribus Iuda: nam terra Chanaan, quae possessa fuerat primo a Chanaanais, & postea tradita est Israelitis, diuisa fuit in duodecim partes per duodecim tribus Israel: quia duae illarum, & dimidia, scilicet, Ruben, & Gad, & dimidia pars tribus Manasse acceperunt possessionem ab oriente Iordanis. Numeri. 32. Aliae nouem tribus, & dimidia diuiserunt inter se totam terram reliquam Chanaan, quae est a Iordane, usque ad mare mediterraneum, siue mare occidentale, in decem partes, scilicet, nouem pro nouem tribus, & una pro dimidia tribu Manasse, quae non acceperat possessionem ante Iordanem. De his Iosue decimo quinto, usque ad 19. Una pars istarum fuit data tribu Iudae, quae describitur Iosue decimo quinto, & illa proprie uocatur Iudaea. Aliquando accipitur largè terra Iudaeae, pro terra, in qua habitabant omnes duodecim tribus, eo quod omnes uocabantur Iudaei largè, & sic accipitur Psal. 64. Scilicet. Notus in Iudaea Deus, in tota terra Iudaeorum, quia apud omnes Israelitis notus erat. & Psal. 113. Facta est Iudaea sanctificatio eius: quod non est uerum de sola tribu Iuda, sed de toto Israel. Causa autem praecipua, quare tota illa terra uocetur Iudaea, fuit: quia postquam Iudaei translati fuerunt in Babylonem, scilicet, duae solae tribus Iudae, & Beniamin, redierunt in

terram

Alph. Tost. super Prologum in Matt. Enarr.

terram suam, & occupauerunt totam illam terram, quam prius tenebant omnes duodecim tribus, uel plurimam partem eius: quia aliquam partem tenebat Samaritani, & sic multi de tribu Iuda habitabant in forte Beniamin, & Ephraim, & Dan, & Issachar, & in aliis. Quae patet, quia Domina nostra morabatur in Nazareth, quae erat in terra Galilaea, ut patet Mat. 2. Et ob hoc uocabatur Christus Galilaeus, & tamen Galilaea non erat de terra Iuda, sed magis de terra Zabulon, & Nephthali, ut patet Mat. 2. f. Primo tpe alleuata est terra Zabulon, & Nephthali, & nouissimo grauata est uia maris trans Iordanem Galilaeae gentium. Et sic Galilaea pertinebat ad Zabulon, & Nephthali. Idem patet infra 4. f. quod Christus habitauit in Capharnaum maritimam in finibus Zabulon, & Nephthali, ut adimpleretur, quod dictum est per Isa. &c. Et sic, quia possidebatur tunc tota illa terra principaliter per tribum Iuda, uocabatur tota terra Iudaea. Aliquando tamen etiam in Euangeliis accipitur Iudaea primo modo, ut patet infra 2. f. quod audiens Ioseph, quod regnaret Archelaus in Iudaea, timuit illud ire, & secessit in partes Galilaeae. Et sic distinguitur Iudaea, a Galilaea, quae erat in tribu Zabulon, & Nephthali. Et hoc modo Ierusalem non est in Iudaea, cum sit de tribu Beniamin, Iosue. 18. Et sic etiam accipitur infra 3. ubi distinguitur Ierusalem a Iudaea. f. tunc exibit ad eum Ierolyma, & omnis Iudaea, & omnis regio circa Iordanem. Quo accipitur nunc Iudaea non apparet, sed satis est, quod Matthaeus erat Iudaeus, & erat de terra Israel, siue duodecim tribuum, siue esset de tribu, & possessione Iudae, siue de aliis tribubus. Sicut in ordine primus ponitur. Scilicet, in canone librorum Euangelistarum ipse primus est: ita uocabatur in Iudaea primus scripsit. Propter hoc ponitur primus inter Euange listas, quia prior alijs scripsit. Et hoc in Iudaea uolens transire ad gentes Aethiopi, Nubianorum, quae sibi forte praedicationis prouenerant, uoluit Euangelium Iudaeis, quibus praedicauerat, relinquere, ut patet procedenti prologo, & supra in primo prologo Matthaei magis declaratum est. Cuius uocatio ad Deum ante conuersionem ex publicanis actibus fuit. Tangitur status eius ante conuersionem, scilicet, quod erat primus publicanus, & de illis actibus uocatus est ad Deum. Nam quando Christus uocauit Mattheum actualiter sedebat in Telonio. Vbi publicanos actus exercebat, & dimissis illis secutus est Christum, infra 9. & Mar. 2. & Luc. 5. Vocantur actus publicani, id est, pertinentes ad publicanos. Sunt autem publicani, qui redditus fisci, uel publicos conducunt, & colligunt, ut ait Isid. 9. Ethic. Et exprimitur de Mattheo, quod erat publicanus: ad signandum, quod erat in statu peccatoris, quando a Christo uocatus est, quia publicani peccatores uocantur, infra 9. Scilicet. Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat Magister ueter, & bibit? Dicit Nicolaus, quod erant tunc Iudaei tributarij Romanorum, & Matthaeus, & caeteri colligentes ista tributa uocabantur publicani. De talibus negocijs dicit Gregorius, quod uix homines possunt illa sine peccato exercere. *Duorum in generatione Christi principia praesumens.* Hic ponitur secundum, scilicet, modus, quem tenuit Matthaeus in genealogia Christi: a qua incipit Euangelium suum. Et primo ponitur modus scribendi quantum ad radicem, scilicet, quantum ad ipsos duos patres, de quibus Christus uenit. Secundo quantum ad deductionem totius genealogiae, ibi. *Sic quater denario.* Et dicitur, quod Matthaeus praesumpserit, accipit in generatione Christi principia duorum, i. a duobus. scilicet, a Dauid, & Abraham. Et dicitur principia pluraliter, quia non uir Dauid, & Abraham accipi tanquam unum principium Christi, sed tanquam duo: cum di-

atur, liber generationis Iesu Christi filij Dauid filij Abraham. Veritas autem est, quod ambo sunt unum principium Christi, scilicet, ad substantiam carnis: quia hinc se per successionem, & derivationem, cum ex Abraham interpositis multis generationibus natus fuerit Dauid. Si autem Dauid non nasceretur de Abraham, nec e contrario, essent uere duo principia. Et hoc poterat esse, ut si descenderent ab istis duae progenies, quae postea coniungantur per matrimonium, & efficiuntur una, & ita Christus poterat descendere ab istis, etiam si essent duo principia: ita, quod aui, uel proauit materni matris suae descenderent de Dauid, & aui paterni matris suae descenderent de Abraham. Nunc autem non est sic, cum Dauid descendat de Abraham, & sic non poterat connumerari tanquam duo principia. Quia tamen Euangelista posuit illos tanquam duo principia, cum dixerit, filij Dauid, filij Abraham: dixit hic Hieronymus, quod praesumpserit principia duorum. Quare autem posuerit illos tanquam duo principia, cum sint unum principium, declarabitur infra primo cap. *Primum uero que prima circumcisio carnis.* Dependet ex procedenti, scilicet, praesumpserit principia duorum: & unius illorum erat prima circumcisio in carne. Iste est Abraham, qui primo circumcisus est in carne, quia ei dedit Deus legem de circumcisio in paschum semper iterum pro se, & pro filiis eius. Gen. 17. Et ipse est, qui primo circumcisus est, cum esset annorum nonaginta, eod. cap. Quare autem Deus circumcisionem inposuit, & quare potius dedit eam Abraham, quam alicui priori, & quid illa proficiebat, & quare octauo die, & quare in membro illo, & de multis alijs declaratum est eod. c. Dicitur hic circumcisio in carne ad differentiam aliarum circumcisionum: quia uocatur aliquis incircuncisus corde, & aliquis incircuncisus carne. Ratio est, quia circumcisio dicitur esse amputatio particulae superfluae. Ideo quando quis habet aliquid superfluum in seipso, dicitur quantum ad illud incircuncisus. Et quia praepitium uidetur esse particula superflua, uel non necessaria, licet in ueritate non sit: habentes illam dicuntur incircuncisi carne. Et si quis habeat desideria superflua, uel nocua in corde, quae sequatur, dicitur incircuncisus corde. De utroque patet Ezech. 44. scilicet. Sufficiant uobis scelera uestra domus Israel, eo quod inducitis filios alienos incircuncisos corde, & incircuncisos carne, ut sint in sanctuario meo. Et iterum eod. cap. dicitur: Omnis alienigena incircuncisus corde, & incircuncisus carne, non ingredietur sanctuarii meum. Aliquando etiam dicitur mens incircuncisa Leui. 25. scilicet, inducam eos in terram hostilem, donec erubescat incircuncisa mens eorum. Dicitur etiam homo incircuncisus labijs, quando habet linguam inapeditam ad loquendum: sicut dixit Moyses: Impeditioris, & tardioris linguae sum, Exod. 4. Et postea dixit se incircuncisum labijs, Exod. sexto. Quomodo me audiet Pharaon, praesertim cum sim incircuncisus labijs? Dicitur autem quod Abraham habuit primo circumcisionem in carne: quasi dicat, quod non fuit ipse primus, qui habuit circumcisionem in corde, quia omnis uir bonus, qui desideria sua carnalia amputat, & comprimit, dicitur habere mentem circumcisam. Ideo necesse erat, quod omnes boni a principio fidei haberent cor circumcisum, & sic non fuit primo in Abraham circumcisio cordis, sed circumcisio carnis fuit primo in eo, quia nullus ante eum se circumciderat: nec Deo alicui iusserat. *Alterius, cuius secundum cor electio fuit.* Pendet ex procedenti, scilicet, praesumpserit principia in generatione Christi duorum hominum, scilicet, alterius, cuius electio fuit secundum cor, id est, ipsius Dauid, qui fuit electus a Domino secundum cor suum. Ista sunt uerba Domini, quando

quando per Samuellem signauit Saulem repellendum de Regno, & dixit ei: stulte fecisti, nec custodisti mandata Domini, sed nequaquam Regnum tuum ultra conseruet. Quae sunt sibi Dominus uirum iuxta cor suum, & praecipit ei Dominus, ut esset Dux super Israel. 1. Reg. 13. Saul autem, qui praecesserat eum, non fuit electus a Deo secundum cor, sed magis propter instantiam populi, de quo magis dicitur infra primo c. *Et ex utrisque patribus Christus.* Quia dixerat, quod Matthaeus scripsit in generatione Christi principia duorum hominum. scilicet, Dauid, & Abraham, declarat hic, ad quod est hoc. scilicet, quia Christus uoluit esse ex utrisque patribus. lex utroque tanquam ex patre. Est enim pater principium generationis, & Christus dicitur ex utroque tanquam ex patre, quia in principio libri Matthaei ponitur Dauid, & Abraham quasi duo principia disparata generationis Christi. Potest ista littera dupliciter intelligi: uno modo, quod Christus dicitur ex utrisque patribus. i. ex utroque patre. lex utroque eorum tanquam ex patre: & tunc conuenientius diceretur, ex utroque. n. patre Christus, quam ex utrisque patribus: cum hic solum distribuitur pro duobus: ex utroque in singulari significat duos: in plurali autem significat plures quam duos. Et tamen Hieronymus non seruat semper istam congruitatem: sic patet Luc. 7. cum dicitur de duobus debitoribus cuiusdam feneratoris, quod non habentibus illis unde solverent, donauit utrisque. Aliter potest intelligi littera, scilicet, quod Matthaeus posuit istos duos tanquam principia generationis Christi: quia unus eorum erat Patriarcha, scilicet, Abraham, & alius erat rex, scilicet, Dauid, & ut signaretur, quod Christus secundum carnem descendeat tam de Patriarchis, quam de Regibus, positi fuerunt isti duo in principio genealogiae Christi: & tunc littera stat proprie, scilicet, ex utrisque patribus Christus, id est, Christus est ex Patriarchis, & ex Regibus, & utriusque sunt patres Christi. *Sic quater denario numero triformiter posito.* Hic tangitur modus scribendi genealogiam Christi quantum ad deductionem eius ex patribus per omnes descendentes. Et modus est, quod describit eam Matthaeus per tres quaterdenas, scilicet, in generatione Christi nominantur quadraginta duo homines incluso ipso Christo, & diuiditur totus iste numerus per tres partes aequales, & est qualibet quatuordecim: & sic sunt tres quaterdenae in Christi generatione. Vocat Hieronymus istas super Matthaeum tres Theferedecades, id est, quaterdenas: quia theferedecade est nomen Graecum signans quaterdena, & dicitur a thefera, quod est quatuor, & decas, id est, decena. Incipit prima quaterdena ab Abraham, & terminatur in Dauid. Secunda incipit a Dauid, & terminatur in transmigrationem Babylonis. scilicet, in Iechonia filio Iosiae. Tertia incipit in alio Iechonia filio istius, scilicet, post transmigrationem Babylonis, & finitur in Christo: ut dicitur infra primo capitulo, & dicitur sic quaterdenario numero triformiter posito, id est, ter ponitur a Mattheo numerus quaterdenarius, & etiam tribus modis: quia est ad significandum tria tempora, scilicet, sub Iudicibus, sub Regibus, & sub Sacerdotibus: ut infra dicitur. *Principium a credendi fide in electionis tempus porrigitur.* Ponitur hic de quo sunt istae quaterdenae, scilicet, quomodo uariantur per diuersas rationes, & diuersa principia. Nam prima quaterdena principium sumit a credendi fide a tempore, quo cepit esse fides, scilicet, incepta ab Abraham, qui fuit principium fidei. Non est autem credendum, quod ipse fuerit totaliter principium fidei: sed infra declarabitur. Et dicitur, quod ista prima quaterdena porrigit se usque ad tempus electionis, id est, usque ad Dauid, in quo fuit tempus electionis: quia ipse est electus a Deo secundum cor, ut dicitur supra in littera. Et totum hoc si-

gnat, quod prima quaterdena incipit ab Abraham, & finitur in Dauid. Sed seruatur ista pondera, & ministeria lectionis ex consuetudine oratoria: in qua non est nudis, & rudibus uerbis utendum. *Et ex electione usque in transmigrationem diuergens.* Ista est secunda quaterdena, quae incipit ex electione, & finitur in transmigratione, id est, incipit a Dauid exclusiue, & finitur in Iechonia filio Iosiae. Et dicitur incipere ab electione propter Dauid, qui electus est in regem a Deo. Et finitur in transmigrationem Babylonis: quia iste Iechonias, in quo finitur secunda quaterdena ductus est in Babylonem. De hoc magis declarandum est infra primo cap. *Atque a transmigrations die usque ad Christum definit.* Ista est tertia quaterdena, quae incipit a transmigracione Babylonis, id est, a Iechonia filio Iechoniae alterius: & iste est nepos Iosiae: nam praecedens Iechonias, qui uocatur in libro Regum Ioachim non transmigravit in Babylonem, sed mortuus est in Ierusalem, de quo Ieremias dixerat, quod putrefactus eijceretur extra Ierusalem, & quod sepultura Afini sepeliretur. Ieremias 22. Secundus autem Iechonias, scilicet, filius eius fuit ductus in Babylonem per Nabucodonosor. 4. Regum. 24. licet ibi uocatur Ioachim sicut pater suus, & ab ipso incipit Tertia quaterdena, & finitur in Christo, & dicitur a transmigracione die usque ad Christum definit, id est, concludens. *Decursam aduentus Domini ostendit generationem,* id est, postis his quaterdenis. Ostendit Matthaeus generationem aduentus Domini, id est, generationem, de qua Dominus uenit, esse decursam, id est, finitam: uel intelligitur, quod ostendit decursam generationem aduentus Domini, id est, ostendit, quod finitis omnibus generationibus supra positis fuit aduentus Christi, cum ipse ponatur ultimo in ista generatione. Et dicitur decursam, id est, decurrentem. Est decurrere a superiori ad inferius uenire, scilicet, decurrere, id est, deorsum currere. Et sic proprie aqua decurrit, quia ad inferiora labitur. Ista est hic de generatione Christi, quia a principio, & superiori deducitur, usque ad inferiora, & ultima. Et hoc dicitur ad differentiam Beati Lucae, qui generationem Christi ordine contrario scripsit, scilicet, incipiens a Christo, & reducens usque ad Abraham: & postea usque ad Adam, & Deum. Ista littera est suspensiuua ab illo loco. *Sic quaterdenario numero.* Quaterdenario triformiter, scilicet, Matthaeus, supple, sumens principium a credendi fide, id est, ab Abraham: Et porrigit, id est, extendens in tempus electionis, id est, usque ad tempus Dauid, qui fuit electus a Deo: & hoc quantum ad primam quaterdenam. Et dirigens, id est, directe scribens per successionem patrum ex electione, id est, a Dauid usque ad transmigracionis diem, scilicet, Iechoniam filium Iosiae. Et hoc quantum ad secundam quaterdenam, atque diffiniens, id est, concludens, scilicet, totam Christi generationem, a transmigracionis die, id est, a Iechonia secundo nepote Iosiae usque ad Christum, scilicet, qui est ultimus in tertia quaterdena, ostendit generationem aduentus Domini, id est, per quem Dominus uenit, uel descendit esse decursam, id est, finitam.

Quomodo dicitur, quod principium credendi fuit in Abraham. Quest. 1.

QVAERITVR, quomodo dicitur, quod principium credendi fuerit in Abraham. Aliqui putant, quod uerum est, quod ipse fuit primus, qui in Deum uerum credidit. Sed falsum est, quia sine fide impossibile erat aliquem hominem saluari ad Hebr. 11. scilicet. Sine fide impossibile est placere Deo. Et tamen

multi ante Abraham saluati sunt, Ergo necesse est, qd alij habuerunt fidem. Item nullus iustus est sine fide, quia iustus ex fide uenit. ad Rom. 1. Et tñ Noe fuit uir iustus, in generatione sua. Gen. 6. Ergo fidem habuit. Item nemo Deo acceptus est sine fide, & tñ Henoch acceptus fuit ualde Deo, quia dñr in Gene. 5. qd ambulauit Henoch cū Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus, & Eccl. 4. dñr, qd Henoch placuit Deo, & trāslatus est in paradysum: ergo fidem habuit. Item apostolus ad Hebr. 11. laudans patres illos, qui per fidē probati sunt, ponit primò Abel dicens: Fide plurimā hostiā Abel, quā Cain obtulit Deo, Et dñr de Enoch, fide Henoch translatus est ne uideret mortem, & nō inueniebatur, quia transtulit illum Deus. Ergo ante Abraham multi habuerunt fidem. Alij dicunt quòd Abrahā primus habuit fidem, s. explicitam: nam ante eum habebant ceteri uiri boni fidē implicitam, quæ sufficiebat ad saluandum eos, ut declaratur per Magistrum, & doctores. 3. Sent. 2. 4. & 25. dist. Abraham autē habuit fidē explicitā, quia expresse credidit de Deo multa, qd hic dixit. s. qd in semine tuo benedicentur oēs gentes, Gen. 12. Et qd daret sibi, & semini suo terram Chanaan, & quòd multiplicaret semen eius sicut stel- las cœli. Gene. 13. & 15. Sed dicendum, quòd adhuc non stat, quia non solū Abraham, sed et omnes iusti, qui fuerunt ante eum habuerunt fidem explicitam, nec est possibile, qd aliquis homo habens vsum liberi arbitrij perfectum saluaretur sine fide explicita. Soli autem paruuli morientes post baptismum, vel post circumcisionē saluantur in fide implicita, s. quia Deus infundit eis habitum fidei, spei, & charitatis, & ille habitus fidei uocatur fides implicita: quia non habet aliquem actum determinatum. Idem est de paruulis inter gentes, quando saluabatur in fide parentum: cū tamen aliquis est in adulta ætate, necesse est, quòd habeat fidem explicitam. Et ita dicit Mag. 3. Sententiarum dist. 25. quòd est quedam mensura fidei, s. explicita, quæ omni tempore fuit necessaria: nec potuit quisquā hominum sine illa saluari. Et ista est in duobus articulis, quos ponit Apostolus, ad Hebr. 11. Scilicet, Quòd accedentem ad Deum oportet credere quia est, & qd inquirentibus se remunerator sit. Et ita tenet Magister, & omnes doctores. 3. Sententiarum, dist. 35. qd fuit ista fides explicita necessaria omni tempore, & omni homini: & ratio est: quia fides ponitur ad dirigendum actum in finem in gratuitis, sicut prudentia in moralibus, & sicut sine actu prudentiæ impossibile est ellici actum aliquis virtutis moralis: ita sine actu fidei impossibile est dirigi aliquem actum in Deum, ut est finis supernaturalis. Quilibet tamē actus fidei determinatus pertinet ad fidem explicitam: quia fides implicita non dicit actum, sed habitum solum. Omni enim tempore fuit necessaria hominibus fides explicita: ideo non fuit fides explicita primò in Abraham. Nam quando Abel fide hostiam obtulit, ad Hebr. 11. fidem explicitam habebat. Idem de Henoch, ibidem, qui fide translatus est. Alij dicunt, quòd Abraham non solum habuit fidem explicitam, sed et habuit fidem de Deo, specialiter de quibusdam, quæ non pertinebant simpliciter ad salutem. Et quando obijcitur de antiquis, quòd omnes habebat fidem explicitam, uerum est hoc quantum ad illos duos articulos, qui erāt simpliciter de necessitate salutis: & tamē non habebant fidem de aliquo alio mysterio specialiter: nec cognoscebant Deum particulariter: quia licet crederent Deum esse, & esse unicum, & esse æternum, & alia quæ naturaliter cognosci possunt, ad Rom. 1. s. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, à creatura mundi intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque uirtus eius, & diuinitas: non tamen cognoscebāt Deū

particulariter quis ille esset, nec aliquid eis particulariter reuelabat, sicut supra dictum est, & Deus ei per angelos loquebatur indicans se quis esset. Dicendū, qd non stat, quia etiam ante Abraham fuit Deus cognitus particulariter ab alijs, sicut ab Adam, & Heua, quibus Deus locutus est. Gen. 2. & 3. Etia Deus locutus ē ad Noe, & reuelauit sibi mysteria particularia, qd mundus delendus esset per aquā, & credidit Noe, & fecit arcam. Gen. 6. Et ista fides laudatur ualde ad Hebr. 11. s. de Noe, responsio accepto de his, quæ adhuc non uidebantur, metuens aptauit arcam in salutem domus suæ. Non ergo fuit Abraham primus, qui mysteria particularia credidit. Alij dicunt, qd uocatur Abrahā primus credentium. Unde dñr, tunc cœpisse tps fidei: quia ipse cōstitutus est pater fidei, & hæres eius à Deo, ita quòd fides pertineret ad ipsum specialiter tanquā quedā hereditas sua, quia crediderat multa specialia. Sed non stat, quia Noe fuit pater, & hæres fidei institutus à Deo, sicut & Abraham ad Hebr. 11. s. fide Noe responsio accepto de his, quæ adhuc non uidebantur, metuens aptauit arcam in salutem domus suæ: per quam dampnauit mundum, & iustitiam, quæ per fidem est hæres institutus. Dicendum, quòd Abraham potest dici fuisse principium credendi propter tria: primò quantum ad specialem articulum. Nam fides est de his, quæ sunt necessaria ad salutem omnino: id autem pro quo salus nostra recuperanda fuit, erat mediator Dei, & hominum Christus Iesus, & sic fides specialis de isto mediatore quantum ad se, & ad modos redemptionis erat propriissimè fides. In hac autem fuit primus Abraham, quia nulli legimus ante eum reuelatum fuisse mysterium mediatoris. Sibi autem reuelatum est quendam futurum esse, in quo benedicerentur omnes gentes. Gen. 12. Et non solum sibi reuelatum est, sed etiam sibi promissum est quòd de semine suo nasceretur, cum dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Gen. 12. Quod exponit Apostolus ad Gala. 4. Si Abrahā dictæ sunt promissiones, & semini eius. Et sequitur: Non dicit & seminibus, quasi in multis, sed in uno, & semini tuo, qui est Christus. Et sic in ista fide Abraham primus est, & ob hoc Apostolus ponit eum quasi patrem, & caput credentium, ad Gala. 4. Scilicet. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fidei Abraham, & sic omnes, qui sunt in fide subiicit Abraham, vel inducit in illum, tanquam in caput, vel originem fidei, & ob hoc uocauit eum specialiter fidelem dicens; benedicentur cum fidei Abraham. Secundo dicitur, quòd in Abraham cœpit fides, scilicet, quia ex quo cœpit in ipso semper seruata est. Nam licet aliqui de patribus antiquis habuerint fidē specialem de quibusdā mysterijs, tamen non fuit illa fides continuata in posterios. Sicut Noe fuit iustus, & fidelis Deo multa particularia mysteria credens, tamen non fuit continuata ista fides in posteris suis, quia post diluuium dispersi sunt per terras, & quasi omnes cœperunt idola colere. Secus autem in Abraham, quia postquam ipse cœpit credere: posteri sui crediderunt, & mansit semper fides in populo illo usque ad Christum, Et eadem fides nunc continuatur in christianis, qui uerè uocantur filij Abraham. Et uocantur uerè Iudei, & uerè circumcisi, ad Rom. 2. s. Et indicabit id, quòd est ex natura praprium, legem consummans te, qui per literā, & circumcisionē prauaricator legis es, Nō enim qui in manifesto Iudaus est, neque que in manifesto in carne est circumcisio: sed qui in abscondito, Iudæus est; & circumcisio cordis, in spiritu, non litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Tertio dicitur principium fidei in Abraham, quia ibi nō cœpit fides, sed status fidei. Nā in præcedentibus patribus

Abraham fuit principium credēdi propter tria.

Oēs qui ab initio saluati sunt habuerunt fidē explicitā sicut fuit adultus uel implicitā si fuerint paruuli.

Fides explicita in antiquis erat credere Deum esse, & eundē esse semper, & remuneratorem.

principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deū. Postea uenit ad nos assumendo carnem nostram, & inter nos conuersatus est. Deinde redijt ad statum priorem manens apud patrē: iam nunc nobis inuisibilis factus. Hæc duo declarauerunt isti duo euangelistæ: Nam primus tetigit generationem Christi, qua uenit ad nos faciendū se uisibilem, cū prius esset inuisibilis. Secundus narrauit generationē Christi reducendū eū in Deum, s. qd à nobis recedens cū prius esset uisibilis, factus est inuisibilis: cum Deo patre manens, à quo exierat.

Vt & numero satisfaceret, & temporis: & se quid esset ostēderet, & Dei in se opus monstrans, etiā in his, quorū genus posuit, Christi operantis à principio testimonium non negaret. Quorum omnium rerum tempus, ordo, numerus, dispositio, uel ratio, quod fidei necessarium est: Deus Christus est, qui factus est ex muliere, factus sub lege, natus ex uirgine, & passus in carne, omnia in cruce s. fixit, ut triumphans ea in semetipso resurgens in corpore, & patris normā in patribus filio, & filij nomen patri restituens in filijs, sine principio, sine fine, ostendens unum se cum patre esse, quia unus est. In quo euangelio uti le est desiderantibus Deū, sic prima, uel media, uel perfecta cognoscere, ut, & uocationē Apostoli, & opus euangelij, & dilectionem Dei in carne nascentis per uniuersa legentes intelligant, atque in id eo, in quo reprehensi sunt, & apprehendere appetit recognoscāt. Nobis enim in hoc studio argumenti fuit, & fidem factæ rei tradere, & operantis Dei intelligendam diligētē esse dispositionem, à quaerentibus non tacere.

Vt, & numero satisfaceret, & temporis. Idest Matthæus scripsit generationē Dñi per tres quaterdenas, ut per hoc satisfaceret numero, & tēpori. Sunt enim in hoc tres numeri. s. tres, & quatuor, & decem. Et conueniēs fuit obseruari istos in generatione Christi, quia conueniebāt isti numeri mysterijs Christi. Nam quaterdena componitur ex quatuor, & decem, per quos numeros signatur utraque lex. In noua lex per quatuor, quia scripta est in quatuor euangelijs, lex uetus signatur per decem, pp decem præcepta, quæ sola dedit Deus toti populo Israel in uoce clangoris, & bucina. Cetera autē dedit per Moysē. Exo. 2. & Deut. 5. Per ternarium significatur mysteriū Trinitatis, quod utriusque legi conueniebat, sed in noua lege magis explicitè, in ueteri autē magis obscure. Alio modo satisficit numero, quia Matthæus in generatione Christi posuit. 40. & duas personas cōputato ipso Christo, & dicit quidam, qd factum est ad signandū quadraginta duas mansiones, per quas Israelitæ uenerunt de Aegypto, usque ad terrā promissam. Numeri. 33. Sed prima applicatio melior est, quia mansiones Iudæorum parum faciunt ad intentionem Christi. Et si ponitur. 42. in generatione Christi non fit hoc nisi, ut ex eis fiant tres quaterdena, & applicabuntur ad mysterium supra positum. Satisficit tēpori Matthæus per numerum ternarium, quia tres fuerunt quaterdena: ad significandū tria tpa, qua decurrunt

Quare Mat. posuit tres quaterdenas in Christi generatione.

fides fuerat, non tamen fuit status fidei, id est, non fuit in illis fides tanquam in quodam statu, uel obseruatione uitæ: in Abraham autem fuit sic, quia primò Deus ei reuelauit, quid credendū erat particulariter de mediatore, scilicet, quòd per illum benedicerentur omnes gentes, & reuelauit, qd ille mediator de semine suo futurus esset. Postea autem uoluit eum separare à ceteris gentibus, & dedit ei separatam signum. s. circumcisionem, ut sicut in modo fidei ab omnibus gentibus distinguebatur: ita, & in signo corporali. & quibusdā caeremonijs uitæ distingueretur ab omnibus, id est, qd non solum ipse, sed etiam omnes descendentes de semine suo haberent istam separationem, tanquam semen sanctificatum, cū iam reuelatum esset, qd ex eis Messias descensurus esset. Ante Abraham autē nulli hoc reuelatum fuerat: ideo nulli ante eum danda fuit circumcisio: nec fuit quisquam ante eum separandum à ceteris gentibus, quia adhuc speciale apparebat in illo, propter qd separari deberet. Et sic in Abraham cœpit fides, id est, status fidei, quantum ad quendam modum uitæ, & religionis: In alijs autem patribus fuerat fides, id est, status fidei, quia non erat in eis aliqua caeremonia, uel specialis obseruatio cum illa fide, sicut fuit in Abraham.

Quare diuerso modo Matthæus, & Lucas genealogiam Christi texerunt. Quest. 11.

Q V A E R I T V R, Cū dicatur hic quòd Matthæus decurrit generationem Christi. s. à principio usque ad finem, & Lucas enarrauit illam conuertendo à fine usque ad principium, quare hoc factum est. Dicendum qd Matthæus enarrauit generationem Christi eo modo, quo cōmuniter enarrantur omnes progenies. s. per ordinē descendentiū: Lucas autem omisit modum communē: ideo non oportebat quaerere aliquam causam, quare Matthæus sic enarrauit. Nam fecit qd fieri consueuerat. De Luca autem rationabiliter querendum erat, quare sic fecit: cū contra consuetum fecit. Dicendum qd isti duo euangelistæ enarrando generationē Domini uoluerunt ostendere duas habitudines hominis ad Deū. Vna est Dei ad hominem. Alia est hominis in Deum euentis. Primam Matthæus descripsit: ostendens Christum uenientē ad nos. Et sic dicitur in litera, qd decursam aduentus Domini ostendit generationem. Secundam descripsit Lucas: ostendens Christum redeūtem in Deum, & reducens hominem in Deum, ut in beatitudinē, nisi prius Deus uenerit ad eum, decuit qd Matthæus primò describeret generationem Christi, ut uenientis ad nos, & postea per Lucam, uel per aliquem alium describeretur generatio Christi, ut redeuntis in Deum. Et sic factum est. Et quia homo incipit redire ad Deum oportet credere, & quia baptismus est proprie sacramentum fidei, id est, in quo fides infunditur baptizato, conuenienter Lucas post Christi baptismū descripsit generationem eius, ut redeuntis in Deum: quasi per baptismū inuauit hominē redire in Deum. Luc. 3. Alia ratio esse potest. s. quia ambo euangelistæ scripserunt generationē Christi. Christus autē habuit se dupliciter, quia ab æterno erat Deus inuisibilis cum patre manens, & apud patrem, ut dicitur Ioan. 1. s. In Alph. Tost. super Prolog. in Matt. Enarr.

ista generatio Christi. Nam Iudei à principio regeban-
tur per iudices. Quod fuit usque ad Saulē. Deinde re-
gebantur per Reges, quod fuit usque ad captiuitatem
Babylonis. Postea autē regebantur per sacerdotes: licet
multi illorū fuerunt Reges sicut Aristobolus, Alexan-
der, Hyrcanus, & Ioānes Hyrcanus, & alij. Et hoc fuit
à captiuitate Babylonis usque ad Christum. Nam pau-
lo antequā Christus nasceretur cessauerant Reges Iu-
dæorū. Et ipse natus est in tpe Regni Herodis Acha-
lonitæ, qui fuit primus Rex alienigena. Nam ipse fuit
de genere Idumæorum. Aliter satisfaciunt tpi, quia p tres
quaterdenas signat tria tpa. sante legem, sub lege, &
sub gratia. Et Christus pertinet ad omnia ista tpa, quia
in nullo istorum potuit esse salus hominibus nisi per
fidem explicitam, aut implicitā Christi, vt supra decla-
ratum est. *Et se quid esset ostenderet.* Istud iam non perti-
net ad superiorem sententiam de tribus quaterdenis,
sed est sensus, qd Matthæus non solum posuit illas tres
quaterdenas in euangelio suo ad satisfaciendum tpi,
& numero suo, sed et ostendit ex se ipso quis esset, ga
infra 9.c. dicit de se, qd erat publicanus sedens in Telo-
nio. *Et Dei in se opus monstrans,* i. ostendit opus, qd Deus
in illo feci t. s. cum ipse esset in statu peccati, quia erat
publicanus, Deus ex sola gratia vocauit eum ad se, &
fecit eū Apostolum, & Euangelistam. Et utraque po-
testas à Deo est, & uocatur gratia eius, vt patet infra
Cor. 1.2. & ad Ephē. 4. & declaratum est in precedenti
Prologo, etiam in his, quorum genus posuit Christi operantis
à principio testimonium non negaret. Id est non solum Mat-
thæus ostendit in se opus Dei, sed et ostendit testimo-
nium Christi operantis à principio in illis, quorum ge-
nus posuit. Matthæus posuit genus omnium, qui ponun-
tur in Christi genealogia, quia sicut per istam scriptu-
ram Matthæi cōstat de omnibus auis, & proauis Chri-
sti maternis, ita cōstat de auis, & proauis cuiuslibet po-
siti in hac genealogia: ideo Matthæus non solum scri-
psit hic Christi generationem, sed et generationē cu-
iuslibet illorum. Est tñ uerum, qd non scribitur illi nisi
per Christum: in quantum pertinet ad progeniē eius.
Et est hic figura locutionis. L. yptote, cum minus dī,
& plus significatur: quia dī, Christi testimonium non
negaret, & est sensus, qd Matthæus non solum non ne-
gavit testimonium Christi, sed et expresse posuit illud.
Nam nos non negamus testimonium Christi, & tñ ni-
hil dicimus: Hieronymus autē uoluit plus significare. s.
qd Matthæus non solum non negauerat, sed et expref-
serat. Dicitur autē qd Matthæus posuit testimonium Chri-
sti à principio operantis in his, quorū genus scribebat,
id est, ostēdit qd Christus misericorditer se habuerat
ad istos patres à principio totius generationis. Ponun-
tur autē hic in principio generationis Christi Abrahā,
& Dauid, & ad istos fuit magna misericordia Christi,
quia Deus ex sola gratia, & liberalitate elegit potius
Abraham, q̄ aliquem alium de contemporaneis suis:
cui familiariter loqueretur, & cui promitteret Messia
nasciturum de femine suo, & quod semen suū possi-
deret terram Chanaan. Non. n. meruit ista Abraham
anteq̄ Deus inciperet sibi bene facere: Et si dicas, qd A-
braham erat à principio iustus, & merebarur ista: dicē-
dum qd falsum est, quia p̄uenit eū sciencio ipsum iu-
stum, vt esset talis, qui conuenienter esset capax bene-
ficiorum eius. Et ita poterat p̄uenire quemcunque
alium contemporaneū Abrahæ, iustificando eum, vt
esset capax illorū bonorū, quæ promissa fuerūt Abra-
hæ, & tunc promitterentur illi, & non Abrahæ, & ma-
neret Abrahā, sicut unus de gentilibus in infidelitate,
sed elegit eum Deus solum, quia uoluit. Et nō solum
qd Deus uult alicui facere bonū ex liberalitate sua, p̄-
uenit eum, iustificando eū uiuentem, vt dignus efficiat
tur illis bonis, quæ receptorus est, sed potius p̄uenit

Quare po-
nuntur Da-
uid & Abra-
ham in prin-
cipio Chri-
sti genera-
tionis.

eam ab aeterno preparando eum ad illud bonum. Sic
ponit Apostolus exemplum de Esau & Jacob ad Ro.
9. s. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliqui egis-
sent boni, aut mali, non ex operibus, sed ex uocante di-
ctum est, quia maior seruiet minori, sicut scriptū est:
Jacob dilexi, Esau autem odio habui. Ideo Deus p̄gre-
nit Abraham eligendo eum ad istud bonum antequā
nasceretur, nō ex aliqua causā, sed solum, quia uoluit.
Et non solum nulla fuit causā, sed etiam nulla esse po-
tuit quare Deus ab aeterno potius eligeret Abraham
ad hoc, quā aliquem alium, quia hoc dato, non esset
uoluntas Dei prima regula rerū, sed penderet ex qui-
busdam rationibus determinantibus eam ad hoc, vel
ad illud, quæ se tenerent ex parte creaturæ. Quod non
solum est falsum, sed etiam absurdum est ipsum cogi-
tare. Item non stat qd illi dicebant, quia etiam si Abra-
ham potuisset esse iustus antequam Deus eum p̄gre-
niret, non poterat per illam iustitiā mereri omnia ista
quæ sibi promissa sunt, quia iustitiæ nostræ, vt ait Isā.
sunt sicut pānus mulieris menstruæ, & sic per eas nō
possumus mereri aliquid insignie de condigno, nisi
Deus nobis ex gratia dederit. De Dauid idem est omni-
um est, qd ex Dei misericordia consecutus est omnia
bona. Nam non meruit ipse, qd eligeretur à Deo in Re-
gem, & quod Deus diligeret eum in tantum, vt dice-
ret, inueni uirum secundum cor meum. Primo Reg.
13. & qd Deus dimitteret ei regnum non solum pro
se, sed etiam pro tota sua posteritate. Vnde & ipse Da-
uid miratus est, quando Deus ei ista promisit, dicens:
Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, vt
præstares mihi talia. 2. Reg. 7. & 1. Paral. 17. Aliter po-
test intelligi. s. qd Matthæus ostendit testimonium Chri-
sti operantis, id est, misericordiam eius in istis, quorum
genus scripsit. s. qd licet essent peccatores plurimi eo-
rum uoluit descendere de eis s̄m carnem. Et ob hoc
Matthæus exprimit specialiter in Christi generatione
quasdam mulieres peccatrices, vel tales, quæ non erāt
dignæ, vt de eis descenderet Christus: vt cū appareat
de eis descendere videatur maxima Christi misericor-
dia, qui de talibus nasci dignatus est. Et ista est hic pro-
pria intentio Hieron. ita ipse ait super Matthæū, qd in
genealogia Christi nullā sanctarū foeminarū legimus
poni: sed eas, quas scriptura cōdēnat. Et hoc patet ex-
emplariter. Nam prima mulier nota in Christi ge-
nealogia est Thamar, de qua Iudas genuit Phares, &
Zaran, Et ista fuit peccatrix: quia comixta est carnali-
ter socio suo illo neficite. Gen. 38. Secunda ponitur
Raab, de qua Salmon genuit Booz. Et ista fuit pecca-
trix, quia fuit meretrix Ierichontina. Iosue. 2. Tertia
est Ruth, ex qua Booz genuit Obed. Et ista licet nō le-
gatur peccatrix: fuit tamen gentilis de Moabitibus, vt
patet Ruth primo. Et ad illos non pertinebat pro-
genies Christi: Christus tamen dignatus est illam esse
in progenie sua ex gratia. Quarta fuit Bethsabee, de
qua dicitur, quod Dauid genuit Salomonem ex ea,
quæ fuit Viua. Et tamen illa fuit peccatrix: quia fuit
adultera. secundo Reg. 11. & 12. Et exprimit eas spe-
cialiter Matthæus, vt significetur misericordia Chri-
sti, qui de talibus dignatus est nasci. Et hoc est testimo-
nium, quod Christus ostendit à principio in his, de
quibus descendit. *Quare omnium rerum.* Hic ponitur ter-
tium, s. huius Euangelij materia principalis: quæ est
subiectum huius libri, & omnium aliorū Euangelio-
rū, cū in omnibus tractetur de Christo Deo, & hoīe,
quantū ad actus, & passiones suas. Et hoc tangitur, cū
dī, quarū oīum rerum, &c. *Quod fidei necessarium: Deus
Christus est.* Id est, istæ res solum pertinent ad hoc, qd est
Christus Deus, & hō. Et dī quartū oīum rerū. s. oīum
rerū supra positarū de Christi genealogia. Tps. i. tps.
& ordo, & numerus, & dispositio istarū rerū solū est
ad de-

Quare Mat-
thæus mu-
lieres pecca-
trices Xpi
generatio-
ne posuit.

R. fidei in-
stante.

ad declarandum quod Christus est Deus, qui factus
ex muliere, &c. Et dicitur tempus, quia in genealogia
Christi cōsiderantur tempora tria. s. sub iudicibus, sub
regibus, sub sacerdotibus, vel tempus ante legem, sub
lege, & sub gratia. Ordo consideratur in genealogia
quantum ad ordinem ipsarum personarum secundū
successionem temporum. Numerus. Consideratur nu-
merus quantū ad personas: quia cū sint tres quaterde-
næ sunt quadraginta duæ personæ. *Dispositio, uel ratio.*
Id est, qd sic ordinentur, vel disponantur secundū rōnē.
Quod fidei necessarium est: Deus Christus est. Id est, omnia
ista supra posita inquantū sunt necessaria ad fidē, solū
pertinent ad hoc, vt inducatur qd Christus est Deus,
& assumpsit carnem de Virgine, & redemit nos in ea
in cruce. Isto modo exponit Nicolaus, & alij. Aliter tñ
videtur. s. qd tempus ordo, & numerus nō refertur ad
genealogiam Christi sicut expositū est: sed ad aliquid
aliud. Primò patet, quia istud relatiuū. s. quarū omniū
rerum, refertur ad omnia præcedentia. Et tñ supra nō
solum tactum est de genealogia Christi, sed etiam de
statu Matthæi, & de gratia Christi uocantis eū: ideo tē
pus, ordo, numerus non solū ad genealogiā referendū
est. Secundo patet, & efficacius: quia hic dī tps, ordo,
& numerus istarum rerū esse solū ad inducendū qd
Christus fuit Deus, & assumpsit carnem, & in cruce
moriens redemit nos, & resurrexit, & tñ ordo, tps, &
numerus, & dispositio genealogiæ Christi nō p̄tinet
ad hoc: quia ex illo ordine numero, & tpe, nihil istorū
inducitur. Dicendum ergo, qd istud intelligitur de to-
to Euangelio Matthæi, & præsupponendum est, quod
cū Hieron. supra dixerit quod Matthæus tetigit Chri-
sti generationem, & tetigit de se ipso, & de Dei gratia
quantum ad se, & alios, qd uoluit per hoc intelligere
traditam esse in uniuersali totam materiam Euangelij
Matthæi. Et tñ sequitur. *Quarum omnium rerum.* Id est,
qd omnium istarum rerum, quæ tractatur in Matthæo
tempus, & ordo, & numerus, & dispositio solum est
ad hoc, qd appareat Christum esse Deum, & hominē,
& pro nobis mortuum, & nos redemisse, & tunc pla-
na est litera, scilicet, quod omnia quæ Matthæus tangit
solum induentur ad hoc. Et non solum ea, quæ
tangit Matthæus, sed etiam ea, quæ tangunt omnes
Euangelistæ: quia nihil aliud omnes intendunt, cum
in hoc sit tota fides, & dicitur, quarum omnium re-
rum, scilicet, narratarum in lib. Matthæi. tempus. s. cō-
sideratio temporis, in ipsis rebus. s. qd quædam fuerint
ante Christi prædicationem, & alia post: quædam an-
te mortem, & alia post mortem, & sic de variis tem-
poribus rerum narratarum: Ordo, scilicet, considera-
tio ordinis quantum ad ipsas res, quod quædam præ-
ponantur, & alia postponantur. Nam interdum ser-
uatur ordo temporis in illis, qui est ordo naturalis: in-
terdum ordo artificialis, scilicet, quod quædam, quæ
sunt priora tempore postponantur: cum sic interdum
conueniat ad concludendum id quod intendimus.
Quod fortē non fieret ita conuenienter, si per omnia
obseruarem ordinem temporis. Numerus, scilicet,
numerus rerum narratarum. Quasi dicat, quod
Euangelistæ multa, vel pauca de Christo dicant, non
est intelligendum, quod ideo solum tot dixerint, quia
de Christo nulla alia quæ dicerent, inuenierint: vel
quia Christus nulla alia fecerit: sed ideo tot, & talia po-
suerunt, quia credebant ista sufficere ad id, quod in-
tendebant, scilicet, ad probandum Christum esse Deū
& hominē, pro nobis mortuum, & nos redimen-
tum. Et si putauissent plura esse necessaria ad proban-
dum hoc, multo plura scripsissent: quia Christus fe-
cit multa alia, quæ scribere poterant, sed non scripse-
runt illa, quia non putauerunt esse necessaria ad pro-
bandum quod dictum est: sic patet Ioann. 2. scilicet.
Alph. Toft, super Prolog. in Matt. Enarr.

Multi quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu
discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro
hoc. Hæc autem scripta sunt, vt credatis: quia Iesus
est Christus filius Dei, & vt credentes vitam habeatis
in nomine eius. *Dispositio, uel ratio.* Id est, quod istæ
res disponantur, sic, & reguntur secundum rationē,
scilicet, qd vnus Euangelista sic ordinem rationem
suam, & alius sic, totum est ad probandum qd dictum
est, cum quilibet Euangelista idem probet, licet diuer-
so processu, & ordine. *Quod fidei necessarium est.* Id est,
quantum ad id, quod est necessarium ad fidem. *Deus
Christus est.* Ab isto loco usque ad illum, scilicet, in quo
Euangelio, ponuntur conclusiones, siue articuli prin-
cipales fidei, quos intendit probare Matthæus, vel de-
clarare ex narratione sua. Ideo subiectum totius libri
est Christus Deus homo, ut faciens, & patiens. Hic
etiam dicitur Christus Deus esse. s. ipse Christus, qui
est Deus est subiectum libri. Christus significat Mes-
siam, sicut patet cum quæsiuit Iesus à pharisæis de
Christo cuius filius sit, id est, cuius filius debeat esse
Messias. Matth. infra 22. & dixerunt Iudæi: Christus
cum uenerit nescietur unde sit. Ioan. 7. Id est, nescietur
unde ueniet Messias. Et iterum ibidem: Nunquid ve-
rè cognouerunt Principes, quia hic est Christus: id est,
Messias. *Qui factus est ex muliere.* Id est, qui natus est, ma-
gis. n. propriè dī natus, q̄ factus, quia facere pertinet ad
rē, quæ æquiuocè producitur, & est extra facientē. Si-
cut propriè ad artē pertinet facere, quia artifex operat-
ur in materia quæ est extra ipsum, & est illa pductio
æquiuoca, quia res producta per artē non est in specie
artificis, & tñ cū nascitur hō ex muliere est uniuoca
productio, quæ est hō ex hoīe, & non est de materia ex-
teriori, sed de substantia generantis: & tñ in scriptura
est iste modus loquendi, quia apostolus dicit Christū
factū esse ex femine Dauid s̄m carnē, ad Rom. Et di-
cit factum ex muliere, ad Gal. 4. *Falsus sub lege.* i. natus
tpe legis, quæ adhuc durabat lex Moysi, qñ Christus na-
tus est. Nec cessauit nisi post mortē Christi, qñ fuit
Euangelij publicatū. Ista uerba sumit Hiero. de Apo-
stolo, ad Gal. 4. s. At ubi uenit plenitudo tpsis, misit
Deus filiū suū factum ex muliere, factū sub lege. *Natus
ex Virgine.* Iste est unicus articulus fidei, quem Mat-
thæus probat, infra 1. & Luc. 2. c. *Passus in carne.* s. Pro
pro nobis mortuus, & tñ non fuit mortuus s̄m carnē:
quia Christus erat Deus, & homo. Erat. n. Deus p̄ na-
turā, & hō p̄ assumptionē humanitatis. Christus autē
nō fuit mortuus nisi s̄m qd hō ex infirmitate carnis,
qd quātū ad hoc statutū erat de eo, sicut de uno quo-
que hoīe semel mori, ad Hebr. 9. Deitas autē, vel p̄sona
diuina mori non potuit. Et quia aliqui putabāt Chri-
stum esse purum hominem, & non fuisse ante Ma-
riā, sicut dicebāt Cherinthiani, & Hebionitæ, & Aria-
ni, & alij hæretici, vt declaratū est precedenti p̄logo,
isti. n. putabant totaliter Christū fuisse mortuū, sicut
hō totaliter moritur, quia post mortē non manet p̄so-
na hominis licet maneat anima, & tñ in triduo mor-
tis Christi manebat Christus sicut prius, licet non eēt
tunc homo sicut prius: ideo non erat totaliter mor-
tuus sicut hō, & ad hoc dicitur, qd passus est, uel mor-
tuus est carne. i. solū s̄m carnē. *Omnia in cruce fixit.* scilicet,
Omnia peccata nra fuerūt cum Christo crucifixa, &
ibi moriendo occidit oia illa, vel destruxit. Et est figu-
rata locutio. In quo præsupponendū, qd quicunq; quis
peccat mortaliter, incurrit obligationem ad mortem
æternam in inferno, & est ac si homo qualibet vice
faceret instrumentum obligationis, in quo se fatere-
tur obligatum ad mortem æternam pro illo actu. Et
sic quot peccata hō habet, tot chyroglyphos obliga-
tionis, ideo quādiu manerint istū chyroglyphi inte-
gri, manet homo obligatus. Et tamen nos redi-
mendi

Subiectum
Euangeli-
orū est Chri-
stus Deus,
& homo, vt
faciens, &
patiens.

mendi eramus per mortem Christi: ideo oportebat qd Christus moriens omnes istos chirographos cassaret, deleret, vel rumperet, quia alioquin, illis saluis nos manebamus obligati, vel saltem constabat nos manere obligatos. Ideo dicitur, quod Christus fixit istos chirographos in cruce, scilicet, perforauit eos, scilicet, quia quando aliquod instrumentum perforatur, vel rumpitur per hoc perit vigor eius; ita cum Christus abstulerit nobis obligationem ad mortē, dicitur cassasse chirographos illos, vel rupisse, aut clauo fississe, quia per quemcumque modum istorū annihilatur instrumentum. Istud posuit Apostolus ad Colo. 2. scilicet: Conuincit vos cū illo donans vobis omnia delicta, id est, remittens, & sequitur, delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsū tulit de medio, affigens illud Cruci, & triumphans eam in semetipso. Id est vincens peccata in se ipso. Peccata enim ante, hoc ex eo, quod obligabant homines ad mortem eternam, dicebantur illis aduersari: ad hoc autem, quod non aduersarentur, oportebat face re, quod illa non haberent aliquam vim obligandi. Et stuit pugnare contra peccata, & triumphare de eis. Et triumphauit in corpore suo, vel in semetipso, scilicet, quia ex eo, quod ipse mortuus est, peccata simul mortua sunt. Alij autem uincunt hostes per hoc, quod occidunt illos: Christus autem uicit peccata, quia erant quasi hostes, per hoc, quod occisus ipse est. Ideo non triumphauit Christus in alio, sed in seipso: *resurgens in corpore*. Iste est alius articulus principalis, & illum declarant omnes Euangelistę, & dicitur resurgens in corpore, id est, resurgens solum secundum corpus. Nam ille simpliciter dicitur resurgere, qui simpliciter, vel totaliter moritur: Christus autem non mortuus est totaliter, scilicet, quia non mortua est persona diuina, licet per communicationem idionatum cōcedamus, quod Deus mortuus est, & sit uera propositio ex eo, quod Deus est homo, & homo moritur, & quia Christus non mortuus est nisi secundum carnem, non potuit resurgere, nisi secundum carnem. Et hoc etiam est contra hereticos, qui dicebant Christum purum hominem, & tanten si esset purus homo, ipsa persona uerē moreretur, & uerē resurgeret, & non oporteret poni istam limitationem, scilicet, passus in corpore, & resurgens in corpore; & patris nomen in patribus filio, & filij nomen ea patri restitueret in filiis, scilicet, Christus mortuus est ad restituendum patribus nomen patrum, & ad restituendum filiis nomen filiorum. Pro quo sciendum, quod pater, & filius cum sint correlatiua, vnū non manet sine altero, sed posita se ponunt, & perempta se perimunt. Erat autem Abraham genitor omnium Iudaeorum, & ei promissum est, quod Messias ueniret de femine suo. Cum autem Christus uenit, & non receperunt eum Iudei, desierunt esse filij Abraham, quia non erant participes illius benedictionis, quae fuerat promissa Abraham, Gene. 12. scilicet: In femine tua benedicentur omnes gentes, id est, in semine tuo quod est Christus ad Gala. 4. Et tunc Abraham desit esse pater, quia non habebat filios. Christus autem ueniens restituit patribus nomen patrum, & filiis nomen filiorum, quia Gentiles susceperunt fidem Christi per predicationem Apostolorum, & per hoc cōperunt esse filij Abraham, qui erat pater omnium credentium, & omnes credentes dicuntur benedicti cum fidei Abraham, ad Gala. 4. Et tunc Abraham cepit habere filios, & cōcepit esse pater; cum prius perisset paternitas, & filiatio. Et isti qui crediderunt in Christum uocati sunt postea uerē filij Abraham, & uerē Israelitę magis quā illi, qui descēdebāt ab eo secundū carnem. Pater hoc ad Roma. 9. scilicet, Non enim omnes, qui ex Israel hi sunt Israelitę: nec qui semen Abraham sunt

omnēs filij, sed in Isaac uocabitur tibi semē, id est, non, qui filij carnis, hi filij Dei, qui filij sunt promissionis extimantur in semine. Quasi dicat, Si filius Abraham sicut Isaac immo magis, quia Isaac totaliter natus est secundum naturam nullo existente miraculo: Isaac uerō aliquid super naturam genitus est, quia desierant Sarę fieri muliebria: Gene. 14. Et erat caro Abraham mortua, & emortuus uenter Sarę, & acceperunt a Deo uirtutem, ut patet Ioan. 4. & Hebr. 11. & tamen solus Isaac filius uocatur Abraham, & noluit Deus, qd uocaretur Ismahel filius Abraham, dicens: In Isaac uocabitur tibi semen. Gene. 21. Ergo noluit Deus uocari filios Abraham eos, qui erant secundum solam carnem, sed eos, qui erant secundum repromissionem, ideo Apostolus concludit ex hoc, quod Iudaei, qui recesserunt a fide Abraham, non fuerunt filij eius, quia nō pertinent ad repromissionem, cum non communicent in Christo, qui erat repromissus, in quo erat benedictio. Gentiles autem accipientes fidem Christi, quam tenuit Abraham, efficiuntur participes repromissionis factę ad eum. Ideo isti sunt uerē Israelitę, & uerē filij Abraham. Et quia in hac fide non fuit solus Abraham, sed etiam multi alij Patriarchę, & Prophetę, qui uocantur patres, omnes illi perdidit iam nomen paternitatis, quia filios non habebant, omnibus illis nomen paternitatis restitutum est. Cum autem dicitur quod filiis restitutum est nomen filiorum, accipiunt restituere, id est dare, quia proprie restituere est in eo, qui spoliatus est, vel saltem in eo qui perdidit rem: Gentiles autem nunquam habuerunt nomen filiationis, quia nunquam fuerant filij Abraham. Sed nunc non uiter per fidem Christi illud acceperunt. Ideo nō fuit eis proprie restitutum, sed datum, ideo accipitur largē restituere, id est, dare. Patribus autem scilicet Abraham, & alijs proprie restitutum est nomē paternitatis, quia spoliati fuerant eo per iniquitatem filiorum, qui recedere uoluerūt a filiatione. Alię potest intelligi, quod accipitur restituere proprie, scilicet, quia Abraham, & alij Patriarchę, & Prophetę fuerunt patres in regula fidei, & operum, & omnes Iudaei, qui sequebantur eorum exempla, erant filij ipsorum, non solum secundum carnem, sed etiam per imitationē. Et tamen ante aduentum Christi plurimi istorum declinauerūt tam a fide, quā ab operibus antiquorum, & sic desinebant ipsi esse filii, & antiqui desinebant esse patres. Multos istorum Iudaeorum Christus per predicationem suam, & Apostolorum conuertit ad fidem, & ad opera Abraham, & aliorum antiquorum: ideo restituit illis nomen patrum, & istis nomen filiorum. Et accipitur restituere proprie, quia utriusque perdidit nomen, scilicet, antiqui tanquam uiolenter spoliati nomine paternitatis, per iniquitatem istorum, & isti tanquam sponte abrenunciantes filiationem recedendo ab imitatione patrum. Iste modus loquendi est in scriptura, ut Malach. 4. scilicet, Ego mittam uobis Eliam, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. Corda filiorum conuertuntur ad patres, quando redeunt ad imitandum eos quos desierunt imitari: & corda patrum conuertuntur ad filios, quando patres dignantur habere in filios propter nouam assimilationem eos, quos prius habere dedignabantur in filios propter dissimilitudinem. Et exponunt istam litteram Nicolaus, & alius expositorum prologorum sic, scilicet, ut restitueret patribus, scilicet, antiquis nomen patris, scilicet, quod perdidit filio, id est, ad honorē filii, scilicet, quia magnus honor est Christo, qd restituitur istud nomen paternitatis antiquis, & restitueret in filiis nomen filii, id est, filiorū patri, id est, ad honorē patris. Sed ista expositio non uideatur multū stare. Primum quia apparet aliquantulum distorta ad li-

ad litteram, cum isti datui. i. filio, & patri non uideatur figurare talem modum acquisitionis, qualem isti dant. Secundū, quia tunc non diceretur hic, qd Christus restituit nomen patris patribus filio, id est, ad honorē filij, sed diceretur sibi. i. ad honorē sui ipsius, quia ipse erat filius. Tertiū, quia sit hic differentia inter honorē patri, & filij, scilicet, quod in vno istorū erat honor patri, & in alio honor filio, & tamen honor patris, filij, & Spiritus sancti vnus est, cum sit vnus Deus. Et ob hoc saepe ecclesia dicit in Hymnis: Tribus honor vnus, id est, indiuisus. Quarto, quia dato qd uellemus distinguere inter honorē patris, & filij per quandam appropriationem, non stat, quia tunc esset honor patris in restituendo antiquis nomen patris, & esset honor filio in restituendo filiis nomen filiationis. Et tamen isti exponunt per contrarium, scilicet, quod restituendo patribus nomen patris sit honor filio, & restituendo filiis nomen filiorum sit honor patri. Quinto quia dato, quod personis diuinis competere diuersi honores, tamen hic non poterat esse nisi vnus, quia ex vnico actu vnus insurgit honor, & tamen cum pater, & filius sint correlatiua, ut dictum est, sic ambo eodem actu simul restituuntur: unde, qui restituit patribus nomen patrum, restituit filiis nomen filiorum. Non ergo potuerunt hic esse diuersi honores. Exponenda est ergo aliter littera, scilicet, Christus restituit filio, id est, filiis nomen patris, id est, quod possent dicere se habere patrem, quod prius non poterant in patribus. i. quantum ad patres ipsorum, scilicet, Abraham, & alios restituit patri. i. patribus nomen filij, id est, qd haberent filios, in filiis, id est, quantum ad filios. qd ante hoc non poterant uocare filios eos, qui prius fuerant filij sui, & nunc incipiebant posse illos sic uocare. Et ponitur singulare pro plurali. i. filio, id est, filiis patri, id est, patribus, quod saepe fit in scriptura. Si tamen uelimus, qd maneat proprie in singulari, adhuc erit eadem sententia. Restituit filio, id est, cuiuslibet filiorum, & restituit patri. i. cuiuslibet patrum. *Sine principio, sine fine.* Refertur ad Christum. i. Christus existens, sine principio, & sine fine fecit omnia. Hoc dicitur ad significandum eum esse uerū Deum, qui nec habet principium, nec finem, quia Deus nec cepit esse aliquando, nec aliquē esse desinet. Et hoc dicitur contra illos, qui putabant Christum esse purum hominem, quia isti dicebant eū habuisse principium, immo qd non fuerit ante Mariā. Dicitur Deus sine principio, & sine fine, & tamen ipse est principii, & finis: sic dicitur Apoc. 1. I. Ego sum Alpha, & Omega, principium, & finis: siue primus, & nouissimus. Sic etiam dixit Christus Io. 8. I. Ego sum principium, qui loquor uobis. *Ostendens unum se cum patre esse.* Id est Christus ostendit se unum, id est, vnā substantiam esse cum patre, quia Christus per opera sua ostendit se esse Deum, ut ipse inducit Ioannis, 5. & quia non sunt plures Dii, cum sit impossibile esse plures Deos, necesse est, qd aut pater, & filius sint vnus Deus, ergo sunt vnus Deus. Istud ostendit Christus dicens: Ego & pater vnus sumus, & ego in patre, & pater in me est: Io. 14. quia vnus est, id est, quia Christus est uerē vnus Deus cum patre ostendit se vnus Deū. Nam si non fuisset uerē vnus Deus cum illo, non potuisset hoc ostendere, quia ostensio fieri debebat per opera miraculorum, & tamen miracula non possunt fieri nisi a Deo: Deus tamen nunquam mentitur, ipse tamen mentiretur si faceret miracula, ut aliquis probaret per illa falsa, quod diceret. Hoc patet Deuteronomij. 18. Quia istud signum dedit I. Deus ad cognoscendum ueros prophetas, & falsos, scilicet, si propheta prænunciaret aliquid, & non eueniret, signum erat, quod Deus non erat locutus illi, sed finxerat de

corde suo. Si autem eueniret, erat signum, qd Deus locutus fuerat ei. *In quo Euangelio.* Hic ponitur quartum huius prologi, in quo ostenditur euangelij Matthæi utilitas. Et est utilitas cognitio, quę habetur de rebus per, tinenubus ad fidem traditis in eo. Nam in quolibet libro utilitas est cognitio, cum quilibet liber immediate ordinetur ad manifestationem quarundam ueritatum siue illę ueritates postea ordinentur ad opus, sicut in moralibus, siue sint propter se ipsas, sicut in speculatiuis, Ita in isto libro Matthæi. Et quia hic agitur de Christo, tanquam de subiecto quantum ad omnes operationes, & passiones suas, & cetera accidentia circa ipsum, & omnia ista fuerunt ad salutem nostram, quam Christus ex magna charitate operatus est. Præcipuū, quod cognoscitur ex hoc libro est dilectio Dei nascentis in carne. Et dicitur. *In quo Euangelio.* Scilicet, Matthæi. *Utile est desiderantibus Deum.* Scilicet, utile est cognoscere ea, quę infra habentur. Et dicitur desiderantibus cognoscere Deū. Quasi dicat. Per ea, quę scripta sunt a Matthæo, & aliis Euangelistis cognoscimus Deum. Nam licet Deus naturaliter cognoscatur, est illa leuis cognitio, & multum uniuersalis. Per fidem autem magis determinatē cognoscitur. Fides autem ponitur præcipuē in euangelis. Quia licet in ueteri testamento esset scriptum, quid de Christo credi deberet, erat tamen ualde obcurum. In euangelis autem clarissimē traditur, ideo ibi proprie Deus cognoscitur sic. *Prima, uel media, uel perfecta cognoscere.* Id est utile est cognoscere in hoc euangelio principium, mediū, & finem, per quę significatur totum euangelij, quia ex eo toto colliguntur omnia, quę ad Christum pertinent. Quidam expositores prologorum exposuit, qd prima sunt ea, quę fuerunt ante Christi predicationem, media sunt a principio predicationis usque ad mortē, perfecta sunt a morte usque ad ascensionem. Alię etiam exponit, qd quod prima dicantur omnia scripta a Matthæo in quantum pertinent ad sensum litteralem, qui primus est: media sunt quę pertinent ad sensum allegoricum: perfecta sunt, quę pertinent ad sensum tropologicum, siue moralē. Primus tamen sensus est uerus, ut uocationē Apostoli. i. utile est legere omnia, ut intelligant uocationem Apostoli, & dilectionē Dei operantis in carne: quasi dicat finis istius libri est ostendere redemptionem nostram factam per Christum, qd fecit ex maxima dilectione. Unde & singula gesta eius magnum amorem ostendunt. Quod patet primo ex iplo Matthæo, qui scripsit euangelium. Nam erat publicanus, & inter peccatores. Deus autem ex magna charitate illum uocare dignatus est, & fecit eum Apostolum, & tradidit ei honorem Euangelistę. Ex quibus satis ostenditur, quod omnia opera Christi erant magne charitatis, cum in ipso qui euangelium scripsit tantum amorem ostenderit. Et opus Euangelistę potest intelligi uno modo qd legentes intelligant opus Euangelistę. i. officium suum, scilicet, qd habebat antequam uocaretur a Christo. Quasi dicat. Erat publicanus ante hoc, & peccator, & quod de tali statu, siue officio uocaretur a Christo fuit magna misericordia, & dilectio. Sic quæsierant Nautę a Iona propheta, scilicet, quid est opus tuum, & quę terra tuā. quod officij habes: & de qua terra es? Iona primo. Alię intelligitur, scilicet, quod intelligant opus Euangelistę. i. dignitatem, uel honorem traditum Matthæo faciendo eū Euangelistam, & Apostolum. Nam prima dignitas, & maxima, quam Christus constituit in ecclesia est Apostolorum, secunda prophetarum, tertia Euangelistarum: ad Ephē. 4. Matthæus autem primam, & quartam simul assecutus est. In quo apparet Dei dilectio: qui ad tantum honorē sublimauit Matthæum: quem inter publicos peccatores inuenerat, & dilectionem Dei

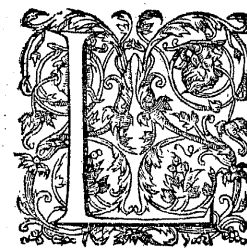
Dei in carne nascentis, idest, cognoscent dilectionem Christi, qui est Deus incarnatus. Et ista incarnatio facta est ex magna dilectione. Nam propter nimiam charitatem, qua dilexit nos Deus, misit filium suum assumpturus naturam nostram, quia si quis consideraret, inextimabile beneficium est, quod natura humana nostra, quae est corruptibilis assumatur ad unitatem personae à Deo uero: ita quod sit iam uerum dicere, quod Deus est homo, & homo est Deus: unde nullus maior honor poterat fieri hominibus à Deo, licet posset eis facere maiorem utilitatem. Nam utilius fuit homini liberari à morte aeterna, quam naturam humanam assumi à uerbo, quia ut ait Gregorius, nihil nasci profuit, nisi redimi profuisset, Honorabilius tamen fuit homini, quod assumeretur natura sua à Deo uero, quam quod redimeretur, & sic ista assumptio ex magna charitate fuit, & omnia alia opera Christi in carne fuerunt magna dilectionis. *Per uniuersa legentes intelligant.* Scilicet, legentes euangelium Matthaei intelligant per uniuersa, idest per singula opera Christi magnam dilectionem eius. Nam nullum opus Christi est, quod in seipso consideratum quantum ad circumstantias, & meritum suum non appareat esse magna dilectionis. *Atque id in eo, quo apprehensi sunt, & apprehendere expectant, recognoscant.* Idest, in isto euangelio recognoscant homines, quid est, in quo desiderant eum apprehendere, Deus enim apprehendit nos in natura, quia assumpsit naturam nostram. Et isto modo loquitur Apostolus ad Hebr. 2. f. Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit, i. nunquam assumpsit naturam Angelicam ad unitatem suppositi; sed apprehendit semen Abraham, i. naturam humanam de stirpe Abraham. Nos autem desideramus Deum apprehendere per beatitudinem. Et hoc totum cognoscit in euangelio, quia ibi constat quomodo Deus assumpsit carnem, & natus est de Virgine, in quo nos apprehendit, infra primo. Et etiam constat de beatitudine uitae aeternae, in qua boni apprehendant Deum clarè eum uidentes, infra 25. Iste modus loquendi Hier. accipitur de uerbis Apostoli, ad Phil. 3. cum dicitur, Sequor autem si quo modo comprehendam in quo & comprehensus sum. Aliter poterat intelligi, quod Deus apprehendit nos per cognitionem cum clarè nos cognoscat: nos autem desideramus apprehendere eum, scilicet, ut clarè cognoscamus, sic patet 1. Cor. 13. f. Ex parte cognoscimus, ex parte prophetamus. Et postea dicitur: Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem, Nunc cognosco ex parte: tunc autè cognoscam, sicut & cognitus sum, Et istud, quod nos apprehendamus Deum eo, in quo sumus apprehensi ab eo, aliter potest intelligi de apprehensione per charitatem; nos debemus eum apprehendere per charitatem, Et ista charitas, siue qua Deus dilexit nos, siue qua nos debemus diligere Deum, inuenitur in Matthaeo, quia ibi habetur quid fecit Christus pro nobis, in quo apparet magna charitas eius: & quid nos debemus facere pro eo, scilicet, custodire omnia mandata, quae dedit, quia qui diligit me sermonem meum seruabit: dixit Christus Ioannis. 14. Traditur etià mo-

dius dilectionis, quia Christus dedit formam dilectionis Dei & j. 22. Et iste sensus conuenit magis uerbis Apostoli. f. Sequor autem si quomodo comprehendam, in quo & comprehensus sum à Christo Iesu. Et sequitur, fratres ego non me arbitror comprehendisse, Ex quo apparet, quod loquitur ibi de comprehensione per charitatem, & non per beatitudinem, quia magnificum est, quod cum homo uiuit, non comprehendit Deum per beatitudinem: ideo prima, & ultima expositio sunt meliores, quam secunda. *Nobis enim hoc in studio argumenti fuit.* Hic enim ponit Hieronymus motiuium suum, quare fecit istum prologum. Et dicitur: Nobis enim hoc fuit in studio argumenti, i. hoc studium, uel hanc intentionem habuimus in faciendo hoc argumentum. f. intentionem, quae infra exprimitur. Vocat Hier. istum prologum argumentum. Argumentum autem est quaedam praebatio breuis eorum, quae postea diffusè in opere continentur. Et quia in isto prologo Hier. declarauit in generali ea, quae tractantur in Matthaeo, & intentionem illius de scribendo, dicitur conuenienter iste prologus argumentum. *Et fidem facere rei tradere.* Scilicet, in hoc prologo intendebamus facere fidem de re facta, i. declarare quid Mattheus fecit in libro suo, & quod intenderit, quia hoc totum erat iam res facta. *Et operantis Dei intelligendam diligenter esse dispositionem querentibus non tacere.* Idest exprimere etià intendimus in prologo non tacere, i. exprimere querentibus esse intelligendam diligenter Dei dispositionem. Quasi dicat. Voluimus significare, quod legentes in hoc libro Matthaei Dei dispositionem, i. actus Dei; & omnia quae disponere dignatus est, debeant diligenter inquirere, ad hoc, quod intelligant: quia si pigre, & negligenter inquirunt, nunquam intelligunt. Et ob hoc Hier. tetigit aliqua mysteria obscura in hoc prologo, quae pertinent ad Matthaeum, & non aperit illa, ut relinquatur locus, & desiderium legentibus ad sollicitè legendum. Et sic intentio Hier. faciendo istum prologum fuit solum de duobus, f. quod declararet quid est de quo tractabat Mattheus, & hoc est fidem factae rei tradere, & monere nos, quod diligenter, & sollicitè legeremus ad intelligendum Dei dispositionem in hoc libro, Nicolaus exponit hoc de intentione Hieronymi, non in scribendo Euangelium Matthaei. Nam in hoc ipse non intendebat facere fidem rei factae scribendo euangelium Matthaei. Nam in hoc Hier. non tradebat fidem alicuius rei, sed Mattheus, cum Hiero. nihil adderet super Mattheum. Item non fuit ista intentio eius transferendo: sed solum emendare libros Latinos, & obedire Papae Damaso. Nam supra in prologo eius, qui incipit. Beatissimo Papae Damaso: ostendit quod ad praecipuum Damasi transulit Euangelia de Graeco, eo quod apud Latinos erant valde corrupta, & erat uarietas exemplarium, Unde non transulit euangelia ad faciendum fidem de re facta, sed solum, ut manerent incorrupta, maxime quia applicatio literae ad istum sensum est valde distorta, quia accipit Nicolaus hoc argumentum pro ratione motiua Hieron. ad transferendum, & tamen argumentum non solet sic accipi, ideo tenenda est superior expositio.

ALPHONSI
TOSTATI
EPISCOPI
ABVLENSIS

IN SANCTVM IESV CHRISTI
Euangelium secundum Matthaeum
Commentaria.

IBER generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam, & Fratres eius. Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esron. Esron autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Raab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Iesse. Iesse autem genuit Dauid regem.

Cur Euangelium Matthaei ante alia ponitur.

Substantiam huius libri.

INCIPIT euangelium Matthaei, quod inter omnia primum ponitur, quia Mattheus ante alios Euangelistas scripsit, ut ait Hier. praecedenti prologo, & in prologo, qui incipit: Plures fuisse. Et prima sui diuisione diuiditur in duo. Et primo Mattheus stabilis substantiam huius libri, scilicet, Christum Deum uerum, & hominem uerum, ostendendo eum esse Deum, & hominem uerum. Secundo determinat de redemptione nostra facta per ipsum, infra circa medium quarti. c. f. *Cum audisset Iesus, quod Ioannes.* Prima in quatuor, secundum quod probat Mattheus Christum Deum uerum, & uerum hominem quadrupliciter. Primo testimonio Angelico, & prophético. Secundo coelesti illustratione, & regali ueneratione. Tertio ex praedicatione Ioannis, & testificatione Dei patris. Quarto Daemonum tentatione, & Angelorum obsequio, & ueneratione. Secunda incipit sequenti. c. tertia, in tertio, quarta, in quarto. Prima in duas, quia primo ostendit ueritatem humanae naturae in Christo, eius Genealogiam describendo. Secundo ueritatem diuinæ naturae, modum suae con-

ceptionis mirabilem ostendendo ibi. *Christi autem generatio sic erat.* Prima in tres, quia circa Christi Genealogiam praemittit Mattheus quandam praefationem. Secundo ponit genealogiae descriptionem, ibi. *Abraham genuit.* Tertio genealogiae descriptae recapitulationem, ibi. *Omnes ergo generationes.* Circa primum dicitur. *Liber generationis Iesu Christi.* Istud est principium libri, & est quasi titulus eius: quia per hoc declaratur de quo tractatur in libro, uel in parte eius, scilicet, de Christi generatione. Et ponuntur hic duo nomina eiusdem personae. Primum est Iesus, & est nomen personale, quod Angelus nominauit, praecipiens Ioseph, quod ita uocaret puerum, cum nasceretur, scilicet, quia ipse saluum faceret populum suum à peccatis: cum Iesus interpretetur Saluator, ut patet infra in litera, & Luc. 2. Christus non est nomen personae, sed dignitatis, quia signat regem, eo quod interpretatur unctus, reges tamen, & Sacerdotes erant, qui ungebantur in ueteri testamento, ut patet 1. Paralipom. 29, ubi dicitur, quod unxerunt Salomonem in regem; & Sadoc in pontificem. Et competit istud nomen Iesu, quia ipse Rex erat, & sedere deberet super solium Dauid patris sui. Iere. 23. Christus etiam signat Messiam. Et pro hoc

Duo nomina Saluatoris.

hoc communius accipitur in scriptura, ut patet Ioā. 1. scilicet. Inuenit Andreas fratrem suum Simonem, & dixit ei, Inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus, & Ioan. 7. scilicet. Verè cognouerunt Principes, quia hic est Christus, id est, Messias. Et iterum, Christus, cum uenerit nemo scit unde sit, id est, Messias. Et sepe eod. c. Licet autem Iesus esset Rex, non uocatur Christus in quantum Rex, sed in quantum Messias: quia hoc erat propriissimum ei, quia ipse erat qui missus erat ad saluandum nos, filii Dauid, filii Abraham. Vocatur Christus filius Dauid, & filius Abraham, scilicet, secundum carnem, cuius generationem solus describit Matthæ. Nam generationem diuinam nullus tetigit nisi Ioan. Et secundum hanc est filius Dei patris, Et istam differentiam seruat Apostolus ad Rom. primo dicens: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Nam non dixit absolute, Christus natus est, uel factus ex semine Dauid, sed quod solus natus est secundum carnem, quia præter istam generationem Christi de semine Dauid, ipse erat persona ab æterno manens cum patre. Et non incipit hic recita enumerationem generationis Christi, sed ibi infra. *Abraham genuit Isaac.* Sed quare ponuntur, dicitur infra in quadam quaestione. *Abraham.* Hic ponitur secundum, in quo describitur Christi genealogia. Et diuiditur in tria secundum tres quaterdenas, quas Matthæ. in ea assignat, Prima incipit in Abraham, & terminatur in Dauid inclusiue. Secunda incipit in Dauid exclusiue, siue in Salomone filio eius, & terminatur in Iechonia filio Iosifæ inclusiue. Tertia incipit in alio Iechonia filio prædicti Iechoniae, & terminatur in Christo inclusiue, secunda ibi. *Dauid autem genuit.* Tertia ibi. *Et post transmigrationem Babylonis.* Circa primum dicitur. *Abraham genuit Isaac.* Alios filios multos habuit Abraham, sed alij non ponuntur hic, quia non descendit Christus per lineam illorum, Genuit autem Abraham Isaac de Sara, cum esset, nonaginta annorum ipsa, & Abraham, c. an. Gen. 21. & ob hoc fuit conceptus ille aequaliter supernaturalis, maxime, quia Saræ desiderant fieri muliebria, sine quibus non est possibile fieri conceptum. *Isaac autem genuit Iacob.* Etiam genuit Esau: sed ille non ponitur hic. Genuit autem ambos de Rebecca, & simul nati sunt. Gen. 26. Erat autem Isaac annorum quadraginta, quando accepit uxorem, eo. cap. *Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius.* Non ponitur Iudas prior, quasi prior fuerit in ordine nascendi, quia primus filius Iacob fuit Ruben: quartus autem fuit Iudas, Gen. 29. Sed ponitur prior, quia ipse solus pertinet ad generationem Christi. Dicitur, & fratres eius, scilicet, omnes filios Iacob: nam duodecim genuit, sex de Lia, duos de Rachel, duos de Zelpha, duos de Bala, Gen. 29. & 30. Quare autem ponantur hic, infra dicitur. *Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar.* Thamar non fuit uxor Iudæ, sed nurus sua, quia uxor sua fuit quadam, quæ vocabatur Sua: ex qua habuit tres filios, scilicet, Her, Onam, & Selam. Her, & Onam occisi sunt à Domino: Sela mansit: sed non pertinet ad Christi progeniem, Postea cognouit Iudas ignoranter nurum suam, & genuit ex unico concubitu istos duos. Gen. 38. Et non pertinent ambo ad Christi progeniem, sed Phares solus. *Phares autem genuit Esron.* Ab istis omnibus filiis, & nepotibus Iudæ, qui ponuntur hic nominantur familiae in tribu Iuda, scilicet, à Phares nominatur familia Pharesitarum, Zaram nominatur Zare aliquando, & nominatur ab eo familia Zareitarum. Ab Esron filio Phares nominatur familia Esronitarum Numeri. 26. Sciendum, quod omnes isti ab Abraham usque Esron inclusiue nati sunt in terra Chanaan antequam descenderet Israel in Aegyptum. Abraham natus fuerat in urbe Chaldæorum,

& cum esset septuagintaquinque annorum, iubente Domino, venit in terra Chanaan. Gen. 12. & ibi natus est Isaac filius eius, Gen. 21. Deinde Iacob cum omnibus, qui nominantur hic usque ad Esron inclusiue, & cum filiis, & nepotibus filiorum suorum, qui simul erant sexaginta sex descendit in Aegyptum, Gen. 46. *Esron autem genuit Aram.* Ille natus est in Aegypto, quia Esron pater suus paruulus erat, quando descendit in Aegyptum, ut declaratum est Gen. 46. Et etiam mortuus est ibi iste Esron, & Aram filius eius. *Aram genuit Aminadab.* Ille Aminadab natus est in Aegypto, etiam uidetur, quod ibi mortuus est. Nam manserunt Hebræi in Aegypto annis quasi ducentis, & quindecim: ut declaratum est Gen. 16. & Exo. 1. & 12. Nico. autem uult, quod Aminadab exierit de Aegypto, & mortuus fuerit in deserto, & ibi fuit princeps in tribu sua, & post illum fuit Naasson filius eius. Et hoc inducit, quia Canticorum. 6. dicitur. Anima mea conturbauit me: propter quadrigas Aminadab. Et dicit, quod intelligitur, scilicet, quod in exitu Israelitarum de Aegypto Dominus aperuit mare rubrum, & siccauit fundum, & steterunt aquæ ex uirraque parte, quasi muri: Exo. 14. Iudæi autem timebant intrare, & tunc Aminadab Princeps tribus Iudæ intrauit primus post Moysen cum tribu sua. Et ex hoc tribus Iuda, ut ipse uult, meruit dignitatem regni. Et sic dicitur, anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab, scilicet, quia Israelitæ uidentes Aminadab præcedentem cum quadrigis suis admirati sunt propter eius audaciam, & secuti sunt eum. Dicendum quod in hoc non potest omnino patere ueritas: uerisimilius tamen uidetur, quod Aminadab mortuus fuerit in Aegypto, quam quod exierit inde. Primum quia motuum Nicolai ad ponendum eum exiisse de Aegypto solum fuit ex auctoritate prædicta. Illa tamen non satis probat hoc immo non conuenit, de quo uidebitur Can. 6. Secundò apparet ex longitudine temporis, quo fuerunt Israelitæ in Aegypto, scilicet, annis ducentis, & quindecim, ut dictum est, in quibus uerisimilius uidetur, quod pater suus Aram, & ipse mortui fuerint, quæ quod superuixerint: cum auus suus Esron natus fuerit ante introitum in Aegyptum, ut supra dictum est. Tertiò, quia si Aminadab exiisset de Aegypto, ipse fuisset princeps tribus Iudæ, & non filius suus, quia ipsi non principabantur nisi patribus mortuis, & tamè in principio secundi anni ab exitu de Aegypto, quando numeratus est populus, positus est Naasson filius Aminadab princeps tribus Iudæ: Numeri. 1. Ergo non uidebat tunc Aminadab. Est dicendum, quod istud est uerisimilius, quam oppositum, & tamen erat possibile, quod Aminadab exiret de Aegypto, & moreretur in deserto primo anno exitus de Aegypto. Et sic non fieri princeps ipse, quando populus numeratus est, sed filius eius Naasson. Non potest dici, quod Aminadab uixerit post exitum de Aegypto ultra annum, quia in principio anni uigesimi primi ab exitu de Aegypto, scilicet, prima die mensis secundi, numeratus est populus, & erat tunc princeps Naasson. Numeri. 1. Israelitæ autem exierant de Aegypto in principio anni die quintadecima mensis Exod. 12. & Numeri. 33. *Aminadab genuit Naasson.* Ille Naasson natus est in Aegypto, cum anno secundo ab exitu de Aegypto esset ipse princeps de tribu Iuda: Numeri. 1. Mortuus est autem iste Naasson in deserto, quia de omnibus, qui exierunt de Aegypto, & numerati sunt in deserto à uiginti annis & supra, non intrauit in terram promissionis nisi Iosue, & Caleb Numeri. 14. *Naasson genuit Salmon.* Ille Salmon genitus est in deserto, licet potuit esse, quod generaretur in Aegypto, & tamen tunc exiret paruus de Aegypto, scilicet, minor anno 15, quia aliàs more-

Opinio Nico. de Lira de Aminadab.

Responso auct. prima.

retur in deserto, quia esset de numeratis: cum numerentur omnes, qui essent supra uigesimalium annum Numeri. 1. Ille tamen Salmon introiuit in terram promissionis. Nam accepit in uxorem Raab Ierichontinam, ut patet ex litera, & ipse fuit princeps in tribu Iuda mortuo patre suo Naasson: *Salmon genuit Booz de Raab.* Ista Raab fuit meretrix Ierichontina: quæ abscondit exploratores Iudæorum. Iosue secundo. Et ob hoc quando capta est Iericho, ipsa sola cum omnibus, qui erant in domo sua, mortem euasit. Et assumpta est in uxorem à Salmon principe tribus Iudæ, ut colligitur Iosue. 6. *Booz autem genuit Obed ex Ruth.* Ille est Booz uir honorabilis, de quo fit mentio in libro Ruth, qui accepit in uxorem Ruth Moabitidem, quæ fuerat uxor Mahalon cognati sui: ut patet Ruth. 3. & 4. *Obed autem genuit Iesse.* Ille est Binomius, quia aliquando uocatur Iesse, aliquando Isai. Nam communiter in libris Regum, & in toto ueteri testamento uocatur Isai: ut patet primo Regum. 18. & 20. & nunquam uocatur Iesse nisi in vno loco ueteris testamenti, scilicet, Isai. 1. cum dicitur. Egredietur uirga de radice Iesse. Et hic etiam uocatur Iesse. Sed idem nomen uidetur esse Iesse, & Isai. sed est pauca mutatio in literis, quæ sæpe solet fieri in ueteri testamento, sicut patet supra in litera de Zaram, qui aliquando uocatur Zaram, & aliquando Zare. Nam Gen. 34. & hic in litera uocatur Zaram, & Numeri. 26. & Iosue. 7. uocatur Zare. Habet iste pater Dauid aliud nomen. Nam uocatur Naas, & tamen istud nomen non reperitur, nisi in unico loco Sacre scripturæ. 2. Reg. 17. *Iesse autem genuit Dauid regem.* Alios genuit Iesse, scilicet, octo filios, primo Paralip. 3. & 2. Reg. 16. & tamen ponitur hic solus Dauid, quia ab alijs non descendit Christus.

Quare Matthæus appellauerit istum librum generationis, & non alio uocabulo. Quæst. 1.

QUARE MATTHÆUS appellauerit istum librum generationis Iesu Christi, quia non est præcipue de Christi generatione, cum parum de ea tractetur: & totus liber pertinet ad gesta Christi. Respondet Nico. quod Matthæ. scripsit Hebraicè: modus autem Hebræorum est denominare libros ab eo, de quo tractatur in principio, sicut liber Genesis, id est uocatur Gen. à generatione, quia in principio eius tractatur de creatione rerum: sic Matthæus, quia incipit euangelium à Christi generatione, nominat ipsum librum generationis. Dicendum, quod hoc non stat, primò quia Nico. præsupponit falsum, quia modus Hebræorum non est nominare libros ab eo, de quo tractatur in principio, sed nominant libros tripliciter, scilicet, aliquando à primo uerbo siue dictione libri, secundò à materia, tertio ab auctore. De primo patet in omnibus quinque libris Moysi, quia primus eorum, scilicet, Gen. uocatur Beresith, id est, in principio, quia sic incipit: secundus, scilicet, Exodus uocatur Vellesemioth, id est. Hæc sunt nomina, quia sic liber incipit: tertius, id est, Lenticus uocatur Vaiera, id est, uocatur, quia sic incipit: quartus, id est, liber numerorum uocatur Vaiedabber, id est, locutus est, quia sic incipit: quintus, id est, Deuteronomium, uocatur Elehaddeberim, id est, hæc sunt uerba, quia sic incipit. Hæc omnia ponit Hieronymus in prologo Galeato super libros Regum, qui incipit: Viginti duas literas, De secundo, scilicet, quando nominant à materia non nominant ab aliqua speciali materia, quæ tractetur in aliqua parte libri, sed à materia totius libri. Sic uocant libros Regum, in quibus totaliter agitur de regibus. Sic etiam librum Paralipom. uocant uerba dierum, quia in toto illo de hoc agitur, ut declarauit

Lyranus reijctur.

Libri sacre scripte à tribus nominantur.

maius supra in prologo Paralipom. sic uocant Parabolas, & Cantica Cantu. Sic lib. Iosue: liber Iudicum lib. Ruth: liber Thobiae, quia isti non sunt auctores, sed materia librorum. De tertio patet, ut in libris omnium prophetarum, qui ab ipsis nominantur: & in quibusdam alijs. Sic in hōno testamento libros euangeliorum ab auctoribus nominauimus. Secundò, non stat dictum Nicolai: quia non est uerum, quod Iudæi nominauerint librum Gen. lib. de generatione, quia hoc apud grecos est, qui uocant eum Gen. 1. naturam quia de natura condita agit. Iudæi autem uocant illum Beresith, ut ait Hieronymus in prologo Galeato: & tamen Beresith non est nomen materiae, sed significat in principio, quia sic liber incipit. Tertio, quia etiam si omnia ista essent uera, istud non esset ad propositum, quia nomen libri non est pars libri, & tamen hic, cum dicitur, liber generationis, pars libri est, quia est principium eius: id est non est istud nomen libri, sed est pars scripturæ. Quod autem nos uocemus librum Matthæi librum generationis, quia sic incipit scribere Matthæ. esset ad propositum Nicolai, & tamen nunc non est nomen libri, quia nos non uocamus sic librum istum; nec aliquis: sed solum quærimus quare sic incipit Matthæus, ideo non est ad propositum. Dicendum ergo aliter, quod istud nomen generatio in scriptura accipitur multipliciter, aliquando pro fructu, sicut fructus arboris uocantur generationes eius: sic dicitur Ecc. 34. à generationibus meis adimplemini, id est, comedite sufficienter de fructibus meis. Sic accipitur Matth. 26. scilicet. Non bibam à modo de hoc genimine uitis Matt. 26. & Marci 14. & tamen Luc. 22. dicitur non bibam de generatione uitis, id est, de fructu uitis. Aliquando accipitur generatio pro gestis hominū. Et sic enarrare totam vitam hominis est enarrare generationem. Sic accipitur Gen. 32. in fine cum dicitur: Habitauit Iacob in terra Chanaan. Et hæc sunt generationes eius. Et tamen post hoc in toto libro Gen. nihil agitur de generatione Iacob: sed solum de gestis eius, & filiorum suorum. Etiam ante hoc immediate nihil agitur de generatione Iacob, sed solum de generatione Esau. Etiam si acciperetur generatio proprie, non diceretur, hæc sunt generationes eius, sed hæc est generatio. I progenies, quæ unica est ab vno homine, licet multos filios habeat: sed accipiuntur generationes, id est actus. Alio modo generatio uocatur ipsa progenies, uel id, per quæ res exit de non esse, ad esse. Ita potest hic accipi generatio secundo modo, scilicet, pro actibus. Et est sensus, quod iste est liber generationis Iesu Christi, id est, liber de actibus eius: & tunc bene conuenit, quia totus iste liber est de actibus, & passionibus Christi. Aliter potest dici, quod accipitur generatio proprie, i. progenies, & tunc potest dupliciter intelligi: vno modo, quod iste liber totus uocetur liber generationis propter istam partem eius primam, in qua agitur de Christi generatione. Alio modo, quod non uocetur totus liber generationis, nec Matth. uoluerit imponere aliquod nomen isti libro, sed solum uocatur liber generationis Christi medietas istius cap. i. in qua ponitur progenies tota: & ista est ueritas tenenda. Simile patet Gen. 5. cum dicitur. In principio. Hic est liber generationis Adam: & non intelligitur nisi pro ipso, quinto cap. in quo ponitur tota progenies Adæ usque ad diluuium. Nam in sequentibus non continuatur de illa progenie: nec ante hoc agebatur de illa. Nec etiam ipse liber Gen. uocatur ab aliquo liber generationis Adæ: sed solum ipsum modicum, in quo ponuntur illa generationes, scilicet in quinto cap. Ita hic non uocatur totus iste liber generationis, sed solum istud paucum, quod est in principio. Et dato, quod Christi genealogia fuisset posita in medio Matthæi: adhuc ibi diceretur liber generationis

Generatio multipliciter accipitur.

tionis Iesu Christi: & ibi manifestum esset, quod non nominaretur totus liber; sed solum illud paucum libri in quo describerentur progenies: sicut dictum est de libro generationis Ada. Et etiam si ista generatio Christi esset minor, id est adhuc essent pauciores personae: illa pauca descriptio vocaretur liber generationis: quia in Hebraeo qualibet scriptura, quantuncunque parua vocatur liber: sicut instrumentum factum de traditione possessionis illius vocatur liber possessionis, Ierem. 32. scilicet. Et accepit librum possessionis signatum stipulationes, & rata, & signa forissecus: & dedit librum possessionis Baruch in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis. Et erant duo libri isti, Nam dicitur sume libros istos, & pone eos in vase fictili. Ita ergo quantuncunque esset parua Christi generatio, vocaretur liber: & tamen hic totus lib. Matth. non posuit ali-quod nomen, nec nos posuimus, nisi vocamus eum Mat. sicut scriptorem suum, sicut vocamus Iaiam lib. Iaiar. & sic de libris aliorum prophetarum nominatis a suis auctoribus,

Quare Matthaeus incepit Euangelium suum a Christi generatione. Quaes. 11.

QVAERITVR, quare Matthaeus incepit euangelium suum a Christi generatione. Dicendum, quod factum est primo, quia iste erat ordo rectus. Nam Matthaeus intendebat enarrare omnia gesta Christi necessaria ad fidem, & ad salutem nostram, Et inter ista primum est generatio, Sed aliquis dicit, quod debuisset Matthaeus incipere a generatione Christi aeterna: quia illa erat prior; & per quam Christus habet esse simpliciter, sicut incepit beatus Ioan. Dicendum, quod Matthaeus scribere voluit de Christo, in quantum erat simul Deus & homo, & non de Deitate per se. Scribere autem generationem aeternam solum pertinet ad Deitatem, non considerata humanitate. De omnibus autem, quae pertinebant ad Christum, ut erat Deus & homo, vel postquam erat Deus & homo, voluit scribere Matthaeus. Et istae sunt operationes miraculorum, & passionis in carne, quia miracula non posset facere nisi esset Deus, Primus autem, quod Christo competit, ut Deo & homini simul fuit nasci, vel gigni: quia per hoc Deus cepit esse homo, ideo generationem Christi Matthaeus primo scripsit, scilicet, secundum carnem. Si quaeratur quare Matthaeus non scripsit generationem aeternam Christi: erit querere, quare omnes Euangelistae non dixerunt omnino eadem, Et dicendum est, quod sicut Euangelistae a solo Deo accipiebant potestatem scribendi, & ipso solo instigante scribebant: ita ipse dictabat eis quidquid scribere deberet; ut probatum est supra in prologo Hieronymi, qui incipit: Plures fuisse, & supra in prologo nostro in quibusdam quaestionibus. Alia causa potest accipi ex parte ipsorum Euangelistarum, quia ipsi a principio scribebant euangelium aliquibus personis, & ex certis motibus, & tunc secundum exigentiam motuorum, & eorum, quibus scribebant erat conditio scripturae. Sic fuit de Matthaeo, qui scripsit euangelium propter quosdam Iudaeos, quibus praedicaerant, qui ad Christum conuersi adhuc praecipua euangelica non seruabant, sed solum legem Moysi, sicut prius, ut ait Hieronymus, supra in prologo, qui incipit, Plures fuisse. Illis autem Iudaeis necessarium erat scire praecipua Christi, cum solum errarent, quia non obseruabant illa. De ceteris autem gestis Christi non erat tanta necessitas, quia cum sunt plurima dicta Christi, quae non possunt scribi sine gestis, saltem conuenienter, eo quod vnum dependet ex altero, sicut appareret clare cuilibet legenti Euangelistam, scripsit Mat-

thae. simul praecipua, & gesta Christi. Et ob hoc iter ceteros Matthaeus est, qui primus describit praecipua Christi. Isti Iudaei non dubitabant de fide: ideo non oportuit eis scribi de Deitate Christi. Nam, nec Marcus, nec Lucas, de eo curauerunt: immo, nec aliquod euangelium de hoc scriberetur, quia Ioan. non intendebat scribere nisi ex accidenti propter insurgentes haereticos, qui specialiter negauerunt Christi Deitatem, dicentes eum purum hominem, & non fuisse ante Mariam. Vnde Ioan. instantissimis praecipuis ecclesiarum scripsit euangelium de Deitate, ut ait Hieronymus in lib. de Illustri. 6. c. de Ioanne, & supra in prologo, qui incipit. Plures fuisse. Sed obieciis, cur Matthaeus non scripsit ea, quae Lucas posuit in principio, scilicet, de salutatione Virginis, & alijs pertinentibus ad Christi conceptionem. Dicendum, ut supra quod sicut motiua erant diuersa: ita, & scripturae. Nam Marcus fuit omnium breuissimus, quia solum curauit de illis, quae videbantur totaliter esse necessaria omnis alijs: etiam interdum non curando de ordine ipsorum; sic ait Hieronymus supra in prologo, scilicet. Plures fuisse, dicens: Marcus iuxta fidem magis gestorum narrauit, quam ordinem. Ita de Matthaeo. Nam visum est sibi pro illis, quibus scribebat sufficere, quae scripsit. Et ad motum suum non esse necessarium scribi illa, quae Lucas praeposuit, ideo omisit illa, licet constaret ei de veritate, sicut Lucas. De Luca dicendum, quod intentio sua fuit ordinare plenissimè historiam de gestis Christi. Et quia ad plenitudinem similiter competebat scribi de conceptione, & natiuitate Christi quedam signantia magna Christi dignitatem, scripsit illa Luc. 1. & 2. Quod autem Lucas intenderet scribere complete gesta Christi, accidit, quia ipse scripsit Theophilo viro Illustri apud Antiochenos, qui plenissimè desiderabat instrui de gestis Christi. Item, quia Luc. 1. in proemio eius dicitur: Multi conati sunt ordinare narrationem rerum, quae in nobis completae sunt: quasi dicat non habuerunt complete illas: ideo non potuerunt scribere de Christo, vel saltem non conuenienter scriberunt. Ego autem plene habens, illas scribere possum. Item quia dicitur ibi: visum est mihi assequuto a principio omnia, diligenter ex ordine tibi scribere optime Theophile, Et sic innuit se omnia haec plene scire, & intendere singula plene: etiam ex ordine scribere. Ideo propter hoc motum pertinuit ad Lucam latius, quam ad omnes euangelistas tradere omnia, quae ad Christum pertinent, ut est simul Deus & homo. De Christi autem Deitate Lucas scribere non curauit, quia nullum dubium erat de hoc, sicut diximus de Matthaeo: nec ortum fuit vsque circa finem uite Ioan. quia tunc surrexerunt Cherithiani, & Hebionite: ideo ipse solus tunc de illa scripsit. Tertia, & principalis causa, quare Matthaeus incepit a Christi genealogia, & illam diligenter scripsit, fuit: quia ipse scribebat istud euangelium Iudaeis, quibus Christus dixerat se esse missum, Et quia in prophetis promissus erat Messias de semine Dauid, & quidam Iudaei putabant Christum non esse de semine Dauid, & volebant recipere eum tanquam Messiam: nam cum esset nutritus in Nazareth Galilaeae credebat, quod inde non poterat esse Messias: sic patet cum Iudaei inter se de Christo disputarent quis ille esset. Io. 7. dicebant quidam hic est vere propheta: alij autem dicebant, hic est Christus, i. Messias, & sequitur ibi, scilicet. Quidam autem dicebant. Nunquid a Galilaea Christus uenit? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethlehem castello, ubi erat Dauid uenit Christus, Dissensio itaque facta est in turba propter eum, Et cum postea Nichodemus increparet Pharisaeos propter Christum, dixerunt ei, Nunquid & tu Galilaeus es? Scrutare scripturas, & vide quia propheta

Gal.

Galilaea non surgit, id est, Messias non potest venire de Galilaea. Erat etiam istud dubium inter eos, qui volebant esse discipuli Christi Ioan. 1. scilicet, inuenit Philippus Nathanael, & dixit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetae inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. Et dixit ei Nathanael: a Nazareth potest aliquid boni esse? id est. Nunquid Messias, qui est bonum expectatum: potest esse de Nazareth? Ob hoc Matthaeus diligenter ostendit Christum descendere de semine Dauid: & de semine Abraham: & descendet totam lineam continuatam generationum ab Abraham, & Dauid vsque ad Christum: ita ut nemo dubitare posset Christum esse de semine Dauid, Et quia non solum de Dauid descenditur erat, sed et nasciturus in Bethlehem, ut Iudaei innuebant Ioan. 1. & 7. ostendit Matthaeus diligenter quomodo Christus natus est in Bethlehem in diebus Herodis, & quomodo in Bethlehem a regibus adoratus est: introducens illud factum famosissimum. scum Herodes quaesuit ubi nasceretur Christus, id est, Messias, Iudaei dixerunt in Bethlehem: inducens auctoritatem Prophetarum ad hoc. Et ob hoc occisi sunt Infantes in Bethlehem, & finibus eius a bimatu, & infra iussu Herodis: sequenti capitulo. Ista autem non potuerunt negari, quia fuerunt famosissima, ut patet ex seipsis. Ideo sufficenter probat Matth. 2. scilicet, Christum natum in Bethlehem. Quod tamen arguebatur, quod Christus erat de Galilaea, de qua non surgeret Messias: declarauit Matthaeus diligenter, quomodo habitatio Christi in Galilaea fuit aliquantulum accidentaliter, scilicet, quia cum fugisset Ioseph in Aegyptum cum puero, & Matre, & angelus dixerit ei, quod rediret in terram Israel redijt. Quod tamen regnabat Archelaus filius Herodis in Iudaea, timuit ire illuc. Et mandato angeli venit in Galilaeam, & habitauit in Nazareth. Et dicit Matthaeus non factum esse sine misterio: sed dicit, quod factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetas, etiam Nazarenus vocabitur. & sic Matthaeus multum rationabiliter intrauit in Christi genealogiam, & illa diligenter posuit.

Quare Matthaeus posuit in principio istius genealogiae Abraham, & Dauid. Quaes. 11.

QVAERITVR, quare Matthaeus posuit in principio istius genealogiae Abraham, & Dauid: cum non sit ista recta descriptio eius: quia deberet primo poni Abraham deinde Isaac, & ceteri. Dicendum quod genealogia Christi non incipit, cum dicitur: Liber generationis Iesu Christi Filij Dauid, Filij Abraham: sed ibi, ubi dicitur: Abraham genuit Isaac. Ponuntur autem a principio hic Abraham, & Dauid: non tanquam partes ipsius genealogiae continuatae, vel incipientis: sed tanquam quaedam capita, vel fundamenta huius generationis. Et patet, quia non ponuntur isti duo hic, sicut ponuntur omnes alij infra, quia hic dicitur Filij Dauid, filij Abraham, infra autem in tota genealogia non dicitur aliquis filius alterius, nec Christus filius alicuius: sed dicitur, quod talis genuit talem, & sic continuatur. Prima ratio quare isti duo potius ponuntur hic, quam alij licet multi alij sint Patres Christi est, ut ait Hieron. in Prologo Matthaei, scilicet, quod Matthaeus assumpsit in generatione Christi principia, a duobus hominibus; vnus erat, qui prius circumcisus est, & in quo fuit principium credendi, scilicet, Abraham. Et propter istas duas excellentias positus fuit tanquam principium. Alius fuit, qui electus est secundum cor Domini, scilicet, Dauid. Et ob hoc preponi debuit. De Abraham an fuerit principium credendi, & quomodo, &

an alij ante ipsum crediderint, & quid crediderint, declaratum est in ipso Prologo Matthaei in quadam quaestione. De Dauid, an ipse fuerit primus electus in Regem, & quomodo est secundum cor Domini, dicitur infra in quadam quaestione. Secunda est, quia in Christi genealogia sunt Patriarchae, & Reges, qui sunt viri honorabilissimi. Et ad ostendendum istam dignitatem ponuntur isti duo, quorum vnus fuit primus, & maximus inter Patriarchas, scilicet, Abraham: & alius primus, & maximus inter Reges, scilicet, Dauid. Obijcietur, cur etiam non positi fuerint hic, tanquam capita, alij de Iudicibus, & alij de Prophetis, & alij de Sacerdotibus, quia temporibus omnium istorum continuata est Christi generatio, cum incipiat ab Abraham, qui fuit ante omnes istos. De iudicibus dicendum: quod non ponitur aliquis hic tanquam caput pro eis, quia nemo de Iudicibus fuit de Christi genealogia. Nam Iudices non erant de eadem Tribu, sed de diuersis, si aliquando de Iuda, aliquando de Manasse, aliquando de Nephthaim, aliquando de Gad, etiam sic de ceteris, ut patet ex toto libro Iudicum: & illi, qui fuerunt de Tribu Iuda inter ipsos sicut Othoniel primus Iudex, & Abesam, qui fuit de Bethlehem, non pertinerunt ad Christi genealogiam. De Prophetis dicendum, quod Prophetae non dicunt aliquem statum, sicut esse Sacerdotem, vel Leuitam, vel esse Patriarcham non specialiter pertinent ad aliquam progeniem, sed aliquando de vna, aliquando de alia, & aliquando Iudaei, aliquando Gentiles, ideo non potuerunt specialiter pertinere Prophetae ad Christi progeniem, sicut pertinetur Patriarchae, & Reges. Verum est tamen, quod in Christi genealogia aliqui sunt Prophetae. Nam isti duo, qui preponuntur, scilicet, Dauid, & Abraham Prophetae fuerunt. De Abraham pater, cum dixit Deus ad Abimelech Regem, qui tenebat Saraim uxorem Abraham, scilicet. Nunc redde uxorem viro tuo: quia Propheta est, & orabit pro te. Genes. 20. De Dauid patet, quia non solum erat Propheta, sed etiam excellentissimus Prophetarum. Vnde vocabatur Propheta per excellentiam. Hoc verum est quantum ad cantica diuinae laudis, quae Deo inspirante debebat: sed non quantum ad reuelationes rerum contingentium occultarum, quia illae non reuelabantur ei, sed potius Deus reuelabat ei per alios Prophetas, scilicet, per Nathan, & Gad, & alios. De his duobus generibus Prophetarum declaratum est. 1. Reg. 10. & 20. & 1. Paralip. 17. & 21. & 23. De Sacerdotibus dicendum, quod ad genealogiam Christi non pertinerunt: nisi ex quadam naturali coniunctione. Nam Christus erat vere de tribu Iuda, & non de tribu Leui, ut innuit Apostolus ad Hebraeos. 7. quia tamen Sacerdotes accipiebant interdum uxores de tribu Iuda, & è contrario: potuit Christus alij qualiter pertinere ad tribum Leui. Nam Mater erat cognata Elisabeth, Luc. 1. & tamen Elisabeth erat de filiabus Aaron, eod. ca. Dicendum tamen, quod licet Christus pertineret aliquo modo ad Sacerdotes: tamen in ista sua genealogia nullus ponitur de Sacerdotibus, sed soli qui erant de tribu Iuda. De Luca autem, qui aliter Christi generationem enarrat, an in ea posuerit aliquos Sacerdotes, declarabitur Luc. 3. Tertia causa fuit, quia Matthaeus fecit hic, sicut solet fieri in speculatis, scilicet, quando quis intendit in parte alicuius libri, vel tractatus probare vnam conclusionem, ut magis intelligatur a legentibus quid ille intendat, praepouit quaestionem illam, licet nondum sit probata. Ita hic Matthaeus intendebat ex tota genealogia Christi quantumcumque illam diligenter describeret solum inducere istam quaestionem, scilicet, quod Iesus erat filius Abraham, & Dauid: licet quare hoc intendit dicitur infra. Ut ergo legentes intelligerent, quid

Mat.

Quare in Christi genealogia non sunt positi Iudices, Prophetae, vel Sacerdotes.

Matthæus intenderet concludere, & an bene concluderet: posuit quæstionem, scilicet, quod Christus erat filius Abrahæ, & Dauid: & sic dixit, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid filij Abraham, idest. In isto paruo libro generationis Iesu Christi solum intendo probare, quod Christus sit filius Dauid, & Abraham: & tunc incipit probationem deducendo totam Genealogiam, scilicet: Abraham genuit Isaac &c. Quarta causa fuit, & præcipua, quia Matthæus intendebat satisfacere Iudæis ostendendo Christum esse Messiam. Ipsi autem dubitabāt de hoc propter prophetas suos, qui de Messia prædixerant, cuius filius esset: Ideo Matthæus voluit ostendere, quod Iesus erat filius omnium illorum, quorum Messias dicitur filius, vel de quorum stirpe dicitur descendens. Soli autem duo sunt, quibus Messias promissus est, quod esset de femine eorum, scilicet, Abraham, & Dauid. De Abraham patet Gen. 12, scilicet, In femine tuo benedicentur omnes gētes, scilicet, in Christo: & Apostolus declarat hoc ad Gala. 4. scilicet, Abrahæ dicta sunt promissiones, & semini eius, Et sequitur: Non dicit, & feminibus quasi in multis, sed quasi in vno, & femini tuo qui est Christus. De Dauid patet Iere. 23. Vbi dicitur, quod regnaret germen Dauid, & quod esset germen iustum, Et idem in multis locis. Ideo de istis duobus debuit ostendere Matthæus, quod Iesus erat filius eorum: vt probaret sufficienter ipsum esse Messiam; tollendo dubia Iudæorum, Et quod hoc intenderit, patet, quia dixit, filij Dauid, filij Abraham, idest, Messias vocatur in scriptura filius Dauid, & filius Abraham. Et ista est vera causa, quam intendit Matthæus. Potuit tamen cum illa habere omnes, quæ dictæ sunt: sed ista, aut fuit sola, aut saltem præcipua. Sed tunc dicitur: quare Matthæus dixit, filij Dauid, filij Abraham? Nam cum diceret: filij Dauid, satis constabat, quod erat filius Abraham: cum ipse Dauid fuerit filius Abrahæ. Dicendum, quod si posuisset Abraham ante Dauid; ita vt diceretur: filij Abraham, filij Dauid, cōueniens erat, vel necessarium poni Dauid: quia poterat esse Messias filius Abraham, & quod non esset filius Dauid: quia per multas lineas poterat descendere ab Abraham, & quod non pertineret ad Dauid, quia tamen præposuit Dauid, nō erat necessarium subsequi Abraham. Et ita dicendum, quod non posuit Matthæus tanquam necessarium, vt intelligeretur de eius femine venire Messiam, sed quia Matthæus volebat concordare istam genealogiam sacræ scripturæ, & in illa dicitur de istis duobus, quod Messias sit filius eorum, vt dictum est: ideo Matthæus voluit ponere vtrumq;: vt nihil maneret in scriptura, de quo posset fieri dubium circa Christi progeniem.

Quare in genealogia prius ponitur Dauid, quam Abraham, cum fuerit eo posterior. Quæst. 1111.

QVAERITVR, quare ponitur hic Dauid ante Abraham, cum Abraham prius fuerit. Dicendum, quod propter multa. Primò, quia Dauid dignior fuit, quam Abraham ex conditione status. Nam Abraham fuit Patriarcha solum; Dauid autem fuit rex, Et iste est maximus status, qui illo tempore erat inter homines. Secundò, quia Dauid excellēbat Abraham ex conditione prophetiæ. Nam licet Abraham fuerit propheta, Gen. 2. excellentior fuit Dauid, cui reuelata sunt multa misteria, quæ scripta sunt in Psalmis. Et vocatus est propheta per excellentiam, Et non solum ipse excedebat Abraham, sed etiam omnes prophetae temporis sui excedebant Abraham: quia antiquis pauca misteria Deus reuelauit, sed secundum tempora creuit illuminatio in prophetis, & semper Deus illis altiora reuelabat: sicut colligi-

tur Exo. 6. scilicet. Ego apparui Abraham, Isaac, & Iacob in Deo omnipotenti: & nomen meum magnum Adonai non indicaui eis, idest. Solum me indicaui eis tanquam Deum omnipotentem: sed nō indicaui nomen meum magnum, idest, non reuelavi eis aliquas perfectiones, & secreta de me, quæ importantur per nomen meum magnum. Et super ipsum locum tenent omnes Doctores, tam Hebraei, quam Christiani, quod per successionem temporum Deus semper maiora & altiora patribus reuelabat. Tertiò videtur Dauid excellere ipsum Abraham ex Dei acceptance. Quia licet non constet nobis omnino, an Deus magis dilexerit Dauid, quam Abraham, vel è contrario: ex verbis tamen quæ Deus dixit, aequaliter innuitur magis fuisse acceptum Deo Dauid, quam Abraham. **G** Quod de Dauid Deus dixit: Quæsiui virum scdm cor meum. 1. Regum. 13. qd non dicit de Abrahā, nec de aliquo alio. Etiam ex beneficijs collatis innuitur: nam maiora contulit ipsi Dauid, quam alicui Iudæorum: quia cum esset pastor ouium, Deus fecit eum Regem totius Israel: & super gentes multas de gentilibus constituit eum: nam fecit sibi Philistinuos tributarios, & Ammonitas, & Moabitans, & Idumæos, & Syros. 2. Regum 8. & 1. Paralipo. 18. Et dedit ei famam super Reges sibi contemporaneos. Nam dixit ei Deus: Feci tibi nomen, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra. 2. Reg. 7. & 1. Paralipo. 17. Quartò, & præcipuè Dauid excellēbat ipsum Abraham quantum ad Messiam. **H** Nam pluries, & expressius facta est promissio ipsi Dauid de Messia, quam Abrahæ. Nam de Abraham habetur solum Gen. 12. & 15. de Dauid autem habetur in multis locis, scilicet, Psal. 131. f. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Habetur etiam 2. Reg. 7. & 1. Paralipo. 17. & 22. vbi litera aliquo modo intelligitur de Salomone, & aliquo modo de Christo: licet plurimi de doctoribus nostris solum velint intelligere de Christo. Habetur etiam promissio ista Isā. 11. & Ierem. 23. & quod plus est, quia expressior erat promissio facta ipsi Dauid. Nam Ierem. 23. dicitur: Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter: & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Quod omnes Iudæi exponunt de Messia. Nec potest negari. Isā. 11. valde expresse habetur de Messia nasciturus de femine Dauid. Item Micheæ 5. dicitur: Et tu Bethlehem Ephrata paruula es in millibus Iuda: ex te enim egredietur Dux, qui sit dominator in Israel. Et tamen dicendo, quod Messias nasciturus esset de Bethlehem innuebatur, quod nascetur de femine Dauid: ad quem pertinebat illud Castrum. Et ita intelligebant Iudæi. Ideo maior erat Dauid in promissionibus de Messia, quam Abraham: ideo debuit poni hic tanquam primus, & maior, cum solum ponantur hic ambo in quantum sunt principia generationis Christi: per hoc, quod facta est eis promissio de eo. Quintò fuit hoc, quia vt supra dictum est, Matthæus ponit hic Christi genealogiam ad tollendum dubia Iudæorum, qui non credebant eum Messiam esse, qui putabant eum non esse de progenie illa, de qua promissus erat Messias nasciturus. Et quia Iudæi magis asserebant Christum esse de stirpe Dauid, quam Abrahæ, & magis dubitabant de Christo, an esset de stirpe Dauid, quam an esset de stirpe Abrahæ: Matthæus debuit principalius ostendere Iesum pertinere ad Dauid, & facere maiorem mentionem de Dauid, quam de alio. Patet hoc, quia quando Iesus quasi iuit a Iudæis de Christo, idest, Messia, cuius filius sit, dicunt ei, quod est filius Dauid, & non dixerunt, quod erat filius Abrahæ, infra 22. Item quando Christus introiit honorabiliter in Ierusalē volens ostendere ipsum esse Messiam.

Messiam populus laudabat eum, dicens: Osanna filio Dauid: infra 21. Et in hoc dicebāt eum esse Messiam: quia non fuit eadem intentio Lucæ, & Matthæi: ideo non eodem modo scripserunt. Nam sicut apparet diuersa motiua eorum fuisse, quia vnus induxit, & alius reduxit: ita etiam quantum ad principia, & fines genealogiæ fuerunt diuersa motiua. Fuit duplex causa, quare Lucas reduxit vsque in Adam. Prima, quia ipse intendebat per hoc signare reditum hominis in Deum. Et ad hoc oportuit, quod reduceret vsque in Adam, qui immediatè reducit in Deum: quia exiuit ab eo per creationem, sic dicitur Luc. 3. in fine genealogiæ, scilicet, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei. Secunda causa est, quia Lucas motiui scribendo euangelium fuit describere plenè omnia, quæ pertinebant ad Christum Deum, & hominē: vt probatum est supra, in quadam quæstione, ideo ipsam Christi genealogiam voluit ponere simpliciter perfectam. Non ponitur tamen plenè aliqua prosapia, nisi cum describendo illam distinguitur per eam ab omnibus alijs progeniebus ille, cuius progenies describitur. Et hoc non fit nisi illa progenies incipiat in Adam, vel saltem in Noe, vel reducatur ad illos: vt supra probatum est. Ideo Luc. debuit reducere Christum vsque ad Adam: vel saltem vsque ad Noe: Matthæus autem non intendebat hoc: sed solum declarare quomodo Iesus erat de stirpe Dauid, vel de stirpe Abrahæ, vt satisfaceret dubijs Iudæorum, sicut supra diximus: ideo nō debuit incipere in Adam, vel Noe: sed in Abraham, vel Dauid. Sed tunc dicitur, quod sufficiebat qd Matthæus describeret istam progeniem inchoando à Dauid. Et hoc propter duo. Primò quia, vt supra declaratum est, Iudæi nunquam faciebant dubium, an Christus esset de femine Abrahæ, sed dubitabant an esset de femine Dauid: ideo ad respondendum eis sufficiebat incipere progeniem Dauid. Scdò, quia ostendendo, quomodo Christus erat filius Dauid, ostensum erat sufficienter, qd erat filius Abrahæ, cum Dauid esset de stirpe Abrahæ. Dicendum qd si Matthæus voluisset, bene sufficeret, qd inchoaretur genealogia à Dauid: & omitteretur tota prima quaterdena. Potest tamen esse narratio figuralis, cum dicat Hiero. in prologo super Matthæum, scilicet, quod per istas tres quaterdenas Matthæus intendebat significare quædam misteria, quæ ibi declarauimus. Si autem inciperet à Dauid, essent solū duæ quaterdenæ: & non posset significari idem misterium. Secunda ratio est, quia Matthæus intendebat per istam genealogiam concordare progeniem Iesu Christi scripturæ de Messia: Scriptura tamen vocabat Messiam, filium Abrahæ, & filium Dauid, propter quod Matthæus dixit hic in principio: Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Vt ergo vtraque pars conclusionis probaretur, sicut vtraque explicitè ponebatur, ita vtraque explicitè probanda fuit: quia si ad hoc aspiceretur, etiam Matthæus non dixisset in principio, filij Dauid, filij Abraham, cum dicendo filij Dauid sequebatur, quia esset filius Abraham: sed posuit vtrumque expresse, vt consonaret scripturæ, sicut supra dictum est. Ideo ad vtroque debuit probari descendere: ponendo explicitè quomodo descenderet ab Abraham: Ad primum dicendum, quod Iudæi dubitabant de Dauid, & non de Abraham: quia cum Christus esset Iudæus, constabat eum descendere ab Abraham: nisi dicerent eum de gentilibus Samaritanis, sicut semel dixerunt, scilicet, Samaritanus es, & demonium habes. Io. 8. De Dauid autem poterant rationabiliter dubitare, an ab illo descenderet Christus, cum esset illa quædam specialis, vel particularis progenies. Matthæus autem non posuit progeniem solum ad tollendum dubia Iudæorum, sed

Quare potius B. Matthæus genealogiam Christi incepit ab Abraham, quam ab aliquo alio. Quæst. V.

QVAERITVR, quare Matthæus describendo istam progeniem Christi incepit potius ab Abraham, quam ab aliquo alio. Nam poterat incipere ab Adam, vel à Noè, vel vbiunque vellet. Dicendum, quod cum quilibet homo descenderet ab Adam, uel etiam à Noè si quis uelit describere progeniem alicuius, ad distinguendum illam ab omnibus alijs progeniebus, oportet, quod incipiat eam, uel ab Adam, uel à Noè. Et si hoc non intendit, potest incipere illam à quocunque loco uoluerit: siue à remotissimis, siue à coniunctis. Primum patet, quia de quolibet homine certum est, quod uenit ab Adā. Ideo cum simpliciter alicuius uult progeniem alicuius distinguere ab omnibus alijs progeniebus, quæ fuerunt in orbe, necesse est incipere ab Adam, uel reducere usque ad Adam: sicut fecit Lucas in Christi progenie Luc. 3. Quod tamen omnes, qui fuerunt ab Adam usque ad Noè mortui sunt prius, uel in diluuiio perierunt præter Noe, & tres filios eius. Genes. 6. 27. nullus homo est de illis, de quibus dubitare possumus, qui non descenderat à Noe: ideo quando descriperimus alicuius progeniem incipiendo a Noe, uel reducendo in ipsum: sufficienter distinguimus illam progeniem ab omnibus. Secundum patet, quia si quis non incipit progeniem, quam uult describere ab Adam, uel à Noe non distinguit eam sufficienter ab omnibus alijs: ideo potest incipere à quocunque uoluerit, siue à propinquis illius, cuius progenies describitur, siue à remotis, secundum diuersa motiua, quæ habere potest. Considerandum ergo, quod ad incipiendum progeniem alicuius describere, cum quilibet continuetur usque ad Noe: non est maior causa, quare incipiatur ab uno de illa progenie, quam ab alio nisi secundum quod describens progeniem intendit notificare, quod alicuius homo uenit de tali, uel de tali progenie: & illum, de quo notificare intendit, ponit pro capite illius progeniei. Et quia Matthæus intendebat probare Iesum esse filium Dauid, & filium Abrahæ propter causas supra positas, oportebat, quod inciperet scribere genealogiam a Dauid, uel ab Abraham. Et patet hoc, quia propter istud Matthæus posuit hic in principio Iesum esse filium Dauid, & Abrahæ: ut sciantur, quod tota ista descriptio genealogiæ non est nisi ad probandum, quod Iesus descendit de Dauid, uel Abraham: Ideo non debuit rationabiliter incipere ista progenies describi nisi à Dauid, uel Abraham. Sed obijcietur, quod debuit Matthæus incipere ab Adam. Nam inter Lucam, & Matthæum differt, scilicet, quia Matthæus deducit Christum ad nos, & Lucas deducit Christum in Deum: Lucas tamen reduxit

Christum in Adam: ergo Matthæus debuit incipere ab Adam. Dicendum, quod non tenet argumentum: quia non fuit eadem intentio Lucæ, & Matthæi: ideo non eodem modo scripserunt. Nam sicut apparet diuersa motiua eorum fuisse, quia vnus induxit, & alius reduxit: ita etiam quantum ad principia, & fines genealogiæ fuerunt diuersa motiua. Fuit duplex causa, quare Lucas reduxit vsque in Adam. Prima, quia ipse intendebat per hoc signare reditum hominis in Deum. Et ad hoc oportuit, quod reduceret vsque in Adam, qui immediatè reducit in Deum: quia exiuit ab eo per creationem, sic dicitur Luc. 3. in fine genealogiæ, scilicet, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei. Secunda causa est, quia Lucas motiui scribendo euangelium fuit describere plenè omnia, quæ pertinebant ad Christum Deum, & hominē: vt probatum est supra, in quadam quæstione, ideo ipsam Christi genealogiam voluit ponere simpliciter perfectam. Non ponitur tamen plenè aliqua prosapia, nisi cum describendo illam distinguitur per eam ab omnibus alijs progeniebus ille, cuius progenies describitur. Et hoc non fit nisi illa progenies incipiat in Adam, vel saltem in Noe, vel reducatur ad illos: vt supra probatum est. Ideo Luc. debuit reducere Christum vsque ad Adam: vel saltem vsque ad Noe: Matthæus autem non intendebat hoc: sed solum declarare quomodo Iesus erat de stirpe Dauid, vel de stirpe Abrahæ, vt satisfaceret dubijs Iudæorum, sicut supra diximus: ideo nō debuit incipere in Adam, vel Noe: sed in Abraham, vel Dauid. Sed tunc dicitur, quod sufficiebat qd Matthæus describeret istam progeniem inchoando à Dauid. Et hoc propter duo. Primò quia, vt supra declaratum est, Iudæi nunquam faciebant dubium, an Christus esset de femine Abrahæ, sed dubitabant an esset de femine Dauid: ideo ad respondendum eis sufficiebat incipere progeniem Dauid. Scdò, quia ostendendo, quomodo Christus erat filius Dauid, ostensum erat sufficienter, qd erat filius Abrahæ, cum Dauid esset de stirpe Abrahæ. Dicendum qd si Matthæus voluisset, bene sufficeret, qd inchoaretur genealogia à Dauid: & omitteretur tota prima quaterdena. Potest tamen esse narratio figuralis, cum dicat Hiero. in prologo super Matthæum, scilicet, quod per istas tres quaterdenas Matthæus intendebat significare quædam misteria, quæ ibi declarauimus. Si autem inciperet à Dauid, essent solū duæ quaterdenæ: & non posset significari idem misterium. Secunda ratio est, quia Matthæus intendebat per istam genealogiam concordare progeniem Iesu Christi scripturæ de Messia: Scriptura tamen vocabat Messiam, filium Abrahæ, & filium Dauid, propter quod Matthæus dixit hic in principio: Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham. Vt ergo vtraque pars conclusionis probaretur, sicut vtraque explicitè ponebatur, ita vtraque explicitè probanda fuit: quia si ad hoc aspiceretur, etiam Matthæus non dixisset in principio, filij Dauid, filij Abraham, cum dicendo filij Dauid sequebatur, quia esset filius Abraham: sed posuit vtrumque expresse, vt consonaret scripturæ, sicut supra dictum est. Ideo ad vtroque debuit probari descendere: ponendo explicitè quomodo descenderet ab Abraham: Ad primum dicendum, quod Iudæi dubitabant de Dauid, & non de Abraham: quia cum Christus esset Iudæus, constabat eum descendere ab Abraham: nisi dicerent eum de gentilibus Samaritanis, sicut semel dixerunt, scilicet, Samaritanus es, & demonium habes. Io. 8. De Dauid autem poterant rationabiliter dubitare, an ab illo descenderet Christus, cum esset illa quædam specialis, vel particularis progenies. Matthæus autem non posuit progeniem solum ad tollendum dubia Iudæorum, sed

etiam ad ostendendum, quomodo concordabat progenies Iesu Sacra scriptura. Ad secundum dicendum, quod verum est, & tamen non solum Matthaeus voluit implicite probare Christum descendere ab Abraham, sed etiam exprimere omnes medias generationes propter causam supradictam. Si tamen Matthaeus voluisset incipere progeniem Christi à Dauid, suffecisset: & si voluisset illum incipere ab aliquo post Dauid non suffecisset. Ratio est, quia oportebat ostendere Iesum descendere de semine Dauid, ut crederetur esse Messias. Incipiendo tamen ab alijs inferioribus, non appareret quomodo descendebat de stirpe Dauid aut de progeniebus aliorum constaret: si tamen constaret suffecisset à quocumque inciperet: ut potè si inciperetur Christi generatio à Iechonia, quia cum constaret de illo, quod esset de stirpe Dauid, constaret Christum esse de stirpe Dauid. Et tamen hoc dato non fuit conueniens, quod aliquis in generatione Christi poneretur caput nisi Abraham, vel Dauid propter causas dictas.

Quare non fuit nominatus alius filius Abraham, quam Isaac, cum plures alios habuit. Quest. V I.

QVAERITVR, cum Abraham habuerit multos filios, quare non fuit hic nominatus nisi Isaac. Nam habuit Ismahel, de Agar, & habuit multos de Cetura, Gen. 16. & 25. Dicendum, quod quando aliqua progenies deducitur per aliquos, licet quilibet illorum habeat multos filios, non pertinet ad illam progeniem nisi vnicus: quia vna progenies non potest deriuari nisi per vniam lineam. Ita fuit in Abraham, à quo Christus descendit. Qui licet habuerit multos filios non potuit tamen Christus descendere, nisi per vnicum illorum, & iste fuit Isaac. Ideo non debuit poni Ismahel, nec filij Ceturae. Nam Deus dixerat Abraham, quod Ismahel, & ceteri filij non pertinebant ad semen eius: sed solum Isaac, Genes. 21. scilicet, in Isaac vocabitur tibi semen. Ita fuit de Isaac, qui habuit duos filios, scilicet, Iacob, & Esau: & non ponitur hic Esau, quia non pertinet ad istam progeniem, nec Christus voluit descendere ex illo: sed potius dixit: Iacob dilexi; Esau odio habui. Malachiae primo, Obijcietur, quod aliquando ponuntur hic filij aliquorum, qui non pertinent ad istam progeniem: sicut dicitur, Iudas genuit Phares, & Zaram: sed Zaram non est de Christi progenie. Item dicitur Iacob genuit Iudam, & fratres eius, & tamen solus Iudas pertinet ad Christi progeniem. Dicitur etiam, quod Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, & tamen solus Iechonias ad Christi progeniem pertinet. Dicendum, quod illi, qui non pertinent ad progeniem aliquam superflue ponentur in ea, & in superfluo facerent quandam confusionem. De istis tamen allegatis dicendum, quod fuerunt causae speciales, quare positi fuerunt, quae declarabuntur locis suis.

Quare dicitur Iacob genuit Iudam, & fratres eius, cum solus Iudas in Christi generatione concurrat. Quest. VII.

QVAERITVR, quare dicitur, quod Iacob genuit Iudam, & fratres eius, cum non pertineat ad Christi progeniem nisi Iudas. Dicunt quidam, quod factum est specialiter in istis, quia fuerunt viri sancti. Sed dicendum, quod non fiat, quia potius peccauerunt in multis, & grauissimis. Nam Genes. 37. dicitur, quod Ioseph accusauit fratres suos de crimine pessimo, & tamen ille verè accusabat: ergo illi peccauerant in crimine pessimo: quid illud

F sit, ibi declaratum est. Item voluerunt isti filij Iacob occidere fratrem suum Ioseph, & uendiderunt eum Ismahelitis sine causa, quod erat crimen graue. eod. cap. Item isti occiderunt iniuste omnes Sichimitas. Genes. 34. & 49. & Iacob increpat ualde auctores sceleris. eod. cap. Item Rubem, qui fuit de istis, peccauit grauius, quia cognouit carnaliter Balam uxorem patris sui. Genes. 35. Dicendum ergo, quod non fuerunt positi, tanquam sancti, sed propter duo. Primo propter dignitatem quandam, scilicet, quia fuerunt Patriarchae. Nam ab istis, tanquam à duodecim capitibus deriuatus est totus populus Iudaorum. Secundo, & principaliter fuit, eo quod isti omnes fuerunt illi, qui primo totaliter pertinuerunt ad populum Dei. Nam Abraham fuit specialis Dei cultor, & principium populi Dei: & tamen non pertinuerunt omnes filij sui ad populum Dei. Nam Ismahel, & filij Ceturae in gentilitate manserunt: solus autem Isaac fuit de populo Dei. Genes. 21. scilicet, In Isaac uocabitur tibi semen. Sic etiam Isaac fuit cultor Dei: sed non omnes filij sui: quia Esau mansit in gentilitate: cum posteritate, solus Iacob pertinuit ad populum Dei. In Iacob autem non fuit sic, quia ipse habuit duodecim filios, & omnes pertinuerunt ad populum Dei, cum totis posteritatibus suis. Ideo, licet non pertinerent omnes isti ad progeniem Christi, quia fuerunt primi, qui ab eodem patre pertinuerunt totaliter ad populum Dei, fuit rationale fieri mentionem de illis. Sed dicitur, cum tangatur de eis, quare non exprimuntur ipsorum nomina? Dicendum uno modo, quod non fuit necessesse: quia nomina istorum erant tam nota, quod nemo inter Iudaos poterat illa ignorare. Secundo, quia isti non pertinebant ad progeniem, de quo agitur, ideo licet fieret mentio de eis in generali, non debebat in particulari fieri, ut differret à mentione eorum, qui pertinent ad stirpem Christi, qui expresse nominandi sunt: sicut patet infra, cum dicitur: Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, & non exprimuntur nomina. Obijcietur, quia infra dicitur, Iudas genuit Phares, & Zaram: & tamen Zaram non pertinet ad Christi progeniem, & exprimitur nominatim. Dicendum, quod hic sunt duo. Vnum est, cur fiat mentio aliqua de Zaram, & aliud quare nominatim. Primum declarabitur sequenti quaestione. De secundo dicendum, quod expressit Matthaeus nomen eius, quia breuius sic fecit quam si diceret: Iudas genuit Phares, & fratrem eius. Ideo supposito, quod deberet fieri mentio aliqua de Zaram, melius fuit, quod nominatim, quam alijs. Secundo potest dici, quod factum est ad tollendum dubium, quia si diceretur genuit Phares, & fratrem eius, cum habuerit Iudas alios filios, scilicet, Her, Onan, & Sela, Genes. 38. qui erant fratres Phares, esset dubium, de quo illorum intelligeretur, ideo expediuit nominari Zaram.

Quare Iudas dicitur genuisse Zaram, cum non pertineat ad Christi generationem. Quest. VII.

QVAERITVR, quare dicitur, quod Iudas genuit Phares, & Zaram, cum Zaram non pertineat ad Christi progeniem. Dicendum, ut supra dictum fuit, quod qui non pertinent ad istam progeniem, non nominantur in ea, nisi propter aliquam causam specialem: fuit autem hoc in Phares, & Zaram quantum ad duo. Primo ex parte matris: nam non erat illa uxor, sed nurus. Gen. 38. & non cognouit eam volens, sed ignorans quae illa esset. eo. c. Secundo

Secundo ex parte filiorum: nam accidit in eis aliquid speciale in natiuitate sua. Fuerant enim ambo geniti vnico concubitu: quia Iudas nunquam cognouit ante, nec post Thamar nurum suam nisi tunc, cum ignorauit eam. Gen. 38. Et cum fuit tempus pariendi, vnus paruulorum eduxit manum de ventre, & obstetrix ligauit in digito eius filium coccineum, idest, rubrum dicens: iste egredietur prior. Postea peccatum illo manum egredietur prior, & vocauit nomen eius Phares, idest, diuisio: dicens, quia propter te diuisa est materia, idest, tu rupisti parietem: vel propter te ruptus est. Alium autem, in cuius digito erat coccinum vocauit Zaram, idest, splendens propter splendorem coccini. Gen. 38. Sed dicitur, quare ergo non fuerunt nominati alij filij Iuda, scilicet, Her, Onan, & Sela? Dicitur vnico modo, quod fuit propter peccatum, quia Her, & Onan fuerunt valde peccatores. Genes. 38. Et tamen Hieronymus vult quosdam praetermitti in ista genealogia, licet sint de progenie Christi, quia erant peccatores, ut patet in homilia eius super Matthaeum. Dicendum tamen potius videtur, quod Her, & Onan omitti sunt, quia illi mortui sunt sine liberis, quia Deus percussit eos, cum essent pessimi. Gen. 38. & Numeri. 26. Aliter potest dici tam de Her, & Onan, quam de Sela, quod non fuerunt expressim nominati, nec generaliter, sicut Zaram, quia minus illi pertinebant ad Christum, eodem Zaram. Nam Zaram, & Phares erant fratres ex eodem patre, & matre. Alij autem erant filij Iuda ex alia uxore: ideo non erat de eis exprimendum sicut de Zaram. Secundo quia, ut supra dictum est, de Zaram fit hoc mentio propter illa duo specialia, quae acciderunt in eo, & fratre suo: & tamen in alijs filiis Iuda nihil specialiter accidit: ideo nihil fuit quare de eis hic fiat mentio. Et ista est causa praecipua.

Quare ponatur Thamar hic, quod genuit Phares, & Zaram, cum matres aliorum non ponantur. Quest. IX.

QVAERITVR, quare ponatur hic Thamar, cum dicitur, quod Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar: cum in alijs non ponantur matres ipsorum, qui hic describuntur. Nicolaus respondet secundum Hieronymum, dicentem in genealogia Saluatoris nullam sanctarum feminarum assumi: sed eas tantum, quas scriptura reprehendit: ut qui propter peccatores venerat, de peccatricibus nascens, omnia peccata deleat. Vnde & in consequentibus Rahab meretrix, & Ruth Moabitica ponitur, & Bethsabee uxor Uriae, hoc Hier. Contra istud arguit Nico. non esse rationabiliter dictum, quia Hier. dicit ibidem, quod propter peccatum tres reges de Christi genealogia tolluntur, scilicet, Ochozias, siue Azarias, Ioas, & Amasias. Quia Iorā misauerat se Athaliae filiae impiissimae Iezabelis: ideo filij eius, vsque ad quartam generationem de genealogia Christi tolluntur: ergo non est probabile, quod propter peccatum in ipsa genealogia nomina mulierum exprimentur. Item, quia dicit, in genealogia Christi nullam sanctarum feminarum poni: & tamen ponitur ibi Beata Virgo Maria, quae est sanctissima. Item dicit Rahab, & Ruth ibi expressas propter peccatum: & non videtur verum, sed potius propter virtutis actum: Rahab namque suscepit exploratores Israelitarum, & saluauit eos: Iosue secundo. Et ponitur ab Apostolo in Cathalogum eorum, qui meruerunt aliquid per fidem, ad Hebraeos. 11. Et cum dicitur, quod fuit meretrix, negat illud, sed asserit fuisse cognomen, sicut aliqui rusticus vocatur cognomine. De Ruth Moabitide dicit, quod scriptura non reprehendit eam, sed potius laudat, quia relicta gentilitate suscepit fidem Dei: etiam Alph. Tost. in Matth. Comm.

A laudauit eam Booz, dicens: quod totus populus sciebat eam esse mulierem virtutis. Ruth primo, & tertio. Haec dicit Nicol. Dicendum videtur, quod Thamar exprimitur hic propter multa. Primo potest exprimi, propter peccatum, ut ait Hier. Non quidem, ut ista mulier, & ceterae de peccato arguantur per hoc, quod exprimentur: sed, ut per hoc Dei misericordia ostendatur: qui voluit ex talibus nasci non dedignatus eas. Et hoc etiam signatur in prologo eius super Matthaeum. Tamen verum est, quod non est ista causa praecipua, quare exprimitur hic Thamar, vel aliae mulieres: quia tunc potius exprimeretur Athalia uxor Ioram, quae fuit pessima. Nam ipsa spoliavit templum Domini & posuit ornamenta eius in templo Baal. secundo Paralipom. 33. Ipsa quoque occidit iniuste omnes de semine regio, in Iuda, & tenuit regnum per violentiam sex annis. 4. Reg. 11. & 2. Paralipom. 22. Et tamen non exprimitur hic. Et licet Nico. conuenienter arguat, potest tamen dictum Hier. stare in sensu suo. Ad primum dicendum, quod illi reges secundum Hiero. tam peccatores fuerunt, ut non mererentur exprimi in genealogia, ne istum haberent honorem: mulieres autem licet fuerint peccatrices, poterat esse peccatum illarum tale, quod illas consequi honorem quandam ex Dei misericordia esset ad Dei laudem. Ideo exprimerentur, non tamen ex hoc intentione pro nunc approbare illud dictum Hiero. de tribus regibus, quare subiceantur, quia de hoc infra dicitur. Ad secundum dicendum, quod Hiero. non intellexit hic de mulieribus, nisi de illis, quae conceperant ex viris: Domina autem nostra excepta est ab hoc. Nam satis apparet Hiero. non sensisse de ea, quia alias non solum saluum diceret: immo esset haereticum, & absurdum dictum suum. Ad tertium, cum dicit Rahab non fuisse meretricem, non probat istam negatiuam, maxime cum scriptura vocet eam meretricem. Iosue secundo. Et tamen hoc an verum sit, ibi declaratum est. Item dato quod non fuisset meretrix, fuisset peccatrix: quia non vocatur mulier peccatrix, quia semper peccat, sed quia, aliquando mansit in peccato manifeste, vel commisit istud. Et hoc ipse concedere videtur. Nam dato quod Rahab fuisset aliquando meretrix, quia tamen assumpta est in uxore à Salmon patre tribus Iuda, & peperit Booz, qui pertinet ad Christi progeniem, non fuit meretrix. Et tamen Nico. vult dicere eam nunquam fuisse meretricem, timens, quod si hoc concesserit fatebitur eam peccatricem. Et tamen Rahab fuit idolatra magno tempore: ergo peccatrix fuit, & ex hoc infamis, & sic indignum uidebatur ponere eam in Christi genealogia: licet postea esset foemina magna virtutis, ex misericordia. Sicut cum quis incurrit infamiam de iure, propter aliquod delictum, licet postea honestissimè uiuat, non est habilis ad honores pollicitos, nec ecclesiasticos. De Ruth idem dicendum est, quod licet virtuosè vixerit postquam cepit redire cum locru sua, & suscepit fidem Dei Israel: tamen prius fuerat idolatra, & erat infamis: & sic semper poterat uocari peccatrix, licet postea honestè uiueret. Et ita Hiero. rectè potest uocare istas peccatrices. Secunda causa, & praecipua est, propter aliquid speciale quod pertinet ad Thamar, & ad ceteras, quae exprimentur. Nam sicut aliqui viri, qui ad istam progeniem non pertinent, positi fuerunt hic, quia in eis accidit aliquid speciale, ut supra dictum est, ita & in mulieribus. De alijs autem, qui exprimentur dicitur locis suis: de Thamar nunc dicendum, quod ipsa non fuit uxor Iuda, sed Nurus, & cognouit eam Iudas ignorans illam. Et acciderunt in hoc, quae habentur Genes. 38. Et hoc tenet Nicol. dicens, quod istae mulieres exprimentur, quia fuerunt accidentaliter coniunctae uiris, de quibus conceperunt. Quod declarabitur infra in locis suis. An uero Thamar

mar peccauerit subijciendo se Iude, & an Iudas peccauit cognoscendo eam: & multa circa hoc declarata sunt Gen. 3. 8.

An Salmon peccauerit accipiendo Rahab in vxorem, Quæst. X.

QVAERITVR, an Salmon peccauit accipiendo Rahab in vxorem. Aliquis dicit, quod sic, quia Rahab non erat de Israelitis. Et dicitur Numeri. 3. 6. quod omnes viri ducent vxores de tribu sua, & cunctæ foemine maritos de eadem tribu accipiant; Rahab tamen non erat de tribu Salmon, quia non erat de Iudæis; ergo peccabat accipiendo. Item Rahab erat Chananæa; vetitum tamen erat Iudæis accipere vxores de illis, ne ad idolatriam inducerent filios suos: Exod. 2. 4. & Deuteronomij. 7. Dicendum, quod non peccauit Salmon accipiendo Rahab: quod si inspicitur, quod ipsa erat Chananæa, non solum erat illicitum accipere illam in matrimonium, sed etiam tenebantur Israelitæ occidere illam cum ceteris Chananæis, quia nullum illorum poterant permittere viuere sub aliqua conditione, Deuteronomij. 2. Cum Rahab tamen rationabiliter, immo quasi ex necessitate dispensatum est in hac lege, quia liberauit exploratores à morte, ideo fuit causa sufficiens ad hoc, quod possit accipi in matrimonium: potissimè, quia ipsa Rahab iam erat in ritu iudaico: & ante quam exploratores venirent, ipsa habebat fidem de Deo Israel. Nam dixit, quod non erat alius Deus in celo, nec in terra, Iosue. 2. Ad primum dicendum, quod lex illa de accipientibus vxores non obligabat viros determinatè ad accipiendum vxores de tribu sua, sed quod non acciperent vxores de alijs tribubus Israel, de quibus ipsi non essent. Cum autem Israelita acciperet vxorem de gentilibus non accipiebat vxorem de aliqua tribu, quæ non esset sua: cum de nulla tribu Israel acciperet illam, & sic obseruabat legem. Quod autem sit iste intellectus legis declaratum est Iosue. 6. in quadam questione. Ad secundum dicendum, quod Deus uenerat accipere vxores de Chananæis, ne conuerterent viros suos ad idolatriam, Exod. 3. 4. & Deuteronomij. 7. hoc non erat in Rahab, quæ iam conuersa fuerat ad ritum iudaicum: ideo licebat eam accipere in vxorem. Sed arguetur, quod tunc liceret Iudæis conuertere mulieres Chananæas in iudaismum, & deinde habere eas in vxores, Dicendum, quod non licebat Iudæis hoc facere, immo dato, quod Chananæi expugnati à Iudæis uellent conuerti ad Deum Israel, non licebat Iudæis recipere eos, sed tenebantur occidere omnes viros, & foeminas: paruos, & magnos. Deuteronomij. 2. Si tamen in aliquo speciali casu liceret permitti viuere aliquam Chananæam, & conuerti ad iudaismum, non minus liceret eam accipi in vxorem, quam aliquam de stirpe Moabitarum, & Idumæorum, aut de quibuscunque gentilibus non pertinentibus ad Chananæos. De Rahab autem sic factum est, quia Israelitæ obligati fuerunt permittere eam viuere, quia liberauerat exploratores eorum de morte, & ipsi nomine totius populi, quorum negotia utiliter gerebant, sub iuramento se obligauerunt, non solum eam, sed etiam omnes confugientes in domum suam liberare à morte, Iosue. 2. Ideo potuit licite accipi in vxorem à quocumque Israelita, Et non solum fuit hoc in ipsa, sed etiam in omnibus de cognatione sua, & in omnibus confugientibus in domum suam; quia omnes illi a morte liberati sunt ex uiribus iuramenti præstiti ab exploratoribus. Et illud postea obseruauerunt Israelitæ, Iosue. 6. Ideo quamlibet illarum Chananæarum ad ritum iudaicum conuersam licebat accipi in vxorem à quocumque Is-

raelita. De his latius declaratum est Iosue. 6. in quadam questione,

Quare Rahab hic fuit specialiter expressa, cum non ponantur regulariter mulieres, Quæst. XI.

QVAERITVR, quare Rahab fuit hic specialiter expressa, cum non ponantur hic regulariter mulieres. Dicendum, quod prima causa esse potuit ex causa, quam assignauit Hier. scilicet quia fuit peccatrix: nam fuerat idolatra magno tempore, & de illo maledictio semine Chananæorum, quæ uocatur semen nequam, & maledictum: Sapiētia. 1. 2. & ex sola Dei misericordia non solum exempta est, ut à morte liberaretur morientibus ceteris, sed etiam, quod perueniret ad legem sanctam Dei Israel: & nouissimè, quod de progenie eius Messias nasceretur. Et quia scriptura intendit ostendere talem Dei misericordiam in laudem ipsius, exprimit familia ex quibus colligatur amplissima Dei misericordia. Secunda est propter specialem causam, scilicet, quia ipsa quasi dedit viam ad capiendum urbem Iericho, & liberauit exploratores Iudæorum à morte, & assumpta est in vxorem à Salmō: uoluit Matth. exprimere illam, quoniam in scriptura magna mentio fit de ea: & propter magna beneficia, quæ contulit Israelitis. Tertia fuit in laudem eius propter virtutem suam. Quia licet fuerit à principio idolatra, fuit postea Dei cultrix. Et ante quam communicaret cum Iudæis habebat fidem de Deo ipsorum. Nā dixit, quod non erat alius Deus in celo, nec in terra: & quod ipse traderet terram in manu eorum. Iosue. 2. Et ob hoc Apostolus ponit eam in Cathalogo eorum, qui laudantur in fide, dicens: Fide Rahab meretrix non perit cū incredulis, excipiens exploratores cum pace. Dignum ergo fuit, ut Matth. illam nominaret in laudem fidei: sicut Paulus illam nominauit. Circa Ruth, quam Booz duxit in uxorem, dubitari poterat, an Maalon primus uir eius Iudæus peccauerit eam accipiendo uxorem, & an acciperet eam manentem in gentilitate, & si sic, an licuit sibi. Hæc, & alia circa hoc declarata sunt Ruth primo. Quod tamen Ruth non ponitur in ista Christi progenie in quantum fuit uxor Maalon, sed in quantum fuit suscepta à Booz, non interest querere de habitudine eius ad primum uirum suum, scilicet, Maalon,

An Booz peccauerit accipiendo Ruth in vxorem, Quæst. XII.

QVAERITVR de Booz, an peccauit accipiendo Ruth in uxorem. Aliquis dicit, quod sic, quia Ruth erat gentilis, & non licebat Iudæis accipere uxores de gentilitate. Secundò, quia non solum erat gentilis, sed etiam de stirpe Moab: Moabitæ autem prohibentur intrare in Ecclesiam Dñi in eternum, scilicet per contractum matrimonij, Deuteronomij. 2. 3. Ergo nulli Iudæo licebat accipere Ruth Moabitem in vxorem. Dicendum, quod licuit Booz accipere Ruth in uxorem, immo fuit ex hoc laudabilis. Primò, quia ex uerbis Ruth, quia ipsa edocta à Noemi socru sua, petiuit Booz in uirum iure propinquitatis, Ruth. 3. si tamen non liceret Booz illam accipere, non instruxisset eam Noemi ad petendum quod erat illicitum. Scdò patet, quia Booz dixit ipsi Ruth, quod erat propinquus, & tamen alius erat propinquior; & si ipse nollet eam recipere, ipse Booz sine dubio eam reciperet; Ruth. 3. Si tamen hoc non liceret: non respondisset Booz, quod illam acciperet. Tertiò patet, quia Booz laudauit ipsam Ruth, quia petiuit eam in uirum, dicens: Benedicta filia tu à Dño, quia priorè misericordiam posteriore superasti, quia non es secuta iuuenes pauperes, uel diuites, sed petiisti me seniore,

tionem in uirum. Si tamen illicitum esset, quod petebat, non laudaretur: ergo licitum erat. Quarto patet, quia Booz dixit cognato, quod si uellet accipere hæreditatem de manu Noemi, tenebatur accipere Ruth in vxorem Ruth. 4. Et tamen si non esset hoc licitum, non teneretur propinquus Booz illam accipere. Quintò patet, quia ex eo, quod ille propinquus Booz noluit accipere Ruth in vxorem, non potuit redimere possessionem, quæ uendiderat Noemi, nec potuit succedere in hæreditatem defunctorum, & Booz, qui erat minus propinquus successit in omnibus his, quia accepit Ruth in vxorem: ergo licitum erat, immo quasi necessarium illam accipere: quia aliàs non priuaretur iste cognatus Booz bonis, in quibus erat. Sextò patet, quia Booz uocauit omnes de populo in testes, quod ipse acciperet Ruth in vxorem. Ruth. 4. Si tamen esset illicitum, non uocaret ad hoc testes, quia qui malum agit, uult illud abscondi, iuxta illud: Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens: Non me uidebit oculus, & operiet uultum suum. Iob. 2. 4. Ergo licitum erat illam accipere in vxorem. Septimò patet, quia totus populus laudauit istud matrimonium, & imprecatur est bona Booz, & Ruth: ut patet Ruth. 4. Si tamen esset illicitum, non laudaretur Booz, nec imprecaretur ei aliquis bonum pro turpi commisso. Octauò patet, quia Booz fecit hoc bono desiderio. scilicet suscitaret semen defuncti. Quod aliàs, cum ipse esset uir potens, & magnarum opum in urbe Bethlehem, ut patet Ruth. 2. accipiendo mulierem peregrinam in uxorem, iam ab alio uiro ductam, non erat magna laus. Fuit ergo meritorium, & laudabile, quod Booz acciperet Ruth in uxorem. Ad primum argumentum dicendum, quod Israelitis non erat simpliciter prohibitus contractus matrimonij cum mulieribus gentilibus, sed cum duabus conditionibus. Prima erat, quod non essent mulieres manentes in ritu Gentilitatis: nam non licebat in hoc ritu quamcumque accipere, sed si dimitteret illum, licebat. Sic colligitur Deuteronomij. 2. 1. cum dicitur de mulieribus, quas Iudæi captiuas acciperent in bello de gentilitate, quia si inter illas esset aliqua, quæ placeret in oculis alicuius Iudæi: possit illam accipere in uxorem, post unum mensem, factis ceremonijs, de quibus ibi. Secunda conditio erat, quod mulier illa non esset Chananæa. Nam siue conuerteretur ad iudaismum, siue non, nequaquam poterat accipi in uxorem. Hoc est uerum si ipsa uellet conuerti, quia propter hoc, adhuc non licebat accipi illam. Si tamen in aliquo casu liceret Iudæis permittere mulieres Chananæas uiuere, licebat eis accipere eas in vxores. Sicut fuit de Rahab: ut declaratum est Iosue. 6. Sed istud erat rarissimum. Generaliter ergo tenebantur Israelitæ occidere omnes Chananæos viros, & foeminas, magnos, & paruulos, & non licebat eis donare uitam cuiquam, Deuteronomij, secundo, etiam si uellent interponere quaslibet grauissimas condiciones super ipsos Chananæos. De alijs autem gentilibus, non erat talis prohibitio, ideo leges, quæ communiter uentant accipi uxores de gentilibus, intelliguntur de Chananæis, ut colligitur Exod. 3. 4. & Deuteronomij. 7. Ad secundum dicendum, quod Ruth erat Moabitæ, & tamen non erat illicitum alicui Iudæo accipere illam in uxorem, quia lex Deuteronomij. 2. 3. intelligitur de uiris Moabitæ, & non de mulieribus, ut patet ibidem. Et ratio est manifesta, scilicet, quia nolebat Deus uiris Moabitæ concedere, quod aliqui de progenie eorum siue totius populi Moab essent pars populi Hebræorum: & per hoc intrarent Ecclesiam Dei. Sequeretur tamè hoc si Moabitæ conuersi ad iudaismum possent accipere uxores de Israelitis, quia filius semper nominatur de familia patris, & non matris: maximè secundum consuetudinem veteris testamenti. Si tamen mulieres Moabitæ

acciperentur in uxores à Iudæis, non sequeretur hoc, quia filij Iudæ procreati non nominantur de stirpe matrum, sed patrum. Ideo Moabitæ sic nunquam intrarent ecclesiam Dei, quia filij mulierum Moabitæ non erant Moabitæ, sed Iudæi, cum patres illorum essent Iudæi. Filij autem uiuorum Moabitarum, erant Moabitæ, etiam si matres illorum essent Iudææ.

Quare Ruth hic nominatur cum esset mulier, Quæst. XIII.

QVAERITVR, quare Ruth hic nominatur, cum esset mulier. Dicendum, quod propter multa. Primò ad ostendendum Dei misericordiam. Nam Ruth erat gentilis idolatra, & de populo illo Iudæis infesto. De Moabitæ, quos Deus uenerat intrare ecclesiam suam, Deuteronomij. 2. 3. Quod ergo nunc non solum ad fidem Dei ipsius misericordiam conuerteretur, sed etiam acciperetur in uxorem à uiro potentissimo, & diuissimo in tribu Iudæ, quæ erat præcipua, & quod maius est, quod de ea Messias descenderet, fuit magnum beneficium. Ideo ad ostendendam hanc Dei misericordiam expressa est Ruth. Secundò propter uirtutem eius, quæ nimis laudatur in scriptura. Nam cum esset puella de terra Moabitarum, defuncto uiro, cum iam de socru sua uidua, & antiquissima peregrina, & paupere muliere nihil sperare posset, nisi participare angustiis eius, deseruit terram originis suæ, cognationem, & quidquid habere poterat: & secuta est peregrinando locum suam. Et quod maius est, etiam illa tenente à principio. Et etiam uoluit deserere spore Deos Moabitarum, quos semper coluerat, ut confugeret ad Deum Israel. Et ob hoc omnes laudabant eam, & imprecabantur sibi bona, sicut dixit ei Booz. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à Domino Deo Israel, ad quem uenisti, & sub cuius confugisti alias Ruth. 2. Tertiò fuit principaliter ad concordandum progeniem Iesu sacræ scripturæ loquenti de Messia. Nam propter hoc positi fuerunt in principio Abraham, & Dauid, scilicet, quia ad ipsos speciales promissio de Messia facta est. Scriptura autem signauerat Messiam uenturum de Ruth: ergo debuit ipsa hic exprimi. Patet hoc Isai. 1. 6. scilicet. Emitte agnum Domine Dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filie Sion. Est autem Petra deserti quadam ciuitas terræ Moab, de qua dicitur fuisse Ruth. Et sic agnò dominator terræ, id est, Messias uenturus erat ad montem filie Sion, id est, in Ierusalem, ubi est mons Sion de Petra deserti, id est, de terra, uel stirpe Moabitarum, ubi erat ciuitas, quæ uocabatur Petra, scilicet, de stirpe ipsius Ruth, quæ erat de Petra deserti. Et sic intelligunt omnes Doctores nostri, sicut ait Hieronymus, in Epistola ad Paulinum, scilicet, Ruth Moabitæ Isaiæ explet uaticinium dicentis. Emitte agnum Domine dominatorem terræ, &c. id est, in Ruth completur illud dictum Isaiæ. Et ob hoc non fuit de aliqua alia muliere tam necessarium, quod exprimeretur hic, sicut de Ruth: An tamen auctoritas ista intelligatur de Messia dicitur plenè Isai. 1. 6.

An Booz filius Salmon fuerit pater Obed, Quæst. XIII.

QVAERITVR, cum dicatur hic Salmon genuit Booz, & Booz genuit Obed, an Booz filius Salmon fuerit pater Obed, uel aliquis alius. Aliquis dicit, quod non potest stare istum Booz fuisse filium Salmon, quia tunc quilibet eorum, quando gigneret esset plusquam

Decisio que:

E

K

K 3

Alph. Toft. in Matth. Comm.

centum & viginti annorum. Quod absurdum videtur, quia nullus homo in tanta aetate erat potens ad gignendum; immo rarissimi perveniebant ad istam aetatem tempore illo, sicut & isto. Consequenter patet, quia natiuitas Obed ponitur communiter fuisse tempore Heli Iudicis Israel, & summi Sacerdotis: sic enim vult Iosephus. 5. Antiquitatum. Salmon autem accepit Rahab Ierichontinam in uxorem, ex qua natus est Booz in introitu Israel in terram Chanaan: ut patet Iosue. 6. quia tunc ipsa recepta est inter Israelitas. eo. cap. Et cum inter utrumque tempus fuerint plures, quam ducenti & quadraginta anni, ideo necesse erat, quod uterque istorum, quando gigneret, esset plus quam centum & viginti annorum, cum totum hoc tempus cōpetat istis solis duobus. Patet hoc, quia ab exitu de Aegypto, usque ad fundationem templi Salomonis fuerunt anni quadringenti & octoginta: ut patet 3. Reg. 6. de quibus subtrahantur quadraginta anni ab exitu de Aegypto, usque ad introitum in terram Chanaan, quando capta est Iericho: quae primo capta est in terram Chanaan, ut patet ex processu libri Iosue à principio usque ad septimum capitulum. Detrahantur etiam triginta anni ad plus de tempore Heli summi Sacerdotis, & Iudicis: nam peregrinatio Elimelech facta est in diebus cuiusdam Iudicis. Ruth primo, & dicitur iste fuisse Heli. duravit ista peregrinatio decem annis. Ruth primo, & post reversionem de illa accepta est Ruth in uxorem à Booz, & peperit Obed, de quo hic, & Ruth. 4. & sic ad minus transferunt decem vel undecim de tempore Heli iudicis, & Sacerdotis usque ad natiuitatem Obed. Ipse autem Heli iudicavit Israel quadraginta annis. primo Reg. 4. ideo ad plus de tempore eius poterunt detrahi. 30. anni, qui fuerunt post natiuitatem Obed. Deinde subtrahantur quadraginta anni Saulis, s. Regni eius. Act. 13. & postea quadraginta anni Regni Dauid, 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. & tres anni de regno Salomonis, quia in principio quarti anni regni Salomonis fundatum est templum. 3. Reg. 6. qui sunt simul anni centum, & quinquaginta, & tres, qui subtrahantur de quadringentis, & octoginta, manebunt trecenti, & viginti septem: Dividendo ergo istos per Salmon, & Booz, necesse erit, quod quilibet istorum haberet annos plus quam centum & sexaginta & tres quando gigneret, quod videbatur impossibile: quia nullus hominum ad tantam aetatem illo tempore perveniebat, & dato quod quis attingeret eam, non esset potens gignere tunc. Dicit Nicol. & quidam de Doctoribus nostris, quod fuerunt tres viri eiusdem nominis, s. Booz, pater, filius, & nepos. Et primus eorum fuit filius Salmon, & ille genuit alterum Booz, qui subtrahitur hic, & ille Booz, qui subtrahitur genuit Booz patrem Obed: & isti tres convenienter impleverunt tempus istorum trecentorum viginti & septem annorum cum Salmon. Et sic potest litera stare; Tenet hoc Nico, & super Ruth. 4. probat etiam hoc per simile, quia infra in litera ista in progenie Christi subtrahuntur alii tres, scilicet, Ochozias, Iohas, & Amasias; Nam dicitur Ioram genuit Oziam, & tamen Ioram non genuit Oziam, sed Ochoziam, & ille genuit Iohas, & Iohas genuit Amasiam, & Amasias genuit Oziam, ut patet 4. Reg. 8. & 11. & 14. & 2. Paralip. 21. & 22. & 25. Sicut ergo subtrahuntur isti tres, ita poterunt subtrahi alii tres, qui vocantur Booz. Dicendum, quod licet hoc videatur satis verisimile, est tamen falsum. Causa autem huius est, quia isti nesciunt dissolvere inconueniens, quod videtur sequi, si ponatur vnus Booz, & tamen dicendum est, quod fuerit vnus, s. fuit filius Salmon, & pater Obed. Modus autem, qui in litera ista, & multae aliae similes tenent convenienter est, quod non astringamus nos ad credendum, quod historiae huius fuerit tempore Heli Sacerdotis, & iudicis, cum

Litanus in pugnat.

hoc non constet: sed quod fuerit tempore alicuius iudicis multo ante Heli. Et dicemus, quod historia Ruth accidit diebus Gedeonis iudicis Israel: vel tempore Barac ultimo anno eius, & computabitur sic, quod Salmon filius Naasson natus fuerit ante exitum de deserto decem, vel viginti annis, & accepit Rahab Ierichontinam in uxorem in introitu terrae Chanaan, & forte genuit ex ea multos, & tamen genuit ex ea Booz, in fine omnium cum iam esset annorum nonaginta duorum, vel trium: & tunc etiam Rahab esset apta ad gignendum, quia forte in introitu in terram Chanaan ipsa esset puella tenera quindecim annorum, vel quasi: licet dedita impudicitiae. Et cum esset annorum octoginta & septem, conciperet Booz ex Salmon: nam Sara quando concepit Isaac erat annorum nonaginta Genes. 22. & tamen non fuit miraculum in conceptione illa propter maximam senectutem, sed quia desiderant Sara fieri muliebria. Genes. 18. Possit ergo Rahab in anno octogesimo septimo concipere Booz ex Salmon: deinde Booz filius Salmon anno nonagesimo octavo, vita sua ex Ruth, quae erat iuencula, poterat gignere Obed, Et istud esset tempore Barac iudicis Israel. Quae patet computando ab introitu in terram Chanaan septuaginta duos annos, post quos gigneretur Booz ex Salmon constituto in nonaginta & duobus annis, & ex Rahab, quae esset tunc octoginta septem annorum, & addantur illis nonaginta octo anni, in qua aetate Booz gigneret Obed ex Ruth: qui sunt simul centum, & septuaginta anni. Computentur totidem per tempora iudicum, scilicet, quadraginta anni primi Iudicis, scilicet, Othoniel, Iudicum. 3. sub quibus etiam comprehenditur totum tempus, quod Iosue praefuit, & tempus medium inter Iosue & Iudices, ut probatur est eodem capitulo, & postea anni octoginta, qui computantur sub Aod Iudice secundo, eo. cap. & quadraginta anni sub Barac Iudice. 4. Nam sub Samgar non computantur aliqui anni, sed tempora sua colliguntur sub Barac, & sunt isti anni simul centum, & sexaginta. Accipiantur anni decem de diebus Gedeonis, qui etiam quadraginta annis iudicavit. Iudicum. 8. & sic dicitur, quod tempore Gedeonis anno decimo eius, vel quasi potuerit esse generatio Obed: & principium peregrinationis Elimelech, & Noemi fuerit in principio dierum Gedeonis, vel in fine dierum Barac. Nam duravit illa peregrinatio decem annis, Ruth primo, Deinde quod Obed nonaginta octo annorum, vel quasi poterat gignere Isai patrem Dauid, & Isai gigneret Dauid anno octogesimo quinto, vel quasi vitae suae. Isti anni omnes coniungendo eos cum praecedentibus: sunt anni trecenti quinquaginta sex, scilicet, septuaginta duo anni Salmon post introitum in terram Chanaan, & nonaginta octo anni Booz, & totidem Obed, & octoginta quinque Isai, qui subtrahantur de quadringentis, & octoginta, qui fuerunt ab exitu de Aegypto usque ad fundationem templi Salomonis. tertio Reg. 6. manebunt centum & viginti quatuor anni. De quibus rursus, sunt subtrahendi quadraginta, scilicet, qui fuerunt ab exitu de Aegypto usque ad introitum in terram Chanaan: & manebunt octoginta quatuor anni. De quibus subtrahantur quatuor anni serè, qui transferant de regno Salomonis, quando fundatum est templum, tertio Regum 6. & quadraginta, quibus regnavit Dauid, secundo Reg. 5. & 3. manebunt solum quadraginta anni, & isti fuerunt, qui ascribuntur regno Saulis. Act. 13. Et hoc modo, quando coepit regnare Saul, vel quando coeperunt computari quadraginta anni sub eo fuit natiuitas Dauid. Et erit tunc totus numerus completus, & conformatus numerus generationum numero temporis. Et tamen non debet dici quod Dauid natus

Vir senex potest de iuencula concipere.

re menstruum muliebri ad organizandum inde fecundum. Secundum est ex parte mulieris veterane. Nam menstruum muliebri de se est aliquantulum frigidum natura, & valde humidum, & quanto mulier declinat magis ad senectutem, tanto menstruum est frigidius, & cum maiori difficultate formabilis. Si autem senex accipiat iuenculam: propter calorem aetatis mensurum est calidum complexionis; maxime si foemina est coleonica, & modicus calor seminis masculi sufficit ad digerendum, & formandum menstruum muliebri in fetum, ideo senex poterit gignere ex iuencula: dum tamen non sit omnino infrigidatus. Nam ad tantum defectum virtutum naturalium propter aetatem potest aliquis devenire, quod ex nulla foemina quantumcunque iuencula gignere possit: etiam si possit semen emittere. Nam facile est homini in quacunque aetate saltem artificialiter calefacto semen emittere, & tamen illud erit tam defectuosum, quod nullo modo proficiat ad generationem. Sic etiam est de menstruo muliebri. Nam licet mulier veterana non possit concipere de senex, poterit concipere de iuvene: quia in illo propter aetatis calorem, & fortitudinem excellens calor seminis masculi contempuitur semen foemininum, etiam si sit frigidum: & fiet inde conceptus. In tanta tamen frigiditate, vel indispositione potest interdum esse menstruum muliebri, quod à nullo semine virili quantumcunque calido possit digerri, & formari: & in tali statu mulier concipere naturaliter non potest. Et tunc vocatur corpus mulieris emortuum: sicut dixit Apostolus ad Hebr. 11. quod Abraham non consideravit emortuam vulvam Sarae. Poterat ergo senex gignere de iuencula, qui non possit gignere de veterana propter calorem nimium aetatis. Quod autem sit nimius calor iuenculae, patet, quia quando Dauid infrigidatus erat, ita ut operus vestibus, non caleferet, quassuerunt ei servi sui adolescentulam nomine Abisag, quae dormiret in sinu eius, & calefaceret eum. tertio Regum primo. Istud esse poterat in omnibus istis praeter quam in Salmon, cuius vxor Rahab erat annorum octoginta, & septem vel serè, quando concepit Booz, ut supra declaratum est, in alijs esse poterat hoc. Pater de Booz. Nam ipse accepit Ruth in uxorem, quae erat iuencula, & vocatur puella Ruth. 4. Ad secundum inconveniens dicendum, quod non solum est satis verisimile istos tunc genuisse: immo etiam est verum, quia Booz senex erat, quando accepit tunc Ruth in uxorem, & genuit ex ea Obed. Unde ipse dixit, Benedicta filia a Domino, quia non es secuta iuvenes pauperes, aut divites: & tamen ipsa secuta est Booz, Ruth. 3. ergo ipse erat senex. Sic etiam patet de Isai patre Dauid. Nam in senectute sua genuit Dauid. Nam quando Dauid erat paruulus, & pascebat greges, erat Isai pater eius grandaeus, id est, longissime aetatis. primo Regum 17. Ad tertium inconveniens dicendum, quod non fuerunt omnes, qui ponuntur primogeniti patrum suorum, sed forte ultimi filiorum ipsorum: sicut patet de Dauid. Nam dicitur Ruth. 4. & etiam hic quod Isai genuit Dauid. Et non ponitur aliquis de filiis eius, & tamen Isai habuit octo filios, quorum ultimus fuit Dauid: primo Reg. 16. & primo Paralipom. 3. & 28. Ita poterat esse de alijs. Et cum obicitur, quod isti essent primogeniti: quia per eos describitur progenies patrum. Dicendum quod non stat, quia si aliquando minores fuerunt digniores primogeniti; non computatur progenies patrum per primogenitos. Sic patet de Dauid: Nam Salomon fuit minimus filiorum eius 1. Paralip. 28. & tamen per eum computatur progenies Dauid, ut patet hic, & 1. Paralipom. 3. quia ipse fuit rex, & non aliquis de fratribus eius.

K 4 eius.

eius. Cum autem obijciatur, quod fuit Obed primogenitus respectu Booz. Sed fuit primogenitus eius de Ruth, quia cum suscepit illam in uxorem ad fructificandum semen defuncti, primus filius eius fuit Obed. Aliud inconueniens potest allegari, scilicet, quod hoc modo ponitur historia Ruth fuisse tempore Gedeonis, & tamen communiter dicitur, quod fuit tempore Heli summi Sacerdotis, & Iudicis. Dicendum, quod non est aliud quod inconueniens. Nam non constat, quod fuerit ista historia tempore Heli ex aliquo loco sacre scripture, nec ex aliquo argumento probabili, sed solum ex opinione, cui possumus contradicere, si voluerimus; potissimum cum non possit stare illo modo, quod fuerit hoc tempore Heli. Nam Ruth primo declaratum est in quadam questione, quod non erat hoc possibile: ideo Hebrei dicebant, quod fuerit historia Ruth tempore Abesani Iudicis Israel. Sed dicendum, quod non potest stare. Nam Abesan fuit multo tempore post Gedeonem, & inter annum decimum Gedeonis, vel quasi in quo fuit natiuitas Booz, & inter principium temporis Abesani fuerunt anni centum, & duo. Quod patet, quia Gedeon iudicauit, quadraginta annis, Iudicum. 8. De quibus subtrahantur decem, quia anno eius decimo ponitur supra fuisse natiuitas Obed; manent triginta anni, Deinde tres anni, quibus prae fuit Abimelech filius eius, Iudicum. 9. Deinde uiginti tres anni Thola, & viginti duo anni quibus praefuit Iair, & decem octo anni, qui sine iudice fuerunt. Iudicum. 10. Deinde sex anni Iephthe galaaditis Iudicum. 12. Qui sunt simul centum, & duo anni, quibus additis praecedenti tempore, sequitur, quod tam Salmon, quam Booz, quando genuerunt, erant annorum centum quadraginta septem ad minus; & tamen istud non conceditur tempore istorum: quia tunc nullus hominum ad tantam perueniebat aetatem: quanto magis, quod illo tempore gignere possent. Patet hoc, quia supposito, quod fuerit natiuitas Obed anno decimo, vel quasi Gedeonis, ponebatur, quod esset Salmon annorum nonaginta duorum, vel quasi, scilicet, quia natus esset ante introitum in terram Chanaan, viginti annis, uel quasi: & postea post septuaginta duos annos genuerit Booz, si esset nonaginta duorum annorum quando gigneret. Et ponebatur etiam Booz nonaginta octo annorum quando gigneret Obed, quia alias non poterat peruenire usque ad tempus Gedeonis, ut supra declaratum est. Si autem nunc addantur isti centum, & duo anni, sequitur, quod quilibet istorum ad minus erat annorum centum quadraginta septem, & tamen ad tantam aetatem non poterat quisquam illo tempore peruenire, & a fortiori non posset gignere. Ideo si illo tempore esset historia Ruth, necesse erat, quod aliquis subtriceretur in progenie ista: sicut dixit Nicol. & quidam Doctores nostri. Ideo licet quantum ad hoc tam Iudei, quam quidam de latinis videantur errare, tamen rationabilibus locuti sunt latini ponentes, quod fuerit historia Ruth tempore Heli, & quod subtriceretur hic aliqui, quam Hebraei non ponentes aliquos subtriceri, & dicentes, quod fuerit tempore Abesani. Et rationabilibus utriusque locutus est Nicolaus dicens, quod fuerit tempore Abesani: & ponens, quod aliqui subtricerentur, scilicet, quod fuerint tres vocati Booz. Sed adhuc ipse non dixit recte in hoc fingens aliquid, quod scriptura non dixit, & tamen sine causa, scilicet, ponendo plures, quam exprimantur in litera, & sic non est ponendum, quod fuerit historia Ruth tempore Heli, nec tempore Abesani, sed tempore Gedeonis, ut supra declaratum est. Causa autem quare motuum, & ratio Nicolai non tenet est, primo, quia videtur nimis absurdum, quod aliquis faciat in plenitudine ad sacram scripturam dicendo fuisse aliud, quia in

Lyranns r. fellur.

scriptura non ponitur, nullam ostendendo ad hoc causam necessariam. Nam quando est causa necessaria dicitur aliud esse omittum. Ratio huius est, quia ex hoc tollitur quadam certitudo scripturae, cum poterimus dicere in quolibet loco non tradi res plene, sed multa omitti. Et hoc non est concedendum, quia imperfectio quadam est, quod etiam in saecularibus historijs non concedimus, sine aliqua apparenti causa. Et tamen Nicolaus non ostendit aliquam causam necessariam, quare debeamus dicere, quod fuerint tres Booz, & hic ponitur vnus, cum existente vnico possit saluari, & stare in conuenienter, ut supra declaratum est. Et potissimum circa enarrationem primorum genitorum, cum scriptura dicat fuisse Salmon patrem Booz, & Booz patrem Obed, & nos asseramus, hoc non fuisse sic, sed quod Booz fuerit pater alterius Booz, & ille alterius. Nam uidentur quodammodo dicere contra naturam scripturam. Secundum patet, & efficacius, quia si uerum esset, quod omittitur hic aliqui uiri nomine Booz, dato quod in aliquo loco scripturae omittentur supplerentur in alijs: sicut fit de multis alijs, quae omittuntur in quibusdam libris, & suppletur in alijs: sicut patet de libris Regum, & Paralipom. inter se. Nam vnus supplet, quod alius omisit: & tamen, cum in multis locis scripturae ponatur ista progenies, semper ponitur eodem modo nullo addito, nec omisso, scilicet, Salmon genuit Booz, & Booz genuit Obed: sic ponitur Ruth. 4. & primo Paralipom. 2. & hic in litera & Luc. 3. ideo non uidetur, quod aliquid omittum fuerit. Quod cum in tot locis ponatur, in aliquo eorum suppleretur. Et ita ratio est, ualde efficax. Sic patet de tribus regibus, qui infra omittuntur, & tamen ponuntur, quarto Regum. 4. & 11. & 18. & primo Paralipom. tertio, & secundo, Paralipom. 21. & 22. Item patet hoc potissimum propter librum Paralipom. quia ille liber est ad suppleendum ea, quae omittuntur in alijs libris historicis, & ob hoc uocatur Paralipom. id est omittorum: uel de omittis, & tamen ibi ponitur ista generatio omnino sicut hic, ergo non fuerunt ibi aliqui taciti, qui uocarentur Booz. Item de Luca nullus unquam dixit, quod describendo Christi progeniem aliquid omitteret, sicut dicitur de Matthaeo, & tamen Lucas ponit sicut hic, scilicet, quod Salmon genuit Booz, & Booz genuit Obed. Motuum autem Nicolai, scilicet, quod subtricerentur hic duo uiri, sicut constat, quod subtricerentur infra tres reges, non est ad propositum, quia de illis asseritur, quod omitti sunt propter peccatum, de quo infra dicitur: & tamen isti, quos dicunt subtriceri, non apparet, quod fuerint mali, cum etiam non appareat, an fuerint: ideo non est simile. Item, quia quod hic omittantur aliqui adhuc poterat esse causa: ut quaterdena, quas intendebat seruare Matthaeus redderentur aequales: & si ponerentur omnes, qui erant in progenie superabundaret numerus, & tamen in libro Ruth, & Paralipom. & in Luca, & in alijs libris non intenduntur alique quaterdena: nec aliquod misterij numerus, ideo non omittentur: & tamen illi non ponuntur ibi, sicut nec hic: ergo in nullo loco omittuntur. Confirmatur hoc, quia Ochozias, Ioas, & Amasias, qui omittuntur infra in litera, ponuntur in multis locis ubicumque enarratur progenies Regum istorum, ut 4. Reg. 8. & 11. & 14. & primo Paralipom. 3. & 2. Paralipom. 21. & 22. apparet igitur, quod Salmon fuerit pater Booz, & Booz pater Obed, & non omittuntur hic aliqui de ista progenie.

Quare

Quare hic dicitur, quod Iesse genuit Dauid Regem, cum de nullo alio hic scripto exprimat nomen Regum. Quastio x v.

QVAERITVR, quare dicitur, quod Iesse genuit Dauid regem, cum de nullo alio exprimat hic. Aliquis dicit hoc esse, quia Dauid fuit Rex, & ut sciretur dignitas sua debuit exprimi. Dicendum, quod non stat, quia etiam omnes, qui sunt in ista quaterdena sunt Reges, ut patet 3. & 4. Reg. & ex libris Paralip. & tamen de nullo eorum dicitur hic, quod fuerit Rex. Aliqui dicunt, quod fuit, quia Dauid fuit primus de Regibus Iudaeorum. Dicendum quod falsum est, quia ante eum fuerunt duo reges. Nam primus rex fuit Abimelech filius Gedeonis, qui uictus est in regem in Sichem. Iudicum 9. Et post illum non fuerunt alij reges, sed iudices sicut ante fuerant, ut patet ex processu libri iudicum. Fuit autem postea rex Saul. Et in hoc proprie incepit status regalis, quia post ipsum semper continuatus est, & fuit ante Dauid. Etiam filius Saulis, scilicet, Isbosech fuit rex ante Dauid, quia non fuit Dauid uictus in regem super totum Israel usque post mortem Isbosech. 2. Reg. 4. & 5. licet ante hoc Dauid fuerit constitutus rex super solam tribum Iudae, mox ut Saul mortuus est, secundo Regum. Alij dicunt, quod nominatur Dauid rex, quia ipse est primus, qui electus est a Deo. Nam Abimelech electus non fuit a Deo, sed ab hominibus. Iudicum 9. Deus autem elegit Dauid 1. Regum 16. Dicendum quod non stat, quia Saul a Deo electus est 1. Regum 10. & apparuerunt in eo signa sicut in Dauid. eod. capit. Respondent isti quod Dauid fuit electus a Deo secundo cor. Saul autem non fuit secundum cor, sed propter importunitatem populi petentis. Nam non placuit Deo illa petitio, cum dicat, quod contempserunt eum, & abiecerunt, petentes aliquem hominem in regem, ut uolentes quod Deus non regnaret super eos: 1. Regum 8. Etiam ad ostendendum toti populo, quod peccauerant petendo regem, Deus ostendit signa de caelo ad inuocationem Samuelis. 1. Regum 12. Et hoc uidetur innuere Hieronymus in Prologo super Matthaeum dicens, quod assumpsit Matthaeus in generatione Christi principia duorum hominum, vnus cuius secundum cor electio fuit, id est, Dauid. Dicendum, quod hoc non stat, quia etiam Saul fuit electus secundum cor Domini, & patet per signa quae ipse ostendit. Et non uidetur aliqua differentia inter electionem eius, & Dauid. Nam sicut Deus misit Samuelem ad ungen dum Dauid primo Regum 16 ita misit eum ungeri Saulum primo Regum 9. scilicet: Cras mittam ad te uirum de terra Benjamin, & unges eum Duce[m] super populum meum Israel: Et quando uenit Saul coram Samuele dixit Deus Samueli: Ecce uir, quem dixerat tibi; iste dominabitur populo meo. eodem cap. Item ostendit Deus alia signa in Saule, quia quando uenit ad collem. Prophetarum, insilijt in eum Spiritus Domini, & prophetauit cum ceteris, primo Regum 10. Item quando coram toto populo insilijt Deus super Regem, cecidit fors super Saulem. eod. ca. Item Saul erat Deo ualde acceptus propter uirtutem suam, quando electus est in Regem, scilicet, quia erat ualde humilis primo Regum 15. scilicet. Cum paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es; uixitque te Dominus in regem. Cum autem obijciatur, quod Deus non elegit Saul ex corde, sed propter populi importunitatem, falsum est. Nam uerum est, quod dari aliquem in regem Israelitis a Deo a principio fuit ex importunitate petendi, quod tamen daretur potius iste, quam ille non fuit ex importunitate, sed solum ex Dei uoluntate, quia populus non petiuit aliquem determi-

natem. Ideo Deus ex corde elegit Saulem, maxime cum de hoc signa apparuerint magnae acceptionis, quae supra posita sunt. Dicendum tamen, quod Hieronymus, asserit electionem Dauid fuisse ex corde, quia de eo dixit Samuel ad Saulem. Statim egisti; nec custodisti mandata Domini Dei tui. Quod si non egisses iam istinc praeprasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum. Sed nequaquam regnum tuum ultra conseruet. Quasi sibi Dominus uirtum iuxta cor suum, & praecipit ei; ut esset Dux super populum suum. primo Regum 13. Et licet tunc electio Saulis, quam Dauid fuerit secundum cor Dei, quia utramque uoluit: primam tamen uoluit, ut esset, & non, ut permaneret: secundam autem uoluit esse, & permanere: quia Deus uoluit, quod Dauid esset Rex super Israel in sempiternum: & non solum ipse, sed etiam posterius eius in aeternum. 2. Regum 7. & primo Paralipom. 17. & 22. Maxime, quia dixit ei, quod etiam si filij eius peccarent, non abiiceret eos a facie sua tollendo eis regnum, sicut abiecerat ei Saulem. secundo Regum 7. & primo Paralipom. 17. Et in hoc apparet ualde, quod electio Dauid fuerit magis secundum cor, quam electio Saulis. Dicendum tamen, quod ista non est causa, quare Dauid nominetur hic rex: quia istud habet locum comparando Dauid ad Saulem, sed non comparando Dauid ad posteros, quia per eadem electionem Dei, quae Dauid constitutus est in regem, fuerunt constituti posterius sui, quia eadem confirmatione fuit Regnum confirmatum in se ipso, & in posteris suis. sequitur do Reg. 7. & primo Paralipom. 17. Et tamen de alijs posteris Dauid, qui ponuntur hic nullus nominatur Rex. Est ergo dicendum quod Dauid uocatus est hic rex: quia ante eum in hac progenie Christi nullus fuit rex. Et quia erat magnus honor alicuius progeniei, quod in ea essent reges: expressum est quod Dauid esset rex. Alii autem, qui sequuntur Reges sunt in tota quaterdena, & tamen non conueniebat exprimi, quia de quolibet eorum constabat, quod esset Rex, cum de Dauid descendissent Reges semper usque ad captiuitatem Babylonis. Et si exprimeretur de vno de omnibus exprimendum erat. Quod uidebatur superfluum. Si autem quidam eorum essent reges, & alij non: exprimeretur ad tollendum dubium, & propter honorem progeniei, qui essent reges, & qui non. Nunquam autem non oportuit, cum omnes essent reges.

Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea, quae fuit tria. Salomon autem genuit Roboam, Roboam autem genuit Abiam, Abiam autem genuit Asa, Asa autem genuit Iosaphat, Iosaphat autem genuit Ioram, Ioram autem genuit Oziam, Ozias autem genuit Ioatham, Ioatham autem genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezechiam, Ezechias autem genuit Manassen, Manasses autem genuit Amon, Amon autem genuit Iosiam, Iosias autem genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigracione Babylonis.

Dauid autem rex. Hic incipit secunda quaterdena, quae terminatur in Iechonia filio Iosae, & Dauid, qui ponitur hic, pertinet ad illam, sed est ultimus in praecedenti quaterdena. Et ista incipit a Salomone. Genuit Salomonem, multos alios filios habuit Dauid, quorum nomina ponuntur 2. Reg. 3. & 1. Paralipom. 3. de quibus nati sunt sex in Hebron, ubi regnauit septem annis: postea autem in Ierusalem nati sunt ei noui filij praeter

ter filios, & filias concubinarum. primo Paralipom. 3. Salomon autem fuit de ultimis istorum, & sic David vocabat eum puerum, & tenebatur, quando constituit eum in Regem paulo ante mortem suam. 1. Paral. 22. & 29. Ponebat tamen Salomon, ut aliqui volunt: quia ipse solus fuit Rex. Sed non est ista causa, sed solum, quia Salomon solus pertinuit ad progeniem Christi: si autem aliquis de alijs, qui non fuerunt reges, pertinisset ad Christi progeniem, poneretur ille, & non Salomon. Lucas tamen enarrauit Christi progeniem per alium filium David, scilicet, per Natam. Luc. 3. Et ille ponitur inter filios David, qui nati sunt ei in Ierusalem. 1. Paralipom. 3. Quomodo autem possit utrumque stare in veritate, & cur Lucas deuiavit a Mattheo, declarabitur Luc. 3. *Ex ea, quae fuit Vria*, id est, genuit eum ex Bethsabee, quae fuit vxor Vriae, quem fecit David occidi propter vxorem suam. 2. Reg. 11. *Salomon autem genuit Roboam*. Fuit Salomon in principio Regni sui felicissimus inter alios Reges, & super omnes: Nam fuit sapientior omnibus hominibus collata sibi sapientia supernaturaliter in vna nocte. 3. Reg. & 2. Paralip. 1. De quo ibi multa declarata sunt. Fuit etiam potentior ceteris multitudine equorum, & famulorum, & armorum. 3. Reg. 4. & 10. & 2. Paralipom. 8. Fuit etiam ditior omnibus Regibus Iudeorum ante ipsum, & post ipsum. Habuit enim varios modos colligendi aurum, & argentum immensum. 3. Reg. 9. & 10. Et ipse dixit, quod praecesserat in diuitijs omnes Reges, qui fuerunt ante eum in Ierusalem. Eccles. 2. Fuit etiam in apparatu domestico, & ornatu, & ordine ministrorum excellentior omnibus regibus temporis sui, ita ut Regina Saba videns, admiraretur, & non maneret ei spiritus praestupore. tertio Regum quarto, & 10. Et hoc Christus innuit infra sexto, dicens: Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnus ex istis. Omnia tamen ista perierunt in senectute. Nam infatuus est per mulieres, & coluit idola, & fabricauit eis templa. 3. Reg. 11. & 4. Reg. 22. Habuit autem uxores plurimas de omnibus gentibus, fueruntque ei uxores quasi reginae septingenta: concubinae trecentae. 3. Reg. 11. *Roboam genuit Abiam*. Salomon non legitur habuisse alium filium nisi Roboam: licet habuerit uxores plurimas: filias autem duas legitur habuisse, quas tradidit duobus praepositis suis. 3. Reg. 4. Fuit iste Roboam fatuus. Nam propter eius superbiam regnum illud Israel, quod in auro, & patre suo fuerat gloriosum habens duodecim tribus, diuisum est, nec manserit ei nisi duae tribus, scilicet, Iuda, & Beniamin. Et hoc solum propter merita David, quae alias omnino fuisset translatum regnum de manu eius: imo etiam de manu Salomo. 3. Reg. 11. & 12. Decem tribus transierunt ad Ioroboam, qui erat seruus Salomo. Conatusque est Roboam pugnare contra decem tribus ad reducendum eas ad se: Deus autem uenit dicens, voluntate sua factum esse. 3. Reg. 12. & 2. Paralipom. 11. *Abias autem genuit Asa*. Iste Abias paucis temporibus regnavit, scilicet, tribus annis. Fuit tamen uir animosus ualde, & egit bella durissima contra Ieroboam, & in uno bello perierunt quinquaginta millia uirorum fortium de Israel. secundo Paralipom. 13. Et tamen in diebus eius, & patris sui Roboam fuerunt idola in regno Iuda. 3. Reg. 14. & 15. Filius eius fuit Asa, & iste fuit rex gloriosus dirigens cor suum ad Dominum: & auferens idola de terra, & effeminatos, & alia turpia, quae fuerant tempore patrum suorum. 3. Reg. 15. Iste fecit magna bella contra Aethiopes, & a Deo adiutus est; & postea secutus est Dominum. 2. Paralipom. 14. & 15. Circa finem tamen uitae aequaliter cessauit seruo deuotionis eius, & posuit in hominibus spem; & posuit in carcere quendam Prophetam, qui contra eum

F locutus fuerat ex parte Dei, & in fine podagra confirmatus obiit. 2. Paralip. 16. *Asa autem genuit Iosaphat*. Fuit Iosaphat rex gloriosus magis, quam pater suus Asa, & coluit Deum in toto corde, & posuit Deum pauore eius super omnia regna terrarum, quae erant in circuitu: ut non auderent pugnare contra Iosaphat. 2. Paralip. 17. Fuit tamen amicus Achab regis Israel, qui erat pessimus. Et cum fuisset cum eo in bello contra Syros in Ramoth Galaad, omnes Syri ceperunt pugnare contra Iosaphat putantes eum regem Israel. Et cum clamaret ad Dominum, liberatus est de manu Syrorum. 2. Paralipom. 18. Contra Iosaphat conuenerunt plurimi Moabitarum, & Ammonitarum, & Idumaei: ita, ut Iosaphat non auderet pugnare contra eos, sed uenit ad Dominum, & orauit deuotissime. Et tunc propheta vnus dixit ei, quomodo Deus pugnaret pro eo. Et cum ipse iret in bellum, & Leuitae cantarent ibi laudes Domino, hostes eius, qui erant diuisi in diuersis locis, surrexerunt Deo infatuante illos, & mutua se caede truncauerunt: ita ut nemo maneret. Postea uero Iosaphat collegit spolia. 2. Paralip. 20. *Iosaphat autem genuit Ioram*. Iste Ioram accepit in uxorem Athaliae filiam Achab regis Israel; & Jezabelis. quae induxit eum ad idolatriam, fuitque pessimus, & perdidit regnum Idumaeorum. Nam Idumaei ex tempore, quo David subiecerat eos in tributarios. 2. Regum 8. & 11. Paralipom. 18. manserunt semper sub regno Iuda, & maxime tempore Iosaphat patris istius Ioram. Cum autem uiderent istum esse uirum miserabilem, rebellauerunt ei, & postea nunquam redierunt in pristinam subiectionem. 4. Reg. 8. & 2. Paralip. 21. Occidit autem iste omnes fratres suos: timens, ne eriperent ei regnum. Contra quem surrexerunt Philistini, & Arabes vastantes regnum eius, abstuleruntque ei omnes uxores, & filios: nec mansit ei nisi minimus filius, & postea ipse pessimus languore consumptus est. 2. Paralip. 21. *Ioram autem genuit Oziam*. Hic deficiunt tres reges. Nam Ioram non genuit Oziam, sed genuit Ochoziam. 4. Reg. 8. & 2. Paralip. 21. & 22. Ochozias genuit Ioas. 4. Reg. 8. & 10. & 2. Paralip. 22. Ioas autem genuit Amasiam. 4. Reg. 8. & 2. Paralip. 24. Amasias autem genuit Oziam. 2. Paralipom. 25: & 26. & 4. Reg. 15. De his regibus, quare omittantur, infra dicetur. Ochozias filius Ioram fuit rex pessimus: quia mater eius Athalia induxit eum ad colendum Baal. Ipse autem iuit in adiutorium Ioram regis Israel contra Syros. Et cum Iehu occidit Ioram regem Israel, occidit etiam istum Ochoziam. 4. Reg. 9. & 2. Paralip. 22. Tunc mansit paruus filius eius Ioas. Athalia autem mater eius occidit omnes de femine regio mortuo filio suo Ochozia, ut ipsa regnaret: & regnauit sex annis. Cum autem interfecterentur, qui erant de femine regio, Iosababeth filia regis furata est Ioas filium Ochoziae, & custoditus fuit in templo Domini sex annis per Ioiadam summam sacerdotem. Et in septimo anno conuocata multitudine armatorum fecit uinci Ioas in regem in templo. Et occidit Athaliae Reginam. 4. Reg. 11. 2. Paralipom. 22. & 23. Iste Ioas fuit deuotus Deo, quandiu uixit Ioiada, & fuit primus, qui fecit colligi pecuniam pro reparatione templi: sed postquam mortuus est Ioiada factus est Ioas pessimus, & lapidauit Zachariam filium Ioiadae in templo: quia increpabat eum de crimine. Contra hunc surrexerunt serui sui, & occiderunt eum in lectulo suo. 4. Regum 12. & 2. Paralipom. 24. Amasias filius Ioas fuit a principio rex bonus, & occidit illos, qui occiderunt patrem suum. Iste pugnavit contra Idumaeos, & obtinuit: & Deos eorum, quos in bello cepit, coluit, & cremabat incensum eis. Propter quod misit Deus prophetam contra eum. Postea Amasias in superbiam elatus uoluit pugnare cum Ioas rege

rege Israel a quo superatus, & captus est, & reductus ignominiose in Ierusalem a rege Ioas. Et postea a seruis suis occisus est in Lachis. 4. Reg. & 2. Paralip. 15. *Ozias autem genuit Ioatham*. Iste uocatur aliquando Ozias sicut hic, & 2. Paralip. 26. & Isa. 6. aliquando uocatur Azarias, ut quarto Regum 15. & primo Paralip. 3. Iste fuit uir deicola, & abstulit idola de terra: fuitque uir potens, & in omnibus prosperè agens, & timebat omnes gentes eum in circuitu. Semel tamen uoluit usurpare sacerdotale officium conatus intrare in templum ad cremandum incensum. Cui resisterunt sacerdotes octoginta uiri, & uolebant eum eicere de templo: Cumque ipse extenderet manum contra eos, percussit illum, Deus lepra in fronte, & illico expleuerunt eum. Cessauitque tunc Ozias administrare regnum, quia non poterat manere inter ceteros Israelitas. Sed fuit in domo libera seorsum. Filius autem eius Ioathan administrabat regnum. 2. Paralipom. 26. & 4. Reg. 15. Ioathan autem fuit rex bonus colens Dominum secutus uiam patris sui. Et ipse dicitur adificasse portam speciosam in domo Domini. 4. Reg. 15. & 2. Paralipom. 27. *Ioathan autem genuit Achaz*. Achaz fuit pessimus omnium idolatrarum inter reges Iuda. Ipse enim posuit idola in templo Domini, & simulachra solis, & luna, & omnium stellarum, & equos solis, & fecit, quod Israelita illa coleret. Postea uero clausit templum Domini, ne quis introiret illuc ad colendum Deum, & repleuit illud sordibus. Constituitque altaria in omnibus plateis, & angulis Ierusalem, ut ibi colerentur idola, & abstulit altare Domini de loco suo. Contra hunc surrexit rex Israel, & occidit centum, & triginta millia uirorum in uno die. Rex quoque Syrorum uastauit terram eius, & tulit praedam magnam in Damascum. Et ipse Achaz coluit Deos Syrorum, qui persecuti fuerunt eum, dicens, quod Dij Syrorum adiuuabant cultores suos, ut placaret eos muneribus. 4. Reg. 16. & 2. Paralip. 28. *Achaz autem genuit Ezechiam*. Iste fuit rex optimus. Nam ante eum nemo fuit similis in regibus Iuda. Iste approuit templum Domini, quod fuerat clausum tempore Achaz patris sui, & excludit inde omnia idola, & immunditias, fecitque coli Deum toto corde. Et congregato toto populo fecit magnum Phasae, & obtulit plurima, & fecit sacerdotes, & Leuitas consecrari, & exercere officium suum, quod omnissimum fuerat tempore Achaz, confregitque omnia idola, & altaria, quae pater suus fecerat in Ierusalem, & in alijs locis, confregitque serpentem aeneum, quem fecerat Moyses; quia iam populus colebat illum. 4. Reg. 19. & 2. Paralip. 29. & 30. Contra hunc ascendit Senacherib rex Assyriorum, & obsedit eum in Ierusalem dicens, quod Deus Hebraeorum non posset eum defendere de manu eius: Deus autem misit angelum suum, & occidit centum octogintaquinque millia uirorum in castris Senacherib vna nocte. Et ille tunc coactus est fugere in terram suam cum paucissimis, & ibi in templo Dei sui a filiis suis occisus est. 4. Reg. 18. & 19. & 2. Paralipom. 32. Post hoc agrorauit Ezechias usque ad mortem, & uenit Isaias propheta dicens ei: Haec dicit Dominus: morietis, & non uives. Cumque senuisset: Deus dixit propheta, quod annuntiaret ei, quod superuivisset quindecim annis. In cuius rei testimonium fecit retrocedere solè per decem lineas in orologio Achaz. 2. Paralipom. 32. & 4. Reg. 20. & Isa. 38. & 39. *Ezechias autem genuit Manasse*. Propter istud senuit Ezechias, quando annunciata est sibi mors, quia nondum habebat filium aliquem, & relicurus esset regnum sine haerede. Nam tribus annis post illam aegritudinem Ezechiae natus est Manasses. Quod patet, quod Ezechias superuixit quindecim annis, & tamen Manasses,

A qui successit Ezechiae erat duodecim annorum, quando regnare cepit. 2. Paralipom. 33. Iste fuit rex pessimus colens idola, & inducens populam ad colendum ea sicut auus suus Achaz. Habuitque secum incantatores, & magos, & diuinatores, & augures, & omne genus mali. Contra quem uenerunt principes regis Assyriorum, & captum duxerunt eum in Babylonem: iste autem est primus rex Iudeorum, qui ductus est in Babylonem. Cumque esset in angustia orauit Deum deuotissime, reduxitque eum in terram suam. Qui postea secutus est Deum in toto corde, destruens totam idolatriam, quam introduxerat, & felici morte consummatus est. Sed cum primus esset malus occidit Prophetas plurimos, & alios iustos uiros: ita, ut dicatur repleuisse Ierusalem sanguine usque ad os. 4. Reg. 21. & 2. Paralip. 33. Iste dicitur occidisse Isaiam Prophetam, de quo eod. cap. dictum est. *Manasses genuit Amon*. Fuit pessimus iste Amon magis quam fuerat pater suus a principio: & noluit conuerti ad Dominum sicut pater suus. Vnde serui eius occiderunt eum in domo sua. Populus autem occidit eos, qui regem occiderant: & constituerunt Iosiam filium eius in regem. 4. Reg. 21. & 2. Paralipom. 33. *Amon autem genuit Iosiam*. Iste fuit rex optimus, ita ut de eo dicat scriptura, quod ante ipsum nullus fuit similis. Nam praeter ipsum, & Ezechiam, & David omnes reges Iuda peccatum commiserunt. Eccle. 48. & 49. Nullus fuit tam validus persecutor idolatriae sicut iste. Nam ipse destruxit templa, quae Salomon constituerat idolis, quae nemo alius, nec etiam Ezechias tetigerat. Fecit etiam, quod populus totus faceret sedes cum Domino, quod seruaret legem eius, quando inuentus est liber in domo Domini. 4. Reg. 22. & 23. & 2. Paralip. 34. Iste fecit Phasae excellentius, quam unquam fuerat. Postea autem egressus contra Pharaonem sagitta percussus in bello occubuit. Quem fleuit totus Israel, & Ieremias fecit de eo lamentationes. & nullius regis mansit memoria tam dulcis sicut regis Iosiae. 2. Paralipom. 25. & Ecclesi. 49. *Iosias autem genuit Iechoniam*. Iste uocatur aliquando Iechonias sicut hic, & aliquando Eliacin, & aliquando Ioachim. 4. Reg. 23. Iste non fuit rex immediate post patrem suum, sed frater eius Ioachaz. Pharaon tamen priuauit eum regno, & constituit istum Iechoniam in regem. 4. Reg. 23. & 2. Paralipom. 36. *Et fratres eius*. tres fuerunt fratres filij Iosiae, scilicet, Ioacham, Eliacin, & Matthanas, qui alijs nominibus postea uocati sunt, 4. Reg. 24. & tamen primo Paralipom. 3. dicitur quod fuerunt quatuor filij Iosiae, scilicet, Ioacham, Ioachim, Sedecias, & Sellum: de quo, quid sit uerum infra dicetur. *In transmigratione*. Licet forte propter aliud poterant dici fuisse in transmigratione, de quo infra dicetur.

Quare in hac genealogia nominatur vxor Vria, quia non solent nominari mulieres in genealogijs. Quasi. XVI.

QVAERITVR, quare dicitur hic, quod David genuit Solomonem ex ea, quae fuit Vria: quia mulieres non solent nominari communiter. Quidam dicunt quod factum est, quia David habuit multas uxores, & quia nesciretur de qua illatum genuerat Solomonem, dictum est: ex ea, quae fuit Vria. Nam habuit David sex uxores aequas regnaret in Ierusalem, de quibus genuit sex filios in Hebron. Postea habuit alias in Ierusalem. Habuit quoque concubinas aliquas, ex quibus etiam filios, & filias genuit, ut patet 2. Reg. 3. & primo Paralip. 3. Dicendum quod non stat, quia etiam diceretur quod Abraham genuit Isaac de Sara. Nam habuit tres uxores, scilicet, Saram, Agar, & Ceturam, ut probatum est Genesis. De

De Iacobo etiam dicitur, quod genuit Iudam ex alia: nam habuit quatuor uxores, scilicet, Liam, & Racheliam, Zelpham, & Balā. Gen. 29, & 30. Salomon habuit septingentas uxores, & trecentas concubinas, & non dicitur de qua uxore Roboam natus sit. 3. Regum 11. Abias quoque non dicitur de qua uxore Roboam natus sit: cum habuerit Roboam decem & octo uxores, & sexaginta concubinas. 2. Paralip. 11. Non ergo pro hoc nominata est hic Mater Salomonis. Est dicendum quod fuit expressa propter multa. Primo sicut dicebatur de alijs mulieribus supra positis iuxta regulam Hier. scilicet, quia ista fuit peccatrix, Nam prius fuit adulterata cum David, quam esset vxor eius: & propter eam vir suus occisus est, Et apparet Dei amplissima misericordia, quod de talibus nasci dignatus sit. Secundo exprimitur, quia acciderunt aliqua specia circa ipsam, in quibus efficitur famosa. Nam de alijs vxoribus David, & aliorum Regum nihil speciale legitur: de ista autem multa leguntur, scilicet, quomodo a principio accepta a David per adulterium, & pro ipsam vir suus occisus fuerit, secundo Reg. 11. & quomodo puer natus de ea ex adulterio mortuus est. & qualiter postea fuerit vxor David, & natus est Salomon. 2. Regum 13. & qualis fuerit intentio, antequam regnaret Salomon in quo ipsa Bersabee ex consilio Nathan plura egit cum David. 3. Reg. primo. Et propter talia uoluit Matthaeus exprimere eam. Sed dicitur, Cum Matthaeus illam expresserit, quare non posuit nomen, scilicet, Bethsabee. Quidam dicunt, quod fecit hoc, quia erat sua consuetudo. Nam sic dixit supra Iacob genuit Iudam, & fratres eius, & non fuerit expressa nomina, Etiam dicitur Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius nihil plus exprimendo. Dicendum, quod non stat, quia in multis alijs Matthaeus exprimit nomina maxime in omnibus mulieribus, quae uocantur hic, sicut dicitur Iudas genuit Phares de Thamar, & Salomon genuit Booz de Rahab, & Booz genuit Obed ex Ruth: etiam sit aliquando in uis, qui non pertinent ad progeniem istam, & exprimuntur ex aliqua causa. Nam ponuntur nomina eorum sicut dicitur Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar. Est ergo dicendum, quod exprimit nomina interdum, non quia intendit breuitati, & interdum breuius sit ponendo nomina propria, quam suppletiones: sicut patet in exemplis allegatis: quia cum dicitur, Iacob genuit Iudam, & fratres eius: si ponerentur nomina propria, oportebat exprimi nomina undecim uironum. Breuius autem fuit in clodi sub ista suppletionem, scilicet, & fratres eius, cum dicitur, Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, si exprimerentur illi, oporteret poni quatuor nomina. Breuius tamen erat dici, & fratres eius. Quando autem est unicum nomen proprium, breuius est poni illud quam fieri suppletionem pro eo. Et ita in istis mulieribus ponuntur nomina propria, & non suppletiones illorum. Sic etiam dicitur, Iudas genuit Phares, & Zaram: & non posuit aliquam suppletionem pro Zara. Sic autem esset in Bethsabee, quia breuius est dici genuit ex Bethsabee, quam ex ea, quae fuit Vria: ideo oportet fuisse factum propter causam aliam. Alij dicunt, quod factum est ad excusationem infamiae: quia ponendo nomen eius videbatur magis infamari. Ideo apposita est suppletio: sicut dicit Gloss. ordinaria infra nono capitulo, cum Matthaeus seipsum nominat: scilicet quod nemo aliorum Euangelistarum eum nominare uoluit sub nomine proprio. Et verum est, quia Matthaeus de seipso loquens infra nono nominauit se dicens: uidit Iesus hominem sedentem in telonio Matthaeum nomine. Marcus autem non expressit nomen eius, sed dixit, Vidit Iesus Leui Alphaei sedentem ad telonium: Marci 2. Lucas autem dixit:

Vidit Iesus publicanum nomine Leui sedentem ad telonium. Luc. 5. Sed dicendum, quod licet de Matthaeo nunc non agamus, an illi uoluerint tacere infamiam eius, vel fuerit alia causa, de Bethsabee tamen dicendum, quod non conuenit, immo magis exprimitur eius infamia sic. Quia si diceretur, genuit ex Bethsabee, saltem ex ipsa litera non significabatur aliquid mali. Sed cum dicitur, ex ea, quae fuit Vria, reducit lectori in memoriam infamia eius, scilicet, quia ipsa fuit vxor Vriae, & adulterata est cum David, & oportuit propter eam occidi Vriam. Dicendum uideatur, quod Matthaeus ex ista causa fecerit, scilicet, ut ostenderet peccatum eius non quidem quasi accusando eam, quam Dominus postea acceptauit, & ipsa fuit uirtuosa foemina, sed ut ostenderet Dei misericordiam, qui etiam tales peccatores non abhominatur, sed interdum eos ad magna eleuat. Nam per adulterium fecit eam venire ad regnum. Et non solum hoc, sed et quod de stirpe eius Messias nasceretur. Nicolaus dicit, quod dictum est: Ex ea, quae fuit Vria, quia Vrias fuit uir iustus, & debuit exprimi. De ipsa Bethsabee dicit quod exprimitur sic, ut ostendatur, quod accidentaliter coniuncta est ipsi David, scilicet, per mortem Vriae.

Quare Matth. in hac genealogia omittit tres reges. Quest. xviii.

QVAERITVR, cur Matth. omittit hic tres reges, scilicet, Ochoziam, Ioas, & Amasiam. Nam dicitur, quod Ioram non genuit Oziam, sed genuit Ochoziam, Ochozias genuit Ioas 4. Reg. 8. & 11. & 2. Paralip. 22. & 23. Ioas genuit Amasiam. 4. Regum 14. & 2. Paralip. 24. & 25. Amasias autem genuit Oziam. 2. Paralip. 25. 26. qui uocatur al quando Azarias. 4. Reg. 14. & 1. Paralipom. 3. Et sic omittitur illi tres, scilicet, Ochozias, Ioas, & Amasias. Quidam dicunt quod Matthaeus nihil omisit, & tamen errore librariorum postea saluum est, qui omiserunt istos tres reges. Dicendum, quod filium est: nam tunc non esset defectus iste uniuersalis, & tamen tam apud Latinos, quam apud Graecos, & apud omnes barbaras nationes, ubicumque Christus colitur, Euangelium Matthaei ita se habet: maxime, quia quando Hieron. correxit Euangelia per exemplaria Graeca, ut dicitur supra in prologo eius, qui incipit: Beatissimo Papae Damaso, manserunt illa originalia Hieron. immo & tota Biblia, quam Hieron. scripsit, quae usque hodie tenetur in urbe Roma, sed illa nihil tale continet. Item, quia omnes doctores, & ipsemet Hiero. asserunt istos tres reges omisos, & Hiero. super Matthaeum ponit causam huius omissionis. Item patet efficacius hoc per ipsum Matthaeum, Nam finita Christi generatione recolligit eam, & dicit fuisse tres quaterdenas, & de 2, quae est a David, usque ad transmigrationem Babylonis, dicit, quod sunt generationes quatuordecim, & tamen si illi tres reges ponerentur oportebat, quod essent decem, & septem generationes. Dato ergo hoc necesse fuit, quod Matthaeus omitteret tres reges: siue istos, siue alios. Dicendum ergo, quod Matthaeus omisit illos, & dicit Hiero. quod fuit ob peccatum, scilicet, quia Ioram pater Ochoziae miscuerat se impio semini accipiendo Athaliam filiam Iezabelis, & Achab regis Israel. 4. Reg. 8, & 2. Paralipom. 21. Istud satis potest teneri, & tamen aequaliter uidetur calumniabile. Nam si isti omissi sunt tanquam peccatores, multi alij erant, qui poterant sic omitti. Nam inter reges Iuda nemo fuit, qui non esset aequaliter peccator. Nam Eccl. 2. 4. dicitur, quid, praeter David, Ezechiam, & Iosiam omnes reges Iuda peccatum commiserunt, & sic omnes illi poterant

poterant tolli. Item dato, quod non tollerentur omnes peccatores, sed maximi, potius debuerat tolli Achaz, & Manasses, & Amon. Isti enim fuerunt pessimi inter omnes, ut patet comparando omnia gesta ipsorum Regum inter se. 3. & 4. Regum. & ex toto. 2. Paralip. & apparet aequaliter ex his, quae dicta sunt supra in expositione literae. Item si ablati sunt de progenie Christi, quia Ioram miscuit se pessimae Athaliae, debuit potius ipse Ioram tolli, qui se miscuit; quam qui ex illo nati sunt, & tamen Ioram ponitur in Christi progenie. Si autem dicas, quod, quia descendunt de femine Athaliae tolluntur de Christi progenie, omnes reges posteri deberent tolli, quia necesse est eos venire de femine Athaliae, cum sint nepotes, & pronepotes istorum, qui subticentur. Item non uidetur, quod isti auferantur de progenie Christi propter hoc. Nam si Ioram, de quo ipsi descendunt, miscuit se Athaliae, quae erat idolatra de stirpe Achab: tamen tres, qui subticentur hic non acceperunt uxores de illo semine, nec de gentilitate, sed de Iudaeis. Patet hoc, quia primus istorum omissorum est Ochozias pater Ioas: ipse autem accepit uxorem Sebiam nomine de Bersabee, ex qua genuit Ioas. 2. Paralip. 24. Est autem Bersabee in sorte Iudae. Iosue 15. Secundus omissorum est Ioas, qui accepit uxorem nomine Ioiadem de Hierusalem: de qua genuit Oziam. 2. Paralip. 26. Ergo non debuerunt isti omitti propter hoc. Dicendum uidetur, quod omissi fuerunt, quia repugnabant numero, quem intendebat Matthaeus. Nam ipse intendebat facere tres distinctiones in Christi progenie, & in qualibet ponere unam quaterdenam generationum, & tamen si isti exprimerentur essent decem, & septem in secunda quaterdena. Ratio autem per quam Matthaeus uoluit hoc facere fuit propter mysteria numerorum. Voluit namque, facere tres distinctiones in illa propter tria tempora, per quae continuata fuit ista progenies, Primum fuit sub Patriarchis, & iudicibus, siue regibus, & istud fuit ab Abraham usque ad David. Secundum fuit sub regibus, & fuit a David usque ad transmigrationem Babylonis, ubi est quidam magnus articulus, siue distinctio temporis. Nam ante transmigrationem Babylonis erant Iudaei in potestate magna, & habebant reges: post transmigrationem uero non solum deserunt habere reges, sed etiam desit esse populus in Iudaea. Nam quidam translati sunt in Babylonem per Nabucodonosor, & Nabuzardan. 4. Reg. 24. & 25. Alij autem, qui relictis fuerant mortuo Godelia timentes regem Babylonis fugerant in Aegyptum. 4. Reg. 25. & Iere. 42. & 43. & tunc nullus mansit in terra Iudaeorum: sed requieuit terra per septuaginta annos. 2. Paralipom. 36. & 3. Esdras. Tertium tempus fuit a reditu de Babylone usque ad Christum, & istud non fuit simile praecedentibus: quia nec omnino reges habuit, nec penitus regibus caruit: sed a principio gubernabantur per summos sacerdotes, postea uero uersus est principatus iste in regalem, quando Ioannes Hircanus filius Simonis Machabaei, qui erat summus sacerdos, imposuit sibi diademata regni: ut ait Iosephus 13. Antiquitatum. In quolibet istorum temporum uoluit ponere Matthaeus unam quaterdenam generationum. Et hoc fuit, quia isti tres numeri signabant mysteria, scilicet, tres & quatuor, & decem. Per decem signatur lex uetus, quae continebat decem praecipia, quae sola a Deo per seipsum data sunt, & ista sola continebantur in tabulis legis. Exo. 2. & 32. & 33. & Deuteronomij. 5. & 9. & 10. Per quatuor signatur lex noua, quae per quatuor Euangelia currit. Per tres, scilicet, quia sunt tres quaterdenae, signatur mysterium trinitatis, quod tam in noua, quam in ueteri lege erat, licet in noua expressius. Omnia ista ad

Christum pertinebant: nam erat una de personis trinitatis, & utraque lex ad eum pertinebant. De ueteri patet: quia sub ea natus est. ad Gala. 4. Misit Deus filium suum factum sub lege. Etiam lex uetus ab eo completum accepit, infra decimum quintum, scilicet. Nolite putare, quod ueni soluere legem: non ueni soluere legem, sed implere. Vnde Apostolus uocauit Christum ministrum circuncisionis. ad Roman. 15. Lex noua ad Christum pertinet: quia ipse eam dedit. Ideo isti numeri signant ministerium in Christo. Et ob hoc Matthaeus uoluit obseruare istas tres quaterdenas. Item patet efficacius, quod fuerit istud de intentione sua, quia postquam descripsit Christi generationem recolligendo illam ponit tres quaterdenas dices. Omnes ergo generationes ab Abraham, usque ad Dauid generationes quatuordecim, & a Dauid usque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim, & a transmigratione Babylonis usque ad Christum generationes quatuordecim. Et sic fecit tres distinctiones, & qualibet continet quatuordecim generationes.

An ex ista omissione generationum sequitur aliquis error. Quest. xviii.

QVAERITVR, an ex ista omissione generationum trium in Matthaeo sequatur aliquis error. Aliquis diceret quod sic, quia dicitur hic Ioram genuit Oziam, & tamen non genuit eum, sed Ochoziam. Item quia cum omittantur isti tres, non erit per quod cognoscatur Christi generatio, quod est inconueniens. Item quia uidetur, quod ex hoc Iudaei non reciperent librum Matthaei uidentes eum repugnare libris suis. Dicendum quod non sequitur aliquis error ex hoc, nec sequitur aliquis defectus omitti illos tres reges: quia cum Spiritus sanctus dirigeret Matthaeum in scribendo, non poterat errare, & sicut ipse non poterat in seipso falli, scilicet, quod scriberet aliquid, quod esset falsum putans illud esse uerum, ita nec permetteret Spiritus sanctus, quod ipse scriberet aliquid, ex quo apud nos sequeretur error: cum propter nos scriptum esset Euangelium. Item si in hoc fuisset aliquis error, & Ecclesia putaret esse errorem, non recepisset Matthaeum, quia a principio in potestate Ecclesiae erat recipere, vel non recipere: & sine dubio non recepisset: nisi uidisset omnia scripta per Matthaeum optime se habere. Et ita de ceteris Euangelistis factum est, quia Ecclesiae poterat constare ex notorietate facti, quando ipsi scripserunt an uera scripserint, quia erant tunc plurimi in Ecclesia, qui Christum uiderant, & praedicantem audierant: de quo magis dictum est supra in Prologo nostro in quibusdam quaest. Ad primum dicendum, quod licet dicat Matth. quod Ioram genuit Oziam, non est ob hoc falsum, quia falsitas, uel ueritas in propositione apud auctores debet accipi secundum quod ipsi uolunt significare, dum tamen non omnino loquantur, uel utantur terminis contra rationem. Cum autem Matth. dixit, quod genuit Ioram Oziam, noluit intelligi, quod genuit eum immediate, sed mediate, scilicet, mediantibus tribus, qui subticentur. Et iste modus est conueniens loquendi, Nam Ani, & Proauu alicuius in Sacra Scriptura uocantur partes, sicut dicitur hic de Christo, quod erat filius Abrahae, & filius David: & non erat filius immediatus. Ita dicitur Lucae primo de Elisabeth, quod erat de filiabus Aaron, scilicet, mediate. Pater tamen dicitur a generando, uel a posteriore generatione, ergo sicut scriptor concedit Proauu alicuius esse patrem eius, ita concedet, & asseret eum genitum esse a Proauo suo. Ita est de Ioram: nam ipse est

Tres distinctiones Matthei in Christi genealogia.

est atavus Ozia, quia filius Ioram fuit Ochozias, & nepos Ioram fuit Iosias, pronepos fuit Amasias, abnepos fuit Ozias: ergo Ioram fuit atavus Ozia. Ad secundum aliqui dicunt, quod licet Matthaeus omisit istos tres, poterit constare de omnibus per Lucam, qui nihil omisit in Christi progenie. Luc. 3. Dicendum, quod non stat, quia Luc. non ponit istos tres, imo nec aliquos de ista secunda quaterdena, solum enim concordat Lucas cum Matthaeo in prima quaterdena, quae est ab Abraham usque ad David: in duabus sequentibus nullum nominat Lucas de his, quos nominat Matthaeus, nisi Ioseph virum Mariae: ut patet conferendo ista cum eis, quae habentur Luc. 3. de qua diversitate infra dicetur. Sed dicendum, quod licet Matthaeus omittat hic istos tres, potest constare de eis ex multis locis veteris testamenti. Nam 4. Regum 4. & 11. & 14. ponitur ista progenies, etiam primo Paralip. 3. ponitur tota simul, scilicet, a David usque ad transmigationem Babylonis. Etiam de istis tribus regibus patet. 2. Paralip. 21. & 22. & 24. & 25. & 26. Ad tertium, quod Iudaei non recusaverunt evangelium Matthaei, immo ipsi primo acceperunt illud. Nam Matthaeus propter Iudeos scripsit, & eis reliquit, quando recessit de Iudaea: ut patet supra in primo prologo Hieronymi. scilicet, Matthaeus, cum primo, & in alio, qui incipit. Plures fuisse. Si autem Matthaeus putasset, quod Iudaei non reciperent talem modum loquendi, non sic scripsisset: potissimum cum ista Christi progenies magis describeretur propter Iudeos, quam propter convertos de gentilitate. Nam gentiles non crediderunt in Christum propter progeniem, sed propter miracula, quae ipse faciebat, & discipuli eius. quia nullus hominum unquam fecerat. Propter Iudeos autem necessarium erat Christi progeniem scribi: ut appareret, quomodo ipse veniebat de progenie illorum, de quibus lex, & Prophetae dixerant Christum sine Messiam venturum. Debit ergo taliter scribi qualiter faceret convenientem probationem contra Iudeos. Si autem ista omisso repugnaret modo scribendi, vel loquendi illorum: nullo modo Matthaeus fecisset talem omissionem, ideo conveniebat eis, nec offendebantur ex hoc.

Quare dicitur, quod Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius. Quest. XXI.

QVAERITVR, quare dicitur hic, quod Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius, cum de alijs regibus non ponatur hoc. Aliqui dicunt, quod fuit, quia Iosias habuit multos filios, ideo expressit eos in generali. Dicendum, quod non stat: quia multi alij de regibus praecedentibus habuerunt plurimos filios, sicut David habuit quindecim filios, scilicet, sex in Hebron, & novem in Ierusalē propter filios, quos suscepit ex concubinis. 2. Regum 3. & 1. Paralip. 3. & tamen vnicus nominatur Salomon. Roboam etiam genuit vigintiocto filios, & sexaginta filias. 2. Paralip. 13. & tamen vnicus nominatur, scilicet, Asa. Dicendum, quod licet quilibet istorum, qui ponitur in Christi progenie haberet multos filios, vnicus tamen eorum poni debebat hic, quia non potest eadem linea generationis ab vno Patre derivari per multos filios eius, sed per vnicum. Ponitur tamen interdum alij propter aliquas speciales causas: sicut dicitur supra, Iudas genuit Phares, & Zaram, & Iacob genuit Iudam, & fratres eius. Causae quantum ad illos supra posita sunt. De fratribus Iechoniae, dicendum, quod ponuntur hic propter duo specialia. Primum est, quia omnes filij Iosiae, qui manserunt post ipsum, fuerunt reges successivae, quod nulli accidit in regibus praecedentibus. Nam David quindecim filios habuit: ut di-

Fatum est, & tamen vnicus regnavit, id est, Salomō. Idē est in filijs Roboam, scilicet, vigintiocto, & in vigintiduobus filijs Abia, & sic de caeteris. Quod colligitur ex processu tertij, & quarti Reg. & totius secundi Paralip. in quibus ponuntur omnes, qui regnaverunt inter Iudeos. Quod autem omnes filij Iosiae regnauerint, patet, quia erant tres, & primus eorum, scilicet, Ioacham mortuo Iosia constitutus est in Regem a populo. 4. Reg. 24. Pharaon tamen Rex Aegypti priuavit eum Regno, & constituit fratrem eius Eliacim in Regem, quem vocauit Ioakim. eod. ca. Post istum regnavit filius eius, Ioachim, qui translatus est in Babylonem. Et constituit tunc Nabucodon. Sedeciam in Regem, qui erat tertius filius Iosiae. 4. Reg. 24. & sic omnes regnauerunt, de quo magis dicitur sequenti quaestione. Secundum fuit propter accidentia varia istorum, & mutationes ipsorum. Nam primo istorum, scilicet, Ioachaz accidit, quod constitueretur in regem, & cum regnasset tribus mensibus priuatus est regno, & ductus est captiuus in Aegyptum. 4. Reg. 23. & in hac captiuitate mortuus est. ut probatum est eod. cap. in quadam quaestione. Secundo ipsorum, scilicet, Eliacim accidit, quod cum regnaret captus est a Nabucod. & ducebatur in Babylonem. 2. Paralip. 36. Postea autem ductus est in Ierusalem, & ibi occisus est. De quo tangitur Ierem. 22. & declaratum est. 4. Reg. 34. Tertio eorum, scilicet, Sedeciae accidit, quod cum esset constitutus in regem, & rebellasset Chaldaeis, obsedit eum Nabucodonosor in Ierusalem, & destruxit urbem; cepitque ipsum Sedeciam, & occisus filijs eius coram eo eruit ei oculos, vincitumque cathenis duxit eum in Babylonem. Vbi infelicitate mortuus est. 4. Regum 25. Nulla autem talia accidentia fuerunt in filijs aliorum Regum Iudaeorum: ideo non oportuit illos exprimi.

Quot fuerunt filij Iosiae, & de nomine eorum, & ordine regnandi. Quest. XX.

QVAERITVR ultimo de istis filijs Iosiae, quot fuerunt, & de nominibus eorum, & de ordine regnandi. Ad primum dicendum, quod communiter dicitur istos fuisse tres, qui supra nominati sunt, & ita ponuntur. 4. Reg. 23. & 2. Paralip. 36. & 3. Esdrae 4. & 5. & tamen primo Paralip. 3. ponuntur quatuor filij Iosiae, scilicet, primus Iohanā, secundus Ioachim, tertius Sedecias, quartus Sellum: de quo late dictum est eod. cap. in quadam quaestione, ponendo quinque opiniones, & in fine ipsarum concluditur, quod habuit Iosias quatuor filios, qui nominati sunt, & primus eorum, scilicet, Iohanā mortuus ante mortem Patris sui, & ob hoc iste non regnavit. Alii tres vixerunt mortuo patre, & isti regnauerunt: ideo in libris Reg. & Paralip. 2. & in Esdrae solum fit mentio de illis, eo quod scriptura solum intendit ibi declarare, qui fuerint successores Iosiae: & quia ante mortē eius mortuus fuerat Iohanā primogenitus suus, non fit mentio de ipso. Et tamen primo Paralip. 3. intendit Scriptura solum describere plene illam progeniē Dauid usque; ad tempora scriptoris, scilicet, Esdrae: ideo oportebat poni omnes, siue reges, siue non reges: & sic positi fuerunt ibi quatuor. Ad secundum, scilicet, de nominibus eorum, & ordine regnandi: dicendum, quod quantum ad primogenitum Iosiae, scilicet, Iohanā non est hic quaestio. Nam ipse non regnavit: quia mortuus est ante patrem, etiam in nomine eius non est aliqua controuersia: quoniam non habet nisi vnū nomen, scilicet, Iohanā, primo Paralip. 3. Nam non fit mentio de eo in alio loco scripturae. De alijs tribus est nunc dubium, & uocatur communiter Ioacham, Ioachim, & Sedecias. Ioacham habuit duo nomina, nā vocatur

vocatur aliquando Ioacham: sicut habetur. 4. Reg. 23. & 2. Paralip. 36. aliquando uocatur Iechonias. ut patet. 2. Esdrae. 4. Nam dicitur, quod assumptus est Iechonias a populo terrae pro patre suo Iosia. Sciendum tamen, quod iste Iechonias non est, de quo hic dicitur: nec pertinet ad Christi progeniem. Quod patet, quia dicitur hic, quod Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigatione Babylonis. Et post transmigationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel, & tamen Salathiel non est de progenie illius Iechoniae, qui fuit nominatus Ioacham, & ductus est in Aegyptum, ut aequaliter colligitur primo Paralip. 30. & patet magis: quia in ista Christi genealogia oportet necessariō poni duos Iechonias. Nam quomodo concipiatur Iechonias, non potest esse Iechonias, qui in Babylone genuit Salathiel, & Iechonias quem genuit Iosias. Quod patet, quia Iosias habuit solum quatuor filios. primo Paralip. 3. & primus illorum, scilicet, Ioanam mortuus est ante patrē suū, ut supra dictum est, manebant ergo tres, nemo tamen illorum potuit in Babylone gignere Salathiel. Nam dato, quod primus, id est, Ioacham, scilicet, qui primo regnavit post Iosiam vocaretur Iechonias, non potuit esse pater Salathiel: quia iste ductus est in Aegyptum captiuus. 4. Reg. 23. & ibi mortuus est, nec vnquam rediit in Iudaeam: nec in Babylone: sed in Aegyptum mortuus est: ut probatum est in quadam quaestione eod. cap. Secundus, scilicet, Eliacim etiam si vocetur Iechonias, non potest esse pater Salathiel: quia ille genitus est in Babylone, iste tamen Eliacim mortuus est in Ierusalem ante captiuitatem Babylonis, & regnavit filius eius pro eo. 4. Reg. 24. & Iere. 22. ergo nō est ipse pater Salathiel. Tertius, scilicet, Sedecias non potest esse iste Iechonias: quia licet ipse ductus est in Babylonem, tamen filij eius occisi sunt per regem Babylonis ante ipsum. 4. Reg. 25. maxime quia primo Paralip. 3. ponitur, quod Ioachim genuit Iechoniae, & Iechonias genuit Salathiel, & sic Salathiel est de stirpe Ioachim filij Iosiae, scilicet, nepos eius, & pronepos Iosiae. & tamen iste Ioachaz, de quo nunc loquimur, licet uocatur aliquando Iechonias: nunquam tamen vocatur Ioachim: ergo alius est Iechonias, qui ponitur hic in progenie Christi. Secundus istorum trium filiorum Iosiae vocatus est Ioachim, qui prius vocabatur Eliacim. 3. Reg. 23. & tamen Pharaon mutauit nomen eius quando constituit eum regem, & vocatur Ioachim, eodem capitulo, & iste etiam vocabatur Iechonias. Et ita tenet historia scholastica, & communiter tenent doctores. Et iste, qui vocatur hic Iechonias, quando dicitur, quod Iosias genuit Iechoniae, genuit alium Ioachim. 3. Reg. 24. qui regnavit post eū, & illum transfudit Nabucodonosor in Babylonem, eodem capitulo. Et iste etiam uocatur Iechonias hic, cum dicitur. Et post transmigationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel. Nam ibi potuit gignere: quia longo tempore vixit, & in magno honore: ut infra dicitur, & tamen Iechonias, de quo dicitur secundo Esdrae primo, non accipitur pro aliquo istorum duorum: sed per Ioacham, qui primus regnavit de filijs Iosiae cum dicitur, quod populus assumpsit Iechoniam filium Iosiae. & constituerunt eum regem pro Iosia, & regnavit mensibus tribus. Istud tamen, non conuenit Ioachim, sed Ioacham: quia eadem uerba ponuntur de eo. 4. Reg. 23. Iste etiam Ioachim, qui prius regnavit de filijs Iosiae uocabatur Sellum: ut patet Iere. 22. Scilicet, Haec dicit Dominus ad Sellum filium Iosiae regem Iuda: qui regnavit pro patre suo Iosia: qui egressus est de loco isto, non reuertetur huc amplius: sed in loco, ad quem transfuit eum ibi morietur, & terram istam non uidebit amplius. Et postea sequitur de Io-

A kim, scilicet. Haec dicit Dominus ad Ioachim. Sepultura asini sepelietur. Et sic accipitur Sellum pro Ioachā, quia regnante Ioachim non erat aliquis de filijs Iosiae, qui ductus fuisset extra terram suam. Ioachim ibi manebat, ut dicit Ieremias: Sedecias autem nondum erat ductus in captiuitatē, quia hoc fuit mortuis fratribus suis: cum ipse regnavit post eos. & rebellans Chaldaeis captus est, ut colligitur. 4. Reg. 23. & 24. & 25. Ergo erat ille Ioachim. Tertius filius Iosiae erat Marthanas, qui postea uocatus est Sedecias. Nam Nabucodonosor, quando constituit eum regem, mutauit nomen eius vocans illum Sedechiam. 4. Reg. 24. Et hoc fuit, quia Nabucodonosor accepit ab eo iuramentum per Deum suum, ut non rebellaret sibi. Et sic interpretatur Sedecias iustitia Dei ad significandum, quod ipse se deberet habere ad seruandum iuramentum illud, quod praestiterat in nomine Domini. Sciendum, quod isti tres praedicti erant filij eiusdem patris, scilicet, Iosiae, & diuersarum matrum. Nam Ioachim erat filius Amital filiae Ieremiae de Lobna: Ioacham erat filius Zebida filiae Phadanae. De utroque patet. 4. Reg. 23. Sedechias fuit frater ex patre, & matre cum Ioachim: quia mater sua fuit Amital filia Ieremiae de Lobna. 4. Reg. 24. Quilibet istorum habuit multa nomina. Nam Ioacham habuit tria nomina, scilicet, Ioachaz, Iechonias, & Sellum: ut patet supra. Ioachim habuit alia tria, scilicet, Eliacim, Ioachim, & Iechonias. Sedecias habuit duo nomina, scilicet, Sedecias, & Marthanas. Sciendum etiam, quod quando mortuus est Iosias, erant isti tres diuersae aetatis. Nam Ioachaz erat annorum uigintitrium, Ioachim autem annorum viginti quinq: Sedecias vero annorum quasi octo, de Ioacham patet, quia dicitur. 4. Reg. 23. quod erat annorum uigintitrium, quando cepit regnare, & tamen ipse assumptus est in regem immediatē post mortem Iosiae, eodem cap. De Ioachim, quod esset tunc uiginti quinque annorum, patet: quia eod. cap. dicitur: Ioachaz regnavit solum tribus mensibus, & successit ei Ioachim: dicitur ibi de eo, quod cum regnare coepisset erat annorum uiginti quinque. De Sedecia patet, quod esset annorum octo, vel quasi, quia quando ipse coepit regnare erat annorum uiginti quinq: 4. Reg. 24. & tamē post mortem Iosiae regnauerat Ioachaz tribus mensibus, & sic erant quasi duodecim anni. Unde manet, quod Sedecias esset annorum octo, vel quasi nouem quando moreretur Iosias pater suus. Considerandum, quod isti filij Iosiae non regnauerunt secundum ordinē natiuitatis: quia maior eorum erat Ioachim, & tamen populus accepit Ioachaz in regem prius, deinde cum regnasset ille tribus mensibus, frater eius maior, scilicet, Ioachim substitutus est in regno per Pharaonem: & ipse Ioacham ductus est in Aegyptū, & ibi mortuus est. Ieremiae 22. Regnavit iste Ioachim uidecim annis, cui successit filius eius Ioachim. 4. Reg. 23. & 24. Et sic Sedecias filius tertius Iosiae non regnauerat: quia transfuit successio ad filium fratris sui: tamen rex Babylonis transfudit Ioachim in Babylonem, & tunc fecit, quod regnaret Sedecias minimus omnium filiorum Iosiae. Et in eo finitum est regnum Iudae ante captiuitatem Babylonis.

Quomodo dicitur, quod Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigatione Babylonis. Quest. XXI.

QVAERITVR quomodo dicitur Iosias genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigatione Babylonis. Nam nullus istorum transfuit in Babylonem: sed solum Iechonias, siue Ioachim filius alterius Ioachim filij Iosiae. 3. Regum 24.

gum 24. Et transmigravit Sedecias; tamen ille non nominatur hic. Dicitur potest vno modo, quod Iosias genuit istos in transmigratione Babylonis, id est, circa transmigrationem Babylonis. Nam inter istos filios Iosias & transmigrationem Babylonis nulli alij reges intercederunt. Secundò potest dici, quod accipitur in transmigratione, id est, ante transmigrationem. Nam distinguuntur hic ista duo, scilicet, in transmigratione, & post transmigrationem. Et hoc fuit propter Iechoniam. Nam ponitur hic bis: vnus fuit genitus ante transmigrationem, & mortuus ante transmigrationem: alius natus est ante transmigrationem, sed post transmigrationem, scilicet, in Babylone genuit Salathiel. Et vt non putetur esse idem Iechonias ponitur ista differentia, scilicet, ante transmigrationem, & post transmigrationem. Et ista est vera ratio. Nam Iechonias, qui fuit filius Iosias, est ille, qui vocabatur Eliacin: & postea vocatus est Ioachim, & constitutus est in regem à Pharone, vt declaratum est precedenti quæst. Et iste mortuus est in Ierusalem Ieremie 22. Iechonias autem, de quo dicitur, quod genuit Salathiel post transmigrationem filius fuit primi Iechonias, & natus est in Ierusalem, & regnavit ibi tribus mensibus. 4. Reg. 24. & translatus est in Babylonem p Nabucodonosor. eod. cap. & ibi genuit Salathiel. Tertio potest dici secundum Nicolaum, quod dicuntur isti fuisse in transmigratione Babylonis, quia licet non omnes transmigraverunt illuc, sed solus Sedecias, fuerunt aliqui tamen modo similes in transmigrando. Nam Sedecias transmigravit: quia ille ductus est erutis oculis. 4. Reg. 25. Ioachaz frater suus, qui primò regnavit, transmigravit: quia cum regnasset tribus mensibus, Pharaon duxit eum illuc captivum, & ibi mortuus est, sicut Sedecias in Babylone. 4. Regum 23. Ioachim alius frater eius, qui institutus fuerat rex a Pharaone captus est a Nabucodonosor, & ducebatur in Babylonem, sed de itinere remisit eum accepto ab eo iuramento, quod fideliter sibi seruiret. Postea quarto anno, cum rebellare vellet, captus est ab exercitu regis Babylonis, & cadaver eius extra urbem eiecitur est, Ierem. 22. scilicet, sepultura Asini sepelietur, & regnavit pro eo Ioachim filius eius. Et dicit Hieronymus, qd primus Ioachim scribitur per c, & m, alius scribitur per k, & n, sed librarij nostram hoc corruerunt.

Nicolaus de Lyra.

Quot fuerunt reges Iudaorum, & quanto tempore duraverunt. Questio XXII.

QVAERITVR, cum descripta sit hic vna quaterdena regum in Christi progenie de istis regibus, & consequenter de omnibus regibus Iudaorum quot fuerunt, & quanto tempore duraverunt. Considerandum pro hoc, qd Iudæi antequam descenderent in Aegyptum non erant populus, sed erant pauca domus, & habebant regem economicum, cum solum præcessissent Abraham, & Isaac, & postea Iacob cum filiis suis. Qui Iacob in Aegyptum descendit, & omnes, qui cum eo ibant de progenie sua parvuli, & magni erant sexaginta sex. Genes. 46. & sic erant quasi vna economia. Postquam autem fuerunt in Aegypto multiplicati sunt ibi valde, quasi germinantes. Exod. 1. quia fuerunt ibi longo tempore, scilicet, ducentis, & quasi quindecim annis, vt probatum est Genes. 15. & Exod. 1. & 12. Vnde in exitu de Aegypto erant sexcenta millia peditum. Exod. 12. Ibi autem propter multitudinem poterant facere vni populum, vel multos, & tamen nullum populum constituebant, quia erant serui, & seruitute durissima. Exod. 1. ita vt dicerentur esse in fornace ferrea Deuteron. 4. & esse in ergastulo Exo. 6. & habere cer-

uices incuruatas propter catenas. Leu. 26. Multitudo tamen Seruorum, vel Banauorum, non constituit politiam, nec est pars eius, vt ait Arist. 3. Polit. Postquam autem Israelita exierunt de Aegypto, fuerunt vnus populus, & habuerunt certum modum gubernationis. Primus gubernator fuit Moyses per quadraginta annos, quibus Iudæi manserunt in deserto. Quis fuit modus gubernationis istius, & quanta erat potestas Moysi, & eorum, qui sub ipso erant, patet Exod. 18. & Num. 11. & ibi late declaratum est. Post Moysen in introitu in terram Chanaan fuit princeps totius populi Iosue. Quanta autem fuerit potestas huius declaratum est Num. 27. & Deuteron. 31. & Iosue primo. Tempus autem huius computatur sub tempore Iudicum. Post Iosue successit principatus Iudicum, qui non fuit tanta potestatis, sicut principatus Iosue, & tamen fuit magna potestatis. Primus istorum Iudicum fuit Othoniel, vltimus fuit Samuel. Quot autem fuerint, & qui, & quâto tempore singuli, & omnes simul præfuerunt. & quanta fuit potestas eorum declaratum est in Prologo libri Iudicum, & Iudicum 3. & Ruth 1. Post istos cepit gubernatio Regum, quæ erat dignior, & duravit maiori tempore. Nam totum tempus, quo Moyses, & Iosue, & Iudices præfuerunt, non fuit nisi quasi annorum quadringentorum, & viginti. Quod patet, quia ab exitu de Aegypto, quando cepit principatus Moysi vsque ad fundationem templi Salomonis fuerunt anni quadringenti, & octoginta. 3. Regum 5. De quibus tollantur quasi quattuor anni qui præcesserant de regno Salomonis, quando fundatum est templum. eod. cap. & quadraginta anni quibus regnavit Dauid. 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. & 18. anni quibus regnavit Saul, vt ait Iosephus 6. & 7. antiquitatum, & declaratum est supra in quæst. de Booz, & Obed, manebant anni quadringenti & decem & octo ab exitu de Aegypto, vsque ad tempus quo cepit regnare Saul, qui fuit primus de Regibus. De potestate Regum quanta fuerit declaratum est primo Regum 8. Ad sciendum autem primò, qui, & quot fuerint isti Reges dicendū, quod non est computandum hic Abimelech filius Gedeonis, quia licet vnus fuerit in Regia Iudicū 9: tamen non computatur inter Reges: quia solum fuit vnus a uiris Sichem: eodem capitulo. Item, quia ipse ponitur inter iudices, & non successit ei aliquis Rex, sed Iudices. Vnde scriptura uocat eum unum de iudicibus, debent ergo computari reges a tempore Saulis, quia tempus præteritum fuit tempus iudicum: ut patet Actu. 13. scilicet: Et post hæc dedit Iudices, vsque ad Samuelem Prophetam. Et exinde postulauerunt Regem, & dedit illis Saul filium Cis. Incipiendo ab hoc, vsque ad captiuitatem Babylonicam fuerunt vigintitres Reges, quorum duo primi fuerunt de tribu Benjamin, & viginti vnus sequentes fuerunt de tribu Iuda. Primus fuit Saul de tribu Benjamin. 1. Regum 9. & 10. Secundus fuit Isboseth filius eius, quem mortuo Saule, & ceteris filiis eius, constituit Abner Princeps militia in regem. 2. Reg. 2. Tertius fuit Dauid, & iste fuit de tribu Iuda, & omnes sequentes. de hoc 2. Regum 2. & 5. & ceteri non solum fuerunt de tribu Iuda, sed et de filiis Dauid, quod Deus promisi ferat ei, quod filii sui regnarent in aeternum. 2. Reg. 7. & 2. Paralip. 17. Quartus fuit Salomon. 3. Regum 1. & 1. Paralip. 2. Quintus fuit Roboam. 3. Regum 24. & 2. Paralip. 11. Sextus fuit Abia. 3. Reg. 14. & 15. & 2. Paralip. 13. Septimus fuit Asa. 3. Reg. 15. & 2. Paralip. 14. Octauus fuit Iosaphat. 3. Regum 15. & 2. Paralip. 17. Nonus fuit Ioram. 4. Regum 8. & 2. Paralip. 22. Decimus fuit Ochozias, siue Ioachaz. 4. Reg. 8. & 9. & 2. Paralip. 21. & 22. Vndecimus fuit Ioas. 4. Reg. 11. & 2. Paralip. 23. Duodecimus fuit Amasias. 4. Reg. 14. & 2.

Principatus Iudicorum.

Reges Iudaorum.

& 2. Paralip. 15. Tertiusdecimus fuit Ozias. 4. Regum 15. & 22. Paralip. 26. Quartusdecimus fuit Ioathan. 4. Reg. 15. & 2. Paralip. 27. Quintusdecimus fuit Achaz. 4. Reg. 16. & 2. Paralip. 28. Sextusdecimus fuit Ezechias. 4. Regum 18. & 2. Paralip. 29. Septimusdecimus fuit Manasses. 4. Reg. 21. & 2. Paralip. 33. Decimus octauus fuit Amon eisdem c. Nonusdecimus fuit Iosias. 4. Reg. 22. & 2. Paralip. 34. Vigésimus fuit Ioachaz. 4. Regum 23. & 2. Paralip. 36. Vigésimus primus fuit Ioachim frater eius. eisdem cap. Vigésimus secundus fuit alius Ioachim filius præcedentis Ioachim. 4. Reg. 24. & 2. Paralip. 36. Vigésimus tertius fuit Sedecias eisdem cap. Et in hoc finitum est regnum Iuda per captiuitatem Babyloni. Nam tam Sedecias, quam totus populus translatus est per Nabucodonosor, & Nabuzardam in Babylonem præter pauperes agricolas, & vitatores: qui relicti sunt ad colendum terram sub principe Godolia. 4. Regum 25. Occiso autem Godolia per insidias omnes Iudæi recesserunt in Aegyptum timore Chalæorum. Iere. 41. & 42. & 43. Considerandum, quod istud regnum non fuit vniformiter semper, sed primus rex, scilicet, Saul regnavit super totum Israel, id est, duodecim tribubus. Secundus, scilicet, Isboseth regnavit super vndecim tribus solum: quia interim Dauid regnabat super vnâ tribum, s. Iudæ: eo qd fuerint isti duo reges simul constituti. Nam mox, vt Saul mortuus est, Dauid vnctus est in regem super Iudæ. 2. Reg. 2. & Isboseth fuit tunc vnctus in regem super 11. tribus. eo. c. Et fuit longo tpe bellū inter ambos reges. 2. Reg. 3. & 4. Mortuo autem Isboseth Dauid, qui erat tertius rex, vnctus est simul à toto Israel in regem. 2. Reg. 5. & post eum Salomon, qui fuit quartus, regnavit super totum Israel. In quinto rege, s. Roboam diuisum est regnum pp eius superbiam, & stultitiam. Manserunt ei solum duæ tribus, s. Iuda, & Benjamin, & alia decem præferebant sibi in regem Ieroboam filium Nabath. 3. Regum 12. & 2. Paralip. 11. & postea nunquam reintegratum est regnum, sed manserunt ista duo regna diuisa, & regnum duarum tribuum uocatum est regnum Iuda. Regnum autem decem tribuum uocatum est regnum Israel, & sic uocantur semper in scriptura. Nunc autem computauimus reges per regnum Iuda omittendo omnes reges Israel, de quibus infra dicet.

Regni Iudaorum non fuit semper uniforme.

Quanto tempore durauerunt reges apud Iudæos. Questio XXIII.

QVAERITVR nunc quanto tpe durauerunt reges apud Iudæos. Dicendū, qd ad hoc computanda sunt tempora p lineam regū Iuda, quos supra posuimus. Nā regnū Iuda durauit anno sexto Ezechiae. 4. Reg. 17. & ille fuit sextus rex Iuda. Dicendū autem qd incipiendo ips à Saule vsq; ad vltimum annū Sedeciae fuerunt anni quingenti, & quædecim, vel quasi. Qd patet colligendo annos eorū. Nā Saul regnavit annis quadraginta. Act. 13. Isboseth autem regnavit annis ferè septem, & dimidio: quia tpe huius regnabat Dauid in Iuda, in Hebræo. 2. Reg. 5. Quia tñ regnabant simul Dauid, & Isboseth cōputat tēpus utriusque sub Dauid, q regnavit annis quadraginta. 2. Reg. 5. & 3. reg. 2. Deinde Salomō annis quadraginta. 3. Reg. 11. postea Roboā annis decē, & septē. 3. Reg. 14. deinde Abia annis tribus. 3. Reg. 15. deinde Asa annis 41. eo. c. postea Iosaphat annis 25. 3. Reg. 22. postea Ioram annis octo. 4. Reg. 8. postea Ochozias anno vno. eo. c. deinde Athalia, quæ fuit regina, & regnavit annis sex, qui non cōputant sub aliquo rege, quia tūc nullus regnabat. 4. Reg. 11. & 2. Paralip. 22. deinde Alphas. Toft. in Matt. Comm.

A Ioas annis. 40. 4. Reg. 12. deinde Amasias annis 29. 4. Reg. 14. deinde Ozias annis quinquagintaduobus. 4. Reg. 15. postea Ioathā annis sexdecim. eo. c. deinde Achaz annis toridē. 4. Reg. 16. deinde Ezechias annis 29. 4. Reg. 18. postea Manasses. 51. 4. Reg. 21. deinde Amō annis duobus. eo. c. postea Iosias triginta & uno annis. 4. Reg. 22. deinde Ioachaz tribus mensibus. 4. Reg. 23. postea Ioachim annis. 11. eo. c. deinde alius Ioachim tribus mensibus & decem diebus. 4. Reg. 24. & 2. Paralip. 36. & 2. Esdra. 2. & postea Sedecias annis. 11. 4. Reg. 24. Et oēs isti sunt anni quasi quingenti, & quædecim. Sic. n. ait Ioseph. 10. Antiquitatum. Regnauerunt omnes reges annis quingentis, & quatuordecim, & mensibus sex, & dies decem. Intelligendum tñ, qd iste numerus procedit cōputando in Saule annos quadraginta, sicut dicitur Act. 13. & tñ ipse non regnavit tot annis cum in illis quadraginta computentur tempora Samuelis. Samuel præfuit necessariò plus quam viginti annis, & sic non manebunt adhuc Sauli viginti anni, & ita dicit Iosephus. 6. Antiquitatum, qd regnavit Saul annis decem & octo, & sic manent vigintiduo p Saule, & isti vigintiduo subtrahendi sunt de prædicto numero, & sic erunt anni quædingenti nonaginta & tres.

Quot fuerunt reges Israel, & quanto tempore regnauerunt. Questio XXIIII.

QVAERITVR nunc incidentaliter de regibus Israel, quot fuerunt, & qui, & quanto tpe regnauerunt. Considerandū pro hoc, qd regnū Israel. id est, decem tribuum non cepit à principio, qñ primò coeperunt esse reges, sed cepit tempore Roboam filij Salomonis: in quo regnū Iudaorū, qd vnum erat, diuisum est in duo. s. in regnū Iuda, & Israel, ut supra dictum fuit. Item istud regnum fuit semper pessimū, & fundatū super iniquitate. Iga omnes reges illius coluerunt idola. Nam primus rex. s. Ieroboā timens, qd si populus iret ter in anno in templū in Ierusalem, iuxta præceptum Legis. Exo. 23. & 24. cū esset Israel in regno Iuda reconciliarentur ibi Israelitæ regi suo naturali, s. Roboā filio Salomō, à quo pp qdam insurgentē iracundiam recesserunt, & dereliquerent ipsum Ieroboam, qui de nouo Dominus esse ceperat: iō cogitauit, qd nō pmitteret aliquē de regno suo ascendere in Ierusalem, sed fecit eis duos vitulos aureos, & posuit unum in Dan, & alteri in Bethel, vt illos populus coleret. 3. Reg. 12. Et ita factū est, qd nunquā cessauit postea idolatria in regno Israel. In regno Iudæ non fuit sic: quia erat ibi templum Domini, & sacerdotes, & Leuitæ, qui ministrabant fm legē. Et licet aliq reges Iuda colerēt idola: alij erant valde boni, & destruebant omnia idola, sicut Iosias, & Ezechias, Ioathā, & Ozias, & Asa, & Iosaphat. Etiam si multi de populo colerent idola, reliqui colebant Deū, cū haberent tēplū Domini, in quo eū colerent, & sacerdotes, qui ministrarent. Itē regnum Israel fuit quasi quædā inordinatio: quia non erant ibi reges de aliqua certa familia, uel tribu, sed aliquando de vna, & aliquando de alia. Et vnus insurgens occidebat alij: & regnabat pro eo, & alius alium, Et sic fiebant crebræ mutationes, vt infra videbitur. In regno autem Iudæ non fuit sic: quia semper fuerunt reges de tribu Iuda, & de filiis Dauid, & nunquā constituebatur rex nisi filius præcedentis regis, licet aliq serui ipsorum occiderēt eos, licet occisus est rex Ioas. 2. Paralip. 24. & occisus est Amasias. 4. Reg. 14. & occisus est Amon. 4. Reg. 21. semp tñ populus constituebat filios eorū in reges, ut patet in ipsis locis. Fuerunt autem reges Israel multi, licet pauco tpe durauerunt. Nā coeperunt tpe Roboam, & durauerunt vsq; ad sextum annum regis Ezechiae. 4. Regum 17. Nam ipso

ipſo anno, ducti ſunt Iſraelitæ in captiuitatem in Aſſyrijs, ubi manent hodie. eod. cap. Et ſic fuerunt Reges tredecim ſolum de Iuda eo tempore, quo permansiſſit regnũ Iſrael, & tñ in Regno Iſrael fuerunt reges decẽ, & nouẽ: q̃a minori tpe uiuebãt: eo qđ qđã inſurgẽtes occidebant alios. Primus fuit Ieroboam filius Nabath, de tribu Ephraim, qui regnauit annis uiginti duobus. 3. Reg. 14. Scđus Nadab filius eius de tribu Ephraim, qui regnauit annis duobus. 3. Reg. 15. Tertius Baafã de progenie Iſſachar, qui erat princeps militie ſub Nadab. Et inſurgẽs occidit ipſum, & omnes de progenie Ieroboam. 3. Regum 15. & regnauit annis uiginti quatuor eodem capitulo. Quartus Ela filius Baafã de tribu Iſſachar, qui regnauit annis duobus. 3. Regum 16. Quintus fuit Zamri, qui fuit dux mediæ partis equitum regis Ela: & dum eſſet Ela bibens, & temulentus in urbe Therſã, inſurrexit, & occidit eum. 3. Reg. 16. Regnauit autem iſte Zamri ſeptem diebus ſolum. Nam eo tempore erat exercitus Ela obſidendo quandam urbem Philiſthinorum, & audientes regem occidit obſederunt ipſum Zamri, qui regnabat pro eo, qui ſciens non poſſe reſiſtere incendit ſe cum palatio regis, hanc ſibi ipſi mortem inferens. eodem capitulo. Sextus rex fuit Amri, qui erat princeps militia regis Ela, & inſurrexit contra Zamri, qui occiderat Ela, & ipſe conſtitutus eſt in regem ab exercitu. Et de isto præcedente, & alijs ſequentibus non hñ de qua tribu eſſent. Regnauit autẽ annis duodecim. 3. Reg. 16. Septimus rex fuit Achãb filius eius, qui fuit famoſior inter omnes reges Iſrael, qui præceſſerat eum, nec eſt aliquis omnium ipſorum, de quo tanta habeantur in Sacra Scriptura. Iſte regnauit annis uiginti duobus. 3. Regum 16. Octauus rex fuit Ochozias filius Achãb, qui regnauit annis duobus. 3. Regum 22. Nonus fuit Ioram frater Ochoziæ, qui regnauit annis tredecim: & tempore huius floruit maxime Eliſæus propheta, per quem etiam apud iſtum impiũ regem fecit Deus miracula. 4. Reg. 7. Decimus Rex fuit Iehu. iſte fuit ſeruus regis Ioram, & Deus miſit prophetam ad eum, ut ipſum uinceret in regem ad occidendum totam poſteritatem Achãb. Vnde ipſe occidit Ioram Dominum ſuum regem Iſrael, & Ochoziam regem Iuda, & Iezabelem uxorem Achãb, & ſeptuaginta filios regis Achãb. 4. Reg. 9. & 10. Ipſe etiam occidit cultores Baal fingens ſe eis uelle benefacere. 4. Reg. 10. Ad ultimum tamen ipſe idolatra fuit, & regnauit annis uiginti octo. eodem capitulo. Vndecimus rex fuit Ioachim filius Iehu, & regnauit decem, & ſeptem annis. Tempore huius fuit maxime afflictum regnum Iſrael per Syros: ita, ut non relinquenterentur in toto Iſrael niſi quinquaginta equites, & decem currus, & decem millia pedum. 4. Reg. 12. Duodecimus rex fuit Ioas filius iſtius Ioachaz, & regnauit ſexdecim annis. Iſte pugnauit contra Syros, & ter præualuit, reſtituitque iure belli regno ſuo omnes vrbes, quas Syri abſtulerant. 4. Regum 13. Tertiusdecimus rex fuit Ieroboam filius iſtius regis Ioas, & regnauit annis quadraginta uno: fuit famoſior in potentia, & opibus belli omnibus regibus Iſrael. Vnde ipſe uocatus eſt Saluator. 4. Regum 14. Quartusdecimus rex fuit Zacharias filius prædicti Ieroboam, qui regnauit menſibus ſex. Nam inſurrexit contra eum Sellum ſeruus eius, & occidit ipſum. 4. Regum 15. Quintusdecimus rex fuit Sellum. Nam occiſo Zacharia Domino ſuo regnauit pro eo, & regnauit vno menſe ſolum, quia inſurrexit contra eum Manahen, & occidit ipſum, quarto Regum 15. Sextusdecimus rex fuit Manahen, qui occiderat Sellum, & regnauit annis decem. eodem capitulo. Septimusdecimus rex fuit Phaceia filius Manahen, & regnauit duobus annis, eod. cap. Decimus octauus rex

fuit Phaceia, filius Romelię, qui inſurgens occidit Phaceia, & regnauit annis uiginti. eod. cap. Decimus nonus fuit Oſee filius Ela, qui inſurrexerat contra Phaceie, & occiderat ipſum. Iſte regnauit annis nouem. 4. Regum 17. & in ipſo ſinitum eſt regnum Iſrael. Nam anno nono eius cum rebellare niteretur regi Aſſyriorum, cui ſolebat ſolueri tributa, obſedit eum, & captiuum duxit in terram Aſſyriorum: & omnes Iſraelitas de decem tribubus cum eo: ita, ut nemo maneret in terra niſi, qui conſugerant ad Iudam. Et manſit terra ſine habitatore: ſed rex Aſſyriorum tranſiit de alijs gentibus habitatores in illa, qui poſtea uocati ſunt Samaritani. eod. cap. Tempus quo durauit iſtud regnum Iſrael fuit quaſi annorum ducentorum, & ſexaginta. Nam cœpit iſtud regnum in primo anno Roboam filij Salomonis regis Iuda. 3. Reg. 12. & 3. Paralip. 11. & durauit uſque ad annum ſextum Ezechias regis Iuda. Nã ipſo anno tranſlati ſunt Iſraelitæ in Aſſyrios. 4. Reg. 17. Fuit autem tempus intermedium annorum ducentorum, & ſexaginta. Quod pater: quia Roboã regnauit annis decẽ, & ſeptẽ. 3. Reg. 14. Deinde Aſã annis quadraginta uno. eod. cap. Poſtea Ioſaphat annis uiginti quinque, 3. Reg. 22. poſtea Iorã annis octo, 4. Reg. 8. poſtea Ochozias anno vno. e. c. deinde Athalia regina annis ſex, qui non cõputant ſub aliquo rege. 4. Reg. 11. deinde Ioas annis quadraginta. 4. Reg. 12. deinde Amaſas annis uiginti nouem, 4. Reg. 14. reg. Deinde Ozias annis quinquaginta duobus. 4. Reg. 15. poſtea Ioathã annis decem & ſex, eod. c. deinde Achaz annis totidem. 4. Reg. 16. deinde regnauit Ezechias, in cuius anno ſexto tranſlati ſunt Iſraelitæ in Aſſyrios. 4. Reg. 17. & iſti anni ſimul ſumpti ſunt ducenti, & ſexaginta. Hęc dicta ſunt de ſtatu regum Iuda, & Iſrael, & de temporibus eorum, & de toto principatu Iudaorum uſque ad tranſmigrationem Babylonis: quia hic deſcripſit Matthæus quaſi omnes reges Iuda, & quia ſæpe agitur mentio de hoc in nouo teſto, & fuit neceſſarium ad tollendum multa dubia. De tempore, quod fuit à captiuitate Babylonis uſque ad Chriſtum, quale regimen fuerit, & quæ tempora, poterit infra dici, cum agetur de Herode ſequenti cap.

Et poſt tranſmigrationẽ Babylonis Iechonias genuit Salathiel, Salathiel autẽ genuit Zorobabel, Zorobabel autẽ genuit Abiud, Abiud autem genuit Eliacim, Eliacim autem genuit Azor, Azor autem genuit Sadoc, Sadoc autem genuit Achim, Achim autem genuit Eliud, Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar autem genuit Mathan, Mathan autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Ioleph uirum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui uocatur Chriſtus.

Hic ponitur tertia quaterdena progeniei, quæ incipit à Iechonia nepote Iofia, & terminatur in Chriſto. Et propter hoc poſuit Matthæus hic iſtum articuluſ, ſuæ diſtinctionem ipſis dicens: Et poſt tranſmigrationem Babylonis, ſ. quia oēs generationes ſequẽtes fuerunt poſtquam Iudæi ſunt tranſlati in Babylonem. Iechonias genuit Salathiel. Iſte Iechonias eſt filius alterius Iechonias, de quo ſupra habetur, & eſt nepos Iofie, & uocatur Ioakim. 4. Reg. 24. & pater ſuus etiam uocatur Ioakim. 4. Regum 23. & ambo uocantur hic Iechonias: quia parum iſta noia uidentur diſſerre. Conſi.

Cõſiderandũ qđ multi errãt circa iſtũ Iechoniã patẽ Salathiel dicẽtes eũ eẽ filiũ Iofia. Et hoc tenet Auguſt. lib. 1. de Concord. Euang. Et motiũ eius, & aliorum eſt: qđ dñ ſupra: Iofias autẽ genuit Iechoniã, & fratres eius, in tranſmigratione Babylonis. Iechonias genuit Salathiel. Et ſic uſ eſſe idẽ Iechonias filius Iofia. & pñ Salathiel. Sed non põt itare, immo neceſſe eſt poni duos Iechonias: qđ nullus de filiis Iofia, qui uocaret Iechonias tranſlatus eſt in Babylonem, ut poſſet ibi generare Salathiel. Nam ſicut probatum eſt in quadam qõne, tres filij Iofia manſerunt poſt mortẽ eius. ſ. Ioacim, Ioachaz, & Sedecias. & primus. ſ. Ioacim habuit tria noia. ſ. Ioacim, Iechonias, & Sellum. Secundus. ſ. Ioacim habuit totidẽ noia. ſ. Eliacim, Ioakim, & Iechonias. Tertius. ſ. Sedecias ſolũ habuit duo noia. ſ. Sedecias, & Mathanias. Et ſic cũ dñ, qđ Iofias genuit Iechoniam non põt intelligi de Sedecia, qui nunqđ uocatus eſt Iechonias: ſed de vno da duobus primis. Neuter tñ illorum ductus eſt in Babylonem, quia Ioacim ductus eſt in Aegyptum. 4. Reg. 23. & ibi mortuus eſt, nec vnqđ rediit in Iudæam: nec iuit in Babylonẽ. Ier. 22. Secunduſ autem. ſ. Ioakim mortuus eſt in Ieruſalem ante captiuitatem Babylonis. ut 4. Reg. 34. & Ier. 22. Ergo non potuit eſſe Iechonias filius Iofia, qui poſt tranſmigrationem Babylonis genuit Salathiel, quia ſolum ille eſſet Sedecias, qui tranſlatus eſt in Babylonem, & tamen ipſe non uocatus eſt Iechonias, ut ſupra dictum eſt. Item, quia non uidetur reliquiſſe Sedecias aliquam poſteritatem. Nam Nabucodonosor occidit omnes filios eius ante eum, & eruit poſt ſibi oculos. 4. Reg. 25. Poſtea autem non uidetur, quod genuerit. Et hoc colligitur primo Paralipom. 3. ubi ponuntur omnes filij Iofia, & non ponitur aliquis ipſorum habere poſteros, niſi Ioacim. Et eſt ſatis rationale: quia Ioacim cũ eſſet iuuenis ductus eſt in Aegyptum, & ibi mortuus eſt. & ſic non reliquit poſteritatẽ: Sedecias autem habuit filios, & occiſi ſunt, & ipſe in breui mortuus eſt: ut declaratum eſt. 4. Regum 25. Item patet, quod non fuit iſte Iechonias filius Iofia, ſed nepos, quia primo Paralipom. 3. dicitur, quod Iofias habuit quatuor filios. ſ. Iohanam, Ioacim, & Sellum, & Sedeciam, & ſequitur, de Ioacim natus eſt Iechonias, & poſtea dicitur filij Iechonias fuerunt Salathiel, & Afir & c. ergo non eſt Iechonias filius Iofia. Item hoc tenet Hieronymus ſuper Matth. dicens duos fuiſſe Iechonias. ſ. patrem, & filium, & tamẽ magis credendum eſt Hieronymo, quã Auguſtino maxime: ubi agit de ueteri teſto, & de hiftorijs. Nã in hoc ipſe exceſſit omnes doctores eccleſiæ. Item patet hoc ex litera Matth. quia dñ iſta, à tranſmigratione Babylonis uſque ad Chriſtum generationes quatuordecim, & tñ ſi Iechonias pater Salathiel nõ computetur tanquam unus de iſta quaterdena, erunt ſolum tredecim, etiam incluſo Chriſto. Neceſſe ergo eſt poni Iechoniam eſſe primum de iſta quaterdena, & Salathiel filium eius ſecundum. Si tamen iſte Iechonias pater Salathiel eſſet filius Iofia: nõ poſſet eſſe de iſta quaterdena tertia, cũ fuerit ultimus in ſecunda quaterdena. ergo neceſſe eſt poni duos Iechonias. Item patet, quia hoc magis conuenit ſacræ ſcripturæ quã aliquid aliud: quia iſtud apparet ex litera, & quidquid aliud dicitur eſt fictum ad effugiendum, & ſcriptura non ponit illud: patet quia. 4. Regum 23. dicitur, quod Iofias habuit tres filios, ſcilicet, Ioachaz, Ioacim, & Sedeciam, & dicitur de iſto Ioacim: quia regnauit pro eo filius eius Ioakim, qui uocatur Iechonias, primo Paralipom. 3. & poſtquam regnaſſet tribus menſibus Nabucodonosor oppugnauit Ieruſalem, & egreſſus eſt ad eum Ioakim rex, & tranſtulit eum in Babylonẽ. 4. Reg. 24. Et ſic iſte erat Iechonias

nepos Iofia: & in Babylonẽ genuit Salathiel, quia ibi uixit longo tempore, & in magno honore. Nam Euilmerodach filius Nabucodonosor dilexit eum valde: & poſuit thronum eius ſuper thronos omniũ regum, qui erant in Babylone: & tota uita ſua fecit eum habere cibos de menſa ipſius, ſcilicet, quia comedebat ipſe coram eo, & pro familia ſua dabat ſibi Euilmerodach ſumptus. 4. Regum. 25. Et iſte genuit in Babylone: nã ante non uidebatur habere filios, licet haberet vxorẽ: ut colligitur. 4. Reg. 24. cũ dicitur: Tranſtulit quoq; Ioakim in Babylone, & matrem regis, & vxorem regis, & Eunuchos regis, & iudices terræ, & viros robuſtos, & artifices, & incluſores. Et tamen, cũ omnia iſta, quæ tranſlata ſunt tam diligenter exprimãtur per ſingula, non ponitur ibi, qđ aliqui filij Ioachim fuerunt tranſlati: maxime cũ ponatur ibi mater, & vxor: & ſic uidetur, quod nondum habebat filios: nam erat ualde iuuenis, ſcilicet, decem & octo annorum. eod. c. Poſtea autem in Babylone genuit Salathiel, cũ haberet vxorem, & haberet oportunum tempus, quia erat in magno honore. Motium autẽ beati Aug. & aliorũ aſſentium fuiſſe eundem Iechoniam filium Iofie, & patrem Salathiel, eſt ſophiſticum. Nam litera decipit eos pp ſimilitudinem nominis. ſ. quia tam pater, qđ filij uocabatur Iechonias, & cũ uideatur in ſuperficie ponere unicum, ponit duos. Sed obijcietur, quod ſi Iechonias filius Iofia, ille qui uocatur Ioachim, de quo ſupra diximus, quia Ier. 22. dñ de iſto Iechonia. ſ. Scribe iſtum uirum ſterilem: nõ. n. erit de ſemine eius uir, qui ſedeat ſuper ſolum Dauid. De Chriſto tñ dñ Iſaię. 9. & Ier. 23. qđ ſedeat ſuper ſolum Dauid: ergo nõ fuit Chriſtus de ſtirpe Iechonia: filij Iofia. Ad hoc reſpondet Ambro. ſuper Lucam, dicens, qđ non negatur ex illa auctoritate poſteros naſcuros de ſemine Iechonia. Et cũ dicitur, qđ non erit qui ſedeat ſuper ſolum Dauid de ſemine eius, qđ non obſtat Chriſto, quia ipſe non ſedit in ſolio Dauid ſecundum honorem ſeculare: nam dixit regnum meum non eſt de hoc mudo. Io. 18. Hoc dicit ſanctus Thomas tertia parte ſumme. q. 3. art. 2. Dicendum autem uidetur quibusdã, qđ licet hoc ſit uerum quantum ad Chriſtum, qđ nõ fuerit rex ſm honorem ſeculare, non ſatiſfacit adhuc, quia de ſemine iſtius Ioachim ſiue Iechonia: ſedit aliquis ſup thronum Dauid. Nam iſte Iechonias, ſiue Ioachim genuit alium Ioakim, qui poſt mortem ſuam regnauit ſuper Iudam tribus menſibus. 4. Reg. 24. & hoc fuit ſm honorem ſeculare: ſicut ſederunt alij reges Iuda. Eſt ergo dicendum ſecundum illos, quod in tellexit Iere. quod de ſemine illius Iechonia: non ſederet aliquis ſuper ſolum Dauid, qui proprie diceretur ſedere. Ioakim autem filius iſtius ſolum ſedit tribus menſibus, & illico tranſlatus eſt in Babylonem. 4. Reg. 24. Vnde uidetur nunquam ſediſſe, quia cum incepit ſedere deſijt ſedere. Ipſum tamen ſedere dicit proprie quandam quietem. Iſte tamen Ioakim illico, ut cœpit ſedere ceſſauit: ideo non dicitur ſediſſe: nec Propheta iudicat eum regnaſſe. Similis modus loquendi eſt ſcripturæ, quantum ad multa alia, ſcilicet, quia illa, quæ mox, ut cœperunt eſſe, deſerunt, dicuntur nunquam fuiſſe. Sic patet Prouerb. 4. ſcilicet, cum Salomon loquitur dicens: Nam & ego filius fui patris mei, & unigenitus coram matre mea. Et tamen Salomon non fuit unigenitus apud matrem ſuam Bethſabee. Nam ipſa habuit alium filium ex Dauid ante Salomonem, 2. Regum. 12. Quia tamen ille pauco tempore uixit, & quaſi in principio uitæ mortuus eſt: iudicatur nunquam uixiſſe. Iſte modus loquendi eſt etiam in iure, ſcilicet, quod illa res, quæ deſijt mox ut cœpit, dicatur nunquam fuiſſe, ut patet extra de uerb. ſignifi. c. Nã & ego, & fundatur illud ſuper dictum Salomonis allegatum.

tum. Et ita licet Ioakim vere regnauerit: quia tamen solis tribus mensibus regnauit, & mox ductus est in captiuitatem, iudicat eum Ieremias nunquam regnasse. Aliqui dicunt, quod illa litera Ieremię poterit intelligi melius, & sine calumnia de Iechonia filio alterius Iechoniae, scilicet, de isto, qui translatus est in Babylonem, & tunc verum est, quod nullus de femine eius sedit super solium Dauid. Nam ipse ductus est in Babylonem, & post eum regnauit Sedecias, qui non erat de femine eius: sed erat patruus suus. 4. Reg. 24. Et post Sedeciā nemo regnauit: quia ipse ductus est in Babylonem, & cessauit ibi regnum. 4. Reg. 25. Et ista est veritas. Nam Iere. 22. dicitur: Vno ego, dicit Dominus: quia si fuerit Iechonias filius Ioakim regis Iuda, annulus in manu dextera mea, inde auellam eum. Et de isto postea sequitur, quod non erit de femine eius vir, qui sedeat super solium Dauid. Et tunc non est aliqua calumnia contra literam Ieremię, & est responsio Ambrosij, & Sancti Thomę sufficientes. Argumentum autem, & responsio præcedens quorundam erat conueniens præsupposito, quod esset ille Iechonias filius Iosie, & tamen fuit Iechonias filius Ioakim, scilicet nepos Iosie. *Salathiel autem genuit Zorobabel.* Ista generatio fuit in Babylone: nam ibi Iechonias genuit Salathiel, & Salathiel genuit Zorobabel, cum mā ferit Iudaei in Babylone septuaginta annis. Ierem. 25. & 2. Esdra 3. Mortui sunt autem in Babylone Iechonias, & Salathiel filius eius. Zorobabel autem filius Salathiel redijt in terram Iuda, expletis septuaginta annis captiuitatis, & ipse fuit princeps in ædificantibus templum, & Iesus Iosedech sacerdos magnus. 1. Esdra 3. Sed obijciatur, quod non fit Zorobabel filius Salathiel, sed filius Phadaia fratris Salathiel. Nam 1. Paralipom. 3. dicitur, quod filij Iechoniae fuerunt Afir, Salathiel, Melchiram, & Phadaia. Et sequitur de Phadaia orti sunt Zorobabel, & Semoi. Ergo non est Zorobabel filius Salathiel. Dicendum, quod ibi non ponitur progenies deriuata a Salathiel, sed a fratre eius Phadaia, & ille habuit multos filios: quorum fuit unus Zorobabel. Sed non est iste Zorobabel idem cum illo, qui fuit filius Salathiel, Et hoc satis stat, Si autem poneretur ibi filij Salathiel, & inter eos non poneretur Zorobabel esset aliqual dubium. Nunc autem nullum est. Item patet, quia iste Zorobabel, qui hic ponitur, dicitur genuisse Abiud, & tamen primo Paralipom. 3. ponuntur omnes filij illius Zorobabel, & nullus eorum vocatur Abiud, ergo non est idem Zorobabel ille, & iste. *Zorobabel autem Abiud.* Non constat an Zorobabel genuerit Abiud in Babylone, uel post reditum in Iudæam: constat tamen, quod ipse Zorobabel redierit in Iudæam. primo Esdra 3. Nicolaus obijcit, quod Zorobabel non genuerit Abiud: quia primo Paralip. 3. dicitur: quod Zorobabel genuit Mosolan, & Anamā, & Salomith. Respondet, quod aliquis illorum fuit binominus, & vocaretur Abiud, & haberet aliud de illis nominibus. Dicendum tamen, quod nec stat responsio: nec dubium: quia dubium suum procedit præsupposito, quod ille Zorobabel de quo ibi dicitur fuerit filius Salathiel, & tamen non fuit filius eius, sed filius Phadaia fratris Salathiel, ut patet ibidem: ideo non oportet aliquem de istis filijs Zorobabel esse binominum: quia illi non pertinent ad hanc progeniem. *Abiud autem genuit Eliacum.* De istis omnibus vsque ad finem genealogiæ Christi exclusiue ex Salathiel non constat in aliquo loco veteris testamenti. Vnde autem Matthæus ista sumpsit declarabit infra in quadā quæstione. *Iacob autem genuit Ioseph.* Dicitur Luc. 3. quod Ioseph fuit filius Heli: quomodo autem possit stare declarabitur. *Virum Marię, idest, maritum eius:* quia fuit vera illa vxor eius: licet non fuerit matrimonij

F consummatum per copulam. *De qua natus est Iesus.* Istud est proprium nomē eius personale. Et dicitur: de qua natus est, ut non intelligatur, quod natus est de Ioseph. Nam in omnibus præcedentibus generationibus dicitur, quod talis genuit talem, hic verò non dicitur, quod Ioseph genuit Christum, sed dicitur, quod Ioseph fuit vir Marię, de qua natus est Iesus. Non de viro, sed de Spiritu sancto, ut patet infra in litera. *Qui vocatur Christus.* Quasi dicat. Non est istud nomen proprium eius: quia Christus significat regem, uel messiam, eo quod ambo uncti sunt. De rege patet, quod uocetur Christus, primo Reg. 24. cum dixit Dauid, quod non mitteret manum in Saullem, quia erat Christus Domini. & 1. Reg. 26. dicitur, Propitius sit mihi Dñs: ne extendam manum meam in Christum Dñi. Messias et uocatur Ioan. 1. s. Inuenimus Messiam: quod est interpretatum Christus. Vocatur et propheta, & sacerdotes magni Christi, i. uncti: quia sacerdotes magni unguuntur oleo sancto, sicut reges, ut patet 1. Paral. 2. Vixerunt Salomonem in regē, & Sadoc in Pontificē. Propheta autem unguuntur a Deo oleo inuisibili, licet aliqui fiat cæremonia quæ exterior unguendo illos, ut patet 3. Reg. 19. cū dixit Deus ad Eliā: Vnges Azael regem super Syriam, & Iehu unges regem super Israel. Eliacum autem unges prophetam pro te. Ista unctioem prophetiæ fecit Elias mittendo pallium super Elisæum, cū dicitur: Cumque uenisset ad eum Elias misit pallium suum super eum, & postea dixit Elias: quod meum erit feci tibi, quasi dicat: Ego feci quod mandatum est mihi. s. quod ungerem te in prophetam. Et hoc fuit mittendo pallium super eum. Et non ponitur ibi alia cæremonia: ergo videtur, quod ista erat unctio prophetarum. An esset alia cæremonia, & quid per istam unctioem acquireretur declaratum est eod. cap. Isti uocantur Christi. s. sacerdotes, & propheta. Psal. 140. s. Nolite tangere Christos meos: & in prophetis meis nolite malignari.

Quo supradictorum quatuor Iesus dicitur Christus. Q. XXXV.

QVAERITVR nunc, in quo modo istorum quatuor Iesus uocatur Christus. Dicendum, quod omnes conueniunt sibi aliquo modo. De primo patet, quia ipse fuit uerus rex, & de stirpe regni secundum carnem, & de eo dixit Ieremias, quod sederet super solium Dauid. Iere. licet ipse dixit, regnum suum non esse de hoc mundo: Ioan. 18. Concessit tamen se esse regē, & sic uocatur. Apoc. 1. s. Rex regum, & princeps omnium regum terrarum. De secundo patet, s. de sacerdotibus. Nam Christus fuit sacerdos cum etiam secundum carnem aliquo modo fuerit de stirpe sacerdotali: quia mater sua erat cognata Elisabeth. Luc. 1. & illa erat de filiabus Aaron, eod. cap. Fuit etiam Christus sacerdos alio ueriori modo. Nam dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Psal. 109. Et Apostolus declarat eum esse Pontificem uerriorem, & perfectiorem pontificibus ueteris testis: applicando multa ad hoc, ad Hebr. 7. & 6. & 9. De tertio patet, quia ipse fuit Messias. Nam hoc fuit principium in eo, scilicet, quod missus fuerit ad salutem humani generis, sic dicitur infra in litera. Ipse, n. saluum faciet populum suum a peccatis eorum. De quarto, s. de propheta, aliquid conuenit Christo. Nam sicut prophetae fuerunt prædicantes, ita Christus, & saepe Iudaei uocabant Christum prophetam, ut infra 21. ubi uocatur Iesus propheta a Nazareth: & quoniam Christus suscitauit filium uiduæ in urbe Naim, dixerunt: propheta magnus surrexit in nobis. Luc. 7. Non tamen erat Christus proprie propheta: quia propheta dicitur imperfectum modum cognitionis, sicut fides: quia non est per claram uisionem, sed per reuelationem, & sic omnis propheta ab aliquo recipit, Christi-

Iesus est nomen proprium & personale.

Christus est rex, & Messias sacerdos, & propheta.

Christus autem a nullo poterat recipere, quia erat Deus. Ideo non erat propheta proprie, sed aliquid maius. Nam si Ioannes Baptista erat plusquam propheta, infra 11. & Luc. 7. & erat purus homo, a fortiori Christus erat plusquam propheta. Dicendum ergo, quod licet omnibus istis modis Iesus possit uocari Christus, tamen non uocatur communiter Christus, nisi ut est Messias. Et sic Iudaei accipiebant, quando uocabant eum Christum, ut patet Ioan. 1. scilicet, inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus. Sic etiam Ioan. 7. dicebant: Nunquid uerè cognouerunt principes: quia hic est Christus? sed hunc scimus unde sit: Christus autem cum uenerit nemo scit unde sit. Illud tamen non potest intelligi de rege, nec sacerdote, nec propheta: quia de quolibet illorum scitur unde sit. Item patet magis, quia dicitur singulariter, Christus autem cum uenerit nemo scit unde sit. In quo innuitur, quod iste unicus erat, & tamen sacerdos, & reges, & prophetae multi sunt, ergo erat iste Messias: qui unicus est, & unicus putabatur. Item, quia dicitur: cum uenerit, & sic sperabatur a Iudaeis tanquam aliquando uenturus iste Christus, de quo loquebantur, nullus tamen sperabatur determinatè uenturus a Iudaeis nisi Messias: ergo quando dicebant Iudaei Christum uocabant eum Messiam. Et sic dixit hic Matthæus, qui uocatur Christus, idest, Messias. Et dicitur, qui uocatur, quasi dicat: Nomen proprium eius non est nisi Iesus, Christus autem est nomen competens ei ex officio: quia uenit redimere homines, & ad hoc missus est.

Vnde Matthæus habuit istas progenies. Quæst. XXXVI.

QVAERITVR vnde Matthæus habuit istas progenies, quas describit hic. Respondendum, quod ex sacra scriptura constat de maxima parte harum generationum. Nam de Abraham, quod genuit Isaac, patet Gen. 22. quod Isaac genuit Iacob, patet Gen. 25. quod Iacob genuit Iudā, & fratres eius, patet Gen. 29. & 30. quod Iudas genuit Phares, & Zarahā, patet Gen. 38. de Phares, quod genuit Esron, & deinde de omnibus istis progeniebus usque ad Dauid regem, patet Ruth. 4. in fine. ubi ponitur ad litteram sic patet. Et sic patet de prima quaterdena. De secunda quaterdena usque ad transmigrationem Babylonis, quæ tota describitur per reges, patet ex processu tertij, & quarti Reg. & 21. Paralip. Loca autem determinata pro singularibus regibus posita fuerunt supra in duabus quæstionibus, in quibus egimus de regibus Iuda. Tertia quaterdena incipit a Iechonia, & iste fuit filius Ioakim regis Iuda. Iere. 22. & 4. Reg. 24. & primo Paralip. 3. Iechonias genuit Salathiel. Et de hoc patet primo Paralipom. 3. Salathiel genuit Zorobabel. Et ex isto loco usque ad finem totius quaterdenæ non apparet generatio ex aliquo loco sacrae scripturæ quomodo se haberent istæ generationes, licet de Salathiel constat, quod genuerit Zorobabel, ut patet 2. Esdra 6. Dicitur ergo quidam, quod Matthæus per reuelationem habuit cognitionem de istis generationibus: quia Spiritu sancto dictare scripsit tam ipse, quam omnes scriptores sacrae scripturæ secundum Pet. 1. Sed dicendum, quod hoc non continet. Quia licet Matthæus portaret hoc habere per reuelationem: tamen non proficeret ad intentum suum. Ipse namque describit istam Christi progeniem ad probandum Iudæis, quod Christus ueniret de semine Dauid, de quo ipse dubitabat, ut supra dictum est. Si autem constaret hoc Matthæo solum per reuelationem, non pateret per hoc Iudæis uerum esse, quod Matthæus dicebat. Et sic esset inutilis ista descriptio genealogiæ: Est ergo dicendum, Alph. I. ost. in Matt. Comm.

Necessarii erat conferre libros genealogiæ apud Iudæos.

A quod constitit Matthæo de istis generationibus ex aliquo loco authentico manifesto Iudæis, quem negare non possent. Pro quo sciendum, quod inter Iudæos erant libri, in quibus scribebantur progenies singulæ, per quos, constare poterat de singulis hominibus, de quibus progeniebus essent. Et non solum sciebantur progenies singulae, sed etiam scribebatur summa omnium, ut patet primo Paralipom. 9. scilicet. Vniuersus ergo Israel dinumeratus est, & summa eorum descripta est in libro Regum Israel, & Iuda. Patet etiam de progeniebus singulorum Ezech. 13. Vbi contra prophetas falsos, qui prophetant, & Deus non misit illos, dicit de illis Deus: Et erit manus mea super prophetas, qui uident uana, & diuinant mendacium, in concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur. Quasi dicat, Ego occidam eos, & non manebit progenies eorum, quæ possit scribi in scriptura domus Israel, idest, in libris, in quibus scribuntur progenies totius Israel, isti libri erant authentici: ita quod per illos firmiter constabat de progeniebus quorumcumque, & non poterat in dubium reuocari id, quod ibi scriberetur. Et ob hoc oportebat istos libros seruari in locis publicis non suspectis, ut non posset aliquod peruertere in eis. Et asseritur, quod isti libri erant in archiuis templi. Et hoc est ualde uerisimile, eo quod ille locus erat publicissimus, & sacer, & minus suspectus, quam alia loca. Item patet hoc, quia etiam libri, uel scripturæ pertinentes ad quaedam negocia publica conseruabantur in templo coram Domino: ut ibi essent securius, & sine suspicionem. Sic fuit quando Saul factus est rex, & concordatum est inter populum & regem de modo regendi, & quibusdam alijs concernentibus statum regni, quæ uocatur lex regni. scripta fuerunt illa in libro, & misit liber custoditus in sanctuario. primo Regum 10. scilicet. Loquutus est Samuel ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino, idest, in sanctuario. Ita erat de libris generationum, quia illi pertinebant ad statum publicum, & erant ualde necessarii isti libri. Quia, cum Iudæi essent distincti per duodecim tribus, & Deus iusserat, quod iste tribus manerent semper distinctæ, sicut ipse distincterat eas. Numeri 36. oportet, quod essent libri, in quibus scriberentur progenies singulorum, & dubitaretur de eis: sicut nec dubitamus de progeniebus singulorum post quartum, uel quintum gradum, nisi de quibusdam uiris famosissimis, de quibus libri manent historiarius, & generiæ. Ita erat hoc ualde necessarium propter officia, quia hominibus de quibusdam tribubus debebantur quaedam officia, quæ non debebantur alijs. Sic patet de sacerdotibus, & Leuitis, quibus competebant ministraciones certæ in cultu Domini, quæ non competebant alijs. Numeri 3. & 18. Ideo oportebat, quod constaret de genere cuiuslibet sacerdotis, & Leuitæ, ne aliquis per fraudes posset gerere se pro sacerdote, uel Leuita, quod erat contra Dei cultum. Quia si quis de extraneis se immisceret ministerio Dei, occideretur a Deo: Numeri 3. & 16. & etiam furor Dei oriretur super totum populum. Numeri primo. Etiam, quia esset præiudicium sacerdotum, & Leuitarum, quod aliquis prætextu falsi nominis, dicens se Leuitam, uel sacerdotem uellet ministrare, & habere partem reddituum illorum, qui per omnes diuidendi erant. Leuit. 6. & Numeri 18. Item erant necessarii isti libri propter coniugia: quia iusserat Deus, quod uiri de una tribu non acceperent uxores de alia: sed de tribu sua, & familia. Numeri 36. Item erant necessarii propter hereditates, quia diuisa erant oēs hereditates terræ Israel in duodecim partes pro duodecim tribus

habas. Et si tuerat Deus, quod non transfret hereditas de vna tribu in alteram: sed quantum a principio quilibet tribus accepisset, tantum semper haberet. Et ob hoc vetita erat inter Iudeos venditio, nisi quantum ad tempus: quia nulla durabat nisi ad iobeleum, & tunc redibat possessio ad Dominum priorem. Leu. 25. Et sic non solum quilibet tribus habebat semper possessiones suas, sed etiam quilibet familia, & quilibet progenies particularis. Ad hoc ergo, quod constaret de hominibus an possent habere possessiones, quas tenebant: oportebat, quod sciretur de quibus tribubus, & familiis essent: & si aliquis, qui non esset de tribu illa, uel familia teneret aliquam possessionem illius tribus, uel familiae, per illos libros generationum poterat constare, quod iniuste tenebat illam, & auferebatur sibi, & non posset se defendere praetextu alicuius donationis, quam diceret sibi factam, uel alicuius emptionis, aut praescriptionis, aut alterius tituli tribuentis dominium: quia non permittebatur secundum legem per ullum modum, quod possessio unius tribus, uel familiae maneret apud aliam tribum, uel familiam. Erant autem isti libri ad hoc necessarii, ut nulla possessio perderetur, aut confunderetur: quia hoc Deus valde intendebat. Num. 27. & 36. Item erant necessarii pro principio, & definitio, quia primogeniti inter Hebraeos erant maiores in domino, & in hereditate: quia cuiuscumque hominis primogenitus habebat duplicem de hereditate, quae quilibet fratrum suorum. Deut. 21. De domino erat eodem modo: de quo, & de omnibus iuribus primogeniturae declaratum est late. 1. Paralip. 5. Sicut ergo quilibet primogenitus respectu fratrum suorum habebat ista iura: ita illi, qui descendebant per lineam primogenitorum a capite alicuius tribus, uel familiae habebant istum principatum, & alia iura respectu totius tribus, uel familiae: ne orirentur litigia pro copetentia istorum iurium, oportebat cognitas esse singulorum progenies, ut sciretur, quod cuiuslibet copeteret: Et hoc sciebatur, per illos ergo erant necessarii. Et ex istis libris erat cuiuslibet locus ad probandum iura, quae ei copetebant. Nam, si quis diceret aliquid sibi deberi pro progenie, oportebat quod probaret ex illis libris se esse de illa progenie, cui talia iura copetebant. Et adhibebatur fides illis libris inenarrabiliter, patet hoc. 1. Esdras. 2. de quibusdam sacerdotibus, de quibus dicitur. Hi quaesierunt scripturas genealogiae suae, & non inueniunt, & eiectiones sunt de sacerdotio. Et sic videtur, quod illi fidei facerent. Et de alijs dicitur similiter. Neemia. 7. Hi quaesierunt scripturam suam in censu, & non inueniunt, & eiectiones sunt de sacerdotio. Et 2. Esdras. 5. dicitur de quibusdam, quod non poterant edicere ciuitates suas, & progenies. Et dicitur de alijs: Horum quaesita est generis scriptura, & non est inuenta, & prohibiti sunt sacerdotio fungi. Et non solum erat hoc quantum ad sacerdotes, & Leuitas, sed et quantum ad singulos Israelitas: quod scripturae erant progenies eorum, per quas quilibet probare poterat de seipso, de qua tribu esset, & an esset de Israelitis, uel non. Patet hoc Neemia. 7. cum dicitur de quibusdam, quod non potuerunt indicare domum patrum suorum, & semen suum, utrum ex Israel essent. Apparet ergo, quod quilibet Israelita probare poterat, an esset de Israel: quia alias non essent isti eiectiones de consortio aliorum, nisi quia non probabant se esse de Israel. Sciendum, quod cum ista scripta essent valde necessaria, quia per illa probabantur multa, quae ueniebant in contentione, oportebat, quod aliquibus esset specialiter commissum scire illa, quae erant in libris progenierum: sicut scientia iuris, quae est necessaria in causis quotidianis, debet haberi a iudicibus, & ab illis, qui causas tractant. Et quia inter Iudeos praecipui iudices erant sacerdotes, & maximus iudicum, sacerdos summus: Deut. 18. pertinebat ad istos sacerdotes scire ista, quae continebantur in libris progenie-

rum: ut scirent soluere intricaciones, quae acciderent circa progenies. Sic patet. 1. Esdras. 2. quia cum dicitur de quibusdam, quod eiectiones sunt de sacerdotio, quia non inueniunt scripturas genealogiae suae, dicitur, quod dictum est eis, quod non comederunt de sanctis, id est, nec surgeret sacerdos doctus, atque perfectus, id est, sacerdos perfecte doctus, qui sciret ueritatem progenierum, scilicet, an illi essent sacerdotes, uel non. Et idem dicitur Neemia. 7. Donec sciret sacerdos doctus, & eruditus. Et 2. Esdras. 5. magis declaratur, cum dicitur. Et dixit illis Neemia, ne participentur sancta, donec exturgat Pontifex doctus in ostensionem, & ueritatem, id est, Pontifex doctus in istis genealogiis, qui sciat ostendere ueritatem. scilicet, an illi essent de sacerdotibus, uel non. Existebat autem talibus libris, per quos poterat constare de progenie cuiuslibet, testibus sacerdotibus doctis, circa hoc non poterat dubitari de progenie Christi, nec alicuius alterius, & sic non solum Matthaeus, sed etiam quilibet Iudeus poterat scire uerum esse Christum descendere de tali progenie per illos libros. Ecclesiastica historia Ruphini: uel ut alij dicunt Eusebij Caesariensis tangit aliquantulum de ista progenie ex doctrina Aphricani, qui fuit proximus temporibus Christi, dicens, quod Idumaei latrones de templo Apollinis additui quod adhaerebat multo urbis Aescalonis, cum caeteris spolijs rapuerunt quendam Antipatrum Herodis filium, qui in Ierusalem deductus in amicitiam Hyrcani Pontificis peruenit, cuius principatum defuncto ipso Hyrcano, cum ipso regno Iudaeae pro Herode filio suo per ambitionem a Romanis accepit. Dicit autem idem Aphricanus, quod a quibusdam cognatis Christi, qui tempore suo manebant, accepit, quod illo tempore omnes Hebraeorum progenies in arcanis templi secretioribus habebantur, in quibus etiam alienigenarum quorundam continebantur origines, sicut Achior ex Ammonitis, & Ruth ex Moabitibus. Herodes uero, cum ad summam potestatem uenisset, uident per hos libros se ignobilem probari, existimans se nobilem posse uideri, si nulli progenierum libri manerent, combussit illos. Aliqui tamen uiri studiosi tenebant illos penes se ita toto, uel ex parte conscriptos, & ex illis potuit constare progenies Christi, & aliorum. Ista dicit Aphricanus se accepisse a cognatis Christi, qui despositi, uel heredes, id est, dominici appellantur, scilicet, ab ipso Domino cuius cognati erant. De hoc libro primo Ecclesiasticae historiae cap. 7. Et concordat ualde ista historia cum dictis sacrae scripture, cum asserat fuisse istos libros in secretioribus archiuijs templi. Nam dictum est, quod sacerdotes habebant curam de illis, & erant docti in eis, scilicet, quia libri erant penes eos in templo.

De diuersitate genealogiae Christi inter Matthaeum, & Lucam. Quaes. XXVII.

QVAERITVR de diuersitate inter Matthaeum, & Lucam quantum ad Christi genealogiam. Et dicendum, quod est diuersitas in seipsum. Primo in personis: quia alias personas ponit Lucas, & alias Matthaeus. Secundo in progressu describendi, quia Matthaeus scribit descendendo, & Lucas ascendendo. Tertio in modo: quia Matthaeus dicit de quolibet, quod talis genuit talem: Lucas uero nunquam usus est hoc uerbo, sed dicit, qui fuit. Quarto in tempore: quia Matthaeus scripsit progeniem Christi ante eius conceptionem, & natiuitatem. Id est, primo ponit genealogiam a natiuitate. Lucas uero post annum trigessimu[m] Christi, nam in principio eius dicit, quod Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabat filius Ioseph, qui fuit Heli, &c.

Quo Matt. habuit genealogiam Christi qua scrip.

Quinto

Quinto in situ: quia Matthaeus in principio libri, Lucas post baptismum. Sexto in statu, quia Matthaeus ponit statum in Abraham: Lucas ponit statum in Deum. Septimo in numero: quia Matthaeus ponit quadragintaduas generationes, id est, quadragintaduas personas: Lucas ponit septuaginta & septem. Quantum ad primum, scilicet, de personis sunt uariae opinioniones. Quidam dixerunt, quod eadem sunt personae, quae ponuntur a Luca, & Matthaeo, licet sub diuersis nominibus, sicut multotiens idem homo habet plura nomina. Hoc refert Gregorius Nazianzenus. Sed non stat. Primo, quia necesse est esse diuersas personas, quia Matthaeus dicit, quod Dauid genuit Solomonem: Lucas dicit, quod Nathan fuit Dauid. Ac si dicatur: Dauid genuit Nathan: quia ponit generationem ascendendo, & tamen Solomon, & Nathan non sunt idem homo, sed duo fratres filij Dauid. primo Paralipomenon. 3. Secundo quia dato, quod concederemus de aliquibus, quod esset binomij, & in illis discordaret, esset saltem in paucis, & in caeteris concordarent, & tamen sunt quadragintadu[e] generationes, in quibus nihil concordant: ergo non sunt eadem personae narratae ab utroque. Tertio patet, & efficacius. Quia si essent eadem personae, etiam si coocederemus in omnibus uariis nominibus, quod non est uerisimile, tamen saltem essent tot personae a Dauid usque ad Christum per lineam Matthaei, sicut per lineam Lucae, & tamen a Christo usque ad Dauid in genealogia Matthaei sunt uiginti octo generationes, scilicet, duae quaterdenae, & tamen Lucas ponit a Christo usque ad Dauid quadraginta & duas generationes. Et si dicas, quod Matthaeus omisit aliquos nihil confert: quia solum omisit tres reges, ut supra declaratum est, & sic essent solum triginta una generationes expressis illis tribus: Lucas tamen ponit quadragintaduas, & sic non possent esse eadem personae utrobique. Alij dixerunt, quod Matthaeus scripsit Christi generationem ueram, scilicet, a quibus descendit secundum carnem. Lucas posuit generationem putatiuam. Vnde incepit dicere, ut putabatur filius Ioseph. Vocatur generatio putatiua: quia quidam Iudei putauerunt, quod Christus, id est, Messias propter peccata regum non descenderet de Dauid per lineam ipsorum regum: sed per lineam aliorum priuatorum hominum. Sed dicitur, quod non stat: quia genealogia Christi ponitur ad probandum, quod ipse descendat de illa progenie, de qua prophetae dixerant Messiam futurum. Ad hoc ergo nihil proficiat genealogia nisi quae uera esset, & manifesta, ut ex illa probaretur intentum: genealogia autem putatiua nihil probat. Secundo patet, quia aut Lucas sciebat ueram Christi progeniem, aut non: si nesciret, posset dici, quod scriberet istam tanquam putatiuam. Et hoc non stat, quia tunc mentiretur Euangelista, uel deciperetur credens se scribere ueram progeniem, cum non scriberet. Si autem sciret ueritatem, omnino erat superfluum & inutile scribere generationem putatiua[m]: cum non sit aliquid aliud putare nisi Messiam non descensurum a Dauid per reges, sed per alios. Non tamen putabant determinate, quod potius descenderet per istos, quam per alios. Lucas tamen determinate scripsit Christum descendisse per Nathanael: ergo non intendebat ponere putatiuam. Tertio patet: quia ista non satisfaciunt literae. Nam si essent istae duae generationes omnino distinctae, scilicet, uera, & alia putatiua, non possent se reducere ad unum, & tamen tamen Lucas, quae Matthaeus reducere se ad Ioseph: ergo quilibet ponit ueram progeniem. Motiui eorum. Quia dicit Lucas, quod putabatur filius Ioseph, nihil confert. Nam non dixit hoc ad signandum se scribere generationem putatiua[m], quae ad nihil erat utilis: sed ad inuendendum, quod homines coiter credebant de Christo, quod putabant eum esse filium Ioseph. Nam, & dicitur Alph. Tost. in Matth. Comm.

scipuli sui, sic putabant a principio. Ioan. 1. Nam & Philippus dixit ad Nathanael: Quem scripsit Moyses in lege, & propheta inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. Alij dixerunt, quod unus Euangelista posuit Christi ueram progeniem secundum carnem, & alius posuit progeniem spiritualem. Quia omnes uiros iustus dixit esse patres Christi: quia sint patres pro similitudine honestatis. Dicitur, quod non stat. Primo, quia non proderat talis descriptio, cum ut dictum est genealogia scribatur ad probandum Christum descendere de stirpe illorum, de quibus Messias uenturus praenunciabatur: & ad hoc nihil confert talis descriptio. Secundo patet: quia si hoc intenderet aliquis Euangelista: poneret omnes prophetas, & uiros sanctos in Christi genealogia, quicunq; fuerunt in ueteri testamento: & tamen nulli ponuntur a Luca, nec Matthaeo de illis prophetis, & uiris famosis. Tertio patet, quod tunc nullus malus poneretur in Christi progenie: & tamen siue in Luca, siue in Matthaeo describuntur in Christi progenie multi peccatores. Quarto, & clarius: quia si hoc intenderet aliquis eorum, non continuaret aliquam lineam: quia uiri sancti non fuerunt in eadem progenie, nec per eandem lineam, sed in diuersis progeniebus, & non continuatis: tamen ambo Euangelistae ponunt lineas continuatas. De Matthaeo clarum est, quia ita describuntur istae generationes in ueteri testamento, sicut ipse eas describit, ut probatum est supra. De Luca patet, quia a Dauid usque ad Adam omnes generationes, quas ipse ponit, sunt continuatae. Augustinus in libro de quaestionibus Euangeliorum ponit tres solutiones, & hoc specialiter quantum ad Ioseph, quia unus dicit eum filium Hely, & alius filium Iacob. Vna est, quod unus Euangelista nominauit patrem Ioseph, & alter autem eius, uel aliquem de cognatis maioribus. Alia est, quod unus posuit patrem naturalem Ioseph, & alius patrem adoptantem. Alia est, quod duo essent patres Ioseph, unus legalis, alius naturalis, scilicet, quia duo haberent eandem uxorem, & ista causa ultima uidetur esse uerior. Considerandum pro hoc, quod maxima diuersitas Lucae, & Matthaei est: quod Matthaeus dixit Iacob esse patrem Ioseph: & Lucas dixit Heli esse patrem Ioseph. Non est autem possibile eundem hominem duos habere patres. Istud argumentum induxit Iulianus apostata Imperator praecipuum contra Euangelistas. Nam ille, cum prius fuisset Christianus, & Ecclesiasticus uir, & Monachus: conuersus ad idola, & assumpto imperio maxime inuidebat Christo. Et cum non posset Christianos extirpare, saltem conatus est rationibus conuincere eos falsa credere. Et ad hoc opus magnarum uigiliarum fecit commentarios scribendo, in quibus arguebat contra Euangelistas ex multis locis, in quibus uidentur discordare, de quibus multa in historia tripartita. Et istud fuit unum de praecipuis argumentis. Dicendum autem, quod tollitur diuersitas, quia Matthaeus scripsit generationem naturalem: & Lucas generationem legalem. Et non discordant Lucas, & Matthaeus nisi ex Dauid usque ad Christum. Nam ex Dauid usque ad Abraham, ambo concordant: de Abraham, usque ad Adam solus Lucas proficitur. Ratio est, quia Lucas posuit unum patrem legalem Ioseph: Matthaeus autem posuit patrem naturalem: & postea describendo amborum lineas, non concurrunt in unum, usque ad Dauid: ideo ibi ambo concordant. Poterat autem accidere, quod concurrerent illae lineae ante Dauid: & tunc concordarent Euangelistae ante Dauid. Sed dices, quid si non concurrerent illae lineae ante Dauid? Dicendum, quod esse poterat: & tunc Lucas non scripsisset progeniem per talem patrem legalem. Ut autem sciatur quid sit pater legalis, & quid naturalis: dicendum, quod Deus iussit. Deut. 25. quod maior oriente aliquo sine filiis, & manente uxore, & aliquo

Quis sit pater legalis, & naturalis.

L 4 fiat

fratre eius minore, quod ille acciperet uxorem defuncti, & suscitaret semen defuncto, scilicet, vt gigneret aliquem filium, qui computaretur de linea, & progenie defuncti, & sic videretur ille non fuisse mortuus sine filiis; Et tunc iste natus erat filius naturalis illius, qui eum genuit, erat autem filius legalis defuncti, cui suscitabatur semen, & cui succedebat in hereditate. Et sic cum talis describeretur in libris genealogiae, de quibus supra dictum est, poterat describi in linea patris naturalis, vel in linea patris legalis. Ita fuit hic, quia Matthaeus posuit Ioseph in linea patris sui naturalis: quia dixit eum filium Iacob: Lucas posuit eum in linea patris legalis, & dixit eum filium Heli. Modus autem fuit, quia Matthaeus dicit patrem Iacob fuisse Mathan, & Lucas dicit patrem Heli fuisse Matthat. Isti autem duo erant de stirpe Dauid, licet per diuersas lineas. Quod, quia vtrique Euangelista reducit progeniem ad Dauid. Et habuerunt isti duo vnam, & eandem uxorem successiuè, quae dicta est Iescha, quam primum habuit Matthat, & genuit ex ea Heli, & quia vidua secundum legem non prohibetur nubere accipit eam postea in uxorem Matthan, & genuit ex ea Iacob. Et sic Heli, & Iacob erant duo fratres uterini; Heli maior, Iacob minor. Accepit autem Heli uxorem, & mortuus est sine filiis, & tunc Iacob frater eius minor secundum legem suscipere tenebatur uxorem illius ad suscitandum semen fratri suo defuncto, & accepit illam, genuitque ex ea Ioseph virum Mariae. Et sic Ioseph erat filius naturalis Iacob, & filius legalis Heli. Matthaeus autem secutus est lineam patris naturalis: Lucas autem lineam patris legalis. Ratio est, quia secundum Hebraeos tales poterant describi in linea vnus patris, vel alterius. Et hoc est, quia vt supra declaratum est, isti libri genealogiarum erant praecipue propter hereditates, & honores debitos aliquibus secundum progenies suas. Iste autem filius legalis generaliter succedebat defuncto, siue in possessionibus, siue in honoribus. Succedebat etiam interdum patri naturali, scilicet, quando ille non haberet alios liberos, ideo poterat poni in linea vtriusque. Considerandum tamen, quod quidam decipiuntur circa hoc. Putantes, quod Matthaeus posuerit omnes patres naturales, Lucas autem posuerit omnes patres legales. Sed non est verum, quia solum oportet poni vnicum patrem legalem, cum respectu vnus persona sit tota veritas, scilicet, respectu Ioseph cuius pater naturalis fuit Iacob, quem ponit Matthaeus, & omnes superiores sunt adiuuicem patres naturales. Heli enim, quem Lucas posuit, fuit pater legalis Ioseph, & tamen Matthat fuit pater naturalis Heli, & Leui fuit pater naturalis Matthat, & sic de omnibus sequentibus vsque ad Nathan filium Dauid. Nam ibi, scilicet, in Dauid concurrunt linea Matthaei, & Lucae, ideo Lucas vnicum patrem legalem posuit, & ceteros naturales, Matthaeus autem nullum legalem: sed omnes naturales. Secunda diuersitas Lucae & Matthaei erat in progressu, scilicet, quia vnus describit ascendendo, & alius descendendo. Ratio est: quia homo habet se ad Deum dupliciter, scilicet, vt ab eo venit, & ad eum vadit. Et Euangelista signauerunt ista duo in Christi generatione: quia vnus describit ascendendo, & vnus descendendo. Ratio est: quia vnus describit ascendendo, & alius descendendo. Ratio est: quia vnus describit ascendendo, & alius descendendo. Ratio est: quia vnus describit ascendendo, & alius descendendo.

Fignat Christum, vt luantem peccata nostra, quod pertinet ad sacerdotem, per quam ablutionem in Deum redimus: ideo ascendendo descripsit. Et ob hoc Matthaeus fecit descendere Christum à Dauid, per Salomonem in cuius matre, scilicet, Berhsabee Dauid peccauit, & Lucas fecit ascendere Christum per Nathana ad Dauid, quia per prophetam huius nominis, scilicet per prophetam Nathan, qui missus est à Deo ad expiationem peccati Dauid. 2. Reg. 12. Tertia diuersitas est in modo: quia Matthaeus dicit genuit, & Lucas dicit, qui fuit. Ratio diuersitatis est: quia Matthaeus posuit lineam naturalem, in qua vnus gignit alium veterem: Lucas posuit lineam patris legalis, qui non gignit, cum sit defunctus: sed ille, qui nascitur reputatur filius eius: ideo dicitur, qui fuit, scilicet, filius talis, uel talis: licet eum non genuerit. Hoc dicitur lib. 1. Eccle. historiae lib. 1. cap. 7. Quarta diuersitas fuit in tempore, quia Matthaeus ab exordio, & Lucas ab anno trigésimo. Quia Matthaeus ponit exordium Christi nascendo, & tunc generatio praecedit omnia: Lucas ponit genealogiam nos in Deum reducendo, & hoc non fit nisi per gratiae complementum: ideo ponit illam post annum trigésimum, quae est aetas robustissima, & ob hoc Lucas posuit genealogiam post baptismum. Quia diuersitas fuit in situ: quia Matthaeus posuit genealogiam à principio: & Lucas in baptismo. Nam, cum Christus ponatur à Luca, vt sacerdos, qui est minister expiatorum criminum, & per baptismum primum tolluntur crimina, conuenienter in baptismo est posita genealogia. Matthaeus autem, quia naturalem intendebat generationem, debuit praepone eam omnibus. Sexta diuersitas fuit in statu: quia Matthaeus posuit statum in Abraham, & Lucas in Deo: quia cum Matthaeus intendat generationem secundum carnem, & Christus non est filius Dei secundum carnem, posuit statum in Abraham, qui secundum promissionem est primus pater eius: Lucas posuit statum in Deo: quia per expiationem criminum, cuius minister est sacerdos quem Lucas representauit Christum, efficitur homo filius Dei per adoptionem. Septima diuersitas est in numero: quia Matthaeus quadraginta duas: Lucas vero septuaginta septem. Considerandum autem, quod August. lib. 2. de Concordia Euangelistarum volens dare causam mysticam istius numeri, dicit generationes Christi in Matthaeo fuisse quadraginta, scilicet, quia Iechonias bis ponitur ante transmigrationem, & post, & tamen est vnus, & sic tollitur vna generatio, Christum etiam non oportet computari, & tollitur alia, sic manent quadraginta, & dicit, quod numerus quadraginta pertinet ad statum praesentis vitae, quam sub Christo regnante per quatuor mundi partes ducimus: quia quadraginta ex quatuor nominatur etiam decem, & rursus decem ex quatuor surgit, scilicet, ex processu ab unitate vsque ad quatuor: quia unum, & duo, & tria, & quatuor simul sumpta decem efficiunt. Vel dicit significari quatuor Euangelia, in quibus sub Christo viuimus. Dicendum tamen, quod generationes non possunt poni pauciores, quam quadraginta, & duae: quia Matthaeus infra in litera dicit eas esse totidem. Iste quadragecim. Quasi dicit de Iechonia fuisse eundem. I. filii Iosae ante transmigrationem Babylonis, & illum esse patrem Salathiel post transmigrationem Babylonis, non potest stare: quia supra probatum est, quod necesse sit illos esse duos. Hieronymus autem dicit generationes esse quadraginta duas, & quod duo fuerunt Iechonia pater, & filius, ut diximus, & iste numerus signat statum praesentis ecclesiae laboriosum: quia quadraginta duo conficitur ex senario ducto in septenarium, scilicet, sexies septem. Sex significat laborem praesentis vitae, & septenarius significat quietem futurae, vel poterat

poterat dici, quod significat laborem totus numerus. Quia sicut Israelitae, per quadraginta duas mansiones cum magnis laboribus, & difficultatibus uenerunt in terram promissionis. Numeri 23. Ita nos per quadraginta duas generationes speramus ire in beatitudinem. Nam per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Act. 14. Et Christus dixit: Arcta est via, quae ducit ad vitam. infra 7. Lucas posuit septuaginta generationes, per quas designatur vniuersitas criminum. Nam conficitur septuaginta & septem, ex vndecim, ducto in septem. Septem significat vniuersitatem, vndecim significat transgressionem, vel peccatum, quia denarius est numerus iustitiae: propter decem praecipua legis, per quae homo iustificatur. Vndecim primo transgreditur super decem, ideo significat transgressionem iustitiae, siue peccatum. Et sic septuaginta & septem significat vniuersitatem peccatorum: quae vniuersa Christus in quantum Sacerdos abstulit: ideo Lucas, qui Christum vt Sacerdotem representauit: per septuaginta & septem eius genealogiam descripsit. Dicendum autem, quod istae omnes sunt causae mysticae, quas quilibet potest applicare praesupposita re. Causa tamen vera, & motiua, quare Matthaeus posuit quadraginta duas, & Lucas posuit septuaginta & septem, non fuerunt istae: sed Matthaeus posuit quadraginta duas, quia ipse incipere debebat in Abraham, cum intendere probare Christum esse filium Abraham, ab Abraham tamen vsque ad Christum non sunt nisi quadraginta duae generationes: omissis illis tribus Regibus, qui ex causa tacentur. Ideo etiam si voluisset ponere plures generationes, non potuisset: quia nihil erat, quod poneret. Lucas autem, qui intendebat completissimam generationem Christi ponere, oportebat, quod deduceret ipsum vsque ad Adam. Et non fuit nisi septuaginta & septem generationes mediae. Si autem fuissent à Christo vsque ad Adam solum quinquaginta & quinq; generationes, non potuisset ponere plures Lucas, & si fuissent centum, oportebat omnes illas poni, & tamen quodcumque ille poneret, nos inquirere rem causam figuralem, & applicationem pro illo numero. Ideo non fuit illa causa motiua. Omnes diuersitates supra assignatae inter Matthaeum & Lucam sunt paruae, praeter primam de diuersitate personarum. Et id, quod ibi diffiniimus tenet Aphricanus, qui fuit vicinus temporibus Apostolorum: idem Historia Ecclesiastica lib. 1. cap. 8. & Hieronymus super Matthaeum; & Augustinus in lib. de quaestioibus Euangelij, & de his tangit S. Thomas 3. parte summae. quaest. 3. articulo secundo, & tertio.

Ad quid Matthaeus istam genealogiam scripsit, cum non sit Christi, sed Ioseph. Quaes. XXXIII.

QVAERITVR, ad quid Matthaeus descripsit istam genealogiam, quia ista non est genealogia Christi, sed Ioseph; vt patet ex litera: & Christus non est filius Ioseph, nec alicuius uiri. Quidam dicunt, quod Matthaeus conabatur ostendere Iudaeis Christum esse de semine Dauid, & Abraham, de quo semine praedixerant Prophetae Messiam futurum. Si autem diceret Christum conceptum de Spiritu sancto: non constaret Iudaeis, quomodo Christus erat de semine Dauid: immo putarent ipsum de adulterio, sicut asseruerunt. Ideo voluit innuere eis, quod Christus erat filius Ioseph. Et sic apparet manifeste ipsum esse de semine Dauid. Et postea, hoc supposito poterat declarari, quomodo Christus erat natus de Spiritu sancto. Dicendum, quod hoc non fiat. Primum, quia Matthaeus assereret mendacium in fide, quod est periculosissimum super omnes errores, ma-

ximè quia tolleretur in hoc Christi dignitatem, dicens eum de uero genitum, & non esse talis liber recipientis in Sacra Scriptura. Nec obstat, quod hoc faceret ad ostendendum Christum esse de semine Dauid, quia uerum non potest probari ex falso probatione directa: maxime, quia non est faciendum malum, ut bona conueniant, ad Roma. 3. Secundò patet, quia hoc non conuenit intentioni Matthaei, nec per hoc poterat persuadere Iudaeis. Nam, quid proderat, quod Matthaeus innueret Christum esse filium Ioseph, cum immediate in litera asserat, quod antequam conuenirent inuenta est Maria habens in utero de Spiritu Sancto? Nam si Matthaeus hoc tacuisset: poterat credi, quod uellet innuere Christum esse filium Ioseph. Quia tamen immediate expressit contrarium, non potest hoc dici, quia sic nihil persuaderet Matthaeus, & ostenderet contradictionem in uerbis suis. Tertiò patet, quia non solum Matthaeus non uoluit innuere Christum esse filium Ioseph, sed etiam expresse uoluit ostendere eum non pertinere ad Ioseph. Nam de omnibus superioribus dicebat, quod talis genuit talem, scilicet, Mathan genuit Iacob, & Iacob genuit Ioseph, & non subdidit Ioseph genuit Iesum, quod dicere debuisset, si innuere uellet Christum esse filium Ioseph, & tamen dixit hic alio modo, quam in omnibus superioribus, scilicet, Iacob genuit Ioseph uirum Mariae: quasi dicat non patrem Christi, sed solum uirum Mariae. Et sequitur, de qua natus est Iesus, quasi de illa natus est, & non de Ioseph. Et quia dubitaret aliquis quomodo de illa nasceretur, & non de Ioseph, subdidit Matthaeus modum dicens, Christi autem generatio sic erat, scilicet. Cum esset desponsata Maria mater eius Ioseph, antequam conuenirent inuenta est in utero habens de Spiritu sancto. Ergo non intendit Matthaeus innuere Christum esse filium Ioseph, sed potius cum magna diligentia uoluit declarare non esse filium eius. Quarto patet, quia istud aliquantulum haberet locum in Matthaeo, qui prius posuit Christi genealogiam, quam conceptionem eius de Spiritu sancto, quia Luc. 1. ponit, quod Christus conceptus est de spiritu sancto, & Luc. 3. describitur genealogia Christi per Ioseph sicut hic: & tamen Lucas non poterat hoc intendere, cum prius contrarium dixisset: maxime, quia ipse dixit de Christo, quod putabatur esse filius Ioseph: in quo ostendebat hoc non esse verum, sed sic putari à populo. A principio ergo, cum Euangelista describunt Christi progeniem per Ioseph, non intendunt innuere Ioseph esse patrem eius. Quintò patet, quia istud etiam posset esse uerissimile, si forte ista scripta Matthaei dauda erant Iudaeis antequam crederent: vt sic ex principio eorum constaret Christum esse de semine Dauid, supposito eum esse filium Ioseph: & tamen Matthaeus non scripsit euangelium nisi Iudaeis iam credentibus in Christum, & tenentibus de eo omnia, quae tenenda erant: uolens relinquere eis istud euangelium in memoriam, quando recessit de Iudaea, vt patet supra in prologo Hieronymus, scilicet, Matthaeus cum primò & in alio prologo, qui incipit: Plures fuisse. Iste autem non oportebat innuere Christum esse filium Ioseph, cum ipsi iam firmiter crederent natum solum de Spiritu sancto sine viro, ergo non fuit ista intentio Matthaei. Dicendum ergo, quod Matthaeus posuit genealogiam Ioseph, quia ille erat uir Mariae. Et probando Ioseph esse de semine Dauid, probabatur esse Mariam de semine Dauid, & consequenter ipsum Christum. Hoc est, quia Dominus iuferat, quod quilibet acciperet uxorem de tribu sua, & familia:

familia: & non de aliena. Numeri. 36. Et sic cum Ioseph esset vir Mariae, & esset de tribu iuda: oportebat Mariam esse de tribu iuda. Et si erat Ioseph de familia, vel domo David, necesse erat Mariam esse de illa familia. Immo esset sub familia David alia familia domus magis particularis, & esset de illa Ioseph, esset quoque de illa Maria. Sed tunc dicitur, Quare non fuit descripta progenies Mariae per se? Dicendum, quod non erat consuetudo apud Iudaeos, quod scriberentur progenies foeminarum, sed solum virorum: & in libris genealogiarum, de quibus supra diximus, nulla femina ponebatur: etiam quando fiebant numerationes populi, nunquam enumerabantur feminae, sed solum viri: sicut dicitur Exod. 12. quod fuerunt in exitu de Aegypto sexcenta millia peditum, absque paruulis, & mulieribus. Et Numeri. 1. & 26. cum bis Deus iussit numerari Israelitas: soli viri numerati sunt. Sic etiam, quando David numeravit populum. 2. Reg. 24. & 1. Paralipom. 2. 1. Et istud etiam hodie observatur, quod foeminae nunquam numerentur: quia ipsae non sunt pars populi, vel politicae: nisi in quantum sunt matres virorum, & tamen, licet non scriberentur progenies earum, non poterat dubitari de aliqua ipsarum. Nam quando foemina erat in domo patris, cum esset de familia eius, constabat de progenie ipsius. Si autem esset in domo viri, constabat de progenie eius per virum, cum necesse esset virum & uxorem esse de eadem familia, & tribu: ideo nihil differat probari progenie foeminae per patrem, vel per virum. Et sic nihil differat, progeniem Mariae scribi per patrem suum Iochim, vel per virum suum Ioseph. Sed obiicitur, quod Christus non potuit esse de stirpe David, quia fuit de tribu Leui. Nam Maria erat cognata Elisabeth. Lucae. 1. & Elisabeth erat de filiabus Aaron, eod. cap. ergo erat Maria de filiabus Aaron, & consequenter Christus de tribu Leui. Istud argumentum facit Faustus Manichaeus ad probandum, quod Christus non fuerit de femine David. Respondet huic argumento Gregorius Nazianzenus: quod nutu diuino factum est, ut genus regium stirpi Sacerdotali iungeretur: ut Christus qui Sacerdos & rex erat, de vtraque tribu secundum carnem nasceretur. Et satis facilliter hoc contingere poterat, scilicet, quia viri de tribu Iuda, aliquando accipiebant uxores de tribu Leui, & e contrario: & sic cum domina nostra esset de stirpe Iuda, directe aliquis de auis, vel proavis eius accepisset aliquam uxorem de tribu Leui, & ex illa parte poterat Maria esse cognata Elisabeth. Cum autem obiicitur ab istis, quod non licebat fieri copulam de diuersis tribubus, dicunt quod speciale fuit in tribu Iuda, & Leui: quod iste duae tribus iungerentur. Nam Aaron, qui fuit primus Sacerdos, in tribu Leui accepit uxorem Elisabeth filiam Aminadab sororem Naasson. Exo. 6. Et tamen Aminadab, & Naasson fuerunt de tribu Iuda, ut patet hic in litera, & Ruth. 4. immo fuerunt principes in illa tribu. Numeri. 1. & 2. & 7. Sed dicendum, quod ex hoc nihil colligitur, quia istud fuit ante legem datum, quia lex data de non coniungendo diuersas tribus in matrimonio, fuit in deserto, & tamen Aaron in Aegypto accepit Elisabeth filiam Aminadab in uxorem, qui Aminadab ibi mortuus est, ut declarauimus supra in litera. Et dato, quod exierit de Aegypto, non posuerit viuere nisi uno anno post exitum, ut ibi probatum est. Et sic in Aegypto accepit uxorem. Adhuc tamen dicendum, quod post legem datum licebat viris de tribu Iuda accipere uxores de tribu Leui, & Leuitis e contrario. Nam Ioiada summus sacerdos accepit in uxorem Iosabam filiam regis Ioram. 4. Reg. 11. & 2. Paralip. 21. Et tamen Ioram erat de tribu Iuda, & de stirpe David, ut patet hic in litera. Non est cogitandum, quod soli

tribui Leui licebat accipere uxorem de qualibet tribu, alijs tamen tribubus inter se non licebat coniungere matrimonia. Ratio est, quia ista lex data est propter hereditates, quia si viri de vna tribu acciperent uxores de alia tribu miserentur hereditates, & transirent de una tribu in alia. Sic conquesti fuerunt filii Manasse propter filias Salphaad dicentes, quod si ille nubere quibus uellent, transiret hereditas earum, quae erat de tribu Manasse ad aliam tribum, de qua viros acciperent: & Deus dixit, ut haberent filias Salphaad, quibus uellent, dum tamen essent de sua tribu, uel familia: ut non transiret hereditas ad aliam tribum, uel familiam, Et sic fecerunt, quia acceperunt filios patrum sui in uiros. Nume. 36. Et ibi data est lex illa generalis. In tribu autem Leui non erant aliquae hereditates. Numeri. 18. & Iosue. 13. & sic foeminae illius tribus non poterant succedere in aliquibus bonis immobilibus. Ideo licet acciperentur a uiris cuiuscunque tribus, non sequebatur aliqua confusio hereditatum, sic etiam si Leuitae acciperent uxores de quacunque tribu, cum ad illas non pertineat succedere in aliquibus bonis immobilibus existente aliquo filio. Numeri. 37. non sequebatur confusio hereditatum. Sciendum tamen, quod interdum ad feminas istarum tribuum pertinebat successio in bonis paternis. Nam Numeri. 27. statuit Deus, quod si quis haberet aliquem filium, etiam si haberet multas filias: solus filius succederet in bonis immobilibus. Nullo autem existente filio, succedebat filiae per partes aequales. Quando autem tales foeminae essent in aliqua tribu, non possent Leuitae accipere illas in uxores, sed tenebantur illae accipere uiros de tribu, & familia sua: sicut patet de filiabus Salphaad. Numer. 36. Item, quia si Leuitae acciperent tales uxores, filij earum succederent in illis bonis: illi tamen erant Leuitae, cum essent filij Leuitarum: & sic Leuitae haberent possessiones, sed hoc Deus prohibuit Numeri. 18. & Iosue. 13. Ergo non poterant Leuitae accipere tales uxores, sed solum illas, ad quas nulla pertinebat successio, stante ergo hoc, Beata Virgo poterat esse de tribu Iuda, & habere cognatam de tribu Leui duobus modis, vno modo, quod pater Elisabeth esse de tribu Leui, & acciperet aliquam uxorem de tribu Iuda, de qua nasceretur Elisabeth, & mediante illa esset cognata Maria Elisabeth. Alio modo, quod Iochim pater Mariae acciperet uxorem de tribu Leui, cum ipse esset de tribu Iuda, & per illam esset cognatio. Et istud secundum magis tenetur, quia uolunt multi, quod Anna mater dominae nostrae fuit de tribu Leui, sed non differt quantum ad praesens quis modus fuerit. Et sic tollitur argumentum Faustii haeretici. Augu. tamen respondet contra eum lib. 26. contra Faustum: dicebat enim Faustus, quod Iochim pater Mariae fuit de tribu Aaron, & assererat hoc per quaedam scripturas apochryphas. Dicit autem Augu. quod etiam si Iochim fuerit de stirpe Aaron, sicut volebat Faustus, poterat esse Anna vxor sua de tribu Iuda, & sic Maria esse de tribu Iuda aliquo modo. Et hoc sufficiebat ad intentionem Matthaei. Sciendum, quod a principio in Ecclesia fuit magna discordia, & quaestio suscitata a quibusdam propter Christi genealogiam, scilicet, quomodo descenderet de David, & sicut erat tempore Augu. quod Faustus haereticus uolebat probare per quaedam scripturas apocryphas Christum non esse de femine David: ita & tempore Pauli erat ista contentio genealogiarum, quam Paulus iudicauit inutilem, & omnino omittendam: sicut patet ad Titum. 3. scilicet: Stultas autem quaestiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita: sunt enim inutiles, & uanae. Sed adhuc restat magnum dubium in hoc, quia cum quilibet uir de tribu Iuda, uel de quacunque alia pos-

set accipere uxorem de tribu Leui, poterat esse, quod licet Ioseph esset de tribu Iuda acciperet uxorem de tribu Leui: & ita non repugnat Mariam esse totaliter de tribu Leui, & cum Christus solum sit de Maria secundum carnem, & non de Ioseph, esset totaliter Christus de tribu Leui, & non pertineret ad David, nec ad tribum Iuda. Dicendum, quod nobis satis constat Mariam esse de tribu Iuda, quia credimus Christum uerum Messiam. Et si Messias de femine David esse debebat, Ioan. 7. non erat tamen Christus de femine aliquo nisi de quo Maria: ergo erat illa de stirpe David. Si tamen nos consideremus solum quomodo ex hac genealogia probatur Christus & Mariam esse de stirpe David: dicendum, quod probatur tempore Matthaei. Nunc autem non procedit probatio. Patet hoc, quia quando Matthaeus scripsit superuincant plurimi qui Christo uiderant, & cognationem patrem Mariae, & cognationem eius: & illis constabat Mariam esse filiam Iochim, qui non erat de tribu Leui, sed de tribu Iuda: & quod Ioseph uir Mariae, & Iochim pater Mariae pertinebat ad eandem familiam: & ista non poterant negari, cum uiderentur. Quo supposito, probatio ista procedebat necessario. Ad nos autem non est probatio necessaria, eo quod nobis non constat, quod pater Mariae, & uir eius essent de eadem progenie. Dico autem, quod non constat ex litera Matthaei, nec Lucae: ideo nos credimus, quia scriptum est: & non tanquam probatio nos cogat. Sed tunc dicitur, quod inutiliter scripta est genealogia Christi, quia quantum ad illos, quibus Matthaeus scripsit, non erat necessaria, quia eis constabat per euidentiam rei: quantum ad nos non probat, ideo est inutilis. Dicendum, quod est uilis: immo necessaria genealogia ista, tam quantum ad illos, quam quantum ad nos. De illis patet, quia licet constaret eis, quomodo pater Mariae, & uir eius essent de eadem progenie, tamen de tota progenie cuiuscunque illorum usque ad David, uel Abraham deducendo non poterat constare nisi per scripturas: ideo Euangelista debuerunt totam Christi progeniem describere ab Abraham, uel saltem ad David, usque ad Christum. Et tunc Iudaei poterant conferre istam genealogiam libri genealogiarum totius Israel, qui erant in templo, de quibus supra dictum est, & ita erat illis ista probatio necessaria, & sufficiens: pro nobis autem ista genealogia est uilis dupliciter, vno modo, quia dato, quod per eam non fiat nobis probatio: cum tamen credamus Euangelistam uera dixisse, est uile, quod sciamus, qui sunt illi, per quos Christus descendit ad David, uel Abraham. Alio modo est uilis modus probationis. Quia licet non faciat nobis probationem directam, facit probationem, uel praesumptionem. Nam, cum sciamus istud Euangelium fuisse scriptum ad probandum Christi genealogiam, & scriptum tempore illorum, qui sciebant ueritatem, & poterant repugnare si Euangelista falsum dixisset, uel non bene probasset: & tamen non resisterunt, sed acceptauerunt Euangelium. Ergo apparet, quod bene probat. Et sic utilis fuit quantum ad nos. Etiam fuit ualde utilis genealogia ad respondendum calumnijs infidelium, uel haereticorum: qui dicerent Iesum non fuisse Messiam, quia debebat esse de femine David, & non fuit. Nunc autem, cum nos habeamus genealogiam, dicemus eis modum, quo Christus descendit de femine David: si autem dixerint ista falsa, uel conficta: remittemus eos ad libros genealogiarum, de quibus supra diximus. Et sic licet per hoc non probemus, tamen sufficienter calumniam excludimus: & hoc est uile.

Omnnes itaque generationes ab Abra-

ham, usque ad David generationes quatuordecim, & ad David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim, & ad transmigrationem Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim. Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in utero habens de Spiritu sancto.

Omnnes itaque generationes. Hic ponitur genealogia recapitulatio, & assignatur, quomodo sint quadraginta duae generationes, id est, quadraginta duae personae distinctae per tres quaterdenas, & dicitur. *Omnnes ergo generationes ab Abraham, usque ad David generationes quatuordecim.* Ista est prima quaterdena, quae incipit ab Abraham, & terminatur in David inclusiue, ita quod Abraham, & David computentur in ea, & inter ipsos sunt duodecim generationes, *Et a David usque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim.* Et ista est secunda quaterdena, & incipit a David exclusiue. Nam David non est de ea, cum sit de prima: sed incipit in Salomone, & terminatur in Iechonia, siue Iochim filio Iosiae. Et in hac omittuntur tres reges, scilicet, Ochozias, Iosias, & Amasias. Qui si ponerentur essent a David usque ad transmigrationem Babylonis generationes decem & septem, & non esset quaterdena. *Et a transmigratione usque ad Christum generationes quatuordecim.* Ista est tertia quaterdena, & incipit a transmigratione Babylonis, & incipit ab illo, qui primus de ista progenie genuit filium post transmigrationem in Babylonem. Et iste fuit Iechonias, siue Iochim nepos Iosiae. Et licet ponatur Iechonias ante transmigrationem, & Iechonias immediate post transmigrationem, non est idem Iechonias, quia tunc pertineret ad secundam quaterdenam, & non ad tertiam, & inciperet tertia in Salathiel filio Iechoniae, & sic essent solum tredecim generationes in tertia quaterdena. Debent ergo poni duo Iechonias, scilicet, pater, & filius: & unus fuit ultimus in secunda quaterdena, & alius primus in tertia, & secundus Salathiel ultimus. Christus, & Maria non computatur: licet dicatur: De qua natus est Iesus: cum sint quatuordecim uiri in hac progenie, & foeminae non computentur in progenie uirorum: maxime, quia uir, & uxor reputantur eadem persona, cum Christus dicat de illis, quod non sunt duo, sed una caro. Et tamen hoc est per copulam, quae non fuit inter Mariam & Ioseph. Quia tamen erant ueri coniuges reputabantur una caro. *Christi autem generatio.* Matthaeus descripsit supra Christi genealogiam, in qua ostendit Christi ueram humanitatem, hic ostendit eius Deitatem per modum conceptionis mirabilem. Et diuiditur in tria, quia. Primo ponitur Virginis miraculosa conceptio. Secundo ipsius Ioseph rationabiliter dubitatio ibi. *Ioseph autem uir eius.* Tertio clara dubij certificatio ibi. *Hoc autem eo cogitante.* Circa primum dicitur. *Christi autem generatio sic erat.* Istud dependet ex praecedentibus, quia dixerat, scilicet Matthaeus: Iacob genuit Ioseph uirum Mariae, quasi dicit non patrem Christi, sed uirum Mariae, id est, solum erat uir eius, & subiunxerat. *De qua natus est Iesus.* Id est, de Maria natus est Iesus, & non de Ioseph. Et quia dubitaretur quomodo poterat nasci de Maria sine Ioseph: quia putaretur natus de alio uiro per adulterium, quod erat multo deterius, subdit hic modum, & dicens. *Christi autem generatio sic erat.* Id est, fuit Christus generatus per Spiritum sanctum, sicut immediate subditur.

Cum

Genealogia Christi non est uilis.

An Maria fuerit de tribu Iuda.

ict

Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph. Lucas exprimit illam fuisse virginem, dicens, quod missus est Gabriel angelus ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph: Matthaeus non expressit, sed ex eis, quae scribebantur, cum dicat, quod antequam conuenerent inuenta est habens in utero de Spiritu sancto. Et sic praesupponitur esse incognitam viro: quia, si esset cognita viro superfluum esset, quod haberet de Spiritu sancto, quia posset habere de viro. Et tamen Spiritus sanctus nihil superfluum facit. Ergo non fuerat cognita viro, quando habuit de Spiritu sancto. Antequam conuenerent. scilicet carnaliter. Ex quo innuit Christum non fuisse natum de semine virili, quia antequam Ioseph tangeret eam, conceperat. Non tamen ex hoc innuitur, quod postea conuenerint carnaliter: sicut aliqui haeretici putauerunt, de quo infra dicitur. Nam asseruerunt Mariam habuisse alios filios post Christum de Ioseph. Inuenta est in utero habens de Spiritu sancto. id est, inuenta est a viro suo, uel sponso Ioseph habens in utero. Hoc inuenit, id est, cognouit Ioseph, quia uterus eius iam surgebat, crescent corpore dominico, & non poterat occultari, quin esset pregnans. Et dicitur, quod inuenta est habens in utero de Spiritu sancto. Non quidem, quod Ioseph hoc inuenit: immo potius contrarium putabat: quia credebat eam coeuisse de adulterio. Et sic dicitur, quod uoluit eam occulte dimittere: & tamen si inuenisset, quod erat de Spiritu sancto nollet eam dimittere. Id quod ergo inuenit Ioseph, fuit, scilicet, quod Maria habebat in utero, & non inuenit, quod erat de Spiritu sancto. Quia tamen sic erat, quod de Spiritu sancto erat ille conceptus, dicit Euangelista, quod inuenta est habens in utero. Et cum subditur de Spiritu sancto, id est, illud erat de Spiritu sancto.

An beata virgo conceperit de Spiritu Sancto antequam sponsata fuit, uel post. Quest. XXIIX.

QVAERITVR, an Beata Virgo habuit de Spiritu sancto in utero antequam sponsaretur, uel postquam desponsata est. Aliquis dicet, quod ex litera apparet eam prius fuisse desponsatam: quia dicitur: Cum esset desponsata mater eius. Dicendum, quod ex hoc nihil probatur, quia hic non dicitur de tempore, quo cepit habere in utero, sed de tempore, quo inuenta est habens in utero. Et forte fuit duobus, uel tribus mensibus postquam conceperat: quando iam crescebat uterus manifeste. Poterat ergo esse, quod ante desponsationem conciperet, & post desponsationem Ioseph inueniret eam habere in utero. Dicendum tamen, quod concepit virgo post desponsationem, quia virgo concepit quando angelus venit ad eam, dicens: Ecce concipies, & tamen quando uenit angelus ad illam, iam erat desponsata. Luc. 1. scilicet: Missus est angelus Gabriel ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph.

An licuit Beatae Maria nubere. Quest. XXX.

QVAERITVR ulterius, an licuit Mariae nubere. Quidam dicunt quod non, quia, ut ait August. in uouentibus uirginitatem non solum nubere, sed etiam uelle nubere damnabile est. Ipsa tamen uirginitatem uouerat, ergo non licebat ei. Item quia committeret se periculo, quia uxor non habet potestatem corporis sui, sed uir, & e contrario, 1. Corin. 7. Et si uir peteret debitum, teneretur reddere, & sic periret uirginitas. Et dato, quod nunquam peteret, cum tamen posset petere, & ipsa obligaretur reddere, subieceret se periculo manifesto, quod non lice-

bat. Item quia quicumque contrahit, repugnat perfectioni uirginitatis, ad quam requiritur integritas mentis, & corporis. Respondent quidam, quod licuit Dominae nostrae nubere, quia non uouerat uirginitatem, nec erat aliquod impedimentum. Ad hoc dicendum, quod siue uouisset, siue non, aliquod impedimentum erat in ea ad actum matrimoniale. Quia quando angelus dixit ei, quod conciperet filium, Luc. 1. dixit ipsa: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Si tamen non haberet aliquod impedimentum ad nubendum non diceret: Quomodo fiet istud, sed potius consentiret praesiderio talis filij, qualis ei promittebatur. Quidam dicunt, quod uouit domina nostra uirginitatem antequam contraheret: & non contraxit nisi quia certificata est de diuino consilio: scilicet, quod per matrimonium non impediretur uirginitas. Sed non stat, quia non solum ante matrimonium, sed etiam contracto matrimonio non erat certificata de hoc. Nam quando angelus uenit ad eam, desponsata erat. Luc. 1. Et tamen quando dixit ipsa: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco. Ergo non erat certificata, an esset cognoscenda a viro. Dicendum igitur, quod beata Virgo ante contractum matrimonium non uouerat uirginitatem, sed proposuerat illam seruare, propositum autem non obligat, ideo licet homini resilire. Votum autem obligat: & ab hoc non potest homo licite recedere. Cum autem ipsa dixit angelo: Quoniam uirum non cognosco, exponitur id est, quia propositum nunquam cognoscere. Cum isto autem proposito bene stat matrimonium, sed non cum uoto: Tamen adhuc uidetur, quod in domina nostra plus fuerit, quia non solum ipsa contraxit, quasi liceret ei agere contra propositum, sed etiam post contractum matrimonium tenebat illud propositum, scilicet, quod non cognosceretur a viro. Ideo dicendum, quod siue fuerit uotum, siue propositum, erat tale, quod repugnabat actui matrimonij. Et tamen domina nostra conabatur illud seruare etiam contracto matrimonio. Ideo, cum communiter Doctores dicunt, quod domina uouit uirginitatem: potest dici, quod uouerat: non tamen fecit uotum solenne, sed simplex. Et illud non absolutum, sed sub conditione. Intelligendum autem, quod uotum uocatur solenne per aliquas caeremonias exteriores certas de iure: sicut est in uoto castitatis solemnizato per suspensionem sacri ordinis: aut per professionem expressam alicuius religionis approbatae: ut patet de uoto & uoti, redemp. c. unico in 6. In ueteri testamento si aliquod uotum solemnizaretur esset per aliquas alias caeremonias. Votum simplex uocatur, quando quis sine aliqua solemnitate uouit siue in uoce exprimat, siue non. Licet aliqui putauerunt, quod esset necessaria expressio, falsum est. Votum solenne impedit contrahi matrimonium, & si de facto contractum fuerit dirimitur: uotum autem simplex impedit matrimonium fieri: si tamen quis contraxerit, tenet, licet peccet contrahendo. Si domina nostra uouisset solenniter, non contraheret: maximè autem, quia in ueteri testamento nulla mulier tale uotum emitteret, nec auderet emittere, quia reputabatur quadam maledictio sterilem esse, uel non dare operam proli. Sic Deus dixerat. Non erit apud te sterilis utriusque sexus. Deuter. 7. i. Nullus homo, uel mulier erit, qui uelit manere in sterilitate. Fuit ergo uotum dominae nostrae simplex: & non fuit cognitum a parentibus suis, Nam si cognouissent non permisissent eam uouere taliter, quia illud erat contra statum legis illius temporis, quod aliqua mulier uellet manere in uirginitate, immo reputabatur quasi infelix illa, quae moriebatur in uirginitate, scilicet, quia non potuerat suscipere liberos, sicut patet de filia Iepthae Galaa-

Responsio auctoris. De uotis beatae Mariae.

Votum solenne, & simplex quid sit.

Galaaditis, quam pater iugulaturus erat pro uoto. Ipsa autem petiuit a patre, quod concederet ei duos menses, ut plangeret uirginitatem suam super montes Israel. Iudi. 11. Item considerandum, quod istud uotum simplex non fuit determinatum, ita quod totaliter ipsa uellet se obligare ad seruandam uirginitatem, quia tunc non liceret ei nubere, quamuis si nuberet, teneret matrimonium, licet peccaret: sed uouit sub conditione, scilicet, si Deo placeret, quod in uirginitate maneret: quia aliàs non recubabat uirum accipere etiam ad copulam, uel qualitercumque. Ideo, licet postea contraheret, non faciebat contra uotum: quia illud non fuerat uotum determinatum. Deo autem placuerat, quod uideret, ideo licebat. Considerandum ulterius, quod dato, quod uouisset determinate domina nostra uirginitatem ante desponsationem: non tenebat simpliciter illud uotum, quia quacunque die constaret patri suo de illo, poterat irritare illud, si ipso die uellet irritare. Si autem differret post illum diem, manebat uotum firmum. Numeri. 30. Ideo, licet multo tempore tenuisset domina nostra istud secretum, & postea constaret patri suo, poterat illud infringere, & non teneretur ipsa. Dicunt tamen communiter, quod Domina nostra post contractum matrimonium simpliciter emisit uotum, scilicet, quia ipsa, & Ioseph reuelauerunt sibi mutuo intentiones suas. Et tunc de communi consensu uouerunt uirginitatem. Sic dicit Magister. 4. sententiarum disti. 30. De matrimonio autem contracto dicendum, quod non repugnat uoto, tum quia uotum non fuerat determinate emissum: tum quia in contrahendo matrimonium non sentiebatur domina nostra in aliquid, quod repugnaret illi uoto. Et tamen et non sanctibus his licebat contrahere ei si pater suus iubebat, quia per hoc infringebatur uotum. Quod tamen domina nostra contrahendo matrimonium non putaret se consentire in aliquid contra uotum, patet, quia contracto illo, dixit ad angelum. Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? si tamen determinate consensisset in copulam, non diceret hoc. Sed diceret aliquis: si domina nostra uolebat uirginitatem seruare, cur contraxit? quia liberius illam seruaret sine matrimonio. Dicendum, quod ipsa proposuerat ante desponsationem manere in uirginitate perpetua, nisi Deus de illa aliter statueret: & hoc fuit Deo infirmate, ut illa esset sanctior, & per hoc Deo magis placeret. Et si ipsa permitteretur liberatae suae, nunquam contraxisset. Quia tamen pater iussit, necesse fuit contrahere. Nam etiam si uotum esset determinatum, & pater uellet, poterat illud irritare, ut dictum est: ideo non habebat nunc aliquam defensionem domina nostra. Quia si patre dicente, quod contraheret, responderet, quod uouerat uirginitatem: Pater diceret: nolo quod obserues uotum: & tunc uotum non teneret. Unde post hoc non se posset defendere praetextu uoti, sed magis esset inobediens patri, in quo peccaret, cum esset in potestate eius. Ideo patre uirginis tradente eam uiro, consentit ipsa. Et tamen propter hoc non dimisit propositum, siue uotum uirginitatis, credens quod adhuc Deus prouideret ei per aliquem modum, ut manente illo uoto teneret matrimonium. Patet, quia cum esset desponsata, dixit Angelo, quod proposuerat non cognoscere uirum. Et hoc pertinebat ad magnam fidem, quod in re tam ardua haberet de Deo certam confidentiam, quod ipse adhuc conseruaret uotum eius: sicut fuit in Abraham, cui Deus promiserat, quod in semine suo deriuando per Isaac benedicerentur omnes gentes, & crediderat hoc Abraham, & rursus mandabat ei, quod occideret suum filium Isaac. Et licet ista duo uiderentur incompatibilia, Abraham credidit posse stare, quia Deus illa dixerat, scilicet, quia potens

erat Deus suscitare Isaac a mortuis, & tunc in femine eius benedicerentur omnes gentes. ad Hebraeos 11. Ad primum dicendum uno modo, quod uotum non est nunc sicut in ueteri testamento, quia quilibet quantumcunque sit in potestate patris, dum tamen habeat usum perfectum rationis, potest uouere castitatem, & parentes non possunt infringere uotum. Ideo nunc in taliter uouentibus uelle nubere damnabile est. In ueteri testamento non erant libera uota eorum, qui erant sub patria potestate, quia poterat irritare illa quacunque die sciret, & sic liceret postea nubere, uel contrarium facere uotis. Et sic domina nostra ex mandato parentum non solum erat absoluta a uoto, sed etiam tenebatur contrahere. Aliter potest dici, quod in uouentibus simpliciter castitatem est damnabile contrahere, aut uelle contrahere: secus in domina nostra, quae non simpliciter uouit, sed sub conditione, scilicet, nisi Deus aliter disponderet, ut ait Aug. in lib. de Nuptijs, & concupiscentia: sed beata Maria proposuit se seruaturam uotum uirginitatis in corde: sed ipsum uotum non expressit ore, subiecit se diuinae dispositioni se seruaturam uirginitatem nisi Deus aliter reuelaret, & tamen nunc Deus uidebatur aliter dispondere cum parentes sui traderent eam uiro: qui auctoritate legis Dei poterant irritare uotum eius, & tenebatur ipsa eis obedire: ideo non peccaret contrahendo. Ad secundum dicendum, quod stante uoto uirginitatis periculum erat nubere. Et tamen dominae nostrae non erat periculum: tum quia parentes eius, qui poterant uotum infringere tradebant eam: tum quia uotum suum non fuerat determinatum, & cum proposito tenendi illud quantum in se esset securè accipere uirum: maxime, quia hoc semper tenendum est, quod iussu parentum faciebat. Nunc autem uouentibus non liceret contrahere, quia uerè se exponeret periculo, & esset contra uotum ille contractus. Quidam tamen dicunt, quod non se exposuit periculo, quia antequam contraheret fuit certificata per Spiritum sanctum, quod Ioseph manebat in illo proposito, scilicet, seruandi uirginitatem nisi Deus aliter disponderet, licet nullus eorum expressè uotum emisisset. Postea autem emisit, & sic non se subiecit periculo. Idem Magister tenet in 4. dist. 30. Idem tenet sanctus Tho. Dicit tamen, quod ista conditio de seruanda uirginitate nisi Deus aliter disponderet, non fuit expressa in contractu matrimonij, quia impediret tractum, cum esset contra bonum proli. Istud uidetur tamen aequaliter dubium, quia postquam desponsata erat domina nostra dixit ei angelus, quod conciperet, & ipsa dixit quomodo fieret hoc, quia uirum non cognoscebat: tamen si certificata fuisset per Spiritum sanctum de uoto suo, quia per matrimonium non tolleretur, & quod Ioseph non peteret ab ea debitum, non dubitaret nunc de modo, nec diceret: quoniam uirum non cognosco, sed sciret, quod hoc sine uiro fieret. Et tamen neiciebat: ergo non erat certificata. Ad saluandum istam positionem dicere possemus, quod fuit certificata Virgo, quod Ioseph habebat simile propositum: & quod nunquam peteret ab ea debitum: & tamen non fuit certificata an Deo placeret, quod aliquo tempore carnaliter conuenerent, uel semper sic manerent. Potuit dubitare quando dixit ei Angelus, quod conciperet: satis tamen rationaliter uidetur, quod non esset certificata ante contractum. Item istud non proficit, quia solum hoc inducitur ad saluandum dominam nostram uotum, ne uideatur se periculo exponere contrahendo. Et tamen manifestum est, quod uotum irritatum est, etiam si esset simpliciter factum: cum parentes tradiderint eam uiro, cum intentione, ut ex ea liberos susciperet, & sic nullum periculum erat, cum iam uotum non teneret, licet ipsa semper teneret propositum suum, scilicet, quod illud seruaret

Sancti. Th. in 4. di. 30. q. 2. art. 1.

seruaret quantum posset: nisi cum Deus aliter uideretur disponere. Ad tertium dicendum, quod in contractibus necessario incidit copula carnalis in consensu contractus saltem implicitè: cum matrimonium sit principaliter ad prolem gignendam, sicut ad proprium actum. Et sic in Virgine fuit consensus implicitus, scilicet in quantum ex matrimonio consequitur ius cuiuslibet coniugum petendi copulam ab alio. Ista potestas de se non repugnat uirginitati: sed solum actualis consensus in copulam. Et iste nunquam fuit in Virgine: immo firmiter proponebat nunquam talem consensum habere nisi Deus aliter disponderet.

An fuit conueniens Beatam Virginem esse coniugatam. Quæst. XXXI.

Conueniens fuit B. Virg. esse coniugatam ex parte Christi.

QVAERITVR ulterius, an fuit conueniens Dominam nostram esse coniugatam, uel potius, quod maneret sine uiro. Dicendum, quod conueniens fuit eam esse coniugatam, & non nasci Christum nec concipi nisi cum esset coniugata. Et ad hoc sunt aliqua uirginales ex parte Christi: aliqua ex parte Virginis: aliqua ex parte nostra. Ex parte Christi fuit prima propter Iudæos, & infideles: ne tamquam illegitimè natus abiceretur: quia illegitimi ab omni honore repelluntur. Christus autem habendus erat tanquam Messias, & predicatio sua, & lex suscipienda erat ab omnibus hominibus: ideo non debuit apparere in eo aliquod propter quod prima facie iudicaretur indignus honore: sic ait Ambrosius super Lucam, scilicet. Quid Iudæis, quid Herodi possit ascribi: si natum uiderentur ex adulterio persecuti. Secunda habet Christus, per quem consuetudo modo sua genealogia describeretur. Nam si non esset Virgo coniugata, non posset progenies eius describi, nisi per ipsam: & tamen non erat consuetum secundum legem, quod aliqua genealogia per mulieres describeretur. Si autem illa esset coniugata, describeretur genealogia Christi per uirum eius, sicut nunc descripta est per Ioseph. Sic ait Ambrosius super Lucam, scilicet, qui uenit in seculum, more seculi debet describi. Tertiam est secundum quosdam ad tutelam Christi nati, scilicet, ut Diabolo partus uirginis occultaretur, scilicet, ut nesciret, an Christus erat Deus, quod argueret, si uideret eam sine uiro concipere. Hoc tenet Ignatius, & multi antiquorum, & Magister sententiarum. 4. dist. 30. Sed istud non uidetur stare, quia hoc non lateret Dæmonem, quia etiam si haberet uirum, bene diabolus uideret a cognoscebat eum, uel non, etiam si non auerteret ad aliquem actum copulæ, an esset. Nam manebat semper probatio manifesta, scilicet, per claustrum genitale, quod semper fuit inuiolatum in Virgine: & illud cognoscebat Diabolus, quia erat semper manens, ideo nihil per hoc occultaretur. Istam positionem uult defendere uel excusare aliquo modo sanctus Thome super 4. dist. 30. quæst. 2. articulo primo, & in tertia parte summa, quæst. 2. artic. 1. allegans Beatum Augustinum in 3. lib. de Trin. scilicet, quod diabolus multa potest cognoscere uirtute naturæ suæ a quibus prohibetur uirtute diuina, & sic licet diabolus hoc cognoscere posset: Deus prohibebat ne cognosceret partum illum esse diuinum. Sed istud non multum uidetur stare. Nam si uirtute diuina diabolus prohiberetur cogitare super hoc, uel intelligere illud, etiam sciret si Domina nostra non haberet uirum: quia uirtute Dei diabolus prohiberetur cogitare quomodo concepisset, an de uiro, uel non: & sic occultaretur ei partus. Item non sunt ponenda miracula sine necessitate: & tamen non uidetur necessarium, quod aliquid in isto partu occultaretur diabolo. Nam per hoc nihil cognosceret de diuino secreto.

Nam dato quod diabolus sciret Mariam in uirginitate peperisse: non ex hoc sequebatur ipsum natum esse Deum, quia poterat Deus istud priuilegium concedere cuiuscumque homini, licet non consueuisset concedere. Item si dicimus, quod ex hoc argueret Christi deitatem, alia maiora argumenta haberet, scilicet, quando reges uenerunt ad Christum adorandum, & stella precedebat eos: quod omnino erat supra naturam, & hoc non erat occultum diabolo, cum esset notum omnibus, qui erant in Iudæa. Magis ergo ex hoc argueretur eum esse Deum, quam ex conceptu uirginali, & tamen hoc non fuit occultatum diabolo, ergo nec oportuit uirginalem conceptum occultari. Item Christo existente in Iordane descendit Spiritus Sanctus super eum, & uox patris audita est, scilicet, Hic est filius meus dilectus. Luc. 3. Et istud plurimi audierunt & ipse Iohannes, qui baptizauit Christum perhibuit de hoc testimonium in Iudæis. Io. 1. & diabolus ista uidebat, quia omnia ista, quæ fiunt, diabolus cognoscit: & tamen per hoc adhuc non creditur Christum esse Deum: sed post baptismum tentauit eum. infra. 4. Ergo minus crederet ex conceptione uirginali eum esse Deum. Item diabolus uiderat Christum facere omnia miracula, quæ totus populus uidebat. Adhuc communiter asseritur, quod ipse non credebatur per certitudinē Christum esse Deum: quia aliis non concitasset Iudæos contra ipsum ad eum occidendum, sed potius impediuisset, & illa miracula, sicut Christus dixit Io. 5. probabant eum esse Deum: ergo nec crederet ipsum cognoscendo partum uirginalem. Et sic, non uidetur, quod partus iste occultari debuit hac causa: nec propter hoc Virgo maritum habere debuit. Hoc declarat Beatus Ambrosius super Lucam tangens istam causam, quæ ab antiquioribus assignata fuerat, & eam non admittens. Nam cum dixisset, quod habere maritum fuerat ad fallendum principem seculi, id est diabolum, subdidit: Sed tamen magis fecerit principem seculi. Dæmonum enim malitia facile etiam occulta deprehendit: at uero qui secularibus uanitatibus occupantur, scire diuina non possunt. Non est ergo satis conueniens ista causa. Quarta fuit, ut Christus in parua ætate a Ioseph nutrieretur, & defenderetur. Multis enim pro infirmitate illius opus erat: in quibus sola Mater conuenienter, & sufficienter prouidere non poterat: ad quæ Ioseph sufficeret cum Matre simul. Ex parte Matris fuit conueniens habere uirum potius, quam manere in nuptiam: primo ne à Iudæis lapidaretur, ut Hiero. ait. Sed dicitur, quomodo poterat lapidari Domina nostra, etiam si inueniretur in utero habens, dum non esset coniugata, quia lex non obligat tales ad mortem? Quidam dicunt, quod Hiero. intellexit de lapidatione infamiam, scilicet, quod infamaretur à Iudæis tanquam meretrix, & hoc erat lapidari illam. Sed istud non stat, quia iste sensus non conuenit uerbis Hieron. dicentis, quod lapidaretur à Iudæis. Dicunt alii, quod forte hoc erat, quia Virgo erat de stirpe Aaron, & filia Sacerdotis: si fornicaretur in domo patris sui, etiam antequam desponsaretur occidenda erat filia sacerdotis, sed filia uiri de tribu Iuda. Nam aliàs Christus potius esset de tribu Leui, quam de tribu Iuda, quod falsum est, quia Apostolus dicit, quod in tribu illa, de qua Christus est natus, ad sacerdotium nihil pertinebat: nec quisquam fuit de illa sacerdos. Ad Heb. 7. Ergo de Iuda fuit: & non de Leui: ita quod si Domina nostra tanquam filia sacerdotis, propter stuprum occidenda esset, non erat lapidanda, sed comburenda: quia Leui. 24. dicitur, quod filia sacerdotis, quæ in domo patris fornicatur flammis exuretur. Dicunt alii, quod etiam si non esset coniugata, quia tamen seruabatur a patre suo, ut aliquando tradenda uiro, si fornicaretur.

B. virg. fuisse coniugatam conueniens fuit ex parte ipsius virg.

nearetur ante hoc lapidanda erat. Deuteron. 22. Sed uidetur dicendum, quod non habeat locum, quia illud intelligitur, quando puella tradita erat uiro: & ipse primò cognoscens eam inuenit ipsam non esse uirginem. Nam tunc si parentes puellæ non ostēderent signa uirginitatis expanso uestimento, puella lapidanda erat pro fornicatione, quam commiserat antequam desponsaretur. Deute. 22. Et iste est casus multum distinctus a proposito. Nam si puella nondum desponsata inueniretur a patre suo fuisse fornicata: non uidetur, quod lapidanda erat, quia nulla lex de hoc erat. Quod autem nunc lapidaretur postquam tradita erat uiro pro priori fornicatione, uidetur esse causa: quia fuit in culpa cum permisisset se desponsari, dum non esset uirgo: quia debuerat hoc reuelare patri suo, ne traderet eam uiro, ut non subiceretur periculo. Et uidebatur maxime fieri in fauorem uiri, quia ista puella uoluerat eum fallere, scilicet, accipiendo eum in coniugem, dum non esset uirgo. Item patet, quia specialiter propter honorem sacerdotum, qui debebant esse mundiores, quæ populus, & segregati ab omni infamia. Leui. 21. concessum est, quod si filia eorum etiam ante desponsationem commisisset stuprum, occiderentur. Ita ergo uidebatur, quod Domina nostra etiam si inueniretur concepisse, dum tamen non esset desponsata, non poterat lapidari. Si uelimus tamen tenere dictum Hiero., oportet dicere, quod illa lex Deute. 22. non solum habebat locum, quando puella fornicata est ante desponsationem, & postea tradita uiro inuenta est, quod non esset uirgo, sed etiam in illa, quæ nunquam fuerat desponsata, & inuenta est conceptisse, uel fornicata esse. Non tamen satis conuenit literæ. Quia, cum illa sit lex pœnalis, & loquatur in casu proprio, cuius uerba satis diligenter exprimit legislator, non est extendenda ad alios casus, quia odia restringenda sunt, maxime quia omnia ista fiebant propter duritiam cordis Iudæorum: sicut Christus dixit de libello repudii, infra. 19. quod Moyses illum permisit ad duritiam cordis ipsorum, id est, quia erant duri corde, & si uxores non placerent eis occiderent illas, permisit potius lex libellum repudii: ita cum iste uir inueniret puellam illam occideret, uel persequeretur. Ideo potius lex uoluit eam occidere, quam quod ipse occideret. Et hoc aliquoties innuitur ibidem Deuteron. 22. scilicet, quod cum uir istius puellæ conuerteretur dicens, non inuenisse puellam uirginem, quod parentes eius deberent eam defendere coram Iudicibus populi, dicentes, quod ille uir oderat filiam ipsorum, & imposuerat ei nomen pessimum. Secus autem de parentibus, qui naturaliter diligunt filios, & sic licet inuenirent eam fornicatam non occiderent eam. Vnde nec lex propter eos iuberet illam occidi. Secunda causa erat, ut liberaretur Domina nostra ab infamia, quam non posset excusare si concepisset non coniugata: quia nullus crederet eam de Spiritu Sancto concepisse. Sic ait Ambrosius super Lucam: quod desponsata est, ne remerata uirginitatis adureretur infamia, cui grauis alius corruptelæ uideretur infamie præferre. Tertia causa fuit, ut haberet ministrum in necessitatibus suis, ut ait Hieron. super Marthæum. Nam multa sunt, ad quæ famineus pudor, & digna uel recundia se non extendit: quæ melius per uiros efficiuntur. Maxime cum propter puerum in Aegyptum fugitura erat, sicut postea accidit in sequenti cap. non iret honestè, nec securè puella uirgo incontinentia per longitudinem uiarum: nec cum aliquo honestè posset sola discurrere, & manere, nisi cū illo, qui uir eius esset: cū quo femina non solum non infamatur, sed etiã oem alienam excludit infamiam. Ex parte nostra fuit conueniens uirginem habere maritum. Primò ut testimonio Ioseph probaretur Christum de uirgine esse natum, & non

de fornicaria. Sic ait Ambrosius super Lycam, locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui doleret, & posset iniuriam uindicare & opprobrium, si non agnosceret sacramentum, scilicet. Si Maria peperisset non coniugata, & uellet dicere, quod erat de Spiritu Sancto: nemo esset ad quem directè pertingeret eam accusare. Et sic non constaret an ex fornicatione peperisset. Cum autem haberet uirum, qui eam semper tenebat, si non agnosceret certissime, quod de Spiritu Sancto conceperat: doleret de hac iniuria, & prosequeretur faciendo eam lapidari. Ipse tamen tenuit eam semper, & ueneratus est: ergo non inuenit eam ex fornicatione concepisse. Secunda causa, quia magis sic creditur Beata Mariae asserenti se uirginem, cum habebat uirum, quam si non haberet, sicut ait Ambrosius super Lucam. Fides Mariae uerbis magis asseritur, & mendacii causa remouetur. Videretur enim culpam obumbrare uoluisse mendacio innupta prægnans: causam autem mentiendi desponsata non habuit. Quasi dicat: si non haberet uirum cum peperisset, & diceret se uirginem, uideretur hoc esse ad excusandam culpam fornicarij coitus, cum tamen habeat uirum, cui comiserat peccatum non est, sed laudabile, non habebat causam dicendi se uirginem, nisi sic uerum esset. Et cum haberet uirum, ille posset scire, an erat uirgo, uel non. Vnde ipsa non posset securè mentiri: Cum autem non haberet uirum, quia nemo esset, per quem hoc constare posset, liberius sibi esset mentiri. Tertia causa, ut tolleretur occasio excusationis uirginibus, quæ propter suam negligentiam non uirginitatem famiam. Quia si aliquando infamarentur, consolarentur se ipsas dicentes, quod etiam domina nostra de fornicatione infamata fuisset. Sic ait Ambrosius super Lucam: quod non deuit uirginibus sinistra opinione uiuentibus uelamen excusationis relinquere, quod infamata mater quoque domini uideretur. Quarta causa propter significationem, scilicet, ut significetur per hoc sancta mater Ecclesia, quæ desponsata est, & uirgo, sicut dicit Apostolus. 2. Cor. 11. scilicet. Respondi enim uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo. Et non loquitur de aliqua uirgine, sed de Ecclesia. Nam ait respondi, id est, promissi exhibere Deo uirginem castam, id est exhibere uos omnes Christo uni uiro uirginem castam, id est, qui estis uirgo casta. Vel promissi uos dare: tanquam uirginem castam: & tam omnes illi sunt Ecclesia. Idem dicit Augustinus in lib. de Sancta uirginitate. Quinta causa est ad confundendum hæreticos Manichæos, qui nuptias damnauerunt, & quosdam dicentes solos uirgines posse saluari: quos damnat Ecclesia. extra de Supra. Trin. & sic. cap. summitter. Cum autem Christus uoluisset in matre sua, quod esset uirgo, & desponsata, & uere habens coniugem, apparet, quod matrimonium approbavit.

An inter Ioseph, & Beatam Virginem esset uerum matrimonium. Quæst. XXXII.

QVAERITVR, an inter Ioseph & dominam nostram fuerit uerum matrimonium, uel solum præsumptum, aut inchoatum. Quidam dicunt, quod non fuit matrimonium, quia Ioseph non fuit assumptus tanquam maritus domine nostre, sed potius ut custos eius. Et isti habent occasionem ex uerbis Hiero. in lib. contra Eluidium hæreticum dicentis, quod Ioseph custos fuit Mariæ potius quam maritus. Item ostendunt hoc dicentes, quod Ioseph senex erat, nec iam aptus ad copulam. Vnde non assumpsisset puellam in matrimonium, sed potius in custodiam. Dicendum, quod uerum matrimonium fuit inter Mariam & Ioseph. Nam ponitur de

B. Virginem fuisse coniugatam conueniens fuit ex parte patris nostri.

pon-

ponsatio, & ponitur matrimonium. De desponsatione patet in litera, scilicet, cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, & Luc. i. scilicet, Missus est Angelus ad virginem desponsatam, De matrimonio patet, quia istud est per quod efficiuntur aliqui verè coniuges, & vocatur vir & vxor, & tamen ista nomina dicit scriptura de Maria & Ioseph, quia supra dicitur, Iacob genuit Ioseph uirum Mariae. Et infra in litera dicitur, quod Angelus dixit Ioseph: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Et iterum dicitur, quod accipit Ioseph coniugem suam, & non cognoscebat eam: non esset tamen uerum ista dicere, nisi uerum matrimonium esset, Considerandum pro hoc, quod matrimonium quantum ad sui substantiam consistit in quadam indiuisibilitate, & iure acquisito per consensum mutuum, Et uocatur ista indiuisibilitas animorum, non quod illa semper sit in actu, quia interdum est discordia, sed quod per consensum causatum est quoddam vinculum indiuisibile, secundum quod coniuges manet perpetuo obligati ad unitatem animorum in his, quae concernunt actum matrimonij, sicut in societate coniugalij, & in iure petendi, & reddendi debitum, quod precipuum est. Et hoc est proprie indiuisibilitas animorum, scilicet, quia uir cogitur uelle reddere debitum si vxor petierit, & è contrario, Et in hoc non sunt liberi, quia neuter eorum habet potestatem corporis sui, prima ad Cor. 7. Et sic verè manet indiuisibilitas animorum. Idem est quantum ad mutuam cohabitationem, & societatem, Istud vinculum, & ius causatum per consensum est proprie substantia matrimonij, Efficiens autem matrimonij est ipse consensus mutuus expressus per uerba de presenti, uel per aequipollentia signa inter personas non prohibitas de iure contrahere. Ista fuerunt plene inter Mariam & Ioseph, quia habuerunt legitimum consensum in desponsationem, & secutum fuit inde uinculum, de quo dictum est. Et quia ueritas rei consistit in substantia sua, sicut uerus homo est, qui habet uerum corpus & ueram animam: erit uerum matrimonium, quod habet substantiam matrimonij: uerum ergo matrimonium fuit inter Mariam & Ioseph. Dubium autem manet, an fuit perfectum. Pro quo dicendum, quod perfectio rei consistit in actu eius. Est autem duplex actus, scilicet, primus, & secundus, Primus actus est ipsa forma rei, per quam est, & actu est. Secundus actus est perfectio secunda, quae emanat à prima, Nam quamlibet formam consequitur aliqua operatio, & consequuntur etiam illam aliqua accidentia, quae sunt perfectiones eius. In matrimonio actus primus est, ipsum substantiale, per quod est actus secundus, id est ipsa operatio, ad quam matrimonium institutum est, scilicet, societas coniugalij, quae est in cohabitatione quantum ad totam uitam; & in uacatione ad prolem gignendam, quod fit per carnalem copulam, Sunt etiam quaedam accidentia consequentia matrimonium, quae sunt perfectiones eius, & solènt uocari bona matrimonij, scilicet, proles, & fides, & sacramentum. Fides uocatur fidelitas, quam coniuges sibi inuicem seruare debent. Sacramentum est inseparabilitas, quia ex hac parte matrimonij noui testamenti habet proprie rationem sacramenti, & non matrimonium, quod est inter infideles: quia illud dissoluitur, matrimonium autem indiuisibile est, Et per hoc significat unionem uerbi diuini ad naturam humanam, quam non dimisit inquam, nec dimittet. Significat etiam unionem Christi ad ecclesiam, quae nunquam dissoluetur. ad Eph. 5. ubi Apostolus dixit matrimonium esse sacramentum, cum ait. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & ecclesia. Indissolubilem unionem, Si consideretur prima perfectio matrimonij, fuit perfectum ma-

In quo consistat matrimonium.

An matrimonium inter Ioseph, & Mariam fuerit perfectum.

trimonium inter Mariam & Ioseph, quia ibi fuit tota substantia matrimonij, ut probatum est. Si intelligatur de secunda perfectione quantum ad bona, quae consequuntur matrimonij, non solum fuit illud perfectum, sed et perfectissimum, ut ait Aug. in lib. de Bono coniugali, scilicet, Omne nuptiale bonum in Christi parentibus fuit. Fides, proles, & sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum: fides, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum diuortium. Si consideretur etiam tota alia coniugalis societas, scilicet, in cohabitatione, & mutuis obsequijs, & ceteris, quae ad hoc pertinent, fuit ibi completissime matrimonium. Sola autem carnalis copula defecit, quae non erat necessaria ex vi actus matrimonij. Nam matrimonium directè instituitur ad prolem, si autem proles posset haberi sine coitu, honestius multo fieret. In isto tamen matrimonio fuit proles, propter quam ipsum instituerunt. Nam, ut declaratum est praecedenti quaestione, propter Christum principaliter fuit necessarium virginem habere maritum, ideo Christus tanquam proles ad matrimonium Mariae & Ioseph pertinet, licet non per ipsorum copulam, cum illud matrimonium propter Christum prolem institutum est. Et sic non solum deerat hic copula, immo non erat conueniens, cum iam habitus esset finis, ad quem matrimonium institutum fuerat: unde non minus perfectum est matrimonium, quod nunquam per copulam consummatur, quam illud in quo copula interuenit, ut ait Aug. in 2. lib. de Concor. Euang. Hoc uerum est, dum tamen in contractu matrimonij non apponatur conditio de permanendo sine copula, quia illud faceret, quod non sequeretur matrimonium, quia talis consensus non efficit matrimonium, sed potius repugnat sibi postquam uerum matrimonium sine ulla conditione contractum est, & est coniugibus libertas petendi, & reddendi debitum, possunt tamen ipsi ex mutuo consensu, siue est uoto, siue sine uoto manere perpetuo in castitate: licet uideatur quibusdam Apostolus dicere contrarium. 1. Cor. 7. scilicet, quod reddant sibi inuicem debitum, & non se fraudent, dicens: Nolite fraudare inuicem nisi forte ex consensu ad tempus, & iterum reuertimini in id ipsum. Dicendum quod Apostolus non iubet illud; sed consulit propter quosdam infirmos, qui si forte uellent perpetuo continere, laborarent in deteriora. Et illis consultus est redire ad petendum debitum, quam abstinere, licet absolute melius esset abstinere, si ipsi possent. Patet, quod hoc intendat: quia ipse dicit, & iterum reuertimini in id ipsum, ne teneat vos Satanas propter incontinentiam uestram: scilicet, quia forte conaremini abstinere, & non possitis, & incidetis in deteriora. Et patet hoc magis, quia immediate dixit: hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium, id est, non iubeo, sed permitto: uolo autem omnes esse, scilicet, sine coniugibus, & abstinere, sicut ego abstineo. Subiunxit, Sed unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius quidem sic, alius uero sic, id est, Licet ego uellem, quod omnes continerent sicut ego: non est possibile, quia non est omnibus concessum istud donum a Deo, licet concedantur alia. Cum autem dicebant quidam, quod Ioseph non est assumptus in uirum Mariae, sed in custodem, falsum est; cum scriptura uocet eum maritum, & coniugem eius. Cum autem Hieron. dixit, quod fuit potius custos, quam maritus: dicendum, quod loquebatur contra Eluidium, qui asseruerat Dominam nostram ex Ioseph suscepisse post Christi natiuitatem plures filios: Et quantum ad hoc dicit Hieron. quod fuit potius custos, quam maritus: prout maritus dicit actum consummati matrimonij, licet nec est ille actus maritorum. Et quia sic Eluidius dixerat Ioseph esse maritum

Ioseph falso putatur fuisse multum senex.

bata est, quando angelus dixit ei, quod conciperet, Luc. 1. Ergo nesciebat tunc mysterium: & consequenter non consensisset cohabitare alicui uiro nisi daretur ei in maritum. Et ita Ioseph illam uerè in coniugem accepit, & non in custodem, & erat talis, de quo uerissimiliter putaretur, quod posset de ipsa gignere.

Quid intendebat facere Ioseph, quando accepit Mariam in sponsam. Quae. XXXIII.

Quaeritur, quid intendebat facere Ioseph, quando accepit Mariam in sponsam. Quidam dicunt, quod Ioseph uolebat eam accipere in coniugem ad societatem coniugalem, non tamen ad copulam carnalem, quam nunquam intendebat ab ea exigere, & credebatur nunquam reddere. Hoc autem erat, quia quando Maria desponsata est Ioseph, habebat Ioseph intentionem seruandam castitatem perpetuam, sicut habebat Maria. Et quod Spiritus sanctus reuelauit Ioseph, quod Maria habebat illud propositum: & reuelauit Maria, quod Ioseph intendebat. Et sic se acciperunt mutuo in coniuges: hoc tenet Magister in 4. dist. 30. & aequaliter Sanctus Thome saltem quantum ad uirginem. ea. dist. q. 2. art. 1. Et tunc sicut a principio ante contractum intendebat, quod nunquam interueniret copula, ita postea seruauerunt. Alii dicunt, quod Ioseph a principio aliud intendebat quam Maria. Nam postquam desponsata erat, cum ei dixit angelus, quod conciperet, dixit. Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognoscebat, proposui nunquam cognoscere, & tamen si putauisset, quod aliquo tempore ipsa cessaret obseruare uirginitatem non oportebat dubitare, quomodo conciperet. De Ioseph dicunt, quod a principio intendebat accipere eam in coniugem ad procreandum prolem ex ea. Et cum quaeritur ab eis, quare ergo, cum teneret Ioseph illam in domo, non cognoscebat eam? dicunt, quod erat consuetudo iustorum non consummare matrimonium per copulam nisi prius uacarent orationi per aliquod tempus implorando diuinam misericordiam, ut patet Tob. 8. cum dixit Tobias ad Sarai, quod non debebant prima nocte copulari, quia erant filii sanctorum, & non debebant coniungi sicut equus, & mulus: nec sicut gentes, quae ignorant Deum: sed quod prima, & secunda nocte essent in oratione, & in tertia matrimonium consummarent. Et sic Ioseph forte abstinuit per aliquos dies, quoniam erat uir iustus, sicut dicitur in litera. Hoc tenet Nicolaus, & aequaliter Ioan. Chrysofostus. Dicit autem Nicolaus, quod isto tempore, quo Ioseph uacabat orationi, reuelatum est sibi propositum Mariae de seruanda uirginitate: & tunc Ioseph, & Maria ex communi consensu uouerunt uirginitatem. Nam dicit, quod credendum est Ioseph ante hoc fuisse uirginem, quia aliam non traderetur uirgo iuuentula custodienda, nisi uirgini. Nam in passione Christus illam nulli nisi Ioanni uirgini commendauit. Dicendum, quod prima positio est magis apta ad defendendum uotum uirginis, ita ut matrimonium contractum non praedictet uirginitati, uidelicet ad hoc, quod ipsa non exponat uirginitatem alicui periculo: cum accipiat illum; de quo certificata est, quod maneat in simili proposito. Secunda tamen positio conuenientior est ad defendendum ueritatem matrimonij: quia quanto minus fuerit uirginitas in proposito, tanto magis habet locum ueritas matrimonij, quod directè ad prolem est. Est etiam, aut saltem uidetur rationabilior absolutè ista positio quam prima: quia non est ponendum aliquid contra consuetudinem, uel miraculosum, nisi causa appareat.

tum Mariae proprie dixit Hieron. quod potius quantum ad hoc fuerat custos, quam maritus, scilicet, quia custodiuit famam eius, & tamen non cognouit eam. Ita etiam interdum sancti Doctores dicunt aliqua de isto matrimonio, quae uidentur diminuerent naturam matrimonij, sicut dicit Hieron. super Mattheum, scilicet. Cum Ioseph uir Mariae audieris, suspitio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consuetudinis scripturarum: quod sponso uiri, & sponsae uocentur uxores. Et tamen per nuptias uidentur effici uir, & vxor. Dicendum, quod accipit nuptias pro nuptiali concubitu, qui non est de substantia, & non pro contractu, qui substantiam matrimonij efficit. Cum autem dixerunt quidam, quod Ioseph non accepit Mariam in uxorem, sed in custodiam, quia erat senex, & non erat aptus ad copulam, est ualde irrationabile. Quod patet, quia si ita fuisset senex Ioseph, non posset putari pater Christi, & tamen putabatur ab omnibus pater eius. Luc. 3. Ergo erat talis, de quo erat uerissimile, quod potuisset eum gignere. Secundo patet, quia hoc modo esset male consultum uirgini, & deterius Christo per Deum. Nam si esset ita senex, quod non esset uerissimile eum posse gignere, apparet manifestè, quod Maria non concepisset ex eo, sed per adulterium, & hoc esset deterius. Nam minus malum fuisset, si non habens uirum concepisset, & putaretur fornicata: quam, quod nunc habens uirum putaretur adulterata, & esset effectus infamior. Etiam ipsa posset directius nunc accusari, quam si esset soluta, & conciperet. Item, quia si esset ita senex Ioseph, quod non posset gignere, etiam esset inutilis ad labores. Et tamen fuit maritus necessarius dominæ nostrae, ut prouideret sibi in necessarijs, & defenderet eam in laboribus uirum, sicut eundo in Aegyptum. Ad quae omnino esset inutilis, si iam esset in tali etate, in qua eum non est uerissimile posse gignere. Et tamen, ut declaratum est praecedenti quaestione, maritus fuit necessarius uirginitati propter multas causas ex parte Christi, quam ex parte uirginis, & ad nullam proficeret Ioseph, si esset senex: ergo non erat talis, sed in etate, in qua poterat praesumi uerissimiliter, quod gigneret. Quarto patet, quia parentes dominæ nostrae tradiderunt illam Ioseph in coniugem, & intentio sua erat ea, quae uoluit esse omnium parentum tradentium filias suas uiris. Si tamen Ioseph esset senex, ut uerissimile esset illum non posse gignere, nequaquam illi darent. Patet, quod hoc intendere, quia si intendere, quod filia sua maneret in uirginitate, potius apud se ipsos illam tenerent, quam alicui extraneo uiro seni, uel iuueni commendarent. Et si dicas, quod ita fieri decebat, quod commendaretur uiro, ut non uideretur de adulterio peperisse; redibit quod diximus, scilicet, quod oportebat eam tradi tali uiro in uxorem, de quo uerissimile esset, quod posset de illa gignere, quia aliam maior infamia esset. Quinto, quia ad hoc, quod Ioseph acciperet illam in custodiam, & non in uxorem, cum istud nunquam factum esset, oporteret, quod reuelatum esset Ioseph mysterium, scilicet, ad quod deberet illam accipere in custodiam, & quomodo custodiret: quia aliam ipse faceret, quod nunquam factum fuerat, cum nulla appareret causa quare deberet illam accipere in custodiam, & tamen non fuit reuelatum ei quando accepit illam, cum dicit hic Mattheus, quod quando uidit illam praegnantem turbatus est, & cogitauit eam dimittere, & tunc sibi reuelatum est mysterium, ergo non accepit illam in custodiam. Sexta patet ex parte dominæ nostrae, quia ipsa non consensisset cohabitare alicui uiro, nisi esset maritus eius: nisi sibi Deus inberet, & reuelaret ad quid ille uir erat sibi necessarius in custodiam. Et tamen, quando uirgo desponsata est Ioseph, nesciebat an paritura esset Christum: immo potius credebatur, quod nunquam pareret, quia tur-

Alph. Tost. in Matt. Comm.

M. Quod

Quod tamen aliquis accipiat uxorem nunquam fit ad virginitatem seruandam, sed ad prolem procreandam: maximè autem illo tempore, quo laudabile erat gignere, & opprobrium magnum erat manere sine liberis, ideo iusseret Ioseph uxorem ad hoc. Item si concedere vellemus, qd Ioseph tam sanctus erat, & vellet virginitatem seruare, quæ repugnabat statui tēporis sui, diceremus, quod nollet accipere uxorem, quia liberius custodiret illam non habendo uxorem, immo videbatur stultum in eo, qui erat totaliter sui iuris, velle accipere uxorem, cum proponeret nunquā habere illum actum, qui erat propriè coniugalis: nisi diceretur, quod Deus reuelauerat ei, quod acciperet illam virginem in custodiam ad illud mysterium, qd postea secretum est: nondum tamen erat hoc reuelatum ei, cum postea uideret virginem grauidam turbatus fuerit; ergo non acciperet illam in uxorem cum proposito seruandi castitatem. Sed adhuc positio Nicolai non uidetur sufficere, scilicet, quod post contractum matrimonij fuerit reuelatum Ioseph proposito Mariae, & quod ambo tunc uirginitatem uouerunt. Hoc non uidetur satis rationale, quia, ut istud propositum Mariae reuelatum fuit Ioseph per ipsam Mariam, aut per Spiritum sanctum. Si per Mariam, non consentiret ei Ioseph, quia ista res erat ardua, scilicet, quod ille, qui contraxerat matrimonium propter prolem procreandam, uellet seruare castitatem perpetuam. Etiam erat contra consuetudinem temporis, cum tunc nullus abstineret à maritali copula. Etiam Maria erat puella satis tenera, cui non erat admodum in aliquo credendum, maxime in re tam ardua, cum nondum constaret ipsam moueri per Spiritum sanctum: ideo Ioseph non seruaret continentiam propter eam, si autem dicas, quod Spiritus sanctus reuelauit hoc Ioseph ad hoc, quod ipse contineret; non stat, quia tunc declararet causam, propter quam continere deberent: cum moueret ipsum Ioseph ad rem tam arduam, quam prius non intenderat. Et tamen non reuelauit Deus causam Ioseph, quare hoc fieret, scilicet propter conceptum de Spiritu sancto, qui futurus erat in ea, quem non cognouit Ioseph quoulsque Angelus postea ei dixit: ergo non fuerat ei reuelatum propositum Mariae de continendo. Item dato, quod diceremus, quod Deus uoluit reuelare Ioseph propositum Mariae de continendo, ut ipse contineret, & non reuelaret ei causam propter quam fieret: saltem Ioseph esset certus, quod Maria seruatura esset perpetuò virginitatem, & quod nullo modo circa hoc deficeret; cum significaretur ei per Spiritum sanctum ad hoc, quod ipse propter eam contineret, & tamen Ioseph postea dubitauit de uirginitate Mariae, immo credidit eam fornicatam, cum uideret uterum eius tumentem, & propter hoc uellet eam dimittere: ergo Spiritus sanctus nihil reuelauerat Ioseph de proposito Mariae ad continendum. Dicendum ergo uidetur, quod Ioseph à principio intenderit accipere Mariam in coniugem ad procreandum liberos, & quod semper tenuit hoc propositum usque quo uideret Virginem grauidam uoluit recedere, & Angelus ei dixit, quod de Spiritu sancto conceperat, tunc est uerisimile, quod Ioseph cessauerit à proposito suo, quia ipse non auderet uiolare templum Spiritus sancti, Effet enim temerarius, si eam carnaliter uellet tangere, quam Spiritus sanctus foecundauerat. Et sic iussit sibi tunc quasi necessitas continendi, Deus tamen inclinaret affectum eius ad hoc, ut promptè, & sine labore efficeret. Et istud uidetur rationabilius, & magis consonans literæ, & tunc nihil ponimus sine necessitate. Cum autem quaeritur, quare Ioseph ante hoc non cognouerit Beatam Vir-

ginem, satis uidebatur esse rationale dictum Nicolai scilicet, quod uocabat orationi. Et tamen rationabilius uidetur dicendum, quod nondum consummuerat matrimonium, quia licet in lege per desponsationem de presenti tradatur coniugibus mutua potestas petendi debitum, & reddendi, erat tamen consuetudo sicut nunc est, quod non prius petatur, nec reddatur, quam nuptiæ publicè celebrentur, & uxor tradatur in domum uiri. Nō erant tamen tunc nuptiæ celebratæ, nec Virgo traducta in domum Ioseph, cum dicitur infra, quod nolebat eam traducere, uidens uterum eius tumentem. Ergo nondum erat traducta, & sic nondum fuerat locus ipsi Ioseph consummandi matrimonium: Qui autem tenent, quod eam tenebat in domo, & nuptiarum solennitas erat celebrata, debent dicere, quod non consummabat matrimonium, quoulsque uacasset orationi.

Ioseph autem uir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere, uoluit occultè dimittere eam.

Ioseph autem. Hic ponitur rationalis Ioseph dubitatio, scilicet, cum uidit Virginem pregnantem, quam ipse non cognouerat. Nicolaus continuat istam litteram dicens, quod emissio uoto uirginitatis per Mariam, & Ioseph, Gabriel angelus uenit ad eam ignorante Ioseph, & imprægnata est de Spiritu sancto. Luc. primo. Et statim de licentia Ioseph abiit ad cognatam suam Elisabeth, ut ei prægnanti seruiret, & mansit ibi quasi tribus mensibus usque ad natiuitatem Ioannis: tunc redeunte Maria uidit Ioseph uterum eius grauidum, & incurrit magnam suspicionem, nec fuit mitum propter longam Mariæ absentiam. Et rursus tantum confidebat de sanctitate Mariæ, quod uidebatur ei quasi impossibile, quod ipsa peccaret, ut ait Chrysost. Dicendum, quod istud uerum est, in quantum dicitur qd immediatè ut Angelus apparuit Mariæ, & foecundata est, qd iuerit ad Elisabeth, quia Luca primo, Angelus, qui apparuit Mariæ dixit ei. Ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic mensis sextus est illi. Luca primo. Et tunc dicitur, qd Maria eurgens in diebus illis abiit in montana, cum festinatione, & intrauit in domum Zachariæ. & sic immediatè iuit postquam ei apparuit angelus. Item patet, quia quando angelus apparuit Mariæ, erat sextus mensis à conceptu Elisabeth, ut dictum est, & tamen Maria stetit cum Elisabeth usque ad natiuitatem Ioannis. Luca primo. Et dicitur ibi, quod mansit quasi tribus mensibus cum Elisabeth: ergo mox, ut ab Angelo salutata est iuit ad Elisabeth, quia aliàs non posset manere cum ea tribus mensibus. Cum autem dicitur, quod in regressu Ioseph cognouit, quod habebat in utero, etiam uerum est. Quia non potuit hoc cognoscere Ioseph antequam ueniret Maria ab Elisabeth, quia mox, ut ab Angeio salutata est iuit ad Elisabeth, ut probatum est, & tamen non poterat cognosci eam habere in utero, usque post aliquot dies conceptus: nam etiam post unum mensē, quasi nihil uidetur: in regressu autem transierant iam tres menses à conceptu, & sic uterus intumesceret notabiliter, ita ut cognosci posset, & tunc Ioseph primò deprehendit. Nam tempore, quo illa fuit cum Elisabeth non erat Ioseph cum ea: quia ipsa manebat ibi ad seruandum cognatæ suæ, & non erat optimum manere ibi per tam longum tempus Ioseph cum ea, maximè quia nondum erat maritus, sed sponsus, quia nondum erant celebratæ nuptiæ. Vnde manebat Maria in potestate parentum, & non Ioseph. Nam, & Ioseph non

non iuit cum ea in domum Zachariæ, quia Lucas nō facit de hoc mentionem, sed solum, quod Maria exurgens abiit in montana cum festinatione: & tamen aliis uicibus cum ibant simul fit mentio de Ioseph: ut patet sequenti cap. cum iuerunt in Aegyptum: quia dicitur, quod Ioseph accepit illam, & puerum, & iuit in Aegyptum. Et Luc. secundo dicitur, quod iuit Ioseph cum Maria in Bethlehem, ut profiterentur ibi. Et eo. cap. dicitur quomodo, & Ioseph, & Maria ascendebant singulis annis in die festo. Hic autem non fit mentio quādo iuit ad Elisabeth. Et causa uidetur esse, quia adhuc tradidit sponsum, & nondum fuerat sibi tradita uirgo. Nō potuit ergo cognoscere Ioseph, quod haberet in utero: quousque rediit de domo Elisabeth. Quod autem dicitur, quod iuit Maria de licentia Ioseph ad Elisabeth, non fuit necessarium: quia nondum erat in potestate eius, sed parentum suorum: cum nondum essent celebratæ nuptiæ, nec ipsa tradita ei. Cum dicitur, quod Angelus apparuit Mariæ nesciente Ioseph, certum est: quia aliàs licet uidisset eam postea prægnantem, non dubitasset de conceptu: cum angelus prænucciasset Mariæ, quod impregnaretur de Spiritu sancto. Fuit autem hoc nesciente Ioseph: quia ipsa adhuc manebat in domo paterna, quia nondum erat tradita uiro: & sic rationabiliter ille istam apparitionem ignoraret. Dicitur autem, *Ioseph autem uir eius.* uocatur uir, id est sponsus: quia licet per sponsaliam de presenti sit uerum matrimonium, nondum uocantur homines uiri, uel mariti, sed solum sponsi, quousque nuptiæ celebrantur. Nunc autem nondum erant nuptiæ celebratæ: & tamen uocatur Ioseph uir: quia scriptura solet accipere uirum pro sponso, & è contrario; ut ait Hieronymus super Matthæum. *Cum esset iustus.* Erat Ioseph uir valde iustus. Et hoc satis credendum erat, etiam si scriptura illud non expressisset. Quia non erat uerisimile, quod Deus matrem suam uirginem, & filium suum unigenitum poneret in manibus hominis peccatoris: quia magna ex hoc pericula sequerentur: maximè cum uirginitas Mariæ seruanda esset. *Et nollet eam traducere.* id est, nollet eam ducere in domum suam, & nuptias celebrare, scilicet uidit eam pregnantem, & sciebat, quod ipse non cognouerat eam: arguebat necessarium, quod ipsa fornicata fuerat. Ideo, cum ipse esset iustus, nolebat eam accipere: quia per hoc uidebatur fauere delicto eius: & uidebatur, quod cum ipsa non erubuerat fornicari antequam nuptiæ celebrarentur, minus erubesceret postquam celebratæ essent: quia liberius illud posset agere, cum minus posset deprehendi, *Uoluit occultè dimittere: scilicet,* uoluit recedere de terra illa occultè, nesciente Maria: ut non teneat eam in uxorem post fornicationem, quam putabat, Aliqui dicunt, quod nolebat eam traducere: id est nolebat eam infamare, scilicet dicendo eam adulteram. Ideo uoluit recedere occultè. Sed dicendum, qd non accipitur traducere pro infamare, sed pro accipere in potestate. Nam tunc dicitur uir traducere feminam, quādo eam in domum suam ducit, siue in potestatem accipit. Et iste est modus loquendi iurium antiquorum: scilicet, quod ad hoc, quod matrimonium sit legitimum, mulier debet esse uiro tradita, & ab eo traducta. Et istud est accipere eam propriè, quantum ad potestatem. Sic accipit Magister in 4. di. dist. 27. scilicet, qui tamen asserunt uerum coniugium non contrahi ante traductionem, & carnalem copulam: id est, antequam ducatur sponsa in domum uiri, & accipiat potestatem in eam. Secundo patet, quia angelus persuasit facere Ioseph id, quod ipse facere nolebat: & tamen dixit ei, Ioseph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam: ergo uidetur, quod ipse nolebat eam accipere propter dubium ortum: ergo nollet eam traducere. Tertio patet, quia Ioseph deprehendit Mariam esse pregnantem quando nondum erant celebratæ nuptiæ: sed solum erat desponsatio facta: ut patet supra in litera scilicet. *Cum esset desponsata Mater eius Maria inuenta est in utero habens de Spiritu sancto.* & tamen quando mulier solū est desponsata, nōdum est uiro tradita, nec in domum suam traducta. Hoc ergo erat, quod uolebat facere Ioseph: & est sensus, quod iam erat desponsatio facta, & intendebat Ioseph celebrare nuptias, & traducere Mariam in domum suam. Cum tamen uidit eam prægnantem, noluit traducere, id est, noluit accipere eam, & celebrare nuptias. Quarto patet, quia accipiendū traducere pro infamare, non consonat literæ: quia etiā dimittendū illam infamabat eam: immo si teneret eā non infamaret illam: quia uideretur concedere conceptum esse suum: dimittendo autem eam occultè infamabat eam manifestè, quia apparebat, quod propter fornicationem eam dimittebat: quia aliàs non recederet à patria occultè, ut non acciperet uxorem. Quinto, quia dicitur hic, quod Ioseph, cum esset uir iustus, nolebat eam traducere: & sic causa quare nollet traducere erat, quia erat uir iustus: & tamen si accipiatur traducere pro infamare, non dicitur conuenienter, quod quia erat uir iustus nolebat eam infamare, quia non solum poterat eam infamare, cum ipsa crimen uideretur commississe, sed etiam poterat ad mortē persequi. Et tamen accipiendū traducere, id est, accipere per nuptias consonat literæ: scilicet, quod nolebat copulari, quia uidebatur adultera, & melius erat talem dimittere, quam accipere: quia accipiendū dabat ei occasionem ad ulteriora crimina, permittendo illud insultum. Ista uidetur uera sententia literæ: licet Ioan. Chrysosto. potius teneat, quod iam erat traducta: & quod traducere sit hic infamare. Et idem tenet aliquo modo sanctus Thom. 3. parte summæ. quæst. 29. articulo secundo. Non tamen concordat satis intentio eorum literæ.

le traducere erat nolle accipere. Tertio patet, quia Ioseph deprehendit Mariam esse pregnantem quando nondum erant celebratæ nuptiæ: sed solum erat desponsatio facta: ut patet supra in litera scilicet. *Cum esset desponsata Mater eius Maria inuenta est in utero habens de Spiritu sancto.* & tamen quando mulier solū est desponsata, nōdum est uiro tradita, nec in domum suam traducta. Hoc ergo erat, quod uolebat facere Ioseph: & est sensus, quod iam erat desponsatio facta, & intendebat Ioseph celebrare nuptias, & traducere Mariam in domum suam. Cum tamen uidit eam prægnantem, noluit traducere, id est, noluit accipere eam, & celebrare nuptias. Quarto patet, quia accipiendū traducere pro infamare, non consonat literæ: quia etiā dimittendū illam infamabat eam: immo si teneret eā non infamaret illam: quia uideretur concedere conceptum esse suum: dimittendo autem eam occultè infamabat eam manifestè, quia apparebat, quod propter fornicationem eam dimittebat: quia aliàs non recederet à patria occultè, ut non acciperet uxorem. Quinto, quia dicitur hic, quod Ioseph, cum esset uir iustus, nolebat eam traducere: & sic causa quare nollet traducere erat, quia erat uir iustus: & tamen si accipiatur traducere pro infamare, non dicitur conuenienter, quod quia erat uir iustus nolebat eam infamare, quia non solum poterat eam infamare, cum ipsa crimen uideretur commississe, sed etiam poterat ad mortē persequi. Et tamen accipiendū traducere, id est, accipere per nuptias consonat literæ: scilicet, quod nolebat copulari, quia uidebatur adultera, & melius erat talem dimittere, quam accipere: quia accipiendū dabat ei occasionem ad ulteriora crimina, permittendo illud insultum. Ista uidetur uera sententia literæ: licet Ioan. Chrysosto. potius teneat, quod iam erat traducta: & quod traducere sit hic infamare. Et idem tenet aliquo modo sanctus Thom. 3. parte summæ. quæst. 29. articulo secundo. Non tamen concordat satis intentio eorum literæ.

An Ioseph potuisset accusare Mariam ad mortem. Quæst. XXXIII.

QVAERITVR, an Ioseph poterat accusare Mariam ad mortem. Aliquis dicit quod sic, quia uidebatur adulterata: & erat articulus necessarius, cum ipsa concepisset, & uir suus non cognouisset eam. Dicendum tamen, quod Ioseph licet accusare posset, quod uerisimilem causam habebat: tamen non poterat conuincere Dominam nostram ad mortem. Poterat enim Ioseph procedere contra Mariam tripliciter: uno modo tanquam fornicata esset antequam desponsaretur, uel saltem antequam nuptiæ celebrarentur. Alio modo per uiam adulterii, scilicet, quod uiolasset thorum uiri adulteram cum alio uiro. Et istud poterat esse dupliciter, scilicet in iudicio hominum, uel in iudicio Dei. De primo patet: Nam si sponsus diceret, quod non fuerat inuenta uirginitas in puella, & hoc constaret, scilicet, ipsa non ostendente signa uirginitatis suæ, lapidanda erat. Deuteronomij. 22. Isto modo non posset condemnari Maria: quia ad hoc erat necesse, quod nuptiæ primò fierent. Et si tunc diceret uir, quod non inuenerat eam uirginem, oportebat quod parentes puellæ expanderet uestimentum, id est stramenta lecti, in quo fuerat consummatum matrimonium, & ex illa erant ostendenda signa uirginitatis Mariæ. Tamen nondum fuerat cognita uiro, quia nondum nuptiæ erant celebratæ: ideo Ioseph non poterat

Quomodo intelligatur qd Ioseph nollet traducere Mariam.

Traducere quid sit.

intentare talem actionem quousque nuptia celebrarentur. Quod faciendum non erat. Si tamen factum fuisset: apparuisset illam virginem esse, sicut erat: & non posset conueniri Ioseph. Et si quareretur constaret ex signis virginitatis cum calumniatum, & flagellaretur, & solueret quinquaginta siclos patri Mariae, Deuteronomio, 22. De secundo patet, quia si mulier adulterata poterat accusari in iudicio humano, & si conuinceretur lapidaretur tam adulter, quam adultera. Leuit. 20. Et sic fuit de Susanna, quae conuicta de adulterio licet per falsos testes educebatur ad lapidandum. Danie. 13. Itum modum non poterat tenere Ioseph. Primo, quia non constabat an fuisset adulterium. Nam dato, quod appareret de contentu non constabat an ante contractum matrimonij fornicata esset, vel postea, quia sic prius non erat adulterium, & tamen istud non erat possibile probari saltem quousque pareret Maria. Licet adhuc tunc non fiebat firma probatio propter ea, quae sequuntur. Secundo, quia non habebat testes aliquos Ioseph ad probandum istud adulterium nisi falsos velle inducere, sicut inducunt contra Susannam, Danie. 13. Alioquin accusatio non valeret, immo potius ipse condemnaretur, quia deficiebat in probatione obiecti criminis per accusationem. Si autem dicas, quod sufficienter probaret hoc Ioseph ex euidencia rei, scilicet, quia ipsa praegnans erat, & ipse non tetigerat eam. Dicendum, quod ista probatio deficiebat primo, quia dato, quod appareret eam esse praegnantem, non tamen constaret de ista praegnatia, scilicet, quod ipse non cognouerit eam: sed potius e contrario praesumeretur, quod ipse cognouerit eam, quia iam erat sponsa sua, & conceptus concor dabat in tempore, quia impraegnata fuerat postquam desponsata erat, Luc. 1. Secundo deficit probatio, quia si vellet Ioseph probare eam adulteratam, quia uterus erat tumens, probaret ipsa se esse virginem, quia claustra manebant illaesa, cum manifeste hoc posset apparere iudicio matronarum, licet iura dicant, quod saepe manus fallitur, & oculus obstetricum, & tamen, cum in criminibus ad conuincendum aliquem probationes debeant esse luce clariores, & ipsa haberet rationabilem defensionem, adhuc non existente alia causa Iudices non possent iuste condemnare illam: nec etiam omnino absoluere: sed in talibus requireretur iudicium Dei, quod Iudaei in multis requirebant. De tertio modo patet, quia aliquando viri procedebant contra vxores ex solis praesumptionibus adulterij, non existente aliqua probatione: & tunc non contendeant iudicio humano, sed diuino; faciundo, quod mulier se purgaret per quasdam caeremonias legis. Numeri. 5. Isto modo non poterat condemnari virgo, quia factis illis caeremonijs, scilicet, cum mulier bibisset aquas amarissimas, si fornicata fuerat intumecebat venter eius, & rupto femore moriebatur: si autem non fuerat fornicata, illaesa manebat: & Deus dabat ei liberos. Numeri. 5. si & hoc iudicio purganda esset domjna nostra, cum illa esset innocens, nihil mali pateretur: ideo Ioseph nullo modo poterat virginem conuincere ad hoc, quod lapidaretur.

An Ioseph peccasset capiendo Ma. in vx. cum ista suspitione. Quasi. XXXV.

QVAERITVR, an Ioseph peccasset traducendo, id est, capiendo Mariam in potestatem suam, aliquis dicit, quod non: quia potest quis accipere in coniugem eam, quae saepe fornicata est, scilicet, publicam meretricem; & non so-

lum potest, sed etiam meretur accipiendū, & iudicatur de magnis operibus caritatis, vt patet de spon. c. inter opera. Item si peccaret Ioseph accipiendo Mariam, quam credebat fornicatam, videtur quod teneretur quilibet dimittere vxorem suam quando fornicatur, & tamen non tenetur, sed potest eam sibi reconciliari, & manere cum ea, prima Cor. 7. scilicet: Praecipio, non ego, sed Dominus vxorem ad viro non discedere: qd si discesserit manere inuictam, aut reconciliari viro suo. Et hoc intelligitur de causa fornicationis. 7. 5. & 19. et go vxorem fornicatam potest sibi retinere. Item si diceretur, qd vir non posset retinere vxorem fornicariam, sed dimittere illam: Christus illud expressisset per verba significantia permissionem, ergo non tenebatur Ioseph accipere Mariam. Itē patet, ex eo quod seruatur Ecclesia, & leges humanae, scilicet, si fornicata vxore, vir consentit habitare cum ea: nemo cogit eum dimittere: per iudicium Ecclesiae separabitur. Si tamen licitum non esset manere cum ea, iura non permitterent eum manere cum ipsa propria: sicut non permitteret si esset uxor illegitima. fatuens ad eum in aliquo gradu consanguinitatis, uel affinitatis prohibito; non tamen netant manere, ergo potest sine peccato manere cum illa. Item si peccaret manendo cum illa cogeret eam accusare, quia non poterat eam abicere sine lege Ecclesiastica, siue ciuilem, nisi accusandū: licet in foro ecclesiastico procedatur solum ad diuortium, quia Ecclesia nihil aliud potest facere, in foro autem ciuili proceditur ad sententiam capitalem in vltionem criminis. Nemo tamen Christianus cogit accusare, cum sit lex Christi, lex misericordiae: & ipse nemine voluit accusare: sed potius accusatā de adulterio, quae verē adulterata fuerat, ab accusatoribus defendit: iubens ei, qd amplius non peccaret. Io. 8. Ergo nec nos accusare tenemur, potius imē, quia Apostolus secunda ad Tim. 2. dicit, qd seruum Dei non oportet litigare: sed accusare est litigium; immo est litigium rigorosum, cum sit causa criminalis. Item si uxor alicuius fornicata fuerit, potest uir ei parcere, & si pepercerit, non stat ali quod impedimentum ad manendum cum ea: ergo non cogitur dimittere illam. Patet Mat. 18. cū Petrus quaesierit a Christo quotiens parcendum est proximo peccanti contra nos, an solij uique septies, & Christus ei dixit: Nō dico tibi usq; septies, sed usq; septuagesies septies. Dicendum, qd uidebatur aliquantulum ipsi Ioseph peccatum esse accipere Mariam celebrando nuptias, cum crederet eam adulteratam. Hoc autem erat, quia per hoc ipse celabat crimē eius, & dabat occasionem ad plura. Nam si ipsa, cum nondum eisset ab eo cognita, nō timuerat, nec erubuerat fornicari, ut ipse credebatur, quando manifeste deprehenderetur, minus erubesceret postquam ab eo acciperetur, quia tunc liberius posset fornicari. Et dato quod gigneret, nō appareret an ex adulterio, uel ex marito. Est autem peccatum dare alicui occasionem peccandi, ideo Ioseph nolebat eam accipere, & hoc significat litera, cum dicit. Ioseph autem, cum esset uir iustus, nolebat eam traducere, id est accipere. Si tamen Ioseph credidisset, quod accipiendo eam non daret ei occasionem ad peccandum ulterius, non nideretur, qd peccaret eam accipiendo. Sed obicietur, qd etiam si Ioseph crederet, qd ulterius non erubesceret fornicari, non peccaret accipiendo eam, quia sicut non erubesceret fornicari manendo cum eo, & non erubuerat prius antequam eisset cum eo: nō erubesceret etiam si ipse non acciperet eam, & maneret qualitercunq;. Dicendum, qd forte Ioseph credebatur, qd si ipse nō acciperet eam, & maneret penes parentes suos, qd forte castigaretur alio modo nō in similia incideret. Dato tñ, qd putaret Ioseph, qd ipsa apud quemcunq; manendo fornicaret, sicut nūc putabat fornicata, & sicut

Nō cogitur uir accusare vxorē adulterantem.

Vir potest parcere adulteranti vxori.

credebat, quod fornicaretur manendo apud ipsum, nō peccabat dimittendo: immo etiam si putaret, qd magis fornicaretur manendo penes alios, quam penes se, nō peccabat dimittendo, sed bene faciebat. Quia si fornicaretur manendo apud ipsum, hoc faceret in spe uelandi crimen sub colore mariti: & sic ipse Ioseph praestaret occasionem ad hoc. Volebat tamen Ioseph potius eligere, quod alij essent sibi occasio mille criminum: quam ipse esset illi occasio unius: cum quilibet de suis rationem reddere teneatur. Cum autem obiicitur de conditione uxoris secundum legem Christi, nō est simile propter duo. Primo, quia omnia, quae allegata sunt tenent uerum in matrimonio consummato: secus autē de non consummato. Quia illud potest dissolui saltem per introitum unius eorum in religionem: consummatū uero non potest sic dissolui. Ideo, cum non possit dissolui est facilius retinere eam, quam habere, quam non recipere eam quam nondum habet. Secundo, & praecipue propter differentiam legis Christi ad legem ueterem. Nam in ueteri poterat matrimonium dissolui ex quacunque causa, scilicet, quia quomodocunq; uxor non placeret uiro, poterat ei dare libellum repudiij. Deuteronomij 24. & ibi declaratum est. Nunc autem non potest matrimonium dissolui, nec etiam propter fornicationem. Quia licet possit fieri separatim quantum ad thorum, non separatim omnino: quia nullus eorum potest altero uiuere transire ad alium matrimonium: ideo, quod aliquis reconciliat sibi illam, quam non potest omnino abicere, est rationale, & non est vetitum, maxime, quia dato, quod uir, & uxor separantur quantum ad thorum, si ipsa postea fornicatur, adhuc potest eam uir accusare: quia matrimonium manet. Est igitur semper occasio mulieri ad fornicandum sub praetextu uiri, scilicet, in quantum non accusat eam ad mortem, cum posset accusare. Et sic pauca utilitas uidetur esse, quod uiri se parentur ab uxoribus solum quantum ad thorum: ideo facile est uirum reconciliari mulieri fornicanti in nouo testamento; etiam si fornicetur: dum tamen ipse caueat hoc quantum poterit. Secus autem in ueteri testamento, ubi uir poterat libere dimittere uxorem ex quacunque causa etiam postquam accepisset: ideo si crederet uir, quod uxor sub colore eius fornicaretur, non solum licebat ei non accipere illam: immo peccare uidebatur accipiendo illam, cum posset non accipere eam, sed accipere quamcumque aliam. Et ita erat Ioseph. Et per hoc patet ad omnia argumenta: quia illa tenent quantum ad uxores in nouo testamento. Et est dineris status, & ratio, ut declaratum est.

An Ioseph peccaret occulte dimittendo uxorem. Quasi. XXXVI.

QVAERITVR, an Ioseph peccaret dimittendo occulte vxorem. Aliquis dicit, quod sic, quia per hoc infamabat illam, scilicet, quia apparebat, quod propter adulterium dimiserat illam, ergo peccabat. Dicendum, quod non peccabat Ioseph dimittendo: quia istud faciebat tanquam iustus: cum dicitur in litera, quod Ioseph erat uir iustus, & nolebat eam traducere, sed occulte dimittere: iustitia tamen non habet actum malum, ergo bene faciebat. Item patet, quia si Ioseph peccaret uolendo dimittere, quando Angelus apparuit ei, arguisset illum de hoc: sed non arguit, sed solum abstulit ei suspicionem propter quam mouebatur: ergo uidetur, quod si uerum esset, quod suspicabatur Ioseph, quod non peccabat dimittendo: alioquin Angelus increpasset eum, uel saltem ostendisset ei, quod iniustum faciebat, uolendo eam dimittere. Cum autem obiicitur, quod in-

famabat eam dicendum, quod infamare dupliciter accipitur. Vno modo, id est crimen falsum alicui publice apponere. Alio modo uerum crimen, uel defectum, aut ignominiam alicuius declarare. Primo modo infamare semper est peccatum grauissimum: tum quia falsa dicuntur, & perniciosē: tum, quia ista redundant in magnum prauidicium eius, qui infamatur. Secundo modo infamare contingit dupliciter; quia aut habet quis causam legitimam dicendi, aut non. Si primo modo, infamare non est peccatum: quia non est proprie infamare, sed infamatum, aut se infamantem ostendere. Et hoc est quando quis in prosecutione iuris sui proprii publicat crimina alterius, utpote opponendo ea per uiam exceptionis, ut repellat eum ab agendo, uel testificando, uel ab aliquo honore consequendo in quo ambo sunt competentes. Et non potest aliter causam suam sufficienter prosequi, uel saltem non tam conuenienter, sicut obiciendo illa crimina. Ita etiam quando quis in prosecutione iuris sui directē accusat alterum de crimine: quantumcumque, & quaecumque illud sit. Nam in hoc nulla iniuria fit accusato, uel ei, cui obiciuntur crimina per uiam exceptionis: quia nemini facit iniuriam, qui utitur iure suo. Sic etiam est quando quis cogitur a iure dicere crimina alterius, sicut est de monitione fraterna, cuius tenorem obseruando possunt crimina alicuius multis publicari, si ipse non uult per primam admonitionem cessare. Matth. 18. Sic etiam si quis cogatur a iudice: sicut in eo, qui producitur in testem. Nam cogitur dicere uerum de omnibus illis, de quibus interrogatur, quantumcumque sint pessima, & in prauidicium alicuius. Et isto modo non infamaret alium. Si autem accipiat secundum modo, scilicet, quando quis sine prosecutione iuris sui, aut coactione facta a iure, manifestat peccata alterius, quae occulta erant, dicitur eum proprie infamare, & peccat: licet illa peccata uera sint, quae dixit: & sic, cum nunc appareret manifeste ipsi Ioseph Dominam nostram fornicatam esse: quia erat secunda, & ipse non cognouerit eam, poterat illam iuste infamare, uel magis proprie peccata illius diuulgare: non solum indirectē, scilicet, occulte illam dimittendo: sed etiam directē, scilicet, peccatum eius publicando, uel eam accusando. Sed obicietur, quod non poterat iuste facere: quia non erat uerum crimen, pro quo uolebat eam dimittere Ioseph, siue infamare. Dicendum, quod pro eodem accipitur in iure esse aliquid uerum, uel probari esse uerum tali probatione, in qua iura non dubitent. Et sic falsum probatum per testes, de quibus non constet esse falsos, habetur in iure, ac si eiset uerissimum. Et non requirunt iura maiorem probationem: quia maiorem habere non possunt. Ita causa, quam nunc habebat Ioseph contra Mariam, erat necessaria de iure, scilicet, concepit, ergo erat cognita ab aliquo uiro. Ideo licet posset per Deum falsificari ista probatio, sicut factum est, scilicet, concipiente ista muliere de Spiritu sancto: quantum ad Ioseph tamen, ut iuste moueretur, non uidebatur differre, quod posset falsificari, uel quod eiset simpliciter necessaria. Ideo iuste poterat eam dimittere, uel intentare contra eam quidquid intentari posset praetextu criminis praesumpti, si illud uerum eisset, quousque Deus, qui talem probationem falsificabat, quae secundum naturam tenebat, responderet pro illa, quam ad hunc casum deduxerat. Et sic factum est, quia Ioseph ista cogitante contra Virginem angelus dixit Ioseph. Noli timere, etc.

Cur Ioseph non fecit purgari ab infamia Beatam Virginem quam credebatur fuisse fornicatam.
Quest. XXXVII.

QVAERITVR, cum Ioseph crederet Dominam nostram vere fornicatam, cur non faciebat eam purgari secundum legem, vel cur non accusabat eam. Respondendum, quod si accusare vellet, poterat duobus modis, scilicet, vel tanquam fornicatam ante matrimonium, vel post matrimonium. Primum non poterat, quia nondum acceperat eam in coniugem celebrando nuptias, & consummando matrimonium. Et tamen istud habebat locum quando maritus cognouisset eam non esse Virginem. Deuteronomij. 22. Ioseph tamen nondum celebrauerat nuptias, nec eam cognouerat: ideo non poterat intentare talem actionem. Secundum modum accusationis, scilicet, quod fornicata est post matrimonium, non poterat intentare, quia istud habet locum consummato matrimonio manente uxore in domo viri. Nunc autem non sic erat: cum nondum esset confirmatum matrimonium inter Mariam & Ioseph: sicut nec postea consummatum est. Item quia ad talem accusationem oportebat, quod testes produceret Ioseph contra Mariam, qui legitime probarent. Numeri. 5. Sed testes non habebat Ioseph, quia cum res non facta esset, non poterat ab aliquo sciri, aut videri. Manebat ergo Ioseph solum, quod cogere Mariam ad hoc, quod se purgaret per aquas amarissimas: quia ista purgatio erat data in subsidium viris contra uxores, quando non habebant testes ad probandum adulterium, & suspicabantur contra uxores. Numeri. 5. Erat tamen dubium an Ioseph posset cogere Mariam ad subeundum istam probationem, quia illa uideatur habere solum locum post matrimonium consummatum, quia loquitur in uiro, & uxore. Numeri. 5. Est tamen verum, si Ioseph Mariam iuberet, quod subiret istam purgationem, quod ipsa non dubitaret subire, quia innocens erat. Alia causa quare Ioseph non curauit de ista purgatione fuit, quia iustus erat uir, & suspicabatur, & nesciebat ueritatem, & tamen dubitabat nunc de fornicatione, cum uideret eam pregnantem, ideo non erat necessaria sibi ista probatio. Alia causa, ut quidam uolunt, scilicet, quia Ioseph dato, quod uellet intentare accusationem, uel cogere Mariam ad purgationem, habuit modicum tempus: quia dum ista cogitaret, antequam posset aliquid exequi, apparuit ei Angelus Domini, qui certificauit ipsum de dubio, ut patet in litera. Dicendum, quod hoc verum est, & tamen Ioseph non intendebat experiri aliquem modum istorum contra illam, sed iam diffinierat quid ageret, scilicet, quod dimitteret eam occulte. Sed diceretur, quare Ioseph non consummatum matrimonium, & postea conquereretur de illa, quod non inueniat eam Virginem? quia tunc locum haberet illa actio. Dicendum, quod si Ioseph adhuc expectaret, interim angelus appareret ei, & impediret ista fieri certificans eum de dubio, sicut factum est: & tamen Ioseph etiam non intendebat istud, dato quod Angelus ei non appareret, quia forte abominabatur eam, cum crederet ipsam fornicatam: etiam putabat esse peccatum, quod uellet coniungi adultera: maxime cum non intenderet eam tenere in uxorem. Et sine dubio peccatum esset tunc, quia non cognosceret eam affectu maritali, sed magis ad nocendum. Et ideo, cum esset uir iustus non faceret hoc.

F

Quare Ioseph uoluit Beatam Virginem occulte dimittere, cum eam posset manifeste relinquere.
Quest. XXXVIII.

QVAERITVR, quare Ioseph uoluit dimittere eam occulte, cum posset eam dimittere manifeste. Dicendum, quod aliquo modo fecit Ioseph propter se, scilicet, quia si manifeste illam dimitteret, oporteret, quod daret ei libellum repudij, quia non erat alius modus dimittendi. Nam alias, si mulier nuberet alteri, posset accusari: uel ille libellus, qui testatur matrimonium dissolutum liberabat eam ab omni actione uiri, siue alteri nuberet, siue fornicaretur, sicut si uir esset mortuus, quia tunc est soluta mulier a lege uiri. ad Roman. 7. & prima Cor. 7. Non poterat tamen Ioseph dare Mariam libellum repudij, quia solum datur post matrimonium consummatum, ut probatum est Deuteronomio. 24. cum ibi dicatur: si acceperit homo uxorem & habuerit eam, id est, si acceperit homo uxorem per desponsationem per uerba de presenti, quae faciunt matrimonium, & habuerit eam: scilicet in potestate, & domo sua consummato matrimonio, tunc si non inuenerit gratiam in oculis eius, poterit ei dare libellum. Ioseph tamen nondum tenebat Mariam in potestate, & domo sua: cum dicatur, quod uolebat eam traducere, ergo non poterat dare libellum repudij. Si autem credat aliquis, quod habebat eam iam in domo: cum tamen nondum esset consummatum matrimonium, non poterat ei dare libellum, nisi forte uellet consummare matrimonium ad hoc, quod posset dare libellum. Et tamen hoc uolebat Ioseph propter causas assignatas precedenti quaestione. Ideo melius dimitteret Ioseph Mariam occulte, ut non cogereetur ei dare libellum. Secunda causa fuit ad non infamandum eam, uel ad parum infamandum. Nam si dimitteret eam publice, etiam sine libello, oportebat, quod conquereretur de ea: dicens se illam dimittere, quia fuerat fornicata. Nunc autem, cum occulte dimitteret eam, licet aliquo modo infamaret ipsam, non tamen tantum, sicut si publice dimitteret. Tertia causa, quia si Ioseph uellet dimittere eam publice, scilicet, manendo in patria, oportebat, quod daret ei libellum, uel accusaret eam: scilicet, quia accusatio erat pro crimine, libellus erat si mulier non placeret ei, etiam sine crimine, & tamen libellum non poterat dare nunc Ioseph propter causam supradictam: ideo oportebat, quod accusaret eam si publice dimitteret. Hoc autem uolebat, quia forte miserabatur eius, nolens, quod occideretur: ideo uoluit occulte dimittere. Quarta causa fuit propter uerecundiam. Nam siue Ioseph accusaret eam de adulterio, siue conquereretur, erubesceret scilicet, quod uxor eius fornicata esset, ideo, ut non cogereetur pati istam uerecundiam, uoluit eam occulte dimittere. Sed diceretur, quod Ioseph iniuste agebat, quia cum dimitteret illam, & non daret ei libellum repudij cogebat eam sic manere, & non poterat transire ad alium uirum, quod posset si habuisset libellum, & sic cogebat eam. Dicendum, quod non peccabat, quia ipsa uidebatur esse in culpa, ut maiora pati deberet, cum uideretur ei fornicata: etiam ei erat utilius manere in nuptiis, quam transire ad alium uirum, ut uidebatur Ioseph, cum esset pregnantis, & non appareret de quo uiro, ideo nihil iniustum faciebat Ioseph.

Quomodo

Quomodo poterat Ioseph Mariam occulte dimittere.
Quest. XXXIX.

QVAERITVR, quomodo poterat Mariam Ioseph dimittere occulte. Nam uidetur quod non poterat: quia ad hoc necesse erat, quod recederet de terra, & nunquam rediret ad eam: quia si ibi maneret manifeste Mariam, scilicet, quia cogereetur dare causam, quare dimittebat, scilicet, dando libellum, uel accusando: ideo oportebat, quod fugeret de terra. Etiam oportebat, quod nunquam rediret ad eam: quia alias cogereetur tunc dare rationem, quare dimisisset illam: & hoc ipse uolebat. Et tamen uidetur, quod Ioseph non poterat licite dimittere terram totaliter: quia omnes Iudaei obligabantur tunc in anno ascendere in templum Domini. Exo. 23. & 24. & Deuteronomij. 14. Si tamen de terra fugeret, non rediret in eam, non posset ascendere in templum Domini ad festiuitates istas: ipse tamen ad eas ascendebat singulis annis in templum cum Maria coniuge sua. Luc. 2. Dicendum, quod non obligabantur omnes Iudaei ascendere ad istas festiuitates in anno, nec etiam aliqua uice nisi illi, qui erant in terra Chanaan: ut colligitur Numeri. 9. scilicet, quod ille, qui erat in peregrinatione, non cogebatur uenire ad faciendum Pascha tempore suo, scilicet, 14. die mensis primi. Et tamen istud erat festum precipuum omnium trium: ergo ad fortiori poterat tempore aliorum esse absens. Maxime autem, quia multi Iudaei habitabant extra terram Chanaan per omnes nationes ferè: ut patet Actu. 2. scilicet. Erant autem in Hierusalem habitantes Iudaei uiri religiosi ex omni natione, quae sub caelo est. Et nominantur ibi nationes plurimae. Et sic Iudaei multi morabantur in omnibus illis nationibus, cum dicatur, quod isti Iudaei audierunt Apostolos loquentes linguis ipsorum, in quibus nati erant. Ergo isti erant Iudaei, sed Profelyti, uel Aduenae: quia ita uocat eos semper lex. Et etiam eo. cap. fit ista differentia: quia postquam positi fuerunt multi Iudaei eorum genere dicitur, & aduenae Romani, id est, conuersi ad iudaismum de Romanis. Et patet magis ex eo quod sequitur, scilicet, Iudaei quoque, & Profelyti. Et sic fit differentia Iudaeorum, & Profelytorum. Et tamen Profelyti sunt conuersi de gentilitate ad iudaismum: ergo Iudaei sunt, qui ex genere Iudaeorum sunt: & tamen ibi erant Iudaei ex omni natione, quae sub caelo est: & dixerunt se audisse Apostolos loquentes linguis, in quibus ipsi nati fuerant: ergo in omni terra erant Iudaei. De illis tamen manifestum est, quod non ascendebant ad festiuitates in anno: sicut patet de Parthis, & Elamitis, qui sunt multum propinqui Orienti: & etiam si uellent non possent uenire: quia eundo, & redeundo semel in Ierusalem quolibet anno expenderent quasi totum annum. Ideo dicendum, quod isti, qui erant extra terram Chanaan non ueniebant in templum Domini ad istas festiuitates: sed solum, qui erant in terra Chanaan. Et quia aliqui erant de eis ualde deuoti ad istas ceremonias, & omnes solennitates, & de terra sua uenire non poterant: ideo uolebant potius habitare in Ierusalem, ideo dicitur: Habitantes Iudaei uiri religiosi ex omni natione, quae sub caelo est. Si autem omnes Iudaei obligarentur uenire ad festiuitates in templum, obligarentur indirecte ad non habitandum in terris illis, sed habitandum in terra Chanaan, uel in propinquissimis partibus: ut posset tunc in anno uenire ad istas solennitates. Sed hoc falsum est: quia tunc omnes isti essent in malo statu, & inobedientes legi: & Iudaei, qui essent in terra non communicarent illis tanquam hereticis, uel non obedientibus legi: & tamen communicabant cum eis, & uocabant eos fratres: sicut scribit Iulianus in Alph. Toft. in Matth. Comm.

Adas Machabaeus Iudaeis, qui erant in Aegypto, secundo Machabaeorum primo. Item quia si illi non essent in bono statu manentes extra terra Chanaan, per hoc impediretur, & diminueretur cultus diuinus. Quia cum Iudaei essent tempore illo ueri cultores Dei: quanto in plures gentes, & terras essent dilatati, tanto magis crederet cultus diuinus, & conuerterentur aliqua de illis nationibus: sicut aliqui de Romanis conuersi erant ad iudaismum: Act. secundo, scilicet, & aduenae Romani. Ergo licebat Iudaeis habitare in quacunque terra: etiam si Iudaei non uenirent, uel non possent uenire ad festiuitates in templum Domini. Unde multae gentes de istis nunquam ueniebant in Ierusalem, sed si aliqua ista tuta, uel declarationes, aut inuouationes fierent circa statum legis, aut circa ritum uiuendi: illi qui erant in Ierusalem transmittent ista omnibus Iudaeis, qui erant dispersi per alias nationes. Sic patet secundo Machabaeorum primo, cum Iudas, & populus, qui erat Ierosolymis & in Iudaea, scripserunt omnibus Iudaeis, qui erant in Aegypto de festiuitate purificationis templi quam nouiter instituerant: & de die ignis, qui datus est sub Neemia, quod ambos dies solennes agerent sicut ipsi in Iudaea facere instituerant. Et scripserunt eis causas quare hoc fecerant. Ita ergo dicendum, quod Ioseph poterat manere extra terram Chanaan inter Iudaeos in aliqua natione remota: & nunquam ueniret in Ierusalem, nec obligaretur: & sic non daret causam, quare dimitteret Mariam. Sed diceretur, quod forte, ea quae dicta sunt habent locum in illis Iudaeis, qui semel dispersi ex aliqua causa, morabantur postea in illis nationibus: & ibi nascebantur filii, & posterit eorum: secus autem de illo, qui nunc sponte uellet recedere de terra Chanaan ad aliquas remotas partes: de quibus postea non ueniret ad festiuitatem temporibus debitis: & sic esset de Ioseph. Dicendum, quod etiam ex causa uoluntaria licebat alicui ire extra terram Chanaan, & quod non ueniret ad solennitates: sicut patet de negociatoribus, qui ibant ad diuersa loca extra terram Chanaan, & non poterant uenire ad faciendum Pascha. 14. die mensis primi, poterant facere illud mensis secundo. Num. 9. Et tamen illa est maior omnium solennitatum. Et poterant Iudaei, etiam de ipsa terra Chanaan esse absentem causa uoluntaria, scilicet ad lucra querenda per negociationes. Ergo poterat Ioseph ire in quacunque terram uellet, cum haberet causam satis rationabilem, etiam si nunquam rediret in templum Domini. Quia in quacunque terra poterat seruari tota lex Iudaeorum: praeter quasdam caeremonias sacrificiorum. Quae autem sint caeremoniae legis, quae non poterant obseruari, declaratum est in quadam quaestione. 4. Reg. 25.

Quare Maria non dixit ueritatem rei Ioseph.
Quest. XL.

E

QVAERITVR, cum Ioseph esset ita turbatus, quod uellet dimittere Mariam, putans eam fuisse fornicatam: quare Maria non dixit Ioseph ueritatem rei, ut cessaret a turbatione. Respondet uno modo Nicolaus, quod talia secreta non sunt reuelanda nisi quantum se extendit uoluntas diuina. Et ideo bene Virgo tacuit: tenens firmiter, quod sicut istud secretum fuerat reuelatum sanctae Elisabethae, ut habetur Luc. 1. cum dixit: unde hoc mihi, ut ueniat Mater Domini mei ad me? & sic cognoscebat eam esse Matrem Dei: sic reuelaretur aliis, quibus esset opportunum tempore competentis iuxta diuinum beneplacitum. Hoc uerum est, & tamen non est putandum, quod Virgo obligaretur omnino tacere, quia licet

M 4 regula-

regulariter tacere deberet: si tamen putaret vitam suam, aut famam defendere reuelando istud, quae aliter periclitaretur, poterat licite illa reuelare. Sic patet, quia nemo debet seipsum laudare, quia scriptura dicit. Laudet se alienus, & non os tuum, Proverbia, 27. Si tamen, quis non posset defendere ius suum nisi veras laudes suas proferendo, potest se ipsum licite laudare. Sic patet de beato Paulo, secunda Corin. 11. & 12. ubi se volebat defendere contra quosdam falsos apostolos, qui contendebant se habere maiorem potestatem, quam Paulus, ex quo periclitabatur euangelium: ideo ipse laudavit se ibi nimium tam de reuelationibus, quam de laboribus, quam de potestate a Christo tradita; ostendendo se excedere in immensum omnes illos. Sic etiam Abdias dispensator regis Achab timens mortem, si exequeretur mandatum Eliae: orauit ipsum ne traderet eum morti, & ad hoc enarrauit laudes proprias, scilicet, quomodo ipse pauperat prophetas Domini in abscondito, custodiens eos a facie Iezabel. 3. Regum. 18. Sic etiam regulariter non licet alicui laudare se in oratione, sicut patet de Pharisaeo, quem Christus redarguit Luc. 18. quia dixit ieiuno bis in sabbon &c. Et tamen si quis petat misericordiam a Deo in magna aduersitate, ad hoc, quod persuadeat Deo illud, quod intendit, potest exprimeret laudes proprias in oratione, sicut patet de Ezechia, quando dixit ei Deus: morieris, & non viues, orauit dicens: Obsecro Domine: memento quomodo ambulauerim coram te in veritate, & corde perfecto: & quod placitum est coram te fecerim. Ita nunc si domina nostra putasset defendere posse famam suam coram Ioseph, reuelando istud secretum, posset reuelare. Secunda causa fuit potius, quia domina nostra non sciebat Ioseph turbatum: quia ista turbatio Ioseph durauit modicum: cum angelus apparuerit ei, dum ista cogitaret, ut patet in litera, & abstulit turbationem. Maria tamen nondum erat in domo Ioseph, sed parentum suorū; quia nondum erat traducta, ut patet in litera, scilicet, quod Ioseph volebat traducere eam. Et sic poterat esse turbatus Ioseph: & quod virgo illud non cognosceret. Tertia causa fuit, quia dato, quod Virgo cognosceret causam turbationis eius, nihil ei diceret, quia non proderat: cum Ioseph non esset talia crediturus, quae totaliter excedebant naturam ex testimonio vnius puellae: maxime cum ipsa videretur talia fingere, ut excusaret crimen suum, Quarta causa fuit, quia factum est mysterio diuino, ut per angelum magis certificaretur, & non haberet causam obiurgandi Virginem: si ipsa ei circa talia loqueretur volendo excusare illud crimen, quod manifestum apparebat.

Quare Ioseph non quaesuit a B. Virgine quomodo conceperat. Quest. XL1.

QVAERITVR, quare Ioseph non quaesuit a Maria quomodo se res haberet. Dicendum vno modo, quod non quaesuit, quia frustra erat quaesere, eo quod non credidisset Mariae respondenti pro se, & volenti excusare crimen suum. Secundò, quia Ioseph si forte dubitaret quaerere eam praegnantem ita ut occultare non posset, ideo frustra erat quaeri de re manifesta: nisi forte Ioseph vellet quaerere de modo, quo istud malum accidisset. Et hoc non curabat petere, quia cum ipse crederet eam certissime fornicatam, nihil uidebatur differre, an sic, vel sic accidisset, quia quocumque modo fuisset, ipse volebat tenere uxorem fornicatam, sed illam dimittere. Tertio, ut aliqui dicunt, factum est, quia Ioseph non habuit tempus ad hoc: cum eo cogitante circa ista apparuerit ei Angelus Domini. Sed hoc

non stat, quia quando prima vice vidit Ioseph eam praegnantem, & ex hoc coepit turbari, potuerat ab ea quaerere super hoc: ideo non omisit quaerere, quasi non habuisset tempus ad hoc. Item patet; quia si intendisset Ioseph quaerere, non determinasset quid quaereret super hoc, & tamen iam determinauerat, quod dimitteret eam occultè. Ergo non omiserat quaerere ab ea propter temporis paruitatem. Quarto forte fuit, quia noluit obiurgari eam. Nam si loqueretur sibi de tali re, erat materia tam scandalosa, quod forte non posset continere iram, & percuteret Virginem: sicut dicitur in I. Gracchus. C. de adult. de illo, qui occidit adulterum, quem inuenit cum uxore. Et subditur ibi causa, scilicet, quia tam iustum dolorem continere non potuit. Hoc autem volebat Ioseph, quia sic publicaretur factum, & non haberet locum ad postea eam occultè dimitendum, sicut volebat. Quintò factum est, ut creditur Dei dispensatione, ne Virgo affligeretur, & malè tractaretur, quia Ioseph loqueretur ad eam de hac re: ideo Deus posuit in corde eius, quod non loqueretur illi.

Quare ponitur hic turbatio Ioseph. Quest. XL1.

QVAERITVR, quare ponuntur ista hic, scilicet, de turbatione Ioseph. Dicendum, quod Matthaeus intendebat hic declarare generationem Christi esse supernaturalem, scilicet, quia natus est de Virgine. Et ad hoc, ut ostenderet quomodo domina nostra erat Virgo, induxit hic dubitationem Ioseph de conceptu eius, quia nullus testis poterat esse firmior, & magis sine suspitione ad probandam virginitatem Mariae, & conceptum de spiritu sancto quam Ioseph uir eius. Nam cum Maria haberet virum, si ipsa conciperet, & non de uiro suo, manifestum est, quod ille turbaretur ad mortem. Et quia ille nesciret a principio, an esset hoc de spiritu sancto: necesse est, quod persequeretur Mariam aliquo modo, uel ostenderet indignationem suam: ideo oportebat, quod diceretur unum de duobus. s. quod aut Deus reuelauerat Ioseph, quod uxor sua conciperet de spiritu sancto antequam fieret conceptus: aut quod Ioseph turbaretur, & conquireretur de tali conceptu. Si autem Euangelista tacuissent utrumque, esset suspectum euangelium, de falsitate, quia non uidebatur possibile, quin aliquod istorum duorum accideret: & sic uideretur euangelium fictum. Ideo Matthaeus, qui primus fuit, curauit reddere rationem de hoc, ne alicui ex isto suspitio oriretur. Considerandum autem, quod licet exprimendo alterum istorum tolleretur suspitio nobis de falsitate euangelij: tamen conuenientius fuit, quod Ioseph permittitur turbari, quam quod ei a principio reuelaretur, quod uxor sua de spiritu sancto conciperet. Quia istud erat magis naturale. s. quod ipse uiro illo conceptu turbaretur, & etiam magis certificabat, cum diceretur post conceptum, quod ante: quia iam non poterat esse dubium, an de illo conceptu, uel de aliquo alio postea futuro intelligeretur. Cum autem Angelus certificauit eum de illo conceptu iam praeterito: non poterat esse dubium: circa illud. Et sic conuenienter declaratur, quod conceptu uiro turbatus fuerit Ioseph. Quod tamen ipse postea desineret turbari, & consentiret cohabitare in pace ei, quam dimittere disposuerat, satis arguitur, etiam si nihil aliud Euangelista exprimeret, quod Ioseph inuenit conceptum illum non esse adulterinum: & ideo placatus est. Et ideo, licet nos, qui iam fidem tenemus credamus ex eo quod sic scriptum est: tamen antequam homo fidem recipiat, oportet ipsam scripturam, quae credi debet, continere res aliquantulum uerisimiles, &

& quod non appareant fidei prima facie, & sic Euangelista curauit historiam uerisimilem reddere: & sic posuit turbationem Ioseph ad probationem uirginitatis Mariae, quia nullum testimonium conuenientius reddi poterat, sicut ait Ambrosius super Lucam, scilicet, locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset dolere iniuriam, & vindicare opprobrium, si non cognosceret sacramentum.

Quid faciebant parentes Beatae Virginis uidentes eam praegnantem. Questio XL1.

QVAERITVR, quid parentes Virginis faciebant, cum uiderent eam praegnantem nondum factis nuptijs. Quidam dicunt, quod hoc nondum cognouerant; ideo non turbabantur: nec aliquid faciebant. Et hoc erat uerisimile, quia istud durauit pauco tempore. Et illud Spiritus sanctus abstulit dubium Ioseph. Et sic nec ipse, nec parentes uirginis potuerunt ultra de nono dubitare, aut dubitationem antiquam tenere. Dicendum, quod non stat. Primò, quia ista res non poterat latere. Nam quando uenit Maria de domo Elisabeth erant iam tres menses secunditatis elapsi, scilicet, quia Maria antequam iret ad Elisabeth conceperat cum apparuit ei angelus Lucæ primo, & etiam ipsa Elisabeth uocauit Mariam matrem Domini quando introiuit primò ad eam. e. c. Et tamen post hoc mansit Maria cum Elisabeth tribus mensibus. eod. cap. Ergo quando postea rediret non poterat iam occultari fecunditas eius paribus, sicut nec sponso occultata est, quia eo tempore ipse deprehendit eam esse praegnantem, ut supra declaratum est. Secundò patet, quia adhuc facilius erat, quod parentes cognoscerent Mariam secundam, quam Ioseph, quia tunc manebat in domo eorum, & non sponso: cum nondum traduxisset eam, ut patet in litera. Etiam, quia ipsa non tantum erubesceret parentes sicut sponsum, & magis se occultaret ab eo, & tamen ipse cognouerat eam secundam: ergo parentes non poterant ignorare, maxime mater, quae circa talia esset magis sollicita, & non erubesceret diligenter quaecumque videre, quia ambae erant mulieres. Dicit ergo potest duobus modis. Vno modo, quod parentes non fuerunt turbati, quia ipsi cognouerunt hoc secretum, scilicet, reuelante Maria, uel reuelante eis Elisabeth, quae illud spiritu sancto docente agnouerat. Et licet forte modicum a principio turbarentur, cognita mox ueritate, ut dictum est, cessarent. Aliter potest dici, quod parentibus non fuit reuelatum istud secretum quousque fuit Ioseph reuelatum, & quod ipsi turbabantur sicut Ioseph: scriptura tamen nihil ponit de turbatione eorum, quia turbatio Ioseph non fuit hic posita nisi in quantum per eam rationabiliter probaretur uirginitas Mariae, & ut Euangelium non uideretur esse fictum. Turbatio tamen parentum non proderat ad hoc: quia etiam si Maria fuisset uere fornicata, uerisimile erat de parentibus, quod tacerent, & occultarent crimine filiae: & non fuit conueniens, quod diceretur, quod parentes turbati sunt, & tamen quod Spiritus sanctus reuelauit eis ueritatem conceptus, & sic cessauit turbatio, quia tale testimonium erat ualde suspectum, scilicet, quia diceretur, quod ipsi ad excusandum crimen filiae suae, & propriam infamiam ista confinxerant. De marito autem non erat sic credendum: quia, cum ipsa non esset de cognatione eius, magis uellet honorem proprium, quam illius incolumitatem, ideo si uere inueniret eam fornicatam esse, cum posset illam dimittere secundum legem, uel accusare ad mortem, faceret hoc potius, quam quod illam acciperet. Et tamen licet prius incepsisset turbati, postea accepit eam, & tenuit

in pace: tota uita, & diligenter ei seruituit: ergo non reperit eam fornicatam, sed de Spiritu sancto cocepisse. Debit ergo poni hic de turbatione Ioseph, non tamen de turbatione parentum: licet illi turbati fuissent, & uere accidisset, quod non cessaret eorum turbatio, quousque ueritas per Angelum reuelata est. Sed obijciatur, quod tunc parentes uirginis affligerent eam quotidie, quod esset inconueniens. Dicitur postea, quod ipsa tunc reuelaret eis, & sic cessarent eam affligere. Maxime, quia Mater sua Anna poterat experiri eam esse uirginem attractando claustra foeminea, quae reperiret illa: sicut de iure fit saepe probatio si aliqua dicat se esse uirginem per hoc, quod matrona circa hoc prouideat tractent, & uideant. Et sic patet, & mater cessarent affligere illam. Aliter potest dici, quod etiam si ipsa nihil dixerit eis, pauco tempore affligerent, quia pauco tempore istud durauit. Nam uerisimile est, quod illico, ut redijt Maria de domo Elisabeth, Ioseph uideret eam, quia erat sponso, & illa fuerat absens per tres menses, ideo ueniret illico ad uidentem eam. Et quia fecunditas erat iam magna non posset celari, & sic mox agnosceret Ioseph: ita, ut non prius parentes, quam Ioseph agnoscerent. Dico autem non prius, scilicet, non in aliquanto tempore, in quo posset eam super hoc molestare. Et tamen mox, ut Ioseph dubitauit, certificatus est, scilicet, sequenti nocte in somnijs, ut colligitur ex litera, ergo non fuit tempus aliquantum, in quo uirgo posset affligi a parentibus suis super hac re. Dicendum tamen est, quod si parentes aliquid inquirerent a Virgine, aut uellent eam molestare super hoc: ipsa responderet aliquid. Nam si nihil omnino responderet, esset inobediens parentibus, & peccaret: maxime tenendo eos suspensios in tali re, in qua ualde affligerentur: si autem responderet, aut falsum diceret, aut uerum. Non est autem uerisimile, quod diceret se fornicatam, quia mentiretur, & infamaret seipsum, & filium nasciturum: oportebat ergo, quod uerum diceret asserendo se uirginem, & quod per Spiritum sanctum conceperat. Aliter potest dici, & tollentur omnes istae difficultates, scilicet, quod forte Ioseph agnouit esse Mariam praegnantem, dum erat in domo Elisabeth, & tunc cogitauit eam dimittere occultè, & Angelus apparetur certificauit eam, & sic antequam uirgo rediret in domum parentum, esset certificatus Ioseph: & posset ipsi conuenienter certificari, ante quam uideret filiam praegnantem, & sic non posset eam affligere, sed quidquid istorum teneamus, nihil differt.

Hæc autem eo cogitante, ecce angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est: pariet autem filium, & uocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam, dicentem: Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus.

Hæc autem eo cogitante. Hic ponitur ipsius Ioseph diuina certificatio. Et diuiditur in duo. Quia primò ponitur certificatio eius quantum ad intentionem. Secundò ostenditur certificatio per effectum, ibi. *Exurgens*

gens autem. Prima in duas, quia primò ad certificationem ipsius ponitur testimonium angelicum. Secundò ad fidei nostræ confirmationem producit testimonium propheticum, ibi. *Hoc autem totum factum est*. Circa primum dicitur: Hæc eo cogitante, idest, dum Ioseph cogitaret, quid ageret super conceptu virginis, quem credebatur adulterium, & determinasset, quòd dimitteret eam occultè, apparuit ei angelus. Et intelligendum est, quòd Ioseph habuit istam dubitationem die, qua primò vidit uterum Virginis tumentem, & sequenti nocte apparuit angelus ei: cum dicitur, quòd in somnis apparuit. Et non est dicendum, quòd aliquot diebus postquam coepit Ioseph habere istam turbationem manserit in ea: quia tunc dimississet Virginem occultè, sicut diffinierat, vel processisset ad aliquem actum per quem dissimaretur alicqualiter Virgo: ideo mox angelus apparuit Ioseph. Quod significatur, cum dicitur. *Hæc eo cogitante*, idest, non intercidit aliquantum tempus, sed tunc quando ista cogitabat Ioseph, apparuit ei angelus, scilicet, sequenti nocte. Et adhuc diceremus, quòd ipso die quo coepit dubitare apparuisset angelus, nisi diceretur, quòd apparuit in somnis, quòd ad noctem pertinet, *Ecce angelus Domini*. Quis esset iste angelus non constat, sed satis erat verisimile, quòd esset Gabriel: quia ille erat specialis minister Virginis: cum ipse ad illam salutandam missus fuerit. Luc. 1. *In somnis apparuit*. Idest, apparuit Ioseph dormienti: quia hoc est apparere in somnis, & dixit quæ sequuntur. An vero dormiret Ioseph, vel uigilaret, & an verè angelus iste locutus sit, infra dicitur. *Ioseph fili David*. Vocauit eum filium David. Sic dicitur Luc. 1. quòd Elisabeth erat de filiabus Aaron: tamen Aaron non genuerat eam, sed erat de stirpe eius. Et vocauit eum filium David: quia loqui volebat sibi de illo, qui erat specialiter filius David, infra 21. cum populus dixit: Osianna filio David, idest, Messia, & quando Christus quasiuit à pharisæis de Christo, idest, de Messia cuius filius sit, dicunt ei: David, infra 22. quasi dicat, Ioseph fili David, idest, cum tu sis filius David, non miretis de conceptu uxoris, quia in ea genitus est ille, qui vocatur specialiter filius David. *Noli timere accipere Mariam*. Timebat Ioseph accipere Mariam, quia putabat eam fornicatam. Et cum esset vir iustus, nolebat illam accipere ad cohabitationem, sed dimittere eam. Et angelus dicit. *Noli timere*. Idest, non dubites accipere eam, scilicet, ad solam cohabitationem, quòd ipse faceret populum suum, ad ostendendum, quòd ipse erat Messias, qui sperabatur à Iudæis, tanquam redempturus Israel: sicut etiam discipuli Christi dixerunt ei ascendenti in cælum: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel: Et dixit. *A peccatis eorum*. Ad ostendendum, quòd Christus non ueniebat ad redimendum homines, ab aliqua temporali miseria, sed à iugo peccati, ut essent apti ad regnum cælorum, quod multo excellentius est, quam regnum temporale. Iudæi tamen putabant, quòd Messias redimeret eos à temporali seruitute, & deduxisset regnum Israel ad prosperitatem maiorem temporalem, quam fuerat sub David, & Salomone, & cæteris regibus, propter quod plurimi Iudæorum non receperunt Iesum in Messiam: quia non liberauit aliquid de temporali regno. Et ista erat quasi communis intentio omnium Iudæorum tempore Christi. Vnde mater filiorum Zebedæi petiuit à Christo, ut sederent duo filij sui vnus ad dexteram Christi, alius ad sinistram in regno suo. Vnde ipse dixit eis, nescitis quid petatis, quasi dicat. Putatis regnum meum esse temporale, & non est tale, quia regnum meum non est de hoc mundo, sicut ipse dixit Ioan. 18. In hoc etiam ostendebatur Iesum esse uerum Deum: quia nemo poterat saluare à peccatis nisi Deus.

Vnde

Quod enim in ea natum est. Idest, quod in ea conceptum est, quia natiuitas propriè non est nisi exitus de utero, conceptio autem est formatio in utero, & conceptionem uocauit hic natiuitatem. Et sic ponit scriptura duas natiuitates vnã in utero, & aliam ex utero. Ista est causa futurorum, quasi dicat. Non timeas accipere Mariam: quia non fornicata est cum aliquo, sed de Spiritu sancto foecundata est. *De Spiritu sancto est*. Idest, non concepit de homine, sed de Deo, scilicet, miraculosè sine concubitu. Et dicitur hic Spiritus sanctus tota Trinitas: quia ista operatio, & generaliter omnes operationes Dei ad extra sunt simul ab omnibus tribus personis tanquam ab unico principio: quia Deus non est principium istarum rerum sub ratione personarum, sed sub ratione naturarum, quæ eadem est in tribus. Quare autem magis dicatur de Spiritu sancto conceptis, quam de patre, vel filio, infra dicitur. *Pariet autem filium*. In hoc etiam certificabatur Ioseph: quia cum postea uideret, quòd natus erat masculus, appareret, quòd angelus non mentitus fuerat ei, & sic constaret quòd de Spiritu sancto conceperat sicut angelus dixerat. *Et uocabis nomē eius Iesum*. Hoc dixit angelus ipsi Ioseph: quia ad ipsum pertinebat imponere nomē puero, cum reputaretur tanquam pater. *Ipsē enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum*. Reddēt cā noīs. scilicet, quia Iesus interpretat Saluator, & ostendit angelus, existit nomen rectè conueniebat puero propter effectum, quia ipse saluaret oēs hoīes. I. per mortem suam. Et dicit. *Populum suum*. Idest, Iudæos, qui erāt populus Christi. I. quibus spāliter promissus erat Messias: sicut ipse dixit. Non ueni nisi ad ones, quæ perierunt domus Israel, infra 15. scilicet, principaliter, & tamen consequenter uenit ad omnes homines: ideo omnibus iussit prædicari Euangeliū, & fidem accipere, infra 28. & Mar. 16. immo si propriè loquamur principaliter uenit Christus propter Gentiles, quam propter Iudæos, cum paucissimi numero de Iudæis saluati sunt, conferendo ad illos, qui de gentibus Christo crediderunt, & saluati sunt. Et hoc significauit ipse, dicens: Non est mihi uoluntas in uobis, ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus. Dicitur tamen principaliter uenisse propter Iudæos, idest, prius ordine temporis, vel cuiusdam dignitatis accidentaliter, scilicet, quia eis promissus fuerat. Dixit autē angelus ad Ioseph, quòd saluum faceret populum suum, ad ostendendum, quòd ipse erat Messias, qui sperabatur à Iudæis, tanquam redempturus Israel: sicut etiam discipuli Christi dixerunt ei ascendenti in cælum: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel: Et dixit. *A peccatis eorum*. Ad ostendendum, quòd Christus non ueniebat ad redimendum homines, ab aliqua temporali miseria, sed à iugo peccati, ut essent apti ad regnum cælorum, quod multo excellentius est, quam regnum temporale. Iudæi tamen putabant, quòd Messias redimeret eos à temporali seruitute, & deduxisset regnum Israel ad prosperitatem maiorem temporalem, quam fuerat sub David, & Salomone, & cæteris regibus, propter quod plurimi Iudæorum non receperunt Iesum in Messiam: quia non liberauit aliquid de temporali regno. Et ista erat quasi communis intentio omnium Iudæorum tempore Christi. Vnde mater filiorum Zebedæi petiuit à Christo, ut sederent duo filij sui vnus ad dexteram Christi, alius ad sinistram in regno suo. Vnde ipse dixit eis, nescitis quid petatis, quasi dicat. Putatis regnum meum esse temporale, & non est tale, quia regnum meum non est de hoc mundo, sicut ipse dixit Ioan. 18. In hoc etiam ostendebatur Iesum esse uerum Deum: quia nemo poterat saluare à peccatis nisi Deus.

Vnde

Vnde propter hoc Iudæi dicebāt sape Christo, quòd blasphemabat, eo quòd dicebat aliquibus: dimittuntur tibi peccata tua. Christus autem saluauit nos à peccatis in quantum ipse per mortem suam tollerans peccata debitas nobis, satisfecit toti trinitati. Et ablata est obligatio, qua nos tenebamur ad mortem æternam propter peccata, sicut dicit Apostolus ad Colos. 3. scilicet. Delens, quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Hoc autem solus Iesus facere poterat: quia ipse solus poterat mereri in infinitum: ideo ipse solus potuit hominem saluare à peccatis. De hoc magis declaratum est supra in prologo Hieronymi super Mattheum, qui incipit. Mattheus ex Iudæa. *Hoc totum*. Hoc ponitur ad certificationem nostræ fidei testimonium propheticum. Et dicitur. *Hoc totum factum est*. Ista sunt uerba Matthæi, quia angelus non dixit Ioseph nisi usque ad locum suum, scilicet. *Saluum faciet populum suum à peccatis eorum*. Et dicitur hoc totum, scilicet, intelligendo ab illo loco, scilicet, quòd in ea natum est. Nam quod supra habetur de turbatione Ioseph, & apparitione angeli non factum est propter ea, quæ sequuntur: quia in auctoritate Isaiæ, quæ hic ponitur, non fit mentio de turbatione Ioseph. Sciendum, quòd duo dixit hic angelus. Primum est de uirginitate Mariæ, scilicet. *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est*. Secundum est de nomine pueri, cum ait. *Uocabis nomen eius Iesum*. Ista duo ostendit Mattheus ex auctoritate Isaiæ. Primum, cum dicitur, ecce uirgo concipiet, & pariet filium. Secundum, cum dicitur, & uocabitur nomen eius Emmanuel: qui ad idem reddit quod Christus, ut infra declarabitur. *Ut impletur, quòd dictum est à Domino, per prophetam*. Scilicet. Isai. cap. 7. Cum autem dicitur, quod factum est hoc ut impletur illud, non est sensus, quod propter hoc facta fuerunt, quæ habentur hic. Nam Christus non natus est de Virgine, nec uocatus est Iesus: quia Isai. illud prædixit: sed potius Isai. illud prædixit, quia Deus uolebat, quòd aliquo tempore sic fieret. Manifestum est autem, quòd non sunt res propter uerba, sed uerba propter res, extra de uerborum significat. c. intelligentia, scilicet. Intelligentia uerborum ex causis dicendi assumenda est: quia non res feruntur, sed rei est sermo subiectus. Est ergo ordo, quia Christus natus est de Virgine, & uocatus est Iesus: quia Deus sic uoluit. Et ipse uoluit sic: quia ita uolebat salutem nostram procurari, & quia sic uolebat, aliquo tempore facturum esse prædixit illud per prophetas antequam fieret, ut quando fieret crederemus, sicut Christus dixit apud Ios. Hoc dico uobis antequam fiat, ut cum factum fuerit credatis, Ioan. 14. Cum tamen dicitur hic. *Hoc totum factum est, ut impletur quòd dictum est per prophetam*. Non tenetur causaliter, sed comitatiuè, idest, quando hoc totum factum est, scilicet, quòd Christus natus est de Virgine, & uocatus est Iesus: impletum est, quòd dictum est per prophetam, & ita exponendum in multis alijs locis scripturæ, ubi similis locutio reperitur. *Ecce uirgo in utero habebit*. Isai. 7. dicitur: ecce uirgo concipiet. Sed idem esset concipere, quod habere in utero, quia dum manet factus in utero, dicitur conceptio, & quando prodit in lucem dicitur natiuitas. Et iste est modus loquendi Matthæi, quia scilicet, dixit supra, inuenta est in utero habens de Spiritu sancto, idest, conceptis de Spiritu sancto. *Et pariet filium*. Idest, ista puella concipiet uirgo existens, de quo infra dicitur. *Et uocabitur nomen eius Emmanuel*. Nunquam Christus sic uocatus est: quia solum uocabatur Iesus, tanquam nomine proprio, & aliquando uocabatur quodam nomine appropriato, quod non erat personale, scilicet, Christus, uel Messias, ut patet

supra, scilicet. *De qua natus est Iesus, qui uocatur Christus*. Vocatur tamen Iesus Emmanuel: quia ita est, quòd in eo est uerè Emmanuel. Nam Emmanuel interpretatur nobiscum Deus, idest, cum natura nostra Deus, scilicet, natura humana simul cum persona diuina: quod soli Christo conuenit, qui simul est Deus & homo, & utrumque plene. Considerandum, quòd in hoc uult probare Mattheus illud, quòd dixerat angelus, scilicet, & uocabis nomen eius Emmanuel. Et sic uult idem nomen esse Iesus, & Emmanuel. Et uerum est, quia Emmanuel significat Deum & hominem simul, scilicet, in eodem supposito, & hoc significat Iesus, quòd interpretatur Saluator, maxime cum angelus dixerit, quòd saluaret populum suum à peccatis. Hoc autem non poterat facere nisi qui esset simul Deus & homo, scilicet, homo, ut pateretur: Deus autem, ut per hoc in infinitum mereretur. Et sic uocare aliquem Iesum, idest, saluatorem, si uerum est, quòd saluat, nihil aliud est, quam uocare eum Deum, & hominem. Idem ergo nomen est Emmanuel, & Iesus, & hoc uult Mattheus: quia aliàs auctoritas Isaiæ non faceret ad propositum suum. *Quod est interpretatum nobiscum Deus*. Iste non est de litera Isai. sed apposuit illud Mattheus: quia Emmanuel est nomen hebraicum, & uoluit illud exponere Mattheus, & dixit. *Quod interpretatur nobiscum Deus*: quia Emmanuel in hebraico, idem est, quòd nobiscum: id est, significat Deum, & sic multoties Euangelistæ faciunt ponentes interpretationem aliquorum nominum hebraicorum. De expositione istius auctoritatis Isaiæ ad probandum, quomodo intelligatur de materia, & de uarietatibus hebraicorum circa illam, & consultationibus dictorum suorum non est hic dicendum, quoniam longum ualde esset, maxime quia Isaiæ 7. est prior locus, & latè de hoc diximus in quodam libello nostro, qui solum est de expositione istius auctoritatis.

Quare Mattheus hic dixit, quòd Emmanuel interpretatur nobiscum Deus. *Quest. XLIIII.*

QUÆRITUR, quare Mattheus hic dixit, quòd Emmanuel est interpretatum nobiscum Deus. Respondetur, quòd sicut dictum est fecit hoc: quia Emmanuel est nomen hebraicum, & sape Euangelistæ exponunt talia nomina, ut patet Mar. 5. scilicet. Et tenens manum puellæ, ait Taitalcum; quod est interpretatum, tibi dico puella surge. Et Ioan. primo dicitur, inuenimus Messiam, quod est interpretatum Christus. Sed dicitur, quòd alij Euangelistæ potuerunt rationabiliter ponere istas interpretationes, quia illi scripserunt in græco, ut ait Hieronymus in prologo, qui incipit. Beatissimo Pape Damaso: ideo quando allegantur aliqua uerba, quæ Christus, uel propheta dixerunt in hebraico, conuenienter illa exponuntur interpretando in græcum, in quo scribebant, & tamē Mattheus scripsit in hebraico, ideo non uidetur, quòd posset interpretari nomina hebraica. Nam nihil hoc proficiebat: quia manebat in eadem lingua, & esset exponere idem per idem. Aliquis dicit, quòd Mattheus à principio scripsit in hebraico, & postea scripsit in græco, & sic dimisit duo originalia de manu sua. Hoc tangit Hieronymus in lib. de Illust. uiris. cap. de Mattheo, & tunc dicitur, quòd in primo exemplari, quòd scripsit in hebraico non erat interpretatio aliqua: quia erat eadem lingua, sed in exemplari, quòd scripsit in græco, posuit istam interpretationem, scilicet, de hebraico in græcum. Dicendum, quòd hoc non stat. Primò quia si Mattheus scripsisset in hebraico, & in græco, non addidisset, nec mutasset uerbum aliquod

quod potius in uno, quam in alio: quia aliis non viderentur esse exemplaria eiusdem Euangelista. Secundo patet, quia, quod Matthaeus scripserit in graeco, dubium est: ut ait Hieronymus ubi supra. Omnes autem asserunt Matthaeus scripsisse in hebraeo, & testatur Hierony. fuisse exemplar Matthaei hebraicum in bibliotheca famosa Caesariensi Pamphili Martyris, & sic per illud facta est translatio Euangeliorum, cum de originali graeco ignoretur, an fuerit, & tamen omnes codices habent istam interpretationem: ergo in exemplari hebraeo erat, cum ex illo translationes factae sint. Aliquis dicit, quod Matthaeus scripsit solum in hebraeo, & non posuit ibi interpretationem istam, nec alias, sed, quod scriptores primi addiderunt, quando conuerterunt de hebraeo in graecum, vel de hebraeo in latinum. Dicendum, quod non stat, quia nullus scriptor aunderet apponere quicquam in sacra scriptura: quia maledictus esset, qui uellet ei addere saltem unam litteram, vel detrahere unum apicem: quia per hoc homo uellet infamare Spiritum sanctum, cum tota sacra scriptura per eum data sit, 2. Pet. 1. & uellet homo ea, quae sunt de ingenio suo ascribere Spiritui sancto. Est ergo dicendum, quod Matthaeus hoc posuit in suo exemplari quod scripsit in hebraeo: & satis potest fieri interpretatio, vel etymologia in eodem idiomate, quando aliquod nomen compositum corrupte, vel saltim ex partibus, quae non videntur integrare per illas exponitur, sicut cum dicimus lapidis, id est, laedens pedem, petra, id est, pede trita, sic Emmanuel est unum nomen compositum in hebraeo, & Matthaeus exposuit illud per multa nomina simplicia aequiualentia illi in significando. Ratio autem praecipua fuit, quia aliquis posset putare, quod Emmanuel erat nomen proprium sicut Iacob, uel Isaac: & tunc nullum mysterium induceret, nec faciebat ad propositum Matthaei, cum ipse inducat istam auctoritatem ad ostendendum, quod Iesus, & Emmanuel sunt idem nomen, ideo declarat, quod sit nomen appellatiuum. Et hoc ostendit per interpretationem, scilicet, quia interpretatur nobiscum Deus, quasi dicat, non ponitur istud nomen tanquam nomen personale alicuius hominis, sed solum, ut appellatiuum ad significandum hoc, quod est Deum esse nobiscum, Et tunc conuenit intentioni suae: quia per istam interpretationem Iesus, & Emmanuel sunt unum & idem, Et si non interpretaretur ita, ut sit nomen appellatiuum, nihil magis conueniret Emmanuel cum isto nomine Iesus, quam istud nomen Abraham, uel Isaac. Istud facit saepe errorem inter Latinos, & hebraeos: quia idem nomen in hebraeo potest accipi tanquam commune, vel tanquam proprium, & quidam accipiunt illud tanquam commune, & alij tanquam proprium, sicut patet, 3. Reg. 22. & secundo Paralipom. 18. cum dicitur: Ducite eum ad Amon principem ciuitatis, & ad Ioas filium Amalech. Vbi nos dicimus Ioas filium Amalech dicitur in hebraeo Ioas Abimelech. Et accipiunt Hebraei illud pro nomine appellatiuo, & significat Abimelech filium regis: quia Melech significat regem, & Ben, significat filium. Hieronymus autem accepit tanquam nomen proprium Amalech dicens Ioas filium Amalech. In salibus autem, an nomina accipiantur, ut propria, an ut communia, non potest sciri nisi ex ipsa conuenientia sententiae: ideo, ut tolleretur aequiuocatio circa talia nomina, maxime ubi mysterium aliquod importatur, oportuit fieri interpretationes. Et sic fuit hic. Et quia Matthaeus habet totum vigorem probationis suae hic ex isto nomine, quod accipitur, ut commune, & non ut proprium, interpretatus est illud.

Exurgens autem Ioseph a somno, fecit

ficut praecepit ei angelus Domini, & accepit coniugem suam. Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum, & uocauit nomen eius Iesum.

Exurgens autem. Hic ponitur ipsius Ioseph certificatio per effectum, scilicet, quia in somno certificatus fuit per reuelationem angeli, post somnum autem certificatus est per effectum, uel potius nos certificauit, quia ex hoc, quod ipse turbatus prius fuerat propter Virginis conceptum, & uolebat eam dimittere, nunc autem cum angelus ei locutus est, accepit eam in pace, & non tangebatur carnaliter. Ergo apparet, quod crederet eam de spiritu sancto grauidam, & propter hoc tenebat eam, & non tangebatur illam, scilicet, quam Deus impraegnauerat. Et dicitur. *Exurgens autem Ioseph a somno.* Omnia, quae supra dixerat Angelus Ioseph fuerunt in somnis. Euigilauit ergo Ioseph post hoc, & surrexit illico, ut sine mora exequeretur praeceptum angeli: fecit sicut praecepit ei Angelus Domini, scilicet, quod accepit Mariam coniugem suam: & nihil dubitauit iam de conceptu eius. Et quando natus est puer imposuit ei nomen, quod angelus dixerat, quia nihil aliud praecepit, ut patet supra in litera. *Et accepit coniugem suam.* id est, accepit Mariam, quae erat uxor sua, cum esset uerum matrimonium inter eos, per quos efficiuntur coniuges: licet nulla copula intercesserit. Et dicitur accepit eam, scilicet, ad cohabitationem, & ad alia obsequia coniugalia. Nam quidquid maritus pro coniuge facere debet, hoc Ioseph faciebat pro Maria: & quidquid est, in quo uxores uiris seruiunt, in illo Mara uiuit: ita ut cessaret ab obsequiis humilitatis. Erat igitur subdita Ioseph uiro suo, cum & ipse Deus, qui de ea natus est, subditus esset utrique. Luc. 2. scilicet. Et erat subditus illis. Solus autem concubitus fuit, qui in hoc matrimonio defuit: ut ait August. in lib. de bono coniugali. Et iste non dicitur uere defuisse, sed non fuisse: quia illud dicitur deesse, quod rei necessarium, uel utile est. Concubitus autem non erat necessarius in hoc matrimonio, cum sine illo proles esset: concubitus tamen ad prolem ordinatur. Non etiam fuit utilis, quoniam potius fuisset inhonestus, si templum spiritus sancti aliquis temerare aunderet. *Et non cognoscebat eam.* Scilicet, non cognoscebat carnaliter. Hoc ponit Matthaeus, quod non solum Maria concepit Christum de spiritu sancto, quia antequam ista dicerentur iam Maria habebat in utero, ut patet in litera, sed ad ostendendum, quod etiam postea Virgo permansit. Quidam exponunt hoc de cognitione dignitatis, scilicet, quod postquam concepit Maria quouique peperit non cognoscebat eam Ioseph, id est, non poterat cognoscere quantae dignitatis erat, sed postquam peperit, cognouit eam, id est, quantae dignitatis ipsa erat, scilicet, quia a conceptu usque ad partum dignitas virginis erat inestimabilis, qui erat dignior toto saeculo: cum eum, quem totus orbis capere non poterat, in sui uteri angustijs perfecte contineret. Et tunc stat proprie ista dicitur, donec: & non potest fieri aliqua calumnia. Sed dicendum, quod ipse non est sensus literae: nam ad inueniendum talem cognitionem, non sunt ista uerba satis accommodata, sed magis extra proprium sensum: nam eum scriptura sic loquitur, intelligitur de cognitione carnali, sicut dicitur Gen. 4. Adam cognouit uxorem suam, & peperit &c. Item quia intelligitur sic non solum Ioseph non cognoscebat quantae dignitatis erat Maria, sed etiam nec aliquis hominum, nec angeli, nec Archangeli: cum dignitas Dei, quem Maria specialiter continebat, sit infinita, & nullus potest comprehendere infinitum nisi ipse, qui infinitus est. Ideo

De fulgore
vultus Beatae
Virg.

fi hoc intelligeret scriptura, non expressisset specialiter Ioseph: ergo non intendit hoc. Item, quia iste sensus non videtur ad propositum Matthaei, cum loquatur hic de accipere uxorem, & parere, & ad hoc magis accommodata est cognitio carnalis, quam aliqua alia: quia ad coniuges illa proprie pertinet, etiam quia partus ex ipsa semper sequi creditur: nisi cum aliud ostenditur, sicut hic, & ista est expositio Ioan. Chrysol. Alij exponunt de cognitione vultus, scilicet, quandiu Maria tenuit Christum in utero fulgebat vultus eius quadam glorifica claritate: ita ut Ioseph non posset aspiciere in eam: nec cognoscere vultum eius propter infirmitatem oculorum, sicut non possumus solem intueri: sic fuit de Moise quando stetit cum Domino in monte: quia ex consortio sermonis Domini erat facies eius comuta, & quando uenit ad populum non poterat populus intendere in vultum eius propter fulgorem, sed oportebat Moyses vultum suum velamine, cum loqueretur. Exod. 24. & 2. ad Corinth. 3. Postquam autem peperit Maria cognouit eam Ioseph, id est, potuit cognoscere vultum eius: quia cessauit ille fulgor egresso Christo de utero. Sed hoc non est conueniens: primo quia ex hoc Domina nostra pareretur scandalum, quia iste fulgor non solum uideretur a Ioseph, sed etiam ab omnibus aliis, cum quibus loquebatur, & conuersabatur Maria: quia ut isti uolunt durauit nouem mensibus, scilicet, quandiu habuit Christum in utero, & quia non putabatur ab aliquo Mariam concepsisse de spiritu sancto nisi ab his, quibus specialiter reuelatum est, putarent ceteri Mariam esse maleficam, scilicet, quod opere magico illum fulgorem fecerat; & quidquid esset, aut crederetur, necesse erat ipsum satis turbari: quia omnes Iudaei conuenirent ad ipsam stupentes rei admirandam nouitatem, in quo turbaretur ualde Virgo. Et non conuenienter hoc ei, quae prae uerecundia sextus, & atatis potius uolebat latere, quam uideri ab hominibus, Item, quia si fuisset iste fulgor, & tanto permanisset tempore, necesse erat, quod Iudaei quaererent causam huius rei: oportebat, quod Virgo manifestaret, unde hoc proueniebat, aut concedere se esse maleficam. Et sic oportebat, quod diceret se concepsisse Messiam de spiritu sancto, & istud erat maximum periculum matris, & pueri nascituri: quia si Herodes diligenter inquisisset Messiam natum ad occidendum illum, quoniam reges stella duce uenerunt ad adorandum eum, sequenti cap. & nesciebat tunc penitus locum natiuitatis, nec matrem, nec puerum: quanto magis persequeretur nunc ipsum, si per istum fulgorem constaret sibi de matre saltem ex praesumptione. Ideo non est credendum, quod talem fulgorem haberet, quia nocuus erat matri, & filio. Item, quia quando dicitur communiter ab antiquis, quod Maria habuit virum, ut partus diabolo celaretur, dicit Ambrosius super Lucam, quod magis hoc fuit, ut Christus falleret principes saeculi, qui sunt membra diaboli. Nam ait, quod daemonum malitia facile occulta deprehendit. At uero, qui saecularibus uanitatibus occupantur scire diuina non possunt: si igitur Deus uoluit Mariam habere virum, ut partus celaretur, scilicet, ut principes saeculi non cognoscerent a principio esse Messiam illum, qui natus erat, non daret Mariae vultus fulgorem, per quem oportet istum reuelari, vel ipsam poenas pati, aut saltem tanquam maleficam infamari. Item si iste fulgor fuisset in Virgine ex quo Christum concepit, non fuisset turbatus Ioseph uidentem eam praegnantem: quia sicut uideret illum fulgorem supernaturalem, ita uerisimiliter putaret conceptum illum esse supernaturalem, & non turbaretur ita, ut uellet eam dimittere, quia saltem peteret ab ea causam per istum fulgorem, quem

videbat. Et tamen nihil petiuit, sed putans eam uere adulteram, dimittere eam occulte diffinierat: ergo nullum fulgorem uidebat in vultu eius. Item non est ad propositum Matthaei dicere de tali cognitione, cum hic loquatur de uxore, & partu, ad quae non pertinet cognitio vultus, sed cognitio carnalis. Item si intendisset Matthaeus loqui de tali fulgore, non solum dixisset, quod Ioseph non cognoscebat eam, sed etiam dixisset de isto fulgore, quomodo erat in vultu Virginis, & qualis esset, & quanto tempore durauerit, & causa unde peruenerit: cum istud esset aliquid speciale, quod non intelligeretur nisi exprimeretur, sicut fuit de fulgore vultus Moysi: quia scriptura ponit causam, unde prouenerat ille fulgor, scilicet, ex consortio sermonis Domini. Et declaratur, quomodo uidentes fulgorem timebant, & non audebant ad ipsum accedere, & quomodo ipse ponebat uelamen super vultum quando loquebatur populo: cum uero solus erat deponere uelamen. Exod. 34. Matthaeus tamen nihil de isto fulgore expressit: ergo, vel nullus talis fuit, vel Matthaeus non intendit hic loqui de eo. Item dato, quod Virgo habuisset talem fulgorem, non diceretur, quod Ioseph non cognoscebat eam, id est, vultum eius: quia bene cognosceret, & tamen non audeat prope accedere, propter magnitudinem fulgoris, sicut erat de Moysi. Nam licet esset facies eius resplendens ex consortio sermonis Domini, cognouerunt illum filij Israel: & tamen dicitur, quod timebant prope accedere. Exod. 34. Ita fuisset de Ioseph: quia diceret Matthaeus, quod non audeat prope accedere ad Virginem. Dicitur tamen, quod non cognoscebat eam, ergo non intendit Matthaeus aliquid de fulgore. Dicendum ergo, quod loquitur Matthaeus de cognitione carnali: sicut ait Hieronymus super Matthaeum. Et tunc stat litera proprie: quia cognoscere tali loco signat cognitionem carnalem, cum loquatur hic Matthaeus de uxore, scilicet, quod Ioseph accepit Mariam coniugem suam, & tamen actus coniugalis est cognitio carnalis, ideo crederetur, quod eam cognoscebat carnaliter nisi Euangelista hoc expresse negaret, maxime, quia dicitur. *Donec peperit filium suum.* Quia forte aliquis putaret, quod filius Iesus Iesus natus fuerat ex concubitu Ioseph & Mariae dicitur, quod non cognouit eam, ut inuatur, quod de spiritu sancto conceptus est. *Donec peperit filium suum primogenitum.* Id est, donec peperit Iesum, qui fuit primogenitus Mariae, ante quem nullum habuit, & post illum etiam neminem. Et dum dicitur, donec peperit non inuatur, quod postquam peperit cognouerit eam Ioseph, quia nunquam eam cognouit, sed solum significatur, quod non cognouit eam ante Christi conceptum, & natiuitatem. Et dixit hoc Matthaeus ad tollendum dubium. Nam Maria non habuit alium filium nisi Iesum, ut constabat ei, & omnibus, qui fuerant contemporanei eius, quibus tunc Matthaeus loquebatur, ideo an Ioseph cognosceret Mariam post Christi natiuitatem, non apparebat aliqua ratio motiua, cum post Christum Maria nullum peperit. De Christi autem conceptu erat rationabiliter dubitandum: quia conceptus non solet fieri sine semine virili: ideo Matthaeus uolens auferre dubium, dixit, quod Maria non fuerat cognita a Ioseph usquequo parceret Christum: quia de hoc dubitari poterat. De tempore autem quod fuit post Christi natiuitatem, cum non fuerit aliqua uerisimilis ratio dubitandi, cum non conceperit postea Maria, non curauit dicere Matthaeus, an postea cognouerit, vel non: de quo infra magis dicitur. Et licet dicat, filium primogenitum, non inuatur, quod postea alios habuerit, ut infra dicitur. *Et uocauit nomen eius Iesum.* Scilicet, ipse Ioseph uocauit eum sic, quia angelus ita iusserat.

Responsio
auctoris.

an spi-

An Spiritum sanctum sit principium conceptionis Christi, Quæst. XLV.

QVAERITVR, cum dictum sit hic, quod Maria inuenta est habens in utero de Spiritu sancto, an Spiritus sanctus sit principium conceptionis Christi actuum, Dicendum, q non solum Spiritus sanctus, sed tota Trinitas conceptionem Christi operata est. Nam opera Trinitatis indiuisa sunt, quia omnes tres personæ operantur singulas res, & per vnica, & eandem operationem: quia sunt vna natura, & eadem quæ est principium illarum operationum. Miraculum ergo, quod in Christi conceptione fuit, à tota Trinitate simul factum est, Nec potuit vna persona operari, alia non operante: quia tunc non haberet alia. Et tamen falsum est: quia natura est principium operandi, & illa est eadem numero in tribus: ergo non potest vna operari quin alia operetur. Sicut, si tres possent habere eundem oculum numero, non posset aliquis eorum videre per illum quin viderent omnes tres: quia omnium trium est, & aequaliter omnium trium. Item dicendum, quod non solum tres personæ operantur simul eandem rem, sed etiam operantur vnica operatione, licet ipsæ sint tres: cum principium operandi sit idem, & multiplicatur operatio à multiplicatione principij operatiui, sicut diximus de tribus habentibus eundem oculum. Nam, cum simul viderint, non erunt tres visiones, sed vnica visio: quia vnus est motus in sensu, cum sit vnica organum, & vnica est numero species immutans. Item dicendum, q cum tres personæ operantur, qualibet earum aequaliter operatur. Nam aequalitas, vel inaequalitas operationis provenit ex maioriore, vel minoriore principij operatiui, sed principium operatiuum est æquale in tribus, quia est idem numero: ergo est operatio aequalis inter eas: sicut in tribus habentibus vnum oculum, quilibet trium videt, sicut alius, quia ille oculus æqualis est respectu cuiuslibet eorum. Item non solum est hoc, sed etiam qualibet persona operatur ita perfecte, sicut omnes tres simul. Quod patet, quia si tres simul operarentur perfectius, quã vna, cum illa vna sit Deus, esset aliquid maius, & perfectius Deo: quod falsum est. Etiam quia non potest stare: nã si tres perfectius operarentur, principium operandi esset perfectius in tribus, & maius, quã in vna sola: & tamen falsum est, quia diuina natura quæ principium operationum est, ita perfecta est in vna sola persona, sicut in omnibus tribus, & illa eadem quæ in vnica est, in tribus est, non plus, nec minus: quia non est deitas in tribus suppositis: quia in tribus suppositis humanis sunt tres humanitates numero, in tribus autem diuinis suppositis non sunt tres deitates, sed vnica deitas. Et ob hoc tria supposita humana sunt tres homines, & tria supposita diuina non sunt tres Dij, nec esse possunt, sed sunt vnus Deus, Necessè est igitur non solum istam operationem conceptionis Christi factam esse simul à tota Trinitate non distinguendo aliquam personam, cuius sit illa operatio magis, quã aliterius, sed etiam omnes alias operationes à tota Trinitate esse necessè est, quod intelligitur de operationibus propriè dictis, quæ sunt ad res: nam in diuinis sunt quidæ actus notionales, vt gignere, & spirare, & gigni, & spirari, qui non uocantur propriè operationes, sed actus, & isti conueniunt singulari personis, quia per istos constituantur, vel producuntur: & tota Trinitas, siue natura diuina non habet aliquem actum notionalem: quia non gignit, nec gignitur: non spirat, nec spiratur: vt patet per Magistrum primo Sententiarum, distinct. 5. Lo-

Tota Trinitas operata est Christi conceptionem.

quando ergo propriè de Christi conceptione, non est conceptus de Spiritu sancto, sed de tota Trinitate. Considerandum autem, quod Spiritus sanctus potest accipi substantialiter, vel personaliter. Substantialiter tota Trinitas, siue natura diuina uocatur Spiritus sanctus: quia Deus nihil contaminatum habet, ideo uocabitur Spiritus sanctus. Et tunc idem est dici Christum esse conceptum de Spiritu sancto, quod esse conceptum opere diuino per totam Trinitatem. Et tunc ponitur aliquid factum per Spiritum sanctum, quando naturalis operatio non peruenit ad illud, quasi dicat. Aliquid factum est per Spiritum sanctum, idest, non spiritum notionalem, & iste videtur esse proprius sensus: quia Matthæus non intenderet introducere, nec angelum distinguentem de operatione Spiritus sancti ad alias personas. Et iste videtur esse sensus in sacra scriptura, quando cum sit mentio de Spiritu sancto, nisi simul exprimantur ibi, aliæ personæ, vel aliqua illarum: quia tunc necesse erit accipi Spiritum sanctum notionaliter, siue personaliter, vt Mar. 16. & infra ultimo, cum dicitur, q baptizatus debet esse in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: quia ibi Spiritus sanctus pro persona accipitur. Quia tamen communiter doctores antiqui, & etiam moderni accipiunt Spiritum sanctum hic, & in aliis locis personaliter, poterit accipi personaliter, & tunc dicemus, q licet non operatus fuerit solus Spiritus sanctus Christi conceptione, ei tamè appropriatur propter tria. Primò propter causam incarnationis, quæ consideratur ex parte Dei. Est enim Spiritus sanctus amor patris, & filij, prouenit tamen ex maximo Dei amore, q filius Dei carnem assumeret, vt dicitur Io. 3. scilicet: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum unigenitum daret: ergo per Spiritum sanctum, qui est amor, hoc factum esse dicitur. Secundò conuenit hoc ex parte naturæ assumptæ: quia cum dicitur facta cõceptio per Spiritum sanctum, inuenitur, quod natura humana assumpta est à filio Dei in vnitate personæ: non ex aliquibus meritis nostris, nec propter dignitatem naturæ humanæ, sed ex sola gratia, quæ soli Spiritui sancto attribuitur, iuxta illud, infra Corin. 12. scilicet: Diuisiones gratiarum sunt, idè autem spiritus. Hoc indicat August. in Enchir. quod modus iste, quo natus est Christus de Spiritu sancto, insinuabat nobis gratiam Dei, quia homo nullis præcedentibus meritis in primo exordio naturæ suæ, quo esse cepit, verbo Dei copularetur in tantam personam vnitatem, vt idem esset filius Dei. Tertiò conuenit ex termino incarnationis. Ad hoc enim terminata est incarnatio, vt homo ille, qui concipiebatur esset sanctus, & filius Dei: vtrumque eorum attribuitur Spiritui sancto, Nam per ipsum efficiuntur homines filij Dei, ad Gala. 3. scilicet: Quoniam estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem abba pater. Etiam per Spiritum sanctum, sancti efficiuntur, ideo ad Rom. 8. vocatur spiritus sanctificationis, Sicut ergo alij homines per Spiritum sanctum sanctificantur spiritualiter, vt sint filij Dei adoptiui, ita Christus per Spiritum sanctum est in sanctitate cõceptus, vt esset filius Dei naturalis. Considerandum tamen, quod adhuc in ista conceptione aliquid appropriatur singulis personis. Nam patri attribuitur tota cõceptio auctoritatiuè: quia in patre est auctoritas respectu filij, & filius à patre est, ideo totum quod filius facit à patre missus facere dicitur, sic dicitur ad Gala. 4. Scilicet: Misit Deus filium suum factum sub lege, factum ex muliere, idest, Deus pater misit filium suum, vt incarnaretur, Filio attribuitur in conceptione ipsa carnis assumptio: quia ipse solus eam assumpsit, Nam solus filius est Deus & homo, Spiritui sancto attribuitur

Spiritus sanctus dupliciter accipitur.

Christi conceptio proprie Spiritus sancti appropriatur propter tria.

in conceptione ipsa formatio seminis: quia sicut virtus animæ quæ est in semine per spiritum, qui in semine includitur format corpus in generatione aliorum hominum, ita virtus Dei formauit illud semen supplet illud, q fecisset virtus feminis masculini. Ideo maior similitudo est in hoc ad Spiritum sanctum propter nomen suum, quã ad patrem, vel ad filium: quasi dicat. Quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est, idest, foetus formatus in ea non est formatus, vel organizatus per spiritum seminis masculini, sed per spiritum Dei, qui sanctus est, vel uocatur Spiritus sanctus.

An bene dicatur Christus conceptus de Spiritu sancto, Quæst. XLVI.

QVAERITVR, an bene dicatur Christus conceptus de Spiritu sancto, & quid Spiritus sanctus fecit in conceptione Christi. Dicendum, q cõceptio Christi non attribuitur soli corpori eius, ita vt dicatur corpus Christi conceptum esse, sed attribuitur Christo, ita vt dicatur corpus conceptum esse, licet non conueniat sibi, nisi ratione corporis. Est autè duplex habitudo Spiritus sancti respectu Christi. Nam ad filium Dei, qui dicitur esse conceptus, habet Spiritus sanctus similitudinem consubstantialitatis, quia ambo sunt una substantia ad corpus Christi. Habet Spiritus sanctus habitudinem causæ efficientis, cum sit corpus Christi creatura. Ista autem præpositio, de, importat vtranque habitudinem consubstantialitatis. Vt cum dicimus, fetus est de matre, vel de semine, vel homo est de patre suo, vel de matre. Aliquando importatur efficiens, vt cum dicimus vas esse de figulo, idest, à figulo factum, ideo conuenienter possumus dicere Christum esse conceptum de Spiritu sancto, & importabitur simul vtraque habitudo. Quia efficientia Spiritus sancti erit respectu corporis Christi, & consubstantialitatis eius erit ad ipsam personam diuinam assumentem corpus. Aliqui nolunt, q Christus dicatur conceptus de Spiritu sancto, sed ex Spiritu sancto. Et verum est, quod magis propriè diceretur ex Spiritu sancto: quia corpus Christi propter quod iste dicitur conceptus non est de substantia Spiritus sancti, ideo melius dicitur ex Spiritu sancto: quia ex importat expressiuis habitudinem efficientis, quã de, quæ propriè importat habitudinem consubstantialitatis, sicut ait Ambrosius in libro de Spiritu sancto, scilicet. Quod ex aliquo est, aut ex substantia, aut ex potestate eius. Ex substantia sicut filius qui à patre est, ex potestate sicut ex Deo omnia, quo modo & in utero habuit Maria ex Spiritu sancto. Et sic Ambrosius non dixit, q habuit de Spiritu sancto, sed ex Spiritu sancto. Nam Hieronymus qui fuit contemporaneus Ambrosio scripsit Euangelia trãserens de græco, & dixit habens in utero de Spiritu sancto, Libri autem, qui prius habebantur apud latinos habebant ex Spiritu sancto. Et ita allegauit Ambrosius, quia ipse non creditur uidisse translationem, & correctionem Hieronymi, posuit autem Hieronymus hoc bis de Spiritu sancto, sensus autem idem est, sed solum differt in modo accipiendi istam præpositionem, ex, vel, de, secundum diuersos doctores, & tamen secundum vsum, & aliqualem importantiam ipsarum præpositionum, de, importat habitudinem consubstantialitatis, vel termini: ex, importat habitudinem materiam, vel efficientis: nam, & ipse Hieronymus accipit, ex, vt denotat causam efficientem, ad Rom. 11. dicens: ex quo omnia per quã omnia, & intelligitur de Deo: & sic, ex, significat efficientem: quia Deus est efficiens omnium, ideo absolute magis concedendum est Christi

stum fuisse conceptum ex Spiritu sancto, quã de Spiritu sancto, sed in hoc parum differt, & vtrumque concedit scriptura, & sacri doctores. Considerandum vterius quid Spiritus sanctus egit in Virginis conceptione. Et non est intelligendum, quod ipse aliquod semen deciderit, per quod formaretur sanguis menstrualis Virginis, sicut formari debebat per semen masculinum, si ibi fuisset. Nam hoc non potest fieri nisi ab animali, cum semen sit substantia corporea: Deus autem spiritus est. Ioan. 4. Nisi quis putauerit Deum nostrum esse talem, quales assererent Gentiles, & poetæ esse Deos suos, inter quos ponunt generationem per concubitum, & in celo multos gigni Deos, & ibi nuptias celebrari, vt ait Martianus Minæus felix Capella in lib. de Nup. Mercurij, & Physiologia: sic etiã Ouidius, & ceteri poetæ multos introducunt à Ioue, & ab aliis Diis suis genitos, & quod sæpe rapiabant uxores aliorum, vt patet de Ioue rapiente Europã filiã Agenoris regis Tyri. 2. Metamor. Sic & Alexander se assererat filium Iouis, scilicet, quod Mater sua Olympias à Ioue Libyco in figura serpentis cognita, & imprægnata sit. Sic fuit opinio corporis apud Gentes, ut recitat August. 7. de Ciuitate Dei introducens Hercules Hedituum ludentem teteris pro se, & Hercule: ita quod una uice pro se luderet, & alia pro Hercule. Et si Hercules lucraretur promittebat de pecuniis suis copiosam preparare cenam Herculi, & illi nobile scortum adducere. Si uerò ipse lucraretur, uincens Herculem de expensis templi sibimet cenam, & scortum prouideret. Accidit autem, vt ipse pro Hercule contra se obtineret. unde cenam, & meretricem per noctem Hercules in templo posuit. Erat autem illa nobilis meretrix Tarentina, quæ per noctem se ab Hercule cognosci sensit: & in mercedem concubitus dixit ei, quod sequenti die exeunti sibi de templo occurreret, qui uicissitudinem retribueret, quod factum est. Nam exeunti sibi de templo occurrit quidam Romanus ditissimus: qui eam heredem instituit. Hoc modo sacerdotes templorum per fraudem cognoscebant sepe nobiles, & pulchras uirgines, uel matronas: dicentes patribus, aut uiris earum, quod talis, uel talis Deus amabat filiam, uel eius uxorem. Quod ipsi miserè ad magnam felicitatem arbitantes ponebant eas per noctem in templis Idolorum, vt expectarent deos ad se per tenebras uenturos: & tunc sacerdotes caute de tabulis exeuntes eas nihil dicentes cognoscebant: ut sic ipsi manerent non agniti. Sic fiebat Romæ in templo Isis: de quo Ioseph, & declaratum est Leui. 19. quousque agnita fraude sacerdotes occisi templumque penitus ipsum deletum est. sic & in templo Isis in urbe Alexandria factum refert Ecclesiastica historia. Talia tamen de Deo arbitrari turpissimum, & ridiculum est: nec talia credunt nisi qui insanunt, aut insanire volunt. Rursus autem non est putandum, quod Spiritus sanctus semen alicuius uiri assumpserit, & conseruauerit: & illud postea in utero Virginis posuerit ad formandum, & dirigendum menstruum illius. Hoc enim repugnat diuinæ bonitati: quia iste est modus, quo demones incubi, & succubi gignunt. Et oportet eos prius esse succubos in modum feminatum: & postea incubos in modum uirorum. Quod de Deo cogitare super omnem absurditatem est. Item, quia hoc modo sequeretur uolatio claustrorum uirginis, & nõ fuisset uirgo in conceptu: sicut cum demones incubi semen susceptum a uiris in uasa genitalia feminatum effundunt. Tunc enim claustra rumpuntur uirginæ: sicut si a uiro quocumque potente femina carnaliter tangeretur. Fuit tamen Maria uirgo in conceptu, ideo nihil tale fuit. Item quia si Spiritus tale semen uiri posuisset in utero uirginis esset uerè Christus filius illius uiri,

Spiritus sanctus non potest esse simile semen ad generationem Christi.

virii, cuius esset illud semen: & non differebat, an uir ille cognosceret Mariam carnaliter, uel non: dum tamen semen illius esset in utero Mariæ. Quia coitus non proficit, nisi ad hoc, ut femina miscantur. Et tamen Christus non est filius alicuius uiri, sed solius Mariæ: ergo nullum semen uirile ibi fuit. Confirmatur hoc, quia geniti per demones incubos, & succubos non dicuntur esse filii demonum, sed illorum uirorum, a quibus semen acceperunt. Alii putant, quod Spiritus sanctus non acceperit semen alicuius uiri: sed creauit illud de nouo, & posuit in utero Virginis: & sic non diceretur Christus filius alicuius hominis. Dicendum quod hoc adhuc est deterius quam precedentia: quia hoc modo Christus non redemisset nos conuenienter: quia, licet Deus potuisset peccata nostra sola uoluntate sua dimittere: ut tamen satisficeret iustitiæ suæ, noluit illa dimittere nisi tantum satisficeret compatiendo quantum offenderamus prius agendo. Hoc autem non fieri potuit nisi per illum qui esset simul Deus & homo: homo quidem, ut posset pati: Deus autem, ut posset in infinitum mereri per passionem. Necesse erat ergo, quod iste homo, qui pateretur, esset de progenie illorum, qui peccauerant: quia aliâ passio, uel meritum illius non pertineret ad eos, potiusquam si aliquis angelus non assumendo carnem, sed in propria natura pro eis pateretur: sicut dæmon in inferno. Hoc autem patet, quia cum semen masculinum habeat uirtutem actiuam, & formet ipsum menstruum femininum, magis dicitur homo filius patris sui, quam matris. Et sic si in utero Virginis fuisset aliquod semen, quod Spiritus sanctus creasset de nouo, quod suppleret locum uiri, magis diceretur Christus pertinere ad illud semen, quam ad uirginis progeniem: unde non diceretur Christus de progenie Adæ. Et sic, cum non esset de progenie Adæ, non redimeret peccatores descendentes de Adam: ideo dicendum, quod melius fuisset, quod Domina nostra cognosceretur a uiro, & Christus naturaliter conciperetur, quam per tale semen non creatum fieret conceptio. Nam illo modo conuenienter nos Christus redimeret: quia esset de progenie Adæ. Dicendum tamen, quod nullum istorum fuit, quia sicut Christus non est natus de uiro modo naturali: ita nec de femine apposito per Spiritum sanctum, siue de nouo creato, siue assumpto de uiro. Sed dicitur conceptus de Spiritu sancto, scilicet, quia Spiritus sanctus supernaturali operatione nullo alio naturali agente mediante tanquam principali, nec tanquam instrumēto temperauit, digessit, & formauit menstruum Virginis donec corpus perfecte organizatum est, sicut uirile semen facturum erat si sibi commixtum fuisset. Ita enim de igne dicimus: quia ignis comburit, & incinerat lignum: & tunc comburitur lignum naturali actione ignis. Si autem Deus per seipsum nullo alio naturali agente mediante lignum combureret, illa ligni combustionis supernaturalis diceretur: quia quicquid ignis, naturaliter facturus erat, Deus supernaturaliter faciebat. De hoc magis diximus in lib. nostro de quinque figuris paradoxis parte prima. Considerandum tamen, quod aliqui Doctores dicunt Spiritum sanctum fuisse pro femine, sic ait Chrysost. super Matth. scilicet, uirgenito Dei in uirginem ingressuro præcessit Spiritus sanctus: ut precedente Spiritu sancto in sanctificatione nascatur, scilicet Christus secundum corpus diuinitate ingrediente pro semine. Damascenus 3. Sententiarum suarum ait, quod obumbravit super Mariam Dei sapientia, & uirtus, uelut diuinum semen: Hierony. autem contrarium dicit uolens Spiritum sanctum non fuisse pro semine. Et hoc absurdum dicit. Concordantur facilliter isti, quia si accipitur, quod Spiritus sanctus fuerit pro semine, id est, quod ipse appouerit aliquod se-

Opt. docto
de conceptio
ne Christi.

men corporale, uel aliquam uirtutem corporalem loco seminis saluum est, ut probatum est: & sic intelligit Hierony. Si accipitur, quod Spiritus sanctus fuit pro semine, id est, quod ipse uirtute sua supernaturali suppleuit in conceptione ista, quicquid faceret semen masculinum, si ibi fuisset, uerum est. Et sic non negat Hierony. Et hoc modo solum potest intelligi Christum esse conceptum de Spiritu sancto.

An Spiritus sanctus possit dici Pater Christi,
Quest. XLVII.

QVAERITVR, cum sit conceptus Christus de Spiritu sancto: an posset dici Spiritus sanctus pater Christi secundum carnem, uel quantum ad humanitatem. Quidam dicunt, quod sic, quia eo modo quo Christus dicitur conceptus de Spiritu sancto, dicitur filius Spiritus sancti. Et hoc solum est quantum ad carnem: quia persona Filij non est concepta de Spiritu sancto. Et similis modus loquendi uidetur in scriptura: nam Deus dicitur pater noster, quia fecit nos. Deuteronomij, 32. scilicet. Nonne ipse est pater tuus, qui possedit, & fecit, & creauit te? Et tamen Spiritus sanctus est causa efficiens corporis Christi, ideo est pater eius secundum corpus. Dicendum, quod non est concedenda ista propositio. Nam Augustinus in Ench. dicit, quod natus est Christus de Spiritu sancto, non sicut filius, & natus est de Maria Virgine sicut filius. Ratio huius est: quia nomen paternitatis, & maternitatis, & filiationis consequitur generationem, & non quamlibet, sed solum propriam, qualis est generatio animalium, & maxime perfectiorum: nam non dicimus, quod ignis generatus de igne sit filius ignis, nisi per metaphoram, sed filiationem solum concedimus in animalibus, in quibus est generatio magis perfecta. Non tamen uocatur filius quidquid generatur in animali, sed solum quod generatur in similitudinem ipsius animalis. Unde ait Augustinus, quod non dicimus, quod capillus, qui nascitur ex homine sit filius hominis: quia capillus non est similis homini in substantia, nec in nomine. Sic etiam homo nascitur de femine, & non uocatur filius feminis, sed filius hominis: quia homo non est similis femini, nec in nomine, nec in substantia. Si autem sit perfecta similitudo geniti ad generationem, erit perfecta filiatio, tam in diuinis, quam in humanis: si imperfecta similitudo est imperfecta filiatio, sicut patet de homine respectu Dei. Nam est in homine quædam similitudo Dei imperfecta in quantum creatus est ad imaginem Dei, & in quantum recreatus est secundum similitudinem gratiæ. Et ideo utroque modo potest homo filius Dei dici: scilicet, quia creatus est ad imaginem eius, & quia assimilatus est ei per gratiam. Et utraque est imperfecta filiatio. Est autem considerandum, quod illud, de quo aliquid dicitur secundum perfectam rationem, non est dicendum de eo secundum imperfectam rationem, sicut si aliquid conueniat alicui proprie, non est dicendum de eo secundum rationem, qua conuenit ei appropriatè, sicut femini dicitur naturaliter homo secundum rationem propriam hominis, ideo nunquam dicitur homo de illo secundum illam significationem, qua pictura hominis dicitur homo, licet forte ipsa pictura assimiletur uero homini. Christus autem est filius Dei secundum perfectam rationem filiationis, scilicet, quia est filius Dei naturalis. Ideo quamuis secundum humanam naturam sit creatus, & iustificatus, non tamen debet dici filius Dei ratione creationis, nec ratione iustificationis, sed solum ratione generationis æternæ, secundum quam est filius patris solius. Ideo nullo modo debet dici

D. Tho. 3. p.
q. 32. ar. 3.

Ratio ad q.
sicut quoniam,

dici Christus filius Spiritus sancti, nec totius trinitatis. Ad rationem, cum dicitur, quod homo dicitur filius Dei, quia est factus ab eo: dicendum, quod homo solum habet quantum ad assimilationem imperfectam ad Deum: ideo uocatur filius imperfectè. Christus autem, licet isto modo solum corpus sit factus a Deo & consequenter a Spiritu sancto: quia tamen ei competit propria ratio filiationis quantum ad personam suam, non uocabitur filius Dei solum improprium, uel imperfectè filiatio, & tamen Christus non potest esse filius Spiritus sancti, nisi quantum ad corpus solum quod est imperfecta filiatio. Ideo quantum ad corpus Christi non dicitur filius Spiritus sancti, immo nec filius Dei.

An beata Maria fuerit uirgo in concipiendo.
Quest. XLVIII.

QVAERITVR, cum hic agatur de uirginitate Mariæ: an ipsa fuerit uirgo in concipiendo Christi. Dicendum quod sic, ut Mat. hic asserit, & prædixerat Isai. Ecce uirgo concipiet, quod Mat. hic allegauit, hoc est tenendum simpliciter. Velle, n. contrarium asserere pertinet ad hæresim Hebionitarum, & Cherinthianorum: qui Christum dicunt purum hominem, & natum ex concubitu maris & femine. Debit autem Christus de uirgine nasci propter quatuor. Primum propter patris sui mittentis dignitatè cõseruandam. Cuius sit uerus, & naturalis filius Dei, non fuit cõueniens, quod alium patrem haberet, ne dignitas Dei patris cõicaretur alteri. Secundò, fuit cõueniens ipsi Christo, qui est uerbum Dei. Verbum autem absque omni corruptione cordis cõcipitur, immo cordis corruptio non pennitit perfectam uerbi cõceptionem. Et, quia caro sic fuit assumpta a uerbo diuino, quod esset caro uerbi Dei: cõueniens fuit, quod ipse de matre sine corruptione matris conciperetur, sicut uerbum de patre sine corruptione genitum est. Tertiò conuenit hoc propter dignitatè humanitatis Christi, in qua peccatum locum habere non debuit, cum per ipsam omnia peccata tolleretur. Io. 1. Ecce agnus Dei. i. innocens, sicut agnus, qui tollit peccata mundi. Non poterat autem in natura iam corrupta ex concubitu nasci caro sine infectione aliqua. Unde Aug. in lib. de Nup. & concupiscentia dicit, quod solus nuptialis concubitus in matrimonio Mariæ & Ioseph non fuit, quia in peccati carne fieri non poterat sine ulla carnis cõcupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi uoluit, qui futurus erat sine peccato. Quarto fuit cõueniens propter finem incarnationis Christi, quæ ad hoc fuit, ut homines renascerentur in filios Dei: non ex uoluptate carnis, nec ex uoluptate uiri: sed ex Deo. i. ex uirtute Dei. Io. 1. Cuius rei exemplar apparere debuit in Christi conceptione: unde ait Aug. in lib. de sancta uirginitate, quod oportebat caput nostrum per inigne miraculū solum corpus nasci de uirgine: ut significaret membra sua de uirgine Ecclesia solum ipsi spiritui nascitura. Quidam dicunt, quod non fuit Maria uirgo in cõceptu: quia Christus uocatur filius Ioseph. Luc. 2. f. Erant pater, & mater eius mirantes super his, quæ dicebantur de eo. & c. Maria dixit: Ego, & pater tuus doctores quærebamus te, ergo cognita est Maria a Ioseph, ut Christus conciperetur. Dicendum, quod non fuit Ioseph pater Christi, sed ab omnibus ignoratibus ueritatem rei putabatur pater Christi. Luc. 3. f. Et putabatur filius Ioseph. Hęc Beda super Luc. Aliter dicit Aug. lib. 2. de cõcor. Euang. & in lib. de bono coniugali. f. quod Ioseph fuit pater Christi, licet non sit de eius substantia, etiam dicit quod poterat esse filius adoptiuus: scriptura tamen uocat Christum filium Ioseph. quia sic putabatur. Sed obiicitur, quod necesse fuerit Christum concipi per concubitum, quia eorum, quæ sunt eiusdem speciei est idem modus generationis: cum generatio sit exitus ad esse, & accipiat speciem a termino. s. a re genita. Christus tam est

Christus de
hinc de Vir-
gine nasci
propter qua
uirtutem.

Alph. Tost. in Matt. Comm.

eiusdem speciei cum ceteris hominibus, & illi generantur ex coitu, ergo etiam Christus. Itè quælibet forma habet materiam determinatam, extra quam non potest inueniri, nec esse. Est autem materia formæ humanæ semen maris & femine. Si ergo Christus non est conceptus ex semine maris, & femine, non fuit corpus eius uere humanum, quod est saluum: ergo non esset natus de uirgine. Dicendum ad primum, quod in his, quæ naturaliter procedunt sicut natura est determinata ad unum modum producendi. Virtus diuina est supernaturalis: & cum sit infinita non est determinata ad unum effectum, ideo nec est determinata ad unum modum producendi quemcumque effectum. Nam sicut potuit uirtus diuina primum hominem sine concubitu producere de limo terræ: ita potuit corpus Christi sine coitu formare de uirginis sanguine. Ad aliud dicendum, quod non est uerum, quod semen maris & femine sit materia formæ humana: in conceptione animalis: sed solum menstruum femininum est materia factus: semen autem uiri est agens, & formans: ideo non defuit in formatione corporis materia, sed agens, & locum illius suppleuit diuina uirtus, quæ potest quamcumque materiam facere perfecte dispositam ad quamcunque formam. Nam, licet menstruum non sit materia apta, ut inde formetur fatus immediatè, nisi digeratur, & alteretur: magis tamen inepta materia est lutum ad formationem corporis humani, & Deus de luto formauit corpus Adæ. Fuit ergo facilius uirtuti diuinæ menstruum digerere, & formare inde corpus Christi.

An beata Maria fuerit uirgo in partu.
Quest. XLIX.

QVAERITVR de uirginitate Mariæ in partu, scilicet, an uirgo fuerit in partu. Considerandum primò quid sit uirginitas in partu. De uirginitate namque, quæ est ad concipiendum, uel in conceptu planum est, scilicet, uirginem dicimus eam, quæ sine semine uirili, & sine apertione claustrorum concipit. Et propria ista uirginitas est quædam priuatio coitus. In partu tamen non apparet ita, quid sit uirginitas. Nam si mulier fuit uirgo in concipiendo, manifestum est, quod non oportet, quod cognoscatur, ut pariat. Et sic uidetur, quod quæcumque est uirgo in conceptu, est uirgo in partu: maxime quia certum est nullam feminam, dum parit, cognosci posse. Dicendum autem, quod ad uirginitatem propriè dictam requiritur propositum perpetuò abstinendi a delectatione ueneræ cum corporis integritate. Integritas autem corporis est uirginitas. Et quando dicimus aliquam esse uirginem in conceptu, aut partu, uel post partum: loquimur de ista integritate corporis. Isti autem integritati opponitur ruptio, uel apertio claustrorum femineorum: cum illa naturaliter conclusa sint, & infertur quædam uolentia carni, siue naturæ in ruptione: cum sit quædam continui diuisio. Sunt autem duæ aperturæ claustrorum muliebrium: prima est ad concipiendum. Nam cum fiat conceptus per mixturem seminum: & non possent commisceri sine quadam ruptura femineæ genitalis, tollitur integritas corporis ad conceptum. Secunda apertio claustrorum est in partu. Nam tunc necesse est aperiri claustra femineæ, ut foetus in lucem prodeat. Et ista tollit integritatem corporis. Dicendum autem, quod per utramque istarum tollitur uirginitas, cum utrobique tollatur integritas corporis, quæ uocatur materialiter uirginitas: & magis adhuc in secunda, quæ in prima ruptione. Nam maior est neces-

Quid est uir-
ginitas in
partu.

Diffinitur
uirginitas.

Nario

siro secunda ruptura, q̄ prima, quæ fit, vt emittatur in- fans in lucem. Et ob hoc in partu multa periclitatur, sed nulla in conceptu. Item, quia est magis necessa- ria ista secunda apertio, q̄ prima: quia potest fieri conce- ptio sine aliqua apertione naturaliter, & tñ non po- test fieri partus sine ruptura. Vnde pot contingere pu- rē naturaliter, q̄ aliqua mulier totaliter Virgo concipiat, s. quæ sit Virgo corpore, & mente. Mente quidē, scilicet, q̄ proposuerit nunquam experiri delectationem veneream: corpore autē, s. quia à nullo viro tacta est, & claustra foeminea integra manent, & tñ concipit ex semine virili. Sicut ponit S. Thomas exemplū in quodam quolibeto de puella pubere iacente in lecto cum patre, vbi nullus fuit actus, & tamen conce- pit de semine patris, Et hoc pater nesciuit, & ipsa etiā non sensit: quia vtroque dormiente accidit humorē masculinum desuere in genitale foemininum; q̄d satis quilibet excogitare potest. Ista tamen non poterat parere sine ruptura claustrorum, ideo magis necessa- rium est virginitatem perire in partu, q̄ in conceptu. Quia sicut mulier aliqua dī Virgo in conceptu, quia ad concipiendum claustra aperta non fuerunt: ita dī Virgo in partu, s. quia in partu claustra non rumpunt. Ideo non ociose dictum est de Domina nra, q̄ fuit Virgo ante partum, & in partu, s. quia maius miraculū fuit ipsam manente virginitate parere, q̄ cum virgini- tate concipere. Habuit tñ vtrumque. Nā in conceptu fuit Virgo: quia à nullo cognita est, & q̄d maius est, quia sine semine fuit. In partu autē Virgo stetit: quia nullam rupturam passum est genitale eius potius q̄ cum vrinam emitteret. Hoc autē fuit: quia Christus p- dijt de vtero eius non determinatē per genitale, sed p totam latitudinem vteri quanta erat latitudo foetus. Nam qui intrauit ad discipulos lanuis clausis non rū- pens lanuas, sed transiens per solidum lanuarum non oblitante sibi corpore, sed facta peneuatione dimen- sionum, potuit exire de vtero virginis non rupto vte- ro, nec aperto, quia sine rumperetur, vt fit in oībus, si- ue aperiretur, vt quidā volebant, semp esset ablata in- tegritas: quia genitale foemininum naturaliter clau- sū est. De his latius hī in libro nostro de quinque si- guratis paradoxis parte prima. Istam virginitatē in par- tu necesse est poni in Domina nostra: nam Iā. illā præ- dixit, s. Ecce Virgo concipiet, & pariet. Ergo sicut in virginitate cōcepit: ita in virginitate peperit. Hoc fuit conueniens propter tria. Primò propter proprietatē eius, qui nascēbatur, qui est verbum Dei. Verbum au- tem non solum in corde absque corruptione concipi- tur, sed et absque cordis corruptione de ipso procedit. Vt ergo ostenderetur istud esse corpus verbi Dei, conueniens fuit, vt in corrupto virginis vtero nascere- tur. Secundò hoc est conueniens quantum ad effectū incarnationis Christi. Nam ad hoc venit, vt nostrā cor- ruptionem tolleretur. Non ergo fuit conueniens, vt vir- ginitatem matris nascendo corrupperet. Vnde Au- gustinus in quodam sermone de natiuitate Domini ait, q̄ fas non erat, vt per eius aduentum violaretur in- tegritas, qui venit sanare corrupta. Tertio ne matris honorem nascendo diminueret, qui parentes præce- perat honorandos. Erat etiam valde inconueniens, vt eum virginitatē matris in conceptu supernaturaliter custodierat, in partu illam perire permitteret. Dicunt quidam, quod non fuit conueniens Christum nasci manentibus integris claustris: quia per hoc videretur corpus phantasticum. Nam corpori naturali resistit alia corpora solida: Christus tamen hoc fugit, cum in resurrectione diligenter ostenderit corpus suum apo- stolis, ne illud spiritum aereum, vel phantasma esse putarent, Luc. 24. Est dicendum, quod Christus iste voluit corporis sui veritatem demonstrare, quod etiā

Per q̄ partē uteri virgi- nalis. Xps naus sū.

simul eius diuinitas declararetur. Et ideo permiscuit mira humilibus. Vnde vt corpus verum ostenderetur, natus est de foemina, sed vt ostenderetur eius diuini- tas processit de Virgine. Talis enim partus Deum decebat, ut ait Ambrosius in hymno natiuitatis Domini. Et non obstat, quod possit ex hoc putari corpus eius phantasticum: quia si hoc solum Christus atten- disse, multa miracula, quæ fecit, omisset facere, si- cut quādo per noctem ambulat super mare pedibus, & discipuli uidentes de nauicula pntauerunt phanta- sma esse. Mar. 6. Non omisit autem Christus hoc, quia licet prima facie phantasma putaretur, postea cog- nita veritate diuina uirtus elucebat, maxime quia hic nullum erat periculum, quia Christus exiret de utero Virginis. Nemo. n. uidit eum exeuntem, ut per hoc pu- taret esse phantasti cum, quia claustra non rumpebat: ideo debuit obseruari dignitas eius, & honor matris, ut de incorrupto utero nasceretur.

An Beata Maria post partum Christi fuerit cognita carnali- ter à Ioseph. Quest. L.

QUÆRITVR de uirginitate Mariæ post partū, an postq̄ Christū peperit alios filios habuit, & an aliquā saltem cognita fuerit postea. Quidā dicunt, q̄ licet Maria fuerit semp Virgo ante Christi natiuitatē, postea tamen cognita est à Ioseph, & alios filios genuit. Vnde Christus sape dī hīe fratres, ut Ioan. 2. dī, q̄ descendit in Capharnaū Iesus & mater eius. Et Actuum 1. dicitur, q̄ hi omnes erant cum Maria matre Iesu, & fratribus eius. Item ga- dicitur supra in littera, q̄ antequam conueniret Ma- ria & Ioseph, inuenta est ipsa habens in utero, ergo po- stea conuenere, scilicet carnaliter. Item, quia dicitur, Ioseph non cognouit Mariam, donec peperit fili- um: ergo uidetur, q̄ postea cognouit. Item, quia dicitur peperit filium suum primogenitum, & tamē pri- mogenitus ad alios sequentes dī. Sic dicitur ad Ro. 8. de Christo. s. Vt sit ipse primogenitus in multis fratri- bus: ergo alios filios habuit Maria post Christū, & sic non fuit Virgo post partum. Dicendum, q̄ Maria semp per fuit Virgo, & facilius erat virginem esse post par- tum, q̄ prius. Nam si ante conceptum, & in partu Vir- go esse potuit, à fortiori post partum, cum nulla ne- cessitas corruptionis maneret, quia vt conciperet ne- cesse erat naturaliter perdi uirginitatem, vel saltē sus- cipere semen, vt pareret, oīno necessarium erat natu- raliter fieri corruptionem, vt tñ postea incorrupta ma- neret, nihil obstat, nisi uoluntas, cū iam nec cōcipere, nec parere. quicq̄ necesse erat. Ista uirginitas perpe- tua Mariæ designata fuit per Ezechielem per portam clausam in domo Domini, quæ nunq̄ aperiretur, & vir non intrauit per eam. Ezech. 42. Et Augu. in sermone quodam exponens dicit: Quid est porta clausa, nisi Maria semp intacta? Quid est: homo non transibit per eam, nisi quod Ioseph non cognosceat eam? Et qd est: Deus solus ingreditur, & egreditur per eam, nisi quod Spiritus sanctus impregnauit eam? Et quid est clausa erit in aeternum, nisi quod Maria Virgo est, ante partum, & Virgo in partu, & Virgo post partum? Considerandum autem, q̄ circa uirginitatem Mariæ quidam errauerunt dicentes, eam nec in partu, nec in conceptu, nec post partum virginem stetitisse. Sed etiam ipsum Christum ex concubitu natum. Hī fue- runt pessimi hæretici Cherinthiani, & Hebrionitæ, de quibus supra dictum est: & isti potius sunt infideles, q̄ hæretici, cum expressē negent textum sacre scriptu- ræ, quæ dicit Christum de Spiritu sancto natum, & natum de uirgine, & q̄ Ioseph non cognouit Mariā, ante-

Primū arg.

Secūm arg.

Tertiū arg.

Error de in- tegritate B. Mariæ.

antequam pareret Christum. Alii errauerunt conce- dentes Mariam ante partum, & in partu Christi Virgi- nem extitisse: & tamen Christo nato dicunt eam a Ioseph cognitam alios filios peperisse. Iste autem est error detestadissimus Eluidii, qui mouetur ex eis, quæ supra obiecta sunt. Dicendum, quod nō conueniebat Mariam post Christi natiuitatem ab aliquo cognosci. Primò, quia derogat hoc perfectioni, & dignitati Chri- sti: quia sicut secundum naturam diuinam est unigeni- tus Dei patris tanquam perfectus filius, quo existente non est necesse alium gigni: ita decuit, ut esset unige- nitus matris. Quia uelle alios gignere, erat innuere, q̄ iste non erat perfectum bonum, & solatium matris: ita, vt eo existente mater adhuc alios filios cuperet. Secundò, quia hoc facit iniuriam Spiritui sancto: cuius sacrarium fuit uterus uirginalis, in quo carnem Christi formauit. Vnde non decebat propter hono- rem Spiritus sancti ut quis conaretur illum polluere, q̄d Spiritus sanctus secundauerat, & specialiter consecra- uerat. Tertio hoc derogat dignitati, & sanctitati ma- tris, quæ ingratissima uideretur si hoc filio tanto con- tenta non esset, & si uirginitatem, quæ in ea miracu- lose seruata fuerat, sponte perdere uellet per carnis concubitu. Quartò, quia si Ioseph hoc attentaret, esse sibi imputandum ad magnam temeritatem: cum angelus reuelasset ei mysterium, scilicet, quod Spiritus sanctus uirginem foecundauerat. Quod ergo ipse uel- let nunc uiolare templum Spiritus sancti esset summa temeritas. Nam Spiritus sanctus illum disperderet, si- cut dixit apostolus, q̄ qui uiolauerit templum Dei di- sperdet illum Deus, prima Cor. 3. Quintò, quia si Ma- ria post hoc ab aliquo uellet cognosci, uideretur hoc esse propter solum desiderium libidinis: nam matri- monium istud factum fuerat, ut haberetur ista proles, non quidem ex eo, sed ut conseruaretur per illud. Nihil ergo erat iam necessarium pertinens ad matri- monium, cum proles perfecta haberetur. Ergo uelle cognosci post hoc propter incontinentiam, & infir- mitatem carnis esset, quæ imperfectio non est ponen- da in Virgine. Sextò, quia retrocederet uirgo a propo- sito suo. Nam quando angelus dixit ei, q̄ conciperet Messiam, quodammodo turbabatur, ne per hoc oporteret eam cognosci a uiro dicens: quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Luc. 1. Ergo à fortiori intendebat postea, quando non esset neces- sitas concipiendi manere in perpetua continentia. Sed post Christi natiuitatem non fuit aliqua necessitas cō- cipiendi: ergo Maria post hoc seruaret incorruptionem, nisi mutaret propositum: mutare autem propo- situm in tali re est magna imperfectio, quia nemo mit- tens manum ad aratum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Luc. 9. Ad primum in contrarium dicen- dum, quod quidam putant, sicut ait Hieronymus su- per Matthæum, fuisse fratres domini quosdam, quos Ioseph ex alia uxore prius genuerit. Nos autem fra- tres domini, non filios Ioseph, sed consobrinos salua- toris sororis Mariæ materteræ domini filios intelli- gimus, & sic uult Hieron. q̄ Ioseph non habuit aliquos filios, nec etiam habuit aliam uxorem præter Mariā: immo ait Hieronym. in li. contra Heluidium hæreti- cum, quod credendum est Ioseph potius uirginem permansisse, quia aliam uxorem habuisse non scribitur, & fornicatio in sanctum uirum non cadit. Vo- cantur ergo fratres domini filii sororum matris eius: quia Maria mater eius habuit sorores, quæ genuerunt filios. Nam Maria uxor Zebedæi dicitur esse soror eius: & Maria uxor Alphæi etiam dicitur soror eius. Ideo filii illius Mariæ, & Alphæi dicuntur fratres Christi. Et filii istius Mariæ, & Zebedæi dicuntur fratres Christi. Primi sunt Iacobus, &

Ioannes, de quibus dicitur, q̄ mater filiorum Zebedæi stetit coram Christo petens ab eo, vt duo filij sui sederent, vnus ad dexteram Christi, & alius ad sinistram in regno suo. Et hoc dicebat: confidens, q̄ Christus face- ret istud pp propinquitatem magnam filiorum suo- rum ad Christum, infra 2. filij Alphæi & Mariæ vxoris eius uocabantur fratres Christi. Et de his magis expref- sè habetur in scriptura, vt patet Mar. 6. s. Nonne iste est fabri filius, & Mariæ, frater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? Nōne & sorores apud nos sunt? Omnes nominati hic dicuntur esse filij Alphæi, & maxime Iacobus, qui primus nominatur. Et iste est Iacobus, de quo cōmuniter dicit, q̄ sit frater Domini, sicut ait Apostolus ad Gala. 1. s. Alium autē apostolorū uidi ne- minem nisi Iacobum fratrem Domini. Et sic est con- suetudo apud Hebræos vocare fratres: licet isti potius uocentur patruales, vel fratruales. i. filij duorū fratru, vel patrum, vel matrum, qui sunt fratres. Sic accipitur Iſa. 5. s. Cantabo uinea meæ canticum patruelis mei. Ad secundum dicendum, q̄ non sequitur, cum dicitur antequam conuenirent peperit: ergo postquā pe- perit, cōuenere: quia potest stare uirum sine altero, & etiam non est semper intentio loquentis significa- re aliquem actum sequentem; sic ait Hierony. in lib. contra Heluidium, q̄ licet hæc præpositio non sæpe indicet consequentiam actus, in terdum tamen solum ostendit ea, quæ prius cogitabantur, vt postea fierent. Non est autem necesse, vt primò cogitata semp fiant, cum aliqui interueniat aliquid, vt illa fieri non possint. Si aliquis dicat antequam in portu pranderent nauigauit, non innuit, quod in portu prandeat postquam nauigauerit, sed innuit quod cogitauerat, scilicet, q̄ ante pranfurus esset in portu, quāam nauigare. Et acci- dit quod non potuerit prandere, quouique nauiga- ret. Sic Matthæus, cum dicit antequam conuenirent inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto: non in- nuit, q̄ post hoc conuenirent: sed, quod dum uidebā- tur conuenturi non conuenere: quia præuenit con- ceptio per Spiritum sanctum, ex quo factum est, q̄ nō conuenirent. Ad tertium dicendum, q̄ illud aduer- bium donec, nō importat semper alium actum sequi: sed aliqui potest esse, q̄ nullus actus sequatur. Sic patet Gen. 8. Vbi dicitur de coruo, q̄ emisit Noe coruum, vt uideret, an desicata esset terra, qui egrediebatur, & non reuertebatur, donec sicarentur aquæ. Et ta- men manifestum est, vt probatum est. eod. cap. & col- ligitur satis ex littera, quod coruus nunquam rediit in arcam: quia si redire deberet, hoc potius faceret, quan- do tota terra erat operata aquis, sicut dicitur de colum- ba, q̄ non inueniēs, ubi requiesceret pes eius, reuersa est in arcam. Et postquam misit eam iterum, & inue- nit terram desiccatam non est reuersa ultra ad eam. eod. cap. Ita esset de coruo: quia, cum esset terra desi- cata, & inueniret eam plenam cadaueribus, quæ ipse ualde cupiebat: non erat vllatenus uersimile, quod uellet redire in arcam. Et sic idem est dicere, q̄ nō re- uertebatur, donec sicarentur aquæ, quod dicere nun- quam reuersus est. Et ponitur quasi ad tollendum du- bium, scilicet, quia solum erat dubium, an coruus re- uerteretur antequam inueniret terram desiccatam, & dicitur, q̄ vsque tunc non reuersus est. Et sic innuitur, quod nunquam rediit. Sed patet etiam Gen. Vbi Deus promittēs Iacob multa bona, ait: Ego ero custos tuus quocunque perrexeris: nec dimittam te, nisi com- pletuero uniuersa, quæ dixi. Vbi alia littera habet donec cōpleuero uniuersa, q̄ dixi. Et tamen non est sensus, q̄ postq̄ Deus cōpleuit uniuersa, quæ dixit ad Iacob, di- miserit eum. Nam nunquam dimisit, sed potius mul- tiplicauit eum, & semen eius, & pepigit eum eo pa- ctum, quod et pepigerat cū patre suo Abraham, & Isaac

Ad secundū responso.

Ad tertiu.

promittens ei sp̄aliter bona, vsque ad mortem suam. Gen. 46. f. Qñ apparuit Deus Iacob descendenti in Aegyptum apud puteum iuramenti. Sic etiam Psal. 109. dicitur de Messia, q̄ Deus dicat ei: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorū. Non est tamen sensus, q̄ postquam Deus subijceret inimicos Christi pedibus eius, desineret sedere ad dextram patris, quia in æternum sedet, cum sit filius eius naturalis, & consubstantialis, & necesse est eū semper esse æqualem patri, quod est esse ad dexteram. Et accipiendo etiam secundum humanitatem nunquam cessabit sedere, immo subiectis inimicis videbitur esse humanitas Christi in maiori gloria, q̄ impōratur per sedere ad dextram. Nam qñ inimici Christi non erant sibi subiecti. eo viuentē, cum eū impugnant, erat Christus s̄m humanitatem in minori honore, & tñ tunc sedebat adhuc ad dextrā patris s̄m æqualitatem naturæ. Post resurrectionē autē, qñ inceperunt inimici eius subijci sibi, coepit humanitas sua esse in maiori honore. Nam dixit apostolus. Data est mihi omnis potestas in celo, & in terra, infra 28. Ergo à fortiori tunc sedet ad dextram Dei. Et sic non ponitur donec, nisi ad tollendum dubium: quia dubiū erat, an antequam essent subiecti Christo inimici sui, sederet ad dextram Dei, quia de post non erat dubium, cū postea esset honorabilior. Ideo, cū dicitur: sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, etiam innuitur, q̄ sedeat à dextris Dei in æternum. Sic etiam dicitur Psal. 142. f. Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec miseretur nostri. Non est tamen sensus, q̄ postquam Deus miseratus fuerit nobis, debeamus oculos nostros ab eo auertere, sed semper debemus habere oculos nostros ad ipsum. Psal. 22. f. Oculi mei semper ad Dominum, ita hic solum ponitur donec, ad tollendum dubium: quia solum erat nobis dubiū, an Maria fuerit cognita à Ioseph ante Christi natiuitatem: cum non fiat conceptio naturaliter sine femine. Postea verò non erat aliqua cā dubitandi, cum Maria postea non concepit, nec peperit. Ideo dicitur, q̄ Ioseph non cognouit Mariam, donec peperit filiū: est quasi dicere, q̄ nunquam cognouit eam, quod solum erat rō dubitandi, an cognouisset eam ante conceptum, & partum. Ad quartum dicendum, q̄ primogenitus non semper importat alios postea genitos, ut patet hic, quia aliquando istud nomen primogenitus importat relationem, & tunc signat alios post natos. Aliquando est nomen absolutum, & tunc nō signat aliquem consequi. Quod apparet, quia primogenitus dī de primo, & tamen primus, & oēs cōparatiui s̄m dialēticos ponuntur aliquando absolute, & dī primus, ante quem nemo fuit, siue post illum sit aliquis siue non, & vltimus, post quem nullus est, siue ante eum aliquis fuerit, siue non. Aliquando exponuntur comparatiuē. f. primus est, ante quem nemo fuit, & post quē aliquis est. Et vltimus, post quem nemo est, & ante quem aliquis fuit. Ita ergo primogenitus exponitur absolute aliquando. f. primogenitus ante quē nullus natus est, siue post eum sit natus aliquis, siue non. Et pōt poni comparatiuē. f. primogenitus, ante quem nullus natus est, & post quem aliquis natus est. Ita Christus est primogenitus Mariæ: quia ante illum de Maria nullus genitus est, licet post eum nullū genuerit. Item patet hoc ex nobis relatiuis, quia filius, & filia, nurus, & focus relatiua sunt, & tamen accipiuntur saepe pro absolute, f. filius pro viro quocunque, & filia pro femina quacunque. Sic accipitur Canticorū 2. cum dicit sponsus. Ego flos campi, & lilium conuallium. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, id est, inter mulieres. Quia si relatiuē acciperetur, necesse esset poni ibi, cuius erant istæ filiae. Etiam dicitur

Ad quartū, Primogenitus quō intelligatur.

ead. cap. sponsa. Sicut ualens inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios, id est, inter viros: quia nō ponitur ibi, cuius sint isti filii. Sicut etiā dicitur Prou. vlti. Multæ filiae congregauerunt diuitias. i. multæ mulieres: quia nō ponit ibi relatiuē. Sic est istud nomē nurus est relatiuū, & ponit absolute, ut ait Ouid. 2. Metam. f. Inde fluunt lachrymæ, stillatæque sole rigescunt. De ramis electra nouis, quæ lucidus amnis Excipit, & nubibus mittit gestanda latinis. Id est, mulieribus latinis: quasi dicat, de arboribus illis fluunt lachrymæ, quæ per calorem solis rigescunt, i. indurantur in electra, & cadunt in flumini Eridanum, siue Padum vulgari dictū. Et ille mittit illa electra per Italiam, ut nurus latina: i. mulieres latinae gestent illa in ornatu. Id est de alijs nobis relatiuis, ut proximus, & supremus. Nā licet ista sint cōparatiua, & exponantur aliqñ cōparatiuē, aliqñ absolute, leges tñ humanae accipiunt saepe absolute proximū, & supremū, ut patet. ff. de verbor. significat. l. pximus. Et dicitur proximus est, quem nemo antecedit. Vnde posuit in significatione absoluta, & apparet magis. eod. titu. l. proximi. cum dicitur proximi appellatione etiā ille continetur, qui solus est. Sic etiam de isto nomine supremus. eo. tit. l. pximus, scilicet, q̄ sit supremus etiam ille, ante quem nemo fuit. Cum ergo oīa ista nomina sint relatiua s̄m naturam suam, & tamen inueniantur sapissime in significatione absoluta, erit sic de hoc nomine primogenitus, quod licet sit relatiuū, aliqñ tamen ponitur ut absolutum: ita, ut dicatur primogenitus, post quem nemo nascitur. Hoc magis ex consuetudine sacrae scripturæ in veteri testō, vbi vocatur primogenitus ille, ante quem nemo nascitur, siue post eum aliquis nascatur, siue non: ut patet Exo. 13. Vbi iubetur primogenitum pecorum offerri, & primogenitos hominum redimi. Si tamen vocaretur primogenitus solum ille, qui habebat alios post se natos, nunquam sciretur, an erat primogenitus, qui prius nascebatur quousque haberet alios fratres. Et tamen iubebat Deus, q̄ cum mulier pareret primogenitum post quadraginta dies offerret illum Domino: dans sacrificium, & redimens illum quinque siclis. Leu. 12. & Numeri. 18. Et tamen post quadraginta dies à partu nondum poterat sciri, an ista mulier alios habitura esset filios, respectu quorum iste vocaretur primogenitus. Ergo lex vocat istum primogenitum, quando nondum constat, an alios post se natos habeat. Et sic accipit primogenitum absolute, f. quem nemo precessit natiuitate, siue alius post nascatur, siue non. Sic fuit in Maria. Nam constat de ipsa etiam apud hæreticos, q̄ ante Christum nullum filium habuit, & istum obtulit in templo in die quadagesimo post partum, & redemit eum lege primogenitorum. Lue. 2. Manifestum est ergo, q̄ tunc Christus primogenitus vocabatur s̄m legem, & tamen nondum Maria poterat habere alios filios, etiam si aliquos post Christum habuisset: igitur primogenitus s̄m legem absolute accipitur. Et sic non oportebat, q̄ post Christum aliqui iā nascerentur ad hoc, q̄ ipse vocaretur primogenitus respectu illorum: quia immediate ut natus est, primogenitus vocatus est, s̄m legem: quia aliās nō fuisset obligata mater sua offerre illum in templo die quadagesimo. Et tamen Luc. 2. innuitur, quod obligabatur, vel videbatur obligari: quia dicitur ibi, q̄ ista facta sunt s̄m consuetudinem legis Moyfi. Iste etiam est modus accipiendi primogenitū in iure. Nā si sit lex, q̄ aliquis honor, vel possessio deueniat solū ad primogenitos, si quis vnicum filium genuerit, non est dubium, quin ad illum pertineat ille honor, vel possessio. Sic accipitur primogenitus. extra de verbor. signific. c. Ioseph. cū dicit. Ex hoc loco multi peruersè suspicati sunt Matariam

teriam alios filios habuisse, cum sit mos sacrarū scripturarum illum primogenitum appellare, quem nemo precessit, & non solum eum, post quem alij nati sunt. De his omnibus magis diximus in libro nostro de quinque figuratis paradoxis parte prima.

De quo Christus fuit conceptus in vtero Virginis. Quæst. LI.

QVAERITVR ulterius circa Christi conceptionem ex Virgine, de quo conceptus est. Nam cōter dicitur, q̄ conceptus est de purissimis sanguinibus B. Virginis, ut ait Damascenus lib. 3. aliquando tñ errant circa istos purissimos sanguines, putantes non fuisse conceptum Dominum in Virgine de sanguine menstruali, de quo cōcipiuntur oēs, quia putant sanguinem illum esse impurum, & sordidum. Et errant credentes ob hoc, q̄ fuerit conceptus Christus de sanguine, qui erat in venis B. Virg. quia illum putant esse purū. Sed hoc non fiat. Primò, quia ex sanguine, qui est in venis non pōt fieri conceptio, cū locus conceptionis, & formationis factus non possit esse in venis, sed in matrice, & tñ in matrice non est sanguis aliquis, nisi qui uocatur menstruum: ergo ex menstruo necesse est fieri conceptio nem. Secūdo patet, quia si ex sanguine venarū in Virgine Christus fuisset conceptus, non diceretur Christus propriè filius Mariæ, vel ipsa non vocaretur ita propriè mater Christi, sicut alia mulieres vocantur matres filiorum suorū. Hoc autē esset tollere totum bonum Virginis, quia maxima dignitas eius, in qua ipsa excedit oēs mulieres, immo & oēm creaturā est, q̄ sit mater Christi, qui est verus Deus, si autē imperfectā rationē maternitatis hēt, tolleretur sibi multū de dignitate maternitatis: oportet ergo q̄ ad hoc q̄ ipsa sit verè mater Christi, q̄ ipsa in cōceptu Christi fecerit qd alia foeminae faciunt concipiendo filios suos. Alia autē foeminae non solū ministrant materiā, de qua fiat conceptus, sed et p̄ quandā virtutē actiua disponunt il lam ad hoc, q̄ sit apta, & propinqua, ut possit fieri cōceptus. Istud autē est, quia sanguis absolute, siue in viro, siue in femina non est materia apta propinqua ad fetū formandū, iō in femina digeritur sanguis ille purus, & alteratur, & sic disponitur, ut sit materia propinqua, & apta ad conceptum. Sic. n. fit in lacte, qd de sanguine gignitur p̄ quandā alterationem factā à virtute existente in mamillis. Ita sanguis ille purus, & rarus, qualis est in venis non est materia apta ad formationē foetus, sed oportet magis densari, & digeri, & alterari s̄m calorem. Et hoc fit in foeminis à virtute generatiua, sicut in viris semen digeritur à virtute generatiua. Et iste sanguis alteratus, & aequaliter densatus per virtutem generatiuam foeminae mediante calore tanquam instrūto vocatur menstruum, & est de quo fit cōceptio in matrice. Et hoc apparet, quia puellæ non possunt gignere vsquequo incipient habere menstrua. Et postquam desierint habere menstrua et nō possunt gignere nisi supernaturaliter, sicut dī Gen. 18. f. Erāt ambo, .f. Abraham, & Sara prouecta ætatis, desierantq; Sara fieri muliebra. Et in hoc innuit ibi, q̄ conceptus Isaac fuit supernaturalis, & verum est. Et tamē ista digestio sanguinis ad faciendū menstrua fit à potētia generatiua, quæ habet calorem sufficientem, qui est instrumētum suum, Et ista est cā, quare menstrua non fiunt in puellis quousque incipiunt hñe pilos in genitalibus, & vocantur tunc pberes s̄m iura, ut ait Ildorus. 1. 1. Etymologiatum, & extra de spon. c. pberes, scilicet, pberes à pudendis dicti sunt, quia ista loca primò lanuginem ferunt. Pili tamen nascuntur p̄ calore digerentem. Ideo puellæ tunc primò menstrua habēt, quando calor in eis incipit esse, & ista est cā quare fo-

minæ in senectute magna non habent menstrua, scilicet, quia cessat in eis calor, cū infrigidentur p̄ ætatē. Et ita cū Sara esset prouecta ætatis desierant fieri in ea muliebra. Gen. 18. Hoc supposito dicendum, q̄ licet mulier duo faciat in conceptu. f. ministrare materiam. i. sanguinē, & preparare illam. i. menstruum, tñ magis dī m̄r p̄ scdam opinionē, q̄ p̄ primam: quia aliās ita possent esse matres puellæ ante pubertatem, & veterana postquam desierunt fieri muliebra, sicut mulieres pberes ætatis matura: quia in utriusque est sanguis, qui est materia, & tamen impberes puellæ, & veterana non possunt disponere illum sanguinē, ut sit materia apta ad conceptum, & sic ille nunquā efficiuntur matres. Item patet efficacius, quia sicut pater non dicitur à potentia generatiua, sed ab actu potentia generatiua, ita mater vocatur mater ab actu potentia generatiua. Ipsa namq; potentia generatiua semper est i viro, & in femina à principio vitæ, vsq; ad mortem, quia cū sit potentia quadam naturalis purè, non aduenit post tps, sed incipit cū ipso animali, & definit cū eo, sicut apparet in cæteris potentiis, & viribus. Actus tamen potentia generatiua nō est semper, sed in tempore determinato. Quando est instrumentum conueniens in animali. f. calor, qui est instrū generale virium animæ. Sicut ergo pater dicitur ab actu potentia generatiua, ita mater ab actu potētia generatiua. Primus tamen actus. f. ministrare materiam. i. sanguinem non est actus personæ generatiuae, nec aliquidus potentia: quia non est verè actus: quia ministrare materiam isto modo. f. sanguinem non digestum, nec alteratum, nihil aliud est, q̄ habere sanguinem in corpore. Et istud non est actus alicuius potentia: sed est natura animalis perfecti, q̄ non est sine sanguine. Erit ergo actus potentia generatiua in femina digerere sanguinem illum, & alterare aequaliter, ut sit materia propinqua ad conceptum. Iste igitur erit actus, à quo mulier propriè denominatur mater, & dicitur gignere, vel concipere. Consumatur hoc, quia si istud non esset, diceretur vir gignere fetum ex foemina, ipsa tamē non diceretur gignere filium, vel concipere, si nō haberet aliquem actum specialem circa materiam foetus. Nam propter solam continentiam sanguinis non magis diceretur mulier concipere, vel gignere filium, quando ille concipitur, quam ante per decem annos, cū etiā prius sanguinem haberet, de quo poterat formari fetus. Non est ergo mulier mater propriè, nisi pro eo, quod materiam disponit. Cum ergo Maria fuerit vera mater Christi, tam completè sicut alia mulieres sunt matres filiorū suorum, oportet quod ipsa habuerit istas duas operationes respectu corporis Christi, scilicet, ministrare materiam. id est, sanguinē, digerere illum, & alterare, ut sit materia apta ad conceptum. Hoc autem est habere menstrua, vel conceptionem fieri de menstruo: ergo corpus Christi non fuit conceptum de sanguine, qui erat in venis, sed de menstruo. Item patet, quia, ut dictum est, propria ratio, à qua mater dicitur, est preparare materiam: quia ut dictum est ille est actus potentia generatiua: & tamē Maria fuit mater Christi: ergo ipsa preparauit sanguinem faciendū menstruum, & de illo corpus Christi formatum est. Alioquin non esset Maria naturalis, & uera mater Christi. Et tamen est naturalis mater eius, licet supernaturaliter conceperit, & tamen ad hoc, q̄ mater sit naturalis, requiritur, q̄ ipsa ministraret materiam eo modo, quo alia foeminae, sicut patet per Sāctum Thom. 3. parte Summa. q. 3. arti. 5. cum ait: Ad naturalem autem modum generationis ex parte materis pertinet, q̄ materia, de qua corpus eius. i. Christi conceptū est, sit pformis materia, quā alia foeminae ministrat ad conceptionē plis. Hęc autē materia s̄m Phy.

Christus nō fuit conceptus de sanguine qui erat in venis B. Virg.

in lib. de generatione animalium est sanguis mulieris, non quicumque, sed perductus ad quandam ampliorē digestionem per uirtutem generationis matris, ut sit materia apta ad cōceptum, & ideo ex tali materia fuit corpus Christi conceptum: hec ille. Est autem uerum, quod aliqui dubitant, quod sit naturaliter materia factus, & tamen nemo, qui aliquid sapit, dicit aliam materiam, uel aliter dispositam ministrasse Dominam in Christi cōceptu, quam ministrant aliae mulieres naturaliter. Dicunt tamen quidam, quod materia naturalis, de qua corpus formatur sunt semen patris & matris comixta simul cum sanguine menstruo: ita quod totum hoc sit materia corporis. Hoc autem Ari. destruit multipliciter in 15. de animalibus ostendens, quod id, quod decidit de uero non est materia corporis humani, sed solum principium actiuum, uel motiuum, Et probat hoc per rationem, & experimenta sensibilia, quae maximè in rebus naturalibus fidem faciunt, ut patet inspicienti uerba eius. Ostendit etiam, quod semen mulieris nihil facit ad generationem. Vnde quaedam mulieres concipiunt sine hoc, quod feminent: sed sanguis, qui menstruum dicitur, est in feminis loco seminis in uiris, Et secundum hanc positionem philosophi, potest magis saluari, & conuenientius partus Mariae, & maternitas eius, quam secundum alias positiones: quia secundum eam ad conceptionem corporis humani nulla materia requiritur naturaliter, nisi sanguis mulieris, De hoc latissime tractat Aegidius Romanus in quodam libello, quem fecit de Embrione. Non est autem credendum, quod materiae corporis Christi, quae sine semine uiri conceptum est, aliquid defuerit, quod naturaliter ad formationem corporis requiritur. Constat tamen Mariam concepissem sine semine humano: afferentibus istud Matthaeo, & Luca, & Iai. Ideo oportet, quod materia, ex qua formatum est corpus Christi, & formatur in aliis hominibus, sit sanguis per uirtutem generationis matris preparatus: & ille sanguis est in mulieribus, sicut semen in uiris: ideo eodem tempore semen in uiris, & sanguis iste in mulieribus incipit, scilicet, quando utrisque incipiunt oriri pili, & apparent alia signa pubertatis: ut supra dictum est. Quia tamen in muliere calor deseruiens potentiae generatiuae est diminutus respectu caloris uiri, non potest in mulieribus superfluum alimentum ad tantam digestionem perducere, sicut in uiris: ideo in uiris relinquitur sub forma seminis: in feminis autem manet sub forma sanguinis deficiens a completa digestionem seminis, Sanguis tamen & semen propinqua sunt: ideo accidit in hominibus multum coeuius, quod sanguinem emittant, quando semen deficit, ut ait, Arist. 15. de animalibus. Quia non sufficit ad tantum de semine digerendum, quantum incontinentia desiderat. Non tamen posset emitti sanguis loco seminis, nisi sanguis esset propinquus semini, & in eisdem uasis in quibus semen, scilicet, quia cum in uasis illis generatiuis per uirtutem generatiuam conuertitur alimentum superfluum in sanguinem, & sanguis ultimo decoquitur in semen: cum accidit, quod aliquis coeat plus debito, non existente semine complete digesto in uasis emittitur sanguis, qui digerebatur, ut fieret semen completum, Est tamen dicendum, quod sanguis menstruus, qui feminis est pro semine, est magis digestus, & inspissatus, quam sanguis, qui est in uenis: quia sanguis, qui est in uenis, est ualde fluidus, & modicum digestus: nec digeritur tantum quantum posset calor femineus digerere. Quod patet, cum lae dicatur magis digestum, ut quidam uolunt: licet de hoc nihil nunc afferitur: sanguis tamen menstruus digeritur a femina secundum omnem possibilitatem caloris sui: cum & adhuc requiratur in eo maior digestio: quae postea fiet per semen maris comixtum sibi. Item patet clarius: quia omni tempore gignitur sanguis

Materia, ex qua formatur humanum corpus.

in farina: siue sit puella, siue uetula: quia quamdiu animal uiuit nutritur, ut ait Ari. licet non semper augmentetur. Nutriti tamen est per conuersionem alimentum, quod necesse est prius conuerti in sanguinem, quam in membra: & sic in minima etate, & maxima senectute sanguis gignitur in farina, & tamen non sunt membra in ea in parua etate, nec in senectute: sed in pubertate, & etate calida: ergo ualde magis digestus est sanguis menstruus, quam sanguis, qui est in uenis. Non est autem putandum, sicut quidam simplices credunt, sanguinem menstruum fieri ex sanguine, qui est in uenis, Nam non fit ex illo: quia non erat locus ad faciendum hoc, cum capita uenarum non aperiantur, ut insuatur in matricem. Item, quia sanguis, qui est in uenis est de terminatus ad sustentationem membrorum, & non ad generationem. Item, quia dicimus, quod semen in uiris fit ex superfluo alimentum: sanguis tamen qui est in uenis non fit ex superfluo alimentum, sed ex ipso alimentum, cum directe alimentum conuertatur in sanguinem. In feminis ergo sanguis menstruus, qui est loco seminis, ut dicit Ari. 15. animalium, & digeritur per potentiam generatiuam, fiet de superfluo alimentum: & habebit alia uasa, in quibus alteretur, & conuertatur: & nunquam defluet de uenis, Et ista est intentio Ari. & omnium, qui loquuntur de menstruo. Ergo non tenet positio illorum, qui dicunt corpus Christi non esse conceptum de menstruo: quia motiuum suum deficit. Dicunt enim menstruum esse impurum, & fatidum: Christi tamen corpus de purissimis sanguinibus conceptum fuit. Hoc non tenet, quia natura, quae maximè circa generationem hominis, qui est animal perfectissimum non est uerisimile, quod de re fatida, & turpi corpus humanum formaret: maximè, cum multa sint pura, de quibus posset formare. Etiam, quia si de re tam impura, & turpi formaretur corpus humanum, non posset magno tempore homo uiuere, sed facilliter corrumpere. Ideo dicendum, quod sanguis menstruus, de quo formatur corpus hominis, non solum non est impurus, nec fatidus, sed etiam est purior, & perfectior, & preciosior quam sanguis, qui est in uenis. Quod patet, quia natura cum sit regulatissima in operationibus suis, necesse est, quod illae res sint perfectiores, pro quibus ipsa magis laborauerit: magis tamen laborat pro sanguine menstruo, quam pro sanguine, qui est in uenis: cum maiorem calorem ad hoc requirat, ut supra declaratum est. Ergo est purior sanguis iste, quam ille. Motiuum autem istorum asserentium menstruum esse fatidum, & impurum, quia menstruum, quod farinae emittunt tale est, non tenet: quia sanguis menstruus, qui manet in matrice non est talis, sicut ille, qui emittitur: sicut stercorea emittuntur de corpore, & sunt quaedam partes alimentum: non sunt tales illae partes, quas membra recipiunt de alimento sicut stercorea: quia illa tanquam inutilia, & impura separantur a puro, & expellit: referuando sibi quaedam partes puriores de substantia alimentum. In generatione menstrui sic est, quia natura accipit multas partes cibi, quae non sunt necessariae nutritioni, & illas digerit, & conuertit in sanguinem menstruum. Et quia illud, quod natura accipit de hoc, habet multas partes impuras, necesse est, quod natura separet, & emittat illas. Et sicut sumptum alimentum necesse est causari stercorea facta sanguine menstruali necesse est manere ibi quaedam partes impuras loco stercoreae, & illas emittit natura singulis mensibus. Quae tamen farina postquam semel cepit habere sanguinem istum, quolibet mense semel aliquid emittit: licet quaedam mulieres plus, aliae minus: sicut fit de quantitate stercoreae. Et sic dicitur mulier pati fluxum sanguinis de mense. Leu. 15. id est, quod in fine cuiuslibet mensis: siue de mense,

menfe, ad mensem hoc patiuntur foeminae. Et ista est causa quare uocatur iste sanguis menstrualis. i. qui singulis mensibus accidit: nisi propter agritudinem, uel aliqua impedimenta cesset. Nam menstrualis, uel mensstruus a mense dicitur, diurnus a die. Aliae autem partes purae huius huius sanguinis manent in corpore, & de illis foetus formatur. Et illae non sunt fetidae, nec impure, ideo corpus humanum de substantia pura, & preciosa formatur: & proprie loquendo non est uerum, quod fetus formetur de sanguine menstruo, quia sanguis, de quo formatur fetus manet in corpore, & nunquam emittitur, menstruus autem sanguis foras emittitur per singulos menses. Dicimus tamen sanguinem, de quo formatur fetus menstruum, ut faciamus differentiam inter eum, & sanguinem, qui est in uenis, qui non pertinet ad generationem, sed ad alimentum membrorum. Apparet ergo, quod corpus Christi formatum est in uirgine de sanguine menstruali eius, de quo formatur corpora aliorum hominum. Cum autem dicit Damascenus, quod fuit formatum de purissimis sanguinibus, uerum est, quia sanguis ille, quem natura seruat ad formationem fetus, purus est, & preciosior quam sanguis, qui est in uenis. Habuit autem specialem causam dicendi hoc Damascenus, licet quorumlibet hominum corpora de purissimis sanguinibus formentur: scilicet, quia corpus Christi non fuit per opus uirile, sicut alia corpora formatum. Ideo forte putaret aliquis quod loco seminis uirilis quod defuerat, fuisset ibi aliqua materia de humoribus uirginis. Et ad tollendum hoc dixit Damascenus, quod fuit formatum de purissimis sanguinibus, id est, non fuit ibi aliqua alia materia, nisi sanguis purus, qui est sanguis menstrualis.

An Beata Virgo aliquid operata sit actiue in Christi conceptione. Quae. LII.

QVAERITVR, an Virgo operata sit aliquid actiue in Christi conceptione. Quidam dicunt, quod in conceptione Christi mater eius operata est aliquid per modum naturalem, & alij dicunt, quod per donum supernaturale. Cum uero uirgo uera mater Christi asseratur, oportet sibi attribuere totum, quod ad matrem pertinet. Dicunt autem pertinere ad officium matris, quod aliquid principium actiuum ad conceptionem ministrat, & non solum materiam tribuat. Hoc autem diuersimode ponunt: nam quidam dicunt, quod in materia, quae mater ministrat, oportet esse uirtutem actiuam principaliter, tum quia ex comixtione seminum fieri ponunt conceptionem, unde sicut semen uiri est actiuum in generatione, ita & semen mulieris, licet non sit in ea tanta efficacia ad agendum, tamen, quia ponunt conceptam prolem sensificari, uel sentire per animam matris, ut sic etiam sit principalior mater in generatione quam pater. Hoc autem improbat Arist. 15. de Animalibus dicens, quod in his, quae habent uitam perfectam, distinguitur agens, & patiens in generatione pro perfecta generatione, quae in eis est. In plantis autem, quae imperfectam uitam habent, est in eadem planta uirtus actiua, & passiua, quamuis interdum in una planta dominatur uirtus actiua, & in alia uirtus passiua. Vnde una planta uocatur masculina alij, & alia foemina. Cum ergo impossibile sit, quod est determinatum, ut patiens habeat uirtutem actiuam, respectu eius, ad quod est patiens: quia alius non distinguatur ibi actiuum, & passiuum, oportet quod foemina non sit agens in conceptione, sed solum patiens. Alij dicunt, quod illud, quod mater ministrat, se habet in generatione, sicut materia naturalis: in materia autem naturali non est solum potentia passiua, quia esset tunc

generatio uolenta, & non naturalis, sed oportet inesse ipsi materiae formam, quae per generationem est inducenda, & quod illa praecesserit in materia in potentia, & secundum esse incompletum, & ideo non habet perfectam uirtutem ad agendum, sed solum imperfectam, & ideo per se non potest agere, nisi quodammodo excitetur ab agente exteriori, & sic ei cooperetur. Hoc autem non potest stare: quia impossibile est idem esse alterans, & alteratum: unde non potest esse, quod forma, quae est in aliqua materia, agat in ipsam materiam, in qua est, siue sit forma perfecta, siue imperfecta: forma enim, quae per se non existit, non agit, nec etiam proprie materia patitur, sed compositum est, quod agit, & patitur. Agit quidem ratione formae, & patitur ratione materiae. Et ideo non est possibile, quod illa forma imperfecta agendo cooperetur exteriori agenti. Item agere non est nisi in re perfecta, quae agere consequitur ad esse perfectum, cum unumquodque agat, sicut quod est in actu. Vnde oportet, quod forma imperfecte existens in materia, prius perficiatur in esse per agens exterius, quae detur sibi agere. Vnde non potest agendo cooperari ad generationem, per quam forma in esse perfectum adducitur. Item si esset de necessitate matris, ut actiue ad generationem cooperaretur, Beata Virgo non posset dici mater. Cum enim conceptio illa simul sit tota facta, scilicet, in instanti, ut sequenti quod declarabitur, non potuit per aliquam uirtutem actiuam creatam fieri: quia omnis creatura operatur cum successione quadam per essentiam finitatem. Vnde B. Virgo non potuit actiue operari ad cōceptionem, & sic non habuisset istud, quod ad matrem pertinet, & sic nec mater esset. Nec potest dici, quod cooperata sit ad introductionem formae substantialis solum; quae etiam secundum naturam in instanti inducitur. Inducens enim formam est nobilior, quam preparans materiam per alterationem, & sic attribueretur Spiritui sancto, quod est minoris dignitatis, & uirgini attribueretur istud, quod est maioris dignitatis. scilicet, introducere formam, & Spiritui sancto digerere, & preparare materiam. Item forma substantialis, ad quam terminatur conceptio est anima, quae est actus totius, & omnium partium. Nam ea remota, sicut non manet homo, ita nec remanet pes, nec brachium, nec caro, nec ossa: nisi aequiuocè, ad animam autem Christi constat, quod Beata Virgo nihil actiue operata est. Ideo non potuit isto modo Virgo operari materialiter in generatione Christi. Alij dicunt, quod B. Virgo ex dono supernaturali habuit aliquid plusquam aliae materis. Materia enim, quae ab aliis ministratur, non potest seipsam complete in actum educere, nisi sit ibi agens exterius: sed materia corporis Christi, quae B. Virgo ministravit, hoc habuit ex dono diuino, quod posset se ipsam formare per uirtutem superadditam naturae, sed non poterat hoc in instanti fieri, ut infra probabitur, praenit Spiritus sanctus. subito formationem corporis Christi coples, quae tunc per uirtutem superadditam naturae copleri potuisset successiue. Istud non stat, primo, quia si illa uirtus nihil operata est ad formationem corporis Christi, frustra colata est, & tamen in natura nihil est frustra, quod magis in eis, quae a Deo fiunt. Secundo, quia B. Virgo non eligebatur a Deo, ut esset simul mater & mater Christi, sed solum ut esset mater, ideo non oportebat, quod in materia, quam Virgo ministravit ad Christi conceptionem, esset illud, quod est in alijs ex parte patris, & matris. Nam in alijs conceptionibus comixto semine masculino cum menstruo, est ibi uirtus actiua ex parte seminis uiri, & principium passiuum ex parte menstrui. Tertio, quia secundum actiuam, uel passiuam potentiam generandi non dicitur homo pater, uel mater, sed secundum quod persona procedit in actum. Ideo licet

Virgo nō habuerit personā actiuam viri, & passiuā feminā, cum solum esset foemina: si tamen in materia, quam ipsa ministravit, fuit virtus actiua, quae requiritur ad patrem, & matrem, si virtus illa nō operata est, non dicitur pater, nec mater: vel eadem ratione pater qua mater, quod absurdū est: nisi forte diceretur, qd ad esse matrem sufficit ministrare materiam, quod non sufficit ad esse patrem, ideo quod dicitur mater, & non pater, Et hoc est sū intentionem philosophi intelligendo de materia, sicut declaratū est pcedēti q. Et secundum istam viam perfectissimē saluatur virginitas, & maternitas, & ob hoc positio philosophi conuenientior est fidei. Tenendo hanc viam, videtur qd in conceptione prolis inuenitur triplex actio. Vna, quae est principalis, scilicet formatio, & organizatio corporis, Et respectu huius actionis solus pater est agens, mater autem solum ministrat materiam. Secunda actio est pcedens hanc actionem, & preparatoriam ad ipsam, cum enim generatio naturalis sit ex determinata materia, & qd vnusquisque actus sit in propria materia, vt patet secundo de anima, oportet qd formatio prolis fiat de materia conuenienti, & non de quacunque; vnde oportet esse aliam virtutem agentem, per quam preparetur materia ad conceptum, & sic dicit Arist. in 2. Phy. ars, quae operatur ad formā, imperat, & principatur ei, quae preparat materiam: sicut ars, quae componat nauem, imperat ei, quae componat ligna. Et ideo virtus, quae preparat materiam ad conceptum est imperfecta respectu illius, quae ex materia preparata format prolem. Haec autem virtus preparans materiā est matris, & est imperfecta respectu virtutis actiuae, qd est in patre; vnde dicit Arist. 15. de animalibus, qd mulier est sicut puer, qui nondum potest generare. Tertia actio est concomitans, vel sequens principalē actionem. Sicut enim locus facit ad bonitatem generationis, ita etiam dispositio matricis operatur ad bonam dispositionem prolis quasi praebens fomentū, Et hoc est, qd dicit Auic. in c. de Dilemij, sicut non facit nisi ad meliorationem conceptus. Secundum hoc dicendum, qd in principali actione formationis corporis Christi nihil fuit ex parte virginis, quod esset actiuum, si id qd ministravit B. Virgo fuit solum materiale, & passiuum ad hanc conceptionem, virtus autem diuina fecit ipsum, quod fit in alijs conceptionibus per virtutem feminis, quod est a patre. Et ideo Damascenus dicit virtutem diuinam fuisse quasi diuinum semen. In secunda autem, & tertia operatione B. Virgo operata est actiue, sicut & aliae matres, ideo fuit vera mater. Et haec est veritas, Aliqui tamen errant adhuc sicut quidam de pcedentibus, dicentes beatam Virginem operatam esse actiue in conceptione Christi, tam virtute naturali, quam supernaturali, Naturali quidem virtute, quia ponunt, qd in qualibet materia naturali est aliquid actiuum principium, sicut supra dicebatur, quia aliās esset generatio violenta. In hoc tamē decipiuntur, quia transmutatio dicitur naturalis pp principium intrinsecum non solum actiuum, sed etiam passiuum. Nam expresse dicit Arist. 8. Phy. qd in grauibus, & leuibus est principium passiuum motus naturalis, & non actiuum: nec est possibile, qd materia agat ad formam suam producendam, quia non est in actu; nec est possibile, qd aliquid moueat se ipsum nisi diuidatur in duas partes, quarum vna sit mouens, & alia mota, quod in solis animatis contingit, vt probatur 8. Phys. Ideo naturali virtute Domina nostra nihil ad hoc egit, vel non probatur egisse, cum isti decipiatur in fundamento. Dicunt etiam qd supernaturali virtute operata sit, quia dicunt ad matrem requiri, qd non solum materiam ministraret, quae est sanguis mēstruus, sed etiam qd semen foemininum cōmixtum feminini

Triplex actio in conceptione prolis inuenitur.

virii habet virtutem actiuā in generatione. Dicunt tñ, qd in B. Virgine nulla fuit facta resolutio seminis propter integritatem eius virginitatem: ideo asserunt, qd Spiritus sanctus tribuit ei supernaturaliter virtutē actiuam in cōceptione corporis Christi, & quod aliae matres habent per semen resolutum, qd habuerit Virgo per virtutem supernaturalem. Sed errant, quia supra in quadam quaestione probatum est, qd semen foeminae nihil proficit ad generationem, & qd interdum cōcipiunt non seminando. Item, quia cum quelibet res sit propter suam operationem, vt patet in secundo de celo, & mundo: non fuisset necessarium distingui sexum maris, & foeminae ad generationem, nisi essent distinctae operationes maris & foeminae in generatione. Distinguntur tamen in generatione operationes agentis, & patientis, Ideo relinquuntur, quod tota virtus actiua in generatione sit ex parte maris, & tota passio ex parte foeminae. Et ob hoc, sicut supra dictum est, in plantis in quibus vtraque virtus reperitur in eodem, non est distinctio maris, & foeminae. Quia igitur Virgo non accipit, vt esset pater Christi, sed solum mater, oportet, quod solum fuerit in ea potentia passiuā, & non fuerit ei data aliqua potentia actiua in conceptione corporis Christi, Et sic frustra esset ista potentia: quia si fuisset ibi, esset ipsa pater, & mater, vt probatum est, & tamen solum fuit mater: ergo non fuit collata sibi virtus actiua. Dicendum ergo sicut supra, quod nihil egit in formatione corporis actiue, sed solum ministravit materiam, quam ipsa per virtutem generatiuam preparauerat, antequam angelus veniret ad eam vt fieret conceptio, & per illam preparatiōnem fuit sanguis aptus, vt formaretur ex eo corpus. Et ista preparatio naturaliter facta est. Hoc autē sufficit ad hoc, qd ipsa verē, & completē sit mater.

An conceptio Christi facta fuerit in instanti, vel successiue. Quae. LIII.

QVAERITVR de conceptione Christi, an fuerit facta in instanti, vel successiue. Dicendum, quod aliorum hominum, & omnium animalium conceptiones sunt successiue: quia conceptio dicit perfectam formationem corporis animalis, & non completam in viro nisi vsque ad diem quadagesimum a decisione seminis, & in foemina vsque ad diem nonagesimum. Ergo vir non concipitur in instanti, sed in quadraginta diebus, & foemina in nonaginta, vt ait Arist. lib. 9. de Animalibus. Augustinus autem addit sex dies in formatione corporis viri, quos ipse distinguit in Epistola ad Hieronymum, scilicet, semen, primis sex diebus habet similitudinem lactis, postea in nouem diebus conuertitur in sanguinem, deinde in duodecim diebus solidatur, & inspissatur. Postea in decem & octo diebus formatur vsque ad perfectā membrorum lineamenta. Reliquum autem tempus vsque ad exitum de vtero datur, vt ipse foetus possit auergeri secundum quantitatem. De hoc sunt verius communes, Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine termi, bis seni carnem, ter seni membra figurant. In Christi autem conceptione non fuit ista successio, sed in instanti factum est, scilicet, subito ipsa materia menstrualis, quae iam sufficienter erat preparata per Beatam Virginem, quantum poterat preparari naturaliter, accepit formam, & figuram corporis humani, & animam, & assumptae sunt ipsae partes humanae naturae in vnitatem diuinā personae. Nō potuit autē fieri successiue ista cōceptio: quia facta est a solo Deo actiue. Deus tñ nō pot operari p successione, quia sicut esse eius est totū simul, cū sit in aeternitate, ita et operatio eius est tota simul: ideo necesse est rem

Quāto tpe formet hō in vterō matris.

Tria inueniuntur in conceptione corporis Christi.

Conceptio Christi fuit subito facta & perfecta.

rem ab eo operatam totam simul induci. Et si posset produci per partes, nunquam tamen per successione: vt potē, si essent plures productiones terminatae ad plures partes, vel status rei, quaelibet tamen esset in instanti. Item oportet dici secundum fidem, qd subito fuerit facta ista conceptio, quia humana natura nō fuit prius assumpta a verbo, qd esset perfecta tota sū spēm suam. Nā partes humanae naturae nō sunt p se assumptibiles: sed ratione totius, vt declarauit sanctus Tho. 2. sententiarum di. 2. Corpus etiam Christi non nisi per animā est assumptibile. Proprietates autem, & accidentia humanae naturae non dicuntur de filio Dei ante assumptionem, cum propter ipsam naturam assumptā fiat communicatio idiomatum. Ergo quidquid humanū de filio Dei dicitur, non potuit pcedere conceptionem naturae humanae. Conceptio autem de filio Dei dicitur, qui in simbolo dicitur: Qui conceptus est de Spiritu sancto. Oportet ergo, qd conceptio Christi non pcedat tempore materiam carnis completam, quia quando esset incompleta non esset assumpta, cū nondum esset ibi natura humana. Et sic per cōceptionem illius carnis imperfectae non diceretur Christus concipi. Oportet ergo, quod Christus simul conciperetur, & conceptus est, & tunc in eodem instanti Christus est homo, & concipitur, & conceptus est, & naturam humanam assumpsit. Et sic necesse est ponere subitanam Christi fuisse conceptionem, scilicet, quod in eodem instanti conuersus est sanguis menstrualis in carnem, & perfectē organizatum est corpus, & anima sibi vnita est, & persona diuina illam naturam assumpsit. Et sic non fuit Christus prius homo, quam esset natura humana assumpta a verbo. Et ista est causa, quare Deus, & homo in Christo non sunt duae personae, sicut dixerunt quidam haeretici, sed vnica, scilicet, quia natura humana Christi nunquam fuit per se supposita, sed idem fuit instans, quo ista facta sunt, & verbo vnita sunt: ita vt non potuerit acquiri ibi aliqua propria suppositalitas in natura humana: fuisset tamē hoc factum, si persona verbi non assumpsisset naturam humanam in ipso in instanti, quo cepit esse, si autem postea assumpsisset necesse erat, quod destruxisset suppositalitem praexistentem, vt partes naturae inciperent suppositari, & subsistere subsistentia verbi. Hoc autem non erat conueniens, quia destrueret praexistentem suppositalitem non erat aliud, nisi occidere vnū hominem, qui iam esset, & partes eius sumi a verbo, vt iam non essent partes illius hominis, qui prius fuerat: sed partes ipsius personae verbi. Nam licet potuerit Christi assumptio fieri de partibus iam praexistētibus in supposito, non tamen fuit conueniens propter causam dictam, sed solum, quod Verbum diuinum assumeret quandam naturam humanam particularem, quae simul, id est, in instanti formaretur, vel ad esse deduceretur. Amplius considerandum est, quod in conceptione corporis Christi tria possumus inuenire. Primo motum localem sanguinis ad locum generationis, Secundo formationem corporis ex tali materia. Tertiū augmentum, quo reducit corpus ad quantitatem perfectam, in quorum medio ratio conceptionis consistit. Nam primum est ad conceptionem praambulū, tertium autem conceptionem sequitur. Primum autem non potuit esse in instanti, quia hoc est contra rationem motus localis cuiuscunque, cuius partes successiue subintrant locum: tertium etiam nō est sine motu locali: tum quia augmentum cum successione etiam motu locali est: tum etiam quia procedit ex virtute animae iam in corpore formato, quae nō operatur nisi in tempore. Secundum autem, scilicet, ipsa formatio corporis, in qua consistit ratio cōceptionis principaliter fuit in instanti, licet in alijs hominibus

fit per successione, ut supra dictum est. Fuit autem duplex ratio ad hoc praeter supra assignatas. Prima propter uirtutem infinitam agentis. Scilicet, Spiritus sancti per quem corpus Christi formatū est. Tanto enim citius agens potest materiam disponere, quanto fuerit maioris uirtutis. Vnde agens infinitae uirtutis potest in instanti materiam disponere ad debitam formam. Secunda est ex parte personae filij, cuius corpus formabatur. Non enim erat congruum, ut corpus humanum assumeret nisi formatum, quia ut superius probatum est, si ante completam formationem aliquid tempus conceptionis praecessisset, non poterat attribui tota cōceptio filio Dei, quae non attribuitur ei nisi ratione assumptionis, & ideo in primo instanti, quo materia aduata praenit ad locum generationis fuit corpus Christi perfectē formatum, & anima infusa, & totum assumptum. Et per hoc dicitur filius Dei conceptus: quā non fieret si per successione fuisse facta conceptio: quia tunc non diceremus filium Dei conceptum, sed corpus illud fuisse conceptum, quod post conceptionem filius Dei assumpsit. Amplius considerandum, quod licet conceptio Christi fuit facta in instanti, non tamen fuit corpus illud completa conceptione tantae quantitatatis, sicut alia corpora humana quando finiuntur in eis conceptio, sed postea augmentatum est, ita ut expletis quadraginta diebus, post quos corpus maris est completum in utero, erat corpus Christi tantae quantitatatis sicut corpora quorumlibet aliorum fetuū, quando primò sunt completa, scilicet, in ipso quadagesimo die. Pro hoc autem considerandum, quod quantitas debita alicui speciei non est determinata secundum aliquid indiuisibile, sed habet aliquam latitudinem, & sic in specie humana inuenitur maior quantitas in diuersis indiuidis secundum diuersa tempora, ut patet ad sensum, minima autem quantitas, quae est in uno indiuiduo, est in ipso in primo instanti suae figuratiōis, & licet fuerit minor ante perfectam figuratiōem, quantitas tamen quae est in illo tempore, non dicitur esse ipsius indiuidui, quia illud non est, do nec formatum est, quia tūc animatur, & per formam incipit esse. Ista autem quantitas est ualde parua, ita quod interdum non excedat quantitatem unius magnae formicae, ut dicit Ari. 9. de Animalibus, scilicet, quod in quadagesimo die, quando completur conceptio muliere patiente abortum inuentum est corpus prolis omnia membra distincta habere, quamuis in quantitate esset sicut una magna formica: maxima autem quantitas in aliquo indiuiduo est in ultimo termino augmenti, differt in diuersis hominibus, ita proportionaliter minimum quod est in conceptione differt in quantitate in diuersis. Potuit ergo esse, ut corpus Christi in primo instanti conceptionis suae perfectae signatam haberet quantitatem sufficientem speciei humanae, ita quod sub illa posset existere natura speciei minor tamen, quam sibi deberetur in principio suae humanitatis, si naturaliter conceptus esset respectu quantitatatis, quam habuit in aetate completa proportionaliter ad alios homines, & usque ad quadagesimum, uel quadagesimum sextum diem crescendo peruenit usque ad illam quantitatem, quam alij homines habent, quando in eis minima est, & incipiunt esse homines, & sic nullum corpus humanum proportionaliter fuit unquam tam paruae quantitatatis, aut esse potuit in principio suae humanitatis, sicut corpus Christi. Dixi autem proportionaliter, quia aliquid corpus potuit esse, uel fortē multa fuerunt ita parua in quadagesimo die suae completae formationis sicut corpus Christi in primo instanti, quo fuit perfectum, & tamen isti homines postea uiuentes non poterant peruenire ad magnitudinem corporis Christi

Corp⁹ Christi licet esset in instanti cōpletum, tamen fuit paruissimae quantitatatis.

Christi sicut corpora Pygmaeorum, quae sunt cubitales generaliter, & raro excedunt istam quantitatem: necesse est enim corpora istorum in utero primo instanti suae completae formationis, scilicet, die quadragesimo minora esse corporibus aliorum hominum. Si tamen esset aliquis homo aequalis Christo in quantitate sua maxima, ille non potuit habere corpus sub tam parua quantitate in primo instanti suae completae formationis, sicut Christus. Quando tamen exiit corpus Christi de utero, erat aequale corporibus aliorum hominum sui temporis, qui ad aequalem magnitudinem, uel quasi perueniebant, & sic corpus Christi toto tempore, quo fuit in uirginis utero creuit. In aliis autem hominibus non incipit augmentum nisi post die quadagesimum, quia res non dicitur augeri nisi quando est: & tamen non est homo in utero usque ad primum instantem post completam conceptionem, quae accidit masculis die quadagesimo: & feminis die nonagesimo. Ideo tunc possunt incipere crescere, Christus autem a primo instanti, quo materia corporis eius scilicet sanguis uirginis adunatus confluit in locum conceptionis, fuit perfectus, ut supra declaratum est: ideo nullum tempus fuit, quo ipse, uel aliqua pars eius esset in utero uirginis, quod non pertinuerit ad augmentum eius: quia in conceptione non fuit expensum aliquod tempus, sed solum instans. Et per hunc modum potest tolli illorum obiectio, qui dicunt corpus Christi fuisse formatum in quadraginta sex diebus. Ita enim dicit Augustus, super illud Ioan. 2. cum Christus dixit de templo, quod illud in triduo reaedificaret, & illud dicitur, quod quadraginta sex annis aedificatum est. Ita dicit Augustus & alii quadraginta sex diebus corpus Christi fuisse formatum, & non est intelligendum, quod incepit formatio a primo die, & completa fuerit in quadagesimo sexto, sicut fit in aliis hominibus: sed quod corpus Christi in instanti formatum est, sed in illis quadraginta sex diebus creuit, & peruenit ad tantam magnitudinem in quantitate sunt alia corpora humana in principio suae conceptionis, quae finitur illo die quadagesimo.

An conceptio Christi sit omnino naturalis, uel omnino miraculosa. *Quest. LIIII.*

QVAERITVR. Vltius, an conceptio Christi sit omnino naturalis, uel omnino miraculosa. Dicendum, quod nec fuit omnino miraculosa, nec omnino naturalis, quia ait Ambrosius in libro de Incarnatione: In hoc mysterio multa secundum naturam inuenies, & multa supra naturam. Si enim consideremus ex parte uirtutis actiuae in matre ad preparandum materiam pro conceptione, & ex parte uirtutis passiuae, scilicet, ad habendum materiam, quae posset formari, totum est naturale. Quia sicut probatum est praecedentibus quaestionibus, Maria habuit in Christi conceptione quiddam alia matres habent in conceptione filiorum suorum: & tamen illa operatur naturaliter disponendo materiam, ante quam incipiat fieri conceptio, & ministrando illam, quae possit formari, quod est uirtutis passiuae: ideo hoc Maria egit naturaliter in conceptione Christi: nec dicitur ad hoc, aut potest poni aliquod miraculum. Si autem consideremus ex parte uirtutis actiuae formantis sanguinem mentis, totum est supernaturale: quia solus Spiritus sanctus illud operatus est. Et quia res nominatur a forma, & non a materia, & potentia actiua ad passiuam habet se sicut materia ad formam, ideo nominabitur conceptio a uirtute formatiua, & non a passiuam ministrante materia. Actiua tamen supernaturaliter egit, ideo uocabitur ipsa conceptio absolute supernaturalis. Ad magis hoc cognoscendum considerandum, quod

propter unionem duarum naturarum in unam personam, uel hypostasim, quae unio completa est in conceptione Christi, est ista unio miraculum miraculorum: cum nihil maius esse possit, quam, quod homo sit Deus, & Deus sit homo. Est etiam aliud miraculum, scilicet, quod Virgo manens concipiat hominem Deum. Ad hoc autem, quod generatio naturaliter fiat, oportet duo esse, scilicet, quod fiat ab agente naturali, & ex materia naturaliter disposita, & proportionata. Quodcumque autem istorum desit non erit generatio naturalis, sed miraculosa. Si enim fiat generatio per agens naturale, cum illud sit uirtutis finitae, non potest effectum producere ex materia non proportionata sibi. Est autem materia proportionata agenti, quando non est tanta resistentia materiae ad recipiendum formam, quam intendit agens, sicut uirtus agentis ad illam inducendum: & esse materiam taliter proportionatam est eam esse naturaliter dispositam: ideo non solum requiritur, quod sit agens naturale: sed etiam materia naturaliter disposita, ut sit actio naturalis. Agens autem supernaturale, cum sit uirtutis infinitae, potest operari tam ex materia disposita, quam non disposita. Ideo duobus modis erit operatio miraculosa. Primo quoniam agens supernaturale operatur ex materia indispota: quia tunc agens non est naturale, & materia non est naturalis, id est, non est se habens naturaliter ad formam: sicut quod de limo terrae formetur corpus humanum. Nam huiusmodi non est materia naturaliter se habens ad formam hominis: sed uirtus formans illud corpus, & introducens animam fuit supernaturalis. Alio modo est supernaturalis operatio: ut si materia sit naturalis, id est, naturaliter se habens ad suscipiendam formam: agens tamen introducens non sit naturale. Sicut si homo sanetur miraculose a febre: nam homo est substantia naturaliter dispositus, ut possit recipere curationem a febre: quia tamen operans fuit hic supernaturale, fuit ipsa curatio supernaturalis. Sic enim fuit in conceptione Christi. Materia enim, quam uirgo ministravit erat materia naturaliter disposita: ex qua corpus hominis naturaliter formari poterat, scilicet, per semen masculinum: tamen uirtus formans fuit diuina, ideo conceptio fuit simpliciter diuina, uel miraculosa. Et non uocabitur absolute naturalis, licet quantum ad aliquid fuerit naturalis, scilicet, quantum ad omnia illa, quae fecit, & ministravit uirgo. Ista tamen non faciunt conceptionem esse naturalem: sed faciunt, quod beata Virgo fuerit mater Christi naturalis: & hoc ei sufficit. De ueritate autem miraculi conceptionis Christi ita se habet, ut dictum est. De hoc tamen ponendo errores quorundam, & fundamenta uaria dissoluedo, dictum est magis in libro nostro de quinque figuratis peradoxis parte prima.

Quomodo Angelus in somniis reuelauit conceptionem uirginis Ioseph. *Quest. LV.*

QVAERITVR. Vltius, cum dicatur hic de Ioseph, quod in somniis angelus reuelauit sibi conceptionem uirginis, quomodo possit stare. Quidam dicunt falsum esse, quoniam non licebat ipsi Ioseph attendere ad aliquid, quod esset in somnio: quia Deus iusserat perire de terra obseruatores somniorum Deuteronomii 18. scilicet. Non inueniatur apud te, qui obseruet somnia. Item quia non poterat per somnium certificari de aliqua re: cum somnia habeant uarios euentus, & proueniant ex diuersis causis: maxime quia anima in somnio non potest esse intenta ad aliquid: quia uirtutes lux animales, & rationales sunt ligatae: sola autem naturales intentae operantur, sicut uult Aristoteles 2. de Somno, & Vigilia, scilicet. Somnus est quies uirtutum animalium cum intentione

Operatio miraculosa est supernaturalis si sit duobus modis.

Reuelatio per somnia quomodo fiat.

2. argum.

entione naturalium. Dicendum, quod Ioseph potuit in somno habere reuelationem a Deo, & certificari per illam de quacunque re sibi reuelata, sicut si esset vigilans. Pro hoc dicendum, quod sicut latius declaratum est Deuteronomii 12. & 2. Paralipom. 18. reuelatio prophetae, aut quacunque facta a Deo fit quinq; modis. Primo modo apparente angelo in effigie humana. Gen. 16. & 18. Secundo modo, quando auditur vox formata ab angelo, & non uidetur formans, sicut erat de Moyses audiente responsum super propitiatorium. Numeri. 7. & de populo Iudaeorum in datione legis: Deuteronomii. 45. Tertio modo, per immutationem phantasiae, quae fit communiter in somniis. Gen. 2. ubi Deus apparuit Abimelech Regi Philistinorum per somnium. Quarto modo, per immutationem solius intellectus in uigilia. 4. Reg. 3. de ipso Eliseo. Quinto modo, per estafim in uigilia, sicut est de illis, qui rapiuntur, ut in Paulo. 2. Corin. 12. & Balaam, licet non eodem modo. Numeri. 24. Nunc dicendum, quod vnus modus istorum erat per somnia, quia Deus multa solet reuelare per somnia. Gen. 40. & 41. de Pharaone uidente vaccas, & spicas, & dixit ibi Ioseph: Quod futurum est, Deus uoluit reuelari Pharaoni. Et sic conueniens modus est reuelandi per somnia. Patet etiam de somno Nabucodonosor, quod Daniel interpretatus est: & tamen si non fuisset a Deo, non interpretaretur illud propheta Dei. Maxime, quia Daniel ostendit, quod Deus uoluerat ostendere, & reuelare Nabucodonosor ea, quae uentura erant in nouissimis diebus. Daniel. 2. Item patet, quia non solum per somnia Deus reuelabat hominibus, quae uolebat, sed etiam unus de modis communibus consulendi Deum erat per somnia. primo Regum 28. scilicet, Consuluit Saul Dominum, & non respondit ei, nec per somnia, nec per sacerdotes, nec per prophetas. Quis tamen esset modus consulendi Dominum per somnia. eo. c. declaratum est. Sciendum autem, quod cum Deus per somnia uult alicui declarare ueritatem futurorum, quod immutat phantasiae eius nouas species formae, ad significandum illas res, quas Deus uult declarare: uel ueteres species nouo modo mutat, ut sic causetur quaedam phantastica cognitio de illa re, quam Deus intendit, & sic sufficiens reuelatur alicui in somnio, quod Deus uult indicare. Cum autem obicitur, quod non liceat obseruare somnia, uerum est de somniis, quae proueniunt ex uariis accidentibus, maxime cum ualido quando demones illudant homines per somnia. Quando tamen somnium est a Deo, licitum est obseruare illud, quia non est pure somnium, sed magis propheta. Differentia autem somniorum an sint a Deo, uel non, potest apparere ex ipsa immutatione. Nam somnia, quae naturaliter, uel ex uariis causis accidunt, parum immutant, ita ut uere uideantur somnia. Ipsum autem somnium, quod a Deo uenit, est tam efficax, quod non uidetur esse somnium, sed magis, quod res actualiter fiat. Et hoc rationabile est, quia alias cum prophetae saepe a Deo reuelationes accipiant per somnium. Numeri. 12. scilicet. Si quis fuerit inter uos propheta domini, aut in uisione apparebo ei: aut per somnium loquar ad illum. Si non esset ista immutatio somnium ualde magna: ita ut prophetae cognoscerent distinctionem eius ab aliis somniis, quae naturaliter patiuntur, nescirent quando somnia eis alicui reuelabat. Ideo oportet, quod aut tacerent nihil annunciantes de eo, quod Deus iubeat annunciantes: aut aliquando annunciantes errarent putantes fuisse somnium a Deo missum, & esset forte naturaliter ueniens, aut ex uariis causis. Et tamen prophetae nunquam in hoc errabant: ideo erat specialis immutatio in somniis a Deo missis, quae distincte cognoscebatur ab aliis somniis differre.

Item, quia si iste modus reuelandi per somnium fuisset deceptorius, uel incertus, Deus non contineuisset reuelare propheticè aliquid per eum. Et tamen erat iste modus communissimus, ut inuitur Numeri. 12. Ergo erat distincta immutatio somniorum. Item, quia aliquando Deus per somnium apparebat alicui, cui nunquam apparuerat, & iubebat ei aliquid mori facere, quod si illico non faceret sequeretur poena: si in illo immutatio somnii non esset tam efficax, ut apparet manifestè distinctum ab aliis somniis, & quod illud a Deo erat, non deberet puniri, cui somnium immisum erat, si immediatè non exequeretur quod iubebatur. Sic fuit de Abimelech rege Palaestinarum, cui Deus nunquam apparuerat. Et cum haberet apud se Saram uxorem Abraham, quam intendebat accipere in uxorem, uel concubinam, apparuit ei Deus per somnium, dicens. En morieris propter mulierem, quam misisti. Habet enim uirtum. Si autem nolueris reddere cito morieris tu, & omnia quae tua sunt. Et dicitur, quod statim surrexit per noctem, & uocauit seruos, & fecit, quae Deus dixerat. Gen. 20. Et sic fuit illud somnium tam efficax, quod Abimelech, qui nunquam a Deo reuelationem habuerat, non solum cognouit Deum sibi hoc reuelasse, sed etiam immediatè euigilauit, & surrexit, fecitque iniuncta sibi per somnium. Ad sciendum dicendum, quod licet somnia ex uariis causis accidant, tamen cognoscerentur an sint ex Deo, uel non per modum supra dictum, & tunc homo per ista somnia sufficienter certificatur, sicut si angelus Dei loqueretur homini in uigilia. Et ob hoc per istum modum saepe in nouo testamento fiebat reuelatio, sicut hic fuit, & iterum angelus apparuit Ioseph in somniis iubens portare puerum, & matrem in Aegyptum. se. e. & iterum in somniis iussit ei redire de Aegypto eo. c. Regibus quoque Magis in somniis dictum est, ne redirent ad Herodem. eodem capitulo.

An quando angelus ei apparuit Ioseph uigilabat, uel non. *Quest. LVII.*

QVAERITVR. an quando angelus apparuit Ioseph hic, erat Ioseph uigilans. Dicunt aliqui, quod uidetur, quod erat uigilans, quia alias non potuisset uidere angelum, & tamen dicitur, quod apparuit ei angelus. Item quia si Ioseph dormiret angelus non loqueretur ei, & tamen locutus est, quia dicitur hic, quod dixit ei Ioseph fili David noli timere &c. Item quia si Ioseph dormiret, quando postea euigilaret, non esset certus de isto, quod in somniis habuisset. Dicendum, quod Ioseph erat uere dormiens, quando ista facta sunt & nihil uidit, nec audiuit, cum in somno sint ligatae omnes potentiae animales, quales sunt omnes potentiae sensitiuae. Et apparet hoc, quia dicitur, quod Angelus apparuit in somniis, & tamen si Ioseph esset uigilans, non posset apparere ei in somniis, sed uigilanti. Item quia dicitur infra, exurgens autem Ioseph a somno, fecit sicut praeceperat ei angelus. Et sic uidetur, quod in somno erat quando angelus ei apparuit. Dicunt quidam, quod Ioseph dormiebat, quando apparuit ei angelus, & tamen Angelus excitauit eum, & tunc stant omnia haec, scilicet, quod Angelus uisus fuerit a Ioseph, & quod locutus fuerit ei. Est dicendum, quod non stat, quia non solum quando Angelus uenit ad Ioseph, erat ipse dormiens, sed etiam dum omnia ista facta sunt, quia dicitur in littera. Exurgens Ioseph a somno, fecit sicut praecepit ei Angelus. Praeceperat ei quiddam praeceptum erat, & recesserat ab eo, & istud est uerum. Ad primum dicendum, quod Angelus non simpliciter apparuit Ioseph, sed apparuit in somniis: apparere autem in somniis

nijis diminuit de ratione hominis simpliciter, sicut homo pictus, vel mortuus diminuit de ratione hominis simpliciter. Ideo licet dicatur, quod apparuit Angelus Ioseph, non sequitur, quod Ioseph vidit eum, quia non dicitur simpliciter quod Angelus apparuit Ioseph, sed quod apparuit ei in somniis. Apparitio autem in somniis non est per rei presentiam, quae comprehendatur exteriori sensu, sed solum per phantasticam immutationem, qua uidetur res praesens, quae non est, vel res fieri, quae non fit. Sed dicitur, quod hoc modo non diceretur, quod Angelus apparebat Ioseph potius quam, quod apparebat Deus, cum solum esset illa apparitio immutatio phantasia eius, & illam immutationem Deus facit. Dici potest dupliciter uno modo, quod immutatio phantasiae potest fieri tam per Deum, quam per Angelum, De Deo notum est, de Angelo patet, quia immutatio phantasiae est aliquid naturale cum etiam homo naturaliter habeat somnia sine aliqua speciali immutatione Dei, vel Angeli. Poterit ergo Angelus illud facere, maxime cum dicamus demones saepe hoc facere. Nunc autem istam immutationem fecit Angelus, ideo dicitur ipse apparuisse. Aliter potest dici, & melius, quod siue Deus fecerit istam immutationem, siue Angelus, dicitur Angelus apparuisse, quia videbatur ipsi Ioseph, quod ipse videret Angelum sibi praesentem, & loquentem. Dato ergo, quod immutationem illam phantasticam non faceret Angelus, sed Deus, angelus tamen est qui apparebat, & non Deus: sicut apparet de praestigiiis apparitorum, qui faciunt nobis apparere serpentes, vel gallos portantes trabes magnas. Illam apparitionem nullus facit nisi homo apparitor per artes magicas: id tamen quod apparet, non est homo, sed serpens, vel gallus, quia imaginem illius causat apparitor. Sic Deus mouens phantasiae facit apparere imaginem representantem Angelum: ideo dicitur tunc angelus apparere. Sic patet Apoca. 19. & 22. ubi Ioannes dicit, quod apparuit ei Angelus, & quod noluit adorare eum, sed prohibitus est: & tamen illa non fuit apparitio realis, sed imaginaria: quia tota visio Ioannis fuit in spiritu Apoca. primo, & sic Angelus dicitur hic apparuisse, licet solum esset per immutationem phantasiae. Sed adhuc obicitur, quod non sit ista conueniens reuelatio, quia falluntur in ea illi, quibus fit: cum putent se aliquid uidere, uel audire, & nihil audiunt, nec uident. Dicendum, quod nulla falsitas est in hoc, quia non dicitur res uera, uel falsa nisi respectu illius, ad quod significandum, uel operandum introducit. Ita nunc uisio imaginaria non introducit nisi ad certificandum de aliqua re eum, cui fuit reuelatio. Et tamen ita plenè certificatur per uisionem phantasticam, sicut per uisionem oculorum quantum ad id quod Deus reuelat: ergo nulla falsitas est, & si sit ista uisio phantastica, sicut patet de columna ignis, quae praecedebat Iudaeos per noctem, & manebat singulis noctibus super castra manentibus castris. Exod. 14. & 40. Nam illa uocatur columna ignis, & tamen non erat ignis uerus, sed species ignis. Numeri. 9. Fulgor ignis: non tamen dicebatur esse ibi aliqua falsitas, licet non esset ignis uerus, quia illa columna ignis non erat ad calefaciendum, uel cremandum aliquid, sed ad illuminandum castra per noctem. Et quia illud ita plenè faciebat fulgor, uel species ignis: sicut uerus ignis, uocabatur simpliciter columna ignis: si autem esset illa columna ad calefaciendum, & non esset ignis uerus, sed species, uel fulgor ignis, ibi esset tunc falsitas: quia non posset fulgor ignis calefacere, sicut uerus ignis. Cum autem dicitur, quod decipiuntur illi, quibus fiunt istae reuelationes putantes se aliquid uidere, & nihil uidentes dicendum, quod non decipiuntur

in eo, ad quod fit ista apparitio, scilicet, ad cognoscendum veritatem rerum, quae reuelantur. Nam Deus non facit tales reuelationes, ut illi, quibus fiunt, credat se uidere, uel audire. Ideo licet circa hoc fallantur, est per accidens, & non pertinet ad id quod Deus intendit per tales reuelationes: maxime, quia licet isti uideantur falli quando sunt in somno, euigilantes tamen non falluntur, quia illico cognoscunt, quod fuit somnium, & non visio realis. Sicut patet 3. Reg. 3. de Salomone, quando Deus per noctem dedit ei sapientiam. Nam dicitur. Igitur euigilauit Salomon, & intellexit, quod esset somnium. In somniis tamen non dicitur proprie aliquis decipi, sicut nec uerum dicere: cum non sit ibi aliqua operatio potentiarum animalium, nec rationalium, quia omnes ligatae sunt, ut supra dictum est. Ad secundum principale dicendum, quod licet dicatur hic, quod angelus dixit ista Ioseph, non est putandum, quod aliquid dixerit. Non enim fuit ibi aliqua uox formata, nec realis locutio: quia non proficeret, cum existens in somno nihil audiret, sed dicitur angelus locutus: quia secundum phantasiae immutationem videbatur Ioseph, quod angelus Dei esset praesens ei, & loque retur ista, quae habentur hic. Et non solum uidetur in talibus apparitionibus quod aliquis loquatur ad ipsum, cui fit reuelatio, sed etiam, quod ipse saepe respondeat, & aliquando nihil interrogatus aliqua petat. Patet de apparitione facta Abimelech regi Palaesthinorum. Gen. 20. Nam ibi introducit Deus ei loquens, & ipse se excusans de crimine. Magis autem fuit in collatione sapientiae Salomoni, ubi multa locutus ipse introducit, & Deus multa respondens, quae uix in uigilia homo sciret ita ordinatè proponere, sicut ibi introducuntur 3. Reg. & 2. Paralipom. 1. Ad tertium dicendum, quod per istud somnium sufficienter Ioseph certificatus est, & poterat certificari, sicut si fuerat in uigilia, ut declaratum est praecedenti quaestione. Nam in Dei reuelationibus hoc accidit, quod saepe illa, quae est in somno est efficax, sicut si esset in uigilia, & uidetur homini, quod sit uerè in uigilia, & illa quae est in uigilia, aliquando apparet, quasi esset in somniis, ita ut homo ignoret, an uigilet, uel sit in somno. De primo patet: nam apparitio illa in qua data est Salomoni sapientia fuit per somnum. 3. Reg. 3. & tamen ita efficaciter Salomon immutabatur, quod putabat se uerè uigilare, & quod illa uerè fierent. Nam dicitur eod. cap. Igitur euigilauit Salomon, & intellexit quod esset somnium. Quasi dicat: ante hoc putabat, quod erat res uera sine phantasia, & tamen postquam euigilauit, cognouit quod fuerat somnium. Et tamen inuenit uerum esse, quod per somnium significabatur, scilicet, collatam esse sibi sapientiam, sicut si uerè in uigilia omnia illa accidissent. De secundo patet Actu. 12. de Petro, qui tenebatur in carcere, cui angelus astitit, & percussio lateris eius excitauit eum, & dixit. Praecinge re, & calcia te caligas tuas, & Petrus fuit tunc uerè uigilans. Nam praecinxit se, & calciavit, & circumdedit sibi uestimentum suum, & secutus est angelum. Et in omnibus his adhuc Petrus putabat se esse in somnio. Nam dicitur, exiens sequebatur eum, & nesciebat, quia uerum esset, quod fiebat per angelum: existimabat autem se uisum uidere. Et adhuc post hoc Petrus sequens angelum transiit primam, & secundam custodiam, & uenit ad portam ferream, per quam exibat in ciuitatem, & processit per totum unum vicum, & adhuc Petrus putabat ista esse somnium, quousque pertransito uico angelus disparuit ei. Nam tunc dicitur, & Petrus ad se reuersus ait: nunc scio uerè, quod misit Dominus angelum suum, & eripuit me. Quasi dicat: ante hoc non sciebam uerè, sed putabam esse somnium. Ideo reuelationes, quae a Deo fiunt siue

Ad secundum.

Ad tertium.

K

per somnium, siue in uigilia fiant tam efficaces sunt, quod non plus certificatur homo in uigilia, quam in somno.

An Ioseph fuit propheta, quia apparuit ei angelus in somniis. *Questio. LVII.*

QVAERITVR ultimo, an Ioseph fuit propheta, quia apparuit ei Angelus, & locutus est in somniis. Dicendum, quod ut ait Sanctus Tho. secunda secunda. q. 171. art. 1. tria requiruntur ad hoc, quod aliquis sit propheta. Primum est cognitio, scilicet, quod cognoscat quaedam, quae sunt procul remota ab hominis cognitione. Vnde possunt dici prophetae a pro, quod est procul, & phanos, quod est apparitio, scilicet, quia aliqua eis apparent, quae procul sunt. Et ob hoc dicit Isid. 6. Etymol. quod prophetae uocabantur in ueteri testamento uidentes, scilicet, quia uidebant quae caeteri non uidebant. Et apud gentiles isti uocabantur uates a ui mentis, scilicet, quia habebant in mente quandam uim cognitiuam ad occulta. Secundum est, quod prophetae annunciant ea, quae sibi reuelata fuerint, quia propheta est quoddam donum, per quod constituitur aliquis homo pars ministerialis Ecclesiae: sicut est esse Apostolum, & Euangelistam, Doctorem, aut pastorem. Nam omnes istos Deus dicitur posuisse in Ecclesia ad Ephe. 4. & prima Corin. 12. & ibi ponuntur prophetae. Istud autem donum non datur homini propter seipsum, sed propter alios, scilicet, propter Ecclesiam cuius pars est. Nam omnia ista dona ministerialia data sunt a Deo in ecclesia ad consumptionem corporis Christi mystici. ad Ephe. 4. Et dicuntur esse ad utilitatem proximorum prima Corin. 12. scilicet. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem, id est, Spiritus sanctus concedit hominibus dona sua, per quae manifestetur ipse spiritus: uel opera sua ad utilitatem, scilicet, proximorum. Et specialiter dicitur esse propheta ad utilitatem ecclesiae, ut patet primo Corin. 14. Ideo comparat ibi Apostolus dona Spiritus sancti inter se, dicens: illa esse maiora, quae ecclesiae magis proficiunt, cum ait: Maior est, qui propheta, quam qui loquitur linguis: nisi forte interpretetur, ut ecclesia aedificationem accipiat. Et iterum. Qui propheta, hominibus loquitur ad aedificationem. Et iterum: Vos quoniam emulatores estis spirituum ad aedificationem ecclesiae, quaerite, ut abundetis. Et sic prophetae dicunt se annunciare, quae a Deo audierunt: iuxta illud Isai. 29. scilicet. Quae a Domino Deo Israel audiui, annunciaui uobis. Et hoc modo possunt uocari prophetae, ut ait Isido. quasi praefato res, id est, ante loquentes, quia prius rem enunciant, quam eueniat, uel prophetae quasi profatores, id est, porro, uel procul fatores: quia procul fantur, scilicet, antequam res fit, uel dato quod fit, praenunciant: antequam ab aliis cognoscatur. Tertium est operatio miraculorum. Nam ea, quae a prophetis dicuntur, excedunt naturalem cognitionem: ideo ad hoc quod cognoscantur ab aliis uera dicere, oportet quod aliquod miraculum ostendant. Et sic dicitur quidam propheta interdum maiores aliis, propter ostensionem plurimum, uel maiorum miraculorum. Sicut dicitur de Moyse Deuteronomii. 34. quod non surrexit ultra propheta in Israel sicut Moyse, quem nosset Dominus facie ad faciem in omnibus signis, atque portetis. Dicendum autem, quod ista tria sunt necessaria ad plenissimam prophetiam: ita quod nihil desit prophetae de eo, quod est consequens sibi: saepe tamen in Sacra scriptura uocatur prophetae illi, qui non habent ista, ut infra declarabitur. Considerandum tamen primo, quod non sufficit ad hoc, quod aliquis dicatur propheta,

quod Deus ei aliquid reuelat. Nam Pharaoni Deus uoluit ostendere ea, quae futura erant. Genes. 41. cum dixit Ioseph: Somnium Regis unum est. Quae facturus est Deus ostendit Pharaoni. Non tamen uocatur Pharao propheta in sacra scriptura: nec aliquis eum prophetam uocat. Sic etiam fuit de Nabucodonosor: quia per somnium Deus uoluit ei ostendere statum regnorum futurorum. Dan. 2. scilicet, Deus in caelis reuelas misteria indicauit tibi rex quae uentura sunt in nouissimis temporibus. Tamen Nabucodonosor non uocatur propheta: Ratio est, quia ad prophetam non solum debet esse reuelatio, sed etiam, quod ille, cui fit, intelligat illam. Daniel. 1. scilicet. Anno tertio Regni Cyri regis Persarum reuelatum est uerbum Danieli, intellexitque sermonem. Et sic ponit duo, scilicet, reuelari uerbum, & intelligere istud. Et ostendit hoc magis, cum sequitur. Intelligentia enim opus est in uisione, id est, ad hoc, quod sit aliquis propheta, oportet quod intelligat uisionem, siue reuelationem, quae ei fit. Secundum est, quod etiam non sufficit ad esse, uel uocari prophetam, quod fiat reuelatio alicui, & intelligat illam: sed etiam, quod illa reuelatio sit ad utilitatem aliorum multorum: & non sit solum quantum ad statum eius cui reuelatur: sicut patet de Abimelech rege Palaesthinorum. Nam Deus apparuit ei per noctem. Et intellexit ea quae dicebantur, & fecit illa. Gen. 2. Et tamen ipse non uocatur propheta, immo potius inuenitur ibi, quod non erat propheta: quia dixit ei Deus, quod redderet uxorem Abrahae, & cum ille esset uir propheta oraret dominum pro ipso, & remitteret sibi peccatum. Quocumque autem modo fiat reuelatio alicui praesuppositis his duobus, scilicet, quod intelligat, & quod sit illud, quod reuelatur ad multorum utilitatem, potest uocari propheta, & consueuit uocari propheta in scriptura. Patet hoc in Abraham. Nam ipse uocatur propheta. Genes. 20. & nulla miracula fecit unquam: immo & non legitur annunciaisse aliquibus illa, quae Deus reuelauit sibi: cum Deus non iniungeret ei, quod reuelaret illa. Intelligebat tamen ea, quae reuelabantur sibi, & erant illa ad utilitatem totius saeculi, cum sibi reuelatum sit primum de Messia, in quo benedicendae erant omnes gentes. Gen. 12. Et sic de illis tribus, quae supra posuimus non habuit Abraham nisi primum, & uocatur propheta. De tertio, scilicet, operatione miraculorum, dicendum, quod non est necessaria ad prophetiam: quia multi prophetae fuerunt, quos nunquam legitur fecisse miracula, etiam de prophetis maximis: ut patet de Ieremia, & Ezechiele, & Daniele. Nam non inuenitur quod aliqua miracula isti fecerint, nec in libris suis, nec in aliis libris historicis Sacrae Scripturae. Patet etiam de duodecim prophetis minoribus, quorum libros habemus in canone. Nam nulla miracula eorum sunt: rari autem sunt prophetae, qui leguntur fecisse, ut Moyse, & Elias, & Eliahu. Item patet, quia miracula non pertinent ad prophetam nisi per accidens, scilicet, in quantum sibi non creditur quia tunc praemittendo aliqua miracula, creditur quod ille a Deo missus est: & ita res eueniet sicut ille praedixerit. Deuteronomii 13. & 18. Miraculum tamen nihil addit ad cognitionem prophetiam, quae est proprie ipsius prophetae: cum etiam ad alios, qui non sunt prophetae pertineat interdum miracula facere: immo quod plus est, operatio miraculorum, & propheta ponuntur tanquam dona distincta prima Corin. 12. Si tamen operatio miraculorum pertineret ad prophetiam, unum concluderetur in altero, & non distinguerentur sicut gratiae, uel dona distincta. Dicendum autem, quod modus communis accipiendi prophetam est, scilicet, quod reuelatio fiat ei a Deo, & ille annunciet illa aliis. Ita accipit Apostolus

Ad prophetam non sufficit reuelatio sola, sed et intelligencia, & utilitas aliorum.

Miraculorum operatio non est necessaria ad prophetiam.

E

prima

prima Corinth. 12. & 14. & Corinth. in nouo testamēto, & etiam in ueteri: ideo illi, qui nihil annunciant, cōmuniter non uocantur prophetae, licet eis fiat reuelatio. Aliquando tamen prophetae uocantur largē etiam aliqui, qui nihil annunciant: sicut diximus de Abrahamā. Stricte autem propheta accipitur pro illo, in quo concurrunt omnia tria, quae supra assignauimus. Et talis non solum habet ea, quae sunt de necessitate prophetarum: sed etiam ea, quae sunt de bene esse, & perfectio ne quadam. Quia nulla maior perfectio potest esse in propheta, quantum ad genus prophetiae, quam quae habeat illa tria. De Ioseph dicendum nunc, quod ipse potest uocari propheta: quia habuit reuelationem a Deo, & intellexit illam; & fuit de rebus utilibus non sibi soli, sed toti generi humano, scilicet, de uirginitate Mariae, & de conceptione Messiae. Siue autem ista reuelauerit Ioseph, siue non: potest dici propheta. Nam ita fuit de Abraham, qui nihil annunciat aliis de eo, quod sibi reuelatum est, uel saltem non sibi impositū, quod annunciaret; & uocatur propheta. De regibus tamen Magis, de quibus dicitur, sequenti cap. quod in somniis responsum est eis, ne redirent ad Herodem, dicendum est, quod non fuerunt prophetae: quia reuelatio illa solum erat ad utilitatem eorum, scilicet, ut nō redirent ad Herodem, ne inciderent in periculum. Sic etiam dicendum est de omnibus Israelitis, quando data est sibi lex loquente angelo ad eos in uoce tubae Exo. 20. & Deuteronomii. 4. & 5. Et iterum, quando erant Iudaei congregati in loco silentium, & apparuit eis angelus ibi, & locutus est, Iudicum 3. Nam illis facta est reuelatio solum pertinens ad statum ipsorum, & in quantum pertinebat ad eos, ideo non uocantur prophetae: propter illam reuelationem: quia alius quilibet Iudaeus esset propheta, quod non concederetur licet uidebatur esse quaedam sanctitas specialiter illius populi super ceteros: eo quod Deus locutus fuerat hominibus illis palam. Sic enim dixit Core ad Moysen, & Aaron Numeri. 16. scilicet: Sufficiat uobis, quod omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus, Cur eleuamini super populum Domini? Dicebantur sancti omnes, quia erant specialiter ad Deum pertinentes per modum dictum.

Quare nomen Christi annunciatum est Ioseph antequam nasceretur. Quae. LVIII.

QVAERITVR, Quare nomen Christi annunciatum est hic Ioseph, antequam ipse Christus nasceretur. Dicendum quod in hoc fuit significatum aliquid speciale debere esse in Christo. Pro quo sciendum, quod quinque inueniuntur nominati ante quam nati. Primus Israhel Gene. 16. Secundus est Isaac, Gene. 17. Tertius Iosias, 3. Reg. 13. Quartus Ioānes Baptista, Luc. primo. Quintus fuit Christus, ut patet hic, & Luc. 1. Sciendum autem, quod iste pronunciationes nominum factae fuerunt ex causa speciali, scilicet, propter aliqua privilegia, uel excellentias, quae in istis apparere deberent. De primo patet, scilicet de Israhel: quia quando Angelus apparuit Agar matri suae dixit ei, Ecce concepisti, & paries filium, uocabis nomen eius Israhel. Et subditur sibi causa, scilicet, eo quod audierit Dominus afflictionem tuam. Fuit etiam specialiter in eo, scilicet, quod fuit uir bellator, & fortis animi: cum dixit Angelus eo, c. scilicet, Hic erit uir ferus: manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum: & e Regione uniuersorum fratrum suorum figet tabernacula. Et fuit speciale, quod de isto multae gentes natae sunt, e. cap. scilicet, multiplicabis multiplicabo semen tuum, & nō numerabitur praemultiplicatio. Et Gen. 27. dr. Surge, & tolle puerum, & tene

Ioseph poterat dici propheta.

Quinq; inueniunt nominati ante quam nati.

manum eius, quia in gentem magnam faciam eum. Fuerunt etiam duodecim principes tribuum filii Israhel. Gen. 25. etiam Deus exaudiuit Israhel. Item requam sciret orare, scilicet, cum mater proiecisset eum sub arbore in deserto non habens quid daret ei ad bibendum. Et fleuit tunc puer, & dicitur, quod exaudiuit tunc dominus uocem pueri de loco suo. Gen. 27. Et tunc propter puerum ostendit matri puteum, quae nunquam uiderat, ut hausta aqua refocillaretur puer, & non moreretur. eo. ca. De secundo, scilicet, de Isaac patet. Nam ipse supernaturaliter genuit est, licet ex semine uiri, quia erant Abraham & Sara prouestae aetatis, desiderantque Sara fieri muliebria. Genes. 18. Et erant impotentes ad gignendum, uel ualde indispositi. Unde uocat Apostolus corpus Abraham emortuum, & emortuam uulnam Sara. Ad Roma. 4. & ad Hebr. 11. Fuit etiam Isaac genitus propter repositionem, quia dixit Deus, quod benediceretur gentes in illo, id est, in semine eius. Gen. 12. & dixit Deus, quod ipsi Isaac benediceret, & cum illo poneret pactum suum, & praenunciavit natiuitatem eius ante unum annum. Gen. 17. & 18. De tertio, scilicet, de Iosia patet, quia ipse praenunciavit Deus futurum ad destructionem idolatrie, & idolatrarum: sicut dixit uir Dei contra Ieroboam stantem super altare Bethel. scilicet. Hec dicit dñs, ecce filius natus erit domui Dauid Iosias nomine, & imolabit super te Sacerdotes excelsum, qui nunc in te thura succedunt, & hominum ossa incendet super te, 3. Reg. 13. Et nō solum praenunciatus est, sed etiam in praenunciatione sua miraculum accidit, scilicet, quod altare scissum est, & effusa est cinis eius: & aruit manus regis, quam extenderat contra prophetam, qui ista praedixerat: nec ualuit eam ad se retrahere. e. c. Fuit autem Iosias famosissimus regum. Nam de eo dicitur. 4. Reg. 23. quod similis illi non fuit ante eum rex, qui reuerteretur ad Dominum in corde suo iuxta omnem legem Moysi: nec post eum surrexit similis illi. Ille maxime persecutus est idolatras occidendo eos: & diruendo omnia templa, quae reges praecedentes non destruxerant: & fecit Phale excellentius, quam factum fuerat postquam cepit esse rex Moysi. e. c. & 2. Paralipo. 35. Fuit enim laudabilior iste ceteris regibus: & memoria eius gloriofior. Unde dicitur Eccl. 49. quod memoria Iosiae quasi mel in ore indulcabitur: & ut musica in conuiuio uini. Nullius autem regis mors tam amara, & inconsolabiliter a Iudaeis deplorata est. 2. Paralipom 35. De quarto, scilicet, Ioanne Baptista maiores laudes apparent. Nam Pater eius fuit mutus usque ad tempus, quo scripsit nomen eius: & illico soluta est lingua eius. Luc. 1. Et mater erat sterilis, & concepit in senectute sua. In quo apparet fuisse conceptum supernaturaliter datum, cum ista duo impedimenta oblatent conceptui. e. c. Pater etiam illius prophetauit propter eum faciens illud canticum, scilicet. Benedictus Dominus, & c. e. c. Mater quoque illius ante hoc, cum haberet illum in utero, prophetauit de Christi conceptione, cui ait: Unde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? e. c. Omnes quoque admirati sunt, & posuerunt in corde suo, quod iste puer aliquid magnum esset. e. c. Fuit etiam admirabilis in austeritate uitae infra. 3. in tantum quod Christus dicebat eum non manducantem, nec bibentem, scilicet. Venit Ioannes non manducans, nec bibens, & dicunt quia demonium habet, infra. 11. Et ut in breui omnes laudes eius colligantur: ipse uidetur maior omnibus hominibus. Nam Christus ait de eo, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. e. c. De quinto scilicet, de Christo laudes aliquas dicere non solum superfluum, sed etiam ridiculum est. Nam ut dicitur primo Ethic. Deos non laudamus, sed honoramus. Christus autem non solum est bonus,

Christi laudari non potest.

Christo impositum fuit nomen propter duo.

bonus, sed est omne bonum, & totius bonitatis fons: & non oportet dici aliqua specialia fuisse in eo, quia nihil est in eo, quod speciale non sit. Decuit ergo nomen eius annunciarī ante natiuitatem, ut signaretur eum inter ceteros homines futurum insigniorem. Ratio tamen in speciali fuit, ut postquam nasceretur non imponeretur ei aliquod nomen, quod sibi non conueniret. Nam Deus uolebat, quod sibi poneretur nomen cōsonum. Primo propter actum suum. Nam cum ipse ueniret Messias redempturus saeculum, uoluit Deus, quod nomen cōueniret huic actui, scilicet, quod uocaretur Iesus, quod interpretatur saluator. Et patet, quod ista fuerit intentio, quia quando angelus praedixit nomen istud Ioseph, subiunxit illico causam dicens. Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Secundo fuit, quia nomen Christi fuerat iam praenunciatum per Isaiam, cum uocauit eum Emmanuel: & si sic non annunciaretur nunc Ioseph nomen eius, forte imponeret ei aliud, quod non conueniret nomini, quod praedixerat Isaias, quia forte uocaret eum Ioseph sicut seipsum, qui habebatur ut pater eius: sicut fuit de Ioanne Baptista, quia quidam uolebant eum uocare Zachariam nomine patris sui. Luc. 1. Oportebat tamen, quod nomen, quod nunc imponeretur Christo, esset conueniens nomini, quod praedixerat Isaias, ideo debuit praenunciari. Patet hoc, quia Matthaeus ad probandum ea, quae angelus dixerat hic Ioseph, scilicet, de conceptione Christi ex uirgine, & de nomine Christi induxit auctoritatem Isai. scilicet. Ecce uirgo concipiet & c. Et uocabitur nomen eius Emmanuel. Et dixit. Hoc totum factum est, ut impleretur, quod dictum est per prophetam. Et sic apparet, quod necesse erat Christum uocari Iesum: sicut necesse fuit nasci de uirgine, scilicet, quia utrumque praenunciatum erat per prophetam, qui non solum de conceptu uirginali, sed etiam de nomine Iesu dixit, scilicet, quod uocaretur Emmanuel. Nullum tamen aliud nomen potuisset correspondere huic nomini Emmanuel nisi Iesus, quia Emmanuel idem est, quod nobiscum Deus, id est, Deus in natura, uel cum natura humana. Et hoc significat Iesus, id est, saluator, scilicet, quia non poterat saluare nisi, qui esset simul Deus & homo, ut declaratum est super literam.

Quare nomen Iesu Ioseph, & non alij praenunciatum est. Quae. LX.

QVAERITVR, dato quod nomen Iesus praenunciandum esset, quare nunc praenunciatum est, & quare potius Ioseph, quam alicui alteri. Dicendum, quod Deus non facit aliquid frustra. Et cum oporteret, quod nomen Iesu aliquando pronunciareretur propter causas dictas, & nunc angelus appareret Ioseph ad denunciandum conceptum uirginis, fuit conuenientius nunc etiam praenunciari nomen Christi, quam quod iterum pro hoc solo deberet apparere Ioseph: potissimē cum conceptio, & annunciatio nominis pertineant ad eandem rem, & debuerint simul dici. Cum autem quaeritur, quare potius Ioseph quam alteri. Dicendum, quod non solum Ioseph annunciatum est, sed prius Mariae, quando Angelus ei apparuit, ante quam conciperet. Luc. 1. Alijs autem non legitur fuisse istud nomen praenunciatum, nec creditur, quia non attinebat ita specialiter ad alios scire hoc sicut ad Mariam, & Ioseph, qui uocabantur parentes Christi. Sed dicitur: ad quod fuit istud nomen praenunciatum Ioseph, cum fuisset iam praenunciatum Mariae? Dicendum, quod ad patrem pertinebat imponere nomen filio, potius quam ad matrem, cum ipse sit caput: quia uir est caput mulieris, sicut Christus caput

put uiri. primae Cori. 11. Et ita fuit de Ioanne Baptista, quia cum natus est, innuebant patri eius, quem uellet uocari eum. Luc. 1. ipse scripsit, Ioannes est nomen eius. Item fuit conueniens, ut annunciareretur uirgine, ne discordarent in nomine: quia licet Maria uellet eum uocare Iesum praemonita ab Angelo, quia forte Ioseph non crederet Angelum hoc dixisse, potissimē, cum sibi annunciasset conceptionem, si taceret de nomine. Et sic forte uellet uocare eum aliter. Ideo uirgine propter concordiam annunciatum est nomen. Ita fuit de nomine Ioannis Baptista, quia tam patri, quam matri annunciatum est nomen. De patre patet Luc. 1. de matre non apparet ita manifeste, & tamen necesse est dici, quod ipsi reuelatum fuerit nomen Ioannis, quia quando natus est, & uellent cognati uocari illum Zachariam, dixit mater, nequaquam, sed uocabitur Ioannes. Et tamen Elisabeth non didicerat hoc a Zacharia, quia ille semper fuit mutus a tempore, quo locutus est ei Gabriel, usquequo scripsit, Ioannes uocabitur nomen eius. Et tamen prius mater uocauit eum Ioannem, quam pater scriberet hoc. Luc. 1. Ita ergo hoc conueniens fuit matri, & patri, id est, Ioseph tenentis locum patris praenunciari nomen Iesu: cum non fuerint minoris dignitatis, sed maioris, quam Zacharias, & Elisabeth.

An Christus apud Hebraeos Iesus sit uocatus. Quae. LX.

QVAERITVR de hoc nomine Iesus, an sic uocatus fuerit Christus apud Hebraeos. Dicendum, quod habuit tria nomina, scilicet, Emmanuel & Christus, & Iesus. De primo patet, hic & Isai. 7. Istud autem non est nomen personale proprium, sed potius appellatiuum. Quia licet esse Emmanuel, id est, habere id, quod significatur per Emmanuel, non conueniat nisi soli Christo: tamen Emmanuel non est nomen personale, sed est quoddam nomen commune, significans quid esset illud, quod reperiretur in Christo, quia Emmanuel idem est, quod nobiscum Deus, id est, Deus cum natura nostra humana, quod erat in Christo, qui habebat naturam diuinam cum humana. Et Christus nunquam fuit uocatus isto nomine apud Iudeos, nec Isai. illud praenunciavit, quasi aliquando Christus Emmanuel deberet uocari, sed, ut per istud nomen signaret eum esse Deum, & hominem. De secundo nomine, scilicet, Christus dicitur, quod non est nomen proprium, nec personale, sed appellatiuum: signans regem, sacerdotem, prophetam, & Messiam. Quia omnia licet Christo conuenirent, non uocatus est Christus nisi in quantum Messias. De quo supra satis declaratum est super illam partem, scilicet, de qua natus est Iesus. Et ob hoc Matthaeus non posuit istud quasi nomen eius, sed Iesum supra in litera, scilicet. De qua natus est Iesus, qui uocatur Christus, id est, Messias. De tertio nomine, scilicet, dicitur, quod est proprium nomen eius, & personale. Et istud est quo semper uocabatur a Iudaeis, qui non dum cognoscebant Christum, id est, Messiam ipsum esse. Nos autem qui utrumque cognoscimus, aliquando uocamus eum Christum, & aliquando Iesum. Sciendum tamen, quod in Hebraeo non uocatur Iesus, sed Iehosua: nos autem in Latino, & Graeco mutato aequaliter nomine, quod quasi semper sit, eum Iesum dicimus. Et istud nomen corruptum dupliciter. Nam pro hoc nomine Iehosua, quod est proprie Hebraicum, aliquando dicimus Iesus, & aliquando Iosue. Nam pro eodem accipiuntur ista duo nomina, ut patet in quodam sacro dore magno, qui uocatur Iesus filius Iosedechi, de quo Zacharia. 3. Et iste uocatur aliquando Iesus, & ali-

Christus habuit tria nomina.

quando Iosue. Nam primo Esdra 3. uocatur ipse Iosue filius Iosedech: & utrobique narratur eadem historia omnino. Idem patet in prologo Hierony. super Iosue, qui incipit Tandem finito. Nam dicitur: ad Iesum filium Nauæ manum mittimus, quem Hebraei Iosue Bem Num, idest, Iosue filium Num uocant. Dicendum tamen, quod magis corrumpitur istud nomen ab hebraica proprietate, cum dicitur Iesus, quia cum dicitur Iosue: quia huic nomini quod est Iehosua propinquius est Iosue, quam Iesus. Et hoc innuitur in allegato prologo Hieronymi, cum ipse dicat, quod nos uocamus eum Iesum filium Nauæ, & Hebraei uocant eum Iosue Bem Num, idest, Iosue filium Num. Idem tamen non liceret nobis Christum uocare Iosue, sed Iesum: quia istud nomen tota Ecclesia suscepit. De uirtute huius nominis, & priuilegiis eius dicitur ad Philip. 2. uel Act. 4.

C A P. I I.

QUOMODO ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente uenerunt Ierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? uidimus enim stellam eius in oriente, & uenimus adorare eum.

DECLARAVIT Matthæus in præcedentibus Christi deitatem ex conceptione mirabili: hic ostendit rursus eum esse uerum Deum, & uerum hominem ex illustratione cælesti, & ueneratione legali. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur manifestatio: secundò Christi manifestati persecutio ibi. *Qui cum recessissent.* Prima in tres, quia primò ponitur Christi sollicita inquisitio, secundò eius certa inuentio ibi, *Qui cum audissent Regem.* Tertio eius deuota adoratio ibi. *Et procedentes.* Prima in duas, quia primò ponitur Christi inquisitio ad eum uenerandum. Secundò eiusdem inquisitio ad ipsum occidendum, ibi, *Audiens autem Herodes Rex.* Circa primum dicitur, *Cum ergo natus esset Iesus.* Hic importatur quædam consequentia ad præcedentia. Nam supra Angelus annunciauera de natiuitate Christi futura: & de nomine sibi imponendo: & dictum fuerat quomodo Ioseph non cognoscebat Mariam donec peperit primogenitum suum: hic dicitur: cum ergo natus esset Iesus, idest, quâdo natus est acciderunt ista, quæ habentur hic. Considerandum, quod modus natiuitatis Christi fuit, quod in anno illo quo Virgo concepit Christum, accidit quod poneretur edictum ab Octauiano Augusto, ut describeretur uniuersus orbis: & irerit singuli in ciuitates suas ad profitendum ibi se esse subditos Romanorum. Et tunc accidit, quod cum Ioseph esset de Ciuitate Bethlehem, licet habitaret in Galilæa, ire debuit in Bethlehem ad profitendum ibi, & iuit cum eo Marla uxor eius, quæ erat iam propinqua partui. Et accidit, quod ibi pareret. Hoc totum patet Luc. 1. & 2. in Bethlehem Iudæ. Matthæus assignat hic locum natiuitatis Christi, & tempus. De loco dicit, quod fuit in Bethlehem Iudæ. Est Bethlehem quædam Ciuitas parua in sorte Tribus Iudæ: Iosue, 25. & distat duobus miliaribus, idest,

Modus natiuitatis Christi.

F Leucis a Ierusalem, uel quasi: & est ad meridiem respectu eius, & inter Ierusalem, & Bethlehem transit linea diuisionis distinguens sortem tribus Iuda a sorte tribus Benjamin. Unde Ierusalem pertinet ad tribum Benjamin. Iosue. 18. Bethlehem pertinet ad tribum Iuda. Iosue. 7. Et dicitur hic in Bethlehem Iudæ ad differetiam alterius Bethlehem, quæ est in tribu Zabulon. Iosue. 15. quia sæpe erant multa loca, quæ eodem nomine uocabantur, ut patet in isto loco seu ciuitate Iezrahel, quod erat quædam ciuitas Iezrahel in sorte Iudæ. Iosue. 15. & alia Iezrahel in sorte Ephraim, Iosue. 17. Sic etiam erant ciuitates quæ uocabatur Asor: duæ erant in tribu Iuda. Iosue. 15. & alia erat in tribu Nephthalim Iosue. 19. Ista Bethlehem solet uocari Bethlehem Iudæ, sicut hic, & 1. Reg. 17. uel Bethlehem Ephratâ, ut Gen. 48. & Michææ. 5. Aliquando autem uolunt eam uocari fuisse Ephratam, & mutatum esse nomen eius, ut uocaretur Bethlehem propter abundantiam panis: quia Bethlehem interpretatur domus panis: sed an uerum sit declaratum est Gen. 48. & Ruth. 1. *In diebus Herodis Regis.* Hic designatur tempus natiuitatis Christi, scilicet, quod fuit in diebus Herodis regis Iudæorum. Iste fuit primus Herodes: quia alii fuerunt eiusdem nominis de progenie sua, qui regnauerunt post eum. De isto Herode, quis fuerit, & unde habuerit originem, & quomodo peruenit ad regnum, declarabitur infra in quadam. q. & de aliis regibus huius nominis cum eo. Iesus autem natus est postquam incæperat regnare iste primus Herodes, *Eccæ Magi.* Isti sunt qui uenerunt ad adorandum Christum, & qui fuerunt infra dicitur. *Ab oriente uenerunt.* scilicet, de quadam terra, quæ erat orientalis respectu terræ Iudæorū. *Ierosolymam.* Non solum uenerunt in Ierosolymam, sed etiam in alias partes terræ Iudææ, quæ erant ante Ierosolymam: & tamen nō fit mentio de aliis locis, ad quæ prius uenerunt: quia ibi non accidit eis aliquid speciale, sicut accidit in Ierusalem, sicut dicitur in litera. Et eadem causa fit mentio de Bethlehe m infra, scilicet, quod iuerunt in Bethlehem, scilicet, quia ibi accidit aliud speciale, cum ibi inuenerint quod quærebant, *Dicentes, Vbi est qui natus est rex Iudæorum.* idest, ubi est rex Iudæorum, qui nunc natus est. Isti sciebant natiuitatē, & non quærebant de illa, sed præsupponebant eam: lo cum autem natiuitatis ignorabant: ideo de illo quærebant. Et dicunt regem Iudæorum ipsum Messiam, ut infra dicitur, *Uidimus stellam eius in oriente.* idest, nos existentes in oriente uidimus stellam, uel nos non existentes in oriente uidimus stellam eius in oriente, idest, existentem in parte orientali cœli. Et dicitur stella eius, idest, designans eum natum. *Et uenimus adorare eum.* idest, quia uidimus stellam significantem eius natiuitatem paruimus nos, & uenimus ad adorandum eum.

Quo tempore sæculi Christus natus sit. Quest. 1.

QUÆRITUR, De tempore natiuitatis Christi quantum ad tempora sæculi. Dicendum, quod uariè computantur anni a diuersis inter Latinos. Nam inter Hebræos unus modus computandi est, & inter Græcos unicus. Inter Latinos autem sunt duo modi computandi. Ratio uarietatis est, quia cum a principio sæculi non possunt haberi ex aliqua historia gentium: quia antiquissima historia, quæ habentur apud Gentes, ceperunt a tempore regis Nini, quando regna ceperunt esse in orbe, & bella, & facta insignia: & omnes inter se homines ceperunt habere maiorem communicationem, ut ait August. 4. de Ciuit. Dei: & Paulus Orosius primo de Or-

de Ormesta mundi: reliqua tēpora. s. ab Adâ usque ad diluuium, & a diluuiio usque ad tempora regis Nini a Gentib. ignorantur: ideo oportet ea haberi per Sacra Scripturam, quæ cōputat tempora ab orbe cōdito, & enarrat gesta aliqua illorū tēporū. Hoc dato, apud Hebræos est unicus modus cōputandi, quia Biblia sua uñca est, & unico modo se habens: Græci autē cōputant unico modo, quia Biblia sua est unica. Scquam transfulerunt septuaginta interpretes: quia illā fecit transferri Ptholemaus Philadelphus rex Aegypti, qui Græcus erat natione De translatione, & pertinentibus ad eā latē declarauimus in prologo Hiero super Paralip. Græci autē susceperunt istā translationē, & nunquā aliam: ideo per istam computant. Latini autē, licet habuerint multas translationes, duæ tamen sunt quæ auctoritatē habuerūt. s. trāslatio prædicta interpretū: & trāslatio Hierony. Trāslatio interpretū fuit, quæ primò suscepta est, & in ea fuit fundata Ecclesia primitiua, ut ait Hier. in prologo: Si septuaginta. super Paralip. Istam habuerunt oēs Ecclesiæ Latinorū de Græco, quia mox, ut ad Christū cōuerti ceperunt Latini, ut haberent libros Sacra Scripturæ transfulerunt de Græco totum uetus testamentum. Et illud habitum fuit semper in Ecclesiis Latinorū usque ad tēpora Damasi Papæ, & Hierony. Licet autem essent plurimæ alie translationes, ut testatur Hieronymus in prologo Paralip. Non erat in honore aliqua ipsarum, sicut trāslatio septuaginta interpretum. Postea autem Hier. ex causis necessariis, quas assignat in prologo super Gen. s. Desiderii mei, & in prologo super Paralip. scilicet, Si septuaginta. transfudit de Hebræo in Latinum. Et istam translationem tãquã puriorem, & magis emendatam suscepit tota Ecclesia Latinorum: & istam nunc sequitur, nec manet apud nos iam trāslatio interpretum, quia tamen antiqui sequebantur istam, reperimus multas auctoritates apud Aug. & Ambro. secundum literam illius translationis. Ista duæ translationes, licet in multis aliis differant: maxime tamen differunt in numeris assignandis. Nam ualde maiores numeri inueniuntur apud interpretes, quā in ueritate Hebræica. Et istud est quantum ad primā, & secundam etatem sæculi, scilicet, usque ad Abrahā. Nam postea numeri utrobique concordant. Nunc autem, licet non habeatur trāslatio interpretum: quia tamen antiqui secuti sunt istam, inuenimus numeros secundum istam, qui discrepant a numeris Bibliæ nostræ, quæ est secundum Hebræicam ueritatē. Hoc modo, quando querimus quot anni fuerunt ab orbe condito usque ad Christi natiuitatem sequentes translationem interpretum, ponunt quinque millia, & centum, & nonaginta, & octo, uel quasi. Et alii sequentes quædam historias gentium simul cum trāslatione interpretum ponunt plures annos. Et etiam fit in hoc discordia ex tabulis astrologicis, in quibus differentie horarum annotantur. Quia secundum quædam tabulas resultat maior numerus, & secundum alias minor: ut patet in tabula regis Alphonsi. Nos autem ad hoc attendere non pertinet: quia cum habeamus ueritatē Sacra Scripturæ, quæ est infallibilis, & cuius auctoritas est super omnem auctoritatē: non expedit curare quid homines dicant, qui errare possunt: immo quos cōstat errare quicquid; obuiant Sacra Scripturæ. De differetia autē numerorū inter hebræicā ueritatē, & trāslationē interpretū loquitur Aug. 7. de Ciui. Dei: assignando aliquas causas illius, sed quocumque, uel uidecunquē, acciderit non potest esse uerum, quod Sacra Scripturæ dissonat. Cōputando ergo secundum ueritatē Hebræicam, quam nos sequimur, ab orbe cōdito usque ad Christi natiuitatē fuerit anni tria millia nonaginta sexaginta tres. Patet hoc ex annis cōrespondētibus, atque singulis. Nā ab orbe cōdito usque ad diluuiū fuerūt anni mille sexcenti quinquaginta. Alph. Toft. in Matth. Comm.

A sex. hoc patet inducēdo p oēs gnationes, q fuerunt ab orbe condito usque ad annum sexcentissimū Noe, qn incepit diluuium, ut patet Ge. 5. qn ibi hnt oēs iste gnationes. Et ibi induximus per generationes istam summam annorum, & declarauimus istam differentiam, & causas differentie interpretum a ueritate hebraica. Secunda ætas est a diluuiio usque ad natiuitatem Abrahæ. Et sunt anni ducenti nonaginta duo, ut patet ex generationibus, quæ fuerunt post diluuium usque ad natiuitatem Abrahæ. Incipiēdo a natiuitate Arphaxad, qui natus est duobus annis post diluuium, Genes. 11. Computando ergo ab Arphaxad usque ad natiuitatem Abrahæ omnes generationes, quæ habentur Genes. 11. inueniuntur prædicti anni. Et ibi induximus istā summam. Tertia ætas, quæ fuit a natiuitate Abrahæ usque ad natiuitatem Dauid fuit annorum nonaginta, & viginti unius. Deductio istius potest patere partim ex lib. Genes. ubi habentur anni Abrahæ, & Isaac, & Iacob, & usque ad exitum de Aegypto, quæ possunt haberi ex his, quæ declarauimus Gen. 15. & partim ex illis annis, qui ponuntur. 3. Reg. 6. qui fuerunt ab exitu de Aegypto usque ad fundationem templi Salomonis: detrahendo ex illis septuaginta annos, quibus uixit Dauid. s. triginta antequam regnaret, & quadraginta postquam cepit regnare, ut patet. 2. Reg. 5. & quatuor annos, qui transfuerunt a principio regni Salomonis usque ad fundationem templi. Nā isti septuaginta quatuor anni sunt de quarta ætate, reliqua autem summa annorū est de tertia ætate. Quarta ætas incipit a natiuitate Dauid usque ad captiuitatem Babylonis, quæ fuit ultimo anno regis Sedecia. 4. Reg. 25. & durauit annis quadringentis nonaginta tribus. Istud autē potest faciliter induci ex 3. & 4. Reg. lib. in quibus ponuntur anni quibus singuli reges regnabant. Istud autem deduximus satis plene præcedenti. c. in quadam questione. Quinta ætas fuit a primo anno captiuitatis Babylonice usque ad Christi natiuitatem: & sunt anni sexcenti & unus. Istud non potest deduci ex sacra scriptura totaliter: quia a captiuitate Babylonis usque ad Christi natiuitatem non sunt sacri libri, qui contineant historiam totius medijs tps, sed colliguntur isti anni ex historiis certissimis omnium gentium, in quibus non est aliqua discordia. Et satis poteramus inducere, nisi quia istud non pertinet tã particulariter ad intentionem nostram. Collectis ergo annis istarum quinque ætatum resultat ab orbe condito usque ad Christi natiuitatem anni tria millia nonaginta sexaginta sex. A diluuiio usque ad Christi natiuitatē sunt anni duo millia quingenti, & septem. Quod patet detrahendo de tota summa annos primæ ætatis. A natiuitate Dauid usque ad Christi natiuitatem sunt anni mille ducenti nonaginta quatuor. Quod patet subtrahendo de tota summa annos trium primarum ætatum. A natiuitate Abrahæ usque ad Christi natiuitatem sunt anni duo millia ducenti, & quindecim. Quod patet subtrahendo annos duarum primarum ætatum. A primo anno captiuitatis Babylonice usque ad Christi natiuitatē sunt anni sexcenti & unus, q sunt anni ipsius quæte ætatis.

Cōputatio annorū ab orbe cōdito usque ad Christum.

Quare Matthæus dixit hic, quod Christus natus est in Bethlehem. Quest. 11.

QUÆRITUR, quare Matthæus dixit hic, quod Christus natus est in Bethlehem. Quidam dicunt, quod hoc fuit, quia ita erat ueritas: ideo nō poterat Matthæus mutare ueritatē. Dicendum, quod non stat, quia licet Matthæus non poterat mutare ueritatē contrarium scribendo, poterat tamen nihil dicere, sicut multa alia subiceret de Christo, quæ alii Euangelistæ dixerunt. Ideo non fuit ueritas causa quare ipse scriberet, sed aliqd aliud. Est ergo dicendum, quod

quod intentio Matthaei praecipua in principio euangelij sui fuit probare Christum esse Messiam promissum Iudaeis in lege: quia quidam Iudaei recusabant recipere legem Christi: putantes eum non esse Messiam, scilicet, quia non constabat eis, quod ipse haberet omnes conditiones, quas scriptura de Messia dixerat. Et ob hoc Matthaeus est conatus probare Christum esse Messiam applicando ad eum omnia, quae in lege, & prophetis de Messia dicta erant. Et quia Messias fuerat promissus de quodam genere certo venturus, scilicet, de David, & etiam primo fuerat promissus Abrahae, ostendit Matthaeus praecedenti. c. quomodo Iesus descendit de stirpe Abrahae, & David. Evista fuit causa sola, vel saltem praecipua, quare Matthaeus descripsit Christi genealogiam. Et quia scriptura etiam dixerat Messiam nascituum de Virgine, & quod vocaretur Emmanuel, Isa. 7. ostendit Mat. quomodo Christus natus est de Virgine, & quod vocatus est Iesus, quod idem est, quod Emmanuel, & ad hoc induxit ipsam auctoritatem Isai, praecedenti. c. & quia etiam de Messia dictum erat, quod nasceretur in Bethlehem, ut patet Mat. 2. & etiam Iudaei allegauerunt ipsam auctoritatem, quando quae sunt ab eis Herodes, ubi Christus nasceretur, ut patet infra in litera. Et tu Bethlehem terra Iuda & c. voluit Matthaeus ostendere Iesum natum esse in Bethlehem, ut per hoc pateret ipsum posse esse Messiam: & illud erat dubium inter Iudaeos, propter quod plurimi non credebant eum esse Messiam, ut patet Io. 7. Quidam autem dicebant nunquid a Galilea Christus venit. Nonne scriptura dicit, quod ex femine David, & de Bethlehem castello, ubi erat David venit Christus. Item, quia Nicodemus volebat defendere partem Christi contra pharisaeos, dixerunt ei pharisaei, Scrutare scripturas, & vide, quia propheta a Galilaea non surgit. i. Messias non venit de Galilaea, sed de Bethlehem, eo. c. Hoc idem dicebat illi, qui Christum diligebant dubitantes super hoc. Nam Philippus dixit ad Nathanael, Quem scripsit Moyses in lege, & propheta inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. Et dixit Nathanael, a Nazareth potest aliquid boni esse? Io. 1. i. nunquid aliquid bonum potest nasci de Nazareth? d. bonum, quod speramus, i. Messias non debet nasci in Nazareth, sed in Bethlehem. Cum ergo Iudaei obiicerent Iesu, quod non poterat esse Messias, quia non erat de semine David, nec de Bethlehem ciuitate. Io. 7. oportebat, quod Matthaeus ista duo probaret. Probauerat autem primum, scilicet Christum esse de femine David praecedenti. cap. ideo hic fuit conueniens, quod declararet ipsum natum esse in Bethlehem.

Quare Matthaeus posuit, quod Christus tempore Herodis natus sit. Quae. 111.

QVAERITVR, quare Matthaeus dixit in diebus Herodis Christum natum esse. Non potest responderi, quod hoc dixit Matthaeus, quia sic verum erat, quia hoc exclusum est praecedenti. q. Sed dicendum, quod hoc introduxit Matthaeus ad probandum etiam Iesum esse Messiam. Quia sicut scriptura praenunciauerat de progenie Messiae, & de loco natiuitatis, ita praenunciauerat de tempore. Nam Iacob in benedictione filiorum suorum loquens de Messia venturo de stirpe Iuda dixit. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est. Gen. 49. Et iste erat Messias, ut declaratum est ibi. In quo significabatur, quod Messias nasciturus erat in fine regni Iudaeorum, quia ante natiuitatem Messiae non poterat penitus auferri sceptrum de Iuda. Ita fuit nunc; nam Herodes non erat Iudaeus ex genere, quia pater suus Antipater erat Idumaus, & conuersus est ad Iudaismum. Et sic erat Herodes. filius

eius. Ideo necesse erat, quod regnum Iudaeorum tunc esset ablatum, quando Messias nasceretur: quia, donec, teneatur propriè in predicta auctoritate, donec veniat qui mittendus est. i. Messias, ante illum non auferetur totaliter. Et tamen, quando ipse natus fuerit, erit immediatè ablatum sceptrum. Et sic fuit, quia ante Herodem semper fuerant rectores Iudaeorum de genere ipsorum, Herodes autem fuit primus, qui de alienigenis regnauit super Iudaeos. Sed obicitur, quod Christus non debuit nasci Herode regnante, sed antequam inciperet regnare, cum dicitur. Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat, qui mittendus est. Dicendum, quod Iesus natus est in principio regni Herodis, & tunc non erat vere ablatum sceptrum de Iuda, vel saltem non oino, quia adhuc uiuebat Hircanus, qui erat summus Sacerdos, & fuerat rex: licet in contentione cum fratre suo Aristobolo. Et non erat sibi omnino ablatum regnum, sed Herodes ministrabat de mandato dominorum Romanorum. Manebat autem quidam nepos filius eius adolecens, qui erat summus sacerdos, & in eum erant intenti oculi omnium Iudaeorum, quasi ipse regnaturus esset, & ita Herodes uidebatur quasi tenere regnum pro illo, & acceperat sororem eius Mariannem in uxorem: ipsum uero adolecentem regaliter nutrebat, quasi aliquando regnaturus esset: & tunc postea dolose ipsum fecit suffocari. Itaque, de quo Iosephus. 1. 5. Antiquitatum. Mortuo autem isto adolecente, omnino perit sceptrum de femore Iuda, & non manebat spes iam Iudaeis de habendo principem de genere suo. Et sic Herodes confirmatus est in regno, & tunc proprie cepit regnare, de quo magis declarabitur. 3. in quadam, quae in qua agetur de Herode. Et sic, licet Christus natus sit in principio regni Herodis, nondum sceptrum erat ablatum de femore Iuda: sed pauco tempore post Christi natiuitatem factum est. Secunda causa fuit ad ostendendum persecutionem, quam fecit Herodes Christo. Nam occidit oes pueros in Bethlehem pro ipso, ut patet 3. in Isa. & ipsum coegit fugere in Aegyptum, & mansit ibi usque ad mortem Herodis: oportuit ergo dici, quod Christus natus esset in diebus Herodis, quia alias non uideretur, quomodo Herodes ipsum posset persequi: quod autem dictum est Christum natum esse in principio regni Herodis, non est intelligendum, quod oino in principio eius natus esset, quia post Christi natiuitatem non regnauit Herodes nisi septem annis, quibus mansit Christus in Aegypto: & tunc reuersus est Ioseph cum eo in terram Iuda, ut asseritur coeter, & tunc hoc historia scholastica, & tunc Herodes regnauit maiori tempore, sed de principio regni, scilicet, quia multo tempore ante finem regni fuit ista natiuitas. Quod autem dictum est, quod pondum ablatum erat regnum oino de genere Iudaeorum, quia Christus natus est, uerum est: & tunc si ablatum esset, quia tunc nouiter auferrebat, uidebatur esse tunc non oino ablatum: Et sic ueniebat propheta de Messia ipse Iesus, licet natus esset ablatum sceptrum de stirpe Iuda. Et patet hoc, quia licet Iudaei fecerint contra Christum aliquas obiectiones uolendo ostendere, quod non erat Messias, quia non esset de semine David, & quod non esset de Bethlehem: nunquam dixerunt, quod natus erat post ablatum sceptrum de stirpe Iuda. Et sic ipsi non putabant, quod obstarat ei illa auctoritas. Et ista responsio est summa, & quae magis tenetur. Ita, sicut, etiam si dicamus ante Christi natiuitatem mortuum fuisse Iulium Hircanum, in quo erat spes regni.

An Christus conuenienter natus sit in Bethlehem. Quae. 111.

QVAERITVR, an Christus conuenienter natus sit in Bethlehem. Dicendum, quod uenienter ibi natus est: nam necesse fuit ibi esse nasci: quia sic predictum erat Michae. 5. & allegatur per Iudaeos, infra in litera. Necesse est tamen impleri totum,

totum, quod in scriptura habetur, ut Christus dixit infra, 5. scilicet. Amen dico uobis, donec transeat coelum, & terra, iota unum, aut apex unum non praeteribit a lege, donec omnia fiant. i. Facilius potest destrui coelum, & terra, quam, quod maneat aliquid in lege, & prophetis, quod non impleatur. Et specialiter Christus dixit de seipso, quod oportebat impleri in eo omnia, quae de ipso scripta erant in lege, & Prophetis, & in Psal. Luc. 24. Nunc igitur non quaeritur, an conueniens fuit eum nasci in Bethlehem, postquam sic scriptum fuerat, sed dato, quod non esset aliqua scriptura de hoc, an fuerit satis conueniens Iesum nasci in Bethlehem potiusquam in alio loco. Dicendum autem, quod conueniens fuit ibi eum nasci. Primum, quia ipse erat de femine David secundum carnem. ad Ro. 1. Et fuerat ei facta specialis promissio de Christo. 2. Reg. 23. f. Dixit uir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob, id est, cui facta est promissio de Messia, qui missus est a Deo Iacob: David autem natus est in Bethlehem 1. Reg. 16. & Lere. 7. ibi ergo Christum nasci conueniens fuit: ut appareret, quod erat de stirpe illius. Nam inter Iudaeos erat tota terra diuisa per sortes, ut declaratum est praecedenti. ca. & in urbibus pertinentibus ad unam tribum, vel familiam non habitabant uiri de aliis tribubus, vel aliis familiis, ut non transfret hereditas de una tribu in alteram. Numeri 36. Et sic Ioseph, qui erat de stirpe David, erat de Bethlehem, & ibi natus fuerat. Ideo licet tempore professionis, quam iussit aunt facere Romani singulis hominibus in ciuitatibus suis, Ioseph moraretur in Galilaea in Ciuitate Nazareth. Luc. 1. i. ut ad profitendum in Bethlehem. eo. cap. Secunda causa est mystica, quam ponit Grego. in homilia quadam dicens, quod Bethlehem interpretatur domus panis. Ipse autem Christus erat panis, sicut ipse dixit, ego sum panis uiuus, qui de caelo descendit. Ioan. 6. Debit ergo ipse in domo panis nasci, id est, in Bethlehem. Quidam dicunt, quod Christus debuit nasci in Ierusalem: quia Isa. 2. dicitur. De Sion exiit lex, & uerbum Domini de Ierusalem. Sed Christus uerbum Dei substantiale patri: ergo debuit nasci in Ierusalem, quod est exire de Ierusalem. Alii autem dicunt, quod debuit Christus nasci in Nazareth, quia infra in litera dicitur, quod Christus Nazarenus uocabitur. Et sumitur hoc ex eo quod habetur Is. 11. ubi dicitur. Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Nazareth tamen florem significat. Homo tamen maximè denominatur a loco suae originis; ergo debuit nasci in Nazareth. Alii dicunt, quod debuit nasci in urbe Roma, quia Christus natus est ad annuncian- dum ueritatem. Io. 19. scilicet. In hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeam ueritati. Hoc autem facilius potuisset fieri, si Christus natus fuisset in urbe Roma, quae tunc summum orbis tenebat, & id, quod ibi erat famosum in toto orbe erat cognitum. Sic enim Paulus Romanis scribens, ad Rom. 1. dixit. Fides uestra annunciat ueritatem in uerbo mundo. Quasi dicat. Per hoc quod estis in capite mundi, fides uestra per omnes gentes cognoscitur, quia de omnibus gentibus plurimi ad urbem Romae confluebant. Ad primum dicendum, quod non debuit Christus nasci in Ierusalem, sed in Bethlehem, ubi praenunciatum erat. Et cum dicitur, Verbum Domini exiit de Ierusalem, intelligitur de praedicatione Christi. Quod patet, quia dicitur, de sion exiit lex, & uerbum Domini de Ierusalem. Lex, autem & uerbum ad idem pertinent. Et hoc uerum est, quia licet Christus non esset natus in Ierusalem, sed in Bethlehem, praedicauit tamen in Ierusalem, & non in Bethlehem, quia Bethlehem erat parua Ciuitas. Vnde uocatur castrum. Ioan. 5. Praedicationem autem debet fieri in loco, ad quem plurimae gentes conueniunt. Sic autem cognati Christi dixerunt: Tra-

si, & uade in Iudaeam, si hoc facis, manifesta te ipsam mundo. Ioan. 7. Erat autem Ierusalem locus famosissimus, ad quem Iudaei conueniebant de omnibus nationibus terrae: immo habitabant ibi Iudaei de omni natione, quae sub caelo est. Actu. 2. Et conueniebant illuc, etiam gentiles de partibus remotissimis terrae, sicut patet de Eunucho Reginae Aethiopiae, Actu. 8. Ideo Christus debuit maximè praedicare in Ierusalem. Pro quo considerandum, quod Christus uoluit simulari David. David enim natus est in Bethlehem. primo Reg. 16. & Ioan. 7. sedem tamen regni constituit in Ierusalem. 2. Reg. 5. & 6. 3. Reg. 1. Ibi etiam uoluit edificare templum Domini. primo Paralipom. 21. & 22. Itaque fecit Ierusalem esse ciuitatem regalem, & sacerdotalem: Christus autem fuit rex, & Sacerdos, & tamen regni eius, quam sacerdotum fuit habitum perfecte per mortem. Nam moriens fuit Sacerdos: quia se obtulit pro nobis in cruce hostiam Deo patri. Fuit etiam rex: quia per mortem acquisiuit, quod esset caput totius Ecclesiae. Actu. 2. Et data est sibi per hoc potestas in caelo & in terra. infra. 28. Ideo in Ierusalem debuit Christus mori, & praedicare, scilicet, tanquam rex, & tanquam sacerdos, & in Bethlehem debuit nasci. Dicunt autem Doctores hoc esse morale documentum ad considerandum gloriam superborum: qui gloriantur, quod de nobilibus ciuitatibus originem ducunt, & in illis praecipue uolunt honorari: Christus autem e contrario in ciuitate ignobili nasci uoluit: & in nobilissima ciuitate uoluit pati opprobrium. Ad secundum dicendum, quod Christus uocatur Nazarenus non quod in Nazareth natus sit, sed, quod ibi nutritus sit, & conuersatus ex eo tempore, quo rediit de Aegypto defuncto Herode usque ad principium suae praedicationis, ut patet infra in litera. De quo magis ibi dicitur. Moraliter dicunt quidam, quod Christus uoluit florere non secundum carnalem originem, sed secundum uirtuosam conuersationem. Ideo in ciuitate Nazareth uoluit educari, & nutriri. In Bethlehem autem uoluit quasi peregre nasci: quia eundo ad professionem faciendam quasi in itinere natus est. Vnde ait Grego. quod per humanitatem, quam assumpsit, quasi in alieno nascebatur. Alienum autem non secundum potestatem, sed secundum naturam, scilicet, quia ipsum habere naturam nostram erat sibi alienum: & tamen ipsum habere potestatem super naturam nostram erat sibi naturale. Beda etiam dicit, quod per hoc, quod Christus in diuerso loco eger: nobis in domo patris sui multas mansiones praeparauit. Ista sunt moraliter dicta: causa tamen uera, quare non habitauit in Bethlehem, ubi natus est, sed in Nazareth, fuit propter metum Archelai regnantis in Iudaea, quando Christus rediit ex Aegypto, ut patet infra in litera. Ad tertium dicendum, quod Christus non debuit nasci in urbe Roma: quia praenunciatum erat ipsam debere nasci in Bethlehem. Item Christus promissus erat venturus de semine David, & primo in salutem Iudaeorum, sicut ipse dixit, non sum missus nisi ad oues, quae perierunt domus Israel, infra, 15. Debit ergo nasci in terra Iudaeorum: quia si nasceretur in urbe Roma, quae pertinebat ad gentiles poterat sibi obici, quod non esset Messias: sed quod esset de stirpe Gentilium. Cum autem dicunt, quod ibi potuisset ueritas magis manifestari mundo: dicendum quod uerum est, & tamen Christus non quaeruit istas opportunitates, quae erant ex parte hominum, ne obiceretur in caluniam legis ab eo inroducta, quod per potestatem, uel fauorem hominum inroducta fuit. Et ob hoc Christus elegit pauperem matrem, & pauperem patrem putatum: noluit et fauores principum, nec familiaritates eorum, quas habuisset, nisi eas spreuisset: noluit etiam praedi-

Alph. Tost. in Matth. Comm.

prædicatores legis suæ viros potentes, ac sapientes, sed rudissimos viros, & ignobiles: ut constaret quod non per potentiam, aut fallaciã argumetorũ introduxissent legem Christi: sed per solam Dei uirtutem in opere miraculorum. Omnia ergo contempnibilia elegit Christus. 1. Corin. 1. scilicet. Quæ stulta sunt mundi elegit Deus: ut confundat sapientes, & infirma mundi elegit, ut confundat fortia. Et ignobilia mundi, & contempnibilia elegit, & quæ sunt destrueret, ut non gloriaretur coram eo omnis caro. Ideo non deceat quod Christus nasceretur in Vrbe Roma: ne putaretur, aut ne obiceretur, quod favore Imperatorum lex sua fuisset introducta: cum potius ipsi Imperatores fuerint sibi obuij, & occiderunt plurimos de confitentibus Christum. Et sic nulla calumnia manet in Deo, aut Gentilibus de introductione legis Christi.

An Christus conuenienti tempore natus sit. Quæst. V.

QVAERITVR, an Christus fuerit natus conuenienti tempore, uel debuisset nasci prius, aut post. Dicendum quod ceteri homines nascuntur subditi legi temporum; ita quod non est in potestate eorum nasci, quando uoluerint, sed secundum seriem temporum pendente ex diuina uoluntate, accidentibus determinatis temporibus, & in locis certis, & determinatis parentibus: Christus autem, qui est Dominus temporum, natus est quando uoluit, Elegerat enim tempus, in quo nasceretur, & matrem, de qua conciperetur, & locum, ubi nasceretur, & natus est, quando elegit. Et sic dicitur completum tempus, in quo Christus nasci deberet, idest, completum tempus, in quo elegerat nasci. Nam sicut in alijs hominibus est completum tempus natiuitatis eorum, quando ex cursu particularium causarum dependentium à prima eos nasci necesse est: ita in Christo fuit completum tempus nascendi, quando fuit completum tempus istud, post quod nasci elegerat: sic patet ad Gala. 4. scilicet. Cum uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Istud autem tempus fuit, quando cessauit principatus Iudæorum, quia ita ipse elegerat, ut patet Genes. 49. scilicet: Non auferetur sceptrum de Iuda donec ueniat, qui mittendus est, idest Messias. Istud autem completum est in principio regni Herodis; ideo tunc fuit tempus conueniens, quo Christus uenit, ut nos in libertatem renocaret. Natus est tamen tempore seruitutis, scilicet tempore, quo totus orbis præcepto Augusti describitur, quasi tributarius factus. Luc. 2. Ergo non fuit tempus conueniens nascendi, quia promissiones factæ de Christo non fuerunt gentilibus, sed Iudæis factæ. ad Rom. 9. Natus est tamen Christus tempore, quo dominabantur alienigenæ super Iudæos, scilicet, Herodes: ergo non fuit natus tempore congruo, sed potius debuisset nasci tempore, quo dominabantur Iudæi reges. Item Christus erat lux in mundo, & præsentia eius in mundo comparatur luci. Vnde ipse dicit Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est, idest, dum dies est, dies tamen sunt longiores in æstate, quam in hyeme: ideo potius debuit nasci in æstate; & tñ natus est in hyeme cum sunt dies minimi. Dicendum, quod Christus conuenienti tempore natus est, conueniens erat eum nasci tempore, quo instituerat nasci, Dicendum ergo ad primum, quod Christus uenit ad reducendum nos in libertatem de statu seruitutis, ideo sicut mortalitatem

nostram assumpsit, ut nos ad vitam reduceret, ita ut Beda ait, eo tempore dignatus est incarnari, quo mox natus censu Cæsaris scribitur, tempore etiam illo, quo totus orbis sub vno principe uicebat, & maxima pax fuit in mundo. Et ideo decebat ut tempore summæ pacis illius Christus nasceretur: qui est pax nostra faciens utraque vnum. Ad Ephe. 2. Vnde Ioan. ait super Isai. Veteres renouemus historias, & inueniemus vsque ad vigesimum octauum annum Cæsaris Augusti in toto orbe fuisse discordiam: orto autem domino omnia bella cessauerunt. Iuxta illud Isai. 2. & Michæ. 4. scilicet. Non leuabit gens contra gentem gladium. Non est tamen intelligendum, quod Christo nato cessauerint ista bella: immo antequam ipse nasceretur fecit illa cessare per duodecim annos. Nam Christus natus est anno quadagesimo secundo Octauiani: bella tamen cessauerunt anno vigesimo octauo Octauiani, ut Hieron. ait: & ista magna pax erat signum, quod ipso tempore Messias nasci deberet. Item conueniens fuit, ut Christus illo tempore nasceretur, quo iustus princeps dominabatur in orbe: cum ipse uenisset congregare suos, ut fieret vnum ouile, & unus pastor. Ioan. 10. Ad secundum dicendum, quod licet promissiones factæ fuissent Iudæis: tamen pro maiori parte completæ fuerunt in gentilibus, qui ad Christum conuersi sunt, quam de Iudæis, ut colligitur ad Rom. 11. scilicet. Ceteritas ex parte contingit in Israel: donec intraret plenitudo gentium: ideo conueniens fuit Christum nasci tempore, quo alienigenæ dominabantur. Item quia licet fuerint factæ promissiones Iudæis non intelligitur de Iudæis secundum carnem, sed ipsi gentiles, qui ad Christum conuersi sunt Israelitæ sunt, & Iudæi: & in eis verè complentur promissiones factæ Israelitis, quia ipsi sunt Israelitæ, quibus factæ sunt, ut patet ad Ro. 2. scilicet. Non enim quod in manifesto Iudæus est, nec quod in manifesto in carne circuncisio, sed qui in abscondito Iudæus est; & circuncisio cordis in spiritu non in litera: cuius laus non est ex hominibus, sed ex Deo. Et ad Rom. 9. dicitur. Non enim omnes, qui ex Israel hi sunt Israelitæ: nec qui semen Abraham sunt omnes filij Abraham. Et non solum Iuda auferendum erat, uel ablatum est, ut conueniret prophetiæ iam dictæ. Genes. 49. Dicit autem Chryso. quod quadiu gens Iudæica sub iudæicis regibus tenebatur quamuis peccatoribus prophetæ mittebantur ad remedium eius. Nunc autem quando lex Dei sub potestate regis iniqui tenebatur, nascitur Christus, quia magna, & desperabilis infirmitas medicum artificiosum quærebat. Ad tertium dicendum, quod Christus natus est octauo Kalendas Ianuarii, scilicet, die uigesima quinta Decembris, & conceptus est octauo Calend. Aprilis, scilicet, die uigesima quinta Martii. Est autem verum, quod tempora uidentur mutata ab illo statu, quo erant tempore Christi, quia non computamus annum precise. Nam ut ait Beda legimus Christo nato solstitium fuisse. Erat autem solstitium hyemale, & est ibi dies minimus anni, quod nunc accidit ad diem undecimum, uel duodecimum Decembris, & tempore natiuitatis Christi fuit solstitium die uigesima quinta decembris. Et sic propter inconuenientem calculationem calendariorum, quia non precise annis omnibus computatur, & quia non emendatur Calendarium, quod patitur errorem ex multis annis, & semper maiorem errorem patietur, quia quotidie crecit error quousque emendetur, de quo magis diximus in nostro Defensorio trium questionum contra amulos Christum

Huiusmodi emendatio Calendarij facta fuit anno 1582. Greg. XIII. sum. Pont. qui annus fuit. 145. postquam auctor hæc scripserat.

Christus ergo natus est in minimis diebus anni, quado dies incipit crescere: ut ostenderetur, quod Christus uenerat, ut homines crescerent in lucem diuinam. Luc. 2. scilicet. Illuminare his, qui in tenebris, & umbra mortis sedet, idest, Ad hoc Christus uenit, ut illuminet homines. Natus est etiam in diebus magni frigoris, in quo designauit, quod pro nobis afflictionem pati uenerat, & ideo incepit in ipsa natiuitate temporis in commoda pati. Quidam autem dicunt, quod Christus natus est quando dies incipiunt crescere, quia Christus crescere debebat in cruce per membrorum extensionem. Et ob hoc dicunt, quod Ioan. Baptista natus est quando dies sunt maximi, & incipiunt decrescere: quia ipse debebat minui, amputando sibi caput. Et sic exponunt illud, quod dixit Ioan. Baptista. Ioan. 3. scilicet. Illum oportet crescere, me autem minui. Veritas tamen litera aliud uult.

Magi, qui uenerunt ad Christum quot erant, & qui erant. Quæst. VI.

QVAERITVR, de istis Magis, qui uenerunt ad adorandum Christum, qui erant, & quot. Respondent quidam, quod erant tres: sed hoc non apparet ex litera, quia non ponitur quot fuerint. Motuum autem eorum ad hoc est, quia dicitur, quod obtulerunt aurum thus & mirram: quæ sunt tria munera. Et sic essent ipsi tres. Dicendum tamen, quod hoc non probat sufficienter, quia poterat esse, quod quilibet eorum offerret ista tria munera: imò uerisimilius est, ut infra declarabitur, quod quilibet tria obtulerit, & quilibet unum: ut infra declarabitur. Communiter tamen tenetur, quod fuerint tres Magi: licet cum illis multi uenerunt, quia erant uiri potentes. Ad aliud dicendum, quod asseritur communiter istos tres fuisse reges: ita Ecclesiæ communis uox tenet, & sic Doctores asserunt. Et tamen etiã hoc non constat, quia non uocatur reges hic, sed solij Magi. Hoc tñ poterat sciri ex historiis illorum temporum, quia qui fuerit cõtemporanei scripserunt resitas diligenter, & inde habitum est de istis, quod tres fuerint, & quod reges fuerint. Quod tamen fuerint reges, & quod tres infra declarabitur in quadam questione. Tamen, quia isti uocatur Magi cõsiderandũ est, quod tripliciter Magnus dicitur. Magus, idest, illudor, uel maleficus, uel sapiens. Dicitur Magus illudor ille, qui facit præstigia, quæ hominibus apparent aliquid esse, & nihil sunt eorum, quæ uidentur, & sic illudur sensus hominum. Magus, idest, maleficus dicitur incantator, uel inuocator demonum, uel exercens similia maleficia, sicut Leui. 19. dicitur, scilicet. Ne declinetis ad Magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini. Magus dicitur sapiens, quia multi ipsos philosophos Magos uocant: & maxime ipsi uulgares, ut ait Hieron. in Epistola ad Paulinum, scilicet, Apollonius, siue ille Magus, ut uulgus loquitur, siue Philosophus, ut Pythagorici tradunt. Dicuntur isti Magi, idest, illudores ab effectu: ex eo quod Herodem illuserunt: quia ad eum non redierunt. Vnde dicitur de Herode, quod uidens, quod esset illusor a Magis, &c. Secundo modo possunt uocari Magi, idest, malefici, sic enim malefici Pharaonis Magi uocantur Exod. 7. & 8. hoc tenet Chryso. dicens istos uocatos fuisse Magos, idest, maleficos: postea tamen ad Deum conuersos, quibus Dominus uoluit natiuitatem suam reuelare: & eos ad se adducere; ut per hos peccatoribus spes uenire tribueret. Tertiõ modo possunt uocari Magi, idest, sapientes, ut dicuntur Magi, idest, in sapientia magni. Et ita sapientes uocantur Magi apud Persas: apud Hebræos uocantur Scribæ: sicut dixit Christus. Omnis scriba doctus in regno cœlorum profert de thesauro suo noua, & uetera, infra 13. idest, Omph. Alph. Toft. in Matth. Comm.

nis homo doctus in sacra scriptura, quæ uocatur regnum cœlorum. Apud Græcos uocantur philosophi, apud Latinos uocantur sapientes, & maxime dicuntur esse Magi sapientes in Astrologia. Tales autem isti uidebantur, cum per stellam Deus direxerit illos: ideo Magi uocati sunt. De istis Magis dicit Chryso. supra per Matthaum, quosdam dicere, quod quidam secretorum inspectores elegerunt de seipsis duodecim studiosiores, & si quis moriebatur filius eius aut aliquis propinquorum loco eius substituerebatur. Hi uerò per singulos annos post mensẽ ascendeabant super montem uictorialem, & tribus diebus ibidem morantes se lauabant, & orabant Deum: ut esse illam stellam, quam Balaham prædixerat ostenderet. De istis dicit August. quod fuerunt primitiæ gentium, idest, primi de gentibus ad Christum conuersi: sicut pastores, quibus angelus apparuit fuerunt primitiæ Iudæorum. Hi Magi fuerunt postea in fide Christi excellentes, quorum tria corpora diu manserunt in vrbe Mediolani. Nunc uero in Vrbe Colonia: apud Germaniam requiescunt.

De qua terra uenerunt isti Magi ad adorandum Christum. Quæstio. VII.

QVAERITVR, de qua terra uenerunt isti reges ad adorandum Christum. Respondendum, quod uenerunt de Oriente sicut in litera dicitur. Cõsiderandum autem propter hoc, quod oriens si proprijsimè accipitur, ita quod aliquis locus sit oriens, & nullus alius in toto orbe, non poterit inueniri talis locus, quia in omni loco est Oriens, & in omni loco est Occidens. Dicitur enim oriens primus punctus horizontis ab ea parte, à qua sol mouetur procedendo uersus nos. Et quia non est aliquis locus in toto orbe, in quo non sit punctus orientalis alicuius horizontis, non erit aliquis locus in quo non sit Oriens. Idem est de Occidente: quia nullus locus est, in quo non sit punctus occidentalis alicuius horizontis. Et sic in omni loco est oriens, & occidens. Et ille met punctus, qui est oriens est occidens: & isto modo nunquam accipitur oriens in scriptura, quia nihil determinaretur magis dicendo esse aliquid in Oriente, quam esse in Occidente: cum in eodẽ puncto, in quo est Oriens in eodem sit Occidens. Alio modo accipitur oriens magis largè. Et tunc potest sumi absolute, uel respectiue. Absolute enim dicimus Orientem esse primam partem terræ habitabilis uersus locum illum, de quo sol oritur. Et hoc modo dicimus Orientem esse in terra India, quia illa est prima pars terræ habitabilis, & iste est modus communis loquendi de Oriente. Alio modo accipitur Oriens respectiue. Et isto modo dicimus unum locum esse ad Orientem alterius. Nam quicunque locus magis appropinquat parti illi, de qua sol mouetur uersus nos, dicitur esse magis orientalis, quam alius. Et hoc modo non est aliquis locus, qui non sit orientalis respectu alicuius alterius, & si non distat ab eo nisi per unum pedem. Hoc præsupposito communiter dicitur, quod uenerunt isti reges de oriente, accipiendo Orientem secundo modo, scilicet, absolute, ut est prima pars terræ habitabilis. Sed tunc est dubium quomodo in tam paruo tempore, scilicet, in tredecim diebus, qui sunt à die natalis Domini usque ad Epiphaniam, quo die Ecclesia asserit Christum a regibus adoratum, potuerint uenire de terra tam remotissima: maxime, quia non ambularent omnibus istis tredecim diebus, sed uisa stella, parauerunt se quasi itineraturi, & tunc uenerunt. Quidam dicunt, quod isti reges non poterant uenire natura.

Oriens multipliciter accipitur.

liter in tam pauco tempore, sed miraculose uenerunt. Hoc enim dicit Remigius, scilicet, quod ille puer, ad quem properabant adorandum, eos in tam breui spacio temporis perducere potuit. Sed hoc non stat, Primò, quia isti asserunt orientem esse partem remotissimam orbis, quae opponitur occidenti nostro, quod falsum est, ut infra patebit, cum necesse sit poni orientem respectiue. Secundò, quia miraculum non est ponendum sine causa uigente, cum non sit ponenda pluralitas sine necessitate, cum peccatum sit per plura facere, quod potest fieri per pauciora. 8. Topic. & tamen poterant isti reges venire naturaliter, & sine labore graui in isto pauco tempore, ut infra declarabitur, ergo non est ponendum, quod uenerunt miraculose. Tertiò patet hoc, quia repugnat litera. Nam dicitur in litera, quod stella dirigebat Magos in uia, in quo innuitur, quod alius ueniret uiam: & tamen si mouerentur Magi miraculose à Deo, non oportebat, quod stella dirigeret eos, sed ipse, qui mouebat eos, miraculose perduceret illos, quod uellet: & sic esset superuacuum officium stellae, quod est inconueniens: quia omne quod est à Deo, ordinatum est. Ad Rom. 13. Superuacuum autem non potest reduci in ordine, quia ex eo quod superuacuum est, non competit ei locus aliquis, in quo ordinetur. In diuinis ergo operibus nihil superfluum est. Simile patet de Abacuch, qui portatus est ab Angelo de Iudaea in Chaldaeam quasi in momento per capillum capitis. Dan. 14. & ille non indignus aliqua stella precedente, nec aliquo alio dirigente: & tamen ista stella non praecessit Magos frustra. Ergo Magi non mouebantur a Deo miraculose. Quarto, quia si isti Magi uenissent, non dicerentur ipsi uenisse, sed duci, vel portari: sicut dicitur de Abacuch. Dan. 14. De istis tamen dicitur, quod uenerunt, & ipsi dicunt, quod uidentes stellam uenerunt: ergo non mouebantur miraculose. Quintò patet, quia si mouerentur miraculose, deducti fuissent ad locum illum, in quo erat Christus, ad quem adorandum ueniebant: & tamen ipsi iuerunt in Ierusalem, & quaesierunt ibi de loco natiuitatis Christi. Ergo uidetur, quod à uoluntate sua mouebantur, & ibant sicut uolebant. Patet de Abacuch, quia ille, quando iussus est ire in Babylonem dixit, Domine Babylonem non noui, & lacum nescio. Dan. 14. Et tunc Angelus apprehendit eum, & portauit miraculose. Et cum portaretur, non oportuit, quod quereretur de uia, nec de termino: sed ab ipso angelo positus est super lacum Leonis, ad quem ibat. Sextò patet, quia si mouerentur miraculose non mouerentur per terram, sed Deus portaret eos per aera, sicut fuit de Abacuch: & tamen isti ambulabant per uiam, & stella dirigebat eos, ut tenerent semper uiam rectam, ergo non mouebantur miraculose. Secunda positio est Hieron., scilicet, quod isti tres reges uenerunt de extremo orientis, quod est in principio Indiae, & quod in tredecim diebus uenerunt super dromedarios, quae sunt animalia velocissima. Et dicitur de eis, quod tantum ambulabant in una die, sicut unus equus in tribus. Sed contra istam positionem militat duae primae rationes factae contra praecedentem positionem: sed adhuc non potest stare. Primò, quia dato, quod uenirent super dromedarios, non possent in tam breui tempore venire, quia fortassis non itinerauerunt decem diebus. Quod patet considerato tempore, quo le parauerunt ad ueniendum, uisa stella, & tempore, quo morati sunt in Ierusalem, uocando sapientes, & quaerendo ab eis ubi Christus natusceret, ut patet in litera. Et dato, quod dromedarius tantum de itinere pertinset una die sicut equus in tribus, non possent venire in Bethlehem, quia tunc in istis decem diebus perambularent dromedarij tan-

tum, sicut equi in triginta diebus, & tamen in triginta diebus non poterant ad plus ambulare, nisi quadringentas leucas. Erà Ierusalem uique ad principium orientis est distantia ferè tripla, quam ab isto loco uisus in Ierusalem. Nam ab urbe Toleti uisus in Ierusalem est precisè spaciū trium horarum secundum distantiam meridianorum, quia inter ambos meridianos sunt quadraginta quinque gradus de longitudine, qui complent tres horas, ut patet hoc per Ptolemaum in lib. de Cosmographia: & sic habetur in omnibus tabulis communibus astrologicis. Et istis tribus horis correspondent quasi octingentae leucae. Et tamen à Ierusalem uisus ad principium orientis sunt nouem horae, uel quasi, de longitudine inter Meridianos, cum ab extremo Occidentis uisus ad extremum Orientis ponantur duodecim horae, quae est medietas caeli: ideo à Ierusalem uisus ad principium orientis erit quasi triplum de spacio quam sit ab urbe Toleti uisus in Ierusalem. Ideo equi non possent illud ambulare in triginta diebus, immo nec in centum, & sic etiam dromedarij quantumcumque sint ueloces, oporteret quod morarentur in itinere plusquam triginta diebus. Non ergo poterunt uenire in tam breui tempore propter dromedarios. Sed obijciunt contra praedicta, quia Ierusalem dicitur in medio mundi: ideo si sunt tres horae, aut parum plus a nostro meridiano occidentali uisus Ierusalem non erunt plures inde uisus ad Orientem. Dicendum, quod Ierusalem non est in medio mundi, secundum longitudinem, quae est distantia inter meridianos ab Oriente in Occidentem, sed est in medio secundum latitudinem, quae computatur a Septentrione in Meridiem. Item non est Ierusalem etiam in medio mundi secundum latitudinem, sed est in medio terrae habitabilis. Nec est simpliciter in medio terrae habitabilis prout nunc est terra habitata, sed est in medio latitudinis septem climatum, per quae solebat ab antiquissimis astrologis diuidi tota terra habitabilis. Nunc uero habitatio multa est extra septem climata uersus septentrionem, ut patet in tota Anglia, & multis partibus Alemaniae, & insulis maris Atlantici siue Britaniae, quia omnia haec sunt extra septem climata: locus uero, qui est in medio mundi simpliciter tam secundum longitudinem, quam secundum latitudinem est ciuitas Arin, quae est sub aequinoctiali, & distat nonaginta gradibus ab Oriente, & totidem ab Occidente. Est etiam in medio secundum latitudinem, quia cum sit sub aequinoctiali distat ab utroque polorum nonaginta gradibus, & secundum aliquos dicitur ibi esse Paradisus terrestris, sed non uidetur uerum, de quo magis diximus Genes. 2. Non poterant ergo isti reges uenire etiam in quadraginta diebus super dromedarios. Secundò patet, quia ponitur hic labor grauissimus sine necessitate: nam poterat esse, quod isti reges uenirent in istis tredecim diebus equitando molliter: non est ergo ponendum, quod uenerint in tanta uelocitate, quae erat eis laboriosissima. Tertiò, quia dato quod isti reges essent in Oriente, non esset uisus modo credendum, quod isti tantum se uellent affligere, ut uenirent in tam breui tempore ad adorandum Christum, quia dato, quod esset aliquod animal, quod posset tam uelociter moueri, scilicet, ducentis leucis in una die, nullus tamen homo esset, qui tantum laborem moris posset tollere: potissimè, quia esset hoc in tredecim diebus continuus, quia esset iste labor ad mortem. Nulla tamen causa uidebatur, quare Magi se deberent tam grauiter affligere, quia nihil referebat, quod uenirent in tredecim diebus potiusquam in quadraginta, uel in quocumque alio termino. Quarto, quia motuum istius positionis est satis leue. quia in die Epiphaniae legitur illa

illa epistola: Surge illuminare Ierusalem. Isai. 60. Et ibi de inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madiam, & Ephraim. Secundum hoc non obstat, quia non intelligitur tota illa propheta de adoratione Christi, licet conueniat ei aliquid de illa propheta. Et patet, quia dicitur ibi: omne pecus Cedar congregabitur tibi: & arietes Nabaiot ministrabunt tibi. Istud tamen non conuenit adorationi Christi: quia ibi nec fuerunt pecora Cedar, nec arietes Nabaiot: quae sunt quaedam provinciae non multum distantes a terra Chanaan. Non enim est intelligendum, quod praedicta propheta totaliter conuenit adorationi Christi, ideo, quod ad singulas partes suas: sed legitur propter illam, quae est in fine, scilicet: Aurum, & thus deferentes. Item dicitur ibi inundatio camelorum operiet te: & tamen non fuerunt cameli in isto aduentu regum: quia si uenissent in dromedariis non poterant secum afferre camelos, qui sunt animalia pigra: & habent pedes molles ad uiam, quae non progrediuntur tantum sicut equus. Item quia dicitur, quod tenebrae operient terram, & caligo populos: super te autem orientur Dominus: quia si ista accipiantur sic in sensu literali, non fuit tunc aliqua tenebra, aut caligo super populos. Si autem accipiantur tenebrae pro errore, & ortus Domini pro ueritatis manifestatione, etiam non conuenit: sed magis è contrario: quia ueritas manifestata est nunc gentibus: quia reges isti ad adorandum Christum uenerunt: & habitantes in Ierusalem Christum natum non agnouerunt, uel cognoscere noluerunt: sed potius in tali annuntiatione turbati sunt: cum dicatur hic, quod audiens Herodes turbatus est, & omnis Ierusalem cum illo, Multae quoque aliae particulae illius prophetae repugnant isti adorationi. Item dato, quod isti reges uenirent super dromedarios, non faceret ista propheta ad propositum: quia non uenirent super dromedarios Madian, & Ephraim: quia ambe istae provinciae sunt circa terram Chanaan, & circa Aegyptum, scilicet, circa desertum. Nam Madian fuit filius Abrahamae ex Cetura uxore sua. Genes. 25. Ephraim autem fuit filius Madian, ut patet eod. capit. & sic isti habitauerunt simul, quia erant quasi una gens. Et ob hoc ponuntur simul in propheta cum dicitur: Dromedarij Madian, & Ephraim. Madianitae tamen habitant circa terram Chanaan, in qua erant Iudaei: quod patet, quia quando uenerunt Iudaei de Aegypto in terram Chanaan per desertum, pugnaverunt contra Madianitas, & deleuerunt totam terram ipsorum: Numeri. 31. Et sic modicum distaret terra Madian a Ierusalem: quod etiam declaratum est Numeri. 22. Si autem isti uenirent in Ierusalem de Madian, & Ephraim tredecim diebus, non oportebat ut uenirent in dromedariis: quia etiam super equos, immò etiam pedestres possent conficere istud iter in tredecim diebus. Si autem uelis, quod reges sint de extremo orientis, & isti dromedarij, in quibus uenerunt, sint de Madian, & Ephraim, non est conueniens, quia inter orientem uerum, & terram Madian erunt plusquam duo millia leucarum, ut patet ex declaratis: ideo non possent accipere dromedarios de Madian, & Ephraim ad ueniendum de Oriente: sed oporteret, quod acciperent ipsos de oriente, de quo ueniebant. Tertia positio est, quod isti Magi uenirent de oriente, ut dictum est, & non uenerunt in tredecim diebus, sed in uno anno, & tredecim diebus: Et tunc non oportebat, quod uenirent super dromedarios: quia in tanto tempore facile erat uenire, etiam de principio orientis uisus in Ierusalem. Sed hoc non stat, primò quia rationes positae contra primam positionem militat contra istam: quia ponunt istos reges uenire de Oriente uero, quod est falsum: ut infra Alph. Toft. in Matth. Comm.

dicetur. Secundò, quia dato quod isti reges uenirent de principio orientis, non morarentur tanto tempore in uia: quia ipsi inciperent uenire illico, ut stella eis apparuit: cum eam diligenter a multo tempore obseruassent. Ideo in principio huius anni inciperent uenire, & multo ante finem anni uenirent: etiam si essent in fine Orientis. Tertiò, quia quando isti reges uenirent ad adorandum Christum, inuenerunt eum in diuersorio, ubi natus fuerat: & tamen non debet existimari, quod staret ibi tanto tempore, cum esset locus ualde inconueniens: & solum ex necessitate temporis manserit ibi Ioseph cum Virgine tempore professionis. Sed ibi inuenerunt Christum Magi: ut patet infra in litera, ergo non uenerunt Magi post annum, & tredecim dies, sed solum post tredecim dies. Quarto patet, quia si Magi uenissent post annum, & tredecim dies, non solum non inuenissent Iesum in diuersorio, sed etiam non inuenissent eum in Bethlehem, sed in Galilea in urbe Nazareth, quae multum inde distabat. Et non uenerunt in Bethlehem nisi propter necessitatem professionis, quae quilibet facere debebat in loco, de quo erat sua progenies: ut iusserat Octavianus. Luc. 2. Et quia Ioseph erat de progenie, & domo Dauid, qui erat de Bethlehem secundum originem, ibi professus est, eo, ca. Alio autem tempore nunquam leguntur Ioseph & Virgo habitasse in Bethlehem, sed semper in Nazareth. Expleta ergo professione, & eis, quae pertinebant ad partum Domini nostrae recederent inde, & non manerent in Bethlehem: potissimè, quia non habebat ibi, de quo possent uiuere, cum non esset ibi habitatio sua. Quintò patet, & efficacius: quia Virgo mansit in Bethlehem post partum quasi quadraginta diebus: & die quadagesimo uenit in Ierusalem offerens Iesum sacerdotibus secundum legem. Luc. 2. Et dicitur ibi, quod postquam perfecturunt omnia secundum legem Moysi, scilicet, offerendo puerum, & redimendo eum: reuersi sunt in Galileam in ciuitatem suam Nazareth. Si ergo Magi uenissent post quadraginta dies a Christi natiuitate non inuenissent eum in Bethlehem, sed in Nazareth, & tamen inuenerunt eum in Bethlehem, ut patet hic. Ergo nondum transierunt quadraginta dies. Quarta positio est Chylofti super Matthaum, & Augusti. in sermone quodam de Epiphania, scilicet, quod stella apparuit istis Magis per duos annos ante Christi natiuitatem, Et tunc parantes se ad iter, uenerunt a remotissimis partibus orientis ad Christum tertio decimo die postquam natus est: Motuum autem ipsorum est, quia Herodes post recessum Magorum uidens se ab eis illum, mandauit occidi pueros a bimatu, & infra, & dicitur, infra, in litera, quod hoc fecit secundum tempus stellae quae Magis exquisierat. Dicendum autem, quod ista positio non tenetur communiter etiam per doctores ueteres, nec per nouos. Nam aliam sequitur hic Nicolaus. Etiam Sanctus Tho. 3. parte summae. q. 6. articulo. 6. magis teneratiam positionem, de qua infra dicitur. Et non uidetur ista opinio conueniens. Primò quia motuum istorum de stella repugnat eis: nam Herodes uoluit scire aetatem pueri per tempus stellae, infra in litera: & dicitur, quod occidit pueros a bimatu, & infra secundum tempus, quod exquisierat a magis: & sic ipse praesupponebat puerum non fuisse natum ante stellae ortum, & in hoc diligenter a magis instructus fuerat: ergo non apparuit stella ante eius natiuitatem. Secundò patet, quia Magi dixerunt: Vidimus stellam eius in oriente. I. stellam significantem natiuitatem eius: ergo iam natus erat. Tertiò patet, quia non est uerisimile, quod Magi inciperent iter, cum tandiu expectassent ortum illius: & tunc non possent morari in ueniendo. O 4 duo.

Opinio prima Remigij.

Opinio secunda Hieronymi.

Opinio tertia.

Opinio Chylofti & Augusti.

do duobus annis: immo nec uno anno, etiam si venis-
sent a principio orientis, vt supra dictum est. Quarto
patet, quia non est verisimile, quod stella appareret ante
Christi natiuitatem, quia possent illi ipsi reges, scilicet,
quia festinarent venire, & contingeret eos venire
ante Christi natiuitatem: potissime, si duobus annis
stella ante Christi natiuitatem appareret. Ideo est ve-
risimilius, quod in ipsa hora natiuitatis apparuerit per
noctem, & tunc ceperint se parare Magi. ad venien-
dum. Quinta positio est, quod ista stella apparuit in
hora natiuitatis Christi: Magi tamen non uenerunt
vique ad duos annos, & tredecim dies post Christi na-
tiuitatem: istis conuenit aliquo modo motuum prece-
dentis positionis, scilicet, quod Herodes occidit pue-
ros mox: vt Magi recesserunt: & tamen dicitur, quod
occidit eos a bimatu, & infra secundum tempus, quod
exquisierat a Magis. Ergo innuebatur, quod iam erat
plusquam duo anni a natiuitate illius, quando Magi
adoraturi uenerunt. Dicendum, quod ista positio non est
verisimilis, & procedunt contra eam omnes rationes,
quae assignatae sunt contra tertiam positionem. Na si
non est verisimile, vel non potest stare, quod uenerunt
Magi post unum annum, & tredecim dies: a fortiori non
erit verisimile, quod uenerint post duos annos, & tredecim
dies. Sexta positio est, quod isti fuerunt de aliqua
regione propinqua ad terram Chanaan, & tamen esset
extra terram Iudaeorum, cum isti Magi essent gentes,
& quod apparuerit eis stella in ipsa hora natiuitatis
Christi: & uenerint in tredecim diebus sine miraculo,
& sine dromedarijs: quia via erat tanta quae posset com-
petenter in illis diebus sine graui labore confici. Hoc
tenet Nicolaus: & hoc sanctus Thome, 3. parte summae,
q. 36. arti. 6. Et tunc accipitur orientis respectu prout
quaelibet pars terrae est orientalis respectu alicuius al-
terius. Et ita ista terra, de qua uenerunt Magi licet es-
set satis propinqua ad terram promissionis, erat tamen
ad orientalem partem eius. Ideo dicebantur venire de
Oriente. Et hoc modo consueuerunt loqui nautae: &
etiam est communis usus. Nam dicimus mare Athla-
ticum, & Hispanum esse mare Occidentale: & mare
Graecorum, & Italicum dicimus mare Orientale: &
omnia ista maria sunt citra Ierusalem, quia mare Me-
diterraneum non peruenit ultra, nec desinit per alias
partes in mare Oceanum: sed solum de mare Athla-
tico quod est in sine Hispaniae in occidentem apud fre-
tum Gallicanum per angustias terrae intrat illa aqua
rota, quae diuidit Africam ab Europa: & uocatur a no-
bis mare Mediterraneum. Considerandum autem,
quod etiam si reges essent de aliqua terra, quae dista-
ret per decem leucas a terra promissionis versus O-
rientem, dicerentur uenire de Oriente: quod patet ex
modo loquendi scripturae quae uocat Orientalem pla-
gam omnem regionem, quae est magis orientalis qua-
m alia. Genes. 25. ibi dicitur, quod Abraham separauit
filios suos de concubinis a filio suo Isaac ad Orienta-
lem plagam. Manifestum est tamen, quod alij filij A-
brahae habitauerunt circa terram Chanaan in qua ha-
bitabat Isaac. Nam Ismahel habitabat in Arabia, Gen.
21. scilicet, inter Sur & Chades in solitudine, & illa so-
litudine uocatur desertum Arabiae. Et Madian filius
Abrahae habitauit in quadam terra, quae ab eo nomi-
nata est terra Madian, & alij filij eius, scilicet, Ce-
dar habitauit in alia terra, quae ab eo nominatur terra
Cedar, & istae sunt propinque terrae Chanaan, sicut
supra probauimus de terra Madian. Item Isai. 11. di-
citur, quod Iudaei praedabuntur filios Orientis. Et
tamen uocantur filij Orientis illae gentes, quae habi-
tabant extra terram Chanaan: & cum alijs nunquam
Iudaei habebant bella: maxime quia non possent ire
ad uerum Orientem ad praedandum: quia distat a ter-

ra eorum plusquam duobus millibus leucis, ut supra
declaratum est. Item Syria, dicitur esse in Oriente Isa.
11. & 4. Regum 13: & tamen Syria stat coniuncta
terra Iudaeorum, tam in latere orientis, quam in late-
re aquilonari, ita quod nulla regio sit media inter
Syriam, & terram Iudaeorum. Dicendum quod
uidetur, quod isti reges erant de terra Mesopotamiae,
& de terra Ammonitarum, quae sunt regiones con-
iunctae terrae promissionis. Quod patet, quia isti re-
ges erant de progenie Balaam prophetae, ut asseritur
tam per Nicolaum, & sanctum Thome, quam commu-
niter. Et est rationabiliter dictum, & sic ex sua sione
Balaam expectabant istam stellam, quam ipse dixerat:
Orietur stella ex Jacob: Et hoc tenet etiam Historia
scholastica, & ferè omnes Doctores Latini. Praedixerat
autem istud Balaam Numeri. 28. habitabat autem Bala-
am in confinibus Mesopotamiae: & terrae Ammo-
nitarum. Ideo dicitur Numeri. 22. quod habitabat Balaam
super flumen terrae filiorum Ammon, & Numeri. 23.
dicitur quod dixit Balaam, de Aram adduxit me Balac:
Aram autem in Hebraeo dicitur apud nos Syria, uel
Mesopotamia: & ambae sunt terrae coniunctae terrae
Chanaan: immo ipsa Mesopotomia est pars Syriae ac-
cipiendo Syriam largè. Ipsa autem terra, in qua habi-
tabat Balaam dicitur terra orientis absolute Numeri,
23. scilicet, De Aram uocauit me Balac rex Moabitarum
de montibus orientis. Cum ergo uenirent isti re-
ges cognati Balaam de terra, in qua habitauerat Bala-
am, dicerentur uenire de oriente. Et non moueat
aliquos, quod hic ponitur orientis absolute. Nam etiam
terra illa, in qua habitabat Balaam, uocabatur orientis
absolute, sicut ipse dixit Numeri. 23. scilicet, de Aram
uocauit me Balac de montibus orientis: ita ergo dice-
rentur isti absolute uenire de oriente. Ostensio autem,
quod isti reges uenerunt de oriente, & quod apparuit
eis stella in oriente: ostendendum est, quomodo in
tam breui tempore potuerunt uenire in Bethlehema.
Et dicendum quod isti reges non solum in tredecim
diebus potuerunt uenire, sed etiam in octo, uel no-
uem. Quod patet, quia Iacob habitabat in Mesopotamia
in ciuitate Nachor. Genes. 29. & fugit nesciente
Laban socero suo: uenitque usque ad montem Galaad.
Genes. 31. Mons autem Galaad est in terra promissionis,
scilicet, in terra duorum regum Amor-
rheorum, & est iuxta Iordanem: & medietas montis
Galaad pertinebat ad tribum Gaad, & medietas ad tri-
bum Ruben: Deuteronomi. 3. Et tamen ab urbe Nachor
usque ad montem Galaad poterat, quis uenire
in quatuor diebus. Quod patet, quia Laban in septem
diebus uenit de loco, in quo erat tondendo greges
usque ad montem Galaad. Genes. 31. Et tamen locus,
in quo tondet greges distabat per tres dietas ab ur-
be Nachor, de qua recesserat Iacob. Quod patet, quia
quando recesserat Iacob iuerunt domestici Laban ad
nunciandum ei, quod Iacob fugerat, & asportabat
omnia, quae habebat: & tamen illi peruenierunt ad
Laban post tres dies. Genes. 31. Subtrahendo ergo
istas tres dietas de septem dietis, quas fecit Laban de
loco tonsionis ouium, usque ad montem Galaad, man-
ebunt quatuor dietae ab urbe Nachor, quae erat in
Mesopotamia usque ad montem Galaad. Et sic
in quatuor diebus poterant uenire isti Magi de
Mesopotamia usque ad montem Galaad, quae est
circa Iordanem. Et tamen de Iordane usque ad Ie-
rusalem non possunt esse ad plus nisi decem, & octo
leuca: quia tota latitudo terrae Chanaan accipiendo
a Iordane usque ad mare Mediterraneum, scilicet, ab
Oriente in Occidentem est solum uiginti octo leuca-
rum, ut declarat planissime Marinus Venetus in lib-
rum quem fecit ad Papam Clementem, in quo diligenti-
sime de-

Respon-
sionis ad
questionem.

Marinus
Venetus.

describit totum situm terrae sanctae, & distantias singu-
lorum locorum inter se: & tamen a Ierusalem usque
ad mare mediterraneum sunt nouem leuca, uel qua-
si, scilicet a Ierusalem usque ad urbem Iopem, quae
vulgariter appellatur Iapha, & est portus, ad quem
omnes peregrini euntes in Ierusalem naues applicat.
Subtrahendo ergo nouem de uiginti octo manebunt
ad plus duas dietas de Iordane usque in Ierusalem. Et
addendo istas praecedentibus quatuor dietis, erunt sex,
uel septem dietae de urbe Nachor, quae est in Mesopotamia,
usque ad Ierusalem. Istud tamè praesupposito, quod
illa tres dietae, scilicet, de loco tonsionis ouium usque
ad urbem Nachor, debeant subtrahi de septem die-
tis, quas fecit Laban de ipso loco usque ad montem
Galaad. Posset autem aliquis calumniari, quod non sint
subtrahendae: quia fortè locus tonsionis erat ad latus
urbis Nachor, ita quod non plus distaret mons Galaad
a praedicto loco tonsionis, quam ab urbe Nachor. Dicendum,
quod si hoc sit, ita quod non plus distaret mons Galaad:
quàm de urbe Nachor. Nam propter hoc Iacob tunc
fugit quasi credens, quod tunc Laban non posset eum
consequi, & tamen si tantum distaret mons Galaad,
ad quem ibat Iacob ab urbe Nachor, sicut a loco ton-
sionis, non captaret Iacob conuenientem oportunitatem
ad recedendum tunc uenirent montem Galaad. Idem
potest intelligi ex multis alijs, quae habentur Ge-
ne. 31. Et tamen dato, quod non debeant subtrahi iste
tres dietae, erunt nouem, uel decem dietae ad plus de
urbe Nachor, quae est in Mesopotamia, usque ad Ieru-
salem. Cum ergo isti Magi uenerint de Mesopotamia,
ut declaratum est, potuerunt conuenienter, & sine ali-
quo labore die terriodecimo a Christi natiuitate ue-
nire in Bethlehema ad adorandum ipsum, & non oportet
poni dromedarios, nec aliquod miraculum.

Quare isti Magi uenerunt in Ierusalem, cum Christus non es-
set ibi. Quest. 111.

QVAERITVR, quare isti reges uenerunt in
Ierusalem: nam non erat ibi Christus, quem
uolebant adorare. Dicendum, quod prima causa
fuit, quia stella dirigebat illos, & ipsa dedu-
xit eos usque in Ierusalem, ideo oportebat, quod in-
trarent in Ierusalem. Sed tunc dicitur, quare Magi ques-
sierunt de Christi natiuitate in Ierusalem: quia stella
sufficiens dirigebat eos, & non oportebat, quod quae-
rerent uiam, per quam ituri essent, nec locum: quia
ipsa deduceret eos usque ad locum, ubi erat puer ado-
randus, sicut factum est, ut patet infra in litera. Dicen-
dum, quod Magi quaesierunt nunc de loco, ubi Chri-
stus nasceretur: quia prius dirigebantur per stellam,
nunc autem cum intrauerunt in Ierusalem disparuit
eis stella, ideo putauerunt Magi, quod iam non uide-
rent eam, ideo uoluerunt scire per humanam sollicitudi-
nem locum natiuitatis Christi, cum iam destituti uide-
rentur signo diuinitus ostensuo. Et hoc patet, quia
infra in litera dicitur, quod quando exierunt de Ieru-
salem uenientes uersus Bethlehema uiderunt rursum
stellam, quam uiderant in oriente, & gaussi sunt gau-
dio magno ualde. Et sic inuenit, quod iam uisum stel-
lae perdidit. Et ob hoc cum rursum uiderunt eam,
gaussi sunt ualde. Vel potest dici, quod Magi interro-
gauerunt in Ierusalem de natiuitate Christi propter
duo. Primo quia, cum stella dirigeret eos ad ostendē-
dum eis locum, in quo natus est Christus, & nunc in-
trouentibus eis in Ierusalem disparuisset, putauerunt
rationabiliter, quia ibi Christus natus esset, & sic qua-
reret ubi est, qui natus est rex Iudaeorum, i. in qua par-
te istius urbis est rex Iudaeorum, qui natus est. Et ita

Magi inter-
rogauerunt
de Christi
natiuitate in
Ierusalem
propter duo.

innuitur ex uerbis eorum, quod putarent in ciuitate
illa esse Christum, quia non dixerunt in quo loco na-
tus est Christus, sed dixerunt, ubi est, qui natus est.
Quasi dicat: hic natus est, & hic est, sed uellemus scire in
qua parte urbis est. Si n. dubitasset Magi, an in Ierusalem,
uel in alio loco Christus nasceretur, non dixissent, ubi
est, qui natus est, sed dixissent: in quo loco natus est
rex Iudaeorum? Secundò, quia cum Ierusalem esset ci-
uitas regia, uerisimilius ibi puer regius nasceretur, qua-
m in aliquo loco alio, ideo ipsi crediderunt eum ibi na-
tum, & interrogauerunt de illo. Remigius tangit qua-
tuor causas qualiter Magi uenerunt in Ierusalem.
Prima est, quia Magi tempus natiuitatis agnouerunt,
sed locum ignorauerunt. Ideo quaesierunt. Di-
cendum tamen, quod istud solum non fuit causa,
quia hoc modo quaerent etiam in alijs locis Iudaeo-
rum, in nullo tamen quaesierunt nisi in Ierusalem.
Et hoc fuit, quia ibi solum disparuerat eis stella. Secun-
da est, ut citius natiuitatis locum scire possent, cum
ibi sapientes, & sacerdotes Iudaeorum praesiderent;
qui de ista re magis, quam ceteri certificare possent.
Sed istud procedit praesupposito, quod ipsi per stellam
nescirent locum, & tamen si stella nunquam eis dispa-
ruisset, sicut dirigebat eos in uia, ita ostendisset eis lo-
cum, cum uia sit solum propter terminum. Tertia est,
ut Iudaei inexcusabiles manerent. Quia Iudaei possent
dicere: nos quidem locum natiuitatis Messiae scimus,
sed tempus ignoramus. Ideo ad ipsum adorandum non
uadimus. Nunc autem Magi tempus ostenderunt, &
sic manserunt inexcusabiles. Quarta fuit, ut per studium
Magorum condemnaretur incredulitas Iudaeorum:
quia Magi fuerunt solliciti ueniendo ad adorandum
Christum, Iudaei autem fuerunt negligentes, immo
de eius natiuitate turbati sunt, ut patet infra in litera.

Quare Deus ostendit istis Magis natiuitatem Christi.
Quest. 112.

QVAERITVR, quare Deus ostendit istis
Magis natiuitatem Christi. Dicunt quidam,
quod non debuisset fieri manifestatio eis, sed
potius alijs hominibus. Nam Deus an-
nunciat de seipso amicis suis, ut patet Iob 37. scilicet,
Annunciat Deus amico suo. Isti tamen Magi uideban-
tur esse inimici Dei: quia dicitur Iob 29. Ad Magos
non declinetis. Magi etiam sunt, qui resistunt Deo,
Nam Magi Pharaonis resistebant miraculis, quae fie-
bant per Moysen ex parte Dei. Exo. 7. & 8. Ergo non de-
buit Magis manifestari natiuitas Christi. Item quod Chri-
stus promissus fuerat Iudaeis, & non gentilibus, ad Ro-
man. 9. Et de semine Iudaeorum uenirebat, & non Ge-
tilium, ideo debuit Iudaeis manifestari eius natiuitas,
& non Gentilibus. Item, quia licet fides Christi genti-
libus communicata est, hoc non fuit a principio, sed
postquam Iudaei noluerunt recipere Christum, & di-
scipulos eius. Nam a principio Christus non praedica-
bat, nec faciebat miracula inter Gentiles, sed inter Iu-
daeos solum, infra 15. scilicet, Non sum missus nisi ad
oues, quae perierunt domus Israel. De discipulis Chri-
sti idem fuit inueniente eo. Nam iussit, quod non praedi-
carent Gentilibus, infra Ioan. scilicet, In uiam gentium
ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intrate-
ritis, sed potius ite ad oues, quae perierunt domus Is-
rael. Post resurrectionem autem sciens Christus, quod
Iudaei indurandi erant, dixit apostolis, quod docerent
omnes gentes praedicando per totum orbem, infra
28. & Mar. 16. Et ipsi non inueniunt ad Gentiles quous-
que Iudaei indurati fuerunt. Ut patet Act. 13. cum di-
xit Paulus Iudaeis. Vobis quidem primò oportebat lo-
qui de regno Dei, sed quia repulsi uerbum Dei, &

Quare magis
quaesie-
runt Chri-
sti Magi in
Ierusalem
quam alibi.

Secunda 16.

Tertia 16.

in di-

indignos indicatis vos aeternae vitae; ecce conuertimur ad gentes. Sic enim nobis praecepit Deus. Non ergo debet notificari Christus Gentilibus antequam indurarentur Iudaei. Natiuitas tamen Christi fuit primum, quod in eo fuit respectu nostri; ergo non debuit notificari Gentilibus Christus antequam indurarentur Iudaei. Dicendum, quod conueniens fuit Christi natiuitatem manifestari istis Magis. Primò, quia aliàs Deus non manifestasset eam, cum omnia, quae à Deo sunt, ordinata sint, ad Rom. 13. Secundò, quia videbatur sic necessarium, cum iam praenunciatum fuisset. Nam de Christi adoratione per Magos exponitur communiter illud. Iai. 6. scilicet. Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. De hoc etià exponitur illud communiter Psal. 71. scilicet. Reges Arabum, & Saba dona adducent. Si ergo ista de Christo praenunciata erant, necesse erat illa compleri in aduentu Magorum. An verò de Christo intelligatur, declarabitur locis suis. Tertio fuit hoc conueniens, quia Christus non solum nascebatur in salutem Iudaeorum, sed etiam in salutem omnium gentium. Natiuitas ergo sua ita debuit. Gentilibus scire, & Iudaeis manifestari. De Gentilibus autem fuerunt isti tres Magi. Ideo dicit Augustinus, quod isti fuerunt primitiae gentium ad Christum conuersarum. Quarto fuit hoc conueniens ad ostendendum magnum honorem Christi, scilicet, quod ipso existente recenter nato in paupere domo, reges venirent de terra longinqua ad eum adorandum, & offerendum sibi munera, & quod stella praecederet eos, ostendendo illis viam. Quod manifestè indicabat Deum esse illum, cui astra quoque seruiunt. Non poterat esse maior honor Christo exhibitus: ideo conueniens fuit istum honorem ei impendi, ne propter opprobria, & angustias quas postea seniper tollerant opinio de eius deitate omnino periret, vel non posset apparere. Quinto fuit hoc conueniens propter Iudaeos ad conuincendum eorum duritiam, & ut non manerent excusabiles, scilicet, quia istud factum erat valde famosum, quod tres reges venirent de oriente ad adorandum Christum, & in Ierusalem publice peterent de loco natiuitatis eius asserentes eum natum. Ideo non poterant Iudaei hoc ignorare, & consequenter si non inquirerent eum, vel si postea audiret eum praedicantem non crederent sibi manerent inexcusabiles: quia poterant scire, quod ille erat, ad quem tres Magi venerant adorandum. Ad primum dicendum, quod sicut supra dictum est, quidam putant vocari istos Magos, id est, maleficos, vel incantatores, & sic tenet Chrysostomus, & tamen debuit eis renelari Christi natiuitas, ut per hoc innueret, quod Christus non veniebat solum propter iustos, sed etiam propter peccatores, immo magis propter peccatores, ut patet infra 9. scilicet. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Et ita ait Augustinus in sermone de Epiphania, scilicet. Sicut pualet imperitia in rusticitate pastorum, ita praualer etiam pietas in sacrilegiis Magorum. Vtrosque tamen sibi lapis ille angularis accersit: quippe, qui venit stulta eligere, ut confunderet sapientes, & non vocare iustos, sed peccatores, ut nullus magnus superbiat, nullus infirmus desperaret. Alij putant, quod isti vocantur Magi, id est, sapientes in astrologia, qui apud Chaldaeos, & Perlas vocantur Magi. Et tunc Christus potuit illis tanquam iustis, & amicis suis natiuitatem suam manifestare: quia forte erant sapientes, & iusti. Ad secundum dicendum, quod licet promissiones de Christo non fuerint factae Gentilibus, sed Iudaeis, completae tamen fuerunt magis in Gentilibus, quae Iudaeis, cum plures de Gentilibus fuerint conuersi ad Christum, quam de Iudaeis. Ideo natiuitas Christi eis conuenienter manifestari potuit: maxime, quia ipsi Gentiles, licet non sint de semine Abraham secundum carnem, vocantur tamen magis filij Abraham, quam Iudaei, quia ad Christum conuerti noluerunt, ut patet ad Rom. 2. & 9. ut & supra declaratum est. Et sic isti in quantum credunt in Christum, assequuntur promissiones cum fidei Abraham, ad Gal. 4. Eis igitur natiuitas Christi debuit rationabiliter manifestari. Ad tertium dicendum, quod manifestatio natiuitatis Christi fuit quasi quoddam signum manifestationis eius per fidem in cordibus eorum, qui crederent. Christus autem per fidem manifestatus est primò Iudaeis, deinde Gentilibus, postea iterum Iudaeis. De primo patet, quia Christus in principio suae praedicationis solis Iudaeis praedicauit, immo ipse nunquam praedicauit nisi Iudaeis. Discipuli etiam sui non praedicauerunt Gentilibus, quousque de Iudaeis omnes conuersi sunt quotquot conuerti voluerunt. Et de istis conuersis fuerunt apostoli, qui fuerunt primi credentes. Et ita Paulus vocat se, & alios apostolos primitias creaturae Dei, ut patet ad Rom. 8. Id est, primos conuersos ad Christum. Fuerunt etiam multi alij, quos Petrus conuertit in Pentecoste, scilicet, una vice tria millia, & alia vice duo millia. Ut patet Act. 2. & 4. Deinde praedicauerunt apostoli gentilibus, & conuersi sunt plurimi, & fere totus orbis. Deinde in fine saeculi Iudaei conuertentur, ut dicitur ad Ro. 11. scilicet. Caritas ex parte contingit in Israel donec intraret plenitudo gentium, & tunc vniuersus Israel saluus fiet. In signum autem harum conuersionum ad Christum Deus ostendit tripliciter natiuitatem Christi. Primò ostendit eam pastoribus annunciantem eis angelo in ipsa hora, qua Christus natus est. Luc. 2. Secundò fuit manifestata natiuitas Magis: quod tertio decimo die post natiuitatem ipsam viderunt, ut patet hic. Tertio fuit manifestata Iudaeis die quadagesimo à natiuitate, scilicet, quando in templo Simeon, & Anna filia Phanael Christum cognouerunt. Luc. 2. Prima manifestatio correspondet primae manifestationi per fidem praedicatam à Christo apostolis. Et sicut isti, quibus primò angelus apparuit, fuerunt pastores, ita qui in Christum primò crediderunt fuerunt pastores, scilicet apostoli, & discipuli, qui constituti fuerunt pastores totius orbis, sicut dicitur in praefatione apostolorum, scilicet. Quos operis tui vicarios eidem contulisti praesse pastores. Secunda manifestatio facta Magis signat diuulgationem fidei Christi factam in gentibus. Tertia manifestatio facta Simeoni, & Anna prophetae signat ultimam manifestationem fidei Christi, quando in fine saeculi reliquiae Israel saluae fient.

Conuenienter manifestata fuit, Christi natiuitas.

Ad primam rationem.

Ad secundam.

F mē, quia ipsi Gentiles, licet non sint de semine Abraham secundum carnem, vocantur tamen magis filij Abraham, quam Iudaei, quia ad Christum conuerti noluerunt, ut patet ad Rom. 2. & 9. ut & supra declaratum est. Et sic isti in quantum credunt in Christum, assequuntur promissiones cum fidei Abraham, ad Gal. 4. Eis igitur natiuitas Christi debuit rationabiliter manifestari. Ad tertium dicendum, quod manifestatio natiuitatis Christi fuit quasi quoddam signum manifestationis eius per fidem in cordibus eorum, qui crederent. Christus autem per fidem manifestatus est primò Iudaeis, deinde Gentilibus, postea iterum Iudaeis. De primo patet, quia Christus in principio suae praedicationis solis Iudaeis praedicauit, immo ipse nunquam praedicauit nisi Iudaeis. Discipuli etiam sui non praedicauerunt Gentilibus, quousque de Iudaeis omnes conuersi sunt quotquot conuerti voluerunt. Et de istis conuersis fuerunt apostoli, qui fuerunt primi credentes. Et ita Paulus vocat se, & alios apostolos primitias creaturae Dei, ut patet ad Rom. 8. Id est, primos conuersos ad Christum. Fuerunt etiam multi alij, quos Petrus conuertit in Pentecoste, scilicet, una vice tria millia, & alia vice duo millia. Ut patet Act. 2. & 4. Deinde praedicauerunt apostoli gentilibus, & conuersi sunt plurimi, & fere totus orbis. Deinde in fine saeculi Iudaei conuertentur, ut dicitur ad Ro. 11. scilicet. Caritas ex parte contingit in Israel donec intraret plenitudo gentium, & tunc vniuersus Israel saluus fiet. In signum autem harum conuersionum ad Christum Deus ostendit tripliciter natiuitatem Christi. Primò ostendit eam pastoribus annunciantem eis angelo in ipsa hora, qua Christus natus est. Luc. 2. Secundò fuit manifestata natiuitas Magis: quod tertio decimo die post natiuitatem ipsam viderunt, ut patet hic. Tertio fuit manifestata Iudaeis die quadagesimo à natiuitate, scilicet, quando in templo Simeon, & Anna filia Phanael Christum cognouerunt. Luc. 2. Prima manifestatio correspondet primae manifestationi per fidem praedicatam à Christo apostolis. Et sicut isti, quibus primò angelus apparuit, fuerunt pastores, ita qui in Christum primò crediderunt fuerunt pastores, scilicet apostoli, & discipuli, qui constituti fuerunt pastores totius orbis, sicut dicitur in praefatione apostolorum, scilicet. Quos operis tui vicarios eidem contulisti praesse pastores. Secunda manifestatio facta Magis signat diuulgationem fidei Christi factam in gentibus. Tertia manifestatio facta Simeoni, & Anna prophetae signat ultimam manifestationem fidei Christi, quando in fine saeculi reliquiae Israel saluae fient.

Ad tertiam.

Triplex manifestatio natiuitatis Christi.

Quare reges Magi quaesierunt, ubi erat rex Iudaeorum. Quest. X.

Q VAERITVR quare Magi quaesierunt, ubi erat rex Iudaeorum, qui natus erat. Nam videtur, quod erat stultum quaerere regem alicuius regni, cum viuet rex ipsius regni. Non enim debebat quaeri de rege nato, donec rex praecedens esset mortuus. Et tamen viuebat tunc Herodes rex, & in praesentia eius quaerebant de rege nato. Dicendum, quod isti reges non veniebant ad quaerendum pro aliquo rege, qui modo humano regnaret, sed pro quodam rege, qui excelleret alios reges, & esset ille Deus: nam videbant, quod stella praecedebat eos ad ostendendum illum regem, stella tamen non seruiunt hominibus, sed Deo. Et ob hoc non quaesierunt de ipso sicut de aliquo particulari rege denotantes eum ex nomine, vel ex aliqua circumstantia particulari, sed dixerunt absolute, ubi est qui natus est rex Iudaeorum. Sic dicit Augustinus in sermone.

sermone quodam Epiphaniae, scilicet. Cum multi Reges Iudaeorum nati fuissent, atque defuncti, nullum eorum Magi adorandum quaesierunt. Non itaque Regi Iudaeorum quales illic esse solebant hunc tam magni honorem longinque alienigenae ab eodem regno prorsus extraneia se debere arbitrabantur: sed talem natum esse didicerunt, in quo adorando se salutem, quae secum Deum est consecuturos minime dubitarent. Vel potuit esse, quod isti Magi quaerent de rege Iudaeorum, id est, de Messia qui specialiter regnaturus erat, scilicet, sapienter, & iuste, & differentius, quam ceteri. Iere. 23. Hoc autem patet ex intentione Herodis: quia cum isti quaesierunt, ubi natus erat Rex Iudaeorum, ipse quaesivit a sapientibus ubi Christus, id est, Messias nasceretur: ut patet in litera. Ad rationem in contrarium dicendum, quod isti non quaesierunt regem aliquem visitato modo regnaturum, quia uiuente Herode nullum quaerent: quia tamen quaerebant regem caelestem in terris, cui astra quoque obsequium praestabant: ideo uiuente Herode illum quaerere poterunt. Item, quia cum Magi dirigeretur a stella, erant quasi a Deo missi ad quaerendum regem, quem illa stella designabat: ideo non debebant erubescere propter homines quaerere regem in Ierusalem, quo stella illos deduxerat.

Qualis fuerit ista stella, quae Magos perduxit. Quest. XI.

Q VAERITVR circa istam stellam, quae direxit Magos, qualis fuit. Quidam dicunt, quod fuit de septem planetis, vel de stellis fixis in firmamento caeli. Sed dicendum, quod non stat. Primò propter tempus: quia stelle fixae, & erratae nunquam apparent nisi per noctem. Ita autem potius apparebat per diem, quia tunc dirigebat Magos per viam, & non per noctem, quia non est verisimile, quod per noctem ambularent. Et tamen, siue per diem, siue per noctem procederet semper dirigeret eos; sicut columna ignis, & nubes, quae praecedebat Hebraeos in uia per diem, & noctem. Exod. 14. & 40. Secundò patet ex differentia, quam habebat ista in figura, uel magnitudine ad alias stellas. Nam oportuit istam stellam, quae apparuit, esse talem, quod illico, ut appareret cognosceretur distincta ab aliis: ita, ut scirent aliquod nouum esse, propter quod ista stella apparebat. Si autem esset de fixis stellis, uel erraticis, non haberet aliquod nouum per quod a ceteris appareret distincta. Tertio, quia ista stella nouiter orta erat ad hoc, ut illa apparente Reges illico mouerentur venire ad adorandum Christum. Si tamē esset aliqua de fixis, uel erraticis, non haberet aliquam causam, quare nunc potius, quam prius mouerentur ad ueniendum; quia omnes tam fixae, quam erratae a principio orbis conditae fuerunt. Quarto die, Gen. 1. Quarto quia ista stella erat ad dirigendum Magos in uia; & tamen nulla de fixis, uel erraticis poterat dirigere in uia: quia multae simul sunt; & non appareret quae illarum potius, quam alia dirigeret. Quinto patet ex motu, quia qualibet stellarum fixarum, uel erraticarum mouetur motu circulari ascendendo, & descendendo: ista autem mouebatur motu recto, & plano secundum conditionem uiae, scilicet, sicut viantes semper sunt in plano super terram, ita stella uno modo, & conformi semper distabat a terra. Sexto quia ad hoc, quod stella demonstraret uiam: oportebat, quod illa esset multum propinqua terrae propter electionem itinerum, quae sunt simul sicut in biuio, uel triuio; aut pluralitate uiarum. Stella autem erratica, uel fixa, quia sunt multum eleuata a nobis, non possunt ostendere nobis potius unam uiam,

quam aliam: quia ita uidetur esse qualibet stella in directo unius uiae, sicut in directo alterius propter magnam eleuationem ipsarum a nobis. Oportebat ergo, quod modicum a terra eleuaretur ista stella, ut distincte appareret, quam uiam designabat, etiam ubi sunt multae uiae. Septimò, quia licet stella fixa, uel erratica moueantur circulariter, sunt tamen illi circuli recti, ideo uocantur paralleli, id est, equidistantes. Ista tamen stella non mouebatur recte, sed circumflexe secundum circulationes, & declinationes uiarum: quia aliàs non dirigeret eos. Octauò, quia tam stellae fixae, quam erratae mouentur motu continuo, qui nunquam cessat, ista autem mouebatur motu interpolato. Quia quando reges stabant, illa stabat, & quando incipiebant moueri illa incipiebat moueri, cum ipsi reges non possent omni tempore ambulare. Nonò, quia tam fixae, quam erratae mouentur in una nocte ab oriente usque ad occidentem, ista autem in tresdecim diebus non fuit mota uisi a terra Mesopotamiae de qua reges ueniebant usque in Bethlehem. Decimò, quia stella fixa, & erratica habent apparitionem unimodam. Ista autem habuit apparitionem, & occultationem quasi uoluntariam, eo quod quando fuerunt in Ierusalem Magi, nunquam apparuit quousque exeuntes de urbe inciperent ire in Bethlehem, ut patet in scriptura in litera, scilicet, uidentes autem stellam &c. Undecimò patet, quia omnes stellae habent motum suum regulariter ab oriente in occidentem, quantum ad id, quod apparet, ista autem habebat motum à septentrione in meridiem. Quia terra Mesopotamiae, de qua isti uenerunt, uel terra Persidis, ut aliqui uolunt, respectu Iudaeae est sicut terra septentrionalis respectu meridiana, & sic terra illa erat aequaliter septentrionalis. Sicut respectu urbis Salamantinae ciuitas Burgenis est orientalis, & septentrionalis. Duodecimò, quia si ista fuisset de stellis fixis, uel erraticis, existens in coelo non ostendisset natiuitatem Christi in terra. Ista tamen deorsum descendit ad ostendendum locum natiuitatis. Nam quando Magi intrauerunt in Bethlehem accedentes ad illud diuersorium, in quo erat Christus, stella inclinauit se ita, ut staret super ipsum diuersorium, ut innuitur in litera. scilicet, Et ecce stella ante eos debet eos usque dum ueniret, staret supra ubi erat puer. Decimo tertio, quia Augustinus dicit in libro contra Faustum, quod ista stella non erat ex illis stellis, quae ab initio creaturae itinerum suorum ordinem sub creatoris lege custodiunt, sed nouo Virginis partu, noua sidus apparuit. Alij dicunt, quod ista stella erat de cometis, quae non sunt in coelo, sed gignantur in aere. Hoc tamen non stat: primò quia cometae apparent solum per noctem, licet moueantur per diem, & noctem, sicut stellae fixae, & erratae omni tempore mouentur, solum tamen per noctem uidentur. Ista autem stella uidebatur per diem. Secundò, quia cometae mouentur circulariter. Nam licet illi orbes, qui quasi singulis noctibus apparent, moueantur in diuersas partes, cometae tamen mouentur motu totius orbis, ideo mouentur circulariter, & aliquando ascendunt, & aliquando descendunt. Ista autem mouebatur motu recto, & plano, non eleuando, nec deprimendo se. Tertio, quia cometae mouentur in aere superiori, & non appropinquant nobis, ideo per illas non possunt uiae ostendi, sicut nec per stellas fixas, aut erraticas, ut supra dictum est. Ista tamen erat in aere inferiori iuxta nos, ita ut posset ostendere manifeste uias. Quarto, quia cum cometae moueantur ad motum aeris superioris, in quo sunt, & aer & ignis moueantur ad motum firmamenti propter contactum sphaerarum in die & nocte una circulatione perfecta, mouentur cometae per diem & noctem complentes unam circulationem. Ista autem stella

stella solam mota est à terra Magorū, usque ad Bethlehē, & in tredecim diebus, qui non sunt pars unius completæ circulationis. Quinto, quia cometa postquam incipiunt apparere semper mouetur circulariter quousque consumatur materia ipsorum, & euanescent, & postea nunquam apparent. Ista autem stella aliquando apparebat, & aliquando non. Sexto, quia motus cometarum est motus naturalis, motus autem istius stellæ erat quasi uoluntarius, quia regibus stantibus stabat, & eis ambulatibus mouebatur. Septimo, quia cometa non semper apparent æquales, sed paulatim materia ipsorum consumitur quousque penitus euanescent, & sic à principio sunt maiores quam in fine. Ista autem stella semper apparuit æqualis, ut Magi non errarent in cognitione eius, ideo non erat cometa. Octauo, quia cometa non erat conueniens signum ad manifestandam Christi natiuitatem: quia sicut illa erat supernaturalis, ita signum debuit dari supernaturaliter: quia naturalia non possunt esse conuenientia signa rerum supernaturalium, cum naturalia habent se determinatè, & ex necessitate, supernaturalia autem sunt purè libera, scilicet, ex uoluntate diuina. Cometa autem est ens naturale, quod habet naturalem, & determinatam causam suæ generationis, & ita etiam significatio cometarum est determinata. Ideo non debuit cometa dari tanquam ostensiuum istius natiuitatis, sed aliquid quod esset magis uoluntariè, ut patet ex dictis. Et confirmatur, quia si per cometam potuisset Christi natiuitas designari, & manifestari, putaretur, quod omnia quæ Christus faciebat, ex aliqua speciali influentia naturali tantum proveniebant, quod aliqui hæretici putauerunt, & erat inconueniens. Nono, quia non conueniebat ista manifestatio naturæ cometarum: quia cometa non apparerit in natiuitatibus regum, sed potius sunt signa mortis eorum, quando apparent. Ista autem stella signabat Christi natiuitatem, sicut Magi dixerunt, scilicet, uidi mus stellam eius in oriente, idest, stellam signantem natiuitatem eius: non ergo fuit conueniens, quod esset cometa. Dicendum, quod ista stella, quæ Magos direxit non fuit aliqua de celestibus stellis, ut ait Chryostomus super Matthæum, nec etiam fuit de cometis: ut innuitur ex uerbis Augustini in lib. contra Faustum eum ait. Nouo Virginis, & partu nouum sidus apparuit. Stellæ tamen celestes non sunt nouæ: quia semper fuerunt ab vrbe condito, cometae quoque noui non sunt, quia licet non semper appareant, à principio tamen sæculi secundum diuersa tempora & regiones cometae uarij apparuerunt, & apparent. Sed dicendum, quod ista stella fuit quædam impressio facta supernaturaliter in aere infimo circa terram, & fuit illud corpus ualde densum multum habens de lumine. Et propter sui sphericitatem, & flammam uocabatur stella. Non solent autem tales impressiones fieri naturaliter, sed facit Deus illas propter aliquem finem specialem, sicut fuit in exitu Israël de Aegypto. Nam, quia populus nesciebat uiam, fecit Deus eis columnam ignis, & nubis, quod erat quoddam corpus de uaporibus densum ualde præcedens per diem, & illuminans per noctem, ut dicitur sequenti questione. Alias autem Deus non legitur fecisse talia corpora, licet aliquando fecerit impressiones aliquas per modum ignis, ut patet 3. Reg. 19. quando Deus uoluit ostendere se Eliæ manentem in spelunca. De ista stella dicit Chryostomus super Matthæum, quod uidetur habuisse quædam uirtutem rationalem, & quod fuerit aliqua uirtus inuisibilis transformata in talem apparentiam. Vnde quidam dicunt, quod Spiritus sanctus, qui descendit super Christum baptizatum in specie columbae

Responso
austoris.

apparuit Magis in specie stellæ. Alij dicunt, quod angelus, qui apparuit pastoribus in specie humana, apparuit Magis in specie stellæ. Ista tamen non sunt uera, ut declarabitur infra in quadam questione. Dicit autem Sanctus Thomas, quod probabilis est, quod ista fuerit quædam stella de nouo creata non in cælo, sed in aere vicino terræ, quæ secundum diuinam uoluntatem mouebatur. 3. par. Summa. q. 36. artic. 3. Hoc autem uerum est intelligendo, quod sit stella de nouo creata, scilicet, corpus densum factum de uaporibus, & non intelligas, quod fuerit talis sicut celestes stellæ, idest, de tali materia, & natura, quia hoc esset frustra, cum illæ sint incorruptibiles, quia factæ sunt ad semper manendum, istam autem non oportebat esse incorruptibilem, quia non erat facta ad semper manendum, sed ad modico tempore ministrandum, & illico cessandum. Potissime cum communiter asseratur, quod ipsa resoluta fuerit in prædicentem materiam, & tamen quod incorruptibile est non potest solui in aliud: quia resolutio corruptio quædam est. De motu autem eius, quem dicit fuisse per diuinam uoluntatem, dicitur infra in quadam questione, ubi agitur de principio mouente istam stellam. Quidam dicunt, quod ista stella habebat formam cuiusdam pueri pulcherrimi, & ista stella locuta est Magis dicens. Ite uelocius in terrâ Iudæ, & ibi regem, quem queritis natum inuenietis, sic Chryostomus super Matthæum refert quosdam dicere. Aliqui dicunt, quod ista fuit una de stellis celestibus: quia Augustinus in quodam sermone Epiphaniæ ait. Dum pendet ad uerbera, & uilium patitur Deus in uolumenta pannorum, repente nouum de cælo sidus efulsit, ergo fuit stella de cælo. Item ait idem Augustinus in quodam sermone Epiphaniæ, scilicet, Pastoribus angeli Magis stella Christum demonstrat, utrisque loquitur lingua celorum, quia lingua cessauit prophetarum: sed angeli pastoribus apparentes fuerunt uerè de angelis celestibus, ergo & stella Magis apparens fuit uerè de celestibus stellis. Item quia aut fuit uera stella, aut fuit cometa, sed non fuit cometa, quia non est ad significandum natiuitatem alicuius, sed potius mortem, id fuit uera stella. Ad primum dicendum, quod ista non fuit uera stella, ut supra probatum est. Et cum dicit Augustinus, quod sidus nouum de cælo efulsit accipitur cælum pro regione aeris, ut Pal. 8. scilicet. Volucres cæli, idest, aeris, & infra 13. Aues cæli comederunt illud. Et sic non fuit uera stella, sed impressio facta in aere. Ad secundum dicendum, quod angelus qui apparuit pastoribus fuit celestis, stella tamen quæ apparuit Magis non fuit celestis. Ratio diuersitatis est, quia angeli celestes habent ex officio suo, quod ad nos descendunt in ministerium, ad Hebr. 14. scilicet. Sunt administratorij spiritus in ministerium missi. Stellæ autem celestes nunquam suum situm mutant, ideo non est similis ratio. Ad tertium dicendum, quod non est sufficiens diuisio, quia aliquid est quod apparet stella, & tamen non est stella, nec cometa, sed aliqua alia impressio facta in aere habens aliquam similitudinem cum cometa, uel stella. Et ita fuit hic, & tamen non fuit cometa, nec stella, ut probatum est.

Opinio quorundam de forma stellæ.

Quare Deus non misit columnam ignis, uel nubis ad dirigendos Magos, sed stellam. Quest. XII.

QVAERITVR, quare non misit Deus columnam ignis, uel columnam nubis ad dirigendum Magos, sed misit stellam. Nam ad dirigendum Iudæos columnam nubis, & ignis miserat. Exod. 14. Pro hoc considerandum quid fuerit columna illa, & dicendum, quod Deus uolebat educere

De columna ignis, & nubis quid fuerit.

educere Israelitas de Aegypto per desertum, in quo non erat uia, nec ambulauerat per illud uir. Ierem. 2. Et quia nesciebat populus uiam, oportuit, quod Deus daret eis aliquod directiuum. Nam nesciebant uiam, & nullus erat in deserto, qui eis illam indicaret. Et quia nesciebant loca, in quibus castramentari deberent, nec locum ad quem illos Deus deducere uolebat. Ideo Deus dedit eis columnam nubis, & ignis, per quæ dirigebantur. Exo. 14. Erat autem ista columna nubis, quia erat ad modum in duobus, scilicet, in colore, & figura. Erat enim aequaliter alba, & densa sicut nubes. Habebat etiam figuram nubis, quia erat lata, & extensa. Vocatur autem columna propter figuram: quia columna est magis longa, quam lata, ita erat de ista nube. Columna ignis eiuſdem figuræ erat. Aliqui putant fuisse duas columnas: unam nubis, quæ per diem dirigeret, aliam ignis, quæ per noctem illuminaret. Errant tamen, quia erat eadem columna, quæ per diem erat alba quasi nubes, & per noctem erat lucida ad modum ignis, ut probatum est Exo. 14. & Numeri 9. Ista columna erat quædam impressio facta de uaporibus ad modum ueræ nubis, nisi quod ista erat densior, & aliquid solidior: quia aliis non posset esse multum lucens, cum corpora diaphana non possint esse lucida nisi modicum, sed solum corpora terminata, & quanto sterit magis terminatum corpus, erit magis lucidum, idest, poterit recipere maiorem lucem. Conseruabatur autem ista columna supernaturaliter: quia aliis, sicut nubes aliquando ingrossantur, & aliquando rareſcunt, & soluantur in prædicentem materiam, ita ista columna fuisse cito soluta. Deus tamen conseruauit eam per quadraginta annos, ut maneret semper in eadem quantitate, & figura, & colore, ita ut nihil uideretur in ea mutatum, ne Iudæi de hoc turbarentur. Nam si concedemus eam totam fuisse solutam: quia non erat possibile unam, & eandem nubem manere per quadraginta annos, cum continue generentur, & corrumpantur, ut in breui gignitur, & corrumpitur nubes, cum sit mixtum imperfectum. Ista nubes præcedebat castra Israelitarum per diem dirigens in uiam, & ubi nubes stetit, figebat castra. Cum autem occubisset sol eadem nubes uertebatur in colorem ignis splendens, & illuminabat ipsa castra. Et sic erat semper eadem columna, quæ uariabat colores per tempora. Nam per noctem si contingeret inter Iudæos ambulare, indigebant lumine præcedente, & si manerent castra fixa, pendebat illa columna ignis super medium castrorum, & illuminabat tota castra. Et ita proficiebat eis columna ignis. Magis autem ostendebat uiam stella quædam, quæ erat impressio facta ex uaporibus lucens ualde, & præcedens eos. Sciendum autem quod tam stella Magorum, quam corpus lucidum ad modum stellæ, ideo uocabatur stella. Erat adhuc ratio potissima, quia Iudæi indigebant magna columna potius pro nocte, quam pro die: quia per diem etiam si esset corpus illud dirigens paruulum sicut stella, sufficiebat ad dirigendum, saltem ut uideretur à paucis, qui præcederent, ceteri autem sequerentur illos, etiam si nullam columnam, uel stellam uiderent. Pro nocte autem, quia manebant in campo, egebant magno lumine, ut omnia castra illustrarentur. Magi autem solum egebant directione uiarum per diem. Nam per noctem non ambulabant, quia nulla eos ad hoc necessitas cogebat. Ideo sufficiebat, etiam si illud corpus dirigens eos esset paruulum, sicut stella. Et ita uocatur stella, quia fuit ad modum stellæ in quantitate, & figura, & colore.

Asteritatem partem castrorum, & erat lucida ex parte Hebræorum, & obscura ex parte Aegyptiorum, ut Aegyptij tota nocte non auderent terrore nubis irumpere ad castra Hebræorum. Exo. 14. Hoc tamen non poterat fieri naturaliter, ideo sicut seruebat illa nubes tanquam instrumentum diuinæ uoluntatis, ita colores, & cetera accidentia mutabantur, uel manebant non naturaliter, sed ad placitum diuinæ uoluntatis secundum exigentiam illius ministerij, ad quod Deus eam dederat. De stella Magorum dicendum eodem modo, quod fuit corpus sans densum, ut esset susceptiuum magnæ lucis, & fulgor ille manebat in ea supernaturaliter. Primum patet, quia si fuisset naturalis lux obscuraretur à sole: quia nulla est lux, quam non vincat, & obscurat sol, sicut apparet de altris, quæ per diem non uidentur, & tamen uidebatur ista stella per diem, imo maxime per diem, quia tunc reges ambulabant. Secundum patet, quia si naturaliter fulgeret quousque defineret omnino, uel obscuraretur maiori luce, & tamen aliquando apparebat, & aliquando abscondebatur non superueniente maiori lumine, sed quasi ex causa uoluntaria, sicut quando Magi introierunt in Ierusalem disparuit stella, & quando exierunt de urbe, iterum apparuit, & direxit eos, ut patet infra in litera. In naturalibus autem non est hic, sed semper manent quandiu possunt manere quousque omnino pereant. Tertium patet, quia ista stella postquam deduxit Magos in Bethlehē, nunquam amplius uisa est, & tamen si naturaliter fulgeret, non potuisset sic subito desinere fulgor eius, sed paulatim minueretur quousque omnino deficeret. Ipsa tamen subito defecit nunquam amplius uisa, sicut subito esse inceperat. Ideo apparet, quod non naturaliter conseruabatur in ea ille fulgor, scilicet ex causa uoluntaria. Cum autem queritur quare Magos non præcessit columna, sicut Iudæos, dicendum quod Deus facit omnia ordinatè. ad Rom. 13. Est autem opus ordinatum, quando talis est res, quale est illud, propter quod est, scilicet, ut congruat illi fini. Quia quidquid supra illum finem est, superfluum est, & quidquid infra illum est, diminutum est. Debent ergo esse res secundum exigentiam, & proportionem ad suum finem. Populus autem Iudæorum fuit ualde magnus, quia erant sexcenta milia peditum præter paruulos, & foeminas, & populum promiscuum multum nimis, qui de Aegypto cum eis ascendebat. Exo. 12. Egebat ergo magno lumine ad illuminandum omnia castra. Ideo fuit magna columna lata in modum nubis, & longa in altum, ita ut omnia castra clarissime lucenteret. Reges autem Magi erant tres solum, & non habebant secum magnas copias famulorum. Ideo non fuit eis necessaria columna nubis, sed sufficiebat paruulum corpus lucidum ad modum stellæ. Ideo uocabatur stella. Erat adhuc ratio potissima, quia Iudæi indigebant magna columna potius pro nocte, quam pro die: quia per diem etiam si esset corpus illud dirigens paruulum sicut stella, sufficiebat ad dirigendum, saltem ut uideretur à paucis, qui præcederent, ceteri autem sequerentur illos, etiam si nullam columnam, uel stellam uiderent. Pro nocte autem, quia manebant in campo, egebant magno lumine, ut omnia castra illustrarentur. Magi autem solum egebant directione uiarum per diem. Nam per noctem non ambulabant, quia nulla eos ad hoc necessitas cogebat. Ideo sufficiebat, etiam si illud corpus dirigens eos esset paruulum, sicut stella. Et ita uocatur stella, quia fuit ad modum stellæ in quantitate, & figura, & colore.

Ratio auctoris ad questionem.

Quomo-

Quomodo se habebat illa stella dirigendo Magos, Quæst. XIII.

QVAERITVR, quomodo se habebat ista stella dirigendo Magos. Aliqui dicunt, quod se habebat omnino sicut columna ignis, & nubis, quæ præcedebat Iudæos. Et hoc videtur prima facie verum; quia sicut erat data ista ad dirigendum in via, ita etiam columna erat ad dirigendum, & sicut stella data est supernaturaliter, ita & columna. Dicendum tamen, quod non dirigebant eodem modo. Modus enim directionis columnæ erat, quod Iudæi movebantur ad motum columnæ, & si inciperet moueri columna in aurora, & non cessaret usque ad solis occasum, oportebat Iudæos tota die incessanter ambulare, & si cum incepisset moueri post unam horam quiesceret, oportebat Israelitas illico quiescere. Idem si media nocte inciperet moueri, vel quocunque alio tempore. Et postquam quiesceret, si maneret per annum, vel duos menses, aut magno, vel paruo tēpore, erant Iudæi præsolantes, quando Deus vellet columnam mouere, Exo. 4. & Numeri 9. De modo autem mouendi castra, & figendi, quando columna incipiebat moueri, vel quiescere declaratum est Numeri 2. Et ideo de Magis non erat sic, quia non movebantur ipsi ad motum stellæ, sed magis stella ad motum eorum, & pater: quia quando ipsi incepserunt exire de Ierusalem stella incepit eos præcedere, & ante hoc non videbant eam, vt patet infra in litera. Et sic dicendum, quod movebatur stella ad nutum Magorum, scilicet, quando cunque ipsi volebant itinerare ipsa incipiebat moueri, & cum illi quiescere vellet, illa manebat: & sic Iudæi movebantur ad motum columnæ, & Magi non movebantur ad motum stellæ, sed stella ad motum Magorum. Ratio diuersitatis est, Primò, quia Magi non habebant pro nunc aliud officium nisi itinerare, quousque peruenirent ad locum Christi, ideo expediebat eis ambulare quando cunque possent, saltem temporibus opportunis. Ideo conueniens erat, quod stella moueretur ad voluntatem eorum, quia aliàs sæpe uellent ambulare, & si stellam non moueretur expenderent tempus inaniter, & aliquando esset eis opus quiescere, siue propter fatigationem, siue propter opportunitatem locorum, & non possent, sed oporteret eos moueri ad motum stellæ. In Iudæis autem non erat sic, quia non erat intentio Dei, vt semper ambularent quando possent, sed quod aliqui manerent longo tempore in aliquibus locis ex aliquibus causis, sicut in monte Sinai manserunt quasi per unum annum: quia ibi lex data est, & fabricatum fuit sanctuarium Domini, Exo. 40. Et sic in multis alijs locis propter similia volebat Deus, quod manerent. Si autem nubes moueretur ad motum Iudæorum non fierent ista quæ Deus volebat in temporibus, & locis quibus ipse volebat, nisi qualibet vice Deus expressè Iudæis iuberet propter talia, vel talia manere in tali loco. Vt autem non oporteret ista Dei iubere, manebat nubes, quando ipsi volebat sine aliquo mandato expresso, quia motus, & quies nubis erat pro mandato. Secundo, quia Magi erant pauci viri, & concordēs inter se, cum tenderent ad unum finem, scilicet, ad inueniendum illum, quem adorare desiderabant: ideo concordabant facillime de tempore itinerandi. Iudæi autem quia erant plurimi, & viri discordes, nam erant sexcenta millia, & amplius, Exo. 12. Et sic quidam uellent manere, alij ambulare. Vt ergo non fierent inter eos seditiones, Deus noluit, quod moueretur nubes ad motum eorum, sed ipsi ad motum nubis. Tertiò, quia Iudæi erant viri timidi, & increduli, & timerent

Stella mouebatur ad motum Magorum.

F moueri nisi Deus expressè iuberet eis itinerare, quia aliàs putarent, quod euenirent eis aliqua mala. Sicut Exo. 33. dixit Deus Moyfi, quod ipse non præcederet populum, sed angelus eius præcederet. Et dixit Moyfes, si non tu ipse præcedis, non educas nos de loco isto. Putabant enim, quod si Deus specialiter non præcederet eos, quod illico perirent. Et ob hoc nollet mouere castra de aliquo loco, quousque Deus specialiter iuberet. Et postquam inciperent pergere nolent in aliquo loco castrametari nisi Deus iuberet. Et sic Deus iubebat illis stare, & ambulare, & ut non oporteret, quod singulis uicibus Deus loqueret Moyfi, uel prophetis, & quod postea mandatum eius diuulgaretur per castra: quia erat magni laboris. Fuit igitur conuenientius, quod Iudæi mouerentur ad motum nubis, & tunc non oportebat fieri singulis conceptum de stando, uel de mouendo castra: & maxime, quia adhuc magis constabat Israelitis, quod movebantur ex Dei mandato, quando movebantur, & quiescebant ad motum, & quietem nubis, quam si per prophetam eis diceretur. Quia in motu nubis erat signum manifestum, quod omnis populus uidebat, & nemo poterat negare. Et sic dicitur Exo. 4. & Numeri 8. quod per mandatum Dei Israelitas movebant castra, & per mandatum Dei figebant tentoria: & uocatur mandatum Dei motus ille, & quies nubis. Magi autem non erant ita uiri timidi, nec increduli, ut non auderent moueri, uel quiescere siue speciali mandato Dei, ideo conuenientius erat, quod stella ad eorum nutum moueretur. Quarto, quia Iudæi movebantur per desertum, in quo non erant humanæ habitationes, & ipsi nesciebant in quo loco expediebat eis manere longo tempore, & in quo paruo, quia nesciebant, quæ loca essent opportuna ad manendum, & quæ non maxime quia in circuitu illius deserti habitabant aliquæ gentes, scilicet, Amalecitas, Medianitas, Arabes, Idumæi, Ammonitas, & Moabitas. Et si in quibuscumque locis manerent Iudæi longo tempore superuenire possent hostes, & nocere eis. eos quasi incautos aggrediendo: sicut factum est, quando erant in Raphidim, & superuenient Amalecitas, & percussissent extrema castrorum, Exo. 17. & Deuteronomij 26. Non poterant autem Iudæi scire, quæ loca secura eis erant, & quæ non. Ideo non fuit conueniens, quod mouerentur ipsi ad nutum suum, sed Deus moueret eos, scilicet, faciendo nubem moueri, & quiescere quousque uellet. In Magis non fuit sic, quia ipsi procedebant per terram habitatam, in qua erant conuenientes mansiones, & ipsi poterant eligere sibi quas uellent ad manendum, & non oportebat, quod stella designaret eis locum, in quo deberent manere. Ideo conuenientius ipsa movebatur ad nutum eorum. Quintò, quia dato quod Israelitas inter se concordare possent, quando mouerent castra, non poterant tamen concordare, quando deberent ea figere, Nam oportebat fieri unum de duobus, scilicet, quod Iudæi manentes in uno loco castrorum mitterent aliquos ad uidentum ubi conuenienter post hoc possent locari castra, & quod non recederent de loco, quousque nuncij inquisito loco futuro pro castris redirent, uel cum Iudæi inciperent progredi, inuenire aliquo loco, inciperent deliberare, an ibi manendum esset. Primus modus uidetur melior: quia istum consueuerunt tenere homines bellatores, uel magna castra quando mouentur per loca ignota. Non poterat tamen stare, quia Iudæi nunquam ambulauerant per desertum illum, & nemo sciret ire ad querendum locum castrorum nisi nubes præcederet eum, & tamē nubes manebat semper in castris. Ideo non poterant ire aliqui ad inquirendum loca. Secundo, quia dato, quod scirent progredi per desertum,

tum, sicut exploratores sciuerunt discurrere per terram Chanaan. Numeri. 13. Nescirent tamen, quo irent ad querendum locum castrorum, quia nesciebant, an nubes contra illam partem uellet eos mouere. Nā dato, quod moueretur nubes quando ipsi uellent, non moueretur quod ipsi uellent. Quia tunc ad nihil proficeret eis. Sicut etiam erat in Magis: quia licet moueretur quo ipsi uolebant, non tamen per viam quam ipsi uellent, cum ipsa dirigeret eos: quia ipsi nullam uiam sciebant, cum terminum nescirent. Non poterat ergo mittere Iudæi aliquos ad querendum loca castrorum. Aliud non potest stare, scilicet, quod postquam Iudæi inceperunt moueri occurrente eis aliquo loco, qui uideretur esse conueniens pro castris locandis inciperent super hoc deliberare. Nam hoc non possent esse: quia cum esset innumerabilis multitudo in castris, scilicet, plusquam sexcenta millia peditum præter paruulos, & feminas, & vulgus promiscuum Aegyptiorum, & haberent pecora multa, & totam substantiam suam secum afferrent, esset longa series procedentium fortè plusquam per duas leucas, & ita non possent congregari ad deliberandum: maxime, quia principes, ad quos pertinebat diffinire non poterant ire simul, sed singuli in locis suis secundum ordinem tribuum suarum, qui ordo ponitur Numeri 2. & Ioā. Multa quoque alia difficultates ad hoc sequerentur, ideo non fuit aliquis modus conueniens, quo Iudæi procederent per desertum, nisi quod mouerentur ad motum nubis. Secus autem de Magis, quia ipsi procedebant per terram habitatam, & erant pauci, & sic non erat difficultas aliqua in querendo loca ad manendum. Ideo conuenientius fuit in eis, quod moueretur stella ad nutum eorum, & Iudæis è contrario, scilicet, quod mouerentur ipsi ad motum nubis.

Quid erat de stella, quando Magi manebant in hospitij. Quæst. XIII.

QVAERITVR circa istam stellam, quomodo se habebat quando Magi manebant in diuersis locis, an apparebat, uel occultabatur: alij dicunt, quod occultabatur: quia ceteri non erant digni uideri illam stellam. Et tamen si maneret super locum, in quo ipsi manebant, omnibus constaret istud miraculum. Dicendum uidetur, quod stella ista manebat super locum, in quo Magi manebant. Primò, quia ita erat de columna, quæ dirigebat Iudæos. Nam ipsa manebat semper pendens super castra ipsorum, & quousque ipsa inciperet moueri semper apparebat stans omnibus Iudæis. Exod. & Numeri. 9. Ita ergo esset de ista stella, quia ad idem officium erat. Nec apparet hic ratio diuersitatis inter columnam & stellam, sicut erat in eis, quæ dicebantur præcedenti quaestione. Secundo patet, quia quando stella subtraxit se, & occultauit in Ierusalem, admirati sunt Magi, & ob hoc inceperunt querere de Christo. Et postea quando in exitu de Ierusalem rursum apparuit eis, gauisi sunt valde, ut patet infra in litera. Si tamen in singulis locis manentibus Magis cõstetisset stella occultari, & non apparere quousque rursus inciperent progredi, non admirati fuissent nunc, nec gauisi ualde. Ergo fuit hic aliquid nouum, & consequenter in alijs locis ista stella non disparebat, sed manebat super locum, in quo erant Magi. Tertiò, quia cum disparterit stella Magis ad introitum Ierusalem, putauerunt ibi esse Christum natum, & quæserunt de eo. Si autem in singulis locis, in quibus manerent disparet, quousque rursus inciperet progredi, in quolibet loco quærent de natiuitate Christi, sed postquam essent in Iudæa, uel in nullo. Et tamen in Ierusalem quæserunt, ubi eõ

stat, quod disparterit stella: & in alijs non quærebant. Ergo in omnibus locis stella manebat semper apparens manentibus Magis, nisi in Ierusalem, & ob hoc ibi quæserunt, & non alibi. Dicendum ergo, quod stella ista postquam semel incepit apparere Magis, nunquam occultata est: sed in quemcunque locum intrasset, & manerent ibi aliquantulum, stella quoque manebat super ipsum locum, uel domum, ubi ipsi manerent: & quando ipsi uellent discedere, ipsa quoque præcedebat dirigens in uiam. Cum autem obicitur, quod non erant digni ceteri uidere istam stellam, dicendum, quod ista stella apparuit ad manifestationem natiuitatis Christi, ideo non erat conueniens, quod stella se occultaret, ut nemo præter Magos sciret istam natiuitatem: sed potius erat conueniens, quod stella a multis uideretur, & multi cognoscerent natiuitatem Christi: quia istud reuerendabat in gloriam eius. Et hoc modo nullus est indignus uidere talia miracula: cum ipsa fiant inmediate magis propter gloriam Dei, quam propter nostram utilitatem: licet ibi utrunque concurrat. Simile erat in columna nubis Iudæorum: quia toto tempore quadraginta annorum, quibus Iudæi manserunt in deserto, columna nunquam dispartit, sed semper pendebat super castra, uel præcedebat ipsa castra. Et licet ueniret Gentiles in castra Iudæorum, non disparebat illa columna, sed omnibus nota erat. Et per hoc Deus magis laudabatur. Nam per omnes Gentes diuulgatum erat quomodo Deus præcederet Iudæos in columna nubis, & ignis. Numeri 14. Sicut ergo illa apparebat ad ostensionem cuiusdam dignitatis Iudæorum, quibus nouiter erat data lex Moyfi: ita decuit istam stellam semper apparere, quādiu officium suum exercendū erat ad ostensionem dignitatis noui testamenti: quod per illum incipere debebat, quem hæc stella demonstrabat.

Ista stella a quo mouebatur. Quæst. XV.

QVAERITVR de ista stella, a quo mouebatur, uel quomodo. Quidam dicunt, quod Spiritus sanctus, qui in specie columbæ descendit super Christum baptizatum, ipse in specie stelle præcessit Magos. Sed non ita, quia non poterat Spiritus sanctus præcedere Magos, uel facere aliquam aliam operationem solus circa nos: sed necesse erat omnes tres personas concurrere: quia operationes eam sunt indiuisæ: ut declaratum fuit præcedenti capitulo in quadam quaestione. Item, nec poterant omnes tres persona assumendo corpus stellæ præcedere Magos: quia Deus non potest facere aliquid, quod sit cum lucissione: quia sicut totum esse Dei est simul per conditionem æternitatis: ita necesse est operationem suam totam esse simul, ita quod pars non præcedat partem. Et hoc esse in instanti: ut declaratum est. Paralip. 21. & tangitur Luc. 3. scilicet, an Spiritus sanctus in specie columbæ potuerit super Christum apparere. Item dato, quod Deo ista facere non repugnaret, non faceret illa: quia Deus non facit aliquid per se, nisi quod per alios non potest fieri: quia aliàs Deus per se calefaceret, & combureret, & perduceret omnes effectus naturales non operantibus naturalibus causis: & hoc est falsum, & inconueniens: quia tunc fieret miraculum sine necessitate: etiam superflue ponerentur causæ naturales, cum non deberent habere operationem, sed Deus illam haberet. Habet tamen Deus angelos, tanquam ministros suos, & alia naturalia agentia obedientia uoluntati sue, per quæ potest ista res fieri: ergo non est inconueniens, quod dicatur Deus per seipsum fuisse ista operatum. Alii dicunt, quod angelus, qui apparuit pastori-

pastoribus in figura humana ad denunciandum Christi natiuitatem: ipse praecessit Magos nunc in figura stella. Non est autem cogitandum, quod angelus praecesserit in figura stella, id est, transformauerit se in stellam, quae praecedebat Magos: quia angelus est spiritualis naturae, & non potest transformari in corpus, quia non corpora non possunt mutari in corpus, dicit S. Tho. 3. parte. su. q. 36. articulo 7. quod ista stella mouebatur per diuinam uoluntatem: & erat de nouo creata non in caelo, sed in aere. Non est tamen intelligendum, quod moueretur per diuinam uoluntatem, id est, quod non haberet aliud principium motus, quia istud non sufficiebat ad motum eius, sed oportebat dari formam, a qua moueretur tanquam a principio intrinseco, uel aliud exterioris agens, & impellens. Pro quo considerandum, quod ista stella non poterat moueri nisi uel a se ipsa, uel a Deo, uel ab aliquo Angelo. A Deo autem non poterat moueri: ut supra dictum est, Deus enim nullam rem mouet saltem successiue in ratione causae efficientis: sed bene in ratione causae finalis, scilicet, ut amatum, & desideratum. Si autem dicas, quod per diuinam uoluntatem non existente alia re moueretur ista stella, non stat: quod, aut moueretur tanquam obediens diuinae uoluntati: aut tanquam realiter mota ab ipsa uoluntate efficiente motum eius: non primo modo, quia non potest diuina uoluntati obedire, nisi quod intelligens est, sicut angelus, uel homo. Stella autem ista erat corpus pure materiale nihil intelligens: ideo non poterat obedire Deo. Accipiendo autem large obedire, non prout est intelligere praecipit, sed exequi illud: dicuntur etiam res irrationabiles, uel etiam inanimatae Deo obedire: quia faciunt id quod Deus uult per illas fieri: licet non intelligant quid faciant, nec sciunt an Deo obediant. Adhuc non posset stella illa obedire diuinae uoluntati: quia res isto modo obediens habent in se principium sui motus, per quod sufficienter facere possunt id, quod Deus uult eas agere. Non erat autem sic de ista stella, ut immediate dicitur: ergo non poterat obedire diuinae uoluntati. Si accipiat obedire diuinae uoluntati, id est, quia ipsa diuina uoluntas realiter, & effectiue moueret illam stellam: & illa passiuè obediret illi motui: sicut dicimus omnes res respectu Dei esse in potentia obedientiali. Adhuc non stat, quia istud uerum quantum ad productiones rerum, quae possunt fieri in instanti. Nam quantum ad hoc de qualibet re potest Deus facere quid uoluerit per subitam productionem. Et ita fuit de creatione, quam in instanti dicimus fieri. Et hoc proprie fit per uoluntatem diuinam: sic dicit propheta. Quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Secus autem hic: quia quidem ex defectu potentiae Dei, sed quia repugnat perfectioni suae, & naturae, quae est agere cum motu, & successione. Non potest etiam dici, quod ista stella a se ipsa mota fuerit, quia ad hoc quod aliquid moueatur a seipso, oportet, quod sit ens perfectum, & moueatur per suam formam, quae sit sibi principium sui motus: ista autem stella erat ens imperfectum, quia pertinebat ad entia meteorica: ideo non habebat formam specificam, secundum quam competere ei aliquis motus. Et dato, quod secundum formam elementi, uel illius speciei, in qua esset competere sibi aliquis motus: non tamen iste motus, quem habebat: quia motus rectus est motus quasi uoluntarius, ideo si sit ab intrinseco non potest esse nisi animalis: stella autem illa non erat animal: ergo non mouebatur a se ipsa,

sed ab aliquo ente rationali. Dicendum autem, quod non poterat moueri nisi ab angelo. Angelo autem coepit sic moueri, & specialiter illam stellam. Primum, quia angeli sunt ministri salutis nostrae, ad Hebraeos. 1. scilicet. Sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis. Hic autem procurabatur salus nostra, scilicet, quia vocabantur Gentiles ad fidem manifestando eis Christum natum, id ad angelos pertinebat ista manifestatio. Secundum, quia per angelos factae sunt aliae manifestationes natiuitatis Christi. Nam angelus apparuit pastoribus, Luc. 2. sed per stellam Magis Christus manifestabatur, ideo ad angelum pertinebat mouere illam stellam. Tertium, quia sic fuit de columna nubis, & ignis, quae praecedebat Iudaeos, Nam ab angelo mouebatur. Exo. 14. scilicet. Tollensque se angelus Domini, qui praecedebat castra Israel abiit post eos, & cum eo columna nubis, scilicet, angelus mouebat columnam, & cum moueret eam praecedendo castra conuertit se cum columna ad posteriorem partem castrorum, quando Aegyptij uoluerunt appropinquare Iudaeis. Exo. 13. dicitur. Dominus praecedebat ad ostendendam uiam in columnam nubis. Dominus erat in columna illa, & mouebat eam, & accipitur Dominus pro angelo, sicut immediate dicitur. Exo. 14. scilicet. Quod angelus praecedebat castra in columna, & tamen modus loquendi scripturae, maxime in veteri testamento est ponere Deum, uel Dominum pro angelo. Quare tamen in quibusdam locis angeli uocentur Deus, & in quibusdam angeli, quod non fit sine causa, declaratum est Exo. 10. Et hoc modo stat conuenienter quasi uoluntarie, eo quod principium mouens erat ens rationale, scilicet, angelus.

Responso auctoris.

Stella Magorum mouebatur ab angelo.

Quid factum est de illa stella, postquam perduxit Magos in Bethlehem. Quasi. x. 1.

QVAERITVR, quid factum est de ista stella, postquam aduxit Magos in Bethlehem. Nam postea nunquam uisa est, nec rediit Magos in terram suam, ut infra dicitur. Dicunt quidam, quod cum ceteris coepit postea luce re in firmamento. Dicendum tamen, quod non stat, quia ista stella erat de natura elementorum, scilicet, corpus de vaporibus, ut supra declaratum est, & sic erat corruptibile, & tamen caeli, & astra sunt incorruptibilia, ideo non poterat ibi manere, quia corrupteretur, nisi dicas, quod Deus miraculose illam stellam conseruaret. Et istud est inconueniens, scilicet, ponere miraculum sine necessitate. Secundum, quia non conueniebat istam stellam poni inter ceteras, etiam si esset de natura incorruptibili: quia in operibus Dei nihil est superfluum, & nihil diminutum: quia alias essent entia inordinata, & tamen entia non uolunt male ordinari. 12. Metaphy. Stella enim ista, aut erat necessaria ad aliquem influxum in uniuerso, uel non. Si non erat necessaria, superflue poneretur in caelo. Si autem erat necessaria: ergo ante hoc deficiebat, & non fieret influxus completus ad generationem, & corruptionem rerum naturalium, cum illa non existeret: quia per motum astrorum generantur, & corrumpuntur omnia naturalia, primo de generatione, & corruptione. Ergo non posita fuit in caelo. Dicendum ergo secundum ueritatem, & communem positionem, quod peracto officio suo rediit in praesentem materiam. Nam ipsa stella non fuit ad aliud nisi ut Magos conduceret in Bethlehem: hoc ergo facto non fuit conueniens eam manere: quia ad nihil erat utilis, sed rediit in materiam illam uaporem. Hoc autem erat facile, & sine miraculo. Nam ad hoc, quod illa stella esset

Responso auctoris.

esset, & moueretur, oportebat poni miraculum, & iam ad hoc, quod esse desineret, sufficiebat solum, quod Deus illam conseruare miraculose desineret, etiam si conseruaret naturaliter. Nam stella ista erat corpus imperfectum: & conseruabatur ille fulgor in ea in actu supernaturaliter: ideo illico, ut Deus cessaret illum fulgorem conseruare, periret stella: & naturaliter rediret in ea, quae prius erat. Hoc autem est cum esset ens imperfectum sicut nubes, & glacies, & gelu, & pruina, quae per se ipsa facilius soluntur: quia non sunt mixta determinata ad aliquam speciem. Nam inter omnia meteorica nullum est in aliqua specie nisi pluuia: cetera autem sunt in illa specie, cuius sunt materiae: sicut glacies, nix, & gelu in specie aque: & sic de aliis. Sic erat de ista stella, quae erat corpus de vaporibus compositum. Si autem fuisset ista stella ens perfectum, non desineret esse per se: sed ad hoc, quod subito esse desineret, necessarium erat miraculum: sicut anima supernaturaliter producit, & tamen non potest desinere esse sine miraculo. Considerandum, quod in ista stella erant duo, scilicet, fulgor, & soliditas. Nam erat corpus ualde lucidum, cum etiam in die non ofuscaretur a sole: erat etiam solidum, quia non posset esse tantus fulgor in re diaphana. Fulgor erat purè supernaturaliter, quia in nulla materia corruptibili poterat esse tantus fulgor, quod in meridie non uinceretur a sole. Soliditas, licet fuisset causata supernaturaliter, cum tota ipsa stella a Deo facta fuisset: erat tamen soliditas quaedam qualitas, quae naturaliter poterat causari in ipsa materia: licet fulgor ille non potuisset ibi causari nisi Deo agente. Ideo dicendum, quod mox, ut Deus desineret conseruare illam stellam supernaturaliter, cessaret fulgor eius, & tamen non propter hoc cessaret soliditas saltem immediate: licet pauco tempore posset sic manere illud corpus, cum non haberet aliquam formam specificam, quae determinaret sibi illum gradum soliditatis. Ad hoc tamen, quod subito desineret apparere illa stella, non solum requirebatur, ut cessaret fulgor: sed etiam, ut cessaret soliditas corporis: quia alias uideri posset in meridie, sicut uidentur nubes propter densitatem, siue sint albae siue obscurae. Ideo cum subito ista stella apparere desierit, oporteret, quod fieret ibi aliqua operatio diuina. Qualis tamen ista esset, siue desinendo esse, siue per occultationem dicitur infra in quadam quaestione, scilicet, de stella quando se occultauit ad introitum Ierusalem. De columna nubis idem fuit, quae per quadraginta annos Hebraeos direxerat, & peruenerunt ad Iordanem, ubi iam non erat necessaria columna, desierit esse, & nunquam ultra uisa est. Nam etiam illa supernaturaliter conseruabatur: quia corpus de vaporibus non posset multis diebus manere sine alteratione, & augmentatione, uel diminutione, & rarefactione quadam, uel condensatione: cum non habeat aliquam formam specificam, quae determinet sibi illos gradus qualitatis. Idem fuit de columba, in qua Spiritus sanctus dicitur descensisse super Christum in Iordane, quia ista erat corpus densum de vaporibus siccis, & puris, licet quidam aliter putent, de quo magis dicitur Luc. 3.

An conuenienter Christi natiuitas per stellam Magis nuntiata sit. Quasi. VII.

QVAERITVR, an conueniens fuit, quod Magis notificaretur Christi natiuitas per stellam. Quidam dicunt, quod non: quia Deus non debuit dare alicui occasionem errandi, & tamen per apparitionem stellae in Christi natiuitate fovebatur ille error quorundam, qui putabant astra dominari in Alph. Toft. in Matth. Comm.

natiuitatibus hominum. Ergo non debuit apparere. Et patet hoc ex uerbis Magorum dicentium. Vidimus stellam eius, id est, quae ad eum pertinet. Item si nulli homini per hoc erat danda occasio errandi per apparitionem huius stellae: minus danda erat istis Magis, qui erant Gentiles. Nam Gentiles putabant astra caeli praesse hominibus, & imponere illis necessitate infortuniorum, secundum figuram caeli, quae in ascendente natiuitatis fuerat: & ob hoc timebant astra, & colebant ea. Quod etiam faciebant Iudaei imitati Gentiles. 4. Reg. 23. Hoc autem Deus ualde intendebat auferre de mentibus hominum Ierem. 10. scilicet. Iuxta uias Gentium nolite discurrere, & a signis caeli nolite metuere, quoniam leges populorum uanae sunt, id est, Gentes putantes astra nocere hominibus, uel bene facere; & ob hoc iubentes ea coli in legibus suis uana dicunt. Notificando autem nunc Christi natiuitate per astrum, erat inuere, quod astra haberent aliquam uirtutem ad natiuitates hominum, ideo non fuit conueniens. Item, quia notificando natiuitatem per stellam, putaretur, quod ista natiuitas erat naturalis secundum cursum astrorum, & sic putaretur de omnibus factis Christi, quod pure naturaliter fierent ex quadam speciali uirtute naturali, & occulta: quod ualde derogat fidei, quia per hoc dicitur Christum non fuisse Deum, sicut dixit Porphyrius, & sacerdotes idolorum tempore Aug. asserunt Christum non fuisse Deum, sed hominem sapientissimum: qui per quadam secreta, & artes fecisset omnia miracula, ut ait Aug. 1. lib. de concordia Euangelistarum. Item ad significandum Christi natiuitatem debuit dari certum signum, quod determinate hoc significaret, stella autem apparens, etiam si apparuisset iuxta terram, & apud Magos, non magis offendebat Christum natum quam aliam rem, cum talis stella non esset signum de terminatum ad aliquid specialiter innuendum, ideo debuit dari aliud signum Magis, per quod intelligerent determinate Christum natum. Dicendum, quod manifestatio Christi natiuitatis per stellam fuit conueniens: quia Deus alias non sic manifestasset, quia omnia opera Dei perfecta sunt. Deuteronomii 32. Hoc autem patet, quia si quis conetur syllogisticè aliquid manifestare, manifestat per ea, quae sunt magis nota illi. & sic generaliter quaecumque manifestatio fieri debeat, fit per signa familiaria eis, quibus res manifestatur. Certum est autem, quod iustus est familiare, & consuetum edoceri a Spiritu sancto quodam interiori instinctu abique signorum exteriorum ostensione. Et hoc aliquando fit per Spiritum prophetiae, per quem habetur ueritas certissima de occultis, aliquando autem per solum instinctum, qui non est Spiritus prophetiae, immutat tamen hominem ad tenendum aliquam certam uiam de re, in qua homo dubitabat, uel cogitabat. Alii uero corporalibus rebus dediti per solas res sensibiles ad intelligibilia, & spiritualia deducuntur. Iudaei autem erant consueti diuina responsa per angelos accipere, per quos etiam legem a principio acceperant, ut patet. Ac. 7. c. Accepit legem in dispositione Angelorum. Gentes uero, & maxime astrologi consueti sunt stellarum cursus inspicere. Ideo Iudaeis uiris iustus, scilicet, Simeoni, & Annae Filiae Phanuelis manifestata est Christi natiuitas per interiorum instinctum Spiritus sancti, Luc. 2. scilicet. Responsum accepit Symeon a Spiritu sancto non uisurum se mortem: nisi prius uideret Christum Domini. Pastoribus autem tanquam magis deditis rebus corporalibus manifestata est Christi natiuitas per uisibiles apparitiones. Et quia ista natiuitas non erat pure terrena, sed magis coelestis, non fuit pastoribus per prophetas annunciata, sed per angelos, qui coelestes sunt. Ipsi quoque Magis per caeleste signum, scilicet, stellam notificata est. Ut enim

P ait

ait Augu. in sermone quodā Epiphaniae. Celos angeli habitant, & sidera ornant. Vtriq; celi enarrant gloriam Dei. Rationabiliter aut pastoribus, tāquā Iudaeis, apud quos frequenter fiebant apparitiones angelorum, reuelata est ista natiuitas per angelos, Regibus autem Magis tāquam affuetis in consideratione coelestium corporū, manifestata est per signum stellae. Sic. n. ait Chryso. super Matthaeū, q̄ per consuetā voluit Deus eos vocare, eis condescendens. Alia ratio est s̄m Gregorium, s̄ q̄ Iudaeis tanquam ratione utētib; rationale animal, id est, angelus praedicare debuit: Gentiles uerō quia ratione uti nesciebāt ad cognoscendum Dominum nō per uocem, sed per signa p̄rdūcuntur: & sic Dominum iam loquentem annūciauerūt muta elementa Gentibus praedicatoribus; ita eum necdum loquentem praedicauerunt. Alia ratio est secundum August. in quodam sermone, scilicet, Abraham innumerabilis fuerat promissa successio: non carnis semine, sed fidei fecunditate generanda: ideo stellarum multitudini est comparata, vt coelestis progenies speraretur. Et ideo Gentiles in federibus designati orta noui sideris excitantur, vt pertineant ad Christum: per quē efficiuntur semen Abraham. Potest aliter deduci ista comparatio, scilicet, quod Deus dixerat Abraham semē suum futurum sicut stellas caeli. Gen. 15. Christus autem erat uerum semen Abraham, in quo erant benedictōnes omnes Gentes. Genes. 12. & ad Galat. 4. Ideo natiuitas Christi conuenienter per stellam designata est. Dicendum autem, quod omnes istae sunt causae per applicationem, & mysticę: uera autem causa literalis fuit: quia Magi deducendi erant ad Christum adorandum: & non poterat hoc fieri nisi per aliquod signum, quod praecederet eos ostendendo uiam. Ideo necesse erat, quod stella, uel columna nubis, uel aliquid simile praecederet eos semper ad ostendendum uiam, sicut fuit de columna nubis, & ignis, quae praecedebat Iudaeos. Sed dicitur, quare non fuit manifestata istis Magis Christi natiuitas per interiorē inspirationem, aut reuelationem aliquam: sicut fuit ostensa Simeoni, & Annae. Luc. 2. Quidam dicunt, quod fuit, quia erant Gentiles, & non erant affueti recipere reuelationes a Deo. Dicendum, quod non stat: quia Abimelech rex Philistinorum Gentilis erat, & tamē Deus locutus est ei per noctem, Gen. 20. Pharaō quoque rex Aegypti erat Gentilis, & Deus reuelauit ei famem, & fertilitatem. Genes. 41. Ipsi etiam Nabucodonosor reuelatus est status futurorum regnorum. Danielis, 2. Erant quoque prophetae de Gentilibus, quibus Deus apparebat, sicut Balaam, qui fuit propheta magnus, Gentilis tamen. Numeri. 22. & 24. Fuerunt quoque multae Sybillae, quibus Deus multa propheticę reuelauit, de quibus recitat quaedam Augustinus 18. de ciuitate Dei: & plurima Lactantius in lib. de diuinis institutionibus: qui uulgariter dicitur natura Deorum. Dicendum ergo, quod non fuit propter hoc. Nam necesse est, quod Magis non solum stella apparuerit: sed etiam aliqua alia reuelatio praecesserat; vt declarabitur infra in quadam quaestione. Duobus enim Magi indigebant, vt ad Christum adorandum in Bethlehem uenirent. Prima erat quaedam certificatio de eius natiuitate, & quis ipse futurus esset: ad hoc quod Magi putarent dignum esse adorare eum, & ad hoc mouerentur. Secundum erat, vt scirent locum, in quo natus erat, & uiam qua illuc irent. Ad primum istorum non sufficiebat stella, q̄ cum sit signum irrationale, non potest determinatē significare ad quid sit, ideo oportebat, quod ad hoc praecederet aliqua reuelatio, ut infra dicitur. Ad secundum proficiebat stella, scilicet, quia ipsa poterat conuenienter dirigere eos in uia, & perducere uique

ad locum, in quo Christus manebat. In Simeone autem non fuit necessarium nisi primum, quoniam ipse erat in Ierusalem, ubi Christus praesentandus erat in templo, & acceperat responsum a Spiritu sancto multo tempore ante hoc, q̄ non moueretur, quousque uideret Christum Domini. Messia. Et illa die, qua Christus in templo praesentandus fuit, praemonuit eum Spiritus sanctus ipse illuc, quia ibi uideret Messiam. scilicet. Et uenit in spiritu in templum. Luc. 2. Id est, Spiritus sanctus mouit eum ad ueniendum tunc in templum. Et sic fuit sibi ostensus Christus. Huic sufficiebat interior inmutatio. Quae etiam fuit in Magis. Et nō requirebatur aliquod directiuum in uia: quia ipse erat in Ierusalem, ubi Christus praesentandus erat. Secus fuit de Magis, qui erant in terra longinqua, & sine directiuo uenire nescirent. Sed dicitur, quare non fuit reuelatus Magis locus natiuitatis, & sic uenirent sine aliquo directiuo, sicut pastoribus angelus reuelauit locum. Luc. secundo, scilicet, Natus est Saluator mundi in Bethlehem Iudae ciuitate. David. Et si sic reuelaretur Magis, non erat necessaria stella. Dicendum uerum esse, quod Magis non fuerit reuelatus locus natiuitatis Christi: quia alius cum essent in Ierusalem, non quererent de hoc, maxime quia Herodes responso accepto a sapientibus, quod nasceretur Messias in Bethlehem, illuc Magos misit, & ipsi illuc ibant, etiam nondum uidentes stellam, ut patet infra in littera. Et tamen etiam si reuelatus fuisset locus natiuitatis Christi in regione sua, nescirent ire in Bethlehem: quia terra sua distabat a terra Iudae, & non poterant scire existentes in terra sua, in qua parte terrarum esset Bethlehem: quia non erat ciuitas famosa, sed paruula quasi castrum, ideo oportebat, quod daretur eis stella dirigens, vt scirent, ubi erat locus ille, ad quem ibant, & non paterentur maximos errores uiam: quia alius forte difficultas uiarum distraheret eos ab ista uia, & peregrinatione. De pastoribus non fuit sic: quia ipsi erant iuxta Bethlehem ubi Christus natus fuit. Nam in hora natiuitatis Christi reuelatum fuit eis hoc, & immediate inierunt in Bethlehem, dicentes: Transeamus usque in Bethlehem, & uideamus hoc uerbum, quod factum est. Luc. secundo. Non egebant ergo isti directiuo, quia non distabant a Bethlehem, nisi per mediam quasi leuicam, ut hodie ostenditur locus, in quo ipsi pascebant greges. Ad primum dicendum, quod nullus error per hoc fouetur. Nam si stella, quae apparuit in Christi natiuitate fuisset de stellis caeli, & moueretur, ad modum ipsarum, & significasset Christi natiuitatem, daretur locus erroris: & tamen ista stella non fuit de coelestibus, nec in caelo, sed iuxta terram ad modum uia-toris procedens: & non erat ad significandum tanquam habens potestatem efficienter. Super Christum natū, sicut dicitur de stellis manentibus in caelo, quae influunt super omnia naturalia, & ob hoc putantur praesse omnibus natiuitatibus: sed ipsa stella magis erat ad seruendum, cum praecederet Magos ad ostendendum locum, in quo puer natus erat. Ideo nullus error ex hoc fouebatur. Sic. n. ait Augustinus in libro contra Faustum, scilicet. Nulli astrologi ita constituerunt hominum nascentium facta sub stellis, ut aliqua stellarum homine aliquo nato, cursus sui ordinem reliquisset, & ad eum qui natus est perrexit affererent, sicut accidit circa stellam, quae demonstrauit natiuitatem Christi. Et ideo per hoc non confirmatur error eorum, qui forte nascentium hominum astrorum ordini colligari arbitrantur. Nō autem credunt astrorum ordinem ad hominis natiuitatem posse mutari. Sic et dicit Chrysostomus, q̄ non est opus astronomie a stellis scire eos, qui nascuntur, sed ab hora natiuitatis futura

Cur Magis non fuit reuelatus locus abique stella.

Ratio ad primam rationem.

futura praedicere. Magi autem tempus natiuitatis non cognouerunt, vt hinc sumentes initium a stellarum motu futura cognoscerēt, sed potius cognito, q̄ Christus natus erat, cognouerunt illam esse stellam suam. Vel dato, q̄ cognouerunt tempus natiuitatis per stellam, non fuit hoc quasi stella illa naturaliter hoc significaret, & ipsi per uiam astronomiae istud cognoscerent, sed solum, quia de ista stella aliquando apparitura per prophetam reuelatum fuerat. De quo infra dicitur. Ad secundum dicendum, q̄ nec Gentilibus, nec aliquibus hominibus dabitur per hoc cā errandi, & colendi astra, cū ista stella non dominaretur, sed seruiret, sicut quaedam creatura rationalis, vt dictum est. Ad tertium dicendum, q̄ non poterat per hoc putari natiuitatem Christi accidisse naturaliter, nec opera sua, quae postea facit, sed potius ex hoc erat testimonium certissimum, q̄ Christus erat Deus: quia astra illi seruebant totius naturae ordinem: ueniente aliquo astro ad ostendendum locum natiuitatis eius. Si autē circa Christi natiuitatem accidisset aliqua coniunctio mirabilis planetarum, in locis insignibus caeli, & per haec isti Magi potuissent cognoscere Christi natiuitatem naturaliter, putaretur tunc rationabiliter, q̄ ea, quae Christus fecerat euenissent naturaliter. Istud autem non fuit, cum stella ostendens Christi natiuitatem non fuerit in caelo, sed iuxta terram, per qualem nihil indicant astrologi, immo nunquam talem astrologi uiderunt: quia solum apparuit in Christi natiuitate ad conducendum Magos in Bethlehem. Ideo non erat hoc occasio cogitandi contra Christum, q̄ facta sua naturaliter euenirent, sed potius erat argumentū firmissimum suae deitatis. Ad quartum dicendum, q̄ stella fuit conueniens signum: quia ipsa sola non fuit, sed cū ea fuit aliqua reuelatio uel tunc, uel prius, sicut infra dicitur. Et per utrumque simul sufficiens, & determinatē Christi natiuitas, & natiuitatis locus ostendebatur.

Ad secundam rationem.

Ad tertiam rationem.

Ad quartam rationem.

Quomodo Magi dixerunt uidimus stellam eius in oriente. Quaes. xviii.

QVAERITUR de istis Magis, quomodo dixerunt: stellam eius uidimus in oriente. Considerandum circa istos Magos, q̄ sicut supra tetigimus in quadam quaestione, non constat de his per Matthaeum quot fuerint, nec cuius dignitatis, scilicet, an reges, uel non, & tamen nos asserimus eos fuisse tres reges, & ita communiter tenetur, q̄ ex historiis illius temporis cognitum est, & sic asserunt sancti. Nam tres eos fuisse asserit Leo Papa in sermone Epiphaniae. s̄ Tribus Magis in regione orientis stella noua claritatis apparuit: quae illustrior ceteris sideribus in se intuentium oculis, animosque conperteret. Quod autem essent reges tenetur conuenienter ex eo quod habetur Isai. 60. scilicet. Gentes ambulabunt in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Et legitur hoc ipsa die Epiphaniae tanquam de Christi adoratione intelligatur. Sic etiam dicitur Ps. 71. scilicet. Reges Tarfis, & insulae munera offerēt, reges Arabum, & Saba dona adducent. Et intelligunt hoc de Christo adorato ab istis Magis offerentibus munera. Cum autem queritur, quomodo dixerunt, q̄ uiderunt stellam eius, intelligunt quidam. i. stellam conuenienter natiuitati eius. Nā quidam credunt singulis hominibus natis singulas stellas conuenire, & q̄ illa, quae apparuit in natiuitate Christi, fuit stella, quae conueniebat ei, ideo uocata est stella eius. Sed nō stat, quia non est uerum, q̄ singulis hominibus conueniat singula astra, sed super quemlibet hominem in quantum habet corpus naturale, & super omnia elementata domi

nantur omnia astra secundum leges inditas eis a creatore, licet uariē super homines iuxta temporum, & locorum natiuitates. Nam, & ipsi astrologi, qui purē sequuntur uiam naturae, & attribuunt aliquam potestatem astris super homines, non tribuunt singulis hominibus singula astra, sed pro singulo homine iudicant per omnia astra s̄m diuersam figuram caeli, & habitudinem planetarum, quae est in ascendente natiuitatis cuiuslibet hominis. Secundo patet, quia dato, q̄ pro quolibet homine esset unum astrum, per illud tamē, id est, per apparentiam illius non posset iudicari de natiuitate illius, uel morte: cum omnia astra a principio semper fuerint, & non nascantur aliqua astra de nouo, nisi forte sequamur ridiculam potestatem fictionē, scilicet, conuerti homines in astra. Sic introduxit Ouidius Parrafin, & Archadem raptos per inania, & conuersos in astra, scilicet, in duas uisus iuxta polam arcticam, & Iunonem orantem Nereum, & Deos maris, ne astra recepta in caelo mercede stupri tingantur in aequore, ut patet. 2. Metamorphoseos, & de septem Pleiadibus, & Perseo, & Ariadna, & ceteris. Seneca in prima Tragedia carmine primo, scilicet, soror tonantis. Ista autem uerba sunt, ideo non posset per ortum alicuius stellae aliquod nouum designari, cum stellae omnes quotidie orientur, & occidunt, id est, faciunt circulos suos, ideo tali modo non poterat Christi natiuitas ostendi per stellam suam. Tertio, quia dato, quod singuli homines haberent singula astra propria, illa tamen nunquam apparent iuxta terram, sicut apparuit ista stella Magorum, ideo non poterat dici, quod stella, quam uiderunt Magi, erat stella Christi, ita quod sibi corresponderet specialiter, sicut cuiuslibet homini alia particularis stella corresponderet. Dicendum ergo, q̄ Magi dixerunt: uidimus stellam eius, quia inuuebant, q̄ uiderant stellam, quam Deus specialiter apparere fecerat praeter naturae cursum ad ostendendum tempus, & locum natiuitatis eius. Et quoniam ad hoc dicitur stella eius. i. pp eum solum facta. Vel dicitur stella eius, i. quam propheta praedixerat apparituram in natiuitate eius. Numeri. 34. f. Orietur stella ex Iacob. Cum autem dixerunt, q̄ uiderunt eā in oriente, intelligitur. i. Nos existentes in terra nostra, quae est terra orientis, siue orientalis respectu hominis, uidimus ipsam existentem ibi iuxta nos, & direxit nos usque huc. Alij exponunt, uidimus stellam eius in oriente, id est, nos existentes in oriente uidimus stellam eius, scilicet, pendentem super Iudaeam super locum natiuitatis Christi. Sed non stat, quia tunc parum proficisset Magis. Nam si existeret super Iudaeam pendens, non ex hoc determinaretur locus natiuitatis Christi, immo non indicaretur, an super Iudaeam, uel aliam terram penderet, nisi actualiter Iudaea oculis conspiceretur, maxime quia stella quando est multum eleuata, sicut sunt stellae caeli, propter suam altitudinem non apparet quam partem terrae specialiter aspiciat, sed omnes partes super ipsum orizontem uidentur aspiciere: ideo non proficiebat magis stella sic apparet, quia non constaret ex hoc Christum potius natum in Iudaea, quam in Arabia, uel terra Philistinorum, cum sint istae terrae coniunctae. Secundo patet, quia aut ista stella esset multum eleuata, ita ut esset in caelo cum aliis. Aut esset propinqua terrae. Si primo modo, non sufficiebat, quia non uideretur distincta a ceteris: & sic nihil specialius, quam ceterae designaret. Et dato, quod in magnitudine, uel figura, aut fulgore distingueretur ab aliis, tamen non appareret, quam terram respiceret. Sicut nos uidentes aliquam stellam oriri, uel esse eleuatam nisi sit directe super nos, nescimus quam terram specialiter, uel directe illa respiciat, & sic non ostenderet locum natiuitatis.

Ratio ad quartam rationem.

trinitatis stella. Si secundo modo. scilicet esset iuxta terram, posset quidem specialiter designare locum, uel regionem, & tamen tunc ipsi existentes in terra sua non possent eam videre pendente super Bethlehem, immo nec super totam Iudaeam: quia timor terrae, cum ipsa sit rotunda, & montes impedirent, ne illa posset videri: & sic si esset terra Magorum distans a terra Iudaeae, etiam si eleuaretur stella illa per decem, uel viginti leucas in aere, non uideretur a uiris existentibus in terra remota, cum uisio fiat per lineas rectas, & modica interpositio montis faciat lineam uisualis ualde diriggi: cum interdum aliqui existentes in uallibus obiectu montium impediuntur uidei solem quouique sit eleuatus super viginti, uel triginta gradus. Quod satis apparet in figuris geometricis. Et sic isti existentes in oriente non possent uidere stellam pendente super Iudaeam. Tertio patet, quia si sic stella uideretur, non moueretur, sed solum stare ad designandum locum natiuitatis Christi, & tunc Magi non haberent per quid dirigerentur in uia, & nescirent ire ad locum illum. Quarto patet, quia in litera manifeste apparet, quod stella ista praecedebat Magis in uia dirigendo eos. Nam quando exierunt de Ierusalem dicitur, quod stella antecedebat eos usque dum ueniens staret supra locum, ubi erat puer, infra in litera: ergo non stabat pendens supra Iudaeam, sed iuxta eos erat semper dirigendo ipsos. Ideo oportuit, quod in oriente appareret eis ista stella, id est, ipsis existentibus in oriente, stella quoque appareret in oriente, scilicet, iuxta eos, & tunc ad motum eius inceperunt ipsi moueri. Et patet hoc in litera, scilicet. Ecce stella, quam uiderant in oriente antecedebat eos. Id est, stella, quam uiderant iuxta se in oriente, incepit eos praecedere exeuntes de Ierusalem, sicut prius praecedebat, & ibi occultata fuerat. Nam si ante hoc stella non praecessisset Magos uenientes de terra sua usque in Ierusalem per tantam terrarum distantiam frustra erat, quod nunc a Ierusalem usque in Bethlehem, scilicet, per duas leucas praecederet eos. Sed satis erat, quod penderet super diuersorium, in quo Christus natus erat, sicut ante hoc isti ponunt uerba: Ideo necesse est dici, quod isti uiderunt stellam in oriente, id est, in terra sua iuxta se eos dirigere, & sic semper praecessit eos usque in Ierusalem, ubi eis occultata est, & rursus in exitu de Ierusalem uersus Bethlehem apparuit eis, & direxit illos.

Quomodo Magi propter istam stellam moti sunt ad ueniendum. Quaes. XIX.

Diuersae opinioniones de stella.

Chryso.

Quaeritur, quomodo isti Magi moti sunt ad ueniendum de terra sua propter stellam, quia non poterat eis designare Christum natum potius, quam aliquam aliam rem, etiam si iuxta illos appareret. Dicit Chrysostomus super Matthaeum, quosdam dicere, quod quidam secretorum inspectores elegerunt de seipsis duodecim sapientes, & si quis moriebatur filius eius, aut aliquis propinquorum loco eius substituatur. Hi uero, per singulos annos post mensum ascendeant super montem uictorialem, & tribus diebus ibi commorantes orabant Deum, ut eis illam stellam ostenderet, quam Balaam praedixerat. Quaedam autem nocte. In die natalis Domini stella quadam ad eos super montem uenit, quae habebat formam pulcherrimi pueri, super cuius caput cruce pendebat, quae Magos allocuta est, dicens: Ite uelocius in terram Iudaeae, & ibi regem, quem quaeritis, natum inuenietis. Sed Sanctus Thomas, 3. par. Sum. q. 36. ar. 5. aliter refert, scilicet Chryso. dicere, quod in quibusdam scriptis apocryphis legitur, quod quadam gens in extremo orientis

Iuxta oceanum scripturam quandam habebat ex nomine Seth de hac stella, & muneribus huiusmodi offerendis, quae gens diligenter obseruabat huiusmodi stellae ortum positus exploratoribus duodecim, qui certis temporibus de nocte ascendebant in montem, in quo postmodum eam uiderunt habentem in se quasi paruuli formam, & super se similitudinem crucis. Aliter dicitur in libro de questionibus noui & ueteris testamenti, scilicet, quod Magi isti traditionem Balaam sequebantur, qui dixit: Orietur stella ex Jacob, unde uidentes stellam extra ordinem ceterarum, intellexerunt hanc esse quam Balaam futuram praedixerat indicatricem regis Iudaeorum, ut infra dicitur. Aliter dicit Augustinus in sermone de Epiphania, scilicet angelus reuelauit istis regibus, quod stella ista significaret Christum natum. Quasi diceret, ista stella, quam uidentis Christi est: ite, & adorate illum. Aliter dicit Leo Papa in sermone de Epiphania, scilicet, quod non solum Magi stellam uiderunt, sed etiam fuerit quadam illuminatio mentis per Spiritum sanctum ostendentem, quod illa stella Christum natum designabat, cum ait: praeter illam speciem, quae corporeum excitauit obitutum, fulgentior ueritatis radius eorum corda perducit, quae ad illuminationem fidei pertinebant. Omnes istae tres immediatae positiones rationabiles sunt: quia uerisimile est, quod Spiritus sanctus istos tres reges docuerit, uel angelus eis apparuerit. De Balaam tamen magis dicendum est, cum ipse uel aliquid significasse de hac stella. Pro quo sciendum, quod iste Balaam fuit propheta in terra Mesopotamiae tempore, quo Iudaei exierunt de Aegypto, & fuit propheta maximus. Nam & quidam Iudaei asserunt illum fuisse maiorem Moysae super illud Deuteronomij 24. Et non surrexit ultra in Israel. Dicunt, quod uerum est, quod non fuit in Israel maior propheta Moysae, & tamen inter Gentiles fuit Balaam maior propheta, quam Moysae. Unde Moysae describit prophetiam illius Numeri 24. Praenunciavit enim multum gentium clades, & Romanorum bella contra Iudaeos: & quomodo Romani post haec omnia perirent. eo. c. scilicet, Venient in triremibus de Italia, superabunt Aethyrios, vastabuntque Hebraeos, & ad extremum etiam ibi peribunt. Inter cetera autem, quae Balaam praenunciavit, dixit de Saluatoris natiuitate, & de ortu stellae ostendentis eum, scilicet, Orietur stella ex Jacob, scilicet stella materialis de Jacob, Nam Christus erat stella, quae erat de Jacob: quia nascebatur de stirpe Iacob. Et dicitur: Et uirga consurgit ex Israel. Idem sensus est, scilicet Christus, qui est uirga, consurgit ex Israel, id est de semine Iacob, qui uocatur Israel Gen. 32. & 35. Et dicitur uirga, quia percutiet terram uirga oris sui, arguendo uicia, & puniendo peccata. Et sic uocatur Iai. 1. 1. Egre die uirga de radice Iesse. Istud Balaam praenunciavit etiam in terra sua, & commendauit cognatis suis, quod aspicerent in temporibus futuris, scilicet, quod si nasceretur illa stella, surgeret quadam uirga de Israel rex Messias. Nam stella in dictis Balaam poterat accipi pro ipso Messia, uel pro stella ostendente eius natiuitatem, sed magis proprie pro Christo, & pro stella per attributionem, ut declaratum est Numeri 24. Dixit etiam, quod isti regi Messiae subderentur omnes homines: ideo, quod ipsi irent ad adorandum eum, quando nasceretur, & efficerent se seruos uoluntarios eius. Hoc autem significauit, cum dixit: Consurgit uirga de Israel, & percutiet duces Moab: vastabitque omnes filios Sethi, & tamen filij Seth sunt omnes homines: quia ab eo descenderunt, quotquot sunt in orbe, & omnes qui fuerunt post diluuium, cum tota progenies Cain in diluuium perierit. Et dicitur Christus ualere omnes homines. scilicet faciendo eos non esse impios, sicut prius erant. Sicut dicitur: Verre impios, & non erunt. Et Paulus de seipso dicit ad Gala. 3. Viuo

Augustin.

Leo Papa.

Viuo ego, & iam non ego. scilicet quia prius eram malus, & nunc sum conuersus ad Christum. Dixit autem Balaam, quod multo tempore post mortem eius ista acciderent. Nam ait: uidebo eum. scilicet per generationes meas, uel in gloria, uel quando descenderit in lymbum, sed non modo. id est non dum uiuo, intuebor illum, sed non prope, pro eadem sententia. id est post multum tempus uidebo illum. Ideo dixit, quod diligenter semper post mortem eius seruari ortum illius stellae. Expectauerunt igitur posteri Balaam de cuius progenie fuerunt isti reges Magi, uel forte fuerunt de habitatoribus terrae illius, qui crediderunt uerbis Balaam, & obseruauerunt ortum istius stellae semper. Cum uero orta est, illico parauerunt se ad ueniendum ad Christum. Et tunc non oportebat, quod apparet stella fieret eis aliqua reuelatio per angelum, uel Spiritum sanctum: quia per doctrinam Balaam erant sufficienter instructi.

Quare isti reges uoluerunt adorare Christum. Quaes. XX.

Quaeritur, quare isti reges uoluerunt adorare Christum. Dicendum, quod ex eo quod cognouerunt eum esse uerum Deum, cui astra quoque seruirent. Nam a seculis nunquam uisum fuerat, quod in natiuitate alicuius hominis astrum aliquod sic appareret ad dirigendum hoies in ipsum natum. Secundo hoc habuerunt ex doctrina Balaam. Nam ipse praedixerat omnes homines subditos huic regi Messiae. Ideo, quod ipsi sponte se ei subicerent, & illum adorarent, ut praecedenti ratione declaratum est. Tertio, quia uidebatur necessitas quadam istis regibus imponi a Deo ad hoc faciendum, cum stella appareret solum ad hoc, ut conduceret eos in locum natiuitatis, & ipsis constabat hoc, quia aliam non inceperunt progredi de terra sua nisi putassent, quod illa stella directura esset eos usque illuc. Quarto, quia reges isti tendebant per hoc consequi salutem animarum suarum adorando illum, qui erat uerus Deus, & pro salute hominum uenerat, & non erat sicut ceteri reges. Sic enim ait Augustinus in quodam sermone Epiphaniae. scilicet multi reges Iudaeorum nati fuissent atque defuncti nulli eorum Magi adorandum praeserunt. Non itaque regum Iudaeorum quales illic esse solebant, hunc tam magnum honorem longinqui alienigenae ab eodem regno profus extranei a se debere arbitrati sunt, sed tale esse natum crediderunt, in quo adorando se salutem, quae secundum Deum est, consecuturos minime dubitarent.

Quomodo isti reges ausi sunt uenire ad adorandum aliquem regem in Iudaea ueniente Herode. Quaes. XXI.

Quaeritur, quomodo isti Magi ausi sunt uenire ad adorandum aliquem regem in Iudaea ueniente Herode, in cuius preiudicium hoc fieri uidebatur, & etiam ipse de hoc ualde turbatus est, sicut dicitur in litera, quod audiens Herodes turbatus est. Quidam dicunt, quod putauerunt Magi istum, qui natus est, esse filium Herodis: quia Herodes erat rex Iudaeorum, sicut dixerunt Magi. scilicet ubi est, qui natus est rex Iudaeorum. Et sic uerisimile erat, quod esset filius Herodis regis. Et tunc Herodes gauderet, quod filius suus adoraretur a regibus. Sed dicendum, quod non stat: quia iste rex quem uolebant adorare Magi, erat de stirpe Iudaeorum. Et hoc ipsi sciebant, quia praedixerat eis Balaam: oriatur stella ex Jacob, & uirga consurgit ex Israel. & etiam dicitur ibi, quod de Iacob erit qui dominabitur. Herodes tamen non erat de Iudaeis, sed de stirpe Idumaeorum, id non Alph. Tost. in Matth. Comm.

putarent, quod iste rex, quem adoraturi erant, esset filius Herodis. Forte aliquis dicit, quod isti reges putauerunt Herodem esse de stirpe Iudaeorum, & istum regem posse esse de stirpe eius. Sed non stat, quia isti tres reges non erant natiuitate distantes a terra Chanaan, ut declaratum est supra, ideo non erat uerisimile, quod ignorarent stirpem Herodis saltem in generali. Quia cum reges sint uiri clarissimi, & apud plurimos cogniti, etiam apud extraneas nationes progenies eorum cognoscuntur: maxime, quia etiam si isti reges nesciuerint progeniem Herodis, antequam intrarent in Iudaeam, scirent illam postquam intrarent: quia erant uiri prudentes, & de singulis, quae pertinebant ad eorum actus diligenter inquirerent: potissimum cum circa hoc posset magnum periculum uerari ignorata progenie Herodis. Ideo non ignorarent illam. Aliqui dicunt, quod Magi sciebant istum nasciturum non esse filium Herodis, sed quod putauerunt eum esse alicuius amici Herodis filium, & sic non doleret Herodes de hoc. Dicendum, quod non stat, quia immo ex hoc ualde doleret. scilicet quod periret regnum eius, & non regnaret aliquis de eius progenie, sed de extraneis. Nihil, n. est, quod hominem ad maiora impellat mala, quam desiderium conseruandi honorem magnum, quem semel conseruatum est. Unde ob hoc non solum amicis, sed etiam fratribus, & patri nulla fides, nullum fedus, nullus amor seruat. Sic ait Lucanus lib. 1. scilicet.

Nulla fides regni socijs, omnique potestas impatiens consortis erit, nec longe fauorum. Exempla petantur:

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Id est, Romulus occidit fratrem suum Remum super nouos muros urbis, ut solus regnaret. A fortiori Herodes quolibet amicos suos occideret, de quibus putaret, quod regnare possent, aut cuperet. Nam & filios suos pro hoc occidebat, ut ait Iosephus, & infra dicitur. Patuit et hoc, quia, quoniam Herodes audiuit istum regem natum conatus est occidere eum. Dicendum igitur, quod isti reges non putauerunt Herodem gauisurum ex hoc, sed quod moleste ferret, & tamen ausi sunt uenire in Iudaeam, quia forte putauerunt, quod non occurreret eis ire ad Herodem ad hoc, quod irent ad adorandum Christum, & sic non esset timendi. Adhuc tamen melius dicitur, quod isti reges non timuerunt Herodem, nec quemquam hominum, et si putarent multos hoc grauandos, & moleste passuros: quia sciebant, quod iste, ad quem adorandum ibant, erat Deus, & defenderet eos ab omnibus. Etiam uidebatur se dirigi miraculose cum stella eos regeret, id credebant, quod nemo poterat eis nocere, quia Deus iuuabat eos. Et si Deus pro nobis, quis contra nos? ad Rom. 8. Et si Dominus protector uitae meae, a quo trepidabo? Psal. 26. Et si dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Psal. 117. Et sic factum est: quia quoniam isti reges fuerunt in periculo adorato Christo, angelus Domini apparuit eis in somniis dicens, quod per aliam uiam reuertentur in regionem suam, & non redirent ad Herodem, quia occiderentur, nisi diceret ubi erat puer. Unde per istos Magos significabatur constantia Gentilium postea consentium Christum usque ad mortem, sic dicit Chryso. super Matthaeum, scilicet quod dum considerabant regem futurum, non timebant regem praesentem, et adhuc non uiderant Christum, & iam parati erant pro eo mori.

An Magi conuenienter se habuerint uolentes Christum adorare. Quaes. XXI I.

Quaeritur, an isti Magi conuenienter se habuerint uolendo Christum adorare, scilicet, an considerauerint, an esset hoc in istis, & quomodo deberet fieri. Quidam dicunt, quod non P 3 se ha-

z. Ratio in opp.

se habuerunt conuenienter, quia reuerentia non debetur alicui regi nisi a suis subditis. Cum ergo Magi per stellam cognouerunt natum esse regem Iudaeorum, non conueniebat eis ire ad adorandum eum, quia non erant de regno Iudaeorum. Item stultum est viuente rege alicuius regni annunciare alium regem eiusdem regni, & venire ad adorandum ipsum; in Iudaea tamen regnabat Herodes, & hoc constabat ipsis Magis: ideo stultè faciebant, maximè praesente Herode annunciare de rege Iudaeorum, qui natus esset. Item, quia reuerentia adorationis, & oblatio munerum non debetur nisi regibus iam regnantibus; Magi tamen non inueniunt Christum regnantem, sed in diuersorio in paupertate iacentem: ideo non debuerunt eum adorare, nec offerre munera. Dicendum quod Magi ex causis iustissimis moti sunt ad veniendum ad Christum, & ad adorandum eum, ut declaratum est supra, in duabus quaestionibus: & fuit conueniens istos Magos venire, Quia, ut ait Augusti, Magi sunt primitiue Gentium in Christum credentium, in quibus apparuit sicut in quodam praesagio fides in deuotione Gentium, quae est sine errore per inspirationem Spiritus sancti. Et ita credendum est Magos a Spiritu sancto inspiratos Christo reuerentiam exhibuisse. De caerimonis autem munerum, & de omnibus quae praesecerunt istam adorationem, etiam dicendum est, quod sapienter facta sunt. Quia sicut Spiritus sanctus mouit eos principaliter ad Christum adorandum: ita, & instruxit eos in modo adorandi, & in omnibus accessoris. Quia ea, quae a Deo sunt perfecta sunt; & nihil est in eis reprehensibile. Deuteronomii 32. scilicet, Dei perfecta sunt opera. Iste autem aduentus Magorum fuit totus per diuinam operationem: cum stella diuinitus eos semper in via direxerit. Et tamen grauius est errare in via morum, quam in via pedum. Et Deus direxit eos semper in via pedum per stellam, ne errarent; ergo a fortiori dirigeret in via morum ne deficerent in aliquo, quod pertinebat ad istam adorationem. Ad primum dicendum, quod isti Magi cognoscebant se esse subditos isti regi Iudaeorum, ad quem adorandum ibant; non in quantum erat rex Iudaeorum, sed in quantum erat verus Deus, & redemptor mundi. Ideo nullos alios reges Iudaeorum ante hunc natos adorauerunt: quia erant solum reges Iudaeorum nihil ultra habentes, sicut ait Augustinus in quodam sermone Epiphaniae, scilicet, quod multi reges Iudaeorum nati fuissent ac defuncti: nullum eorum Magi adorandum quaesierunt. Non itaque regi Iudaeorum, quales illi esse solebant, hunc magnum honorem a se debere arbitrabantur: sed talem natum dicentem esse, in quo adorando se salutem, quae secundum Deum est, consecuturos minimè dubitarent. Ad secundum dicendum, quod stultum fuisset regnante aliquo rege annunciare alium regem, si ille eodem modo regnatus esset, & viuens. Iste autem quem annunciauere Magi non erat regnatus, sicut mortales, sed spiritaliter in salutem animarum nostrarum, ut faceret nos Deo nostro regnum, & sacerdotes per sanguinem suum. Apocalyp. 5. Talis autem rex poterat annunciari quocumque alio humanitas regnante. Est autem verum, quod isti reges exponebant se periculo propter Herodem annunciando talem regem; & tamen non timuerunt, ut declaratum est supra in quadam quaestione. Ad tertium dicendum, quod Magi obtulerunt munera Christo regnanti, non quidem humanitus, sed diuinitus. Nam ipse dixit, Regnum meum non est de hoc mundo. Ioan. 18. id est, Non erat ipse regnatus in modum regum temporalium in illo apparatu, & honore. Paupertas autem, in quantum erat nihil diminuere de regno eis: immo erat propria

conditio regni sui, Zacha. 9. & infra 21. scilicet. Ecce rex tuus venit tibi pauper, & mansuetus sedens super asinam. Ideo Magi a Deo instructi maiorem honorem illi Puero iacenti in paupere diuersorio exhibendum putauerunt, quam omnibus regibus, & principibus saeculi: sic ait Chrysostomus super Matt. scilicet. Si Magi regem terrenum quarentes inuenissent, confusi fuissent: quia tanti itineris labore sine causa suscepissent. Vnde nec adorassent, nec munera obtulissent. Nunc autem, quia coelestem regem querebant: & si nihil regalis excellentiae in eo uiderent: tamen solius stellae testimonio contenti adorauerunt. Vident enim hominem, & cognoscunt Deum, & offerunt munera Christi dignitati conuenientia, de quibus infra dicitur.

Audiens autem Herodes rex, turbatus est; & omnis Ierosolyma cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum, & scribas populi; sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei; In Bethlehem Iudae. Sic enim scriptum est per prophetam; Et tu Bethlehem terra Iudae, nequaquam minima es in principibus Iudae; ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel.

Audiens autem. Hic ponitur inquisitio Christi ab Herode, quae fuit ex malignatione. Et primo ponitur eius inquisitio quam fecit a Iudaeis, secundò inquisitio quam fecit a Magis, ubi, *tunc Herodes.* Circa primam dicitur, *tunc Herodes turbatus est,* scilicet, quando audiuit, quod Magi querebant regem Iudaeorum, quem iam natum asserabant. Fuit turbatio, quia audiuit ex insperato, quod non putabat se auditurum, & inducebat ei causam timendi. *Et omnis Ierosolyma cum illo.* Id est, tota ciuitas, quia hoc non audiatum est ab Herode, sed etiam ab omnibus habitantibus in Ierosolyma: quia ista erat res coelestis, quae latere non poterat, scilicet, quod uenirent tres reges extranei in Ierosolyma. Quomodo autem turbati sunt Iudaei, & cur infra dicitur. *Et congregans omnes principes sacerdotum.* Isti uocantur summi sacerdotes conuenerunt per Mar. 14. qui per Matthaeum, & Lucam uocantur principes sacerdotum, & erant praecipui inter sacerdotes, quos uocauit, ut sciret ab eis de loco natiuitatis Christi. Isti omnes principes sacerdotum erant in Ierosolyma, & potuit eos facilliter congregare Herodes. Nam Magi pauco tempore manserunt in Ierosolyma, cum in tredecim diebus uenerint de terra sua usque Bethlehem, ubi erat Christus, ut supra probatum est. *Et scribas populi,* id est, sapientes, qui erant in toto populo. Saepè Euangelistae utuntur hoc nomine iuxta modum loquendi Hebraicum, quia Hebraei uocant scribas ipsos sapientes. Sic uocatur Esdras scriba velocissimus in lege Dei, id est magnus sapiens. Sic enim uocauit eum rex Persarum. E. Idre. 7. Sic etiam accipit Apostolus 1. Cor. 1. scilicet, Vbi Sapiens, ubi Scriba, ubi coquisitor huius saeculi. Et totum accipitur pro sapiente. Dicitur, & scribas populi, ad differentiam sacerdotum: quia isti sapientes non erant de sacerdotibus, sed de popularibus. Et dicitur, hoc notanter, quia sacerdotes tenebantur esse sapientes circa ea, quae pertinent ad legem: & ipsi debebant diffinire de om-

de omnibus dubiis, quae acciderant secundum legem: sic patet Aggaei. 2. ubi Deus posuit unum dubium. s. de veste cotingente carne sanctificata, quod fieri deberet, & de interroga sacerdotes legum, id est, interroga eos, ut respondeant tibi de hoc dubio. Et Malachia. 2. Deus iussit sacerdotes habere plenam scientiam legis dicens: labia sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirant de ore eius: quoniam angelus Domini exercituum est. Vnde si sacerdos non haberet sapientiam circa legem, repelleretur de sacerdotio. Osee. 4. scilicet. Quia tu scientia repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris. Et sic quamquam Deus dixit populum ignorantem, non imposuit ei culpam, nec comminatus est penam, sacerdoti comminatus est dicens, quia tu repulisti &c. quasi dicat, populus ideo non habuit scientiam, quia tu non habuisti, & quia non habuisti, repellam te de sacerdotio. Nam pertinet ad sacerdotes annunciare plebi necessaria ad salutem: quia si tacuerint, imputantur eis omnes animae pereuntes: quia Deus posuit eos speculatores domui Israel. Ezechiel. 3. & 33. Et ob hoc praesupponebatur, quod sacerdotes erant sapientes, ideo uocati sunt isti scribae populi, id est, sapientes de populo, quia praeter sacerdotes erant multi laici, qui uocabantur sapientiae legis, & etiam ab istis scire poterat Herodes quod querebat: & specialiter in quibusdam tribubus erant homines, qui magis dediti erant sapientiae legis, & omni doctrina, sicut fuerat aliquando in tribu Issachar. ut patet primo Paralipom. 12. scilicet. De filiis quoque Issachar viri eruditi, qui nouerant singula tempora ad praecipuum quid facere deberent Israel principes ducenti. Ita nuncjesset tempore Herodis. Istos scribas saepe nominant Euangelistae, contra quos Christus plurima loquebatur, sicut contra pharisaeos, qui etiam erant de secularibus, de quo magis postea dicitur. *Siscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur.* Id est, interrogabat de loco natiuitatis Messiae. Nam putabat Herodes, quod lex, vel prophetae declarassent ubi Messias nasci deberet. Et hoc poterant scire sapientes, ideo ab eis quaesuit. Accipitur Christus pro Messia, & specialiter pro persona Iesu: quia Herodes nesciebat talem hominem natum esse, nec sciuisset usque ad tempora multa, ut aliqui uolunt. Nam si sciuisset illum natum esse, & credidisset illum aliquid esse, persequeretur eum determinate ad mortem, & tamen non persecutus est, cum iussisset occidi infantes in Bethlehè, quia nesciebat quis esset ille, quem persequi desiderabat. Et tamen, ut uerius loquamur, nunquam iste Herodes sciuisset determinate de natiuitate Iesu. Nam priusquam ipse iuberet occidi infantes, fugit Ioseph in Aegyptum cum matre, & puero, infra in litera, & mansit ibi usque post mortem Herodis. ut patet ibidem. Si autem Herodes audiuisset illum natum esse, etiam si nesciuisset illum esse Messiam, dum tamen sciret eum esse de natis in Bethlehem, & fugisse in Aegyptum, propter hoc persequeretur eum ad mortem, & mitteret in Aegyptum, ut ibi eum occideret. Et tamen nec misit, nec persequutus est, ideo nunquam sciuisset de natiuitate eius. Nec est putandum, quod omisisset eum persequi postquam recessisset in Aegyptum, quasi non posset persequi eum in Aegyptum. Nam ibi facile erat eum persequi, vel reducere inde ad occidentem, sicut fuit Vrias propheta, qui prophetauit contra Ierosolymam in diebus Ioaicim, & audiens, quod uellet eum occidere rex, fugit in Aegyptum. Et inde fecit Alph. Toit. in Matth. Comm.

cit eum reduci Ioaicim, & occidit illum in Ierosolyma Ierem. 26. Non ergo cognitum est, quod mater Iesu fugisset in Aegyptum, quia ibi persecutus fuisset eam Herodes. Nunquam ergo Herodes audiuit Iesum natum, sed accipitur Christus pro Messia. Et de hoc audierat Herodes, quod venturus esset: quia ita omnes Iudaei expectabant, ideo Messiam uocauit Christum, & non ipsum Iesum. Verum est autem, quod Iesus erat Messias, ideo uocatur Christus. Ioan. primo. Herodes tamen nesciebat, an ipse vel aliquis alius esset Messias. Vnde quodcumque Christus ponitur in Euangelio, semper accipitur pro Messia, & non pro persona Iesu, ut erat quidam homo: & sic Iudaei dicebant Christum esse venturum, & tamen dicebant, quod Iesus non erat Christus, quia erat de Galilaea. Ioan. 7. *At illi dixerunt ei, in Bethlehem Iudae.* Ista est responsio sacerdotum, & scribarum. Et dicitur in Bethlehem Iudae: quia erat duplex Bethlehem, una in sorte Iuda, & alia in tribu Zabulon, ut probatum est supra in principio cap. Sic enim est scriptum per prophetam. Id est, per Michaeam. 5. cap. Nos quando dicimus prophetam absolute, consueuimus accipere pro Dauid, quasi per excellentiam, aliorum autem nomina exprimus: Matthaeus tamen non curat exprimere nomina, sed quemlibet uocat prophetam absolute. Sic patet precedenti capitulo, scilicet, quod dictum est per prophetam, scilicet, Ecce Virgo. Et ille fuit. Isaias: & infra in litera dicitur, ut impleretur quod dictum est per prophetam, scilicet, ex Aegypto uocauit. & ille est Osee. Et infra 21. dicitur: quod dictum est per prophetam, scilicet. Dicitur filiae Sion. Ecce rex tuus. Et ille fuit Zacha. Aliquando autem exprimit nomina prophetarum: ut infra in litera exprimit Ieremiam, scilicet, quod dictum est per Ieremiam. Vox in Rama audita est, & aliquando exprimit Isai. sequenti cap. & infra. *Et tu Bethlehem terra Iuda.* Ista est litera prophetae, & loquitur Deus ad Bethlehem fingendo nomen personae, sicut homo saepe loquitur ad lapides, & res inanimatas, ut patet 3. Regum 13. de viro Dei, qui exclamauit ex parte Dei contra altare dicens: Altare, altare, hoc dicit Dominus: Ecce filius nascetur domui Dauid nomine Iosias, & immolabit super te sacerdotes. Et dicitur terra Iuda, id est, de sorte tribus Iuda ad differentiam alterius Bethlehem, quae erat de tribu Zabulon. Iosue 19. *Nequaquam minima es in principibus Iuda.* Id est, quamuis sis parua murorum ambitu, & paucitate plebis in principibus Iuda, id est, inter ciuitates, quae sunt principes, id est, principales in tribu Iuda. *Ex te enim exiit dux.* Id est, Messias: quia ita ponitur in Chaldaeis in libro Michaeae. Quasi dicat, propter Messiam, qui nascetur in te tu es maior dignitate alijs ciuitatibus magnis de tribu Iuda, *Qui regat populum meum Israel.* Messias regere deberet, quia rex futurus erat, & regebat melius, & iustus quam ceteri reges. sic dicitur Iere. 23. scilicet. Suscitabo Dauid germen iustum, & regnauit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium, & iustitiam in terra. Regimen autem Messiae laudat ualde Isai. 11. c. quia iudicaret specialiori modo, quam ceteri, scilicet. Non secundum uisionem oculorum iudicabit, nec secundum auditum aurium audiet, sed iudicabit in iustitia pauperes. De regno autem Messiae dicitur forte infra vigesimo primo. vel Ioan. 18.

Quare Matthaeus mutauit uerba prophetiae hic allegata. Quasi. X X I I I.

QU A E R I T V R circa istam prophetiam, quare Matthaeus mutauit hic uerba. Nam non habetur sic in Michaeae: quia Michaeae 5. dicitur. Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es

in millibus Iuda: ex te. n. mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Dicunt quidam qd Matthaeus scripsit sicut habebatur in Michæa, & in hēmus nos aliam translationē, iō est qdā dñia in verbis, licet non in snia. Sed dicendum est, qd non stat. Nā verum est, qd B. Mattheus sequebat veritatē Michææ s̄m literā hebraicā, quia nulla tunc alia erat translatio, maximē quia inter Iudæos nunquam fuit nisi unus modus literę, cum inter eos nunquam fuerit facta aliqua translatio, sed manserunt verba, sicut scripta sunt ab ipsis primis auctoribus, vel ab Esdra, qui postea prophetice omnia transfudit. Nos tamen habemus nunc translationem secundum literam hebraicam, ideo si Matthaeus scripsisset, sicut habebatur in Hebræo, concordasset litera nostra cū sua. Et patet hoc magis: quia si vellimus inquirere libros Hebræorum, eadem verba habent ipsi in illa auctoritate Michææ, quæ nos habemus. Ideo necesse est dici, qd Matthaeus non scripsit sicut habebatur in Michæa, & hoc verum est. Causa autem potest esse duplex: una est, quia quādo Matthaeus, & alij Euāgelistæ allegant dicta prophetarū, quasi nunquā obseruant verba eorum omnino, sed solum sententiam. Patet infra in litera, cum dicitur: vt impleretur, quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentem: Vox in Rama audita est ploratus, & ululatus multus, Rachel plorans filios suos. Et tamen Ierem. 21. dicitur. Vox in excelso audita est lamentationis, fletus, & ululatus. Et ita est de omnibus alijs, quæ allegantur hic: quia nulla earum tenet omnino eadem verba, quæ habentur in libris prophetarum, ut patet exquirenti singula. Alia causa potuit esse, scilicet, qd Matthaeus noluit hic allegare verba Michææ, sicut ipse dixit, sed sicut isti sacerdotes, & scribæ dixerunt Herodi. Nam uoluerunt isti sapientes dare certum, & clarum respōsum Herodi. Et quia si ipsi posuissent verba, quæ Michæas dixit, Herodes non intellexisset, dixerunt eandē sententiam per alia verba. Nam Herodes, cum esset vir nobilis, & semper deditus principatui, nunquam maceraret studio legis, & sic non intelligeret verba prophetarum. Hoc tenet Nicolaus. Mutationes autē aliquæ factæ sunt, vt patet concordanti, & conferenti utramque auctoritatem. Nam Matthaeus dixit hic secundum scribas, Et tu Bethlechem terra Iuda. in Michæa autem dicitur, & tu Bethlechem Ephrata. Deuteroc. 33. dicitur. Hæc sunt multitudines Ephraim, & hæc milia Manasse, id est, multitudines Manasse. Michæas dixit. Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Matthaeus dixit, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Et idem sunt: quia dominator in Israel, uel dux, qui regat populum Israel, idē sunt. Vtraque istarum causarum est satis rationabilis, verisimilij tamen videtur, quod Matthaeus ista verba mutauerit à seipso, quā secutus mutationem, quam fecerunt sapientes respondentes Herodi: cum de illa nobis non constet, licet sit satis verisimilis, & constet, quod tam Matthaeus, quā alij Euāgelistæ, quasi nunquam ponant verba prophetarum ad litteram, quando illa allegant, vt patet discurrenti per omnia allegata ab eis.

F Psalm. 131. scilicet. Audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eum in campis syluæ: id est, audiuimus eum in Bethlechem. Quod autem ista duo nomina sibi simul competerent colligitur Gen. 48. scilicet, & sepeliui eam iuxta viam Ephrata, quæ alio nomine appellatur Bethlechem. De quo magis declaratum est eo. c. & Ruth primo. Dixit autem Michæas Bethlechem Ephrata ad differentiam alterius Bethlechem, quæ erat in tribu Zabulon, quia sicut notificatur, quæ Bethlechem sit dicendo in Bethlechem Iudæ, ita notificatur dicendo Bethlechem Ephrata: nam eadem est: uoluerunt autem sacerdotes potius dicere Bethlechem terra Iuda, quā Bethlechem Ephrata, eo quod istud nomen Ephrata non erat ita vsitatum tempore Herodis, sicut istud nomen Bethlechem. Per hoc autem, qd dicerent Bethlechem terra Iuda constaret Herodi, de qua Bethlechem loquebantur. In auctoritate Michææ dicitur. Paruulus es in millibus Iuda. Matthaeus dixit. Nequaquam minima es in principibus Iuda. Et videtur esse contrarietas, & tamen non, quia Matthaeus dixit, nequaquam minima es. i. verē non es minima: Quia licet in murorum ambitu, & populi numero sis parua, tamen non es parua in dignitate: propter Messiam, qui nascetur in te. Michæas dixit paruulus es. i. paruus locus, scilicet tu Bethlechem paruus locus es, & subintelligitur, sed non eris paruus in dignitate, quæ ex te egredietur mihi, qui sit dominator in Israel. i. Messias. Nam si nihil subintelligeretur non esset ad propositū, cum dicitur, paruulus es, ad ea, quæ sequuntur, scilicet, ex te mihi egredietur, &c. ideo oportet subintelligi sicut diximus. Vel potest intelligi paruulus es, id est, licet paruulus sis, non obstabit quin ex te egredietur mihi dominator in Israel. Et tunc idē est, quod dicere, paruulus es loco, sed es magnus dignitate, scilicet. Quia ex te egredietur &c. Et hoc intelligit Matthaeus, scilicet, nequaquam minima es, id est, non es minima in dignitate, licet sis minima loco. Cum autē dicit Michæas, in millibus Iuda, & Matthaeus, in principibus Iuda, idē est: quia Matthaeus dixit in principibus Iuda, id est, inter ciuitates principales terræ Iudæ. Michæas dixit in millibus Iuda, id est, in multitudinibus tribus Iudæ. Quasi dicat, inter ciuitates tribus Iudæ, in quibus sunt multitudines eius, scilicet, populorum est minima Bethlechem. Sic accipitur Deuteronomij. 33. scilicet. Hæc sunt multitudines Ephraim, & hæc milia Manasse, id est, multitudines Manasse. Michæas dixit. Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Matthaeus dixit, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Et idem sunt: quia dominator in Israel, uel dux, qui regat populum Israel, idē sunt. Vtraque istarum causarum est satis rationabilis, verisimilij tamen videtur, quod Matthaeus ista verba mutauerit à seipso, quā secutus mutationem, quam fecerunt sapientes respondentes Herodi: cum de illa nobis non constet, licet sit satis verisimilis, & constet, quod tam Matthaeus, quā alij Euāgelistæ, quasi nunquam ponant verba prophetarum ad litteram, quando illa allegant, vt patet discurrenti per omnia allegata ab eis.

Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis: & mittens illos in Bethlechem dixit: ite, & interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis, renunciate mihi, ut & ego veniens adorem eum.

Tunc Herodes. Hic ponitur inquisitio Herodis facta a Magis. Nam postquam se informauit per sapientes Iudæo-

Iudæorum de loco natiuitatis Christi: voluit se informare per Magos de tempore natiuitatis. Et dicitur. Tunc Herodes clam vocatis Magis. Scilicet, postquam sapientes Iudæorum responderunt sibi, quod in Bethlechem Iudæ nasceretur Christus, vocauit Magos clam, id est, occulte, vt secreta haberet eum cum eis consiliū. Et sic patet, quod in isto consilio, vel conuisione non fuerunt sapientes Iudæorum. Etiam, quod quando Herodes certificatus est per sapientes Iudæorum de loco natiuitatis Christi, non erant presentes Magi: sed postea vocati sunt. Diligenter didicit ab eis tempus stellæ, id est, informauit se ab eis de tempore, quo appareret stella, scilicet, quantum tempus erat, quo apparere ceperat. Et hoc diligenter voluit scire, quia multum de factis suis pendebat ex hac cognitione, vt patet infra dicitur. Quæ apparuit eis, id est, quæ apparuerat eis in oriente in terra sua, quando primò ceperit proficisci, & præcesserat eos semper vq; in Ierusalem, vbi se occultauerat. Et mittens illos in Bethlechem. In hoc respondet Herodes quæstioni Magorum. Nam intrantes in Ierusalem dixerant, vbi est, qui natus est rex Iudæorum? Et licet ipsi putarent ibi eum esse natum, vt supra declaratum est in quadam quæstione, & in litera: tamen comperto ab Herode per sapientes Iudæorum quod non nasceretur ibi Christus, sed in Bethlechem, misit Magos in Bethlechem quasi certificas eos, quod ibi inuenirent natum, quem quærebant, vel saltem, quod ibi erat locus natiuitatis suæ, dicit. Interrogate diligenter de puero. Id est, inquirite diligenter de puero, quis sit, & cuius dispositionis, & ætatis: & nō fallamini circa illum. Et dixit diligenter: quasi dicat. Iste puer est tanti honoris, quod circa illum non se debet habere homo negligenter. Herodes tamen volebat, quod illum cognoscerent diligenter, vt per hoc ipse diligenter, & certissime eum cognosceret, vt non erraret occidendo alios pro eo, & quod ipse euaderet. Et dixit. De puero. Quia secundum quod dicerat Herodes à Magis paucum tempus transierat ab ortu stellæ signantis Christi natiuitatem, & sic apparebat ipsum esse puerum. Et cum inueneritis renunciate mihi, id est, mitte mihi ad dicendū, vel venite, vos, & dicite mihi, postquam diligenter quærentes inueneritis illum. Et ego veniens adorem illum. Nō intendebat hoc Herodes, sed solum interficere puerum. Vt tamen Magi non recusarent ei annuaciare de puero inuenito, dixit, qd etiam ipse volebat ire ad adorandum eum.

Quare Hero, audiens regem Iudæorum natum turbatus est. Quæst. XXXIII.

Propter multa Herodes turbatus est.

QVAERITVR, quare Hero audiens regem Iudæorum natum esse, turbatus est. Dicendū, quod propter multa. Primò, quia timebat perdere regnum propter eum, quia ipse erat alienigena: & iste nunc natus significabatur esse de stirpe Iudæorum, & Iudæi fauentes illi opponerent se contra Herodem, & de regno expellerent. Secundò turbatus est propter magnam excellentiam istius regis, qui natus esse annunciabatur. Nam non poterat esse nisi aliquod valde magnum, in quo tanta signa apparerent, scilicet, quod natiuitas eius cognosceretur à regibus extraneis, & longinquarum nationum, & qd venirent ad adorandum eum, & quod stella præcederet eos in via. Hæc enim diuina erant, & maiora suspicari posset. Herodes verisimiliter accidere circa illum regem natum, cum esset in maiore ætate, & sic ei resistere forte se non posse putabat. Tertio turbabatur propter potentiam eius temporalem. Nam isti reges tres, qui nunc mox natum adoraturi venerant, verisimile erat, quod pro eo se exponerent ad mortem. Et

sicut venerant isti tres poterat Herodes verisimiliter putare, quod etiam alij venirent, & omnes hi essent in auxilium illius regis nati contra Herodem, & contra quem cunquē impugnatorem: cum illum tanquam dominum recognoscerent venientes ad adorandum. Erat ergo magna causa timoris, & turbationis Herodi. Quarta, quia etiam si nihil horum existeret sola annunciatio alterius regis turbaret Herodem. Quia nulli sunt, qui magis, & facilius turbentur, quā qui magnos gerunt magistratus, & tenent alta dominia: potissime quādo iniuste possident sicut Herodes erat sibi conscius, cum violenter inuasisset regnum Hyrcani ipse & pater eius antipater: ut ait Iosephus. 14. Antiquitatum, & ipse occulte, & fraudulenter occidisset adolescentem filium Hyrcaniam summum sacerdotem: qui pro patre regnatus erat: idē mox vt quædam de regno audiret turbaretur cōscius sibi suorum scelerum. Et ait Chrysol. Ramum arboris in excelsum positum leuis etiam aura, & sic & sublimis homines in culmine dignitatum existentes leuis etiam aure fama conturbat. Quintò, quia timebat Herodes periculum à Romanis, si aliquis intra Iudæos rex uocaretur, quem Octavianus non constituisset: Sic enim Romani ordinauerant, ut nullus rex, uel Deus sine eorum licentia diceretur. Et si Herodes permitteret aliquem regem uocari, uel non impediret, culparetur à Romanis. Sic enim fuit de Iudæis quando habuerunt consilium de morte Christi dicentes, qd homo ille multa signa faciebat, & si dimitterent eum, totus mundus sequeretur illum, & venientes Romani tollerent locum eorum, & gētem. Io. 11. Sextò turbatus est Herodes, ut per hoc manifestetur Christi dignitas, & apparet dignitas eius coelestis: sicut ait Greg. in Homilia: Coeli rege nato rex terra turbatus est: quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum celsitudo coelestis aperitur. Septimò, quia hoc congruebat ad significandum Christi iudicium potestatem, de qua Herodes tanquam terrenus timebat. Sic ait Aug. in quodam sermone Epiphaniæ, scilicet. Quid erit tribunal iudicantis, quando superbos reges cuna terreat infantis? Octauò congruebat ista turbatio ad significandum deiectionem Diaboli, qui per Christum deiectus est: sicut ipse dixit. Nunc iudicium est mundi, & princeps mundi huius eicietur foras. Io. 12. Et ligatus est Satanas per Christum, ut dicitur Apocaly. 2. Et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, & Satanas, & ligauit per annos mille, & misit eum in abyssum, & clausit, & signauit super eum. In ista autem turbatione Herodis signabatur turbatio diaboli, qui in membris suis turbatur, sicut erat Herodes. Sic ait Leo Papa in sermone Epiphaniæ, scilicet. Non tantum Herodes in seipso turbatur, quantum diabolus in Herode. Herodes enim hominem existimabat, sed diabolus Deum: & vterque regni sui successorem timebat. Diabolus celestem: sed Herodes terrenum. Superflue tamen, quia Christus non venerat regnum terrenum in terra habere. Vnde Leo Papa Herodi loquens, ait. Non capit Christus regna tua, nec mundi Dominus potestatis tuæ, & loco sceptri est contentus angustijs. Quinque primæ causæ sunt literales, tres ultimæ sunt potius mysticæ.

Quare tota Ierosolyma turbata est, audita Christi natiuitate. Quæst. XXXV.

QVAERITVR quare Ierosolyma tota turbata est audito, quod natus esset rex Iudæorum: cum potius gaudere debuissent: quia Herodes erat rex alienigena. Et erat in eis maior gloria

gloria habere regem de stirpe sua: potissimè, quia iste erat rex Messias, quem lex, & prophetae prædixerant venturum ad redimendum Israel. Dicit potest vno modo, quòd non fuit turbata tota Ierosolyma, sed solum aliqui de principibus, & quòd ceteri non turbarentur. Essent autem isti principes, qui erant accepti Herodi: & per eum putabant se felicem statum habere: ideo necesse erat, quòd ipsi non tantum pro Herode, quantum pro statu suo turbarentur: cum penderet status eorum de prosperitate Herodis: adueniente autem alio rege tam ipsi quam Herodis, periclitarentur: ideo iuste turbabantur. Et turbatis istis dicitur turbata tota Ierosolyma: quia id quod principes ciuitatis faciunt, dicitur facere tota ciuitas: quia ipsi sunt præcipua pars eius, & in ipsis tota ciuitas continetur eminenter. Hunc sensum sequitur Nicolaus. Secundò potest dici, quòd turbata est tota ciuitas, id est, magna pars eius: hoc est verum quantum ad adulatores regis. Nam ipsi fingunt se gaudere de omnibus, de quibus reges gaudent, & dolere de quibus dolent, sed præstant illis assensum a commo datum propter quæstum, quem sic extorquent. Et isti vocantur assentatores ab assentiendo dicitur quia fingunt se assentire omnibus, quibus domini assentiunt, siue in bono, siue in malo. Nam magna pars Ierosolymæ erat de istis assentatoribus Herodis: ideo turbata esse dicitur tota Ierosolyma, quia omnes isti assentatores fuerunt se turbatos. Tertiò potest dici, quòd tota ciuitas turbata est, id est, nemo auisus est ostendere se gaudere, licet in corde suo gauderent: quia Herodes erat crudelis valde, cum etiam filios suos occideret, vt infra dicitur: & dominabatur valde Iudæorum opprimens eos. Vnde si sensisset aliquos eorum gaudere, quando ipse turbabatur, occidisset illos. Ideo nemo ausus est ostendere gaudium, licet in corde haberent. Sic enim semel Herodes quasi hoc tempore cum ægritudine magna laboraret, & in vinculis haberet filium suum Antipatrum propter quædam suspiciones, licet illum regnare post se uoluisset: accidit, vt quidam die Herodes gladium manu tenens præ impatientia ægritudinis percussit se volens occidere, sed nequirit, impediente eum quodam de ministris. Fama tamen subito percussit occubuisse Herodæ: qd audiens Antipater filius eius in vinculis, exultans valde quasi mox regnatus esset, multa locutus est, & plurima custodi carceris, vt eum solueret. Herodes autem ad se reuersus, cognita exultatione Antipatri iussit eum occidi, quem prius successorem regni instituerat. De hoc Iosephus lib. 17. Antiquitatum. Item etiam circa mortem suam plurimos de nobilibus Iudæorum Herodes tenebat in vinculis, Sentiens autem omnium Iudæorum lætitiã de morte sua propinqua, iussit Salomæ sorori suæ, qd eo mortuo occideret omnes nobiles Iudæorum, quos victos tenebat, vt sic omnes Iudæi lugerent in morte Herodis propter liberos suos occisos. Quod sic se facturam spopondit Salome, ut placeret Herodi. Eo tñ mortuo soluit oēs illos victos, & donauit parentibus uolens auferre seditiones post mortem Herodis, & confirmare regnum in posteris eius, quòd forte non fieret ex asperatis Iudæis si occiderentur omnes illi nobiles, qui victi tenebantur, vt ait Iosephus, eo lib. Iudæi igitur tantam Herodis crudelitatem in multis experti gaudere palã auisi non sunt, sed turbatos se ostenderunt in eo in quo turbabatur Herodes, licet forte de hoc gauderent. Quartò forte Iudæi non putabant hunc esse regem Messiam, quem nunc natum Magi asserbant: sed aliquem forte de genere Hyrcani, qui vltimus fuerat rex de stirpe Iudæorum, vel de progenie fratris sui Aristoboli, uel de progenie aliquorum aliorum Machabæorum: quia omnes isti reges, qui fuerunt intra Babylonis captiuitatem, & Christi natiuitatem fuerunt

de stirpe Machabæorum, vt infra declarabitur. Et forte pro tali rege non multum gaudent Iudæi, quia temporibus eorum grauiora mala passi sunt. & propter ipsos reges de stirpe sua facti sunt tributarii, & serui Romanorum, cum prius essent amici eorum, & confederati: de quo infra declarabitur. Si autem putassent, quòd erat rex Messias non turbarentur, saltem verè, quia ille multa bona Israelitis allaturus erat. Quintò potest dici, quòd totus populus uerè turbatus est, etiam si putarent istum, qui regnatus erat, esse Messiam: quia populus cognoscebat animositatem, & potentiam Herodis, & astutiam bellicam, & res ab eo semper feliciter gestas. Oportebat autem, ut si alius regnatus esset, etiam si Messias esset, haberet bella magna cum Herode: in quibus uerisimile erat magnas clades futuras considerata probitate bellica Herodis: ideo timebant res tam graues incipere: etiam si ad ultimum Messias regnatus esset deuictò Herode: quia putabant, quòd prosperitas esset pro illis, qui manerent post bellum, pro eis tamen, qui nunc erant magna pericula, & rerum variationes, & calamitates plurimorum poterant uerisimiliter expectari. Prælegebant ergo potius sub Herode in pace uiuere, licet esse rex alienigena, quam vt posteris statum honorabilem relinquentes seipos omnibus malis exponerent. Rationabiliter ergo turbati sunt audito quòd rex Iudæorum natus esset. Hanc rationem tangit Chryso. scilicet. Sicut uentis contrariuentibus vnda concutitur: sic regibus inuicem contrariantibus populus conturbatur. Et ideo ex hoc timeuerunt, scilicet, ne præsentem & uenturum rege adinuicem certantibus, ipsi perturbationibus inuoluerentur. Sextò potest dici, quòd turbatio est duplex: vna est quasi admiratione ex re insolita: licet illa prospera sit. Sicut iacob, cuius pater mortuus esset a plurimis annis dicebatur: ecce pater tuus uiuit: licet ista esset res prospera, turbaretur tamen primò, licet postea gauderet. Sic fuit de Iacob, qui credebat Ioseph mortuum. Cum uerò audisset Ioseph uiuere, & dominatur in omni terra Aegypti dicitur, quòd quasi de graui somno euigilans non credebat, & illa erat turbatio. Gen. 25. Alio modo accipitur turbatio pro quadam passione proueniens ex enunciatione, uel cognitione alicuius aduersi. Et isto modo accipitur communiter in scriptura turbatio: & etiam in modo nostro loquendi. Hic potest dici, quòd turbati sunt isti, non quòd ista res esset aduersa, nec timebant eam, aut odissent, sed propter nouitatem eius admirati sunt, & redditi quasi stupidi. Et istud est quod dicit eos turbatos fuisse. Septimò secundum Chryso. fuerunt isti turbati, quia iniusti non possunt gaudere de aduentu iusti. Erant autem Iudæi mali: ideo non gaudebant de aduentu Christi. Hoc autem non est intelligendum de omnibus Iudæis: sed de multis & peccatoribus. Erant tamen alii uiri iusti, qui expectabant Messiam: & desiderabant redemptionem, quam facturus erat. Sic patet de Simeone & Anna filia Phænelis, quibus Christus tanquam iustis se manifestauit in templo. Luc. 2. Dicitur etiam de Ioseph de Arimathea, qui erat nobilis decurio, quòd ipse erat expectans regnum Dei, & petiit corpus Iesu ad sepeliendum. Mar. 15. Ex quo innuitur, quòd non expectabant, nec desiderabant, omnes Iudæi, quod inducendum erat per aduentum Messie, quia erant uiri canales, & solum desiderabant bona huius sæculi, eisque contenti erant. Plurima autem multitudo erat huius opinionis. Nam etiam quotidie istud experimur in credentibus in Christum. Ideo poterat dici, quòd tota ciuitas turbaretur, quia illi iniqui, qui erant maxima pars urbis, turbabantur.

Duplex turbatio.

Qui

Qui sint isti principes sacerdotum, quos congregauit Herodes, Quæst. XXXVI.

QVAERITVR, qui sint isti principes sacerdotum, quos congregauit Herodes. Nam uidetur, quòd non poterat congregare principes sacerdotum. Dicendum, quòd secundum legem erat unicus summus sacerdos. Nam quando Deus uoluit, instituit quòd de nulla tribu, vel familia essent sacerdotes præter quam de progenie Aaron. Et si aliquis extraneus, scilicet, non de hac progenie uellet ministrare in officio Sacerdotali, quòd occideretur. Numeri. 3. & 18. Et ad hoc Deus occiderat ducentos, & quinquaginta proceres, qui uoluerunt usurpare sacerdotium. Num. 16. & fecit turribula eorum extendi in laminas, & affigi altari holocaustorum, ut maneret ibi in memoriam, scilicet, quòd Deus occidisset illos, qui conati fuerant ministrare in sacerdotio, cum non essent de progenie Aaron, & omnes uidentes a similibus abstinerent. eo. ca. Fecit etiam quòd omnes tribus ponerent virgas coram Domino vnã pro qualibet tribu: & cuius uirga floreret, pertineret sacerdotium ad illam tribum. Floruit autem uirga Aaron: & mansit ex tunc sacerdotium indubitate in Aaron, & posteris eius, & uirgam illam quæ fronderat, fecit Deus custodiri inter cetera, quæ erant in arca: vt maneret in testimonium ne amplius de sacerdotio contenderent Israelite. Numeri. 17. Fecit autem Deus tunc quòd Aaron uingeretur in summum sacerdotem, & filii eius in sacerdotes minores. Exo. 29. Non est autem putandum, quòd Aaron diceretur sacerdos magnus, eo quòd respectu filiorum ipse erat maior, & dignior: etiam si in sacerdotio non excederet. Nam non solum in hac dignitate excelebat: sed etiã ex parte sacerdotii erat distinctus a filiis suis. Primò in nomine, quia ipse uocabatur pontifex, filii autem sui solum uocabantur sacerdotes. Exo. 29. & Leu. 8. Secundò ex parte consecrationis: quia ualde multæ ceremoniæ obseruabantur in consecratione Aaron, quæ non obseruabantur in filiis eius. Et tamen omnes obseruabantur in patre. Exod. 29. & Leu. 8. ubi ponuntur omnes ceremoniæ consecrationis Aaron, & filiorum eius siue sacerdotis magni, & minorum. Tertiò ex parte uestium, uel ornamentorum, quia summus sacerdos habebat quasi decem ornamenta, minores autem habebant tria, uel quatuor solum: & illa quæ habebant minores sacerdotes habebat maior, & non è contrario. Nam summus sacerdos habebat feminalia sacra, & tunicam lineam siue byssinam, & cingulum byssinum, & cidarium lineam, & balthæum, & rationale, & ephod, & tunicam totam acyinthinam, & thiarã acyinthinam, & laminam auream pro fronte, & cingulum de multiplici colore. De his omnibus, etiã de omnibus fabricaturis, & figuris patet. Exod. 28. & ibi declaratum est. Filii autem Aaron solum habebant quatuor prima ornamenta. eo. ca. Quartò differabant ex parte reddituum. Nam sacerdotes minores habebant redditus suos de oblationibus, & primitiis, & votis, & redemptionibus primogenitorum, & de partibus sacrificiorum, & similibus, quæ plene ponuntur Numeri. 18. Aaron autem, siue sacerdos magnus habebat decimam decimæ, id est, centesimam partem fructuum totius Israel. Nam leuitæ accipiebant omnes decimas Israel: & habebat Deus illis, quòd dicitur decimam partem decimam dare Aaron, scilicet, summum Sacerdoti. eo. c. Quintò differabant in officio, uel ministracione, quia summus sacerdos poterat ministrare in omnibus, in quibus minores. Et ultra hoc habebat

A quædam proprias ministraciones; scilicet, ipse solus ministrare debebat in die expiationis, quæ est die decima mensis septimi. Leui. 16. Vnde Iosephus dicit in lib. Antiquitatum, quòd cum semel illa die ministraturus esset quidam summus sacerdos uir iustus, & præcedenti nocte accidisset ei illusio per somnum, & potuit contigisset: alius factus est summus sacerdos loco eius, qui mansit postea in summo sacerdotio, de quo declaratum est primo Paralipo. 6. Etiam soli summo sacerdoti licebat intrare in Sancta sanctorum. Leu. 16. & ad Hebr. 9. minoribus autem non licebat. Quod non solum non licebat: immo etiam quado intrabat summus sacerdos in Sancta sanctorum, non licebat alicui de Sacerdotibus minoribus manere in exteriori tabernaculo. Leui. 16. Sextò differabant sacerdotes magni & minores in obseruantijs. Nam tenebatur summus sacerdos abstinere à quibusdam, à quibus non tenebantur abstinere minores. Nam de minoribus dixit Deus Leui. 3. quòd non contaminarentur in mortibus suorum, id est, non exirent ad plangendum mortuos: nec accederent ad res ipsorum: nisi in morte patris, & matris, & filii, & filia, & fratris, & sororis uirginis, quæ nondum accepit uirum: & tamen summus sacerdos non poterat exire ad mortem alicuius, nec etiam patris sui. eod. c. Item sacerdotes minores tenebantur non accipere meretricem in uxorem, nec uiduam, nec repudiatam. Leui. 21. summus sacerdos non solum tenebatur non accipere uiduam, uel repudiatam, uel meretricem, sed tenebatur accipere in uxorem uirginem generosam. Nam dicitur: non commisceat stirpem generis sui uulgo gentis suæ. Septimò differebat in quibusdam privilegijs honoris, nam de solo summo sacerdote dicitur, quòd quado exules fugerent in ciuitates refugij, non liceret eis exire impune inde usque ad mortem summi sacerdotis, alioquin poterat occidi licite. Numeri. 35. Octauò differebat, quia summus sacerdos erat unicus, & sacerdotes minores erant plurimi. De minoribus manifestum est, cum distincti essent per uiginti quatuor sortes ad ministrandum, & in qualibet sorte erant multi sacerdotes. 1. Paralipom. 28. De summo sacerdote patet, quòd esset unicus, quia Deus fecit Aaron ungi in summum sacerdotem siue pontificem, & omnes filios eius in sacerdotes minores, Exo. 29. & Leui. 8. Sic etiam mortuo Aaron fecit Deus, quòd Eleazar fieret pontifex pro patre suo Aaron. Numeri. 20. Si tamen non differet summus sacerdos à minoribus, non oportebat, quòd Eleazar poneretur hunc pro Aaron, & iam ipse fuerat consecratus in sacerdotem minorem. Exo. 29. & Leui. 8. Etiam si essent plures summi sacerdotes, non iussisset nunc Deus poni Eleazar specialiter pro Aaron, sed possent esse multi. Item patet hoc magis. Exod. 29. Nam posito ritu consecrationis dicitur: uestem autem sanctam, qua utetur Aaron, habebunt filii eius post eum, ut uigantur in ea, & consecrentur manus eius. Septem diebus utetur illa, qui pontifex pro illo fuerit constitutus de filiis eius. Et sic uidetur, quòd vnus summus sacerdos succedebat alteri, quia vnus dicitur ungi pro altero, sicut in regno, ubi est vnus rex, & moritur, & succedit alius dicitur, quòd mortuus est talis rex, & regnauit filius eius pro eo, ut sæpe dicitur in 3. & 4. libris Regum, & in toto, 2. Paralipom. Hic tamè dicitur, quòd pontifex uingeretur pro patre suo, ergo vnus erat. Etiam quia dicitur septem diebus utetur illa, qui pontifex fuerit constitutus, & sic vnus significatur. Etiam, quia dicitur, qui pontifex fuerit constitutus de filiis eius, & sic innuitur, quòd licet Aaron, uel alius summus sacerdos haberet multos filios, non erant omnes summi sacerdotes, sed vnus. Item patet, quia ut supra declaratum est, uestes summi sacerdotis, & minorum...

Summus sacerdos Iudæorum vnus erat.

horum differebant. Si ergo essent multi sacerdotes summi fierent multe vestes, scilicet, pro quolibet omnia ornamenta summi sacerdotis, Deus tamen iussit fieri vestes summi sacerdotis solum pro Aaron. Exo. 28. Vnde vocat eam unam vestem, scilicet, faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo, & sic iussit fieri unicum rationale, & unicum Ephod, & unicum laminam auream, & unicum tunicam iacinthinam, & sic de ceteris. Si tamen essent multi sacerdotes summi, fierent multa rationabilia, & multa Ephod, & cetera ornamenta pontificis, ergo vnicus erat. Item patet, quia Exo. 29. dicitur vestem sanctam qua utetur Aaron, habebunt filii eius post eum. Et sic vestis erat unica, ergo vnicus summus sacerdos. Etiam quia dicitur, quod illam habebunt filii eius post eum: ergo uiuente Aarō nullus poterat indui illa veste, nisi ipse. Et tamen necesse erat summum sacerdotem indui illis uestibus, quibus induebatur Aaron, ergo uiuente Aaron nullus fuit summus sacerdos nisi ipse. Ita ergo post eum, quia eadem habitudo, quae erat Aaron ad filios suos, erat cuiuslibet summi sacerdotis ad ceteros sacerdotes, quia Deus ponebat hoc in lege, ut ita apud omnes posteris obseruaret. Et patet quia postquam posita est consecratio Aaron & filiorum suorum subditur, quod ita debeant seruari omnia illa apud posteros. Exo. 29. & Leui. 8. Item patet, quia uidebatur ualde irrationabile esse multos summos sacerdotes. Nam unius Ecclesiae non potest esse nisi vnus pontifex, & summus sacerdos erat pontifex apud Iudaeos. Leui. 21. & Num. 3. 5. ergo vnicus esse debebat. Et adhuc magis repugnabat inter Iudaeos esse multos pontifices, quam in eodem Episcopatu esse multos Episcopos. Quia licet in unico Episcopatu sit vnica ecclesia, quae est sedes, sunt tamen multe particulae subiectae illi. Inter Iudaeos tamen erat vnica ecclesia, siue unicum templum in unico loco terre Chanaan, & non licebat in aliquo alio loco esse templum, nec altare aliquod ad ministrandum in sacrificiis. Deuteronom. 12. Et colligitur Iosue. 22. ubi uoluerunt nouem tribus & dimidia pugnare contra duas & dimidiam, quia exierunt vnus altare apud tumulos Iordanis. In eadem particula ecclesia, siue templo non videtur quomodo possent esse multi summi sacerdotes, quia ista pluralitas principum seipsam confunderet, quia quod vnus iuberet alius destrueret; ideo Arist. 12. Metaphy. posuit unicū rectorem uniuersū, quem Deum, vel causam primam nos appellamus, dicens: Entia nolunt male ordinari: mala esse autem pluralitas principum, bonus est ergo vnus princeps. Item patet hoc ex deductione, quam facit Iosephus in libris Antiquitatum, ubi enarrat omnes summos sacerdotes simul, nisi per contentionem, uel ex aliquo accidenti particulari aliis semper est vnicus. Item, quia si possent esse multi summi sacerdotes, non diceretur aliquando de aliquo sacerdote specialiter, quod erat praepositus in templo, uel quod ministrauerat in templo; & tamen dicitur de aliquibus hoc, ut patet Iudicum. 20. scilicet, Eo tempore erat arca domini in Silo, & Phinees filius Eleazar, filii Aarō erat praepositus domus. Ergo vnicus erat iste praepositus, & iste erat summus sacerdos, cui Deus promiserat summum sacerdotium in aeternum, quia pro eo ze lauerat occidens coeuntes in contemptrum Dei. Numeri. 25. & primo Macha. 2. Et etiam omnes, qui ibi nominantur fuerunt summi sacerdotes. Nam dicitur, quod Phinees filius Eleazar filii Aaron erat praepositus domus, & tamen Phinees fuit pontifex, ut nunc dictum est, & Eleazar pater suus, siue Eleazarus fuit pontifex. Num. 20. & Aaron fuit primus pontifex. Exo. 29. Item dicitur aliqui ministrasse specialiter in templo: sicut dicitur primo Paralipom. 6. Iohannam

F, genuit Azariam. Ipse est, qui sacerdotio functus est in domo, quam aedificauit Salomon in Ierusalem. Et sic dicitur specialiter de isto, quod sacerdotio functus est. Si tamen multi essent, qui similiter sacerdotio fungentur, non diceretur de hoc absolute, quod sacerdotio functus est, ergo vnicus erat in isto modo fungendi sacerdotio, & tamen iste fuit summus sacerdos, ut declaratum est eo. c. & ut Iosephus dicit, ergo vnicus erat summus sacerdos. Non differebant, quia summus sacerdos erat semper primogenitus inter fratres: ita quod non erat aliquis maior illo: & talis debebat esse summus sacerdos, uel eo moriente sequens frater eius, si ille nondum habebat filios. Leui. 21. scilicet, pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos. Item quia generale erat apud Iudaeos, quod omnis honor, qui ueniret per successionem, pertineret ad primogenitos, quia primogeniti succedebant in duplo in possessionibus, quam quilibet de fratribus. Deuteronom. 21. In honore etiam, & imperio primogenitus erat maior aliis, Gen. 49. Maxime, cum honor esset indiuisibilis, qui non posset diuidi per omnes fratres, pertinebat solum ad primogenitum. Sicut nunc fit de successione in regno. Sacerdotes autem minores erant tam primogeniti, quam non primogeniti, cum omnes filii sacerdotum necessarij essent sacerdos, quia tota posteritas Aaron applicabatur ad sacerdotium. Num. 3. & 16. Aliae differentiae possent assignari inter sacerdotem magnum, & minores, quae reducerentur ad supradictas. De materia summorum sacerdotum est magis declaratum Exo. 29. & Numeri. 20. De istis etiam sacerdotibus quot fuerint, scilicet, quod fuerunt octogintatres, uel quatuor, & nomina eorum, & actus aliquorum declaratum est late primo Paralipom. 6. Sciendum, quod multa nomina, habet sacerdos magnus, scilicet, uocatur pontifex, & sacerdos magnus, & sacerdos maximus, & summus sacerdos, & princeps sacerdotum: de primo patet Exo. 29. & Leui. 21. & Numeri. 3. 5. De secundo patet, quia Elias uocat summus sacerdos magnus. 4. Reg. 22. & 2. Paralipom. 34. & Elias ibi sacerdos magnus Nec. 3. c. De tertio patet Leui. 21. ubi pontifex uocatur sacerdos maximus. De quarto patet Act. 23. scilicet, summum sacerdotem Dei maledicis, & Marci. 13. & 15. Nam conuenienter Marcus uocat summos sacerdotes, quos alii uocant principes sacerdotum. De quinto patet Actuum. 13. scilicet, nesciebāt quia princeps esset sacerdotum, & Luc. 20. & 22. & hic in litera, & infra 26. & 27. & Ioan. 18. Apparet autem ex praecedentibus, quod summus sacerdos vnicus erat; & non poterant esse plures simul. Scriptura tamen maxime apud Euangelistas dicit multos principes sacerdotum, uel summos sacerdotes, ut hic in litera, & infra 26. & 27. & Mar. 13. & 15. & Luc. 2. & 22. & 10. 8. & 19. Quidam dicunt, quod licet a principio institutum fuerit unicū esse summum sacerdotem: postea tamen Dauid instituit esse duos, quando reformauit cultum Dei. Nam posuit unum summum sacerdotem de familia Eleazar, & alium de familia Ithamar. primo Paralipom. 24. & fuerunt isti, scilicet, Abiathar, & Sadoc. Ita ergo post istud essent saltem duo summi sacerdotes semper simul, & isti uocantur principes sacerdotum, uel summi sacerdotes. Dicendum, quod non stat, quia licet Dauid posuit Sadoc, & Abiathar, ut summos sacerdotes, non manserunt ambo in summo sacerdotio, & coegit eum manere exulem usque ad mortem, ita ut non solum non ministraret, immo etiam quod non intraret in Ierusalem, sed quod maneret in agro suo in Anathoc, quae erat parua ciuitas apud Ierusalem. patet hoc. 3. Reg. 2. & post hoc nullus de stirpe Abiathar fuit summus sacerdos. Et sic Deus praedixerat contra Heli, quod ne-

Nota summi sacerdotis.

Determinatio auctoris quod vnus erat sacerdos maximus.

mo de domo sua ministraret in sacerdotio summo: sed essent sic extranei, & quasi laici, ut reciperentur inter sacerdotes minores. primo Reg. 2. & erat iste Abiathar de progenie Heli summi sacerdotis. Et in eo completa fuit maledictio domus Heli. 3. Reg. 2. & ibi declaratum est. Et ideo postea nunquam fuit sacerdos aliquis de stirpe Abiathar, sed solum de stirpe Sadoc. Et ille iam mansit vnicus. Nec fuerunt postea aliquo tempore duo summi sacerdotes, nisi quando assumerentur in discordia, uel per aliquod accedens, ut supra dictum est. Hoc patet magis ex discursu Iosephi in libris Antiquitatum usque ad finem, ubi ponit omnes summos sacerdotes, & tempora, quibus ministrauerunt, & tamen nunquam duo simul erāt. Patet etiam ex his, quae declarata sunt primo Paralip. 6. ubi omnes summi sacerdotes, & tempora eorum describuntur. Item hoc colligitur ex verbis Euangelistarum. Nam Io. 18. dicitur. Et aduxerunt eum ad Annam primum. Et sequitur: Erat enim socer Caiphae, qui erat pontifex anni illius. Et ibi solus Caiphas uocatur pontifex. Idem dicitur Ioan. 11. scilicet, quod cum Caiphas esset pontifex anni illius prophetauit. Sic etiam alij Euangelista uocant absolute Caipham principem sacerdotum. Et Luc. 22. dicitur magis absolute, scilicet, comprehedentes eum duxerunt ad domum principis sacerdotum. Si tamen essent multi principes sacerdotum, non uocaretur aliquis eorum princeps absolute; maxime non exprimerent nomen eius. Ideo vnicus erat. Dicit ergo potest dupliciter: vno modo quod summus sacerdos semper fuit vnicus. Quia tamen postquam Romani coeperunt dominari super Iudaeos fuit sacerdotum uenale, non ministrabat aliquis sacerdos secundum legem usque ad mortem suam; ut sic succederet ei filius suus: sed uendebatur sacerdoti, & vnus erat sacerdos magnus in vno anno, & alius in alio. Sic patet Ioan. 11. de Caipha, qui erat pontifex anni illius, & Ioan. 18. Et tunc ille, qui semel fuisset summus sacerdos, poterat uocari summus sacerdos, uel princeps sacerdotum. Vnde poterant esse multi summi sacerdotes simul, & isti sunt, quos Euangelistae uocant summos sacerdotes, uel principes sacerdotum, licet vnus de eis esset solum summus sacerdos actualiter. Aliter potest dici, quod licet esset vnicus summus sacerdos, secundum tamen diuersa officia templi erāt diuersi, qui principabantur in illis officiis, & illi erant praepositi multorum sacerdotum. Ideo uocantur summi sacerdotes. Hoc maxime potest intelligi de principibus sortium. Nam erant diuersi sacerdotes per vigintiquatuor sortes, & in qualibet erant multi sacerdotes, praecipuus autem in qualibet sorte uocabatur princeps sacerdotum illius sortis. Sic accipitur primo Paralip. 24. scilicet. Diuisit autem eis, hoc est filijs Eleazar principes per familias. 16. & filijs Ithamar per familias, & domos suas octo. Primo de familia Eleazar erant. 16. principes propter sexdecim sortes, & de familia Ithamar erant octo principes propter octo familias. Et sic saepe, eo. cap. uocantur isti vigintiquatuor principes sacerdotum, id est, familiarum sacerdotum. Manserunt autem istae sortes vigintiquatuor distinctae usque ad Christi tempus, & ministrabant sacerdotes secundum illas. Ergo poterant esse nunc multi principes sacerdotum, quia semper essent vigintiquatuor principes. Patet hoc Luc. 1. ubi dicitur de Zacharia patre Iohannis, quod fuit sacerdos de uice Abia, & illa erat octaua fors sacerdotum primo Paralip. 24. Et etiam dicitur, quod sorte exist, ut poneret in eum. Isti autem principes familiarum sacerdotum uocantur ab Euangelistis aliquando principes sacerdotum, ut uocant Matthaeus, Lucas, & Ioannes, aliquando pontifices Io. 28. scilicet. Gens tua, & pontifices tui tradiderunt te mihi;

& aliquando summi sacerdotes. Mar. 13. & 15. Magis tamen proprie uocantur principes sacerdotum, quam summi sacerdotes, & pontifices, quia princeps sacerdotum potest uocari quicumque praestitit aliquibus sacerdotibus, sicut praerat quilibet istorum. 24. principum familiarum sacerdotum. Summus Sacerdos est, qui super oēs sacerdotes est, & super quem nullus sacerdos est, & in super quemlibet istorum uigintiquatuor erat vnus summus pontifex, qui erat respectu omnium. Etiam non dicuntur proprie pontifices, quia potest solum accipitur pro sacerdote maximo. Leui. 21. Omnes tamen principes familiarum sacerdotum erant sacerdotes minores praeter unum eorum, qui erat summus sacerdos. Ideo oportet dici, quod uocentur large pontifices, uel summi sacerdotes, licet proprie uocentur principes sacerdotum. Et sic semper erat vnicus summus sacerdos, qui absolute uocabatur summus sacerdos, uel pontifex, uel princeps sacerdotum solus, sed solum quando sic multi uocantur. Ratio differentiae est, quia si aliquis uocetur solus summus sacerdos, necesse est, quod conueniat sibi per aliquam rationem specialem. Et istud est, quod sit simpliciter super omnes sacerdotes. Si autem multi uocantur simul summi sacerdotes, non oportet alicui horum conuenire per aliquam rationem specialem. Sicut si dicamus Propheta dixit, uel Apostolus dixit, intelligimus de aliquo cui per excellentiam conuenit istud nomen, scilicet, de Dauid, & Paulo. Si autem dicamus, propheta dixerunt, uel apostoli fecerunt, non accipitur propheta, uel apostolus secundum aliquam rationem specialem, sed communem. Ita autem est de pontificibus; quia saepe uocatur aliquis pontifex uel princeps sacerdotum absolute in singulari, & non expresso nomine eius, & tunc accipitur pro eo, qui erat tunc summus sacerdos, sicut Caiphas uocatur absolute princeps sacerdotum non expresso nomine Luc. 22. Et uocatur pontifex absolute, & singulariter Io. decimo octauo, & sic ipse erat tunc solus summus sacerdos. Et hoc satis patet, quia de eo solo dicitur Ioan. 11. & 18. quod erat pontifex anni illius; quod frustra diceretur si istum eundem gradum alii tenerent. Idem patet, quia nullus de principibus sacerdotum iudicauit de Christo, nisi Caiphas. Item ad domum nullus principis sacerdotum ductus est Christus, nisi ad domum Caiphae: Et si dicitur, quod ad Annam ductus est primo. Ioan. 8. ibidem respondetur, quod hoc fuit, quia Annas erat socer Caiphae, qui erat pontifex. Ergo propter Caipham ductus est ad Annam. Satis tamen apparet, quod Annas non erat in eodem gradu sacerdotum, in quo Caiphas; quia licet iste honor fuerit ei delatus, scilicet, quod Christus ad eum ductus est primum propter Caipham, ipse tamen tanquam sibi conscius, quod non erat in dignitate illa, in qua erat Caiphas, nihil uoluit in dicere de Christo, sed interrogauit quadam ab eo, & remisit eum ad Caipham. Ioan. 8. Ipse autem Caiphas iudicauit de illo, quod esset reus mortis. infra 26. & Luc. 22. Et sic ipse solus uidebatur habere potestatem. Item patet, quia in domum Caiphae conueniunt omnes principes sacerdotum. & Seniores infra 26. & Luc. 22. & Mar. 15. Et sic ille erat praecipuus, qui erat tunc summus sacerdos, & ceteri autem erant solum principes familiarum sacerdotum. Si autem obijcias, quod etiam Annas uocatus est pontifex absolute. Ioan. 18. Dicendum, quod postquam positum est nomen summi uocatur pontifex, & tunc non oportet uocari eum pontificem propter aliquam rationem specialem; Cuius autem non expresso nomine uocatur aliquis pontifex, oportet quod intelligatur secundum rationem specialem, licet possit adhuc dici de Annas: quod ipse fuerat uerus summus pontifex, quem Iosephus uocat Annas

ai pontificem, de quo declaratum est primo Paralipo. 6. Ideo posset ipse vocari pontifex absolute, licet illo anno non esset pontifex ipse, sed Caiphas. Si autem obiciatur, quod ponuntur duo summi sacerdotes simul, qui essent summi sacerdotes veri, scilicet, Annas, & Caiphas, Luc. 3. scilicet, sub principibus sacerdotum Anna & Caiphas. Ibidem declarabitur, Vterque istorum modorum est satis rationalis, sed secundus magis placet, eo quod de illo habemus exemplum in scriptura, & non de primo, ut dictum est. & tamen per primum modum possunt vocari omnes isti summi sacerdotes vel pontifices, & non per secundum, ut declaratum est.

Quare Herodes quaesierit summos sacerdotes, cum Magi solum ab eo quaesissent de rege nato, Quae. XXVII.

QVAERITVR, cum Magi solum dixerint Herodi, ubi est qui natus est rex Iudaeorum? quare ipse quaesivit a sacerdotibus ubi Christus, id est, Messias nasciturus erat? Dicendum, quod Herodes putavit, quod iste rex cuius natus annuntiabatur, erat Messias; ideo quaesivit de loco natiuitatis eius. Causa autem quaerendi fuit; quia putavit, quod in lege, vel prophetis scriptum esset de loco natiuitatis Messiae. Nam audiebat Herodes promissum esse Messiam in lege, & prophetis, ideo licet ipse nihil sciret de sacra scriptura, verisimiliter ad credendum, mouebatur discere multa de eius moribus, & loco, & tempore; ut per hoc cognosceretur. Causa autem quaerere putavit esse Messiam istum regem, qui annuntiabatur fuit multiplex. Prima, quia Herodes vidit nunc, qualem nunquam viderat in natiuitate alicuius regis, siue Iudaeorum, siue aliorum Gentium. Nec etiam talia quicquam audierat, scilicet, quod appareret aliqua stella ad ostendendum illum natum, & quod reges de longinquis venirent ad adorandum eum antequam natiuitas eius divulgata foret, & etiam, quod stella praecederet reges dirigendo eos in via. Et quia Herodes audierat Messiam futurum aliquid magnam super ceteros reges, putavit Herodes, quod nulli poterat conuenire hoc nisi Messia; & sic ipse esset cuius natiuitas annuntiaretur. Secunda, quia Iudaei tempore illo expectabant Messiam venturum, quia secundum prophetiam Iacob ipso tempore venturus esset, quia iam incipiebat transire Sceptum de femore Iuda ad alienigenas, cum Herodes rex esset de stirpe Idumaeorum; ut supra dictum est. Forte autem Herodes saepe audisset Messiam tunc venturum; quia non poterat istud abscondi, cum Israelita istud valde desiderarent, & de hoc saepe loquerentur; & sic putaret Herodes istum esse Messiam, quem Iudaei tunc sperabant. Tertia est, quia eo tempore erat magna fama de Messia: ita ut aliqui videntes impletum esse tempus praenunciatum a prophetis de aduentu Messiae, & ille nondum venisset, dicerent se esse Messiam. Sic fuit de quodam Iudaeo, qui dictus est Theodas, & dixit se esse Messiam, cui consenserunt viri quasi quadringenti, sed tandem ipse occisus est, & qui credebant in eum, dissipati sunt. Post istum fuit Iudas Galilaeus, qui etiam dixit se esse Messiam, & perit ipse, & qui consenserunt ei. Act. 5. Fuerunt isti quasi in tempore natiuitatis Christi. Nam de Iuda Galilaeo dicitur, quod fuit in diebus professionis, eo, ca. Vocantur dijes professionis quando Octavianus iussit, ut describeretur vniversus orbis, & iret quilibet ad profitendum in ciuitatem suam Luc. 2. Et tamen in diebus professionis Christus natus est: quia cum iret Ioseph, & Maria vxor eius in Bethlehẽ ad profitendum, natus est ibi Christus. eo, ca. Et sic Iu-

das Galil. fuit quasi tempore natiuitatis Christi. Theodas fuit aliquanto tempore ante natiuitate: cum dicitur, quod fuerit ante Iu. Galil. Act. 5. propter ista ergo scanda ab omnibus considerabatur tunc de aduentu Messiae. & erat circa hoc solliciti: ideo Herodes audiens natum regem Iudae, de Messia putavit dici. Quarta est, quia ex modo loquendi Magorum videbatur, quod loquerentur de Messia. Nam non quaesierunt de natiuitate alicuius regis specialiter, sed dixerunt. Vbi est, qui natus est rex Iudaeorum. Et sic specialiter erat iste rex Iudaeorum, de quo annuntiabant. Istud autem soli Messia competit, qui specialiter regnaturus erat, scilicet, sapientius, & iustius, quam ceteri reges. Hierc. 23. & specialem modum regendi, & iudicandi haberet. Isa. 11. Et ipse restitueret Israel faciendo eum habitare confidenter. Ierem. 23. quod nulli alteri regi competebar: ideo dicendo simpliciter regem Iudaeorum, non possumus intelligere nisi Messiam. Sic accipitur Zach. 9. & infra 21. scilicet: Dicite filiae Sion: Ecce rex tuus venit. Ille autem est Messias. Sic etiam Michaeas vocauit Messiam specialiter dominatorem Israel, nec expresso nomine. Michaeas. 5. scilicet. Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel. Cum ergo Herodes audiuit nominari regem Iudaeorum absolute, de Messia intellexit.

Ad quid Herodes voluit scire locum natiuitatis Christi. Quae. XXVIII.

QVAERITVR ad quid Herodes voluit scire locum natiuitatis Christi, id est, Messiae. Dicendum, quod cum Herodes audisset natum esse regem Iudaeorum, credidit quod ille, si uiueret, auferret sibi regnum, vel filius suis. Et quia putavit Herodes illum esse puerum sicut innuebant Magi ex ortu stellae: credidit, quod maneret in loco natiuitatis, & sic cognito loco natiuitatis posset inuenire eum. & occidere: & si non posset eum determinate cognoscere, saltem occidendo omnes coetaneos occideret ipsum, sicut conatus est postea facere. Sed dicitur quomodo Herodes auderet talia quaerere a Iudaeis: quia ipsi nolent respondere ei ad istum finem, sed potius persequerentur eum, si intruderet occidere Messiam eorum, quem ipsi pro summo bono expectabant: dicendum quod Herodes non ostendit Iudaeis se velle occidere Messiam eorum; quia si hoc Herodes innueret, ipse se impediret, quia Iudaei resisterent ei pro viribus, etiam occulta rent ei Messiam. Item non responderent ei de loco natiuitatis. Et dato, quod aliqui propter timorem responderent, subicerent ei veritatem, & exprimerent eum alium locum, in quo Messias non esset nasciturus: & sic nunquam eum inueniret. Sed potuit Herodes duas causas verisimiles ad interrogandum praetendere. Prima propter Magos, Nam erant reges alienigenae, & venerant ad Herodem, quarentes, ubi erat natus rex Iud. Dignum erat, quod Herodes faceret illis responderi per sapientes. Et ad hoc quaesivit ubi Christus nasceretur. Et quod propter hoc esset innueretur: apparet, quia postquam sapientes responderunt Christum debere nasci in Bethlehẽ: dicitur, quod Herodes misit Magos in Bethlehẽ. Secunda propter se ipsum: quia cum Messias a Iudaeis putaretur futurus excellentior omnibus regibus & hoc innuerent Magi venientes ad adorandum eum. Volebat quoque innuere, quod ipse veller eum adorare sicut Magi, vel honorare in aliquo. Patet, quia sic innuit ipse Magis, dicens, scilicet. Et cum inuenieritis, renunciate mihi, ut ego ueniens adorem eum.

Quomodo

Quomodo Herodes intendebat occidere Messiam, cum occidi non posset, quia Deus erat. Quae. XXXIX.

QVAERITVR, quomodo Herodes intendebat occidere Messiam, cum non posset occidi Messiam, nisi quando ipse veller, quia Deus erat. Item, quia lex praedixerat multa de Messia, quae facere deberet, scilicet, quod regnaret iuste, & sapienter, & in diebus suis saluaretur Iuda, & Israel habitaret confidenter. Iere. 23. Ante ergo quam ista impleteret, non poterat occidi, quia necesse est quod omnia, quae scriptura dicit compleantur, sicut dicitur infra. 5. scilicet. Donec coelum, & terra transeat, Iota vnum aut apex vnus non prateribit a lege donec omnia fiant, id est, facilius est quod coelum & terra transeat, id est, esse desinat, quam quod vnum verbum minimum maneat de lege, quod non compleatur: & Christus dixit de se ipso quod oportet impleri omnia, quae de ipso scripta erant in lege, & in prophetis, & in Psal. sed nihil horum erat impletum, ergo non poterat nunc Herodes occidere Messiam. Item quia non poterat occidi in loco natiuitatis suae, quia propter hoc voluit de illo certificari, ut supra dictum est. Non poterat tamen Christus occidi in Bethlehẽ loco natiuitatis suae, sed in Ierusalem necesse erat eum mori, ut dixit ipse Christus infra. 4. scilicet. Non capit prophetam petire extra Ierusalem, id est, non est possibile, quod propheta, id est, Messias, qui vocatur propheta per excellentiam pereat, id est, moriatur extra Ierusalem. Dicendum, quod verum est, quod Herodes non poterat nunc occidere Christum, nec quicumque hominum, nec et totus mundus, quia cum ipse haberet potestatem ponendi animam suam, & sumendi eam. Ioan. 1. id est, potestatem moriendi quando veller, & surgendi quando veller, & nunc mori non letet quousque impleteret omnia, quae de eo dicta erant, non poterat eum quisquam occidere. Et sic etiam fuit aliis vicibus quando Iudaei conabantur occidere ipsum, & tamen non poterant. Sed dicitur, quod nemo misit manum in eum, quia nondum venerat hora eius, id est, hora, qua ipse volebat mori. Ioan. 7. A fortiori nunc, quia nihil adhuc fecerat de eis, pro quibus misit eum. Herodes tamen putavit, quod posset eum occidere, sicut quidam dicunt, quia ita etiam putavit Pilatus. Ioan. 18. scilicet. Mihi non loqueris? Nescis, quia potestatem habeo dimittere te, & potestatem crucifigere te? Et sic ipse postea illum occidit. Christus tamen dicit, quod ille non habebat potestatem occidendi eum, scilicet, Non haberes potestatem in me, nisi datum esset tibi desuper. Et hoc erat quia tunc erat hora mortis Christi, sicut dicitur Luc. 22. scilicet. Quotidie eram vobiscum in templo docens, & non me tenuistis: sed haec est hora vestra, & potestas tenebrarum, quasi dicat, licet essem vobiscum quotidie in templo, non me tenuistis, id est, non potuistis me tenere. Nunc autem tenuistis me, quia est hora vestra, id est, concessa vobis, & potestas tenebrarum, id est, potestas peccatorum hominum, qui sunt tenebrosi. Sed non stat, quia Pilatus nesciebat de Iesu, an esset Messias, sed solum putabat, quod per inuidiam traderent eum ipse autem esset vir bonus. Herodes tamen nitebatur occidere Messiam, non quidem specialiter aliquem hominem, sed ipsum Messiam in generali, secundum quod erat in lege, & prophetis promissus. Nam quaesivit ubi nasceretur Christus, id est, Messias: & etiam patet, quia postea iubens occidi infantes in Bethlehẽ, intendebat occidere eum, qui erat Messias, vel quem ipse putabat esse Messiam. Aliter ergo dici potest, quod licet Herodes sciret Messiam in lege promissum, & magnalia facturum audiret, credi-

dit tamen, quod ipse posset occidere eum, & quilibet potens in seculo. Sic patet de alio Herode de progenie illius, qui occidit Ioannem Baptistam, quem credebatur esse virum sanctissimum, ita ut in uirtute eius alij operarentur miracula, & tamen credidit, quod facile erat occidere eum sicut ipse occidit, sic dicitur infra. 14. scilicet. Herodes audiens famam Iesu, ait Ioannes, quem ego decolauit, surrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Si autem obiciatur, quod erat Messias Deus, & nemo poterat eum occidere: dicendum quod Herodes non credebatur istud, immo nec cogitabat, quia Iudaei communiter non asserbant Messiam esse Deum, licet multi eorum sic putarent, & ex lege sua, & prophetis colligatur: & sic Herodes forte nunquam audierat, quod Messias esset Deus, & dato quod audiret forte non crederet, quia Herodes erat vir iniquus cultum Dei despiciens, sola temporalia bona sequens, & fauorem principum Romanorum: ideo istud, quod erat difficillimum, non crederet. Aliter potest dici, quod etiam si Herodes crederet vera esse, quae dicebantur de Messia, & quod ipse non posset occidere eum, excubabat eum desiderium: sicut quotidie videmus in aliquibus, quae homo scire non posse conuenit, quia tamen illa nimium desiderat, saltem se ipsum fingens quasi sit facile illa consequi, & sic illis se exponit. Ita Herodes, cum desideraret nimis occidere Christum tanquam hostem regni sui: licet putaret, quod non posset hoc efficere, excubabat, & credebatur quod posset efficere, & conabatur ad illud. Adhuc potest dici, quod licet putaret quod non posset hoc facere, tamen quasi ex quadam desperatione conabatur se opponere: sicut interdum homines scientes, quod non possent euadere quadam pericula, exponunt se totaliter eis. Magis tamen credendum est, quod Herodes crederet, quod ipse posset occidere Messiam, quia putabat eum esse solum aliquem virum iustum, & tales per temporalem potentiam possunt occidi: ideo ipse conatus est eum occidere. Cum autem dicitur, quod Messias non posset occidi, nisi quando veller, quia Deus erat: dicendum, quod verum est, & tamen Herodes nesciebat istud, scilicet, an esset Deus, & an in potestate sua esset mori, quando veller. Et si dicas, quod istud constabat ex lege, & prophetis: dicendum, quod licet inde colligatur, Herodes tamen nesciebat istud, quia non erat studiosus in lege, nec deditus ad audiendum illam, sed erat de illis, qui dicunt Deo, recede a nobis scientiam viarum tuarum nolumus. Iob. 21. Maximam, quia inter Iudaeos non erat communiter notum, nec divulgatum, quod Messias deberet esse Deus. Ad secundum, cum dicitur quod multa erant praedicta de Messia, quae oportebat prius impleri, uerum est: & tamen Herodes putabat ista posse impediri, scilicet, quod si Messias ueniret ad aetatem adultam, quod faceret illa, quae de eo praenunciata erant, & tamen quod posset impediri, ne ueniret ad aetatem adultam, per humanam potentiam. Et si dicas, quod ista erant praenunciata per prophetas, & legem. Dicendum, quod Herodes non multum credebatur prophetis, nec legi, quia erat totus uir mundanus, sicut plurimi inter nos nihil credunt, sicut dicitur ad Rom. 1. Non omnes credunt Euangelio. propheta etiam conquerebantur, quod non credebatur eis. Nam Ista specialiter loquens de Messia conquiritur, quod sibi non credatur. Isa. 53. 4. Quis credit auditui nostro, & brachium domini tui reuelatum est? Quasi dicat. Pauci uolunt credere nobis: maxime quia uiri mundani plurimi putant Deum res mundanas non admittere, nec illas regi aliqua lege, ideo est locus malitiae, & potentia humana. Et sic uiri iusti possunt occidi ab impijs. Dato etiam, quod Herodes crederet uera esse, quae lex, & propheta praenunciarent, credebatur tamen illa posse

posse impediri, ideo conabatur impedire. Ad tertium dicendum, quod verum est, quod Christus non poterat occidi extra Ierusalem, & tamen Herodes nesciebat istud, ideo putabat quod posset occidi vbicunque poena temporalis in eum insurgeret, Et hoc modo respondetur ad omnes similes confirmationes.

Quare Herodes clam vocavit Magos, Quæst. XXX.

QVAERITVR, quare Herodes vocavit Magos clam, Dicendum, quod postquam se informauerat de loco natiuitatis Messiae per sapientes: voluit se informare de tempore natiuitatis per Magos, & ad hoc uocauit eos clam. Primo vt Iudaei hoc non viderent, vt auferret eis occasionem suspicandi contra eum, Erat enim Herodes alienigena regnans super Iudaeos, & non confidebat eis. Et ipse sciebat, quod ipsi oderant eum, licet pateretur in Dominum, quia vitare non poterant, Et si nunc de Messia suo tam sollicitus inquisitor esset, suspicaretur, quod aliquid mali ei inferre vellet, & Iudaei se opponerent ipsi, & non posset facere quae conceperat, & persequeretur ipsum, Ideo voluit eis nescientibus ista quærere, & sic clam uocauit Magos. Sed dicitur, qd Iudaei non suspicarentur ex hoc contra Herodem, nec etiam ipse deberet hoc putare, quia non quaesiuisset ab eis de loco, vbi Christus nasceretur, & tamen omnibus uocatis quaesiuisset illud. Dicendum, quod non stat, nam in illa quaestione non potuit, vel non debuit verisimiliter aliud praesumi contra Herodem, poterat tamen praesumi in ista secunda propter duo. Primo, quia primum, scilicet, de loco natiuitatis non putaretur Herodes propter se ipsum quærere, sed propter Magos, quia venerant ad eum, & petebant, Vbi est, qui natus est rex Iudaeorum? Ad Herodem ergo tanquam regem pertinebat facere eis responderi: cum ad eum venissent, quasi se ei commendantes: & sic Iudaei putarent, quod istud quærebat ad satisfaciendum Magis, & non propter Herodem. Si autem peteret à Magis de tpe natiuitatis, iam istud uideretur propter se ipsum, ideo suspicarentur Hebraei, quod propter aliquid istud uellet. Secundo, quia conquirendo solum de loco natiuitatis Messiae, cum nihil ante hoc quaesiuisset de Messia nihil praesumeretur, quod tamen quæreretur secundo, scilicet, de tempore natiuitatis iam apparebat magna diligentia, Ideo uerisimile erat, quod propter aliquem finem peteret, & sic Iudaei suspicarentur, qd aliquid intenderet contra Messiam: ideo noluit eis praesentibus hoc quærere. Secunda causa quare clam quaesiuisset uidetur esse, ut Magi non cogentur aliquid dicere de secretis suis coram multitudine, scilicet, Magi putabant aliquid magnum esse scire natiuitatem eius, ad quem adorandum uenerant, cum ista fuisset sibi specialiter reuelata. Noluit ergo Herodes cogere eos ad dicendum coram multis, quod faceret si coram Iudaeis quæreretur: ideo secretè quaesiuisset ab eis, & sic ipsi faciliores essent ad respondendum soli regi declarantes secretum suum, quam si toti multitudini declararent, Et in hoc erat maior honor ipsorum Magorum, scilicet, quo ad secretam regis colloquutionem, quam, quod coram multitudine interrogarentur. Tertia causa fuit, qd Herodes non uocauit multitudinem sacerdotum, & scribarum nisi per accidens, scilicet, quod accidit, quod Herodes non potuit respondere Magis, nisi uocaret sapientes: ideo oportuit illos uocari. Nunc autem non erant necessarii, quia ad hoc, quod ipse nunc quærebat, scilicet de tempore natiuitatis Christi per stellam, non debebant respondere sapientes, sed Magi: ideo non uocauit eos. Quarta causa fuit, vt

F quando Herodes uellet exequi id, quod nunc intendebat, nesciretur quid uellet, scilicet, quia post biennium ipse iussit occidi omnes pueros, qui erant in Bethlehem à bimatu & infra, & noluit, quod Iudaei intelligerent ad quem finem faciebat. Si tamen ipse nunc peteret de tempore stellae coram Iudaeis, per quam notificabatur tempus natiuitatis Christi: quando postea uiderent pueros occidi, colligerent ex circumstantia temporis quid intenderet. Voluit ergo secretè à Magis quærere. Qualibet harum quatuor causarum est rationabilis, prima tamen, & quarta sunt rationabiliores propter duo. Primo, quia quidquid Herodes hoc faciebat, erat propter mortem Christi, quae praecipue intenderat, vt ex litera apparet: ideo uerisimilius est singula, quae dicuntur hic, pertinere potius ad istum finem, quam ad aliquem alium, & ad hunc pertinent prima, & quarta causa. Secundo, quia dicitur hic, clam uocatis, & tamen clam non in malum. Nam si dixisset secretè poterat in bonum interpretari, sed clam ad malum est. Ita dicit ecclesia matrimonium clandestinum, quae occultè sunt facta, puta propter aliquid malum, uel turpe, & talia non approbat, sed potius punit, ut patet extra de clam, spon. per totum. Malum autem aliud ibi non erat, nisi desiderium mortis Christi, Ideo quod Magi clandestinè uocati fuerunt, ad procuracionem mortis Christi pertinet, & hoc uult prima, & quarta causa.

H Quare Herodes uoluit à Magis discere tempus stellae. Quæst. XXXI.

QVAERITVR, quare Herodes uoluit à Magis discere tempus stellae diligenter. Dicendum quod Herodes intendebat occidere Messiam, ne priuaretur regno per ipsum. Et ad hoc uolebat scire tempus natiuitatis eius, ut ex ignorantia aetatis non falleretur occidendo alium loco eius, & quia stella apparuerat in eius natiuitate, uoluit scire tempus stellae, id est quantum erat, quod stella apparuerat, & sic per hoc sciret aetatem Messiae, praesupponebat autem Herodes, quod stella tunc apparuit quando Messias natus est. Et hoc uidebatur rationabile. Nam stella illa erat ad ostendendam natiuitatē eius, ideo rationabile erat, aut uerisimile tunc ipsam apparere quando Messias nasceretur: quia alius posset falli Magi si stella prius nasceretur, quā Messias. Nam possent venire in Iudaeam antequam nasceretur Messias, & non inuenirent quem adorarent. Si autem dicitur, quod post eius natiuitatem oriretur, ita posset oriri duobus, uel tribus annis, vel viginti post natum Messiam, sicut quolibet alio tempore, quia non erat maior ratio, quod potius uno tempore, quā alio appareret. De natiuitate autem erat specialis ratio, quia tunc incipiebat Messias esse in mundo, ideo tunc competebat, quod stella ipsum indicaret. Item patet hoc efficacius ex Magorum intentione: quia ipsi putabant tunc Messiam natum, quando stella orta est. Quod patet ex uerbis eorum. Nam dixerunt, Vbi est, qui natus est rex Iudaeorum? id est, Vbi est rex Iudaeorum, qui nunc natus est. Si tamen praesupponeretur stellam apparuisse post eius natiuitatem, poterat apparere nigesimo, uel trigesimo anno sicut quolibet alio tempore: quia non erat maior causa de uno, quā de alio, ut dictum est. Et tamen de illo, qui est iam aliquanta aetatis non dicitur: vbi est, qui natus est, & sic Magi putabant siue praesupponebant, quod tunc stella apparuit, quando Christus natus est. Hoc forte praedixerat Balaam posteris suis, quando informauit eos de ortu stellae, scilicet, quod mox, ut nasceretur ille rex, stella appareret, uel forte angelus apparuit Magis dicens,

icens. Nunc natus est Christus, quem ista stella significauit & adorare eum. Vel hoc idem Spiritus sanctus eos docuit per interiorē inspirationem, vt declaratum est supra in 6. & magis 19. q. 1. Quare Magi moti sunt ad ueniendum, & sic Herodes petens de tempore stellae, petebat de tempore natiuitatis Christi. Sed dicitur, qd non oportebat, quod Herodes peteret istud, quia ad occidendum Christum sicut ipse intendebat, erat alius modus apertior, scilicet, quod postquam Magi inuenirent Christum, & adorarent, ipse iret illuc fingens se uelle adorare, & tunc distinctè cognosceret Christum, & esset facilius eum occidere, immo hoc uidetur ipse Herodes uoluisset. Nam dixit Magis, qd interrogarent diligenter de puero, & renunciarent ei, ut ipse iret, & adoraret eum. Dicendum uerum esse, qd ipse esset modus facilior, & tamen istud primum, scilicet, de tempore stellae petiuit Herodes quasi in subsidium, scilicet, deficientibus aliis modis certioribus, & hoc fuit propter duo. Primo, quia forte poterat deludi à Magis, si postquam ipsi inuenissent puerum, qd non ostenderent ei illum, sicut factum est, quia admoniti ab angelo ne redirent ad Herodem, reuersi sunt per aliam uiam in regionem suam, & sic Herodes non potuit per eos cognoscere puerum: ideo uoluit Herodes, quod si contingeret sibi deficere istam cognitionem, de qua tamen ipse non suspicabatur, quod maneret sibi aliud, pro quo posset saltem in generali habere cognitionem de Christo, s. per aetatem. Secundo fuit hoc, quia forte Magi deciperentur in stella sua, ita quod per illam non inuenirent puerum, scilicet, quia quando Magi intrauerunt in Ierusalem disparuit eis stella, qd ante hoc nunquam fecerat. Et hoc uidentur ipsi significasse Herodi. Vnde putabat Herodes, qd forte iam non appareret stella, & sic Magi non possent determinatam habere cognitionem de Messia: ideo forte non inuenirent eum, uel si inuenirent forte non certificarentur omnino an ille esset, uel alius, & sic non possent renūciare Herodi per certitudinem de illo. Et ad hoc uoluit Herodes scire tempus stellae, scilicet, dato, quod Magi non inuenirent Christum: ipse per tempus stelle saltem in generali cognosceret eum, & posset occidere occidendo omnes coetaneos sibi. Et ista est uera intentio Herodis. Et sic uoluit, quod si Magi inuenirent puerum ipsi renunciarent, vt iret ad adorandum eum, & sic posset eum occidere nullum alium occidendo. Si autem non inueniret illum: recurreret ipse ad aliud remedium per tempus stellae, vt dictum est. Sed quare dicitur, quod diligenter didicit tempus stellae. Dicendum, quod propter duo oportuit hoc diligenter sciri: primo, vt occidendo alios quasi coetaneos Christi, non contingeret eum euadere propter ignorantiam aetatis. Hoc tamen non posset fieri, si non diligenter sciret tempus stellae: vt potest si stella fuisset orta tribus annis antequam Herodes uellet occidere pueros, & ipse putaret fuisse illam natam solum duobus annis ante hoc, occideret solum pueros à biennio, & infra, & euaderet Christus, qui iam esset triennis, ideo oportuit, quod diligenter sciret, scilicet, nihil errando de tempore. Secundo, vt Herodes cum minori scandalo, quam fieri posset istam rem ageret. Nam si non sciret Herodes determinatè tempus stellae, oporteret qd occideret multos etiam supra aetatem Christi, vt non maneret sibi dubium, quod forte Christus euaderet. Si autem determinatè sciret tempus stellae, non oportebat, quod occideret aliquos nisi, qui nati fuerant tempore ortus illius stellae, & post, & sic pauciores occideret, & esset minus scandalum, ideo oportuit diligenter hoc sciri.

Propter duo Her. petiuit de tempore stellae.

A Quare Herodes non quaesiuisset à Iudaeis de tempore natiuitatis Christi. Quæst. XXXI.

QVAERITVR, quare Herodes non quaesiuisset à Iudaeis de tempore natiuitatis Christi. Quidam dicant, quod Herodes putauit non posse hoc constare sapientibus Iudaeorum, quia talia forte non essent in lege eorum, nec in prophetis scripta. Sed non stat, quia Herodes petiuit à sapientibus Iudaeorum de loco natiuitatis Christi, & non petiuit, nisi putasset, quod illi hoc scire possent per legem suam, vel prophetas. Sed sicut locus est circumstantia natiuitatis, ita etiam tempus: ideo qui putat prophetas, vel legem dicere de loco natiuitatis Messiae, vel alterius, uerisimiliter putare potest, quod etiam scriptura de tempore dicat: cum ista sint accidentia coniuncta, quae sunt circumstantiae eiusdem rei. Ideo non est dicendum, quod Herodes putauerit hoc non haberi in lege, nec in prophetis. Sed dicendum, qd ideo quaesiuisset à Iudaeis ad tollendam suspicionem contra se, quia si ab eis peteret, appareret, qd aliquid uolebat facere contra Messiam, vel saltem erat uerisimile, qd Iudaei hoc praesumerent: ideo noluit petere ab eis, ne ipsum in hoc impediret, vt dictum est supra penultima quaestione ante hoc. Secundo, quia Herodes forte putabat, quod licet in lege, & prophetis aliquid scriptum esset de tempore natiuitatis Messiae, quod Iudaei non bene certificantur per illud, quia forte erat breuiter, uel obscure dictum, vel propter aliam causam, & ita ipsi nesciebant dicere determinatè quando nasceretur Messias. Hoc autem manifestè apparebat, quia si Iudaei determinatè scirent istud tempus, non possent inter eos uarij insurgere, qui se dicerent Messiam, & diuersis temporibus: uel saltem si insurgerent appareret manifestè eorum falsitas, & nemo eos reciperet. Et tamen pauco tempore ante hoc uenit Theodas asserens se esse Messiam, & crediderunt in eum aliqui. Et post ipse occisus est, & illi perierunt. Post istum uenit Iudas Galilaeus dicens se esse Messiam, & crediderunt ei multi. Et etiam isti, & ipse perijt. Act. 6. Etiam post Christi mortem ueniebant aliqui dicentes se esse Messiam, & recipiebantur à multis, infra. 24. scilicet. Tunc si quis uobis direxit, ecce hic est Christus, aut illic, nolite illi credere: Et tamen Christus Messias est. Et sequitur, surgēt enim Pseudochristi, & Pseudoprophetae, & dabunt signa magna, & prodigia: ita ut in errore inducantur, si fieri potest, etiam electi. Et sic multos Christos, id est, Messias dixit post se uenturos, scilicet, qui se sic uocarent. Et Luc. 21. dicitur: Multi uenient in nomine meo dicentes, quia ego sum Christus. ego sum Messias. Quilibet tamen istorum habebat sequaces multos, cum infra. 24. dicatur, quod isti falsi Christi inducerent in errorem, si fieri posset, etiam electos: ergo Iudaei nesciebant determinatum tempus aduentus Messiae, id est, natiuitatis eius, cum istud sit ualde praesens tempus. Tertio, quia dato, qd Iudaei scirent determinatum tempus natiuitatis Messiae, non peteret ab eis Herodes, quia non petebat ab eis quidquam nisi ex necessitate: nam propter hoc quaesiuisset ab eis de loco natiuitatis Messiae, quia ad respondendum Magis non poterat per alios certificari. Nunc autem de tpe natiuitatis Messiae poterat certificari per Magos, per stellam: ideo non curauit quærere à Iudaeis. Nam etiam de loco natiuitatis non quaesiuisset ab eis, si per Magos scire potuisset. Quarto, quia etiam si Iudaei hoc scirent, & nulla suspitio oriretur contra Herodem ista interrogando: magis tamen uolebat hoc scire per Magos, quia uerisimilius erat eos scire, & magis determinatè. Nam scriptura etiam

si interdum loquatur de tempore, quo aliqua res debet fieri, non ponit determinatè diem, quo fiet, vel fieri incipiet, sed ponit quasdam generales determinationes. Iudei tamen non poterant scire nisi per scripturam: Magi autem sciebant per stellam. Et ista determinatè poterat certificare, cum præsupponatur eam ortam die illo, quo Christo natus est, vt declaratum est præcedenti quæstione: etiam quia ista stella ad nihil aliud fuit, nisi vt ostēderet Christum natum, & viam, qua illuc iretur, & postea locum, in quo esset: ideo per istam magis determinatè poterat homo instrui de tempore natiuitatis Messæ, quàm per aliquid aliud, & sic Herodes potius voluit quærere à Magis, quàm à Iudæis.

Quare Herodes misit Magos in Bethlehem.
Quæst. XXXIII.

QVAERITVR, quare nunc Herodes misit Magos in Bethlehem. Dicendum, quod Magi postquam sibi occultata fuit stella ad introitum Ierusalem, quæsierunt vbi natus erat rex Iudæorum: Herodes autem fecit responderi per sapientes; & inuentum est, quod in Bethlehem: ideo misit eos in Bethlehem, quasi certificans eos, quod ille erat locus natiuitatis eius, & ibi inuenirent eum si iam natus esset. Sed dicitur ad quid Herodes mittebat eos illuc, quia cum stella dirigeret eos, irent quo stella eos duceret, siue in Bethlehem, siue in alium locum, & sic non oportebat eis nominari locum, ad quem irent: sicut factum est: quia dicitur infra in litera, quod stella præcedebat eos vsque dum veniens staret supra, vbi erat puer. Dicendum, quod Herodes putabat, quod stella iam non appareret Magis amplius, cum semper direxisset eos per viam, & occultata fuisset ad introitum Ierusalem, ideo oportebat, quod diceretur eis locus, ad quem deberent ire. Et ista est causa quare petierunt vbi est, qui natus est rex Iudæorum. Si autem stella eis non disparuisset non quæsiuissent hoc: ipsi etiã Magi putauerunt, quod iam stella non appareret eis, vnde quando ad exitum de Ierusalem viderunt stellam, gaudium eis appareret, quia aliàs non esset istud gaudium tam magnum, quantum litera significat. Et sic ipsi voluerunt ab Herode informari de loco, ad quem deberent ire. Et cum dixit eis, quod irent in Bethlehem, incepterunt illuc ire. Nam quando stella eis apparuit illuc, iam crant in viam Bethlehem, & iussit illuc, etiã si stella non apparuisset rursus. Sed dicitur ad quid mittebat Herodes Magos in Bethlehem, quia dato, quod ibi Messias nasceretur, poterat esse, quod ibi non esset, sed in alio quocunque loco terræ Iudææ. Dicendum, quod præsuppositis eis, quæ Magi præsupponebant, & eis, quæ nunc per Herodem inuenta sunt, erat quasi necesse, vel saltem omnino verisimile, quod inuenirent eum in Bethlehem. Nam nunc inuentum fuerat, quod deberet nasci in Bethlehem: Magi autem præsupponebant ipsam natum esse, sicut stella significauerat: etiam præsupponebant, quod non effluerat tredecim dies à natiuitate eius, quod apparebat per ortum stellæ. Nã die terdecimo venerunt Magi in Bethlehem, & tamen in tam parua ætate non erat verisimile, quod puer portatus esset ad alium locum extra locum natiuitatis suæ, quia propter tantam teneritudinem pueri, noceret ei diuersitas, siue propter motum localem, siue per varietatem aeris. Sed adhuc magis erat hoc propter matrem, quia in tam paucis diebus fortè nondum esset curata de puerperio, & sic maneret in loco, in quo peperisset. Et potissimè istud erat secundum consuetudinem legis Iudæorum. Nam

Fœmina, cum pareret filium erat septem diebus imunda iuxta legem mulieris menstruata, & erat separata, & sic in illis non posset discurrere hinc, & inde. Postea manebat triginta tribus diebus imunda in purificatione sanguinis sui. Leui. 12. ideo vsq; ad istos quadraginta dies, non erat verisimile, quod mulier recederet de loco, in quo pepererat. In die autem quadagesimo vltima erat in templum ad offerendum filium. eod. cap. ideo vsque ad illud tempus poterat in Bethlehem quæri verisimiliter Christus natus, & sic factum est. Nam vsq; ad diem quadagesimū mansit ibi domina nostra cū puero, & die quadagesimo obtulit ipsum in Ierusalem in templo. Luc. 2. & tunc redijt in Galilæam in ciuitatem Nazareth. eo. c.

G*Quare Herodes non iuit cum Magis in Bethlehem.*
Quæst. XXXIII.

QVAERITVR, quare Herodes non iuit nunc cum Magis in Bethlehem, quia ibi potuisset nunc inuenire Christum, & fuisset oportunitas ad occidendum eum, sicut ipse desiderabat. Nam Magi eum inuenirent. Dicendum, quod noluit ire nunc illuc propter multa. Primò, quia Deus inclinauit cor eius ad non eundem. Sic enim Deus solet mouere corda hominum, & præcipuè Regum ad faciendum, vel non faciendum aliquid secundum quod ei placet. Prouer. 21. scilicet. Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini, & quocunque voluerit, vertet illud. Hoc modo Deus facit quidquid vult in nobis, & de nobis, quia non solū nōs nihil possumus facere contra id, quod ipse vult, sed et non possumus velle facere contra id, quod ipse vult: id est, quod homo non potest velle aliquid, quod Deus vult eum non velle, quia aliàs esset aliquis actus positius ad quem Deus nō concurreret etiam in ratione primæ causæ, & vniuersalis, quod est impossibile, vel cogere tur ad faciendum, quod non vult. Et si Deus interdum mouet corda hominum ad volendum aliquid, quod non est eis expediens quantum ad statum temporale: vel ad omittendum aliquid, quod erat eis vtile, & hoc in pœnam ipsorum: nunquam tamen Deus homines mouet ad volendum id, quod est malum culpæ. Quomodo autem possit stare pura libertas arbitrij mouente Deo voluntatem nostram ad id, quod vult, declaratum est latè. 3. Reg. 12. in quibusdam quæstionibus. Causa autem quare Deus mouit nunc cor Herodis ad volendum non ire in Bethlehem, fuit quia tunc manebat ibi Christus, & si illuc iret Herodes cū Magis, necesse erat, vel quod Magi non inuenirent Christum, vel Herodes illum inueniret. Primum erat inconueniens, cum Deus solum ad hoc fecisset Magos venire de terra sua, vt Christum uiderent, & adoraret: ideo non debebat impediri diuina intentio, & bonum istorum Regum propter Herodem: Secundum erat inconueniens magnum, quia si Herodes Christum inueniret occideret eum, vel Christus se liberaret p aliquod miraculum, & utrumque erat inconueniens. Primum patet, quia Christus uenerat, vt legem daret, & ut taliter operaretur nostram redemptionem. Si autem tunc occideretur, nihil fieret de eo quod scriptum erat de ipso: *fm et erat inconueniens, quia si nunc Chrs per miraculum se liberaret, constaret Herodij ueritas rei, & tunc persequeretur eum semper, quia cognosceret eum esse Messiam. Ideo oporteret, quod Chrs recederet de Iudæa: uel quod ibi semper miraculosè se defenderet ab Herode. Et hoc non conueniebat, quia sic nō posset operari nostram redemptionem sicut operatus est, quia cognosceretur ab omnibus esse Messias, & tñ nō deiciuit: sed postea procedente tempore debuit manifestari.*

An

An verò natiuitatem suam Christus pluribus notificare debuerit, & an debuit esse nota omnibus hominibus. declarabitur Luc. 2. & sic ut omnia hoc euitarentur, Deus mouit cor Herodis, vt non iret tunc cum Magis. Secunda causa fuit, quia Herodes nondum erat certus carus de natiuitate Messæ, sed putabat, quod illi Magi poterant falli per stellam: maxime, quia non viderat Herodes illam stellam. Nam illico vt introierunt in Ierusalem disparuit stella, & post hoc quæsierunt ab Herode. *Vbi est, qui natus est, &c.* Et sic Herodes non erat adhuc confirmatus circa intentionem Magorū, ideo noluit moueri quovsque sciret veritatem. Tertia causa, quia dato quod constaret Herodi natum esse Messiam: tamen adhuc nesciebat, quis ille erat, quia Magi non dirgebantur nunc a stella, quando recesserunt ab eo. Et sic non habebant aliquod signum per quod determinatè cognoscerent Messiam. Et sic fortè non inuenirent illum. Vt ergo non iret in vanum Herodes noluit ire cum eis, sed mansit in Ierusalem. Quarta causa, quia facilius erat Herodi aliter inuenire Messiam, si quod Magi irent prius, & inquirerent sollicitè, & si inueniret illum iret mox illuc Herodes, si autem non inueniret ipse postea faceret, quod præcogitauerat. Et ista fuit uera intentio Herodis. Nam dixit Magis, quod diligenter inquirerent de puero, & cum inuenirent renunciant ei, ut ipse iret ad adorandum illum. Si autem non inueniret illum intēdebat Herodes occidere omnes pueros, qui nati fuissent post ortum stellæ, sicut postea fecit, & sic non oportebat ire cum Magis. Sciendum tamen, quod Herodes non iuit cum Magis, quia vidit eos ire in dubium, cum non dirigerentur a stella: si tamen sciret, quod stella apparitura erat eis in exitu de ciuitate, iussit cū eis: quia tunc putaret se ire ad rem certam. Nō cognouit tamen hoc Herodes. Nam etiam Magi, quando recesserunt ab Herode, non putauerunt se dirigendos per stellam: sed apparuit eis quasi ex insperato. Et ob hoc gauisi sunt gaudio magno valde. ut patet infra in litera. Quinta, ut Herodes non irrideretur a Iudæis. Nã si iussit cum Magis, & nō inuenirent regem natum, quem annunciauerant Magi, irrideretur Herodes, quod leuiter mouebatur ad dictum extraneorum hominū super re incerta. Voluit ergo expectare certitudinem. Sexta, quia si Herodes iussit cum Magis, parentes pueri timerent, & erat uerisimile, quod absconderent eum, & postea nunquam posset inuenire Herodes: Nam de Herode eunte ad pueros nihil boni poterant suspicari parentes pueri, quod nō esset circa extraneos reges. Et tunc si illi semel illum adorarent, & cognoscerent, quod non poterat latere, quia isti cognoscerent eum vbi cumque esset. Ideo aptius erat ad intentionem Herodis non ire cum Magis. Et ista etiam est causa quare non iuit ante Magos. Poterat enim facere, quod illi manerent in Ierusalem, & ipse iret ante eos, ut inueniret puerum: & non fecit, quia præter alias causas obstantes obstabat sibi, quia contra eum solum uenientem præsumeretur malum, & occultaretur puer. Septima ad tollendum suspicionem sapientum Iudæorum, quos nunc congregauerat, quia illi dixerant Messiam nasciturum in Bethlehem, Magi autem dixerant illum iã natum. Si igitur uiderent Iudæi Herodem euntem in Bethlehem, clarè cognoscerent, quod hoc uolebat, ideo cessauit dimittens Magos ire.

Quare Herodes dixit Magis, quod postquam inuenissent puerum, ei renunciant de eo. *Quæst. XLV.*

QVAERITVR, quare dixit Herodes Magis, quod postquam inuenirent puerum diligēter quæsit Alph. Toft. in Matth. Comm.

Afrum, renunciant ei. Dicendum, quod Herodes suaserat Magis diligenter puerum quærere, vt non errarent in eo: quia Herodes intendebat occidere illum quem ipsi adorassent: & timebat decipi, si forte aliquem qui nō erat Messias occideret, & Messias euaderet. Ad hoc ergo diligens inquisitio erat necessaria. Secundò, quia non habebat tunc Magi aliquod signum certum. Nã si habuissent stellam dirigentē sicut prius, ipsa ostenderet eis Messiam indubitate: & tunc non oportebat esse aliquam diligentiam in quærendo illum. Quia tamen quando recesserunt Magi ab Herode, non habebant stellam præuiam, nihil erat, per quod posset inuenire puerum natum, nisi per diligentem inquisitionem: ideo dixit, quod diligenter inquirerent. Quod autem dixit, quod renunciant ei, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod postquam adorarent, redirent in Ierusalem, & nunciarent Herodi de puero. Alio modo, quod non redirent, sed mox, ut inuenirent eum, mittebant aliquem nuncium ad Herodem, & ipsi manentibus ibi, iret Herodes illuc. Istud secundum intellexit Herodes: primò, quia non dixit eis, quod redirent ad eum, sed quod renunciant ei: & tamen renunciare poterat fieri per nunciam, vel per literas, ideo non oportebat, quod reges redirent. Secundò, quia erat contra vrbinitatē, quod Herodes iniungeret regibus id quod per simplicem nuncium fieri poterat, & melius, & tutius fieret. Tertiò, & principaliter, quia istud specialiter conueniebat intentioni Herodis, vt puerum inueniret. Quia si semel adorato puero redirent reges, posset occultari puer, & fortè postea non inueniret eum Herodes. Si autem manentibus regibus cum puero nuncius renunciant Herodi de illo, illico Herodes iret illuc, & non posset occultari puer propter regum præsentiam. Hoc ergo ipse uolebat.

Quare Herodes dixit Magis, quod ipse ueniens adoraret eum.
Quæst. XXXVI.

QVAERITVR, quare Herodes dixit Magis, quod ipse ueniens adoraret puerum. Dicendum, quod primò dixit hoc, quia istud uidebatur satis rationabile. Quia cum isti tres reges de longinquis regionibus uenissent ad illum adorandum, iustū erat, vt Herodes, qui erat in terra illa eum adoraret. Secundo dixit hoc ad dandum rationem dicti sui. Nam dixerat Magis, quod quæreret diligenter de puero, & renunciant ei. Si autem non daret causam, uideretur istud dictum irrationabile, & inane: ideo dedit causam uerisimilem, scilicet, vt ego ueniens adorem eum. Quasi dicat. Ego uellem adorare puerum hunc, & tamen nollem errare adorando alium pro eo. Ideo quærite illum diligenter, & nunciate mihi, & tunc ego ibo ad adorandum eum. Tertiò ad tollendam suspicionem: Quia cum diceret, quod diligenter quæreret de illo, & renunciant ei, si non daret causam quare hoc iubebat, putarent uerisimiliter, quod ipse uellet nocere illi regi nato, cum non esset de progenie sua, & timeret per illum regnum perdere. Hoc autem uolebat Herodes ab aliquo putari: ideo dixit, quod hoc dicebat, quia uolebat ire ad adorandum eum. Quarto, quia timebat Herodes, quod impediretur ab eo, quod intendebat si reges isti contra eum aliquid præsumerent. Nam ipse uidebat, quod isti Magi diligebant ualde illum regem natum, cum propter eum uenissent de longinquis regionibus desiderio adorandi eum: ob hoc si suspicaretur, quod Herodes uolebat nocere illi puero, opponeretur se pro eo, vel saltem non renunciant ei de illo postquam inuenissent, sed magis occultarent eum: ideo Herodes uoluit auferre Magis occasionem suspicandi dicens, quod ipse uolebat uenire ad adorandum eum.

Qui

Qui cum audissent Regem, abierunt, Et ecce stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos usque dum veniens staret supra, ubi erat puer. Videntes autem stellam gauisi sunt gaudio magno valde; & intrantes domum inuenerunt puerum, cum Maria Matre eius.

Qui cum audissent. Hic ponitur Christi inuentio per Magos, & dicitur. Qui cum audissent regem. Id est, postquam locutus est Herodes cum eis, de tempore apparitionis stellae, & commendauit eis, quod diligenter inquirerent puerum, & renunciarent ei abierunt. i. in ceperrunt in Bethlehem. Quod dicitur supra quod misit illos Herodes in Bethlehem. Et ecce stella quam viderant in oriente. Cum recesserunt ab Herode non precedebat eos stella, sed quae fuerunt de via Bethlehem, & intendebant sequi illam. Et cum egressi fuissent de vrbe apparuit eis stella, quae occultata fuerat eis ad introitum Ierusalem, & iam desperauerant se visuros illam, Et dicitur. Quam viderant in Oriente. i. quam viderant, quando erant in terra sua, quae erat orientalis respectu Ierusalem, & viderant eam iuxta se. Antecedebat eos. i. precedebat eos in viam dirigendo, sicut solita erat facere, & erat modicum eleuata a terra, & satis iuxta eos: vt sic determinate ostenderet, quam viam deberent tenere, vsque dum veniens staret supra, ubi erat puer. Id est per totam illam viam praecessit eos dirigendo, & intrauit cum eis in Bethlehem dirigendo per vicum quousque; veniret ad illam domum, vel diuersorium, ubi erat puer, & stabat pendens supra domum. Per quod determinate cognouerunt Magi in quam domum deberent intrare. Postquam autem stetit stella supra domum, & Magi intrauerunt, nunquam amplius visa est, quia ibi finitum est officium suum. Videntes autem stellam. i. quoniam eam viderunt in exitu de Ierusalem incipientes ire in Bethlehem, gauisi sunt gaudio magno valde. Istud ponitur ad significandum magnam laetitiam, quae fuit de apparitione stellae, quae occultata fuerat: & putabant se iam non visuros eam, & per illam nunquam liberabatur a multis curis, vt in ista dicitur. Et intrantes domum. Lucas vocat diuersorium. Nam dicit, quod non erat ei locus in diuersorio. Quid autem fuerit istud diuersorium, an fuerit domus communis, i. hospitium, vel aliquis locus operis, & non habitatus, dicitur Luc. 2. Inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Erat enim tredecim dierum, quia hoc fuit die Epiphaniae, vt supra probatum est. Et sic teneret eum mater sua in manibus fouens eum, vel lactans, sicut illa aetas exigit, quia omnes passiones, & defectus, qui proueniunt hominibus secundum naturam assumpsit Christus. Vnde dicit Leo Papa in sermone Epiphaniae, quod Magi inuenerunt Christum paruulum nihil differentem ab alijs paruulis secundum aetatem.

Quare stella Magis se occultauit ad introitum Ierusalem. Quasi. XXXVII.

QVAERITVR, quare quando Magi introierunt in Ierusalem occultata fuit eis stella, quae semper ante hoc eis apparuerat. Prima causa secundum quosdam est, quod Magi meruerunt illam perdere, quia recurrerunt ad humanum adiutorium, cum haberent diuinum. Nam stella dirigebat eos sufficienter, quaesierunt autem ipsi praeter hoc in Ierusalem ubi natus erat Christus, ideo dispa-

ruit stella. Sed hoc non stat, quia isti praesupponunt, quod Magi prius petierunt: ubi natus est Christus, quia in stella eis dispareret. Sed falsum est: nam manente stella nunquam ipsi peteret ubi Christus nasceretur, quia aliam diceremus, quod in quolibet loco Iudaeae peterent, cum de quolibet possent dubitare, an ibi Christus nasceretur. Secunda dicitur esse, quia signa sensibilia dantur infidelibus, & prophetia fidelibus secundum Apostolum, ideo signum stellae, quod datum est istis, quando erant inter infideles dicunt, quod non debuit manere inter Iudaeos, qui erant fideles. Sed hoc non stat. Quod tunc sequeretur, quod non solum isti perdidissent stellam in Ierusalem, sed quod in introitu Iudaeae occultaretur eis stella, quia ibi ceperunt esse iam inter fideles. Item sequeretur, quod postquam semel perdidissent eam inter Iudaeos, non deberent amplius inuenire: maxime postquam essent certificati per prophetiam in Ierusalem, & tamen in exitu Ieru. rursus apparuit eis stella dirigens vsque ad Christum, ergo non disparuit eis propter hoc. Tertia causa potuit esse ad hoc, quod magis certificarentur Magi, si vt qui fuerant certificati caelesti signo certificarentur nunc testimonio prophético, cum in Ierusalem responsum fuerit eis ex dictis Micheae de loco natiuitatis Christi. Quarta causa, & praecipua est, quod factum est hoc, vt Magi cogentur in Ierusalem quaerere de loco natiuitatis Christi, & annunciarent ibi Christum natum. Nam si stella nunquam disparuisset, nunquam Magi quaerent aliquid, quia superfluum erat, cum stella eos sufficienter dirigeret. Si autem in aliquo alio loco occultaretur, ibi quaerent de Christo nato. Et quia nullus locus erat, in quo magis conueniret ipsos quaerere, quam in Ierusalem, fecit Deus, quod stella dispareret ad introitum Ierusalem. Ratio autem quare petere deberent in Ierusalem fuit multiplex. Prima propter eos, scilicet, ut magis certificarentur per duo testimonia, quam per vnum: nam stella directura erat eos in Bethlehem, quae testaretur ibi esse Christum natum. Cum autem nunc petentibus eis de loco natiuitatis Christi responderet, quod in Bethlehem nasceretur, & postea stella illos dirigeret vsque in Bethlehem, esset istud opus firmius, & non putarent per hoc se deludi, cum inuenirent prophetias gentis Iudaeorum conueniri cum dictis Balaam patris eorum, vel doctoris loquentis de hac stella, & cum reuelatione eis facta, quando ad ueniedum mori sunt. Secunda etiam ex parte ipsorum, scilicet, vt non dubitarent postquam ingrederentur in Bethlehem. Nam si non quaesierunt Magi de loco natiuitatis Christi, nec stella eis disparuisset, sed vsque in Bethlehem, quando ingrederentur, & staret stella supra ubi erat puer, licet esset aliqua certitudo, tamen adhuc poterant aliquo modo dubitare, an recte dirigerentur. Nunc vero, cum prius in Ierusalem responsum esset eis, quod Christus nasceretur in Bethlehem: & nunc stella deduceret in Bethlehem, apparebat manifeste, quod nullus error erat, sed ista a Deo fiebant. Tertia etiam ex parte ipsorum, quia per hoc cognouerunt quis erat iste rex natus. Nam etiam si stella deducente eos ad Christum non dubitassent illum esse, ad quem adorandum veniebant; tamen nescirent quis esset ille rex. Nunc autem cum quaesierunt in Ierusalem, ubi natus est rex Iudaeorum, & responsum fuit eis, quod rex Messias nasceretur in Bethlehem, & stella postea illuc deduceret eos, scient manifeste, quod ille erat rex Messias, quem Iudaei expectabant, & de quo tanta magnalia dicebant. Quarta, quia hoc pertinebat, ad magis ostendendum excellentiam istius, quem Magi adorabant, scilicet, quia non solum altra ei seruiabant, & attestabantur sibi, sed etiam prophetae ab antiquo de eo praenunciauerant, etiam quantum ad locum natiuitatis. In quo

Quare Magi debuerunt petere de Christo nato in Ierusalem.

quo apparet, quod excellentissimus erat, quem Deus tantis testimoniis illustrem redderet. Quinta, & praecipua fuit ex parte Iudaeorum. Quod Deus non solum voluit natiuitatem Christi sciri ab istis Gentilibus, sed etiam a Iudaeis. Et licet quibusdam esset reuelata in particulari sicut pastoribus. Luc. secundo, & postea Simeoni, & Anna eodem capitulo. videbatur non sufficere. Ideo voluit Deus, quod etiam omnibus Iudaeis manifestaretur: hoc autem fuit per hoc, quod stella occultata est, quae tunc necesse fuit, quod Magi quaerent in Ierusalem, quis erat locus, in quo Christus natus esset, & per hoc annunciabant ipsum esse natum: & quia Ierusalem erat locus, ad quem conueniebant omnes Iudaei propter templum, quod solum erat in tota Iudaea, quia quid notum esset in Ierusalem faciliter notum erat in tota Iudaea. Hanc notificationem voluit Deus facere Iudaeis de Christo nato propter multa. Primo, vt ipsi possent eum adorare, & cognoscere, sicut Magi ad adorandum eum venerant. Secundo, vt non maneret Iudaeis aliqua excusatio. Quod dicere poterant nos scimus Messiam futurum esse, & scimus locum, ubi nasceretur, nec minus tamen tempus natiuitatis eius, ideo non vadimus ad adorandum eum. Nunc autem Magis venientibus ablata erat ista excusatio, cum ipsi annunciarent Christum esse natum. Et sic Iudaei etiam si non crederent illis, saltem tenerentur esse solliciti ad inquirendum, an verum erat, quod Magi annunciabant. Tertio ad reddendum verisimile, quod Christus erat Messias, quando postea faceret miracula. Nam saepe Iudaei conqueiebant inter se de Iesu, an esset Messias. Ioan. 7. Considerata autem aetate eius poterant inuenire, quod ille fuit, ad quem tanquam Messiam venerant Magi in Bethlehem, per ea, quae nunc publice facta fuerant, & non poterant ignorare, nec negare. Et sic attestarentur ea, quae in Christo prius fuerant, miraculis, quae postea faceret, vt sic ex his collatis plenè appareret ipsum esse Messiam. Quarto, vt per studium, & diligentiam Magorum condemnaretur pigritia Iudaeorum, & in deuotio. Nam Magi venerunt de oriente, vt Christum quaerent, & Iudaei, qui habebant eum in foribus, ipsum videre contempserunt sic enim Christus arguit contra Iudaeos. J. 12. f. Regina Austru surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis. Et ecce plus quam Salomon hic. Quasi dicat. Ego sum maior, quam Salomon, & regina Austru venit ad audiendum sapientiam eius de finibus terrae, & isti nolunt me audire, cum sim inter eos: ideo peccatum eorum est grauissimum. Aliquas istarum causarum ponit Remigius, & aliquas ponit Aug. in sermonibus Epiphaniae. Dic, quod stella, quae Magos perduxit ad locum, ubi erat cum matre virgine Deus infans poterat eos ad ipsam perducere ciuitatem Bethlehem in qua natus est Christus. Sed subtrahit se, donec de ciuitate, in qua Christus nasceretur etiam Iudaei testimonium perhiberent: ut sic geminato testimonio confirmati, ut ait Leo Papa ardentiori fide expectent, quem, & stellae claritas, & prophetiae manifestabat auctoritas. Igitur ipsi annunciant Iudaeis Christi natiuitatem, & interrogant locum, Credunt, & quaerunt: ranquam significantes eos, qui ambulat per fidem, & desiderant spem. Dicit etiam Augustinus in sermonibus Epiphaniae, quod Iudaei fuerunt indicantes locum natiuitatis Christi, & facti sunt similes fabris arcae Noe, qui aliis, ubi euaderent praestiterunt, & ipsi diluuiio perierunt. Audierunt, & abierunt inquisitores: dixerunt, & remanserunt Doctores: similes lapidibus milliariorum, qui viam ostendunt, nec ambulat. Diuino etiam nutu factum est, ut aspectu stellae subtraheretur Magi humano sensu in Ierusalem irent, quaerentes in ciuitate regia regem

Deus voluit notam esse Christi natiuitatem Iudaeis propter multas causas.

natum, ut in Ierusalem primo Christi natiuitas annunciaretur.

Quare stella apparuit Magis exeuntibus de Ierusalem, quae in vrbe eis se occultauerat. Quasi. XXXVII.

QVAERITVR, quare exeuntibus de Ierusalem stella apparuit, quae non apparuerat dum essent in vrbe. Dicendum primo, quod stella non fuit necessaria Magis in Ierusalem, immo fuit opportunum, quod ibi eis occultaretur, quia aliam non quaerent de Christo nato, ubi natus esset, nec annunciarent illum natum Iudaeis. Et tamen istud fieri decebat propter illa quae praecedenti quaestione declarata sunt. Secundo non apparuit ibi, quia Iudaei erant indigni non solum stellam eis apparere, sed & reuelationem natiuitatis Christi eis tam manifeste fieri. Volebat enim Deus, quod Iudaeis habitantibus in Ierusalem, & in tota Iudaea natiuitas Christi reuelaretur, ita ut eam non possent ignorare: noluit tamen, quod fieret tam manifesta reuelatio, ut ipsum Christum aperte cognoscerent. Quod istud specialiter ad quosdam viros iustos pertinebat, sicut ad pastores, quibus Ang. apparuit in hora natiuitatis, & euntes in Bethlehem uiderunt Christum. Luc. secundo, sic etiam Simeoni, & Anna Christus personaliter ostensus est. Viderunt enim illum, & laetati sunt. eod. cap. Iudaeis autem omnibus generaliter non decebat fieri istam reuelationem, quia per eam impedirentur opera istam redemptionis. De quo declarabitur Luc. 2. fuit tamen conueniens illis declarari in generali, ita, ut non ignorarent, & qui deuote inquirere uellent, inuenirent. Qui autem mali essent, & nocere intenderent, non inuenirent. Qui uero pigri non haberent excusationem pigritiae suae, quia poterant illum inquirere, si uoluissent, cum annunciaretur eis iam natus: & scirent ipsi, quod nasci deberet in Bethlehem. Non ergo apparuit stella in Ierusalem: ne omnes Iudaei illam uiderent, & tamen apparuit extra Ierusalem, vt Magi illa non priuarentur. Tertio factum est specialiter propter Herodem. Quasi ipse uidisset stellam praecedentem mansisse in Ierusalem cum eis, manifeste cognosceret uerum esse, quod Magi dicebant de Christo nato, & iret cum eis sequens stellam usque ad locum, ubi esset puer. Et tunc sequeretur inconueniens, scilicet, quia Herodes haberet opportunitatem ad occidendum puerum. Quod Deus uoluit euitare. Vnde non solum tunc noluit, quod ueniret cum Magis, vt declaratum est, supra. q. 34. scilicet. Quare Herodes non iuit cum Magis in Bethlehem, sed etiam uoluit, quod Magi renunciarent Herodi de Christo inuento. Sed admoniti sunt redire in terram suam per aliam viam. Postquam autem Magi exierunt de ciuitate, Herodes disposuerat non ire cum eis: quia non uidebat aliquod signum certitudinis, ideo tunc propter Magos stella debuit apparere.

Ad quid stella apparuit Magis, quando certificati erant de loco natiuitatis Christi. Quasi. XXXVII.

QVAERITVR ulterius, ad quid stella apparuit nunc Magis, postquam certificati erant de loco natiuitatis Christi. Nam uidetur, quod non erat necessarium, quia stella erat ad ostendendum locum natiuitatis, ipsi tamen erant iam de illo certificati, ideo non erat necessaria stella. Secundo patet, quia etiam non praecedente stella iam Magi ceperant ire in Bethlehem, cum egressis de Vrbe stella apparuerit. Dicendum, quod stella debuit apparere. Primo ad consolationem Magorum. Quod patet, quia quando eam uiderunt gauisi sunt gaudio magno valde. Deus tamen uolebat affligere illos, qui de nouo

Stella debuit apparere.

cum sequi inceperant. Secundo, quia stella data fuit Magis, ut semper eos praeceperet, usque ad locum nati pueri. Quod autem in Ierusalem se occultauerit, fuit propter causas speciales, supra expressas, exeuntibus tamen eis de Ierusalem cessabant ille causa: ideo debuit rursus eis apparere exeuntibus de urbe. Tertio ad tollendum suspitionem Magis. Nam cum stella direxisset ante hoc eos semper in via: si postea non appareret eis deducens usque ad locum intentum: putarent, quod propter aliquam eorum peccata Deus offensus subtraxerat eis stellam. Sed ipsi non offenderant Deum postquam inceperant venire, sed instanter laborauerant, ut peruenirent ad illum regem natum, ideo non debuit eis relinquere ite scrupulus, quia erat poenalis, sed pro bona actione maxime incipientibus Deus non infligit poenam. Quarto, quia si stella rursus non appareret eis, putarent Magi, quod Deus nolebat iam ostendere eis illum regem natum, quia cum subtraheret eis stellam, quae dirigebat ad regem natum, satis erat verisimile, quod vellet eis occultare illum, & ideo dato, quod inuenirent eum, forte non essent certificati. Quinto ad totalem Magorum certitudinem: quod dato, quod forte sine stella possent inuenire puerum, non essent certificati per vnicum testimonium, sicut si etiam stella attestaretur determinate illum ostendens. Sexto, & praecipue debuit eis apparere stella, quia sine illa videretur, quod non possent certificari. Nam saltem ex praemissis non poterant certificari, quia in Ierusalem certificati fuerant, quod nasceretur Christus in Bethlehem. Ex hoc tamen non plene cognoscerent Christum, quia multi pueri nati essent in Bethlehem, & nescirent quis illorum esset: maxime quia non essent certi an esset aliquis eorum, qui erant in Bethlehem, quia poterat esse, quod ibi natus fuisset, & translatus fuisset ad alium locum. Nam licet verisimilius esset puerum recentem natum in eodem manere loco, quam translatum esse ad alterum, non tamen sufficiebat hoc ad plenam certificationem. Et etiam, quia forte non contingeret Magis videre omnes pueros recentem natos in Bethlehem: quia parentes videntes, quod isti extranei inquirerent pueros, non haberent causam suspicandi bonum: ideo occultarentur. Ideo ex praemissis non manebat aliqua certitudo Magis ad inueniendum puerum, nisi stella rursus appareret. Cum autem ipsa apparuit, plene poterant certificari, quia ipsa praecessit eos, quousque veniens staret super domum illam, in qua erat puer, ut patet supra in littera. Et sic non poterant errare. Ideo adhuc fuit necessarium, quod rursus stella appareret Magis. Ad primum in contrarium dicendum, quod stella adhuc erat necessaria, quia illa praecedebat ad certificandum de tribus. scilicet de via, & de loco, & de persona. Magi autem poterant esse certificati de loco, & via ad illum per ea, quae dicta fuerant sibi in Ierusalem, de persona tamen non poterant per hoc certificari, ut supra dictum est. Et istud erat maxime necessarium. Aliter potest dici, quod forte Magi adhuc per dicta Iudaeorum non erant certificati, quia ipsi nesciebant quid propheta Iudaeorum dicerent, nec obligabantur credere illis, maxime, quia nesciebant an sapientes Iudaeorum vere respondissent eis, sicut prophetas suos. Primum tamen melius est. Ad secundum dicendum, quod Magi incipiebant pergere in Bethlehem, non tamen per hoc erant certificati an inuenirent, sed forte haberent fidem, quod Deus eis illum ostenderet, quem quaerebant.

Quid facerent Magi, vel quomodo Christum inquirerent, si stella eis non apparuisset. Quasi. XL.

QVAERITVR, si stella non apparuisset rursus Magis, quid facerent, an redirent in terram suam, vel inquirerent Christum, & quomodo inqui-

reret. Dicendum, quod Magi etiam si non appareret stella Christum inquirerent. Quod patet, quia quoniam parauerunt ad eundem in Bethlehem, non videbant stellam, & tamen ire volebant, & ire inceperunt: postea vero in via eis apparuit. Cum vero dicitur quomodo illum inuenirent: dicendum, quod quaerent quantum esset eis possibile via humana. Et patet ex eis, quae prius fecerunt. Nam cum stella disparuisset eis ad introitum Ierusalem, & nondum certificati essent de loco, quaesierunt. *Vbi est, qui natus est rex Iudaeorum?* Ita ergo nunc, cum iam constaret eis de loco, quaerent de persona quantum sollicitate possent. Et patet hoc, quia ita videbantur concorsisse cum Herode, qui dixerat eis. *Ite, & interrogate diligenter de puero, & cum inuenieritis renunciate mihi.* Magus autem ad certificationem suam erat diligentior inquisitio, quam facere possent: & ista esset per considerationem ortus stellae. Nam tertiusdecimus dies erat, quo stella apparere ceperat. Inquirerent ergo solum paruulos recentem natos, & ita per coniecturas possent habere aliqualem certitudinem. Et patet hoc, quia ista fuit modus, quem Herodes accepit a Magis ad certificandum se de natiuitate pueri, quia dicitur supra in littera, quod diligenter didicit ab eis tempus stellae. Quando etiam occidit infantes, istam coniecturam habuit, ut diximus infra. Occidit omnes pueros in Bethlehem a bimatu, & 7. secundum tempus, quod exquiritur a Magis. In quo innuebatur, quod in hac re non poterat haberi certior cognitio, quam per ortum stellae. Dicitur tamen, quod cum Magi essent boni viri habebant fidem, quod Deus eis aliquem modum ostenderet, per quem certificarentur de puero, ad quem venerant adorandum. *Quod cum Deus solum fecisset eos exire de terra sua, ut istum puerum adorarent, & dedisset eis stellam praecedentem, credebant, quod non desereret eos, ita ut fraudarentur aspectu eius. Hoc erat verisimile, quia sic fuit in Abraham, qui fuit pater omnium credentium, & maxime fuit caput populi Iudaeorum, Ipsi enim Deus promiserat, quod in Isaac vocaretur sibi semen, & in femine illius benedicerent omnes tribus terrae. Gen. 12. & iussit ei, quod occideret illum. Gen. 22. Creditur tamen Abraham, quod ex hoc non irritabatur diuina promissio, quia potens erat Deus suscitare eum a mortuis, ut sic impleret promissiones. ad Hebr. 11. Isti autem Magi erant primitiae gentium ad Christum conuertendarum, ut ait Aug. ideo verisimile erat, quod Deus eis daret fidem magnam, ut inuenirent illum, ad quem veniebant, qui erat: sicut dederat fidem Abraham, qui erat primitia Iudaeorum circa ipsum Messiam futurum de femine suo. Aliter potest dici, quod etiam non apparente stella Deus poterat eis dare alium modum certitudinis de puero, & inuentionis eius mouendo cor ipsorum, ut direxerent ad locum illum, in quo puer erat, & Spiritus sanctus erudiret eos interiorius, certificans illum esse puerum, ad quem quaerendum veniebant: quia sicut Spiritus sanctus per solum interiore admonitionem certificat hominem de rebus occultis, ita ut nullo modo de eis dubitet: sic in praesentia pueri posset Magos certificare, quod ille erat, qui adorandus erat. Et sic de via, & de domo eos instrueret. Nam non minus certificantur prophetae per interiore mentis illustrationem, quam certificentur alij homines per exteriora signa. Et tamen per stellam Magi certificabantur de his hominibus, & ideo etiam si illa non apparuisset, poterant certificari per interiore illustrationem. Voluit tamen Deus, quod appareret eis stella propter causas dictas praecedenti. Credendum autem est quomodo cumque dicatur, quod Magi exeuntes de Ierusalem fidem habuerunt, quod illum inuenirent, & per fidem mouebantur. Quod non erat verisimile, quod illi quos de omnibus gentibus Deus tanquam primitias elegerat, & quibus Deus stellam suam ostenderat ad se*

ma-

manifestandum fidem perderent: quae Deo maxime placeret: sed qui eis cetera bona dederat, fidem quoque daret.

Quomodo Stella potuit occultari, & quando apparebat, an ab omnibus, vel a solis Magis videretur. Quasi. XLI.

QVAERITVR, quomodo stella potuit occultari in Ierusalem: & an illa, quando apparebat, videretur ab omnibus, vel a solis Magis. Ad primum dicendum, quod stella poterat disparere dupliciter, vno modo, quod ipsa rediret inuisibilis: alio modo, quod ipsa manens non videretur propter aliquem defectum ex parte hominum. Primum modus adhuc potest distingui, quia redditur inuisibilis res dupliciter, scilicet, si esse desinat, vel si manens acquirat conditionem inuisibilitatis. De primo patet, quia si res esse desinit, etiam videri desinit, quia non potest videri, quod nihil est, licet possit videri aliter quam sit. Hoc modo stella poterat desinere esse, scilicet, quod Deus auferret ei fulgorem illum, per quem notabiliter videbatur, vel totaliter anichilaret. scilicet, dissoluendo materiam illam in aliquod aliud, ita ut non maneret sub illa densitate, sub qua prius erat quando habebat fulgorem. Quia illa magna densitas erat necessaria in ipsa stella, ut haberet fulgorem, sicut declaratum fuit supra in 6. quasi. Et tunc quando exirent Magi de Ierusalem, rursus illam stellam de nouo faceret sub eodem fulgore, & magnitudine, & figura sicut prius: ita, ut Magi putarent eandem esse stellam. Alio modo poterat fieri inuisibilis, & hoc absolute. Et istud est si res priuatur omni colore, & luce, cum visio solum sit ad lucem, vel colorem: fieri potest etiam si res deducatur ad indiuisibile, quia potest manere res cum omnibus speciebus quantitatis suae, & cum omnibus partibus suis integralibus in indiuisibili, & erit vna pars, vbi est alia. Ita assignant doctores de vero corpore Christi in sacramento. Nam aliam non possent esse corpus Christi sub quacunque particula hostiae quantumcumque parua. Et sicut illud corpus opere Dei manet cum omnibus partibus suis sub indiuisibili: ita, & quodlibet aliud corpus potest reduci per Deum, & erit illud tunc indiuisibile: quia repugnat indiuisibile videri: cum omnis visio sit per pyramidem radiosam: cuius basis est in re visa, & conus in oculo videntis. Indiuisibile autem non potest esse basis, cum basis sit superficies quaedam. Reducendo ergo rem ad indiuisibile est facere eam inuisibilem: sicut si esse desineret. Et hoc etiam modo poterat fieri stella inuisibilis. Si autem ipsa maneret visibilis poterat adhuc non videri a nobis: si in sensibus nostris esset aliquod impedimentum: vel si forte stella subito eleuaretur ad locum altissimum, in quo videri non posset, licet secundum se maneret visibilis. Nam dictum est supra, quod ista stella erat iuxta terram, & apud Magos quando praecedebat eos. Et ad hoc sufficiebat, quod esset satis paruum corpus. Si autem eleuaretur valde versus caelum lunarem: iam non posset videri propter paruitatem suam: quia causaret nam paruulum angulum, quod sub illo non posset oculus immutari. Et sic non videretur etiam si maneret fulgida, & sic etiam potuit in Ierusalem occultari: ita, ut a nullo videretur: & postea exeuntibus Magis de Ierusalem reduceretur ad locum suum iuxta terram, & circa Magos: & ex tunc eam videre inceperent. Ad secundum dicendum, quod stella omnibus appareret dum Magi eam videbant, licet quidam voluerint, quod nullis appareret nisi Magis: Alph. Toft. in Matth. Comm.

quia alii non erant digni videre: sed iam respondendum istis supra in quaestione. 14. Poterat tamen stella videri a Magis, etiam quod non videretur ab aliis: quia poterat turbare oculos aliorum, ut illam non viderent: quod scriptura vocat percutere eos caecitate, sicut dicitur de Sodomitis. Genes. 19. qui nunquam potuerunt inuenire hostium domum Loth. Sic etiam fuit de Syris, quos duxit Elifaeus in Samariam. 4. Reg. 6. q. putabant se deduci ad locum, in quo erat Elifaeus, ut caperent eum: & tamen ipsemet Elifaeus dirigebat eos, & deduxit in Samariam ponens eos in manibus inimicorum suorum. Ista tamen non erat vera caecitas, quia si Sodomitae uere effecti fuissent caeci, iam non inquirerent hostium domum Loth: quia non possent inuenire, cum omnes essent percussi caecitate, & maxime, quia viderant Deum contra se miraculose operantem, & illico cessarent. Continuaerunt tamen tota nocte inquirere hostium: ideo caeci non erant. Item patet de Syris quaerentibus Elifaeum: quia si fuissent caeci, desissent persequi Elifaeum. Et tamen postquam percussi fuerant, inquirebant eum, etiam quia postquam sunt percussi caecitate uenerunt cum Elifaeo de Dothain usque in Samariam. Si tamen essent caeci nullam uiam viderent, & sic non uenerunt cum eo: sed erat illa caecitas quaedam passio, quam graeci acrisiam uocant. Sic enim appellat eam Aug. 22. de ciuitate Dei. Et ista est quando homo omnia videns, quae ei obiciuntur, aliquid, quod specialiter quaerit, & coram ipso est, non uidet. Sic enim Sodomitae totam domum Loth, & omnia alia uidentes, solum hostium domum, quod quaerebant, & coram eis erat, inuenire non poterant. Et aliquando fit ista passio, ut homo rem uideat, quam uide re solitus est, & tamen eam non cognoscit. Sic erat de Syris, qui Elifaeum quidem cognoscebant, cum ad eum tenendum uenerunt, & tamen nunc erat coram eis, & videbant eum, quia aliam non possent ipsum sequi dirigentem eos in uia, & tamen non cognoscebant eum usquequo fuerunt in Samaria. Sic etiam Syri sciebant terram illam, & quae esset ciuitas Samariae, & saepe illam uiderant, & tamen accedentes ad eam non cognouerunt, & securi intrauerunt, quousque in platea urbis existentibus eis aperti sunt oculi eorum, & tunc uiderunt se esse in medio Samariae. Ista caecitas, siue acrisia poterat esse ad hoc, quod nemo uideret stellam praeter Magos, & non esset nocua alicui ista caecitas, quia omnia alia uidentem solum stellam non uiderent stellam. In exitu de Ierusalem. gaudiis sunt gaudio magno ualde. Quidam dicunt, quod hoc ponitur ad inueniendum latitanam, quam Magi conceperunt de multiplici stella, quam uiderunt. Dicunt enim eos uidisse quinque stellas, scilicet, stellam materialem, stellam spiritualementem, stellam intellectualem, stellam rationalem, stellam super substantialem. Stella materialis fuit, quam uiderunt in Oriente, & praecedebat eos. Stella spiritualis fuit fides, quam uiderunt in cordibus suis: nam dicunt isti, quod nisi stella, id est, fides prius in cordibus Magorum radisset: nequaquam ad uisionem primae stellae uenissent. Habuerunt enim fidem de Christi humanitate cum dixerunt. *Vbi est, qui natus est.* Et de eius regali dignitate, cum dixerunt. *Rex Iudaeorum.* Et de eius deitate, cum dixerunt. *Uenimus adorare eum.* Tertia stella est intellectus, scilicet, Angelus quem dicunt istos Magos uidisse in somno admonentem eos, ne redirent ad Herodem. Quarta stella, scilicet, rationalis fuit Beata Virgo, quam uiderunt in diuersorio. Quinta stella, scilicet, super substantialis fuit Christus, quem uiderunt, ut isti asserunt in praesepio. Quamlibet harum dicunt uocari stellam. De prima, Psalm. 8. scilicet, Lunam, & stellas. De secunda

Opi. quorundam de gaudio Magorum propter uisionem plurimum stellarum.

Ecclesiast. 43. scilicet, species celi, id est, hominis celestis, & gloria stellarum, id est, virtutum. De tertia Baruch. 3. scilicet, stelle dederunt lumen in cultis suis, id est, Angeli. De quarta canit Ecclesia, Ave maris Stella, De quinta Apocal. ultimo: ego sum radix, & genus David, stella splendida, & matutina. Dicunt autem, quod propter visionem primam, & secundam stelle Magi gausi sunt, & propter visionem tertiam gausi sunt gaudio: propter visionem quartam gausi sunt gaudio magno: propter visionem quintam gausi sunt gaudio magno valde. Manifestum est tamen, quod istae sunt applicationes mysticae, quia in sensu literali, quae sacra scriptura intendit, non vocantur stellae istis modis. Et patet ex applicatione auctoritatum, quia saltem duae illarum, scilicet, de secunda, & tertia stella, non possunt intelligi in sensu literali, sicut applicatae sunt, sed intelligit scriptura ibi de stellis materialibus. Item patet hoc, quia scriptura non loquitur hic nisi de stella, quae praecedebat Magos, cum dicitur, *Et ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos.* Et sequitur, *Videntes autem stellam gausi sunt.* De illa ergo intelligebatur. Item non stant applicationes de gaudio secundum quinque stellas, quia solum viderant stellam materialem, & fidem quando dicitur. *Videntes stellam gausi sunt gaudio magno valde.* Ideo totum hoc mysticum est. Dicendum autem, quod secundum veritatem Magi unquam stellam viderunt, scilicet, materialem, & de illa gausi sunt gaudio magno valde. Ponitur autem hoc ad signandum immensam latitudinem quam Magi conceperunt, cum viderunt stellam. Nam, licet ante hoc fidem haberent, quod Deus eis per aliquem modum ostenderet illum puerum, quem querebant: tamen modum adhuc non videbant, cum vero stellam viderunt, manifeste cognouerunt per quid Deus eis puerum ostendisset. Et per hoc liberabantur a multis curis, quia alias ex eis quae audierant in Ierusalem non poterant plene certificari de pueri, pro quo videndo tantum laborauerant. Valde ergo gaudere debuerunt, quando stella apparuit, quae eis certissime illum ostenderet, & auferret eis suspensiones, de quibus dictum est supra in 39. q. scilicet. *Quare stella apparuit Magis, cum iam scirent locum natiuitatis Christi.*

Per quid Magi cognouerunt Christum, quando domum intraverunt. Quest. XLII.

QVAERITVR, quando Magi intraverunt in domum, in qua erat puer, per quid eum cognouerunt, & an ultra stellam fuerit ibi aliud signum necessarium. Dicendum videtur, quod stella sufficienter designabat puerum, & sic Magi intelligebant. Nam propter hoc videntes stellam gausi sunt, scilicet, quia putabant, quod per istam sufficienter cognoscerent puerum. Et patet hoc, quia stella direxit Magos usque dum staret supra domum, ubi erat puer. Ex quo manifeste apparebat, quod puer quaesitus ibi esset, quia alias stella false designaret mandando fixa super illam domum, & non se determinando ad aliam nisi ad illam. Vnde non signabatur solum, quod puer ibi natus fuisset, sed quod ibi actualiter esset. Nam si fuisset translatus ad aliam domum: frustra innotuisset stella super domum illam mansisset, quia non petebatur locus natiuitatis pueri, sed ipse puer. Apparebat ergo puerum in domo illa esse. Non ergo manebat dubium aliquod, nisi in domo illa alij pueri quasi coetanei essent. Sed tunc Magi per tempus stellae poterant discernere inter eos, quia ipsa

Fdies, qua intraverunt in domum illam erat tertiadecima ab ortu stellae: & sic cognoscerent, quis esset, nisi forte contingeret plures esse ibi pueros, coetaneos eodem die natos: quod non erat satis uerisimile. Vel forte mater eius vellet illum occultare, ut Magi eum non inuenirent: quod etiam non est satis uerisimile. Et sic satis apparet, quod stella sufficeret sine alio signo ad Christum cognoscendum. Dicit tamen potest, & valde rationabiliter, quod aliquod signum aliud apparuit ad magis distincte cognoscendum, ut tolleretur omnis dubitatio possibilis. Et hoc poterat esse per interiore mutationem factam a Spiritu sancto, qui eis inuenerit illum esse, quem querebant, sic enim fuit de Simeone, quem non solus Spiritus sanctus certificauerat, quod videret Christum ante mortem, sed etiam die illo, quo Christus ductus est in templum Spiritus sanctus mouit cor Simeonis, ut veniret in templum, & ut illum cognosceret, & acciperet in vlnas suas. Luc. secundo. Sic etiam mouit ibi cor Annae prophetissae ad cognoscendum eum, & loquendum de ipso Iudaeis. eod. cap. Aliter potest dici, quod non fuit mutatio aliqua in corde ipsorum principaliter, sed apparuit aliqua dignitas in vultu pueri Iesu supra humanum modum, per quam appareret illum esse, qui adorandus erat. Hoc autem videtur saepe Christus ostendisse incutiens quibusdam timorem, & quosdam ad amorem mouens. De timore patet infra 21. & Ioan. secundo, quando Christus factus flagello de funiculis eiecit de templo omnes ementes, & vendentes, & oues, & boues, & effudit omnem pecuniam, quae erat super mensas numulariorum, ipsaque mensas subuertit. Manifestum est autem, quod de hoc valde nocerentur Iudaei maxime numularij, qui effusis pecuniis aliquid perderent. Nemo tamen ausus est resistere ei, sed cedebant quasi in paruo flagello suo de funiculis facto, elset omnis poenarum acerbitas. Et hoc fuit, ut dicunt multi Doctores, quia ipse ostendit eis uultum terribilem, & timentes fugerunt. Vel aliquid aliud insolitum apparuit in vultu eius, propter quod Iudaei timuerunt. Sic etiam fuit instante passione, quando ministri Iudaeorum querebant Christum in orto, & cum Christus eis diceret: *Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.* Ioan. 18. Hoc autem ex magno timore fuit propter aliud quod, quod eis Christus ostenderet. De amore idem erat: quia quandoque ad subitum sermonem eius homo mouebatur, ut omnia desereret: sicut quando iuxta mare existens uocauit Petrum, & Andream, qui erant piscatores, & illi continuo relictis retibus secuti sunt eum, infra 4. Idem fecerunt Ioannes, & Iacob, quia audito hoc uerbo relinquentes patrem, & retia secuti sunt Christum, eo. cap. Mattheus quoque ad unum uerbum eius totam mundanam occupationem reliquit, infra. 9. Hoc autem esse non poterat nisi, quia tunc Christus aliquid specialiter in vultu suo ostendebat: quo viso isti mutabantur, vel in cordibus eorum aliquid diuinum efficaciter operabatur. Ita nunc est satis uerisimile fuisse in Magis, ut Christum sine dubio cognoscerent: maxime quia Christus erat circumdatus paupertate, & infirmitate carnis propter aetatem, & ista nihil dignum regio apparatu ostendebant. Deitas ergo suppleret, quod exterior apparatus non poterat: ergo tam per stellam, quam per aliquod de signis, quae nunc deducta sunt fuerit: & istud valde esset ad consolationem Magorum.

*Et procidentes adorauerunt eum, & aper-
tis thesauris suis obtulerunt ei munera, au-
rum, thus, & myrrham.*

Et

Et procidentes. Hic ponitur Christi inuenti deuota adoratio, & dicitur. *Et procidentes adorauerunt eum.* Id est, flexis genibus, vel forte toto corpore prostrato, vel secundum varias caeremonias, quia non est eadem consuetudo apud omnes gentes exhibendi reuerentiam. Modus tamen communior, est flectendo genua, & hoc uocamus nos procidere. Ista fuit adoratio diuina, quia Magi non adorauerunt Christum, ut hominem, sed ut Deum. *Et apertis thesauris suis.* Erant reges, & diuites, & habebant thesauros magnos, quos aperuerunt ad dandum munera Christo. Nicolaus dicit, quod non aperuerunt eos tunc, sed quando coeperunt venire de terra sua ad expendum in uiam. Sed in hoc non est difficultas. Potest tamen dupliciter dici, quod nunc aperuerunt thesauros suos, uno modo, quod thesaurus uocetur vas repositorium, siue arca in qua pecunia; & res praeciosae conseruantur: quia proprie thesaurus est positio auri, & sic non est ipsum aurum thesaurus, sed locus, in quo conseruatur. Fortè autem isti reges habebant aliquas arcas, vel uasa in quibus segregauerant in terra sua munera, quae portare deberent huic regi nato, ad quem adorandum ueniebant, & nihil aliud erat in istis arcis, ideo usque in Bethlehè non aperuerunt eas. Et sic dicuntur ibi aperuisse thesauros. Alio modo potest dici, quod Magi portabant munera in repositorijs, in quibus caetera pertinentia ad expensas suas tenebant, & nunc ad dandum ista munera aperuerunt thesauros, id est, illas arcas communes, quae saepius apertae fuerant, & etiam nunc apertae sunt, sicut saepe homo dicitur bursam aperire, & claudere, & non solum prima uice, qua aperitur. *Obtulerunt ei munera.* Postquam adorauerunt obtulerunt, ut sic completeretur honor debitus. *Aurum, thus, & myrrham.* Ista tria solum obtulerunt, & ponuntur hoc à Mattheo, vel propter magnitudinem suam, vel propter aliquam significationem mysticam, quam Magi intendebat in istis donis, ita quod essent quasi quaedam professio eorum, quae Magi credebant de Christo, ut infra dicitur.

An Magi bene fecerunt adorando Christum. Quest. XLIII.

QVAERITVR, an Magi bene fecerunt adorando Christum. Aliquis dicit, quod non, quia ipse erat homo, & apparebat in eo signum humanae infirmitatis, ideo non debuerunt adorare. Dicendum, quod etiam si Christus fuisset purus homo, non peccassent Magi adorando eum, quia homines adorantur. 3. Regu. 1. dicitur, quod Bethlebec adorauit regem Dauid. Est autem quaedam adoratio, quam latrariam uocamus, quae soli Deo debetur. Et talis adoratio nulli creaturae faciendae est. De hac dixit Christus infra 4. scriptum est. *Dominum Deum tuum adorabis.* Quasi dicat. Ipsum solum, cum sequatur, & illi soli seruias. Illa tamen adoratio nihil est, nisi quaedam pars illius seruitutis soli Deo debita. Huic adorationi quam uocamus latrariam opponitur idolatria, id est, cultus idolorum, vel quorumcumque rerum creaturarum. Alia adoratio uocatur dulia, quam cuiuslibet homini excellenti, vel uirtuoso tribuimus. Alia uocatur hyperdulia, id est, excellens dulia, uel supra dulam, & ista est honor quidam specialis, minor tamen diuino honore, qui tribuitur illis rebus per quas specialiter nostra salus procurata est, scilicet, cruci Christi, & Beatae Virgini, & carni Christi, ut consideratur sine deitate. Nam ut est coniuncta deitati adoratur eadem adoratione, qua deitas, scilicet, latraria. De his patet per Magistrum, 3. Senten. dist. 9. *Quandocumque ergo in scriptura dicitur, quod aliquis homo adorat*

*De adoratio-
ne latraria, du-
lia, hyper-
dulia.*

Alium, intelligitur de adoratione dulia. Quomodo distinguantur istae adorationes, dicunt quidam distinguuntur per caeremonias, in quibus exhibentur. Sed dicendum, quod non est uerum. Quod sicut Deo genua flectimus, ita & interdum hominibus. Et omnes aliae inclinationes, quae fiunt in uia possunt fieri in alia. Solum ergo distinguuntur ex intentione, scilicet, quia ille, qui adorat Deum licet exterius non ostendat alias caeremonias, quam ostendit circa homines, in corde debet facere differentiam, scilicet, quod coram Deo se inclinat tanquam coram Deo, & Domino uniuersali conditore, & gubernatore, & redemptore, & in quo est totum bonum nostrum, cui homo seipsum debet, & totum quicquid est, & habet. Regibus autem, & Dominis temporalibus, uel quibuscumque constitutis in honore exhibet homo easdem caeremonias reuerentiae exterius, non tanquam illis, in quibus consistit aliquod bonum nostrum, nec in quibus sit potestas uita, aut mortis, sed tanquam quibusdam mortalibus hominibus similibus nobis, differentibus autem per illum gradum honoris, quem Deo uolente habent. Cum ergo Dei nutu factum sit, ut illi praesint etiam si mali sint, reuerentia illis exhibenda est, sicut dixit Beatus Petrus: *Serui subditi estote Dominis non solum bonis, & modestis, sed etiam discoloris, id est malis, & discordibus, & semotis ab omni uirtute.* Sub hoc respectu Beatus Petrus iubet hominibus constitutis in dignitate, uel potestate honorem esse dandum, prima Pet. 2. scilicet. *Subiecti estote omni creaturae humanae propter Deum: siue regi, tanquam praecellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorum: quia haec est uoluntas Dei.* Hoc modo debet homo exhibere reuerentiam regibus, & principibus, & Dominis, & exhibere talem reuerentiam cadit sub debito. ad Roman. 13. scilicet. *Reddite ergo omnibus debita.* Cui tributum tributum, cui uestigal uestigal, cui timor timorem, cui honorem honorem. Nunc tamen dicendum de Magis, quod Christum adorauerunt non adoratione dulia, uel hyperdulia, sed adorauerunt eum adoratione latraria, quae soli Deo debetur: quia crediderunt eum esse uerum Deum, cum atria quoque ei seruirent, nulli tamen homini seruirent. Etiam, quia cum supra declaratum sit, quod angelis apparuit istis regibus, uel Spiritus sanctus docuit eos, quod uenerunt ad adorandum Christum, declaratum est eis, quod ipse erat Deus, & sic adorabant ipsam ueritatem. Item patet, quia si Magi credidissent illum purum hominem, etiam si sciret esse regem excellentem, non uenerissent de regione sua praecur in Iudaeam ad ipsum adorandum: quia ad nihil ei tenebantur. Vnde licet multi alij reges Iudaeorum nati fuissent, & mortui, ad nullum eorum uenerunt Magi adorandum, nec antecessoris sui, quia istum non putauerunt esse similem caeteris, sed per cuius adorationem salutem suam consequerentur, ut ait Augustinus in quodam sermone Epiphaniae. Item isti Magi, aut nullam adorationem Christo exhiberent, aut exhiberent latrariam. Patet, quia si dulam exhiberent eum purum hominem esse putarent. Quod si crederent, nec etiam dulam ei impenderent, quia paupertate circumdatus erat puer paruulus, & in paupere domo, & in infimis parietibus, & nullo extrinsecus apparatu. Adorauerunt tamen eum procidentes in terram, ideo plus hominem ipsum esse crediderunt: cui tantam reuerentiam etiam a regibus impendendum esse putarunt. Ideo Magi non solum non peccauerunt puerum adorando, sed ualde laudabiles fuerunt. Vnde meruerunt esse primitiae gentium ad Christum conuerendatum. Et per hoc patet responsio ad argumentum, scilicet, quia licet Ma-

Magi crediderunt Christum esse Deum.

giho-

gi hominem viderunt: Deum tamen illum certissime crediderunt, quem non solum iuste adorare poterunt, sed etiam debuerunt.

An Beata Virgo timuit adventum Magorum. Quæst. XLIIII.

QVAERITVR, quãdo isti tres reges introierunt ad adorandum Christum, an Virgo mater eius timuit propter filium suum: videns homines incognitos, & apparatu grandi.

Quidam dicunt, quod Virgo nihil poterat timere, quia sciebat filium suum esse Deum, & nihil posset ei accidere contra voluntatem suam. Dicendum istud non videtur stare: nam Christus de seipso timebat, & præ timore contristabatur, cum dicitur de eo, quod coepit pauere, & redere, uel maestus esse. infra 26, & Luc. 22. A fortiori Virgo de illo poterat timere, quod aliqua ei acciderent nociua. Item si non timeret Virgo de puero, non esset sollicita nutriendo eum, obseruans ne quid deesset, cum nihil mali posset accidere ei. & tamen ipsa erat valde sollicita circa ipsum, & anxiosabatur, & timebat, & dolebat: vt patet quando ipsa, & Ioseph perdidit eum, & non inuenit usque ad tertium diem. Nam ipsa turbata dixit. Fili quid fecisti nobis sic? Nam ego, & pater tuus dolentes quarebamus te. Luc. secundo. Item licet Virgo sciret, quod Christus non poterat aliquid pati contra voluntatem suam: quia tamen verus homo erat, & susceperat omnes infirmitates nostras, poterant multa ei nociua accidere: nisi miraculose se vellet liberare. Et tamen ipse non venerat, vt per miraculum se ab omni passione liberaret, sed potius, vt multa pateretur. Nunc autem maxime cum esset in tenerissima etate, in qua non erat compos sui ex parte corporis, multa timere poterat Virgo circa illum, quæ verè ei acciderent nisi ipsa sollicitè caperet. Item Virgo erat mater, & non poterat tolli ei, quod erat matris, scilicet, timere pro filio, & sollicitam esse de illo. Maxime ergo timeret cum videret aliquod insolitum sicut nunc, scilicet, quod tres reges venissent ad adorandum puerum. Considerandum autem, quod Virgo sciebat filium suum esse Deum, quia sic annunciat angelus, Luc. primo, scilicet. antequam conciperet, Et hoc experiebat: quia sine corruptione illum conceperat, & sine dolore pepererat. Ideo licet circa eum acciderent magna, vt quod nunc isti tres reges venissent ad adorandum eum, non timeret, nec suspicaretur aliquid mali, sciens, quia filius suus ista facere poterat, quia ipsa nesciebat omnia, quæ circa illum acciderere deberent: quando videbat res de nouo, admirabatur. Sicut fuit quando post partum eius ipsa die natiuitatis Iesu per noctem venerunt pastores, & narrauerunt quomodo viderant angelos annunciantes de puero. Et dicitur, quod Maria obseruabat omnia uerba hæc conferens in corde suo. Luc. secundo. Quasi admirata de his cogitabat quomodo hæc acciderent, & quomodo Simeon, & Anna cognoscentes Christum puerum in templo magnificauerunt eum, cum dicitur. Erant pater eius, & mater mirantes super his quæ dicebantur de illo. eo. cap. Ista autem regum adoratio fuit maximum saltè in honore, quod circa puerum Iesum accidit. Ideo cum subito Virgo hoc videret, non est dubium, quin admiraretur, & tamen non suspicaretur aliquid mali. Quod sicut die natiuitatis pueri Deus misit pastores ad eum per noctem, & Maria sciuit hoc per Deum fieri, ita & nunc crederet istos reges misit a Deo ad adorandum filium suum. An tamen primo aspectu timuerit non est mirandum, quia insolita, & maxime incognita terrorem gignunt. Credendum est autem,

F quod saltem verecundiam pateretur Virgo in conspectu regum. Erat enim puella tenera vix annorum quindecim, aut sexdecim, vt asseritur, noua mater, & Virgo, quæ a quorumlibet virorum aspectibus fugeret, & erubesceret, maxime autem in conspectu trium regum, & tanti apparatus, potissime cum ipsa pauper cula esset, & extra natalem terram in angusta domo nihil boni nisi filium habens. Sed credendum, quod reges illi venerarentur eam summo honore, vt matrem conditoris sui, quem de longinquo venerant adorare, & consolarentur eam dulci alloquio, bonam habere spem, quam Deus tanto filio illustrauerat.

G Quare Magi obtulerunt munera Christo. Quæst. XLV.

QVAERITVR, quare isti Magi obtulerunt Christo munera. Dicendum, quod primò fecerunt hoc ad complementum honoris. Nam Magi volebant Christum perfecte honorare sicut poterant. Honor autem iste non solum consistit in exhibitione reuerentie, sed etiam in præstatione aliquorum munerum in signum subiectionis, & reuerentie. Ideo postquam adorauerunt, munera quoque obtulerunt. Est enim verè honor Dei in hoc, quod homo ei dat de rebus quas possidet in signum quædam recognitionis, scilicet, quod ista, quæ damus ei, de manu eius accepimus. Sic dixit Dauid, primo Paralipo. 29. Quando ipse, & principes obtulerunt multa donaria ad ædificationem templi, scilicet, quis ego, & quis populus meus, vt possimus tibi hoc vniversa promittere? Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Secundo fecerunt hoc Magi ad seruandum communem consuetudinem. Nam cum quis iret coram regibus, aut dominis apud antiquos erat consuetudo, quod semper eis aliquid offerret, Et ob hoc Deus etiam fecerat, quod obseruaretur ista consuetudo erga eum. Exo. 23. scilicet. Non apparebis in conspectu meo uacuus: quia Deus volebat seèuari ad se ceremonias honoris, quæ seruantur circa Dominos temporales. Malachia primo, scilicet. Offer illud duci tuo si placuerit ei, & si acceperit faciem tuam. Quasi dicat. Non offeratis mihi animalia, nisi quæ sine verecundia potestis offerre Dominis temporalibus. Sed illis non placebunt, nec accipient facies uestras, id est, non respicient vos bono vultu, si offeratis eis animalia clauda, & cæca, ideo non offeratis mihi talia. Magi sciebant Christum esse Deum, & Dominum, ideo ex utroque capite fuit conueniens, quod ei munera offerrent. Tertio fuit fortè ex misericordia, uel charitate ad subuentionem paupertatis Christi. Nam pauper erat, & parentes eius pauca possidentes, ideo erat quasi quedam inhumanitas, vt adorantes Christum tanquam Deum, & hominem, permitterent ipsum, & parentes suos in paupertate, & angustia viuere. Largiti sunt ergo munera ad reuelationem paupertatis.

H rare sicut poterant. Honor autem iste non solum consistit in exhibitione reuerentie, sed etiam in præstatione aliquorum munerum in signum subiectionis, & reuerentie. Ideo postquam adorauerunt, munera quoque obtulerunt. Est enim verè honor Dei in hoc, quod homo ei dat de rebus quas possidet in signum quædam recognitionis, scilicet, quod ista, quæ damus ei, de manu eius accepimus. Sic dixit Dauid, primo Paralipo. 29. Quando ipse, & principes obtulerunt multa donaria ad ædificationem templi, scilicet, quis ego, & quis populus meus, vt possimus tibi hoc vniversa promittere? Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Secundo fecerunt hoc Magi ad seruandum communem consuetudinem. Nam cum quis iret coram regibus, aut dominis apud antiquos erat consuetudo, quod semper eis aliquid offerret, Et ob hoc Deus etiam fecerat, quod obseruaretur ista consuetudo erga eum. Exo. 23. scilicet. Non apparebis in conspectu meo uacuus: quia Deus volebat seèuari ad se ceremonias honoris, quæ seruantur circa Dominos temporales. Malachia primo, scilicet. Offer illud duci tuo si placuerit ei, & si acceperit faciem tuam. Quasi dicat. Non offeratis mihi animalia, nisi quæ sine verecundia potestis offerre Dominis temporalibus. Sed illis non placebunt, nec accipient facies uestras, id est, non respicient vos bono vultu, si offeratis eis animalia clauda, & cæca, ideo non offeratis mihi talia. Magi sciebant Christum esse Deum, & Dominum, ideo ex utroque capite fuit conueniens, quod ei munera offerrent. Tertio fuit fortè ex misericordia, uel charitate ad subuentionem paupertatis Christi. Nam pauper erat, & parentes eius pauca possidentes, ideo erat quasi quedam inhumanitas, vt adorantes Christum tanquam Deum, & hominem, permitterent ipsum, & parentes suos in paupertate, & angustia viuere. Largiti sunt ergo munera ad reuelationem paupertatis.

I quæ sine verecundia potestis offerre Dominis temporalibus. Sed illis non placebunt, nec accipient facies uestras, id est, non respicient vos bono vultu, si offeratis eis animalia clauda, & cæca, ideo non offeratis mihi talia. Magi sciebant Christum esse Deum, & Dominum, ideo ex utroque capite fuit conueniens, quod ei munera offerrent. Tertio fuit fortè ex misericordia, uel charitate ad subuentionem paupertatis Christi. Nam pauper erat, & parentes eius pauca possidentes, ideo erat quasi quedam inhumanitas, vt adorantes Christum tanquam Deum, & hominem, permitterent ipsum, & parentes suos in paupertate, & angustia viuere. Largiti sunt ergo munera ad reuelationem paupertatis.

K Quare Magi obtulerunt Christo aurum, thus, & mirram. Quæst. XLVI.

QVAERITVR, quare isti reges obtulerunt Christo ista tria munera, scilicet, aurum, thus, & mirram. Quidam dicunt, quod obtulerunt tria munera, quia tres erant, ita quod unus offerret aurum, alius thus, alius mirram. Sed hoc non est uerisimile, immo quod potius quilibet istorum obtulerit ista tria. Primò, quia munera istorum regum debebant esse solemnia sicut decebat ipsos reges dare, & sicut decebat dari ipsi Christo, quem tanquam Deum

Magi obtulerunt munera Christo pp tria.

Quilibet Magorum obtulit tria munera Christo.

Deum adorabant. Et tamen, quod unus eorum offerret mirram, & alius thus, etiam si de illo multum offerret parui ualoris esset tale munus, & maxime in illa terra, ubi plurimum ista abundant. Secundo; quia dicitur hic, quod apertis thesauris suis obtulerunt munera, & tamen ad dandum modicum de thure, uel de mirra non diceretur quis aperire thesaurum, immo etiam ad dandum multam mirram, uel thus, qui ibi paucis denariis ista emuntur. Tertio, quia isti reges erant inter se quasi æquales. Nam scriptura non ponit inter eos aliquam differentiam prælationis, ideo munera eorum essent æqualia, uel quasi, & tamè qui offerret aurum, etiam si paucum daret, erat magna offerens, qui autem mirram, aut thus offerret, etiam si multum in quantitate daret, nihil offerebat in ualore. Et sic non essent tam inæquales eorum oblationes. Ideo non est uerisimile, quod unus obtulerit unum, & alius aliud, sed quilibet de omnibus tribus obtulerit siue æqualiter, siue inæqualiter obtulerint. Quarto, quia etiam si quilibet unum de istis tribus obtulisset non reddebatur ex hoc ratio, quare potius ista tria, quam quilibet alia tria obtulissent. Quod si propter hoc, quod tres erant tria obtulissent, ita posset offerre quæcumque alia tria. Dicunt autem quidam, quod obtulerunt ista tria, quia ista erat consuetudo regum Arabiæ, scilicet, quod offerrent ista tria munera. Et istud tenet Nicolaus. Alij dicunt, quod factum est in significationem, quasi per hanc oblationem reges prætebantur quid erat illud, quod de Christo credebant. Offerunt aurum quod conuenit regie dignitati: quia Christus rex erat. Iere. 23. Offerunt thus signantes illum esse Deum. Nam thus in sacrificio Dei ponitur, & est unum de libamentis sacrificij. Numeri, 15. Etiam quotidie sacerdos cremabat thus in altari thymiamatum intra templum. Exo. 3. Immo thus, & maxime thymiamata, quod erat de thure soli Deo conueniebat, & nulli hominum licebat facere talem compositionem. eod. cap. Mirram offerunt ad significandum Christum mortuum, & esse uerum hominem. Nam mirra ponitur corporibus mortuorum, ne putrescant. Istam secundam rationem approbat ecclesia in quodam hymno Epiphaniæ, qui incipit. Nuncium fero de supernis. Alij dicunt, quod istæ oblationes sunt mystica, scilicet, quia per has inuenitur, quæ nos offerre debeamus, Christo enim tam præcipue offerre debemus, ut ei placeamus, scilicet, sapientiam, orationis deuotionem, & carnis mortificationem. Hæc ponit Gregorius in quadam homilia dicens. Instruimur, vt nato regiarum per quod significatur sapientia offeramus, in conspectu eius in sapientia lumine splendentes: thus autem per quod exprimitur orationis deuotionem offeramus Deo, ut per orationum studia Deo redolere ualeamus. Mirram, quæ significat mortificationem carnis offerimus, si carnis uicia per abstinentiã mortificamus. Alij dicunt, quod aurum obtulerunt in sustentationem paupertatis matris, & filij, thus contra foetorem loci, & mirram ad consolidanda membra pueri. Harum quatuor positionum sola prima est literalis, aliæ sunt mystica, licet quarta aliquantulum sit literalis. Dicendum tamen, quod quarta non conuenit. Primò, quia dicitur, quod Magi dederunt thus contra foetorem loci, Nam Magi, quando recesserunt de terra sua tulerunt secum ista munera ad offerendum, cum dicitur, Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera. Et sic ista munera de terra sua portabant in thesauris suis, quæ tunc apertuerunt coram Christo, & non emerunt ea in Bethlehem. Et tamen non poterant scire Magi, an esset Christus in loco immundo, & factido, nisi postquam fuerunt in Bethlehem: ergo non obtu-

lerunt ista tria munera propter istam causam. Secundo, quia isti præsupponunt locum illum in quo Christus natus est fuisse immundum, & factidum, quia dicitur fuisse stabulum quoddam, cum Christus fuerit positus in præsepio. Luc. secundo. Istud tamen non stat, quia domus illa magna erat, in qua virgo peperit. Quod tamen accidit illo tempore fuisse multitudinem ibi confluentium ad professionem, ad quam uenerat Ioseph: accidit, quod Domina nostra non habens locum secretum in quo posset parere, & maneret separata a reliquis: diuertit ad quoddam præsepium & ibi reclinauit paruulum mox natum. Luc. secundo, scilicet. Peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat locus in diuersorio. Non est tamen uerisimile, quod omnibus illis tredecim diebus, qui fluxerunt à Christi natiuitate, uique ad aduentum regum manserit paruulus in præsepio, & virgo in stabulo: sed debebat multum offerri. Et sic non offerretur thus ad tollendum foetorem loci. Quarto patet idem de mirra, quam dicunt oblationem ad consolidationem membrorum pueri. Hoc tamen rarum est: & tamen dato, quod fieret, paucissimum de mirra ad hoc sufficiebat: & non poneretur tanquam unum de tribus regis muneribus. Ideo ista positio non est uerisimilis. Secunda & tertia positio mystica sunt. Non autem conueniunt secundum litteram: quia non essent istæ causæ, quæ mouerent reges ad ista offerendum: cum istæ significationes non proueniant ex natura rei: sed sunt quedam applicationes, quas consueuerunt facere doctores in sacra scriptura. Vtraque autem est rationalis applicatio. Vnã enim secundam approbat ecclesia: aliam uerò, id est, tertiã ponit Grego. Prima ipsa est allegorica, quia conuenit secundum ea, quæ de Christo credenda sunt: alia est tropologica, siue moralis, quia competit secundum ea, quæ a nobis agenda sunt. Si tamen aliqua earum deberet accipi, ut motiua regum, acciperetur ipsa, quæ est allegorica: quia per illam quasi profiterentur reges, quid est, quod de Christo credebant. Prima autem est uere literalis: quia uerisimile est, quod isti portarent munera secundum consuetudinem terræ suæ, scilicet, de melioribus rebus, quæ erant in terra sua. Sic enim dixit Iacob filiis suis uolens, quod inuenirent propitiũ dominum Aegypti, scilicet. Sumite de optimis terræ fructibus in uasis uestris: & deserte uero munera, scilicet, modicum resinæ, & mellis, & storacis, & stactes, & terebinthi, & Amygdalarum. Gen. 43. Ita isti reges, cum essent circa terram Arabiæ, in qua abundabant ista: offerrent ista tria munera tanquam præcipua terræ suæ. Aurum enim in omni terra super cætera metalla præciosius est, ideo tanquam præcipuum illud obtulerunt: maxime, quia istud conueniebat ad sustentationem regis nati pauperis. Thus, & Mirram obtulerunt tanquam consuetæ offerri in terra sua: sicut patet ex muneribus reginæ Sabæ, quæ obtulit talenta. cxx. & aromata multa nimis ad Salomonem. 3. Reg. 10. & 2. Paralip. 9. Nomine aromatum intelliguntur Thus, & mirra, & omnia similia, ut colligitur. Exod. 3. Vbi iubentur summi aromata pro thymiamate, & oleo unctionis. Et ponitur ibi thus. Putant autem quidam reginam Sabæ fuisse de terra istorum regum, uel de terra propinqua: ideo concordauerunt in muneribus, quæ obtulerunt.

Quid

Resis au-

Quid factum fuerit de istis regum oblationibus, Quæst. XLVII.

QVAERITVR, quid factum est postea de istis oblationibus regum. Quidam dicunt, qd Domina nostra, & Ioseph erant pauperes: & expenderunt hoc in sustentationem suam. Sed contra, quia quando Christus erat vir erant parentes sui valde pauperes, & de labore manuum suarum viuentes. Vnde ipse Ioseph faber lignarius erat. Et sic dixerunt Iudæi de Christo. Nonne hic est filius fabri? Ipse etiam Christus dixit se esse pauperem: cum dixisset quidam, quod volebat sequi eum, scilicet. Vulpes foueas habent, & volucres caeli nidos, & filius hominis non habet vbi reclinet caput suum. Quidam dicunt, qd in triginta annis, qui fuerunt a natiuitate Christi, vsque ad tempus, quo incipit predicare, & fieri mentio de actibus eius, potuerunt ista consumi, & ita post hoc Christus dicebat se pauperem, & nihil habere, & parentes eius erant pauperes. Dicendum, quod non stat, nec est verisimile, quod isti tres reges ueniebant de longinquo ad offerendum munera regi nato, quem sciebant Deum, & hominem. Facerent ergo oblationes meliores, quam possent sicut decebat regiam dignitatem, & sic ex illis possent Ioseph, & Virgo, & omnes posterii sui, & etiam cognati non solum ditari, sed etiam locupletari nimium: cum quilibet de regibus offerret aurum, ut probatum est supra, & illud non esset modicum, quia dicitur in litera, quod apertis thesauris suis obtulerunt munera, & tamen non diceretur aperiti thesaurus ad offerendum paruam rem, sed aperiri bursa. Multum ergo dederunt, ita ut possent Christi parentes esse diuites. Dicit potest uno de duobus modis. Primo modo, quod isti reges obtulerunt Christo valde magna munera: Domina tamen nostra edocta per Spiritum sanctum, ut ostenderet summam virtutem filii sui, tanquam despiciens omnia terrena, noluit accipere totas illas oblationes, sed modicum de singulis, & illud in breui tempore poterat consumi, ita ut non ditarentur inde parentes Christi. Secundo modo potest dici, quod accepit Virgo totas oblationes regum. Et tamen sciens, quod filius suus non uenerat ditari in terra, sed potius, ut pronobis se pauperem faceret, & ut doceret nos gratis erogare, quae haberemus, & anhelare ad perfectionem negligendo pecuniam, iuxta illud: Nolite possidere pecuniam. Luc. 12. Et nolite thesaurizare in terra. Luc. 7. Retentis ergo quibusdam paucissimis ad subleuandam necessitatem aliquorum temporum, cetera in breui pauperibus distribuit. Vtraque positio est satis rationalis, sed magis, & communius tenetur secunda. Et probantur aliquantulum istae positiones per oblationem Virginis in die purificationis in templo. Nam mulier, cum purificaretur deferebat agnum anniculum in holocaustum, & pulum columbae, siue turtorem pro peccato. Leu. 12. Et dicitur ibi, quod si non inuenerit manus eius, nec poterit offerre agnum: sumet duos turtures, uel duos pullos columbae. Et sic non poterat mulier offerre turtures, aut pullos columbarum, nisi quando non poterat offerre agnum. Et tamen Domina nostra obtulit par turturum, & non agnum, ut patet. Luc. 2. Ergo erat pauperissima. Et sic post oblationem Magorum, vsque ad diem quadragesimum, quo Christus in templo oblatas est, iam uirgo omnia expenderat, ita, ut pauper possit dici. Sed dicitur: cur Euangelista non expressit hoc, quia istud erat magna eruditio mortalium. Dicendum, quod quidquid istotum duorum esset, erat valde ad mores conferens: Euangelista tamen breuitati studens, uel quod verisimilius est, a Spiritu sancto moti mul-

ta de maximis omiserunt, Ioan. 2. scilicet, Multa quidem & alia signa fecit Iesus, quae in hoc libro scripta non sunt. Et Ioan. 21. dicitur: Multa quidem & alia fecit Iesus, quae si scribantur per singula, arbitrator mundum capere non posse eos, qui scribendi sunt, libros.

Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.

Et responso accepto. Hic ponitur Magorum recessus. Nam postquam obtulerunt Christo munera, non expediuit ad aliquid eos manere longo tempore in Bethlehem. Et dicitur. Responso accepto in somnis. Hoc credendum est fuisse sequenti nocte, postquam uenerunt in Bethlehem. Non enim longius ibi morarentur: quia expleuerant, quae desiderauerant, & non erat aliqua causa iam ibi manendi. Et tunc in somno admoniti sunt a Deo, uel ab angelo, quid facere deberent. Ne redirent ad Herodem. Volebant reges ad Herodem redire, Deus autem hoc fieri perhibuit propter causam, quae infra tangetur. Per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Id est, non redierunt in Ierusalem, per quam uenerant, ubi tunc erat Herodes, sed per aliam viam declinando, reuersi sunt in terram suam.

Quomodo isti Magi responsum acceperunt in somnis. Quæst. XLVIII.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, quod isti reges acceperunt responsum in somnis. Quidam dicunt, quod quæsiuerant aliquid a Deo, & de illo responsum est sibi in somniis. Istud autem uidebatur esse de via, scilicet, per quam uiam ire deberent, cum responsum de hoc sit, scilicet, ne reuerterentur ad Herodem, sed per aliam uiam irent in terram suam. Dicunt autem isti, quod Magi petierunt hoc a Deo, & uolebant sibi responderi per somnia: quia non solum Deus solebat reuelare hominibus nihil petentibus ea, quae ipse uellet per somnia, sed etiam quandoque homines petebant a Deo sibi responderi per somnia, & sic dicebantur consulere Dominum per somnia. Et erat iste unus de modis praecipuis consulendi, ut patet primo Reg. 28. scilicet. Consuluit Saul Dominum, & non respondit ei, nec per somnia, nec per sacerdotes, nec per prophetas. De modo, & ceremoniis consulendi Dominum per somnia. eod. cap. declaratum est. Sic isti Magi petierunt responderi sibi per somnia: & respondit illis Deus. Et sic dicitur: Et responso accepto in somnis. Sed dicendum, quod non stat. Nam non est uerisimile, quod Magi hic aliquid quæsiuerint a Deo. Primo, quia non ponitur hic eorum quæstio, & tamen, si aliquid quæsiuissent, ad quod Matthaeus uellet ponere responsum datum, praeposuisset eorum quæstionem, & non fecit. Secundo, quia non erat uerisimile, quod saltem ipsi quærerent de hoc, quod sic ponitur: quia non habebat aliquam causam dubij, scilicet, an redire deberent ad Herodem. Nam per illam viam uenerant, & forte nesciebant aliam: maxime quia Herodi promiserant redire ad ipsum renunciaturi de puero, ideo non quærerent a Deo, an deberent redire ad Herodem: quia nulla causa motiua ad hoc dubium apparebat. Homines tamen non petunt a Deo sibi responderi nisi in rebus illis, quae graues sunt, & habent magnam rationem dubij: quia aliis nemo dignum iudicaret talia a Deo petere, nec etiam credere deberet, quod Deus sibi in talibus responderet. Dicendum ergo, quod Magi de nullo dubitauerunt, & nihil a Deo petierunt, sed solum

Magi nihil quæsiuerunt a Deo.

Ratio ad quæst.

Illum Deus uoluit reuelare eis, ne redirent ad Herodem. Et ista reuelatio uocatur responsum largè secundum modum loquendi Hebraicum, cum tamen proprie responsum sit uerbum satisfaciens dubio. Et ita saepe non solum in ueteri testamento, sed etiam apud Euangelistas inuenitur, sic patet Mar. 11. Nam dicitur, quod cum uidisset Christus a longe ficum habentem folia, & cum uenisset ad eam, nihil inuenit praeter folia, & respondens dixit: Iam non amplius in aeternum quicquam ex te fructum manducet. Ibi tamen Christus incipiebat loqui, & nulla locutio praecesserat ab alio, & tamen dicitur, quod respondens, dixit hoc. Item, quia dicitur, quod Christus respondens, dixit hoc siculneae, & tamen siculnea nihil petierat Christo loqui, ad hoc, quod Christus deberet sibi respondere. Sic etiam accipitur infra 26. scilicet. Respondens Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona, & tamen Petrus nihil quaesierat a Christo, ad quod Christus deberet respondere, ut patet ibidem. Sed dicitur respondens, id est, loquens, uel dicens. Et sic accipitur hic responsum pro simplici locutione: quam nulla interrogatio praecesserat.

Quomodo Magi habuerunt istam reuelationem. Quæst. XLIX.

QVAERITVR, per quem habuerunt Magi istam reuelationem in somniis, per Deum, an per angelum. Dicendum, quod utroque modo fieri poterat. De Deo patet, quia Gen. 23. dicitur quod Deus loquutus est ad Abimelech regem Palaestinosum per noctem, id est, in somniis. De Salomone quoque dicitur, quod Deus per noctem loquutus est ei quando dedit sibi sapientiam. 3. Reg. 3. & 2. Paralipom. 1. De angelo patet: quia praecedenti cap. dicitur quod angelus Domini apparuit Ioseph in somnis. Dicendum tamen, quod istud factum est per angelum, id est, quod uidebatur Magis, quod angelus loquebatur eis per noctem ista. Et patet hoc: quia praecedenti cap. posuerat Matthaeus quomodo angelus Domini apparuerat Ioseph in somnis. Et iterum infra in litera dicitur, quod apparuit angelus in somnis. Et rursus ponitur idem. Ideo intelligendum est, quod cum omnes reuelationes, quae habentur hic, dicantur factae per angelos in somnis, quod etiam ista, de qua non exprimitur, fuerit facta per angelos, cum ponatur inter illas, & uerisimilius est pertinere ad illas, quam ad alium extraneum modum reuelationis. Secundo patet hoc, quia Matthaeus ponens istam reuelationem, non certificauit modum eius, ideo uidetur uoluisse, quod ista esset similis alijs, de quibus loquebatur ipse. Et tamen semel ponit supra reuelationem factam per angelum, & bis ponit illam infra, & nunquam ponit hic aliquam reuelationem factam per Deum. Ideo manifestè uidetur uelle, quod etiam ista per angelum facta sit. Tertio patet: quia Matthaeus uult hoc declarare per quadam similitudinem, quam ponit inter istas reuelationes. Nam dicitur de tribus reuelationibus factis Ioseph praecedenti cap. & infra in litera, quod factae sunt in somnis, & per angelum, de ista autem dicitur, quod facta est in somnis: ideo uidetur, quod uoluerit subintelligi etiam aliam conditionem, scilicet, quod facta sit per angelum.

Reuelatio facta Magis de uia in somnis facta fuit per angelum.

Quomodo facta fuit reuelatio Magis, an ipsis dormientibus, uel uigilantibus. Quæst. L.

QVAERITVR, quomodo facta est ista reuelatio Magis, scilicet, an erant tunc dormientes, uel uigilabant. Dicendum, quod dormiebant, & non fuit eis facta aliqua locutio, nec

audierunt quidquam, cum dicitur, quod in somnis acceperunt responsum. Et tamen in somnis nihil auditur, nec quisquam loqueretur dormienti, nisi uellet eum excitare, sicut declaratum est late praecedenti capit. quæstio. 55. & magis 56. de Ioseph, cui apparuit angelus Domini in somnis. Et tamen ibi erat adhuc difficilior, cum dicitur, quod angelus locutus est Ioseph. Hic autem non dicitur, quod fuit aliqua locutio, sed solum accepto responso &c. Poterat autem fieri responsum per solam immutationem phantasiae, ita quod nihil quisquam loquatur. Difficilior etiam erat de Salomone, quando petiuit sapientiam. 3. Reg. 3. Nam ponuntur ibi multa, quae dicitur ipsum petiuisse a Domino: & multa, quae Deus ei respondisse dicitur. Et tamen nihil istorum fuit uocaliter, sed Salomon uerè dormiebat, cum dicitur ibi, quod erat somnium. De istis Magis licet apparuerit eis angelus per somnium, quod tamen non dicunt prophetae: ratio satis declarata est praecedenti cap. q. 57. Cum quaerebatur, an Ioseph esset propheta, quia apparuit ei angelus.

Quare reuelatum est istis Magis, ne redirent ad Herodem. Quæst. LI.

QVAERITVR, quare reuelatum est istis Magis, ne redirent ad Herodem. Dicendum, quod Magi intendebant redire ad Herodem, eo quod Herodes erat in Ierusalem. Et illa erat uia eorum: etiam, quia ipsi promiserant Herodi, quod inuenito puero renunciarent ei. Nam ipse dixerat eis, quod diligenter inquirerent de puero, & cum inuenirent, renunciarent sibi, ut patet supra. Non est autem uerisimile, quod Magi recusarent istud facere: quia erat satis rationale: maxime, quia ipsi nihil auderent negare Herodi. Ideo concederet, quod ei renunciarent de puero. Hoc patet magis, quia dicitur infra, quod Herodes uidens, quod illusus esset a Magis, iratus est valde: & tamen non esset illusus, nisi Magi promississent ei aliquid, quod non obseruarent ei. Sic ergo intendebant redire ad Herodem, Deus autem uelut hoc: quia si redirent ad eum, & renunciarent de puero, ipse ueniret, & conaretur occidere eum, sicut postea fecit. Et sic Christus, uel occideretur, uel defenderet se miraculose. Vtrumque autem erat inconueniens. De occasione manifestum est, de defensione miraculosa etiam patet: quia tunc manifestè cognosceret Christus esse Messias, quae Herodes quaerebat, ideo semper persequeretur eum, & per hoc apud omnes esset cognitum illum puerum esse Christum. Quod non decebat prout: ut magis dictum est supra in quæst. quadam, scilicet. Quare Herodes non iuit cum Magis in Bethlehem. Sed dicitur, cur non faciebat Christus se portari in Galilaeam in urbem Nazareth, quia tunc etiam si Herodes eum inquireret, non inueniret: quia ipse solum quaereret in Bethlehem, & finibus eius, sicut postea fecit ibi solum occidi infantes, ut patet in litera.

Magi non debebant ire dire.

Dicendum, quod hoc non fiebat. Primo, quia non poterat fieri reuertentibus Magis in Ierusalem. Nam ibi erat Herodes, & distabat Ierusalem solum duabus leucis a Bethlehem, & si reges illuc redirent, illico Herodes ueniret, uel mitteret pro puero in Bethlehem. Et dato, quod uirgo inciperet recedere cum filio de Bethlehem, quando Magi inde recederent, parum inde distaret, quando Herodes ueniret in Bethlehem. Et cum a Magis scire posset in qua domo puer fuerat, ibi inquireret de recessu, & mitteret in breui per omnes uias illum inquiri. Vnde necesse erat eum inueniri, nisi miraculose se absconderet. Christus tamen uolebat se defendere per miraculum, quando res conuenienter fieri poterat modo humano: ideo non debuerunt reges

ges redire ad Herodem. Secundo, quia Christus volebat matrem suam, & Ioseph vexare laboribus supra modum. Et tamen si nunc recederent de Bethlehem in Galilaeam, oportebat rursus ante diem quadagesimum a partu redire de Galilaea in Ierusalem: quia die quadagesimo puer offerendus erat in templo, sicut & factum est. Luc. 2. Ideo uoluit Christus, quod mater sua maneret in Bethlehem, quae erat iuxta Ierusalem, usque ad diem purificationis, qui erat quadagesimus a natiuitate. Et tunc oblato ipso Iesu in templo rediret mater sua, & Ioseph in Galilaeam in Nazareth urbem habitationis suae. Et sic factum est. Luc. 2. Ideo, ut non cogenerentur superflue itinerare, non debuerunt recedere de Bethlehem usque ad diem quadagesimum a natiuitate. Quod tamen necesse erat si Magi rediissent ad Herodem. Tertiò, quia etiam si Virgo rediisset in Galilaeam antequam Magi redirent ad Herodem, non sufficiebat hoc ad securitatem pueri: quia Magi non redierunt ad Herodem, & Christus iuit in Galilaeam. Et tamen ibi uidit non esse securum manere. Vnde angelus mandauit Ioseph, quod fugeret cum puero, & matre eius in Aegyptum, ut patet infra in litera: ergo non sufficiebat, quod Iesus rediret in Galilaeam, & Magi redirent ad Herodem. Quarto, & precipue non debuerunt Magi redire ad Herodem: quia si redirent cognosceret Herodes per eos, quod puerum inuenissent. Et tunc dato, quod Christus se occultaret miraculose, non cessaret Herodes tota uita sua illum inquirere, & etiam posteri sui inquirent illum. Et ita non liceret Christo manere ullo tempore in Iudaea, maxime quando inciperet se manifestare, quin Herodes, uel filij sui illi occiderent, & sic impediretur ordo redemptionis nostrae, quem Christus tenuit. Cum autem Magi non redierunt ad Herodem, fuit ualde conueniens Christo: quia posset tunc putare Herodes, quod Magi decepti fuerant per stellam suam, & nihil inuenierant, ideo praefusione non ausi fuerunt redire ad eum. Et per hoc negligentius se haberet in persecutione Christi: quia non esset certus, an natus esset. Si autem Magi inissent ad eum, & dixissent se inuenisse puerum, nunquam cessaret inquirere Herodes, & haberet exactissimam diligentiam, ita ut per hoc posset deprehendere fugam Domini in Aegyptum, & inde eum reducere, uel occidi ibi facere, nisi defenderet miraculose se, sicut Ioaachim rex Iuda fecit reduci Vriam prophetam, qui prophetauerat contra Ierusalem, & fugerat in Aegyptum, & fecit eum coram se occidi. Ierem. 26. Quintò, quia sequerentur ex hoc innumerabilia mala. Nam si Herodes ex Magis didicisset, qua domo fuerat ille puer in Bethlehem, inde sciret, quae fuit mulier, quae peperit eum, & qualis vir eius, & inde sciret unde uenerat, scilicet, quomodo uenerat ex Galilaea, quousque ueniret necessario ad cognoscendum determinate quis erat puer, & quae erat mater. Et si non inuenirentur in Galilaea, sciret qui erant, qui de terra illa deerant, & inueniret deesse Mariam, & Ioseph. Item dato, quod in Bethlehem non potuisset certificari unde uenerant illa mulier, & vir suus: per totam terram Iudaeorum faceret inquireri talem foeminam, & talem senem, quales ei Magi enuntiarent. Et si manerent in terra Iudaeorum necessario inueniret illos. Si autem recessissent in Aegyptum, uel in aliam regionem, Herodes poterat in quolibet loco terrae Iudaeorum facere inquireri, quis deficiebat de illo loco, & tanto tempore quantum erat, quod Ioseph uenerat eum Virgine in Bethlehem. Et sic manifestè inueniret, quod Ioseph, & Maria deficiebant de urbe Nazareth, & faceret eos inquireri diligentissime per signa in quacunque parte orbis, ita ut quasi naturaliter non esset possibile latere propter exactissimam diligentiam, quam Herodes ad hoc apponeret,

F & multitudinem ministrorum ad hoc promptè feruentium: maxime quia facile erat sciri, de quo loco erat Ioseph & Maria: quia Ioseph & Maria uenerunt ad profectum in Bethlehem. Luc. 2. Et descripti sunt in libro professionis cum inberet Caesar totum orbem describi. eod. cap. Ibi autem erat Ioseph, & Maria uxor sua, & cuius loci erant habitatores: quia ista, & multa aliae circumstantiae ad cognoscendum distinctè personas solent apponi in contractibus, & in similibus descriptionibus, potissime cum ista descriptio nunc fieret, ut cognosceretur, quae & quot erant personae subditae Romanis, de quibuslibet locis, & cognationibus. Et sic Herodes ex libro professionis factae in Bethlehem poterat scire nomen illius uiri, & coniugis suae: quia ambo profectabantur, ut asseritur: de quo dicitur Luc. 2. Sciret etiam eorum cognationem, & terram habitationis, & sic Christus distinctè cognosceretur per Herodem, & nullo iam tempore uiuente Herode, aut filijs suis, qui eandem haberent sollicitudinem, ut regnum conseruarent, posset Christus redire in Iudaeam, aut Maria & Ioseph, quin cognoscerentur. Et sic Christus non solum non posset predicare, immo nec posset uiuere in Iudaea, nisi per miraculum. Idem esset de Maria & Ioseph, quod erat ualde inconueniens, & omnino contrarium eis, quae Deus de Christo homine disposuerat. Item Herodes occideret tunc omnes de cognatione Christi, si non inueniret eum: ne quis de illa cognatione posset aliquando obtinere regnum Iudaeorum, aut nocere filijs Herodis. Et hoc erat inconueniens. Item Herodes non occidisset tunc infantes in Bethlehem, & finibus eius: quia ut patet ex dictis: Herodes per Magos cognosceret distinctè quis erat ille puer, & tunc iam non dubitaret: quia de quolibet puero, qui erat in Bethlehem, & finibus eius poterat cognoscere: manifestè ex signis datis, & non erat ille quem Magi dixerant, potissime cum reperiret parentes suos abesse. Occidit tamen Herodes infantes propter dubium, ut inter eos Christus occideret: quia nullum signum potuit habere de Christo, cum Magi non redirent ad eum, ideo si rediissent, non occidisset infantes, sed solum Christum persequeretur. Praenunciauerat tamè iam Deus hoc per Ieremiam, ut allegat Matthaeus in litera, ideo Deus non permitteret Herodem habere signum aliquod de Christo per Magos, & sic haberet occasio, nem ad implendum, quod praenunciatum fuerat de occasione infantum, licet Deus ad hoc nec cogat, nec impellat, nec moueat, sed sola iniquitas Herodis eum ad hoc mouit, cum non inueniret alia remedia, aut uiam ad intentionem suam complendam. Fuit ergo ualde necessarium, quod Magi non redirent ad Herodem.

Quare Herodes cum tanto desiderio Christum persequatur.
Quaest. LII.

QVAERITVR, quare Herodes cum tanto desiderio persequatur Christum. Dicendum, quod ille annunciabatur rex Iudaeorum, & Herodes tunc regnabat super Iudaeos. Timebat ergo, ne per eum perderet regnum ipse, & posteritas eius. Sed dicitur, quod Christus non uenerat accipere regnum temporale, sed regnatus erat spiritaliter. Sic enim dixit Ioan. 18. Regnum meum non est de hoc mundo, id est, non est tale quale regnum huius mundi. Non ergo debuisset timere Herodes. Et sic ecclesia increpat Herodem de iniusto timore in quodam hymno Epiphaniae, scilicet. Hostis Herodes impie, Christum uenire quid times? non eripit mortaliam, qui regna dat coelestia. Dicendum, quod Herodes non erat intractus circa ueritatem status Christi per legem,

aut

aut prophetas. Sed cum audisset eum futurum regem Iudaeorum: putauit, quod ita regnatus esset, sicut ceteri, qui praecesserant inter Iudaeos. Nam multi fuerunt reges iusti, quos ualde laudabant Iudaei, sicut Dauid, Ezechias, & Iosias, & tamen isti temporaliter regnauerunt, & nemo fuit, qui aliter unquam regnaret. Sed si ita regnatus esset Messias, oportebat, quod tolleretur regnum Herodi, ideo timuit Herodes, & persequabatur eum tanquam hostem suum. Secundo quia Herodes audiebat à Iudaeis de Messia magna. Putabat enim Iudaei, quod Messias liberaturus esset eos de iugo Romanorum, & omnium gentium, & essent per eum in excellentiori statu, quam fuerant tempore alicuius de regibus praecedentibus. Quia Ierem. 23. dicitur de Messia, quod regnabit rex, & sapiens erit. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Et hoc non solum putabant Iudaei antequam Christus ueniret, sed etiam de Iesu postquam cognitum est à credentibus in eum, quod esset Messias. Licet enim uiderent eum semper habentem formam paupertatis, putabant tamen, quod redempturus esset Israel in pristinam gloriam, siue statum priorum regum: ideo mater filiorum Zebedaei petiuit à Christo, ut duo filij eius sederent, unus ad dexteram eius, & alius ad sinistram ipsius in regno suo infra. 20. Et post resurrectionem, cum Christus ascensus esset in caelum, petierunt quidam de circumstantibus: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Act. 1. Herodes ergo putans, quod Messias sic manifestè regnatus esset, iuste timuit, id est, uersimiliter, ideo persequutus est eum.

Quare Herodes non obseruauit Christum in Ierusalem in die purificationis. Quaest. LIII.

QVAERITVR cum Herodes tantum desideraret Christum occidere, quare non obseruauit eum in Ierusalem, ut occideret eum die purificationis, quando praesentatus est in templo. Dicunt quidam, quod Herodes non potuit scire diem purificationis Christi, ideo nec sic potuit eum occidere. Dicendum, quod non stat, quia Herodes potuit hoc scire saltem ex coniectura, quam ipse ueram putabat. Ipse namque didicerat à Magis tempus stellae quae apparuerat eis, & praesupponebat Herodes, quod die, quo stella apparuit natus est ille puer, cum dicitur infra, quod iussit occidi omnes pueros in Bethlehem, & in finibus eius à bimatu, & infra secundum tempus, quod exquireret à Magis. Et istud est tempus ortus stellae, quod diligenter Herodes didicit à Magis, ut patet supra in litera. Si tamen ipse non praesupponeret stellam apparuisse illa die, qua natus est puer, non occideret pueros iuxta tempus illud, quod didicerat à Magis. Ergo praesupponebat puerum natum fuisse die, qua apparuit stella. Sciebat tamen Herodes, quando erat dies quadagesimus ab ortu stellae, cum didicisset à Magis, ergo sciret, quod illa die paruulus deducendus esset in templum, & mater sua se deberet purificari tunc, poterat ergo illo die obseruare Herodes, quod pueri portarentur in templum, & quaereret de qua regione portabantur. Et cum inueniret aliquem portari de Bethlehem cognosceret, quod ille erat, uel poterat esse puer, quem Magi adorauerant, cum sciret eum nasci in Bethlehem, sicut responderant sapientes Hebraeorum Herodi supra in litera. Et tunc si unicus puer duceretur de Bethlehem illo die quadagesimo ab ortu stellae, constaret illum esse Messiam. Si autem plures ducerentur, inter illos discernere si posset, si uerum occideret omnes illos. Potuisset autem discernere inquirendo, quem illorum Magi adorassent, uel si magis uellet certificari omnes illos occideret, quia non con-

tingeret multos esse, qui eodem die nascerentur in loco tam paruo sicut erat Bethlehem: etiam illos sine scandalo magno poterat Herodes occidere. Et adhuc si uellet esse magis securus, posset accipere omnes pueros, qui de Bethlehem portarentur aliquot diebus ante illum diem 40. & aliquot dies post. Dicendum, quod iste erat conueniens modus ad inueniendum Christum: & tamen Herodes non tenuit illum propter multa. Primo quia Deus excacauit eum, ne posset Christum inuenire: quia hoc esset ualde inconueniens: sicut supra dictum est. Et non solum excacauit eum in hoc, sed etiam in alijs: quia cum Herodes tanto desiderio anhelaret ad occisionem Christi, & mitteret Magos in Bethlehem, ut inueniret puero renunciantem sibi, debuerat mittere cum eis saltem unum simplicem nuntium, qui uideret, an Magi inueniebant puerum, uel non, & quid faciebant: & ille referret Herodi ueritatem rei, & non posset Herodes illud a Magis etiam si ipsi nolent redire ad Herodem: quia per illum nuntium constaret Herodi, qui erat puer, quem adorauerant Magi, & qualis etatis, & in qua domo erat, & qui erant parentes eius, uel quis tenebat eum: & sic de ceteris circumstantiis, per quas Christus manifestè cognosceretur, & non posset latere naturaliter sicut de claratum est supra penul. q. 52. & sequerentur omnia inconuenientia, quae ibi dicta sunt, & tamen Herodes non misit tunc saltem unum nuntium simplicem, unde ualde excacatus fuit. Item licet Herodes non misisset nuntium aliquem cum Magis ad sciendum quid illi facerent, saltem postquam illi iuerunt in Bethlehem, & non redibant debuerat mittere aliquem. Et tamen multis diebus Herodes dimisit istud negocium, ita, ut Magi potuerint recedere de Iudaea eo nesciente, & tamen Bethlehem erat iuxta Ierusalem: ideo ualde excacatus est, quod tantum esset negligens circa ea, quae tam ardentè cupiebat. Secundo potest dici, quod Herodes forte putauit, quod Messias, cum esset iustissimus, & mittendus esset tanquam redemptor Israel, quod non obligaretur ad istas legales carimoniae: ideo quod forte in sua non portaret eum in templum die quadagesimo, sicut ceteri portabantur: unde non curauit istum diem quadagesimum obseruare. Tertiò potest dici, quod Herodes sciebat hoc modo posse illum puerum inuenire, & tamen credidit, quod alio modo certiori illum inueniret, scilicet, quia Magi renunciarent ei postquam inuenirent eum. Et antequam Herodes sciret Magos recessisse, transiit ille quadagesimus dies purificationis: & sic iam non potuit Herodes eum inuenire per hanc uiam. Sed dicitur, quomodo potuit transire dies ille antequam Magi cognoscerentur ab Herode recessisse: Nam iuerunt Magi in Bethlehem die 13. a natiuitate pueri, & debebat praesentari die quadagesimo in templo. Magi tamen recesserunt de Bethlehem mox, ut adorauerunt Christum. Et sic poterat Herodes scire de eorum recessu ante diem quadagesimum. Dicendum, quod uerum est, & tamè Herodes nutu Dei excacatus est, ne ad ista aduerteret. Vnde non considerauit de Magis, an recessissent usque ad multos dies post eorum recessum. Fortè enim putabat, quod inquirebant puerum, quia ipse nesciuerat, quod stella direxit eos exeuntes de Ierusalem usque in Bethlehem, & sic credebat, quod solum per humanam coniecturam inquirebant eum, sicut ipse dixerat eis, scilicet. Ite, & interrogate diligenter de puero, & credidit, quod morabantur inquirendo eum, cum autem multi dies transissent, Herodes uidens eos non redire, cognouit eos recessisse. Et tunc iratus est uidens, quod illud esset ab eis: ut patet infra in litera, & tamen tunc transierat dies quadagesimus, quo puer praesentandus erat in templo. Vnde non potuit Herodes eum hoc modo inquire-

re.

rere. Sed dicitur, quod poterat inuenire eum, quia die, quo Christus presentatus est in templo occurrit ei Simeon, & Anna prophetissa. Et dicitur, quod isti ambo loquebantur de ipso puero omnibus, qui expectabant redemptionem Israel. Luc. secundo. Ergo per hoc Herodes audiret de illo, & certificaretur. Dicendum, quod Simeon, & Anna non locuti sunt publice de Christo, sed quibusdam, quos sciebant viros bonos. Nam isti ambo erant prophetae, & a Spiritu sancto moti sunt, ut venirent in templum, & uiderent Christum: ut patet, eo. cap. Deus autem nolebat, quod divulgaretur pro nunc Iesum esse Messiam propter periculum pueri, cum fecerit eum cum matre fugere in aegyptum: ideo non moueret istos ad taliter loquendum, quod per eos agnosceretur puer. Vnde non loquebantur isti omnibus: sed illis solis, quos sciebant desiderare redemptionem Israel spiritualem. Et sic dicitur, quod loquebantur de ipso omnibus, qui expectabant redemptionem Israel. Ipsi autem pauci erant, quos tamen illi cognoscebant spiritu prophetaico, & illis Deus volebat reuelari natiuitatem Christi sicut reuelauit pastoribus. Sed per istos Christus non divulgaretur cum Spiritus sanctus moueret eos ad tacendum, qui eis ista faciebat reuelari: vnde nihil ex his potuit Herodes scire.

Quare iubetur Magis, ut per aliam uiam reuertantur.
Quest. LIII.

QVAERITVR, quare iubetur regibus Magis, ut per aliam uiam reuertantur. Dicendum, quod non debebant ire ad Herodem, ut supra dictum est. Viam tamen quam tenuerant prius, & quae uidebatur certa ad terram suam, erat, ut irent in Ierusalem ubi erat Herodes. Et si tenerent illam uiam sciret eos Herodes recedere, & necesse esset, quod dicerent ei veritatem de puero, uel occideret eos. Ipsi autem si uiderent intentionem iniquam Herodis contra puerum non reuellerent ei de illo, & essent in periculo: ideo angelus iussit, ut irent per aliam uiam. Inueniunt autem satis secretae Magi, licet non poterat occultari recessus suos, nisi Herodes esset ualde negligens, vel excacatus cum recederent de Bethlehem, quae distabat solum duabus leucis a Ierusalem ubi erat Herodes.

An Magi directi fuerint per stellam in redeundo.
Quest. LV.

QVAERITVR, an Magi directi fuerint nunc per stellam redeundo in terram suam. Aliqui dicunt, quod licet hoc non pateat ex litera, potest tamen concedi, quod stella praecederet eos recedendo sicut praecesserat ueniendo. Dicendum, quod stella non direxit nunc Magos redeunt, & patet. Primo, quia istud erat miraculum, & cum agatur hic de reditu eorum si directi fuissent per stellam, diceret illud Euangelista. Secundo patet, & clarius, quia praesupponitur hic quod Magi sciebant, quod stella non debebat eos dirigere, & ob hoc uolebant redire per uiam, qua uenerant. Ideo angelus dixit eis in somnijs, ne redirent ad Herodem. Si autem stella Magos praecederet redeunt, non oportebat dici, quod non redirent ad Herodem: quia non irent nisi per uiam, per quam iret stella. Et tamen dictum est, quod non redirent ad Herodem: ergo stella non debebat eos praecedere, sed relinquendi erant arbitrio suo, & prudentiae. Modus autem fuit, scilicet, quod postquam stella dirigens Magos stetit supra domum, in qua erat puer, & Magi adorauerunt Christum, disparuit stella, & nunquam amplius uisa est. Et licet ipsi manserint ibi

die eadem, non uiderunt illam post: ideo disponebant redire per uiam, qua uenerant: tum quia promiserant Herodi renuincere ei: tum quia non habebant dirigentem, & illam uiam, per quam uenerant, iam sciebant. Quia tamen periculum erat, si redirent per illam uiam, qua uenerant, angelus dixit eis ne redirent per illam. Et sic stella iam non dirigebat eos, nec ipsi illam expectabant. Quidam dicunt, quod stella non direxit nunc Magos: quia prius fuit conueniens eos miraculose dirigere, quia ueniebant ad Christum, & stella praecedens eos deferuebat in hoc Christo. Nunc tamen redibant in terram suam, & iste motus erat propter se, & non propter Christum. Ideo non fuit conueniens, quod tunc dirigerentur a stella. Dicendum, quod non ita, quia Deus non facit miracula nisi propter necessitates nostras. Si igitur maneret necessitas redeundo siccut ueniendo, esset idem miraculum: quia a principio stella non direxit Magos, nisi quia ire nesciebant. Si autem redire nescirent, etiam dirigeret eos stella, tanquam sibi necessaria. Sic fuit in Tobia iuniore quem angelus duxit, & reduxit exido in Rages, eo quod utrumque erat necessarium. Et ita dixit ipse angelus Tobiae seniori. Ego adducam, & reducam eum. Tob. 5. Alij dicunt, quod nunc non fuit necessaria stella, quia a principio Magi nesciebant uiam ueniendo: nunc autem scirent redeundo. Dicendum, quod non ita, quia istud esset si redirent per eandem uiam, & tamen iustum est, quod per aliam uiam reuertentur. Alij dicunt, quod non indigerunt Magi nunc stella: quia redierunt per mare in nauem quadam Tharsensium, & ibi sufficiebat ars nautica, ideo stella non erat necessaria. Hoc tamen falsum est, ut dicitur sequenti questione. Dicendum, quod miracula nunquam fiunt nisi propter necessitatem, scilicet, ubi humana potentia deficit, operatur diuina. In aduentu autem Magorum fuit necessaria stella propter tria, scilicet propter locum, & uiam, & personam. Nam Magi nesciebant in quo loco erat puer adorandus, ideo non possent scire uiam, & etiam si scirent locum, utpote, quod angelus nominasset eis locum natiuitatis Christi, nescirent ipsi ire illuc. Et ista duo ostendebat stella, cum semper duxerit eos exeuntes de terra sua usque in Bethlehem ubi Christus natus est. Personam etiam cognosceret, & in hoc erat maior difficultas, & ad hoc profuit stella: quia stetit supra domum, ubi erat puer, & per hoc ostendit in illa domo esse puerum, qui alias non cognosceretur. Nunc non erat aliquis inquirendus et nota erat sibi terra, ad quam ibant. In terram suam, ideo etiam si uiam ignorarent, cum cogere non redire per illam, per quam uenerant, poterant quaerere, & ostenderetur eis alia uia: maxime quia Deus non obligauit eos ad hoc, quod per nullam partem illius uiae, per quam uenerant redirent, sed solum, quod non rediret ad Herodem. Et sic cum dicitur, quod per aliam uiam reuersi sunt, est sensus, quod non redierunt in Ierusalem, ubi erat Herodes, sed declinauerunt modicum, ut non intrarent in Ierusalem, ne Herodes agnosceret eorum recessum. Et postea redirent in uiam priorem, & sic non erat opus, quod stella eos dirigeret.

Quae fuit uia per quam Magi redierunt. *Quest. LVI.*

QVAERITVR, ulterius, quae fuit uia ista, per quam ierunt nunc Magi. Nicolaus dicit, quod cum recepissent Magi responsum peracto obsequio suo descenderunt ad mare, & ibi per nauem transfretantes in Tharsis abierunt. Propter quod Herodes iratus naues Tharsensium incendit, sicut praedixerat Dauid, scilicet. In spiritu uehementi conteres naues Tharsis. Psal. 46. Dicendum tamen quod hoc

quod hoc non uiderit stare, quia isti non poterant ire conuenienter in Tharsis. Nam hic dicitur, quod Magi, ut non redirent ad Herodem reuersi sunt per aliam uiam in regionem suam, & tamen redire in regionem suam per Tharsim erat difficultas maxima, & nullo modo conferebat ad Magorum utilitatem, ideo non ierunt illuc. Videtur autem decipi Nicolaus ex errore maris, & terrarum: quia ad hoc ponit ipse istud quasi facile esset Magis existentibus in Bethlehem intrare nauem, & ire in terram suam: & hoc esset si mare modicum distaret a Bethlehem: & tamen mare illud per quod iuri erant in Tharsim distabat ualde a Bethlehem, ita ut potius esset magnus labor, & impedimentum, quam conferret eis securitatem. Pro quo sciendum, quod duo maria sunt apud Iudaeam, per quae nauigari potest. Mare mediterraneum, quod in scriptura uocatur mare magnum, uel mare occidentale, uel mare Palesthinorum. Exo. 23. & Numeri 33. & Deuteron. 11. & Iosue 1. Et istud est ad partem occidentalem terrae Iudaeorum: ideo uocatur in scriptura mare occidentale Deuteron. 11. uel mare contra solis occasum Iosue 1. Aliud est mare rubrum quod tangit Aegyptum, per quod transierunt Iudaei. Et istud etiam tangit partem maximam orientalem terrae Iudaeorum, scilicet, tributuum & dimidia, ideo ponitur tanquam terminus terrae Iudaeorum. Exo. 23. f. Ponam terminos tuos a mari rubro, usque ad mare Palesthinorum, & a deserto, usque ad fluuium. Istud erat in deserto Arabie ubi terra Iudaeorum & Idumaeorum se contingebant. Ideo classes, quae nauigabant per istud mare rubrum ex parte terrae Iudaeorum, non habebant portum nisi in quadam ciuitate Idumaeae, quae uocatur Ahilat, & in his portibus habebat Salomon classes suas, quando uolebat mittere pro auro in orientem, ut patet 3. Reg. 9. & 2. Paralipom. 8. Et ibi etiam Iosaphat rex Iuda, & Ochozias rex Israel fecerunt classem, ut iret pro auro in Tharsim, & cofracta est in portu. 3. Reg. 22. & 2. Paralipom. 20. Aliud mare est in Iudaea, quod uocatur mare Genesareth, uel Galilee, uel Tiberiadis, de quo saepe Euangelista loquuntur. Hoc tamen non est proprium mare, sed quidam lacus magnus, qui intra Iudaeam clauditur. Et non nauigatur per eum ad aliquam regionem, sed solum est ad piscandum: ideo si Magi irent per mare non irent nisi per unum de duobus primis. Considerandum etiam, quod multi falluntur in isto nomine Tharsis. Nam est quadam regio quae uocatur Tharsis, & est quadam ciuitas, quae uocatur Tharsus. Ista ciuitas est in pronincia Ciliciae, & de ista erat oriundus Beatus Paulus. Act. 21. f. Et dixit Paulus ad eum: ego homo quidem sum Iudaeus a Tharsis Ciliciae non ignota ciuitatis municeps. Tharsis nomen regionis est multum orientalis, ut plurimum uolunt in India: Quod patet ex eis, quae inde deducuntur. Nam Salomon mittebat illuc seruos suos, & deferebant aurum, & argentum, ebur, & simias, & pauos, ut patet 3. Reg. 10. & 2. Paralipom. 9. Illuc quoque rex Iosaphat mittebat pro auro. 3. Reg. 22. & 2. Paralipom. 20. Tharsus quae est ciuitas Ciliciae, non est ualde distans a terra Iudaeorum, & est ad latus aquilonare eius. Est enim inter Iudaeam & Graeciam circa terram Antiochia. Vnde christiani, qui transierunt ad conquiendum Ierusalem, transierunt de Constantinopoli usque in Ierusalem & uenerunt ad urbem Tharsum, antequam uenirent in Antiochiam, & in Ierusalem. Et idem de Alexandro, quoniam de Graecia ibat uersus urbem Tyri, & de Ierusalem uenit ad urbem Tharsum, & ibi in flumine, qui dicitur Cignus fuit in periculo mortis, ut patet Alex. ad reid. 2. Et ibi dicitur, quod illa ciuitas Tharsus erat, in qua natus est Paulus. Ad hanc ciuitatem de Iudaea melius itur per terram, quam per mare, quia non

Alph. Tost. in Matth. Comm.

est iuxta mare. Et tamen si quis uelit ire per mare, oportet ire per mare mediterraneum, quod tota Cilicia est satis propinqua mari mediterraneo. Tharsis prouincia est ualde distans a Iudaea in parte orientis. Vnde dicitur, quod in tribus annis ibant semel serui Salomonis in Tharsis, & aurum deferebant, & ebur. 3. Reg. 10. & 2. Paralipom. 9. Et tamen ista non sunt in Tharsis Ciliciae, sed solum in partibus orientis. Et ad eundem in Tharsis oportebat nauigare per mare rubrum. Nam mare mediterraneum non potest illuc peruenire, ut patet 3. Reg. 22. & 2. Paralipom. 10. Si autem aliquis consideret, nunc apparebit falsum esse quod dicit Nicolaus, scilicet, quod ierunt reges Magi per mare in Tharsis: quia ad hoc oportebat, quod irent ad mare rubrum, sed hoc non erat eis facile. Nam si debuissent Magi nauigare per mare mediterraneum erat eis facile illuc descendere: quia de Ierusalem usque ad Iopem, quae ciuitas est portus maris dicuntur esse nonem leuce, & sunt quasi totidem a Bethlehem usque in Iopem, ibi possent descendere facilliter Magi illuc, & per hoc magis elongabantur ab Herode, ut nesciret eorum recessum. Et tamen per istud mare non poterant ire in Tharsis, ut supra dictum est. Oportebat ergo, quod irent ad mare rubrum, & ad hoc erat necesse, quod transierent totam longitudinem terrae Iudaeorum, cum esset mare rubrum terminus orientalis terrae Iudaeorum. Et hoc non conueniebat Magis, quia antequam ipsi in Bethlehem irent ad mare rubrum possent exire de Iudaea eundo in Syriam, uel in alias regiones conuincias terrae Iudaeae: quia ex nulla parte erat magis Iudaeorum regnum Iudaeorum, quam ex loco, in quo erant Magi usque ad mare rubrum quod erat in oriente. Item, quia semel tantum elongati essent Magi ab Herode, quod possent peruenire ad mare rubrum, non erat opus intrare in mare: quia iam Herodes non possent illos consequi. Item uidebatur hoc aduersum intentionem Magorum. Nam Magi uenerant de Mesopotamia Syriae, quae aliquo modo est orientalis terra Iudaeorum, & aliquo modo aquilonaris. Vnde dicit Sanctus Thomas. tertia parte Summae: questio 36. artic. 7. quod isti reges procedebant a septentrionem in meridiem, & ita stella mouebatur. Ire tamen ad mare rubrum erat ire ad orientem declinando aliquo modo ad meridiem, & sic declinarent Magi a terra sua. Item ipsemet Nicolaus confitetur, & est communis positio, quod isti Magi erant de terra non multum distante a Iudaea, ita quod in tredecim diebus potuerant de terra sua uenire in Bethlehem, & tamen Tharsis erat terra distantiissima a Iudaea in oriente, ideo non irent illuc reges: quia ad redeundum de Tharsis in terram suam oportebat eos morari multis diebus, sicut si quis uoles de Hispania ire Romam eat prius in Aegyptum, & redeat inde in Romam. Putauit autem Nicolaus, quod per mare mediterraneum, quod erat satis coniunctum Bethlehem possent nauigare Magi in Tharsis, sed non poterant, & sic deceptus est. Ad hoc mouentur quidam dicentes istos reges esse de Tharsis, quia Psal. 71. dicitur. Reges Tharsis, & insularum munera offerent, reges Arabum, & Saba dona adducent. Sed hoc non ita, quia illud intelligitur de Salomone ad litteram maxime. Qui applicat istud Christo dicunt, quod cum dicitur reges Arabum, & Saba dona adducent, intelligitur de regibus Magis, quos dicunt esse de terris coniunctis Arabiae, & Saba, & etiam Nicolaus hoc uult. Vnde dixit, quod isti obtulerant aurum, thus, & mirram, quia talia munera offererebantur apud reges Arabum. Aliud motiuum Nicolai, scilicet, quia dicitur in Psal. in spiritu uehementi conteres naues Tharsis, nihil facit, quia non intelligitur de hoc, ut Psal. 46. declarabitur.

R Qui

Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi, usque dum dicam tibi. Futurum est enim, ut Herodes querat puerum ad perdendum eum. Qui consurgens, accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum. Et erat ibi usque ad obitum Herodis: ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: Ex Aegypto vocavi filium meum.

Osee 11.

Qui cum recessissent. Hic ponitur Christi nati persecutio. Et dicitur in tria: quia primo ponit Matthaeus quoddam praecedens persecutionem; Secundo ponit ipsam persecutionem; ibi, Tunc Herodes videns. Tertio, quia describit quoddam consequens ipsam persecutionem, ibi, Desuncho autem Herode. Circa primam dicitur, qui cum recessissent, id est, postquam Magi recesserunt de Bethlechem non redeunt ad Herodem, sicut fuerant admoniti, Ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph. Recedentibus Magis quando primus Herodi constaret de eorum recessu inciperet persequi Christum. Quod praevidens Deus misit angelum, ut reuelaret Ioseph, quod fugeret in Aegyptum. Et dicitur, quod apparuit ei in somnis, id est, dormienti, scilicet, quod angelus nihil dixit Ioseph, nec audiuit Ioseph aliquid, quia dormiebat, sed in phantasia eius facta est immutatio, secundum quam apparebat, quod angelus ei loquebatur ista, quae habentur de quo declaratum est late praecedenti cap. ubi iterum apparuit angelus Ioseph in somnis. Dicens, surge, & accipe puerum & matrem eius. Erat Ioseph quasi Dominus Mariae, quia erat vir eius, & ad mandatum eius moveri debebat, ideo iustum est Ioseph, quod acciperet Mariam & puerum, Et fuge in Aegyptum. Est Aegyptus regio coniuncta terre Chanaan, licet sint quaedam deserta intermedia, & iter laboriosum propter arenam, & raritatem habitationis, de quo magis infra dicitur, Et esto ibi, usque dum dicam tibi. Id est, maneat ibi quousque iterum appaream tibi, & iubeam redire. Et sic factum est, quia mortuo Herode dixit angelus Ioseph, quod rediret de Aegypto: quia defuncti erant, qui querebant animam pueri, Futurum est enim. Id est, accidit post hoc, ut Herodes querat puerum ad perdendum eum. Quasi dicat, licet Herodes nunc nihil agat contra puerum, conabitur tamen postea perdere eum, id est, occidere. Qui consurgens. Angelus dixerat Ioseph, & surge, & hic dicitur, quod surrexit. Accipit puerum & matrem eius. Primo ponitur puer, quia dignior erat, etiam quia propter ipsum fiebat ista fuga, & quia ipsum intendebat Herodes perdere, & non parentes eius. Nocte. Non recessit Ioseph per diem, ne videretur, & ut tolleret suspicionem, ut infra dicitur. Et secessit in Aegyptum. Id est, recessit, separam se a terra Iudaeorum, in qua periculum erat pueri manere. Et erat ibi usque ad obitum Herodis. Id est, mansit ibi usque ad mortem istius primi Herodis, qui occidit infantes in Bethlechem: quia eo vivente non fuit securum Christo redire in Iudaeam, & fuit ibi hoc toto tempore, quia angelus non iusserat ei redire, & tamen Ioseph mansurus erat ibi semper quousque angelus ei diceret, quod rediret, ut patet supra. Esto ibi usque dum dicam tibi. Ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam. Scilicet Osee 11. Et non observat Matthaeus differen-

tiam quam nos solemus observare. scilicet quod propheta non expresso nomine accipiat pro David, quasi per excellentiam ei competat, pro aliis autem exprimimus nomina ipsorum: Matthaeus tamen, de quocumque propheta dicit prophetam non expresso nomine. Et ita solet facere antiqui. Cum autem dicitur hic, quod factum est hoc, ut impleteretur, quod dictum est per prophetam, non est sensus, quod ad istum finem ista res facta est, ut impleteretur, quod propheta dixerat: quia potius ex eo, quod res sui Dei voluntatem futura erat, propheta illam praenunciavit, ideo, ut, non importat hic causalitatem finis, sed habitudinem concomitantiam, scilicet ut impleteretur quod dictum est & c. i. quando istud factum est impletum est, quod per prophetam dictum est. Saepem ponit Matthaeus istum modum loquendi infra in litera, & praecedenti cap. & infra 4. & in alijs locis, & sic exponendum est, Dicentem, ex Aegypto vocavi filium meum. Deus loquitur, & vocavi filium meum ex Aegypto. i. reduxi eum. Nam non poterat reduci Christus de Aegypto, nisi illuc iisset, cum non fuisset natus in Aegypto. Ideo ad complendum istam prophetiam, necesse erat, quod Christus iret in Aegyptum, & postea inde rediret, & tunc vocaretur de Aegypto, scilicet, per angelum, quia defuncto Herode angelus dixit Ioseph, quod reduceret puerum & matrem in terram Israel.

An ista auctoritas, ex Aegypto vocavi filium meum, intelligatur de Christo. Quest. l. k. l.

QVAERITVR circa istam auctoritatem, quam calumpniantur quidam dicentes, quod non intelligatur de Christo, sed de populo Israel. Dicendum, quod necesse est illam intelligi verè de Christo ad literam. Nam si solum intelligeretur de eo in sensu mystico, cum non sit intentio prophetiae id, quod significatur in sensu mystico, non diceretur prophetia compleri. Nam non dicitur impleri prophetiam, nisi quando sit id, quod per eam significatur. Illud autem signatur per prophetiam, quod propheta intendit significare, cum necesse sit prophetam intelligere ea, quae dixit: quia alias non est propheta proprie, Daniel 10. si intelligentia opus est in visione. in prophetia: sed ista prophetia completa est quia Christus redactus est de Aegypto, ergo Osee propheta hoc intendit per illam. Item, quia, ut ait Dionysius, theologia mystica non arguit, non est ad faciendum probationem, ergo nec in mystico sensum completi dicitur scriptura, quia ex eo, quod scriptura completur, non est necesse, immo non est possibile eam ultra compleri, quia res non potest habere nisi unicum complementum. Si ergo compleretur scriptura in sensu mystico, non oporteret eam compleri in literali. Et cum ille est, quem intendit scriptura, ideo non completur in mystico, sed necesse est compleri in literali. Itē si diceretur scriptura compleri in sensu mystico, liceret argui ex illo sensu, quia ex hoc quod aliqua scriptura completa est, vel non completa, est magnū argumentum, immo tota vis arguendi, & veritas, ideo liceret argui, ex mystico, & esset argumentum efficax. Item non stat, quod compleatur aliqua scriptura in mystico, quia nunquam possemus esse certi, quando esset completa, vel non: eo quod sensus mysticus non est aliquod certum, quia quilibet potest facere allegorias, & tropologias, sicut voluerit: sicut apparet in sacris doctoribus, qui varios sensus mysticos ponunt, sicut diximus supra de tribus muneribus Magorum. Et omnes illi sensus approbantur, nec unquam quis dicitur errare in sensibus mysticis, sed qualitercumque voluerit applicari licitum est. Et sic, quia non est scriptura aliqua, cui non possimus dare aliquem

Sensus literalis quid sit

aliquem sensum mysticum, secundum quem sit completa: & etiam nulla est scriptura, cui non possimus dare mysticum sensum, in quo speretur complenda: nulla esset scriptura, quae non iudicaretur completa, & non completa: & istud est contradictio: ideo necesse est sensum sacrae scripturae, in quo ipsa dicitur compleri, esse aliquid certum, quod non possit variari per voluntatem humanam. Istud autem solum convenit sensui literali, quia non potest applicari quilibet sensus literalis literae, sicut potest applicari quilibet sensus allegoricus, vel tropologicus. In solo ergo sensu literali scriptura completur: & tamen hic dicitur, quod completa est prophetia ista, quando factum est de Aegypto reductus est. Ergo istud intendebat propheta, & est sensus literalis. Aliquis dicit, verum esse, quod in solo sensu literali scriptura completur: & tamen ista prophetia non fuit completa in Christo. Dicendum, quod necesse est asseri completam esse in Christo, cum Matthaeus hoc asserat, per quem loquebatur spiritus sanctus, qui per prophetam Osee locutus est, quando ista verba dixit: & tamen nullus melius interpretatur aliquid dictum, quam ille, qui dixit. Et propter hoc de iure ad illum pertinet iura interpretari, ad quem pertinet condere: fuit tamen Matthaeus plenissimus Spiritu sancto potiusquam propheta veteris testamenti: cum omnes apostoli haberent Spiritum sanctum sibi promptissimum, qui per eos loquebatur, quando documque volebant. infra. 10. & Luc. 2. ideo non potuit Matthaeus errare, siue decipi circa id, quod propheta Osee locutus est, nisi Spiritus sanctus uellet fallere eum. Et non est possibile: quia Spiritus sanctus nunquam mentitur: quod tamen fieret, si per unum diceret unam prophetiam debere sic intelligi, & per alium diceret non debere sic intelligi. Si autem Iudaeus dicat, quod non intelligitur de Iesu, sed de populo Israel, non possumus eum cogere, cum verum sit, quod etiam intelligatur de populo Israel, & non habeamus probationem, nisi dictum Matthaei, cui Iudaeus non credit. Satis tamen nobis est, quod nos scimus hoc verum esse, quod Matthaeus illud dicat. Et non est necesse, quod nos probemus contra Iudaeos illud dictum intelligi de Christo: cum non sit in hoc aliquis articulus fidei, vel punctus de illis, in quibus Iudaei differunt a nobis. Nam in illis est necessarium, quod nos habeamus probationem ex sacra scriptura ad convincendum Iudaeos. Considerandum autem, quod istud dictum Osee intelligitur de Christo, & de populo Israel, & de utroque in sensu literali: quia multa sunt huiusmodi in sacra scriptura, quae habent duos sensus literales: & unum intendit scriptura magis principaliter, & alium minus: nemo tamen illorum est mysticus: sicut patet Exo. 12. ubi dicitur de agno paschali. Os non comminuetis ex eo. intelligitur autem ad literam de agno paschali, cuius ossa non erant frangenda ad comedendum medullas eorum: sed integra manere debebant, & sola carnes comedi. Intelligitur etiam ad literam de Christo, qui etiam erat agnus paschalis: & dicitur Io. 19. quod crura latronum, qui cum Christo crucifixi sunt constata fuerunt, ut citius morerentur, ad Christum autem cum venissent, videntes eum mortuum, non frangerunt crura eius. Et dicit ibi beatus Ioseph, quod hoc factum est, ut impleteretur scriptura, scilicet. Os non comminuetis ex eo. Et sic oportet intelligi, quod in sensu literali dictum fuit illud de Christo: quia alias non diceretur impleri scriptura per hoc: cum probatum sit, quod scriptura non dicitur impleri in sensu mystico, sed solum in literali: quia alias Euangelista non allegarent nisi scriptura illud intendisset. Quiddam autem scriptura intendit sensus literalis est: quod autem nos applicamus scripturae, est sensus mysticus. Sic etiam, 2. Reg. 7. & primo Paralipo. 22. dicitur de Salomone Alph. Toft. in Matth. Comm.

A ad literam, Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. Et tamen istud idem intelligitur ad literam de Christo, ut ait Apostolus ad Hebraeos primo, scilicet. Cui aliquando angelorum dixit Deus, filius meus es tuus, & c. Et illud: Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium, quod nulli dictum est hoc nisi Christo, & hoc in sensu literali. Nam non allegant alij Euangelista, nec apostoli, & si allegarent aliquid in sensu mystico, delarent illud esse mysticum. Sic n. dicit Apostolus ad Gal. 4. c. Scriptum est quod Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera. Et dicit ibi. Hec sunt duo testamenta, & ut intelligamus, quod iste non est sensus literalis, dicit ibi. Quae sunt per allegoriam dicta. i. iste est sensus allegoricus. Ita in pnti dictum Osee intelligitur de Christo ad literam, quia ipse est filius Dei, & uocatus est de Aegypto, quia rediit de Aegypto, & intelligit magis proprie de Christo, quia de Israel, quia ipse uocat proprie filius Dei: cum ipse sit unicus, & naturalis Dei filius: nos autem non sumus filii Dei nisi per creationem. Deu. 32. Nihil quod non ipse est pater tuus, quod possedit te, fecit, & creavit te? Sumus etiam filii Dei adoptione. i. per gratiam, & fidem. Ioan. 1. c. Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Et intelligitur de toto Israele ad literam. Quod satis apparet Osee 11. cum dicitur, Si eum manē transtis, pertransit rex Israel, quia puer, Israel & dilexi eum: & ex Aegypto vocavi filium meum. Nam Israel vocatur filius Dei. Et non solum filius, sed etiam specialiter filius. Unde vocat Deus Israel filium suum primogenitum. Exod. 4. scilicet. Hec dicit Dominus: Filius meus primogenitus Israel: dimitte filium meum, ut seruiat mihi. Et hunc filium suum Deus vocavit de Aegypto, quia educit illum populū de Aegypto. Et tunc quando educerat, vocabat eum filium: sicut dicitur supra, scilicet, dimitte filium meum, ut seruiat mihi. Matthaeus autem allegavit istam auctoritatem, ut de Christo intelligitur.

Quo tempore, & de quo loco Ioseph incepit recedere in Aegyptum. Quest. LVIII.

QVAERITVR, quo tempore, & de quo loco Ioseph incepit recedere in Aegyptum cum puero, & matre. Quidam dicunt, quod mox, ut Magi recesserunt, factum est hoc. Quod patet, quia dicitur supra, Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge & c. Et sic mox, ut Magi recesserunt, recessit Ioseph, & tamen Ioseph fugit in Aegyptum mox ut angelus sibi dixit, quia dicitur: qui consurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum, & sic uidetur, quod nulla fuit mora: quia mox, ut Angelus locutus est, surrexit Ioseph. Item, quia hic erat periculum de uita pueri, & mora poterat esse nocua, ideo audito hoc Ioseph nihil moraretur. Ex hoc etiam inferunt, quod erat Ioseph in Bethlechem, quando incepit recedere in Aegyptum, quia quando Magi recesserunt, Ioseph erat in Bethlechem die. 13. a Christi natiuitate, ut supra probatum est, & adorato Christo mox inde recesserunt, quia nihil expediendum habebant: Maxime, quia si ibi aliquandiu mansissent esset ex hoc periculum pueri, scilicet, quia Herodes sciret eum esse in Bethlechem: & tamen Deus cauebat, ut hoc Herodes non intelligeret, & ob hoc admonuit Magos in somnis ne redirent ad Herodem: ideo non manerent ipsi aliquanto tempore in Bethlechem, sed credendum est, quod sequenti die inde recesserunt ad evitandum periculum ipsorum, & pueri. Si ergo Ioseph recederet mox, ut Magi recesserunt, recederet die. 15. uel 16. a natiuitate. In contrarium est, quod Christus die 40. presentatus est. Luc. 2. ergo non fuit hoc post recessum Magorum R 2 im.

immediate. Item patet, quia Luc. 2. dicitur, qd postquam parentes Christi presentauerunt eum in templo, & fecerunt secundum consuetudinem legis pro eo, reuersi sunt in Galilaeam in ciuitatem suam Nazareth. Ergo non fuit adhuc recessus iste immediate post purificationem Virginis, praesentationem Christi in templo, quae fuit die quadagesimo a natiuitate. Nec recessit Ioseph de Bethlehem ad eundem in Aegyptum, quia postquam Ioseph & Maria cum puero Iesu uenerunt in Ierusalem ad praesentandum eum in templo, nunquam reuersi sunt in Bethlehem, sed ierunt in Nazareth. Luc. 2. In Bethlehem autem nihil habebat ad hoc, qd ibi manerent. Vnde quando ierunt illuc ad professionem, non habuerunt domum, in qua manerent, sed fuerunt in diuersorio. Et adhuc non erat ibi locus eis, ita ut oportuerit Virginem reclinare paruum in praesepio. Luc. 2. Nazareth autem uocatur ciuitas sua, & sic habebant ibi aliquid ad uiuendum, ideo illuc ierunt. eod. cap. In Bethlehem autem non ierunt nisi ex necessitate professionis faciendae, & non tanquam aliquid haberent, ut inuenerit eo. c. Dicendum ergo, qd Magi recesserunt de Bethlehem die 14. vel 15. a natiuitate Christi, & mansit ibi Ioseph cum puero, & uirgine usque ad diem quadagesimum, qm in templo praesentatus est. Et post praesentationem recesserunt in Galilaeam in ciuitatem suam Nazareth. Et cum ibi mansissent aliquanto tempore, apparuit angelus Ioseph in somnis, iubens ei ire in Aegyptum, & illico iuit. Quantum autem tempus fuerit a natiuitate Christi usque ad recessum in Aegyptum non apparet ex litera. Satis tamen potest dici, qd potuerit Christus manere in Iudaea quasi duobus annis post natiuitatem suam, quia Herodes non occidit pueros usque duos annos post Christum natum, cum dicitur infra, qd occidit pueros a bimatu & infra fin tps, qd exquiserat a Magis, i. qd duo anni erant, qd stella apparuerat Magis. Et pp hoc occidit pueros a bimatu & infra. Et tamen non vñ aliqua ca timoris ex litera antequam Herodes uellet occidere pueros, id potuit manere quasi duobus annis in Galilaea, & tunc fugeret in Aegyptum. Sed an prius recesserit, non apparet. Ultra biennium tamen non poterat manere, eo quod tunc occidit pueros Herodes. Satis tamen uerisimile est, qd recesserit cito de Iudaea, ne aliqua suspitio haberi posset de fuga eius. Cum autem obijcitur, quod factum est mox, ut recesserunt Magi: dicendum, qd non fuit immediate, nec litera hoc signat, sed solu ostendit, qd fuit post recessum Magorum, & cu nihil ponatur inter recessum Magorum, & fugam Ioseph in Aegyptum, non est sensus, qd immediate factu sit. Quia iste est modus loquendi scripturae. Sicut dicitur de aliqua muliere, qd concepit, & peperit, & tamen non est sensus, qd statim ut conceperit pariat, cu oporteat magnu tempus intercedere, scriptura tamen solum curat de eis, quae sunt de intentione sua, omittens caetera intermedia. Et ob hoc caute obseruandum est legentibus in sacra scriptura, quod non putent omnes res continuatas esse fm ordinem sine intermissione tps, sicut continuantur in narratione. Sic patet infra in litera. I. qd qm uenit Ioseph de Aegypto cum puero & matre habitauit in Nazareth. Et sequitur immediate in principio sequentis cap. in diebus illis uenit Ioannes Baptista praedicans in deserto Iudaea. Et tamen non fuit in diebus illis, quia inter aduentum Christi de Aegypto, & praedicationem Ioannis intercederunt plusquam viginti anni: quia qm rediit de Aegypto erat puer, qui portabatur a matre, & non erat 12. annorum: quia quando fuit duodecim annorum mansit in templo disputando. Luc. 2. & sic iam redierat de Aegypto. Et tamen Ioannes Baptista cepit praedicare ante Christu,

Ratio autem.

quasi per unum annum, & non completum, ut colligitur Luc. 3. cum dicitur qd anno 15. Tyberij Caesaris cepit praedicare, ut ibi declarabitur. Et sic dicitur, qd in diebus illis uenit Ioannes. praedicans, & tamen inter unum & alterum intercederunt plusquam viginti anni. Cum autem dicitur, qd Ioseph recessit in Aegyptum mox ut sibi angelus iussit, uerum est, & tamen non iniunxit ei hoc mox ut recesserunt Magi de Bethlehem, sed aliquanto tempore post.

An Ioseph recesserit e nocte, qua angelus ei apparuit. Quae. LX.

QVAERITVR, an recesserit Ioseph ea nocte qua angelus sibi apparuit. Quidam dicunt, quod sic: quia dicitur, quod angelus apparuit ei in somnis dicens: Surge, & accipe &c. & postea dicitur, qui confurgens accepit puerum, & fugit. Etiam, quia dicitur, qd accepit puerum & matrem nocte, & tamen per noctem fuerat sibi dictum: hoc uidetur quod ipsa nocte fugit. Item, quia angelus mouebat fugere periculum pueri: ideo ipse non moraretur, ne mora induceret periculum. Dicendum, quod: Ioseph non recessit ipsa nocte, qua angelus ei apparuit: quia indigebat Ioseph aliquibus preparatoriis: pro uia, pro matre, & puero: maxime cum uia esset longa, & laboriosa, scilicet, per desertum, ut infra dicitur, ideo non posset subito nocte ipsa parare se, & recedere. Item, quia Ioseph ibat in Aegyptum ad manendum longo tempore, cum angelus dixerit ei: Fuge in Aegyptum, & esto ibi, usque dum dicam tibi. Nam oportebat, quod disponeret aliqua de necessariis, quae afferre secum poterat in solatium uitae, uel auxilium pro tanto tempore. Item, quia licet Ioseph & Virgo essent pauperes, aliquid tamen habebant, ideo cu recederent de terra nescientes quando redituri essent, disponerent aliquid de rebus suis eo modo, quo possent cautius: ut saltem non omnino perirent in absentia eorum. Et sic non recederet Ioseph ipsa nocte, sed aliquot diebus post, licet paucis, quia acceleraret negotium, quantum posset. Ad primum dicendum, quod cum dicitur, Ioseph surgens accepit puerum, & matrem, non est sensus, quod mox, ut surrexit accepit eos, & recessit, sed est sensus, quod nullas moras substituit, sed quantum se potuit citius expedire ad uiam recessit. Ad secundum dicendum, quod uerum est, quod per noctem recessit, non tamen ipsa nocte, qua angelus apparuit ei, sed aliqua alia paucis interiectis. Recessit autem per noctem ad tollendum suspitionis causas, scilicet, ut nemo esset testis sui recessus, nec sciret quisquam quod ibat, quia si uideretur recedere interrogaretur, & poterat sciri ab aliquibus de Nazareth, & si nollet respondere, causaret suspitione, & posset peruenire ad aures Herodis, uel suorum satellitum de recessu illius pueri, & per coniecturas temporis natiuitatis eius. Et quia habitatores Nazareth scirent, quod ille non erat natus in Nazareth, sed in Bethlehem, quando parentes eius iuerant ad professionem, posset Herodes cognoscere, uel habere manifestas coniecturas, qd erant ille puer, quem Magi uenerant ad adorandum in Bethlehem. Nunc autem qd nemo scierit, quod iuit Ioseph, nec etiam uidit eum recedente, non potuit quidquam uenire ad Herode de Iesu, uel de recessu Ioseph, ad hoc, qd posset psequi, uel quaerere Iesum in aliqua parte orbis. Et sic fuit conueniens nocte recedere. Ex hoc morale documentum nobis est, qd quando cunque aliquid homo agit, in quo potest ueri periculum, quantum cunque habeat firmam spem de Deo, non omittat aliqua de cautelis, & securitatibus, quae prudentia humana hri pnt.

Opinio quorundam prius, qd sic, sed tertia ratio.

Ratio ad primum in oppositum.

Sic erat de Ioseph: quia ipse puerum Iesum, qui erat uerus Deus portabat, & tamen in defendendo ipsum, & custodiendo ab iniquitate Herodis apposuit omnem diligentiam, & cautelam, quae humanitus poterat apponi. Et si homo non faciat hoc, tentare Deum dicitur. Nam non solum Ioseph adhibuit diligentiam, sed angelus iussit illam adhiberi, dicens ei, quod fugeret in Aegyptum cum puero, & Magis iussit, qd non redirent ad Herodem. Hoc uerum est quando homini non est iussum, ut tota curam relinquat Deo, omittendo cautelas humanae prudentiae: & tunc peccaret, & esset modicae fidei si ad securitatem suam ageret id, qd humanitus posset fieri. Sic patet de apostolis, quibus Christus dixit, qd quando essent ante reges, & praesides non cogitarent quid loquerentur: quia in illa hora daretur eis per Spiritum sanctum. infra Io. & Luc. 22. Si ergo hoc non obstante uellent apostoli cogitare quantum possent uia humana ad respondendum, peccarent: quia essent modicae fidei, & mererentur perdere Spiritum sanctum, cui non confidebant. Sic etiam patet de Iudaeis, quia Deus iubebat, qd ter in anno omnes masculi de genere Iudaeorum ascenderent in templum in tribus festiuitatibus. Exo. 23. & 34. Et sic in illis nullus uir manebat in ciuitatibus Iudaeorum, & poterat uerisimiliter accidere, quod hostes sui uicini eorum irent ad capiendum ciuitates Iudaeorum in illo tempore, quia non inuenirent aliquem resistentem: & ob hoc recusarent Iudaei ascendere in templum: quia saltem non irent omnes, & manerent aliqui in custodiae urbium. Deus autem dedit eis certitudinem, quia isto tempore nullus inimicorum insidieretur eis, nec posset accipere ciuitates ipsorum. Exo. 34. Facta autem hac securitate per Deum, si Iudaei uellent dimittere aliquos in urbibus secundum humanae cautelam ad tuendum ipsas, peccarent: quia manifeste diffiderent de Deo, non credentes uerbo eius, & etiam facerent contra mandatum ipsius, qui iusserat nullas apponi custodias. Ideo in talibus solium cessare debet humana cautela: in caeteris autem quantumcumq; homo uideatur propinquus Deo, semper debet facere quidquid potest secundum humanae prudentiam: quia aliis erit in culpa negligere, uel uidebitur tentare Deum. Ad tertium dicendum, quod uerum est, quod Ioseph non passus est moras in faciendo, quod dixerat ei angelus: non tamen ob hoc fecit ipsa nocte, sed interiectis paucis diebus propter causas supra positas.

De mansione Virginis in Aegypto, & uia laboriosa. Quae. LX.

QVAERITVR circa mansionem Virginis in Aegypto, & circa uiam laboriosam, quam habuit. Occasione huius: quoniam saepe de terra Aegypti tam in ueteri testamento, qm in nouo dicitur, & ignorantia situs, & conditionis eius facit lectores sacrae scripturae interdum ignorare, declarabitur aliquid hic de ipsa. Dicendum autem, quod Aegyptus est terra quaedam quasi inaccessibleis ex omni parte, nisi per mare ex parte occidentis. Ab occidente enim habet mare mediterraneum, & per nauigiū ad eam accessus est. In quadam tamen parte occidentis, quae est uersus Austrum ultra Alexandriam ad meridiam habet confinia cum quadam prouincia Barbariae, quae uocatur Varcha, & est inter eam & Aegyptum desertum 15. dierum. Ab Austro terra Aegypti est desertum Aethiopiae duodecim dierum, & ultra, usque ad Nubiam. Est enim ista prouincia quaedam pars Aethiopiae, in qua praedicauit Beatus Mathaeus, & gentes illius regionis christiani sunt usque

Describitur Aegyptus qm ad accessum.

hodie, de quo magis diximus supra in primo prologo Hieronymi qui incipit. Matthaeus cum primò. q. 3. Ab oriente est desertum Thebaidos usque ad mare rubrum per tres dietas ad locum, qui Beronice dicitur, & est portus Aegypti in litore maris rubri uolentibus uersus Indiam nauigare. Contra Vulturum uero, & Septentrionem est desertum magnum usque ad terram Chanaan siue Iudaeorum, in quo 40. annis morati sunt Israelitae: quod desertum non potest minus, quam octo diebus transiri. Ex omni ergo parte terra Aegypti circumdata est desertis magnis, & arenosis praeter quandam partem eius, quae est ex parte occidentis, & mari coniungitur, habens loca, & portus, de quibus infra dicitur. Est autem Aegyptus fere in situ triangulari posita duobus lateribus aequalibus, & tertia breuiore. Et sunt in tribus cornibus, uel angulis huius trianguli ciuitates tres, scilicet, Lachis, Babylon, & Alexandria. Est Babylon in oriente posita circa Nilum, & mare. Alexandria uero ad Austrum, & ex parte occidentis iuxta mare, & quoddam magnum brachium, uel portum Nili fluminis. Lachis est in parte aquilonari. Voluitur autem Aegyptus in gyro de Lachis per Babyloniam usque ad Alexandria, & inde in Lachis iterum milliaribus nongentis & quinquaginta, id est, quod totus iste circuitus non est maior. Ista est magnitudo laterum trianguli, ex quibus posset sciri area eius secundum regulas geometricas de inueniendis areas figurarum per lineas claudentes. De Babylone autem in Siemem, & inde in Meroen, licet sit longitudo magna, quae pertinet ad Aegyptum, latitudo fere nulla est: quia ista uia procedit per ascensum Nili contra orientem aliquater, sed mox declinat in Austrum contra Nubiam. Habet autem Nilus montes altissimos, hinc, & inde, & terram destructam, & pessimam nisi super ipsum fluuium, sed, & ipsa loca sunt Barbarae habitationis. Igitur longitudo illa, quae est super Lachis uersus orientem, usque Meroen non computatur communiter de terra Aegypti, & ita procedit computatio quam supra fecimus. Est autem in Aegypto aer bonus, & cuique conueniens, & terra magis temperata, quam Syria, & Palaestina, id est terra Iudaeorum, licet ex situ terra deberet esse magis temperata in calore terra Iudaeorum, quia est magis septentrionalis, qm Aegyptus, & tamen Aegyptus magis temperata est in calore, & est terra magis sana ad uiuendum. Toti autem bonum terre Aegypti est ex Nilo flumine, quia tota irrigatur Nilo, qui fluuius contra conditionem omnium aliorum fluminum crescit, & decrescit quolibet anno statutis, & certis temporibus, & nunquam est error in hoc, nec uarietas. Incipit enim crescere die natiuitatis Sancti Ioannis, & crescit continue usque ad diem Epiphaniae continue decrescendo. Et cum apparet terra arida proijcit agricola semen, scilicet, in mense Ianuarij, & maturas fruges colligit in Martio. Est autem posita quaedam columna marmorea in insula quadam parua in medio fluminis, quae est ante ciuitatem antiquam nomine Mespae, quae est iuxta Chairum, & in illa columna ponunt signa, fm quae cognoscunt sequentis messis copiam. s. sunt facta signa in columna in diuersis locis eius, & secundum quae aqua Nili crescentis pertingit usque ad unum signu, uel alterum cognoscitur quantitas frugum futurarum. Vnde uiso augmento fluminis cognoscitur certissime agricola quantos fructus habiturus sit. Nec eum fallit opinio. In singulis locis prope Nilum erant antiquitus, & sunt uirgae posite, secundum quas mensurabatur clementum Nili. Et istae poneba-

Forma terrae Aegypti.

Circuitus Aegypti.

Aegyptus a Nilo fluuii irrigatur.

tur quondam in templis idolorum in laudem ipso- rum: quasi ab eis proueniret clementum Nili & faci- ditas anni. Vnde in Alexandria ponebatur uirga illa in templo Ifidis quae erat maxima dearum, & deorum Aegypti. Sed postquam fides Christi suscepta est in Aegypto, posita fuit illa uirga in Ecclesia Christiano- rum in honorem Christi: ut patet in historia ecclesia- stica. Nilus potest rigare quasi totam Aegyptum, & de- co uiuunt omnes Aegyptii. Et hoc quia Nilus diuidit Aegyptum in duas partes intrans per caput orientis Aegypti, & proueniens usque ad occidentem eius, & ibi a mari Mediterraneo absorbetur dimittens unam medietatem Aegypti uersus Austrum, & aliam uersus Aquilonem, ideo. Hoc supposito non est difficultas, quo- tota Aegyptus ab oriente usque in occidentem possit irrigari Nilo: sed solum dubium, an a septentrione in meri- die possit latitudo Aegypti tota irrigari. Et dicendum, quod sic, & ad hoc adiuuant quatuor. Primum est, quod licet Aeg- yptus sit satis longa ab oriente in occidentem: non est tamen ualde lata a septentrione in meridiem, ideo potest ex- tendi aqua. Secundum est, quia Nilus cum intrat Aeg- yptum, scilicet, apud Babylonem diuiditur in multas partes. Nam septem riuus, uel brachia fiunt, quae exten- duntur per latitudinem Aegypti: ut infra declarabitur. Tertium, quia Aegyptus est terra planissima, & facili- ter aqua potest deduci, & extendi per alueos per totam eius superficiem, quod non fieret in terris montuosis. Et istam differenciam posuit Deus inter Aegyptum, & terram Chanaan loquens Iudaeis Deuter. 11. scilicet: Terra, ad quam ingredieris possidendam, non est sicut terra Aeg- ypti, de qua existi, ubi iacto semine in hortorum mo- rem aqua ducuntur irriguae: sed montuosa est, & cam- pestris de caelo expectans pluuias. Quartum est, quia aqua Nili crescit quolibet anno ualde: & istud est po- tissimum, Nam omnia alia tria simul sumpta non sufficerent ad irrigationem Aegypti sine hoc, & sic- rota Aegyptus potest irrigari Nilo: & partes illae deser- ti a lateribus Aegypti ad quas non possunt peruenire aquae Nili non habitantur. Sciendum autem, quod licet quolibet anno crescat Nilus tempore statuto su- pra posito, tamen non crescit aequaliter quolibet an- no, quia quando maximè uisus est crescere non per- uenit nisi ad cubitos uiginti duos, quando autem mi- nimè crescit ad quindecim, uel quasi peruenit. Mo- dus autem medius ad habendum frugum copiam est, ut crescat sexdecim cubitis, uel quasi, quidquid autem est infra quindecim cubitos famem facit. Et ex hoc colligitur etiam parua, uel magna fames. Non est autem uisus Nilus crescere minus unquam, quam quinque cubitis, & tunc non solum grauissimam fa- mem fecit, sed etiam malorum grandium prodigium fuit, quia ipso anno fuit bellum Pharsalicum inter Iu- lium Caesarem & Pompeum, quod Romanam rem publicam ualde destruxit. De hoc Solinus in Poly- histor. cap. de Aegypto. Considerandum autem, quod apud alueos Nili sunt facti multi aquaeductus, per quos deducatur aqua in omnia plana Aegypti, & uiae illae per quas intrant aquae sunt obstructae, & quando cre- scit Nilus aperiuntur tunc, & quando rumpuntur, uel aperiuntur subito replebitur aliquis magnus cam- pus aqua. Et ita semel fuerunt capti Christiani a Sar- racenis apud Damiatam urbem, cum esset ibi Sanctus Ludouicus rex Franciae, quia aperuerant Saraceni uias Nili, & clauerant eos aquis, ita quod tam homines, quam iumenta erant intra aquam, & ex omni parte clausi. Vnde erat periculum mortis, & ut permitteren- tur liberè exire, oportuit, quod Christiani redderent Saracenis Damiatam, quam iam acquisuerant. Et illae clau- surae uiarum Nili uocantur aggeres Nili, Et ita est unus titulus in C. de Nili aggeribus non rumpendis. Cum

De aquadu- ctis Nili per Aegyptum.

F autem Aegyptus sit terra temperata, licet magis cali- da aliquantulum, quam oporteat: sunt ibi fructus priori tempore, quam apud nos. Nam a festo Beati Martini usque ad Martium, legumina, & recentes colligunt fructus: Oues, & Caprae bis in anno parantur. Nunc autem considerandum est de itinere Ioseph & Mariae in Aegyptum, & de peregrinatione eorum ibi, & propter hoc oportebit plura adhuc declarari de Aegypto. Aliqui dicunt, quod Ioseph & Virgo perue- nerunt in Aegyptum in longo tempore. Nam Israelita: exeuntes de Aegypto non peruenierunt in Iudaeam usque ad quadraginta annos, & sic magno tempore morarentur Ioseph & Maria in via. Dicendum, quod non est arguendum uiam esse longam, uel breuem, ex eo quod Israelita: quadraginta annis manserunt in ea, quia istud esset si quotidie itinerassent: & tunc Maria & Ioseph non potuissent peruenire in Aegyptum mi- nus quam in quadraginta annis quod absurdum est: quia etiam si quis debeat perambulare totam terram ab extremo occidentis, usque in extremum orientis esset iter quingentorum dierum: nisi essent alia impe- dimenta quorundam locorum inaccessibilium pro- pter bestias, uel solitudines, & pessimas regiones: quan- to magis ab Aegypto in terram Iudaeorum, quae po- nuntur terrae vicinae? Quia etiam hoc modo tota uita Christi non sufficeret ad eundem in Aegyptum, quia non peruenit ad triginta quatuor annos completos: quanto magis ad eundem, & redeundum? Et tamen Christus ante annum duodecimum suum redierat de Aeg- ypto: quia ipso anno mansit in templo disputando inter Doctores Luc. 2. Considerandum autem, quod ab Aegypto usque ad Iudaeam non erat illa uia recta, per quam uenerunt Israelita: sed Deus fecit eos ualde declinare: quia ab Aegypto in Iudaeam est uia per latus aquilonare Aegypti: ad latus australe Iudaeae. Et ista est uia per terram Philistinorum, quae est ualde bre- uis, de qua dicitur Exod. 13. Deus autem fecit, quod Iudaei ascenderent ad orientem terrae Aegypti, scilicet, ad mare rubrum. Nam ipsum mare rubrum distat tribus diebus ab Aegypto contra orientem: ut supra dictum est, & tamen Iudaei transierunt mare rubrum Exod. 14. & postea circueerunt per desertum Arabiae, & intrauerunt per partem orientalem terrae Chanaan, scilicet per ter- ram duorum regum Amorrhaeorum, quae est ad orien- tem Iordanis. Numeri 32. Et tamen Iordanis ponitur in oriente terrae Chanaan Numeri 34. Deus autem noluit, quod uenirent Israelita: in terram Chanaan per uiam rectam Philistinorum, ne uidentes bella insur- gere contra se non rediret in Aegyptum: sicut dicitur Exod. 13. scilicet. Cum Pharaon emisisset populum, non eduxit eos Dominus per uiam terrae Philistinorum, quae uicina est, reputans ne forte peniteret eum si uidi- sset aduersum se bella consurgere, & reuerteretur in Aegyptum: sed circumduxit per uiam deserti, quae est iuxta mare rubrum. Hoc autem erat, quia per illam uiam non poterant tota bella insurgere contra Iudaeos: quia erat terra magis deserta: & maxime, quia dato, quod Iudaei uellent regredi in Aegyptum iam non possent: quia claudebat eos mare rubrum ex una parte; ex alijs autem erant uariae gentes habi- tantes in deserto, scilicet, Amalecitas, Madianita:, & Arabes, per quas non possent transire nisi pugnando contra eos. Et sic cogerebantur ire in terram Chanaan, ad quam deducebat eos. Non est tamen cogitan- dum, quod etiam per istam uiam circumflexam mo- rarentur Israelita: annis quadraginta semper itineran- do: quia potuissent peruenire minus quam in duobus mensibus. Morati sunt tamen tanto tempore: quia peccauerunt, & Deus noluit introducere eos, quousque morerentur omnes illi, qui peccauerant contra ip- sum

Opi. aliquo- rum de tpe qd tenuerit B. Virginis, & Ioseph eundem in Aegypto.

In quingē- tis diebus po- test perambula- ri tota ter- ra ab Orien- te in Occi- dentem.

Spaciū iter Aegypti, & Iudaeam, & leucarum. i. ducentorum uiginti mil- liariorum.

sum murmurando, scilicet, omnes qui in exitu de Ae- gypto fuerunt maiores uigesimo anno. Nam de illis solum duo superfuerunt, qui intrarent in terram promissionis, ut patet Numeri 13. & Deuteronomij. 2. Considerandum tamen, quod per uiam breuem, & re- ctam, quae est de Aegypto per terram Philistinorum est paruum iter, licet quasi totum per desertum. Sunt enim fere, 70. leuca. Et hoc est computando a ciuitate Gaza, quae est de terra Chanaan, usque ad ciuitatem Chairum, quae est maxima in Aegypto: sed de hac uia sunt quasi uiginti leuca arabiles, & competentis habitationis. 50. autem reliquae sunt uerum desertum. Et sic secundum ueritatem inter terminos Aegypti, & Iudaeae suae terrae Chanaan solum sunt leuca: 50. de uera solitudine: quia quando computamus. 70. incipimus a Gaza, & tamen non terminatur Chanaan ex parte australi in urbe Gaza, sed in quodam loco, qui uocatur Darum, & est iuxta mare mediterraneum, uel uerius terminatur in Bersabee, quae est magis intra desertum. Et ista solet poni in scriptura tanquam terminus terrae Chanaan, sicut dicitur primo Reg. 3. Cognouit uenerunt Israel a Dan usque Bersabee, & 2. Regum 17. Et sic ponitur ibi Dan tanquam terminus terrae Israel ex parte aquilonari, & Bersabee termi- nus ex parte australi. Aegyptus etiam non incipit in Chairi ex parte aquilonari, sed multo ante in urbe, quae uocatur Pharamia. Et tamen ipsa ciuitas non habitatur, & etiam Taphnis, quae est post illam, sed habitatio incipit in Chairi, ideo ibi incipit computari Aegyptus. Ut magis tamen cognoscatur uia ista, considerandum est, quod in Aegyptum de terra Chanaan uia facilior est per mare, maxime quia de Ierusalem usque ad mare mediterraneum, quod est ad occidentem sunt nouem leuca: s. ad urbem Iopem; & inde nauigando in Aegyptum sunt quasi 80. leuca, si quis tamen uelit ire uia terrestri, ibi de Ierusalem, uel de Bethlehem ad urbem Gazae, quae est una de quinque ciuitatibus terrae Philistinorum, & pertinet ad terram Iudaeae, & per istam uiam reuertebatur Eunuchus reginae Aethiopiae, qui ibat in Aegyptum, & inde in Aethiopia, sicut dicitur Act. 8. scilicet. Angelus Domini locutus est ad Philippum, scilicet. Surge, & uade contra meridianum ad uiam, quae descendit a Ierusalem in Gazam. Et est Gaza circa finem terrae Iudaeae in latere australi. De Gaza usque ad quindecim milliaria est in littore maris mediter- ranei quidam locus, qui dicitur Darum, uel Dorum, & in eo est finis terrae promissionis in littore, licet ultra habeat aliquid terra Iudaeae, non tamen in litto- re maris. De Daro usque ad locum, qui dicitur Ca- put Boroaldi, sunt triginta milliaria: Et inde usque ad fundum cuiusdam stagni, qui dicitur Derisa, sunt milliaria triginta, & inde usque ad aliud caput eiusdem stagni sunt milliaria triginta, & inde usque ad lo- cum, qui dicitur Rasacharon sunt milliaria 50. & inde us- que Pharchaniam sunt milliaria 30. & hic incipit Aeg- yptus. Haec fuit ciuitas bene murata, & munita, sed postea a serpentibus totaliter occupata est, nec est ibi quisquam habitator, & est posita in hostio Nili flumi- nis iuxta mare, scilicet, quia ibi unum brachium Nili absorbetur a mari mediterraneo. Hoc sufficiebat ad cognitionem itineris de Iudaea in Aegyptum. Et istud iter credendum est, quod tenuerit Ioseph cum Virgine, quia nullum aliud est nisi iretur per mare. Quod Ioseph non fecit, quia forte, cum esset pauper, non haberet ad hoc sumptus. Maxima tamen cau- sa est, ut lateret fugam Ioseph: quia si uoluisset nauigio ire, oportebat eum forte manere aliquot die- bus in portu maris, expectando nauigium; & ibi est lo- cus communissimus, ubi solent esse collectores pro- Alph. Toft. in Matth. Comm.

A uentum regalium. Et sic aliqui de satellitibus Hero- dis possent uidere Ioseph fugientem cum paruulo: quod erat magnum inconueniens, cum ipse uellet omnino latere fugam suam: quia propter hoc per no- stem receperat, ut supra dictum est. Alia ratio est, quia uia maris erat ualde nocua puero tenero, cum uix uiri integri non assueti nauigare possint sustine- re labores maris propter maximam immutationem, quae fit in eis. Iuit ergo Ioseph uia terrestri supra po- sita, quae est uia breuis. Et illa est quam Deus Exo. 13. uocat uiam per terram Philistinorum: quia ut su- pra dicitur, de Ierusalem, uel Bethlehem ueniendum est in Gazam, quae est una de ciuitatibus Philistinoro- rum. Iosue. 17. & primo Reg. 6. Adhuc tamen ut co- gnoscantur aliqua, quae facta sunt existente Iesu pu- ero in Aegypto, dicitur amplius de Aegypto. Et scien- dum, quod de ciuitate Pharaonia, de qua supra dixi- mus, quae est in principio Aegypti usque ad flumen ciuitatis Taphnis, sunt milliaria 25. ciuitas tamen Taphnis est ultra fluum, quasi per quindecim mil- liaria supra quendam locum. In hac urbe ante ad- uentum Israelitarum in terram Chanaan fuerunt gi- gantes, de quorum stirpe fuerunt illi tres gigantes, de quibus dicitur Numeri. 13. & Iosue. 15. Et propter hoc dicitur. 13. quando fit mentio de istis gigantibus, & Taphnis ante Ebron septem annis condita est. In Taphnis erat Pharaon quando Moyses, & Aaron pe- tuerunt ab eo, quod dimitteret recedere Israelitas de Aegypto, ut aliqui dicunt, & ob hoc facta sunt ibi miracula a Deo sicut dicitur Psalmo 77. scilicet. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti, & in campo Taphneos. Ad ueritatem autem ista ci- uitas fuit de terra Gessen, in qua habitauerunt Israelita:, quando fuerunt in Aegypto, & de hac dixit Ioseph fratribus suis Gen. 46. Dicetis Pharaoni, pasto- res ouium sumus nos, & patres nostri. Et hoc dice- tis, ut habitare possitis in Gessen. Est haec terra in fine Aegypti tam ex parte aquilonis, quam ex parte occidentis: quia est iuxta mare, & Nilum fluum. Hoc autem uoluit Ioseph, ut fratres sui non essent in medio Aegyptiorum, sed separati ab eis propter tria. Primum, quia Aegyptij detestantur pastores ouium, sicut dixit Ioseph Gen. quadagesimo sexto. Et si manerent inter Aegyptios detestarentur eos. Nunc uero cum essent in fine Aegypti quasi extra Aegyptum, non conuersabantur cum Aegyptiis, nec detestarentur eos. Secundum, quia terra Gessen erat pascualis, & Israelita: habebant pecora, quibus alendis erat terra conueniens. Gen. quadagesimo sexto. Tertiò, quia sciebat Ioseph, quod Deus uisitaret Israelitas, & faceret eos ascendere aliquo tempore de Aegypto. Gen. quinquagesimo. Ideo uo- luit, quod essent in extremitate Aegypti apud uiam maritimam, id est, circa littus maris, per quam itur in terram Chanaan, siue in Syriam. Ista ciuitas Taphnis fuit antiquitus ualde munita, in summo loco posita, sed hodie est omnino destructa, & pauci Saraceni, qui uo- cantur Beduini, & sunt de stirpe Moabitarum, & Am- monitarum, habitant in ea, scilicet, apud riuos eius propter pascua, & ubertatem terrae, & abundant pisci- bus, & auibus supra modum. A fluuio Taphnis us- que ad urbem Damiatam Aegypti sunt milliaria sex- aginta nauigando per mare de Taphni in Damia- tam. Ista ciuitas Damiatam olim Memphis dicebatur, ubi floruerunt prima studia literarum. Nam prius fuit sapientia apud Aegyptios, quam apud Graecos Philo- sophus uocatus fuit Pythagoras, ut ait August. 4. de ci- uitate Dei. Ipse tamen iuit ad descendendum in Mephim. Et etiam Pilato, qui fuit de maximis Philo- sophis Gre- corum illuc iuit, sicut ait Hierony. in Epist. ad Paul. i.

Ioseph uo- luit, ut fra- tres sui sepa- rentur ab Aeg- yptiis, id dedit eis ter- ram Gessae.

Damiatam o- lim diceba- tur Memphis.

legimus in veteribus historia quosdam Infrasse pro-
vincias, vt eos quos ex libris nouerant coram quoque
uiderent, sic Pitagoras Memphiticus vates, & Plato
Aegyptum adijt. Pitagoras iuit ad sapientes vrbjs Mē
phis, qui vocantur Memphitici vates, & Plato etiam
iuit in Aegyptum, scilicet, in Memphi, quia ibi erant
studia Aegennia. Est autem nunc ista Memphis, siue
Damiata antiqua totaliter destructa, sed fecerunt Sa-
raceni circa illam unum casale longum distans a ma-
ri per duas leucas ad naues collocandas, & merces
colligendas, & abundat fructibus, & piscibus, & fru-
mento, & omnibus bonis sicut Taphnis. Aliam Da-
miatam construxerunt Saraceni, quae dicitur noua
Damiata, & est distans a mari duabus leucis. Inter
eam & Damiatam veterem fuit quidam riuus, qui
procedit de aluo Nilj ad occidentalem partem hu-
ius Damiatae transiens, & procedit contra aquilonē,
in Taphnim, & inde per quoddam fretum, quod Ba-
gera dicitur, vsque Pharauniam, & ibi coniungitur
mari mediterraneo: & iste est primus portus Aegypti
uersus terram Iudaeae, scilicet, Pharaunia, ipse vero ma-
ior riuus Nilj ad duas leucas de Damiata intrat in ma-
re. Et iste est portus secundus Aegypti, Tertius por-
tus est in Alexandria, vbi intrat maior pars Nilj, distat
autem Alexandria a Pharaunia, vbi est primus por-
tus per milliaria ducenta, & triginta. Et hoc est tota
longitudo quam habet Aegyptus iuxta mare. Consi-
derandum tamen, quod Alexandria consistit in an-
gulo australi, & orientali maris mediterranei, ita quod
vtra Alexandria non extenditur mare versus au-
strum, nec etiam versus orientem: quia non potest v-
tra ascendere iam per mare, sed solum per Nilum ad ip-
sam terram Aegypti, De Alexandria vsque ad Baby-
loniam Aegypti sunt milliaria ducenta ascendendo per
Nilum contra orientem, de Pharaunia vero per Taph-
nim, & Damiatam ascendendo vsque Babylonem via
terrestri sunt ducenta milliaria, & totidem sunt ascen-
dendo fluium Nilj, de Babylone vero vsque ad Sie-
nem ciuitatem, quae est vltima pars Aegypti contra
Australium, & Aethiopiae vbi Nilus declinat versus au-
strum sunt milliaria ducenta & quadraginta contra
Aethiopiae. Ista Aethiopia est Nubia, in qua praedi-
cauit Beatus Marthaeus, vt dictum est supra. A ciui-
tate autem Siene per ipsum Nilum nauigando vsq;
ad locum vocatum Chus, vbi operantur nauigia de
mercimonijs delatis de prouincia Adena, quae est o-
rientalis, sunt milliaria ducenta sexaginta. De Dami-
ata, tamen ascendendo per Nilum versus Babylonem
primò inuenitur locus, qui dicitur Abdela, & deinde
locus, qui vocatur Mansora, & ibi separatur a Nilo il-
le riuus paruus, qui vadit iuxta Pharauniam, vbi est
primus portus Aegypti, vt supra diximus. Consideran-
dum autem, quod Nilus quando venit de oriente
per Aethiopiae, & postea intrat in Aegyptum habet
unicum aluam, & est unicum flumen, & quando
peruenit apud Babylonem, etiam est vnicum. Sed po-
stea apud locum, qui dicitur Maloia separatur vnus
riuus siue brachium ab eo, & vadit contra Pharaun-
iam, vt dictum est, deinde apud quendam locum,
qui vocatur Delta diuiditur Nilus in modum figurae
deltae, quae est in litera apud Graecos bifurcata, & ibi
constituitur maxima pars Aegypti, quasi insula in
medio illarum magnarum diuisionum Nilj. Sed ante
hoc apud quendam villam magnam, quae vocatur
Seminith separatur aliud brachium Nilj siue riuus, &
est tertius riuus Nilj, qui vadit contra austrum intrans
mare, iuxta villam, quae dicitur Fames. Sed non est iste
riuus nauigabilis: quia est paruus descendendo de praedi-
cta villa Seminith versus occidentem antequam per-
ueniatur ad ciuitates, scilicet, Phiton, & Rameffes se-

Portus ter-
re Aegypti.

Alexandria
Aegypti.

Descriptio
Nilj & eius
diuisio.

paratur a Nilo aliud brachium, & est quartum, & vadit
contra austrum intrans mare iuxta quandam uil-
lam, quae dicitur Sturion, ideo ille portus uocatur co-
muniter os Sturionis. Ista duae ciuitates, scilicet Phi-
ton, & Rameffes sunt illae, quae coacti sunt Iudaei ad-
ficare quando erant in Aegypto. Exod. primo, & sunt
coniunctae, & de eis vsque ad portum Sturionis sunt
quasi decem leuca, & sunt istae duae ciuitates iuxta
Nilum positae, una ex parte australi, & alia ex parte
aquilonari. Et ab istis ciuitatibus vsque ad locum, qui
dicitur Delta, ubi principaliter diuiditur Nilus, id est
in partes maiores, sunt triginta milliaria, & sic habentur
quinque brachia Nilj, siue quinque hostia eius,
quibus intrat in mare. De praedicto loco, ubi dicitur
Delta, vsque ad ciuitatem Eliopolim sunt tria millia-
ria, & ibi separatur quidam paruus riuus a Nilo qui
procedit contra aquilonem usque ad ciuitatem, & quae
dicitur Belbeis, & olim Pellusium uocabatur, & vadit
inde per desertum semper contra aquilonem, & per-
uenit ad terram Iudaeae, & intrat mare mediterraneum
iuxta ciuitatem quae dicitur Laris, & distat per unam
dieta a ciuitate Gaza, & a Bersabee, uel quasi dua-
bus. Iste riuus proprie in scriptura sacra uocatur riuus
Aegypti, & in ipso erat terminus terrae sanctae, siue Iu-
daeorum ex parte australi, sicut dicit Gen. 15. scilicet.
Seminith tuo dabo terram hanc, a flumine Aegypti, us-
que ad flumen magnum Euphratem, Et est Euphra-
tes terminus ex parte aquilonari, & riuus Aegypti ter-
minus ex parte australi. Et est paruus riuus, & non est
nauigabilis, & est sextum brachium Nilj, Ex hoc au-
tem soluntur contrarietates, quae uidentur esse in li-
tera sacrae scripturae, cum Iosue 13. dicitur, quod flu-
uius qui irrigat Aegyptum, scilicet, Sior, sicut dicitur
in Hebraeo, uel Nilus, sicut nos dicimus, sit terminus
terrae Chanaan. Quod uidebatur quibusdam impos-
sibile, cum Nilus fluat per medium Aegypti, & tamē
inter Aegyptum & terram Chanaan est magnum
desertum, est tamen verum. Et tamen Nilus, siue
Sior non accipitur ibi pro toto Nilo, sed solum pro
isto paruo riuo, qui uocatur ibi Sior, siue irrigans A-
egyptum, & secundum ueritatem est brachium illius,
vt dictum est, & uocatur istud brachium binocoru-
la, licet ab alijs uocetur rinocorula, in Hebraeo autem
uocatur Sioriosue, Si autem obijciatur, quod tota
terra Chanaan est inter Bersabee, & Dan, vt supra di-
ctum est, Dicendum, quod uerum est, & tamen iste ri-
uus, qui dicitur binocorula, non longe transit a Ber-
sabee, & sic in utroque est terminus. Et tamen magis
uere est terminus in riuo, quam in Bersabee: sed ipse
riuus non tangit Bersabee, sed postea iuxta occiden-
tem apud ciuitatem Laris, vt supra dictum est, intrat
in mare, & ibi magis coniungitur terrae habitatae de
terra Chanaan. In ceteris autem partibus magis elon-
gatur fluens per desertum, quod est inter Aegyptum,
& Iudaeam. Origo istius Nilj fluminis nondum in-
uenta est ab aliquo determinate. Nam de Babylo-
ne Aegypti vsque ad Siemem, & Meroem ciuitates
Nilus uidebitur, & inde usque ad quosdam montes
altissimos, qui sunt ad sinistram partem. Nubiae, per
quos descendit Nilus, & ultra illos non est locus accessibi-
lis: ita, vt possit ultra quis procedere ad quaerendum ori-
ginem Nilj, licet uarij circa hoc laborauerunt. Nunc
autem considerandū est de locis, in quibus mansit Ioseph
cum Virgine in Aegypto. Et dicitur, quod mansit in He-
liopoli, & in Babylone, & ibi ostenduntur loca, in qui-
bus manserunt. Est autem Heliopolis ciuitas ualde bona, sed
non est murata, sicut nec aliqua ciuitas in Aegypto, p-
ter Babylonem, Alexandriam, & Chairum. Et ista
uocatur ciuitas solis, Isai. 19. Nam Heliopolis in Gre-
co idem est, quod ciuitas solis, & est vna de quinque
ciui-

Origo Nilj

In quibus
locis Aegy-
pti mansit
Christus cum
B. Virg. &
Ioseph.

Babylon
Aegypti.

ciuitatibus Aegypti, quae loquerentur lingua terrae
Chanaan. Est ista ciuitas diues ualde abundans fructi-
bus, & omnibus delitijs mundi. Babylone est alia ciui-
tas magna in Aegypto: & non est ista, quam scriptura
uocat Babylone: quia illa est in Chaldaea, de qua erat
Nabuchodonosor. Ista Babylone Aegypti condi-
dit Cambyfes Rex persarum filius regis Cyri postquam
destructa est Babylone, quae erat in Chaldaea, vt retine-
ret nomen illius, quia in illa fuerat caput regni Chal-
deorum, & postea Persarum, & Medorum, & Cambi-
ses uolebat manere in Aegypto, & constituitur ibi ca-
put regni: ideo fecit ciuitatem, quam uocauit Babylo-
nem. In Heliopoli fuit primo uirgo cum Christo, qua
in alio loco Aegypti. Et cum primò uenisset non ha-
bens aliquem locum, in quem ingrederetur, vel ad
quem diuerteret, intrauit quoddam templum, in quo
erant Idola trecenta sexaginta quinque: iuxta nume-
rum dierum anni, quibus singulis diebus, diuinus ex-
hibebatur cultus. Ad Christi autem, & matris eius in-
gressum uenerunt Idola corruerunt. Et impletum est
illud Isai. decimo nono, scilicet. Ascendet Dominus super
nubem leuem, & ingrederetur Aegyptum, & mo-
nebuntur simulacra Aegypti: id est Christus, qui erat
Deus ascendens super nubem leuem: id est super asi-
nam, super quam portabatur in Aegypto, quae erat
nubes leuis: id est parua, uel super nubem leuem, id est
humanitatem, in qua deitas uehebatur quasi operire-
tur nube, uenerunt Idola Aegypti coram eo mota sunt,
in quantum illa trecenta sexaginta quinque corruerunt:
quae forte erant omnia Idola Aegypti, scilicet, quae
non essent plura nomine differentia: licet essent multa
alia differentia numero ab illis. Et ualde rationabi-
le istud erat, quia si ad ingressum arcae Domini in tem-
plum Dagon corruit ipsum Idolum, & conuersum
est, iustius erat, vt ad ingressum ueni filij Dei in car-
ne in templum Idolorum corruerent Idola. Est ar-
ca patet. primo Regum quinto, Quo facta, cum esset
nunciatum Aphrodisio Principi Sacerdotum, uenit
in templum cum omni exercitu suo. Et accedens
adorauit puerum Iesum, & alloquens exercitum,
ait: Hic nisi esset Deus deorum nostrorum, coram eo
non se prosternerent. Nos ergo, quod Deos nostros fa-
cere uideamus, nisi caute fecerimus omnes, sicut Phara-
on periculum incurremus. Et sic pius Deus, qui in
ira sua non continet misericordias suas filium suum
in Aegypto misit, dans Aegypto magnum recon-
ciliationis signum. Et sic decem plagas, quas Deus
Aegyptijs prius iratus intulerat, per filium suum sanauit.
Nam in Aegypto fides Christi postea floruit ualde:
& ibi fuerunt Monachi uita excellentissimi. De E-
liopoli ad septem leucas est Babylone magna ualde ci-
uitas, & bene munita sita supra Nilum in eius latere
Aquilonari, Transit tamen vnus riuus satis magnus
de Nilo per medium Babylonis, & per Chairum, quae
ei contigua est, & reuertitur ad fluium principale
iuxta Chairum. De Babylone, vsque ad quinque leu-
cas sunt quaedam pyramides de lapidibus triangulae
in modum parium altae ualde, quae dicuntur fuisse hor-
rea Ioseph, in quibus seruaui fruges septem annis fer-
tilitatis collectas pro fame futura. Et iuxta istas pyra-
mides ad duas leucas sunt ruinae ciuitatis Thebae, de
qua fuit legio Thebeorum quam trucidauit Impera-
tor Maximianus super Rodanum. Et iuxta istam ciui-
tatem est desertum Thebaides, vbi fuit antiquitus mul-
titudine monachorum stricte uiuentium, qui man-
erunt ibi vsque ad tempora Mahometi, cuius imme-
diati successores occupauerunt totam Aegyptum, &
deserunt esse monachi ibi, & etiam quasi christiani:
& tamen non omnino, quia non multis temporibus
ante hoc, scilicet, tempore Papae Ioannis uigesimali pri-

mi, sicut scribit frater Brocardus Theutonicus, & Ma-
rinus Venetus, erant in Aegypto ultra trecenta millia
Christianorum, & ecclesiarum, & claustra monachorum.
In Babylone etiam Aegypti, & in Chairo erant plures
quam quadraginta Ecclesiae. Et sic in omnibus alijs ci-
uitatibus Aegypti. Inter Heliopolim, & Babylonem
in medio satis iuxta Chairum est hortus balsami ha-
bens in latitudine quasi iactum lapidis in longitudine
aliquantulum plus. Et est terra quasi tota alba. Est enim
arbuscula balsami sicut lignum uitis trium annorum:
folia uero eius sunt quasi folia parui trifolij, uel quasi
folia ruthae, albioa tamen sunt. Est enim arbor par-
ua: scilicet palmi, & dimidij in altitudine. Modus autē
colligendi balsamum est, quod cultores discerpunt folia
de ipso stipite: quia folia stipiti adherent, & vnū tantum
stipitem habet: licet in vno cepite sint plures stipites,
scilicet sex, uel septem, & interdum plures. Discerpo
autem folio contra radium solis statim de ipsa ru-
ptura egreditur gutta lucidissima odorifera ualde.
Et iste est liquor balsami, qui colligitur in phialis vi-
treis modo debito, & balsamus efficitur. Et si istud fo-
lium discerperetur contra aliam partem quam contra
ortum solis, non stillaret gutta aliqua de ruptura. Alius
modus colligendi balsamum est: scilicet tempore ma-
turitatis foliorum, quod est circa mensem
Maij scinditur cortex ligni: id est aperitur, & liquor in-
de fluens colligitur uasis vitreis, & illa reponuntur in
stercore columbino, & desiccatur ille humor: & sic
efficitur balsamus probatus. Rigatur autem iste hor-
tus de quodam fonte paruo: sed abundanter fluente:
in quo beata Virgo benedictissimum puerum Iesum
dicitur sepe lauasse, & pannos eius abluisse quomane-
ret in Aegypto. Et ibidem est lapis, in quo praedictos
pannos dicebatur exicasse. Et haec omnia in magna
ueneratione habentur vsque hodie, tam a Saracenis,
quam a Christianis terrae incolis. Est autem dictus fons
ualde paruus: ita quod non sufficeret ad rigandum to-
tum hortum: ideo Saraceni fecerunt alium quasi pu-
teum profundum: iuxta illum, de quo quatuor boues
per quandam rotam aquam traherent sperantes, quod
propter uiciniam fontis haberet iste puteus uirtu-
tem, vt faceret arborem balsami germinare quam irri-
garet. Sed deceptos se uidentes cum aqua illa uel profi-
ceret: vt nasceretur arbor balsami canale quoddam
seceperunt de fonte suo ad fontem Christi: vt sic misce-
rentur aquae, & copiosius fluerent, & uirtus ab vna in
alteram transfunderetur, & sufficeret ad irrigandum
totum hortum, & non sefellit eos ista opinio. Nunc, u.
per ipsas aquas mixtas secundatur hortus balsami. Quae
alijs fieri non possent. Est ibi praeterea vnus ualde mi-
rabile attestans nimium fidei Christianae, scilicet quod
a meridie diei Sabbathi, vsq; ad ortum Solis diei Lunae
boues, qui trahunt aquam de puteo siue fonte cessant
a labore; & nullo modo uolunt postea aquam trahere,
etiam si occidantur, uel excorientur: & post in die Lu-
nae orto sole trahunt aquam vsq; ad diem Sabbathi ad
meridiem: hoc plurimi Christiani quotidie uident,
quorum aliqui apud nos manent. Et testatur in libro
suo Frater Brocardus se uidiisse, cum non crederet om-
nibus asserentibus. Ad istum fontem Christi in die
Epiphaniae conueniunt Christiani, & lauant ibi corpo-
ra sua ex deuotione. Saraceni etiam conueniunt ad
hunc fontem ex deuotione, & lauantur ibi. Habent. n.
Saraceni quendam fetorem grauissimum, quem tolle-
re nullo modo possunt nisi cum saepe lauantur, &
maxime tollitur, si lauentur in fonte illo. Vnde se, & si-
lios suos saepe in fonte illo lauant. Iuxta Chairum est
quaedam arbor palmae antiquissima, quae beata Virgi-
ni intranti in Aegyptum inclinauit, vt dactylos inde
colligerent, & iterum se erexit: uidentes idolatrae fac-
ciderunt

Marin^{us} Ve-
netus.

De modo
colligendi
balsamū, &
ubi repe-
riuntur.

Miraculum
fidei Chri-
stiane ac-
tans vsque
hodie.

Miraculum
palme.

Magnū m-
raculū vīq;
hodie.

iderunt eam, sed nocte sequenti consolidata est, & erecta. Et apparent adhuc ingressiones eius in ipsa. Est et aliud miraculum memoria dignum. Est enim in Babylone Aegypti quoddam monasterium in honore beati Iohannis Baptistae constructum, ubi sunt quaedam reliquiae eius inclusae in quodam scrinio non magno. Consuetudo autem est non solum Christianis, sed et Saracenis in festo eius frequentare Monasterium ipsum. Saraceni quippe valde honorant Beatum Iohannem Baptistam, & anno quolibet in dicto festo Christiani cum Saracenis portant praedictum scrinium per quinque leucas descendendo per flumen Nili ad aliam Ecclesiam Monachorum constructam similiter in honorem beati Iohannis Baptistae. Postquam vero ibi fuerint missarum solemnias celebrata, ponunt praedictum scrinium in flumine, probare volentes an Beatus Iohannes velit reliquias suas manere in hoc monasterio, vel redire ad priorem locum. Sed mox videntibus omnibus Scrinium ipsum contra impetum Nili fluminis, qui vtiq; est valde violentus, tanta velocitate sursum currit, & redit ad locum suum priorem, quod nec hi, qui in equis currunt possunt velocius ad dictum monasterium pervenire. Hoc singularis annis fit. Haec propter Christum in Aegypto manentem dicta sunt de Aegypto; quorum quaedam supra a nobis probata sunt ex certis locis: quae vero probata non fuerunt habentur omnia ex libro Fratris Brocardi Theronici, & ex libro Marini Veneti, qui diligentissime scripsit librum unum ad Papam Iohannem vigesimum primum de omnibus rebus terrae sanctae, & Aegypti. Quanto tempore manserit Christus in Aegypto non potest patere ex sacra scriptura: sed Historia scholastica asserit eum septem annis mansisse, quod ex aliquibus antiquis historiis colligi potest. De modo quo Ioseph, & Virgo in Aegypto vixerunt, dici potest, quod de operibus manuum suarum, quia pauperes erant: sic etiam vivebant quando erant in terra Iudaeorum, sicut communiter asseritur, & satis verisimile est, cum pauperes essent, Christo dicente, quod non habebat ubi reclineret caput suum, id est nihil proprium habebat in terra, in quo tanquam in proprio posset caput reclinare: si tamen parentes eius divites essent, haberet ipse aliquid, ubi caput reclineret.

Quare potius Ioseph iuit in Aegypto, quam in aliam regionem. Quaes. LXI.

QVAERITVR, quare potius nunc iuit Ioseph cum Iesu in Aegypto, quam in aliam regionem: quia multa regna erant in circuitu terrae Iudaeorum, ad quae posset fugere Ioseph. Dicendum, quod hoc fuit, quia sic iussit angelus, ut patet in litera. Si autem quaeras quare angelus iussit potius illuc ire, quam in aliam terram: dicendum quod Deo iubente factum est, quia angelus nihil iussit nisi, quod Deus voluit. Hoc autem fieri nunc oportebat, quia praenunciatum erat per Osee, ut allegat hic Matthaeus, scilicet: ex Aegypto vocavi filium meum. Etiam praedictum fuerat Isa. 19. scilicet. Ecce ascendet Dominus nubem leuem, & ingredietur Aegypto. Quod de Christo intelligitur, ut declaratum est supra. Si autem nunc Christus irerit in aliam regionem, non impleveretur propheticum istud: ideo debuit sic fieri. Non est tamen credendum, quod ideo ita factum est, quia sic scriptum fuit, cum potius sic scriptum est, quia Deus volebat illud sic fieri, quia sic videbatur expedire. Putant aliqui, quod hoc fuerit, quasi Christus non posset evadere gladius Herodis in alia regione, nisi in Aegypto. Sed hoc non stat, quia istud esset praesupponendo, quod Herodes sciret eum esse in Aegypto, vel esse in alia regio-

ne. Sed & hoc falsum est, quia si Herodes cognovisset Christum esse in aliqua parte orbis, non posset evadere, quia illuc mitteret satellites ad occidendum ipsum secretè: vel procuraret eum occidi per incolas terrae. Et dato, quod hoc fieri non posset, saltem nunquam Christus posset redire in Iudaeam, postquam semel Herodes cognosceret eum distinctè, & sciret eum esse in aliqua parte orbis. Et dato, quod moreretur Herodes, eadem voluntas maneret filiis eius, si scirent vivere Messiam Hebraeorum, qui regnaturus erat. Et tamen Christus rediit in Iudaeam mortuo Herode, ergo non cognovit Herodes eum fugisse in Aegypto. Dici potest, quod fugit illuc, quia Deus voluit per istam fugam Christi dare principium reconciliationis Aegyptiis: ostendendo miracula conterendo idola, vel deiciendo ea ad terram, & conuertendo Aphroditium, & exercitum suum ad se adorandum, ut supra dictum est. Aliiter potest dici, quod fuit hoc, ut magis esset secreta fuga Christi, quia nullum regnum erat ad quod minus verisimile esset, quod Ioseph confugeret, quam in Aegypto, cum distaret Aegyptus a terra Iudaeorum deserto magno intermedio, quae erat via valde difficilis. Ad aliam autem regna erat via brevior, & facilius, ideo minus putaretur eum fugisse in Aegypto, quam in aliquam aliam terram. Etiam quia eundo in Aegypto, quasi a nullo videretur, cum illa via non ita frequentaretur, sicut viae ad caeteras regiones coniunctas terrae Iudaeorum.

H Ad quid oportuit Christum fugere in Aegypto. Quaes. LXII.

QVAERITVR, ad quid oportuit Christum fugere in Aegypto. Nam videtur, quod non esset aliqua causa timoris manendo in Nazareth, quia Herodes solum occidit pueros, qui erant in Bethlehem, & finibus eius, ut patet infra in litera, neminem autem occidit in Galilaea, ubi erat Iesus, ideo non oportuit inde fugere. Et non solum nullum occidit in Galilaea, sed etiam non suspicatus est aliquid contra pueros Galilaeae, quia aliis occidisset aliquos eorum, sicut occidit pueros Bethlehem propter solam suspicionem. Dicendum, quod causa timendi fuit, & fugiendi de Galilaea rationalis, quia in Nazareth manebat Ioseph quando Angelus dixit ei, quod fugeret in Aegypto, & tamen non iuberet Angelus, nisi subesset vera causa timoris, cum ait. Futurum est enim, ut Herodes quaerat Puerum ad perdendum eum. Dicendum ergo videtur, quod aliqua causa timoris poterant subesse, quas nos manifestè videre non possumus: eo quod Matthaeus non descripsit omnes circumstantias temporis, & loci & omnia alia, quae possunt pertinere ad hoc negotium, ex quibus argui posset causa timoris, sicut in moralibus ex singulis circumstantiis negotiorum vir prudens potest arguere ad colligendum quid inde sperari debeat boni, aut mali. Possumus tamen dicere, quod si Ioseph mansisset in Nazareth, quod poterat esse periculum, quia Herodes per stellam Magorum sciebat tempus quo Christus natus fuerat, & sic posset quaerere, quot, & qui nati fuerant illo tempore in Bethlehem, & per diligentem inquisitionem posset invenire, quod quidam puer Galilaeus natus fuerat eo tempore, ubi venientibus parentibus ad proficendum. Et posset scire quomodo erat de Nazareth, quia per libros professionis Bethlehem poterat constare Herodi, quot, & qui viri, & foeminae tam de Bethlehem, quam alienigenae fuerunt ipso tempore in Bethlehem, & ex hoc inquireret, quae foeminae ibi tunc pepererant, & posset invenire Mariam de Nazareth ibi tunc peperisse Puerum Iesum. Et sic face-

ret forte Herodes inquiri eum in Nazareth. Oportuit ergo ad securitatem habendam fugere etiam de Nazareth in Aegyptum. Quidam solvere volunt apertius dicentes, quod erat periculum, si non fugeret Ioseph cum Iesu, quia quando istud dictum est Ioseph ab angelo, erat Ioseph in Bethlehem, Herodes autem occisurus erat pueros Bethlehem, ideo oportuit fugere. Dicendum, quod non stat, quia Ioseph erat in Nazareth Galilaeae quado dixit ei angelus, quod fugeret, quia Ioseph non fugit ante purificationem Mariae, cum purificata fuerit in templo. Luca. 2. Et cum post purificationem Ioseph cum Virgine non rediit in Bethlehem, sed in Nazareth Galilaeae. eo. cap. & ibi semper mansit, nec unquam postea rediit in Bethlehem, ut probatum fuit supra in quaestione qua quaerebatur de loco, & tempore quo angelus ista dixit Ioseph: ergo non fugit Ioseph de Bethlehem in Aegyptum, sed de Nazareth in Aegyptum. Item quia isti volunt praesupponere, quod maneret in Bethlehem, quando angelus apparuit non stat, quia si securum esset manere in Nazareth, non praeciperetur Ioseph fugere de Bethlehem in Aegyptum, sed de Bethlehem in Nazareth: quia ibi melius essent parentes Christi, cum esset terra natalis eorum, si securi manere possent, & tamen non iussit angelus fugere in Nazareth, sed in Aegyptum. Ergo non erat securitas in Nazareth, & sic etiam si esset Ioseph in Nazareth, quando angelus ei apparuit iuberet, quod fugeret in Aegyptum. Sed dicitur, cur non fugeret in aliam partem terrae Iudaeorum? dicendum, quod in nulla parte Iudaeae poterat manere securus Ioseph, quia in quocunque loco esset cognosceretur ab incolis, & non esset de terra illa, & oportebat sciri quare recessisset de terra sua. Et si ipse vellet istud occultare praestaret contra se suspicandi occasionem. Et ex hoc cum Herodes inquireret pueros natos in Bethlehem: posset ex suspicionem procedi contra illum puerum, quem parentes de terra sua extulerant. Nam semel supposita suspitione poterat inquiri, ubi puer iste natus fuerat, & quando: & sic perveniretur ad veram coniecturam, quod iste esset puer, quem quaerebat Herodes, vel saltem unus de illis, de quibus verisimiliter poterat dubitare: ideo non debuit manere Ioseph in aliqua parte terrae Iudaeorum, sed fugere in Aegyptum.

Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset a Magis, iratus est valde, & mittens, occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem & in omnibus finibus eius a bimatu & infra, secundum tempus, quod exquisierat a Magis. Tunc adimpletum est, quod dictum est per Ieremiam Prophetam dicentem. Vox in rama audita est ploratus, & ululatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.

Tunc Herodes. Hic ponit Matthaeus ipsam Christi persecutionem, qua Herodes eum, & membra sua persecutus est, & dicitur. Tunc Herodes videns, quod illusus esset a Magis. Idest, cognovit se illusum esse, quia Magi non servauerant veritatem: nam promiserant ei, quod rediret ad ipsum, siue quod renuntiarent ei de puero, & tamen nec redierunt, nec renuntiaverunt, sed per aliam viam reuerterunt, ut non redirent ad ipsum. Iratus est valde. Idest, quia non consecutus est, quod desiderabat. Et mittens. Scilicet, ministros suos, qui ei facebant in hoc crudeli mandato: ipse autem non iuit ad hoc in Bethlehem, sed mansit in Ierusalem, ubi ef-

se solebat. Et occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem. Quia ibi putabatur esse Messiam, sicut Iudaei asseruerunt ei. Et in omnibus finibus eius. Idest, in quibusdam Villulis, & viculis parvulis non mutatis constitentibus in territorio Urbis Bethlehem, quia et pueri ibi occisi sunt. A bimatu & infra. Ista erat aetas puerorum, scilicet omnes, qui erant nati a duobus annis, & infra, id est, omnes, qui nondum pervenerant ad duos annos aetatis, etiam si essent unius mensis, vel unius hebdomadae, occidebantur etiam usque ad pueros unius diei. Sic communiter exponitur. Sed de hoc magis dicitur, in septuagesima secunda quonae: bimatus est aetas duorum annorum, & bimus est habens duos annos aetatis, sicut trimatus est aetas trium annorum, & trimus habens aetatem trium annorum: sic accipitur. Ge. 15. cum dixit Deus Abraham. Sume inquit uaccam mihi trimam, & capram trimam, & arietem trium annorum: ecce singula aetalia iussit esse trium annorum. Secundum tempus, quod exquisierat a Magis. Quasi dicat, eras occidendorum ab Herode fuit secundum tempus. Iam quantitatem temporis, quod a Magis quaesierat. Istud fuit tempus stellae, quia dicitur supra, quod Herodes clam uocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellae. Et sic quae iam erant duo anni, vel quasi, quod ista stella apparuerat, fecit occidi pueros aetatis duorum annorum. Tunc adimpletum est, quod dictum est per Ieremiam prophetam. Scilicet: In occisione istorum puerorum impletum est dictum Ieremiae, quod habetur infra. Ista locutio est propriissima potius, quam cum solet dicere Matthaeus hoc factum est, ut impletum, quod dictum est per prophetam, ut patet supra in litera, & supra primo, & infra quarto, ideo illi modi loquendi exponendi sunt per istum, cum idem velit Matthaeus in omnibus his locis significare. Dicentem, vox in rama audita est. Idest, vox in excelso audita est. Rama in Hebraeo potest esse nomen appellativum, & proprium. Quando est proprium est nomen urbis, quando est appellativum significat excelsum. Et sic accipitur hic, scilicet, quod vox audita est in rama, id est, in excelso, quia mulieres plorantes pro filiis occisis acriter, & inconsolabiliter plorabant. Unde clamabant excelsa voce. Ploratus multus, id est, magnus ploratus, & ululatus fuit in Bethlehem, & finibus eius, quia erant multi parvuli occisi. Et ponitur ploratus, & ululatus, quia ululare differt a plorare, cum plorare consistat in emissione lachrymarum, ululare vero in quibusdam vocibus funestis, & terribilibus. Rachel plorans filios suos. Idest, Rachel ploravit nunc filios suos, qui occidebantur in Bethlehem. Sciendum tamen, quod isti pueri, qui occidebantur, non erant filij Rachel, quia Rachel fuit uxor Iacob, de qua genuit duos filios, scilicet, Ioseph, & Benjamin. Gen. 30. & 35. Isti autem, qui occidebantur nunc erant de filiis Iuda, & Iudas erat filius Lia. Gen. 29. Pater hoc, quia Bethlehem erat de tribu Iuda, ut patet supra in litera, & Messias etiam quem nunc intendebat occidere Herodes, de tribu Iuda erat, de semine David, & de urbe Bethlehem. Ioan. 7. Dicuntur tamen isti filij Rachel, quia sepulta erat Rachel iuxta urbem Bethlehem, ut patet Gen. 25. & 38. & manet usque hodie pyramis sepulchri eius excelsa, quae videtur ab omnibus euntibus de Ierusalem in Bethlehem, ut ibi declaratum est. Et ob hoc Rachel videbatur specialis mater omnium, qui erant in Bethlehem. Et noluit consolari. I. noluit cessare a fletu, quod est recipere consolationem. Quia non sunt. I. quia filij istius iam non sunt, nec potest haberi cum occisi sint, quasi dicat. De malo quod reparabile est, potest homo recipere consolationem per spem, vel per actualem reparationem, quae aliquando fiet: & tamen occisis pueris nulla erat reparatio, quia iam non erant, ideo noluit consolari Rachel cessando a fletu.

An Herodes peccabat volens Christum occidere. Quæst. LXIII.

QVAERITVR, an Herodes peccabat volendo Christum occidere. Aliquis dicit, q non, quia faciebat in defensionem iuris sui, scilicet, quia ipse erat rex, & timebat perdere regnum, si Messias viueret. Dicendum, quod peccabat Herodes, & grauissimè volens occidere hominem innocentissimum, scilicet, puerum Iesum, etiam si nihil extimaret in eo esse supra hominem. Cum autem dicitur, quod faciebat in defensionem iuris sui, non est verum. Primò, quia si fecisset in defensionem iuris fecisset iuridicè, quasi sibi competere, & tamè faciebat per fraudes, & inimicitias. Secundò, quia non erat defensio iuris, cum potius Herodes crederet se facere cõtra ius. Nam ideo Herodes timebat illum puerum, quia prophete p̃dixerant de eo, quod regnaret in Israel. Et istud per Deum p̃nunciabant. Vnde Herodes timens hoc euenturum esse, quod Deus p̃nunciauerat, conabatur si quomodo posset impedire istum euentum occidendo Messiam. Et sic Herodes non solum mouebatur iniuste volens occidere Messiam, vt non assequeretur regnum, quod sibi competebat de iure, sicut scriptura dicebat, sed etiam conabatur impedire id, quod Deus simpliciter intendebat facere. Tertio, quia dato, quod Herodi competere istud regnũ, & non illi puero, & suspicaretur, quod per illum posset perdere regnum: non poterat propter hoc occidere ipsum, quia nondum quicquam mali faciebat, cum esset puer. Cum verò inciperet impedire, vel turbare Herodem in regno posset eum Herodes occidere. Et tamen nunc non solum non turbauerat eum, sed etiã nec poterat turbare propter etatem, ideo non licebat ei occidere, vel persequi illum. Quarto, quia dato, q iam esset vir, & posset turbare Herodem in regno: si tamen non turbaret, non poterat Herodes eum iuste occidere propter solum timorem, sed solum liceret ei incarcerare illum, quia pena occisionis non debetur nisi peccato, quod malum est actualiter: potentia autè peccandi nõ est aliquod malum, sed est bonum cum sit potentia naturalis, ideo pro potentia nocendi non debetur alicui poena. Quia tamen potentia ista potest exire in actum, & tunc erit malum actualiter, debet impediri habens istam potentiam, sed nõ puniri, quia malum nondum commissum. Et sic liceret Herodi tenere Christum in vinculis, vt non turbaret eum in regno p̃supposito iusto timore, vt dictum est: non licebat tamen ei adhuc occidere illum propter istum solum timorem. Quintò, quia etiam si Christus mansisset semper in Iudæa, & vixisset Herodes, nunquam turbasset eum super statu regni, quia Christus non erat regnaturus temporaliter, id est, secundum illas coetimonias, quas reges principantur, sicut dixit ipse Ioan. 18. Regnum meum non est de hoc mundo. Non tamen est tale quale regnum, quod homines exercent in hoc mundo, ideo iniuste mouebatur Herodes contra eum, qui nunquam illum turbaturus erat. Si autè dicas, quod hoc Herodes nesciebat, sed potius credebatur Messiam regnaturum, sicut regnabant alij reges seculi, & sic iuste timeret, quod per eum priuaretur regno: dicendum quod hoc non sufficiebat, quia ex sola p̃sumptione non solum non debet aliquis occidi, sed etiam nec puniri, sed necesse est veram esse causam pro qua puniatur quis, vt iuste puniatur. Et sic iniuste mouebatur Herodes ex sola p̃sumptione, quæ falli poterat, & erat verè falsè volens Christum occidere.

An peccauerit Herodes occidendo pueros. Quæst. LXIII.

QVAERITVR, an peccauerit Herodes occidendo pueros in Bethlehem. Dicendum, q sic: & omnes cause ferè quæ probant iniuste Herodem voluisse occidere Christum, probant iniuste occidisse pueros, cum ipsos propter Christum occideret. Insuper tamen dicendum, quod Herodes iniuste egit, quia pro iniusto fine, scilicet, vt conseruaret regnum, quod iniuste tenebat, & pertinebat ad progeniem Iudæorum, de qua ipse non erat. Secundò, quia isti paruuli nihil mali fecerant, nec facere poterant. Tertio, q adhuc magis iniustum erat, quam de Christo, quia de illo poterat habere suspicionem, & timere, & tamen de omnibus his non timebat, quia certus erat, quod non erat quilibet istorum, vel non erant omnes isti simul ad quos regnum Iudæorũ posset pertinere. Et sic Herodes certus esset, q occiderat aliquos, qui iniuste moriebantur, ita quod mors illorũ nihil faciebat ad id, quod ipse intendebat. Et ob hoc Herodes iste pessimus, qui paruulos non solum iniuste, sed etiam crudelissimè occidit, similis pena multatus est, scilicet, vt qui alienos filios occiderat iniuste, propriis filiis iuste priuaretur: & quod atrocius erat, & miserabilius, scilicet, quod per seipsum. Nam Herodes septem filios habuisse legitur, scilicet Antipatrum, Alexandrum, Aristobolum, Archelaum, Herodem, Antipam & Philippum. Tres autem istorum ipse occidit. Nam Alexandrum, & Aristobolum occidi fecit suspicatus, quod eum occidere uellent, vt ait Ioseph. 16. Antiquitatum. Antipatrum etiam de morte propinqua immo de p̃terita, vt ipse crediderat exultantem occidi fecit, vt ait Ioseph. 17. Antiquitatum, de quo infra magis declarabitur, alseritur etiam quod in ipsa morte innocentum Herodes punitus est, sicut ait Macrobius in quadam historia, scilicet, quod Herodes tradiderat vnũ paruulum filium nutriendum in Bethlehem, qui casu cum cõteris paruulis à carnificibus occisus est.

Magis peccauit Herodes occidendo innocentes, quam si Christi occidisset.

Herodes est pueri filij proprii occidit.

Quare Herodes fecit occidi pueros in Bethlehem. Quæst. LXV.

QVAERITVR, quare Herodes fecit occidi pueros in Bethlehem. Dicendum, quod ipse timuerat se priuandum regno per Messiam: & ob hoc proposuerat illum occidere, & ad istud dixerat Magis, quod diligenter interrogarent de puero, & cum inuenirent renuntiarent ei, vt ipse iret ad adorandum eum, scilicet vt, fingens se velle adorare, occideret, postquam inuenirent. Nunc verò Magi recesserant, & iam Herodes non poterat certificari de puero: ideo, vt auferret sibi ipsi timorem, voluit occidere omnes coetaneos eius, vt inter illos eum occideret. Et quia sapientes dixerant, quod Messias nasceretur in Bethlehem uoluit occidere omnes pueros, qui erant in Bethlehem secundum illam etatem, quam credebatur Messiam habere. Et sic putauit, quod non euaderet, quia inter ceteros occideretur. In aliis autem locis, non fecit Herodes occidi paruulos, quia de paruulis Bethlehem solum dubitabat, cum ibi, & non alibi Messias nasciturus esset.

An Magi peccauerint illudendo Herodi. Quæst. LXVI.

QVAERITVR, an Magi peccauerint illudendo Herodem, scilicet non redeundo ad eum. Aliquis dicit, quod sic: quia Magi promiserant Herodi redire ad ipsum, siue renunciare ei de puero: & tamen neutrum fecerunt, tenebantur tamen seruare ueritatem promissam. Quod autè promiserint apparet, quia si nõ promississent redire ad Herodem, non diceret se illusum à Magis: ergo promiserant ei renunciare de puero, & renunciarent ei, & tamen non est dubium, quin Magi concederent se facturos, quod Herodes petebat, quia leue erat: maximè quia uidebatur rationale. Et quia Magi non auderent aliquid negare Herodi, cum essent in regno suo, & sub potestate eius. Dicendum, quod Magi promiserant Herodi redire ad ipsum, siue renunciare de puero, & non fecerunt, tamen non peccauerunt, immo peccassent si rediissent ad Herodem, vel renunciarent ei de puero, vt seruarent promissa. Primò, quia Deus hoc uenit, cum angelus in somniis reuelauit eis, ne rediret ad Herodem. Et tenebantur obedire ei. Et contra istud mandatum Dei nulla promissio nel pacto, aut iuramentum poterat eos obligare, quia Deus est super omnem legem naturalem, vel positiuam, ex qua causantur obligationes. Nam si Deo iubente, non solum potest homo licitè occidere innocentem, sed etiã teneretur, sicut patet de Abraham, qui filium uoluit occidere, quia Deus iussit. Genes. 22. & laudatur ibi laude magna propter hoc. Israelita: quoque ea, quæ ab Aegyptiis accommodata bona fide acceperat furati sunt Deo iubente. Exo. 3. & 11. Ita in promissionibus a fortiori Deo iubente contrarium licebit ab eis recedere, immo oportebit quantumcumque illa aliàs iusta sint, & quantumcumque eorum non obseruatio uergat in damnum eius, cui ex illius acquisitione erat. Secundò: quia etiam Deo non iubente, nec reuelante, Magi propria auctoritate facere hoc poterant, immo tenebantur, quia ut ait Isidorus, in malè promissis rescinde fidem: Magi tamen licet à principio, quando promiserunt Herodi redire ad ipsum, crederent hoc bonum esse, postea informati sunt esse malum. Nam à principio non crederant, quod Herodes aliquid malum contra puerum concepisset, sed putabant, quod uolebat ire ad adorandum eum sicut ipse dixit, scilicet, ut & ego, ueniens adorem eum. Postea verò edocti sunt, q Herodes intendebat occidere pueros, & hoc p angelum cognouerunt, etsi et per aliquem alium certificati fuissent de hoc, tenebantur nõ redire ad Herodem, nec ei renunciare de puero, quia aliàs ipsi p̃starent causam ad mortem eius. Et sic, si quis petat a me, quod ego dicam sibi ueritatem, & promittam, & ille petat, quod indicem sibi aliquem, quem intendit occidere, non teneor seruare promissum. Tertio patet, quia non solum tenet hoc in simplici promissione, sed etiam in iuramentis. Nam quodcumque inuenitur iuramentum, uergere in deteriore exitum, nunquam est seruandum. Vnde siue iurans a principio intenderit malum esse id, quod iurabit, vt si iurauerit occidere, uel fornicari: siue a principio putauerit licitum esse, quod iurabat, & postea apparet malum esse, uel malum inde sequi: non est tenendum iuramentum, sed potius tenere uolens illud peccaret mortaliter: quia iuramentum non est inuentum, vt esset uinculum iniquitatis, sed obligatio ad bonum firmius tenendum. Quarto, quia Magi periclitarentur ex hoc, nam si ad Herodem redirent, sicut promiserant, oportebat, quod aut indicarent puerum, aut ipsi morerentur. Primum non erat

Responsio auctoris ad quæstionẽ.

faciendum, quia melius erat eis omnia mala pati, quã puerum ad mortem prodere: secundum, scilicet vitam suam Magi tenebantur potius conseruare, quam tenere promissionem, quã dolosè Herodes eos facere induxerat, ideo non tenebantur redire, sed potius tenebantur non redire, sicut fecerunt reuersi per aliam uiam.

Quare iratus sit Herodes: & an iuste iratus sit. Quæst. LXVII.

QVAERITVR, quare Herodes iratus est, & an iuste iratus est. Ad primum dicendum, q iratus fuit. Primò, quia frustrabatur desiderio suo. Nam valde optauerat occidere Messiam, quem Magi adorare uolebant. Et hoc valde desiderabat, quia per hoc credebatur pacificare regnũ suũ, quod aliàs perdere timebat. Nunc uerò Magis recedebus putabat se non posse inuenire illum puerum, quia non manebant ei signa certa ad inueniendum, ideo non solum iratus est, sed iratus est ualde. Secundò, quia Magi fecerant eum non seruantes promissa, & putabat se ex hoc læsum, & vilipensum. Ad secundum dicendum, quod Herodes iniuste iratus est, quia pro re iniusta, scilicet, quia non poterat inuenire determinatè ad occidendum puerum, quem Magi uenerant ad adorandum. Et tamen istud uelle erat iniustissimum, vt supra declaratum est. Item non iuste irascebatur contra Magos, quasi contra uiolatores promissi, quia illi habuerunt causas iustissimas ad non seruandum, ut declaratum est p̃cedenti quæstione, licet ipse non constarent Herodi ideo quouique sciret, cur non redierant ad ipsum, non poterat eis iuste irasci tanquam uiolatoribus promissi, quia non erant. Nam sicut non est periurus, qui non seruat iuramentum, quod uerget in deteriore exitum, ita non est, nec uocari debet promissi uiolator, qui illud non obseruat, quod si obseruatur malum est. Et ita erat hic: Herodes tamen qui non respiciebat nisi desiderium suum, irascebatur supra modum.

Quando iratus fuit Herodes. Quæst. LXVIII.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, quod tunc Herodes uidens quod illusus esset a Magis, occidit pueros, scilicet quando fuit istud: tunc, quod hic ponitur, cum Herodes dicitur iratus. Quidam dicunt, quod istud fuit mox ut Magi recesserunt, scilicet post duos, uel tres dies postquam recesserant ab Herode. Nam Herodes erat in Ierusalem, & Iesus natus erat in Bethlehem, quæ distat duabus leucis a Ierusalem: Magi autem euntes in Bethlehem mox Christum adorauerunt, & sequenti nocte in somniis admoniti sunt, ne redirent ad Herodẽ, sequenti die redierunt in terram suam, ut supra declaratum est in quadam quæstione, & sic Herodes post paucos dies poterat scire de eorum recessu, cũ locus, de quo recesserant, distaret a loco, in quo erat Herodes solum per duas leucas, & sic tunc iratus est. Dicendum, quod non stat, quia tunc manebat Christus in Bethlehem, & si irasceretur eo manente ibi, esset in periculo, quod esset ibi. Patet, quia Christus fuit in Bethlehem vsq; ad diem quadagesimum: quando p̃sentatus est in templo, & tunc iuit in Nazaret. Luc. 2. Ergo uidetur, quod ante diem quadagesimum in Christi natiuitate non iratus est Herodes, & sic non cognouit ante tempus illud Magos recessisse. Alij autem dicunt, quod istud fuit post fugam Christi in Aegyptum, & deinde sequitur, scilicet tunc Herodes

rodes videns, quod illusum esset à Magis, ergo necesse est, quod fuerit hoc post fugam Christi in Aegyptum. Secundò patet, quia dicitur, quod tunc videns, quod illusum esset à Magis, mittens occidit pueros, & tamen non occidit pueros usque ad biennium post Christi natiuitatem, cum dicatur, quod occidit pueros à bimatu & infra: ergo usque ad illud tempus non iratus est. Sed tunc videtur esse inconueniens, scilicet, quod Herodes usque ad biennium post Christum natum non videret se illusum à Magis, quia tunc oportebat, quod quasi per biennium lateret eum recessus Magorum: & nullo modo est verisimile. Patet hoc, quia Magi venerunt in Bethlehem die, 13. post Christi natiuitatem, vt supra probatum est in octaua quaestione, & sequenti die recesserunt de Bethlehem, scilicet, die quarto decimo, vel quinto decimo à Christi natiuitate, vt supra etiam probatum est quaestione 5. supra. Nunc autem quando iratus est, erat biennium post Christum natum, & sic per totum istud biennium lateret Herodem recessus Magorum. Et hoc non est verisimile, cum Herodes duabus leucis solum distaret à loco, in quo erant Magi. Dicunt quidam aliter, quod Herodes iratus est, & agnouit Magos recessisse post diem quadragesimum à Christi natiuitate, cum iam praesentatus fuisset in templo, & iussisset in Nazareth: & sic sine periculo fuit Christus, quando iratus est Herodes. Sed obijcitur, quod non erat verisimile Herodem tanto tempore ignorasse fugam Magorum, cum esset tam propinquus ei locus, de quo recesserant. Dicendum, quod necesse est dici Herodem supra modum in hac re fuisse remissum, & recessum Magorum maiori tempore, quam verisimile erat eum ignorare debere. Quia patet, quia Magi recesserunt de Bethlehem, quae erat propinqua Ierusalem, in qua erat Herodes: ait, quod poterat Herodes ipsa die, vel sequenti scire eorum recessum. Et tamen necesse est dici, quod ignorauerit, quia si mox, vel post vnam diem, aut duos à recessu eorum sciisset Herodes, fecisset eos praecipuari ante reddidit in terram suam, cum valde iratus fuisset de eorum recessu, vt dicitur hic. Et tamen non potuit hoc facere Herodes, ergo non sciuit de eorum recessu usque post aliquantum tempus, quando iam non poterat eos consequi fugientes. Et istud non poterat prouenire nisi ex aliqua caecitate, vel negligentia Herodis. Ita ergo potest dici, quod Herodes ignorauerit recessum Magorum, usque post diem quadragesimum à Christi natiuitate: & tunc cognito recessu iratus est. Cum autem obijcitur, quod non erat verisimile Herodem hoc ignorare quadraginta diebus, dicendum, quod hoc poterat prouenire, quia Deus excæcabat Herodem, ne ad ista aduenteret, ut euitaretur periculum Magorum, & Pueri: sicut in quibusdam aliis circa hoc negotium Herodes excæcatus est, vt probatum est supra in quaestione, qua querebatur: quare Herodes non venit cum Magis in Bethlehem. Aliter potest dici, quod interim acciderunt Herodi aliqua magna negotia, quibus implicatus ad Magos nihil aduertit. Aliter potest dici, & melius, quod Herodes hoc tempore non erat oblitus Magorum, & tamen non poterat suspicari, quod eo nesciente recederent: quia promiserant, quod venissent ad ipsum. Etiam, quia non apparebat aliqua causa, quare eo nesciente vellent recedere: cum potius ipse in reditu iuxta regiam magnificentiam intendere eis largiri munera, quia magnificus valde erat Herodes: vt declarat Iosephus sapè à 14. lib. vsque ad 19. Antiquitatum. Et quia putabat Herodes, quod ipsi non crederent se posse recedere de regno illius ipso nolente, scilicet, quia non auderent se exponere periculo, & verècundia sine vlla causa. Ideo licet morarentur ad redeundum ad ipsum non putabat, quod recessissent:

sed credebat, quod occupati erant inquirendo de puero. Nam quando Magi recesserunt ab Herode dimiserat eos stella, quam iam non sperabant redituram: ideo per humanam prudentiam petierant informari de loco, in quo Christus natus erat. Vnde Herodes misit eos in Bethlehem, quasi ibi inuenturi essent Messiam. Iratus enim erat, & putabat, quod eum non poterant inuenire nisi per coniecturas, & prudentiam, ac sollicitudinem humanam: ideo dixit eis: Ite & interrogate diligenter de puero, & cum inuenieritis renunciate mihi. Et ob hoc, cum ad inquirendum illum, vt non erraret in eo, adorantes quem non debebant, requireretur magna inquisitio, putabat forte eos manere faciendū istā inquisitionem. Istud autem crederet vsquequo transiret magnum tempus, scilicet post quadragesimum diem à natiuitate Christi, vel plus. Et tunc admiratus de eorum magna mora mitteret ad sciendum de illis, & inueniret eos recessisse, & tunc irascetur. Ista positio aequaliter videtur rationalis, & tamen non stat, cum dicatur in litera, quod Herodes videns se illusum à Magis iratus est, & mittens occidit pueros, qui erant in Bethlehem: ergo quando iratus est, occidit pueros: sed non occidit illos usque ad biennium post Christum natum: ergo usque tunc non iudicauit se illusum, nec iratus est. Dicendum ergo videtur, quod Herodes cognouit de recessu Magorum paucis diebus, post eorum recessum, & tamen non iratus est, nec iudicauit se illusum, quia putauit, quod Magi stultè moti fuerant, & fefellerat eos stella, quam dicebant sibi apparuisse: & non inuenientes puerum reuersi sunt occultè in terram suam erubescens redire ad ipsum. Sed post aliquanta tempora audiuit Herodes, quod Messias natus erat, & quod fuerat praesentatus in templo, cum istud nunciasset Simeon, & Anna prophetae omnibus, qui sperabant redemptionem Israel. Luc. 2. Quo audito putauit Herodes, quod Magi puerum inuenierant, & tamen nolentes ei indicare illum, reuersi sunt occultè in regionem suam. Et tunc Herodes putauit se ab eis delusum. Et iratus est, & fecit immediate occidi pueros, & sic fuerunt omnia ista simul. Ista positio est multum rationalis, quia non patitur aliquod de inconuenientibus aliarum positionum, quia secundum istā non ponitur, quod Herodes longo tempore ignorauerit recessum Magorum, sed quod sciuerit satis cito. Et dato, quod sciuerit fuit causa valde verisimilis ad hoc, quod tunc non iudicaret se illusum, sed magis iudicaret Magos fallacis stellae visione deceptos erubuisse ad eum redire: sic ait August. 2. lib. de Concordia Euange. Et hoc erat valde verisimile: quia Herodes non solum putabat Magos posse falli per stellam: sed etiam poterat putare, quod stella nunquam eis apparisset, quia ipse nunquam viderat eam. Nam quando venerant Magi ad Herodem, occultata fuerat eis iam stella ad introitum Ierusalem, & quando recesserunt ab Herode etiā non praecedebat eos stella: sed postea in via eis apparuit, vt patet supra in litera. Ideo poterat putare Herodes, quod Magi non viderant stellam, licet satis esset, quod putaret eos deceptos visione stellae. Et tunc stat, quod iratus fuerit post fugam Domini in Aegyptum, sicut litera significat, cum dicitur. Tunc Herodes videns, quod illusum esset &c. Et ponitur hoc post Christi fugam in Aegyptum: etiam stat litera, scilicet, quod tunc, quando iratus est, misit, & occidit pueros sicut litera dicit. Qui autem tenent alias positiones, necesse est, quod dicat aliqua quae videantur contra literam. Nam solet teneri à multis, quod Herodes pauco tempore post Magorum recessum videns se illusum, voluit pueros occidere, & iratus est, sed impeditus ab executione huiusmodi, non occidit tunc pueros usque post biennium, de quo infra dicitur. Sed obijcitur quare dicitur hic, quod Herodes credi-

dit se illusum, quando audiuit ea quae dicebantur per Simeonem, & Annam prophetissam: Nam tunc Herodes posset ab illis cognoscere, quis esset ille puer Messias, & sic non occideret pueros Bethlehem, sed persequeretur ipsum determinatè. Potest dici, quod Herodes audiuit aliquam famam de Messia nato, & ista peruenerat ex eis, quae Simeon & Anna prophetissa dixerant in templo, & tamen non peruenerat ad Herodem, quod illi dixissent, sed fuit ista fama quasi ab incerto auctore, sicut quotidie accidit, & sic non potuit Herodes habere aliquos, per quos se informaret de Messia, quis erat, vel unde, vel quando steterat in templo. Et tamen ex ista fama, quae attestabat dictis Magorum licet esset ab incerto auctore, Herodes credidit, vel suspicatus est uehementer natum fuisse Messiam, & quod Magi illum inuenissent, & tamen nolentes ei illum indicare, non redierunt ad ipsum, & sic crederet se illusum ab eis.

Quare occidit Herodes pueros in finibus Bethlehem.
Quest. LXX.

QVAERITVR, quare occidit pueros, qui erant in Bethlehem, & in finibus eius: quia sufficiebat occidi pueros, qui erant in Bethlehem: cum Messias determinatè nasciturus esset in Bethlehem, sicut certificauerant sapientes supra in litera. Dicendum, quod hoc fecit Herodes propter duo. Primò, quia dictum erat, quod nasceretur in Bethlehem, & tamè Bethlehem potest accipi dupliciter. Primò pro ciuitate ipsa, quae murorum ambitu continetur. Secundò pro urbe cum territorio, sic enim aliquando solet accipi in scriptura, ut Iosue 5. ubi litera nostra dicit, quod angelus Domini apparuit Iosue in agro Iericho, dicitur in Hebræo, quod apparuit ei in Iericho. Et sic accipitur Iericho pro ciuitate cum territorio. Et quia Herodes nesciebat quo istorum modorum acciperetur Bethlehem, vt non erraret, occidit pueros tam in urbe, quam in territorio. Secundò potest dici, & forte melius, quod Bethlehem secundum consuetudinem Hebræorum habebat territorium, in quo essent vineae, & agri vrbis, & in his agris erant aliqua parua congregationes domorum, quae vocantur in scriptura villulae, & uiculi, & erant praecipue istae domus propter necessitatem agriculturæ, & illi, qui habitabant in ciuitate habebant istas domos, & manebant aliquando in urbe, & aliquando in his domibus: poterat autem esse, quod quando Herodes vellet occidere pueros Bethlehem, essent aliqui in illis domibus agrorum, vel territorij, & vt non euaderet sic ille puer, iussit quod non solum in urbe, sed etiam in territorio occiderentur pueri. Et hoc erat occidere pueros in Bethlehem, & in omnibus finibus eius.

An Herodes putaret sibi auferre timorem, si occideret pueros Bethlehem. Quest. LXX.

QVAERITVR, an Herodes putaret sufficenter sibi auferre timorem, per hoc, quod occidebat pueros solum Bethlehem. Aliquis dicit, quod non, quia licet natus esset puer in Bethlehem, poterat esse alibi, & sic non occideretur cum pueris Bethlehem: Dicendum, quod Herodes intendebat puerum istum inuenire determinatè per Magos, & ire ad adorandum, vt ipse fingebat, & tunc occideret illum, & sic esset certificatus, & auferret sibi omnem timorem: Cum tamen Magos comperit recessisse: putauit, quod iam non posset determinatè, sed posset fraudari desiderio suo. Et ad hoc valde iratus est, vt supra dictum fuit. Credidit tamen He-

rodes aequaliter se esse secutum occidendo pueros Bethlehem: quia non credebat esse verisimile, quod puer alibi esset. Nam certus erat Herodes, quod natus erat puer ibi, & non alibi, si ad huc natus erit, quia sapientes ei hoc ostenderant per prophetas, ideo licet esset possibile puerum ibi natum alibi esse, quod credebat tamen esse verisimile: quia si esset vir, aut iuuenis, vel in quacunque aetate, in qua homo potest per seipsum discurrere hinc & inde non indigens totaliter cura alterius, posset credi, quod dillio tempore forte non esset in Bethlehem, ubi natus fuerat, & tamè erat puer paruulus, qui adhuc penderet ad ubera matris, ideo non erat verisimile esse extra locum, in quo natus fuerat. Aliter potest dici, quod licet Herodes crederet puerum alibi esse posse, & non esset certus, quod esset in Bethlehem, non ausus est tamen extra Bethlehem, & fines eius occidere pueros, quia eadem ratione, qua occideret pueros vnius loci occidere debebat pueros omnium locorum: quia non erat magis verisimile eum esse in uno loco, quam in alio, si putaret esse extra Bethlehem locum suae originis. Herodes tamen non auderet occidere omnes pueros, qui essent in tota terra Iudæorum: quia si consurgerent omnes de regno contra ipsum, cum esset causa communis, subito eum deleterent. Et non haberet ipse vires ad faciendum hoc in terra tota Iudæorum: ideo fecit solum in Bethlehem, in qua erat uehementissima praesumptio, quod ibi esset puer paruulus, qui ibi natus fuerat. Sed dicitur: quare non fecit Herodes occidi pueros, qui erant in Nazareth? Quia licet Christus natus fuisset in Bethlehem, erant tamen de urbe Nazareth parentes eius, & morabantur ibi. Vnde uocatur Nazareth ciuitas eorum. Luc. 2. Et sic poterat ibi esse puer, & poterat ibi verisimiliter praesupponi: sicut quod esset in Bethlehem. Dicendum, quod Herodes non cognouit determinatè Christum, nec parentes eius: ideo nesciuit an illi essent de Nazareth, sed potius putauit, quod erant de Bethlehem, ubi puer nascebatur. Si autem sciisset Herodes parentes pueri esse de Nazareth, iam cognosceret eos distinctè saltem per coniecturas, & tunc non occideret pueros in Nazareth, nec in Bethlehem, sed per parentes puerum cognosceret, & illum solum determinatè persequeretur.

Quare Herodes occidit pueros à bimatu.
Quest. LXXI.

QVAERITVR, quare Herodes occidit pueros à bimatu & infra, id est pueros duorum annorum. In litera dicitur, secundum tempus, quod exquisierat à Magis, id est, secundum observationem illius temporis seruauit aetatem pueroꝝ occidendorum, vt occiderentur illi, de quibus verisimiliter poterat dubitari, & non alij. Et quia istud erat tempus ortus stellae, sicut dicitur supra, quod Herodes didicit diligenter à Magis tempus stellae, secundum quod variè de stella dicitur, ita etiam variè dicitur de ista assignatione temporis. Quidam dicunt, quod isti pueri fuerunt occisi paucis diebus post Christi natiuitatem: scilicet forte non duobus mensibus, & tamen iussit Herodes occidi eos à bimatu & infra. Quia dicunt, quod stella apparuit per duos annos ante Christi natiuitatem. Et quando venerunt Magi ad Christum effluerant iam duo anni, & tredecim dies ab ortu stellae: & a Christo nato transierant solum tredecim dies. Sed hoc non stat, falsum enim praesupponunt. Nam supra probatum est, quod ipsa die natiuitatis Christi stella apparuit, & non prius. Item quia isti non dant causam quare dicitur, quod occidit pueros infra bimatum: quia hoc modo

do solum debuisset occidere pueros, qui erant in biennio, aut parum plus, & non eos, qui erant infra bimatum. Alii dicunt, quod Herodes fecit occidi pueros a bimatu & infra, id est, a duobus annis, usque ad quinque annos: scilicet, quia Herodes quando iussit fieri istam occisionem transierat duo anni ab ortu stellae: ideo a bimatu occidi debebant, & deinde usque ad quinque annos, & ante bimatum nullus occidendus erat. Ista opinio est irrationabilis, primo, quia infra non significat id, quod est ultra: sed id, quod est citra: cum dicitur a bimatu & infra, id est, infra bimatum, non potest intelligi, quod sit ultra bimatum sed citra, scilicet minus quam bimatus, ideo ex hoc non debebant occidi pueri, qui erant ultra bimatum, sed solum qui perueniant ad bimatum: & qui nondum peruenierant. Qui autem transierant, non erant occidendi. Item quia dicunt, quod usque ad quinquennium erant occidendi pueri, & tamen non apparet aliqua ratio, quare potius usque ad quinquennium, quam usque ad septennium, vel decennium occidi deberent. Et si dicas, quod stella appareret per duos annos ante natiuitatem pueri, & aduentum Magorum, & postea quasi per triennium Herodes impeditus est occidere pueros, & sic effluxisset per quinquennium ab ortu stellae: etiam est hoc irrationabile. Quia aut Herodes putabat puerum natum tunc, quando stella orta est, aut quando Magi uenerunt. Si primo modo debebat occidere solum pueros, qui erant iam in quinquennio constituti, & non citra, & sic non a biennio in quinquennium. Si secundo modo, occideret pueros constitutos in triennio, & non ante, & non occideret usque ad quinquennium constitutos, quia ad illud nulla ratio mouebatur. Alii dicunt, quod Herodes pauco tempore post recessum Magorum, cognito recessu eorum videns se delusum iratus est, & uoluit occidere pueros Bethlehem, & tamen impeditus est: quia uocantibus eum filiis suis Aristobolo, & Alexandro super statu regni coram Caesare Romano iuit. Et antequam iret, non ausus est occidere pueros, ne de tanta crudelitate accusaretur. Cum uero diffinitum esset, quod Herodes regnaret, & filii sibi obedirent: reuersus est in Iudaeam. Et quia tunc confirmatus erat in regno, ausus est occidere pueros quia si nemo sibi resistere posset. Et quia eundo Romano, & manendo, & redeundo transierat quasi biennium: occidit pueros a bimatu & infra, quia tantum tempus iam transierat ab ortu stellae. Sed hoc non conuenit omnino: cum dicatur in litera, quod Herodes videns se illusum a Magis iratus est, & mittens, occidit pueros. Et sic oportet, quod tunc quando iratus est occiderit pueros. Sed non occidit ante biennium transactum ab ortu stellae, ergo non iratus est ante istud biennium. Nicolaus tamen, & multi alii tenent istam positionem. Magis tamen uidetur dicendum, quod Herodes occiderit pueros a bimatu & infra, quia tunc quando credidit se illusum a Magis, transierat biennium ab ortu stellae, & credebatur Herodes natum esse puerum quando stella apparuit, & non ante, nec post. Quomodo autem Herodes non crediderit se illusum a Magis ante biennium, declaratum est supra in 67. quaestione. Et hoc modo concordamus literam, scilicet, quod tunc quando Herodes iratus fuit, occiderit pueros. Et quia non cogimur modo ponere aliqua, quae non appareant ex litera, sicut ponit Nicolaus, scilicet, quod Herodes uocatus fuerit Romano a filiis: quia licet uerum sit, quod Herodes accusatus sit ab illis: non tamen constat an accusatus sit mox post aduentum Magorum, ita, ut impediretur, vel non auderet occidere pueros, & tamen pluralitas nunquam est ponenda sine necessitate: ideo iste modus est conuenientior qui litera conuenit, & nihil superfluum ponit. Sed dicitur quare He-

rodes occidit pueros infra bimatum, quia non uidetur hoc conuenire intentioni suae. Dicendum, quod dupliciter solet exponi istud uerbum, infra. Quidam dicunt, quod occidit pueros a bimatu & infra, id est, pueros omnes, qui erant inter bimatum & quinquennium: & minores bimatu nullus occiderit. Iam tamen positionem supra ostendimus esse irrationabilem. Dicit tamen Iacobus de Voragine, quod huic oppositioni attestatur, quod quaedam ossa innocentium reperiuntur ita magna, quod puerorum solum in bimatu constitutorum esse non possunt. Ipse tamen non tenens hanc positionem dicit, quod homines erant tunc quantitatis maioris, quam nunc: ideo poterant ossa pueri duorum annorum tunc esse sicut ossa pueri trium, vel quatuor annorum nunc. Dicendum, quod etiam illa ossa non multum inferunt: quia non constat nobis an omnia illa, quae ostenduntur sint ossa innocentium, potissime cum multi fuerint, & potuerint ossa aliquorum aliorum eis admisceri, & etiam ossa aliquorum innocentium nondum inuenta esse, sed manere inter ossa priuatorum hominum, sicut de innumerabilibus Martyribus, qui adhuc maioris meriti fuerunt, concedi necesse est, ideo de hac positione non est curandum. Alii dicunt, quod Herodes occidit pueros a bimatu & infra, scilicet, quod non occiderit maiores biennio, omnes tamen minores occiderit etiam usque ad paruulos unius noctis. Cum autem obiicitur, quod hoc non conueniebat intentioni Herodis, quia cum ipse non dubitaret puerum iam esse duorum annorum, frustra erat occidi pueros unius mensis, uel hebdomadae, de quibus nullum dubium erat, dicitur, quod timuit Herodes, quod ille puer, cui sidera famulabantur, speciem suam supra aetatem, uel infra aetatem mutaret, & ita posset ostendere se esse puerum unius noctis, licet esset duorum annorum. Ideo ad tollendum uoluit occidere pueros, qui erant infra bimatum: hoc tenet Augu. in quodam sermone Epiphaniae. Sed dicendum, quod hoc non stat. Primo quia si puer crederetur posse mutare figuram, uel quantitatem, non solum mutaret infra aetatem, sed etiam supra aetatem mutare posset, & sic non solum diceretur a bimatu & infra, sed a bimatu & supra. Secundo, quia si crederetur puerum posse mutare quantitatem, non proderat dici, quod occiderentur pueri a bimatu & infra, uel supra, quia poterat mutare quantitatem suam, & figuram iuxta aetatem hominis annorum quinquaginta, aut uetustissimi. Tertio, quia si Herodes hoc timeret, oportebat, quod crederet puerum hoc scire, & uelle mutare uultum, ne agnosceretur, & tunc uerisimilius erat, quod mutaret uultum suum ad illam aetatem, in qua nullo modo agnosceretur, scilicet, ad maximam senectutem, quam quod ommitteret modicum ab aetate sua, scilicet, paruulum supra biennium, uel paruum infra biennium, & sic non daret aliquem terminum aetatis ad occidendum pueros. Quarto, quia si Herodes credidisset istum puerum posse facere miracula, desperaret posse occidere illum: quia poterat facere diuersa miracula, ut nec occideretur. Quinto, quia non uidetur conuenire hoc intentioni Herodis, qui solum uoluit assignare terminum aetatis occidendorum per ortum stellae, cum dicitur in litera, quod occidit pueros a bimatu & infra secundum tempus, quod exquisierat a Magis. Ergo non considerauit, quod puer posset mutare uultum, sed solum tempus natiuitatis eius: non dubitans, quin iuxta aetatem suam esset uultus, & corpus eius, sicut in aliis hominibus. Sexto, quia si crederet istum puerum posse facere miracula, crederet, quod poterat facere se inuisibile, & maneret in Bethlehem, & non occideretur, uel exiret de Bethlehem, & sinibus. Et sic frustra Herodes occideret pueros. Et in hoc non erat dubitandum, quia si ipse

si ipse crederet, quod puer posset mutare uultum suum, & quantitatem, & mutaret quando occiderentur infantes, oportebat, quod praesupponeret illum puerum scire, quarebatur ad mortem. Et tunc, quod taliter se defenderet, quod Herodes non posset eum occidere. Et sic sciret, quod non posset eum occidere, & occisio puerorum esset inutilis. Septimo, quia supposito, quod puer posset facere miracula non solum Herodes deberet desperare se posse occidere illum, sed deberet potius timere, quod ille puer occideret eum: quia ipse conabatur occidere illum, & alios pro ipso: id non uel dictum rationabiliter, quod Herodes suspicaretur, quod puer posset mutare uultum, aut facere aliqua miracula ad defendendum se ab Herode. Sed obiicitur, quia Herodes sciuit miraculum factum esse in natiuitate pueri. scilicet, quod stella apparuit, & deduxit Magos usque in Bethlehem. Dicendum, quod nihil sequitur ex hoc. Nam non constabat Herodi miraculum illud factum fuisse, quia ipse nunquam uidit stellam Magorum, eo quod Magi uenerunt ad Herodem, iam disparuerat eis stella ad introitum Ierusalem, & non recesserunt ab Herode, nondum apparuerat eis, sed postea in uia apparuit, ut colligitur supra ex litera, id poterat credere nullam stellam Magis apparuisse. Aliiter potest dici, quod licet Herodes crederet stellam apparuisse Magis, tamen non constabat illam indicare natiuitatem Messiae. Unde Herodes credidit, quando Magi recesserunt a se non redeundo eos fallaci stellae uisione deceptos feruuisse, & ad se non rediisse, ut ait Augu. in lib. de Concor. Euang. & sic non constabat Herodi miraculum apparuisse in natiuitate pueri. Ut per hoc crederet eum posse mutare uultum, uel facere nunc aliqua miracula. Omnia ergo ista positione, dici potest uno modo, quod Herodes fecit occidi omnes pueros, qui erant infra bimatum usque ad paruulum unius noctis, propter duo. Primo propter superabundantem cautela, ne accideret aliquis error, per quem ille puer euaderet. Quia licet ille esset in bimatu, uel quasi, cum nimis desideraret Herodes occidere illum, potius uoluit peccare ex superabundantia, quam propter malam, uel non diligentem considerationem circa aetatem, ne puer iste posset euadere. Secundo potest dici, & uerisimilius, quod ista occisio puerorum facta fuit subitanea, & non poterant ministri immorari circa singulos pueros considerando de eorum aetate, an essent in bimatu constituti, uel parum plus, aut minus, ideo occiderunt omnes, de quibus poterat dubitari. Et sic et ipsos recenter natos occiderunt. Quod autem fieret subito ista occisio, uerisimile est propter duo. Primo, quia si fieret cum aliqua deliberatione, & mora, patres paruulorum pararent se forte ad resistendum regi, ne morentur filii sui, & alius populus confurgeret, & obstaret ei occidenti pueros sine causa, potissime quia cognoscerent, quod hoc faceret ad occidendum Messiam, qui erat uerus rex ipsorum. Secundo, quia si fieret mora in occisione, parentes paruulorum haberet locum abscondendi pueros, uel transferendi eos extra terminos Bethlehem. Et sic Herodes non consequeretur intentum. Ideo necesse est, quod perfecta fuerit ista occisio repentinè multis ministris ueniuntibus simul ad occidendum pueros, ita ut uix audiretur fama, antequam esset malum finitum. Et ad istam tantam celeritatem hanc non poterant ministri Herodis morari, aliquantulum ad discernendum aetatem puerorum, ex uultu, uel ex quantitate corporis. Ut ergo non erraret, iubebat eis, quod occiderent omnes. Erant a bimatu & infra, quia omnes talibus quasi copet eadem conditio, scilicet, quod teneantur in brachiis matrum, uel maneat in trepidis, sine cunis. Ista positio est satis uerisimilis, nec oportet ea negare. Possunt tamen dicere rationabiliter, quod Herodes iusserit occidi pueros a bimatu & infra. eos,

Alph. Toft. in Matth. Comm.

qui erant in bimatu, & qui erant paruuli infra bimatum, de quibus non posset faciliter cognosci aetatis. In illis tamen quorum aetate cognosceretur distincta pro paruitate, ut si essent pueri unius mensis, uel parum plus, non erat ullatenus uerisimile, quod Herodes iuberet eos occidi, cum frustra esset hoc ad intentionem suam. Et tamen ipse in quantum posset euitaret uideri crudelis, ideo non occideret omnes, qui erant infra bimatum, sed solum eos de quorum aetate poterat dubitari, an essent in bimatu, uel quasi. Et hoc oportet subintelligi, cum dicatur in litera, quod Herodes occidit pueros a bimatu & infra supra tempus, quod exquisierat a Magis: & sic non occideret illos, de quibus manifestum fuisset, quod nati fuissent multo post illud tempus, quod didicerat a Magis. Et ita erant paruuli unius, uel duorum mensium, & infra, ergo non occiderentur, & necesse est secundum hoc tempus subintelligi literam non solum a bimatu, & infra, sed etiam aliquos, qui essent parum supra bimatum, de quibus non constaret, quod essent maiores bimatu, oportebat occidi, quia aliam posset sequi error. scilicet, quod aliquis qui erat solum in bimatu non occideretur si uideretur aliquantulum esse supra bimatum, uel non constaret omnino esse in bimatu, uel oportebat dari, quod ministri Herodis inquererent de singulis, an essent in bimatu, uel aliquantulum supra. Et hoc fallum est, quia si cognitio fieri deberet, non potuisset fieri illa occisio infantium, ut supra dictum est. Id oportebat, quod ex aspectu corporis iudicaretur aetate. Et sic aliqui supra bimatum occiderentur, sicut aliqui infra bimatum. Et eadem ratio erat de utrisque, cum constaret Herodi biennium transisse ab ortu stellae, & tunc credebatur puerum natum. Si autem obiicitur, quod in litera dicitur, quod Herodes occidit omnes pueros a bimatu & infra. Dicendum, quod si omnes solum refertur ad pueros qui erant in bimatu. Et uerum est, quod omnes qui erant in bimatu occisi sunt. non tamen omnes, qui erant infra bimatum. Aliter potest dici, quod omnes pueri, qui erant in bimatu, & qui erant infra occisi sunt non quidem omnes simpliciter, sed secundum intentionem Herodis. scilicet, omnes, qui erant infra bimatum, de quibus posset dubitari ex aspectu corporis, an essent in bimatu. Considerandum autem, quod ad hoc, quod Herodes istam occisionem puerorum faceret minus crudeliter, quam fieri posset, & tolleret sibi suspicionem timoris, oportebat, quod ipse feceret faceret sciri quot pueri paruuli erant in Bethlehem aetatis duorum annorum, uel quasi, & hos faceret describi nomina parentum suorum. Tunc subito mitteret ministros ad occidendum eos. Et hoc modo ministri iam scirent quos pueros occidere deberent, & in quibus domibus. Et sic subito posset facere nihil cogitantibus parentibus de hoc, ut non possint eos occultare, nec in alia loca transferre. Et hoc modo Herodes certificaretur ex numero interfectorum, an occisi essent omnes illi, de quibus poterat dubitari, an essent coetanei Messiae. Et etiam minorem crudelitatem sic exerceret: quia non occideret nisi pueros constitutos in bimatu, & parum infra, & parum supra: quia tunc ministri non occidere debebant indifferenter omnes, de quibus dubitarent, sed illos solum, qui descripti erant, & ad quos mitterebantur, & quorum iam patres, & domos cognoscebant ipsi ministri, uel aliqui dirigentes eos in hoc. Et ob hoc ista positio est adhuc rationabilior, quam praecedens: quia ista ponit minorem crudelitatem, scilicet, quia ualde pauciores hoc modo Herodes occideret, quam illo, & tamen omnino credendum est, quod ipse quantum posset euitaret crudelitatem, ut non insurgerent contra eum regnicolae. Item quia exercendo totam illam crudelitatem, non esset certificatus, an occidisset omnes pueros Bethlehem, de quibus poterat dubitari. Nam si subito

S facta

facta fuisset ista occisio, & non praecessisset illa consi- deratio, & descriptio pueroru, de qua supra diximus poterat accidere, quod aliq de illis pueris casu essent tunc extra Bethlehem, & fines eius, etiam quod ali- qui essent tunc intra Bethlehem in talibus locis pos- siti, in quibus non inuenirentur, licet parentes de hoc non praecogitassent, & sic aliqui euadere possent, & maneret Herodes adhuc dubius, facta autem praeco- gnitione, & descriptione praedicta non poterat hoc accidere, ideo ista positio est ualde rationabilior,

Quid uult dicere, uox in rama audita est. Quest. LXXII.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, quod uox in Rama audita est. Nam ploratus, & ulu- latus solum fuit in Bethlehem, ubi occisi fue- runt infantes, & non in Rama: ideo non audiretur in Rama. Quidam dicunt, quod licet plora- tus esset solum in Bethlehem & finibus eius, auditus est tamen in Rama, quia erat locus propinquus Bethle- hem, scilicet plus quam ciuitas Ierusalem, Nam procedendo de Bethlehem in Rama uenitur per urbem Ierusalem, ut patet Iudicum 10. de illo Leuita, qui accepit uxorem de Bethlehem: Et dicitur quod redibat cum ea de Bethle- hem in terram suam, & iuxta solis occasum uenit in Ierusalem. Et dixit puer Leuita, quod manerent in Ieru- salem, Et dixit Leuita, non ingrediar oppidum gentis alienae, quae non est de filiis Israel, sed transibo usque Gabaa. Et cum illuc peruenero, manebimus in ea, aut certe in urbe Rama. Et sic apparet, quod Rama erat ultra Ierusalem uenientibus de Bethlehem, & tamen a Ieru- salem in Bethlehem sunt duae leucae, ut supra dictum est, ergo non poterat ploratus, & ululatus Bethlehe- mitanum audiri in Rama: maxime, quia de Bethlehem usque Rama sunt quatuor leucae recto itinere, ut ait Marinus Venetus in libro suo in quo descripsit dili- gentissime totam terram sanctam, & distancias singu- lorum locorum artificioso modo ualde in quadam a- rea geometrica diuisa per leucas quadratas. Idem pa- tet in lib. Fratris Brocardi Theonici de eadem re. Ad quatuor tamen leucas non poterat aliquis clamor au- diri plorantium. Item quia non uidetur esse aliqua ca- quare diceretur, quod uox plorantium audiretur in Rama, quia potius ad hoc dici debuisset, quod audiretur in Ierusalem, quae erat ciuitas magis propinqua, & erat ualde insignis. Dicendum igitur sicut supra dictum est exponendo literam. Rama accipitur uno modo, ut nomen proprium, & tunc est nomen ciuitatis, quae est in tribu Benjamin, & distat quasi duabus leucis a Ieru- salem existens iuxta Gabaa, Iud. 19. Alio modo est no- men commune, & significat excelsum. Ita accipitur hic, & sic accipitur, uox in rama audita est, id est, in ex- celsio. Sed obijciatur, quod non accipiatur hic, ut nomen coe, quia tunc cum sit translatum istud Euangelium de Hebraeo, non diceretur uox in rama, sed uox in ex- celsio audita est. Et tamen Hieron. posuit nomen Hebraeum ergo accepit illud, ut nomen proprium: Dicendum, quod contra nomina, quae in Hebraeo sunt coia, quando sit interpretatio in latinum uertuntur in nomina latina, & quando manet nomen sicut in Hebraeo semper ac- cipitur tanquam nomen proprium, nisi quando forte Euangelista uoluit allegare id, quod Christus allegauit in Hebraeo, quia ponunt in Hebraeo, sicut ipse posuit, si- cut infra 27. dicitur Eli, Eli, lammasabaethni, & est he- braicus sermo, Et Mar. 5. dicitur Tabita cumi, & etiam est Hebraicum. Quando tamen Euangelista ipsa dicit immediate declarant, sicut si infra 27. ubi dicitur Eli, Eli, & c. dicitur immediate, hoc est, Deus Deus meus, cur me dereliquisti? Et Mar. 5. cum dicitur Tabita cu-

mi, dicitur immediate, quod est interpretatum: puella tibi dico surge. Hoc autem fuit speciale, quia cum sit nomen ap- pellatiuum, & ponatur in Hebraeo, non ponitur expo- sitio eius. Necesse est tamen dici, quod Rama sit nomen coe. i. excelsum, quod patet, quia Iere. 3. ponitur ista eadem au- ditoritas. Nam de ipso loco allegat eam hic Matthaeus, & tamen ibi non ponitur rama, sed excelsum, sicut in ex- celsio audita est lamentationis fletus, & luctus Rachel plorantis filios suos. Et tamen in Hebraeo ponitur ibi ra- ma, & sic Hieron. fecit hic, quod eodem consuetudinem suam, & aliorum interpretum, & nisi ista eadem au- ditoritas Ier. 3. nos compelleret, necessarium diceret de- beremus, quod accipitur rama, ut nomen proprium.

Quare Matthaeus allegat hic septem auctoritates veteris testa- menti. Quest. LXXIII.

QVAERITVR, quare Matthaeus allegat hic saepe auctoritates ueteris testamenti. Aliquis dicit, quod fit ut adhibeamus fidem dictis eius. Di- cendum, quod non fiat, quia Matthaeus nihil probans est tantae auctoritatis, sicut quilibet propheta ueteris testamenti, & non oportet, quod inducat aliquas probationes, quia tunc eodem modo non crederemus Isaiam, nec Moysem, nec alicui prophetae, cum nihil probent, sed solum dicant, Et hoc falsum est. Patet propositum, quia Matthaeus, & omnes scriptores sacrae scripturae Spiritu sancto dictante scripserunt. Pet. 1. & tamen Spiritus sanctus ita uerax est in uno, sicut in alio, quia per nullum potest mentiri. Ergo ita credendum Matthaeo, sicut Isaiam, & Ieremiam, & non debet peti ab eo aliqua probatio, immo maioris auctoritatis est Matthaeus, & quilibet de scriptoribus noui testamenti, quam Moyse, Isaias, Ieremias, & omnes scriptores ueteris testamen- ti, ut declaratum est supra in prologo nostro in 6. quod. Dicendum, quod Matthaeus allegat auctoritates ueteris testamenti sicut allegant Euangelistae, quia nemo est eorum, qui aliquas non alleget, ut patet discurrendo in libris eorum. Considerandum tamen, quod Matthaeus allegat auctoritates, quas ceteri Euangelistae, & insu- per plures. Nam quaedam sunt auctoritates Euangeli- starum, quas Christus allegauit contra Iudaeos ad pro- bandum aliquid, & Euangelistae scribunt illas scriben- tes gesta Christi. Aliae sunt, quas Euangelistae indu- cunt interdum ultra eas, quas Christus induxit. Pri- mas auctoritates non inducit Euangelista, sed Chri- stus, & illas scribunt tanquam historici descriptores rerum gestarum, & dictarum a Christo, sicut est illa, infra 22. scilicet. Dominum Deum tuum &c. & alia, scilicet, Dixit Dominus Domino meo, eod. cap. & illa, Ex ore infantium, & lactantium perfecisti laudem. infra 21. & illa, Domus mea domus orationis uocabi- tur, eod. ca. Et sic de multis aliis. Alias autem Christus non allegauit, & inducunt Euangelistae illas, sicut sunt omnes, quae habentur hic, & praecedenti cap. & seq. & infra 4. Illas quas Christus induxit, ad hoc solum indu- xit, ut conuinceret Iudaeos, vel ipsos, contra quos argue- bat. Nam Iudaei non credebant Christo: ideo ipse indi- gebat auctoritatibus contra illos: ut contra diabolum tentationem triplici auctoritate usus est infra 4. & Luc. 4. Quantum ad istas auctoritates non est differentia in- ter Euangelistas, quia omnes allegant illas, licet quidam plures illarum, alii pauciores. Matthaeus patet magis sollicitus esse inducendo illas, quam ceteri, ut patet legendo librum eius, & ceterorum Euangelistarum. De alijs al- legationibus, quae non sunt Christi, dicendum, quod quasi nullus inducit aliquas nisi Matthaeus. Alij uero ra- rissime: Matthaeus autem sapissime, ut patet sequenti ca. & hic, & praecedenti ca. & infra 20. & in multis locis, ubi ipse inducit illas, & nemo aliorum Euangelistarum illas ponit, Ratio

Ratio huius fuit, quia Matthaeus scripsit Iudaeis, qui legem Moysi, & prophetas tenebant, in quibus plurima de ipso Messia, & de actibus eius scripta erant. Et quia erat impossibile Messiam esse eum, qui non impletet omnia illa: habuit specialiter Matthaeus hanc sollicitudinem, quod ubique, aliquid de Christo scripsit, quod praenuntiatum esset in lege, aut prophetis, allegaret loca illa, ostendens quomodo in Iesu completa erant. Et per hoc si Iudaei non plene credebant, crederent ablatis sibi dubijs circa Iesum per hoc. Si autem plene credebant, consolarentur saltem uidentes quomodo Iesus in quem credebant, erat ille uerus Messias, quem lex, & prophetae praedixerant, sicut dicitur Ioa. 1. quod Philippus dixit Nathanaeli: Quem scripsit Moyses in lege, & prophetae inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. Et ista est causa, sicut declaratum est praecedenti. cap. quare Matthaeus incepit a generatione Christi, praebans ipsum esse filium Dauid, & Abraham: de quorum semine promissus erat uenturus Messias. Ceteri autem Euangeli- stae non habuerunt hanc sollicitudinem, quia non scripserunt Iudaeis, sed Gentilibus, qui non credebant in Christum, ex eo quod praenunciatus erat in lege, & prophetis: sed ex eo, quod miracula fecerat ipse, & discipuli eius, qualia nunquam uisa, nec audita sunt. Et sic non erat necesse allegari illis auctoritates ueteris te- stamenti. De Matthaeo, quod scripsit Iudaeis, patet in prologo primo Hieronymi supra, scilicet, Matthaeus, cum primo, & in prologo eiusdem, scilicet, Plures fuisse, & in prologo super Marcum. De Ioanne patet, quia scripsit ad preces Episcoporum Asianorum, & aliarum Ecclesiarum, quae erant extra Iudaeam, & principaliter propter haereticos, scilicet, Cherinthianos, & Ebionitas supra in prologo. Plures fuisse, ideo non oportebat al- legare uetera. De Luca dicendum, quod scripsit Theo- philo viro praecipuo in urbe Antiochena. Et iste, ut di- citur, non erat Iudaeus, sed de gentilitate conuersus, quia Antiochia extra terram Chanaan est, licet non multum distans ab illa. Et dato, quod esset Iudaeus, erat iam uir perfectus in fide, & non erat necesse allegare ei auctoritates ueteris testamenti, sed hanc curam Mat- thaeus habuit praeter omnibus.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto, dicens: Surge, & accipe Puerum, & Matrem eius: & uade in terram Israel. Defuncti sunt enim, qui quaerebant animam pueri. Qui consurgens accepit puerum, & matrem eius: & uenit in terram Israel. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Iudaea pro Herode patre suo, timuit illo ire. Et admonitus in somnis, secessit in partes Galilaeae. Et ueniens habitauit in ciuitate, quae uocatur Nazareth, ut adimpleretur, quod dictum est per prophetas: Quoniam Nazaraeus uocabitur.

Defuncto autem. Hic ponitur quoddam praenuntium ad Christi persecutionem, quod factum est postquam cessauit persecutio, quae inferebatur per Herodem, & dicitur. Defuncto autem Herode. Iste fuit primus Herodes, cuius tempore Christus natus est, & post quem fugit in Aegyptum. Et dum ipse uixit, semper ibi mansit. Alij post illum uocantur Herodes de progenie istius, de quibus in scriptura fit mentio, & de his, dicitur in historia Herodis. q. 91. Ecce angelus Domini apparuit Ioseph in somnis. Sepe apparebat ange- loph. Tost. in Matth. Comm.

Ius Ioseph. Nam hic quater apparuit. scilicet in Chri- sti conceptione, praecedenti cap. & semel ad fugiendum in Aegyptum, supra in litera, & semel ad redeundum de Aegypto, ut patet hic, & semel ad eundem in Naza- reth. in litera. Qualis esset ista apparitio praecedenti. c. declaratum est. q. 55. & 56. In Aegypto. I. manente in Aegypto in ciuitate Heliopoli, ut asseritur, vel Babylo- ne. Sic enim Cassiodorus refert in historia tripartita, & manebat ibi Ioseph quasi nunquam recessurus esset inde quousque; angelus ei appareret, quia supra dixit ei. Fuge in Aegyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi. Surge, & accipe puerum, & matrem eius. Erat Ioseph dor- miens, cum angelus ei apparuit, quia dicitur, quod appa- ruit ei in somnis. Et non est sensus, quod immediate teneretur Ioseph surgere, & recedere, quia de Aegypto non recessit per noctem, sicut de terra Israel, ut pa- tet supra in litera, eo quod de terra Israel timebat uide- ri fugiens: de Aegypto autem non timebat uideri recedens, quia nemo ibi persequeretur eum, sicut in terra Israel. Sed est sensus, quod Ioseph surgeret. inciperet parare se ad redeundum de Aegypto. et uade in terram Israel. Vocatur terra Israel tota terra Iudaeorum. Et distinguuntur hic terra Israel contra Iudaeam eo modo, quo superius distinguitur ab inferiori: quia Israel inclu- dit totam terram Chanaan, in qua Iudaei habitabant. Iudaea autem uocatur pars illa, quae pertinebat ad tri- bum Iuda specialiter, de qua Iosue. 15. Et sic Galilaea erat de terra Israel, sed non de Iudaea, cum dicatur in- fra quod timuit Ioseph ire in Iudaeam, & iuit in Gali- laeam in ciuitatem Nazareth, & angelus dixit nunc Ioseph, quod iret in terram Israel, & non dixit in quem locum, sed iterum admonitus per angelum iuit in Na- zareth. Defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri. Quasi dicat. Non est iam aliqua causa manendi hic: quia illi, qui quaerebant animam pueri defuncti sunt, scilicet, Herodes. Quaerere animam alicuius, est pe- tere illum ad mortem, & sic dixit Helias. Ego relictus sum solus, & quaerunt animam meam. 3. Regum. 19. Et Dauid dixit ad Abiathar. Mane mecum ne timeas. Si quis quaesierit animam meam, quaeret & animam tuam, mecumque saluaberis. Quasi dicat. Si aliquis uo- luerit me occidere, uolet occidere te: & est contrario. 1. Regum. 22. Qui consurgens accepit puerum, & matrem eius. Non est sensus, quod mox accepta reuelatione per noctem consurgens recesserit, quia oportebat eum aliqua necessaria uia disponere, cum itineraturus esset per desertum, ut supra declarauimus: etiam si Ioseph manserat in Aegypto multo tempore, scilicet, septem annis, ut asserit Historia scholastica: & haberet in tan- to tempore aliquem mundum oeconomia, & aliqua utensilia, & res domesticas, de quibus dispositurus es- set: etiam, quia aliquas amicitias propter communica- tionem ibi contraxisset, & forte ex collatione benefi- ciorum susceptorum. Erat ergo in urbanum, quod insalu- tatis amicis recederet: maxime quia istud erat prestare causam suspicandi contra se, quia quae in tenebris, & abscondite aguntur, suspecta sunt de malo, quia qui male agit, odit lucem. Ideo, ut nemo haberet ius que- relae, nec suspicari quicquam posset contra Ioseph & Virginem: decuit illos prius alloqui amicos significan- tes recessum suum, & sic palam recedere. Scriptura ta- men non ponit nisi id, quod est ad propositum suum, cetera subiciens. Ideo dicitur hoc, quod consurgens cepit puerum, & matrem: quia cetera, quae inter hoc egit Ioseph, ad factam scripturam non pertinent. Et uenit in ter- ram Israel. Intrauit in terram Iudaeorum pertransito deserto, quod erat inter Aegyptum, & Iudaeam. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Iudaea. Hic ponitur cau- sa timoris Ioseph, quia ipse ueniebat directe in Iudaeam, & audiens nunc, quod regnaret Archelaus, timuit. S 2 Nam

Nam ante hoc non timebat, cum Angelus dixisset ei: Defuncti sunt, qui querebant animam pueri. Iste Archelaus erat quartus filius Herodis, qui regnavit loco Herodis. Nam tres priores scilicet Antipater, Alexander, & Aristobolus ab ipso Herode occisi fuerunt, de quo infra dicitur. Et dicitur, quod regnabat in Iudaea, scilicet non in tota terra Iudaeorum. Nam in Galilaea non regnabat, quia alias non ausus fuisset ire illuc Ioseph pro Herode patre suo, scilicet, pro primo Herode, qui nunc defunctus fuerat, quem vocat Herodem Aicalonitam, & vocatur pater istius, non quod istum solum haberet filium, quia septem habuit, quos supra nominavimus, & quatuor illorum vivebant quorum ille erat maior. Et vocatur specialiter filius Herodis, quia ipse solus ei succedebat in regno. *Timuit illud ire.* Putavit enim, quod ille vellet persequi puerum, sicut pater eius Herodes. *Et admonitus in somnis.* Subintelligendum est, quod Ioseph pendebat in dubio, scilicet, an iret in Iudaeam, vel no: & nesciebat quid faceret. Et in terro apparuit ei angelus in somnis, sicut solitus erat apparere, & dixit ei, quod iret in Galilaeam. *Secessit in partes Galilaeae.* Id est, diuertit ad Galilaeam. Quasi dicat: nunc erat in terra Iuda, vel in principio eius, & ad illam directe veniebat, & tamen admonitione angelica diuertit in Galilaeam. Quae autem sit Galilaea, & quomodo vocantur duae Galilaeae declarabitur infra 4. quando dicitur de Galilaea gentium, *Veniens habitavit in civitate, quae vocatur Nazareth.* Est Nazareth in Galilaea, in qua etiam habitauerant parentes Iesu antequam recederent in Aegyptum: quia postquam praesentatus est in templo, dicitur quod recesserunt parentes eius in Galilaeam in civitatem suam Nazareth, de qua magis infra dicitur. *Ut adimpleretur quod dictum est per prophetam: Quoniam Nazarenus vocabitur.* Debet exponi. Ut, ut importet concomitantiam, & non causalitatem, scilicet, ut adimpleretur, quod dictum est &c. i. Tunc adimpletum est, quod dictum est per prophetam. Sic accepit ipsemet Matthaeus supra in litera, quia postquam posuit de morte puerorum subdidit. Tunc adimpletum est, quod dictum est per Ieremiam: & dicitur hic, quod dictum est per prophetam, scilicet, Isaiam. *11. c. f.* Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Dicitur litera Hebraica, & Nazarenus de radice eius confurget, & iste erat Christus, qui venit de radice Iesse, id est, stirpe David, qui erat filius Iesse praecedenti c. & vocatur Christus Nazarenus, non quod fuerit in Nazareth natus, quia natus est in Bethlehem, supra in litera, sed quia conceptus est in Nazareth. *Luc. 2. & ibi nutritus est, antequam iret in Aegyptum. Luc. 2. & ibi mansit, & conuersatus est usque ad principium praedicationis suae, ut colligitur hic, tunc enim cepit Christus discurre per diversas civitates, & praedicaui in Ierusalem, quae erat caput terrae Iudaeorum. Cum autem dicitur hic, quoniam Nazarenus vocabitur, non est sensus, quod sic dixerit propheta, quia Isaias. *11. r.* unde hoc accipitur non habetur sic, sed solum Nazarenus de radice eius confurget. Sed allegavit Matthaeus quantum ad sententiam, & non quantum ad literam: sicut saepe Christus facit, & apostoli, & ipse Matthaeus, ut patet, *1. Et tu Bethlehem terra Iuda, quia illud habetur Michaeae. 5. & tamen non est eadem litera, ut declaratum est,**

Quare post mortem Herodis, & non ante, iussus est Ioseph redire in terram Israel. Quest. LXXIII.

QVAERITVR, quare dicitur hic, quod defuncto Herode dixit angelus Ioseph, quod rediret de Aegyptum, & cur non ante mortem eius. Nunc videtur, quod ante mortem ipsius potuisset securum venire. Quia Christus recessit de Iudaea, quia fu-

turum erat, quod Herodes quareret eum ad perdedum ipsum, sicut dixit angelus supra in litera. Istud autem fuit, quando Herodes occidit pueros in Bethlehem. Illis autem occisis Herodes non persequeretur puerum propter duo. Primo, quia iam cessaret timor eius credendo, quod inter illos pueros Bethlehem occidisset illum, quem timebat. Secundo, quia dato, quod Herodes vellet aliquem iam persequi, nesciret quis esset ille. Et tamen multo tempore ante mortem suam Herodes occidit istos pueros, quia postea in penam istius occisionis datum est ei, quod occideret tres filios suos, scilicet, Alexandrum, Aristobolum, & Antipatrum. Postquam ergo occisi erant pueros posset Christus redire in Galilaeam. Dicendum, quod non fuit ei securum redire dum vivebat Herodes, cum dixerit hic angelus, defuncti sunt enim, qui querebant animam pueri. Quasi dicat. Nunc est securum redire, & ante hoc non erat securum. Ratio huius est, quia Herodes licet occidisset oes pueros Bethlehem, nondum erat animus suus quietus, quia nesciebat per certitudinem an occiderat illum, quem querebat, cum eum distincte cognoscere non potuerit. Hoc est, quod ipse valde cupiebat scire, & per Magos sperabat illud scire, cum dixit eis: quod diligenter interrogaarent de puero, & cum inuenirent renuntiarent ei, ut ipse veniens adoraret eum, supra in litera. Et quia hoc non potuit consequi, iratus est valde de recessu Magorum, & se illum iudicavit. Occidendo ergo pueros fecit, quod potuit ad occidendum illum, quem ignorabat. Et tamen non plene sibi ipse satisfecit, quia nesciuit an illum occidit. Vnde hoc facto Herodes nesciebat quid ultra faceret. Et tamen animus suus non omnino quiescebat, sed adhuc intentus erat si aliquid ultra hoc scire posset. Si autem vivere Herode Christus rediret de Aegyptum in Iudaeam, cum adhuc Herodes semper haberet animum inquirendi illum, de quo dubitabat, & haberet satellites suos per diversas loca, posset aliquis ei dicere, quod redierat nunc quidam puer Iudaeus de Aegyptum, & sine consideratione etatis poterat praesumi, quod erat de illis, qui in Bethlehem querebantur ad mortem, & maxime quia venire de Aegyptum faciebat quandam praesumptionem, cum nihil in Aegyptum facere haberent parentes cum puero parvulo. Id forte inquireret super eo, existentibus his causis suspicandi, & poterat inueniri clare, quod ipse fugerat de Bethlehem antequam occiderent alij pueri, & quo postea de Nazareth fugerat in Aegyptum. Et sic esset ei periculum graue, ideo vivente Herode securum redire non potuit,

Quare post mortem Herodis iussus est Ioseph redire in terram Israel, cum ibi posset habitare. Quest. LXXV.

QVAERITVR, quare post mortem Herodis iubetur Ioseph redire de Aegyptum, quia ita bene poterat ibi manere, & nutriti puer sicut in Iudaea. Quidam dicunt, quod factum est, quia peccatum erat viro Iudaeo manere extra terram Iudaeorum sine causa necessaria: quia non poterat ire in templum tribus temporibus anni, quibus ire tenebatur. Exodi. 23. & 24. Dicendum, quod falsum est: primo quia hoc dato, obligarentur omnes Iudaei habitare in terra Chanaan, in qua manentes possent ire in templum temporibus statutis, & tamen falsum est, quia poterat quilibet Iudaeus habitare in quacunque terra vellet, etiam nunquam veniendo ad templum Domini, & non peccabat in hoc, ut late declaratum est praecedenti cap. in q. tricesima nona, qua querebatur, An liceret Ioseph recedere de terra Israel, quando voluit occulte dimittere Mariam. Secundo, quia in Aegyptum ubi nunc erat Ioseph, habitabant plurimi Iudaeorum ex antiquis temporibus,

bus. Nam tempore Iudae Machabae ipse Iudas, & totus Aegyptum, ut obseruarent diem purificationis templi, & diem ignis: quas festiuitates ipsi in Iudaea inceperant obseruare. 2. Machabaeo. 1. Ergo poterat Ioseph licite manere cum illis Aegyptiis obseruando iudaicas caeremonias: etiam non redeundo in templum ter quolibet anno: nec etiam semel. Quia non solum nunc existente causa tam ardua, non tenebatur redire: sed & nulla existente causa Iudaeus, qui semel habitaret extra terram Chanaan, non obligabatur ascendere in templum temporibus statutis: ut eadem quaestione declaratum est. Tertio, quia non solum non peccaret Ioseph non redeundo in terram Israel mortuo Herode, & cessantibus omnibus causis timoris, sed potius peccaret, si rediret, quousque ei Deus mandaret: quia angelus ei dixit: Fuge in Aegyptum: & esto ibi, usque dum dicam tibi. Supra in litera. Ergo si in tota vita Ioseph angelus non apparuisset ei: rursus etiam si mortuus fuisset Herodes, & omnes de progenie sua, tenebatur manere in Aegyptum per totam vitam, & sic angelus non dixit ei, quod rediret, ut non peccaret, quia non manebat ibi uoluntate sua, sed mandato Dei, & Deus non obligabatur ad legem, scilicet, ut expleta causa timoris, pro qua iusserat Ioseph manere in Aegyptum, teneretur ei iubere, quod rediret in Iudaeam: ideo non propter hoc iubebat ei redire. Dicendum autem, quod angelus iussit Ioseph redire de Aegyptum. Primo, quia ire in Aegyptum non fuit iustum Ioseph tanquam bonum esset ei, aut puero simpliciter, sed solum ex necessitate, ad euitandum periculum. Cessante ergo periculo non fuit opus manere in Aegyptum. Hanc causam tetigit angelus iubendo ipsi Ioseph redire, cum ait: Defuncti sunt enim, qui querebant animam pueri. Quasi dicat. Iam non est necessarium, quod maneat hic in Aegyptum, quia defuncti sunt, qui querebant animam pueri, id est, uolebant eum occidere: ideo reuertere in terram tuam. Secundo, ut tolleretur pena Ioseph, & Maria: quia manendo in Aegyptum erant exules. Est tamen homini pena manere omnino extra in tale solum. Nam propter hoc iura dederunt extraniam in penam, & ipsa conuersatio terrae natalis est cuiuslibet dulcior, maxime quando ex necessitate quis relinquere terram suam. Voluit ergo Deus istam penam tollere Ioseph, & Mariae. Puero enim non erat pena, quia nunquam se cognouerat nutriti in alia terra secundum cognitionem competentem aetati, licet alias ipse semper sciret omnia. Ideo poterat terram Aegypti diligere sicut terram natalem, & vellet in ea manere. Erat etiam pena Mariae, & Ioseph, quia priuabatur communicatione, & aliis parentum, & cognatorum, & amicorum, cum quibus totam transactam vitam egerat. Et consistit maxima delectatio in talibus communicationibus. Quia conuenire est actus proprius amicorum, in quo maxime delectantur. 9. Ethic. Carere ergo hoc longo tempore erat grauis poena. Item quia commo- dius Ioseph, & Maria possent vivere in terra sua quam in Aegyptum. Quia licet pauperes essent, forte habebat aliqua in Nazareth, aut in aliis locis terrae Israel, ex quibus aliquod sustentationis ad uitam capere possent, quod non poterant facere in terra Aegypti. Item quia qui sunt extra terram suam, sunt semper timidiore, & habent animum afflictum magis nihil audentes facere. Et si quis eis molestus est, oportet tollerare, quia non confident se habere adiutores contra eos, qui sunt incolae. Ideo est eis uita amarior, quam in natali solo uiuentibus. Et ob hoc Deus ualde uenit affligi aduenas. Exo. 22. scilicet. Aduenam non contritabis, nec affliges eum; Aduenae enim fuistis in terra Aegypti. Et Exo. 23. dicitur. Peregrino molestus non eris: iei-

Alph. Toft. in Matth. Comm.

tis enim aduenarum animas, quia & uos aduenae fuistis. Quasi dicat, Bene scitis quales sunt animae aduenarum, scilicet semper afflictae timentes malum sibi inferri, & non sperantes auxilium. Et ob hoc inter se affliguntur semper, ideo uos non affligatis eos. Ut ergo his penis carerent Maria, & Ioseph, & alii multis, quae consequuntur exules, & peregrinos, & aduenas, debuerunt uocari de Aegyptum, ut redirent in terram suam. Tertio, quia fuit ualde necessarium ex parte Christi quod rediret in terram Israel. Quia si Ioseph & Maria mansissent in Aegyptum post mortem Herodis, & Christus non rediisset nisi tempore, quo praedicaturus esset, scilicet, anno tricesimo, non cognosceretur a Iudaeis esse de stirpe Iudaeorum, sed magis putaretur esse Aegyptius, cum non cognouissent eum ante annum tricesimum, quando rediret de Aegyptum. Istud autem erat ualde inconueniens, & contra intentionem Christi, quia ipse uolebat Iudaeis ostendere se ut Messiam, quia sic erat. Et si mansisset in Aegyptum usque ad annum tricesimum, nunquam eum recepissent, quia constabat Messiam uenturum esse de semine David, de isto autem non constaret, sed potius praesumeretur Aegyptius, si semper mansisset in Aegyptum usque ad tricesimum annum. Debit ergo in tenera aetate, scilicet, in 6. uel 7. anno redire in terram Israel, & ibi semper conseruari, ut Iudaei non possent ignorare, uel dubitare eum esse de stirpe ipsorum, & inter eos semper nutritum. Et sic non esset difficile ostendere se esse Messiam. Quarto erat hoc necessarium ad eandem rem propter operationem miraculorum, quae facturus erat ad ostendendum se Messiam, & Deum. Nam si in Aegyptum mansisset usque ad annum tricesimum, poterant Iudaei putare, quod illa sapientia praedicandi prouenisset ei ex humana eruditione, quia inter Aegyptios fuerunt olim clarissima studia in urbe Memphis, ut supra dictum est tractando de Aegyptum, & fuerunt semper ibi magni sapientes. Vnde Moyses in Aegyptum eruditus est in omni doctrina, & sapientia Aegyptiorum. Act. 7. Et sic de Christo poterat putari. De miraculis autem eius poterat esse magna suspitio, quia in Aegyptum fuerunt semper maximi malefici, & incantatores, & in omni arte pessima eruditi: unde Magi Pharaonis contendebant de paritate miraculorum cum Moysae, & Aarone, qui faciebant uera miracula ex parte Dei, & fecerunt isti Magi aliqua, scilicet, conuerterunt aquam in sanguinem sicut Aaron, & Moyses. Exo. 7. & etiam malefici fecerunt ranas in Aegyptum sicut Moyses. Exo. 8. & fecissent etiam alia signa nisi Deus prohibuisset eos. Quod satis apparet, quia quando Moyses cynifes fecit, & non potuerunt Magi Pharaonis illos facere, dixerunt: digitus Dei est hic. Exo. 8. id est, potestas Dei est haec, quae impedit nos facere hoc, quia alias bene possemus. Posset ergo dici de Christo, quod ibi didicisset arte magicam, & oes genus maleficii, per quod faceret miracula, & dicerent, quod ipse peruenerat ad apices istius artis, & secreta eius magis quam praecedentes, ideo admirabiliora opera faciebat. Ita enim putauit Porphyrius de Christo, & multi de Pontificibus idolorum dicentes Christum fuisse uirum sapientissimum omnium hominum, non tamen fuisse Deum, & quod ipse scripsit quendam librum ad Petrum & Paulum discipulos suos de artibus illis, per quas miracula faciebat, ut ait Augustinus. 1. li. de concordia Euangelistarum. Christus autem uoluit ostendere, quod sapientia praedicationis suae non ueniebat ex humana instructione, & miracula non proueniebant ex aliquibus artibus nephariis, sed sola Dei uirtute. Ideo oportebat, quod ipse uiueret inter Iudaeos a tenera aetate tali modo, ut tota sua conuersatio sciretur, & an aliqui posset addicere, uel non, & an magicas artes ex aliqua

S 3

aliqua parte posset consequi. Ita factum est: nam Christus postquam de Aegypto redactus est in teneris annis, scilicet, in septennio, vtraheretur, mansit semper in Nazareth vitam pauperem ducens, & erat subditus parentibus suis. Luc. 2. faciebat omnia, quae sibi imperabantur: seruiens in procurando necessaria ad vitam. Et ita, nec literas unquam didicit, nec aliquibus sapientibus viris communicabat, sed inter illos pauperes viros in vrbe Nazareth conuersatus est semper. Sciente hoc toto populo. Et sic nemo poterat calumniari eum alibi didicisse, vel aliunde consecutum artes ad faciendum miracula: sic patet Magister. 6. Quia, cum esset in terra sua dicitur, quod multi audientes eum mirabantur in doctrina eius, dicentes. Vnde huic haec omnia? Et quare est sapientia, quare data est illi, & virtutes tales, quare per manus eius efficiuntur? Nonne iste est fabri filius, & Mariae, & frater Iacobi, & Ioseph, & Simeonis, & Iudae? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et sequitur: Et scandalizabantur in illo. Et sic isti de Nazareth mirabantur de doctrina Christi, quia cognoscebant totam praeteritam eius conuersationem, & fuerat semper apud illos ipse, & parentes eius, nec erat de stirpe aliquorum sapientum, ideo scandalizabantur nescientes unde ista pronerent. Si autem fuisset in Aegypto usque ad annum tricesimum, & tunc mox veniens inciperet praedicare, & miracula facere, manifeste dicerent, quod per Aegyptiorum incantationes & sapientiam ista omnia habuerat: quia erat satis verisimilis praesumptio saltem prima facie, & maxime volentibus malignari, quibus etiam leuissimae praesumptiones videntur esse violentae. Ideo dicendum, quod Christus non solum non debuit manere in Aegypto usque ad annum tricesimum: sed etiam non debuit ibi manere aliquanto tempore aetatis suae: in quo iam sit puer capax disciplinae: quia etiam si Christus anno, 18. aetatis suae redisset de Aegypto, posset praesumi, quod didicisset artes nepharias ibi tempore illo. Nam Christus non fuit in Aegypto, nec alibi aliquo tempore conuersatus cum hominibus, a quibus posset praesumi, quod aliquid boni, aut mali addisceret in doctrinis, & tamen Iudaei dixerunt, quod in Beelzebub principe demoniorum eijciebat demonia. 7. 12. & Luc. 11. A fortiori ergo istud dixissent si in Aegypto moratus fuisset in aliqua parte aetatis suae, in qua esset capax disciplinae. Et ob hoc rediit de Aegypto in septennio, vt asseritur, & tunc manifestum est, quod ante septennium non poterat ista didicisse. Et ob hoc Christus non debuit conuersari aliquo tempore antequam inciperet praedicare, & facere miracula in aliqua terra extra terram Iudaeorum, quia tunc posset praesumi, quod inde consecutus fuisset artes maleficas ad faciendum miracula. Fuit ergo valde necessarium propter Christum, vt cito rediret Ioseph de Aegypto. Quinta, quia Christus debuit conuersari in sua tenera aetate inter Iudaeos non solum in Nazareth ciuitate sua, sed etiam in aliis locis Iudaeorum: vt aliquando inciperet cognosci, vt quando inciperet praedicare, non haberetur omnino incognitus. Hoc autem fieri poterat, quia quolibet anno ibat ipse in Ierusalem in die solemni paschali cum parentibus suis. Luc. 2. Et sic ascendendo quolibet anno in Ierusalem poterat cognosci a multis Iudaeorum, cum omnes conuenirent in Ierusalem in illo festo: quia ter in anno omne masculinum apparere debebat coram Domino in templo. Exod. 23. & 24. Hoc non potuisset fieri si mansisset in Aegypto usque ad annum tricesimum. Sexta, quia Christus antequam praedicaret, oporteret quod cognosceretur a Iudaeis tanquam obseruans legem per continuam conuersationem in actibus legis Moyse, sicut alij Iudaei conuersabantur, quia istud requirebatur ad hoc, quod aliqui vocarentur iusti, vt patet Luc. 1.

scilicet. Erantambo iusti ante Deum incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela. Et non solum operari sine lege, sed et cogitare in illa requiritur ad esse iustum. Psal. 1. Sed in lege Domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte. Hoc Christus ostendere non poterat Iudaeis de se ipso, si mansisset in Aegypto usque ad annum tricesimum, quoniam inciperet praedicare. Ideo oportuit, quod multo tempore ante ipse esset inter Iudaeos, & per opera ostenderet se obseruatorem legis Moyse, cum ipse vellet ostendere se esse iustum. Hoc autem Christus ostendebat non solum eis, inter quos continue morabatur, sed in vrbe Nazareth, qui videbant eum sine lege Moyse vivere sine querela, & offensione: sed et toti Israel hoc ostendebat, cum ascenderet quolibet anno in die solemni paschae in Ierusalem, quando totus Israel ascendebat. Luc. 2. Et sic totus Israel erat testis, quod ipse saltem in hoc obseruaret legem Dei. Septimo erat hoc necessarium ad tollendum timorem, & suspicionem quamdam Iudaeorum circa praedicationem suam. Quia si Iudaei nunquam vidissent eum vivere sine lege Moyse: putarent, quod praedicando conaretur introducere aliquem nouum errorem contra legem. Si autem vidissent eum tota vita sua praecedente vivere sine lege Moyse, non putarent, quod contra illam nunc praedicaret. Quia non erat verisimile, quod aliquis vir prudens praedicando vellet subito destruere ea, quae tota vita operando approbauerat: potissimum cum in moralibus magis credatur operibus, quam sermonibus, vt ait Ari. 4. Ethic. Et ille, qui reprobatur in uerbo, quare factus apud probauerat, ostendit se prauaricatorem, ut patet ad Gala. 2. scilicet. Si enim, quare destruxi, hoc iterum aedifico: prauaricatorem me constituo. Et sic erat necesse, ut praedicationis Christi sine timore, & suspicionem a Iudaeis reciperetur: quod multo tempore. Sa parua aetate uiderent eum operari sine lege. Et hoc innuit Lucas. Act. 1. Primum sermonem feci de oibus, quare cepit Iesus facere, & docere. Et ponitur prius facere, quam docere. Hoc autem fieri non poterat si Christus mansisset in Aegypto usque ad annum tricesimum, ideo debuit reuerti in parua aetate. Octauo fuit necessarium ad tollendum calumniam: Quia quando Christus cepit praedicare, multi Iudaeorum calumniabantur eum, quod non obseruaret legem, quia curabat sabbathis infirmos, & dicebant: iste homo a Deo non est, qui sabbathum non seruat. Et Christus excusabat se, dicens: quod ipse praedicationem non ageret, nec praedicaret contra eam. 7. 5. Non ueni soluere legem, sed implere. Et quia ut dictum est, in moralibus magis creditur operibus quam sermonibus, magis ipse tolleretur hanc suspicionem, si tota uita praeterita uixisset sine lege Moyse, quam si nunc multis uerbis se excusaret. Ideo oportuit, quod ante hoc Iudaei cognouissent eum tanquam perfectum obseruatorem legis. Nam si nouiter uenisset de Aegypto, & curaret sabbathis, uel faceret quaedam alia, de quibus Iudaei eum calumniabantur, etiam si multis sermonibus se uellet excusare, nunquam ei erederent: sed putarent, quod intendebat paulatim progredi ad destructionem legis. Fuit ergo necessarium, quod rediret de Aegypto in parua aetate. Nono fuit hoc necessarium maxime ad intentionem suam, quia alia a Iudaeis non crederetur Messias, etiam si multa miracula faceret. Nam in lege & prophetis promissus erat Messias futurus de semine Dauid, & nasciturus in Bethlehem: ideo necesse erat uerum Messiam ista habere. Et sic quantacumque miracula faceret, qui non esset natus in Bethlehem, nec esset de semine Dauid, nunquam debebat credi esse Messias. Si tamen Christus mansisset in Aegypto usque ad annum tricesimum, nunquam Iudaei credidissent eum esse de semine Dauid, sed de stirpe Aegyptiorum. Et dato, quod aliqui benigniores uellent credere

credere eum esse de stirpe Iudaeorum, quia in Aegypto multi Iudaei habitabant, ut supra dictum est: tamen saltem nunquam credidissent eum natum in Bethlehem. Et tamen necessarium erat omnino Messiam esse natum in Bethlehem Michae. 5. & supra in litera. ergo Iudaei nunquam uellent eum recipere tanquam Messiam. Patet hoc, quia Christus ex tenera aetate, sex septennio fuit in terra Israel, & nunquam inde recessit, & uidebat eum quolibet anno Iudaei in Ierusalem in festo Paschae. Luc. 2. Et tamen calumniabantur, quod non erat Messias dicentes, quod non erat de Bethlehem, nec de semine Dauid. Io. 7. Nam cum quidam dixissent, quod Iesus erat Messias: alii dicebant, quod non. Nunquid a Gallilea Christus uenit? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethlehem Castello, ubi erat Dauid uenit Christus? Quasi dicat. Iste non de Bethlehem, sed de Nazareth. Ideo non potest esse Messias. Nec soli pharisaei, qui erant aemuli Christi istud dicebant: sed etiam uiri iusti diligentes ipsum, sicut erat Nathanael, quae ipse Christus laudauit. Io. 1. dicens. Hic est uere israelita, in quo dolus non est. Et tamen iste Nathanael dubitauit de Iesu, an posset esse Messias: quare de Nazareth. Vnde quando Andreas dixit ei. Quae scripsit Moyses in lege, & prophetae, inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth, dixit Nathanael. A Nazareth potest esse aliquid boni: id est. Nunquid Messias qui est totum bonum, quod speramus, potest esse de Nazareth? Quasi dicat. Non. A fortiori autem ista diceret, si Christus non rediisset de Aegypto usque ad annum tricesimum, quando existens annorum duodecim disputabat in templo, cum doctoribus: & stupebant omnes super prudentia, & responsis eius. Luc. 2. Oportebat ergo, quod in anno duodecimo aetatis suae esset in terra Israel, quia illo tempore decreuerat istud miraculum facere. Non ergo decuit ipsum manere in Aegypto usque ad annum tricesimum, Et ob hoc mortuo Herode mox ut periculum cessauit, iussus est Ioseph redire in terram Israel. De loco autem conuersationis Iesu in parua aetate, & de conuersatione eius ante praedicationem suam, & post qualis esse debuit, & an fuit conueniens declarabitur. Luc. 2.

Quare angelus non nominauit Ioseph determinatum locum ad habitandum. Quae. LXXVII.

Quare RITV. R. quum angelus dixit Ioseph, quod rediret in terram Israel: quare non dixit ei locum determinatum, ad quem iret: unde oportuit ipsum Ioseph postea de hoc dubitare, ut patet supra in litera. Dicendum, quod hoc fuit. Primo propter Ioseph consolationem: quia consolabatur ex apparitione angeli reuelantis ei quid facere deberet: & per hoc securus erat, quod illud quod faciebat rectum erat, & prospere ei eueniret. Et sic quanto pluries angelus appareret Ioseph, tanto magis consolaretur. Si tamen angelus nunc dixisset Ioseph locum, ad quem iturus esset: non oporteret, quod ei iterum appareret. Et quia non dixit, oportuit, quod dubitante Ioseph iterum appareret angelus: ei ad tollendum dubium, & sic magis consolaretur. Hanc rationem agit Nicolaus hic: Secundo fuit, ut Ioseph postea dubitaret, & cogereetur recurrere ad Deum per orationem: Nam si nunc angelus dixisset Ioseph locum, ad quem ire deberet determinate, non dubitaret: & sic non recurreret

ad Deum. Nunc autem, quia non fuit certificatus dubitauit: ideo cum esset uir iustus, & quae scriptura laudat, uerisimile est, quod mox, ut dubitaret conuerteret se ad Deum, ut certificaret ipsum: quia iste est modus iustorum, sicut dixit rex Iosaphat. 2. Paralip. 2. f. In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quare irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. Et sic Ioseph magis mereretur confidendo in domino, & ad ipsam in tribulatione cordis sui recurrere. Tertio fuit hoc propter nos, quia Christus non solum nos docuit uerbis, sed etiam operibus, & exemplis: cum omnis Christi actio sit instructio nostra. Cum ergo nos uideamus, quod parentes Iesu portantes deo paruulum laborioso itinere de Aegypto, a Deo relinquebantur aliquando in afflictionibus cordis, scilicet dubitantes de statu suo, non miremur nos, si nos quoque a Deo relinquantur interdum in angustiis. Nec per hoc arguere debemus, quod nos deseruerit aut exosos habeat, quia cum hoc unigenito suo fecerit, & parentibus eius portantibus eum de Aegypto: de quibus non est dubium, quin eos Deus ualde diligeret, quos unigeniti sui inter omnes homines parentes custodes educatores elegerat: nobis quoque, licet idem faciat, non est signum, quod nos oderit: sed potius ex hoc arguendum est, quod nos diligit: quia Deus omnem filium quem suscipit flagellat: qui autem non corripitur a Deo adulterrinus reputatur, & non filius, ut patet ad Heb. 12. ubi Apostolus ualde inducit istam similitudinem ad non deficiendum in tribulationibus, dicens: Recogitate eum, qui talem sustinuit a peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, ut non fatigemini animis uestris deficientes. Quarto fuit hoc, quia angelus noluit cogere Ioseph ad manendum in aliquo loco determinato, ut posset manere in terra Israel ubicunque bene sibi uideretur. Et tamen si angelus diceret, quod iret in locum certum, teneretur illuc ire, & manere, & putaret, quod non liceret ei aliquando ire ad habitandum in alio loco quousque angelus ei diceret: ideo noluit ei determinare locum, quia satis erat, quod Christus esset in terra Israel, & esset ubicunque. Si autem dicas, quod postea determinauit ei locum, & sic obligauit eum ad manendum ibi: dicendum, quod non determinauit ei locum, sed solum prouinciam, quia dicitur. Et admonitus in somnis secessit in partes Galilaeae. Et sic uidetur, quod primum dixit angelus Ioseph, scilicet, quod secederet in partes Galilaeae, secundum autem, scilicet, quod ueniret in Nazareth uidetur fuisse magis uoluntarium, cum dicitur. Et ueniens habitauit in ciuitate, quae uocatur Nazareth. Si autem scriptura intenderet significare, quod utrumque habuit Ioseph ab angelo, diceret aperius, & admonitus in somnis secessit in partes Galilaeae in Nazareth, uel adhuc melius diceretur, quod admonitus in somnis uenit in Nazareth ciuitatem Galilaeae. Quinto fuit hoc, quia sicut Deus non defecit homini circa necessaria, ita in non necessariis non prouidet supernaturaliter. Omnes autem reuelationes sunt opus supernaturale, non solum fieri debent de eis, in quibus homo nullo modo potest prouidere per prudentiam suam. Poterat tamen Ioseph per prudentiam suam in isto dubio prouidere. Quia tamen contingit ipsum dubitare, & forte affligebatur timore, angelus ei rursum apparuit.

Qui erant illi, qui querebant animam pueri, Quæst. LXXXVIII.

QVAERITVR, qui erant illi de quibus hic dicitur, quod querebant animam pueri. Dicendum, quod Herodes iste erat. Quod patet, quia defuncto Herode, dicitur quod defuncti erant, qui querebant animam pueri. Nam mox, ut defunctus est Herodes Angelus dixit Ioseph: quod rediret in terram Israel: ut patet supra in litera. Et subdit causam, scilicet, defuncti sunt enim, qui querebant animam pueri. Ergo moriete Herode omnes isti mortui dicti sunt; si tamen essent isti multi, mortuo Herode, non dicerentur omnes esse mortui: ideo de ipso solo videtur dici. Sed tunc obiicitur, quia dicitur defuncti sunt, qui querebant: ergo non erat solus Herodes. Aliquis posset dicere, quod preter Herodem erant alii, qui querebant animam Christi, scilicet, filii eius, qui contendebant de regno. Nam sicut Herodes, ut conseruaret sibi regnum, querebat animam Christi, ita etiam filii sui hoc facerent. Erant autem filii Herodis huiusmodi, Nam Alexander, & Aristobolus filii eius etiam cum ipso Herode viuentis super regno contendere ausi sunt, & coram Romanis esse in causam vocare, ut infra magis dicitur. Antipater autem licet non contenderet contra Herodem, tamen anhelabat ad regnum, & mortem patris desiderabat, ut istud assequeretur, ut ait Iosephus. 17. Antiquitatum. Ideo de istis verisimile erat, quod etiam querebant animam Christi: per quem timerent se regno priuandos, sicut timebat pater eorum. Isti tamen mortui erant ante Herodem, quia Herodes fecit illos occidi, ideo quando Herodes defunctus est, dicitur quod defuncti sunt omnes, qui querebant animam pueri. Istud aliquando est verisimile, sed non multum. Quia quando quis est implicitus alicuius magnæ causæ, de minimis, quæ eum contingunt, pro tunc nihil curat: sic erat de istis filiis Herodis, quia licet anhelarent ad regnum, quæstio tamen maxima eorum erat cum alijs: scilicet, Aristobolus, & Alexander cum patre habebant quæstionem, quæ erat ita grauis, ut deduxerit eos ad miserabilem mortem. Antipater autem habebat quæstionem grauissimam contra Alexandrum, & Aristobolum fratres suos. Ex qua etiam manserunt quædam inuentia, ex quibus etiam ipse postea perit. Non ergo erat verisimile, quod isti constituti in tam grauibis causis ad quosdam rumores Magorum de Messia nato mouerentur, ut intenderent ad eum occidendum. Dicendum ergo magis videtur, quod Herodes erat solus persecutor Christi. Quia tamen erat rex, & valde hoc efficere cupiebat, habebat multos fautores, & satellites, qui fauebant in hoc, & diligenter laborabant, ut in hoc ei complacerent. Et sic omnes isti dicebantur querebant animam pueri: tamen quia principaliter Herodes, qui querebat animam pueri mortuus erat, & propter quem omnes isti querebant animam pueri, eo mortuo omnes cessauerunt, & sic dicebantur defuncti omnes, qui querebant animam pueri, quia mortuus erat ille propter quem omnes isti querebant animam pueri. Et etiam licet isti non essent uere mortui, erant tamen mortui quantum ad istam persecutionem faciendam, quia iam nihil de illa facerent. Et sic dicimus, monachos esse mortuos seculo, non quod mortui sint, sed quia de secularibus nihil facere possunt: & sic accipit Apostolus Rom. 6. Et iterum dicit: Mortui estis, & vita uestra abscondita est cum Christo in Deo. ad Colo. 2. Etiam dicit nos mortuos ibidem, & in alijs locis ab operibus carnis, & operibus seculi. Et ita quilibet generaliter

F diei potest mortuus, quantum ad illum actum, quem prius facere consueuerat, & postea omnino facere desinit. Et istud verisimilius est, quam præcedens: licet illud aliquando potest stare.

An Archelaus querebat animam pueri. Quæst. LXXXIX.

QVAERITVR, an Archelaus filius Herodis, qui nunc regnabat pro Herode, esset de quærentibus animam pueri. Et non est quæstio, an ipse querebat animam pueri viuentis Herode: quia si tunc Aristobolus, & Alexander, & Antipater, ad quos principaliter pertinebat regnum, non querebant animam pueri, ut dictum est, non querebat eam Archelaus, qui minor erat, & ad quem minus pertinebat: & qui, viuentibus alijs fratribus, de regno quæstionem nunquam fecit. Item, quia querebat animam pueri propriè pertinebat ad possidentem regnum; Archelaus autem tunc non possidebat. Et ista etiam est causa, quare ad Aristobolum, & Alexandrum, & Antipatrum non pertinebat cura persequendi Christum: quia ipsi nondum possidebant regnum, sed conabantur, ut possiderent, quia ad hoc inter se contendebant, Herodes autem possidebat: ideo ad illum pertinebat persequi omnes, per quos timeret posse perdere regnum. Et talis erat Christus, quia futurus erat rex Iudæorum, ideo Herodes persequatur illum, & non filii Herodis eo viuentis. Et sic non quæritur de Archelao, an persequeretur Christum viuentis Herode: sed illo mortuo postquam incepit regnare, an querebat animam pueri. Dicendum, quod non, quia dicitur supra: defuncti sunt, qui querebant animam pueri, & tamen Archelaus non erat defunctus, ergo non querebat ipse illum. Sed obiicitur, quod querebat eam, quia audiens Ioseph, quod regnaret Archelaus non ausus est ire in Iudæam timens propter puerum; ergo ille persequatur puerum, Aliquis dicit, quod Ioseph timuit ex superabundanti, cum non subesset aliqua causa timoris nihil intendente Archelao contra puerum. Dicendum, quod non stat, quia angelus approbavit istum timorem Ioseph admonens illum, ne iret in Iudæam ubi regnabat Archelaus, sed in terram Galilææ, & tamen non approbasset nisi verisimiliter timeret Ioseph. Est ergo dicendum, quod Archelaus non querebat animam pueri, ita quod haberet illam solitudinem, quam Herodes habuerat ad inquirendum eum; nec etiam ipse occidisset pueros Bethlehem; si pater suus nondum occidisset illos: ipse non occidisset eos. Si tamen quis diceret ei aliqua de puero isto, & colligeret ex coniecturis, quod iste quæserat de pueris quos pater suus occiderat in Bethlehem: forte occideret eum; ideo verisimile est, quod occidisset. Pater tamen suus non solum aliquo annunciante de puero occidisset illum, sed etiam nullo annunciante quæreret eum, quantum posset, cum, ut eum inueniret, occiderit pueros Bethlehem: & sic Archelaus non dicebatur querebat animam pueri, quia non querebat eum ad occidendum interrogans de illo diligenter, sed si oblatu fuisset ei occidisset illum.

Quomodo Archelaus regnaret pro Herode patre suo. Quæst. LXXX.

QVAERITVR, quomodo dicitur de Archelao, quod regnauit pro Herode. Dicendum, quod quando in aliquo regno est vnicus rex, & illo mortuo succedit alius: sequens dicitur regnare pro præcedente, i. loco eius. Sic dicitur quasi de omnibus regibus in 3. & 4. lib. Reg. & in toto secundo Paralipo. Quando

Ratio ad quæst. q. 61.

Quando aliquis rex moritur dicitur, mortuus est, & regnauit pro eo filius eius, & etiam quando aliquis inuadebat regnum uiolenter occidens priorem regem dicitur regnare pro eo. 3. Regum 15. & 16. & 4. 15. Ita nunc Herodes mortuus est, & successit ei Archelaus filius eius, ideo dicitur regnasse pro eo. Alio modo potest dici magis propriè: quia Archelaus specialiter quodammodo regnauit pro Herode: quia non solum Archelaus successit Herodi, sed etiam alij duo filij eius, scilicet, Herodes, & Philippus. Solus tamen Archelaus regnauit. Ideo ipse habuit specialiter locum patris, quia alij habuerunt partem hereditatis paternæ, sed non nomen regni, Archelaus autem habuit hereditatem, & regnum, ideo ipse propriè successit patri suo, & dicitur regnasse pro eo. Circa hoc considerandum, quod Herodes habuit septem filios, quorum ipse fuit primogenitus, scilicet, Antipater, Alexander, Aristobolus, Archelaus, Herodes, Antipas, Philippus. Ad primum istorum, scilicet, Antipatrum videbatur pertinere regnum ex iure primogenituræ, & tamen Alexander, & Aristobolus vendicabant sibi illud propter generositatem, non solum contra fratrem, sed etiam contra patrem. Pro quo sciendum, ut infra declarabitur, quod Herodes non fuit de gente Iudæorum, sed Idumæus. Pater tamen suus conuersus est ad Iudaismum. Accidit autem eum penenire ad regnandum per viam, quæ infra declarabitur q. 91. regnum vero Iudæorum pertinebat ad sacerdotes de stirpe Machabæorum, quod illud longo tempore tenuerant, quorum ultimi fuerunt Aristobolus, & Hircanus. Isti enim fratres erant, & maior eorum Hircanus, ad quem regnum de iure pertinebat. Sed multis bellis inter eos gestis, & mortuo Aristobolo mansit Hircanus in regno. Cui amicus erat antipater Herodis pater. Habuerat autem Aristobolus filium quemdam nomine Alexandrum, qui accepit uxorem filiam Hircani patris sui: nomine Alexandram, ex qua genuit Aristobolum, & Marianæ feminam. Ista Mariana post in vxore accepta est ab Herode, & genuit ex Herode duos filios Alexandrum scilicet & Aristobolum. Et sic isti erant propriè de genere regum: quia erant nepotes Hircani, & Aristoboli. Nam aus eorum, scilicet Alexander erat filius Aristoboli, & auia eorum, scilicet Alexandra erat filia Hircani, ideo secundum rectam lineam ex utroque latere competeat eis regnum Iudæorum. Vnde ob hoc etiam patri suo Herodi præponi uolebant contendentes cum eo iudicialiter coram Romanis de regno. Herodes tamen obtinuit. Et tandem isti, ut infra dicitur q. 91. propter quosdam suspensiones ab Herode occisi sunt, & sic cessauit successor de vera stirpe Iudæorum. Antipater autem, qui maior ætate erat de matre Iudæa nomine Dorin, natus erat, ut Iosephus ait, & tamen non erat de genere regio ex parte matris, ita ut contendere posset de iure regni cum Aristobolo, & Alexandro fratribus suis viuentibus. Mortuus autem illis indubitate ad eum pertinebat. Sed postea propter quosdam suspensiones Herodes Antipatrum coiecit in vinculis. Cum autem semel fama percrebuisset in aula regem occubuisse, Antipater exultans in carcere de morte patris multa custodi carceris pollicebatur, ut eum dimitteret. Quod cum cognouisset Herodes, illum occidi fecit. Manebant autem quatuor filij Herodis, quorum maior erat Archelaus. Et istum constituit in regem, iubens tamen, ut coronam sibi non imponeret, sed acciperet illam de manu Romanorum. Et ita contigit Archelaum regnare pro Herode, cum esset quartus natiuitate inter filios eius.

Quomodo dicitur, quod Archelaus regnabat in Iudæa. Quæst. LXXXI.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, quod Archelaus regnabat in Iudæa. Dicendum, quod Iudæa accipitur multipliciter. Vno modo pro tota terra Iudæorum, id est, omnium Israelitarum de duodecim tribus. Et sic conuertitur cum Israel: sic dicitur Psalm. 75. scilicet. Notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius. Et ponuntur ibi pro eodem, & est repetitio eiusdem sententiæ per diuersa uerba ad pulchritudinem faciendam. Sic dicitur 3. Reg. 12. & 2. Reg. 20. Quæ nobis pars in Dauid, & quæ hereditas in filio Isai. Et tamen filius Isai, & Dauid idem sunt: quia Dauid erat filius Isai. Et pars, & hereditas idem sunt, & tamen fit repetitio ad pulchritudinem. Sic patet in eisdem terminis. Psalm. 113. scilicet. In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro. Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas eius. Et accipitur ibi Israel, & domus Iacob pro eodem, & Iudæa, & Israel pro eodem. Hoc modo non regnabat Archelaus in Iudæa: quia non regnabat super totam terram, quam possederunt olim Israelitæ, cum & Iudæi nunc tempore Archelai non possiderent totam illam terram, de quo magis declarabitur. 1. Esdræ. 2. Secundò modo accipitur Iudæa pro terra, quæ prouenit in sortem tribui Iuda. Quæ autem sit terra illa, patet Iosue. 15. ubi nominantur omnes ciuitates eius, Et licet sic possimus uocare Iudæam à tribu Iuda, tamen non inuenitur hoc modo in scriptura accipi. Hoc modo uerum est, quod Archelaus regnabat in Iudæa: quia totam illam terram, quæ fuit sortis Iudæe habebat nunc Archelaus in iure suo, & tamen non illam solum, sed etiam aliquid aliud de sorte Beniamin, ut infra dicitur. Tertio modo accipitur Iudæa pro tota terra, quam nunc possidebant Iudæi. Nunquam uocati sunt autem ante reditum de Babylone Iudæi: quia prius uocabantur Hebræi, uel Israelitæ ab Israel patre suo, scilicet Iacob, & non uocabantur specialiter ex nomine alicuius tribus. Ex die autem, qua redierunt de Babylone uocati sunt Iudæi, ut ait Iosephus 11. Antiquitatum. Et reddit causam, scilicet, quia viri de tribu Iuda prius redierunt ad terram, quæ nunc uocatur Iudæa. Et dicit, quod ipsa provincia ab eis accepit nomen. Hoc modo Iudæa tantum continet quantum olim continebat tota terra Israel præter terram Samaritanorum. Quod patet, quia duodecim tribus tenebant olim totam terram Chanaan, & tenuerunt eam quousque reges Assyriorum abstulerunt decem tribus de terra illa transferebant in terram Medorum. 4. Reg. 17. & in ciuitatibus eorum posuerunt alias gentes, quæ postea uocatae sunt Samaritæ, uel Samaritani, quia habitabant in urbibus regni Israel, siue Samariæ, quia Samaria erat caput illius regni. Quando autem duæ tribus residuæ, scilicet, Iuda & Beniamin translatae sunt in Babylonem per Nabucodonosor, manserunt illi Samaritani in terris, quas prius tenebant. In terris autem, in quibus habitabant Iuda, & Beniamin nullas gentes collocatae sunt per Nabucodonosor, ut ait Iosephus 11. Antiquitatum, sed mansit terra sine habitatore, & cultore, & requieuit toto tempore captiuitatis. Sic dicitur 2. Paralipom. 30. & 2. Esdræ 2. quod sabba thizauit terra septuaginta annis. Et hoc fuit, quia Deus non permisit, quod quisquam illam terram interim occuparet, quia de captiuitate redituri erant Iudæi. Cum ergo redierunt de Babylone inceperunt possidere totam terram, quam prius tenebant. Et non solum ista duæ tribus, scilicet, Iuda, & Beniamin possiderunt terram, quæ eis data fuerat in sortem à principio,

pio, quæ habetur Iosue 15. & 18. sed etiam magnam terram, & vrbes de illis, quas possederant tribus, quæ translæ fuerant in Assyrios. Quod patet, quia Iudæi tempore Christi possidebant Galilæam. Nam ibi habitauit Christus, scilicet in Nazareth, ut patet in litera, & tamen Galilæa erat in tribu Nephtali, & Zabulon, ut patet infra 4. & Iſa. 9. Nam Samaritani, vel nō occupauerunt omnes vrbes, quas tenebant decem tribus translæ in Assyrios, uel saltem deserant eas postea possidere. Paucam enim terram possidebant Samaritani, isti tamen dolentes de reditu Iudæorum de Babylone, impediēbāt eos adificare templum, & accusauerunt illos apud regem Persarum Artaxersem. 1. Esdræ. 4. Et sic cūm Iudæa hoc modo contineat totam terram, quam olim tenebant omnes Iſraelitæ p̄ter terram Samaritanorum distinguitur Iudæa cōtra Samariam. Sic accipitur Iudæa Actu. 1. scilicet, Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & usque ad vltimum terræ. Et hoc modo non distinguitur Galilæa contra Iudæam, sed includitur in ea. Et sic Herodes pater Archelai uocari poterat rex Iudæe, quia dominabatur in tota terra, in qua Iudæi erant, & sic nos communiter accipimus Iudæam, quādo loquimur uulgariter, licet scriptura per multos modos distinguat. Quarto modo accipitur Iudæa pro una medietate regni Iudæorum, cuius pars præcipua erat sors Iudæ, licet aliquid esset in illa de sorte Beniamin. Et sic distinguitur Iudæa contra Galilæam, quia licet in Galilæa habitarent Iudæi, non uocabatur Iudæa. Sic distinguitur hic, cūm dicitur, quod Archelaus regnabat in Iudæa. Et ob hoc Ioseph non inuit illic, sed in partes Galilæe. Sic etiam accipitur infra 4. scilicet, Et secutę sunt eum turbę multę de Galilæa, & de Ierosolymis, & de Iudæa. Sic etiam accipitur Luc. 3. ubi ponitur Iudæa tanquam una Tetrarchia. Postet tamen dici, quod aliquando accipitur Iudæa hic solum pro sorte tribus Iudæ, quia nō est in hoc aliqua difficultas. An tamen accipitur hic Iudæa tam striete, sicut sequenti cap. & infra 4. & Luc. 3. sequenti capit. declarabitur. Hoc modo accipitur hic Iudæa, scilicet, pro medietate regni Iudæorum, siue terrę, in qua nunc habitabant Iudæi. Pro quo sciendum, quod Herodes pater Archelai fuerat rex totius regni Iudæorum. Moriens autem instituit Archelaum in regem, ut succederet sibi in toto regno: iubens tamen ne coronam sibi imponeret, sed à Romanis illā acciperet, ut ait Iosephus, & infra magis declarabitur. Ad accipiendum autem coronam uenit Romam, fratres autem eius Herodes, & Philippus illuc iuerunt petētes partes hereditatis paternę. Decretum autem est per Octavianum, quod Archelaus regnaret, & tamen haberet solum medietatem regni paterni, quę medietas uocata est Iudæa. Aliam medietatem diuisit in duas partes, quę uocantur Tetrarchie, id est, quarte partes respectu totius regni, & unam dedit Herodi, & uocata est Tetrarchia Galilæe, aliam autem dedit Philippo fratri eius, & factus est Tetrarcha Trachonitidis, & Iturę. Et sic Archelaus regnauit in Iudæa, & non in Galilæa, nec in Ituręa, & Trachonitide regionibus. Vnde non regnauit sicut pater suus Herodes, & sic post istum Archelaum fuit iste nouus modus distinguendi Iudæam à Galilæa.

Quomodo timuit Ioseph ire in terram Iudæe. Quęst. LXXII.

Opinio aliorum. Improbatur opinio predicta.

QVAERITVR, quomodo timuit Ioseph ire in terram Iudæe, cūm angelus dixisset ei, quod rediret de Aegypto in terram Iſrael, & sic uidetur, quod peccabat timendo ire, quod

F inuebatur. Aliquis dicit, quod licet angelus dixisset Ioseph, quod iret in terram Iſrael, eum tamen ipse uideret causam timendi, poterat secundum humanam prouidentiam timere, & cauere ire illuc. Dicendum, quod hoc non stat, quia sicut in eis ubi est periculum peccatum grauius est, & grauis præsumptio si quis propter diuinam confidentiam omittat facere ea, quę possunt fieri per humanam prudentiam, cūm hoc sit tentare Deum: ita illicitum est, & defectus magnus fidei, si quis attendat ad humanam prudentiam, & cautelā in his in quibus Deus iam præstitit securitatem. Sicut si Apostoli, quibus Christus dixerat, quod non cogitent quid loquerentur, quia Spiritus sanctus daret eis, quid loquerentur adhuc cogitent quomodo formarent responsiones suas, quia sic aut non considerent de verbo Christi, aut præponerent iudicium suum Spiritui sancto, ut octauo magis declaratum est. Ita nunc si Ioseph inuisus esset ab angelo ire in aliquem locum, & non consideret ire illuc, peccaret. Verum est tamen, quod homo non peccat timendo facere ea, quæ Deus iubet, sed si propter timorem illa omittat facere. Nam Christus timuit mortem, quā Deus decreuerat eum subire, & tamen propter hoc non diuertit se ab ea. Ita eum Deus iusserit nobis pro fide, vel iustitia in casu uitam ponere, licitum est hoc timide facere propter naturale desiderium uitę, & tamen propter hoc non est uitanda mors. De Ioseph autem adhuc aliter erat, quia angelus nihil ei iuberet, nisi quod esset securum: cūm propter securitatem fecerit eum fugere in Aegyptum. Nunc autem iubebat ei, quod rediret in terram Iſrael: ergo securum erat redire: maxime cūm dixerit ei, defuncti sunt qui querebant animam pueri. Dicendum, quod Ioseph nō peccauit timendo ire in Iudæam, eum iuste timuerit, & eius timorem angelus approbauerit, faciendum quod non iret in Iudæam. Ad rationem in contrarium dicendum, quod si Angelus dixisset Ioseph, quod iret cum puero in aliquem determinatum locum, & timeret Ioseph illuc ire, & nollet ire, peccaret. Quando tamen Dominus iubet homini aliquid in generali, vel quod generale est: licet dubitet circa aliquod particulare in operatione, non est diffidentia, nec peccatum: quia in uniuersali sermone non intelliguntur, quæ particulariter possunt euenire, vel cogitari. Ita nunc iussit angelus Ioseph, quod rediret in terram Iſrael, & terra Iſrael est nomen generale includens Galilæam, & Iudæam, & Ituræam, & Trachonitidem: sicut hic accipitur: ideo poterat timere Ioseph ire in Iudæam, & non ire illuc. Aliter potest dici, quod Ioseph nihil hic faciebat illicitum contra dictum Angeli, quia Angelus iusserat ei redire in terram Iſrael, & quod nollet ire in Iudæam non erat contra hoc mandatum, quia poterat ire in Galilæam, aut Trachonitidem, vel Ituræam, quæ erant de terra Iſrael, & sic iret in terram Iſrael, licet non iret in Iudæam. Aliter potest dici, quod etiam si Deus aliquid iubeat homini in particulari potest circa istud dubitare, & aliquoties cessare ab illo: quousque habeat à Deo certum responsum. Ut si Deus iubeat homini aliquem actum particularem, & postea circa illum occurrat aliqua difficultas, quam homo nescit, quomodo se habeat: licet homo considerare debeat, quod Deus, qui iussit ei illam rem, etiam si sit ardua facere, dabit ei exitum contentientem: tamē quousque sciat quomodo illi difficultati nouiter emergenti occurratur, vel an propter illam opus omittendum sit, licitum est homini dubitare, & à Deo petere, & quousque responsum sit, nihil facere de eo, quod imperatum est. Sic patet in Virgine, cui angelus dixit, quod conciperet, & pareret filium, & uocaretur altissimi filius. Luc. 1. Virgo non dubitauit quin angelus uerum diceret,

diceret, & tamen non consensit in illum conceptum, & partum quousque certificaretur de dubio, scilicet. Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Angelus autem dixit, quod Spiritus sanctus superueniret in eam, & tunc ipsa certificata de hac difficultate consensit dicens. Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum uerbum tuum. Ita de Ioseph poterat esse, quod etiam si Deus iussisset ei expresse redire in Iudæam: & postea ueniens inueniret istam difficultatem eundi, scilicet, quod regnaret Archelaus, quem ipse poterat uerisimiliter timere, non tenebatur ire illuc, sed manere sub dubio expectans diuinum responsum super hoc. Et non diceretur propter hoc incredulus, uel diffidens, quia non dubitabat de eo quod Deus iubebat quin fieri posset conuenienter, & tamen ipse nesciebat modum insurgente sibi hac difficultate: ideo expectabat responsum super illa.

Quomodo fuit securum Christo redire in terram Iudæe. Quęst. LXXIII.

QVAERITVR, quomodo fuit Christo securum redire in terram Iſrael, uiuente Archelao, & non fuit securum redire uiuente Herode. Dicendum, quod hoc fuit, quia Herodes querebat animam pueri, Archelaus autem non. Nam defuncto Herode, dicitur: defuncti sunt, qui querebant animam pueri, & tamen non erat defunctus Archelaus. Causa autem differentia poterat esse multiplex. Prima quia tempore Herodis negocium istud fuerat recens ueniens Magis ad Herodem, & annunciantibus de rege nato, sed post illud uixerat longo tempore Herodes, & sic incipiente regnare Archelao erat iā aliquoties inueteratum, & parum de eo curabatur. Secunda, quod Herodes occiderat pueros in Bethlehem, & poterat putari quod ibi occisus esset & ille, qui querebatur, & sic non uideret Archelaus, quid facere posset. Nam etiam si ad pacificandum statum regni sui Archelaus uellet illum puerum occidere: nesciret quid faceret, uel ubi eum inquireret, uel an uiueret, & propter istam difficultatem inueniendi cessaret eum querere. Sicut dixit Dauid, quod fugere uolebat in terram Philistinorum, & Saul desperaret posse inuenire eum, & cessaret ipsum querere in toto Iſrael, primo Reg. 27. Tertia, quia poterat Archelaus putare famam illā de Messia nato fuisse falsam, cūm iam tanto tempore nihil apparuisset de eo, uel saltem non continuaretur ipsa fama, sicut prius inceperat. Quarta, quia istud negocium non ita directē tangebatur Archelaum sicut patrem suum Herodem, quia ille erat rex totius terrę Iudæorum: ideo Messias non poterat regnare quin sibi repugnaret occupando totum regnum, uel partem eius. Archelaus autem habebat solum medietatem, & fratres sui habebant aliam medietatem ideo poterat esse, quod etiam si regnaret non impediret eum occupando aliquam partem terrę eius. Quinta est, quia Archelaus non poterat Christo nocere, sicut Herodes. Quia Herodes erat Dominus totius terrę Iudæorum, & sic non poterat uenire in aliquam partem Iſrael, quoniam Herodes, ibi posset eum occidere. Archelaus autem non poterat, quia solum dominabatur in Iudæa. Et sic si iret Christus in Galilæam, aut Trachonitidem, siue Ituræam, non posset nocere ei Archelaus. Et ista est uera causa. Nam Ioseph non ausus est ire in Iudæam, quia ibi regnabat Archelaus, & iuit in Galilæam, ubi ipse non dominabatur. Ideo propter differentiam domini ausus est redire nunc in terram Iſrael, & non tempore Herodis: qui in tota illa terra regnabat. Sed dicitur, quod etiam si Christus iret in Galilæam, posset eum inde habere Archelaus, quia frater suus He-

A rodes, qui dominabatur in Galilæa traderet sibi illum. Dicendum, quod Archelaus & Herodes non erant sibi concordēs: quia Archelaus regnaturus erat in tota terra Iudæorum, sicut instituerat pater suus Herodes. Et tamen petentibus Herode, & Philippo fratribus Archelai partem hereditatis paternę diuisum est regnum, ut supra dictum fuit, & sic Archelaus priuatus est pleno iure regnandi propter Philippum, & Herodem, & ipsi possidebant terras illas inuito Archelao. Ideo non concordabant inter se, & sic Herodes non permitteret aliquos de Galilæa trahi in Iudæam, & quod aliquod paterentur ad complacendum Archelao fratri suo.

B Quomodo Ioseph ausus est ire in Galilæam, cum ibi dominaretur Herodes filius alterius Herodis. Quęst. LXXIII.

QVAERITVR, quomodo Ioseph ausus est ire in Galilæam, cūm ibi dominaretur Herodes filius alterius Herodis, qui pueros occidebat. Dicendum, quod angelus admonuit eum in somnis ire in Galilæam, & non in Iudæam, & sic cūm particulariter eum iam admoneret, non dubitauit ire. Sed dicitur, cur angelus dixit, quod iret in Galilæam, & non in Iudæam. Dicendum est primo, quia regnaturus erat Messias, ideo directē ipse repugnaret regi, & tamen Herodes non erat rex nunc, sed Archelaus, ideo poterat putare, quod Messias etiam si regnaturus esset non impediret dominium eius, maxime quia in eodem regno possunt esse multi duces, & comites, & marchiones, & in aliis dignitatibus: rex tamen unicus esse debet. Nec est possibile plures esse manente unitate regni. Ita adhuc regnate Messias poterat iste Herodes dominari in Galilæa, & sic non curaret obuiare Messias. Secundo, quia iste Herodes par uam partem regni Iſrael habebat, scilicet, unam Tetrarchiam, id est, quartam partem de terra, quæ possidebatur à Iudæis, non computata terra, quæ possidebatur à Samaritanis, quæ etiam ad Messiam deberet pertinere si temporaliter regnaret, quia illa fuit terra tribuum Iſrael. Ideo poterat Messias regnare non cōtendendo cum ipso Herode. Tertio, quia ista persecutio Christi, quam nunc facere deberet filij Herodis mortui, si faceret uideretur esse principaliter ad fauendum factis paternis: quia ille persecutus fuerat eum: Archelaus autem regnabat loco Herodis, & de uoluntate eius, quia ipse non solum Iudæa, sed totius terrę Iſrael eum regem instituerat, ideo uolebat fauere factis eius. Herodes autem, & Philippus non predebant de uoluntate patris, sed potius contra uoluntatem eius, cūm ipse Archelaum instituisset regem in tota terra Iſrael, & nullas terras alijs reliquisset. Ideo Philippus, & Herodes non fauebant paternis factis, ita ut propter eum uellent occidere puerum, quem ipse persequeretur. Ideo potuit secure Christus manere in terra Philippi, uel Herodis, sed non in terra Archelai.

Si Ioseph timuit ire in Iudæam, & postea admonitus fuit ab angelo, quid faceret, si non fuisset admonitus. Quęst. LXXIII.

QVAERITVR, cūm Ioseph timuit ire in Iudæam, postquam admonitus est ab angelo, quid faceret si non fuisset admonitus. Aliqui dicunt, quod debebat redire in Aegyptum: quia non erat sibi securum ire quod angelus iubebat. Quidam dicunt, quod non licebat, quia ante hoc licuit Ioseph manere in Aegypto ex mandato angeli, & ta-

Angelus monuit Ioseph quod iret in Galilæam propter res causas.

Prima rō huius opinionis scēdā fundata in auctoritate.

& tamen nunc ex arbitrio suo non liceret: quia dicit, quod non licebat alieni Iudæo in Aegyptum ire, quia Deuter. 17. dicitur, scilicet. Non reducet rex populum in Aegyptum, præsertim cum Dominus præcepit uobis, ut nequaquam amplius per eandem viam reuertamini. Item Ierem. 43. Deus comminatur Iudæis, qui volebant descendere in Aegyptum, quod perirent, & nemo eorum reuerteretur in terram Iudæam. Dicendum, quod hoc non obstante licebat Ioseph redire in Aegyptum nisi aliud obstarat: quia Iudæis licebat manere in Aegypto. Plurimi namque habitabant ibi, & habitauerant prius tempore Machabæorum, & tamen non peccabant, quia aliis Iudæis, qui essent in terra Israel non reciperent eos ad communionem tanquam transgressores legis, & manentes in manifesta rebellionem ad legem habitantes in Aegypto contra interdictum legis. Sed falsum est, quia Iudæi, qui erant in Ierusalem, & tota terra Israel vocabant eos fratres, & scribebant eis tanquam fratribus confortando, quod obseruarent festiuitates nouas, quæ inuentæ fuerant nunc in Iudæa, scilicet purificationem, & diem ignis. Machab. 1. cum dicitur: fratribus, qui sunt in Aegyptum Iudæis, salutem dicunt fratres, qui sunt in Ierusalem Iudæis. Ad primam auctoritatem dicendum, quod ibi non vetuit Deus alieni Iudæo ire in Aegyptum, vel morari ibi, sed vetuit toti populo, scilicet, ne totus populus redire uellet in Aegyptum relicta terra Chanaan, quam Deus eis traderat possidendam. Sicut aliquando uoluerunt facere, quando erant in deserto dicentes: Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum, Numeri 14. Et satis apparet hoc: quia loquitur ibi Deus toti populo, & dicit, quod rex non reducat illum in Aegyptum. De aliquo autem Iudæo, vel multis, quod in Aegypto habitarent non erat interdictum. Nam cum in omni natione, quæ sub celo est habitarent Iudæi, etiam habitarent in Aegypto. Act. 2. Et ibi cum exprimitur quædam regio de illis, in quibus habitabant Iudæi, ponitur etiam Aegyptus, & tamen dicitur, quod erant viri religiosi Iudæi de omnibus illis nationibus: ergo non peccabant habitando in Aegypto, nisi forte quæ abhominatus terram Israel, & quasi contemnens hereditatem illam Dei, quam ipse tantum laudauerat, uellet ire ad habitandum in Aegypto. Peccaret, n. sicut illi, qui dixerunt, quod melius fuerat sibi mori in Aegypto super ollas carnium, & comedere ibi porcos, & cæpas, & allea, quam venire ad possidendam aliam terram. Nam increpantur, & puniuntur Numeri 11. Iudæi tamen uolentes habitare in Aegypto propter aliam causam, scilicet, quia forte possent ibi facilius viuere, non peccarent. Ad secundam auctoritatem dicendum, quod Deus comminatur illis, quia illi consulerant Dominum per Ierem. & dixerant, quod quidquid Deus responderet, facerent. Dixit autem, quod non irent in Aegyptum, & ipsi ire contendebant, ideo Deus comminatur eis multa mala tanquam manifestis rebellibus, & contemnentes mandatum eius. Aliiter etiam peccabant isti, quia non descendebant nunc ad habitandum in Aegyptum aliqua personæ singulares, sed totus populus, & deserebant terram Israel sine habitatore: ita ut possent uenire alij populi, & occupare eam, Et hoc erat directè contra mandatum Dei. Deuter. 17. Ideo etiam si nunc Deus specialiter eis non inhiuisset ire in Aegyptum, non liceret illuc ire. Dicendum ergo, quod istud non obstarat Ioseph, quin possit redire in Aegyptum. Non licebat tamen ei redire illuc, quia angelus iusserat ei, quod rediret de Aegypto in terram Israel, ideo non licebat reuerti in Aegyptum, quia erat directè contra mandatum angeli. Est ergo dubium, an teneretur ire in lu-

Secunda rō.

Ratio auctoris ad questionem.

Ad primam rationem.

Ad secundam.

dam existente isto timore. Dicendum, quod non obligabatur ille ire illuc, & non solum non obligabatur ire, immo si existente isto timore non certificatus amplius per Deum iret illuc subiciens puerum periculo, ut ipse putabat, peccaret. Dicit autem poterat, quod Ioseph poterat implere mandatum angeli, quia si timebat ire in Iudæam, iret in Galilæam, vel in aliquam partem Trachonitidis, aut Ituræam, in quibus non erat periculum, nec etiam ipse timebat, cum solum dicitur, quod timuit ire in Iudæam audiens, quod regnaret ibi Archelaus. Et cundo in aliquam terram illarum iret in terram Israel, & impleteret præceptum angeli. Quia tamen Ioseph occurrente isto dubio habuit specialem causam dubitandi, uoluit seipsum determinare: sperans, quod angelus ei responderet, sicut sæpe facere solebat. Et tamen si angelus ei non respondisset, debebat Ioseph ire in Galilæam, siue in aliquam partem Trachonitidis, aut Ituræam, sicut dictum est.

Ad quid Ioseph timuit ire in Iudæam. Quest. LXXXVI.

QVAERITVR, ad quid dicitur hic, quod Ioseph timuit ire in Iudæam, quia regnabat ibi Archelaus. Nam etiam si non regnaret ibi Archelaus, nihil facturus erat ibi Ioseph, sed solum in Galilæa in urbe sua Nazareth. Quod dicitur, quod Ioseph cum esset de domo David, & haberet originem ex Bethlehem. Luc. 2. & Bethlehem erat in sorte Iudæa, ut patet supra. Ioseph ad habitandum in Bethlehem, & sic iturus erat in Iudæam. Dicitur, quod Ioseph non intendebat ire in Bethlehem ad habitandum, quia nihil ibi habebat, sed ipsum, quod Ioseph, & uirgo habebat erat in Nazareth, & ibi habitabant parentes Virginis, & ibi desponsata est, & concepit. Luc. 1. In Bethlehem Ioseph & uirgo nunquam habitauerunt nisi ex necessitate. Quia non legitur, quod aliquo tempore ibi manserint, nisi quando Christus natus est. Et patet hoc. Quia si Ioseph & uirgo habitassent in Bethlehem magno tempore, sicut in Nazareth, Iudæi non dicerent de Iesu, quod erat de Nazareth, & non de Bethlehem. Et tamen dicebant hoc in tantum, quod propter istud negabant eum esse Messiam. Io. 7. Ergo uirgo & Ioseph non habitauerunt aliquanto tempore in Bethlehem, sed semper in Nazareth. Et adhuc ipso tempore, quo Christus natus est in Bethlehem non iuerunt illuc Ioseph & uirgo, quasi aliquid de re familiari ibi haberent expediendum: sed ex necessitate compulsi propter professionem faciendam: quia erant de domo David. Et istam causam inuit Luc. 2. c. Christo tamen nato, & præsentato in templo non redierunt in Bethlehem: sed dicitur quod iuerunt in Nazareth. Luc. 2. Et tamen si habitatio sua esset in Bethlehem, post præsentationem Christi in templo, quæ facta est in Ierusalē, redirent in Bethlehem, & non redierunt, sed iuerunt in Nazareth, eo. c. Ergo non habebant habitationem in Bethlehem. Item quia non solum dicitur, redierunt in Nazareth, sed dicitur quod redierunt in Nazareth ciuitatem suam, Et sic Nazareth erat locus, in quo ipsi habitabant. Aliqui dicunt, quod post præsentationem Christi in templo non redierunt Ioseph & uirgo in Bethlehem, quia ibi futura erat occisio paruulorum per Herodem, alioquin redissent illuc, & non iuissent in Nazareth. Dicendum quod non ita, quia si propter hoc non redissent in Bethlehem, etiam non irent in Nazareth, quia nec ibi erat locus securus, cum oportuerit Ioseph fugere in Aegyptum, Ergo post præsentationem in templo Ioseph non iret in Nazareth, sed rediret in Bethlehem, uel iret in Aegyptum. Maxime, quia hoc non potest stare cum dicitur Luc. 2. quod

quod reuersi sunt in Nazareth ciuitatem suam. Et sic innuitur, quod non redierunt illuc propter aliquam specialem causam de nouo emergentem, sed quia erat ciuitas sua, id est, quia ibi habebant suum domicilium. Sic patet, quia quando Lucas dixit, quod iuit Ioseph, & uirgo in Bethlehem expressit causam specialem, scilicet, quia oportebat eos ibi proficere, quia erant de domo David: hic autem non dixit nisi, quod reuersi sunt in ciuitatem suam Nazareth. Ergo hic erat domicilium eorum, & non in Bethlehem. Item patet, quia si habitarent in Bethlehem non oporteret, quod ad faciendam professionem irent illuc, sed essent ibi quando fieret, & tamen dicitur eo. c. quod ascendit Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam in ciuitate David: eo quod esset de domo, & familia David. Dicendum ergo, quod nihil habebant Ioseph & uirgo propter quod habitare uellent in Bethlehem. Cum autem dicitur, quod Ioseph timuit ire in Iudæam, intelligitur de transitu per Iudæam, & non de habitatione in ea. Et iste est uerus sensus intelligendo, quod Ioseph uolebat habitare in Iudæa, sed uolebat ire in Nazareth ciuitatem suam, & tamen transiturus erat uia recta per Iudæam, quia, ut supra fuit declaratum, cum diximus de itinere Aegypti, accipitur illud iter per desertum iuxta mare occidentale per ciuitates Philistinorum, scilicet, per Gazam, & alias. Et propter hoc Deus dixit, quod iter de terra Aegypti in terram Chanaan est per terram Philistinorum. Exod. decimotertio, ciuitates tamen Philistinorum sunt in sorte Iudæa. Iosue. 15. Et sic erant in Iudæa. Ideo iter rectum ad ueniendum de Aegypto in Galilæam erat per terram Iudæam. Ioseph autem timuit transire per illam propter Archelaum, ideo dicitur, quod timuit ire in Iudæam, & ob hoc oportuit, quod flecteret iter suum multum extra rectitudinem, ut non transiret per Iudæam saltem non per medium eius. Et hoc uidetur significare littera cum dicitur: Secessit in partes Galilæe, id est diuertit, uel declinauit à recto conuertens se contra Galilæam. Alio modo potest dici, quod Ioseph uolebat nunc ire ad habitandum in Iudæa non quasi haberet ibi aliquod speciale domicilium propter quod illuc uellet ire: sed quia pauper erat ueniens de labore manuum suarum: nam faber erat. Mar. 6. & poterat uiuere ubicunque. Et forte putabat, quod conuenienter posset uiuere nunc in Iudæa. Præcedens tamen sensus melior est.

In qua tribu erat Nazareth. Quest. LXXXVII.

QVAERITVR de ciuitate Nazareth in qua Tribu erat. Dicendum quod saltem ex hoc loco apparet, quod non erat in sorte Iudæa, cum distinguatur hic Iudæa, & Galilæa: & Nazareth erat in Galilæa, ut patet in littera. Est autem dicendum, quod est Nazareth in sorte Nephtali non longè à mari Galilæa. Unde inter ciuitates fortis Nephtali ponitur Nazareth sub alio nomine, ut declaratum est Iosue. 19. Est autem Nazareth Ciuitas Galilæe distans per septem leucas à mari Mediterraneo Occidentali. Est. n. modicè magis occidentalis quàm Hierusalē: quia Hierusalē à mari Mediterraneo distat per nouem leucas, aut plus: Nazareth autem modicè distat: & est non longe Nazareth a quadam ciuitate, quæ uocatur Achon, quæ est in portu maris Mediterranei, & fuit ultima quam Saraceni receperunt de manibus Christianorum: & ibi plurimi Christiani perierunt. Et hanc solet uocare scriptura Ptholomaidem in libris Machabæorum. Est enim ciuitas Nazareth nunc quasi omnino destructa, licet olim fuit ciuitas satis gloriosa: & usque hodie habetur in ea locus, in quo Gabriel salu-

auit uirginem. Et est ibi quedam capella excisa de petra in rupe: & sunt ibi tria altaria. Magna autem pars ciuitatis Nazareth erat antiquitus excisa de rupe: & adhuc hodie apparet. Est etiam in ipsa ciuitate adhuc Synagoga illa in Ecclesiam tamen commurata, in qua Iesu docenti traditus est liber Isaiae Prophetæ: & aperuit illum, & legit in loco, ubi dicitur: Spiritus Domini super me &c. & ait. Hodie completa est scriptura hæc in auribus nostris. Luc. 4. Est etiam in fine ipsius ciuitatis in Ecclesia Sancti Gabrielis, quidam fons, qui ab incolis in magna ueneratione habetur: de quo asseritur benedictissimum puerum Iesum aquam sepe habuisse, & portauisse matri suæ, quæ ministrabat ei, & subditus erat ipsi, & Ioseph nutritio suo. Luc. 2. f. Descendit cum eis, & uenit in Nazareth, & erat subditus illis. Extra Nazareth contra Austrum ad unum iactum balistæ est locus, qui usque hodie uocatur salus Domini, ubi uolebant Iudæi Christum præcipitare, quia uolebat facere miracula in Nazareth, sicut in alijs locis. Sed ipse exiuit de manibus eorum. Luc. 4. Et subito inuentus est in latere montis oppositi ad iactum arcus, & uidentur ibi quedam lineamenta corporis, & uestium lapidi in pressa. De monte isto uidetur mons Hermon, & mons Hermonim, qui est paruus mons, de quo dicitur Psal. 41. Hermonij a monte modico. Videtur etiam mons Thabor, & ciuitas Naym, in qua Christus suscitauit filium uiduæ. Luc. 7. Et uidetur etiam tota latitudo campi magni Esdrelon, de quo in libro Iudith: & ab ista ciuitate contra orientem distat per duas leucas mons excelsus Thabor in quo Christus transfiguratus est. infra 17. & Mar. 9. & Luc. 9. De Nazareth ad tres leucas contra Aquilonem, & modicum declinando contra occidentem est oppidum quod uocatur Sephorim: & supra illud est castrum ualde pulchrum, & de hac ciuitate communiter tenetur, quod fuerit oriundus Ioachim pater Virginis. Et est istud oppidum in tribu Aser, & ipsum, & etiam Nazareth est in provincia Ituræa: quia illa pars Galilæa est Ituræa. De his frater Brocardus Theutonicus in libro suo de diuisione terræ sanctæ, & Marinus Venetus in lib. suo de eodem.

Quomodo poterat habitare Ioseph in Nazareth, cum esset de tribu Iuda. Quest. LXXXVIII.

QVAERITVR, quomodo poterat Ioseph habitare in Nazareth cum ipse esset de tribu Iuda, & de progenie David originem trahens de Bethlehem. Luc. 1. Dicendum quod tribus, & familie diuersæ habebant possessiones diuersas, & terram inter se diuisam iuxta diuisiones, quæ habentur Iosue 15. usque ad 19. Et istæ possessiones, sicut tam agri, quam loca habitationum non debebant misceri, nec transire de tribu in tribu, sed quod maneret separatæ & distinctæ, sicut Deus distincter eas Numeri 36. Licebat tamen uiris unius tribus ire ad habitandum ad loca aliarum tribuum; si bene ibi esse sibi reperirent: sicut dicitur Iudicum 17. de Leuita, qui erat de Bethlehem, & egressus est, & peregrinari uoluit ubicunque sibi commodum reperisset, & uenit in terram Ephraim, habitauitque in domo Michæ. Isti tamen non poterant habere possessiones in locis illis, ad quæ transibant, ne confunderentur hereditatum distributiones, & transiret hereditas de tribu in tribu. Et si aliquando emerent possessiones, id est, bona immobilia, non poterant illa semper tenere, sed cogebantur restituere quandocumque, uenditores uellent illa redimere data parte præcij, & fructibus susceptis per emptorem computatis in sortem: & si uenditor non posset redimere, uel nollet, saltem in iobelo re-

diat ad ipsum possessio, scilicet, anno quinquagesimo. Leui. 25. Ita ergo Ioseph, licet esset de tribu Iuda, poterat habitare in Nazareth, quæ erat de tribu Nephthalim. Sed dicitur, quod non licebat hoc nisi Leuitis. Nam ille, de quo dictum est Leuita erat; & isti, quia non acceperant possessionem inter Israelitas. Num. 18. & Iosue 13. poterant discurrere per totam terram Israel. Secus autem de laicis, qui acceperant possessiones determinatas, quia non uideatur illis licere habitare in foribus aliarum tribuum. Dicendum, quod non solum licebat hoc Leuitis, sed etiam laicis. Quod patet, quia aliqui de tribu Ephraim habitabant in sorte Beniamin. Iudicum 19, de illo sene, qui recepit Leuitam in domo. Nam dicitur, quod erat de monte Ephraim, & habitabat peregrinus in Gabaa, quæ erat in tribu Beniamin. Ergo etiam laicis licebat habitare extra terram tribus suæ. Et ita esset de Ioseph. Sed dicendum, quod nunc tempore Ioseph non solum licebat uiris de una tribu habitare in sorte alterius tribus, sed etiam habere possessiones alterius tribus. Quod patet, quia post reditum de Babylone sola tribus Iuda & Beniamin mansit in Iudæa. Aliæ autem decem tribus in terra Medorum, & Persarum sunt. Unde non solum Iudæi habitantes in Iudæa erant de sola tribu Iuda, & Beniamin: sed et omnes, qui sunt dispersi per Asiam, & Europam obsequentes Romanis. Decem autem tribus trans Euphratem hætenus commorari probantur, quarum multitudines inestimabiles minimè possunt numero comprehendere. Manserunt ergo fortes illarum decem tribuum in terra Israel: & illæ aliquantulum fuerunt occupatæ a Samaritanis: & quedam partes manserunt sine habitatore. Istas autem tenebant Iudæi post reditum de Babylone. Nam Christo nato Iudæi habitabant in forte Nephthalim, & Zabulon infra quarto. Et erant isti Iudæi de tribu Iuda, & Beniamin. Ideo oportebat, quod isti tenerent etiam possessiones Zabulon, & Nephthalim: & sic de omnibus alijs fortibus tribuum quarum partes aliquas Iudæi tenebant. & sic non solum non erat illicitum nunc Iudæo habitare extra terram tribus suæ: sed etiam non erat illi illicitum tenere possessionem, quæ fuerat alterius tribus. Et ita licebat Ioseph habitare in Nazareth, quæ erat de terra Galilææ, & tribu Nephthali: & habere ibi possessionem, licet esset ipse de tribu Iuda. Cum autem obijcitur quod confunderentur sic diuisiones sortium, dicendum, quod verum est si ille tribus, cuius possessiones erant, maneret in terra Israel. Illæ tamen recesserant nunquam redituræ sicut propheta prædixerant; ideo possessiones earum debebant ab alijs tribubus occupari, & diuidi per illas: & ita fieret in reditu de Babylone, quomodo tamen hoc factum fuerit declarabitur magis primo Eisdæ cap. 11.

An Ioseph teneretur ire ad habitandum in Nazareth.
Quæst. LXX XIX.

QVAERITVR, an Ioseph tenebatur ire ad habitandum in Nazareth, ut impleretur propheta, quæ hoc prædixerat. Aliquis dicit, quod sic, quia dicitur hic quod. *Uenit Ioseph, & habitauit in Nazareth, ut impleretur, quod dictum est per prophetam, scilicet, quoniam Nazarenus uocabitur.* Ergo oportebat illuc ire, ut istud compleretur. Maxime quia uideatur dici, quod propter hoc uenit illuc Ioseph, ut impletur propheta. Item quia istud prædicatum fuerat: si tamen Ioseph nollet ire in Nazareth, non posset impleri ista propheta. Ideo oportebat ipsum ire illuc. Dicendum, quod non erat obligatus Ioseph ire in Nazareth, quia aliàs non habuisset intentionem eundi in Iudæam, & ideo uidetur, quod noluerit illuc ire nisi

F propter Archelaum. Cum autem dicitur de propheta, dicendum quod non obligabat, quia id quod obligat est proprie præceptum. Prophecia autem non est præceptum, sed prædicatio quedam rei futuræ: ideo contra conditionem suam est, quod obliget. Item quia propheta interdum est occulta eis, per quos debet compleri. Nemo tamen obligatur ad id, quod nullo modo potest scire: & tamen, ut plurimum res prædicata implentur in illis, & per illos, qui prophetiam ignorat. Item dato, quod quis sciat prophetiam, quæ per ipsum debet compleri: non tenetur implere illam nisi sibi iubeatur. Nam interdum est propheta de malo, quod quis pati debeat, vel de malo culpæ quod facit, & tamen nemo tenetur subire pœnam spõte, quam Deus prædicauit ipsum passurum: sed licet fugere ab ea quantum poterit: & si prædicatum fuerit aliquid malum culpæ per ipsum patrandum: non tenetur illud implere: quia implendo peccat: sicut prædicatum erat Christum per Iudæos occidendum: & tamẽ non tenebantur eum occidere, sed potius non occidere tenebantur: quia iustus erat. Ita nunc prædicatum erat, quod Iesus Nazarenus uocaretur per hoc, quod habitaret in Nazareth, & tamẽ Ioseph non tenebatur habitare in Nazareth, quia neciebat prophetiam. & dato quod sciret, nõ tenebatur implere illam: quia cũ Deus per prophetiam prædicet aliquid, & non iubeat, ad ipsum pertinet cura implendi: & quando ei placuerit implebitur. Item quia licet homo sciat aliquam prophetiam per se implendam, quia ita prædicatum est: fortè nesciat tempus, aut modum, & causam impletionis: quia sibi reuelatum non est. Ideo si uellet implere fortè erraret. Dimittendum ergo est Deo: quia ipse, qui prædicauit implebit: & licet per hominem impleri debeat: ipse tamẽ deducet eum ad tempus, ut impleatur res, sicut Deo placuerit: & sic licet nunc Ioseph iret ad habitandum ad alium locum: Deus taliter faceret, quod Iesus aliquando habitaret in Nazareth, scilicet, ipse induceret aliquam opportunitatem, Ioseph non cogitante, quod oporteret eum ire ad habitandum in Nazareth, & Christum cum eo: & sic uocaretur Nazarenus. Et si Ioseph, ut impletet illam prophetiam uellet ire ad habitandum in Nazareth, non esset certus an Deus sic uellet illam impleri: ideo curare non debebat de hoc? Nemo enim se debet intrinmittere de operibus Dei, quorum ipse nobis onus non imposuit: quia ipse non indiget adiutorio nostro.

Quomodo Christus uocatus est Nazarenus.
Quæst. XC.

QVAERITVR, quomodo Christus Nazarenus uocatus est. Dicendum quod poterat uocari Nazarenus, & Bethlehemitis. Nam in Bethlehem natus est, & inde uocaretur Bethlehemitis, cum proprie denominetur homo à loco originis, Nazareus; vel Nazarenus poterat uocari à Nazareth: quia ibi conceptus est, nutritus, educatus, & conuersatus usque ad tempus, quo cepit prædicare. Vocatur tamen Christus Nazarenus, & nunquam Bethlehemitis, & hoc pronenit ex errore Iudæorum: quia putauerunt Christum natum esse in Nazareth, cum ibi uiderunt eum semper conuersari, & ibi habitabat tota cognatio eius, & ob hoc dicebatur eum esse de Nazareth, sicut dixit Philippus ad Nathanael, scilicet. Inueni Iesum filium Ioseph à Nazareth. Ioan. 1. Et dicebant propter hoc eum non esse Messiam afferentes illum esse de Galilæa. Ioan. 7. scilicet, Nunquid à Galilæa uenit Christus? Quasi dicat, Messias nõ potest nasci de Galilæa. Et iterum ibi: Scrutare scriptu-

scripturas, & uide, quia propheta à Galilæa nõ surgit. Sic enim totus populus uocabat Christum infra 21. scilicet. Hic est Iesus propheta à Nazareth. Ipsi etiam ministri, qui uenerunt ad tendendum eum, sic illum uocauerunt. Ioan. 18. quia Christus dixit: Quem queritis? Et illi dixerunt: Iesum Nazarenum. Sic etiam in cruce titulus sibi appositus est, in quo uocabatur Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Ioan. 19. Sic etiam angeli uocauerunt eum Mar. 16. scilicet, Iesum quæritis Nazarenum. Ita, & nos uocamus. Et licet fuerit Bethlehemitis, non uocamus eum Bethlehemitis: sed istud nomen quod per errorem Iudæorum introductum est magis placuit Spiritui sancto. Et sic fecerat prædicari, quod uocaretur Nazarenus, & non Bethlehemitis. Et non fuit error similiter in nomine, sed solum fuit error in motiua Iudæorum. Quia uerum est, quod Christus Nazarenus erat, & tamen Iudæi uocabant eum Nazarenum, tanquam natum de Nazareth. Et falsum erat: nam si intelligerent eum esse Nazarenum, id est, nutritum in Nazareth, non obijcerent ei, quod non esset Messias: dicentes quod non erat de Nazareth, & tamen obiecerunt: ergo sic uocabant eum Nazarenum, id est, natum in Nazareth. Et ex falso motiua uerum nomen ei impositum est, quia aliàs non uocauerunt eum nos Nazarenum, nisi uerè esset Nazarenus.

De ordine temporum à transmigratione Babylonis, usque ad Christum. Quæst. XCI.

QVAERITVR, nunc circa ordinem temporum, de quibus omnisimul præcedentibus. Nam diximus ibi de regimine Iudæorum, & de modo principatus eorum usque ad captiuitatem Babyloni. Nunc autem dicendum est de regimine, & statu ipsorum à die captiuitatis, & translationis in Babylonem, quia ista multum faciunt ad intellectum factæ scripture, tam noui, quam ueteris testamenti, saltem ut uideatur, quando scriptum exprauit de stirpe Iudæorum, & multa de diuersitate historiarum, & temporis per hoc cognoscuntur. Considerandum, quod translatio Iudæorum in Babylonem fuit ultimo anno regni Sedechiæ, scilicet, anno undecimo. 4. Reg. 25. & 2. Paralipom. 36. Ante hoc per undecim annos fuerat translatus Iocim rex Iudæ in Babylonem. 4. Reg. 25. & ipse est, qui uocatur Iechonias, & genuit Salathiel præcedenti cap. Et est primus in tertia quaterdena. In ipso anno in cepit historia libri Daniel. Nam translatus est Daniel in Babylonem, quando translatus est Iocim rex Iudæ: cum esset ipse Daniel de cognatione regis, ut patet Danielis primo. Erat autem hoc ante Christi natiuitatem annis sexcentis, & duodecim, quia à transmigratione Babylonis usque ad Christi natiuitatem fuerunt anni sexcenti, & vnus, ut dictum est supra in principio huius. c. & captiuitio Iocim fuit undecim annis ante transmigrationem totalem Babylonis, quia illa fuit anno undecimo regni Sedechiæ. 4. Regum. 25. Et tamen Sedechiæ cepit regnare quando Iocim ductus est in Babylonem. 4. Reg. 24. Et fuit hoc anno ab orbe condito ter millesimo trecentesimo quinquagesimo primo. Quinque annis post hoc cepit prophetare Ezech. scilicet, anno. 5. transmigrationis Iocim regis Iudæ in Babylonem. Et sic fuit sex annis ante totalem transmigrationem Iudæorum in Babylonem. Ezech. 1. Et ante Christi natiuitatem annis sexcentis, & septem. Ipsa autem transmigrationis in Babylonem fuit anno undecimo Sedechiæ, ut dictum est, & ibi cessauit regnum de linea recta David, quia omnes reges, qui ante hoc fuerant post ipsum David in regno Iudæ fuerunt de successione recta David. Postea uero nullus de hac stirpe imposuit sibi diadema regium, quia

A transmigratione Babylonis usque ad Christi anni. 601.

A creatione mundi usque ad captiuitatem Babylonis anni. 3354.

translati sunt in Babylonem, & post reditum de Babylone nemo de eis fuit rex, nec de alia tribu: sed solum pauci de sacerdotibus, de quibus infra dicitur. Quantū autem durauerit istud regnum, & quot reges fuerint, & qui, & multa alia circa hoc declarauimus præcedenti cap. q. 22. & 23. Cessauit autem istud regnum ab orbe condito annis tribus millibus trecentis sexaginta duobus, & ante Christi natiuitatem annis sexcentis, & uno. Et procedunt omnes hi numeri, & quos infra ponemus secundum ueritatem Hebraicam, & non secundum interpretes, quam differentiam supra assignauimus in principio huius secundi capituli in prima. q. Quando Iocim rex Iudæ translatus est in Babylonem, multi de Iudæis translati sunt cum eo, de quibus. 4. Reg. 24. Sed illa fuit parua transmigrationis. Postea annis undecim, scilicet, ultimo anno Sedechiæ Sedechiæ, rex, & omnes Iudæi de tribu Iuda, & Beniamin translati sunt in Babylonem præter pauperes agricolos, & uinitores, quos Nabuzardan princeps exercitus regis Nabucodonosor dimisit ad colendum terram, & habitandum in ea, ut soluerent tributa Chaldæis, & præposuit illis quemdam principem nomine Godoliam uirum bonum: quem quidam Iudæi maligni occiderunt, & tunc timuit totum illud uulgus Iudæorum manere in terra propter Chaldæos: putantes, quod occiderent eos, quia occiderant principem positum per illos. Et ob hoc uoluerunt descendere in Aegyptum, ut ibi liberarentur de manu Chaldæorum, quia Aegyptus non erat tunc subiecta Chaldæis. Erat autem tunc Ieremias inter illos, quia ipse manserat in Iudæa transmigrationibus alijs in Babylone. Nam Nabucodonosor dixit ei, quod iret in Babylonem, si uellet, sin autem, iret quo uellet. Ierem. 40. Ipsum consuluerunt Iudæi, ut peteret Dominum pro eis, an descenderent in Aegyptum. Et Deus dixit, quod non descenderent, quia aliàs morerentur gladio, & fame, & peste in Aegypto, & nunquam redirent in Iudæam. Ierem. 42. Hoc non obstante Iudæi descenderunt in Aegyptum, & Ierem. iuit cum illis, ne solus maneret in Iudæa. Iere. 43. Tunc mansit tota terra Iudææ sine habitatore, & nulla gens ausa est, uel desiderauit occupare terram illam, sed septuaginta annis mansit inculta, & non habitata, & tunc sabbathizabat, id est, quiescebat usque ad reditum Iudæorum de Babylone. 2. Paralipom. 36. & 2. Esdra. 2. c. De hoc latè declaratum est 4. Reg. 25. & habetur Esdra. 40. usque ad 44. Fuit hoc uno anno, uel quasi post transmigrationem Iudæorum in Babylonem, quæ fuit anno. 19. Nabucodonosor. 4. Regum 25. Et hoc tempore floruerunt in Græcia septem sapientes. Qui sic uulgariter nominantur, quia isti fuerunt quasi primordia omnium sapientum in Græcia, licet post istos non sapientes, sed Philosophi uocati sunt: quod Pythagoras inchoauit. Quinto anno post transmigrationem Babylonis, qui fuit anno. 23. Nabucodonosor, & ante Christi natiuitatem anno quingentesimo nonagesimo sexto ipse Nabucodonosor uenit in Syriam, & pugnauit contra Moabitas, & Ammonitas, quibus subiectis iuit in Aegyptum, eamque subuertit regem eius occidens, & alium constituens; & tunc transfudit omnes illos, qui fugerant de Iudæa post mortem Godoliam, ut supra dictum est: ut ait Iosephus 19. Antiquitatum. Plurimi tamen istorum ibi gladio, & fame, & peste consumpti sunt: sicut prædixerat eis Iere. 42. Residui eorum translati sunt in Babylonem. Et nemo ipsorum rediit in Iudæam, sed omnes mortui sunt in Babylone, quia Iere. prædixerat eis, quod ultra nunquam uiderent locum illum, id est, Ierusalem, & Iudæam. eo. cap. Ipse quoque Ieremias, ibi in Aegypto mortuus est, antequam transferrerentur illi Iudæi in Babylonem: nam prædicantem contra idolatriam ipsorum lapidauerunt, & ibi in Aegypto

gypto sepultus est, cuius merito multa beneficia Aegyptii susceperunt: quia fugauit serpentes de terra ipsorum. Postea uero Alexander Macedo: ueniens in Aegyptum audita uirtute sancti uiri transfuit honorabiliter ossa eius in ciuitatem, quam in Aegypto condidit, & de nomine suo Alexandriam uocauit. De his Isido. in lib. de ortu, & obitu patrum. Fuerit ergo tres transmigrations Iudeorum in Babylonem, scilicet, una cum Ioacim rege Iuda: secunda undecim annis post scilicet, cum Sedecia rege Iuda, quae fuit maxima: tertia quae fuit quinque annis post, in hac translata sunt Iudaei, qui fuerant in Aegypto. Fuerant autem a die transmigrations decem Tribuum in Assyrios usque ad ipsam transmigracionem Iudaotum in Babylonem, quae facta est anno 11. Sedecia anni centum, & triginta, & menses sex, & dies decem: ut ait Iosephus. 10. antiquitatum. Anno 7. post transmigracionem Babylonis incipit Daniel haberi tanquam Propheta: quia tunc interpretatus est, & annunciauit ipsi Nabucodonosor somnium, quod ille oblitus fuerat. De quo Danielis. 2. Dicitur tamen ibi, quod illud fuit anno. 2. regni Nabucodonosor: & tamen Nabucodonosor ante captiuitatem Iudaorum, & transmigracionem Babylonis regnauerat annis, 19. ut patet. 4. Reg. 25. Sed computatur ibi regnum suum incipiendo a tempore, quo subiecit Aegyptios: sic ait Iosephus. 1. antiqui, scilicet, Igitur post annum secundum Aegyptiacae uastationis rex Nabucodonosor uidit somnium valde mirabile. Ista tamen uastatio fuit quinque annis post transmigracionem Babylonis: ut supra dictum est. Ideo fuit annis septem post istam transmigracionem somnium Nabucodonosor, & interpretatio Danielis. Et ex hoc patet, quod fuit annis decem, & octo postquam ipse Daniel translatus est in Babylonem. Nam ipse undecim annis, scilicet, sub rege Ioacim ductus est in Babylonem ante generalem translationem, quae fuit cum Sedecia, scilicet, ultimo anno regni eius, ut supra, patet: & tamen post istam translationem septem annis fuit somnium, ut supra dictum est: Daniel autem uixit longo tempore in Babylone, scilicet, plus octoginta annis, uel quasi. Quod patet, quia Daniel translatus est in Babylonem undecim annis ante generalem translationem, scilicet, cum Ioacim rege, Daniel. 1. & supra declaratum est. Mansit tamen adhuc usque ad tempora Darii Regis Persarum, & Cyri. Daniel. 6. Et tamen anno primo Cyri regis completi sunt septuaginta anni captiuitatis Babylonicae: qui incipiunt computari ab ultimo anno regis Sedeciae. Et istis addantur 11. anni, quibus ante hoc translatus fuerat Daniel in Babylonem: erunt anni octoginta, & vnus, quibus mansit in Babylone. Et hoc erat, quia puer erat quando translatus est in Babylonem: sic patet Danielis. 1. scilicet, quod praepositus eunuchorum accepit pueros decoros de semine regio, & vnus eorum fuit Daniel. Ipse non reuersus est de captiuitate in Iudaeam licet adhuc uiueret, quia erat praepositus regni Persarum, & Medorum positus per Dariam regem. Et in ciuitate Ecbatanis terrae Medorum aedificauit pulcherrimum sepulchrum, ibique sepultus est. In eo postea sepeliebantur reges Medorum, ut ait Iosephus. 10. Antiquitatum. Nabucodonosor qui Iudaeos captiuauit, uixit aliquanto tempore post captiuitatem ipsorum, de quo infra dicitur: & post eum regnauit filius eius, qui Nabucodonosor minor dicitur: istum misit Nabucodonosor pater suus in Aegyptum, subiugauitque satrapas qui contra eum insurrexerunt. Quo ibi manente mortuus est Nabucodonosor pater suus in Babylone: & ipse successit in regno: fecit autem opera magnifica in aedificiis supra omnes reges, qui ante eum fuerant, fecit ortum suspensibilem de quo uxor sua posset uidere terram Medorum in

qua nutrita fuerat. Huius meminerunt omnes Historiographi. De hoc Berofus in 3. lib. historiae Chaldaeorum, & Iosephus 10. Antiquitatum. Post istum regnauit Euilmerodach in Babylonia: multi putant istum successisse Nabucodonosor priori, eo quod de Nabucodonosor minore non fit mentio in sacra scriptura. Et tamen falsum est, quia iste cepit regnare anno tricesimo septimo a transmigracione Ioachim regis Iudaeae. 4. Reg. 25. Et sic erant anni uiginti sex post transmigracionem generalem: & tamen non potuit tanto tempore uiuere ille Nabucodonosor, cum solum uixerit annis. 40. ut ait Iosephus. 10. Antiqui. Iste ergo Euilmerodach fuit post Nabucodonosor minorem, & uocat Iosephus istum Euilmerodach Amilmadapacam, siue Abimathadocum Filium Nabucodonosor minoris. Et iste est qui exaltauit Ioacim regem Iuda, qui erat in Babylone, educens eum de carcere, & exaltans solum eius super solia omnium regum, qui erant in Babylone. 4. Reg. 25. Post istum regnauit Egressarius filius eius, & post eum Labofardacus: & post istum regnauit Balthasar filius eius, qui Nabar dicitur, ut ait Iosephus 10. antiqui. Iste Balthasar fuit, qui bibit in uasis sacris, & contra quem apparuerunt digiti scribentes in pariete, & ipsa nocte occisus fuit, & Persa, & Medi intrauerunt in Babylonem, translatumque est regnum Chaldaeorum de stirpe Nabucodonosor in Darium, & Cyrum reges Persarum, & Medorum. Daniel. 5. De temporibus, quibus isti reges regnauerunt est dubium. Nam de Nabucodonosor dicunt quidam, quod regnauerit annis tredecim. De Euilmerodach dicit Iosephus, quod regnauerit annis decem, & octo. Egressarius autem annis quadraginta: Labofardacus mensibus nonem, Balthasar annis decem, & septem. Sed non stat: quia a transmigracione Babylonis, usque ad reditum, solum fuerunt septuaginta anni. 2. Paralip. 36. & completi sunt anno primo Cyri regis. 1. Esdrae. 1. & 2. Esdrae. 2. Et tamen anni istorum regum collecti sunt octoginta, & nouem. Quibus adhuc addendi erant duo anni, quibus regnauit Darius rex Persarum antequam regnaret Cyrus. Etiam addendi sunt anni, quibus uixit Nabucodonosor post transmigracionem Babylonis, qui fuerunt plusquam duodecim. Nam septem annis post istam transmigracionem uidit somnium, de quo habetur Daniel. 2. ut dictum est supra, & postea septem annis fuit quasi bestia, sicut praedixerat Daniel. 4. cap. & sic erunt plures quam centum anni. Ideo dicendum est, quod non regnauerunt isti reges tanto tempore. Quidam autem dicunt, quod regnauit Nabucodonosor uiginti duobus annis post transmigracionem Babylonis, & filius eius Nabucodonosor minor annis tredecim reliqui autem, scilicet, Euilmerodach, Egressarius, & Labofardacus, & Balthasar regnauerunt annis uiginti quinque, & Darius rex Persarum annis duobus. Et hoc modo complentur praecise anni septuaginta quibus manserunt Iudaei in Babylone. De his tamen magis dicendum erit Daniel. 1. uel. 4. Considerandum est nunc de istis septuaginta annis, quibus steterunt Iudaei in Babylone: quem modum principatus habuerunt. Et dicendum est, quod nullum modum: quia principatus non est nisi in aliquo populo, uel politia. Iudaei autem tunc nullum populum faciebant, quia erant captiui. Ideo non solum non erant per se populus, sed etiam non erat pars populi, quia non erant ciues. Nam multitudo seruorum, & banauorum non est pars politiae, ut ait Aristo. Erant enim reges istorum captiui. Nam Sedecias mansit in carcere usque ad diem mortis suae, quem tamen sepeliuit honorabiliter Nabucodonosor, ut ait Iosephus. 10. Antiquitatum: ipse autem Ioachim rex Iuda etiam manebat in carcere. Et fuit in eo quamdiu

quamdiu regnauit prior Nabuchodonosor, & Nabuchodonosor minor. Huius autem filius, scilicet, Euilmerodach primo anno regni sui, qui erat trigessimus septimus a transmigracione ipsius Ioacim edu- xit eum de carcere, & exaltauit eum super omnes reges, qui erant in Babylone. Et comedebat semper coram eo, usque ad mortem suam. quarto Regum. 25. Et tunc fuit aliqua relaxatio oneris Iudaorum, quia forte ille Ioacim haberet aliquam potestatem super eos, & tamen non erat proprie aliquod genus principatus, quia non erant Iudaei per se vnus populus. Fuit autem reditus de Babylone anno primo Cyri regis Persarum, in quo completi sunt anni septuaginta captiuitatis Babylonicae, & fuit ante Christi natiuitatem annis quingentis, & triginta, & vnus: & ab orbe condito annis tribus millibus quadringentis uiginti, & octo: & regnauit Cyrus annis triginta. In primo anno huius incipit historia librorum Esdrae, quia primus, & secundus Esdrae idem dicunt, nisi quod secundus recapitulat ea, quae dicta sunt in primo addendo aliqua. Iste dedit licentiam Iudaeis redeundi in terram suam, primo Esdrae primo, sicut praedixerat Isai. 45. ante per annos ducentos, & decem. Et rex Cyrus legit hunc librum, & inueniens ibi nomen suum praenunciatum, & quod Deus magnarum gentium constitutus erat eum regem, gaudio quodam repletus est, & uoluit benefacere illi genti, cuius fuerat ille propheta. Et conuocans Iudaeorum clarissimos, qui erant in Babylone, dedit illis licentiam redeundi, ut ait Iosephus undecimo Antiquitatum. Et tunc mandauit dari uasa templi, quae Nabuchodonosor abstulerat, & manebant in Babylone, ut patet primo Esdrae primo: & secundo Esdrae secundo. Tunc congregati sunt plurimi Iudaeorum, & exhortabantur se, ut redirent de Babylone. Et redierunt multi, quorum numerus ponitur per Iosephum undecimo Antiquitatum, & primo Esdrae secundo. Non redierunt autem de Babylone omnes Iudaei, qui ibi erant, quia multi tenebantur desiderio possessionum, & affinitatum contractarum in Babylone. Nam quando translatae sunt Iudaei de Babylone a principio sub Ioacim, quidam falsi prophetae dicebant, quod Deus reduceret illos captiuos post biennium de Babylone. Et hoc dixit Annanias propheta de Gaba in principio regni Sedeciae, postquam translatus fuit Ioacim in Babylonem, scilicet, post duos annos conteram iugum Nabuchodonosor de collo omnium gentium, & conuertam Ieconiam filium Ioacim & omnem transmigracionem Iudae ad locum istum. Ierem. 28. Iste fuit propheta falsus, contra quem Ieremias praedixit, quod ipso anno moreretur, & sic factum est. Alij etiam erant prophetae falsi in Babylone dicentes, quod cito Deus reduceretur esset eos in terram Iuda. Ideo populus non curabat edificare domos, nec plantare vineas, ut possent uiuere in Babylone. Ieremias autem scripsit eis: edificare domos, & habitare, & plantate hortos, & comedite fructum eorum. Accipite uxores, & generate filios, & multiplicamini ibi, & nolite esse numero pauci, quia haec dicit Dominus, cum ceperit impleri in Babylone septuaginta anni, uisitato uos, & reducam uos ad locum istum. Ierem. uigesimalmonono. His uerbis incitati, qui erant in Babylone fecerunt sic. Ideo anno septuagesimo, quando finita est captiuitas, multi tractati amore possessionum, & affinitatum, & terrae illius, quam iam reputabant sibi natalem, redire noluerunt. In hoc reditu fuerant duo principes, scilicet, Zorobabel filius Salathiel: & Iesus filius Iosedech Sacerdos

A magnus. Et sub eis fuit multitudo illa redeuntium de Babylone. Ioacim namque rex Iuda, qui ductus fuerat in Babylonem genuit ibi Salathiel, de quo dicitur praecedenti capitulo, quod Ieconias genuit Salathiel, & Salathiel ibi in Babylone genuit Zorobabel. Iste fuit princeps Iudaeorum redeuntium de Babylone. Considerandum nunc, quod Iudaei, dum fuerunt in Babylone, non fuerunt populus per se: ideo non habebant principatum. Nunc uero redeuntes erant iam liberi, & incipiebant esse populus, & habere principatum: & quia Zorobabel erat nobilissimus Iudaeorum, qui fuerat in Babylone, qui erat nepos Ioacim regis Iudae, fuit princeps Iudaeorum in reditu, licet non fuit rex sicut auus suus, quia forte rex Persarum, qui dedit licentiam Iudaeis redeundi, non dedit eis licentiam habendi regem: ne ex hoc forte fierent prompti ad rebellandum regibus Persarum. Ideo uocatur saepe Zorobabel princeps Iudaeorum: uel iudex eorum: ut ait Iosephus undecimo Antiquitatum: & primo Esdrae sexto, uocatur Zorobabel dux Iudaeorum, uel dux transmigracionis, & quia sacerdotes magni erant viri honorabiles ualde in tota Israel, fuit quoque cum eo princeps sacerdos magnus, qui tunc erat, scilicet, Iesus filius Iosedech, qui de Babylone redijt. Et ob hoc in libris Esdrae quando aliquid fiebat, dicebantur isti duo illud iubere, uel illud facere: sed patet primo Esdrae tertio, scilicet, Zorobabel filius Salathiel, & Iosue, uel Iosedech coeperunt fundare templum: & simile primo Esdrae quarto, & sepissime, & propter hoc Zacharias propheta, qui illo tempore prophetauit, ut patet primo Esdrae quinto, solum loquitur ad istos duos, sicut patet Zachariae tertio, ubi loquitur ad Iesum Sacerdotem magnum, id est, Iesum filium Iosedech, loquitur etiam ad Zorobabel incitans eum ad aedificandum templum Zachariae quarto. Fuit Zorobabel maior princeps, unde ipse semper nominatur prius, & ipse uocatur dux Iudaeorum, uel transmigracionis. primo Esdrae sexto: quod non dicitur de Iesu filio Iosedech sacerdote. Post hoc autem non sic fuit: quia non successit aliquis filius Zorobabel in principatu eius: nec uiri de tribu Iuda habuerunt principatum: sed summi sacerdotes post hoc fuerunt semper principes, usque ad Christi natiuitatem, quando Herodes, qui erat alienigena primo incepit regnare super Iudaeos, ante quem semper habuerunt principes de gente sua. Isti autem summi sacerdotes a principio huius status fuerunt contenti honore suo. Et licet principarentur populo, non imponebant sibi maius nomen: Quod durauit usque ad Ioannem Hyrcanum filium Simonis Machabaei: quia ex ipso tempore summi sacerdotes inceperunt sibi imponere diademata regia, & uocari reges, & durauit usque ad Aristobolum, & Hyrcanum fratres, propter quorum contentiones contigit regnum transire ad Herodem alienigenam, de quo infra dicitur: sacerdotes tamen antequam sibi imponerent diademata regia, licet ipsi principarentur, recipiebant secum alios seniores plebis, qui cum eis disponebant, quae agenda erant. Cum uero illi se reges uocauerunt, fuit eorum principatus maior: & ad eos tota rerum disponendarum summa pertinebat. De his Iosephus undecimo Antiquitatum ait: Habebant in Hierosolymis, & optimatum gubernatione regebantur: nam Sacerdotes tractabant eorum negotium uiquequo regnare

De reditu Iudaeorum de Babylone in Iudaeam.

Alph. Toft. in Matth. Comm.

gnare contigit nepotes Afamonai, id est, Machabazorum nepotes.

Redeundo ad ordinem historiae dicendum, quod anno primo regis Cyri, quando data est Iudaeis licentia redeundi de Babylone, data est eis licentia per Cyrum ad aedificandum templum Domini, quod destructum fuerat prius per Chaldaeos, ut patet primo Esdrae. 6. Zorobabel autem dux Iudeorum, & ceteri, qui cum eo erant secundo aduentus eorum in Iudeam inceperunt aedificare templum, & offerre Domino sacrificia, & factus est magnus applausus populi, quando viderunt illud fundari. i. Esdrae. 3. Cum autem inciperent aedificare, ipsi Samaritani, qui morabantur in terra inuidentes Iudaeis, dixerunt illis, quod volebant aedificare cum eis templum Deo. Quibus Zorobabel, & Iesus filius Iosedech sacerdos magnus responderunt, quod non licebat eis hoc facere, sed soli aedificarent. Primo Esdrae quarto. erant autem isti Samaritani, quos Salmanasar rex posuerat in vrbibus Samariae. 4. Regum. 17. Et quando tribus Iuda, & Benjamin ductae sunt in Babylonem, manserunt isti in terra per illos septuaginta annos: & nunc incipientibus Iudaeis aedificare templum, isti voluerunt aedificare cum eis. Cum vero Iudaei non consensissent, isti Samaritani inceperunt perturbare Iudaeos ne aedificarent, & accusauerunt eos apud regem Babylonis. Interim autem contigit Cyrum regem Persarum, qui regnabat in Babylone mori. Nam occupatus in bello Massagetarum a regina ipsorum circumuentus occisus est. Huius caputque eius missum est in virem plenum sanguine humano, dictumque est: Satiare, satiare sanguine humano, quem tantum sit isti. Regnauerat autem annis triginta. Huic successit filius eius Cambyses, qui vocatus est alio nomine Nabucodonosor. Ad istum directa est accusatio Samaritanorum contra Iudaeos, ne aedificarent templum. primo Esdrae quarto. Et vocatur ibi ista Artaxerxes, & sic habet tria nomina, scilicet, Cambyses, Nabucodonosor, Artaxerxes. Suscepit iste accusationem Samaritanorum, & prohibuit aedificari templum. Mansitque sic opus incompletum, & cessatum est ab aedificatione quasi per nouem annos, scilicet, per septem annos, quibus regnauit Cambyses, & per duos annos primos Darij, qui successit ei, vt ait Iosephus. 11. Antiquitatum. Vt patet primo Esdrae quarto, scilicet. Tunc intermissum est opus domus Dei in Ierusalem, & non fiebat vsque ad annum secundum regni Darij regis Persarum, de quo postea dicitur. Iste Cambyses, cuius primo anno prohibitum est aedificare templum, cepit regnare anno centesimo a transmigratione Iudeorum in Babylonem, scilicet, ante Christi natiuitatem annis quingentis, & vno, & ab orbe condito annis tribus millibus quadringentis quinquaginta, & octo: & regnauit annis septem. Iste vocatus est Nabucodonosor alio nomine, & sub eo contigit historia libri Iudith. Et ita vocatur ibi Nabucodonosor. Ita tenent omnes descriptores temporum. Et cepit in principio regni eius. Nam ipse volebat vocari Deus, & solus haberi vt Deus, & propter hoc iusserat, quod Holofernes, princeps militiae suae destrueret omnia idola Gentium, vt ipse solus tanquam Deus haberetur. De hoc tamen quomodo possit stare declarabitur in principio libri Iudith. Dum haec aguntur, contigit mori Iesum filium Iosedech sacerdotem magnum, qui sub Cambyse, vel in principio regni Darij mortuus est, & successit ei Ioacim filius eius in summo sacerdotio, vt ait Iosephus vndecimo Antiquitatum. Iste Cambyses aedificauit Babylonem ciuitatem in Aegy-

Cyrus rex mortuus.
Cambyses Cyri filius regnat annis 7.

pto in memoriam illius, quae erat in Chaldaea, & erat caput regni sui: & volebat ipse transferre sedem regni in Aegypto. Mortuo autem Cambyse post septem annos, quibus regnauerat successerunt septem Magi in regno Persarum, qui regnauerant mensibus septem. Postquam autem Samaritani posuerunt accusationem contra Iudaeos, & vetita est aedificatio templi anno primo Cambysis Regis, vt dictum est, ascendit tunc Zorobabel princeps Iudeorum de Iudaea in Babylonem, vt responderet accusationi Samaritanorum, & permitterentur Iudaei aedificare templum. Quod viuente Cambyse impetrari non potuit. Tunc Zorobabel mansit in Babylone, & adhaesit Dario, qui erat unus de Magis Persarum, qui erant potentes apud Cambysen, & tamen nondum regnabat, & saepe significabat ei quomodo templum Ierusalem, quod Cyrus aedificari iusserat mandato Cambysis aedificari vetabatur, & Darius motus est in desiderium aedificandi illud si posset, & vouit, quod si Deus faceret eum regem Persarum, quod aedificaret templum Ierusalem. Accidit interea mori Cambysen, de quo supra diximus, & regnauerunt Magi per septem menses, cum nullus maneret successor Cambysis, & isti, quia non poterant esse simul reges eiusdem regni conabantur inuenire modum, vt vnus eorum regnaret. Et cum non conuenissent, tandem diffinitum est, quod die quodam omnes oriente Sole simul in campum equitando procederent, & cuius equus primus hinnitum emitteret, regnaret, quia apud Persas hinnitum equi prosperitatis augurium iudicatur. Serpens autem quidam Darij equo, quem ipse in crastino ascensus erat in loco, ad quem Magi equitando processuri erant, equam subiecit. Sequenti autem mane, cum ad praedictum locum Magi venissent, equus Darij nocturne delectationis venerat in ipso loco recordatus hinnitum emisit, & sic Darius rex constitutus est. Cepit autem regnare Darius a transmigratione in Babylonem anno centesimo quarto fere, & erant ab orbe condito anni tres mille quadringenti sexaginta quinque, & ante Christi natiuitatem fuerunt anni quadringenti nonaginta, & octo fere, & regnauit annis triginta, & sex. Manebat autem tunc cum eo Zorobabel princeps Iudeorum, de quo supra diximus. Et in primo anno regni sui iste Darius fecit canam magnam omnibus principibus suis. Et nocte illa Darius, cum modicum dormisset euigilauit, & tribus iuuenibus custodibus corporis sui proposuit questionem, scilicet, quae esset res fortior inter omnes, & qui melius responderet magnum honorem habiturus erat. Cogitauerunt autem iuuenes, quorum vnus erat Zorobabel, vt ait Iosephus, vndecimo Antiquitatum. Et sequenti die coram Dario, & principibus suis primus disputauit vinum omnium rerum esse fortissimum. Secundus regem dixit fortiorem. Tertius mulieres dixit omnibus rebus fortiores, & tamen super haec omnia veritatem excellere. Et iste fuit Zorobabel. Cumque singuli dixissent, sententia istius laudata est. Et Darius dixit quod peteret etiam si aliquid uellet ultra id quod ipse promiserat. Dixit autem Zorobabel, quod solum petebat, quod Darius impleret uotum suum, scilicet, quod si rex fieret, aedificaret templum in Ierusalem. Et nihil aliud uolebat, ut patet, secundo Esdrae quarto, & quinto, & per Iosephum vndecimo Antiquitatum. Tunc Darius surrexit de solio suo, & osculatus est Zorobabel. Et dedit ei epistolas ad principes Syriae, & Phoenicis, & ad Sama-

Samaritanos, ut permitterent Iudaeos aedificare templum, & ut darer eis ligna de Libano, & quod de redditibus regis darent eis expensas pro aedificatione: & pro sacrificiis, vt patet. 2. Esdrae. 5. Tunc rediit Zorobabel de Babylone ferens istas epistolas. Quod fuit primo anno Darii regis: Et tunc iuerunt cum eo multi de Iudaeis, qui manserant in Babylone: tam de sacerdotibus, & leuitis quam de popularibus uidentes affectum regis erga Iudaeos. Et fuit ista secunda transmigratione de Babylone in Iudaeam: & plurimi fuerunt in hac transmigratione: quorum numerum ponit Iosephus vndecimo Antiquitatum. Ceperunt tunc in aduentu Zorobabel Iudaei opus templi continuare, quod iam per nouem annos intermissum fuerat: & istud fuit anno. 2. Darii. Erant tunc duo prophetae in Iudaea, scilicet, Aggaeus, & Zacharias. Et isti adiuuabant operantes. primo Esdrae. 5. Tunc Samaritani accusauerunt iterum Iudaeos apud Darium, quod construerent templum fortissimum: & quod Iudaei possent rebellare regibus Persarum. Tunc aliqui Iudaei uolebant cessare ab aedificatione templi quousque diffiniretur per Darium sed Aggaeus, & Zacharias prophetae instabant, quod opera fierent: & non attenderent ad impedimenta Samaritanorum. Et sic factum est. Interim tamen miserunt Iudaei legatos ad Darium regem responsuros accusationi Samaritanorum: & fecit Darius in quiri in bibliothecis sicut petierant Samaritani, & inuentum est quomodo Cyrus rex concessisset Iudaeis aedificare templum. Tunc Darius confirmauit mandatum Cyri: addens, quod de redditibus suis darentur expensae pro aedificatione, & etiam pro sacrificiis: vt patet primo Esdrae. 4. & 6. Tunc cessauerunt Samaritani impedire Iudaeos iuxta mandatum regis: & dederunt eis expensas quas iusserat. Et finitum est templum. Duce Zorobabel. Vnde dicitur Zachariae 4. quod manus Zorobabel aedificauerunt templum. Consumatum est templum annis quasi sex postquam Darius ceperat regnare. Quod fuit ab orbe condito annis tribus millibus quadringentis septuaginta, & uno, & fuit ante Christi natiuitatem annis quadringentis, & quasi nonaginta duobus. Hoc tempore Pythagoras, qui apud Graecos floruerat, moritur. Iste enim magna frugalitatis fuit, & vitae continentissimus: distrahens homines ab esu carnum, asserens quod animae hominum transfrent de corpore in corpus, & interdum migrarent in corpora bestiarum. Vnde poterat quis carnes patris sui comedere, si comederet carnes peccatorum, ad quae anima patris, vel matris demigrasset. Dixit etiam se fuisse militem Euphorbi occisum in bello Troiano: ita quod anima, illius militis erat anima, quam ipse habebat. De hoc Ouid. 15. Met. Iste fuit primus, qui apud Graecos philosophum se appellauit, cum prius huiusmodi homines sapientes vocarentur. Et cum istud esset nomen cuiusdam arrogantis, interrogatus quid esset, non se sapientem, sed philosophum, id est, sapientiae amatorem professus est. Quae appellatio postea in ceteros deriuata est: ut ait August. de ciui. Dei lib. 8. Dario isto mortuo, qui annis triginta & sex regnauit, successit ei Xerxes eius filius, qui regnauit annis uiginti: & incepit regnare post transitum Iudeorum in Babylonem annis centum, & triginta nouem: & a reditu de Babylone annis sexaginta nouem. Et fuit ante Christi natiuitatem annis quadringentis, & sexaginta duobus. Hoc tempore Iudaei manebant in pace in Ierusalem, & caerimoniis legis utebantur aedificato iam templo, ut supra dictum est, & muri ciuitatis nondum erant aedificati. Quos postea Neemias reaedificauit.

Viuebat autem hoc tempore Zorobabel. Iste Xerxes fuit deuotus erga cultum Dei: & gentem Iudeorum, & honorabat eos, sicut pater suus Darius. De hoc Ioseph. vndecimo Antiquitatum dicit, scilicet. Dario defuncto filius eius Xerxes regnum suscipiens voluntatis paterna colendi, & honorandi Deum haberes apparuit. Omnia namque faciebat quae religionis erant, & Iudaeis liberaliter utebatur. Mortuo autem isto Xerse post viginti annos regni sui successit Artabanus, qui septem mensibus solum regnauit apud Persas. Hoc mortuo regnare cepit Artaxerxes, qui Longimanus appellatur, & regnauit annis quadraginta. Cepit autem regnare ab orbe condito annis tribus millibus quingentis, & uiginti duobus: post transmigrationem Babylonis Iudeorum in Babilonem annis centum, & sexaginta: & a reditu de Babylone annis nonaginta, & ante Christi natiuitatem annis quasi quadringentis, & quadraginta duobus. Hoc tempore erat in Babylone vir quidam nomine Esdras Sacerdos, qui erat de genere summorum sacerdotum per rectam lineam, ut patet primo Esdrae 7. ubi ponitur progenies reducendo vsque ad Aaron, non tamen erat summus sacerdos: quia Ioacim filius Iesu filii Iosedech erat tunc summus sacerdos, ut supra dictum est. Iste Esdras fuit sapientissimus in lege, ideo uocatur scriba doctus, & eruditus, & scriba uelox in lege Domini. primo Esdrae. 7. Nam scriba apud Hebraeos sapiens dicitur. Iste in principio regni huius Artaxerxis restituit legem Domini, quae magna ex parte combusta fuerat. Et ad hoc spiritum propheticum habuit sicut priores scriptores per Spiritum sanctum libros illos scripserant, quia alius non recipemus istos libros reparatos ab Esdra. Quia quicumque homo quantumcumque eruditus, si soli sapientiae humanae innitatur, errare potest: & non est tanta auctoritatis: quod necessario ei fidem adhibere debeamus: ut magis diximus supra, in prologo nostro. De ista tamen reparatione legis super Esdras multa expedienda sunt. Iste Esdras sicut fuit magnus sapientia: ita, & operibus, & potentia clarus, & Artaxerxis praedicti amicus fuit. Iste desiderauit de Babylone ire in Iudaeam, cui rex Artaxerxes propter amicitiam, & viri auctoritatem concessit multa praerogata: non solum ei, sed & templo Domini, & genti Iudeorum: iubens, quod de redditibus suis quos habebat in Syria, darentur omnes expensae pro sacrificiis, & aliis necessitatibus templi Domini. Quod late habebatur primo Esdrae septimo. Concessit etiam ei quod ipse doceret omnes Iudaeos in lege Dei: & quod esset Princeps gentis Iudeorum: & quod nemo auderet transgredi legem ab eo datam iuxta penas, quas imponeret: & multa alia in fauorem eius. eo. cap. Iussit etiam, quod omnia uasa quae superfuerant in Babylone de uasis templi Domini, quae nondum omnia portata fuerant in Ierusalem, nunc darentur Esdrae, & portaret illa: & sic factum est. Esdras recessit de Babylone portans uasa Domini anno septimo huius Artaxerxis: ut patet primo Esdrae. 7. & 8. & cum Esdra uenit tunc multitudo magna Iudeorum de Babylone sacerdotum, & laicorum, de quibus patet primo Esdrae. 8. cap. Ex hoc apparet quomodo fuerunt tres reditus Iudeorum de Babylone, scilicet, primus sub Zorobabel: & Iesu Iosedech sacerdote magno in principio regni Cyri. Secundus sub solo Zorobabel, quando attulit licentiam aedificandi templum anno primo Darij regis. Tertius fuit nunc sub Esdra in principio quasi regni Artaxerxis, scilicet, anno eius septimo,

Alpha. Tost. in Matth. Comm.

T 2 vt

transgressorem legis, & non obseruantem sabbathū, quia curabat in sabbatho. Ioan. 9. Quia etiam permittebat discipulis esurientibus spicas Sabbatho vellere, & ficcare manibus ad comedendum, infra. 12. Et istud est templum montis Garizim, de quo mulier Samaritana dixit Christo sedenti ad fontem an adorare deberent in Ierosolymis, vel in monte illo, scilicet. Patres nostri in monte hoc adorauerunt: & vos dicitis, quia Ierosolymis est locus, ubi oportet adorare, Ioā. 4. Istud templum ducentis annis postquam constructum fuerat destructum est tempore Hircani summi sacerdotis Iudæorum, de quo infra dicitur, vt ait Iosephus, 23. Antiquitatum. Nec tamen omnino petijt, quia tempore Christi in eo adorabant Samaritani, vt dictū est, Et hæc sub Alexandro facta sunt: & sic fuit factū istud templum Samaritanorum quasi per trecentos, & quatuordecim annos ante Christi natiuitatem. Cum autem predictus Alexander venisset in urbem Tyri, quæ non multum distat à Ierosolymis, & obsequeret eam literas misit ad summam sacerdotem nomine Hiadum, de quo supra diximus rectorem gentis Iudæorum, vt eius amicitiam eligeret potius, quam Persarum, & quidquid Dario soliti erant dare hoc ei daret. Hiadus, & gens Iudæorum dixerunt se Dario sacramenta præstitisse, vt nequamquam contra ipsum eo uiuente arma portaret, ideo se non posse pacta dissolvere. Tunc Alexander iratus Tyrum quidem dimittere noluit, quem erat in proximo capturus, sed genti Iudæorum multa cominatus est, Tunc Hiadus, & tota gens Iudæorum pauentibus ad Alexandri aduentum: precabanturque, Deum sic afflictis succurrere. Dormienti autem Hiado summo sacerdoti apparuit Deus, iubens nihil timere, sed ornare urbem, & portas aperire, ipsumque vestibus pontificalibus indutum ceterosque sacerdotes in stolis suis, cum tota gente Iudæorum Alexandro eum gaudio occurrere. Quod factum est, Putauerant enim Samaritani tunc, & ceteræ gentes vicinæ Iudæis summum sacerdotem, & reliquam gentem Iudæorum varijs penis ab Alexandro affligendam, Quod est contrarium factū est, Nam propter Alexander descendit de equo, & adorato nomine Dei, quod erat in lamina aurea, circumdante frontem sacerdotis, ipsam summum sacerdotem veneratus est, Quæ videntes omnes reges Syriæ, qui Alexandro assabant, cunctique Macedones stupebant, mentem regis delusam esse putantes, quia nulli vnquam hominum hoc fecisset. Solus autem Parmenio Dux eius interrogare ausus est: cur ceteris eum adorantibus, ipse sacerdotem gentis Iudæorum adorauerat. Cui Alexander inquit: Non hunc, sed Deum, cui in sacerdotio ministras adorauit. Nam cum in hoc habitu vidi per somnium cum adhuc essem in Macedonia, Ipse inquit in Asiam exercitum ducere, Et cum nullum in tali stola, nisi hunc viderim, habens probationem visionis meæ hunc salutari, & ex nunc arbitror Dariū, & Persarum exercitum dissoluisse, quia sicut in somnio accepi, ita firmiter prouentura confido, Ita Alexander Parmenioni locutus est. Tunc gaudentibus oibus Alexander in urbem Ierosolymam ducitur, & ascendens in templum sacrificauit Deo, sicut ei ostenderat sacerdos. Ipse vero summo sacerdoti Hiado, & reliquis sacerdotibus larga munera contulit. Et allata libro Danielis, in quo scriptum est quendam principem Græcorum, Persarum gentes superaturum, seipsum Alexander esse credidit. Sequenti die Alexander conuocata multitudine Iudæorum iussit eis, quidquid vellet, ab eo peterent. Petiit aut summus sacerdos, vt Iudæis liceat suis legibus viuere, & sine tributis septimum annum esse permitteret, quæ Alexander concessit. Iste septimus annus est, in quo Iudæi, nec agros colunt, nec eis metere fruges, aut vindemiam facere licet, vt

patet Exo. 25. Petiuit etiam, vt Iudæis habitantibus in Babylone, & in terra Medorum, ubi adhuc multi manserant, qui de Babylone finita captiuitate redire noluerant, legibus propriis viuere permitteret, quod et concessit. Cumque etiam Alexander dimissa Ierosolyma iussit in urbes Samaritanorum iuxta montem Garizim, ubi prius templum per Sanabalath fundatū esse diximus, occurrerunt ei Samaritani solenniter Alexandrum recipientes. Hi quoque petierunt ab Alexandro, quod Iudæi petierant, tributa anni septimi, quia ipsi quoque Samaritani, nec colunt agros, nec merunt anno septimo, cum obseruent legem Moysi: ceteros autem libros prophetarum non recipiunt, ut diximus, 4. Reg. 17. Quibus Alexander ait, qui erant, qui talia peterent, Ridentur se Iudæos esse, Sichimitas in, a Sidonis vocari. Nam Samaritani, cum Iudæos feliciter agere uiderent, se Iudæos mendaciter profitentur, cum autem illos affligi cernunt, ueritate revertentes Iudæos se non esse dicunt. Quibus Alexander iterum dixit an Iudæi essent: cui illi dixerunt se non esse. Et ille ait: ego hoc Iudæis concessi. Quasi dicat: factus est concessisse Iudæis. Verum in rursus certius uidebo, & quæ agenda sunt disponam. Hoc modo Samaritani, nullo obtento ab Alexandro, manserunt. De his Iosephus, 11. Antiquitatum. Hoc tpe defuncto Hiado sacerdotem summo: Onias filius eius septimus summus sacerdos effectus est, de quo Iosephus, 11. Antiquitatum. Mortuo Alexandro in Babylone regnum eius in multos successores diuisum est, vt patet primo Machab. Antigonus namque Asiam minorem apprehendit: Seleucus Babylonem, & gentes vicinas obtinuit, Lyfimacho cessit Hælespontus: Macedonia accepit Cassander, Ptholemaus filius Lagi Aegyptum possedit. Horum plurima, & grauissima bella fuerunt, de quibus Paulus Orosius lib. 3. de Orbesta mundi: Ptholemaus filius Lagi, de quo diximus, cepit regnare in Aegypto ipso anno, quo Alexander mortuus est, sancte Christi natiuitatem annis ducentis, & nonaginta, & nouem, & ab orbe condito annis tribus millibus sexcentis sexaginta quatuor, & a transmigracione in Babylonem annis trecentis, & quobus, & a reditu de Babylone annis ducentis, & triginta duobus. Iste Ptholemaus Sother in Græco, saluator dicitur est. Ipse autem romam Syriam sibi subiecit, & Ierosolymam, & Iudæos per fraudes expugnauit. Ipse enim sub specie sacrificij Ierosolymam ingressus ciuitate non resistente, sed aperitis portis, cum nihil mali cogitaret, uniuersa prædatus est, & gentem seruituti subiecit. Et plurimos de Iudæis ultra centum millia multos quoque de Samaritanis tenens in Aegyptum reuersus est. De quo Iosephus, 12. Antiquitatum: regnauit autem iste Ptholemaus annis decem & sex. Huius tempore Theophrastus Philosophus in Græcia floruit. Defuncto Ptholemao Sother siue filio Lagi Ptholemaus Philadelphus filius eius regnauit in Aegypto. Et cepit ante Christum natum annis ducentis, octoginta tribus, & ab orbe condito annis tribus millibus sexcentis, & octoginta, & a transmigracione in Babylonem annis trecentis, & decem, & octo: & a reditu de Babylone annis ducentis, & quadraginta octo, & regnauit annis triginta octo. Sub hoc manebant in Aegypto Iudæi captiui, quos pater eius Ptholemaus Sother captos duxerat, vt supra dictum est. Et ex hoc tempore prouenit, quod plurimi Iudæorum habitarent in Aegypto, vt ait Iosephus, 12. Antiquitatum. Et manserunt semper usque ad tempora Christi. Nam post mortem eius dicitur Act. 2. quod multi Iudæi de habitantibus in Aegypto manebant in Ierosolyma. Iste Ptholemaus Philadelphus fecit uetus testamentum totum transferri de Hebræo in Græcum per septuaginta & quos interpretes. Nam librorum cupidus erat, & habuit famosissimam librorum copiam in Alexandria, quantam nullus

nullus vnquam legitur habuisse, scilicet plus quam viginti millia librorum: ut ait Iosephus, 12. antiquitatum. De hac interpretatione, & modo eius late diximus in prologo Hierony. super Paralipom. Ius tamen ponit Iosephus, 12. antiquitatum. Onias summus sacerdos filius Hiadi, de quo supra diximus, mortuus est sub Ptholemao Sother, cui successit filius Simon summus sacerdos octauus, qui vocabatur Simon iustus propter pietatem, quam habebat in Deū, & fauorem, quem habebat erga regem. Iste est Simon summus sacerdos, cuius laudes ponuntur Eccl. 50. Iste moriens reliquit filium paruulum Oniam nomine, qui propter ætatem ministrare non poterat: ideo ministravit in summo sacerdotio Eleazarus frater Simonis. Et iste est a quo septuaginta interpretes directi sunt ad Ptholemaum Philadelphum ad interpretationem faciendam. Et ob hoc Ptholemaus redemit plusquam centum uiginti millia Iudæorum de his, qui capti tenebantur in Aegypto, & seruebant a tempore patris sui Ptholemei Sother: & pro quolibet redimendo dedit centum, & uiginti dragmas, vt ait Iosephus, 12. antiquitatum. Iste Eleazarus fuit nonus summus sacerdos. Mortuo Ptholemao Philadelpho successit in regno Aegypti Ptholemaus Euergetes filius eius regnans annis uiginti sex. Et cepit ante Christum natum annis ducentis, & quadraginta quinque, & a transmigracione in Babylonem annis trecentis quinquaginta & sex: & a reditu de Babylone annis ducentis, & octoginta, & sex, & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis, & decem & octo. Hoc tempore scriptus est Ecclesiasticus liber per Iesum filium Sirach: vt patet Eccl. 50. scilicet. Doctrinam sapientia, & disciplinam scripsit in codice isto Ioannes filius Sirach Ierosolimita: qui renouauit sapientiam de corde suo. Pauco tempore post mortem Simonis summi sacerdotis fuit scriptus ille liber: ideo auctor eius laudans omnes patres antiquos finit laudes in Simone summo sacerdote, quasi nullum haberet post eum quem laudare potuisset. Mortuo Ptholemao Euergete regnauit Ptholemaus Philopater filius eius, quem Iosephus uocat Ptholemaum Eupatorem, & regnauit in Aegypto annis decem, & septem, & cepit ante Christum natum annis ducentis, & decem, & nouem: & ab orbe condito tribus millibus, & septingentis, & quadraginta quatuor: & a transmigracione in Babylonem annis trecentis octoginta duobus, & a reditu de Babylone annis trecentis, & duodecim. Dum iste regnaret in Aegypto regnauit in Syria Antiochus Magnus rex Syriæ. Qui confligens cum Ptholemao Philopatre uicit eum: quatuor annis ante mortem suam. Et iste est ille Antiochus, qui occisus fuit in Perfide in templo Naneæ, deceptus consilio sacerdotum Naneæ. Fuerat enim ingressus templum, ut acciperet inde pecunias multas. Quo ingresso sacerdotes clauerunt templum. Et aperto occulto aditu templi miserunt lapides, & percusserunt Antiochum, & eos, qui cum eo erant: & diuiserunt illos membratim, & capitibus amputatis proiecerunt foras, ut patet secundo Machabæorum. Mortuo Ptholemao Philopatre regnauit in Aegypto Ptholemaus Epiphanes annis quindecim. Et cepit ante Christi natiuitatem annis ducentis, & duobus, & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis sexaginta, & uno, & a transmigracione in Babylonem annis trecentis nonaginta nouem, & a reditu de Babylone annis trecentis, & uiginti nouem. Et tunc fuerunt turbationes inter Ptholemeum Epiphaneum, & Antiochum. Iudæi autem adiuuauerunt Antiochum, de quo Iosephus, 12. Antiquitatum. Antiochus in Matth. Comm.

te hoc aliquanto tempore mortuo Eleazaro summo sacerdote fratre Simonis, Onias filius Simonis summi sacerdotis, qui paruulus relictus fuerat eo moriente successit in summo sacerdotio: & fuit decimus summus sacerdos. Iste Onias erat ualde ualde: & cum esset princeps gentis Iudæorum propter eum periclitari habuit gens illa: cum ipse propter auaritiam soluere nollet tributa ad quæ singulis annis tenebatur regi Aegypti tota gens Iudæorum: sed liberauit eos de his angustiis quidam Iuuenis Iosifus nomine filius fororis Oniæ. De hoc, & de quodam filio eius Hircano multa refert Iosephus laudabilia, 12. antiquitatum. Mortuo Ptholemao Epiphane Seleucus primus regnauit in Syria, & cepit ante Christum natum annis centum octoginta, & septem: & a transmigracione in Babylonem annis quadringentis, & quatuordecim, & a reditu de Babylone annis trecentis quadraginta quatuor. Iste Seleucus fuit ualde deuotus Deo Iudæorum tempore Oniæ summi sacerdotis: & præstabat de redditibus suis omnia necessaria ad sumptus sacrificiorum, vt patet secundo Machabæorum 3. & uocatur ibi rex Asia. Et uerum est, quod erat rex Asia, & Siria. Post hunc Seleucum regnauit Ptholemaus Philomater annis tribus. Et cepit ante Christum natum annis centum septuaginta, & octo, & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis, & octoginta quinque: & a transmigracione Babylonis quadringentis, & uiginti tribus, & a reditu de Babylone annis trecentis quinquaginta tribus. Ante hoc mortuo summo sacerdote Onia auaro, de quo supra diximus successit ei Simon filius eius undecimus sacerdos magnus. Et hoc mortuo successit Onias filius eius duodecimus summus sacerdos. Dicit autem Iosephus, 12. antiquitatum, quod fuerunt tres fratres filij Simonis, scilicet, Onias, & Iesus, & Alius Onias minor. Ipse autem Iesus se uocauit Iasonem, & Onias minor uocauit se Menelaum. Qui assumpti sunt ad tres principatus summi sacerdotum. Et cum Iason, qui medius erat suscepisset sacerdotium summum rex Antiochus deposuit eum, & tradidit sacerdotium Oniæ minori, qui dicebatur Menelaus. Et de istis dicitur secundo Machabæorum quarto, scilicet, quomodo Iason discordauerit contra Oniam, & Menelaus assumptus fuerit in summum sacerdotium effugato Iasone. Sed illa litera uidetur discordare a Iosepho, de quo quomodo se habeat ueritas, ibidem declarabitur. Hoc tempore, scilicet, sub hoc Antiocho magis proprie incipit hystoria libri secundi, quam primi. Pro quo considerandum, quod duo libri Machabæorum non habent hystoriam continuatam ita, quod finis eis, quæ sunt in primo libro, incipiant ea, quæ sunt in secundo: sed prius desinunt, quæ sunt in secundo, quàm in primo: quia secundus liber finitur in gellis Iudæ Machabæi, & non peruenitur ibi usque ad mortem suam. Et tamen in primo libro Machabæorum continuatur hystoria Iudæ Machabæi, & fratris sui Ionathæ post eum, & postea hystoria Simonis post ipsos, sed est secundus liber Machabæorum quædam recapitulatio ad supplendum quædam, quæ omissa fuerant in primo de actibus Iudæ. Et incipit proprie hystoria in 3. ca. secundi Machabæorum, quia in duobus præcedentibus solum ponuntur quædam præambula, quæ non sunt de hystoria Machabæorum: & incipit hystoria sub tempore regis Seleuci, de quo supra diximus in Heliodoro, qui uenit ad accipiendum pecunias depositas in templo, secundo Machabæorum tertio. Et post hoc fuit contentio illa pro summo sacerdotio inter Iasonem, & Menelaum

nelum de qua supra diximus, & hoc habetur secundo Machabeorum. 4. Hæc tamen contentio fuit sub Antiocho Epiphane, qui vocatur Antiochus illustris primo Machabeorum primo, scilicet: Exijt ex eis radix peccati Antiochus illustris. Et idem est illustris, quod Epiphanes, & est nomen Græcum, & interpretatur ap patens. i. valde apparens, vel valde notus, & hoc significat illustris, id est, clarissimus. Iste Antiochus fuit pessimus, sub quo occisus est Onias summus sacerdos, secundo Machab. 4. & ipse vendidit summum sacerdotium Menelao auferens illud fratri suo Iasoni. eod. cap. Huius tempore ipse Menelaus promisit, quod connerteret Iudæos ad ritum Græcorum, & posuit effeminatos in terra, scilicet optimos Epebos, & constituit Gymnasium in Ierusalem, & translata est gens de ritu Iudæico ad ritum Græcorum. secundo Machabeorum. 4. Tunc veritum est Iudæis circuncidere filios suos, & qui circuncidebant illos occidebantur, & suspendebantur parui. De quibus primo Machabeorum primo. Eo tempore occisus est Eleazarus scriba vir doctus, & honorabilis inter Iudæos: quia noluit manducare carnes porcinas, secundo Machabeorum. 6. Tunc etiam occisi sunt septem filii cum matre, variis tormentis, & ad vltimum ipsa mater, quia noluerunt manducare carnes porcinas recedendo à lege. secundo Machabeorum. 7. Tunc etiam iste Antiochus Epiphane spoliavit templum auferens totum argentum, & aurum, quod ibi inuenit. Et fuit hoc ante Christi natiuitatem annis centum & sexaginta nouem. De hoc primo Machabeorum primo, & secundo Machabeorum. 5. Postea per duos annos, scilicet octauo anno regni sui compellebat Iudæos ad sacrificandum idolis, & posuit idolum Iouis Olympici, & aram eius in templo Ierusalem, & super illam coquebat Iudæos sacrificare, vt patet primo Machab. primo. Eo tempore erat Mathathias sacerdos de Vrbe Modim, qui nolens præuaricari legem Dei parauit se ad resistendum satellitibus Antiochi, & fecit bella contra eos. Iste erat pater Machabeorum, de quo primo Machab. secundo. Iste moriens reliquit Iudam filium suum, qui vocatus est Machabæus, principem ad resistendum violatoribus legis. Et mortuus est Mathathias ante Christum natum annis centum sexaginta sex, & a transmigratione Babylonis annis quadringentis, & triginta, & quinque: & à reditu de Babylone annis trecentis, & sexaginta, & quinque: & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis nonaginta, & septem. De his Iosephus. 12. Antiquitatum. Ipso anno, quo mortuus est Mathathias surrexit Iudas Machabæus: & obtinuit principatum pro patre suo, & incepit pugnare contra duces Antiochi, qui compellebant Iudæos ad dimittendam legem, & tenendum ritum Gentilem, & aduerfabantur eis inferentes multa damna. De hoc primo Machabeorum. tercio, & quarto. Secundo anno postquam Iudas suscepit principatum mundauit templum, & altare Ierusalem, postquam fecerat aliqua bella contra gentes, Nam pollutum erat altare, quia immolati fuerant porci super illud: vt ait Iosephus. 12. Antiquitatum, & multa turpitudines factæ fuerant. De solennitate huius purificationis pater primo Machab. 4. Hoc autem fuit ante Christi natiuitatem annis centum, & sexaginta quatuor, & a transmigratione Babylonis annis quadringentis triginta, & septem: & à reditu de Babylone annis trecentis, & sexaginta septem: & ab orbe condito annis tribus millibus septingentis, & nonaginta, & nouem. Hoc viuente mortuus est impijssimus Antiochus Epiphane, qui omnium horum malorum causâ extiterat, cuius mors acerba fuit, secundo Machab. nono. Viuente etiam Iuda accide-

Mathathias pater Iudæ Machabæus.

runt omnia, quæ habentur secundo Machab. à ca. 8. vsque ad finem. Nam, & mors Iudæ non continetur ibi, sed ponitur magis historia Iudæ primo Machab. a ca. 3. vsque ad octauum, ubi mortuus est. Tenuit autem Iudas Machabæus principatum Gentis suæ, tribus annis, vt ait Iosephus. 12. Antiquitatum. Vno anno postquam Iudas mundauit templum: Antiochus Eupater regnauit in Syria, & post duos annos successit Demetrius, & sub hoc mortuus est Iudas per ducem eius Balthidem. Mortuo Iuda Machabæo frater eius Ionathas suscepit principatum gentis Iudæorum, & summum sacerdotium, & bella faciebat contra gentes, De quo primo Machab. ab 8. vsque ad 12. cap. Et nihil de isto libro habetur in 2. lib. Machabeorum. Cepit Ionathas principatum ante Christi natiuitatem annis centum, & sexaginta, & uno, & a transmigratione Babylonis quadringentis, & quadraginta, & à reditu de Babylone trecentis, & septuaginta ab orbe condito annis tribus millibus octingentis, & duobus. Tenuit autem principatum annis viginti incipiens. Tempore Ionathæ accidit, quod Onias quidam de genere sacerdotum, scilicet, filius summi sacerdotis, qui in Alexandriam fugerat ad Ptolemaum Philomaterem petiit ab eo, & a regina Cleopatra, vt daretur sibi locus in Eliopoli ciuitate Aegypti ad ædificandum templum Deo simile templo Ierosolymorum. Quod concessum est, & factum fuit, tamen illud minus in quantitate, & pauperimum. Ibi tamen sacerdotes, & leuitas instituit facientes eadem officia, quæ fiebant in Ierusalem. Hoc autem fecit consilius in quodam dicto Isaia, qui quasi per sexcentos annos ante hoc sacrarium Deo in Aegypto per uirum Iudæum ædificandum prædixerat. De hoc Iosephus tercio decimo antiquitatum, & magis in libro de bello Iudaico. An tamen ibi completa fuerit scriptura Isaia pro nunc non asseritur, de quo magis dicitur super Isaiam. Sub Ionathæ regnare cepit Alexander filius Antiochi ante Christum natum annis centum quinquaginta duobus, & a transmigratione Babylonis annis quadringentis quadraginta nouem, & à reditu de Babylone annis trecentis septuaginta nouem: & ab orbe condito annis tribus millibus octingentis, & undecim, Sub Ionathæ etiam ortæ sunt inter Iudæos tres hæreses, id est tres modi, uel differentie credendi, & uiuendi, scilicet, Phariseorum, Hesenorum, & Seduceorum. De quibus quid teneant ponit Iosephus decimotertio Antiquitatum, & secundo de bello Iudaico: de quibus, & alijs sectis Iudæorum declarabitur sequenti capitulo, uel infra. 12. Ionathæ quoque uiuente cepit regnare Demetrius post annos quinque postq̄ ceperat regnare Alexander filius Antiochi. Et fuit ante Christum natum annis centum quadraginta septem: sub hoc mortuus est Ionathas. primo Machab. secundo, cum tenuisset principatum quasi annis uiginti, ut colligitur per Iosephum decimotertio Antiquitatum. Mortuo Ionathæ successit Symon frater eius ultimus Machabeorum, qui tenuit summum sacerdotium, & principatum gentis suæ annis octo, ut ait Iosephus 13. Antiquitatum. Et cepit ante Christum natum annis centum quadraginta tribus, & a transmigratione Babylonis annis quadringentis quinquaginta octo, & à reditu de Babylone annis trecentis octoginta octo, & ab orbe condito annis tribus millibus octingentis, & uiginti. Iste fecit bella contra hostes Iudæorum, sicut Iudas, & Ionathas: maius tamen tempus principatus huius in quiete fuit. De hoc primo Machab. a cap. decimo secundo, usque ad finem libri. Hoc uiuente Demetrius auferret iugum Iudæorum. tollendo illis tributa, & fuit hoc secundo

Symon summus sacerdos.

do anno principatus Symonis. Hoc viuente, scilicet, anno quinto eius Antiochus filius Demetrii regnare coepit. Et fuit ante Christum natum annis centum triginta, & octo, & a transmigratione Babylonis annis quadringentis sexaginta duobus, & à reditu de Babylone annis trecentis nonaginta tribus, & ab orbe condito annis tribus millibus octingentis, & uiginti, & quinque. Simoni Machabæus anno octauo principatus sui in conuiuii proditoriè occisus est per insidias Ptholemaei generi sui Iudæi, cui filiam suam dederat uxorem. Et ille inuidens gloriæ Simonis, & cupiens principatum gentis Iudæorum, cum tamen ipse non esset ad hoc satis efficax. in conuiuii tenens eum in delitijs nihil mali a genero suspicantem, ex insidijs armatos iubet exire, ipsumque Simonem inter epulas occidit. Tenuit autem ibi uxorem Symonis, & omnes filios eius præter Ioannem, qui uocabatur Hirchanus. De hoc primo Machab. vltimo. cap. & Iosephus. 13. Antiquitatum. Et sic fuit finis trium fratrum Machabeorum, qui uiriliter pro lege Dei, & libertate gentis suæ pugnantis gloriosas sui reliquere memorias, omnes tamen gladio trucidati. Tenuerunt autem principatum gentis suæ, & supremum sacerdotium annis triginta, & uno, scilicet Iudas annis tribus, Ionathas annis uiginti, & Simon annis octo. Vsque ad hoc tempus perueniunt historiae librorum veteris testamenti. Postea uero de reliquo tempore, quod est usque ad Christi natiuitatem, scilicet, de annis centum triginta, & quinque, nullus liber sacræ scripturæ stat: sed colliguntur gesta ex historijs temporum, tam apud Græcos, quam apud Latinos, & maxime Iosephus Iudæus de his egit in libris Antiquitatum, quasi à medio libri tercio decimo, vsque ad decimum octauum, in quo de Christo locutus est. De his etiam in libris suis de bello Iudaico. Capto ergo Simone, & occiso, filijque eius, & uxore, solus Ioannes, qui Hirchanus dicitur, de filiis eius euasit. Qui mox fugit in Ierusalem confidens de fauore populi erga se propter patris sui Simonis beneficia multa genti Iudæorum præstita, & propter odium Ptholemaei generi Simonis, quem populus oderat. Voluerat autem Ptholemaus totam progeniem Simonis tenere, vt omnibus occisus ad eum principatus deuoluere tur: ideo fugientem Hirchanum persecutus est, & properantem intrare in Ierusalem populus expulit: iam enim Hirchanum susceperat. Fugit ergo Ptholemaus in quoddam castellum nomine Dagon apud Iericho. Quod est tunc principatus gentis Iudæorum Ioanni Hirchano sicut pater eius illum tenuerat, & tenuit eum annis triginta uno, vt ait Iosephus. 13. Antiquitatum. Iste innouauit principatum, quia ante hoc summi sacerdotes honore suo contenti, & principatu plebis, ad altio rem plebis magistratum non aspirabant. Iste autem Hirchanus imposuit sibi diademata regium, vt communiter reneretur. Iosephus tamen 13. Antiquitatum dicit, quod filius istius, scilicet Aristobolus primus sibi de summis sacerdotibus coronam imposuit. Ipse tamen Iosephus 16. Antiquitatum dicit Hirchanum fuisse regem. Cepit iste principatu ante Christum natum annis centum triginta, & quinque, & à reditu de Babylone annis trecentis nonaginta, & sex, & a transmigratione in Babylonem annis quadringentis sexaginta, & sex, & ab orbe condito annis tribus millibus octingentis, & uiginti octo. Mox, ut iste accepit principatum factis sacrificijs ex more ad placandum Deum perduxit exercitum contra Ptholomæum, qui matrem suam, & fratres captos tenebat, contra quem facile præualebat, Hirchanus tamen matris affectu trahebatur. Nam Ptholomæus in obsidione positus matrem Hirchani, & fratres eo uidente super muros torquebat, & si non recederet

Ad quæ supra se extendunt historiae veteris testamenti.

Ioan Hirchanus summus sacerdos.

ab obsidione penitus mortem minabatur. Hirchani autem animus soluebatur uidentem matrem charissimam & fratres torqueri, ideo à conspectu cessabat, mater uero de muro manus protendens petebat ne propter se differret, sed castellum celerius destrueret, & Ptholomæo pro eorum morte redderet retributionem, extimans sibi uilissimum, si per suam mortem hostes atrocius deperirent. Tunc Hirchanus ad capiendum castrum inflammabatur, sed cum rursus matrem, & fratres torqueri crudeliter uideret, remittebatur ardor eius, & ab oppugnatione cessabat, ne crudelis in matrem uideretur. Tali necessitate obsidendi Hirchanus unum annum expleuit, cum castrum paucis diebus capere potuisset. Vnde Ptholomæus à bello solutus occidit matrem, & fratres Hirchani clam, & cum se resistere non posse teneret, relicto castris fugit ad Zenonem tyrannum Philadelphiam. Hoc modo tota progenies Simonis Machabæi præter Ioannem Hirchanum perijt. Cum autem coepisset Hirchanus principari, Antiochus pugnavit contra Hirchanum quem in Ierusalem obsedit, quia Simon pater Hirchani exercitum Antiochi regis magna plaga attriuerat. In hac tamen obsidione nihil proficiebat propter loci fortitudinem, licet machinas bellicas, & profundas caueas fecisset. Iudæi tamen, qui erant in vrbe sæpe incurfantur exercitum Antiochi percutiebant: Timuës tamen Hirchanus famem in ciuitate cito venturam, redemit se pecunijs, & sic obsidionem soluit multis interiectis conditionibus. Iste Hirchanus obsessus adueniente festo tabernaculorum ab Antiocho inducias septem dierum pro festiuitate, & sacrificijs petiit. Antiochus autem, non solum concessit, sed etiam magnificentissimum sacrificium misit, scilicet, taurum uiuentem cornibus inauratis, & uasa argentea, & aurea plena omnibus aromatibus. Fuit autem iste Antiochus melior Antiocho Epiphane, qui ciuitatem pacificè ingressus porcos super aram immolauit, & ius carniū per totum templum ad coinquinandum illud sparsit. Cum semel Hirchanus pecunijs egeret, sepulchrum Dauid in Ierusalem aperuit, qui inter reges diues ualde extiterat, & protulit inde tria millia talenta pecuniarum, ex quibus ditatus exercitum peregrinorum primus coepit alere. Iste pacem, & federa amicitiarum renouauit cum Romanis, quam sæpe prædecessores sui fecerant. Et hanc primò fecit Iudas Machabæus, primo Machabeorum. 12. Nunc uero tempore Hirchani ista confirmata sunt, fecit autem bella aliqua, de quibus Iosephus. 13. Antiquitatum. Fuit iste Hirchanus uir iustus, & prophetia dono præditus. Nam semel, cum misisset filios suos ad pugnandum contra Antiochum, ipseque solus intra templum thus adoleret, uocem audiuit, quod filij sui ipso die uincerent Antiochum. Qui mox procedens de templo toti populo retulit, & ipso exitu rei uerum fuisse constituit. Fuit Hirchanus magnæ prosperitatis: ita, ut plurimi Iudæorum ei inuiderent, & maxime Pharisei: quorum hæresim sub Ionathæ Machabæo ortam diximus. Erant autem tantæ opinionis apud plebem: ut si quid contra regem, aut principem sacerdotum dicerent, facere crederetur. Eorum tamen discipulus Hirchanus extiterat. Sed cum eos ad conuiuium uocasset, & amabiliter pasceret, nimisq; delectari illos uidisset: dicere cepit, Scitis me uelle iuste omnia facere: per quas Deo, & uobis placeam. Rogo autem si quid me peccantem uideritis corrigite. Qui dum ei testimonium præberent omni uirtute ornatum latatus est. Tunc vnus de recumbentibus nomine Eleazarus, uir malivolus, & seditioſus gaudens inquit. Quoniam dixisti, te iustum uelle cognoscere, iustum est te deponere princi-

Ioseph lib. 13. Antiqu. cap. 17.

principatum sacerdotij, & solum populi regere magistrati. Petente autem Hirancho, cur deponeret, ait: Quia audiuius a senioribus nostris captiuam fuisse matrem tuam sub Antiocho Epiphane. Quod tamen falsum erat, Cui valde Hirancho iratus est. Et tunc Ionathas quidam de Saducais amicus Hirancho dixit Eleazarum blasphemasse. Petiuit autem Hirancho a pharisais, quod pati deberet Eleazarus pro hac blasphemia. Cumque illi in poena mites esse vellent, nec consentirent Hirancho, incitante Ionatha Saducaeo Hirancho ad Saducaeorum partem transiit, & leges, quas populo tradiderant, solvere noluit. Vnde magnum odium contra pharisais a toto populo constitutum est. Fuit ergo Hirancho vir clarus in multis. Et cum triginta & unum annos in principatu egisset obiit. De hoc multa alia Iosephus 13. Antiquitatum, & in libro de bello Iudaico. Mortuo Hirancho successit Aristobolus filius eius, qui fuit summus sacerdos, & rex. Et de hoc dicit Iosephus 13. Antiquitatum, quod iste fuit primus Iudaeorum, qui post reditum de Babylone sibi regnum diadema imposuit. Fuit autem hoc ante Christum natum annis centum, & duobus, & ab orbe condito annis tribus millibus octingentis sexaginta & uno, & a transmigratione Babyloniae annis quadringentis & viginti & nouem, regnavit autem solum anno uno. Aristobolus iste summo regio diademate, Antigoni fratrem suum sibi secundum amans in simili dignitate eum constituere volebat, matrem vero, & alios fratres in vinculis tenebat. Hirancho namque matrem istorum dominam esse reliquerat. Cum autem de principatu alterearetur cum Aristobolo, ad tantam crudelitatem ipse pervenit, ut eam in vinculis fame, & penuria occiderit, ceteros vero fratres strictos tenebat vinculis. Antigoni tamen, quem valde diligere videbatur, occidit. Cum enim Aristobolus Antigoni mississet in hostes, & ille obtentam victoriam claris rediret tempore, quo tabernaculorum festum celebrari debebat, & frater eius Aristobolus rex & summus sacerdos quadam aegritudine teneretur Antigonus fecit sacrificia. Maluisti autem fratrum concordiam turbare cupientes, ex Antigoni pompa occasionem sumpserunt, & coram Aristobolo inique loquebantur dicentes: quomodo Antigonus in celebratione tabernaculorum sublimis apparuit, ut non aequum a privato fieri viderentur, sed regij status ostentatio crederetur. Asserebant etiam eum, cum multitudine armatorum ad Aristoboli venturum interitum. Aristobolus autem, cum his accusationibus credidisset, timens ne incideret in suspicionem fratris, sui que corporis curam agens, disposuit custodes in subterranea specu. Iacebat autem ipse Aristobolus in turri quae Antoniana dicebatur, licet a paucissimis turris Stratonis diceretur. Praecipit autem, ut cum Antigonus ingrederetur nullum inermem, ipsum tamen Antigoni si armatus intraret, interficerent. Missitque ad Antigoni, quod ad eum sine armis veniret. Regina autem invidens Antigono, quae Aristobolus valde diligebat, pertraxit nuncio contra Aristobolus, scilicet, frater tuus audiens te construxisse arma, & ornatum bellicum, petit ut ingrediaris eum armis, ut eorum possit videre facturam. Antigonus autem nihil dolosum meditatus, de affectu fratris confidens, armatus ad Aristobolum ingreditur, ut armorum demonstraret ornatum. Cumque in ipsam turrim quae Stratonis dicebatur introisset, ab illis, qui in tenebroso loco constituti erant occiditur. Admirandum autem ipsa die circa Iudam Hefenum accidit, qui nunquam in his, quae praedixit mentitus est. Erat enim Hefenus, id est de secta, vel haeresi Hefenorum. Iste, cum vidisset ipsa die Antigoni transire per te-

...ors Hirancho. Aristobolus rex & pōri.

plum, clamavit sociis suis. Melius est mihi mori, quam si mortem fuero mentitus Antigoni, quem hodie vi deo periturum in turri Stratonis. Ipse autem locus, scilicet, turris Stratonis sexcentis distabat stadiis, ubi eum praediderat interfici, & diei plurima pars transierat, ita ut dubitari posset, an praenunciatum esset possibile. Cumque hoc dixisset, & tristis esset, nunciatur ei Antigoni occisum esse in subterranea specu. Nam, & ipse locus Stratonis dicebatur sicut Caesarea, prius vero turris Stratonis dicebatur. Vnde & ipse Iudas de vaticinio suo turbatus erat nesciens quomodo completeretur. Aristobolus autem magno fletu de fratris morte tenebatur, nec non aegritudo solita mentem eius subitaneum dolore percussit, & intollerabilem dolorem corruptis visceribus sustinebat, copiam quoque sanguinis euomebat. Quem dum famulus quidam manu portaret, lapsus est in loco ubi maculae sanguinis morientis Antigoni permancbant. Quo facto clamor populi attollitur, dum viderent sanguinem, quem rex euomebat, & putarent hoc a famulo de industria factum. Clamorem autem audiens Aristobolus, causam inquisiuit. Illis autem tacentibus comminatur. Illi vero coacti quid contigisset aperiant, scilicet, quod Dei ultio in eo loco ipsum uoluisset perimere, in quo fratrem occidi fecerat. Hoc audiens Aristobolus confunditur, gemenque cum lachrymis ex alto pectore dixit: Nunquid Deum latere potui in tam crudelibus factis, ut non scelere fratris cardis coeleri poena consumerer? Vique quo improbum corpus prohibes impiam animam ad umbras fratris, & matris accedete? Cur non tam celeriter reddis, sed paulatim sanguinem meum effundis occisus? Quae cum dixisset moritur anno primo regni sui. Iste uocatus est amator Graecorum, & multum Iudaeis profuit, quia Iudaeos, & magnam eorum provinciam Iudaeis adiunxit compellens habitatores terrae, ut si eam habitare uellent circumciderentur, & secundum legem Moisaicam uiuerent. De his Iosephus 13. Antiquitatum, & in libro de bello Iudaico. Mortuo Aristobolo successit in regno, & in summo sacerdotio Iamnaeus frater Aristoboli. Qui postea Alexander dictus est. & coepit regnare uno anno postquam coeperat Aristobolus, scilicet, ante Christum natum annis centum, & uno, & ab orbe condito annis tribus millibus octingentis & sexaginta duobus, & a transmigratione Babyloniae annis quingentis, & a reditu de Babylone annis quadringentis, & triginta. Mox enim, ut Aristobolus mortuus est, Salome uxor Aristoboli, quae apud historiographos Alexandra communiter appellatur, soluit omnes fratres Aristoboli a vinculis, quos ipse uiuens ligatos tenuerat, & Iamnaeum, qui Alexander uocatus est regem ordinavit, maiorem quidem a tealibus residuis fratribus. Iste coepit regnare uno anno postquam coeperat Aristobolus, scilicet, anni centum & uno ante Christum natum, ut dictum est, & regnavit viginti septem annis, ut ait Iosephus 13. Antiquitatum, & annis quadraginta uixit. Alij autem uolunt eum regnasse annis triginta. Iste nunquam ad faciem patris sui Ioannis Hirancho venerat, quia eum quodammodo oderat. Causa huius talis fuisse dicitur, scilicet. Cum Hirancho diligeret multum duos filios priores Aristobolum, & Antigoni, & Deus apparuisset in somnis Hirancho, & quaereret ab eo quis filiorum suorum successor eius existeret. Ostendit ei Deus multum Iamnaeum. Vnde Hirancho contristatus est, quod omnium bonorum suorum heres iste existeret. Genitum ergo in Gallaea nutrire fecit, & ad conspectum eius nunquam uenit. Deus tamen Hirancho non mentitus est. Nam iste mortuo Aristobolo, qui quasi nihil regnauerat, regnum accepit. Assumptus in re-

Cap. 13.

in regnum unum de fratribus suis, qui cum eo in vinculis fuerat contendente de regno occidit, alium vero manuerit uiuentem honorabiliter tractabat. Multa bella iste strenne gessit contra hostes, & contra gentem suam: nouissime crudelis apparuit. Accidit enim ut in discordiam ueniret cum Iudaeis quibus praerat. Et quadam die in festiuitate tabernaculorum dum Alexander, qui summus sacerdos erat, & rex, assistisset super altare solenniter immolaturus, Iudaei, qui assistabant uirgis cedrinis in contemptum iaculabantur eum. Nam in illo festo Iudaei in templo, & in singulis domibus ramos arborum habent. Et eum contumeliose cum egressi fuissent dicerent illum de captiua fuisse genitum, & ideo honore sacerdotij non esse dignum. Iratus Alexander sex millia Iudaeorum occidit: parietem uero lignum circa altare, & templum constituit, qui multitudinam aditum denegabat, ut ad sacerdotes sacrificia facientes populus pertingeret non posset. Alexander Moabitae Obidam pugnaret incidit in insidiam altissimi uallis iuxta Galatitem. Inde autem cum fugeret super infelicitatem Iudaeorum gentem infestam habuit. Nam cum fugiens uenisset in Ierusalem, & peteret, quod odium quod in eum habebant dimitterent, & illi tanto magis eum odiosum habebant, dixit eis quid uellent fieri, ut eis satisfaceret. Clamauerunt omnes, quod moreretur Alexander. Formato ergo aperto odio inter eum & Iudaeos sex annis contra illos pugnant interfecit quinquaginta millia illorum. Semel enim cum Iudaeorum plurimi contra eum pugnaret, & inclusisset eos in quadam urbe, multos in bello occidit. Capta autem urbe de praecipuis illorum in Ierusalem octingentos duxit, in quos crudeliter uindictam exereuit. Nam cum cenaret semel cum concubinis suis, illos octingentos in alto loco, ut ab omnibus uiderentur suspendi fecit: prius filios, & filias earum, & uxores ipsius uidentibus occidendo. Hoc autem ad uindictam egiit pro malis, quae ab eis passus fuerat, quem saepe uariis laboribus afflictum ad periculum regni, & uitae perduxerat. Nec sufficit eis, ut contra eum ipsi pugnarent, sed etiam alienigenas contra eum inducerent. Ita, ut ipse coactus regi Arabum terram Moabitidis, & Galaaditidis traderet, ut eundem contra Iudaeos adiuuaret. Excessit tamen modum humanae uindictae, ideo a Iudaeis Tracida, id est crudelitate famosus fuit. Hoc factis octo millia de aduersariis Alexandri per noctem de Iudea fugerunt, & quando ille uixit exiabant. Hac seditione sic liberatus Alexander, reliquum tempus cum omni quiete regnavit. Plurima egiit bella contra gentes finitimas, de quibus Iosephus 13. Antiquitatum, & in libro de bello Iudaico. Post hoc Alexander multum crapulae deditus aegritudinem incurrit, & in tribus annis morbum quartanum passus est. Nec tamen sic a bellis cessauit, donec in ipsis laboribus animam redderet. Mortuus est autem in monte Genaseno ultra Iordanem. Quem cum regina Alexandra morti propinquum cerneret, nullam spem salutis habentem, deplorans futuram suam, & filiorum calamitatem, ait: Cui me ira relinquit, cum filiis alienis adiutoris indigentem, cum scias tibi aduersariam esse gentem Iudeorum? Qui ille iussit mandata sua seruari, & certum eum filiis regnum possideret: scilicet, ut mortem eius millibus celaret quousque, & castellum caperet, & ad Ierosolymam uictrix clarissima rediret, & pharisais potestate daret quidquid illi facere uellent, eoque ceteris in honore praeferreret, ut illi laudantes eam apud plebem propter honorem eis collatum fidelem sibi gentem Iudaeorum constitueret. Nam

posse istos multa apud Iudaeos dicebat, & laedere si quem odissent, & prodesse. cui fideles existerent, cum eis nimium a populo crederetur quidquid uellent graue contra aliquem referre. Et se ideo multitudinem Iudaeorum offendisse dicebat, quod pharisais aliquando contristasset. Tunc igitur cum in Ierusalem peruenisset conuocatis millibus eis meum corpus ostende, & permittite eis qualitercumque uoluerint meo caduere uti, siue contumeliose uelint, & etiam infestum illud relinquere, eo quod a me graua passi sunt, siue aliquid uoluerint in tuo regno disponere, quod si hoc eis dixeris, ego quidem clariore funere ab eis dignus habebor, quam a te, cum ira post mortem in aliquo non seruetur. Tu uero tibi, & filiis firmum constitues principatum. Hac cum dixisset uxori, obiit anno 27, ut Iosephus ait. Alexandra autem cum castellum cepisset iuxta mandata mariti pharisais locuta est, eorum potestate tam mariti corpus, quam regni gubernacula tradidit. Ita iram eorum, quam in Alexandrum habuerant extinxit, & fideles eos sibi amicos parauit. Qui populum conuocantes res gestas Alexandri explanauerunt, dicentes se regem magnum, & iustum perdidisse, & tantum populo luctum praedictis laudibus intulerunt, ut exequias, & solenniores, quam ceteris regibus exhiberent. Sic igitur Alexandro defuncto, uxor eius Alexandra regni gubernacula suscepit, quae per nouem annos tenuit. Coepit autem ab orbe condito annis tribus millibus octingentis & septuaginta, & uno, & ante Christum natum annis nonaginta duobus, & a transmigratione Babyloniae annis quingentis & tribus. Habuit autem Alexandra duos filios Hirancho, scilicet, & Aristobolum, Hirancho quidem maiorem, qui tamen ad regni gubernationem ignorans, & remissus, erat mansuetus quidem, & innocentis uitae, Aristobolus autem efficacior ad gubernandum erat, & acrioris ingenij. A populo autem Alexandra regina diligebatur, quia ostendebat se contristari de his, quae maritus suus contra populum egerat. Hac Hirancho quidem, quia maior aetate erat, & innocentis uitae summum sacerdotem constituit. Pharisais autem omnia facere permisit, & leges, quas a pharisais traditas Hirancho filius Simonis Machabaei iratus contra pharisais dissoluerat, de quo supra diximus, in integrum redire constituit. Solum enim nomen regnum ipsa tenebat, cetera uero pharisais possidebant. Regina tamen sui corporis custodiam faciebat conductos milites tenens ut uires suas duplas ostenderet. Tota provincia pacem habebat praeter pharisais, qui totam rem publicam conturbabant, conantes reginam sectare, ut occideret consiliarios mariti sui Alexandri, quorum consilio octingentos Iudaeos suspenderat, & ipsi pharisais unum de illis, scilicet, Diogenem occiderunt, & post ipsum multos, ita ut illi cum Aristobolo reginam conquesturi adirent: (videbatur autem, quod Aristobolus accepta occasione reginam deponere uellet, & regnum suscipere) conquirebantur, ostendentes quanta pro Alexandro fecissent, ut ei gentem Iudaeorum subiectam tenerent, & petebant ne omnino spem eorum euertiret. Nam cur fugerent aduersariorum pericula, si in aula regia a pharisais inimicis suis ultionem tanquam pecora tolerarent. Si uero pharisais contenti essent e de mortuorum, dicebant se patienter tolerare, ut reginae fidelitatem obseruarent. Si autem in ea uentio ne pharisais permanerent, petebant sibi licentiam recedendi concedi. Nam praeter reginae concessionem dicebant nequaquam saluti suae prouiduros, sed libenter in aula eius morerentur, ne recedentes infideles iudicarentur. Opprobrium tamen reginae esse asserabant, si neglecti loci mariti eius aduersariis traderentur.

Alexandra regnat sup Iudaeos.

tur. Dicunt ergo, si pharisæos præponere disponis, unumquemque nostrum ad castella transmittite, hoc autem, cum illi dicerent, & animam Alexandri ad omnes querelas suas inuocarent, omnes qui astabant colachrymati sunt, sed Aristobolus super omnes, qui contra matrem multa locutus est. Interiecto tempore circa mortem Alexandræ reginæ, cum agritudine gravem incurrisset, placuit Aristobolo regnum inuadere, & per noctem tacite egressus de Ierusalem, cum unico famulo ad castella deuenit, in quibus patris sui consiliarii iam ab aula regia alienati, ut supra diximus manebant. Timebat autem Aristobolus, ne matre defuncta pharisæis tenentibus regnum tota cognatio sua periret propter odium pharisæorum. Sciebat etiã, quod non posset patri succedere existente fratre suo Hircano maiore, huius autem facti uxor Aristoboli conscia extiterat, quam cum filiis in Ierusalem reliquit. Aristobolus autem uenit in castellum, quod Gabathus dicitur, ubi Gelastis potentissimus amicorum eius manebat. A quo benigne suscipitur, sequenti die regina fugam Aristoboli sentiens, non pro rebellionem illam factam putauit quousque uenirent nunciantes quidã Aristobolum iam occupasse omnia castra. Nã uno comprehensio ad uoluntatẽ eius omnia festinabat. Tunc tota gens Iudæorum cum regina in magnis cepit esse terroribus, uident non longe esse quin Aristobolus totum regnum occuparet, & de illis sibi conrumelijs vindictam peteret. Tunc ergo uxorem eius, & filios in Ierusalem relictos in superiori custodia templi posuerunt. Cum autem multi nunciarent Aristobolum regio ornata indutum intra quindecim dies viginti duo loca occupasse, de quibus militiam congregabat: Hircanus frater eius maior, & seniores Iudæorum reginam adeunt petentes, in his periculis sententiam ferre: quia iam quasi omnia Aristobolus occupauerat. Inhonestum enim putabant eam etiã ægritudine laborantem super talibus non consulere. Quibus præcepit agere, quæ prodesse extimarent. Multas eis opportunitates ostendens, scilicet exercitum potentem, & pecuniarum copiam, sibi que iam corpore deficientem unum esse pro talibus laborem impendere. Hæc cum dixisset, non multo post obiit anno regni sui. 9. ætatis uero septuagesimo tertio, mulier quæ fragilitati sexus nunquam succubuit. Post cuius mortem regnum Iudæorum in magnas calamitates deuenit. De his Iosephus, 13. antiquitatum. Mortua Alexandra Aristobolus contra Hircanum fratrem suum maiorem bellum parauit, & facta pugna apud Iericonem multi de militibus Hircani ad Aristobolum confugerunt. Quo facto Hircanus in Ierusalem ad arcem, in qua uxor, & filii Aristoboli in custodia tenebantur, confugit. Cui Aristobolus uerba de reconciliatione fecit pactis interpositis, quod Aristobolus regnum teneret, Hircanus uero tanquam priuatus uiuere suis possessionibus contentus. Hoc iureiurando interposito, & dextris datis in templo firmauerunt: quod cum fecissent, toto populo uidente Aristobolus in aulam regiam abiit: Hircanus uero tanquam priuatus in Aristoboli domum. De his Iosephus, 14. Antiquitatum. Hæc autem uir mansissent nisi Antipater pater Herodis turbasset Hircanum. Hic ergo Herodis historia incipit, quæ currit simul cum historia Hircani, & Aristoboli, quorum calamitas, & interitina bella Herodem uirum quidem, ut media plebe genitum ad regnum direxerunt. Cepit autem Aristobolus regnare ante Christum natum annis sexaginta tribus, & ab orbe condito annis tribus millibus, & nonaginta, & transmigratione in Babylonem annis quingentis triginta & octo, & a reditu de Babylone annis quadringentis sexaginta octo. Quod quidem regnum

paucis annis tenuit insurgentibus bellis domesticis. Hæc in parte composita erant, & inter Hircanum & Aristobolum firma mansissent, cum Hircanus uir innocentis uitæ, nec regni cupidus existeret, & ad ipsam gubernationem non satis efficax. Habebat tamẽ amicũ nomine Antipatrum genere Idumæum multarum pecuniarum, & possessionum, ad ritum ante Iudæicum conuersum, qui de Idumæis uxorem nobilissimam acceperat nomine Cyprim, de qua quatuor filios genuit, scilicet Phasellum, & Herodẽ, qui postea rex fuit, & Iosephum, & Pheroram, & filiam unam, scilicet Salomen, ut ait Iosephus 14. Antiquitatum. De hoc libro primo Ecclesiasticæ historiæ dicitur, quod fuerit aditus templi Apollinis in urbe Ascalone, quod templum iuxta muros est, & Ascalon in Iudæa est una de quinque ciuitatibus Philistinorum. Iosue 13. & primo Reg. 6. Cumque latrones irrupissent templum Apollinis prædicti omnes diuitias eius tollentes, ipsum quoque Antipatrum Aedituum secum tulerunt. Qui casu Hircano postea amicus factus est. Et hac ratione nostri communiter vocant Herodem Ascalonitam, idest, filium Antipatris Aeditui Templi Ascalonitarum. Iste Antipater qui aliquando Antipas appellatur, quoniam Alexander rex Iudæorum pater Hircani, & Aristoboli ducem Idumææ ordinauerat, (nam Idumæa ei subdita erat) ibi diuitias magnas, & amicitias sibi copulauit, ut ait Iosephus, 14. Antiquitatum. Iste Aristobolus timebat ne aliquid ab eo pateretur: ideo latenter potentissimos Iudæorum contra Aristobolum incitabat, dicens: Inuisum esse, quod Aristobolus principatum possideret eiecto Hircano, cui propter ætatem principatus debebatur. Ad Hircanum quoque Antipater loquebatur, dicens: Periculum esse uitæ suæ sub Aristobolo uiuere: & quod ille mortem ei procuraret. Hircanus autem, qui mansuetus, & bonus erat his accusationibus non credebatur. Sed cum singulis diebus ista ei diceret, tandem persuasit, ut ad Aretham regem Arabum uellet confugere. Præmisit ergo Hircanus Antipatrum ad Aretham, & accepta fide ab eo ne Hircanum ad se confugientem hostibus traderet, rediit in Ierusalem. Et nocte quadam Hircanus cum Antipatro de urbe egressus ad Petram urbem Arabiæ peruenit, ubi Arethæ palatium erat. Antipater autem, cum amicus esset Arethæ, assidue rogabat eum, ut Hircanum in regnum Iudæorum restitueret. Quod si faceret, pollicebatur Hircanum se traditurum decem ciuitates, & omnem terram, quam pater suus Alexander pugnando de terra Arabum ceperat. Has promissiones audiens rex Arabum, exercitum deduxit contra Aristobolum, scilicet quinquaginta millia equitum, & peditum: in quo bello superato Aristobolo multi de eius militibus ad Hircanum transfugerunt. Aristobolus autem in Ierusalem desolatus rediit. Rex Arabum exercitum tunc ad Ierusalem applicuit, & templum obsedit. Nam totus populus Iudæorum ad Hircanum rediit, folis sacerdotibus cum Aristobolo manentibus. Hæc fiebant dum contigit solennitatem azymorum euenire. Erat autem tunc Onias quidam uir iustus, & Deo amabilis: qui, dum non plueret, orauerat Dominum, ut tollerent siccitatem, & Deus audiens illico pluit. Hunc propter seditionem in urbe celatũ habebant: quem nunc in exercitu deduxerunt petentes, ut oraret contra milites Aristoboli, ut soluerentur, & deficerent sicut pluuia soluta est. Cum autem diu ille resisteret, a multitudine compulsus in medio stetit, & orando ita dixit: Deus omnium rex, quoniam hi, qui mecum constitunt populus tuus sunt, & qui obsidentur sacerdotes tui sunt: peto, ut neque istos exaudias contra illos peten-

tes, nec illos contra istos orantes. Quod cum dixisset, quidam maligni illico agressti trucidauerunt eum. Deus tamen ab eis pro morte Oniæ penam crudelitatis exegit. Cumque durante obsidione patichalis celebratio aduenisset, & sacerdotes obsessi pecoribus ad immolandas uictimas indigerent, dixerunt obsessoribus, quod acciperent ab eis pecunias quantas uellent, & pecora concederent. Illi autem mille dragmas pro singulo pecore petierunt, cum tamen unus homo captiuus centum dragmis redimi possit. Quas pecunias, cum accepissent violata fide pecora non dederunt: sacerdotes autem obsessi gementes, quod pecora ad ritus sacrificiorum non haberent, Deum orauerunt, ne uiolatores fidei impuniti euaderent. Quod, & illico factum est. Nam Deus procellam acerrimam toti prouinciæ immittens consumpsit eos, ita ut nodius tritici uideam dragmis venderetur. Quod ad acerbissimam famem pertinebat. Hoc tempore apud Romanos Pompeius forebat: qui contra Tigranem in armenia bellum gerebat, Scaurum in Syriam, ubi Iudæa est, misit. Qui cum uenisset in Damascum, legatos Aristoboli petentis ab eo auxilia, obuios habuit. Pollicebatur enim quadraginta talenta si eum adiunaret: Hircanus autem totidem promittebat Scauro, ut esset ei in auxilium contra Aristobolum. Scaurus tamen uidentem ciuitatem munitissimam, quam nõ esset facile capere, pecunias ab Aristobolo potius accepit, & obsidionem soluit, iubens Arethæ regi Arabum recedere ne Romanorum hostis haberetur. Soluta obsidione Aristobolus contra Hircanum, & Aretham parauit exercitum, cum quibus confligens, eosque superans sex millia de illis occidit, inter quos etiam Falion frater Antipatris corruit. Parum post hoc Pompeius in Syriam uenit. Cui Aristobolus maximũ donum, scilicet coronam auream quingentorum talentorum transfudit, quam Iosephus 14. antiquitatum testatur se uidisse in templo Iouis Capitolini in Urbe Roma temporibus Domitiani Imperatoris habetẽ titulum, scilicet Aristoboli filij Alexandri regis Iudæorum. Interea multi Iudæorum conquesti sunt Pompeio, quod Aristobolus, & Hircanus, cum essent nepotes sacerdotum non contenti honore, illorum prouinciã ad regalem principatum, & maiorem subiectionem deducebant. Hircanus quoque accusabat Aristobolum, quod sibi debitum principatum uolenter abstulisset, & gentem Iudæorum coegisset ab eo recedere, & latrocinia, & incursionem contra finitimos ageret. Aristobolus autem dicebat Hircanum propter suam naturalem ineptiam, a principatu cecidisse: se autem non usurpassẽ nomen regis populo respondebat: sed illud a Patre, & prædecessoribus accepisse. Pompeius autem, cum hoc dixisset, Aristobolum euit de uolentia increpans dimisit eos, dicens se iterum rediturum, cum Nabathæorum prouinciã disponderet: & tunc diligentius in his prouideret. Interim autem pacem illos habere iussit. Aristobolo tamẽ Pompeius blandiebat, ne prouinciam faceret rebellare, & uiam aditus clauderet. Quod tamen postea factum est. Pompeio autem procedente ad prouinciã Nabathæorum, Aristobolus in Iudæam reuersus, nihil eorum quæ Pompeius iusserat fecit. Unde iratus Pompeius exercitum, quem contra Nabathæos parauerat, contra Aristobolum deduxit. Ipse uero in Castellum munitissimum nomine Alexandrium confugerat iussit illi ad se descendere, multis uero Romanorum suadentibus non rebellare, descendit ad Pompeium, & coram eo de fratre suo Hircano de iure principatus disputauit. Et tunc concedente Pompeio in castrum rediit: & hoc bis, & ter fecit obediens Pompeio, & cum fratre

disputans. Hoc autem Aristobolus simulabat, timens ne spoliaretur regno per Pompeium, & Hircano traderetur. Pompeio autem iubente castella dimittere, & custodibus eorum propria manu scribere Aristobolus se factum dixit: non tamen fecit quod promiserat: sed in Ierusalem fugiens contra Pompeium bellum parabat. Cum uero Pompeius contra eum castra dirigeret, Aristobolus penitens ad Pompeium descendit: offerens pecunias, & in Ierosolymis eum suscepit: rogabatque bellum desinere: & quæ uellet cum pace disponere. Pompeius autem ueniam petenti præstitit, mittens Gabinium ducem cum militibus ciuitatem, & pecunias obtinere. Qui a militibus Aristoboli de uibe repulsus est, negatis pecunijs: nam illi, pactis non confenserant. Pompeius propter hoc iratus Aristobolum, qui penes eum erat reclusus in carcerem, & uenit contra urbem Ierusalem ex omni parte munitissimã, præterquam ex parte septentrionali. In urbe autem dissensio erat quibusdam iudicantibus Pompeio tradi ciuitatem: socij autem Aristoboli non recipere Pompeium persuadebant. Isti igitur a reliquo populo discordes in templum confugerunt, ubi erat fortissima munitio: ceteri autem exercitum Pompei receperunt in urbe. Pompeius autem conclusus in templo uerba pacifica obtulit: quæ cum non recepissent Pompeius loca iuxta templum posita muris circumdedit Hircano adiuuante eo ad omnia, quæ per hoc regnum se habiturum credebat. Collocauit autem Pompeius ex parte aquilonis ex qua templum expugnari poterat milites: habebat tamen ex ea parte templum turres altissimas: erat quoque ibi uallis magna, & fossa latissima: & fons recisus erat: ita ut uolentes accedere ad templum, prohiberentur. Romanis tamen arbores de silua incidentibus fecit uallem, & fossas complanari, & machinas bellicas, quas de Urbe Tyri deportari fecerat superimposuit. Dicit tamen Iosephus 14. Antiquitatum, quod si Iudæis licuisset in Sabbatho pugnare: uel aliquid facere non potuissent Romani machinas construere repugnantibus Iudæis. Dicit tamen, quod occidentibus, & pugnãtibus in Sabbatho lex resistere concedit, si tamen aliquid aliud hostes uellent facere, non datur Iudæis licentia in Sabbathis eos prohibere. Ideo non resistentibus Iudæis Romani potuerunt in Sabbathis machinas erigere, quibus sequentibus diebus contra Iudæos utebantur, & sic captum est templum, Romanis destruentibus muros per machinas bellicas: in quo magna deuotio Iudæorum apparebat, permittentium hostes contra se pugnare, ut sabbatha non uiolarent. Captum est ergo templum tertio mense ieiuniorum, dum apud Romanos Antonius, & Tullius Cicero consules essent. Quod fuit patico tempore antequam inciperet regnare Herodes, scilicet, annis sexdecim: quia Herodes cepit regnare in principio centesimæ, & nonagesimæ quartæ Olympiadis. ut ait Iosephus 14. Antiquitatum. Et ista ruptio templi facta est sub Pompeio olympiade centesima nonagesima nona. Et sic sunt quatuor olympiades: uel quasi inter hoc, & regnum Herodis, quæ faciunt annos sexdecim. Et sic fuit ista irruptio quasi annos quadraginta sex ante Christum natum. Nam Christum tricesimo anno regni Herodis natum dicunt, de quo infra dicitur. Apparuit autem adhuc maior Iudæorum deuotio erga Deum. Nam cum Romani ingressi essent templum, & cunctos ibi inuentos peremerunt. Et erant tunc sacerdotes occupati circa sacrificia, quæ nequaquam omiserunt: uidentes super se hostes irruere, nec imminente morte turbati, nec morientium dolore commoti: sed omnia etiam crudelissima circa ipsum altare pati uoluerunt, & putauerunt esse melius mori, quam sacrificia imperfecta relinquere. Nec istam laudem solus Iosephus

Iosephus Iudæus suis tribuit contribulibus: sed idem Strabo historiographus, & Nicolaus, qui eum præcellerat, & Titus Lilius Romanæ historiæ conscriptor testantur idem. Tunc omnia moribus complebatur. Nam quidam Iudæorum a Romanis occidebantur: alij vero seipfos occidebant. Erant etiam, qui seipfos in flammis præcipites darent: nolentes a Romanis violentiam sustinere. De Iudæis tunc viginti duo millia perierunt, de Romanis vero pauci, & ibi fœder Aristoboli occubuit. Commissa sunt tunc contra legem Dei graua. Nam Pompeius cum multis Romanorum ingressus est in templum ad loca inuisibilia, id est, quæ solis Sacerdotibus videre licitum erat. Nam introiit in sancta sanctorum: de thesauris tamen, quæ ibi inuenit, scilicet de mensâ aurea, & candelabris, & sacris pecunijs, quæ erant vsque duo millia talentorum nihil penitus contingere voluit. Quæ tamē postea Crassus dux Romanorum omnia abstulit, ut infra dicitur: sed cum hoc vidisset, iussit sacerdotibus, quod templum ab immunditijs mortuorum, & alijs quæ tunc per bellum contingerant purificarent, & hostias secundum legem Deo suo offerrent. Tunc Hircanum constituit principem sacerdotum: eo quod utilis sibi apparuisset: & prohibuisset Iudæos auxilium præstare Aristobolo contra Romanos. Imposuit autem in Ierusalem tributa fiscalia pro Romanis: & ciuitates, quas Iudæi abstulerant a finitimis regibus, & principibus sub prioribus dominij se constituit. Tunc inceperunt Iudæi seruire Romanis: cum ante hoc, ex tempore Iudæ Machabæi amici eorum existerent fœdere inito inter eos ex æquali. De hoc patet primo Machabæorum 8. His dispositis Pompeius de Syria Romanam venit: Syriam Scario duci Romanorum commendans. Tunc Pompeius tullit se cum Aristobolum, & uxorem, & filios captiuos in urbem Romanam. Erant autem ei duo filij, scilicet Alexander, & Antigonus, & duæ filia, quorum Alexander euasit, & in Iudæam rediit: Antigonus uero Romanam cum patre delatus est. Interiecto autē pauco tempore Alexander iste, qui fugerat, inuasit Iudæam. Contra quem processit Gabinus dux Romanorum: ueniens ad hoc de Roma in Syriam. Nam Hircanus Alexandro resistere non poterat: cum necdum potuisset readificare muros Ierusalem, quos Pompeius destruxerat. Quos cum niteretur restaurare, a Romanis prohibitus est. Alexander autem prædictus iuxta Ierosolymam peruenit, ubi cōserto prælio, cum Gabinio tria millia Iudæorum ex parte Alexandri ceciderunt, & alia tria millia captiuantur. Ipse autem Alexander iuit in quoddam castellum munitissimū, quod Alexandrium uocabatur. Quod cum Gabinus obsidere uellet, Alexander ei legatos destinauit ueniam petens, & Castella, quæ tenebat reddere pollicetur. Quæ cum Gabinus accepisset, euerit. Interim mater Alexandri, scilicet uxor Aristoboli de Roma in Iudæam transmittitur. Quæ Romanis fauebat, cum qua Gabinus pacem fecit. Tunc autem Aristobolus, qui captus tenebatur in urbe Roma de carcere fugit: & cum eo Antigonus filius eius, & in Iudæam uenit. Multi autem Iudæorum propter honorem eius antiquum uenerunt ad eum armati quidam, & alij inermes, armatos quidem tenuit, qui fuerunt usque ad octo millia, inermes uero dimisit. Cū his processit ad bellum contra Gabinium ducem Romanorum, in quo bello, quinque millia ex parte Aristoboli perierunt: & ceteri dispersi sunt. Manserunt tamen cum eo plus mille, eum quibus in Macherunta Oppidum munitissimum uenit. Et licet malè perdidisset in exercitu uires, spem habebat resistendi. Cumque eum Gabinus obsedisset, per duos dies solum obsidionem tollerans, multis plagis confossis ca-

pitur cum Antigono filio suo: qui cum eo de carcere Romæ fugerat: unde iterum ligatus Aristobolus Romam cum Antigono mittitur & ibi cum filiis manebat: filios tamen remisit senatus Marti in Iudæam: quia sic Gabinus Romanis scripserat se conuenisse cum matre, ut ei quædam castra traderet. Alexander tamen Aristoboli maior filius in urbe Antiochia, iubente Pompeio securi percussus est: accusatus de turbationibus, quas per Iudæos egerat. Interea Gabinus multis laudabiliter in Syria gestis a Romanis reuocatur: & Crassus provinciam Syriæ præficitur: cū prius contra Parthos exercitum duceret. Ille mox, ut in Iudæam uenit pecunias sacras templi, quas Pompeius tangere noluerat, vsque ad duo millia talentorum: & totum reliquum aurum, vsque ad octo millia talentorum abstulit. Accepit etiam trabem de auro puro uersatilem, qua nihil præciosius in templo erat pondere trecentorum mmarum, id est, septingentarum, & quinquaginta librarum. Mnas autem apud Hebræos duas libras, & dimidiam continet. Hanc trabem tradidit Crasso sacerdos quidam nomine Eleazarus custos pecuniarum: non maliuolus animo, sed, ut reliquos thesauros templi conferuaret. Erat autem ista trabs occulta, ita ut eam Crassus inuenire non posset, nisi Eleazarus proderet quia quædam alia trabs lignea istam operiebat, & includebat, ita ut lignum, & non aurum uideretur. In hac enim trabe pendebant vela templi, quæ præciosissima, & admiranda pulchritudinis erant. Videns autem Eleazarus Crassum totum thesaurum templi colligere uelle: timens ne nihil dimitteret dixit, quod ostenderet ei unde multa talenta auri habere posset: præstito tamen prius iuramento, quod nihil Crassus tolleret, nisi quod ei Eleazarus traderet, & tunc trabem auream ostendit. Crassus tamē licet iurasset nihil accipere, nisi quod Eleazarus traderet, fidem mentitus, accepta trabe totum reliquum aurum templi abstulit. Ille autem est, cui postea Peria, seu Parthi aurum liquefactum in gutture infuderunt dicentes. Crasse, aurum stili: aurum bibe. De his omnibus Iosephus. 14. Antiquitatum. Et dicit. Nemo mireretur tantas diuitias fuisse in templo Ierusalem, quia illas omnes Iudæi per totum orbem habitantes illuc contulerant Deo offerentes. Hoc tempore fuerunt bella illa famosissima inter Iulium Cæsarem & Pompeium, & tota Respublica Romanorum turbabatur. Mortuo autem tunc Pompeio in Aegypto Iulius Cæsar primus inter Romanos Imperator effectus est. Et cepit annis ante Christi natiuitatem quadraginta & septem, & a transmigratione Babylonis annis quingentis quinquaginta, & quatuor, & a reditu de Babylone annis quadringentis octoginta, & quatuor, & ab orbe condito annis tribus millibus nongentis, & sexdecim. Imperauit autem annis tribus, & mensibus sex. Eo tempore Aristobolus in carcere Romæ tenebatur, cum Iulius Cæsar uenisset in urbem, & fugiente inde Pompeio, & toto fenatu, solus Cæsar omnia teneret, soluit Aristobolum, & ad Syriam misit, tradens ei duas legiones, ut terram illam Cæsari paratam teneret. Aristobolus tamen potentia sibi donata a Cæsare non usus est, quia Pompeiani præuenientes eum ueneno occiderunt, & sepelierunt eum socii Cæsaris: mansitque in loco ipso usquequo postea iubente Antonio, in Iudæam relatus est, & in monumentis regis positus. Ille finis Aristobolum inuenit qui regnum Iudæorum, & principatum sacerdotij tribus annis, & sex mensibus tenuerat. Hec uiuente Cæsare, & Pompeio facta sunt paulo tamen ante mortem Pompei. Mortuo autem Pompeio cum Cæsar pugnet contra Aegyptum, Antipater Herodis pater mandato

dato Hircani multum utilis Cæsari fuit, cum duce A eius Mirridate contra Aegyptios pugnans. In quo bello pars Mirridatis succumbebat, & ipse Mirridates perisset, nisi Antipater eum liberasset Aegyptios in fugam uertens. Ex quo Antipater Cæsari valde charus fuit, & eo ad multa bellorum pericula utebatur. Unde sæpe Antipatrum uulnerari contigit. Eo tempore cum Cæsar in Syriam nauigasset, Hircano principatum sacerdotij confirmauit: Antipatrum uero ciuem Romanum sine censu constituit. Tunc, cum uenisset ad Cæsarem Antigonus filius Aristoboli, & calamitatem suam desens exponeret patrem suum Aristobolum pro Cæsare ueneno necatum, & fratrem suum Alexandrum a Pompeio securi percussum, petebat sui miseriam regno depulsi. Hircanum autem, & Antipatrum accusabat, quod principatum occupassent, & contra ipsum crudeliter egissent. Antipater uero coram Cæsare de illis criminibus satisfacerebat, asserens rebellem Antigonum, se uero in multis pro Cæsare ante Aristobolum laborasse. Aristobolum aut dicebat iuste Romæ tractum, eo quod hostis esset Romanorum, Alexandrum uero fratrem Antigoni tanquam latrocinia agentem a Pompeio securi percussum. Cum hoc Antipater dixisset Cæsari, ut prius in summum sacerdotem Hircanum confirmauit, Antipatro uero donauit potestatem, quam ipse eligeret, totius Iudææ eum tutorem constituens, Hircano quoque concessit muros Ierusalem restaurare, quia hoc ille petierat dimitti. Namque iacebant ex eo tempore, quo illos destruxerat Pompeius, de quo supra diximus. Antipater autem, ut Cæsarem a Syria recedentem deduxit, reuertitur, & statim muros a Pompeio dirutos restaurauit, seditionem quoque Iudæorum fedauit cominationibus, & blandicijs eos requiescere faciens. Dixit enim, si quis Iudæam consenserit facilliter uitam suam agere potest, qui uero ad spem rebellandi peruenerit, & me pro patrone dominum sentiet, & Hircanum pro rege Tyrannum; Romanos uero, & Cæsarem pro rectoribus amaros hostes. Nam non patientur amoueri, quem ipsi principem constituerint. Sed cū Antipater tardum, & inefficacem Hircanum ad regni gubernacula cerneret, filium suum maiorem, scilicet, Phasellum ducem in Ierosolymis ordinauit: secundum, scilicet, Herodem Galilææ tutorem fecit, adhuc iuuenem ualde. Nam quindecim annorum tunc erat, sed ætas nihil obfuit, quia prudentiam super ætatem habebat. Tunc Ezechiam Principem latronum, qui totam Syriam conturbabat tenuit, & occidit. Pro quo a tota prouincia magnis laudibus atollitur, quod eam a latrocinij liberasset. Sexto quoque Cæsaris cognato regenti totam Syriam, amicus factus est, ita, ut frater eius Phasellus eius laudibus inuideret. Potentissimi autem Iudæorum uidentes Antipatrum cum filiis nimis extolli per fauorem genitis Iudææ, & pecunias Hircani, inuidebant ei. Ille namque amicitias cum Imperatoribus composuerat, & flebat Hircanum illis pecunijs transmittere, quas Antipater nomine suo Imperatoribus offerebat. Dicebant ergo potentissimi Iudæorum Hircano, usquequo patientur te solo nomine regem, Antipatrum uero cum filiis regnum possidere, quod sine periculo uitæ tuæ non sis. Accusabant etiam Herodem, quod Ezechiam, filium suum, & eos, qui cum illo erant occiderat, quos secundum legem etiam peffimos existentes occidi non licebat, nisi prius in concilio condemnatos: Herodes autem cum nullam suscepisset potestatem illos occidit. Hoc audiens Hircanus flebat, sed uis iram eius incendebant matres illorum, quos Herodes occiderat, dum per singulos dies in templo clamarent, quod Herodes in co-

cilio de prædicta eade rationem redderet. Commo- tus ergo Hircanus Herodem uocauit in concilio de illis criminibus satisfacturum. Qui suadente patre uenit, non priuatus, sed cū tutela corporis sui. Cumque Galilæam, ut putauerat sibi prodesse disposuisset, parua turba militum comitatus in Ierusalem uenit, ne si multos duceret Hircano timorē incurreret. Sextus quoque, Syrie rector, & Cæsaris cognatus scripsit Hircano, ut Herodem a concilio liberaret: comminatus mala, si non faceret. Unde literæ Sexti occasione præstiterant, ut Herodes nihil pateretur: ipse quoque, Hircanus Herodem tanquam filium diligebat. Herodes autem, cū in medio concilij militibus circumdatus astitisset omnes preterruit, nec quisquam accusare eum ausus est de illis, qui prius contra illum exclamabant: sed omnes in silentio rei exitum expectabant. Qui cum ita sedissent, unus nomine Sameus uir quidem iustus, ita loquutus est: Viri iudices, & rex, neminem scio ad iudicium a nobis uocatum ita astitisse: sed omnis quicumque in hoc iudicio peruenit interrogandus humiliter astitit misericordiam a nobis expetens, capillis prolixis, & veste nigra indutus: iste autē Herodes optimus iuuenis reus pro homicidio, satisfactorus de crimine astat purpura circumdatus, & caput ornatum habens compositione crinij, armisque stipatus: ut si condemnatus secundum legem fuerit nos quidem interficiat, ipse uero vim faciens ueritati, liberetur. Sed Herodem non culpabo, siquidem suum commodum fecit: sed vos, & regem accuso, qui ei tantam licentiam concessistis. Scitote tamen maximum esse Deum, qui istum Herodem, quem propter Hircanum absolueret uultis, quandoque vos, & ipsum regem torquet. Nihil autem hoc dicendo mentitus est. Nam Herodes cum regnum suscepisset, omnes, qui tunc in concilio erant, & etiam ipsum Hircanum occidit præter istum Sameum: quem ualde propter iustitiam dilexit. Et quia iste suavit Hierosolymis obsessis ab Herode propter peccata non posse euitari, quin illum in regem acciperent: Hircanus autem, cum uidisset iudices ad condemnandum Herodem inclinatos, iudicium in sequentem diem distulit: & furtim misit ad Herodem, suadens ei ciuitatem nocte relinquere, ut posset periculum euitare. Herodes autem discedens in Damascum ad Sextum cognatum Cæsaris peruenit: discernens si ad iudicium amplius uocaretur non obdiceret. Iudices autem indignabantur Hircano dicentes, quod omnia hæc contra eum essent. Tunc Sextus Herodem rectorem inferioris Syriæ ordinauit, hoc ei pecunijs uendens. Hircanus autem timebat, ne quando Herodes exercitum contra eum duceret. Quod Herodes facere uoluit. Irascebatur namque, quod ad iudicium uocatus esset. Sed Antipater, & Phasellus frater eius illius impetum remouerunt: orantes ne accederet prope Ierosolymas, ne ingratus existeret ei, qui tanta in ipsum bona contulerat, nec cogitaret, quod ad iudicium uocatus fuerit: sed quod absolutionem meruerit. Hoc tempore Cæsar in fenatu occisus est a Bruto, & Cassio, cum tribus annis, & sex mensibus imperium tenuisset. Circa cuius mortem multa signa in celo uisa sunt. Fuit hoc ante Christi natiuitatem annis quasi quadraginta tribus, & ab orbe condito annis tribus millibus nonagentis, & viginti. Tunc per Iudæam Romani magna tributa imposuerunt, Nam Cassius quia Cæsarem occiderat septuaginta talenta pecuniarum inde tulit. Cassius autem, & Marcus congregato exercitu Herodem totius Syriæ ducem fecerunt: & naues ei cum toto exercitu commendantes promiserunt etiam eum post bellum, quod tunc contra Antonium, & Octavianum imminebat regem Iudææ ordinare. Tunc Malchus uir potes, & Hircano proximo Antipatrum occi-

Cæsar occiditur.

dere studebat. Quadam autem die cum Hirchanus, & Antipater apud eum pranderent, pincernam Hirchanus multis pecunijs corruptit: & tradito veneno Antipater occidit. Herodes autem, & Phasellus filij eius mortem patris vlcisci parabant. Sed cum Herodes palam hoc facere uellet, Phasello magis placuit dolis hoc agere & excusationem Malchi suscipiebant, qui asserbat nihil tale unque putasse. Herodes tamen Malchum apud Tyrum occidi fecit. De his Ioseph 14. Antiquitatum. Hoc tempore cum Antonius, & Octavianus in campo Philippensi Brutum, & Cassium superassent: Octavianus in Italiam redijt. Antonius autem in Asiam profectus est: tunc nobilissimi Iudæorum uenientes ad Antonium accusabant Phasellum, & Herodem quod totam potestatem regni Iudæorum sibi usurpassent: Hirchanus autem solo nomine rex existeret. Antonius tamen Herodem maxime honorauit. Nam eius fauorem Herodes pecunijs emerat: unde contigit aduersarios nihil obtinere. Iterum etiam cum Antonius in Syria esset Iudæis accusantibus Herodē, & Phasellum, multos de illis ligauit Antonius, ut occideret, nisi hoc Herodes prohibuisset. Sed cum rursus apud Tyrum Iudæi adhuc pertinacem Herodem accusarent, Romani milites multos de accusatoribus occiderunt, ceteros in fugam uertentes. Hoc tempore post bellum Philippense contra Cassium, & Brutū Octavianus post Cæsarem imperat. Et cepit ante Christi natiuitatem annis quadraginta duobus, & ab orbe condito annis tribus millibus nongentis & uiginti & uno, & a transmigracione Babylonis annis quingentis quinquaginta nouem. Post hoc Antigonus filius Aristoboli, de quo supra diximus Regi Parthorum quingentas mulieres, & mille talenta offerre promissit, si Hirchanum priuaret principatu, & ei traderet, & Herodem interficeret. Quod postea non compleuit. Tunc Parthi contra Iudæam exercitum ducunt. Antigonus autem tunc Iudæam ingressus multos Iudæos in auxilium habuit, per quos sperabat partem recuperare Prouincia. Cum his uero in Ierusalem ascendit, & intra Urbem receptus pugnam contra Herodem, & Phasellum faciebat. Tunc Pachorus rex Parthorum petente Antigono cum paucis equitibus in Ierusalem peruenit: ostendens quasi seditionem sedare intendere: Antigono tamen principatum tradere intēdebat. Hunc Phasellus frater Herodis magno cum honore hospitio suscepit. Pachorus autem dolum meditatus suadet Phasello ad Barzafranem Sarrapam Parthorū, qui tunc extra Ierusalem cum exercitu manebat legationem facere, in qua Hirchanus, & Phasellus iuerūt: licet hoc Herodes non approbare: metuens de Barbarorum infidelitate. Barzafranes autem Hirchanum, & Phasellum benigne suscepit: sed post redentibus insidias posuit, & tenuisset eos, nisi quia cupiebat hos simul, & Herodem tenere. Quod fieri non posset si Herodes semel fraudem uideret. Hoc tamen Phasellus considerans Barzafranum increpauit, quod fidem eis non seruaret. Ipse tamen dissimulans eos ligari fecit, cumque Herodes hoc audisset ad Pachorum Regem Parthorum qui intra Ierusalem erat, retulit. Quæ Pachorus dissimulauit, ut etiam Herodes capi posset. His malis Herodes circumdatus de Ierusalem per noctem fugere statuit: sciens sibi in Vrbe nullam esse defensionem per noctem: ergo necessaria sibi, quæ potuit iumentis imposuit, & mulieres octoginta duas, & matrem suam, & sororem, & Marianam sponsam suam filiam Alexandri, & neptem Hirchani, & matrem eius Alexandram: & filium eius Aristobolum paruum, & alias foeminas, & in Idumæam ignorantibus hostibus festinabat. Flebant autem omnes foemine, quæ cum Herode ibant memores status prioris, & quod nunc

Cap. 24.

Octavianus imperat.

cogerentur exulare nullā melioris status spem habentes. Multi autem Iudæi secuti sunt Herodem: quos ipse hortabatur confidentes esse in his aduersis, & meliora sperare. Interim mater Herodis, quæ nunc cum ceteris mulieribus portabatur ex quodam accidenti subito mortis periculum incurere uisa est. Cui Herodes compassus, & quia timebat, quod hostes cognito recessu eius sequerentur eum, & comprehenderent morantes circa curam matris, in quandam desperationem subitam incidit. Nam gladium euaginauit, & se occidere conatus est. Quem tenuerunt praesentes dicentes. Non oportet inimicos latificare: nec hoc fortitudinis esse se de periculis liberando amicos tradere inimicis. Quo animatus Herodes ab incepto desistit. Cognita fuga eius Parthi, qui manebant in urbe persecuti eum faciebant super illum incursum, quos ipse uiriliter sustinuit multos hostium occidens. Cum que peruenisset ad Idumæam, obuauit ei frater suus Iosephus, cum quo habito consilio magnam multitudine eorum, qui sequebantur Herodem abire iussit, scilicet, plusquam nosem millia, & manere interim in Idumæa, quia oppidum Massada, in quod confugere destinauerat, partium erat ad tantam multitudinem. Dimissis autem stipendia praestitit, ut in Idumæa possent ali. Constitutis mulieribus in oppido Massada, & data copia tritici, & aquae, & omnium necessariorum: ipse ad petram ciuitatem Arabiae peruenit. Interim Parthi, qui manebant in vrbe omnes thesauros, qui erant in aula regia diripuerunt praeter trecenta talenta Hirchani, quæ tangere noluerunt. Antigonus filius Aristoboli, qui Parthos in Ierusalem duxerat cognita Herodis fuga, & quod mulieres secum duxisset, cruciabatur, & maxime propter mulieres, quia illas Parthis dare intendebat, cum quingentas feminas eis promississet. Interim Parthi, cum praedae, quas in urbe fecerant, non uiderentur eis sufficere, egressi Ierusalem totam prouinciam excurrebant uniuersa praedantes. Tunc Antigonus a Partis suscepit Hirchanum & Phasellum ligatos. Timens autem ne multitudo Iudæorum Hirchano regnum, & sacerdotium restitueret aures ei abscidit: sic eum deformans, ut iam ei sacerdotium restitui non posset: in quo solis integris corpore ministrare licebat. Leui. 21. & 22. Phasellus autem animosior mortem non dolebat, sed quod sub hoste mori necesse esset. Quapropter manus sibi ingerere uoluit: sed cum illas uinculis haberet astrictas, caput suum ad saxum uehementissime percussit. Ex quo cum eum Antigonus grauissimè vulneratum agnosceret, precipiens medicis illius curam habere, quasi curaturus, uenenosam uulneri apposuit. Ex quibus celeriter Phasellus periit. Cum tamen audisset, quod frater eius Herodos hostes uiriliter deuitasset, ait se mortem non curare, cum post se mortis ultorem relinqueret. Tunc Herodes ad Malchum regem Arabiae plurima sibi beneficia debentem, apud quem pater eius, & ipse plurima deposuerunt pergebat, ut debitas pecunias, & insuper donatas ad usus bellorum occideret. Malchus uero consilio Arabum dicentium, quod has posset repulsiō Herode lucrari pecunias, per legatos Herodem ueniētem repulsi iubens, quod a prouincia sua discederet, sumpta occasione, quod Parthi hostes Herodis hoc insisterant. Herodes autem legatis ait. Nihil grauari eos uenisse: sed rem sibi necessariam locuturum. Cui ergo Herodi uisum est recedere, cum paucis pergebat in Aegyptum. Quem Malchus poenitens, quod eum repulsiō, sequebatur, ut ad se reduceret, sed peruenire ad eum non potuit. Ad Alexandriam ergo Aegypti perductus: a Cleopatra regina, quam dilexit Antonius benigne suscipitur: quæ eum retinere uoluit, sed nequiuit, cum Romam ille festinaret. Herodes tunc licet

licet hyems esset in Italiam nauigauit, & in urbem Romanam deductus est. Vbi Antonio, cui familiaris nimium extiterat, uniuersam suam enarrat calamitatem, Parthorum, & Antigoni iniquitates. Antonius autem his commotus collachrymatus est Herodi: compassus, quod viros in tali dignitate constitutos fortuna quoque percuteret. Fuit autem Herodes ibi acceptus Antonio propter pristinam conuersationem, quam cum eo in Syria habuerat. Antonio autem acceptus fuit propter odium Antigoni, qui exercitum Iulij Cæsaris per Aegyptum, & Syriam in multis direxerat. Cōgregato ergo senatu Messalla, & Arrachinus Herodem sistentes in medio de Antipatre patre eius, qualis erga Romanos extitisset intimabāt, quem etiam fauorem semper eis Herodes prestisset: accusantes Antigonum, & manifestum eum Romanorum hostem asserentes: non solum in eis, quæ iniquè gesserat: sed, quia neglectis Romanis exercitum Parthorum accepisset Iudæos. Cūque ex his senatus cōmotos esset Antonius referbat: quantum prodesset Romanis I Parthorum pugnam Herodem regnare in Iudæa. Cum ergo omnibus placuisset, Herodem Iudææ regem decreuerunt. Herodes tam excellenti, & penitus in sperato bono gauisus, ad Antonium magnum gerebat affectum, quo promotore ista assecutus fuerat. Nam Herodes nunquam petijt, nec petere ausus fuisset à Romanis Iudæorum regnū: cum hoc nunquam dari solet, nisi generi sacerdotali. Illud ergo petebat Herodes pro Aristobolo iuene fratre uxoris suæ Marianne, ad quem directè ex utroque latere regnum pertinebat, quia uterque, auus suus, scilicet, Aristobolus, & Hirchanus regnum tenuit. Fuerat autem fratres Aristobolus, & Hirchanus: Aristoboli autem filius extitit Alexander. Hic accepit in uxorem Alexandram filiam Hirchani patris sui de qua genuit Marianam sponfam Herodis, & hinc iuuenem Aristobolum, pro quo Herodes regnum petebat. Factus est tamen Herodes rex Iudæorum auctoritate Romanorum per Senatus decretum: cum ipse esset uir popularis, & non de genere Iudæorum, sed Idumæorum, qui tamen ad ritum Iudaicum conuersi erant. Et primo die regni huius ablatum est sceptrum de Iuda, & dux de semore eius. Sicut praedixerat Iacob Gen. 49. quia iste alienigena erat. Et postea de Iudæis nemo regnauit: sed omnes fuerunt de progenie huius usque ad tempus, quo Iudæi deseruit esse populus, & gens una, sub uera Ierusalem per Titum, & Romanos: quia postea non fuerunt vnus populus, sed ubique nihil sunt: & ubique miseri, & serui luentes proauorum suorum facinora, qui Christum suum agnoscere non solum noluerunt, sed etiam morte turpissima damnauerunt: licet proprie sua potiusquam proauorum peccata luunt: quia licet Christum iam regnantem, quem proauis sui occiderunt ipsi occidere nequeant, non minoti tamen est odium, quam proauis sui persequuntur. Cepit autem regnare Herodes ante Christum natum, annis fere triginta: duodecim annis postquam Octavianus, & Antonius imperium tenerent: ab orbe condito annis tribus millibus nongentis, & triginta tribus, & a transmigracione in Babylonem annis quingentis septuaginta, & uno, & a reditu de Babylone annis quingentis & uno. Cumque Herodes rex constitutus egrediretur de senatu, medius procedebat inter Octavianum & Antonium, & illa die magnificè apud Antonium passus est. Iussit autem senatus Herodi redire in Iudæam propter bella Antigoni, & Parthorum. Hoc tempore Antigonus Massadam castrum obsidebat, ubi Herodes reliquerat mulieres, de quibus diximus, & omnia sua: cui castrum Ioseph frater Herodis praerat habes ibi omnem necessariorum copiam praeterquam aquae: Castrum igitur nocte quadam relinquere statuens, & Alph. Toit. in Matth. Comm.

in Arabiam fugere ad Malicum regem, quem regem iam penitebat de his, quæ contra Herodem egerat, Deus prohibuit ea nocte tantam aquarum copiam fundens, ut cuncta cisternarum receptacula implerentur. Dum autem Herodes Romæ maneret, Romani miserunt Ventidium Ducem in Iudæam I Parthos, & Antigonum. Qui uenit simulans se Iosephum fratrem Herodis adiuturum: uerè tamen intendebat ab Antigono pecunias recipere. Interim Herodes de Italia in Iudæam ueniens multam Iudæorum collegit turbam, & bella multa I Antigonum instruebat, I quem Antigonus saepe progrediens, & milites ex insidijs ponens, multa inferebat damna. De quorum congressionibus Iosephus, 14. Antiquitatum: tunc Herodes contra latrones, qui habitabant in montibus altissimis direxit exercitum, quos modo mirabili in locis inaccessibleibus artificio arcarum depositarum de alto per cathenas, in quibus armati milites erant, occidit, & loca cuidam Ptholemaeo Duci suo tradidit. Herodes autem fratri suo Iosepho duo millia peditum tradens, & quadringentos equites Iudææ custodiam habere praecipit. Ipse uero ad Samariam pergès ubi matrem suam, & ceteras mulieres, quas dimiserat in castrum Massada posuit. Iosephus interim contra milites Antigoni in quibusdam locis difficilibus pugnans relictus à suis uiriliter agens ab hostibus occiditur. Antigonus autem, cum inimicos uicisset, & penè omnes occidisset, caput Iosephi incidit, quod quinquaginta talentis frater eius Feroras redemit. Iste namque solus manebat de fratribus Herodis, quia quatuor tantum fuerant, & iam duo perierant, scilicet, Phasellus de quo supra, & nunc Iosephus. Mansit autem Feroras frater, & Salome soror, quæ ad multa mala ei causam praestitit, de quibus infra dicitur. Hoc tempore Herodes nuptias celebrare uoluit cum Marianne sponsa sua filia Alexandri, & neptem Aristoboli de qua supra diximus. De qua genuit duos filios, scilicet, Alexandrum, & Aristobolum, quos ipse postea occidit, ut infra dicitur. Nuptiae autem in Samaria celebratae sunt. Post hoc, cum Herodes magnam partem cepisset prouincia: contra Ierusalem exercitum ducit. Tunc enim sibi ab Antonio Sosius quidam Dux Romanorum transmissus est, ut Antigonom de principatu depelleret: & Herodi illum tribueret, quem senatus regem fecerat. Tunc contra Ierusalem machinas bellicas parant, Iudæi uero, qui in vrbe erant alacriter resistebant machinas comburentes, & fodientes sub terra percipientes: uerum tamen machinae muros concutiebant, & Romani, qui cum Herode erant primum murum urbis in quadraginta dies ceperunt. Secundum autem, in quindecim, & tunc circa templum, ad quod Iudæi confugerant pugna erat, & multa domus in circuitu eius combustae fuerat. Romani autem occidebant quoscūque inuentos in vrbe, nec sexui, nec etati parcetes, & Herode rogante, ne fieret: nemo fuit, qui dextram contineret, sed tanquam furiosi omnia mortibus implebant. Tunc Antigonus, nec priorem, nec postremam fortunam considerans de turri descendit, & ad pedes Sosij Romanorum ducis procidit. Ille uero calamitatis eius non miseratus, sed plaudens eum tanquam foeminam, non Antigonum, sed Antigonom noiauit, quæ tamen in carcere coniecit. Interea Romani ad uidentium inuisibilia templi properant: de quo Herodes turbatus, nimium quoddam rogabat, alius uero comminabatur ne hoc facerent, peiorem putans victoriam, quæ destructionem: si aliquid inuisibilem a peregrinis, & populo uideretur in templo. Putabat enim Herodes per hoc nunquam sibi cum Iudæis pacem habendam, quia calumniaretur, quod per eum peregrinorum multitudinem inuisibilia aspexisset. Rogabat praeterea Herodes Sosium ducē, & Romanos iam à rapinis, & cedibus quiescere:

Cap. 26.

V re:

re: iniquiens, quod si pecunijs, & hominibus Romani ciuitatem euacuarent eum desertorum regem relinqueret, & sufficere militibus pro mercede obfidionis pradas, quas iam egerant. Quod si parua eis conquisitio pecuniarum videbatur, singulis ipse de suis tribueret: & his promissionibus reliquam ciuitatem a cadibus, & rapinis liberauit. Ipse vero tam Sotio, quam militibus largissimas donationes faciens, pecunijs plenis abire permisit. Accidit autem ista calamitas Iudæis, & destructio quadam circa templum mense tertio ieiuniorum, eo tempore scilicet, mense, & solemnitate, & eo die, quo per Pompeium per viginti septem annos ante, templum captum fuerat. Plura tamen damna, & mortes tunc acciderunt circa templum, quam nunc: & tamen nec tunc, nec nunc subuersum est, licet aliqua eius munitiones a Romanis euerse fuerint ad ipsum capiendum. Tunc Sotius dux Romanorum Antigonum ligatum perduxit ad Antonium: timens autem Herodes, quod si Antigonum Romam deduceretur, allegaret pro se, quod de sanguine regio pcederet, Herodes vero de media plebe. Et licet eum senatus propter delicta principatu priuaret, filijs eius regnum traderet: multis pecunijs Antonium corrupit, ut Antigonum occideret. Quod cum factum fuisset Herodes timorem deposuit: in hoc dicit Iosephus cessasse principatum Assamoneorum. Machabeorum. & est genus magis gentile, quos nos Machabeos dicimus. Ipse tamen eos Assamoneos vocat, a quodam proauo eorum. Nam Mathathias pater Machabeorum fuit filius Ioannis filij Simonis filij Assamonei. ut patet lib. 14. c. 27. antiquitatum. Ipse autem Iosephus erat de stirpe Assamonei, & ex hac parte conueniebat cum genere Machabeorum, ut ipse alt estatur 16. antiquitatum, ideo semper eos Assamoneos vocat: quasi genus suum in hoc laudans. Dicit autem nunc cessasse principatum istorum, quia licet Herodes fuisset rex constitutus per Romanos, tamen Antigonum, qui erat de stirpe Machabeorum adhuc tenebat principatum. Et hoc modo non solum nunc non cessauit, sed et mansit post hoc longo tempore usque, ad mortem Hircani, qui fuerat rex Iudæorum, quem multo post hoc occidit Herodes. Cum autem Herodes ciuitatem tenuisset sibi subditam occidit quadraginta precipuos de parte Antigonii. Occidit etiam omnes, qui erant de concilio iudiciali, sicut Sameus prædixerat, quoniam Herodes accusatus est coram concilio: quod ipse illos, & Hircanum torqueret, de quo supra diximus. Ipsum autem Sameum fratrem iustum valde honorauit. De hoc Iosephus 15. antiquitatum. Hic enim incipit ipse: Quotus decimus eius Hircanus, de quo supra diximus, quod cum Phasello fratre Herodis a Parthis captus est, apud Babylonem tenebatur, quod ab eis ductus fuerat: ubi a Iudæis, qui ibi morabantur valde honorabatur propter principatum sacerdotij, & generis dignitatem. Ille audiens, quod Herodes regnaret, desiderauit redire in Iudæam putans Herodem memorem beneficiorum, quæ ab eo susceperat, & quod eum a morte liberaffet. Herodes quoque Parthis scripsit, quod dignarentur pecunijs liberatum Hircanum ei remittere desideranti reddere sibi vicem pro beneficijs, quæ ab eo susceperat: & quod vellet eum regni habere participem. Iudæi autem, qui in Babylone erant dissiuadebant ei reditum, afferentes, quod non minorem honorem apud eos quam in summo sacerdotio haberet: Hircanus tamen omnino redijt. Herodes autem non hoc scripserat tanquam Hircanum diligeret: sed quia supra meritum regnum obtinuerat, timens ne Iudæi sibi regnum auferentes Hircano traderent, conatus est Hircanum in suam reducere potestatem, vel potius eum occidere: quod postea factum est. Iudæis ergo pecunias regi Parthorum pro redemptione offerentibus Hircanus in Iudæam redijt: quem Hero-

des valde se honorare simulabat, eum patrem vocans. Tunc in domo Herodis seditio quadam orta est. Nam habebat Herodes apud se Mariannem uxorem suam filiam Alexandri, & neptem Aristoboli, & Hircani: habebat & ipsum Hircanum, & Alexandram filiam Hircani matrem Mariannæ uxoris suæ, habebat et Aristobolum adolescentem fratrem Mariannæ, & filium Alexandræ. Ad istum iuuenem pertinebat directum summum Sacerdotium, & pro ipso regnum Herodes petuerat a Romanis. Nunc tamen timens, quod si Aristobolus, vel aliquis de nobilibus princeps sacerdotum constitueretur, posset eis rebelare constituit quendam de ignobilissimis nomine Ananellum in principem sacerdotum. Hoc autem Alexandra mater Aristoboli ferre non potuit, quod filius suus priuaretur summo sacerdotio. Scripsit ergo ad Cleopatram amicam suam reginam Aegypti, & uxorem Antonij: ut ab eo impetraret Aristobolum summum Sacerdotem constitui. Hanc petitionem Antonius neglexit. Interim Celius amicus Antonij in Iudæam venit. Et videns pulchritudinem & inuentum Aristoboli, & Mariannæ sororis suæ obstupuit, arbitratus Alexandram bonorum liberorum matrem, a qua tandem precibus obtinuit Aristoboli, & Mariannæ diligenter imagines pingi, quas Antonio direxit. Antonius autem erubuit Mariannam ad se vocare, quia Herodis uxor esset: Aristobolum vero ad se honorabiliter venire præcepit, si sine scandalo fieri posset. Herodes putauit iniquum esse, iuuenem pulchritudine, & corpore excellentem, qui tunc sextum decimum annum agebat de sanguine regio ad Antonium transmitti eius libidini seruitorum (nam in his Antonius peccabat) timens tamen Herodes, ne petente Alexandria Antonius precibus Cleopatram regnum Aristobolo restitueret: Alexandram increpauit, quod Cleopatram scripsisset, dicens se non intendisse Aristobolo principatum auferre: sed quia puer erat, commisit interim Ananello administrationem summi sacerdotij. Quo tunc deposito principatu Aristobolo tradidit. Et sic domus suæ seditionem aequaliter placauit. Antonio autem scripsit, quod si Aristobolus de Iudæa exiret tota prouincia turbaretur. Per quod Antonio satisfactum est. De his Iosephus 15. Antiquitatum. Dicit etiam Iosephus inuultum fuisse, quod principatus sacerdotij semel collatus alicui illi auferretur: & in tribus solis accidisse dicit. Primus fuit Iason, qui uocatus est Iesus, cui Antiochus Epiphanes principatum sacerdotij auferens fratri eius Oniæ minori, qui Menelaus dictus est, tradidit: de quo secundo Machabeorum. Secundus fuit Aristobolus, qui priuauit fratrem suum Hyrcanum sacerdotio, in quo per nouem annos miniuauerat, & ipse illud postea per tres annos, & sex menses tenuit, quouique a Pompeio captus Romam deductus est: de quo supra diximus. Tertius fuit nunc Herodes, qui Ananellum, quem prius constituerat Sacerdotum Principem, deposuit, & principatum Aristobolo tradidit. Herodes inter hoc timens, ne aliquam nouitatem Alexandria, & Hyrcanus, & Aristobolus contra eum molirentur, eos quidem honorari valde faciebat, custodiam tamen diligentem in aula contra eos disposuerat, ne quid moliri posset. Quod Alexandria grauius tolerabat, scribens Cleopatram Reginam Aegypti in quantis calamitatibus esset. Cui illa rescripsit: quod ipsa cum Aristobolo confugeret in Aegyptum. Ad hoc Alexandria parauit duos loculos, siue arcas tanquam pro mortuorum exequijs, & præcepit quibusdam famulis suis huius rei concijs, quod eam, & filium in illis loculis positos per noctem de Ierusalem deducerent ad mare deducerent, ubi paratum habebat nauigium, ut pergeret in Aegyptum. Quendam autem de his, quibus Alexandria hoc reuelauerat: cum

Herodi suspectus esset, & odiosus, inuenta occasione in amicitiam redeundi propositum Alexandræ significauit, cum ipsa res iam in fieri consisteret. Vnde Alexandra in hoc deprehensa erubuit. Herodes tamen punire eam timuit, sed dissimulauit: & ex cordis bonitate remittere se ostendit. Veruntamen ex eo die Aristobolum occidere decreuit, arbitratus illo uiuente sibi non posse regnum manere securum. Paulo post hoc cum Aristobolus annu decimum octauum ageret, & in solemnitate quadam victimas super aram facturus ascenderet, totius populi fauor in eum excitatus est: cum super eum agere uiderent. & Aristoboli aui sui memoriam præsentem reduxit. Vnde multi Iudæorum ex hoc in ira moti multi dixerunt, quasi significantes se uelle principatum gentis in Aristobolum reducere. Quod Herodes valde timuit, dissimulauit tamen. Celebratione autem transacta, cum in Hiericote solēnter quadam die cum Herode Aristobolus epularetur: Herodes iuueni adlaturus multis eum laudibus efferens: quem quasi filium se diligere ostendebat. Cum autem esset tempus æstiuum inuitauit eum ad narandum. Præcepit autem Herodes ministris, quod Aristobolum torrens ludentes mergerent quousque extingueretur. Quod factum est. Herodes autem ostēdit istud eo non cogitate accidisse: quia iam tenebre incipiebant, quoniam Aristobolus suffocatus est: & uideri non potuit palam hoc maliuolē factum fuisset. Hoc ergo sine occubuit Aristobolus annum decimum octauum agens, cum in summo sacerdotio uno anno solum ministrasset, in quo iam tota Iudæorum spes erat redeundi in pristinum principatum. Hunc Herodes ualde defleuit: ut populo, & matri, & cognatis ostenderet se mortis eius non fuisse conscium: cum tamen ualde de hoc gauderet, cui magnificam sepulturam construxit. Alexandria autem his incitata doloribus ad rabiem efferebatur: uoluit tamen dissimulare se credere fuisse Herodem conscium: ut sic magis nocere ei posset. Scripsit autem Cleopatram Reginam de morte filij sui Aristoboli per Herodem. Cleopatra autem Herodem acerrime apud Antonium accusabat asserens indignum esse, quod uir de plebeio genere sumptus in regnum, & ipsos qui de genere regio sunt innocenter uiuētes occidat. Quibus Antonius uehementer commotus iussit Herodi uenire ad satisfaciendum pro morte Aristoboli. Herodes autem ualde timebat propter Cleopatram, quæ eum accusare non cessabat. Illam tamen maxime diligebat Antonius. Nam propter immoderatum amorem ad eam perit, bella faciens contra Octavianum. Herodes ergo satis uoluisset hoc iudicium effugere: sed ire necesse erat, cum uocaretur Anto. aut regnum deponere, & occulte fugere. Tunc ergo Herodes Iosephum patruum suum procuratorem regni, & omnium rerum suarum dimisit: cui iussit secretum, quod si quid mali ipse pateretur ab Antonio: illico Mariannem uxorem eius occideret: dicens, quod eam tenerime diligebat, & nolebat, quod eo mortuo ab aliquo contumeliam pateretur. Maxime cum Anto. de illius pulchritudine audiuisset. His dictis Herodes ad Antonium progressus est. Iosephus interea relictus regni procurator, cum propter multa negocia, honoris causa, ipsam Mariannem reginam adiret, eius sententiam petens, inter multa quæ familiariter loquebatur, de amore, quæ Herodes erga Mariannem habebat locutus est. Ipsa autem, & maxime Alexandria mater eius Iosephum multis blandicijs emolientes coegerunt ei mandatum Herodis explanare, qui ait: Tanto amore Herodem ferri in Mariannem, quod etiam post mortem suam non sufferret ab ea separari: ideo iusserat, quod si ipse ab Antonio occideretur, illico occideretur Mariannem. Hoc autem Iosephus mulieribus apperuit, ut illas Herodi fideliores faceret. Mulieres tamen non sic acceperunt: cum

sed suspicionem magnam, & timorem assumpserunt ex uerbo Iosephi, quod Herodes si rediret eas tyrannica crudelitate occideret. Herodes tamen hoc non intendebat: quia si in uindictam mortis suæ Mariannem occidi uellet, potius mandasset Alexandram matrem Mariannæ occidi, quæ ad mortem Herodis causam extiterat, eum apud Cleopatram per literas accusando. Manebat interea in aula regis Salome soror Herodis animo maliuola prædicti Iosephi uxor, licet ille Herodis patruus uocetur. Hæc sæpe cum Mariannæ, & Alexandræ habens iurgia, ab eis contemnebatur, & mordaciter obiciebatur ei generis uilitas. Propter quod grauisimum odium contra Alexandræ, & Mariannem conceperat. Herodes autem Antonium multis pecunijs placans de morte Aristoboli satisfecit, & Cleopatra ab accusationibus desistit. Cum autem rediisset Herodes in Ierusalem, Salome soror eius accusauit Mariannem secretum, quod sæpe cum Iosepho carnaliter conuenisset. Et non erubuit Salome in hoc maritum suum accusare. Herodes autem his ualde turbatus est, sed non statim credidit. Diligebat enim nimium Mariannem. Secreto ergo quadam die quærit a Mariannæ an uerum esset, quod contra eam de Iosepho obiciebatur. Illa autem cum iuramento affirmavit se in nullo peccasse. Ex quo Herodes credidit sibi satisfactum, & honestati eius magis gratias egit: eique suum ostendebat fauorem: ita, ut ambo collachymarentur præ amoris teneritudine, quod amantibus sæpe accidit. Videns autem Mariannæ affectum regis ad se inclinatum, inquit non est amantis, quod Iosepho mandaueris, scilicet, si quid ab Antonio patereris, me occidere, quæ nihil tibi peccaueram. Quod Herodes audiens in iram excauit: & ab amplexu eam diuellens, clamabat, capillos dilacerans, scilicet, Mariannem, manifestum est te cum Iosepho carnaliter conuenisse: quia aliter secreta mea tibi non proderet: nisi tibi cum eo magna fides fuisset, qualis ad amantes perit. Vnde nisi amor maximus, quem ad Marannem habebat, eum parum frenasset, illam mox occidisset. Iosephum tamen abire præcepit: coram eo nunquam ulterius appariturum. Alexandram autem tanquam totius mali causam seruari iussit. Interim accidit bellum inter Octavianum, & Antonium. Et uictus Anto. postea mortuus est, & totus romanorum principatus ad Octavianum deuenit. Tunc Herodes ualde timuit propter amicitias, quas cum Antonio habuerat. Et quia tunc nullus de genere Iudæorum supererat nisi Hyrcanus, putauit Herodes sibi prodesse, quod Hyrcanum occideret. Fuit autem occasio ad hoc, quod Alexandria filia Hyrcani, & mater Aristoboli supra de sancti incitabat Hyrcanum fugere ad regem Arabum, ne per dolum occideretur ab Herode: sicut Aristobolus: maxime, quia si Herodes, qui nunc inimicus erat Octuiani aliquid mali ab ipso pateretur, ad Hyrcanum regnum perueniret. His uerbis non assentiebatur Hyrcanus, cum esset uir quietus, & innocens. Sed cum ei semper esset molesta, tandem scripsit regi Arabum, quod mitteret equites ad paludem Bituminis, quæ ducentis stadiis distat a Ierusalem, ut cum eis iret in Arabiam. Hanc literam amico suo cuidam nomine Desicheus defendendam tradidit regi Arabum. Desicheus uero, ut Herodis amicitias acquireret, ostendit ei literam. Quam Herodes legens, rursus reclusit, & per ipsum Desicheum regi arabum transmisit. Qui rescripsit Hyrcano, quam etiam literam Desicheus ad Herodem pertulit. Tunc Herodes conuocato concilio quæsiuit ab Hyrcano an aliquid secretum per literas traçaret cum rege Arabum. Herodes autem epistolas coram toto concilio ostendit, & illico Hyrcanum tanquam conuictum de crimine occidit. Hic finis Hyrcanum inuenit, cum octogesimum annum ætatis ageret per

multas calamitates transeuntem. Nam in principio cum mater eius Alexandra regnaret, nouem annis principatum sacerdotij tenuit. Matre autem defuncta, cum simul regnum, & sacerdotium tenuisset per tres menses ab Aristobolo fratre suo depellitur. Resistitur autem iterum a Pompeio, & quadraginta annis principatum tenuit: a quo rursus per Antigonum filium fratris sui Aristoboli deiectus est, & aurium abscissionem passus est: & captiuus apud Parthos in Babylonem translatus est. Inde autem propter spem ab Herode promissam, nihil sicut sperauerat, sed mortem potius affectus est. Post hoc incidit Alexandræ matris odium contra Herodem, occiso ante patre suo Hyrcano. Tunc Herodes ad Octavianum iturus, cum mortis timeret periculum, fratri suo Feroræ regnum commisit, iubens, si quid aduersum de eo accideret, ipse cum filiis suis regnum assumeret: Mariannem autem, & Alexandram illico occideret, & illas in quodam Castello dimisit: præficiens eis Semeum virum bonum, quasi pro honore. Interim Herodes ad Octavianum progressus, non obstantibus amicitijs, quas cum Antonio habuerat, ei reconciliatur. Semeus vero, qui custodiebat Alexandram, & Mariannem à principio Herodi fidelis existebat. Postea vero illarum blanditijs emoluitus eius mandatum eis declarauit, scilicet, occidendas esse, si Herodes ab Octauiano occideretur. His verbis Alexandra, & Marianne turbantur. Cum autem Herodes rediisset lætus, quia prospere ei acciderant omnia, hoc uxori suæ Mariannæ declarabat. Illa vero gaudente eo, nec gaudebat: sed ad oscula gemebat, & flebat, odium suum in Herodem celare non valens. De quo Herodes nimium turbabatur, Salome quoque soror Herodis Mariannem accusabat: eratque in periculo Mariannæ, nisi subito annunciatum Herodi, quod Octavianus Antonium, & Cleopatram occidisset. Mansitque tunc Mariannæ commendata Semeo sicut prius. Redeunte autem Herode, rursus Mariannæ odium, quod in eum conceperat, occultare nequibat. Et cum semel ab eo vocata fuisset, accedere noluit: sed Herodem ad se accedentem confestim depulit, impropere ei patris sui Hyrcani interitum: ex quo in iram intulit. Salome autem Herodis soror, quæ Mariannem graniter oderat, habita occasione accusauit eam, venenum regi propinare voluisse: intromittens quendam pincernam regis, qui affereret Mariannem sibi attribuisse, & dixisse esse poculum amatorium. Herodes autem clamauit, quod venenum erat, tunc quidam Eunuchus Mariannæ sibi familiarissimus, cum iubente Herode torqueretur, de veneno quidem nihil confessus est: sed dixit, quod Mariannæ Herodem odio habebat propter verba, quæ dixerat ei Semeus. Herodes tunc grauius conqueustus est, dicens, quod nequaquam Semeus secreta mandata sua Mariannæ declararet, nisi cum ea concubisset. Semeum ergo illico occidit fecit: Mariannem autem morti adiudicauit. Dū tamen quidam dicerent non debere occidi, sed in aliquo castro custodiri: Salome soror Herodis, ut illam interficeret, eum impulit. Et sic Mariannæ casta quidem foemina, sed Herodem portare non potens, patris, & matris interfectorem hunc finem accepit. Tunc Alexandra mater eius dolens quidem nimium, non tam pro morte filiarum, quam quia iniuste occidebatur plangere volens timore Herodis cohibita est: ne cum ipsa occideretur: sed potius ipsam increpabat tanquam iniquam clamans, quod iuste pateretur, & capillos illius dilacerans, & vestes. Quæ omnia Marianne constanter pertulit: nec quidem oculum contra Matrem sic agentem vertens. Post hoc mortua

F Mariannæ desiderium Herodis exarsit in eam: ita ut sæpe quasi viuentem Mariannem vocaret. Et cum varijs se implicaret, nunc negocia, nunc solitudines eligens in nullo quies tamen erat: ita ut grauem incureret ægriitudinem. In qua medicis nihil ei proficere potentibus desperatus de vita erat. Hoc cum Alexandra mater Mariannæ, & omnes Iudæi viderent, de vita Herodis nihil sperabant. Vnde Alexandra secreta custodias templi, id est, turres præcipuas a custodibus petijt dicens, quod securum erat, quod illas, ne si Herodes moreretur alius eas occuparet, & non peruenirent ad filios Herodis. Ipsa autem custodiret pro filijs Herodis. Si autem Herodes superueneret secure illas habebat. Qui autem teneret istas custodias erat Dominus Iudæorum, quia eo nolente nemo posset templum intrare ad faciendum sacrificia: & tamen Iudæi potius vitam perdere, quam sacrificia legitima omittre vellent: ideo illas Alexandra optauerat. Custodes autem illico Herodi Alexandræ verba retulerunt: quæ illam mox occidi fecit. Et sic petijt agente Herode omne genus regale Iudæorum. Soli enim manebant duo filij Herodis, scilicet Alexander, & Aristobolus filij Mariannæ qui ex parte matris ex illa progenie descendebant: qui etiam postea per Herodem occisi sunt. ut infra dicitur. Eo tempore accidit Iudæos nimium contra Herodem turbari, quia ipse in honorem Octauiani quinquennale certamen constituit: sicut apud Græcos olympiades fiebant de quadriennio in quadriennium. Et cum in hoc omne genus pugna tam hominum, quam ferarum, & rationabilium rerum, & inanimatarum fieret, imagines quoque hominum armis indute introducebantur artificialiter in pugnam. Iudæi tunc contra Herodem clamauerunt. Ipse vero consolabatur eos, dicens, ista non esse contra legem. Illi autem dixerunt: licet omnia tollerare velimus: imagines tamen hominum in Ierusalem non recipimus. Herodes quoque illam præcipuos de Iudæis in atrium vocans, & ostendens illis tropæa, petijt quid illis videretur: Qui clamauerunt: imagines hominum. Præcipiens autem Herodes auferre ornatum illi superpositum ostendit nuda ligna esse: quæ statim spoliata rursus plinum aspicientibus intulerunt. Tali modo impetum multitudinis mitigauit Herodes: ut iam pluri ista respicientes non turbarentur. Alij vero in suis difficultatibus permanentes clamabant legem destrui. Inter quos fuerunt decem Iudæi, qui coniurauerunt contra Herodem, ut eum in theatro ista aspicientem occiderent: parati pro hoc mortem subire. Quidam vero hoc Herodi nunciauerunt, ne in theatro exiret. Qui illos decem coniuratos contra eum vocauit ex nomine. Qui, cum capti essent, scientes non posse se mortem euadere constanter confessi sunt se voluisse illum occidere, & gladios quos sub vestibus habebant ostenderunt, dicens: Hoc non pro dolore, nec iniuria, quam passi fuissent facere voluisse sed pro lege Dei, quam solvebat Herodes. Hoc confessi mox a ministris Herodis occisi sunt. Ille tamen, qui hoc Herodi nunciauerat de coniuratis a quibusdam Iudæis raptus, non solum occisus, sed & membratim dilaceratus canibus traditus est. Hæc acciderunt circa annum tertium decimum regni Herodis. De his Iosephus decimo quinto Antiquitatum. Eo tempore Herodes duos filios, scilicet, Alexandrum, & Aristobolum, quos susceperat ex Marianne in urbem Romam misit, ut liberalibus literis erudirentur. Quos Octavianus cum omni benignitate suscepit, & in domo Polionis illustri viri amici Herodis conuersabantur. Hoc factum est anno duodecimo regni Herodis. De quo Iosephus ubi supra.

pra. Per quadriennium post hoc, scilicet, anno sexto decimo regni Herodis Beatissima illa, & Gloriosa femina Maria nata est in Nazareth, ut asserit, uel in Septhoro: quod est oppidum distans à Nazareth per tres leucas contra partem aquilonis, de quo supra diximus. Nam de ipso loco asserunt fuisse Iocannem patrem Virginis: alij autem Annam matrem eius ibi ortam dicunt: fuit autem hoc ante Christi natiuitatem per annos quatuordecim, ut quidam uolunt, & sic fuit anno sextodecimo regni Herodis. Alij autem uolunt eam fuisse annorum sexdecim quando Christus natus est, quod uerisimilius est. Et tunc dicitur eam fuisse anno quartodecimo regni Herodis, & ab orbe condito annis tribus millibus nongentis, & quadraginta septem: à transmigratione in Babylonem annis quinquaginta sex, & à reditu de Babylone annis quingentis & sex. Post hoc Herodes ædificatis multis ciuitatibus, de quibus Iosephus. 15. Antiquitatum: nam magnus ædificator fuit uolens Iudæis præstare gratiã, & ad perpetuam laudem sui templum Iudæis ædificare uoluit, & fecit hoc anno decimo octauo regni sui, scilicet, annis duodecim ante Christum natum. Et ad hoc conuocauit Iudæos alloquens eos, quod templum illud non erat factum sicut templum Salomonis, ideo quod uolebat nunc aliud facere penitus ad figuram, & magnitudinem illius, & hoc quidem in octo annis finitum est, scilicet, anno. 26. Herodis, ante Christum natum annis quatuor. De tota figura, & partibus huius templi Iosephus differit. 15. Antiquitatum. De quo Ioan. secundo dicitur, cum ibi litera aliquantulum Iosepho repugnare uideatur, ideo nunc omittatur. Eo tempore Herodes Romam profectus est, & postea de Italia rediens Alexandrum, & Aristobolum filios suos iam perfectè in omni doctrina eruditos secum in Iudæam duxit. Hos omnes Iudæi summo fauore profectebantur, tum quia omnibus grati propter se ipsos erant, tum quia eis iure paternum regnum debebatur. Nam licet Antipater illis maior esset, nõ erat de genere regio, sed de matre plebea nomine Dorin: isti autem matrem habuerunt ex utroque latere de genere Iudæorum regum descendentes, ut supra ostensum est. Salome autem soror Herodis, quæ adolescentum matrem ad mortem usque fuerat persecuta, ipsis inuidens illos accusationibus apud Herodem ad illorum mortem conabatur impellere. Dicebat namque eos dicere, quod non libenter cohabitarent Herodi interfectori matris eorum. Vnde pater in eorum odium exarsit, omnia tamen accusationes amore eorum illis nobilissimas uxores tradidit, scilicet, Aristobolo dedit Beronicem filiam Salome sororis suæ: Alexandro autem tradidit Galsiram filiam Archelai regis Cappadocia. Salome autem adolescentes accusabat, tum quia inuidebat honori eorum, tum quia timebat, quod si illi præualerent, occiderent ipsam pro morte matris suæ, quam Salome procurauerat. De his Iosephus. 16. Antiquitatum.

Cap. II.

Eo tempore Græci non permittebant Iudæos, qui in diuersis ciuitatibus habitabant, uinere secundum legem Moysi. De quo Herodi conquesti sunt. Ipse uero apud Agrippam Romanorum principem querelam per quendam Nicolaum oratorem proponi fecit, scilicet, quod uinere secundum legem Moysi non esset aliquod inhonestum, nec contra statum Reipublice Romanorum. Quibus tunc Agrippa concessit propriis legibus uti. Interea odium Salome contra Aristobolum, & Alexandrum non quiescebat, quæ secum fratrem suum Feroram, qui etiam Herodis frater erat, in hac causa copulauit: Et fiebant sæpe contentiones inter istos, & iuuenes, Aristobolus autem, & Alexander confidentes de nobilitate generis sui obiciebant Feroram. Alph. Toft. in Matth. Comm.

rore, & Salome generis uilitatem: in super non erubescabant de interitu matris, quam asserbant iniuste occisam: & dicebant miserabiliter accidisse matri, se tamen infeliciores esse, qui cogerentur matris suæ interfectores cohabitare. Hoc autem Feroras, & Salome confestim Herodi referabant significantes periculum ei imminere a iuuenibus, quia non paterentur illi Matris interitum esse inultum. Super his Herodes turbatus dolebat infelicitatem domus suæ: quia mortua Marianne odia non cessarent: putauit autem, quod iuuenes ab hac intentione deicere posset si eis Antipatrum præponeret. Ille quidem, licet aetate maior esset, genere tamen erat minor, scilicet, de plebea matre, ut dictum est. Hunc ergo illis præposuit: quod in deterius uenit. Nam iuuenes tunc non solum matris mortem, sed suum contemptum querebantur: ita, ut sæpe multis presentibus lachrymarentur. Quæ Antipater per amicos suos Herodi referi faciebat, ut magis in eorum odium exarderet. Tunc Herodes Romam nauigans cum Agrippa, solum antipatrum secum tulit, ut illum Octauiano amicum faceret: & omnes crederet, quod Herodes iam abiectis Aristobolo, & Alexandro hunc sibi successorem eligeret. In his tamen Antipater dolebat, timens ne eo manente Romæ uoluntas patris mutaretur, & reconciliaret sibi Aristobolum, & Alexandrum. Dolebat etiam, quia accusandi illos copiam non habebat. Vnde sæpe de Urbe Roma patri scribens dicebat, se timere mortem illius propter filios, & in tantum furorem falsis accusationibus Herodem induxit: ut iam de filiorum morte cogitaret. Noluit tamen Herodes tantum facinus propria auctoritate committere: uoluit eos apud Cæsarem accusare. Et illos secum ducens. Octavianum adit, dicens filios suos in tantam insolentiam deuenisse, ut eum occidere festinassent. Et quod ipse hæc tenus tacuerat, ne talibus uerbis aures Cæsaris pollueret, nunc uero necessitate compulsus, hoc dixit. Nam iam nihil reliquum erat, nisi aut eum occidi: ne cum timore maximo ipse uiueret: aut eos interficere, ne eum occiderent. Hæc cum dixisset Herodes, iuuenes lachrymati sunt confusi de tali accusatione, licet conscientiam mundam haberent, & sermonem liberum putabant: tamen difficilem satisfactionem esse accusationibus patris, licet possent eum redarguere. Erat ergo in eis inopia dicendi, & lachrymæ cum gemitu timentibus ne ab alijs propter criminis ueritatem respondendi copiam non haberent. Turbationem eorum Cæsar attendens, sicut erant innoxii credidit: & quod non conscientia criminis, sed imperitia dicendi, & modestia quadam, ne patrem redarguerent, se defendere non ualere. Vnde etiam facti miseratione digni, cunctis presentibus patrem ad ueram misericordiam commouerunt. Vnus ergo eorum Alexander accusationes patris soluere nihil est sic inquit: Pater, affectus tuus erga nos, ex ipso iudicio manifestus apparuit. Nam si quid crudele contra nos cogitasset, non nos ad omnium seruatore Cæsarem deduxisset: dum tibi, quod uelles liceret, ut patri. Neque enim quemquam interficere uolens, eum ad templa perducit, unde uita conquiritur, quæ nobis morte peior existeret, si tale quid in patrem cogitasset. Siquidem sermonem fiducia ueritatis inuenit, cum beatos nos fore sciamus mitigantes, & pericula fugientes. Si uero accusatio præualuit, uinere nos superfluum iudicamus. Multa quoque alia Alexander dixit. Quibus Octavianus ad adolescentes conuersus dixit, quod in uno solo peccauerant, scilicet, quia non se tradiderant tractabiles patri: ita ut talis accusatio occasionem non inuenisset. Herodem uero petebat Octavianus: ut omnem oppositionem abiciens,

Iosephus li. 16. cap. 8.

Cæsarea ciuitas ab Herode ædificata.

abijciens, reconciliatur filijs. Cumque istud suafisset Herodi, inuit iuuenibus se ad pedes Herodis proiecit. Quod facientes patrem mouerunt, vt eos flebiliter amplecteretur. Reconciliatis filijs patri: quod accidit circa vicefimum octauum annum regni Herodis reuerfus est in Iudæam. Et ipfo tempore finita est ædificatio Cæsarea Ciuitatis: quam in decem annis Herodes ædificauerat: & Cæsaream in honorem Octauianis vocauit, cum prius Turris Stratonis diceretur. Hoc tempore currebant illi duodecim anni maxime pacis in orbem, in quibus bella nulla facta sunt: qui fuerunt ante Christi natiuitatem, & cæperunt in anno vigesimo octauo Octauiani, vt ait Hieronymus super Iaiam: Et cæperunt anno decimo octauo regni Herodis, scilicet, quando ipse cepit ædificare templum Iudæorum, de quo supra dictum est: & durauerunt vsque ad annum tricesimum Herodis. Tunc Herodes consumptis pecunijs per magnas largitiones, & ædificationes: audiens Ioannem Hyrcanum filium Simonis Machabæi, qui multo ante ipsam regnauerat, peruississe tumulum David, & tria millia talentorum inuenisse: credens multa plura ibi esse, illuc per noctem ingressus est, ne a Iudæis hoc sciretur, fidelissimos tantum secum habens. Qui pecunias quidem non inuenit, sed ornatum multum: & vas aurea, & argentea, quæ accepit. Dum autem diligentius inquirens, vellent ingredi interius ad loca, in quibus vinæ contineres corpora David, & Salomonis essent, duo de famulis eius flammis ab interiori parte occurrentibus combusti sunt. Herodes autem timens egreditur, & pro peccato quod commiserat, monumentum pulchrum de lapide candido ante ianuam huius sepulchri fecit. Interea venit annus tricesimus regni Herodis, in quo Christus natus, asseritur in Bethlehẽm eo tempore, quo toto orbe manente in pace Octauianus iussit describi omnes homines, & profiteri se Romanis subditos certam pecuniam soluentes. Et ista confessio fieri debebat à singulis in locis, de quibus celebant originem. Ideo oportuit, quod Ioseph, & Maria Mater Christi, quæ adhuc prægnans erat, iret in Bethlehẽm ad profitendam: & ibi accidit Christum nasci. Fuerat autem Christus conceptus die vigesima quinta Martij, scilicet, octauo kalendas Aprilis: fuit autem natus vigesima quinta Decembris, scilicet, octauo kalendas Ianuarij. Ipso anno adoratur a Magis die sexto Ianuarij, id est, diebus 13. post natiuitatem suam. Ipso tempore, scilicet, die secunda Februarij in templo presentatus est, & ductus est in Galilæam a parentibus suis: & post paucum tempus angelo a parente in somnis Ioseph fugit in Aegyptum timens Herodem. Post biennium autem natiuitatis Christi, scilicet, anno xxxij, regni Herodis innocentes occisi sunt. Manebat autem tunc Christus in Aegypto. Dum hoc fierent, rursus Herodes occupatus erat circa accusaciones Alexandri, & Aristoboli filiorum suorum: quibus iam supra fuerat reconciliatus. Nam Feroras frater Herodis, & Salome soror eius, & maxime Antipater filius Herodis de multis accusabant illos, quod ad mortem patris anhelarent. Quibus Herodes turbatus iuuenes ligauit, & accusacionibus locum dedit. Tunc multi in fauorem Antipatri, quem regnaturum credebant accusatores, & variè testificantes accesserunt. Interim Herodes contra filios nihil crudele agere audens, ne culparetur, scripsit Octauiano de iniquitate filiorum contra se. Octauianus autem rescripsit, tradens ei potestatem accusandi filios in vrbe Beiruti, quæ est maritima in Iudæa: & assignauit iudices, coram quibus Herodes filios absentes accusauit magis ira commotus, quam ratione, & probatione fultus. Multi tamen de iudicibus intentionem Herodis vi-

dententes erga filios condemnauerant illos. Accesserunt aliqui eos saluare volentes: sed nec profuit. Vnde ipsos Herodes in Cæsarea laqueo suspendi fecit, & corpora eorum in Alexandrio castro sepeliri per noctem: vbi corpora matris, & aliorum cognatorum ipsorum erant. Hoc modo Alexander, & Aristobolus filij Mariannæ, & Herodis finem acceperunt. De his Iosephus 16. antiquitatum. Antipater autem contentione fratrum liberatus, quoniam illi obesse non poterant ad ascensionem regni contra patrem suum. Herodem infidias parat: vt illico vitam finiente ad ipsum regnum perueniret. Et ad hoc Antipater fratres reliquos accusabat, & amicos patris sui, quasi zelans vitam patris. Verè tamen intendebat, quod illis a patre occisis ipse faciliorem locum ad occidendum Patrem haberet. Contingebatur namque, sæpe matri suæ, quod tam prolixè pater viuere, & seipsum iam senem esse: ita quod quando eum regnare contingeret, iam propter ætatis grauitatem iucundè viuere non valeret. Dicebat etiam multos fratres se habere, propter quos minus sibi securum locum ad regnandum esse putabat. Irascebatur etiam Antipater, quia licet Herodes Aristobolum, & Alexandrum occiderat, filios tamen eorum sicut proprios diligebat, optans, vt eis meliora quàm patribus eorum eueniret: illisq; vxores nobilissimas tradidit. Vnde timebat Antipater, quod ad illos forte regnum perueniret. Habebat autem tunc Herodes non uenire vxores. Nam iam Mariannes, occisa fuerat. Prima erat Antipatri mater nomine Dorin: quam Herodes susceperat, antequam regnaret. Secunda erat filia pontificis, quam mortua Marianne in vxorem acceperat, & ex ista genuerat filium quemdam nomine Herodem. Tertia erat quedam filia fratris sui. Quarta erat quedam neptis. Ex istis tamen duabus nullam prolem habuerat. Quinta erat una de gente Samaritanorum: ex qua Herodes duos filios habuit, scilicet, Archelaum, & Antipam, & filiam nomine Olympiadem. Sexta vxor fuit Cleopatra Hierosolymitica, de qua Herodes genuit Philippum, & Herodem: qui Romæ erudiebantur. Septima fuit nomine Pallas, quæ Phaselum ei peperit. Octaua fuit Fedra. Nonâ fuit Helpis, ex quibus duæ filia natae sunt, scilicet, Roxane, & Salome. Et sic habebat Herodes nunc octo filios, & filias tres. Habuerat autem duos alios, quos iam occiderat, Alexandrum scilicet, & Aristobolum ex Marianne etiam occisa. De filiabus apud nos raro mentio fit: de filijs etiam, non fit mentio nisi de septem, scilicet, Antipatro, Alexandro, Aristobolo, Archelao, Herode, Antipa, & Philippo. De Herode autem quem genuit ex filia pontificis, & de Phasello raro mentio fit, eo quod isti non videntur superuixisse patri, vt cum alijs fratribus in aliquo possent de regno contendere. De his Iosephus 17. antiquitatum. Interea Antipater cum Ferora fratre Herodis de morte Herodis communicabat: super quo Antipater accusatus est. Et præcepit Herodes, ne cum Ferora conueneret: sed postea occulte per nuncios contra Herodem mors tractabatur. Ad hoc autem præcipua erat vxor Ferore, quam Pharisei quodammodo incitabant dicentes: quod Herodi terminus vitæ in breui futurus esset, & quod a filijs eius regnum transiret, & in filijs Ferore, & ipsius maneret. Hoc autem dicebant Pharisei quasi retribuentes illi vicem pro beneficio, quod ipsis contulerat. Nam tota gens Iudæorum Cæsari iurauerat se illis subditam esse, & regi fauere. Pharisei iurare noluerunt, quos Herodes in pecunijs condemnauit. Illam autem pecuniam vxor Feroræ pro Phariseis soluit: vnde ei amici valde facti sunt, & illam apud populum laudabant. Erant autem isti Pharisei

Vxores Herodis.

Iosephus II. 17. c. 5.

Pharisei quasi sex millia. Hæc autem omnia Salome A fratri suo Herodi nunciabat, qui omnes quidem Pharisæos, qui malorum causam præstabant occidit, fratri autem suo Ferore iussit, aut vxorem illam dimittere, aut consanguinitatis iura negare. Feroras autem dixit, nihil se contra cognationis iura agere, vxorem tamen dimittere nolle, quia eam diligebat nimis. Antipater tunc habens patrem suspectum, scripsit amicis patris sui Romæ manentibus, quod patri scriberent eum Romam mittere, & cum eo testamentum, in quo ipse hæres regni declararetur destinare. Nam iam Herodes alius frater eius, quem susceperat Herodes ex filia pontificis, defunctus erat. Hoc autem Antipater faciebat ne præfens magis in suspitionem patris incideret, & ab eo occideretur. Etiam, vt magis sine suspitione de morte Patris posset haberi. Ipse namque venenum fecerat afferri de Aegypto ad occidendum Herodem, & illud Ferore fratri patris sui conficio suorum scelerum traderat, vt aliquanto tempore post recessum eius patri de illo propinaret. Et sic moreretur Herodes, & Antipater de morte eius suspectus non haberetur. Herodes interea cum Ferora contendebat, vt vxorem abiceret. Quam cum non abiceret, iussit ei Herodes ad propria recedere, scilicet quia timebat Herodes, quod manente Ferora cum eo inuisione vxoris aliquod malum in ipsum pararetur. Feroras autem sponte recessit in suam Tetrarchiam: iuramento affirmans se non rediturum antequam Herodem esse mortuum cognosceret. Vnde paulo post agrotante Herode, & iubente, vt veniret propter quadam mandata de dispositione regni, quæ ei iniungere uolebat, venire noluit, ne iuramenti uiolator haberetur. Herodes tamen meliorem erga eum gerens affectum paulo post hæc Ferora agrotante ad ipsum non uocatus uenit. Et tunc Feroras mortuus est eiq; Herodes in Hierosolimam detulit, & honorificè illi contulit sepulturam. Mortuo Ferora duo liberti eius Herodem adiuuantes dicentes, quod Feroras ueneno perijisset. Nam una die antequam obiret, cum uxore cenauerat, & tunc uenenum traditum esse assererant, quod tanquam poculum amatorum datum erat: eo tamen bibito ille periit. Quo audito iratus Herodes omnes ancillas uxoris Feroræ, & matris ipsius torqueri fecit, quæ nihil quidem confessæ sunt. Vna tamen urgente dolore dixit: utinam talia supplicia mater Antipatri patiatur, quæ omnium horum causa extitit. Tunc Herodes diligentius per tormenta ueritatem exquirens omnia nota esse fecit, scilicet qualiter Feroras, & Antipater matri sæpe conueneretur, quod Herodes tandem uiuere. Vnus autem testatus est Antipatrum de Aegypto uenenum attulisse, quod Ferora commendauerat, ut illo propinato, Herodem occideret. Et hoc modo ad uxorem Feroræ uenenum uenisse, tradente ei Ferora ad custodiendum: quæ omnia uxor Feroræ confessæ est. Quæ cum curreret, ut uenenum afferret, de tecto lapsa penè perijt, nec tamè mortua est: quia super pedes cadens terrâ recepta est. Cumq; resocillata recepisset spiritum, promittit ei Herodes salutem, & omnibus domesticis eius, dummodo ueritatem totam aperiret. Illa autem omnia, quæ dicta sunt fatebatur. Addens, quod quoniam Herodes Feroram agrotantem uisitaturus accessit, Feroras uxori dixit conspecta fratris erga se uoluntate. O mulier, Antipater induxit me contra patrem suum, consilia iniqua constituens. Nam, & uenenum ad eius mortem emittit. Nunc ergo, nec cū conscientia huius sceleris de hoc seculo transeam, uenenum & epistolam Antipatri apporta: & me uidente combure. Et cum ego hæc quidem eo uidente fecissem, de teneo mihi modicum reseruari, ut si Ferora defuncto, o rex me male respiceres, uenenum bibito huius saculi necessitates effugerem: hoc dicens uenenum in

pixide in medium protulit. Tunc Herodes matrem Antipatri eiecit, eo quod horum conscia erat, ei totum ornatum, quem dederat, auferens. Aliam quoque uxorem, scilicet, filiam Pontificis, quæ de his accusabatur expulsa se: & patrem eius quem summum Sacerdotem fecerat, Symonem Boethi pontificatu priuauit: Mathiam Theophili pontificem instituens. Hæc dum fieret, Bathilus Libertus Antipatri de Roma ueniens tormentis interrogatur, si quid de Antipatro sciret. Qui confessus est uenenum apportare dandum Feroræ: ut si primum uenenum minus efficax forte Herodem necare non potuisset, hoc ei propinaret. His Herodes auditis, turbabatur nimium de nequitia Antipatri. Scripsit autem ei, ut illico de urbe Roma rediret nihil aperiens de eo quod inquirebatur: sed potius blanditus, ut nihil aduersum se suspicari posset, propter quod uenire differret. Redijt ergo, antequam perueniret in Iudæam, audiens expulsum matrem suam de domo Herodis, timuit an iret, uel expectaret quousque certificaretur qualiter se haberent res. Quibusdam tamen amicis eius asserentibus non debere aduentum eius differri: quia propter eius absentiam accusatoribus locus erat, & eo præfente cuncta dissoluenta, profectus est. Herodes tunc Seuerum Quintillum Præsidentem Syriæ a Romanis constitutum apud se habebat: sub quo Antipatrum accusare uoluit. Antipater autem timebat, ne, eo inaudito, sententia diceretur. Tunc Herodes accusacionem exorsus est: beneficencia in Antipatrum colata referens: eiusque ingratitudinem. Et intra hoc Herodes fundens lachrymas interclusa uoce cessauit. Rogabat autem Nicolaum Antiochenum, qui sibi aderat cætera accusacionis fulcimenta prosequi, quia ille dicendi copiam, & artem habebat. Prius tamen quam ille loqueretur Antipater se excusabat, asserens falsam esse, quæ per tormenta extorta erant. Quo dicendi finem faciente, Nicolaus Damascenus regis accusacionem prosecutus est. Qui cum multa dixisset: nihil, quod obijceret Antipater habuit: sed Deum in testimonium inuocabat se innocentem. Cumque Varus præfens quaereret an alias haberet defensionem, & ille solum Deum inuocaret: Varus uenenum in medium proferri fecit, ut uires eius experiretur. De quo, cum quidam de damnatis uidente Varo bibisset, illico periit. Quod cum Varus attenderet soluto iudicio abiit, nihil de hac re diffinire uolens. Herodes tunc Antipatrum ligari fecit, quem ad Cæsarem destinare uolebat, vt de eo supplicium fumeret. Timens tamen ne aliqua occasione penam effugeret: eum apud se in uinculis tenuit, & Cæsari, scilicet, Octauiano omnia, quæ facta sunt rescripsit. Hoc tempore Herodes iam septuagesimum ætatis annum agens graui morbo detentus, testamentum scripsit in quo Antipam filium suum iuniorem regem declarauit. Nam contra Archelaum, & Philippum odiu conceperat accusante eos Antipatro. Istud tamen testamentum postea mutauit aliud condens, de quo infra dicetur. Herodes autem morti propinquus irruocabili furia, & amaritudine mentis tenebatur: uolens si posset totam gentem Iudæorum occidere: quia credebatur illos de morte sua propinquam, & de omnibus calamitatibus domesticis gaudere. Superuenit etiam aliqua causa, scilicet, seditio quorundam popularium. Erant enim tunc apud Iudæos duo uiri eruditi, scilicet, Iudas, & Marthias in lege Magistri, a quibus erudiebatur quicunque in lege uoluntatem habebant. Qui uidentes Herodis mortem imminere, plures de populo hortabantur, ut illo defuncto, omnia quæ Herodes contra legem fecerat, tollerent. Fecerat autem Herodes quandam magnam aquilam auream, quam supra portam templi posuit. Hanc isti non tolerantes

tolerantes cum multitudine populi meridie iuerunt ad deponendum eam securibus concidentes. Quod cum ad Herodem peruenisset miser illuc ducebat exercitus, quem conspiciens tota illa plebea multitudo diffugit manentibus solis quadraginta iuuenibus, qui indignum cedere putauerunt. Nihil tamen se defendentes comprehenduntur cum Matthia, & Iuda huius rei auctoribus. Qui regi presentati non timuerunt se confiteri pro lege Dei ista fecisse etiam si mille penarum genera infligenda essent. Tunc Herodes vocatis multis doctoribus Iudeorum, & aliis precipuis uiris, isto rum acculabat audaciam, qui aquilam deponere presumpserunt, improperans eis, quod templum illis construxisset, quale Salomon non construxerat: & aquila auream, quam in ornatum templi, & memoriam tui posuerat, illi diuellerent. Tunc Matthiam summum sacerdotem, quem huius seditionis consciuum fuisse crederat, de pontificatu deposuit, quem ipse prius, ut supra diximus pontificem constituerat deposito loco suo Simone Boethi. Hunc ergo Matthiam deposuit, & promouit Azarum in pontificem, qui erat frater cuiusdam uxoris sue. Alium autem Matthiam, & Iudam auctores seditionis, & aliquos de sociis eorum in uios igni tradidit. Interea moribus Herodis per singulos dies fiebat amarior. Erant enim ei intestina interius uermibus plena, & carnes eius putrescebant: & humor quidam liuidus ad pedes descendebat, & cum his omnibus Herodi erat insuperabilis ciborum auuiditas. Cum que Medici circa eum nihil proficerent, testabantur ylionem caelestem esse propter Herodis crudelitatem. Hoc tempore Herodes de vita desperans iussit optimates de tota terra Iudeorum, sub interminatione mortis congregari. Qui omnes ad eum in Ierichontem uenerunt. Mandauerat autem Herodes Salome sorori sue, & Alexandro uiro eius omnes illos moriente Herode occidere. Dolebat namque Herodes plurimum, quod eo moriente neminem crederet doliturum: sed potius letaretur Iudeos: quod sibi ad calamitatem reputabat. Dixit autem, quod si omnes illi nobiles Iudei, quos in carcere incluserat, occiderentur, ipso moriente nulli regi honorabiliores exequia fierent: quia tota tunc plangeret Iudea. Hoc autem sub iuramento a Salome, & Alexandro se facturus extorsit. Tunc crescente dolore, desiderio tamen ciborum urgente pomum & cultrum petiit. Ipse enim per se solitus erat pomum in partes minutas concidere, & sic sumebat. Sumens ergo cultrum, & circumspiciens ne quis adesset, se ipsum occidere uoluit. Quod percussisset nisi nepos eius Aciabius clamans eum tenuisset. Tunc per totam aulam Iustus exortus est clamantium regem mortuum. Antipater dum hac fierent in carcere tenebatur, qui regem mortuum audiens, plurimum gauisus custodi carceris multa pollicebatur, si eum dimitteret. Quod ille non fecit: sed cuncta, quae Antipater dixerat Herodi nunciavit. Quo audito Herodes indicibili furore repletus illum confestim occidi fecit, & in Hyrcania sine ullo honore sepeliri. Antipatrum autem in omnibus nequiter agentem, & fratres accusantem iste finis inuenit. Tunc Herodes testamentum prius factum in quo Antipam regem declarauit, mutat: constituens illum Tetrarcham Galilee: Archelaum autem regem constituit. Philippo autem fratri Archelai tradidit Trachonitidem regionem tanquam Tetrarchiam. Salome autem sorori suae quam in omnibus fidelem se habuisse putabat, loca aliqua, & pecuniam tradidit. Octauiano autem mille talenta argenti signati, & insuper multa uasa aurea, & argentea reliquit, & uxori eius Iuliae, & quibusdam amicis Octauiani talenta quingenta: Testamentum ipsi Octauiano confirmandum subiiciens. Herodes autem quinto die postquam Antipa-

trum occiderat mortuus est annis quasi sex post Christi natiuitatem, dum Christus in Aegypto maneret. Mortuo autem Herode antequam mors eius innotesceret Salome, & Alexander cunctos Iudeos, quos in carcere tenebant abire permittunt in pace dicentes, hoc Herodem mandasse quasi adhuc uiueret. Hoc fecerunt uolentes genti Iudeorum prestare beneficium, & regnum sibi confirmare: quod Iudeis repugnantibus non erat facile fieri: de his Iosephus. 17. Antiquitatum. Morte autem regis Herodis diuulgata Alexander, & Salome congregauerunt totam militiam, quae tunc erat in Ierichonte, & legerunt epistolam, quam Herodes militibus uinis scripserat, petens, ut circa Archelaum filium suum fideles existerent, sicut sibi fuerant. Tunc omnes ad honorandum Archelaum occurrunt eum regem salutantes. Hoc tempore, scilicet. 7. Anno a Christi natiuitate Angelus apparuit Ioseph in Aegypto iubens redire in terram Israel: quia iam defunctus erat Herodes.

Archelaus autem Herodi honorabiles parat exequias: cuius corpus de Ierichonte in Herodium Castrum transtulit, ubi se Herodes sepeliri iusserat. Quibus expletis Archelaus ascendit in templum, ubi tribunal sibi paratum erat. Et populum alloquens gratias egit, quod a patre suo nisi nihil mali nunc rependeret: & eis se beniuolum promissit. Rogabat tamen ne eum nunc Regem uocarent: quia licet eum pater declarasset regem, vigor tamen testamenti ex Caesaris uoluntate pendebat. Sic omnibus ei prospera acclamantibus consensus dissoluitur. Interea seditio magna concitata est quorundam clamantium de morte Matthiae, & Iudae, & aliorum, qui pro depositione aquilae aureae ab Herode combusti fuerant. Petebant ergo ab Archelao uindictam fieri in illis, qui huius rei causa extiterant. Archelaus uero dicebat non esse huic discussioni nunc locum, quia ipse ad Caesarem pro regni confirmatione festinabat. Sed cum rediret, de omnibus se certius iudicaturum dicebat. Ad hoc tamen seditio non cessabat, sed magis tumultus fiebat, potissimum cum accidisset tunc esse festum azymorum, in quo omnes Iudaei in Ierusalem conueniebant: totus ergo populus turbabatur. Archelaus ergo misit tribunum cum militibus, ut seditionem hanc quietescere faceret. Seditiosi tamen tribuno occurrentes omnes milites eius in fugam compellunt, quosdam autem cum ipso tribuno uulnerant. Videns Archelaus cuncta peritura esse, nisi populi impetus frangeretur, totam misit militiam, & concursu facto quasi tria millia Iudeorum occiduntur a militibus. Reliqua uero multitudo ad montes confugit. Iussit autem Archelaus omnes, qui conuenerant de Ierusalem discedere, ne turbationes maiores sequerentur. Qui illico recesserunt, festiuitatem non celebratam deserentes. Tunc Archelaus Romam properans ad confirmationem suam, secum tulit Salome sororem patris, & amicos, & reliquos cognatos quasi cooperaturos sibi ad regni gubernationem. Totam autem regni gubernationem interim Philippo fratri suo tradidit. Eo tempore Antipas frater Archelai minor, quem Herodes in primo testamento regem instituerat, Romam nauigat contra Archelaum pro regno disputaturus. Hunc enim Salome, Herodis soror ad hoc incitabat, docens eum iustiores habere causas ad regnum quam Archelaus. Cum autem Archelaus Romam uenisset, omnes cognati eius, quos secum duxerat ab eo recedentes Antipam minorem sequuntur, non quidem quia eum diligerent, sed quia Archelaum oderant. Cupiebant enim omnes Iudaei libertatem, & potius Romanos Iudices, & Praefides super se habere uolebant, quam reges proprios. Si tamen non contin-

geret

geret iugum regum penitus excutere, uolebant potius Antipam super se regnare, quam Archelaum. Tunc eorum Caesare disceptatur. Antipater autem quidam Salome filius accerrimus orator pro Antipa contra Archelaum locutus est, asserens primum testamentum tenuisse, quia quando Herodes secundum fecit in quo Archelaum regem instituit, propter aegritudinem non erat sanae mentis. Dixit etiam, quod Archelaus sibi sine Caesare regnum usurpauerat, quia ascenderat tribunal, & totum populum allocutus fuerat tanquam rex, & in festiuitate azymorum tria millia Iudeorum occiderat regia potestate usus, & quod deterius erat, crudelitate quadam. Haec & alia multa Antipater contra Archelaum dicens, plurimum ei ab ascensione regni derogabat. Nicolaus autem Damascenus, qui Herodis amicus extiterat, & accusauerat Antipatrum, ut supra diximus, qui etiam nunc Archelaum eius genibus pronolatum subleuauit iudicans illum regno esse dignum: nec tamen illum regem denunciavit: omnes tamen hoc audito Archelao fauent, quem iam futurum regem putabant. Hoc tempore Christus de Aegypto a parentibus reductus in Nazareth habitabat, ubi nutritus est, parentibus subditus. Nec quicquam de eo legitur usque ad annum duodecimum, quando ascendens cum parentibus in Ierusalem in festiuitate Paschae mansit inter doctores disputans. Luc. secundo. Si tamen aliqua miracula tunc faceret, dicitur eodem cap. Tunc etiam Ioan. Baptista in deserto Iudaeae conuersari cepit. Nam a puertia fugiens humanam conuersationem in deserto habitabat sicut Ecclesia dicit in hymno eius, scilicet.

Autra de ferti tenens sub annis, Cuiam turmas fugiens petisti.

Hoc autem erat, quia Ioannes a spiritu sancto specialiter dirigebatur: ut in hac parua aetate admiranda opera faceret, nihil tamen de eo legitur usque ad annum trigessimum suum quando incepit praedicare, & baptizare in Iordane. Nam tunc manifestatus est populo, cum ante hoc semper mansisset in deserto incognitus: sicut dicitur, Luc. primo, scilicet. Puer autem crescebat, & confortabatur: & erat in deserto usque ad diem ostensionis suae ad Israel. Interea dum Archelaus Romam nauigasset, regnum petiturus, in Iudaea turbatio magna oritur super morte Matthiae, & Iudae, quae non fuerat sedata per Archelaum. Varus autem praefes Syriae, qui apud Antiochiam manebat adueniens multos de seditiosis occidit. Quo recedente in Antiochiam: mansit in Iudaea Sabinus procurator Caesaris magnam tenens militiam contra Iudeos, ne seditiones facerent. Unde affligebat eos, capiteque arces templi, & thesauros regis. Tunc Iudaei in festiuitate Pentecostes, quae apud eos uocatur festum Hebdomadatum, desiderio magis resistendi Sabino, & Romanis, quam colendi festum congregati sunt ex omni Iudaea, & Galilaea innumerabilis multitudo, qui in tres partes diuisi templum ex omni parte circūdederunt, ut Romanos, qui in medio erant occiderent cum Sabino, & congressione facta plures hinc, & inde peribant: ex Iudaeis tamen plures, quia non habebant arte bellandi. Ipsi tamen superiores loco existerant, de quo Romanis multa inferebant damna. Quod Romani non passi sunt, sed templum incederunt, ut Iudaei crederentur: ubi magna pulchritudo templi destructa est: & plurimi Iudeorum, quos ignis fugere compulsa Romanis necabantur. Tunc Romani templum ingressi ararium scrutantes opes Sanctuarii diripiunt. Eo tempore per Iudaeam principes latronum multi erant: multi quoque Iudeorum regalem honorem sibi usurpabant. De quibus fuit quidam Simon, qui Herodis seruus extiterat, corpore, & pulchritudine, &

operibus praestans. Iste putans nullum in praecedentibus regibus fuisse aequum regali honore, regni diadema capiti suo imposuit: quem magna turba sequebatur. Iste opes Herodis, quae in Ierichonte erant arripuit, multa quoque loca flammis dedit. Contra hunc milites Archelai, & Romani conflixerunt. Sed dum superatus per montes fugeret, a militibus Archelai occiditur. Fuit quoque alius eo tempore nomine Atheogenus, nulla quidem dignitate clarus, sed de media plebe genitus: pastor namque erat opibus tamen potens: qui etiam sibi regiam coronam imposuit multos habens fautores: qui etiam cum suis postea disperit: & hoc modo Iudaea absente Archelao latronum habitatio facta erat. Manente autem adhuc Archelao in urbe Roma uniuersi Iudaei congregati legatos quinquaginta ad Caesarem mittunt petentes, ut permitterentur suis legibus uiuere, & regium iugum non haberent. Acculabant namque Herodem dicentes non fuisse eum regem, sed Tyrannum, iniustus, & crudeles caedes, & rapinas innumeras, & Ierusalem subiectionem, virginum deflorationem, & matronarum iniurias plurimas fecisse, quae nec apud barbaros fierent. Ipso mortuo, nihil mali poterat formidari, quia nihil peius Herode esse putabant. Unde, & Archelaum eius in regem suscipere graue erat: potissimum, quia se mansuetum in primis ostenderat, ne tamen omnino non uideretur filius Herodis, crudelitate suam continere non potuit. Nam in principio regni in festo Azymorum Iudeorum tria millia trucidauit. Petebant ergo nullum habere regem, sed manere sub praesidibus Romanorum sicut reliqua Syria manebat. Et tunc Romani cognoscerent eos non esse seditiosos. Regalis namque superbia eos rebellare coegit. Hos legatos Iudeorum Caesar audiuit, contra quos Nico. Damascenus pro Archelao respondit. Caesar tamen post paucos dies Archelaum quidem regem non constituit, sed dimittit terram Iudeorum, quae patri suo subiecta erat eum Tetrarcham fecit, promittens se ei daturum regiam dignitatem, si postea suis meritis erga Caesarem dignus appareret: reliquam autem medietatem regni in duas partes diuisit, quae Tetrarchie uocantur: & unam quidem Philippo, aliam uero Antipa tradidit. Ipsi namque, filii erant Herodis. Habebat enim Antipas Galilaeam, Philippus uero Ituraeam, & Trachonitidem regionem. De his Iosephus. 17. antiquitatum.

Ex his apparet quomodo inter filios Herodis principatus diuisus est. Nam tres habuerunt illum, de quibus nullus rex uocatus est, sed omnes Tetrarchae. Archelaus tamen uocatur hic rex secundum Mattheum cum dicatur, quod Ioseph audiuit regnare Archelaum in Iudaea. Sed non est diuersitas in hoc: quia interdum in scriptura aliqui uocantur reges, qui tamen sunt duces, uel principes: sicut apparet de regibus Madianitarum, qui Numeri. 31. uocantur reges, & uocantur principes: sic etiam patet de regibus Philistinorum qui uocantur aliquando reges, ut Iosue 13. scilicet, quod terra Philistinorum in quinque regulos diuiditur, & aliquando uocantur satrapae Philistinorum: primo Regum. 6. Ita Archelaus, licet non esset rex, uocatur rex: quia erat princeps quidam, sumendo large nomen regis. Et hoc magis conueniebat ei quam fratribus suis, quia eum pater suus regem instituerat: etiam quia ipsi data est medietas regni paterni, cuiuslibet autem alio tum data est quarta pars. Unde illi Tetrarchae, & non reges uocati sunt. Quod autem dicatur hic Antipam fuisse Tetrarcham Galilaeae, & Philippum Trachonitidis, & Ituraeae, & nullam Tetrarchiam assignemus Herodi, de quo tamē. Luc. 3. dicitur, quod erat Tetrarcha Galilee. Dicendum, quod Tetrarchiam Galilaeae primo habuit Antipas, cui Caesar illam concessit

cessit: postea vero illo forte moriente illam Herodes frater eius habuit, de quo magis dicitur infra. 14. vel Luc. 3. Dum hæc fierent quidam Iudæus nutritus in Sidone, qui per omnia corpore, & ætate Alexandro filio Herodis simillabatur: magnas mutationes inter Iudæos egit. Erat enim vir incognitus, qui facile fingere posset, quod volebat. Hic habuit quandam ad hoc prudentem promotorem, qui in aula Herodis conuersatus omnia, quæ acciderant, plenè nouerat. Illum ergo iuuenem instruxit qualiter se Alexandrum uocaret filium Herodis, & Mariannæ: quem, cum pater cum Aristobolo fratre suo occidi iussisset, ministri miserati alios loco eorum occidentes ipsos absconderunt. Adiungebat etiam, quod uiuente Herode semper latuerant eius metu: nunc autem ad regnum anhelare se dicebat. Erat autem tanta huius ad illum Alexandrum per omnia similitudo, ut etiam illi, qui longo tempore cū Alexandro conuersati essent, hunc Alexandrum esse putarent. Hoc Iudæi audientes multas ei pecunias offerebant propter generis dignitatem, & quia spes erat, quod ad regnum perueniret. Vnde cum Romani uenisset magna comitatus multitudo, sicut rex per urbem in sella à famulis portabatur. Cæsar autem dubitauit nimium, an iste posset esse Alexander. Nam credebatur Herodem circa occisionem filiorum non fuisse deceptum, qui in talibus diligentissimus existeret. Cumque multos Cæsar induxisset ad cognoscendum an ille esset Alexander, nemo fuit, qui non ex aspectu corporis falleretur, etiam si longo tempore fuisset cum Alexandro conuersatus: cum tamen nec sic Cæsar crederet, iuuenem uocans à turba semotum, allocutus est dicens, Veniam uitæ tibi pro mercede præstabo, si me etiam sicut cæteros illudere noluieris. Dic mihi, quis tu es, & quis te ad talia fingenda impulerit. Maior quippe est ætate tua ista adiuuenta machinatio. Tunc ille ultra mentiri non ualens totum figmentum Cæsari aperuit. Cui Cæsar sicut promiserat uitam donauit, eumque uidens ad labores aptum in nautarum numero constituit, autorem uero figmenti morte condemnat. Archelaus interea de Iudæa in Italiam reuertitur suscipiens medietatem regni, scilicet Iudæam quam ei Cæsar tradiderat. Qui mox Iozarum à pontificatu remouit, quia cum accusabat, quod cum seditionis conuenisset, fratrem autem eius Eleazarum pontificem ordinauit. Sed nec iste longo tempore in pontificatu permansit. Nam eo priuato alium pontificem fecit, qui Iesus Oseæ appellabatur. Mansit autem Archelaus in Iudæa usque ad decimum annum principatus sui. Ipso autem anno nobiles, & principes Iudæorum, & Samariæ non ferentes eius crudelitatem, & mores tyrannicos ipsum apud Cæsarem accusant, quia sciebant eum Cæsaris mandata transgressum. Nam ei mandauerat, ut mansuete, & clementer ad populum conuersaretur. Cæsar autem nimium indignatus Archelaum illico accessit iuber. Qui cum Romam ueniens accusaretur, & præsentem Cæsare de illatis criminibus se parum purgaret, Cæsar illum in exilium ire præcepit habitaculum ei in Vienna Ciuitate Gallie assignans. Vbi uitam miserè in exilio egit omni principatu priuatus. Pecunias autem eius Cæsar Romanorum fisco applicat. De his Iosephus, 17. Antiquitatum.

Post hæc Iudæa cessauit habere principatum regalem aliquanto tempore. Nam Archelaus quodammodo rex erat, qui duas tenebat Tetrarchias: postea autem nullus in eis successit de Iudæis, sed per Romanorum præfides regebantur. Nam Cyninus præfex Syria Iudæam primo rexit priuato Archelao: postea Valerius Græchus, & Ruphus illam tenuerunt. Post Grac-

chum autem Pilatus successit, sub quo erat quando Christus passus est. De his Iosephus. 18. antiquitat. Ista autem dispositio erat in tota terra Iudæorum quæ ad gubernationem, quando Ioan. Baptista, & Christus prædicare ceperunt. Circa tempus illud quo Archelaus priuatus principatu in Vienna exulauit, mortuus est Octavianus secundus Romanorum Imperator, qui imperium quinquaginta & septem annis, & menses sex, & dies duos tenuit. Ex quibus quatuordecim annis ipse simul cum Antonio publice gubernacula reuerat. Annis autem septuaginta septem uixit. De his Iosephus. 18. Antiquitatum. Christus autem natus fuerat anno. 42. imperij eius.annis quindecim ante mortem Octauiani uide moriente Octauiano Christus erat annorum quindecim, uel sexdecim. Aetatis autem Octauiani annus sexagesimus secundus erat quando Christus natus est, quia Octavianus hæbat viginti annos quædo sumpsit imperium, cū imperauerit solū quinquaginta septem annis: & tū uixit annis septuaginta septem. Hunc in modum breuibus collectionibus annotationum tēporū ab anno primo transmigrationis Iudæorum in Babylonem, usque ad annum ultimum Imperij Octauiani qui est annus quintus decimus, uel sextus decimus Christi dicta sunt, quod est tempus annorum sexcentorum & decem & septem, uel quatuor. Et hoc fecimus, ut legētibz occurrere possit de omnibus his, quibus temporibus facta sunt, quod multum cōfert ad plurimorum dubiorum enucleationē. Vique ad hoc autem tempus solum per duximus, quia in hoc anno, uel parum ante finitus est principatus Archelai, de quo hic Matthæus loquitur. Pro reliquis autem temporibus, in quibus currit sacra scriptura, scilicet usque ad tempora Nerōnis, ad quæ peruenit liber Actuum Apostolorum annotationes aliquas faciemus, infra 14. ubi agitur de Herode, quia historia illius Herodis, & historia Archelai, de quo hic diximus continuantur. Illorum autem temporum, quæ fuerunt ab orbe condito, usque ad transmigrationem Babylonis annotationes tam sacra scriptura, quæ aliquorum temporalium incidentium inuenies secundo Paralipo. ultimo. Et sic erit annotatio omnium temporum ab orbe condito, usque ad illa tempora, ad quæ peruenit finis sacra scriptura.

C A P. I I I.

In diebus autē illis uenit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, & dicens: Penitentiam agite, appropinquet enim regnum cælorum.

Hic est enim de quo dictum est per Isaiam Prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto, paratè uiam Domini, rectas facite semitas eius.

In diebus illis. Ostendit Matthæus in præcedentibus Christum esse uerum Deū, & uerum hominem, per illustrationem cælestem, & adorationem Magorū. Hic ostendit eum esse uerum Deum, & hominē per Dei patris, & Ioannis testimonium. Et diuiditur in duo: quia primò ponitur testimonij Ioannis secundo testimonium Dei patris, ubi. *Baptizatus autem Iesus.* Prima in duas, quia primò ponitur idoneitas Ioa-

Luc. 3. Ioan. 1.

ad testificandum. Secundò ponitur ipsum testimonium, ubi: *Ego quidem baptizo.* Prima in tres, quia primò ostenditur ipsum esse idoneum testem ex auctoritate sacræ scripturæ: secundò ex sanctitate uitæ, ubi: *ipse autem Ioan. 3.* Ex ueritate doctrinæ. ubi: *uidens autem multos.*

An ista, quæ hic scribuntur sint continuata præcedentibus. Quæstio. I.

QUÆRITUR circa primum, an ista sint continuata præcedentibus. Dicendum, quod propter continuationem duo possunt intelligi. Vnum est, quod ista sint posteriora illis, ita quod non sit anticipatio, & recapitulatio. Aliud est, quod ista sint immediata illis ita, quod nulla gesta intercederint inter hæc, & illa. Quantū ad primū de natiuitate Christi, & fuga eius in Aegyptū, dicendum quod fuit anno primo eius. Hic autem agitur de baptismo ipsius, quem suscepit anno trigésimo. Luc. 3. Quantū ad secundū dicendum, quod potest intelligi duobus modis continuatio. Vno modo, quod nullum tempus intercederit inter hæc, & illa, quæ habentur præcedenti cap. Alio modo, quod nulla gesta intercederint de pertinentibus ad sacram scripturam. Primo modo non est necesse querere continuationem in scriptura, nec in facris libris, nec in historicis: cum non scribantur gesta singulorum temporum, & dierum: sed solum ea quæ insignia, & relatu digna sunt. Sufficit autem quæri continuationem quædam ad gesta, scilicet, quod inter ea; quæ referuntur, non n. anet aliquod medium, quod ad ipsam scripturam pertinet, & quod alibi referatur. Hoc modo continuantur ea, quæ habentur in præcedentibus: quia inter illa, & ista non sunt aliqua, quæ scriptura dignetur referre, licet quidquid Christus fecerit quocumque tempore, propter ipsius dignitatem memoria dignum sit. Ipse tamen de se referri noluit: non, quod ad nostram salutem sufficere posset. Sic patet. Ioan. 20. & 21. scilicet: Multa quidem & alia fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt. Sed hæc scripta sunt, ut credatis, & credentes uitam habeatis. Hæc autem, quæ scripta sunt suscipiunt: ideo aliorum temporum gesta scribi noluit. Patet autem, quod nulla alia intercederint inter hæc & præcedentia, quæ pertineant ad sacram scripturam. Nam nihil aliud Euang. ponunt. De Marco patet, quia ipse in Christi baptismo incipit, de quo hoc Matthæus loquitur, & omnia præcedentia omisit. De Ioan. etiam, quia postquam posuit, quod erat Deus, scilicet, Verbum manens ab æterno apud patrem, posuit de Baptismo eius: ut patet Ioan. primo. Solus autem Lucas interposuit unum, scilicet, quomodo Christus cum esset annorū, 13. in templo disputauit cum legisperitis. Luc. 2. Cætera autem continuat sicut Matthæus hic. Nam postquam dixit, quod regressus est Iesus cum parentibus suis in Nazareth, & erat subditus illis. eo. cap. dixit immediate. Luc. 3. de p̄dicatione, & baptizazione Ioa. de quo Matth. dicit hic. Et sic inter hæc & præcedentia nihil intercedit de his, quæ pertinent ad sacram scripturam: ideo continuata sunt. De continuatione autem temporis, scilicet, an aliquod tempus intercederint inter hæc & ea, quæ habentur præcedenti. ca. dicitur sequenti quæstione. Circa primum dicitur. *In diebus autem illis.* scilicet in diebus, quibus manebat Iesus in Nazareth. *Uenit Ioan. Baptista prædicans.* Id est uenit ad prædicandum, quia Deus misit eum, ut prædicaret. Luc. 3. Vocatur Baptista, quia officium baptizandi habuit, quod ante eum nemo uidetur habuisse. Et ponit

tur hoc tanquam excellentia eius. *In deserto Iudææ.* Antequam predicaret Ioan. in deserto erat: quia a reuera etate ibi fuit: & non apparebat usque ad tempus, quo ad prædicandum missus est. Luc. 1. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in deserto usque ad diem ostensionis suæ ad Israel. Quando autem cepit prædicare, incepit in ipso deserto, & ad ipsum concurrebant populi undique. An uero Ioan. prædicauerit in solo deserto, uel per ciuitates, & loca discurreret, infra dicitur. Vocatur autem hic desertum Iudææ, id est, in tribu Iudææ ad differentiam aliarum tribuum, in quibus etiam erant deserta, Ioa. autem non fuit nisi in deserto Iudææ. Et est istud desertum quædam pars terræ Iudææ, quæ est montuosa. Et de ista dicitur Io. sue. 15. ubi nominantur omnes ciuitates, quæ sunt in forte Iudæ in diuersis partibus ipsius fortis. Et dicitur, quod in deserto sunt ciuitates sex, & una earum est Engadi, de qua constat, quod erat in terra ualde montuosa, & prærupta. primo Regum. 2. & in isto deserto erat ciuitas, in qua habitabat Zacharias pater Ioan. Baptista. patet Luc. 2. Nam cum Maria uoluit ire ad ferendum Elisabeth prægnanti, dicitur quod ascendit in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda, id est, in unam de ciuitatibus Iuda, quæ erat in montanis, siue in deserto. Sic etiam dicitur eod. cap. scilicet. Et factus est timor super omnes uicinos eorum, & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia uerba hæc, id est, per ciuitates illas uicinas ciuitati, in qua habitabat Zacharias, quæ erant montana. *Et dicens, penitentiam agite.* Istud erat quod præcipue Ioan. prædicabat, scilicet, quod penitentiam agerent, scilicet, dolendo de peccatis, quæ commiserant, & subeundo aliqua opera poenalia sponte in remissionem peccatorum suorum. *Appropinquet regnum cælorum,* id est, si penitentiam feceritis, de propinquo habebitis regnum cælorum, & sic non omnes peribitis, sicut Christus dixit. Nisi penitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Luc. 13. Alio modo potest intelligi appropinquet regnum cælorum, id est, status noui testamenti, qui est status Messie, appropinquet: quia immediate ueniet ideo debetis disponere uos per penitentiam ad suscipiendum illum. Vocatur enim interdum regnum cælorum Ecclesia militans, sicut dicit Beatus Greg. in quadam Homilia, scilicet: Regnum cælorum præsens Ecclesia dicitur. Sic accipitur infra 5. de hoc magis infra dicitur. *Hic enim est, de quo dictum est per Isaiam prophetam.* Ostendit Mar. quod Ioan. à se ipso non loquitur, sed à Deo missus est: & etiam de sua missione prænuntiatum fuerat multo tempore ante per Isaiam scilicet pluribus quam septingentis, & quasi quinquaginta annis. Et sic testimonium eius non est respiciendum, cum Deus illum ante approbauerit, quam esset. *Vox clamantis in deserto.* scilicet, Ioan. est ista uox clamantis in deserto. Istud habetur Isaiæ. 4. Et quidam intelligunt, quod est uox clamantis, scilicet, quia alius est, qui clamat, & Ioan. uox eius. Et sic intelligunt, quod Christus sit clamans, Ioan. autem sit uox eius. Et tamen hoc non multum facit, quia Ioan. non est proprie uox Christi, sed magis ipse ad Christum preparat, cum dicat, parate uiam Domini, & ille Deus est Christus. Alij putant, quod Ioan. sit uox, & Deus sit clamans, quia Deus per eum loquitur. Et sic Ioan. uox clamantis est, & non ipse clamans, quia non est ipse, qui loquitur, sed alius per eum. Et sic quilibet propheta uocabatur uox clamantis, quia per ipsam Deus loquitur. 2. Petri, id est scilicet: Non enim uoluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt Sancti Dei homines. Et magis hoc clarè de apostolis dicitur. Luc. 21. Non estis uos, qui loquimini: sed Spiritus Patris uestris, qui loquitur in uobis. Et sic Beatus Ioan. dixit

xit se esse vocem clamantis: Ioan. i. scilicet: Ego vox clamantis. Aliter potest dici, quod hic accipiatur vox clamantis pro ipso clamante. Et sic Ioann. est vox clamantis, id est, clamans. Et ponitur intransitive licet videatur poni transitive. Sic enim dicitur aliquando, quod aliquis audiuit vocem verborum, id est, audiuit ista verba, quia non est aliud ipsum verbum, quam vox verbi. Sic patet Deuteronomij 4. scilicet, vocem verborum eius audistis, & formam penitus non vidistis. Et iste est magis conueniens sensus, quia ex modo loquendi Hebraico pronenit quod aliquis dicatur vox clamantis, id est, clamans. Parate viam Domini, id est, viam per quam Deus venit ad uos, uel viam, per quam uos eatis ad Deum. Ad Deum non potest quis pedibus uenire, quia ubique ipse est: nec ipse ad nos uenit, quia ubi nos sumus, ibi ipse est. Sed peruenimus ad Deum per hoc, quod efficiuntur ei similes, cum prius eramus dissimiles. Et hoc per gratiam, & rectam operationem tendentem in Deum. Et siue nos eamus ad Deum, siue ipse ueniat ad nos, eadem res fit, scilicet, homo reconciliatur ei, & efficitur sibi acceptus. Dicitur tamen interdum nos ire ad Deum, & interdum ipse dicitur uenire ad nos, quia solum consideratur principium motus, scilicet, ut iuxta id, quod in nobis est, disponamus nos ad propinquandum ei abijciendo opera tenebrarum, & induendo arma lucis, uadimus nos ad Deum. Si autem ipse proueniat nos, non uocantes eum, dicitur ipse uenire ad nos: uel postquam homo est in gratia, si Deus ei maiora charismata dare dignetur, non petente homine specialiter illa, dicitur Deus ad eum uenire. Sic dicitur Ioan. 1. 4. scilicet, Ad eum uenimus, & apud eum mansionem faciemus, scilicet, faciemus eum mansionem nostram per charismata gratiarum. Et hoc modo potest uocari uia Dei id, per quam Deus uenit ad nos: & istud est uere misericordia eius: quia quicquid nobis confert, ex misericordia largitur. Et sic dicitur Psal. 28. Vniuersa uia Domini misericordia, & ueritas. Preponitur misericordia, quia ex sola misericordia communiter est beneficium Dei in nobis: Est etiam ueritas uia Dei, scilicet, quando Deus promittit aliquid facere, pro aliquo facit illud: & tunc dicitur uia Dei ueritas, quia propter ueritatem conseruandam operatur. Via autem, per quam nos ad Deum uadimus est obseruatio mandatorum: a qua declinando erramus. Et ob hoc dicitur Deuteronomio 8. quod non declinemus ad dextram, nec ad sinistram ab ipsa lege: sed secundum eam operemur. Et quia ista obseruatio preceptorum est aliquantulum difficilis homini inclinatio secundum carnem, dicitur: arcta est uia, quae ducit ad uitam, & pauci ambulant in ea, uel inueniunt eam infra. i. & Psal. 16. dicitur. Propter uerba labiorum tuorum ego custodiui uias duras: id est, quia tu mandasti mandata tua custodiri, ego custodiui illa, licet durum sit ea custodire, Ioannes autem loquebatur hoc de aduentu Dei ad nos: quia annunciabat Messiam esse uenturum, ad quem recipiendum debebant Iudaei parare uiam suam: quia oportebat eos dimittere antiquam, & carnalem conuersationem: quia immundus Christum suscipere non potest: & non erat iustum, quod sanctissimus habitaret cum immundis. Et ob hoc preposuit, quod penitentiam agerent, scilicet, ut diluerent crimina, & non inueniret illa Messias ueniens. *Rectas facite semitas eius.* Idem est, est enim iteratio sententiae. Quod solet fieri apud prophetas, & in cantu sicut fit in psalmis. Nam idem est parare uiam Domini, quod facere rectas semitas eius Nam reuerentia est per hoc, quod non declinamus ad dextram, nec ad sinistram. Et istud pertinet ad puram obseruationem legis, Deuteronomij 8. Et illa est uia Dei. Nam utrumque est idem.

Ad Deum quo accedimus

Quomodo potest stare, quod hic dicitur in diebus illis, scilicet, de quibus loquitur in precedenti capitulo, cum inter illud tempus & istud fuerint multi anni intermedij.
Quaestio. 11.

QVAERITVR quomodo potest stare, quod hic dicitur, scilicet, in diebus illis uenit Ioan. nam praecedentia dicebatur de tempore, quo Iesus uenit de Aegypto, & habitabat in Nazareth. Et illud erat, cum esset annorum septem, uel quasi, ut ibi declaratum est. Hic autem dicitur de tempore, quo Ioan. cepit baptizare, & erat tunc Iesus annorum quasi triginta, quod patet, quia hic dicitur quomodo incepit Ioan. praedicare, & infra dicitur: Tunc uenit Iesus a Galilaea in Iordanem ad Ioan. ut baptizaretur ab eo, id est, tunc quando incepit praedicare, & tunc quando Christus baptizatus est erat annorum triginta. Luc. 3. ergo inter tempus illud, de quo praecedenti. c. & istud de quo hic transferunt anni. 22. uel 23. & sic non fuit in diebus illis. Dicit potest uero modo, quod istud fuit in diebus illis, eo quod scriptura totum tempus medium computat pro tempore, quantum ad gesta Christi: eo quod nulla gesta eius in isto tempore scribit, ut supra diximus praecedenti quaestione. Aliter potest dici, quod fuit in diebus illis, id est, in ipso tempore, in quo fiebant ea, quae habentur supra: nam in fine praecedentis c. dicitur, quod uenit Iosephus cum Iesu in Nazareth Galilaeae, & habitabat ibi. Si autem ista litera continuatur aliquantulum ad hoc, quod Iesus uenit in Nazareth, sunt intermedij 22. anni. Si autem continetur quantum ad hoc, quod dicitur quod habitauit in Nazareth nulla dies est intermedia inter ista, & illa, quia Iesus semper habitauit in Nazareth usque ad tempus, quo Ioan. cepit praedicare. Et patet, quia infra dicitur: Tunc uenit Iesus a Galilaea. Ergo uidetur, quod quando Ioan. cepit praedicare Iesus erat in Nazareth Galilaeae, & de ipso loco uenit ad Ioan. Et tamen postquam Christus de Aegypto reductus est, semper habitauit in Nazareth quousque cepit ieiunare, & praedicare: ideo erat Iesus in Nazareth quando Ioan. cepit praedicare, quia Ioan. aliquanto tempore cepit ante Christum. Et hoc significatur expressius Luc. 2. Nam dicitur quod Iesus rediit cum parentibus suis in Nazareth, & erat subditus illis. Et immediate in principio. 3. c. dicitur quomodo Ioan. cepit praedicare. Et sic est propria continuatio secundum tempus, scilicet, quod in diebus illis, quibus uenit Iesus in Nazareth uenit Ioan. baptizans. Et ad istud tempus debet fieri continuo litera, & non ad tempus, quo uenit in Nazareth, quia istud est posterius, & propter istud dicitur in fine praecedentis ca. quoniam Nazarenus uocabitur. Non uocabatur tamen Nazarenus, quia uenit in Nazareth, quia tunc a quolibet loco appellaretur Christus, in quem uenisset: sed dicitur Nazarenus, quia longo tempore habitauit in Nazareth magis, quam in alio loco, scilicet, quasi tota uita: ideo ab ipso sortitus est nomen. Et istud est conueniens huic literae immediate: ideo ad ipsam habitationem Christi in Nazareth, propter quam uocatur Nazarenus, debet continuari ista litera, scilicet, quod diebus, quibus ibi habitabat uenit Ioan. praedicans.

Quomodo Ioannes uenit, aut cur. Quaestio. 111.

QVAERITVR quomodo Ioan. uenit, aut cur. Dicendum est, quod uenit, quia missus est. Non enim a seipso uenit sicut propheta falsi, de quibus Deus conqueritur dicens: Veniebant, & ego non mittebam eos. Ezech. 13. Ioan. autem missus est, & non solum missus est, sed etiam sua missio

missio fuit longo tempore ante praeuunciata: quia Ilias praedixit illam: ut patet hic in litera, & tamen ille fuit quasi per septingentos, & quinquaginta annos ante baptismum Ioan. Et ob hoc omnes Euang. maxime tres de hoc fecerunt expressam mentionem. De Mattheo patet hic. De Marco patet Mar. i. De Luca patet Luc. 3. De Ioanne patet Ioan. i. quia etiam ipse dicit praeuunciatam fuisse missionem Ioan. Non solum autem per prophetam significata est missio, sed etiam per angelum missio Ioan. denunciatur. Luc. 1. scilicet. Et ipse praecedet ante illum in spiritu, & uirtute Eliae: ut conuertat corda patrum in filios. Ipse quoque patet Ioan. praeuunciatum hoc in natiuitate eius, dicens: Et tu puer propheta altissimi uocaberis, praebis enim ante faciem Domini. Luc. 1. Et non solum praeuunciatum fuit aduentus Ioan. sed etiam tempus, in quo debet praedicare, & baptizare sibi designatum, & aperte reuelatum quid facere deberet. Luc. 3. scilicet. Anno 15. Imperij Tyberij Caesaris, &c. factum est uerbum Domini super Ioan. filium Zachariae. Et uenit in omnem regionem Iordanis praedicans bap. Dicitur tamen fieri uerbum Domini ad aliquem prophetam, id est, fieri sibi reuelationem. Et in illo anno, in quo facta est reuelatio Ioanni, cepit immediate praedicare, & ipse dixit sibi reuelatum esse, quod praedicaret, & baptizaret. Ioan. 1. 1. Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare, dixit mihi.

Ad quid Ioannes missus fuit. Quaestio. 1111.

QVAERITVR, ad quid Ioan. missus est. Dicendum, quod ad duo, scilicet, ad baptizandum, & ad praedicandum: & utrumque ipforum indigebat speciali potestate. De praedicatione, quod mitteretur ad illam patet, quia dicitur hic, quod erat uox clamantis, & hoc de eo praeuunciatum fuerit: ergo praeuunciatum erat, quod ipse debebat praedicare, & maxime declarauit hoc Angelus. Ipse praecedet ante illum in spiritu, & uirtute Eliae: ut conuertat corda patrum in filios. Luc. 1. de bap. patet quia dicitur Ioan. 1. qui misit me baptizare in aqua. Et utrumque istorum indigebat speciali missione, ne uideretur quis usurpare quod sibi datum non esset. Et hoc significauit ipse Ioan. 10. id est, quando dixerunt ei discipuli sui. Rabbi, ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Ioan. dixit: Non potest homo accipere quidquam nisi fuerit datum ei de caelo. Quasi dicit. Ille baptizat, quia ad hoc accepit potestatem de caelo, eo quod non potest quis aliquid licite agere, quod pertineat ad potestatem, nisi acceperit de caelo, id est, a Deo potestatem. Et sic Ioannes potestatem habere debebat ad ista duo. Apparet autem de baptizare, quod requireret potestatem specialem, quia quando dixit, non sum Christus, nec Elia, nec propheta, dixerunt Iudaei: quomodo ergo baptizans, si non es Elia, nec propheta? Quasi dicit specialem potestatem hoc exigit, quae non pertinet nisi ad aliquem de his tribus. Et patet specialiter de quolibet eorum. De praedicatione patet, quia ipse missus est ad praedicandum, sicut dicitur Marci. 1. scilicet, quod iste est, de quo scriptum est. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. Ergo potestas dabatur ei per istam missionem ad praedicandum. De secundo patet, quia ipse Ioan. dixit se missum fuisse ad baptizandum. Ioan. 1. scilicet. Qui misit me baptizare in aqua, dixit mihi &c. & sic accepit potestatem ad baptizandum, quia ad hoc missus est. Etiam iterum dicitur ibi: Propterea ego ueni in aqua baptizans. Etiam si Ioan. non accepisset potestatem ad ista, esset usurpator, & increparetur, sicut illi propheta falsi, de quibus dicitur Ezech. 3.

Veniebant, & ego non mittebam eos, Christus tamen laudauit Ioannem ualde infra 11. ergo ad haec acciperat potestatem.

Ad quid fuit necessarium, uel conueniens uenire Ioannem. Quaestio. V.

QVAERITVR ad quid fuit necessarium, uel conueniens uenire Ioan. Dicendum, quod tota causa aduentus Ioan. fuit propter Christum, scilicet, ut annunciatum eum: & tota uita sua, & operatio, & praedicatione fuit ad ostendendum Christum, & annunciandum. Et patet hoc, quia quando Ilias de Ioan. praeuunciatum, ut Mat. allegat hic, & omnes Euang. dixit: Vox clamantis in deserto: parate uiam Domini. Hoc autem erat annunciare ipsum Dominum, id est, Christum uenturum. Et magis declarauit hoc Mar. dicens: hic est de quo scriptum est. Ecce ego mitto Angelum meum, ante faciem tuam, qui praeparabit uiam tuam. Mat. 1. Idem patet infra 11. hoc etiam Ang. de Ioan. dixit, quod ad hoc erat: ut Christum annunciatum, scilicet, ipse praecedet ante illum in spiritu, & uirtute Eliae: parare Domino plebem perfectam. Luc. 1. quasi dicit. Ad hoc ipse erit: ut praecedat Messiam, & patet plebem ad aduentum eius. Ad hoc etiam patet ius per Spiritum sanctum dixit eum natum. Luc. 1. scilicet. Et tu puer propheta altissimi uocaberis: praebis enim ante faciem Domini parare uias eius. Ipse quoque Ioan. dixit, quod ad nihil aliud uenerat nisi ad annunciandum Messiam. Ioan. 1. scilicet. Ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea ego ueni in aqua baptizans. sic etiam Ioan. 3. dixit Ioan. Ipsi uos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim ego non sum Christus: sed quia missus sum ante illum, id est, officium meum, uel dignitas mea non est esse Messiam, sed uenire ante illum, scilicet, ad ostendendum ipsum.

Quomodo, & in quibus aduentus Ioannis proficiebat. Quaestio. VI.

QVAERITVR, quomodo, & in quibus aduentus Ioan. & annunciatio eius proficiebat Christo, uel pertinebat aliquo modo ad eum. Dicendum, quod aduentus Ioan. & praedicatione, & opera eius fuerunt necessaria Christo ad duo, scilicet, ad ostendendum ipsum esse Messiam, & ad disponendum populum ad recipiendum eum. De primo patet, quia Ioan. ostendit Iesum esse Messiam multipliciter testimonium perhibens de illo coram Iudaeis, ut declarabitur seq. q. Et istud erat conueniens ad hoc, ut aduentus Christi magis innotesceret, & non possent Iudaei excusabiles esse, quod nescirent quis erat Messias, uel quomodo uenit. De secundo patet, quia populus Iudaeorum erat imperfectus, & nunc recepturi erant Messiam, qui erat Deus, & homo, & cum maximo honore, & deuotione erat recipiendus, cum per ipsum peccata nostra essent tollenda: ideo debuerunt disponi per aliquam mutationem, uel meliorationem uiae Iudaei ad recipiendum Christum. Istud autem fieri debebat per aliquem, qui de nouo hortaretur populum disponi ad istam perfectionem, uel puritatem, quae lex non sufficiebat ad hoc, cum postquam data esset per Moysen non recepisset in se aliquam nouitatem, uel pluralitatem preceptorum uel mutationem, ideo propter istud accidens nouum, scilicet, aduentum Messiae, necesse erat aliquem esse, qui annunciatum istum aduentum, & hortaretur populum ad istam perfectionem. Iste autem fuit Ioan. & patet Luc. 1. quia Angelus dixit: Ipse praecedet ante illum in spiritu, & uirtute Eliae: parare

re Domino plebem perfectam. i. Ad hoc præcedet, vt disponat plebem ad perfectionem ad recipiendum Christum venientem. Et quia ista dispositio fit p hoc, quod homines recedant à vitis, & hoc fit per penitentiam, secundum quam detestatur homo vitia, & punit se pro illis: dixit Ioan. penitentiam agite, vt patet hic, & Marci. 1. & Luc. 3. Item perfectio quedam causatur in hominibus secundum quod se diligunt, & inter se concordant. Quod non est facile inter iniquos. Ideo dicitur de Ioan, quod ipse conuertet corda parum ad filios: & incredulos ad prudentiam iustorum. Item quia Christus daturus erat legem nouam, quæ erat lex perfectionis, & Iudæi erant assueti ad legem imperfectam, ideo ne subito transirent de imperfecto ad perfectum fuit Ioan. tanquam medius inter legem Moy. si, & Christi dans aliqua perfecta quodam modo perfectionis. I. Qui habet duas tunicas det non habenti, & similia, de quibus Lucæ 3. Et istud valde proderat, vt annunciata lege Christi non esset Iudæis difficile subire illam propter perfectionem. Item decebat Ioan. prædicare ad hoc, vt Christus inueniret materiam dispositam. Nam Christus prædicaturus erat, & uolebat, vt multi sequerentur eum ad audiendum doctrinam suam. Et ad hoc erat necesse, quod populus esset aliquater commotus ad audiendum verbum Dei. Istud autem fecit Ioan. quia propter baptismum & prædicationem suam confluere ad eum Iudæi de tota terra, sicut dicitur infra in litera, scilicet, quod exibat ad eum omnis Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, Et sic affluebant homines ad sequendum prædicatorem famosum, & conueniendum ad eum de multis locis. Vnde quando Christus inciperet prædicare famosè, non esset difficile mox ad eum omnes concurrere, quia iam erant afflucti ad veniendum de diuersis locis ad prædicationem. Item fuit hoc conueniens ad manifestationem Christi, quia Ioan, & Deus venerat principaliter ad ostendendum, quod Iesus erat Messias. Hoc autem non proderat annunciare vni, vel paucis, sed toti populo, & genti Iudæorum, quia ad omnes pertinebat Messias, ideo non debuit Ioan, esse solus propheta sicut quidam de præcedentibus, sed debuit esse prædicator famosus, ad quem totus populus concurreret, & tunc denunciaret eis de Messia. Et sic non possent Iudæi ignorare illum. Ita autem annunciatio de Messia erat officium principale Ioan. & propter hoc omnes alie dispositiones fiebant.

Quomodo Ioannes ostendit Iesum esse Messiam. Quæst. 111.

QVAERITVR quomodo Ioannes ostendit Iesum esse Messiam. Dicendum, quod ostendit istud multipliciter, primo ostendebat negando de seipso, scilicet, quod non esset Messias. Nam Iudæi putabant eum esse Messiam: ideo quæsiuerunt ab eo ante ipse esset Christus, & dixit, quod non. Ioan. 1. Secundo ostendit per affirmationem, asserendo de Iesu quod esset Messias. Et istud fecit primo implicitè, vel non totaliter manifestè, quando dixerit ei Iudæi cur baptizaret, si non erat Christus, nec Elias, nec propheta, & ipse ait: Ego baptizo vos aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis, Ioan. 1. Quasi dicat licet ego baptizo in aqua, non putetis ex hoc, quod sum Messias, sed in medio vestrum stetit nunc, & vos non cognouistis eum. Hoc autem erat, quia Iesus veniebat aliquando ad audiendum Ioan. cum reliquis Iudæis, Ioan. 1. scilicet. Altera die vidit Ioan. Iesum venientem ad se, & tunc tibat Iesus cum cæteris audiendo Ioan, & perhibuit Ioan. istud testimonium de eo. Postea autem Ioan. clarè dixit Iesum esse Mes-

siam. Ioan. 1. scilicet. Altera die vidit Ioan. Iesum venientem ad se & ait, Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi, Et tamen nemo potest tollere peccata nisi Deus: ideo Ioan. significabat Iesum non solum esse Messiam, sed etiam esse Deum, cum diceret eum posse tollere peccata. Et ita Iudæi dicebant: ideo quando Christus dicebat alicui: dimitte tibi peccata tua, dicebant Iudæi, quod blasphemabat. Marci. 2. scilicet. Quid ille sic loquatur? Blasphematur. Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? q. d. Nemo. Et verum dicebat: tamen ille Deus erat, ideo poterat peccata dimittere. Ideo ipse dixit: Quid est facilius dicere remittuntur tibi peccata tua: an dicere surge, & ambula? q. d. Non est vnum facilius alio, quia ambo requirunt potestatem infinitam: ideo, qui potest vnum, potest alterum. Ideo ut probaret Iesus se habere potestatem dimittendi peccata dixit. Vt autem sciat, quia potestatem habet filius hominis in terra dimittendi peccata: ait Paral. Tibi dico, surge, tolle grabatum tuum, & uade in domum tuam. Et statim ille surrexit, & subleuato grabato abiit coram omnibus. Marci. 1. Ideo Ioan. dicens illum esse agnum Dei tollentem peccata mundi, dicebat illum esse Deum. Etiam innuebat per hoc eum esse Messiam, quia ad Messiam pertinet peccata tollere, scilicet, patiendo pro redemptione peccatorum. Ilia. 53. scilicet, Verè langores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et iterum: ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus est propter scelera nostra. Et hoc de Messia intelligitur, & et Iudæi ita exponunt. Vnde non solum Messias pati debebat pro peccatis, sed etiã mori debebat pro redemptione peccatorum. eod. cap. Si posuerit pro peccato animam suam, uidebit semen longæuam. Et iterum. Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit. Et dicitur iterum: ibi, quod omnes nos errauimus, & Deus posuit super eum iniquitates omnium nostrum. Hæc omnia dixerat Isaias de Messia, ad quem pertinebat solum mori pro peccatis mundi. Istud autem Ioan. dicit, scilicet, Ecce qui tollit peccata mundi. Ideo clarissimum testimonium perhibuit, quod Iesus esset Messias. Aliud quoque testimonium dedit de eo, scilicet, quod esset filius Dei, & quod vidisset super eum descendentem Spiritum sanctum. Ioan. 1. scilicet, & testimonium perhibuit Ioan. dicens. Quod vidi Spiritum sanctum descendentem quasi columbam de celo, super ipsum, Et dicebat Ioan. spiritum signum datum fuerat sibi a Deo ad cognoscendum Messiam. Nam sequitur ibi, scilicet. Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare, ille mihi dixit, Super quem uideris Spiritum descendentem, & manentem super eum: hic est, qui baptizat in Spiritu sancto, Et sequitur, ego uidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Hoc autem Ioan. non semel dixit, sed sapientissimè testabatur illud populo. Et quando contingebat Iesum transire coram eo: ostendebat illum tanquam Messiam, dicens, Ecce agnus Dei. Vnde Ioan. bis legitur hoc dixisse, cum diuersis uicibus transisset Iesus coram eo: significauit etiam eum iterum esse filium Dei. Ioan. 3. Et istud testimonium Ioan. erat ita manifestum populis, quod nemo poterat ignorare illud dictum a Ioan. Vnde ipsi Iudæi Iesum cognouerunt esse Messiam per dicta Ioan. & aliqui propter hoc secuti sunt eum, ut patet Ioan. 1. de duobus discipulis Ioan. qui cum audierunt Ioan. dicentem de Iesu, Ecce agnus Dei. secuti sunt eum, & manebant cum eo: & postea ipsi annuntiabant aliis, quod inuenerant Messiam, eod. cap. Item Ioan. 3. discipuli Ioan. dixerunt ei: Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce baptizat, Et sic illi profitebantur quod Ioan. dixerat Iesum esse

esse Messiam, & cognoscebant illum. Et non solum A discipuli Ioannis, sed etiam alij Iudæi uidebant, quod Ioannes perhiberet testimonium de Iesu: & ipsi confitebantur hoc, & multi propter hoc credebant in eum: ut patet Ioan. 1. cap. scilicet: Et multi uenerunt ad Iesum, & dicebant. Omnia quaecumque Ioannes dixit de hoc, uera erant. Et sequitur: Et multi crediderunt in eum. Iesus quoque contra Iudæos uisus est testimonio Ioannis, quod de ipso perhibuerat Ioan. 5. scilicet: Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit ueritati, scilicet, dixit, quod ego eram Messias. Et istud inducit, quia Iesus dicebat se esse filium Dei, & Iudæi obijcebant, quod ipse de se ipso testimonium perhiberet, & testimonium eius non esset uerum. Iesus autem dixit: alius est, qui testimonium perhibet de me, & scio quod uerum est testimonium eius. Et hoc dicebat de testimonio Ioannis allegato. Ioannes autem non solum dixit Iesum esse Messiam: sed etiam ostendit magnam perfectionem eius, & maximam laudem ei dedit. Credebant enim Iudæi Ioannem esse uirum sanctissimum, & uerum erat: ideo putabant quod nemo poterat eum excedere, nisi haberet aliquod diuinum. Ioannes tamen dixit de Christo. Qui post me uenturus est, forcius me est: cuius non sum dignus calciamenta portare, id est. Adhuc ad portandum calciamenta sua super caput nostrum, ego non sum dignus. infra in litera, & Luc. 3. dicitur: Cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius. In quo magna inæqualitas designatur. Maxime, quia non solum dixit, non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius, sed etiam dixit, non sum dignus procumbens soluere corrigiam calciamentorum eius. Mar. 1. & tamen non potest esse maior subiectio. Ideo signabat Ioannes, quod non solum ipse non erat equalis Iesu, sed quod nullo modo erat ei comparabilis, scilicet, quod distabat in infinitum. Nam si aliquo modo Ioannes & Iesus essent comparabiles: esset Ioannes aliquid respectu Iesu licet paruum. Non poterat autem minus esse, quam ut procumbens soluere corrigiam calciamentorum eius. Ad hoc tamen Ioan. dicebat se non esse dignum: ergo Ioannes nihil erat comparatus ad Christum. Alias magnas laudes dabit Ioannes de Iesu Ioan. 3. Vbi cum dicerent ei discipuli sui, quod Iesus baptizaret, dixit Ioan. illum oportet crescere, me autem minui, id est. Ille debet petiuenire ad magnam honorem, & famam: & ego debeo semper diminui, scilicet, quia præserte eo, ego nihil sum, & non possum crescere in fama, sed oportet me minui, & illum ualde crescere. Subdit tamen quod in hoc est gaudium eius impletum, scilicet: Ego non ueni nisi ut iste crescat: ideo licet ego diminuar, & ipse crescat, non tristo, sed potius gaudium meum in hoc completur, quia ego nihil aliud desidero, cum ad nihil aliud uenerim. Dixit etiam Ioannes, quod Iesus erat super omnes homines, eo quod de celo uenerat, cæteri autem de terra. Ioan. 3. Dicit etiam, quod ipse est filius Dei: & quod Pater tradidit omnia in manu eius, & quod dedit ei Spiritum sine mensura, & quod qui non credit in eum, non habet vitam æternam, sed ira Dei manet super eum, & multa alia. eod. capit. Vnde ita clarè Ioannes ostendit Iesum esse Messiam, quod nihil clarius dici potest. Et hoc est ad quod ipse Ioannes Missus est.

Ad quid oportuit Ioannes mitti pro Christi testimonio. Quæst. 111.

QVAERITVR, ad quid oportuit Ioannes mitti, ut perhiberet testimonium quod Iesus esset Christus: quia istud uidebatur esse

manifestum. Et primo quia ipse ostendebat in se opera Messie. Nam faciebat miracula, quæ nemo alius fecerat. Ioan. 15. scilicet: Si non uenisssem, & non fecissem opera, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Secundo quia manifestum fuerat Iesum esse Messiam, & Deum per aduentum Magorum de Oriente, & stellam præcedentem eos. Vnde ipsi publicè petiuerunt in Ierusalem. Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Quod de Messia intelligitur: ideo Herodes fecit eis respondere de loco natiuitatis Messie, quærens a principibus sacerdotum ubi Christus nasceretur: præc. c. Dicendum quod propter multa constabat Iesum esse Messiam: ita, ut negari non posset rationabiliter, nec etiam ignorari: siquis non maligno animo respexisset ad gesta Iesu. Deus tamen uoluit, quod homines manerent inexcusabiles, si non reciperent Messiam: maxime ipsi Iudæi, ad quos primo mittebatur, & ideo super probationes necessarias posuit aliquas ualde utiles, & adaptatas ipsis Iudæis: sicut erat de missione Ioan. ad ostendendum Messiam. Nam Iudæi ualde credebant Ioanni, quia reputabant eum sanctissimum uirorum, & quidquid ille diceret crederent. Ipse autem testimonium perhibebat, quod Iesus esset filius Dei, & Messias, & Redemptor seculi, ut patet Ioan. 1. & dictum est præcedenti quæstione. Et erat ista probatio multum conueniens: cum Iudæi ualde crederent ipsi Ioan. Erat etiam ualde manifesta. de qua dubitari non posset, præsupposito quod credere uellet Ioan. quia ipse ostendebat Iesum digito: & dicebat, quod ille erat filius Dei, vel Messias. Ioan. 1. Profuit etiam ualde ista manifestatio per Ioannem, quia multi Iudæorum ex hoc credebant Christum esse Messiam: sicut illi discipuli duo, qui audientes a Ioanne, quod Iesus tolleretur peccata mundi secuti sunt eum, & manserunt cum eo. Ioan. 1. De alijs quoque Iudæis plurimi propter hoc crediderunt in Iesum, ut patet Ioan. 1. scilicet: Et uenerunt multi ad Iesum, & dicebant, quod omnia, quæ de isto Ioannes dixit uera erant, & sequitur ibi, quod crediderunt in eum. Sed obijciatur, quod non debuit Ioannes uenire ad ostendendum Iesum esse Messiam, quia in probationibus est iste modus, quod postquam aliquis posuit probationem firmissimam, non est opus, quod ponat probationem minorem, quia illa nihil addit super præcedentem. Sed si aliquis accumulatur probationes debet ponere fortiores postquam posuit debiles, quæ non sufficiebant, quia tunc isti addunt ad illas, & complent quod illæ non potuerunt completere. Iesus autem habebat in se ipso probationem firmissimam super oes probationes, scilicet, quia per miracula inaudita ostendebat se esse Messiam: ideo non erat necesse Ioanni istum ostendere. Nam magis per illa miracula ostendebatur Iesum esse Messiam, quam per dicta Ioannis. Ita dixit Christus: Ego testimonium maius habeo Ioanne. Io. 5. id est, Aliunde habeo aliud testimonium, quod est maius, & efficacius ad probandum me esse Messiam quam Ioannis testimonium. Dicit potest uno modo, quod probatio, quam faciebat Christus de se ipso per miracula, erat magis necessaria, quam probatio, quam faciebat Ioannes de eo Iudæis: tamen erat magis accepta probatio Ioannis propter deuotionem magnam, quam habebat ad eum, & propter sanctitatem ipsius: ideo respectu ipsorum ista erat maior probatio, quam probatio, quam faciebat Christus per miracula. Sicut sæpe uidemus multos homines tam circa speculatiua, quam moralia, quia magis eis creditur quibusdam leuibus motiuis, quam efficacioribus rationibus: eum, quod illa motiua magis uidentur eis cõuenire. Et cum Arist. primo Posteriori dicat, quod probatio debet fieri ex his, quæ sunt, uel uidentur respondentem: ideo conueniens fuit probationem

Probatio Christi per miracula erat maior simpliciter quæ probatio Ioannis.

tionem istam fieri per Ioannem, quia efficax videbatur Iudæis. Secundò potest dici quod probatio quam faciebat Ioannes minor erat, quam probatio, quæ fiebat per miracula Christi: & tamen non est hic aliqua mutatio ordinis in probando: eo quod probatio, quæ per Ioannem fiebat præcessit probationem, quæ fiebat per Christum: quia Ioannes fuit præcursor, & ipse annunciauit Christum, ut uenturum, Ioan. 1. & infra in litera. Vnde Iesus nulla miracula fecerat, nec quicquam prædicauerat, nec discipulos habebat: quando Ioannes de ipso dixit, quod erat filius Dei: & quod erat Agnus tollens peccata mundi. eo. cap. Postea uero Christus incipiens prædicare cepit miracula facere. Ideo probatio Ioan. quæ erat minor præcessit, & sic non est superflua accumulatio in eis. Vnde annunciatio Ioannis de Iesu etiã si secundum Iudæos non cauisset plenam probationem de Iesu, quod esset Messias: tamen causabat quandam uehementem opinionem propter auctoritatem magnam Ioannis, ita ut, quando post Iesum prædicaret, & signa faceret Iudæi faciliter acquiescerent ei. Et sic Iudæis aliquibus accidit, qui uidentes opera Christi concordare uerbis, quæ Ioannes dixerat de isto uera erant. Et dicitur ibi, quod crediderunt in eum Ioan. 1. Tertiò potest dici, quod licet probatio Christi esset simpliciter maior, quam testimonium Ioannis de eo: tamen probatio Ioannis uidebatur ex hoc maior, eo quod erat magis determinata, & aperta: cum ipse diceret: iste est filius Dei: iste est, qui tollit peccata mundi: & iste solus est, qui descendit de celo: ceteri autem de terra: & qui non credit in istum ira Dei manet super eum: & qui credit habet uitam æternam. Ioan. 1. Eccles. 3. Nihil autem magis potest esse determinatum, & in quo minus dubitari possit: præsupposito, quod aliqua auctoritas tribuatur loquenti. Ideo quantum ad hoc quodammodo probatio Ioannis excedebat probationem Christi, licet simpliciter ab ea excederetur. Et sic erat conueniens. Nam probatio per miracula licet sit fortior, non est tam aperta: cum miraculum non loquatur: ita ut dicat, iste est Messias. Quartò potest dici, quod hoc fuit propter iniquitatem Iudæorum: quia quidam eorum calumniabantur miracula Christi dicentes, quod in Beelzebub principe dæmoniorum eieciat dæmonia. infra 12. & tamen uerbum Ioannis non poterant calumniari, nec audebant. Et hoc non solum parui homines, & populares, sed etiã sapientes, & magni uirj inter Iudæos. Sic patet infra 21. quando Christus quæsiuit de summis sacerdotibus, & senioribus populi de baptismo Ioannis an esset a Deo, uel ab hominibus, & illi non ausi fuerunt dicere, quod erat ab hominibus: quia dicitur ibi, quod timebant populum, eo quod omnes habebant Ioannem, ut prophetam: ita nunc, cum diceret eis de Iesu, quod erat Messias, crederent, uel saltem non auderent ita manifestè negare propter testimonium Ioannis, cui contradicere non audebant. Considerandum tamen, quod in hoc apparuit magna iniquitas Iudæorum, qui ipsi putauerunt de Ioanne, quod esset Messias, & si ipse uoluisset dicere, quod erat Messias credidissent ei. Nã propter hoc miserant ad interrogandum eum, an esset Messias. Ioan. 1. Et tamen postea, cum ipse testimonium perhibuit, quod ipse non erat Messias, sed Iesus erat Messias. Ioan. 1. noluerunt recipere Iesum tanquam Messiam: & tamen magis credendum erat Ioanni dicenti alium esse Messiam, quam seipsum: quia pro seipso testimonium cuiuslibet est infirmum: cum quilibet sibi ipsi naturaliter faueat. Pro alio autem est efficax. Et tamen Ioannes testificabatur Iesum esse Messiam sapissime, & magno conatu: & tamen noluerunt recipere eum. Quod uidebatur procedere ex quadam inuidia, uel iniquitate, scilicet, quia speciali

ter Iesum oderant, & nolabant comedere aliquod bonum. Quintò Ioannis probatio erat conueniens, quia erat multum particularis: nã non solum oibus in generali annunciebat de Messia, sed etiam cuiuslibet in particulari. Quod cum aliquis baptizabatur ab eo annunciebat ei de Messia, quia baptismum Ioannis fiebat in nomine uenturi, ut colligitur Act. 19. & infra declarabitur in quadam quaestione, & istud ualde proficiebat, & quantum ad istum modum erat maior probatio autem Christi non. Sextò potest dici, quod dato, quod probatio Ioannis sit minor, quam probatio Christi, quod uerum est, tamen totaliter posterioris uilis est: quia licet ista non maxime probet, multum tamen confert: & hoc sufficit ad hoc quod Ioannes mitteretur: quia Deus in procuratore salutis nostræ, non solum ministrat ea, quæ erant simpliciter necessaria: sed etiam ea, quæ erant aliquo modo uilia. Ad secundum de apparitione stelle, & aduentu Magorum dici potest. Vno modo, quia licet satis indicaret Messiam esse natum, tamen non indicabat quis erat ille: ideo adhuc erat necessarium signum per quod cognosceretur quis erat. Et ista fuit annunciatio Ioannis, in qua ostendebatur persona, cum ipse diceret, iste est Messias, uel filius Dei. Ioan. 1. Secundò potest dici, quod licet ille aduentus Magorum probaret aliquid de Messia: tamen iam transierat a multis annis, scilicet, quasi triginta, & fortè uenerat in obliuionem, uel non multum aduertebatur ad illum: ideo necessarium erat aliquod signum, quod de nouo moneret: & sic erat aduentus Ioannis. Tertiò potest dici, quod cum Herodes occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehẽm, & finibus eius, quod uenerunt Magi, ut occideret illud puerum quem Magi regem natum esse dicebant, præcedenti caput possent putare, quod puer de quo Magi locuti fuerant mortuus erat: ideo ex illa parte, non cognoscerent sufficienter Messiam: ideo debuit dari aliud signum ad ostendendum Messiam, sicut erat istud testimonium Ioannis.

An prædicatio Ioannis necessaria fuerit propter Christum. *Quæstio 1X.*

QVAERITVR circa prædicationem Ioannis, quia dicebat supra, quod fuit prædicatio sua necessaria propter Christum non solum ad indicandum eum, sed propter legem quam Christus daturus erat. Et dicit aliquis, quod non fuit auctoritate, quod Ioannes prædicaret aliquid ultra legem Moyfi ad disponendum homines ad legem Christi: cum per legem Moyfi sufficienter disponerentur. Dicendum, quod lex Christi fuit perfectissima, qua nullã decuit esse perfectiorem: & per quam homines efficiuntur simpliciter boni. Et quia perfectio non potest competere homini subito, uel a principio: oportuit, quod ad suscipiendum legem Christi præcederet alia lex disponens homines aliquo modo ad perfectionem istius suscipiendam. Sic patet in naturalibus, quia natura in processu suo semper incipit ab imperfectis, & paulatim tendit ad perfectionem: ultimum autem, quod ipsa natura consequitur est perfectio rei. Si autem natura inciperet a perfectis, non esset motus in natura: quia ubi inciperet ibi finiret, & non esset medium inter inchoationem, & complementum. Et sic non esset successio, nec motus. Et tamen motus est in natura uia ad omne, quod acquiritur: ideo natura non incipit a perfectis. Et propter hoc dicitur, quod motus est actus entis imperfecti, uel in potentia, quod idem est. Ita est in uia doctrinæ speculatiuæ, uel practicæ. Nam in speculatiuis circa principia primò quis immoratur

moratur, & in ea, quæ uocantur rudimenta artis: postea uero tendit ad ea, quæ firmiora, & magis occulta sunt in ipsa arte. Sic quoque in moralibus. Nam non confestim debet quis erudiri circa doctrinam uiri, quæ hominem perficit: sed circa ipsa principia, uel præambula quadam operationis, scilicet, ut erudiat homo recte tristari, & recte gaudere: ut per hoc alicuius ad bonum, in quo gaudendum est, & prompte agat illud, & à malo recedat, uel detestetur tanquam tristabile, cum fuerit eruditus ad tristandum de talibus. Et ista est optima doctrina paruulorum erudiendorum, scilicet, assuescitur ad recte tristari, & gaudere. uir ait Paulus, & commendat hanc doctrinam Aristoteles secundo Ethicorum. Ita debet esse circa politica, in quibus consistit positio legis, scilicet, quod homines nondum eruditos, nec assuescitos in aliqua lege, non oportet subito ponere in lege perfecta: quia esset eis ualde difficilis, & non possent illam obseruare. Ideo instruendi sunt per quasdam leges minus perfectas. Sic igitur respectu legis Christi fuit conueniens aliam legem præcedere, ut disponeretur ad illam assuescitur ad aliquam operam bonam, per quæ facilius uenirent ad legem Christi: ista autem fuit lex Moyfi, quæ bona quidem erat, licet non perfecta: quia multas imperfectiones admittebat: secum: fuit tamen quidam gradus perueniendi in ipsam legem Christi. Istam enim comparisonem ponit Apostolus ad Gala. 3. dicens, quod lex fuit pedagogus noster in Christo, idest: Sicut Pedagogi sunt respectu paruulorum: quia erudiunt eos in aliquibus præceptis imperfectis, & per timorem: ita fuit lex Moyfi: quia erudit homines per timorem in præceptis imperfectis, quæ dirigebant ad Christum, idest, ad legem eius: sicut præcepta, in quibus pedagogus instruit puerum ordinantur ad præcepta illa, uel mores, qui debent ei competere, quando fuerit uir. Item Apostolus comparat legem Moyfi ad legem Christi, sicut rudimenta alicuius artis, siue principia eius ad solidam cognitionem ipsius artis. Vnde dicit ad Gala. 4. Itaque nos cum essemus paruuli, sub elementis mundi, eramus seruientes, idest, cum nos eramus in lege Moyfi, in qua eramus in statu paruulorum, eramus seruientes sub elementis, & primordijs legis, quæ sunt elementa legis. Nam elementum est primum principium per quod est res composita. Et ob hoc literæ uocantur elementa uocis secundum Priscianum, eo quod sunt primæ partes ex quibus uox componitur. Et sic accipitur primo Phi. scilicet, quod tunc intelligimus rem aliquam, quando cognoscimus principia, & causas eius, uelque ad elementa. Et sic principia in legislatione, & quæ sunt prima, & minus perfecta, uocantur elementa legislationis. Ita lex Moyfi: quia continebat præcepta imperfecta respectu legis magis perfectæ dicebatur continere elementa, & manentes in illa lege dicebantur manere sub elementis seruientes. Quod autem intelligat Apostolus de hoc, patet: quia eod. cap. paulò post hoc dicitur: Nunc autem, cum cognouimus Deum, quomodo conuertimini iterum ad infirma, & egena elementa, quibus denuo seruire uultis? Et loquitur ibi de Iudæis, qui ad Christum conuersi fuerant, & rursum redibant ad obseruandum cæremonias Moysaycas. Quod patet, cum subditur ibi: Dies obseruatis, mensis, & tempora, & annos: timeo, ne forte sine causa laborauerim in uobis, idest, quia obseruatis dies festorum secundum legem Moyfi timeo, quod labor meus, qui fuit conuertendo uos ad Christum, fuit sine causa, idest, inutilis. Et sic lex Moyfi ad legem Christi ordinatur, & præcedit tanquam perfectum ad imperfectum. Et quia adhuc inter legem Moyfi & legem Christi erat magna differentia perfectæ Alph. Tost. in Matth. Comm.

tionis: non poterat homo transire immediatè de illa ad istam, sed oportebat poni quosdam gradus medios. Et ita fuit de prædicatione Ioannis. Nam ipse dedit præcepta, quæ erant perfectiora, quam in lege Moyfi, & tamen non erant ita perfecta sicut præcepta legis Christi. Patet, quia in lege Moyfi homines inducebantur principaliter ad opera iustitiæ, scilicet, quod unus non noceret alteri. Et istud adhuc non perfectè fiebat, cum permitteretur quod Iudæi darent ad uitam extraneis, etiam conuersis ad Iudaismum, qui non erant de genere Iudæorum: Deutero. 23. Et si aliquando inducebantur ad aliqua opera misericordie, erant illa parua. Ioannes autem induxit ad maiora: quia dixit, qui habent duas tunicas, det unam non habenti. Luc. 3. Lex autem Christi ad maiore ualde perfectionem incitat, siue in præceptis, siue in consilijs. De præceptis patet, quia non solum uetat fornicari: sed etiam omnes illicitos appetitus frenare iubet, dicens: quod si quis uiderit mulierem ad concupiscendum eam, ita machatus est in corde suo. infra 5. Sic etiã de inimicis diligendis, & similibus. eod. ca. De consilijs magis manifestum est, sicut illud: Si vis esse perfectus uade, & vende uniuersa, quæ habes, & da pauperibus. infra 19. Et si quis te percusserit in una maxilla præbe ei & alteram. Et si quis uult prætere de recum, & tollere à te tunicam, da ei & pallium: & multa similia. infra 5. Et sic lex Christi fuit adhuc perfectior, quã præcepta Ioannis. Ideo conueniens fuit, quod non conuerterentur de lege Moyfi immediatè ad legem Christi: sed per rationis medium, scilicet, per præcepta prædicationis Ioannis, per quæ disponebatur plebs, ut esset perfecta. Et ad hoc Ioan. uenerat, & parare Dño plebem perfectã. Luc. 1. Hoc etiã obseruatur in lege Christi. Nam licet ipsa sit similiter perfecta, non immediatè debent surgere ad perfectionem omnes, qui in ea uiuunt, sed prius incipientes a minoribus præceptis, quæ sunt quasi per rilia tendant ad maiora, quæ sunt quasi cibus uirorum. Sic patet infra Corin. 3. Ego fratres non potui uobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquã paruulis in Christo lac uobis potum dedi non escam. Nondum enim poteratis, sed nunc potestis. Quasi dicat: sicut paruuli non possunt comedere cibum solidum, sed uiuunt lacte: ita & uos, cum sitis paruuli in Christo, idest, in doctrina Christi, non potuistis accipere istam, idest, præcepta fortia, sed lac, idest, præcepta tenera, & minora. Sic etiam dixit Beatus Petrus eis, quos nouiter conuertebat. 1. Pet. 2. Sicut modo geniti infantes lac rationabile sine dolo concupiscite: ut in eo crescat in salutem, idest: Sicut paruuli nouiter geniti debent uelle lac, & non cibum: ita uos modo geniti in Christo concupiscite lac rationabile, idest, lac doctrinæ fidei, quod non est lac materiale, sed intellectuale, uel rationale. Et hoc ut in Christo crescat, idest, per ista parua præcepta, quæ uocantur lac crescat in salutem, idest, ueniendo ad præcepta perfecta, per quæ saluemini.

An præcepta Ioannis deberent poni per modum legis. *Quæstio. X.*

QVAERITVR, cum præcepta prædicationis Ioannis debuerunt esse media inter legem Christi, & Moyfi, uel dictum est præcedenti quæst. an debuerunt poni per modum legis, ita quod daretur una lex à Ioan. sicut data est alia per Moysem. Aliquis dicit, quod sic: quia non fuit maior ratio de lege Moyfi quam de præceptis Ioan. Quia lex Moyfi non est data, ut semper maneret: sed solli, ut disponeretur ad legem Christi sicut perfectum ad imperfectum, ut dictum est præced. quæst. præcepta autem Ioan. sic erant disponebantur X ad

Præcepta Io. non debent esse lex.

ad Christum, ideo debuerunt esse lex, ut etiam data Moyfi. Vel si præcepta erant, debuerunt esse lex. Secundo patet, quia adhuc dicta Ioan. videntur habere magis rationem legis, quia perfectiora sunt quam dicta legis Moyfi, vt diximus præcedenti quæst. & immediatius ordinant in legem Christi, quæ lex Moyfi, cum inter illa, & legem Christi nihil sit, & tamen aliquid est inter legem Christi, & legem Moyfi. Dicendum, quod licet Ioan. debuit dare aliqua præcepta, non debuerunt illa esse, vt lex, quæ esset distincta a lege Moyfi: sed solum præcepta quadam, quæ licet obligarent: legem tamen per se non facerent. Et hoc propter multa. Primum quia lex dicit quendam statum totalem, id est, complementum ad regulationem omnium actionum ipsorum viventium sub lege, quia qui viuunt sub lege, volunt per illam vitam suam regulare. Si autem illa non continet præcepta ad dirigendas omnes actiones, non poterunt manentes sub ea viuere per illam solum: sed etiam oportet recurrere ad alias leges, a quibus accipiant complementum. Et tunc idem populus stabit sub diuersis legibus. Quod non est possibile, quia ad nullam illarum pertineret, & nulla vocaretur lex illius populi: quia non magis vna, quam altera. Item quia populus distinguitur a populo per diuersam legislationem: ita, vt qui habent diuersam legislationem idem populus esse non possunt. Et non solum hoc: imò si idem populus diuersis temporibus diuersas leges accipiat, ita quod desinente vna legislatione incipiat alia: non vocabitur idem populus: quia iuxta Aristotelem 3. Politicorum, non est idem chorus si mutat melodiam de Dorica in Phrygiam, vel è contrario, etiam si sint idem homines: ita non est idem populus, si mutetur genus principatus, vel legislatio. Item patet, quia oportet ciues participare loco, & lege: & principatu 3. Politicorum. Sicut ergo illi, qui non habitant in eadem vrbe non sunt idem populus, ita qui non habent eandem legem, non sunt idem populus, vel gens. Ob hoc ergo necesse est legislationem sub qua aliqua gens viuere debet esse perfectam. id est continere præcepta pro omnibus actionibus, vt non oporteat recurrere ad aliam legem. Ita erat de lege Moyfi: quia completè habebat omnia præcepta, per quæ homines possent regulati, siue respectu Dei, siue respectu proximi. Nam respectu Dei habebant caeremonialia quæ sufficere dirigebant eos in omnibus, quæ ad Deum facere deberent. Respectu proximorum dirigebant eos iudicialiter: respectu vtriusque dirigebant eos ad moralia: quia illorum quædam sunt ad Deum, plurima autem ad proximum. Et ista præcepta ita completè sufficiebant ad dirigendum Iudæos: quod Deus volebat, quod nihil amplius facerent, quam quod eis imperatum erat. Deuter. 12. si quod præcipio tibi hoc tantum facito Domino. Deo tuo, nec minuas quicquam, nec addas. Ioan. tamè pauca præcepta prædicabat, quæ non erant sufficientia ad regulandam totam vitam, vt patet Luc. 3. vbi ponuntur ea, quæ Io. prædicabat: ideo non debuerunt præcepta Ioannis esse aliqua lex distincta à lege Moyfi. Secundo quia cum lex ponatur ad dirigendum statum totius populi, vel gentis, ponitur pro longo tempore, & debet esse aliquid permanens: quia alias videbitur ante desinere lex, quam incipiat. Sed ea quæ Ioan. dicebat tempore paucò manura erant: ideo non potuerunt esse lex. Patet hoc, quia si lex Ioan. esset distincta à lege Moyfi, & Christi, non duraret nisi quousque inciperet lex Christi, & tamè lex Christi incepit eo prædicante, vel saltem post mortem suam: ideo lex Ioannis non duraret nisi vsque ad mortem Christi. Et sic non duraret nisi tribus annis, uel quasi: & quasi desine-

ret esse, quando inciperet: quod non conueniebat legi. Item patet, quia magnum inconueniens est subito legem poni, & subito tolli. Nam non solum in lege bona, sed etiam in lege mala non debet fieri subita mutatio. Sic enim dicit Arist. secundo Politicorum, cap. de Politia Hippo. Iam Erifontis: vbi quaritur, an quodocunque lex inueniatur esse mala, debeat tolli, & poni bona lex, vel alia melior. Et dicitur, quod non debet mutari, etiam si sit mala, nisi sit valde mala: vt tollerari non possit sine magno damno subiectorum. Sicut dicit esse de quibusdam legibus datis ab hominibus insipientibus saluatis ex diluuijs, & corruptionibus: qui propter inexperientiam actuum politicorum inconuenientes leges tradunt. Sicut dicit fuisse in Græcia quadam legem, quod liceret cuique vendere uxorem suam pro ferro, & non pro alia re. Similes autem leges quomodocunque inueniantur non sunt tollerandæ. Cæteræ autem, etiam si aliquid iniquitatis contineant, manere debent. Quia minus malum est Politia tollerare aliquid mali in lege, quam quod quodocunque inueniatur in ea aliquis defectus tollatur, & ponatur alia: quia sic continget leges frequenter mutari, & per talem mutationem populus efficietur insolens, & promptus ad excutiendum iugum legis. Quia lex, quæ paucò tempore durat, non subijcit colla hominum sibi, cum raro per eam iudicentur, & sic assuescent ad nulli legi obediendum, cum sæpe leges de collo suo excutiant. Obligatio autem, & obseruatio legis ad hoc, quod homines ei se subdant pendet ex quadam auctoritate, & maiestate eius, cum naturaliter non obliget. Ista autem auctoritas acquiritur per diuturnitatem temporum, cum homines non meminerint vixisse aliquando sine illa lege: & proanos suos sub illa etiam mansisse. Ex hoc acquiritur ipsi legi quædam reuerentia, secundum quam putamus dignum esse obedire illi, & est iam nobis quasi conuertum in natura illi subditos esse, cum semper subditi fuerimus. Et ex hoc consequenter putamus indignum violari, vel tolli, per quod tota vita nostra, & proauorum nostrorum regulata est. Ista autem est maiestas, & reuerentia legum, secundum quam eas sanctas vocamus: quasi sint aliquid valde sacrum, contra quod agere non liceat. Hac autem maiestate ablata à lege nihil boni manet, quia non seruabitur. Et tamen istud acquiritur per diuturnitatem temporis. Ideo nihil est quod magis legi noceat, quam frequenter mutari. Si tamen Ioannis præcepta essent, vt lex: oportebat istam legem immediatè tolli, quia vix esset data, cum deberet cessare: cum ad dandum eam & ad manendum solum esset tempus triennij, vel quasi, scilicet, vsque ad mortem Christi: ideo non debuit Ioannes ponere dicta sua tanquam legem distinctam à lege Moyfi, & Christi, ne immediatè tolleretur. De lege autem politica, quæ importat peccatum mortale, an legislator, vel populus obligetur eam tollere quodocunque inueniat eam continere peccatum, declarabitur in libro nostro de quinque legibus. Tertiò non debuit Ioannes dare legem: quia non erat prænunciatum de eo, quod daret legem. Et tamen non mouerentur homines ad tantam mutationem facientem adueniente lege subito, nisi prænunciatum esset, quod talis deberet lex dari. Sic patet de lege Christi, quia de hac prænunciatum est, quod dari deberet, sicut dicitur Ierem. 31. Ecce dies veniunt, & feriam domui Israel, & domui Iuda fædus nouum: non secundum pactum, quod pepigi cum patribus vestris in die, qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti, pactum quod irritum fecerunt: sed hoc erit pactum, quod feriam cum do-

mo

mo Israel, scilicet, dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde ipsorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et quando Apostolus volebat probare legem Christi esse suscipiendam a Iudæis, dixit illam esse iam prænunciatam: & induxit allegatam auctoritatem: vt patet ad Hebr. 8. De Ioanne autem non prænunciatum fuerat, quod daret aliquam legem: ideo non reciperetur, & sic nõ debuit dare. Quarto patet, quia si Ioannes daret legem distinctam a lege Moyfi, præiudicaret hoc valde legi Christi. Nam Iere. 31. prænunciatum erat, quod deberet dari lex noua: & cessaret lex Moyfi. Si autem Ioannes daret legem, cum esset vir sanctus, putarent Iudæi, quod illa lex erat, de qua prænunciatur Ieremias, & postea nollet recipere legem Christi, quasi nulla alia lex iam superuentura esset. Non ergo debuit Ioannes dare legem. Quintò, quia si Ioannes daret legem distinctam a lege Moyfi, oportebat, vt cessaret lex Moyfi. Nam lex Christi, non dicitur propter aliud esse alia a lege Moyfi: nisi quia fecit illam cessare: ita vt, qui iam custodiret legem Moyfi, peccaret, & non proficeret ei lex Christi. ad Galatas quinto, scilicet: Si circumcidimini Christum vobis nihil prodest. Si enim lex Christi non abstulisset legem Moyfi, esset eadem lex, & lex Christi nihil esset nisi quadam additio ad legem Moyfi, & non faceret nouam legem: sed vocaretur semper lex Moyfi: sicut post Moysem multi prophetae dederunt plurima præcepta: & tamen non dicuntur dedisse aliquam legem, eo quod per illa non tollebatur lex Moyfi, sed manebat simul cum eis. Sicut patet de Dauid, qui multa præcepta, & ordinationes dedit circa cultum Dei, & officia ministrorum sacerdotum, & leuitarum, cantorum, ianitorum, & thesauriorum. 1. Paralipom. 13. vsque ad 7. & tamen ipse non dicitur dedisse legem, sed totum vocatur lex Moyfi, nec vocatur lex distincta. Lex autem Ioannis non debet excludere legem Moyfi: ideo non poterat esse lex distincta ab illa. Et patet hoc: quia vna lex non excludit aliam, nisi ponat præcepta contraria. Nam etiam secundum naturam destructio non fit nisi a contrarijs. Sic lex Christi exclusit legem Moyfi: quia posuit præcepta contraria saltem in quibusdam, vt patet infra 5. Præcepta autem Ioannis non erant contraria præceptis legis Moyfi, vt patet Luc. 3. ergo non excluderet lex Ioannis legem Moyfi. Secundo patet, quia nullam causam excludendi illam habebat lex Ioan. Lex enim Christi habet causam excludendi legem Moyfi, quia lex Christi est sicut perfectum, & lex Moyfi, sicut imperfectum, sed adueniente perfecto, non potest manere imperfectio. 1. Corint. 13. si. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est imperfectum. Item, quia lex Christi, & Moyfi se habent sicut vir, & paruulus: & tamen non potest aliquis esse simul vir, & paruulus: ideo non poterant manere simul lex Christi, & Moyfi. Patet hoc ad Gal. 3. & 4. vbi legem Moyfi vocat Apostolus puerum sub Pedagogo, & legem Christi virum perfectum non habentem Pedagogo. Etiam dicit esse legem Moyfi, vel existentem in ea sicut hæredes paruulos, qui cum sint Domini omnium, nihil habent vsque ad tempus prænitium a Patre: sed sunt sub curatoribus, & actoribus. Legem autem Christi vocat tempus libertatis, quando hæres potest libere administrare non habens tutores, nec actores. Item lex Christi sicut finis, & lex Moyfi sicut id, quod est ad finem: Et tamen non possunt itare simul finis, & quod est ad finem, sed vno habito cessat alterum, sicut habito termino, cessat motus: ideo adueniente lege Christi non debebat, nec poterat manere lex Moyfi. Lex

Alph. Toft. in Matth. Comm.

tamen Ioannis, si aliquam daret, non erat respectu legis Moyfi, sicut finis, & ea quæ sunt ad finem: quia non erat vna propter alteram, sed ambæ propter legem, ideo lex Ioannis non debebat tollere legem Moyfi. Item lex Christi, & Moyfi se habent sicut figura, & figuratum: & sicut umbra, & corpus: & tamen existente figurato cessat figura, uel signum: & adueniente corpore non attendimus ad vmbam: ideo adueniente lege Christi, superflua erat lex Moyfi. Patet hoc ad Hebræos vndecimo, scilicet: Vmbam enim futurorum bonorum habet lex, & non ipsam imaginem, id est. Lex Moyfi habet vmbam futurorum bonorum, & non habet imaginem, id est non continet ipsam rem bonam quam repræsentat. Lex autem Ioan. non se haberet sic ad legem Moyfi, quia utraq; esset sicut umbra, cum neutra contineret gratiam, & perfectionem, quod solum competeat legi Christi: ideo non cessaret vna per alteram, & sic non posset esse lex Ioannis distincta a lege Moyfi. Sextò ad principale patet, quia Ioannes non erat facturus nisi id ad quod mittebatur. Ipse autem non mittebatur ad dandum aliquam legem: sed solum ad annunciandum Christum: ideo non debebat dare legem: sed præcepta, quæ non facerent legem distinctam a lege Moyfi. Septimò, quia non est ponenda pluralitas sine necessitate: ideo si Ioannes poterat facere id, ad quod mittebatur non dando legem, non erat conueniens quod daret legem. Et tamen non erat necessaria aliqua lex ad opera, quæ Ioannes faciebat: ideo non debuit legem dare. Patet hoc quia duo erant opera, ad quæ Ioannes missus erat, vt supra dictum est, scilicet, ostendere Iesum esse Messiam, & per prædicationem suam disponere homines ad suscipiendam legem Christi. Ad primum non erat necessaria lex, quia lex iubet, vel vetat, & non consistit in affirmando, vel negando. Ostendere tamen Iesum esse Messiam erat solum quadam assertio, vel demonstratio: ideo non erat ad hoc necessaria lex, nec aliquo modo utilis. De secundo patet, quia populus disponi debebat per aliqua præcepta, quæ Ioannes daret, quæ essent magis perfecta, quam præcepta legis Moyfi: quia tamen ista darentur per modum legis distinctæ a lege Moyfi, vel non essent aliquid distinctum, non differebat quantum ad hoc, quod populus per illa præcepta disponderetur, si populus illa recipiebat. Ad primum in contrarium cum dicitur, quod non fuit maior causa de præceptis Moyfi, quam Ioannes, dicendum quod valde maior fuit: quia præcepta annunciata populo per Moysem fuerunt data populo ad manendum sub illis longo tempore: quia plures, quam mille & quingenti anni fuerunt a lege data per Moysem vsque ad Christi mortem, quando cessauit. Et pro tanto tempore populus egebat aliqua lege, in qua maneret. Mandata autem Ioan. non poterant ad plus manere tribus annis: vt declaratum est supra, & pro tam paucò non erat lex necessaria, immo nec conueniens. Item quia mandata Moyfi fuerunt tot quot sufficiebant ad regendam totam vitam humanam sine alia lege: ideo poterant habere per se nomen legis. Mandata autem Ioannis erant pauca, & non sufficiebant ad hoc quod esset lex. Multæ quoque alia rationes differentia de hoc supra posita sunt. Ad secundum dicendum, quod præcepta Ioannis perfectiora erant præceptis Moyfi: non tamen propter hoc habent potius rationem legis quam præcepta Moyfi. Sic patet de consilijs, & præceptis noui testamenti: quia consilia sunt perfectiora, quam præcepta: & tamen præcepta vocantur lex, & consilia non: quia præcepta obligant, & non consilia. Et tamen lex obligat: quia lex a ligando, id est obligando dicitur. Et sic licet mandata

Responsio ad primam rationem in oppositum.

Responsio ad secundam rationem.

X 2 Ioannis

Ioannis essent perfectiora, non sequitur, quòd essent lex.

Ex quo data fuit lex Moysi, & præcepta Ioannis ad disponendum Iudeos ad legem Christi; an etiam Gentilibus dari debuit aliqua lex ante Christi legem.
Questio X I.

QVAERITVR, cum dictum sit, quod data fuit lex Moysi ad disponendum Iudeos ad legem Christi: & post illam præcepta Ioannis: quia lex Moysi non perfecte disponebat: debuit dari aliqua lex gentilibus antequam susciperent legem Christi. Aliquis dicit quòd sic, quia non solum Iudæi habuerunt duo dispositiua ad legem Christi, scilicet, legem Moysi, & præcepta Ioannis, debuerunt Gentiles habere aliquod, scilicet, aliquam legem. Quidam dicunt, quod habuerunt legem naturalem in cordibus suis, quæ disponebat eos ad legem naturalem Christi, & per illam ita ipsi disponderentur sicut Iudæi per legem Moysi. Sic dicitur ad Ro. 2. quod gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex: quod ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: testimonium reddente illis conscientia ipsorum. Dicendum quod hoc non stat: quia licet ista lex naturalis in homine sit: non tamen sufficit disponere hominem ad perfectionem qualis est in lege Christi. Et patet hoc ex duobus. Primum, quia in nulla pollutia est aliqua legislatio perfecta, sed quæcumque legislatio humana permittit multa mala. Quia si vellet omnia prohibere, non posset lex tollerari. Si tamen homines per legem naturæ disponderentur ad perfectionem, possent omnes politie habere leges perfectas, eo quod omnes homines habent in cordibus suis legem naturalem. Non ergo sufficit aliquis disponi ad perfectionem per solam legem naturalem. Secundo patet, quia si per legem naturalem possent homines sufficere ad perfectionem, frustra fuisset dari legem Moysi, & postea præcepta Ioannis, ut disponderentur Iudæi per eam ad legem Christi, quæ perfecta erat. Et tamen non fuerunt ista frustra, cum a Deo data sint: ergo per solam legem naturalem non potest quis sufficienter disponi ad perfectionem. Dicendum quod gentiles non disponderantur perfecte per legem naturalem ad legem Christi, quæ erat perfecta: sed suppletur indispositio per gratiam, quæ datur in lege Christi. Ista enim est causa, quare sola lex Christi vetat omnia mala, scilicet, quia in ipsa sola datur gratia: quia legislator eius potest dare gratiam obseruatoribus. Et sic licet mandata sint perfecta, & per hoc difficilia ad obseruandum, legislator tamē faciliat hominem ad obseruanda per gratiam, quam confert obseruatoribus: secundum quam omnia dura facilia efficiuntur. Legislator autem, qui est purus homo, non potest dare gratiam, secundum quam difficultas legis alleuietur: ideo non debet vetare omnia mala: quia obligaret subditos suos ad plus, quam ipsi possunt secundum id, in quo subditi eius sunt, id est, in quantum sunt homines solum naturaliter viuentes. Legislator Moysi dare poterat gratiam: quia uerus Deus: & tamen noluit dare gratiam per exercitationem illius legis: quia non decuit gratiam præcedere ipsum Christum: sicut dicitur Ioan. 1. Lex per Moysen data est: gratia autem per Iesum Christum facta est. Et sic cum Deus disponderet non dare gratiam per exercitationem legis Moysi, debuit etiā non prohibere omnia mala: sicut nec prohibent leges, qui sunt puri homines. Et ita fecit, quod aliqua mala permittit: sola autem lex Christi est, in qua nullum malum permittitur. Et non est difficile obseruari, eo, quòd iste

solus legislator gratiam dedit: & in hac sola lege per obseruationem eius gratia datur. Et sic quicumque homo etiam si non fuerit prius dispositus, potest subire hanc difficultatem, quæ uidetur esse in lege Christi quantumcumque sit perfecta: cum in ipsa detur gratia, per quam difficilia reddantur facilia. Quare in lege Moysi non fuit data gratia, cum Deus dedisset eam, & legislatores possint dare leges perfectas: & an peccent dimittendo quadam peccata manifesta impunita, declaratum est in libro nostro defensorio trium conclusionum contra zelulos. Sed nunc dicitur, si lex Christi propter suam gratiam adiunctam sufficere disponit hominem ad seruandum ipsam legem, et si prius non fuerit dispositus, non oportebat, quod daretur lex Moysi, nec postea præcepta Ioannis ad disponendum ad legem Christi. Dicendum quod pro Iudeis suscipiendis legem Christi a principio fuit necessaria aliqua dispositio, quæ facta est per legem Moysi, & præcepta Ioannis: pro gentilibus autem non fuit necessaria aliqua dispositio, nec aliqua lex præcedens. Ratio diuersitatis est, quia Iudæi debebant recipere legem Christi ante mortem eius: gentiles uero post mortem. Et pro suscipiendis ante mortem Christi fuit necessaria dispositio: & pro suscipiendis postea non fuit necessaria. Prima pars patet: quia Christus ex die, quo incepit prædicare usque ad mortem suam, quod fuit triennium, aut parum plus, semper prædicauit Iudeis, & nunquam gentilibus, nec uolebat facere aliqua miracula ad utilitatem gentiliū. Sic patet infra 15. quando Chananaea petiit filiam suam liberari a demone. Nam dixit Christus. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Sic etiam quando quidam Centurio petebat a Christo, quod sanaret quendam seruum eius, & ille erat gentilis, & non ausus est per se rogare Iesum: sed misit ad illum seniores Iudeorum, qui dicebant: dignus est, ut ei hoc præstes: diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse edificauit nobis. Luc. 7. ex quo apparet, quòd ipse non audebat rogare, & ob hoc misit ad Iesum seniores Iudeorum, ut rogarent. Si tamen ipse solitus esset præstare sanitatem Gentilibus, & prædicare eis, non oportebat, quòd Centurio mitteret Iudeos ad Iesum: sed ipse per se rogaret. Nisi forte aliquis dicat, quòd erat uir ualde honorabilis, & noluit per seipsum ire, sed misit Iudeos. Nam hoc non stat, quia potius fuit ualde humilis, cum dixerit: Domine non sum dignus, ut sub teum meum intres. eo. cap. Etiam, quia si ex superbia ipse noluisse ad Christum ire: Christus cognosces præcordia non præstaret ei sanitatem quam petebat. Et non solum Christus nunquam prædicauit Gentilibus: sed etiam quamdiu ipse uixit, dixit Apostolis, quod nunquam prædicarent Gentilibus, infra 10. & Mar. 6. & Luc. 9. In uiam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum non introieritis: sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. Per prædicationem ergo Christi, & apostolorum Iudæi susceperunt legem Christi ante mortem eius. Gentiles autem post mortem illius susceperunt eam, quia tunc incepit eis prædicare. Christus namque uiuens uenerat prædicari Gentilibus: cum ascensusus esset in caelum, iussit prædicari Euangelium Gentilibus Marci ultimo, scilicet, Euntes in mundum uniuersum prædicare Euangelium omni creaturæ, Et infra 18. dicitur. Euntes docete omnes Gentes. Hoc fecerunt apostoli post Christi mortem. Secunda pars patet, quia ante mortem Christi non dabatur gratia per obseruationem legis, nec perficiebantur homines per eam: sed solum post resurrectionem suam, & missionem spiritus sancti. Et patet hoc, quia apostoli fuerunt cum Christo a principio prædicationis suæ usque ad mortem, & con-

& conuersabantur cum eo die & nocte, & docebat eos semper declarans eis solis secreta, scilicet. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: cæteris autem in parabolis infra 13. Et in tantum familiariter loquebatur eis secreta sua, quòd uocabat illos amicos propter istam conuersationem. Ioan. 15. scilicet. Iam non dicam uos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius: uos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo nota feci uobis. Et tamen, cum tota ista familiaritate Christi erant uiri imperfecti. Nam adhuc cum essent cum Christo in uita cæna contendeabant inter se quis eorum maior esset. Luc. 22. Quod ad magnam imperfectionem pertinet. Etiam Petrus qui familiaris erat ualde Christo: negauit eum ter. infra 26. & omnes increduli fuerunt de resurrectione Domini. Et non solum non crediderunt eum resurrecturum, sed etiam postquam resurrexit, non credebant dicentibus, quòd surrexerat, sed potius turbabantur, & mirabantur audientes hæc. Luc. 24. De quo Christus eos increpauit. eod. cap. & Mar. 16. Erant etiā modice fidei Christo uiuente. Ideo cum semel non potuissent sanare quendam lunaticum: Christus increpauit eos, dicens: O generatio incredula, & peruersa, quousque ero uobiscum, & usquequo patiar uos? Et cum illi dixissent Christo: quare nos non potuimus eicere illum? Dixit Christus: Propter incredulitatem uestram. Erant etiam Apostoli uiri simplices quamdiu cum Christo manebant. Nam sæpe dicebat eis multa, & non intelligebant. Sicut quando dixit eis. Cavete a fermento Pharisæorum: & illi putauerunt, quòd loquebatur de panibus, quia panes oblii fuerunt accipere infra 16. & Mar. 8. & Luc. 12. De incredulitate eorum patet infra 17. & Marc. 9. & Luc. 9. Sic etiam quando Christus dixit: Soluite templum hoc, & in triduo reedificabo illud, non intellexerunt quid uellet dicere: nec in tota uita Christi intellexerunt, sed post resurrectionem eius recordati sunt de hoc: & intellexerunt, quòd dixisset de templo corporis sui. Ioan. 2. Etiam, quando Christus dicebat aliquas parabolas non intelligebant, sed interrogabant eum in secreto quid ista significarent. infra 13. Et sic quando Christus dixit, Quod intrat per os non coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore: & ipsi non intellexerunt, quæsierunt de hoc, & Christus dixit. Adhuc uos sine intellectu estis. infra 15. Multas alias imperfectiones habuerunt Apostoli ante mortem Christi, & post mortem, usque ad aduentum spiritus sancti. In ipso autem aduentu ablatae sunt imperfectiones contrariae: ita, ut iam in nullo essent imperfecti. De perfectionibus, quas habuerunt apostoli post aduentum spiritus sancti, & imperfectionibus, quas habuerunt ante mortem Christi, declaratum est magis Numeri vigesimo quarto, ubi agitur de Pentecoste Iudeorum. Tota autem ista differentia status apostolorum fuit, quia Christus licet dederit legem sanctissimam: tamen ante mortem suam non dabat gratiam cum ea. Ideo etiam apostoli, qui tanto tempore cum eo mæserunt, erant uiri imperfecti: post mortem autem suam fuit data gratia copiosissima, & datur omni creature: & uolenti uiuere secundum hæc legem. Ideo qui debebant recipere istam legem Christi ante mortem eius, oportebat ut essent dispositi per usum legum: cum gratia non adiuuaret eos ad subeundum istam difficultatem alleuando eam. Post mortem autem Christi datur gratia copiosa uolenti credere, quæ etiam indispositissimum hominem sufficit disponere ad istam perfectam legem obseruandam. Cum igitur apostoli, & plurimi Iudeorum quotquot Christo prædicante conuersi sunt, debebant conuerti ante mortem ipsius, necesse erat, quod essent isti dispositi per legem Moysi, & postea per præcepta Ioan-

Alph. Toit. in Matth. Comm.

nis. Gentiles autem omnes conuerti inceperunt post mortem Christi aduentumque spiritus sancti, quædo dabatur gratia copiosa. Nam descendebat spiritus sanctus super baptizatos, & aliquando antequam baptizarentur descendebat super eos, & ipsi ostendebant aliqua signa mirabilia antequam essent baptizati. Pro talibus ergo non erat necessaria aliqua dispositio per legem præcedentem, quia spiritus sanctus superueniens in eos perficiebat eos, & disponebat subito non solum ad obseruandum legem Christi, quæ erat perfecta, sed etiam ad moriendum pro ipso immediate, si oporteret. Patet hoc quando Beatus Petrus prædicauit quibusdam Gentilibus baptizato Cornelio. Nam Petro loquente de Iesu, cecidit spiritus sanctus super omnes gentes, qui audiebant uerbum. Quod uidens Beatus Petrus dixit. Nunquid aquam quis prohibere potest ut non baptizentur isti, qui acceperunt spiritum sanctum, sicut & nos? Quasi dicat: Spiritus sanctus uoluit se infundere in istos nulla dispositione præcedente: sicut se infudit in nos præcedentibus multis dispositionibus. Ideo non poterimus, nec possumus eis prohibere aquam ad baptismum: cum id, quod plus erat, spiritus sanctus iam fecisset in eis. Et sic non indigebant isti aliqua dispositione ad legem Christi, sed etiam de pessima conuersatione idolatriæ, & abhominabilium uitiarum subito disponderentur ad statum perfectissimum spiritu sancto ueniente in eos ad habendam gratiam: ideo non debuit dari Gentilibus aliqua lex, per quam disponderentur ad legem Christi. Iudæis autem, qui credituri erant ante mortem Christi, debuit dari lex, per quam disponderentur, & postea præcepta Ioannis, perfectiora, quam legis, & adhuc omnia ista non sufficiebant ad disponendum eos.

Cur Christus ante mortem suam non dabat gratiam suscipiendis legem suam. Quest. XI I.

QVAERITVR autem, cur Christus ante mortem suam, cum prædicaret legem suam sanctam, & perfectam, non dabat gratiam suscipiendis eam, ita ut non egerent dispositio aliquo, sicut fuit de Gentilibus, qui post Christi mortem illam susceperunt. Dicendum quod hoc iustitia exigebat, quia abundantia gratiarum sunt quasi quedam dona nobis collata à Deo nobis reconciliato: sicut illi, qui prius existentes amici, & deinde inimici facti, rursum perfecte reconciliantur, ostendunt mutuo dilectionis opera magis quam prius, & abundantissime: ita Deus, qui erat auerius à nobis per peccatum, nunquam fuit reconciliatus nobis, quousque fuit plenissime, immo supra plenitudinem maiestati suæ satisfactum per sanguinem benedicti sui filij. Et tunc quasi supra modum nos amans, incepit diffundere immensa dona gratiarum suarum. Ista autem reconciliatio facta non est nisi per mortem Christi. Ideo etiam si Christus per mille annos prædicasset prius, & faceret semper miracula inaudita, nunquam fuissent homines perfecti, sed essent quasi sicut in lege Moysi, quia per prædicationem Christi, & miracula eius non satisfiebat maiestati diuine de offensa sibi à nobis facta: ideo nondum aperiebat manum largitatis suæ ad effundendum in nos abundanter gratias suas. Per mortem autem Christi satisfactum est: ideo tunc solum gratia uenerunt. Et ista fuit causa quare, licet homines iusti ante Christi mortem quicumque morerentur, saluarentur in fide explicita, uel implicita mortis Christi: nunquam tamen Deus dignatus est quemquam recipere ad uitam æternam usquequo Christus mortuus est. Sic ergo illam maximam gratiam tunc nobis facere incepit propter mortem unigeniti sui: ita & omnes alias tunc facere incepit, nec prius decuit incipere.

X 3 Sed

Sed dicit aliquis, cū ante Christi mortem data lege Christi incepisset baptismus eius: quia Ioan. 4. legitur, quod Christo uiuente discipuli eius baptizabant, an daretur spiritus sanctus in baptismo. Si dicatur, quod non est absurdum, quia nihil differet tunc baptismus Christi a baptismo Ioannis qui erat solum in aqua, & tamen baptismus Christi erat in spiritu sancto. Infra in litera, cum dixit Ioannes, Ego baptizo uos in aqua, ipse autem baptizat uos in spiritu sancto. Idem Mar. primo, & Luc. 3. & Ioan. primo. Si autem dicas, quod spiritus sanctus dabatur per baptismum Christi: ergo ante mortem eius dabatur, & sic non erit uerum, quod ante mortem Christi esset necessaria dispositio ad legem eius obseruandam propter defectum gratiæ, & post mortem eius, quod non esset necessaria aliqua dispositio precedens. Dicendum quod per baptismum Christi ante mortem eius dabatur spiritus sanctus, id est, dabatur gratia remissionis peccatorum, quæ fit per spiritum sanctum: baptismus autem Ioannes non tollebat peccata, ideo dicebatur solum esse in aqua, & ita differbat ab illo baptismus Christi: & tamē in baptismo Christi ante eius mortem non dabatur Spiritus sanctus ad plenitudinem gratiarum, & ostensionem signorum, & confirmationem eorum qui baptizabantur. Et tunc licet daretur Spiritus sanctus ad remissionem peccatorum, ante mortem Christi in baptismo non sequebatur aliqua perfectio, nec dispositio hominis ad perfectionem, quia hoc idem erat in lege Moyfi per circumcisionem, per quam tollebantur peccata plenissime: & tamen lex Moyfi non faciebat perfectionem aliquam: quia neminem ad perfectum lex induxit. Ad Hebr. 7. immo nec disponebat sufficienter ad perfectionem, cum ultra illam requirerentur mandata Ioann. Perfectio igitur non prouenit homini per hoc quod Spiritus sanctus datur homini ad remissionem peccatorum suorum, sed per hoc quod datur ei ad plenitudinem gratiarum sicut dicitur ad Titum. 3. scilicet, per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, id est, abundanter. Ita effusio abundans spiritus sancti non fuit per baptismum Christi ante mortem eius, sed solum post mortem ex illa die, qua spiritus sanctus uenit super Apostolos. Ideo licet Ioan. dixerit, quod Christus baptizaret in spiritu sancto, noluit ipse intelligere, quod compleretur istud uiuente Christo, sed mortuo. Vnde Christus ascendens in celum dixit: Ioannes baptizauit aqua, uos autem baptizami spiritu sancto non post multos hos dies. Et sic innuebat Christus, quod discipuli sui nondum erant baptizati spiritu sancto. Actu. 1. Et hoc modo baptismus Christi ante mortem eius dicebatur baptismus in aqua, & non in spiritu sancto respectu illius plenitudinis spiritus sancti, quæ postea dabatur. Et ob hoc per baptismum Christi, qui dabatur ante mortem eius, non solum non perficiebatur homo: sed etiam non disponebatur perfecte ad tollerandam aliquam legem perfectam. Per baptismum autem, qui datus est post mortem Christi, dabatur spiritus sanctus ad plenitudinem. Nam non solum remittebantur peccata, quod non fiebat in baptismo Ioannis, sed etiam conferebantur homini multæ gratiæ interius, & disponebatur per illas sufficienter non solum ad tolerandam istam legem

perfectam sine difficultate, sed etiam ad sponte moriendum pro Christo, & subeundum quæcunque pericula. Etiam dabatur gratia spiritus sancti baptizatis in quadam manifestatione exteriori: quia baptizati incipiebant loqui variis linguis: sicut Apostoli quando datus est eis spiritus sanctus. Act. 2. vel aliquod signum manifeste apparebat super eos: per quod constabat euidenter, quod spiritus sanctus descendebat super illos. Sic patet de illis Gentilibus quibus Petrus primo predicauit, & baptizauit eos, Act. 10. scilicet, Adhuc Petro loquente uerba hæc, cecidit spiritus sanctus super omnes, qui audiebant uerbum. Et obstupuerunt fideles ex circumcisione, qui uenerant cum Petro, quia & in nationes spiritus sancti gratia effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum. Et descendebat Spiritus sanctus tam manifeste, scilicet, ostendens signa tam euidentia, quod non solum fideles, sed etiam infideles, & pessimi uiri uidebant, quod spiritus sanctus descenderet super baptizatos. Patet hoc de Simone mago, qui erat necromanticus, & pessimus; & tamen dicitur de eo Act. 8. quod cum uidisset Simon magus, quod per impositionem manus apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam dicens: Date mihi hanc potestatem, ut cuiuscumque imponero manus accipiat spiritum sanctum. Isti igitur, qui sic conuertebantur ad Christum, non indigebant aliqua lege precedente disponente eos ad suscipiendam eandem legem Christi: quia in ipsa susceptione dabatur perfectio quædam, sicut quæ posset homo sine difficultate tolerare illam legem. Sed obiicitur, quod cum nos nunc baptizati non suscipiamus spiritum sanctum illa plenitudine, quæ non loquimur variis linguis, nec apparent alia signa manifesta in nobis: quod non sumus sufficienter dispositi ad legem Christi. Dicendum quod in baptismo datur nobis plena remissio peccatorum, sicut tunc, siue quantum ad originale, siue quantum ad actualia peccata. Dantur etiam multæ gratiæ, scilicet, infunduntur uirtutes theologice, & morales. De Theologicis patet, quia si non infunderetur fides maneret puer baptizatus adhuc infidelis, & si moreretur, non posset saluari: quia nemo sine fide saluatur. De charitate eadem ratio est: quia quicumque moritur sine charitate, perit æternaliter. Baptizati autem illico morientes non pereunt, ergo in charitate decedunt. Et sic necesse est in baptismo istas tres theologicas uirtutes dari. De moralibus idem est, licet probare de his non est ad præsens: Signum autem exterius, scilicet, loqui linguis, uel spiritum sanctum descendere in specie colubæ, aut ignis: nunc non apparet, sed solum in Ecclesia primitiua, & tamen propter hoc nihil minus habent baptizati nunc de gratis disponentibus eos ad perfectionem, quam tunc baptizati. Nam illud signum exterius nullam perfectionem conferebat, sed solum erat signum perfectionis tunc collatæ. Quia loqui linguis non est aliquid per quod homo Deo placeat, uel mereatur. Et ita de cæteris signis exterioribus, sed solum proficiebant ad manifestationem spiritus sancti. Et hoc fuit ualde utile, & quasi necessarium in Ecclesia primitiua ad introducendam fidem. Quia cum id quod credere iubebatur esset difficile, scilicet, credere hominem occisum a Iudæis esse Deum uerum, & illum redemisse nos: & per baptismum, qui erat immersio in aquam peccata tollerentur, oportebat, quod ad hoc quod ista uerisimilia redderentur eis, qui nunquam talia audierant, quod ostenderentur signa magna. Ideo fiebat signum ualde conueniens, si qui baptizabantur, illico loquebatur variis linguis, uel alia signa quæcunque manifestantia operationem Dei in ipso apparebant, & ita infideles deducebantur ad fidem, siue

fuit conueniens in Ecclesia primitiua, quando fides nondum erat introducta. Nunc autem cum per totum orbem fides dilatata sit, non oportet fieri istam manifestationem in baptismo. Et si aliquis diceret, quod magis ueneretur baptismus, & plures conuerterentur: si tales manifestationes nunc fierent. Dicendum quod diuidetur appareret uirtus baptizati, & tamen quanto esset magis de manifestatione uirtutis baptismi, tanto esset minus de merito fidei in suscipientibus: ideo cum alii de habeamus iam plurimas causas ad credendum, non oportet miracula quotidie fieri, ut locus merendi relinquatur. Secus autem erit in Ecclesia primitiua: quia ibi necessaria erant miracula. Nam si non fierent ualde multa: tunc nemo credidisset: immo stultus fuisset, qui uoluisset credere res tam duras, & supra omnem estimationem, non habito aliquo argumento probatiuo. Et sic non diminueretur meritum eorum, qui tunc fuerunt ex eo quod non crediderunt, nisi prius miracula uiderent: sed solum increpabantur illi, qui cum semel uiderent miracula, & credidissent, petebant plura miracula ad credendum quidquid postea sibi diceretur. Sicut fuit de Thoma, qui Christum facientem multa miracula uiderat, & audierat ipse cum aliis Apostolis Christum dicentem, quod moreretur, & tertia die resurgeret, infra 16. & Mar. 8. & tamen noluit credere Christum resurrexisset: & dixit quod non crederet quouisque mitteret manum suam in latus Christi, & digitum suum in loca clauorum. Ioan. 20. Vnde Christus increpuit eum de hac incredulitate. eo. ca. Erat igitur miraculum iam in Ecclesia primitiua ad hoc, quod homines crederent: & non imputabatur eis ad incredulitatem miraculum petere. Et tamen postquam semel uiderent aliqua miracula: si ad credendum omnia alia, quæ eis dicebantur peterent plura miracula, erat infidelitas. In nobis autem nullum miraculum petendum est ad credendum, & qui peteret incredulus diceretur, eo quod nos habemus iam causas manifestissimas ad credendum, etiam nullo miraculo apparente. Et deducit sic Augustinus, scilicet. Constat enim per historias omnium gentium, siue gentilium, siue Iudeorum ante Christi mortem Christianum nullum fuisse, & istam legem non fuisse in seculo. Apparet etiam manifeste esse difficilem, quia prohibet homini ea, quæ homo naturaliter desiderat. Constat tamen maiorem partem seculi, & meliorem huic legi, & fidei colla subiecisse. Tunc ergo aut aliqua miracula apparuerunt quare totus mundus hoc sequeretur, quod prius abhominabatur: aut nulla apparuerunt. Si aliqua miracula apparuerunt, constat legem a Deo esse, & illicitum esset petere plura miracula: cum unum miraculum ita probet sicut decem millia: quia non requirunt maiorem potestatem decem miracula simul quam unum solum. Si autem dicas, quod nullum miraculum apparuit ad probationem huius legis: & tamen mundus credidit, tunc dicatur, quod nullum miraculum maius esse potuit, nec operatio Dei magis manifesta quæ quod totus mundus nullo uiso miraculo rem tam difficilem credere uoluerit: & legi tam asperse subiecerit. Et non solum hoc semel factum fuerit, sed iam sunt mille, & plures quæ quadringenti anni: & res ista durat, & semper augetur. Non ego potest esse maior manifestatio diuinae operationis: quæ quod Deus uelit istam legem ab hominibus teneri. Est ego ualde irrationabilis, qui uisus his fundamentis adhuc ad credendum miraculum peto. Huic enim non esset aliquod meritum credendi: cum iam magis uideretur quædam necessitas probationis, quæ uirtus fidei. Nec est argumentum de multitudine Gentilium: qui tunc errabant. Nam isti non concordabant inter se. Nam quidam colebant unum Deum: quidam alium: & quidam unum, alii multos, & quidam nullum: sed potius asserabant non esse

Alphi. I. ost. in Matth. Comm.

Dei, nec Deos, sicut dicebant Epicurei, ut ait Tullius j. lib. de natura Deorum. Nec est argu. de secta detestabili Mahomeritarum: quia illa cõcedit homines uoluptates. Et non est proprie lex: sed corruptela quædam legis: natura, quæ non solum est contra legem Dei: sed et contra rectam, & cõem prophetiam moralem. Iohannes propter illas delectationes temporales, quibus permittuntur homines frui: plurimi in illam sectam declinauerunt. Secus autem de lege Christi, quæ non solum uetat homines delectationes: sed et desideria ipsarum delectationum, & omnes appetitus frenat sub iugo rationis. Nemo ergo ad hanc declinaret nisi crederet uerum esse, quod illa asserit, & certum esse, quod permittit. Hoc autem non erat uerisimile uilatenus homines credidisse: nisi aliqua manifesta signa uiderent. Ideo nobis sufficit, quod illi miracula uiderint, ad hoc quod nos credamus: quia aliis totus orbis in hanc fidem, & legem non declinasset: maxime autem, quia nulla gens est, quæ non concedat Christum fecisse miracula, & Apostolos. De Saracenis satis apparet in suo Alchorano. Iudæi quoque hostes Christi idem consentunt. Dicunt tamē quidam eorum, quod faciebat miracula in potestate Demonum, sicut patres eorum Christo uiuente dixerunt, in Beelzebub principum demoniorum demonia eiicit iste. infra 12. & Mar. 3. & Luc. 11. Alii autem dicunt quædam ridicula, scilicet Christum alligasse cruce suo nomen Dei Theotragrammaton, quod de templo furatus fuerat, & in uirtute illius fecisse miracula. Sunt tamen ista tam ridicula, & irrationabilia, quod ad illa responderi non oportet. Dicitur tamen de his in quodam libello nostro contra Iudæos. Apparet autem ex dictis, quod nemo nunc petere debet miraculum ad credendum, cum constet nobis rationabiliter facta fuisse miracula uel loco miraculorum habeamus rationem inconuincibilem. Secus autem erat in Ecclesia primitiua, quando fides incipiebat. Nam tunc nulla ratio mouebat ad credendum, nisi miracula fierent. Ideo fiebant multa, maxime autem circa baptismum: tum, quia baptismus erat principium fidei, quia in illo incipiunt credentes: tum quia ipse baptismus habebat spiritualem rationem difficultatis, scilicet, quod homo crederet, quod per immersionem in aquam tollerentur peccata: ideo fiebat in eo aliqua manifestationes spiritus sancti, ut euidenter appareret, quod per baptismum uerè tollebantur peccata. Istud autem non fiebat quodcumque dabatur baptismus in Ecclesia primitiua: sed fiebat præcipue, quando dabatur per Apostolos. Sic patet Act. 8. de illis, qui in Samaria audito uerbo de fide Christi baptizati erant: & tamen non apparuerat Spiritus sanctus super aliquem eorum. Ideo Apostoli iuerunt ad imponendum eis manus, ut reciperent spiritum sanctum, id est, ut appareret spiritus sanctus super eos in signo uisibili, cum dicitur, Audierunt apostoli, qui erant Hierosolymis, quod recepisset Samaria uerbum Dei, & miserunt ad eos Petrum, & Ioannem, qui cum uenissent, orauerunt pro ipsis, ut acciperent spiritum sanctum, nondum enim in quemquam illorum uenerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum, scilicet, in signo uisibili. Et patet, quia immediate sequitur ibi in litera. Quod uidisset Simon Magus, quod per impositionem manus apostolorum daretur spiritus sanctus obtulit eis pecuniam, &c. Causa autem quare ad impositionem manus ipsorum, uel baptismum ipsorum dabatur spiritus sanctus, & non ad baptismum aliorum, erat ad ostendendum differentiam dignitatis ipsorum a cæteris: quia ipsi erant principes Ecclesiarum: quos Christus specialiter elegerat. Infra 10. & Luc. 6. & dedit eis primum gradum in Ecclesia, prima Corinth. 12. & ad Ephes. 4. Ideo licet multi alii facerent miracula suscitando mortuos,

X 4 & in

& in varijs curationibus morborum, vt patet Luc. 10. vbi istam potestatem Christus tradidit septuaginta duobus discipulis, qui erant distincti ab apostolis. eod. cap. dare tamen Spiritum sanctum per impositionem manuum solis apostolis concessit, ad ostendendam in eis quandam excellentiam super ceteros. Istud autem non erat ad honorem ipsorum, sed ad utilitatem Ecclesiae. sicut cum oēs de Ecclesia viderent illos à Deo specialiter honorari, & ceteris præferre voluisse, ipsi quoque, eis sponte colla subderent, & obedirent præceptis eorum, & crederent quidquid illi prædicarent. Alias autem oibus equalibus existentibus magna turbatio sequeretur. Apparet ex prædictis, quod manifestatio Spiritus sancti super baptizatos in Ecclesia primitiua non erat aliquid perficiens ipsos, sed signum gratiarum collatarum per Spiritum sanctum ipsi baptizatis. Nunc autem baptizatis non fit aliqua manifestatio Spiritus sancti, quia non est necessaria, vt patet ex dictis. Ipse tamen gratia interiores cõter dantur nobis sicut illis. Dico autem cõter, quia forte aliquibus eorum dabatur maior in baptismo gratia, quæ nunc nobis. Nam et nobis non datur nunc æqualiter gratia in baptismo maxime in adultis baptizatis, quia quæ magis se disponit maiorem gratiam recipi, licet ex virtute sacramenti æqualis gratia oibus conferatur. In paruulis quoque baptizatis et potest dici, quod quibusdam maior gratia, quæ alijs conferatur, non quidem ex virtute sacramenti, quæ ad omnes non ponentes obicem æqualis est, nec ex dispositione ipsorum, quia vbi non est usus liberi arbitrij non est dispositio, sed ex pura Dei liberalitate, quæ sicut ab æterno elegit, quos voluit ad inæqualem gratiam, ita gratis donauit illis inæqualem gratiam, ita vt quosdam prius sanctos faceret, quam natos, sicut fuit de Beato Ioanne, de quo dixit Angelus, quod Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero Matris sue. Luc. 1. sic etiam fuit de Ieremia, cui Deus dixit. Priusquam te formarem in utero noui te, & antequam exires de vulua sanctificauit te. Ierem. primo. Regulariter æqualis gratia datur nunc in baptismo, & in Ecclesia primitiua quantum ad gratiam interiorem, & vtrouique maior, quam in baptismo Christi ante mortem eius. Nam ille hominem baptizatum, & illico morientem non faciebat euolare ad vitam æternam, sed manebat in sinu Abraham vsque ad Christi mortem, vt declarauimus in libro nostro de. Quinque figuratis Paradoxis parte. 5. Sicut ergo disponebantur iustificenter homines in Ecclesia primitiua per gratiam collatam in baptismo ad obseruandam legem Christi, ita, & nunc iustificenter disponuntur, cum vtrouique æqualis gratia conferatur. Si autem dicatur, quod ista gratia collata in baptismo adhuc videmus homines infirmos ad obseruandam legem Christi. Dicendum, quod hoc fit, quia gratia naturam perficit, & non cogit. Ideo habentes gratiam potest non operari per illam, & tunc peccant. Si tamen velint nisi per illam iustificenter se habent ad obseruandam legem Christi, etiam si sit difficilis, maxime quia non solum habet homo in baptismo gratiam, per quam perficiatur, vel confortetur ad obseruandam legem, sed etiam in usu omnium Sanctorum, quia omnia sacramenta legis non gratiam conferunt, & per quotidianam exercitationem in eis gratia, quæ nobis data est in baptismo augetur, & aucta perficitur, ita vt tunc homo fit iustificatus non solum legem Christi obseruare, sed etiam pro illo mori. Et istud est, quod dicit Aug. de charitate, quod nutritur, & postea roboratur, deinde perficitur, vel consumatur. Et cum fuerit consummata dicit. Cupio dissolui, & esse cum Christo. Et etiam ponit animam suam pro fratribus. De hoc August. super epistolam Ioannis: & Magister. 3. sen. di. 29. Istud autem proprie est, in quo status noui testamenti excedit statum veteris testamenti, quia in nouo testa-

Gratia non datur æqualiter omnibus in baptismo.

mento sunt sacramenta, per quorum usum ex natura ipsorum sacramentorum magna gratia dantur, & data augmentur. Et hoc modo per assiduum usum sacramentorum si homo vellet animum suum illis applicare, citò efficeretur perfectus. In veteri autem testamento nullum sacramentum erat, nec ceremonia, quæ esset proprie ipsius legis Moysei, per quam gratia aliqua conferretur, ideo nemo per illam legem poterat venire ad perfectionem, sicut Apostolus dixit: Neminem ad perfectionem deduxit lex. ad Hebræ. 7. Alia multa sunt, per quæ maior gratia datur nunc, quam in veteri testamento: ex eo quod iam Christus mortuus est: de quibus non est nunc dicendum.

G An præcepta, quæ dabat Ioannes, essent de veteri testamento, vel de nouo. Quest. XIII.

QVAERITVR, cum nunc Ioannes daturus esset quædam præcepta: an illa essent de nouo testamento, vel de veteri, vel de quo esse debebant. Quidam dicunt, quod debebant esse pertinentia ad vetus testamento, eo quod Ioannes manebat adhuc in statu veteris testamenti, & obligabatur seruare totam legem Moysei. Alij dicunt, quod debebant esse præcepta noui testamenti, quia Ioannes non mittebatur propter aliquid quod esset in veteri testamento, sed propter Christum, qui daturus erat nouum testamento. Dicendum, quod proprie loquendo præcepta Ioannis non poterant esse noui, nec veteris testamenti. Patet de nouo, quia non poterant dari præcepta noui testamenti, nisi per conditorem noui testamenti. Ille autem fuit solus Christus: ideo Ioannes non poterat dare præcepta noui testamenti, maxime cum Christus nondum incepisset prædicare, nec dare legem de veteri testamento: patet, quia illius legislator fuerat verè Deus, tamen ipse, qui legem populo notificauit, fuit solus Moyfes. Ideo vocatur illa lex Moysei. Nam, & ipse Deus vocat illam legem Moysei. Malachie vlti. c. Memento te legis Moysei serui mei. Ioannes ergo, nec quicumque alius non poterat dici dare aliqua præcepta legis, quia solum lex nominatur à Moyse. Licet tamen non essent præcepta Ioannis alicuius legis, poterant applicari, vel assimilari vni legi magis, quam alteri. Et tunc dicendum quod præcepta Ioannis etiam si possent esse de nouo, vel veteri testamento, de neutro esse debebant, sed assimilari debebant magis præceptis noui testamenti, quam veteris. Primum patet, quia Ioannes ueniebat, vt dispositurus populum ad suscipiendam legem Christi. Iparare Domino plebem perfectam. Luc. 1. Lex autem Moysei data fuerat, vt vnus gradus dispositionis ad legem Christi. Si autem præcepta Ioannis essent de veteri testamento, non adderent aliquem gradum ulterioris dispositionis supra legem Moysei, & tunc superflua essent præcepta Ioannis, quod falsum est: ergo non debuerunt esse de lege Moysei. Non debuerunt et esse de lege Christi, quia finis, & ea quæ sunt ad finem, & motus, & terminus nunquam coincidunt: præcepta tamen Ioan. erant dispositiua ad legem Christi suscipiendam, ergo non debebant esse de lege Christi, quia sic coincideret motus cum termino. Secundum patet, quia præcepta Ioannis non dabantur per legem Moysei, sed per legem Christi: ideo debebat magis accedere ad illam. Erant tamen præcepta Ioannis media inter legem Moysei & Christi: sicut quinquarius inter quaternarium, & senarium: non cum utraq; lege concordabant, ita quod aliquo modo excederent legem Moysei, & aliquo modo essent minoræ quàm ad perfectionem præceptis legis Christi. Ad primum argumentum dicitur, quod licet Ioan. fuit sub lege Moysei, non oportet, quod præcepta ab eo data pertinerent ad legem Moysei, sed poterat dare perfectiora: sicut nunc scilicet, qui instituerunt regulas

Monachorum,

& fratrum fuerunt sub lege Christi, & tamen præcepta illa ab illis tradita non sunt præcepta legis Christi, sed continentia vltiorem perfectionem. Ita de Ioanne poterat esse. Pro quo sciendum quod Ioannes poterat dupliciter considerari. Vno modo in quantum erat homo Iudæus natus tempore quando lex Moysei obligabat. Alio in quantum erat prædicator quidam a Deo missus. Propter primum tenebatur obseruare totam legem Moysei: propter secundum tenebatur prædicare aliquid, quod esset maius lege Moysei: quia ad hoc mittebatur, vt dictum est. Ad secundum dicendum, quod ista ratio non concludit: immo potius oppositum formaliter. Nam si præcepta Ioannis erant propter nouum testamento: sequitur, quod non debebant esse de nouo testamento: quia alijs coinciderent finis, & id quod est ad finem: sed ista ratio probat, quod præcepta Ioannis debebant magis assimilari præceptis noui testamenti, quam veteris.

Ad quid Deus misit Ioannem, vt Christi testimonium perhiberet. Quest. XIII.

QVAERITVR vltius, ad quid Deus misit Ioannem, vt perhiberet testimonium de Christo, cum Christus nollet accipere testimonium eius. Nam Christus locuens contra Iudæos dixit: Vos iuratis ad Ioannem & ille testimonium perhibuit veritati: ego tamen testimonium ab homine non accipio. Ioan. 5. Dicendum quod Christus non recusauit testimonium Ioannis, cum ipse vtriusque Iudæus, dicens: Vos iuratis ad Ioannem, & ille testimonium perhibuit veritati. Item quia Euangelista inducunt testimonium Ioannis ad probandum Christum esse Messiam. Nam Ioannes Euangelista postquam in principio Euangelij probauit, vel declarauit Iesum esse Verbum Dei, & verum Deum manentem ab æterno apud Patrem: ad ostendendum ipsum esse Messiam, inducit testimonium Ioannis Baptistæ, dicens. Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat dicens: Hic est quem dixi, qui post me uenturus est, &c. Ioan. 1. Et iterum dicitur ibi: Et hoc est testimonium Ioannis quando miserunt Iudæi ad eum, ceteri quoque; Euangelista inducunt testimonium Ioannis, ergo illud erat vtile, & acceptum Christo: maxime quia Ioannes erat testis valde idoneus, cum a Iudæis reputaretur vir magna auctoritatis, & sanctitatis, cui ipsi crederent in omnibus, cum etiam de eo putarent quod esset Messias, ideo quaesierunt ab eo, an esset Christus, i. Messias. Ioan. 1. Cum autem dicitur, quod Christus dixit. Ego testimonium ab homine non accipio, non respicit per hoc testimonium Ioannis, sed intelligitur, vno modo, scilicet, ego non recipio testimonium ab homine, id est, non recipio illud tanquam maximum testimonium ab homine, & firmissimum, quod de me dari possit. Nam testimonium Ioannis, licet esset magnū apud Hebræos, quia magna auctoritatem illi præstabant, poterant tamen infirmari, quia si aliquis negare veller illud, non habebat unde cogeretur. Nam Ioannes non ostendebat aliquod miraculum ad probationem illius rei, quam dicebat, sicut dicitur Ioan. 10. scilicet: Ioannes quidem signum nullum fecit, Christus autem habebat firmiorem probationem, quod ipse esset Messias, quia faciebat miracula inaudita, quæ nemo unquam fecerat, nec facere potuisset. Et istud testimonium non poterat negari, quia miraculum non poterat fieri nisi a Deo: Deus autem non potest mentiri, & tamen mentiretur, si cum aliquo concurreret approbando mendacia illius per miraculum, & faciēdo miracula ad illius inuocationem. Iesus tamen dicens se esse Messiam, & filium Dei, ostendebat multa

miracula, quæ firmissimè probabant verum esse, quod ille dicebat, & non poterat hoc negari, confitito de miraculo, quia assereremus Deum mentiri. Et ista est maxima culpa, quam Christus ponebat Iudæis, scilicet, quia viderunt eum facere miracula qualia nunquam facta sunt, & tamen non credebant. Sicut dicit Ioan. 15. Si non venissem, & opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem videntur, & oderunt me, & patrem meum. Ipsi quoque Iudæi confitebantur quod nunquam viderant talia fieri, sicut quando Christus dixit. Tolle grabatū tuū, & vade in domum tuam. Nam dixerunt: Nunquam talia vidimus. Mar. 2. Et ob hoc Christus vocabat testimonium Ioannis testimonium ob hoc, quia licet a Deo esset Ioannes cum repletus Spiritu sancto esset ab utero, & Deus dirigeret eum in omnibus: quoniam miserat eum ad perhibendum istud testimonium: quia tamen exterius non ostendebat aliquod miraculum, per quod appareret testimonium suū esse a Deo, dicebatur testimonium ab homine: quia poterat teneri tanquam testimonium ab homine: testimonium autem quod Christus habebat dicebatur esse a Patre suo cum ait. Opera enim quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea, ipsa opera, quæ ego facio perhibent testimonium de me, quia Pater me misit. Et qui misit me Pater ipse testimonium perhibuit de me. Et sicut Christus non respicit testimonium Ioannis, sed dicit ego testimonium ab homine non accipio, id est, testimonium datum a Ioanne, de me non accipio tanquam maximum testimonium, quod de me dari possit. Et patet, quia ipse dixit ibi. Ego autem habeo testimonium maius Ioanne, id est, testimonium, per quod ego probabo me esse Messiam, maius est quam testimonium, quod Ioannes perhibet de me, id est, firmissimum. Alio modo potest intelligi ego non accipio testimonium ab homine, id est, non accipio illo modo, quo vos vultis, vel putatis. Nam Iudæi volebant credere Iesum esse Messiam nisi Ioannes hoc assereret, & quod ex verbo illius penderet totum quod tenendum esset de Iesu. Ille autem dixit, quod non consentiebat: quia non erat verum, quod totum testimonium eius penderet a Ioanne, ideo dixit: Ego non accipio testimonium ab homine, id est, nolo ab eo accipere totum testimonium, ita quod vos aliquid debeatis credere de me solum, quia Ioannes sic dixit. Istud namque esset subijcere auctoritatem diuinam humane, quod est valde inconueniens. Nam Christus operabatur valde multa miracula, quorum faciendorum potestas pederat a tota deitate, & concedebatur ei a deitate, vt per hanc ostenderet se esse Messiam, & missum a Deo. Ioan. 5. scilicet: Opera enim, quæ dedit mihi Pater vt perficiam ea, ipsa opera, quæ ego facio testimonium perhibent de me, quod Pater me misit, id est, quod ego in quantum homo sum missus a tota deitate, quæ est maior Christo in quantum homo. Per hoc etiam Christus valde prædicaret probationibus suis. Sicut quæ aliquis in iudicio habet multas probationes, & aliqua earum, quæ est infirmior recipiatur a iudice tanquam maxima, & efficacior omnium: si per hoc ipse habes istas probationes renunciet omnia alia, quæ erant secundum veritatem firmiores, astringens se ad istam, quam iudex firmiorem putabat, vt prædicaret sibi: quia postea forte illa non faceret plenam fidem, & caderet iste a causa, qui renunciat efficacioribus probationibus: ita fuit de Christo, qui habuit multas probationes ad ostendendum se esse Messiam, scilicet ex testimonio legis, & testimonio miraculorum, & ex dicto Ioannis Iudæi autem putabant efficaciorē probationem pro Iesu esse testimonium Ioannis, & non erat. Ergo ipse renunciet alijs probationibus, & miraculis.

miraculis, & testimonii legis astringens se solum ad testimonium Ioannis si vellet aliquis negare illud, quod poterat facere: quia Ioannes non ostendebat miraculum non manere aliquid, per quod Iesus postea probaret se esse Messiam. Ideo hoc modo dixit, quod non accipiebat testimonium ab homine quasi illud esset totum testimonium, in quo fundabatur. Ipse tamen Iesus accepit testimonium Ioannis pro se, & usus est eo contra Iudaeos. Nam tria testimonia induxit ad probandum se Messiam. Ioan. 5. Primum fuit testimonium Ioannis, quod ille approbavit, dicens: vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati, id est, verum testimonium protulit de me. Si autem Iesus non recipere illud testimonium, quod perhibuerat veritati: ut tamen per hoc non relinqueret Iudaeis occasionem errandi putantibus maximum testimonium de Iesu, vel totum esse per dictum Ioannis dixit, Ego testimonium ab homine non recipio, exponendo ut supra. Postea tamen adhuc Christus magis laudat testimonium Ioannis dicens: Ego autem ab homine testimonium non accipio, sed hoc dico, ut salui sitis. Ego autem habeo testimonium maius Ioanne, quasi dicat, Ego non accipio testimonium ab homine, id est, non indigeo illo: cum aliunde habeam testimonium sufficiens, quia ego testimonium maius habeo Ioanne, id est, maius quam quod Ioannes praestaret. Hoc dico, ut vos salui sitis, id est. Licet ego non indigeam testimonio Ioannis, quia tamen vos libenter creditis Ioanni, ego allego testimonium eius pro me: ut per hoc mihi credatis, & vos salui sitis credendo in me. Approbavit et testimonium Ioannis in quantum dixit, habeo testimonium maius Ioanne, in quo innuebat istud conueniens esse, & tamen aliud esse firmius illo. Secundum testimonium Christi est ex operibus miraculorum, quibus magis innuitur tanquam sufficientissimo testimonio, etiam si nullum aliud existeret, & de hoc dixit: Opera, quae dedit mihi Pater, ut faciam, testimonium perhibent de me. eod. cap. Tertium testimonium erat ex auctoritate legis, & Prophetarum, & de hoc dixit eo. cap. Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere: & illae sunt, quae testimonium perhibent de me: apparet ergo quod Iesus accipiat testimonium a Ioanne, & quomodo accipiat.

An Ioannes praecesserit Christum tanquam disponens ad illum, sicut lex Moysi praecedebat ad legem Christi. Quaes. XV.

QVAERITVR ulterius de Ioanne cum diximus, an ipse praecesserit Christum tanquam disponens ad illum, sicut lex Moysi praecedebat ad legem Christi. Dicendum quod aliqua similitudines sunt in hoc. Prima est quod lex Moysi fuit bona, & a Deo data. Melior tamen ualde fuit lex Christi: quia illa erat imperfecta, illa autem perfectissima. Sic fuit de Ioanne. Nam ille bonus erat, & non solum bonus, sed etiam excellentior omnibus hominibus. infra 11. scilicet: Inter natos mulierum, &c. Christus tamen melior erat in immensum, sicut dixerat ipse Ioannes, scilicet, quod non erat dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum Christi. Mat. 1. Secunda, quia Ioannes a Deo missus est, & eius missio praenunciata fuerat: Iesus autem missus est a Deo, quia est filius eius uerus, & eius missio magis fuit praenunciata quam missio Ioannis, quia omnes fere Prophetae de Christo aliquid locuti sunt, sicut dicitur Act. 11. scilicet: Huius omnes Prophetae testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per ipsum. Sicut etiam dicit Paulus Act. 13. scilicet: Qui habitant Ierusalem, & principes eius ignorantes

hunc, & voces Prophetarum, quae per omne Sabbathum leguntur, petierunt a Pilato, ut interficerent eum. Et sic Paulus vult quod omnes prophetae testimonium perhibeant de Christo, de Ioanne tamen solum Iudas est, qui testimonium perhibet, & ita allegant omnes Euangelistae. Hoc modo lex Moysi a Deo est, & lex Christi a Deo, & cum lex Christi est a Deo per se, quia Christus qui erat Deus dedit per se ipsum istam legem, quia aperiens os suum docebat discipulos suos de regno Dei infra 5. lex autem Moysi data quidem est a Deo, sed per medium Moysi. Et alij multi modi differentiae sunt legis Christi ad legem Moysi quantum ad perfectionem, de quibus dicitur in libro nostro de quinque legibus. Tertium quia lex Moysi data fuit non propter se, sed ut esset dispositio ad legem Christi, quia fuit lex Moysi sicut pedagogus. ad Gal. 3. Lex autem Christi propter nullam est, sed per se ipsam. Ita Ioan. fuit respectu Christi, quia Ioan. non fuit pro se ipsum, sed missus est pro Christo, ut manifestaret Deum. Ioan. 1. & 3. & Act. 13. Christus autem propter nullum venit: sed quia ipse erat, qui ultimo sperabatur tanquam ablaturus peccata seculi, sicut dixit Ioannes. Ecce qui tollit peccata mundi. Ioan. 1. Quartum quia lex Moysi non fuit data, ut semper dimittatur, sed solum, ut maneret usque ad tempus illud, quo Messias veniret ad Gala. 3. scilicet. Lex propter transgressionem posita est: donec veniret semen, cui promiserat, id est, istud, de quo facta erat repromissio, scilicet, Messias, qui erat semen, in quo benedicendae erant omnes gentes. eod. cap. lex autem Christi data est, ut semper duraret, scilicet, usque ad finem seculi. Et si mundus duraret in isto statu in aeternum, lex quoque ista duraret in aeternum. Non sic fuit de Ioanne, quia ille non fuit missus ad semper manendum, uel ad hoc quod officium eius semper maneret, sed ad officium quod in breui tempore consumendum erat, & consumatum est, sicut dixit Paul. Act. 13. Cum impleverit autem Ioannes cursum suum, id est, officium suum, dicebat: Ecce uenit post me, &c. Christus autem duraturus erat in aeternum, non solum autem quantum ad personam suam, quae semper manet, ut patet ad Hebraeos. 13. f. Christus est heri, & hodie, & ipse in secula, id est, semper durans, sed etiam quantum ad legem suam, quae semper manebit, cui alia non succedit, cum ipsa sit perfecta, quae ad nullam ordinatur. Quintum quia lex Moysi aliquo tempore concurrerit cum lege Christi, licet pauco, ita & Ioannes cum Christo. Patet hoc, quia lex Moysi concurrerit cum lege Christi ab illo tempore, quo Christus cepit praedicare usque ad perfectam publicationem Euangelij. Nam tunc poterat obseruari lex Christi, vel Moysi, & utraque proficiebat. Completa autem Euangelij publicatione, sola lex Christi cepit currere sepulta iam lege Moysi. De cessatione autem legalium quomodo cessauerunt, vel quamdiu habuerunt virtutem, dicitur Act. 15. vel ad Gala. 4. aut. 5. Ita fuit de Ioanne, quia ipse praecessit Christum praedicando populo, & baptizando, & postea aliquanto tempore coexistit cum Christo, in quo tempore praedicabant simul Ioannes & Christus, & simul baptizabant. Sic dicitur Ioannis. 3. quod discipuli Ioannis dixerunt ei. Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui & tu testimonium perhibuisti, ecce baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Pauco tamen tempore Ioannes durauit, quia postquam Christum cepit praedicare quasi illico Herodes tenuit Ioannem, & decolauit eum, ut colligitur. Luc. 3. & de hoc infra 14. Sextum quia eo tempore, quo lex Moysi, & lex Christi concurrerunt, una semper minuebatur, scilicet, lex Moysi: & alia, scilicet lex Christi totaliter exaltata est: & lex Moysi omnino cessauit, nisi in quibusdam paucis mensuris, & exceptis, qui tamen aliquando conuertuntur;

tentur: ita ut lex Moysi non maneat usque in finem seculi. Sic dicitur ad Roma. 11. scilicet. Nolo enim vos ignorare, fratres mysterium hoc. i. secretum, ut non sitis uobis ipsis sapientes, quia cecitas ex parte contigit in Israel, donec intraret plenitudo Gentium, & sic omnis Israel saluus fiet. An tamen intelligatur de omnibus Iudaeis: ita quod nullus perueniat ad finem seculi, declarabitur eo. cap. ita fuit de Ioanne & Christo, quia quamdiu ambo concurrerunt, minuebatur quodammodo fama Ioannis, & discipuli eius: & augebatur fama Christi, & conueniebant ad eum omnes, sicut dixerunt discipuli Ioannis ad eum. Ille, cui perhibuisti testimonium baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Ioannis. 3. Ioannes, quoque hoc auditio dixit. Illud oportet crescere, me autem minui. eod. cap. i. necesse est, ut ille crescat in fama, & ego minuar in fama propter eius praesentiam. Et dedit causam, sicut desulum uenit, super omnes est: qui autem de terra est, de terra loquitur. Quasi dicat: Ego de terra sum, quia sum purus homo, de terra natus: ille autem de caelo uenit, quia est uerus, & naturalis filius Dei: ideo ille super omnes est: ideo non est mirum, quod crescat, & inea minuar. Hoc etiam patet, quia Pharisaei murmurabant uidentes, quod plures discipuli sequerentur Christum, quam Ioannem. Ioan. 4. Unde Christus audiens istam murmurationem, uoluit recedere de Iudaea: ubi erant ipse, & Ioannes, & reuersus est in Galileam, ut non concurreret cum Ioanne: & auferret locum murmurationi, eodem capitulo.

An Ioannes fuerit testis idoneus ad perhibendum testimonium Iesu, quod esset Christus. Quaes. XV I.

QVAERITVR ulterius, an Ioannes Baptista fuerit testis idoneus ad perhibendum testimonium de Iesu, quod esset Christus. Dicendum quod sic. Primum quia adiuuabat eum diuina auctoritas, cum de eo praenunciatum esset per Isaiam, quod uenturus esset ad parandum uiam Domini: ut patet in litera: & Luc. 3. & Beatus Marcus dixit, quod iste est, de quo dictum est per Isaiam. Ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. Mar. 1. Et ex hoc ei credendum erat. Nam etiam isto modo Iesus probat se esse Messiam usque auctoritate scripturarum contra Iudaeos, cum ait. Scrutamini scripturas, quia uos putatis in ipsis vitam aeternam habere: & illae sunt, quae testimonium perhibent de me. Ioan. 5. Ioannes quoque sic et assererat de se dictum esse per Isaiam. Nam cum Iudaeis quaerentibus, an esset Christus, id est, Messias, ille respondisset, non: & ipsi quaerent quid esset, dixit: Ego uox clamantis in deserto, dirigite uiam Domini, sicut dixit Isaias propheta. Ioan. 1. Secundo patet esse Ioannem testem idoneum, quia ita ab omnibus reputabatur. Nam non solum Iudaei credebant eum esse sufficientem ad testificandum de Christo: sed etiam putabant eum esse Christum. Et ob hoc quaesierit ab eo, an esset Christus. Ioan. 1. Et patet magis clare quod ipsi crederent eum esse Christum sicut dixit Paulus Act. 13. scilicet, cum impleverat autem Ioannes cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse, non sum ego: sed ecce ueniet post me, id est, Vos arbitramini me esse Messiam, & non sum: sed ecce ille ueniet post me. Istud autem sufficiebat ad faciendum Ioannem testem idoneum, etiam si alia in ueritate non esset. Unde melius erat quantum ad probationem faciendam eum apparere toti populo testem idoneum, & non esse, quam quod uere esset testis idoneus, & nemo eum talem iudicaret. Sic patet in probationibus syllogisticis, quae debent procedere ex ueris, uel

saltem ex his, quae uidentur uera respondententi primo. Postea. Et conuenientius aliquis argueret probando per ea, quae uidentur respondententi uera, etiam si non sint, quam si probet per ea, quae sunt simpliciter necessaria: & tamen non uidentur talia respondententi. Idem apparet in probationibus iudicialibus: quia aliquando per id quod falsum est probatur aliquid: sicut per quaedam praesumptiones, quas iura uocant uoluntas, & per alias, quae uocantur praesumptiones iuris, & de iure, contra quas iura non admittunt probationem, & cum omnibus illis potest subesse falsum, quia cum iura reputant eas conuenientes, sufficiunt. Sic etiam aliquid in iudicio interdum probatur per falsos testes. Et quia non constat illos esse falsos recipitur probatio eorum tanquam summissima, & interdum probatur aliquid per ueros testes. Et obiectis eis quibusdam exceptionibus de iure non tenet eorum testimonium. Ad hoc ergo quod aliquis testis sit idoneus, uel testimonium eius conueniens, nihil magis sufficit, quam quod ille talis ab omnibus reputetur, & pro tali indubitanter teneatur. Ita erat de Ioanne, qui ab omnibus talis reputabatur: ergo erat idoneus testis. Tertio patet ex sanctitate uita. Nam una de conditionibus, quas iura requirunt in teste, est bona uita: & ista est praecipua, immo quasi totum quod reddit aliquem habitum ad testificandum, extra de uerbor. significat. cap. forus. Istud autem erat in Ioanne. Nam non solum erat bonus, sed etiam sanctus, & sanctissimus. Nam uita sua erat austerius ualde supra omnes homines: ut patet in litera. Unde Iudaei mirabantur quomodo in corpore humano posset esse tanta austeritatis toleratio, ut ait Chryso. super Ioannem. Ideo putabant esse aliquod diuinum in eo, & sine aliqua probatione credebant sibi quidquid diceret. Quarto patet ex effectu. Nam Iudaei ei ualde credebant. Et cum ipse testimonium perhibuit de Iesu, quod esset Messias, duo de discipulis Ioannis statim secuti sunt illum. Ioan. 1. Multi quoque alij Iudaeorum credebant in Iesum propter testimonium Ioannis, ut patet Ioan. 10. scilicet: Et multi uenerunt ad eum, & dicebant: Omnia quaecumque dixit Ioannes de isto uera erant, & multi crediderunt in eum. Quinto patet quia testimonium Ioannis concordabat ueritati, scilicet, quia approbatur miraculis. Nam id, quod assererat Ioannes de Iesu, scilicet, esse Messiam, assererat Ioannes de seipso, & confirmabat hoc miraculo. Ioan. 5. Et non poterant miracula mentiri: ideo apparebat Ioannis dictum esse uerum. Item confirmabatur hoc uoce Dei, quia cum Christus baptizatus est, aperti sunt caeli, & Spiritus sanctus descendit super ipsum in specie columbae, & uox Patris audita est, dicens: Hic est filius meus dilectus. infra in litera: & Luc. 3. & Mar. 1. Item concordabat auctoritatibus Sacrae Scripturae: Nam illa testimonium perhibebant de Iesu, quod esset Messias, sicut Christus dixit Iudaeis: Scrutamini scripturas, quia illa testimonium perhibent de me. Testimonium autem scripturae non potest esse falsum: quia est per Spiritum sanctum dicta. 2. Pet. 1. Cum ergo dictum Ioannis concordaret Sacrae Scripturae: apparebat manifeste ipsum uerum dicere. Et sic erat testis idoneus, tamen testis propter testimonium quaeritur.

An Ioannes solum praedicaret in deserto, uel etiam discurrebat per loca sicut Christus. Quaes. XV II.

QVAERITVR, an Ioan. solum praedicauit in deserto, uel discurrebat per loca ad praedicandum, sicut Christus, qui dicebat: oportet me euangelizare aliis ciuitatibus. Quidam dicunt, quod Ioannes discurrebat praedicando per ciuitates:

Prima ratio
Opinio 1.

tates: quia ipse imitaturus erat Christum, quem venerat annunciare: Christus tamen per diversa loca discurrerebat: & apostolis, & discipulis iubeat ire per diversa loca, infra Ioan. & Luc. 9. & Ioan. sic ergo facere debuit Ioannes. Secundo patet, quia hoc conveniebat intentioni Ioannis. Nam ipse venerat, ut annuncieret Christum omni populo. Act. 13. scilicet, predicante Ioanne ante faciem adventus eius baptismum poenitentia: omni populo Israel. Non poterat tamen predicare omni populo, nisi discurreret per loca: ergo per totam terram Iudaeorum discurrerebat.

Secunda rō.

Prima ratio Opin. 2.

Secunda rō.

Tertia rō.

Quarta rō.

Quinta rō.

Responso ad quaestio- nem.

Alij dicunt, quod Ioannes solum predicavit in deserto. Et patet primo: quia dicitur hic, venit Ioannes Baptista predicans in deserto Iudae, & magis clare dicitur Marc. 1. scilicet, fuit Ioannes in deserto baptizans, & predicans: ergo ibi erat, & non discurrerebat. Secundo patet, quia dicitur, quod Ioannes habebat pro esca locustas, & mel sylvestre, ut patet infra in litera, & Mar. 1. Iste tamen erat cibus deserti: nec posset habere illum in civitatibus, si per diversa loca discurreret: scriptura tamen ponit istum cibum Ioannis, quasi semper illo usus fuerit: ergo semper erat in deserto. Tertio patet quia si Ioannes discurreret per Vrbes ad predicandum non oportebat, ut aliqui convenirent ad eum, & tamen dicitur, quod exibat ad eum omnis Iudaea & omnis regio circa Iordanem: ut patet infra in litera: & Mar. 1. Ergo non discurrerebat ipse per loca. Quarto patet, quia si per loca discurreret, nullus locus esset, ad quem magis iret, quam ad Hierusalem: quia erat civitas famosissima, & illic concurrebant omnes Iudaei propter sacrificia, & orationem in templo faciendam, Et tamen non iuit Ioannes in Ierusalem cum dicitur infra in litera, quod exibat ad eum Ierusalem, & Mar. 7. quod egrediebantur ad illum Ierusalem: & Mar. 7. quod egrediebantur ad illum Ierusalem: ergo non iuit in Ierusalem. Quinto patet, quia infra 11. Christus laudans Ioannem coram turba dixit: Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? &c. Si tamen Ioannes discurrisset per Vrbes, non dixisset Christus populo, quid existis videre in desertum: sed, quid vidistis in civitatibus vestris. Ergo Ioannes in deserto semper erat, & non discurrerebat. Dicendum, quod Ioannes in principio praedicationis suae erat in deserto Iudae, in quo tota vita priori conversatus fuerat, & cum incepisset predicare in ipso deserto, audita fama illius, scilicet, quia tam austeram vitam ageret: & etiam, quod incepisset baptizare, quod nemo ante eum fecerat, concurrebat ad eum totus Israel de omnibus Civitatibus. Et hoc est quod dicitur infra in litera, scilicet, tunc exibat ad eum Ierusalem, & omnis Iudaea, & omnis regio circa Iordanem. Postea autem Ioan. declinabat ad loca propinqua Iordani: ut ibi in Iordane baptizaret Iudaeos: quia forte in deserto in loco, in quo ipse prius fuerat, non erant aquae multae: in Iordane autem totus populus poterat baptizari. Et hoc dicitur Luc. 3. f. Factum est verbum Domini super Ioannem in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis praedicans baptismum: Et sic in deserto factum est verbum Domini ad ipsum. Et de deserto descendit ad Iordanem, Ioannes tamen non discurrerebat per loca, ita quod iret ad predicandum in civitatibus: sed manebat in eremo circa Iordanem: & aliquando ibat ad partem superiorem Iordanis, & aliquando ad inferiorem. Et hoc significatur Luc. 3. cum dicitur, Et venit in omnem regionem Iordanis, id est, non stabat semper in eodem loco apud Iordanem, sed aliquando ad unam partem eius, aliquando ad aliam. Putant autem aliqui, quod venit in omnem regionem Iordanis, id est, ad omnes civitates, quae erant circa Iordanem, quae vocantur regio Iordanis, & falsum est: quia infra in litera, & Mar. 1.

F dicitur quod isti, qui veniebant ad Ioannem baptizabantur ab eo in Iordane. Et tamen non poterant baptizari in Iordane omnes, nisi Ioannes maneret apud fluvium. Quod autem aliquando declinaret ad aliqua loca, non est inconueniens, non tamen ibat illic ad predicandum principaliter: quia praedicatione sua, & baptismus erat apud fluvium. Interim tamen Ioannes declinabat ad alia loca, quia erant ibi aquae multae: & habebat ibi opportunitatem ad baptizandum parat. Ioan. 3. scilicet: Erat autem Ioannes baptizans in Aenon, quia aquae multae erant illic: & veniebant, & baptizabantur. Et sic non iuit ipse in locum illum, ut predicaret in loco, sed quia habebat opportunitatem ad baptizandum propter multitudinem aquarum: ita etiam de quibusdam alijs locis dici potest, quod Ioan. iuerit ad illa, non ut in eis predicaret, sed ut apud illa baptizaret propter multitudinem aquarum, & tamen semper dicebatur Ioannes manere in deserto, quia non elongabatur ab eo, & ista etiam loca in deserto erant, & Iordanis fluvius per desertum Iudaeae transit. Nam in isto deserto erant sex civitates. Iosue 15. & supra dictum est. Ad primum argumentum dicendum quod licet Christus discurreret per loca, non debebat Ioan. imitari Christum per omnia: sed in multis ei dissimilari, sicut supra declaravimus, quod praeccepta Ioannis non debebat esse sicut praeccepta novi testamenti: ita & in nouo non se debuit habere Ioannes per omnia sicut Christus: cum Ioannes ordinaretur ad Christum tanquam id, quod est in finem ad ipsum finem: & non erat Ioannes in eodem statu, in quo Christus: quia Ioannes erat adhuc in statu veteris testamenti. Christus autem inchoabat statum novi testamenti. Discipuli autem Christi debuerunt eum per omnia imitari: quia erant in eodem statu. Et ad hoc erant, ut Christi imitarentur, non autem Ioannes, maxime quia contra intentionem Ioannis erat, & Dei mittentis eum, quia ipse imitaretur Christum discurrere per loca, sicut ipse, ut dicitur in sequenti responsione. Ad secundum dicendum, quod non erat necessarium Ioanni predicare discurrere per loca ad hoc, quod notificaret Iesum esse Messiam: immo non erat conveniens, quod discurreret, sed quod maneret extra vrbes in deserto: & omnes accederent ad illum. Et hoc propter duo. Primo quia non volebat Ioannes denunciare Iesum esse Messiam omnibus Israelitis diuisis per loca: sed potius denunciare illis simul manentibus: ut denunciatio esset maioris efficaciae, quae fieret quasi toti Israel congregato magis quam si fieret Israelitis diuisis per loca, istud autem contingeret manente Ioanne in deserto, & confluente ad eum toto populo Israel. Quia tunc omnibus simul annuncieret de Christo. Sic autem fiebat, cum dicitur infra, quod exibat ad Ioannem Ierusalem, & omnis Iudaea, & omnis regio circa Iordanem. Si autem Ioannes discurreret per singula loca, non convenirent ad eum de omnibus locis: quia expectarent, quod adhuc ipse ad illa loca iturus esset, vel saltem non convenirent multi. Nunc autem scientes Ioannem non venturum ad aliqua loca, omnes quotquot desiderabant audire eum, exibat in desertum, & sic conveniebat ad eum quasi tota Iudaea, & tunc posset illis congregatis convenienter annunciare de Christo. Secundo expediebat sic fieri propter Iesum. Quia non solum Ioannes annunciaturus erat Iudaeis de Messia, sed etiam ostensurus erat eum digito suo, sicut cum dixit: Ecce agnus Dei. Ioan. 1. Ad hoc autem necesse erat Iesum esse praesentem, quod Ioannes praedicabat populo. Si autem Ioannes discurreret per diversa loca, oportebat, quod Iesus comitaretur eum praedicantem per singula loca: ut ibi posset ab eo ostendi populo: aliter non posset eum ostendere. Quod

Ad primam rationem opinionis primae.

Ad secundam

Quod tamen Iesus sequeretur Ioannem predicantem per loca erat indecens nimium. Nam ipse uideretur famulari Ioanni, & minor eo: cum tamen Ioannes de eo diciturus esset, quod non erat dignus solvere corrigiam calciamentorum eius. Etiam ex hoc dabatur locus suspitioni, scilicet, quod Ioannes, & Iesus convenissent inter se, ut ille istum Messiam affereret. Non ergo debebat sic fieri. Nunc autem conveniente tanta Gente Iudaeorum ad Ioannem in deserto, Iesus ibi quasi casu staret: Ioannes coram toto populo ostendit istum esse Messiam. Et tunc non erat aliqua suspitio, quod false Ioannes Iesum affereret Messiam: quia inter eos nulla familiaritas apparebat, nec erat. Fuit ergo conveniens, quod Ioannes in deserto predicaret, & illic totus populus conflueret, & non discurreret per loca. Ad argumenta alterius partis respondendum non errat: quia verum supponunt, scilicet Ioannem non discurrere per loca. Ne tamen aliquis putet Ioannem semper mansisse in deserto, id est in eadem parte Eremiti, in qua vixit antequam inciperet predicare, & baptizare, dicendum est sicut supra, scilicet, quod Ioannes non elongabatur a deserto, licet declinaret ad diversa partes ipsius deserti propter oportunitatem aquarum ad baptizandum, & aliquando veniebat iuxta aliquas vrbes non ut in eis predicaret, sed propter aquas, quae erant iuxta illas, sicut dictum est supra de Enon, & patet Ioan. 3. Ideo ad primum dicendum, quod Ioannes praedicavit in deserto Iudaeae: non est tamen sensus, quod semper in eodem loco, sed declinabat ad partes diversas propter causam dictam. Ad secundum dicendum, quod Ioannes non solum ante praedicationem usus est isto cibo, scilicet, locustis, & melle, sed et quamdiu predicavit, & usque ad mortem, vel saltem usquequo teneretur in vinculis ab Herode. Poterat autem habere istum cibum semper, quia licet non maneret semper in eadem parte deserti, sed ad diversas, nec inveniabat illum in quacumque parte deserti: quia paucam terram discurrat: & est totum istud desertum eiusdem conditionis, ut ubique locustae: & mel inveniuntur. Ad tertium dicendum quod verum est, quod non discurrerebat per loca, ita quod in illis predicaret, sicut Christus faciebat. Ad quartum, & quintum eodem modo dicendum est concedendo illa: quia solus probant quod Ioannes semper staret in deserto, & non discurreret per loca, quod verum est: non tamen negant quin de una parte deserti ad aliam transfret.

Quare Ioannes dixit, penitentiam agite. Questio. XVIIII.

Quare Ioannes dixit, penitentiam agite. Dicendum quod Ioannes uenerat ad faciendum duo, ut supra dictum est, scilicet ostendere Iesum esse Christum: & disponere populum ad suscipiendam legem illius. Ad utrumque autem istorum erit necessarium, quod populus faceret penitentiam. De primo patet, quia Messias, quem Ioannes ostensurus erat populo, erat totum bonum, quod tamdiu Iudaei expectauerant, & quod promissum fuerat tanquam benedictio ipsorum. Gen. 12. scilicet. In femine tuo benedicentur omnes tribus terrae. Et intelligitur de Christo, ut ait Apostolus ad Galat. 3. Debeant ergo Iudaei esse digni ad hoc, quod Messiam reciperent, ut mererentur participare de bonis eius. Efficitur autem homo dignus uel dispositus secundum quod anhelat ad opera alicuius perfectionis, & se exercet in illis. Hoc autem non potest fieri, nisi quis recedat a vitiis, quibus prius inuoluebatur:

ideo oportet recedere ab illis, & non solum recedere, sed se pro illis punire. Ut sicut homo displicuit Deo per illos actus uoluntati suae, uel desiderio satisfacere volens, ita contra uoluntatem suam faciat patiendū aliquid quod absolute non uellet. Et ista proprie est adaequatio facta per iustitiam, scilicet, ut qui uoluit habere de lucro magis quam debuit, cogatur perdere quod non uult. Et qui uoluit delectari, qualiter non debebat aliquid per hoc contristando, cogatur per dolorem suum illi satisfacere. Sic patet, 5. Ethic. Et ista est adaequatio iuris pertinentis ad iustitiam ad questionem faciendam iudices constituantur. Penitentia autem prout in presenti accipitur continet ista duo, scilicet, a peccato recedere dolendo de illo, & aliquam penam pro illo subire. Ideo ad ista duo Ioannes hortabatur populum dicens quod penitentiam agerent, & tunc esset via, ut ostenderentur ad actus alicuius perfectionis, per quos disponerentur ad recipiendum dignum Messiam. Secundum erat quod populus erat disponendus ad suscipiendam legem Christi. Et quia illa erat excellentior lege Moysi, scilicet de actibus perfectionibus: oportebat quod populus se exerceret in aliquibus actibus perfectionibus, quam illi, qui imperantur a lege Moysi, Et talia erant omnia, quae imperantur a Ioanne. Non potest tamen quis ostendere ad excellentem actum virtutis, nisi prius a conuersatione uitiorum recesserit. Istud autem fit primo si penitentiam agerit: deinde iniungerentur eis opera alicuius perfectionis, sicut ipse dixit Luc. 3. scilicet, qui habet duas tunicas, det unam non habenti. Quomodo autem per penitentiam appropinquet regnum caelorum: & quod sit illud regnum caelorum, tactum est supra exponendo literam: sed magis dicitur sequenti. c. q. 90. 91. 92. 93. & 94. ubi eadem verba Christus dixit.

Quare omnes Euangelistae faciunt mentionem de Ioanne. Questio. XIX.

Quare omnes Euangelistae faciunt mentionem de Ioanne: nam omnes de illo tetigerunt. Quidam dicunt hoc fuisse propter sanctitatem Ioannis: quia fuit sanctior omnium hominum. Cum Christus dixerit: Inter natos mulierum &c. infra 11. Ideo maior mentio de illo debuit fieri quam de omnibus alijs. Dicendum, quod non stat propter duo. Primo quia si propter sanctitatem magnam sit ista mentio de Ioanne, de omnibus alijs sanctis veteris testamenti fieri deberet mentio, vel saltem de sanctioribus: sicut de Elia, & Eliaho, qui erant tam sancti, & fecerunt multa miracula, ut patet Exod. 3. & 4. Regum. Sic etiam de Moysi, qui fuit Deo tam acceptus, quod Deus illum laudauit, dicens illum esse fidelissimum in tota domo sua. Numeri. 12. & ad Hebraeos. 3. Sic etiam de septem fratribus Machabaeis cum matre sua, qui pro lege Dei atrocissimas mortes subierunt. 2. Machabaeo. 7. & de Eleazaro scriba, qui ex simili causa passus est. 2. Machabaeorum. 6. Ita de ceteris quos Apostolus ponit in Cathalogo sanctorum ad Hebraeos. 11. De istis tamen non fit aliqua mentio per aliquem Euangelistarum: nisi a casu introducatur aliquid de aliquo eorum in quantum pertinet ad historiam Christi, ut infra dicitur: ergo non ponitur uita Ioannis ab Euangelistis propter sanctitatem eius. Secundo patet, quia manifestum est Beatam Virginem fuisse sanctiorem Beato Ioanne, quod tota Ecclesia asserit, & irrefragabiliter, atque sine conditione tenetur ab omnibus, ratio quoque istud inducit, quia ista sanctitas tam excellens collata est Ioanni propter Christum, quia futurus

futurus erat præcurſor, & annunciator eius: Virgini autem data eſt ſanctitas excellens, quia futura erat mater Dei. Incomparabiliter tñ maius eſt eſſe matrem Dei, quam præcurſorem eius: ergo quaſi incomparabiliter magnitudo gratiarum, & ſanctitatis virginis debuit excedere ſanctitatem Ioannis. De quo magis dicitur infra 11. De Virgine tamen pauciſſima tanguntur in Euangelij, & non ab omnibus Euangelijſtis, & adhuc ibi non tanguntur in quantum pertinent ad ipſam, ſed in quantum pertinent ad Chriſtum: ergo non ponitur vita Ioannis ab Euangelijſtis propter ſanctitatem ſuam. Dicendum, quod circa Ioannem duo faciunt Euangelijſta. Primum eſt, quod plura dicunt de ipſo, quam de aliquo homine propter Chriſtum, cuius Euangelia ſunt. Nam etiam de Virgine non tanguntur tot, maxime conſiderando ea, quæ dicit Lucas. Secundum eſt, quod omnes Euangelijſta conuenerunt in dicendo de Ioanne. Et ita eſt ſpecialius magis, quam in Virgine. Nam licet de Virgine multa dicat Lucas. Marcus tamen nihil omnino dicit. Matthæus verò, & Ioã. pauciſſima. De Ioanne tamen omnes multa dixerunt, & maxime Lucas, & Ioannes: ideo fuit aliquid valde ſpeciale in eo. Conſiderandum, quod ſicut declaratum eſt ſupra in prologo noſtro in quibusdam quaſtionibus, ſcilicet. 17. & 28. & in aliis autem inſans intentio omnium Euangelijſtarum fuit enarrare omnia geſta, & dicta Chriſti in quantum illa ſunt neceſſaria, vel vtilia ad ſalutem noſtram, ſcilicet, ad fidem, & ad inſtructionem neceſſariam in moribus: tractare autem de aliquo alio erat eis omnino alienum, & præter intentionem ipſorum, immo inartificioſe agerent. Sicut ſi quis vellet condere librum de Geometricis, licet conſideratio de Deo ſit excellentiſſima nihil debet interponi ibi, de illa, vbi accideret ad declarationem ipſorum Geometricorum, quæ intenderet auctor vtilem eſſe aliquam conſiderationem theologiam. Sicut accidit ſæpiſſime circa omnes artes. Nam, & naturalis vltur geometricis, vt facit Ariſt. primo, & 6. Phi. loquens de partibus animæ, & de periferia tetragoni, & de diametro & coſta. 3. Ethic. Et ita contingit circa cæteras artes, & partes earum. Idem etiam fit in narrationibus hitoricis, quibus interdum ad explanationem eorum, quæ dicuntur, neceſſe eſt interponi aliqua naturalia, aut aſtologica. Et ſic de alijs conſiderationibus. Et maxime faciunt hoc poeta, cum enarrant aliquid hitoricum: ſicut Lucanus, qui multa interponit aſtologica: plurima autem ponit Ouid. in lib. Faſtorum. Et ita de Virgilio, & cæteris. Euangelijſta autem ſolum intendunt enarrare ea, quæ ad Chriſtum pertinent: quæ tamen illa interdum non poſſunt conuenienter enarrari, niſi interponantur quædam pertinentia ad alios in quantum aliquo modo tangunt geſta Chriſti: oportet quod interdum de quibusdam alijs dicant. Sic patet de Dauid de quo fit mentio infra 12. & Luc. 6. nō quidem, quia vellet narrare aliquid de Dauid, ſed quia Chriſtus allegauit factum eius ad excuſationem Apoſtolorum euellentium ſpicas in ſabbatho. Sic etiam fit mentio de Moysè, & Elia infra 17. & Mar. 9. & Luc. 9. ſcilicet, in quantum apparuerunt loquentes cum Chriſto qñ tranſfiguratus eſt. Sicut et fit mentio de malis, ſicut de Hero, & Archelao, præcedenti, cap. & de Caiapha, & Pilato, infra 16. & 17. ſcilicet, in quantum iſti ꝑſecuti ſunt Chriſtum, & impoſſibile erat enarrare ea, quæ Chriſtus paſſus eſt plenè, & intelligibiliter, niſi iſti nominarentur, & aliquid de factis eorum ſcriberetur. Nullius tamen geſta quantumcumque ſanctiſſimus ille fit, deſcribuntur, vel ſaltem nominantur ab aliquo Euangelijſta ex ea parte, qua non tangunt hitoriam Chriſti. Et iſta eſt cauſa quare de Beata Virgine quædam narrantur, & alia ſubticentur. Nam quomodo

Chriſtum cōceperit, & pepererit, & familia narrantur ibi, vt patet ſupra primo, & præcedenti. cap. & Luc. 1. & 2. Cætera autem de vita Virginis, quæ ad hitoriam Chriſti non pertinent, licet illa eſſent relatu digniſſima, nullus Euangelijſtarum ſaltem retigit, quia de eorum conſideratione non erant. De Ioanne autem eodem modo dicendum eſt, quod non dixerunt Euangelijſta aliquid de eo propter ſanctitatem ſuam, ſed in quantum geſta eius pertinebant ad Chriſtum. Sciendum tamen, quod licet omnia, quæ Euangelijſta narrant, ad Chriſtum pertineant, & nihil alienum interponant: quædam tamen ſunt magis neceſſaria de geſtis, & dictis Chriſti quam alia. In illis autem quæ non ſunt maxime neceſſaria, licet ſint valde vtilia, quidam eorum illa tetigerunt, & alij omiſerunt. In eis verò, quæ erant omnino neceſſaria, nullus eorum tacuit, licet quædam plura, q̄ alij in eadem re dicant. Chriſtus autem non venit ad aliud, niſi vt nos redimeret. Ex Euangelio ergo duo debent principaliter colligi, ſcilicet, quod Chriſtus nos redimeret, & qualiter ad participandum fructum iſtius redemptionis perueniamus, quod fit per reſtitutionem vitæ regulatæ per præcepta Chriſti. Et ob hoc cum inter præcepta Chriſti quædam ſint maxime neceſſaria, illa omnes Euangelijſta poſuerunt. Alia autem ſunt non tã neceſſaria, & illa ſubticuerunt quidam, ſcilicet, Marcus, & Ioannes, qui plurima de ꝑceptis Chriſti tacuerunt. Lucas autem, & Matthæus illa deſcripſerunt pleniffimè. Quod autem Chriſtus nos redimeret, pendet ex duobus. Primum eſt, quod fuerit talis qui potuerit nos redimere. Secundum eſt, quod fecerit illum actum, per quem nos redimi deberemus. Primum erat, quod Ieſus eſſet Deus, ſive Meſſias, quia nemo alius redimere poterat. Secundum eſt, quod mortuus fuerit volenter pro nobis: cum iſte modus determinatus eſſet ad Deitate, per quem nos redimeremur. Iſta ergo duo erant præcipua, quæ Euangelijſta debebant enarrare, vel oſtendere, ſcilicet, Ieſum eſſe Meſſiam, & ipſum pro nobis eſſe mortuum. Hæc autem duo omnes Euangelijſta explicauerunt. Ideo, licet primus eorum plenè paſſionem enarraſſet, cæteri plenè etiam retulerunt, ac ſi nemo alius tetigiſſet, oſtēdentes, quod iſtud eſſet de principali intentione eorum. Tertium autem .ſ. Chriſtum eſſe Meſſiam oēs oſtendunt. In hoc tñ ꝑſiderandum, quod ſunt multi modi probandi Chriſtū eſſe Meſſiam: & poſſunt ad tres reduci, ſcilicet. Probatio per miracula: & per ſcripturas & per teſtimonium Ioannis. Iſtos tres modos probationis de ſeipſo ponit Chriſtus Ioan. 5. Primo ponens teſtimonium Ioannis: deinde miracula: & poſtea mittit Iudæos ad conſiderationem ſcripturarum quæ teſtimonium perhibent de ipſo. Iſtos modos tetigerunt Euangelijſte. Quia tamen ſatis eſt probari Ieſum eſſe Meſſiam, etiam ſi per vnicum modum probetur, dum tamen ſufficienter probetur, non oportuit, quod omnes Euangelijſta tãgerent iſtos tres modos, ſed ſatis erat, quod tangerent aliquem eorum: & ita factum eſt, quia ſolus Marcus tetigit omnes tres, ut infra dicitur, alij autem tetigerunt ſolum duos. Inter iſtos autem tres modos probationis maxime neceſſarius eſt per miracula: quia nihil poteſt obici contra miracula. Etiam quia miraculum probat tam contra Gentiles, quam contra Iudæos. Etiam quia miraculum non ſolum probat eſſe Meſſiam, ſed etiam eſſe uerum Deum. Et ſic poſuit Chriſtus iſtam tanquam maximam probationem, dicens: Ego teſtimonium ab homine non accipio: Opera enim quæ dedit mihi pater, ut faciam, ipſa teſtimoniū perhibent de me. Et tunc dixit: Ego teſtimonium maius habeo Ioanne, ſcilicet, per miracula. Ioan. 5. Modus probandi per teſtimonium ſcripturarum eſt eti-

Quæ Chriſtus nos redemit.

Tres modi probandi Chriſtū eſſe Meſſiam.

cax contra Iudæos, & tamen nihil ualet contra Gentiles: ideo valde minor eſt, quam operatio miraculoſi, quia ad pauciores extenditur. Etiam quia non tam efficaciter, nec tam apertè probant. Probatio autem per teſtimonium Ioannis etiam minor eſt, quam probatio per miracula. Quia licet aliquid proficeret teſtimonium Ioannis contra Iudæos, nihil proficiebat contra Gētiles. Etiam quia miraculum efficacius probat, non enim poteſt falli nec obici contra iſtud. Ioannes tamen poterat errare, quia homo erat, maxime cū non oſtenderet aliquod miraculum ad probationem dicti ſui. Ideo Chriſtus dixit. Ego teſtimonium ab homine non accipio, id eſt, non accipio teſtimonium Ioannis tanquam maximum, vel in quo me totaliter fundem. Ioan. 5. Et iterum ibi, ſcilicet. Ego teſtimonium maius habeo Ioanne. Dicendum tamē, quod teſtimonium Ioannis erat magis efficax contra Iudæos, quam per ſcripturas. Nam licet auctoritas ſacræ ſcripturæ ſit maior quam cuiuſcunque hominis: immo maior quā omnium hominum ſimul ſumptorum: tamē non eſt determinata, ſicut erat teſtimonium Ioannis. Nam in ea ſolum dicitur de loco, & tempore, & quibusdam conditionibus Meſſiæ: non tamen determinatur ipſa perſona: ideo poterat eſſe dubium, quis eſſet ille, cui illa competeſſent, vel de quo dicebantur. Ioannes autem determinatè dixit de Ieſu, quod erat Meſſias: oſtendens eum digito, & dicens: Ecce agnus Dei, &c. Ioan. 1. Et ſic maxima harum probationum eſt per miraculum, media eſt per teſtimonium Ioannis, minima eſt per auctoritatem ſcripturæ. Ob hoc autem omnes Euangelijſta tetigerunt duas illarum, ſcilicet, miracula, & teſtimonium Ioannis. Et quia probatio per miraculum eſt maxima, nihil eſt, in quo Euangelijſte magis immorentur quam enarrando Chriſti miracula, vt patet ex libris ſuis. Quia tamen ad probandum deitatem ſufficit quocumque miraculum, etiam ſi unicum: non oportet quod tot miracula ponat unus Euangelijſta ſicut alius. Et patet, quia Ioannes pauciſſima, vel quaſi nulla tangit de miraculis, quæ alij dixerunt: ſed tangit alia, quæ nemo aliorum dixerat: ſicut de ſuſcitatione Lazari. Ioan. 11. & de cæco nato. Ioan. 9. & quædam alia Ioan. 5. Sed dicitur: cum vnicum miraculum ſufficiat ad probationem deitatis, quare Euangelijſte tot poſuerunt. Dicendum quod factum eſt ad oſtendendum differentiam Ieſu ab omnibus prophetis veteris teſtamenti. Nam per illos Deus aliqua miracula fecit: ſicut patet de Elia, q̄ ſuſcitauit unū mortuum, 3. Reg. 3. Eliſæus ſimiliter. 4. Regum. 4. Si autem Chriſtus feciſſet pauca miracula. Vel Euangelijſta pauca de illo enarrarent: appareret, quod ipſe nō exceſſiſſet propheta ueteris teſtamenti. Quod valde inconueniens erat: quia Iudæi ſic non crederent: ſed ſolum ex eo quod uiderent Chriſtum facere maiora, quam aliquis hominū nō fecerat, crederent multi in eum, & dicebant, quod nunquam talia uiderant, vel quod nunquam aliquid tale appareret in Iſrael. Mar. 2. Debuerunt ergo Euangelijſta multa miracula de Chriſto enarrare. Alia autem probatio, ſcilicet, per ſcripturas non erat tam firma ſicut alia: duas propter cauſam ſupra dictam. Vnde magis erat illa probatio ad ſoluendum argumenta, quæ fierent cōtra Chriſtum, quam ad probandum Ieſum eſſe Meſſiam. Et iſtum modum probationis ſolus Mat. tenuit. Et quoniam ſcriptura dabat duo ſigna, vel conditiones Meſſiæ: vna, quod eſſet de ſemine Dauid, alia quod eſſet de Bethlehem. Ioan. 1. vtrumque Matth. voluit probare de Ieſu. Primum probat deſcribendo progeniē eius ſupra primo, vbi oſtenditur Chriſtum eſſe de ſemine Dauid, ſecundam probat præcedenti cap. oſtendens quod natus fuerit in Bethlehem, Lucas autē iſta duo

aliquo modo deduxit: ſed non ita ſicut Matthæus, nec ita euidenter probat eum eſſe de ſemine Dauid, ſicut Matth. cum deſcribat progeniem legalem, & non carnalem, vt declaratum eſt ſupra primo. Alia autem probationem, ſcilicet, per teſtimonium Ioannis omnes Euangelijſta poſuerunt diligenter, & maxime Ioannes, vt patet Ioan. 1. & 3. Et iſtud eſt propter duo. Primo quia iſta probatio, licet eſſet minor, quam per miracula, erat tamen magis determinata, & aperta. Quia præſuppoſito quod Ioanni in aliquo credendū eſſet, non poterat eſſe aliquid magis apertum quam cum ipſe digito oſtenderet Ioanni, dicens, Ecce agnus Dei. Et iterum, iſte eſt filius Dei. Ioan. 1. Secundo, & præcipuè, quia licet iſta non eſſet maxima probatio ſimpliciter, Iudæi tamē maxime perſuadebantur per iſtam: ita ut potius vellent credere Ieſum eſſe Meſſiam, quia Ioannes dixerat, quam quia miracula faciebat. Chriſtus autem nolebat hoc, ſed quod magis crederetur ſibi propter miracula, quam propter Ioannem, ideo dixit, Ego teſtimonium ab homine non accipio. Ioan. 5. Et iterum, Ego habeo teſtimonium maius Ioanne. Quia tamen Iudæi valde ſuadebantur ex auctoritate Ioannis, cum multi propter ipſum conuerterentur ad Chriſtum. Ioan. 10. ſcilicet. Et ueniebant multi ad eū, & dicebant: omnia, quæ Ioannes dixit de iſto vera ſunt, multi crediderunt in eum. Euangelijſta debuerunt diligenter ſcribere geſta Ioannis in quantum illa pertinent ad teſtificationem de Ieſu, quod eſſet Meſſias. Et ob hoc omnes Euangelijſta diligenter expoſtulerunt hoc tanquam unum de articulis principalibus, quos intenderent in libris ſuis. Et non ſolum Euangelijſta, ſed etiam Chriſtus de Ioanne locutus eſt diligenter laudans eum dicens toti populo Iudæorum, Quid exiſtis videre in deſertum? in ſtra 11. vbi vocat Ioannem prophetam, & pluſquam prophetā. Et iterum dicit, quod inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Iſtud autem dixit Chriſtus, quia verum erat, & non ſolum propter hoc, ſed etiam quia multi conferebat hoc intentioni ſuæ, quia ipſe uolebat oſtendere ſe eſſe Meſſiam, & filium Dei, ut crederetur in eum. Ioannes autem perhibuerat de eo teſtimonium, quod erat Meſſias, ideo quanto magis Ieſus laudaret Ioannem, tanto magis oſtendebat eum eſſe dignum fide, & auctoritate. Et per hoc magis confirmatur id, quod de eo dixerat Ioannes, ſcilicet, quod eſſet Meſſias, ideo decens fuit, quod etiam Chriſtus laudaret Ioannem.

Quare Ioannes uenit ad oſtendendum Chriſtum, cum lex & propheta teſtificati fuerint de eo. Quæſt. XX.

Q V A E R I T V R, quare Ioannes uenit ad oſtendendum Chriſtum, cum lex, & propheta teſtificati fuerint de eo: & illa erat probatio firmiſſima, etiam nulla alia exiſtente. Dicendum quod probatio, quæ fit ex ſacta ſcriptura eſt omnino neceſſaria: quia eſt teſtimonium ſpiritus ſancti: cum ipſe illam ſolam diſtauerit per ora prophetarum, & ſanctorum. 2. Petri 1. Non credere autem ſpiritu ſancto neceſſe eſt: ideo exiſtente probatione per ſactam ſcripturam non oportet querere aliam. Nunc autem ſunt iſta Ieſu neceſſaria alia probatio, non tanquam non erede retur ſcripturæ: ſed quia non determinabat omnia iſta, vt non maneret dubium. Pro quo ſciendum, quod auctoritas ſacræ ſcripturæ, erat maior quam Ioannis: ideo ſiue Ioannes, & ſcriptura de eadem re ſimile teſtimonium perhiberent ſiue diſcordans, magis ſcriptura

ptura quā Ioanni standum erat, quando discordaret. Manifestum est, quia de Ioanne non curaretur: immo teneretur, vt mendax, & reciperetur testimonium sacra scriptura, quoniam metiri esset impossibile quod ab omnibus creditum erat. Si autem concordarent in eodem testimonio, adhuc magis credendum erat, quia illud dicebat scriptura quod dicebat Ioannes, quia de Ioanne adhuc non constabat necessarium, quod non posset mentiri, de scriptura autem istud manifestum erat. Nunc autem vltra testimonium scripturae de Iesu erat necessarium testimonium Ioannis, non quidem quasi ad confirmandum dictum scripturae, vel ad dandum ei firmitatem maiorem: quia non potest esse maior auctoritas, nec firmitas quam quod credatur de aliquo, quod impossibile est eum mentiri: sed peti- tur Ioan. testimonium ad declarandum id, quod scri- ptura non declarat. Nam scriptura circa Messiam non locuta est ita clarè, quod per illam certissime excluso omni dubio illum cognoscemus. Nam praecipua, quae de Messia posuit fuerunt locus, & tempus natiuitatis, & progenies de qua nasceretur, & tamen ista omnia poterant sibi esse communia cum multis alijs: quia multi poterant nasci eodem loco, & tempore & de eadem progenie: & ita factum est, quia quando natus est Iesus in Bethlehem, Herodes per Magos, & sapientes cognouit tempus natiuitatis eius, & locum, & con- sequenter progeniem, quia qui nascebantur in Beth- lehem pertinebant ad familiam Dauid. Et tamè cum omnibus his Herodes non potuit eum cognoscere di- stinctè, sed occidit propter eum pueros omnes in Beth- lehem à bimatu & infra, vt inter alios occideret Mes- siam. praecedenti. c. Sola ergo scripturarum testimonia non sufficiebant ad certificandum de Messia quis es- set determinatè. Et quia Messias erat totum bonum speratum, ex quo pendeat salus omnium hominum, non debuit tali modo constitui, aut apparere, quod homines verisimiliter possent circa eum errare, vel saltem, quod putarent fortè se errauisse, etiam si eum inuenissent, quia esset tunc conscientia eorum infir- ma, & nihil proficerent eis: quia fides debet esse cer- tissima sine scrupulo aliquo: alioquin non est fides. Debit ergo Messias taliter ostendi saeculo, quod homi- nes non possent errare circa illum, & firmiter cre- derent se inuenisse eum. Non ergo sufficiebant testi- monia scripturae de illo, quia non certificabant: sed oportebat, quod aliud testimonium determinatum daretur. Et istud fuit testimonium Ioan. qui Christum digito ostendit, dicens: Ecce agnus Dei. Ioan. 1. Et cir- ca istud iam non poterat dubitari, quia facta ibi de- monstrazione necesse erat credi illum esse Messiam: nisi dubitarem de verbo Ioan. Si autem scriptura ita aperte potuisset nobis ostendere Messiam: non fuisset necessarium Ioannis testimonium, immo, neque vtile videretur, cum post plenissimam certitudinem inuti- le videtur probationes adiungere. Fuit ergo neces- sarius aduentus Ioan. ideo ipsamet scriptura, quae de ad- uentu Messiae locuta est, dixit etiam de aduentu Ioan. ad ostendendum Messiam.

Ad quid fuit necessarium testimonium scripturae, si Ioannes Christum plenissime ostendit. *Quest. XXI.*

QVAERITVR, cum Ioannes venturus es- set ad ostendendum Messiam, ad quid fuit necesse scripturae testimonium de illo haberi, cum Ioannes plenissime illum ostendit: ita, vt dubitari nequeat. Dicendum, quod si scriptura non praedixisset de Messia, testimonium Ioannis non so- lum non sufficeret, immo nihil valeret: fuit ergo nec- cessarium testimonium scripturae, etiam si illud non

posset omnino certificare de eo. Et patet hoc. Primo quia si scriptura nihil de Messia praedixisset, non so- lum non haberetur aliqua via ad cognoscendum eum ex sacra scriptura, immo nec expectaretur Messias ali- quando venturus: quia non habebant Iudaei causam expectandi aliquid supernaturale, quod Deus eis non promitteret. Sed Messiam venire ad tollendum omnia peccata erat supernaturale: ideo non expectarent illum nisi Deus eum permitteret mittendum. Et tunc dato, quod Ioan. postea diceret, iste est Messias, non crederetur ei: immo nesciretur quid diceret. Ideo oportebat de Messia aliquam mentionem factam esse in sacra scriptura: & tunc speraretur continuè, & quando Ioan. eum ostenderet, posset sibi credi verisimiliter. Secun- dò erat hoc necessarium ad legem Iudaeis dandam, sci- licet, quod promitteretur eis Messias. Nam in morali- bus finis operationis est praecipuum quod considerat- ur: & illud est quod totaliter intendimus: lex autem per se aliquid laboriosum est: & labor non est aliquid desiderabile: ideo oportebat, quod cum lex Moyfi esset difficilis obseruationis, sicut dixerunt A- postoli. Act. 15. scilicet. Hoc est onus, quod nec nos, nec patres nostri ferre potuimus: quod antequam suscipere- tur, promitteretur populo obseruanti aliquod bonum propter quod vellet obseruare. Et licet aliqua bona tem- poralia promitterentur: non tamen sufficiebant illa. Ideo Deus prius promisit Messiam. Nam antequam daret legem cum inciperet facere sibi populum spe- cialem de progenie Abraham: promisit eis Messiam. Nam dixit ad Abraham: In semine tuo benedicentur omnes cognationes tuae. Gen. 12. & ille erat Messias, ut ex ponit Apostolus ad Gala. 3. Ideo super istam pro- missionem tanquam praecipuum, non solum fundata est lex: sed etiam incepit esse populus Dei ille, cui Mes- sias promissus est. Et ipsa lex non fuit nisi propter Mes- siam, ut patet ad Gal. 3. Lex propter praeparationes posita est: donec veniret semen, cui re promissum est, id est, donec veniret Messias, qui promissus erat aliq- uo populo Iudaeorum dandus. Oportebat ergo de Messia fieri mentionem in scriptura. Est enim magnum ui- tium, & deordinatio, quod enarratis ceteris in sacra scri- ptura: ipsum solum quod maximum erat, & propter quod omnia erant subiceretur. Tertio oportet dici de eo, quia licet non faceret scriptura determinatam pro- bationem affirmatiuè, faceret tamè negatiuè. Pro quo sciendum, quod duplex via est ad cognoscendum aliquam rem, scilicet scire quid est, & quid non est: sicut de ho- mine scimus, quod non est lapis, nec lignum, nec ignis, & sic de ceteris. Et per istas negationes, uenimus in co- gnitionem affirmationis, quia remouentur cetera quae non sunt sua: manet ei quod suum est. Modus affirma- tiuus est, scire quid est, ut cum scimus hominem esse animal. De Deo autem non habemus cognitionem quid est proprie, sed quid non est, quia propriissime scimus Deum non esse lapidem, nec arborem, nec aliquod corpus, aut uirtutem corporis, quid tamen sit determinatè nescimus. Ita ad cognoscendum aliquam personam possumus procedere per signa ostendentia quid est, quod non est illa, & quid est quod est illa. Ita nunc dum scriptura dicit de Messia, quando nasci de- beret, & ubi, & de qua progenie, & sic de alijs condi- tionibus: licet per hoc non cognoscatur determinatè quis esset Messias: tamen sciretur de multis quod non esset Messias. Nam multi hoc nomen sibi usurpare conati sunt, quibus non comperebant istae conditiones, & per illas ostendebatur, quod illi non essent Messias. Sic enim Iudaei arguebant contra Iesum, quod non esset Mes- sias: eo quod Messias de femine Dauid, & in Beth- lehem nasciturus erat: Iesus autem erat Galilaus de Nazareth, ut ipsi assererant. Ioan. 1. & 7. & tamen saluum

Duplex via ad cognoscendum aliquam rem.

fallum erat, quod praesupponebatur, quia Iesus uerè erat de femine Dauid, & natus in Bethlehem, sicut ostendit Matthaeus supra 1. & praecedenti. ca. Erat ergo ad hoc ualde necessarium, quod scriptura aliquid diceret de Mes- sia. Quarto quia per hoc tollebat magnum dubium. Nam dato quod Messias expectandus esset: si scriptura nihil loqueretur de conditionibus eius, maneret quae- dam esset Messias: quia de quolibet homine posset dubitari an esset Messias. Cum autem scriptura posuit Io- annem, & tempus natiuitatis, & progeniem, & multa alia, non potest iam de multis dubitari quis eorum sit Mes- sias, quia omnia illa paucis posset applicari. Est autem quoddam genus certitudinis reducere dubium ad pau- ca: ut per hoc facilius inueniatur quod queritur. Quin- to, quia lex ista non probaret determinatè quis esset Messias: tamen confortabant, & confirmabant testi- monium illius, qui ostenderet Messiam. Nam Ioan. ostendit Iesum esse Messiam. Cum autem omnes con- ditiones, quas scriptura de Messia dicit conuenirent Iesu, facilius crederetur Ioanni propter istam con- cordantiam. Si autem scriptura nullum signum pos- sisset ad cognoscendum Messiam: etiam Ioanne as- serente Iesum esse Messiam, non facile crederetur. Fuit ergo necessarium, quod scriptura de Messia ali- quid diceret: licet non posset dare signa, per quae om- nino certificaremur de persona, cum non posset eum ostendere digito, sicut Ioannes ostendit.

Ad quid uenit Ioannes ad ostendendum Christum, cum ipse faceret miracula, per quae manifestè se Chris- tum ostenderet. *Quest. XXI.*

QVAERITVR, ad quid uenit Ioannes ad ostendendum Christum, cum ipse faceret mi- racula, per quae manifestè apparebat eum esse Deum, & uera dicere. Nam per miracula determinatè cognoscebatur. Et hoc non solum quan- tum ad Iudaeos, sed etiam quantum ad Gentiles. Dicen- dum, quod licet miracula sint firmissima probatio ad ostendendum Christum esse ipsum Iesum, sicut ipse dixit Ioan. 5. tamen necessarium erat Ioan. uenire pro- pter multa. Primo, quia Christus per miracula non po- terat probari esse Christus quouique multa miracula faceret, quia adhuc populus dubitaret. Et tamen dece- bat ipsum cognosci antequam faceret miracula, ut sic facilius Iudaei cognoscerent, & crederent in eum. Et ita factum est per aduentum Ioan. Nam anteq̃ Christus inciperet praedicare, ostendit Ioan. ipsum esse Messiam: & tunc secuti sunt eum aliqui adhuc non praedicantè. Sicut fuit de duobus discipulis Ioan. vt patet Ioan. 1. Secun- dò, quia licet miracula efficaciter probent magis quicunq; alius modus, non tamen determinant, vel certificant tam expresse sicut ostensio Ioan. quia ille digito ostendit Iesum, dicens. Hic est Messias, & filius Dei. Ioan. 1. Voluit ergo Deus istam maximam deter- minationem praestare Iudaeis, qui erant ualde increduli, & uolebant de omnibus nimis certificari. Tertio, quia non solum Messias ostendendus erat, sed et populus dis- spondendus erat, vt esset dignus ad recipiendum Mes- sian. Et ad hoc oportuit mitti determinatè Ioannem, vel alium: Et sic ipse dixit. Ego sum uox clamantis in deserto: parate uiam Domini. Ioan. 1. Istud autem non poterat fieri per miracula. Quarto, quia cum Christus daturus esset legem perfectam, & Iudaei ante hoc ha- berent legem imperfectam: oportebat, quod per aliqua praecipua perfectiora, quae praecipua legis Moyfi perfe- cerentur aequaliter, disponeretur ad perfectionem illam futuram. Et ad hoc Ioan. dedit praecipua aliqua conue- nientia, de quibus Luc. 3. Et istud erat unum ad quod principaliter Ioannes ueniebat, sicut dicitur Luc. 1. Ip- s-

se praecedet in spiritu, & uirtute Eliae parare Dño ple- bem perfectam. ad disponendum populum ad perfe- ctionem. Quinto ad hoc quod Christus hret populū magis promptum ad audiendum eum, quā inciperet praedi- care. Nam Ioan. fuit famosissimus praedicator, ad quē exhibant oēs Iudaei in desertū, vt audirent eum. In Isra. Et sic populus erat per hoc assuetus ad eundem per diuersa loca, vt audiret praedicatorum famosum. Et ita quando inciperet Iesus praedicare totus populus seque- retur eum iam assuetus ad hoc praedicationem Ioan. Si autem non praecessisset, non hret Christus populū ita dispositum. Sexto, quia Deus praenidebat, quod Iudaei tan- tam auctoritatem praestaret Ioan. quod aliquo modo magis starent dictis suis, quā miraculo, sicut innuitur Io. 5. & quia illa est uenientissima probatio, quae procedit ex his, quae uidentur maxime respondenti: fuit ualde conueniens, quod Deus praemitteret Ioannem ante Christum, vt eum ostenderet, & propter dicta.

An fuerit necessarium, quod Christus faceret miracula, ex quo Ioannes uenturus erat. *Quest. XXI.*

QVAERITVR, cum Ioan. venturus esset, an necesse esset, quod Christus faceret miracula. Et uide- tur, quod sufficeret ostensio Ioannis, maxime cum testimonium legis ei concordaret. De ostendendum, quod necesse fuit Christum facere miracula ad ostendendum se esse Messiam. Primo quia oēs alij proba- tiones erant aliquales, ista autem firmissima. Vnde Christus posuit istam tanq̃ maximam, dicens: Ego testi- monium ab hoīe non accipio: sed opera, quae dedit mihi pater, vt faciam, testimonium perhibent de me. Io. 5. Erat autem inconueniens, quod adducerentur testimo- nia quae leuia erant, & illud quod erat firmissimū omitt- teretur. Secundo, quia Christus non solum uenit, vt cre- derent in eum Iudaei, sed Gentiles et, cū plures de Gē- tilibus crediderint, quod de Iudaeis: Gentiles tñ non crede- rent Ioannē, quia non erat, cur crederet. Et tñ non crede- rent legi, & prophetis praenunciantibus de Messia. Vnde pro illis nulla probatio conueniens erat, nisi per miraculum. Hanc ergo Christus tanq̃ praecipuam, & cōiorem oibus hē debuit. Tertio, quia dato quod Iudaei ualde crederent Iesum, poterant tamen si nollet non credere, cū non cogentur aliqua probatione neces- saria. Cū autem miraculum ostenderetur, nemo poterat ne- gare Iesum esse Messiam: ideo magis necessarium fuit eum hē istam probationem, quā ceteras. Quarto quia da- to quod Iudaei oēs uellent credere Ioan. aliqui Iudaei essent, qui fortè Ioannē non uidissent, & illi non crederēt re- tam arduam, et si alij assererent Ioannē hoc dixisse, si- cut Thom. non credidit Christum surrexisse, licet alij Apostoli dicerent, quod eum uiderant. Ioan. 20. Oportebat ergo, quod Christus tunc haberet operationem miraculo- rum, per quam firmiter probaret se esse Messiam. Quinto, quia Iesus non solum ostensus erat se esse Mes- sian, sed et se esse uerum Deum. Nam licet non posset esse Messias, i. redēptor mundi, qui non est uerus Deus: Iudaei tamen multi putauerunt, & hodie oēs cōiter te- nent, quod Messias debeat esse purus homo, iustissimus ta- men: ut non putaretur ergo Iesus purus homo, debuit ostendere deitatem suam per miracula. Sed dices, quod Ioannes istud etiā ostendit dicens, quod Christus tollebat peccata mundi: sed non poterat tollere, nisi esset Deus, sicut ipsimet Iudaei dixerunt contra Iesum, sicut blas- phemari: nemo enim potest dimittere peccata nisi so- lus Deus. Mar. 2. Ioan. quoque dixit eum filium Dei. Ioan. 1. Dicit potest uero modo, quod licet Iudaei non crederēt Io- anni asserenti illi esse Deū, quia istud erat s. oem co- gitationem, esse tamen Messiam, sicut ipsi putabant, si hoīem purū iustū facile erat: id forte non crederent

Joan. in illo. Cum autem per miraculum ostendetur, negari non possit. Aliter potest dici, quod Iudaei crediderunt omnia quae Ioannes dixit; & tamen non constabat adhuc omnino eis ex illis uerbis Christum esse Deum, quia grossi sunt: sic, non patet ex multis testimoniis scripturae, per quae ostenditur Messiam esse Deum: & tamen ipsi adhuc tenent eum esse, vel futurum esse purum hominem, non intelligentes scripturam. Unde quando Ioannes dixit quod Iesus tollebat peccata mundi, non intelligerent ex hoc esse Deum: licet necessario sequatur. Et patet, quia ipsi bene credunt, quod peccata nemo potest dimittere ex sola auctoritate, nisi solus Deus. Et ob hoc cum Christus per solam auctoritatem peccata dimitteret dicens, dimitte tibi peccata tua, dicebant eum blasphemare. Mar. 2. Rursum tamen aliquis homo possit satisfacere pro peccatis aliorum tolerando poenam, & per hoc tollat peccata illorum. Sic tenet Rabbi Salomo. 3. Reg. 2. cum quaerit quare non mortui fuerunt omnes Israelitae in bello, quod habuit Achab contra Syros in Ramoth Galaad, sicut Achab, cum Deus pronunciaisset per Micham de utrisque, 3. Reg. 20. Quia dimisti de manu tua uirum dignum morte, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. Rursum, quod sanguis Michae prophetae qui erat uir iustus satisfecit Deo pro toto populo, & non perierunt. Non satisfecit autem pro Achab. Si ergo sanguis Michae uiri iusti, qui tamen non occisus est, sed solum uulneratus, satisfacere potuit pro peccato totius populi, siue pro obligatione totius populi ad moriendum, a fortiori unus uir iustissimus, qualis Messias futurus erat, moriens pro populo satisfaceret pro peccatis eorum, licet esset purus homo. Hoc ergo Iudaei tenent, & tunc tenere potuissent: ideo non constaret per dictum Ioannis Christum esse Deum. Est autem uerum, quod dictum Rabbi Salomo, est omnino irrationabile, quia satisfactio non fit nisi sit tanta poena, quanta fuit iniuria: quia aliis est aliquid agere, sed non satisfacere, quod importat plenitudinem, uel aequiualentiam: & iniuria, quae Deo fit, est infinita, cum ipse sit infiniti status; & iniuria agrauatur ex parte personae, cui irrogatur: patet, 7. Ethic. ergo non poterat quis satisfacere Deo de iniuria, nisi posset mereri in infinitum. Quod non est possibile in aliqua creatura, quia nulla infinitas est in re uere finita. Nobis quoque istud constat: quod si per purum hominem potuissent homines redimi, Deus non fecisset, quod uirginis filius eius pro nobis pateretur: sed unus purus homo pro omnibus, uel quilibet pro peccato suo, etiam si per plurimos annos debeat manere in inferno. Aliud quoque dictum Ioannis, scilicet, quod Iesus erat filius Dei, non omnino ostendebat, quia poterat accipi pro filio adoptiuo, sicut accipitur Ioan. 1. quod dedit potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Sic etiam in ueteri testamento saepe Iudaei uocant filii Dei. Isa. 1. ubi Deus conuenitur de eis dicens, Filios enutruui, & exaltaui, & ipsi spreuerunt me. Totus etiam populus uocatur filius Dei, & etiam primogenitus, sicut dixit Deus ad Pharaonem, filius meus primogenitus Israel. Dixi tibi dimitte filium meum, ut seruiat mihi. Exo. 4. Sic ergo poterat uocari Messias filius Dei. Et dato, quod magis specialiter uocaretur filius Dei, istud esset in quantum erat sanctior aliis, sicut prophetae uocabantur uiri Dei, uel homines Dei: ut patet de Elia. 4. Reg. 1. & de Eliseo. 4. Reg. cap. 5. & de alio propheta, qui uenit ad Ieroboam. 3. Reg. 13. & 4. Reg. 23. omnes tamen homines erant homines Dei, uel uiri Dei, quia erant aliquid factum, uel possessum ab eo. Deut. 32. scilicet. Nihil quid non ipse est pater tuus, qui possedit te, fecit, & creauit te? Prophetae tamen specialiter erant uiri Dei, & etiam Deus erat specialiter Deus ipsorum. Nam licet Deus sit Deus omnium Gentium, tam Iudaeorum, quam Gentium

ad Rom. 3. scilicet. An Iudaeorum tantum Deus, nonne & Gentium immo, & Gentium: & tamen Deus uocatur specialiter Deus Hebraeorum. Exo. 19. Et tamen adhuc inter ipsos Hebraeos magis Deus erat Deus prophetarum, & uiuorum bonorum, quam aliorum. Sic dixit Saul Samueli, scilicet pepercit populus melioribus ouibus, & armentis, ut immolarentur domino Deo tuo. 1. Reg. 15. Et hoc dicitur, quia Samuel erat propheta Domini specialiter pertinens ad eum. Et sic Iudaei dicente Ioanne Iesum esse filium Dei, adhuc non putarent eum esse ueram filium Dei. Naturalis, sed adoptiuus modo dicto. Ideo necessarium fuit, quod Iesus faceret miracula, per quae manifeste constaret eum esse Deum. Sexto, quia principale necessarium erat Christum facere miracula: quia multa circa ipsum acciderere debebant, & multa ipse promissurus erat, quae non crederetur nisi miracula fecisset ipse. n. praedixerat se occidendum, & tertia die resurrecturum. infra 16. Et istud erat miraculum magnum, quod non crederetur, nisi in eo apparuissent aliqua miracula. Nam ipse fecerat miracula uidentibus ea discipulis eius, & praenunciavit eis mortem, & resurrectionem, & tamen postquam mortuus est, non crederetur eum resurrecturum, imo postquam surrexit, & audierunt hoc turbati sunt. Luc. 24. Ergo ualde minus credidissent, si nullum miraculum praecessisset in eo. Oportuit ergo, quod praecederent miracula. Ipse quoque promissit nobis uitam aeternam, & quod resurgeremus, & quod essemus in caelo sicut angeli Dei. infra 22. Istud autem nemo crederet, cum esset supra naturam, nisi uideret ipsum promittentem haec facere aliquid supra naturam. s. miraculum. Fuit ergo necessarium, quod miracula faceret. Septimo quia miracula fuerunt, quae propriae firmiter fecerunt homines credere in ipsum. Nam, & discipuli Christi, licet sequerentur eum, non firmiter credebant in Christum, quousque uiderunt eum facere primum miraculum. Ioa. 2. hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilaeae: & manifestauit gloriam suam, & crederunt in eum discipuli eius. Octauo, quia Christus debebat Apostolis, & discipulis dare potestatem faciendi miracula: quia aliis quando praedicarent inter Gentes non crederetur eis, & ita dedit potestatem hanc, ut patet infra Ioannis. & Luc. 9. & 10. Effet tamen inconueniens, quod ipse traderet Apostolis, & discipulis potestatem maximam, qua ipse nunquam fecisset, eo quod tunc uideretur quodammodo maiores discipuli, quam Christus. Et tamen sicut discipulus non est supra magistrum, nec seruus supra dominum, infra Ioannis, & Luc. 6. ita nec debet apparere maior. Debit ergo Christus facere miracula, & postea tradere discipulis potestatem faciendi.

An faciente Christo miracula, necesse fuerit, quod etiam per legem praenunciaretur. Quae. XXIII.

Quaeritur, cum Christus faceret miracula, quae perfecte ostendebant eum esse Deum, uel Messiam: an esset necesse quod aliquid de eo in lege praenunciaretur. Et uidetur, quod non. Quia licet necessarium esset, Christum praenunciatum esse in lege per hoc, quod testimonium Ioannis non erat omnino sufficiens sine testimonio legis, ut declaratum est supra, miracula tamen firmissime probabant, & non indigeret alia probatione adiuncta sibi ad conferendum firmitatem, uel auctoritatem. Dicendum, quod existentibus miraculis Christi non erat tanta necessitas, quod lex praenunciasset aliquid de illo, etiam respectu Iudaeorum, sicut per Ioannem ostendendus esset, & non faceret miracula. Fuit tamen necesse adhuc, quod aliquid de eo praenunciaretur in lege. Primo, quia non poterat conuenienter populus iste Iudaeorum specialiter a ceteris populis separari, nisi praenunciaretur eis Messiam futurum de se.

de semine eorum. Et ob hoc ipsi specialius pertinere debebant ad Deum, quam ceteri populi, cum propterea separati fuerint, quia Deus de istis solis uoluit Messiam nasci: & istis solis promissit Messiam. Et sic dicit Apostolus ad Ro. 9. quod Iudaeorum est testimonium, & legis datio, & promissa, quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem. Si autem separaretur iste populus a reliquis, & non praenunciaretur ei de Messia, nesciret quare separaretur a reliquis, & non haberet tantum incentiuum ad adhaerendum Deo sicut hoc cognito. Secundo conueniebat hoc propter spem, & fidem, sicut Iudaei habent semper spem de aduentu Messiae, sicut desiderabant omnes antiqui patres, & etiam ipsi, qui erant in limbo sancto continue sperabant redemptionem futuram per Messiam, et set tamen spes ablata si in scriptura non fuisset praenunciatum de Messia: de fide pater, quia cum praesquam homines saluati sunt nisi in fide Messiae explicita, uel implicita, & fides implicita, quae est minorum dependet ex fide explicita, quae est maiorum: decebat quod aliqui haberet fidem explicitam de Messia: istud autem esse non poterat nisi de illo praenunciatum esset, ideo debuit praenunciari in scriptura. De ista fide de Messia necessaria ad salutem magis diximus supra in prologo Hieronymi, qui incipit: Matthaeus ex Iudaea. Tertio, quia sic facilius cognosceretur Christus, quam aliter, quia si non fuisset in scriptura praenunciatus Messias: quando postea faceret miracula, licet illa probarent eum esse Deum: tamen Iudaei ualde dubitarent propter hoc, quod lex sua data fuerat eis a Deo, & nihil dictum fuerat, quod postea Deus appariturus esset. Cum autem lex praenunciasset de Messia, & postea appareret Iesus faciens miracula, crederetur illum esse, qui promissus fuerat in lege, & sic facilius crederetur in eum. Unde non solum scriptura praenunciavit, quod uenturus esset, sed etiam quando nasciturus, & ubi: & de qua progenie, & quid facturus esset, scilicet, quod mutaret legem Moysi: & multa alia. His tamen omnibus stantibus multi Iudaeorum noluerunt credere ei, quanto magis si nihil de eo praenunciatum fuisset: ideo fuit necessarium praenunciari. Quarto, quia si non fuisset de eo praenunciatum, haberent Iudaei colorem ad non recipiendum eum, etiam si faceret miracula: quia uideretur facere contra legem Moysi. Nam Deuteronomio. 13. dicitur. Si surrexerit in medio tui prophetae, & praedixerit signum atque portentum, & uenerit quod locutus est: & dixerit tibi eamus, & sequamur Deos alienos: non audies uerba prophetae illius, quia tentat uos Dominus. Ita nunc Christus introduitur erat legem nouam, per quam cessaret tota lex Moysi. Dicit tamen Iudaeis, quod relinquerent totam legem Moysi, quam Deus eis dederat, & acciperent aliam de nouo, nihil aliud uidebatur, quam si dicerent eis: eamus, & colamus Deos alienos, & sic licet multa miracula faceret, nunquam ei crederent, ut dimitterent legem Moysi: nisi ipsa lex hoc eis praenunciasset. Et sic fuit ualde necessarium praenunciari, quia aliter non uiderentur sufficere miracula: & ista est de causis potissimis. Quinto, ut tolleretur occasio Iudaeis obijciendi contra miracula Christi: nam existentibus omnibus his obijciabant dicentes, in Beelzebub Principe Daemoniorum Daemonia eijcit. infra decimosecundo. Quanto magis si lex non praenunciasset de illo? Deus autem uoluit auferre omnem occasionem calumniandi: ideo debuit praenunciare Christum in scriptura sacra.

Alph. Toft. in Matth. Comm.

An Ioannes debuerit Christum ostendere mox, ut natus est. Quae. XXV.

Quaeritur, cum Ioannes uenerit ad ostendendum Christum, an debuit ostendere mox, ut natus est. Aliquis dicit quod sic, quia ex eo tempore Messias erat, ergo in ueneratione haberi debebat. Secundo quia Christus, mox ut natus est, annunciatus est, & ostensus. Nam angeli annunciauerunt eum pastoribus. Luc. 2. Reges quoque ab oriente uenerunt adorare eum. Et hoc cognitum est ab omnibus Iudaeis, cum illi Magi quaesierunt in Ierusalem: tibi est, qui natus est rex Iudaeorum? praecedenti. cap. Fuit quoque ostensus Simeoni, & Annae prophetissae: quando oblatus est in templo: Luc. 2. Dicendum, quod Ioannes non debuit ostendere Christum ante tempus istud quo ostendit. Nam si ostendisset illum mox ut natus est, incurrisset magnum periculum, quia Herodes conaretur occidere illum postquam semel esset per se cognita, sicut occidit infantes in Bethlehem, ut occideret eum inter eos praecedenti. c. Magis autem moneretur ad hoc quando constaret ei determinate de persona. Ideo necesse erat, quod Iesus diceret se per miraculum, uel quod occideretur ab Herode. Et non solum semel se defenderet, sed etiam quando maneret in Iudaea: immo, & ad quamcunque partem orbis fugeret, persequeretur eum Herodes, & occideret: nisi tota uita Christi esset miraculum. Et istud ualde impediabat procuracionem salutis nostrae eo modo, quo Deus illam dispoherat procurandam, ideo non debuit tunc ostendi a Ioanne. Nec obstant ostensiones Christi supra posita: quia ille non inducebant periculum, ut infra dicitur. Ista autem inducebant manifestissimum periculum, cum constaret de persona, quod non constabat ex alijs. Secundo quia Ioannes ueniebat ad dissonendum populum ad praedicationem Christi, & tamen ipse non erat praedicator, usque ad annum tricesimum. Ideo Ioannes non debuit mitti prius. Tertio quia si Ioan. ostenderet Christum mox ut natus est, non posset esse tanta fides uerbo eius, sicut nunc: quia non appareret tunc aliqua operatio Iesu, quae ostenderet ipsum Messiam. Nunc autem cum a Ioan. ostensus est, baptizatus fuit, & ieiunauit: & illico cepit praedicare, & miracula facere. Ideo nunc fides daretur uerbo eius, & non prius, quia ex factis Christi appareret Ioanne uerum dixisse. Quarto quia Ioannes ostensus erat Christum per baptismum, sicut dicit Io. 1. f. Ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel propea ueni ego in aqua baptismus Iesus tamen non poterat baptizari baptismum Ioan. quoniam erat paruulus, quia soli utentes ratione, qui penam de peccatis agere debebant, baptizabantur: ideo uocatur baptizare penam, oportet ergo quod uerus esset uir quoniam baptizaretur. Quinto quia si Ioannes ostendisset Iesum esse Messiam, quoniam erat paruulus, aut populus teneret tunc Iesum, ut Messiam curando de testimonio Ioan. aut non. Si non, periret testimonium Ioannis. Si autem teneret eum ut Messiam: teneretur magnifice sicut filius regis: & Iudaei putabant Messiam regnaturum temporaliter, sicut putauit Herodes, & dictum est praecedenti. cap. Istud autem repugnabat intentioni Christi, qui uolebat in paupertate uiuere. Unde quando ipse cognouit, quod populus uenturus erat, ut raperet eum & constitueret regem, quia saturauerat eos de quinque panibus, & duobus piscibus, fugit solus in montem ad orandum. Ioan. 6. Non ergo decebat, quod Ioannes illum tunc manifestaret. Christus igitur manifestandus fuit determinate solum, quoniam incepturus erat praedicare, quia tunc populus admonitus ex Ioan. testimonio recederet, & uideret immediate opera Christi crederet uerum esse, quod dixit Ioan. Et sic factum est, quod quoniam

Y 2 Christus

Christus incipit predicare, multi ueniebant ad eum, dicentes: omnia quae Ioannes dixit de isto uera erant. Si autem offendisset eum paruulum, interim moreretur Ioannes, & quando Iesus ueniret ad aetatem triginta annorum in qua predicaret, esset obliuioni tradita testificatio Ioannis de illo. Ad argumentum in contrarium dicendum, quod licet Christus esset Messias, non tamen facturus erat opera Messiae usque ad annum trigessimum. Duo namque erant opera Messiae. s. mori pro nobis, ut nos redimeret: & dare legem in qua uiueremus, ut consequeremur fructum redemptionis suae. Et haec lex danda erat per praedicationem. Istud autem non incipit Iesus usque ad annum trigessimum. Ideo tunc demonstrari debuit, ut Messias, & non prius. Ioannes autem uenerat ad ostendendum Iesum, ut facientem opera Messiae: & sic illo tempore uenturus erat Ioannes ad ostendendum eum populo. Ad secundum dicendum quod Christus manifestatus est istis, de quibus dicitur in sua natiuitate: & ex illa ostensione nullum inconueniens sequi poterat. Ex ostensione autem Ioannis magnum periculum sequeretur. Et patet, quia Ioanni non ostensus est Christus, ut ipse cognosceret eum, sed ut manifestaret eum toti populo. Sic ipse dixit Ioannis 1. scilicet. Ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, ueni in aqua baptizans. Et sic ostendit eum toti populo, cum praedicasset coram toto populo, ut uidit Iesum transire coram se, ait: Ecce agnus Dei. Et iterum: iste est filius Dei. Io. 1. Si autem sic Ioannes offendisset Christum, quando natus est, cognosceret Herodes puerum, & occideret Christum. Regibus autem Christus ostensus est, non ut ipsi aliis manifestarent eum: sed ut ipsi cognoscerent illum. Et ob hoc dixit eis angelus in somnis, ne redirent ad Herodem. praecedenti cap. 6. ut ille nesciret de puero. Sic etiam pastores Christus ostensus est. Illi autem non manifestauerunt eum populo: sed Iudaeis, qui nocere non poterant, nec illum divulgarent. Sic etiam Simeoni, & Annae Christus ostensus est: & illi in templo loquebantur de eo illis, qui expectabant redemptionem Israel, scilicet, quibusdam uiris spiritalibus. Et isti non reuelarent aliis, ita ut Christo posset inde oriri periculum. Ideo istis fuit conueniens Christum ostendi in natiuitate: per Ioannem autem non debuit ostendi. Nisi dicas, quod ostenderetur Ioanni ita quod ipse cognosceret eum, uel paucis reuelaret: quia tunc non proficeret. Nam Ioannes non ueniebat, ut ostenderet eum toti populo, ut dictum est: ideo non debuit Ioannes eum ostendere nisi eo tempore, quo sine periculo ostendi poterat, & quando poterat exercere opera Messiae. Et utrumque fuit circa annum trigessimum Christi: quia tunc nemo eum persequeretur: licet dictum esset eum esse Messiam. Nec Iudaei illum persecuti fuissent, nisi postea propter miracula, & increpationes, quas faciebat contra eos, qui concitati erant contra eum.

Ipse autem Ioannes habebat uestimentum de pilis Camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos; esca autem eius erat locustae, & mel syluestre. Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudaea, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua.

Ipse autem Ioannes. Hic ostenditur idoneitas Ioannes ad testificandum ex uita sanctitate. Et ad hoc ponitur hic de cibo, & potu, & uestibus eius, scilicet. *Ipse*

autem Ioannes habebat uestimentum de pilis Camelorum. Et in hoc apparet asperitas uestis, quia pili Camelorum sunt asperi, & fiunt de istis uestes asperae ualde, sicut de pilis caprarum. Et hoc erat propter uilitatem, & asperitatem habitus: quia non decebat uirum Dei mollibus, & delicatis aut preciosis indui uestimētis. *Et zonam pelliceam circa lumbos suos, id est.* Ita zona non erat textilis, sicut nos aliquando habemus de lana textili, de uariis coloribus, nec et erat de corio animalis disposito particeps, & exornato sicut coeterae sunt zonae, sed quaedam pars pellis animalis mortui, s. corrigia adhuc cruda cum pilis suis, circa quam artifex nihil fecerat. Et sic erat zona uilis, rudis, & aspera. Et apparet in hoc contemptibilis habitus, & quia uestes, & zona erant contemptibiles. Aliqui putant, quod habebat zonam pelliceam circa lumbos. Non tamen eo statim sic hret, quia potest intelligi quod hret zonam iuxta carnem, uel quod haberet eam super uestem, quia utroque modo erat circa lumbos. Magis tamen uis conuenire literae quod esset iuxta carnem, quia supra uestes, & tunc esset ad maiorem afflictionem carnis. *Esca autem eius erat locustae, & mel syluestre.* Hic notatur sanctitas in cibo. s. quia non comedebat nisi locustas, & mel. Quidam putant istas locustas esse pisces marinos, quos sic uocamus. Sed hoc non conuenit: quia tales pisces satis sunt delectabiles, & apud aliquos praeciosum iudicantur: scriptura tamen laudat hic Ioannem de austeritate uitae: ideo non diceret, quod tales locustas comederet. Item quia Ioannes manebat continuè in deserto: ibi autem non poterat habere tales pisces, maxime cum non haberet aliquam curam, aut sollicitudinem circa cibum: oportet ergo, quod sit locusta aliquid quod habeatur coeterum in deserto: ad quod inquirendum non sit necesse impediri magnam sollicitudinem. Alii dicunt, quod locustae sunt illa animalia parua, quae saltant, & segetes destruunt. Et de his dicit Ioan. 1. 1. Residuum eruae comedit locusta, & residuum locustae comedit bruchus. De istis dicit Nico, quod inueniunt in deserto Iudaeae: & frux cum oleo sunt cibus pauperum. Istud est satis uerisimile, quia non est aliquis sumptus circa talem cibum respectu aliorum ciborum. Quidam tamen dicit hoc non esse uerum, quia Ioannes erat quasi extremus in abstinentia a cibo, & potu: ideo non comederet ista animalia fruxa cum oleo: tum quia erat aliquis apparatus, & oportebat impendi aliquantam sollicitudinem circa talia: tum quia iste cibus aliquantulum esset sapidus pro fruxura in oleo. Alii ergo dicit, quod Ioannes comedebat istas locustas, & tamen non frugebat eas in oleo, sed solum sale conditas comedebat. Et sic fit in quadam parte Aethiopiae, s. apud Trogloditas. Istud autem nullius sumptus erat nec apparatus, aut sollicitudinis, & est cibus magis austerus: ideo istud uerisimilius uidebatur. Alii dicunt, quod istae locustae non sunt animalia, sed quaedam herbae, quas habentur in deserto, quae locustae uocantur in terra Chanaan: & de istis comedebat Ioannes. Et tunc erat magna austeritas in cibo suo, scilicet comedere herbas crudas. Istud tenet frater Brocardus Teutonicus in libro suo de terra sancta, dicens se fuisse in multis monasteriis apud Iordanem in locis, ubi Beatus Ioannes conuersabatur baptizans, & praedicans, & ibi cum multis monachis saepe comedisse herbas, quas illi locustas uocant, & abundant in terra illa. Et dicunt, quod ille erant locustae, quas comedebat beatus Ioannes. Istud etiam satis est rationale. Quia tamen istud nomen locustae apud Latinos communiter signat illa animalia parua, & non herbas, nec aliquid aliud, uerisimilius uideatur, quod comedebat locustas, scilicet ista uolaria sale condita, quia talia ualde abundant in deserto. De melle syluestre dicunt quidam, quod est quidam paruus humor repertus in foliis quarundam arborum, & est dulcis sicut mel: ideo uocatur mel. Sed hoc non multum uidetur, quia ille humor est res delicata.

delicata, & pauca, quae magis lambitur, quam comedatur. Ioannes autem comedebat cibum rudem ad necessitatem stomachi: ideo non est satis uerisimile, quod tale mel comederet. Alii dicunt, quod istud mel syluestre reperitur in truncis arborum quarundam, sunt enim ibi quaedam partes albae, & tenere quae manibus contrita comeduntur & saporem mellis habent. Istud tenet Nico. Ista uarietas est etiam aliorum aliter opinantium est, quia istud uocatur mel syluestre. Nam si uocaretur mel absolute, putarent quod esset mel coe: quia tamen mel syluestre dicitur, putant non esse de melle nostro. Vt tamen rationabiliter dicendum, quod istud erat mel coe, quo nos uescimur: & est cibus rudis, & cois, quem Ioannes sine apparatu, & sollicitudine habere poterat, quia multum de melle esset in deserto: uocatur autem mel syluestre, i. mel rude ad differentiam mellis nostri, quod defecatum est, & purgatum a cara. Illud autem mel, quod Ioannes comedebat erat simul cum cara. scilicet, fauus sicut ipse inueniebat in deserto in aluariis apud. Nam ille in diuersis locis in deserto mellificabant: etiam in locis, ubi nulli hominum de eis cura erat. Et illi faui erant adhuc ruidiores. Et proprie uocatur illud mel syluestre, quia in syluis sine cura humana fiebat, & de illo Ioannes comedebat, quia nollet quemquam grauari tollendo de alieno. Et istud uideatur magis tenendum. Iste autem esset cibus satis grossus, & non delicatus nec dulcis quia licet semel aut modicum de melle comedere sit dulce, & delectabile tamen multum comedere, aut quotidie, uel quod de illo homo saturari uelit pronocat nauisam, & non est cibus sanus, ut patet Prover. 25. scilicet, mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, ne forte saturatus euomas illud. *Tunc exibat ad eum Ierosolyma.* Postquam delicta est uita Ioannis in cibo, & ueste, ponitur eius praedictio famosa, scilicet, quia propter sanctitatem suam confluerebant ad eum omnes. Et dicitur quod tunc, id est, quando incepit praedicare exibat ad eum Ierosolyma, id est, habitatores Ierosolymae. Ponitur enim continetur pro contento. Marc. 1. dicitur: Egrediebantur ad eum Ierosolyma uenerunt. Eadem sententia est. Et cum dicitur omnes Ierosolyma intelligitur multi: quia non est uerisimile, quod omnes irent, nemo manente in Vrbe: immo manifestum est, quod non ibant omnes, quia necesse erat manere ministros in templo: Leuitas, & Sacerdotes, qui nunquam exibat de templo toto tempore ministracionis suae, ut colligitur 1. Paral. 9. etiam Luc. 1. & declaratum fuit 4. Regu. 11. *Et omnis Iudaea.* id est, omnes habitantes in Iudaea, scilicet plurimi eorum. Et accipitur Iudaea strictè solum pro sorte Iudae. Quod patet, quia Ierosolyma distinguitur hoc a Iudaea; & uerum est, quia non est in sorte Iudae, sed in sorte Benjamin. Iosue 18. linea tamen diuidens sortem Iudae a Benjamin transit per fontem Rogel, qui est iuxta Ierosolymam non longe a portis, ut declaratum est Iosue 15. Et sic transit inter Ierosolymam, & Bethlehem. Et est Ierosolyma de sorte Benjamin. Bethlehem autem de sorte Iudae. Accipiendo tamen largius Iudaeam includitur Ierosolyma in ea. Et sic Pilatus, qui erat procurator Iudaeae, erat procurator Ierosolymae, ut supra dictum est de hoc, et praeced. cap. in 18. q. *Et omnis regio circa Iordanem,* i. terra illa, quae est circa alueum Iordanis. Est enim terra illa delectabilis, & sunt ibi palmae, & quondam erat Balsamum, & est terra pinguis propter fluuium, & uocatur regio circa Iordanem tota terra Iordani adiacens ex parte Orientis, & Occidentis. *Et baptizabantur ab eo in Iordane.* id est, immergebantur in aquam. Et ob hoc erat Ioannes apud Iordanem propter aquas multas, ut ibi baptizare posset. Non fuit tamen semper circa Iordanem, quia aliquando declinauit ad alia loca, ubi erant aquae, sicut

quando fuit in Aenon iuxta Salim, ubi erant aquae multae. Ioan. 3. ante tamen quam Christus baptizaretur, erat Ioannes semper apud Iordanem: & ibi Christus baptizatus est, scilicet, in Iordane infra in litera. Post Christi autem baptismum Ioannes etiam baptizauit in aliis locis. Matthaeus autem, & Marcus non curant de hoc: ideo solum dicunt, quomodo baptizaret in Iordane. Ioannes autem, qui istud scripsit latius dicit: quod Ioannes postea Christo praedicante baptizaret in Aenon. Ioan. 3. *Confitentes peccata sua.* id est, confitentes se peccasse: quomodo autem fieret ista confessio, dicitur infra 58. & 55. & 96. q.

An Ioannes debuit esse tam sancta uita, ut hic describitur. Quasi. XXVI.

QVAERITVR circa Ioannem, an debuit esse tam sancta uita sicut hic describitur. Dicendum quod Ioan. fuit uita sanctissima: & decuit, quod haberet istam sanctitatem. Unde Deus ex speciali gratia dedit ei propositum tam arduum, s. ut tam asperam uita sequeretur, & constantiam in opere in tanta difficultate uita tam longo tpe habita illis laboribus frangeretur. Et satis apparebat in eo aliquid diuinum esse quod tam graues labores, & portissimam a tenera aetate tolerasset. Hoc autem fuit necessarium: quia Deus uolebat quod Ioannes esset testis idoneus in re tam ardua, sicut erat dicere aliquem esse Messiam, & quod totus populus crederet ei. Ad hoc autem necesse erat quod Ioan. manifeste ostenderet in se aliquid diuinum, quia alias non adhiberetur ei tanta fides. Istud autem poterat esse in miraculis, uel in uita perfectione: quia uirumque a Deo est. Ioannes tamen miracula non fecit, ut infra dicitur, q. 3. 4. Ideo oportebat, quod haberet uita sanctissimam, & non quacumque: sed in gradu excellentissimo, quia alias non fuisset tanta opinio de eo. s. quod ipse esset Messias, cum nullum signum ostendisset. Quia apud antiquos fuerunt multi sancti uiri, & a nullo eorum talis opinio habita est. Ideo oportebat quod Ioan. sanctior appareret illis. Etiam, quia in re tam ardua soli uerbo eius itandum erat, s. ut crederetur Messias, quem ille assereret non ostensio aliquo miraculo. Oportebat ergo quod ista uita esset ita excellent, ut appareret specialiter a Deo, & non esset dubium quin a Deo mitteretur, & Deus operaretur in eo, qui talia faciebat, & tunc Iudaei certificati de Ioan. quod esset a Deo propter excellentiam uita crederent quicquid ipse diceret. Sed obijciatur quod ista sanctitas uita non operata fuerit in Ioan. quia talis fides ei adhiberetur. Nam licet Ioan. ostendisset Iesum esse Messiam coram toto populo: Iudaei non acceperunt eum, ut Messiam. Dicendum quod sanctitas Ioan. operata est id, ad quod erat, s. ut crederetur ei a populo: ut nemo auderet dicere aliquid ab eo dictum, uel factum non esse diuinum. Sic patet infra 21. cum Christus quaesuit a sacerdotibus, & pharisaeis, an baptizatus Ioan. esset a Deo, an ab hominibus; ut se excularent dicitur, quod non ausi sunt dicere esse ab hominibus, quia timebant populum, qui Ioan. tanquam prophetam tenebant. In omnibus alijs uero Ioannes assereret nemo auderet ei repugnare. Quod autem omnes Iudaei non acceperint Iesum, ut Messiam ipse testificante, non diminuant testimonium eius. Nam etiam Iesus fecit plurima, & inaudita miracula, quae omnes Iudaei uiderunt, & tamen non luerunt omnes credere in eum. Miracula tamen non solum Messiam, sed etiam Deum esse illum probant. Sed sicut aliqui crediderunt in eum propter miracula, ita etiam aliqui crediderunt in eum propter testimonium Ioan. Nam dicitur Io. 10. quod multi ueniebant ad Iesum dicentes, quod omnia, quae Ioan. de isto dixit uera erant,

& crediderunt in eum. Sed dicitur forte, quod Ioan. non debebat esse tam excellentis vitæ, quia per hæc et Christum excedebat in austeritate vitæ. Quod videtur plurimis inconueniens: quia omnes virtutes debent poni in summo in Christo, i. in gradu excellentiori quàm in omnibus hominibus. Dicendum quod Ioan. debuit habere totam austeritatem, quæ habuit, quia alioquin, non excederet omnes antiquos sanctos valde, & sic non esset causa quare præstaretur ei tanta auctoritas a populo: & in præstari istam auctoritatem erat vtile Christo: quia quanto magis crederetur Ioan. tanto magis dirigerentur facta Christi, quod facilius in eum crederetur: ideo decebat, quod Deus daret Ioan. priuilegiū vitæ sanctissimæ in austeritate. Cùm autem dicitur de Christo quod sic Ioannes excederet Christum, dicendum quod ridiculum est comparare quemquam hominum ad Christum, nec omnes homines simul sumptos. Et hoc confitetur planissime ipse Ioannes dicens, quod de plenitudine eius omnes accepimus. Io. 1. Dixit et, quod pater dedit ei Spiritum, & non ad mensuram. Io. 3. q. d. cæteris datur Spiritus sanctitatis in certa mensura, filio autem datus est iste Spiritus sine mensura, i. inextimabiliter. Et sic potuerunt omnes de plenitudine eius recipere, quia in immensum habet. Et sic non solum non est aliquis sanctus sicut Christus: sed ipse solus est sanctus, quia est sanctus sanctorum. Sic, n. vocauit eum Daniel, i. Vngetur Sanctus sanctorum. Dan. 9. Et solus sanctus est, quia ipse sanctus sanctificans tã Ioan. quàm omnes alios. Ideo consequenter vitæ Christi erat excellentior, & sanctior quàm vita Ioan. quia ipse sanctior erat. Et tñ vita Ioan. fuit austerior, quàm vita Christi, sicut ipse Christus testatus est infra 1. 1. Venit Ioan. non manducans, nec bibens, & dicitur: quia demonium habet: venit filius hominis manducans, & bibens, & dicitur: ecce si homo vorax, & potator vini, & publicanorum amicus. Quare autem Christus non habuit tantam austeritatem sicut Ioannes, & an dequit habere declarabitur infra 1. 1. vel Luc. 2.

An Elias, & Propheta antiqui testamenti fuerunt ita austeri in vita, sicut Ioannes. Quæst. XXVII.

QVAERITVR an Elias, & Propheta antiqui, qui fuerunt tam sancti, & tam austeri in vita sicut Ioannes. Aliquis dicit quod sic, quia etiam filij Prophetarum comedebant herbas, sicut Ioannes: vt patet 4. Reg. de illo, qui posuit colocyndidas, sive herbas amaras in olla pro filiis prophetarum. Item patet de Elia, qui in deserto apud torrentem Carith a cornis pascebatur. Item ipse Elias comedit semel in quadraginta diebus, & de pane quidem subcineritio. 3. Reg. 19. Item Moyses bis quadraginta diebus mansit sine cibo, scilicet, quadraginta diebus pro primis tabulis suscipiendis, & quadraginta pro secundis: vt colligitur Exod. 34. & magis patet Deuteron. 2. Et ista videbatur maior austeritas.

Dicendum, quod Ioannes fuit austerior in victu, & vestitu cæteris, qui eum præcesserant: & colligitur ex testimonio Christi, s. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioannes Baptista. Et intelligebatur de sanctitate. Sanctitas autem Ioannis manifestabatur in illa exteriori austeritate vitæ: ideo oportet quod Christus intellexerit, quod in hac nemo eum excesserit, immo nec fuerit cuiquam sibi æqualis, licet antiqui sancti haberent vitam satis abstinentem a delicijs, & modestiam magnam in habitu. Et ob hoc specialiter scriptura ponit cibum eius, & vestitum, quod non facit de alijs sanctis noui, & veteris testamenti, nec de ipso Christo: & specialiter laudat eum de hoc, ideo oportet quod in isto excederet omnes alios homines. Ad primū quod dicitur de filiis prophetarum, quod comedebant herbas, dicendum

quod non attestabatur magnam austeritatem vitæ: quia illud erat ex necessitate famis, cū non haberent aliud, uel saltem non ad sufficientiam: sic patet e. c. f. Erat autem famis in terra, & dixit Elifæus vni de pueris suis, pone ollam grandem, & coque pulmentum pro filiis prophetarum. Si tamen fuisset abundantia escarum, non comedissent herbas, cū ibi causa innatur. f. quia erat famis in terra. Comedebant tamen panes, & alia, quæ apponebantur isti filij prophetarum, cū dicatur eod. c. quod quidam vir attulit panes primitiarum Elifæo, & fecit illos apponi coram filiis prophetarum, & comederunt. Ioan. autem nunquam comedebat panem, sed solum locustas, & mel syluestre. Ad secundū dicendū, quod Elias non fuit ibi austerus aliquando, sed solum ostenditur inde, quod per miraculum nutrebat. Nam erat famis magna in terra, & Deus iussit Eliam manere apud torrentem Carith: & ibi dixerat, quod cornu pascerent eum, & dabant sibi bis in die panem, & carnes mane, & vesperi. eod. c. Ista autem nulla austeritas erat, sed uita satis delectabilis quantum ad cibum: de potu autem Deus non providebat ei, sed bibebat aquam de torrente. eod. cap. Ad tertium dicendum, quod Elias non fuit austerior in hoc, eo quod quadraginta diebus non comederit. Nam illud non erat uoluntate humana: sed quia Deus compulit eum facere, dicens quod comederet, & biberet, quia grandis via ei restabat. 3. Regum 19. Et tunc etiam si Elias uoluisset aliquid aliud comedere non potuisset, quia nihil erat in deserto: Et ob hoc angelus attulit ei cibum, quasi aliunde habere non posset. Nam Deus non prouidet miraculose, nisi in necessitate. Ioannes autem sine ulla necessitate sponte tenebat hanc austeritatem: cū posset habere alios cibos ad abundantiam. Item non grauabat Eliam, quod tanto tempore abtineret a cibo: quia si grauaretur modo naturali, necesse erat quod moretur. In nihil comedendo in quadraginta diebus. Et tamen non periit, ideo miraculose conseruabatur. Et tunc non affligeretur fame, sicut ieiunans. Et hoc innuitur eo, cū dicitur, & ambulauit in fortitudine cibi illis quadraginta diebus, & quadraginta noctibus usque ad montem Dei Horeb. Et sic cibis ille confortabatur adhuc eum, non solum ad uiuendum, sed et ad itinerandum continuè. Ioan. autem naturaliter conseruabatur, ideo affligebatur austeritate cibi, & forte interdum fame. Item adhuc non erat austeritas hæc in cibo Eliæ, quia ipse comedit panem, subcineritium. Ioan. autem nunquam comedebat panem, sed locustas, & mel. Ad quartum dicendum quod in Moyse nunquam apparuit aliqua austeritas uitæ, sed comedebat de eisdem cibis de quibus cæteri homines. Quod autem bis quadraginta diebus manserit sine cibo nullam austeritatem in eo significat, sed solum ostendit diuinum miraculum: quia naturaliter non poterat manere sine cibo tanto tpe. Illud autem non fuit sibi graue, sed iucundum: quia fruebatur consortio diuini sermonis. Vnde apparuerunt in eo signa huius. Sic, n. dicitur Exo. 34. quod quoniam Moyses descendit ad castra, erat cornuta facies eius ex consortio sermonis Domini, & ipse ignorabat. Ita et totus populus Israel per xl. annos comedit solum manna: quod uideretur, quod naturaliter non posset eos nutrire, & conseruare ita fortes, & iucundos. Sic dicitur Deut. 8. f. dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu, & patres tui, ut ostenderet tibi, quod non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod egreditur ex ore Domini. Quasi dicat: iste cibum manna non poterat te ita naturaliter nutrire sicut panis: sed Deus fecit ad ostendendam potentiam suam, scilicet, ut scires, quod non in solo pane uiuit homo, id est, potest uiuere, sed ex omni uerbo quod procedit ex ore Domini. Quidquid dixerit, homini quod comedat, uiuet comedendo illud: etiam si dicat quod comedat ferrum, uel lapides.

Talia

Talia ergo non sunt ducenda in argumentum, quia miraculosa sunt. In Ioanne autem nihil erat miraculosum: sed naturaliter uiuebat, & affligebatur per istam cibi austeritatem: magnitudo tamen uirtutis eius faciebat, quod omnia toleraret.

Quare ista hic posita sunt ad denotandam vitam Ioannis. Quæst. XXVII.

QVAERITVR, quare posita sunt hic ista ad denotandam excellentem vitam Ioannis. Dicendum quod Euangeliste uoluerunt ostendere Iudeis, & oibus legentibus Ioannem esse uirum sanctissimum: ideo ista scripserunt de eo. Deus quoque uolens quod Ioan. appareret sanctissimus Iudeis, fecit quod ista haberet, per quæ sanctissimus probabatur. Pro quo considerandum quod tota perfectio, & sanctitas hominis prouenit a charitate. Ipsa namque charitas in se ipsa perfectio quadam est, & ipsa perficit omnes operationes, quæ cū ea sunt. Sic ostendit Apostolus 1. Cor. 13. ubi cū posuisset præcedenti. c. de omnibus gratijs spiritus sancti dixit ibi. Et adhuc excellentiorem uiam uobis ostendo. scilicet uiam charitatis. Nam ibi ponit omnes laudes eius. Ideo dicendum, quod simpliciter non est perfectio hominis in austeritate vitæ, nec maior perfectio in maiori austeritate: quia non potest esse maior austeritas, & tolerantia, quàm quod homo tradat corpus suum, ita ut ardeat. Dicit tamen Apostolus, quod adhuc istud nihil est: si charitatem non habet. prima. Cor. 13. Ideo sanctitas Ioan. ex charitatis gradu accipienda erat: scriptura tamē non denotauit gradum sanctitatis eius ex charitate, sed ex uitæ austeritate. Et hoc propter duo. Primò quia Ioan. non solum dicitur hic sanctus, sed ostenditur populo, quomodo ipse sit sanctus. Charitas autem est aliquid in anima, quod non uidetur: ideo sanctitas per exteriorem operationem ostendenda est. Istud autem erat in Ioan. quantum ad uitæ austeritatem, quæ omnibus apparebat. Secundò quia ista sanctitas ostendenda erat Iudeis qui adhuc erant uiri grossi circa spirituale uitam: ideo per ea, quæ erant maxime palpabilia ostendi debuit eis sanctitas Ioannis, & ostensa est magis per uitæ austeritatem, quàm per aliquid aliud. Nam homines rudes iudicant excellentem esse id quod difficilius est ad resistendum sibi. Istud autem est in eis, quæ caro desiderat: quæ si non ministrantur sibi, vexat eos, & affligit, & tolerare has tentationes est magnæ difficultatis. Ita est in cibo, & potu, & uestitu austeritas, quia caro omnia contraria appetit, & ista tolerare difficile est. Habebat autem Ioannes præter istam austeritatem magnam excellentiam orationis, & cõtemplationis. Quia cū in deserto semper mansisset usque ad annum tricesimum, & non conuersaretur cum hominibus, non erat otiosus: sed necesse erat eum esse orationi, & cõtemplationi deditum, quia non vacabat operibus laborum ad acquirendam uitam: cū ferè nulla re indigeret habens omnia necessaria in deserto sponte nata, & ad habundantiam occurrètia. Locustas, & mel. Istud autem erat maioris perfectionis, vel priuilegijs, si posse semper intentum esse Deo orando, uel cõtemplando, quàm abstinere ab omni cibo. Viti tamen rudes, sicut populus non capiunt quanta sit illa perfectio: ideo scriptura non curauit laudare Ioannem, de dotibus spiritualibus: sed laudauit de austeritate in uictu, & uestitu, quæ istud erat per quod populus Iudæorum iudicabat eius sanctitatem. Ista autem austeritas ostendebat Ioannem esse diuinum hominem dupliciter. Vno modo quia Ioan. talia uolebat, alio modo quia talia pati poterat. De primo patet quia Ioan. elegerat uitam tam austeram qualem nullus vnquam hominum habuisset uisus erat. Istud autem non uidebatur esse posse nisi a Deo, &

Alph. T. ost. in Matth. Comm.

propter Deum. Sic enim Christus dixit: A fructibus eorum cognoscetis eos. 7. Istud uerum est nisi in hominibus hypocritis, qui interdum multa simulant pro quaestibus, & honorem. Et tamen isti adhuc ex fructibus cognoscuntur. Habet enim hypocritis fructus quosdam. scilicet homo cū uideri bonus uelit, bonus tamen esse non uult. Ideo licet hypocrita aliquid interdum exterius faciat, per quod bonus uideatur, necesse est, quod plurima interius, uel absconditè faciat, per quæ bonus non sit. Et quia nihil est occultum, quod non reueletur, dicente Saluatore: necesse est quod opera istorum aliquando in lucem ueniant, & tunc appareat, quod non sanctitatis, sed hypocritis opera fuerunt, quæ uidebantur. Et si quis cõsideret diligenter, hypocrita diu latere non potest. Quia cum hypocrita uerè diligat aliquid bonum temporale. scilicet lucrum, uel honores: & magis sit amor suus ad hoc quod ad ostendendum sanctitatem exterius, quæ pro ista bona ostendit: necesse est, quod interdum cū maiori seruire feratur in id, quod maxime diligit: & lucrum uel honorem sectetur, & tunc apparebit unde procedat opera sua. Item quia licet hypocrita aliquando tempore dura toleraret pro spem lucri uel honoris: diuturnè tamen non tolerabit, quia nollet perdere totam uitam, quæ amat pro spem pauci temporis. Ideo perseverare semper in duris sanctitatis, & non hypocritis iudicium est. In Ioan. autem erant opera bona, & taliter se habebat, quod nullus posset de eo presumere: quod faceret hoc per hypocrisim. Primò quia circa natiuitatem Ioan. apparuerunt multa miranda, quæ ostendebant sanctitatem eius futuram. Vnde omnes audientes de eo posuerunt in cordibus suis, quod puer ille aliquid magnum esset. Luc. 1. Et sic quando postea uiderent opera eius miranda crederent, quod a Deo erant, qui in natiuitate eius ipsum magnum uirum futurum ostenderat. Secundo quia Ioan. cepit istam conuersationem austeram a tenera etate, ut colligitur Luc. 1. Et sic dicitur in hymno suo. f.

Antra deserti teneris sub amnis, Cuium turmas fugiens pestilli.

Hypocritis autem non est nisi in uiris habetibus iudicium perfectum ad excogitandos dolos peruersos, & fucos, pro quos sub specie boni fallat, & sequatur lucrum, aut honorem intentum. Ioan. autem incepit istam uitam, quoniam puer erat: ideo non erat uerisimile quod per hypocrisim moueretur, sed a Deo. Tertio, quia hypocrita, ut dicitur est non perseverat longo tpe in opere duro: cū desiderium eorum sit consequi bona huius uitæ, & nolunt fraudari tota iucunditate uitæ, tolerando dura propter spem pauci temporis. Ioan. autem continuauit in ista austeritate ab exordio uitæ usque ad finem: & nunquam aliquid sibi de rigore subtrahere uisus est: sed semper in eadem austeritate manebat: ideo apparebat, quod non erat ex hypocrisis, sed a Deo. Quarto, quia cū hypocrita non desideret esse boni, sed uideri, faciunt solum ibi opera sua, ubi uideri possint, sicut dicitur infra 6. f. Cū facis elemosynam, noli tuba canere ante, sicut hypocrita faciunt in synagogis, & uicis, ut honorentur ab hominibus. Et iterum dicitur: Cū oratis non eritis sicut hypocrita, qui amant in synagogis, & angulis platearum stantes orare. Et sic ad hoc quod aliquis effugiat hypocrisim dicitur ibi Christus, quod oret in cubiculo clauso hostio, & quod det elemosynam in abscondito nesciente sinistra quid faciat dextra. Ioan. autem opera sua faciebat in abscondito, quia a tenera etate semper fuit in deserto, & non conuersabatur cum hominibus usque ad tempus illud, in quo ex mandato Dei oportebat se ostendere populo, & prædicare, ut patet Luc. 1. f. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in deserto usque in diem offensionis suæ ad Israel. Si autem fecisset per hypocrisim, mansisset in Ierusalem, uel in aliquo magno populo, ubi uiderentur ab hominibus opera sua, & sequeretur magnū honorē, & statum. Sic enim

Y 4 enim

enim cognati Christi, qui erant viri mundani, uidentes Christum facere talia mirabilia in terra Galilaeae inter pauperes, hortabantur eum quod iret in Ierusalem, & ostenderet sibi mundo, ut conuinceretur honorem de operibus suis. Ioan. 7. scilicet. Dixerunt ei fratres eius. Tanti hinc, & uade in Iudaeam, ut & discipuli tui uideant opera tua, quae tu facis. Nemo quippe in occulto aliquid facit, & quaerit ipse in palam esse. Si haec facis, manifesta te ipsum mundo. Ioannes tamen nihil uenit in Ierusalem, ubi posset honorari: sed manebat in deserto: ideo apparebat, quod non per hypocritam faciebat. Quinto, quia licet hypocritae ualde desiderent honorem, & propter hunc aliqua opera dura faciant: tamen non durissima, quae repugnent uita, & destruunt eam vel ualde affligant: cum ipsi propter istam uitam omnia faciant: nolunt autem eam affligere propter aliquid, quod sperent. Ioannes tamen faciebat opera, quae erant quasi magis ad moriendum, quam ad uiuendum, scilicet, solum comedere locustas, & mel, & indui pilis camelorum. Unde nullam sibi uitae delectationem retinebat. Quod hypocritae nequaquam facerent: ideo apparebat eum non esse hypocritam. Sexto, quia cum hypocritae honores, ac dignitates desiderant, & ista maxime consequi possunt homines a dominis temporalibus, hypocritae blandiuntur eis, & laudant ipsos, eorumque uita tolerant, ut sic ab eis consequantur, quod optant. Ioannes autem non blanditus est: sed maxime increpabat Herodem principem terrae Galilaeae dicens, quod non licebat ei habere uxorem fratris sui. Propter quod Herodes tenuit eum, & occidit. infra 14. & Mar. 6. & Luc. 3. Non erat ergo Hypocrita, sed propter Deum omnia ista faciebat. Quod autem propter Deum talia facere uellet, ostendebat eum esse uirum sanctum. Secundum principale erat ostendens Ioannes esse a Deo, scilicet, quia tantam austeritatem tolerare poterat, quae non uidebatur, quod aliquis homo talia posset pati: ideo ab solute erat mirandum. Unde dicit Chrysostomus super Ioannem, quod Iudei uidentes Ioannem mirabantur, quomodo in corpore humano tanta patientia esse posset: & praecipue quia Ioannes tolerauerat ista in parua aetate. Nam a puertitia sua manebat in deserto. Luc. 1. Ite, quia tam longo tempore tolerare potuisset. Nam quod paruo tempore aliquis ista pateretur erat aliquantulum uerisimile, Ioannes tamen tolerauit hoc a parua aetate usque ad mortem. Ideo apparebat non solum uoluntatem hoc facienti, sed etiam firmitatem sustinendi sibi a Deo esse supernaturaliter colata: propter quod homo diuinus iudicari poterat: & tanquam a Deo uenienti fides firmissima adhibeatur. Considerandum autem quod Euangelistae uolunt ostendere per hoc in Ioannes fuisse omnem perfectionem uitae, quae exteius apparere potest. Consistit autem ista perfectio in duobus. scilicet, in fugiendo uitia, & prosequendo uirtutum actus. Psal. 33. 4. Diuertit a malo, & fac bonum: posuerunt tamen Euangelistae de Ioanne solum ipsam bonum, quod faciebat, & non quomodo uitia euitaret. Hoc autem propter duo. Primo quia declinare a uitiis est primus, & infimus gradus perfectionis: & est in quolibet, qui incipit esse bonus. De Ioanne aut uolebant Euangelistae non solum ostendere, quod esset bonus, sed quod esset omnium bonorum uiximus: ideo non oportebat, quod de eo praedicarent illud, quod bonum erat minime perfectum, & pertinet ad incipientes: sed quod est maxime perfectionis, & in solo Ioanne inueniebatur. Secundo quia cum scriptura ostendat Ioannem talia opera fecisse: manifestum est, quod omnia uitia deuicabat. Nam omnia uitia dependent ex tribus capitibus, scilicet, desiderio honoris: aut diuitiarum: aut delectationis carnis: sicut dicitur. 1. Ioan. 2. 1. Omne quod est in mundo, est concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & superbia

uitae, quae non est in patre, sed ex mundo est. Ioannes autem nihil horum habebat: de delectationibus carnis patet: quia in cibo, & potu erat maxime austerus, locustas solum, & mel comedens. Circa carnis etiam tenentudinem erat durus, quia non induebatur mollibus, sicut Christus dixit infra 11. sed asperimus uestibus. scilicet, de pilis Camelorum, & zona pellicea circa lumbos. De delectationibus autem illicitis in Ioanne dici non oportet, quia uir, qui carnem suam quotidie mortificabat, non est uerisimile, quod saltem aliquando de talibus cogitaret. De desiderio diuitiarum apparet, quod non pertineret ad Ioannem: quia pauperrime uiuere elegerat, nihil habens nisi pilos Cameli, quibus induebatur. Cetera autem communia erant ei cum bestiis, si comedere locustas, & mel sponte inuenitum, quod ad nullius bona, vel possessionem pertinebat. De honore patet maxime, quod illum Ioannes non cuperet, quia honor ab hominibus, & inter homines exhibetur. Qui autem secedit in solitudinem non solum nihil tale cupit, sed nec recipere uult si offeratur. Apparet ergo quod Ioannes non desiderabat aliquid istorum, cum talia faceret qualia scribuntur hic, & sic scriptis istis non oportebat dici quomodo Ioannes uitia deuicaret, quia satis appareret ex his,

Quare Ioannes determinate uidebatur tali habitu. Quest. XXXIX.

QVAERITVR, quare Ioannes determinate uidebatur tali habitu. scilicet, pilis Camelorum, & zona pellicea circa lumbos. Dicendum quod Ioannes faciebat propter duo. Primo propter magnam austeritatem uitae, quae ipse tenere uolebat. In habitu autem non poterat esse maior austeritas quam in rebus asperimis, quales sunt uestimenta de pilis Camelorum: & Zona cruda de pellibus posita iuxta lumbos: ideo erat conueniens habitus ei. Secundo propter imitationem antiquorum: nam Ioannes fuit Eremita cum tota uita manserit in deserto abstractus ab hominum communicatione usque ad tempus, quo manifestatus est Israelitis: inter antiquos tamen sanctos Elias legitur fuisse maiorem Eremitam: nam ipse manebat in monte Carmeli, ut patet. 4. Reg. 1. 23. Reg. 18. & 19. Cum ergo illius uitam Ioannes tenere uellet: uoluit quoque in habitu imitari. Elias autem tenuit istum habitum. scilicet, pilos Camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos: & per istum habitum cognoscebatur distinctus ab aliis hominibus, tpe suo. Sicut patet. 4. Reg. 1. 23. quod Ochozias quae fuit a nutris suis, Cuius figura, & habitus est uir, qui occurrit uobis, & locutus est uerba haec. At illi dixerunt. Vir pilosus, & zona pellicea accinctus rebus. Et tunc rex ait, Elias Theebites est. Vocatur autem Elias uir pilosus, induitur pilis Camelorum sicut Ioannes, uel pilosus, in carne, ita quod esset multorum pilorum, sicut dixit Iacob de Esau fratre suo: nostri quod frater meus. Esau uir pilosus sit, ego autem lenis. Gen. 27. Vtroque modo potest accipi Elias. Aliqualiter uerisimilius, quod esset indutus pilis: quia istud pertinebat ad habitum Eremitae. Sed de hoc uide, 4. Reg. 1. nec multum differt, quod tenere uelis. Propter hoc autem Eremitae, qui dicunt propositam suam, & uitam inceperunt in Elias, & postea apertius in Ioanne Baptista, ut ait Hieronymus in libello de uita Pauli primi Eremitae, induebantur antiquitus, & etiam nunc multi, habitum istum asperum, scilicet, de pilis caprarum, uel Camelorum, licet non habeantur ita coarctati, aut de aliis reb. ualde a. pis. Et quidam eorum ad imitandum specialiter habitum Ioannis utuntur quibusdam uestib. paruis, siue funiculis circa carnem, ita ut lumbos stringant. Istud autem est ad affligendum carnem per duritiam, & potissimum parte lumborum: quia circa illa dicitur libido.

Sic ait

Sic ait B. Gregorius in homilia confessorum, scilicet, A quod uiris luxuria sit in lumbis, feminis autem in umbilico. Et illa comprimitur per restrictionem, & domationem quandam. Ioannes tamen habebat zonam crudam de pellibus, quae erat circa lumbos, id est, circa carnem, ut communiter tenetur. licet possit dici quod erat illa zona super uestes ad stringendam eas, ne laxae fluerent. Et hoc modo Elias habebat zonam. Nam dixerunt uiri, qui eum uiderant, quod erat pilosus, & accinctus renibus zona pellicea. Manifestum est tamen quod illi uiri non uidebant id, quod habebat Elias iuxta carnem, cum ipse indutus esset. Habebat ergo zonam super uestes, & sic poterat esse de Ioanne, sed primum magis uidetur. Aliam causam habent isti Eremitae ad hoc ex uerbo Christi dicitis: Sunt lumbi uestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus uestris: illi ergo lumbos uestibus praecingunt. Verum est autem, quod illa parabola est. Nam sic exponit Gregorius dicens, lumbos praecingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Isti autem etiam quantum ad corricem literae obseruant. Et non est irrationabile: quia illa obseruantia multum confert ad id quod Christus intendit, scilicet, ad carnis luxuriam coarctandam.

An Ioannes debuit in deserto nudus manere. Quest. XXX.

QVAERITVR, an Ioannes debuit in deserto nudus manere. Aliqui dicunt quod sic, quia Ioannes debebat ostendere in se austeritatem uitae maiorem quam habuissent aliqui praecedentes eum, & tamen aliqui uis fuerant sicut Camelorum, & zona pellicea circa lumbos, sicut diximus de Elia, ergo Ioannes ut eum excederet debuit nudus manere. Secundo quia aliqui etiam manserunt nudi in deserto longo tempore, sicut patet de Maria Aegyptiaca, & de Honuphrio Eremita, & quibusdam alijs, Ioannes ergo ut non minor his uideretur, debuit esse nudus. Dicendum quod Ioannes debuit esse uestitus, & cum ueste manere. Primo quia nulla lex sanctitatis tollit ea, quae sunt necessaria naturae. Illud enim insanire est, & non sancte uiuere: dicit Apostolus ad Ro. 12. Obsecro vos ut offeratis corpora uestra hostiam uiuentem sanctam Deo placentem, id est, offeratis sibi corpora uestra in sacrificium. Et quia putaret aliquis propter hoc ualde affligenda esse corpora, subdit: rationabile sit obsequium uestrum, id est, estote moderati secundum regulam rationis non affligentes uos supra modum. Qui tamen subtraheret necessaria naturae diceretur odisse corpus suum, & propter ad illius interitum, iubemus tamen corpora diligere ad Eph. 5. scilicet: Ita, & uiri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Nemo enim inquam carnem suam odio habuit. Tenetur ergo ministrare corpori nostro necessaria in quantum possumus, & in quantum necessaria sunt. Inter necessaria tamen ponitur uestis. Eccles. 29. scilicet: Initium uitae hominis aqua, & panis, & uestimentum. Et licet ipse cibis sit magis necessarius: quia tamen ubique potest reperiri aliquid, saltem herbae, uel folia arborum quibus aliquantulum uita conferatur, & non reperitur ubique uestis, ponitur ipsa uestis tanquam maxime necessarium. Et sic Deus, quando exclusit Adam, & Eram de paradiso: uolens eis solum dare ea, quae erant necessaria, fecit eis tunicas pelliceas, & induit eos. Genes. 3. Et nihil aliud eis dedit. Ex quo apparebat, quod Deus indicabat uestem esse de maxime necessarijs, Ioannes ergo habere debebat propter necessitatem repellendi frigoris, & importu-

nitatem temporis, quia alias forte periclitaretur uita eius. Licet ergo illa, quae erant dura faceret: id tamen quod natura aduersatur, & omnino destruit eam, scilicet esse nudum, facere non debebat. Secundo quia repugnat humanae uerecundiae sine uestibus manere. Ista autem uerecundia consequitur hominem in potestatem. Ideo necesse est homines rationabiliter uiuentes erubescere, ne nudi uideantur. Et si quis erubescere nolle, tanquam insanus ab omnibus putaretur: nec quicumque aspiceret uellet hominem nudum penitus. Ioannes autem licet in deserto uixit: tamen praedicaturus erat toti populo Iudaeorum: ideo saltem propter uerecundiam uestes habere debebat. Non ergo pertinebat ad austeritatem non habere uestes, sed habere illas duras, & contemptibiles: & sic Ioannes habebat. Ad primum dicendum, quod Ioannes ostendere debebat maiorem austeritatem uitae quam ceteri praecedentes: non tamen oportet, quod in singulis rebus esset austerior. Satis enim erat, ut in quibusdam excederet: licet in alijs esset aequalis. Nam quaedam sunt, in quibus quidam homines non possunt excellere alios, quia paucos gradus habent: & est facile peruenire ad extremum. In rebus autem habentibus multos gradus, & differentias perfectionis, potest quis excedere alium: & ille alium, & sic in infinitum. De primo patet in uestibus. De secundo patet in charitate, quae in charitate gradus possunt esse infiniti. Ad secundum dicendum, quod illi qui manserunt nudi, passi sunt hoc etiam necessitate, quia uestes habere non poterant, scilicet, quia uestes quas in deserto uiderant, uelustate attritae erant, & consumptae. Erat uero de Maria Aegyptiaca: quamdiu tamen uestes habere poterunt habuerunt illas. Ioannes autem non erat in hac necessitate, cum uestes habere posset: ideo non debebat nudus esse: maxime, quia uestes erant maxime necessariae Ioanni, quam illis quos diximus in deserto nudos fuisse: quia illi nunquam redituri erant ad saeculum. Ioannes autem uenturus erat ad praedicandum omnibus Iudeis. Item, quia illi morabantur in interioribus partibus deserti, ad quas nullus hominum perueniebat: sicut legitur de Honuphrio quod quadraginta annis mansit in deserto hominibus incognitus praeterquam Paphnutio Eremita. De Maria Aegyptiaca, quasi eodem modo fuit. Ioannes autem erat in deserto Iudaeae, quod est paruum desertum, & sunt ibi multae habitationes. Nam sex ciuitates in eo fuisse dicuntur, Iosue 15. Et sic licet Ioannes non conuersaretur communiter cum hominibus, poterat tamen uideri saepe a multis, transeuntibus per regionem illam: ideo non debuit esse nudus.

Quare scriptura nihil ponit de austeritate potus Beati Ioannis. Quest. XXXI.

QVAERITVR, quomodo scriptura non ponit hic de austeritate Ioannes in potu, sicut ponit in cibo, & in uestitu. Dicendum quod hoc factum est. Primo quia non est tanta diuersitas austeritatis in potu, sicut in cibo. Nam in potu non est uarietas nisi in uino, & aqua. Nec potest esse magis austerus aliquis, quam ut solum aqua bibat. Et ista est pauca austeritas: ideo non debuit poni in laude Ioannis, quia etiam si ille solum aquam biberet, non excederet plurimos uulgares: qui etiam sine aliquo desiderio uirtutis solum aquam bibunt. Secundo, quia scriptura posuit hic illud, de quo dubitari poterat, scilicet, de cibo: cum in eo sint multae differentiae austeritatis propter uarietatem ciborum: & nesciremus, quem gradum austeritatis teneret Ioannes. In potu autem manifestum erat, quod si aliquam austeritatem

ritatem seruare uellet, solum aquam biberet: & sic non fuit necesse exprimi. Ita dicitur in suo hymno, scilicet.

Cui latex haustum sociata passum Mellis locustis.

Itē ratio persuadet hoc, quia Ioannes solū utebatur eis, quae necessaria erant ad uitam. Vinum autem non est necessarium, quia non solū multi homines, sed etiam multi populi, & Gentes sine illo uiuunt. Et a principio saeculi usque post diluuium. vinum non fuit, licet essent uitae. Primus autem, qui bibit vinum fuit Noe, & inebriatus est, Gen. 9. Praecedens autem aetas vinum non nouerat, Erant tamen tunc homines longaeui, & robusti, & omnes bonam habitudinem corporis habentes, ideo Ioannes non biberet de eo. Sciendum tamen quod licet hic Matth. & etiam Mar. j. cap. nihil dicat de potu. Luc. i. dixit Angelus, quod Ioannes vinum, & liceram non biberet: sola ergo aqua refabatur ad potum. Item quia Ioannes manebat in deserto sine conuersatione humana, uinum tamen habere non poterat nisi cum hominibus conuersaretur. Item quia Ioannes non utebatur quibusdam magis necessariis, quam sit vinum, ergo a fortiori non uteretur uino. Patet quia inter necessaria ad uitam humanam non ponitur, 29. scilicet. Initium uitae hominis aqua, & panis, & uestimentum, & domus protegens turpitudinem, Ioannes tamen pane non uestebatur, qui ponitur inter necessaria: ergo a fortiori non uteretur uino, quod non ponitur inter necessaria. Item, quia non solum uinum non est de necessariis, sed etiam ad mediocrem partem non pertinet. Nam Deus quando pascebat Eliam apud torrentem Carith: mittebat ei panem, & carnes mane, & uesperae: tamen non mittebat ei uinum: sed iubebat bibere de aqua torrentis. Dare tamen panem, & carnes bis in die erat passus ad abundantiam: & tamen non dabatur uinum. Ergo non solum ad necessitatem, sed etiam ad quandam abundantiam non pertinet. De hoc. 3. Reg. 17. Christus tamen posuit de Ioanne, quod non solum in cibo, sed etiam in potu erat austerus, dicens. Venit Ioannes non manducans, nec bibens, & dicitur quod Daemonium habet, infra. i. id est, non manducabat id quod alii manducabant: nec bibebat de eo, quod alii bibebant scilicet de uino.

An aliquid aliud fuerit in Ioanne praeter sanctitatem, & austeritatem uitae per quod esset tanta auctoritatis apud Iudaeos. Quest. XXXII.

QVAERITVR an in Ioanne praeter istam sanctitatem uitae, & austeritatem fuerit aliquid aliud: propter quod Iudaei sibi tantam praestarent auctoritatem. Dicendum quod uita Ioannis fuit ualde excellens, propter quam dignus erat auctoritate magna, & reuerentia. Quia manifeste apparebat esse homo diuinus. Forte tamen ad tantam auctoritatem quantam ei Iudaei praestabant non sufficiebat hoc. Videtur ergo dicendum quod Ioannes non solum ex sua sanctitate consecutus est istam magnam reuerentiam, & auctoritatem: sed etiam Deus uoluit ei dare alia multa testimonia, & ista fuerunt, quae in natiuitate eius apparuerunt. Nam eius conceptio, natiuitas, nomen, & actus, & totius uitae ordo ab angelo praenunciata sunt, antequam fierent. Luc. j. Et totus populus cognouit hoc, quia cum exiit Zacharias pater eius de templo exiit mutus, & expectabat eum totus populus foris. Et cognouerunt, quod uisionem in templo uidisset, eo. cap. Postea etiam quando Ioannes natus est patre eius muto permanente: cum scripisset, nomen illius solum est uinculum linguae eius, & loquebatur recte. Ex quo apparebat, quod merito pueri

nati illud accidisset. Prophetam tunc pater, & omnes qui audierunt istud mirabantur. Luc. i. scilicet. Et factus est timor super omnes uicinos eorum: & super omnia montana Iudaeae diluuebantur uerba haec. Et posuerunt omnes, qui audierant in corde suo, dicentes. Quis putas puer iste erit? Quasi dicat. Aliquid ualde magnum erit. Sic ergo Ioannes illico ut natus est, creditus est sanctus futurus, ut magnus uir ex eo tempore ceperit habere magnam reuerentiam, siue auctori tatem apud Iudaeos: licet nihil adhuc loqueretur. Ideo postquam cepit habere tantam uitae austeritatem concordante uita cum magnitudine, quae signata fuerat in natiuitate, & conceptione, facilliter ei crederetur, etiam si non fuisset tam austerus uita. Sed dicit aliquis: sufficiebat ergo Ioanni, quod apparuisset ante conceptionem, & natiuitatem suam illa figura magnitudinis: etiam si postea non esset tam austerus: ideo non debuit, uel non fuit necesse habere tantam austeritatem. Dicendum, quod licet signa, quae comparuerunt in natiuitate Ioannis ostenderent quandam magnitudinem excellentem in eo futuram, si tamen uita postea non concordaret cum signis, non praestaretur ei auctoritas: quia putaretur, quod Deus mutauerat iudicium suum circa illum propter peccatum eius, uel suorum. Iste enim erat modus Dei. Ierem. 18. scilicet, quod promitteret alicui homini multa mala: & si ageret penitentiam cessabat illa inferre, & conferebat Deus ei bona. Econtrario Deus promitteret alicui magna bona, & si recederet a Deo, mutabat Deus sententiam, & nihil conferebatur de promissis. Ita putaretur de Ioanne si uita sua non fuisset excellens. Et tunc non solum non praestaretur ei auctoritas, sed etiam malus iudicaretur: propter cuius peccatum putaretur Deum mutasse sententiam de bonis promissis. Debit ergo Ioannes excellens esse. Nam etiam si solum esset bonus nihil habens speciale super ceteros, putaretur frustrata effecta praecedentia signa: quia illa non solum bonum, sed excellentem ualde inuuebant: sicut omnes audientes, quae facta fuerant dicebant, scilicet. Quis putas puer iste erit? Quasi dicat. Erit quid admirabile quale nunquam uisum est. Et ista etiam fuit causa quare Iudaei putauerunt eum esse Messiam. Ioan. j. Debit ergo istam excellentem magnitudinem habere in austeritate uitae: licet tamen aliquid minus habuisset, quae habebat: non tollitur quin Iudaei praestarent illam auctoritatem, cum uita satis concordaret signis, quae apparuerunt in conceptione, & natiuitate. Sed diceretur, quod Iudaei non praestarent Ioanni aliquam auctoritatem propter signa, quae apparuerant in natiuitate eius: quia Ioannes tacuit usque ad annum trigessimum, manens in deserto. Et tunc ista uenissent iam in oblivionem: uel nec aduerterent Iudaei ad ea. Sic fuit de Christo, nam maiora signa apparuerunt in natiuitate eius, scilicet Magi uenerunt ab oriente ad adorandum eum, & stella praecedebat eos, nunciaueratque istud in Ierusalem: praecedenti: cap. Angeli etiam cantauerunt eo. nato, & pastoribus apparuerunt. Et postea ipse Christus in templo cognitus est a Simeone, & Anna, Luc. 2. Et tamen propter ista non aduerterunt Iudaei ad ipsum, quando cepit praedicare: nec praestabant aliquam auctoritatem nisi miracula interuenissent. Dicendum quod secus fuit in Ioanne, quam in Christo, quia licet signa Christi nati maiora fuerint quam Ioannis, tamen per illa cognitus non est Iesus distincte in persona sua: Ioannes autem fuit distincte cognitus. Patet hoc, quia ista, quae acciderunt in natiuitate Ioannis, cognouerunt sepe omnes Iudaei. Nam quando Zachariae apparuit angelus, totus populus stabat foris expectans eum. Et cum uidissent eum mutum, cognouerunt, quod uisionem uidisset, Luc. j. cum etiam natus est

est Ioannis & patre suo scribente nomen eius solum. A est uinculum linguae suae: erant praesentes plures Israeitarum, & omnes cognouerunt tam ipsum Ioannem, qui natus est, quam omnia, quae acciderant. Nam dicitur Luc. j. quod diluuebantur omnia uerba haec super oia montana Iudaeae. Et tamen omnes qui audierunt posuerunt in corde suo, dicentes: Quis putas puer iste erit? De Christo autem non fuit sic. Nam Magi, qui eum adorauerunt, agnouerunt ipsum distincte; ceteri autem Israelitae: licet audierunt tunc Messiam natum, & turbatus est Herodes, & Ierosolyma cum illo: praecedenti cap. tamen non agnouerunt eum. Unde licet postea conuersaretur inter eos, & ueniret in templum in Ierusalem cum parentibus suis in solennitatibus. Luc. secundo, non agnoscebant eum. Idem fuit de reuelatione, & ostensione facta pastoribus, & Simeoni, & Anna: Nam ipsi cognouerunt eum, sed alii hoc non indicauerunt: ideo mansit Christus Iudaeis incognitus. Unde non poterat ei auctoritas praestari propter illa signa, quae apparuerant in eius natiuitate. Secus autem de Ioanne, quoniam ille semper distincte cognitus fuit, & habebat semper in honore propter illa, quae habuerat in natiuitate signa magnitudinis.

Quare Ioannes uoluit habere tantam uitae austeritatem cum ante eum nullus tantam habuisset. Quest. XXXIII.

QVAERITVR de ista austeritate uitae Ioannis, quare uoluit tantam habere: cum ante eum nullus tantam habuisset. Quidam dicunt, quod hoc fuit ex desiderio sanctitatis, sicut multi uiri ante eum, & post anhelaerunt ad actus ualde excellentes solum ex desiderio cultus diuini, & uitae aeternae, sine aliquo alio speciali motiuo: ita enim potuit esse in Ioanne. Dicendum quod licet hoc esset satis uerisimile, tamen non fuit uerum: sed Ioannes, ideo anhelauit ad tantam perfectionem, quia Deus concessit ei speciale priuilegium, ut hoc facere posset. Et non solum, ut posset, sed etiam mouit eum, ut omnino faceret. Et patet hoc, quia angelus praenunciavit Zachariae quid facere deberet Ioannes. Nam dixit ei, quod uinum & liceram non biberet. Luc. i. Unde iam Ioannes non solum desideraret hoc facere tanquam bonum, sed quasi necessarium, quia Angelus illud praedixerat, & obtinebat uim praeccepti. Istud autem postea Zacharias indicaret Ioanni, uenienti ad aetatem rationis capacem, & tunc ipse obseruaret hoc tanquam mandatum Dei. Et sicut Angelus scribitur hoc dixisse Zachariae: ita forte dixit de cibo Ioannis, & uestitu: licet Lucas, & alij Euangelistae non expresserint. Secundo patet, quia Ioannes inchoauit istam uitam in pueritia, Luc. i. scilicet. Puer crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis, & tamen non haberet tale desiderium in parua aetate, quia istud excedebat omnino aetatem illam: nisi Deus omnino specialiter eum moueret ad hoc uolendum. Nam sicut posse tolerare in parua aetate istam austeritatem erat quodammodo super naturale, & ex gratia speciali Dei: ita quod moueretur ad rem tam arduam in tam infirma aetate, a solo Deo esset, & non ex communi desiderio sanctitatis. Tertio patet, quia Christus Ioannes non uenit in desertum propter se, sed ut Christum annuntiaret, quia sic de eo praenunciatum erat, ut supra diximus: ita omnia, quae Ioannem faciebant, non propter se sed propter Christum erant, in quantum ista disponebant Ioannem, ut esset testis idoneus Christi. Deus ergo specialiter mouit Ioannem ad subeundum istud propositum tam arduum, ut per hoc in maiori reuerentia, & auctoritate esset apud

Iudaeos, & sic magis crederetur ei quando testificaretur de Christo. Quarto patet quia angelus dixit Zachariae. Et spiritu sancto replebitur adhuc ex uero matris sue. In quo ostenditur specialis plenitudo spiritus semper manentis in eo. Et sic per illum moueretur ad faciendum omnia, quae faciebat. Et specialiter apparet de progressu eius in desertum, quia eod. c. dicitur. Puer crescebat, & confortabatur spiritu: & erat in desertis: id est, spiritus sanctus, qui in eo confortabatur per augmentum gratiarum faciebat eum stare in pueritia in deserto. Ibi autem tolerauit hanc austeritatem. Ideo Ioannes non motus fuit ad faciendum haec solum ex desiderio sanctitatis, sicut alij mouentur ad opera ardua uirtutum, sed Deus specialiter mouit eum propter causam dictam.

An Ioannes fecerit miracula. Quest. XXXIII.

QVAERITVR, an Ioannes fecit miracula. Dicendum, quod nullum miraculum fecisse legitur. Licet enim Euangelistae describant diligenter facta eius: nullum tamen miraculum descripserunt. Quidam tamen dicunt, quod Ioannes fecit aliqua miracula, licet scriptura illa taceat: sicut multa de miraculis, & gestis Christi tacentur. Ioan. 29. Item quia si non fecisset miracula aliqua, uideretur quod non crederetur ei. Nam etiam prophetis non obligabatur credere Israelitae, si non facerent aliqua signa: ut colligitur Deuter. 13. & 18. Maxime autem in re tanta ardua, scilicet, asserendo aliquem esse Messiam, in quo erat totum bonum Iudaeorum.

Dicendum, quod Ioannes nullum miraculum fecit, licet fuerit uita sanctissima: & patet, quia Ioan. 10. dicitur: & multi uenerunt ad eum, & dicebant. Ioannes quidem nullum signum fecit. Item patet quia si Ioannes fecisset miracula, istud esset ad approbationem dicti sui, & tunc nullo modo omitterent illa Euangelistae, qui scripserunt diligenter uitam Ioannis in quantum ille testimonium erat Iesu, quod esset Messias, & tamen nihil esset, quod magis confirmaret testimonium Ioannis, quam miracula, si ostendisset illa in testificando, ideo Euangelistae non subtraxissent ea, sed exprimerent: potissimum cum omnes Euangelistae diligenter de Ioanne locuti fuerint. Et licet aliqui istud omitterent, aliquis tamen saltem illud diceret, sed nemo fuit ideo miraculum nullum fecit. Ad primum argumentum dicendum, quod illud argumentum uerisimilitudinis habet, non tamen ueritatem: uel potius illud magis est ad respondendum si quis dicat Ioannem non fecisse miracula, quia non sunt scripta quantum ad aliquid probandum. Argumentum tamen uerisimilitudinis cessat, cum de ueritate constat, sicut nunc constat Ioan. 10. quod Ioannes signum nullum fecerit. Ad secundum dicendum, quod licet Ioannes signum nullum fecerit, crediderunt ei multi Iudaeorum, quia certissime eum a Deo esse putabant. Et hoc propter uitae sanctitatem, quam non putabant esse ab homine, sed specialiter a Deo. Quia ut Chryso. super Ioannem dicit, mirabantur Iudaei tantam in corpore humano uidere patientiam. Etiam propter signa, quae apparuerunt in natiuitate eius, quae attestabantur eum esse a Deo, & aliquem magnum futurum. Et sic omnes crediderunt ex natiuitate eius, dicentes: Quis putas puer iste erit? Luc. i. Alij dicunt, quod uidetur irrationabile, quod Ioannes miracula non fecit, quia multi fuerunt in ueteri testamento minores eo, & tamen miracula fecerant, sicut patet de Elia, & de Elifaeo, qui in mortuos suscitauerunt. Nam Elias unum suscitauit. 3. Reg. 17. Elifaeus uero duos. 4. Reg. 4. & 13. Dicendum quod manifestum est Ioannem non fecisse miracula. Et non est irrationabile eum

eum nulla fecisse, quia manifestum est, quod aliqui minus perfecti faciunt interdum miracula, quæ alij non faciunt viri perfectiores. Sicut Elias, & Elifæus mortuos suscitauerunt: Moyses autem nullum suscitauit. Et tamen Moyses fuit excellentior illis. Nam Deus laudans Moysen dicit, quod est fidelissimus in tota domo sua. Et quod nemo est talis sicut ipse Nume. 12. & ad Hebr. 3. Etiam Deut. 34. dicitur, quod post Moysen non surrexit ultra talis propheta in Israel: ergo non fuerunt tales Elias, & Elifæus. Item Christus non fecit tanta, nec tam magna miracula, sicut apostoli. Nam umbra Petri sanabat infirmos, & ideo ponebantur in grabatis per loca, per quæ ipse transiturus erat. Act. 5. De Christo non legitur, quod umbra sua quemquam sanaret: nec etiam ponerentur mortui vel ægroti, ut umbra eius obumbraret quemquam eorum. Etiam Christus non legitur suscitasse nisi tres mortuos: Andreas tamen vnico actu suscitauit, quadraginta, qui in mari perierant. Item, quia facere miracula est quedam gratia per se gratis data distincta à sanctitate vite. Vnde & homines mali interdum faciunt miracula, ut patet infra 7. & Luc. 14. scilicet: Multi dicent mihi in illa die, Domine Domine in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus. Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos, discedite, qui operamini iniquitatem. Si autem operatio miraculorum esset aliquid consequens ad sanctitatem, & secundum gradum sanctitatis esset maior, vel minor illa virtus, siue fierent plura aut pauciora miracula, oporteret dici quod Ioannes fecisset multa miracula: cum tamen ista potestas non consequatur necessarîo sanctitatem, cum etiam aliquando in malis sit, non inconueniens est, quod Ioannes miracula nulla fecerit.

Quare Ioannes nulla miracula fecit. Quæst. XXXV.

QVAERITVR, quare Ioannes nulla fecit miracula. Dicendum, quod propter multa. Primò quia virtus operandi miraculosè non conceditur homini propter utilitatem, uel honorè sui ipsius: sed propter utilitatem aliorum, qui sunt, uel possunt esse partes Ecclesie, ut declarat Apostolus. 1. Cor. 12. & 18. tempore autem Ioannis fortè non erant necessaria miracula ad utilitatem aliquorum: ideo non fecit miracula. Secundò quia Ioannes solùm uenerat ad ostendendum Christum, & disponendum populũ ad suscipiendum eum: ut supra probatum est: hoc aut sine miraculis fieri poterat, quia sanctitas Ioannis excellens, & signa, quæ præcesserant in natiuitate eius sufficientem præstabant ei auctoritatem, ut populus sibi crederet: quia uidebatur, quod necessè esset à Deo esse hominem in quo talia apparerent, ideo non erat opus confirmari dicta eius miraculis. Tertio patet, & efficacius, quod si Ioannes miracula fecisset, oportebat, quod illa fuissent ualde maiora omnibus miraculis, quæ fecerat propheta, & omnes patres ueteris testamenti, eo quod ista miracula essent ad ostensionem perfectionis Ioannis. Sed ipse excessit omnes præcedentes in austeritate uitæ, & sanctitate uitæ: ita ergo & in miraculis præcederet. Quæ aliàs non conueniēter ostenderetur ipsi esse excellentiorem omnibus præcedentibus. Si aut Ioannes talia miracula fecisset, essent illa æqualia, aut ualde similia miraculis Christi. Hoc autem nimis repugnabat intentioni Dei: quia tunc Iudæi credidissent Ioannē esse Messiam, & non Iesum. Et hoc quasi rationabiliter. Quia Ioannes in austeritate uitæ, quæ est sanctitas exterior, uel signũ sanctitatis, excedebat ualde Iesum. Quia Iesus non fuit austerus in uita, sed communis, & medicus. Sic ipse dixit comparans se, & Ios. 7. 1. 1. Venit

F Ioannes non manducans, nec bibens, & dicitur quia Daemonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicitur: Ecce uorax, & potator uini. Si ergo Ioannes in miraculis uideretur æqualis, uel quasi equalis Iesu: cum in austeritate esset maior, uideretur simpliciter maior, & sanctior quam Iesus, & sic rationabilis crederetur de eo, quod esset Messias, quam de Iesu. Ioannes tamen uenerat, ut ostenderet Iesum esse Messiam: ideo non debuit ipse facere miracula talia sicut Christus, nec aliquo modo similia, ut manifestè appareret quod Iesus excedebat Ioannē, ut uerissimilius esset ipsum esse Messiam quam Ioannē. Hoc autē signauit Ioannes, quando quæsitum est ab eo an esset Messias, & dixit, quod non. Quia ille, qui futurus erat Messias, & uenturus post eum fortior erat eo. I. sanctior: ita quod ipse non erat dignus soluere corrigiam calciam tectorum eius, infra in litera: & Mar. 1. & Luc. 3. Et hoc apparebat quado Iesus faciebat miracula, qualia, & quanta nunquam Iuisa sunt. Nullum ideo inconueniens fuit, quod Ioannes miracula nulla faceret. Si autem dicas, quod poterat Ioannes facere miracula parua, per quæ non uideretur æqualis Iesu. Dicendum quod non conueniebat. Quia si Ioannes faceret miracula, debebant illa esse maiora miraculis omnium patrum ueteris testamenti propter causam supradictam. Nulla ergo miracula debuit Ioannes facere.

Ad quid Ioannes baptizauit, & an fuerit conueniens ipsum baptizare. Quæst. XXXVI.

QVAERITVR nunc circa baptismum Ioannis, & primò ad quid Ioannes baptizauit, & an fuit conueniens, quod baptizaret. Quidam dicunt, quod non debuit baptizare, quia Ioannes fuit missus ad perhibendum testimonium de Christo, iuxta illud Ioan. 1. 1. Hic uenit in testimonium, & Luc. 1. Tu puer propheta altissimi uocaberis. Sed propheta, qui fuerunt ante Ioannē nunquam introduxerunt aliquè nouum ritum præter illa, quæ erant in lege Moysi: ut patet ex eorum libris, & gestis. Ergo nec Ioannes debuit introducere nouum ritum, scilicet, baptismũ. Item quia ubi est alicuius rei superfluitas, non oportet addi, sed potius tolli, sed Iudæi abundabant in ritu baptizandi, & superfluebant: ergo non debuit dari nouus baptismus per Ioannē. Patet hoc quia Mar. 6. dicitur quod Pharisæi, & omnes Iudæi nisi crebro lauent manus non manducant tenentes traditionem seniorum. Et cum à foro uenerint, nisi baptizentur non comedunt. Et alia multa, quæ tradita sunt illis seruare, baptizata calicum, & urceorum, & gramætorum, & lectorum. Dicendum quod Ioannes propter multa baptizauit, & conueniens fuit, quod baptizaret propter multa. Primò & præcipuè ad ostendendum Christũ. Sic enim ipse dixit Ioan. 1. Ego nesciebam eum: sed ut manifestet in Israel, propterea ueni ego in aqua baptizans. Erat enim modus ualde conueniens ostendendi Iesum populo esse Messiam in baptismo, ut infra dicitur. Tertio quia conueniens fuit Ioannem baptizare, ut posset ab eo Iesus baptizari, ut sic in seipso Christus baptismũ consecraret. I. sanctificando aquam in qua baptizabatur. Sic ait Aug. super Ioan. Tertio quia, ut cū populus occurreret ad Ioannē ut baptizaretur ab eo, poterat illis ostendere Iesum prando illis, quia sic plures ad prædicationem conueniebant. Quarto: quia cum Ioannes debuit ostendi tanquam excellentior omnibus patribus prioribus ueteris testamenti, fuit conueniens ipsum introducere aliquem ritũ admirandũ, per què ad ipsum oēs concurrerent, quia istud in prioribus sæculis nunquã uiderent. Et hoc conueniebat ualde ad manifestacionem Christi: quia sic pluribus quæ aliàs manifestaretur.

Quinto

Quintò, quia Ioannes per baptismum suum afflucebat homines ad baptismũ Christi. Et hoc erat conueniens, scilicet, ut sicut ad doctrinam Christi, ut reciperetur, præcedebat doctrina Ioannis, ita ad baptismũ Christi præcederet baptismus Ioannis. Et per hoc Ioannes per omnia pararet domino plebem perfectam. Luc. 1. Sic enim dicit Gregor. in quadam Homilia, quod Ioannes ideo baptizauit, ut præcursonis suæ ordinem seruans, qui nasciturum Dominum nascendo præueniret, baptizando quoque baptizatum præueniret. Sexto, ut inducens homines ad poenitentiam præpararet ad dignè suscipiendum baptismum Christi. Vnde ait Beda, quod quantum nondum baptizatis profest cathecumini fidei doctrina: tantũ profuit baptismus Ioannis ante baptismum Christi. Quia sicut ille prædicabat poenitentiam, & baptismum Christi prænuñciabat, & in cognitione ueritatis, quæ mundo apparuit attrahebat: sic ministri ecclesie primò erudiunt: post peccata eorũ redarguunt: demum in baptismo Christi remissionem promittunt. Ad primum argumentum in contrarium dicendum, quod Ioannes nõ fuit sicut ceteri Propheta, quia non solùm fuit Propheta, sed pluriusquam Propheta, ut dixit Christus, infra 11. fuit enim ipse finis legis Moysi, & principium euangelij, ut ait Chrysostomus. Ideo magis pertinere ad eum uerbo, & opere inducere homines ad legem Euangelij, quam ad Prophetas ueteris testamenti. Quia illi erant tanquam Magistri obseruatorum ueteris testamenti. Et quia illud completè fuerat traditum in lege Moysi, ita ut nihil liceret addi. Deuter. 12. non decebat, quod illi introducerent aliquos ritus obseruationum. Ioannes autem non fuit tanquam magister, uel prædicator ueteris testamenti: sed tanquam annunciator latoris noui testamenti, & dispositurus ad illum. Luc. 1. scilicet. Præbis ante faciem domini: parare uias eius. Et iterum. Ipse præcedet eum in spiritu, & in uirtute Elie. Parare domino plebem perfectã. Ideo non solùm licuit Ioanni Christum præire ad testimonium perhibendum: sed etiam nouum ritum introducere, uel per nouum ritum ad nouitatem disponeretur. Ad secundum argumentum dicendum, quod baptismus Ioannis nõ fuit aliquid additum ad baptismata Pharisæorum, sed fuit potius nouus ritus, quia baptismata Pharisæorum erant inutilia, & omnino superflua, & curiosa: baptismus autem Ioannis erat ualde utilis, quia non inducebat ad solam mūditiã carnis sicut baptismata Pharisæorum: sed potius ad munditiã spiritualem, quia erat baptismus poenitentie in remissionem peccatorũ. infra in litera, & Mar. 1. Ideo istud debuit introduci, & illa cessare, uel omitti tanquam inania.

Ad quid baptizabat Ioannes, ut Christum ostenderet: quem per prædicationem poterat demonstrare. Quæst. XXXVII.

QVAERITVR, ad quid Ioannes baptizauit, ut Christum ostenderet, quia poterat eũ ostendere per prædicationem, scilicet, congregato populo ad prædicationem eius. Poterat enim Ioannes dicere iste est Messias, & sufficeret. Dicendum quod licet prædicando Ioannes posset Christum ostendere, conuenientius tamen fuit, quod baptizando ostenderet, quia sic magis ostendere poterat. Primò quia Ioannes uolebat ostendere toti populo Iesum esse Messiam. Magis tamen faceret hoc per baptismum, quam per prædicationem. Quia si solùm prædicaret: non egredierentur ad eum omnes Israelitæ: sicut egrediebantur, cum baptizabat. Et hoc erat, quia istud erat in solutum, & propter rei nouitatẽ om-

A nes ad eum confluebant. Si autem solùm prædicasset, etiam si excellentius, quam priores Propheta loqueretur, non conueniret sic ad eum totus Israel, quia alij etiam Propheta prædicauerant. Hoc innuitur hic in litera, & Mar. 1. cum dicitur. Tunc exibat ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane. Et sic dicitur quod exibat, & baptizabantur, & non dicitur exibat, & audiebant eum prædicatẽ: quasi innuatur, quod præcipua causã exeundi ad eum erat, ut baptizarentur ab ipso, quam ut audirent eum prædicantem. Et sic magis poterat congregari populus per baptismum ad ostendendum eum Christum, quam per prædicationem: ideo per baptismum potius debuit ostendi. Hoc innuit Iosephus. 18. Antiquitatum dicens, quod Ioannes debebat homines per baptismum in unũ conuenire: in quo innuit, quod ad baptismum Ioannis speciali modo homines conueniebant, siue congregabantur. Secundò erat hoc propter necessitatem baptismi. Quia si Ioannes solùm debuisset prædicare, posset discurrere per loca, & non esset aliqua causã, quæ eum impediret ad hoc. Cum autem baptizaret, non poterat discurrere per singula loca, sed solùm esset iuxta flumina, uel in locis ubi essent aqua: multæ, ut ibi posset populus baptizari. Sic dicitur Ioan. 3. quod erat Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia aqua: multæ erant illic, & ueniebant, & baptizabantur. Et sic Ioannes non posset discurrere per loca, sed maneret in aliquo loco, ubi essent aqua: multæ, & populus ad eum conueniret. Et sic manifestũ est, quod plures ad eum conuenirent, quam si ipse per loca discurreret. Quod tamen fieri non potuisset conuenienter nisi baptizaret. Ergo abundantius, & pluribus Christus ostendi poterat Ioanne baptizante, quam solùm prædicante. Tertio, quia Iudæi putabant per baptismum Ioannis se aliquid consequi: quia ipse dicebat istũ baptismum esse in poenitentiam ad remissionem peccatorum, & ob hoc omnes baptizabantur, sicut patet hic in litera, & Marci tertio. Si autem Ioannes solùm prædicaret, per doctrinam suam non crederent Iudæi se aliquam gratiam consequi, uel perfectionem: sed solùm eruditionem: ideo plures uenirent ad baptismum, quam ad prædicationem. Et dato quod aliquis contenderet plures uenire ad prædicationem, quam ad baptismum Ioannis, saltem necesse est dici, quod plures conuenirent eo prædicante, & baptizante, quam si solùm prædicaret. Ideo dicitur supra in litera, quod uenit Ioannes baptista prædicans, id est, quod baptizabat, & prædicabat. Et sic debuit potius per baptismũ, quam per prædicationem ostendi Christus. Quarto, quia non solùm Ioannes ostendebat toti populo Iesum esse Messiam: sed etiam singulos in hoc instruebat, quod non fieret conuenienter nisi per baptismum, scilicet, quia cum Ioannes sigillatim baptizabat quoslibet: annunciabat illis de Iesu, quod esset Messias, quem iam toti populo ostenderat. Ioan. 1. Sic dicit Chrysostomus super Ioannē, quod Ioannes annunciabat singulis de Christo, dum baptizando per singulos discurrisset. Si autem solùm prædicaret, non esset aliquid per quod haberetur opportunitas ad annunciandum singulis de Iesu. In baptismo autem, cum necesse esset, quod Ioannes sigillatim quemlibet baptizaret: erat locus opportunus ad singulos annunciandum. Quintò, quia non solùm Ioannes annunciabat Iudæis sigillatim de Christo: sed etiam per formam ipsius baptismi, quem Iudæi fructuosum credebant, ostendebat eis Messiam, cum baptizaret singulos in nomine Messie, siue in nomine uenturi: sicut dixit Paulus. Act. 19. scilicet, quod Ioannes baptizauit in eum, qui uenturus est: fuit ergo conueniens baptismum Ioannis ad ostendendum

dendum Christum. Sexto, quia non solum Ioannes debuit Christum ostendere populo, sed etiam Christus debuit sibi ostendi, quia Ioannes a principio non cognouit Christum, sicut ipse dixit Ioan. 1. scilicet. Et ego nesciebam eum, per baptismum autem cognoui eum: quia Spiritus Sanctus dixit sibi, quod super quem uideret descendentem Spiritum Sanctum in specie columbae, ille erat, qui baptizabat in Spiritu Sancto, id est, erat Messias, eod. cap. Et sic Ioannes cum baptizaret Christum in Iordane vidit Spiritum Sanctum descendentem super ipsum, infra in litera, & Luc. 3. Et sic cognouit eum, Ioan. 1. Si autem non baptizaret, non esset modus, ita conueniens ad hoc quod Ioannes eum cognosceret, ideo dicitur, quod Ioannes baptizaret. Et de hoc etiam intelligitur illud Ioan. 1. scilicet. Et ego nesciebam eum: sed ut manifestetur in Israel, propterea ueni ego in aqua baptizans. Quasi dicat. Ego non cognoscebam eum, & ut cognoscerem, & manifestare possem eum toti Israel, missus sum ad baptizandum, scilicet, ut in baptismo eum cognoscerem. Septimo, ut Ioannes posset maius testimonium perhibere de Christo, scilicet, quod non solum diceret Iesum esse Messiam, sed etiam quod Spiritus Sanctus uenerat super eum. Quod ostendebat singularem perfectionem. Sic Ioannes dixit Israelitis. Ego uidi, scilicet, Spiritum Sanctum descendentem super eum, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Octauo, quia Ioannes non solum perhibebatur erat testimonium de Christo: sed etiam de baptismo eius, ut magis a Iudeis reciperetur. Et istud erat per comparationem baptismi sui ad baptismum Christi. Sicut dicitur infra in litera. Ego baptizo vos in aqua, qui autem post me uenturus est baptizabit uos in Spiritu Sancto & igne. Et Ioan. 1. dicitur. Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem uideris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem super eum: hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Et sic innuitur, quod baptismus Ioannis solum erat in aqua, id est, faciebat solum id, quod facit aqua: baptismus autem Christi erat in Spiritu Sancto, id est, conferebat gratiam, quae est a Spiritu Sancto. Si autem Ioannes non baptizaret, non posset conuenienter extollere uirtutem baptismi Christi per comparationem ad aliquid aliud: ideo debuit ipse baptizare. Nono, quia si Ioannes non baptizaret: sed solum per praedicationem Christum ostenderet: cessarent omnes illae utilitates assignatae praecedentibus. scilicet, quare Ioannes baptizauit: ideo debuit non solum praedicando, sed potius baptizando Christum ostendere,

An ante Ioannem aliquis habuerit officium baptizandi. *Quest. XXXVIII.*

QVAERITVR, an ante Ioannem aliquis baptizandi officium habuerit, uel fuerit introductus usus baptizandi ab aliquo. Quidam dicunt, quod ante Christum erat usus baptizandi, quia Pharisaei ante hoc baptizabantur. Nam dicitur Mar. 6. quod Pharisaei cum a foro uenerint nisi baptizentur, non comedunt. Item erant multa baptismata ante Ioannem, scilicet, baptismata calicum, & urceorum, & aramentorum, & lestorum, eod. cap. Dicendum, quod ante Ioannem non fuit usus baptizandi, sed ipse primus illum introduxit. Et ob hoc uocatur Ioannes baptista, sicut Christus eum uocauit, infra 11. Sic etiam uocatur hoc. Non tamen uocaretur ipse baptista absolute, si alij cum eo simili, uel ante ipsum haberent usum baptizandi. Sic etiam uocat eum Iosephus, 18. Antiquitatum dicens, quod a quibusdam Iudaeorum credebatur perisse exercitum Herodis pro morte Ioannis, qui uocabatur baptista. De hoc dicit ibi,

dem, scilicet. Hunc Herodes occidit uirum valde bonum, qui praecipiebat Iudaeis uirtutum operam dare: iustitiam colere: in Deum seruare pietatem. Et per baptismum acceptabile fore: si non solum ad abluenda peccata sumatur, uerum etiam ad castimoniam corporis atque animae iustitia purificationem seruetur: omniumque pater uirtutum uelut signaculum, & custodia quadam fidelis habeatur. Secundo patet per August. qui ait: Nulli praecedentium prophetarum fuit datum baptizare nisi soli Ioannis. Tertio quia si baptismus fuisset traditus ab aliquo alio Propheta, uel uero sancto, cum ille non esset in lege Moyfi scriptus, iureberetur etiam a Deo obseruari. Et tamen per Malachiam, qui fuit ultimus Prophetarum, qui libros scripserunt dicitur: memento legis Moyfi serui mei: quasi dicat, quod non oportebat, quod recordarentur aliorum praceptorum, aut rituum nisi solius legis Moyfi. Ergo baptismus nondum erat datus per aliquem Prophetarum, uel uirum sanctum. Quarto patet, quia si baptismus fuisset ante Ioannem, non uocaretur baptismus Ioannis, quia non esset suus, sed potius illius, qui eum instituit a principio. Et tamen saepe uocatur iste baptismus Ioannis, sicut dicitur infra in litera, scilicet. Videns Ioannes multos Pharisaeorum, & Saduceorum uenientes ad baptismum suum, & infra 21. dixit Christus: baptismus Ioannis unde erat ex caelo, an ex hominibus. Et Act. 19. cum Paulus quaereret a quibusdam, in quo ergo baptizati estis? dixerunt in Ioannis baptismate. Oportet ergo dici, quod Ioannes instituerat baptismum. Quinto, quia licet multa facta sunt, quae non scribuntur in Sacra Scriptura. Tamen ea, quae praecipua erant, & pertinebant ad instructionem nostram, non fuerunt ommissa, sed diligenter tradita: cum modus procedendi Sacrae Scripturae sit artificiosus, scilicet, per Spiritum Sanctum auctorem suum: baptismus autem erat aliquid multum pertinens ad eruditionem, & mores; ideo si Deus per aliquem instituisset eum ante Ioannem, scriptura fecisset mentionem de illo, sicut nunc omnes Euangelistae diligentem mentionem faciunt de baptismo Ioannis. Et tamen non est aliquid de illo scriptum in toto ueteri testamento: ergo ante Ioannem non fuerat baptismus. Sexto, quia si fuisset usus baptismi ante Ioannem, baptizarentur Iudaei plurimi, sicut a Ioanne baptizabantur, & tunc ueniente Ioanne non oporteret omnes ab eo baptizari: quia plurimi baptizati essent antequam Ioannes inciperet baptizare, & etiam essent aliqui habentes officium baptizandi, si ante Ioannem fuisset baptismus institutus, & tamen omnes Iudaei de singulis partibus Israel exibant ad Ioannem, ut baptizarentur ab eo, ut patet hic, & Mar. primo. Ergo uidetur, quod ante Ioannem non fuerat usus baptizandi, nec aliquis baptizabat nisi Ioannes. Septimo, quia Christus dixit Pharisaeis, infra 21. baptismus Ioannis ex caelo erat an ex hominibus. Et dicitur, quod Pharisaei non responderunt, timentes quod si dicerent esse a Deo, obijceret Christus cur non recepissent illum. Ista tamen interrogatio, & reprehensio, quam timebant Iudaei non haberet locum si ante Ioannem alius baptizasset, uel eo uiuente haberet alius idem officium: quia tunc Christus non diceret eis quare non receperunt baptismum Ioannis: sed diceret simpliciter, quare non baptizati sunt. Et tamen solum fuit argumentum in baptismo Ioannis, ergo uidetur quod ante eum nemo baptizauerat. Octauo patet, quia postquam Christus coepit habere discipulos: ipsi quoque inceperunt baptizare. Et tunc mirati sunt discipuli Ioannis, & dixerunt ei. Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, baptizauit, & omnes ueniunt ad eum, Io. 3. Si tamen aliquis ante Ioannem baptizasset, uel eo uiuente haberet idem officium, non

non mirarentur discipuli Ioannis, quod alius praeter Ioannem baptizaret: quia admiratio non est nisi de insolitis: maxime cum Christus laudatus fuisset ualde a Ioanne, sicut isti discipuli dixerunt, scilicet, cui testimonium tu perhibuisti. Ideo si alicui praeter Ioannem competere deberet officium baptizandi, maxime uideretur, quod deberet competere Christo propter excellentem sanctitatem. Sicut etiam intelligebant discipuli Ioannis, & tamen ipsi mirati sunt, quod Iesus baptizaret: ergo uidetur, quod praeter Ioannem nemo baptizabat, nec unquam baptizauerat. Nono patet ex confirmatione Ioannis. Quia Ioannes approbavit dubium, & admirationem discipulorum suorum ostendens, quod Iesus poterat baptizare eo quod fuerat sibi datum a Deo dicens. Non potest homo accipere quicquam: nisi fuerit ei datum de caelo. Si tamen aliquis ante Ioannem baptizasset, uel simul cum eo baptizaret: non ostenderet Ioannes rationabilem esse admirationem discipulorum suorum ponens causam, & multa super hoc de Christo introducens. Ioan. 3. sed diceret: Non est admirandum, quod Iesus baptizaret cum plurimi alij baptizassent. Decimo patet, quia Pharisaei uidentes, quod Ioannes baptizaret, miserunt ad eum, ut scirent quis erat: & dixerunt: quid ergo baptizas, si tu non es Christus, nec Elias, nec Propheta. Ioan. 1. Si tamen officium baptizandi fuisset ante Ioannem, non esset aliqua causa querendi ab eo stricta, cur baptizaret. Nam putauerunt enim esse Messiam, cum baptizaret, ideo quaerebant an esset Christus: si tamen ante Ioannem aliquis baptizasset nihil magnum de Ioanne crederetur, quia baptizabat. Undecimo, quia Ioannes 4. dicitur, quod ut cognouit Iesum, quia Pharisaei audierunt, Iesus plures baptizat, quam Ioannes, reliquit Iudaeam, & abiit in Galilaeam, scilicet, ad tollendam murmuracionem Pharisaeorum de praelatione Christi super Ioannem. Si tamen alij praeter Ioannem baptizarent non compareretur soli Christo in baptizando. Ergo nemo ante Ioannem baptizabat, nec eo uiuente: quousque uiuente Christo discipuli eius baptizare coeperunt. Duodecimo, quia quando nos loquimur de baptismo sufficenter distinguimus eum per baptismum Christi & Ioannis: dicentes de aliquo baptizato, quod aut baptizatus est baptismum Christi, aut baptismum Ioannis. Si tamen aliquis ante Ioannem baptizasset, non uocaretur ille baptismus Ioannis: sed esset alius tertius condistinctus a baptismum Christi, & Ioannis: ergo nullus ante Ioannem baptizauerat.

Ad argumentum in contrarium dicendum, quod baptismus Pharisaeorum uocabatur large baptismus, id est lotio: quia baptizare in Graeco, nihil est, nisi lauare. Et hoc modo qualibet ablutio corporis, uel cuiuscunque rei uocatur baptismus. Sic dicuntur baptismata calicum, urceorum, & aramentorum, id est ablutiones istorum uasorum Mattha. sexto. Et ita uasa Pharisaeorum crebro baptizabant, id est lauabant. Quae etiam si nihil tangerent immundum, sed solum quod de foro uenirent, manus lauabant: & multas alias caeremonias ablutionum habebant. Et quia istae ablutiones solum erant carnales, erant inutiles: quia spiritus uita est, caro autem nihil prodest. Ioan. 6. scilicet. Id quod fit spiritualiter est uita, id est proficit ad uitam aeternam. Caro autem, id est, quod carnaliter fit, nihil proficit ad salutem. Et ob hoc ablutiones istae Pharisaeorum, quae large uocantur baptismata, non possunt proprie uocari baptismus, quia nihil spiritualiter faciebant. Baptismus autem Ioannis faciebat aliquid spiritualiter, uel saltem significabat illud, quod spiritualiter per baptismum Christi efficiendum erat, scilicet, remissionem peccatorum, & gratiae collationem. Multa quoque spiritualiter faciebat, scilicet, quod Ioannes ac-

quis faceret, & disponderet ad baptismum Christi, per quem gratiam reciperet, & etiam, quod per istum baptismum Christus cognosceretur, & multa alia, de quibus supra dictum est. Et ad ista omnia institutus erat baptismus Ioan. Ideo ille proprie dici potuit baptismus. Ipse autem Pharisaeorum ablutiones, quia nihil spiritualium faciebant, aut significabant, non uocabantur baptismus proprie. Et sic Ioannes fuit primus, qui introduxit baptismum. Ad confirmationem dicendum, quod erant apud Iudaeos multa baptismata calicum, & aramentorum, & urceorum, & ista non erant aliquid sacrum, sed potius inane, cum esset quadam curiositas superflua circa corpora omittendo spiritualia: ideo licet large uocentur baptismata, non uocantur proprie baptismus.

Quare Ioannes potius baptizauit in Iordane quam in alio loco. *Quest. XXXIX.*

QVAERITVR, quare Ioannes baptizauit potius in Iordane quam in alio loco. Respondet Glos. ordinaria, quod baptizabat in Iordane, ut ibi aperiretur ianua regni caelestis, ubi datus est aditus filijs Israel terram promissionis intrandi. Aliam causam ponit Iulianus dicens, quod bene in Iordane qui descensio eorum interpretatur baptizabantur, quia de superbia uitae ad humilitatem uere confessionis descenderant. Exemplum autem iam tunc confitendi peccata, ac meliorem uitam promittendi baptizandis dabatur. Iste autem duae causae sunt mysticae. Dicendum tamen, quod non solum Ioannes baptizabat in Iordane, sed etiam in alijs locis, ubi aquae multae erant: sicut dicitur Ioan. 3. quod erat Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia aquae multae illic erant. Maxime tamen Ioannes baptizabat in Iordane. Primo propter aquas multas, quae erant necessariae ad baptismum totius populi, & in nullo loco in Iudaea magis, quam in Iordane inueniri poterant. Secundo quia Ioannes habitauerat semper in deserto, & nolebat ab eo nimis elongari: Iordanis autem transit ad iades deserti fortis Iudae, per quae descendit infra Iericho, & tendit in mare mortuum, quia ibi Iordanis, & mare mortuum sunt termini fortis Iudae ex parte orientis. Iosue. 3. Et sic Ioannes habebat magnam opportunitatem baptizandi in Iordane, quia erat iuxta desertum, in quo ipse habitabat.

An baptismus Ioannis fuerit sacramentum, & cuius legis fuerit sacramentum. *Quest. XL.*

QVAERITVR, an baptismus Ioannis fuit sacramentum, & cuius legis fuit sacramentum. Quidam dicunt, quod non fuit sacramentum, quia dicit Beda super Ioannem, & etiam Glos. Ioan. 3. quod quantum catechumenis nondum baptizatis prodest doctrina fidei, tantum proficit baptismus Ioannis ante baptismum Christi: sed doctrina illa catechumenorum, quae uocatur catechismus, non est sacramentum, sed aliquid sacramentale, cum non connumeretur intra alia sacramenta: ergo baptismus Ioannis non fuit sacramentum. Item omne sacramentum est alicuius legis: sed baptismus Ioannis non fuit sacramentum alicuius legis, scilicet nec naturae, nec Moyfi, nec Euangelii: ergo non fuit sacramentum. De lege naturae patet: quia nondum fuerat baptismus in illa. De lege Moyfi patet, quia dicit Augustinus, quod nulli praecedentium prophetarum datum fuit baptizari nisi soli Ioanni. Et tamen usus sacramentorum ueteris legis pertinuit ad plurimos praecedentes Ioannem: De lege Euangelii patet, quia illa tota a Christo praedicante

cante instituta est. Et tamen baptismus Ioannis institutus fuit antequam Christus inciperet predicare: cum Christus primo a Ioanne baptizatus est, postea ieiunavit, deinde predicare cepit, ut colligitur hic, & infra 4. & 5. Ergo non erat baptismus Ioannis aliquid pertinens ad legem Christi. Item quia omnis ritus sacramentalis spiritualiter pertinet ad aliquam legem introductam: Ioannes tamen non dedit aliquam legem: ipse tamen introduxit baptismum: ergo baptismus Ioannis non erat sacramentum. Dicendum quod baptismus iste non erat proprie sacramentum, sicut sunt sacramenta legis nouae: erat tamen aliquo modo sacramentum. Pro quo sciendum, quod Hugo de sancto Victore dicit, quod secundum processum temporis, & maiorem propinquitatem ad tempus gratiae oportuit alia sacramenta institui. Unde quia in Ioanne aliquo modo cepit tempus gratiae, quia lex & prophetae fuerunt usque ad Ioannem, & ex tunc regnum Dei. infra 11. Ideo usque ad Ioannem fuit lex Moysi, & prophetiae, quae erant de Messia, & ex tunc coepit regnum Dei, id est, status noui testamenti: qui status uocatur regnum Dei, vel regnum caelorum. Et sic in Ioanne incepit tempus gratiae: non quidem quod ab ipso esset gratia, sed quia ipse immediatè ad datorem gratiae uiam prophetauit: Et sic baptismus eius fuit sacramentum, quia erat quaedam inchoatio sacramentorum noui testamenti. Unde dicendum, quod baptismus Ioannis erat sacramentum ueteris testamenti, & nouae legis: sicut dispositio ad formam, media est quodammodo inter priuationem & formam. Conueniebat enim baptismus Ioannis cum sacramentis ueteris legis in hoc, quod solum erat signum, & nihil efficiebat de eo, quod fieri signabatur: quod generale est in omnibus sacramentis legis Moysi: nam gratiam nullam conferunt. Si autem obijcias de Circumcisione per quam tollebat peccatum originale, & dabat gratiam: dicendum quod non fuit sacramentum legis Moysi: sed plusquam per quadringentos annos data fuit Circumcisio ante legem. Nam data est circumcisio Abraham Gen. 17. Lex autem data est per Moysen Exo. 19. & 19. Et inter hoc fuerunt plures quam quadringenti anni, ut colligitur Exo. 12. & ad Gala. 3. Conuenit autem baptismus Ioannis cum sacramentis legis nouae quodammodo in forma, quia parum differt forma, & modus baptizandi Ioannis à baptismum noui testamenti. De baptismum Ioannis dicit magister. 4. sent. dist. 2. quod si quaeritur an fuit sacramentum, potest satis concedi, quod fuerit eo sensu quo legalia signa dicuntur sacramenta: signabat. n. baptismus Ioannis rem sacram. i. baptismum Christi: qui tamen non est baptismus poenitentiae solum, sed et remissionis peccatorum. Ad primum argumentum dicendum, quod baptismus Ioannis est sacramentum, & tamen habet aliquid simile eum sacramentalibus legis nouae. Nam catechismus, qui est aliquid sacramentale baptismi Christi, quia dirigitur ad suscipiendum conuenienter effectum baptismi per ipsam eruditionem fidei, non uocatur sacramentum, sed sacramentale, quia est quoddam praecedens, & preparatorium: ita baptismus Ioannis habet aliquid simile in quantum erat dispositio quaedam ad baptismum Christi: sicut per assuefactionem, siue per significationem. Ex hac parte baptismus Ioannis est aliquid sacramentale. Et sic intelligitur auctoritas Bedae in contrariis allegare. f. quod esset baptismus Ioannis respectu baptismi Christi sicut catechismus. i. doctrina fidei praecedens: Quia tamen baptismus Ioannis praesens institutionem baptismi Christi, est per se sacramentum. Nam catechismus non est sacramentum, sed sacramentale: quia est pars baptismi. s. ritus baptismi, & est simile cum ipso baptismum. Quod autem praecedat aliquid tpe, non potest esse pars eius, vel aliquid ipsius, quia sunt omnino separata. Item baptismus Ioannis licet disponeret ad baptismum Christi

sicut quidam catechismus: quia tamen tpe praesens baptismum Christi, non potest dici aliquid sacramentale baptismi Christi: sed quod per se est sacramentum: Sic est de sacris legis ueteris, quae solum, vel praecipue data fuerunt, ut disponentia ad Christum, & ad sacra nouae legis. Et ex hac parte sunt aliquid sacramentale ipsorum sacrorum nouae legis. Quia tamen tpe praesens non possunt esse omnino sacramenta: sed necesse est, quod sint per se sacramenta. Baptismus autem Ioannis magis de propinquo habet rationem alicuius sacramentalis nouae legis, quam sacramenta ueteris testamenti, quia magis de propinquo disponit, quam illa ad nouam legem, & magis concordat in forma, ut dictum est. Ad secundum dicendum, quod baptismus Ioannis fuit alicuius legis. Item nouae, quam ueteris: in quantum Ioannes fuit medius quodammodo inter nouum & uetus testamentum. Nam si consideretur quantum ad personam suam, erat subiectus legi Moysi, quae nondum cessauerat, & sic baptismus per eum introductus esset sacramentum legis Moysi. Si uero Ioannes consideretur quantum ad officium, cum ipse solum missus fuerit, ut precursor Christi, & ad parandum est plebem perfectam. Luc. 1. pertinebit baptismus suus ad sacra nouae legis: ad quam ipse disponebat. Et quia Ioannes non introduxit baptismum in quantum erat persona priuata, sed solum in quantum erat precursor Christi: sicut dicit Ioan. 1. f. Ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea ego ueni in aqua baptizans: dicitur similiter baptismus Ioannis pertinere ad nouam legem, & non ad ueterem: non tanquam unum de sacris nouae legis: sed tanquam ad illa disponens. Quia sicut dispositio in naturalibus reducitur ad genus formae, ad quam disponit: ita baptismus Ioannis reducitur ad sacra nouae legis. Et quia dispositio non habet completum esse in genere formae, sed habet se sicut motus ad formam, baptismus Ioannis non habebat esse completum in genere sacramenti, sicut sacramenta nouae legis. Ad tertium dicendum, quod omnis ritus sacramentalis pertinet necessario ad aliquam legem: ideo si institutor sacramenti uult, quod sacramentum illud sit distinctum à sacramentis omnium aliarum legum, necesse est, quod introducat legem distinctam ab omnibus alijs legibus, cuius legis istud sit sacramentum. Baptismus autem Ioannis fuit introductus ab eo, & non dedit ipse aliquam legem distinctam à nouo, & ueteri testamento: ideo baptismus Ioannis sacramentum est: sed non potest esse sacramentum distinctum à sacramentis noui, & ueteris testamenti. Et istud uerum est, quia reducitur ad sacramenta nouae legis, sicut dispositio ad genus formae, ut supra dictum est.

An baptismus Ioannis fuit à Deo, vel solum per humanam institutionem. Quaes. XLII.

QVAERITVR, an baptismus Ioannis fuit à Deo, vel solum per humanam institutionem, & uoluntatem. Quidam dicunt, quod non fuit à Deo, quia sacramentum quod à Deo instituitur non denominatur ab aliquo priore homine: licet per purum hominem ministraretur, ut patet de baptismum Christi, qui ministrabatur per Petrum & Paulum & ceteros, & tamen non uocabatur baptismus Petri, & Pauli aut aliorum. Unde Apostolus arguit Corinthios, quia quidam eorum dicebant: ego sum Paulus, alij ego sum Cepheus, alij ego sum Apollo. Iga ab istis baptizati fuerat. 1. Cor. 1. & tamen iste baptismus uocabatur baptismus Ioannis, inf. in litera, & inf. 2. 1. & Act. 19. ergo non erat à Deo, sed solum à Ioanne. Itē ois doctrina, quae de nouo procedit à Deo, confirmatur aliquibus miraculis, patet de lege Moysi, quia quoniam Moyses debuit loqui populo significans illis, quod Deus uocaret eos, ut essent populus eius, & daret eis legem, ostendit miracula. Exo. 3. & 4. Idem in nouo testamento, Nam Christus praedicans nouam doctrinam, noua & inaudita miracula faciebat, ut patet ex toto processu Euangeliorum, etiam

etiam quando misit Apostolos, & discipulos ad predicandum dedit eis potestatem faciendi miracula. infra 10. & Luc. 9. & 10. & quando postea predicare coeperunt Deus confirmabat sermonem eorum, sequentibus signis. Mar. 16. Ioan. tamen non fecit aliquod miraculum, ut patet Ioan. 10. scilicet. Ioan. quidem signum nullum fecit: ergo baptismus per eum nouiter introductus non fuit à Deo. Item sacramenta, quae sunt diuinitus instituta aliquibus praecipis sacrae scripturae continentur, baptismus tamen Ioan. non continetur in nouo aut ueteri testamento, ergo non erat à Deo. Dicendum quod baptismus Ioannis à Deo erat. i. Ioannes à Deo inspiratus illum instituit siue primus introduxit. Sic patet Io. 1. cum dixit Ioannes. Ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare ille mihi dixit, super quem uideris spiritum sanctum descendentem &c. Ergo Ioannes à Deo missus fuerat ad baptizandum. Secundum quia si non missus fuisset à Deo, & baptizaret, peccaret, usurpando sibi potestatem, quam non acceperat: Baptizare tamen requirit specialem potestatem à Deo traditam. Sic professus est ipse Ioannes, dicentibus ei discipulis suis, quod Iesus baptizaret. Nam ait: Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de caelo. Io. 3. q. d. Non potuisset Iesus baptizare nisi datum esset ei diuinitus. Sic ergo Ioan. non potuisset baptizare. s. licite: nisi Deus ei hoc iussisset. Idem significauerunt Iudaei dicentes Ioanni. Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, nec Elias, nec propheta? Ioan. 1. q. d. quod baptizare non pertinebat nisi ad aliquem de istis. Et tamen isti habebant potestatem specialem à Deo: ideo Ioannes non potuisset baptizare, nisi mitteretur. Et tamen non peccauit baptizando, cum Christus dicit eum sanctissimum omnium hominum. 7. 1. Ergo à Deo missus est ad baptizandum. Tertiū, quia si non esset à Deo baptismus Ioan. nihil proficeret efficiendo, nec significando: & ita esset inutilis, sicut baptismata Pharisaeorum. Mar. 6. de quibus Christus eos reprehendit tanquam superflue curiosos. Est autem peccatum magnum grauari hominem, & implicare praecipis, & caeremonijs inutilibus, cum uix homo sufficiat obseruare praecipia uilia, & necessaria: ideo peccaret Ioannes si introduceret baptismum non iubente Deo, & hoc maxime in ueteri testamento, ubi erat multitudo praceptorum necessariorum, quae uix homines poterant implere. Act. 15. f. Quid tentatis imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod nec patres nostri, nec nos portare potuimus? Et intelligitur de obseruantia legis Moysi. Ergo peccatum esset tunc introduci aliquem ritum obseruandum: qui tamen non esset uilis, nec à Deo: introduxit tamen Ioannes baptismum: ergo à Deo erat. Quarto ex opinione Iudaeorum, quia cōter tenebat, quod esset a Deo. Ideo quando Christus quaesuit à sacerdotibus, & pharisaeis de baptismum Ioannis an esset de caelo, vel ab hominibus, non ausi sunt dicere, quod esset ab hominibus: quia timebant populum, qui Ioannem, ut prophetam tenebat. s. credebant à Deo esse omnia, quae ille faciebat. 7. 2. 1. Pro hoc sciendum, quod in baptismum Ioan. possunt duo considerari. s. ritus baptizandi. i. forma, vel modus: & effectus baptismi. Ritus baptizandi non fuit ab hominibus. i. per humanam uoluntatem introductus: sed familiari consilio spiritus sancti, qui Ioannem ad baptizandum misit: & iussit tenere illam formam quam tenuit. Et quantum ad hoc dicit ipse se missum à spiritu sancto ad baptizandum. Io. 1. Effectus autem baptismi Ioan. fuit ab homine, quia nihil in illo baptismum conferrebat, quod per hominem conferri non posset, cum non conferretur gratia, ut infra dicitur. Et hoc modo non fuit à Deo nisi per: generale influentiam: in quantum Deus cooperatur homini, & cuiusque agentis in actione: cum sit causa prima. Et hoc est quod Ioannes dicit se baptizare in aqua. i. solum lauare corpora. Ad primum dicitur

dum, quod in quocumque opere consideratur finis eius, quia illud est praecipuum quod intenditur. In baptismum ergo quocumque, consideratur principaliter effectus eius, & ab illo nominabitur. Et quia per baptismum nouae legis homines interiorius per spiritum sanctum baptizantur. i. mundantur à uitijs, & perficiuntur per gratiam, quod fit per solum Deum: dicitur baptismum noui testamenti esse a Deo, quia effectus eius a solo Deo est. Per baptismum autem Ioan. solum mundabantur corpora, & non tollebantur peccata, ut infra dicitur: & istud fit per hominem purum, qui potest lauare corpora: ideo baptismus Ioan. ab ipso denominatur, quia ipse efficiebat totum, quod in illo baptismum efficiebat. Sic enim dicit Magister. 4. sen. di. 2. quod Ioannis operatio uisibilis tantum erat exteriorius lauans, non inuisibilis gratia Dei operantis interiorius. Sed tamen & illa Ioannis operatio, & baptismus auctoritate à Deo erat, & non à Ioan. homine. Sed baptismus Ioan. dicitur est, quia ibi nihil gerebatur, quod non ageret homo. Ad secundum dicendum, quod Ioan. non confirmauit baptismum suum, nec etiam reliquam doctrinam miraculis, quia satis magna auctoritas, & sufficiens ei dabatur non existente aliquo miraculo. Unde quando Iudaei quaesierunt ab eo cur baptizaret si non erat propheta, nec Christus, nec Elias: confirmauit officium suum non quidem miraculo, sed auctoritate sacrae scripturae dicens: Ego uox clamantis in deserto. Io. 1. q. d. ex eo quod sum uox clamantis, sicut dixit. Iga. competit mihi baptizare. Conferrebat etiam Ioan. auctoritatem austeritatis uitae eius. Quia ut ait Chrysostomus super Matth. mirabile erat in humano corpore tantam patientiam uidere. Nam putabant, quod non posset esse nisi a Deo, & sic credebant omnia, quae ille faciebat à Deo esse. At testabantur etiam ei signa, quae praesentabant in natiuitate eius, quae Iudaei uidentes admirati sunt, & posuerunt oes in corde suo dicentes, quis putas puer iste erit? Luc. 1. Miracula autem facere non datum est Ioanni, quia non conueniebat propter rationes assignatas supra in 3. 5. q. Ad tertium dicendum, quod quoniam Deus uult dare aliquod praecipuum, uel nouum ritum longo tempore duraturum, ponit istud in aliqua lege per quam homines sciant se obligatos ad illud praecipuum, uel ritum: Baptismus autem Ioan. pauco tpe duraturus erat, quia utilitas sua praecipua solum fuit utique quo Christus baptizatus est. Nam postea introducto baptismum nouae legis à Christo: ille cessare debebat. Et sic non durauit quasi per duos annos, quia in breui Ioannes occisus est postquam cepit baptizare. Ideo non oportuit dari aliquam legem de baptismum Io. quia lex non datur nisi longo tpe duratura, ut declaratum est supra in 10. q.

An baptismus Ioannis dabatur sub aliqua certa forma. Quaes. XLIII.

QVAERITVR, an baptismus Ioan. dabatur sub aliqua certa forma, & quae erat illa. Quidam dicunt, quod cum baptismus Ioan. non esset completum sacramentum, sed magis quoddam preparatorium adueniens ad completa sacramenta: non oportebat, quod in illo essent omnia, quae sunt in ueteris sacramentis. Et sic non oportebat seruari aliquam certam formam, sed solum, quod immergerentur baptizati in aquam. Item forma in sacramento est, per quam est praecipue effectus sacramenti: sicut in naturalibus esse compositi praecipue à forma est. In baptismum tamen Ioan. non erat aliquis effectus praeter ipsam ablutionem corporalem, quae pertinet ad materiam. Ergo non solum non oportebat dari aliquam certam formam, sed et superfluum erat illam dari, cum per solum materiam efficeretur quicquid in isto baptismum fiebat. Dicendum, quod in baptismum Io. necesse erat dari aliquam certam

formam, quia baptismus iste erat sacramentum, ut unum sacramentum necesse erat unico modo tradi, quia alias per diuersos modos, & formas essent plura baptismata. Sic etiam erat in sacris veteris legis, scilicet in sacrificijs, & ceteris sacramentalibus. Nam singula habebant certas formas traditas in lege: quas necesse erat obseruare: & si ministri non obseruarent illas morerentur. Sicut patet de ritu sacrificij, in quo quia duo filij Aaron, scilicet, Nadab, & Abiu non sumpserunt de igne sacro, sed de alieno, ignis egressus a Domino occidit illos. Leui. 10. A fortiori ergo in baptismo Ioannis seruaretur certa forma, in quantum iste baptismus habebat magis de complemento sacramenti, quam sacramenta legis veteris, cum propinquius disponeret ad sacramenta legis nouae, quae erant plenissima sacramenta. Istud autem totum intelligitur de forma sacri, in quantum est quidam modus determinatus ministrandi ipsi sacramentum. Alio modo accipitur forma sacramenti pro quibusdam verbis determinatis, quae proferuntur a ministro in collatione sacramenti, vel administratione eius. Et sic in singulis sacramentis nouae legis sunt aliqua verba, quae dicimus esse formam sacramenti: sicut apparet in singulis. In sacramentis autem veteris legis non apparet, an generaliter essent tales formae. Constat tamen, quod in quibusdam eorum erant certa verba, quae dici debebant. Sic apparet de oblatione primitiarum ponendarum in cartallo. Nam erat certus modus professionis uerbalis, quem facere deberet offerens. Et ponuntur ista uerba Deuteronomi. 26. Sic etiam in sacrificio Zelotipiae, quod erat de sacramentis veteris legis, sacerdos proferbat certam formam uerborum super mulierem, de qua erat suspitio. De quibus Numeri 5. Sic etiam quoniam Israelitae offerebant aliquid Domino, & suscipiebatur per manus sacerdotis: tenebatur sacerdos dicere quandam benedictionem certam. De qua Num. 6. Et ita de quibusdam alijs sacris veteris testamenti. In baptismo autem Ioannis a fortiori obseruaretur certa forma uerborum: quia istud magis accedit ad sacramenta nouae legis: in quorum singulis certa forma uerborum obseruatur. Erat tamen praecipua ratio: quia baptismus Ioannis erat ordinatus ad Christum: quia ille erat finis eius: ideo oportebat, quod forma uerborum eius ostenderetur ista ordinatio ad Christum: ut dicitur sequenti questione. Est ergo dicendum, quod certam formam uerborum habebat baptismus Ioannis: & erat ista. scilicet. Ego baptizo te in nomine uenturi. scilicet. Messiae uenturi. Sic dixit Paulus. Act. 19. Ioannes baptizauit baptismum poenitentiae populum, dicens in eum, qui uenturus esset post ipsum, ut crederent: hoc est in Iesum. Et istam formam exprimebat beatus Ioannes sigillatim super quemlibet, quem baptizabat, ut ait Chrysostomus. Et sic per eam habebant singuli notitiam de Christo futuro. Ad primum dicendum, quod baptismus Ioannis non erat ita completum sacramentum, sicut sacramenta legis nouae, in quantum ad gratiam, quam conferuntur in istis, & non in illo. Et tamen erat plenum sacramentum quantum ad rationem significationis. Ideo oportebat in illo esse omnia, quae sunt de ratione sacramenti, scilicet materiam, & formam. Et ista forma est in uerbis, & cum dicitur quod sufficiebat baptizandos mergi in aquam non expressa aliqua forma uerborum: dicendum quod falsum est, quia tunc nihil haberet baptismus Ioannis supra baptismata pharisaeorum, scilicet baptismata calicum, & aramentorum, & urceorum, & baptismata carnis suae, quae solum erant quaedam abluiones corporales, nihil praeter id, quod fiebat significantes. Et tunc baptismus Ioannis non esset sacramentum, quia de ratione sacramenti est esse facere rei signum. Ad hoc autem, quod baptismus Ioannis aliquam rem sacramentalem specialiter designaret necesse erat, quod esset in eo specialis forma, per quam hoc designaretur, quod ipsa ablutio in aqua absolute nihil signa-

bat. Ad secundum dicendum, quod necessarium est, quod forma sacramenti praecipue pertinet ad effectum sacramenti. Et cum dicitur, quod in sacramento Ioannis nihil conferebatur praeter ipsam corporalem abluitionem: uerum est per modum effectus inducti ex sacramento, sine opere principali ministri. scilicet quia gratia non conferebatur: sed conferebatur aliquid per modum doctrinae. scilicet cognitio Messiae, & ita erat tanquam effectus sacramenti, quia erat praecipuus finis, quem Ioannes intendebat in baptismo. & iste effectus erat ultra abluitionem corporalem. Et adhuc fuit necessaria certa forma uerborum, per quam expresse signaretur Messias, uel ostenderetur, & ista est forma supra posita. Et sic quando dicitur, quod in baptismo Ioannis, nihil conferebatur, quod per hominem fieri non posset, debet intelligi de effectu, qui sequitur directe ex sacramento. Secus est de effectu, qui sequitur modum instructionis. Et iste effectus non fuit in baptismo Ioannis nisi a Deo fuisset institutus, sicut est de sacramentis ueteris legis, quae signant aliquid sacrum ex eo, quod a Deo instituta sunt. Si autem aliquid pure ab homine instituitur, non potest efficere aliquid sacramentum, nec significare, cum omne sacramentum a Deo sit, in deo sicut effectus ad Deum pertinet, ita & significatio ab eius auctoritate pendet.

An ista forma in nomine uenturi sit conueniens forma baptismi. Quaes. XLIII.

QVAERITVR, an ista forma baptizandi, scilicet in nomine uenturi, esset conueniens baptismi Ioannis. Aliqui dicunt, quod non. Quia quando Ioannes baptizabat iam Christum uenerat. Nam incepit baptizare Ioannes anno 29. aetatis Christi, quia Christus baptizatus est illico, ut Ioannes cepit baptizare, ut colligitur supra in litera, & tamen quando Iesus baptizatus est, erat annorum. 29. incipiens annus. 30. Luc. 3. Et maxime patet hoc, quia Ioannes cepit baptizare anno 15. Tyberii Caesaris. Luc. 3. Et ille erat annus 29. uel quasi. 30. Christi, quia ille natus fuerat anno. 42. Octauiani, qui. 57. annis, uel quasi imperauerat. Et sic uixit Christus quasi. 15. annis imperante Octauiano, cui successit Tyberius: ut patet ex omnibus historiis uulgatis, & 15. anno illius Ioannes cepit praedicare, & baptizare. Ergo erat Christus tunc annorum 30. uel quasi. Non ergo dicebatur conuenienter, baptizo te in nomine uenturi. Item eadem fides erat de Christo, quando uenturus erat, & postquam uenit: cum dicimus, quod eadem fides fuit patrum in ueteri testamento, & nunc, ut ait Gregorius super Ezechielem. Et patet per Magistrum. 3. sent. dist. 25. Cum ergo baptismus Ioannis esset in nomine uenturi, ita & forma baptismi nostri deberet esse in nomine uenturi, quia eadem illa esset cum forma baptizandi, quae est in nomine Christi. In illa ergo forma baptizarent discipuli Christi, ut esset unica forma baptismi, sicut unica fides. Et tamen falsum est, quod Apostoli baptizabant in nomine Christi, ut patet Act. 19. ubi dicitur de quibusdam, qui baptizati erant solum baptismi Ioannis. Et sequitur his auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu.

Dicendum quod ista forma baptizandi fuit conueniens baptismi Ioannis, & non alia, quia utilitas rei consequitur ex sua forma, cum materia indeterminata se habeat ad talem actum, siue utilitatem. Et quia sacramenta sunt ad aliquos effectus, vel utilitates, necesse est, quod forma sacramentorum designent ipsam utilitatem intentionem in sacramento, vel id, ex quo sequitur illa utilitas. Quod satis apparet ex formis omnium sacramentorum noui testamenti. Baptismus autem Ioannis solum erat ordinatus ad

Christum ostendendum, vel saltem praecipue ad hoc Io. 1. f. Ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel: propterea ego ueni in aqua baptizans. Debit ergo ex forma baptismi Ioannis significari, uel ostendi ipse Christus. Hoc autem fiebat cum Ioannes dicebat: Ego baptizo te in nomine uenturi, quia per hoc significabat Messiam, qui uenturus erat. sed operandum salutem nostram. Et per hoc singulis ostendebat Iesum esse Messiam, quem prius toti populo ostenderat: & designabat, quod per illum gratiam, & redemptionem accepturi erant: cum istud sacramentum in nomine eius praestaretur. Ad primum dicendum, quod bene dicebatur in nomine uenturi, quia licet iam Christus uenisset in carne, nondum uenerat ad operandum salutem nostram, quia nondum inceperat operari aliquid pertinens ad redemptionem, praedicando uel patiundo. Ex ea autem die, qua baptizatus est, de uenisse, quia tunc incepit operari mysteria redemptionis nostrae. Nam per hoc quod baptizatus est, tactu suae carnis uiam regeneratiuam aquis tribuit, ut dicit Beda: & tunc principium fuit ad baptismum noui testamenti. Ad secundum dicendum, quod licet fides eadem sit antiquorum, & modernorum, non debuit esse eadem forma baptismi ante Christum, & post. Ratio diuersitatis est: quia cum fides sit quaedam cognitio, respicit rei ueritatem, & ueritatem. Et quia diuersitas temporum consignificatorum non uariat ueritatem rei, non uariabit fidem. Nam fides non respicit principaliter ipsa tempora: sicut fides est de morte Christi in quantum per eam est salus nostra: quod autem illa sit praeterita, uel futura non pertinet ad fidem directe, quia salus nostra non est per fidem in quantum praeterita est, uel futura, sed in quantum mors est. Secus autem de sacramentis, quia in illis consideratur effectus. Et quia non eodem modo se habet ad actum res, quae iam est, & quae futura speratur, quia existens potest aliquid efficere, non existens, licet spectetur nihil efficere: sicut patet de morte Christi, per quam salus est, & tamen ante Christum moreretur nulli erat aditus ad uitam aeternam: eo autem mortuo omnibus dispositis est aditus. In sacramentis autem cum intendatur effectus quod est a Christo, necesse est, quod distinguantur efficaciae eorum per praeteritum, & futurum, & per istam distinctionem, quae significatur ex forma sacramentorum, ostenditur diuersitas effectus ipsorum. Et sic cum in baptismo Ioannis dicebatur in nomine uenturi, designabatur, quod nihil efficerebat: eo quod ille, a quo uirtus sacramenti esse debebat nondum erat. Itali modo, quod ab eo aliquid consequeretur sacramentum. In baptismo autem nouae legis non dicitur in nomine uenturi, sed dicebatur a principio in nomine Christi tanquam iam existentis, uel qui iam existentis fuisset. Ex quo signatur, quod sacramentum baptismi iam efficaciam habet.

An in baptismo Ioannis gratia conferebatur. Quaes. XLIII.

QVAERITVR, an in baptismo Ioannis gratia conferebatur. Quidam dicunt, quod sic: quia si gratia non conferretur non esset a Deo, & tamen a Deo erat, ut supra quod. 4. r. probatum est: ergo uidetur quod gratiam conferebat. Item Mar. 1. dicit quod Ioannes erat praedicans, & baptizans in deserto baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum, sed remissio peccatorum non fit sine gratia: ergo conferebat gratiam in eo. Item baptizati a Ioanne confitebantur peccata sua, ut patet infra in litera: & Mar. 1. confessio tamen peccatorum ordinatur ad remissionem eorum: ergo remittebatur in baptismo. Et hoc non fit sine gratia: ergo illa ibi conferebatur. Item baptismus Ioannis propinquior erat baptismi Christi, quam circumcisio, & tamen per circumcisionem tollebatur peccatum originale Iudaeis, Alph. Tost. in Matth. Comm.

ut ait Beda. scilicet eandem salutem curationis, & auxilium contulit circumcisio in lege, contra originalis peccati uulnus, quod nunc baptismus agere reuelatae gratiae tempore conuenit. Ergo a fortiori per baptismum Io. tolleretur originale, quod sine gratia fieri non poterat. Item Damascenus loquens de baptismo Ioannis dicit, quod purgat spiritum per aquam: sed purgatio spiritualis non fit sine gratia: ergo baptismus Ioannis illam conferebat. Item dicit Augustinus contra Donatistas. Ita credam Ioannem baptizare in aqua in remissionem peccatorum, ut ab eo baptizatis in spe dimitterentur peccata. Sed spes de remissione peccatorum non potest esse sine gratia. Ergo baptismus Ioannis illam conferebat. Item sacramenta sunt instituta aut ad conferendum gratiam, aut ad significandum: sed sacramenta veteris legis fuerunt sufficientia ad significandum gratiam conferendam per sacramenta legis nouae, & ipsa sacramenta legis nouae ad gratiam conferendam fuerant instituta. Baptismus ergo Ioannis aliquando gratiam conferebat, quia alias si perfluere esset institutus: cum iam per sacramenta veteris legis sufficienter signaretur gratia conferenda per noua sacramenta. Sed non fuit superflue institutus baptismus Ioannis, ergo gratiam conferebat. Dicendum, quod absolute conceditur ab omnibus per baptismum Ioannis nullam fuisse gratiam collatam. Et patet primo differentia: quam ipse Ioannes posuit inter baptismum suum, & baptismum Christi. Nam dixit, ego baptizo uos aqua: qui autem post me uenturus est, fortior me est, ipse baptizabit uos in spiritu sancto, infra in litera, & Mar. 1. & Luc. 3. Quasi dicat: Ego solum baptizo in aqua, id est, baptismus meus ex uerbis suis nihil confert, nisi quod aqua confert. Gregorius autem exponens hoc in quadam Homilia dicit. Ioannes non in spiritu, sed in aqua baptizat, quia peccata soluere non ualebat. Si tamen in baptismo Ioannis conferretur gratia, soluerentur peccata, quia illa non possunt manere cum gratia: ergo nulla gratia ibi conferebatur. Secundo patet ex testimonio Dei per Ioannem. Nam dixit Ioannes: super quem uideris spiritum sanctum descendentem, & manentem super eum: hic est qui baptizat in spiritu sancto. Io. 1. q. d. Nemo poterat baptizare in spiritu sancto, nisi ille, super quem descenderet spiritus sanctus. Et ille fuit Iesus: ergo Ioannes non baptizabat in spiritu sancto. Sed nulla gratia est nisi a spiritu sancto. 1. Cor. 12. f. Diuisiones gratiarum sunt, unus autem spiritus, qui diuidit singulis prout uult. Ergo qui non baptizat in spiritu sancto, non potest dare gratiam. Et sic Ioannes baptizans, gratiam non conferebat. Tertio patet ex assertionem Christi. Act. 1. f. Ioannes quidem baptizauit aqua: uos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies. Ergo baptismus Ioannis non erat in spiritu sancto, quia alias non differret baptismus Ioannis, quem iam susceperant a postoli a baptismate spiritus sancti, quo perfundendi erant. Ideo spiritum sanctum non conferebat Ioannes, & consequenter nec gratiam. Quarto patet ex defectu, quia in baptismo Ioannis spiritus sanctus non conferebatur, nec apparebat signum eius, in baptismo autem Christi conferebatur. Act. 19. cum quaesit Paulus a quibusdam discipulis an acceperint spiritum sanctum credentes. i. quando credere inceperunt. Qui cum negassent se scire, an esset spiritus sanctus, & dicerent se baptizatos baptismi Ioannis, fecit eos baptizari baptismi Christi, scilicet, in nomine Iesu. Et cum imposuisset illis manus uenit super illos spiritus sanctus, & loquebantur linguis, & prophetauerunt. Et iste baptismus uocatur in spiritu, scilicet, sicut Petrus declarat Act. 1. r. exponens illa uerba Christi, scilicet, Ioannes baptizauit aqua: uos autem baptizabimini spiritu sancto. Et dicit istud completum fuisse in Gentilibus, quos baptizauit, super quos descendit spiritus sanctus, & loquebantur linguis. Act. 10. & 12.

Quintò patet, quia si in baptismo Ioannis gratia conferretur, nihil differret à baptismo Christi, quia maximum bonum baptismi Christi est, quod per illum peccata deleantur, & gratia conferatur. Et tamen scriptura ponit istum duplicem baptismum. scilicet Ioannis & Christi. Act. 19. & in multis locis, ergo in baptismo Ioannis gratia non conferrebat. Sextò patet, quia si in baptismo Ioannis gratia conferretur, superfluum erat institui baptismum Christi, cum ille esset similis baptismo Christi, & per omnia faceret quidquid faciebat baptismus Christi: & tamen baptismus Christi non frustra, sed pro magna necessitate institutus est: cum ipse dixerit, quod qui non baptizatus fuerit condemnabitur. Mar. 16. Ergo in baptismo Ioannis non conferrebat gratia. Septimò, quia si conferretur gratia in baptismo Ioannis, qui baptizati essent baptismo Ioannis non baptizarentur postea baptismo Christi, & tamen iterum baptizantur: sicut Paulus baptizauit in nomine Iesu quosdam iam baptizatos baptismo Ioannis. Act. 19. Ergo in baptismo Ioannis gratia non conferrebat. Octauò, quia erat quodammodo contra rationem, quod per baptismum Ioannis gratia conferretur, quia finis, & ea, quae sunt ad finem non possunt coincidere. Tota autem doctrina, & operatio Ioannis erat preparatoria ad Christum, sicut ministri, & inferioris artificis est preparare materiam ad formam quam intendit, & inducit principalem artifex: gratia autem conferenda erat hominibus per Christum, iuxta id Ioan. 1. Lex per Moysen data est, gratia autem, & ueritas per Iesum Christum facta est: ideo erat irrationabile, quod cum baptismus Ioannis ordinaretur ad Christum, conferretur gratia per illum, cum illa conferenda esset per Christum, quia tunc finis, & id quod est ad finem coinciderent. Baptismus ergo Ioannis gratiam non conferrebat, sed ad gratiam preparabat. Vno modo per doctrinam Ioannis inducentem homines ad fidem Christi. Nam per fidem Christi homo saluatur. Act. 15. Baptismus autem Ioannis per doctrinam deiecit ad istam fidem, quia quoniam Ioannes baptizabat, significatum quoslibet baptizatos admonebat de fide Christi, cum in forma baptismi fieret mentio de illo, quia in nomine eius, sicut baptizabantur. Alio modo preparabat homines ad gratiam, scilicet per penitentiam disponendo eos ad suscipiendum effectum baptismi Christi, scilicet gratiam, vel remissionem peccatorum. Et ob hoc uocatur iste baptismus penitentia, ut inf. dicitur in: 52. 54. q. & magis. inf. 58. q. Ad primum argumentum dicendum, quod non tenet, quia licet esset baptismus Ioannis à Deo non sequitur, quod gratiam deberet conferre, quia omnia sacra legis Moysi à Deo instituta sunt, & tamen per nullum eorum gratia conferrebat, ut manifestum est. Aliter potest dici, quod baptismus Ioannis erat à Deo quantum ad ritum baptizandi, scilicet quia Deus specialiter ei tradidit illum ritum: non tamen erat à Deo quantum ad effectum baptismi, quia nihil in eo fiebat, quod per purum hominem fieri non posset. Si autem quantum ad effectum fuisset baptismus Ioannis à Deo, gratiam conferret. Ad secundum dicendum, quod baptismus Ioannis erat in remissionem peccatorum, non quod per illum baptismum conferretur, sed quia per Christum speraretur ad quem ordinabatur iste baptismus: quoniam tamen baptismus Ioannis esset in remissionem peccatorum. inf. dicitur in: 59. q. de hoc. Ad tertium dicendum, quod confessio fit ad remissionem peccatorum, & tamen confessio ista, quae fiebat in baptismo Ioannis ad remissionem peccatorum non erat, tanquam tunc peccata remitterentur, sed quod post per Christi baptismum remittenda essent. Vel dicebatur confiteri peccata, id est, profiteri se peccatores, quae alias non baptizarentur. Ad quartum dicendum, quod baptismus Ioannis erat propinquior baptismo Christi, quod circumcisio in similitudine operis, quia uterque bap-

tinus erat in aqua, & quasi eodem modo ministrabatur uterque. Et tamen quantum ad effectum circumcisio erat propinquior baptismo, quia similibatur ei in conferendo gratia. Ratio autem quare per circumcisionem conferre batur gratia, & non per baptismum Ioannis fuit, quia circumcisio erat instituta in remedium originalis peccati, quod non poterat tolli nisi per gratia: ideo oportebat per circumcisionem gratia conferri. Baptismus autem Ioannis non fuit institutus in remedium peccati originalis: sed solum, ut quoddam preparatoriu ad Christum: ideo non oportebat, quod per ipsum gratia conferretur: immo quodammodo rationi repugnabat, eum ordinare ad Christum, per quem gratia conferenda erat, ut sup. dictum est. Ad quintum dicendum, quod baptismus Ioannis dicitur purgare spiritum dupliciter. Vno modo purgat, non quidem efficiendo, sed significando. scilicet significabat purgationem spiritus futuram per baptismum Christi. Alio modo purgabat spiritum non quidem per aliquem effectum inductum ex ipso sacro: sed per doctrinam Ioannis quam dabat in baptismo, per quam baptizati purgabatur ab ignorantia, cum singulis Messiam annunciaret. Et per istam doctrinam credebant in Christum, per cuius fidem simpliciter purgabatur. Sic dicitur Act. 10. f. Fide purificans corda eorum. Ad sextum dicendum, quod in baptismo Ioannis dabatur spes remissionis peccatorum, & ista spes remissionis semper procedit ex gratia: cum nullum actum condignum nos facere possimus, per quem nobis peccata remittantur. Quia si possemus: non fuisset necesse pro nobis Christum mori: cum quilibet per actum suum posset mereri remissionem peccatorum. Remissio ergo peccatorum ex gratia est: ita est spes, quae est certa expectatio non potest esse nisi ex gratia, quia sic posset spes de remissione esse sine gratia, cum spes non sit dubia, sed certa expectatio, & tamen remissio peccati sine gratia est impossibilis, ut dictum est: ergo nec spes de remissione poterit esse sine gratia. Non tamen est semper ista spes remissionis ex gratia iam habita, sed interdum ex gratia expectata. Et sic baptismus Ioannis dabat ipsam de remissione peccatorum, non conferens gratiam, sed promittens eam in hoc, quod figurabat baptismum Christi in quo gratia conferenda erat. Ad septimum dicendum, quod baptismus Ioannis erat ad significandum gratiam, & non ad conferendum. Cum autem dicitur, quod per sacra legis ueteris insufficienter ista gratia designabatur: dicitur quod conuenientius per baptismum Ioannis significabatur: quia ille expressius significabat baptismum Christi, quod sacra legis ueteris: pro maiore similitudine ad baptismum. Et ideo magis de propinquo importabat significationem gratiae, & quandam protestationem poenitentiae. Et sic debuit esse ad significandum gratiam noui testamenti.

An solus Christus, vel etiam alij debuerunt baptizari baptismo Ioannis. Quest. XLV.

QVAERITVR, an alij praeter Christum debuerunt baptizari baptismo Ioannis, vel solus Christus debuit à Ioanne baptizari. Aliqui dicunt, quod solus Christus baptizari debuit. **Q**uia quod proprium est Christo, non debet alijs conuenire, sed baptismus Ioannis erat proprius Christo. Nam Aug. super Ioan. dicit, Ioannes baptizauit, ut Christus baptizaretur. Ergo solus Christus hoc baptismum debuit baptizari. Item quia quicumque baptizaretur, aut aliquid acciperet à baptismum, aut aliquid confert ipsi baptismum. A baptismum autem Ioannis nemo poterat accipere aliquid, quia in eo gratia non conferrebat, ut dictum est. Nullus est poterat aliquid conferre baptismum, nisi Christus, qui tactu suae mundissimae carnis aquas sanctificauit. Ergo solus Christus baptizari debebat baptismum Ioannis, ut ab eo baptismus sanctificaretur. Item sacramenta eadem ratione competant omnibus quibus conferuntur, sed non erat necessarium, quod

quod omnes baptizarentur baptismum Ioannis, sicut nec omnes baptizati sunt, sed solum aliqui Israelite: ergo nullus praeter Christum hoc baptismum baptizari debebat. Item baptismus Ioannis institutus fuit ad Christi manifestationem, quia Ioan. 1. dicitur. Ego nesciebam eum: sed ut manifestetur in Israel, propterea ego ueni in aqua baptizans. Ergo baptizato Christo non debebat alius baptizari, nec etiam ante eum quicumque, cum propter ipsum fuisset institutus ille baptismus. Dicendum, quod baptismum Ioannis non debuit solus Christus baptizari, sed etiam multi alij, & tamen non debuerunt omnes homines cogi ad baptismum Ioannis sicut ad baptismum Christi. Primum patet, quia si solus Christus baptizaretur baptismum Ioannis, uideretur melioris baptismi institutor, & dispensator ipse Ioannes, quam Christus: in quantum melior erat, qui baptizabatur baptismum Ioannis, quam Christi, ut ait August. in lib. de baptismo contra Donatistas. Secundò patet, idem quia oportebat, quod per baptismum Ioannis disponeretur ad baptismum Christi, quia sicut per doctrinam Ioannis disponebantur homines ad doctrinam Christi, ut sup. dictum est: ita per baptismum Ioannis disponebantur ad baptismum Christi. Et ista fuit una de causis quare baptismus Ioannis institutus est. ut per illum allueficerent homines ad baptismum Christi. Oportebat ergo, quod illi, qui baptizandi erant à Christo, siue aliqui eorum baptizarentur baptismum Ioannis. Et sic non solus Christus baptizari debuit hoc baptismum. Tertio patet, quia institutus fuit iste baptismus, ut Ioannes per eum Christum agnosceret. Nam ipse à principio non cognoscebat illum, & dedit ei hoc signum, quod quando baptizaret, & ueniret aliquis, super quem in baptismo appareret Spiritus Sanctus, ille esset Messias. scilicet qui baptizabat in Spiritu Sancto. Ioan. 4. Et sic oportebat, quod multi baptizarentur à Ioanne, & inter illos Christus ueniret, & appareret super eum Spiritus Sanctus, & tunc Ioannes eum agnosceret. Sic factum est, ut patet Luc. 3. f. Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante apertum est caelum, & descendit Spiritus Sanctus. Quarto patet, quia etiam baptismus Ioannis fuit ad ostendendum Christum toti populo. Si tamen solus Christus baptizaretur à Ioanne, non posset per baptismum ostendi toto populo. Nam totus populus Iudaeorum consuebat ad Ioannem, eo quod omnes baptizabantur ab eo, ut patet in litera, & Mar. 1. & sic congregatis poterat Ioannes ostendere Iesum esse Messiam. Si autem solus Iesus baptizaretur, non confluere totus populus ad Ioannem, & sic non posset ostendere Christum illis, quod tamen Ioannes principaliter intendebat. Quintò patet, quia si solus Christus baptizaretur à Ioanne, Iudaei suspicarentur aliquid circa hoc. scilicet cur caeteris non concubatur ille baptismus, ideo est alij debuerunt baptizari. Sextò patet, quia baptismus Ioannis erat baptismus penitentiae, ut patet in inf. in litera, & Mar. 1. ideo maxime conueniebat illis, qui indigebant penitentia: istud autem potius erat in Iudaeis, quam in Christo, qui penitentia non egebat, ideo alij praeter Christum baptizari debebant. Secundum principale, patet, quia si baptismum Ioannis omnes baptizarentur, uideretur quod baptismus Christi non sufficiebat hominibus ad salutem: cum prius oporteret eos baptizari baptismum Ioannis, ut ait August. in lib. de baptismo contra Donatistas. Secundò patet, quia non debet homines obligari, nisi ad id, quod bonum est, & necessarium. Baptismus autem Ioannis non conferrebat salutem: ideo superuacuum erat omnes homines compelli ad baptismum Ioannis, vel ad illum induci. Ad primum argumentum dicendum, quod uerum est ideo Ioannem baptizasse, ut Christus baptizaretur: non tamen fuit ista sola causa baptismi Ioannis: sed et multae aliae, ut declaratum fuit sup. in quadam quaestione. Alph. Test. in Matth. Comm.

A Et licet ista causa prima, scilicet ut Christus baptizaretur conciperet: aliae comperebant multis: ideo multi praeter Christum baptizari debuerunt baptismum Ioannis. Ad secundum dicendum, quod baptizati baptismum Ioannis nihil conferrebant baptismum, nec est gratiam per illum recipiebant. Et tamen non frustra baptizabantur: quia licet gratiam non recipere recipiebant signum gratiae suscipiendae per Christi baptismum: Vel licet non proficeret ad gratiam, proficiebat ad penitentiam, quia uocabatur baptismus penitentiae. Et erat quasi quedam protestatio faciendi penitentiam de peccatis praeteritis: cum dicitur in litera, quod baptizati à Ioanne confitebantur peccata sua, & ille dicebat eis facite fructum dignum penitentiae: id est, caute de caetero à peccatis, & per actus laboriosos, & meritorios satisfacite de commissis. Ad tertium dicendum, quod sacra, quae sunt de necessitate salutis, vel saltem conferunt ad salutem, competunt omnibus suscipiendis per eandem rationem. omnes illa suscipiunt, quia omnes obligantur suscipere, vel omnes suscipiunt, quia omnes indigent salute, ad quam illa suscipiunt. Baptismus autem Ioannis non erat sacramentum necessitatis, ut inf. dicitur in quadam quaestione: et non conferrebat directè ad salutem, quia non dabatur per eum gratia: ideo non competebat omnibus hominibus sub eadem ratione. Ideo totum erat, quod quidam illum acciperent propter causas assignatas in corpore quaestionis. Ad quartum dicendum, quod baptismus Ioannis institutus fuit praecipue ad Christi manifestationem: ideo effectus eius principalis fuit, quod per eum Christus manifestaretur Ioanni, & per Ioannem toti populo. Fuerunt tamen aliae causae minus principales eius, propter quas, non solum licitum erat, immo quasi necessarium multos alios praeter Christum isto baptismum baptizari.

An paruuli baptizarentur baptismum Ioannis. Quest. XLVI.

QVAERITVR, an paruuli baptizarentur baptismum Ioannis. Aliqui dicunt, quod sic, quia baptismus Ioannis erat signum baptismi Christi, & ordinabat ad eum, & tamen baptismum Christi baptizabantur tam paruuli, quam adulti: ergo et baptismum Ioannis paruuli baptizarentur. Item circumcisio in veteri testamento dabatur paruulis, & magnis, & praecipue paruulis: nam octauo die circumcidebatur puer. Gen. 17. 2. Nullus autem inter Iudaeos adultus circumcidebatur: sed solum, qui de Gentilibus conuertebantur circumcidebantur quocumque tempore uellent conuerti: sicut dicitur Exo. 12. quod serui, & uernaculi circumciderentur, & quicumque uellet transire in Coloniam Iudaeorum, id est, in ritum Iudaicum circumcideretur. Et sic comederet Phasae. Baptismus autem Christi dabatur indifferenter paruulis, & magnis: sed baptismus Ioannis est medius inter circumcisionem, & baptismum Christi, ergo etiam debuit dari paruulis. Item per baptismum Ioannis ordinabantur homines ad Christum, & tamen non solum magni ordinandi erant in Christum, sed et paruuli: quia ab illo omnibus erat futura salus: ergo tam paruuli, quam magni baptizarentur à Ioanne. Dicendum, quod baptismum Ioannis soli adulti baptizabantur. Et patet primo quia dicitur hic, & Mar. 1. quod exhibat ad Ioannem Iudaei, & baptizabantur ab eo in Iordane. Et sic non dicitur, quod baptizabantur nisi illi, qui exhibant. Paruulis autem non competit hoc, quia qui exeunt sunt adulti, qui poterant ire ad Ioannem: ergo de solis adultis scriptura loquitur. Secundò patet, quia baptismus Ioannis uocatur baptismus penitentiae: sic enim ipse dixit. Ego baptizo uos in penitentia. Non competit autem paruulis penitentia, quia ibi est dolor de commissis, & satisfactio per actus laboriosos, quae soli habetibus uisum

liberi arbitrii competit, scilicet, adultis. Tertiò patet, quia baptisimus Ioannis erat in remissionem peccatorum. Mat. 1. paruulis autem non competit ista remissio peccatorum, quia aut intelligitur de remissione peccati originalis, vel actualis. Nò de actualibus, quia paruuli, de quibus loquimur, non possunt peccare actua liter, cum peccata fiat per actum liberi arbitrii, & habentes usum liberi arbitrii hic adultos uocamus. Nec etiã potest intelligi de remissione peccati originalis, quia istud remittebatur per circumcisionem. Vnde si aliquis paruulus de Iudæis baptizaretur baptisimo Ioannis, aut hoc esset ante circumcisionem, aut post. Non post, quia tunc esset inutilis baptisimus, quia culpa originalis iam ablata esset per circumcisionem. Si uerò ante circumcissionem: etiã erat baptisimus inutilis, quia per hoc non tollebat, quin puer deberet circumcidi; cū adhuc lex Moyfi obligaret: ideo frustra erat paruulos baptizari baptisimo Ioannis. Aliquis dicit, qd ista ratio procedit praesupposito, qd per baptismum Ioannis fieret remissio peccatorum, & tamen non fiebat, cum non conferretur in eo gratia, ut dictum est sup. in 44. q. ideo qd ratio non procedat. Dicendum qd hic nò presupponitur in baptisimo Ioannis remissionem fieri peccatorum; sed arguitur ex illis uerbis Mat. 1. à sufficienti diuisione. Quia aut accipiet aliquis ibi remissionem peccatorum, quod uerè fiet in baptisimo Ioannis, vel quod per eum significaretur, & conferri deberet per Christum. Si primo modo, non cõpetebat paruulis ista remissio peccatorum, sicut nec deducitum est: si secundo modo èt non cõpetebat paruulis: quia tunc non deberet conferri baptisimus istis, nisi illis, qui possent intelligere quò significabatur remissio peccatorum per eum. Quia alias esset baptisimus inutilis, & hoc solum cõpetit adultis: ideo illi soli baptizandi erat baptisimo Ioannis. Quarto patet, qd hic in litera dicitur, qd baptizabantur à Ioanne Iudæi confitentes peccata sua, & tñ confiteri peccatum solum cõpetit adultis, cū paruuli, nec cõfiteri nec peccare possint. Soli ergo adulti baptizabantur. Quintò patet, quia baptisimus Ioannis erat ad manifestationem Christi. Ioan. 1. sed, ut manifestetur in Israel propterea ego ueni in aqua baptizans: paruulis tñ non poterat aliquid manifestari, cū nondū habeant usum rōnis, ergo non competebat eis iste baptisimus. Sextò patet, quia baptisimus Ioannis erat, ut hoies per illum assuescerent ad baptismum, ut ait Grego. in quadā homilia: assuesceri aut non cõpetit circa talia nisi habētibz usum rōnis, quia aliis non intelligit ad quid assuescunt, vel quid praestant eis illa assuescunt. Soli ergo adulti baptizabantur baptisimo Ioannis. Septimò patet, quia baptisimus Ioannis erat tāquā quoddam signum praeparatoriū ad Christum, & ad baptismum eius, ideo non debebat conferri nisi illis, qui possent intelligere hanc significationem. Quia cum istud sacramentum non haberet nisi significationem, illi qui nō intelligerēt significationem, vel saltem intelligere nō possent, frustra baptizarentur. Sed ita erat de paruulis, qd non poterāt intelligere: ergo nō baptizabantur. Sed obijciatur de circumcissione, quæ significabat aliquid pertinens ad legē nouam, sicut generaliter omnia, quæ erant in ueteri testamento, sicut dicitur. 1. Corint. 10. omnia in figura contingebant illis, & tamen dabatur paruulis qui non poterant intelligere, quid significaret. Dicendum, qd circumcissio significabat, & efficiebat. Duo namque faciebat. tollebat culpam originale conferendo gratiam, & ostendebat hoīem per signū corpōrale pertinere ad populam Dei, & distinguebatur eū ab omnibus populis. Vnde licet circumcissio non daretur pueris pp significationem, dabatur pp istū duplicē effectū necessarium. Baptisimus aut Ioannis nihil efficiebat: sed solum significabat; ideo illis, qui significationem intelligere

non possent frustra daretur, & ita erant paruuli. Ergo non baptizabantur paruuli baptisimo Ioannis. Ad primum argumentum dicendum, quòd licet baptisimus Christi competit paruulis, & magnis, non competebat sic baptisimus Ioannis, qui erat signum baptismi Christi, & hoc propter duo. Primò, quia baptisimus Christi est sacramentum necessitatis, quia qui non baptizatus fuerit, & crediderit, condemnabitur. Mat. 16. & qui non renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum Dei. Ioan. 3. Baptisimus autem Ioannis non erat sacramentum necessitatis, ut infra dicitur: ideo baptisimus Christi omnibus competebat, baptisimus autem Ioannis non. Secundo, quia baptisimus Christi conferebat ad salutem, quia per eum conferretur gratia, & efficitur homo aptus ad regnum Dei. Io. 3. Et quia regnum Dei est necessarium tā paruulis, quam magnis; omnes baptizandi erant baptisimo Christi. Baptisimus autem Ioannis non conferat ad uitam æternam, cum non conferat gratiam: ideo non oportebat omnes illo baptizari. Ad secundum dicendum, qd licet paruuli circumciderentur, non oportebat baptizari paruulos baptisimo Ioannis. Quia circumcissio duo faciebat, tollebat peccatum originale conferendo gratiam, & ostendebat hominem esse de populo Dei: ut supra dictum est. Et propter ista duo erat paruulis necessaria circumcissio. Baptisimus autem Ioannis solum significabat; ideo non erat eadem ratio, quæ de circumcissione, ut paruulis deberet conferri. Ad tertium dicendum, quòd ad Christum ordinantur omnes tam paruuli, quam magni: non tamen oportuit, qd omnes baptizarentur baptisimo Ioannis, quia iste baptisimus ordinabat ad Christum tāquam signum quoddam Christi, & baptismi sui: ideo non poterat prodesse nisi illis, qd possent intelligere, sicut predicatio fidei confert ad hoc, qd homo credat, & per hoc saluetur, & tamen non debet fieri paruulis, quia illi nihil intelligunt.

An baptisimo Ioannis Gentiles baptizarentur. Quæst. XLVII.

QVAERITVR, an baptisimo Ioannis baptizarentur Gentiles. Dicunt quidam qd sic, quia baptisimus Ioannis ordinabat ad Christum: Gentiles autem ad Christum ordinandi erant sicut Iudæi; ergo baptizandi erant hoc baptisimo. Et nō obstat eis, qd obstat paruulis, quia adulti inter Gētiles possent intelligere, quòd baptisimus Ioan. ordinabat ad Christum. Item baptisimus Ioan. fuit datus Iudæis, ut per illum assuescerēt ad baptismum Christi, & tñ tam Gentiles, qd Iudæi baptizandi erant baptisimo Christi: ergo omnibus eis erat uile assuesceri per baptismum Ioan. ad baptismum Christi. Item licet Gentiles nō cogerentur ad circumcissionem, tñ recipiebāt illam, qd uolebāt, & laudabantur: sicut Ruth laudatur, quia pueria est ad ritum iudaicum Ruth. 1. Magis tñ baptisimus Ioan. erat ppinquus baptismum Christi, qd circumcissio: cū immediate disponeret ad illum. Ergo licet nō cogerent Gētiles ad baptismum Ioan. laudarentur si susciperent, & sic cõpeteret eis. Dicendum qd baptisimo Ioannis non baptizabantur Gentiles, sed soli Iudæi. Nā scriptura de solis Iudæis facit mentionem, cum dicitur in Ier. 1. Tunc exibat ad eum Ierolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane. Et sic omnes isti, qui nominantur erant de terra Iudæorum. Secundo patet, quia etiã multi Iudæorum, & praecipui inter eos, scilicet, summi sacerdotes, & Pharisæi non susceperunt baptismum Ioan. infra 21. Nam dicitur, qd Christo quærente ab eis de baptisimo Ioan. an esset de celo, uel ab hoībus; non aui sunt dicere, qd erat de celo, ne Christus eis diceret: quare ergo nō susce-

cepistis illum? Et sic non susceperunt. A fortiori ergo Gentiles non susciperent baptismum Ioannis, cum Ioannes qui istum baptismum introduxerat esset Iudæus. Tertiò patet, quia Gentiles nō curabant de ritu Iudæorum: sed spernebant eum, sicut patet de Iuuenali Poeta qui Iudæos increpat, quia obseruabant sabbatum: asserens eos perdere septimam partem uitæ; Etiam dicebat qd isti non colebant aliquem Deū nisi nubila cœli. Et multa alia dicit contra eos. Et ita erat ferè de omnibus Gentilibus præter paucos, qui uertebantur ad ritum iudaicum. Et tamen Gentiles crederent istum baptismum Ioannis pertinere ad ritum iudaicum, cum introductor, & prædicator eius esset Iudæus: ideo non susciperent eum nisi illi Gentiles, qui ex toto conuerterentur ad ritum iudaicum. Et isti iam nō uocarentur Gentiles, sed aduenæ, uel peregrini; uel proselyti Iudæorum. Gentiles ergo, si manentes in Gentilitate eum non susciperent. Quarto patet, quia Ioannes solum prædicabat istum baptismum Iudæis. Soli ergo Iudæi recipere illum. Pater hoc, quia prædicabat in deserto Iudææ, & iuxta Iordanem, & hoc est in terra Iudæorum; & per hoc, qd prædicabat in sola terra Iudæorum, dicebatur solis Iudæis prædicare. Sic pater de Christo. Nam uolens, qd discipuli sui solis Iudæis prædicarent dixit: In uiam Gentiliū ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne introieritis, sed potius ite ad oves, quæ perierunt domus Israel. inf. 10. Et sic per hoc, qd solum prædicarent in terra Iudæorum; dicebantur solis Iudæis prædicare. A fortiori patet de Ioanne, qui non discurrere per loca, sed manebat apud Iordanem; & baptizabat uenientes ad se. Non ergo irent ad eum Gentiles, ut baptizarentur. Quintò patet, quia baptisimus Ioannis erat ad ostendendum Iesum esse Messiam toti Israel Ioan. 1. Gentilibus tamen non fieret conuenienter ista manifestatio, cum ipsi non solum nescirent quis esset Messias, sed etiam an aliquis Messias futurus esset: cum istud penderet ex promissione legis, & Prophetarum, quibus Gentiles non erant: ideo frustra erat eis iste baptisimus: solis ergo Iudæis competebat, qui per legem, & Prophetas edocti erant de Messia, quòd futurus esset, & quia nesciebant quis illè esset, per baptismum Ioannis poterat eis ostendi, sicut factum est. Sextò, quia non erat necessè nunc Gentilibus Christum ostendi. Nam etiam Christo prædicante nō fuit necessè ipsum cognosci à Gentilibus: cum potius ipse uenit discipulis iuis prædicare Gentilibus se uiuentem, scilicet. In uiam Gentium ne abieritis. infra 10. Post resurrectionem autem iussit discipulis, quòd prædicarent Gentilibus, scilicet, per totum mundum. infra 13. & Mat. 16. A fortiori antequam inciperet prædicare, non oportebat, quòd Gentilibus ostenderetur. Et sic non fuit illis conueniens baptismum Ioannis, ut per eum Christum agnoscerent. Sed dicitur, ad quid ergo Iudæis debuit Christus ostendi, antequam prædicaret, & faceret miracula? Dicendum, quòd hic sunt duo dubia, unum est ad quid Christus fuit ostensus Iudæis per Ioannem, antequam prædicaret, & an hoc fuit conueniens. Aliud est, dato quòd fuerit conueniens Iudæis illum ostendi: quare Iudæis, & non Gentilibus. De primo patet, quia declaratum fuit supra in 22. quæstio. scilicet, quòd etiam si Christus facturus esset miracula, quæ probarent eum esse Deum, & Messiam: tamen fuit sibi necessarium, uel ualde utile testimonium Ioannis. De secundo dicendum, quòd Iudæis potius, quā Gentilibus debuit Christus ostendi antequam prædicaret. Primò, quia solis Iudæis prædicaturus erat: Gentilibus autem nunquam prædicauit, nec ad utilitatem eorum miracula facere uolebat, nisi cum magna importunitate petentium. Sicut pater de importuna Chananaea petente

Aph. Toft. in Matth. Comm.

A pro filia, eū Christus dixit: Non est bonū sumere panem filiorum, & dare canibus ad manducandum. infra 15. Iterum etiam cū Christus suscitaret Ieruum cuiusdam Centurionis Gentilis, oportuit quòd seniores Iudæorum hoc instanter peterent, dicentes, dignus est, ut hoc illi præstet. Diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse edificauit nobis. Luc. 7. Solis ergo Iudæis necesse erat Christum ostendi. Secundo, quia Christus solis Iudæis promissus est: Gentiles autem nesciebāt, an aliquis Messias futurus esset: ideo non oportebat proprie Gentilibus ostendi Messias. Quia ad hoc quòd concederent de aliquo, quòd erat Messias, necesse erat, quòd presupponerent uerum esse, quòd in lege, & in prophetis dicebatur, scilicet, Messiam esse uenturum. Gentiles tamen non credebant hoc. Ideo non poterat illo modo ostendi eis aliquis esse Messias, saltem directè. Nam prius oportebat, qd constaret eis de ueritate legis, & etiam de necessitate ueritatis in ostendente. Non ergo debuit eis ostendi. Tertiò, quia Christus de solis Iudæis natus est, & inter eos conuersatus est, & ad Gentiles non pertinuit dum uixit, ideo Iudæis ostendi debuit. Ista etiam fuit causa quare lex Moyfi, quæ disponebat ad Christum data fuit solis Iudæis, scilicet, quia de eis Christus nasciturus erat, & oportebat eos spiritualis disponi ad ipsum. De quo supra dictum est in quadam quæst. Iudæis ergo, & non Gentilibus debuit Christus ostendi, & sic Iudæi soli debuerunt baptizari baptisimo Ioannis. Septimò quantum ad principale dicendum, quòd licet Gentilibus Christus ostendendus esset, non poterat ostendi per baptismum Ioannis, quia Gentiles nō crederent sine miraculo. Nihil autem aliud erat, quòd rationabiliter eos mouere posset. Ioannes tamen miraculum nullum fecit. Ioan. 10. ideo Gentiles non crederent ei ostendenti Messiam populo, quem baptizabat. Solis ergo Iudæis baptisimus Ioannis dari debuit: Gentilibus autem non proficiebat. Nec est uerisimile, quòd aliqui eorum susceperint illum. Sed dicitur, quid si aliqui Gentiles uellent suscipere baptismum Ioannis, an prohiberet eos Ioannes. Dicendum, quòd de baptisimo Ioannis erat sicut de baptisimo nostro est. Nam baptisimus noster est sacramentum fidei, id est, in quo fides inchoatur: ideo si aliquis adultus uellet suscipere baptismum nostrum, necesse erat quòd crederet legem Euangelicam. Si autem diceret, qd uolebat baptizari sicut nos, & tamen nō uellet credere, ecclesia non baptizaret eum, quia esset hoc quasi includere contradictionem, scilicet, dare sacramentum fidei nolenti fidei suscipere. Et esset irridere fidem, & baptismum. Ita de baptisimo Ioannis. Nam in eo erat quadam professio Messie futuri, cum in forma baptismi diceretur, baptizo te in nomine uenturi: ideo Ioannes non baptizaret aliquem, nisi ille faceret istam professionem de Messia, scilicet, credendo; qd aliquis Messias promissus esset in lege, & prophetis, & quòd in nomine eius, & per ipsum intendebat consequi salutem: sicut Iudæi putabant, & sperabant, scilicet, se saluandos per Messiam, & illum esse totum bonum ipsorum. Et rursum, quòd crederet illum esse Messiam, quem Ioannes eis ostenderet, & ex tunc crederet in ipsum, id est, se consecuturos salutem per ipsum, quia hoc est in nomine eius baptizari: sicut dicit Apostolus Actu. 10. quòd baptizati baptismum Ioannis, credebant in Messiam, cum ait: Ioannes baptizauit baptismum penitentia: populū dicēs, in eū, qui uenturus esset post ipsum, ut crederet, hoc est in Iesum. Si autem Gentiles facerēt istā professionem, iam efficiebantur Iudæi ex maxima parte, quia credebant legi, & prophetis sicut Iudæi, & sperabant illud bonū qd Iudæi. Ista autem non erat uerisimile facere aliquem Gentile nisi prius ex toto conuerteret ad

Z 4 unum

ritum iudaeum, & sic Gentiles non baptizarentur, a Joanne, quia tales conuersi post conuersionem non uocantur Gentiles. Sed adhuc dicendum, quod dato quod aliquis Gentilis uellet facere totam istam professionem credendo: si tamen circumcideretur, & ex toto se faceret Iudaeum, Ioannes non baptizaret ipsum: quia Iudaei tumultuarentur contra Ioannem si aliquem non circumcisum, nec ex toto Iudaeum baptizaret. Rō est, quia baptismus Ioannis a Iudaeis reputabatur quasi quadam caeremonia ueteris testamenti, cum institueretur per prophetam ueteris testamenti, manente tamē adhuc lege illa: ideo non admitterent ad illam caeremoniam, nec ad aliquam aliam hominem nōdum circumcisum. Sicut dicitur Exo. 12. q. si quis de Gentilibus uellet manducare Phasē. Iagnum paschalem, circumcideretur, & tunc comederet de eo. Ita ergo de baptismo Ioannis crederent esse faciendum, q. soli Iudaei baptizarentur: maxime autem, quia baptismus Ioannis ordinabat ad Messiam, & sub hac ratione eum Iudaei suscipiebant. Et tamen Iudaei putabant Messiam ad se solos pertinere, & non ad gentiles: ideo baptismum Ioannis Gentilibus non communicarent. Et si Ioannes Gentiles baptizare uellet, tumultuarentur contra eum Iudaei. Hoc patet a fortiori. Nam Christus post resurrectionem suam iussit Euangelium praedicari omni creaturae, & docere omnes gentes, & baptizari illas, infra 18. & Mar. 16. & tamē Iudaei conuersi ad Christum quando uiderunt, quod Petrus baptizauit quosdam de Gentilibus tumultuabantur contra ipsum, cur illos baptizaret, & quia non admittendi essent illi ad legem Christi: sed quod ad ipsos solos pertineret Messias. Act. 10. & 11. & tamen iam Christus mandauerat Euangelium praedicari Gentilibus, & baptizari illos, & spiritus sanctus uenerat super Gentiles antequam Petrus eos baptizaret ita, ut Petrus diceret. Nunquid aquam prohibere quis potest, ut non baptizentur hi qui spiritu sancto percipiunt sicut, & nos? Act. 10. Et his omnibus existentibus adhuc Iudaei conuersi ad Christum tumultuabantur contra Petrum, quod iussit ad praedicandum Gentilibus, & baptizaret eos. Ergo a fortiori tumultuarentur Iudaei contra Ioannem si baptizaret Gentiles: cum nondum apparuisset aliquis ostendens Gentiles debere communicare cum Iudaeis in hoc baptismo. Et tamen non tumultuati sunt contra eum: ergo Ioannes nullum Gentilem baptizauit. Et sic apparet quod Gentiles non baptizati sunt baptismo Ioannis, nec poterat Messias eis ostendi per istum baptismum: cum Ioannes miraculum nullum faceret, & Gentiles non crederent sine miraculo. Nec erat peccasse nunc Messiam ostendi Gentilibus antequam praedicaret, & postea per miracula sua, & discipulorum suorum ton mundo innotesceret, sicut factum est, Iudaeis autem poterat conuenienter ostendi Messias per baptismum Ioannis, quia ipsi credebant Ioanni sine miraculo: propter excellentem uitae sanctitatem, & propter magna, quae praecesserant in eius natiuitate, de quibus supra dictum est. Sed dicitur, quomodo dictum est, quod Messias non erat ostendendus Gentilibus ante praedicationem suam: nam mox, ut natus est, Gentilibus ostensus est, scilicet, tribus rebus, qui eum adorauerunt praecedenti. c. Dicendum, quod illa fuit quaedam ostensio in generali de natiuitate Messiae, & fuit facta per modum, qui competebat Gentilibus, scilicet, per stellam, quae deduxit eos usque ad locum ubi erat puer. Et istud erat miraculum, quod omnem hominem conuinceret. Nunc autem Messias a Joanne ostendebatur sine aliquo miraculo, sed solum, ut crederetur testimonio Ioannis, ideo ista ostensio Messiae non competebat Gentilibus, sed solum quam Christus fecit ante per stellam, & illa, quam fe-

cit postea per multitudinem miraculorum. inauditum a saeculis. Et tunc adhuc non probabat directe se esse Messiam, sed probabat se esse Deum. Et quia Deus mentiri non potest, si ipse diceret se esse Messiam promissum in lege Iudaeorum, & prophetis, Gentiles crederent ei, & tamen directe & primo non probat se esse Messiam, sed Deum. Et istud est quod supra dicebamus, quod Gentilibus non poterat probari aliquem esse Messiam nisi prius probaretur aliud maius, scilicet, esse Deum, quod est maius, quam esse Messiam: uel fieret operatio miraculi ostendens deitatem operantem in illo, qui testimonium perhiberet de Messia. Ad primum argumentum dicendum, q. Gentiles ordinandi erant ad Christum sicut Iudaei: & tamē non poterant ordinari ad illum per baptismum Ioannis, q. oportebat tunc credere Ioanni sine miraculis, & legi, & prophetis: hoc autem Gentiles non facerent. Ad secundum dicendum, quod Gentiles uolentes circumcidi, laudabantur: quia per hoc transibant in ritum iudaicum, & cultum Dei. Et tamen si aliquis Gentilis uellet comedere Phasē, & non let circumcidi, non laudaretur, immo non permetteretur. Exo. 12. Et si Gentilis uellet intrare ex deuotione in templum Domini ad orandum, non permittitur, sed increparetur. Unde Deus increpat Iudaeos, quia, permittentibus quibusdam Gentilibus intrare in templum. Ezech. 44. Etiam si uellet Gentilis offerre Domino animalia in sacrificium, uel alia munera, quae deberent poni super altare, non recipiebantur. Leuitic. 22. Et sic non admittentur Gentiles ad aliquam caeremoniam ritus iudaici, nisi prius circumciderentur. Iudaei tamen putabant baptismum Ioannis pertinere ad ritum iudaicum, quia introductus fuerat a propheta Iudaeo, & maxime, q. ordinabat ad Messiam, quem ad se solos pertinere putabant, ut dictum est: ideo non permetterent, quod aliquis Gentilis baptizaretur a Ioanne, nisi prius circumcideretur. Ad tertium dicendum, quod Gentilibus non fuit conueniens assuescere ad baptismum Christi per baptismum Ioannis, sed solis Iudaeis. Sic enim fuit de lege Moyse, quae solum fuit disponentis homines ad Christum, sicut dixit Apostolus ad Gal. 3. scilicet, quod lex pedagogus noster fuit in Christo, id est, lex Moyse fuit sicut pedagogus deducens nos ad Christum, scilicet, deduxit nos ad Christum disponendo ad eum: sicut pedagogus per instructionem deducit puerum ad esse bonum puerum. Lex tamen non data est omnibus hominibus, sed solis Iudaeis: ita ergo baptismus Ioannis assuefaciens homines ad baptismum Christi solis Iudaeis dari debuit. Alter potest dici, quod baptismus Ioannis non poterat Gentilibus proficere, ut per eum assuescerent ad baptismum Christi: quia ad hoc oportebat praesupponi fidem, scilicet, quod crederetur Messiam promissum esse in lege, & prophetis: & quod crederetur per ipsum salutem esse futuram, ut supra dictum est. Ista autem non crederent Gentiles sine miraculo. Ioannes autem miraculum nullum faciebat: ergo non conueniebat Gentilibus baptismus Ioannis.

An baptizato Christo cessauit illico baptismus Ioannis. Quest. XLVIIII.

QVAERITUR, an baptizato Christo cessauit illico baptismus Ioannis, uel quanto tempore durauit. Aliqui dicunt, q. Christo baptizato cessauit immediate, quia Ioannes dixit: Ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel: propterea ego ueni in aqua baptizans. Ioan. 1. Et tamen baptizato Christo factus fuit ipse ostensus Iudaeis: tam per Ioannis

Ioannis testimonium, quam per spiritum sanctum descendentem super eum: quam per uocem patris, quae audita est, scilicet, hic est filius meus. infra in litera, & Luc. 3. Ergo non oportuit, quod beatus Ioannes postea maneret ad magis ostendendum Christum. Item dicit Augustinus super Ioannē: baptismus est Christus, & cessauit Ioannis fluxus, id est, baptismus Ioannis. Ergo Christo baptizato non debuit Ioannes aliquem baptizare. Item baptismus Ioannis erat praeparatorius ad baptismum Christi: sed baptismus Christi incepit mox, ut Christus baptizatus est: quia tunc tactu sua mundissima carnis uim regeneratiuam aquis tribuit, ut ait Beda: ergo Christo baptizato non debuit continuari ultra baptismus Ioannis. Dicendum quod baptismus Ioannis mansit etiam post Christum baptizatum. Nam Ioannes in baptismo cognouit Christum, quia uidit spiritum sanctum super eum descendente. Ioan. 1. & tamen postea baptizauit, & quamdiu uixit semper habuit officium baptizandi. Quod patet, quia postea baptizantibus discipulis Christi Iudaeos, adhuc Ioannes baptizabat in Aenon, quae est iuxta Salim. Ioan. 3. Et tunc discipuli Ioannis dixerunt sibi, quod de caelo fuerat sibi data potestas ad hoc. Et sicambo concurrerant in baptizandum. Et tamen Christus non baptizauit, neque tamen habuit discipulos quoniam baptizatus est a Ioanne, quia tunc cognitus est a Iudaeis: & inceperunt eum aliqui sequi. Ioan. 1. Et tunc discipulos aliquos habere cepit. Ergo Ioannes adhuc post baptismum Christum omnes ad se uenientes baptizabat. Patet etiam hoc, quia ex isto concursu in baptizando secuta fuit illa murmuratio Pharisaeorum dicitur, quod plures Iesus baptizaret: quam Ioannes, & plures discipulos faceret. Ioan. 7. Baptizauit autem Ioannes semper Iudaeos usque ad mortem, scilicet, usquequo missus est in carcerem, in quo occisus est. Hoc colligitur Ioan. 3. scilicet. Erat autem Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim: quia aqua multa erat illic: & ueniebant, & baptizabantur. Et sequitur: Nondum missus fuerat in carcerem Ioannes. q. d. Ioannes semper baptizauit usquequo missus est in carcerem. Et quia nondum missus fuerat in carcerem, quando erat in Aenon adhuc baptizabat. Si autem non intelligatur sic, erit omnino superflua illa clausula, scilicet, nondum missus fuerat in carcerem Ioannes. Nam ibi ponitur, ut redditiua causa dictorum praecedentium. Et non fuit conueniens, quod baptizato Christo Ioannes illico cessaret a baptizando. Primum, quia si cessaret, putaretur, quod fecisset propter iram, uel inuidiam, ut ait Chrysostomus. Nam non appareret aliqua causa quare cessaret. Ideo suspicarentur multi, quod propter iram uel aliquod motum in honestum cessasset. Secundum, quia discipulos suos, & pharisaeos possideret tunc in maiori zelo, & inuidia, quam alius habituri essent. De discipulis Ioannis patet Ioan. 3. Nam dixerunt ei: Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui & tu testimonium perhibuisti, baptizat, & ecce omnes ueniunt ad eum. Et sic erat hic quidam zelus, cum discipuli Ioannis dicerent, quod omnes ueniebant ad baptismum Iesu. Et sic plures ueniebant ad ipsum, quam Ioannē. Et uoluit Ioannes euitare istam inuidiam, dicens, quod a Deo istud esset, cum ait: Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum de caelo. Et postea dixit illum oportet crescere, me autem minui, scilicet, in fama, & honore, q. d. Non inuideatis pro me: quia necesse est, quod sic fiat, scilicet, quod ille crescat in honore & ego minuar. De inuidia, & murmuratione pharisaeorum patet Ioan. 4. Nam dicebant, quod Iesus plures baptizaret, quam Ioannes, & plures discipulos faceret. Huic inuidiae occasione Christus tollere uoluit recedens de Iudaea, & eundo in Galileam: ut non ma-

neret ipse, & Ioannes in eadem terra: ut etiam in xta positionem eorum non uideretur maioritas unius, & minoritas alterius, sicut fit in magno, & paruo & in omnibus contrariis. 2. Elenc. Si autem Ioannes mox, ut baptizauit Christum baptizare cessasset, & inciperet Christus baptizare, & ad eum omnes uenirent: magis superprimeretur honor Ioannis, quia subito esse cessasset ex praesentia Iesu. Et sic magis inuiderent discipuli Ioannis & pharisaei. Nec autem, cum Ioannes semper baptizauit usque ad mortem, mansit semper sibi honor officii sui, licet minueretur per accidens ex praesentia Christi, & non periret subito officium suum, & honor. Erat namq. magnus honor Ioanni, quod praesente Messia, & iam baptizante, ipse dignus haberetur baptizare aliquos. Quod non esset, si illico, ut Christus baptizatus esset cessaret Ioannes baptizare. Et sic tam propter inuidiam tollendam, quam propter Ioannis honorem non debuit cessare Ioannes baptizare, mox ut Christum baptizauit. Sed dicitur, quod cum Ioannes dicat se uenisse ad baptizandum, ut manifestaretur Iesus in Israel. Ioan. 1. & diceret se non esse dignum soluere corrigiam calciamentorum eius. infra in litera, & Mar. 1. & Luc. 3. non inuiderent aliqui Christo, quod ipso baptizato Ioannes cessaret baptizare, & Iesus solus baptizaret: ideo poterat cessare Ioannes. Dicendum, quod non tolleretur per hoc inuidia, quia Ioannes ostenderat Iesum toti populo esse Messiam. Et dixerat de eo multas laudes, & istud sciebant tam discipuli Ioannis, quam pharisaei: cum quidam de discipulis Ioannis secuti fuissent Iesum. Ioan. 1. Et omnibus his stantibus adhuc discipuli Ioannis inuidebant Christo. Nam ipsimet dixerunt: Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui & tu testimonium perhibuisti, baptizat. Ioan. 3. Et sic ipsi sciebant qualia testimonia Ioannes de eo perhibuerat: & tamen adhuc inuidebant ei: quia per eum honor, & fama Ioannis aliquantulum decreuebant. A fortiori ergo inuiderent si totaliter honor Ioannis, & fama cessaret cessante officio eius. Hoc autem erat, quia isti erant carnales, id est, habebant specialiter affectiones ad homines: non attendentes principaliter cultum Dei, uel quid Deus uellet. Sic enim erant illi Corinthii, quibus praedicabat Paulus. Et quidam illorum dicebant, ego sum Pauli: alii ego sum Cephae, alii ego sum Apollo, alii ego sum Christi. 1. Corinth. 1. Nam specialiter isti afficiebantur ad illos a quibus baptizati fuerant, & illis totum honorem impendere uolebant: tanquam ab ipsis esset lex, & non potius omnes essent ministri Christi, a quod lex & salus pronenisset. Unde quilibet honorabat suum doctorem, & de aliis praedicatoribus fidei non curabat. Paulus autem increpat eos, uocans ipsos carnales, & ambulantes secundum hominem, & paruulos in spiritali processu. 1. Corinth. 2. Et quia tales amulationes solent enire hominibus imperfectis in exordio introducendarum religionum, Deus uolens amputare magnam partem huius inuidiae uoluit, quod Ioannes semper baptizaret usque ad mortem, licet Christus esset iam baptizatus. Tertio quia istud proficiebat ad Christum, quia cum Ioannes baptizaret in nomine uenturi, scilicet, Christi, auditores suos, & a se baptizatos mittebat ad Iesum. Sic patet de discipulis quos misit ad eum quae situros: tu es, qui uenturus es, an alium expectamus? infra 11. Ideo utile erat Ioannem baptizare. Quarto quia licet Christus toti populo esset ostensus per Ioannem, magis ostendebatur cum quotidie uenientibus Iudaeis ad suum baptismum, annuntiaret de Christo. Quinto quia baptismus Ioannis erat baptismus penitentiae, proderat autem ualde, quod Ioannes semper baptizaret, ut quotidie ostenderet populo de Iesu, quod esset Messias. Sexto quia, ut dicit Beda,

Beda, viuente Ioanne adhuc manebant uerba ueteris legis: nec debet praeursor cessare, quousque ueritas manifestetur.

Cum tamen quaeritur an baptismus Ioannis cessauit Christo baptizato. Dicendum quod quantum ad suum principalem effectum cessauit. Nam praecipuum quod per baptismum Ioannis intendebatur erat ostendere Iesum toti populo esse Messiam. Et hoc factum est, cum Christus baptizatus fuit. Non tamen cessauit realiter baptismus Ioannis, usque ad mortem eius: quia multos alios effectus habebat quantum ad quos utile fuit illum manere, ut dictum est. Ad primum argumentum dicendum uno modo, quod baptismus Ioannis fuit ad ostendendum Christum populo: & tamen non fuerat plenissime ostensus, quando baptizatus est, cum quotidie nouiter ueniebant Iudaei ad Ioannem ut baptizarentur: & illis annunciabat de Iesu, quod esset Messias. Aliter potest dici, quod licet Christo baptizato ostensum fuisset plenissime toti populo, quod ipse erat Messias, tamen habebat iste baptismus multos alios effectus, qui Christo baptizato adhuc manebant, ut supra dictum est. Ideo Christo baptizato non debuit cessare. Ad secundum cum dicit Augustinus, baptizatus est Christus, & cessauit Ioannis fluxus, id est baptismus: potest intelligi, quod cessauit quantum ad principalem effectum baptizato Christo: & tamen omnino non cessauit: quia manebant adhuc alii effectus eius, propter quos utile erat ipsum manere. Aliter potest dici, quod cessauit baptismus Ioannis baptizato Christo: non tamen mox, ut Christus baptizatus est, sed quando Ioannes missus fuit in carcerem: quia postea nunquam baptizauit. Vnde Chrysostomus super Ioannem dicit Aestimo permissam esse propter hoc a Deo mortem Ioannis, & eo iubato de medio Christum maxime praedicare cepisse, ut totius multitudinis affectio ad Christum transiret: & non ultra sententis diuersis, de utroque scinderentur, id est, ut non haberet quidam opinionem de Ioanne, & alii de Christo: & ut non inuiderent quidam pro Ioanne, & alii pro Christo, sicut discipuli Ioannis, & pharisaei inuidebant Christo pro Ioanne. 3. & 4. ut supra dictum est. Ad tertium dicendum, quod baptismus Ioannis praeparatorius erat ad baptismum Christi: & tamen non oportebat quod Christo baptizato cessaret baptismus Ioannis, quia iste baptismus non disponebat ad hoc solum quod Christus baptizaretur: sed etiam ut alii baptizarentur baptismo Christi. Et ista praeparatio non erat completa per hoc quod Christus baptizatus est: sed per hoc, quod multi alii baptizarentur.

An baptizati per Ioannem iterum Christi baptismum baptizarentur. *Quest. XLIX.*

QVAERITVR, cum Ioannes multos baptizauit, an baptizati ab eo postea baptizarentur baptismo Christi. Quidam dicunt, quod baptizati a Ioanne nunquam postea baptizabantur, quia Ioannes non fuit minor Apostolis, & discipulis Christi dicente Christo: Inter natos mulierum, &c. infra 1. 4. Et tamen baptizati ab Apostolis, vel discipulis etiam si non reciperet spiritum sanctum, non baptizabantur postea, sed solum imponebantur eis manus ab Apostolis: ut acciperent spiritum sanctum, quem non acceperant in baptismum Ioannis. Item Apostoli fuerunt baptizati baptismum Ioannis, quia quidam eorum fuerunt discipuli Ioannis. Ioan. 1. scilicet, duo de discipulis Ioannis secuti sunt Ibi Iesum, & unus eorum fuit Andreas, qui postea fuit Apostolus Christi. Apostoli autem non fuerunt baptizati baptismum Chri-

sti, quia hoc non legitur: & tamen ipsi baptizabantur daos baptismum Christi. Ioan. 4. Ergo baptizati baptismum Ioannis non erant baptizandi baptismum Christi: & tamen ipse baptizabat. Maior autem est, qui baptizat, quam qui baptizatur: Si ergo ad hoc, quod quis habeat potestatem baptizandi baptismum Ioannis non requiritur, quod sit baptizatus baptismum Christi: a fortiori non erit necesse, quod baptizati baptismum Ioannis baptizentur baptismum Christi. Item Paulus interrogauit quosdam Actu. 19. an spiritum sanctum acceperint credentes. Et illi dixerunt: sed nec si spiritus sanctus sit, audiuimus. Et ille ait, In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate. Et sequitur ibi, quod Paulus fecit eos baptizari in nomine Iesu. Et sic illi, quia non sciebant an esset spiritus sanctus, baptizati sunt iterum. Si autem credidissent spiritum sanctum esse, non oportuisset eos iterum baptizari. Itam causam uidetur tradere Hieronymus super Ioannem: & in Epistola de uiro unius uxoris, cum ait, quod causa quare quidam baptizati a Ioanne iterum sunt baptizati a Paulo baptismum Christi fuit, quia non habebat fidem trinitatis: nec si spiritus sanctus est, audierant. Multi tamen baptizati fuerunt baptismum Ioannis, qui habebant fidem trinitatis: ideo illi non baptizarentur iterum baptismum Christi: idem uidetur tenere Ambrosius in lib. de spiritu sancto. Item glossa Augusti. super Epistolam ad Rom. 10. super uerbum, scilicet, hoc est uerbum fidei, quod praedicamus, dicit. Vnde est ista uirtus aquae, ut corpus tangat, & cor abluat: nisi faciente uerbo: non quia dicitur, sed quia creditur. Ex quo patet, quod uirtus baptismi dependet ex fide. Sed forma baptismi Ioannis significauit Christi fidem, in qua nos baptizamur. Nam dixit Paulus, Act. 19. Ioannes baptizauit baptismum penitentiae populum dicens, in eum, qui uenturus est post ipsum, ut crederet: hoc est in Iesum. Ergo cum in baptismum Ioannis fides importaretur, non oportebat baptizatos a Ioanne rursus baptizari baptismum Christi.

Dicendum quod fuit opinio multorum, & ista est opinio Magistri 4. sen. di. 2. cap. ultimo, quod baptizati baptismum Ioannis si nesciebant spiritum sanctum esse, & spem ponebant in baptismum Ioannis, si per illi aliquid de eis conferretur, baptizandi erant iterum baptismum Christi. Illi autem, qui in baptismum Ioannis spem non ponebant, & spiritum sanctum esse credebant habentes fidem de tota trinitate, non erant rursus baptizandi baptismum Christi: sed solum imponebantur eis manus, ut acciperent spiritum sanctum. Ista opinio licet fuerit Magistri, communiter improbat a doctoribus. Nam contrarium tenet sanctus Thom. 4. sen. di. 2. q. vi. & 3. parte summe. q. 3. 8. artic. 6. & dicit communiter teneri a doctoribus contra Magistram. Primum autem quod Magister dicit, scilicet, quod habentes spem in baptismum Ioann. & nescientes spiritum sanctum fuerint baptizati rursus baptismum Christi, uerum est: secundum, scilicet, quod baptizati a Ioanne, & habentes fidem de trinitate non fuerint iterum baptizati, est irrationabile. Primum, quia baptismus Ioannis non conferebat gratiam, sed solum erat in aqua, sicut ipse dixit. Ego baptizo uos in aqua, infra in littera. Ioannes fides, & spes quam haberent baptizati de Christo, ut futuro, non poterant supplere defectum gratiae, per quam anima gratificatur. Secundum quia per baptismum Christi imprimitur homini character, secundum quem baptizatus iam est Christianus: & etiam si uelit recedere a fide, iam non potest non esse Christianus. Baptismus autem Ioannis characterem nullum imprimebat: quia sicut nemo potest esse Christianus sine Christo: ita nemo potest accipere characterem Christianitatis per sacramentum, quod non est a Christo. Et tamen baptismus

baptismus Ioannis non fuit a Christo, sed a Ioanne, nec fuit de sacramentis nouae legis proprie loquedo: ideo per eum non poterat aliquis effici Christianus, & consequenter semper erat necessarius baptismus Christi, per quem character Christianitatis imprimeretur. Tertio, quia spes, & fides, quam baptizati a Ioanne habent de Christo, licet possent in eis aliquid facere quantum ad rem sacramenti, scilicet, gratiam promerendam: non poterant tamen facere aliquid ad sacramentum: ita quod ista omnia supplerent locum baptismi Christi. Vnde quantumcumque aliquis baptizatus baptismum Ioannis spem suam ad Christum referret: baptismum nouae legis non consequeretur. Cum ergo baptismus Christi esset de necessitate salutis, necesse erat quod baptizati a Ioanne baptizarentur rursus baptismum Christi. Quarto, quia istud est generale in omnibus sacramentis, quod quando omittitur aliquid quod est de substantia sacramenti, non solum oportet supplere id, quod ommissum est, sed totum sacramentum in nouatur. Est autem de necessitate baptismi, quod fiat non solum in aqua, sed etiam in spiritu sancto, quia dicitur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: baptismus autem Ioannis erat solum in aqua: ergo in baptizatis a Ioanne non solum oportebat supplere, quod deerat, scilicet, collationem spiritus sancti, quae fiebat per impositionem manus Apostolorum, sed oportebat baptismum Christi rursus baptizari. Item quia principale in quolibet sacramento est forma eius, in qua si erret sacramentum non confertur, sed oportet innouari: baptismus tamen Ioannis differebat ualde in forma a baptismum Christi, quia baptismus Ioannis erat in nomine uenturi, baptismus autem Christi erat in nomine totius trinitatis, uel in nomine Christi. Et sic non conueniebat forma baptismi Ioannis baptismum Christi: ideo oportebat baptizatos a Ioanne rursus baptizari baptismum Christi, tanquam si prius baptizati essent baptismum Christi: & erratum esset in forma. Item dicit August. quod baptizabat Ioannes, & non est baptizatus: & non fuit collatus baptismus: & tamen de necessitate salutis tempore legis Christi est, quod homo sit baptizatus, uel saltem habeat propositum baptizari: ergo baptizatos a Ioanne, necesse erat rursus baptizari baptismum Christi. Item dato quod sup baptizatos a Ioanne imponerent Apostoli manus, & reciperet per hoc spiritum sanctum: tamen per nullum istorum recipiebant characterem. Non quod per baptismum Ioannis, quia ille non potest facere Christianum, cum non sit a Christo, sed a Ioanne. Non etiam per collationem spiritus sancti impositis manibus Apostolorum: quia aut illa impositio manus pertinebat ad confirmationem, quod communiter tenetur: & tunc non poterat ibi conferri character baptismi: quia per unum sacramentum non confertur character alterius, cum sacramenta inter se sint distincta. Si autem illa impositio manuum non pertineat ad confirmationem, sed solum sit quaedam suppletio collationis spiritus sancti, qui non datus est in baptismum Ioannis, non poterit ibi conferri character. Quia dare spiritum sanctum est dare gratiam. Character autem non est effectus gratiae, uel spiritus sancti, sed sacramenti. Et quia ista collatio spiritus sancti non est sacramentum, non imprimitur ibi character. Et tamen character est necessarius, quia per illum est homo Christianus: ergo baptizati baptismum Ioannis erant adhuc baptizandi baptismum Christi. Item ipsemet Ioannes noluit innuere, quod baptizati baptismum suo baptizandi erant baptismum Christi. Nam dixit: ego baptizo uos in aqua, in praesenti: ipse autem baptizabit uos in spiritu sancto. Ergo illi, qui baptizabantur a Ioanne in aqua, baptizandi postea erant baptismum Christi. Sic innuit Chryso. sup Matth. 1.

Christus iterum baptizauit eos, qui a Ioanne fuerant baptizati: sicut sermo Ioannis demonstrat, dicens: Ego baptizo uos in aqua: ille uos baptizabit in Spiritu. Nec uidebatur iterum baptizare, sed semel. Quod enim amplius erat baptismus Christi, quam Ioannis, nouum dabatur, etiam si iterum. Et ista est opinio communior & uerior, quae conformatur ex uerbis Augusti. super Ioannem Homilia. 5. scilicet. Qui baptizati sunt baptismum Ioannis non eis sufficit, sed baptizari baptismum Christi debuerunt. Ad primum dicendum, quod sicut dicit Aug. super Io. Ioannes baptizans non dabat baptismum Christi, sed suum. Baptismus autem, qui dabatur a Petro, & etiam qui dabatur a Iuda, Christi erat: ideo si quis baptizauit Iudas non fuerunt postea baptizati. Baptisma enim tale est, qualis est ille, cuius potestate datur, & non qualis est ille, cuius ministerio datur. Et quia Philippus, qui baptizauit Samaritanos erat discipulus Christi, conferebat baptismum Christi: ideo baptizati ab eo non fuerunt iterum baptizati, sed solum per impositionem manus Apostolorum collatus est eis spiritus sanctus. Ista autem collatio pertinebat ad confirmationem in qua dabatur spiritus sanctus in robore. Et hoc non fiebat nisi per impositionem manus Apostolorum: Philippus autem non erat Apostolus, sed Diaconus: ideo baptizauit Samaritanos, & non confirmauit: & sic non imposuit eis manus ad hoc, quod acciperent spiritum sanctum: sed Apostoli impoluerunt eis manus, & non baptizauerunt eos. Secus autem de baptizatis a Ioanne, quia illi non accipiebant perfectum baptismum, scilicet, baptismum Christi: ideo baptizandi erant. Et non sufficebat eis impositio manuum, quia illa non conferebat sacramentum baptismi: nec etiam poterant supplere omnia, quae substantialia omittuntur: ut supra dictum est. Ad secundum dicendum, quod aliqui de Apostolis Christi baptizati sunt baptismum Ioannis, ut dictum est: de omnibus tamen ipsis non constat, an hoc baptismum fuerint baptizati. De baptismum autem Christi dicendum, quod omnes Apostoli fuerunt baptizati baptismum eius, quia cum esset iste baptismus necessarius ad salutem, certum est, quod non ommitteretur in illis per quos omnia, quae ad salutem nostram pertinebant, praedicanda erant: maxime quia esset ualde reprehensibile ipsos praedicare nos debere suscipere illum baptismum, quem constaret eos non recepisse. Et licet non legatur in aliquo loco sacra scriptura, tenendum est firmiter, quod factum fuerit: cum necesse esset fieri. Talia enim solet interdum sacra scriptura omittere, cum nemo rationabiliter de eis dubitare possit, an facta fuerint. Aug. tamen dicit in Epistola ad Seleucianum. Intelligimus discipulos Christi fuisse baptizatos, siue baptismum Ioannis, sicut nonnulli arbitrantur, siue, quod magis credibile est, baptismum Christi. Nec enim ministerio baptizandi defuit, ut haberet baptizatos seruos, per quos ceteros baptizaret, qui non defuit humilitatis ministerio, quando eis pedes lauaret. De hoc etiam dicitur in Glo. super Ioan. 13. super illud, scilicet, qui lotus est, scilicet. Credendum est, quod Apostoli fuerunt baptizati baptismum Christi. Est autem uerum, quod Christus poterat absolueret eos ex privilegio a lege baptismi sanctificando eos sine baptismum, cum uirtutem suam non alligasset sacramentis. Quia tamen istud est quoddam exorbitans, non est ponendum, quia miracula, & privilegia, & exorbitantia nunquam sunt ponenda: nisi cum nos ad hoc necessitas urget. Hic autem nulla est, cum possimus dicere eos esse baptizatos, licet scriptura non sit: Sicut dicimus Christum quotidie aliquid comedisse, & nunquam nudum incessisse, licet scriptura de hoc nihil ponat. Quia circa talia non est necesse, quod scriptura aliquid asserat: sed solum, quod contrarium non dicat

dicat. Ad tertium dicendum, quod sicut dicit Christo, super Matth. per hoc quod Christus Ioanni dicitur. Ego a te debeo baptizari, respondit, sine modo: ostenditur, quod postea Christus baptizauerit Ioannem. Et hoc dicit in quibusdam locis apocryphis manifeste scriptum esse, & sic Ioanes, qui alios baptizabat a Christo baptizatus erat. Sed etiam hoc non multum facit ad propositum. Quia dato, quod Ioan. a Christo fuerit baptizatus, necesse est dici, quod Christus prius fuerit baptizatus a Ioan. quam ipse baptizaret Ioannem. Quia quando Christus petiuit a Ioanne, quod baptizaret eum, Ioanes prohibebat illum, dicens: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me. Respondens autem Iesus dixit ei, Sine modo: sic enim decet nos implere oem iustitiam, Et dimisit eum, id est, non impeduit eum, sed baptizauit ipsum sicut petebat. Et sic Christus prius baptizatus est a Ioanne, quam Ioan. a Christo. Ioanes tamen baptizauerat multos alios, quando baptizauit Christum, quia Luc. 3. dicitur quod cum baptizaretur omnis populus baptizatus est Iesus. Et sic Ioan. non baptizatus baptizabat. Sed istud non est inconueniens, quia maior est baptismus Christi, quam Ioannis, & tamen baptismus Christi potest dari a quolibet infideli non baptizato, & valet, & confert sicut si conferretur a fidei: dum tamen seruet formam, & intendat facere quod Ecclesia facit. A fortiori ergo baptismus Ioannis poterat conferri a non baptizato. Non ergo erat dubium, quomodo Ioannes non baptizatus poterat baptizare, sed quomodo poterat baptismum instituire, quia istud erat alicuius potestatis, baptizare autem nullius potestatis est, quia cuiuslibet homini competit. Et tamen Ioannes potuit baptismum introducere, quia ad hoc acceperat potestatem a Deo, qui miserat eum ad baptizandum, Ioan. 1. & ipse dixit, quod nemo poterat aliquid accipere, nisi datum esset ei de celo. Ioan. 3. Ad quartum dicendum, quod illi, qui nesciebant Spiritum sanctum esse: baptizati sunt iterum a Paulo; & tamen non fuit causa huius baptismi innovati, quod spiritum sanctum non cognouerunt, sed quia non erant baptizati baptismo Christi, qui tamen erat de necessitate salutis. Et hoc innuitur ex verbis Hiero. ibidem super Ioelam, cum ait, qui dicit se credere, & non credit in spiritum sanctum, nondum habet elaros oculos. Insufficiencia autem fidei non potest esse causa, quare aliquis iterum baptizetur: sed ut iterum instruat in eo, in quo deficit. Et apparet in baptismo Christi. Quia si aliquis baptizetur apud hereticos, qui non recte credunt, & expriment aliquos falsos articulos fidei, ad quos credendos eum inducant: sed baptismum in forma Ecclesie conferat, iste non rebaptizabitur, cum venit ad Ecclesiam orthodoxorum, sed solum instruetur in eo, in quo prauè secundum doctrinam hereticorum credebat. Ita ergo in baptismo Ioan. nullo modo rebaptizandus esset aliquis, quia non bene credidisset, sed solum, quia sacramentum non accepit, scilicet, baptismum Christi, qui erat necessarius. Idem patet de accedentibus fide ad baptismum: quia illi nihil credunt, nec intendunt suscipere baptismum. Si tamen non coacti baptizentur, non sunt postea rebaptizandi, quia sacramentum susceperunt, licet fidem nullam habuerunt, & gratiam non receperunt. Isti ergo qui in spiritum sanctum non credebant, non rebaptizati sunt adhuc, sed quia omnes baptizati baptismo Ioannis, erant denuo baptizandi baptismo Christi. Ad secundum dicendum, quod sicut dicit Augu. contra Faustum sacramenta nostra sunt signa presentis gratie. Sacramenta autem veteris legis fuerunt signa gratie future. Ex hoc ergo quod Ioan. baptizabat tamen in nomine venturi innuebatur, quod non dabat baptismum Christi, qui est sacramentum

nona legis, ideo licet forma baptismi Ioannis signaret fidem, signabat tamen, ut futuram rem: sacramenta autem noua legis de presenti conferunt, & non expectantur effectus eorum in futurum. Non ergo sufficiebat baptismus Ioannis, qui aliquid efficiendum signabat, & non efficiebat, sed erat adhuc necessarius baptismus Christi, qui de presenti efficeret, quod efficiendum erat.

An baptismus Ioannes habuit alium ministrum præter Ioannem. Quest. L.

QUÆRITVR, an baptismus Ioannis habuit alium ministrum præter Ioannem, id est, an aliquis alius contulit aliquando istum baptismum præter Ioan. Dicendum, quod solus Ioannes fuit minister eius. Ipse enim illum instituit, & ipse solus illum ministravit. Hoc patet, quia si aliquis alius fuit minister huius baptismi, aut fuit ante Ioan. aut simul cum eo, aut post ipsam. Ante Ioan. nullus fuit, sed ipse illum primus instituit, sicut fuit declaratum supra 38. q. De hoc & patet, quia aliis non vocaretur iste baptismus Ioannis, sed nominaretur ab illo, qui primus eum introduxisset. Viuente Ioan. nemo etiam conferebat illum præter Ioannem. Nam discipuli Ioan. admirati sunt, quod Iesus baptizaret viuente Ioanne, & dixerunt ei: Rabbi, ille qui tecum erat trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, baptizat. Si tamen alij viuente Ioanne baptizarent: non mirarentur discipuli Ioan. de Iesu, quod baptizaret. Pharisæi etiam dicebant, quod Iesus plures baptizaret, quam Ioan. Io. 4. Si tamen aliquis alius tunc baptizaret, non conferrent solum Iesu Ioanni in baptismo. Tunc autem non baptizabat Iesus, sed discipuli eius. Ioan. 4. Et ipsi non baptizabant baptismo Ioannis, sed baptismo Christi, quia non erant discipuli Ioannis, sed Christi. Solus ergo Ioannes baptizabat tunc baptismum suo proprio. Mortuo autem Ioan. nemo baptizauit baptismum eius, sed omnino cessauit. Et patet hoc. Primo, quia ad hoc, quod aliquis baptizaret baptismum Ioan. oportebat, quod acciperet potestatem ad hoc sicut Ioannes accepit. Nam a Deo missus est ad baptizandum, Ioan. 1. Etiam quando Christus cepit baptizare, dixit Ioannes, Nemo potest aliquid accipere nisi fuerit ei datum de celo, q. d. quod Christus baptizabat, eo quod data fuerat sibi potestas ad hoc a Deo. Nemo tamen potest accipere a Deo specialiter potestatem ad conferendum istum baptismum: quia nec opus erat. Ergo nullus mortuo Ioanne illum contulit. Secundo patet, quod Ioannes non contulit alicui potestatem baptizandi baptismum suo, nec poterat conferre illam, quia ipse acceperat a Deo specialiter pro persona sua, & aliquantum tempus, ideo non potuit alicui tradere eandem potestatem, ut esset successor eius in officio. Aliqui dicunt, quod multi baptizauerunt baptismum Ioannis. Quia sicut Christus instituit baptismum suum, & nunc multi conferunt illum: ita licet solus Ioannes baptismum illum instituerit, poterat multos relinquere conferentes illum. Dicendum quod non est simile: quia Christus habebat potestatem instituendi sacramenta, & constituendi ministros, quibus relinqueret potestatem ministrandi in sacramentis illis. Et sic fecit, quia iussit apostolis predicare, & baptizare, infra 28. & Mar. 16. Ac absolutionem, & penitentialem tribuit potestatem, cum ait: Accipite spiritum sanctum: quorum remisseritis peccata remissa erunt, & quorum retinueritis retenta erunt. Ioan. vigesimo. Et illud, Quaecumque ligaueritis super terram, &c. infra 14. Hoc autem Christus potuit, quia Deus erat, & in quantum homo acceperat potestatem a Deo ad faciendum hoc Ioan.

Ioan. 20. scilicet, sicut misit me pater, & ego mitto vos id est, in potestate, qua misit me pater, ego mitto vos. Ioannes autem erat purus homo, & non poterat ista facere: licet Deus sicut dedit ei potestatem ad institutum baptismum, potuisset dare potestatem ad relinquendum ministros in eo, sed noluit, quia uolebat, quod officium Ioannis esset temporale durans ad modicum tempus, quasi ad horam solum, sicut Christus dixit Ioan. 5. scilicet, Ioannes erat lucerna ardens, & lucēs, vos autem nolistis ad horam exultare in luce eius. Tertio, quia non decebat, quod aliqui ministri manerent in baptismum Ioannis: quia baptismus Ioannis non fuit institutus, ut semper maneret: sed solum ut disponderet ad Christum. Moriente autem Ioanne baptismus eius completè disposuerat ad Christum: quia iam Christus toti populo per Ioannem fuerat ostensus. Etiam baptismus Christi, ad quem baptismus Ioannis ordinabat, iam omnibus conferebatur. Vnde nihil manebat, quod efficere posset baptismus Ioannis, ideo cessare debebat. Quarto, quia baptismus Ioannis fuit sicut lex Moyfi. Ipsa enim lex Moyfi non fuit data tantum in se perfecta esset, & semper mansura: sed solum ut homines dirigeret aequaliter ad bonum, quousque veniret Christus. Ad Gal. 3. scilicet, Lex propter transgressiones posita est: donec ueniret semen cui promiserat, id est, donec ueniret Christus, quod erat semen repromissum, eo cap. ita baptismus Ioannis ad Christum ordinabat, quia Ioannes erat præcurator Domini, & missus fuerat ad præcedendum, ut pararet sibi plebem perfectam. Luc. 1. Sicut ergo lex Moyfi cessauit omnino introducta lege Christi: ita ut iam nemini liceat obseruare aliquid de lege Moyfi, sicut dicitur ad Gal. 5. scilicet, si circumcidimini Christus uobis nihil prodest: ita baptismus Ioannis iam non solum non erit utilis: immo si quis uellet eum conferre, aut recipere euacuaret baptismum Christi: & ita peccaret sicut si circumcideretur: quia tam circumcisio, quam Ioannis baptismus ad Christum disponebat: & ambo æqualiter præterierunt. Quinto, quia non debet aliquid manere, nisi quamdiu est utile, uel potest esse utile: baptismus autem Ioannis nunc nec est utilis, nec potest esse utile. Et ita fuit immediate post mortem Ioannis, ideo illico cessare debuit. Patet hoc, quia cum Ioannes mortuus est, baptismus Christi institutus erat, & conferebatur omnibus, & per illum peccata tollebantur, & gratia conferebatur: ideo iam nihil erat quod facere posset baptismus Ioannis. Vnde erat omnino superfluum: sed superfluum repugnat ordini: quia superfluum nulli loco coaptat: nisi alicui loco coaptat, superfluum non est: si uero nulli ordini: non patitur, sed refugit. Quæ tamen a Deo sunt, ordinata sunt. Ad Roma. 13. In ordinatissimo ergo regimine Dei non erat permitendus Ioannis baptismus, cum iam esset omnino superfluum. Sexto, quia baptismus Ioannis aut aliquando cessaturus erat, aut nunquam. Non potest dici quod nunquam, quia iam cessauit, & nemo illum confert, nec recipit. Si autem cessaturus erat aliquando: nunquam fuit conuenientius tempus ad cessandum quam mortuo Ioanne, ideo mox cessauit. Aliquis dicit, quod non debuit tunc cessare, sicut lex Moyfi cessatura erat per Christum, & tamen non cessauit mox, ut Christus cepit predicare. Sed aliquanto tempore post mortem eius: ita de baptismum Ioannis posset dici, quod tunc finit cessauerit cum lege Moyfi. Dicendum, quod non fuit simile: quia lex Moyfi non debuit excludi nisi introducta lege Christi, ne daretur aliquod tempus medium, in quo neutra earum teneretur, & obseruaretur. Lex tamen Christi, licet ab eo uiuente condita est, non fuit sufficienter publicata: usque aliquantum tempus post mortem eius: cum iam Apostoli predicauerant

per totum orbem, uel predicare inceperant: quia lex non obligat a tempore conditionis, sed publicationis. Secus de baptismum Ioannis, quia non habebat aliquam talem habitudinem ad legem Christi: quia solum ordinabat ad Christum, & ad baptismum eius. Et tamen Christus erat toti populo ostensus, & baptismus eius introductus: ideo non erat aliquid, propter quod deberet manere iam baptismum Ioannis. Item lex Moyfi debuit manere quamdiu Christus uixit, ut Iudæi uiderent quomodo Christus conuersabatur secundum eam, quia aliis eum non acciperent in Messiam: & dicerent eum non esse a Deo: sicut semel dixerunt, quod ipse non erat a Deo: quia sabbatum non seruabat. Ioan. 9. Si autem lex Moyfi cessaret uel tolleretur per Christum, mox ut ipse cepit predicare, Iudæi non possent videre quomodo Christus legem illam seruabat: immo potius detestarentur eum tanquam destructorem legis Moyfi. Ideo eo uiuente manere debuit. Secus de baptismum Ioannis, quia non erat aliqua obligatio ad tenendum illum, nec Iudæi aliquam experientiam de Christo iam capere possent per illum: sicut per custodiam legis Moyfi: ideo non erat aliqua causa quare maneret mortuo Ioanne. Item si baptismus Ioannis non deberet cessare quousque cessauit lex Moyfi, hoc esset, si ipse esset aliqua ceremonia legis. Nam tota lex simul desit obligare, & non cessauerunt quædam ceremonie priusquam alie: quia omnes ab eodem legislatore vim obligandi acceperunt. Baptismus tamen Ioannis, non erat aliqua ceremonia legis Moyfi: sed magis pertinebat ad legem Christi, ut declaratum est supra 40. q. ideo non erat aliqua causa, quare simul cessaret cum lege Moyfi, sed per se cessare poterat, & cessauit. Septima ratio quantum ad principale, dato quod mortuo Ioanne aliquis conferret uellet baptismum eius, non prodesset: quia forte nemo accipere uellet illum. Nam Iudæi uolebant baptizari a Ioanne propter auctoritatem eius, quia omnium hominum eum sanctissimum reputabant, & uere sic erat. Vnde propter seipsum sine aliquo miraculo Iudæi præstabant sibi auctoritatem, & credentiam ad ea, quæ diceret. Sicut cum dixit Iesum esse Messiam plurimi de Iudæis crediderunt. Ioan. 1. & 10. Nam propter ipsum multi ad eum uenerunt. Mortuo autem Ioanne, non manebat aliquis uir tantæ auctoritatis, cuius baptismum propter auctoritatem eius Iudæi suscipere uellent. Nam etiam licet Christus esset sanctior Ioannis in infinitum, apud Iudæos tamen a principio non erat tantæ reputationis, etiam si Christus miracula multa faceret, Ioannes uero nullum. Ioan. 10. Mortuo ergo Ioannis, nullus uellet accipere baptismum eius, ministrante illum quocumque alio: quia nullus ad hoc sufficientis auctoritatis reputaretur, ut baptismus ab eo reciperet auctoritatem. Secus autem est baptismum Christi, qui non recipitur propter auctoritatem conferentium, sed propter efficaciam, quam in se continent. Mortuo ergo Ioanne, nullus contulit baptismum eis, & consequenter nullus unquam ministravit baptismum Ioannis nisi ipsemet. Octauo patet, quia infra 21. & Mar. 11. quæsiuit Christus a legis peritis, & Sacerdotibus dicens: Baptismus Ioannis de celo erat, an ex hominibus? Si autem mortuo Ioanne maneret baptismus eius de celo esset, & dicerent, de celo est. Quia in illo signabat illum præterisse. Nam patet quia ibidem dicitur: quia pharisæi dixerunt intra se, quod si dicerent Christo quod a Deo erat, Christus diceret eis, quare non susceperitis illum? eo cap. Et sic uidetur, quod iam præterierat ille baptismus, quia aliis Christus non diceret: quare non susceperitis illum, sed quare non susceperitis. Idem patet Luc. 7. dicitur quod omnis populus, & publicani iustificauerunt Deum baptizati

zati baptismo Ioannis. Pharisæi autem, & legis periti consilium Dei spreuerunt in semetipsos non baptizati ab eo. Et sic uidetur, quod iam præterierat, quia aliis quandoque baptizarentur illo baptismo proficerent eis.

An baptisus Ioannis eo tempore, quo durabat obligabat aliquos ad ipsum recipiendum, Quæst. LI.

QVAERITVR, an baptisus Ioannis eo tempore, quo durabat, obligabat aliquos ad ipsum recipiendum. Aliqui dicunt, quod sic: Quia si circumcisio non erat semper mansura, sed ad Christum ordinabat. Eo tempore tamen quo mansit obligabat Iudæos, ita, ut quicumque non acciperet illam exterminaretur de populo suo. Gen. 17. Ita baptisus Ioannis, qui non semper mansurus erat, ad Christum ordinabat: & tamen eo tempore, quo maneret obligaret. Dicendum quod baptisus Ioannis neminem unquam obligauit. Hoc patet: quia si obligaret: aut omnes homines obligaret, aut solos Iudæos. Ista est distinctio sacramentorum noui, & ueteris testamenti: quia sacramenta necessitatis noui testamenti omnes homines obligant. Circumcisio autem, quæ erat in ueteri testamento solos Iudæos obligabat. Baptisus autem Ioannis, non obligabat omnes homines: quia non obligabat Gentiles. Et non solum non obligabat eos: sed etiam si uellent recipere baptisum Ioannis non permitterentur nisi efficerentur Iudæi, ut declaratum fuit supra in 47. q. Non etiam obligabantur Iudæi: quia tunc obligarentur magni, & paruuli, cum æqualiter utrique baptizari possent. Paruuli tamen Iudæorum non baptizabantur baptismo Ioannis, ut probatum fuit supra in 46. q. de hoc ergo etiam Iudæi non obligabantur: & sic nulli homines obligarentur. Secundo patet hoc, quod si baptisus Ioannis obligaret, necesse erat, quod poneretur per modum legis: quia quæ aliis dicuntur uim obligandi non habent. Ioannes tamen legem nullam dedit, nec posuit aliquid per modum legis: sed solum fuit præcursor Christi: ideo baptisus, quæ prædicabat non obligabat. Et patet hoc ex omnibus Euangelistis, qui de baptismo Ioannis locuti sunt. Ex nullius enim uerbis colligitur, quod fuerit per modum præcepti. Tertio patet, quia si per modum præcepti fuisset: omnes Iudæi accepissent illum, quia aliis, qui nolent accipere tantam contumaces diuinarum legum poterant manifeste haberi, & puniri. Et tamen plurimi Iudæorum non susceperunt illum, scilicet multi de Sacerdotibus & pharisæis infra 21. Ergo non obligabat, nec dabatur per modum obligandi: quia aliis populus lapidaret istos, qui manifeste contemnerent legem Dei. Sicut si quis nollet circumcidi, uel contemneret aliquam de caerimoniis legis Moyfi: quia talis per superbiam peccabat, & mori debebat: nec aliqua sacrificia ei præderant ad remissionem iniquitatis Numeri 15. Quarto patet, quia Christus uoluit arguere contra Sacerdotes, & pharisæos de baptismo Ioannis quare non suscepissent illum infra 21. Si tamen baptisus Ioannis positus fuisset per modum præcepti, non oportebat, quod Christus argueret contra Iudæos per istam diuisionem sufficientem: sed solum diceret, quod illi erant pessimi peccatores, qui baptisum Ioannis contempserant, cum obligaret eos. Et tamen Christus non reprehendit eos, ex confessione sua. Ergo uidetur, quod non obligabat baptisus Ioannis, uel saltem non erat baptisum, quod obligaret. Unde quia pharisæi respondere noluerunt ad aliquam partem questionis: Christus non habuit locum increpandi eos super baptismo Ioannis,

sed tacuit solum dicens. Nec ego dico uobis, in qua potestate ego facio. Si tamen obligarentur ad baptisum Ioannis etiam si ipsi nihil responderent, Christus eos increparet tanquam legis transgressores, sicut in multis aliis eos accusat non procedendo contra eos per argumentum, sicut hic. Quinto patet ex eadem auctoritate: quia Christus quæsiuit a predictis de baptismo Ioannis, an esset de celo, id est, a Deo, uel ab hominibus, & tamen si baptisus Ioannis obligaret manifeste, & fuisset datus tanquam præceptum, certum esset, quod a Deo esset, quia Ioannes non posset obligare populum ad aliquid obseruandum per modum legis, nisi Deus poneret illam legem: cum Ioannes non poneret præceptum tanquam rector alicuius politie, sed sicut homo a Deo missus: cum baptisus pertineret ad spiritualia, ideo non poterat obligare nisi a Deo esset. Sic Iudæi si putarentur se obligatos ad baptisum Ioannis, necesse est, quod crederent illum a Deo esse, & tamen Christus posuit hoc sub dubio; quarens an esset a Deo, uel ab hominibus, ergo non obligabat, nec constabat ipsum a Deo esse, licet plurimi de populo crederent a Deo esse istum baptisum, quia Ioannis tanquam propheta habebat infra 21. Sexto patet, quia non erat opus, quod baptisus iste obligaret: quia duraturus erat ualde paucis tempore, scilicet per unum, uel duos annos usque ad mortem Ioannis. Et sic quodam modo prius desineret obligare quam ab hominibus sciretur, quod obligaret. Non ergo debuit poni tanquam obligatorius. Patet hoc, quia Ioannes dixit Christus de Ioanne: Ioannes erat lucerna ardens, & lucens, & uos uoluitis ad horam exultare in lumine eius. Et sic innuebat, quod Ioannis officium ad horam solum, id est, modico tempore durare debebat. Septimo, quia etiam si non obligaret, Iudæi susceperunt illum: quia propter maximam auctoritatem Ioannis, omnia quæ ille dicebat faciebant, & ita credebant illum esse Messiam, quem ipse assereret, licet nullo miraculo testimonium suum confirmaret. Ita igitur baptisum eius susceperunt propter eius reuerentiam, etiam si non poneretur tanquam obligatorius. Et sic factum est: quia baptisus prædicatus est a Ioanne exhortante homines ad penitentiam, ut digne suscipere possent. Messiam. Neminem tamen obligauit: sed qui uolebant recipiebant eum. Ad argumentum in contrarium dicendum, quod non est de baptismo Ioannis, sicut de circumcisio: quia licet circumcisio non esset semper duratura: fuit tamen posita per modum præcepti, & sub grauissima pena. Baptisus autem Ioannis non fuit positus per modum præcepti: sed solum prædicabatur, & recipiebatur a uolentibus. Aliter potest dici, scilicet, quod circumcisio: licet non semper esset mansura, eo tempore quo manebat, erat ualde necessaria propter duo, scilicet, ad tollendum peccatum originale, quod maxime necessarium erat paruulis, damnerentur æternaliter: & ad distinguendum populum Dei a cæteris populis terræ in signo quodam corporali. Ideo debuit poni per modum præcepti, & obligare, baptisus autem Ioannis non conferebat ad ista, nec ad aliqua de necessitate. Nam per eum non tollentur peccata, nec gratia conferebatur, nec etiam erat signum ad distinguendum, quia non relinquebatur aliquod signum ex baptismo Ioannis, sicut ex circumcisio. Ideo erat simile ad hoc, quod esset obligatorius sicut circumcisio. Aliqui tamen dicunt, quod obligabat, eo quod conferebat ad uitam æternam: quia per baptisum Ioannis euitabat homo penam æternam. Nam ipse dixit pharisæis uenientibus ad baptisum suum. Genimina uiperarum quis ostendet uobis fugere a uentura ira. Quasi dicat, quod ueniendo ad baptisum fugiebant a uentura ira. Non potest tamen

men alicuius euitare penam æternam, nisi per gratiam, & remissionem peccatorum: ergo per baptisum Ioannis remittebantur peccata, & gratia conferebatur. Dicendum, quod baptisus Ioannis non erat necessarius nec conferebat gratiam, aut remissionem peccatorum, quia si contulisset, necessarius esset. Cum autem dicitur, quod per baptisum Ioannis euitabatur pena æterna, negandum est. Et cum dixit, quis ostendit uobis fugere a uentura ira? non intelligitur, quod illam euitarent ex uiribus baptisus Ioannis, sed per penitentiam, quam se facturos profitebantur. Baptisus namque Ioannis uocatur baptisus penitentiae, scilicet, quia homines accipientes illum profitebantur se facturos penitentiam de peccatis præteritis. Per penitentiam autem effugit homo penam æternam, & temporalem, quæ a Deo infligitur, sicut Christus dixit: Nisi penitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Luc. 13. Per penitentiam etiam habetur uita æterna, sicut dixit Christus: Penitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum, sequenti cap. Et idem Ioannes dixit supra in litera. Cum ergo uenirent Pharisæi ad baptisum Ioannis, ueniebant ad penitentiam, quam necessariò profiteri debebant in ipso baptismo, & per illam effugerent penam æternam. Et de illa dixit Ioannes, quis ostendit uobis fugere a uentura ira? Et patet, quod intelligatur de hoc, quia cum dixit, quis ostendit uobis, &c. subdidit. Facite ergo fructum dignum penitentiae: infra in litera, id est, facite penitentiam dignam de peccatis, & sic fugietis a uentura ira. Non ergo fuit unquam baptisus Ioannis obligatorius.

An tempore Ioannis erat sacramentum penitentiae, Quæst. LII.

QVAERITVR, Cum baptisus Ioannis dicitur baptisus penitentiae, an tempore Ioannis erat sacramentum penitentiae. Aliquis dicit, quod sic, cum litera dicat baptisum penitentiae. Marc. 1. etiam dicitur infra. Ego baptizo uos in aqua in penitentiam: penitentia autem sacramentum est. Item hæc erant omnia necessaria ad penitentiam, siue omnes partes eius, ergo erat sacramentum penitentiae. Patet, quia tres partes penitentiae ponimus, scilicet, contritionem, confessionem, & satisfactionem, & istæ tres fuerunt hic. De contritione non est dubium: nam ista est de iure naturæ, & omni tempore fuit necessaria: nec potest alicui adulto remitti peccatum nisi per contritionem, sicut dicit Augustinus, quod nemo suæ mentis arbiter potest nouam uitam inchoare, nisi eum ueteris penituerit. Noua uita uocatur in gratia: uetus uita in peccato. Et sic quem non penitet de peccato, non potest gratiam consequi. Et patet hoc magis, quia omnes ueniētes ad baptisum Ioannis profitebantur se facturos penitentiam de peccatis. Ista tamen professio est asserere, quod malè fecerint, & quæ iam non facient. Et istud pertinet ad contritionem. Erat etiam hic satisfactio, quia ista etiam fuit necessaria omni tempore ex iure naturæ, quod qui peccauit in Deum, uel in proximum, satisfaciatur ei: aliis non est omnino remissum peccatum, sed manet quantum ad aliquid, id est, quantum ad aliquam obligationem penæ. Ista etiam satisfactio erat hic, quia Ioannes dicebat uenientibus ad baptisum. Facite fructum dignum penitentiae: infra in litera. Fructus autem penitentiae sunt ipsa opera satisfactoria. Confessio autem sola peccatorum est, quæ non est de iure naturæ: ita expressè, uel determinatè sicut contritio, & satisfactio. Et de ista poterat dubitari rationabiliter, si fuerit tempore Ioannis. Litera tamen aufert istud dubium dicens, quod baptizabantur a Ioanne in Iordane confitentes

peccata sua. Nihil ergo deerat de partibus penitentiae, & sic esset hic sacramentum penitentiae. Dicendum, quod tempore Ioannis non erat sacramentum penitentiae. Nam sacramentum penitentiae est unum de sacramentis legis nouæ, & tamen lex noua nondum erat: ideo non poterat esse sacramentum penitentiae. Item, quia omnia sacramenta legis nouæ a Christo instituta sunt, & uirtutem acceperunt. Quando tamen Ioannes baptizabat, dicebatur Christus nondum uenisse. Nam in forma baptisus Ioannis dicebatur, baptizo te in nomine uenturi, ergo sacramenta nulla adhuc ab ipso instituta fuerant. Item, quia ad sacramentum penitentiae requiritur potestas ligandi, & soluendi, quæ est potestas clauium, & ista nondum erat, ut infra dicitur: requiritur etiam actualis absolutio per eum, cui fit confessio, & tamen non fiebat aliqua absolutio tempore Ioannis, ut infra dicitur: ergo non erat sacramentum penitentiae. Item in sacramento penitentiae gratia confertur etiam ex uiribus sacramenti, nisi ipse penitens ponat obicem, cum istud sit generale in omnibus sacramentis noui testamenti, quod per ea gratia conferatur. Ante Christum tamen nullum fuit sacramentum, in quo ex opere operato gratia conferretur nisi circumcisio: si tamè esset sacramentum penitentiae ante Christum, conferretur gratia ibi ex opere operato, ergo tempore Ioannis non erat sacramentum penitentiae. Considerandum autem, quod penitentia aliquando accipitur pro sacramento, & alio quando pro uirtute: & differunt, quia sacramentum penitentiae tenet se quantum ad ea, quæ penitens recipit ex parte Dei, scilicet, sanctificationem, & gratiam, & tunc propriè uocatur sacramentum, quia sacramentum rem in nobis efficit. Est autem uirtus penitentiae quantum ad ea, quæ tenent se ex parte penitentis, scilicet, quod de peccato suo doleat, & pro illo se affligat satisfaciendo ei, in quo deliquit. Penitentia autem in quantum est uirtus, non habet aliquas partes, sed est habitus simplex. Habet tamen actum sibi correspondentem, scilicet, dolere de peccato, & satisfacere pro illo, scilicet, sicut homo fecit aliquid quod non debuit, ut seipsum delectaret, ita faciēdo, quod debet seipsum affligat in eo, in quo aliis se affligere non tenebatur. Sic enim iudex facit adæquationem inter iniusta passos, & iniusta facientes, scilicet, ut qui uoluit recipere plus de lucro quam debuit cum damno proximi, recipiat per iudicem damnum, quod aliis recipere non tenebatur, ut per damnum istius satisfiat illi, qui ab isto damno susceperat, ut patet 5. Ethico. Et ob hoc licet uirtus penitentiae possit pertinere ad multas uirtutes, tanquam aliquid generale: tamen propriè pertinet ad iustitiam, & est pars eius, quia aliquid modum iustitiae participat: cum per uirtutem penitentiae homo punit in se id, quod peccauit dolendo, & satisfaciēdo. Et in hoc quodammodo soluit Deo debitum: quo per peccatum ei homo tenebatur. Et est ista uirtus penitentiae habitus inclinans hominem ad dolendum de peccato, & puniendum se pro illo tanquam debitorem constitutum per peccatum. Sed per temperantiam inclinatur homo ad operandum temperata, & temperatè, & sic de cæteris uirtutibus, quæ sunt habitus iam determinati, & quasi naturaliter inclinantes ad actus suos. Ista uirtus penitentiae non habet confessionem pro actu propriè, quia ista uirtus est de iure naturali, cum sit moralis: confessio tamen determinata peccatorum non est de iure naturali, sed magis de iure diuino positua. Ista etiam uirtus respicit absolutionem peccatorum, & illa pertinet ad clauis, quæ solum sunt in ecclesia ex gratuita concessione Dei. Ista etiam uirtutem habet homo, quando est in peccato mortali, & per illam inclinatur ad penitendum, de pec-

de peccato: immo proprie non proficeret ista uirtus, nisi esset in homine quado est homo in peccato mortali: quia id, de quo homo penitere debet, peccatum est. Sacramentum autem penitentiae non est aliquis habitus, nec uirtus est: sed aliquod signum a Christo institutum, quod rem sacram significat, & importat, quia per istud gratia confertur ex opere operato, id est ex ipso Sacramento. Et de hoc dicimus, quod sacramentum penitentiae habet partes materiales, & formales: materiales quidem tres, confessionem, contritionem, & satisfactionem. Formalis pars est absolutio sacramentalis: quia illa est praecipua res in penitentia inquantum penitentia est sacramentum. Nam tota uirtus sacramenti penitentiae est ex auctoritate clauium, & dispensatur per sacerdotem in actu absolutionis. Praecipuum autem quod est in penitentia in quantum est uirtus, est contritio. Et absolute ipsa est maior: quia per eam sine caeteris partibus materialibus, aut formalibus penitentiae realiter existentibus potest homo saluari, dum caeterae non contemnantur. Et tamen per omnes alias simul existentes nihil confertur homini si contritionem realiter non habuerit. Ista partes materiales, & formales realiter non distinguimus in penitentia prout est uirtus: sed solum in Sacramento penitentiae: quia uirtus penitentiae non habet aliquas partes, sed est habitus simplex, ut dictum est: sacramentum autem penitentiae non est aliquid unum simplex, sed ex multis constat: uirtus autem penitentiae est quaedam simplex qualitas, scilicet habitus quidam, qui ponitur inter partes iustitiae. In Sacramento autem penitentiae ponimus ministrum, per quem dispensatur, sicut in omnibus sacramentis: uirtus penitentiae ministrum non habet, nec potest habere: quia non est aliquid, quod debeat dispensari: sed est simplex habitus in uoluntate hominis existens, & inclinans eum ad dolendum, & satisfaciendum de peccato. De Sacramento penitentiae, & uirtute penitentiae quomodo differant, & quantum ad eorum conditiones tractant communiter doctores. 4. sen. dist. 14.

Aliqui autem putauerunt, quod penitentia non possit esse uirtus moralis, quia philosophi de omnibus moralibus uirtutibus sufficienter tractantes de ista nihil unquam dixerunt. Verum est, quod nihil de ea tanguunt sub propria ratione penitentiae. Et ratio est, quia cum uirtus penitentiae ordinatur ad remissionem peccati, quia alias frustra esset dolere si peccatum non esset remissibile: expiatio autem peccati pertinet ad prouidentiam Dei de humanis actibus in quantum Deus per culpam offenditur, & per penitentiam placatur. Philosophi autem non considerauerunt uirtutes dirigentes in actibus humanis prout actus humani ordinantur ad Dei prouidentiam, sed ad aliquod bonum humanum, siue proprium, siue commune, quod est politicum: ideo ipsi de penitentia mentionem nullam fecerunt: sed ex similitudine illarum moralium, quas philosophi determinant, posuimus nos istam accipere. Quia sicut ad aliquam moralem uirtutem pertinet, quod homo placet illum, quem offendit: ita pertinet ad aliquam moralem, quod homo placet Deo, quem offendit peccando. Sic tenet sanctus Thome. 4. sen. dist. 14. q. 1. articulo 3. in responsione ad quartum argumentum. Sed aliquis dicit, quod hoc non pertinet ad aliquam uirtutem moralem, sed ad theologiam: cum uirtus penitentiae sit respectu Dei, quem placare intendimus per penitentiam. Dicendum, quod non stat, quia uirtutes theologicae habent Deum pro obiecto, & pro fine: & in hoc differunt a moralibus, quae licet possint habere Deum pro fine, immo habere, debent ad hoc quod actus earum sint meritorii:

non tamen possunt habere Deum pro obiecto, sed solum aliquas passiones, uel actus humanos: sicut tenent perantia, quae est circa delectationes, & tristitiam: & iustitiam circa operationes, quae sunt ad alterum. Et ita de omnibus moralibus. Penitentia autem non potest habere Deum pro obiecto, quia peccatum est obiectum suum, quia de solo peccato penitemus. Ideo non potest esse theologica, sed moralis.

Ad propositum ergo dicendum quod tempore Ioannis non erat sacramentum penitentiae: quia nondum a Christo fuerat institutum. Et tamen per ipsum primum esse incipit, sicut caetera sacramenta noui testamenti. Erat tamen tempore Ioannis penitentia, quae est uirtus: quia ista omni tempore esse debuit, cum sit moralis, & sic quoddam debitum de iure naturae: & tamen per actum istius penitentiae, quae est uirtus remittuntur tunc, & toto tempore praeterito peccata sicut nunc remittuntur, licet uerum sit, quod debebat ibi intercidere fides de morte Christi explicitè: quia sine ista fide nunquam peccata remissa fuerunt, nec potuit alicui homini esse salus. De quo magis declaratum est in prima quaestione supra in prologo ultimo Hieronymi super Matthaeum. Verum est autem, quod magis plenè remittuntur nunc peccata per sacramentum penitentiae, quam remittebantur tunc per actum uirtutis penitentiae: eo quod sacramentum istud ex seipso confert gratiam, non ponenti obicem: & per potestatem clauium. Ecclesia quibus homo se subiicit, remittitur aliquid de pena debita pro peccato ultra id, quod remittitur uirtute contritionis, & omnium actuum ipsius penitentis. Et istud nunquam fuit antequam institueretur sacramentum penitentiae. Ideo tempora nostra felicitiora sunt omnibus temporibus, quae fuerunt ante nouum testamentum, quia abundantior gratia nunc nobis praestatur, & facilius quam omnibus illis temporibus. Hoc autem est, quia licet lex per Moysen data est, gratia autem, & ueritas per Iesum Christum facta est. Ad primum argumentum dicendum, quod Ioannes praedicabat baptismum penitentiae, & tamen non erat tunc sacramentum penitentiae, sed solum uirtus penitentiae, per quam sufficienter fieret illa penitentia de peccatis, quam Ioannes fieri monebat. Ad secundum dicendum, quod argumentum illud non probat sufficienter, quia non enumerat omnes partes penitentiae sufficienter, sed solum partes materiales. Deficit autem pars formalis, scilicet, absolutio, quae non erat tunc, & tamen pars formalis in qualibet re est magis praecipua, quam pars materialis, cum a forma accipitur ratio speciei, & principium distinguendi, licet esse compositi a materia, & forma simul accipitur: quia ambae sunt partes substantiales. Item licet baptizati a Ioanne confiterentur peccata sua, non constat, quod ista confessio esset pars sacramenti penitentiae: cum non fieret eo modo, quo in Sacramento, scilicet, ad hoc, quod de illis homo absolueretur. Nam Ioannes neminem absoluebat, ut infra dicitur, maxime, quia saepe homo peccata sua confitetur, & non pertinet ad sacramentum, sicut cum quis in iudicio peccatum confitetur: uel quando confitetur peccata consilium petens ab aliquo uiro perito de illis, uel cum quis sponte alicui amico suo peccata sua pandit: & tamen in nullo istorum est confessio penitentialis, & ita fuit tempore Ioannis.

An sacramentum penitentiae fuerit in ueteri testamento. *Quaest. LIII.*

QVAERITUR, an sacramentum penitentiae fuerit in ueteri testamento. Aliquis dicit pla-

cit planum, quod non, quia si tempore Ioannis non fuit, nec etiam esset in ueteri testamento. Dicendum quod poterat esse, quod esset sacramentum penitentiae in ueteri testamento, & ista penitentia ad quam Ioannes admonebat non esset sacramentum penitentiae. Dicit ergo aliquis, quod fuit sacramentum istud in ueteri testamento. Nam ibi Deus mandabat fieri confessionem peccatorum. Leui. 16. Et tamen ista confessio quaedam pars penitentiae est. Et non est hic ratio dubitandi, sicut de penitentia, ad quam Ioannes admonebat. Nam Ioannes poterat tenere aliquem modum penitentiae, quae non esset sacramentum, quia ipse non poterat instituire sacramentum penitentiae, nec aliquid in quo gratia daretur: ad solum enim Deum istud pertinebat. Deus tamen dedit legem Moysi, & potuit tunc instituire sacramentum penitentiae, in quo daretur gratia. Ipse tamen instituit illam confessionem, de qua Leui. 16. Ergo uel, quod factum penitentiae instituit, quia confessio est, quae magis specialiter pertinet ad sacramentum penitentiae. Nam contritio & satisfactio de iure naturae in sunt: confessio autem ex solo iure positivo diuino. Dicendum, uerum esse, quod Deus potuit instituire sacramentum penitentiae in ueteri lege, per quam gratia daretur, & tamen instituit. Confessio autem illa, quam tunc fieri iubebat, non erat confessio sacramentalis, nec villo modo similis illi. Primum, quia in confessione sacramentali sacerdos est audiens, & peccator est qui confitetur, cum sacerdos sit minister sacramenti ad absolendum de peccatis sibi reuelatis per uirtutem clauium, & sacerdos nunquam confitetur in quantum sacerdos, sed in quantum peccator nullam habens potestatem clauium, & confitetur alteri sacerdoti, qui proprie habet ibi locum sacerdotis, sicut unus medicus ab alio curatur in egritudine non in quantum medicus, sed in quantum aegrotans. In ueteri autem testamento solus sacerdos confitebatur peccata pronuncians super caput hirci. Nullus autem de populo confitebatur: ideo non erat confessio sacramentalis. Secundo, quia in confessione sacramentali quilibet confitetur peccata sua solum: aliena autem ibi reuelare nefas est. In ueteri autem testamento sacerdos non confitebatur solum peccata sua, sed peccata populi. Nisi dicatur, quod etiam illa erant peccata sua in quantum ipse erat caput populi in spiritualibus, & eo delinquente per ignorantiam totus populus peccabat attendens ad ipsum. Leui. 4. Tertio, quia in confessione sacramentali enarrantur peccata particularia, quae homines faciunt, & etiam circumstantiae eorum, quae ipsa peccata aggrauant, uel speciem mutant: in ueteri autem testamento non fiebat confessio peccatorum particularium, sed solum quarundam prauaricationum generalium. Quia si oia deberet confiteri particulariter, non esset possibile fieri: cum dicitur Leui. 16. quod sacerdos confiteatur super caput hirci oes iniquitates filiorum Israel: & delicta & peccata ipsorum. Et tamen si deberet confiteri pronuncians peccata singulorum super caput hirci non possit hoc facere forte in tribus mensibus, quia debebat enarrare singula peccata, quae fecissent omnes Iudei in uno anno, cum quolibet anno fieret ista confessio. In die illa, & non occupabatur sacerdos in ea forte per mediam horam, cum in ipsa die sacerdos magnus deberet facere omnes caeremonias, quae habentur Leui. 16. quae sunt satis multae, & etiam sacrificia huius diei, quae habentur Numeri. 29. Unde dicendum, quod sacerdos non confitebatur ibi super caput hirci peccata alicuius de Israelitis singulariter, sed solum peccata totius populi. Nam erant quaedam peccata totius populi, quae non erant personarum singularium. Nam

Alph. Tost. in Matth. Comm.

Leui. 4. distinguuntur quatuor genera peccatorum, & peccantium: & secundum illa ponuntur genera sacrificiorum, & animalium immolatorum. I. peccatum summi sacerdotis, & peccatum totius populi, & peccatum principis terrae, & peccatum personae priuatae. Sunt autem peccata populi, sicut si interdum populus totus non obseruaret aliquod festum, quod tenebatur obseruare: uel omitteret aliquas caeremonias istius festiuitatis, quas facere tenebatur: aut in similibus per ignorantiam interdum peccarent omnes Israelitae: sicut si Sacerdos summus per ignorantiam legis aliquid faceret, uel predicaret faciendum, & populus sequeretur eum in hoc. Ista sunt proprie peccata populi, & talia confitebatur summus Sacerdos die propitiationis super caput hirci. Et ista pauca erant, quia non accidebat totum populum saepe circa aliquam rem peccare, sicut peccant personae priuatae: ideo sacerdos breuissimè confitebatur omnia peccata populi: & non impediatur ab alijs caeremonijs. Esset tamen impossibile, quod sic confiteretur peccata singularium personarum: in confessione tamen sacramentali nemo confitebatur peccata populi, siue communia, sed peccata propria. Quarto, quia confessio sacramentalis fit sacerdoti, ut ipse absoluat de peccatis auctoritate clauium, ut dictum est. In ueteri testamento fiebat confessio peccatorum hirci, id est, super caput hirci. Leui. 16. non ergo pertinet ad sacramentum. Quinto, quia confessio peccatorum fit sacramentaliter ad hoc, quod de illis absolutio habeatur, quia ista est propria utilitas sacramenti penitentiae. Et tamen in ueteri testamento non fiebat absolutio, sed mox, ut sacerdos confiteretur peccata populi super hirci: mittebat eum in solitudinem per hominem ad hoc paratum. Leui. 16. Non ergo erat sacramentalis confessio. Sexto quia in confessione sacramentali imponitur penitentia ipsi confesso, per sacerdotem: hic aut nulla pena imponebatur ipsi sacerdoti, qui confitebatur peccata, nec populo cuius erant peccata: sed potius ipse sacerdos, qui peccata confitebatur imprecabatur ea super caput hirci, cui illa confitebatur: quasi omnia peccata hircus succiperet, & populus maneret absolutus ab his. Non ergo erat confessio illa sacramentalis. Dicendum ergo quod in ueteri testamento non fuit sacramentum penitentiae, sed in nouo per Christum institutum est. Et etiam non fuit confessio sacramentalis aliquando, nisi in nouo testamento. Quare autem Deus inheret peccata populi pronuncians super caput hirci: & an aliquid proficeret, & quid illud erat, & quae peccata erant illa, quae sacerdos confitebatur, & multa alia circa hoc, declarata sunt late Leui. 16.

Quae peccata, & quomodo confitebantur Ioanni illi, qui ab eo baptizabantur. *Quaest. LIII.*

QVAERITUR, quomodo baptizati a Ioanne confitebantur peccata, & ad quid, & quae peccata confitebantur. Quidam dicunt, quod baptizati confitebantur Ioanni omnia peccata sua particulariter, & granitates eorum, sicut nunc confitentur in Sacramento penitentiae: licet non esset illa confessio penitentialis. Sed tunc non apparet ad quid fieret ista tam diligens confessio: cum ibi non expectaret aliqua absolutio, nec remissio peccatorum: quia Ioannes peccata remittere non poterat, sed solum in aqua baptizabat. Item non uidetur satis uerisimile, quod uellent Iudei facere talem confessionem: quia nunc sunt homines exercitati ad confessionem, & tamen propter uerecundiam plurimi omittunt confiteri, uel non plenè confiten-

A a tur,

tur, & ipsi qui confitentur habent hoc pro graui. A for-
tiori ergo Iudaei, qui nunquam habuerant talem con-
fessionem in usu, pro difficili haberent, quod omnia
peccata sua sic explicitè confiterentur. Et non est ue-
rissimile, quod uellent confiteri, nisi saltem aliqui uiri
valde deuoti. Et tamen dicitur hic, & Mar. 1. & Luc. 3.
quod exhibant quasi omnes Iudaei ad baptismum Ioa-
nis, ergo omnes confitebantur peccata sua, ut dicitur
in littera. Et sic non confiterentur omnia peccata parti-
culariter, sicut in confessione nostra. Item, quia nunc
tenemur nos ex praecepto ad confessionem quolibet
anno semel, & tamen multi omittunt, Iudaei autem
non tenebantur ad istam confessionem, nec ad baptif-
mum Ioannis, quia confessio ista fiebat in baptismo,
& tamen baptismus Ioannis neminem obligauit, ut
supra dictum est in 5. 1. quaestione de hoc: ideo non est
uerissimile, quod sine obligatione omnes se subiicerent
huic confessioni, quam nos sub obligatione habentes
per magna parte non seruamus. Alio ergo modo, &
leuiori fieret ista confessio, & sic omnes Iudaei fili-
ter inclinarentur ad illam.

Alii dicunt, quod Iudaei confitebantur peccata sua,
non quidem quae particularia, sed generalia quaedam: sicut
faciebat sacerdos super caput hirci, ut diximus prae-
cedenti quaestione. Istud autem erat satis facile ad quod
Iudaei inclinarentur, quia sine rubore magno fieri po-
terat. Sed dicendum, quod non stat, quia in confessio-
ne, quam faciebat sacerdos super caput hirci confite-
batur ipse solus pro toto populo, ideo poterat dicere
peccata generalia populi, non dicendo peccatum spe-
ciale aliquius priuatae personae, uel singularis. In bap-
tismo autem Ioannis quilibet confitebatur, ideo non po-
terat confiteri peccata populi, sed propria. Quia alias,
id quod unus confiteretur, alius confiteretur, cum ea-
dem essent populi peccata. Et istud esset superfluum,
quia sufficeret, quod unus confiteretur pro omnibus:
non ergo confitebantur peccata omnia, sed propria.
Item patet, quia in littera dicitur, quod baptizabantur
a Ioanne in Iordane confitentes peccata sua. Ergo
peccata sua confitebantur, quia alias non diceretur
quolibet confiteri peccata sua, sed peccata populi,
uel peccata communia. Item, quia isti baptizati con-
fitebantur peccata, eo quod uolebant facere peniten-
tiam de illis, quia sicut dictum est, iste uocabatur bap-
tismus penitentiae, quia in illo confitebantur homi-
nes se facturos penitentiam de peccatis, & Ioannes di-
cebat eis, facite fructum dignum penitentiae. Nemo
tamen istorum debebat facere penitentiam de peccatis
populi, sed de suis. Ergo non confitebantur peccata
populi, sed propria. Aliter potest dici, quod isti bap-
tizati a Ioanne confitebantur peccata sua, non tamè
confitebantur illa particulariter, sicut nos in confessione sa-
cramentali, imò nullum peccatum expresse confitebantur:
sed dicebantur confiteri peccata sua, id est confitebantur
se esse peccatores, scilicet, quod quilibet eorum dice-
ret, ego peccator sum, & offendi Deum in plurimis,
uolo tamen facere penitentiam. Istud autem conue-
nit ualde, quia ut omnes doctores asserunt, baptismus
Ioannis erat baptismus penitentiae, id est confessio qua-
dam de faciendo penitentiam. Qui autem debet pro-
testari se facturum penitentiam, oportet quod fateatur
se esse peccatorem. Et hoc erat confiteri peccata
sua: Et sic in confessione generali dicitur homo con-
fiteri peccata sua, tamen nullum illorum exprimit, sed
confiteri se in multis esse peccatorem. Hoc autem
modo facile esset Iudaeos confiteri peccata sua, quia
nulla esset uerecundia, cum confiterentur omnem homi-
nem esse peccatorem. Quia si dixerimus, quod pec-
catum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas
in nobis non est. Ioan. 1. Hoc etiam modo non po-

nitur aliquid superfluum, sicut poneretur dicendo,
quod Iudaei confitebantur omnia peccata sua. Et ta-
men ab illis non absoluebantur. Etiam non ponitur
aliquid contra consuetudinem Iudaeorum, quod fie-
ret si diceremus, quod confitebantur de omnibus pec-
catis suis, quia ista consuetudo nunquam fuerat in ue-
teri testamento, & tamen nunquam est ponendum
aliquid fuisse factum contra consuetudinem, nisi ne-
cessitas urgeat ad hoc. Item hoc uidetur littera si-
gnificare, quia dixit, quod confitebantur peccata sua.
Si tamen confiterentur omnia peccata particulariter
sicut nos confitemur, non solum diceretur, quod con-
fitebantur peccata sua, sed quod confitebantur om-
nia peccata. Quidam dicunt, quod confitebantur isti
baptizati peccata sua Ioanni, quia ad comparationem
illius peccatores erant. Et istud uidetur dicere Chry-
sostomus super Matthaeum, scilicet, ad comparatio-
nem enim sanctitatis Ioannis, quis poterat arbitrari
se iustum? Sicut enim uestis candida, si fuerit posita
iuxta niuem ad comparationem niuis fordida inue-
nitur: sic ad comparationem Ioannis omnis homo
uidebatur immundus, & ideo peccata sua confiteban-
tur. Istud autem confirmat sensum, quem posuimus:
quia isto modo confiteri peccata, nihil est nisi dicere
se esse peccatorem: quia etiam si quis esset nullius
peccati conscius, comparatus Ioanni peccator uide-
retur: sicut uestis candida iuxta niuem. Ideo iste con-
fiteretur se esse peccatorem, & tamen non posset ex-
primere nominatim aliquod peccatum, quia nullius
sibi conscius esset. Et iste uidetur esse uerus sensus li-
tera. Si quis autem contendat, quod baptizati confi-
tebantur peccata sua, quia littera hoc uidetur dicere,
non admittimus, quia non uidetur rationabiliter di-
ctum. Si tamen aliquis uellet, quod aliqui bap-
tizati confiterentur Ioanni aliqua de peccatis suis, ut pe-
terent consilium, quid circa illa facerent, sicut fit
apud uiros peritos, a quibus consilium petimus in re-
bus grauibus, non est negandū. Et tamen in littera non
intelligitur de hoc, quia non est uerissimile quod om-
nibus baptizatis occurrerent dubia de peccatis suis:
ita, ut omnes confiterentur Ioanni, cum littera uelit
quod omnes, qui baptizabantur confitebantur.

An Ioannes absoluebat eos, qui sibi confitebantur.
Quaest. LV.

QVAERITVR, An Ioannes absoluebat eos,
qui confitebantur sibi. Aliqui dicunt quod
sic, quia confessio peccatorum non ordinatur
nisi ad absolutionem: ideo nunquam con-
fitemur nisi ei, qui potest nos absolvere. Et propter
hoc interdum confitemur quibusdam, & interdum
aliis: quia quidam possunt nos absolvere a quibusdam
a quibus non possunt alii. Confitebantur tamen Ioan-
ni omnes baptizati: ergo absoluebat eos. Dicendum
quod Ioannes neminem absoluebat a peccatis. Nam
absolutio solum fit in sacramento penitentiae, & ta-
men non fuit sacramentum penitentiae tempore Ioan-
nis, cum penitentia sit sacramentum noui testamen-
ti, & fuit per Christum institutum, alias autem licet
fiat confessio peccatorum non sequitur absolutio. Si-
cut cum quis peccata sua confitetur in iudicio, uel
confitetur amico suo, uel aliqui laico instante morte,
si non potest haberi copia sacerdotis. Nam laicus ille
non absoluit, eo quod confessio illa non potuit esse
sacramentalis. Secundo quod non potest absol-
uere quis de peccatis, nisi quando sibi reuelantur,
& tamen baptizati non reuelabant peccata sua Ioan-
ni, sed solum confitebantur se esse peccatores, ut dictum est
praecedenti quaestione, ideo non poterat absolvere quos-
dumlibet.

Tertio,

Tertio, quia absolutio pertinet ad potestatem clauium,
Ioannes autem non habebat clauis, ut infra dicitur
in quadam quaestione. Quarto, quia per absolutionem
tolluntur peccata, sicut dicitur Ioannis. 20. Quorum re-
miseritis peccata remissa erunt, & quorum retinueris
retenta erunt: & tamen Ioannes non poterat pecca-
ta dimittere, quia istud fit per gratiam, Ioannes autem
non poterat facere aliquem actum, per quem gratia
conferretur, quia gratia per Christum incipit, qui de-
dit spiritum sanctum, sicut ipse Ioannes dixit, scilicet.
Ego baptizo uos in aqua, ille autem baptizabit uos in
spiritu sancto. Non poterat ergo Ioannes absolvere de
peccatis. Ad argumentum in contrarium dicendum,
quod confessio sacramentalis ordinatur ad absolutionem,
confessio tamen quae fiebat Ioanni non erat sacra-
mentaliter, maxime cum dictum sit, quod nullus confi-
tebatur ei peccata sua determinate, sed solum dicebat
se esse peccatorem, & tamen si quis etiam sacerdoti-
bus nostris confiteretur isto modo, non absoluerent eum,
quia nihil erat, de quo absoluerent sic generaliter lo-
quendo. Quidam tamen insunt, quod Ioannes pote-
rat absolvere, quia poterat remittere peccata. Nam con-
fessio fiebat Ioanni in baptismo, quia dicitur quod ba-
ptizabantur confitentes peccata, baptismus tamen Ioa-
nis erat in remissionem peccatorum. Mar. 1. ergo per
actum Ioannis poterant remitti peccata: ita ergo pos-
set absolvere a peccatis. Dicendum, quod per bap-
tismum Ioannis non remittebantur peccata: quia solum
fiebat in aqua, & non in spiritu sancto. Cum autem
dicitur, quod erat in remissionem peccatorum non
intelligitur, quod ibi fiebat: sed quod futura signifi-
catur, de quo infra dicitur.

An Ioannes penitentiam imponebat sibi confessis.
Quaest. LVII.

QVAERITVR, An Ioannes imponebat peni-
tentiam confessis sibi. Quidam dicunt quod sic,
quia infra in littera dicitur, quod Ioannes dicebat
baptizatis: Facite fructum dignum penitentiae. Et tamen fructus penitentiae sunt opera satisfacto-
ria, quae imponuntur confesso ad satisfaciendum pro pec-
cato. Dicendum, quod non imponebat Ioannes penitentiam:
quia imponere penitentiam confitenti est absolvere ipsum
a quadam parte peccati: & obligare ipsum ad aliam taxa-
do sibi illam. Et iste est actus clauium sacerdotalium. Si-
gandi, & absoluendi, ut ait Magister. 4. sen. d. 18. Et tamen
Ioannes non poterat absolvere, ut dictum est praecedenti
quaestione, ergo non poterat imponere penitentiam,
quod erat proprie ligare: quia qui non potest ligare,
absolvere non potest: ut ait Ambrosius, Deus uoluit
parius esse ligandi, & soluendi: ut ait Magister. 4. d. Se-
cundo patet, quia imponere penitentiam actus iurisdic-
tionis est, & pertinet ad clauis, Ioannes tamen illas non
habebat, ut dictum est. Tertio, quia non potest fieri im-
positio penitentiae, nisi in sacramento penitentiae. Nam
etiam si quis uni perito confiteatur peccatum suum,
ut ab eo consilium accipiat: non potest ille sibi peniten-
tiam imponere, quia non est confessio illa sacramenta-
lis. Quarto, quia nunquam imponitur penitentia, nisi
pro peccato, quod quis confitetur. Ioanni autem nemo
confitebatur peccata, ut dictum est, sed solum dicebat
se esse peccatorem, & pro tali confessione penitentia
imponi non potest. Et tamen qui dicit se pecca-
torem nullum delictum confiteretur: ideo nulla po-
test sibi imponi penitentia. Nam si uellemus ei peni-
tentiam imponere, nesciremus quantum, quia nesciretur
quantum erat delictum, cum per istam confessionem non
apparet. Data tamen, quod dicitur
Alph. 1. ost. in Matth. Comm.

Amus Ioanni factam fuisse confessionem peccatorum
determinate, sicut nos facimus: non poterat peniten-
tiam imponere: cum solum imponatur in sacramen-
tali penitentia. Et tamen confessio facta Ioanni non
erat sacramentalis, quia non erat tunc sacramentum
penitentiae. Nullo modo ergo Ioannes imponebat
penitentiam aliquam. Ad argumentum dicendum,
quod cum Ioannes diceret, facite fructum dignum
penitentiae, non imponebat penitentiam: sed solum
hortabatur, ut homines sponte facerent opera satisfa-
ctoria pro peccatis, & mutaret uitam suam in melius:
immo ex uerbis istis apparet, quod non imponebat
penitentiam: quia penitentia posita a sacerdote sem-
per est taxata, & certa, ut sciat penitens ad quid sit obli-
gatus. Sed cum dicitur: facite fructum dignum peni-
tentiae, nihil taxatur. Ergo non est impositio peni-
tentiae, sed exhortatio ad faciendum illam secundum
arbitrium penitentis.

An baptismus Ioannis haberet clauis.
Quaest. LVIII.

QVAERITVR, An baptismus Ioannis habe-
ret clauis. Quidam dubitant dicentes, quod
cum clauis solum pertineant ad sacerdotes, &
de Ioanne non constat, an esset sacerdos,
dicunt esse dubium, an habuerit: imò plurimi uolunt
dicere, quod non fuit Ioannes sacerdos: quia ipse a
tenuis annis incipit esse in deserto, & mansit ibi usque
ad tempus istud, quo incipit praedicare. Luc. 1. scilicet.
Puer autem crecebat, & confortabatur spiritu, & erat
in deserto usque ad diem ostensionis suae ad Israel. Et
sic non habuit aliquod tempus, in quo posset effici sa-
cerdos: consequenter, quod non habuit clauis. Dicen-
dum, quod isti multum errant, iudicantes de sacerdoti-
bus in ueteri testamento, sicut in nouo: & tamen
non est idem modus: quia nunc sacerdotium non
pertinet ad aliquam certam progeniem: sed quicum-
que uult promoueri in sacerdotium promouetur, dum
tamen non habeat aliquod impedimentum de iure.
In ueteri autem testamento sacerdotium pertinebat
ad certam progeniem, scilicet Aaronitarum, id est ad
filios Aaron. De aliis autem nemo poterat ministra-
re in sacerdotio, & si se immisceret occidendum erat.
Numeri 3. 16. 17. & 18. Et tunc omnes Filii Sacerdo-
tum erant sacerdotes, & ministrabant temporibus suis
secundum sortes suas. 1. Paralipo. 4. Ex hoc autem ap-
paret, quod Ioannes baptista erat sacerdos, quia pater
suis Zacharias erat sacerdos. Luc. 1. & erat de uice
Abia. eo. cap. Et ista est octaua fors sacerdotum de fa-
milia Eleazar. 1. Paralipo. 14. Dicendum tamen, quod
licet Ioannes fuit sacerdos, non tamen habuit clauis,
quia sacerdotes ueteris testamenti clauis nullas ha-
bebant. Quod patet, quia Christus dedit de nouo
clauis in nouo testamento, tanquam aliquid spiritua-
le. Ergo non fuerunt in ueteri: quia si ibi fuissent,
non oportebat illas specialiter tradi sacerdotibus in
nouo, quia tota perfectio sacerdotum ueteris testamē-
ti abundantius esset in nouo. Et istud planum erat,
cum totus status noui testamenti perfectior sit statu
ueteris testamēti. Quod Christus clauis dedit, quasi
aliquid nouum, patet, quia de eis facit ualde expres-
sam mentionem, & saepe, & tamen si fuissent in uete-
ri testamento non oportebat illas ita exprimi. Patet quod primo
Christus fecit mentionem de clauibus, quas tradidit
omnibus Apostolis, sicut ipsi pastori Ecclesiae speciali-
ter nominato Petro. infra 16. 1. Tibi dabo clauis regni
caelorum: & quodcumque solueris super terram,
erit solutum & in caelis, & quodcumque ligaueris, &c.
Et iterum infra 18. omnibus Apostolis, imò ipsi Ecclesiae lo-
quens,
Aa 2 quens,

quens, dixit: Quaecunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in celis, & quaecunque solueritis, &c. Et iterum post resurrectionem Christus discipulis apparens, fecit mentionem de istis clauibus, quasi in nouando potestatem traditam. Et cum sufflasset in eos, dixit: accipite spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta erunt. Non ergo fuerunt istae clauis in ueteri testamento. Secundo patet, quia si sacerdotes ueteris testamenti habuissent clauis, potuissent absolueri, & ligare de peccatis, quia actus clauium est absolueri. infra 16. & 18. siue retinere, & dimittere, quod idem est. Ioan. 20. Sacerdotes tamen ueteris testamenti non potuerunt absolueri, & ligare: quia non potest quis absolui de peccatis, nisi per gratiam. Et tamen in nullo sacramento legis ueteris conferebatur gratia, nisi in circumcissione; ergo non poterant absolueri; & consequenter nec ligare, quia par ius est ligandi, & solvendi: ut ait Ambrosius. Tertio patet, quia si sacerdotes ueteris testamenti habuissent clauis non fuissent apud eos otiosae, quia Deus nihil dat, ut otiosum sit: cum exigat a nobis usuram de illis, quae tradit: sicut patet in parabola de Domino, qui tradidit quinque talenta uni seruo, & alteri duo, alteri unum, & petijt ab eis cum usura. Et ita Christus dicit ita se facturum infra 25. Maxime autem, quia potestas clauium est tam excellens, & tam utilis. Nullo modo ergo mansisset otiosa. Et tamen sacerdotes ueteris testamenti non absoluerunt quemquam, qui eis confessus est: cum sacramentum poenitentiae dicatur ab omnibus esse noui testamenti: ergo non habuerunt illi sacerdotes aliquas clauis. Quarto patet, quia per actum clauium datur spiritus sanctus: & clauis sunt quaedam potestates spiritus sancti, & operantes per clauem operantur per spiritum sanctum. Quod patet, quia quando Christus discipulis clauis tradidit dixit: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, &c. Quasi dicat, quod accipere istam potestatem erat accipere spiritum sanctum. Et tamen sacerdotes ueteris testamenti non habuerunt spiritum sanctum quantum ad potestatem, nec etiam illum dabant: ergo non habent potestatem. Patet hoc, quia Ioannes baptista erat sacerdos, & uir sanctissimus, & receperat a Deo spiritum sanctum, & tamen non poterat baptizare in spiritu sancto, nec facere aliquid in spiritu sancto. Nam si potuisset remittere, uel retinere peccata per confessionem absolueri, potuisset a fortiori dare spiritum sanctum baptizando. Et tamen non potuit: ergo nec poterant sacerdotes ueteris testamenti: & sic non habebant clauis. Quinto patet, quia non erant necessariae clauis sacerdotibus ueteris testamenti, quia nullum actum habebant, in quo esset necessarius usus clauium. Nam potestas clauium pertinet ad characterem sacerdotalem noui testamenti. Dicunt enim quidam esse unicum characterem sacerdotalem, siue unicam potestatem, secundum substantiam: cuius sunt duo actus. Unus super corpus Christi mysticum, super fideles, si posse soluere, & ligare. Alij uolunt, quod sicut sunt duo actus, ita sunt duo characteres, & duae potestates, & quod non simpli imprimantur sacerdoti in ordinatione sua: sed diuerso tempore in traditione diuersarum rerum facta ipsi ordinando ab Episcopo. De hoc autem pro nunc non intenditur. Sufficit autem, quod isti duo actus competunt sacerdoti ex characterem, siue sit unus, siue duo. In ueteri autem testamento nunquam debebat esse usus ligandi, & soluendi, quia istud pertinet ad confessionem sacramentalem, quae non fuit in ueteri testamento: ideo non habuerunt sacerdotes ibi clauis istas, quia essent omnino superfluae, & otiosae, quod est maximum inconueniens, & contra ordinem Dei. Sicut si Deus da-

ret oculos lapidi, uel manus, qui nunquam deberet uideri, nec aliquid operari, esset istud ualde superfluum, & magna inordinatio. Et sic Ioannes, licet esset sacerdos in ueteri testamento, clauis nullas habuit. Et non solum sacerdotes ueteris testamenti non habebant clauis, sed etiam nec habebant characterem ordinis potius quam laici. Est autem uerum, quod habebant ipsi potestatem faciendi ministrationem coram Deo, quas nulli alij facere licebat sub pena mortis. Et tamen istud non arguit characterem: sicut iudex alicuius prouinciae, uel loci potest facere omnia, quae pertinent ad iurisdictionem, & nullus priuatorum istud facere potest. Et tamen iudex ille non habet characterem, sed solum potestatem quandam iurisdictionis a lege, uel ab homine, quae potestas non est character: ita illa potestas sacerdotum ueteris testamenti erat quaedam potestas collata eis a lege, & tamen non erat character. Ad hoc enim, quod character dicatur, requiruntur plura. I. quod sit potestas ad aliquid agendum, & quod sit spiritualis, & quod sit indelebilis, & quod sit ad faciendum aliquid, quod alijs non possent facere non habentes potestatem illam de iure, nec de facto: et si tentarent istud agere. Primo dicitur, quod sit potestas ad agendum. Ideo habitus cognitui non possunt uocari characterem, eo quod non sunt ad agendum, sed solum ad intelligendum, & non transit operatio illa in aliquid exterius. Secundo dicitur spiritualis, quia a Deo datur, & pro re, uel ministratione spirituali. Ideo potestas iurisdictionis iudicium laicorum est potestas ad aliquid agendum, non tamen uocatur character, quia non est aliquid spirituale, in non est pro rebus pure spiritualibus. Et ob hoc etiam potest petere illa potestas, & iterum eidem aduenire, quod non contingit in characterem: nam qualitas indelebilis est. Sic etiam est de potestate iurisdictionis Ecclesiastica, quae non est in foro poenitentiae. Nam illa potestas non est character, nec dependet immediate a characterem, quia potest esse in aliquo, qui non habeat characterem: tamen licet non ordinati in sacris non habent characterem pertinentem ad iurisdictionem, habent tamen iurisdictionem in causis Ecclesiasticis saepe, tam ordinariam, quam delegatam. Tertio dicitur, quod sit indelebilis, quia character nunquam deletur, siue sit character ordinis, siue baptismi, uel alicuius sacri, in quo conferatur character. Ideo qui semel baptizatus est, nunquam potest desinere esse Christianus, etiam si a fide recedat, quia character semper ei manet: ita etiam qui semel promotus est in sacerdotium, semper est sacerdos, etiam si deponatur, uel degradetur: ideo semper conficere potest. Et propter hoc etiam potestas iurisdictionis non potestalis quantumcumque sit spiritualis non est character, quia omnis talis desinere potest, & iterum conferri ei, qui semel illam habuit, & ista tria reperimus generaliter in omni characterem, potissime in characterem ordinis. Quarto dicitur, quod non habentes illam potestatem non possunt de iure, nec de facto exercere actum illius potestatis. Et istud apparet specialiter in characterem ordinis Episcopalis, si sit ordo distinctus a sacerdotali. Nam sacerdotalis character quantum ad utramque partem suam habet tales actus, quos nemo possit facere non habens characterem. Nam per istum characterem sacerdos potest conficere. Qui autem non est sacerdos, non solum non debet conficere, sed et si tentet conficere, nihil faciet. Sic etiam quantum ad alium actum sacerdos potest absolueri a peccatis, qui autem non est sacerdos non potest absolueri. Et si tentet facere nihil est. Sic est de characterem Episcopali, qui ea, quae sunt ordinis episcopalis nemo potest facere nisi episcopus, & non potest episcopus illa alteri delegare. Aliquis dicet, quod sic etiam accidit in his, in quibus non est character, sicut in actibus iurisdictionis. Nam si priuatus

uult exercere actum iurisdictionis, ab eo facta nihil ualent, ita quod non solum sunt iniqua, sed etiam sunt nulla: ita ut ab illis appellari non sit necesse. Dicitur, quod non est simile: primo, quia falsum praesupponitur: quia facta ab illo, qui non praestitit iurisdictioni de iure nulla sunt, & tamen de facto aliquid sunt si executioni tradantur, sicut si esset uerus iudex. Et cum dicitur, quod non solum sunt iniqua, sed etiam nulla: uerum est de iure, quia iura reputant illa tanquam non facta, uel a nullo facta quantum ad ualiditatem, & tamen de facto non potest tolli, quin aliquid sint. Secus autem est in actu sacerdotali conficiendo, quia qui non habet characterem, si conetur conficere, non solum reputamus illum nihil facere, sed etiam realiter nihil facit, quia nihil conficit, ac si nunquam loqueretur. Idem est in absolute sacramento, & idem est in actibus pertinentibus ad ordinem Episcopalem. Secundo differunt ista, quia licet priuatus utens iurisdictione de iure nihil facit, tamen istud potest ualidari, ut aliquid sit siue propter errorem publicum, & communem utilitatem, sicut in Barbario Philippo, quod erat seruus, & ideo non poterat esse iudex. Et cum ignoraretur eius conditio, factus est iudex, & multa ut iudex fecit. Comperito autem postea, quod esset seruus, apparebat nihil ualuisse omnia, quae fecerat. Quia tamen erat datum publicum, quod ista omnia haberentur tanquam nulla, habita fuerunt tanquam ualida, ut patet. Et de iudicis in l. Barbarius. Sic etiam si quis priuatus faciat aliquem actum iurisdictionis, de iure nullus est, & tamen habens supremam potestatem potest ualidare illum actum, ita ut teneat ac si factus fuisset ab habente iurisdictionem. Secus autem hic est, quia si quis non sacerdos per errorem putans se sacerdotem faciat actus sacerdotis, nihil est, quod facit: nec potest per errorem publicum, & proprium etiam inuincibilem ualidari, quod factum est, sed necesse est, quod iste sacerdos reputetur, ac si nihil fecisset: quia uere nihil fecit in effectu: licet aliquid facere uidebatur. Et sic est de sacerdote non baptizato, qui per consequens non potest habere characterem alicuius ordinis, quia ab isto facta nulla sunt de iure, nec de facto. Et quando compererit se non esse baptizatum, debet baptizari: & iterum ordinari. ut patet extra. de Prasby. non bapri. c. 1. Item poterant facta in priuato ualidari, ut teneant, sicut facta ab eo, qui praestitit iurisdictioni. Et hoc per consensum, uel ratificationem, & consumationem eius, qui praestitit supremam iurisdictioni, scilicet, Papa, uel Imperatoris, uel regum, qui non cognoscunt superiorem in temporalibus, & tamen facta a non habente characterem sacerdotalem non possunt reualidari per aliquem, nec etiam per Papam ad hoc, quod teneant: sicut si non sacerdos conatus est conficere, non potest per approbationem Papae effici quod actus illius ualeat aliquid, sicut si fuisset sacerdos. Idem si non sacerdos absoluit aliquem in foro poenitentiali, Papa non poterit illum actum reualidare: sed oportebit quod iste iterum confiteatur alteri habenti potestatem. Ratio huius est, quia Papa potest reualidare ea, quae de facto aliquid sunt: licet de iure nulla sint. Illa tamen, quae de facto nihil sunt, Papa non potest facere aliquid esse, quia istud non pertinet ad potestatem iurisdictionis, sed casualitatis, & uigoris quasi naturalis. Tertio differunt, quia in iurisdictionibus ea, quae non competunt alicui ex iurisdictione, possunt sibi delegari per aliquem habentem iurisdictionem, & non solum parua, & communia: sed etiam maxime ardua delegabilia sunt ei, qui nullam habet iurisdictionem. Ea tamen, quae pertinent ad characterem, delegari non possunt. Unde Papa non poterit alicui non sacerdoti committere, quod conficiat: & si committit nihil est, quia ille nihil poterit. Et dato,

quod Papa uelit abuti potestate faciendo quicquid uolo modo potest, non poterit hoc facere. Non poterit etiam Papa alicui non sacerdoti committere, quod absoluat aliquos in foro poenitentiali. Non poterit etiam committere alicui pure laico ea, quae sunt ordinis episcopalis, quia si committat, nihil facit. Et sic non est simile de iurisdictione, & characterem, maxime quantum ad characterem sacerdotalem, & Episcopalem, quos habentes possunt de facto aliquid agere, quos non habentes characterem facere non possunt. Ex hoc apparet, quod in sacerdotibus ueteris testamenti non debeat poni character: quia licet habeant potestatem ad aliquid agendum: non erat illa potestas spiritualis, quia uocatur potestas spiritualis, si id, ad quod est, pure spirituale est. Ministrationes autem, quas faciebant sacerdotes in ueteri testamento, erant carnales s. sacrificia carnalia, & emundationes carnales, ut Apostolus dicit loquens ad Hebraeos. Non erat ergo potestas pure spiritualis ad faciendum illa. Quarto, conditio etiam non competit potestati istorum sacerdotum, quia actus, quos faciebant sacerdotes nulli alij de iure facere poterant: de facto tamen poterant facere sicut ipsi. Patet in multis, qui istud facere aggrediebantur. Numerus 16. & de Rege Ozia. 4. Regum. 15. Moyses quoque non erat sacerdos: & tamen ipse fecit omnia sacrificia, & caeremonias sacerdotales per illos octo dies, quibus consecrati sunt Aaron, & filii eius in sacerdotibus, & postea ipsi ministrauerunt. Ex. 29. & Leui. 8. Adhuc patet magis hoc quantum ad alium actum characteris sacerdotalis pertinentem ad forum poenitentiae. Nam in ueteri testamento nullo modo fuit necessarius: quia ibi nunquam fuit confessio sacramentalis, in qua proprie est actus istius characteris, uel potestatis. Considerandum, quod licet in ueritate non fuerit character in sacerdotibus, tamen si illum habuissent, esset dubium, quando consequenter. Ratio dubij est, quia sacerdotes nostri non sunt sacerdotes per progeniem, sed per promotionem. Et istud datur character tunc, quando sacerdotes efficiuntur. s. per ordinationem factam ab Episcopo. In ueteri autem testamento competebat per progeniem, ita quod omnes, qui erant de progenie Aaronitarum erant sacerdotes, & eo ipso, qui nascebantur assequerantur ius sacerdotij, & dabantur eis partes de sacrificiis, & de rebus, quae offerebantur Domino. Et ob hoc aliquis diceret, quod character sacerdotalis si deberet imprimi illis, imprimeretur in illo exitu de utero, quia eo ipso, qui exibant de utero, dicebatur homo natus in mundum, & competebant sibi omnia iura, quae possent competere ratione progeniei. Dicendum tamen, quod si deberet illis imprimi character ordinis, non imprimeretur eo tempore, quo nati sunt, sed alio tempore, scilicet, in consecratione sua. Pro quo sciendum, quod licet sacerdotes habent sacerdotium ex progenie: tamen non ministrabant nisi post consecrationem. Erat autem quidam ritus consecrationis sacerdotis magni, & alius ritus consecrationis sacerdotum minorum. De utroque patet Exod. 29. & Leui. 8. Nam sicut ibi consecrati sunt Aaron, & filij eius: ita dicitur, quod consecrandi essent omnes sacerdotes in posterum: & sic fiebat, quod antequam ministrarent consecrabantur. Et sicut non sacerdos, id non erat de illa progenie, non poterat ministrare in sacerdotio: ita qui erat de illa progenie, non poterat ministrare quousque consecraretur. Patet. 3. Paralipom. 29. ubi dicitur de Phafe, quod factum est tempore Ezechiae regis. Nam oblata sunt multa animalia, & dicitur quod sacerdotes erant pauci, nec poterant sufficere, ut pelles holocaustorum detraherent. Unde & Leuitae fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleteretur opus, & sanctificarentur Antifites. i. sacerdotes.

Erant tunc pauci, quia nondum erant consecrati, nec potuerunt consecrari propter breuitatem temporis p illa festiuitate. Modus fuit quia Achaz rex pater Ezechias fuit idolatra nimium, ita vt clauderet portas templi Domini, vt nulla ministratio fieret Deo a sacerdotibus, sed offeriebantur sacrificia idolis in angulis platearum, & omnibus locis Ierusalem, secundo Paralip. 28. 29. & manfit templum sic clausum vsque ad mortem Achaz. Ezechias autem filius eius, cum cepit regnare, aperuit templum, & purgauit illum ab immun ditijs idolorum, secundo Paralip. 29. Et propter hoc toto tempore Achaz sacerdotes nulli consecrati potuerunt, nec etiam Leuitae, quia consecratio istorum fieri debebat in templo cum multis caeremonijs, Et ob hoc, quando Ezechias aperuit templum, & exclusis immunditijs voluit facere magnam festiuitatem, & multa sacrificia, erant valde pauci sacerdotes, & etiam Leuitae consecrati, qui ministrare possent. Leuitae autem multi subito consecrati sunt, quia ritus consecrationis eorum facilis est: sacerdos autem nulli tunc consecrari potuerunt propter temporis breuitatem, quia ritus consecrationis est longior. Vnde oportuit, quod Leuitae adiuuarent sacerdotes ad detrahendas pelles holocaustorum, quod tamen pertinebat ad officium sacerdotum. Hoc totum colligitur secundo Paralipom. 29. Et sic patet, quod licet sacerdotum co pteret ex progenie, nullus tamen poterat ministrare, quousque consecraretur: siue de sacerdotibus minoribus, siue de summis. Idem autem erat in Leuitis. Nam etiam officium Leuitarum competebat ex progenie Leui. Numeri. 3. & 4. Et secundum determinatam progeniem ipsorum Leuitarum competebant eis diuersae ministrations, vt patet Numeri. 4. & 1. Paralip. 25. & 26. Et officia istorum erant valde minora, & minus sacra, quam officia sacerdotalia. Et tamen adhuc illi non poterant ministrare, quousque consecrarentur. De consecratione horum, cum primo consecrauit eos Moyses in deserto, cum primum assumpti sunt in ministerium Dei, patet Numeri. 8. & eo modo postea semper asseriebantur. Nam tempore Ezechias consecrati fuerunt multi Leuitae: sacerdotes autem nulli, & tangitur causa secundo Paralipom. 29. Quia leuiori ritu consecratur Leuitae, quam sacerdotes, ideo propter temporis breuitatem non potuerunt consecrari tunc, sacerdotes autem nulli, nisi pauci, & tangit causa, sed soli Leuitae. Apparet ergo, quod si sacerdotes, vel Leuitae veteris testamenti debuissent habere characterem, quod ille imprimeretur eis in consecratione, & non in natiuitate. Et ratio est, quia alijs superflua videretur consecratio, si totum complementum sacerdotij consequerentur in natiuitate. Et maxime patet hoc, quia non licebat illis ministrare, quando non erant consecrati, ac si non essent sacerdotes. Et tamen per impressionem characteris inest sacerdotibus nostris potestas exeundi in actus sacerdotales. Et sic dicendum, quod licet sacerdotibus veteris testamenti character non imprimeretur, tamen illa potestas ministrandi, quae erat eis loco characteris sacerdotum nostrorum, non dabatur nisi in consecratione, & ibi daretur character tam ipsis, quam Leuitis si fuisset character in veteri testamento. Sed obijciunt, quia ex eo quod aliquis nascebatur de progenie sacerdotali erat sacerdos, & dabatur eis partes de redditibus sacerdotalibus in alimentum. Dicendum, quod hoc non stat, quia vocabantur isti sacerdotes, id est, nati de progenie sacerdotali, sed non sacerdotes, id est, habentes potestatem sacerdotalem. Et satis stat, quod haberent isti aliquod ius sacerdotale, & tamen non haberent potestatem propriam sacerdotalem, quae erat in ministrando. Nam sic etiam est in nouo testamento quantum ad Episco-

pos, quia electus confirmatus in Episcopatum potest ministrare in Episcopatu quantum ad ea, quae sunt iurisdictionis, Et tamen non potest ministrare in eis, quae sunt ordinis Episcopalis, quousque fuerit consecratus, & si conatur ministrare nihil facit de iure, nec de facto. Hoc autem est, quia character ordinis Episcopalis imprimitur per consecrationem, & sic Episcopus antequam habeat characterem Episcopalem habet aliquid de potestate Episcopali, vel de iure Episcopi: sed non plenam, & propriam potestatem Episcopi: & ita erat de illis sacerdotibus. Quod autem dicitur, quod isti eo ipso quod nati erant, habebant ius recipiendi partes de oblationibus, & sacrificijs. Dicendum quod hoc non probat eos habere aliquid de potestate sacerdotali, quia partes oblationum, & sacrificiorum dabantur istis ex necessitate: quae si non darentur perirent fame. Nam Deus voluit, quod Sacerdotes, & Leuitae nullam potestatem haberent possessionis in terra cum reliquis tribubus: sed sacrificia, & oblationes dedit Sacerdotibus in hereditatem. Iosue. 13. scilicet. Tribui autem Leui non dedit possessionem: sed sacrificia, & victimarum donum Dei Israel ipsa est hereditas eius. Oportebat ergo, quod Sacerdotibus mox natis competere ius habendi partem de oblationibus, & sacrificijs, quia alijs non haberent unde alerentur paruuli relictis sine patre, cum non esset alia hereditas, in qua possent succedere patribus suis. Et ista etiam fuit causa quare aliqui de progenie sacerdotum prohibebantur ministrare, & non prohibebantur percipere iura, sicut ministrantes. Leui. 21. scilicet, homo de femine sacerdotali, in quo esset aliqua macula, non attendebat ad ministrandum, & tamen vestiebatur de his, quae offeriebantur in sanctuario. Apparet ex dictis, quod in veteri testamento Sacerdotes, vel Leuitae non habebant characterem, nec clauis ligandi, & soluendi. Et ista est causa, quam assignant multi Doctores iurista, quare in veteri testamento non dabatur indulgentia a praelatis, sicut nunc, scilicet, quia sacerdotes illi non habebant clauis, a quibus prouenit posse dare indulgentias. Et ex hoc consequenter apparet, quod licet Ioannes baptista esset sacerdos, non habuit characterem, nec potestatem clauium.

Quare baptisus Ioannis dicitur baptisus penitentiae. Quast. LVIII.

QVAERITVR, quare baptisus Ioannis vocatur baptisus penitentiae. Dicendum secundum quosdam, quod baptisus Ioannis vocatur baptisus penitentiae, id est, poenae: quia solum dabatur ad quandam poenam, vt homines subijcientes se sponte illi poenae per hoc mererentur. Erat autem poena ista, scilicet, quia Ioannes mergebat baptizatos in aquam frigidam Iordanis, Sed hoc non satis stat, quia ista non est tanta poena, de qua scriptura mentionem facere deberet. Item quia si solus esset baptisus penitentiae propter hanc poenam, non oportebat, quod ad hanc poenam recipiendam hoies venirent ad Ioannem, quia quilibet per se istam poenam subire poterat. Item non poterat propter hoc vocari regula iste baptisus penitentiae. i. poenae, quia sicut alij quo tempore poena est in aquam mergi, ita alio tpe est valde delectabile, & maxime in terra Chanaan, quae est calidior ualde quam nostra, quia pertinet ad quartum clima, & partim ad tertium, Ioannes autem omni tpe baptizabat, ideo non poterat vocari baptisus poenitentiae hac ratione. Item, quia baptizatis dicebat Ioannes: facite fructum dignum poenitentiae. infra in litera. Si tamen vocaretur baptisus poenae. i. poenae, propter istam poenam meritionis in aqua frigida, non poterat, nec debebat

debebat iam sperari alius fructus poenitentiae, quia illa poenitentia iam transierat, cum baptizatus exiret de aqua. Non ergo accipitur sic. Aliter dicendum, quod vocatur baptisus poenitentiae: quia Ioannes omnes quos baptizabat ad poenitentiam admonebat, & non baptizabat nisi eos, qui quasi tunc incipiebant poenitentiam ab ipso. Et patet hoc ex litera, quia dicitur, quod Ioannes fuit praedicans in deserto, & dicens: Poenitentiam agite. Et sic praecipuum quod Ioannes faciebat erat admonere ad poenitentiam. Et quia in ipso baptismo etiam admonebat poenitere, cum baptizati confiterentur peccata sua, vocabatur baptisus poenitentiae. Erat autem conueniens iste ordo, & modus. Quia Ioannes volebat populum disponere ad digne suscipiendum Messiam venturum. Nam ipse venerat parare Domino plebem perfectam. Luc. 1. Istud autem erat per expositionem peccatorum. Ista autem fieri non poterat nisi per poeniam dolendo de commissis, & puniendo in se quae prauae egerant. Et ad hoc Ioannes baptizabat eos in aqua. Nam sicut aqua tollit sordes corporis, ita poeniam auferret omnia peccata. Vnde, licet baptisus Ioannis non posset tollere peccata, quia non erat sacramentum noui testamenti, signabat tamen peccata esse tollenda, & non solum per Christum, siue per baptismum suum, sed etiam signabat, quod sicut isti baptizati a Ioanne mundabantur in corpore per aquam, ita mundarentur in anima ab uniuersis delictis per poeniam. Et istud necesse erat ad digne recipiendum Messiam. Hoc autem erat totum quod Ioannes hortabatur: ideo postquam baptizabat aliquos, dicebat eis, quod faceret fructum dignum poenae, ut patet in litera. i. talia opera facerent, per quae essent perfecti mundi ad suscipiendum Messiam. Aliter potest dici, quod erat iste baptisus poenae. i. protestatio quaedam de poenitendo. Nam omnes, qui ueniebant ad baptismum Ioannis protestabantur, quod poeniterent de ceteris vitis ueterem. Et quia poenitere non est nisi de peccatis: ideo isti protestabantur se primum peccatores. Et hoc est quod dicitur, quod baptizabantur a Ioanne confidentes peccata sua. i. profitentes se esse peccatores, & tunc protestabantur se de cetero abstinere a peccatis, & Ioannes hortabatur eos facere fructum dignum poenitentiae, id est, opera bona, per quae satisfacerent de praeteritis malis,

Quomodo dicitur, quod baptisus Ioannis erat in remissionem peccatorum. Quast. LIX.

QVAERITVR, quomodo dicitur, quod baptisus Ioannis erat in remissionem peccatorum: cum per illum remittuntur peccata. Quidam dicunt, quod erat vere in remissionem peccatorum, quia baptisus Ioannis non erat minus perfectus, quam circuncisio, & tamen per circuncisionem tollebatur peccatum originale, & dabatur gratia: ergo idem fieret per baptismum Ioannis. Dicendum, quod per baptismum Ioannis non remittebantur peccata, quia in illo non conferebatur gratia, ut probatum fuit supra in quadam quaestione de hoc, & tamen sine gratia non fit remissio peccatorum. Sciendum tamen, quod baptisus Ioannis potest dici esse in remissionem peccatorum uno modo. scilicet, per significationem, non quidem, quod baptisus Ioannis remissionem peccatorum faceret, sed quod illum per Christum, siue per baptismum eius faciendam esse significaret. Et sic omnia sacramenta legis ueteris erant ad remissionem peccatorum. scilicet, significando. Dicit autem Beda, quod duplex baptismus potest intelligi in uerbis Ioannis. Vnus quem Ioannes baptizando conferebat, & est baptisus poenitentiae. Ista ibi erat quadam inchoatio poenitentiae, ut diximus praecedenti quaestione. Alius erat baptisus Christi, per quem peccata remittuntur, quem Ioannes dare non potest.

terat, sed solum praedicabat illum, cum diceret: ego baptizo vos in aqua: ille autem baptizabit vos in spiritu. Et sic Mat. 1. quando dicitur fuit Ioannes praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum, potest distingui illa uerba, quia cum dicitur Ioannes in deserto baptizans intelligitur de baptismo suo, quem ipse dabat. Cum autem dicitur, & praedicans baptismum poenitentiae, si fiat ibi punctus intelligitur de baptismo suo, quia ille erat baptisus poenitentiae, ut dictum est. Cum autem sequitur, in remissionem peccatorum, debet resumere litera, ut dicatur praedicans baptismum in remissionem peccatorum, & intelligitur de baptismo Christi, quem Ioannes praedicabat. Aliter potest intelligi secundum Hieronymum, quod baptisus Ioannes esset in remissionem peccatorum, non effectiue, sed inchoatiue, quia per baptismum gratia conferebatur, per quam remittuntur peccata. Quae autem consumatur per sponsum, inchoatur per paranimphum. Erat autem Christus sponsus, & Ioannes paranimphus. s. amicus sponsi: sicut ipsemet Ioannes dixit Io. 3. Et sic remissio peccatorum, quae per Christum consumanda erat, inchoaretur per Ioannem non tanquam ipse aliqui de illa faceret, sed quod disponeret hoies ad illam, vel per baptismum suum illam significaret. Aliter potest intelligi ista remissio peccatorum. scilicet, quod non referatur ad baptismum, sed ad poeniam: & tunc verum est: quia licet baptisus Ioannes non conferret remissionem peccatorum, poeniam tamen confert remissionem peccatorum. Vnde quousque statu, & lege semper per poeniam peccata remittuntur. Et patet iste sensus ex ordine literae, quia dicitur, quod Ioannes praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum. i. praedicabat baptismum poenitentiae, quae poeniam confert remissionem peccatorum. Et iste uerborum sensus literae. Et tunc nullum est dubium. Hunc sensum sequitur sanctus Thomas, 3. par. sum. q. 24. art. 3. in solutione tertij argumenti. Possunt tamen teneri alij sensus supra dicti.

Videns autem multos Pharisaeorum, & Saducaeorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere a ventura ira?

Videns autem. Hic ostenditur idoneitas Ioannis, ad ferendum testimonium de Christo ex veritate doctrinae, quae consistit in hoc, quod Ioannes non timebat vitia malorum confidenter arguere. Nam Pharisaeos, & Saducaeos, de quibus hic in litera dicitur arguebat, sed illi essent de praecipuis inter Iudaeos. Et dicitur, *Videns autem multos Pharisaeorum & Saducaeorum.* Ista sunt duae sectae Iudaeorum, & vocatur quidam pharisaei, & alij Saducei, de quibus infra dicitur in 63. q. *Venientes ad baptismum suum.* Idem ueniebant, vt baptizaretur a Ioanne. Et dicitur baptisus suus, id est, Ioannes, quia non vocatur baptisus absolute, nec baptisus Dei, sed baptisus Ioannes, quia nihil ibi efficiebatur quod a puro homine fieri non posset. Et sic Christus vocauit istum baptismum Ioannes, infra 21. scilicet, Baptisus Ioannes de celo erat, an ex hoibus? Dicit hic Glossa. ordi. quod necesse fuit, quod post doctrinam, quam Ioannes turbis tradiderat, Euangelista etiam illius doctrinae faceret mentionem, quia instruxit eos, qui probatores videbantur. scilicet, Pharisaeos, & Saducaeos. *Dixit eis: Progenies viperarum.* Ad istos specialiter Ioannes locutus est, uocans eos progeniem viperarum. Sensus autem totius literae est, quod isti pharisaei, & Saducaei erant iniqui, & in baptismo Ioannes, forte non habebant rectam intentionem, vt infra dicitur in expositione literae, ideo dixit eis, quod non solum baptizarent, sed et facerent fructum dignum poenitentiae. Vocauit autem eos progeniem viperarum propter iniquitatem, quam in corde tenebant, sicut uiperam venenum intra corpus habet. Et ita vocauit istos Christus infra 23. scilicet, serpentes genimina viperarum: quomodo fugietis a iudicio gehennae? Alia causa potest esse,

esset, & ualde conueniens litera, scilicet, quia uoluit Ioannes istos humiliare in eo, de quo ipsi superbi ebant. Nam isti gloriabantur, quod essent filij Abrahæ, & per hoc putabant se uituros omnem poenam, etiam si nulla bona facerent. Ioannes autem uoluit eos humiliare, ne superbirent de progenie, faciens eos de pessima, & noxia progenie, dicens: Genimina uiperarum, uel progenies uiperarum. Quasi dicat, Nonne estis filij uiperarum, uel progenies uiperarum. Quod autem sit ista intentio, patet quia Ioannes dixit eis, ne uelitis dicere, patrem habemus Abraham, id est, non gloriemini de hoc, quia magis estis filij uiperarum, quam filij Abrahæ, cum conditionem uiperarum habeatis. Chryso. enim super Matt. dicit istos uocatos progeniem uiperarum, eo quod uiperæ cum aliquem hominem momorderit, currit ad aquam, quam si non inuenit, moritur. Ideo istos dicebat progeniem uiperarum, quia peccata mortifera committentes currebant ad baptismum, ut sicut uiperæ per aquam solum pericula mortis auerterent. Uiperarum etiam natura est, rumpere uiscera matrum suarum, & sic nasci. Quoniam ergo Iudæi assidue persequentes Prophetas corrumperunt synagogam suam: ideo progenies uiperarum nuncupantur. Item uiperæ foris speciosæ, & quasi pitæ sunt: intus autem ueneno repleta. Ita, & isti in uultu pulchritudinem sanctitatis ostendebant: erant autem hypocritæ, ut Christus dicebat infra 23. Ioannes uocauit istos progeniem uiperarum: Christus autem uocauit eos serpentes siue uiperas, & genimina uiperarum infra 23. Et utrunque uerum est. Nam isti sunt serpentes, siue uiperæ in quantum in se ipsis uenenum tenent. Vocantur progenies uiperarum, quia istud uenenum à patribus acceperunt. Fuerunt enim patres eorum mali, & ipsi secuti sunt eos in malitia ipsorum. Sic Christus dixit infra 23. scilicet. Vae uobis Pharisei hypocritæ, qui edificatis sepulchra Prophetarum, & dicitis: si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non effemus socij eorum in sanguine Prophetarum. Itaque testimonio estis uobismetipsis, quia filij estis eorum, qui Prophetas occiderunt. Et uos implete mensuram patrum uestrorum, id est, sequimini illos in malo. Dicit hoc prænuñciando, & non imperando, scilicet, quod ipsi efficerentur successores in malitia patrum suorum. Et propter hoc iuste uocarentur uiperæ, & filij uiperarum. Vnde eod. cap. cum Christus dixit, & uos implete mensuram patrum uestrorum, subdidit, serpentes genimina uiperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Quis demonstrat uobis fugere à futura ira. Quasi dicat: cum sitis de progenie uiperarum, & sic contra conditionem uestram bonum faciatis, miror quomodo facitis, sed hoc est, quia aliquis ostendit uobis. Inuit Ioannes, quod isti Pharisei, & Saducei erant mali, & tamen ueniebant ad baptismum. Et hoc erat opus bonum: ideo miratur, quomodo ueniant. Et credit, quod non ueniant à se ipsis, sed quod aliquis ostenderit eis hoc. Iste autem est Deus, ut ait hic Remigius. Ipse enim pulsat corda hominum, & erudit eos, ut recedant à malo. Sic dicitur Iob 33. scilicet, Per somnium in uisione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, sic aperit aures uiuorum, & erudit eos in struit disciplina, ut auertat hominem ab his, que facit, & liberet eum de superbia eruens animam eius à corruptione, & uita illius ait, non transcat in gladium. Dicitur autem à futura ira, id est, à poena eterna, que futura est malis post uitam. Et uocatur ira, quia homines irati solent inferre penas. Ideo pena obtinuit nomen ira, ita ut Deus dicatur homini iratus quando eum punit. In Deo tamen ira non est.

Quomodo uera sint uerba sancti Ioannis dicentis Phariseis, quis demonstrat uobis fugere à futura ira. Quasi dicat: cum sitis de progenie uiperarum, & sic contra conditionem uestram bonum faciatis, miror quomodo facitis, sed hoc est, quia aliquis ostendit uobis.

QVAERITVR, Quomodo Ioannes dixit his, quis demonstrat uobis fugere à uentura ira? in quo innuitur, quod illam euitabant, cum Christus uideatur dicere, contrarij istis dicens: serpentes genimina uiperarum quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Quasi dicat, non poteritis effugere. infra 23. Dicendum, quod secundum diuersos actus utrunque uerum est. Nam Pharisei, & Saducei hic ueniebant ad baptismum Ioannis, & uolebant penitere de peccatis, & per hoc poterant euitare gehennam. Pharisei autem quibus Christus infra 23. loquitur, erant in iniquitatibus patrum suorum, quia occisuri erant Scribas, & Sapientes, scilicet, Christi discipulos. Et iste non erat modus ad euadendum gehennam, sed potius, ut nunquam euaderent: ideo dixit eis quomodo fugietis à iudicio gehennæ, quasi dicat non poteritis effugere. Et patet iste sensus: quia immèdiate dixit Christus. Ego misso ad uos Prophetas & Sapientes, & ex illis occiditis, & crucifigetis, ut ueniat super uos omnis sanguis iustus.

H Et ne uelitis dicere intra uos: Patrem habemus Abraham.

Facite ergo fructum dignum penitentiae. Fructus est, quod prouenit de ipsa re, & est post rem. Et quia Saducei, & Pharisei habebant penitentiam nunc, quando ueniebant ad baptismum, hortabatur Ioannes eos, ut facerent fructum penitentiae. Penitentia istorum erat dolor, uel detestatio peccatorum. Et istam habebat, quando baptizabantur quia confitebantur peccata sua, id est, profitebantur se esse peccatores. Restabat ergo nunc, quod ex ista penitentia proueniret fructus. Et istud est, quod qui peccata detestatur, nunquam ad illa, nec ad alia redeat, etiam quod pro peccatis aliqua opera satisfactoria faciat. Et non solum dixit, quod facerent fructum penitentiae, sed etiam dignum, scilicet, ut quanta fuerint peccata tanta sit satisfactio. Nam sicut per peccatum homo uoluntati suæ concessit plusquam debuit: ita iustitia exigit, ut contra uoluntatem suam tantum faciat se puniendo Apocal. 18. scilicet, Quantum glorificauit se in delicijs suis: tantum datur illi de tormento. Cum autem se quis tantum punierit, penitentiam dignam faciet. Ut Gregorius dicit in quadam homilia, quod non solum fructum penitentiae, sed etiam dignos fructus penitentiae admonet esse faciendos. Quisquis enim illicita, nulla commisit, huic iure conceditur, ut licitis utatur. At si quis in culpam lapsus est, tanto à se licita debet abscindere, quanto se nouerit illicita perpetrasse. *Et ne uelitis dicere intra uos: patrem habemus Abraham.* Tollit per hoc Ioannes quandam responsonem, quam Pharisei poterant habere contra uerba Ioannis. Nam forte putarent, quod etiam si multa peccata commississent, non puniretur à Deo, etiam si de illis penitentiam non agerent. Et hoc quia erant filij Abrahæ, et sic dicerent, quod non erat necesse, quod facerent fructum penitentiae, sicut Ioannes dicebat, quia sufficiebat eis esse filios Abrahæ. Dicit autem Ioannes, quod istud nihil prodest. Quia etiam si sint filij Abrahæ peribunt, nisi penitentiam egerint: sicut dixit Christus Luc. 13. scilicet, Nisi penitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Istud motum proueniebat Phariseis ex sacra scriptura, quæ uideatur

Quare Ioannes non dixit patres uestros Isaac, & Iacob, sed solum posuit Abraham. Quasi. LXI.

detur dicere, quod propter merita Abrahæ, uel quia Deus dilexit eum, seruaret filios eius à malis, & non destrueret eos licet peccarent, ut patet Leuit. 16. cum Deus posuisset omnia mala, quæ facturus esset contra Iudæos, quando peccarent, dixit in fine. Tunc orabit pro impietatibus suis, & recordabor foederis mei, quod pepigi cum Isaac, & Iacob, & Abraham. Bona quoque, quæ Deus faciebat Israelitis, faciebat propter Abraham, & Isaac, & Iacob Deuteron. 7. scilicet. Non quia gētes cunctas numero uincebatis iunctus est Dominus uobis, sed quia dilexit uos, & custodiuit iuramentum, quod iurauit patribus uestris. Et ob hoc quando Deus uolebat destrucere Iudæos pro peccato uituli, Moyses orauit, dicens: Recordare Domine Abraham, Isaac, & Iacob seruatorum tuorum, & esto placabilis super nequitiam populi tui. Et sequitur, quod placatus est Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat. Et sic putabant Pharisei, quod ab omnibus malis liberarentur propter Abraham. Sed dicitur quomodo Ioannes dixit, quod non dicerent, patrem habemus Abraham, cum uerum est, quod propter eum liberarentur. Ipse autem dicit, quod non liberabuntur per hoc à futura ira nisi penitentiam egerint. Dicit communiter Doctores multi, quod isti erant filij Abrahæ secundum carnem, & tamen non uocantur filij Abrahæ in scriptura nisi illi qui sequuntur ab Abraham. Sic inuitur ad Rom. 8. & 9. Et hoc uerum est, & tamen Leuit. 26. ubi dicitur, quod propter Abraham non destruet eos, uel non penitus abiciet, non accipitur nisi de filiis Abrahæ secundum carnem, scilicet, de populo Iudæorum. Nam filij Abrahæ spiritaliter secundum imitationem, morum nulla mala inferenda sunt, cum boni sint, nec illi liberantur à malis propter Abraham. Dicendum, quod Ioannes loquitur de filiis Abrahæ secundum carnem, & non uetat Phariseos uocari filios Abrahæ, sed iubet, quod confidant in uirtute animæ, & non quod sint filij Abrahæ, ut ait Chryso. tomus super Matt. Concedendum etiam est, quod filij Abrahæ secundum carnem à multis malis liberabatur, & propter Abraham. Malum tamen duplex est, quoddam temporale, & aliud æternum. De malo autem æterno nullus Iudæus liberabatur propter Abraham, nec liberatur aliquis homo per illum quantumcumque sanctus sit. De malo autem temporali liberatur saepe unus homo propter merita alterius. Et Leuit. 26. scriptura loquitur de malo temporali, scilicet, de captiuitate populi, & destructione eius. Et ab hoc interdum liberabantur propter Abraham. De malo autem æterno loquitur hic Ioannes, quia dixit quis demonstrat uobis fugere à uentura ira. Et ista est poena gehennæ, sicut Christus dixit infra 23. scilicet, Genimina uiperarum quomodo fugietis à iudicio gehennæ. Et uerum erat, quod ad hoc non proderat eis esse filios Abrahæ nisi penitentiam agerent.

Quare Ioannes non dixit patres uestros Isaac, & Iacob, sed solum posuit Abraham. Quasi. LXI.

QVAERITVR, Quare solum dixit Ioannes, ne uelitis dicere: patrem habemus Abraham, quia non solum propter merita Abrahæ, sed etiam Isaac, & Iacob liberabatur Iudæi de malis, sicut Deus dixit: Leuit. 26. & Moyses nomine istorum trium orauit. Exo. 32. Dicendum, quod uerum est, quod Pharisei confidebant de meritis omnium istorum trium, & tamē solum dixit Ioannes de Abraham, quia Pharisei specialiter solebant loqui de Abraham propter multa. Primò, quia loquendo de Abraham includebāt omnes tres, quia ipse erat caput aliorum duorum. Ponendo autem unum de alijs duobus

Quare Ioannes non dixit patres uestros Isaac, & Iacob, sed solum posuit Abraham. Quasi. LXI.

non includebatur tres, quia Abraham non posset intelligi per aliquem aliorum, cum ipse esset caput, & primus. Ideo ad nominandum unum, non fuit aliquis, qui deberet nominari nisi Abraham. Secundò, quia hic loquitur Ioannes de paternitate. Et licet uerum sit, quod Iudæi sint filij Iacob, & etiam Isaac, melius tamen dicuntur filij Abrahæ, quia ille est pater simpliciter patrum. Et ob hoc nullus ita uocatur proprie Patriarcha sicut Abraham. Tertio, quia Abraham fuit principium populi Iudæorum, & ipse est primus, quem reperimus uocari Hebræum Gen. 14. Ipse enim est primus, qui separatus est de populis nationum, ut in eo inchoaretur populus Dei. Nā ipsi dixit Deus, quod exiret de terra sua. Gen. 12. Quarto, quia iste erat honorabilior ceteris: quia licet Isaac, & Iacob uiri sancti fuerint, totum bonum, quod Iudæi habebant, & sperabant erat propter Abraham. Ei enim promiserat Deus omnia, quæ postea compleuit. Nam sibi promisit, quod faceret eum in gentem magnam, & quod non posset numerari semen suum, sicut nec stella cæli, & puluis terræ. Gen. 12. & 15. Ei etiam promisit Messiam, scilicet, quod in semine suo benedicerentur omnes gentes. Gen. 12. & intelligitur de Messia, ad Gala. 3. Sibi quoque promisit, quod daret terram Chanana, & designaret terminos eius. Gen. 13. & 15. Sibi etiam promisit, quod filij sui preualerent contra hostes, scilicet, possidebit sententiam portas inimicorum suorum. Gen. 12. Alijs autem patribus Iudæorum Isaac, & Iacob, & posteris nihil Deus promisit de nouo, sed solum confirmauit ea, quæ promiserat Abraham. Et ita cum loqueretur Deus ad Isaac dixit: tibi, & semini tuo dabo uniuersas regiones has, complens iuramentum, quod spondit Abraham patri tuo. Gen. 26. Et sic nihil illi promittebat de nouo. Et quod plus est, ea, quæ dicebat se datum Isaac, & Iacob, dicebat, quod daret per Abraham. eo. cap. Cum Deus loquitur ad Isaac dicit: Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & benedicentur in semine tuo omnes Gentes terræ, eo quod obedierit Abraham uoci meæ, & custodierit præcepta mea. Quintò, quia etiam in sanctitate Abraham uidebatur esse maior quoque Isaac, & Iacob. Deus enim laudauit ipsum ualde, cum ad præceptum eius non dubitauit disponere se prompte ad occidendum filium suum Isaac. Gene. 22. Sed an sanctior fuerit ipse Abraham quam Isaac, dubium est multorum: de quo, eo. ca. diximus. Potius ergo de Abraham dixit Ioannes, quia de Isaac, & Iacob, & tamen quantumcumque esset excellens Abraham, dixit Ioannes, non esse considerandum de meritis illius. Sic etiam stultè confidebant Iudæi in quibusdam alijs dicentes, quod Deus non faceret eis malum, licet peccarent, propter reuerentiam templi, quod habebant. Sic dixit contra eos Ieremias, scilicet, Nolite dicere templum Dei templum Dei. q. d. Non liberamini propter templum: sed propter iustitiam uestram. Iere. 22.

Dico enim uobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iam enim securis ad radicem arborum posita est.

Dico enim uobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Quasi dicat, Non confidatis in meritis Abrahæ putantes, quod aliquod magnum sit esse filium Abrahæ: & quod propter hoc Deus attendat ad uos: quia Deus potest de lapidibus suscitare filios Abrahæ, id est, facere filios Abrahæ, & tamen lapides sunt aliquid contempibile. Ideo non credatis, quod propter hoc solum, quod estis filij Abrahæ, Deus tantum uos diligit, quod non puniat uos pro peccatis. Et est

Et est modus iste loquendi, sicut dixit Deus Moysi, quando volebat occidere omnes Iudaeos in deserto, scilicet. Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & delectam eos: faciamque te in gentem magnam Exo. 32. scilicet, ego potero facere aliam gentem magnam, cuius tu sis princeps, etiam si occidat istos: ideo permittit me occidere eos, ita hic, Quasi dicat: si Deus diligit filios Abraham, non putetis quod propter hoc non puniat eos si peccauerint: quia etiam si occidebat illos, poterat facere de lapidibus alios plures, & meliores filios Abraham, in quibus gaudeat. Et sic occisio istorum nullam inopiam, uel modestiam Deo inducit q. d. Si Deus ualde delectaretur cum filiis Abraham, & mortuis istis non posset alios facere, toleraret peccata eorum, ut non perderet illos, quos diligeret: sicut pater non occidit filium, licet malus sit, quia gaudet in eo. Deus tamen potest facere et de lapidibus filios Abraham. Ideo non est uerisimile, quod non puniat eos peccantes propter hoc, quod illos diligit. An uero Deus possit de lapidibus facere filios Abraham, infra dicitur in 56. questione. Dicitur enim communitur, quod isti lapides, quos Ioannes demonstrauit erant lapides 12. quos posuerunt Iudei in Iordane, quando transierunt Iudaei per siccum, quos Deus ibi poni iussit Iosue 4. & manserunt ibi in memoriam miraculi: & tempore Ioannis erant, & apparebant cacumina eorum, & de illis Ioannes locutus est. Sic tenet Remigius, Istud est fatissimile, quia Ioannes baptizabat populum in Iordane, ut patet in litera: & forte erat circa locum illum, per quem Iudaei transferunt. Et quia isti lapides erant magni, apparebant existentibus extra fluium, licet lapides in alueo Iordanis essent, Iosue 4. Quod autem uiderentur lapides isti notabiliter manentibus extra fluium, patet, quia Deus iussit illos poni in memoriam transitus Iudaeorum. Si tamen non apparent manentibus extra aquam, ad nihil proficerent, ideo manifeste uidebantur. Et sic Ioannes loqueretur de illis specialiter, quia erat aliqua res notabilis. Quod autem Ioannes de illis locutus fuerit non apparet ex sacra scriptura: doctores tamen quasi uerisimiliter colligunt, quod de illis dicitur propter duo. Primum quia Ioannes erat iuxta Iordanem, ubi erant isti lapides, maxime quia in flumine baptizabat. Secundum, quia praecipue propter demonstrationem, quia dixit de lapidibus istis, & illa demonstratio significat aliquid speciale. Ideo referunt ad illos lapides memoriales, qui erant aliquomodo uenerandi, quia Deus illos ibi poni iusserat. Si autem Ioannes non intendisset aliquid speciale dixisset, potens est Deus de lapidibus suscitare filios Israel, *iam enim securis ad radicem arboris posita est.* Hic ponit Ioannes aliquam rationem, quare pharisaei debebant facere fructum penitentiae, quia iam securis posita est ad radicem arboris. Et potest ista litera induci dupliciter. Uno modo quod forte pharisaei dicerent, uolumus facere fructum penitentiae, sed non oportet quod immediate conueniamur ad hoc, quia adhuc manet nobis tempus, Ioannes autem dicit non esse expectandum, quia iam tempus est. Nam iam securis posita est ad radicem arboris: ideo oportet mox fructum facere, alioquin arbor succidetur. Alio modo potest intelligi, quod Ioannes continuet se ad sententiam praecedentem. Nam dixerat, quod debebant fructum facere, & non considerent in meritis Abraham. nunc dicit quod si fructus faciendus est, maxime iam in isto tempore fieri debet: quia nunc securis posita est ad radicem arboris. Et est Metaphora de homine ad arborem: quia sicut arbor infructuosa succiditur, ita homo non faciens fructum penitentiae mittitur in ignem. Dicit Nicolaus, quod arbor accipitur hic pro homine,

quia homo est arbor conuersa. Scriptura tamen non accipit in sensu literalis, sed in Metaphora, & comparauit hominem arbori propter ea, quae supra dixit. Nam dixit quod faceret fructum penitentiae, & quia fructus proprie ad arbores pertinet, continuata locutione comparauit hominem non facientem fructum penitentiae arbori infructuosa. Securis est seueritas diuini iudicii, quae in promptu est, quae non solum in futuro saeculo malos consumet: sed etiam in praesenti homines in peccatis obstinatos praesens consuetudine, licet aliam illa grauius non sint, Deus auferet de terra amaro exitu, relietis alijs, qui in pluribus peccauerunt. Quia tamen aliquando penitentiam agunt, Deus illos sustinet: & sic non est causa mortis grauius, uel repente inflicta quibusdam hominibus a Deo multitudine, uel enormitas peccatorum, sed non penitere de illis. Sic patet Luc. 13. cum quidam Christo nunciarent de Galileis, quorum sanguinem Pilatus misit cum sacrificiis eorum, dixit Christus: Putatis, quod hi Galilaei praesens omnibus Galileis fuerint peccatores, quia talia passi sunt? nam dico uobis, nisi penitentiam habueritis omnes simul peribitis. Sic etiam dixit de alijs decem & octo uiris, quos turris caedens oppressit, scilicet. Putatis, quia hi debitorum fuerunt praeter omnes homines habitantes in Ierusalem. Nam dico uobis, nisi penitentiam egeritis &c. Chrysofostomus super Matth. dicit, quod securis est ira consummationis, quae totum mundum praesens est. Hieron. dicit, quod securis est praedicatione Euangelij iuxta Iere. ubi uerbum Domini comparat securi cedenti petram. Gregorius autem in quadam homilia dicit, quod securis est Redemptor noster, qui uelut ex manubrio & ferro, ex deitate constantis & humanitate, tenetur ex humanitate, sed incidit ex deitate. Quae securis ad radicem arboris posita est, quia est per patientiam expectat, uidetur tamen quid factura sit, id est quod uult praedecidere arborem.

Quare dixit Ioannes, securis iam ad radicem arboris posita est, quia omni tempore hoc uerum sit.
Quest. LXII.

QVAERITVR, Quare dicitur, iam securis ad radicem arboris posita est, quia omni tempore uerum est, quod qui non facit fructum penitentiae succiditur a Deo. Quare ergo Ioannes dixit potius istud nunc, quam alijs temporibus, maxime quia Ioannes expressè significat, quod etiam si alijs temporibus hoc non esset uerum, nunc uerum erat, quia dicit, iam enim securis, scilicet, nunc. Dicendum, quod uerum est, quod omni tempore Deus homines impenitentes punit, sed maxime tempore hoc, quo Ioannes praedicebat. Primum, quia nunc magis admonebantur homines facere penitentiam, quam alijs temporibus: cum Ioannes nihil aliud clamaret praecipue, nisi, penitentiam agite. supra in litera. Christus etiam post Ioannem istud praedecare incepit, scilicet, penitentiam agite. sequenti. ca. Istud etiam Christus mandauit discipulis suis praedecare. Ideo cum homines istius temporis magis de hoc essent instructi, quam homines aliorum temporum, magis punirentur, si negligenter: quia seruus sciens uoluntatem Domini, & non faciens, plagis uapulabit multis: qui autem nescit uoluntatem Domini, & ideo non facit, plagis uapulabit paucis, Luc. 12. Et ob hoc se excusauerunt illi, quos paterfamilias hora undecima Christus otiosos inuenit, increpauit dicens: Quid hic statis tota die otiosi? Et illi dixerunt: Quia nemo nos eoduxit. infra 20. Isti sunt Gentiles, quibus propheta: non praedecauerunt ideo excusabiliores sunt de peccatis suis. Et sicut Gentiles non audientes

audientes prophetas excusabiliores sunt, quam Iudei, qui illos audierunt: ita Iudaei, qui antiquitus fuerunt, essent excusabiliores, quam isti, qui erant tempore Christi, & Ioannis: quibus quotidie praedicebatur, & miracula fiebant. Sic Christus innuit, infra 11. cum cepit exprobare ciuitatibus, in quibus facta sunt multae uirtutes ab eo, quia non egerunt penitentiam, scilicet. Vae tibi Corozaim: vae tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidone facta essent uirtutes, quae facta sunt in uobis: olim in cilicio, & cinere penitentiam egerissent. Veruntamen dico uobis: Tyro, & Sidoni remissius erit in die iudicii, quam uobis. Sic etiam comparat ibi Capharnaum ad terram Sodomorum, & dicit quod remissius erit in die iudicii Genti Sodomorum, quam genti Ciuitatis Capharnaum. Secundum erat hoc propter conditionem temporis instantis. Nam tempore Ioannis incepturus erat status noui testamenti, qui erat status perfectionis, in quo necesse erat magis fructificare. Nam quando arbor noua est paruula, nemo conqueritur quod fructum non proferat. Cum uero magna est, & diligenter colitur: iuste querimus si nihil proferat. Sic etiam cum homo est infans, uel puer, nemo ab eo petit opera perfecta: cum uir effectus fuerit, si uirtutibus non agat, omnes uim arguunt. Ista duas comparationes habebat status ueteris testamenti ad nouum testamentum. Nam homines in ueteri testamento erant sicut paruuli sub Pedagogo: in nouo autem testamento sunt sicut uiri liberati a Pedagogo, ad Gala. 3. scilicet. Lex Pedagogus noster fuit in Christo, id est. Sicut Pedagogus respectu puerorum. Et sequitur: At ubi uenit fides, iam non sumus sub Pedagogo. Et fides uocatur status noui testamenti, ideo in nouo testamento exigitur a nobis, quod faciamus opera perfectiora, quam in ueteri. Alioquin nunc potius, quam tunc securis ad radicem arboris posita est, id est, magis puniemur nunc, quam tunc. Hoc etiam Christus innuit infra 5. scilicet. Nisi abundauerit iustitia uestra plusquam Pharisaeorum, & Scribarum, non intrabitis in regnum celorum. Iustitia autem Pharisaeorum, & Scribarum sunt ipsa opera ueteris testamenti. Iustitia autem, quam Christus dixit abundaturam sunt opera noui testamenti. Et sic declarauit ibi in multis inducendo, quod praedecata sua erant perfectiora, & fructuosa, quam illa ueteris testamenti. Aliam similitudinem de arbore ponit Christus Luc. 13. de eo, qui habuit arborem sicut in uinea sua, & ueniens quaerere fructum non inuenit: dixitque ad cultorem uinea: ecce anni tres sunt, ex quo uenio quaerens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergo illam, ut quid enim terram occupat. Et cultor dixit: Domine dimitte illam hoc anno, usque dum fodiam circa illam, & mittam stercore: si quidem fecerit fructum, sin autem infuturum succides eam. Ista autem parabola dixit Christus contra illos, qui expectati a Deo non faciebant penitentiam. Nam eo. cap. dixerat: Nisi penitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et distinguit ibi tempora. Quia licet ficulnea non protulisset fructum in tribus annis, & Dominus contra eam irasceret non succidit eam, sed diffiniuit, quod si anno illo, quo cultor eam diligenter coleret, & mitteret stercore circa illam, non faceret fructum, succideret eam. Illud est tempus noui testamenti, in quo diligenter arbores iam coluntur per praedicationem, & adiutorium diuinae gratiae. Si ergo non faciunt nunc fructum non permittentur occupare terram. Recte ergo Ioannes dixit, quod nunc potius, quam alio tempore securis ad radicem arboris posita est.

Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

A *Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum.* Non solum petitur ab arbore, quod fructum faciat, sed etiam, quod sit bonus. Quia sicut infructuosa arbor succiditur: ita & proferens malum fructum. Maxime, quia in comparatione arboris ad hominem melius ponitur arbor faciens bonum fructum, & malum quam arbor infructuosa, & infructuosa. Nam operatio hominis eius fructus est siue bona, siue mala sit. Et quia homines sine operibus non sunt, potius dicuntur mala arbor faciens fructum malum, quam arbor non faciens fructum. Dicit autem Rabanus esse quatuor species arborum. Una est totaliter arida: cui assimulantur Paganus: altera uiridis, sed sine fructu: cui assimilantur Hypocrite. Tertia uiridis, & fructuosa, sed uenenoosa: cui assimilantur Heretici. Quarta uiridis, & fructuosa boni gignens, cui assimilantur uiri Catholici. Et dixit: Omnis arbor, uel auferat exceptio operarum, scilicet, quia quicumque fuerit, etiam si sit filius Abraham, si non facit fructum bonum mittetur in ignem. Et hoc dixit contra pharisaeos, qui putabant sufficere sibi esse filios Abraham. Sic dicit Chrysofostomus in homilia, scilicet cum dicit, omnis, excludit primatum, qui est a nobilitate. Quasi dicat, Et si nepos Abraham fueris, sustinebis poenam sine fructu manens. *Excidetur, & in ignem mittetur.* Arbor enim uel aliqua alia res nunquam debet esse inutilis, uel superuacua, quia superfluum repugnat omni ordini: ut supra dictum est. Arbor autem potest proficere in duobus, scilicet, uel in quantum arbor, & hoc ad gignendum fructum: uel in quantum lignum, & hoc ut ardeat. Cuius igitur cessat fructum bonum facere, quod ad arboris pertinet: non restat nisi, ut succidatur, & tanquam lignum proficiat ad ignem. Et satis proxima est Metaphora ueritati: quia sicut arbor mala succiditur, & in ignem mittitur: ita homines iniqui non facientes fructum penitentiae tolluntur de terra a Deo, & mittuntur in ignem aeternum: per quem Deus figurauit omnes penas inferni. Aliter introducunt quidam istam literam totam, scilicet, quod Ioannes loquutus est specialiter contra Pharisaeos, & Saducaeos: quia ipsi male iudicabant de baptismo Ioannis attribuentes ei plusquam oportebat, scilicet, putantes, quod sufficiebat eis baptizari a Ioanne. Et licet multa peccata fecissent, non erat necesse de illis penitentiam facere. Et Ioannes increpat eos, quod non ponant spem in sola aqua: sed quod faciant fructum penitentiae: quia aliam tanquam mala arbor succidentur, & mittentur in ignem. Istum sensum sequitur Chrysofostomus super Matth. scilicet, Ioannes uenientium ad se pharisaeorum prauas cogitationes intellexit, forsitan enim apud se cogitauerunt: imus, & confitemur peccata nostra nullum laborem nobis imponit: baptizamur, & consequimur indulgentiam peccatorum. Insuper nunquid facta digestionem impunitatis non est necessaria suppositio medicinae? Sic multa diligentia necessaria est homini post confessionem, & baptismum, ut uulnus peccatorum perfecte sanetur. Et ob hoc uocauit eos uiperas: quia iniqua cogitationem intra se tenebant sicut uipera intra se uenenum tenet. Et in isto sensu quasi Chrysofostomus exponit partem sequentem, scilicet, quis demonstrauit uobis fugere a uentura ira? Quasi dicat, Isaias. Si enim Isaias uos docuisset: non spem in aquam tantum poneretis: sed etiam in operibus bonis. Ille enim dicit: Lauamini, & mundi estote, auferite nequitiam ab animabus uestris, discite benefacere. Nunquid Dauid uos docuit, lauabis me, & super niuem dealbabor. Absit enim, ille enim sic postea dicit: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Si ergo essetis discipuli Dauid cum genuit ad baptismum ueniretis. Et secundum hoc continuatur litera sequens, scilicet, quod debeant facere fructum penitentiae, scilicet non ponentes spem in sola

sola aqua : quia aliàs, ut arbor infructuosa succidetur. Ille sensus conueniens est : & tamen conuenientior est ille, quem supra assignauimus : quia secundum istum non potest applicari ad quid Ioannes diceret pharisæis, ne uelitis dicere patrem habemus Abraham . Videntur ergo, quod error pharisæorum erat confidentia magna de meritis Abraham, quia filii eius erant : ita ut non esset eis necessarium facere penitentiam . Et tamen errabant, putantes quod per baptismum Ioannis totaliter mundarentur, ita ut non esset eis necessarium facere penitentiam, cum potius plurimi pharisæorum, & peritorum contempserint baptismum Ioannis nolentes illum tenere. Luc. 7.

Qui erant Saducei, & Pharisæi. Quæst. LXIII.

QVAERITVR circa istos Saduceos, & Pharisæos, qui erant. Dicendum quod secundum Iosephum. 18. Antiquitatum apud Iudæos fuerunt quatuor genera philosophia, id est, quatuor opiniones, uel sectæ, scilicet Pharisæorum, Saduceorum, Hesenorum, & Iudæ Galilæi. Duas illarum tanquam communiore nominat hic Ioannes increpans eos, qui illas tenebant. De Hesenis, & de sequentibus sectam Iudæ Galilæi nihil in euangelis dicitur, cum sapientissimè tamen de Pharisæis, & Saduceis dicatur. Ratio est, quia de istis ponitur in quantum aduersari Christo, & ipse de multis eos arguebat præcipuè pharisæos : de secta Hesenorum nihil dicitur, quia erant uiri boni, & forte nunquam contigit eos aduersari Christo, uel concurrere cum eo ad aliquid. De secta Iudæ Galilæi nunc fit mentio per Euangelistam : quia minor erat ceteris, ut infra dicitur. Istarum duarum, scilicet pharisæorum, & Saduceorum scriptura ponit differentiam : & erat præcipuè in credendo : quia Pharisæi consentientur esse animas immortales, & resurrexerunt futuram, & angelos spiritus : Saducei autem negant resurrectionem, quia dicunt animas esse mortales : & dicunt non esse angelos, nec aliquos spiritus : sed sola entia corporalia, ut patet Act. 23. Et propter hoc erant magnæ controuersia & contentiones sæpe inter eos. Et per istum modum Paulus, cum ab omnibus Iudæis unanimitè accusaretur, ut faceret discordiam inter eos dixit. Viri fratres ego pharisæus sum, & filius pharisæorum. De spe & resurrectione mortuorum ego iudico. Et cū hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Saduceos, & soluta est multitudo, & exurgentes quidam pharisæorum pugnant dicentes. Nihil mali inuenimus in homine isto. Quid si spiritus locutus est ei, aut angelus? Act. 23. Et nisi hæc dixisset Paulus, tam Pharisæi, quam Saducei persequerentur eum ad mortem. Isti Saducei contra Christum semel arguerunt, quia ipse assererat resurrectionem mortuorum, quam negabant Saducei : & arguerant per deductionem ad inconueniens, scilicet, de muliere, quæ habita fuit hic a septem uiris, in resurrectione cuius eorum esset : & Christus redarguit eos tanquam nihil intelligentes, infra 22. Tres Sectæ istorum eodè tempore ortæ sunt, scilicet Hesenorum, Pharisæorum, & Saduceorum, & fuit dum Ionatas Machabæus regeret populum Iudæorum, ut ait Iosephus 13. Antiquitatum. Caput autem Ionatas gubernare populum Iudæorum annis quasi centum sexaginta tribus, ante Christi natiuitatem, & gubernauit per viginti annos, ut declaratum est præcedenti, cap.

Quarta autem Secta, scilicet Iudæ Galilæi orta est Christo uiuente, quasi circa annum quintumdecimum eius, uel paulo plus, quia tunc Iudas Galilæus occisus est, qui fuit auctor huius Sectæ : ut ait Iosephus. 18. Antiquitatum. De pharisæis dicit Iosephus. 13. Antiquitatum.

F quod fato dicunt quædam gubernari, & alia non. Et de his dicit. 18. Antiquitatum, quod pharisæi quotidiana conuersationem exigam habent, & prorsus abiectam : nihil mollitudini indulgentes, sed quæcumque rationis iudicio comparata sunt, illa sequuntur. Præpositis nullo modo resistent : maiores namque competentem honore uenerantur : ita ut nec contrariū quicquam alicui eorum aliquando respondeant : fatis gerunt omnia credunt. Sed neque liberum arbitrium hominibus auferunt : iudicium Dei futurum esse sentiunt : illic cunctos homines propria merita recepturos. tam eos qui secundum uirtutem uixerint, qua eos, qui per nequitiam deprauati sunt. Animas autem immortales esse dicunt, & etiam in inferno congrua unicuique habitacula pro merito uirtutis, uel iniquitatis attribui. Et alias quidem animas æternis trudi carceribus, alias autem facultatem reuiuiscendi percipere. Et ob hoc pharisæi populis acceptabiles, & credibiles sunt : Quantum uero ad culturam diuinitatis pertinet, orationum celebrationes, & templorum constructiones faciendas prædicant : tantum autem uirtutibus eorum testimonium perlatum est : ut ad eos plurimæ ciuitates & maxima multitudo cum studio grandi confluerent. Et isti ceteris meliores existimantur. De his etiam dicit secundo lib. de bello Iudaico, quod pharisæi prouidentiam Dei ponunt, & agere quæ iusta sunt, uel negligere pro maiori parte in potestatem hominum esse profitentur. Adiuuari tamen in singulis per diuinam prouidentiam. Omnes autem animas immortales esse dicunt, & solas animas bonorum transire in alia corpora, malorum uero interminabili supplicio cruciari. Et quantum ad hoc concordant isti cum opinione Pythagoricorum, qui ponunt animas transire per corpora. Iosephus ualde laudat conuersationem istorum. Christus tamen de multis eos increpat. Non quidem quantum ad fidem principaliter, sed quantum ad opera : scilicet, quod introducunt ipsi traditiones, & doctrinas, quas magis uelint seruari, quam legem Dei. Sunt etiam curiosi circa quædam inania, scilicet, quod crebro se lauant, & habent baptisimata calicum, & aramentorum, & lectorum. Mar. 7. & accusabant discipulos Christi, quod interdum non lotis manibus manducabant. infra 15. Christus autem eos increpat, quod ad ista inania respiciant, & non ad præcepta Dei. Dicebant etiam quod non deberet exhiberi honor parentibus nisi in uerbo, & non in subuentione operis, quod Christus ualde increpat, quia est contra intentionem Dei. infra 15. & Mar. 7. De multis quoque eos accusat, infra 23. & maxime de hypocrisis, & auaritia, & desiderio dominandi. Et ista fuit causa quare ipsi magis persecuti fuerunt Christum ad mortem, quam ceteri, scilicet, quia Christus eos grauiter increpabat. De desiderio autem dominij, & honoris, quod uelint habere primas cathedras in sinagogis, & tenere principatum satis concordat Iosephus. 13. Antiquitatum. Vbi ponit gubernatum regnum Iudæorum per eos nouem annis quibus regnauit Alexandra mater Aristoboli, & Hircani. Tempore quoque Ioannis Hircani filij Simonis Machabæi isti magnum principatum habebant, & ipse Ioannes se in eorum manibus ponebat : licet postea iratus ad Saduceos transierit, de quibus præcedenti capit, diximus. Secunda secta erat Saduceorum, qui in hebræo uocantur Zadiquim, id est, iusti, & in Latino corrupto nomine iuxta Latini sermonis consuetudinem Saducei appellantur. Sic dicit Isidorus, quod Saducei interpretantur iusti. Vendicant enim sibi quod non sunt corporis resurrectionem negant : animam cum corpore interire. Hi tantum quinque libros legis recipiunt, Prophetarum uero uaticinia respuunt. De his dicit Iosephus. 13. Antiquitatum. Saducei

A ducaei fatum nihil esse existimant : nec per istud humana concludi, sed omnia nostræ supponunt potestati, bonorum quæ nos ipsos auctores, & peiora per nostram eligi demerentiam. Hoc autem est, quia isti putantes libertatem arbitrij fatis, id est, diuinæ prouidentia repugnare, fatum negant, ut libertatem arbitrij confirmant. De his etiam 18. Antiquitatum, ait. Saducei animas mortales existimant, simulque cum corporibus interire : nullas uero alias obseruationes præter legem custodit : aduersus Doctores philosophia se certare, & reniti gloriosam putant. De his quoque lib. 2. de bello Iudaico ait, quod Saducei prouidentiam Dei omnino negant, & dicunt mala nostra à Deo non fieri nec cogitari. Animarum autem supplicia, uel honores generaliter negant. Dicit etiam quod Pharisæi inter se sociabiles sunt, & mutua se dilectione complectuntur : Saducei autem inter se feris moribus discrepant, & conuersatio eorum circa exteros inhumana est. Tertia secta Hesenorum, & isti erant ualde laudabiles. Unde non solum Iudæi, sed etiam Gentiles illos ualde laudabant. Dicit enim de his Solinus Romanus in Polyhistor, ubi mirabilia mundi descripsit, cap. de Iudæa, quod interiora Iudæa quæ occidentem continentem Hesenii tenent. Qui præditi memorabili disciplina recesserunt amore gentium uniuersarum maiestatis, ut reor prouidentia ad hunc morem destinati. Nulla ibi foemina, à uenere se abdicauerunt, pecuniam nesciunt, palmis uicitant : nemo ibi nascitur, nec tamen deficit hominum multitudo, locus additus, id est, subiectus pudicitia : ad quem plurimæ licet gentes properent, nullus admittitur, nisi quem castitatis fides, & innocentia meritum prosequatur. Nam qui reus est saltem leuis culpa, quamuis summa ope adipisci ingressum uelit, diuinitus submoietur, id est, intrare non potest. Ita per immensum spatium sæculorum incredibile dictu aeterna gens est cessantibus tamen puerperis. De his dicit Iosephus 13. Antiquitatum. Genus Hesenorum omnia sub fatis esse confirmat. Et nihil esse quod hominibus proueniat sine fatali decreto. De his etiam 18. Antiquitatum, ait. Hesenii ad Deum omnia referunt, id est, quod omnia pendunt ex sententia sua : immortalem animam dicunt, iustitiam autem rem esse præciosam, pro qua usque ad mortem prædicant. Sacrificia, uel hostias cum populo non celebrant, quia se plurimum ab eis putant munditia, & sanctitate differre. Et ideo se à communi congregatione discernunt remoti sacrificia facientes : cultu uero morum atque conuersationis optimi ad colendam terram ualde intenti. Illud etiam habent dignum, & ualde mirabile, quod in alijs Gentilibus non inuenies tam Gregorum, quam Barbarorum, quod omnes illis in medio opes sunt, & ab eis omnia communia possidentur. Nihil amplius inter eos ditior fruitur : nihil pauperior defraudatur, ac si nihil omnes possideant. Sunt autem supra quatuor hominum millia numero, uxores non ducunt, & seruos habere nolunt, quia seruum habere dicunt esse iniquitatis, uxorem uero seditionis. Isti semoti apud semetipsos uiuant mutua sibi uicissitudine ministrantes. Susceptores autem reddituum promouent & curatores constituunt, qui cuncta, quæ terra profert in usus necessarios administrant. Sacerdotes autem optimos uiros eligunt. Cibus illis simplex est, habitus insumptuosus, & mundis. Hesenii gente quidem Iudæi, uerum inter se mutuo amore coniunctissimi, qui præter ceteros uoluptates quasi maleficia uitare, continentiam seruare, nec cupiditati succumbere uirtutem maximam dicunt. Itaque nuptias fastidioni alienos uero filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos pro cognatis habentes suis moribus diligenter institunt : non quia coniugia, uel unicam

A generis successionem censeant perimendam, sed quia cauendam putent intemperantiam foeminarum, nullam earum uniuero fidem seruare credentes. Diuitiarum quoque contemptores sunt : rerumque apud eos conuitatio admiratoria habetur : nec inuenies alterum alteri præstare opulentia : legemque sibi dixerunt, qui disciplinam suam sectari ualent, bona in communi publicarent : ita enim fore, ne pauperas, uel diuitiarum dignitas appareret, sed permixtis facultatibus ueluti inter fratres unum esset patrimonium omnium. Pro uisuperio oleum habent unctionis, & si quis inuitus uictus fuerit immunditij corpus absterget, dummodo semper in ueste candida sint. Coniuium rerum designatos procuratores habent, & ad usus omnium in singulos diuitiosos. Non est autem illis una certa ciuitas, sed in singulis multi se transferunt, & aliunde ueniuntibus sectæ professoribus quidquid tanquam proprium exhibent, & tanquam consuetissimi ad eos ingrediuntur, quos nunquam antea uiderunt. Hinc est, quod cum peregrinantur propter latrones tantum armantur, & præter arma nihil secum ferunt : in singulis ciuitatibus ex eodem collegio specialis procurator hospitum constituitur, qui eorum uestimenta ceteraque usui necessaria tueatur. Amictus corporis omnibus pueris sub magistro positus par est. Nec uestimentum siue calceos mutant, nisi aut omnino concessis prioribus, aut longi temporis usui consumptis. Nihil inter se mercantur, aut uendunt, sed egeno quisque quod habet præsens refert : quamuis, & sine permutatione cunctis libera sit facultas à quibus libuerit accipiendi quod opus sit, præcipuè circa Deum religiosi sunt. Nam ante solis ortum nihil prophani loquuntur. Sed ei patria quadam celebrant, quasi ut oriatur preceant. Deinde singuli ad quas nouerunt artes à curatoribus mittuntur. Cumque usque ad horam quintam fuerint studiosè operati, rursus in unum congregantur, & linteis uelaminibus cineti aquis frigidis se abluunt. Quo facto in secreta conueniunt, quo neminem alterius sectæ hominem aspirare concessum est. Ipsique purificati in cenaculum ueniunt. Quibus sibi cum silentio residentibus pistor quidem panes, ex ordine, unum autem uasculum ex uno pulmento singulis coquus apponit. Deinde sacerdos cibum benedicit, nec gustare quemquam fas est, nisi prius Deo celebretur oratio. Post finem quoque prandij uota repetunt. Nam, & cum incipiunt, & cum desinunt quasi datorem Deum laudibus canunt. Tunc illi depositis uestimentis usque post meridiem ad opera se conferunt. Reuersique in domum similiter cenant, nec clamor illorum rectum unquam nec tumultus inquietat. Cum etiam loquenti ordinem alius alij cedat, eorumque silentium extra domum constitutis arcanum quoddam uideatur horribile. Cuius rei perpetua sobrietatis causa est, quia apud eos edendi, & bibendi finis in saturitate definitur. Sanè cognatis donare aliquid sine curatoribus interdictum est. Iras moderantur, & cohibent, fidem tuentur, & omne, quod dixerint, iuramento fortius est. Ipsum autem iuramentum quasi pro periuirio uitant. Mendacij enim iam condemnandum arbitrantur, cui sine eo non creditur. Summum studium habent in scriptis ueterum, inde quæ animæ expediant, & corpori eligentes : secta uero suæ studiosis non statim sit cum eis collectio, sed per annum integrum, cuique extrinsecus moranti eundem uictus ordinem tribuunt, & dolabrum, & perizonia, & albam uestem ei tradunt. Cum uero processu temporis experientia continentia dedit, accedit etiam ad communem cibum, nec tamen in conuiuio assumitur. Post ostensionem uero abstinentia duobus alijs annis mores eius pro-

probantur, & si dignus apparuerit: tunc demum in contortium accipitur: Ante hoc verò magnis execrationibus se adiurat. Primum quidem culturam Deum: deinceps quoque erga homines seruare iustitiam: nec sponte nocere cuiquam, nec ex præcepto, iniquos etiã omnes odire, & honorare semper iustitiã sectatoribus, fidem omnibus seruare, maximè verò principibus; nec absque voluntate Dei cuiquam posse potentiam principatus accedere. Si verò ipse cæteris præsit nunquam se abuturum vitibus potestatis ad contumeliam subditorum, sed nec uelut aut ambitioso aliquo ornatu reliquis enumerare, veritatem semper diligere, & habere propositum conuincere mentientes: manus verò à furto, & animam ab iniustis rebus seruare: nec aliquid de secretis celare socios, nec exteris eorum de suis quicquam publicare etiam si annunciata morte ad hoc compellatur. Nihil etiam de dogmatibus præter id, quod habent tradere: fugere latrocinia; & conseruare doctrinã suã lib. Deprahensos autem in peccatis a sua congregatione expellunt, & qui fuerit taliter cõdemnatus: miserabili morte plerumque consumitur. Nec capere ab aliis oblatum cibum potest, pecudum more herbas decerpens. Propter quod plurimos plerumque in iustitiam extremum agentes spiritum receperunt sufficientem pro peccatis eorum usque ad mortem adduxerint, peccati pãnam fuisse censentes. In iudiciis diligentissimi, & iustissimi sunt. Disceperant autem non minus quàm centum in unum congregati: quod autem ab his decretum fuerit immobile manet. Veneratio quoque apud eos post Deum magna legiferi est: ut si quis blasphemauerit eum morte dannetur. Cumque simul decem sederint: nullus eorum nouem inuitis loquitur, & expuere quoque in medio eorum, vel in dexteram partem sui quisque; denit. Sabbathum supra alios Iudæos custodiunt. Nam non solum cibos sibi pridie præparant, nec illo die ignem accendunt: sed nec uas aliquod transponere præsumunt: immo nec alium purgant. Aliis autem diebus fodientes foueam uno pede altam eum dolabro quod sibi ab initio traditur dimissã ueste se diligentissime contegentes, scilicet ne splendori diuino iniuriam faciant in eandem foueam ab onere ventris leuantur, & deinceps quam effoderant terram reducunt. Et ipsum faciunt in locis secretissimis. Viuunt autem longissime: ita ut plurimi eorum usque ad centenariam perueniant etatem propter simplicitatem uictus. Ad aduerforum cruciatu tolerantes fortes sunt animi firmitate: mortem uerò cum decore sumendam meliorem immortalitate iudicant. Prodidit autem eorum in omnibus negociis animos bellum, quod gestum est cum Romanis. Tunc quidem per arcuum contractiones, & ignes, & per tormenta omnia transeantes ne in legislatoris iniuriam aliquid loquerentur, ne ciborum, quos non solent edere aliquid tangerent. Ad neutrum horum potuerunt compelli: sed nec depræcari tortores suos immo in mediis eruciatiibus subridentes, & tortoribus suis illudetes cõstãtes animos, cū quadã alacritate reddebãt, quasi eos essent iterum recepturi. Opinio quippe apud illos cõstitit firmata corruptibilia esse corpora, materiãque eorum non esse perpetuam: animas uerò immortales semper manere, & de æthere subtilissimo commeanes quasi carceribus ita corporibus implicari uelut quas illecebra naturalis attraxerit. Cum uerò fuerint carnalibus uinculis releuata quasi de seruitute longissima liberatas, ita eas illico lætari sublimique ferri. Et quidem de bonis componenter in hoc Græcorum sententijs pronũciãt ultra oceanum degere, ubi eis reposita sit perruiniõ. Illic quippe esse regionem, quã nec imbribus, nec niuibus, nec æstibus aggrauetur, sed quam oceano o-

riens Zephirus, & leuiter aspirans amonet, malis autẽ animalibus procellosa loca, & hyberna delegant plena gemitibus exercedarum sine fine pœnarum. Hęc sunt quæ Hesiã de diuinitate animã philolophãtur. Sunt autem in eis, qui etiam futura nosse promittunt, sacris uidelicet libris varijs sanctificationibus Prophetarum dictis à primis ætatibus adhærentes. Raro autẽ accidunt, ut in eis, quã prænuiciauerint fallãtur. Est autẽ Hesenorum alterum collegium cibos quidem, & mores, & leges cum prioribus similes habens: distat uerò opinione coniugij. Maxima quidem uita hominũ partem successione. Amputare eos, qui abstineant à nuptijs arbitrantur: quippe si in eandem sententiam omnes uelint ire defuturum confestim omne genus humanum. Isti tamen cum tanta moderatione matrimonia accipiunt, ut per triennium explorent ualitudinem foeminarum, & si per naturalem purgationẽ cõstantem apparuerit idonea partui eas in matrimonium accipiunt. Nemo tamen eorum cū pregnantē cohit, ut ostendatur, quòd non propter uoluptates, sed liberorum causa nuprias contrahant.

De quarta philosophia Iudæorũ dicit Iosephus 18. antiqui. Quod huius princeps fuit Iudas Galilæus. Huius sequaces in uestitu, & habitu à cæteris Pharisæis nõ differunt, circa libertatem tamen immutabile tenent sententiam. Nam huius rei cupidus magna eorum mentibus est infixã, solum enim Deum Dominũ & principem dicunt, mortis autem uarias species sustinere pro nihilo habent, & amicorum amissiones omnino contemnunt: dummodo Dominum nullum hominem dicere compellantur. Hęc de sectis Iudæorum dicta sunt.

An omnes Iudæi baptizati fuerint baptismo Ioannis.
Quæst. LXIII.

QV AERITVR, an omnes Iudæi baptizati fuerint baptismo Ioan. Aliquis dicit qd sic: quia supra in litera dicitur, qd exibat ad Ioan. Hierosolyma & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo, & sic uidetur quòd omnes baptizarentur. Quidam dicunt, quòd omnes Iudæi baptizabantur, & tamen sacerdotes, & legis periti, & Pharisæi noluerunt recipere baptismum Ioan. ut innuitur infra 22. cum Christus quæsiuit ab eis, baptismus Ioan. unde esset de cœlo, an ex hominibus: & illi non ausi sunt dicere de cœlo, ne diceret eis: quare ergo non suscepistis illum? Sed obijcietur, quia hic dicitur, quòd Ioannes dixit, uidit multos Pharisæorũ, & Saducæorum uenientes ad baptismum suum. Dicendum quòd cum Ioannes fuit tanta auctoritatis apud Iudæos quasi totus populus Iudæorum recepit baptismum eius: quia credebant eum esse à Deo sicut uerè erat. Sacerdotes tamen, & Pharisæi, & legis periti pro maiori parte baptismum Ioannis recipere noluerunt. Quia tamen isti in comparatione populi Iudæorum, quasi nihil erant dicuntur omnes Iudæi, uel quãsi totus populus Iudæorum suscepisse baptismum Ioannis. Primum patet, quia hic & Mar. 1. designatur ex modo loquendi quòd omnes Iudæi baptizarentur, & maximè ibi, cū dicitur egrediebatur ad illum: omnis Iudæa regio & Hierosolymita uenerunt, & baptizabantur: & Luc. 3. dicitur factum est cum baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato apertum est cœlum: & sic totus populus Iudæorum baptizabatur. Secundum patet, quia Pharisæi, & legis periti, & Sacerdotes baptizati noluerunt. Luc. 7. f. Et omnis populus audiens, & publicani iustificauerunt Deum baptizati baptismum Ioannis. Pharisæi autem, & legis periti consilium Dei spreuerunt in semetipsis nõ baptizati ab eo. Et ob hoc Christus

Christus arguebat eos petens an baptismus Ioannis esset a Deo, ut inferret, cur ergo non receperant, infra & Mar. 11. Causa huius fuit, quia populus qui simplex erat, credidit Ioanni, & baptizabantur ab eo, sacerdotes autem, & legis periti confidentes de sua dignitate, & de peritia legis noluerunt se subijcere Ioanni. Pharisæi autem confidentes de sanctitate simulata quam foris ostendebant, noluerunt Ioanni credere: ne in hoc minores uiderentur: ideo ad baptismum eius non uenerunt. Sic autem fuit quantum ad Christum. Nam plurimi de populo libenter eum audiebant, & sequebantur. Pharisæi tamen & Sacerdotes periequebantur eum, Ioan. 7. Nunquid aliquis ex principibus credit in eum, aut ex Pharisæis: sed turba hæc, quã nõ nouit legem maledicti sunt. Cum autem dicitur, quòd Pharisæi baptizabantur à Ioanne, ut patet hic, dicendum quòd isti Pharisæi erant pauci, respectu omnium Pharisæorum, ideo Luc. 7. absolute dicitur qd Pharisæi, & legis periti non fuerunt baptizati à Ioanne, quia paucum & nihil secundum legem, & consuetudinem loci equiparantur. Sed obijcietur, quia dicitur hic, uidēs Ioannes multos Pharisæorum uenientes ad baptismum suum. Dicendum qd uocantur multi, quia erant aliquot, non tamen erant multi respectu omnium Pharisæorum. Ideo Lucas, accepit eos tanquam nulli fuissent, aliqui tamen erant. Et sic fuit quantum ad Christum, quia Pharisæi & Sacerdotes dicerentur absolute eum persequi, tamen aliqui de Sacerdotibus, & etiam Principibus ipsorum credebant in eum, sicut patet de Nicodemus, qui uenit ad eum nocte, qui erat Sacerdos, & credebatur in Christum. Ioan. 3. & 7. Sic etiam Ioseph ab Arimatia, qui erat nobilis decurio credebatur in Christum, & erat discipulus eius. 27. Alij etiam multi, sed non audiebant publice confiteri, ne eijcerentur de synagoga, quia decretum fuerat datum, ut quicquid diceret Iesum esse Messiam, de Synagoga eijceretur, Ioan. 9. Et ob hoc etiam principes timebant, Ioan. 12. scilicet. Verum tamen ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, ut de Synagoga non eijcerentur. Ita igitur de Pharisæis pauci baptizabantur à Ioanne, & ob hoc ipse habebat eos tanquam damnatos uiros, quia ex iniquitate negligebant consilium Dei in se, nolentes baptizari Luc. 7. Ideo uenientibus ad se illis paucis Pharisæis dicebat, Progenies uiperarum quis demonstrauit uobis fugere à uentura ira? Quasi dicat: Pharisæi mali sunt sicut progenies uiperarum, & uenturam iram nõ euadent. Vobis ergo, qui de illis estis, quis ostendit fugere à uentura ira ueniendum ad baptismum? Quasi dicat: Mirandum est, Et iste etiam est sensus conueniens huius auctoritatis, ultra eos, quos supra posuimus.

Ego quidem baptizo uos in aqua in poenitentiam, qui autem post me uenturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare. Ipse uos baptizabit in Spiritu Sancto, & igni. Cuius uentilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Ego quidem baptizo, ostensa Ioannis idoneitate ad testificandum. Hic consequenter ponitur ipsius testimonium. Et diuiditur in duo, quia primo ponitur testimonium eius de Christo in illius abundantia: secundo in eius poenitentia. ibi. Tunc uenit Iesus. Circa primum dicitur. Ego quidem baptizo uos in aqua. Intentio Ioannis est ostendere Iesum esse ualde excellentio-

rem, quã ipse, & hoc facit ad tollendam opinionem de se ipso, & ut populus toto corde sequeretur Iesum tanquam Messiam. Hoc autem erat, quia populus uident tantam Ioannis sanctitatem, & putans, qd nemo posset eo sanctior esse, credebatur Ioannem esse Messiam, & non curaret de Iesu. Ad hoc ergo quòd populus sequeretur Iesum tanquam Messiam uiuente Ioanne, qui tanta sanctitatis erat, oportebat qd ostenderet Iesum esse maioris sanctitatis, & potestatis quã Ioannes esset. Et hoc facit Ioannes laudando illum, & assignando magnam differentiam potestatis inter se, & illum. Et ad hoc inducitur tota litera usque ad illud locum. Tunc uenit Iesus. Quod ista sit intentio Ioannis patet Luc. 3. cum dicitur. Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus: respondens Ioannes dixit omnibus: Ego quidem in aqua baptizo uos, ueniet autem fortior post me. Quasi dicat. Non putetis, quòd ego sim Messias, quia ille fortior me est. Et per ista uerba solum respondebat ad opinionem, quã populus tenebat de eo, scilicet, ut nõ crederent eum esse Messiam, & sic dixit, ego baptizo uos in aqua. Quasi dicat. Ego non possum baptizare nisi in aqua, idest, ego baptizando uos nihil facio nisi, quod aqua facit, scilicet, lauare corpora nostra exterius. Interius uerò animam mundare non possum. Sic ait Gregorius, scilicet, Ioannes non spiritu, sed aqua baptizat, quia si peccata soluere nõ ualebat, corpora quidem per aquam lauat sed tamen animas per ueniam non lauat. Ioannes ostendit hic duo. Primum ostendit uirtutem baptismi sui, ne aliquis in eo fallatur credens se per illum remissionem suscipere peccatorum: Ioannes autem dicit, quòd nemo hoc credat, quia ipse solum in aqua baptizat, & peccatorum remissionem non dat. Secundo ostendit differentiam potestatis inter se, & Messiam. Et istud præcipue intendit, scilicet, qd Messias maior est ipso, quia ipse solum baptizat in aqua: Messias autem baptizat in Spiritu: dicitur igitur, ego baptizo uos in aqua, ipse autem uos baptizabit in Spiritu Sancto. Quasi dicat: non credatis, quia ego sim Messias, quia si essem Messias non baptizarem in aqua, scilicet, solum lauans corpora, sicut aqua facit, sed baptizarem in spiritu mundando animam interius. Et tamen quia non sum Messias, solum in aqua baptizo, in poenitentiam. Potest uno modo intelligi, quòd etiam per hoc significetur differentia baptismi Ioannis, & Christi, scilicet. Baptismus meus minor est baptismum Messia, quia ille baptizat in remissionem peccatorum, per baptismum scilicet peccata remittens: ego autem non, sed solum baptizo in poenitentiam, idest, baptismus meus est quoddam exordium ad poenitentiam, & non confert ipsam remissionem peccatorum. Est ualde conueniens sensus. Alio modo potest intelligi sicut supra exponebatur saepe, scilicet, quòd sit baptismus Ioannis in poenitentiam, idest, quia omnes qui baptizabantur, oportebat confiteri poenitentiam de præteritis se acturos, quia aliã Ioannes non baptizaret eos. Et in signum huius confitebantur peccata sua, cum baptizarentur, ut patet supra in litera. Qui autem post me uenturus est, scilicet, Messias. Quasi dicat: ego non sum Messias, sed alius post me. Apud Iudæos enim tempore Ioannis, & etiam ante eum nemo expectabatur ab omnibus nisi Messias, quia iste erat, qui saluatoris erat populum. Ierem. 23. scilicet, In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter. Et loquitur de Messia expressè, ut omnes uolunt, etiã ipsi Iudæi. Ideo iste intelligebatur nomine uenturi, uel mittendi. Sic enim Ioannes istud significauit, cum mittēs discipulos suos ad Iesum quæsiuit. Tu es, qui uenturus es an alium expectamus? infra 1. idest, Nunquid tu es Messias? an expecta-

expectamus alium, qui sit Messias post te. Et ob hoc quando Ioannes baptizabat, dicebat, in nomine uenturi, siue in eum, qui uenturus est, id est, in nomine Messia. Act. 19. Vocatur etiam Messias per excellentiam mittendus. Gen. 49. scilicet. Non auferetur sceptrum de Iuda, donec ueniat, qui mittendus est, id est, Messias. Et sic dixit Ioannes, quod post eum uenturus erat, scilicet, Messias. Venit enim Christus post Ioannem, quia Ioannes fuit finis ueteris testamenti, Iesus autem principium noui. *fortior me est*, id est, non putetis me esse Messiam propter sanctitatem, quam de me arbitramini, quia ille, qui post me uenturus est, id est, Messias fortior me est, id est, sanctior. Et potest intelligi uno modo, quod notanter dicatur fortior, & non sanctior nec melior, quia Iudaei sanctitatem iudicabant potissimum in austeritate uitae. Et in hac Christus non excessit Ioannem: sed potius e contrario, ut Christus innuit infra 1. scilicet. Venit Ioannes nec manducans, nec bibens, & dicunt quia Demonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax. Licet ergo in immensum Christus esset sanctior Ioanne: non ausus est Ioannes dicere uenturum post se esse sanctiorem, quia cum Iudaei in austeritate sanctitatem iudicent, uiderent Ioannem expressè mentium. Ideo non dixit sanctiorem, Quasi dicat: Licet non sit Messias me sanctior, id est, austerior in uita, est tamen fortior, id est, habet ualde maiorem potestatem, scilicet, in uarijs miraculis. Et hoc manifestè apparuit. Nam Iesus faciebat mirabilia inaudita, & promptissimè per solum imperium. Mar. 2. Ioannes autem nullum unquam miraculum fecit: Et iste sensus est ualde conueniens. Et posuit Ioannes etiam hoc ad tollendum dubium Iudaeorum. Nam illi uidentes vitam Iesu esse mediocrem, & non excellentem in austeritate, dicerent Ioanni: quomodo dicis tu hunc esse Messiam, quia Messias debet esse excellentissimus omnium uirorum: tu tamen es sanctior isto? Dicit Ioannes. Licet ego sum sanctior isto in austeritate uitae: ipse tamen est sanctior & fortior me in miraculis. Et istud magis ostendit expressè ipsum esse à Deo, quam me. Aliter potest intelligi, quod esse sanctiorem accipiatur, id est, esse meliorem simpliciter, scilicet, quod Ioannes diceret se in nullo posse aequari Messia, quia ille fortior erat, id est, melior. Rabanus dicit nomine Ioannis. Ego quidem fortis sum ad poenitentiam inuitando: ille autem fortior est peccata remittendo. Ego regnum celorum praedicando, ille donando. Ego in aqua baptizando, ille in Spiritu Sancto. *Cuius non sum dignus calciamenta portare*. In hoc Ioannes significauit se nullo modo posse comparari Messia, quia non solum non erat aequalis illi, sed etiam non erat dignus portare calciamenta eius supra se. Sed tamen nullum obsequium potest esse abiectius, quam portare calciamenta alterius super se: potissime, cum sunt fordida, aut puluerulenta: & tamen ad hoc Ioannis non erat dignus, ergo in nullo posset ei comparari. Et istud est ac si dicat, ego non sum dignus, ut sim minimus, & abiectissimus. Nam ad minimum, & abiectum pertinet calciamenta alterius portare: & tamen Luc. 3. dicitur, cuius non sum dignus corrigiam calceamentorum eius soluere. Et ad idem pertinet, quod minimum, & infimum est corrigiam calciamenti alicuius soluere, qui autem ad hoc dignus non est, ad nihil dignus est. Marcus tamen adhuc maiorem humilitatem Ioannis ostendit, dicens: Cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius. Quasi dicat, non solum non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius, sed si procumbam in terra manens prostratus, & abiectus adhuc, nec sic sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius. Hoc uno mo-

do secundum Chrysostomum in quadam homilia intelligitur, quod Ioannes adiunxit istud, quia dixerat supra, fortior me est, in quo innuebatur aliquis operatio, scilicet, quod licet Messias esset fortior Ioanne, erat tamen Ioannes fortis, hoc Ioannis dictum tollit istum errorem, scilicet, quod non solum ipse est minus fortis, quam Messias: sed etiam comparatus ad Messiam nihil omnino est, cum non sit dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. Vnde ait: Cum audieris quoniam fortior me est, ne extimes secundum comparationem me hoc dicere, nec inter seruos illius ordinari sum dignus, ut uilissimam ministerij suscipere possim particulam, scilicet, portare calciamenta. Aliqui exponunt calciamenta Christi, & pedes eius moraliter, ut Chrysostomus dicit super Matthaeum, scilicet, per pedes Christi intelligere possumus christianos, praecipue Apostolos, ceterosque praedicatores, inter quos fuerat Ioannes Baptista. Calciamenta autem sunt infirmitates, quibus operit praedicatores. Hac ergo calciamenta Christi omnes praedicatores portant, & Ioannes ipse portabat. Sed dignum se non esse portare pronunciat, ut maiorem ostenderet gratiam Christi meritis eius. Ille sensus conueniens est, & tamen est mysticus, sed secundum literam Ioannes nihil intendebat per hoc ostendere, nisi suam paruiter, & Christi magnitudinem. Sic ait Augustinus 2. lib. de concord. euang. scilicet. Nihil intendit Ioannes cum de calciamentis Domini diceret: nisi excellentiam eius, & suam humilitatem. *Ipse uos baptizabit in Spiritu Sancto*, id est, Messias baptizabit uos dando uobis Spiritum sanctum. Quidam intelligunt, quod hoc potest ad differentiam baptismi Ioannis sic, scilicet, quod Ioannes baptizabat in aqua, id est, lauando corpus per aquam, & Christus baptizabat in Spiritu, id est, in anima lauando animam. Et sic accipitur, Spiritus pro Spiritu humano. Ille sensus uerus est, & tamen non conuenit literae: cum dicatur baptizabit in Spiritu Sancto. Ideo non potest accipi Spiritus ibi pro anima. Est ergo sensus, quod baptizabit in Spiritu Sancto, id est, per Spiritum Sanctum: ita quod teneatur ibi quasi instrumentaliter. Et tunc potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod baptizabit in Spiritu Sancto, id est, dando Spiritum Sanctum baptizato. Et istud est dare sibi gratiam, quia charitas, & gratia, & dona attribuuntur Spiritui Sancto cum ipse sit donum. Et quia in baptismo Christi remittebatur peccata, quod fit per solum gratiam, & gratia est à Spiritu Sancto, dicitur Christus baptizare in Spiritu Sancto. Et sic baptismus Christi à quocumque detur etiam si ab infideli, & pessimo homine, dum tamen detur in forma ecclesiae, & cum intentione faciendi, quod facit ecclesia est, baptismus in Spiritu Sancto. Aliud potest intelligi, quod baptizabit in Spiritu Sancto, id est, dando Spiritum Sanctum in signo uisibili ipsis baptizatis. Sic enim fiebat saepe in ecclesia primitiua. Sic accipitur Act. 1. cum Christus dixit: Ioannes quidem baptizauit in aqua: uos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos dies. Et illud fuit quando Spiritus Sanctus descendit super eos in linguis igneis, Act. 2. Sic etiam beatus Petrus exposuit istud uerbum, quando uidit Spiritum descendentem super Gentiles, qui audiebant uerbum, Act. 11. scilicet: Cecidit Spiritus Sanctus super eos sicut & in nos in initio. Recordatus sum autem uerbi Domini, sicut dicebat. Ioannes quidem baptizauit aqua, uos autem baptizabimini Spiritu Sancto. Isto modo non intelligeretur generaliter de baptismo Christi, quod esset in Spiritu Sancto, quia solum esset uerum de baptismo, qui conferebatur per Apostolos in ecclesia primitiua. Dicendum ergo, quod litera magis intelligitur de Spiritu Sancto, id est, de gratia, quae datur in baptismo generaliter: & dicitur tunc Christus baptizare uos, quia quicumque baptizatur

Christus non baptizabat.

zetur à Christo baptizatur. Minister. n. in aqua mergit, sed solus Christus est, qui per gratiam Spiritus sancti animam baptizati lauat, & illud est uerum baptizare. Nam aqua non pertingit ad animam, sed solum Spiritus sanctus eam mundat: & istud est conuenientius, quia alias oporteret dici, quod Christus baptizaret plurimos dando spiritum sanctum in signo uisibili super eos. Istud autem non est uerissimile. Primum quia Christus paucos, aut nullos baptizauit. Nam non legimus, quod aliquem baptizauerit, licet credidit, quod apostoli, aut aliqui apostolorum ab eo baptizati fuerint, ut supra dictum est in 49. q. & non solum non legitur, quod ipse neminem baptizabat. Ioan. 4. scilicet. Audierunt Pharisei, quia Iesus plures baptizat, quam Ioan. quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. Ioan. tamen significabat, quod plurimi baptizandi essent hoc baptismo, de quo ipse loquebatur, cum dicit. Ipse baptizabit uos in spiritu, & loquebatur ad totum populum, ergo non intelligitur de baptismo, quem Iesus per se ipsum ministerialiter daret, sed de baptismo qui datur à quocumque; in nomine Iesu siue in forma qua ipse instituit. Tertio patet, & efficacius, quia si intelligatur sic, etiam si daremus Christum plurimos per manum suam baptizasse, non conueniret, quod baptizaret eos in spiritu. i. faciendo apparere super eos spiritum sanctum in aliquo signo uisibili. Istud enim nunquam factum est Christo ueniente. Quod patet, quia si Christus aliquos baptizauit, maxime illi essent discipuli eius, gausti sunt, de quibus coeter dubitabat, an ab eo fuerint baptizati, & tunc baptizando eos faceret descendere Spiritum sanctum super eos in signo uisibili. Istud tamen non fecit, quia si tunc spiritum sanctum sic accepissent, nihil noui circa eos fieret in die Pentecostes dando eis spiritum sanctum in signo uisibili. Item, quia Christus innuit, quod nondum receperant spiritum sanctum sic uisibiliter. Nam ascendens in celum dixit eis. Ioannes baptizauit aqua: uos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos dies. Act. 1. & sic uerum quod nondum acceperant spiritum sanctum. Item accipere spiritum sanctum in signo uisibili ostendit quandam plenitudinem gratiae super eum, super quem apparet istud signum. Sicut fuit de Apostolis die Pentecostes. Si ergo quibus baptizati fuissent prius à Christo, recepissent spiritum sanctum in signo uisibili, habuissent gratiae plenitudinem, sicut in Pentecoste, & tamen non habuerunt, quia ante Christi mortem in perfecti uiri, & rudes, & timidi, & satis faciles erant apostoli ad peccandum, ut declaratum est Numeri. 28. & satis apparet ex toto processu Euangeliorum: non ergo fuerat datus spiritus sanctus. Itē non erat iustum ante Christi mortem spiritum sanctum dari, quia aperitio uitae aeternae, & collatio Spiritus sancti ad plenitudinem in signo uisibili sunt quidam effectus meritorum passionis Christi, quos Deus omnino placet nobis per mortem uirgeniti sui concessit. Sicut ergo iniustum uidebatur secundum Dei statutum aperiri uitam aeternam alicui ante Christi mortem, quia istud pertinebat ad perfectam reconciliationem, ita uideretur iniustum spiritum sanctum dare ad totalem plenitudinem, quia istud fit ex quodam superabundanti amore Dei ad nos: quia non potest esse nisi post perfectam reconciliationem. Non ergo fuit datus unquam spiritus sanctus à Christo in signo uisibili, dum uiueret, nec etiam fuit datus post mortem suam usquequo ipse ascendit in caelum: sicut innuit Ioan. 16. scilicet. Si ego non abiero, Paracletus non ueniet: ergo antequam Christus recederet de saeculo per praesentiam corporalem Spiritus sanctus nunquam datus est, sed ad plenitudinem, vel in aliquo signo uisibili, ideo dixit, expedit uobis, ut ego vadam: si enim non abiero Paracletus non ueniet ad uos: si autem abiero, mittam eum ad

uos. Item patet efficacius, quod Christus baptizando, uel alias nunquam dedit Spiritum sanctum in signo uisibili, siue ad plenitudinem, dum uixit. Ioan. 7. scilicet. Qui credit in me flumina de uentre eius fluent aquae uivae. Et sequitur: Hoc autem dixit de Spiritu, quem acceperunt erant credentes in eum. Non enim erat Spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Et sic uidetur, quod nulli de credentibus in Christum datus fuerat Spiritus sanctus antequam glorificaretur Christus, id est, sederet ad dextram patris: quod fuit in ascensione. Mar. ulti. & sic Christus nunquam baptizauit in Spiritu sancto, scilicet, dando eum in signo uisibili. Et tamen dicitur hic, quod Christus deberet baptizare in Spiritu sancto. Ergo intelligitur de baptismo Christi, qui ministratur per quemcumque, quia ille est in Spiritu sancto, id est, confertur ibi gratia Spiritus sancti. Aliter potest intelligi, quod non intelligatur hic de baptismo Christi, prout est sacramentum, sed solum de missione Spiritus sancti super fideles, etiam sine baptismo, qui est sacramentum: & sic accipitur proprie Actu. 1. scilicet, Ioannes baptizauit aqua: uos autem baptizabimini Spiritu sancto: & tamen ibi non fuit baptismus, qui est sacramentum, sed solum fuit missio Spiritus sancti super Apostolos in signo uisibili. Vocatur tamen illud baptizare, id est, lauare, quia Spiritus sanctus lauat interiora cordis nostri. Et iste sensus etiam est conueniens, & tamen tunc nihil loquitur Ioannes de baptismo Christi. Omnes tamen Doctores tenent, quod Ioannes locutus fuerit de baptismo Christi. Ideo sensus praecedens est melior, & non dicitur, quod Christus daturus esset Spiritum sanctum, sed etiam, quod baptizaret in Spiritu sancto ad significandum plenitudinem Spiritus sancti, quia baptizare est lauare, & quando aliquid lauatur in aliquo liquore, necesse est, quod ille liquor ex omni parte circumdet ad abluendam ipsam rem, quae lauat, quia alias non poterunt sordes sufficienter dilui: sicut quando aliquid sordidum lauatur in pauca aqua, Nam necesse est manere sordes in re lota. Cum igitur per baptismum Spiritus sanctus detur homini ad copiam, scilicet, ad remissionem omnium peccatorum, & ad collectionem multarum gratiarum, dicitur homo baptizari in Spiritu sancto, ac si dicatur, quod homo lauatur in Spiritu sancto sicut in aqua. Est etiam metaphora: nam quando aliquis est sapiens nimium, & sapienter loquitur, dicimus de ore eius exire fluuios sapientiae, id est, multa sapienter dicta. Ita quando alicui multum de spiritu sancto confertur, dicitur lauari in Spiritu sancto, quasi ex omni parte Spiritus sanctus eum impleat, & operiat. Sic dicit Chrysostomus in quadam Homilia, scilicet. Non dixit, dabit uobis Spiritum sanctum, sed baptizabit uos in Spiritu sancto, copiam gratiae metaphoricè ostendens. *Et igni*. Ex hoc quidam assumpserunt causam erroris putantes, quod Christiani deberent in igne baptizari, sicut dicitur apud quosdam Gentes fieri, quae non solum in aqua baptizantur, sed etiam cum ferro candenti characteres sibi in vultu faciunt. Sed ualde errant. Potest autem intelligi uno modo, quod Christus baptizaret in igne, scilicet, mittendo spiritum sanctum in figura ignis. Et uideretur conuenire, quia dicitur, baptizabit in spiritu sancto, & igni. i. dabit Spiritum sanctum in figura ignis, sicut fuit datus Apostolis in Pentecoste. Actu. 2. Et sic exponit Nicolaus, iste sensus potest stare aliquatim, sed non est satis conueniens. Primum, quia Ioannes loquebatur hic de eo, quod communiter, uel quasi semper fieri debebat à Christo, cum diceret toti populo: ipse baptizabit uos in Spiritu sancto, & igne. Istud autem de Spiritu sancto in igne dato solum

Alph. Tost. in Matth. Comm.

Bb semel

semel factum legitur. Actu. 2. In alijs autem vicibus, licet daretur spiritus in signo sensibili, non datur tamen in igne, sed solum incipiebant loqui varijs linguis illi, super quos descendebat Spiritus sanctus. Sic pater Actu. 11. de Gentilibus audientibus sermonem Petri, super quos descendit Spiritus sanctus, scilicet: Loquente Petro verba haec, cecidit Spiritus sanctus super oes, qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circumfusione fideles, qui venerant cum Petro, quia in nationes gratia Spiritus sancti effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & glorificantes Deum. Sic etiam patet. Actu. 19. de illis, quos baptizavit Paulus, scilicet. His auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetaabant. Non ergo loqueretur Ioannes de illo, quod semel accidit, cum diceret totum populum a Christo in Spiritu sancto & igne baptizandum. Secundò pater, quia istud nunquam factum est vivente Christo, vt supra declaratum est, & tamen verba Ioannis videntur etiam intelligenda de tempore Christi, sicut de tempore, quod post mortem eius fuit. Tertio patet, quia sic intelligendo non loqueretur Io. de baptismo Christi, sed solum de collatione spiritus sancti in signo sensibili, quae non fit in baptismo Christi, nec vnquam fuit facta. Tenetur tamen communiter, quod loquatur hic Ioan. de baptismo Christi, qui est sacrum. Ideo aliter intelligendum est. Et est metaphora, sicut saepe solet scriptura loqui, & per ignem significatur gratia spiritus sancti, & tamen ista gratia in quantum hominem lauat a vitijs, quae sunt quasi quaedam maculae extrinsecus existentes, & non inherentes firmiter corporibus, dicitur esse spiritus sanctus ad baptizandum. i. laudandum. In quantum verò ista gratia per magnitudinem suam consumit omnino radices peccatorum, ita vt non solum peccata, sed nec etiam radices peccati maneant, dicitur esse ignis. Et est propria comparatio. Nam Spiritus sanctus est, qui mundat nos ab omni inquinamento spirituali; ideo comparatur illis elementis, per quae corpora nostra mundantur. Duo autem sunt elementa, quae communiter mundant. scilicet aqua, & ignis: aqua, solum tollit sordes exteriores, quae leuiter adherent: illas autem, quae multum infixae sunt, aqua tollere non potest, nisi adiuetur calore ignis. Ideo aqua calida aptior est ad laudandum, quam frigida. Sed interdum etiam sic non tolluntur sordes. Ignis autem est, qui perfecte mundat corpora relinquens in eis solum quod purum est. Et sic tollit tam sordes extraneas, quam naturalem impuritatem. Ideo non possunt tolerare ignem aliqua corpora nisi, quae sunt aequaliter pura. Sicut est de metallis, & in illis ea, quae sunt pura, vt aurum, integra manent in pondere suo. Et sic spiritus sanctus habet duos gradus purgandi hominem. Vno modo purgat ad hoc quod faciat hominem Deo acceptum. Et ad hoc requiritur remissio omnium peccatorum, & collatio gratiae gratificantis, & nihil aliud. Et tunc possunt adhuc manere in homine multae imperfectiones. Alio modo mundat hominem, ita vt faciat eum omnino purum. scilicet, dicitur non solum sordes exteriores, quae sunt peccata, quae quasi ab extrinseco homini adueniunt, in quantum non naturaliter nobis insunt, sed solum per actum nostrum, sed et auferendo potentiam peccandi confirmatio hominem, vel etiam subijciendo passiones homini, quae inducunt ad peccandum. Ista namque sunt imperfectiones naturales, quae nobis innatae sunt. Et quia interdum spiritus sanctus tollit istas imperfectiones, aut omnino mitigat, dicitur purgare tunc hominem secundo modo. Prima istarum purgationum designatur per aquam, quae solum exteriora purgat, & non naturalia. Secunda per ignem, qui etiam interiora purgat, & tollit impuri-

tatem naturalem, Et quia baptizare est lauare, & lauare fit in aqua, designatur ista prima purificatio spiritus sancti, cum dicitur, baptizabit in spiritu sancto. i. lauabit per spiritum sanctum tanquam per aquam. i. in quantum est spiritus sanctus velut aqua, scilicet, & sola exteriora purgans. Cum autem dicitur, & igne, significatur secunda purificatio. scilicet, Christus mundabit hominem igne. i. per spiritum sanctum tanquam per ignem consumendo in eis omnem impuritatem. Et hoc proprie Deo competit, qui vocatur ignis consumens Deuteron. 4. Hoc innuit Chryso. super Mattheum dicens: Spiritus repellit concupiscentias, & preualere non sinit. Ignis autem ipsas concupiscentiarum radices comburit. Et Chryso. in quadam Homilia dicit, quod per ignem, vehementiam gratiae quae vincit non possit demonstratur. Alij exponunt. scilicet, quod Christus baptizat hic per spiritum sanctum mundando peccata per spiritum: id autem quod hic non fuerit mundatum, in futuro mundabitur per ignem, sicut dixit Apostolus. 1. Cor. 3. Et vnusquisque opus quale sit ignis probabit. Sic cuius opus arserit detrimendum patietur, ipse autem saluus erit, si tamen quasi per ignem. Et istam expositionem ponit cum alijs Hier. super Mattheum dicens: in praesenti spiritu baptizamur, & in futuro igni secundum istud Apostoli, vnusquisque opus quale sit, ignis probabit. Hoc bene stat, & tamen conuenientius, quod supra diximus. scilicet, quod fit comparatio de igne, & aqua ad purificationem spiritus sancti, *Cuius ventilabrum in manu sua.* Hic etiam Ioan. ostendit magnitudinem Messiae, dicens, quod ipse est iudex omnium hominum, & ad ipsum pertinet separare bonos a malis, puniendo malos, & retribuendo bonis. In hoc Io. valde laudat Christum, quia ostendit eum esse Deum. Nemo enim potest ista facere nisi Deus, in cuius manu sunt omnes fines terrae, & ipse solus est, qui reddit vnusquisque iuxta opera sua. Psal. 61. Et nihil maius de Messia dici poterat, quia nihil de eo maius est, Ideo nihil est maius, quam esse Deus. Per hoc etiam Ioan. incitabat ad poenitentiam, quos baptizabat per terrorem diuini iudicii separatis bonos a malis, & cremantis malos in igne inextinguibili. Significatur per ventilabrum potestas iudiciaria Christi. Duo enim continentur potestas iudiciariae, scilicet potestas cognoscendi, & potestatem diffiniendi. Vtrumque signat per ventilabrum, quia ventilabrum est instrumentum ad separandum triticum a paleis eleuando vtrumque in altum, & tunc grana pendere suo cadentia in vnum locum coeunt, paleae vero sua leuitate a vento raptè defugiunt: ideo ventilabrum a ventilando dicitur. i. proiciendo ad ventum. Et sicut separantur ibi paleae a granis, ita per potestatem iudiciariam boni separabuntur a malis, vt quilibet earum locum suum. Et dicitur quod ventilabrum est in manu eius, ita quod immediate promptus est ad discernendum bonos a malis. Et non dixit, quod ipse assumet ventilabrum, quasi hoc futurum expectet. An vero ante ipsius Messiae Deus habet ventilabrum in manu sua, infra q. 79. dicitur. *Et permundabit aream suam.* Metaphora est, quia ventilabrum ad aream pertinet, & per aream significatur hic mundus iste, vel Ecclesia, vt alij dicunt, & vtrumque verum est. Nam siue Ecclesia, siue totus mundus, ad Christum pertinet, quia data est sibi potestas super oia, & ipse oia iudicaturus est. Quia pater non iudicat quemquam, sed oem iudicium dedit filio facere. Io. 5. Et dicitur, permundabit. i. valde mundabit. scilicet, plusquam in area. Quia quantumcumque diligens ventilatio ibi fiat semper manent aliqua paleae saltem paruae cum granis, & interdum grana cum paleis dilabunt. Diuini autem iudicium de separatione bonorum a malis tam diligentissimum est, vt nullus error locus sit. vt nemo malorum per errorem inter bonos ad beatitudinem suscipiatur, & nemo bonorum inter malos puniatur. *Et congregabit triticum suum in horreum.* Triticum dicitur ipsi boni, quia de tritico cibus

gra-

gratissimus hominibus fit: horreum est ipsa aeterna beatitudo, ad quam omnes boni tanquam ad felicitatis horreum colligentur. *Paleae autem comburent igni inextinguibili.* Paleae dicuntur ipsi mali, quia sicut paleae sunt vanae, nihil ponderis habentes de bonitate. Sed omnino tentationum raptiunt. Rapi autem vel fluctuare vento vituperabile est. Sic dicitur ad Eph. 4. Vtiam non scimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum. Et dicitur quod comburentur igni inextinguibili: quia hoc verum erit ad literam: nam mali ibunt in ignem aeternum. inf. 25. Et quia est aeternus, est inextinguibilis. Sic etiam dicitur Isa. vlti. vermis eorum non morietur: & ignis eorum non extinguetur. Et intelligitur de damnatis, qui comparantur paleis. Paleae nam duo proficiunt. scilicet ad ignem, & vt sint in pabulo bestiarum. Vtrumque conuenit damnatis, nam sunt ad ignem aeternum, & etiam dantur in pabulo Daemonibus, qui vocantur bestiae in scriptura. Nam ipsi torquebunt eos, quibus suadentibus peccauerunt. De hoc dicit Hilarius, quod per ventilabrum, i. paleam discretio iustitiae ex animis designatur, quod habet Dominus in manu sua. i. in potestate: quia pater oem iudicium dedit filio. Chryso. dicit, quod area est Ecclesia: horreum est regnum caelestium: ager vero hic mundus. Mites ergo Dominus apostolos ceterosque doctores, quasi messorum praedictos oes gentes de mundo, & in aream Ecclesiae congregauit. Sic ergo triturandi sunt sic ventilandi omnes homines, qui in rebus carnalibus delectantur, sicut grana in palea. Sed qui fidelis est, & boni cordis habet medullam, mox vt leuiter fuerit tribulatus, carnalia negligens, currit ad Deum. Si autem modice fidelior fuerit, vix eam gradum tribulatione recedit, & vadit ad Deum. Qui autem omnino infidelis est, & vacuus quantumcumque tritus fuerit, non transit ad Deum: Triticum etiam cum primiti trituratum fuerit, iacet cum paleis in vno loco confusum, postea autem ventilatur, vt separentur. Sic & in vna Ecclesia fideles cum infidelibus habentur commixti. Ideo quando mouetur persecutio quasi ventus, vt ventilabro Christi iactati: quia iam distincti fuerant actibus, separantur & locis. Dicit etiam Chryso. dicit, quod non dixit, mundabit aream suam: sed permundabit: necesse est enim, vt diuersis modis tentetur Ecclesia, donec permundetur. Et primum quidem ventilauerunt illam Iudei, deinde Gentiles, modo haeretici, postmodum ventilabit eam Antichristus. Sicut enim quando modica est aura non permundatur tritici massa, sed leuiore paleae iactantur, grauiore autem remanent: sic, & modo modico flatu tentationis sufflante pessimi homines recedunt. Si autem surrexerit maior tempestas etiam illi, qui videbantur esse stabiles sunt exituri. Ideo necessaria est tentatio maior: vt permundetur Ecclesia. Remigius dixit hanc aream. scilicet Ecclesiam: Dominus mundat in hac vita: cum vel per iudicium sacerdotum mali de Ecclesia tolluntur. Vel per mortem de hac vita absconduntur. Rabanus dicit, quod vnuer saliter huius areae purgatio in fine saeculi perficietur, quando mittet angelos suos filius hominis, & colligent de regno eius omnia scandala. Grego. dicit quod post trituram vitae praesentis, in qua nunc triticum sub paleis gemit: ita illo extremi iudicii ventilabro triticum paleaeque discernitur, ut nec in tritici horreum paleae transeat, nec in palearum ignem horrei grana dilabuntur.

Quomodo Deus possit de lapidibus suscitare filios Abrahae. Quest. LXVI.

QVAERITVR, quomodo possit stare quod supradictum est, scilicet, quod Deus de lapidibus possit suscitare filios Abrahae. Quidam dicunt, quod per lapides facerentur penitentiam Gen. Alph. Toit. in Matth. Comm.

tiles, qui erant lapidei, & duri, & Deus poterat de illis suscitare filios Abrahae, faciendo quod complerentur in eis promissa Abrahae, & tamen promissa illa non complebantur nisi in filiis eius: quia sibi, & semini suo promiserat talia. Ita dicit Rabanus, quod de lapidum nomine Gentes signatae sunt, quae lapides coluerunt. Idem Chryso. dicit, scilicet. Lapis durus est ad opus: sed cum factum fuerit opus ex eo deficere nescit. Sic & Gentes cum difficultate quidem crediderunt: tamen credentes permanent in fide. Rabanus etiam dicit, quod de lapidibus suscitati sunt filii Abrahae: quia dum Gentes in Abrahae femine, hoc est in Christo crediderunt, eius filii facti sunt, cuius semini sunt uniti. Dicendum quod iste est conueniens sensus, est tamen moralis. Oportet ergo praeter istum dari alium literalem, quia semper est necesse dari unum sensum, quem scriptura intendit, & ille vocatur literalis, quia litera illam intendit. Nicolaus tamen, qui exponit in sensu literalis, vult istum esse sensum literalem, dicens quod per lapides Gentes significauit, quia colebant idola. Dicendum tamen, quod non potest esse literalis sensus iste. Primo, quia Ioannes ostendit hic aliquid, cum dixit, potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae. Si ergo de Gentilibus intelligebat, oportebat, quod ibi essent Gentes audientes praedicationem Ioannis, quos ipse ad oculum ostendens lapides vocaret. Non tamen erant ibi Gentes, quia ut supra probatum in 47. q. soli Iudaei a Ioanne baptizati sunt: maxime, quia Nicolaus vult, quod quando Ioannes dixit de lapidibus istis, ostendit lapides positos in alveo Iordanis, quos ibi iubente Domino posuerant Israelitae. Et tunc, cum illos ostenderet necesse erat, quod ad literam de illis deberet intelligi, scilicet, quod de illis lapidibus suscitarentur Gentes, qui fierent filii Abrahae. Et tunc est omnino inconueniens. Quia si de illis lapidibus Deus homines faceret, nec essent Gentes nec Iudaei, sed quidam populus per se, non descendens de aliquo populo, qui iam fuisset: maxime quia Nicolaus non vult hoc, sed quod uere intelligatur de Gentilibus, qui lapides coluerant. Et tunc cum Ioannes ostenderit, ut ipse tenet, lapides Iordanis, si postea de Gentilibus intelligamus, necesse est esse sensum mysticum, uel transumptum. Ideo ad hoc, quod haberet locum aliqualem iste sensus, debebat dicere Ioannes, potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abrahae, & tunc, quia nihil ostenderet, posset intelligi de Gentilibus aliqualem. Sed adhuc non esset omnino sensus literae: quia cum Ioannes dixit, potens est Deus de lapidibus istis: & etiam significauit aliquam magnam potentiam, quam Pharisei putarent esse magnam, & tamen quod de Gentilibus Deus faceret filios Abrahae, scilicet, complendo in eis promissa Abrahae, siue potius faciendo eos participes istorum promissorum, non putarent Pharisei esse magnam potentiam, immo nullam, quia etiam existente statu legis veteris, multi Gentiles conuertebantur ad ritum Iudaicum, & illi erant participes omnium bonorum, quae Deus promiserat Israelitis. Ideo non intellexit sic Ioannes.

Item quia Ioannes voluit innuere, quod Pharisei non deberent gloriari se esse filios Abrahae, scilicet, quia propter hoc Deus non parceret eis, si penitentiam non agerent: quia etiam si occideret illos, leue erat sibi habere alios filios Abrahae, cum etiam de lapidibus posset illos facere, & sic habebat istud locum, quando Pharisei non facerent poenitentiam. Illis autem facientibus eam, nihil horum esset, quia non dicitur, suscitabit Deus filios Abrahae de lapidibus, sed potens est suscitare illos. Et tamen dato, quod Pharisei facerent poenitentiam

B b 3 Deus

Deus vere facturus erat filios Abraham de Gentilibus cum pronuntium esset Gentiles ad Christum conuertendos: ideo non intellexit Ioannes de hoc: quia id, de quo Ioannes loquebatur non factum est, sed poterat fieri, quod ipse signauit, potens est Deus, &c. & non dixit faceret Deus &c. de lapidibus istis filios Abraham, & tamen de Gentilibus facti sunt filii Abraham, ergo non intellexit de hoc Ioannes. Alii deducunt aliter dicentes, quod Ioannes increpabat Pharisaeos: quia dicebant se filios Abraham. Quasi diceret, quod falsum erat, quod non dicitur filii Abraham ex carnali propagatione: sed ex fidei imitatione, ut ait Apostolus. ad Ro. 8. & 9. Et hoc tenet aequaliter Nicolaus. Dicendum, quod licet verum sit filios Abraham vocari magis secundum fidei imitationem, quam secundum carnem, tamen non conuenit in proposito: quia Ioannes non increpat eos, quasi falsum dicant se esse filios Abraham: nec prohibet eis hoc dicere: sed dicit non esse in hoc confidendum. Sicut Chrysostr. in quadam homilia, scilicet cum dicit, ne uelitis dicere intra uos, patrem habemus Abraham. Hoc dixit non prohibens dicere se esse ex illo, sed prohibet in hoc confidere, uirtuti animae non insistentes. Item, quia tunc non faceret ad propositum dictum Ioannem, quia ipse admonebat eos agere pernam, & quod non dicerent se esse filios Abraham. Nam istud non potest esse ad propositum, nisi forte Pharisaei propter hoc gloriabantur se esse filios Abraham, dicerent non esse sibi necessariam penam. Item non erat ad propositum: quia hoc modo filii Abraham uocantur, qui imitantur eum: & tamen Ioannes suadebat Pharisaeis penam agere, & per hoc dato quod non essent filii Abraham quantum ad operum imitationem, efficerentur nunc per penam: & sic non prohiberet eis dicere patrem habemus Abraham. Item pater hoc pleni: quia tunc nullo modo esset ad propositum istud, quod Ioannes dixit, si potens est Deus de lapidibus istis, &c. quia si ipsi non erant filii Abraham, nihil erat ad propositum, quod Deus de lapidibus possit suscitare filios Abraham: ideo necesse est intelligi literam, scilicet Ioannes diceret eis non esse confidendum solum in hoc, quod erant filii Abraham: quia nisi penam agerent, etiam si essent filii Abraham Deus occideret eos, & non parceret propter hoc quod erant filii Abraham: quia si multum diligeret filios Abraham, non solum posset accipere alium populum, quem haberet, ut filios Abraham, sed etiam de lapidibus posset illum facere, scilicet de lapidibus illis, qui erant in Iordane, quos ostendit ad oculum, uel de quibuscunque aliis lapidibus. Istud tenet Hieronymus super Mattheum dicens, quod Ioannes indicat hic Dei potentiam, quia qui de nihilo cuncta creauit, potest de saxis durissimis populum procreare. Prima enim sunt rudimenta fidei credere Deum posse quicquid uoluerit. Sed dicitur, dato quod de lapidibus Deus populum crearet, quomodo essent illi filii Abraham? Nam posse de lapidibus homines fieri a Deo non est dubium, cum de limo terrae primum hominem formauerit. Gene. 2. aequaliter ergo de lapidibus, uel de lignis potuisset eum formare: non tamen essent isti formati de lapidibus filii Abraham, quia non essent de semine suo. Dicendum quod uocarentur filii Abraham quantum ad successionem in bonis Abraham. Nam ad filium pertinet esse haereditatem, sicut Apostolus dixit: si filii, & haereditas, ad Rom. 8. Et quia Abraham fuerant multa promissa a Deo, illi qui succederent in promissis, illi uocarentur filii Abraham, quia haereditas eius maxime, quia Deus promittebat Abraham, & semini suo omnia, quae promittebat: sicut dicitur: tibi, & semini tuo: dabo terram hanc, & ita de aliis promissionibus. Gen. 13. 15. & 22. Necesse ergo erat, quod illi in quibus complerentur promissa illa, uocarentur filii Abraham. Et sic, si Deus delens totum populum Iudaeorum propter eorum

iniquitatem, de lapidibus suscitaret sibi unum populum nouum, in quo omnia quae promissa erant Abraham, uocaretur ille populus de filii Abraham. Etiam quia Deus habebat filios Abraham tanquam populum peculiarem de cunctis populis terrae. Exod. 19. & Deutero. 7. Si ergo de lapidibus, uel aliis unum populum suscitaret, quem haberet peculiarem inter omnes populos terrae, ille uocaretur de filii Abraham. Aliqui uolunt, quod etiam Deus posset uerè filios Abraham suscitare de lapidibus illis: quia istud includitur sub omnipotentia. Dicendum tamen quod falsum est, quia sicut impossibile est filium unius hominis postquam est, esse filium alterius hominis, ita & magis impossibile est hominem de lapide factum esse filium alterius hominis. Nam ad hoc quod aliqui essent filii Abraham, necesse erat, quod aut iam fuissent aliquando filii Abraham, aut de nouo deriuarentur de semine Abraham: non poterant primo de lapidibus suscitari filii Abraham, quia oportebat tunc quod aliqui de filii Abraham mortui fuissent, & corpora eorum fuissent conuersa in illos lapides, & tunc per reuersionem animae ad corpus redirent illi homines, qui prius fuerant filii Abraham, & fuerant conuersa corpora eorum in lapides. Sic enim fiet in generali resurrectione, scilicet, quod redibit quilibet in eodem corpore, quod uiuens habuit, siue illud sit conuersum in terram, siue in lapides, siue in auras, aut in ignem diffugiatur. Et tunc sequerentur duo. Primum quod Deus non posset de illis lapidibus suscitare plures homines, quam quot fuerint illi, quorum corpora in lapides uersa sunt. Si autem plures suscitaret, non essent illi filii Abraham, sed alius populus, secundum quod isti homines suscitarentur, iam olim ipsi fuerant filii Abraham. Si autem deberet Deus de lapidibus suscitare filios Abraham, qui nunquam fuissent, non erat possibile, quia ad hoc requirebatur, quod in lapide esset semen Abraham, ex quo propter propagationem nascerentur homines, & tamen lapis non poterat habere isto modo semen Abraham, scilicet aliquid, de quo posset fieri propagatio. Et dato, quod istud uellemus concedere, quod est impossibile, lapis tamen nihil posset propagare, quia hoc solum pertinet ad animal perfectum, quod per generationem potest se continuare. Ideo non poterat de lapidibus suscitari filii Abraham, ita quod essent uerè filii Abraham, quia Abraham non posset esse pater istorum, quos Deus de lapidibus procrearet. Sed obicietur, quod sanctus Thomas tenet in quodam quolibeto, & etiam multi alii, quod si Adam non peccasset, solum nascerentur, qui saluandi erant, & illi essent idem numero, qui nunc saluantur. Prima pars ab omnibus catholicis tenetur, scilicet, quod si Adam non peccasset, posterius eius nunquam peccasset, sed fuisset confirmatus, & de paradisi terrestri transferentur in caelestem, nunquam gustata morte, & sic omnes, qui tunc nascerentur saluarentur. Secunda pars uidetur habere difficultatem, scilicet, quod illi essent isti idem numero, qui nunc saluantur. Nam nunc aliqui saluantur, quorum patres, & tota progenies damnata est. Sicut patet de illo, qui conuersus est ad Christum, & omnes sui progenitores fuerunt Sarraceni. Illi tamen qui nunc damnantur, non nascerentur tunc, cum nullus tunc deberet damnari. Ideo necesse erat, quod illi qui nunc saluantur habuissent alios patres, quam nunc. Istud uidetur multis impossibile, quia idem homo non potest esse nisi ab eodem patre, & matre. Dicendum, quod possibile erat, quia ad hoc, quod homo aliquis gignat alium, duo requiruntur in eo, scilicet, uirtus generatiua, cum omnibus instrumentis sibi deserviendis, & semen, quod fiat per uirtutem generatiuam, & postea decidatur. Quod autem unus homo diceret ab alio, puenit sibi ex illis principiis, per quae est materia,

materia, & forma, quae complent essentiam compositi naturalis: ab identitate istorum est homo idem numero. Si autem ista duo, uel alterum eorum uarietur, non erit idem homo numero. Unde si esset possibile, quod duo homines haberent eandem animam, & idem corpus numero, essent duae personae, uel duo supposita: & tunc non essent duo homines, sed unus homo: quia unicum humanitatem numeralem haberent. Sic. n. est in diuinis, quia pater, filius, & Spiritus sanctus tria supposita sunt, & tunc non sunt tres Dii, & non propter aliud, nisi quia habent eandem substantiam, uel deitatem numero. Si autem tres deitates numero haberent, sicut tres homines habent tres humanitates numerales, tres animas, & tria corpora, non essent unus Deus, sed tres Dii. In hominibus autem anima non prouenit a gignente, sed a Deo, solum autem corpus est a parentibus: ideo id, in quo potest unus homo pertinere ad unum patrem, uel ad alium, est solum corpus. Si autem istud corpus posset esse idem numero genitum a duobus patribus, esset idem homo filius duorum, uel posset esse a duobus. Nam, quod pater sit iste homo, uel ille, non facit ad identitatem, uel diuersitatem numeralem filii: nam ab eodem patre numero multi filii distincti numero sunt. Sicut ergo ab eodem patre numero, sunt distincti filii numero, quia communicat ad eorum generationem partes materiae numero distinctas: ita si a diuersis genitoribus potuit concipi eadem pars materiae numero, per decisionem seminalem, poterit idem homo esse genitus ab alio, quam ab illo, a quo genitus est: non quidem, quod ille, qui semel genitus est ab uno homine, possit idem numero gigni ab alio, quia hoc includeret contradictionem, cum oporteret totam substantiam corpulentam, quam iste semel habuit, quando uiuebat, & in materia aetate communicaret sibi alius per generationem. Et istud est omnem generationem naturalem, nec potest uilo modo concipi. Sed est sensus, quod iste homo, qui genitus est ab uno patre, potuisset gigni ab alio, ita quod tunc non genitus esset ab isto a quo genitus est. Et hoc modo per Dei potentiam fieri posset. Et sic ergo potuissent esse filii Adae immmediati: nam cōstat, quod ego sum de semine Adae. Si ergo eadem pars materialis numero, quae fuit in patre meo, & in matre fuisset in Adam, & Heua, & illam decidissent in coitu, & fieret conceptio inde, necesse erat, quod ex illo actu ego gignerer, & nullus alius, cum esset ibi corpus meum idem numero. Quia tamen illa particula numero, quae fuerunt in patre meo secundum substantiam corpulentam Deus facere poterat, quod fuerint: ideo poteram egomet esse filius Adae immmediatus. Patet hoc, quia quidquid in omnibus hominibus fuit, aut decedens est de Adam realiter, & de Heua: aut conuersum est in corpore eorum per nutrimentum. Accipitur autem nutrimentum de rebus, quas Deus creauit in cibum. Et tunc si id quod in patre meo fuit realiter, fuit ex parte Adae: ita quod in ipso fuerit quantum ad illud: ita ego poteram esse filius Adae, sicut patris mei. Si autem istud assumptum est per alimentum: poterat Deus facere, quod eadem alimenta, uel cibi numero, qui erant, quando pater meus aiebatur, essent de quibus aleretur Adam, saltem quantum ad illam particulam feminalem, quae ad conceptionem meam decidit. Et tunc totum idem numero, quod fuit in patre meo, & in matre ad mei generationem, posset esse in Adae, & Heua: & sic esset ego filius immmediatus. Et hoc modo posset esse idem numero tunc, qui saluarentur, cum illis, qui nunc saluantur: licet non haberent eandem corporibus uel infundere eandem animas, quas nunc infudit, quia alias, si anima essentialem, non essent homines idem numero. Istud tamen manifestum est, quod fieri poterat: immo uidebatur quasi necessarium, Alph. Toft. in Matth. Comm.

cum anima non accipiat esse numerale, nisi per unionem ad materiam, quia alias non possent multiplicari, nisi secundum speciem: cum fuerint puri spiritus nihil habentes materiale, sed formale, uel essentiale. Unde si anima differret numero, & non per materiam corporum, quibus uniantur: necesse erat eas differre ad minus specie, cum nulla sit minor differentia essentialis, siue per essentiam quam specifica: & sic uideretur, quod existentibus tunc eisdem corporibus numero, quae nunc sunt, essent etiam eadem animae numero, quae acciperent esse numero per unionem ad illa corpora. Hoc praesupposito stat argumentum, quod de lapidibus posset procreari filii Abraham: cum idem homo numero possit esse filius alterius patris, quam eius, cuius est. Ita filii Abraham poterant esse, qui non essent geniti de filii Abraham, sed de lapidibus. Dicendum, quod non stat. Primum, quia licet idem homo numero potuerit esse filius alterius patris, quam eius, cuius est: tamen postquam filius istius est, non est iam filius alterius: immo nec est possibile. Ita nunc, si Deus aliquos homines procreasset de lapidibus, dato quod concederemus, quod illi potuissent esse filii Abraham, quia tamen iam fuerunt de lapidibus procreati, & non de Abraham, nec de filii eius, non sunt filii Abraham, nec possunt esse. Secundum, quia ad hoc, quod essent filii Abraham, necesse erat, quod procreati essent de substantia Abraham mediate, uel immediate, quia non dicitur filius, nisi qui est de substantia patris. Et tamen in lapidibus non erat aliquid de substantia Abraham mediate, uel immediate: ideo non poterant esse filii Abraham, qui de lapidibus procrearentur. Secus autem in homine, de quo dicimus, quod potest esse filius alterius patris, quam eius cuius est, quia ponimus, quod illa pars materialis, quae fuit in patre suo, & matre potuerat esse eadem numero in alio a quo gigneretur. Et si istud non detur, non est possibile, quod qui est filius unius potuisset gigni ab aliquo alio, quia iam non esset idem numero, cum non esset corpus suum idem numero cum illo, quod ab alio patre suscepturus erat. Tertium, quia ad hoc, quod aliquis sit filius alterius, non sufficit, quod sit de substantia eius, & etiam, quod sit similis in specie, sed etiam quod deriuetur ab eo mediate, uel immediate secundum propagationem feminalem in animalibus loquendo. Quod patet, quia filius non est a patre nisi per generationem, in animalibus autem generatio est per feminalem deriuationem, ideo qui non est ab alio per deriuationem feminalem, licet sit de substantia eius non est filius eius. Sic pater de Heua. Nam illa formata fuit de substantia eius, scilicet de costa Adae, & tamen non uocatur filia Adae. A fortiori ergo, si de lapidibus aliqui homines a Deo crearentur, dato quod illi lapides facti fuissent de corporibus aliquorum filiorum Abraham conuersis in illos lapides, non dicerentur isti filii Abraham, quia non fuerunt ab eo per deriuationem feminalem. Nam productio istorum non fuit per propagationem, sed per formationem, sicut Heua fuit formata de Adam. Non ergo poterant isti esse filii Abraham, sicut nec Heua filia Adae, & adhuc multo minus, quia Heua de Adam uiuente sumpta est de uera carne eius. Isti autem de ueris lapidibus fierent, in quos mutata essent corpora filiorum Abraham, quae iam non erant. Dicendum ergo quod includebat contradictionem, quod de lapidibus crearentur de nouo aliqui filii Abraham, qui nunquam fuissent: sed intelligendum quod poterat Deus de illis creare nouum populum, quantumcunque magnum uellet, & illi homines non solum non essent de filii Abraham: sed etiam, nec de filii Adae, nec essent de cognatione nostra, nisi solum, quod communicaremus cum eis in specie, & isti uocarentur filii Abraham propter causas supra assignatas. Bb 3 Quo-

Quomodo intelligatur dictum Joannis, qui post me uenturus est, scilicet Christus; cum iam uenisset, & esset triginta annorum. Quæst. LXVI.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, q post me uenturus est, s. Christus. Nam quando Ioannes ista dicebat, Christus natus erat, & triginta annorum, cum immediatè uenit ad baptismum, ut patet in litera. Dicendum quòd Christus iam uenerat, quantum ad substantiam personalem, quia iam erat: non tamen uenerat quantum ad operationem ad quam ipse mittebatur. Christus autè non uenerat in mundum, ut homo esse, sed, ut salutem nostram operaretur. Et quia Christus nihil adhuc fecerat de illo, ad quod ueniebat, rectè dicebatur nondum uenisse. Opera, n. quæ Christus fecit ad redemptionem nostram fuerunt prædicatio, legislatio, miraculorum operatio, & nouissimè ac præcipuè ipsa mors. Ista inceperunt in baptismo Christi, quando Ioannes manifestauit eum populo, Ioan. 1. dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est, de quo dixi. Post me uenit uir, qui ante me factus est. Et post baptismum Christus immediate ascendit in montem, & ieiunauit 40. diebus. Quibus finitis descendit, & prædicare cepit, ut patet Mar. 1. & etiam totum in litera, & seq. c. Remigius dicit quòd Ioannes uenit quinque modis ante Christum, nascendo, prædicando, baptizando, moriendo, ad inferos descendendo. De primo patet, quia Ioannes natus est ante Christum quasi per sex menses. Nā quando Gabriel salutauit Virginem, & ipsa concepit, erat 6. mensis quo Heliabeth mater Ioannis, conceperat eum. Sic dicitur Lu. 1. In mense autè 6. missus est Gabriel angelus, &c. i. In mense 6. a conceptione Eliabeth, de qua loquitur tota litera præcedens. Etiam, quia angelus dixit Mariæ: Et ecce Eliabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua. Et hic est mensis sextus illi, id est, sextus a conceptione illius, e. c. Sex ergo mensibus Ioannes ante Christum natus est. De secundo patet, quia Ioannes incepit prædicare, & baptizare simul, Mar. 1. & hic in litera, licet uerum sit, quod ordine tempis fuit prior prædicatio eius, quia nemo ab eo uel let baptizari, nisi annūciaret ei primò de baptismo, & ad quod proficerebat. Et dñ Ioannes baptizaret, uenit ad eum Chrs, ut inter ceteros baptizaret. Patet in litera, quia cum dictum est supra de predicatione, & baptismo, Ioannis, dñ infra; Tunc uenit Iesus a Galilæa in Iordanem ad Ioanè, ut baptizaretur ab eo. Sic etiā Luc. 3. dicitur, Factum est, cum baptizaretur omnis populus, ut Iesu baptizato, apertum est cælum. Et sic Ioannes cepit prædicare antequam Christus baptizaretur, Christus tamè baptizatus est antequam prædicaret: quia postquā baptizatus est, statim ascendit in desertum, & ieiunauit, & post ieiunium descendit Iesus in Galilæam, & prædicauit in Capharnaum, ut patet infra in litera, & sequenti cap. & Mar. 1. & Luc. 3. & 4. Ergo prius Ioannes cepit prædicare, quàm Christus.

De 3. de baptismo patet, incepit enim baptizare Ioannes simul, & prædicare, ut dicitur supra in litera, & Mar. 1. f. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum. Christus autem nondum incepit baptizare, siue loquamur de baptismo, quem Christus manibus traderet suis, siue de illo, quem traderet discipuli eius illo iubente. Nam de Christo nunquam legimus, quod per seipsum quenkum baptizauerit; sed dicebatur ipse baptizare, quādo baptizabant discipuli eius, Ioan. 4. Est autem uerum, quod licet non inueniatur scriptum, tenetur tamen conuenienter, quod Christus aliquos per se baptizauerit. Nam saltem apostolos creditur Christus baptizasse, uel aliquos de illis, ut tenet

F August. ad Selencianum. Poterat tamen esse, quod nunquam Christus aliquem baptizauerit, sed discipuli sui baptizaret. Sed obicitur, quomodo ergo baptizatus a Christo institui potuit, si per seipsum non baptizauit aliquem? sicut ipse per se prius confecit corpus, & sanguinem: & dixit discipulis, sic facite in meam commemorationem, & tradidit eis totam formam faciendi infra 26. & Luc. 22. Item si Christus neminem baptizauit, quomodo poterunt apostoli esse baptizati? quia nemo eos baptizaret nisi baptismo Ioannis, & tamen baptismus Christi erat de necessitate salutis, Mar. 1. scilicet. Qui non crediderit, nec baptizatus fuerit, condemnabitur. Dicendum, quod an Christus aliquem baptizauerit, uel non, problema neutrum est. Potest enim utraque pars teneri. Ratio est, quia non reperitur Christum baptizasse, etiam non potest conuinci aliqua ratione, quia non est aliquod inconueniens, etiam si dicamus eum non baptizasse: ideo potest teneri quæcunque pars; licet communius teneatur, quod Christus baptizauerit aliquos, saltem de Apostolis, sicut tenuimus supra in 49. q. Tenendo tamen, quod Christus neminem baptizauit, facile est respondere ad omnia obiecta. Ad primum dicendum, quod potuit Christus satis conuenienter instituere baptismum, etiam si per se nunquam illum ministrauerit: quia instituere aliquod sacramentum est dare ei de nouo totum esse, & efficaciam: in baptismo autem potuit Christus istud facere, non ministrando illum. Est enim in baptismo materia, & forma: & quædam efficacia interior, quæ est res sacramenti. Materia est aqua, & non absolute, sed aqua ad hoc disposita, scilicet, quæ pertinet ad spiritualem mundificationem. Istud autem Christus dedit omnibus aquis cum ipse baptizatus est in Iordane. Nam tangendo aquam sanctificauit eam, faciēs eam esse aptam ad baptismum. Sic dicit Beda, quod Christus tactu suæ mundissimæ carnis vim regenerationis aquis contulit. Et ista est una de causis, quare Christus baptizari uoluit, ut infra dicitur q. 71. Formam autem baptismi etiam Christus instituit. Nā ipse dixit, Docete omnes Gentes baptizantes eos in nomine Patris, &c. & inf. 28. Efficaciam quoque interiorē solus Christus operatur. Ipse namque dat gratiā, per quam remittuntur peccata, & infundit omnes uirtutes & characterē imprimi. Nulla autē alia sunt in baptismo, & ipse fecit oia a principio. Ministrare autem baptismum non est aliqua pars baptismi, nec uirtutis eius, quod est de esse illius: ideo non requirebatur, quod Christus ad instituendū baptismum, ministraret illi, cum posset facere oia, quæ erāt de esse, uel necessitate, aut integritate baptismi, non ministrando eū. Cum autē dñ, quod ipse confecit, uerum est, & tñ ad instituendū illud sacramentum non oportebat, quod ipse prius confecisset: sed solum quod daret formā in in qua deberet consisti. Et sicut ipse postquam confecit dixit Apostolis, sic facite in meam commemorationem, Luc. 22. Poterat ante quā faceret iubere alicui Apostolo, quod proferret illa uerba super panem, & uinum illa intentione, & fieret consecratio, quia ibi nihil pertinet ad ministrum, nisi uerba proferre: reliquum autem uirtus diuina est per quam illa transubstantiatio admirabilis. Sicut ergo Christo proferebat uerba, facta sunt uerba: ita si Petrus primò fecisset Christo tñ iubere, & Chrs nunq per se confecisset: sicut quotidie fit. Ab eo tñ factum illud totaliter instituebat: quia ipse prius sic fieri iussit, & ipse materiam determinauit, s. panem, & uinum. Ipse quoque uerba formalia dedit: ab ipso est uirtus spiritalis, s. m. quā fit illa conuersio. Et sic nihil manet nisi nudū ministerium, quod est posterius factum, & non est aliud de integritate illius, ideo poterat Christus instituere istud sacramentum Eucharistiæ, etiam si ipse nunquam conficeret. Quare ergo per se conficere uoluit, dicitur loco suo.

Et

Et sic, licet Christus baptismum instituerit, non oportet quod ipse aliquem baptizauerit. Ad secundum dicendum secundum quosdam, quod Apostoli non fuerunt baptizati, & tamen saluati fuerunt: quia cum potestas Christi non sit obligata sacramento, poterat eis dare rem sacramenti, i. gratiam, & remissionem peccatorum, sine sacramento, s. baptismi. Et cum obijciatur de lege obligante, dicendum quod Christus, qui posuit illam legem, poterat absolueri illos ab illa. Dicendum quod istud uerum est: & tamen istud est ponere specialia. Nunq tamen ponenda sunt aliqua exorbitantia à iure, uel ab eo, quod commune est, sine necessitate. i. nisi expresse appareat, quod oporteat talia imponi. Cum ergo sit lex generalis, quod qui non crederet, & baptizaretur, periret: & non appareat Apostolos absolutos ab ista lege, nec appareat aliqua causa uerisimilis, quare debeamus dicere eos fuisse solutos: est dicendum, quod baptizati fuerunt. Cum autem dicitur, quod si Christus non baptizauit eos, uel aliquem eorum, non poterant esse baptizati. Dicendum quod cum Christus potuerit instituere baptismum non ministrando illum aliquando, ut dictum est, poterat instituere, & iubere alicui de Apostolis, quod baptizaret alios sub forma, quam ipse traderet: & rursus aliquis de baptizatis baptizaret ipsum, & ita essent omnes baptizati, & neminem Christus baptizaret. Sic enim quotidie fieri potest, quia infidelis, qui non est baptizatus, potest baptismum conferre. Et si duo infideles uellent baptizari, & nemo sit, qui eos baptizet: unus poterit baptizare alterum: & rursus ab eo baptizabitur. Ita ergo non apparet aliqua necessitas quare dicamus, quod Christus aliquem baptizauerit. Et si dicatur, quod Christus baptizabat, quia Ioan. 3. dicitur, quod discipuli Ioan. dixerunt Ioan. Rabbi ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce baptizat. Dicendum, quod Christus non baptizabat, sed solum discipuli eius, quia baptizabant mandato eius, & baptismum ab eo instituto, dicebatur ipse baptizare. Sic patet Io. 4. f. Audierunt Pharisei, quia Iesus baptizat plures, quàm Ioan. Et sequitur, quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. Et sic non conuincitur, quod Iesus baptizaret aliquem, licet dicatur baptizare. Et ista litera aliquo modo inuenire uidentur, quod Christus nunq baptizauerit, sed solum discipulis baptizare iussit, quia aliis non uidentur satis manifeste, quid illa litera uelit, si Christus aliquando per se baptizaret. Et sic teneri potest, quod nunquam baptizauerit. Quia tamen communis tenetur, quod aliquos baptizauerit, potest teneri in se, tamè problema istud neutrum est. Siue ergo dicatur, quod Christus per se baptizauerit, siue non baptizauerit ipse, sed discipuli sui, necesse est dicere quod Ioannes prius incepit baptizare, quàm Christus instituerit baptismum. Nā baptismus Christi est sacramentum legis nouæ: non ergo debebat institui quousque inciperet prædicari lex noua. Christus tamen non cepit prædicare, quousque baptizatus est, & ieiunauit: ut colligitur sequenti. c. & Mar. 1. ergo Ioan. baptizauit antequam Christus. De quarto patet. Nam Ioannes mortuus est ante Christum, & asseritur communiter, quod per unum annum. De quo dicitur infra 14. Et factis patet, quia ibi dicitur quod Herodes occidit Ioan. & sepelierunt illum discipuli eius, & uenientes annūciauerunt Iesu: quod cum audisset secessit in nauicula in desertum locum. De quinto patet, quia Ioan. descendit ad inferos, scilicet, ad sinum Abraham: mox ut occisus est: & Christus descendit etiam illic illico ut mortuus est: Ioan. tamen mortuus fuit ante Christum: ideo prius descendit ad inferos. Et sic in his quinque Ioannes uenit ante Christum.

Alph. Toft. in Matth. Comm.

Quomodo conueniant dicta Euange. de calciamenti Christi, que Ioannes dixit se non esse dignum soluere, uel portare. Quæst. LXVII.

QVAERITVR circa istud, quod dicitur hic, scilicet, cuius non sum dignus calciamenta portare, quomodo possit esse uerum: quia Euangelistæ discordant hic. Matthæus. n. dixit hic calciamenta portare, & Mar. 1. dicitur, corrigiam calciamentorum eius procumbens soluere, & Luc. 3. dicitur solum, corrigiam calciamentorum soluere, & Ioan. 1. dicitur, non sum dignus, ut soluam eius corrigiam calciamenti. Et tamen Ioan. non poterat dicere omnia hæc: sed uno modo diceret. Ideo non uidentur, quod possint stare dicta Euangelistarum. Sic enim aliqui infideles arguunt eos mendacij, quia inter se uidentur discordare. Sic. n. fecit Iulianus Apostata Imperator quosdam librum faciens in redargutionem Euangelistarum, ut patet in historia tripartita, & per Aug. in lib. de concord. Euangelista. Aliqui dixerunt, quod unus Euangelistarum uerum dixerat, & ceteri errauerunt. Sed ista est blasphemia. Nam si unum mendacium permittitur, uel conceditur in codice Euangelico, tota fides Christiana est inanis. Quia eadem ratione omnia dicentur falsa. De hoc tamen latè diximus supra in prologo nostro. Sic enim quidam Græci insipientes, uidentes quod Matthæus, & ceteri Euangelistæ in assignatione paschali uidentur repugnare Ioanni in uerbis, dixerunt Matthæum mentitum fuisse: & Ioannem uera dixisse. Ita autem est blasphemia, & insipientia. Nam qui aliquod falsum dicunt esse in fide, blasphemia est. Quia uero Matthæum mentitum, & Ioannem uera dixisse asserunt: insipientia maxima est. Nam si conuiceretur Matthæum mentitum, dicam Ioannem, Marcum, & Lucam mentitos, quia nihil magis unus probat, quam ceteri. Sed ideo illis firmissimè credimus, quia Ecclesia mater nostra hoc tenet, quam errare in fide impossibile est. Maxime, quia illi Græci insipientes mouebantur ad hoc sine causa. Tamen Ioan. in nullo repugnat Matthæo, sed ipsi nec intellexerunt Ioannem, nec Matthæum. De quo latissimè dictum est in defensorio nostro trium conclusionum, ubi agitur de anticipatione, uel non anticipatione Phase. Ideo non est concedendum, quod aliquis Euange. in hoc, uel in aliquo errauerit, aut errare potuerit, cum scriberent dictam te spiritu sancto. Alij dicunt, quod Euangelistæ mentiri noluerunt, & tamen aliquorum oblitii sunt ueritatem, & aliud pro alio posuerunt. Sed hoc non stat, quia tunc non differret à priori, quia utroque modo Euangelistæ falsum dicerent, sed solum differret, quod quidam dicerent uolentes mentiri: alij uero ex ignorantia, & istud, licet quantum ad eos alienando peccatū eorum differret, tamen quantum ad nos nihil differret. Quia utroque modo falsum crederemur. Ideo dicit Aug. lib. 2. de concord. Euan. quod ab Euangelistis oem falsitatem abesse decet, non solum ea, quæ mentiando promittunt, sed etiam ea, quæ obliuiscendo. Dicendum ergo, quod licet Euangelistæ uaria uerba posuerint hic, in nullo sibi obuiant. Pro quo sciendum, quod Marcus, Lucas, & Ioannes non habent hic aliquam diuersitatem difficultem: sed facillime concordantur. Nam Ioan. dixit, corrigiam calciamenti soluere: Marcus, & Lucas dixerunt calciamentorum, & non est diuersitas, quia calciamentum aliquando significat unum calceum aliquando utrumque, & non solum calceum, sed quidquid calciamus: Ioan. autem dixit, quod non erat dignus soluere corrigiam sub-talarium, uel calceorum Christi. Marcus autem, & Lucas uolentes hoc exprimere, dixerunt, calciamentorum, sumentes calciamentum pro uno calceo. Ioan. autem

Bb 4 assum.

assumpsit calciamentum pro utroque calceo, sicutam. Etus aliquando significat unam veitem, & aliquando totam uestitum. Et sicut est in Latino, ita in Greco, & in Hebræo sunt nomina equipollentia istis in significato, quæ accipiuntur eodem modo. Rursus Marcus differt a Luca, & Ioanne, quia isti solum dixerunt soluere corrigiam. Marcus autem dixit procumbens soluere corrigiam. Istud non est diuersitas, quia non solum in sacra scriptura, sed etiam in omnibus aliis idem referentibus, quando una addit super aliam non obuiat sibi: quia illa, quæ tacuit una, non negauit alia fuisse ultra ea, quæ ipsa scripsit. Et maximè est hoc in sacra scriptura, ubi semper ea, quæ plus addit, tenenda est, nec præiudicat ei, quæ pauciora continet. Nam scriptores sacra scripturæ non ideo omiserunt quædam scribere, quasi illa nescirent, sicut faciunt scriptores Gentium. Nam de omnibus plenissimè erant edocti per spiritum sanctum, qui dicebat eis, quod scriberent: sed quidquid omiserunt ab intentione fecerunt propter aliquam causam. Et rursus illi, qui suppleuerunt ab aliis omiſſa, propter aliquas causas etiã rationabiles fecerunt. De quo magis dictum fuit supra in prologo nostro, q. 10. 21. & 22. Sic ergo uerum est, quod Marcus dixit. Ego non sum dignus procumbens corrigiam calciamentorum eius soluere. Et hoc solus Marcus expressit: ceteri autem tacerunt tres; ergo, Marcus, Lucas, & Ioannes discordiam nullam habent: sed maior diuersitas est inter Mattheum, & ceteros tres, cum ipse dixerit calciamenta portare: alij autem dixerint corrigiam calciamentorum soluere. Ponit autem August. lib. 2. de concordia, Euang. duas solutiones ad hoc. Vna est, quod Ioannes uerumque dixerit, scilicet, quia sæpe Ioannes loquebatur de Christo, & poterat dicere una uice, cuius non sum dignus calciamenta portare: alia uice, cuius non sum dignus corrigiam calciamentorum soluere: & istud est ualde uerisimile. Quia etiam sæpe dixit Ioannes de Christo: Ecce agnus Dei: & diuersimode illud dixit. Ioan. 1. scilicet. Altera die uidit Ioannes Iesum uenientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Altera uice dixit solum: ecce agnus Dei, cum uideret Iesum ambulantem, eo. c. ita ergo poterat esse hic. Secundo soluit, quod Ioannes dixit hoc semel: & tamen Euangelistæ non sumptulerunt omnia uerba formalia Ioannis: sed solum fecerunt sententiam: quia Ioannes intendebat, loquendo de calciamentis, ostendere Christi excellentiam, & suam paruitatem. Omnes Euangelistæ tenuerunt sensum: quia per uerba cuiuslibet illorum significatur Ioannis paruitas, & Christi magnitudo. Et est ista responsio multum notabilis: quia uerba non sunt propter se, sed tanquam signa conceptuum. primo Perihermenias, scilicet. Sunt ea, quæ in uoce earum, quæ in anima sunt, passionum notæ. Cum ergo idem conceptus omnino significatur, nihil differt qualia uerba sint. Et ita est in usu nostro. Quia, quando quis refert omnino eandem sententiam, quam alius dixit: licet non dicat per omnia uerba illius, dicitur tamen dicere omnia, quæ ille dixit. Vnde dicit Augustinus eodem lib. Vtilis ergo modus: & memoria commendanda est, cum quisque uoluntatem eius explicat, de quo aliquid narrat, etiam dicens aliquid aliud, quod ille non dixit: uoluntatem tamen suam explicauit eandem, quam & ille, cuius uerba commemorat. Ita enim salubriter dicimus nihil aliud esse querendum, quam quid uellet ille, qui loquitur. Et istud oportet sæpe intelligi accidere in Euangelistis: cum omnes eandem Christi sententiam fideliter narrauerint, non tamen semper eadem tenent uerba. Quod autem diximus nihil differre in uerbis, dum tamen te

neatur eadem sententia, uerum est, nisi ubi ipsa uerba inducunt aliquem effectum specialem: quia tunc oportet ipsa uerba ad uerbum referre. Sic enim est in formis sacramentorum, in quibus non solum sententia non est mutanda, sed etiam non est illa sententia per alia uerba dispersa plura, uel pauciora exprimenda: sed per ea, quæ tradita sunt: quia aliàs sæpe sacramentum nullum esset. Et sic Euangelistæ hic in nullo discordant: licet uarie loquantur.

An Christus calciamenta portauerit. Quæst. LXVIII.

QVAERITVR quomodo Ioannes dixit hoc, quod non erat dignus soluere corrigiam calciamentorum Christi. Nam Christus calciamenta non habuit: quia Apostolis iussit ire sine calciamentis Luc. 22. f. Qm̄ misi uos sine sacco, & pera, & calciamentis: nungd aliquid defuit uobis? & inf. 10. dicitur, quod non portaret peram in uia, nec calciamenta. Quidam dicunt, quod Christus calciamenta habuit, Apostoli tamen non habuerunt illa, quia ipse uenit illis habere. Dicendum, quod non est uerisimile, quia Christus nihil præcipere Apostolis, quod ipse prius non faceret: quia aliàs non erat recta doctrina. Nam in moralibus plus mouent facta, quæ uerba. Vnde si quis contra doctrinam suam agat: etiam si uideatur excellens, & uera contempnitur. Sic dicit Arist. de Endoxo philosopho 10. Ethic. qui delectationem tanquam malam dixit fugiendam. Quia tamè ipse illam in aliquo sequi uisus est, contempnitur doctrina eius. Sic etiam dixit Apostolus 1. Cor. 9. f. Castigo corpus meum, & in seruitutem illud redigo: ne cum alius prædicauerim, ipse reprobus efficiar Christo autem maximè cõpetebat hoc, qui daturus erat doctrinam excellentissimam a nullo contemnendam. Ideo ipse cõpletè faceret, quidquid alius faciendum prædicaret: imò anteqm prædicaret, faciebat quodquid postea prædicabat. Sic. n. anteqm prædicaret ieiunium, illud grauissimè egit Christus sequi. Sic dicit Act. 1. qd cepit facere, & docere. Alii dicunt, quod Christus eo tpe, quo Apostolis iussit non portare calciamenta, etiam ipse non portabat illa: & tñ anteqm ueniret ad baptismum Ioannis portabat calciamenta, & sic Ioannes uerum dixit. Dicendum, quod non est uerisimile, quod Christus usq; ad annum trigesimum portaret calciamenta, & postea, cum inciperet prædicare non portaret illa: quia istud argueret quãdam instabilitatem, & mutare modum uiuendi circa habitum. Quia istud non pertinet nisi ad illos, qui de nouo inueniunt aliquem modum uiuendi eis cõuenire, quæ prius cõuenire non putabatur: Christo tñ, qui omnia sciebat, hoc non cõueniebat. Itẽ, quia istud argueret, uel esset occasio ad arguendum quãdam simulationem, uel hypocrisim: nam, cum Iudæi uiderent Christum ante prædicationem calceis uti, postea uero discalcium ire, putaret, quod ipse uolebat de se ostentare famam sanctitatis, uel opinionem. Debit ergo semper tenere eandem formam uiuendi, ut in nullo saltem posset, contra eum suspicari. Item quia tenere semper in uariabiliter eandem formam uiuendi pertinet ad quandam constantiam morum, & grauitatem, atque maturitatem uitæ; quod ualde laudabile est, & magnam auctoritatem præstat. Omne autem laudabile in moribus, debuit in Christo apparere, ideo fuit sibi ualde conueniens semper tenere eandem formam uiuendi. Dici potest ergo uno modo, quod Christus non habebat calciamenta, & Ioannes hoc sciebat, tamẽ dixit: non sum dignus corrigiam calciamenti, &c. Quia istud pertinet ad modum communè loquendi, quoniam aliquis uult ostendere unum improporcionabiliter excedere alterum, siue habeat calciamenta, siue non. f. non est dignus soluere corrigiam calciamentorum, quæ habet, uel si illa haberet. Et istum modum loquendi nos frequentamus de homine habente calciamenta, uel

non

non habente, & hoc tenet Nicolaus. Aliter potest dici, quod Ioannes, quando dixit ista, non cognoscebat Christum determinatè. Quia licet sciret, quod illico uenturus erat: nesciebat tamen quis ille erat. Ioan. 1. scilicet. Et ego nesciebam eum. Et sic poterat putare, quod Christus portaret, uel portaturus esset calciamenta. Et ita dicebat, quod non erat dignus soluere corrigiam illorum. Iste modus uerus est, & tamen melior est præcedens.

An Ioannes dixerit mendacium, quod non esset dignus portare Christi calciamenta, cum esset dignus. Quæst. LXIX.

QVAERITVR, quomodo Ioannes dixit, non sum dignus calciamenta eius portare: an mentitus est, cum uideretur ad hoc dignus. Et patet hoc, quia per hoc Ioannes intendebat dicere, quod non erat dignus esse minimus seruulorum Christi, uel ministrorum, ut supra expositum est, & tamen uideatur, quod dignus erat, quia Petrus, & ceteri erant Apostoli Christi, qui non solum non erant minimi seruulorum, immo nullo modo erant serui, sed amici: sic ergo Christus dixit eis Ioan. 15. Iam non dicam uos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à Patre meo, nota feci uobis: Ioannes tamen erat dignior omnibus his, quia inter natos mulierum non surrexit maior eo. infra 11. ergo erat dignus: Ad hoc dicunt quidam, quod Ioannes dignus erat portare Christi calciamenta: non tamen mentitus est dicere hoc, quia dixit ex humilitate. Dicendum, quod non stat, quia ex humilitate non est mentiedum, quia qui ex humilitate mentitur efficitur quod uitabat, ut ait August. scilicet. Per humilitatem incidit peccatum mentiendo per illam: si autem dicas, quod humiles negant laudes suas, & dicunt de se minora, quæ sint, & tamen non uituperantur, sed potius de hoc laudantur, & in hoc dicimus eos esse humiles. Dicendum, quod humiles dicunt de se minora, uel negant maiora, quæ in eis sunt: non tamen animo dicendi falsum, sed quia eis sic uidentur. Et causa est, quia uera humilitas facit eos respicere ad defectus suos, & nunquam ad excellentiam suam. Vnde licet in aliquo sint excellentes, non se reputant excellentes, quia ad istud non aduertunt: sed ad defectus suos, quibus existitibus putant se non solum non esse excellentes; immo nihil esse. Ideo quando excellentiam suam negant, uel de se parua dicunt, non mentiuntur, quia non loquuntur contra mentem, cum uerè paruos se reputent, sicut profitentur. Sic dixit Beda, quod uiri sancti magis humiliantur de uirtutibus, quas non habent: quam gloriantur de uirtutibus, quas habent, scilicet, quia magis respiciunt ad defectus suos, quam ad excellentiam: superbi autem è contrario, quia magis excellentiam suam si aliqua est respiciunt, quam defectus etiam si multi sunt. Et ista est propria conditio humilium, & superbiorum. Si tamen ab aliquo humili queratur specialiter de aliquo actu laudabili, an fecit illum: non potest negare ex humilitate se fecisse, sed debet tacere, uel confiteri ueritatem, aliàs peccat. Ita poterat dici de Ioanne, quod ipse dignus erat portare calciamenta Christi, & tamen, quia erat uerè humilis, cum esset uerè sanctus, non respiciebat suam excellentiam, sed considerabat suos defectus: ideo non iudicabat se dignum, & non mentiebatur, quia ita corde tenebat, sicut dicebat. Dicendum, quod secundum ueritatem Ioannes locutus est, etiam si non esset humilis, quia non erat ipse dignus portare calciamenta Christi, nec etiam quisquam, quia Christus erat uerus Deus, & respectu

Dei omnes creature nihil sunt. Vnde Ioannes dicens, non sum dignus portare calciamenta eius non sufficienter expressit excessum Christi ad se, quia ille erat infinitus. Et tamen per istum modum loquendi de calciamentis, licet exprimitur magnus excessus non tamen infinitus. Sciebat autem hoc Ioannes, quia ipse testatus est illum esse Deum potentem remittere peccata, & baptizare in Spiritu Sancto, & iudicare seculum, separando bonos à malis, qui solius Dei actus sunt. Cum autem dicebatur, quod Petrus, & alij erant Apostoli Christi, & amici, & erant minores Ioanne, dicendum, uerum esse. Et tamen nemo eorum erat dignus ad hoc ad quod Christus eum assumpsit. Voluit tamen ex immensa bonitate sua illos ad hoc assumere. Nam non poterat assumere aliquem, qui dignus esset quantumcumque esset sanctus, quia semper esset infinita distantia eius ad Deum. Vnde necesse fuit, quod assumeret aliquos indignos absolute, licet ex sua dignatione poterant digni effici, id est, quod ipse, ita contentaretur cum eis. sicut si essent uerè digni ad ministrandum ei. Ita Ioannes indignus erat esse minister Christi, & tamen minus digni erant illi, quos ipse elegerat. An uerò Apostoli Christi aliquo modo essent digniores Ioanne, poteris uidere infra 11.

An Deus semper habuerit uentilabrum in manu. Quæst. LXX.

QVAERITVR, an Deus semper habuit uentilabrum in manu. Nam hic dicitur de Christo, quod uentilabrum eius in manu sua. Dicendum, quod cum uentilabrum sit potestas iudicativa, qua mali distinguuntur à bonis, per Dei cognitionem, & postea realiter separantur ad penam, & præmium, & Deus omni tempore malos à bonis separat saltem per mortem, reddendo eis, quod merentur: omni tempore habet uentilabrum in manu sua, & apparet, quod in omni statu seculi siue legis naturæ, siue Mosaica, siue Euangelicæ hoc facit. De lege naturæ patet in diluuiio, quo puniuit Deus peccata hominum, Gen. 6. & in destructione Sodomorum Gen. 19. De tempore legis Moyſi tota scriptura exemplis plena est. Non autem habet Christus nunc uentilabrum, ita ut Deus haberet à principio. Quidam dicunt, quod semper Deus habuit uentilabrum in manu, & tamen nunc specialius habet, quia magis promptus est ad puniendum delicta, & citius punit si homines poenitentiam non agunt; ideo non solum dicitur habere uentilabrum, sed etiam in manu; ut signetur, quod paratus est ad faciendum hoc sine mora, sicut supra dicebatur, quod omnis arbor, quæ non facit fructum, succideretur, quia iam securus ad radicem arboris posita est, & dicebatur hoc de aliis temporibus. Dicendum, quod non est uerum, quia Deus magis promptus erat ad puniendum ante Christi aduentum, quã post. Quod satis ostendit experientia gestarum reu. Nam si quis legat omnes sacros libros de toto statu Iudæorum inueniet eos sæpissimè punitos, & ualde grauitè, ita quod quasi nullum peccatum reperitur sine uisione. Et ut communiter non expectabat Deus longo tempore ad puniendum, sed in promptu reddebat, uel ad plus ad tertiam, & quartam generationem. Exo. 84. & Numeri 14. Post Christi autem mortem in religione christiana etiam si quotidie uideamus immensa scelera, tam populorum, quam singularium personarum, non uideamus ita promptam punitionem, licet interdum uideamus. Sed istud erat rarissimè in comparatione ad multitudinem, & magnitudinem scelerum. Et etiã quando ipsa pena danda est, magis nunc Deus expectat, quã expectare solitus erat, & hoc est, quia

quia expectare est, ut Deus inueniat locum miserendi per conuersionem nostram. Isa. 30. scilicet. Ideo expectat nos Deus, ut miseretur nostri. Et tamen Deus magis uult nunc nobis misereri, quam alias, ut infra dicitur. Ideo magis nunc nos expectat. Et hoc Deus ipse dicebat Iudæis Deuter. 7. scilicet, Custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, & ultra non differat protinus eis restituens quod merentur. In quo significatur magna celeritas iudicæ: & tamen in nouo testamento nihil tale expressum est, nec etiam fieri uideamus. Ratio autem uidetur esse duplex. Prima est propter Christum. Nam ante Christi mortem homines erant in quadam Dei inimicitia, quia nondum reconciliati erant ei, nec fuerunt nisi per unigenitum suum: ideo Deus magis se ostendit hominibus tanquam Dominum, quam tanquam patrem. Nunc uero per mortem unigeniti sui reconciliatus est nobis, & est promptior ad nobis miserendum, & differendum uindictam, quam alias. Nam Christus fuit totus misericordia, ut colligitur ad Titum 2. scilicet. Cum apparuit benignitas, & humanitas saluatoris nostri: non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum uiam misericordiam saluos nos fecit. Ideo Deus donans nobis unigenitum suum omnia nobis cum illo dedit. Ad Colossen. 2. scilicet. Conuiuificauit nos cum illo donans nobis omnia. Nunc ergo promptior est ad remittendum delicta: tempore autem legis Moysi, quia nondum erat facta reconciliatio, non erat Deus ita promptus ad miserendum, sed ad statum puniendum. Secunda, & præcipua erat propter conditionem status, quia status legis Moysi erat status timoris, ut puerorum existitium sub Pedagogo, qui per timorem mouentur, & per uerba ad bonum. Lex autem Christi, siue status noui testamenti, est status perfectionis, sicut uiri perfecti iam non existit sub Pedagogo, qui non mouentur per timorem, nec per uerba ad faciendum bonum, sed per libertatem. Istam differentiam utriusque status declarat Apostolus ad Gala. 3. & magis ad Hebræos 12. ideo dixit ad Rom. 8. Non accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, id est. Estis iam filij adoptiui, & non serui. Et quia timor est respectu pænæ: debuit status legis Moysi esse magis pœnalis, id est, quod magis tunc punirentur delicta, quam nunc, & quod minus expectaretur uindicta. Et apparet hoc, quia adhuc in illo statu fuit differentia, scilicet, quia quando fuit minus perfectus, & in principio, erant plures pœnæ, & minus expectabatur uindicta. Nam Iudæi, quando exierunt de Aegypto erant minus perfecti, quam postea, quia non erant instructi in cultu Dei. Et magis per timorem inducendi erant. Et patet satis de illis quadraginta annis, quibus fuerunt in deserto quotiens Deus illos puniuit, & tam grauius non solum personas singulares, sed etiam sæpe totum populum, & nulla erat dilatio uindictæ. Postea uero processu temporis non puniebatur Iudæi ita grauius, nec ita sæpe. Cum ergo status noui testamenti sit totus gratiæ, & perfectionis, non sunt homines inducendi per timorem, & per uerba, sed per amorem: ideo ratio in comparatione ad illa tempora fit punitio peccatorum, & leuis ualde. Et fortassis ista non fieret, nisi ut non ignoraretur Deus à gentibus, quem scelerum non sentirent punitorē. Nec tamen omnino euadent scelera ipsi ita, quia quod nunc non fuerit punitum, postea acerrime punietur: non ergo habet Christus uentilabrum in manu quasi nunc ad puniendum paratior sit. Dicitur ergo habere uentilabrum in manu ad significandum potestatem suam generalem: nam Ioannes uoluit significare eum esse Deum. Et hoc se-

cit attribuendo sibi actum Dei, scilicet, iudicare omnes homines separato bonos à malis, & reddendo singulis, quod merentur. Secundo dicitur hoc ad significandam magnitudinem pœnarum, quæ debentur illis, qui nunc boni non fuerint: nam licet omni tempore mali pœnā merentur, potius tamen illi, qui fuerint mali tempore noui testamenti: nulla est gens, quæ tam grauem damnationem accipiet sicut pessimi Christiani. Primo, quia ueritas eis magis declarata est, quam in lege natura, vel in ueteri testamento. Seruus tamen magis sciens uoluntatem Domini, & non faciens, plagis uapulabit pluribus. Luc. 12. Secundo propter maiorem ingratitude, quia nulla gens à Deo tanta beneficia suscepit, cum ante nouum testamentum non esset, pro nobis mortuus Dominus: & tamen, licet sit iam mortuus, pagani, & Iudæi, & cæteræ gentes nesciunt eum mortuum pro salute humana: nos autem scimus, & confitemur: ideo nobis erit maxima ingratitude, si tatum bonum agnatum contempserimus. Tertio propter maiorem facilitatem ad bene operandum: nam in ueteri testamento erat difficultas ad bonum: quia erat ibi lex uetans, & per prohibitiones augebatur concupiscentia ad contrarium faciendum, ad Ro. 7. Et rursus non dabatur gratia aliqua ex operibus legis adiuuans hominem ad facilius operandum. Ideo ipsa lex homini mors eod. c. Nunc uero datur gratia ad adiuuandam per sacramenta noui testamenti habentia efficaciam à passione Christi. Et per gratiam opera fiunt facilia, etiam si aliàs lex Christi dicitur dura, uel difficilis: cum ipse dixerit, arcta est uia, quæ ducit ad uitam. infra 7. Isti ergo qui fuerunt nunc mali, grauiorem sententiam accipient, quam omnes aliæ gentes. Et hoc significatur supra cum dicitur iam securis ad radicem arboris posita est. Et omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excidetur, quasi dicat. Maior culpa erit arboris, quæ nunc fructum non fecerit, quam alio tempore, propter prædicta. Ideo securis est nunc posita ad radicem arboris potius, quam alio tempore, quia magis meretur excidi, & acriori igne cremabitur arbor, quæ nunc fructum non fecerit, quam quæ aliàs fructum non faciebat.

Tunc uenit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Respondens autem Iesus, dixit ei: Sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum.

Tunc uenit. Hic ponitur testimonium Ioannis de Christo in ipsius præsentia, quia laudauit eum coram turba, sicut magis patet Io. 1. scilicet. Iste est de quo uobis dicebam &c. *Et tunc dicitur uenit Iesus.* Scilicet, tunc, quando Ioannes baptizabat populum, & prædicabat. Nam inter ceteros de populo uenit. Luc. 3. scilicet. Factum est, cum baptizaretur omnis populus, Iesus quoque baptizatus est. Et erat tunc Iesus annorum. 29. completorum incipiens trigessimum. Luc. 3. *A Galilæa.* Antè hoc Iesus in Galilæa semper habitauerat, quia cum non prædicaret, nec faceret alia opera, propter quæ oporteret ipsum discurre per loca, manebat semper in Galilæa, scilicet, in ciuitate Nazareth, quia ibi nutritus est. Luc. 4. scilicet, & uenit Nazareth, ubi erat nutritus. In ipsa autem urbe mansit semper, usquequo uenit ad baptismum Ioannis, & quando Ioannes cepit prædicare, & baptizare adhuc manebat Iesus in Galilæa, in Nazareth. Et hoc significatur in fine præcedentis. c. scilicet, Et ueniens habitauit in ciuitate Nazareth. Et tunc

tunc in principio huius. c. sequitur. In diebus illis uenit Ioannes baptizans, scilicet, in diebus quibus manebat Iesus in Nazareth Galilææ. Et sic ad hoc, quod ueniret ad baptismum oportuit eum uenire de Galilæa. *In Iordanem,* id est, ad Iordanem, scilicet, quia apud Iordanem Ioannes prædicabat, & in ipso Iordane baptizabat, supra in litera, *ut baptizaretur ab eo.* Veniebat præcipue Christus, ut cognosceretur à Ioanne, & ab eo ostenderetur toti populo. Nam ad hoc fuerat à Deo introductus baptismus Ioannis, ut patet Ioan. 1. Quia tamen istud non fieret sine baptismo, uenit, ut baptizaretur. Et dicitur ab eo, quia per Ioannem ostendendum erat populo. Ideo per Ioannem oportebat eum baptizari, & quia nemo ministrabat baptismum Ioannis, nisi ipsemet, ut probatum fuit supra in 50. questione. *Ioannes autem prohibebat eum,* scilicet. Nolebat eum baptizare dicens, quod non erat opus ei, quod ab illo baptizaretur. An uero Ioannes cognosceret illum, cum ista diceret infra dicitur questione 76. Dicens, ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me. Quasi dicat: iustius est, quod ego à te baptizer, quam, quod tu baptizeris à me. Sic dicit Chrysostr. super Matth. scilicet, ut me baptizes est idonea ratio, ut iustus efficiar, & dignus cælo, ut autem ego te baptizem, quæ est ratio? Omne bonum de cælo descendit in terram: non de terra ascendit in cælum. *Respondens autem Iesus dixit ei, sine modo,* id est, permittite me modo baptizari à te, & non contendas super hoc. Quasi dicat, quod iustus sit te baptizari à me, quam à contrario, & tamen pro præsentem iustum est, quod ego à te baptizer. Ideo sine modo, id est, modo permittite, postea uero aliud fiet. Ex hoc aliqui putant Ioannem à Christo fuisse baptizatum, de quo infra dicitur questione 78. *Sic enim decet nos implere omnem iustitiam,* id est. Sic faciendo implebimus omnem iustitiam. Quidam exponunt omnem iustitiam, id est, totam iustitiam, scilicet, humilitatem. Nam dicunt primum gradum humilitatis, uel iustitiæ esse subijcere se maiori, & non præferre se æquali. Et ista uocatur iustitia iusticiæ, & est iste gradus necessarius cuiuslibet iusto. Secundus gradus est subijcere se æquali, & non præferre se minori. Et ista uocatur iustitia abundantis. Tertius gradus est subijcere se minori, & ista est iustitia perfectissima, uel tota iustitia, & tunc nihil est aliud dicere omnem iustitiam, nisi dicere humilitatem, scilicet, ex humilitate Christus à Ioanne baptizatus est. Et istum sensum tenet Nicolaus. Alij exponunt omnem iustitiam, id est, omnem obedientiam. Christus namque homo ex obedientia totius Trinitatis fecit omnia, quæ operatus est, & passus ad Philip. 2. scilicet. Factus est obediens Patri usque ad mortem, & in quolibet actu erat una obedientia. Et sic, quod baptizaretur, erat una de illis obedientiis. Ideo dixit, sic oportet nos implere omnem iustitiam, id est, omnem obedientiam per istum modum, quo ego à te baptizor, quia ista est una de obedientiis mihi impositis. Et istum sensum tangit aliquoties Chrysostr. super Matth. Sic oportet nos implere omnem iustitiam, sic iustitiam baptismi secundum dispensationem humanæ naturæ, sic impleuit iustitiam nascendi, & similia. Alij exponunt implere omnem iustitiam, id est, omne præceptum, uel omnem ritum, qui est ad iustitiam, scilicet. Omnis lex, quæ à Deo est, iusta est: ideo omnia præcepta talium legum dicuntur iustitiæ. Cum autem quis impleuerit omnia præcepta illarum legum, dicitur implere omnem iustitiam. Sic Christus impleuit legem naturæ, quæ à Deo est: legem quoque Moysi, cum ait: non ueni soluere legem, sed implere infra 5. Legem quoque Euangelij, quam ipse dedit, prius impleuit, quia cepit Iesus facere, & docere. Actu. 1. id est, prius fecit illa, quæ docebat, quam prædicaret ea.

Baptismus autem Ioannis licet non esset sub præcepto, quia tamen à Deo erat, dicebatur quædam iustitia: ideo cum Christus cætera obseruasset ad hoc, quod omnes diuinas iustitias completeret, oportuit eum suscipere baptismum Ioannis. Et sic dixit: Sic decet implere omnem iustitiam, id est, nunc accipiendum istum baptismum implebo omnem iustitiam, id est, præcepta diuina, uel ritus ab eo emanantes. Istud innuit Hieronymus aliquoties super Matthæum dicens: Non autem addidit iustitiam legis naturæ, ut utrumque intelligamus. Quasi dicat: dicit Christus omnem iustitiam generaliter, & non expressit legis naturæ: ut per hoc generale nomen intelligamus utrumque, scilicet, iustitiam legis naturæ, & legis scriptæ uel prædicatæ, sicut erat baptismus Ioannis. Aliter exponit Remigius omnem iustitiam, id est, ostendere exemplar omnis iustitiæ in baptismo, sine quo non aperitur aditus regni cælestis. Aliter exponit Chrysostr. super Matthæum uocans omnem iustitiam, quæ est in opere, & in sermone. Est enim quædam iustitia recta facere: & alia iustitia est recta prædicare. Christus autem utrumque fecit, quia non solum baptismum prædicauit, sed etiam baptizatus est. Unde ait, sine modo, ut iustitiam baptismi non uerbis sed factis adimpleam, prius suscipi, postea prædicabo. Istæ omnes expositiones ualde conuenientes sunt: si litera loqueretur solum, ut diceret, sic decet me implere omnem iustitiam. Et tamen refertur ad Christum & Ioannem simul, cum dicitur, sic decet nos implere: ideo uidetur dicendum, quod iustitia accipitur pro obedientia, quæ quædam pars iustitiæ est: quia iustum est, id est, necessarium obedire illi, cui tenemur, immo obedientia coincidit ex maxima parte cum iustitia legali, de qua. 5. Ethic. Et potest uocari iustitia legalis. Dicitur autem iustitia legalis, quando homo seruat omnia, quæ in lege scripta sunt. Et uocatur ista iustitia, quia iustum est legi obedire, i. debitum, quia superior est nobis. Et sic omnis iustitia legalis, est obedientia, licet non conuertitur, quia etiã obedientia est ad aliquos ultra legem. Cum ergo Christus impleeret obedientiam suam implebat uiam iustitiæ, & Ioannes impleens obedientiam suam implebat aliam iustitiam, cum autem ambo impleerent obedientias suas implebant omnem iustitiam, i. totam uoluntatem iubentis, quia si alter eorum uellet implere, & alius non; non satisfaceret Deo iubenti, quia non fieret, quod ille mandabat. Cum uero ambo obedirent, fiebat totum, quod ille mandabat. Et sic tota iustitia, uel omnis iustitia implebatur. Istud autem erat, quia Deus mandauerat Christo homini, quod baptizaretur, & tenebatur obedire. Deus etiam mandauit Ioanni, quod baptizaret omnes, & aliquando baptizaret Messiam, nam propter hoc baptismus datus fuerat Ioanni, ut per hoc Messiam cognosceret, scilicet. Ego nesciebam eum: sed ut manifestetur in Israel, propterea ego ueni in aqua baptizans, & Deus dedit ei signum ad cognoscendum ipsum, scilicet. Super quem uideris spiritum descendentem, & manentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Ioan. 1. & sic Christus uolebat dicere, non recuses baptizare me, quia sic, i. quod tu me baptizes decet nos implere omnem iustitiam, quia ego teneor baptizari a te ex mandato Dei, & tu teneris me baptizare, quia ad hoc missus es. Istud ergo faciendo implebimus omnem iustitiam, i. uoluntatem totam Dei, cui iustum est nos obedire. Iste uidetur esse proprius sensus literæ, sed per hoc nulli aliorum respuo. *Tunc dimisit eum,* id est, cum Christus dixisset ista uides Ioannes, quod rectè diceret, non recusauit eum baptizare, sed dimisit eum, scilicet, intrare in aquam, & baptizauit eum.

Ad quid uoluerit Christus baptizari, & an fuerit conueniens. Quæst. LXXI.

QVAERITVR, ad quid uoluit Christus baptizari. Quidam dicunt, quod non, quia baptizari est lauari ab aliquibus inquinamentis, sed in Christo nulla fuit macula: ergo non debuit baptizari. Item Christus suscepit circumcisionem, ut impleteret legem Moysi, quia illa erat de præcepto, & tamen baptismus Ioannis non erat sub præcepto, ut probatum est supra in 1. quaestione, ergo non licebat eum baptizari. Item in quolibet genere motus primum mouens debet esse immobile, quantum ad illum motum: sicut coelum, quod est primum alterans, & generans, ac corrumpens omnia, non est alterabile nec generabile, aut corruptibile. Christus autem erat primum baptismum. Ioan. 1. scilicet. Super quem uideris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem, hic est qui baptizat. Ergo ipse non debuit baptizari ab aliquo. Item baptismus Ioannis erat baptismus penitentiae, quæ Christo non conueniebat, quia non peccauerat. Dicendum, quod conueniens fuit Christum baptizari à Ioanne, quia si non fuisset conueniens, non fuisset baptizatus ab eo, quia Christus nihil inconuenienter fecit. Et non solum fuit conueniens, sed uidebatur necessarium, cum Christus dixerit: sic decet nos implere omnem iustitiam, ut patet in litera. Iustum tamen quoddam debitum dicit, & sic Christus homo ex uoluntate totius deitatis debebat baptismum Ioannis suscipere, quia conueniens erat propter causas, quæ infra dicentur: licet proprie non possimus dicere Christum obligatum ad aliquid, cum Christus esset persona diuina, & Deo nihil est maius. Nec est putandum, quod Pater in diuinis aliquid iubeat filio: nec aliquid iubere possit, nec filius ad aliquid potest teneri Patri, cum omnino æquales sint, quia eadem substantia numero sunt. Quia tamen Christus etiam homo est, ex ea parte potest aliquid facere, quod Deus iubet. Et largissime loquendo poterit dici obligatus ad faciendum ex mandato Deitatis: proprie autem non, quia Deitas tota, non est maior Christo cum qualibet persona diuina sit tota Deitatis, id est, in totam substantiam deitatis. Eo tamen modo quo Apostolus dixit Christum fuisse obedientem patri usque ad mortem, ad Phil. 2. possumus dicere eum esse obligatum, quia obedientia obligationem importat: quoad enim quis facit id, ad quod non est obligatus, non dicitur obedire, sed sponte facere, vel ex supererogatione. Etiam, quia dato, quod obedientia non importaret obligationem: tamen obedientia non est nisi ad maiorem, nec est possibile aliter intelligi, nisi quis uelit abuti uocabulo, dicens, esse obedientiam, ubi non est. Sed Apostolus dicit Christum obediuisse patri: ergo dicit patrem esse maiorem. Ex ea parte qua parte maior est potest mandare, & Christus tenebitur obedire. Sic enim dicitur Ioan. 14. infra. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Qui tamē potest mandare potest obligare, quia præceptum obligationem importat, sicut dicit regula iuris, scilicet, quidquid præcipitur, imperatur: quidquid imperatur, necesse est fieri. Hoc ergo modo nos dicere possumus Christum obligatum fuisse ad faciendum aliquid de mandatis deitatis. Proprie tamen non poterat obligari: cum Deitas non esset maior, nec aliquid separatum ab eo. Aliquis dicit, quod Christus uere poterat obligari ad mandatum deitatis, quia licet ipse esset uerus Deus, erat tamen uerus homo, & quia humanitas sua erat uera creatura, & Deo minor, poterat obligari. Dicendum, quod non ita, quia licet humanitas Christi esset creatura, Christus homo non

Ferat creatura, quia Christus non est suppositum humanum, sed diuinum, licet homo sit. Et quia obligatio cadit in personam, & in Christo erat unica persona, & illa erat persona diuina, nullo modo poterat obligari: sicut humanitas prout est natura, vel forma esset susceptiua obligationis, fuisset obligata Deo, sicut quælibet alia creatura, licet esset maior qualibet alia propter unionem: quia tamen humanitas non est totum, sed pars, & non habet per se aliquod esse, quia esse est solius suppositi, per quod sunt omnia, quæ in eo sunt, quia aliàs qualibet res esset multæ res, si partibus cõpeteret aliquod esse præter esse suppositi, cum res dicatur unum ens ab unico esse. Cum ergo humanitas non sit, sed homo est, qui est, non poterit humanitas obligari: humanitas Christi non est Deus, nec deitas, & non repugnat sibi obligatio ex parte unionis ad uerbum, sed solum, quia non est suppositum, & cum non sit, non potest etiam obligari. Aliquis dicit, quod potest obligari uere, quia secundum iura est duplex obligatio, scilicet, personalis, & realis. Personalis respicit personam, vel suppositum. Realis uero respicit rem, quæ non est persona. Sic ergo, licet humanitas Christi non est persona, est tamen res personæ, & sic propter eam causabitur obligatio realis, quæ erit uera obligatio, & sic Christus propter humanitatem obligabitur. Dicendum, quod obligatio, licet sit quædam realis, quia est propter rem, nulla tamen est realis, id est, imposita rei. Omnis namque obligatio personalis est, id est, in persona. Cui uero distinguitur obligatio in personalem, & realem, non distinguitur per substantiam, sed per causam. Quia per substantiam omnis obligatio personalis aliqua in persona est anima, & ipsa realis obligatio in persona est, quia dicimus, ista persona est obligata propter rem. Cum ergo persona dicatur obligata, necesse est obligationem in illa esse, quia aliàs non denominaret eam formaliter. Cum autem dicimus quandam obligationem personalem, & aliam realem distinguimus eas per causam, scilicet, quod cuiusdam obligationis est causa ipsa res, & insurgit propter rem, & alterius obligationis est causa ipsa persona, etiam nulla re exeunte, vel considerata. Vtraque tamen personalis est subiectiue, id est, in persona est. Et sic si in Christo deberet aliqua obligatio realis esse, licet illa esset propter rem, id est, propter humanitatem: esset tamen uere in persona Christi, & tamē persona illa non potest obligari, cum nihil sit maius ea, æqualiter repugnat sibi habere obligationem realem, sicut & personalem. Et sic nullo modo proprie Christus potest obligari. Sed obijcietur adhuc, quod obligatio realis sit uera in re, & non in persona. Quia aliquando imponitur de iure obligatio alicui rei, sine persona: sicut alicui possessioni imponitur certa pensio, quæ soluenda sit de illa possessione, & alicui beneficio, vel capellania imponitur onus dicendi certas missas, vel faciendi certa obsequia, & non ponitur illud alicui personæ, sed est proprium onus rei. Et ita dicunt iura transire rem cum onere suo. Ita ergo ipsi humanitati Christi poterat esse impositum, quoddam onus, vel obligatio, quod personam non pertineret. Dicendum, quod non ita. Primum quia ista adhuc obligatio non est uere realis, sed personalis, id est, non est in re subiectiue, sed in persona. Quod patet, quia si esset obligatio realis nunquam posset transire in personam, & tamen transit, quia persona, quæ acceperit illud bonum, vel possessionem tenetur ad illa onera. Et sic erit iam obligatio personalis, in persona: ergo non fuit in re, quia accidentia non transeunt de substantia in substantiam. Secundò patet. Quia ius non uult causare obligationem ad impossibile, immo nec potest, quia iam non esset ius, cum non esset iustum. Omnis tamen obli-

obligatio est ad aliquid agendum, vel patiendum, quod dependet ex actu: res tamen sine persona nihil agere potest. Ergo si ius imponeret alicui possessioni pensio- nem, & alicui beneficio onus certarum missarum, si esset illa obligatio in re, esset ad impossibile: cum nec possessio posset soluere possessionem, nec beneficium missas dicere. Ius ergo imponens tales obligationes personam respexit: quia isti sunt actus personales, qui ad rem non pertinent. Causa autem quare, cum istæ obligationes sint personales ponuntur rebus à iure est, quia ius interdum uult causare obligationem perpetuam. Nulla autem persona perpetua est, & res perpetuæ sunt. Ideo per quandam fictionem imponit onus certum, res autem sunt magis determinatæ, quàm personæ: ideo conuenientius ponitur onus rei, quàm personæ: ut potest dato, quod esset aliquod beneficium, vel capellania, quod non institueretur ad semper durandum: sed solum triginta, vel quadraginta annis, conuenientius adhuc poterat ibi imponi onus rei, quàm personæ, scilicet, quod illa capellania teneatur ad tot missas, vel obsequia, quàm quod imponatur alicui personæ. Quia magis apta est illa capellania, ut imponatur sibi onus certarum missarum, & habens eam teneatur ad illas, quàm quod imponatur alicui personæ: quia magis apta est illa capellania, quàm quod imponatur alicui personæ illud onus, quia capellania est apta, ut quicumque habens eam dicat illas missas: & non est determinata aliqua persona ad semper dicendum, quia potest uideri melius illi personæ aliud facere, quàm dicere illas missas, & tunc alia persona subibit illud onus, quod non fieret si esset onus impositum personæ. Et tamen propter hoc non est ibi aliqua obligatio in re, sed in persona. Sed obijcietur, quod obligatio sit aliqui in re: ut aliquando talis possessio pensionata, vel capellania à nullo teneatur, & tamen manet obligatio pensionis, & missarum dicendarum: ideo non est obligatio in re, alioquin periret obligatio, & oportebat de nouo constituere obligationem, cum possessio illa, vel capellania ab aliquo acciperetur: quia obligatio semel extincta non potest reuiuiscere. Dicendum, quod nulla obligatio manet realiter in ipsa re eo tempore, quo à nullo teneatur, & tamen cum accipitur ab aliquo, non oportet de nouo constitui obligationem, quia illa censetur manere in re non quidem uere, sed fictione iuris: quia ius fingit manere obligationem. Et est utilis ista fictio, quia aliàs multa iura oporteret destrui, quæ semper manent, & oporteret innouari sæpe obligationes, & multas mutationes fieri, quæ euitantur per istam iuris fictionem. Et ita interdum iuris fictione duo dies sunt unus dies, & mortui iudicantur uiuentes, & duæ personæ reputantur una, & tamen realiter non est sic: & ita de plurimis. Sic ergo dicendum, quod non poterat esse aliqua uera obligatio in humanitate Christi, cum in rebus nulla sit obligatio nisi fictione iuris. Item quia etiam quando per fictionem iuris obligatio est in aliqua re, & transit illa ad aliquam personam, & transiunt in se illam obligationem. Et sic, si in Christi humanitate esset aliqua obligatio uera, illa transiret in personam Christi, & tamen illa non potest obligari, quia est Deus: ergo nec in humanitate Christi erit obligatio. Dicendum ergo, quod Christus non poterat uere esse obligatus ad baptismum Ioannis, nec ad aliquid aliud, & tamen decuit, quod illum assumeret propter aliquas causas: nec etiam ad aliquem baptismum erat obligatus: uoluit tamen baptizari. Causæ autem quare in generali uoluit baptizari, sunt tres, de quibus

Abus hic dicitur. Causæ autem quare baptismus Ioannis baptizari uoluit ponuntur sequenti. q. Prima causa est, ut ait Ambrosius super Lucam ad mundandum aquas, scilicet. Baptizatus est Dominus non mundari uolens, sed mundare aquas, ut abluta carne Christi, quæ peccatum non cognouit, baptismus uim haberet, & ut relinqueret aquas sanctificatas postmodum baptizandis. Idem dicit Chryso. super Matthæ. August. quoque in sermone quodam Epiphaniæ dicit: Saluator ideo baptizari uoluit, non ut sibi mundiciam acquireret: sed, ut nobis fluenta mundaret. Secundò baptizari uoluit Christus non pro se: sed pro membris suis, quæ baptismus indigebant. Sic dicit Chryso. super Matthæ. scilicet, Ad hoc ad baptismum uenit, ut qui humanam suscepit naturam, totum humanam naturam inueniat implese ministerium. Nam quamuis ipse non erat peccator, tamen naturam suscepit peccatricem. Propterea, & si pro se baptizate non egebat, tamen malis in alijs carnalis natura opus habebat. Sic etiam dicit Grego. Nazianzenus: Baptizatus est Christus, ut totum ueterem Adam mergat in aquam. Tertio uoluit baptizari propter exemplum. Sic ait August. in quodam sermone Epiphaniæ, scilicet. Ideo baptizari uoluit, ut faceret, quod faciendum omnibus imperabat. Ut doctrinam suam non tam uerbis insinuaret, quàm actibus exereret. Et sic dixit ipse Christus Ioan. sic decet nos implere omnem iustitiam. Super quo dicit Ambro. super Lucam. Hæc est iustitia, ut quod alteri facere uelis, prior ipse incipias, & tuo alios hortaris exemplo. Ad primum argumentum dicendum, quod licet baptismus communiter sit ad mundificationem baptizati, baptismus Christi non fuit ad hoc, sed ad mundificationem eius, in quo baptizabatur, scilicet, aquarum & propter causas dictas. Ad secundum dicendum, quod Christus non solum uoluit implere ea, quæ erant legis ueteris, sed etiam ea, quæ erant legis nouæ, quia cepit facere, & docere. Et quia baptismus pertinet ad legem nouam, uoluit Christus baptizari, ut ad baptismum legis nouæ nos hortaretur, licet ipse non baptizatus esset hoc baptismus, sed baptismus Ioan. Ad tertium dicendum, quod uerum est quod, licet primum mouens sit immobile in illo genere, in quo est mouens, Christus autem non fuit primum baptizans in genere baptismi aquæ, sed in genere baptismi spiritualis, cum dicitur de eo, ipse baptizabit uos in Spiritu sancto, & igne. supra in litera. Et sic Christus non debuit baptizari baptismus spiritualis, scilicet, in quo conferretur sibi Spiritus sanctus, quia non egebat, sed potuit baptizari baptismus aquæ, qualis erat baptismus Ioan. f. Ego baptizo uos in aqua. supra in litera. Et in isto baptismus non fuit Christus primum baptizans, sed Ioan. immo nunquam ipse contulit baptismum istum alicui, cum etiam de suo non contulit, an alicui contulerit, ut declaratum fuit supra in 49. quæst.

An fuerit decens Christum baptizari baptismus Ioannis. Quæst. LXXII.

QVAERITVR, ulterius, cum Christus uoluerit baptizari, an fuit decens eum baptizari baptismus Ioan. Quidam dicunt, quod non. Quia omnis Christi actio, est instructio nostra, cum supra dictum sit secundum Aug. quod ideo baptizatus est Christus, ut nos ad baptismum incitaret, & tamen nos omnino non admonemur baptizari baptismus Ioan. ergo, nec Christus illo debuit baptizari. Item baptismus Ioannis erat baptismus penitentiae. Mar. primo. sed penitentia Christo non conueniebat, eo quod penitentia est de peccatis. Christus autem peccatum nullum fecit. 1. Petr. 2. Qui peccatum non fecit,

fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Non debuit ergo baptizari baptismo Ioannis. Item sicut dicit Chrysostomus, baptisimus fuit quasi medius inter baptismum Christi, & Iudaeorum, scilicet, baptisimata calicum, & sacramentorum, & alia baptisimata legalia: medium autem sapit naturam extremorum. Si ergo Christus baptizatus est baptismo Ioannis, debuit baptizari baptismo legali, & suo, sed non baptizatus est eis, ergo nec debuit baptizari baptismo Ioannis. Item in rebus humanis, illud quod est excellentissimum Christo debuit attribui, quod uero paruum est, & minus excellens non: baptisimus Ioannis non est excellentior inter baptisimata, quia maior est baptisimus Christi: ergo non debuit Christus baptizari baptismo Ioannis. Dicendum, quod Christum decuit baptizari baptismo Ioannis. Ideo uenit ad ipsum, ut baptizaretur ab eo in Iordane, & Ioannis baptizauit eum baptismo suo, id est, Ioannis, & non Christi. Sic dicit Aug. super Ioan. scilicet. Baptizatus est Dominus, & baptizabat, non eo baptisimate, quo baptizatus est, Christus autem si baptizabat baptizaret baptismo proprio: ergo non baptizatus est baptismo suo, sed Ioannis. Hoc autem fuit conueniens propter multa. Primo propter conditionem baptismi Ioannis, qui non baptizabat in Spiritu, sed in aqua solum: Christus autem non indigebat baptisimate spiritali, quia ab instanti conceptionis suae fuit plenus Spiritu Sancto. Nam Pater dedit ei Spiritum non ad mensuram, Ioan. 3. Si autem baptizaretur baptismo spiritali, qualis est noui testamenti, esset in eo superfluum, quia non indigebat gratia, quae conferretur ei, immo nec aliqua posset ei conferri per sacramentum, cum potius sacramenta ab eo uirtutem accipiant. Baptisimus autem Ioannis non poterat in eo esse superfluum. Nam faceret in eo quod in alijs, scilicet, lauare corpus exterius. Istam causam agit Chrysostomus. Secundo decuit eum hoc baptismo baptizari, ut per hoc baptismum Ioannis approbaret. Nam cum ipse esset tam reuerendus, ut postea apparuit omnibus Iudaeis ex operibus eius, accipiendo baptismum Ioannis approbabat illud ualde, & magnam ei auctoritatem conferebat. Istud autem erat conueniens non solum in fauorem Ioannis, sed magis in fauorem Christi, quia Ioannes missus fuerat, ut testimonium perhiberet de Christo. Ioan. 1. scilicet. Fuit homo missus a Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic uenit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine. Et omnes Euangelistae allegant testimonium Ioannis de Christo. Ad hoc ergo, ut testimonium istud esset firmum, oportebat Ioannem esse magna auctoritatis, & Christi intererat Ioannem habere magnam auctoritatem. Si autem Ioanne baptizante populum Christus non uellet ab eo baptizari, uideretur contemnere baptismum eius, & sic ostendere quod opera Ioannis non erant omnino a Deo, in quo multum de auctoritate eius peribat. Ideo fuit ualde conueniens Christum baptizari a Ioanne, & laudare baptismum eius. Et sic faciebat, & increpabat eos, qui uolebant baptizari a Ioanne. Luc. 7. Vbi Christus laudauit Ioannem, Et sequitur: Et omnis populus audiens, & publica iustificauerunt Deum baptizati baptismum Ioan. Pharisei autem, & iudei periti consilium Dei spreuerunt in semetipsos non baptizati ab eo. Et istam causam tangit Beda. Tertio baptizatus est ad sanctificandum baptismum. Sic enim dicit Gregorius Nazianzenus, scilicet. Accedit Iesus ad baptismum Ioannis sanctificaturus baptismum. Alias tres causas huius assignauit Glo. Mag. primo. Prima est propter humilitatem implendam: sicut dicitur in littera. Sic decet nos implere omnem iustitiam, id est, humilitatem, ut communius exponunt. Secunda est, ut baptismum Ioannis approbaret, quae supra posita

est. Tertia est, ut tactu suae mundissimae carnis aquam consecraret, ut esset materia apta pro suo baptismo, de qua diximus praecedenti quaestio. Alias etiam tres causas assignant Doctores. Prima est, ut ostenderet non differre quis a quo baptizaretur, quia Christus in immensum erat melior Ioanne, & uoluit ab eo baptizari, ita nemo debet contemnere ministrum sacramenti qualiscunque ille sit. Istam causam tangit Aug. in libro de Natura boni. Secunda est ad dandum exemplum baptismi illis, qui futuri erant filij Dei per fidem, ut ait Aug. in libro Quaestionum ueteris, & noui testamenti, & etiam in quodam sermone Epiphaniae. De hac diximus praecedenti quaestio. Tertia est ad euacuandum errorem quorundam, qui Ioannem maiorem Christo esse uolebant, scilicet, quia per miraculum quod apparuit in baptismo, scilicet, descendente super eum Spiritu Sancto in specie columbae, apparuit eum esse maiorem Ioanne, & omnibus hominibus. Quia Deus dixerat Ioanni, quod ille, super quem descenderet Spiritus Sanctus, erat qui baptizabat in Spiritu. Ioan. 1. Et tamen baptizare in Spiritu erat maius, quam baptizare in aqua. Istam causam tangit Chrysostomus. Iste causa habentur ex intentione Doctorum, ut allegati est. Sunt tamen aliae duae causae magis efficaces: quare Christus baptizari uoluit a Ioanne. Prima est, ut Ioannes cognosceret Christum. Ipse namque uenerat ad ferendum testimonium de eo, & non cognoscebat eum determinate quis esset. Et ad hoc Deus dedit ei signum. Ioan. primo, scilicet. Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quem uideris Spiritum Sanctum descendentem, & manentem, ille est. Oportebat ergo, quod Christus ueniret, & baptizaretur a Ioanne. Et sic descendente Spiritu Sancto ibi super Christum posset Ioannes cognoscere, quis erat ille. Alias enim nunquam cognouisset, & signum a Deo datum esset inutile. Secundo, ut Christus manifestaretur toti populo. Nam cum ueniret Christus ad baptismum Ioannis, ad quem totus populus ueniebat, poterat ibi ostendi toti populo a Ioanne. Et sic factum est Ioan. primo, cum dixit populo. Iste est, de quo dicebam, qui post me uenit, & ante me factus est. Quod autem ista sit causa baptismi, tangit ibi Ioannes dicens: Ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea ego ueni in aqua baptizans, scilicet, ut manifestetur Christus tam Ioanni, quam toti Israel. Et ad hoc erat totus baptismus Ioannis praecipue, licet haberet alias causas minus principales. Ad primum argumentum dicendum, quod actio Christi est instructio nostra non quidem, ut nos omnino agamus sicut ille fecit, sed ut imitemur eum eo modo, quo possumus, & qui nobis comperit. Sicut Christus ieiunauit, ut nobis ieiunandi exemplum relinqueret. Et tamen non debemus nos quadraginta diebus ieiunare nullo cibo sumpto sicut ipse, sed eo modo quo bene ieiunare possumus, quantum sufficit ad carnem castigandam, & non ad occidendum. Sic ergo Christus baptizatus est, ut nos baptizemur, Et tamen Christo, qui non peccauerat, non conueniebat baptismus spiritalis, sed baptismus aquae, qualis erat baptismus Ioannis. Nos autem egemus remissionem peccatorum: ideo baptismus spiritalis nobis conuenit: & sic debemus imitari Christum, quod baptizemur, quia ipse baptizatus est. Non tamen debemus baptizari eo baptismo, quo ipse baptizatus est. Ad secundum dicendum, quod Christus baptizari uoluit, ut nos ad baptismum inuigaret suo exemplo. Et ad hoc, quod efficacior esset eius inductio uoluit baptizari baptismum, quo manifeste non indigebat, ut homines ad baptismum accederent, quo indigebat. Unde Ambrosius super Lucam. Nemo refugiat lauacrum gratiae, quando Christus lauacrum poenitentiae non refugit.

refugit. Cum autem dicitur, quod baptismus Ioannis erat baptismus poenitentiae, dicendum quod baptismus in se non importabat aliquam poenitentiam, quam conferret, ut rem sacramenti, sicut baptismus noster gratiam confert, & characterem, sed erat quoddam preparatorium ad poenitentiam quantum ad illos, qui poenitentia indigebant. In Christo autem non fuit praeparatus ad hoc, quia poenitentia non egebat. Sic enim circumcisio erat in remedium peccati originalis. Et tamen, quia in Christo non fuit macula originalis, circumcisio non fuit in eo remedium. Ad tertium dicendum, quod baptismus Iudaeorum erat duplex. Quidam legalis, & alius superstitiosus. Primus erat quantum ad multas purificationes, quas lex iubebat in illis, qui incurrebant immunditiam, ut patet Leuit. 11. & 14. & 15. Secundus erat quo utebantur Pharisei, qui habebant multa baptisimata, scilicet, calicum, & eramentorum, & urceorum, & lectorum, & saepe corpora abluabant. Et de isto manifestum est, quod Christus non debebat illum assumere, quia ipse talia baptisimata tanquam superuacua arguebat Marci. 7. Et ista non erant a lege, sed ex traditione seniorum. eod. cap. Baptismus autem legalis a Christo non fuit acceptus, quia ille erat ad expiandas immunditias legales: Christus autem non incurrebat illas: ideo non indigebat tali baptisimate ad legis obseruationem. Et cum dicitur, quod debebat accipere baptismum legalem, & suum si uolebat accipere baptismum Ioannis. Dicendum, quod ratio non urget, quia baptismus legalis erat solum figuralis, baptismus autem Ioannis erat aliquantulum realis in quantum inducebat homines ad abstinentiam a peccatis, cum esset baptismus poenitentiae: baptismus autem Christi habebat efficaciam mundandi a peccato, & conferendi gratiam. Christus autem non indigebat recipere remissionem peccatorum, quia in illo nulla erant: nec recipere gratiam, quia plenissimus erat ea. Similiter cum ipse esset ueritas, non compebat ei id, quod in sola figura gerebatur: qualis erat baptismus legalis. Ideo fuit magis conueniens, quod baptizaretur baptismum Ioannis, quam aliquo de alijs. Ad quartum dicendum, quod baptismus est quoddam spirituale remedium. Quanto autem aliquid est magis perfectum, tanto minori remedio indiget. Ideo non solum ipse debebat baptizari perfectissimo baptismum, sed potius ex hoc, quod ipse erat perfectissimus, debebat baptizari minori baptismum. Cum autem dicitur, quod ea, quae perfectissima sunt, sunt Christo attribuenda: dicendum, quod est uerum de illis, quae sunt in se perfecta, & perfectionem ostendunt in eo, in quo sunt, vel cui attribuntur. Ista est de baptismum Christi, quia in se perfectus est, & omnium baptismatum perfectissimus, & tamen non imperfectionem ostendit in illo, qui eo indiget, scilicet, quod non habeat gratiam, & quod habeat peccata, quae possint remitti. Maior ergo perfectio erat alicuius, cui sufficeret baptismus Ioannis, quam eius, qui indigeret baptismum Christi. Sicut medicina excellens perfectior est, quam medicina parua. Et tamen quanto aliquis indiget perfectiori medicina, tanto minus perfectus est, id est, minus sanus. Sed obijcietur, quod Christo conueniret baptismus suus, quia etiam circumcisio tollebat peccatum, & conferebat gratiam. Et tamen Christus circumcisus est inde nullam gratiam accipiens, nec peccatorum remissionem: ita ergo posset baptismum suum accipere, & quod per eum nihil sibi conferretur. Dicendum, quod non est simile propter duo. Primo, quia Christus accepit circumcisionem, quasi ex quadam necessitate, scilicet, ut non scandalizaret Iudaeos, & quia alias non acciperent eum in Messiam tanquam legis transgressorem. De baptismum Christi non erat talis

causa, cum non esset aliqua caeremonia legis ueteris cadens sub precepto. Secundo, quia non poterat Christus baptizari baptismum suo, quando a Ioanne baptizatus est. Nam, ut praesuppositum est, oportebat Christum a Ioanne baptizari, Ioannes tamen non poterat ipsum baptizare baptismum nostro propter duo. Primo, quia Ioannes non conferebat nisi baptismum suum, & omnes ab eo baptizati illo baptismum baptizabantur. Secundo, quia baptismus Christi nondum erat institutus, quando ipse baptizatus est a Ioanne, sed tunc materiam ad baptismum praeparauit sanctificans aquas tactu carnis suae, ut quaestione septuagesimae prima supra dictum est.

An conuenienter Christus baptizatus est in Iordane.
Quaest. LXXIII.

QVAERITUR, an conuenienter Christus baptizatus est in Iordane. Dicendum, quod de baptismum Ioannis quare baptizaretur in Iordane populum, supra dictum est, in 39. quaestio. An uero Christus ibi baptizari debuit nunc dubium est. Dicunt quidam, quod non debuit ibi baptizari, sed potius in mari rubro. Veritas enim debet respondere figurae, sed figura baptismi praecessit in transitu maris rubri, ubi Aegyptij submersi sunt, sicut peccata delentur in baptismum, & sic Apostolus dicit Iudaeos, fuisse baptizatos in mari. prima ad Corint. 10. scilicet. Patres uestri omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari. Ergo Christus magis debuit baptizari in mari, quam in flumine Iordanis. Item Iordanis interpretatur descensus, sed per baptismum potius aliquis ascendit, quam descendit, quia per eum ad ascendendum in coelum paratur uia. Unde infra in littera dicitur, quod baptizatus Iesus ascendit confestim: ergo non debuit baptizari in Iordane. Item transeuntibus Israelitis in terram Chanaan, aquae Iordanis conuersae sunt retrorsum. Iosue 4. & Psalm. 113. Illi tamen qui baptizantur non uadunt retrorsum, sed progrediuntur in faciendum: ergo non erat conueniens ibi Christum baptizari. Dicendum, quod conueniens fuit Christum ibi baptizari, quia ad baptismum istum nihil magis conferebat unus locus, quam alius. Ideo Christus non elegit potius baptizari in Iordane, quam in alio loco, quasi hoc aliquid conferret ad id quod ipse intendeat, sed Christus intendeat baptizari a Ioanne. Ideo ubicunque ille baptizaret ceteros, ibi Christus uellet baptizari. Accidit autem quod Ioannes baptizaret populum in Iordane, quando Christus uenit ad baptismum: ideo ibi baptizatus est. Ioannes tamen baptizauit aliquando in Aenon iuxta Salim, quia ibi erant aquae multae. Ioan. 3. & sic accideret, quod si illo tempore uenisset Christus ad baptismum, fuisset baptizatus in Aenon. Nihil ergo loca conferebant ad hoc, sed erat per accidens. Istud est uerum quantum ad causam literalem. Et tamen in sensu mystico, in quo argumenta procedebant potest adhuc dici, quod Christus conuenienter in Iordane baptizatus est, quia Iordanis fuit fluuius, per quem Israelita in terram promissionis intrauerunt. Istud autem habet speciale baptismum Christi super omnia baptisimata, scilicet, quod introducit in regnum Dei, quod per terram promissionis signatur. Unde dicitur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non potest introire in regnum Dei. Ad hoc etiam facit, quod Elias, qui rapiendus erat in coelum in curru igneo, diuisit aquas Iordanis. 4. Reg. 2. scilicet, quia transeuntibus per aquam baptismi patet aditus in coelum per ignem Spiritus Sancti. Ideo conueniens fuit, etiam quantum ad causam figuralem, quod Christus in Iordane baptizaretur.

Ad pri-

Ad primum argumentum dicendum quod ad veritatem baptismi secundum causam literalem non magis erat baptizari Christum in Iordane, quam in mari rubro, quam in aliquo lacu. Et si Ioannes fuisset baptizans in mari rubro Iudeos, ibi Christus ab eo baptizaretur: quia tamen baptizabat in Iordane, baptizatus est ibi. Dicendum est, quod etiam secundum causam figuralem fuit tam conueniens baptizari Christum in Iordane, quam in mari rubro. Nam in vitroque baptismus praefiguratus est quantum ad duos effectus, quos habet, scilicet remissionem peccatorum, & apertionem regni caelestis. Transitus maris rubri figurat baptismum in quantum in eo delentur peccata, & homo exit inde mundus a crimine. Sicut in mare rubrum intrauerit quasi simul Iudaei, qui erant cultores Dei; & Aegyptii, qui cultores Daemonum. Et nullus Aegyptiorum exiit: sed ibi occisi sunt in aquis: omnes autem Iudaei exierant, quia seruitus Diaboli in aquis relinquitur. Ideo baptizandis, quando exorcizantur, Ecclesia dicit: abrenuncias Sathanae & pompis eius? & illi profitentur te facturos. Transitus autem Iordanis praefigurauit baptismum in quantum aperit ianuam regni caelestis, sicut Iordanis apertus fuit ad introitum Israelitarum in terram promissionis. Et quia principalior effectus baptismi est apertio regni caelestis: fuit conuenientius significari in baptismo Christi, quam alias. Ideo tam conueniens fuit Christum in Iordane, quam in mari rubro baptizari. Ad secundum dicendum, quod in baptismo est accessus ad vitam aeternam dispositio per effectum gratiae, quae ibi conferitur: & quia gratia praesupponit humilitatis descensum, iuxta illud Iac. 4. humilibus autem dat gratiam: ad istum descensum humilitatis signandum conueniens fuit nomen Iordanis. Ad tertium dicendum, quod in baptismo utrumque sit, scilicet progredi, & retrocedere. Nam progreditur homo in viam perfectionis, & versus vitam aeternam, & peccata, quae prius cum homine procedebant per continuum augmentum retrocedunt: quia ibi cadunt, & pereunt. Sic dicit Augustinus in sermone Epiphaniae, scilicet. Sicut antea aquae Iordanis retrosum conuersa fuerunt, ita modo Christo baptizato in Iordane peccata retro conuersa sunt.

Quam sanctificationem tribuit aquis Christus tactu suo sanctissimae carnis. Quest. LXXIIII.

QVAERITVR circa id quod supra dicebatur, quod saepe dicitur quod Christus tactu carnis suae aquas sanctificauit, quae sanctificatio fuit ista: & an aliquid contulit aquis ille tactus carnis Christi, quantum ad effectum baptismalem. Quidam dicunt, quod verè aliquid contulit. Nam virtutem sanctificandi baptizatos contulit. Sic enim dicit Beda, & est dictum commune, quod tactu suae mundissimae carnis vim regeneratiuam contulit aquis. Vis tamen regeneratiua est virtus baptismalis, id est, efficiens in baptismo, per quam baptizati sanctificantur. Item sic dicit Chrysostomus super Mattheum, quod Christus baptizatus est, non ut peccatorum remissionem acciperet per baptismum; sed ut sanctificatas aquas relinqueret postmodum baptizandis. Ergo sanctificatio aliqua manet in aquis ex tempore quo baptizatus est. Item apertus Augustinus ponit istud, scilicet, quod ille aquae non solum lauent corpus, sed penetrent ad animam. Quod tamen non fit sine aliqua virtute spiritali in eis existente. Vnde in quodam sermone Epiphaniae ait: Sed si baptizari voluit, non ut sibi munditiam acquireret, sed ut nobis fluenta mundaret: ex quo enim

ille in aquas mergitur, ex omni peccato abluuit aqua. Et subdit ibi. Nec mirum, quod aquam hoc est substantiam corporalem, ad purificandam animam dicimus peruenire. Peruenit plane, & penetrat conscientiae vniuersa latibula: quamuis & ipsa sit subtilis, & tenuis, benedictione tamen Christi facta subtilior occultas vitae causas ad secreta mentis subtiliora pertransit. Subtilior enim est benedictionum cursus, quam aquarum meatus. Vnde quae saluatoris baptismate benedictio fluxit, tanquam fluius spiritalis omnium gurgitum tractus, & vniuersorum fontium venas impleuit.

Dicendum quod Christus per baptismum suum tangendo aquam non contulit illi aliquam virtutem realem, quae ad baptismum nostrum in aliquo proficiat. Primo patet, quia si illa virtus fuisset collata, necesse erat, quod esset purè spiritalis: quia virtus sanctificatiua purè spiritalis est. Istam autem impossibile est esse in aqua, quia accidens spirituale non potest esse in corpore: sicut est impossibile per aliquam personam habitum dialecticum esse in lapide, quia qualitas spiritalis est. Actus autem significandi est pure spiritalis: ideo impossibile est esse in aliquo corpore, & consequenter non potest sibi conferri. Secundo quia omne accidens, quod est in subiecto est necessario per modum subiecti, omnia autem corpora habent extensionem. Ideo omnia accidentia eorum sunt extensa in eis. Et nullum accidens alicuius corporis est in diuisibili nec potest esse, quia tunc non esset in corpore nec in aliqua parte corporis sit indiuisibilis. Accidentia tamen spiritalia necessario sunt indiuisibilia, ideo non possunt esse in corpore tanquam in subiecto. Et sic ista virtus sanctificatiua non poterit esse in aquis. Tertio, quia non solum in aquis, immo in nulla creatura potest esse talis virtus. Nam dicimus communiter, & est verissimum, quod nulli creaturae potest communicari virtus creatiua, quia illa est virtus infinita, & non potest esse in esse finito, & eodem modo potestas faciendi miracula, quia est infinita, nulli potest communicari. Potestas autem iniustificandi impium etiam est infinita, quia ista dicit remissionem peccatorum, & collationem gratiae, & hoc soli Deo competit. Vnde Iudaei dixerunt, quod Christus blasphemauit quando dixit paralitico, dimittuntur tibi peccata tua, dicentes: Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Mar. 2. In baptismo autem est iustificatio impij plenissima: quia non solum peccata remittuntur, & confertur gratia: sed extollitur debitum omnis peccatae, quae pro peccatis toleranda erat. Istud autem fit per virtutem sanctificatiuam baptismi. Et sic est ista virtus infinita, non potest esse in aqua, nec in aliqua creatura: ergo Christus non contulit aquae vim regeneratiuam, vel sanctificatiuam. Quarto, quia si in aqua esset talis virtus realiter, quae esset aliquid absolutum, haberet semper aqua illam virtutem, & tunc necesse erat, quod omnes, qui immergerentur in aquam, participarent de illa virtute, quae verè esset in aqua: sicut omnes merfi in aquam sentiunt frigiditatem eius, & humiditatem, & terneritudinem, & cetera accidentia ipsius. Et sic omnes homines intrantes in aquam sanctificarentur siue essent Christiani, siue non. Istud est absurdum: ideo non est ibi aliqua talis virtus. Quinto patet, quia si talis virtus esset in aqua, quandoque homo intraret in aquam sanctificaretur per eam, & conferret effectum baptismalem, cum dicitur habere vim regeneratiuam, & sic quotiens homo intraret in aquam totiens baptizaretur. Istud autem absurdum est, & etiam neplias: quia baptismus non debet iterari: ergo non est ibi virtus aliqua. Sexto patet, quia si virtus sanctificatiua esset in aquis, non oporteret esse sacramentum baptismi

blaphemauit quando dixit paralitico, dimittuntur tibi peccata tua, dicentes: Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Mar. 2. In baptismo autem est iustificatio impij plenissima: quia non solum peccata remittuntur, & confertur gratia: sed extollitur debitum omnis peccatae, quae pro peccatis toleranda erat. Istud autem fit per virtutem sanctificatiuam baptismi. Et sic est ista virtus infinita, non potest esse in aqua, nec in aliqua creatura: ergo Christus non contulit aquae vim regeneratiuam, vel sanctificatiuam. Quarto, quia si in aqua esset talis virtus realiter, quae esset aliquid absolutum, haberet semper aqua illam virtutem, & tunc necesse erat, quod omnes, qui immergerentur in aquam, participarent de illa virtute, quae verè esset in aqua: sicut omnes merfi in aquam sentiunt frigiditatem eius, & humiditatem, & terneritudinem, & cetera accidentia ipsius. Et sic omnes homines intrantes in aquam sanctificarentur siue essent Christiani, siue non. Istud est absurdum: ideo non est ibi aliqua talis virtus. Quinto patet, quia si talis virtus esset in aqua, quandoque homo intraret in aquam sanctificaretur per eam, & conferret effectum baptismalem, cum dicitur habere vim regeneratiuam, & sic quotiens homo intraret in aquam totiens baptizaretur. Istud autem absurdum est, & etiam neplias: quia baptismus non debet iterari: ergo non est ibi virtus aliqua. Sexto patet, quia si virtus sanctificatiua esset in aquis, non oporteret esse sacramentum baptismi

baptismi, nec proferri aliquam formam verborum super baptizatum, quia cum quis ingrederetur in aquam, sanctificaretur per vim sanctificatiuam, vel regeneratiuam, quae in illa est, & iste est totus effectus baptismi. Hoc tamen est absurdum, quia qui non fuerit baptizatus in nomine patris &c. condemnabitur. Marc. 16. ergo non est in aqua virtus regeneratiua. Septimo quia August. dicit: accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Detrahe verbum, quid esset aqua nisi aqua? & sic vult, quod aqua sine verbo nihil prodest: quia non est nisi aqua. Si tamen aqua haberet vim regeneratiuam, etiam sine verbo proficeret omnibus merfis in eam, ergo non est ibi virtus. Aliquis dicit, quod in aqua virtus regeneratiua est, & tamen illa non operatur, nisi quando proferuntur verba. Et hoc etiam solum quantum ad illos, qui credunt sicut dicit Aug. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum: non quia dicitur, sed quia creditur. Dicendum, quod non stat, quia si illa virtus regeneratiua fuisset collata aquis, & esset verè in eis, omni tempore operaretur, & respectu quorumcunque, quia agentia naturalia non habent in potestate sua cessare ab actione, vel incipere agere, quia hoc pertinet solum ad agentia libera rationalia. Sicut quicumque accedit ad ignem quocumque modo, & quacumque intentione accedit, calefit: & ita de tangente aquam. Si ergo esset virtus realiter in aquis, necesse erat, quod quocumque modo quis mergeretur in aquam siue credendo siue non, immo etiam si nollet recipere effectum sanctificationis, necessario reciperet si realiter esset illa virtus in aqua, & subiectiue, sicut esset ibi frigiditas, & humiditas: & tamen non sanctificatur ingrediens, nisi credens, & quando proferuntur verba: ergo nulla virtus est in aqua. Octauo, quia ista virtus, dato quod potuisset conferri aquis, esset omnino superflua, quia in baptismo dicimus Deum operari gratiam conferendo, & istud est sanctificare. Dato ergo, quod in aqua non sit aliqua virtus, sufficit illa sanctificatio. Si ergo fuerit virtus aliqua, superflua est, cum sine illa nihilominus fieret quidquid existente illa fieret. Deus tamen nihil frustra facit: ergo talem virtutem aquis non contulit. Nonò dicitur, quod Christus contulit istam vim regeneratiuam aquis tactu suae mundissimae carnis, & tamen in carne Christi non erat illa virtus: ideo non poterat conferri tactu carnis suae, quia illa erat virtus Deitatis. Decimo, quia per tactum nihil confertur nisi id, quod cuti adheret, & tamen virtus illa non erat aliquid accidens adhaerens cuti, quia per contactum posset transire, vel multiplicari ad rem tangentem: ergo non fuit collata virtus per hoc. Vnde dicitur, quia si per contractum carnis Christi à qua fuisset consecuta virtus regeneratiua, nulla aqua hoc habuisset nisi aqua Iordanis, & sic in Iordane solo debuisset homo baptizari. Et tamen falsum est: quia non differt in qua aqua homo baptizetur. Duodecimo, quia etiam in Iordane non proficeret. Quia virtutem illam, quae per tactum carnis Christi transit in aquam, non consecuta est, nec consequi potuit, nisi illa pars aquae, quam tetigit corpus Christi, & tamen illa defluxit per Iordanis alueum usque in mare mortuum, siue mare Sodomorum, ubi absorbetur Iordanis, & ultra non comparet.

Nulla ergo aqua iam maneret in orbe, quae virtutem aliquam retineret per tactum carnis Christi. Et sic nihil profuisset, quod tactu carnis eius aqua fuisset consecuta aliquam virtutem. Si autem dicas, quod illa virtus non solum collata est aquae quam Christus tetigit, sed etiam omnibus aquis, ut ait Augustinus, in sermone Epiphaniae, scilicet. Alph. 108. in Matth. Comm.

cer. Benedictio, quae de saluatoris baptismate fluxit, tanquam fluius spiritalis omnium gurgitum tractus, omnium fontium venas impleuit: non poterit stare, quod fuerit collata virtus per contactum, cum non tetigerit Christus omnes aquas, sed conferretur per solam voluntatem Dei, & sic tactus carnis Christi nullam virtutem aquis contulit.

Dicendum igitur, quod secundum veritatem contactus carnis Christi nullam virtutem contulit aquae Iordanis, nec aliis aquis, quae sit virtus aliqua realis manens realiter in aquis, per quam ipsae aquae aliquid verè efficiant in baptismo vel extra baptismum. Vnde non minus aquae efficerent in baptismo Christianitatem si ipse non fuisset baptizatus in aqua, quam nunc faciunt cum ipse baptizatus est: quia ut dixit Augustinus: Aqua quid est nisi aqua, si verbum detrahas? & tamen iam Christus tetigit. Id tamen quod Christus contulit aquis per baptismum suum fuit, quod fecit eas materiam aptam ad baptismum nostrum: non quidem conferendo illis aliquam qualitatem realem, quae in illis actualiter maneat, vel auferendo aliquam prauam qualitatem, quae prius in eis esset, quae repugnaret effectui intento per baptismum: quia nulla talis esse poterat. Nam quacumque qualitas bona, vel mala praefuisset in aquis, illa esset corporalis, scilicet accidens corporis: & nullum tale repugnat alicui qualitati spiritali: quia non sunt eiusdem generis propinqui. Et tamen necesse est, quod contraria sint sub eodem genere immediato, & sub illo maxime a se distent. Quia ista est conditio contrariorum: sed Christus ostendit nobis, quod sicut ipse in aquis baptizabatur: ita nos debebamus in illis baptizari. Et per hoc determinabatur aquam esse materiam propriam baptismi: quia ipse illam eligebat, cum in ea baptizaretur.

Cum autem doctores dicunt, quod contulit Christus virtutem aliquam aquis, non est sensus, quod illam aquis contulerit: sed quod signauit, quod baptizatis in aqua virtus illa conferretur: licet non per aquas, sed per verbum, & fidem: ut ait Augustinus. Hoc modo intelligitur dictum Bedae, scilicet, quod virtus regeneratiua collata est aquis, scilicet, non quod in aquis illa sit: sed Christus per hoc quod in Iordane baptizatus est, instituit, quod quandoque nos in aquas mergeremur sub forma ab eo tradita, consequeremur effectum virtutis regeneratiuae.

Ad secundum de auctoritate Chrysostomi dicendum, quod Christus per baptismum suum reliquit nobis aquas sanctificatas, non quod aliquam sanctificationem eis contulerit: sed reliquit eas sanctificatas, id est, ad sanctificationem determinatas, scilicet, quod in eis sanctificemur quando fuerimus baptizati.

Ad tertium de dicto Augustino dicendum, quod est modus loquendi metaphoricus ad multum exprimendum. Nam manifestum est, quod impossibile est aquam peruenire ad animam, cum illa non possit tangi, quia est spiritus. Dicit tamen Augustinus, quod aqua peruenit ad animam, & penetrat conscientiae vniuersa latibula. Est sensus quod quando homo baptizatur, sicut aqua baptismalis totum corpus exterius tangit, ita gratia baptismalis totam animam purgat penetrando omnia latibula conscientiae nostrae: quae conscientia nostra immunda est. Si autem obicias, quod aqua potest penetrare ad animam, quia dicitur Psal. 68. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquae usque ad animam meam. Dicendum quod hoc intelligitur literaliter intrare aquas usque ad animam, id est, usque ad hoc, quod tollant animam suffocando hominem, realiter tamen non intrant ad animam.

Quomodo seruauerit Ioannes in baptizando Christum. Quæst. LXXV.

QVAERITVR, cum Christus fuerit baptizatus à Ioanne quis modus fuerit seruatus in hoc baptismo, Et est dubium quantum ad duo, scilicet, quia in baptismo Ioannis tenebatur forma, Nam omnes baptizabantur in nomine uenturi, siue in eum, qui uenturus est. Act. 19. Etiam baptizati à Ioanne confitebantur peccata sua. supra in litera, Et de his duobus est dubium quomodo seruata fuerint in Christo baptizato. Potest etiam esse dubium de tertio, scilicet, de poenitentia faciendâ, quia baptis- mus Ioannis erat quoddam preparatorium ad poenitentiam, & omnes ab eo baptizati protestabantur se facturos poenitentiam. De primo dubio quidam putant, quod Christus fuerit baptizatus à Ioanne in illa forma, in qua ceteri baptizabantur, scilicet, in nomine uenturi, quia Ioannes nihil uellet. circa eum mutare potius, quam circa ceteros. Dicendum tamen quod istud dubium pendet ex alio dubio, de quo infra declarabitur sequenti quaestione, scilicet, an quando Ioannes baptizauit Christum, cognoscebat eum esse Messiam antequam immergeretur in aquam, Si, n. dicatur, quod non cognoscebat eum, sed in ipso baptismo, siue post baptismum cognouit, scilicet, quando descendit super eum Spiritus sanctus in specie columbæ: dicendum erit, quod baptizauerit eum Ioannes in nomine uenturi sicut ceteros, quia nullam causam habebat ad mutandum in eum formam illam, Si autem cognoscebat eum tunc esse Messiam, dubium manet in qua forma baptizaret. Dicunt quidam, quod adhuc baptizaret eum in forma, in qua ceteros, ne alios scandalizaret mutans aliquid circa illum, quasi ille esset maioris excellentiæ, & daretur locus emulationi. Dicendum quod non stat, quia si Ioannes cognosceret eum, & baptizaret in nomine uenturi, non recte ageret, quia ipsemet erat, qui uenturus erat: ideo magis deberet dici baptizo te in nomine tui ipsius. Item quia hoc præstat causam erroris, quia si diceretur, baptizo te in nomine uenturi, significaretur, quod non erat iste, qui uenturus erat, sed alius expectabatur. Et iste error erat grauissimus, & omnino contra intentionem Ioannis, quia ipse non uenerat ad aliud nisi ad manifestandum Israelitis, quis esset Messias. Ioan. 1. scilicet, sed ut manifestetur in Israel, propterea ego ueni in aqua baptizans. Non ergo occultaret eum Ioannes esse Messiam dicendo in nomine uenturi, cum ad ostendendum istum esse Messiam uenisset. Item quia istud erat magnum præiudicium Christo, scilicet, quod honor ipsius alteri daretur: quod fieret si diceretur baptizo te in nomine uenturi: in quo signaretur illum non esse Messiam, sed alium adhuc uenturum. Dicendum ergo, quod si Ioannes cognosceret Christum esse Messiam, non baptizaret eum in nomine uenturi, nec etiam baptizaret eum in nomine sui ipsius, quia Christus non sperabat in se ipso, nec a se accipiebat uirtutem, quia nemo a se ipso accipit, sed a maiori. Etiam non baptizaret eum in nomine patris &c, quia ista forma baptismi nondum fuerat data: sed postea à Christo instituta est. Etiam quia ista forma pertinet ad baptismum spirituale, in quo peccata remittuntur: Christo autem non conueniebat talis baptismus, ut supra declaratum est in quaestione 72. quæ quærebatur, an debuit baptizari baptismo Ioannis. Ideo dicendum quod si Ioannes eum cognosce- ret non baptizaret ipsum sub aliqua forma uerborum, sed solum immergeret eum in aqua nulla uerba proferendo. Ratio est, quia ceteros baptizabat Ioannes in

F nomine uenturi, scilicet, Messia, ut in eum crederent, & per eum sperarent se saluandos. Act. 19. & ut signaret Ioannes, quod per istum baptismum disponebat illos ad Messiam uenturum. Christus autem erat ipse Messias: ideo non erat opus: immo nec conueniens, quod aliquod istorum sibi diceretur, sed sine uerbis baptizaretur.

Secundum dubium erat de confessione peccatorum, & in hoc aliquis putabit distinguendum, sicut supra. scilicet, an Ioan. cognosceret Iesum esse Messiam, uel non. Sed dicendum, quod non stat, quia siue eum cognosceret siue non, Christus peccata non habebat: ideo confiteri non poterat illa sine mendacio. In quo considerandum, quod confessio Ioan. poterat fieri dupliciter: uno modo, quod baptizati confiterentur peccata, id est, quod exprimerent aliqua peccata determinata, siue pauca, siue multa, siue generalia, siue specialia. Alio modo, quod confiterentur peccata, i. confiterentur se esse peccatores. Primo modo Christus non poterat confiteri aliqua peccata determinata, quia nulla fecerat, nec contraxerat. Et si dicat aliquis quod Christus, licet in se non peccaret, peccabat tamen in membris suis. i. fideles, qui sunt membra eius, peccant. Dicendum, quod iste modus loquendi non recipitur, quia non est satis honestus, ut Christus dicatur absolute peccasse, quia fideles peccauerunt, uel peccant, & tamen dato, quod recipiatur iste modus loquendi, non conueniebat, quod Christus confiteretur in baptismo aliqua peccata, quia talis confessio est personalis, & intelliguntur illa peccata esse propria personæ. Secundo autem modo potest quicumque homo confiteri peccata sua. i. se peccatorem, quia dato quod aliquis sit uir sanctus, & non recordaretur se habere aliquod peccatum quod commiserit, potest dicere se esse peccatorem, quia si dixerimus, quod peccatum non habemus ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est, prima Ioan. 1. Quia licet aliquis non sit sibi conscius alicuius peccati, non propter hoc est iustus: sicut dixit Apostolus. 1. ad Corin. 4. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. id est, non puto me esse iustum, licet non sum conscius alicuius peccati, Et tamen quamdiu aliquis non potest se vocare iustum, potest se vocare peccatorem. Ideo quilibet homo in quocunque statu potest confiteri se esse peccatorem in generali. Sunt tamen quidam homines, qui non possunt in particulari confiteri se peccatores nisi mentiendo, cum nullius peccati sibi conscij sint. Christus autem non solum non poterat in particulari se confiteri peccatorem, sed nec etiam in generali, cum certus sibi esset, quod peccatum nullum commiserat, nec contraxerat. Ideo quocunque modo confiteretur se esse peccatorem, mendacium diceret. Ideo dicendum, quod Christus quando baptizatus est à Ioan. non confessus est peccata aliqua in particulari, uel uerisimili sicut ceteri, sed diceretur, quomodo stabit hoc? Nam si Ioannes cognoscebat eum tunc esse Messiam, non requireret ab eo confessionem peccatorum, & sic baptizaretur, siue illa confessione. Si tamen Ioannes non cognosceret eum, requireret confessionem illam sicut à ceteris. Et tunc oportebat, quod ipse confiteretur peccata saltem in generali, uel ostenderet se nulla habere, aut non baptizaret eum Ioannes, cum ceteri baptizati confiterentur peccata. Dicendum, quod confessio peccatorum non oportet quod fieret ante baptismum, sed in ipso baptismo, uel post, cum scriptura non det certam formam in hoc, maxime quia supra in litera dicitur, quod baptizabantur in Jordane confitentes peccata sua. Et sic ex forma literæ non apparet, quod ipse effectum peccatorum, sed quod saltem fieret simul cum baptismo. Et tunc dicendum quod nulla difficultas erat, quia licet Ioan.

Ioannes non cognosceret Christum ante baptismum, in ipso baptismo necesse est dici, quod eum cognouit, quando descendit Spiritus sanctus super eum, ut patet infra in litera. Nam istud signum dederat Deus Ioanni ad cognoscendum Messiam. Io. 1. & tunc Ioan. nullam confessionem exigeret à Christo iam cognito, nec esset aliquod scandalum. De tertio dubio, de professione faciendâ poenitentiam, dicendum quod sicut Christus in baptismo nulla peccata confessus est in generali, nec in particulari: ita nec fecit professionem aliquam de penitendo, quia in faciendo istam professionem mentiretur. Nam qui profitetur se facturum poenitentiam, confitetur necessariò se peccasse, cum penitentia non possit esse nisi de peccatis. Non ergo fecit Christus professionem de peccatis penitendo, nec etiam Ioan. petiuit ab eo istam professionem, licet eam ceteri facerent. Ratio est, quia ista professio fiebat post baptismum: tunc tamen Ioannes cognosceret Christum per Spiritum sanctum descendentem, ut dictum est. Ideo non exigeret ab eo professionem istam. Cum autem dicitur, quod in hoc scandalizarentur ceteri, quod alius modus tenebatur circa Christum, quam circa eos, & esset locus inuidiæ inuadendo Christum esse excellentiorem eis. Dicendum quod non est scandalum: immo hoc, quod Ioannes intendebat, ostendere Iesum esse meliorem toto populo, quia erat Messias. Nam ad hoc ostendendum Ioannes uenerat, nec ceteri scandalizarentur: immo gauderent maxime, quia nihil magis ipsi desiderabant, quam scire quis esset Messias, & quod eis ostenderetur.

Quare Ioannes prohibebat Christum baptizari, quando ab eo baptizari uolebat. Quæst. LXXVI.

QVAERITVR, quare Ioannes prohibebat Christum baptizari quando uolebat ab eo baptizari. Respondetur communiter, quod Ioan. cognoscebat Iesum esse Messiam, & illa esse Deum, ideo nolebat eum baptizare, quasi istud esset iniustum, scilicet, quod Deus baptizaretur ab homine. Sic tenet Nicola. & plurimi. Istud potest confirmari ex litera ista, quia Ioannes dixit. Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me: & tamen Ioannes non diceret se ab eo debere baptizari, nisi illum cognosceret. Sed obijcietur, quia Ioan. dicitur. Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel, propterea ego ueni in aqua baptizans. Item Ioan. 1. dicitur, qui misit me baptizare in aqua, dixit mihi, super quem uideris Spiritum sanctum descendentem, & manentem, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto: ergo per signum istud Ioannes cognouit Christum, & non prius. Respondet Nicola. quod Ioannes non cognouit Christum ante baptismum, sed cognouit eum dupliciter. Primo, quia per reuelationem diuinam, quando uenit ad baptismum, & tunc dixit ei quod habetur hic, scilicet. Ego à te debeo baptizari. Secundo cognouit eum, quando Spiritus sanctus descendit super eum in signo uisibili, & quando dicitur, & ego nesciebam eum, dicit, quod refertur ad tempus præcedens baptismum, in quo Ioannes non cognoscebat Iesum quantum ad personam determinatam. Hoc dicit Nicolaus super Ioan. 1. cap. Ad secundum & etiam aliquantulum ad istud primum responderet Nicol. secundum August. dicit super Ioannem, quod Ioannes nesciebat Christum, scilicet, quod bene cognoscebat eum in persona, & tamen quod nesciebat eum quantum ad potestatem excellentiæ, quam in baptismo sibi retinuit, quæ consistebat in quatuor. Primum est, quod ipse solus baptismum institueret. Secundum est, quod ipse effectum baptismi baptismo conferre posset. Tertium est, quod baptismus à merito passionis eius efficaciam haberet. Alph. Toft. in Matth. Comm.

A Quantum est, quod aliquo tempore ante ipsum baptismum conferretur in nomine eius, scilicet, quia Ioannes baptizabat in nomine ipsius, qui uenturus erat. Et sic dicitur: Et ego nesciebam eum, id est, nesciebam, quod istam excellentiam baptismi sibi reseruaret. Nicol. tamen dicit, quod expositio sua præcedens magis conuenit literæ: quàm ista expositio Augusti. Dicendum, quod adhuc manet difficultas, quia neutra istarum expositionum, scilicet, Augusti. & Nicol. contentat literam omnino. De expositione Nicolai patet: quia dixit, quod duplex fuit facta reuelatio Ioanni de Christo, scilicet, una quando ueniebat Iesus ad baptismum, & alia postea in signo uisibili. Et non conuenit, quia secundum Nico. dato, quod per primam reuelationem factam Ioanni de Iesu cognouit eum esse Messiam, & ob hoc quando uoluit ab eo baptizari non permittebat eum, quia cognoscebat eum esse Messiam non indigentem baptismo, sed potius ipse petebat ab eo baptizari. Et tunc secunda reuelatio esset omnino superflua: quia id, quod omnino cognouit est, non oportet, quod amplius manifestetur: immo non potest manifestari: licet fiant aliqui actus ad manifestationem. Istud autem est valde inconueniens, quia Deus nihil facit frustra, maxime quod daret signum tam excellens, de descensu Spiritus sancti, & quod nihil proficeret, non est ullo modo uerisimile. Ergo debet dici, quod per istud signum manifestatus est Christus Ioanni, & conuenienter non cognouit eum Ioannes, quousque fuit baptizatus, quia Spiritus sanctus descendit super Christum postquam baptizatus est, scilicet, postquam exiuit de aqua, ut patet infra in litera, & Marc. 1. Item quia istud signum dedit Deus Ioanni ad cognoscendum Christum, & in eo præsupponitur, quod Ioannes non cognoscebat Iesum esse Messiam ante istud signum, quia dicitur: qui misit me baptizare in aqua dixit mihi, super quem uideris Spiritum sanctum descendentem, hic est qui baptizat in spiritu sancto: ergo ante hoc Ioan. non cognoscebat illum. Item quia dixit ibi: Ego uidi, & testimonium perhibui quia hic est filius Dei, ergo antequam Ioan. uideret spiritum sanctum descendentem super Christum innuit, quod ipse non daret testimonium de eo, ergo innuit quod prius non cognoscebat eum. De expositione Aug. magis est manifestum, quod non satisfiat literæ. Unde Nico. dicit eam minus conuenire literæ, quàm expositionem suam. Et patet, quia Aug. præsupponit, quod non solum quando Ioannes baptizauit Christum, cognoscebat eum, sed et antequam baptizaret ipsum. Et ideo exponit literam illam. Ego nesciebam eum. i. nesciebam habere talem potestatem, & tamen si Ioan. ante hoc cognoscebat Iesum esse Messiam, & Deum, sciret quod haberet illam potestatem, quia nulla potestas est, quæ Deo desit. Item quia uidetur iste sensus factus extortus. i. Ego nesciebam eum, quia manifestè loquitur litera de cognitione personali, & non de cognitione potestatis, cum dicit, hic est, de quo dixi, quia ante me factus est, & post me uenit, & ego nesciebam eum. i. non agnoscebam eum in persona. Nā potestatem bene agnoscebat cum dicit, post me uenit, & ante me factus est: quia prior me erat: in quo signat eum esse Deum, qui prior est in æternitate, licet posterius natus sit in humanitate assumpta. Item, quia antequam ueniret Iesus ad baptismum Ioannes dixit, post me uenturus est, & fortior me est, cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamenti, uel portare calciamentum. supra in litera. Et sic cognoscebat potestatem istius, de quo loquebatur, cum non posset maiora de eo dicere, & tunc post ista dixit. Iste est de quo dixi uobis. Et sequitur: Et ego nesciebam eum. Ergo non potest intelligi nisi de ignorantia personæ, cum potestatem ante hoc laudasset. Item quia dicitur ibi, ego nesciebam eum, sed ut

Diuerse op. quo vel quia Ioan. cognouit Christum esse Messiam.

manifestetur in Israel: propterea ego veni in aqua baptizans. Et sic ignorantia ista, & manifestatio pertinet ad idem: sed manifestatio non fuit nisi personalis: ideo etiam ignorantia erat personalis. Quod non cognoscebatur persona Christi determinate, & per baptismum Ioannis fuit cognita, quia ibi Ioannes cognouit eum per signum sibi datum a Deo, & etiam ostendit eum toti populo congregato ad baptismum. Si autem intelligatur per Augustinum. Insciebam eum quantum ad potestatem baptizandi specialiter, litera sequens. s. vt manifestetur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans, oportet quod intelligatur de hoc. s. vt manifestetur in Israel, quod habet istam potestatem baptizandi. Istud tamen non conuenit: quia antequam Ioannes uideret Iesum ipse dicebat, quod Messias, qui uenturus erat habebat istam potestatem baptizandi. s. Ego baptizo vos in aqua, quod post me uenturus est, fortior me est, ille baptizabit uos in spiritu sancto, & igne. Et sic iam audiuerat populus a Ioanne, quod Messias, qui uenturus erat habebat potestatem baptizandi in spiritu sancto. Et sic iam non desiciebat ei nisi agnoscere personam, & tamen postea dixit Ioannes, quod ipse uenerat, ut Iesus manifestaretur in Israel, ergo intelligitur de manifestatione personali. Item non conuenit illa litera Ioanni. s. Ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua dixit mihi: super quem uideris spiritum sanctum descendentem, ille est, qui baptizat in spiritu sancto. Et sic uidetur quod Ioannes iam sciebat quod aliquis erat, qui baptizabat, vel qui poterat baptizare in spiritu sancto, & tamen nesciebat, quis ille erat. Et Deus uoluit illi ostendere personam, dicens: Ille est qui baptizat in spiritu sancto. Si autem Ioannes cognouisset Iesum esse Christum. Et tamen ignoraret potestatem eius in baptizando non daretur ei signum isto modo, sed diceret Deus: Christus baptizat in spiritu sancto, vel ille, quem tu nosti baptizat in spiritu sancto. Et tamen datum est signum per contrarium. s. super quem uideris spiritum sanctum descendentem, Ergo non poterit intelligi, quod ibi datur signum, nisi ad cognoscendum personam. Dicendum ergo item quod Ioannes non cognoscebat Iesum esse Messiam, quando petebat ab eo baptismum, sed postquam baptizatus est. Cum autem obiicitur, quod Ioannes nolebat eum baptizare, dicens: Ego debeo a te baptizari, dupliciter dici potest, uno modo, quod Ioannes ante hoc non cognoscebat Iesum esse Christum per aliquam reuelationem, nec nunc cognouit, & tamen uidebat eum facere uenturam ad predicationem suam, cum Ioan. 1. dicitur, quod bis ostendit eum Iudais: & tunc agnoscebat sanctitatem eius in habitu, & in tota modestia uite. Et ob hoc nolebat eum baptizare iudicans indignum esse, quod uir, qui uidebatur tam sanctus baptizaretur ab eo, quia baptismus Ioannis non erat nisi peccatoribus, cum esset baptismus penitentiae, & confitentium peccata sua. Sed obiicitur, quod Ioannes dixit Iesu. Ego debeo a te baptizari, & tamen non diceret hoc nisi agnosceret de eo aliquid magnum, s. maiorem sanctitatem, quam Ioannes haberet, & tamen quantum ad exteriorem conuersationem nemo fuit equalis Ioanni: ideo cognoscebat de Iesu, quod esset Christus. Dicit potest uno modo quod Ioannes dixit hoc ex urbanitate: quia interdum, qui sunt magis uirtuosi deserunt honorem minus uirtuosis. sic dicitur ad Rom. 12. s. Honore uos inuicem preuenientes. Unde licet Iesus quantum ad exteriora, non uideretur equalis Ioanni in sanctitate: quia tamen apparebat alius sanctitatis, Ioannes ex urbanitate deferret ei hunc honorem, ut diceret, ego debeo a te baptizari. Similia legimus de multis uiris sanctis, qui ex urbanitate sibi deferbant. Aliter potest dici quod Ioannes faciebat hoc ex humilitate, s. quod licet quantum ad exteriora Ioannes appareret ualde sanctior, quam Ie-

sus, tamen quia erat Ioannes uere humilis, non considerabat de propria excellentia, sed magis de defectibus suis, si aliquos in se inueniret. Quantum ad Iesum uero consideraret solum excellentiam apparentem, & quod arguere posset ex apparenti, & defectum nullum consideraret: & sic posset iudicare eum esse excellentiorem seipso. Ista est conditio humilium, scilicet, quod in seipsis nihil considerant, nisi defectus, & raro aduertunt ad ea, quae in eis sunt digna laude: quantum ad alios uero e contrario, quia non considerant de illis nisi excellentias, quas uideri possunt, defectus uero illorum non considerant. Ideo fit, ut humiles se ipsos fallant secundum conscientiam suam iudicantes alios esse meliores seipsis: qui tamen eis aequales non sunt. Et talis error a Deo est, & laudabilis nimis: quia prouenit de radice uerae uirtutis. Et sic Ioannes putando Iesum esse purum hominem, & sine aliqua reuelatione habita speciali de eo poterat credere ipsum esse sanctiorem se propter aliquam sanctitatem illius quam exterius uideret: & sic diceret ego debeo a te baptizari.

Alio modo potest dici, quod Ioannes habuit de Iesu aliquam reuelationem, quando uenit ad petendum baptismum ab eo, & propter istam cognouit quod erat uir sanctissimus. Et tamen non cognouit, quod erat Messias. Et isto modo poterit stare utrumque, scilicet, quod signum istud, quod dedit Deus Ioanni ad cognoscendum Messiam esset necessarium, scilicet, per descensionem spiritus sancti super eum in specie columbae: & quod ante istud signum non cognouit Ioannes, quis esset Messias: & nunc reuelaret ei de Iesu, quod erat uir sanctissimus, & tamen non diceret ei, an esset Messias. Et propter istam sanctitatem, quam sciret eum habere, nollet ipsum baptizare: sed potius diceret, ego debeo a te baptizari. Sed obiicitur. Ad quid ergo esset ista reuelatio: cum posset Ioannes per signum aliud sibi datum cognoscere, quis esset Messias. Dicendum quod uerum est, quod potest per illud cognoscere. Et tamen Deus interdum aliquid quod potest facere unica operatione facit per plures. Sicut patet de illo, quem Christus sanauit de cecitate: & non fuit prima uice perfecte curatus: sed Christus quaesuit ab eo, si uideret: & dixit quod uidebat homines tanquam arbores ambulantes: & postea curauit eum perfecte. Et tamen poterat eum curare perfecte in una uice, sicut omnes alios curabat. Ita ergo nunc, licet Deus poterat Ioanni ostendere per unicum signum, quis erat Messias, uoluit duas reuelationes facere, & per unam ostendebat eum esse Messiam: & per aliam non. Sed uirum sanctissimum.

Istud uidetur ualde rationale, scilicet, quod non reuelaretur Ioanni, quis esset Christus ante baptismum. Quia si reuelaretur non oporteret, quod deiceret spiritus sanctus super eum in baptismo, ut per hoc cognosceretur a Ioanne. Et tamen fuit ualde conueniens, quod descenderet, ut declarabitur infra in quadam. q. Fuit etiam conueniens, quod Ioannes, per aliquam reuelationem, uel alias cognosceret de Iesu, quod esset uir sanctissimus, ut haberet occasionem nolendi eum baptizare, & Christus haberet occasionem magis se humiliandi, & dicendi. Sine modo: sic decet nos implere omnem iustitiam. Quod tamen non fieret si Ioannes non cognouisset de Iesu aliquam excellentiam: quia tunc reciperet eum ad baptismum sicut ceteros non recusando eum baptizare. Ista uidentur satis rationabiliter dicta. Multi tamen tenent, quod Ioannes agnouerit Iesum esse Messiam antequam baptizaret eum: quibus non intendimus omnino aduerari, ista tamen uidentur uerisimiliter dicta.

Quare

Quare beatus Ioannes dixit Christo. Ego a te debeo baptizari. Quæst. LXXVII.

QVAERITVR, quare Beatus Ioannes dixit Christo, ego a te debeo baptizari. Respondet Glo. quod intellexit baptizari, id est, ab originali peccato mundari. Et dicit Nico. non quod Ioannes tunc haberet originale, quia fuit in utero matris sanctificatus, sed loquebatur in persona generis humani. Quod autem Ioan. non haberet peccatum originale tunc, nec etiam propter illud peteret baptizari, patet, quia erat in utero sanctificatus, ut ait Nico. & isti mundantur ab originali in utero. Item dato, quod non fuisset sanctificatus, fuerat tamen circumcisus, & per istam tollitur originale, & gratia confertur, & sic non poterat Ioannes habere originale. Cum uero dicit Nico, quod loquebatur in persona generis humani, conuenit illi, qui aliquo modo potest representare personam totius ipsius generis, sicut erat Christus in quantum Deus, uel rector, uel redemptor, uel legislator, & sub multis alijs rationibus, sub quibus poterat gerere personam totius generis humani: Ioanni autem nulla ratio talis competit, ut ipse posset loqui in persona totius generis humani. Item quia Ioannes in hoc uidebatur petere baptismum, dicens: Ego a te debeo baptizari, & tamen baptismus erat personalis, & non poterat prodesse toti generi humano, sed soli accipienti: ideo non loqueretur Ioannes nomine totius generis humani. Aliter ergo dicit Nico. posse melius intelligi, quod Ioannes peteret a Christo baptismum, scilicet, quia licet sanctificati in utero non habeant originale, indigent baptismum Christi. ad hoc, ut sint Christo incorporati, quia in baptismo Christi character imprimitur, per quem homo Christo configuratur. Dicendum, quod istud non erat necessarium. Nam sanctificati in utero, qui modo nascerentur, etiam si constaret eos in utero sanctificatos, baptizari debebant, quia licet sanctificatio in utero gratiam conferat, characterem tamen non imprimat. Ille est tamen necessarius, cum per eum homo efficiatur Christianus. Item quia baptismus Christi est sub precepto. Ideo omnes nati postquam semel cepit preceptum illud obligare, tenentur ad illum suscipiendum. Secus autem de Ioanne, quia tunc baptismus Christi nondum obligabat, immo nondum fuerat institutus: sed postquam Christus predicare incepit constitutus est, cum sacramentum legis nouae esset, & ob hoc non posset institui ante statum legis nouae. Item quia character non erat tunc necessarius, cum sit character ad figurandum hominem Christi faciendo eum Christianum. Non erat tamen tunc necessarius: immo proprie loquendo erat impossibile esse aliquem Christianum, cum lex Christi secundum quam sunt Christiani nondum esset data, nec aliquis ritus a Christo institutus. Non ergo erat necessarius Ioanni baptismus Christi, nec in hoc uidetur eum petiuisse. Dicendum ergo uidetur, quod Ioannes non petiuit hic baptizari a Christo. Primo quia, ut probatum est precedenti. q. Ioannes non cognouit Iesum esse Messiam antequam baptizaret eum, ideo non peteret ab eo baptizari, quia non crederet, quod baptismus introductus ab aliquo puro homine posset ad aliquid conferre. Secundo, quia dato, quod cognosceret ante hoc eum esse Messiam, non uideret, quod haberet Ioan. intentionem petendi baptismum ab eo. Quia si hoc intendisset non expectasset, quod Christus ab eo peteret baptizari. Et tunc ipse diceret, ego a te debeo baptizari, sed ante hoc mox ut cognouisset eum esse Messiam, peteret ab eo baptizari. Sed dicendum, quod Ioannes non intendit hic petere baptismum, sed dare causam

Alph. Tolst. in Matth. Comm.

A recusationis suae, scilicet, quare recusabat Iesum baptizare. Et hoc comparando personas suas ad inuicem, scilicet. Tu petis a me baptizari, & non est iustum, quia iustius est, quod ego baptizem a te. Et sic cum dicit ego a te debeo baptizari, non est sensus, quod dicit ego peto a te baptizari, sed ego debeo a te baptizari, id est, iustius esset, quod ego baptizem a te, quam tu a me: & tamen neutrum uult, scilicet, quia nec baptizari a Christo petit, nec baptizare ipsum uult. Et patet ex litera sequenti, scilicet, & tu uenis ad me. Quasi dicat iniustum est, quod tu uenias ad me petendo baptismum, cum iustius esset, quod ego a te baptizarem.

An Ioannes fuerit a Christo baptizatus. Quæst. LXXVIII.

QVAERITVR, an Ioannes fuerit baptizatus a Christo. Dicendum, quod antequam Christus baptizaretur a Ioanne, non fuit baptizatus Ioannes ab eo. An uero postea Christus baptizauerit Ioannem non constat. Quidam dicunt, quod fuerit postea Ioannes baptizatus a Christo. Motiui eorum est, quia Ioannes dixit Christo: ego a te debeo baptizari, & intelligunt quod per hoc Ioannes petierit baptismum a Christo. Et tunc non est uerisimile, quod Christus ei denegauerit. Huic etiam motui posset concordare uerbum Christi, qui dixit sine modo, i. per me nunc. Quasi dicat. Permite nunc fieri prius, quod ego petiui. deinde fiat quod tu petisti. Nam si Christus uoluisset simpliciter negare, dixisset. Sine. i. per me, & non diceret sine modo, in quo uideret inuenire, quod postea faceret, quod Ioannes petebat. Dicendum, quod istud nihil arguit, quia presupponunt id, quod non est uerisimile. s. quod cum Ioannes dixit, ego a te debeo baptizari, petierit baptismum. Nam contrarium praecedenti. q. inducitur est. Dicit in hoc Chryso. super Matthaeum aliquantulum fauere istis, quod in hoc ostenditur, quod postea Christus baptizauit Ioannem, quamuis hoc in apocryphis libris manifeste scriptum sit, scilicet, quod in quibusdam Euangelis apocryphis expresse scriptum erat, quod sicut Ioannes baptizauit Christum, ita Christus baptizauit Ioannem. An uero baptizauerit, uel non, nihil refert, cum nec ei baptismum esset necessarium, nec sacra scriptura de hoc aliquid manifeste aperiat. Hieron. autem dicit, quod per hoc quod Iesus dixit, sine modo, ostendit se in aqua a Ioan. fuisse baptizatum, & Ioan. a Christo postea in spiritu baptizandum. Hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod baptizaretur in spiritu, id est, baptismum spirituale Christi, in quo remittebantur peccata, & non erat solum in aqua, sicut baptismus Ioannis, & tunc diceremus Ioannem uere fuisse baptizatum a Christo. Alio modo baptizatus est Ioannes a Christo in spiritu, id est, solum per infusionem spiritus sancti, siue collationem amplioris gratiae. Hoc modo accipitur baptismus. Actu primo: Ioannes baptizauit aqua: uos autem baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hos dies, id est, replebimini Spiritu sancto. Et non fuit ibi sacramentum baptismi, nec ulla aqua, nec forma uerborum, sed sola missio Spiritus sancti in signo uisibili super Apostolos. Actu secundo. Petrus quoque dicit completa ista uerba in illis, super quos descendit Spiritus sanctus, & loquebantur linguis. Actu. 1. Et illam descensionem Spiritus sancti uocauit baptismum in Spiritu. Ita poterat hic intelligi a Hieronymo. Ideo non plene constat ex intentione Hieron. an uelit, quod Ioannes fuerit postea a Iesu baptizatus baptismum sacramentali: maxime, cum tam Chryso. quam Hieronym. qui hoc tangunt transeunt immediate ad alias expositiones, & non uidetur quid determinate uelint. Dicit potest ratio

C c 3 nabiliter,

nabiliter, quod Ioannes non fuit a Christo baptizatus, qui quando discipuli Christi baptizare inceperunt...

Quare Ioannes veniente Iesu ad baptismum dixit, quod nolebat eum baptizare, & postea baptizavit.

QVAERITVR, quare Ioannes veniente Iesu ad baptismum dixit, quod nolebat eum baptizare, & postea baptizavit. Nam videtur esse inconveniens quocunque modo Ioannes se habuerit ad Iesum...

pio nolendo illum baptizare. Postquam tamen Iesus dixit ei, sine modo &c. quasi dicat, dato quod essem sanctus sicut tu cogitas...

Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei caeli, & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam...

Baptizatus autem. Hic ponitur testimonium Dei Patris de Christo baptizato, scilicet, per Spiritum sanctum descendentem, & per vocem patris auditam...

Et ecce aperti sunt ei caeli. Scilicet, prius exiit de aqua quam aperirentur caeli. Sic dicitur Marc. 1. scilicet. Et statim ascendens de aqua vidit apertos caelos...

Hom. 4. in medio.

ceret illum esse filium, scilicet, filium naturalem, ceteri autem adoptivi sunt. Et vocavit eum dilectum, quia pater diligit eum super omnia...

An post Christi baptismum caeli aperti sint, & quomodo aperti. Quest. LXXX.

QVAERITVR, an post Christi baptismum caeli aperti sint, vel quomodo aperti. Quidam dicunt, quod nullo modo fuerunt aperti, scilicet, non corporaliter, nec spiritualiter...

in caelo sit, videri debeat: oportet quod istud sit ualde magnum, & etiam lucens. Nam si sit paruum non poterit videri ab aliquo existente in terra...

Caeli aperti non fuerunt realiter.

cat : etiam si aperiat celum, & per catarrachas mittat nobis panem non poterit esse istud, quod dicitur: Est ergo modus iste loquendi vulgaris in Scriptura propter simplices, quod celum aperiat aliquando: licet realiter nunquam aperiat, & etiam tunc non uideatur alicui apertum, secundum aliquem modum. Isto modo dici poterat in presenti, quod celum apertum non fuisset, & etiam nulli uideretur apertum, sed solum diceretur hoc propter simplices, & propter causam iam dictam. Et tamen in presenti uidetur aliud dicendum. Nam si Euangelista dicerent solum, quod apertum est celum, sicut dicitur Luc. 3. scilicet, Iesu baptizato, & orante apertum est celum, diceremus sicut supra diximus, nullam fuisse apertione realem, nec imaginariam, quia nec aliam: quia tamen Mar. primo dicitur, quod Christus uidit celos apertos, necessesse est dari, quod aliquo modo caeli apparuerunt aperti. Et dicendum uno modo, quod fuit hoc per uisionem imaginariam, sicut Deus solet facere in phantasia Prophetarum per motum imaginum praesentium ibi: quos tamen Deus nouo modo mouet, vel per creationem aliquarum imaginum de nouo in phantasia Prophetarum. Et utroque modo Deus facit, quod uideatur Prophetarum, quod aliquid uideat realiter, & tamen nihil uidet: licet ita plenè certificetur per illam uisionem imaginariam quantum ad rerum certitudinem, sicut si realiter uideret. Sic tenet Hieron. super Matthaeum, dicens: Coeli aperti sunt Christo baptizato, non reueratione elementorum, sed spiritualibus oculis: sicut Ezechiel in principio uoluminis sui apertos esse celos commemorat, constat tamen, quod illa apertio celorum, de qua in Ezechiele, tota fuit imaginaria: sicut consuetus est apud Prophetas: ita ergo ista. Idem ostendit Chryostomus, super Matthaeum dicens, Si enim ipsa creatura celorum rupta fuisset, non dixisset aperti sunt ei, quia quod corporaliter apparet, omnibus est apertum. Et sic uult, quod fuerit uisio imaginaria de apertione celorum, & quod soli Christo fuit facta. Hoc autem modo non solum non fuerit celi realiter aperti, sed etiam nihil exterius apparuit, per quod putarentur aperti, sed totum hoc erat in phantasia Christi, sicut erat in Prophetis. Et ita dicit Sanctus Thomas, tertia parte summae, quaest. 39, artic. 5, in solutione ad argumentum, quod potest referri ad uisionem imaginariam, per quem modum Ezechiel uidit celos apertos, Formabatur enim ex uirtute diuina, & uoluntate rationis talis uisio in imaginatione Christi: ad significandum, quod per baptismum celi aditus hominibus aperitur. Aliter potest dici, quod istud fuerit secundum uisionem intellectualem, sicut solet fieri in Prophetis, qui saepe immutantur intellectualiter nulla re exterius apparente, nec facta aliquo motu in phantasia. Sic etiam dicit Sanctus Thomas, ubi supra, scilicet, potest ad uisionem intellectualem referri: prout Christus uidit iam baptismum sanctificatione apertum esse celum hominibus, quod tamen etiam ante uiderat sciendum. Alij dicunt, quod ista uisio de apertione caeli fuit corporaliter, licet non aperirentur celi realiter, tamen uidebatur hominibus, quod aperirentur. Idem dicit Sanctus Thomas, ubi supra scilicet. Aliqui referunt hoc ad uisionem corporalem dicentes, quod circa Christi baptismum tantus splendor fuit in baptismo, ut uiderentur celi aperti. Istud autem tenet Nico, non curans de alijs positionibus tanquam ista sola sibi uera uideatur, cum ait, celi aperti sunt, non quod caeli fuerint diuisi, sed quia uidebantur aperti, sicut in corruscatione uidetur fieri. Omnes istae positiones possunt stare. Videtur tamen rationabilior ista ultima quam solum Nico, tetigit non curans de alijs. Ratio huius est, quia si fieret ista uisio imaginaria, vel intellectualiter so-

Coeli dicitur
aperiri uisio
imaginaria.

Coeli dicitur
aperiri uisio
intellectu-
ali.

lum esset in Christo, & exterius nihil appareret. Et tamen rationabile est, quod non solum ipse, sed etiam alij hoc uiderint, ut dicitur infra in quadam quaestio. Item quia non uidetur ita conueniens, quod in Christo fieret uisio imaginaria, vel intellectualis, quia istae uisiones fiebant in Prophetis, ut per illas ostenderet aliquid eis, quod alias non cognoscebant, nec cognoscere poterant. Christus tamen non solum secundum quod Deus, sed etiam secundum quod homo cognoscebat omnia ista, quia anima sua, quae erat unita uerbo, sciebat omnia praesentia, praeterita, & futura, ut est communis sententia Theologorum. Et sic sciebat ipse per baptismum apertum regnum celorum baptizandis. Et ista uisio imaginaria ad nihil aliud proficiebat, nisi ut Christus hoc intelligeret, & iam istud intelligebat: ideo erat omnino superflua. In Prophetis autem non erat superflua, quia per illam cognoscebant id, quod alijs non cognoscebant, nec cognoscere poterant. Deus tamen nihil frustra facit. Ideo uidetur, quod non fecerit talem uisionem in Christo. Item uidetur quaedam imperfectio, & inconueniens, quod Christo demus uisionem imaginariam, quia ista uisio est imperfecta, cum sit per phantasmata representantia modo corporali uelut in somnio. Christus autem clarè cognoscebat omnia propter unionem animae suae ad uerbum. Ideo inconueniens, & praeposterum quoddam esse uidetur dare ei uisionem imaginariam, cum haberet claram uisionem. Sicut esset inconueniens, quod daremus alicui cognitionem fidei aenigmatica, qui haberet claram patriam uisionem. Nam illud quod perfectum est euacuat istam cognitionem imperfectam, scilicet, fidei, & imaginaria uisionis, quia utraque habet rationem obscuri, & imperfecti. Si autem dicitur, quod ista uisio fuit in Christo intellectualiter, adhuc minus uidetur. Nam uisio imaginaria, licet imperfecta sit, & inutilis quantum ad Christum, qui habebat claram cognitionem, & perfectam: tamen poterant ista esse in eodem in quantum una est solum phantastica, alia est purè intellectualis, & pertinet ad duos modos cognitionis. Quomodo tamen posset fieri ista apertio intellectualis non uidetur, quia ante hoc semper Christus cognouerit, quod celum aperiretur hominibus in baptismo, & etiam nunc quando baptizatus est. Et postquam baptizatus est, illud idem sciebat, nec poterat obliuisci: cum anima sua uideret omnia haec in uerbo. Non ergo uidetur quomodo uerba istam cognitionem de apertione celorum, quam ipse habebat posset ei dari alia secundum quam diceretur, quod nunc in baptismo aperti fuerunt caeli. Quia tunc duo actus intelligendi solo numero distincti de eadem re essent simul in eadem anima. Quod non uidetur possibile. Dicit autem Sanctus Thomas, ubi supra, uolens istud excusare, scilicet, quod Christus uidit celos apertos sanctificatione baptismo, quod tamen ante uiderat sciendum. Hoc tamen non uidetur sufficere, quia licet uerum sit, quod ante baptismum suum Christus sciebat celos apertos hominibus, & post baptismum sciuit illos esse apertos: tamen per eandem cognitionem sciuit illos esse apertos, per quam sciebat prius illos esse apertos, sicut idem principium est mihi ad sciendum solem esse orienturum antequam orientur, & ad sciendum eum esse ortum postquam ortus est. Et non oportet dari aliud principium cognoscendi, uel nouam scientiam per quam sciam solem esse ortum quam illam, per quam sciam eum esse orienturum, quia eadem ratio utrumque concludit, utpote, si nunc sit meda nox, ego scio solem non esse ortum, & scio, quod necesse est ante octo horas eum oriri. Ideo elapsis octo horis, licet non uideam eum ortum, utpote, quia non exiui domum, scio tamen eum esse ortum. Et ista scientia non potest me

me fallere, nec oportet, quod aliquis me instruat, A dicendo: ecce iam ortus est sol. Ita ergo hic, cum Christus ante baptismum suum sine ulla reuelatione sciret per baptismum celum esse apertum hominibus, necesse est, quod etiam baptizato etiam nulla reuelatione facta sciret celum iam esse apertum hominibus. Et non erat necessaria ad hoc aliqua noua reuelatio: maxime cum dicamus nullam scientiam de nouo Christo aduenisse, nisi experimentaliter. Ideo dicendum, quod non est illo modo possibile, quod ista apertio caeli sit aliqua uisio intellectualis facta in Christo de apertendo caelo baptizandis, nisi sit illa cognitio quam Christus semper ante hoc habebat: & tunc nihil nouum fuit in Christo factum, propter quod dicerentur caeli aperti. Nam si propter istam cognitionem Christi de apertendo caelo baptizandis dicatur sibi aperti caeli, non magis poterit dici hoc de tempore baptismi quam natiuitatis, & praedicationis, & de quolibet die uitae suae: quia nullus fuit dies in quo Christus istud non sciret. Dicendum ergo uidetur secundum Nico, & multos alios quod licet ista apertio celorum non fuit realis, uisum est tamen, quod realiter aperirentur propter aliquem motum, uel figuratorem factam in nubibus: secundum quam caeli uiderentur aperti. Nam naturaliter saepe hoc fit. Et uocantur tales impressiones hiatus: ut patet ex. 2. Merco. Ad argumentum in contrarium dicendum quod non procedit a sufficienti diuisione, scilicet, quia nec caeli aperti sunt realiter, nec specialiter: sed uisi sunt aperi, licet realiter non aperirentur, ut dictum est. Qui autem tenent, quod ista uisio fuit imaginaria dicunt, quod factum est hoc secundum humanam dispensationem. Sic enim dicit Chryostomus super Matthaeum, scilicet. Quid enim ante oculos filii Dei clausi fuerat caeli, qui etiam in terra constitutus erat in caelo? Sed sciendum, quod secundum dispensationem humanam baptizatus est hic. Secundum autem naturam diuinam erat in caelis. Ista solutio tenet dicendo, quod uisio imaginaria: quia tunc sicut supra diximus, potest stare licet sit inutilis talis uisio. Si autem dicitur, quod uisio intellectualis, non potest conuenienter responderi ad argumentum. Remigius tamen magis uidetur fauere positioni nostrae, quam quod fuerit uisio imaginaria, uel intellectualis, cum ait. Sed nunquid tunc primo aperti sunt ei caeli etiam secundum humanam naturam. Fides enim Ecclesiae credit, & tenet, quod non minus aperti sunt ei caeli: quia omnibus regeneratis aperitur ianua regni caelestis. Si tamen intelligeretur ista apertio secundum uisionem imaginariam poterat tunc caeli aperti Christo, qui nunquam prius, nec post aperti fuerint. Ideo non intelligit de imaginaria, & minus de intellectuali: cum dicat, quod Christo etiam secundum humanam naturam semper fuerunt caeli aperti.

An fuerit conueniens, quod Christo baptizato caeli aperti fuerint. Quest. LXXXI.

QVAERITUR, an conueniens fuit quod Christo baptizato caeli aperti fuerint. Aliqui dicunt, quod non: quia celum apertum est illis, qui indigent intrare in caelum: & tamen Christus semper erat in caelo, & est, iuxta illud Ioan. 3. Et nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo filius hominis, qui est in caelo. Item fidelibus caelum apertum est per Christi passionem: iuxta illud ad Hebraeos. 10. scilicet. Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi. Baptismus autem hoc facere non potuit. Nam etiam si aliqui baptizati baptismo Christi ante eius passionem decesserunt, non

apertum est eis caelum usque post Christi mortem, ut est doctrina indubitata omnium. Ergo potius debuit aperiri caelum in Christi morte. Dicendum quod fuit conueniens, & quasi necessarium, quod caelum dicitur apertum in Christi baptismo. Et hoc propter duo, scilicet, propter conditionem baptismi, & propter ea, quae tunc apparuerunt Christo baptizato. De illis, quae tunc apparuerunt, dicendum, quod etiam si Christus tunc non fuisset baptizatus: ista tamen apparerent & diceretur caelum apertum. Nam ibi apparuit spiritus sanctus in figura columbae, siue in columba: & illa uidebatur venire de caelo, cum dicitur descendisse super Christum: maxime quia spiritus sanctus in caelo esse creditur a simplicibus tanquam ibi Deus habitet, & ad hoc, quod ueniret super Christum in illa columba, oportet quod caelum aperiretur, quia simplices non possunt intelligere quomodo spiritus sanctus in columba de caelo potuisset descendere. Vox quoque Patris audita est, & illa de caelo venire uidebatur, ideo ut audiretur, oportebat caelum aperiri: quia alijs non intelligerent simplices, quomodo de caelo uox venire poterit. Similes modi sunt alij in veteri testamento de apertione caeli, de quibus diximus praecedenti, quod in nouo quoque testamento est saepe etiam iste modus, ut patet Actuum 7. cum dixit Stephanus. Ecce uideo caelos apertos, & Iesum stantem a dextris Dei. Et tamen non fuerunt caeli aperti realiter: quia etiam nihil profuisset Stephano, quod caeli essent aperti ad uidentum Christum: quia si non poterat eum uideri caelo clauso, non posset eum uideri caelo aperto: ut declaratum est praecedenti quaestione. Quia tamen Christus erat in caelo, & non possent simplices intelligere, quomodo posset Stephanus uideri eum existentem in caelo manente caelo clauso, dixit Stephanus. Ecce uideo caelos apertos: Et uerum est, quod ita uidebatur Stephano, quia erat illa uisio imaginaria: licet esset in uigilia, ut declaratum est. 3. Reg. 22. & 2. Paralip. 18. Sic etiam factum in beato Petro, quando uidit linteam magnum quatuor initijs submissi de caelo in terram, in quo erant omnia quadrupedia. Actuum. 10. & ibi dicitur quod cecidit super eum mentis excelsus: & uidit caelum apertum, & uas descendens. Ibi dicitur, quod uidit caelum apertum: quia in uisione sua imaginaria ostendebatur ei, quod illud uas plenum animalibus, & linteam de caelo descenderet: & tamen non poterat intelligi, quomodo illud uas de caelo descenderet nisi aperiretur caelum. Ideo dictum est, quod apertum est caelum. Ista ergo, quae apparuerunt in Christi baptismo de caelo descendente, fuerunt causa, ut ex necessitate scriptura diceret caelum fuisse apertum. Dicitur etiam fuisse apertum propter conditionem baptismi. Et hoc spiritualiter pertinet ad Christi baptismum, quod tunc dicitur caelum fuisse apertum potius, quam alio tempore uitae suae. Nam ut supra dictum est, Christus baptizari uoluit, ut suo baptismo perfectaret baptismum, quo nos baptizaremur, & ideo in Christi baptismum illa demonstari debuerunt, quae pertinent ad efficaciam nostri baptismi. Et circa hoc sunt tria consideranda. Primum quidem uirtus principalis ex qua baptismus habet efficaciam, quae est uirtus caelestis. Nam non est a ministro, nec ab aqua, sed a Deo operante secretè in sacramentis. Et ideo baptizato Christo apertum est caelum, ut ostendatur, quod uirtus caelestis de caetero ad baptismum sanctificationis: & super quemcumque baptizatum uenit uirtus caelestis. Secundò operatur ad efficaciam baptismi fides Ecclesiae, & eius qui baptizatur. Unde, & baptizati fidem profiterentur, quia dicitur eis, quid petunt ab Ecclesia, & dicunt se fidem petere. Baptismus quoque fidei sacramentum dicitur. Per fidem autem inspicimus

B

C

D

E

spicimus caelestia, quae sensum, & rationem humanae excedunt. Et ad hoc significandum Christo baptizato aperti sunt caeli, scilicet. Quia in baptismo fides nobis donatur, per quam caelestia cognoscimus, quae sine fide per humanam rationem cognosci non poterant. Tertio quod per baptismum Christi specialiter aperitur nobis introitus regni caelestis, qui primo homini per peccatum clausus fuerat. Unde baptizato Christo aperti sunt caeli: ut ostenderetur, quod baptizatis pateat via in caelum. Post baptismum autem necessaria est homini oratio ad hoc, quod caelum introeat. Quia, licet per baptismum remissa sunt homini peccata: manet tamen fomes peccati nos impugnans interius, & mundus, & demones, qui repugnant exterius. Contra quos oratio necessaria est. Sic patet 1. Petr. 6. f. Adversarius vester Diabolus tanquam Leo rugiens circuit &c. Ideo ad hoc beatus Petrus posuit remedium dicens: Sobrii estote, & vigilate in orationibus. Et ob hoc signanter dicitur Luc. 3. quod Iesu baptizato, & orante, apertum est caelum, scilicet, quia oratio fidelibus necessaria est post baptismum, vel ut detur intelligi, quod hoc ipsum, quod per baptismum aperitur creaturibus caelum, est ex virtute orationis Christi. Et sic signanter dicitur supra in litera, quod apertum est ei caelum, id est, omnibus propter eum. Sic enim si Imperator dicat alicui petenti pro alio, Ecce homo beneficium non illi, sed tibi do, id est, propter te do illi, sic dicit Chryso. super Matt. Fuit ergo conveniens in Christi baptismo caelum aperi. Ad primum argumentum dicendum, quod caelum apertum fuit Christo: non quasi ipse ingressus esset illuc, sed, ut significaretur, quod per baptismum ab eo institutum omnibus baptizatis, aperiretur. Aliter potest dici, ut ait Chryso. super Matt. quod sicut Christus sine humana dispensatione baptizatus est quamvis ipse propter se baptismo non indigeret: sic etiam secundum humanam dispensationem aperti sunt ei caeli, secundum autem naturam divinam semper in caelis erat.

Ad secundum dicendum, quod per passionem Christi apertum fuit caelum omnibus hominibus tanquam per causam generalem apertionis, quia passio Christi aequaliter omnibus hominibus profuit, si ipsi fructum eius capere velint, & ipsa indifferenter pro omnibus fuit. Quia tamen non omnes homines salvantur, necesse est, quod aliquid sit per quod fructus passionis hominibus applicetur, & sic caelum introeant. Istud autem est per baptismum, iuxta illud ad Rom. 6. scilicet. Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Ideo potius mentio fit de apertione caelorum in baptismo, quam in Christi morte, licet mors sit vere causa efficiens, & praemertoria: baptismus autem est causa applicans illam apertionem singulis, qui desiderant ea participare. Alias potest dici, ut ait Chryso. super Matthaeum, scilicet, quod aliter in baptismo, & aliter in Christi morte caeli aperti sunt, scilicet, quod in baptismo Christi caeli aperti sunt solum: in passione vero eius ianuae caeli penitus ablatae sunt, ut iam semper aditus pateat, cum ait, Baptizato Christo caeli tantum aperti sunt, postquam vero tyrannum vicit per crucem, quia non erant necessariae portae caelo caelum nunquam claudendo: ideo non dicunt Angeli: aperite portas. Iam enim erant aperta, sed tollite portas. Per quod dat intelligi Chryso. quod obstacula, quibus prius obstitentibus animae defunctorum introire non poterat caelos, sunt totaliter per passionem Christi ablata, sed in baptismo sunt aperta quasi manifestata iam via, per quam homines intraturi erant in caelo.

An ista apertura caeli in Christi baptismo omnibus patuit, vel soli Christo, aut quibus. Quest. LXXIII.

QVAERITVR, an ista apertio caeli facta in Christi baptismo patuit omnibus, an soli Christo, aut quibus. Quidam dicunt, quod soli Christo caelum visum est apertum. Sic ait Chryso. super Matt. Si enim ipsa creatura rupta fuisset non dixisset aperti sunt ei caeli, quia quod corporaliter aperitur omnibus est apertum. In quo innuit, quod ei soli apertum est. Ideo non fuit necesse, quod fieret realis divisio. Hoc autem confirmatur, quia dicitur supra in litera, aperti sunt ei caeli, quasi dicat ei soli, & non alijs. Nam si alij apertionem illam uiderent, non diceretur aperti sunt ei caeli, sed simpliciter aperti sunt caeli.

Dicendum videtur, quod istam apertionem non solus Christus, sed omnes quotquot erant ibi quando Christus baptizatus est, viderunt. Ratio est, quia realiter apperuit hiatus quidam in figura divisionis, ut declaratum fuit supra in quadam quaestio. quod autem realiter erat, ab omnibus uideri poterat. Ideo multi viderunt. Secundo patet, quia ista apertio caelorum fiebat ad significandum, quod baptizandis aperiretur caelum per baptismum Christi, ideo conveniens videbatur, quod multi uiderent illam apertionem, ut per hoc commendaretur baptismus Christi, quantum ad illos, qui eum suscepturi erant. Tertio, quia ista apertio caeli erat in testimonium Christi, sicut missio Spiritus Sancti, & uox Patris. Testimonium autem non est nisi, quando constat. Ideo oportet, quod multis constaret de ista apertione, & sic eam multi uiderent. Quarto, quia necesse erat, quod saltem Ioannes videret caelum apertum, quia ipse uidit Spiritum Sanctum descendentem super Christum in columba. Ioan. 1. & tamen caeli apertio ostensa est, ut uideretur quomodo columba illa de caelo poterat uenire, ut probatum est, supra in quadam quaestio. Ideo oportet, quod saltem ipse Ioannes uideret caelum apertum. Quinto, quia si solus Christus uideret caelum apertum, esset omnino inutile, quia per hoc nihil nouum poterat ei innotescere, quia alias ipse non sciret, & tamen Deus non aperiret caelos frustra etiam apparenter: ideo oportet, quod illa apertio fuerit ostensa aliquibus, qui per eam aliquid nouum poterant cognoscere. Aliqui ergo praeter Christum uiderunt caelum apertum. Aliqui autem putant, quod ista apertio fuerit solum imaginaria uisione, & tunc certum est, quod non fieret omnibus, sed soli Christo: cum nihil exterius esset in re, sed in sola phantasia. Istud tamen non est satis uerisimile. Nam supra in quadam quaestio. ostendimus realiter apparuisse apertionem caeli: licet realiter non fuerit caelum apertum. Ad argumentum in contrarium dicendum, quod Chryso. tenuit istam apertionem fuisse per uisionem imaginariam: ideo necesse est, quod dicat soli Christo fuisse uisam apertionem, & tamen supra ostendimus uerisimilius esse, quod uisum fuerit caelum aperi. Alii dicunt, quod licet realiter sic non fuerit. Ad confirmationem dicendum, quod nihil probat. Vno modo, quia licet Matt. dicat aperti sunt ei caeli, Luc. dixit apertum est caelum, & sic potest intelligi, quod absolute erat apertum. Alio modo potest dici, quod apertum est ei caelum dicitur, id est, apertum alijs propter eum: Sic enim exponit Chryso. super Matt. dicens. Aperti sunt ei caeli, id est, omnibus propter eum. Sicut si Imperator alicui pro filio petenti dicat: ecce hoc beneficium non illi do, sed tibi, id est, propter te do illi. Et sic poterat esse quod Matthaeus dicit, quod nunc apertum est ei caelum, id est, etiam illa apertio caeli ostensa fuit alijs propter eum. Et ita erit realis apertio, quae multis uisa fuerit ista apertio imaginaria.

ginaria. Tamen non manet firmus in eadem opinione. Quia ipse Chryso. in quadam homilia dicit super hoc, scilicet. Si tu non uides non incredulus sis. Etenim in principijs spiritualium rerum semper sensibiles apparent uisiones: igitur & istas fuisse sensibiles, sic non solum per uisionem imaginariam. Glo. quoque idem tenet dicens, quod tantus splendor circumfulsit Christum in baptismo, ut empyreum caelum in baptismo reueratum esse uideretur. Alio modo potest dici, quod licet dicatur, aperti sunt ei caeli, non innuit, quod ei soli aperti fuerint caeli, quia sic etiam dicitur uidit Spiritum Sanctum super se descendentem, & tamen non est uerum, quod ipse solus uiderit, quia etiam Ioannes uidit. Ioan. 1.

An conveniens fuerit, quod Spiritus Sanctus descenderet in specie columbae. Quest. LXXIII.

QVAERITVR, cum Spiritus Sanctus descenderet super Christum, an conveniens fuit, quod descenderet in specie columbae potius, quam in aliqua alia effigie. Aliqui dicunt, quod non debuit descendere in specie columbae, sed magis in figura ignis. Quia a Christo deriuatur Spiritus Sanctus in omnes alios. Ioan. 1. scilicet. De plenitudine eius nos omnes accepimus, sed supra Apostolos non descendit in specie columbae, sed ignis. Act. 2. ergo super Christum etiam debuit descendere in specie ignis. Alij dicunt, quod debuit in eo manifestari in uarietate linguarum, quia baptismus noster confirmatur baptismum Christi. Ita quod in nostro efficitur id, quod in suo significatum est. Et tamen in ecclesia primitiua in eis, qui baptizabantur Spiritus Sanctus descendebat in uarietate linguarum. Ita ergo debuit fieri in Christo. Patet hoc Act. 19. & 1. de illis, qui audiebant uerbum Petri, & descendente super eos Spiritu Sancto loquebantur linguis. Et etiam Act. 19. super baptizatos a Paulo descendit Spiritus Sanctus, & loquebantur linguis Dominum laudantes. Dicendum, quod conuenientius fuit Spiritum Sanctum in specie columbae apparere, quam in aliqua alia specie super Christum, & hoc propter multa, quae columbae conueniunt, ut applicatur proposito. Primo propter dispositionem, quae requiritur in baptizando, ut non fictus accedat. Quia sic dicitur sapientiae, id est, Spiritus Sanctus disciplinae effugiet fictum: columba autem est animal simplex, astutia & dolo carens. Unde dicitur infra 10. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbae. Secundo competit columba ad designandum septem dona Spiritus Sancti. Nam baptizatis dantur dona Spiritus Sancti in baptismo, ut ait Remigius, scilicet, sicut omnibus per baptismum renatis aperitur ianua regni caelestis, ita omnes, qui accipiunt dona Spiritus Sancti. Ista septem dona signantur per septem proprietates columbae, ut ait Rabanus. Prima est, quod columba iuxta fluenta habitat: ita de ea dicitur, quod habitat iuxta fluenta plenissime, & ita ut uilo accipit remergit se in aquam, & euadat. Hoc pertinet ad donum sapientiae, per quam sancti iuxta Scripturam diuina fluenta residet, ut diaboli incursum euadant. Secunda est, quod columba meliora grana eligit sibi in cibum. Hoc pertinet ad donum scientiae, quod sancti scientias sanas, quibus pascantur eligunt. Tercia est, quia columba alienos pullos nutrit: hoc pertinet ad donum consilij, quo sancti uiri homines, qui fuerunt pulli diaboli, id est, imitatores eius, doctrina nutriunt, & exemplo. Quarta est, quia columba rostro non lacerat. Hoc pertinet ad donum intellectus, quo sancti bonas scientias non peruertunt lacerando eas more haereticorum. Quinta est, quia columba felle

careat: hoc pertinet ad donum pietatis, per quam sancti irrationabili ira carent. Sexta est, quia columba in cauernis petrae nidificat: hoc pertinet ad donum fortitudinis, per quam sancti in plagis mortis Christi, qui est petra firma, interdum ponuntur: ibi constituentes sui refrigerium, & spem. Septima est, quia columba gemitum pro cantu habet: hoc pertinet ad donum timoris, per quem sancti delectantur.

Tertio fuit conueniens, quod appareret in columba propter effectum proprium baptismi, qui est remissio peccatorum, & reconciliatio ad Deum. Hoc autem in columba proprie signatur, quae est animal domesticum, & mansuetum, & maxime quia ipsa signauit reconciliationem Dei cum homine, & tranquillitatem redditam saeculo. Nam in diluuiio per quod saeculum debebatur, Noe misit columbam de arca, ut uideret si defecissent aquae de facie terrae, & retulit ei ramum oliuae uirentibus folijs. Gen. 8. In quo pax, & misericordia significabatur, scilicet, quod Deus iam miseretur saeculo, & cessaret diluuium. Sic ait Chryso. in quadam homilia, scilicet, ueteris etiam recordetur historiae. In diluuiio enim apparuit hoc animal ramum ferens oliuae, & communem orbis terrarum tranquillitatem annuncians. Quae omnia typus erant futurorum. Et tunc enim columba apparet liberatorem nobis demonstrans, & pro ramo oliuae adoptionem generi humano offert. Quarto apparuit Spiritus Sanctus in specie columbae super Christum ad designandum communem effectum baptismi, qui est confirmatio ecclesiasticae unitatis. Unde dicitur ad Eph. 5. quod Christus tradidit semetipsum, ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam: non habentem maculam, nec rugam, aut aliquid huiusmodi: lauans eam lauacro aquae in uerbo uitae. Ideo Spiritus Sanctus conuenienter demonstratus est in specie columbae in baptismo, quia columba est animal amabile, & gregale. Unde Cantico. 5. de Ecclesia: una est columba mea. Quinto fuit conueniens, quod appareret in baptismo in specie columbae propter unam uirtutem, quae specialiter apparet debet in baptizatis, scilicet, charitas. Nam licet in baptismo omnes uirtutes, & dona infundantur, charitas tamen est omnium excellentior, 1. Cor. 13. scilicet. Maior horum est charitas. Et ista est, in qua pendet tota lex, quia finis legis est dilectio, sine charitas. Ad Rom. 13. Columba autem ualde conuenit charitati. Sicut dicit Chryso. super Matthaeum, scilicet. Ideo Spiritus Sanctus speciem columbae suscepit: quoniam praeter omnibus animalibus haec cultrix est charitatis. Omnes autem species iustitiae, quas habent serui Dei in ueritate, possunt habere serui diaboli in simulatione: solum autem charitatem sancti Spiritus non potest imitatus Spiritus imitari. Ideo ergo haec priuata speciem charitatis sibi seruauit Spiritus Sanctus, quia per nullum testimonium sic cognoscitur, ubi est Spiritus Sanctus, sicut per gratiam charitatis.

Ad primum argumentum dicendum, quod non fuit conueniens Spiritum Sanctum descendere in igne sit per Christum, sicut super Apostolos. Descendit enim super Apostolos in igne propter duo. Primo ad ostendendum feruorem, quo corda eorum erant incitanda ad hoc, quod Christum ubique inter presuras praedicarent. Et omnino in linguis igneis apparuit. Unde Aug. dicit super Ioan. Duobus modis ostendit uisibili liter Dominus Spiritum Sanctum, per columbam super Dominum baptizatum, per ignem super discipulos congregatos: sibi simplicitas, hic feruor ostenditur. Ergo ne animae sanctificatae dolum habeant, in columba demonstratus est, & ne simplicitas frigida remaneat, in igne diuisa sunt unitatem in columba cognosce. Alia ratio ad hoc est secundum Chryso. scilicet,

scilicet, oportebat Christum delictis ignoscere: quod fit in baptismo. Manifestatio ergo necessaria erat, quae demonstratur in columba. Sed ubi adepti sumus gratiam restat iudicii tempus: & hoc pertinet ad ignem.

Ad secundum dicendum, quod non fuit conueniens spiritum sanctum ostendi in Christo in varietate linguarum. Primum, quia in Christo debebat nunc fieri manifesta ostensio sancti spiritus: & ad hoc oportebat, quod aliquid exterius videretur. In baptizatis autem nihil exterius apparebat: sed solum loquebantur linguis. Et ista erat imperfecta ostensio respectu eius, quae in Christo fieri deberet. Nam in Apostolis maior facta est, quia illi non solum locuti sunt variis linguis: sed etiam linguae igneae exterius apparuerunt, & sederunt super singulos eorum. Act. 2. Ideo non sufficiebat in Christo tam parua ostensio. In istis autem baptizatis qualiscunque sufficiebat: quia saepe fiebat. Etiam quia isti non erant personae praecipuae noui testamenti, in quibus aliquid ponderet sicut Apostoli, & alii praedicatores. Et propter hoc quia Apostoli erant columnae legis Christi: & quia apparitio spiritus sancti super eos fuit quasi prima, debuit esse illa manifestior. Unde non solum loquebantur linguis, sed etiam factus est repente sonus, & descendit in igne spiritus sanctus, & linguae igneae super singulos sederunt. A fortiori ergo in Christo, qui erat totum bonum, & quae apparitio spiritus sancti fuit simpliciter prima, debuit esse totaliter manifesta, ut nemo de ea posset dubitare. Et sic non sufficiebat, quod solum descenderet in eum spiritus sanctus faciendo eum loqui linguis variis. Secundum, quia ista ostensio erat aequaliter calumniabilis. Nam poterat putari, quod istam peritiam linguarum ex exercitio habuerat, ideo prima facie quouisque distingueretur an per doctrinam habuisset peritiam linguarum non constabat de miraculo. Si autem in aliquo signo exteriori, ut columba, vel igne descenderet spiritus sanctus, maximum erat miraculum. Tertium quia loqui variis linguis nunquam visum fuerat apud Iudaeos, ex miraculo provenire. Ideo si viderent Christum loqui variis linguis subito admirarentur, & tamen non cognoscerent distincte esse miraculum, sed dubitarent unde hoc proveniret. Et putarent aliqui, quod forte Christus arripiebat a Demone, cum arreptitij aliqui variis linguis loquantur, quas extra passionem omnino ignorant. Sic enim erat de Saule, quia dicitur 1. Reg. 18. quod arripiebat eum spiritus Domini malus, & propheta in medio domus suae, id est, loquebatur aliqua, quae aliis extra passionem nesciebat. Sicut propheta aliqua magna dicitur, quando a Deo aequaliter illustrantur. Alii putarent Christum esse ebrum, & ob id loqui variis linguis praeter confusionem, & errorem. Sic enim fuit quando Apostoli descendente spiritu sancto loquebantur variis linguis. Nam multi Iudaeorum irridebant eos, dicentes: Isti multo pleni sunt. Act. 2. Non ergo fuit conueniens talem ostensionem fieri in Christo, quae posset prima facie in dubium reuocari, & in malum iudicari. In columba autem nihil horum erat. Ideo in illa conuenienter spiritus sanctus apparuit super Christum.

An columba, in qua apparuit spiritus sanctus fuit uerum animal, uel solum effigies. Quasi, LXXXIII.

QVAERITVR de columba in qua apparuit spiritus sanctus super Christum, an fuit uerum animal, uel solum effigies eius. Dicunt quidam quod non fuit uerum animal, quia illud cuius species solum apparet non est uerum, sed solum similitudinem veri habet. Et tamen Luc. 3. dicitur quod

descendit spiritus sanctus corporali specie sicut colu-
ba in ipsum, ergo non fuit uera columba, sed similitudo columbae. Item nihil Deus facit frustra, sicut nec natura, sicut patet, primo de coelo, & mundo. Sed cum columba illa non uenerit ad aliquid efficiendum, sed solum ad significandum, & ut praeriret illico, ut ait Augustinus in sermone de Trinitate, frustra fuisset uera columba. Quia idem poterat fieri per columbae similitudinem hic, quod per ueram columbam. Alii dicunt, quod sicut non decebat, quod filius Dei, qui erat Patris ueritas ueretur aliqua fictione: & ideo non phantasticum, sed uerum corpus accepit: ita spiritus, qui dicitur spiritus ueritatis Ioan. 16. non debuit uti aliqua fictione, sed ipse uenit in columba. Hoc tenet sanctus Thom. 3. parte sumae. q. 49. artic. 7. Idem etiam tenet August. in lib. de Agone christiano dicens. Nec hoc ita dicimus, ut dominum Iesum Christum solum dicamus uerum corpus habuisse, spiritum autem sanctum fallaciter apparuisse oculis hominum: sed ambo illa corpora uera esse credimus. Rationem huius August. postea signat ibidem innuens, quod si spiritus sanctus assumpsisset similitudinem columbae, & non ueram columbam, fuisset hoc, quasi facilius esset sibi fabricare illam similitudinem, quam ueram columbam facere. Quod non est uerum. Unde dicit ibidem. Sicut non oportebat, ut spiritus sanctus falleret homines: sicut nec homines falleret filius Dei. Sed omnipotenti Deo, qui uniuersam creaturam ex nihilo fabricauit, non erat difficile uerum corpus columbae, sine aliorum columborum ministerio figurare: sicut non fuit ei difficile uerum corpus in utero Mariae, sine uirili semine fabricare: cui creatura corporea etiam in uisceribus faming ad formandum hominem, & etiam in ipso mundo ad formandam columbam imperio Domini, uoluntatiue seruiret. Et sic uult, quod columba illa uera fuerit.

Dicendum, quod non apparet ex necessitate, an uera fuit ista columba, uel solum similitudo, cum sacra scriptura non ostendat expresse, nec etiam aliqua ratio uideatur determinare ad hoc, quod esset uera columba. Rationes tamen suae non multum mouent. Alii ergo tenent, quod ista columba non fuerit uera, sed solum similitudo columbae. Sic tenet Nicolaus super Mar. & asserit multos doctores tenere. Et nisi obiter auctoritas Augustini, cui multum fauendum est, etiam si nihil probet, quando contra eum manifeste probare non possumus, uerisimilius mihi uideretur iuxta Nicolaum, quod non fuerit uera columba. Et satis sunt conuenientia motiua illa duo, quae in principio allegantur, cum Luc. dicat spiritum sanctum descendisse corporali specie, sicut columba in ipsum, & duo mouent hic. Primum quia dicit corporali specie, id est, in similitudinem corporis, quia species non accipitur ibi pro natura specifica, sed pro similitudine alicuius rei. Et sic innuitur, quod non erat illud corpus uerum, quod ostendebatur, sed species illius, id est, similitudo, aliam diceretur spiritus sanctus descendisse in corpore, si realiter in coluiba appareret. Sic enim scriptura interdum ponit aliquid esse corporale, uel apparere corporaliter, quod tamen non est corpus, nec corporaliter se habens, ut ostendat per hoc ueritatem rei. Sic patet ad Coloss. scilicet. In Christo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & tamen certum est, quod deitas non est corpus, nec potest in aliquo corporaliter esse. Et tamen dixit corporaliter, id est realiter: quia apud antiquos, & maxime circa simplices, illud solum uere esse putabatur, quod corpus erat: quae autem non erant corpora, nec uidebantur, dicebant non esse uere: sed solum interius fictionem. Quia autem Deitas erat uera in Christo, & non per solum gra-

tificationem, sicut in nobis dixit esse plenitudinem Deitatis corporaliter, id est, realiter. Si ergo fuisset hic uera columba illa, in qua spiritus sanctus descendebat, sicut exterius uidebatur non diceretur, quod descendebat spiritus sanctus in corporali specie: sed in corpore: quia species, ut hic accipitur diminuit de ueritate rei. Patet etiam, quia non dicimus, quod solus Christus habuit speciem corporis, uel uenit ad nos in specie corporali: sed dicimus, quod uenit in corpore. Si ergo spiritus sanctus apparuisset in uera columba, sicut Christus in uero corpore, non diceretur, quod descendit corporali specie, sed descendit in corpore, uel corporaliter. Sic etiam in aliis locis scripturae quando ponitur species non creditur esse uera res, sed similitudo. Sic patet Numeri 9. scilicet. A uespere autem super tentorium erat quasi species ignis usque mane. Per diem apparebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis. Et sic dicimus, quod illa columba ignis non fuit uerus ignis, sed solum haberet splendorem ignis. Et tamen quantum ad substantiam nubes erat, quae per diem habebat colorem nubis: per noctem uero splendorem ignis, & sic erat semper eadem columna. Alioquin oporteret hic quotidie mutare columnas, & facere quotidie noua miracula, & multa alia inconuenientia, ut declaratum est Exo. 18. & Numeri 9. Ita ergo hic species pro similitudine accipietur. Secundo, quia dicitur sicut columba in ipsum, per quod etiam signatur, quod non erat columba uera, sed sicut columba, scilicet solum similitudinem habens. Hoc uidetur etiam colligi aequaliter ex uerbis Hieronymi super Matthaeum dicentis, mysterium trinitatis in baptismo demonstratur, Dominus baptizatur, spiritus descendit in habitu columbae. Si tamen uoluisset eam esse ueram, diceret quod descenderet in columba, & non in habitu columbae. Satis quoque mouet illa ratio, scilicet, quod frustra esset fieri nunc ueram colubam, cum ad istud, quod Deus uolebat sufficeret similitudo columbae, scilicet, ad hoc, quod uideretur ab hominibus. Motiua autem Augustini ad hoc quod fuerit uera columba non sunt satis efficaciter. Primum est, quod sicut dicimus Christum habuisse uerum corpus, ita etiam credamus spiritum sanctum habuisse uerum corpus. Sed istud non est necessarium, cum hic sit magna dissimilitudo. Nam in Christo fuit necessarium uerum corpus, quia si non habuisset uerum corpus, non fuisset homo, & consequenter non fuisset passibilis sensibiliter, quia corpora phantastica nihil sentiunt. Christus tamen ad nihil aliud principaliter carnem assumpsit, nisi ut dolores nostros susciperet, & per dolorem suum satisfaceret pro nobis. Isa. 53. scilicet, uere langores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: disciplina pacis nostrae super eum, & liuore eius sanati sumus. Etiam quia oportuit Christum mori, & per mortem suam nos reconciliandi eramus Deo: si tamen habuisset corpus phantasticum non profuisset eius aduentus in mundum. Item, quia necesse erat Christum esse hominem, ut nos redimeret, quia secundum decretum, & exigentiam diuinae iustitiae homo pro hominibus debuit satisfacere, ut illi uideretur puniri, qui peccauerant: cum ille, qui erat cognatus eorum, & at tenebat ad illos, debitum eorum in se transumeret. Si autem Christus non fuisset uerus homo, non pertineret ad speciem nostram: ideo non posset conuenienter in se transumere debita nostra: etiam si assumpsisset corpus passibile alterius speciei. oportuit ergo Christum habere uerum corpus humanum. Non erat sic de Spiritu Sancto, quia columba in qua dicitur descendisse solum fuit, ut uideretur, quod descendebat Spiritus Sanctus super Christum. Ad hoc autem, ita sufficiebat similitudo columbae, sicut uera columba. Ideo

non erat simile de Christo. Ipse quoque August. in sermone de Trinitate ponit multas dissimilitudines inter corpus assumptum a Christo, & columba, in qua descendit Spiritus Sanctus, quia corpus Christi fuit assumptum ad unitatem hypostasis a Verbo: columba autem non fuit assumpta a Spiritu Sancto ad unitatem personae. Item dicit, quod filius Dei poterat dici homo, & tamen Spiritus Sanctus non poterat dici columba esse ex eo tempore, quo in columba apparuit. Item dicit, quod corpus assumptum est a filio ad semper manendum: columba autem solum fuit ad significandum, & transeundum. Et ponit exemplum de flamma, quae apparuit in rubo, & de tonitruis, & fulgoribus apparentibus in datione legis. Cum ergo ipse ponat magnam differentiam inter corpus Christi, & columbam Spiritus Sancti, non arguitur bene ex similitudine, scilicet, quod si Christus habuit uerum corpus, quia etiam Spiritus Sanctus apparuerit in uera columba. Secundum motiuum est, quia dicit, ita Deo fuisse facile facere columbam ueram, sicut aliquid aliud id, quod in illa appareret.

Dicendum quod uerum est, & tamen non est istud motiuum tenentium contrarium, scilicet, quod ideo Deus fecit similitudinem columbae, quasi hoc leuius esset, quam ueram columbam facere. Quia manifestum est, non esse magis facile Deo creare ueram muscam, quam creare celum, & terram, cum utrunque exigat aequaliter potentiam infinitam, & per minorem non potest fieri, & utrunque sufficienter per Dei uoluntatem fit. Sed motiuum est, quia licet quantum ad Deum sint ista aequalia: in se tamen non sunt aequalia. Ideo Deus, qui omnia moderatur, ponens illa in suis ordinibus, nihil facit, nisi secundum exigentiam rerum, scilicet, quantum necessarium est ad finem illum, ad quem res est. Et quidquid super hoc est, superuacuum est, & superfluum non possunt reduci ad ordinem. Ad faciendum tamen istam ostensionem, quam Deus uolebat, sufficienter similitudo columbae, & aequalis erat, scilicet, quia nihil minus similitudine illa abundare poterat ad istam ostensionem faciendam. Columba autem uera sufficiebat ad istam ostensionem faciendam, & tamen superabundabat, quia ueritas columbae extendebat se ad quosdam actus, quorum nullus erat hic necessarius: ideo quidquid in hac columba erat ultra similitudinem, superfluum erat: licet ita esset facile columbam ueram, sicut apparentem fieri. Est ergo uerisimilius columbam fuisse apparentem, quam ueram. Tertium motiuum erat, scilicet, quod sicut filius Dei homines non debuit fallere, ita nec Spiritus Sanctus, cum ipse uocetur Spiritus ueritatis. Ideo debuit esse uera columba. Istud non sufficit: nam Spiritus Sanctus fallere nunquam debuit, nec tamen falleret, si solum columbae similitudinem acciperet. Quia ueritas in operationibus consideratur respectu alicuius finis. Dicitur ergo tunc res esse uere, quando per eas sufficienter, & uere peruenitur ad finem intantum. Sicut in ludis, in quibus accipiuntur humanae simulachra, quae per artificium mouentur, & bellorum similitudines inter se gerunt. Nam illi ueri ludi sunt: finis enim eorum est inuiciditas per illos procuranda. Et quia per illa simulachra pugnantia uere, & sufficienter hoc inducitur, ueri ludi illi esse dicuntur: licet non sint homines ueri, sicut apparent, quia non sunt ibi ad finem alicuius actus humani: nec etiam uidentes illos ludos dicuntur falli per hoc, quod uident simulachra, quae non sunt ueri homines, cum sciant illa non esse ibi ad aliquem actum proprie humanum: sed ad illum, qui exterius apparet, & uere per illa simulachra exercetur. Sic etiam licet columna ignis quae Iudaeis apparebat per noctem, non esset uerus ignis, ut probatum

rum est Exo. 14. & Num. 9. non tamen dicebatur ibi aliquid falsum esse, quia illa similitudo ignis, ita perfectè faciebat omnia, ad quæ erat, sicut fecisset uerus ignis, nam solum erat ad illuminandum castra per noctem, & ad ostendendum uiam, si aliquando per noctem ambularent. Sicut Exo. 18. Istud autem perfectè faciebat similitudo ignis. Si autem fuisset columna illa ad calefaciendum castra, non sufficeret similitudo ignis, sed oporteret esse uerum ignem. Ita nunc columba, in qua dicitur Spiritus Sanctus descendisse, erat ad solam ostensionem, ut ipse Aug. ait in sermone de Trinitate. & ad hoc sufficiebat similitudo columbae. Si autem fuisset illa columba ad gignendum columbos, vel ut postea assumeretur in cibum, non sufficeret similitudo columbae, sed oporteret esse ueram columbam. Et hoc modo Spiritus Sanctus non falsebat homines, quia intentio Dei erat ostendere, quod Spiritus Sanctus descendebat super Christum. Quod ita sufficeret signabatur per similitudinem columbae, sicut per ueram columbam. Non ergo erat deceptio. Si autem dicas, quod aliqui uidentes putarent esse ueram columbam, & fallerentur: dicendum quod non erat inconueniens. Primum, quia nihil mali sequebatur ex hoc errore. Secundum, quia Deus non intendebat eos in hoc fallere: cum ipse non intenderet ostendere hominibus illam similitudinem, tãquam ueram columbam, sed solum, ut ostenderent Spiritum Sanctum, qui tam in similitudine, quam in uera columba æqualiter ostenderetur, & sic non falleretur. Secus autem de Christo, quia si non habuisset uerum corpus, sicut apparebat, nec fuisset uerus homo, nos falleremur, quia non possemus consequi per eum effectum illum ad quem ipse dicebat se uenisse, scilicet, ut nos redimeret. Item si ad hoc, quod Spiritus Sanctus non falleret nos, oporteret quod illa fuisset uera columba, etiam oportuisset, quod ignis, & lingua, in quibus Spiritus Sanctus descendit super Apostolos fuisset uera lingua, & uerus ignis, vel saltem uerus ignis, cui ita uideretur. Et tamen non erat ignis, sed solum similitudo ignis Act. 1. Et apparuerunt illis dispartitæ linguæ tãquam ignis. Non ergo oportuit esse hic ueram columbam, sed uerisimilius fuisse solam similitudinem: non tamen intendimus per hoc repugnare Aug. Si quis autem uelit dicere, quod fuit uera columba, respondebit ad duo argumenta prædicta, sicut illi respondent.

Ad primum dicendum, quod spiritus dicitur descendisse in specie, vel similitudine columbae: non ad excludendum ueritatem columbae, sed ad ostendendum, quod spiritus sanctus non apparuit in specie substantiæ suæ. Dicendum tamen, quod illa solutio haberet aliquam locum si Lucas posuisset unum solum, quod excludit ueritatem columbae, scilicet, dicendo, quod descendit in columbae specie. Ponit tamen duo, quod descendit in corporali specie, & quod descendit sicut columba. Si enim dicas, quod dicitur sicut columba, non quod illa esset uera columba, sed quod spiritus sanctus non esset columba, manet tunc quod dicitur, scilicet, descendit in corporali specie. Et tamen si esset uera columba diceretur descendit in corpore, & non in corporali specie, scilicet, similitudine corporis, ut supra declaratum est.

Ad secundum argumentum dicunt, quod non fuit sufficiens formare unam ueram columbam, ut in ea spiritus sanctus appareret, quia per ipsam ueritatem columbae significetur ueritas spiritus sancti, dicendum quod non conuenit, quia signum debet esse per se cognitum, & tamen etiam si illa esset uera columba, quæ super Christum descendit, non constaret uidentibus, an esset uera columba, vel similitudo columbae. Et sic

essent ita dubij de signo, sicut de signato. Non ergo signabatur ueritas spiritus sancti per ueritatem columbae: cum non constaret, an esset uera columba: maxime, quia ad significandum aliquid esse uerum, non oportet signum esse rem ueram, quia aliàs ad significandum uerum hominem, non sufficeret imago hominis picta, vel sculpta, & tamen sufficit. Ideo non oportebat ad hoc esse ueram columbam.

Quomodo, & à quo mouebatur ista columba super Christum descendens. Quest. LXXXV.

QVAERITVR, quomodo mouebatur ista columba descendens super Christum, & à quo mouebatur. Dicendum, quod circa hoc differt, an ista fuerit uera columba, vel similitudo sola. Si fuit uera columba, poterat moueri multipliciter. Vno modo, quod moueretur à uento impellente eam descendere super Christum: sic etiam dicitur Num. 11. de coturnicibus, quas Deus detulit in castra Iudeorum: Ventus autem egrediens à Domino arreptas trans mare coturnices detulit, & dimisit in castra. Item Psalm. 77. Transtulit Austrum de celo, & induxit in uirtute sua Africum, & pluit super eos sicut puluerem carnes. Ita nunc poterat columba ista moueri à uento. Aliquis dicit, quod non poterat uentus dirigere istam columbam ad ueniendum. Potest dici, quod faciliter fieri poterat, scilicet, quia ille uentus suscitaretur à Deo, & moueret columbam ad uoluntatem Dei. Nam sic fuit de uento tollente coturnices. Nam dicitur uentus egrediens à Domino, id est, quem Deus misit: sic fieret hic. Dicendum, quod posset aliquammodo stare, sed non est modus satis conueniens, sed si hoc per uentum fieri deberet, licet Deus illum uentum suscitaret, esset tamen de uentis qui aliàs solent stare naturaliter, quia aliàs non fieret per uentum, sed totum esset miraculum. Sic fuit in portatione coturnicum, quia uentus eas deferens fuit naturalis, scilicet, africus, sicut dicitur Psalm. 77. Abstulit Austrum de celo, & induxit in uirtute sua africum. Venti autem solent stare ex partibus lateralibus à diuersis partibus coeli: de celo autem directè uersus terram raro uentus aliquis descendit. Et quando descendit, non est motus suus regularis. Ideo non satis conueniebat, quod per uentum columba descenderet. Item patet efficacius, quia si per impetum uenti moueretur ista columba, oporteret, quod ipsa illideretur ad terram ex impetu si uentus non cessaret antequam perueniret columba ad Christum. Si autem cessaret uentus, ipsa columba lassata impetu uenti caderet in terram, uiribus destituta. Sic fuit de coturnicibus, quas Deus detulit usque ad castra, & postea cadebant in circuitu castrorum Num. 11. Ista tamen columba descendit super Christum, & mansit super eum quæta. Ioan. 1. scilicet, Super quem uideris spiritum sanctum descendentem, & manentem super eum, & Mar. 1. dicitur & spiritum sanctum tanquam columbam descendentem, & manentem in ipso: ideo non fuit per impetum uenti. Si autem dicas, quod istud sequebatur ex impetu uenti, & tamen Deus tenuit columbam quæta super Christum, contra impetum uenti: hoc non conuenit, quia tunc ponerentur plura miracula. Et ad hoc melius diceretur, quod Deus, qui fecit columbam stare, etiam fecit eam moueri per alium modum: ita quod non esset contrarietas in operibus suis, scilicet, quod per unum opus prouideretur damno, quod importaretur per alterum, quia istud pertinet ad deordinationem, vel impotentiam. Aliter potest dici, quod Deus imprimeret illi columbae desiderium ad descendendum super Christum, & manentem super eum. Nam si illa

esse

esset uera columba, posset per se ipsam moueri. Solum tamen deerat, quod moueretur ad illum locum, ad quem Deus uellet, scilicet ad descendendum, & manentem super Christum: & quia Deus per naturam brutis, & etiam inanimatis indidit inclinationes, secundum quas moueatur ad loca sua, vel ad ea, quæ sibi conueniunt: ita nunc posset columba isti imprimere desiderium descendendi super Christum, & manendi. Et faceret istud sicut cum naturaliter mouetur. Et tunc Deus nihil faceret realiter de isto motu, sed columba totum faceret, postquam Deus semel impressisset ei desiderium ad illum faciendum. Aliter dicunt quidam, quod Spiritus Sanctus mouebat istam columbam. Nam ipse descendit in columba: ipse ergo eam mouebat, sed dicendum, quod hoc non stat. Nam Spiritus Sanctus illam non mouit, ut declarabitur infra in quadam questione. Aliter potest dici, quod ista columba moueretur ab Angelo, Et istud erat ualde conueniens, quia Angeli sunt ministri Dei, ad Hebræos primo, & ipsi deseruiunt uoluntati Dei in omnibus, quæ Deus uult fieri. Psalm. 102. Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes uirtute facientes uerbum illius: Benedicite Domino oēs uirtutes eius, ministri eius, qui facitis uoluntatem eius. Si enim factum est de Abachuc, quem Deus uoluit ire in Chaldæam, & Angelus portauit eum per capillum. Daniel 14. Si autem dicatur, quod non erat ista uera columba, sed similitudo, non possunt stare omnes modi supra assignati. Nam non diceretur conuenienter, quod per uentum portaretur, quia tales similitudines sunt corpora facta de aere, & dissiparentur per impetum fortis uenti, et quia postquam uentus cessaret impellere illam similitudinem, caderet in terram, cum in se non haberet aliquas vires per quas se teneret, quia non erat animal. Secundus modus est supra positus non conueniret, quia non poterat impetum aliquod desiderium à Deo illi similitudini ad descendendum, & manendum super Christum, cum esset corpus inanimatum, non habens in se principium ad aliquid agendum. Tertius modus non conuenit, sicut nec conueniebat superiori positioni, cum spiritus sanctus nihil uerè moueat per se ipsum, ut infra dicitur. Quartus modus est conueniens, & uerisimilis, scilicet, quod Angelus aliquis assumpsit illam similitudinem columbae fabricatam de aere, & mouerit eam usque ad Christum, & fecerit manere super eum, quæta manere oportuit. Istud autem conuenit angelis, quia similia ipsi facere solent. Patet de columna ignis, & nubis præcedente Iudeos, quæ similiter erat corpus formatum de aere, & mouebatur per angelum, Exo. 14. scilicet. Tollensque se angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos, & cum eo pariter columna nubis. Sic etiam sepe angeli formantes similitudines corporum humanorum apparuerunt in eis, & loquebantur, & comedebant, ut patet de tribus angelis, qui uenerunt ad Abraham. Genes. 18. & de duobus, qui uenerunt Sodomam, Gen. 19. Et tamen angeli non habent corpora naturaliter, cum sint puri spiritus. Psalm. 103. & ad Hebr. 1. scilicet. Qui facit angelos suos spiritus, id est, substantias spirituales. Oportet ergo, quod assument illa corpora de elementis, scilicet, de aere, qui ad hoc aptus est. Ita ergo nunc aliquis angelus formaret illam columbam similitudinem de aere condensando illum, & reducendo ad figuram, & colorem columbae. Nam colores illos facere est in aere causari ex diuersa condensatione. Sic in rebus quibuscunque coloratis causantur diuersi colores ex uaria elementorum mixtione etiam, quia in aere ubi sunt istæ condensationes, non est pura substantia aeris, sed mixtio omnium elementorum propter uapores, & exalationes surgentes de terra, & de aqua: & nos ui-

demus ibi naturaliter sine aliquo artificio, & sine aliquo applicatæ actiua passiuæ causari diuersos colores, & gradus eorum, ut patet in nubibus. A fortiori ergo angeli, qui cognoscunt conditionem naturæ, scientes applicatæ actiua passiuæ formare possent corpora cuiuscunque figuræ, & coloris de aere. Sic ergo angelus formaret similitudinem columbae de aere, & moueretur eam, ut uideretur uenire uolando usque ad Christum, & ibi maneret quæta uellet angelus. Nam maius est per illa corpora posse aliquid proprie, sicut per homines, & tamen hoc faciunt sæpe. Non erat ergo alius modus conuenientior, quæ ista, maxime quia supra dictum est, quod ista columba non fuerit uerum animal, sed similitudo, & sic innuitur Mat. 1. scilicet, uidit Spiritum Sanctum tanquam columbam descendentem, ergo non erat ibi uera columba, sed tãquam columba. Sed obijciatur, quod siue fuerit columba, siue sola similitudo, quod spiritus sanctus eam mouerit, & non angelus, quia aliàs non diceretur spiritus sanctus in illa descendere, cum nihil in illa faceret. Dicendum, quod spiritus sanctus non descendit in illa, quia nec descendere poterat, ut infra dicitur in quadam questione, sed dicitur quod spiritus sanctus descendit, vel uenit in columba, quia per illam columbam uenientem nihil significabatur nisi spiritus sanctus ueniens super Christum. Et hoc modo sæpe scriptura loquitur: ita quod angeli uocantur Deus, quædo solum sunt ad representandum Deum. Sic patet in angelo, qui dedit legem: angeli namque eam dederunt, ad Gala. 3. & Act. 2. & tamen Exo. 2. ille, qui proferebat uerba legis dicebat. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Non habebis Deos alios coram me. Vocauit ergo se Deum, quia ad solum Deum representandum loquebatur. Sic etiam ille, qui apparuit Moyse in rubo, dixit, ego sum Deus Patris tui Deus Abraham, &c. Exo. 3. Et tamen iste erat angelus, ut dixit beatus Stephanus Act. 7. Sic igitur angelus, ut dixi, in columba descenderet, & diceretur descendere spiritus sanctus, quia ad nihil aliud angelus descendebat nisi, ut signaret spiritum sanctum descendere super Christum.

De quo loco descendit ista columba, & de quo loco descendere incepit. Quest. LXXXVI.

QVAERITVR, de quo loco descendit ista columba, id est, de quo loco incepit descendere. Aliqui dicunt, quod descendit de caelo, sicut litera significat. Etiam, quia litera dicit fuisse celum apertum, & ista uidetur fuisse causa apertionis, scilicet, ut columba inde descenderet. Dicendum, quod non descendit de caelo ita, quod fuisset uerè intra celum, quia ad hoc oportebat dari multa miracula, & aliquid supernacuum scilicet, quod aperiretur uerè coelum ad hoc, quod columba illa inde exiret, cum haberet uerum corpus extensum, siue esset uera columba, siue non: apertio tamen non fuit realiter facta in caelo, nec aliquis istud cõstituit: ideo non exiit inde columba. Nisi forte diceret, quod fuit facta penetratio dimensionum transeunte columba per solidum, sicut quando Christus exiit de utero uirginis, nulla facta apertione, & quando intrauit post resurrectionem per clausas portas, & tunc ponitur miraculum, & tamen non debet poni sine necessitate. Motuum autem istorum est insipiens, scilicet, quod celum apertum fuerit, quia non fuit realis apertio, sed solum in aere fuit factus realiter quidam hiatus, sicut in corrufatione, ut Nicolaus ait super Marcum. Secundum non stat, quia etiam poneretur miraculum, scilicet, quomodo illa columba, siue uera, siue non, tran-

sire

si res posset per regionem ignis, sine corruptione, & tamen non est necessarium poni istud miraculum, cum possit excusari. Tertio, quia ponitur aliquid superuacuum, scilicet, quod illa columba transfret per omnes medias regiones, quae sunt inter caelum, & terram, in quibus est tanta vastitas, cum etiam istud non sit necessarium. Quarto, quia etiam non videtur possibile, quia non potest aliquid descendere de caelo, nisi quod in caelo fuerit: ipsa tamen columba nunquam fuit in caelo. Ideo nec descendit inde. Patet, quia aut dicitur fuisse ueram columbam, aut solam similitudinem. Si primo modo, poterat fieri dupliciter: uno modo, quia aliqua de columbis naturaliter genitis assumeretur, in qua fieret ista ostensio, & tunc illa esset in terra, vel in aere, & inde assumeretur ad ueniendum super Christum. Alio modo, quod fuerit aliqua columba nouiter a Deo producta, quae uera esset, licet non de semine columborum. Etiam sic tenet August. in libro de Agone Christiano, & tunc non poterat descendere de caelo, quia non poterat ibi formari, sed de materia corruptibili, scilicet Elementorum formanda erat, cum de materia caelorum nihil fiat: nec aliquid eis tollitur, sed manent semper in sua integritate. August. tamen ubi supra uult istam columbam fuisse formatam de materia, cum ait: sicut non fuit difficile Deo uerum corpus in uero Mariae sine uiliu semine fabricare: ita nec erat difficile uerum corpus columbae figurare, cui creatura corporea etiam in uisceribus foeminae ad formandum hominem, & etiam in ipso mundo ad formandam columbam imperio Domini uoluntatiue seruiret. Et sic uult creaturam corpoream obediuisse hic. Istud autem non poterat esse nisi in quantum formaretur illud corpus columbae de quacunque materia Deus uellet. Nam si de nihilo columbam illam crearet, non posset ibi creatura corporea Deo obedire, quia nihil de ea fiebat, nec in ea. Etiam, quia dicit, quod ita obediret hic creatura corporea, sicut obedierat in uisceribus foeminae ad formandum hominem: & tamen ibi corpus Christi non fuit creatum sed de materia formatum. Igitur Augustinus uoluit de materia formatum fuisse corpus columbae, & tamen non erat aliqua materia, de qua formaretur in caelo. Ideo oportebat, quod formaretur in regione elementalium, & maxime in regione aeris, de quo ista corpora aptius fiunt, quam de alio elemento: ut declarauimus Numeri 1. Si autem columba non fuit uera, oportuit similitudinem esse formatam de aere: & sic in regione aeris formaretur, ut dictum est. Quinto patet, quod non descenderit de caelo, quia istud uidebatur necessarium qui uisum: quia spiritus sanctus descendere debebat in columba ista. Ipse tamen erat in caelo. Hoc tamen non stat, quia falsum praesupponunt. Nam spiritus sanctus non descendit in columba: sed angelus eam mouebat, ut dictum est praecedenti quaestione. Sexto quia dato quod spiritus sanctus illam realiter mouisset, non oportebat, quod columba de caelo descenderet: quia spiritus sanctus ubique est, quia omnia replet. Sic enim dicitur, quod spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Dicendum ergo, quod ista columba non descendit de caelo, sed solum de aliqua parte regionis aereae, in qua formaretur. Et de qua posset uideri. Nam etiam uolucres quaedam interdum ad tantam se extollunt altitudinem, quod humanos frustrantur intuitus, ut iam non uideantur. De tali ergo parte regionis aereae ista columba descenderet, ita ut non uideretur principium uolatus eius: & ob hoc putaretur de caelo ostendere.

Quid de ista columba factum sit. Quaes. LXXXVII.

QVAERITVR, quid de ista columba factum est. Dicendum quod siue fuerit uera, siue sola similitudo, necesse erat, quod postquam descendit, & stetit super Christum, raperetur inde inuisibiliter opere Dei. Nam si non tolleretur inde subito, putaretur nihil esse descensus ille columbae: ut potest postquam columba stetit super Christum maneret ibi prope, vel aduolaret, sicut caeterae columbae faciunt, hinc, & inde, uiderent homines, quod illa erat columba naturalis, & forte per aliquod ingenium humanum procuratum fuerat, quod descenderet super Christum: sicut de Mahometo quidam asserunt, quod columbam ad aurem suam aduolare faciebat, quae aliam de aure eius grana frumenti comedere solita esset: ut per hoc spiritum sanctum sibi in aure loqui ostenderet. Dicendum ergo, quod poterat in hoc differre, an ista columba fuerit uera, vel sola similitudo. Si non fuit uera, est dicendum quod angelus, qui mouit eam usque ad caput Christi, fecit eam stare aliquanto tempore super caput Christi, ut per hoc significaretur quod spiritus sanctus non dabatur sibi ad tempus solum, sed ad semper in eo manendum. Et staret etiam ibi aliquantulum, ut omnes uiderere possent, quod columba illa super Christum ueniebat, & non super aliquem alium. Sic dicit Hieronymus super Matth. scilicet: Sedit columba super caput Iesu, ne quis putaret uocem patris ad Ioannem factam, & non ad Dominum. Post hoc uero inuisibiliter columba illa raperetur, ut nusquam appareret, uel forte, & conuenientius rediret illa columba uolando uersus caelum, sicut uenerat: ut per hoc magis confirmaretur spiritum sanctum fuisse, qui de caelis uenerat, & in caelos redibat. Et cum rediisset ad illam partem aeris, in qua iam uideri non posset ab hominibus, resolveretur illa similitudo columbae in materia, de qua sumpta fuerat: quia non assumpta fuerat ad semper manendum: sed solum ad illud officium, quod iam expletum erat. Et istud est omnino uerisimile. Ita asseritur de illa stella, quae conduxit Magos ad Christum. Nam expleto officio rediit in materia, de qua sumpta est, ut dictum est praecedenti, q. Si autem dicitur, quod ista columba fuit uera, aut fuit naturaliter genita ante hoc, aut nouiter a Deo formata: ut uult Augustinus. Si primo modo, dicitur quod angelus, qui eam dirigeret ad ueniendum super caput Christi, faceret eam stare ibi aliquantulum, sicut supra diximus de similitudine columbae: & tunc reduceret eam uolando directe uersus caelum ad aliquam partem regionis aeris, ubi iam uideri non posset, & inde transfunderet eam in aliam partem terrae, ut ibi uiueret, sicut prius modo naturali. Nam non est conueniens, quod diceremus eam in nihilum reduci, uel occidi propter hoc, quod Deus exercuisset ministerium suum per illam: sed solum transponeretur ad aliam partem orbis, ubi non posset constare iam de illa, sed putaretur, quod in caelum rediisset. Si uero dicitur, quod illa columba fuisset a Deo nouiter creata ad istud ministerium implendum, poterat dici de ea, sicut de columba naturaliter genita, scilicet, quia rediret uersus caelum uiquequo dispareret: & postea transferretur ad aliam partem terrae, ubi de ea non constaret hominibus. Quia, cum esset uerum animal, non oportebat, quod resolveretur in materiam de qua sumptum fuerat: sed quod uiueret, cum iam sine miraculo naturaliter uiuere posset. Aliter potest dici, quod resolveretur in praexistentem materiam. Sic tenet Augustinus in sermone de Trinitate, scilicet: Illa columba ad hoc tantummodo signandum repente extitit. Magis autem hoc

hoc uerisimile uidetur flammam illi, quae in rubo apparuit Moyse, & illi quam populus in eremo sequebatur. s. colinae nubis, & ignis, & fulgoribus, ac tonitruis, quae fiebant donec lex daretur in monte, ad hoc. n. rerum illarum corporalis extitit species, ut aliquid significaret, atque inde praeiret: pp. has ergo corporales formas missus dicitur Spiritus sanctus, ille uero species corporales ad demonstrandum, quod opus fuit ad tempus apparuerunt: & esse postea destiterunt. Et sic manifeste uult, quod ista columba solum durauit quamdiu ibi apparuit. Postea uero esse destitit. Nos quoque & ceteri idem asserimus. Et tamen differt, quia August. dicit istam fuisse columbam uiuentem: nos uero solam similitudinem, finem tamen, & durationem eandem ponimus cum Augustino.

An ista columba a multis uisa fuerit, uel a solo Christo. Quaes. LXXXVIII.

QVAERITVR, an ista columba representas Spiritum sanctum uisa fuerit a multis, uel a solo Christo. Aliqui dicunt, quod solus Christus eam uidit, quae supra in litera dicitur, aperti sunt ei caeli. Et dicit Chryso. super Matthaeum, quia ex hoc significatur, quod ipse solus uidit istam apertionem, quia dicitur apertum est erit ergo dicitur, & uidit Spiritum Dei descendentem, sicut columbam. Item, quia nemo uidebatur esse dignus uidere tanta mysteria, ideo solus ipse uideret. Sic dicit Hieron. de Ezechiele in Epistola ad Paulinum, scilicet. Aperiebantur caeli Ezechiel, qui clausi erant populo peccatori, scilicet, quia non erant digni uidere. Dicendum, quod columbam istam descendentem non uidit solus Christus, sed, & multi alij, scilicet, omnes qui aderant, quando Christus exiit de aqua. Et patet primo, quia necesse est saltem dici, quod Ioannes uiderit columbam, quia Deus dederat hoc Ioanni in signum ad cognoscendum Christum. Ioan. 1. scilicet. Qui misit me baptizare in aqua, dixit mihi, super quem uideris spiritum sanctum descendentem, & manentem, hic est, qui baptizat. Et sequitur, ego uidi &c. Secundo patet, quia ista columba realiter apparuit, & non fuit per uisionem imaginariam, ut ait August. scilicet, quod nullus unquam dubitauit quin illa columba oculis uisa sit, ut patet in sermone de Trinitate. Si tamen solus Christus eam uidere debuisset, sufficiebat quod fieret in sola uisione imaginaria: ergo multi realiter eam uiderunt. Tertio patet, quia descendit ista columba ad ostendendum, quod Spiritus sanctus descendit super oes baptizatos, & conferuntur eis dona Spiritus sancti, ut ait Remigius. omnibus per baptismum Christi renatis aperitur ianua regni caelestis. Ita & omnes in baptismo accipiunt dona Spiritus sancti. Ideo dicitur, uidit Spiritum Dei descendentem, sicut columbam. Hoc ergo ostendi debuit eis, qui circumstantibus, ut per hoc incitarentur ad desiderium baptismi Christi. Quarto patet, quia aduentus Spiritus sancti fuit in testimonium, quod Christus esset filius Dei, & dilectus ab eo, & tamen non esset testimonium, nisi constaret de eo. Ideo necesse erat, quod uideretur ista columba a pluribus. Quinto patet, quia si soli Christo apparuisset ista columba, fuisset omnino superflua ista apparitio, quia per eam nihil Christo innotesceret, quod prius ipse perfecte non cognosceret, cum sciret se habere Spiritum sanctum, & non posse ab eo separari. Et tamen non fuit superflua, quia nihil Deus facit frustra. primo de caelo, & mundo, ergo apparuit circumstantibus. Simile patet Io. 12. cum Christus clamauit dicens, pater clarifica nomen tuum, & uox de caelo uenit dicens, clarificauit, & iterum clarificabo. Turba, quae astabat audiuit uocem, & dixit. Non propter uox haec uenit, sed propter uos, q. d. Non erat necessarium hoc

ariam, quod propter me ueniret, quia ego bene sciebam quid Deus uellet, sed uenit propter uos. Ita ergo nunc columba non apparuit propter Christum, quia ipse sciebat quid illa significatura esset, sed propter astantes, qui nesciebant nisi uiderent. Uiderunt ergo illam astantes. Sexto patet per Chryso. in Homilia dicente. Si tu non uides, non incredulus sis. Etenim in principiis spiritualium rerum semper sensibiles apparent uisiones propter eos, qui nullam intelligentiam incorporealis naturae possident. Hic tamen non fuit aliqua natura incorporalis, quae signaretur per corpoream, nisi sanctus Spiritus per columbam: ergo columba uisa est a simplicibus, ut crederent Spiritum sanctum esse. Ita August. in sermone Trinitatis dicit, quod factum est quaedam species creature ex tempore, in qua uisibiliter ostenderetur Spiritus sanctus. Haec autem operatio uisibiliter oculis oblata mortalibus missio Spiritus sancti dicta est. Non ut appareat inuisibilis eius substantia, sed ut corda hominum exterioribus uisibus commota, ad occultam aeternitatem conuerterentur. Item Hier. super Matthaeum dicit, quod columba sedit super caput Iesu: me quis putaret uocem patris ad Ioannem factam, & non ad Dominum. Et sic apparet, quod astantes uiderunt columbam super caput Iesu, quia aliam per columbam non certificaretur, an uox fiebat ad Christum, uel ad Ioan. & sic necesse est dici, quod multi uiderunt columbam, scilicet, omnes astantes. Aliquis dicit, quod solus Ioannes uidit eam, & nemo alius de astantibus, quia Ioan. 1. dixit: qui misit me baptizare in aqua dixit mihi, super quem uideris &c. Et sequitur, & ego uidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Si tamen alij uiderent astantes, non oporteret quod Ioan. perhiberet istud testimonium, quia omnibus hoc esset notum. Dicendum, quod omnes, qui astabant, quando Christus baptizatus est, hoc uiderunt, & tamen quoniam Ioan. dixit nunc ista uerba non erant praesentes illi, qui interfuerant, quando Christus baptizatus est, uel saltem erant ibi multi alij, qui praesentes non fuerant, & his Ioannes loquebatur. Et istis conuenienter poterat testimonium perhibere, quia hoc non uiderant. Aliter potest dici, quod isti uiderant columbam descendentem super Christum, & tamen Ioannes testimonium perhibebat eis. Quia aliud est, quod uiderat, & aliud de quo testimonium perhibebat, sed perhibebat testimonium, quod erat filius Dei, & hoc ipse non uiderat, nec populus. Et patet, quia ipse dixit, ego uidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei, & non dixit testimonium perhibui, quod super eum columba descendit: & sic non tollitur per hoc quin multi uiderunt columbam descendentem super Christum. Ad primum argumentum dicendum, quod non tenet, quia arguitur ex opinione Chrysostomi, quae non tenetur ab omnibus, cum multi teneant, quod a multis praeter Christum uisa est apertio caeli: etiam quia non est uerisimile, quia ille tenebat uisionem de caelo aperto fuisse imaginariam, ideo solus Christus eam haberet. De columba tamen omnes tenent, quod realiter apparuerit. Sic ait August. in sermone de Trinitate. s. Nullus unquam dubitauit de columba illa, quin oculis corporeis uisa fuerit: & sic, siue fuerit uerum animal, siue similitudo est eadem ratio de utroque. Ad secundum dicendum, quod licet nemo esset dignus ista uidere, tamen Deus istud omnibus ostenderet astantibus, quia ostendebatur in testimonium. Et si non uideretur, non proficeret. Cum autem arguitur de dignitate uidentium, dicendum, quod hoc tenet, cum uisio ostenditur solum in fauorem eorum, qui illam uident. Secus hic, quia ostensio fiebat immediate in fauorem Christi, scilicet, ut ipse agnosceretur, ideo omnibus astantibus columba ostenderetur.

Hom. 12. in Matth. c. 3. Tom. 3.

Alph. Toit. in Matth. Comm.

Dd

An Spiritus Sanctus uerè descenderit super Christum.
Quest. LXXXIX.

QVAERITVR, an Spiritus sanctus descenderit, uel uenerit uerè super Christum. Aliqui dicunt, qd non, quia Spiritus sanctus erat nunc in Christo, cum habitaret in eo plenitudo Deitatis corporaliter, i. realiter ad Coloss. 2. ergo non poterat ad eum uenire. Item Christus dicitur descendisse in mundum per mysterium incarnationis, per quam exinaniuit semetipsum formam serui accipiens, ad Philip. 2. sed Spiritus sanctus non incarnatus est, ergo in eo uenienter dicitur, quod descenderit sup Christum. Dicendum, quod scriptura utrumque confitetur de Spiritu sancto, scilicet, qd descendit, & uenit super Christum. Nam supra in litera dicitur, uidit spiritum Dei descendentem, sicut columbam, & uenientem super se. Lucas dixit, quod descendit. Et descendit spiritus sanctus corporali specie sicut coluiba in ipsum. Luc. 3. Mar. uerò & Ioannes dixerunt, quod descendit, & mansit Mat. 1. & Ioan. 1. Considerandum, quod descendere, & uenire, & manere ad idem pertinent, & qui unum confitetur, confitebitur & caetera: sed dicuntur secundum diuersam rationem. Descendere dicitur terminum a quo, uenire dicitur terminum ad quem: manere uerò dicitur quietem in termino ad quem. Sciendum tamen, qd proprie loquendo non est uerè aliquid istorum. Primum patet, quia si spiritus sanctus descendit proprie, necesse est, qd relinqueret celum, in quo erat, & de quo descendit: & tamen ibi semper est, quia omnia implet Iere. 13. scilicet, Celum, & terram ego impleo: ergo non potuit descendere de celo. Secundum patet, quia si uenit super Christum sequitur, qd nouiter acquisiuit ibi terminum, uel ubi. Et tamen ante hoc erat etiam ibi, cum in omni creatura sit, & a nulla possit abesse. Ergo non potuit ad Christum uenire. Tertium patet, quia si spiritus sanctus mansit nunc super Christum postquam descendit, sequitur qd ante hoc non manebat, cum per aduentum habitus fuerit ille terminus, uel illa quies, quae erat manere: & tamen non potuit uenire spiritus sanctus ad Christum, ut dictum est: ergo nec potuit nunc manere super eum. Quartum patet idem, quia descendere, & uenire dicuntur morus: sed spiritus sanctus non potuit moueri, quia Deus est, apud quem non est transmutatio. Iaco. 1. ergo non descendit, nec uenit. Manere autem dicitur terminum motus, sicut quietem, & non potest esse, nisi ubi fuit motus: sed spiritus sanctus non potuit moueri, ergo nec potest manere post motum. Dicendum, qd nemo, qui aliquid sapit circa hoc, dubitat an spiritus uerè super Christum descenderit per aliquem motum, aut mutationem large dictam, quae in eo fuerit: sed dicitur spiritus sanctus descendisse super Christum: quia super eum uerè descendit illa similitudo columbae ad significandum spiritum sanctum descendere, qui tamen non descendebat, sed in Christo realiter erat. Dubium autem in hoc non est aliud nisi an spiritus sanctus illam columbam mouerit, & formauerit, faciendo eam descendere super Christum. Dicendum autem, qd spiritus sanctus non mouit eam, sed angelus fuit, qui illam mouit ducendo, & reducendo, ut supra in quadam quaestione declaratum est. Spiritus autem sanctus nihil ibi fecit, sed solum significabatur per columbam. Hoc patet, primo, quia spiritus sanctus non poterat mouere illam columbam, quia mouere est in successione. Sicut enim includit contradictionem aliquid in instanti moueri, quia est contra naturam rei successiuae, cuius est pars post partem necessario: ita non potest aliquid mouere alterum nisi in successione. Quia quamdiu res mobi-

lis mouetur mouet eam motor, & sic actio motoris est in successione: quia illius realiter est pars post partem. Deus tamen non potest aliquid facere cum successione, quia agere in quantum aliquid dicitur ex parte Dei, nihil est nisi suum esse: esse tamen Dei est totum simul, quia est in aeternitate, ideo actio sua non habebit partem post partem, & sic nihil poterit facere nisi in instanti. Et hoc uidemus in omnibus operationibus, quas Deo proprie attribuimus, sicut curare, iustificare, mortuos suscitare, & in omnibus actibus miraculorum. Potest ergo producere formam, uel uirtutem motiuam quantumque uoluerit ad hoc, qd moueatur aliquid corpus, ipse tamen per se ipsum non poterit illud mouere, nullam uirtutem aliam sibi imprimendo. Istud autem non est defectus potentiae Dei, sed potius prouenit ex imperfectione motus, & sic spiritus sanctus, aut aliqua persona diuina non poterat per se proprie mouere illam columbam, uel aliquid aliud corpus. Secundum patet, quia dato quod spiritus sanctus posset mouere, non moueret ipse solus, sed simul omnes tres personae mouerent: quia opera Trinitatis diuisa sunt ad extra. ut ait August. 4. de Trinitate: & tamen mouere, uel creare, & generaliter omnia, quae sunt respectu creaturae dicuntur opera ad extra. ideo ad omnes tres personas simul pertinent. Et sic non diceretur potius spiritus sanctus descendere in columba, quam pater, & filius, quia omnes tres simul unica actione, mouerent illam columbam. Non potest ergo dici propter aliam causam spiritum sanctum descendisse super Christum in columba, nisi quia per columbam descendentem solus spiritus sanctus significatus est. Sic enim dicit beatus Augustinus in lib. de fide ad Petrum, & refert, sanctus Tho. 3. parte summae. quaest. 49. artic. 8. in responsione ad secundum argumentum, scilicet. Sicut columbam, & etiam humanam naturam tota Trinitas operata est, ita & formationem uocis: sed tamen in uoce declaratur solus pater, ut loquens, sicut naturam humanam solus filius assumpsit, & sicut in columba solus spiritus sanctus demonstratus est, licet Augustinus aliquo modo in uerbis uideatur differre: tamen tria opera facit ad indiuisibilia inter personas. Et hoc notum est, quia nemo tam demens erit, qui putet unam personam posse facere aliquid sine aliis. Sed obiicietur contra id, quod dictum est, scilicet, quod spiritus sanctus, aut personae diuinae non poterant aliquid mouere per se ipsas. Nam filius Dei assumpsit naturam humanam, & Christus est persona diuina, & non humana, & comedit, & bibit, & mouebatur. actus tamen praedicantur de supposito, & non de partibus naturae. Persona ergo diuina mouebatur, & operabatur omnia haec in successione. Sic ergo esset de spiritu sancto, & posset mouere columbam illam.

Dicendum qd non est simile de spiritu sancto respectu coluiba, & de filio Dei respectu naturae humanae. Quia filius Dei assumpsit naturam humanam, ad unitatem suppositi, ideo non erat inconueniens, qd faceret aliquid cum successione, spiritus autem sanctus non assumpsit columbam illam ad unitatem suppositi, ideo non est simile.

Patet hoc, quia dicimus, quod Christus est homo, & filius Dei est homo, & est predicatio eiusdem de se ipso in supposito, & non dicimus, spiritus sanctus est columba, uel fuit columba. Hoc patet per August. in sermone de Trinitate, id est, spiritus sanctus uisibiliter ostensus est, non ut appareret inuisibilis eius substantia: sed ut corda hominum exterioribus uisus commota ad occultam aeternitatem conuerteretur. Non autem sic assumpta est creatura in qua spiritus sanctus apparuit

paruit in unitate, scilicet persona. sicut assumpta est humana illa forma ex Virgine. Neque enim columbam beatificauit spiritus, aut sibi in persona sua unitatem in aeternum coniunxit. Proinde quamquam illa columba ipse spiritus sancti dicta sit, ut ostendatur per columbam spiritum demonstratum: non ita possumus dicere spiritum sanctum, & Deum, & coluiba sicut dicimus filium, & Deum, & hominem: nec sicut dicimus filium agnum Dei non solum Ioanne baptista dicente, sed etiam Ioan. Euang. uidente agnum occisum in Apocalypsi. Illa quippe uisio prophetica non est exhibitae oculis corporeis per formas corporeas: sed in spiritu per spirituales imagines corporum. De illa uerò columba nullus unquam dubitauit, quin oculis uisa sit. Nec sicut dicimus filium petram. scriptum est enim petra erat Christus: ita possumus dicere spiritum columbam. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi quem signabat. Non autem sic illa columba, quae ad haec tantummodo signanda repente extrit. Et sic spiritus sanctus non assumpsit columbam illam ad unitatem suppositi, sicut filius naturam humanam. Propter hoc autem saluatur in Christo motus, sine in contentione, & non posset saluari in spiritu sancto mouente columbam. Patet hoc, quia filius Dei assumpsit naturam humanam integram, ita qd nihil deest ei. Et propter hoc ita Christus est homo uerus, & integer sicut quilibet alius. Solum autem hoc deest humanitati Christi, quod non est in supposito sua speciei, sed suppositum in supposito diuino: quia aliis necesse erat Christum esse duo supposita duarum naturarum: & tunc non esset una res, quia unum suppositum nullo modo pertineret ad alterum: aut esse purum hominem: quod patet quia filius Dei ab aeterno esse suppositum. Si ergo homo Christus in sua humanitate haberet rationem suppositalem, essent necessario duo supposita, & non posset fieri assumptio: cum assumptio terminetur ad unitatem suppositi. Et illo modo homo Christus non magis esset filius Dei, quam quilibet nostrum, nisi per solam adoptionem. Si autem filius Dei, & homo Christus debent esse unum, est necesse unum suppositum, & tunc oportet, quod cum sint duae naturae in Christo, scilicet diuina & humana, quod una earum non habeat rationem suppositalem. Filius tamen Dei est suppositum aeternum, & non potest desinere esse suppositum. Ideo necesse est, quod natura humana in Christo non habeat rationem spiritualem: sed assumpta sit ipsa natura a uerbo, sine ratione suppositali in specie humana, & suppositatur in uerbo diuino. Hoc modo dicimus, quod Christus est suppositum diuinum, & non humanum: licet sit uerus homo, & est persona diuina, & non humana: & quod actus praedicantur solum de supposito, quod est diuinum. Dicendum tamen, quod propter hoc nullus motus actiuus, nec passiuus, nec actionis successiue est in uerbo diuino, quia in Christo, cum esset uerus homo, erat principium sufficiens ad omnes actiones, & passiones humanas. Et licet praedicentur de supposito, tamen uerbum diuinum, cuius est suppositalitas in seipso, nihil istorum recipiebat. Flagellari namq; & tritari, & gaudere, de Christo ut est suppositum praedicantur, ita ut dicamus Deum flagellari, tritari, & gaudere: & tamen persona filii Dei in se ipsa nihil istorum recipiebat, nec patiebatur, sed in natura humana recipiebat. Fit tamen de nominatio a supposito, ita, ut in actione esset, quia licet diceretur, quod filius Dei comederet, & biberet, tamen iste actus, qui est cum hac successione, non erat a substantia personae filii Dei, ita qd persona filii in se ipsam nihil in isto actu faciebat, ac si non uniuisset sibi naturam humanam, sed Christus

Alph. Toft. in Matth. Comm.

qui erat integer homo faciebat omnia haec, cum haberet ad omnia principium sufficiens, licet Christus homo, & ipse filius Dei essent eadem persona. Et sic, quando dicebatur, quod filius Dei comedeat, & biberet, est sensus, id est, erat suppositum comedens, & bibens. Non tamen iste actus, qui est comedendi, & bibendi principiatur ab ipsa persona filii Dei in se ipsa uel quantum ad substantiam suam. Et sic iam est manifestum quomodo licet Deus & homo essent unum suppositum, tamen actiones, & passiones humanae non erant ipsius diuini suppositi in seipso, sed soluitur in natura assumpta. Nam uerbum diuinum communicauit naturam assumptam suppositaliter suam, non tamen communicauit ei actiones suas: ita ab ipsa natura assumpta accepit, quod esset homo, non tamen accepit actiones, nec passiones eius, sed sicut homo Christus, aliis si non esset assumptus a uerbo diuino, per se ipsum haberet actiones, & passiones, quas aliis habiturus erat, & in illis non communicat sibi uerbum, ita quod uerbum dicatur aliquo modo principiari aliquam illarum. Quia licet actiones & passiones denominentur suppositum, competunt tamen propter naturam, & ipsa est principium in agendo, & in recipiendo. Non dicitur tamen agere nec pati, quia ista praesupponunt esse. & esse est suppositi, ideo agere, & pati denominantur suppositum. Nemo tamen dubitat, quin ista proprie sit uera, scilicet, filius Dei tristabatur, & gaudebat: & tamen nemo credit, quod aliquid significatum per gaudium, uel tristitiam esset realiter in ipsa persona uerbi quantum ad se, quia aliis persona uerbi fuisset effecta misera per assumptionem naturam.

Ita ergo ista propositio concedatur necessario, scilicet, filius Dei comedeat, & biberet, & ambulabat, & tamen nisi de ista motione actiua, quae est in comedendo, & bibendo, & ambulando, erat in ipsa persona filii quantum ad se, sed solum in natura humana, cui non participabat persona diuina in actionibus, nec passionibus.

Ratio est, quia actiones, & passiones pertinent ad naturam, per assumptionem autem nihil communicatum est uni naturae de altera, sed solum de suppositalitate, & sic nullum inconueniens erat iuxta permutationes, & actus, scilicet, quod non sequebatur, quod motus, uel successio esset in filio Dei in seipso. Secus autem de spiritu sancto; quia non assumpsit columbam illam ad unitatem suppositi; Ideo si ipse diceretur mouere eam, necesse erat, quod realiter in spiritu sancto, id est, successio in actione. Patet hoc, quia tunc aut illa columba esset uera, aut solum similitudo. Si esset similitudo, cum in se non haberet aliquod principium sui motus, sed a spiritu sancto, & quia non poterat illa esse sine successione, esset uerè successio in operatione spiritus sancti. Si autem columba illa esset uera, haberet in se principium sui motus: & tunc aut spiritus sanctus ageret aliquid ad motum illius columbae, aut non. Si nihil ageret, non diceretur spiritus sanctus eam mouere, uel descendere in ea, cum essent supposita distincta spiritus sanctus & illa columba, & actio unius, uel passio non denominaret aliud. In Christo autem secus erat, quia licet persona filii in eo realiter faceret in actu comedendi uel ambulandi, denominabatur tamen comedens, cum ibi Deus, & homo non essent duo supposita, sed unicum. Si autem spiritus sanctus aliquid ageret, necesse erat, quod illa actio esset aliquid reale, quod uerè procederet a persona spiritus sancti. Et tunc istud esse non poterat, quia illa actio erat cum successione. Deus autem nihil potest facere, cum successione; sed solum in instanti, etiam, quia

D d 2 si esset

si esset illa actio verè à spiritu sancto, necesse erat, q̄ simul esset à tribus personis, quia illarum opera sunt indiuisa, & sic non potest dici, quòd Spiritus sanctus verè mouerit illam columbam, aut verè descenderit in ea; sed dicitur, quòd descendit in columba, non ratione vnionis ipsius ad columbam, sed quia columba descendens significabat Spiritum sanctum, qui super Christum venit, licet non propriè descendendo; vel dicitur hoc propter gratiam spiritualem significatā per columbam, quæ à Deo per modum cuiusdam descensus in creaturam deriuatur. iuxta illud Iac. 1. Omne datum optimum, & omne donū perfectum de sursum est descendens à patre luminis: sic dicit Sanctus Tho. 3. parte summa. q. 49. articulo, 6. in responsione ad secundum argumentum. Circa istud multi dubitare solent, quòd verè Deus aliquando corporalem figuram assumpserit de aliquo elemento solum ad apparendū; & quòd aliquid ipse locutus fuerit. Dicendum tamē, quòd nihil horum ipse fecit vnquam, sed angeli faciebant, qui eum representabāt: ideo dicebatur ipse facere. Sic tenet Mag. determinate. 2. sen. di. 8. dicens: Proinde, omnia illa, quæ patribus visa sunt, cum Deus illis presentaretur per creaturam, facta esse manifestum est, & si nos sciret, quomodo ea ministris angelis Deus fecit, per angelos tamen esse facta dicimus. Idem tenet Augu. 2. de Trinitate, ubi mouet dubium de corporibus angelorum, & præsupponit ibi, quòd ipsi faciebant illas apparitiones, vel locutiones, quòd Deus dicitur apparuisse, vel locutus fuisse, Et tamen solum dubitat, an illa corpora, in quibus angeli apparere solebant, erant eis naturalia, & mutabant ea ad quasunque figuras, vel colores: aut assumebant ea de elementis, Et recitat id Magister, ea. di. Ideo quando dicitur communiter, quòd Deus apparuit in subiecta creatura, non est sensus, quòd ipse assumpserit de nouo aliquod corpus, in quo appareret, sed quòd creatura subiecta ei, i. Angelus apparebat loco Dei, & sic Deus dicebatur apparere. Hoc manifeste tenet sanctus Tho. 2. sen. di. 8. artic. 6. dicens. Deus secundum essentiam suam corporalibus oculis nunquam videri potest, nec intellectu, nisi à beatis: sed in corporalibus formis hominibus apparuit. Hæc autem apparitio facta est ministerio angelorum, vt dicit Augu. lib. de Trinitate, quia diuinæ illuminationes non veniunt in nos nisi mediante celesti Ierarchia; vt ait Dion. Vnde in omnibus illis apparitionibus corporalibus corpus formatum est, & assumptum, & motum ab angelo: sed tamen in corpore assumpto per angelum dicitur apparere Angelus, & aliquando Deus: formatio enim & apparitio corporis assumpti, vt dictum est, fit ad ostendendum proprietates spiritualium substantiarum. Quandoque enim immediatè angelus, qui illuminat hominem, vult eam instruere de propria virtute, quam ipse habet, Et tunc in corpore illo exprimit similitudines suæ virtutis, & sic dicitur ipse inferior angelus apparere. Aliquando autem vult instruere hominem de virtute diuina, vel etiam superioris angeli per quam operatur, & tunc format corpus assumptum ad exprimendum eminentiam diuinæ maiestatis, vel etiam proprietates superioris angeli. Et tunc dicitur Deus apparere, vel ille superior angelus. Et hoc etiam dicit Gregor. in Glo. Exod. 3. assignans causam, quare angelus qui loquebatur Moyse aliquando vocabatur Angelus, & aliquando Deus. Hæc Tho. in corpore articuli. Dicit autem in solutione primi argumenti, quòd non dicitur apparere in istis apparitionibus ille Angelus, qui immediatè corpus format, sed Deus cuius proprietates in figura ostensi corporis significatur. Et sic dicendum est in presenti, quòd Spiritus sanctus non formauit illud corpus columbæ,

nec illud mouit, nec in illo descendit, sed angelus aliquis totum hoc fecit. Dicitur tamen spiritus sanctus fecisse, quia angelus ille secundum proprietates assumpti corporis Spiritum sanctum ostendere volebat, & non se ipsum representare. Idem dicendum est de voce audita, quòd non fuerit patris, nec totius Deitatis, sed aliquis Angelus eam formauerit. Dicitur tamen fuisse Patris, quia Angelus intendebat patrem per vocem representare, & non se ipsum: Dicit etiam Sanctus Tho. in eodem art. in 2. arti. quòd Deus nunquam assumpserit aliquod corpus nisi ad unitatem personæ; manifestum est tamen, quòd nullum corpus fuit vnquam assumptum ab aliqua diuina persona ad unitatem personæ nisi corpus Christi. Ideo dicendum, quòd alia corpora, in quibus dicebatur Deus loqui, vel apparere, non erant assumpta à Deo, sed ab angelo. Et sic Deus nunquam apparuit, nec locutus est per se ipsum in aliquo corpore assumpto, sed Angeli loco eius.

Ad primum dicendum, quòd in Christo erat plenitudo deitatis realiter, & fuit semper ibi ab instanti conceptionis suæ. Vnde Spiritus sanctus fuit semper in eo, vel cum eo, non solum per gratiam, sed etiam consubstantialiter, ita ut non possit ab eo separari. Vnde sicut Christus dixit, ego in patre, & pater in me est. Ioan. 14. ita de spiritu sancto dicere poterat, Ego in spiritu sancto, & spiritus sanctus in me est. Et sic non poterat spiritus sanctus venire in Christum nouiter, quasi prius ibi non fuisset, sed dicitur descendisse, uel uenisse super eum per exteriorem ostensionem, scilicet, quia columba descendit nunc, super Christum, qua significabat Spiritum sanctum venire, uel descendere: licet realiter non ueniret, cum prius ibi esset.

Ad secundum dicendum, quod Spiritus sanctus non dicitur descendisse, uel uenisse, sicut Christus descendit, uel uenit in mundum, quia filius Dei assumpsit naturam humanam ad unitatem suppositi, per quam in mundo erat aliter quam solebat: sed Spiritus sanctus non assumpsit columbam illam ad unitatem suppositi, ut ait Augu. in sermone de Trinitate, nec etiam mouit ipse columbam descendentem, ut supra probatum est. Et sic non descendit Spiritus sanctus, sicut Christus. Sed dicitur descendisse in columba, quia illa columba descendens super Christum solum Spiritum sanctum signabat, & ostendebat, ut s declaratum est.

An conueniens fuerit, quòd Spiritus sanctus descenderet super Christum in columba in baptismo. Quest. x. c.

QVAERITVR, an fuerit conueniens, quod Spiritus sanctus descenderet super Christum in columba in baptismo. Dicunt quidam, quod non, quia Spiritus habitabat in homine per gratiam, sed in Christo fuit plenitudo gratiæ à conceptione sua, ideo non debuit nunc Spūs sanctus super eum venire. Item in baptismo debuit ostendi, sicut in quodā exēplari id, quod fit in nostro baptismo, sed in nostro baptismo debuit mitti Spūs sanctus, Dicendū, quod ueniens fuit in baptismo Christi apparere super eum Spūs sanctus in forma uisibili, i. formā uisibilem representantē Spūm sanctū pp multa. Primum, ut Christus cognosceret à Ioanne, quia Ioan. licet sciret Messiam esse natum, cuius uiam ipse disponebat, tñ non cognoscebat eius personā. Io. 1. c. Hic est de quo dixi uobis, qui post me uenit, & ante me factus est. Et sequitur, & ego nesciebam eū. licet ista de eo dicerem non cognoscebam personam eius. Ad cognoscendum autem illum dedit Ioan. hoc signū. quod Spiritus sanctus descenderet super eum. Io. 1. c. Ego nesciebam eū, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit;

xix. Super quem uideris spiritum sanctum descendentem, & manentem, ille est, qui baptizat in spiritu sancto. Christus tamen non ueniebat ad Ioanē, nisi ad baptismū, quia ad hoc ueniebat totus populus ad Ioanē supra in litera. Ideo ut à Ioanē cognosceretur, debuit potius Spiritus sanctus descendere super eum in baptismo, quam alius. Secundò fuit hoc, quia Ioannes dixerat, quod messias erat excellentior, quā ipse, quia ipse solum baptizabat in aqua, messias uero baptizaret in spiritu sancto, supra in litera, & Mar. 1. Ad ostendendum ergo quis erat iste, qui baptizabat in spiritu sancto, conueniens fuit, quod Spiritus sanctus appareret super eum, quando baptizaretur. Et hoc etiam inuinitur Ioan. 1. in allegata auctoritate, scilicet, super quem uideris spiritum sanctum descendentem, & manentē, hic est, qui baptizat in spiritu sancto. Tertio fuit hoc ad perhibendum testimonium de Christo, quod erat sanctissimus. Et non poterat hoc magis ostendi, quā cum Spiritus sanctus descenderet super eum uisibiliter, & maneret, quod super nullum hominē adhuc factum fuerat. Et hoc quia totum hoc fiebat in testimonium Christi. Nam sicut per testimonium Ioanē Deus uoluit ostendere Christum populo: ita etiam uoluit testificari per seipsum ostendēdo celum apertum, & spiritum sanctum descendentē. Quartò factum est propter nos, quia totum quod in baptismo nostro est, debuit ostendi in baptismo Christi. Nam ut ait Chryostomus super Mattheum id quod factū est in baptismo Christi pertinet ad mysterium omnium qui postea baptizati fuerunt: omnes autem qui baptizantur baptismo Christi recipiunt spiritum sanctum, nisi fide accedant, sicut Ioannes dixit, scilicet. Ipse baptizabit uos in spiritu sancto, supra in litera. Ideo conueniens fuit, ut super Christum baptizatum Spiritus sanctus descenderet. Sic enim dicit Remigius, quòd omnes renati in baptismo recipiunt dona spiritus sancti. Et ideo dicitur, quod Christus uidit spiritum sanctum descendentem super se.

Ad primum argumentū dicendum, quod Spiritus sanctus, nunc non uenit nouiter super Christum, & tamen quia sepe onanes ignorabant Christū habere spiritum sanctum, conueniens fuit super eum apparere, ut per hoc crederetur, quod illum habebat, & ante hoc habuerat, uel saltem iam sine illo non erat. Non tamē putandum, quod Christus nūc nouiter spiritum sanctum accepit, sicut dicit Augu. 1. 5. de Trinitate, scilicet. Absurdissimum est dicere, quod Christus iam triginta esset annorum, quādo accepisset spiritum sanctum: sed sicut uenit ad baptismum sine peccato, ita non sine spiritu sancto. Sic enim de Ioanne scriptum est, quod spiritu sancto replebitur ab utero matris suæ. Quid de homine Christo dicendum est, cuius carnis ipsa conceptio non carnalis, sed spiritalis fuit? Ergo nūc in baptismo corpus suum, id est, Ecclesiam prefigurare dignatus est, in qua baptizati precipue accipiunt spiritum sanctum.

Ad secundum dicendum, quod licet in baptismo nostro non fiat missio spiritus sancti in signo uisibili, mititur tamen inuisibiliter. Et ad hoc, ut certificemur, quod super nos ueniebat spiritualiter, debuit venire super Christum uisibiliter, quia sensibilia certificant hominem, maxime in principijs spiritualium rerū semper sensibiles apparēt uisiones propter eos, qui nullam intelligentiam in corporalis naturæ suscipere possunt, ut si postea non fiant ex his, quæ semel facta sunt recipiāt fidem. Et tamē adhuc ista apparitio spiritus sancti sensibilibiter fiebat in baptismo Christi in Ecclesia primitiua, ut patet Act. 19. de baptizatis à Paulo, super quos descendit spiritus sanctus, & loquebantur linguis. & Act. 8. dicitur, quod Simō Magus uidebat, quod per impositionem manus Apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, ut daret ei illam potestatem. Et sic Alph. Toit. in Matth. Comm.

A Spiritus sanctus uisibiliter descendebat, id est, in aliquo signo sensibili, quia alius Simō non potuisset uidere, immo nec est scire, quod Spiritus sanctus descenderet, uel daretur per impositionem manus Apostolorum. Et hoc fiebat post baptismū. Nam cū aliquis baptizatus erat, imponebant ei manus Apostoli, id est, unus de Apostolis, & apparebat Spiritus sanctus in eo in aliquo signo sensibili. In linguis, aut in aliquo. Nūc uerò confirmata iam fide, non fit aliqua sensibilibus missio spiritus sancti, ut locū habeat fides, & merendi occasio. Nā Christus dixit. Beati q̄ non uiderūt, & crediderūt. Io. 2.

Quis formauit istam uocem, quæ audita est Christo baptizato. Quest. x. c. i.

QVAERITVR de ista uoce, quæ audita est Christo baptizato, cuius fuit, id est, quis formauit eam. Aliqui dicunt, quod est uox solius patris ab eo formata: quod patet, quia dicitur: Hic est filius meus dilectus, uel sicut dixerit Mar. & Luc. Tu es filius meus dilectus. Mar. 1. 6. & Luc. 3. Nullus tamen poterat uerè hoc dicere nisi pater, cuius filius Christus erat. Ideo uox solius patris fuit. Itē hoc ostenditur tota Trinitas in baptismo Christi, ut ait Hiero. sicut per Matt. Et tamen filius ostenditur in persona, quia ipse baptizatur, & spiritus sanctus in columba, & manet uox: Ideo necesse est, quod ipsa patrem ostendit. Et sic pater uocem formauit. Sic enim dicit Augu. in lib. de fide ad Pel. Quamuis patris, & filij, & spiritus sancti sit una natura, summissimè tamen tene tres esse personas, patrem solum esse, qui dicit: hic est filius meus dilectus, & filium solum esse, super quem illa uox patris sonuit, & spiritum sanctum solum esse, qui in specie columbæ super Christum baptizatum descendit.

Dicendum, quod ista uox non fuit formata à patre, nec ab aliqua de personis diuinis, nec ab omnibus tribus simul, sed fuit formata ab aliquo angelo. Prima pars patet, quia Deus non potest aliquam uocem formare. Nam Deus nihil potest facere cū successione, ut probatum est sup. penul. q. Nam propter hoc spiritus sanctus non potuit in columba descendere, ut ibi declaratum est: quia uox formatur, non fit sine successione, quia uox est sonus quidam continuus, & quamdiu durat ipse sonus, oportet, quod uocis actualiter impellat, & frangat aerem ad formationem uocis, & sic est actio cum successione, & hoc Deo non conuenit. Si autem dicas, quod Deus poterat formare uocem subito, siue in instanti. Dicendum, quod non stat, primò, quia repugnat naturæ uocis, & maxime articulate, de cuius esse est habere partem, post partem extra partem, ideo impossibile est esse uocem in instanti. Secundò, quia dato, quod aliqua uox posset esse miraculosè in instanti: homines tamen non possent illam audire, nec intelligere quidquam per eam: cū auditus noster non immutetur sine quadam successione. Nulla ergo persona diuina poterat per se uocem aliquam formare. Item quia si potuisset formare istam uocem, non solus ipse formasset eam, sed tota Trinitas, quia opera Trinitatis indiuisa sunt, ut ait Augu. 4. de Trinitate. Et tamen formare uocem est quoddam opus ad extra. Ideo una persona non posset illud facere sine alia: non ergo est ista uox patris. Item patet, quia Ioan. 5. Christus loquens Iudæis de patre dixit. Qui me misit pater, ipse testimonium perhibuit de me, & sequitur. Nec uocem eius unquam audistis, nec speciem eius uidistis. Iudæi tamen audierant istam uocem, quæ sonuit super Christum in baptismo, scilicet, omnes astantes, ut infra declarabitur in quadam questione de hoc: ergo non fuit ista uox patris. Item patet, quia Chryostomus super Ioannem, super locū istum dicit, quod Christus sau-

E D d 3 latum

latim Iudæos in prophetia dogma inducens ostendit quoniam nec uox, nec species circa Deum est; sed superior est figuris, & loquelis talibus. Non ergo potest Deus uocem formare. Aliquis dicit, quod istud intelligitur de Deo in natura sua quod non possit uocem formare, & tamen in assumpto corpore poterit eam formare. Et sic dicitur, quod uocem eius nunquam audistis, scilicet, in substantia sua. Et tamen audire potuistis in corpore assumpto. Simile est de angelis. Nam in natura sua simplici manentes formare uoces non possunt: cum tamen corpora assumunt nemo negat eos sæpe locutos. Dicendum, quod istud non stat, nec conuenit uerbo Christi. Nam si diceremus, quod Deus in aliquo corpore assumpto posset loqui, illa uox uerè esset Dei: sicut quando quis loquitur per tubam, uel fistulã, uel alia organa: & sic audiens Deum ita loquentem diceretur uerè, & propriè audire uocem eius. Nam non dicitur, quod quis uocem formet per organa naturalia coniuncta, uel per organa extranea, dum tamè ipsa uirtus formatiua, & actus formati realiter sit ab ipso formatore uocem, & nõ ab organis. Nos tamen dicimur uerè loqui, quia per organa naturalia loquimur. Ergo Deus etiam uerè loquitur, etiam si per organa non naturalia loquatur, cum formatio illa uocis ab ipso uerè sit. Itè patet hoc, quia si Deus per talia organa loquatur, cum illa uox sit uera, necesse est, quod uerè, & propriè alicuius sit. Et tunc necesse est, quod illa uox sit Dei, aut ipsius corporis assumpti. Non potest autem dici, quod sit ipsius corporis: cum illud non habeat aliquam uirtutem formatiuam uocis, sed solum est instrumentum, sicut fistula, & tibi a uocem nullam formant, quia uirtutem nullam formatiuam habent uocis: oportet ergo dicere quod Dei sit propriè illa uox, cum nihil ibi sit nisi Deus, & corpus assumptum. Et sic posset homo audire propriè uocem Dei, & tunc audita esset, quando Deus loqui dicitur in scriptura. Et tamen Christus dicit, quod uox patris nunquam fuit audita, ergo nec per se, nec in corpore assumpto poterit uocem formare. Item nemo negat angelos interdum loqui, & uoces angelorum uerè audiri. Angeli tamen non loquuntur nisi in assumptis corporibus. Ergo etiam si Deus in assumpto corpore loqui posset, diceretur propriè uox eius audiri, & tamen nunquam audita est, ut Christus dicit: ergo nõ potest ullo modo formare uocem, siue corpus sumendo, siue non. Et ad hoc multum urget istud dictum Christi, & est ualde contra illos, qui ad pauca aduertentes dicunt Deum fuisse locutum quocumque scriptura dicit, quod Deus locutus est. Quod autem inducitur de angelis, non est simile: quia licet angeli nõ habentes naturalia instrumenta ad uocem formatã, si assumpti scriptura de aere, uocem formabunt: tamen Deus siue assumptus, siue non, formare non poterit uocem. Et hoc propter perfectionem naturæ suæ. Simile patet de motu, quia angelus per se non potest moueri motu continuo: & tamen si assumptus corpus, mouebitur in illo motu, sicut anima mouetur in corpore: cum motus notis moueatur omnia, que in nobis sunt: Deus tamen etiam si corpus sumat non potest moueri per se, nec per accidens. Et nemo de hoc dubitat, cum scriptura dicat Deum nullo modo mutari: maximè cum sit includens contradictionem per se, aut per accidens moueri localiter, quod ubique est. Et hoc conuenit Deo propter perfectionem naturæ. Ita ergo non posse formare uocem aliquam etiam in corpore assumpto Deo conueniet propter naturæ suæ perfectionem, scilicet, quia actus eius non potest esse cum successione. Secunda pars patet, quia angeli possunt formare uoces, & sæpe formant illas in corporibus assumptis: ut patet de Gabriele, qui uerè locutus est Virgini. Luc. 1. Et tota scriptura exemplorum plena est. Conuenit autem

hoc angelis: quia ipsi sunt ministri Dei. Psal. 103. Ad Hebræos, 1. Et quia ea, quæ quis facit per ministrum suum, dicitur per se facere, si angelus loqueretur formando istam uocem loco Dei, diceretur Deus istam uocem formasse: sicut dicitur, quod Salomon fundauit, uel fabricauit templum Domino. 3. Reg. 6. Et tamen ipse nihil fecit, sed ministri mandato eius. 3. Reg. 5. & 2. Paralip. 2. Conuenit autem iste modus loquendi scripturæ: quia sæpe Deus locutus est in sacra scriptura. Constat tamen quod ipse non loquebatur, sed angeli: sicut in rubo dicitur, quod locutus est Deus Moysi. Et dixit ego sum Deus Abraham. & Exod. 3. & tamen Act. 7. dicitur quod ille, qui locutus est in rubo erat Angelus: sic etiam Exod. 2. ille, qui dedit legem uocatur Deus. Nam dixit, ego sum Dominus Deus tuus, & tamen ille erat Angelus, ut patet Act. 7. & ad Galath. 3. Ita ergo hic licet dicatur, quod fuerit uox Dei, debet dici, quod non formauerit eam Deus, sed aliquis Angelus. Quia tamen ad representandum solum Deum Angelus ille loquebatur, uocari poterat Deus. Et hac ratione poterat dici ista uox patris. Non quidem, quod a patre fuerit formata, sed quia ipsa nomine patris, & ad eum solum ostendendum formata est. Obiicitur contra hæc, quia sæpe in sacra scriptura dicitur, quod Deus locutus est, & maximè in ueteri testamento, ideo posset loqui pater, & non oporteret dici quod angelus loqueretur.

Dicendum quod nunquam Deus locutus est propriè, uel per seipsum quocumque dicitur, quod locutus est, sed angeli loquebantur loco Dei, cum ipse loqui non posset, & illos appellat scriptura Deum, id est, Dei uicem gerentes in illo actu. Quare autem angeli loquentes ex mandato Dei uocentur interdum Deus, & interdum angeli declaratum est Exod. 19. & 20.

Ad primum argumentum dicendum, quod ista uox dicitur esse patris solius: non quidem, quod ipse eam formauerit, sed ad ostendendum quod propter eum solum formata fuerit: & cum dicitur quod nullus posset dicere, tu es filius meus uerè nisi pater Christi, dicendum quod uerum est si pro seipso diceret. Sed quia pro patre loquebatur, cuius uicem in hoc actu gerebat, poterat dicere, tu es filius, &c. Et non erat propositio falsa, quia consideratur ueritas, uel falsitas non quantum ad uerba in se ipsis, sed quantum ad intentionem loquentis. Et patet in exemplis datis, quia nemo illorum angelorum poterat dicere uerè, ego sum Dominus Deus tuus, si pro se loquerentur. Dicebat tamen hoc, & uerè, quia Deum solum representabat, cui hoc competebat.

Ad secundum concedendum illud, quod concluditur, scilicet, quod tota Trinitas hic ostensa est. Ideo per uocem solus pater representatus est. Et tamen non est propter hoc intelligendum, quod ipse uocem formauerit, quia satis erat, quod nomine eius solius formaretur. Sic enim spiritus sanctus in columba ostendebatur, non tamen mouit ipse columbam ad descendendum, sed angelus, ut supra declaratum est in quadam quaestione, quia in columba spiritus sanctus ostendebatur, dicitur ipse solus descendisse.

Ad auctoritatem Augustini dicendum, quod cum dixit solum patrem esse, qui dixit, hic est filius meus, est intelligendum, id est, solum patrem esse, pro quo ista uox dicta est, licet per eum dicta non fuerit. Et patet, quia etiam si Deus loqui posset, non loqueretur solus pater, sed necesse esset tres personas simul loqui eadem locutione, cum in diuinitate sint opera Trinitatis, ut ait August. 4. de Trinitate. Et hoc satis conuenit literæ Augusti, quia ipse solum intendebat ibi ostendere, quod personæ erant uerè tres, licet natura

natura esset unica. Nam dixit, quamuis patris, & filii, & spiritus sancti sit una natura: firmissimè tamen tene tres esse personas. Ad hoc autem non erat necesse, quod solus pater esset qui uerè loqueretur, & solus spiritus, qui uerè descenderet in columba, sed quod solus pater esset pro quo locutio fiebat: & solus spiritus sanctus, qui ostendebatur per columbam. Nam si pater, & spiritus sanctus essent una persona, sicut sunt una substantia, non poterat per uocem solus pater ostendi etiam si per alium formaretur, sed simul pater, & spiritus sanctus ostenderetur. Sic etiam per columbam non posset solus spiritus sanctus ostendi: sed simul pater, & filius. Quod autem distincti possint uerè significari, sufficit ad intentionem Augustini, licet ipsi per se non faciant illas representationes.

In quo loco ista uox formata fuit, siue unde uenit.
Quest. XCII.

QVAERITVR, in quo loco ista uox formata est, siue unde uenit. Aliqui dicunt, quod uerè formata est in celo, & de celo uenit, quia ita scriptura innuit. Nam hic in litera dicitur. Et ecce uox de caelis, dicens. & Mar. 1. dicitur: Et uox facta est de caelis. & Luc. 3. dicitur: Et uox de celo facta est. Ergo de celo uenit. Dicendum quod ista uox non uenit de celo, nec ibi formata est, sed fuit formata in aere propinquo circa Christum. Prima pars patet, quia ista uox non poterat de celo uenire, nisi ponatur multa miracula, & tamen ponendo eam formatam in aere, non est aliquod miraculum. Nunquam tamen miracula ponenda sunt nisi ex necessitate, scilicet, cum non possumus illa euitare, quia alias omnis certitudo rerum confunderetur, ponendo fieri omnia per miraculum. Primò patet, quia in celo non erat aliquid de quo uox formaretur. Nam uox necessaria debet de aere formari. Intra caelum uero non est aer, nec aliquid substantia alterius naturæ a celo, & sic non potest ibi formari uox nisi miraculose.

Secundò patet: quia si ibi fuisset formata ad hoc, quod perueniret ad terram, ut audiretur super Christum, oportebat uocem illam esse terribilem, ut totam terram concuteret, ita ut uix aliquis angelus eam formare posset. Hoc patet propter magnam distantiam caeli a terra. Hoc autem non sequitur ponendo, quod ista uox fuerit in aere formata. Tertiò patet: quia regiones mediarum impedirent ad uocem, scilicet, tota regio media ignis, quæ non est sonans, & sic uox non uideretur per eam posse conuenienter multiplicari. Cum uox non solum intentionaliter, sed etiam realiter per illam regionem multiplicari deberet, ut posset peruenire in tanta distantia. Quarto patet, quia si in celo formaretur, tarde perueniret ad terram nisi per miraculum. Nam uidemus, si quis a longè percutiat aliquam rem, cuius ictum nos audiamus, prius uidemus percussionem, & aliquantum post sonus eius ad nos peruenit. Si autem naturaliter de celo ad terram uox peruenire deberet, considerata distantia, forte non perueniret ea die qua formaretur, & esset inconueniens, quia sic uirtus uocis debilitaretur propter nõ dependere actua liter a formante eam. Ad hoc igitur, quod subito perueniret, & non sequeretur inconueniens debilitationis, necesse erat fieri miraculum: ideo non fieret uox in celo. Secunda pars patet, quia ponendo fieri eam in aere satisfacimus scripturæ, & non sequitur inconueniens aliquod, nec oportet poni miracula. Nam in aere erat materia ad formandam uocem, & erat locus propinquus, de quo uox subito audiri posset, & non debilita-

Alph. Tost. in Matth. Comm.

retur. Et patet, quia similis modus loquendi in scriptura est, ut dicatur aliquis loqui de celo. Ideo aere, & dicendum quod angelus in aliqua nube propinqua & densa super Christum formaret istam uocem. Et hoc propter duo. Primò ad occultandum corpus angeli. Nam ad formatã uocem angelus ueretur necessario aliquo instrumento corporeo densò cum non habeat naturaliter organa ad formandã uocem, & ut nõ uideretur illud instrumentum angelus uellet occultare illud in nube densa. Secundò fiebat hoc propter uocem, quia melius formaretur uox fortis de illo aere grosso intra nubem, & iste modus loquendi erat in ueteri, & in nouo testamento. Pater Numeri 12. Nam dicitur, quod Dominus descendit in columba nubis, & stetit in introitu tabernaculi, & uocauit Aaron, & Mariam. Sic etiam Exo. 33. dicitur quod ingressus Moyses in tabernaculum faderis descendebat columba nubis, & stabat ad ostium tabernaculi, loquebatur que Dominus cum Moyses cernentibus uniuersis. Sic etiam in datione legis locutio fiebat super montem Sinai in caligine. Exo. 19. & 20. Ita factum est in nouo testamento: nam iterum facta est uox super Christum, quando transfiguratus est, & dicta sunt eadem uerba, que dicitur hic. Hic est filius meus. Et tamen ista dicta sunt in nube. Nam infra. 9. dicitur. Ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce uox de nube dicens hic est, &c. Et Mar. 9. dicitur. Facta est nubes obumbrans eos, & uenit uox de nube. Luc. etiam dixit, facta est nubes, & obumbravit eos, & timuerunt. Et intrantibus illis in nubem facta est uox de nube. Luc. 9. Et iste magis expressit. Quod nubes, in qua fiebat illa uox erat in circuitu Christi, & apostolorum: ita nunc aliqua nubes esset in circuitu Christi. Non multum eleuata a terra, & in illa uideretur uenire de celo, & propter nubem non uideretur quis formabat illam. Ad argumentum dicendum quod ista uox dicitur facta de caelis, & tamen aer in scriptura caelum dicitur, sicut dicimus uolucres caeli. aeris. Psal. 8. & illud, aues caeli comederunt illud, iaves quæ sunt in aere, infra 13. & Luc. 8. Aliter potest intelligi, quod dicatur uox de caelis, id est, quæ putabatur uenire de caelis: quia de alto ueniebat, & nesciebatur locus formationis eius, maximè quia putabatur a Deo formata, quod in caelis est, sic enim dicitur 2. Pet. 1. quod Petrus, & alii duo audiuerunt uocem de celo. Et hanc uocem nos audiimus de celo allatam, cum essemus cum eo in monte sancto. Constat tamen, quod illa uox, de qua Petrus ibi loquitur, quæ fuit audita in transfiguratione, non uenit de celo, sed dicitur quod uox de nube facta est, ut expressè dicitur infra 17. & Mar. 9. & Luc. 9. ut supra allegatum est. Est tamen commune in sacra scriptura, quod dicatur aliquid de celo uenire, quod de alto uenit, maximè quando locus eius non est determinatè cognitus.

An ista uox audita fuerit ab omnibus circumstantibus, uel solum a Christo.
Quest. XCIII.

QVAERITVR de ista uoce, an audita fuerit ab omnibus circumstantibus: uel solum a Christo. Aliqui dicunt quod solum Christus audierit illam, quia ipse solum dignus erat audire uoces caelestes. Item quia Mar. 1. & Luc. 3. dicitur quod ista uox dixit, tu es filius meus dilectus, & sic dirigebantur uerba ad Christum: Ideo sufficiebat, quod ad ipsum peruenirent etiam nullo alio audiente.

Dicendum quod ista uox ab omnibus circumstantibus audita est, quia supra in litera dicitur, quod facta est uox de caelis, dicens, Hic est filius meus. Et sic quia uerba non dirigebant ad Christum, sed ad astantes, ideo necesse erat, quod

D d 4 quod

quod illi eam audirent. Secundo patet, quia ista uox facta est in testimonium Christi, ut cognosceretur, quod ipse erat filius Dei, & tamen si hoc non audiretur à circumstantibus nullum esset testimonium, quia testimonium est id de quo constat: ergo illam audierunt omnes, qui intererant. Tertio patet, quia si solus Christus istam uocem audiuisset, fuisset omnino superfluum formare eam, quia nihil per ipsam significabatur, quod prius Christus non sciret, sciebat ipse se esse filium Dei Patris, qui con substantialis erat, & sic non oportebat, quod per istam uocem nunc ei notificaretur. Et tamen non est dicendum, quod fuerit superflua, quia Deus nihil frustra facit: ergo oportuit, quod audiretur ab aliquibus, qui per eam informarentur de eo, quod nesciebant, scilicet, ab omnibus assistantibus, qui ante hoc nesciebant Iesum esse filium Dei. Quarto patet, quia etiam ista uox facta est ad significandum, quod in baptismo homo fit filius Dei, ut dicitur infra in quadam quaestione. Decebat ergo, quod ista uox à multis audiretur, ut per hoc incitarentur ad desiderandum baptismum Christi. Quinto patet, quia quando Christus transfiguratus est, ista eadem uox audita est, scilicet, Hic est filius meus, & tamen non audiuit eam solus Christus, sed omnes tres Apostoli etiam, qui cum eo erant, ut patet infra 17. & Marc. 9. & Luc. 9. & in tantum audierunt, quod ceciderunt in facies suas, ut patet ibidem; ergo & hic audiretur ista uox ab omnibus assistantibus. Quinto patet, quia ista uox fiebat, ut assistantes illam audientes Christo magnam reuerentiam exhiberent tanquam filio Dei, & audirent eum obedientes in omnibus; sicut patet infra 9. & Marc. 9. & Luc. 9. Quia cum dictum est, hic est filius meus &c. subiunctum est: Ipsam audite. Ita ergo subaudiendum est hic, quod diceretur ipsum audite: licet non exprimitur, cum ibi eadem uox fuerit, quae hic, & hoc expressum fuerit. Septimo patet, quia uoces nunquam fiebant de caelo ad Christum propter se, sed propter assistantes. Sic patet Ioan. 12. cum Christus dixit, Pater clarifica nomen tuum. Et dicitur ibi, quod uox de caelo facta est, dicens: Clarificauit, & iterum clarificabo. Tunc dixerunt quidam assistantes: Tonitruum factum est: Christus autem dixit: Non propter me facta est uox, sed propter uos. Sic etiam Ioan. 11. Christus cum suscitaret Lazarum clamauit, dicens: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam, quoniam semper me audis, sed propter populum, qui circumstant dixi, ut credant, quia tu me misisti. Et sic tamen uoces, quae fiebant de caelo ad Christum, quam illas, quas faciebat Christus ad Patrem non erant propter ipsosmet, sed propter populum, qui circumstantabat. Oportet ergo, quod assistantes audirent uocem. Octauo patet, quia Hieronymus super Mattheum dicit, quod columba sedit super caput Iesu, ne quis putaret uocem Patris ad Ioanem fuisse factam, & non ad Dominum, si tamen assistantes non audiuissent istam uocem non putarent eam factam ad Ioanem, nec ad Christum. Item Aug. in sermone Epiphaniae dicit: Non enim ut ante per Moysen, aut per Prophetas, nec per typos, aut figuras uenturum in carne pater filium docuit, sed palam uenisse monstrauit, dicens: Hic est filius meus, ergo ab omnibus audita est uox, cum dicit, quod palam per istam uocem pater ostendit filium. Hieronymus quoque dicit super Mattheum, quod uox patris testimonium perhibentis super Christum in baptismo auditur. Ergo audierunt eam illi, quibus perhibebatur testimonium, quia alias testimonium non esset. Non patet per August. 2. de concord. Euang. cum ait, scilicet. Non enim Christo indicabatur, quod sciebat, sed audiebant, qui aderant, propter quos uere facta est.

Ad primum argumentum dicendum, quod licet nemo esset dignus absolute audire uocem de caelo, nisi Christus; omnes tamen audire eam debuerunt, quia propter eos fiebat, & sic poterant dici digni illa uoce, cum ad illos fieret, & propter illos solum. Aliter potest dici, quod dignitas propter hoc posset considerari, si uox ista fieret solum in fauorem eorum, qui audiebant eam, fiebat tamen immediate in fauorem Christi, scilicet, ut per hoc crederetur filius Dei; licet istud postea esset propter nos, scilicet, ut nos credentes in eum uitam haberemus. Ioan. 1. & cum dicitur, quod ista uox fiebat propter audientes, & aliarum similes uoces, Ioan. 12. intelligitur, id est, fiebat ad eos, & tamen fiebant propter Christum, ut crederent eum esse à Deo. Ioan. 11. scilicet, ego sciebam, quod semper me audis, sed propter populum, qui circumstant dixi, ut credant, quia tu me misisti. Et sic Iudaei indigni erant audire uocem Domini. Et cum totus populus audiebat uocem eius in datione legis, Exo. 20. & Deutero. 7. & 5. Et hoc quia lex dabatur Iudaeis, ut obseruaret eam, ideo oportebat, quod ipsi illam audirent.

Ad secundum dicendum, quod licet Marcus, & Lucas dixerunt, tu es filius meus, Mattheus dixit, hic est filius meus. Et sic necessarium dirigitur uox ad stantes, licet quid istorum dictum fuerit, scilicet, an in secunda, vel in tertia persona, infra dicitur in quadam quaestione: & tamen etiam si diceretur, tu es filius meus, assistantes audirent illam uocem, quia propter eos fiebat, scilicet, ut ipsi scirent Iesum esse filium Dei.

An fuit conueniens, quod uox patris audiretur super Christum in baptismo, Quaes. XCIIII.

QVAERTVR, an fuit conueniens, quod uox patris audiretur super Christum in baptismo. Quidam dicunt, quod non, quia ista uocis formatio est quadam ostensio sensibilis personae patris, sed filius, & spiritus sanctus dicuntur esse missi per hoc quod sensibilibus apparuerunt, mitti tamen non conuenit patri, ut ait August. 3. de Trinitate, ergo etiam non debuit ostendi in aliquo signo sensibili. Item uox est significatiua uerbi concepti in corde, sed pater non est uerbum, ergo non manifestatur conuenienter per uocem, vel in uoce. Item homo Christus non incipit esse filius Dei in baptismo, sicut quidam haeretici putauerunt, sed hoc fuit quando homo fuit, scilicet, ab instanti sua conceptione. Potius ergo in conceptione ista uox audiri debuit, vel saltem in natiuitate, eo quod tunc Christus primò incipiebat apparere in mundo, quod non poterat fieri in conceptione, & non daretur tunc occasio erroris, ut putaretur, quod Christus inceperat esse filius Dei in baptismo. Item ista uox fuit quasi quadam approbatio praedicationis Christi, quia cum dicitur, hic est filius meus, & etiam subauditur, ipsum audite. Sic exprimitur etiam infra 17. & Marc. 9. & Luc. 9. & tamen Christus non incepit nunc praedicare, sed postea, ideo non fuit nunc conueniens ista uox. Item ista uox ostendebat Iesum esse filium Dei, & sufficiebat hoc semel ostendi, quia si semel esset uerus filius Dei, necessarium esset semper filius Dei: fuit tamen iterum ista uox audita in transfiguratione Christi, infra 17. & Marc. 9. & Luc. 9. 2. Petr. 1. ergo superfluit altera istarum ostensionum.

Dicendum, quod conueniens fuit in baptismo Christi audiri uocem patris super eum. Primò, quia ista uox fuit ad ostendendum, quod Iesus erat filius Dei. Tunc tamen conuenientius debuit ostendi ipsum esse filium Dei, cum primò ipsi populo ostensus est: Christus tamen non fuit ostensus Iudaeis generaliter ante baptismum Ioannis, & ad hoc fuit baptismus ille, ut in eo manifestaretur

manifestaretur toti populo. Sic patet Ioan. 1. scilicet, Ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israel propterea ego ueni in aqua baptizatus. Tunc ergo quando toti populo ostensus est, debuit maximè istud testimonium audiri, ut à principio Iudaei tenerent Iesum in hac estimatione honoris, scilicet, quod esset filius Dei. Nam facilius est hominem teneri in honore si à principio, quando cognosci incipit, inueniatur in statu honoris, quam si inueniatur in statu humilitatis, & postea sibi honor accrescat. Et hoc siue propter emulationem eorum, qui uident se superari ab illo, quem prius tanquam aequalem tenebant, siue propter admirationem, unde aliquid tantus honor aduenit sicut prius erat in humili statu, & iste honor est magnus, qui sibi accrescit. Ista fuit causa quare Christus minus receptus est in Nazareth inter cognatos suos, & compatriotas, quam inter ceteros cognatos Iudaeos, scilicet, quia isti cognoscebant eum quantum ad progeniem suam, & quantum ad conuersationem totius uitae praeteritae. Ideo mirati sunt quomodo subito ista uirtus sibi adueniret. Unde licet faceret miracula inter eos, non credebant in eum, nec laudabant Deum, qui dederat talem potestatem hominibus, sicut fecerant illi, qui erant in urbe Naim, & in aliis locis, quando ostendebat Christum facientem ista miracula, ut patet Mar. 2. & Luc. 7. & infra 8. & 9. sed magis scandalizabantur propter miracula eius. Mar. 6. scilicet, Et multi audientes mirabantur in doctrina eius dicentes: Unde huic haec omnia, & quae est sapientia, quae data est illi, & uirtutes tales, quae per manus eius efficiuntur? Nonne iste est fabri filius, & Mariae? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et sequitur, & scandalizabantur in illo. Ideo dixit tunc Christus, quod non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in cognatione sua, & in domo sua. Etiam cognati Christi non credebant in eum, nec curabant de miraculis eius. Sic dicitur Ioan. 7. scilicet, Nec enim fratres eius credebant in eum. Ob hoc ergo fuit ualde conueniens, ut Christus mox, ut ostensus est toti populo, scilicet, in baptismo per Ioanem audiretur testimonium patris de eo, scilicet, quod erat filius Dei. Et sic populus totus à principio recipere eum in illo honore, & nemo ei postea inuideret nec esset difficile eum semper postea teneri in honore illo, in quo fuisset à principio inuentus. Secundo fuit hoc etiam propter nos, qui illam uocem non audiuimus, ut scilicet, qui eam audierunt praedecessores nostri in fide nos quoque per eorum fidem credamus. Sic ait Chrysostomus super Mattheum in quadam homilia, quod in principiis spiritualium rerum semper sensibiles apparent uisiones propter eos, qui nullam intelligentiam incorporalis naturae suscipere possunt, ut si postea non fiat ex his, quae semel facta sunt, recipiant fidem. Et sic cum substantia Dei patris sit inuisibilis, conueniens fuit notificari per uocem, & hoc potius in baptismo Christi, quam aliis, quia ibi fuit principium religionis nostrae. Tertio fuit hoc propter nostrum baptismum, quia in Christi baptismo ostendi debuerunt omnia, quae in nostro baptismo sunt. Et tamen in baptismo homo efficitur filius Dei per fidem, & sacramentum. Ioan. 1. scilicet, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius. Modum autem istius filiationis, vel generationis à Deo ostendit Christus Io. 3. scilicet, Nisi quis renatus fuerit, ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et sic dicitur, quod in baptismo nascitur homo de spiritu sancto, & per istam natiuitatem efficitur homo filius Dei, siue Spiritus, quia dicitur ibi, quod natum est ex Spiritu, spiritus est. Ad significandum ergo quod in baptismo efficitur homo filius Dei, decuit, quod in baptismo Chri-

sti ostenderetur testimonium, quod ipse esset filius Dei, & hoc fuit per istam uocem patris, ideo debuit tunc audiri. Sic enim ait Hilarius, quod uox patris audita est, ut ex his, quae consumabantur in Christo cognosceremus posteaque lauacrum de caelestibus portis sanctum in nobis sanctum in uolucere, & paternae uocis adoptione Dei filios fieri.

Ad primum argumentum dicendum, quod pater manifestatus est hic per uocem, & tamen non propter hoc dicitur missus, quia missio dicitur duo, scilicet, apparitionem sensibilem, & auctoritatem mittentis; filio, & spiritui sancto competit hoc, quia uisibiliter apparuerunt, & etiam quia à patre, qui habet auctoritatem in Trinitate missi sunt; pater autem, licet sensibilibus ostensus sit per uocem, non potest tamen mitti, quia mitti est ab alio esse: Pater autem à nullo est: ideo licet appareat sensibilibus, non potest dici missus. Et sic non arguit ista ostensio in uoce missum fuisse patrem, & sic bene conuenit ei.

Ad secundum dicendum, quod pater non demonstratur in uoce nisi sicut actor uocis, vel loquens per uocem. Quia, licet ipse non sit locutus, significabatur tamen ipse loquens, quia ista uox eum solum ostendebat, ut supra declaratum est. Et quia proprium est patri producere uerbum, quod est dicere, vel loqui: ideo pater conuenientissimè manifestatus est per uocem, quae significat uerbum: unde, & ipsa uox à patre emissa filiationem uerbi protestatur. Et sicut figura columbae, quae ostendebat spiritum sanctum non erat in substantia spiritus sancti: ita ista uox non erat uere à persona patris, quia tamen patrem solum ostendebat, dicitur fuisse uox patris, & conuenienter in illa manifestatus est.

Ad tertium dicendum, quod nunc in baptismo debuit perhiberi testimonium de ueritate deitatis Christi, & non in natiuitate eius, sed magis tunc occultari debuit in defectibus infantilis aetatis, ne Herodes haberet locum ad occidendum eum, qui cum magna sollicitudine quarebat animam eius. praedecenti. cap. Quando autem peruenit ad aetatem perfectam, debuit ostendi eius deitas, quia oportebat eum tunc docere, & miracula facere, & homines ad se conuertere. Ideo auctoritate patris hoc ostendi debuit, ut doctrina eius credibilior fieret. Unde ipse dixit Ioan. 5. Qui misit me pater, ipse testimonium perhibet de me. Et hoc praecipue debuit fieri in baptismo. Ioannis ad significandum baptismum nostrum, in quo homines renascuntur in filios adoptionis Dei: filij autem adoptionis instituantur ad similitudinem filij Dei naturalis: iuxta illud ad Ro. 8. Quos praesciuit, hos & praedestinauit conformes fieri imaginis filij sui. Debuit ergo in baptismo filij naturalis Dei ostendi, quod ipse esset filius Dei, cum nos in baptismo efficiamur filij Dei adoptiui.

Ad quartum dicendum, quod ista uox patris fuit in confirmationem praedicationis Christi. Et cum dicitur, quod illa non fuit immediate, dicendum, quod si accipitur immediate ita quod ipsamet die praedicare deberet non fuit ad confirmandam praedicationem immediate, quia tamen post paucos dies praedicaturus erat, scilicet postquam completeret ieiunium, poterat dici praedicaturus immediate, quia secundum iura, quod parum distat inesse uidetur. Aliter potest dici, quod ista uox non fuit solum ad confirmandam praedicationem Christi: sed etiam ad confirmandum gesta, & ad auctoritatem personae suae: ideo debuit audiri in principio gestorum tuorum, & tamen in baptismo Christi ceperunt gesta eius, quia ibi inchoauit baptismum nostrum sanctificando aquas: ideo ibi apparere debuit testimonium patris in uoce potius, quam postea.

Ad quintum dicendum, quod non sufficiebat Christo

sto testimonium illud, quod pater dedit de eo in transfiguratione, quia illud fuit solum coram tribus discipulis eius Petro, Iacobo, & Ioanne, & etiam mandatum est eis, quod illud nemini dicerent infra 13. & Marc. 9. & Luc. 9. Christus autem toti populo debuit ostendi: ideo præter illa fuit necessaria ista ostensio patris in voce: Sed tunc dicitur, quod illa ostensio in uoce, quæ fuit in transfiguratione fuit superflua, quia ista sufficiebat. Ad illud autem quod dicitur, uocem istam in Transfiguratione auditam iterum fuisse dicendum, quod etiam illa fuit conueniens, ut dicitur infra 17.

Quomodo Euangelistæ diuersimode scribunt uocem factam, quia alij dicunt tu es filius, alij uero hic est filius.
Quæst. XC.V.

QVAERITVR, quomodo Euangelistæ hoc discordent, quia Matth. dixit hoc filius meus. Marcus, & Lucas dixerunt tu es filius meus. Aliquis dicit, sicut supra diximus de calciamentis Christi, de quibus dixit Matth. quod non erat Ioannes dignus portare illa. Marcus uero & Lucas dixerunt, solere. cor. cal. & diximus, quod Ioannes potuit dixisse diuersis vicibus, & una vice unum, & alia aliter, ut ait August. lib. de concord. Euan. ita hic diceret, quod utrumque dictum est. Dicendum, quod non fiat, quia uox semel locuta est hic, ideo non potuit dicere nisi unum ipsum. Secus esset si argueremus de uerbis dictis hic, & dictis in transfiguratione, quia licet sint omnino eadem in sententia poterant esse diuersa in tenore, & tamen solum comparamus uerba dicta in baptismo, ideo non possunt esse nisi uno modo, quia semel solum uox illa insonuit. Dicendum, quod uox illa unum istorum dixit, & nobis non constat, quid horum dictum sit. Non est tamen difficultas vlla, quia Euangelistæ non curant, nisi de sententia. Ideo si omnino teneatur sententia, dato quod uerba aliqua mutantur, non curant. Hic autem siue dicatur, hic est filius: siue, tu es filius, idem significatur, scilicet, quod Christus erat uerus, & naturalis filius Dei, & non dicitur nisi ad quem dirigatur uox, scilicet, ad Christum, uel ad astantes. Vtroque tamen modo, per istam uocem Deus inredebant certificare astantes, quod Christus erat filius eius. Vnde uidebatur, quod uox dirigetur magis ad astantes, quam ad Christum, quia illi certificabantur, Christus uero non, cum ei semper constaret, quod erat uerus filius Dei, quia ipse semper in patre, & pater in eo erat. Ioan. 14. Cum tamen Marcus, & Lucas dixerunt, tu es filius meus, innuunt, quod ostenderetur Christus ad oculum ex eo quod columba super eum descendebat, & sedebat. Nec tamen per hoc certificare possumus quid istorum dictum sit. De hoc Aug. 2. lib. de concord. Euan. dicit, scilicet, hæc uerba alij duo Marcus, & Lucas similiter narrant, sed de uerbo uocis, quæ de coelo facta est, narrant locutionem: salua tamen sententia. Quod enim Matthæ ait dictum, hic est filius meus dilectus, ad eandem sententiam explicandam ualet. Vox enim celestis unum istorum dixit, sed Euangelistæ ostendere uoluit id ualere, quod dictum est, hic est filius meus, ut illis potius, qui audiebant indicaretur, quod ipse esset filius Dei, atque ita dictum referre uoluit, tu es filius meus, ac si illi diceretur, hic est filius meus. Non enim Christo indicabatur quod sciebat, sed audiebant, qui aderant, propter quos uox facta est. Aliud dubium est in hoc, quia Matthæ dixit: In quo mihi complacui, & Luc. & Mar. in te mihi complacui. Et istud dependet à præcedenti, scilicet, quia Mar. ponit uocem factam in tertia persona, Marc. & Luc. in secunda. Quia tamen in quibusdam libris inuenitur in te complacuit mihi. Aug. mouet ad

hic dubium, & dicit quod eadem sententia est, licet diuersa uerba. Verum tamen, cum dicitur, in te complacui, significatur quod Deus sibi ipsi complacuit in filio. Si autem dicitur, in te complacuit mihi, signatur, quod Deus placuit hominibus per filium suum. Et de hoc dicit Aug. eo. li. Jam uero quod alius dicit, in quo mihi complacui, alius, in te complacuit mihi, si quæris quid horum sonuerit in uoce, quodlibet accipe, dummodo intelligas eos, qui nondum eandem locutionem retulerunt, eandem retulisse sententiam. Quod enim Deus in filio sibi complacuit admonetur aliquis ex eo, quod dictum est, in te complacui, quod autem in filio pater placuerit hominibus admonetur ex eo, quod dictum est, in te complacuit mihi. Sed intelligatur hoc dictum esse ab omnibus Euangelistis, tanquam si diceretur in te placitum meum constituit, hoc est implere, quod mihi placet.

Ad quid hic fuerit ostensa tota Trinitas, & an conueniens fuerit, quod ostenderetur. Quæst. XC.VI.

QVAERITVR, ad quid fuit ostensa hic tota Trinitas, & an conueniens fuit, quod ostenderetur. Aliquis dicit, quod non, quia hic positum erat ostendere Christum esse filium Dei, & ad hoc non erat necesse ostendi totam Trinitatem, sed quod solum pater ostenderetur loquens: ideo non oportuit, quod tota Trinitas ostenderetur. Dicendum, quod tota Trinitas hic ostensa est, ut ait Hieronymus super Matthæum. Nam filius baptizatur, & in baptismo demonstratur: spiritus sanctus in columba ostenditur: patris testimonium in uoce auditur. Et hoc fuit propter causas particulares pertinentes ad singulas personas, & fuit etiam propter generalem causam pertinentem ad totam Trinitatem. Primum pater, quia necesse fuit filium hic ostendi, cum ipse baptizaretur: Pater etiam debuit ostendi in uoce, quia principalis intentio fuit, quod ostenderetur, hic Christus esse filius Dei. Et ad hoc oportebat, quod uox ex nomine patris formaretur, in qua ipse manifestaretur. Oportuit etiam spiritum sanctum ostendi in columba ad ostendendum ad oculum, quis erat filius Dei, & ad quem fiebat uox, ut ait Hieronymus super Matthæum, scilicet, columba sedit super caput Iesu, ne quis putaret uocem patris ad Ioanem factam esse, & non ad dominum etiam, ut significaretur Christus plenus spiritu sancto. Et propter alias causas positas in quæstionibus de singulis istorum. Secundum patet, quod multæ causæ fuerunt, ut Trinitas ostendi debuisset in baptismo Christi. Primum, quia ipse est articulus difficilis inter omnes, qui ad fidem pertinent. Ideo conueniens fuit, quod de eo fieret aliqua ostensio corporalis, & sic per signa sensibilia notificata sunt tres personæ. Alij autem articuli, quia non sunt ita diffidiles, & quia pendent aliquo modo ex articulo Trinitatis, non fuerunt ita manifestati in aliqua corporali ostensione, licet alicui eorum ostensi fuerunt, sicut resurrectio, quæ per multas apparitiones, & argumenta probata est. Actus, scilicet. Ostendit se illis uiuum in multis argumentis. Secundo fuit hoc ualde conueniens propter simplices, qui uix possunt deduciad credendum substantias incorporales: cum intellectus eorum totus rebus materialibus immersus sit: His ergo debuit ostendi substantia spiritualis in aliquo signo sensibili. Et quia Trinitatis sunt tres personæ spirituales, & unica natura spiritualis, debuit ostendi eis tota Trinitas sensibilibus. Et hoc potius in baptismo Ioannis, quam aliter: quia ibi incipiebat Christiana religio. Sic dicit Chryso. in quadam Homilia, quod in principijs spiritualium rerum semper sensibiles apparent uisiones

nes propter eos qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ suscipere possunt: ut si postea non fiant, ex his, quæ semel facta sunt fidem recipiant. Tertio fuit propter sacramentum baptismi, quia baptismus est sacramentum fidei, quia in illo fidem profitemur, & fidem ab Ecclesia petimus: Et quia in fide præcipuus est, articulus Trinitatis: debuit in baptismo Christi ostendi tota ipsa Trinitas. Quarto fuit hoc ad ostendendum formam, quæ teneri debebat in baptismo. Nam baptizatur in nomine trium personarum infra 28. ideo debuit in Christi baptismo trium personarum ostensio fieri, ut per hoc innueretur, quæ forma in baptismo nostro teneri deberet: sicut ait Aug. in sermone de Epiphania. Nec mirum si in dominico lauacro ministerium non desuit Trinitatis, cum nostrum lauacrum Trinitatis compleat sacramentum, id est. In nostro lauacro fit innocatio Trinitatis per quam completur sacramentum, quia aqua per se nihil faceret, ut ait ipse Aug. sed accedit uerbum ad elementum, & fit sacramentum. Detrahe uerbum, quid est aqua nisi aqua? Sed obijcietur, quod non fuerit conuenienter ostensa Trinitas per ista signa sensibilia, cum non arguant sufficienter Trinitatem, quia uox non fuit formata à patre, & spiritus sanctus non descendit in columba, sed Angeli ista fecerunt, quia talia facere non conueniebat naturæ diuinæ. Et dato, quod non essent tres personæ in deitate, sed vnica, sicut in vnica natura: poterant fieri istæ ostensiones per Angelos, & non colligeretur inde esse Trinitatem. Dicendum, quod nihil est per quod possit probari necessario esse Trinitatem in deitate, nisi credamus scripturæ asserenti hoc. Quia nulli actus sunt, qui nobis ostendi possunt, quos faciant ipsæ personæ diuinae, cum opera Trinitatis ad extra diuisa sint. Solum ergo Trinitatem personarum tenemus, quia Christus nobis illam prædicauit, & innumerabilibus miraculis confirmauit, ex quibus certissime constat uerum esse, quod ille asseruit, cum mendacium non possit per miraculum confirmari. Et sic istæ ostensiones non ponuntur hic tanquam per eas probetur necessario Trinitatem esse, sed est quidam modus ostendendi exemplaris. Melius namque simplices sic intelligent Trinitatem ostendendo eis actus, quasi trium personarum, uel suppositorum distinctos, quam si solum dicatur eis, quod sunt tres personæ in diuinis. Et ad hoc facta est ostensio, & non ad probationem, quasi per necessitatem probetur Trinitas nolenti credere scripturam, etiam si constaret ei de ista. Ad argumentum dicendum, quod non solum intendebatur ostendi Christum esse filium Dei, sed multa alia quoque, ad quæ erat necessaria ostensio Trinitatis: sed adhuc dato, quod solum debuisset Christus ostendi filius Dei, oportebat hic manifestari Trinitatem. Nam necesse erat Christi apparere, de quo fiebat ista ostensio, & patrem manifestari per uocem, ut diceret Christum filium suum esse, & spiritum sanctum apparere in columba super Christum propter causas supradictas. Et sic non sufficiebat ostensio patris, sed tota Trinitas ostendi debuit.

Ad quid fuerit necessaria ista manifestatio.
Quæst. XC.VII.

QVAERITVR, ad quid fuit necessaria ista manifestatio facta super Christum in testimonio eius: cum Ioannes testimonium de Christo dedit, & istud sufficere uidebatur, cum Ioannes esset tantæ auctoritatis apud Iudæos. Dicendum, quod fuit necessaria ostensio Trinitatis propter multa. Primum propter ipsum Ioannem, quia etiam ipse necessitauerit testimonium de Christo perhibere, nisi ista signa

apparuisent in eo. Nam Ioannes non cognoscebat Christum in persona, & dedit Deus ei signum ad cognoscendum, scilicet, super quem uideret Spiritum sanctum descendentem. Io. 1. Secundum erat necessaria ista ostensio, quia licet Ioannes de Christo testificaretur, & istud multum conferret propter Iudæos, qui Ioannem tenebant tanquam prophetam infra 21. tamen non sufficiebat testimonium eius simpliciter, quia simpliciter Ioannes miraculum nullum faciebat. Ioan. 10. Et si quis uellet negare dicta eius, poterat Christus autem uolebat testimonium firmitus, quod negari non possit. Et ita necessarium erat: ideo non fuit contentus solo testimonio Ioannis, sicut patet. Io. 5. cum dixit Christus Iudæis: Vos misistis ad Ioannem, & ille testimonium perhibuit ueritati. Ego autem testimonium ab homine non accipio. q. d. Ioannes de me uerum dixit, scilicet, quod ego etiam Messias, & tamen ego non accipio testimonium ab homine, id est, non sum contentus testimonio solo, quod perhibetur à puro homine, quia istud posset negari, uel destrui: ideo subiunxit: Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Ipsa enim opera, quæ facio testimonium perhibent de me, scilicet, testimonium, cui ego inuitor, maioris auctoritatis & firmitatis est, quam testimonium Ioan. s. opera, quæ ego facio, quæ sunt miraculorum, & nullo modo possunt negari esse à Deo: & postea dixit. Et qui misit me pater, ipse testimonium perhibuit de me. Hoc fuit nunc in baptismo, quando audita est uox patris. Hic est filius & c. Christus ergo significauit istam ostensionem Trinitatis fuisse necessariam ad ferendum de eo testimonium firmum, quia testimonium Ioan. firmum non erat. Sed dicitur: Cum Christus postea facturus esset miracula: ad quid oportuit fieri nunc istam ostensionem super eum. Vel cum facta fuerit, & sufficiens testimonium fuerit de eo perhibitum, ad quid oportebat postea fieri miracula. Dicendum, quod etiam, si postea miracula futura essent, erat necessarium nunc istud testimonium. Primum quia decebat Christum à principio cognosci à Iudæis sub magna ueneratione tanquam filium Dei, ut non esset graue eis postea tenere eum in illo honore, quod fieret, si primo à toto populo cognosceretur in statu parui honoris. Secundum quia ex conditione baptismi, & propter multas alias causas expressas in quæstionibus conueniens erat in baptismo Christi manifestari Trinitatem. Si autem nunc fiebat ista ostensio, non tollebat quin postea essent necessaria miraculorum opera, quia nunc non ostensus est Christus toti populo, ideo non sufficiebat hæc ostensio ad hoc, quod crederent Iudæi in eum: potissimum quia Iudæi erant gens dura ad credendum, & multis signis opus erat propter eorum duritiam, potissimum in re tam ardua. quod crederetur homo esse filius Dei: ideo conueniens fuit eum post hæc miracula operari, de quibus magis dicitur, c. sequenti. Tertio quantum ad principale decuit nunc fieri ostensionem Trinitatis propter fidem Trinitatis, quam in baptismo profitemur, & propter inuocationem Trinitatis, quæ exprimitur in forma baptismi. Ad hoc autem nihil faciebat testimonium Ioan. Ideo etiam si Ioannes sufficiens testimonium dedisset de Christo, adhuc erat conueniens fieri ostensionem Trinitatis propter ista quæ pertinebant ad baptismum, & alias causas, de quibus supra. Ad argumentum in contrarium dicendum, quod testimonium Ioan. erat uile, sed non sufficiens, quia non erat omnino necessarium. Et tamen dato, quod Iudæi omnino crederent per istud testimonium Ioannis, adhuc Christus non erat contentus eo, quia poterat negari, ipse uero habere uoluit solidam probationem, ut patet. Io. 5. ut supra declaratum est.

CAP. III.

NUNC Iesus ductus est in desertum a Spiritu, ut tentaretur a Diabolo. Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Et accedens tentator, dixit ei: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Qui respondens, dixit: Scriptum est: Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei.

Marc. 1. Luc. 4.

Deutero. 8. Luc. 4.

N praecedenti ostendit Matthaeus veram Christi Deitatem per testimonium Ioannis, & Dei Patris. Hic ostenditur eius uera Deitas, & humanitas ex tentatione daemone, & ministracionibus angelicis. Et diuiditur in duo, scilicet, in ista duo, quae dicta sunt: secundum ibi. Tunc reliquit eum. Prima in tres iuxta triplicem tentationem Daemone, & triplicem Christi uictoriam: secunda ibi. Tunc assumpsit eum. tertia ibi. Iterum assumpsit eum.

An ea qua hic habentur continentur ad praecedentia. Quae. 1.

QVAERITVR circa primum, an ea, quae habentur hic, sint continuata ad praecedentia. Dicendum quod hic totaliter est ordo continuitatis. Primum in quantum illa fuerunt ante ista. Quia hic agitur de Christi ieiunio, & de principio praedicationis eius: & tamen Christus non praedicauit, nec ieiunauit antequam baptizaretur, quia principium omnium operum suorum fuit baptismus. Secundum est continuatio, quia ista non solum fuerunt post illa, sed etiam immediate post illa non intercedentibus aliquot diebus: sed mox, ut Christus baptizatus est, iuit in desertum, ut hie dicitur, scilicet. Tunc Iesus ductus est in desertum, id est, tunc, quando baptizatus est, iuit in desertum. Sic etiam continuat istam litteram Chrysol. super Matth. dicens postquam baptizatus est Dominus a Ioanne in aqua, ducitur a Spiritu in desertum, ut baptizaretur igne tentationis. Et sic tota littera est hic continua quantum ad tempus: licet sit ista alia materia a praecedenti. Circa primum dicitur. Tunc ductus est Iesus. id est, tunc quando baptizatus est. quod post baptismum non moratus est aliquot diebus inter Gentes, nec diu erit ad alios actus, sed immediate iuit in desertum ad ieiunandum: sic dicitur Mar. i. postquam dixit tu es Filius &c. sequitur. scilicet, & statim Spiritus expulit eum in desertum. Et sic nihil moratus est. Et dicitur ductus est, quia Spiritus eum duxit: & tamen ipse iuit, quia nemo eum compulit. Quare tamen dicatur ductus infra dicitur. In desertum. Istud est desertum in terra Iudae, & non est multum longe a Iordane, & solet uocari uulgariter Quarantana, id est, locus, in quo Christus ieiunauit quadraginta diebus: & solent ire peregrini ad locum illum ex deuotione. Et non longe ab ipso loco est mons excelsus, ad quem Diabolus duxit Iesum, ut ostenderet ei omnia regna terrae. Est autem Quarantana circa Galgala. Mons tamen in quo nunc Christus manebat, siue desertum,

vt hic dicitur, est in latere urbis Bethel, & Hai non longe ab urbe Iericho. Et sunt istae urbes in tribu Benjamin. Iosue 8. a Spiritu, id est, a Spiritu sancto, ut spiritu suo: licet quis spiritus fuerit infra dicitur. Ut tentaretur a Diabolo. Iste fuit finis ad quem Iesus praecipue iuit in desertum, scilicet, ut tentaretur. Licet alia etiam fuerunt causa, de quibus infra. Et cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Accipiuntur hic dies artificiales, cum distinguatur dies contra noctem, & in istis diebus proprie Christus dicitur ieiunasse: quia nunquam in eis comedit, sed finitis illis comedit, quando angeli ministrarunt ei: ut patet infra in littera. Postea esuriit, scilicet, post illos quadraginta dies, scilicet, in omnibus illis nunquam esuriit, sed finitis eis. Et ob hoc nunquam comedit in illis, quia uir temperatus non comedit nisi in remedium famis. Lucas tamen expresse ponit, quod nihil comedit. c. i. dicens, & nihil manducauit in diebus illis. Et confirmatis illis esuriit. Et accedens tentator, scilicet, diabolus: quia supra dicitur, quod tentabatur a Diabolo, & dicitur tentator, quia officium tentandi habet. Ad ipsum namque tentare pertinet de quo infra dicitur in quadam quaestione. Sic etiam uocatur accusator, quia officium suum est accusare. Apoc. 12. scilicet: Nunc facta est salus: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nocte, ac die. Et ibi dicitur quod iste est diabolus, & satanas. Accessit autem tentator ad Iesum post quadraginta dies, quod tunc fuit locus tentandi, ut ait Chrysol. super Matth. scilicet, quia Diabolus uidentem per quadraginta dies Christum ieiunantem desperauerat. Postquam autem esurientem sensit iterum cepit sperare. Ideo dicitur. Et accedens tentator dixit ei, si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Quia uidit esurientem, & sciebat iam eum cibo indigere, tentauit eum circa galgal, scilicet, ut conuerteret lapides in panem, quasi dicit: Si filius Dei es, potes conuertere lapides in panem. Ideo conuerte, & comede. Et dixit: Dic id est iube. Nihil est aliud necessarium, nisi ut inbeas, & immediate fiet: cum omnis creatura Deo obediat, & ita Deus facit sola uoluntate, & mandato. Psal. 132. scilicet: Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Idem Psal. 148. An autem de lapidibus panis fieri possent infra dicitur. Qui respondens dixit. Scriptum est: Non in solo pane uiuit homo. Christus noluit conuincere diabolum potestate: sed solo testimonio scripturae: quia diabolus suadebat conuerti lapides in panem, quasi hoc esset necessarium, uel conueniens. Christus uero dixit non esse necessarium: quia non erat recurrendum ad miraculum conuersionis lapidum in panem sine necessitate. Et tamen non erat hic necessitas, cum posset Christus, & quilibet homo aliter uiuere. Ideo non erat hoc rectum consilium. Hoc probauit, scilicet, quia non in solo pane uiuit homo, id est, non oportet, quod ad hoc, quod homo uiuat panem habeat: quia non est solus panis, de quo homo uiuere potest, sed multa quoque alia sunt, per quae potest uita conseruari sine pane. Ideo non oportet peti panem, uel desiderari tanquam omnino necessarium. sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei. id est, non uiuit homo in solo pane: sed etiam potest uiuere de quocunque uerbo quod exit de ore Dei. Ideo non bene suades, quod lapides in panem conuertam, cum per multa alia possit uita conseruari. Plurimi exponunt ista de uita spirituali dicentes, quod non solum est panis necessarius ad uitam corporalem: quae comparata uitae aeternae potius mors dicenda est, ait Greg. in homilia: sed magis homo uiuit de uerbo quod exit de ore Dei. Et ista est uita spiritualis, quae est uita simpliciter: sic dicit Rabanus, scilicet, si quis non uescitur uerbo Dei,

iste

iste non uiuit, quia sicut corpus humanum non sine terreno cibo, ita & anima uiuere non potest sine Dei uerbo. Procedere autem uerbum de ore Dei dicitur, cum uoluntatem suam per scripturarum testimonia reuelat.

Dicendum, uerum esse, quod per uerbum Dei uiuit uita spirituali: tamen de ista non potest intelligi hic propter duo. Primum, quia non facit ullo modo ad propositum. Diabolus namque suadebat Christo lapides in panem conuertere, quia uidebat eum esurire, & innuebat, quod sine cibo uiuere non poterat. Et sic manifestum est, quod de uita corporali loquebatur, quia ad spirituales uitam, nec lapides, nec panes erant necessarij. Si autem Christus responderet de uita spirituali, erat extra propositum, & uerbum quaerentis hominis. Secundum, quia etiam responso Christi in seipsa induceret inconueniens, cum diceret, non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo &c. Nam ista ex genere locutionis ad eandem uitam pertinent, quia alia conuassent respectu eiusdem uitae panem, & uerbum Dei: cum non pertineant ad eandem uitam, sed unum ad corpus, alterum ad spiritum. Etiam si Christus uoluisset hoc dicere, aliter exprimeret debuisse, scilicet, quod magis erat necessaria uita spiritualis, quae est per uerbum Dei, quam uita corporalis, quae est per panem. Et tamen dixit hic uitam esse in pane, sed non in solo pane. Ideo uoluit hoc dicere. Tertio, & efficacius patet, quia Christus allegauit hic testimonium scripturae, dicens: scriptum est &c. Deutero. 8. Ideo necesse est, quod Christus sequatur sensum, quem facit scriptura, quam allegat. Et tamen littera ibi non intelligitur de cibo spirituali, sed de corporali. Et uocatur ibi uerbum Dei ipsum manna, de quo Iudaei quadraginta annis uixerunt nullum panem comedentes. Ideo oportet, quod etiam littera intelligatur hic de cibo corporali, & non de uerbo scripturae. Patet, quia dicitur eo. cap. Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu, & patres tui, ut ostenderet tibi, quod non in solo pane uiuit homo, sed ex omni uerbo, quod egreditur ex ore Domini. Et sic necesse est, quod intelligatur littera sic, scilicet, quod Deus uoluit ostendere Iudaeis potestatem suam, & dedit eis manna ad comedendum quadraginta annis sine pane. Et dicitur, quod hoc fecit Deus, ut ostenderet Iudaeis magnitudinem suam faciendo eos uiuere sine pane quadraginta annis comedendo manna, ut intelligerent, quod non in solo pane uiuit homo, id est, non simpliciter panis necessarius est ad uitam, ita quod sine illo homo non possit uiuere, sed potest homo uiuere, & sustentari ex omni uerbo, quod procedit ex ore Dei, id est, de quacunque re, quam iusserit Deus comedi, scilicet, quod si Deus iusserit homini comedere de lapidibus, uel de ferro, ita nutrietur, & uiuet, sicut si comederet panem delicatissimum, & quoscunque alios cibos. Et necesse est sic intelligi litteram, quia alia non conueniret intentioni Dei. Nam Iudaei non sustentabatur in deserto de uerbis, sed de manna, quod erat uerus cibus, & naturaliter nutrebat. Et sic uerbum egressum de ore Dei accipitur pro manna in quantum Deus dixit, quod comederent manna, & illud sibi dabit in cibum. Exod. 16. Ita ergo necesse est intelligi hic. Et concordabit Christus sensui litterae, quam allegat. Et etiam faciet ad propositum suum, ut directe respondeat Diabolo, scilicet, Non est necesse, quod lapides conuertantur in panem, ut inde uiuamus: cum non in solo pane uiuat homo, sed in omni uerbo, quod egreditur de ore Dei, id est, de omnibus illis de quibus Deus iusserit homini comedere, quasi dicat: Deus potest dare mihi manna ad comedendum, sicut Iudaeis, qui sine pane uixerunt. Potest etiam dicere, quod co-

medam de istis lapidibus, & tunc illi erunt mihi cibus, sicut panis. Ideo non oportet, quod ego a Deo determinate petam panem, uel quod lapides conuertantur in panem. An ista responsio satisfecerit Diabolo, infra dicitur. Et uocatur hoc uerbum ipse cibus in quantum Deus iubet illum comedi: & dicitur, quod egreditur de ore Dei: non quidem quod Deus habeat os, quia nulla membra corporalia habet, cum sit purus spiritus. Ioan. 4. scilicet, spiritus est Deus. Sed id quod Deus nobis declarat dicitur exire de ore eius more humano, quia quidquid homo uult, aut mente concipit, exprimitur in uoce prolata per os. Sic dicitur Rabanus, scilicet. Procedere autem uerbum de ore Dei, est cum uoluntatem suam per scripturarum testimonia reuelat. Et iste est sensus litterae. Nicolaus autem dicit, quod cum dicitur in omni uerbo &c. uerificatur non solum de uita spirituali, sed etiam de corporali, sicut patet de Moysse, qui ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus uerbo Dei spiritualiter, & corporaliter sustentatus, quasi dicat, quod uox Dei, siue colloquium sustentabat Moysen, ut non moreretur.

Dicendum, quod istud uerum est, quia non solum per colloquium Dei, sed etiam sine colloquio per solam uoluntatem potest Deus hominem multis annis sine cibo sustentare. Et tamen istud non est ad propositum Christi, cum ipse allegauerit auctoritate illam, quae necessario intelligitur de cibo corporali. Et sic dicendum, quod sensus superior est uerus,

Quis fuerit spiritus, a quo Christus ductus fuit in desertum. Quae. 1.

QVAERITVR, quis fuit iste spiritus, a quo Christus ductus est in desertum. Quidam dicunt, quod fuit Diabolus, quia ad eundem pertinet tentare, & ad tentationem oportunitatem quaerere. Nec tamen in deserto erat oportunitas ad tentationem, ut infra dicitur, sed a Diabolo Christus tentatus est: ergo ab eo in deserto ductus est, maxime, quia tota ista littera de Diabolo loquitur. Itaque quia constat, quod Diabolus tulit Christum de deserto in Ierusalem, ut patet infra in littera: ergo ipse meto duceret eum de Ierusalem, uel de Iordane in desertum. Etiam, quia iterum Diabolus tulit Christum de Ierusalem in montem, quando ostendit ei omnia regna terrae. Ipse ergo duceret eum nunc, ut omnes isti motus ei competerent. Aliquis dicit, quod non poterat esse Diabolus, quia uocatur spiritus absolute, & tamen Diabolus non uocatur spiritus absolute, sed spiritus nequam, uel spiritus malus, ut patet 1. Reg. 16. scilicet, spiritus Domini recessit a Saul, & exagitat spiritus nequam. Et dixerunt serui Saul: Ecce spiritus Dei malus exagitat te. Idem primo Reg. 18.

Dicendum, quod licet communiter diabolus non uocetur spiritus absolute, tamen aliquando sic uocatur: sic ut patet 3. Reg. 22. & 3. Paralip. 18. Egressus est autem spiritus, & stetit coram Domino. Ille tamen est diabolus, quia decepit Prophetas Baal mentiendo. Et etiam ipse dixit, egrediar, & ero spiritus mendax. Hoc tamen non pertinet ad Angelos bonos. Et sic tenetur indubitanter, quod accipitur pro diabolo. Et sic non obstat quin possit accipi hic spiritus pro diabolo. Cum autem dicitur de illis determinationibus, scilicet, spiritus malus, uel spiritus nequam: dicendum quod non sunt necessariae ad hoc, quod ponantur cum isto nomine spiritus ad significandum diabolum: nisi cum ponitur ibi, quod spiritus Dei, quia tunc intelligeretur magis de spiritu bono: ideo sit adiunctio, & dicitur spiritus Dei malus, uel spiritus nequam a Domino. Sic habetur 1. Reg. 16. & 18. scilicet. Spiritus nequam a Domino

Domino exagitabat eum, Et iterum spiritus Dei malus exagitat te. Si tamen non ponatur iste genitius Dei ibi, non oportebit poni istam determinationem, scilicet, malus, vel nequam, nec scriptura illud facit, ut patet 3. Reg. 21. & 2. Paralip. 18.

Dicendum tamen, quod hic spiritus accipitur pro spiritu sancto, qui Christum hominem dirigebat in omnibus. Et istum solent uocare Euangelistae spiritus absolute. Sic patet Ioan. 1. scilicet, Super quem uideris spiritum sanctum descendentem, & manentem. Et iterum: Vidi spiritum sanctum descendente quasi columbam, & Ioan. 3. dicitur, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, & iterum. Quod natum est ex spiritu spiritus est: Et accipitur semper pro spiritu sancto, vel potest accipi spiritus pro anima Christi, scilicet, quod spiritus suus mouit eum ad eundem in desertum. Et patet, quod non possit intelligi de diabolo, quia dicitur hic, quod ductus est Iesus a spiritu in desertum, ut tentaretur a diabolo. Et tamen si intelligeretur de spiritu malo, non diceretur absolute de spiritu, sed de spiritu malo, vel de spiritu nequam. Sed quia omnino intelligitur de spiritu Dei bono, non dicitur absolute de spiritu, sed de spiritu sancto. Item patet per Gregorium in quadam homilia, cum ait, Dubitari a quibusdam solet, a quo spiritu sit Iesus ductus in desertum, propter hoc quod subditur, assumpsit eum diabolus in sanctam Ciuitatem, sed uere, & absque ulla quaestione conuenienter accipitur, ut a spiritu sancto in desertum ductus credatur, ut illuc eum suus spiritus duceret, ubi hunc ad tentandum spiritus malignus inueniret. Item, quia non erat aliquod motuum, super quod diabolus duceret Christum in desertum ad tentandum. Quia ad hoc, quod tentare posset eum ubicunque inueniret. Et non aggrediretur istud facere, antequam eum de aliquo tentaret, quia forte diabolus putaret, quod per hoc eum scandalizaret, & tentationem caperet: sicut, qui semel timeret, & putat latere insidias, non facile postea capietur. Ideo, ut diabolus eum tentaret non duceret in desertum, quia per hoc fructum tentationis suae perditurum se putaret. Si autem dicas, quod alijs uicibus diabolus tulit Christum de uno loco ad alium, dic quod hoc fecit, quia per tentationem precedentem putabat se cognoscere aliquid de animo Christi, quantum ad ea, quae foris apparebant. Et uidebat Christo placere, quod portaret eum de quo loco in alterum. Ideo portabat, quia ex hoc iam non timebat, quod eum scandalizaret, nec perderet fructum suae tentationis: sed quod per hoc facilius consequeretur intentum, cum uideret iam Christo placere, quod portaretur. Et istud ostendebat quasi quamdam facilitatem, unde citius uinceretur. Non ergo tulit diabolus Christum in desertum ante tentationem, sed a spiritu sancto ductus est. Item patet, quia si diabolus Christum duxisset in desertum, ut eum tentaret, immediate eum tentasset, & tamen non fecit, sed post quadraginta dies, cum Christus iam esuriret, & diabolus hoc uideret, tunc tentare incepit. Nam dicitur in litera, Et accedens tentator dixit, scilicet, ante hoc non accesserat ad eum, sed tunc nouiter accessit. Non ergo tulit ipse eum, sed spiritus suus. Item patet per Chrysostomum super Matthaeum dicentem, Ad homines enim diabolus uadit, ut tentet eos: quoniam autem aduersus Christum diabolus ire non poterat, ideo contra diabolum Christus processit. Item ab illo spiritu Christus in desertum ductus est, qui suasis ieiunare. Hoc autem non suadet diabolus, sed spiritus Dei: ideo non duxit eum diabolus illuc. Patet, quia si Christus a solo diabolo ductus esset, ut tentaretur ab eo, & non duxisset eum spiritus suus, non curasset ieiunare, nec aliquid aliud facere, sed mox ut fuisset in deserto, si

diabolus eum non occuparet in tentationibus, ipse diceret de deserto, quasi nihil habens, quid faceret. Et tamen mansit ibi quadraginta diebus ieiunans, & diabolus adhuc non tentabat eum. Ergo uidetur, quod ipse habuit propositum ueniendi in desertum, ut faceret hoc ieiunium, ergo non ductus est a diabolo. Item diabolus non habuit motuum tentandi Christum, nisi postquam esuriret, post quadraginta dies, & si nunquam esuriret, non duceret ipse eum in desertum ad tentandum, sed casu inuenit occasionem ad eum tentandum. Sic enim dicit Chrysostomus, super Matthaeum, scilicet, quia diabolus uidens per quadraginta dies Christum ieiunantem desperauerat: postquam esurientem sensit, iterum cepit sperare. Christus ergo a seipso ductus est, & non a diabolo.

Ad primum argumentum concedendum, quod diabolus non solum tentat, sed etiam tentationis oportunitatem inquit, ut facilius uincat. Quod tamen diabolus antequam Christum tentaret, non fecit. Si enim esset purus homo, ut ipse putabat, enim non duceret in desertum: ne dum ad hoc inductus esset, scandalizaret eum, & incuteret timorem, ita ut postea nulli tentationi consentiret, ut supra dictum est. Ideo diabolus, qui astutus est, non duceret sic Christum, etiam si posset. Et patet apertius, quia si diabolus Christum duceret in desertum, aut uolenter eum duceret, aut suggereret ei, quod illuc ire uellet sub spe alicuius boni. Primum non stat, quia diabolus non posset Christum uolenter ducere, quia minor erat. Item, quia etiam si diabolus potuisset, nullo modo faceret, quia Christus sic uolenter ductus turbaretur terribiliter, & fieret extra seipsum: sicut fieret de quolibet homine, si sentiret se rapi per aerem: ideo postea timeret, & quidquid postea sibi diceretur putaret esse fraudem, & nunquam assentiret tentationi. Si autem prius Christum ad uolendum ire induxisset, iam ante desertum tentatus esset, quia illa suggestio ad eundem esset tentatio. Non tamen fuit tentatus ante desertum, & ieiunium: cum dicatur hic, quod ductus est in desertum, ut tentaretur Christus: ergo non fuit a diabolo ductus.

Ad secundum dicendum, quod diabolus tulit Christum illis quibus uicibus, de quibus in litera dicitur, & tamen non tulit eum in desertum ante ieiunium. Ratio diuersitatis est, quia postquam diabolus cepit Christum tentare, uidit eum dispositum, & quasi inductum, & permitteret se portari a diabolo de loco in locum, & sic portauit eum, quia hoc non impediebat tentationem, sed potius adiuuabat. Et tamen antequam tentaret eum si uoluisset eum portare incussisset sibi timorem: ideo nollet eum portare, etiam si posset, ut dictum est.

Quare dicitur, quod Christus ductus est, cum hoc uideatur uolentiam significare. *Quest. 111.*

QVAERITVR, Quare dicitur hic, quod Christus ductus est, quod uidetur significare quandam uolentiam, sed deberet dici, quod ipse iuit. Aliqui dicunt, quod diabolus tulit Christum in desertum, & quia istud erat quasi inuoluntarium, dicitur quod ductus est. Dicendum quod non stat, quia supra dictum est, quod Christus non fuit portatus in desertum a diabolo, sed a spiritu sancto. Etiam, quia si diabolus debuisset portare eum illuc, non potuisset uolenter portare, cum esset minor Christo. Dicendum, quod Christus uoluntarie iuit in desertum, & a nemine compulsus est, nec tractus. Litera etiam ista non signat eum iuisse uolenter. Pro quo sciendum, quod ista differunt, scilicet, trahere, ducere, & ire: trahere est cum

eum absolute infertur alicui uolentia, & portatur, ita ut resistere nequeat, vel etiam quando est coactio non absoluta, ut supra, per timorem mortis, aut alios timores. Et tunc homo non desiderans ire, nec simpliciter uolens ire uadit. Sic dicitur aliquis trahi ad iudicium, quia si non iuerit postquam fuerit uocatus, incidit in poenam, & timore huius uadit. Et sic dicitur trahi, vel compelli. Ducere est, quando quis nulla necessitate absoluta, aut conditionata mouetur, sed cum ratione conuictus, vel precibus, ac suasionem. Nam tunc ab alio mouetur, & tamen uoluntarie mouetur. Sic dicit Seneca, quod generosus est animus hominis, & facilius ducitur, quam trahatur, id est, facilius mouetur precibus, vel ratione, quam uolentia. Ire est, quando quis a nullo mouetur precibus, aut ratione, nec alio genere motus, sed a seipso solum, & tunc uadit. De Christo non dicitur hic, quod tractus est, quia nemo ei uolentiam fecit, nec etiam quod iuit, quia tunc omnino a se ipso moueretur, & tamen motus fuit a spiritu, ut dicitur hic, scilicet, ductus est a spiritu: ideo debuit dici, quod ductus est, & non quod iuit. Et dicitur a spiritu ductus, quasi spiritus sanctus suaserit ei hoc facere. Non tamen intelligendum est, quod spiritus sanctus esset maior Christo, & sic eum quasi minorem moueret per imperium, sed accipitur per modum consilij, quod etiam fit ab aequalibus, & a minoribus. Sic dicit Chrysostomus super Mattheum, scilicet, ductus est a spiritu sancto, non quasi minor maioris precepto. Non enim solum datus dicitur, qui alicuius potestate ducitur, sed etiam ille, qui alicuius rationabili exhortatione placatur: sicut scriptum est de Andrea, quod inuenit Simonem fratrem suum, & duxit eum ad Iesum. Ioan. primo, Sic etiam dicit Hieronymus, super Mattheum, Christus ducitur non inuitus, aut captus, sed uoluntate pugnandi, & istud ducere est aliquo modo ire, cum ratio hominem moueat, quae est ab intrinseco, licet praecesserint praesces, aut monita. Sic dicit Chrysostomus super Mattheum, ij. Ad homines enim Diabolus uadit, ut tentet eos: Quonia autem aduersus Christum ire Diabolus non poterat, ideo contra Diabolum Christus processit. Sed obijciatur, quod Christus inuoluntarie motus est, scilicet, uolenter, quia Matth. i. dicitur, Et statim expulit eum spiritus in desertum. Expellere tamen uolentiam importat. Etiam Luc. dicit quod agebatur a spiritu: quod etiam importat uolentiam, quia agi, & agitari idem sunt. Et tamen dicimus homines agitari a Diabolo, qui omnino uolenter eos mouet, ita ut extra mentem ponat. Sic dicitur primo Reg. 10. quod exagitabat Saul spiritus nequam a Domino. Et iterum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te. Dicendum, quod Christus non fuit motus a Daemone, ut aliqui uolunt propter ista uerba, scilicet agebatur a Spiritu, sed motus est a Spiritu sancto: & non uolenter, quia non erat Spiritus sanctus maior eo, qui posset ei uolentiam inferre: etiam, quia mouere aliquem uolenter est imperfectionis: maxime cum ad bonum mouetur, quia imperfecti est uolenter moueri ad bonum, quod per se appeti deberet. Hic tamen Christus ad bonum ibat, scilicet ad ieiunandum, ad tentationem patiendum. Ipse ergo ibat sponte, & non cogebatur ab aliquo. Sed dici potest uno modo, quod licet ista uerba expellere, & agere uideantur importare uolentiam: hic tamen mitius interpretanda sunt, cum Mattheus dicat, ductus est, quod magis signat suasionem, quam uolentiam. Et sic necesse est, quod per expellere, & agere significetur solum suasio: vel Mattheus ducatur ad sensum aliorum: ut per ducere significetur uolentia: & utrobique ponuntur termini improprie, quia tamen necesse est Euangelistas in sensu concordare, per quos Spiritus sanctus locutus est:

necesse est trahi istos ad illum, cum in uerbis uideantur differre, ut in sensu non differant: hic autem iustus est alios ad Matt. trahi: quia litera Matthei in cortice saniosem sensum facit quam aliorum. Cum non conueniat Christo, quod uolenter aliquid egerit nec passus fuerit: cum & ipsa mors sua ab inimicis suis instata non fuerit omnino inuoluntaria: nec ad hoc tractus est, sed oblatus, quia ipse uoluit. Ita, 53. Aliter potest dici, quod proprie loquantur omnes Euangelistae: & tamen Mattheus dicit, quod ductus est: Christus uerum dixit, quia ratio sua eum duxit, cum uideret, quod Deus hoc uolebat: & iustum erat hoc, uelle quod Deus uolebat. Quia tamen uoluntas Dei necessarii impletur, & illa erat quasi lex maxime respectu Christi hominis, qui uocatur minor patre, id est, tota Deitate, uidebatur quasi teneri omnino Christus ad hoc, quod Deus uolebat eum facere. Ideo licet non fuerit uolentia realis, nec ex lege, quia tamen Christus homo mouebatur cognita uoluntate Dei, quae in se absolute erat necessaria, dicebatur expelli, vel agi: non quidem necessitatus, sed propter illud, quod necessarii erat sponte motus. Et sic Mattheus significauit uere conditionem illius principij propter quod Deus nunc mouebatur, quod in se necessarium erat: licet non moueret necessarii, quia Deus neminem cogit, cum ipse uult id quod Deus uult. Sicut dixit Seneca. Fata uolentem ducunt, nolentem trahunt. Et uocauit fata diuinam dispositionem, quam alii uocant fatalem seriem. Christus ergo omnino uoluntarie iuit. Sed dicitur, quare Christus dicitur hic ductus est a spiritu, scilicet, sancto, quia si accipitur ducere, id est, persuadere, non solum nunc, sed etiam in omnibus actibus suis Christus ducatur a spiritu sancto, quia omnia erant per spiritum sanctum. Dicendum quod uerum est, quia Christus nihil egit, nisi quod tota Trinitas faciendum disposuit. Et cum istud faceret Christus homo, dicebatur a spiritu sancto duci, scilicet, per attributionem. Nam quandoque homo a Deo mouetur, dicitur moueri per spiritum sanctum. Vel potest accipi spiritu sanctus pro tota Deitate, quia tota Deitas est spiritus, & est sanctus. Et iste modus uidetur conuenientior, quando dicimus aliquid fieri per spiritum sanctum, id est, per Deum, quod spiritus sanctus est: non distinguendo ibi aliquam personam. Cum omnes operationes Dei ad nos pertineant simul ad totam trinitatem: cuius opera ad extra sunt indiuisa, ut ait Aug. 4. de Trini. Causa autem quare dicitur hic Christus ductus a Spiritu, & non in alijs actibus fuit. Primum, ut per hoc nos intelligamus quantum ad omnes alios actus. ut ponatur istud tanquam quadam clausula generalis ad omnes actus Christi, ad quos debeamus eum credere ductum a Spiritu Sancto. Ideo ponitur hoc in principio actuum suorum: ut per hoc ostendi possit ad omnia, quae sequuntur. Sed dicitur, quod non fiat propter hoc: quia tunc debuisset poni in primo actu Christi. Ille autem fuit baptismus, quia nullum alium fecit ante hoc postquam incepit cognosci, & continuat operari salutem nostram. Dicendum uno modo, quod baptismus Christi fuit antequam cognosceretur. Nam post baptismum apparuit super eum Spiritus sanctus, & vox Patris audita est perhibentis de eo testimonium in praecedentibus cap. & Mar. 1. Et etiam post baptismum Ioannes ostendit eum populo post illud testimonium Dei. Ioan. 1. Et sic primus actus Christi postquam cognitus est, fuit quod iret in desertum. Ideo hic potuit dici, quod ductus est a spiritu. Aliter, & melius dicendum, quod non dicitur de baptismo, quod ductus est a spiritu, sicut dictum est nunc de deserto, quia antequam Christus ueniret ad baptismum, licet haberet

haberet spiritum sanctum non costabat, quod illum haberet, cum in baptismo primo apparuerit spiritus sanctus super eum, & ex tunc constabat eum habere spiritum sanctum. Ideo de actibus, qui sequebantur post baptismum poterat dici conuenienter, quod a spiritu sancto ductus est ad illos faciendum. Et sic fuit hic. Secundo quantum ad principalem est alia causa, scilicet, quod Christus ante hoc baptizatus fuerat, & spiritus sanctus descenderat super eum, & manserat. Volens ergo scriptura signare, quomodo Christus mouebatur a spiritu sancto, quod in baptismo suscepisse visus fuerat, dixit quod ductus est a spiritu. Hoc autem magis expressit Luc. dicens. Iesus autem plenus spiritu sancto regressus est a Iordane, & agebatur in desertum a spiritu Luc. 2. Tertio, & efficacius dicendum, quod spiritu aliter dicitur hic Christus motus a spiritu sancto, ut intelligatur actus iste laudabiliter, & discretè factus. Quia si non constaret Christum esse Deum, non esset aliquis actus inter omnes actus eius, de quo magis posset quis Christum arguere, quam de hoc, scilicet, quia ipse uoluit ire in desertum, ut tentaretur, & sic exponeret se periculo. Dementis tamen est se exponere periculo, sed potius fugere debet. Ipse tamen docuit nos a Deo petere, ne inducamur in tentationem, infra 7. Ipse ergo uidebatur indiscretè agere inquirendo pericula. Nam etiam ad uiros fortes non pertinet mortem quaerere, sed cum pericula ingruerint, illa fortiter & imperturbato animo tolerare: Vt ergo nemo posset prima facie ad hoc Christum arguere, dixit scriptura, quod ductus est a spiritu, scilicet, non factum est humana uoluntate, aut leuitate, sed consilio, & mandato Dei, cuius omne consilium, & mandatum bonum est.

An fuerit conueniens Christum tentari. Quest. IIII.

QVAERITVR, an conueniens fuit Christum tentari. Quidam dicunt, quod non, quia tentare est opus diaboli, cum dicatur hic, & accessit tentator. Christus tamen uenerat, ut dissoluere opera diaboli 1. Ioan. 3. scilicet. In hoc appareret filius Dei, ut dissoluere opera diaboli. Sed non pertinet ad eundem dissoluere opera diaboli, & illa pati. Christus ergo non debuit a diabolo tentationem pati. Item tentatio est triplex, a carne, a mundo, & a diabolo, sed Christus non fuit tentatus a carne, nec a mundo, nec hoc legitur: ergo nec a diabolo tentari debuit.

Dicendum, quod conueniens fuit Christum tentari a diabolo propter multa. Primo, ut nobis contra tentationes auxilium ferret. Vnde dicit Gregorius in homilia: Non erat indignum Redemptori nostro, quod tentari uoluit, qui uenerat occidi, ut sic tentationes nostras tentationibus suis uinceret. Secundo fuit hoc propter nostram cautelam, ut nos tentationes cauere, & timere doceat: Vt nullus quantumcunque sanctus se extimet securum, & immunem a tentationibus. Et ideo post baptismum tentari uoluit, ut significaret, quod postquam homo sanctificatus est, magis a diabolo, quam prius tentandus est. Sic enim dicit Hilarius super Marthaeum, quod in sanctificationis maxime diaboli tentamenta grassantur, quia uictoria magis ei est expectanda de sanctis. Tertio uoluit tentari Christus propter exemplum, scilicet, ut nos instrueret qualiter diaboli tentationes uincamus. Istud autem fuit ualde conueniens, quia Christus fuit nobis magis perfectus ad omnem actum uirtutis. Necessarium est tamen de maxime necessarijs in nobis resistere tentationi: tum quia difficile est, tum quia tota uita hominis est quaedam tentatio, & repugnancia ad tentationes. Sic dicitur Job 7. scilicet: Militia est uita hominis super terram. Et re-

cte super terram, ubi alia litera habet. Tentatio est uita hominis. Et rectè conuenit, quia tentatio quaedam militia est, cum oporteat militare resistendo semper tentationi ne succumbamus. Et propter hoc Christus non solum uoluit semel, sed pluries tentari, ut per plures actus ampliore doctrinam nobis traderet tentationibus resistendi. De hoc August. 4. de Trinitate ait, quod Christus se diabolo tentandum praeiuit, ut ad superandas tentationes eius mediator esset, non solum per adiutorium, uerum etiam per exemplum. Quarto uoluit tentari, ut nobis fiduciam de sua misericordia largiretur, scilicet, quod sicut ipse tentatus est, & superauit tentationes: ita & nobis auxiliu dabit ad superandū illas. Vnde dicitur ad Hebr. 4. Non habemus pontificem, qui non possit copari infirmitatibus nostris: tentati per omnia pro similitudine absque peccato. Et per hoc Christus dedit nobis confidentiam, quod possemus vincere tentationes dicens: Confidite, quia ego uici mundum, id est, Confidite, quod uincetis mundum, sicut ego uici: pater Ioan. 19. Quinto Christus uoluit tentari, ne illi qui tentantur desperent: Nam si Christus non fuisset tentatus, quando aliquis tentaretur, putaret se per hoc esse malum, cum a Deo premitteretur tentari a diabolo. Est tamen bonum potius, quia uictoria tentationis coronam praestat, dicente Apostolo, quod non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Et tamen tentatio certamen quoddam est, & qui in illo superat coronatur. 2. ad Timot. 2. Tentari ergo uoluit, ut sciamus non esse mirum nos etiam aliquando bonos tentari, cum Christus, qui tota bonitas erat, tentatus fuerit. Immo & mali non tentantur, quia iam Diabolus illos pleno iure possedit: sed bonos tentat, ut sibi uindicare possit, quod ad eum nequaquam pertinet. Et sic fuit ualde conueniens Christum tentari. Ad primum dicendum, quod Christus uenerat dissoluere opera diaboli non per potestatem, contra eum agendo, quia sic non oportuerat infirmitatem carnis assumere, sed magis ab eo, & a membris eius pati, ut sic Diabolus uinceret iustitiam, & non potestatem: ut ait August. 13. de Trinitate. scilicet, quod Diabolus non potentia Dei, sed iustitia superandus fuit. Et sic in tentatione Christi aliquid ipse fecit, scilicet, quia uoluit ire, ut tentaretur: sicut dicitur in litera, scilicet, ductus est a spiritu in desertum, ut tentaretur a diabolo. Et aliquid a diabolo passus est, scilicet, suggestiones, quas mittebat, resellendo. Et etiam, quia ab eo realiter portatus est de deserto in Ierusalem, & de Ierusalem iterum in desertum: ut patet infra in litera. Ad secundum dicendum, quod Christus tentatus est: quia per omnia tentari uoluit absque peccato: ut patet ad Hebr. 2. Tentatum pro similitudine absque peccato. Tentatio autem quae fit a daemone, uel ab aliquo hoste exteriori est sine peccato, quia tota illa exterior est, cum fiat per solam exteriorem suggestionem, & nihil sit in corde eius, qui tentatur. Sed potest manere omnino cor tranquillum existente exteriori praua suggestionem. Interpretatio autem, quae est a carne non potest esse sine peccato, quia ista est uere intra nos, cum non fiat ab aliquo extrinseco, & ista est per quoddam desiderium, uel delectationem surgentem in nobis, & incipientem fieri cum ad opera carnis tentamur. Christus autem fuit tentatus sine peccato: ideo tentationem carnis sustinere non debuit. Non tamen est intelligendum, quod illa tentatio sit peccatum, scilicet, consummatum, per quod nos Deo rei constituamur, & efficiamur inimici eius, cum non sit in potestate nostra non tentari. Sed dicitur peccatum, id est, defectus quidam, uel inordinatio, quia insurgit desiderium illud, uel delectatio contra rationem, & sic est deordinatio. Nam uires inferiores superioribus subditae esse debent.

debent. Cum uero sit tentatio non est sic: quia rebelant uires inferiores: quia caro ibi concupiscit contra spiritum, & spiritus contra carnem ad Gala. 5. Istud autem in Christo non fuit. Ista enim deordinatio, licet non sit contra iustitiam gratiae, & uirtutum: est tamen contra iustitiam originale, secundum quam omnes inferiores uires superioribus subditae esse debent. Christus autem neutram istarum deordinationum habere uoluit: ideo non debuit tentari a carne. De tentatione, quae est a mundo idem dicendum est, scilicet, quod sit sine peccato, id est, sine quadam deordinatione intra nos. Nam mundus non est aliquid reale, quod habeat uim agendi in tentando nos: sed dicitur homo tentari a mundo, quando in homine mouetur desiderium alicuius rei earum, quae in mundo sunt, id est, bonorum fortunae, quae proprie dicuntur esse in mundo, uel dicuntur esse mundus, scilicet, honoris, potentiae, diuitiarum, & similia. Tunc enim homo uere seipsum tentat, uel tentatur ab aliquo, quod est intra se ipsum insurgente in nobis concupiscentia istarum rerum. Et de hac tentatione dicitur Iacobi, 1. scilicet. Nemo, cum tentatur dicat, quoniam a Deo tentatur: ipse enim neminem tentat: unusquisque uero tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illeceus. Ista tentatio peccatum quoddam est, quia est deordinatio in uiribus nostris, ut supra diximus: Ideo in Christo non fuit. Tentatio autem diaboli non dicit aliquam deordinationem in homine: cum solum sit exterius, & possit homo habere cor suum omnino tranquillum, & uires inferiores obediens superioribus existente tentatione diaboli grauissima exterius. Et hoc uerum est, antequam homo incipiat aliquatenus consentire tentationi diaboli. Quia tunc ipsa interiori causatur deordinatio quaedam, & incipit esse uerum peccatum. In tentatione autem carnis, & mundi etiam antequam sit offensus aliquis homo ad tentationem, est deordinatio in uiribus nostris: quia ipsa tentatio nihil aliud est, nisi cum inferiores uires incipiunt superioribus actualiter repugnare: & ista est tentatio, & deordinatio uirium: & tamen peccatum nullum est, scilicet, quod sit contra charitatem, uel uirtutem: sed est peccatum, quod est contra ordinem naturalis iustitiae. In tentatione autem diaboli ante consensum, nec est peccatum contra charitatem, nec contra originalem iustitiam: ideo ista est omnino sine peccato, & istam Christus sustinuit. Aliter potest dici, quod Christus non fuit tentatus a carne, nec a mundo: quia istud fit per passionem partis affectiuae, uel rationis inferioris insurgentis in nobis. In Christo autem non fuerunt passionem illae: sed passionem solum. Passiones quidem sunt quidam motus aliquando contra uoluntatem, & aliquando praeter uoluntatem facti, qui conturbant statum rationis circa agibilia, tollendo rectam opinionem prudentiae, ut patet. 6. Ethic. de prudentia. Et istae non fuerunt in Christo. Sunt autem passionem, quia motus istarum partium facti per imperium rationis, ut si quando Christus uolebat tristari, & gaudere, uel turbari iubeat parti effectiuae, & siebant isti motus ad similitudinem passionum. Non erant tamen uere passionem, quia incipiebant solum ad imperium rationis, & desinebant ea iubente, & non crescebant, nisi quantum ipsa iubeat. In nobis autem totum est ex opposito: quia nec principium, nec finis motus passionem nec augmentum eius, est in potestate nostra: Immo interdum etiam si uelimus irasci, & incipiat ira uoluntate, non est in potestate illam omnino frenare: quia crescit plusquam uolumus, & non cessat ita cito, ut uolumus. Ad hoc autem, quod quis tentetur necesse est, quod aliquid fiat contra id, quod ipse simpliciter

Alph. Toftin Matth. Comm.

uult: quia aliis tentatio non esset pugna: ideo non potest fieri tentatio nisi per ueras passionem. In Christo autem non erant passionem, ideo non poterat tentari a carne, nec a mundo: quae tentatio per solas passionem fit. Passiones autem tentationem non faciunt: cum non insurgant nisi uolente ratione, & quando illa uult, & quamdiu uult, & quantum uult. Ideo iam non esset tentari ad aliquod, sed simpliciter istud uelle. A diabolo autem non requirebat ullam passionem tentari: ideo a diabolo tentari potuit: a carne uero, & a mundo tentari proprie non erat possibile. Hoc innuit Gregorius in quadam homilia, dicens. Sciendum nobis est, quod tentatio tribus modis agitur. Suggestionem, delectationem, consensum: & nos cum tentamur plerumque in delectationem, aut consensum labimur: quia de carnis peccato propagati in nobis ipsis gerimus, unde crimina toleramus. Deus uero, qui in utero uirginis incarnatus, in mundum sine peccato uenerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat: tentari quidem poterat per suggestionem: sed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis illa diaboli ca tentatio foris non intus fuit. Aliquis ergo dicet: si Christus a carne, & mundo tentatus non est, non potuit nobis dare sufficientem doctrinam de tentatione toleranda, saltem exemplariter, cum maior tentatio regulariter sit a carne, quam a diabolo, quoniam mouemur ab eo, quod nobis magis intrinsecum est, & naturale. Quae autem sit simpliciter earum maior infra dicitur. In tentatione ergo carnis Christus maior per exemplum instruere debuit. Dicendum, quod Christus nos instruxit exemplo in hac tentatione: quia licet ipse a carne, & mundo tentatus non est, ad ea tamen, quae sunt carnis, & mundi per diabolum tentatus est. Patet hoc, quia prima tentatio sua fuit ad ea, quae carnis sunt, scilicet ad desiderium cibi, ut de lapidibus panem faceret, & comederet. Tertia autem fuit ad ea, quae mundi sunt, scilicet, ad desiderium potestatis, & honoris, & diuitiarum, cum diabolus ostendit Christo omnia regna terrae, & gloriam eorum, & dixit, omnia haec tibi dabo, si cadens adoraueris me. Non fuit tamen a carne, nec a mundo tentatus, quia caro, & mundus, id est, concupiscentia mundana, non suscitauerunt intra eum istas tentationes, sed diabolus exterius suggererat. Satis autem per hoc doctrinam nobis dedit resistendi tentationibus carnis, & mundi, cum eas tolerauerit, & repellerit. Quod autem ille pateretur eas a mundo, & a carne, id est, ab intrinseco, sicut nos patimur, nihil differebat quantum ad doctrinam resistendi illis, quae Christus nobis tradere uoluit.

Quare Iesus ductus fuerit in desertum, ut tentaretur: cum posset alibi tentari. Quest. V.

QVAERITVR, quare dicitur quod Iesus ductus est in desertum, ut tentaretur, quia etiam poterat alibi tentari. Dicendum quod Matth. expressit hic unam causam, quare Christus iuit in desertum, scilicet, ut tentaretur, multae tamen fuerunt: Nam Christus saepe secedebat in desertum separando se a turbis propter multa. Primo propter exemplum, quod dare intendebat praedicatoribus. Nam Christus nunc praedicare intendebat, ideo uoluit omnia facere, quae praedicatorum facere deberent antequam praedicarent, & etiam postquam praedicare ceperunt. Praedicator enim debet interdum particulariter exaudire eos, qui consilia petunt in eis, quae spiritualia sunt: & debet etiam interdum abstrahere se a populo. Primo propter auctoritatem uerbi Dei. Quia si praedicator fuerit familiaris populo, contemnetur uerbum eius.

E c

eius, cum familiaritas nimia generaliter contemptum pariat, & maxime apud indoctos viros, & parua uirtutis: qui ea, quae insolita sunt, & rara apud eos iudicant esse aliquid excelsum, & supra se: quod uero in assidua uenerit conuersationem pro nullo reputant. Ideo cuiuslibet, qui uult honorare uerbum Dei in ore suo, necesse est multum se sequestrare a conuersatione populi, scilicet, ut populus non uideat ea, quae ille agit. Non quidem solum, ut defectus illius non agnoscat: sed etiam, ut quod uiderint melius esse putent. Solent enim homines & maxime indocti ea, quae non uident magna arbitrari in eo potissime, qui exterius aliquam boni imaginem praefert. Secundo, ut per conuersationem non contrahat mores populi, Communitas enim imperfecta est, perfectio autem immo aliqua uera bonitas apud paucissimos est. Est autem naturale quod quis contrahat mores illorum, cum quibus assidue conuersatur. Ut ergo praedicator non contrahat mores populi, qui imperfecti sunt, debet a populo sequestrare se: quantum ad multam, suam communem conuersationem. Tertio quia si praedicator assidue, aut multum conuersetur cum populo, necesse est, quod mores sui, & populi sint similes: quia inter dissimiles impossibile est gratia, & iucunda communicatio. Ideo dicitur 8. Ethic. quod inter amicos oportet esse similitudinem, & aequalitatem. Tunc ergo, ut iucunde praedicator communiceat cum populo in assidua, & magna communicatione, necesse est, quod aut praedicator descendat ad mores populi, aut populus ascendat ad mores praedicatoris. Difficile est autem, quod imperfecti ascendat ad altos mores, quales debent esse praedicatoris: maxime autem, ubi est multitudo. Nam unum imperfectum ad perfectionem duci non erat ualde difficile, multitudinem tamen, seu populum ad hoc ascendere non est contingens: descendere autem cuiuslibet facile est etiam perfectissimo: cum nulla sit in descendendo difficultas. Si ergo praedicator assidue, uel multum conuersetur cum populo, necesse est, quod uerisimilius est descendere ad mores populi, quam populum ascendere ad mores eius, quia facilius est. Hoc tamen debent cauere praedicatoris: ideo assidua, uel frequens cum populo conuersatio est eis ualde nociua. Quarto, quia uita praedicatoris est mixta ex actiua, & contemplatiua. Contemplatio autem solitudinem requirit. Ideo a populo aliquantulum cauendum est. Qui uero assidue conuersatur ad populum, licet praedicator: solam actiuam uitam agere uult. Unde officium, & statum praedicatoris non integrum gerit. Quinto est uile hoc praedicatori, quasi ex necessitate. Nam quae praedicator, oportet ut consideret in lege Dei die ac nocte, ne conuertatur ad fabulas inanes. Sic suadet Apostolus Tim. 1. in sacris literis stude, quae possunt hominem instruere dicens, quod omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum ad arguendum ad corripiendum ad erudiendum in iustitia. 2. ad Tim. 3. Ideo suadebat ei Apostolus, quod instaret lectioni, & obsecrationi: obsecrationi tamen pertinet ad praedicatoris: ideo etiam lectioni instare. Istud autem impeditur ex populari conuersatione, ideo illa praedicatori fugienda est. Ut ergo Christus instrueret praedicatoris se a populo saepe segregare, ipse quoque in desertum iuit. Secundo Christus interdum ibat in desertum propter corporalem quietem. Quia cum manebat inter turbas, saepe non concedebant ei locum ad necessariam refectionem. Et sic Christus dixit semel discipulis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Mar. 6. & datur ibi causa, scilicet, erat enim qui ueniebant, & redibant multi, nec manducandi spatium habebant. Et in hoc etiam praedicatoris instruuntur, ut si eos interdum populus propter deuotionem in ope-

ribus spiritualibus frequentet & uexet, ita ut non sit eis locus ad necessariam corporis quietem, quod subtrahant se paululum a plebe, etiam si propter sola spiritualia opera ad eos fiat concursus, cum Christus ex hoc se subtraxerit a plebe, quae eum propter solum uerbum Dei frequentabat. Magis tamen necessaria est ista subtractio ad tempus cuiuslibet praedicatori, quam Christo: cum ille posset ex potentia deitatis supplere defectus corporis nullam quietem, uel refectionem sumendo, sicut nunc, cum quadraginta diebus sine cibo mansit. Nemo autem nostrum talia facere potest, nec tentare fas est. Ideo necesse est nobis corpori indulgere ad quietem suam, & refectionem. Et hoc Christus ostendit iterum Mar. 3. cum esset in domo, & uellet cibum sumere, & turba non permittente, quae eum querebat uidere, & audire, exiit ipse ad turbam. Et tunc discipuli putantes hoc rationabiliter fieri, tenuerunt, & ipse assensit illis quasi iuste agerent, & comedit dimissa turba, cum dicitur. Et ueniunt ad domum, & conuenit iterum turba, ita ut non possent neque panem manducare. Et cum audissent sui exierunt tenere eum. Dicebant enim, quoniam in furorē uersus est. Tertio Christus aliquando recedebat in desertum segregans se a turbis propter orationem, ut liberius uacaret illi, quia oratio requirit ardorem quendam mentis in Deum, & eleuationem. Et istud impeditur si homo se distrahat ad alia. Quod tamen fieri necesse est, cum homo manserit inter multos. Ideo conuenientior locus est ad orandum in loco segregato. Et sic Christus ibat in montes, & deserta. Sic patet Luc. 6. scilicet: Factum est in illis diebus exiit in montem orare. Et erat pernoctans in oratione Dei. Et dicit ibi Ambrosius super Lucam, quod per hoc Christus ad concepta uirtutis suo nos informat exemplo. Et istud etiam conueniebat in praesenti. Voluit enim Christus esse in deserto hoc tempore: ut ibi liberius, & amplius orationi uacaret, quod satisfacere potuit in quadraginta diebus. Quarto faciebat hoc Christus, ut suo exemplo nos doceret fauorem humanam uitae, scilicet, quod non uellemus facere omnia magna, quae faceremus ad captandum fauorem plebis, & honorem. Unde Chrysostomus super Matth. 5. scilicet, uidentis Iesus turbas ascendit in montem, dicit, quod non in ciuitate, & foro, sed in monte, & solitudine sedens erudiuit nos nihil ad ostentationem facere, & a tumultibus abscedere: & maxime cum de necessariis disputare oporteat. Istud etiam conueniebat in praesenti: quia Christus fecit hic opus admirandum. Quod quadraginta diebus sine cibo manserit. Si autem hoc faceret coram populo, magnam de se opinionem sanctitatis, & diuinitatis gigneret. Ut ergo nos in altissimis rebus nostris fauorem plebis non quaeramus, sed soli Deo intra cor nostrum placere studeamus, Christus istud facturus a plebe recessit: ut sic nemo opus suum uideret, & nullam laudem inde consequi posset. Quinto Christus iuit in desertum nunc propter ieiunium, quia nihil in istis diebus facturus erat nisi ieiunare, & orare. In hoc autem inter populares prodesse nihil poterat, sed potius impediretur, quia aliqui urgerent eum ad sumendum cibum, si uiderent tot diebus sine cibo manere. Propter turbas discipuli tenuerunt eum dicentes: quoniam in furorē uersus est. Mar. 3. a fortiori ergo urgerent eum ad cibum, & increparent, si tot diebus incibatus maneret. Et maxime nunc, quia bene discipuli tenuerunt, cum multa miracula fecerat, per quae clare patere poterat eum esse Deum, & patet ex processu Marci a principio usque ad medium tertiū capituli, ubi istud dicitur: nunc autem nullum adhuc miraculum

culum fecerat: ideo magis nunc teneretur, & uergeretur ad cibum capiendum, & diceretur, quod in furorē uersus erat. Cum ergo Christus habuerit propositum ieiunandi quadraginta diebus, fuit sibi ualde conueniens sequestrare se à turba exeundo in desertum ad istud ieiunium. Sexto fuit conueniens hoc, ut Christus per ieiunium suum ostenderet nobis modum ieiunandi, quia ieiunium ad quandam afflictionē carnis inducimur, & ideo non solum homo à cibis abstinerere debet, sed etiam à cateris delectationibus. Patet hoc de ieiunio diei propitiationis, in qua Deus iubebat, quod Iudaei affligerent animas suas. Leui. 16. & 23. Ideo Iudaei non solum abstinebant à cibis, sed etiam ab omnibus delectationibus: cum Deus dixisset: omnis anima, quae afflictā non fuerit die hoc, peribit de populo suo. Et sic in ieiunio etiam ab alijs delectationibus, quae alijs licita sunt homo abstinere debet, saltem de honestate, uel ad perfectionem ieiunij, scilicet, à plausu, & cantu, & similibus, & iucunditate colloquutionum. Et ob hoc Ecclesia temporibus ieiuniorum, sicut in quadagesima cessat à quibusdam canticis laetitiae, & non cantat in organo, & uasis musicis, sicut alijs temporibus. Ad hoc autem significandum conueniens fuit, quod Christus iret ad ieiunandum in deserto, ubi nullum bonum est ad humanam iucunditatem, immo etiam omnia necessaria desunt. Septimo iuit in desertum specialiter propter tentationem, sicut Matth. dixit, scilicet, quod ductus est in desertum, ut tentaretur a diabolo. Et quia Adam à diabolo superatus eiectus est de Paradiso in istum mundum, qui uocatur desertum, conueniens fuit, quod Christus diabolum tentantem in deserto superaret. Sic dicit Ambrosius super Luc. 4. Agebatur Christus in desertum mysterio, ut Adam de exilio liberaret, qui de Paradiso in desertum eiectus est. Aliter inducit Glo. istud desertum dicens, quod fuit desertum inter Ierusalem, & Iericho, ubi ille homo incidit in latrones, de quo Luc. 10. qui gerebat figuram Adae, & à demonibus conuictus est. Conueniens ergo fuit, ut ibi Diabolum Christus superaret, ubi diabolus hominem sub figura superasse dicitur esse. Octauo iuit in desertum magis proprie propter tentationem, scilicet, ut diabolus maiorem opportunitatem inueniret ad tentandum eum in deserto, quam si inueniret in urbibus. Et hoc est, quia diabolus maxime tentat hominem quando cum solum inuenit. Sic ait Chryso. in quadam Homilia, scilicet. Tunc autem maxime instat diabolus ad tentandum: cum uiderit solitariū. Unde etiam in principio mulierem tentauit sine uero eam inueniens. Unde & sic per hoc etiam diabolo datur occasio tentandi, quod ducitur in desertum. Ista est causa, quare solitudo omnimoda non est nisi pro uiris perfectis: minores autem non possunt illam sustinere, & incidunt in multa pericula. Et sic re- cte dicit Aristot. 1. Politic. quod homines agentes uitam solitariam, aut sunt Dij, aut sunt bestiae, id est, aut sunt omnino perfecti accedentes ad naturam Dei imitationem, aut sunt omnino bestiales periculorum ignari, & seueri in seipsos bonorum insensibiles. Sunt autem in hoc multa damna, & ista cauentes patres antiqui non permittiebant alicui tenere uitam Eremiticam omnino solitariam, nisi prius uirtus eius in canonijs probata existeret, & tunc de mandato, aut licentia maiorum designabantur, qui in solitudinem irent siue ad tempus, siue in perpetuum.

Primum autem damnum solitarij est facilitas succumbendi tentationi. Nam, qui solus est, si à demone tentetur, non habet à quo consilium petat, & facile capitur. Cum uero multi sunt, & tentatio unius alteri exponitur, subuenitur, & demon fugit uidens, quod non lateat eius fraus. Propter hoc dicitur Eccl. 4. Vae

Alph. Toss. in Matth. Comm.

solitarij, quia si ceciderit non habet subleuantem. Si quisquam praualuerit contra unum, duo ei resistent. Et quanto plures fuerint, tanto firmiter per eorum consilium tentatio dissipabitur. Ideo dicitur tibi: Funiculus triplex difficile runapitur, id est, quando tres fuerint, non poterit quis irrumperere in eos, nisi cum difficultate. Et propter hoc patres antiqui in Aegypto rectores cenobiorum instituebant, quod cum quis de monachis tentaretur mox maiori suo tentationem reuelaret. Et sic subueniebatur ei. Et repertum est fuisse istud ualde uile documentum.

Secundum incommodum est tristitia, quia uita solitaria naturaliter est homini tristis: cum enim homo sit animal politicum naturaliter, ut patet, 1. & 2. Poli. est quodammodo contra naturam solitariū uiuere. Omnē tamen quod contra naturam est, triste est: quia est uolentium: ideo difficile est tolerari, nisi uiro perfecto, qui iam quasi mutauit naturam in uirtutem subiectis sibi omnibus desiderijs. In uiris autem imperfectis ista tristitia causat desperationem, & faciles sunt homines ad omne malum.

Tertium est difficultas resurgendi à peccato. Nam si quis solitarij semel tentationi succubuerit, non habet qui eum subleuet, uel per consilium, aut exhortationem, aut exemplum, uel alios modos quibus homines redeunt ad cor. Et de hoc proprie dicitur Ecc. 4. Vae soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem. Et sic est uita periculosa, quia facile est demoni hominem, quem sic semel deceperit, ducere in gehennam.

Quartum est, quia solitarij non est facile totū tempus ordinate expendere. Cum non habeat cui uacat. Cum autem quis inter alios conuersatur, interdum ipse apud alios, & saepe alij apud illum ipsum occupant, & non solum sibi, sed etiam eis, quae ad proximum sunt uacare quis potest: Cum uero solitarij est sibi soli intendere necesse est. Quod tamen quis semper sibi intendat non est facile, tum quia non occurrunt solitarij tanta circa seipsum, quibus semper occupari debeat: tum quia, etiam si hoc accideret, difficile esset homini hoc facere, quia semper ad idem attendere tedious nimis est: etiam si illud bonum excellens sit, & delectabile. Et hoc quia, ut ait Arist. 7. Ethic. in fine, natura nostra non est pieikes, i. iusta, uel bene ordinata. Ideo dicit, quod non gaudet semper eadem delectatione, sed mutationem desiderat, & illa est delectabilis. Qui autem circa seipsum solum uersatur, necesse est in hoc tedium concipiat. Est autem uerum, quod ad istam solitariam uitam occupatio in literis ualde prodest: tum quia de tempore multum sic, & honeste expendi potest, tum quia talis occupatio secundum se delectabilis est ei, qui de hoc indispotus non est. Et propter hoc dicitur, quod otium sine literis uariis est, id est, uita solitaria, quae otium dicitur. Et tamen hoc non sufficit, quia ipsa occupatio in literis si multum assidua est tedium parit. Quia dicitur primo de Anima. ex multum speculari marcescit animal corrupto quodam interius, id est, propter defectum, qui fit in organo phantastico, & corruptionem partium tenerarum ex ardore quodam consequente ad multum, uel intente speculari.

Quintum est, quia difficile est homini cogitare circa se ipsum longo tempore, nisi sit perfectus ualde. Nam intellectus hominis per suam actualitatem quietescere nescit in uigilia. Unde si homo non offerat ei aliquid specialiter cogitandum circa quaecumque, occurrentia uariis, & instabiliter cogitabit. Si autem homo solitarij fuerit nihil habet de quo cogitet nisi seipsum, & actus suos. Si autem ipse habeat in se aliquid excellens, circa quod uersari possit aliquandiu manebit, sine tristitia in hac co-

Ec 2 gita.

gitatione. Si autem homo in seipso nihil excellens reperit, tristatur de seipso cogitando: maxime, quando nihil nisi malum inuenit in seipso. Nam tunc non tristatur sed etiam horret de seipso cogitare, & seipsum fugit. Sic ostendit late Arist. 9. Ethic. dicens quomodo homo conuiuat sibi ipse, & quod non possint mali sibi ipsis conuiuere: quia in se nihil inueniunt, nisi quod fecerunt. Et est eis triste cogitare sola scelera, que fecerunt: ideo fugiunt seipsum, & apud alios manere uolunt: ut cum illis existentes non recordentur de seipsis. Et sic aliquid iucundum habent. Quia tamen necesse est aliquando ad seipsum redire, tristatur ualde de seipsis cogitantes. Ideo interdum aliqui, qui ad magnam malitiam perueniunt, memores iniquitatum suarum, & non potentes illam cogitationem euitare, in qua ualde torquentur, interimunt seipsum, ut dicitur ibidem. Soli autem boni sunt, qui sibi ipsis longo tempore conuiuere possunt, quia delectabiliter cogitant de seipsis, memores operum bonorum suorum prateritorum, & de futuris meliore spem habentes. Est igitur difficile ualde manere solitariam, & maxime propter istud, quod nunc dictum est de conditione intellectus nostri. Soli ergo uiri perfectissimi in hoc possunt, qui totaliter in Deum transiunt, & inueniunt apud se semper delectabilia, que cogitant: uel uiri omnino bestiales, qui nihil penitus cogitant: nam hi ex hac parte non affliguntur: licet aliunde solitudo eis odiosa sit, quia ibi ad satium uentris lacunam, quod solum bonum tanquam pecora putant, locus non est. Sed hi parum a bestiis differunt: de quibus, cum de hominibus loquamur silendum est, quia infra dignitatem speciei humane sunt. Est ergo desertum propter predicta tentationibus opportunitatem prebens. Non & magis in speciali Christus in deserto tentari uoluit, quia aliter tentatio sua prima locum non haberet. Nam cum esuriret, dixit ei diabolus: Dic ut lapides isti panes fiant. Et hoc erat propter necessitatem ciborum, & impossibilitatem habendi eos in loco. Si tamen Christus fuisset in uribus, etiam si esuriret, non posset eum diabolus tentare de hoc. Ideo fuit conueniens quod iret in desertum, alia causa ad hoc assignari poterant: ista tamen ultima est precipua, & quam Matth. intendit. Cum dixit quod ductus est in desertum Iesus, ut tentaretur a diabolo, scilicet, quia erat ibi opportunitas tentationis ubi erat inopia panis.

An fuit conueniens, quod Christus tentaretur in deserto. *Quest. VI.*

QVAERITVR, an fuit conueniens, quod Christus tentaretur in deserto. Quidam dicunt, quod non: quia Christus tentari uoluit, ut nobis ad resistendum tentationibus doctrinam traderet. Melius tamen hanc traderet in uribus, ubi tentatio ista uideretur, quam in deserto, ubi nullus uidebat, ergo non debuit in deserto tentari. Item si Christus iret in desertum, exponeret se maiori tentationi, quam in urbe pati posset: Nemo tamen se debet exponere tentationibus: ergo magis in urbe tentari debuit. Dicendum, quod conueniens fuit Christum tentari in deserto propter causas expressas in precedenti questione, & etiam, quia ut ait Ambr. super Luc. Christus agebatur in desertum consilio, ut diabolum provocaret. Nam nisi ille certasset non mihi uicisset. mysterio, ut Adam de exilio renouaret, uel liberaret, qui de paradiso in desertum eiectus est: exemplo, ut ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuideri. Fuit etiam hoc propter imitationem. Quia cum

F Christus in desertum uadit, hortatur nos in desertum exire, & cum diabolo contendere. Nam quodlibet opus bonum, & arduum in deserto est, ut ait Chrysostomus super Matth. Ad primum argumentum dicendum, quod Christus proponitur omnibus nobis in exemplum per fidem, iuxta illud ad Hebr. 12. scilicet. Aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, Fides autem ex auditu est, & non ex uisu. ad Roman. 10. immo fides, quando uisum recipit non est tanti meriti. Io. 20. Quia uidisti me, credidisti, beati qui non uiderunt, & crediderunt. Tentatio ergo Christi proponitur in exemplum nobis, non tanquam uia, sed tanquam credita. Et hoc satis est, quia non oportebat, quod omnes homines eam uiderent, ut per eam instruerentur, sed quod omnibus narraretur. Nam, & nihil de aliis, que credimus, uisum est ab omnibus, sed omnibus narratum est. Sunt tamen quedam opera Christi, que licet non sint necesse uideri ab omnibus credentibus, sunt tamen necesse a quibusdam uideri, ut fides introduceretur. Et sic sunt omnia illa, que Christus ostendebat potestatem suam: sicut fuerunt opera miraculorum, uel ueritates aliquorum articulum credendum. Sicut, quod Christus mortuus fuerit, & resurrexerit, & ita de similibus. Illa autem, que pertinent ad solam doctrinam moralem, non erat necesse, quod ab aliquo uiderentur: sed solum quod narrarentur, ita ut credi possent ab illo esse facta. Et sic fuit de tentatione Christi: quia cum nobis constet per fidem quid est, in quo Christus tentatus est, & quomodo resistit, nihil differt, quod aliquis istud uiderit sicut nemo: quia hic non principaliter queritur an illud fuit, sed quomodo fuit. Aliter responderi potest, quod etiam si Christus uoluisset tentari in urbe, nemo uidere posset hanc tentationem: quia diabolus non appareret Christo, nec loqueretur coram aliis, ne uideretur, & impediretur: sed soli loqueretur. Ideo ubicunque esset, necesse erat tentationem istam secreta agi. Et nunquam diabolus aliter tentauit quemquam hominum: sed semper in occulto tentat, siue per solam suggestionem, siue apparente exterius. Et sic conueniens fuit Christum in deserto tentari: quia nullus poterat habere doctrinam ex illa tentatione uidentem eam, ut dictum est. Ad secundum dicendum, quod fuit maior opportunitas tentandi in deserto: & tamen non fuit malum querere illam opportunitatem, cum esset necessarium ad tentationem, ut dicitur sequenti questione.

An omnes tentationes Christi fuerunt in deserto. *Quest. VII.*

QVAERITVR, an omnes tentationes Christi fuerunt in deserto. Aliqui dicunt, quod sic, quia dicitur supra in litera, quod ductus est Iesus in desertum, ut tentaretur a diabolo. Dicendum, quod hic ponuntur tres tentationes, & duae earum factae sunt in deserto, scilicet, de lapidibus conuertendis in panes, & de ostensione omnium regnorum terrae. Alia autem, scilicet, ut se precipitaret de pinnaculo, fuit in Ierusalem: quia istud erat pinnaculum templi, ut dicitur in litera. Aliqui dicunt, quod omnes tentationes fuerunt factae in deserto, cum dicitur in deserto ductus, ut tentaretur. Et cum obiicitur de pinnaculo templi, dicunt, quod illa ductio in Ierusalem non fuit realis sed imaginaria, quod uidebatur Christo quod ducebatur in Ierusalem, & tamen non ducebatur. Dicendum, quod non est uerum, sed quod illa ductio fuit uere realis. Primum, quia si dicamus illam fuisse imaginariam, dicemus omnes fuisse imaginarias, cum litera de illis aequaliter loquatur. Nemo

Nemo tamen concedit omnes istas fuisse imaginarias uisiones, ideo nec ista debet concedi imaginaria. Secundo quia in modo litera manifeste apparet, quod omnes iste tentationes fuerint realiter factae. Ideo esset distorquere sensum litera, & praeruaricari eam, asserendo quod fuerit uisio imaginaria: maxime quia est regula, quod nunquam debet dici aliquid factum esse imaginarium, nisi quando constet necessarium. Nec alicubi credenda est antipatio, uel recapitulatio, nisi ratio urgeat illud dici: quia aliam nulla ueritas manebit in sacra scriptura, quia possemus dicere de qualibet re ibi scripta, quod non fuit realiter, sed imaginariè uisum est eis, de quibus narratur. Nullum autem potest esse maius inconueniens: quia ita non solum destrueretur una propositio sacra scriptura, sed tota omnino destrueretur, ita, ut non maneret una litera: quia dicemus, quod omnia fuerunt in uisione imaginaria, & nihil realiter accidit. Oportet ergo dici, quod nunquam aliqua scriptura, ubi aliquid narratur factum, uel dictum debet intelligi aliter fuisse, quam iaceat: nisi necessario probetur aliter debere intelligi: sicut in quibusdam locis concedimus aliquid debere intelligi secundum uisionem imaginariam, sicut quod Stephanus uidit caelos apertos, Act. 7. qui tamen nunquam aperti fuerunt, & quod Michaeas uidit Dominum super folium excelsum: & alia de quibus. 3. Reg. 22. & 2. Paral. 18. Hic tamen nulla causa apparet quare debeamus dicere ista fuisse facta per uisionem imaginariam: ideo necesse est dici, quod fuerint realiter facta. Tertio quia si fuissent in uisione imaginaria oportebat, quod diabolus, qui tentabat Christum moueret species in organo phantastico Christi operando realiter intra cerebrum eius: sicut interdum quando diabolus deludit nos per somnium: nihil tamen absurdius dici potest, quam quod diabolus haberet aliquam realem actionem intra sacratissimum Christi caput formando species, uel mouendo illas. Ideo non potest dici, quod fuit uisio imaginaria. Nam tunc tentatio esset intra Christum: sed totum fuisse exterius per diaboli suggestionem, ut ait Gregorius in quadam homilia. Quarto, quia si ista fuissent facta in uisione imaginaria, non fuisset uera tentatio, sed imaginaria, & illa magis uocatur diabolica delusio, quam tentatio, cum tentatio fiat ad eum, qui sui compos est, & uidet, quod fit, & intelligit, & potest resistere si uoluerit. Dicimus tamen tentationes Christi fuisse ueras: ergo non fuerunt imaginariè. Quinto, quia si istud fuit factum imaginariè, nihil diabolus consequeretur de eo, quod uolebat: quia non esset uerus consensus ubi res solum imaginariè fieret, & consequenter non esset peccatum: quia sicut uisio esset imaginaria, ita consensus, uel dissensus esset imaginarius, & non realis: & tamen ad peccatum requiritur realis consensus rationis: sicut interdum per somnium uidetur alicui, quod tentatur de libidine, & quod consentit, & quod nititur apprehendere formam desideratam, & presentem: & tamen ibi peccatum nullum est, cum non sit consensus, quia omnia sunt per solam imaginationem. Sexto, quia si fuissent istae tentationes imaginariæ, uel aliqua earum, non laudaremus Christum tanquam superantem diabolum, & uincentem istas tentationes: sicut non laudamus illum, qui in somnis uidetur a demone tentari, & superare eum. Et tamen laudamus Christum in hoc. Ergo fuerunt omnes istae tentationes realiter factae exterius, & non per uisionem imaginariam. Non ergo potest teneri ista positio.

Alii dicunt, quod fuerunt omnes reales tentationes, factae in deserto. Et de ista dicunt, quod facta est in Ierusalem, & illa uocatur desertum: quia erat a Deo deserta, uel uirtutibus uacua, uel in breui deserens. Alph. Tost. in Matth. Comm.

A da, sicut Christus dixit infra 23. scilicet. Ecce relinquatur uobis domus uestra deserta. Dicendum quod non stat, quia iste est sensus mysticus: necesse est tamen scripturam intelligi in sensu literali, quia ille est fundamentum, & in quo consideratur ueritas, uel falsitas: sensus autem mystici non sunt ueri, nec falsi, cum non sint quos litera intendit: & aequaliter possunt multi applicari ad eandem literam. Si quis tamen deserto sensu literali uellet sequi mysticum pro literali, omnia confunderet, & tota scriptura redderet incerta, & nesciemus quando est uera, nec falsa: ibi scripta, quod hoc modo exponitur hic quedam pars literaliter, & quedam mysticè: & non coheret sibi talis textura: sicut pedes imaginis Danielis, cuius pars erat ferrea, & pars fictilis, Danielis 2. Ideo dicendum, quod tentatio ista de pinnaculo templi uere facta est in Ierusalem, & non fuit facta in deserto.

Ad argumentum dicendum quod Christus ductus est in desertum, ut tentaretur, id est, ut inciperet tentari: Nam si non fuisset ductus in desertum, non potuisset tentari: quia non habuisset diabolus opportunitatem ad hoc: maxime quia tentatio prima, in qua diabolus cepit contra Christum, non potuisset fieri nisi in deserto. Nam in urbe non potuisset esse talis defectus ciborum, ita ut conueniens esset, uel necessarium lapides conuerrere in panem. Postea tamen inchoata tentatione in deserto diabolus duxit Christum per diuersa loca, in quibus eum tentauit. Aliter potest dici si quis uellet tenere, quod omnes tentationes factae sunt in deserto, & omnes ibi factae sunt. Quidam tamen ibi inchoatae fuerunt, & completae aliter uero solum inchoatae: & sic prima, & tertia fuerunt in deserto inchoatae, & completae, secunda uero, s. de pinnaculo templi fuit inchoata in deserto, & completa in Ierusalem. Nam ex hoc quod Christus permittebat se portari a demone de deserto in Ierusalem, ut ibi tentaretur, erat inchoata tentatio: quia ista portatio, cum esset quedam opportunitas immediata ad tentationem, erat quasi pars quedam eius precedens. Tamen prior sensus melior est, s. quod non fuerint omnes tentationes factae in deserto: quia litera Matthaei non urget nos ad hoc: cum dicat Christum ductum in desertum, ut tentaretur. In quo innuitur, quod antequam iret in desertum non fuerat tentatus, & tamen non innuitur, quod post desertum tentatus non fuerit. Et ista est ueritas.

An Christus bene egerit uadens in deserto, ut tentaretur. *Quest. VIII.*

QVAERITVR, an Christus bene egerit uadens in deserto, ut tentaretur: quia per hoc uolebat tentari. Quidam dicunt, quod non fuerit discretè factum, quia tentatio periculum quoddam est. Non est tamen uiri fortis nec prudentis pericula querere: sed ad fortem pertinent, quando occurrerint illis uiriliter se exponere: ad prudentem autem pericula in quantum poterit euitare: non ergo fuit rectum tentari uoluisse. Item quia non solum tentari uoluit: sed etiam tentatori ad tentandum, & prauulendum occasione magnam tribuit: quia exiit in desertum, ut tentaretur: & tamen desertum est locus aptissimus ad hoc, ut demon plures causas tentandi inueniat, & tentatus remedia pauciora, ut dictum est supra in quinta questione de damnis uitae solitariae: ergo non fuit prudenter factum. Item Christus faciebat omnia ad nostram instructionem, quos non solum uerbis, sed etiam operibus erudiebat. Et tamen ipse instruxit

nos in oratione a Deo petere, ne inducamur in tentationem infra 7. & Luc. 11. ergo non licet tentationes quærere, & conuenienter ipse non debuit illas quærere; nec per hoc nobis ad similia occasionem præstaret.

Dicendum, quod rectissime factum est; quod Christus ductus fuerit in desertum, ut tentaretur, quia conueniens fuit Christum tentari, ut nobis ad sustinendâ tentationis exemplo suo doctrinam traderet, & propter alias causas supra positas in quadam quæstione. Et tamen si Christus non se obtulisset, ut tentaretur, non potuisset tentari. Ergo debuit se offerre, & præstare occasionem dæmoni, ut eum tentaret. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, quod ad homines diabolus vadit, ut tentet eos, quoniam autem aduersus Christum diabolus ire non poterat, ideo contra diabolum Christus processit. Sic etiam Hieronymus super Matthæum dicit, quod Christus ducitur in desertum non inuitus, aut captus, sed pugnandi uoluntate. Idem dicit Ambrosius super Lucam quod Christus agebatur consilio in desertum, ut diabolum prouocaret. Nam nisi ille certasset, non mihi iste uicisset. Non fuit autem ista prouocatio ad tentationem uerbali, ita quod Christus diceret diabolo, ecce præsto sum, ueni, & tenta me, sed fuit prouocatio realis concedens diabolo oportunitatem ad tentationem inchoandam. Sic enim dicit Basilius, scilicet. Non enim uerbo prouocans inimicum, sed opere incitans quærit desertum. Delectatur enim in deserto: non enim patitur esse in urbibus, consistat quippe eum concordia ciuium. Et quantum uideatur alicui difficile, quod Christus tentatorem prouocauerit, non fuit iniuste, nec imprudenter factum.

Primo quia Deo iubente factum est; ideo dicitur in litera, quod ductus est Iesus a spiritu in desertum, id est a spiritu sancto, quod non iuit ipse, sed ductus est. Vel non fuit principium istius motus per uoluntatem humanam, sed per spiritus sancti consilium, & opus. Et ob hoc ne quis possit Christum arguere, quod imprudenter, uel audaciter egerit, expressit hic scriptura, quod Christus ductus est a spiritu sancto, quod non exprimit in aliis operibus Christi: licet consistat Christum in omnibus fuisse motum per spiritum sanctum. Quia tamē hic uidebatur posse magis argui, quam de aliis actibus: expressum fuit hic potius, quam alibi, Lucas tamen magis hoc expressit dicens. Iesus autem plenus spiritu sancto regressus est a Iordane, & agebatur a spiritu in desertum. Secundo quia nisi Christus diabolum prouocasset, ipse non inuenisset causam tentandi eum, ut dictum est, & tamen necesse erat Christum tentari propter multa iam dicta, ergo oportebat, quod ipse se offerret, si diabolus aliter eum tentare non poterat. Et non solum tentari uellet, sed etiam, quod ipsemet occasionem quæreret ad tentationem. Tertio, quia tentationem desiderare, uel quærere in eo, qui potest succumbere non est laudabile, qui tamen succumbere non potest etiam si illam quærat nihil indifcretē agit, cum non se exponat alicui periculo: Christus autem tentari poterat, succumbere tamē non poterat, cum peccare non posset, ideo securē poterat tentationi se exponere. Sic ait Grego. in quadam homilia, scilicet. Sciendum nobis est, quod tentatio tribus modis agit, suggestione, delectatione, consensu; nos tamē cum tentamur plerumque in delectationē, aut consensum labimur; quia de carnis peccato propagati in nobis ipsi tolleremus unde certamina toleramus. Deus uerō, qui in utero Virginis incarnatus in mundū sine peccato uenerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati dele-

statio non momordit. Atque ideo omnis illa diabolica tentatio foris, & non intus fuit. De hoc etiam ipsemet Grego. 3. lib. moralium ait. Hostis tamen noster mentem mediatoris Dei, & hominum tentatione quassare non ualuit: sic enim dignatus est tentationes exterius suscipere: ut tamen eius mens interioris diuinitati inhærens inconcussa permaneret. Quarto, quia Christus uoluit per hoc ostendere suam perfectionem ex fine tentationis. Nam Christus in operibus suis non solum instruit nos, intendit, sed etiam suam magnitudinem ostendere. Vnde nec in omnibus oportet nos imitari eum, ut infra dicitur. Ideo sicut hic nos instruit ad resistendum tentationibus, quia ipse illas repulit: ita etiam magnitudinem suam nobis ostendit, scilicet, quia hostem humani generis sustinere non timuit; quem etiam prouocare confidenter ausus est oblati in super illi oportunitate uincendi: & tamen his omnibus existentibus dæmon facilliter superatus fuerit: considerare poterimus quātū fuerit magnitudinis, qui eum repulit.

Ad primum argumentum dicendum, quod uiri fortis, & prudentis non est quærere pericula, quia uir fortis, & prudens succumbere potest in illis. Iste tamen, de quo loquimur, uir erat, qui succumbere non poterat: ideo inconueniens non erat, quod illa quæreret. Aliter potest dici, uerum esse simpliciter, quod uir fortis, & prudens pericula quærere non debet: de Christo autem dicendum, quod pericula non quæsiuit, quia tentatio in eo periculum non erat, cum peccare non posset, nec succumbere. Aliter etiam potest dici, quod ad fortem, & prudentem non pertinet pericula quærere tanquam ipse illa eligat: & tamē si iubetur illa quærere ab eo, qui potest iuste hoc iubere, tenetur illa quærere. Sic fuit de Christo homine; quia spiritus sanctus, id est, tota deitas suadebat, quod ipse tentatorem prouocaret: cum dicitur in litera, quod ductus est in desertum a spiritu, ut tentaretur. Iustissimum ergo opus agebat, & prudenter tentationem quærebat, quam deitas quærendam iubebat.

Ad secundum dicendum, quod Christus occasione præstitit magnam diabolo ad tentandum, & etiam ad proualendum si ipse habuisset infirmitatem nostram; quia tamen erat securus de sua firmitate, etiam si multo plures, & maiores occasiones præstitisset dæmoni, non egisset imprudenter, nec alicui periculo se committeret. Ut tamen sciatur quam occasionem tentandi homo posset diabolo præstare considerandum, quod duplex est tentationis occasio. Vna quidem ex parte hominis, ut potest, cum quis se peccato propinquum facit uolendo sustinere aliquid, quod forte non est utile, & tamen est directa occasio ad peccatum: & istud est generaliter, cum homo occasionem peccati non euitat. Et talis occasio tentationis euitanda est. Sic enim dicitur est Loph Genes. 19. Ne steteris in omni regione circa Sodomam, sed in monte salua te ipsum: quasi dicat. Terra ista Sodomorum destruenda est, & si manseris in regione propinqua poterit aliqua pars mali ad te peruenire; & peribis: ideo caue ne maneat in ea. Et sic debet homo euitare occasiones propinquas, & directas ad peccatum, alioquin seipsum arguat si in peccatum inciderit.

Alia uerò tentationis occasio est ex parte diaboli, qui semper inuidet tendentibus ad meliora, ut ait Ambrosius super Lucam. Et talis occasio tentatio non est uitanda: quia alias tolleretur omnis profectus in bono, scilicet, si homo diceret. Nolo aggredi res arduas: quia diabolus me grauius tentabit, ut deseram, & incidam in mala. Vnde Chrysost. super Matthæum dicit: quod non solum Christus

Christus ductus est in desertum a spiritu: sed etiā omnes filij Dei habentes. Spiritum sanctum. Non enim sunt contenti federe otiosi: sed spiritus sanctus urget eos aliquod magnum apprehendere opus, quod est in deserto quantum ad diabolum: quia non est ibi iniustitia qua diabolus delectatur. Omne etiam bonum extra carnem, & extra mundum est: quia non est secundum uoluntatem carnis, & mundi. Ad tale ergo desertum omnes filij Dei exeunt, ut tententur, si quæ opera ardua incipiunt, in quibus credere debent, quod tentabuntur: quia diabolus mox inuidebit eis. Talem autē occasionem tentationis dare diabolo non est periculum: dum tamen homo maturē, & prudenter agat: quia maius est auxilium spiritus sancti, qui est perfecti operis actor, quam impugnatio diaboli bono operi inuidentis.

Ad tertium dicendum, quod Christus docuit nos petere, ne inducamur in tentationem, id est, ut non deducamur ad succumbendum tentationi: nos tamen oramus simpliciter, ne tentemur, cum interdum proficiat nobis tentari. prima Corin. 10. f. Fidelis est Deus, qui non permittit uos tentari ultra id quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, ut sustinere possitis. Christus autem non poterat incidere in tentationem, id est, succumbere: quia peccare non poterat: ideo licet ipse doceret nos orando dicere, & ne nos inducas in tentationem: non oportebat immo non conueniebat, quod ipse pro seipso sic oraret. Et sic aliquid facere nos docuit, quod ad eum facere non pertinebat. & aliquid ipse faciebat, quod nos in exemplum accipere non debemus. Et sic eum dicitur, quod non debuit ipse tentationem quærere ne nobis ad similia præstaret exemplum. Dicendum quod Christus fecit aliquid, quod a nobis est accipiendum in exemplum, scilicet, quod ipse faciebat ad instructionē moralem: aliquid uerò, in quo non debemus sequi exemplum eius, scilicet, in illis, quæ ipse fecit ad ostendendam potestatem suam, sicut in operatione miraculorum: ita etiam in moralibus aliquid ipse fecit, quod partim pertinebat ad instructionem, & partim ad potestatis ostensionē. In primo debemus sequi exemplum, in secundo autē non. Patet hoc in ieiunio Christi, qui quadraginta diebus ieiunauit. Ipse autem ieiunauit, ut nos ieiunare instrueret. Et quantum ad hoc eum sequi debemus, scilicet, ut in aliquo ieiunemus iuxta conditionem nostram: quia hoc morale est. Quod tamen Christus quadraginta diebus manserit incubatus ad ostensionem potestatis & diuinæ uirtutis: ideo istud non proponitur nobis in exemplum. Et sic in eodem facto quantum ad aliquid instrui mur, & sequi debemus, & quantum ad aliud non. Si tamen magis propriè loqui uelimus, dicendum quod in utraque parte operationis est instructio nostra. Et tamen in prima instrui mur ad agendum, in qua debemus sequi exemplum: in secunda instrui mur ad credendum, scilicet, ut per ista diuinam credamus potestatem. Et in hoc non oportet sequi exemplum, cum Christus non fecerit hoc, ut nos illa faceremus: sed, ut eum esse talem, qualem ista ostendebat crederemus. Ita est in tentatione Christi: quia aliqd est, quod pertinet ad morales instructionem, scilicet, sicut Christus tentationes repulit, ita ut nos repellamus: aliud uerò ad potestatis ostensionem, scilicet, quod non timuit aggredi publicum humani generis hostem præstita ei magna occasione tētandi, si Christus fuisset infirmus. In primo instrui mur ad Christum sequendum per operationem: in secundo autem solum ad credendum eius potentiam. Et sic nemo debet putare, quod etiam in moralibus talia Christus solū facere debuit, quæ nos possemus imitari: sed oportuit omnia in isto esse, scilicet, moralia, & diuina.

Alph. Toft. in Matth. Comm.

Quare Christus immediate post baptismum, & non ante tentari uoluit. Quæst. IX.

Quare Christus post baptismum tentari uoluit, & non ante, & quare immediate post baptismum, uel quasi. Dicendum, quod hoc fuit propter multa. Primo, quia tentatio Christi fuit unum de operibus eius necessariis. Nam per eam instruendi eramus ad tolerantiam tentationum, quod ualde in nobis necessarium erat. Et tamen omnia opera Christi debuerunt esse post baptismum Christi. Ideo etiam tentatio debuit esse post baptismum. Hoc patet, quia baptismus fuit in Christo, si cut in nobis. Nos n. per baptismum nouam uitam inchoamus, quia tunc dicimur nasci ex aqua & spiritu sancto. Io. 3. Et sicut ante natiuitatem non potest homo aliquod opus naturale agere: ita ante natiuitatem spirituales, quæ est per baptismum non potest homo aliquid actum spirituales habere. Nam in baptismo incipit homo esse membrum Christi; ad Rom. 6. scilicet. Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis. & ex tunc homo incipit habere charismata spiritualia a Christo, per quæ uiuit uita spirituali. Ita ergo Christus ante baptismum suam nullum actum de illis, quæ pertinebant ad instructionem nostram, & legem nouam facere debuit, & sic nec prius debuit tentari. Secundo fuit hoc ad significandum, quod post baptismum in homine sequantur tentationes. Sic enim dicit Hilarius super Matth. quod in sanctificatione maxime diaboli tentamenta crassantur, quia uictoria ei magis est exoptanda de sanctis. Et in hoc exemplum tribuit conuersis ad Christum: ut non putent post baptismum nullas debere tentationes tolerare. Nec admirentur si diabolus eos exagitauerit, & cribrauerit sicut triticum, cum Christus post baptismum tentatus est, qui ante baptismum tentatus nunquam legitur, nec credendum est eum prius fuisse tētatum, quia tentatio Christi non fuit ex necessitate inducta, sed uoluntariè suscepta, immo procurata, cum ipse in deserto exierit, ut tentaretur. Ipse tamen tentari nollet nisi quando proficere posset ex hoc. Et tamen ante baptismum eum fuisse tētatum non proficeret nobis ad doctrinam, cum scriptum non fuerit: ideo non est credendum, quod tentatus fuerit ante baptismum. De hoc tamen magis dicitur infra in quadam quæstione. Tertio fuit hoc ad significandum inuidiam diaboli, qui omnibus bonis actibus, & maxime principis rerum arduarum inuidet. Vnde homo, quando incipit Deum specialiter colere in aliquo statu, tunc maxime tentatur, cum facilius sit tunc desistere, quam cum peruenierit ad incrementum perfectionis. Sic dicitur Ecclesia. 2. Fili accedens ad seruitutem Dei sta in iustitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationē. Et quia in baptismo est principium uitæ spiritualis, post baptismum maxime tentationes diaboli apparent in eis, qui fuerint adultæ ætatis, & illas recipere potuerint. Quarto quia ante baptismum nulla, aut parua occasio est dæmoni ad tentandum hominem, quia non baptizati baptizati nolentem necesse est petire æternaliter. Et sic suo iure illum dæmon possidet, qui baptizatus non est. Superuacuum igitur est eum uelle acquirere, quem pleno iure, & inconcussè possidet. Cum uerò quis adultus baptizatur euasit laqueis dæmonis, & ad ipsum nihil pertinet, cum in baptismo petente Ecclesia professus fuerit se abrenunciare satana, & pompis eius. Tunc ergo satan uniuersas tentationum suarum machinas colligit, ut illum, qui compedes eius euaserat, in pristinam redigat seruitutem. Necesse est ergo post baptismum

Ee 4 mum

nam in adultis magnas sequi tentationes, nisi illos Deus ex aliqua speciali causa praeferret. Et quia generale est tentari baptizatos post baptismum: Christus voluit in seipso hoc innuere, scilicet, quia post baptismum a satana tentatus est.

An Christus ieiunare debuit, & quare. Quæst. X.

QVAERITVR, an Christus ieiunare debuit, & quare. Aliqui dicunt, quod non fuit conueniens Christum ieiunare: quia ieiunium est opus quoddam satisfactorium pro peccato, & placatum irae Dei. Sic patet Ioelis. 2. ubi post mala, quae praenunciata fuerunt contra Iudaeos, suadet ieiunium, ut aueratur Dominus ab ira sua, cum dicitur: **G** Convertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, & fletu, & plactu, & conuertimini ad Deum uestrum: quia benignus, & misericors est. Et sequitur: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? Ideo propheta suadet ibi congregari omnes Israelitas, & ieiunare dicens. Canite tuba in sion, sanctificate ieiunium, congregate populum, &c. Sic etiam Niniuite audito, quod Deus post quadraginta dies subuersurus esset Ninivem, imposuerunt ieiunium per edictum Regis, scilicet. Homines & iumenta, & boues, & pecora non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant, Et sequitur, Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore irae suae, & non peribimus? Ione. 3. Et sic factum est, quia **H** de quo satisfacere deberet, nec habebat contra se Deum iratum, quem placare uellet: ideo non erat conueniens, quod ieiunaret.

Item ieiunium est ad carnem subiiciendam, ne insurgat contra nos, sicut dixit Apostolus 1. Corinth. 9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Christus tamen non poterat habere in se rebellionem aliquam, quia non receperat istas passiones, ut ait Grego, in quadam homilia, scilicet. Deus, qui in utero virginis incarnatus in mundo sine peccato nenerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Non ergo fuit Christo ieiunium necessarium.

Dicendum, quod conueniens fuit Christum ieiunare propter multa. Primo, ut nobis exemplum ieiunandi tribueret. Nam cum ipse fuerit plenissimus legislator debuit nos de omnibus instruere, quae nobis ad uirtutem necessaria, aut utilia essent. Nobis tamen ieiunandum erat, cum ipse dixerit, quod quando aufertur sponsum, ieiunarent discipuli eius. infra 9. Ergo ipse nobis ieiunandi exemplum per ieiunium suum tradere debuit. Secundo quia abstinentia ieiunii ordinatur ad continentiam carnis: quia dicitur Osee. 4. Comedent, & non saturabuntur: fornicati sunt, & non cessauerunt, id est, ex hoc, quod comederunt, & non saturati sunt, id est, comedere non cessauerunt, secutum est quod fornicati sunt, & a fornicatione non cessauerunt. Christus tamen seruauit in se carnis continentiam, & alius seruandam ostendit, cum dixit infra 19. Sunt Euan-geli, qui se castrauerunt propter regnum caelorum. Qui potest capere capiat. Ipse ergo ieiunium obseruare debuit. Tercio fuit necessarium ieiunium specialiter ad instructionem praedicatorum. Christus enim post ista praedicaturus erat, ut postea factum est. Voluit ergo ex operibus suis ostendere quid in praedicatione praecedere debet, antequam praedicet, ut dignè praedicare possit. Et quia praedicator debet esse prius a uitiis purgatus, maxime a uitiis carnis, quae sunt maxima infamia, cum sint popularia, & ista fortissime compescuntur per ieiunium, uoluit Christus antequam praedicaret ieiunare. Quod autem ipse intenderit per opera do-

Facere quid praedicator facere debeat antequam praedicet: patet Act. 1. scilicet. Caput Iesus facere, & docere, id est prius facere ea, quae debet facere bonus praedicator, & postea praedicare ea, quae debet dicere uerus doctor. Ieiunium autem maxime necessarium est praecessisse in praedicatione ad domandam carnem propter causam dictam, ut innuitur 1. Corinth. 9. scilicet. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Et subditur causa, nec cum aliis praedicauerim, ipse reprobis efficiar. Debuit ergo Christus nunc propter hoc ieiunare. Quarto specialiter quantum ad praesens debuit ieiunare, quia ipse uoluit dare diabolo occasionem tentandi eum. Et tamen tentatio prima sumpsit ortum ex ieiunio, scilicet, quia post longum ieiunium Christus esuriit, & diabolus tentauit eum, ut lapides conuerteret in panem: ideo ieiunare debuit, quia forte non fuit alia occasio, a qua aptius diabolus incipere posset tentationem suam, quam ab ista: ut infra dicitur in quadam quaestione de ordine tentationis Christi, Considerandum tamen, quod ante istud ieiunium saepe Christus ieiunauerat. Nam Iudaei quolibet anno ieiunabant in die propitiationis Leu. 16. & 23. scilicet. Affligetis animas uestras. Omnis anima, quae in hac die afflictata non fuerit, peribit de populo suis: Christus tamen seruauit tota uita sua legem Moysi: quia dicitur infra 5. Non ueni soluere legem, sed adimplere; Christus ergo ieiunauit quolibet anno illo die. Etiam erant alia ieiunia in Iudaeos, de quibus dicitur Zach. 8. scilicet, ieiunium quarti, ieiunium quinti, ieiunium septimi, & ieiunium decimi, erit domui Iuda in gaudium, & in laetitiam, & in solennitates praedictas. Ista etiam ieiunia Christus obseruauit, & quaecumque alia apud Iudaeos ex institutione, uel communi consuetudine tenerentur. De his tamen non fit mentio, quod Christus illa obseruauerit. Causa est, quia Euangelista scripserunt nobis de Christo ea, quae pertinebant ad legem nouam, scilicet, ea, quae ipse tanquam legislator dixit, uel fecit uolens tradere subditis exemplum faciendi, ista autem ieiunia, uel quaecumque alia opera, quae Christus fecit in obseruatione legis Moysi non pertinuerunt ad legem nouam, nec traduntur nobis imitanda, ideo scribi non debuerunt, sed sufficit quod in generali scriberetur, quod Christus obseruauerit totam legem Moysi. Cum enim ieiunia illa fuerint in Christo solum personalia, id est solum pertinentia ad personam suam in quantum ipse natus est sub lege, ad Gal. 4. id est tempore, quo lex durabat, & uoluit se ostendere obseruatorem illius propter causas, de quibus dicitur infra 5. non oportuit, quod scriberentur. Istud autem ieiunium, quod Christus nunc fecit, non fuit personale: quia nec lex Moysi, nec aliqua Iudaeorum constitutio, aut consuetudo tale ieiunium disponebat: sed fecit illud tanquam legislator propter exemplum, & alias causas supra positas. Ideo istud scribi debuit ante hoc. Namque nullum ieiunium Christus fecit, quod ad nostram pertineret instructionem. Ideo nullum ante hoc scriptum est.

Ad primum argumentum dicendum, quod ieiunium non solum prodest in satisfactionem, & ad reconciliationem cum Deo, sed etiam ad exemplum, & multa alia, de quibus supra. Ideo licet non fuerit necessarium Christum ieiunare propter ista duo, fuit conueniens eum ieiunare propter alia, de quibus supra. Aliiter potest dici, quod istud ieiunium etiam fuit satisfactorium: quia licet Christus non habuit de quo pro se satisfaceret: quia non peccauerat, nec inuentus fuerat unquam dolus in ore eius. prima Pet. 2. habuit tamen multa; de quibus pro nobis satisfaceret. Omnia peccata generis humani. Et ad hoc profuit ieiunium suum. Nam sicut mors eius indubitanter fuit ad satisfactio-

satisfactionem pro peccatis nostris, ita & ieiunium eius, & omnia opera ipsius satisfactoria fuerunt pro peccatis nostris. Et ista sunt, quae referuntur in thesauro ecclesiae, qui dispensatur per prelatos ecclesiae nobis in satisfactionem pro debito poenae temporalis, uel purificatione, cum ipse Deus dispenset etiam in uita Christi ad relaxationem offensa irrogatae quando ad eum conuertimur. Nam etiam per contritionem peccata nunquam fuissent remissa quantum ad offensam, aut maculam, nec quantum ad debitum mortis aeternae, nisi Christus moriturus esset pro omnibus. Et sub ista spe quoniam Deus sic futurum decreuerat, remittebantur peccata omnibus hominibus pro contritionem, quia Christus pro illa offensa satisfactorius erat. Et ita fuit pars satisfactionis ieiunium Christi, & cetera opera ipsius. Aliiter potest dici, quod ieiunium, & similia opera non solum sunt satisfactoria, sed etiam promeritoria uiae aeternae, uel alicuius boni. Christus autem, licet non indigeret promereri uitam aeternam, quia ab instanti conceptionis suae anima sua erat beata, cum esset unita uerbo: tamen Christus promeruit sibi pro sua humanitate, scilicet, quod ipse in quantum homo esset Deus dominus, & caput omnium hominum. Et hoc dicit Apostolus, quod acquisiuit sibi Christus per sanguinem suum, ut patet Act. 20. scilicet: Attendite uobis, & uiuere uos in Christo Spiritus sanctus posuit uos Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo, ut esset caput illius. Promeruit etiam Christus, quod sibi in quantum homini daretur omnis potestas in caelo, & in terra: & hoc fuit principaliter pro morte. Ideo post resurrectionem solum habuit istam potestatem in quantum homo, quam prius habebat solum in quantum Deus. Unde post resurrectionem dixit. Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra. Matt. 28. Et hoc prius nunquam dixerat, quasi tunc sibi nouiter data fuisset illa potestas. Meruit etiam sibi immortalitatem, & meruit exaltationem sui nominis. De his sanctus Thom. 3. sen ten. dist. 14. artic. 4. & ibi communiter per doctores. Aliiter potest dici, quod istud argumentum, & sequens nullo modo militat contra Christum, quia si ex eo, quod non fuit sibi necessarium ieiunare non debuisse ieiunare, nullum opus Christus bonum fecisset, maxime de laboriosis, cum nullum esset sibi necessarium simpliciter, cum iam esset beatus, & esset Deus, & tamen multa fecit, quae licet non essent sibi necessaria, fuerunt ualde conuenientia.

Ad secundum dicendum, quod Christus non indiguit ieiunio ad domandam carnem, in qua nulla erat contradictio ad rationem; fuit tamen ieiunans, ut nos instrueret carnem per ieiunium domandam, quod nobis erat ualde necessarium. Actus autem Christi, ut in plurimum fuerunt magis ad doctrinam, quam ad aliquid aliud, cum tota uita sua fuerit, ut nos instrueret, & redimeret, quia non fuit propter se ipsum natus in mundo, sed propter nos, licet nos aliam simus propter eum, cum ipse sit Deus noster.

Quare Christus ieiunauit quadraginta diebus, & non pluribus neque paucioribus. Quæst. IX.

QVAERITVR, quare Christus ieiunauit quadraginta diebus, & non pluribus, nec paucioribus. Dicendum, quod Christus non debuit ieiunare paucioribus diebus, quia ipse uoluit ostendere, quod erat excellentior omnibus, qui eum praecesserant, cum ostenderetur ut Messias, & Deus. Aliqui tamen ante hoc ieiunauerant quadraginta diebus, scilicet, Moyses, & Elias, ergo ipse non debuit paucioribus ieiunare, ne minor uideretur. Non

Auoluit etiam pluribus diebus ieiunare propter multa. Primo, ut dicitur ne crederetur impossibilis carnis assumptio, id est, ut non crederetur, quod non erat uerus homo, cum tot diebus sine cibo mansisset. Sic dicit Chrysostomus in quadam homilia, scilicet. Non processit ieiunando ultra, quam Moyses, & Elias, ne incredibilis uideretur carnis assumptio. Secundo fuit hoc ad ostendendum quanto tempore nos ieiunare debemus. Nam per suum ieiunium nostrum quadraginta diebus ieiunium consecrauit. Sic ait Chrysost. super Matt. scilicet. Ut quadraginta nostri ieiunij poneret mensuram, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit. Tercio fuit hoc propter causam mysticam, quia numerus quadragenarius signat aliquid, quod ad statum ieiunantium pertinet, de quo dicitur infra in qua de ieiunio nostro. Quarto, & principaliter fuit ad hoc, ut diabolus eum non cognosceret, sed tentandi occasionem haberet: desiderabat enim diabolus scire, an Christus esset filius Dei, uel purus homo. Si autem solus ieiunasset quadraginta diebus, uel sexaginta diebus, forte diabolus putaret eum esse filium Dei, & non auderet ipsum tentare: Christus autem tentari uoluit, & occasionem procurauit. Ideo omnia illa debuit cauere per quae diabolus abstinere ad tentando ipsum, solus ergo quadraginta diebus debuit ieiunare. Dicitur autem ieiunasse quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, quia tam diu homo ieiunat, quando ab cibo abstinet: Christus autem abstinere tam per diem, quam per noctem. Ideo tam diebus, quam noctibus ieiunabat. Hoc autem dicitur propter duo: primo propter consuetudinem ieiunij Iudaeorum. Nam Iudaei quando ieiunant, per totum diem nihil comedunt nisi post occasum solis, cum incipiunt apparere astra per noctem comedunt: Saraceni quoque idem faciunt, licet illi magis recedant a conditione ieiunii. Si ergo diceretur, quod Christus ieiunauit quadraginta diebus intelligeretur, quod per noctes comedebat sicut Iudaei solum erat. Ut ergo innuatur, quod non tenuit illum modum, dicitur quod quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit. Secundo ad tollendum errorem quorundam, qui putauerunt Christum non abstinuisse totaliter a cibo his diebus, sed quod aliquando comedebat. Ut autem nullum tempus relinquatur, in quo calumnia locum habeat, dicitur quod ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, id est, quod nec comedebat per diem, nec per noctem. Nunquam ergo comedebat, cum praeter diem & noctem nulla alia pars temporis sit.

Considerandum autem circa primam causam huius ieiunij supra positam, quod non est necessaria simpliciter. Quia etiam si Christus ieiunasset pluribus quam quadraginta diebus, non uideretur incredibilis carnis assumptio, quia Moyses, & Elias quadraginta diebus ieiunauerunt nihil comedentes. Manifestum est tamen, quod erant veri homines, & puri: illud tamen ieiunium non fuit uiribus naturae, ita quod tot diebus naturaliter aliquis purus, aut uerus homo posset sine cibo manere, quia uix erit, quod aliquis homo sanctus sine cibo peruenire possit ad decem dies. Et tamen isti quadraginta dies sani, & fortes, & nulla mutatione facta in corporibus manserunt sine cibo. Ergo necesse erat, quod per miraculum hoc fuerit factum. Et tunc si potest aliquis per miraculum manere quadraginta diebus sine cibo, poterit manere mille annis sine cibo, etiam si sint puri, & veri homines, & sint adhuc mortales: tene retia ratio si forte usque ad quadraginta dies posset homo

homo naturaliter manere sine cibo, & nō ultra. Quia tunc aliqui non cognoscentes aliam personam vltra naturalem, vel præter, illam putarent Christum non esse verum hominem, si plusquā quadraginta diebus ieiunaret. Est ergo causa illa aequaliter apparens maxime pro illis, qui non aduertunt multa, non tamē est necessaria. Arguetur autem ex eodem fundamento contra quartam causam, quam diximus in præsentī fuisse precipuam, quia etiam si Diabolus videret Christum ieiunantem vltra quadraginta dies, non colligeret ex hoc esse filium Dei, quia sciebat, quod sicut Moyses, & Elias puri homines per voluntatem Dei manserunt quadraginta diebus sine cibo, ita potuissent manere centum annis, quia æquale miraculum erat utrobique ex parte potentia operantis. Ita ergo licet Christum videret vltra quadraginta dies ieiunantem, nihil noui ex hoc colligeret, cum sciret hoc in quolibet puro homine per Dei potentiam fieri posse. Dicendum, quod verum est, quod hoc non arguebat Christum esse filium Dei, etiam si decem annis sine cibo mansisset, nisi præsupponeretur, quod per virtutem suam sine cibo manere poterat. Et tunc præsupponeretur, quod probandum erat, & quod Diabolus ignorabat. Nā etiam si decem diebus sine cibo manere posset propria virtute, Diabolus de Christo putaret, vel crederet eum esse filium Dei. Hoc tamen nesciebat. Dicendum ergo, quod Diabolus non colligeret Christum ex hoc esse filium Dei quasi argumento necessario, sed ex quadā coniectura infra si pluribus diebus quam quadraginta ieiunaret, appareret istum esse maioris dignitatis, quā Moyses, & Elias, quia pro eo Christus plura faciebat, illi tamen fuerunt de maximis prophetis Iudæorum maximē ipse Moyses: ideo argueret istum esse filium Dei, & Messiam, quem Deus illis maiorem fecerat, & tunc timeret tentare eum, & forte non tentaret: Christus ergo voluit auferre diabolo omnem occasionem timendi, ut intrepide diabolus eum tentaret: ideo noluit ultra quadraginta dies ieiunare, vt sic diabolus nō crederet eum maiorem Moysē, & Elia.

De differentia ieiunij Christi Moysi, & Elia.
Quest. XII.

QVAERITVR nunc circa differentiam ieiunij Moysi, & Elia & Christi: omnes enim ieiunauerunt æqualiter, scilicet quadraginta diebus, an simpliciter fuerit æquale ieiunium, & in quo differrent. Quidam dicunt, quod Elias, & Moyses ieiunauerunt quadraginta diebus, & tamen in his esuriebant, Christus autem nunquam esuriuit usque post diē quadragesimum. Sic dicit Chry. super Matth. Sed dicit, Moyses, & Elias quadraginta diebus ieiunauerunt, & homines erant, sed illi ieiunantes esuriebant, & sustinebant, iste quadraginta diebus nō esuriit, sed postea: esurire enim & non manducare, patientia est humana, non esurire autem diuinæ naturæ. Dicendum tamen videtur, quod non sit verisimile, quod Moyses, & Elias esurirent his diebus, quia tunc elurirent ex prima die, cum naturaliter sequeretur fames in ipsa prima die, si Deus naturaliter non conseruaret eos sine fame. Est autem fames poena grauissima ualde affligens, quod ergo per quadraginta dies istam tollerarent esset eis deterius morte temporali, scilicet, sicut poena inferni, in qua homines semper habent cruciatum sufficientem ad mortem, & tamen nunquam moriuntur. Istud autem non est verisimile, quod Deus faceret alicui homini uiuenti. Nam non legimus, quod tam accerrimam poenam alicui uiuenti in tam paucotempore inflixerit, quanta poterat esse famis quadraginta dierum, in quibus homo semper sanus uiueret

fine ullo cibo: maximē quia isti erant uiri perfecti maiores ceteris prophetis ueteris testamenti. Non ergo Deus infligeret illis talem poenam. Item patet, quia Deus pascebat supernaturaliter Eliam tempore famis mittēs ei quotidie bis panem, & carnes per cornum, ne affligeretur fame. 3. Regum. 17. Non erat ergo uerisimile, quod eum fame affligeret quadraginta diebus quando ipse ei iubebat ambulare. Item quia. 3. Regum. 19. dicitur, quod angelus dixit Elia: comede, & bibe, grandis enim tibi restat uia, & tamen si fame cruciandus esset illis diebus non diceret ei angelus comede, & bibe propter uiam grandem quæ restat. Item eod. cap. dicitur, quod Elias comedidit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius usque ad montem Dei quadraginta diebus, & sic uidetur, quod non fame esuriebat, quia fortis ambulabat, & tamen si fame esuriret, necesse erat, quod debilitaretur, & ambulare non posset. Itē non erat uerisimile, quod Moyses manens cum Domino quadraginta diebus fame esuriret, quia scriptura uult quod ex consortio diuini sermonis multam excellentiam assecutus fuerit. Nam Exod. 34. dicitur, quod cornuta erat facies Moysi ex consortio sermonis Domini, id est, radios mittebat ex se ita, ut Iudæi non possent aspiciere in eum, nec accedere auderent nisi cum Moyses uelaret faciem suam. Non ergo erat uerisimile, quod Deus illum hominem fame affligeret in periona sua, cui ex consortio sermonis sui tantam contulerat excellentiam: quæ etiam postea in absentia durauit. Non est ergo satis uerisimile, quod Moyses, & Elias illis quadraginta diebus esurirent, cum non appareat aliqua causa ad hoc, maximē quia tunc oportebit multiplicare miracula. Nam, cum ista fames naturaliter sequeretur, & tamen homo fame esuriens non potest tanto tempore naturaliter sine cibo manere, oportebat, quod diuinitus conseruarentur fame esurientes tantum. Istud autem esset facere opus imperfectum, scilicet, quod supernaturaliter conseruarentur, & tamen quod fame esurirent: cum per idem miraculum utrumque fieri posset, & conuenientius, scilicet, quod conseruarentur, & quod non fame esurirent, cum per idem istud uidetur satis uerisimiliter tenendum. Ad dictum Chryso. dicendum, quod posset intelligi, quod Elias, & Moyses esuriebāt, & Christus non, id est, quod necesse erat Moysen, & Eliam sibi ipsis derelictos esurire, quia puri homines erant, & tamen non esuriebant a Deo conseruati: Christus autem non esuriebat, id est, non erat necesse eum esurire, quia ipse habebat in se ipso potentiam ad nunquam esuriendum, cum esset uerus Deus: litera tamē Chryso. non multum consentit huic sensui, quia dicit, illi ieiunantes esuriebant, & sustinebant, iste quadraginta diebus non esuriebat: teneat ergo quilibet quod placuerit prædicta, sine præiudicio.

Dicendum ergo uidetur, quod sicut ieiunium istorum æquale fuit in tempore, etiam nemo eorum hoc tempore esuriuit, sed diuinitus sustentabantur. Christus tamen habebat hoc a se ipso: alij uerō ex speciali munere Dei. Fuit tamen differentia aliqua inter Eliam, & Moysen, quia Elias mansit quadraginta diebus sine cibo quodammodo naturaliter sustentatus, eo quod Deus dederat tantam uirtutem illi cibo, ut per eum posset manere sanus, & fortis nullo alio cibo egens quadraginta diebus. Et sic dicitur 3. Reg. 19. quia ambulauit Elias in fortitudine cibi illius quadraginta diebus. Ista tamen fortitudo data esset cibo supernaturaliter, quia nullum alimentum semel sumptum in tanta parua quantitate creditur ex uiribus naturæ posse tanto tempore vegetare corpus, ut maneret sanus, & forte. De quo quid uerum sit dictum est eod. cap. De Moysē secus fuit, quia ipse non mansit in fortitudine cibi alicuius quadraginta diebus incibatus, sed solum ex consortio

tio diuini sermonis. Exo. 34. Ideo istud erat quasi magis supernaturale, & tamen necesse est dici utrumque casum fuisse miraculose: Moyses tamē excessit Eliam in hoc, quia Elias solum semel mansit sine cibo quadraginta diebus: Moyses uerō mansit quadraginta diebus bis, scilicet, una vice pro primis tabulis, & alia vice pro secundis. Deuter. 9. Christus autem mansit sine cibo quadraginta diebus, non ex uirtute alicuius cibi prius assumpti sicut Elias, sed solum ex uirtute Dei. Differat tamen a Moysē, quia Moyses consecutus est hoc ex consortio diuini sermonis, id est, quia erat loquens cum Deo his diebus. Christus autē habuit hoc a se ipso, quia uerus Deus erat.

An istis quadraginta diebus Christus aliquid comederit.
Quest. XIII.

QVAERITVR, an in istis quadraginta diebus Christus aliquid comederit. Quidam dicunt, quod sic, quia Mar. 1. dicitur, quod Christus erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur a Satana: eratque cum bestiis, & angeli ministrabant ei: ergo uidetur, quod in istis quadraginta diebus angeli ei ministrabant: ista tamen ministratio erat in cibo, & potu, ut omnes exponunt: ergo comedeat in his diebus. Item Christus non debuit uitam austeram habere sicut Ioannes Baptista, quia dicitur infra 11. ex uerbo Christi, quod uenit Ioānes non manducās, nec bibens, & dicunt quædam demonium habet, scilicet, cum tanta austeritate. Venit autem filius hominis manducans, & bibens, & dicitur, ecce homo uorax, & potator uini. Si tamē Christus nihil comedisset in quadraginta diebus, esset austerior in immensum, quam Ioannes: ergo in his diebus comedeat. Item Christus ieiunauit, ut nobis ieiunandi exemplum præberet, & tamen nos non debemus talia ieiunia facere, quia uiruperantur biduana, & triduana ieiunia, sed iuxta Apostolum quotidie esurire, & quotidie prandere: ergo Christus quotidie aliquid comedeat, uel saltem non maneret semper sine cibo.

Item si Christus mansisset nunc quadraginta diebus sine cibo, uideretur postea increpabilis, quia postea non habuit uitam austeram, sed mediocrem, scilicet manducabat, & bibebat sicut homo temperatus, ita ut Pharisæi haberent occasionem appellandi, uel uocandi eum uoratore, & potatore uini, infra 11. & Luc. 7. & discipulos eius arguebant, quia non ieiunabant sicut discipuli Ioannis & Pharisæorum, infra 9. Quod ergo a principio haberet uitam austeram super omnes homines, & postea reduceret se infra omnem austeritatem iuxta mediocritatem hominum, il luderent, & dicerent id quod ipse dixit Luc. 14. scilicet. Iste homo capit ædificare, & non potuit consruere: ergo diebus istis comedeat aliquid.

Dicendum, quod Christus in his quadraginta diebus nihil comedit, quia sic ieiunium suum fuisse minus, quam Moysi & Helia: Noluit tamen, uideri minor aliquo homine: nihil ergo comedit his diebus. Et patet, quia Lucas hoc expresse dixit, scilicet, agebatur a spiritu in deserto quadraginta diebus, & nihil manducauit in diebus illis. Et consumatis illis esuriit. Item patet, quia dicitur supra in litera: quia cū ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit. Et sic ante illos non elurierat. Homo tamen temperatus non comedit nisi quando esurit, nisi forte sanitatis causa: Christus ergo non comedit in diebus illis cum non esuriret. Item Gregorius in quadam homilia dicit. Ipse auctor omnium hominum in quadraginta diebus nullum omnino cibum sumpsit. Idē

Hilarius super Matth. & Chryso. super Matth. Et Augustinus, & ceteri doctores tenent. Si enim sic non fuisset, nihil admirationis ieiunium istud Christi contineret: cum, & nos sic quotidie ieiunemus.

Ad primum dicendum, quod angeli non ministrauerunt Christo nisi post quadraginta dies, & finita tentatione. Quia cum finiti essent quadraginta dies, diabolus tentauit Christum, & cum superatus esset a Christo, recessit ab eo, & tunc accesserunt angeli, & ministrabant Christo, ut patet infra in litera. Mar autem dixit, ministrabant ei, id est, ministrauerunt. Iste enim est suus modus loquendi, ut patet in ipsa litera, scilicet. Erat enim in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur a Satana, & angeli ministrabant ei. Et dicitur erat in deserto, id est, fuit. Ex hoc secundum modum literæ significaretur, quod Christus in illis quadraginta diebus tentabatur, cum dicitur, & tentabatur a Satana, & tamen Mattheus & Lucas ponunt, quod ista tentatio fuerit quadraginta diebus finitis, scilicet, quando capit esurire. Ita ergo etiam ministratio fuit post quadraginta dies, quia prius non erat necessaria, cum non eluriret.

Ad secundum dicendum, quod Christus non habuit uitam austeram sicut Ioannes sed mediocrem. Et cum obiicitur de quadraginta diebus ieiunii dicendum, quod non fuit ista aliqua austeritas, quia austeritas dicit afflictionem carnis ex abstinentia immoderata uel excellenti: Christus autem in his quadraginta diebus non esuriebat, nec affligebat, ac si non abstinuisset nisi per duas horas, cum fuerit uirtute Dei sustentatus: & ante hoc & post hoc usus est cibis communibus, & mediocri sustentationis: ideo nullam austeritatem Christus habuit in isto ieiunio, sed semper Ioannes erat austerior, licet ille non faceret biduana, aut triduana ieiunia. Et patet hoc, quia aliās diceremus, quod Moyses, & Helias fuerunt austeriores, quam Ioannes, cum uterque illorum quadraginta diebus sine cibo manserit. Dicimus tamen Ioannē fuisse austeriorem omnibus hominibus, ut declaratum est præcedenti cap. & etiam ex hac parte Christus uocauit eum maiorem inter natos mulierum infra 11. austerioris uitæ quia Iudæi in illa austeritate nitæ sanctitatem constituēbāt.

Ad tertium dicendum, quod Christus ieiunauit, ut exemplum nobis ieiunandi traderet. Et tamen in suo ieiunio non solum ista fuit causa, sed etiam aliæ, scilicet ostensio potestatis. Ideo ieiunium Christi ex aliqua parte fuit nobis traditum in exemplum, scilicet, quod quia ipse ieiunauit nos ieiunemus: & ex aliqua parte fuit ad probationem potestatis suæ. Et ex hac parte nō proponitur ieiunium suum nobis tanquam imitandum: sed solum ad credendum, scilicet, quod ipse erat tanta potestatis, & dignitatis, quantæ eum istud ieiunium ostendebat. Et ita est in multis gestis Christi, quæ non sunt nobis omnino imitanda. Sic fuit de tentatione: quia nō solum tentationes repulit, sed etiam tentatori se obtulit, & ei occasionem ad tentandum dedit. Nos autem Christum imitari debemus, ut sustineamus, & superemus diaboli tentationes, sicut ille fecit: & tamen non debemus nos offerre diabolo, ut tentemur, nec ei occasionem tentandi in tentatione tradere: quia illud Christus egit certus de sua potestate: nos autem illud fugere debemus certi de nostra infirmitate.

Ad quartum dicendum, quod si iuxta Christi fuisset uita singularis hominis, qui propter se ipsum solum, uel in se ipso solo uitam suam ordinaret, posset aliquo modo argui, si incepisset uitam a magna austeritate, & perfectione, & postea reduceret se infra omnem austeritatem, & perfectionem uitæ ad mediocritatem homi-

hominum. Nam hoc non decebat, quia recte esset contra eum id, quod ipse dixit Luc. 9. scilicet. Nemo mitens manum ad aratrum, & respiciens retro est aptus regno Dei. Fuit tamen vita Christi quantum ad ea, quae leguntur tota exemplaris, id est, quia ita operatus est, quia volebat nobis exemplum viuendi tradere. Christus autem instruere debebat totum mundum venturum sub lege sua: in quo quidam futuri erant viri magne perfectionis, alij vero mediocres. Vtrosque autem Christus instruere uoluit. Ideo in uiuendo non debuit Christus tenere semper eandem formam, sed quia interdum altissimos, & interdum mediocres docebat, aliquando vitam altam, & aliquando mediocrem tenere debuit. Et ista mutabilitas non erat in eo arguenda, sed potius laudanda, immo si semper nolisset tenere unicum modum viuendi, scilicet austeritatis, vel mediocritatis, non conuenienter nos docuisset, cum praeter rationem sit: quia sicut in caelo motus eius nobis est tota salus, & si quiesceret perirent omnia generabilia, & corruptibilia: cum ergo sit motus ille ordinatus, est laudabilior, quam quies: ita fuit de mutatione Christi in modo viuendi, quae nobis valde profuit. Et quia plures hominum futuri erant mediocres, quam excellentis vite, & propostis, Christus pauco tempore secutus est vitam arduam, & ab omnibus separatam, reliquo autem toto tempore vitae suae mediocritatem tenuit.

An Christus solum semel ieiunauit hoc ieiunium, vel pluries. H
Quaest. XIII.

QVAERITVR, an Christus solum semel ieiunauit quadraginta diebus, vel egerit hoc pluries. Aliqui dicunt, quod pluries hoc egit: licet Christus ieiunauit nunc istis quadraginta diebus antequam tentaretur quasi disponens se ad tentationem sustinendam, Et tamen Christus non solum nunc tentatus fuit a Diabolo, sed & post, quia Luc. 4. dicitur, quod consummata omni tentatione Diabolus recessit ab illo, usque ad tempus. Et sic videtur, quod alio tempore post tentauit eum. Ad ipsam ergo tentationem iterum Christus ieiunaret quadraginta diebus? Pluries ergo hoc fecit. Item patet hoc efficacius, quia Christus uoluit ostendere se non fuisse minorem aliquo homine de praecedentibus, sed maiorem omnibus, & tamen Moyses bis fecit istud ieiunium quadraginta dierum, ergo etiam Christus saltem bis hoc faceret. Hoc patet de Moyse Deuter. 9.

Dicendum, quod Christus solum semel ieiunauit diebus quadraginta, quia non fuit necesse pluries hoc facere. Nam Christus faciebat hoc ad ostensionem potestatis, & tamen sufficienter ostendebat eam ieiunando semel quadraginta diebus. Item fecit hoc ad instructionem praedicatorum, & uirorum contemplatiuorum, qui se debent a turba sequestrare: sufficienter tamen ostensum fuit hoc in illa vice. Item Christus non poterat conuenienter facere postea tale ieiunium, quia postquam nunc ieiunauit, incepit habere discipulos, & praedicare, & fuit postea semper occupatus circa praedicationem, & sanationem languorum, ita ut interdum Christus non haberet tempus ad quietem, & ad cibum sumendum, sed irruerant in eum, & compellebant quasi de mensa surgere. Mar. 3. Ita ut iam non posset in ciuitatibus praedicare praeter turba irruentem in eum, sed praedicabat in campis, & locis desertis, & conueniebat ad eum undique. Mar. 1. Et si aliquando uellet intrare in urbem in aliquam domum, turba se comprimebat; ut irruerent in eum. Ideo quidam ferentes ad eum paralicum, & non potentes intrare per portam ascendunt per tectum, & nudauerunt illum, & submisertunt

grabatum, per cordas ante Christum, infra 9. & Mar. 2. Non posset ergo hoc tempore Christus dimittere turbas, ut sequestraret se ad ieiunandum quadraginta diebus, quia quocumque iret turbas sequerentur eum. Et tamen ieiunium istud solitudinem requirebat, quia ita ipse nunc in solitudinem ieiunauit, Moyses quoque cum ieiunauit quadraginta diebus bis in monte fuit extra turbas. Exod. 34. & Deuteronom. 9. Elias etiam ieiunans quadraginta diebus in deserto fuit, scilicet, ambulans per desertum usque ad montem Dei. Regum. 19. Christus tamen iam non poterat conuenienter se a turba sequestrare: ideo non poterat ieiunare sic quadraginta diebus, maxime quia non decebat Christum tanto tempore cessare a praedicatione postquam semel cepisset, quia scandalizarentur Iudaei cur hoc fieret, & etiam quia seruo deuotionis plebis sequentis Christum aliquantulum tepesceret, quod erat inconueniens. Ideo postquam Christus semel cepit praedicare, semper debuit continuare in hoc actu, vel officio, usque ad mortem. Et sic non posset iam ieiunare quadraginta diebus manendo in deserto sicut nunc fecit. Item non est credendum, quod Christus ieiunauerit aliquo tempore post quadraginta diebus, aut multis diebus continue maneret sine cibo, quia istud non est scriptum, & tamen si accidisset scriptum fuisset. Obijcietur, quod multa Christus fecit, quae Euangelistae non scripserunt, sicut patet Ioan. 20. scilicet. Multa quidem & alia signa fecit Iesus, quae in hoc libro scripta non sunt. Sed haec scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est filius Dei: ita ergo fieri poterat de isto ieiunio, quod fuerit, & non scriptum fuerit.

Dicendum, quod non est uerisimile fuisse factum, & non fuisse scriptum. Cum uero obijciatur Ioan. 20. dicendum, quod ibi loquitur de operatione miraculorum ipse Ioan. cum dixit, multa quidem & alia signa, id est, miracula. Quod autem ieiunaret magis computatur inter mores, quam inter signa: licet tamen ibi esset miraculum. Ideo ex illo dicto Ioannis non uidetur, quod tale ieiunium omitteretur, cum solum loquatur ibi de miraculis. Item quia est magna ratio diuersitatis inter opera miraculorum, & tale ieiunium, uel similes morales operationes, quia miracula fiebant ad ostensionem potestatis Christi, ut crederetur esse Deus. Hoc autem ita probabatur per triginta miracula, sicut per mille. Unde etiam si Christus centum uicibus mortuos suscitasset, non oportebat, quod omnia illa referrentur: sed satis erat referri tres, uel quatuor suscitationes mortuorum, quia per illas sufficienter probabatur eum esse Deum. Hoc innuitur in allegata auctoritate Ioan. 20. f. Multa quidem & alia signa fecit Iesus, quae in hoc libro scripta non sunt, sed haec scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est filius Dei. Quasi dicat: non fuit intentio mea, ne aliorum Euangelistarum scribere miracula Christi, nisi ut credatur quia est filius Dei, id est, nisi ut constet, quod est filius Dei per ista miracula, & sic uos credatis tanquam firmiter probati. Et propter hoc ista scripta sunt, quia sufficienter ad probandum Christum esse filium Dei, etiam si alia non ieribantur. Secus autem de ieiunio quadraginta dierum, & de similibus moralibus instructionibus, quia talia sunt ad instruendum nos specialiter de aliqua magna re. Si autem non scriberentur nihil proficerent cum ad finem instruendi nos facta essent. Et sic opera aliqua Christi uiderentur facta inaniter, quia ad nihil proficerent. Et hoc propter inopiam scriptorum. Istud autem est ualde irrationabile, immo quasi absurdum intelligenti, quia sicut Christus omnia specialia consilio Spiritus sancti operatus est: ita & Dei operatione assumpti sunt, qui scriberent gesta Christi: cum Euangelistae a Deo specialiter eligantur, & ipsi non se iuge-

rant ad hoc opus. ad Ephesios 4. & probatum est, scilicet, in prologo nostro in quibusdam quaestionibus, & etiam ipsi in scribendo digantur specialiter a spiritu sancto dictante eis singula scribenda. 2. Petr. 1. & supra in prologo declaratum est. Non poterat esse, quod Christus fecisset aliquod opus, quod specialiter esset ad nostram instructionem, & Euangelistae illud scribere omisissent. Erat tamen tale ieiunium propter aliquam causam specialem instructionis nostrae, siue in moribus, siue in fide: cum tam ardua res non fieret sine aliquo magno mysterio. Si ergo fuisset, scriptum fuisset, & tamen non scriptum est, ergo non fuit. Sed obijcietur, quod multa alia miracula, quae Christus fecit ad aliquid proficiebant, cum Christus nihil faceret inutiliter, & tamen non fuerunt scripta: ita ergo etiam si aliquod ieiunium Christi quadraginta dierum esset ad aliquam utilitatem, forte non scriberetur. Dicendum, quod non est simile, quia miracula Christi, quae non scripta sunt, poterant proficere ad duo, etiam si non sint scripta. Vno modo ad probandum potentiam: Iudaei enim erant ualde duri ad credendum, & nolabant credere, nisi multa signa uiderent. De quo Christus arguit eos, infra 16. scilicet. Generatio mala, & adultera signum querit. Sic etiam dixit Apostolus, quod Iudaei signa petunt, & Graeci sapientiam querunt. 1. Corint. 1. Et ob hoc, ut omnino satisfactum esset eis, quod Iesus esset filius Dei, oportebat plura miracula fieri, quam alias requirentur ad istam probationem. Ideo cum Ioannes scriberet Euangelium Graecis, & Asianis, & reliquis Gentibus, quae non erat tam dura ad credendum, scripsit eis pauciora miracula, quia illa apud ipsas Gentes sufficientem probationem facerent: apud Iudaeos autem, qui ad credendum erant durissimi, Christus plura miracula fecit, quam scripta sunt, quia quodammodo omnia illa erant necessaria ad conuincendam eorum duritiam. Aliter potest dici, quod miracula Christi erant ad duos fines, scilicet, ad probandum potestatem eius, & ad succurrendum miseris nostris, scilicet, illorum hominum, qui tunc erant. Ad primum istorum sufficebant pauca miracula, ideo Euangelistae non scripserunt omnia. Ad secundum non sufficebant pauca, quia sicut erant plurimi uexati languoribus, ita multae curationes erant necessariae: & hoc quia Christus miserabatur omnibus languentibus, qui fidem continebant, sic patet infra 9. scilicet. Et circuibat Iesus ciuitates praedictas Euangelizans, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem. Et dicitur ibi, quod uidens turbas miseratus est eis, quia erant uexati, & iacentes, sicut oues non habentes pastorem, & infra 8. dicitur, quod Christus omnes male habentes curauit, ut impleteretur quod dictum est per Isaiam prophetam, scilicet, Ipse infirmitates nostras accepit, & agrotationes portauit: & sic miracula facta ad istum finem erant utilia: etiam si non scriberentur: quia sicut utilitas eorum fuit ad tempus, scilicet pro illis, qui uexabantur: ita non oportuit ea singulatim scribi, ut maneret semper eorum memoria: dum tamen tanta scriberetur quanta ad ostensionem suae potestatis sufficerent. De caeteris autem satis erat fieri mentionem in generali, sicut omnes Euangelistae fecerunt. Et sic, licet omnia miracula Christi non sint scripta, omnia tamen posuerunt tantum quantum ipse ea proficere uoluit. Secus autem de ieiunio quadraginta dierum, & similibus instructionibus moralibus, quia ista non erant nisi propter aliquod speciale mysterium, uel propter instructionem moralem, ideo si non scriberentur periret fructus eorum. Non tamen potest rationaliter credi, quod aliquod Christus fecerit ad nostram instructionem, quod perierit: ista tamen non sunt scripta. Ideo dicendum, quod nunquam

facta fuerunt. Et sic solum semel Christus ieiunauit quadraginta diebus, cum solum semel hoc scriptum sit. De alijs ieiunijs dicendum est, quod Christus postquam praedicare coepit, ieiunauit omnia ieiunia, quae Iudaei obseruabant. Et tamen de illis non scriptum est, quod Christus ieiunauerit illa, quia non pertinebant ad legem nouam: de quo magis dictum fuit supra in quadam quaestione. Alia quoque parua ieiunia interdum Christus faceret ultra ea, quae erant in lege ueteri: licet hoc an fuerit, non constet. Et tamen dato, quod fuerit, non oportebat, quod scriberetur, quia non erat necesse scribi omnia gesta Christi, sed solum ea, quae importabant aliquod speciale mysterium, uel fiebant ad aliquam specialem instructionem in moribus, ad quod non facerent aliqua parua ieiunia, quae Christus interdum ex supererogatione legis ueteris faceret. Sicut etiam inter nos quotidie homines mediocres, & etiam imperfecti ieiunant ex deuotione aliqua, quod est supererogationis.

Ad primum argumentum dicendum, quod Christus postea tentatus est, licet illa tentatio non fuerit talis, sicut ista, ut dicitur infra in quadam quaestione. Ideo etiam si ieiunium esset conueniens fieri ante tentationem istam, non oportet, quod fieret ante aliam: maxime, quia istud ieiunium non fuit factum tanquam praeparatio ad tentationem, quasi Christus aliqua praeparatione indigeret, sed fuit ad instructionem nostram, & propter alias causas, de quibus supra in ista quaestione, & in alijs, & sufficit ad hoc semel factum fuisse illud ieiunium. Ideo dato, quod Christus postea tentaretur, non fuit necesse, quod praemitteret ieiunium. Et dato, quod aliquod praemitteret, non oportebat, quod maneret quadraginta diebus sine cibo, sicut nunc, de quo ieiunio hic quaerimus.

Ad secundum dicendum, quod non fuit necesse Christum ieiunare quadraginta diebus bis, sicut fecit Moyses: quia Christus faciebat hoc specialiter ad ostendendum uirtutem suam, & tamen sufficebat semel hoc facere, sicut si millefies egisset, quia ut supra dictum est in quadam quaestione, non poterat manere quis quadraginta diebus sine cibo, nisi miraculose: miraculum autem sit ex potestate infinita: ideo non habet terminum infra quem claudatur. Unde per eandem potestatem, per quam quis potest manere sine cibo quadraginta diebus, potest manere mille annis. Et non est maius miraculum unum, quam alterum: licet effectus in se maior sit. Et quodlibet miraculum ostendit potentiam infinitam: ideo ita ostenditur per unum miraculum, sicut per mille. Ista fuit causa, ut supra dicebatur, quare non fuerunt scripta omnia miracula Christi per Euangelistas: scilicet, quia ad probandum potestatem eius infinitam, & quod ipse esset filius Dei, ita sufficebat, quod solum scriberentur miracula, quae scripta sunt, sicut si scriberentur decem millia. Ita ergo nunc de ieiunio quadraginta dierum, quia non fuit maius bis idem ieiunasse, quam semel, sed fuisset maius ieiunasse quinquaginta diebus semel, quam ieiunasse quadraginta diebus quater. Nam licet non esset maius in potestate, esset tamen maius in honore: scilicet, quia Deus uellet istum ieiunantem quinquaginta diebus magis honorare, quam alios, cum maiori tempore sine cibo eum sustentaret. Et propter hoc dictum fuit supra in quadam quaestione, quod Christus noluit excedere quadraginta dies in ieiunio, ne per hoc diabolus argueret eum esse filium Dei, & tentare nollet. Et tamen Moyses ieiunauerat bis quadraginta, & sic reputabatur maius ieiunare quadraginta quatuor diebus, quam ieiunare quadraginta diebus bis, quia alioquin diabolus non reputaret Christum maiorem Moyse, qui ieiunauerat quadraginta diebus bis. Eadem ratio

tio est Chrysoſtom, ſuper Matthæum dicentis, quòd Chriſtus non ieiunauit ultra quadraginta dies, ne carnis aſſumptio incredibilis putaretur. Et tamen ſi ieiunaret quadraginta quinque diebus non reputaretur maius, quàm ieiunare quadraginta diebus bis non putaretur in credibilis carnis aſſumptio, cū Moyſes, qui erat purus homo, ieiunauerit quadraginta diebus bis. Et ſic non oportuit, quòd Chriſtus iſtud ieiunium faceret bis, etiã ſi Moyſes illud decies feciſſet.

Quid faciebat Chriſtus in deſerto his quadraginta diebus, cum ibi ſolus eſſet. Quaſt. xv.

QVAERITVR, quid faciebat Chriſtus in his quadraginta diebus in deſerto, cum ſolus eſſet. Aliqui dicunt, quòd de regionibus circumſtantibus ueniebant aliqui ad eum, ut audirent uerbum ipſius, uel ut ſanarentur à langoribus, quia ubiſique ille eſſet, quærebant eum. Dicendum, quòd non eſt uerum: nemo enim locutus eſt Chriſto in iſtis quadraginta diebus, ſed erat in ſolitudine. Et patet quia Mar. i. dicitur, quòd tentabatur à Satana: eratque cum beſtijs, id eſt, in illo deſerto, in quo Chriſtus manebat. Et ſic erat locus ille ſegregatus ab hominum communicatione, quia loca, in quibus homines ſolent conuerſari non ſunt plena beſtijs, cum beſtiæ fugiant illa loca propter hominem, uel homo propter beſtias: licet magis beſtia fugiat propter hominẽ, quia Deus poſuit terrorem hominis ſuper omnes beſtias, ut uiſo eo fugiant. Sic dicitur Gen. 9. ſcilicet, Terror ueſter, at que tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes uolucres cœli. Iſtud dedit Deus homini etiã poſt peccatum in remedium, ut poſſet uiuere in terra, quia aliàs beſtiæ deuoraſſent eum, & non poſuiſſet uiuere propter multitudinem beſtiarum. Iſtud ergo deſertum in quo Chriſtus erat, ſegregatum erat omnino à conuerſatione hominum, & ſic nulli ad eum confluere, nec ſeirent eum ibi manere. Item patet hoc ex intentione Chriſti, quia Chriſtus tempore hoc ieiunij uoluit manere ſequeſtratus à turbis, quia aliàs non fuiſſet neceſſe, quòd iuiſſet in deſertum ad ieiunandum, quia poſſet ieiunare in urbe. Nulli ergo conueniebant ad eum illuc. Item, quia Chriſtus uoluit ire in deſertum, ut ibi ſolitarij diabolus tentaret, ad quem tantandum non haberet occaſionẽ in urbibus. Si tamen ad eum multi conuenirent manendo in deſerto, erat quaſi in medio urbium: ideo ibi diabolus non haberet opportunitatẽ tentandi eum. Item, quia cauſa præcipua quare Chriſtus fuit in deſerto fuit, ut poſtquã ieiunaret, & eſuriret non haberet ibi cibos, & diabolus haberet occaſionem tentandi eum dicendo, dic ut lapides iſti panes ſiant. Si tamen ad Chriſtum multi confluere in deſerto illis diebus, ipſi afferrent ſecum cibos ad uſus ſuos, & de illis comedere poſſet Chriſtus, quando eſuriret, & non oportebat, quòd lapides conuerteret in panem: nec etiã diabolus iſtud ſuauderet data opportunitate rã facili ad habẽdum cibos. Item patet, quia ſi confluere aliqui ad Chriſtum in deſerto, à quibus poſſet habere cibos, quãdo eſuriret, peteret ab eis, uel ipſi eo non petente offerrent. Et ſic, quando eſuriret non oporteret, quòd angeli miniſtrarent ei, quia diuinum auxilium non debet expectari pro rebus noſtris communibus, niſi quando potentia humana deſiçit, quia aliàs eſſet tentare Deum, ſicut dixit dæmoni ſuaſenti ei, quòd mitteret ſe de pinnaculo templi deorſum, infra in litera, Angeli tamen miniſtrauerunt hijs Chriſto poſt tentationem: ergo uideatur, quòd non erat promptum aliunde pro tunc habere cibos, & ſic non confluere aliqui ad Chriſtum, quia aliàs ab illis poſſet habere cibos. Item motiuum

Fiſtorum non erat conueniens, ſcilicet, quòd confluere aliqui ad Chriſtum, ut audirent uerbum eius, quia Chriſtus nondum inceperat prædicare, licet ſini a tentatione redijt de deſerto in Nazareth, & inde iuit in Capharnaum, Et dicitur, quòd ibi cœpit prædicare dicens poenitentiam agite, ut patet infra in litera. Ante hoc ergo nulli ad eum conuenirent, ut audirent uerbum eius, quia nondum prædicauerat, & neſciebant an aliquando prædicaturus eſſet, immo potius putarent, quòd nunquam prædicaret, quia illi qui cognofcebant eum ſciebant, quòd literas nunquam didicerat: ideo non expectabant ſapientiam de ore eius. Unde quando uiderunt eum prædicare conciuẽs, & cognati admirati ſunt. Marc. 6. ſcilicet. Et multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes: Vnde huic hæc omnia? & quare eſt ſapientia, quare data eſt illi. Item nemo ad Chriſtum ueniret propter curationes morborum, quia nondum fecerat aliqua miracula, ſed initium ſuorum fuit in Chana Galilæe in conuerſione aquæ in uinum. Ioan. 2. ſcilicet. Hoc fecit initium Ieſus ſignorum ſuorum. Illud tamen fuit poſt hoc, quia tunc habebat Chriſtus diſcipulos, eod. cap. ſcilicet. Et crediderunt in eum diſcipuli eius. Et iterum, ſcilicet. Vocatus eſt Ieſus, & diſcipuli eius ad nuptias, ſcilicet, ad illas, in quibus conuertit aquam in uinum. Et tamen nunc non habebat diſcipulos, quia nondum cœperat prædicare, nec uocare eos, ſed poſt hoc uocauit, ut patet infra in litera. Nullus ergo ad Chriſtum ueniret propter miracula dum erat in deſerto, & ſic dicendum quòd Chriſtus ſolitarij fuit his quadraginta diebus, & nemo ei locutus eſt.

Alij dicunt, quòd Chriſtus hoc tempore loquebatur cum angelis, & conuerſabatur cum eis, & ita non erat ei locus orij. Dicendum, quòd non conuerſabatur cum angelis. Verum eſt enim, quòd Angeli ſemper fuerunt ad miniſterium omnium electorum. Ad Hebræ. 1. ſcilicet. Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. Cum ergo Chriſtus eſſet caput, & Dominus omnium electorum in quantum homo, angeli colloquerentur ei cum ipſe haberet in ſe aliquid maius, per quod erat Dominus angelorum, ſcilicet, quia Deus erat. Ideo non eſt dandum Chriſto tanquam in magnam conſolationem, & gaudium, quia angeli colloquerentur ei. Hoc autem uerum eſt, niſi aliquando placeret deitati hominem Chriſtum, quaſi relinquere ſibi ipſi, id eſt, ut affligeretur, ſicut affligi poterat unus homo ex infirmitate humana. Et tunc Chriſtus, licet abſolutè eſſet maior omnibus angelis, tamen quantum ad humanitatem aſſumptam conſideratur, ſine uisione minor erat Angelis, quia ſpecies humana non eſt æqualis perfectionis cum Angelis: licet ex gratia aliquando ſit homo maior, uel æqualis Angelo, infra 22. Et non quantum ad id in quo Chriſtus erat minor Angelis, & affligebatur, & placebat deitati, quòd non redundaret aliquod gaudium in partem inferiorem Chriſti ex gaudio animæ unitæ: poterat tamen Chriſtus affligi valde, & indigere conſolatione Angelorũ, ſic factum eſt tempore paſſionis. Luc. 22. ſcilicet, apparuit illi Angelus de cœlo confortans eum, & factus in agonia prolixius orabat: & factus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Nunc autem non erat Chriſtus in aliqua afflictione: ideo non erat ſibi neceſſaria conſolatio aliqua, uel conuerſatio angelorum. Ideo nunquam legimus, quòd angeli conſolati fuerint Chriſtum, niſi illa uice, quia tunc fuit maxima afflictio ſua ſecundum carnem. Et ſic non eſt factis conueniens dici nunc, quòd angeli conuerſarentur cum eo. Item patet magis infra in litera: nam deſcribit Matt. totam tentationem Chriſti, & in fine dicit. Tunc reliquit

reliquit eum diabolus, & ecce angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. Et ſic uideatur, quòd ante hoc angeli non erant cum eo, ſed tunc uenerunt quaſi ex neceſſitate quadam ad portandum ei cibos, & ſic non uideatur dicendum, quòd his quadraginta diebus, cum angelis conuerſatus ſit. Dicendum igitur, quòd his diebus uacauit orationi. Nam Chriſtus quocumque habebat locum, ita ut non occuparetur à turba, ſecedeſſet in loca deſerta, & orabat: ſic dicitur infra 14. ſcilicet. Et dimiſſa turba aſcendit in montem ſolus orare. Et Mar. 1. dicitur. Diluculo ualde conſurgens egreſſus abiit in deſertum locum, ibique orabat. Nunc autem, quia erat ſibi opportunitas ad hoc uacare ſemper orationi, quàm multum deſiderabat. Sed dicitur quomodo tanto tempore Chriſtus oraret, ſcilicet, quadraginta diebus, quia iſtud erat, ſcilicet, omnem in modum. Dicendum, quòd oratio ſecundum ſe ualde bona eſt, cum ſit quadam eleuatio mentis in Deum, & per eam homo coniugitur Deo. Unde ſi homo poſſet, ſemper deberet manere in oratione, ſic dicitur Luc. 14. ſoportet ſemper orare, & non deficere. Ceſſat tamen homo ab oratione, quia humana infirmitas non poteſt illam attentionem in Deum tolerare niſi ad paucum tẽpus: Chriſtus autem erat Dominus naturæ ſuæ, & poterat ſemper manere ſine cibo & potu, & ſemper attendens circa eandem rem, & conſeruaretur in eo natura humana in ſua integritate, quia in his non laboraret. Ideo poſuiſſet manere per decem annos, aut quantum uoluiffet ſemper in oratione, & quòd non minueretur in eo aliquod ardore, uel attentione. Ita ergo nunc per iſtos quadraginta dies Chriſtus oraret. Et non erat aliquod mirabile, quòd tanto tempore oraret. Nam etiã quando conuerſabatur inter turbas, quocumque poterat ad orationem ſe conferre, & interdum manebat toris noctibus in oratione nihil dormiens. Sic patet Luc. 6. ſcilicet, factum eſt in diebus illis exijt in montem ſolus orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et cum dies factus eſſet, uocauit diſcipulos ſuos. Pernoctare autem eſt tota nocte in aliquo opere manere: ſicut dicitur aliquis pernoctare in taberna, quia tota nocte manſit in taberna bibens. extra de accuſat. cap. Si conſideret. Sic ergo dicebatur Chriſtus pernoctare in oratione, id eſt, per totam noctem manere in oratione. Et non eſt inconueniens, nec mirandum ali quod, quòd iſtud faceret etiã per mille dies, ſi ſolus maneret. Iſta oratio Chriſti proficeret ad multa. Primo, quia pro ſe ipſo mereri poterat, per eam: nam, ut ſupra dictum eſt in quadam quaſtione. Chriſtus meruit per actus ſuos, & maximè per paſſionem impaſſibilitatem animæ, & immortalitatẽ ſuam, & exaltationẽ naturæ humanæ, & diuulgationem ſui nominis per totũ orbẽ, & ſimilia. Et quia oratio eſt unũ de operibus ualde meritorijs, p̄ eã Chriſtus meretur aliquid de prædictis. Secundò oratio Chriſti proficiebat nobis, quia ipſe commendabat nos Deo patri, & pro hoc inſtanter orabat. Ioan. 17. ſcilicet. Ego pro eis rogo, non pro mundo. Et ruruſus: Pater ſanctifica in nomine tuo, quos dediſti mihi. Et iterum. Non pro his rogo tantum, ſed pro eis, qui credituri ſunt per uerbum eorum in me. Et in toto illo capitulo nihil facit, niſi rogare patrem pro nobis. Oratio autem Chriſti exaudita eſt propter ipſius reuerentiam, quia etiã apud Deum patrem fuiſt Chriſtus homo aſſimatus reuerendus ſupra ea, quæ in toto orbe ſunt, ad Hebræ. 5. ſcilicet. Preces, & ſupplicationes cum clamore ualido, & lachrymis offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia. Et ſic iſta oratio Chriſti erat multum neceſſaria nobis, ſicut paſſio Chriſti, & cæteri actus eius, qui ad utilitatem noſtram fuerunt. Tertiò fuit oratio Chriſti iſta proficiens ad exemplum, ſcilicet, ut ſemper debeamus orare, & niſi-

Aquam deficere Luc. 18. Et licet nos ex infirmitate carnis nõ poſſimus in oratione per longum tempus manere ſicut Chriſtus, ſaltem oremus iuxta noſtram poſſibilitatem. Quia Chriſtus eſt nobis exemplar non æqualitatis, ſed excellentiæ in omnibus rebus. Ideo non debemus nos conari ad æquare Chriſtum in aliquo opere, ſed ſolum imitari eum in illo. Sic patet de ieiunio quadraginta dierum ſine cibo, quia nos ieiunare debemus quadraginta diebus, ſicut Chriſtus, non tamen ſine cibo ſicut ipſe. Sic etiã de tentatione, quia debemus repellere tentationes ſicut ipſe repulit: non tamen debemus nos offerre dæmoni, ut nos tentet, & opportunitatẽ ſibi præſtare ſicut Chriſtus fecit. Quarto profuit iſta oratio Chriſti ſpecialiter pro prædicatoribus, & uiris contemplatiuis. Nam ut ſupra dictum eſt, Chriſtus uolebat hic dare formam prædicatoribus qualiter ſe haberent antequam prædicarẽt. Et ad hoc uoluit prius recedere in deſertum, ut ibi orationi, & contemplationi uacaret. Ut per hoc diſcant prædicatores, quòd antequam prædicent, & etiã poſtquam ſumpſerint officium prædicandi, debent uacare contemplationi, & ſequeſtrare ſe ualde à popularibus occupationibus, & negotijs. Quia ſi nemo Deo militas implicat ſe negotijs ſecularibus, id eſt, implicare ſe debet. 2. ad Timot. 2. à fortiori ille, qui ſpiritualiter Deo militat, ſcilicet, prædicator, & uir contemplatiuus debet ſe ualde ab omnibus popularibus occupationibus ſubtrahere, & in oratione tempora ſua expendere. Cetero poteſt dici, quòd hoc tempore quadraginta dierum Chriſtus uacauit ſoli contemplationi ſocietatis: ita ut totus deitati intenderet, per cuius clarã uiſionẽ homo beatus fit. Sed obijçitur, quòd Chriſtus non poſſet nunc ſe circa hoc occupare, quia nihil nouum erat hoc in Chriſto: nec oportebat, quòd ab aliquibus exterioribus occupationibus Chriſtus ceſſaret ad hoc, quòd occuparetur circa uiſionem Dei clarã, ſecundum quam ipſe erat beatus. Quod patet, quia dicimus Chriſtum ab inſtanti conceptionis ſuæ fuiſſe uerum comprehenſorem, & beatum, & ſemper fuiſſe in patria: licet uideretur eſſe in uia quantum ad eos, qui ſola exteriora eius conſiderabant. Et quia nullum tempus eſt quantumcunque paruum, in quo beati non fruuntur diuina eſſentia clare uiſa, quia aliàs pro illo tempore ceſſarent eſſe beati, neceſſe erat dici, quòd nullum fuerit tempus, in quo Chriſtus non haberet iſtam clarã uiſionem, ſecundum quã erat beatus. Et ſic non oportebat, quòd Chriſtus aliquo tempore ceſſaret ab alijs actibus, ut ſe conferret ad hanc beatificam uiſionem. Dicendum uerum eſſe, quòd Chriſtus habuit omnino tempore iſtam uiſionem, uel contemplationem. Unde & in dormiendo non minus erat beatus, quàm uigilando. Quia non impediatur illa uiſio. In paſſione quoque ſua in qua fuit acerrimus dolor non fuit ullo modo perturbata iſta uiſio nec ſumma delectatio, quæ ex ea ſequitur, in aliquo diminuta eſt. Hoc autem erat, quia ſocietas Chriſti erat per unionem animæ ſuæ ad uerbum, quod ab ea ſemper clarè uidebatur. Et ideo neceſſe erat animam Chriſti ſemper eſſe felicem. Iſtud autem erat quantum ad portionem ſuperiorem animæ, ſecundum quam homo eſt capax Dei, & quantum ad illam non eſt anima alligata organo. Et ſic ea, quæ ad corpus pertinebant, non pertinebant ad iſtam partem ſuperiorem animæ, unde nõ impediatur ſocietas illius partis propter cruciatum corporis. Anima tamen quantum ad portionem inferiorem eſt alligata organo, & quantum ad illam partem fit lætitia, & triftitia, dolor, & gaudium, & motus facti in parte ſenſitiua impediunt tranquillitatem iſtus partis animæ. Et ſic poterat Chriſtus ſecundum unam partem animæ eſſe felix per uiſionẽ beatificam unam impe-

impeditam, & secundum aliam tolerare dolores. An vero differentia ista in homine Christo proueniret ex naturali differentia ipsarum portionum animae, vel ex impassibilitate collata animae Christi: aut ex aliquo alio diuino munere, declarabitur infra 26. Ista autem felicitas animae Christi secundum portionem superiorem vnde cumque ei proueniret, nunquam impediatur per aliquos actus exteriores, nec per somnium, quia in somnio non ligatur anima nostra nisi in quantum consideratio fit per phantasmata quae in somnio turbantur. Felicitas autem animae Christi non erat per contemplationem alicuius phantasmatis, sed per visionem in verbo: ideo anima non erat magis ligata, quantum ad istam visionem in somnio, quam in vigilia. Et sic non oportebat, quod Christus diuenteret à ceteris actibus exterioribus, vel occupationibus ad hoc, vt se conuerteret ad visionem beatificam, sed dicimus, quod nunc poterat specialiter frui Deo ita, vt bonum fruitionis redundaret aliquo modo in partem sensitivam: sicut dicimus, quod in patria ex similitudine animae redundabit aliquid in corpus. Ad hoc autem, quod homo secundum portionem inferiorem animae percipiat aliquid de illa redundantia, oportet quod cesset à ceteris exterioribus, & tunc non solum erit gaudium beatificum in anima, quae directè est substantia eius, sed etiam aliquo modo erit in corpore per redundantiam. In Christo autem non erat ista redundantia, quando ipse inter homines cõuerfatur, quia sic non esuriret, nec sitiret, nec aliquid pateretur. Potuit tamen quodcumque vellent istam redundantiam habere, & ad hoc oportebat, quod à ceteris exterioribus vacaret, vt portio inferior illi redundanti bono attèta esse posset. Et istud tempus quadraginta dierum erat conueniens ad hoc, quia Christus tunc ab omnibus exterioribus cessabat. An tamen Christus aliquando vixit inter nos habuerit talem habitudinem per redundantiam in portionem inferiorem, a se ferere non audent, quia nec legimus, nec ratione conuincimus. Si tamen aliquando habuit talem redundantiam, dicendum quod illa non fuerit consummata felicitas corporis, quia tunc habuisset Christus dotes corporis, scilicet, immortalitatem, impassibilitatem, agilitatem. Et tamen constat, quod non fuerunt in eo perfecte, cum vere passus, & mortuus fuerit. Ideo magis dicendum est quod supra dicebatur, scilicet, quod Christus his quadraginta diebus orationi vacabat.

An fuit conueniens Christum ieiunare ita austerè.
Quaest. XVI.

QVAERITVR, an fuit conueniens Christum ieiunare ita austerè, scilicet, quod quadraginta diebus sine cibo maneret. Quidam dicunt, quod non fuit conueniens, qui Christus non debuit habere vitam austeram sicut Ioã. dixit infra 11. quod venit Ioannes non manducans, nec bibens, & venit filius hominis manducans, & bibens. Et ita tenent Doctores, quod Christus non debuit habere vitam austeram, vt patet per Sanctum Tho. 3. par. sum. q. 4. art. 2. Item non proficiebat ieiunium istud ad ostendendum potentiam: quia per miracula, quae Christus fecit, sufficienter, immo plusquam sufficienter ostendebatur eius potentia, maxime quia istud ieiunium non ita clare ostendebat potentiam eius sicut miracula: cum Moyses, & Elias similiter ieiunauerint. Item non erat ad exemplum, quia nemo Christum sequi debet in tali ieiunio, & sic ad nihil videbatur vtile istud ieiunium. Dicendum, quod fuit valde conueniens Christum manere quadraginta diebus sine cibo propter causas expressas, scilicet, in quadam quaestione de hoc, & ma-

Fximè erat hoc ad ostendendum potestatem, vel dignitatem Christi, quae non ostenderetur, si Christus ieiunasset sicut nos ieiunamus. Sed obicitur, quod Moyses, & Elias sic ieiunauerunt. Respondit Chryl. super Mat. quod illi ieiunantes esuriebat, & sustinebant: Christus autem quadraginta diebus non esuriit, sed postea. Dicendum tamen, quod haec positum non multum placet propter causas expressas, in quadam. Item dato, quod sic fuisset super, non constaret tamen an Christus non esurierit, & illi esurierint, cum scriptura hoc non exprimat, nec possit ad hoc haberi ratio conuincens. Quod illi esurierint. Dicendum est quod istud pertinebat ad potestatem, & dignitatem Christi. De dignitate patet, quia per hoc saltem apparebat, quod ipse non fuerat minor Moyses, & Elias: quia illud quod in eis fuit excellentissimum, & admirandum fuit quoque in Christo. Potestas autem eius consistit in hoc, quia illi permanebant solo munere Dei: Christus autem per se ipsam habebat virtutem, secundum quam maneret quamdiu vellet non manducans, nec bibens. Et in hoc maior erat illis. Sed obicitur, quod istud non constabat, quod ita poterat putari de Christo, quod non uirtute sua sed munere Dei, sicut Moyses, sine cibo manserit.

Dicendum, quod eo tempore quo Christus ieiunauit, non constabat an hoc faceret virtute Dei, uel in se haberet uirtutem ad hoc, cum nulla adhuc miracula fecisset, per quae eius ostenderetur diuinitas, licet in eo aliqua signa praecessissent, sicut apparitio Spiritus sancti, quae forte paucis nota erat. Nunc tamen, cum nobis constet eum esse Deum, constat quod ieiunium illud uirtute sua faciebat, & ut nobis proficeret ipse ieiunium illud faciebat. Vnde licet tunc non constaret per illud ieiunium aliquid de eius potestate, satis est, quod aliquando constare posset, sicut nunc fit. Causa tamen praecipua quare Christus debuit tot diebus, sine cibo manere, fuit ut daret occasionem diabolo ad se tentandum. Tentatio autem duplex diaboli. Prima, & secunda fuit ad cognoscendum, an Christus esset filius Dei. Nam in utraq; dixit, si filius Dei es &c. Si autem Christus ieiunaret plusquam quadraginta diebus, diabolus uidentem eum omnibus praecedentibus maiorem, putaret eum esse filium Dei, & non auderet ipsum tentare, ideo noluit quadraginta dies excedere. Si autem ieiunasset duobus, uel tribus diebus, quibus vnus homo naturaliter posset à cibo abstinere, & esuriret post illos: diabolus non haberet aliquam causam tentandi, uel dubitandi, an esset filius Dei cum nihil maius in eo, quam in quibuscunq; hominibus appareret. Ideo non tentaret eum de hoc. Si autem ieiunaret quindecim, uel uiginti diebus: diabolus putaret ipsum esse hominem alicuius dignitatis, cum Deus illum supernaturaliter conseruaret. Quia tamen Moyses, & Elias magis fuissent conseruati, scilicet quadraginta diebus, & neuter eorum erat filius Dei, non haberet causam dubitandi, an iste esset filius Dei. Ideo non tentaret eum super hoc. Cum autem uidit eum quadraginta diebus ieiunasse, sicut fecerant Moyses, & Elias, licet ex hoc aperte non cognouerit an esset filius Dei, habuit tamen causam dubitandi. Et ista fuit occasio tentationis. Et sic Christus, cum uellet dare diabolo occasionem tentandi se, quia in litera dicitur, quod ductus est in desertum, ut tentaretur à diabolo, debuit abstinere à cibo non minus quam quadraginta diebus. Ad argumentum dici poterat, quod non concluderetur, quia non sit in eis sufficiens diuinitas, quia licet propter illorum opiniones Christus debuisset ieiunare, fuerat iam queniens, quod ieiunaret, ut diabolo praestaret occasionem tentationis. Potest tamen responderi alio modo ad singula. Ad primum dicendum, quod Christus non debuit generaliter seruare austeritatem in uita, sicut Ioannes, quia tunc Christus doctorus erat omnes status hominum, quorum aliqui debebat

debeant esse valde perfecti sicut contemplatiui, & Eremiticorum quorum uita austera est, fuit conueniens, quod Christus aliquo tempore, saltem parum ostenderet exemplum austeritatis, scilicet, manendo in deserto inter bestias, & abstinendo tanto tempore à cibo, licet nullus eum sequi posset in hoc. Aliter potest dici, quod Christus nullo tempore tenuit austeritatem Ioannis; & istud ieiunium quadraginta dierum non fuit austerum, cum in eo Christus non affligeretur, quia nunquam esuriit, nisi post quadraginta dies, & tunc comedit, & non fuerunt ei cibi austeri, sicut Ioanni, scilicet, locustas, & mel syluestre, sed ad cibos mediocres redijt, quibus semper usus fuerat. Et sic non fuit istud ieiunium tanquam signum, vel pars alicuius austeritatis. Ad secundum, quod proficiebat ad ostendendum potentiam, & dignitatem Christi, sicut supra declaratum est. Et cum dicitur, quod non sufficienter iam fuit hic responsum. Cum autem dicitur, quod ista potentia satis ostendebatur per miracula, dicendum, quod Christus non solum uoluit uno modo ostendere potentiam suam, sed pluribus. Ideo non solum per miracula, sed etiam per ieiunium eam ostendit. Ad tertium dicendum, quod profuit istud ieiunium, & exemplum, quia nos sequi debemus Christum ieiunando quadraginta diebus, quia ipse totidem ieiunauit, licet non debeamus manere tanto tempore sine cibo, sicut ipse mansit, quia nihil est, in quo nos possimus perfecte imitari Christum.

Quomodo Christus tanto tempore ieiunauit, & quomodo posset esurire. Quaest. XVI.

QVAERITVR, quomodo Christus tanto tempore ieiunauit, & quomodo posset esurire, & unde ei prouenit hoc. Dicendum, quod de causis quare Christus tanto tempore uoluerit ieiunare, & quare posset esurire, supra dictum est, nunc autem solum quaeritur, unde ei proueniret hoc. Dicendum, quod Christus habebat in se secundum quod esuriret, & secundum quod semper sine fame maneret. Quia Deus erat, & inde competebat ei, quod posset nunquam esurire. Erat etiam homo, ex quo competebat ei saepe esurire, vel non esurire. Non est autem putandum, quod diuinitas in Christo esuriret, quia ridiculum est de ea dicere esurire, vel non esurire, quia non solum non esurijt, sed nec esurire potest, quia fames est appetitus cibi ex indigentia insurgens. Non est ergo fames, nisi ubi cibum recipi solet, & quia solum animal cibatur, in solo animali est fames. Deus autem spiritus purus est: ideo in eo fames nulla esse potest, nec satietas. Erat autem saturitas, & fames in Christo in quantum uerus homo erat. Et ex hac parte necesse erat, quod Christus saepe esuriret, sicut nos. Quod ergo Christus quadraginta diebus sine cibo manserit, non fuit ex conditione humanitatis, sed, quia Christus cum esset Deus erat Dominus naturae suae, & poterat seruare eam incolumem sine cibo, sicut cum cibo seruauit. Ergo, scilicet, quamdiu uoluit, quadraginta diebus, & ita potuisset seruare in aeternum, & tunc Christus non esuriebat. Finis autem quadraginta diebus, placuit deitati relinquere hominem Christum naturae suae, & tunc necesse erat, quod esuriret, sicut alias esurire consueuerat. Et sic ista fames non fuit tanta à deitate, sicut fuerat conseruatio sine cibo: sed naturaliter sequuta est propter desertum cibi. Sic ait Hilarius super Matth. Igitur cum esurijt Dominus post quadraginta dies, non in ede subrepsit operatio: sed naturae suae hominem dereliquit. Non enim erat à Deo diabolus, sed à carne vincendus. Sic etiam dicit Greg. Nazianzenus. Quadraginta quidem diebus ieiunauit nihil manducans: erat. n. Deus. Alph. Toft. in Matth. Comm.

ANos autem ieiunium possibilitate proportionamus. Considerandum tamen circa famem, quae secuta est in Christo post quadraginta dies qualis fuit. An talis qualis posset sequi in homine, qui tanto tempore abstinerat à cibo, vel sicut si nunquam abstinuisset. Et dicendum, quod licet Christus naturae suae derelictus est, non fuit maior fames in eo, quam esse poterat eo tempore quo incepit istud ieiunium quadraginta dierum. Tunc cum primum Deus cepit Christum conseruare supernaturaliter à fame. Et patet hoc, quia si Christus sibi derelictus tantam famem pateret, sicut homo, qui quadraginta diebus abstinerat, immediate moreretur, cum famem tot dierum nemo tolerare posset. Item dato, quod posset aliquo modo tolerare esset cruciatus iste ineffabilis. Quod videmus in hominibus: si per duos, vel tres dies non comederent. Et sic forte cruciatus, quem Christus tolerauit in cruce, non esset acerbior, quam iste. Istud autem erat inconueniens, quia nulla erat causa huius cruciatus, cum hora passionis Christi nondum uenisset. Et si talem cruciatus Christus fuisset passus, cum ille propter nos esset, fieret de eo magna mentio, sicut fit de passione eius, & tamen nihil de eo refertur. Item si deberet esse fames talis sicut post quadraginta dies, necesse erat, quod toto tempore medio corpus Christi disponeret ad perueniendum ad talem statum, in quo sequeretur naturaliter illa fames, quia nihil naturale inducitur subito, sed per omnem suam successione in dispositionibus. Non fuit tamen corpus Christi alteratum illo tempore, quando ieiunauit, cum nunquam esuriret, ergo non fuit illa fames, sicut sequi deberet post quadraginta dies, sed dicendum, quod tanta fuit afflictio famis, quam Christus tolerauit post quadraginta dies, quanta fuit, quando intrauit in desertum, siue in tempore illo, à quo cepit computari istud ieiunium, quia toto tempore medio impedita fuit actio naturalium agentium disponentium ad famem, & fuit tempus illud quasi nunquam fuisset. Sicut si ponatur unum lignum in igne, & incipiat ignis agere in eo per quartam partem hora, & tunc Deus suspendat actionem ignis per quadraginta annos quibus semper maneat lignum in igne, & illis finitis Deus permittat ignem rursus naturaliter agere, non erit combustum tunc de illo ligno plusquam in quarta parte horae comburi poterat. Sic igitur de fame dicendum est, quae à naturali agente causatur. Item patet hoc, quia postquam Christus cepit esurire, iam naturaliter alterabatur corpus eius, quantum poterat alterari corpus alterius hominis eiusdem complexionis, & dispositionis. Et tamen Christus tolerauit famem aliquanto tempore post hoc, scilicet, à tempore quo cepit esurire usque ad tentationes finitas, quia non comedit usque tunc, ut patet infra in litera, scilicet, quod recessit diabolus à Christo, & tunc accesserunt Angeli, & ministrabant ei, scilicet, in cibo, & potu. Si tamen fuisset illa fames, qualis esse debebat, uel poterat post quadraginta dies, non potuisset Christus ullo modo sustinere, quin subito moreretur. Non ergo fuit fames, nisi qualis futura erat, si nullum tempus intercidisset inter principium ieiunij, & finem quadraginta dierum.

Quare nos quadraginta diebus ieiunamus.
Quaest. XVI.

QVAERITVR, quare nos quadraginta diebus ieiunamus. Dicendum, quod hoc non prouenit ex aliquo mandato Christi, sed ex solo Ecclesiae statuto. Habuit tamen illud causas pendentes ex hoc facto. Prima fuit propter similitudinem

Christi.

Christi, quia ipse ieiunauit, ut nos ad ieiunandum instrueret, ut ait Chryso. in homilia 5. in Matth. scilicet, Christus ieiunauit non ieiunio indigens, sed nos instruens. Ita sicut ille quadraginta diebus ieiunauit, debemus nos quadraginta diebus ieiunare, ait enim Chryso. Vt quadraginta diebus ieiunaret mentem nostram, quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunauit, non tam est putandum, quod nos debeamus ieiunare sicut ille, scilicet, sine cibo manendo, quia excedit infirmitatem nostram: sed ieiunamus, ut nobis conuenit, scilicet, quotidie esuriendo, & quotidie prandendo. Si autem aliqui zelo deuotionis maiora ieiunia facere uelint, scilicet, biduana, non laudantur. Sic enim dicit Gregorius Nazianzenus, scilicet: Quadraginta quidem diebus ieiunauit nihil manducans, erat enim Deus. Nos autem ieiunium ad possibilitatem proportionamus, licet zelus aliquibus progredi suadeat ultra posse. De hoc etiam Basiliius ait, scilicet. Non sic utendum est carne nostra, ut per egestatem naturalis alimenti vigor eius soluatur: nec ut ad ultimum tempore intellectus urgeatur per dissolutionis excessum. Si tamen aliquis conaretur ieiunare sicut Christus, dissolueretur corpus eius. Ideo nemo conetur, quod supra uires est. Vnum tamen est, in quo nos alioquo modo supplemus defectum ieiunii nostri, scilicet quia defectum austeritatis quantitate temporis compensamus. Hoc autem est, scilicet, quia Christus solus semel hoc ieiunium fecit nos autem quolibet anno facimus. Etenim dicit Basiliius ubi supra, scilicet. Unde Dominus noster semel hic peregit ieiunium: sed per totum consequens tempus ordine debito gubernauit corpus, & similiter Moyses, & Elias. Secunda causa fuit propter similitudinem, quia quadraginta constat ex decem super quatuor, per quos signantur decem precepta decalogi, & quatuor libri Euangelii: in quibus ieiunandum est ab illicitis operibus. Iam causam ponit Gregorius in quadam homilia. Tertia est quasi in eodem fundamento, ut per decem significentur precepta decalogi, & per quatuor ipsa elementa de quibus substitimus, propter quae ipsum decalogum preceptorum transgredimur. Quarta est propter decimas dierum, quia sicut debemus Deo dare decimas rerum, ita debemus dare decimas temporum. Sunt autem decime anni dies triginta sex, qui quasi tempus ieiunandi quadragesimo explent. De his tribus proximis Gregorius in quadam homilia dicit, scilicet. Ipse auctor omnium hominum in quadraginta diebus nullum omnino cibum sumpsit; nos quoque in quantum possumus quadragesima tempore carnem nostram per abstinentiam affligamus. Quadragenarius autem numerus custoditur, quia uirtus decalogi per lib. 4. sancti Euangelii impletur. Denarius etenim quater ductus in quadragenarium surgit. Ut quia in hoc mortali conuersione ex quatuor elementis substitimus, per cuius uoluntatem preceptis dominici contrahimus, quae per decalogum accepta. Qui ergo per carnis desideria decalogi mandata contempserimus, dignum est, ut eandem quater decies affligamus, ut sicut in lege offerre debemus decimas rerum, ita & offerre contendimus decimas dierum. A prima enim dominica quadragesima usque ad paschalis solemnitate gaudia sex hebdomadae ueniunt, quarum dies quadraginta duo sunt. Ex quibus dum sex dies dominici ab abstinentia subtrahuntur, remanent triginta sex: dum uero per trecetos, & sexaginta quinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimus quasi anni nostri decimas Deo damus.

Alia causas assignat Ambrosius super. Lucam per applicationem ad numeros quadragenarios inuentos in sacra scriptura, dicens: Quadraginta autem dierum

mysticum numerum recognoscis. Tot enim diebus aquas abyssi effusas esse meministi, & tot ieiunio dierum sanctificato resusam caeli serenioris ostendit clementiam, tot ieiunio dierum Moyses perceptionem legis meruit: tot annos in eremo constituti patres panem angelorum consecuti sunt.

Aliam causam assignat Augustinus lib. de concord. Euang. scilicet, quod numerus quadraginta laborem signat, qui competit ieiunio, in quo animam humiliamus, cum ait: Numerus iste laboriosi huius temporis sacramentum est, quo sub disciplina Regis Christi aduersus diabolum dimicamus; Hic enim numerus temporalem uitam signat, tempora enim annorum quadripartitis uicibus currunt, quadraginta autem quater habent decem. Porro ipsa decem ab uno usque ad quatuor progredientia numero consumantur. Quod declarat, quod quadraginta dierum ieiunium humiliationem animae consecrauit, & lex, & propheta per Moysen, & Elia, & Euangelista per ipsius donum ieiunium, Aliam causam ponit Hilarius super Mat. scilicet, quod quadraginta diebus Christus ieiunauit, & postea esuriit ad significandum quadraginta dies, qui post passionem suam manebat, quibus Christus in seculo moraturus erat, & tunc esuriret. i. desideraret expectationem salutis humanae, deportando in coelum humanitatem, quam assumpserat.

Quomodo Christus dicitur ieiunasse quadraginta diebus: cum in tali tempore nullam afflictionem habuerit. Quaes. XXI.

Quaeritur, quomodo Christus dicitur est ieiunasse quadraginta diebus, quia ieiunium dicit afflictionem quandam, & tamē Christus non afflictus est, quia non esuriuit in diebus istis. Dicendum, quod Christus uere ieiunauit, immo superhabundanter. Quia ieiunium dicit abstinentiam a cibo; Christus autem simpliciter abstinuit, quia nihil manducauit in his diebus. Cum autem dicitur, quod non esuriuit in illis. Dicitur quod fuit necessarium, quia si esuriisset iam diabolus inuenisset eum minorem Moysē, & Elia, & non tentasset eum. Item, quia praesupposito, quod Christus debebat ieiunare his quadraginta diebus propter causas supra positas, necesse fuit, quod non esuriret in eis, quia si esuriret modo naturali, ut affigi posset, non potuisset tanto tempore sine cibo manere, quia necesse erat intra paucos dies mori. Et sic, quod Christus non esuriret, non erat solum ad subleuandos labores Christi, sed quia nullo modo eos posset tolerare humanitus. Unde nec Moyses, nec Elias hoc tempore esurierunt, nec afflicti sunt. Sed tamen dicendum, quod in isto ieiunio Christi fuit aliquid de afflictione. Primo, quia maneret quadraginta diebus segregatus ab omni humana conuersione. Nam homo est animal ciuile, & manere extra communicationem hominum est sibi contra naturam: ideo est naturaliter triste. Secundo fuit afflictio propter locum, in quo manebat, quia erat locus asperissimus, & terribilissimus. Ipsi plenius bestijs, & ad significandum istam asperitatem, & afflictionem dicitur Marc. 1. quod Christus tentabatur a Satana, eratque cum bestijs. Tertio erat afflictio propter locum, quia necesse erat tolerare ibi aeris intemperiem, cum ibi non essent domicilia, nec tuguria, nec aliquid, in quo homo refrigeraretur, sed oportebat manere super nudam terram die, & nocte toto hoc tempore, & frigora, & estum pati iuxta temporis qualitatem. Et ista sunt ualde afflictiua. Quarto fuit sibi afflictio quadam ex parte famis, quia licet Christus non esuriret in illis quadraginta

diebus, finitis tamen eis inceptis esurire, & tunc diabolus cepit eum tentare, & tamen Christus non comedit quousque fuerunt consumata ista tentationes, quia tunc diabolus recessit, & accedentes Angeli ministraverunt ei. infra in litera. Toto ergo tempore tentationis Christus esuriebat, & affligebatur. Quantum autem id fuerit, dicitur infra quadam quaest. Et sic in isto ieiunio fuerunt afflictiones multae sicut in alijs.

Quare Christus fuit tentatus post ieiunium, & non ante. Quaes. XX.

Quaeritur, quare Christus post ieiunium tentatus est, & non prius. Dicendum, quod hoc factum est propter multa. Primo ad instructionem nostram. Quia sicut ipse uoluit tentari, ut nos haberemus formam resistendi tentationibus daemone: ita uoluit praeparare dispositiones illas, quibus homo debet se munire contra diaboli tentationes. Et istud est ieiunium, quod Apostolus computat inter arma iustitiae. prima Corin. 6. Sic enim dicit Ambro. super Lucam, scilicet, Tria sunt, quae ad uisum proficiunt salutis humanae, scilicet, sacramentum, desertum, ieiunium. Nemo enim nisi qui legitime certauit coronatur. Nemo autem ad certamen uirtutis admittitur nisi prius ab omnibus maculis delictorum ablutus gratiae caelestis munere consecratur. Sic etiam dicit Basiliius, quod ieiunauit Christus ostendens, quod illi, qui se uult ad pugnas tentationum accingere sobrietatis est necessaria. Secundo fuit hoc ad reddendum cautos homines ieiunantes, ut non putent, quod ex eo, quod ieiunant, & bonis operibus insistant, quod diabolus non tentet eos: quia tunc eis maxime insidiatur, cum bonis operibus inuideat. Et ob hoc etiam post baptismum Christus tentatus est, ut ostendat, quod purificati de peccatis a daemone tentantur. Sicut dixit beatus Hilarius super Mat. quod in sanctificatis maxime diaboli tentamenta grassantur, quia victoria ei magis est exoptanda de sanctis. Sic enim dicit Chryso. super Mat. scilicet, nec enim diabolus superueniret tibi ad tentandum, nisi te in maiori honore effectum uideret. Idem quoque Chryso. dicit ieiunium esse quoddam apparatus contra diabolum in homilia quadam, scilicet, Vt dicas, quam magnam bonum est ieiunium, & qualiter scutum est aduersus diabolum, & quoniam post baptismum non lasciuia, sed ieiunio intendere oportet. Ipse enim ieiunauit non eo indigens, sed nos instruens. Tertio & praecipue tentatus est post ieiunium, ut per ieiunium occasionem se tentandi diabolo traderet. Nam prima tentatio eius fuit, ut lapides in panem conuerteret propter famem. Si tamen non ieiunasset, non fuisset occasio ista ad tentationem. Sic dicit Chryso. super Mat. quod quia diabolus uidens Christum ieiunantem per quadraginta dies desperauerat, postquam esurire sensit, iterum tentare coepit; Sic etiam dicit Hilarius, quod cum Christus esuriret, natura sua Deus hominem dereliquit. Non enim erat diabolus a Deo, sed a carne uincendus.

An diabolus fecerit Christo alias tentationes praeter istas, quae hic enumerantur. Quaes. XXI.

Quaeritur, an diabolus fecit Christo alias tentationes praeter istas, quae numerantur hic. Quidam dicunt, quod sic, scilicet, quod per istos quadraginta dies Christus quasi continue tentabatur a daemone, ut innuitur Mat. 1. scilicet. Er erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur a Satana, scilicet, in illo. Alph. T. off. in Matth. Comm.

Quaeritur, quare Christus post ieiunium tentatus est, & non prius. Dicendum, quod hoc factum est propter multa. Primo ad instructionem nostram. Quia sicut ipse uoluit tentari, ut nos haberemus formam resistendi tentationibus daemone: ita uoluit praeparare dispositiones illas, quibus homo debet se munire contra diaboli tentationes. Et istud est ieiunium, quod Apostolus computat inter arma iustitiae. prima Corin. 6. Sic enim dicit Ambro. super Lucam, scilicet, Tria sunt, quae ad uisum proficiunt salutis humanae, scilicet, sacramentum, desertum, ieiunium. Nemo enim nisi qui legitime certauit coronatur. Nemo autem ad certamen uirtutis admittitur nisi prius ab omnibus maculis delictorum ablutus gratiae caelestis munere consecratur. Sic etiam dicit Basiliius, quod ieiunauit Christus ostendens, quod illi, qui se uult ad pugnas tentationum accingere sobrietatis est necessaria. Secundo fuit hoc ad reddendum cautos homines ieiunantes, ut non putent, quod ex eo, quod ieiunant, & bonis operibus insistant, quod diabolus non tentet eos: quia tunc eis maxime insidiatur, cum bonis operibus inuideat. Et ob hoc etiam post baptismum Christus tentatus est, ut ostendat, quod purificati de peccatis a daemone tentantur. Sicut dixit beatus Hilarius super Mat. quod in sanctificatis maxime diaboli tentamenta grassantur, quia victoria ei magis est exoptanda de sanctis. Sic enim dicit Chryso. super Mat. scilicet, nec enim diabolus superueniret tibi ad tentandum, nisi te in maiori honore effectum uideret. Idem quoque Chryso. dicit ieiunium esse quoddam apparatus contra diabolum in homilia quadam, scilicet, Vt dicas, quam magnam bonum est ieiunium, & qualiter scutum est aduersus diabolum, & quoniam post baptismum non lasciuia, sed ieiunio intendere oportet. Ipse enim ieiunauit non eo indigens, sed nos instruens. Tertio & praecipue tentatus est post ieiunium, ut per ieiunium occasionem se tentandi diabolo traderet. Nam prima tentatio eius fuit, ut lapides in panem conuerteret propter famem. Si tamen non ieiunasset, non fuisset occasio ista ad tentationem. Sic dicit Chryso. super Mat. quod quia diabolus uidens Christum ieiunantem per quadraginta dies desperauerat, postquam esurire sensit, iterum tentare coepit; Sic etiam dicit Hilarius, quod cum Christus esuriret, natura sua Deus hominem dereliquit. Non enim erat diabolus a Deo, sed a carne uincendus.

Quaeritur, an diabolus fecerit Christo alias tentationes praeter istas, quae hic enumerantur. Quaes. XXI. Dicendum quod proprie accipiendo tentationem, nunquam Christus fuit tentatus nisi nunc. Pro quo sciendum, quod tentatio potest haberi duplex initium, scilicet, suggestionem, & delectationem. Fit autem per suggestionem, quando fit ab extrinseco ab aliquo consulente nobis facere aliquod malum, quod bonum esset innuit, & illud consilium uocatur suggestio. Talis autem est tentatio daemone, quae est totaliter ab extra per suggestionem: tentatio per delectationem est, quando sine aliquo suggerente incipit aliqua res placere contra ordinem rationis, & inde oritur desiderium illius. Ista est delectatio, quae fit ab intra, & est tentatio, quae fit homini a se ipso. Et uocamus eam tentationem a carne, & a mundo, scilicet, quia caro, & ea quae sunt in mundo sunt principium eius, ut cum aliquid delectabile secundum carnem homini incipit placere, non quidem per deliberationem, sed quia in homine naturaliter est complacentia illa in quantum talia uidentur bona secundum carnem. Et inde insurgit desiderium illorum nullo exteriori consulente nobis hoc facere. Sic etiam est tentatio a mundo, scilicet, quando nullo suggerente ea, quae in mundo sunt incipiunt nobis placere, scilicet honor, diuitiae, & potestas. Et surgit ex hoc desiderium quoddam ad istas res. Ista namque tentatio est ab intra: in Christo autem non potuit esse tentatio aliqua ab intra: quia ista incipit per quandam deordinationem uirium nostrarum, in quantum uires affectiuae incipiunt aliquid concupiscere, quod est contra desiderium rationis, & non subiunguntur immediate illa uires imperio rationis. Et ista deordinatio uocatur peccatum quoddam, quia est quaedam repugnantia ad legem, cum uires superiores sint lex, & mensura uirium inferiorum. Non est tamen peccatum, quod nos Deo faciat reos, cum non sit contra charitatem, nec repugnet gratiae, sed est peccatum contra iustitiam originalem, secundum quam uires inferiores subditae esse debebant, & etiam fuerunt.

aliquo tempore in primis parentibus ipsi uiribus superioribus, sine aliqua rebellionē: Christus autem non assumpsit istum defectum rebellionis, quia licet passibilitates alias nostras assumpsit, quæ erant solum ad patiendum, istam tamen quæ non solum ad patiendum, sed etiam ad peccandum occasionē præstabant suscipere noluit. Ob hoc ergo in eo non poterat esse tentatio aliqua à carne, nec à mundo, cum ista sit ab intrinseco per rebellionem uirium. Solum ergo manebat tentatio, quæ est ab extra per suggestionem. Ista enim totaliter est exterius, idest, à principio extrinseco, & potest hoc modo aliquis homo tentari, cuius omnes uires in magna parte, & tranquillitate sint, & nulla sit rebellio inter inferiores, & superiores. Talis tentatio non dicit imperfectionem in tentato, quia nihil in eo mali ponit, sed totum malum est in tentante, scilicet, mala uoluntas nocendi, & inducendi ad malum. Ista est tentatio à dæmone, & ista conuenienter poterat esse in Christo, & fuit uere, Tentatio autem quæ est à carne, & mundo, dicit quædam imperfectionem in tentato, etiam si non consummeretur, cum ibi sit quædam rebellio uirium inferiorum ad superiores, & istud malum quoddam est; ideo Christus non habuit tentationes istas, sed solum à dæmone tentatus est. Non est tamen intelligendum, quod tentatio à mundo sit penitus ab intra, quia magis est ab extra, ut infra dicitur, nisi quando incipit ei consentire. De ista tentatione dicendum, quod nunquam Christus propriè tentatus est, nisi nunc, scilicet, quod diabolus suggereret ei aliquod malum facere. Et patet hoc, quia ante tempus istud nunquam Christus tentatus est. Nam si tentasset Christum superatus fuisset ab eo, & postea non auderet ipsum agredi.

Item, quia ex tentatione illa aliquo modo Christum cognosceret, scilicet, quia resisteret sibi alio modo, quam ceteri homines resistere soleant. Ex eadem etiam ratione dæmon non tentaret Christum post hoc, cum iam repulisset eum in omnibus tentationibus; maximè, quia dæmones post hoc apertius cognouerunt Christum, ut infra dicitur, ideo non auderent tentare eum.

Item si Christus ante hoc, vel post hoc aliàs tentatus fuisset, scriptum fuisset, & tamen non scriptum est. Nec obstat, si dicas multa facta Christi non fuisse scripta. Ioan. 20, quia illud tenet de miraculis, quæ non fuerunt omnia necessaria scribi, ut supra declaratum est: secus autem de tentatione Christi, quia ista non fieret nisi propter aliquam specialem instructionem nostram, ideo scriberetur. Patet hoc quia in Christo non erat difficultas aliqua etiam ex parte humanitatis resistente tentationi, quia nihil erat in Christo, per quod posset succumbere tentationi. Nam tentatio, quæ est ab intrinseco, scilicet, à carne, & mundo in Christo esse non poterat, ut dictum est. Sola ergo tentatio dæmonij per suggestionem manebat, & in hoc non succumbit homo nisi propter duo, scilicet, quia caro, & mundus interdum adiuant. Sicut cum demon suggerit nobis aliquid facere, quod est delectabile secundum carnem, vel de concupiscentibus sæculi, quia tunc licet tentatio à dæmone incipiat, à carne tamen, & mundo consumatur.

Secundo modo succumbit homo in suggestionem diaboli per solam ignorantiam, scilicet, quando suggerit nobis aliquid, ad quod secundum carnem, vel in sæculi concupiscentiam non inclinaremur. Et tamen, quia innuit nobis illud esse bonum, decipiuntur, & facimus. Christus non poterat istis modis succumbere suggestioni dæmonis.

De primo patet, quia caro, & mundus in Christo

non poterant adiuuare dæmonem, cum ibi non posset esse aliqua deordinatio uirium, ut supra dictum est.

De secundo patet, quia Christus decipi non poterat, ut erraret iudicando de aliqua re, an esset bona, vel mala, cum anima sua esset uita uerbo, & etiam secundum humanitatem sciebat in immensum plus quam omnes. Et sic etiam secundum humanitatem nullus labor erat Christo sustinere tentationes dæmonis. Ideo nullus actus erat, qui minus Christo conueniret, quam tentari à dæmone, cum in hoc erat minor locus merendi ex conditione actus. Nam, cum Christus aliàs ieiunabat, iter agebat, iniurias sustinebat, & uerba, & cetera humana incommoda, & paupertatem, & abiectionem; affligebatur in his secundum humanitatem, & ideo erat magnus locus merendi. In tentatione autem dæmonis, non affligebatur, ut dictum est. Ideo istos actus Christo propter seipsum frequentaret etiam nulla alia speciali causa existente, & etiam si non pertineret ad exemplum uitæ nostræ. Tentatio autem non erat laboriosa, ideo erat Christo superuacuum illam uelle sustinere, nisi propter aliquam causam specialem, ut potè propter instructionem nostram: & tunc sustineret, quod illa scripta fuisset, quia aliàs periret totus fructus eius, cum Christus propter solam instructionem sustinisset, & nos instrui non possemus, quia non esset scripta. Istud autem est magnum inconueniens, & non est concedendum, quia sicut omnes actus Christi tota deitate dirigente facti sunt: ita, & omnes scriptores actuum istorum scilicet Euangelistarum in scribendo, à Spiritu sancto directi sunt, ut scriberent quicquid ille uellet. Et sic nihil omittere poterant, quod ergo Christus ad solam nostram instructionem, uel propter eam principaliter fecisset, & tamen non scripsissent alias tentationes præter istas, quæ habentur hic, ergo nunquam Christus aliàs tentatus est tentatione propriè dicta, quæ fit per suggestionem dæmonis.

Ad primum argumentum dicendum, quod Christus solum tentatus est nunc. Marcus tamen dixit tentabatur, idest, tentatus est, quia iste est modus loquendi suus. Et patet, quia dicitur ibi, & tentabatur à Sathana, eratque cum bestiis, & angeli ministrabant ei. Constat tamen, quod in illis quadraginta diebus nunquam angeli ministrauerunt Christo, quia dicitur Luc. 4, quod in illis quadraginta diebus nihil comedit, sed solum post quadraginta dies, finitam tentationem ministrauerunt ei. Sic dicitur hic, quod ieiunauit quadraginta diebus, & postea esuriit, & tunc accessit tentator, & tentauit eum tribus tentationibus. Et postea dicitur, tunc diabolus dimisit eum, & accesserunt angeli, & ministrabant ei. Et sic debet necessariò exponi illud uerbum Marci, scilicet, ministrabant, idest, ministrauerunt, quia post quadraginta dies solum ministrauerunt. Et ita debet exponi istud uerbum, scilicet, erat in deserto quadraginta diebus, & tentabatur à Satana, idest, tentatus est, scilicet, post istos quadraginta dies, quia ita dixit Matth. scilicet, quod cum ieiunasset quadraginta diebus, esuriit postea, & tunc accessit tentator. Sic etiam dicitur Luc. 4, quod in quadraginta diebus nihil comedit; Et consummatus illis esuriit. Et tunc dicitur, quod dixit ei diabolus, si filius Dei es &c. & sic non fuit aliqua tentatio in quadraginta diebus.

Aliqui putant, quod tentatus fuit Christus in istis diebus, & tamen tentationes illas fuerunt ita arduas, quod Euangelistæ illas scribere noluerunt, uel non potuerunt. Sic dicit Origenes, scilicet. Tentatur autem Iesus à diabolo quadraginta diebus. Quæ autem fuerunt tentamenta nescimus. Quæ ideo forsitan præ-

Opi. Origenis refellit.

prætermittenda sunt, quia maiora erant, quam ut literis crederentur. Sic etiam dicit Beda, quod Dominus tentatus est quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Sed hoc non est intelligendum de illis tentationibus uisibilibus quas Matthæus, & Lucas narrant, quæ manifeste factæ sunt post ieiunium, sed de quibusdam alijs impugnationibus, quas fortè illo ieiunij tempore Christus à diabolo passus est. Sic enim refert sanctus Thomas, tertia parte, sum. quæstio. 41. articu. tertio, in responsione ad secundum argumentum. Sed magis dicendum est, quod mille aliæ tentationes fuerint præter illas tres, quas Matthæus hic scripsit, & Luc. 4. Hoc patet, quia magis conuenit intentioni Euangelistarum: cum Matthæus dicat tentatorem accessisse post dies quadraginta, quando Christus coepit esurire. Item, quia motuum eorum, qui dicunt Christum alias tentationes tolerasse est propter literam Marci, & tamen illa nihil ad hoc urget, cum sit modus suus loquendi, ut supra expositum est. Item, quia Doctores communiter tenent, quod Christus illas tentationes non sustinuerit in illis quadraginta diebus. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Quia diabolus uidens per quadraginta dies Christum ieiunantem, desperauerat, postquam esurientem sensit iterum sperare coepit: sic etiam dicit Basiliius, scilicet. Dominus per quadraginta dies ieiunauerat, & non famecebat, & ideo non audebat accedere. Item si diabolus in his quadraginta diebus Christum tentasset, auerteret eum tentare, antequam esuriret. Hoc autem non est uerisimile, quia Matthæus dicit, quod postquam esuriit accessit tentator. Aliquis dicit, quod hoc non fuit, quia prius non auerteret tentare, & non tentasset, sed quia ista tentatio de qua hic dicitur non poterat fieri nisi postquam esuriret, scilicet, quia tentauit eum, ut lapides in panem conuerteret, ut saturaretur. Dicendum, quod non stat, quia si propter hoc diabolus postquam esuriit tentasset eum, fecisset prius alias duas tentationes, quæ non pertinent ad famem, scilicet, quod projiceret se de pinnaculo templi, & quod adoraret eum. Et tamen istas duas non ausus est facere antequam Christus esuriret: ergo ante diem quadagesimum nulla tentatio præcesserat, quia aliàs diabolus solam tentationem de lapidibus conuertendis in panem seruasset usque ad diem quadagesimum. Item non stat, quia litera innuit, quod diabolus non ausus est tentare Christum quamdiu ieiunabat, & non famecebat. Nam intentio dæmonis erat scire an Iesus esset filius Dei, & ob hoc in duabus primis tentationibus dicebat. Si filius Dei es, &c. Et quamdiu Christus ieiunans non esuriebat, frustra erat dæmon tentare eum, quia ipsum ieiunium poterat ostendere saltem per sortem præsumptionem Iesum esse filium Dei, si forsitan ieiunasset maiori tempore, quam Elias, & Moyses. Ideo uique uideret terminum ieiunij eius, sicutum erat diabolo ipsum tentare uelle. Non ergo tentauit. Item si tentasset eum, scriptæ fuissent tentationes, sicut fuerunt scriptæ istæ tres: cum solum proficerent tentationes Christi ad nostram instructionem, ut supra dictum est. Item motuum Origenis non tenet, scilicet, quod non scriptæ fuerunt, quia fortè maiores erant, quam ut literis commendarentur. Nam propter hoc potius debuissent scribi. Ita uidemus in omnibus gestis Christi, & in historijs gentium, scilicet, quod ea, quæ sunt communiora, & quasi quotidiana non scribantur, quæ uero maiora sunt scribuntur. Nam manifestum est, quod gesta quotidiana non scripsissent Euangelistæ, scilicet, quid Christus comederet, & biberet, & in quibus locis singulis diebus maneret, & quæ uerba familiariter cum suis discipulis loqueretur, sed solum

Alph. Tolt. in Matth. Comm.

A scripsissent ea, quæ maiora erant, & electa ad instructionem totius mundi. Quanto ergo aliqua maiora essent in gestis Christi, tanto magis scribi deberent. Si igitur tentationes, quas Christus in quadraginta diebus pateretur essent maiores, quam reliquæ, tanto magis scribi debuissent.

Item quia quæto fuissent maiores tentationes Christi tanto essent nobis magis necessaria, quia per illas ad repellendum maximas tentationes dæmonis instrueremur, quæ interdum sunt ita altissime, quod homines intelligere nequeunt, unde dixit Apostolus. An ignorat altitudinem satana, idest, altitudinem astutiarum suarum ad tentandum. Quasi dicat, nemo debet hoc ignorare. Quod ergo tentationes illæ, per quas maximè poteramus erudiri subiteantur, & illæ per quas minus erudimur scriptæ fuerint, inordinatio magna erat. Non ergo passus est Christus alias tentationes maiores his.

Item istud erat omnino contra ordinem, quem diabolus in tentando tenet. Quia primò præmittit tentationes leues: deinde paulo grauiores, quousque ueniat ad grauissimas, quia aliàs uis pessimis tentationibus scandalizaretur homo, & nollet consentire aperte uidens à diabolo illud esse. Et sic frustra diabolus tentaret, cum tentatio manifesta esset, sicut frustra reponitur ante oculos peccatorum, ut dixit Salomon Prover. primo, sed à principio diabolus parua suggerit, de quibus homo dubitare possit, an mala sint, & ad quæ facilius inclinari possit, & post illa ad maiora promouet. Sic dicit Gregor. 3. 1. moralium. Et apparet hoc ex ordine, quem tenuit hic diabolus in tentando. Quia primò suavitè id, quod paruum erat, scilicet, desiderium cibi: deinde quod erat aequaliter maius, scilicet, inanem gloriam. Ultimò illud, quod omnibus malis deterius est, scilicet, idolatriam. Et propter hoc Doctores dicunt, quod diabolus tenuit hic conuenientissimum ordinem tentandi. Sic patet per sanctum Thomam tertia parte sum. quæstio. 41. articu. quarto, in corpore. Non est ergo uerisimile dictum Origenis, scilicet, quod tentationes quadraginta dierum fuerunt maiores, quam ut literis commendarentur, & quod post illos dies minores tentationes faceret diabolus. Cum tamen constet in illis fuisse ordinem granitatis.

Dicendum ergo, quod Christus non tolerauit in his quadraginta diebus aliquas tentationes, sed solum post quadraginta dies sustinuit tres, quæ ponuntur in litera.

Ad secundum dicendum, quod diabolus recessit à Christo ad tempus, & postea rediit: non quidem, quod redierit ad eum tentandum per aliquas suggestiones, in quibus est propria, & uera tentatio, sicut hic fecit, sed solum quod concitauit postea Iudæos, ut Christum persequerentur. Et est sensus, quod diabolus nunc persecutus est, quia eum per se ipsum tentabat. Et recessit nunc, mansitque aliquanto tempore, quo nec ipse Christum per se tentauit, nec membra sua, idest, homines iniquos contra eum concitauit. Et istud durauit quasi per duos annos prædicationis Christi. In quibus Iudæi nihil mali contra Christum cogitabant saltem aperte, & communiter. Postea uero in ultimo anno prædicationis suæ concitauit diabolus Phariseos, & Scribas, & Principes Sacerdotum contra Christum, ita ut iam non auderet in Iudæa ambulare, sed recessit inde ad loca alia. Et etiam illi Iudæi, qui credebant in eum, & diligebant ipsum, non audebāt loqui de eo propter metum Iudeorum. Ioan. 7. Ista non fuit tentatio, sed magis fuit aperta pugna, quia tentatio fit per dolos, pugna autem fit uiribus. Maximè, quia tentatio propriè dicta à diabolo

Ff 3 non

non fit nisi per suggestionem. Hic autem nulla erat suggestio demonis: posset tamen large tentatio appellari, quia per istam persecutionem, quam diabolus aperte faciebat Christo, uidebatur eum tentare de tristitia, & de odio proximorum: sicut in deserto tentauerat eum de gula, & inani gloria; non tamen oportet poni, quod Christus fuerit proprie tentatus nisi nunc.

Ad tertium dicendum, quod non oportuit, quod Christus saepe tentaretur, ut nobis exemplum traderet saepe resistendi, quia tunc oportuisset eum saepe quadragessimam ieiunare. Quod falsum est. Et ita de alijs actibus dicendum est, quia exemplum est, ut forma agendi. Et sicut ad trahendum mille exemplata sufficit unum exemplar: ita ad hoc, quod nos instrueremur in aliquo genere operationis, sufficit quod Christus semel faceret illam. Alioquin daretur, quod Christus totiens deberet facere eadem operationem quotiens nos omnes, qui eum imitaturi facturi eramus, cum non sit causa quare potius bis, vel ter idem facere deberet, quam decies millies. Non oportuit ergo Christum pluries tentari propter exemplum nostrum.

Ad quartum dicendum, quod non oportuit Christum singulatim tentari de quolibet peccato mortali, quia satis erat, quod tentaretur de illis, per quorum doctrinam sciremus resistere tentationibus aliorum. Ita autem est de istis, cum per ista provideatur in alijs. Cum autem dicitur non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris tentatum per omnia, non est sensus, quod de omnibus peccatis singulatim tentatus sit, quia ibi tentatio non accipitur proprie prout fit a demone per suggestionem, vel a carne, & mundo, sed tentatio, id est, probatio quaedam. Nam Christus omnia genera laborum sustinuit, usque ad mortem acerriam, quae est ultima, & maxima in terribilibus, & ideo compati potest infirmitatibus nostris, quia omnes poenalitates sustinuit, quas nos sustinemus.

Aliiter potest dici, quod Christus tentatus est de omnibus peccatis mortalibus, licet non singulatim: sed cum de ijs tentatur de omnibus tentatus est, quia in istis omnia sunt. Sic dicit Ambrosius super Lucam super illo verbo, scilicet. Et consumata omni tentatione diabolus recessit ab illo, nisi in tribus praemissis esset omnis causa delictorum, quia causa tentationum sunt causa cupiditatis, scilicet carnis delectatio, spes gloria, & auditas potentiae.

Ad quintum dicendum, quod Christus non debuit tentari propter exemplum a carne, & mundo sicut nos, quia non poterat. Nam sicut supra declaratum est, non potest esse ista tentatio: nisi ubi est deordinatio uirium. In Christo autem non fuit, ideo nunquam poterat tentari a carne, & mundo. Et sic tentatus est Christus per omnia, scilicet, per omnia, in quibus potest tentari: & tamen a carne, & mundo tentari non poterat: ideo non fuit tentatus. Item quia dato, quod Christus potuisset tentari a carne, & mundo, tamen tentari non debuit, quia ista tentatio dicitur quandam imperfectionem in tentato, quam non potest tentatio demonis, ut supra declaratum est.

Aliiter potest dici, & adhuc melius, scilicet, quod Christus dedit nobis sufficiens exemplum in tentatione carnis, & mundi. Quia licet ipse non fuit tentatus a carne, & mundo, fuit tamen tentatus ad illa, ad quae tentat caro, & mundus, scilicet, quia diabolus tentauit eum ad illa. Nam tentatus est ad desiderium cibi, & ad istud solet nos tentare caro: cum ad eam solemus cibum pertinere: fuit etiam tentatus ad desiderium honoris, & diuitiarum, & potentiae,

cum diabolus ostendit Christo omnia regna mundi, & gloriam eorum. Dixit. Omnia haec tibi dabo, si cadens adoraueris me, & tamen ista pertinent ad concupiscentiam mundi, quod ergo Christus a carne, & mundo tentaretur, vel non tentaretur, nihil differerebat quantum ad nostram doctrinam, cum ad eandem tentaretur, ad quae nos caro, & mundus tentare solent.

Quomodo diabolus ausus est tentare Christum.
Quaest. XXXII.

QVAERITVR, quomodo diabolus ausus est tentare Christum: nam uidetur, quod non debuisse eum tentare, nec aunderet, quia sciebat, quod Deus erat omnipotens. Cum ergo offenderetur ab eo uolendo ipsummet tentare, aunderet Deus cruciatus diaboli, quasi in immensum, vel anichilaret eum.

Item non aunderet tentare, nec uellet, quia sciret se in hoc non proficere. Omnis namquam tentatio diaboli: cum per suggestionem fiat, non habet uim nisi decipiendo. Sciebat tamen diabolus, quod Deus decipi non poterat, quia non est consilium contra Dominum, Prouer. 21. Ideo frustra eum tentaret.

Item uidetur, quod nullo modo diabolus Christum tentare uellet. Quia aut ipse putaret eum esse filium Dei: aut putaret, quod nullo modo erat Dei filius, aut dubitaret. Si putaret eum esse filium Dei, non aunderet eum tentare propter duas rationes praecedentes. Si autem putaret non esse filium Dei, frustra erat, quod ab eo peteret bis de hoc dicens: Si filius Dei es & car. Si autem dubitaret, debuisse potius abstinere a tentando eum, quia poterat esse, quod ille esset filius Dei. Et tunc diabolus timere deberet, quod puniretur ab eo. In hoc ergo dubio cautius erat diabolo non tentare, ut non incurreret poenam, quam tentare exponendo se magno periculo, sicut ipse poterat uerisimiliter timere.

Dicendum, quod diabolus non aunderet Christum tentare, si vere cognouisset eum esse filium Dei. Quia autem tunc hoc nesciebat, ausus est tentare. Quod autem nesciret, patet quia petebat a Christo experimentum de hoc dicens. Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.

Sed obijcietur, quod demones cognoscebant eum: quia infra octauo, & Marc. primo dicitur, quod exclamauit daemoneiacus, Quid tibi, & nobis Iesu Nazarene? uenisti ante tempus torquere nos: scio, qui sis sanctus Dei. Et iterum Marc. primo dicitur, quod eijciebat daemonia, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum, Et Luc. quarto dicitur, quod Christus non sinebat daemonia loqui, quia sciebant eum esse Christum, & filium Dei, & uocabant eum, cum dicitur ibidem, quod exibant daemonia a multis clamantia, & dicentia: quia tu es filius Dei.

Dici posset ad hoc, quod non procedit ratio, quia istud fuit multo postea, quando Christus praedicabat, & faciebat miracula: quia tunc poterant demones cognoscere Christum esse Deum ex operatione miraculorum. Nunc autem miracula nulla adhuc egerat, & sic poterant demones eum ignorare, & ideo tentarent.

Sed dicitur, quod non poterant ignorare, quia praecesserant in Christo aliqua signa sensibilia, quae diabolus non ignoraret, & illa ostendebat Iesum esse filium Dei. Patet in conceptione Christi, quando locutus est Gabriel Mariae, quod conciperet de Spiritu sancto, & quod ille esset filius Dei. Luc. 1. Et illa apparitio, & uerba fuerunt realiter, quae diabolus cognoscere poterat, quia res gestas

gestas nouit, & illarum non obliuiscitur. Viderat etiam, quod fuerat Christus conceptus sine femine, & de adoratione magorum, & ortu stellae, quae ostendebant Christum esse Deum, & quod maius est, quia nunc recenter, scilicet, quando Christus baptizatus est, descendit Spiritus sanctus super eum in columbae specie, & uox patris audita est. hic est filius meus &c. Istud manifeste ostendebat Christum esse filium Dei, & fuerat factum immediate ante hoc, quia mox, ut Christus baptizatus est iuit in desertum, & incepit ieiunare, ut patet praecedent. c. & hic, & Luc. 4. Non ergo poterat diabolus ignorare Christum esse filium Dei. Dicendum, quod vere diabolus ignorabat Iesum esse filium Dei, sed de hoc aliquo modo dubitabat, quia habebat aliquam motiua ad hoc de quibus infra dicitur. Et cum obijciatur, quod per praedicta poterat diabolus cognoscere clare Christum esse filium Dei: dicendum, quod non cognoscebat: hoc autem poterat fieri dupliciter: uno modo, quod Deus faceret, quod demonibus non constaret, de istis rebus factis: licet multis hominibus constaret, quia facile erat Deo facere, quod demones ignorarent quidquid ipse uellet. Nam, cum Deus sit causa uniuersalis, necesse est, quod concurrat ad omne actum, cum in quolibet actu sit uirtus eius, & efficacia maior quam cuiuslibet agentis particularis illius effectus. Si ergo sit aliquis actus ad quem Deus concurrere nolit, ut causa: necesse est, quod ille actus nunquam fiat, nec fieri possit. Si ergo Deus nollet concurrere cum demonibus ad cognoscendum ista, quae fiebant circa Christum: impossibile erat, quod ipsi illa cognoscerent, etiam si totus mundus illa uideret. Alio modo fieri poterat turbando intellectum eorum quodam modo obscurando, scilicet, quod quamquam constaret ista fuisse, non tamen permitteret eis arguere quid sequeretur ex illis, vel faciendo, quod errarent in arguendo. Quia etiam necesse erat, quod non bene arguerent, si Deus ad istam rectitudinem actus cum eis non concurreret. Et hoc modo cognoscebant demones de Christo solum quantum ipse uolebat, quod ipsi cognoscerent, & in ceteris impediabant eos. Et sic non est admirandum, quod demones ignorauerint multa, quae ceteris hominibus de Christo nota erant. Causa autem huius erat, quia si demonibus permitteretur cognoscere ueritatem de Christo, ipsi impediuisent passionem eius, & totam uiam redemptionis nostrae, faciendo quod Iudaei non occiderent Christum. Nam Iudaei diabolo instigante Christum persequerantur: sicut Iudas suadente Sathana Christum uendidit. Ioan. 13. scilicet, Sathanas miserat Iudae in cor, ut traderet eum. Si autem sciuisset diabolus Christum esse filium Dei, non solum non incitaret Iudaeos contra eum, sed etiam si ipsi ex propria iniquitate incitarentur, diabolus distraheret eos, ne eum occiderent. Debuerunt ergo multa mysteria de Christo demonibus saltem ad tempus esse ignota. Et sic Deus permittebat: ideo solum sciebant de Christo quantum ipse de se sciri uolebat. Sic ait August. 9. de Cui. Dei, scilicet, Christus tantum innotuit demonibus quantum uoluit. Non per id quod est uita aeterna, sed per quaedam temporalia suae uirtutis effecta. hoc etiam magis declarat ipse August. 3. de Trini. Dei, quod diabolus multa potest per uirtutem naturae suae a quibus tamen prohibetur uirtute diuina. Et hoc modo cognoscere poterat de Christo multa quae non cognouit. Et sic aliquando cognoscebat, & aliquando ignorabat. Quid tamen demones de Christo cognouerit, & quomodo illud cognoscebat: declarabitur magis infra & in quadam quaest. Nunc autem, quia demon Christum non cognoscebat esse filium Dei eum tentare ausus est.

Alph. Tost. in Matth. Comm.

Ad primum dicendum, quod si cognouisset eum determinate esse filium Dei, demon non ausus fuisset eum tentare, timens poenas. Sed quia non cognouit, non timuit eum tentare nullum putans in hoc esse periculum.

Ad secundum dicendum, quod diabolus sciebat esse decipi non posse, si putaret Christum esse filium Dei, non conaretur eum tentare, sed quia dubitauit, credit quod tentationi succumbere posset.

Ad tertium dicendum, quod non est dicendum demonem credidisse Christum esse filium Dei, vel credidisse determinate eum non esse filium Dei, quia in his duobus casibus non erat conueniens, quod tentaret eum. Cum autem obijciatur, quod etiam si diabolus dubitaret, timere deberet an esset filius Dei, & quod cautius sibi esset eum non tentare, quam se exponere periculo: dicendum, quod diabolus ex propria iniquitate peruersus est, & non considerat quid bonum sit sibi, sed iniquitas extrema eum ad male agendum inducit. Sicut apparet in hominibus incontinentibus, quibus malum est fornicari, & inebriari, & crapulari, & tamen passio eos ad ista deducit impediendo rationem bene iudicare. 7. Ethic. Ita autem est malitia in demonibus. Quae cum sit in eis iam quasi naturalis: facit, quod non cogitent quid eis bonum sit. Maxime, quia demones per mala quae faciunt, non uident sibi poenas augeri, cum non sint in via merendi, & demerendi, sed in statu. Ideo quidquid iam faciant non correspondet eis poena determinata pro illo actu, sicut nobis correspondet.

Ad quid diabolus uoluit tentare filium Dei.
Quaest. XXXIII.

QVAERITVR, ad quid diabolus uoluit tentare filium Dei. Dicunt quidam, quod uoluit eum tentare sicut ceteros homines, ut ad aliquod peccatum eum deduceret, cum appareret homo infirmus, & potens peccare.

Dicendum, quod non stat: quia si hoc intendisset, non expectasset, quod famesceret post quadraginta dies. Quia quocumque tempore poterat eum tentare, & expectauit per hos dies usquequo Christus esuriit, ut per hoc Christus sciret, an esset filius Dei, vel purus homo habens humanam infirmitatem ergo non tentauit eum, ut induceret ad peccatum, sicut ceteros homines, sed scire uoluit an filius Dei esset.

Item patet, quia si diabolus intendere solum tentare eum, sicut ceteros, non diceret si filius Dei es &c. Et tamen in primis duabus tentationibus dixit si filius Dei es, ergo hoc intendebat per tentationem habere, & non principaliter inducere eum ad peccatum.

Item patet, quia in uerbis tentationis primae, & secundae ponuntur semper aliqua, per quae innuitur, quod demon desideret scire, an Christus sit filius Dei. Quia in prima dicitur. Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Et istud est dici potestatis, quod solum erat ad sciendum an erat filius Dei. In secunda dixit. Si filius Dei es, mitte te deorsum, scilicet, quia non laederet, licet mitteret se de pinnculo, si erat filius Dei. Intendebat ergo diabolus per istas tentationes scire an Christus esset Deus. Et tunc stat dubium ad quid tentabat Christum, ut hoc sciret.

Dicendum, quod diabolus habebat ad hoc duplicem causam, scilicet motiuam, & finalem. Causa motiuam erat, quia demon habuit causam rationabilem dubitandi de Christo, an esset Deus, quia multa signa ad hoc erant. Nam impletum fuerat tempus aduentus Christi, quod diabolus cognoscebat ex sacra scri-

Ff 4 ptura,

ptura, & ex ipsa sciebat, quod Messias futurus erat filius Dei, & apparuerant multa signa Messiae in Christo, quae in nullo alio homine apparuerunt, ideo uoluit per tentationem istam ueritatem inuenire. Sicut Chryso, super Matthaeum, scilicet, Audierat enim diabolus, quia Christus natus est in hoc mundo angelis praedicantibus, Pastoribus referentibus: Magis querentibus, & Ioanne ostendente: ideo procedit ad eum tentandum. Sic etiam dicit Ambrosius super Lucam, scilicet. Quid autem sibi uult talis sermonis exorsus, scilicet, si filius Dei es, nisi quia diabolus cognouerit Dei filium esse uerum, sed uenisse per infirmitatem corporis non putabat? Causa finalis erat, quia expediebat ualde diabolo scire, an Christus erat filius Dei. Quia sciebat ex sacra scriptura, quod per mortem filij Dei homines redimendi erant de potestate diaboli, & imperij eius minueretur: id & conaretur impedire mortem eius, ne per eam spoliaretur antiqua potestate: sicut aliquando fecit infante passione Christi. Nam tentauit uxorem Pilati, ut impediret mortem Christi, Ideo ipsa dixit Pilato, Nihil tibi, & iusto huic; multa enim passa sum hodie per uisum propter eum, infra 27. Et sicut dicit Apostolus, 1. Corin. 2. scilicet. Si enim cognouissent nunquam gloriae Dominum crucifixissent. Et dicitur ibi, quod sapientiam istam, id est, filium Dei nemo principum huius saeculi cognouit, id est, nullus de Principibus Sacerdotum, & Iudaeorum. Si ergo Iudaei non crucifixissent Christum, si eum cognouissent, a fortiori, daemones non induxissent ad occidendum ipsum, si eum agnoscerent. Et ob hoc non solum diabolo, sed etiam Iudaeis aliquando occultandum erat Iesum esse Deum, ut locum haberet redemptionis nostrae modus. De daemonebus apparet, quod se Christus eis in multis occultauerit: De Iudaeis etiam patet, quia quando Christus dixit discipulis, quem dicunt homines esse filium hominis, & Petrus dixit, quod erat filius Dei, Christus dixit omnibus discipulis, quod nemini hoc dicerent. Quia oportebat adhuc filium hominis multa pati, & reprobari a senioribus, & occidi, infra 16. & Mar. 7: & Luc. 9. Quasi diceret, quod propter ista, quae passurus erat, ne impedirentur tacendum erat hoc. Sic etiam quando in transfiguratione ostendit gloriam corporis sui, iussit astantibus, ut nemini dicerent, donec ipse a mortuis resurgeret, scilicet, ne per hoc passio sua impediretur. Et sic de alijs multis Christus uoluit occulta esse Iudaeis usque post mortem suam, licet multa alia ostendit, per quae appareret eum esse filium Dei. Quare tamen quaedam uolebat sciri, & alia occultari dicitur infra 16. Et sic daemonebus utile erat scire an Christus esset filius Dei, ut per hoc cauerent mortem eius. Et ob hoc daemones tentauit eum nunc ad sciendum, an esset filius Dei. Sed dicitur, quomodo daemones uolebat scire hoc ad impediendum mortem Christi, quia sciebat per scripturam istam esse uoluntatem Dei, ideo quod non poterat impediri, quia uoluntas beneplaciti Dei semper impletur. Dicendum, quod licet diabolus hoc iudicare posset naturali ratione, tamen impediens eum desiderium suum faciens apparere esse facile, quod erat impossibile. Sicut accidit hominibus, qui sunt affecti ualde circa aliquid. Et dato, quod sciant illud non posse habere, interdum ex magnitudine desiderij incitantur ad illud procurandum, & ipsi se fallunt, iudicantes sibi esse possibile, quod est impossibile: & ita in multis alijs diabolus conatur. Et haec fuit magna causa diabolo tentandi Christum, ad sciendum an esset filius Dei.

F *Quid inducere intendebat diabolus, quando Christum tentabat, dicens, Dic, ut lapides isti panes fiant.*
Quaest. XXI III.

QVAERITVR, quare diabolus dixit Christo, dic ut lapides isti panes fiant; & quomodo per hoc Christum tentabat, & quid per hoc inducere intendebat. Nam uidetur, quod ista non erat tentatio, quia tentatio diaboli semper est ad malum, & tamen etiam si Christus conuertisset lapides in panem, non peccasset, quia hoc faceret ut subueniret fami: sicut non peccauit, quando multiplicauit panes, ut inde pasceret multitudinem, infra 14. quia non fuit minus miraculum illud, quam lapides conuerti in panem, & utrobique eadem causa erat, scilicet, ut fami subueniretur. Dicendum, quod diabolus hic dixit Christo, ut per hoc cognosceret quod intendebat, scilicet, an esset filius Dei. Nam si conuerteret lapides in panem, appareret eum esse filium Dei, Et hoc diabolus uolebat scire. Si autem niteretur conuerti, & non posset, appareret, quod non erat filius Dei. Et per hoc diabolus de dubio suo certificaretur. Et dicendum, quod ista erat tentatio, quia per hoc diabolus induceret illud, quod uolebat. Cum autem dicitur, quod non erat tentatio, quia non erat ad malum, dicendum quod diabolus hic duo intendebat. Primum est scire, an Christus esset Deus. Secundum, ut per desiderium cibi eum deduceret ad peccatum. De primo supra dictum est, & apparet, quod istud est tentatio. Quia tentatio est quando docet fit aliquid ad fumendum experimentum de aliqua re. Et quia diabolus nesciebat Iesum esse filium Dei, & desiderabat hoc scire. Si ad hoc sciendum faceret aliquid, illud uocaretur tentatio. Cum igitur per ista uerba diabolus intendere scire de Christo, an esset Deus dicebatur per hoc tentare eum: etiam si nullum malum ibi esset. Et sic dicitur Deus tentasse Abraham, Gen. 22, cui tamen malum nullum inferre intendebat, sed potius bonum, sed uolebat experimentum de eo ostendere toti populo. Aliter potest dici, quod adhuc isto modo erat tentatio, & erat ad malum, quia licet cognosceret Christum esse filium Dei non esset malum absolute: erat tamen malum in daemonebus, quia per hoc ipsi conarentur impedire uiam redemptionis nostrae, ut supra dictum est. Et ad hoc istud scire uolebat. Ideo tanquam malum Christus cauit illud, & non potuit per daemone induci ad ostendendum istud. Quantum ad aliud de desiderio cibi dicendum, quod erat tentatio, & erat ad malum, quia licet uti necessarijs ad sustentationem uitae non sit peccatum gulae, quod tamen ex desiderio huius tentationis homo aliquid inordinatum faciat, ad uitium gulae pertinere potest. Est autem inordinatum, quod ubi potest haberi recursus ad humana, sub sidia, uelut aliquis pro solo corpore sustentando miraculose sibi cibum quaerere. Vnde Deus Israelitis in deserto manna tribuit, quia aliunde humanitas cibus haberi non poterat. Sic etiam Christus in deserto turbas pauit miraculose, quia aliter ibi cibi haberi non poterant opportunè pro illo tempore: Christus tamen ad subueniendum fami corporali poterat sibi aliter prouidere, quae miracula faciendo, scilicet, comedendo herbas agrestes, uel locustas, & mel siluestre, sicut Ioannes in deserto faciebat, praecedens, cap. & Marc. 1. Vel poterat ad loca proxima pro cibo transire: ideo diabolus reputabat, quod Christus peccaret, si ad subueniendum fami miracula facere niteretur. Sic ait sanctus Thomas, tertia parte 1. 44. articulo quarto, in solutione ad primum argumentum. Ideo diabolus uolebat Christum impellere ad hoc, ut per istud peccaret.

care. Praecipue tamen uolebat scire an ipse esset filius Dei. Ad quod iste modus tentationis ualde proficiebat. Sed obicietur, quod non erat conueniens tentatio ista. Quia aut Christus esset filius Dei, aut non. Si esset Deus, dato quod conuertere lapides in panem non peccaret: quia Deus peccare non potest. Si autem non esset Deus non niteretur conuerti in panem lapides, quia non posset: & sic diabolus non haberet intentionem suae tentationis. Item ista tentatio est inordinata, ut ait Hieronymus super Matth. scilicet, quia diabolus ponit contraria in uerbis suis, scilicet, quia tentat eum, qui superari non potest: uel filium Dei uocat eum, quem uincere posse credit, cum ait. Duobus contrarijs teneris o diabole. Si ad imperium eius possunt lapides panes fieri: ergo frustra tentas eum, qui tantae potentiae est: si autem non potest facere, frustra Dei filium suspicaris. Item Chryso, super Matth. dicit diabolus in ista tentatione fuisse excacatum: & sic non tenuit conuenientem modum, cum ait: Sicut diabolus omnes homines excacabat, ita nunc inuisibiliter a Christo est excacatus: post quadraginta enim dies esurientem sensit, & per quadraginta dies eum non esurientem non intellexit, cum suspicatus esset eum non esse filium Dei, non cogitauit, quoniam fortis athleta ad ea, quae infirma sunt descendere potest: infirmus autem ad ea, quae fortiora sunt ascendere non potest. Magis ergo ex eo, quod per tot dies non esurijt intelligere debuit, quia Deus est: quam ex eo quod post tot dies esurijt, quod homo est. Item non erat conueniens argumentum ad inueniendum an Christus esset filius Dei. Quia dato, quod Christus conuertere lapides in panem, non appareret eum esse filium Dei. Quia per alios uiros sanctos ante eum fuerunt facta miracula, & non conuincebatur ex hoc illos esse filios Dei. Ita nunc per Christum fieret istud miraculum, & non sufficeret probare inde an esset filius Dei. Item Christus fecit multa alia miracula, scilicet, suscitare mortuos, & similia, quae non erant minora, quam conuerti lapides in panem: & diabolus ex nullo illorum conuicit Christum esse filium Dei, quia alijs non induxisset Iudaeos contra ipsum. Ergo etiam isto miraculo non crederet Christum esse filium Dei. Item non erat sufficiens tentatio: quia poterat aliter respondere, per quod diabolus nesciret eum esse filium Dei: nec etiam ad aliquod peccatum inclinaret, etiam si esset purus homo, sicut nunc factum est: ideo non conuenienter tentabat.

Dicendum, quod tentatio diaboli satis conueniens erat ad id, quod ipse intendebat. Non enim sciebat an esset filius Dei, sed dubitabat: ideo dixit, si filius Dei es &c. Vnde tentabat eum tanquam hominem, quia si de deitate certus fuisset, eum non tentasset. Sic ait Athanasius, scilicet. Non contra diuinitatem certamen diabolus inijt. Nec enim audebat: & ideo dicebat, si filius Dei es: sed cum homine certamè inijt, quem quodam seducere potuit: ad tentandum autem hominem qui succumbere posset, satis conueniens modus erat iste.

Ad primum dicendum, quod quicquid Christus faceret, diabolus putabat se habere intentum, siue conuertere lapides, siue non: quia si conuertere lapides, putaret eum esse Deum, quod inquirere intendebat: si autem non posset, & niteretur, incidere in peccatum, & etiam appareret eum non esse filium Dei. Si autem non niteretur conuerti sciens se esse purum hominem, & oraret Deum, quod conuertere illos, esset peccatum: cum peteret sibi prouideri supernaturaliter, ubi humana subsidia non deerant. Cum autem dicitur, quod si Christus conuertisset lapides in panem, cum esset filius Dei, non peccaret. Dicendum, quod non fru-

strabatur ex hoc tentatio diaboli, quia ipse praecipue intendebat scire, an Christus esset Deus. Et si hoc inueniret habebat intentum suae tentationis etiam si eum ad peccatum non induceret. Si autem non conuertere lapides in panem, poterat tentatio habere effectum ex alio capite, & sic erat ista tentatio quasi argumētum cornutum, quod ex utraque parte concludit. Sic dicit Hilarius, quod diabolus in tentando, eam conditionem operis proposuit: quia in Deo ex mutatione lapidum in panes uirtutem potestatis agnosceret, & in homine oblectamento cibi patientiam esurientis illuderet. Sic etiam dicit Ambrosius super Lucam, quod aliud hic explorantis, & aliud tentantis est, & Deo se profiteretur credere, & homini conatur illudere, scilicet. Dicere, si filius Dei es, erat explorantis, id est, scire desiderantis, an Iesus esset Deus. Aliud erat tentantis, scilicet, dicere, ut lapides isti panes fiant: quia desiderium cibi ad aliquid inordinatum eum deducere intendebat. Ad secundum dicendum, quod diabolus non implicauit hic contrarietatem aliquam in uerbis suis. Nam dubitauit, an ipse esset filius Dei: ideo posuit talem modum tentationis per quem induceret eum ad peccandum, sicut hominem, uel agnosceret eum esse filium Dei. Cum autem dicit Hieronymus quod diabolus tenetur duobus contrarijs: dicendum, quod hoc est, si ipse crederet aliquam de istis partibus, scilicet, si crederet eum esse filium Dei, frustra ipsum tentaret quem tantae potentiae esse putaret. Et uerum est, quod non tentaret eum, quia non audeat, ut supra dictum est. Si autem crederet eum esse purum hominem, frustra ei diceret, dic ut lapides isti panes fiant. Nec ullo modo tentaret: quia solum sit tentatio ad habendum experientiam de re. Quia tamen diabolus utrumque ignorabat, etiam de utroque erat dubius, posuit talem modum tentationis, per quem unum de istis scire posset. Et sic non fuit in aliqua contrarietate.

Aliter dici posset, quod etiam si diabolus sciret Christum esse purum hominem, posset conuenienter eum tentare dicendo si filius Dei es, &c. Quia in Christo per ieiunium quadraginta dierum apparuerat magnum signum sanctitatis, & tales uirtutes daemones tentari solent de inani gloria, ut per eam totius boni operis fructum perdant. Etiam quia postquam uir sanctus caetera uirtutes, quae quasi carnalia sunt, conculcauerit, desiderium inanis gloriae sibi promptius est: ut tunc sibi aliquid esse uideatur, cum ista omnia egerit. Et sic poterat diabolus putare, quod Christus, licet esset homo sanctus, si esset homo purus, posset desiderare gloriam, & honorem, & assentire adulatori. Et cum ei diceret, si filius Dei es, quod uellet usurpare sibi istam gloriam, & concedere illud uerum esse: uel nisi ad faciendum aliquid, per quod opinionem de se daret, quod esset filius Dei: cum uideret talem se credi potuisse ex operibus suis, Et ista erat grauis tentatio. Vel si esset purus homo, dato quod non usurparet sibi esse filium Dei, nec conaretur facere aliqua miracula ad ostensionem huius, poterat petere a Deo, quod conuertere lapides in panem. Et in hoc diabolus haberet intentum quandam tentationis suae, scilicet, quia propter desiderium cibi inducebat Christum ad aliquid inordinatum: ut scilicet peteret miraculose sibi cibum dari, cum posset aliter sibi prouideri. Ad tertium dicendum, quod diabolus dicitur excacatus quantum ad hoc, quod tentatio sua effectum non habuit: quia illa Christus repulit: sed non quin illa in se satis conueniens esset ad fallendum aliquem, qui falli posset. Et tamen ad fallendum Christum nihil poterat esse sufficiens. Cum autem dicitur, quod potius debuisset diabolus intelligere Christum esse Deum, quia post quadraginta dies esurijt. Dicendum, quod si diabolus iudicasset Christum

Christum non esse Deum determinatè, quia esurijt, manifestè erraret, & excecatus esset, tamen non iudicauit, sed solum dubitauit. Et patet, quia si diabolus determinatè putasset Christum non esse Deum, quia esurijt, non tentasset eum amplius ad sciendum, an esset filius Dei, & tamen tentauit secunda uice, dicens: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Ergo non crediderat determinatè eum esse Deum, sed dubitabat. In hoc autem non errabat diabolus, quia satis conueniens motuum habebat. Est enim uerum, quod probatio necessaria fieri non poterat de Christo, an esset uerus Deus, uel non per esurire, uel non esurire, quia etiam erat uerus homo, & assumpserat passibilitates humanas. Et sic in ueritate Christus quotidie esuriebat antequam cibum sumeret. Et dato, quod esset purus homo, poterat manere in eternum sine cibo per miraculum, sicut manebunt sancti in uita æterna. Ideo nihil poterat concludi necessariò de Christo per istam uiam, sed erat argumentum per coniecturam satis rationabilem. Nam diabolus sciebat ex sacris scripturis, quod illud erat tempus aduentus Messia, qui futurus erat Deus, & homo, & iste esset sanctior omnibus: ideo uoluit diabolus cognoscere deitate illius per signa sanctitatis, scilicet, si inueniret eum sanctiorè cæteris præcedentibus, iudicaret eum esse Deum, & Messiam: si autem non inueniret eum excellentiorè, maneret sibi adhuc dubium. Et quia duo de antiquis patribus ieiunauerat quadraginta diebus sine cibo, si Christus solus ieiunaret quadraginta diebus, non colligeretur eum esse Deum, nec tamen colligeretur determinatè eum non esse Deum, sed maneret dubium. Si autem ieiunasset pluribus, quàm quadraginta diebus diabolus putaret eum esse Deum, non tanquam concluderetur necessariò ex hoc ieiunio, sed ista erat satis rationabilis coniectura cæteris de tempore aduentus Messia, & cæteris, quæ apparuerant. Et diabolus non est dicendus errasse, quia non putauit Christum esse Deum, cum ieiunauerit quadraginta diebus, quia etiã si mille diebus, uel annis ieiunasset, non concluderetur hoc, nisi fortè diceretur, quod propria uirtute poterat manere sine cibo illis quadraginta diebus, quia tunc bene concluderetur, & tamen istud non constabat diabolo, quia oportebat ad hoc, quod constaret ei Christum esse Deum. Et tunc esset petitio principij, quia non probaretur deitas per ieiunium, sed cognitio ieiunij per deitatem. Quia etiam si Christus nullo die ieiunasset, si constaret eum posse manere sine cibo quadraginta diebus, constaret quod erat Deus, & non esset necessariùm ieiunij illud ad ostendendum ipsum esse Deum: diabolus ergo non errauit in tentatione ista.

Ad quartum dicendum, quod licet per alios patres sanctos ueteris testamenti fuissent facta miracula: diabolus non putauit aliquem eorum esse Deum, & putaret de Christo si faceret istud miraculum. Hoc autem est propter duo. Primò propter coniecturas, quæ erant in Christo, & non fuerunt in alijs. Nam ut dictum est, diabolus non poterat colligere nunc ex ieiunio quadraginta dierum, nec ex conuersione lapidum in panes, etiam si fieret, Christum esse Deum uia necessaria, quia tunc bene militaret ratio, scilicet, quod idem putandum fuisset de cæteris patribus, per quos miracula facta fuerant, sed diabolus arguit ex coniectura, scilicet, quia antequam Christus faceret aliquid istorum, diabolus habebat magni dubium de eo an esset Messias, & Deus, tam propter tempus impletum, tam propter alia, quæ circa ipsum apparuerant. Et istud dubium nunquam diabolus habuit circa aliquem de prioribus patribus, eo quod non occurrerent circa ipsos conditiones Messia, quæ in Christo occurrere uidebantur. Ideo etiam si propter illos miracula

multa fierent, & signa magna sanctitatis ostenderentur, non putaret diabolus aliquem illorum esse Deum. De Christo autem dubium magni habebat propter prædicta. Ideo si nunc aliqua excellentia super cæteros præcedentes apparuisset in Christo: diabolus putaret eum esse Deum, quia facile erat dubitantem determinari uia rationabili coniectura, quia circa cæteros non fieret. Secundum erat propter in solitum opus, quia licet per alios patres ueteris testamenti miracula aliqua facta fuissent, per nullum tamen eorum fuerunt conuersi lapides in panem. Si igitur Christus conuerteret illos, appareret in hoc excellentior. Et sic diabolus putaret eum esse Deum. Sic patet de ieiunio quadraginta dierum, quod sine miraculo fieri non potuit, ut supra ostendimus. Quod tamen per Moysen, & Eliam sic ieiunatum fuerat, diabolus non collegit ex hoc Iesum esse Deum. Si autem ieiunasset pluribus quàm quadraginta diebus, diximus supra quod diabolus certissime collegisset eum esse Deum: non quidem tanquam maius miraculum esset ieiunare sexaginta diebus, quam quadraginta, cum utriusque miraculum sit, & conuenienter æquale, sed quia istud per nullum alium factum fuisset. Et sic colligeretur Christus esse excellentior, & diabolus argueret eum esse Deum, & istud motuum est ualde rationabile, quia si Christus fecisset miracula solum sicut præcedentes: non fuisset causa sufficiens ad putandum eum esse Messiam. Quia tamen fecit multa qualia nullis præcedentium fecerat, debuit credi Messias, & Deus. Et ipse dixit. Ioan. 16. scilicet. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Ita nunc nemo de prioribus lapides in panem conuerterat, si Christus ergo conuerteret, haberet diabolus rationabilem coniecturam ad credendum eum esse Deum.

Ad quintum dicendum, quod Christus multa alia miracula fecit, & fortè diabolus cognoscebat eum esse Deum per illa: ideo quæ ei ciebat demones de obsessis, non sinebat eos loqui, quia sciebat eum esse Christum. Ante hoc miracula Christus nulla fecerat, ideo non habuerat diabolus aliquod opus eius, ex quo cognoscere posset eum esse Deum. Et ob hoc impellebat ipsum ad conuertendum lapides in panem, ut per hoc cognosceret an Deus esset. De miraculis autem Christi, quæ post hoc fecit an demones per ea cognoscerent Christum esse Deum, & qualiter cognoscerent, dicitur infra 8. Et sic non negamus, quin per quolibet alia miracula cognoscere demon posset Christum esse Deum. Ita ergo per istud, quod nunc ei facere uidebat. Aliter dici posset, si uellemus tenere, quod per alia miracula, quæ Christus post hoc fecit demones non cognoscebat illum esse Deum, scilicet, quod non curabant aduertere ad illa, uel quod Deus non permittebat eos ex his rectè arguere Christum esse Deum, sicut dicit August. 3. de Trini. & 9. de ciui. Dei, scilicet, quod diaboli non sciebat de Christo nisi ea, quæ Deus uolebat, & alia eis occultabantur, uel circa illa impediabantur rectè cognoscere. Nunc autem demon non impediatur, cum permitteretur tentare Christum.

Ideo si Christus nunc conuertisset lapides in panem, diabolus putasset eum esse Deum. Ad sextum dicendum, quod tentatio demonis fuit conuenienter facta ad decipiendum. Non autem uocatur tentatio conueniens, quia necessariò fallit, uel per eam superatur tentatus, quia aliàs necesse esset homines superari a demone, quod falsum est: sed dicitur tentatio conuenienter facta, quando talis est, in qua aliquis uerisimiliter decipi potest. Ita autem fuit ista tentatio Christi, quæ pro utraque parte sui inducebat inconueniens, ut supra declaratum est, Christus tamen decipi non poterat. Ideo licet ipse taliter respondendo demoni tenta-

tio redderetur inutilis: non ostendebat tentationem fuisse inconuenienter factam. Quia non solum in Christo, sed in quolibet puro homine possibile est tentationes demonis quantumcumque ordinatissimas inutiles fieri, & superari. Quia aliàs necesse esset hominem succumbere demoni quod falsum est. Fuit ergo tentatio ista satis conuenienter facta: licet effectu caruit.

Queritur de quo filiationis modo querebat diabolus dicens: Si filius Dei es. *Quest. xxv.*

QVAERITVR, quando diabolus dixit hic Christo, si filius Dei es: de quo modo filiationis querebat. Nam aliquis est filius Dei naturalis, scilicet vnigenitus dei patris, & aliquis est adoptiuus, sicut omnes nos per fidem, & gratiam. Dicendum autem quod diabolus querebat an esset filius naturalis Dei. Et patet. 1. quia diabolus dubitabat an Christus esset Messias: & ille futurus erat uerus Deus, ut colligitur ex sacris scripturis: ideo querebat de naturali filiatione. Secundò patet, quia nulla causa erat quare diabolus quereret de filiatione adoptiua: quia non dicit aliquam specialem perfectionem. Et tamen diabolus querebat nunc propter aliquam specialem causam: ideo querebat de filiatione naturali, quæ est aliquid speciale: quia nihil maius illa esse potest. Tertio patet: quia omnes uiri sancti, & quicunque existenter in charitate sunt filii Dei adoptiui. Si ergo diabolus de ista filiatione quereret, non magis quereret a Christo, quàm a quolibet uiro bono, & ab aliis non querebat hoc. Quarto patet, quia diabolus uidebat in Christo signa magne sanctitatis, scilicet, quod quadraginta diebus ieiunasset, quod sine miraculo non fit, & sic ex hoc putaret eum esse filium Dei adoptiuum: ideo de hoc non quereret: inquisiuit tamè an esset filius Dei, ergo querebat de filiatione naturali. Quintò patet: quia diabolus non quereret a Christo de ista filiatione, nec ab aliquo alio uiro, quia nemo fit per certitudinem, an sit in gratia Dei, ita quod istud audeat firmiter asserere, nisi Deus ei hoc reuelaret, & etiam hoc profiteri esset quoddam genus presumptionis, per quod detraheretur filiatione adoptiua. Ideo de hac non quereret, quia sciebat diabolus, quod nullus uir sanctus hoc modo sciret an esset filius Dei, aut saltem profiteri non audeat. Quæsiuit ergo de filiatione naturali. Sextò patet, & efficacius, quia cum quereret, an esset filius Dei, petiuit, ut miracula faceret, scilicet, si filius Dei es, dic, ut lapides &c. Et sic erat istud quasi quoddam signum ad cognoscendum eum esse filium Dei: & diabolus innuebat, quod facere poterat si filius Dei erat. Et tamen filii Dei adoptiui non possunt facere miracula ex eo solo quod filii sunt: ergo querebat indubitanter de filiatione naturali.

Quomodo concordantur Matthæus, & Lucas, quorum prior dixit: dic, ut lapides isti panes fiant, et posterior dixit: dic lapidi huic, ut panis fiat. *Quest. xxvi.*

QVAERITVR, quomodo dixit hic Matthæus: dic, ut lapides isti panes fiant, quia Luc. 4. dicitur: Dic lapidi huic, ut panis fiat. Dicendum, quod diabolus non potuit utraque uerba profere, cum semel tantum hoc Christo dixerit. Sed alterum eorum dixit. Quod autem dixit non apparet. Nec in hoc est aliqua difficultas: quia intentio Euangelistarum est ueritatem sententiæ scribere: ideo ubi aliquis mutatio uerborum de ueritate sententiæ nihil mutat, de uerbis non curatur. Et sic in plurimis Euangelistæ loquuntur uariè in uerbis. Immo si per eadem uerba loquerentur, non fuisset multum neces-

sarium plures esse Euangelistas. Ita in presenti inuentione demonis erat dicere, quod Christus faceret sibi cibum de materia lapidum. Siue ergo diceret, dic, ut lapides isti panes fiant, siue, dic lapidi huic, ut panis fiat, eadem sententia est. Ideo non refert quomodo proferebantur uerba: maximè autem, siue dicatur: lapides, siue lapis, non solum secundum ueritatem rei, sed etiam secundum proprietatem locutionis, idem est. Quia fortè diabolus dixit Christo, dic, ut lapides isti, &c. per hoc ostendebat aliquod magnum saxum, quod in se plures lapides continebat, & de illo erat uerum dicere, quod erat lapis unus, & quod erant multi lapides, ideo potuit uterque Euangelista modo suo loqui de lapide illo, & uterque propriè loqueretur. Dicit autem Nicolaus, quod idem est dicere, dic, ut lapides, &c. uel, dic lapidi huic, quia singulare includitur in plurali. Et ideo si demonstrauit plures lapides, necessariò demonstrauit unum.

Dicendum tamen, quod licet istud uerum sit quantum ad rei ueritatem, & sententiam: non tamen conuenit quantum ad proprietatem locutionis. Aliter etiam dicit Nicolaus, scilicet, quod Lucas accepit singulare pro plurali, sicut accipitur Exod. 8. scilicet. Venit musca grauissima, id est multitudo muscarum, & sic innuit, quod Mat. propriè locutus est, referens eadem uerba, quæ diabolus dixit, scilicet, dic, ut lapides, &c. Lucas autem figuratè locutus est, scilicet, ponens singulare pro plurali. Et istud est satis uerisimile, quia facilius concordantur, si demon locutus fuerit in plurali, quàm in singulari: uterque modus stare posset, cum similia reperiamus in scriptura.

Quando diabolus Christum tentauit, quare non repulit eum Christus. *Quest. xxvii.*

QVAERITVR, quare non repulit eum Christus iniuriosè, quia erat blasphemia, scilicet, quod diabolus tentaret Christum, qui erat Deus uerus. Et licet Christus toleraret iniurias humanas: diuinas tamen non tolerabat: sed increpabat dicentes. Sicut patet, quando diabolus dixit Christo quod procidens adoraret eum. Nam Christus dixit. Vade retro satana. Et dixit quod solus Deus adorandus erat, infra in litera. Et tamen ita erat blasphemia quod diabolus tentaret Christum, qui erat Dominus eius. Dicendum quod Christus non repulit iniuriosè diabolum tentantem, sed patienter tulit. Quia ut ait Gregorius non erat admirandum quod Christus a diabolo permitteret se tentari, qui a membris eius crucifigi se permisit. Et hoc facit propter plura.

Primò propter exemplum, quia sicut Christus tentari uoluit, ut nobis exemplum præberet, quod tentandi eramus. Ita patienter tolerare uoluit, ut nos instrueret patienter tolerare tentationes. Nam omnia aduersa, quæ nobis siue a demone siue ab hominibus infliguntur, tentationes quædam sunt, & patienter eas tolerare debemus, quia fructus nostrer est in patientia. Sic dicitur Luc. 8. scilicet. Et referunt fructum in patientia, & Luc. 21. dicitur: In patientia uestra possidebitis animas uestras, id est, per patientiam possidebitis animas. Sed, eritis Domini eam ad hoc, quod non pereant. Secundò fecit hoc, quia Christus non solum tentari uoluit, sed etiam ipse occasiones præstitit tentatori, ut supra dictum est. Si autem iniuriosè repellere uellet tentatorem, ipse sibi contrarius esset, quia per hoc diabolus ab eo fugeret, & non tentaret eum amplius. Expediebat tamen nobis, quod Christus de multis a demone tentaretur, ut nobis circa plures tentationes resistendi formam daret. Non igitur debuit

debut inuiosè repellere tentatorem, sed patienter tolerare, ut sic ipse tentaret toties quoties uellet. Tertiò fecit hoc, quia intentio diaboli erat scire per tentationem istam, an Christus esset Deus. Si autem ipse iniuriosè, & per modum potestatis dæmonem repelleret, agnosceret ipse Christum esse Deum. Et hoc est quod ipse intendebat. Christus tamen uolebat istud occultare, quia sic expediebat: ideo non debuit eum iniuriosè repellere. Quartò quia si iniuriosè repelleret esset minor honor Christi, quia uideretur, quod hoc faciebat ex impatientia tentationis, scilicet, quia illum tolerare non poterat. Quod autem toleraret patienter, & permitteret dæmoni tentare quousque ipse uellet, erat uictoria plenissima, scilicet, quando dæmonui dens se omnino non posse proficere, a tentatione cessaret. Et istud innuit Origenes dicens: Sequabatur planè, quasi athleta ad tentationem spontè proficiens, & quodam modo loquebatur dicens: Duc quò uis & inuenies me in omnibus fortiorem. Ergo si diabolus non permitteretur a Christo tentari ipsum qualitercumque, & quantumcumque uelit, non appareret ipsum esse fortiorem. Quintò fecit hoc: quia si Christus imperiosè dæmonem repulisset, uideretur ista tentatio a deitate, & nõ ab humanitate superata. Quia deitas imperiosè agit. Dæmon tamen non erat superandus a deitate, sed ab humanitate, ut ait Hilarius, scilicet. Non enim erat a Deo diabolus, sed a carne uincendus, quia etiam ipse diabolus non tentabat Christum tanquam Deum, sed tanquam hominem: ut Athanasius ait, scilicet; non autem contra diuinitatem certamen diabolus inuit: sed contra hominem, quem quondam seducere potuit. Et sic Christus tanquam homo debuit tentationi resistere patienter tolerando, & prudenter respondendo, & non tanquam Deus imperiosè repellendo. Cum autem obiicitur, quod blasphemia erat tentari Christum a dæmone, quia Deus erat: dicendum quod blasphemia aut peccatum non reputatur nisi quando cognoscitur, aut cognosci potest, quod sit blasphemia, & peccatum, sicut Christus dixit Io. 9. Si cæci essetis non haberetis peccatum, nunc uerò; quia dicitis uidemus, peccatum uestrum manet. Ita nunc diabolus nesciebat Christum esse Deum: ideo quod eum tentaret non erat blasphemia. Secus si cognosceret, & tentare niteretur. Talia ergo Christus tolerare debuit patienter, & tolerauit. Et tamen illo modo mors Christi, diceretur esse blasphemia Iudæorũ: quia Deum suum occidebant. Vbi autem manifesta est blasphemia, Christus increpat illam. Et sic quando diabolus dixit Christo, quod adoraret eum, Christus increpauit illum dicens: Vade retro satana, quia etiam si Christus esset purus homo, manifestum est, quod blasphemia erat, quod adoraret aliquem alium præter Deum. Illam ergo tentationem tanquam manifestam blasphemiam repellere debuit, istam uerò, quia non erat manifesta blasphemia, debuit patienter tolerare.

Quare Christus in omnibus istis tentationibus defendit se auctoritate sacre scripturæ. Quest. XXVIII.

QVAERITVR, quare Christus in omnibus istis tentationibus defendit se auctoritate sacre scripturæ. Nam in singulis allegauit aliquid contra dæmonem, ut patet in litera. Dicendum, quod fecit hoc propter humilitatem, scilicet, quia non uolebat Christus superare dæmonem per potestatem, sed per rationem. Nam defendere se per testimonia scripturæ est defendere se per rationem. Est autem magna humilitas, quod cum quis conuenienter per potestatem se defendere potest, per solam

rationem se defendere uelit. Secundo fuit hoc propter honorem hominum, quia si diabolus a Christo fuisset uictus per potestatem, uinceretur ab eo tanquam a Deo, & sic nullus honor esset humanitati, quæ nihil ibi facere uideretur. Cum autem per rationem uinceretur, appareret eum ab homine uinci, cum propriū sit hominis esse rationale, & maximum quod est in eo, est esse rationale. Debuit ergo per rationem uinci: & hoc est superati per testimonia scripturæ. Tertiò fuit hoc, ut magis diabolus conuinceretur, quia si per potestatem diabolus superaretur, cum ipse per uiam rationis fallere uellet, non reputaret se conuictum: si autem rationibus conuinceretur, appareret manifestè eum esse superatum, cum per illud falleret, per quod fallere intendebat. Debuit ergo testimoniis scripturæ uti, quæ per rationem conuincunt. Ista tres causas innuit Hieronymus super Matth. dicens. Propositum Christi erat humilitate uincere. Vnde, & testimoniis legis aduersarium uicit, & non potestate uirtutis: ut hoc ipso hominem plus honoraret, & aduersarium plus puniret, cum hostis generis humani non quasi a Deo, sed quasi ab homine uinceretur. Quartò fuit hoc propter exemplum, ut innuat, quod in sacra scriptura est remedium contra omnes tentationes, & aduersitates, & nulla potest esse quantumcumque grauis aduersitas, contra quam remedium, & consolatio non inueniatur ex sacra scriptura, si quis sollicitè, & deuotè legere uelit: immo propter hoc principaliter tota sacra scriptura est, scilicet, ut per illam habeamus consolationem in aduersitatibus, & non deficiat spes nostra. Sic enim dicitur ad Rom. 15. scilicet. Quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem scripturarū spem habeamus. Quintò fuit hoc propter exemplum patientiæ, scilicet, ut quando homo aduersa patitur, & tentatur, uindictam non querat, sed potius ad bona opera, & sacre scripturæ considerationem se offerat. Sic dicit Gregorius in quadam homilia scilicet. Tentatus a diabolo Dominus sacri eloqui præcepta respondit. Et qui tentatorem suum mergere in abyssum poterat, uirtutem suæ potentiæ non ostendit: quatenus nobis praberet exemplum, ut quoties prauis hominibus aliquid patimur, ad doctrinam excitemur, potiusquam ad uindictam. Sextò fuit, quia Christus uolebat respondere ualde efficaciter diabolo, ut se cõclusum, & confusum uideret. Et quia nulla est maior auctoritas sub Deo, quam sacra scripturæ, qui per eam conuincitur, firmissimè conuincitur. Per eam igitur potiusquam per alium modum Christus diabolum uincere uoluit. Septimò, quia Christus uoluit in suis responsionibus auferre diabolo occasionem suspicandi de ipso, quod esset Deus, quantum per rationem humanam fieri poterat. Si autem Christus alio modo responderet, diabolus forte putaret, quod Christus hoc faciebat animo se occultandi, ut diabolus nesciret, an esset Deus, uel quis ipse esset. Cum autem responderet per auctoritates scripturæ, necessariò ad hoc conuincentes, diabolus putaret rationabiliter, quod iste homo Christus non assentiebatur tentationibus eius, quia uolens se occultare quis esset: sed quia putaret se per sacram scripturam teneri ad hoc faciendum, quia testimonia per eum inducta hoc significabant. Et hoc modo diabolus non haberet suspicionem, quod ipse uellet se occultare.

An Christus conuenienter responderit tentationi dæmonis. Questio. XXX.

QVAERITVR, an Christus conuenienter respondit tentationi dæmonis. Dicendum, quod sic, &

fic, & istud patere potest per ea, quæ dæmon intendebat deducere contra Christum per istam tentionem. Quæ omnia exclusa fuerunt ex uerbis Christi. Nam uolebat dæmon principaliter scire, an Christus esset Deus, & ad hoc hortabatur eum lapides conuertere in panem. Ad hoc Christus conuenienter respondit, dicens. Non in solo pane uiuit homo. Quasi dicat: suades, ut conuertam lapides in panem: & dico tibi, quod non expedit, quia ista conuersio nõ debet fieri nisi ex necessitate, quando aliter prouideri non potest de cibo, uel non potest homo sustentari. Et tamen possum sine hoc uiuere: quia non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo, quod procedit de ore Dei, id est, de omnibus rebus, quæ Deus inserit commedi. Ideo nõ est necesse lapides conuerti in panem: hoc autem magis declaratum est supra in expositione literæ. Intendebat etiam diabolus quod etiam si Christus non esset Deus, quod induceret eum ad desiderium inanis gloriæ. Vt supradictum sibi istud nomen, scilicet filius Dei, ita, ut crederet, quod tale ipse erat, de quo credi posset, quod esset filius Dei. Et ad hoc ostendendum, niteretur facere aliqua miracula, uel saltem diceret se facturum, si uellet. Hoc autem Christus exclusit, cum dixit non esse necesse, quod ista conuersio lapidum in panes fieret, cum aliter uiuere posset. Et in hoc prudentissimè respondit ad intentionem suam, & quia nec se filium Dei asseruit, nec negauit, nec fecit aliquid, per quod afferri, aut negari, uel credi posset. Nã non dixit ego faciam, uel non possum facere, sed non expedit fieri, & ut mendatium euitaret, si diceret se facere non posse, & ut Deum conuertere se posse diceret, & sic per hoc relinqueret diabolum totaliter dubium, qui tamen intendebat certificari de una parte, uel de alia.

Item diabolus intendebat mouere Christum, si esset purus homo ad petendum a Deo, ut conuertat lapides in panem. Et hoc erat aliquid inordinatum, cum pro solo cibo corporali peteretur a Deo miraculum, cum aliter prouideri posset humanitus, ut supra dictum fuit. Et hoc etiam Christus exclusit dicens, quod non expediebat lapides in panem conuerti, & sic per unicum responsum totam dæmonis intentionem exclusit. Et ista fuit causa, quare Christus postquam respondit diabolus non extitit in eadem tentatione, sed aliam nouam intruxit, scilicet, quia totaliter uidit se in ista superatum. Quia aliàs si diabolus putasset insufficienter responsum esse, institisset semper in eadem quousque Christus succumberet, uel plenè respondendo tentationem excluderet.

Tunc assumpsit eum diabolus in sancta ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, & dixit ei: si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim; quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Iesus rursus: scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.

Tunc assumpsit eum diabolus. Hic ponitur secunda tentatio, quæ est de superbia, sine inani gloria, scilicet, ut Christus projiciens se de pinnaculo in terram gloriaretur, quod illæsus euaderet. Et dicitur. Tunc assumpsit eum. Scilicet, finita prima tentatione, cum in illa diabolus uideret se uictum: noluit ergo aliter eum tentare. In sanctam ciuitatem. Id est portauit illum in Ierusalem, quæ uocatur sancta ciuitas, ut infra dicitur: eo quod quando Christus nunc tentabatur erat in deserto, ubi

ieiuauerat, ut patet in litera, & ad hoc quod constitueretur super pinnaculum, oportuit, quod portaret in Ierusalem, uel ueniret. Et statuit eum super pinnaculum templi. Id est posuit eum in pinnaculo. Est pinnaculum locus quidam altus in templo, de quo poterat quisquã se precipitare. Et sic suadebat dæmon Christo. Quid autem illud sit infra dicitur. Et dixit ei. Si filius Dei es mitte te deorsum. Scilicet. Si es filius Dei, etiam si mittas te de hinc in terram, non læderis. Ideo si filius Dei es mitte te, & uidebimus quod es filius Dei. Lucas autem expressius hoc dixit scilicet. Si filius Dei es, mitte te deorsum, scilicet. Non descendas: sed precipita te de summo. Scriptum est enim, quod angelis suis mandauit de te. Istud scriptum est Psal. 90. Et diabolus inducit ad probandum, quod etiam si se mitteret deorsum non læderetur, quia ita scriptum erat de eo, id est, de filio Dei, quod Deus mandauit angelis suis de eo, id est, mandauit, quod custodirent eum. Et in manibus tollent te. Angeli non habent manus, quia sunt puri spiritus: sed est locutio more humano, quia per manum significatur tota uirtus operatiua, eo quod manus est in nobis organum omnium operationum. Et ita etiam dicitur, quod in manu Domini sunt omnes fines terræ, id est, in potestate eius. Et sic dicitur, in manibus tollent te, id est, Angeli per uirtutem suam sustentabunt corpus tuum tanquam portantes illud in manibus, & ita etiam si cadas in quacungque loca, uel te precipites nõ poteris lædi, quia ipsi te sustinebunt. Et similis modus loquendi est Psal. 36. scilicet, cum ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam, scilicet, ut super eam sustentetur. Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Id est, hoc faciunt, ut saltem pes tuus non possit offendi, id est, lædi in lapide, quando ambulas, quanto magis ergo angeli conseruabunt te, ne caput tuum, aut partes aliæ corporis nobiliores, quam pedes non lædantur. Lucas autem aliter dixit, scilicet, angelis suis mandauit de te, ut conseruent te. Et istud tacuit Matthæus, quia credendum est, quod diabolus istud allegaret, cum scriptura, quam ipse allegabat ita habeat, scilicet. Angelis suis mandauit de te, ut custodiât te in omnibus uis tuis. Ait illi Iesus, scriptum est. Respondit hic Iesus per scripturam sicut supra, maximè quia diabolus hic arguebat, uel confirmabat intentionem suam per sacram scripturam. Et istud scriptum est Deuter. 6. Non tentabis Dominum Deum tuum. Aliqui simplices putant, quod ista uerba direxerit Christus ad dæmonem dicens, non tentabis me Dominum Deum tuum. Sed non stat.

Primo tunc Christus ex hoc expressè diceret se esse Deum, cum prohiberet dæmoni tentare Deum suum. Hoc autem non stat, quia Christus intendebat se occultare, ne agnosceret esse Deum, cum hoc esset, quod diabolus principaliter desiderabat. Non ergo diceret hoc Christus. Secundo patet, quia tunc dæmon cognoscebat Christum esse Deum, non tentaret eum amplius, quia non auderet, ut ait Athanasius, & tamen post hoc tentauit eum de pessima tentatione, scilicet, quod eum adoraret. Ideo non cognouit eum, & consequenter Christus non direxit ista uerba ad dæmonem. Tertiò patet, quia dicitur, scriptum est, non tentabis Dominum Deum tuum: & tamen si Christus dirigeret ad dæmonem, non diceret scriptum est, tanquam inducatur hoc in testimonium, sed diceret per modum imperantis: non tentes Dominum Deum tuum.

Dicendum ergo quod Christus non direxit uerba ad satanam, sed solum uoluit per ista se excusare de eo, quod dæmon suadebat, scilicet, quod mitteret se deorsum. Christus autem dixit, quod non bene suadebat, quia istud erat tentare Deum, cum posset de illo pinnaculo descendere per gradus modo humano.

Et ta-

Et tamen Deus non est tentandus, cum scriptura hoc prohibeat: ideo non bene demon suadebat.

Quare finita tentatione prior diabolus non cessauit eum tentare. Quæst. XXX.

QVAERITVR, quare finita tentatione prior diabolus non cessauit tentare Christum, sed rursus tentauit. Dicendum primò quod hoc fuit, quia non erat satisfactum intentioni demonis: nam ipse desiderabat scire, an Christus esset Deus, vel non. Et quia neutrum eorum scire potuit per certitudinem ex priori tentatione, uoluit rursus tentare. Sicut Chryostomus super Matthæum, scilicet. Cum ex præmissis Christi responso nihil certum dicere diabolus potuisset, utrum Christus Deus esset, an homo: assumpsit eum ad aliam tentationem. Secundo, quia diabolus est pertinax, & semper pugnat, quousque uincat, vel omnino se victum uideat. Ex priori autem tentatione diabolus se victum uidit, & tamen putabat sibi aliquas uires ad tentandum remanere: ideo rursus tentare uoluit. Tertio, quia diabolus non uidit aliquid, propter quod à tentatione cessare deberet. Quod si ipse cognouisset Christum esse Deum, vel ab ipso iniuriōse fuisset repulsiō cessasset. Ipse tamen Deum esse nō agnouit, ideo putauit adhuc non esse inutile eum tentare. Quarto, quia diabolus uiderat se superatum à Christo in tēratione galæ, in qua soli im perfecti succumbūt, nūc aut uoluit eum tentare de alia magis spiritali tēratione, in qua et uiri magni interdū succumbunt. Sic dicit Chryostomus super Matthæum, scilicet. Diabolus assumpsit Christum ad aliam tentationem, dicens apud se, Iste qui fame non uincitur, & si non est filius Dei, tamē sanctus est. Valent enim homines sancti fame non uinci, sed postquam omnem necessitatem carnis uicerunt, per uanam gloriam cadunt: ideo cœpit eum tentare in uana gloria. Quinto diabolus tērat eum iterum, quia Christus se ad hoc dispositum reddidit, cum ipse demoni occasionem se tentandi præberet, quia ita expediebat, ut Christus in multis tentatus, ad resistendum omni generi tentationis nobis exemplum traderet.

An ista tentatio fuerit immediatè post præcedentem. Quæst. XXXI.

QVAERITVR de ista tentatione, an fuerit immediatè post præcedentē. Dicendum quod istæ tres tentationes non ordinantur eodem modo à Luca, & Matthæo. Ambo enim ponunt tanquam primam tentationem de conuersione lapidum in panes, sed in alijs uariât, quia Matthæus ponit hic secundam de pinnaculo templi, Lucas autem ponit illam tanquam tertiam. Luc. 4. In hoc autem dicendum, quod non est contrarietas. Quia licet necesse sit, quod alter eorum, vel fortè ambo mutauerunt ordinem naturalem rerum gestarum, tamē neuter errat. Quia ordo naturalis rerum sæpe mutatur in sacra scriptura, & in alijs scripturis per anticipationē, recapitulationem, & alios modos, cum ordo artificialis in narratione rerum sæpe sit utilior ad intelligendum, quàm ordo naturalis: si autem aliquis Euangelistarum assereret unam tentationē istarum fuisse tertio loco, & alius eam assereret fuisse secundam, necesse erat alterum, vel utrumque mentiri: quod tamen unus referat unam tentationem in secundo loco, & alius referat eam in tertio loco, non est contrarietas, nec quisquam eorum mentitur, quia non est necesse res semper fuisse eodem ordine, quo contigerūt. Quæ autem istarum tentationum prior fuerit, scilicet, an de

F pinnaculo, vel ostensione rerum, non potest apparere manifestè ex litera. De hoc dicit August. 2. lib. de concord. euangel. quod totum hoc similiter Matthæus narrat sicut Lucas, sed non eodem ordine. Vnde incertum est, quid prius factum sit, utrum regna terræ prius demonstrata sunt ei, & postea in pinnaculo templi leuatus sit, an hoc prius, & istud postea. Nihil tamen ad rem, dum omnia facta esse manifestum sit. De hoc etiam Maximus dicit, quod Euangelistæ mutauerunt hic ordinem ex industria, quia unus præposuit tentationem inanis gloriæ, & alius tentationem auaritiæ, quia interdum una ex alia, & interdum alia ex alia nasci solet, cum ait. Ob hoc hic Euangelista hanc, illam uero illam præmittit, quia inanis gloria, & auaritia ad inuicem se gignunt. Dicit tamen glo. quod tēratio de pinnaculo tēpli fuerit ultima, & quod Matthæus refert tentationes Christi eo ordine, quo fuerunt in Adam: Lucas autē refert secundum historiam, id est, eo ordine quo contigerunt. Potest tamen dici sine præiudicio potius, quod Matthæus tenuit ordinem naturalem in narrando, & sic quod tentatio de pinnaculo fuerit prior, quàm de ostensione regnorum, quia hic in litera Matthæi uidetur innui ordo rerum gestarum, & in litera Lucæ non innuitur ordo. Quia postquam dictum est de tentatione conuersionis lapidum, dicitur hic. Tunc assumpsit eum diabolus: ergo uidetur quod immediatè, ut fuit tentatio de conuersione lapidum, fuit tentatio de pinnaculo. Et tamen Lucas non innuit aliquem ordinē. Quia Lucæ 4. postquam narrata est tentatio de conuersione lapidum subditur, scilicet, & duxit illum diabolus. Et ista finita dicitur, & duxit eum in Ierusalem. Et sic non ponitur ibi aliqua dictio signans ordinem temporis, vel cōtinationem, & Matthæus ponit illam, scilicet, tunc. Ideo magis credendum est, quod Matthæus tenuit ordinem naturalem, quàm Lucas. Secundo patet per Chryostomum super Matthæum dicentem: diabolus secundo responso incertus trāsit ad tertiam tentationem. Quia enim Christus retia ventris diruperat, & retia uanæ gloriæ transuerat, ponit ei retia auaritiæ. Et propterea dicitur, iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum ualde. Ista ergo tentatio de pinnaculo secunda fuit, & tertia de ostensione regnorum. Tertio patet per sanctum Thom. 3. par. sum. quæstio. 41. articulo. 4. in corpore, cum ait, quod diabolus tentauit primò Christum de eo, quod appetunt quantumcunque spiritalia uiri, scilicet, de tentatione corporalis naturæ per cibum: secundo processit ad id, in quo spiritalia uiri quandoque deficiūt, scilicet, aliqua ad ostentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam. Quarto produxit tentationem ad id, quod iam nō est spiritalium uirorum, sed carnalium, scilicet, ut diuitias, & mundi gloriā concupiscant. Ista ergo tentatio de pinnaculo templi fuit secunda, sicut Matthæus retulit, & ipse tenuit ordinem naturalem in narrando, Lucas uero mutauit ordinem, sicut sæpe fit: causa autem mutatio nis supra dicta est. Considerandum, quod de istis tentationibus Christi tres Euangelistæ, scilicet, Matthæus, Marcus, & Lucas solum retulerunt: Ioannes autem nihil dixit. Et ratio est, secundum quod Origenes ait, quia Ioannes à Deo exordium fecerat, dicens, in principio erat uerbum: ideo tentationem domini non descripsit, quia Deus tentari non potest, de quo erat ei sermo. Quia uero in Matthæo, & Luca generatio hominis scribitur, & in Marco: homo autem est, qui tentatur: ideo Matth. Luc. & Mar. tentationem Domini scripserunt.

Quare

Quare uocatur hic Ciuitas sancta, & quæ est ista. Quæst. XXXII.

QVAERITVR, quare uocatur hic Ciuitas sancta, & quæ est ista. Dicendum quod ista est Ierusalē, quia ubi ait Matthæus, assumpsit eum in sanctam Ciuitatem, dicitur Luc. 4. & duxit illum in Ierusalem. Et ipsa uocatur aliquando Ciuitas sancta in Scriptura, ut patet infra 27. scilicet, Et multa corpora sanctorum, qui dormierant surrexerunt, & uenerunt in sanctam Ciuitatem, & apparuerunt multis. Vocatur etiam aliquando Ciuitas Dei sequenti cap. Causa huius est, quia Ierusalem erat Deo dicata, ut in ea coleretur, & quando aliquid Deo datur, vel offerebatur, dicebatur esse sanctum, vel consecratum. Leuit. 27. Ierusalem autem erat specialiter applicata Deo, ut esset nomen eius in ipsa. 2. Paralip. 5. scilicet, Elegi Ierusalem, ut sit nomen meum in ea: ideo sancta uocari poterat. Aliter poterat dici sancta, quia ibi erant omnia sancta, scilicet, altare holocaustorum, & templum, & omnia mysteria, & sancta sanctorum, ut ait Rabanus, scilicet. Sancta autem Ierusalem dicebatur, in qua templum Dei erat, & erat sancta sanctorum, & cultus unius Dei, secundum legem Moysi. In hac sancta Ciuitate Christus tentatus est, ut nemo putet se à diabolo liberum esse propter sanctitatem locorum, cum in Ierusalem quæ erat sancta Ciuitas Christus tentaretur, & in paradiso, qui erat locus optimus Adam à diabolo tentatus est. Sic ait Remigius in quadam homilia, scilicet. In hoc ostenditur, quod diabolus fidelibus Christi etiam in sanctis locis insidiatur. De Ierusalem quidam dicūt, quod habeat octo nomina, quæ comprehenduntur his uersibus, scilicet.

Solyina, Luzza, Bethel, Ierosolymam Iebus. Elia, Urbis sancta, Ierusalem dicitur atque Salem.

An tamen omnia ista nomina ei conueniant, vel quæ illorum declaratum fuit Gen. 28.

Quid sit pinnaculum istud, & quare diabolus Christum in eo constituit. Quæst. XXXIII.

QVAERITVR, quid sit pinnaculum istud, de quo hic dicitur, & quare diabolus Christum in pinnaculo constituit. Dicendum, quod pinnaculum est sumitas quædam, vel altitudo. Et quidam uolunt, quod esset pinnaculum pulpiti quoddam, siue cathedra, in qua prædicabant Iudæi. Sic enim dicit Remigius, scilicet, Pinnaculum sedes erat Doctorum. Et ad hoc subdit, quod templi non habuit culmen erectum, sicut nostræ domus habent, sed planum erat desuper more Palæsthorum, & in ipso templo tria tabulata erant. Et sciendam, quod in pavimento pinnaculum erat, & in uno quoque tabulato pinnaculum erat. Siue ergo statuerit illum in illo pinnaculo, quod erat in pavimento, siue in illis, quæ erant in secundo, vel tertio tabulato: intelligendū est, quod in illo statuisset eum, unde aliquod præcipitium esse potuit. Hæc Remigius. Aliqui putant quod fuerit istud pinnaculum cathedra, in qua sederent prædicatores in templo. Sed non est satis uerisimile, quia iste erat in plano, quia tales cathedræ non solent esse in locis ualde altis, quia inde uox prædicantis non auditur conuenienter, sed solum sunt sedes aliquantulum eleuata à terra: ita ut prædicantes uideri possint ab omnibus existentibus, & sedentibus in pavimento, sicut dicitur 1. Paralip. 6. de Basi aenea in qua stetit Salomon loquens coram toto populo in templo, quando illud dedicatum est, quia illa erat alta quinque cubitis. Diabolus autem uolebat Christum ponere in loco, ubi es-

A set magnum præcipitium: ita, ut cadēs sine dubio moreretur. Ideo istud pinnaculum esset aliquid ualde altum. Item, quia uolebat diabolus, quod Christus uideretur à toto populo, & in illo insurgeret ei inanis gloria. Et tamen si esset solum in cathedra Doctorum templi, non uideretur à populo Ciuitatis, sed solum ab illis, qui essent in illa parte. Dicendum ergo uidetur, quod pinnaculum templi est altitudo maxima templi, scilicet, paries aliquis, uel menia erecta super tectum templi, de quo loco uideri posset Christus ab omnibus, qui erant in urbe. Vel si dicatur, quod tectum templi erat omnino planum, ipsa planities erat pars altissima templi, & ipsa uocaretur pinnaculum templi. Ita tenet Nicolaus dicens, quod pinnaculum erat tectum templi, quod erat desuper planum, sicut fiebat tunc domus Palæsthorum. An uero ibi esset aliquod pulpiti, de quo predicari posset existētibus super tectum templi, nihil dicitur, licet uerisimilius sit, quod ipsa altitudo, uel sumitas uocaretur solum pinnaculum. Cui autem quæritur, quare diabolus posuit Christum super pinnaculum, dicendum quod hoc fecit, ut haberet locum, de quo præcipitaret se. Erat autem ille locus altissimus: ideo melius inde poterat præcipitari. Item, quia diabolus uolebat Christum de inani gloria tentare, scilicet, ut ipse uidentē toto populo se proieceret de pinnaculo, & maneret illæsus, in quo sanctitas sua appareret: non poterat autem hoc fieri, si poneretur in loco plano, quia inde non uideretur: ideo in loco altissimo totius urbis, scilicet, in tecto templi positus est, quia ibi manens à tota urbe conspici poterat, & ista fuit causa quare ad istam tentationem diabolus duxit Christum in Ierusalem, qui ante hoc manebat in deserto, scilicet, quia intendebat eum tentare de inani gloria. Non potest tamen quis gloriari, nisi in conspectu aliorum à quibus teneri cupit ut excellens in aliqua uirtute, uel probitate, & quia in deserto nemo erat, qui uidere posset opera Christi, non posset ibi diabolus consequenter de inani gloria tentare, sed duxit eum in Ierusalem, quæ erat Ciuitas famosissima, & ualde populosa, ut ibi ab omnibus conspiceretur, & abundanter gloriari posset. Dicit Glof. quod ideo duxit diabolus supra pinnaculum templi, cum uellet eum de uana gloria tentare, quia in cathedra Doctorum multos deceperat inanis gloria, & ideo putauit istum positum in sede magistrorum inani gloria extolli posse. Istud autem procedit supposito, quod pinnaculum esset cathedra Doctorum. Magis tamē dicendum est, quod erat sumitas templi: nisi forte dicatur, quod etiā in ipso tecto templi erat aliqua cathedra ad docendum, ut supra diximus.

Quomodo Christus fuit ductus hic in sanctam Ciuitatem à demone, an ipse uenerit, uel demon eum portauerit. Quæst. XXXIII.

QVAERITVR, quomodo Christus fuit ductus hic in sanctam Ciuitatem à demone, scilicet, an ipse per se ierit, uel demon eum aliquo modo portauerit. Dicunt quidam quod Christus per se ierit, quia sic uidetur dicere Origenes, scilicet, sequebatur planè quasi athleta ad tentationem sponte proficiscens, & quodam modo loquebatur: Duc quod uis: inuenies me in omnibus fortiozem. Item, quia diabolus non auderet Christum tangere ad portandum eum: nec posset illum portare. Item, quia uidetur quodam modo absurdum, & imperitum dici, quod diabolus Christum portauerit ad aliquem locum. Dicendum, quod uerè demon nunc Christum portauit per modum, qui dicitur sequenti quæstione, & non

& non progrediebatur Christus per seipsum. Et patet primò, quia dicitur hic, & assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem. Assumere tamen significat, quòd ipse eum portauerit: quia si Christus per se iussit, nõ diceretur diabolus eum assumpsisse. Secundo, quia dicitur, & statuit eum supra pinnaculum templi, & sic patet, quòd Christus non ascendit per se in pinnaculum, sed diabolus illum duxit illuc. Et confirmatur hoc, quia Lucas eodem modo dicit, scilicet, & duxit illum in Ierusalem, & statuit eum supra pinnaculum templi. Tertio patet, quia si Christus per se ascendisset in pinnaculum per gradus, non habuisset diabolus occasionem dicendi ei, quòd mitteret se deorsum, quia ipse potius descendere uellet per gradus, per quos ascendit. Quia tamen diabolus Christum portauerat per aerem, & posuerat eum supra pinnaculum, erat factus uerisimile, quòd posset de pinnaculo descendere per aerem, siue sine gradibus. Et ita aequaliter haberet locum tentatio diaboli. Quarto patet, quia si diabolus non portasset Christum per aerem: sed uenisset pe deiter, necesse esset, quòd per transiret aliqui dies inter principium tentationis eius, & finem, in quibus Christus maneret sine cibo, & famefcens. Istud autẽ eĩ inconueniens. Patet hoc, quia desertum illud, in quo Christus erat, quando cepit tentari, & antequam nunc duceretur ad pinnaculum, distabat satisa Ierusalem, ut dictum fuit supra in expositione litera, ideo in ueniendo de deserto, & redeundo, moraretur Christus aliquot diebus, & in istis maneret sine cibo, & famefcens. Et patet, quia cum ieiunasset quadraginta diebus cepit esurire, & tunc diabolus cepit eum tentare, & quando fuerunt finitæ omnes tentationes angeli accesserunt, & ministrauerunt Christo, scilicet, in cibo, & potu, ut patet infra in litera. Non est autem dicendum, quòd postquam Christus inciperet famefcere, maneret duobus, uel tribus diebus, aut pluribus sine cibo, quia istud erat inconueniens: ideo necesse est, quòd diabolus Christum portauerit per aerem, ut ista quasi subito fierent, ut in breui omnes istæ tentationes finirentur, & pauco tempore Christus fame cruciaretur. Et sic etiam fuit ad aliam tentationem, quia Christus a diabolo ductus est in montem excelsum, ubi ostendit ei omnia regna terræ. Et sic realiter Christus a dæmone portatus est.

Ad primum dicendum quod Origenes dixit, quòd Christus sequebatur plane, quasi athleta ad tentationem sponte proficiscens, non quidem quòd Christus pedibus sequeretur diabolum precedentem quasi comitando eum in itinere, sed sequebatur eum, idest, sequebatur uoluntatem eius, scilicet, quia omnes tentationes quas diabolus faciebat, Christus sponte tolerabat. Ad secundum dicendum, quòd si diabolus cognouisset Iesum esse filium Dei, non auderet ipsum tangere, nec tentare. Ignorabat tamen hoc, & ideo tentabat eum, ut hoc sciret. Vnde non formidabat eum tangere, cum nondum ei constaret quis ille esset. Cum autem dicitur quòd dæmon non posset portare Christum, uerum est si Christus resisteret, & tamẽ si ipse permitteret se portari, posset facilliter portari, & ita nunc permittebat: quia sicut a Iudeis permittit se trahi ad mortem lædendo eum, ita & a dæmone permittit se portari nulla per hoc sibi facta læsione.

Ad tertium dicendum, quòd licet quantum ad simplices uideatur absurdum, quòd Christus a dæmone portatus sit, non est tamen aliquod inconueniens, cum demon eum portans, non poterat ei malum inferre, nisi quod ipse pati uellet, sic ait Gregorius in quadam homilia, scilicet. Ecce dum dicitur Deus homo in sanctam ciuitatem a diabolo assumptus, humane aures audire expauescunt. Iniquorum tamen dia-

bolus caput est. Quid ergo mirum, si se ab illo permittit in montem duci, quæ se permittita membris illius crucifigit? Quasi dicat non est mirandum.

Quomodo Christum portauerit diabolus ad pinnaculum templi. Quæstio. XXXV.

QVAERITVR, quomodo diabolus portauit Christum ad pinnaculum templi. Dicendum quod est hic præsupponendum, quòd Christus non uenerit per seipsum modo humano, & naturali, scilicet pedibus gradiendo, nec etiã diuina uirtute, scilicet, se ad quacunque loca uellet sine medio transferendo, sed a diabolo portatus est, ita quod Christus in isto aduentu ad pinnaculum nihil egit, sed solum portare se permittit, ut declaratum est præcedenti quæst. Modus autem portationis poterat esse duplex, unus est, quòd diabolus, qui est substantia incorporea inuisibiliter, & incorporaliter per solius uirtutis applicationem ad corpus Christi portaret ipsum. Et sic fieri solet interdum secundum artes maleficas, scilicet, quòd aliqui manẽtes in uno loco uideant se subito apud alium locum multum distantem præcedenti, & non uideant quis portauit eos. Et interdum sentiunt se moueri, sed portatorem non uident. Interdum autem nec se moueri sentiunt, nec portatorem uillum uident. Ita ergo Christus portari poterat a dæmone, itaque portator inuisibilis maneret, ut incorporeus secundum naturam suam est. Sic etiam angelus boni continuẽ cælos mouent applicando uirtutem suam ad eos. Et tamen corpora nulla assumunt ad mouendum, quia corpora nõ sunt necessaria angelis, uel dæmonibus ad hoc, quòd aliqua agant principaliter, quòd pertinet ad aliquas uires, sed ad hoc, quòd in eis uideantur, cum illa corpora assumpta sint de materia fragili, scilicet, de aere, & non sint uillæ uires in eis.

Alio modo poterat hoc fieri modo uisibili, & corporali, scilicet, quòd dæmon in corpore assumpto Christum acciperet tenendo eum manibus, uel quomodocunque eum sibi aptando, ut ipsum portaret. Non oportebat, quòd imponeret eum humeris, uel super scapulas ad hoc quòd portare posset. Quia etiã si non uideretur eum tangere nisi digito, posset eum portare conuenienter. Quia non est sic de uiribus dæmonum in corporibus assumptis, sicut de uiribus hominum in corporibus suis. Quia corpora humana sunt naturalia, cum sint pars speciei, & uires animæ sunt diffusæ per ipsum corpus, & conmensurate corpori, ita quòd extra corpus suum anima nullas uires habet. Quòd apparet, quia homo non potest aliquid facere in ea, quæ non tangit immediate, uel mediãtẽ, sed necesse est, quòd applicet partes corporis sui illi rei, quæ mouere uult, eo quòd anima tota est intra corpus tã secundum essentiam, quã secundum uirtutem, cũ sit ei naturaliter uñta tanquam parti speciei. Ideo extra illud nihil agere potest, dum manet in eo. Dæmones autem assumunt corpora uoluntariẽ, non tanquã partem speciei suæ: ideo interdum applicant totam uirtutem suam corporibus, quæ assumunt. Et tunc extra illa corpora nihil facere possunt mouendo realiter, & si aliquid mouere uelint, necesse est, quòd applicent partes corporis illius assumpti ad id, quòd mouere uolunt. Sicut homo, qui aliquid mouere uult, applicat se ad illud, & aliter mouere illud non potest, quam rancumque sit res parua, & facilis ad mouendum. Interdum dæmones non applicant totam uirtutem corporibus assumptis, & tunc possunt applicare illam alijs rebus propinquis usque ad quas possit diffundi uirtus dæmonis. Et tunc dæmon in corpore assumpto poterit mouere multas res propinquas loco, ubi sit, quas

quas tamen non tangit per aliquas partes corporis assumpti, & tunc, qui uideret alias res moueri, iudicaret eas a se ipsis moueri, cum nemo eas uideret tangere, nec impellere. Ratio omnium dictorum est, quia dæmon non uñtur corpori assumpto tanquam parti speciei, sed sicut motor mobili. Ideo non oportet, quòd uirtus sua tota limitetur, & claudatur intra corpus illud assumptum. Anima autem uñtur corpori, non solum tanquam motor mobili, sed magis tanquam forma materię, & perfectio suo perfectibili. Ideo extra ipsum corpus anima nullo modo est, quantum ad totum, nec quantum ad aliquid sui. Et apparet diuersitas, quia una anima humana nõ potest esse nisi in uno corpore, & tamen idem homo potest simul portare diuersas res, & cuilibet illarum applicatur, uirtus animæ humanæ. Quia tamen applicatur solum, ut motor mobili, non limitatur tota uirtus eius ad unã rem: sed ita potest portare unam, quòd etiã multas simul portare potest, & cuilibet earum uirtus animæ applicatur. Ita ergo uirtus dæmonis non clauditur necessariò intra corpus assumptum, cum uñtatur illi solum, ut motor mobili, sed etiã potest se diffundere ad multas res propinquas illi corpori, & poterit mouere omnes illas non applicando eas partes illius corporis assumpti, sed partes uirtutis suæ. Sicut homo, qui portat simul diuersa, non portat illa per applicationem unius ad alterum, sed per applicationem corporis sui, & uirtutis suarum ad quodlibet illorum. Et sic poterat esse diabolus in corpore assumpto, & portare Christum, & tamen quòd non tangeret eum per aliquam partem corporis assumpti, sed quòd uideretur Christus per se moueri, cum tamen a dæmone moueretur, quòd poterat dæmon tangere eum solo digito, uel leuiter, & portare eum. Et non oportebat quòd super scapulas, uel super humeros poneret ipsum. Patet simile de angelo portante Abacuch de Iudæa in Chaldaeam. Nam dicitur, quòd portauit eum per capillum unum capitis. Danielis. 14. idest, quòd angelus in corpore illo assumpto solum tangebatur unum capillum, uel paucos. Manifestum est tamen, quòd non poterat teneri Abacuch per unum capillum, quia pondere suo rumperebatur multi capilli, & caderet de sublimi, & moreretur. Et dato quòd posset teneri per capillum, uel per omnes capillos simul, si angelus non teneret eum per aliam partem, quã per capillos, penderet in aere, & cum grauissima pœna portaretur: sicut apparet, cum quis conatur alteri euellere capillos. Manifestum est tamen, quòd Abacuch non affligebatur, cum portaretur, quia a Deo ad bonum opus portabatur: ideo necesse erat quòd etiã per alias partes teneretur, licet hoc non appareret. Istud autem esse nõ poterat, nisi quia angelus ille portans Abacuch non solum applicabat uirtutem suam corpori illi assumpto in quo uidebatur, ita ut per istud putaretur operari, sed etiam applicabat uirtutem suam alijs rebus coniunctis, & poterat illas simul mouere. Ideo, licet angelus de corpore suo assumpto non applicaret aliquid ad ipsum Abacuch nisi digitos suos ad unum de capillis eius, tamen extra corpus assumptum extendebatur uirtus angeli, & illam applicabat cæteris partibus corporis Abacuch, & per illam applicationem ipse portabatur. Hoc tamen ipse non uidebat, quia uirtus illa erat incorporea: sed solum uidebat, quomodo digitos illius corporis assumpti applicabat ad unum de capillis eius, per quem non portabatur, sed portari uidebatur. Ita nunc dæmon posset facere, scilicet, quòd solo digito suo tangeret corpus Christi, & ita eum portaret, & applicando uirtutem, quæ erat extra istud corpus assumptum reliquis partibus corporis Christi inuisibiliter.

Alph. Toft. in Matth. Comm.

A Dicendum autem, quod Christus a dæmone corporaliter, & uisibiliter portatus est, idest, dæmon portans Christum apparuit uisibiliter in corpore. Quòd patet, quia loquebatur Christo, & Christus respondebat ei, ut patet in litera & Luc. 4. Et tamen si dæmon non assumpsisset corpus, non potuisset loqui, nec Christus ei responderet, sed essent istæ tentationes factæ imaginariẽ, ita dicit Glo. Nota hic omnia corporeis sensibus esse completa. Quia enim uerba aduincem conferuntur, in specie hominis diabolus apparuit uerisimile est. Et dicendum, quod intentio diaboli portantis Christum, sic erat quod super totam urbem Ierusalem portaret eum quasi uolantem, quousq; poneret eum super pinnaculum, ut ex hoc Christus gloriaretur, quod uideret a populo uolare, & sic eum de inani gloria reum faceret. Creandum tñ est, quod Christus, licet uere portatus fuit super totam urbem, quasi uolans, tñ a nemine uisus est, quia ex hoc sequeretur quoddam scandalum, si Iudei uiderent Christum uolantem, quia putarent eum maleficum, cũ talia soleant fieri per maleficas artes. Hoc tamen in Christo apparere nõ debuit, qui uoluit a se tollere omnem occasionem suspicandi, ut ei indubitata fides præstaretur. Quod autem Christus faceret se inuisibile, facile sibi erat. Sic enim sæpe fecit, quando uoluerunt Nazareni præcipitare eum de monte, & ipse transiit per medium illorum, & nemo ipsum uidit. Luc. 4. Iterum etiam uoluerunt eum lapidare, quando dixit Iudeis, quod ipse erat ante Abraham, & tunc dicitur, quòd abscondit se, & exiit de templo, idest, fecit se eis inuisibilem, Io. 8. Iterum etiam propter similes causas uoluerunt eum lapidare, & exiit de manibus eorum. Factus inuisibilis. Io. 10. Ita ergo nunc faceret, & sic deciperet dæmonem, quia dæmon putabat quòd ab omnibus uidebatur uolans, ipse autem a nemine uidebatur, quia dæmon nesciebat quomodo Christus faceret se inuisibile. Sic dicit Chrysostomus super Mat. scilicet. Sed forte dicis, quomodo in corpore positum uidentibus omnibus statuit supra templum, sed forsitan diabolus sic eum assumebat, ut ab omnibus uideretur, ipse autem nesciente diabolo inuisibiliter sic agebat, ut a nemine uideretur. Sed obijciẽt, quòd diabolus non portaret sic Christum, quia per hoc si Christus esset purus homo expauesceret, cũ se uideret portari per aerem, & constitui in pinnaculo, & manifestẽ uideret istam esse operationẽ dæmonis, uel suspicaretur. Et sic postea nullo modo assentiret monitis eius, & sic tentatio ad nihil proficeret. Dicendum quòd diabolus non putauit, quòd per hoc impediretur tentatio, quia ipse uidit Christum promptum ad hoc quòd permitteret se portari, & dæmon uolebat persuadere Christo, quòd ipse erat Angelus, & portabat Christum tanquam filium Dei, ut per hoc Christus extolleretur ad inanem gloriam, & non expauesceret se portari, sed potius cuperet se multum portari, ut a multis uideretur, & magis gloriaretur. Et ad inueniendum hoc dæmon dixit Christo, quòd nõ timeret se proicere de alto, quia Angeli tenerent eum. Et ad hoc allegauit illam auctoritatem. Angeli suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ut putaret Christus se ab angelo portatum, & etiam quòd postea per aerem portaretur, & ista portatio per aerem erat ualde necessaria ad tentationem sequẽtem, qua diabolus suadebat Christo proicere se de pinnaculo. Nam si Christus ante hoc non fuisset portatus, per aerẽ timeret se proicere. Portauit ergo eum, ut postea putaret, quòd sicut per aerem portatus fuerat, & non cadebat, ita quando se proiceret, non caderet, nec læderetur, quia angeli tollerent eum in manibus, sicut prius portauerant. Et sic non solum fuit scandalosa, sed etiam intentionem dæmonis illa portatio aeris: sed etiam fuit ualde necessaria ad id quòd dæmon intendebat,

G g Alij

Alij tollunt istud inconueniens aliter dicentes, quod etiam si Christus fuisset purus homo non fuisset scandalizatus de illa portatione: quia poterat portari ita, quod nihil sentiret, sed putaret se manere. Dicendum quod non stat. Quia dato, quod hoc fuisset, sicut aliquando fit per artes maleficas: tamen quando postea Christus videret se super pinnaculum templi, cum ante hoc esset in deserto, magis expauesceret, & non consentiret tentationi diaboli, Item quia hoc modo non persuaderetur sibi ita manifeste quomodo posset se proicere de pinnaculo, & non laderetur: sicut si prius vidisset se volare per aerem, & non cadere. Ideo tenendum est id, quod supra diximus.

Quomodo Christus se portari a demone permisit, & an fuerit conueniens. *Questio. XXXVI.*

Primum argumentum.

QVAERITVR, quomodo Christus portari se a demone permisit, & an fuerit conueniens. Aliqui dicunt quod non, quia ponere se in manu demonis est exponere se periculo. Nullus tamen sapiens ex industria se periculo exponit: sed illa ex necessitate suscipit cum occurrerint. Item, quia actiones Christi sunt instructio nostra, est tamen nobis vetita communicatio cum demonibus; non debuit ergo ipse a demone permittere se portari, ne nos desideremus portari a demonibus, & ambulare per aerem, & discurrere per diuersa loca nocturnis temporibus, sicut malefici faciunt, & maxime mulieres de quibus infra dicitur in quadam quaestione.

Secundum.

Dicendum, quod conueniens fuit Christum permittere se portari a demone; quia ipse voluit tentari, vt nobis resistendi tentationibus exemplum praeberet. Voluit etiam de multis tentari: vt in omni genere tentationis nobis doctrinam resistendi traderet. Si tamen Christus non permitteret se portari a demone, non sustinisset nisi primam tentationem, scilicet, conuersionem lapidum; quia 2. & 3. fuerunt per portationem demonis de loco ad locum: vt patet hic in littera: debuit ergo permittere se portari. Secundum, quia Christus voluit perfecte vincere demonem, vt demon confunderetur videns se totaliter ab vno homine superatum: non est tamen aliquis victus quamdiu pugnare vult, & potest: ideo licet demon superatus esset a Christo in vna tentatione, cum adhuc manerent ei vires ad faciendum alias, & ipse vellet illas facere, non iudicaret se victum, nec confunderetur omnino: Debuit ergo Christus permittere eum tentare qualitercumque vellet, quousque ipse cessaret diffidens viribus suis, & deficientis animo. Istud autem non fieret nisi Christus permitteret ei facere quasunque tentationes vellet, ideo debuit permittere se portari ab illo, & omnia alia facere, quae ille vellet. Et ita fuit quousque diabolus iam fatigatus, & omnino se victum conspiciens perfecta tentatione recessit. Ad primum dicendum, quod periculum semper euitandum est, quamdiu sine prauiudicio salutis aeternae euitari potest: ubi autem salus aeterna aliud suadeat, non solum pericula sustinenda sed etiam inquirenda sunt. In Christo autem erat necessarium, quod se exponeret his tentationibus demonis: quia ipse venerat propter redemptionem, & doctrinam nostram. Erat autem vna pars doctrinae nostrae, quod doceret nos resistere tentationibus demonum per tentationes, quas ipse tolleraret: ideo secundum distinctionem deitatis, necesse erat hominem Christum his tentationibus se exponere, cum propter eas, & reliqua opera nostrae salutis venisset, & ita in nobis est: quod si Deus iuberet alicui se exponere periculo, non solum tenebatur istud tolerare,

sed etiam tenebatur istud inquirere. Aliter potest dici, quod periculum a pereundo dicitur, scilicet, quia in illo potest homo perire: vbi autem securitas est, periculum nullum est: in Christo autem sic erat: quia demon non poterat ei facere aliquid malum, nisi quod ipse pati eligeret; ideo non erat periculum in eo, quod se in manibus demonum poneret: secus autem in nobis, quibus demones possunt omne genus poenae inferre, nisi Deus eos prohibuerit: ideo nos cauere debemus ab eis: & periculum esset nobis ponere nos in manibus ipsorum. Ad secundum dicendum, quod actiones Christi sunt instructiones nostrae: non tamen quantum ad omnia, sed quantum ad aliquid: ita quod in qualibet Christi actione instruiamur in aliquo. Christus tamen multa faciebat, quae non solum erant ad moralem instructionem, sed etiam ad ostensionem potestatis. Et in quantum illa, sunt ad instructionem debemus ea sequi: in quantum vero sunt ad ostensionem potestatis non debemus ea sequi, sed solum credere. Sic patet de ieiunio suo quadraginta dierum, Nam ibi est aliquid morale, ideo nos debemus ieiunare quadraginta diebus, quia ipse totidem ieiunauit: & est aliquid pertinens ad potestatis ostensionem, scilicet, quod illis quadraginta diebus sine cibo manserit. Et hoc nos non debemus imitari, quia non possumus, sed solum credere, & venerari: ita nunc, quod Christus a demone tentatus sit ad instructionem est: vt innuat, quod etiam nos tentari oportet, & quod resistamus sicut ipse resistit. Quod tamen ipse permisit se portari a demonibus, quod ipsi voluerint, & exposuerit se tentationi dando demoni occasionem ad tentandum, pertinet ad ostensionem potestatis, & hoc nos facere non debemus. Quia Christus, qui maior demonibus erat, voluit ostendere, quod non timebat eos: & posuit se in manibus eorum; Nos autem, qui fragiles sumus, non debemus permittere potestati eorum, nec dare eis occasionem tentandi: sed fugere occasiones quantum poterimus.

Quare diabolus in primis duabus tentationibus dixit Christo, si filius Dei es, & in tertia non. *Questio. XXXVII.*

QVAERITVR, quare diabolus in primis duabus tentationibus dixit Christo, si filius Dei es, &c. & in tertia non dixit. Ad primum dicendum, quod diabolus dubitabat de Christo an esset Deus, & desiderabat hoc valde scire: ideo a principio tentauit eum, vt hoc sciret: & sic dixit, si filius Dei es &c. & quia per illam tentationem diabolus non potuit certificari Christum esse Deum, vel non: subiunxit secundam in qua etiam dixit, si filius Dei es: sic ait Chrysostomus super Matthaeum, scilicet: Cum ex praemissa Christi responso nihil certum discere diabolus potuisset, vtrum Christus Deus esset an homo: assumpsit eum ad aliam tentationem, Idem dicit Hieronymus super Matthaeum, scilicet: In omnibus enim tentationibus hoc agit diabolus: vt intelligat si filius Dei sit. Ad secundum dicunt quidam, quod diabolus iam cognouerit Christum esse Deum per secundam tentationem: ideo in tertia non quaesuit ab eo, si filius Dei es. Hoc tamen non potest stare: quia nihil apparet, per quod diabolus potuisset cognoscere istud: cum Christus nulla signa ad hoc ostenderit: sed valde caute se occultauit, sicut in prima tentatione. Item, quia si diabolus cognouisset Christum esse Deum, per tertiam tentationem non tentasset eum amplius, quia timeret. Sic enim dicit Athanasius, quod diabolus certamen tentationis

Ad secundum.

tionis contra hominem: & non contra Deum iniit. Nec enim audebat Deum tentare. Tentatio autem tertia fuit grauior praecedentibus, scilicet, de idolatria, & auaritia: ideo diabolus non cognoscebat Christum esse Deum. Et sic non omisit dicere, si filius Dei es; quasi iam hoc cognosceret. Dicendum igitur, quod diabolus potuit cessare propter duo. Primum, quia putauit se omnino victum in tertia tentatione illa, & quod iam nulla media haberet ad inueniendum an ille esset Deus, cum tamen caute se occultasset in hoc: quia diabolus ad hoc inueniendum, oportebat quod peteret a Christo aliquod genus miraculi ostendentis eum esse Deum saltem ex coniectura. Forte autem iam diabolus nesciebat, quae miracula ab illo peteret fieri, quae rationabiliter peti possent, id est, vt videretur, quod necessarium esset illa fieri ad aliquod bonum habendum, vel ad aliquod malum euitandum, quia aliam Christum illa non faceret dicens non esse necessaria. Sicut quando diabolus petiuit, quod lapides conuerteret in panem. Christus autem dixit quod non erat necessarium, quia non in solo pane viuunt homo, &c. Si ergo Christus esuriens excusauit se de illo miraculo tanquam non esset necesse istud fieri: a fortiori se excusaret de alijs, quae essent minus necessaria, & opportuna. Vnde diabolus forte iam non potuit inuenire aliquod genus miraculi, quod rationabiliter a Christo fieri peteret: ideo cessauit quare a Christo an filius Dei esset. Secundum potest dici, quod licet non apparuissent aliqua signa, quae ostenderent Christum esse Deum, vel non esse Deum: quia tamen in duabus tentationibus Christus nihil in se deitatis ostendit: forte putauit diabolus, quod non esset Deus: & sic cessauit petere ab eo an Deus esset: & ad hoc aequaliter adiuuat: quia tentatio vltima diaboli fuit deterior, scilicet, de idolatria, & auaritia: & tamen non est verisimile quod ipse tentaret de crimine tam pessimo, & tam aperto: cum de hoc dubitaret an Deus esset: & satis est hoc verisimile: tamen verisimilior responsio praecedens.

Quare diabolus suasisit Christo se praecipitare de pinnaculo. *Questio. XXXVIII.*

QVAERITVR, quare Diabolus suasisit Christo se praecipitare de pinnaculo. Dicendum quod intendebat per hoc habere experientiam de eo, an esset Deus, vel inducere eum ad peccatum. Nam si se praecipitaret, & nihil laderetur, putaret diabolus ipsum esse Deum: & habebat intentum: quia hoc ipse scire volebat: & ita innuebat, scilicet, quod si filius Dei erat, etiam si se proijceret non laderetur: quia angeli portarent eum in manibus. Si autem esset homo purus: diabolus volebat eum perire se praecipitando: & intendebat eum fallere, scilicet, vt ipse crederet se esse Filium Dei, & putaret; quod non laderetur proijciendo se de pinnaculo, sicut non fuerat laesus, quando per aerem portabatur. Vel dato quod nollet se proijcere de pinnaculo, volebat in eo gignere opinionem, quod ipse erat filius Dei, etiam si diceret, nolo me proijcere de pinnaculo, sed descendere per gradus, licet sim filius Dei. Quia istud erat grauius peccatum, si hoc ipse credere vellet, & gloriari de hoc nomine, si non esset verus filius Dei. Poterat tamen adhuc esse, quod diabolus in praecipitatione de pinnaculo vellet sustinere eum, ne laderetur, dum tamen ipse vellet se proijcere: quia per hoc committeretur duplex peccatum. Primum erat diuina tentatio, cum sine vlla causa exponeret se periculo expectando diuinum adiutorium. Et istud innuit Christus in responsione sua, Alph. Toft. in Matth. Comm.

A dicens. Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum: secundum erat inanis gloria: quia si se proijceret. Hoc erat, vt videretur ab hominibus volans, & quod non laderetur. Et per hoc vellet de se opinionem sanctitatis gignere. & quodcumque istorum sequeretur diabolus habebat intentum suum, scilicet, inducendo Christum ad quodcumque peccatum. Gloss. dicit quod diabolus semper ad alta eleuando ducit per iactantiam: vt praecipitare possit. Ambr. etiam super Lucam dicit. Sequitur iactantiae telum quo in procliu delinquitur: quia dum homines gloriam virtutis suae iactare desiderant: de loco meritorum suorum, & statione recedunt.

B Quare diabolus in ista secunda tentatione vsus est auctoritate sacrae Scripturae, & non in prima vel tertia. *Questio. XXXIX.*

QVAERITVR, quare diabolus in ista secunda tentatione vsus est auctoritate sacrae scripturae: & non in prima, nec in tertia. Ad primum dicendum, quod hoc fecit propter multa. Primum, quia ipse vidit, quod Christus per auctoritates scripturae se defendebat: ideo ipse per eas voluit illum impugnare. Secundum, quia ex eo quod Christus allegabat auctoritatem scripturae, diabolus vidit, quod ipse valde credebat scripturae: ideo putauit, quod per ea posset eum facilius fallere, quam aliter. Ad fallendum ergo ipsum allegauit eam. Sic dicit Origenes, scilicet: Vnde tibi diabolus scire, quod ista scripta sunt? Nunquid legisti Prophetiam, vel diuina eloquia? Legisti quidem, non vt ex ipsa lectione eorum melior fieres, sed vt de simplici littera eos, qui amici sunt litterae interficias. Scis quia si de alijs voluminibus loqui volueris, non decipies. Ambrosius quoque, super Lucam dicit, quod satanas transfiguratur se in angelum lucis, & de scripturis ipsis diuinis laqueum fidelibus parat. Vt ut enim testimonijs scripturarum, non vt doceat, sed vt fallat, Et iterum ait: Non te capiat hereticus, quia potest de scripturis aliqua exempla proferre. Vt ut enim diabolus testimonijs scripturarum, non vt doceat, sed vt fallat. Ocasio autem fallendi maxima est in istis scripturis: quia sunt maxime auctoritatis, & non licet illis contradicere. Ideo cum diabolus allegauerit eas quantum ad litteram corticem, putat se per hoc facilius fallere posse. Tertio fecit hoc diabolus ad colorandum dictum suum, & tollendam suspicionem: quia dixerat Christo quod proijceret se de pinnaculo: istud autem erat malum, & periculosum, & quod nullus facere vellet timens inde malum. Ideo diabolus dixit, quod Christus non laderetur, licet se proijceret. & ad hoc probandum allegauit testimonium scripturae, scilicet, Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te. Quarto permisit hoc Deus ad instructionem nostram, scilicet, vt videamus, quod licet sacrae scripturae bonae sunt, tamen in malum trahi possunt, cum malus homo earum sensum deprauando eas ad cauendum errorem deducit. Nam diabolus, qui nullum bonum desiderat, scripturis vtitur: de quo constat, quod ad malum finem illis vtitur. Sic dicit Ambrosius super Lucam, vt supra dictum est, scilicet: Non te capiat hereticus, quia potest de scripturis aliqua exempla proferre: vtitur enim diabolus testimonijs scripturarum, non vt doceat, sed vt fallat. Ad secundum dicendum, quod in prima, & tertia tentatione non vsus fuit auctoritatibus. De prima est causa, quia diabolus vsus fuit scripturis, quia Christus illis vtebatur: & tamen ante primam tentationem Christus nihil allegauerat de scripturis: ideo in prima tentatione diabolus nihil allegauit. Secundum, quia principaliter

Gg 2 diabolus

diabolus introduxit auctoritatem illam ad colorandum illud malum, quod persuadebat, scilicet, quod Christus projiceret se de pinnaculo. In prima autem tentatione diabolus non persuasit aliquid, quod esset manifeste malum, scilicet, conuertere lapides in panem ad sedandum famem, ideo non oportuit, quod vteretur tunc Scriptura. Tertio, quia forte diabolus non inuenit aliquam auctoritatem accommodam illi tentationi, sicut isti secunda: ideo in ista secunda allegauit: & in prima tentatione nihil allegauit. De tertia tentatione dicendum, quod diabolus ibi nihil allegauit: quia auctoritatem nullam inuenit ad propositum suum. Nam ibi satis fuisse necessaria ad colorandum iniquissimam suasionem de idolatria, & auaritia: & tamen nullam inuenit ad hoc: sed solum suadere volebat idolatriam pollicendo diuitias, & honorem.

An ista auctoritas a Demone allegata fuerit recte allegata, Quæst. XL.

QVAERITVR, an ista auctoritas allegata a Demone fuerit recte allegata. Dicendum, quod quia præter hoc, quod diabolus non allegabat eam ad bonum finem, adhuc sensus eius non concordabat proposito demonis: quia demon loquebatur de filio Dei, ipsa autem auctoritas non intelligitur specialiter de filio Dei. Et patet hoc ex principio ipsius. Psal. 91. ubi ista auctoritas ponitur, scilicet: Qui habitat in adiutorio altissimi; & sequitur, dicit Domino susceptor meus es tu: & refugium meum. Loquitur ergo de viro iusto sperante in Domino: & non de filio Dei. Secundo patet, quia diabolus suadebat contra intentionem scripturæ: nam ipsa scriptura significat, quod viri iusti liberabuntur a Deo à periculis, quando ad eum refugerint. Ideo dicitur ibi: Dicit Domino, susceptor meus es, & refugium meum, & dicitur: Scuto circumdabit te veritas eius. & iterum: Ipse liberabit me de laqueo venantium: & tota litera prius; quæ significat liberationem de periculis, quando inciderint refugiendo ad Dominum, & clamando ad ipsum. Vnde dicitur ibi: Clamabit ad me, & ego exaudiam eum: diabolus autem suadebat Christo, quod se exponeret voluntarie periculo, sine vlla causa: ideo faciebat contra intentionem scripturæ: vnde intelligitur, angelis suis Deus mandauit de te, i. de quolibet viro iusto clamante ad Dominum, vt custodiant ipsum a periculis in omnibus vijs, i. in omnibus operationibus; quia in quolibet genere operationis, aut vite, vel status pericula multa incidere possunt, a quibus angeli custodes nostri liberant iustos ex mandato Dei. In manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidē pedem tuum, i. si aliquando vir iustus cadat de loco alto, angeli liberant eum de periculo tenendo eum ne offendatur saltem pes eius in lapidibus, i. vt in nullo sibi noceatur. Sic dicitur Psal. 76. f. Cū ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam, i. sustentat eum in manu sua. Et loquitur ibi scriptura de viro: quia immediate subditur ibi, iunior fui, & enim senui, & non vidi iustum derelictum. Et iste est modus loquendi ad significandum quod Deus liberat viros iustos a periculis, quando ad eum refugiant, si expediat eis liberari. Glo. autem exponit ista literam quasi moraliter dicens, quod præcepit Deus angelis suis, id est, administratorijs spiritibus, quod in manibus suis, id est, auxilijs suis tollerent hominem, & custodirent eum ne offēdat pedem, id est, affectum mentis ad lapidē, id est, ad veterem legem scriptam in lapideis tabulis. Vel per lapidē potest intelligi omnis occasio peccati, & ruina. Iste tamen sensus est moralis. Scriptura autem,

F quando allegatur semper debet allegari in sensu literali: quia in sensibus mysticis non facit aliquam probationem, & ita diabolus in sensu literali allegauit, licet non conueniret sensus suus literæ. Tertio patet, quia nullo modo conuenit hoc filio Dei. Quia ista ponuntur in refugium periculorum, scilicet, quod homines per angelos de periculis liberentur, ubi se ipsum homo liberare non potest: filius tamen Dei non indiget ab aliquo liberari, quia ipse maior est angelis nullius auxilio indigens, sed ipse omnibus sustentationem præbens, ideo non potest de eo intelligi, sed de viro iusto. Sic dicit Hieron. super Matt. scilicet: Hoc in nonagesimo Psalmo legimus; verum ibi non de Christo, sed de viro sancto propheta est; male ergo interpretatur diabolus scripturas. Quarto diabolus male allegauit, quia detrucauit partem scripturæ, ex qua poterat haberi sensus eius. Quia ibi dicitur: Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem. Ista autem de diabolo dicunt doctores intelligi. Ideo istam partem subtrahit, vt fallere possit. De his Chryso. super Matt. dicit. Verè enim filius Dei angelorum manibus non portatur: sed ipse magis angelos portat. Et si portatur manibus angelorum, non vt offēdat ad lapidē pedem suum quasi infirmus, sed propter honorē quasi Deus. O diabolus, quoniam filius Dei manibus portatur, legisti: & quia super aspidem, & basiliscum calcas, non legisti. Sed istud quiddē exemplum profert quasi superbus: hoc autem tacet quasi astutus. Ipse etiam Chryso. dicit, quod testimonium a Domino allata sunt conuenienter, a diabolo autem indecenter. Non enim quod scriptum est, angelis suis, &c. suadet projicere se ipsum, & præcipitare. De hoc quoque Origenes dicit. Vide quomodo in ipsis testimonijs versipellis est. Vult enim minuere gloriam Saluatoris, quasi angelorum indigeat auxilio, offēsurus pedem nisi coram manibus subleuetur. Hoc enim testimonium non de Christo, sed de sanctis est generaliter scriptum. Nec enim indiget angelorum auxilio, qui maior est angelis: qui in potius disce o diabole quod nisi Iesus adiuuaret angelos offēderent pedem suum. Et tu propterea quasi fulgor de celo cecidisti: quia credere in Iesum Christum Dei filium noluit. Quare autem files, quod sequitur, scilicet, super aspidem, & basiliscum &c. nisi quia tu basiliscus, tu draco, tu leo?

Cum diabolus scripturam male allegauerit cur Christus eum non redarguit, Quæst. XLI.

QVAERITVR, cum diabolus male allegauerit scripturam, quare Christus non redarguit eum, quia in sacra scriptura non est permittendus aliquis errare: quia error eius est valde periculosus, scilicet, quia causat heresim, & peruersitatem in operationibus, & vite æternæ dispensium ducit. Dicendum, quod Christus noluit redarguere diabolum de falso intellectu scripturæ. Primo, quia non faciebat ad propositum suum. Nam intentio Christi solum erat excludere tentationes demonis, & quia poterat Christus istam tentationem excludere non impugnando demonem de falso intellectu scripturæ, non curauit eum impugnare: imo conuenientius excluderet tentationem non impugnando allegationem, quæ in ista tentatione impugnationi. Nam diabolus intendebat Christum deducere ad hoc quod se præcipitaret de pinnaculo: Christus autem dixit, quod istud non conueniebat, quia erat tentare Deum. Auctoritas autem inducta a demone erat ad confirmationem, & ad tollendum dubium, quod oriri poterat ex verbis demonis praua suadentis: & sic respondere ad illam erat respondere ad minus principale: & tamen quando aliquis respondere vult alicui obiectioni contra se factæ, inordinatum est, quod respondeat ad id, quod minus principale est: nisi forte respondere velit ad omnes defectus, qui accidunt in argumentatione. Christus autem solum voluit facere id, quod necessarium erat. Excludere obiectionem. Quod autem ostenderetur omnia, in quibus peccabat illud argumentum, erat magis curiositatis, quàm necessitatis. Christus ergo disciplinatè agens voluit respondere ad id, quod principale erat, quia per hoc excludebatur totum argumentum. Item cautela respondentis est, quod si sunt plura per qua destrui potest aliqua argumentatio, respondeatur per istud, quod habet maiorem apparentiam, & quod arguens facilius concedet, quia si respondet ad id, quod non est tam apprensibile arguens proster nare, & non apparebit ipsum bene respondere, & necesse erit diu in verbis contendere. Ita nunc erat, quia cum Christus diceret, quod non erat necesse præcipitare se de pinnaculo, quia Deus tentabatur, erat ista in se valde apprensibile: ita vt diabolus non haberet, quid posset respondere, & sic tacuit. Si autem dixisset, quod illa auctoritas allegata non intelligebatur de filio Dei, sed de quolibet iusto, non erat istud ita manifestum. Et sic poterat diabolus contendere in verbis cum Christo, asserens intelligi de filio Dei. Et sic caute Christus fecit, non curando illam impugnare. Item noluit Christus eam impugnare, vt tolleretur occasio diabolo suspicandi contra ipsum. Quia si solum Christus se reduceret ad hoc, quod diceret auctoritatem illam non intelligi de filio Dei, intelligere videretur quasi innui, quod ipse erat filius Dei, & quod non intelligebatur auctoritas de eo, sed de viro iusto. Nolebat se præcipitare Christus, tamen cauit semper in verbis suis, vt diabolus non inueniret aliquod signum per quod credere posset eum esse Deum: ideo noluit impugnare allegationem. Item si Christus contendere cum diabolo, quod non recte allegabatur auctoritas, cum diabolus sit perspicacior ingenio omnibus hominibus, & potest intelligere scripturas melius, quàm quicquam; homines: diabolus posset putare Christum esse Deum, si superaret ipsum intelligentia scripturarum conuincendo eum scientificè, quod non recte allegaret. Christus ergo noluit impugnare allegationem tanquam sapientissimus, sed solum respondere planè, sicut vir bonus, et si esset simplex, quia quilibet etiam non multum peritus poterat videre, quod istud erat prauum, quod quis sine causa se præcipitaret, & quod erat tentare Deum. Non ergo curauit impugnare allegationem. Ad argumentum in contrarium dicendum, quod error in sacra scriptura est periculosissimus, & non est permittendus in eis, in quibus periculum gignit. In diabolo autem error iste non esset periculum, quia iam perire non potest, cum semel perierit, & sit æternaliter damnatus. Ideo inutile esset eum circa aliquem errorē velle corrigere. Est etiam diabolus damnatus in moribus, ita, vt iam fieri bonus non possit, & etiam bonus effici non desideret, ideo superfluum est emendare eum circa errorem sacre scripturæ. Aliter etiam dici potest, quod error non est permittendus in illis, in quibus est proprie error. In diabolo autem non est error, ita vt non intelligat, quia veritatem sacre scripturæ perfecte intelligit. Vnde quoniam falsè, & inconuenienter allegat, non hoc facit, quia ignoret, sed quia fallere cupit. Sic dicit Ambro. super Lucam, & etiam Origenes; vt supra allegatum est in questione illa, scilicet. Quare diabolus allegauit scripturam: Non ergo oportebat diabolum corrigi, quia non errabat, sed intellectum scripturæ scienter deprauabat. Tales autem corrigendi non sunt, cum non er-

A rent, sed scriptura contra eos defendenda est, quam deprauare, & lacerare uolunt. Istud autem maxime est, quando quis in publico falsè exponit sacram scripturam, ex qua expositione potest sequi error in audientibus: tenentur illi, qui sciunt resistere tali expositioni. Diabolus autem nunc in secreto loquebatur Christo, & non poterat sequi inde error in aliquo ex falsa expositione diaboli: ideo non fuit opus, quod Christus illam allegationem impugnaret. Secus autem si publicè diabolus hoc diceret, vel aliquis homo, quia Christus restitisset ei.

An tentatio ista satis fuerit conueniens, Quæst. XLII.

QVAERITVR, an ista tentatio fuit satis conueniens, & uerisimilis, scilicet, suadere Christo quod se præcipitaret. Dicunt quidam, quod non, quia nullus suadet contrarium eius, quod intendit: sed diabolus statuens Christum supra pinnaculum intendebat eum de superbia, seu de inani gloria tentare, ergo inconuenienter suadebat ei mittere se deorsum, quod est contrarium superbia; & inani gloria; quæ semper desiderat ad alta ascendere. Item ista suasio erat manifestè mala, quia suadebatur Christo, quod se præcipitaret, quod aperte malum est, & nullum bonum ibi apponebatur ad istud malum excusandum, vel per quod ad istud malum Christus suaderetur. Item non erat conueniens tentatio ista ad intentionem diaboli, quia ipse uolebat scire an Christus esset Deus, & ad hoc suadebat ei uolare. Poterat tamen uolare, vel præcipitare se incolumis de pinnaculo per artes maleficas, & sic non cognosceretur per hoc an esset Deus.

Item poterat uolare per operationem Dei sine vilo maleficio, & tamen quod non esset Deus, sicut Abacuch volauit de Iudæa in Chaldaeam quasi in momento, quia portabatur ab angelo. Danielis decimo quarto. Sed ille non erat Deus, nec per illum volatum creditum fuit illum esse Deum: ergo etiam si Christus se præcipitaret incolumis, non appareret ex hoc eum esse Deum.

D Item ista tentatio erat scandalosa, scilicet, quod Christus poneretur super pinnaculum templi, quia Iudæi videntes eum ibi siue se præcipitaret, siue per gradus descenderet, scandalizarentur de eo, scilicet, dubitantes quis eum ibi posuisset, & quomodo venisset.

Dicendum, quod uocatur aliqua res conueniens si coaptatur illi fini, ad quem est, sicut tibia est ad psallendum. Si igitur ipsa talis sit, vt per eam bene psallatur, erit tibia bona, uel conueniens. Ita tentatio ista fiebat, ut demon consequeretur id quod intendebat. Si ergo conueniebat verè intentioni suæ, vel putabat demon scire an Christus esset Deus, sicut dicit Hieronymus super Matthæum, scilicet. In omnibus tentationibus hoc agit diabolus, vt intelligat si filius Dei sit: istud autem uolebat scire per aliquod signum, & putabat hoc esse conueniens si Christus de pinnaculo se præcipitans illæsus maneret, & dato quod non posset cognoscere an filius Dei erat, uel etiam si filius Dei non esset, uolebat tamen saltem inclinare eum ad aliquod peccatum, scilicet, ut præcipitaret se, & moreretur, vel dato quod non moreretur, quod peccaret tentando Deum, & exponendo se periculo sine causa, & etiam quod desideraret gloriam inaniem ab hominibus per hoc quod uolare uideretur. Quidquid istorum sequeretur, sufficiebat ad intentionem diaboli cupientis inducere ad aliquod malum. Erat tamen satis uerisimile, quod aliquid istorum sequeretur ex ista tentatione, nisi tentatus ualde si-

bi caueret prudenter resistendo. Ideo tentatio conueniens erat, secundum finem suum, licet non consecuta fuerit effectum prudenter illam excludendo. Et notandum, ut ait Hiero. super Mat. quod diabolus dixit Christo, mitte te deorsum, quia semper ipse homines cadere deorsum desiderat. Persuadere autem potest, precipitare uero non potest. Et ideo dixit mitte te, & non misit ipse eum de pinnaculo. Sic etiam dicit Rabbanus, quod licet Saluator noster permisisset se à diabolo supra pinnaculum templi poni: tamen renuit ad imperium eius descendere: nobis dans exemplum, ut quilibet imperauit uiam ueritatis tritam nos ascendere, obtemperemus: si quis autem uult nos de altitudine ueritatis, & uirtutum ad ima erroris, & uitiorum precipitare, non illum audiamus. Ad primum dicendum, quod licet diabolus tentaret Christum de inani gloria, suavit ei descendere, quia licet inanis gloria ascendere cupiat, tamen aliquando per exteriorem humiliationem quæreret quis sibi gloriam qua exaltetur circa spiritualia bona. Vnde dicit Aug. in lib. de sermone Domini in monte, Aduertendum est non in solo rerum corporearum nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus lutosi posse esse iactantiam. Et ad hoc signandum diabolus Christo suavit, ut ad quærendam gloriam spirituales mitteret se corporaliter deorsum. Ad secundum dicendum, quod precipitare se de pinnaculo apparebat malum secundum se, & tamē diabolus ad hoc aliquantulum suadebat. Primum ratione finis, scilicet, quia ex hoc Christo sequeretur magna gloria, si homines uiderent eum per aerem uolare. Multi tamen sunt, qui magnis periculis, & de quibus putant se non posse euadere, se exponunt, ut famam inde consequantur. Sic enim dicit Horatius in sua Poetica de Empedocle Philosopho, qui insiluit in Aetna montem. Siciliz emittentem flammam, & perijt. Et dicit, quod hoc fecit, ut de se gigneret opinionem, quæ erat Deus immortalis, cum ait.

*Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
Insiluit, sit ius licet atque perire. Poetis.*

Secundo suadebat ad hoc ostendendo istud esse securum, quod poterat Christus sine ullo nocimento se precipitare. Et ad hoc primo faciebat, quod Christus uolando perductus fuisset de deserto in pinnaculum; & nihil mali inde senserat, nec ceciderat: à fortiori ergo posset hic se precipitare incolumis, quia maius erat de deserto usque ad pinnaculum uolasse: quam de pinnaculo usque ad pavementum. Secundo probabat hac auctoritate scripturæ; scilicet, quia Deus mandauerat angelis suis, ut tollerent ipsum in manibus, ne offenderet pedem suum ad lapidem. His ergo suppositis, satis ausus aliquis fuisset precipitare se de pinnaculo: precipuè, ut ex hoc gloriam popularem consequeretur. Vnde in homine, qui inanis gloriæ cupidus esset, tentatio ista fuisset valde conueniens.

Ad tertium dicendum, quod diabolus putabat conuenientem esse tentationem istam, ita quod si Christus uolaret incolumis, putaret eum esse Deum. Et cum dicitur, quod poterat hoc facere per artes magicas, dicendum, quod non poterat hoc demoni latere, quia artes magicæ per solos demones efficiuntur, & ipsi in his præstant auxilium, ut ait August. 18. de Ciuit. Dei, & habetur in decretis. 26. quæst. 5. cap. Nec mirum, & cap. Episcopi, ubi dicitur istas artes à Zabulo esse inuenias. Demones tamen inter se sunt concordēs, ut patet infra decimo secundo. Si Satan in se diuisus est, regnum eius non stabit. Quasi dicat: Non sunt demones inter se diuisi, cum potestas eorum tanto tempore duret. Cum ergo unus demon, vel

let per uolatum scire de Christo, an esset Deus, non præstaret alius demon Christo adiutorium ad hoc quod ueritas huius rei occultaretur, & impediretur tentatio alterius demonis. Sicut Christus increpauit illos, qui asserbant eum eicere demonia de corporibus in potestate Belzebub tanquam irrationabiliter loquentes, quia unus demon non repugnat alteri, sed omnes in hoc fine, & desiderio maxime conueniunt, ut homines fallant, & ad inferos perducant. Si ergo Christus uolaret incolumis, necesse esset, quod opere Dei uolaret, quia si opere magico faceret, diabolus hoc sciret, & sic non oporteret quod eum tentaret, quia iam sciret ueritatem.

Ad quartum dicendum, quod secundum ueritatem non erat sufficiens argumentum ad cognoscendum Christum esse Deum, quod uolaret, etiã si opere Dei hoc fieret. Diabolus tamen putabat esse sufficiens quantum ad se, ergo sufficiens erat, quia ita est in doctrina respondendi & probandi, quod aliquis probet ex eis, quæ simpliciter uera sunt, aut uera uidentur respondententi. Et istud erat, quia multæ coniecturæ præcesserant in Christo ad hoc quod esset Deus; ideo si nunc apparerent aliqua, etiã si per se non esset sufficiens ad probandum, coniuncta tamen precedentibus uideretur facere probationem, vel diabolus acciperet illam pro probatione. Et sic licet uolatus Abacuch non arguebat eum esse Deum, quia mille coniecturæ aliæ in eo præcesserant: probaret tamen secundum intentionem demonis Christum esse Deum, quia præcesserant in eo aliæ coniecturæ. Sciendum autem, quod actus uolandi secundum se non probaret Christum esse Deum in conspectu demonis, nec in conspectu hominum, non solum, quia fieri poterat in homine puro, & etiã arte demonum, sed etiam quia uolare non est de miraculis pertinentibus ad Deum. Quia miracula Dei sunt utilia: uolare autem ad solam ostentationem pertinet. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Per hanc propositionem, quomodo poterat cognoscere si esset filius Dei, aut nō. Volare enim per aerem non est propriè opus Dei, quia nulli utile est. Si ergo aliquis uolauerit pronocatus, propter ostentationem solum hoc facit, & est potius ex diabolo, quam ex Deo. Si ergo homini sapienti sufficit esse quod est, & non est ei necessarium apparere quod non est, quantum magis filius Dei ostendere se necessarium non habet, de quo nemo tamen cognoscere potest quantum ipse apud se est.

Ad quintum dicunt aliqui, quod Christus positus à demone supra pinnaculum uisus fuit à Iudæis, vel uideri potuit, ibi manens, vel per gradus descendens, & tamen non erat scandalum, quia poterat dicere Christus se portatum fuisse. Et Iudæi hoc uerisimile crederent, cum scirent Abacuch ab Angelo de Iudæa in Chaldaam fuisse portatum. Dicendum quod non stat, primo, quia si Christus super pinnaculum appareret, erat scandalum propter personam suam, quia laici ad illum locum non ascendebant, sed solum ad atria templi, in quibus orabant, & audiebant uerbum Dei. Ad interiora autem eius, uel ad foraticium superius laici non intrabant, quia hoc ad solos sacerdotes pertinebat, uel saltem ad leuitas. Item, quia Iudæi nunquam tale uidebant, nec habebant ex sacra scriptura. Nam historia Danielis à fine capituli duodecimi usque ad finem libri non habetur in Hebræo, sed de Theodotionis translatione est, ut solet an notari ex rubeo Iomnibus biblijs; imo Iudæi irrident si quis dixit eis, quod uolauerit Abacuch de Iudæa in Chaldaam, sicut Hieronymus refert quendam in lege peritum obiecisse cuidam christiano, ut patet in prologo Hieronymi super Danielem, qui incipit, Danielem Prophetam. Istud

ergo,

ergo, quod nouum erat non crederent, sed putarent per maleficia factum esse. Item dato, quod Iudæi illud crederent factum fuisse in Abacuch, non crederent factum esse in Christo, scilicet, quod ab angelo portaretur, quia Abacuch portatus fuit de Iudæa in Chaldaam ex causa necessaria, scilicet, ut cibum ministraret Danieli. De Christo autem non appareret nunc aliqua causa, quare fuisset portatus. Ideo non crederetur, quod ab angelo fuisset portatus, sed quod esset ars malefica, & sic maneret scandalum. Item, cum Christus uideretur à Iudæis supra pinnaculum, quærerent ab eo quis eum illuc tullisset. Et si taceret, esset suspectus: si loqueretur, diceret se à demone portatum, quia ille eum tulerat, aliàs mentiretur. Mentiri tamen Christum fas non erat. Quod autem diceret se à demone portatum, erat scandalum, quia omnia, que postea faceret crederentur facta esse magicè, quod valde repugnabat intentioni Christi. Ideo inconueniens magnum erat si Christus à Iudæis supra pinnaculum uideretur, uel descendens de ipso pinnaculo. Dicendum ergo, quod Christus non uisus fuit ab aliquo supra pinnaculum, quia sicut nemo uidit Christum uolantem, quando portabatur à demone de deserto in pinnaculum, ut supra dictum est, ita quando in pinnaculo fuit, & quando descendit, à nemine uisus est, licet demon putaret Christum à multis uideri. Hoc autem erat, quia ipse se inuisibilem pro tunc reddidit. Sic dicit Chrysol. super Mat. sed forte dices, quomodo in corpore constitutum uidentibus omnibus statuit supra templum? Respondet dicens: forsitan diabolus sic eum assumebat, uel ab omnibus uideretur. Ipse autem nesciente diabolo inuisibiliter sic agebat, ut à nemine uideretur: & sic non potuit esse aliquod scandalum.

*Quid sit tentare Deum, & quare tentandus non est.
Quæst. XLIII.*

QVAERITVR, quid sit tentare Deum, & quare tentandus non est. Dicendum, quod tentare propriè est experimentum de aliqua re uelle accipere, ut quando quis non indiget usu rei, uult ut illa solum ut uideat, quomodo se habeat, & illud est tentare rem. Sicut qui cogit equum ad cursum, non quasi uile sit sibi currere, sed ut experimentum habeat de agilitate equi, tentare equum dicitur. Si autem quis utatur re tanquam si usus sibi utilis, uel necessarius, uel iucundus sit: & non faciat ad capiendum experimentum de ipsa re, non dicitur eam tettare, sed uti illa, etiam si illius modum non nouerit: licet propriè tentatio fiat in eis, qui rerum qualitates non nouerunt, & uolunt eas experiri. Illud n. experimentum uocatur tentatio. Et hoc modo homo tentat amicum suum, quando nescit an in eo confidendum sit, & in aliquo uult capere experimentum illius. Sic et Deus dicitur tentare hominem, ut de illo experimentum habeatur. Deuter. 13. i. Tentat uos Deus uester, ut palam sciat, utrum diligatis eum, an non. Hoc etiam modo diabolus tettare hominem. Licet n. intentio eius semper sit, ut hominem fallat, & perdat, quia tamen nescit an homo assentiet suasionibus eius, suggerendo aliquid homini tentat eum. Experimentum uult accipere, an consentiat, uel nō. Hoc modo dicitur homo tentare Deum. Quando exponit se soli potestati diuine sine ulla causa se subijciendo periculo, à quo non possit nisi per Deum liberari, quia istud est solum uelle capere experimentum de eo. Si succurrat homini, uel non. Sic n. dicit Aug. contra Faustum, quod pertinet ad sanam doctrinam quando habet homo aliquid quod faciat, non tentare Dominum Deum suum. Si autem aliquis fuerit in necessitate, ut patet in prologo Hieronymi super Danielem, qui incipit, Danielem Prophetam. Istud

Alph. Toft. in Matth. Comm.

A sitate, in qua humanitus eripi non potest, quæ ponat se in manibus Domini, non est tentare Deum, immo habere firmam confidentiam de Deo. Et sicut peccaret ille, qui sine ulla causa peteret diuinam opem, si liberari in periculis uoluntarijs, quia tentaret Deum: ita peccaret qui existens in periculo, de quo humanitus liberari non posset, si ad Deum non recurreret. Quia iste disperaret de diuina potentia, si crederet quod manus Domini esset abbreviata, ita ut saluare non posset. Vel de Dei bonitate si crederet, quod Deus non erat tanta benignitatis, quod ad se recurrentes in extremis necessitatibus exaudire nollet. Ideo in talibus ad Deum recurrendum est. 2. Paralipom. 20. scilicet. In nobis non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te, id est, petamus à te auxilium, & ponamus nos in manibus tuis. Tentatio autem diuina maxime pertinet ad curiosos, qui semper uolunt noua uidere, & desiderant uidere magnifica opera Dei solum, ut delectentur uidendo illa, uel propter alias causas non honestas. Sic erat nunc, cum diabolus suadebat Christo se precipitare de pinnaculo, quia precipitando non posset euadere sine Dei ope. Et tamen non erat hic aliqua necessitas se precipitandi, ideo erat propriè tentare Deum, id est, quærere experimentum de eo, an in talibus ostenderet, opem suam. Cum autem quæritur, quare Deus tentandus non est, dicendum quod hoc est propter duo. Primum, quia repugnat diuinæ bonitati, & potentiae, diminuendo illam. Nam tentatio fit ad habendum experimentum de re, & propriè fit, quando rei conditio ignoratur. Ideo qui propriè tettare Deum, facit hoc ex defectu fidei, scilicet, quia non credit eum tantæ potentiae, ut in omnibus necessitatibus nostris succurrere possit, uel quia non credit eum tantæ bonitatis, ut semper subuenire uelit. Istud autem ualde præiudicat Deo, & diminuit eius statum, qui est in infinitum potens, & in immensum bonus. Secundo uitatur tentatio Dei propter eius magnam auctoritatem. Quia uelle habere experimentum de re sine ulla causa necessitatis pertinet ad quandam leuitatem. Si quia non putamus rem tantæ reuerentiæ, quin uti illa nobis liceat pro libito nostro. Ad res autem magnæ uenerationis non fit accessus, nec recursus, nisi ex magna causa, ad res autem paruas, & quotidianas ex parua, uel nulla causa accessus fit. Deus autem est maximæ uenerationis, immo supra omnem uenerationem. Ideo ad ipsum non debet homo recurrere, nec accedere ex aliqua facilitate, sed cum magna necessitate. Et tunc non est tentare Deum, sed confidere in eo: ideo tentatio Dei uerita est.

Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum ualde, & ostendit ei omnia regna mundi & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.

Iterum assumpsit. Hic ponitur tertia tentatio, & tentatur hic Christus de concupiscentia oculorum, scilicet, de desiderio diuitiarum, & possessionum, quas demon ei obtulit, & dicitur. Iterum assumpsit eum diabolus. Scilicet, semel iam eum assumpserat, quando de deserto perduxit in pinnaculum, nunc autem iterum eum assumpsit ducendo in montem, ut ostendebat ei regna

G g 4 terra.

terrarum, *In montem excelsum valde*, scilicet, ut inde multa videre posset, cum vellet ei ostendere omnia regna mundi. De isto monte infra dicitur, *Et ostendit ei omnia regna mundi*, scilicet, ostendit in quibus locis erant regna mundi: quomodo tamen poterit ostendere dicitur infra. *Et gloriam eorum*, id est, diuitias, & potentiam ipsorum regnorum. Quia ista uocantur gloria regnorum, cum faciant ipsa regna esse gloriosa, id est, famosa, & excellentia. Sic dicit Remigius, scilicet. Gloriam autem eorum appellat aurum, argentum, & lapides preciosos, & temporalia bona. *Et dixit illi*, loquebatur diabolus Christo, quia apparebat in forma humana, ut ait Chrysofost. & glo. Promptum autem est demoni quocumque uoluerit tales formas fabricare. *Hæc omnia tibi dabo*, scilicet, omnia regna quæ tibi ostendi, ponam in potestate tua, ut sis Rex illorum. *Si cadens adoraueris me*, id est, solum peto, quod me adores, & dabo tibi omnia hæc. Et dixit cadens ad significandum magnam humilitatem, & subiectionem, quam sibi fieri uolebat. *Tunc dicit ei Iesus. Vade Satana*, Tentatio ista erat de re pessima: ideo Christus repulit demonem nunc amarius, quam in alijs tentationibus. *Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias*. Istud scriptum est Deutero. 6. Considerandum, quod omnes auctoritates, quas Christus contra demonem allegauit, habentur in lib. Deutero. Vnde dicit Hieronymus super Matthæum. Notandum quod necessaria testimonia Deuteronomo. tantum protulit, ut secundæ legis sacramenta monstraret, id est, ut ostenderet sacramenta legis nouæ, quæ est lex secunda. Nam Deuteronomijum interpretatur lex secunda, vel lex noua. Et dicitur Deum tuum adorabis, scilicet, humiliando te coram illo, & illi soli seruias, id est, reddendo ei seruitutem, quæ specialiter uocatur latria, quæ soli Deo debetur.

Quare diabolus tertia uice Christum tentauit, cum ante bis fuisset ab eo superatus. Quæst. XLIIII.

QUÆRITUR, quare diabolus nunc tertia uice tentauit Christum, cum fuisset bis superatus. Quidam dicunt, quod diabolus desiderabat scire, an Christus esset Deus, & quia per duas tentationes præcedentes hoc scire non poterat, adiunxit tertiam. Sic uidetur dicere Hieronymus, super Matthæum, scilicet, in omnibus tentationibus hoc agit diabolus, ut intelligat si filius Dei sit. Dicendum tamen, quod hoc non stat, quia diabolus uoluit, per istam tentationem scire, an Christus esset Deus, quia tunc dixisset ei sicut in alijs duabus si filius Dei es, & tamen non dixit: ideo non intendebat hoc inuestigare. Item si diabolus nunc dubitaret an Christus esset filius Dei, & uellet per istam tentationem, hoc scire, non fecisset tentationem de re tam pessima, id est, de idolatria. Non ergo diabolus putauit nunc Christum esse Deum. Ideo non cogitabat de hoc, ne intendebat istud inquirere, quia tunc fecisset tentationem honestiorem. Item si diabolus uellet cognoscere de Christo, an esset filius Dei, hoc esset per aliquod miraculum. Vnde peteret ab eo, quod faceret aliquod miraculum, sicut petiuit in alijs duabus tentationibus: sed hic nullum petiuit, ergo non tentabat nunc, ut sciret an esset filius Dei. Sed dicendum, quod diabolus, licet superatus esset à Christo in duabus tentationibus præcedentibus: manebat tamen ei aliquid adhuc de quo tentare posset. Ideo tentare uoluit quocumque Christum superaret, vel nihil maneret, de quo tentare posset. Sic dicit Chrysofostomus in quadam homilia, scilicet. Diabolus secundo responso incertus transit ad tertiam tentationem. Quia enim Christus retia ventris diruperat, & retia

vanæ gloriæ transuerat, ponit ei retia auaritiæ. Propter quod dicitur, assumpsit eum diabolus. Item hoc fuit, quia Christus se facilem præbuit diabolo ad hoc, quod eum tentaret adhuc post secundam tentationem. Et hoc conueniens erat, ut circa omnia nobis Christus doctrinam resistendi traderet. Si tamen hac tertia uice diabolus Christum non tentasset, adhuc magnæ tentationes residuæ essent, de quibus Christus nobis doctrinam resistendi non daret per exemplum suum. Ad dictum Hieronymum dicendum, quod ipse non uoluit, quod diabolus in omnibus tentationibus conaretur scire, an Christus esset Deus, sed solum intelligitur de illis tentationibus, in quibus dicebat, si filius Dei es. Et patet hoc in uerbis Hieronymi, dicentis, scilicet, in omnibus tentationibus hoc agit diabolus, id est, loquitur ista uerba, scilicet, si filius Dei es, id est, in omnibus præteritis, quas ipse exposuerat, & de illis uerum est, quod diabolus conatur scire, an Christus sit filius Dei.

De quo loco nunc diabolus Christum assumpsit. Quæst. XLV.

QUÆRITUR, De quo loco diabolus nunc assumpsit Christum. Dicendum, quod dubium est. Quidam putant, quod Christus descendit de pinnaculo templi. Constituerat diabolus Christum supra pinnaculum, & suadebat ei mittere se deorsum, & Christus dixit, quod erat inconueniens, quia erat tentare Deum. Dicunt ergo, quod tunc Christus descendit de pinnaculo templi per gradus usque ad pavementum. Et hoc probant, quia si non descendisset per gradus, oportebat, quod uolaret, sicut demon suadebat ei, & sic crederet eum esse Deum. Maxime, quia tunc Christus faceret contra uerba sua. Nam ipse dixerat, quod non se precipitaret, quia hoc erat tentare Deum, ergo non descenderet de pinnaculo, nisi per gradus modo humano, & sic diabolus non putaret eum esse Deum. Dicendum, quod istud uerum est, & aliquid concluderet, si finita fuisset hic tentatio, quia tunc diabolus recederet à Christo, & ipse descenderet de pinnaculo, & descenderet per gradus propter causam dictam. Non fuit tamen hic finita tentatio, sed diabolus iterum assumpsit Christum, & duxit in montem excelsum: ideo non erat necesse, quod descenderet de pinnaculo, sed poterat eum de pinnaculo accipere. Est ergo dicendum, quod dupliciter potuit hoc fieri. Vno modo, quod Christus descenderet de pinnaculo per gradus demone hoc uidenter licet Iudæi hoc non uiderent, ut appareret, quod non tentabat Deum. Et postquam descendisset ad pavementum, diabolus tolleret eum inde, & portaret ad montem excelsum. Alio modo fieri poterat, quod postquam Christus dixit diabolo, quod nolebat se precipitare, ne tentaret Deum, diabolus uidens, se in hac tentatione succubuisse acciperet eum, & duceret ad montem, ubi tentaret eum. Quid autem istorum fuerit, non apparet. Ideo sine præiudicio potest quocumque ipsorum teneri. Verisimilius tamen uidetur dicendum, quod Christus non descenderet de pinnaculo precipitando se, nec etiam per gradus, sed inde assumpsit eum diabolus in montem excelsum, scilicet, quia Christus sciebat, quod diabolus uolebat eum adhuc tentare. Ideo postquam suadente ipso Christus dixit, quod nolebat se precipitare ne tentaret Deum, mansit super pinnaculum quietus, nec descendere uolens, nec se precipitans. Et tunc diabolus uidens se in hac tentatione uictum inchoauit aliam, & de pinnaculo tulit eum in montem. Istud autem est uerisimilius, quam ponere, quod descenderet de pinnaculo ad pavementum, & inde eum diabolus tulerit, quia non est ponenda pluralitas sine

sine necessitate, & tamen non apparet aliqua necessitas ponendi, quod Christus descenderit de pinnaculo, & litera etiam non exprimit illud. Ideo non oportet illud asserere. Item non est uerisimile, quod Christus descendere uoluerit de pinnaculo, quia hoc ad nihil proficiebat: cum inmediate diabolus assumpturus esset eum ad montem excelsum.

An diabolus Christum nunc uerè portauerit, &c. Quæst. XLVI.

QUÆRITUR, An diabolus nunc uerè Christum portauerit, vel ipse per se iuit, & si portatus est, quomodo permisit se portari, cum iterum assumens eum suassisset ei se precipitare. Dicendum, quod uerè portatus fuit nunc Christus a diabolo, ita quod per se non mouebatur, sed a diabolo mouebatur. Modus autem portandi fuit, sicut supra declarauimus de alia portatione, quod fuerit portatus: patet quia dicitur hic: iterum assumpsit eum diabolus. Si tamen Christus per se iret, non diceretur a diabolo assumptus.

Item, quia si Christus per se iuisset prædicando, oportebat in his tentationibus transire aliquos dies, scilicet eundo, & redeundo. Et tamen Christus non comedit a principio tentationis, usque ad finem, & semper esuriebat, cum tentatio inceperit postquam ipse cepit esurire. Non est tamen uerisimile, quod Christus mansisset diebus aliquot sine cibo, postquam cepit esurire. Ideo oportuit quod in eodem die fuerint factæ istæ tres tentationes. Non poterant tamen fieri, si Christus pedibus moueretur eundo, & redeundo de montibus, ergo motus fuit a diabolo, qui subito poterat portare eum de loco ad locum. Et sic dicendum est, quod subito diabolus accipiens Christum de pinnaculo templi, transfudit illum ad montem excelsum, ad quem uoluit. Cum autem queritur, quare Christus permisit se nunc portari, dicendum quod fuit conueniens, quia debebat permittere se tentari quocumque diabolus expenderet omnes suas tentationes, & esset omnino uictus. Si tamen non permitteret se portari, non posset tentari, ideo debuit se permittere tentari. Cum uerò obicitur, quod diabolus suaserat Christo se precipitare, quando alia uice eum portauit, dicendum, quod ob hoc non debuit cauere a demone, quin se portari permitteret: quia si propter hoc quod suaserat ei se precipitare, non debuisset permittere se portari, etiam non deberet permittere se tentari, quia qualibet tentatio demones ad malum erat. debuit tamen Christum per se permittere tentari, cum non esset ei ullum periculum hoc permittendo, cum demon eum decipere non posset, nec aliquod malum inferre, nisi quod ille permitteret.

An homines aliquando portentur a diabolo per diuersa loca. Quæst. XLVII.

QUÆRITUR, Occasione prædictorum circa demones, an aliquando homines portentur ab eis per diuersa loca. Quidam dicunt, quod non, quia Ecclesia in Concilio Acquienensi prohibuit hoc credi, ut patet in Decretis, 26. q. 5. ca. Episcopi cum dicitur, quod quedam mulieres seclerata demonum illusionibus phantasmatibus seductæ, credunt, & profitentur se nocturnis horis cum Diana dea Paganorum, uel cum Herodiade, & innumera multitudo mulierum equitare super quasdam bestias, & multa terrarum spacia intempesta noctis silentio pertransire, eius illusionibus obedire uelut dominæ, & cunctis noctibus ad eius seruitium euocari. Ibi

dicitur, quod istæ mulieres seducuntur illusionibus demonum, & sic non est uerum, quod profiteantur se per noctem ambulare. Item dicitur ibi, utinam hæc solæ in sua perfidia peruisissent, & non multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent: nam innumera multitudo hac falsa opinione decepta hæc uera esse credunt, & credendo a recta fide deuiant. Et sic non solum sunt ista falsa, sed ad infidelitatis uitium pertinet ista credere. Item ibi dicitur, quod istæ mulieres realiter nihil patiuntur, sed est delusio demonis in phantasia earum, scilicet. Si quidem satanas, qui se transfugatur in angelum lucis, cum mentem cuiusque mulieris ceperit, & hanc per infidelitatem sibi subiungauerit, illico transfugatur se in diuersarum personarum species, atque similitudines, & mentem quam captiuam tener in somniis deludens, modo laeta, modo tristitia, modo incognitas personas ostendens per deuia quocumque deducit. Et cum solus spiritus hæc patitur, infidelis hæc non in anima, sed in corpore euenire opinatur. Et dicitur ibi, quod istud est sicut ea, quæ in somniis, & nocturnis uisionibus non extra se ipsam educitur, & multa uidit dormiendo, quæ uigilando nunquam uiderat. Quis uerò tam stultus, & hebes sit, qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur.

Dicendum tamen, quod his non obstantibus demones possunt per diuersa loca, tam per diem, quam per noctem homines ducere, aliquando uolentes, & aliquando inuitos, & etiam aliquando hoc fit. Primum patet, quia non est dubium, quin demon sit tantæ potentia, quod non solum unum hominem, sed etiam multos possit simul per aerem portare, & quasi in momento ad diuersa loca deducere, quia demones naturalia non perdiderunt, & tamen ipsi in naturalibus sunt æquales angelis bonis, immo plures de demonibus sunt excellentiores in naturalibus multis angelis bonis, cum de quolibet ordine angelorum dicantur aliqui cecidisse. Angeli tamen boni sunt tantæ potestatis, quod possunt mouere caelos: quia tam Philosophi, quam sacra scriptura profitentur caelos moueri per intelligentias, quas nos uocamus angelos. Et ista est potestas admiranda. Ideo, qui potest mouere caelos, poterit mouere simul multos homines sub quanta celeritate uoluerit. Item patet, quia hoc sæpè factum est, tam per demones, quam per angelos bonos. De demonibus patet, quia demon portauit semel Christum de deserto in pinnaculum templi, & iterum de pinnaculo in montem excelsum, ut patet hic in litera. & Luc. 4. Quod ergo poterit demon portare Christum, poterit & quemcumque alium. Nam Christus non erat leuioris corporis quam ceteri homines: sed habebat grauitatem naturalem commensuratam, secundum quantitatem sui corporis. Maxime, quia si demon ante hoc nullum hominem portasset de loco ad locum niteretur Christum portare. Sed ipse portauerat alios ante hoc, vel nouerat uires proprias, & sciebat, quod portare poterat. De angelis bonis patet, quia angelus Domini quasi in momento transfudit Abachuch de Iudæa in Chaldaeam per capillum capitis, Daniel 14. Ipsa quoque quotidiana experientia istud ostendit, quæ utinam non tam cognita esset. Multos enim scimus, qui quasi in momento de locis distantibus ad alia se loca transfulerunt desiderantibus sibi demones ad hoc, qui principes maleficiorum sunt. Et istud ita manifestum est, quod imprudètia sit illud negare cum mille nobis testes occurrant, qui sibi horum conscii sunt.

Dicendum igitur, quod homo sponte potest a demonibus portari per diuersa loca, ut si communicet cum eis in operibus maleficiorum. Aliquando etiam aliqui

aliqui homines inuiti rapiuntur à dæmonibus, & transferuntur ad alia loca remota, siue propter eorum peccata, siue ex Dei dispensatione propter aliquod mysterium. Et de his etiam testes non desunt, scilicet, quod aliqui per artem maleficiorum coegerint aliquos de locis remotissimis Deo permittente quasi in momento temporis ad se venire. Et nisi Deus prohiberet multa huiusmodi sæpe fierent. Sic patet in uita beati Cypriani, & Iustinae. Nam Cyprianus, qui tunc Gentilis, & Maleficus erat, uirginem Iustinam ad se adducere volebat missis ad eam dæmonibus. Sed illa se crucis signo, & inuocatione nominis Christi muniebat. Sic etiam patet in uita beati Iacobi, ut ipsum, & Philetum discipulum suum ad se uictos perducerent, sed à Christo arcebantur. Sic etiam patet in uita beati Petri de Simone Mago, qui subleuantibus eum dæmonibus per aerem uolabat. Ista igitur uulgata sunt, nec quicquam nisi imprudenter ea negare poterit.

Quod autem dicitur de mulieribus, quæ per noctem discurrunt per diuersa loca, etiam uerum est. Nam sæpe hoc inueteratum est, & iudicialiter punitum. Et aliqui uolentes imitari earum nequandam caeremonias, magna incommoda incurrerunt. Nec potest dici illud per somnium accidere, cum non solum ipsi, qui passi sunt, sed etiam plures alij huius rei testes erant. Nec est aliqua causa de his dubitandi. Verum est autem, quod apud simplices aliquibus ueris multa falsa circa hæc admixta sunt, quia dæmones non solum in moribus, sed etiam in fide nocere cupiunt. Et ista credi ueritatem sacra Doctrina, quia plurima eorum contra fidem sunt.

Ad primum in contrarium dicendum, quod ibi non negatur, quin mulieres possint portari à dæmonibus per noctem, & diuersa spatia pertransire, sed ueretur credi totum illud, quod ipsi asserunt, scilicet, quod ambulat cum Herodiade, uel Diana dea Paganorum, & credunt illam esse Deam sicut apud Paganos pluralitas Deorum tenebatur. Dicere ergo Dianam illam esse deam, non solum est error, sed infidelitas. Et patet, quod ista sit intentio literæ, quia quando ibi accusatur iste error, dicitur quod multitudo innumera hac falsa opinione decepta, hæc uera esse credunt, & credendo à recta fide deuiant, & errore Paganorum inuoluuntur, cum aliquid diuinitatis, aut numinis extra unum Deum arbitrantur. Sunt autem dæmones, ista Diana, & Herodias, quæ se in formam Deorum uenerari faciunt. Et licet cum eis uerè per noctem istæ mulieres ambulent: tamen in hoc seducuntur, quia putant illas esse Deas cum dæmones sint. Item dicebant istæ mulieres, quod super quasdam bestias equitabant. Istud tamen non est uerum, quia nullæ bestie poterant per aerem uolare, ut quasi in momento temporis magna terrarum spatia transirent, sed erant dæmones, qui aliquando se in formam pecorum, aliquando in cæteras formas se transfigurant, sicut eis placuerit, ut ex pluribus historijs patet. Item errabant istæ mulieres, quia dicebant se uocari singulis noctibus ad obsequium istius Diane deæ Gentium, & obedire illi tanquam dominæ. Nam non est in potestate dæmonum homines ad ista trahere, nisi ipsi sponte uelint, & pacta cum dæmonibus iniant. Quod autem homines inuiti trahantur per dæmones, tantum est, & propter speciales casus. Ideo quod iste mulieres singulis noctibus uocarentur à Diana, & cogèrentur obedire ei, sicut dominæ, falsum erat.

Ad secundum cum dicitur, quod sit uisum infidelitatis hoc credere, & recedere à recta fide. Dicendum quod error non est in hoc, quod credatur homines posse portari à dæmonibus per diuersa loca, & quod aliquando

realiter portentur: sed in hoc, quod credantur ista, quæ supra dicta sunt, & maxime quod illa Diana esset dea. Quia istum errorem specialiter litera condemnat ibi, cum dicat, errore Paganorum inuoluuntur, cum aliquid diuinitatis, aut numinis extra unum Deum arbitrantur. Et non dicitur, quod sit error Paganorum credere, quod homines à dæmonibus portentur.

Ad tertium cum dicitur, quod ista accidit per somnium, cum diabolus phantasmam illud ostendendo tristitia, & lata. Dicendum, quod uerum est, quod talia possunt sæpe per somnium accidere, & putabit aliquis, quod uerè exterius accidat, quia etiam prophetica reuelatio sæpe sic fit per imaginariam uisionem: non tamen negatur, quin ista possint fieri realiter exterius: sicut ponitur ibi exemplum de somnijs, in quibus homo nihil realiter patitur eorum, quæ putat se pati, & tamen per hoc non tollitur, quin realiter talia fieri possent extra somnium. Sed obijcietur, quia dicitur ibi, omnibus ita que publicè annunciandum est, quod qui talia credit, & his similia, fidem perdit. Et sic credere ista est infidelitas, sed oportet dici ea esse delusionem phantasmæ. Dicendum, quod hoc refertur ad errores supra positos, scilicet, qui crediderit omnia illa, quæ illæ mulieres asserunt, fidem perdit. Quia illæ dicebant Dianam esse deam, cum qua per noctem ambulat: istud autem asserere, est fidem perdere, quia est ponere plures Deos. Et patet, quod iste sit sensus literæ, quia cum dicitur, qui talia credit, fidem perdit, & qui recta fide non habet non est eius, sed illius, in quem credit, id est, diaboli. Et sic isti dicuntur hic fidem perdere, quia credunt in diabolum. Hoc autem est, quia credunt Dianam deam esse. Et tamen Diana est diabolus. Credere tamen, quod homo possit portari à demone per aerem, non est credere in diabolum, nec per hoc à fide receditur, cum sacra scriptura similia asserat, scilicet, Christum portatum fuisse à dæmone, ideo negandum non est mulieres maleficas, & etiam uiros factis quibusdam nequandis caeremonijs, & unctionibus à dæmonibus assumi, & per diuersa loca portari, & multos huius generis in unum locum conuenire, & dæmonibus honorem quandam exhibere, ac libidini, & omni turpitudini uacare.

Quis est iste mons excelsus, ad quem Christus assumptus. Questio XLVIIII.

QVAERITVR, Quis erat iste mons excelsus, ad quem dicitur hic Christus fuisse assumptus à diabolo, & ostendisse ei regna terræ. Dicendum, quod communitè asseritur istum esse quandam montem excelsum, non longè a Iericho, quod distat duobus milliarijs a Quarantana. Est enim Quarantana desertum in quo Christus quadraginta diebus ieiunauit, & distat duobus milliarijs ab Urbe Iericho. Et rursus ab ipso deserto, quod Quarantana dicitur, duobus milliarijs contra Galilæam est mons excelsus, in quo diabolus Christum iterum tentauit: sic dicitur in libro de diuisione terræ sanctæ, & in libro Brocardi Theuronic, & in libro Marini Veneti, qui omnes diligenter scripserunt Terram Sanctam. Dicit autem Chrysostomus in quadam homilia, quod iste fuerit mons excelsus qui erat in toto orbe, cum ait, assumpsit eum diabolus in montem excelsum ualde, quem scilicet diabolus circueiens omnem terram excelsiorem cognoscebat cæteris. Quanto enim excelsior fuerit mons, tanto ex eo spaciosior terra uidetur. Et tunc dicendum esset, quod non fuerit ille mons, qui erat apud Quarantanam, quia alij montes excelsiores ualde sunt in alijs partibus mundi, quam in Iudæa, ubi erat ille mons, de quo diximus. Nam dicit Nicolaus,

Ius, quod iste mons non nominatur, quis fuerit, non tamen refert quis fuit. Potest tamen satis rationabiliter dici, quod fuit de quo diximus, eo quod ista opinio ab antiquo semper mansit apud habitatores terræ sanctæ, quibus circa talia satis credendum est.

Quomodo diabolus potuit ostendere Christo omnia regna mundi. Questio XLIX.

QVAERITVR, Quomodo diabolus potuit ostendere Christo omnia regna terræ de illo monte, quia nullus mons quantumcumque altus est in toto orbe, de quo tota terra habitata possit uideri, cum sint multæ interpositiones aliorum montium, sub quibus multæ ualles occultantur. Item dato, quod non esset nisi unus mons in toto orbe, & reliqua terra esset plana non poterant de illo monte uideri omnia regna mundi, quia ipsa terra, cum sit formata in modum spheræ, propriū tumorem habet, & cum quis pertransierit aliquantū eius spatium, necesse est intercedi quendam arcum circuli inter terminum à quo, & terminum ad quem, & tumor illius arcus impedit uideri terminum à quo, & terminum ad quem. Et sic non posset aliquis uidere omnia regna terræ, etiam si nulli montes essent in ea. Item dato, quod terra non esset spherica, sed plana, ita ut nihil impediret uideri aliquid à loco quantumcumque remoto, tamen non posset uideri ab aliquo homine totus mundus, siue omnia regna terræ propter duo. Primum propter paruitatem anguli rei uisibilis, quia quælibet res uidetur sub angulo pyramidis radiose, & quanto ille angulus est minus acutus, tanto res efficacius uidetur, quia species habet maiorem efficaciam immutandi. Tantum autem potest angulus esse acutus, quod res sub illo uisa, non possit immutari uisum. Et propter hoc, quado à longinquo uidemus aliquem montem, uel turrim, licet ipsum totum montem uideamus, non possumus distinctè uidere singulas partes eius, licet nihil interponatur, quod impediatur illas uideri, sed solum, quia sub paruo angulo uidentur, ideo non mutantur. Totus autem mons propter suam magnitudinem capitur sub magno angulo, ideo ipse uidetur, sed non singule partes eius. Et sic urbes, uel regna, quæ essent multum remota ab isto monte, in quo diabolus Christum constituit, non possent uideri ab eo, quia propter longitudinem, & distantiam clauderetur earum pyramidibus sub paruo angulo. Secundò accideret ex defectu oculi, quia oculus nostrus non potest immutari à specie uisibili cuiuscunque uigoris, sed ab ea, quæ est aliquanti uigoris. Sed cum species multiplicatur ab obiecto distanti, etiam si sub magno angulo clauderetur propter magnitudinem corporis, à quo multiplicatur, quia tamen longè sunt à fonte suo, id est, à fonte à quo multiplicatur, minuitur uigor earum ad immutandum. Et sic non posset quis uidere rem ualde longinquam, etiam si esset magna propter debilitatem speciei, nisi forte res illa haberet multum de luce, & per hoc species uisibiles essent fortes. Sicut apparet in corporibus celestibus, quæ licet multum à nobis distent, uidentur tamen, quia multum de luce habent. Et sic Christus uidere non poterat omnia regna terræ de aliquo monte. Aliqui dicunt, quod diabolus non ostendit Christo omnia regna terræ, nec aliqua eorum, sed solum per sermonem retulit ei de omnibus regnis mundi, & de gloria ipsorum, sicut si quis ista, quæ in libro scripta legeret. Sic dicit Titus, quod diabolus orbem deseruit, & nescit quādam domum eius intentionem manifestat, ut existimabat. Sed non ita. Primum, quia dicitur hic quod Christus ductus est à diabolo in montem excelsum, ut ostenderet ei regna terræ. Si

tamen solo uerbo ei illa ostenderet, non oporteret, quod duceret eum in montem excelsum, nec in aliquem locum, sed existenti in pinnaculo ista referre poterat. Secundò patet, quia ad hoc, quod diabolus enarraret Christo per sermonem de omnibus regnis terræ, & de gloria ipsorum, oportebat multum tēporis in hoc contineri. Et tamen Luc. 4. dicitur, quod diabolus ostendit Christo omnia regna orbis terræ in momento tēporis: ergo non ostendit ei per solum sermonem, licet ratio superior est magis efficax.

Alii dicunt, quod diabolus ostendit Christo regna terræ solum mentaliter, id est, cauendo in mente eius cognitionem de omnibus regnis terræ, & gloria ipsorum. Sic dicit Theophilus, scilicet. Sed qualiter ostendit ei omnia regna orbis terræ? quidam dicunt, quod mente hoc ostendit. Dicendum, quod non ita. Primum, quia ipse Theophilus reprobat istam positionem in eadē auctoritate. Secundò quia efficacius diabolus non poterat talem ostensionem Christo facere, quia causare aliquam cognitionem nouam in intellectu, quæ non dependat ex phantasmate, ad solum Deum pertinet, qui potest immediate agere in intellectu: eo quod ipse solus potest illi animam: dæmones autem, & angeli boni hoc directè facere non possunt. Tertio, quia Christus habebat cognitionem istam in mente sua: cum ipse se cognosceret omnia, quæ sunt, non solum præsentia, sed etiam præterita, & futura. Non tamen possunt multiplicari accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto, licet bene accidentia diuersarum specierum. Quia sicut non possunt esse duæ albedines particulares in eodem subiecto adæquato, licet in eo sint albedo, frigiditas, magnitudo, & figura: ita in intellectu non est possibile existere duas intellectiones, uel duos habitus intellectuales eiusdem speciei. Dato ergo, quod diabolus posset causare talem intellectionem in mente aliquius, non poterat tamen illam causare in mente Christi: quia illa ibi præexistebat: & sic esset in eodem intellectu duæ intellectiones, uel habitus intellectuales solo numero differentes, quod non est possibile. Quarto patet, quia dicitur, quod diabolus duxit Christum in montem excelsum ad ostendendum ei ista regna terræ: & tamen si solum per intellectum hoc ostendit debet, non oportebat, quod duceretur ad aliquem montem, cui locus ad hoc nihil conferret. Alii dicunt, quod diabolus ostendit Christo regna terræ solum per phantasmam, id est per uisionem imaginariam. Sic tenet Theophilus, dicens: sed qualiter ostendit ei omnia regna terræ? Quidam dicunt, quod mente hæc ostendit, ego autem dico, quod sensibilibus, & in phantasia apparere fecit. Sed dicendum, quod non conuenit, quia superfluum erat Christum duci in montem excelsum ad ostendendum regna terræ, cum sic exterius nihil uideret: sed totum esset in phantasia sua, & sic in quocumque loco fieri poterat ista uisio. Sed obijcietur, quod oportebat Christum duci in montem, ut pararet se de illo monte uidere omnia regna terræ: licet nihil uideret realiter, & si non esset in monte illo, putaret istam esse delusionem. Dicendum, quod istud non est necessarium, quia si illa uisio imaginaria poterat esse tã efficacis, quia secundum eam Christus putaret se uidere omnia regna terræ exterius, cum tamen nihil uideret: posset etiam secundum eam ostendit Christo, quod erat in loco altissimo terræ, immò quod erat apud humani, & quod inde uidebat totam terram, nam similia nos in somnijs patimur. Secundò patet, quia non est concedendum, quod diabolo tanta potestas data fuerit, ut intra corpus Christi, & caput eius uideret, & in quantum diabolus aliquid realiter operaretur, scilicet, immutando phantasmata, & turbando ad hoc, quod posset talis uisio imaginaria fieri. Doctores quoque omnes

omnes dicunt, quod tota tentatio diaboli extra Christum fuit. Sic dicit Gregorius in homilia, scilicet. Tentari ergo per suggestionem potuit: atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, & non intus fuit. Si tamen diabolus immutasset phantasia Christi ad tentandum eum, magna pars tetationis esset intra Christum. Ideo non est concedendum, quod fuerit talis ostensio imaginaria. Tertiò patet, quia quando tales uisiones imaginariæ naturaliter accidunt, uocantur somnia. Si autem à Deo fiunt uocantur prophetiæ, quia unus modus reuelationis est per Prophetam imaginariam. Numeri 22, scilicet: Si quis fuerit inter vos Propheta Domini per uisionem apparebo ei, aut per somnium loquar ad illum. Si autem talis uisio fiat à dæmone uocatur illusio, quia est ad fallendum hominē, cum homo ibi fallatur putans aliquid esse quod non est. Et etiam fit ad intentionem fallendi. Est tamen inconueniens dici, quod Christus fuerit à dæmone illusus. Ergo non est concedendum, quod fuerit in eo talis uisio imaginaria. Quartò patet, quia talis uisio nihil operatur, nisi in eo, qui secundum illam putat se aliquid uerè uidere eo tempore quo ipsa fit. Et secundum hoc per illam aliquid ostenditur. Et patet hoc in prophetis, & in omnibus, quod à Deo mittuntur tales uisiones imaginariæ, quia quamdiu illæ durant, putant quod realiter ita fiant: licet postquam cessauerint uisiones, cognoscunt quod fuerit somnium à Deo immissum ad aliquid ostendendum. Sic patet de Salomone, cui per somnium data est sapientia, & putabat se uerè loqui cum Deo, & quod Deus sibi loqueretur. 3. Reg. 3. Dicitur tamen ibi, quod euigilauit Salomon, & inuenit esse somnium, quasi dicat. Antequam uigilaret putabat rem ueram esse, & non fieri per somnium, sed postquam euigilauit comperit, quod fuisset somnium. Et sic necesse est in omnibus talibus uisionibus, quod uidens putet se aliquid realiter uidere, quia aliàs non erit uisio imaginaria, nec quidquam proficiet. Sicut in illo, qui uidet ludos apparitorum, & præstigiatorum, & cognoscit omnia illa falsa esse. Christus tamen non poterat falli ita, quod putaret uerè uidere id, quod solum fieret per uisionem imaginariam. Ergo Christo nihil ostendi potuit de regnis terræ per uisionem imaginariam. Alij dicunt, quod diabolus uerè ostendit, & sensibilibiter omnia regna terræ Christo, scilicet, quod poterat ducere eum uolando super totam terram, & omnia regna, & sic singula ostenderet ei, ut Christus illa uideret ad oculum. Nam sicut diabolus duxit Christum quasi uolando de deserto in pinnaculum, & iterum de pinnaculo in montem excelsum, ut patet in littera, ita poterat eum ducere per totum orbem. Dicendum, quod non stat, quia dicitur in littera, quod duxit eum in montem excelsum, & ostendit ei omnia regna terræ: in quo innuitur, quod de illo monte ostendebat ei omnia regna, & sic non ducebat eum uolando. Secundò, quia si uolando ostenderet ei omnia regna terræ, non oportebat, quod duceret eum ad aliquem montem, cum super singula regna discurreret, & tamen duxit eum ad montem excelsum. Ergo non duxit eum per omnia regna terræ. Tertiò patet, quia Luc. 4. dicitur, quod ostendit ei in momento omnia regna orbis terræ, & tamen si duceret eum uolando super singula regna, & illa sibi determinatè ostenderet, aliquantulum tempore indigebat, & non poterat fieri in momento temporis, siue in paucis temporibus: non ergo factum fuit sic. Alij dicunt, quod diabolus ostendit Christo uerè omnia regna terræ de monte illo excelso faciendo, quod omnes species regnorum omnium, & urbium uenirent ad oculos Christi, & sic realiter uideret. Dicendum, quod non stat, quia hoc fieri non poterat Christo manente in monte nisi dupliciter. Vno modo quod diabolus

faceret species singularum regionum, & Ciuitatum, quæ directè non poterant uenire ad oculos Christi propter impedimentum tumoris terræ, & interiectorum montium uenirent fractæ, aut quod diabolus faceret exterius species omnium istarum specierum, quæ directè peruenirent ad oculos Christi, & sic uerè uideret illas res. Hoc tamen non stat. De primo patet, quod res uisibilis emittit pyramidem suam uisualem per continuum, & directum, & non potest species mitti oblique, uel circumflexe: ideo non poterat diabolus species suas à natura peruertere, ut per lineam circumflexam uenirent ad oculum Christi. Istud uerum est, nisi quando species, siue radius uisualis frangitur in aliquo corpore terfo, & polito, quia inde reflectuntur species, sicut fit in speculis. Et licet tunc per rectas lineas fiat uisio, quia linea reflexionis recta est, tamen uidetur id quod non opponitur oculo uidentis per lineam rectam, & hoc modo per artem speculorum positorum in certa habitudine possunt uideri aliqua occulta, quæ aliàs uideri non possunt. Et possunt uideri aliqua à longe, ad quæ aliàs oculus non sufficeret. Hoc modo Socrates per artem speculorum uidit Draconē, qui erat in monte, & deuorabat homines, quem tamen nemo uidere poterat. Sed dicendum, quod etiam isto modo diabolus non poterat ostendere Christo omnia regna terræ, quia ad uidendum aliquam unam rem positam distinctam, oportet esse multa specula, & artificiosè facta, & collocata. Ad uidendum autem omnia regna terræ, & partes ipsorum determinatè non poterat collocari specula, quia necesse erat species in omni parte uenire, & tamen latera quorundam speculorum, & posteriora impedirent species uenientes ex partibus illis, nec pertransirent ad obiecta specula, in quibus reflecterentur. Secundò, quia specula ista oportebat poni in locis altissimis, scilicet, ultra nubes, quia propter tumorem terræ species uenientes per lineam rectam non poterant peruenire nisi ad loca altissima, & tunc radius reflexionis fortè non posset peruenire ad oculum propter obiectas nubes, & corpora grossa. Tertiò, quia dato, quod per aliquod artificium species omnium rerum uisibilium, uel saltem regnorum terræ, & Ciuitatum possent uideri ab aliquo, ita quod possent reflecti in talibus locis, quod peruenirent sub angulo acutissimo, qui non sufficit ad immutandum oculum, ut supra posuimus exemplum de uidente montem à longe, qui tamen non uidet determinatè partes montis: quanto magis si ab extremis omnibus rectè habitabilis species rerum uisibilium in unum locum confluere deberent, quia omnes illæ peruenirent sub angulo acutissimo, ita ut sentire non possent. Quartò patet, quia dato, quod res istæ terminarent pyramides suas sub magno angulo ad illa specula: non tamen sufficeret oculus immutari per tales species, quia illæ sunt parui uigoris propter distantiam à fonte suo, id est, à corpore suo à quo emittuntur. Quintò patet, quia istud maxime accidit in uisione reflexa: nisi etiā in eis, quæ uidentur de propinquo, si uideantur per reflexionem ualde debiliter immutant: sicut apparet in eis, quæ uidemus in speculo. Et ratio est, quia rectitudo pyramidis confert ualde ad uigorem immutandi, quæ ablata per inflexionem tollitur multum de uiribus specierum immutantium. Apparethic sensibilibiter in uimbris caufatis per obiecta corpora ad radios solis, quia si quis sit apud aliquem, quando sol non est multum eleuatus à terra, corpus suum faciet duas umbras. Vna est, per hoc quod intercipit radios solis directè ueniētes à sole, ne perueniant ad terram, & ista umbra est ualde fusca, & multum sensibilis. Alia umbra caufabitur à corpore eius propter hoc, quod radij solis reflecti in aqua, quæ est corpus speculare intercipiuntur, ne perueniant ad corpora

corpora obiecta, & apparet in corpore obiecto quadam umbra parum fusca, & modicum sensibilis. Et istæ duæ umbræ sunt aliquantulum distantes; secundum conditionem loci in quo fit reflexio, & tunc quanta est differentia inter unam umbram, & alteram quantum ad esse fuscum, tanta est differentia inter radios directos, & reflexos emissos à sole, quia cum umbra sit priuatio lucis in corpore obiecto, quāto fuerit maior lux, tanto umbra est maior, id est, magis sensibilis, & quæ magis fusca uidetur. Sicut magis uitium est, quod maiori uirtuti opponitur, & quanto maior est uirtus, tanto maior est uitium. Et tamē ualde maior est umbra caufata propter defectum radiorum directorum, quā in umbra caufata propter radios reflexos: Ergo ualde maior est uirtus immutandi oculum per radium directum, quā per reflexum, & tamen in magna distantia species perueniens directè ad oculum non posset immutari propter paruum uigorem; à fortiori ergo si fieret uisio per radios reflexos in speculis. Sextò patet, quod non erat uerisimile, quod diabolus posset habere tot specula, aut corpora speculariter disposita, ut species omnium regnorum, & partium suarum determinatè repræsenterent possent, quia ad hoc faciendum longum tempus necessarium erat. Dicitur tamē Luc. 4. quod in momento temporis ostendit diabolus omnia regna terræ. Ideo non potuit fieri per reflexionem factam in speculis. Dicit aliquis, quod diabolus ista specula ante hoc disposita habebat ad istud faciendum. Dicendum, quod non est uerisimile, quia immediatè, ut Christus noluit se precipitare de pinnaculo, diabolus tulit eum in montem excelsum, & ibi in momento temporis ostendit ei omnia regna terræ, & sic inter unam tentationem, & aliam non potuerunt ista specula fieri, quia diabolus eadem die fecit omnes istas tentationes, ut infra dicitur. Et postquam incepit tentare Christum, nunquam recessit ab eo, quo usque fuerunt completæ omnes tentationes. Quia dicitur in littera: tunc diabolus reliquit eum, & Luc. 4. dicitur, quod consummata omni tentatione diabolus recessit ab eo, & sic prius semper manebat cum eo. Si autem dicas, quod antequam inciperent fieri tentationes facta erant specula: non est uerisimile, quia diabolus non fecit istam tertiam tentationem, nisi quia non potuit superare Christum in duabus primis, & antequam inciperet tentare non sciebat ipse, quod superandus erat à Christo in duabus primis tentationibus, quia tunc non fecisset illas, quia erant inutiles. Ergo ipse non disposuerat specula antequam tetationes inchoaret. Septimò patet, quia non erat uerisimile, quod diabolus uellet tantum laborem, & occupationem sumere ad unam tentationem faciendam, quam poterat facere sine his difficultatibus, solum suadendo Christo, quod adoraret eum, & quod daret ei omnia regna terræ per artem speculorum. Alius modus etiam non potest stare, scilicet, quod diabolus formaret species exterius, per quas Christus uideret. Primò, quia dato, quod diabolus tales species posset formare, non diceretur Christus per illas uidere regna terræ, quia non uidet aliquis uerè aliquam rem, nisi per speciem illius. Et tamen istæ non erant species regnorum terræ, nec partium suarum: ideo etiam si per illas Christus inuideretur, non diceretur uidere regna terræ, nec uerè illa uideret. Secundò patet, quia diabolus non potest tales species formare, sed multiplicatè solum à corporibus. Et non est credendum, quod diabolus possit aliquod de nouo facere, quod non fuerit in se, nec in materia sua. Nam qui hoc crediderit infidelis erit, ut definiuit ecclesia etiam in Concilio Aquirensi, & patet in Decretis. 26. quæst. 5. c. episcopi, scilicet. De Domino nostro scriptum est, omnia per ipsum facta sunt: quisquis ergo posse cre-

dit aliquam creaturam, aut in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio est etiam pagano deterior. Dicendum tamen, quod diabolus poterat de aere formare aliqua corpora cuiuscunque similitudinis ipse uellet, & obijcere illa oculis Christi, & illa posset repræsenterare aliquas partes mundi. Tamen hoc modo non diceretur uerè ostendisse Christo omnia regna terræ, quia Christus uerè nullam regnum uideret, sed solum illa corpora à diabolo fabricata. Item, quia ad hoc non oportebat, quod Christus poneretur in aliquo monte excelso, quia de quocunque loco poterat illa uidere. Alij dicunt, quod diabolus non ostendit Christo aliqua regna terræ, sed solum ostendit ei regna diuersa, quæ ipse in terra, id est, in hominibus terrenis habebat. Nam quoddam est auaritiæ regnū, quoddam superbiæ, quoddam luxuriæ, & generaliter quot sunt uitia, tot sunt diaboli regna. Sic dicitur Iob 41. de diabolo, scilicet. Ipse est Rex super omnes in superbiæ. Sic exponit Origenes, scilicet. Non est arbitrandum, quod regna ei mundi ostendens Perfarum, uerbi gratia, regnum Iudæorumque monstraerit, sed ostendit ei regnum suum, quo regnaret in mundo, id est, quo alij regnentur à fornicatione, alij ab auaritia. Sic etiam exponit Rabanus, scilicet. Ostendit diabolus Domino regna mundi: non quod ipse uisum eius amplificare poterit, aut aliquid ignotum demonstrare, sed uanitatem pompæ mundana, quā ipse diligebat quasi speciosam, ac desiderabilem orbis, ostendens, in amorem Christo suggerens uenire uolebat. Dicendum tamen, quod istæ sensus est moralis, & tamen uerè diabolus non intellexit de tali regno, sed de regnis terræ. Primò patet, quia tunc non esset locus tetationis: cum diabolus apertè ostenderet Christo uitia in quibus ipse regnabat. Secundò, quia ipse promittebat dare Christo omnia hæc, & tamen non oportet, quod diabolus promittat alicui dare peccata, quia quilibet per se ipsum peccare potest, quantum uoluerit. Tertiò, quia diabolus dixit, hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Et sic uidetur, quod aliquid magnum promittebat ei, ut alliceret eum ad illam adorationem. Et tamen dare peccata nihil erat dare, cum nihil sit facilius, quā peccare, & nihil difficilius, quā abstinere à peccato. Ergo non intelligebatur de tali regno. Quartò patet, quia hoc modo omnia peccata sunt regnum diaboli, & sic idolatria est unum de regnis eius, immo est præcipuum, & tamen diabolus distinxit hic idolatriam à regnis terræ, sicut meritum à præmio: in quantum dixit hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Non ergo intelligatur de tali regno, sed de regnis terræ. Quintò patet, quia Luc. 4. dicitur: tibi dabo potestatem hanc uniuersam, & gloriam illorum. Ergo necesse est intelligi de regnis terræ, quæ dicunt potestatem quandam, & non de peccatis.

Dicendum igitur, quod diabolus ostendit Christo omnia regna terræ, non ostendendo ei realiter, nec distinctè aliquod illorum, sed solum de illo monte faciebat eum respicere ad diuersas partes mundi, & dicebat ei. Versus talem partem est regnum Perfarum, & ibi regna Iudæorum, & illic regna Hispanorum, & sic de cæteris. Gloriam autem eorum ostendebat dicendo, in tali regno abundant tales diuitiæ, & tales potestates, & in tali regno tales. Sic ait Christo, in quadam homilia, scilicet. Ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum. Ostendit autem ita non, ut ipsa regna, uel ciuitates eorum, uel populos, uel argentum, uel aurum uideret, sed partes terræ, in quibus unumquodque regnum, uel ciuitas posita erat. Ut puta si ascendas super excelsum locum digito extenso dicam tibi, ecce ibi est Ro-

est Roma, aut Alexandria, non sic ostendendo tibi, ut ipsas videas ciuitates, sed partes terrarum, in quibus posite sunt. Sic, & diabolus poterat Christo singula loca digito demonstrare, & vniuersumque regni homines, & statum verbis exponere. Nam ostensum dicitur, quod exponitur ad intelligendum. Hoc tenet Nicolaus, & idem sanctus Thom. 3. parte sum. q. 41. artic. 4. in responsione ad septimum argumentum. Et sic dicit Nicolaus, quod ista ostensio magis fuit ad auditum, quam ad visum. Sed obijciatur, quod diabolus poterat ostendere Christo omnia hæc vere, & distincte. Nam beato Benedicto ostensus est semel totus mundus, ut ait Gregor. 2. Dial. Moyſes quoque vidit totam terram Israel de monte Abarim, qui erat extra terram Chanaan, scilicet, in terra Moab. Deutero. 34. & ibi declaratum est, quod Moyſes clare, & distincte vidit terram illam, sic ergo potuit nunc Christus videre.

Dicendum, quod Christus quomodocumque voluisset, poterat uere ad oculum uidere omnia regna terre: diabolus tamen non poterat ei ostendere illa uere, ut supra ostensum est. Cum autem obijciatur de beato Benedicto dicendum, quod illa fuit uisio in spiritu, & non ad oculum. Item, quia illa uisio facta fuit à Deo, & potuisset ei Deus uere ostendere totum mundum, licet spiritualiter solum ostenderit: diabolus tamen hoc facere non poterat, quia potestas sua est multum finita. De Moyſe dicendum, quod non fuit omnino simile, quia non fuit ei ostensus totus mundus, sed pauca terra, scilicet illa, quam Iudæi possessuri erant, & non tota quidem. Aliter etiam dici potest, quod Moyſes, licet paucam terram uiderit, non supernaturaliter illam uidit. Quis autem fuit modus, quo eam uidit, scilicet, an per conformationem specierum, an congregationem ipsarum, & præsentationem coram oculis Moyſi, declaratum est Deuteron. 32.

Quomodo poterat diabolus dare omnia regna Christo, cui ea promittebat. Quæst. L.

QVAERITVR, quomodo diabolus dixit hic, omnia hæc tibi dabo, si cadens adoraueris me, scilicet, omnia regna terrarum quomodo poterat diabolus illa dare, & an poterat. Dicendum, quod diabolus mentitus est, quia nihil dare poterat, ut infra dicitur. Sciendum tamen, quod Manichæi, & quidam alij hæretici, ut ait Nicolaus dixerunt, quod diabolus est Dominus rerum corporaliū, & inferiorum, & est factor, & creator eorum. Habuerunt autem occasionem quandam errandi ex hoc loco, & similibus, quia dixit hic diabolus: omnia hæc tibi dabo, & tamen dare non poterat, nisi essent in potestate sua. Sic etiam dicitur Ioan. 12. Nunc iudicium est mundi, & princeps huius mundi eijcietur foras. Et uocatur princeps huius mundi diabolus. Sic etiam Io. 14. dicitur. Venit enim princeps huius mundi, & in me non habet quicquam, idest, diabolus uenit. Si ergo princeps est mundi, potestatem habet super illum. Dicendum, quod stulte mouentur Manichæi dicentes aliquid creatum esse à diabolo, quia creare est potentia infinita, & ista est unica, nec potest multiplicari: ideo diabolus creare non potest. Et patet, quia si diabolus esset potentia infinita, non posset ab aliquo superari, quia infinito nihil est maius, & tamen diabolus superatur, & priuatur potestate sua. Quia Ioan. 12. dicitur: princeps huius mundi eijcietur foras. Et Apoc. 20. dicitur, quod ligatus est, non soluendus per mille annos: ergo non est potentia infinita, & sic non potest creare. Item Ioan. 1. dicitur. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, idest, non potuit aliquid creati nisi per Deum. Item diabolus non innuit

F in uerbis suis, etiam si uera essent, quod ipse aliquid creauerit: immo quod nec etiam aliquam potestatem à se ipso habeat super regna terrarum, sed si aliquam habet, quod illam ab alio accepit. Nam Luc. 4. dicitur, quod ostendit diabolus Christo omnia regna terrarum, & ait illi. Tibi dabo potestatem hanc uniuersam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui uolo do illa. Et sic asserit ista regna terrarum sibi tradita fuisse. Non ergo innuit, quod illa creauit. Sed Manichæi ualde insaniunt, qui non solum hoc asserunt, sed etiam, quod uetus testamentum datum est à diabolo, & multa alia absurda, de quibus non est ad præsens dicere. Cum autem quaeritur, an regna terre fuerint diabolo subdita, & posset illa dare, dicendum, quod non. Cum autem dixit, quod daret illa mentitus est, quia ista est conditio sua, cum ipse sit mendax, & mendacij pater. Ioan. 8. Et ibi dicitur. Cum de proprijs loquitur mentitur. Et patet hoc, quia ita dixit Hieronymus super Matthæum, scilicet, Arrogans, & superbus de iactantia loquitur. Non enim potest omnia regna dare, cum sciamus plerosque sanctos uiros à Deo reges factos. Idem dicit Titus, scilicet: In utroque mentiebatur. Nec enim habebat, nec conferre poterat, quo carebat. Nullius enim obtinet potestatem, sed ad pugnantem aduersarius derelictus est. Secundo patet, quia si diabolus esset Dominus regnorum terrarum, & posset illa pro libito dare, semper uiris malis daret, ut omnia male fierent, & uitia crescerent in immensum. Sape tamen repugnauerunt, &

G ad magnas potestates ascenderunt uiri sancti: ideo non dabantur regna à demone, sed à Deo. Tertio patet, quia per hoc tolleretur diuina prouidentia, nam si diabolus potestatem haberet in regnis terrarum, non solum sine ordine ista fierent, sed etiam omnia necesse erat fieri per iniquitatem, & mala quæ homines paterentur non essent per diuinum iudicium, sed per diaboli deordinationem, & potestatem, cui omnia ista subdita essent. Hoc tamen est falsum, quia non solum in rebus magnis, sed etiam in minimis prouidentia Dei est, ut infra 10. scilicet. Nonne duo passeris assidue ueneunt, & unus ex his non cadit in terra sine patre uestro, idest, sine uoluntate Dei, & ordinatione eius. Et sequitur. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis uos: quasi dicat, unus passer non moritur, nec cadit in terram, & tamen passer, quod nihil ualet, quia duo passeres assidue ueneunt, à fortiori uos nullum malum patientini sine Dei uoluntate, & ordinatione. Unde non solum membra corporis nostri à Deo custodiuntur, sed etiam capilli nostri, qui nihil ualent, omnes numerati sunt, & unus de illis non peribit sine Dei uoluntate. Et sic malum quantumcumque paruū inferri non poterit alicui, nisi Deus hoc faciat. Sic patet Amos. 3. scilicet. Si erit malum in ciuitate, quod Deus non fecerit. q. d. Non est aliquid malum penæ quod Deus non infligat. Non tamen habet potestatem super regna, qui in illis nihil facere potest, nisi ab alio permittatur: ideo diabolus non habet potestatem super regna terrarum. Quarto patet, quia ad Ro. 13. dicitur, non est enim potestas nisi à Deo: itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Et iterum dicitur. Dei enim minister est iudex in iram ei, qui malum agit. Si ergo nulla potestas est, quæ non sit à Deo, nullum regnum erit, quod sit à demone. Quinto patet, quia Daniel. 4. dicitur. Fenum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur excelsus in regno hominum, & cuiuscumque uoluerit, det illud. Et sic Deus est, qui dominatur in regnis terrarum, & ab ipso solo datur regnum, cui ipse uoluerit. Sexto patet, quia Proverbio. 21. dicitur. Cor regis in manu Domini, & quocumque uoluerit uertit illud: Et

Et quia per cor regis gubernatur regnum, necesse est regnum esse in potestate Dei, in cuius manu cor regis est. Septimo patet, quia Deus uocatur rex regum, & princeps omnium Regum terrarum. Apoc. 1. Si tamen diabolus esset princeps mundi, & daret regna cui uellet, non esset Deus princeps regum terrarum, quia nihil ad uoluntatem illius fieret: ideo diabolus non est princeps regnorum, sed Deus solus.

Aliqui dicunt, quod uerum est, quod regna, quæ iuste habentur à Deo dantur, quæ autem habentur iniuste habentur à demone. Sic uidetur dicere Chryso. super Matthæum, scilicet, Non potest diabolus omnia regna dare, sed ea quæ per iniquitatem sunt in mundo; ut puta furtum, aut peritium acquisitas illicitas diuitias diabolo quibus ipse diuitias dare potest, sed illis, qui uolunt ab illo recipere.

Dicendum tamen, quod diabolus non dat aliqua regna, nec potestates in mundo. Ideo sine acquirentur iuste, siue iniuste, à Deo dantur. Patet hoc cum Apostolus dixerit, omnem potestatem à Deo esse, scilicet, non est potestas nisi à Deo: ergo tam bene, quam male acquisita esset à demone, tolleretur prouidentia Dei in illis regnis, & Dominij, & ibi posset fieri plurima mala, quæ non caderent sub diuina prouidentia, & sic maior pars, & excellentior negotiorum humanorum essent extra diuinam prouidentiam: quod falsum est, cum etiam unum capillum nostrum, aut unum passerem dicat Christus non cadere in terram, sine Deo, idest, sine eius ordinatione. infra 10. Tertio patet, quia Daniel. 4. dicitur. Donec scias, quod altissimus dominatur in regno hominum, & sic in regno Nabucod. dominabatur Deus. Et tamē istud regnum, & communitur alia ipso tempore per tyrannidem obtinebantur, quia Nabuc. contra omnes Gentes bella mouebat solum, ut eas subderet. Et tamen Deus dixit, quod traderet eas in manus Nabuco. & non excuterent ceruicem suam de iugo eius usque ad annos 70. ut patet Iere. 25. Ergo etiam regna, quæ per iniquitatem habent, à Deo dantur. Quarto patet, quia Deus interdum facit ipsos malos regnare, & de uoluntate sua regnant, ut patet Iob. 34. scilicet. Qui facit regnare hominem hypocritam propter peccata populi. Ergo tam boni, quam mali à Deo regnum accipiunt. Quinto patet, quia Deus dedit potestatem Senacherib Regi Assyriorum super Iudæos. Nam per Isaiam decimo dicitur. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi: ut auferat spolia, diripiat prædā, & ponat illum in conculcationem, quasi lutum platearum. Senacherib tamen per iniquitatem pugnat contra Iudæos, & dicebat non solum contra eos, sed etiam contra Deum ipsorum pugnatum se. 4. Regum. 19. & Isai decimo. Sic etiam fuit de Nabucod. quem Deus uocauit contra Iudæos, & dedit ei fortitudinem, ut subijceret eos sibi Isa. 5. scilicet. Et leuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terrarum. Et Abachuch primo, dicitur, quod Deus posuerat eum fortem ad corripendum Gentes, & dedit eas sub iugo eius. Ierem. 15. Et tamen Abachuch primo, & secundo dicitur, quod erat iniquus, & per iniquitatem pugnat. Ideo dicebat ibi Abachuch, quod deuorat iniustus iustiores se. Et sic apparet, quod etiam uiris iniustus Deus regna dat. Nam sicut uiris iustus dat regna, quia boni sunt, & ut populus bene regatur: ita dat iniustus regna, ut puniant subditos propter peccata ipsorum. Iob. 34. scilicet. Qui facit regnare hypocritam propter peccata populi. Aliquando etiam propter bonos hoc fit, ut boni, qui imperfecti adhuc sunt, hic purgantur, & per disciplinam temporalem ad maiorem gradum uirtutis proficiant. Ad

A dictum Chryso. dicendum, quod cum regnum habetur per iniquitatem sunt ibi duo, scilicet, obtinere regnum, & iniquitas, per quam obtinetur. Regnum enim, & obtinere illud à Deo solo est cuiusque proueniat, iniquitas causa per quam obtinetur à Deo non est, sed à demone, uel ab homine. Et sic licet obtinere regnum semper à Deo sit, obtinere tamen istud per iniquitatem non est à Deo, & hoc Chryso. uult. Sed adhuc obijciatur, quia Osee 8. dicitur. Regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui. Et sic aliquis principatus est, qui non est à Deo. Dicendum, quod omnis principatus, uel regnum, siue in bonis, siue in malis à Deo est, dicente Apostolo, quod non est potestas, quæ non sit à Deo. Bonorum tamen principatus à Deo totaliter est, quia ipse tales principes instituit, & sibi de illis absolute placet. Mali autem à Deo in principes instituantur, quia ei placet, quod illi principentur, cum contra uoluntatem suam nihil fieri possit. Non tamen absolute Deo placet de eis, quia mali sunt, sed in quantum regimen malum eorum aliquo modo est conueniens in poenam propter malos, uel in correptionem, propter bonos. Et sic dicitur, regnauerunt, & non ex me, idest: medium illud, per quod ad regnandum uenerunt, non fuit ex me, quia per iniquitatem, scilicet, per tyrannidem, uel fraudem ad principatum uenerunt, & iniquitas illa à Deo non est: Sed quod ipsi possint ad principatum uenire à Deo est. Et dicitur, principes extiterunt, & non cognoui, id est, non approbavi, scilicet, modum quo ad principatum uenerunt. Et ista uocatur apud sanctos Doctores cognitio approbationis. Nam de absoluta cognitione manifestum est, quod Deus omnia cognoscit, siue bona, siue mala, & sic omnis principatus à Deo est: à demone autem nullum regnum est, nec dari potest alicui ab eo. Sed mentitus est dicendo, quod ipse poterat dare, quia nullam potestatem habet diabolus in præsentia, nisi tentare homines quantum Deus permiserit. Sic dicit Titus, scilicet. In utroque mentiebatur. Nec enim habebat, nec conferre poterat, quo carebat: nullius enim obtinet potestatem, sed ad pugnam aduersarius derelictus est.

Quare diabolus tentauit Christum de auaritia, & idolatria. Quæst. LI.

QVAERITVR, quare diabolus tentauit Christum de auaritia, & de idolatria. Dicendum de primo, quod propter multa tentauit eum de auaritia. Primo diabolus uictus in duabus præcedentibus tentationibus, non reputauit se totaliter uictum, quia adhuc supererat ei aliquid, de quo Christum tentaret, scilicet, auaritia. Secundo fuit, quia diabolus putauit, quod forte in isto uitio superare posset Christum, quia plurimi, qui circa cætera bene se habent, circa diuitias peccant in superfluo desiderio earum, dicente Salomone, quod propter diuitias multi perierunt. Poterat ergo esse, quod si Christus fuisset purus homo, licet in alijs non fuisset superatus, quod in hoc superaretur: ideo tentauit eum diabolus. Tertio fuit ex dispositione Christi, quia ipse se aptum dedit ad hanc tentationem. Quia conueniens erat, ut de auaritia tentaretur, ut in ea nobis resistendi tentationibus diaboli formam daret: cum de isto uitio saepe homines tententur. De idolatria diabolus tentauit Christum, quia erat uitium pessimum, ut si forte aliquo modo eum tanquam purum hominem ad hoc inclinaret. Secundo fuit, quia Christus de hoc uoluit tentari doctrinam nobis tradens, ne mirentur uiri boni, quod saepe de uitijs pessimis tententur, cum Christi

stus à demone de idolatria, quæ est pessimū omnium vitiorum fuerit tentatus.

An tentatio ista fuerit conueniens, & verisimilis. Quæst. LII.

QVAERITVR, an tentatio ista fuerit conueniens, & verisimilis. Dicendum, quod tentatio diaboli, cum in se mala sit, non potest absolute nocari conueniens, sed dicitur conueniens, vel inconueniens respectu finis, ad quem diabolus illam instituit. Et quia omnis tentatio eius ad malum est, non solum ad malum, sed etiam ad pessimum, conueniens erat ei. Cum autem quaeritur an erat uerisimilis, quidam dicunt, quod non, quia malum manifestum in ea suadebatur. Dicendum, quod licet non esset uerisimilis ista tentatio simpliciter, erat tamen uerisimilis ex suppositione. Vnde si solum diabolus tentasset Christum, vel aliquem alium de idolatria, dicens, adora me, non esset uerisimilis tentatio, & nemo sic ad eam moueretur. Diabolus tamen ostendit Christo omnia regna terræ, & dixit: Omnia hæc tibi dabo, si cadens adoraueris me. Licet ergo aliquis iudicaret idolatriam absolute malam, supposito tamen, quod pro uno actu idolatriæ absolute darentur omnia regna terræ, iudicaret aliquis bonam esse idolatriam istam: non quidem in quantum idolatria erat, sed in quantum pro ea dabantur omnia regna terræ. Et sic forte iudicaret melius esse idolatriam committere, & habere omnia regna terræ, quam non committere, & nihil recipere: cum uideamus plurimos, qui non pro tantis, sed pro paucis temporalibus delectationibus, ut uindicta inimicorum, non solum semel, sed quasi continue per uindictam demones colunt, multas ceremonias uenerationis iuxta eorum mandatum exhibentes. Et alij inferiores, qui nullum unquam saltem parum temporale bonum ab eis recipiant, sed pro solo desiderio aliquorum honorum temporalium, qua frustra expectant demones uenerantur. Dicendum tamen, quod aliquo modo erat ista tentatio non uerisimilis in quantum diabolus promittebat ea, quæ nullo modo dare poterat, quia uir prudens satis cognosceret, & quod diabolus nihil dare posset. Et sic dicit Remigius. Miranda etiam est diaboli dementia, illi promittebat dare regna terrena, qui suis fidelibus dat regna coelestia, & gloriam mundi ei, qui est celestis gloriæ Dominus. Et sic Cyrillus quasi admirans de diabolo dicit: Quomodo tu, cuius fors est inextinguibilis flamma, qualiter omnium Domino, quæ sua sunt, spondes? putasti cultorem habere, cuius metu tremunt uersa. Diabolus tamen non erubescit mentiri in talibus promissionibus: quia multi miseri desiderio cunctarum rerum, per quas se felices arbitrantur, etiam si non sint uerisimilia, quæ dicuntur, mouentur, & falli se permittunt: immo & interdum ipsi se ipsos fallunt, nolentes perdere spem tantarum rerum, quia saltem in falsa spe ipsarum rerum delectantur. Et istud est, quod promissiones diaboli reddit uerisimiles: & in hoc etiam amor sæculi hominem ualde decipit, quia homo proponit sibi certam spem, & longam fruitionem illarum rerum, quas nunquam habiturus est.

Quare diabolus uoluit adorari. Quæst. LIII.

QVAERITVR, quare diabolus uoluit adorari. Dicendum, quod propter multa. Primum, ut per hoc Christum ad peccatum induceret colendo Deum alienum. Secundum, quia non solum istud erat peccatum, sed etiam grauissimum omnium peccatorum ex genere suo propter duo.

F Primum, quia in cæteris peccatis aliquo modo repugnatur Deo, sed non totaliter, nec directe: in hoc autem penitus, & directe ei repugnatur. Sicut si regi iubenti aliquid facere, dicat aliquis: non teneor illud facere; vel nolo facere: malum est. Si tamen dicat, tu non es Rex: istud est pessimum, & maxime contra honorem eius, quia per hoc tota reuerentia ei admittitur, quod nec fit in alijs. Ita est in Deo, si quis prauaricatur unum de præceptis eius, agit contra honorem ipsius. Si tamen idolatriam committit, dicit de eo, quod non est Deus; quia non est possibile esse plures Deos. Sed qui idolatriam committit, facit illum Deum respectu cuius idolatriam committit: ergo illum colendo est ac si dicat Deo uero, tu non es Deus. Nullum ergo potest esse ex genere peccatum maius, licet aliquando per accidens aliquod de alijs peccatis sit maius, quæ idolatria; ut si sit aliqua idolatria non grauis: sicut in aliquo sortilegio, vel augurio, & sit aliquod homicidium grauissimum, vel unum bellum iniustum, in quo sunt multa homicidia, & prædæ. Secundum est idolatria grauius ceteris, quia in transgressionem præceptorum, quæ sunt ad proximum, est duplex prauaricatio: una in quantum homo lædit proximum agendo contra legem, quæ concernit ius illius. Alia est in quantum homo contemnit legem, cuius Deus legislator est. Et sic in præceptis, quæ sunt ad proximum, malum quod directe fit in ipsa transgressionem, non est contra Deum, sed solum contemptus legis. In idolatria autem malum, quod fit per prauaricationem legis, directe est contra Deum, & non contra proximum, quia Deo tollitur honor debitus, per idolatriam, & datur alteri, cui non potest competere. Secunda etiam prauaricatio est contra Deum in quantum agit homo contra legem à Deo institutam de non colendo Deos alienos: Et sic in hoc præcepto utraque transgressio præcepti directe contra Deum est. Ideo est peccatum istud grauius omnibus peccatis, quæ sunt contra proximum, & maxime propter causam præcedentem. Ob hoc ergo magis diabolus cuperet, quod homo peccaret in hoc, quam in cæteris, aut grauius delinqueret. Tertio quantum ad principale diabolus uoluit adorari, quia superbus est nimium, & desiderat ualde honorem, & quia nullus est maior honor, quam in adoratione, cupit diabolus adorari. Sic dicit Glof. scilicet. Ecce antequa diaboli superbia. Sicut enim in principio uoluit se similem Deo facere: ita nunc uolebat diuinum cultum sibi usurpare, dicens: Si cadens adoraueris me. Quarto diabolus uolebat adorari à Christo, & idem uellet à quolibet homine propter inuidiam, scilicet, quia inuidus est naturæ humanæ, quæ fragilis est. Deus tamē illam ad magnum honorem, & foelicitatem eleuat dando ei æternum bonum, quod diabolus perdidit. Ideo diabolus ex inuidia uellet uilificare homines, & deprimere eos quantum posset, ut sic minores eo essent: ideo non solum ab illis adorari uult, sed etiam, quod cadant coram eo, ad hoc, quod magis deprimantur. Sic dicit diabolus, si cadens adoraueris me, & non dixit solum si adoraueris me. Vnde dicit Glo. quod qui diabolum adoraturus est, ante corruit, quam adoret. Ambrosius autem refert hoc ad cupiditatem rerum temporalium, quia prius humiliatur homo, quam ac sequatur illas: unde dixit diabolus, omnia hæc tibi dabo, si cadens adoraueris me. Et sic dicit Ambrosius. Habet autem ambitio domesticum periculum. Vt enim dominetur alijs, prius seruit, curuatur, obsequitur, ut honore donetur, & dum uult esse sublimior, fit remissior.

Quæst.

Quare dixit Iesus diabolo, uade retro, & quid significat. Quæst. LIII.

QVAERITVR, quare dixit nunc Christus diabolo: Uade retro, & quid significat in hoc. Quidam dicunt, quod istud fuit, quasi mandatum de cessando à tentatione. Nam in alijs hoc non dixerat. Et satis uerisimile est: quia hoc dicto diabolus non tentauit amplius Christum. Sic dicit Chrysostomus super Mat. scilicet. In hoc finem tentandi diabolus ponit ne progrediatur ulterius tentans. Aliter potest dici, quod fuit quasi ad improperandum diabolo, quia male locutus fuerat. Sicut est consuetudo in hominibus fidelibus audientibus aliquam blasphemiam, quod imperant loquentibus ne quid ultra dicant, & ipsi audire nihil uolunt. Et quia diabolus nunc dixit manifestam blasphemiam, Christus improperauit ei per ista uerba, scilicet. Uade retro, id est, tace nunquam plus loqueris, cum talia dixeris.

Alio modo potest intelligi, quod fuerit cominatio, vel impositio alicuius pene, scilicet, quod dixerit Christus, uade retro Satana, id est, uade in ignem æternum. Ita accipit Hiero. super Mat. dicens: Non autem, ut plerique putant eadem Satanas & Petrus condemnatur sententia. Petro enim dicitur: Uade retro me Satana, id est, sequere me, qui contrarius es meæ uoluntati: hic uero ut subaudiatur uade in ignem æternum, qui paratus est tibi, & Angelis tuis. Quarto potest intelligi, quod sit quædam in proprie ratio stultitiæ, & miseriam Satanæ, scilicet, quod ad tantam insaniam, & miseriam deueniret, quod de Deo talia dicat. Sic dicit Remigius, secundum aliqua exemplaria. Uade retro, id est, Reminiscere, recordare in quanta gloria conditus fuisti, & in quantum miseriam deuenisti. Sed secundus modus uidetur magis pertinere ad litteram, licet etiam omnes alij bene concordent.

Quare in ista ultima tentatione Christus magis asperè responderit diabolo, quam in alijs. Quæst. LV.

QVAERITVR, quare in ista tentatione ultima Christus asperè respondit diabolo, & in alijs duabus nihil asperum dixerat. Dicendum, quod hoc fuit, quia in ista diabolus locutus est blasphemiam, quæ directe erat contra Deum, & hanc Christus non sustulit. Et in hoc instruit nos, quod licet iniurias proprias sustineamus, sicut Christus sustinuit primam, & secundam tentationem, iniuriã tamē Dei nunquam tolerare debemus. Sic dicit Chrysostomus super Mat. Videndum autem, quia Christus, cum passus fuisset tentationis iniuriam, dicente sibi diabolo, si filius Dei es, mitte te deorsum, non est turbatus, nec diabolus increpauit. Nunc autem, quando Dei sibi usurpauit honorem, exasperatus est, & repulit eum, dicens: Uade Satana: ut nos illius dicamus exemplo nostras quidem iniurias magnanimitè sustinere: Dei autem iniurias nec usque ad auditum sufferre. Quoniam in proprijs iniurijs esse quempiam patientem laudabile est: iniurias autem Dei dissimulare, nimis est impium. Et ob hoc increpauit Christus diabolus, dicens: Uade Satana. Et dedit causam, scilicet, quia solus Deus erat adorandus. Et in hoc diabolus ualde tristabatur, quia nihil erat, quod ipse magis cuperet, quam adorari. Et usque tunc per totum orbem in uarijs simulachris colebatur. Sic dicit Cyrillus, scilicet. Hoc autem mandatum eius tetigit intima. Ante aduentum enim eius ipse ubique colebatur: lex autem diuina eiciens ipsum de dominio usurpato, adorare statim Alph. Toft. in Matth. Comm.

A tuit solum Deum, eum qui naturaliter Deus est. Et sic Christus licet naturaliter mereretur istum honorem, quia Deus erat, quia tamen in forma serui apparebat, nec se nunc adorandum dixit, nec regna terræ accipere uoluit, ut ostenderet, quod propter illa non debet homo a recto Dei cultu recedere. Sic dicit Origenes super Lucam, scilicet. Hos, inquit, omnes propterea nolo mihi esse subiectos, ut Dominum Deum adorēt, & ipsi soli seruiant: tu autem à me vis incipere peccatum, quod ego dissoluturus huic ueni.

Sed obijcietur, quod etiam in duabus præcedentibus tentationibus diabolus blasphemiam commisit, quia Deum uerum tentabat.

Dicendum, quod Christus non apparuit in forma Dei, sed in formam serui, & non constabat diabolo an Deus esset. Ideo nesciebat an blasphemiam committeret tentando eum. Ideo Christus patienter tolerauit, quasi contra solum hominem hoc factum fuisset. Quod autem diabolus dixerit Christo, quod adoraret eum, erat manifesta blasphemiam, etiam si Christus esset purus homo, cum adoratio soli Deo debeat. Ideo diabolus debuit nunc increpari, cum suaserit se adorandum: ideo nunc solum eum Christus increpauit.

Quomodo Christus dixit hic soli Deo esse seruendum, cum etiam serui debent seruire dominis suis. Quæst. LVI.

QVAERITVR, quomodo Christus dixit hic soli Deo seruendum esse, cum etiam serui teneantur dominis temporalibus seruire iubente Apostolo. Dicendum, quod licet hic non sit seruitus in Latia, ubi non est tanta copia uerborum, quantum ad hoc, in Græco tamen pro seruitate ponit interdum latia, & interdum dulia. Est autem latia seruitus soli Deo debita, qua Latine pietatem uocare solent. Dulia est seruitus, quæ cuiilibet homini, siue maiori, siue æquali impendi potest. Ideo aliquando Apostolus dicit, quod serui Domini seruiant, & interdum, quod omnes homines inuicem sibi seruiant in charitate. Hic autem accipitur seruitus specialiter pro sola latia. De hoc Augu. in lib. contra sermonem Arrianorum, scilicet. Vnus est Dominus noster ipsa Trinitas: cui soli seruitemus pietatis iure debemus. De hoc etiam Aug. 10. de Ciui. Dei, scilicet. Nominè seruitutis cultus Deo debitus intelligitur, Latiam quippe nostri ubicunq; sanctorum scripturarum positum est interpretati sunt seruitem. Sed ea seruitus, quæ debetur hominibus, secundum quam præcipit Apostolus seruos Dominis suis subditos esse debere, græcè nuncupari solet dulia. Latia uero, aut semper, aut tamen frequenter, aut penè super ea seruitus dicitur, quæ ad colendum Deum pertinet. Sic etiam dicit Beda super Lucam, scilicet. Aliquis quaerit quomodo conueniat, quod hic præcipitur soli Deo seruendum esse Apostoli uerbo: sed in Græco dulia intelligitur seruitus communis, hoc est siue Deo, siue homini exhibita, secundum quam iubemur seruire inuicem, Latia autem uocatur seruitus diuinitatis cultui debita, qua iubemur soli Deo seruire. Et quia de hac seruitate loquebatur diabolus petens à Christo adorari, allegauit ipse auctoritatem quæ intelligeretur de sola seruitate deitatis.

An fuerit conueniens ordo, & modus inter istas Christi tentationes. Quæst. LVII.

QVAERITVR, an fuerit conueniens ordo, & modus inter istas tentationes Christi. Hic Quisdam

Quidam dicunt, quod non, quia aliquando in una tentatione tentabat de uno peccato, & aliquando de duobus, sicut in vltima, in qua de auaritia, & de idolatria tentauit. Et tamen vna tentatio de vno peccato esse debet. Item videtur, quod tentationes Christi esse debuerunt plures, quia tentatio diaboli ordinatur, ut inducat hominem ad peccatum, sunt tamen peccata mortalia vel capitalia septem. Diabolus autem non tentauit hic, nisi de tribus, gula, vanagloria, & cupiditate: ergo non fuit tentatio sufficiens. Item videtur, quod non fuit ordo conueniens in tentationibus, scilicet, quia prius debebat tentari de auaritia, quam de superbia, vel inani gloria: quia post victoriam omnium vitiorum remanet adhuc homini tentatio superbia, vel cuiusvis inanis gloriae, quia superbia etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant, vt ait Augustinus. Et tamen vltima tentatio fuit hic de auaritia, & media, sine de inani gloria, ideo videtur quod non fuerit conueniens ordo. Item videtur, quod Christus non se habuit conuenienter in responsione ad tentationes, quia dicit Hieronymus super Mattheum, quod propositum Christi fuit diabolum humilitate vincere, non potestate. Non ergo debuit eum impetiose, & obiurgando repellere: quod fecit in vltima tentatione.

Dicendum quod tentationes Christi factae fuerunt ordine conuenienti. Est enim tentatio ad inducendum hominem in malum: & quia tentatio a diabolo fit per modum suasionis ille, & ordo debet esse intentionibus, secundum quem id, de quo homo tentatur, magis ei suadere potest. Et quia non suadentur omnes homines eodem modo, cum non sunt omnes vno modo affecti, tentationes a diabolo varie instituantur quantum ad ordinem secundum conditionem personarum, quas tentare vult. Nam si tentat hominem spiritualem, non tentat eum statim de granibus peccatis: sed paulatim a leuioribus incipit: vt postmodum ad grauiora perducatur. Sic ait Gregorius exponens 3 r. Moralium illud quod habetur Iob 39. scilicet: Procul odoratur bellum, exhortationem ducit, & vlulatum exercitus, scilicet: Bene Duces exhortari dicti sunt, & exercitus vlulare, quia prima vitia deceptae menti, quasi sub quadam ratione se ingerunt, sed innumera, quae sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Et hoc idem seruauit diabolus in tentatione primi hominis. Nam primo sollicitauit mentem primi hominis de ligni vetiti esu dicens Genes. 3. Cur praecipit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi? secundo de inani gloria, cum dixit, aperientur oculi vestri: tertio perduxit tentationem ad extremam superbiam, cum dixit, eritis sicut dii scientes bonum & malum. Et hunc etiam ordinem tentandi seruauit diabolus in Christo. Nam primo tentauit eum de eo, quod appetunt quantumcunque spirituales viri, scilicet, de sustentatione corporalis naturae per cibum. Secundo processit ad id, in quo spirituales viri quandoque deficiunt, scilicet, vt aliqua ad ostentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam. Tertio produxit tentationem ad id, quod non est iam spiritualium uirorum, sed carnalium, scilicet, vt diuitias, & gloriam mundi concupiscant usque ad contemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit: si filius Dei es: & non in tertia, quae non potest conuenire spiritualibus viris, qui sunt per adoptionem filii Dei, sicut possunt eis conuenire duae primae tentationes: De his patet per Sanctum Thomam tertia parte summae quaest. 41. arti. 4. in corpore. Ad primum dicendum, quod diabolus tentauit in vltima tentatione de duobus, scilicet, auaritia, & idola-

tria. Et sic ei conueniebat, vt persuadere posset. Nam si de sola idolatria tentasset, non fuisset tentatio satis apta ad suadendum, quia idolatria, cum sola proponitur, manifestum malum apparet, & nemo ad eam incitaretur, nisi spe alicuius praemij. Si autem diuitiarum, & potestatis solum desiderium proposuisset: non videbatur sufficienter per hoc ad peccatum inducere, cum diuitias, & honores aliquando licite appetantur. Proposuit ergo idolatriam cum honoribus, & diuitijs, vt sub spe istorum Christum ad idolatriam inclinaret. Appetere enim diuitias, & honores tunc peccatum est, quando inordinate appetuntur. Hoc autem praecipue manifestatur ex hoc, quod pro ijs adipiscendis homo aliquod inonestum facit. Et ideo non fuit contentus diabolus persuadere cupiditatem diuitiarum, & honorum: sed induxit ad hoc, quod propter ista adipiscenda Christus eum adoraret, quod est maximum scelus contra Deum. Nec fuit omnino speciale in tertia tentatione, quod fuerit de duobus vitijs, quia sic etiam fuit in praecedentibus, scilicet, quia ex appetitu vnius peccati in alterum inducere conabatur: sicut ex desiderio cibi conatus est inducere in uanitatem, scilicet, faciendo miracula sine causa: & ex cupiditate honoris conatus est ducere ad tentandum Deum se praecipitando. Ad secundum dicendum, quod Christus dedit nobis doctrinam resistendi tentationibus circa omnia vitia resistendo his tentationibus tribus: ideo non oportuit, vt pluries tentaretur, cum in peccatis ad quae diabolus intendebat deducere. Per has tentationes includebantur omnia peccata, uel quae oriuntur ex eis, aut habeant aliquam habitudinem ad ipsa. Sic dicit Ambrosius super Luc. scilicet, Non dixisset scriptura, quod consummata omni tentatione diabolus recessit a Christo: nisi in tribus praemissis, esset omnium materia delictorum, quia causa tentationum, causa sunt cupiditatis, scilicet, carnis delectatio, spes gloriae, & auiditas potentiae. Ad tertium dicendum, quod circa tentationem inanis gloriae, & auaritia non apparet. ideo incertum est, quae illarum prius fuerit, cum Matth. ponat vltimo loco tentationem de auaritia, & Luc. tentationem de superbia, vel inani gloria. Quae autem prior fuerit, non refert secundum August. lib. 2. de concord. Euangelistarum, cum constet vtranque factam fuisse, licet vt supra diximus in quadam quaestione, ordo quem ponit Matth. est magis ad literam, quam ille, quem ponit Luc. Habuerunt tamen Euangelistae causam variandi in ordine istarum tentationum, vt ostendant ordinem originis vitiorum, scilicet, quia aliquando inanis gloria oritur ex auaritia, Et hoc concordat ordini beati Lucae. Aliquando vero oritur auaritia ex superbia, vel ex inani gloria. Et hoc concordat ordini Matthaei. Sic. n. dixit Maximus. f. Ob hoc autem euangelistarum hanc iste, illam vero ille praemittit: quia inanis gloria, & auaritia ad inuicem se gignunt. Modus autem est, quia aliquando avari ex multitudine diuitiarum, quas possident, in quandam superbiam, & inanem gloriam insurgunt. Et tunc auaritia gignit superbiam, & inanem gloriam. Interdum vero, qui in superbia, & inani gloria delectantur: quia statim illum tenere non possunt, & diu conseruare sine diuitijs & potestate, incidit eis desiderium istorum, quod ad auaritiam pertinet. Et tunc superbia, & inanis gloria auaritiam gignunt. Ad quartum dicendum, quod intentio Christi erat per humilitatem diabolum superare, & tenuit eam quamdiu decuit, scilicet, in duabus primis tentationibus, quae erant solum ad propria inuictiam Christi, in quantum homo erat. Cum vero diabolus prorupit in manifestam blasphemiam petens se adorari, quod ad solum Deum pertinebat, Christus non tolerauit,

nec

nec tolerare debuit, sed obiurgando repulit Satanam A dicens: Vade Satana.

Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei,

Tunc reliquit. Hic ostenditur Christi diuinitas ex ministerio sanctorum Angelorum. Nam sancti Angeli nullum maiorem habent nisi Deum. Si ergo alicui, tanquam maiori ministrent, oportet dici illum esse Deum. Et ita fuit de Christo, cui hic angeli tanquam Domino ministraverunt, & dicitur, *Tunc reliquit eum diabolus.* Scilicet, consumatis istis tribus tentationibus recessit diabolus: sic dicitur Luc. 4. quod consummata omni tentatione diabolus recessit ab eo. *Et ecce angeli accesserunt.* Scilicet, angeli boni, qui non erant praesentes dum Christus tentaretur: finita autem tentatione accesserunt ad eum, & ministrabant ei, seruando in aliquo, quid autem istud erat infra dicetur.

Quanto tempore fuit diabolus cum Christo.
Quaest. LVIII.

QVAERITVR, quanto tempore fuit diabolus cum Christo. Dicendum, quod diabolus fuit semper cum Christo, ex quo cepit tentare eum, usquequo finita est tentatio. Nam a principio tentationis dicitur quod tunc reliquit eum diabolus & sic videtur, quod toto tempore medio manserit cum eo. Ex hoc autem apparet, quod diabolus mansit pauco tempore cum Christo, & non est verisimile, quod manserit vna die integra. Primo patet hoc, quia istae tentationes fuerunt continuae, id est, postquam cepit diabolus tentare Christum nunquam desijt tentare, usque ad finem omnium tentationum: cum semper manserit diabolus cum Christo a principio tentationum usque ad finem, nunquam ab eo recedens, vt dictum est, & tamen diabolus cum Christo manens, non erat ociosus. Semper ergo eum tentauit quamdiu eum Christo fuit. Tentationes tamen istae continue faciendo eas, id est, non interiecto aliquo tempore inter illas, poterant fieri in breui. Nam prima tentatio solum fuit, quod diabolus Christo dixerit, quod conuerteret lapides in panem, & ille ait, non est necessesse, quia non in solo pane uiuit homo &c. Immediatè assumpsit eum diabolus, & constituit super pinnaculum templi, dicens, quod se praecipitaret. Et Christus dixit, quod non faceret, quia erat tentare Deum. Et tamen de deserto in pinnaculum quasi in momento poterat diabolus Christum portare, cum Christus non uenerit pedibus suis, sed a diabolo portatus fuerit, vt probatum fuit supra in quadam quaestione. Et de pinnaculo subito etiam tulit eum in montem excelsum, de quo ostendit ei omnia regna terrae, & gloriam eorum: & dixit, haec omnia tibi dabo, si cadens adoreris me. Christus autem repulit eum dicens, Vade Satana. Istud autem in breui factum est, quia Luc. 4. dicitur, quod diabolus ostendit Christo in momento temporis omnia regna orbis terrae. Et in hoc fuit consummata tota tentatio. Ideo in pauco tempore, scilicet, minus quam in vna die factum est. Secundo patet, quia toto hoc tempore quo diabolus tentabat Christum, esuriebat Christus, & non comedit usque ad finem tentationis. Si tamen durasset tentatio vna die, aut plus, esset inconueniens, scilicet, quia Christus tanto tempore cruciaretur, ideo pauco tempore durauit tentatio. Patet hoc, quia diabolus nunquam tentauit, nisi postquam coepit esurire, vt patet in litera, scilicet, quod cum ieiunasset quadraginta diebus esur-

Alph. Toft. in Matth. Comm.

rijt, & tunc accedens tentator dixit ei: si filius Dei es &c. Quod autem non comederit durantibus tentationibus patet, quia illae fuerunt continuae, vt supra dictum est, & sic non erat locus Christo ad comedendum: maxime quia finita tentatione dicitur, quod accedentes angeli ministrabant ei. Et solet intelligi de cibo, & potu. Tunc ergo primo comedit. Si autem durasset tentatio ista aliquot diebus, fuisset magnus cruciatus Christo. Nam in quadraginta diebus, quibus ieiunauit non affligebatur, quia non esuriebat, sed illis finitis cepit esurire, & tunc cruciatur fame, sicut quilibet purus homo. Quando tamen famis postquam ceperit daret per diem integram, aut plus, est magnus cruciatus. Nunc autem non erat aliqua causa, quare Christus tam amarum cruciatum subire deberet. Ideo dicendum est, quod famem pauco tempore tolerauerit. Maxime, quia omnia, quae Christus patiebatur pro nobis erant. Si ergo magnam, & diuturnam sustinisset famem, quae faceret cruciatum, notificata esset nobis per scripturas, ut uideremus, quid nobis profuisset, uel in quo per eam instrueremur, & tamen non scriptum est de ea. Ideo credendum est, quod non fuerit: & sic necesse erat, quod pauco tempore durauerit tentatio, cum toto illo tempore Christus famem sustinuerit. Vnde in ipsa die in qua tentatio cepit, finita est in breui tempore.

Quando diabolus recessit a Christo, in quo loco eum dimisit.
Quaest. LIX.

QVAERITVR, quando diabolus recessit a Christo finita tentatione, in quo loco eum dimisit. Pro hoc sciendum, quod tentatio vltima Christi facta est in monte excelso, de quo diabolus ostendit ei regna terrae, & sic est dubium, an reliquit eum ibi diabolus, uel deduxit eum ad alium.

Quidam dicunt, quod deduxit eum in regionem suam, scilicet, in Galilaam, de qua Christus uenerat, antequam inciperet tentatio. Sed dicendum, quod non stat. Primo quia hic dicitur, quod tunc reliquit eum diabolus, & Luc. 4. dicitur, quod consummata omni tentatione diabolus discessit a Christo. Et sic post tentationem nihil fecit diabolus cum Christo. Et tamen tentatio finita est in hoc, quia Christus dixit Satanam. Vade Satana. Ergo diabolus nihil circa Christum egit. Et sic non tulit eum de ipso loco, in quo illum nunc tentauerat. Secundo patet, quia Luc. 4. finitis istis tentationibus dicitur, & regressus est Iesus in uirtute Spiritus in Galilaam. Et sic non rediit diabolus Christum de loco tentationis in Galilaam, sed ipse per se uenit. Tertio patet, quia Christus diabolum repulerat ignominiose dicens: Vade Satana. Non ergo maneret amplius Satanus cum eo. Et sic non portaret eum amplius de loco ad locum. Quarto patet, quia diabolus non desideraret facere aliquod obsequium Christo finita tentatione, sed potius eum haberet exosum, cum ab eo uictus, & confusus fuisset, ideo nollet eum portare ad alium locum, in quo melius esse posset, nisi ad hoc cogereretur. Et tamen ad hoc non coactus est, quia Christus non indigebat ministerio eius, nec usus est eo nisi ut tentatore. Quinto patet, quia dicitur, quod discedente diabolo accesserunt angeli, & ministrabant Christo. Et sic quaeunque ministratio esset Christo placens, fieret sibi per angelos suos. Potissime cum scriptura ponat illico eos fuisse praesentes ad ministrandum: Diabolus autem Deo non placet, ideo non est ab eo electus minister, nisi in malis, id est, quae ad malum finem fieri possent, cum diabolus nihil bono animo agat. Dicendum ergo

Hh 2 quod

quod Christus mansit in monte excelso in quo diabolus eum tentauerat, & ibi ministrauerunt ei angeli. Quomodo autem postea redierit in regionem suam est dubium. Et hoc pendet propter dubium de monte, in quo tentatus est. Nam si ille mons fuit extra terram Iudaeae distans ab illa, Christus rediret de illo monte supernaturaliter: quia non erat verisimile, quod longinquas regiones pedibus peregrinare vellet, cum ex hoc nihil boni specialiter sequeretur: si autem mons ille erat intra terram Iudaeae, scilicet, circa Quarantanam non longe à Iericho, sicut communiter tenetur, & supra dictum est. Christus rediret de illo monte pedibus suis. Si autem primum ponatur, poterat Christus redire miraculose etiam de extremo orbis in momento, non transeundo per medium. Nam potest esse nunc in uno loco, & immediate in alio quantumcunque distante, nullum medium transeundo, & hoc solius diuinitatis virtute. Aliter poterat esse, quod transiret per totum medium quasi volando, & hoc in brevissimo tempore, sicut angelus transtulit Abacuch de Iudaea in Chaldaeam quasi in momento, scilicet, impetu spiritus sui. Danielis vlti. & sicut diabolus portabat eum de deserto in pinnaculum, & de pinnaculo in montem excelsum. Aliter etiam poterat esse, scilicet, quod Christus vteretur ministerio angelorum, cum illi accessissent, ut ministrarent ei, & quod faceret se portari ab eis de illo monte in Iudaeam: non quidem tanquam eorum ministerio indigens, sed propter honorem, ut ait Chrysostomus super Matth. Magis tamen videtur dicendum secundum, scilicet, quod ille mons excelsum fuerit circa Iericho, & Christus ibi relictus a diabolo tentatione finita acceperit ministerium ab angelis in aliquo de quo infra dicitur, & postea pedibus suis redierit in Galileam, de qua erat, & hoc innuitur Luca quarto, ubi finitis tentationibus dicitur, Et regressus est Iesus in virtute spiritus in Galileam.

An finita tentatione diabolus à Christo recessit sponte, vel coactus, *Quaestio. LX.*

QVAERITVR, quare finita ista tentatione diabolus recessit a Christo; & an ipse sponte recessit, vel a Christo recedere coactus est. Quidam dicunt, quod recessit coactus Christo iubente. Nam dixit ei, vade satana, Et sic non licuit ei ultra ibi manere. Alij dicunt, quod diabolus sponte recessit, quia compluerat iam totam tentationem suam, & non habebat ultra quid faceret, & ideo recessit: sic innuitur Luc. 4. scilicet. Et consummata omni tentatione discessit ab eo diabolus. Dicendum, quod utrumque verum est, scilicet, quia iussus est recedere, & etiam ipse recedere voluit. Vnde propter multa recessit. Primum, quia recedere iussus est, cum Christus imposuerit terminum tentationibus eius per imperium dicens, vade satana. Sic dicit Chrysostomus super Matthaeum, quod Christus dicens diabolo, vade satana, finem tentandi ei imposuit, ne progrediatur ulterius tentans. Sic etiam idem Chrysostomus dicit: Diabolus sicut rationabiliter intelligi potest, non quasi obediens praecipio recessit; sed diuinitas, & spiritus sanctus, qui erat in eo, excussit inde diabolum. Et sic innuit, quod diabolus non recessit propter praecipium Christi in quantum erat nudum praecipium, sed in quantum in eo latebat quedam vis deitatis: ita ut necesse esset diabolo facere id, quod ei iuberet. Secundum fuit recessus diaboli a Christo ex imperio propter nostram instructionem, & spem. Ut quando tentamur non deficiamus animo putantes,

quod relictus sumus potestate diaboli, ut iuxta voluntatem suam, & vires nos tentet. Quia non potest nos tentare amplius quam Deus permittit. Sic dicitur prima Corinth. decimo. Fidelis est Deus, qui non permittet nos tentari ultra id, quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentum, ut sustinere possitis. Nam & Christus non solum in quantum Deus toller a nobis diabolum, ne tentet iuxta voluntatem, sed etiam ipse in quantum homo orauit pro nobis, ne tentemur a diabolo quantum ipse vellet. Sic dicit Christus Luc. vigesimo secundo. Simon ecce satanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticum, Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Sic dicit Chrysostomus super Matthaeum, scilicet, quod diabolus reliquit Christum, quod ad nostram proficit consolationem. Quia tandem homines Dei diabolus tentat, quamdiu Christus permittit. Et si enim permittat eum paulisper tentare, repellit propter infirmitatem nostram. Tertio recessit diabolus, quia iam desperabat posse Christum vincere. Tentauerat enim eum in multis, & in omnibus inueniebat eum superiorem: ideo putans, quod nunquam posset contra eum praeualere, quia nulla ad hoc signa videbat, recessit. Sic dicit Athanasius, scilicet, Accesserat quidem ad eum hostis, ut ad hominem, Non inueniens autem in ipso antiqui sui seminis signa, discessit. Quarto recessit, quia iam non uidebatur superesse aliquid, de quo tentaret. Nam tentauit Christum de tota materia vitiorum, cum in istis tribus tentationibus includantur omnes radices peccandi. Et qui in istis non superatur, nihil est, de quo amplius tentari possit. Et sic dato quod Christus diabolo non iussisset recedere, ipse recessisset: quia iam nihil erat, de quo tentare deberet. Sic innuitur Luc. 4. scilicet: Et consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo: quasi dicat, quod propter hoc recessit, quia omnis tentatio consummata erat. Et sic non habebat quid ultra cum Christo ageret: sic dicit Ambrosius super Lucam, scilicet, Non dixisset scriptura omnem tentationem consummatam, nisi in tribus praemisisset esset omnium materia delictorum, quia causa tentationum causa cupiditatum sunt, scilicet, carnis oblectatio, spes gloriae, auiditas potentiae. Factum est autem speciali dispensatione Dei, quod tunc Christus diabolo recedere iuberet, quando omnis tentatio consummata erat: quia utrumque necessarium erat, scilicet, tentationem consummatam, & diabolum per Christi imperium repelli. Nam si Christus antequam finirentur omnes tentationes diabolum repelleret, non putaret diabolus se esse uictum, cum superesset sibi aliquid de quo tentare posset. Et rursus Christus non dedisset nobis perfectam doctrinam de resistendo tentationibus, fuit etiam necessarium quod diabolus a Christo repelleretur, ut nobis daretur spes, quod in tentationibus non quantum diabolus uelit, sed quamdiu Christus permittat nos tentet. Fuit etiam hoc, quia diabolus in blasphemiam proruperat, & decebat eum repelli, ut inueneretur nobis, quod blasphemiam Dei non solum non sit toleranda, sed nec etiam audienda, ut ait Chrysostomus super Matthaeum. Ad hoc autem Deo disponente factum est; ut in fine omnium tentationum, quas diabolus facere uellet, pessima poneretur, in qua Christus eum tanquam blasphemum repelleret. Si autem ista fuisset prima, vel media: oportuisset, quod Christus diabolum repelleret, antequam accederet ad aliquas tentationes. Sic ergo optime ordinatum est. Quinto diabolus nunc recessit, uel recedere iussus est, quia non erat iustum, ut in eodem tempore postquam uictus erat ter, permitteretur ultra tentare, licet ei pro alio

alio tempore tentandi maneret locus, sic innuitur Luca quarto, scilicet. Consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo tempore usque ad tempus, id est, alio tempore post redijt. Sic dicit Greg. Nisen. Legitimè pugnantis agonom reperitur terminus, uel quia aduersarius sua sponte cedit uincenti: uel trino casu deponitur secundum purgatoriae artis decretum. Sexto recessit diabolus propter uerecundiam, quia licet diabolus inuidus sit, & semper nocere desideret, & quanto aliquis fuerit melior, tanto magis & acrius in eum nititur, est tamen superbus ualde, & erubescit superari. Ideo quando pluries ab eodem homine superatus fuerit, erubescit eum amplius tentare. Sic ait Ambrosius super Lucam, scilicet. Vides ergo ipsum diabolum non esse in studio pertinacem; cedere uero sole re uirtuti. Et si inuidere non desinat, tamen instare formidat, quia frequentius refugit triumphari.

Quare Angeli, & qui Angeli ad Christum accesserunt, *Quaest. LXI.*

QVAERITVR, quare dicitur, quod Angeli accesserunt nunc ad Christum finita tentatione, & qui erant isti Angeli. Dicunt quidam, quod isti erant Angeli dati Christo ad custodiam, & astabant uidentes quomodo de hoste triumpharet. Dicunt enim, quod Christus habuit angelum deputatum sibi ad custodiam, sicut ceteri homines per hoc, quod dixit Dionysio libro de celesti Ierarch. cap. 4. scilicet, quod Christus subdebat paternis dispositionibus mediantibus Angelis. Sed custodia angelorum est executio diuinae dispositionis de hominibus per angelos: ergo uidetur, quod Christus habuerit angelum custodem. Item quia Luc. 22. dicitur, quod instante passione apparuit ei angelus Domini confortans eum. Confortare tamen est vnus de actibus custodiae angelice, Christus ergo Angelum habuit custodem.

Dicendum, quod Christus non habuit aliquem Angelum custodem, quia custodia angelica est propter necessitatem humanam, ut cum natura angelica sit perfectior, & potestior natura humana, quod in illis in quibus homines non sufficiunt ad seipsum custodiendum custodiuntur per Angelos, ut nihil desit prudentiae diuinae, & bono regimini uniuersi. Christus autem erat maior omnibus angelis, ideo custodia angelica non indigebat, sed potius Angeli indigebant custodia eius. Sic enim dicit Chrysostomus super Matthaeum. Verè enim filius Dei angelorum manibus non portatur, sed ipse magis Angelos portat. Et si portatur manibus angelorum, non ut non offendat ad lapidem pedem suum quasi infirmus, sed propter honorem quasi Deus. Sic etiam dicit Origenes super Lucam: Vide quomodo uersipellis in testimonijs scripturae uult minuere gloriam saluatoris quasi angelorum indiget auxilio, offensurus pedem nisi eorum manibus subleuetur. Nec enim indiget angelorum auxilio, qui maior est angelis: quin potius disce Diabole, quia nisi Christus adiunaret angelos, offenderent pedem suum. Erat enim anima Christi maior omnibus Angelis, & immediate à uerbo sibi unito illuminata. Erat etiam Christus semper uerus comprehensor. Vnde bonum eius non poterat impediri, nec iuari. Et sic non ipse indigebat Angelo custode, quia per huiusmodi custodiam adiunatur homo ad sequendum bonum suum, & tollantur impedimenta, quae possent eum ab illo distrahere.

Ad primam rationem dicendum, quod Christus Alph. Toft. in Matth. Comm.

erat subditus paternis iussionibus mediantibus angelis, non quidem directè quantum ad Ioseph, & Matrem eius, qui per Angelos instruebantur, quid de puero facere deberent.

Ad secundum dicendum, quod illa confortatio angelica non pertinebat ad custodiam Angelorum, quia non fuit imprimendum aliquid in eam: sed per modum ministerij in quantum gratulabantur fortitudini eius. Sicut homo naturaliter in tribulatione confortatur ad praesentiam amicorum. & ita eo modo, quo in Christo potuit esse uera tristitia, fuit in eo uera confortatio. De quo magis dicitur Luc. 22. De his sanctus Thom. 2. sen. di. 11. ar. 3. in responsione ad sextum & septimum argumentum. Et sic apparet, quod Christus non habuit angelum deputatum ad custodiam. Vnde isti angeli non assisterunt tanquam ad custodiam deputati. Item si fuissent angeli dati ad custodiam, tunc fuissent maxime praesentes Christo, quando tentabatur: quia tunc homo est in maximo periculo spirituali, scilicet, quando a daemone tentatur. Et tamen quamdiu Christus tentabatur, erant isti angeli absentes, & finita tentatione accesserunt, ergo non erant dati ad custodiam. Item dati angeli ad custodiam sunt maiores his, quos custodiunt, saltem in hoc, quod illos custodiunt. Et sic angeli custodes non dicuntur ministrare hominibus, quod dicit inferioritatem, sed dicuntur custodire eos, uel liberare ab incommodis. Et tamen isti angeli, de quibus hic dicitur, accesserunt, & ministrauerunt Christo: ergo non erant angeli custodes. Sed obijciatur, quod angeli custodes ministrant, quia dicitur ad Hebr. primo. Sunt omnes administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis.

Dicendum, quod angeli custodes Domini ministrare non quidem custoditis, sed ipsi Deo ad cuius mandatum homines custodiunt. Et sic uocantur ministri Dei. Psal. 103. & ad Hebr. primo, scilicet. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem uerentem. Et sic angelos uocauit Dei ministros, & non hominis. Item patet, quia non fuisset plures, sed vnus, quia cuilibet homini assignatur vnus angelus in custodiam, & tamen isti erant multi, ergo non erant angeli custodes. Et sic dicendum est, quod isti non uenerunt ad custodiam Christi: sed scriptura dicit, quod angeli uenerunt. Et hoc propter multa. Primum propter honorem Christi, quia in omnibus praecedentibus tentatus fuerat sicut purus homo, & non apparebat eius deitas. Ideo ne quis putaret eum esse purum hominem sicut ceteros, qui tentantur, scriptura dixit, quod angeli accesserunt, & ministrauerunt ei. Secundum quia intentio Marthae est in omnibus praecedentibus probare Christi deitatem. Et supra posuerat ad hoc multa testimonia, scilicet, Magorum, & stellae & Dei patris in uoce, & ipsius Ioannis Baptistae, addidit hoc testimonium angelicum, per quod etiam patet eum esse Deum, quia nullus est maior angelis bonis, nisi Deus saltem secundum naturam: Christus tamen erat maior eis: quod ipsi ostenderunt in quantum ministrauerunt ei. Ideo apparebat eum esse Deum. Nam ministrare ad minores pertinet, sicut Christus dixit Matthaeo. vigesimo. Quicumque uoluerit inter uos maior fieri, sit uelut minister. Et Luc. secundo dicitur: Quis maior est, qui recumbit: an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Tertio fuit hoc ad instructionem nostram, & spem, ut sciamus, quod quandocumque retinamur à diabolo angeli Dei praesentes sunt, & desiderant nostram uictoriam. Et postquam uicerimus quasi congratulantur nobis, & appropinquant ad nos. Quarto secundum aliquos angeli nunc accesserunt, quia

ex causa recesserant a Christo ad tempus. Nam dicunt, quod angeli semper erant presentes Christo, Nunc vero propter tentationem recesserunt modicum ab eo. Finita autem tentatione redierunt ad Christum, sicut soliti erant: sic dicit Chrysostronus super Mattheum, Causa autem quare recesserunt ab eo tempore tentationis, fuit primo, ut diabolo daretur locus tentandi Christum. Nam si videret diabolus presentes Angelos, ad tentandum accedere non auderet. Sic dicit Chrysostronus super Mattheum, scilicet: Non autem dixit descendentes angeli, ut ostendat, quia semper ad ministerium eius erant in terris, sed tunc precipiente Domino recesserunt ab eo, ut locus diabolo aduersus Christum daretur, ne forte videns angelos tunc non appropinquaret ad eum. Secundo fuit, ut diabolus non cognosceret Christum, quia desiderium diaboli in istis tentationibus erat scire an Christus esset Deus, ut patet ex duabus tentationibus. Si autem diabolus videret Christum cum angelis presentibus quasi venerantibus eum, agnosceret illum esse Deum, cui Angeli ministrabant, Christus autem hoc voluit latere demonem, ideo presentes Angelos non habuit pro tunc. Tertio fuit hoc, ut ipse Christus propriis viribus vincere videretur, & non adiutorio angelorum. Nam ut ait Hilarius super Mattheum, Diabolus erat non a deitate, sed ab humanitate superandus. Ut ergo non putaretur, quod Christus homo indigeret angelorum auxilio, fecit illos esse absentes tempore tentationis suae: ut sic victoria Christi appareret gloriosior in quantum solus vincebat, & esset maior honor naturae humanae. Sic etiam dicit Nicolaus, Quarto fuit hoc propter instructionem vsusiam, quod quod tenemur a demone, Deus permittit nos aliquantulum affligi ab eo, ut locum merendi habeamus. Et facit, quod angeli custodes nostri non adiuuent tunc nos iuxta totas vires suas, quia alijs diabolus non posset nos tentare, cum illico angeli custodes eum repellerent. Et tamen permittit eum contra nos agere, sicut Deum velle videt. Et ista permissio significatur per aliquam absentiam angelorum a Christo tempore tentationis. Non est tamen ista permissio totalis: ita ut permittantur demonem agere iuxta omnes vires suas. Et nos totaliter destituat, quia tunc semper vinceremur propter altitudinem Sathanae. Sed permittimur tentari quantum possumus tollerare, & tunc angeli custodes nos adiuuant. primae Corinth. 10. scilicet. Fidelis est Deus, qui non permittet vos tentari ultra id, quod potestis. Istud adiutorium, quod angeli nobis faciunt, quando nos fecimus quantum potuimus, signatur per hoc, quod angeli non erant multum elongati a Christo tempore tentationis, licet non essent omnino praesentes. Et hoc colligitur in quantum dicitur in littera, Reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt, id est immediate accesserunt, quod signat illa dictio, ecce. Satis ergo propinqui erant, cum immediate accedere potuissent. Etiam quia dicitur, accesserunt, quia accedere non est nisi inter ea, quae propinqua sunt. In his autem, quae longinqua sunt dicitur venire, & non accedere. Sic dicit Chrysostronus super Mattheum, Quinto quantum ad principale angeli accesserunt ad Christum post tentationem, quasi ad gratulandum ei de victoria, & ad honorandum ipsum. Quia superauerat demonem, Nam angeli boni laetantur, & laudant Deum, quando diabolus superatur. Sic patet Apocalypsis duodecimo, Ibi cum Michael, & angeli eius praeualuissent contra draconem, qui vocatur ibi diabolus, Et dicitur: Et audiui vocem magnam dicentem. Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius, quia

proiectus est accusator fratrum vestrorum. Sexto Angeli accesserunt, ut innuatur, quod illi, qui hic demonum tentationes superant, angelorum concipies erunt post mortem. Et etiam hic habebunt eorum auxilia: sic dicit Hilarius, scilicet: Viso autem a nobis calcatoque diaboli capite, & angelorum ministeria, & virtutum in nos coelestium officia non defutura ostenditur,

In quo ministraverunt Christo isti angeli, qui accesserunt. Quaes. LXII.

QVAERITVR, in quo ministraverunt nunc Christo isti angeli, qui accesserunt. Dicendum, quod dubium est, Potest tamen accipi multipliciter, Vno modo, quod angeli accesserunt nunc ad ministrandum, non quod aliquod speciale ministerium Christo impenderent, quod prius non impendissent, sed quia semper angeli erant ministri Christi, & praesentes erant ad seruiendum, & in quo uellet. Et quia nunc ad tempus tentationis paululum se ab eo elongauerant, dicitur, quod accesserunt, & ministrabant, id est, erant praesentes, ut ministrarent in omnibus, quae eis Christus iuberet, Alio modo intelligitur secundum quosdam, quod angeli ministrabant Christo quantum ad omnia, quae ipse faciebat, siue in correptione animarum, siue in effugatione demonum, & in operationibus mirabilibus. Sic dicit Chrysostronus super Mattheum, scilicet, In quibus autem rebus illi ministrabant sciri non possunt, utrum ad sanationes infirmitatum, an ad correptionem animarum, an ad effugationem demonum: quae omnia per angelos facit. Vnde eis facientibus ipse facere videtur. Tamen manifestum est, quod non propter necessitatem impossibilis eius ei ministrabat, sed propter honorem potestatis ipsius. Non enim dicitur, quod adiuuerint eum, sed quod ministraret. Aliter potest intelligi, quod angeli ministraverunt Christo, scilicet, in cibo, & potu providentes ei iuxta necessitatem famis deportantes ei cibos de aliquo loco, litud est rationale. Primo, quia ministrare in communiori significatione accipitur pro seruitio, quod exhibetur ad mensam, & in ciborum apparatus: sic accipitur Act. 6. scilicet. Non est aequum nos relinquere uerbum Dei, & ministrare mensis: sic etiam Luc. 12. Martha conuenitur, quod soror sua relinquat eam solum ministrare. Et sic communiter in scriptura accipitur. Vnde Christus dixit, Quis est maior, qui ministrat, an qui recumbit? infr. 20. id est. Quis est maior, qui sedet ad mensam, uel qui seruit ei de cibo? Cum ergo ponatur hic ministrare sine aliquo adiuncto, videtur accipi pro ministratio ne in cibo. Secundo patet ex adiuncto, quia supra dicebatur, quod Christus esuriebat antequam inciperet tentari, & sustinuit famem quamdiu tentatio durauit. Cum ergo dicatur nunc, quod angeli ministraverunt ei, de cibo intelligendum videtur. Tertio apparet hoc ex quadam necessitate, quia Christus, tum iam inceperat esurire, cum deitas relinqueret naturam humanam conditioni suae. Ergo necesse erat, quod Christus affligeretur ualde, & moreretur, si non prouideretur ei de cibo, Et tamen in deserto non habebat cibum, quia si habuisset cibum, non tentasset diabolus eum a principio dicens, dic ut lapides isti panes fiant. Non poterat etiam forte Christus satis cito recurrere ad loca habitata ad cibos habendum, quia in deserto erat, & iam aliquantulum famem sustinuerat. Non ergo erat modus alius aptior, quam ut sibi per angelos ministraretur, adducendo cibos de aliquo loco, & forte de domo matris suae, ut aliqui dicunt. Hoc etiam conuenit angelis, quia ipsi subueniunt famelicis,

licis, qui aliunde sibi prouidere nequeunt. Sic patet de angelo, qui posuit panem subcineritium, & vas aquae ad caput Eliae dormientis in solitudine. 4. Regum. 19. Sic etiam Danieli esurienti in lacu Leonum angelus dedit cibum portando Abacuch, & cibos eius: Daniel. vii. Et si dicas, quod Christus poterat cibos formare, concedendum, & tamen forte placuit sibi magis iste modus, quia ita poterat cibos creare in lacu Leonum pro Daniele, & tamen noluit, sed misit Angelum, & Abacuch cum cibis: & iste est modus satis conueniens,

Quaeritur quaedam circa tentationem humanam. Quaes. LXIII.

QVAERITVR nunc circa tentationem humanam, quoniam supra multa dicta sunt de tentatione Christi, cui qua nostra tentatio conuincitur. Nunc ergo in generali erunt aliqua dubia de tentatione. Et primum est quid sit tentatio. Dicendum, quod tentatio accipitur uariè, aliquando largè, aliquando proprie, & tamen ad propriam, & perfectam rationem tentationis tria concurrunt. Primo, ut per tentationem alicuius dubij cognitio accipitur. Secundo, ut hoc sit intentum ab eo, qui tentationem facit. Tertio, ut ipsemet, qui tentat, cognitionem ipsius rei accipere uelit. Et hoc modo dicitur quis tentare equum in cursu, quando per cursum uult accipere experimentum de agilitate eius, uel de tarditate ad motum. Et hoc modo etiam est tentatio, qua homo tentat hominem. Considerandum autem, quod quaedam tentationes sunt, in quibus reperiuntur istae tres conditiones, in alijs uero duae, & in alijs una. Et secundum hoc dicitur una magis proprie tentatio, quam alia: Primo modo tentat unus homo sapiens alium si disputat eum eo, ut experimentum habeat de scientia illius, quia ibi omnia illa tria concurrunt. Et sic accipitur infra 16. scilicet. Accesserunt Pharisei, & Saducei ad Christum tentantes, & rogauerunt eum, ut signum de caelo acciperent. Et sic per illam tentationem haberetur experimentum de potestate Christi. Et ad hunc finem fiebat, & tentantes intendebant habere istam cognitionem. Aliquando saluantur duae conditiones solum in tentatione, scilicet, quod habetur experimentum, uel cognitio de re, & ad hunc finem fit, & tamen faciens tentationem non intendit inde habere aliquam cognitionem. Sicut Deus dicitur tentare hominem. Gen. 22. Tentauit Deus Abraham. Nam per immolationem filij sui, id est, quod in obedientia huius praeccepti manifestaretur sanctitas Abraham: & etiam Deus ad hoc fecit, ut cognita esset sanctitas Abraham: tertium tamen deest, scilicet, quod Deus non fecit tentationem istam, ut inde acciperet experimentum, uel cognitionem aliquam de fide, & obedientia Abraham, quia ipse certissime sciebat, quid facturus esset Abraham. Sic, n. dicitur Ioan. 6. quod quaesuit Christus a Philippo, unde ememus panes, & sequitur: Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus. Et etiam per tentationem illam non intendebat Christus habere cognitionem de eo, quod Philippus diciturus esset, quia ipse sciebat antequam loqueretur, quid diciturus esset: sed hoc fecit, ut notificaretur alijs quid Philippus in hoc consuleret, & an esset bonum consilium. Sic etiam accipitur Deuteronom. 17. scilicet, Tentat uos Deus, ut palam sciat utrum diligatis eum, an non, id est, ut ab alijs sciri faciat an diligatis eum, quia ipse hoc bene scit. Aliquando uero in tentatione saluatur unica conditio solum, scilicet, quod manifestatur tentatus per eam, licet tentans non intendat accipere istam cognitionem, nec

etiam intendat, quod aliquid per hoc manifestetur. Et sic caro & mundus dicuntur tentare, quia in his cognoscitur manifesta uirtus, uel infirmitas mentis. Sicut in bello uirtus boni militis cognoscitur, quamuis hostes non impugnent eum, ut cognoscant suam uirtutem, sed ut ipsum uincant. Vnde ipsa impugnatio uirtutis tentatio dicitur. Hoc autem est, uel a principio intrinseco, & sic est tentatio carnis, uel ab extrinseco, & sic est mundus tentans. Hoc etiam modo qualibet tribulatio uocatur tentatio in quantum per eam cognoscitur hominis uirtus, si patienter resistit. Et sic Iob. 7. dicitur. Militia est uita hominis, id est, pugna. habet alia litera tentatio est uita hominis. Hoc modo accipitur. Ia. 1. scilicet. Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes uarias incidetis, id est, in uarias tribulationes. Quod patet ex sequenti littera, scilicet, scientes, quod probatio fidei nostrae patientiam operatur, patientia autem opus perfectum: & tamen patientia non est nisi in aduersitatibus. Hoc modo sciri potest de tentatione diaboli, in quo modo illorum sit. Nam in tentatione demonis est duplex finis. Vnus est ultimus, scilicet, inducere ad peccatum. Et quantum ad hoc habet rationem tentationis, secundum quod qualibet impugnatio de tentatio, quia per eam uirtus, uel infirmitas tentati manifestatur, licet tentans manifestacionem nullam intendat. Et sic pertinet ad tertium modum, scilicet, in quo saluatur unita conditio tentationis, Alius est finis proximus, scilicet, experiri ad quod uitium quisque maxime promptus est, Diabolus namque non cognoscit desideria hominis, nec habitus bonos, aut malos, nec inclinationes, aut paruitates ad hoc uel ad aliud, nisi ex quadam generali coniectura, sicut physici cognoscunt, uel magis per actus, qui manifestant habitus, uel inclinationes: desiderat autem diabolus ualde scire ad quod uitium quisque sit maxime inclinatus, ut de eo ipsum tentet, & sic facilius uincat. Vnde quando a principio aliquem tentat, non solum tentat, ut ad malum inducat, sed etiam ut de eo cognitionem habeat. Et sic saluatur ibi perfecta ratio tentationis, quia intendit diabolus, quod habeatur aliqua cognitio per hoc, & quod ipse habeat illam, & postea realiter habeat per effectum. De his patet per sanctum Thomam, 2. 2. sent. di. 2. ar. 1. in corpore.

An homines tententur per diabolum. Quaes. LXIII.

QVAERITVR circa tentationem diaboli, an homines tententur per diabolum. Quidam dicunt, quod non, quia non est iustum. Nam angeli boni custodiunt homines, quia deputantur a Deo ad humanam custodiam. Demones tamen non mittuntur a Deo, cum intentio eorum non sit animas saluare, sed perdere: ergo non deputantur ad hominem tentandum. Item tentatio hominis fit solum a carne, ergo non fit a demone. Patet Iacobi. 1. Nemo, cum tentatur, dicat quod a Deo tentatur. Vnusquisque uero tentatur a concupiscentia sua. Et sic uidetur, quod non fit aliud tentans, nisi concupiscentia hominis, quia alias non bene argueret Iac. dicens, quod Deus non tentat hominem, sed concupiscentia: si esset aliud tentans praeter concupiscentiam. Item non est iusta pugna infirmi contra fortem, & insipientis, contra instructum, sed homines sunt infirmi & ignari: demones autem potentes, & astuti: ergo non est iustum, quod permittantur demones pugnare contra homines. Item ad exercitium hominis sufficit tentatio carnis, & mundi: sed Deus permittit electos suos impugnari propter eorum exercitium: ergo cum carne, & mundo solum pugnabunt, & non contra demones.

Dicendum, quod dæmones tentant hominem: & patet quia dæmon tentauit Christum: a fortiori ergo alios homines; maxime quia tentatio Christi non fuit propter se, quia non erat opus ipsum exerceri per tentationes, cum certum esset eum superari non posse, nec decipi; nec indirectè per tentationes proficere ad virtutem, vel cautior fieri: sed fuit tentatio sua exemplaris, vt per eam instrueretur ad resistendum tentationibus dæmonis. Item tentauit diabolus primos parentes, ex qua tentatione cæteris occasio data est; in quibus non plerumque succumbimus, sicut illi succubuerunt. Item Apostolus ad Eph. 6. dicit: Non est nobis coluctatio, id est, pugna aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates; aduersus mundi retores tenebrarum harum; contra spiritualia nequitia in celestibus; id est, pugna est nobis contra dæmones, qui sunt retores tenebrarum, & spiritalia nequitia, id est, spiritus mali. Et sic Apostolus signavit istam solam esse tentationem, vel istam esse præcipuam inter cæteras. Item 1. Corint. 7. dicitur: Rursus redeuntes in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram, & 1. ad Thessalon. 3. dicitur: Ne forte tentauerit vos is, qui tentat, id est, diabolus, cuius officium est tentare. Et 1. Petri vlti. dicitur: Aduersarius vester diabolus circum, querens quem deuoret; cui resistite; Et tamen non esset resistendum ei in aliquo, nisi nos tentaret. & Act. 5. dicitur: Cur tentauit satanas cor tuum mentiri spiritui sancto. Et sic tota scriptura annunciat nobis tentationem dæmonum; & hortatur illam cauere. Ad primum dicendum, quod dæmones impugnant hominem dupliciter. Vno modo impugnando, vt ad peccatum deducant; & hoc modo non mittuntur à Deo ad tentandum, cum Deus non intendat directè culpam alicuius, quia culpa est per se malum. Dæmones autem intendunt culpam inducere. Permittit tamen Deus sapere, quod homines teneant, & incidant in culpam iusto iudicio suo; quia posset illud prohibere accendo dæmones, vel continendo humanam voluntatem, & non vult. Aliquando dæmones impugnant homines solum puniendo; & sic dæmones mittuntur a Deo. Psalmus 77. scilicet: Misit in eos iram indignationis suæ: immisiones per angelos malos; poena enim bene refertur in Deum tanquam in primum auctorem, & directè, culpa autem non. Et hoc modo dæmones mittuntur à Deo ad puniendum; licet ipsi alia intentione puniant, quæ mittantur, quia Deus mittit eos propter suam iustitiam; & illi puniunt homines propter odium, & inuidiam. Ad secundum dicendum, quod non tentatur homo solum à carne, sed etiam à mundo, & diabolo. Et cum ibi dicitur, quod tentatur vnusquisque à concupiscentia sua; non accipitur concupiscentia pro sola concupiscentia; sed pro desiderio aliquo, vel motu inordinato, qui vocatur large concupiscentia. Et ista fit in homine per quancunque tentationem, siue dæmonis, siue carnis, siue mundi. Ad tertium dicendum, quod licet non sit æqualis conditio pugne inter hominem ad dæmones: Deus recompenfat ex parte hominis id quod deest: Primum per diuinæ gratiæ auxiliū, secundum per custodiam angelorum: & sic fit æqualitas, vel maioritas ex parte hominis. Sic dicitur 4. Regum 6. scilicet cum Elifæus dixit discipulo suo: Noli timere: plures enim sunt nobiscum, quam cum illis, id est, plures sunt in adiutorium nostrum, quam sunt impugnatores; & illi erant angeli, sicut ibi dicitur. Illud adiutorium semper homo habet contra diabolum: ita, vt nunquam diabolus possit esse superior, nisi homo sponte repulerit adiutorium suum volendo dæmoni consentire. Sicut dixit Philosophia ad Boetium, scilicet: Talia tibi contuleramus arma, quæ nisi

prior abiecisses, in vita te firmitate tuerentur. Et sic, quando homo succumbit tentationi diaboli non excusatur, quia ipse repulit adiutorium suum; aliis enim non præualuisset contra eum satanas quantumcumque fortis. Ad quartum dicendum, quod infirmitati humane sufficeret ad exercitium impugnationis à carne, & à mundo, sed malitia dæmonum non sufficit, quæ vititur tam carne, quam mundo, ad hominum impugnationem. Hoc tamen ex diuina ordinatione prouenit in gloriam electorum. Aliter potest dici, quod licet humane infirmitati sufficiat tentatio à carne, & à mundo ad exercitium: homini tamen adiunto per gratiam, & custodiam angelicam, non sufficit tentatio carnis, & mundi, quia etiam si maior superueniat, scilicet, tentatio, quæ est a dæmone, adhuc erit homo sufficiens ad resistendum illi. De his patet per S. Thom. 1. par. summ. quæst. 114. arti. 1.

Quare dæmones volunt tentare homines, & torquere.
Quæst. LXX.

QVAERITVR, quare dæmones volunt tentare homines, & torquere. Dicendum, quod dæmon vult hoc propter multa. Primum vult propter inuidiam, quia ipse est inuidus homini, & per inuidiam desiderat homo alteri nocere, cum odium pertineat ad inuidiam. Ista inuidia orta est ex casu inuidiæ diaboli, qui propter iniquitatem suam perdidit æternam beatitudinem, in qua quodammodo videt sibi subrogatū hominem, quem ipse cognoscit creaturam fragilem, & secundum naturam inæqualem sibi; inuidet ergo prosperitati eius, scilicet, quod ille, qui non est sibi æqualis secundum naturam, fiat maior eo ex gratiæ adoptione. Et ob hoc diabolus conatur nocere homini qualitercumque potest. Sed maxime in eis, per quæ dirigitur ad vitam æternam, quia in affectione illius homo efficitur maior dæmone. Ista autem inuidia diaboli est causa directa omnium malorum, quæ nobis facit, & quæcumque; a principio humane nature irrogata sunt; sicut dicitur Sapientia 2. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Ista fuit causa quare diabolus tentare voluit primos parentes, scilicet, inuidendo eorum foelicitati, quando incipere videbat; nisi ipse illam per suas fraudes conturbasset. Sic dicitur per Magistrum 2. Sentent. distinct. 21. in principio, scilicet, videns igitur diabolus hominem per obedientiam humilitatem posse ascendere, unde ipse per superbiam corrueret, inuidit ei. Et qui prius per superbiam fuerat diabolus, id est, deorsum lapsus, zelo inuidiæ factus est satanas, id est, aduersarius. Secundo accidit hoc ex superbia dæmonum. Sunt enim naturaliter superbi. Constitit autem superbia in desiderio excellentiæ, & dominij. Nam per superbiam homines volunt præesse alijs, quibus de iure non præsunt, & deprimere eos. Dæmon ergo cum superbus sit, dominari desiderat. Nihil tamen habet, in quo iuste dominij ius exerceat, ideo vult vlturpare sibi dominium super homines violentè, nocendo eis, & irrogando mala pœnæ, & perducendo ad mala culpa. Et in hoc vult accipere similitudinem diuinæ potestatis. Quia sicut Deus, qui est naturaliter dominus totius creaturæ, disponit angelos tanquam ministros suos ad custodiam hominum: ita & dæmones constituunt inter se ministros ad nocendum hominibus, & subijciendum eos sibi. Et quantum ad hoc dæmon vocatur princeps huius mundi. Ioan. 12. & 14. scilicet: Princeps mundi huius eijcietur foras, id est, diabolus. Et iterum venit: princeps huius mundi. Sic etiam omnes dæmones vocantur principes, & retores mundi, & tenebrarum, ad Ephe. 6. in quantum inter se habent officia distribu-

distributa, & quandam gubernationem, secundum quam possint nocere hominibus, tenendo eos sibi subiectos. Et ad hoc, sicut regnum est unum corpus politia constans ex pluribus partibus regentibus, & regulatis constitutis sub uno supremo rectore in concordia; ita cōgregatio dæmonum regnum quoddam efficit, in quantum quidam sunt superiores, & alij inferiores; omnes tamen inter se sunt ordinati ad hoc, quod homines sibi subiectos teneant. Sic dicitur infra 12. Si satanas eijciat satanam, aduersus se diuisus est. Quomodo ergo stabit regnum eius; quasi dicat, non stabit. Et tamen Christus arguit hic per deductionem ad inconueniens, & sic innuit, quia regnum satanæ in concordia est. Aliqui addunt alium modum, scilicet, quod dæmonibus competit tentare ex officio sibi à Deo imposito: quia sicut Deus bonos Angelos instituit ad custodiam hominum; ita Angelos malos ad eorum tentationem præposuit. Dicendum, quod non, quia officium bonorum Angelorum bonum est, scilicet, custodire, & adiuuare: etiam intentio eorum bona est, quia nihil circa nos faciunt, nisi ea intentione, vt nos proficiamus. Talis ergo institutio à Deo est, à quo omnia bona emanant. Id uerò quod dæmones faciunt, malum est, scilicet, interdū malum pœnæ, quod irrogant, sicut pater in Iob; & interdum malum culpæ, quod procurant, vt nos à Deo separent, quia iniquitates separant hominem à Deo, sicut dicitur Isa. 59. scilicet, Iniquitates uestræ separauerunt inter uos, & Deum vestrum. Intentio etiam eorum mala est, quia quidquid agant, semper malo animo agunt, vt noceant; licet aliquando Deo disponente bonum sequatur. Istud tamen est per accidens, & contra intentionem eorum. Etiam motuum dæmonum malum est, scilicet, odium, & inuidia. Et sic non est eis à Deo impositum, quod nos tentent, sed permittit Deus tentationes istas in quantum ex gratia eius ad augmentum gloriæ electorum pertinent. Verum est tamen, quod interdum Deus iubet dæmonibus aliquod malum pœnæ inferre, sicut patet de Aegyptijs, contra quos Deus misit Angelos malos ad inferendum eis plagas. Psal. 77. Sic etiam fuit de percussione Iob, licet ibi aliquantulum magis percussio, quam iussio. Iob 2, ad malum autem culpæ Deus directè nunquam confert, quia illud est propriè malum. Et quia tentatio propriè est ad peccatum, quod est malum culpæ, & non est ad pœnam, quia quando dæmones nos puniunt, non dicuntur nos tentare, sed torquere, erit tentatio semper ad peccatum. Et sic dicendum, quod tentatio dæmonum non est à Deo instituta, sed solum permissa. Et sic dæmones non tentant homines quasi Deus hoc uelit, sed quia ipsi inuidi sunt, & superbi. Verum est tamen, quod non possent tentare, nisi Deus eos permitteret. De his tangit sanctus Thom. aliquid, prima parte summæ, q. 114. artic. 1. in corpore.

An tentare homines sit officium dæmonis.
Quæst. LXXI.

QVAERITVR, an tentare homines sit officium dæmonis. Aliqui dicunt, quod non, quia si officium suum esset, solus ipse tentaret, Deus tamen etiam tentat hominem. Gen. 22. & Deutero. 13. ergo non est officium dæmonis. Item caro, & mundus tentant; de carne patet Iaco. 1. scilicet, vnusquisque tentatur à concupiscentia sua: de mundo patet 1. ad Timot. 6. Qui uolunt diuites fieri incidunt in tentationem, scilicet, tentationem mundi, scilicet, quia diuitiæ sunt de his, quæ ad mundum pertinent, vel quæ in mundo sunt. Erat ergo officium tentandi carnis, & mundi, sicut dæmonis. Et tamen non

dicimus officium carnis, & mundi esse tentare, licet tentent: ita non dicemus, quod officium dæmonis sit tentare, etiam si tentet. Item tentatio pertinet ad ignorantem: cum tentare sit uelle experimentum accipere de re: dæmones tamen sciunt, quid circa hominem agitur, ergo non oportet, quod eum tentent, & consequenter non erit officium eorum tentare. Item tentatio directè est ad peccatum; ipsum autem peccatum, in uoluntate est; dæmones autem non possunt uoluntatē hominis immutare, nec aliquid in ea directè agere, ergo non pertinebit tentare ad illos.

Dicendum, quod officium dæmonis est tentare, non tanquam ab aliquo sit sibi impositū, sed ab eo est uoluntate assumptum, propter inuidiam, & superbiam, vt dictum est præcedenti quæstio. Dicitur tamen officium eius: non quod dæmones nihil aliud agant, sed quia hoc est quod præcipue agunt, & quod cum maiori desiderio, & sollicitudine exercent. Nam quantum ad cætera conuenit eis pœnas tolerare, sicut animabus damnatorū, quia ipsi quoque damnati sunt ad ignem æternum, infra 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Ipsi quoque dæmones consentunt se à Deo torqueri, infra 8. & Mar. 1. scilicet. Quid tibi, & nobis Iesu Nazarene? Cur uenisti ante tempus torquere nos? In hoc autem dæmones nihil agunt, sed patiuntur. Tentatio igitur est præcipuum opus suum ab eis uoluntariè assumptum, per quod aliquo modo satisfaciunt superbiæ suæ, scilicet, subijciendo sibi homines, & tenendo hic subiectos. Satisfaciunt ergo inuidiæ, in quantum per eam impediunt profectum hominum, & deducunt eos ad pœnam æternam. Non est tamen ita officium illorum, quod nulli alij competat: licet nulli illi, sicut eis competit, vt infra dicitur, & sic scriptura ostendit officium dæmonum esse tentare, quia supra in litera dicitur, quod accedens tentator, id est, diabolus: tentator tamen non est nomen actus, sed habitus, vel officij, & sic officium eius est tentare, idem patet, 1. Thessal. 3. Ne forte tentauerit uos is, qui tentat, id est, ille cuius officium est tenere, scilicet, diabolus. Et sic non expressit eū, quasi notum esset quis est ille, ad quem tentandi officium pertineat. Idem patet ex Glo. Nam cum dicitur, is qui tentat, dicit Glo. 1. diabolus, cuius officium est tentare. Et sicut officium diaboli est tentare: ita etiam officium est eius accusare, sicut dicitur Apocal. 12. scilicet, proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri, die ac nocte. Et loquitur hi litera de diabolo. Considerandum tamen, vt magis hoc appareat, quod tentatio est ad hoc, quod habeatur aliqua cognitio de ipso tentato, vt supra diximus, & istud est de ratione tentationis: ex ipsa tantē cognitione tentans intendit aliquando bonum finem, & aliquando malum, & aliquando nullum. Et ubi nullus finis intenditur, nisi ipsa cognitio, vel experimentū est solum id, quod est de ratione tentationis: fieri autem illam ad bonum, vel ad malum finem, ultra rationem tentationis est. Si ergo consideretur hoc solum, quod est haberi experimentum de re tentata, non tentat solus diabolus, sed etiam Deus tentat, & caro, & mundus tentant, & homines boni, & mali tentant se ipsos, vel aliquas res, & interdum Deum. Patet, quia per tentationem, qua Deus dicitur nos tentare, notificatur aliquid in nobis, scilicet, an ipsum diligamus: Deutero. 13. Per tentationem carnis, & mundi notificatur in nobis uirtus, vel infirmitas nostra, consentiendo, vel dissentiendo. Per tentationem etiam, qua unus homo tentat alium, notificatur id de quo tentatur, siue sit scientia, siue robur corporis, siue prudentia in agendis. Per tentationem etiam, qua homo tentat equum, apparet agilitas sua, vel pigrities in motu. Sic etiam

etiam homines tentant Deum interdum, quando desiderant habere experimentum de aliqua operatione eius. Dicendum autem, quod sic accipiendo quantum ad id, quod est solum de perfecta ratione tentationis nullius est officium tentare, cum multis competat, & etiam non competit alicui sub aliqua speciali ratione. Si autem consideretur finis tentationis, qui est extra rationem propriam tentationis, dicendum quod quidam tentant ad bonum, ut cum aliquis Dominus tentat aliquem, ut habeat cognitionem de aliqua probitate eius, & per hoc eum promoveat ad maiorem statum. Et hoc modo Deus tentat hominem, ut eum exaltet, vel probitatem suam alijs ostendat, & per hoc eum laudabilem, & honorabilem reddat. Sic tentavit Deus Abraham, ut toti saeculo ostenderet altissimam virtutem obedientiam, & fidei eius, quae adhuc incognita mansisset, si Deus eum non tentasset. Ad malum autem Deus nunquam tentat. Iacobi. 1. Et ista tentatio, quae ad bonum est, non solet vocari communiter tentatio; si autem per tentationem intendatur malum: sic est proprie tentatio. Quia istud nomen tentatio, iam ex communi usu, malum quoddam importat. Ideo magis competit illi tentationi, quae ad malum fit. Hoc modo proprium est diabolo tentare. Ipse enim solus est, qui ex invidia sua malum hominis intendit, ad malum semper eum tentat. Et si aliquis homo alium tentat ad malum, ista tentatio a diabolo est. Nam homo non intenderet alteri malum iniuste facere, nisi ipse prius a diabolo ad hoc uolendum superatus esset, & inductus. Differunt tamen tentatio diaboli a tentatione hominum malorum in duobus. Primo, quia diaboli tentat ad malum: homo autem tentat ad bonum, & ad malum: diaboli autem nunquam ad bonum tentat. Secundo, quia diabolus a se ipso habet, quod malum intendat, quia malitia sua non reducitur in aliud principium superius, homo autem quando ad malum tentat alium, non habet istud malum desiderium a se ipso, sed a diabolo, qui caput est omnis mali: unde omnes peccatores uocantur filij diaboli: sicut Christus dixit Ioan. 8. scilicet, vos ex patre diabolo estis, & desideria eius uultis perficere. Sicut ergo demoni propria competit tentatio. Et sic ipse solus dicitur habere officium tentandi, scilicet, in hac tentatione, quae ad malum est.

Ad primam dicendum, quod Deus tentat hominem, non ut inde aliquod malum inducat, sed magis, ut bonum eius ostendat. Unde si contingeret, quod Deus inferat poenas alicui, per quas efficiatur malus, & sic appareat eius infirmitas, uel iniquitas, Deus non dicitur tentasse illum, quia non intendebat ad hoc, ut iste deterior fieret, nec eius infirmitas, aut iniquitas alijs nota fieret, sed solum, quod puniretur iste pro de meritis suis, quod bonum erat. Ideo in tali casu non dicitur, quod Deus aliquem tentauit: si tamen Deus inferat alicui poenales, uel occasiones aliquas cadendi, & per haec homo efficiatur melior, uel bonitas sua appareat, dicitur Deus illum tentare. Sic dicitur, quod tentauit Abraham, ut pietatem suam notam faceret. Gen. 22. & sic tentatio, de qua hic loquimur, scilicet, secundum quam malum intenditur, ad Deum non pertinet.

Ad secundum dicendum, quod caro, & mundus hominem tentant: malum tamen nullum intendunt, nec etiam bonum, ut cadit sub cognitione, quia caro, & mundus nihil intelligunt. Diabolus autem proprie malum intendit, & in hoc tentatio ad ipsum solum pertinet. De tentatione tamen carnis, & mundi, magis dicitur infra in quadam questione.

Ad tertium dicendum, quod demones sciunt ea, quae exterius aguntur circa homines tam praesentia,

quam praeterita, interiore tamen hominis conditionem solus Deus nouit, qui scrutatur corda, & renes. Psalm. 7. Ideo demones adhuc desiderant scire conditionem hominum, ut sciant ad quod uitium est unus homo magis inclinatus, quam ad caetera, ut illud semper suggerat, & facilius uincat, & ad hoc necesse est ipsis demonibus interdum homines tentare ad habendum experientiam de eis.

Ad quartum dicendum, quod licet homines non possint uoluntatem hominis immutare: possunt tamen aliquantulum immutare uires inferiores, ex quarum immutatione, licet uoluntas non cogatur, tamen aliquantulum inclinatur, & hoc sufficit ad tentationem faciendam, quia non oportet, quod per quamlibet tentationem homo succumbat: immo non esset necesse, quod in aliqua succumbat, nisi uelit. Si tamen tentatio demonum perueniret ad hoc, quod directe, uel indirecte sufficeret uoluntatem immutare: necesse esset, quod in qualibet tentatione diaboli homo succumberet, quod falsum est. De his tangit sanctus Thomas, 1. parte sum. q. 114. artic. 2. & 2. sen. dist. 22. artic. 1.

An omnia peccata, quae homines faciunt, sint per instigationem diaboli. Quest. LXXII.

QVAERITVR, an omnia peccata, quae homines faciunt, sint per tentationem diaboli, uel instigationem diaboli. Quidam dicunt, quod sic, quia dicit Dionysius lib. de di. no. cap. 4. quod multitudo demonum est causa omnium malorum sibi, & alijs: sed peccatum est proprie malum, ideo demon est causa omnis peccati. Non est tamen causa peccati nostri, nisi per tentationem demonis sunt omnia peccata, quaecumque sint. Item de quolibet peccato potest dici illud, quod Christus dixit Iudaeis; Ioan. 8. scilicet, Vos ex patre diabolo estis, & desideria eius uultis perficere. Vbi innuit, quod desiderium faciendi malum a diabolo est: ergo in omnibus peccatoribus suggestio diaboli est causa peccatorum: cum ipse non moueat nos, nisi per suggestionem. Item sicut boni Angeli Dei institutione sunt ad custodiam nostram: ita demones ex sua iniquitate sunt ad nostram impugnationem: Ideo tamen bona, quae facimus sunt per suggestionem bonorum Angelorum, quia diuina ad nos mediantibus Angelis perfertur, ut ait Dionysius, ergo similiter omnia mala, quae fecerimus, per suggestionem demonum erunt.

Dicendum, quod peccata nostra sunt aliquo modo omnia a demone, & alio modo sunt quaedam a demone, & alia non. Pro quo sciendum, quod causa alicuius potest dici dupliciter. Uno modo illud, quod directe agit ad rem, alio modo, quod agit indirecte. Sicut quando aliquod agens non producit effectum, nec intendit illum producere, sed causat dispositionem aliquam ad illum: dicitur esse tunc indirecte, & occasionaliter causa illius effectus. Sicut qui fecit gladium, est causa occasionalis occisionis hominis, licet ipse nunquam intenderit hoc. Et qui secat ligna, est causa, uel potius occasio combustionis eorum, & tamen, quando ipse secabat, forte non intendebat eorum combustionem, sed potius, ut essent ad aedificationem. Si autem accipiat diabolus ut causa occasionalis, uel indirecte, dicitur causa omnium peccatorum nostrorum, quia ipse instigauit primum hominem ad peccandum, & non peccasset, nisi ille suasset. Nos quoque nunquam peccaremus, nisi primus homo peccasset. Ideo diabolus hoc modo dicitur causa omnium peccatorum. Patet hoc, quia si primus homo tentatio ni restitisset, fuisset confirmatus, ut sacri Doctores dicunt, & iam non esset locus peccato, nec tentationi

in eo,

in eo, nec in posteris suis: sicut est nunc in vita aeterna. Si autem accipiat diabolus in causa directa peccatorum, dicitur quod non est ipse causa omnium peccatorum, licet sit causa plurimorum, non enim committuntur omnia peccata instigante diabolo, sed quaedam ex libertate arbitrii nostri defectibilis ex corruptione carnis, quae fierent etiam si diaboli nulli essent, uel si nos non tentarent. Sic enim dicit Origenes, quod etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum cibi, & uenerorum, & huiusmodi, circa quem appetitum multa inordinata contingerent, nisi per rationem naturae. Et hoc maxime supposita corruptione naturae. Restrenare autem, & ordinare appetitum pertinet ad liberum arbitrium: per cuius omissionem, uel negligentiam, possunt multa inordinata circa appetitum contingere. Et sic non est necesse, quod omnia peccata ueniant ex suggestionem, uel tentationem demonis, cum multa a nobis ipsis possint provenire. Sic etiam dicitur in libro de ecclesiasticis dogmatibus, scilicet: Non omnes cogitationes malae excitantur a diabolo: sed aliquotiens ex nostri arbitrii motu emergunt. Ad primum dicendum, quod multitudo demonum est causa omnium malorum, non quidem directa, sed occasionalis, in quantum per ipsos procuratum fuit peccatum primi parentis, ex quo uenerunt in nos omnia peccata, id est, corruptio naturae, & incentiuum ad omnia peccata. Ad secundum dicendum, quod diabolus dicitur esse pater omnium, causa salutaris, uel imitatione. Sicut nos dicimur filij Abraham, quia imitamur in fide illum. Ita cum diabolus, ex iniquitate sua solum malum uelit, & semper illud uelit: dato quod nos faciamus aliqua peccata, ad quae ipse non incitet, nos dicimur filij eius quantum ad illa peccata, quia imitamur eum in peccato, scilicet, quia ipse totus peccator est, & omne malum fieri desiderat ex sua iniquitate, & inuidia: sicut dicitur Sap. 2. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius. Alia ratio est, quare omnes peccatores dicantur filij diaboli, quia pater est nomen principij, a quo res incepta: sicut ille dicitur pater alicuius artis, uel scientiae, qui primus circa illam aliquid inuenit, aut excogitauit: ita Tubal uocatur pater musicorum, & eorum, qui cantant in uasis musicis Genes. 4. scilicet: Nomen fratris eius Tubal: ipse fuit pater canentium in cithara, & organo. Ita ille, qui primum peccatum faceret, diceretur pater peccatorum. Sic fuit de diabolo, quia ante eum nemo peccauerat, ideo ipse omnium peccatorum pater est. Ad tertium dicendum, quod homo per se ipsum cadere potest, ad bonum tamen surgere, uel proficere non potest, nisi diuino auxilio: Ioan. 15. scilicet: Sine me nihil potestis facere, id est, nullum bonum meritorium. Exhibetur autem homini diuinum auxilium immediate ministerio angelorum, ideo ad omnia bona nostra cooperantur angeli. Non tamen omnia peccata nostra necesse est procedere ex suggestionem demonum, cum ad peccandum exteriori auxilio non indigeamus: quia ad hoc ex nobis sufficientes sumus, uel sufficienter deficientes, cum peccatum ex defectu sit. Dicunt tamen communiter doctores, quod licet multa peccata fiant non instigante demone: nullum tamen genus peccati est, quod demone instigante non introductum fuerit. De istis tangit S. Thomas 3. par. sum. quaest. 114. art. 3.

An tentatio demonis sit peccatum. Quest. LXXIII.

QVAERITVR, de tentatione demonis an sit peccatum. Aliqui dicunt, quod sic, quia minor potentia non potest excludere effectum,

& intentionem maioris potestatis: sed potestas demonis est maior, quam hominis, quia non est potestas super terram, quae ei possit comparari. Iob. 41. Demon tamen intendit per tentationem inducere peccatum, ergo non potest impediri quin inducat peccatum, & sic tentatio demonis erit peccatum. Item uolentia excusat aliquo modo peccatum, quia ubi est maior uolentia, est minus de peccato: & tamen tentatio, quae est a carne, est minus de peccato, quae est a diabolo, ut patet per Magistrum 2. senten. distinc. 31. & tamen tentatio, quae est a carne peccatum est, ut ibidem dicitur: ergo tentatio, quae est a demone, erit peccatum a fortiori. Item non potest homo vitare quamdiu uinit tentationem carnis, & tamen illa peccatum est, licet non sit in potestate nostra. Ita igitur, licet non sit in potestate nostra, non tentari a demone, erit ipsa tentatio peccatum, cum per illum diabolus malum intendat. Item diabolus non potest hominem tentare nisi imprimendo aliquid in eum, diabolus tamen non potest imprimere aliquid, nisi malum, cum sit pater mendacij, & omnis peccati. Ioan. 8. ergo quando tentauerit nos semper imprimit aliquod peccatum. Item motus partis concupiscibilis, & irascibilis, quando tendit in illicitum uocatur tentatio, & maxime motus partis concupiscibilis, qui uocatur tentatio carnis. Et ista tentatio peccatum est, ut dictum est. Vis tamen concupiscibilis, cum sit affixa organo corporali, potest cogi, & immutari per immutationem organi: ergo uidetur, quod demon tentando nos, potest facere in nobis peccatum, quia poterit immutare vim concupiscibilem. Et sic tentatio demonis erit peccatum.

Dicendum, quod tentatio carnis, & mundi, dicitur peccatum, ut declarabitur infra in questione de hoc, tentatio tamen demonis non est peccatum. Et patet, quia Christus tentatus est a demone in multis, ut patet supra in litera, in eo tamen peccatum non fuit, nec esse potuit. 1. Petri. 2. scilicet: Qui peccatum non fecit, & Ioan. 14. uenit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam, id est, non inuenit in me aliquod peccatum. Et magis patet ad Heb. 4. Non enim habemus pontificem, qui non possit comparari infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia ab eo; peccato, id est, quod in omnibus tentationibus fuit ab eo; peccato, ibi tamen fuit uera, & magna tentatio demonis, ergo illa non est peccatum, nec est necesse, quod causet peccatum. Item peccatum consistit in actu proprio cuiuslibet, & actus unus non potest esse peccatum alterius, sicut dicitur Ezech. 18. scilicet: Anima quae peccauerit ipsa morietur: & pater non portabit iniquitatem filij, & filius non portabit iniquitatem patris: tentatio autem quae a demone fit, est actus ipsius demonis, scilicet, suggestio, quae ab eo fit, & de illa nihil est in nobis, nisi quod patimur illam. In tali ergo tentatione peccatum esse non potest, nisi delectemur in illa, & consentiamus. Et istud iam est in actu nostro ultra suggestionem demonis: & sic per illam non peccatur. Itē dicit Augustinus, quod nullus peccat per id, quod vitare non potest: & tamen non est in potestate hominis, quod non tentetur a demone, quia ille tentat quantumcunque uult, & demon permittitur, ergo non est peccatum in hac tentatione. Item peccatum cuiuscumque inter ipsum est, scilicet, in anima, quod autem extra est, peccatum non est: sicut Christus dixit infra 15. scilicet, Id quod per os intrat non coinquinat hominem, quia quod per os intrat in ventrem uadit, & per secessum emittitur. Quae autem de corde exeunt coinquinant hominem. Et accipitur cor, pro anima more scripturarum tentatio autem diaboli est totaliter extra hominem, ideo illa peccatum non est. Iste est

modus,

modus, quo probat Gregorius in quadam homilia, quod tentatio diaboli non fuit peccatum in Christo dicens: Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non mordit, atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, & non intus fuit. Non est ergo tentatio diaboli peccatum aliquod, nec est necesse sequi peccatum ex illa, cum sit peccatum in delectatione, & consensu illius. Delectare tamen, & consentire in illa in potestate nostra est.

Ad primum dicendum, quod non est necesse, quod de non per tentationem inducat peccatum in nos: & cum dicitur, quod est maioris potestatis, quam homo: dicendum, quod est maioris potestatis, id est, maiorum virium ad aliquid faciendum, vel intelligendum. Non est tamen maior homine quantum ad actus liberi arbitrii, quia illi cogi non possunt. Et sic demon per vires suas, nisi a Deo prohibeatur, potest cogere homines, ne ad loca, ad qua uolunt ire uadant, & turbare omnes operationes suas exteriores: non tamen potest aliquid super actum uoluntatis humanae, quia hominum actum homo Dominus est. Peccatum tamen non consistit nisi in actibus liberi arbitrii: ideo quantumcumque demon sit potens, non potest cogere hominem ad peccatum.

Ad secundum dicendum, quod tentatio carnis dicitur esse grauior, in quantum est proximior ipsi homini tentato, quam tentatio demonis, quae totaliter ab extra est. Et quia secundum eam homo quodammodo diuiditur in duo desideria, scilicet, unum, quod est interioris hominis, & aliud exterioris, quod non fit in tentatione carnis: manet adhuc ratio peccati de quo infra dicitur, cum sit aliquo modo in potestate tentati, & sit intra ipsum. Tentatio autem demonis non est intra tentatum, nec est in potestate eius: ideo non est peccatum.

Ad tertium dicendum, quod licet non sit in potestate hominis vitare omnem tentationem carnis: ita quod nullam habeat potestatem: potest tamen vitare hanc tentationem, vel illam singulariter. Et sic de quolibet, & ista quodammodo est in potestate hominis vitare tentationem carnis, quod non est de tentatione diaboli.

Ad quartum dicendum, quod demon potest aliquid representare in imaginatione nostra, & istud est imprimere aliquid nobis, de quo magis infra dicitur. Et secundum hoc tentare nos dicitur: non tamen dicitur propter hoc imprimere aliquid peccati, quia ista impressio facta in imaginatione non habet rationem peccati, cum sit in parte apprehensiuam, & non in appetitum. Peccatum tamen in appetitu est, quia non peccat homo per hoc, quod malum intelligit, sed quia aliquid malum uult. Si autem diabolus posset perfecte in appetitu aliquid imprimere, posset peccatum in nobis causare. Quomodo tamen diabolus aliquid in nobis imprimat tentando dicitur infra in quadam questione de tentatione carnis, & mundi.

Ad quintum dicendum, quod diabolus potest mouere in nobis partem concupiscibilem. Possunt tamen motus istius partis dupliciter in nobis insurgere, scilicet, ex qualitate organi, vel ex apprehensione alicuius delectabilis. De primo patet, quia calefacto corpore insurgit in homine motus libidinis, etiam sine aliqua imaginatione precedenti, vel praesenti. Et iste motus est purus naturalis: nec habet rationem peccati, quia pure naturalis, nec laudem, nec uituperium faciunt, quia sunt omnino necessaria. 3. Ethicorum. Ad talem autem immutationem potest uirtus demonis ex potestate naturae suae, secundum quam potest in transmutationem rerum corporaliu applicando actiua passiuus, nisi a Deo hoc facere prohibeatur. Secun-

us motus partis concupiscibilis insurgit ex apprehensione alicuius delectabilis, & ex ista parte appetitus concupiscibilis participat quandam libertatem in homine, secundum quod potest obedire imperio rationis prohibentis. Et sic uocatur rationale per participationem. 1. Ethicorum, in fine: hoc modo peccatum potest esse in concupiscibili. Et quantum ad hoc diabolus non potest in nobis mutare partem concupiscibilem per apprehensionem delectabilis, ad hoc, quod feratur in illud. Et sic tentatio sua non potest causare peccatum. De his patet per sanctum Thomam, 2. sententiarum, distinctio 2. articulo 2. 4.

Si demones tentantes superantur, an adhuc cessent a tentatione, vel potius tentent. Quae. LXIX.

QVAERITVR, circa demones tentantes si superantur in tentatione, an per hoc coguntur cessare postea a tentatione, vel possunt adhuc tentare. Alij dicunt, quod per hoc demones non coguntur cessare a tentatione, quia infligere poenam alicui, qui succumbit in poena, est incitare ipsum ad acius impugnantum. Hoc autem non pertinet ad Dei misericordiam: ergo demones superati non retroducuntur in inferno: nec a tentatione arcentur. Item Christus efficacius uicit suum tentatorem, quam sancti uincant demones se impugnantes: Lucifer tamen, qui Christum tentasse dicitur, non est omnino priuatus officio tentandi, quia tempore Antichristi grauissime impugnat sanctos: ergo superatus non arceatur ab officio tentandi. Item non solum Lucifer in fine saeculi tentabit homines, sed etiam iterum tentauit Christum tempore passionis. Sic dicit Theophilus, scilicet, quod nunc in deserto demon Christum de uoluptate tentauerat, & tempore passionis erat eum de tristitia tentaturus: ergo non arceatur a tentatione. Item quanto pauciores sunt tentatores, tanto leuior est tentatio: cum ergo quotidie multi demones superentur in tentationibus a uiris sanctis, si omnes, qui superantur cessarent a tentatione: manerent in fine saeculi pauci demones ad officium tentationis, & sic tentatio esset leuissima. Tunc erit grauior, dicitur Christo, quod erit tunc talis tribulatio, qualis nunquam fuit, ita quod si non abbreviaretur dies illi, non salua fieret omnis caro, sed propter electos breuiabuntur, infra 24. Ergo non erunt tunc pauciores demones tentantes, quam nunc, & consequenter non arceantur a tentatione illi demones, qui superantur. Item demones sunt ordinati a Deo ad nostrum exercitium. Si ergo a tentationis officio cessarent, essent omnino ad nihil ordinati, quod repugnat diuinae sapientiae, quae nihil inordinatum, & frustra relinquit in orbe.

Dicendum, quod circa hoc fuerunt opiniones tres. Prima fuit, quod demon superatus omnino repellatur a tentatione, ita quod non potest tentare postea eundem hominem, nec alium de peccato illo, in quo superatus est, nec de aliquo alio. Hoc uidetur tenere Origenes dicens: Puto inquit sanctus, quia sancti repugnantes aduersus tentatores, & uincentes minuunt exercitium demonum, uelut quamplurimos eorum interimant: nec ultra fas sit illi spiritui, qui ab aliquo sancto castus, & pudice uiuendo uictus sit, impugnare iterum alium hominem. Secunda opinio est, quod demon superatus non potest tentare ipsum superatorem, nec aliquem alium de uitio, in quo superatus est. Potest tamen tentare ipsum, & quoscumque alios de aliquo uitio, in quo a nullo superatus fuerit. Ista duas opiniones ponit magister in litera. Tertia opinio est, quod ex quo aliquis demonem perfecte de uno uitio tentantem uicit: non potest de eodem uitio ab eo tentari,

tari, sed potest de quolibet alio ipse tamen demon potest quolibet alios homines, tam de isto, quam de alio tentare. De hac opinione dicit sanctus Thomas, quod habet causam magis manifestam, quia ille dicitur perfecte diabolus vincere de aliquo uitio, in quo omnino vincuntur passiones ad uitium illud declinantes. Sicut est in illis, in quibus acquiritur habitus consuetudinalis, & tunc non remanet magna probitas. Et ideo a diabolo non tentatur de hoc peccato, quia uires eius circa hoc cognoscit. Aliarum autem opinionum ratio esse potest, quia cum charitas bona opera communia faciat in tota Ecclesia, ex uictoria unius omnes reportant aliquod commodum, scilicet, quod hostes eorum minuantur. Dicit tamen sanctus Thomas, quod quibus istorum uerius sit incertum est, quia nec ratio, nec auctoritate confirmari potest. De his idem sanctus Thomas, 2. sententiarum, distinctio 6. articulo 5. Quarta autem opinio, quae circa hoc probabilior esse uidetur est, quod diabolus superatus ab aliquo possit tentare alios homines, sed non istum, & hoc non semper: sed usque ad aliquod tempus. Et post istud tempus iterum possit tentare. Sic dicitur Luc. 4. quod diabolus consummata omni tentatione, recessit a Christo, usque ad tempus, id est, non dimisit illum simpliciter, sed post aliquod tempus rediit, quia tempore passionis rediit ad tentandum, ut ait Theophilus, scilicet. Tentauerat diabolus Christum de uoluptate in deserto, & recessit ab eo usque ad tempus crucis: in quo eum erat de tristitia tentaturus. Est autem uerum, quod illa non fuit tentatio proprie dicta, prout est suggestio diaboli ad malum, sed fuit aperta persecutio, scilicet, incitando Iudaeos contra Christum: sic dicit Ambrosius super Lucam, scilicet. Diabolus audito Dei nomine, recessit usque ad tempus, postea enim non tentaturus, sed aperte pugnaturus aduenit. Causa autem quare diabolus non tentat usque ad tempus eum, a quo superatus est, potest esse duplex. Prima ex parte diuinae clementiae, quia non permittit tentare diabolus quamdiu uult. Sic ait Chrysostomus super Matthaeum, scilicet. Non tam diu hominem diabolus tentat, quamdiu uult: sed quamdiu Deus permittit. Qui, & si permittit paulisper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. Secunda ratio est ex astutia diaboli, quia etiam si permitteretur tentare eundem, non auderet usque aliquantum tempus, quia erubescit saepe uinci ab eodem homine: sic dicit Ambrosius super Lucam, scilicet. Vides ergo ipsum diabolus non esse in studio pertinacem, cedere uero solere uirtuti: & si inuidere non desinat, tamen instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quod tamen diabolus redeat ad illum, a quo superatus est, uel de cuius domo exclusus est, colligitur ex uerbis eius infra decimosextimo, & Luc. 11. Reuertar in domum meam unde exiui. De his sanctus Thomas, 1. parte sum. q. 114. ar. 5. Aliqui autem dicebant, quod non deberet tentari amplius homo a demone superato a se, quia a iudice iusto debet constitui aequalis conditio pugnantium. Sed demones uincentes nos, minuunt aliquos de exercitu nostro: ergo si homo uincat demonem, debet minuire exercitum demonum, scilicet, faciendo, quod ille amplius non tentet. Item hoc pertinet ad iustitiam humanam, quae pugilem uictum, ad pugnam ulterius non admittit.

Dicendum ad primum, quod aequalis conditio est, Nam eo modo, quo demones minuunt exercitum nostrum, nos minuimus exercitum suum. Si enim homo superetur a demone, non manet uictus pro semper, sed solum pro tunc. Unde potest iterum in simili uitio vincere demonem, a quo uictus fuerat, uel quemcumque alium, cum per uictoriam istam de

demone non reddatur homo confirmatus. Et sic uideretur aliquantulum irrationabile, quod demon semel uictus arceatur in perpetuum a tentatione, quantum ad istum, uel quantum ad alios homines.

Ad secundum dicendum, quod licet per consuetudinem certaminis pugil superatus non permittatur pugnare, durante isto certamine: in alio tamen certamine post tempus pugnare potest. Et sic demon superatus licet pro aliquo tempore impediatur tentare eum, a quo superatus est: tamen post tempus iterum tentare potest.

Ad argumenta probantia, quod demones superati nullo modo impediuntur tentare, respondendum est ad primum, & dicendum, quod uoluntas demonum, cum sit in malo obstinata, semper manet in eadem obstinatione ad nocendum hominibus. Quia ut ait Ambrosius super Lucam, demon inuidere nunquam desinit, & ideo magis prodest, quod remoueantur a pugna, quia per hic potestas impugnandi compescitur, quorum iniqua uoluntas, nec minuitur, nec augetur.

Ad secundum dicendum, quod istud argumentum, solum militat contra primam, & secundam positionem: non tamen contra tertiam, nec quartam, quae sunt uerisimiliores: maxime contra quartam, quae tenenda uidetur. Nam istae concedunt demones semel uictos post tempus redire ad tentationem. Etiam prima, & secunda positio ad hoc, quod uere sunt, debent habere istam modificationem. Et ita modificat eas sanctus Thomas, ubi supra, & tunc contra nullam earum militat argumentum.

Ad tertium eodem modo concedendum est, quia probat, quod uictus post tempus redire possit. Verum est autem, quod illa impugnatio quam diabolus fecit Christo tempore passionis, non fuit proprie tentatio, sed bellum manifestum, ut ait Ambrosius super Lucam, & sic diabolus nunquam rediit ad tentandum iterum Christum.

Ad quartum dici potest uno modo, quod si demones superati in perpetuum arcerentur a tentatione teneret argumentum, scilicet, quod essent pauci in fine saeculi. Et tamen quia solum atcentur ad tempus: ideo manebunt tot tentatores in fine saeculi, sicut nunc. Et sic non minuetur tentatio. Aliter potest dici, quod etiam si quilibet superatus arceatur in perpetuum a tentatione, & manerent pauci demones in fine saeculi: dum tamen aliqui essent, possent facere maiorem tentationem, quam nunc. Nam nunc non tentant quantum possunt, sed solum quantum permittuntur. Si autem iuxta vires suas tentare permitterentur, forte plus tentarent decem demones, quam mille. Patet suppositum, quia sicut demon non permittitur tentare quamdiu uult, sed solum quamdiu Deus uult, ut ait Chrysostomus super Matthaeum, ita non permittitur tentare quantum acriter uult, sed quantum Deus uoluerit: sicut ipse uiderit nos posse sustinere, iuxta mensuram gratiae, quam nobis largitur. 1. Corin. 10. scilicet, Fidelis est Deus, qui non permittet uos tentari ultra id, quod potestis. Item patet, quia in fine saeculi, nemo ponit plures demones tentatores, quam nunc: licet multi ponant pauciores. Constat tamen tentationem illam futuram maiorem, quam istam: ergo demones non tentant nunc, quantum possunt, quia alias non esset maior tunc, quam nunc.

Ad quintum dicendum, quod licet aliqui demones cessarent tentare, non propter hoc erant omnino ordinati ad nihil, quia manent semper ordinati ad poenam per peccatum suum, ut ipsi semper in inferno puniantur, & damnatis poenas infligant. Quod autem demones tentent hominem: non est ex Dei ordinatione, sed ex eorum iniquitate, & permissione Dei, ideo,

ideo, licet omnes demones tentare cessarent, non tolleratur aliquid de ordine diuinæ dispositionis.

An homo debeat optare tentationem, aut sit fugienda tentatio. Quest. LXX.

QVAERITVR, an optandum sit homini, quod tentetur à diabolo, vel secundum aliam tentationem, aut sit fugienda tentatio. Aliqui putant, quod tentatio optanda sit, quia dicitur Iacobi primo. Omne gaudium existimate fratres mei, cum in uariis tentationibus incidetis. Sed illud de quo gaudendum est, quando habitum fuerit, est appetendum, quando non habetur: ergo tentatio appetenda est. Item illud in quo manifestum sit bonum, vel excellentia alicuius, appetendum est, sed uirtus mentis ostenditur in tentationibus: sicut dicitur primo Ethicorum, quod in aduersitatibus floret uirtus: & est bonum, & uerè uirtus in omnibus, sicut terra, genus sine vituperio: ergo tentatio appetenda est. Item illud, quod est materia, & organum uirtutis, est appetendum, sed sicut dicit Augustinus tentatio, cui non consentitur est materia exercendæ uirtutis: ergo est appetenda. Item laudabile est gaudere de eo, in quo uir bonus gaudet, quia quid sit bonum, & quid medium in singulis rebus ex uiri boni sententia pendet, quem Aristot. 2. Ethicorum in diffinitione uirtutis sapientem uocat, sed rectè gaudere, & rectè tristari, est recta disciplina. 2. Ethicorum, gaudendum ergo est de illo, de quo uir bonus gaudebat, quia gaudet de maximis tentationibus, quia dicitur Actu. 5. quod ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ergo tentatio appetenda est. Item illud, sine quo non potest perueniri ad regnum, est summo studio appetendum, sed tentatio est huiusmodi, quia non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. 2. ad Timot. 2. certamen autem spirituale sine tentatione non est: ergo tentatio appetenda. Item Paulus petiuit stimulum carnis à se remoueri, per quem carnis tentatio intelligitur. 2. Corint. 12. sed ibi dicit glo. quod ipse hoc petens nesciuit quid peteret: ergo uideatur quod non est desiderandum esse extra tentationem.

Dicendum, quod licet tentatio possit esse utilis: est tamen periculosa. Etiam, quia secundum se non importat aliquid boni, sed solum ex adiuncto in quantum Deus uult facere nobis prouentum cum tentatione. 1. Corint. 10. non est tentatio desideranda. Confirmatur hoc, quia illud quod debemus orare, debemus etiam desiderare, sed Christus Matth. 6. docens nos orare dixit, & ne nos inducas in tentationem. Ergo debemus desiderare esse extra tentationem. Item, quia Apostolus monuit cauendam esse tentationem, & quod non daretur ei locus. 1. Corint. 7. scilicet. Iterum reuertimini in ipsum, ne tentet uos satanas propter incontinentiam uestram. Si tamen bona esset Apostolus non hortaretur eam cauendam. Item sicut uoluntas nostra debet esse conformis diuinæ uoluntati: ita debet esse discordans à uoluntate diaboli: sed diabolus desiderat nos tentare, sicut Christus dixit Luc. 22. scilicet. Ecce satanas expetiuit uos, ut cribretur sicut triticum: ergo tentationem appetere non debemus. Considerandum autem ad huius euidenciam, quod cum bonum sit obiectum uoluntatis, & desiderij, eo modo aliquid appetendum est. Inter bona autem est aliquid, quod est bonum simpliciter, & per se, sicut honestas, quæ tanquam fines appetuntur propter se ipsa, etiam si in aliud nos ducant, vel si aliquid aliud secum inducant, quia in omnibus honestas uirtus eorum coincidit cum honestate, scilicet, quia in quantum ad aliquid

utilia sunt, & tamen illa utilitas non est extra genus honesti, sed coincidit cum honestate, sicut uirtus honestum est, quia ipsa ad foelicitatem est utilis, & tamen illa utilitas non est in genere bonorum utilium, sed in genere honesti. Istud est in omnibus honestis; nisi in ultimo, quod est finis omnium finium, cum propter se solum sit concupiscendum.

Aliquid autem est, quod in se bonitatem non habet. Unde non appetetur si in se, & absolute consideraretur, sed ex ordine ad finem bonitatem quandam sortitur, quæ bonitas utilitas nominatur. Et hæc sunt solum propter aliud appetenda, ut sectio membri propter sanitatem conseruandam, & flebothomia propter sanitatem acquirendam, & similia. Sed sciendum, quod ad finem aliquem consequendum contingit aliquid dupliciter ordinari, scilicet, per se, & per accidens. Per se autem ordinatur in finem illud, quod quantum in se est in finem debitum ductiuum est: per accidens tamen ordinatur in finem, quod quantum in se est in aliud deduceret, sed ex concursu alterius cause ducitur ad ipsum finem. Sicut qui comedit aliquod cibum, ut moriatur, & per illum contingit eum sanari. Cum ergo causa per accidens non sit proportionata ad effectum, sed solum causa per se ex ordine ad finem, qui est per accidens: non dicitur aliquid simpliciter bonum, vel appetibile, sed solum concurrentibus omnibus, quæ ad hunc effectum determinantur.

Dicendum ergo, quod tentatio per se, id est, in quantum sit à tentatore, ordinata est ad hominis perditionem: ad salutem autem eius non ordinatur, nisi per accidens, scilicet, ex hoc quod tentator uincitur per auxilium diuinæ gratiæ. Et ideo tentari simpliciter non est appetendum, sed tentari, & vincere simul acceptum appetendum est. Quia tamen per nostram fragilitatem uictoria nimis dubia est, ideo tentatio securus fugitur, quam appetatur. Quia in nobis nihil est nisi per quod fugiamus, scilicet, infirmitas, per quam superari timemus. Ab extrinseco autem est, per quod appeti possit, scilicet, ipsa diuina gratia, per quam possimus tentatorem superare. Quandoque tamen est bonum homini tentari, licet homo nesciat, quia finem tentationis ignorat. Et ob hoc Deus permittit etiam diabolus nos tentare. Nam si corde bono homo maneat, Deus non permittet eum ultra id, quod potest tentari, & ipsa tentatio facit ei prouentum. 1. Corint. 10. Et maxime in hominibus alicuius perfectionis, vel boni propositi, quos diabolus ualde tentat maxime in exordijs. Et ponit de hoc quinque causas Chryostomus super Martham, dicens: Quisquis ergo post baptismum maiores sustinet tentationes, non turberis, etenim propter hoc accepisti anima non ut uacares, sed ut præleris. Ideo autem tentationem à te Deus non prohibet: Primo quidem, ut discas, quoniam multo factus es fortior, deinde ut magnitudine donorum non extollaris. Tertio, ut diabolus experientia cognoscat perfectum, quod ab eo abscessi. Quarto, ut per hoc fortior reddaris. Quinto, ut crediti tibi thesauri signum accipias. Nec enim tibi diabolus ad tentandum superueniret, nisi te in maiori honore effectum uideret. Unde ait Hilarius. In sanctificatis enim maxime diaboli tentamenta crassantur, quia uictoria ei magis est exoptata de sanctis.

Ad primum dicendum, quod Iacobus loquitur de tentatione, quæ est per tribulationes, & non de illa, quæ est per suggestionem, qualis est tentatio diaboli. Nec de illa, quæ est per modum delectationis insurgentis in nobis, qualis est tentatio carnis: quæ sunt magis proprie tentationes, & sunt magis periculosa, quam tentationes, quæ sunt tribulationes. Unde Iacobus hortatur ad patientiam tribulationum, scilicet, ut inter ip-

sas æquanimitem, & gaudium mentis seruemus. Non enim possumus eas vincere, nisi per patientiam. Unde ipsum gaudium, quædam uictoria est. Et sic gaudere in tribulationibus, quæ uocantur tentationes, non est appetere illas, sed resistere illis. Et sic Iacobus non hortatur nos ad optandum tentationes: sed ad sustinendum eas, quod necessarium est postquam enenerint. Secus est de tentationibus proprie dictis, scilicet, carnis, mundi, & diaboli: quia sustinere illas, non est gaudere, sed magis sollicitum, & uigilantem esse, & fortiter repugnare, sicut dicitur. 1. Pet. 6. Sobrius estote, & uigilate, quia aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret: cui resistite fortes in fide. Et de istis etiam uerum est, quod necesse est sustinere eas, quando uenerint: sed non sunt appetendæ, sicut nec tribulationes. Et quia sustinere illas non est gaudere, non possumus de istis gaudere. Ad secundum dicendum, quod in tentationibus non relucet bonum alicuius, nisi supposito quodam alio, scilicet, uictoria. Quia aliàs potius perit bonum hominis. Ideo tentatio absolute desideranda non est, sed tentatio cum uictoria. Ad tertium dicendum, quod tentationes non sunt materia uirtutis tanquam per se ad uirtutem ordinata: sed per accidens tantum, ut dictum est, in quantum accidit, quod Deus ex misericordia sua faciat illas nobis in bonum provenire. ideo non oportet eas esse appetendas. Ad quartum dicendum, quod Apostoli gaudebant de tribulationibus, quia confirmati erant, & confidebant se non posse succumbere in illis. Et ex hoc erat illis quasi certa uictoria. Gaudebant ergo quod erant propter Christum affligerentur propter honorem nominis Christi, quem ualde appetebant, tum propter augmentum meritorum suorum. Nos autem non sumus certi, quod poterimus æquanimiter tolerare tribulationes: ideo non debemus eas desiderare, immo interdum fugere eas bonum est, infra 10. dicente Christo: Si persecuti uos fuerint in una ciuitate, fugite ad aliam. Aliter potest dici, quod nos debeamus conformari apostolis in tolerantia tribulationum: ipsi namque non appetebant eas, sed postquam eas sustinerant, uidentes datam sibi æquanimitem ad tolerandum, gaudebant. Ipsi tamen non se ingerebant ad hoc, quod aliquæ tribulationes eis fierent pro nomine Christi, & sic non appetebant illas. Ita & nos si tolerauerimus tribulationes patienter, Deo nobis donante patientiam, debemus de hoc ualde gaudere propter honorem Dei, & fructum operis nostri. Et tamen non debemus exoptare alias tribulationes euenire, quia nescimus, an forte illas tolerabimus, vel mouebimur ad impatientiam. Aliter etiam potest dici, quod Apostoli gaudebant de contumelijs sibi illatis pro Christo, quas tenebantur sustinere postquam inferebantur. Et quia non poterant superare eas, nisi per patientiam, oportebat æquanimiter tolerare. Et istud est gaudere in illis. Sicut accipitur Iaco. 1. Omne gaudium existimate fratres mei, cum in uariis tentationibus incidetis, ut supra positum est. Ad quintum dicendum, quod tentationes non sunt necessaria, ut perueniatur ad regnum, nisi necessitate conditionata. Sic, scilicet, ut tentationes adueniant: & non perueniatur ad regnum, nisi uincantur: sed tentationes aduenire non est necessarium absolute, nisi secundum conditionem status presentis, ex qua conditione sequitur pugna carnis aduersus spiritum, quæ dicitur tentatio. Ad sextum dicendum, quod Paulus petens a se stimulum carnis remoueri, rectè petijt, habita consideratione ipsius stimuli absolute. Sed quia considerato euentu pugna, in qua futurus erat uictor, remotio stimuli sibi non expediebat, qui tamen euentus sibi certus non erat. Et pro tanto dice-

bat, quod nesciebat quid peteret, scilicet, quia petebat sibi tolli profectum uirtutis. Unde quomodo certificatus est de uictoria ex uerbis Domini dicentis, sufficit tibi gratia mea, patienter sustinuit stimulum, & non retinuit illum ultra se amoueri. De his S. Thom. 2. Sentent. dist. 21. artic. 3.

An Deus tentet hominem. Quest. LXXI.

QVAERITVR, an Deus tentet hominem. Aliqui dicunt, quod non tentat quenquam, quia tentatio est ad accipiendum experimentum alicuius, quod nescitur de ipsa re: Deus tamen nihil potest ignorare, ideo non potest ipse experimentum accipere. Item tentare est officium demonis, ut supra dictum est. Deum tamen nihil est commune cum demone in actu: quia demon omnia facit ad malum, Deus uero omnia ad bonum: ideo tentare ad Deum non pertinet. Item Iacobi primo dicitur: Nemo cum tentatur dicat, quia à Deo tentatur. Ipse enim neminem tentat: ergo nullus modus tentationis à Deo est.

Dicendum, quod Deus aliquo modo tentat homines. Et pro hoc considerandum, quod ad perfectam rationem tentationis tria concurrunt, ut declaratum est supra in quaestione qua quærebatur quid sit tentatio. Et diximus, quod aliquando omnia tria concurrunt in tentatione, & est aliqua tentatio, in qua duo sola eueniunt, aliqua autem est, in qua unica conditio saluatur. In tentatione autem Dei sunt duæ conditiones tentationis, scilicet, quia per illam aliquid notificatur, & etiam fit ad hanc intentionem, quod aliquid notificetur: licet non concurrat ibi tertium, quod Deus non intendit illam cognitionem, vel experimentum pro se accipere, cum ipse omnia nouerit. Sic patet in tentatione, qua dicitur tentasse Abraham Gene. 22. quia ibi intendebatur, quod notificaretur uirtus fidei, & obedientiæ Abraham. Etiam ibi fuit uerè notificata, quia per hoc, quod ipse non distulit obedire Deo iubenti occidere filium, quem diligebat: totus orbis cognouit quanta esset uirtus fidei, & obedientiæ Abraham. Ipse tamen Deus etiam si istam tentationem non fecisset, sciebat uirtutem Abraham, & non oportebat propter se quærere aliquam tentationem. Et interdum Deus dicitur tentare hominem, ut notificet eum sibi ipsi: quia homo quando non tentatur, etiam ipsemet nescit ad quantum sit. Nam quantitas, vel perfectio habitus ostenditur per actum. Quando ergo aliquis non operatus est per habitum, quem habet a longo tempore, vel per aliquas naturales uires, nescit ad quantum sit: & si operatur, uidebit ad quantum sufficiat. Ita sæpe aliqui homines putant se esse maioris fidei, & maioris firmitatis in uirtutibus, quam sint. Istis autem expedit, quod tententur, ne se ipsos seducant de se maiora reputando, sicut dicitur ad Gala. 6. scilicet: Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit: ipse se seducit. Talibus autem utile est, quod tententur à Deo: ut per hoc cognoscant infirmitatem suam, & sic cautiore sint. Unde talis tentatio proficit ad hominis instructionem: sic dicitur Deuteronomij octauo, scilicet: Deduxit te Dominus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque tentaret: & nota fierent ea, quæ in tuo animo uersabantur: utrum custodires mandata illius, an non. Et postea dicit, quia sicut Dominus erudit filium suum, sic Dominus Deus tuus erudit te, ut ambules in uijs eius. Et sic tentatio est ad eruditionem. Et sicut tentatur homo aliquando à Deo, ut cognoscat infirmitatem, vel firmitatem in operatione, & uirtute: ita interdum tentatur, ut cognoscat imperfectionem suam in intellectu, & ut uideatur

tant quantum distet consilium Dei à consilio nostro. Sic patet Ioann. 6. cum dixit Christus ad Philippum. Unde ememus panes, ut manducent hi? Et dicitur ibi: Hoc autem dicebat tentans eum, ipse enim sciebat quid esset facturis. Et apparuit in hoc defectus consilij Philippi, & paruitas fidei. Nam dixit, ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum accipiat. Aliquando autem tentatur homo à Deo de talibus rebus, de quibus diabolus solet tentare. Differt tamen in hoc, quia diabolus tentat, ut in illis hominem superet, & in peccatum deducat. Deus autem, ut uirtutes hominis notas faciat, vel ut ipsam cautiorem reddat, sicut dicitur Deuter. 13. scilicet. Siurgeret aliquando Propheta, qui diceret se uidisse hominam, & predixit aliquod, & illud euenerit, constat per hoc illum esse verum Prophetam, & à Deo. Dicitur tamen ibi, quod si iste Propheta diceret postea, eamus, & colamus Deos alienos, quod non erat sibi credendum. Et datur causa ibi, scilicet. Tentat vos Deus, ut palam fiat verum diligatis eum, an non. Et sic erat hic tentatio Dei, quae in seipsa erat satis apta ad fallendum, & ut per eam homines errarent, scilicet, quia ille de quo semel constabat, quod erat Propheta missus à Domino, permittebatur à Deo falsum dicere, & scilicet, qui modice fidei essent deciperentur. Et sic dicitur, quod est tentatio: quia tamen ad bonum ordinatur à Deo, scilicet, ut appareat, quod illi diligant Deum quibus ista tentatio fit, uocatur tentatio Dei. Similem autem tentationem fecit diabolus, quia ipse iuit ad Prophetas Regis Acab, & reuelauit eis falsum, dicens, quod Acab praualeret in bello contra Syros, & tamen in veritate moriturus erat in bello, si illic iret. Et Propheta decepti per illum spiritum annunciauerunt Acab victoriam hortantes ire ad bellum, & mortuus est in eo. 3. Reg. 2. & 2. Paralipo. 18. Unde tentatio Dei, & diaboli bene possunt esse similes materialiter. Distinguitur tamen in duobus, scilicet, in intentione tentantis, & ex euentu tentationis. De primo patet, quia Deus semper tentat ad bonum, scilicet, ut virtus alicuius nota fiat, vel ut ipse, qui tentatur instruat agnoscendo seipsum. Et sic de multis alijs motibus, quae omnia in bonum redundant. Diabolus autem semper ad malum intendit, scilicet, ut occidat inducendo in peccatum mortale. De secundo patet, quia ex tentatione Dei semper sequitur bonus euentus, scilicet, quia tentatus nunquam succumbit, sicut patet in Abraham, sed ostenditur virtus eius, vel instruitur: ita ut per ipsam tentationem in peccatum nequaquam cadat, sed aliquod bonum semper inde sequitur. Et si aliquis homo est infirmus in virtute, qui forte teteretur incidit in uitium, Deus nunquam illum tentauit, sed si tentatus fuerit erit tentatio à diabolo, vel à carne, vel à mundo, sicut dicitur Iaco. 1. Deus tentator malorum non est, id est, non tentat ad hoc, quod mala fiant, nec mala sequuntur ex tentatione sua. In tentatione autem diaboli secus est, quia ipse semper tentat ad malum, & si castitas sua magna, & fortitudo semper uinceret, & induceret peccatum in nobis ex tentatione, nisi Deus adiuuaret nos ex gratia, faciendo quod possemus tolerare. 1. Corinth. 10. scilicet. Sed faciet cum tentatione prouentum, ut sustinere possitis. Et loquitur de tentatione diaboli, vel carnis, aut mundi. Quia illa est ex permissione Dei: & non de tentatione, quam ipse facit, quia illa non est ex permissione, sed ex propria uoluntate. Sicut fuit in tentatione facta Abraham, qua ipse dicitur tentasse illum, scilicet, per aliquem de Angelis bonis, qui sunt ministri Dei: & loquuntur nomine eius in tentatione. Ergo diabolo aliquando succumbimus ex nostra infirmitate, & uirtutibus diaboli: aliquando autem superamus ex Dei adiutorio. Nunquam

tamen in tentatione, quae à Deo est, aliquis superatur, aut succumbit, sed semper bonum prouenit ex illa. Et ob hoc, licet scriptura uocet istam tentationem: tamen nos proprie uocamus tentationem eam, quae ad malum est. Non quod hoc significet terminus, cum esse ad bonum, vel ad malum finem, sit extra rationem tentationis, sed quia consueuimus eam in malum accipere. Et sic tentatio diaboli est proprie tentatio.

Ad primum dicendum, quod Deus non tentat aliquem, ut ipse experimentum de illo capiat, cum omnia nouerit, sed ut alij experimentum capiant, vel ipse tentatus de se ipso, ut dictum est, & hoc sufficit ad esse tentationem.

Ad secundum dicendum, quod tentatio non est communis Deo, & damoni quantum ad intentionem tentandi, & quantum ad euentum tentationis: est tamen communis quantum ad ipsam rem, de qua fit tentatio: quia interdum potest esse eadem, ut supra declaratum est, ut cum dicitur, quod officium damonis est tentare, verum est, accipiendo tentationem prout fit ad malum finem, quia hoc modo proprium est damoni tentare: & tamen accipiendo tentationem quantum ad ea, quae importantur nomine tentationis, scilicet, uelle capere experimentum de aliqua re, non addendo, an sit ad bonum, vel ad malum finem, vel an sit ad aliquem finem, non est proprium damoni tentare, nec est officium eius, cum multis conueniat, scilicet Deo, & homini, & damoni.

Ad tertium dicendum, quod Deus neminem tetat, scilicet, ad malum, & tamen ad bonum aliquando tetat. Sic patet in eadem auctoritate Iaco. 1. scilicet. Nemo cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intenter malorum est, id est, non est tentator malorum, quia ibi ponitur in negatiue, uel priuatiue. Et patet hoc, quia tentationem de qua ibi loquitur, refert Iaco, ad malum dicens, quod à concupiscentia homo tentatur, & concupiscentia parit peccatum. Hanc autem tentationem Deus non facit.

An caro, & mundus tentent hominem. Quest. LXXII.

QVAERITVR, an caro, & mundus tentent hominem. Quidam dicunt, quod non, quia tentatio fit ad habendum experimentum de re, & experimentum non potest haberi, nisi ab habente cognitionem. Caro autem, & sanguis cognitionem non habent: ideo tentare non possunt. Item tentare est officium damonis, & sic est sibi proprium: non ergo conuenit carni.

Dicendum, quod homo tentatur à carne, & est grauis tentatio. Patet Iaco. 1. scilicet. Unusquisque uero tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Patet etiam, quia concupiscentia carnis uocatur stimulus, uel lex membrorum impugnans sanctos, ita ut beatus Paulus conqueretur de illa, & peteret à se ammoueri. 2. Corint. 12. & dicebat, quod iste stimulus captiuabat eum in lege peccati, ad Rom. 7. Sic etiam dicitur ad Gala. 5. quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: haec enim inimicem sibi aduersantur. Ista autem aduersitas est tentatio, ideo à carne tentatio est. Considerandum tamen in hoc, quod caro potest accipi multipliciter: uno modo pro substantia corporis, quae est pars speciei humanae. Et hoc modo non potest caro tentare, quia non debetur ei aliqua actio, cum sit solum materia, maxime quia tentatio carnis est concupiscentia. Iac. 1. & consistit in concupiscendo. ad Gala. 5. Concupiscere tamen pertinet ad appetitum, sed appetitus est uirtus animae: ideo concupiscentia non est à carne, isto modo accipiendo, sed est ab anima: & sic exponit sanctus Thom. illud dictum Apostoli in questionibus suis

suis de Anima. f. Caro concupiscit aduersus spiritum, & ipsa anima prout est in quadam parte carnis concupiscit contra spiritum. i. contra seipsam, ut non est in carne. Alio modo accipitur pro toto illo, quod est in homine, praeter ipsam animam, quantum ad partem rationalem. Et hoc modo corpus cum omnibus organibus, & cum omnibus uirtutibus organicis sensitiuis, & affectiuis, & naturalibus uocatur caro. Et sic postea uisua caro est, & vis concupiscibilis, & vis irascibilis, & uirtus phantastica, & imaginatiua, & omnes huiusmodi sunt caro. Et tamen manifestum est, quod ista non sunt corpus, nec pars corporis, nec de substantia corporis, sed magis possunt uocari partes animae, scilicet, partes potentiales. R. d. istius differentiae est, quia in anima nostra continentur plures gradus potentiarum. scilicet, uirtutes, sensitiuae, affectiuae, rationales. Anima quantum ad omnes potentias vegetatiuas, effectiuas, & sensitiuas, est alligata corpori. Et apparet operatio sua magis in quibusdam partibus corporis, quam in alijs. Etiam quantum ad operationes illarum potentiarum anima sequitur necessarium conditionem corporis, etiam in actibus istarum potentiarum anima potest cogi. Anima autem quantum ad uires rationales. scilicet, intellectum, & uoluntatem, non est alligata corpori, quia actus intelligendi, & uolendi non est magis per unam partem corporis, quam per aliam: imo per nullam est, ac si anima non esset realiter in corpore, & ei unita. Etiam non sequitur conditionem corporis intelligendo, uolendo, sicut in actibus aliarum potentiarum: nec etiam potest cogi ratione corporis ad intelligendum, & uolendum, sicut cogitur, & impeditur quantum ad actus aliarum potentiarum, sicut de singulis apparet. Quia aliquando uidemus quando uolumus, & interdum uellemus uidere, & non possumus: ita indigestiua, & appetiua, & expulsiua, & generatiua, imaginatiua, & phantastica, & sic de ceteris. Et ob hoc ualde conuenienter ipsa anima, quantum ad potentias rationales, secundum quas non est alligata corpori, uocatur spiritus: quia spiritus dicit rem simplicem, & immaterialem: & ipsa substantia carnis, cum omnibus illis potentijs, uel uirtutibus animae secundum quas anima est alligata corpori, uocatur caro, quia anima quantum ad illas potentias sequitur conditionem carnis. Et hoc modo est tentatio à carne. I. ab ipsa anima, prout est affixa carni, & desiderat ea, quae sunt conuenientia secundum carnem. Sic dicitur ad Gala. 5. quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. I. anima concupiscit contra seipsam, quia anima quantum ad uires, secundum quas est affixa corpori, concupiscit solum illud, quod est bonum, & delectabile corpori, & nihil aliud potest concupiscere. Istud autem est contra spiritum, quia est contra determinationem rationis, & contra appetitum rationabilem. Nam ratio, cum non sit affixa organo, non cogitur, quod indicare debemus, quod est bonum istius, uel illius: sed sicut ipsa est absoluta ab omni alligatione, ita iudicat de eo, quod est bonum simpliciter, & secundum se. Illud ergo sequi debemus. Et quantum ad hoc ipse spiritus concupiscit contra carnem, id est, iudicat, & eligit de bono contrario modo, quam caro. I. anima, ut est carni affixa, & sic tentatio ista nihil pertinet ad carnem proprie dictam, sed tota tentatio, & contradictio est inter animam ad seipsam. I. inter ipsam quantum ad partes, secundum quas est alligata, & quantum ad personas, secundum quas non est alligata. Alio modo tertio accipitur caro pro omni illo, quod est contra rectitudinem rationis. Et hoc modo aliquando actus partis rationalis uocatur actus carnis, & ipsa ratio, & uoluntas uocatur caro, in quantum non sequuntur rectitudinem sibi debitam. Et sic omne peccatum uocatur carnale, uel fructus carnis. Sic patet ad Gala. 5. scilicet. Manifesta sunt opera carnis, quae sunt

Alph. Tost. in Matth. Comm.

fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitiae, contentiones, amulationes, sectae, inuidiae, & omnia ista uocantur opera carnis. Et tamen ponuntur hic quadam peccata, quae nihil ad carnem pertinent, sed pure ad partem rationalem, sicut idolorum seruitus. Nam idolatria non prouenit ex aliqua inclinatione carnis, cum non sit in se aliquod delectabile, sed solum pertinet ad quandam errorem intellectus, & uoluntatis, attribuendo illi deitatem, cui non competit, & exhibendo ei cultum deitatis: Etiam ponitur ibi inuidia, & tamen ipsa ab omnibus ponitur peccatum spirituale. Idem patet de ueneficijs. Patet etiam hoc, quia ibi distinguit Apostolus fructus spiritus contra opera carnis, & in fructibus, uel operibus spiritus nihil ponit nisi uirtutes, & sic omne uitium includitur sub nomine operum carnis. Quandoque ergo peccamus, intellectus noster, & uoluntas caro sunt, & non manet in nobis spiritus ullus. Hoc modo accipiendo carnem erit etiam tentatio à carne, & tamen non est ista, quam nos uocamus tentationem carnis, quia sicut hoc modo omne peccatum uocatur carnale: ita omnis tentatio uocabitur à carne, & sic non distinguetur tentatio in tentationem carnis, & mundi, & damonis. Accipiendo ergo tentationem carnis, ut solemus accipere: dicendum, quod illa erit tentatio à carne, secundo modo assumpta, scilicet, prout est substantia corporalis cum potentijs, & uirtutibus animae sibi affixis.

Considerandum circa hoc, quid sit ipsa tentatio carnis, & dicendum quod tentatio carnis non fit per modum suggestionis, sicut tentatio diaboli, quia tentatio non est aliquid, quod in nobis sit, aut ex nobis insurgat, sed est solum quadam suggestio, uel suasio damonis, qua conatur suadere nobis facere aliquod malum. Et ista suggestio in ipso est realiter. Sicut, si aliquis homo consulat nobis facere aliquod malum: illud consulere in ipso est, & non in nobis. Quia tamen nos non uidemus diabolum, & sentimus in nobis, quod mouemur ad malum, quasi per modum cuiusdam rationis suadentis, putamus illud esse in nobis, & non est. Secus autem est in tentatione carnis, quia illa non est per modum suggestionis, cum non fiat ab aliquo extrinseco, sed intra nos est, à quo mouetur. Et fit hoc quasi naturaliter per motum quandam insurgentem in parte concupiscibili, prout ille motus est repugnans imperio rationis. Nam si ille motus esset iustus, uel iniustus imperantis: non esset tentatio. Sicut si quis intentatus iudicans bonum esse fornicari, quia delectabile est, si eligat fornicari, si ad istud iudicium & electionem contingat fieri motum in vi concupiscibili inclinante ad coitum, non uocatur ille motus tentatio, quia tentatio inuoluntaria est. Iste tamen motus est per imperium rationis, uel concurrat cum imperio rationis, ideo tentatio non est. Istud tamen imperium rationis iniustum est. Sicut etiam, si quis coniugatus elegerit reddere debitum, quando petitur, & ad istam electionem assequatur motus ad uenerea in vi concupiscibili, non est tentatio, quia est imperium rationis: & si iustus, uel iniustus imperet, non differt.

Dicendum igitur esse iste motus inuoluntarius, id est, contra imperium rationis, scilicet, quia licet uoluntas iubeat non insurgere contra rationem, quod insurgat, & tunc insurgit contra rationem. Aliquando autem insurgit praeter rationem. scilicet, ratione non inuoluntate, nec uetante, cum ad hoc forte non attendat, & tamen adhuc est motus iste inordinatus, cum insurgat sine imperio. Nam, cum sit in uirtutibus inferioribus, & ille nihil agere debeat sine directione, & imperio superiorum, inordinatus motus est. Et hoc modo posset diffini.

li ri ten.

ri tentatio carnis, scilicet, quod sit motus quidam inordinatus insurgens in vi concupiscibili prout in malum tendere potest. Hoc satis ostendit Apostolus ad Galatas quinto dicens. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hac enim inimicem sibi aduersantur. Et sic innuit, quod in hoc sit tentatio, quod vnum alteri aduersatur. Si autem caro moueatur ex imperio rationis, etiam si ad malum sit, non est tentatio: quia tunc appetitus diriguntur per illum, a quo dirigi debet naturaliter. Considerandum, quod ista tentatio insurgit ex conditione carnis corrupta. nam si non fuisset per peccatum. Ad corrupta natura nostra, anima prout est alligata carni, non concupisceret contra rationem: quia vires inferiores essent sibi subditae, superioribus viribus: & tamen vires alligatae sunt naturaliter inferiores viribus non alligatae, & subiectae illis, & ista subiectio, siue repugnantia pertinebat ad iustitiam originalem, quae vocatur iustitia in quantum iustum est inferiores superioribus esse subditos, & vocatur originalis, quia data fuit homini in sua origine tam in origine personae, quam naturae. Personae quidem, quia Adam ab instanti suae plasmationis illam habuit: naturae autem, quia non incepit prius natura humana, quam inciperet ista iustitia. Per peccatum autem Adae corrupta fuit caro nostra, quia obedientiam ipsarum virium affixarum carnem superiores non affixas ablata est. Et in hoc stat rota tentatio carnis, quae esse non potuisset ante peccatum propter obedientiam ipsarum virium, & hoc modo apparet quid sit tentatio carnis, quae esse non potuisset: & quomodo se habeat: & unde originem trahat. Ad primum dicendum, quod in tentatione carnis non sunt omnes tres conditiones, quae requiruntur ad perfectam rationem tentationis, scilicet, quod experimentum habeatur de re, & quod hoc experimentum intendatur per tentationem, & quod tentans intendat illud accipere. Primum solum est in tentatione carnis, scilicet, quia per illam habetur experimentum de virtute, vel infirmitate nostra, si resistimus, vel succubimus. Et hoc sufficit ad hoc, quod possit vocari tentatio. Cuius autem obicitur, quod caro non cognoscit: dicendum est, quod hoc requireretur si in tentatione carnis deberent esse omnia tria requisita ad perfectam rationem tentationis. Nam illa non possunt esse nisi in intelligente: & sic caro non tentaret. Ad secundum dicendum, quod tentans est officium demonis in quantum tentare sit ad malum sciendum. Et tamen prout ex tentatione habetur experientia quaedam, non solum sit tentatio a demone, sed etiam ab alijs. Et sic tentare non est officium demonis, vel alicuius; quia ad multos pertinet.

De tentatione, quae est ad iram quomodo se habeat.
Quaest. LXXIII.

QVAERITVR de tentatione, quae est ad iram, quomodo se habeat. Nam ista non videtur includi sub aliqua de tribus tentationibus, quae distinguuntur. Non est enim sub tentatione mundi: quia ista solum est ad opes, honores, & potentiam, & similia, quae extra nos sunt, & vocantur bona fortunae. Non est etiam sub tentatione diaboli, quia diabolus non habet aliquod genus speciale regnum, circa quas tentet, sicut habent mundus, & caro. Aliqui putant pertinere tentationem irae ad tentationem diaboli, quia non inueniunt eam sub alijs duabus, quae habent certum genus rerum, de quibus sit tentatio: ipsa autem tentatio diaboli est maior, quia

non habet aliquod speciale genus obiecti de quo fiat, ideo sub hac putauerunt melius posse reponi.

Dicendum, quod hoc non stat, sed quod pertinet ad tentationem carnis. Primum patet, quia si pertineret tentatio irae ad tentationem diaboli, nunquam homo tentaretur de ira nisi a diabolo. Istud tamen inconueniens est, cum ira possit naturaliter insurgere sicut delectatio venereorum: sed tentatio ad venerea potest fieri sine demonis instigatione, nec de hoc aliquis dubitat, ita ergo tentatio ad iram. Et apparet magis, quia sicut naturaliter habet homo vim concupiscibilem, ita habet irascibilem, sed ex eo quod habet homo concupiscibilem naturaliter potest tentari de venereis demone non instigante, ita ergo poterit naturaliter moueri tentatio irae demone nihil agente. Ista est causa quare Origenes dicit, quod demones non sunt causa omnis peccati, quia etiam si demones non essent, homines haberent appetitum cibi, & venereorum, & huiusmodi, circa quem appetitum multa inordinata contingerent, nisi per rationem refringerentur. Et sic est de ira, quia etiam non existentibus demonibus, homo haberet vim irascibilem. Item patet, quia ex conditione complexionis, vel ex qualitate tpsis, & alijs multis accidentibus contingit hominem moueri saepe ad iram, etiam si nemo eum impellat: ideo tunc manifestum est, quod illa ira non prouenit ex tentatione demonis. Et tamen ista tentatio quaedam est, & non est eia essentia, scilicet, ne per eam alicui finus molestus. Item patet efficacius, quia adhuc magis insurgit naturaliter, & contra imperium rationis ira, quam concupiscentia venereorum, quia concupiscentia illa est aliquantulum pigra, & paulisper subreptit quousque efficiatur magna. Ira autem subito insurgit in magnum statum, & non accipit paulisper incrementum. Sic dicit Arist. 7. Ethic. quod ira modicum audit rationis. Et dicit, quod est sicut canes praestolantes, qui cum audierint sonitum portae subito latrant, & currunt ad portam, & iudicant prius an ille qui pulsatur notus sit, vel innotus. Nam postea, cum viderint notos latrare cessant. Minus ergo dicitur tentatio irae a diabolo, quam tentatio venereorum.

Dicendum ergo est, quod ista tentatio naturaliter euenit, licet aliquando per demonem possit suscipi, qui conatur suscitare iras, & discordias, sicut interdum ipse prouocat libidinem, quae tamen sine ipso naturaliter insurgere poterat. Et debet poni sub tentatione carnis, quia licet communis nos accipiamus tentationem carnis pro ea, quae est ad venerea, tamen oportet sub hac tentatione poni multa alia, scilicet, omnia illa, quae naturaliter insurgere possunt, & intra nos sunt, quia per has duas conditiones distinguuntur tentatio carnis, a tentatione demonis, & mundi. Nam tentatio mundi, licet sit de his quae naturaliter potest homo concupiscere, est tamen ab extra, quia omnia quae sic concupiscuntur extra nos sunt. Tentatio autem diaboli est interdum de his, ad quae naturaliter non est inclinatio: sicut de haeresi, & de infidelitate, & de idolatria, & similibus. Est etiam semper tentatio diaboli extra nos, quia est per suggestionem, quae suggestio est actus diaboli. Et non est in nobis realiter, sed in ipso. Ideo ad hoc, quod isti tres modi tentationis comprehendunt sufficienter omnem tentationem, necessarium est sub tentatione carnis poni omnia illa, de quibus tentatur ab intrinseco, id est, insurgunt ex nobis: Et sic est tentatio ad venerea; quam communiter vocamus tentationem carnis. Sic etiam est tentatio ad gulam, secundum quod homo desiderat cibos, quos non debet, vel quando non debet, & sic de alijs circumstantijs. Et ista tentatio naturaliter insurgit, & adhuc magis naturaliter, quam tentatio ad venerea, in quantum cibis

cibus est magis ad conseruationem hominis, quam ad actus venereus. Et sic necessario vocabitur tentatio carnis sicut tentatio venereorum: quia ambae sunt in eadem vi animae, scilicet, in concupiscibili: quia concupiscentia ad conseruationem speciei est ad eum per generationem, quae per coitum generatur species: desiderium autem conseruandi indiuiduum causat concupiscentiam cibi, per quem conseruatur indiuiduum. Etiam ambae pertinent ad eandem virtutem. Nam secundum Arist. 3. Ethicorum. Temperantia est circa delectabilia tactus, & gustus: delectabilia tactus sunt in venereis, & similibus: delectabilia gustus sunt in cibo, & potu. Necessario est etiam poni tentationem irae sub tentatione carnis, quia tentatio carnis dicitur, quia a carne insurgit. Caro autem, vt hic accipitur, est substantia carnis cum viribus animae sibi affixis: vt dictum est praecedenti quaestione. Et tamen irascibilis est vis animae affixa carni, sicut concupiscibilis, quod ista ponuntur duae vires affectivae: ideo tentatio ad iram erit necessario sub tentatione carnis: & potest vocari ipsa tentatio aliquo modo concupiscentia, cum ira sit appetitus vindictae. primo de Anima. Verum est tamen, quod desiderium cibi, & potus vocatur magis proprie concupiscentia, eo quod ista sunt ad bonum, scilicet, ad delectabile, & sunt ad prosequendum illud: ira autem magis est ad repellendum aliquid, cum ipsa sit secundum existimationem, & non sit ira nisi ubi tentamus aliquod malum nobis esse factum siue verum, siue falsum putemus. Etiam quia desiderium cibi, & potus est in vi concupiscibili, ideo proprie ipsam desiderium vocatur concupiscentia. Desiderium autem vindictae, quod ad iram pertinet, non est in concupiscibili, sed in irascibili. Ideo non vocatur ita proprie concupiscentia nisi in quantum vindictam concupiscimus, vel magis proprie appetimus: & quia tentatio carnis in scriptura solet vocari concupiscentia, non cadit ita proprie tentatio irae sub concupiscentia, sicut desiderium venereorum, & cibi. Dicendum tamen, quod proprie pertinet tentatio irae ad tentationem carnis propter causam supra positam.

An mundus tentet hominem. Quaest. LXXIII.

QVAERITVR, an mundus tentet hominem. Aliqui dicunt quod non, quia mundus non est aliquid intelligens: ideo non potest. Item nullus tentat eum, quem abiectum reputat: eum tentatio fiat de rebus dubijs. Mundus tamen reputat viros sanctos quasi abiectos. Sapientiae 2. scilicet: Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Ecce nunc quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Ergo mundus non tentat aliquem. Nam viros malos non tentat, quia illi de mundo sunt, & ideo diligit illos. Ioannis decimoquinto. Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo essetis, mundus, quod suum erat diligeret.

Dicendum, quod homo tentatur a mundo, quia prima ad Timotheum sexto dicitur. Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem. Ista autem tentatio pertinet ad mundum, quia diuitiae sunt de rebus, quae sunt in mundo, & sic mundus tentat. Sciendum in hoc, quod mundus accipitur multipliciter. Primo pro vniuersitate rerum, Ioannis primo, scilicet: Mundus per ipsum factus est, id est, tota vniuersitas. eodem capitulo, scilicet: Omnia per ipsum facta sunt. Sic prima ad Corinthios octauo, & decimo: idolorum nihil est in mundo, id est, non est idolum aliquid de Alph. Tott. in Matth. Comm.

vniversitate rerum: quia non est a Deo factum, sed ab humana malitia excogitatum: sicut dicit Augustinus, & Magister tertio Sententiarum distinctio. 37. Secundo accipitur mundus pro statu praesenti, quo inter homines viuunt. Ioannis primo, scilicet: In mundum venit, id est, ad viuendum inter homines. & Ioannes decimotertio, scilicet: Sciens Iesus, quia venit eius hora, vt transeat de hoc mundo ad patrem, id est, de hoc statu vitae mortalis. Et Ioannis decimosextimo. Non rogo, ut tollas eos de mundo: sed vt serues eos ad malo: id est, non rogo ut auferas eis uitam, per quam tollantur de hoc mundo. Tertio accipitur pro omnibus hominibus, siue bonis, siue malis. Ioannis decimoquarto, scilicet: Vt cognoscat mundus, quia diligo patrem, id est, cognoscat omnes homines. Quarto accipitur pro hominibus mundanalis, quos uocamus mundanos: quia ea sola, quae in praesenti uident desiderant. sic Ioannis decimosextimo. Pro his rogo, & non pro mundo, id est, non pro hominibus mundanis. Et iterum. Non sunt de mundo, sicut ego non sum de mundo, id est, illi non sunt homines mundani, sicut nec ego. Quinto accipitur mundus pro rebus, quae in mundo sunt, & solum habentur hic, & concupiscuntur ab hominibus mundanis, scilicet, diuitiae, honores, potentiae humanae, & similia. Sic accipitur prima Ioannis secundo, scilicet: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitae, id est, in rebus mundanis nihil est nisi hoc. Accipiendo mundum primo modo, non conuenit ei tentare: quia tota vniuersitas rerum simul bona est, & nihil mali facere potest. Secundo modo, etiam mundus non tentat, licet in mundo tententur, id est, in statu praesenti. Ioannis decimosextimo. In mundo pressuram habebitis, id est, in statu praesenti habebitis tribulationes. Tertio modo etiam mundus non tentat, quia homines boni, qui sunt hoc modo de mundo neminem tentant. Accipiendo quarto modo, mundus tentat hominem, quia homines mali persequuntur bonos. Ioannis decimoquinto: Si mundus uos odit, scitote quia me priorem uobis odio habuit, id est, si homines mali habuerint uos exosos. Et iterum ibi: Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret, id est, si essetis homines mundani alij mundani diligerent uos. Et tamen hoc modo non accipitur hic tentatio, quae fit a mundo. Nam tentatio a malis hominibus persequentibus bonos non distinguitur a tentatione diaboli, sed pertinet ad eandem: cum illi diabolo instigante hoc faciant, & malum intendunt, sicut ille intendit: immo ipse diabolus per eos exequitur: sicut dixit Christus Iudaeis, qui persequerentur eum sine causa. Ioannis octauo, scilicet: Vos ex parte diaboli estis, & desideria patris uestri uultis perficere. Et quia eadem est actio principalis agentis, & instrumenti, uel ministri, erit eadem tentatio demonis, & malorum hominum. Tentatio tamen mundi, de qua hic dicimus, distinguitur a tentatione demonis: ideo non accipitur mundus sic. Accipiendo mundum quinto modo, fit tentatio a mundo: quia tentatur concupiscendo res mundanas, scilicet, honorem, potentiam, diuitias, & similia. Et proprie hoc modo uocatur mundus ipsa bona fortunae, per quorum concupiscentiam tentatur. Et non est intelligendum, quod ista non tentent, quasi aliquid agant, quia sunt aliquid inanimatum, & separatam a nobis: sed tentant nos per modum obiecti in quantum mouent nos ad se concupiscendum per hoc, quod illa bona, & pulchra quaedam iudicamus.

Considerandum autem, quod tentatio mundi
li 2 differt

differt à tentatione carnis in duobus. Primò, quia tentatio carnis est naturalis, cum sit de rebus aliquo modo necessarijs ad ipsam naturæ conseruationem; tentatio autem mundi non est de rebus necessarijs, sed de rebus curiosis, & vanis. Patet hoc, quia tentatio carnis quantum ad vim concupiscibilem est de necessarijs, quia cibus, & potus, & venerea, quæ per concupiscibilem desiderantur, sunt necessaria ad conseruationem speciei, & indiuidui. Et ideo ipsa naturalis inclinatio, etiam non existente ratione, illa exigit. Sic etiam ira, quæ pertinet ad vim irascibilem, & cadit sub tentatione carnis, est necessaria naturæ, quia sicut vis concupiscibilis prosequitur concupiscendo ea, quæ per naturam conseruantur: ita vis irascibilis prosequitur destruendo, & repellendo ea, quæ naturæ contraria sunt, vel contraria iudicantur. Et utrumque necessarium est ad naturæ conseruationem. Bona autem fortuna, quæ uocantur mundus, non sunt necessaria, sed pertinent ad curiositatem, quia sine diuitijs, potentia, & honore, uita duci potest: immo ista magis sunt ad perturbandum uitæ tranquillitatem, quia propter istorum superfluum sollicitudinem in acquirendo, & conseruando turbatur pax humana, & uita, quæ quodam modo hic feliciter duci possit, si ad ista bona fortunæ homo nunquam aduertisset, quæ magis sunt bona per opinionem nostram, quam in rei ueritate. Et ex hac parte est aequaliter ceteris paribus magis culpabile succumbere in tentatione mundi, quam carnis, quia illa est de rebus non necessarijs, & minus naturalibus, quam ista. Secundò differt tentatio mundi à tentatione carnis, quia tentatio mundi non est aliquid in nobis, sed ab extra, scilicet, à rebus fortunæ, quæ nos mouent per modum pulchri, & boni. Tentatio autem carnis insurgit ab intra in ipsa vi concupiscibili, & irascibili. Tertio differunt, quia tentatio mundi fit ab ipsis rebus solum in ratione obiecti, quæ potentiam nostram desideratiuam ad amandum mouent: tentatio autem carnis fit per modum impulsus, quasi à causa efficienti, & iste est aliquis motus realis factus in concupiscibili, & irascibili. Tentatio autem mundi non dicitur aliquid reale, sed solum motum in ratione, quia concupiscere bona fortunæ non pertinet ad concupiscibilem, sed ad uim rationalem. Concordat autem tentatio mundi cum tentatione diaboli in hoc, quia utraque est ab extra. Differt tamen primò, quia tentatio mundi solum fit per modum suggerentis, quia diabolus uerè aliquid suggerit, & consiliat nobis facere, licet nos ipsi non uideamus. Secundò differunt, quia tentatio mundi est in rebus certis, scilicet, solum circa bona fortunæ. Tentatio autem diaboli non habet aliquam specialem materiam, sed aliquando fit in eis, quæ pertinent ad carnem, & aliquando in eis, quæ ad mundum, de quo dicitur infra in quæstione de diuisione, & numero tentationum.

Ad primum dicendum, quòd in tentatione mundi non reperiuntur omnia tria, quæ sunt de perfecta ratione tentationis, sed unicum illorum, scilicet, quòd per illam habetur experimentum de uirtute, aut infirmitate mentis nostræ si resistimus, aut succumbimus. Si autem deberent in aliqua tentatione concurrere illa tria, non poterat fieri talis tentatio nisi ab habente intellectum.

Ad secundum dicendum, quòd accipitur in isto argumento mundus pro hominibus mundanis. Isti enim sunt, qui contemnunt uiros sanctos. Sapient. secundo. Hic tamen non loquimur de istis, sed de mundo, ut est in rebus fortunæ, quæ mouent nos ad concupiscendum eas, & sic non tentant. Et ista non possunt

contemnere quemquam, quia hoc solum fit ab intellegente: Et tamen dato, quòd acciperemus mundum pro hominibus mundanis, dicendum quòd licet illi contemnunt sanctos uiros: tamen persequuntur eos. sicut Christus dixit, Ioannis decimoquinto. Si mundus uos odit, scitote quoniam me priorem uobis odio habuit. Ista persequutio est propter contrarietatem operum, & quia mali putant, quòd tota uita bonorum est ad improperium eorum. Sapient. secundo. Vbi dixerit impij, circumueniamus iustum, quoniam inuictus est nobis, & contrarius, operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Grauis est nobis ad uidentum, quoniam dissimilis est alijs uita illius.

An tentatio carnis, & mundi sit peccatum.
Quæst. LXXVI.

QVAERITVR de tentatione carnis, & mundi, an sit peccatum. Quidam dicunt, quòd nulla earum est peccatum. Nam illud, quòd est naturale, non est peccatum, sed inuoluntate tentationem carnis tam in concupiscibili, quam in irascibili est naturale: ideo peccatum nullum est. Item, ut dicit Augustinus, nemo peccat in eo, quòd uitare non potest, & tamen quamdiu uiuimus, non est in potestate nostra uitare omnem tentationem carnis, quia si potest ignis non urere, potest caro non concupiscere. Ergo non est peccatum aliquod ipsa tentatio. Dicendum, quòd tentatio diaboli non est peccatum, ut supra ostensum est in quadam quæstione: tentatio etiam mundi non est peccatum, quia quodlibet peccatum nostrum in nobis est: tentatio autem mundi non est in nobis, sed est ab extra, tanquam ab obiecto: in nobis autem solum est, quòd immutemur ab illo. Et hoc non possumus euitare, quia non est in potestate nostra, ut ait Augustinus, quibus uisus tangamur. Cum autem nos uiderimus bona fortunæ, non possumus uitare, quin illa per modum obiecti moueant nos, cum non possumus mutare naturam rerum. Non erit ergo tentatio mundi aliquod peccatum. Sic tenet sanctus Thomas, secundo sententia, distinctio. 2. articulo, secundo, De tentatione carnis dicendum, quòd est peccatum, vel non sine peccato. Sic dicit Augustinus, & Magister secundo sententia, distinctio. 2. scilicet. Ideo tentatio, quæ est ex carne non fit sine peccato, quæ autem est ab hoste, nisi ei consentiatur non habet peccatum. Ratio huius est, ut ait sanctus Thomas, ubi supra, qui in alijs tentationibus non est actio nostra: in tentatione autem carnis est actio nostra, quia est ibi concupiscere, & illud non est actus partis, sed compositi, quia nullus actus est partis, sed compositi, ut patet secundo de Anima. Et tamen illud concupiscere est in se illicitum. Quia, ut dicit Augustinus, & Magister ubi supra, ex carnis corruptione suboritur motus illicitus, & utilitatio praua. Et sequitur, Ideo tentatio, quæ est ex carne, non fit sine peccato.

Secunda causa est, quia tentatio carnis in se est aliquid inordinatum, & tamen ipsa est realiter in nobis: ideo peccatum est, vel non sine peccato. Ista namque est causa quare communiter dicitur, quòd tentatio diaboli non est peccatum, scilicet, quia extra nos est, sic innuit Gregorius in quadam homilia, scilicet, Deus uerò, qui in utero Virginis incarnatus in mundo sine peccato uenerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat, Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati dilectio non momordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, & non intus fuit. Ista etiam est cau-

est causa quare tentatio à mundo dicitur non esse peccatum, quia ab extra est, scilicet, ab obiecto. Non est tamen credendum, quòd ista tentatio sit peccatum, id est, quòd ipsa in se sola peccatum sit, quia ista potest esse in uiris, qui peccatum non habent, nec habere possunt, ergo non est peccatum. Patet de Paulo, quia ipse sustinebat tentationem grauissimam à carne. 2. Corint. 12. & tamen ipse non habebat peccatum: immo nec peccare poterat, cum esset confirmatus per spiritum sanctum: ergo tentatio ista, etiam si esset fortis, non erat peccatum aliquod. Item si fuisset peccatum, non fuisset bonum, quòd illa maneret, quia omne peccatum auertit aliquo modo à Deo. Paulus tamen petiuit à Christo, ut tolleretur eam ab ipso, & licet ter rogasset, noluit eam tollere, sed dixit, quòd melius erat sibi habere illam, quia uirtus in infirmitate conficitur. Ergo peccatum non erat. Item si tentatio ista esset peccatum, necesse esset, quòd homo semper succumberet in tentatione carnis, & ex eo quòd illam haberet iam peccaret. Et tamen multi sunt, qui in hac tentatione nullo modo succumbunt, sicut fuit de Paulo, cui Christus dixit, sufficit tibi gratia mea: ergo tentatio ipsa peccatum non erat. Dicitur tamen, quòd tentatio ista sit peccatum, quia est in se aliquod inordinatum, & contra rectitudinem rationis, cui si ratio immediate non resistit, ipsa tentatio peccatum est, vel cum ea peccatum est. Et hoc modo dicimus, quòd delectatio morosa in tentatione peccatum est. Non est sic de tentatione diaboli, & mundi, quia etiam si diabolus per totum diem tentet, & homo eum repellat: dum tamen non consentiat, non peccat. Secus in tentatione carnis, quia si postquam incipit oriri, homo non resistit illi, immediate peccatum est, etiam si non accedat nouus consensus. Ratio differentia est, quia tentatio diaboli, & mundi tota est extra hominem, & per id quòd est extra nos non peccamus. Ideo etiam si tentatio illa per annum maneat continue, peccatum non est, quia nihil de nostro ibi est: sed si consensus accesserit, peccatum est. In tentatione autem carnis secus est, quia illa est actus concupiscendi in nobis, & est actus nostre, scilicet, actus compositi, ut dicit sanctus Thomas. est tamen principium huius concupiscere ipsa anima, quantum ad vires, quas habet affixas carni, & non quantum ad vires rationales. Si ergo ratio uidentem illam rebellionem uirium inferiorum mouentium ad illicitum, non resistat illis immediate quantum in se est cohibendo, dicitur consentire, etiam si eliciat aliquem actum consentiendi specialem, cum in se ipsa uideat actum illum, siue motum illicitum. Et sic in tentatione carnis peccatum dupliciter causatur. Vno modo per consentium rationis ad ipsum motum illicitum. Alio modo per hoc, quòd ratio non cohibet illum motum inobedientia: quantum in se est. Et dico quantum in se est, quia etiam si ratio uelit repellere totaliter illum motum illicitum non potest, cum ille naturaliter insurgat, & pars effectiua non obediatur parti rationali ad motum, sed solum per modum deprecationis, & persuasionis, ut patet primo Ethicorum in fine. Et apparet in Paulo, quia si fuisset in potestate eius, quòd cessaret motus ille, quando ipse uellet, non rogasset dominum, quòd tolleretur stimulum illum ab eo. 2. Corint. 12. Postquam ergo ratio resistit tentationi, scilicet, dissentiendo ei, siue tentatio cesset, siue non: iam non potest esse peccatum, quia tentatio per hoc superata est.

Aliter potest intelligi, quòd tentatio carnis sit peccatum, non quidem peccatum, quòd sit contra iustitiam gratificantem, & charitatem, sed peccatum, quòd sit contra iustitiam originalem. Omne quippe peccatum tollit quandam rectitudinem, & iustitiam: illud

tamen quòd uocamus nos communiter peccatum, est quòd charitati repugnat, & per quòd homo non potest manere in gratia. Tale autem peccatum non est tentatio carnis secundum seipsam. Unde potest aliquis esse in gratia perfectissimus, & habere tentationem carnis grauissimam: sicut erat in Paulo. Est tamen tentatio carnis peccatum contra iustitiam originalem, quia secundum illam debet esse obedientia uirium inferiorum ad superiores, & quandoque rebellauerint, tollitur illa rectitudo, vel iustitia. Et sic est in tentatione carnis, quia ibi rebellat pars appetitiua parti rationali, & sic est peccatum.

Ad primum dicendum, quòd ea quæ sunt pure naturalia non sunt peccatum, quòd dicat culpam, & tollat charitatem: licet possint esse peccatum, quòd est contra iustitiam originalem, & sic est de tentatione carnis, quæ tamè non est pure naturalis, sed magis ex corruptione naturæ per peccatum, ut dictum est. Quia tamen in omnibus iam sic est, uocatur naturalis, vel potest dici, quòd ista tentatio, licet sit naturalis, est peccatum, scilicet, quando fuerit morosa, siue quando ratio non resistit, peccatum est, ut dictum fuit.

Ad secundum dicit sanctus Thomas. 2. sententia. distinctio. 2. articulo. 2. in responsione ad tertium argumentum, quòd quamuis homo non possit uitare omnem tentationem, ita quòd nullam habeat: potest tamen uitare hanc, vel illam singulariter. Et ita quodammodo erit in potestate hominis: secus de tentatione carnis, & diaboli, quia nullo modo est in nostra potestate: nec potest per aliquam cautulam nostram euitari quin fiat. Aliter potest etiam dici, quòd licet tentatio carnis sit aliquando totaliter extra potestatem nostram: sicut erat in Paulo: tamen non est peccatum quòd nos à Deo separet tollendo charitatem, sed uocatur peccatum per modos ibi expositos.

Qua sit grauior inter omnes tentationes.
Quæst. LXXVI.

QVAERITVR, quæ sit grauior inter omnes tentationes. Dicendum, quòd grauitas in tentationibus potest euenire per accidens, vel ex conditione speciei ipsarum. De grauitate, quæ est per accidens, non potest regula dari, quia quòd per accidens est non cadit in arte. Dicitur autem hoc, quia fortè in specie leuissimarum tentationum poterit interdum alicui homini incidere aliqua tentatio ita grauis propter aliquas circumstantias particulares, quòd illa sit grauior multis tentationibus aliarum specierum, quæ secundum se sunt grauiores, sicut est in peccatis. Quia regulariter maius peccatum est homicidium, quam falsum testimonium: poterit tamen accidere, quòd falsum testimonium sit grauius, quam quædam homicidia. Et ita in ceteris speciebus peccatorum. Si autem loquamur de grauitate tentationum secundum speciem suam. Aut considerabuntur istæ tentationes simplices, aut coniunctæ: hoc dicitur, quia aliquando circa eandem rem est vnica tentatio, & uocatur simplex. Interdum uerò de eadem re sunt duæ tentationes, scilicet, tentatio carnis, & diaboli simul, vel tentatio mundi simili, de quo declarabitur sequen. quæst. & tunc manifestum est, quòd tentatio iuncta maior est, quam tentatio simplex, quia comparatur totum ad partem. Si uerò loquamur de tentationibus simplicibus, id est, de qualibet earum per se, dicendum, quòd tentatio mundi est minor inter omnes. Patet, quia ipsa est minor, quæ tentatio diaboli. Nam licet tentatio mundi, & diaboli conueniant in hoc, quòd ambae sint ab extra: tamè diaboli tentatio est per modum suggestionis, & persuasio nis, vel consilij. Tentatio autem mundi solum est à rebus fortunæ

nae mouentibus nos in ratione obiecti. Manifestum est, quod potest esse maior grauitas in suggestione. Dato enim casu, quod aliquando mundus tentet nos de cupiditate alicuius rei, & ibi non concurrat diabolus, & iterum diabolus tentet nos de cupiditate rei illius, & tunc res non moueat nos in ratione obiecti, erunt tentationes istae simplices; illa tamen, quae a diabolo est, manifestum est, quod poterit esse maior: quia res mouens per modum obiecti non repraesentat seipsam, nisi sicut est. Diabolus autem per astutiam suam potest suggerere meliora de re, quam in veritate sit: & ita magis suadebit. Sicut apparet in propositione caularum, siue in genere demonstratio, siue deliberatio. Nam si aliquis non orator proponat eandem rem, & alius, qui est orator, vel eloquens, ipsam eandem proponat: efficacius mouebit orator, quam alius: maxime, quia diabolus potest in multis pulchre, & colorate mentiri. Et sic per falsitatem interdum quasi extorquebit a nobis consensum alicuius tentationis, quem non daremus, si verum ille referret. In tentationibus autem mundi, in quibus res mouent solum per modum obiecti, non poterit esse aliqua falsitas, nisi quis seipsum fallere voluerit, magis ergo mouebit tentatio demonis. Secundo est hoc, quia tentatio mundi est in certo genere rerum, scilicet, in rebus solus fortunae. Tentatio autem demonis, cum non habeat certum genus rerum, de quibus fiat: poterit interdum fieri de rebus illis, quae sunt magis mouent, quam res fortunae. Ut si tentet diabolus de rebus, de quibus caro & mundus solent tentare. Nam tunc manifestum est quod tentatio demonis erit grauior, quam tentatio mundi. Est etiam tentatio mundi minor, quam tentatio carnis. Primo, quia tentatio carnis fit de rebus necessarijs ad conseruationem indiuidui, vel speciei, ut supra declaratum est: tentatio autem mundi fit de rebus non necessarijs, sed curiosis. Et tamen quanto desiderium est de re magis necessaria, vel magis naturali, tanto regulariter maius est. Erit ergo maior tentatio carnis, quam mundi. Secundo est hoc, quia tentatio mundi est ab extra; tentatio autem carnis est aliquid intra nos. Ideo difficilior est resistere ei, quod est intra nos, quam quod exterius est. Et propter hoc dicitur, quod nulla est peior pestis, quam familiaris inimicus. Ita de carne est, quae pars nostri est, & tentat nos. Tertio est hoc, quia tentatio mundi non est tanto tempore in homine quanto tentatio carnis, ideo violentius aget caro, quam mundus. Patet hoc, quia non incipit homo concupiscere res fortunae, nisi postquam peruenit ad aliquem statum discretionis: & cogitat modum viuendi hominum, & quid est illud, quod ceteri cupiant: & quid est quod ab omnibus magis reputetur. Et tunc homo incipit concupiscere res fortunae, quia ceteros videt eas concupiscere, & extimare beatum eum, qui in illis abundauerit. Si enim neminem videret talia cupientem, nec ea reputantem, non concupisceret illa: cum ipsa non sint necessaria sicut naturalia. Ea autem de quibus caro tentat, insunt nobis ab exordijs vitae, & sunt tanquam necessaria ad conseruationem, & consueti sumus semper illa desiderare. Et sic saltem propter diurnitatem efficacius mouebit nos desiderium illarum rerum, de quibus caro tentat, quam desiderium rerum fortunae. Istam rationem ponit Aristoteles. 2. Ethicorum. ad ostendendum, quod difficilior est pugnare contra concupiscentiam, quam contra iram, quia concupiscentia est nobis cognata per totam vitam, & contemporanea nobis, & non est sic de ira. Est igitur grauior tentatio carnis, quam mundi. De tentatione carnis etiam dicendum est, quod grauior est, quam tentatio diaboli. Et sic erit simpliciter maior inter omnes

F tentationes. Sic patet per Augustinum, & per Magistrum 2. Sen. distin. 21. scilicet: Tentatio, quae est ex carne, non fit sine peccato: quae autem est ab hoste, nisi ei consentiatur, peccatum non habet. Et sequitur: Tentatio autem carnis interior difficilior vincitur; quia interior oppugnans de nostro contra nos roboratur. Secundo est hoc, quia tentatio diaboli est omnino extra nos: tentatio autem carnis est intra nos. Quod autem intra nos est, difficilior caueri potest, quam id quod exterius est. Tertio est hoc, quia tentatio diaboli fit per modum suggestionis, & quasi per modum rationis suadentis: tentatio autem carnis fit per modum cuiusdam motus in nobis insurgentis. Nam verum motus quidam est, & naturalis quidem. Et cum inclinatio naturalis est efficacior, quam inclinatio ex persuasionem rationis: ideo erit grauior tentatio carnis. Quarto est hoc, quia cum tentatio facta a diabolo sit per modum consulentis, & suggerentis: tanta erit efficacia illius tentationis, quanta fuerit efficacia rationis ostendentis bonum esse id, quod suggeritur, & ultra id nulla virtus mouendi est. In tentatione autem carnis, non solum est potestas superandi nos ex eo, quod illa delectabilia, ad quae caro mouet, ostenduntur nobis in imaginatione tanquam ualde bona, & delectabilia, sed maxima efficacia tentationis carnis est in hoc, quod sequetur quaedam realis angustia, & afflictio durissima, si non consentiatur ei, ad quod caro mouet. Et ob hoc tentatio carnis magis est violentia quadam, quam tentatio diaboli, & sic magis urget valde, quam tentatio diaboli. Unde considerandum, quod in tentatione diaboli, & mundi, solum est unus modus succumbendi, scilicet, si illa res, de quibus tentamur appareat nobis bona, & propter desiderium bonitatis earum moueamur: in tentatione autem carnis est duplex modus succumbendi: vnus est ex eo, quod illa res, ad quam caro mouet, potest ostendi nobis, ut ualde delectabilis, & bona ad fruendum, & propter desiderium fruitionis illius moueamur. Et iste modus est in omnibus intemperatis, in quibus non est necessaria tentatio secundum carnem ad prosequendum delectabilia secundum carnem, sed ex ratione mouentur, quia iudicant simpliciter bonum esse, uel saltem sibi melius esse frui delectabilibus secundum carnem in tactu, & gustu. Alio modo tentatio carnis mouet per modum cuiusdam affluentis, quia etiam si id, ad quod caro mouet non iudicetur esse bonum, nec simpliciter delectabile; tamen propter non sustinere diutius illam molestiam, & angustiam tentationis, multi succumbunt. Vtrumque modum tangit Aristoteles. 9. Ethicorum. Sunt autem plures, qui succumbunt propter non posse semper tolerare angustias illas tentationum, quam propter desiderium fruendi ipso delectabili, quod proponitur: cum quidam illud iudicent non delectabile, & alii parum delectabile. Tota ergo efficacia tentationis carnis est propter molestiam, quam infert, nisi ei assentiatur. Et istud non est in tentatione demonis, nec mundi. Ideo ex hac parte ipsa est ualde maior, quam alia. Et potest cognosci per hoc, ut si quis tentaretur ad uenerea a demone, uel ab homine proponendo ei quantitatem illius delectabilis secundum omnes circumstantias suas, & quod non insurgeret aliquis motus in ui concupiscibili, sed solum iudicaretur per imaginationem, uel per rationem de quantitate illius delectabilis: est manifestum, quod esset facile talem tentationem repellere, quia non esset aliqua angustia tolerare eam multis diebus, cum totaliter esset exterius. Nunc autem secus est, quia cum insurgat motus ille in ui concupiscibili; aut irascibili; si tentationi non consentiat, est magna angustia tolerare illam. Nec solum quidem in imaginatione, sed etiam

redundat ista molestia ad corpus, in quo fiunt uera, & magna immutatione afflictiuar. Et apparet hoc, quia etiam interdum nulla forma delectabili praconcepta, in imaginatione insurgit naturaliter motus quidam, quasi violentus in parte concupiscibili, qui ualde affligit, & est quasi rationabilis, uel saltem rationabilior ceteris tentationibus: cum non sit iste motus super re certa, nec habita aliqua praconceptione, quod in alijs tentationibus nunquam accidit. Est ergo tentatio carnis ualde maior alijs, quia est multum impetiosa, & inducit secum executionem, quia habet vim coactiuam ad puniendum non consentientes, quod aliae tentationes non habent.

Quinto est ista maior quam tentatio diaboli, quia in tentatione diaboli totus homo resistit tentationi, uel resistere potest, & diabolus solus est, qui pugnat: ideo est quodammodo facile resistere. In tentatione autem carnis homo pugnat contra seipsum: nam diuiditur homo in duo, quia caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. ad Gala. 5. Et sic homo minoris uirtutis est ad resistendum, quia pro medietate sua solum pugnat, & ab alia medietate impugnatur. Et ista est etiam causa de potissimis, quae tentatio ista fit difficilis, scilicet, quia resistens est parua uirtutis. scilicet medietas hominis, & illa quidem captiuata propter cognationem cum parte pugnante: maior ergo est ista, quam alia.

Sexto patet, quia Apostolus magis conqueritur de ista tentatione, quam de alijs. Nam ad Romanos septimo dicit: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captiuantem me in lege peccati. Et hoc est, quod supra dicebamus: scilicet, quod ipsa tentatio carnis, non solum est tentatio, sed etiam uolentia: cum dicat Apostolus, quod captiuat hominem. Etiam eod. cap. exclamat propter difficultatem resistendi, dicens: Insoelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? id est, de hac mortifera tentatione, quae est in corpore, quae est dura sicut mors? Dicit etiam eam esse ita fortem, quod homo non potest liberè facere quaecumque uult, eod. cap. scilicet. Non enim quod uolo bonum hoc facio, sed quod uolo malum hoc ago. Et ad Gala. 5. dicitur, quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: haec enim inuicem sibi aduersantur, ut non quaecumque uultis illa faciatis. Etiam in nulla alia tentatione Apostolus rogauit ad Christum, quod eam a se tolleret, nisi in tentatione carnis, secunda Corinthi. 12. quo innuitur, quod ceteras poterat tolerare, & in toleratione huius inueniebat maiorem difficultatem, & sic est secundum ueritatem difficilior.

Tria continentur in tentatione carnis.

Considerandum autem, quod sub tentatione carnis tria continentur, scilicet, desiderium ad delectabile, quod est in tactu, & ad delectabile, quod est in gustu, & motus irae, ut supra ostensum est, & tentationes in istis non sunt aequales. Nam tentatio circa gustum, licet quibusdam uideatur graue se continere, tamen non est ita grauis, sicut alia: duae. Ratio huius est, quia desiderium gustus est ad cibum, & potum. Et ista sunt maioris necessitatis, quam cetera desiderabilia. Et ob hoc sunt nobis magis licita omnia, quae ad cibum, & potum pertinent. Et sic non est tanta occasio peccandi in his, sicut in alijs, cum liceat cuilibet fumere cibum & potum pro sustentatione naturae, usque ad saturitatem. Modi etiam ciborum raro sunt prohibiti. In alijs autem circa uenerea, & circa iram est maior occasio peccandi, quia est maior prohibitio. Nam actus ueneris est omnibus hominibus generaliter, & in perpetuum interdicitur nisi eis, qui matrimonio utuntur. Et sic magna occasio peccandi est in hoc propter magnam prohibitionem. Sic etiam

Alph. Toit. in Matth. Comm.

est de ira, quia ira quasi semper est prohibita, cum impediatur hominem ad iuste operandum. Iacobi primo, scilicet: Ita uiri iustitiam Dei non operatur. Et iterum ibi: Sit omnis homo uelox ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad iram. Est ergo propter hoc occasio magna ad peccandum circa iram propter prohibitionem quasi generalem. Circa cibos autem sunt pauca prohibita, ideo parua, uel minor occasio peccandi est quidem in eis, & sic minor tentatio est, quia prohibitio rei auget concupiscentiam ad illam. Sic dicitur prima Corinthio. decimo quinto. Virtus peccati lex: id est fortitudo peccati est ex lege: & dicit ibi Gl. Quod hoc est, quia prohibitio legis auget concupiscentiam ad peccandum: licet ergo in quibusdam hominibus sit difficile resistere gulae, tamen rationabiliter difficilior est resistere alijs tentationibus carnis. Manent autem aliae duae tentationes carnis, scilicet, ad uenerea, & ad iram. Et harum grauior est illa, quae ad uenerea. Nam licet aliquo modo sit difficilior tentatio irae in quantum est impetuosior, & praenit iudicium rationis, quod non facit tentatio ad uenerea, ut patet. 7. Ethicorum. tamen simpliciter difficilior est ipsa tentatio ad uenerea quam ad iram, ut Aristoteles. Ethicorum. dicit, quod difficilior est pugnare contra concupiscentiam, quam contra iram, & subdit causam, scilicet. Difficile est nobis pugnare contra hanc passionem, scilicet, contra concupiscentiam tanquam conuulsum nobis a puero, & contemporanam uitae. Et sic dicit, quod est difficile contemere eam, id est, totaliter superare. De conparatione autem earum, scilicet, quae fit turpior, & quae efficacior ad mouendum, & cui difficilior resistitur. Psal. 7. Ethicorum. ubi specialiter quaeritur de hoc.

Item patet hoc ex supra allegatis per Apostolum, quia omnia ista, quae ipse induxit de grauitate tentationis carnis, intelliguntur de tentatione ad uenerea. Nam stimulum carnis suae appellauit, secunda Corinthi. decimo secundo. Quod non intelligitur nisi de passione uenerorum. Satis etiam patet ad Roma. septimo, ubi litera non posset conuenienter exponi de desiderio cibi, nec de ira, sed solum de concupiscentia uenerorum. Ista ergo est maior simpliciter inter tentationes: licet per accidens possint interdum multae aliae maiores esse, ut dictum fuit supra. Sed de his, quae sunt per accidens, non potest dari certitudo aliqua. De uolentia autem tentationis ad uenerea, & de ceteris conditionibus huius amoris passionalis, dictum est satis secundo Regum decimo tertio, & magis in libro nostro de amore, & amicitia parte prima.

Quot sunt species tentationis, & quomodo distinguantur. Quaes. LXXVII.

QVAERITUR, de speciebus tentationis quot sunt, & quomodo distinguantur. Dicendum, quod hic solum consideramus de tentationibus illis, quae ad malum sunt: uel ex quibus peccatum solet, autem potest induci. Et istae diuiduntur in tres species, scilicet, tentationem a carne, & a mundo, & a diabolo. Tentatio namque quae a Deo fit, inter istas non connumeratur, quia ad bonum semper est, ut supra ostendimus in tentatione Dei. Tentatio etiam, quae fit a bonis hominibus, non ponitur inter istas, quia etiam illa fit ad bonum, ut cum quis tentat alium ad experiendum, an sit in eo aliqua probitas, de qua ipsum possit honorare. De tentatione autem, quae fit a malis hominibus dicendum, quod ista ad bonum, & malum est, & tamen non constituit per se speciem, sed pertinet ad speciem tentationis

li 4 nis

Duplex tentatio a malo hom. ne.

nis diaboli, quia homo malus est instrumentum, vel minister diaboli, & actio principalis agentis, & minister est eadem. Sciendum tamen pro hoc, quod tentatio a malo homine potest dupliciter fieri: vno modo suggerendo alicui, quod malum faciat, & tunc proprie pertinet ad tentationem diaboli, quae est per modum suggestionis ad faciendum malum. Alio modo fit tentatio persequendo, & ista non est ita proprie tentatio: & tamen uocatur tentatio, in quantum per eam habetur experimentum de virtute, vel infirmitate mentis nostrae: & etiam ista tentatio reducitur ad tentationem diaboli in quantum mali homines persequuntur bonos suadente diabolo. Sicut aliquis dicitur suadente diabolo manus violentas in clericum intecisse. Sunt ergo solum tres species tentationis supra nominatae, & istae distinguuntur tripliciter. Nam tentatio potest habere distinctionem ex parte tentatoris, vel ex parte obiecti, de quo homo tentatur, vel ex parte modi ipsius tentationis. Primo modo sunt tres tentationes praenominatae, scilicet, a mundo, a carne, & diabolo. Secundo modo sunt aliae tres tentationes, quia sunt tres de quibus tentamur, i. Ioan. secundo, scilicet, omne quod est in mundo, est concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & superbia vitae, quasi dicat, In mundo non sunt aliqua alia. Tercio modo sunt etiam tres tentationes, scilicet, suggestionem, delectationem, & consensum: ut ait Gregor. in quadam Homilia. De prima diuisione tentationum dicendum, quod istae tres tentationes differunt per tres tentatores, & de quolibet eorum supra aliquid diximus. Caro enim tentat quasi aliquid intrinsecum nobis, insurgente motu quodam inordinato in vi concupiscibili, aut irascibili. Et ille motus est ipsa tentatio. Mundus autem, id est, bona fortunae, quae uocantur mundus, mouent solum per modum obiecti alienando nos ad concupiscendum, tanquam aliquid bonum, & pulchrum: Diabolus autem tentat per modum suggerentis, & suadentis: licet nos suggestionem eius non audiamus, nec uideamus, sed experimur fieri nobis quandam suasionem tanquam ab aliquo consulente: ita ut interdum uideatur homini, quod quasi aliquis ei loquitur. Et istam suggestionem facit daemon per aliquem motum, quem potest facere in phantasia illustrando phantasmata, cum habeat potestatem ad immutandum istam naturam corporalem: nisi per Deum, vel bonos angelos arceatur. Et sic potest facere impressionem in potentias affixas organo, quarum operationes immutantur ad immutationem organorum, sicut est sensus, & imaginatio, & huiusmodi. Et sic etiam per accidens eorum operatio resultat in intellectum, cuius obiectum est phantasma. 3. de Anima. Sicut color est obiectum visus, tamen ista immutatio non potest peruenire usque ad uoluntatem, quia uoluntas non dependet ab organo corporali quantum ad actum uolendi, nec quantum ad obiectum uolibile: non quidem quantum ad actum, quia actus uoluntatis non est actus alicuius organi determinati: sicut uidere est actus oculi, & idem est de intellectu, quia non intelligit per aliquid organum, quia aliam non esset vis absoluta a corpore. Etiam non dependet uoluntas ab organo quantum ad obiectum, quia non accipit obiectum suum ab organo, sed accipit ab intellectu, quia illud uoluntas prosequitur tanquam bonum, quod intellectus prauidicauerit esse bonum. Et sic uoluntas omnino est absoluta ab organo. Intellectus autem, licet non dependeat ab organo, quantum ad actum, ut dictum est: aliquo tamen modo dependet ab organo quantum ad obiectum: quia obiectum intellectus est phantasma, ut dictum est, & illud non potest ac-

cipere intellectus, nisi ab organo phantastico, & sic uoluntas est magis absoluta a corpore, quam intellectus. Hoc autem dicitur, quia si uoluntas dependeret ab organo, saltem quantum ad obiectum, cum diabolus possit aliquid super organum, & phantasma, quae sunt de conditione corporis, possit aliquid saltem indirecte super uoluntatem: sicut diximus, quod actus daemonis aliquo modo perueniebat ad intellectum propter obiectum, quod accipit ab organo: non tamen peruenit ad uoluntatem vlllo modo, quia illa nullo modo participat cum organo. Et sic actio diaboli non potest perungere directe, nec indirecte, nec determinate uoluntatem: potius ad haec, quae ad aliud. De his sanctus Thomas quarto sentent. distinctio. 8. articulo. 7. in corpore. Potest etiam daemon aliquid agere illustrando phantasmata nostra, id est, species referuatas in phantasia, faciendo per uirtutem naturae suae aliquid circa illas, ut secundum diuersas eorum compositiones possint nouae intentiones ab eis accipi, quae prius non accipiebantur. Et sic tentat immittendo homini cogitationes. Non cogitur tamen intellectus noster accipere illas intentiones representatas per species, quia praeter obiectum, & potentiam cognoscentem, requiritur ad actuale cognitionem intentio cognoscentis, siue per sensum, siue per intellectum. Et ex hac parte debilitatur tentatio daemonis. Quia licet operatio sua possit perungere ad intellectum median te phantasmate, quod daemon potest illustrare: non cogitur tamen intellectus recipere intentiones illas nouas representatas per phantasmata a daemone illustrata. Et sic poterit liberè rejici tentatio daemonis. Secus autem esset si intellectus cogeretur illas intentiones recipere, quia tunc grauior esset tentatio. Et non dicitur hic, quod non cogitur recipere, id est, quod non cogitur iudicare per illas, scilicet, quod iudicet bonum esse id, quod per phantasmata illustrata sub ratione boni ostenditur, vel è contrario. Etiam si reciperet intellectus illas intentiones, non cogeretur iudicare secundum illas, quia tunc semper esset idem iudicium phantasiae, & rationis. Sed est sensus, quod non cogitur intellectus recipere illas intentiones, id est, quod non solum non cogitur iudicare bonum, vel malum esse aliquid, sicut illa representant, sed etiam non cogitur cogitare circa illas, vel speculari: & sic est nobis liberum, non solum non consentire tentationi daemonis, iudicando bonum esse, quod ille suggerit, sed etiam liberum est nobis non cogitare, nec aduertere aliquid ad ea, quae ipse suggerit. Sicut liberum mihi est, quando aliquis mihi uult loqui, non audire illum. Secus est de Angelis, quia illi directe possunt aliquid imprimere in intellectu nostro, quia secundum Augustinum. Angeli boni operantur in intelligentias nostras mixis quibusdam modis. Hoc autem est in quantum lumen intellectus agentis nostri confortatur per intellectuale lumen ipsorum. Sed daemonibus non competit, quia quamuis naturale lumen eorum sit efficacius, quam lumen intellectus nostri: tamen lumine gratiae non sunt perfecti, sed tenebris culpae obumbrati. Et ideo non intendunt iudicium rationis nostrae rectificare per confortationem intellectuales luminis, sed aliqua nobis ostendere ex quibus decipiamur. Et hoc faciunt illustrando phantasmata. Si autem lumen intellectus nostri confortarent, hoc esset magis contra eos, quia sic facilius intelligeremus eorum fraudes: ideo intellectum nostrum nunquam illuminant. Alio modo daemones possunt nos tentare mouendo in nobis sanguine circa cor ad suscitandum libidinem, & hoc facile est eis nisi a Deo prohibeatur. Et quati ad hoc daemones dicuntur incitatores peccatorum, quia succedunt corpora nostra ad prouocandum passiones. In uoluntate autem

autem imprimere nihil possunt, quia ibi solus Deus potest aliquid imprimere. Et hoc est propter uoluntatis libertatem. Et hoc non cogitur ab obiecto, sicut intelligens cogitur per demonstrationem. Et sic solus Deus potest in uoluntatem directe agere. Angeli boni possunt in intellectum, & in phantasmata aliquid agere vel imprimere. Diabolus autem in solis phantasmatis potest aliquid agere. Et isti sunt modi, quibus potest diabolus aliquid agere, vel imprimere in nobis, ad tentandum nos. De his sanctus Thomas 2. Sentent. distinctio. 8. articulo. 5. in solutione 6. & 7. argumenti. Considerandum autem, quod licet tentatio sit ab istis tribus, daemon tamen solus dicitur habere officium tentandi, quasi ad eum solum hoc pertineat: vel magis proprie ad eum, quam ad ceteros tentatores. Et uerum est, quod habere aliquid in officium solum pertinet ad intelligentem & uolentem, scilicet, ut intelligat quid est quod facit, & uelit illud facere: quia aliis, licet aliquod agens agat aliquid, non dicitur habere illud in officium: sicut ignis semper calefacit, & tamen non dicimus, quod officium ignis est calefacere: quia ignis non intelligit quid facit, nec illud facere uult, quod facit. Et quia caro, & mundus, licet tentent, nihil tamen intelligunt, non potest dici, quod habeant officium tentandi. Diabolus autem solus est intelligens inter tentatores: ideo ipse solus potest habere officium tentandi. Aliter potest dici, quia dicitur solus diabolus habere officium tentandi, quia speciali modo ei competit tentatio. Primo, quia omnis tentatio accipit ab eo originem. Ipse enim tentauit primum hominem, & quia superauit eum, data est uia ad omnes tentationes carnis, & mundi. Si autem in illa tentatione non succubisset homo, nunquam mundus, aut caro, nec ipse diabolus potuisset postea aliquem hominem tentare. Et hoc modo dicit Diabolus, quod omnia peccata sunt a daemone per suggestionem, scilicet, in quantum per illam primam suggestionem parauit uiam ad omnia peccata. Sic dicit sanctus Thomas 1. par. sum. quest. 1. 4. art. 3. Dicitur secundum diabolus proprie tentare, vel solus tentare, quia tentationibus alijs uirtutur: Quia interdum uirtutur tentatione carnis, & interdum tentatione mundi, ut infra dicitur. Caro autem, & mundus non uirtutur daemone: & sic ipse est principale tentans, & caro, & mundus sunt quasi instrumenta. Tercio dicitur solus demon tentare, in quantum ipse solus ad malum inducendum tentat. Nam semper intendit causare peccatum per tentationem. Caro autem quando tentat, non mouetur sub ratione mali: sed sub ratione boni: in quantum uult frui illo delectabili, quod bonum, vel necessarium iudicatur. Mundus etiam, id est, bona fortunae non tentat sub ratione mali, cum nihil intelligat: sed solum mouet, ut obiectum in ratione boni, & pulchri. Solus ergo daemon habet officium tentandi, & solus proprie tentat: licet tentatio carnis sit maior, quam tentatio daemonis, ut supra dictum est. De his sanctus Thomas 2. Sentent. distinctio. 2. articulo. 2. in solutione ad quintum argum. Considerandum ulterius, quod licet isti sint tres tentatores, non habent tamen tria obiecta distincta, de quibus tentant. Caro enim, & mundus bene habent obiecta distincta, & tamen non habent illud diabolus, quia praeter illa, de quibus caro, & mundus tentat, non relinquitur aliquid in rebus, de quo diabolus tentat. Verum est autem, quod sunt peccata spiritualia, quae non cadunt inter ea, de quibus caro, & mundus tentant: sicut idolatria, haeresis, infidelitas, & similia, & de istis potest tentare diabolus, & tamen ista non habent rationem alicuius apparentis boni: & non potest de eis solis tentatio fieri, cum omnis tentatio fiat sub colore alicuius boni: quod ibi esse praetenditur: aut quod inde

habendum speratur. Patet hoc quia quando diabolus tentauit Christum de idolatria, non tentauit proponendo ei solam idolatriam: sed ostendit sibi omnia regna terrae: dicendo. Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me, supra in litera, & Luc. 4. Ita de alijs peccatis est, quae in se nulla mala habere uidentur: ideo diabolus non potest tentare nisi de his, de quibus mundus, & caro tentant, vel saltem per eas, quae mundus, & caro tentant. De primo patet, ut si diabolus tentauit aliquem de cupiditate cibi, sicut tentauit Christum supra in litera: & tamen tentare de cibo ad carnem pertinet, de secundo sic tentauit Christum de idolatria per diuitias: scilicet, dicendo, quod daret ei diuitias: & licet idolatria, de qua tentauit non sit de rebus, de quibus mundus tentat, diuitiae tamen, per quas tentat sunt de rebus, de quibus tentat mundus. Sciendum ulterius, quod tentationes istae: licet inter se sint distinctae: possunt esse aliquando coniunctae, scilicet, quod de eadem re simul tentant diabolus, & mundus, vel diabolus, & caro: nunquam tamen diabolus, caro, & mundus tentant simul de eadem re: quia obiecta eorum sunt distincta. Diabolus autem non habet obiectum distinctum, ut supra dictum est. Considerandum autem, quod una tentatio potest fieri tripliciter, utpote inclinari ad iram, vel ad ueneria, uel concupiscere honores, & ita de singulis. Nam potest aliquis tentari ad ueneria, uel a sola carne, ut si daemone non intelligente insurgat motus in vi concupiscibili, qui est desiderium ad ueneria, & potest ille motus sine daemone simpliciter insurgere. Vno modo ex sola dispositione corporis, sicut calefacto corpore insurgit appetitus libidinis, & ille motus est pure naturalis. Alio modo fit ad hoc per formam apprehensam. Quia, licet quis non sit naturaliter dispositus ad ueneria, forma apprehensa poterit eum mouere per imaginationem sub ratione pulchri, & delectabilis. Et iste est motus ad ueneria. Nam ex ista apprehensione saepe suscitatur motus in vi concupiscibili, quia phantasia habet magnum dominium super corpus. De his sanctus Thomas 2. Sentent. distinctio. 2. articulo. 2. in solutione ad quintum articulum & istis duobus modis fit tentatio ad ueneria a sola carne. Secundo modo fiet tentatio ad ueneria a solo daemone, si ipse immutet phantasia, sicut supra diximus, & ita mouet ad concupiscendum ueneria. Tertio modo fiet ista tentatio, quia caro, & daemon simul concurrant, scilicet, quod postquam caro tentare incepit, concurrat daemon cum illa: vel postquam daemon incepit immutare phantasia, insurgit motus in vi concupiscibili, quia utroque modo fieri potest. Et ista tentatio tertia, est grauior duobus primis, in quantum duo tentatores simul hic se adiuuant. Secundus motus huius tentationis est facilius primo & tercio, quia solus daemon agit: nisi postquam ipse tentare cepit, insurgit motus in appetitu, quia tunc erunt duo tentatores: & pertinebit ad tertium modum tentationis. Secundo modo distinguuntur tentatores ex parte obiecti: & etiam hoc modo sunt tres species tentationis secundum quod tota materia, de qua potest esse tentatio, distinguitur in tres partes, prima Ioan. 2. scilicet: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitae. Dicuntur ista sola esse in mundo: quia ista sola sunt, quae homines mundani cupiunt: & in quibus homines peccare possunt. Sed non potest homo tentari nisi de eo, in quo potest peccare, quia aliis non uocatur tentatio: prout in praesentia accipiatur. Ergo non potest esse aliqua tentatio nisi de his. Per concupiscentiam carnis intelliguntur omnia, quae caro concupiscit, & de quibus est tentatio carnis, scilicet, desiderium cibi, & potus, & ueneriorum, & motus irae: quia omnia

nia ista sunt ex carne, vt supra ostensum est. Per concupiscentiam oculorum intelliguntur bona fortuna, quæ uideri possunt, & concupisci tanquam pulchra. Sicut sunt diuitiæ, & omnia quæ possidentur. Per superbiam uitæ intelliguntur honor, & fama, & potentia, & fauor popularis, & illa bona fortuna, quæ non uidentur, sed solum ratione iudicantur. Et sic sunt ista nominata, & dicuntur superbia uitæ, quia ex quadam superbia, & tumore animi homo ista desiderat. Et istæ duæ partes, scilicet, concupiscentia oculorum, & superbia uitæ pertinent ad tentationem mundi, quia de his omnibus mundus tentat. Diabolo autem non relinquuntur aliquid specialiter, de quo tentat. Et sic dictum fuit supra, quod non habeat aliquam materiam specialem in qua tentet sicut mundus & caro, sed tentat de illis de quibus mundus, & caro. Tentat tamen interdum diabolus de quibusdam uitæ purè specialibus, scilicet, de idolatria, hæresi, infidelitate, schismate, simonia, & similibus. Sed ista etiã possunt intelligi per superbiam, quia non fit hæresis nisi per superbiam, quando quis non uult se iudicare communi doctrinæ ecclesiæ, præferendo iudicium suum omnibus. Eodem modo infidelitas ex superbia prouenire potest: cum quis non uult credere ea, quæ alij credunt. Potest etiam dici, & adhuc melius, quod licet ista peccata spiritusalia non sint aliqua pars illius materia, de qua fit tentatio: reduncunt tamen ad illam, eo quod de istis non fit tentatio, nisi præmittendo aliqua de bonis concupiscentibus carnis, vel faculci, per quæ in talia declinetur. Sicut cum diabolus tentauit Christum de idolatria, præmisit dicens, quod daret ei omnia regna terræ, si cadens ipsum adoraret. Et ista bona, per quæ homo allicitur ad ista peccata, ponuntur in istis tribus partibus. Et sic sufficienter tangitur tota materia rerum, de quibus fit tentatio in istis tribus. Item patet hoc, quia propter istud Christus permisit se tentari de omnibus his. Nam uolebat Christus dare nobis sufficientem doctrinam ad resistendum in omni genere tentationis, & permisit se tentari de istis tribus, quasi in istis sit tota materia tentationis. Nam prima tentatio sua fuit de concupiscentia carnis, scilicet, de cibo. Et secunda fuit de superbia uitæ, scilicet, de inani gloria, vt se de pinnaculo præcipitaret, vt per hoc filius Dei putaretur. Tertia fuit de concupiscentia oculorum, scilicet, de diuitijs, quia dixit diabolus, quod daret ei omnia regna terræ, Et sic Luc. 4. ubi dicitur, & cõsummata omni tentatione discessit ab eo diabolus, dicit Ambrosius, quod non discessisset nisi in tribus præmissis essent omnium delictorum causæ. Causæ enim tentationum causæ cupiditatum sunt, scilicet, carnis oblectatio, spes gloriæ, auaritas potentia.

Tertio distinguuntur tentationes ex parte modi, & sunt tres: Quia quædam est tentatio per suggestionem, alia in delectatione, alia in consensu. De his Gregorius in quadam homilia dicit: Sciendum nobis est, quod tribus modis tentatio agitur, suggestione, delectatione, consensu. Et nos cum tentamur, plerumque in delectatione, & consensum labimur. Quia de carnis peccato propagati in nobis ipsis gerimus, unde certamina toleramus, Deus uero, qui in utero Virginis incarnatus in mundo sine peccato uenerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris, & non intus fuit. Isti tres modi possunt aliquoties poni, vt modi, & aliquoties, vt gradus. Erunt modi si nos attribuamus suggestionem diabolo, quia solus diabolus tentat per modum suggestionis. Delectationem autem attribuimus carni, quia tentatio carnis est quidam motus per modum desiderij, vel delectationis insurgens in carne, scilicet, in vi concupiscentibus, aut irascibilibus. Melius tamen ponetur vt gradus tentationis, ita quod suggestio sit primus gradus tentationis: delectatio sit secundus, quia postquam aliquid nobis suggeritur tanquam bonum incipimus in eo delectari: consensus sit tertius gradus, quia postquam homo delectatur, consentit, & tunc consummatur peccatum, & finitur tentatio: cum tentatio non sit nisi ad peccatum causandum. Et melius sic ponuntur, quam dicantur esse modi tentationis. Nam consensus non est aliquis modus tentationis, sed est iam in ipso peccato, cum consensus sit actus liber ipsius tentati. Et hoc uult Gregorius dicens, quod nos cum tentamur, plerumque labimur in delectationem, & in consensum.

Christus autem, cum tentatus est, dicit, quod non habuit delectationem, nec consensum, sed solum fuit ibi suggestio, quæ extra Christum fuit, scilicet, in ipso diabolo suggerente. Et sic in Christo de tentatione nihil fuit, licet eam pateretur, quia de malo nihil imprimi poterat. Et tamẽ aliquod malum fuisset ei impressum ex tentatione, si fuisset ibi delectatio, aut consensus, sed solum fuit ibi primus gradus tentationis, scilicet, suggestio, quæ in ipso non erat realiter, sed in diabolo suggerente. Alij distinguunt tentationem in duas, vt distinguit Augustinus, & Magister 2. sententiarum distinctio 21. scilicet, quod quædam est tentatio uisibilis, & alia inuisibilis. Tentatio inuisibilis est, quando nobis extrinsecus malum uisibiliter suggeritur uerbo, vel signo, vt ad consensum peccati declinemus. Et talis tentatio solum fit ab homine malo, vel a diabolo si appareret in aliqua effigie. Et talis fuit tentatio Euæ per serpentem. Gen. 3. Interius autem tentatio est, quando inuisibiliter malum nobis intrinsecus suggeritur. Et hæc tentatio aliquando fit a dæmone, aliquando a carne. Nam diabolus inuisibiliter mala suggerit, & ex corruptione carnis suboritur motus illicitus, & titillatio parua. Ista tamen distinctio non fit communiter, maxime quia in hac distinctione non rectè comprehenditur tentatio mundi. Alij etiam distinguunt tentationem in duas, scilicet, in humanam, & diabolicam. Et hoc colligitur ex uerbis Apostoli. 1. Corin. 10. scilicet. Tentatio uos non apprehendat, nisi humana. Et potest intelligi sic, quod tentatio humana sit illa, quæ ex bona intentione fit: licet aliquando in prauum exitum uergat. Tentatio autem diaboli est quæ fit praua intentione, scilicet, vt ad peccatum quis inducatur, quia intentio diaboli semper est fallere. Et hoc proprium sibi est, quod nunquam tentet nisi vt in peccatum inducat. Sic innuit Augustinus in quodam sermone, loquens de illo, qui petit iuramentum ab alio, nesciens an ille falsum iurabit, & ille postea falsum iurat. Si enim nescit, & ideo dicit, iura mihi, vt fides ei sit, non est peccatum: tamen humana tentatio est, id est, tentauit eum non tamen malo animo, quia nõ intendebat, quod ille falsum iuraret. Et sic fuit tentatio humana. Idem dicit Magister 3. sententiarum distinctio 3.

Alio modo potest intelligi, quod tentatio humana dicatur illa, qua homo tentatur, & non peruenitur ad actum peccati. Tentatio diaboli est, quando peccatum colummatur. Et uocatur sic, quia ex humana infirmitate prouenit, quod homo tentari possit. Et tamen dicamus diaboli instinctus est, quod malum cum summet. Sic exponit Gregorius in epistola ad Augustinum Episcopum Anglorum, & habetur in Decretis distinctio 49. cap. hinc & enim superna, cum dicit. Tentatio uos non apprehendat, nisi humana, ac si aperte diceret: humanum quidem est in corde tentationem perpeti, dæmoniaco uero est, in tentatione certamine, & operatione superari. Et ille sensus distinguendi tentationem humanam, & diabolicam magis conuenit sententia:

tentia

tentia Apostoli. Quia cum ipse dixisset: Tentatio uos non apprehendat, nisi humana: subiungit: Fidelis est Deus, qui non patietur uos tentari supra id, quod potest. Quasi dicat. Si aliqua tentatio apprehenderit uos, id est, si in aliquam tentationem incideritis, illa non sit nisi humana, id est, non sit diabolica, scilicet, nõ perueniat ad opus, sed sustinere tentationem. Et quia aliquis diceret: quomodo poterimus hoc facere, quia aliquando erit tentatio fortis: subiungit. Fidelis est Deus, qui non patietur uos tentari supra id, quod potestis. Quasi dicat. Non credatis quod ueniant tales tentationes, quas non possitis sustinere, quia Deus non patietur, id est, non permittit, quod tentemini supra id, quod potestis. Et sic tentatio erit solum humana si uos uolueritis tolerare. Si autem efficietur diabolica, scilicet, quod consentiatis in illud, ad quod tentamini, ex culpa uestra est.

Cum autem audisset Iesus, quod Ioannes traditus esset, recessit in Galilæam, & relicta ciuitate Nazareth, uenit, & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima in finibus Zabulon, & Nephtali: vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam: Terra Zabulon, & terra Nephtali, uia maris trans Iordanem Galilææ gentium, populus qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam, & sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Exinde cepit Iesus predicare, & dicere: Penitentiam agite: Appropinquabit enim regnum cælorum.

Cum autem audisset, Declarauit supra Matth. personam Christi mediatoris nostri, ostendendo in ipso ueritatem diuinæ naturæ, & humanæ, hic autem incipit agere de operibus ipsius Christi. Inter cætera autem, quæ de Christo prophetiæ prædixerunt, tria fuerunt præcipua. Primum erat, quod esset iator legis nouæ. Jerem. 31. scilicet: Ecce dies uenient dicit Dominus, & serui domui Israel, & domui Iuda factus nonus &c. Secundum erat, quod Christus esset redemptor noster per meritum suæ passionis. Isa. 53. scilicet. Ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras. Et iterum: Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Tertium erat, quod Christus esset destructor mortis per gloriam suæ resurrectionis. Psal. 15. scilicet: Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Quod non potest intelligi de Dauid, qui sepultus fuit, & incineratus: sed de Christo, vt ostendit beatus Petrus Act. 3. Residuum ergo huius Euangelij Matthei diuiditur in tres partes, quia primò tractat Matth. de Christi legislatione. Secundo de ipsius passione, infra 26. & 27. Tertio de ipsius resurrectione, infra 28. Circa primum considerandum, quod lex non datur nisi multitudini: & ideo ad legislationem præcedit populi coadunatio: & sic Matthæ, circa istud facit duo: quia primò ponit populi congregationem ad istum per eius prædicationem: secundo describit Christi legislationem seq. cap. Prima in duas: quia primò in generali describitur prædicatio Christi, secundo subiungitur ex hoc sequens congregatio populi ibi. *Ambulans autem Iesus.* Circa primum dicitur. *Cum autem audisset Iesus, quod Ioannes traditus esset.* In hoc tangitur tempus prædicationis Christi, scilicet, quia illud fuit postquam Ioannes incarceratus est. Non est autem cogitandum, quod ista litera

fit continuata immediate cum illa, quæ ponitur supra de tentationibus Christi, sed aliqua intercederunt, de quibus dicitur infra in quadam questione. Et dicitur, quod Christus audiuit Ioannem esse traditum, id est, incarceratum, & tunc uenit in Galilæam, & prædicauit. Et dicitur traditus, id est, incarceratus. Alij exponunt traditus, scilicet, quia a Deo traditus est in manus peccatorum. Sic dicit Chrysost. super Matth. scilicet: Traditus est sine dubio a Deo: quia in uirum sanctum nemo potest aliquid nisi tradiderit eum Dominus. *Recessit in Galilæam.* scilicet, de Iudæa recessit in Galilæam, quia quando Ioan. incarceratus est Christus erat in Iudæa, vt aliqui uolunt, & recessit tunc de Iudæa in Galilæam. An tamen uerum sit infra dicitur, *Et relicta ciuitate Nazareth, uenit, & habitauit in Capharnaum.* Nazareth est quædam ciuitas in Galilæa, iuxta montem Thabor, vt ait Hierony. super Matth. in qua Christus nutritus est in tota uita sua, usque ad annum tricesimum: vt declaratum est supra secundo, & ibi de Nazareth dictum est. Fuit autem Christus aliquanto tempore in Nazareth, & postea recessit in ciuitate Capharnaum: quæ etiam in Galilæa est. Et non multum distat a Nazareth. Est enim Capharnaum ciuitas, quæ fuit quondam gloriosa: nunc autem est ualde uilis, uix habens octo domos pauperum piscatorum. In hac Christus fecit multa miracula, sicut dicitur Luc. 4. scilicet, quanta audiuimus a te facta in Capharnaum, fac nunc & in patria tua. Et quia fuit ista ciuitas ingrata, Christus prædixit ei mala infra 11. scilicet: Et tu Capharnaum nunquid usque in cælum exaltaberis? Usque in infernum descendes, id est, efficietis uilis & nullius ualoris. Circa istum locum est mare Galilææ: & ibi est locus ubi discipuli egressi de nauis post Christi resurrectionem uiderant prunas, & piscem positum super eas. De his patet in libro fratris Brocardi Teutonici, & in libro Marini Veneti, de situ terræ sanctæ. *Maritima.* id est, ciuitatem positam iuxta mare. Nam est iuxta mare Galilææ, quod aliàs uocatur stagnum Genesareth. Et nominauit eam Matth. maritimam, vt appareat, quomodo conuenit ei propheta Isaiæ: quæ infra allegatur in qua uidetur uia maris. *In finibus Zabulon, & Nephtali.* id est. Ista ciuitas est in cõfinio istarum duarum tribuum. Nam tota terra Israel fuit diuisa in duodecim sortes, sicut erant duodecim tribus, & illa terra, quæ fuerat duorum Regiũ, scilicet, Seon, & Og, ad orientem Iordanis data fuit duabus tribubus, & dimidiæ, scilicet, Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manassæ, Deuteronomij 3. & Iosue 13. Reliqua autem terra, quæ erat ad occidentalem partem Iordanis, data fuit reliquis nouem tribubus, & dimidiæ: inter quas erant istæ duæ, id est, Zabulon, & Nephtali, de quibus hic dicitur. Et sortes earum erant coniunctæ, & tangebant se iuxta mare Galilææ. Et in cõfinis ubi se tangebant erat ista ciuitas Capharnaum, & sic non apparet ex litera an erat de sorte Zabulon, an de sorte Nephtali. Dicit aliquis quare Matthæ. non dixit, de qua tribu erat ista ciuitas Capharnaum, quia aut erat de Zabulon, aut de Nephtali, & non poterat esse ambarum sortium, & sic debuisset dicere, quod erat de Zabulon, uel de Nephtali. Quidam dicunt, quod forte Matth. nesciebat de cuius tribu sorte esset Capharnaum: ideo non certificauit, sed dixit, quod erat in finibus Zabulon, & Nephtali. Dicendum, quod non est uerisimile, quod Matth. hoc ignorasset: immo, nec aliquis Iudæus illo tempore, quia cum diuisiones sortium factæ fuissent ab introitu Iudæorum in terram illam sub Iosue, vt patet Iosue 15. & usque ad 19. & esset quædam res tam notabilis, scilicet, diuidere totam terram per ciuitates, & loca, & durasset iste status diuisionis pluriquam per mille & quingentos annos, non erat

erat verisimile, quod aliquis Iudæus, nisi valde simplex posset hoc ignorare. Maxime de Mat. non erat verisimile, quod hoc ipse ignoraret, cum scriberet de rebus ad hoc pertinentibus, ut colligitur hic. Non debet ergo aliquid de his ignorare.

Item apparet, quod Mat. non ignoraret, quia dixit hic, quod Capharnaum erat in finibus Zabulon, & Nephtali. Ad hoc ergo, quod ipse sciret, quomodo veritatem dicebat, oportebat, quod ipse sciret terminos sortium, ubi terminabatur fors Zabulon, & fors Nephtali determinatè, quia aliàs nesciret ipse dicere de aliqua ciuitate, quod erat in finibus Zabulon, & Nephtali. Si enim ipse nesciebat, ubi se contingebant sortes Zabulon, & Nephtali; & consequenter sciret de ciuitate illa, in qua forte esset, scilicet, Nephtali, vel Zabulon, quia aliàs nesciret, an in territorio illius vrbs vna fors alteri coniungeretur, & cuius fortis esset illud territorium, cum nesciret de qua forte erat illa ciuitas. Dicendū ergo, quod Mat. sciebat determinatè in qua forte esset Capharnaum, & tamen noluit dicere, sed dixit, quod erat in finibus Zabulon, & Nephtali.

Primò, quia forte ista ciuitas non erat tota in Zabulon nec tota in Nephtali: sed pars eius erat in Zabulò, & pars eius erat in Nephtali. Et sic oportuit dici, quod esset in finibus Zabulon, & Nephtali. Simile erat de aliquibus alijs Vrribus, quia aliquando linea diuisionis sortium diuidebat per medium alicuius Vrbs, & pertinebat tunc illa ciuitas ad duas fortis. Sic patet Iosue. 17. ubi ponitur fors dimidiæ Tribus Manassæ, & nominantur vrbes, quæ pertinebant ad illam. Et dicitur, quod pertinebat etiam ad eam tertia pars Vrbs Nopheth. Et sic necesse erat, quod ciuitas Nopheth pertineret saltè ad duas fortis.

Secundò potest dici, quod Capharnaum erat tota in Nephtali, vel tota in Zabulon, & Mat. hoc sciebat, & tamen voluit dicere, quod erat in finibus Zabulon, & Nephtali, ut concordaret modus suus loquendi cum scriptura Isai, quam allegabat. Nam Mat. voluit ostendere, quod prædicatio Christi incepit in Capharnaum; & ad hoc inducit Isai. 9. scilicet. Primò tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephtali, & nouissimè aggrauata est via maris. Debit ergo apparere quomodo Capharnaum pertinebat ad Zabulon, & Nephtali: siue quomodo habeat locum illa scriptura, scilicet, alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali per hoc, quod Christus prædicabat in Capharnaum. Et ad hoc dixit, quod erat Capharnaum in finibus Zabulon, & Nephtali. Et tunc apparet, quomodo auctoritates Isaiæ concordet Mattheo. Et ista est causa, quare Mat. sic locutus est, uolens se conformare auctoritati Isaiæ. Et ob hoc etiam dixit, quod uenit in Capharnaum ciuitatem maritimam, quia in auctoritate Isaiæ dicitur: aggrauata est uia maris, & sic ostenditur, quod illud comperat ciuitati Capharnaui, quia dicitur, quod illa erat maritima, & sic erat in uia maris.

Tertiò potest dici, quod Mat. uult ponere hic loca Galilæe, in quibus incepit prædicatio Christi, & quia quedam illorum pertinebant ad Zabulon, & quedam ad Nephtali, quæ erant loca uicina, dixit, quod incepit prædicatio Christi in Capharnaum, in finibus Zabulon, & Nephtali, id est, non solum in Capharnaum, sed etiam in alijs locis vicinis, sicut Bethsaida, & Corozaim, & Tyberias, & alijs, quorum quedam erant in Zabulon, & quedam in Nephtali, & omnia erant in finibus Zabulon, & Nephtali. Ista positio est conuenientior, & tamen secunda positio est magis conueniens intentioni Matthei. *Ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam.* Hoc dicitur Isai. 9. & non est intelligendum, quod hoc factum est, ut prophetia Isaiæ impleretur, sed potius prophetia Isaiæ dicta fuit, quia sic futurum erat, quod Christi

flus prædicaret in finibus Zabulon, & Nephtali, quia non est res prophetata propter prophetiam, sed potius prophetia propter rem prophetatam: sicut uoces ppres, & non res propter uoces. Sed est sensus, ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam. tunc impletum est id, quod dictum est per Isaiam. Et sic ista dictio, ut tenetur hic consecutiue, vel concomitatiue, & non causaliter. id est, non significat causam finalem, sed concomitantiam quandam. Sic declaratum est supra primo, & secundo. ubi sunt similes locutiones. *Terra Zabulon, & terra Nephtali.* Ista est prophetia Isaiæ, & sciendum, quod non ponitur hic tota litera Isaiæ, sed ualde decurtat eam Mat. Nam Isaiæ. 9. dicitur: Primò tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephtali, & nouissimè aggrauata est uia maris trans Iordanem Galilæe Gentium. Et Mat. de toto hoc non dicit nisi terra Zabulò, & Nephtali uia maris trans Iordanem Galilæe Gentiū. Quare autem decurtauit sententiam infra dicitur in quadam, q. Et est sensus istius prophetiæ, secundum quod uult eam inducere Mat. quod ista terra, quæ est in finibus Zabulon, & Nephtali, & est de utraq; sorte partim, audiuit primò prædicationem Christi, & per hoc illuminata est, cum prius sederet in tenebris ignorantie. Et uocatur terra Zabulon, & Nephtali ista pars Galilæe, in qua Christus prædicare cepit. Quia pars eius pertinebat ad Zabulon, & pars ad Nephtali. quia erat ista terra in finibus Zabulò, & Nephtali. sicut Mattheus dicit de ciuitate Capharnaum, quod esset in finibus Zabulon, & Nephtali. *Uia maris.* Ista terra uocatur uia maris, id est, uia apud mare. Est enim ista uia, per quam uenitur de Syria, & de Mesopotamia, & de alijs partibus orientis ad mare Mediterraneum, quod erat in occidentali parte Iudææ. Et ista uia transit per litus maris Galilæe, & protenditur uersus occidentem usque ad mare Mediterraneum per ciuitates terræ Iudæorum. Et ista uia maris transit per terram istam Galilæe apud ciuitatē Capharnaum, non tamen per eam: sed per ciuitatem Cedar, quæ erat ciuitas gloriosa, sita in monte Sanir, & distat per tres leucas à Capharnaum, ut patet in libro Fratris Brocardi Teutonici. Et sic tota ista terra uocatur uia maris, quia per eam transit uia maris dupliciter, scilicet, quia tendit ad mare, uel quia transit iuxta mare.

Primò modo dicitur uia maris, scilicet, Mediterranei, quia in eo terminatur, nam omnes illi populi Orientales ueniunt portantes merces ad mare Mediterraneum, quod uocatur in Scriptura mare magnum, & nauigatur per illud ad omnes partes Occidentales. Ideo omnibus orientalibus, qui sunt propinqui terræ Iudææ, est cursus communis portare merces suas ad mare Mediterraneum. Et uia illa, per quam transeunt, uocatur uia maris, id est, tendens ad mare Mediterraneum. Et ista uia transit per illam partem Galilæe, in qua Christus cepit prædicare. Et ob hoc terra ipsa uocatur uia maris.

Secundò modo dicitur uia maris, quia transit iuxta mare, scilicet, Galilæe, quod non est propriè mare, sed est quidam magnus lacus, per cuius medium transit Iordanis. Et uocatur aliquando stagnum Genesareth, sed more scripturæ omnis magna congregatio aquarum uocatur mare. Gen. primo, scilicet, Cōgregationes aquarum appellauit maria. Vnde illud uas magnum in quo ponebatur aqua in templo Salom, quia continebat aquam multam uocabatur mare aneum. 3. Regum 7. Et uocatur istud stagnum mare Galilæe, quia est in terra Galilæe: sic uocatur. Ioan. sexto, & aliquando uocatur mare Tyberiadis. Io. 21. quia est apud illud ciuitas quedam uocata Tyberias, & apud istud mare transibat illa uia magna per quam ibatur ad occidentem. Melius tamen uocatur

ur

Quid significat umbra mortis.

tur uia maris Mediterranei, quia tendebat ad aliud, quam uia maris Galilæe: quia transibat iuxta illud. *Trans Iordanem.* id est, ista terra Galilæe erat trans Iordanem, id est, ad occidentalem partem Iordanis. Nam Iordanis transibat per terram Israelitarum, & ad orientem eius erat terra duarum tribuum, & dimidiæ. Numer. 32. reliqua autem terra nouem tribuum, & dimidiæ erat ad occidentem Iordanis. Vnde Num. 34. ponitur Iordanis terminus orientalis terræ huius. *Galilæe gentium populus.* id est, ista terra Zabulon, & Nephtali. erat populus Galilæe gentium. Erant enim duæ Galilæe. vna Gentium, & alia Iudæorum. Pro quo sciendum, quod Galilæa tota erat vna prouincia, & tamen tempore Salomonis diuisa est, quia ipse dedit viginti ciuitates Galilæe regi Iram, qui erat rex Tyri, pro expensis, quas dederat ei per ædificationem templi. Et ista ciuitates uocata fuerunt ab ipso Iram terra Chebul. 3. Reg. 9. & a Iudæis uocabantur Galilæe gentium, id est, Galilæa pertinens ad gentiles, quia sub dominio gentiliū fuerunt aliquanto tempore. Et ista Galilæa gentium est magis occidentalis, quam Galilæa Iudæorum, quia est uersus terram Tyri, & Sydonis, quarum erat rex ipse Iram. Et de ipsa Galilæe gentium erat Capharnaum, & alia ciuitates in quibus Christus cepit prædicare. De hoc Hieron. dicit. Nota quod sunt duæ Galilæe, vna quæ dicitur Iudæorum, altera quæ dicitur gentium. Diuisa est enim Galilæa tempore Salomonis, qui dedit 20. ciuitates in Galilæa Iram regi Tyri, quæ pars dicta est postea Galilæa Gentium, reliqua autem Iudæorum. *Qui ambulabat in tenebris uidit lucem magnam.* scilicet, populus qui ambulabat. Iste erat populus Galilæe gentium, qui in tenebris ambulabat, nesciens quid ageret, & Christo incipiente prædicare uidit lucem magnam: quia informatus est in fide, & in operibus per Christi doctrinam. Hic ponuntur multi nominatiui cum uerbo uo, & sunt omnes quasi exponens expositum, scilicet, terra Zabulon, & terra Nephtali, scilicet, quæ est uia maris, & est populus Galilæe gentium trans Iordanem ambulabat in tenebris, & uidit lucem magnam. Sic dicit hic Glo. construendum. *Et sedentibus in regione umbra mortis lux orta est eis.* Eadē sententia est replicata, quia idem est, quod populus, qui ambulabat in tenebris, uideret lucem, quod sedentes in umbra mortis respicerent lucem super se ortā. Est tamen modus duplicandi sententiam ad ornatum; & fit maxime in prophetis, & in Psalmis, sicut dicitur Psalm. 143. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælum, & digitos meos ad bellum, Et tamen idem est docere manus ad prælum, quod docere digitos ad bellum. Dicuntur sedere isti in umbra mortis: quia erant iuxta mortem. Nā umbra rei est prope rem. Vnde, qui est in umbra domus, non est in domo, & tamen non multum distans à domo. Ita isti erant propinqui morti æternæ. Ideo erant in umbra mortis: & lux prædicationis Christi abstulit eis istam umbram, & liberauit eos de morte propinqua.

Ad intelligentiam istius literæ considerandum, quod ista prophetia, quæ habetur Isai. 9. exponitur aliter à Iudæis, & a quibusdam alijs. Nam dicitur: primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali: & hoc exponunt de captiuitate decem tribuum. Fuerunt enim captiui primò tempore Phacee filij Romeliæ Regis Israel per Theglathphalar Regem Assyriorum. Nam captiui uas duas tribus ultra Iordanem, scilicet, ad orientem eius, & transiens ad occidentem Iordanis captiui uas de Zabulon, & de Nephtali, & de Galilæa multas 4. Regum 15. Et exponunt istam primam partem, scilicet. Primò tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, scilicet, quia ca-

ptiuitatis malis hominibus alleuiata est terra illa a ponderibus peccatorum. Postea autem reliqui, qui remanserant de illis decem tribubus captiui fuerunt per Salmanasar regem Assyriorum tempore Osea filij Ela regis Israel. 4. Regum 17. Et de hac captiuitate, exponunt secundam partem, scilicet, nouissimè aggrauata est uia maris, id est, posteriori tempore captiui fuerunt reliqui Israelitæ. Sed dicendum, quod ista expositio non stat, quia necesse est intelligi de prædicatione Christi in sensu literali sicut Mattheus allegat, quia ita Mattheus per Spiritum sanctum scribens, intelligebat istam prophetiam, sicut Isaias per eundem Spiritum sanctum illam primò proferens, & apud Christum nos non poterat de hoc esse aliquod dubium: cum Mattheus sic exponat, etiam si nulla ratio ad hoc appareret. Et tamen, quia Iudæus non attendet ad Mattheum, poterit conuinci ipsa auctoritate, quod non possit sic exponi. Primò, quia isti implicat contrarietatem quandam irrationabilem in modo loquendi, quia primam captiuitatem uocant alleuiationem, & secundam uocant grauamen: & tamen utraque debet dici aggrauatio propter angustiam captiuorum: quia aggruare est quodcumque imponunt, multa onera super aliquos. Et, quia captiui sustinent pessimam conditionem seruitutis, dicuntur aggruari. Si autem uellent primam captiuitatem esse alleuiationem: quia tota terra alleuiata est a ponderibus peccatorum, deberet etiam uocari captiuitas secunda alleuiatio: quia etiam aliqui tunc, qui captiui sunt, erant peccatores ualde, quos scriptura nimis accusat. 4. Reg. 17. nō ergo est conueniens modus loquendi. Secundo, quia si loqueretur de captiuitate reliquorum, cum dicitur, aggruata est uia maris, nominaretur ibi tota terra, in qua habitabant ista decem tribus: uel saltem id quod esset principale in ea, scilicet, Samaria, quæ erat caput regni Israel. Et tamen non fuit nominata nisi Galilæa, cum dicitur, uia maris trans Iordanem Galilæe gentium. Ergo non intelligitur de illa captiuitate. Tertiò, quia non possunt intelligi duæ captiuitates ex illa littera, etiam si exponenda esset de captiuitate, quia idem populus est, qui significatur utrobique. Nam cum dicitur: Primò tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali: est idem terra Zabulon, quod uia maris: & populus Galilæe gentium. Nā Zabulon, & Nephtali contingunt se in Galilæa in extremitatibus suis, sicut apparet hic, dum dicitur quod secessit in Galilæam, & habitauit in Capharnaum, in finibus Zabulon, & Nephtali. Et sic fines Zabulon, & Nephtali sunt in Galilæa, & ipsa uia maris etiam est in terra Zabulon, & Nephtali. Nam illa transit per ciuitatem Cedar, quæ distat tribus leucis ab urbe Capharnaum. ut supra dictum est. Et tamen Capharnaum est in finibus Zabulon, & Nephtali, ut hic dicitur. Ergo etiam uia maris est in finibus Zabulon, & Nephtali. Et sic non potest uillatenus litera ista exponi de illis duabus captiuitatibus, nec de aliqua earum. Dicendum igitur, quod intelligitur de Christo. Primò patet: quia Mattheus, qui est tanta auctoritatis, sicut Isaias, immo maioris, exposuit istam auctoritatem de Christo. Secundo patet ex continuatione literæ: quia in quantum possumus, debemus facere, quod in littera continuata non sit sententia discontinua, si scriptura hoc tolerare potest, & tamen Isai. 9. ubi ponitur quasi immediate paruulus natus est nobis, quod necessarie est intelligi de Christo, & etiam ipsi Iudæi de Messia istud exponunt: ergo conuenientius est, quod etiam ista auctoritas, scilicet, primo tempore alleuiata est: & etiam intelligatur de Messia, si non sit aliquid, quod obstat. Secundo patet, quia tota illa littera intelligitur ualde conuenienter de tempore prædicationis Christi, & non reperitur aliquid,

Coniunctur Iudæi auctoritate Isai.

Ista propheta intelligitur de Christo.

aliquid, de quo ita conuenienter intelligatur. Ideo, de-
bet de Christo exponi. Erat autem intentio Iſaiæ dice-
re, q̄ in principio prædicationis Chriſti, iſti qui habita-
bant in terra Zabulon, & Nephtali alleuiati ſunt a pec-
catis, & ignorantia per Chriſti prædicationem, ſcilicet,
ciuitas Capharnaum, & Corozaim, & Bethſaida, &
alia ciuitates propinque terræ Galilææ, quæ vocan-
tur Zabulon, & Nephtali, ideſt, in finibus Zabulon, &
Nephtali, ideſt, in conſinibus Zabulon, & Nephtali.
Iſti tamen ad vltimum contempſerunt verbum Chri-
ſti, & non fecerunt penitentiam, licet multa ſigna fe-
ciſſet ibi Chriſtus. Nam tunc iſta terra aggrauata eſt,
ideſt, peccata ſua magis aggrauata fuerunt, quam ſi
nunquam auდიſſent verbum Chriſti, vel fuerunt pec-
cata eorum magis aggrauata, quam peccata aliarum
Vrbium, in quibus Chriſtus non prædicauit. Et hoc
Chriſtus iſtis ciuitatibus annunciauit, & impropera-
tis infra 11. ſcilicet. Tunc cepit exprobrare ciuitati-
bus, in quibus factæ ſunt plurimæ virtutes eius, quia
non egieſſent penitentiam. ſ. Vt tibi Corozaim, vti tibi
Bethſaida: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ fuiſſent vir-
tutes, quæ factæ ſunt in vobis: olim in clificio, & cinere
penitentiam egieſſent. Verumtamen dico vobis, Ty-
ro, & Sidoni remiſſus erit in die iudicij, quam vobis.
Et tu Capharnaum, nunquid vſque in cœlum exalta-
beris: Vſque in infernum deſcendes. Quia ſi in Sodo-
mis factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, forſi-
tam manſiſſent vſque in hanc diem. Verumtamen
dico vobis, quia terra Sodomorum remiſſus erit in
die iudicij, quam tibi. Iſtam aggrauationem magnam
peccatorum iſtarum ciuitatum expreſſit Iſaias, cum
dixit: nouiſſimè aggrauata eſt via maris, ideſt, ipſa ter-
ra Galilææ, quæ eſt terra Zabulon, & Nephtali, & vo-
catur via maris propter cauſam dictam. Et potuiſſet
planius dicere Iſaias, ſcilicet, primo tempore alleuiata
eſt terra Zabulon, & Nephtali, quia eadem terra erat,
& tamen propter pulchritudinem locutionis appella-
uit eam alio nomine, ſcilicet, via maris, cum utrumq;
nomen ei competat. Et hoc multum vulgatum eſt
apud Iſaiam, qui ſæpe eandem ſententias per diuerſa
verba duplicat. Et ſic dicitur 2. Regum 20. & 3. Reg.
12. Quæ nobis pars in Dauid: aut quæ hereditas in ſi-
lio Iſai? Et eſt unica ſententia, quia pars, & hereditas
idem ſunt, & Dauid, & filius Iſai, idem ſunt, quia Da-
uid erat filius Iſai, 1. Regum 16. Sic exponit Hiero. ſu-
per Iſaiam, dicens: primo tempore alleuiatam eſſe ab
onere peccatorum, quia in regionibus quarum tribuū,
primum Saluator Euangelium prædicauit: nouiſſimo
autem tempore aggrauata eſt fides eorum plurimis
Iudæorum in errore permanentibus. Etiam exponens
ibi recitat Hiero. opiniones, quas non tenet, dicens:
Vel ſecundum Hebræos in Chriſtum credentes, hæc
duæ tribus Zabulon, & Nephtali ab Aſſyrijs captæ ſunt
in Galilæa deſerta, quam propheta dicit eſſe alleuiatā,
eo quod peccata populi ſuſtineret, ſed poſtea reliquæ
tribus, quæ habitabant trans Iordanem, ductæ ſunt in
captiuitatem. Iſta eſt expoſitio, quam ſupra reproba-
uimus. Tangit ibi etiam aliam dicens, uel ſecundum
Nazaræos adueniente Chriſto, primo terra Nephtali,
& Zabulon eſt liberata ab erroribus Phariſæorum. Poſtea
autem per prædicationem Apoſtoli Pauli ingrauiata
eſt, ideſt, multiplicata prædicatione in terminos Gentium.
Iſta expoſitio concordat cum noſtra, quantum ad pri-
mam partem, ſed quantum ad ſecundam diſcordat.
Quia cum dicitur, nouiſſimè aggrauata eſt via maris,
intelligunt de prædicatione Pauli, quæ extenſa eſt ad
omnes Gentes pergendo ad eas per via maris. Sed nõ
potest ſic intelligi, cum dicatur, nouiſſimè aggrauata
eſt via maris trans Iordanem Galilææ Gentium. Et ſic
iſta via maris erat in Galilæa Gentium, & ſic non po-

teſt exponi conuenienter litera, niſi ſicut ſupra expo-
ſuimus. *Exinde cepit Ieſus prædicare.* Ideſt, in ipſa ciuitate
Capharnaum cepit Chriſtus prædicare. Vel dicitur
exinde, ideſt, poſtquam uenit, uel ex quo uenit ad ip-
ſam cepit prædicare. Magna ergo fuit laus ciuitatis Ca-
pharnaum, quod in ea prædicatione Chriſti exordium
ſumpſerit. *Et dicere, penitentiam agite.* Iſtud fuit, quia
Chriſtus prædicabat admonendo homines, ut pœni-
tentiam agerent recedendo a peccatis præteritis. Et ſic
prædicauit Chriſtus id, quod prædicauit Ioannes. Nam
initium prædicationis Ioannis fuit in his uerbis, ſcili-
cet, penitentiam agite, & appropinquabit regnum
cœlorum, ſupra 3. *Appropinquabit enim regnum cœlorum.*
Quædam litera habet de futuro, ſcilicet, appropinqua-
bit, & eſt ſenſus, penitentiam agite, appropinquabit
enim regnum cœlorum, ideſt, ſi penitentiam egeritis
regnum cœlorum appropinquabit ad uos, quia poteritis
ingredi in illud, & alias non ingrediemini. Alia lite-
ra habet de præterito, ſcilicet, appropinquauit regnum
cœlorum. Et eſt ſenſus, Tempus eſt, quod agatis, peni-
tentiam, quia regnum cœlorum, ideſt, ſtatus noui te-
ſtamenti appropinquauit, ideſt, iam eſt propè nos, quia
nũc incipiet, & ad ſuſcipiendum illum dignè, oportet
quod penitentiam agatis, quia non poteſt nouam ui-
tam inchoare, quem ueteris non penituit. Nam ali-
quando ſtatus noui teſtamenti uocatur regnum cœlo-
rum, ſicut dicit Gregor. in Homilia uirginum, & re-
gnum cœlorum præſentis temporis Eccleſia dicitur.

An iſta litera ſit bene continuata cum præcedenti.
Quæſt. LXXVIII.

QVAERITVR, an iſta litera ſit continuata
ad præcedentem. Aliqui putant, quod ſic, q̄
poſtquam Chriſtus ieiuauit uenit immedia-
tè in Galilæam, & prædicauit in Caphar-
naum, ſicut hic dicitur: cum Mat. nihil interponat, &
idem Marcus, & Lucas faciunt.
Dicendum, quod non eſt iſta litera continuata, ſed
neceſſe eſt multa fuiſſe omiſſa, quæ fuerunt inter Chri-
ſti ieiuium, & ea, quæ dicuntur hic. Vnde conueni-
ter dicitur apud Doctores, & habetur in hiſtoria ſcho-
laſtica, & per Aug. quod tres Euangeliftæ primi omi-
ſerunt omnia geſta primi anni Chriſti poſtquam ba-
ptizatus eſt, & ſcripſerunt ſolum ea, quæ fuerunt poſt-
quam Ioannes poſitus eſt in carcere. Vnde Aug. dicit,
quod ſcilicet Ioannes Euangelifta priuſquam iret Ie-
ſus in Galilæam, dicit de Petro, & Andrea, & Natha-
naele, & de miraculo in Chana Galilææ, quæ omnia
cæteri Euangeliftæ prætermiſerunt id, contextibus
ſuis narrationibus, q̄ Ioan. reuerſus ſit in Galilæam.
Vnde intelligitur fuiſſe interpoſitos aliquos dies, qui-
bus illa de diſcipulis geſta ſunt, quæ interponuntur
à Ioanne.

Ad ſciendum ergo continuationem geſtorum Chri-
ſti, conſiderandum eſt, quod Chriſtus, antequam ba-
ptizaretur ſemper manſit in Nazareth, & erat ibi ſub-
ditus Ioseph, & Mariæ. Luc. 2. Manſit autem ibi uſque
ad tempus, quo Ioannes cepit baptizare, ut colligitur
ſupra 2. & ibi declaratum eſt. Tunc Chriſtus iuit de
Galilæa, ſcilicet, de Nazareth ad Ioannem, ut baptiza-
retur ab eo, præcedenti. c. & erat Chriſtus ipſa die an-
norum 29. completorum & 13. dierum intiper. Vnde
dicebatur incipiens quaſi annorum triginta, quan-
do baptizatus eſt. Luc. 3. Et ipſa die qua baptizatus eſt,
uel ſequenti Chriſtus iuit in deſertum, & incepit ieiu-
ium quadraginta dierum, ut colligitur præcedenti. c.
in ſi. & in principio huius, & Mar. 1. & declaratum fuit
præcedenti. c. Poſtquam uerò ieiuauit, oportet dice-
re quod Chriſtus reuerſus fuerit ad Iudæam ad locum
ubi

ubi erat Ioannes baptizans, & nondum habebat ali-
quos diſcipulos. Sed quadam die dum tranſiret Chri-
ſtus coram Ioanne, & duobus diſcipulis eius, dixit Io-
annes de Chriſto. Ecce agnus Dei. Et audientes hoc il-
li duo diſcipuli Ioan. ſecuti ſunt Chriſtum. Et ille con-
uerſus, & uident eos ſequentes ſe, dixit: Quid quæ-
ritis? Illi autem dixerunt: Rabbi, ubi habitas? Ille dixit,
venite, & uidete. Et uenerunt ad locum, & manſerunt
ibi die illo. Erat autem unus iſtorum duorum Andreas
frater Petri, qui prius fuerat diſcipulus, & auditor Ioan-
nis. De his Ioan. 1. Neceſſe eſt, ergo dici, quod iſta fue-
rint, poſtquam Chriſtus ieiuauit quadraginta diebus,
quia ante ieiuium diſcipulos nullos habebat, quia
nullus dubitat Chriſtum non habuiſſe diſcipulos an-
te baptiſmum, & tamen die, qua baptizatus eſt iuit ad
deſertum, & cepit ieiuare, ut dictum eſt: ergo nõ
habuit diſcipulos ante ieiuium: maxime quia nõ erat
deceus, quod illos haberet. Quia cum Chriſtus qua-
draginta diebus ieiuij manſerit ſolus in deſerto, ſcan-
dalizaret diſcipuli ſui neſcientes, ubi ille eſſet, vel
quid faceret, & maxime ſi hoc contingeret in prin-
cipio diſcipulatus. Non ergo habuit diſcipulos ante ieiu-
ium. Et tamen in eis, quæ habentur Ioan. 1. apparet,
quod incipiebat iam habere diſcipulos, ideo poſt ieiu-
ium fuit illud. Et ſic dicendum eſt, quod aliqui eorum,
quæ habentur Ioan. 1. facta ſunt ante baptiſmum Chri-
ſti, & ieiuium, alia uerò poſt. Quia tamen alii Euan-
geſtiſtæ dixerant de Chriſti baptiſmo, & ieiuio. Ioan.
ſubtricit illa, & ſcripſit ea, quæ facta ſunt poſt ieiuium,
licet ipſe non exprimat, quod fuerint ante ieiuium,
uel poſt. Et ſic totum, quod habetur à medio capituli
primi Ioannis, uſque ad finem quarti, quaſi ſuit inter
ieiuium Chriſti, & eius reditum in Galilæam, & om-
nia illa ſubtriciuntur alijs tres Euangeliftæ. Vnde quan-
do uenit Andreas frater Petri ad Chriſtum, ut dictum
eſt, manſit cum eo die ipſo. Deinde reuerſus, inuenit
fratrem ſuum Simonem, & dixit ei. Tu uocaberis Cê-
phas. ſequenti autem die uoluit Chriſtus ire de Iudæa
in Galilæam, & inuenit Philippum, & dixit ei, ſequere
me. Erat autem iſte Philippus de Bethſaida, de qua
erat Andreas, & ipſe Philippus adduxit Nathanael ad
Chriſtum. Et ſic habuit tunc Chriſtus iſtos diſcipulos
Petrum, & Andream, Philippum, & Nathanael, qui
cum illo uenerunt in Galilæam. De his omnibus Ioan. 1.
Die autem tertio poſtquam Nathanael uenit ad Chri-
ſtum, facta ſunt nuptiæ in Chana Galilææ, ideſt, quod
Chana erat: quadam uilla parua in Galilæa: & ad illas
nuptias uocatus eſt Ieſus, & diſcipuli eius, ubi conuer-
ſus aquam in uinum. Et fuit iſtud primum miraculum,
quod fecit. De his Ioan. 2. Poſt hæc deſcendit Chriſtus,
& Mater eius, & diſcipuli eius cum eo de Chana Galilææ
in Capharnaum, quæ etiam erat in Galilæa, &
manſit ibi paucis diebus, Ioan. 2. Hoc autem fuit, quia
erat paſcha proximum, & oportebat aſcendere in Iudæam
in Ieruſalem. eod. c. Iſtud fuit Paſcha anni triceſi-
mi Chriſti, & ſic omnia quæ enarrata ſunt, facta fue-
runt inter diem tertiumdecimum anni triceſimi Chriſti,
qui erat dies ſextus Ianuarij, ſcilicet, dies Epiphaniæ, &
diem Paſchæ Iudæorum, quod Paſcha ſolet accidere
circa finem Martij, uel principij Aprilis, & ſic eſſent
ad plures meſes ad contemplandum omnia iſta. Nam
Chriſtus baptizatus eſt die Epiphaniæ, ut tenet tota
Eccleſia, & paſer in quadam Antiphona eiufdem diei,
quæ incipit Tribus miraculis, & in alia, quæ incipit Ho-
die cœleſti ſponſo. Et ſequenti die Chriſtus iuit in de-
ſertum, & inchoauit ieiuium ſuum, computando
ergo quadraginta dies à die Epiphaniæ perueniet nu-
merus ad 18. uel 15. diem Februarij. Tempus ergo,
quod manet, ideſt, à 15. die Februarij uſq; ad principij
Aprilis, uel quaſi, quo tempore ſolet accidere Paſcha

A Iudæorum fuit, in quo acceſſerunt ad Chriſtum diſci-
puli ſupra poſiti, & redijt de Iudæa in Galilæam, &
fuit in Chana Galilææ in nuptijs, deſcenditque in Ca-
pharnaum, & manſit ibi diebus paucis propter propi-
nquam Paſcha. Iſtud eſt dicendum neceſſario fuiſ-
ſe Paſcha anni 31. Chriſti, quod hic non probabitur
propter longam deductionem qua indiget, ſed proba-
tum eſt planè in libro noſtro deſenſorio trium Con-
ſolium in qua eſt tertia. In iſto Paſcha Chriſtus iuit in
Ieruſalem, & ibi euertit Cathedras uendentium colum-
bas, & effudit pecuniam nummulariorum in ipſo fe-
ſto Paſchæ: Ioan. 2. Et tunc fecit multa alia miracula
in feſtiuitate, & multi crediderunt in eum propter il-
la miracula. eo. cap. Tunc credidit in Chriſtum homo
Phariſæus nomine Nicodemus. princeps Iudæorum,
& uenit ad Chriſtum occultus per noctem, & diſpu-
tauit cum eo de baptiſmo, quomodo oportet homi-
nem naſci denuo. Ioan. 3. Hoc toto tempore Ioannes
Baptiſta adhuc prædicabat, & baptizabat, quia non-
dum fuerat miſſus in carcerem, & baptizabat in Ae-
non iuxta Salim, quia erant ibi aquæ multæ. Ioan. 3.
Tunc autem Chriſtus manebat in Iudæa, & diſcipuli
eius baptizabant multos uenientes ad Chriſtum: in-
choantes baptiſmum noui teſtamenti. Et tunc quidam
de diſcipulis Ioannis dixerunt ei, q̄ Chriſtus baptiza-
ret: etiam Ioannes tunc dixit eis multa de laude Chri-
ſti. Ioan. 3. uſque ad finem capituli. Dum hæc fierent
incipiebat crefcere quedam inuidia ex diſcipulis Ioan-
nis, & Phariſæis, quia maior turba ſequebatur Ieſum,
quam Ioannem, & quod plures baptizaret, quam Ioan-
nes. Chriſtus autem, ut non daret locum inuidiæ re-
ceſſit tunc in Iudæa, & uenit ſecundam uice in Galilæam.
Ioan. 4. in principio: Hæc autem fecit, ut Ioannes ſo-
lus maneret baptizans in Iudæa, & ipſe eſſet elonga-
tus ab eo in Galilæa, & ſic non poſſet ſimulatus, & in-
uidia locum habere. Tunc autem, cum Chriſtus rece-
debat de Iudæa in Galilæam, oportebat, quod tranſi-
ret per quandam Ciuitatem Samaritanorum nomine Sirach.
Et ibi: cum ſederet ad fontem, habuit longum collo-
quium cum Samaritana: manſitque in Ciuitate ipſa
diebus duobus. Ioan. 4. & dicitur, quod immediate
recedens inde iuit in Galilæam, & receperunt eum Ga-
lilæi, qui uiderant miracula, quæ fecerat in Ieruſalem
in die Paſchæ. eo. cap. Et hæc uice qua Chriſtus uenit
in Galilæam, iuit in Nazareth, & in Capharnaum, ſi-
cut hic dicitur. Iſta autem omnia omiſerunt tres Euan-
geſtiſtæ, & ſuppleuit ea Ioannes ad præces Aſianorum,
cui illi omiſiſſent geſta unius anni Chriſti, & amplius.
Nam illi ſolum narrant ea, quæ Chriſtus fecit ex tem-
pore, quo Ioannes in carcerem eſt, & tamen ipſe in-
carceratus fuit in tempore aſſyriorum anni 31. Chri-
ſti, & Paſcha anni 31. eiufdem omiſerunt tres Euan-
geſtiſtæ, & eſt pluſquam vnus annus. De hoc dicitur in
ecceſtiſtica hiſtoria, ſcilicet, Ioannem enim tradunt
uſque ad vltimum penè uitæ ſuæ tempus, abſque vl-
lius Scripturæ inditijs Euangelium prædicaffe. Sed
cum trium Euangeliorum ad ipſum notitia perueniſ-
ſet, probaſſe quidem dicitur ueritatem dictorum: de-
eſſe tamen uidit aliqua, & maxime quæ primo prædi-
cationis ſuæ tempore dominus gegerat. Certum eſt
enim, quod in alijs tribus Euangelijs, hæc uidentur ſo-
la contineri, quæ in eo geſta ſunt anno, quo Ioannes
Baptiſta, uel inclufus eſt in carcerem, uel punitus: Mat-
theus enim poſt temptationem Chriſti continuo ſubi-
cit: Audiens autem, quod Ioannes traditus eſſet, &c. &
Marcus ſimiliter. Lucas uerò priuſquam aliquid de
actibus Chriſti referret, dicit quod Herodes conſulit
Ioannem in carcere. Rogatus eſt ergo Ioannes Apo-
ſtolus, ut ea quæ præterierat priores, ante traditionem
Ioannis Saluatoris geſta ſcriberet, & ideo dicit in
Euan-

Euangelio suo. Hoc fecit initium signorum Iesus. Dicetur, quare tres Euangelista vniformiter omiserunt omnia hæc. Dicendum, quod illi voluerunt scribere gesta præcipua Christi, & doctrinam eius. Ista autem fuerunt à principio prædicationis eius. Et quia Christus post Ioannis incarcerationem coepit prædicare, vt infra dicitur, gesta prioris temporis omiserunt.

Quare Christus audita traditione Ioannis secessit in Galilaam.
Quæst. LXXIX.

QVAERITVR, quare dicitur hic, cum audisset Iesus, quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilaam. Dicendum vno modo, quod Matthæus omittebat hic multa inter tentationem, quæ supra posita erat, & ista quæ sequuntur, & voluit accipere principium dicendorum à tempore incarcerationis Ioannis. Ideo dixit, cum audisset Iesus: quasi sit hoc quidam articulus distinguens inter præcedentem narrationem. Sic etiam dicitur Mar. 1. Quia posito Christi icinio sequitur: postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilaam. Secundò fuit hoc, vt uolunt aliqui ad innuendum, quod Christus non prædicauit vsque ad incarcerationem Ioannis. Postea uerò, quam in carcere decollatus est Ioannes, Christus coepit prædicare. Et sic innuit Nicolaus.

An Christus prædicauit Ioanne prædicante.
Quæst. LXXX.

QVAERITVR, an Christus prædicauit Ioanne prædicante, vel coepit postquam ipse incarcerationatus est. Quidam dicunt, quod antequam incarcerationetur Ioannes, prædicabat Christus, quia iam baptizabat: ergo etiam prædicabat, cum per utrumque se ostenderet. Patet, quia Ioanne baptizante in Aenon antequam incarcerationetur, dixerunt ei discipuli sui, quod Christus baptizaret. Ioann. 3. scilicet. Rabbi, ille, qui erat tecum trans Iordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce baptizat. Secundò patet, quia Ioann. 4. dicitur, quod Pharisei dicebant, quod Christus faciebat plures discipulos, quam Ioannes, & baptizabat plures, & tamen discipulus non fit nisi per doctrinam: ergo Ioanne docente, & baptizante Christus docebat, & baptizabat. Et sic baptizabat, quia doctrina sua non erat nisi uerbum prædicationis. Tertio patet, quia Christus in Pascha primo, quo fuit in Ierusalem, cum eiceret ementes, & uendentes de templo, docebat, quod domus Dei deberet esse domus orationis, & alia multa. Ioan. 2. Quarto patet, quia ipse multa prædicauit de baptismo ipsi Nicodemo. Ioan. tertio. Quintò patet, quia prædicauit Mulieri Samaritanæ: cum sederet ad fontem, Ioan. quarto. Sextò patet, quia intrauit tunc in Ciuitatem Samaritanorum nomine Sirach, & prædicauit ibi duobus diebus, & multi crediderunt propter sermone eius, ita ut dicerent. Iste est uerè saluator mundi. Ioan. 4.

Dicendum, quod Christus non prædicauit Ioanne prædicante, sed solum postquam incarcerationatus est. Primò patet, quia dicitur hic: cum traditus esset Ioannes, secessit Iesus in Galilaam, & iuit tunc ad prædicandum, sicut dicitur Mar. primo, scilicet. Postquam traditus est Ioannes, uenit Iesus in Galilaam nunquam baptizauit, immò non inuenitur de Christo, quod aliquem unquam baptizauit. Et licet discipuli Ioannis dixerunt, quod baptizabat, & omnes ueniebant ad eum, non baptizabat ipse, sed solum discipuli eius, ut patet Ioan. octauo. Sed quia illi baptizabant, putabant aliqui

flus fecit in Capharnaum: cum dicatur, quod factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Isaiam, & tamen in auctoritate illa dicitur, primo tempore alleuiata est terra Zabulon, id est, quod illa alleuiata est prius, & illuminata per prædicationem Christi, cum dicatur, populus, qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam. Istud tamen fuit post Ioannis incarcerationem: ergo non ceperat prius prædicare, sed in Capharnaum inchoauit. Tertio patet, & clarius, quia dicitur in litera. Exinde coepit Iesus prædicare, & dicere, poenitentiam agite, scilicet, ex Ciuitate Capharnaum. Ergo antequam esset ibi non prædicauerat. Hoc tamen fuit post Ioannis incarcerationem. Idein dicit Chrysothomus super Matthæum, scilicet. Exinde coepit prædicare, id est, ex quo traditus est Ioannes.

Gde coepit prædicare, id est, ex quo traditus est Ioannes. Fuit autem conueniens, quod non prædicaret Christus prædicante Ioanne. Primò, quia tunc prædicatione Ioannis redderetur contemptibilis, quia tanta esset excellentia prædicationis Christi, quod ad Ioannem nemo aduenteret. Secundò, quia tunc uideretur prædicatione Ioannis superflua. Nam Ioannes non erat nisi præcurfor Christi, infra undecimo, & Luc. primo. Non debebat concurrere præcurfor, & ille cuius erat præcurfor, sicut figura, & ueritas, & prænoticum, & res prænotificata. Ideo oportebat, quod incipiente Christo prædicare Ioannes cessaret à prædicatione, vel quod Christus non inciperet. Et quia non erat honestum, nec poterat fieri decenter, quod Ioannes qui erat tam uenerandus, & tantæ reputationis apud Iudæos arce-

Hretur à prædicatione interdicens sibi hoc officium: decuit ergo, quod Christus sustineret quousque Ioannes moteretur, vel omnino impediretur ab actu prædicandi: sicut factum est cum incarcerationatus est. Ideo non incepit prædicare vsque post incarcerationem Ioannis. Hæc duo tangit Chrysothomus super Matthæum, dicens, quod si prædicante Ioanne, coepisset Iesus prædicare, uilem reddidisset Ioannem, & inueniretur prædicatione Ioannis esse superflua quantum ad istius doctrinam, sicut si uo tempore sol cum lucifero oriatur, gratiam luciferi celet. Tertio fuit hoc ad tollendam inuidiam, & similitates. Nam si Christus prædicasset Ioanne prædicante, sequerentur multi Christum, & pauci Ioannem, & discipuli Ioannis inuiderent ualde, & murmurarent. Quod patet, quia baptizantibus discipulis Christi, cum multi conuenirent ad eos, orta est emulatio. Nam dicebant discipuli Ioannis, & Pharisei, quod Christus plures discipulos facit, quam Ioannes. Christus autem audiens hæc, ut non daret locum inuidiæ causandæ, recessit de Iudæa. Ioan. quarto. Sed fieret hoc à fortiori, si prædicaret, quia magis ibi appareret excellentia Christi super Ioannem, quam in baptizando. Ideo non debuit prædicare Ioanne prædicante. Sic etiam dicit Chrysothomus in quadam homilia, scilicet. Ideo etiam non prædicauit donec in carcerem mitteretur: ne ex hoc multitudo scinderetur. Propter quod etiam Ioannes nullum signum fecit, ut per miracula omnes traherentur ad Christum. Non ergo prædicauit Christus ante incarcerationem Ioannis, saltem publicè, vel quasi habens officium prædicandi: licet aliqua pauca doctrinæ uerba interdum diceret, sed non propriè in forma prædicandi.

Ad primum in contrarium dicendum, quod non tenet propter duo. Primò, quia præsupponitur falsum: nam Ioanne prædicante Christus nunquam baptizauit, immò non inuenitur de Christo, quod aliquem unquam baptizauit. Et licet discipuli Ioannis dixerunt, quod baptizabat, & omnes ueniebant ad eum, non baptizabat ipse, sed solum discipuli eius, ut patet Ioan. octauo. Sed quia illi baptizabant, putabant aliqui

aliqui, quod Christus baptizaret. Secundò tenet, quia dato quod Christus baptizaret Ioanne baptizante, non prædicaret eo prædicante, quia non appareret excellentia aliqua Christi super Ioannem in baptizando, cum uterque baptizans esset in aqua: licet in Christi baptismo Christi daretur gratia, illa tamen erat inuisibilis. Si tamen Christus prædicaret, appareret manifestè excellentia eius super Ioannem, & populus scinderetur in diuersas opiniones, & similitates, quibusdam laudantibus Christum, & alijs Ioannem. Quod erat inconueniens. Vel si omnes laudarent Christum, redderetur Ioannes contemptibilis, & etiam esset inconueniens: ideo non debuit prædicare eo prædicante.

BAd secundum dicendum, quod Christus faciebat multos discipulos, non quidem per doctrinam prædicationis, sed per imitationem baptismi, quia baptizabantur iam plures à discipulis eius, quam à Ioanne: vel faciebat plures discipulos, quia licet non prædicaret, tamè faciebat aliqua miracula. Et propter ista plures sequebantur Christum, quam propter doctrinam. Etiam eo tempore, quo prædicabat. Ioan. sexto, scilicet, sequebatur eum multitudo magna, quia uidebatur signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur. Et sic nunc etiam, si non prædicaret multi ad eum concurrerent propter miracula.

CAd tertium dicendum, quod Christus licet eiecit ementes, & uendentes de templo, non prædicauit, sed solum fecit miraculum. Nam multa miracula fecit antequam publicè prædicare inciperet. Et cum obijcitur, quod dixit, quod domus mea domus orationis vocabitur: non dixit hoc tanquam prædicans, sed fuerunt quedam miracula, seu uerba necessaria ad miraculum, cum uellet eijcere de templo ementes, & uendentes in potestate quadam diuina: necesse erat, quod aliquid eis diceret, ut scirent quomodo, & quare eos eijceret.

Ad quartum dicendum, quod sermo Christi cum Nicodemò super baptismum non fuit prædicationis, sed magna fuit quasi quedam responsio super baptismum ad dubia Nicodemi.

Aliter potest dici, quod etiam si ista uocaretur prædicationis: fuit tamen in secreto, quia per noctem uenit Nicodemus ad Christum. Ioan. tertio. Nunc autem loquimur de prædicatione publica facta inter Iudæos. Et hanc Christus non fecit antequam incarcerationetur Ioannes.

DAd quintum dicendum, quod sermo Christi cum Samaritana non fuit prædicationis, sed dialogus, quia Christus loquebatur, & Samaritana similiter. Ioan. quarto. Aliter etiam potest dici, quod etiam si non fuisset dialogus, sed Christus solus loquutus esset: fuit tamen priuatè factum, quia Christus solus sedebat ad fontem loquens cum ea. Ioan. 4. Hic autem loquimur de prædicatione publica, quæ fiebat ad plebem.

EAd sextum dicendum, quod hic magis propriè Christus prædicauit, quia loquutus est omnibus uiris de ciuitate Sirach, & multi in eum crediderunt. Ioan. quarto. Dicendum tamen, quod hic loquimur de prædicatione Christi pública facta inter Iudæos. Ista autem diuisio non erant Iudæi, sed Samaritani, quia ciuitas illa erat Samaritanorum. Ioan. quarto, & mulier illa, quæ uiros uocauit ad Christum erat Samaritana, eodem capitulo. Samaritani autem non erant Iudæi omnino, licet multa haberent Iudæis similia. Vnde Iudæi nolebant conuersari cum Samaritanis. Ioan. quarto. Et propter hoc dixit illa mulier Samaritana. Tu cum Iudæus sis, quomodo petis à me bibere: quarto capitulo. Et sic Christus antequam Ioannes traderetur, nunquam publicè prædicauit inter Iudæos, quasi al-

Alph. Tost. in Matth. Comm.

Asumens sibi officium prædicandi: priuatè tamen sapere multa dixit, quæ ad prædicationis doctrinam poterant pertinere. Et hoc fiebat propter Ioannem, quia dum ipse prædicaret, noluit Christus prædicandi officium assumere propter causas suprapositas.

Quare Christus fecit miracula antequam prædicaret.
Quæst. LXXXI.

QVAERITVR, quare Christus fecit miracula antequam prædicaret. Nam uideretur, quod facere non debebat, quia Christus prædicare noluit Ioanne prædicante, ne eum contemptibilem redderet, & ne per hoc, quod ipse se ostenderet, populus diuideretur in diuersas opiniones, & similitates. Et tamen Christus faciens miracula, magis per hoc se ostenderet, quam per prædicationem, quia prædicare quilibet potest, etiam si malus sit: miracula autem facere non potest quicumque, nisi Deus specialiter ei gratiam contulerit, scilicet, quod uelit per eum ista facere, sicut dixit Nicodemus Christo: Nemo potest ista facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Ioan. tertio. Magis ergo se ostenderet per miracula, quam per prædicationem: non ergo debuit tunc facere miracula. Item magis excedebat Christus Ioannem faciendo miracula, quam si concurreret cum eo in prædicando, etiam si multum famosius quam ille prædicaret. Et sic non debuit facere miracula tunc, ne maiorem se Ioanne ostenderet.

Dicendum, quod Christus fecit miracula aliqua antequam prædicare publicè inciperet. Nam conuertit aquam in uinum, quod fuit primum miraculum. Ioan. secundo. eiecit etiam ementes, & uendentes de templo in quadam diuina potestate, ita ut illi plurimi existentes fugerent ab eo, qui solus, & inermis erat, & non ausi sunt ei respondere, cum pecunias eorum per terram effunderet, eod. capitulo. Multa quoque alia signa fecit in die Paschæ, & festo ipso coram Iudæis, quando eiecit uendentes, & ementes de templo, eod. cap. scilicet. Cum autem esset Ierolysolis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, uidentes signa eius, quæ faciebat, & tunc dixit ei Nicodemus. Nemo potest facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Ioan. tertio. Dicitur etiam, quod Galilæi receperunt eum, cum uiderent omnia, quæ fecerat Ierolysolis in die festo. Ioan. quarto. Multa ergo fuerunt miracula, quæ Christus fecit Ioanne nondum incarcerationato: licet illa Ioannes subtraheret, solum afferens, quod fuerunt multa. Et hæc Christus uoluit facere ante prædicationem suam, ut per hæc sibi quandam opinionem in plebe faceret, ut sibi crederetur, quando prædicaret. Nam si incepisset prædicare nullis præcedentibus miraculis: fortè sermo eius nullius haberetur auctoritatis propter excellentiam prædicationis Ioannis, qui ante hoc prædicaret. Et sic, licet non prædicaret, miracula tamen facere uoluit. Fuit etiam hoc necessarium propter discipulos uocandos, quia nondum habebat discipulos, & nollet ad eum venire, nisi aliquid in eo excellens uiderent. Sed non erat hoc in prædicatione, quia nondum prædicabat, nec in exteriori uita, & habitu, quia non austerus, sicut Ioannes, sed erat mediocris uita: unde Ioannes in hoc ualde eum excedebat. Debit ergo habere excellentiam in operatione miraculorum. Et sic ipsa uocatio Apostolorum fuit miracula, quia mox, ut uocauit eos, relictis omnibus secuti sunt eum, ut patet de Petro, & Andrea, Iacobo, & Ioanne infra in litera, & de Matthæo infra. Hoc tamen fieri non potuisset, Kk nisi

nisi sermo ille Christi aliquid diuinum latens habuisset, de quo infra dicetur in quadam quaestione.

Ad primum dicendum, quod Christus non refugit se ostendere Ioanne predicante, sed nolebat predicare eo predicante. Et ratio est, quia Ioannes miraculum nullum fecit. Ioan. 10. quod autem Christus miracula faceret, non erat concurrere cum Ioanne, ideo facere voluit. Secus autem si predicaret, quia tunc concurreret cum eo, & eum contemptibilem redderet: videreturque praedicatione Ioannis superflua, & diuideretur plebs in contraria vota, quod non sequeretur ex operatione miraculorum. Quia cum Ioannes miraculum nullum faceret: omnes praeferebant Christum Ioanni in miraculis: & quia Christus nondum predicabat, omnes Ioannem in praedicatione praeferebant, & in hoc eum sequerentur. Ad secundum dicendum, quod Christus non refugit videri maior Ioanne, cum ipse dixerit expresse: ego habeo testimonium maius Ioanne, Ioan. 5. & ipse Ioannes testatus fuerat Christum esse maiorem se dicens, qui post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare, vel corrigiam calciamenti soluere praecedenti cap. Marc. 1. & Luc. 3. Ioannes tamen ostendit postea Iesum esse istum Messiam, de quo loquutus fuerat dicens: Medius vestrum stetit, quem vos nescitis: ipse est, qui post me venturus est &c. Ioan. 1. & iterum ostendit eum populo dicens: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: hic est de quo dixi vobis: post me veniet &c. Christus ergo non refugit videri maior Ioanne, & sic non debuit cessare a miraculis Ioanne predicante, sed satis est, quod non praedicaui eo praedicante, propter causam dictam.

Quare Christus non abstinet a praedicatione Ioanne manente in carcere. Questio. LXXXII.

QVAERITVR, cum Christus abstinerit a praedicatione Ioanne predicante: quare non abstinet eo manente in carcere: quia sequebatur idem inconueniens, scilicet, quod Ioannem contemptibilem redderet praedicando ipso viuento.

Dicendum, quod Christus praedicaui Ioanne viuento, & manente in carcere longo tempore, & quasi per annum. Nam asseritur, quod Ioannes in festo azimorum in carceratus fuerit: & sequenti anno in festo azimorum fuit decolatus, & toto hoc tempore Christus praedicaui. Vnde Christo predicante, Ioannes manens in vinculis, misit ad eum discipulos suos dicens: Tu es, qui venturus es? infra 11. Et dicendum, quod non debuit Christus abstinere a praedicatione Ioanne in carcerato, sicut Ioan. viuento, & predicante propter multa. Primum, quia non erat eadem causa. Nam si Ioanne predicante Christus praedicare vellet, videretur hoc velle facere, vt se exaltaret, & Ioannem contemptibilem redderet. Nunc vero Ioanne non predicante non erat eadem causa. Secundum, quia si praedicaui Christo viuento Ioanne, videretur altera ipsarum praedicationum superflua esse, cum ambo eadem, vel quasi eadem praedicaturi essent. Quia sicut Ioannes praedicaui dicens, poenitentiam agite, praecedenti cap. ita Christus praedicaui, poenitentiam agite, supra in litera. Ioanne autem in carcerato non erat hoc, quia non esset aliqua praedicatione superflua, cum Ioannes non praedicaret, & sic videretur praedicatione Christi incepisse magis ex necessitate, scilicet, ne populus maneret sine doctore, quam ex intentione se praefereudi Ioanni. Et tunc eo predicante incipere debuisset: quia sic positus iuxta se oppositus euidentius eorum com-

munia, & excessus apparent: & maxime, quia si Christus hanc gloriam popularem vellet, Ioanne predicante incipere debebat, & non eo in carcerato: vt non videretur sic timuisse ei comparari praedicanti. Tertio, quia non sequeretur inconueniens de diuisione populi in varia studia, siue vota: quia istud fit, quando sunt duo, aut plures competitores in eadem re. Ioanne autem in carcerato Christus solus manebat. Vnde non erat alius, quem populus sequi posset. Quarto erat conueniens propter Ioannem, quia ipse Christus praedicaui in multis laudauit Ioannem approbando vitam suam, & praedicationem. Quod facere non potuisset, si non cepisset praedicare Ioanne viuento. Patet hoc de praedicatione, quia id quod Ioannes praedicaui, scilicet, poenitentiam agite &c. Christus praedicaui in principio sermonum suorum: vt patet in litera. Laudauit etiam Ioannem in vita, quia quando discipuli Ioannis venerunt ad Christum praedicantem, dixit Christus ad turbas de Ioanne: Quid existis videre in deserto? &c. infra 11. Et ibi dixit Ioannem esse Prophetam, & plus quam Prophetam, & conclusit in maxima laude eius, scilicet, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Expediebat ergo Ioanni, quod Christus praedicaret eo viuento, & in carcerato. Quinto, quia si Christus non praedicaui Ioanne viuento, & in carcerato multum tempus ei inutiliter abiret. Nam postquam Christus a populo agnitus est testimonio Ioannis, quod esset Messias, non supererat nisi, vt operari inciperet. Ioannes tamen mansit in carcere per annum, vt asseritur. Quod autem Christus per totum illum annum nihil agens a praedicatione se abstineret, inconueniens erat. Vnde debuit Ioanne in carcerato praedicare, cum ex hoc Ioanni non preiudicaretur. Sed obijciatur, quod licet Ioanne in carcerato populus non posset diuidi in varias opiniones, quia Christus solus praedicaret, tamen si Ioannes solueretur postea de vinculis, oportebat, quod cessaret a praedicatione, uel esset sermo suus contemptibilis propter excellentiam praedicationis, & operationis Christi.

Dicendum, quod Christus sciebat Ioannem non soluendum esse de vinculis, sed ibi decollandum, ideo eo in carcerato, ita potuit sine eius prauidio, & timore competitionis incipere praedicare, sicut eo mortuo. Ante vero quam in carceraretur, hoc esse non potuit, ideo praedicare non debuit nisi Ioanne in carcerato, quia tunc non sequebatur aliquod inconueniens. Poenitentiam tamen causam mysticam in hoc Hieronymus super Matthaeum dicens: Mysticè autem Ioanne tradito Christus incipit praedicare, quia defluente lege, consequenter oritur Euangelium, Sexto fuit hoc, quia si Christus deberet abstinere vsque ad mortem Ioannis a praedicatione, ne eum contemptibilem redderet: ita etiam debuisset post mortem eius abstinere. Quia etiam tunc poterat reddi contemptibilis sermo Ioannis, in quantum Ioannes, & facta, & dicta eius in memoria hominum manebant. Et tamen istud est absurdum, quia tunc Christus nunquam praedicaui, cum pauco tempore uixerit super Ioannem: ideo nec debuit abstinere a praedicatione eo in carcerato, cum iam ille praedicare non posset, cum nunquam futurus esset suus competitor.

Quomodo hic dicitur, quod Christus iuit in Galilaeam post Ioannis incarcerationem, cum prius iuerit. Questio. LXXXIII.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, quod cum audiisset Christus Ioannem esse traditum secessit

secessit in Galilaeam: nam antequam Ioannes traderet, Christus iuit in Galilaeam. Patet hoc, quia Christus iuit in Galilaeam postquam baptizatus est a Ioanne, & ieiunauit, & incepit vocare discipulos. De quo Ioan. primo, scilicet. In crastinum autem voluit exire in Galilaeam, & tunc iuit illuc cum discipulis suis, & in Cana Galilaeae conuertit aquam in vinum. Ioan. secundo, & post haec redijt in Iudaeam in Ierusalem ad diem festum, eod. cap. & mansit aliquanto tempore in Iudaea, & discipuli eius baptizabant. Ioan. tertio. Erat autem tunc Ioannes baptizans, & nondum traditus fuerat, eod. cap. Et sic multo antequam audiret Christus Ioannem traditum, iuit in Galilaeam. Respondet ad hoc Remigius, quod Christus iuit bis in Galilaeam, scilicet, prima vice de qua dictum est, & tunc dicit, quod nondum erat Ioannes traditus. Alia vice, postquam traditus fuit, postea in Galilaeam iuit. Et allegat Ioan. quarto, scilicet. Reliquit Iudaeam, & abiit iterum in Galilaeam, & de hac vice dicit intelligi, quod secessit in Galilaeam audiens Ioannem traditum.

Dicendum verum esse, quod Christus bis iuit in Galilaeam, quia audiuit Ioannem traditum, quia antequam recederet tunc de Galilaea non erat Ioannes traditus, sed potius ipse voluit ire in Galilaeam, quia Ioannes baptizabat, & nondum erat traditus. Nam dicitur Ioan. quarto, quod ut cognouit Iesus, quod audierant Pharisaei, quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat, quam Ioannes, reliquit Iudaeam, & abiit iterum in Galilaeam. Si tamen Ioannes traditus esset, non oportebat, quod Iesus recederet de Iudaea, sed potius maneret, quia nunc Ioannes in carcerato esset, non esset eius competitor: sicut nunc eo in carcerato praedicare cepit. Ideo Christus non iuit tunc in Galilaeam, quia Ioannes in carcerato erat, sed potius, quia in carcerato non erat. Item patet hoc, quia si Ioannes in carcerato esset, non dicerent Pharisaei, quod Christus baptizaret plures, quam Ioannes, & quod faceret plures discipulos, quia ista erat quaedam inuidia competitionis, quae non est nisi inter viuentes eodem tempore. maxime, quia sicut patet Ioan. 3. discipuli Ioannis dixerunt ei: Rabbi, ille, qui erat tecum trans Iordanem baptizat, & omnes sequuntur eum. Erat autem tunc Ioannes baptizans, & nondum in carceratus, eod. cap. Ista tamen sunt verba, quae audierunt Pharisaei, propter quae Christus recessit de Iudaea in Galilaeam, scilicet, quod Iesus plures discipulos faceret, & baptizaret quam Ioannes. Ioan. 4. ideo Ioannes non erat tunc in carcerato, & sic Christus non iuit in Galilaeam quia audiisset Ioannem traditum. Dicendum ergo, quod Iesus iuit in Galilaeam, quando audiuit Ioannem traditum: non tamen hac vice secunda recessit de Iudaea, vt iret in Galilaeam propter Ioannem traditum, sed quando fuerit hoc, dicitur sequenti quaestione.

Vbi erat Christus, quando recessit in Galilaeam. Questio. LXXXIII.

QVAERITVR, vbi erat Christus, quando recessit in Galilaeam, & audiuit Ioannem traditum. Quidam dicunt, quod erat in Iudaea, & voluit id quod Remigius, scilicet, quod bis venerit Ioannem traditum. Dicendum, quod non stat, vt dictum est praecedenti quaestione: sed potest dici, quod Christus pluries ibat, & redibat de Iudaea in Galilaeam, & sic fuit hoc tertia, vel quarta vice, quia rediret de Iudaea in Galilaeam: cum Scriptura non referat omnem Alph. Tost. in Matth. Comm.

na, quae Christus fecit: sicut apparet de istis tribus Euangelistis, qui omiserunt multa, quae Ioannes suppleuit, scilicet, omnia gesta Christi in anno primo suo, post baptismum. Etiam ipse Ioannes multa omisit, vt dicitur Ioan. 20. scilicet. Multa quidem, & alia fecit Iesus, quae in hoc libro scripta non sunt. Secundum potest dici, quod Christus nunc recessit in Galilaeam, non de Iudaea, sed de Samaria, vel de alia prouincia. Sic uoluerunt quidam dicentes, quod Christus non venerat nisi bis de Iudaea in Galilaeam, quia litera Ioannis solum hoc exprimit. Et tamen dicunt, quod nunc vadens de Iudaea in Galilaeam introiit in terram Samaritiae: quia per illam oportebat eum necessario transire. Ioan. quarto, & ibi maneret praedicando aliquanto tempore, & interim in carceraretur Ioannes. Et hoc Christus audiens iret in Galilaeam, & patet, quia in hac via Christus praedicaui in vrbe Sierhat, quae erat ciuitas Samaritanorum. Ioan. quarto. Ita ergo in alijs forte ciuitatibus Samaritanorum aliquanto tempore praedicaui.

Dicendum, quod non stat, quia Christus praedicaui in vrbe Sierhat, quasi occasionaliter. Nam non videbatur intentio eius praedicandi, sed cum petiuisset aquam a muliere Samaritana: fuit ei occasio loquendi ex eis, quae mulier petiuit ab eo. Illa vero vadens in ciuitatem dixit ciuibus. Et illi exeuntes, rogauerunt Christum intrare in urbem. Et intrauit, & praedicaui, & tamen non praedicaui ibi diuturne: nec etiam in alijs ciuitatibus Samaritanorum, quia dicitur Ioan. quarto, quod mansit ibi, & post duos dies exiit inde, & abiit in Galilaeam. Item patet, quia Christus nollet praedicare per ciuitates Samaritanorum aliquanto tempore, quia ipse dicturus erat in mandatis discipulis suis, scilicet, in viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum non introieritis, sed potius ite ad oues, quae perierunt domus Israel, infra decimo. Non ergo debebat ipse facere contra id, quod alios docturus erat, quia ipse cepit prius facere, quam docere, infra decimo. Item si Christus praedicaui Samaritanis, fuisset suspectus valde Iudaeis, quia Iudaei non conuersabantur cum Samaritanis. Ioan. quarto, sed repellebant eos tanquam hereticos, aut schismaticos. Si igitur Christus illis praedicaret, fortassis Iudaei nolent eum recipere praedicantem: potissimum si praedicaui Samaritanis prius, quam Iudaeis, quia ad Samaritanos eum missum fuisse putarent. Vnde quidam obiecerunt Christo dicentes, Samaritanos es, & demonium habes. Ioan. nono A. fortiori ergo, si praedicaret eis, obijcerent sibi istud Iudaei. Christus ergo nequaquam praedicaret apud Samaritanos, manens apud eos aliquanto tempore. Vnde licet Christus transiret post haec sepe per ciuitates Samaritanorum, nolebat praedicare in eis. Ideo quadam vice misit discipulos ad quadam ciuitatem Samaritanorum, vt peterent cibos: Samaritani autem dare noluerunt, sed clausurunt portas, quia Christus nolebat intrare ad praedicandum. Luc. nono, nunc autem fuit speciale, quod Christus praedicaret Samaritanis in vrbe Sierhat, propter causam supra positam: Non potest ergo dici, quod cum maneret praedicando in vrbe Samaritanorum audiuit Ioannem traditum, & recessit in Galilaeam, sed potest dici, quod Christus in itinere illo moratus est aliquantulum, licet non praedicaret Samaritanis: & interim audiuit Ioannem traditum, & tunc properauit ire in Galilaeam: & tamen quando recessit de Iudaea, nondum erat Ioannes captus, nec propter hoc recessit. Tertio potest dici, quod quando nunc Christus secunda vice iuit de Iudaea in Galilaeam, non erat Ioannes traditus, etiam quando peruenit in Galilaeam: sed mansit Christus aliquanto tempore in Galilaea, & postea declinauit ad ciuitates aliquas de terra Israel, K k 2 quae

qua non erant de terra Galilaeorum: nec etiam vocabantur Iudaea, & in illis mansit quouique audiuit Ioannem traditum esse. Et tunc reuersus est in Galilaeam. Et hoc satis potest stare, quia Matthaeus, & Marcus, qui hoc scribunt, non expriment, quod Christus recesserit de Iudaea, sed solum, quod ierit in Galilaeam, ut patet hic in litera, & Mar. primo dicitur: postquam traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilaeam. Dicendum tamen, quod uerisimilius est, quod Christus in hac secunda uice, qua uenit de Iudaea audiuit Ioannem traditum, & recessit in Galilaeam: non quidem, quod hoc audiret, antequam recederet de Iudaea, sed postquam recedere incepit, & in itinere hoc audiuit. Et dicitur, quod recessit tunc in Galilaeam, id est, continuauit recessum, quem inchoauerat. Sic patet Ioannis quarto, ubi ponitur iste secundus recessus Christi de Iudaea in Galilaeam, qui fuit antequam Ioannes traderetur. Et dicitur quarto capit. continuata narratione istius recessus, quod cum uenisset in Galilaeam, receperunt eum Galilaei, cum uidissent omnia, quae fecerat Hierosolymis in die festo. Et sic patet, quod post illum diem festum non uenerat Christus de Iudaea in Galilaeam, quia aliis iam eum prius honorasset propter in Ierusalem in die festo. Et sic fuit iste primus aduentus eius in Galilaeam post diem festum, & iste fuit secundus recessus, quem Christus fecit de Iudaea in Galilaeam, Ioannis quarto. Necessse est tamen illum esse eundem recessum in Galilaeam, quem hic Matthaeus narrat, quia ibi dicitur, quomodo Christus incepit facere signa in Capharnaum, & hic dicitur etiam, quod cum uenit in Galilaeam, relicta Nazareth habitauit in Capharnaum: ideo uidetur esse idem aduentus in Galilaeam, qui habetur hic, & Ioannis quarto, Et sic in illa uice qua recessit de Iudaea Ioanne adhuc baptizante, in itinere audiuit Ioannem traditum, & tunc iuit in Galilaeam. Si quis tamen uelit tenere tertiam positionem, dicet, quod ille aduentus in Galilaeam de quo Ioann. quarto, non est iste de quo hic Matthaeus loquitur. Et licet dicatur, quod ibi fecit signa in Capharnaum, necesse est dici, quod fuerit Christus pluries in Capharnaum, Et sic non apparebit de qua uice illarum intelligatur. Et sic non est in hoc contrarietas magna, uel difficultas.

Quare Christus recessit de Iudaea in Galilaeam.
Quaest. LXXXV.

QVAERITVR, quare Christus recessit de Iudaea in Galilaeam. Dicunt quidam, quod hoc fuit propter multa. Primo, ut non daret locum uolentibus ei nocere, sed passionem suam conuenienti tempore reseruariet. Secundo, quia tunc Ioannes traditus fuerat, quia praedicabat, & nolebat ipse tradi, sed fugere cum locus esset. Tertio, ut daretur nobis exemplum fugiendi pericula, quando non est necesse illa sustinere: sicut quando sine iniuria diuini honoris, & debiti nostri fugere possumus, infra decimo, scilicet. Si persecuti fuerint uos in una ciuitate, fugite ad aliam. De hoc dicit Sanctus Thomas in opere suo continuo super Euangelia, scilicet. Fugit de Iudaea in Galilaeam, ut passionem suam oportuno tempore reseruariet. Deinde, ut nobis fugiendi periculum daret exemplum. De hoc Chrysostomus super Matthaeum dicit. Non enim accusabile est non proijcere seipsum in periculum, sed incidentem non stare uiriliter. Recedit etiam de Iudaea, ut Iudaicam inuidiam mitigans, simul quidem Prophetiam complens, & magistros orbis terrarum piscari intendens. Attende etiam qualiter ad Gentes iturus a Iudaeis ce-

Fpit causam. Etenim cum Praecursores in uincula immisissent: Iesum compellunt transire ad Galilaeam Gentium, Quarto dicunt aliqui factum esse ad significationem futurorum, scilicet, quia Apostoli, qui post Christum in Iudaea fidem praedicauerunt, inde recessuri erant propter obstinationem Iudaeorum, & quia persequebantur praedicantes. Ad quarto, & decimo tertio. Hoc Christus nunc significauit, cum propter persecutionem Ioannis in carcerati, ipse recessit de Iudaea in Galilaeam, quae uocatur Galilaea Gentium. Sic innuitur uerbis Chrysostomi supra positus.

GDicendum, quod omnia ista praesupponunt Christum recessisse nunc de Iudaea, quando iuit in Galilaeam, & quod recessit audito, quod Ioannes esset in carceratus. Et tunc oportet dici, quod non fuerit recessus eius in Galilaeam ille secundus, de quo Ioannis quarto, sed tertius, uel quartus, aut aliquis alius, de quo in Scriptura non habetur, cum in illa secunda uice Ioannes nondum esset traditus, nec per hoc Christus recedebat, sed ad tollendum inuidiam quorundam, si esset competitor Ioannis in baptizando, & sic tenebatur prima positio praecedentis quaestionis. Sed adhuc dato hoc, non uidetur multum militare, uel esse ad propositum, quod recederet Christus de Iudaea, ut tunc non pateretur, quia non uidebatur aliquod odium tunc suscitatum inter Iudeos contra Christum: nec fuit uique ad ultimum annum praedicationis Christi, ut innuitur Ioannis septimo. Nam tunc iam Christus coepit timere, & non audebat ire in Iudaeam, quia querebant eum, eod. capit. Nunc autem non. Nam postquam Christus nunc iuit in Galilaeam redijt in Iudaeam, & praedicauit ibi longo tempore, & nondum persequebantur eum. Item non multum mouet, scilicet, quod Christus uidens Ioannem in carceratum ex hoc timeret, & recederet in Galilaeam, quia Ioannes praedicabat, & propter hoc in carceratus est: Christus autem nondum praedicabat. Secundo, quia dato quod praedicaret, non erat ei causa timendi, quia Ioannes in carceratus fuerat ab Herode, quia increpabat eum propter Herodiadem uxorem fratris sui, quam ei uiuenti abstulerat. Infra decimo quarto, Christus autem nihil praedicabat contra Herodem: ideo non habebat eandem causam timoris. Tertio, quia si Christus timeret propter Ioannem in carceratum, non erat ei conueniens refugium in Galilaeam, quia Galilaea pertinebat ad dominium Iustus Herodis, qui in carcerauerat Ioannem. Nam ipse uocatur tetrarcha Galilaeae, Luc. tertio. Ideo non recessit Christus de Iudaea in Galilaeam propter hoc. Quod autem dicitur fugisse eum, ut nobis daret exemplum fugiendi: etiam non satis tenet, cum non appareat Christum fugisse propter timorem. Dicendum ergo sine prauidicio aliorum, quod Christus non iuit nunc in Galilaeam fugiens, aut timens. Quia cum magis teneatur, & sit uerisimilius Christum iuisse nunc in Galilaeam illo aduentu, de quo Ioannis quarto, quam alio aduentu: ille recessus non fuit propter timorem, sed ut non esset locus inuidiae. Ioannis quarto. Ideo non recessit propter timorem. Si autem dicatur, quod Christus multis vicibus ibat de Iudaea in Galilaeam, & e contra, & quod iste recessus non fuerit Iesus, sed aliquis alius post. Dicendum erit, quod non fuit propter timorem, cum non haberet Christum aliquam causam timendi propter in carcerationem Ioannis, aut aliam, ut supra ostensum est. Ideo dicitur, quod sit, quia Christus uolebat praedicare in Galilaeam, uel propter alias causas de quibus dicitur sequenti quaest.

Quare

Quare primo Christus praedicauit in Galilaea, quam in Iudaea.
Quaest. LXXXVI.

QVAERITVR, quare Christus iuit primo ad praedicandum in Galilaeam, quam in Iudaea: uel in alias partes terrae Israel. Dicendum, quod Christus ante hoc non praedicabat publice, quia Ioannes nondum fuerat in carceratus, ut ostensum est supra in quadam quaest. de hoc. Nunc uero in carcerato Ioanne debuit incipere officium praedicationis Christi, & uoluit praedicationem incipere in Galilaea propter multa. Primo, quia illa erat terra natalis, & uoluit Christus illis prius benefacere, quam alijs, sic dicit Theophilus, quod nos docemur prius prius beneficiare, & docere, & deinde ad reliquos amicitiam spargere: Galilaea autem erat patria natalis Christi, id est nutritionis, quia licet natus est in Bethlehem, tota uita sua fuerat nutritus, & conuersatus in Nazareth, usque ad annum tricesimum, quo baptizatus est. Et ob hoc uocabatur Nazarenus, & non Bethlehemites, supra cap. 2. Erat autem Nazareth in Galilaea: ideo Galilaeis prius uoluit praedicare. Sed obijcietur, quod non debuit propter hoc praedicare prius Galilaeis, quam alijs: sed potius e contrario. Nam sic fuit in operatione miraculorum: nam plura faciebat in Capharnaum, & alijs uerbis, quam Nazareth, in qua erat nutritus. Et ipse Christus arguit nomine Nazarenorum contra se dicens. Vtique dicetis mihi, quanta audiimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Luc. 4. Et dixit ibi Christus aliquas similitudines, propter quas plura miracula facienda erant alibi, quam ibi. Ita ergo nunc in praedicatione prius alijs, quam Galilaeis praedicare debebat. Dicendum, quod fuit aequum prius Galilaeis, quam alijs praedicare propter causam dictam. Cum autem obijciatur de praedictis, dici potest uo modo, quod Christus plura miracula facturus erat in patria sua, scilicet Nazareth, quam in alijs locis, nisi propter eorum culpam, quia non solum non laudabant Deum de miraculis, quae per Christum fiebant, sed et scandalizabantur ex eis. Mat. 6. scilicet. Et multi audientes admirabantur in doctrina eius dicentes. Unde huic haec omnia, & quae est sapientia, quae data est illi, & uirtutes tales, quae per manus eius efficiuntur? Nonne iste est fabri filius, & Mariae? Et sequitur. Et scandalizabantur in eo, id est, ex operibus eius. Et dicitur ibi: Et non poterat ibi uirtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit. Et hoc erat in Nazareth, ut patet eod. cap. Et sic Christus alibi faciebat plura miracula, non quasi hoc uolens, sed quia compatriotae sui demerebantur fieri miracula apud eos. Et tamen saltem inciperet aliquid apud eos facere, & cum constaret illos esse indignos, cessaret, & plura in alijs uerbis faceret. Idem esset in praedicatione, quia ibi praedicare forte inciperet: si tamen uideret eos non proficere, sed scandalizari ex uerbo suo, cessaret, & praedicaret abundantius in alijs uerbis. Et licet uerum sit, quod praedicatione publica Christi cepit in Capharnaum, & non in Nazareth. Erat autem Capharnaum satis propinqua Nazareth. Aliter posset dici: quod secus erat de praedicatione, quam de miraculis, quia praedicatione est magis necessaria secundum essentiam, miracula non sunt, nisi ad confirmandam praedicationem. In eo ergo, quod erat magis necessarium, pronideret potius Christus compatriotis suis, quam alijs. Miracula autem eius, quia forte a compatriotis minus uenerentur, quam ab alijs, quia acciperent illa ad curiositatem, & non ad confirmationem uerbi debuerunt magis fieri apud alias urbes, quam in patria. Secunda causa, & magis efficax uidetur, Alph. Toft. in Matth. Comm.

A quod Christus uolebat habere discipulos, qui essent testes totius praedicationis suae. Et ad hoc debuerunt assumi antequam ipse inciperet praedicare, uel a principio praedicationis, & tamen Apostoli fuerunt de Galilaea quasi omnes, sicut dicitur Actu. 2. scilicet. Nonne omnes hi, qui loquuntur Galilaei sunt? Et accipitur ibi de Apostolis, & discipulis, super quos descendit spiritus sanctus, & loquebantur uarijs linguis. Patet etiam hic de quatuor apostolis, Petro, & Andrea, Iacobo, & Ioanne, quos in Galilaea piscantes in mari Christus uocauit, ut patet infra in litera: ideo Christus debuit praedicare prius in Galilaea, quam alibi. Tertia causa, quia Christus forte uoluit praedicare prius inter eos, qui rudes erant, & pauperes, ut inde fama sua perueniret ad uiros doctos, & potentes, & cum apud eos inciperet praedicare, iam haberetur in ueneratione, quia audissent prius de eo magnalia. Galilaei autem erant uiri indocti, & magis pauperes: Iudaei autem, & maxime, qui habitabant in Ierusalem, erant uiri docti, & potentiores: ideo decuit, quod prius praedicaret in Galilaea, & inde perueniret fama eius in Iudaeam, & tunc iret ipse ad praedicandum illuc, & sic factum est, quia Christus praedicauit magno tempore in Galilaea, & faciebat ibi miracula, & cognati eius dixerunt ei, quod iret in Iudaeam, ut ibi apparerent opera sua. Ioan. 7. scilicet. Transi hinc, & uade in Iudaeam, ut discipuli tui uideant opera, quae tu facis. Nemo quippe in occulto aliquid facit, & quaerit in palam esse. Si hoc facis, manifesta te ipsum mundo. Et sic innuebant, quod praedicando, & miracula faciendo in Galilaea erat quasi ignotus, & praedicando in Iudaea manifestabat se mundo. Quarta causa esse poterat, quia Christus intendebat incipere praedicare post Ioannis in carcerationem, & quia ipse audiuit eum in carceratum, quando erat forte apud Galilaeam, incipit praedicare in Galilaea. Quinta, & efficacior causa erat, ut impleretur prophetia, quia Isaias praenunciauerat praedicationem Christi primo faciendam in Galilaea, cum dixit. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, id est, alleuiata fuit ab ignorantia. Et dicitur, quod populus, qui habitabat in tenebris, uidit lucem magnam, scilicet, per illuminationem doctrinae Christi. Oportuit ergo, quod in Galilaea gentium inciperet Christus praedicare. Et ista est praecipua causa. Unde hanc inducit Mat. in litera, dicens, quod Christus praedicauit in urbe Capharnaum, quae est in finibus Zabulon, & Nephtali, ut impleretur, quod dictum est per Isaiam, ut supra expositum est.

An Christus prius uenit in Nazareth, quam in Capharnaum.
Quaest. LXXXVII.

QVAERITVR, an Christus prius uenit in Nazareth, quam in Capharnaum, uel e contrario. Dicunt quidam quod in hoc non est dubitandum, sed quod prius uenit in Nazareth, quia dicitur hic, quod relicta Nazareth iuit in Capharnaum. Idem patet Lucae quarto, ubi postquam dixit Lucas de ieiunio Christi, dixit, quod regressus est in Galilaeam, & uenit in Nazareth, ubi erat nutritus, & postea dicitur, quod inde iuit in Capharnaum. Idem tenet Theophilus super hoc dicens, quod in hoc docet nos Christus prius prius beneficiare, & docere: deinde ad reliquos amicitiam spargere. Dicendum, quod necesse est dici Christum uenisse in Capharnaum. Nam conuerit aquam in uinum in Cana Galilaeae: descendit inde in Capharnaum, & mansit ibi diebus paucis. K k 3 Ioan. 2.

Ioan. 2. Et hoc fuit prima vice, qua Christus redijt de Iudæa in Galilæam, Et fuit antequam Ioannes incarceraretur, vt supra ostensum est. Et colligitur Ioan. 2. & 3. Nam postquam Christus fuit in Capharnaum, iuit ad Iudæam in festo Paschæ. Ioan. 2. & postea manente Christo in Iudæa baptizabant ibi discipuli eius, & Ioannes etiam baptizabat, quia nondum traditus fuerat. Ioan. 3. Iterum autem venit Christus in Capharnaum, scilicet, postquam incarceratus est Ioan. Et de hoc loquitur hic Matthæus, quod cum audisset Christus, quod Ioannes traditus erat, secessit in Galilæam; & relicta Nazareth, venit in Capharnaum de Nazareth. Dicendum, quod non apparet, an Christus illuc semel tantum, aut pluries venerit. Si semel tantum; dicendum erit, quod prius iuit in Capharnaum, quã in Nazareth. Si autem pluries, poterit dici, quod prius iuit in Nazareth, quã in Capharnaum. Potest autem intelligi sic, quod Christus steterat in Nazareth quasi tota vita sua vsque ad principium anni xxx. sui. Tunc autem incipiente Ioanne baptizare iuit Christus ad eum, vt baptizaretur. Et postquam baptizatus est, non est reuersus in Galilæam in Nazareth, sed conuersus iuit in desertum ad ieiunandum quadraginta diebus. Mar. 2. vt ostensum est precedenti cap. in fine. Finito ieiunio redijt ad Ioannem in Iudæam, & ibi aggregauit sibi Petrum, & Andream, Philippum, & Nathanael: & cum eis iuit in Galilæam, vt colligitur Ioan. 1. & declaratum est supra in quaestione de continuatione huius literæ. Et tunc licet non dicatur, Ioan. 1. & 2. quod iuerit in Nazareth, sed quod iuerit in Chana Galilææ, & inde descendit in Capharnaum, credendum est tamen, quod iuerit in Nazareth antequam iret in Capharnaum. Et patet hoc, quia Ioan. 2. dicitur, quod de Chana Galilææ descendit in Capharnaum Iesus, & Mater eius, & discipuli sui. Et tamen Mater Christi morabatur in Nazareth, & non iuerat cum Christo in Iudæam ad baptismum: nec ad ieiunium, & tamen quando redijt in Galilæam iuit ipsa cum eo in Capharnaum. Ioan. 2. Ergo quando ipse redijt in Galilæam, venit prius in Nazareth, quã in Capharnaum. Et inde Mater eius iuit cum eo in Chana Galilææ ad nuptias, & inde descendit cum ipso in Capharnaum, Scriptura tamen non curauit aliquid exprimere hac prima vice de Nazareth, quia verisimile erat, quod Christus rediens in Galilæam, rediret prius in Nazareth, quã in alium locum saltem propter matrem suam viduam, quæ ibi manebat. Et hoc modo prius Christus iuit in Nazareth, quã in Capharnaum. Si tamen intelligatur de hac vice, qua venit in Nazareth, postquam Ioannes traditus est, prius venit in Capharnaum, quã in Nazareth: scilicet, quia iam iterum venerat in Capharnaum. Sic patet Luc. 4. vbi dicitur, quod venit Christus in Nazareth, & ex nomine Nazarenorum ipse dixit contra se, quanta audimus a te facta in Capharnaum, fac nunc, & in patria tua. Et sic innuitur, quod prius steterat in Capharnaum, quã in Nazareth. Et tamen loquendo solum de hoc secundo reditu in Galilæam, qui fuit post Ioannis incarcerationem, prius stetit in Nazareth, quã in Capharnaum. Et sic dicitur in litera, quod relicta Nazareth, descendit in Capharnaum.

Quare Christus nunc reliquit Nazareth,
Quest. LXXXVIII.

QVAERITVR, quare Christus nunc reliquit Nazareth. Dicendum quod fecit hoc propter perfectionem, quia Christus stetit in Nazareth, & cum diceretur ei quare non faciebat miracula ibi, sicut in Capharnaum, dedit aliquas

F causas, quare non faciebat. Et tunc irati Nazareni eiecerunt illum de vrbe, & voluerunt precipitare de monte, Christus autem transiit per medium illorum, & descendit in Capharnaum. Luc. 4. Nam sicut ipse dixerat discipulis, quod cum persequerentur eos in vna ciuitate, fugerent ad reliquam, infra x. ita ipse fecit, cum nondum esset tempus opportunum passionis suæ. Istam causam allegat Glo. & patet hoc totum Luc. 4. Alij dicunt, quod Christus fecit hoc, quia non intendebat manere semper in Nazareth, sed oportebat prædicare per omnia loca, & quia prædicauerat aliquanto tempore in Nazareth descendit ad prædicandum in Capharnaum. Sic enim quibusdam volentibus tenere Christum, vt apud eos maneret, dixit, alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ad hoc missus sum. Luc. 4. Dicendum, quod non stat, cum præsupponitur hic, quod Christus prædicauerit prius in Nazareth, quã in Capharnaum. Principium tamen prædicationis Christi fuit in Capharnaum, vt innuitur hic in litera, & ideo prima causa tenenda est, maxime quia Luc. 4. vbi ponitur quomodo steterit Christus in Nazareth, non dicitur, quod ibi prædicauerit, sed solum, quod aperuit librum Isaïæ, & legit, ideo illa causa prima vera est.

Quare præcisè Matthæus non allegauit hic illam auctoritatem Isaïæ, sicut ipse Isaïas eam ponit.
Quest. LXXXIX.

QVAERITVR, quare Matthæus non allegauit hic auctoritatem Isaïæ, sicut ponit ipse Isaïas. Nam plura ponit Isaïas, scilicet, primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, & nouissime aggrauata est via maris trans Iordanem Galilææ gentium. Hic autem dicitur, terra Zabulon, & terra Nephtali via maris trans Iordanem Galilææ gentium: & non ponuntur aliqua verba, quæ faciunt clausulas, & complent sententias. Dicitur quidam, quod Matthæus allegauit more solito, quia ipse, & ceteri Euangelistæ allegant auctoritates scripturæ quantum ad sensum non curantes de tenore literæ: sic patet supra 1. & 2. vbi allegat Matthæus auctoritates quasdam Ieremiæ, & Isaïæ, & Osee ad sensum, & non ad literam, vt ibi ostensum est. Dicendum, quod non stat, quod hic non allegat auctoritas Isaïæ, etiam quantum ad totum sensum. Nam desunt verba, quæ sententias faciunt. Ideo dicendum, quod ex industria Matthæus decurtauit auctoritatem Isaïæ, quia non induxit illam quantum ad totum quod intendebat Isaïas: Nam Isaïas intendebat duo signare in hac propheta, scilicet, quod viri Galilæi, & maxime de vrbe Capharnaum fuerunt illi, quibus primò lux doctrinæ Christi apparitura erat. Secundum erat, quod ipsi postea obstinarentur, & excæcarentur, non agentes penitentiam ad Christi doctrinam. Primum innuitur, cum dicitur, primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & Nephtali, scilicet, per lucem doctrinæ Christi alleuiata est à tenebris ignorantia. Secundum est, cum dicitur, & nouissime aggrauata est via maris, vt supra fuit expositum, fuit aggrauata nouissime, scilicet, per peccata sua, quia redierunt ad malum, non agentes penitentiam ex Christi prædicatione. Matthæus autem intendebat hic solum significare, quod ista terra Galilææ fuerit primò illuminata doctrina Christi. De aggrauatione autem eius per obstinationem hic nolebat dicere, sed dicit infra 6. vbi Christus improperauit ciuitatibus illis, in quibus prædicauit, & non egerunt penitentiam ad prædicationem eius, id non introduxit

introduxit Matthæus hic totam auctoritatem, sed solum illud, quod erat ad propositum suum. I. quod ipsa terra Galilææ, quæ erat populus habitans in tenebris, vidit lucem magnam. Subintelligendum tamen est hic principium istius prophetiæ, scilicet, Primo tempore alleuiata est terra Zabulon. Nam ex hoc significatur, quod Christus prædicauerit hic priusquam in alijs ciuitatibus Iudæorum.

Quare Christus prædicauit id, quod Ioannes prædicauerat, scilicet, penitentiam agite. Quest. XC.

QVAERITVR, quare Christus prædicauit hic id, quod Ioannes prædicauerat, scilicet, penitentiam agite. Nam istud fuit, quod Ioannes prædicare cepit, vt patet precedenti c. Istud etiam fuit initium prædicationis Christi, vt patet hic. Dicendum, quod fecit hoc Christus propter multa. Primò quia conueniebat intentioni eius annunciare regnum cælorum, & prædicare penitentiam: per quam ad illud venit, ut infra dicitur. Secundò fuit hoc ad exemplum, vt per hoc innuat, quod nemo debeat dedignari sectari doctrinam minorum, & assumere verba illorum. Sic dicit Rabbanus, scilicet: In hoc etiam docet, ne quis ab inferiori persona sermonem contemnat. Nam, si Christus dignatus est sequi doctrinam Ioannis: nemo iuste poterit dedignari doctrinam cuiusque minoris, dum tamen illa vera sit. Tertiò fuit hoc ad confirmationem doctrinæ Ioannis. Erat enim Ioannes præcursor Christi. Luc. 7. & infra 11. Et ipse testimonium perhibuerat de Christo. Ioan. 1. Et quia testimonium illud esset efficacius, quanto Ioannes esset maioris venerationis, intererat Christi, quod Ioannes haberetur in magna veneratione. Ideo ipse laudauit eum valde. Et quia Ioannes in duobus se ostenderat apud Iudæos, scilicet, in vita, & in doctrina: in utroque eum Christus laudauit. De vita patet infra 11. & Luc. 7. vbi vocauit eum prophetam, & plus quam prophetam, & dixit, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Et ista laus profuit valde ad honorem Ioannis, quia hoc audito totus populus baptizatus est baptismo Ioannis. Doctrina autem Ioannis erat in duobus, scilicet, in verbis, quæ prædicabat, & in baptismo, quem conferebat. De baptismo Ioannis patet laus Christi infra vigesimo primo, & Marci. 11. vbi Christus arguit contra Principes Sacerdotum, & legis peritos, quare non susceperunt baptismum Ioannis. De doctrina eius in verbis patet hic, quia non poterat esse maior approbatio doctrinæ, quã quod Christus prædicaret ea, quæ Ioannes prædicauerat. Et maxime, quia ab istis inciperet prædicationem suam: ac si fuisset discipulus Ioannis. Decuit ergo, quod Christus sic prædicaret, vt Ioannes per omnia approbaretur. Quarto fuit propter honorem Ioannis ad excusandum eum. Quia Ioannes fuerat nunc ab Herode incarceratus, & vulgares hoies, & ignari putant, quod quando quis aliquid mali patitur, meretur illud pati, & quod si qua crimina ei obijciuntur, illa uera sint: sicut dicit Boetius. 1. de Consol. prol. 4. scilicet, ultimam esse aduersæ fortunæ sarcinam, quod dicitur aliquid miseris ad crimen affigitur, quæ perferunt meruisse creduntur. Et quia hoc derogaret ualde vitæ Ioannis, & perfectioni eius, qui erat uir ualde bonus, voluit Christus eum laudare doctrinam eius sequendo. Et eadem ratione uitam illius laudauit, ut sic populum confirmaret in bona opinione de Ioanne. Quintò fuit ad tollendum calumniam, quam aliqui possent Christo imponere dicentes, quod ipse nunc uolebat prædicare, quasi in dedecus Ioannis, uolendo sibi usurpare famam, & officium Ioannis. Et ad tollendum

Alph. Tost. in Matth. Comm.

A hoc uoluit eum ualde honorare sequendo doctrinam illius, ut per hoc ostenderet, quod non ex inuidia Ioannis prædicaret, cum magis in hoc quasi eius discipulum se ostenderet. Nam solent periti uiri, quibus uirtus non inest, ex inuidia in alterorum doctrinas suas lacerare, Christus autem noluit confutare doctrinam Ioannis, sed magis illam approbauit. Sic ait Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Sapienter autem inde prædicationis suæ sumpsit initium, non ut conculcet Ioannes doctrinam, sed ut magis confirmet, & testem eum uerum fuisse demonstraret. Sextò fuit ad ostendendum, quod ad eundem pertinebat, scilicet, quod Ioannes erat propheta Dei, & Christus erat filius Dei: sic dicit Hieronymus super Matthæum, scilicet. In quo etiam se ostendit eiusdem Dei esse filium, cuius ille fuerat propheta. Et ideo dicit. Penitentiam agite. Septimò fuit ad captandam auctoritatem, quia Christus in principio prædicationis suæ nondum habebat auctoritatem apud Iudæos: Ioannes autem fuerat maxime auctoritatis. Ideo uoluit à principio prædicare dicta Ioan. ut si non ex se, saltem ex uerbis Ioannis auctoritatem sequeretur. Sic dicit Chrysostomus in quadam Homilia, scilicet. Considerandum etiam, quod in hac prædicatione nihil de ipso manifestè prædicabat, quod interim conueniens erat, quia nondum de eo docente opinionem habebat.

Quare Christus in principio prædicationis penitentiam annunciat. Quest. XCI.

QVAERITVR, quare Christus in principio prædicationis annunciat penitentiam. Dicendum, quod propter multa. Primò, quia Christus uoluit sequi doctrinam Ioannis in principio suæ prædicationis propter causas positas precedenti quaestione. Ioannes tamen dixit, penitentiam agite: ideo Christus penitentiam annunciare debuit. Secundò quia Christus uenit, ut reformator omnium deformatorum, cum ipse missus esset ut redemptor, & ut legislator plenissimus: & quia omnia deformati reformantur per penitentiam, quæ est secunda tabula post naufragium, ut ait Hieronymus: ideo Christus ad penitentiam inuitabat. Tertiò, quia istud erat officium Christi, scilicet, uocare homines ad penitentiam. infra 9. scilicet. Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad penitentiam. Et ob hoc Christus non conuerteretur de locis illis in quibus prædicauit, & miracula fecit, nisi, quod non egerint penitentiam. Sic patet infra 11. ubi exprobat ciuitati Capharnaum, & Corozaim, & Bethsaida, & alijs in quibus prædicauit, multæ uirtutes factæ fuerant, & penitentiam non egerant. Quarto prædicauit Christus penitentiam, quia omnia necessaria erant. Nemo enim erat, qui in aliquo non peccasset, omnes ergo indigebant penitentia. Quintò, quia Christus ueniebat ad nunciandum regnum cælorum, illud autem non datur nisi bonis, ideo oportuit homines disponi ad illud. Et quia semel malus non potest bonus effici, nisi per penitentiam, oportuit penitentiam annunciari. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet, quis ergo ausus est dicere, uolo bonus esse, & non possum penitentiam enim correctio est uoluntatis. Sextò, prædicauit Christus penitentiam, quia ipse inchoabat statum noui testamenti: cum esset nouus legislator: & tamen ille est status perfectus: ideo oportebat disponi homines imperfectos ad illum. Hoc autem erat per penitentiam, quæ omnia præterita mala lauat, & ipsa propriè est ad inchoandum uitam nouam, quia non potest aliquid, ut ait Augustinus, nouam uitam inchoare, quem ueteris non penituit.

Kk 4 Fuit

Fuit autem conueniens, quòd predicaretur à Christo penitentia potius, quàm iustitia. Primò, quia iustitia prædicanda est pro illis, qui in ea manent. Sed qui extra eam sunt, non possunt eam immediate apprehendere: quia necessariū est per penitentiam transire, cum non sit alia via ad delenda peccata præterita. Et quia ferè omnes homines in aliquo peccauerunt: ideo omnibus necessaria erat penitentia, antequàm apprehenderent iustitiam. Secundò, quia Christus uenerat ad redimendum nos per sanguinem suum, & delicta tollendum: & non ex operibus iustitiæ, quæ nos feceramus, vel facturi eramus: sed secundum misericordiam suam saluaturus erat nos. ad Titum. 3. Et quia, si Christus predicaret iustitiam, putarent homines, quòd quilibet saluari deberet ex proprijs operibus: ideo Christus prædicauit poenitentiam, ut non putaretur, quòd homo per opera sua non saluaretur, sed per Dei misericordiam, & mortem redemptoris, dum tamen conuertentur homo ad ipsum redemptorem per poenitentiam de præteritis malis. Et tunc sine ullis operibus iustitiæ, quæ esset ex nobis poteramus saluari. Tertio conueniebat hoc, quia Christus uolebat introducere legem nouam, quæ non consisteret in operibus, sed in fide: lex autem Moyse consistebat tota in operibus, quæ erant quædam iustificationes exteriores, idest, ceremoniales: & quia si Christus predicaret iustitiam, putarent Iudæi, quòd adhuc manendum erat in illa lege, quæ erat de iustificationibus operum, prædicauit poenitentiam, ut appareret, quòd iam non erat necessaria operatio legalis, sed solum poenitentia de præteritis malis, & fides de mediatore, per quem saluandi eramus. Ista duo prædicauit Christus, sicut dicitur Marc. 1. scilicet: Poenitemini, & credite Euangelio. Credere autem Euangelio erat habere fidem de ipso mediatore: & de illis, quæ ipse prædicabat. Hoc etiam modo prædicabant Apostoli sui. Sic enim prædicauit Petrus in sua prima prædicatione die Pentecostes, scilicet, poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi. Act. 2. Et in secunda prædicatione eius dicitur, poenitemini, & conuertimini: ut deleantur uestra peccata. Act. 3. Christus igitur uoluit inchoare istam formam, quàm tenere debebat discipuli postea prædicantes.

Quare Christus dixit: Appropinquabit regnum cælorum.
Quæst. XCII.

QVAERITVR, quare Christus dixit: Appropinquabit regnum cælorum. Dicendum, quòd Christus uoluit annunciare regnum cælorum de propinquo, propter multa. Primò, quia ipse uoluit tenere uerba Ioannis in principio prædicationis. Et, quia Ioannes dixerat, appropinquabit regnum cælorum, etiam dixit illud Christus. Secundò, quia istud maxime conueniebat Christo, quia nullus erat, per quem esset introitus in regnum cælorum, nisi per ipsum, scilicet, per sanguinem eius. Et quia ipse nunc uenerat ad dandum nobis istum introitum dicebat, appropinquabit regnum cælorum. Tertio, quia Christus dixerat, poenitentiam agite, & quia poenitentia in se dura est, & non inclinatur homo ad aspera, nisi sub spe aliquorum bonorum: promisit Christus regnum cælorum, ut propter illud nemo piger esset ad poenitentiam faciendum. Sic dicit Chryost. super Matth. 2. Et si uos non terrent mala, ut poenitentiam agatis: saltem bona delectent. Quarto, quia Christus uoluit in hoc ostendere differentiam legis suæ à lege Moyse: quia in lege Moyse non promittebantur expressè nisi bona temporalia: & quia lex ista futura erat perfectior: uoluit Christus in ea promittere bona æ-

Fterna, scilicet, regnum cælorum, Quintò fuit conueniens ad ostendendam differentiam status istius præsentis a præterito, qui fuerat sub lege. Nam toto tempore præterito, quantumcumque aliquis iustus esset, qui moreretur, non ibat ad uitam æternam: sed teriebantur animæ iustorum in quodam receptaculo, quòd uocabatur sinus Abraham. Nunc autem per mortem Christi aperienda erat ianua uitæ æternæ, ita ut cuilibet disposito morienti pateret illico uita æterna. Ideo nunc potuit conuenienter regnum cælorum annunciari, & promitti, & non sub lege Moyse: quia longe tunc erat, & nulli dabatur, usque ad mortem redemptoris. Sexto fuit hoc, quia regnum cælorum accipitur etiam pro statu noui testamenti: ut ait Gregorius in homilia uirginum: quia per Christum introducendum erat nouum testamentum, debuit ipse dicere, quòd appropinquauit regnum cælorum, idest, iam nunc incipit status noui testamenti, ideo omnes se disponant ad illum, & ista dispositio erat per penitentiam. Magis tamen accipi potest pro uita æterna: ita quòd Christus in principio prædicationis suæ promittat illa bona, quæ habituri sunt obseruatores bonorum eius. Sic dicit Remigius, scilicet: Notandum, quòd non dicit appropinquauit regnum Cælorum, aut Ierusalem: sed regnum cælorum: Lex enim promittebat bona temporalia, sed Dominus regna cælestia. Sed dicitur, quomodo regnum cælorum appropinquabat nunc: quia illud nunquam appropinquat magis uno tempore, quàm alio, cum ab homine per mortem, & non aliter habendum sit, maxime quia regnum cælorum datur homini per gratiam iustificantem: sed omnino tempore Deus gratiam hominibus contulit, qui ad eum appropinquare uoluerunt, & tam illi, qui mortui sunt ante Christum, quàm qui post consequi potuerunt regnum cælorum. Dicendum, quòd regnum cælorum per solam Christi mortem datur, & per illam appropinquat. Primum patet, quia non potest quis ire ad uitam æternam nisi remissis delictis suis ex gratia Dei. Nam remissio non potest fieri ex operibus nostris, nec etiam ex contritione quantumcumque illa sit, ita quòd per eam esset nobis debitum regnum cælorum, quasi per quandam æquiualentiam, & iustitiam: sed solum est remissio ex gratia: quia solus Deus libere uult remittere, licet ipse non remitteret nisi eis, qui dolent de peccatis: gratia autem ista remissionis, non est nisi propter Christi mortem: quia si Christus non fuisset pro nobis mortuus ad placandum nobis Deum, nunquam ille fuisset placatus, nec uoluisset nobis reconciliari. Et quia Christus mortuus est, Deus placatus est nobis: & abundanter gratiam confert eis, qui conuertuntur ad eum. Et sic remissio tota peccatorum pender immediate ex gratia. Ipsa autem gratia est propter Christi mortem. Nam per solam mortem Christi dicitur facta remissio peccatorum. Quia nihil fuit, quòd mereretur Deum reconciliari nobis, nisi Christi mors. Et sic quodcumque remittuntur peccata homini, sit illa remissio per mortem Christi: cum remissio illa fiat per hoc, quòd Deus homini donat gratiam reconciliando eum sibi, qui erat prius in ira eius. Et hoc Deus non faceret, etiam si homo semper plangeret, & se affligeret pro peccatis, nisi Christus pro nobis mortuus esset, quia actiones nostre non sufficiunt ad placandum Deum. Ideo quodcumque fuit remissio peccatorum, & quorumcumque peccatorum per Christi mortem fuit illa remissio: & sicut est hoc quantum ad illos, qui sunt post mortem Christi: ita etiam mors Christi profuit illis, qui fuerunt a principio sæculi: quia Deus disposuerat à sæculis Christum pro nobis moriturum, ideo, licet nondum mortuus esset, quia tamen aliquando moriturus erat, accip-

ptabat

Aptabat nos Deus ad gratiam suam, propter illam mortem, per quam sibi ad integrum satisficeret. Et sic regnum cælorum nunquam datum est, nisi per Christi mortem. Etiam appropinquauit regnum cælorum per mortem Christi, quia antequàm Christus mortuus esset, licet acceptaret Deus homines ad gratiam suam, & reconciliationem, tamen eis morientibus non dabat regnum cælorum quousque Christus realiter moreretur. Nunc autem Christo mortuo confessim morientibus patere potest regnum cælorum. Ideo quanto fuerunt homines magis propinqui principio sæculi: tanto fuerunt magis elongati à regno cælorum. Et sic per successiones temporum. Cum autem Christus prædicare coepit, erat propinqua passio sua, per quam aperiretur regnum cælorum, nunquam claudendum. Ideo conuenienter dixit, quòd appropinquauit iam regnum cælorum, idest, prope est in ianuis, & ob hoc Christus præcepit hoc Apostolis prædicare, infra 10. scilicet. Euntes prædicate dicentes, quòd appropinquauit regnum cælorum.

Quomodo concordat dictum Matthæi, & Marci, Poenitentiam agite, &c. Quæst. XCIII.

QVAERITVR, quomodo dicitur hic, quòd Christus dicebat: Poenitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum, quia Mar. primo, dicitur, quòd Christus prædicabat, dicens: Poenitemini, & credite Euangelio. Dicendum, quòd utrumque Christus dixit. Nam poenitentiam ante omnia annunciauit, & hoc etiam Marcus dicit, scilicet, poenitemini: postea annunciauit regnum cælorum, quòd poenitentibus dandum erat. Prædicauit etiam, quòd crederetur Euangelio, idest, prædicationi suæ. Matthæus autem expressit duo istorum, scilicet, poenitentiam, & regnum cælorum, & subicit de fide Euangelij: Marcus autem expressit duo, scilicet, poenitentiam, & fidem Euangelij, & subicit de regno cælorum, sed posuit illud ante hoc, dicens, quòd Iesus uenit in Galileam prædicans, & dicens, quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei: poenitemini, & credite Euangelio. Et sic Marcus posuit omnia tria: sed non sub eisdem uerbis: Matthæus uero duo tantum. Et quia Marcus fuit posterior, forte supplere uoluit quòd deerat Matthæo. Et hoc modo saluantur multe diuersitates apparentes inter Euangelistas per hoc, quòd quidam expresserunt ea, quæ alij tacuerunt.

An Christus semper prædicauerit poenitentiam agite, an aliquo tempore. Quæst. XCIII.

QVAERITVR, an Christus semper prædicauit hoc, scilicet, poenitentiam agite, vel solum aliquo tempore. Quidam dicunt, quòd Christus solum dixit hoc in principio prædicationis suæ, ut per hoc doctrinam Ioannis confirmaret, uelut ipse auctoritatem acciperet à populo propter uerba Ioannis. Cum autem ad hoc sufficeret prædicasse ista in principio, dicunt, quòd postea non prædicauit illa, sed de proprijs loquebatur. Dicendum, quòd Christus semper hoc prædicauit, quia istud pertinebat ad officium suum: cum ipse dixerit infra, quòd non ueni uocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Et tamen officium suum semper fuit idem usque ad mortem: ergo semper poenitentiam prædicauit. Secundò patet, quia post multa tempora Christus exprobauit Ciuitatibus, in quibus egerat miracula, & prædicauerat, & non egerat poenitentiam, infra 11. ergo uideatur, quòd adhuc poenitentiam prædicabat. Sic etiam

A Luc. 13. Christus sæpe dixit nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Ergo Christus semper illam prædicabat, & laudabat dicens, quòd maius gaudium est in celo coram Angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent poenitentia. Luc. 3. Tertio patet, quia non solum Christus, sed etiam Apostoli poenitentiam prædicabant, quia Petrus in duabus primis prædicationibus suis dixit, poenitemini, & conuertimini, ut deleantur peccata uestra. Et iterum poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque. Act. 2. & 3. Si tamen Christus non prædicasset illam semper, non prædicasset eam Apostoli post ipsum. Ideo semper eam ipse prædicauit. Quarto patet, quia hic dicitur de appropinquatione regni cælestis. Et istud propriissime competeat Christo, quia per eum appropinquabat regnum cælorum, ut supra expositum est: ergo istud saltem semper prædicaret, quia istud nunquam fuerat completum, nisi in tempore suo: sicut dicitur Mar. primo, quòd Christus prædicabat Euangelium regni Dei, dicens impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei, poenitemini, & credite Euangelio. Quintò, quia cum Christus incepisset semel prædicare poenitentiam, nunquam cessauit eam prædicare, nisi cessaret tempus illius, vel completum esset. Et tamen semper est locus poenitentiae, & Christus prædicante semper erant aliqui, qui uincari possent ad poenitentiam: ergo Christus semper illam prædicauit. Cum autem obijcitur, quòd fuit hoc ad confirmandam doctrinam Ioannis, & accipiendam auctoritatem ex uerbis eius: ideo quòd non oportuit semper prædicari hoc. Dicendum, quòd si ista sola fuissent causæ, sufficeret aliquo tempore hoc prædicari, quia tamè fuerunt alia causæ perpetuæ, ut dictum est nunc, & supra in quadam questione de hoc, ideo Christus semper hoc prædicauit.

An Christus hoc solum prædicabat. Quæst. XCIV.

QVAERITVR, an Christus hoc solum prædicabat. Aliqui putant, quòd sic, cum hic non dicatur aliquid aliud, quòd prædicaret. Dicendum, quòd Christus multa prædicauit præter hæc: sicut apparet ex processu omnium Euangelistarum, qui plurima asserunt eum dixisse. Et etiam infra in litera dicitur, quòd prædicabat Euangelium regni Dei, multa ergo præter hæc prædicabat. Item, quia ridiculum esset: si hæc sola diceret, quia prædicatione sua esset in unico uerbo. Sed dicitur, quòd prædicabat hoc, quia istud erat præcipuum, quòd prædicabat. Sicut est in operationibus, quia omnes sunt propter finem. Et quia solus finis intenditur propter se, licet plurima propter illum finem homo faciat: dicitur facere hoc solum, scilicet, perungere ad illum finem: cum omnia ordinentur solum ad pertingendum finem, vel quodcumque includatur plura in aliquo, dicendo illa solum uidetur dici propter id, in quo includuntur. Sicut patet in themate prædicantiū, quòd in paucis uerbis consistit. Quia tamen omnia, quæ ipsi dicunt includuntur in illo, vel recluduntur ad illud, scilicet, quia sunt ad expositionem eius, dicitur prædicator solum thema prædicare. Ita est de his, quia his paucis uerbis, scilicet, poenitentiam agite & cetera, continebatur tota intentio Christi, quia ipse solum intendebat deducere nos ad regnum cælorum. Et ad hoc erant omnia, quæ ipse faciebat, & dicebat. Ideo cum omnia dicta sua reducerentur ad hunc finem, quòd homo per poenitentiam perueniret: uel diceret se ad regnum cælorum: dicebatur istud solum prædicare, uel erat ei istud quasi thema, & postea pro-

leque-

sequebatur omnia alia, quæ volebat, quæ pertinebant aliquo modo ad penitentiam, ad regnum cælorum: sicut ostendendo penas eorum, qui non penitebant. Sicut Luc. 13. scilicet: Nisi penitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et induxit ibi duo exempla de sublati morte subitanea, & acerrima, quia penitentiam non agebant. Aliquando exprobrabat non facientibus penitentiam, ut infra 11. & aliquando laudabat penitentiam dicendo eam placere Angelis Dei. Luc. 15. & sic de multis alijs, quæ poterant induci similiter fiebat quantum ad regnum cælorum: de quo multa dicere poterat, & dicebat. Nemo tamen putet, quod Christus vsus fuerit hoc modo predicandi, quo nos utimur, scilicet, quod sumpto themate ad propositum eius omnia prosequamur. Nam etiam apud antiquos doctores sacra scriptura, non fuit iste modus, sed vtebantur oratione soluta, scilicet: Dicentes quicquid vellet, siue per modum expositionis, sicut in homilijs: siue per modum orationis, sicut patet in sermonibus sanctorum. Si tamen Christus vsus fuisset modo predicandi per thematis summptionem, nemo fuisset de antiquis patribus, qui illum modum non tenuisset: ut Christum in quantum poterant imitarentur. Sed non tenuit Christus illum modum, immo non conueniebat ei, quia oportebat eum plura dicere, quam esset legislator nouiter introducens quæ inter se non tantum conuenirent, quod possent ad vnum proximum thema reduci, ideo magis predicabat per modum exhortationis, & interdum per modum narrationis annunciando diuersa, & præcepta ponendo: sic et Apostoli predicabant, ut plurimum enarrando res gestas Christi, & præcepta ab eo tradita, vel aliqua quæ fuerant in veteri testamento: sicut patet de prædicatione Petri Act. 2. & 3. sic etiam de prædicatione Pauli: Act. 13. non ergo putet quis quod assumeret Christus ista verba tanquam thema, scilicet, penitentiam agite &c. & prosequeretur illa, sicut nos facimus, sed dicimus, quod Christus semper predicauit istud, quia in omnibus locis vocat homines ad penitentiam, licet per diuersos modos loquendi.

Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare: erant enim piscatores: & ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo relictis retibus, secuti sunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in nauis cum Zebedæo patre eorum resicientes retia sua. Et vocauit eos. Illi autem statim relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.

Ambulans Iesus. Descripta in generali Christi prædicatione, hic ponitur aggregatio populi ad ipsum. Et diuiditur in duo. Quia primo ponitur aggregatio quadam personarum spiritualium ad ipsum, scilicet Apostolorum. Secundo aggregatio aliorum non familiarium, scilicet turbarum, vel populorum ibi, & circuebat Iesus. Circa primum dicitur. *Ambulans Iesus iuxta mare Galilææ.* Ibi enim Christus erat, quando primos Apostolos vocauit. Et dicitur quod ambulabat iuxta mare, quasi dicat: Solus ambulabat, eo quod discipulos non habebat, sed nunc eos aggregare sibi cepit. Et hoc erat iuxta mare Galilææ, quia in Galilæa, & de ipsa Galilæa, quasi omnes discipulos vocauit. Illa

F enim fuit vna de causis, quare Christus prædicationem suam in Galilæa inchoauit, scilicet, quia ibi discipulos aggregaturus sibi erat. Et vocatur istud mare Galilææ quidam lacus magnus, qui erat in Galilæa habens in longitudine centum stadia, & in latitudine quadraginta, & transit per medium illius Iordanis, & ab ipso illa multitudo aquarum causatur, ut dicit Hieronymus. Et vocatur mare secundum consuetudinem Hebræorum, qui omnem congregationem magnam aquarum mare vocant, ut supra diximus. Et quia non est verum mare, non vocatur absolute mare, sed mare Galilææ. Et aliquando dicitur stagnum Genesareth, & vocatur mare Cenereth cõiter in veteri testamento, sicut Numer. 34. *Vidit duos fratres Simonem qui vocatur Petrus.* Isti duo fuerunt primi, qui ad Apostolatam vocati sunt, nomen autem Petri erat prius Simon, sed Christus mutauit nomen eius infra 10. Et ita prædixit ei a principio quando eum primo vidit, scilicet: Tu es Simon filius Ioanna, tu vocaberis Cephas, quod est interpretatum Petrus. Ioan. 1. de causa autem mutationis nominis dicitur infra 10. Et dicitur Simonem, qui vocatur Petrus, id est, nunc vocatur Petrus, & tamen prius non vocabatur Petrus, sed Simon. *Et Andream fratrem eius.* Ambo erant piscatores simul, quia fratres erant, tamen viri deuoti. Nam Andreas discipulus Ioannis Baptiste erat. Ioan. 18. Et ipse Andreas primus omnium secutus est Iesum propter sermonem Ioannem. Et duxit Petrum fratrem suum ad Iesum dicens ei. Inuenimus Messiam. Ioan. 1. *Mittentes rete in mare.* Erant enim in actu piscandi, quia piscatores erant, ut dicitur in litera, & in loco piscandi Christus illos quærebat. Sic dicit Glo. scilicet, Deceter autem per piscatoria vadit loca piscator piscaturus. *Erant enim piscatores.* Hic redditur causa præcedentis dicti, scilicet, quomodo Petrus, & Andreas mittebant rete in mare. Et dicitur, quod hoc erat quia erant piscatores. Isti enim habitabant iuxta illud mare Galilææ, scilicet, in vrbe Bethsaida. Nam Andreas erat de Bethsaida. Ioan. 10. Et quia Petrus erat frater eius, etiam esset de Bethsaida. Et quia locus ille erat apud mare, erat eis opportunitas ad hoc, quod piscatores essent, maxime quia pauperes erant, & in hac arte vitam ducebant. *Et ait illis. Venite post me.* id est, relinquite piscationem istam, & sequimini me ad aliam piscationem. *Faciam vos fieri piscatores hominum.* Sicut nunc pisces capitis, ita de cætero homines capietis: sic dicitur Luc. 5. quod Christus dixit ad Simonem: Noli timere, ex hoc iam homines eris capiens. Et sic vocabat Christus illos ad officium nobilius, ut merito relinquere possent officium capiendi pisces. *Et illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.* Hoc dicitur in laudem Petri, & Andree. Nam licet occupati essent circa piscationem, non curauerunt amplius de illa, sed retia, & puppim, & si quid aliquid habebant reliquerunt, ut Christo iubenti obedirent. *Et procedens inde vidit alios duos fratres.* Ambulabat enim Christus in littore, & cum iam vocasset istos duos, processit per littus, & inuenit alios duos fratres, quos etiam vocauit, & modicum distabant isti a loco vbi vocauerat Petrum, & Andream, ut patet Mar. 1. scilicet: Et progressus pusillum vidit Iacobum Zebedæi. Nam erant socij in piscatione Petrus, & Andreas, & Iacobus, & Ioannes, licet in duabus nauibus piscarentur: ideo cum iubente Christo Petrus concludisset magnam multitudinem piscium, ita ut non posset ad terram trahere, vocauit socios de alia nauis, scilicet, Iacobum, & Ioannem, ut inquitur Luc. 6. *Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in nauis.* id est, vidit istos duos in nauis: vocatur Iacobus Zebedæi, id est, Iacobus filius Zebedæi. Nam pater eius vocatur Zebedæus, ut patet hic. Ioannes frater eius est Ioannes, qui fuit Iuan-

gelista. Et iste erat iunior cæteris Apostolis, ambo cognati Christi, quia Zebedæus acceperat in vxorem unam sororem Virginis Matris Christi. *Cum Zebedæo patre eorum.* Erant enim filij cum patre, quia ad eius imperium piscabantur, & consolabatur pater ex eorum penitentia, sic dicit Chrysostomus in quadam homilia, scilicet, Non parua hic demonstratio virtutis, inopiam facile ferre, ex iustis nutriti laboribus, colligati inuicem amoris virtute, patrem habere secum, & curare. Sic etiam dicit idem Chrysostomus super Matthæum, scilicet, quod ad maiorem pietatem eorum pertinet, quod in tanta paupertate sic patri suo succurrebant, ut secum eum baiularent isti nauis, non ut illos adiuuaret in opere, sed ut isti illum consolarentur sua præsentia, *resicientes retia sua,* id est, reparantes illa, quia forte vetera erant, & rumpebantur. Resicere enim pertinet ad vetera, quæ aliquo modo destruantur. Et sic Marc. primo, dicitur, componentes retia sua, scilicet, quia vetera reducebant in statum bonum, & *vocauit eos,* scilicet, ut dimitterent omnia, & sequeretur, sicut dixerat Petro, & Andree, Marc. primo. Dicitur quod statim vocauit eos, scilicet, mox ut vidit eos in nauis, vocauit ipsos nihil moratus, in quo ostendebat se ex imperio facere. *Illi autem statim.* Non fuerunt pigri in respondendo Christo, sed statim ad vocationem eius omnia reliquerunt, *relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.* Magna laus est in hoc Iacobi, & Ioannis, quos nec rerum possessionum desiderium, nec paternam pietas tenuit, quin statim vocantem Dominum sequeretur. Mar. primo, dicitur. Relicto patre Zebedæo in nauis, cum mercenarijs. Nam nauicula patris ipsorum erat, & ad opus piscandi cõduxerat mercenarios, qui manserunt cum eo in nauis recedentibus filijs,

Quomodo concordat ista Apostolorum vocatio, & illa, quæ habetur Ioannis primo capi. Quest. XCVI.

QVAERITVR circa narrationem istam Apostolorum Petri, & Andree, quomodo dicitur hic, quod vocati fuerunt apud mare Galilææ, quia videtur, quod multo ante hoc, & in alio loco vocati fuerunt à Christo, & aggregati sunt ei. Patet, quia istud quod hic dicitur, fuit in Galilæa apud mare, postquam Ioannes traditus erat. Et tamen Ioanne baptizante, & manente in Iudæa cum ibi Christus esset, vocauit Andream, & Petrum, & secuti sunt eum. Nam cum semel transeunte Christo coram Ioanne dixisset Ioannes, ecce agnus Dei: duo discipuli qui cum eo erant, scilicet, Andreas, & alius, cuius nomen tacetur, secuti sunt Christum. Ioan. 1. Et tunc Andreas duxit Petrum ad Iesum, & dixit ei, tu vocaberis Cephas. Et tunc etiam vocauit Philippum, & cum istis iuit de Iudæa in Galilæam, eo. c. & cum eis etiam descendit postea in Capharnaum. Ioan. 2. Ergo non potuerunt nunc vocari, quia istud fuit multo tempore post illud. Dicendum, quod Christus vocauit ad se Andream, & Petrum, & quosdam alios in Iudæam, & secuti sunt eum, ambulantes cum eo aliquanto tempore, & tunc iuerunt cum eo in Galilæam prima vice, qua Christus redijt de Iudæa in Galilæam, & iuerunt cum eo in Cana Galilææ ad nuptias Ioannis secundo, scilicet, vocatus est Iesus, & discipuli eius ad nuptias, & ibi coram eis conuertit aquam in vinum, & crediderunt in eum discipuli eius, eo. c. Postea etiam descendit cum eo de Cana Galilææ in Capharnaum, eo. cap. Isti tamen non manserunt semper cum Christo ex hac vocatione, sed redierunt postea ad officium suum piscandi, & sic potuerunt iterum à Christo vocari. Nunc autem vocati sunt ad manendum semper cum eo. Ita ut nunquam redirent Christo viuente

A ad alias occupationes seculares, sed semper cum Christo manerent. Ista autem fuit vocatio præcipua Apostolorum, quia per istam ad Apostolatam vocati sunt, & firmiter cum Christo manserunt: per priorem autem vocationem solum fuerunt vocati ad quandam familiaritatem Christi. Patet hoc esse verum, quia etiam si à Christo vocati essent semel adhuc redire poterat ad officia sua, licet essent discipuli eius. Sic enim patet de discipulis Ioannis. Nam Andreas discipulus Ioannis erat: nam audiebat eum, & sequebatur ipsum. Ioan. primo. Et tamen non semper manebat cum Ioanne, sed aliquando redibat ad piscandum, sicut nunc patet, cum Christus inuenit eos piscantes. Ita ergo se habebant quantum ad Christum, quod licet semel vocati essent ab eo, & effecti discipuli eius, tamen redierunt ad piscandum. Et quia Christus volebat eos habere semper secum, quia ita opus erat, voluit eos nunc vocare ad semper cum ipso manendum. Et quia ista vocatio erat præcipua, ut dictum est, solum sit mentio hic, & Marc. primo, & Luc. quinto, de hac vocatione quasi non fuisset alia. Ioannes autem, qui supplere voluit omnia per alios, dixit de illa vocatione. De hoc dicit Augustinus libro de concordia Euang. scilicet. Sane mouere potest, quomodo Ioannes dicit non in Galilæa, sed iuxta Iordanem Andream secutum esse Dominum cum alio, cuius nomen tacetur: deinde Petrum ab illo nomen accepisse: cæteri autem tres Euangelistæ de piscatione eos esse vocatos dicunt: respondendum secundum quod de Ioanne dicimus diligenter considerandum est, cum & locorum plurimum interit, & temporis, & ipsius vocationis. Sed intelligendum est Petrum, & Andream non sic vidisse Dominum iuxta Iordanem, ut ei iam inseparabiliter in hærent, sed tantum cognouisse quis esset, & eum miratos ad propria remeasse.

Quomodo intelligatur diuersitas Matthæi, & Luca de retibus Apostolorum vocatorum. Quest. XCVII.

QVAERITVR, quomodo potest stare id quod dicitur hic de vocatione Petri, & Andree, quia Luc. quinto, ponitur multum diuersa sententia. Nam hic ponitur, quod mittebant retia in mare, & Luc. quinto, dicitur quod piscatores descenderant, & lauabant retia. Item, quia Luc. quinto, dicitur, quod Christus dixerat Petro, quod mitteret rete in mare, & conclusit multitudinem magnam piscium, ita ut rumpebatur rete, & implete sunt nauiculae piscibus, ita ut mergerentur. Tunc Petrus prociens ad genua Iesu, dixit: Exi à me, quia homo peccator sum: cui Christus dixit: Noli timere: ex hoc iam eris homines capiens. Et tunc dicitur, quod ipse Petrus, & Iacobus, & Ioannes relictis omnibus, secuti sunt eum.

Dicendum, quod in hic sunt duæ opinionēs. Quidam dicunt fuisse duas vocationes. Vnam quam ponit Lucas, & aliam quam ponunt Matthæus, & Marcus. Alij dicunt eandem esse vocationem, quam Matthæus, & Marcus scribunt, cum illa, quam ponit Lucas. Prima est Nicolai, & multorum. Dicit enim, quod Andreas, & Petrus ter à Christo vocati sunt. Prima vocatio fuit immediatè post baptismum Christi. Ioannis primo, quando duo discipuli Ioannis audierunt ipsum dicentem de Christo: ecce agnus Dei, & secuti sunt Iesum. Et ibidem dicitur, quod Andreas frater Simonis erat vnus ex duobus, qui secuti fuerant Christum. Et ibi dicitur, quomodo vocauit fratrem suum Simeonem ad Iesum. Secunda vocatio fuit in captura piscium Luc. quinto, vbi Christus propter turbas irruentes ascendit in nauem Petri ad predicandum.

Et

Et expleta prædicatione, iussit laxari rete in capturam piscium, & conclusa est multitudo piscium. Videns autem Petrus, quod hoc non poterat fieri virtute humana, procidit ad genua Iesu, & dixit, quod istæ duæ vocationes primæ non fuerunt propriæ ad Apostolatam, sed ad quandam familiaritatem. Tertia vocatio fuit ista, quàm describit hic Matthæus, quando relictis omnibus sequuti sunt Iesum non amplius reuersuri ad prædicta negocia, sed intendentes doctrinæ Christi. Hæc Nicolaus. Alia positio erat, quod fuerit eadem vocatio, quàm describit hic Matthæus, & Marcus, & Lucas, & tamen subtrahunt Matthæus, & Marcus aliquid, quod Lucas expressit: & e contrario. Et tunc dicitur, quod veritas est, quod antequam fieret ista vocatio, erat Christus apud mare, & volens prædicare propter turbas irruentes, introiit in nauem Petri: & capta est multitudo piscium. Et dixit soli Petro, ex hoc iam eris hominis capiens. Et tunc Christus exiit de nauis, & ambulans iterum forte eodem die, vel pauco tempore post per littus eiusdem maris vocauit Petrum, & Andream, & postea Iacobum, & Ioannem. Et licet ad veritatem isti sint duo actus, tamen videtur vna vocatio, quia totum includitur in eo, quod Lucas scribit, cum ipse dicat omnia hæc facta esse, & postea subdit, quod subductis nauibus ad terram relictis omnibus sequuti sunt eum: & tamen vocatio, quam describit Matthæus, & Marcus finitur in hoc, quod isti vocati relictis nauis, & retibus sequuti sunt Christum. Ideo eadem vocatio videtur describi per istos tres. Sed id quod subtrahunt Matthæus, & Marcus, expressit Lucas, & quod Matthæus, & Marcus expresserunt Lucas subtrahit. Et hoc facit videri esse duas vocationes, istas duas opiniones tangit August. in lib. de concord. Euangel. dicens Matthæus, & Marcus breuiter hoc perstringunt, quemadmodum factum sit, quod Lucas aperius explicuit. Hoc tamen videtur distare, quod tantum Petro a Domino dictum commemorat, ex hoc eris iam hominis capiens, quod illi amobus fratribus dictum esse narrauerunt: sed potuit utique post hoc Petro dici, cum de capta ingenti multitudine piscium miraretur: quod Lucas insinuauit, & amobus postea, quod illi duo commemorauerunt: vel intelligendum est hoc primò factum fuisse, quod Lucas insinuat, nec eos tunc a Domino vocatos, sed tantum fuisse prædictum Petro, quod homines esset capturus. Vnde datur intelligi eos ad capturam piscium remeasse, vt postea fieret, quod Matthæus, & Marcus narrant, tunc non subductis ad terram nauibus, quam cura redeundi, sed ita eum sequuti sunt, tanquam vocantem, aut iubentem. De his duabus positionibus videtur Augustinus magis tenere, quod vocatio scripta a Luca non sit eadem cum illa, quam Matthæus, & Marcus scribunt, & tunc dicemus Petrum, & Andream ter fuisse vocatos a Christo, sicut Nicolaus dicit. Hæc positio satis stare, sed videtur ob stare, quia Augustinus, & Nicolaus dicunt, quod in illa vocatione, quam Lucas scribit, adhuc redierunt illi postea ad piscandum, & post vocationem, quam Matthæus, & Marcus scribunt, quod non redierunt. Et tamen Lucas dicit eadem verba, quæ Matthæus, scilicet, quod relictis omnibus sequuti sunt eum. Ideo non videtur, quod postea redierint ad capturam piscium, quia eadem ratione dici posset, quod post vocationem illam quam Matthæus, & Marcus scribunt, redierint ad piscationem, cum ibi nihil amplius dicatur, nisi quod relictis retibus sequuti sunt eum. Et tamen nemo dicit, quod post istam vocationem redierint ad piscationem, ergo nec dici potest, quod post vocationem, quam Lucas scribit redierint ad piscandum: immo facilius dici posset, quod redierint ad piscandum post illam vocationem, quam

F Matthæus, & Marcus describunt: quàm post illam, quam describit Lucas: cum Matthæus, & Marcus dicant, quod relictis retibus sequuti sunt eum: Lucas verò dicit, quod relictis omnibus sequuti sunt eum; Et sic ex his posset teneri magis, quod eandem vocationem scripserunt isti tres Euangelistæ: licet Lucas exprimat quædam, quæ Matthæus, & Marcus tacuerunt: & e contrario vt supra dictum est. Dicit tamen potest conuenientius, quod teneatur alia media via inter istas duas positiones, scilicet, quod Petrus, & Andreas vocati fuerunt ter a Domino: & Iacobus, & Ioannes bis, & tamen vocatio, quam describit Lucas non distinguitur omnino ab ea, quam Matthæus, & Marcus describunt, nisi per modum superadditionis, scilicet, quia Matthæus, & Marcus scribunt vnicam vocationem, scilicet, tertiam: Lucas verò describit duas, licet implicite, scilicet, secundam, & tertiam. Et tunc dicitur, quod Christus vocauit semel Petrum, & Andream, quando comprehenderunt multitudinem piscium, & tunc sequuti sunt eum: sed non reliquerunt omnia. Iterum autem vocauit eos, cum iam rediissent ad piscationem, & tunc relictis retibus sequuti sunt eum. Et sic de ista ultima vocatione Lucas nihil dixit, nisi, quod relictis omnibus sequuti sunt eum. Cætera verò omisit, quia illa Matthæus, & Marcus descripserunt. Quod autem Augustinus obijciebat: scilicet, quod per hoc, quod dicitur, subductis ad terram nauibus, videtur quod redierint ad piscationem non multum vtget: quia non subduxerunt naues ad terram quasi haberent curam conseruandi illas ad pristinum officium, sed quia erant in mari, & non poterant conuenienter exire nisi appulsis nauibus ad littus: Maxime, quia ibi dicitur, quod subductis nauibus ad terram relictis omnibus sequuti sunt eum. Nihil tamen potest manifestius dici ad ostendendum, quod postea non redierint in pristinum officium. Iste modus videtur verisimilior, & magis conuenire literæ. Nam non est possibile, quod totaliter vocatio, quam describit Lucas sit distincta ab illa, quam describunt Matthæus, & Marcus, propter causas dictas.

Quare Christus voluit vocare Apostolos a principio sua prædicationis. *Questio. XC VII.*

QVAERITVR, quare Christus vocare voluit Apostolos a principio prædicationis suæ. Dicendum, quod propter multa. Primò, quia Apostoli futuri erant testes omnium, quæ Christus gesserat. Et tamen non poterant esse testes, nisi omnia uiderent, ideo debuerunt a principio prædicationis, & actuum Christi esse cum eo: patet, quia Christus eligebat eos in testes. Act. 1. scilicet: Eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ. Et ob hoc ipsi etiam Apostoli intellexerunt, quod oportebat eos fuisse cum Christo a principio. Patet in electione Matthiæ ex uerbis Petri Act. 1. scilicet: Oportet ex his uiris, qui nobiscum congregati sunt in omni tempore, quo intrauit, & exiit inter nos Dominus Iesus incipiens a baptisimate Ioannis, usque in diem, qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis nobiscum fieri unum ex istis, Et sic dixit Petrus, quod erat necesse, quod ille, qui in Apostolatam substitueretur, uideret omnia gesta Christi a principio incipiendo a baptismo Ioannis, ubi fuit principium actuum Christi. Sed obijciatur quod hoc modo nullus erat conuenienter Apostolus: cum ab illo tempore nullus Apostolorum fuerit cum Christo.

Dicendum, quod non fuerunt omnes Apostoli cum Christo ab ipso tempore, fuerunt tamen aliqui, scilicet, Petrus, & Andreas, & Philippus. Istos namque

Christus

Christus ad se recepit quando Ioannes ostendit Christum dicens: Ecce agnus Dei, ut patet Ioan. 1. Et tunc uocatur baptisimus Ioannis, quia tunc baptizabat ad huc Ioannes populum.

Aliter potest accipi, scilicet, a baptismo Ioan. 1. a tempore, quo Christus baptizatus est a Ioan. Et hoc modo Christus non habebat tunc aliquos discipulos, & tamē aliqui de his, quos postea habuit in discipulos, poterant esse testes istorum, sicut Andreas, qui fuerat discipulus Ioannis, & erat cū eo, quando Ioannes ostendit Christum digito dicens: Ecce agnus Dei. Et sic poterat Andreas esse testis baptisimi Christi, & aliqui alij, quia forte Petrus etiam erat ibi, & etiam Philippus. Nam quando Christus uocauit eos prima uice, erant cum Ioanne in Iudæa, & Christus reduxit eos secum in Galileam, ut colligitur Ioan. 1. Secunda causa fuit, ut apostoli scirent omnia, quæ Christus prædicabat. Nam si non fuissent cum eo aliqui a principio prædicationis, non solum nemo posset testari de his, quæ Christus dicebat, & faciebat, sed etiam nemo illa sciret. Ideo necesse erat, quod saltem aliqui de Apostolis uocarentur a principio actuum Christi, licet alij postea uocarentur. Et sic factum est, quia Petrus, Andreas, & Philippus uocati fuerunt a principio actuum Christi, scilicet, a tempore baptisimi Ioan. 1. Iacobus, & Ioannes, licet non fuerunt uocati simpliciter a principio actuum Christi, fuerunt tamen uocati a principio prædicationis eius, scilicet, quando Christus uenit in Galileam iam incarcerato Ioanne. Alij uerò fuerunt uocati procedente tempore, & iam inchoata prædicatione, sicut Matthæus, ut patet infra 9. Isti tamen, qui uocati fuerunt a principio potuerunt testificari, & docere alios de his, quæ ipsi uiderant, & audierant a Christo. Tertia causa fuit propter doctrinam moralem in ipsis apostolis, quia ad compositionem morum non sufficit sola uerbalis instructio, sed magis requiritur assuetudo cū eo, qui est Magister morum. Et quia Apostoli futuri erant Doctores orbis terrarum non solum quantum ad doctrinam prædicationis, sed etiam in compositione morum, & totius uitæ honestate: ideo debuerunt instrui per longam conuersationem cum Christo, qui erat regula morum. Et ipse sæpe arguebat defectus eorum, & ordinabat eos quantum ad aliquas deordinationes morum, quæ in ipsis interdum apparebant, ut arguendo eos de superbia, vel contentione, uel de infidelitate, & similibus multis, ut patet infra 6. & 17. & 18. & in alijs locis. Quarta causa fuit ad ostendam honestatem uitæ Christi, & tollendam calumniam, & suspitionem, quam aliqui contra eum habere poterant. Nam ipse nunquam fuerat eruditus, & prædicabat magna, & faciebat mirabilia. Vnde scandalizabantur in eo multi. Mar. 6. Et alij putabant, quod in potestate demonum ista faceret, dicentes in Beelzebub principe demoniorum demonia eiicit. infra 12. & Luc. 11. Si autem nunc solus ambularet, uel uiueret, putari posset, quod cum demonibus conuersaretur, a quibus ista acciperet. Nunc uerò cum haberet tot socios, siue discipulos honestos uiros, qui semper cum eo manebant, non esset huic presumptioni locus. Quia si aliquid ipse cum demonibus faceret, isti scire possent. Si autem dicitur, quod forte tempore præcedenti habuerat conuersationem istorum cum demonibus, Dicendum, quod non habet locum presumptio ista: eo quod ipse semper uixit in Nazareth, & manualiter laborabat sicut Ioseph maritus Virginis, & cognoscebant eum omnes Nazareni uirum occupati semper circa istos labores corporales, & non deditum alijs speculationibus, uel occupationibus, in quibus cum demonibus posset conuersari, & sic etiam propter ipsum Christum fuit ualde conueniens, quod haberet apostolos a principio

actuum suorum. De primo dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet, Antequam Christus aliquid dicit, uel faciat, uocat Apostolos, ut nihil eos lateat, nec uerborum Christi, nec operum: ut postmodum fiducia-liter dicere possint. Non possumus, quæ uidimus, & audiimus non loqui.

Quomodo Christus facere volebat Apostolos piscatores hominum. *Questio. XC VIII.*

QVAERITVR, quomodo Christus faceret istos piscatores hominum. Dicendum, quod est metaphora, quia sicut pisces de mari capiuntur, & extrahuntur hamo: ita prædicatores Verbi Dei educunt homines de amaritudinibus iniquitatum huius sæculi, quod uocatur mare propter multitudinem fluctuum, & pericula multiplicia ex amaritudine aquarum, quæ omnia sunt in rebus sæculi. Vnde Christus semper comparauit homines piscibus, sicut infra 13. scilicet, Simile est regnum cælorum, idest, status præsentis Ecclesiæ, sicut in mare, & ex omni genere piscium congreganti, scilicet, quia nunc in Ecclesia congregantur boni, & mali: & tamē in consumatione sæculi boni colligentur in uas Ecclesiæ: mali autem foras mittentur, scilicet, in tenebras exteriores. Etiam sicut piscator capit piscem fallens eum prætenso cibo: ita prædicator hominem mouet promittendo æternam beatitudinem. Et multæ alie comparationes sunt: sic dicit Chrysost. super Matth. scilicet, faciam uos fieri piscatores hominum, idest, Doctores, ut cum rete Verbi Dei comprehendatis homines de mundo tempestuoso, & periculoso, ubi homines non ambulant, sed feruntur, quia diabolus cum delectatione compellit eos in malo: ubi homines alterutrum se comedunt, sicut pisces fortiores deuorant minores, ut translati uiuant in terra, membra corporis Christi facti. Et sic scriptura solet dicere, quod homines piscantur. Sic dicit per Ierem. ut ait Remigius, scilicet, Dominus dicit de his piscatoribus, mittam in uos piscatores meos, & piscabuntur uos. Hoc etiam conuenit ualde prædicatores propter conditionem piscandi, quia sicut piscando piscator nescit, quem piscem capiet, sed solum mittit rete, & qui adhaerit retinetur: ita prædicator dicit Verbum, & nescit, cui proficiet, sed illum capit, quem Deus uoluerit tenere. Sic dicit Chrysost. super Matthæum, scilicet, Futura dignitatis gratiam artificij opere prophetabant. Nam sicut qui retia iactat in aqua nescit, quos pisces comprehensurus est, sic doctor, quando diuini sermonis retia super populum iactat, nescit qui sint accessuri ad Deum: sed quocumque Deus excitauerit, illi adhaerent eius doctrinæ: Hoc modo omnes prædicatores, & Doctores sacrae scripturæ, & exhortatores ad bonum, piscatores hominum sunt in hoc Deo ministrantes. Apostoli tamen fuerunt precipui piscatores, qui fuerunt primordia fidei, & columna Ecclesiæ.

Quomodo Petrus, & Andreas crediderunt, quod deberent effici piscatores hominum. *Questio. XC IX.*

QVAERITVR, quomodo Petrus, & Andreas crediderunt, quod Christus efficeret eos piscatores hominum. Dicendum, quod ipsi intellexerunt, quod faceret eos prædicatores ad piscandum homines per Verbum Dei. Sed dicere quomodo ipsi potuerunt credere, cum ipsi essent uiri indocti, & sine literis. Nam Act. 4. dicitur, quod Petrus, & Ioannes erant homines idiotæ, & sine literis, & tamen ad docendum oportebat omnes esse peritos legis. Dicendum, quod forte uiderant Christum fecisse aliqua miracula:

acula: immo uerè uiderant, ut dicitur sequenti. q. & ex hoc crediderunt, q. sic etiam posset facere eos. Doctores legis, sine aliqua longa exercitatione in literis, aliter potest dici, q. isti senserant in se aliquid diuinum, quando Christus eos uocauit: ita ut necesse esset quasi eos venire. Ita ergo crediderunt, quod sicut ipse ceperat uoluntates eorum, ita poterat eis dare uirtutem capiendi uoluntates aliorum. Et hoc erat piscari eos. Sic dicit Chrysostr. in quadam Homilia, scilicet. Ergo tanta promissioni crediderunt, & per sermones, quibus sunt capti crediderunt se alios posse piscari. Tertio potest dici, quod isti crediderunt quod Christus poterat eis dare subito cognitionem sufficientem ad hoc, quod predicarent, quia ex operibus suis uidebatur eum esse prophetam, uel prophetis maiorem: interdum tamen vnus propheta faciebat alium prophetam: sicut Elias uixit Elifauum in prophetam. 3. Regum. 19. & postea im petrauit, quod spiritus suus duplicaretur in Elifao. 4. Regum. 2. Ita poterit istam credere de Christo, quod poterat eos subito facere prophetas, uel predicatores, ut possent homines piscari.

Quomodo ad unam uocem Petrus, & Andreas, & alij secuti sunt Dominum. Quest. C.

QVAERITVR, quomodo Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes ad unam Domini uocem, relictis omnibus secuti sunt eum, quia hoc uidebatur ualde difficile. Dicunt quidam, quod hoc fecerunt incitati magnitudine promissorum,

Sed dicendum, quod non stat, quia Christus non promissit eis quicquam, unde adhuc ipsi erant dubij, quid pro hoc eis daretur. Nam infra 19. dixit Petrus Christo, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Si tamen Christus iam promississet istis aliquid, ut uenirent ad eum: non peterent nunc quid dandum eis erat, quia reliquerant omnia. Item patet, quia Christus respondit eis quid pro hoc habitari essent dicens: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel. Si tamen Christus iam aliquid eis de premio fuisset locutus, non responderet nunc quasi de nouo. Item, quia in istis uerbis Christi non habetur promissio alicuius premij, sed magis hortatio quaedam ad laborem, cum dixit. Faciam uos fieri pisces hominum. Et tamen hoc erat labor, & difficultas, & non est aliquid, quod datur in premium, cum premium sit aliquod bonum secundum se desiderabile, nullum in se laborem, aut molestiam continens. Et sic non erat istud premium, sed potius aliquid pro quo premium promitti deberet. Quia ita nunc fit, cum dicamus, quod doctoribus sacre scripturae, qui sunt pisces hominum, debeatur in premium aureola, quae uirginibus, & martyribus confertur.

Item patet, quia Grego. in quadam Homilia dicit: Nulla autem Petrus, & Andreas Christum miracula facere uiderant, nihil ab eo de premio eterne retributionis audierant, & tamen ad unum Domini preceptum, hoc quod possidere uidebantur, obliuati sunt. Et sic non secuti sunt Christum propter premia, quae eis promissit. Aliter ergo dicendum est, & primo potest dici, quod isti secuti sunt Dominum, non propter retributionem, sed propter desiderium bonorum operum, quia uidebant ualde bonum esse, & Deo acceptum id, quod facere iubebantur, scilicet, piscari animas. Et sic obliuati sunt se promptos. Sic dicit Chrysostr. super Matthaeum, scilicet, non autem predicti discipuli secuti sunt Christum, doctoris cupientes honore,

sed operis uicium. Sciebant enim quam preciosa est anima hominis, & quam grata est apud Deum salus ipsius. Secundo dicunt quidam quod fecerunt solum, ut obedirent precepto. Nam Christus iubeat, ideo sine mora obedire uoluerunt. Hoc innuitur in uerbis Gregor. supra allegatis, scilicet. Nulla miracula Petrus, & Andreas Christum facere uiderant: nihil de premio eterne retributionis audierant, & tamen ad unum Domini preceptum, hoc quod possidere uidebantur obliuati sunt. Istud uerum est, & nulla causa hic tangitur. Nam isti secuti sunt Christum precipiente, & tamen causa quare tam prompte obedierunt, oportet aliunde quaeri. Nam non obedierunt ex eo solo, quod preceptum erat, quia tunc omni precepto, & a quocunque dato aequaliter obedirent, quod falsum est: nam non esset hoc laudabile non distinguere de precipiente, & de causa precepti, & de eo quod precipitur, quia saltem oportet de precipiente distinguere, quia aliis obediemus aequaliter habenti potestatem, & nullam habenti. Oportet ergo aliquam specialem fuisse causam, quare isti tam prompte obedierunt. Tertio dicitur secundum quosdam, quod hoc factum est secundum magnam uirtutem istorum, & sic laudamus eos tanquam excellentes in uirtute obedientiae, qui ex paucis uerbis ad res altissimas persuasi sunt. Sic dicit Chrysostr. f. Considera autem eorum fidentiam, & obedientiam, habentes enim opus praemantibus appetibilis piscationis, cum audissent mandatum, non distulerunt, sed relictis omnibus sequebantur. Talem enim obedientiam requirit a nobis Christus, ut eam non pretermittamus, etiam si aliquid ualde necessarium uigeat. Istud etiam uerum est, quod magna obedientia fuit, maxime cum isti essent homines rudes, qui pauca de spiritualibus cognoscunt, & magis reputant felicitatem esse in rebus possessis. Magnum ergo erat quod uellent dimittere omnia ad mandatum alicuius, & tamen hoc non fuit ex sola uirtute obedientiae ipsorum, sed oportet, quod aliquid spirituale eos impulerit, cum in ceteris mandatis non se exhiberent tam promptos, si quilibet alius mandaret: maxime si res tam grauis mandaretur. Quarto dici potest, quod hoc fuit, quia Deus mutauit uoluntatem eorum ad prompte obediendum, inclinando eam ualde ad hoc, ita ut quasi necesse esset eis sic facere. Istud enim specialiter Deus potest, scilicet, inclinare uoluntatem nostram ad quocunque rem, ut prompte feramur ad illam, sicut si esset maximum bonum nostrum ex eo, quod cor hominis est in potestate Dei. Prouer. 2. 1. sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini, & quocunque uoluerit, inclinabit illud, i. quocunque rem, uel ad quamcunque passionem. Unde aliquando Deus mouet cor hominis ad timorem, aliquando ad desiderium, aliquando ad clementiam, aliquando ad iram, & odium, & quocunque passionem. De timore patet, quia quando occisis Sichinitis Chananei uoluerunt congregari, & irruere super Iacob, & familiam eius, ut delerent eos, quos facile poterant delere: posuit Deus timorem in cordibus Chananeorum. Gen. 35. f. Cum profecti essent, terror Domini inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi fugientes. Sic etiam fuit de inimicis Dauid, quibus Deus timorem iniecit, ne auderent eum inquietare. 1. Paralip. 14. scilicet, Diuulgatum est nomen Dauid in uniuersis regionibus, & Dominus dedit pauorem eius super omnes gentes. Istum pauorem ualde admirabilem iniecit Deus Iudeis, quando peccabant nimis in ipsum, & ducebantur in regiones hostium, & ibi erant ita timidi, quod ipsi se ipsos affligebant, Leui. 26. scilicet. Et qui de uobis remanserunt, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terreat eos tonitru folij uolantis, & ita fugient quasi

quasi gladium: cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes: nemo uestrum inimicis audebit resistere. De hoc etiam Deuteronomij uigesimo octauo, scilicet: Dabit tibi Dominus cor pauidum, & deficientes oculos, & animam in opere consumptam. Et erit uita tua quasi pendens ante te: timebis diem, ac noctem, & non credes uita tuae. Mane dices, quis det uesperum? & uespero dices, quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem. De timore etiam isto patet Ioa. 2. ubi Christus flagellis de funiculis eiecit ementes, & uendentes de templo, & effudit pecuniam numulariorum. Erant tamen illi multi, & Christus solus, & inermis. Nemo tamen illorum illi resistit: nec saltem loqui ausus est, scilicet, quia magnum terrorem iniecit illis. De clementia patet, quia Deus interdum homines iratos, & crudeles conuertit in benignitatem. Sic patet Hester 15. quando intrauit ad Regem non uocata: & oportebat, quod occideretur propter legem uentem accedere non uocatum: Nam dicitur, quod erat rex terribilis aspectu: conuertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem, & festinus, ac metuens exiit de solio. Sic etiam Deus conuertit cor Aegyptiorum ad quandam benignitatem erga Iudaeos, ut darent eis quicquid petebant: licet possent iuste suspicari, quod possent perdere ea, quae dabant. Exod. 3. scilicet. Dabo gratiam populo huic coram Aegyptijs. De odio, uel ira patet: quia Deus dicitur suscitare interdum aliquem in hostem alteri, & tamen hostilitas proprie fit ex odio: sic dicitur 3. Reg. 11. quod Deus suscitauit aduersarium Salomoni: sic etiam potest esse de alijs passionibus: & ita in praesenti Deus mouet cor istorum uocatum ad tantum desiderium obediendi, quod nullo modo possent subsistere, quin illico obediunt: & faceret eis apparere melius esse illud obedire, quam omnia, quae habere poterant. Ideo nihil se facere putabant, quod relinquerent nauem, & retia, & omnia quae habebant, ut Christum uocantem sequerentur. Et ista est positio ualde rationalis, & uerisimilis: & istam innuit Chrysostr. in quadam homilia dicens. Tante ergo promissioni crediderunt, & per sermones quibus capti sunt crediderunt se alios posse piscari. Et sic innuitur, quod illi uiderent latere uim aliquam in sermonibus illis, & se per illos capi. Hoc etiam tenet Nicolaus dicens, quod in Christo erat uirtus diuinitatis. Et ideo sicut poterat exterius uocare per uocem: ita poterat interius attrahere pro uoluntate sua per inspirationem. Quinto dici potest, quod isti uocati moti sunt ad obediendum Christo prompte: quia uiderant eum miracula facientem. Et sic crediderunt, quod peccatum esset ei non respondere, & obedire subito. Sed obijciatur, quod non uiderant miracula aliqua, quia dicit Gregorius in homilia quadam. Nulla autem Petrus, & Andreas Christum facere miracula uiderant, & tamen ad unum Domini preceptum hoc, quod possidere uidebantur obliuati sunt. Dicendum, quod non stat, quia necesse est poni, quod Petrus, & Andreas uiderant Christum facientem aliqua miracula ante istam uocationem: nam Christus accepit Andream, & Petrum, & Philippum in discipulos, quando erat in Iudaea cum Ioanne, & cum eis rediit in Galilaeam. Ioa. 1. & tunc iuit in Capharnaum, & in Cana Galilaeae post tres dies, quam uenissent in Galilaeam. Nam uocatus fuerat ad nuptias ipse, & discipuli eius: & ibi coram eis conuertit aquam in uinum. Et dicitur, quod hoc fecit initium signorum Iesus coram discipulis suis, & crediderunt in eum discipuli eius. Ioa. 2. & tamen saltem necesse erat Petrum, & Andream, & Philippum ibi interfuisse, quia istos pro tunc legimus fuisse Christi discipulos. Itē patet, quia ante istam

uocationem fecit Christus magnum miraculum coram Petro, Iacobo, & Ioanne, & Andrea quando iussit laxare retia in capturam, & conclusa est multitudo piscium. Luc. 5. Et Petrus tunc cognouit uirtutem Christi, & praecipiens ad genua eius dixit: Exi a me Domine, quia homo peccator sum. Et Christus dixit: non timere: ex hoc iam eris homines capiens. Et ibi dicitur, quod subuersis nauibus ad terram, relictis omnibus sequuti sunt eum. Sic ergo necesse est, quod miraculum aliquod Petrus, & alij uocati uiderint ante uocationem, de qua hic dicitur, cum illa uocatio, quae habetur Luc. 5. ubi istud miraculum ponitur, fuerit necessarium ante istam uocationem, quam hic Matthaeus describit: uel saltem fuit eadem, ut supra ostensum est in quadam quaestione de hoc: & sic necesse est, quod ante istam uocationem uiderint aliqua miracula. Item patet per August. lib. 1. de concord. Euangel. ubi cum uelit concordare istas uocationes Apostolorum dicit, quod uocatio, & miraculum, quod Lucas scribit, fuerit ante uocationem, quam hic scribit Matthaeus. Et post illam redierunt ad piscandum, & post istam non. Et sic August. uult, quod uiderint isti Apostoli illud miraculum de captura piscium, antequam nunc uocarentur. Item patet hoc, quia cum esset Christus in Galilaea, iuit in domum Petri. Et dicitur, quod focus eius magnis tenebatur febris. Et rogauerunt illum pro ea. Et ipse im perauit febre, & dimisit illam. Luc. 4. Et sic istud miraculum Petrus uideret, uel saltem sciret, cum in domo eius fieret. Et istud fuit ante quam uocaretur a Christo. Quia quasi immediate post hoc Luc. 5. in principio ponitur uocatio istorum a Christo, & miraculum factum ibi. Ergo multa miracula Christi uiderant Petrus, & Andreas antequam nunc a Christo uocarentur. Et sic per ista miracula mouerentur ad obediendum ei prompte. Ad dictum Gregorij dicendum, quod non potest stare, nisi intelligatur, quod nulla miracula eum facere uiderant, id est, nulla miracula describit Matthaeus Christum fecisse ante istam uocationem, quae possent uidere Petrus, & Andreas. Describit tamen illa Lucas, & Ioannes, & hoc sufficit ad hoc, quod illi obedirent propter praecedentia miracula. Sexto forte obijciatur, quia non erat nouum nunc, quod uocarentur isti a Christo, nec oportebat multis uerbis uti apud eos, quia iam ipsi iterum fuerant a Christo uocati, & uenerant. Nam de Petro, & Andrea ponuntur tres uocationes, quarum ista fuit ultima, & in quibus primis uenerant ad Christum, & habitauerat cum eo in Iudaea, in Galilaea, & in Cana Galilaeae, & uiderunt miraculum eius de conuersione aquae in uinum. Et inde descenderunt cum eo in Capharnaum. Ioa. 1. & 2. in secunda uice forte haberent etiam aliquam familiaritatem cum eo, & sic nunc, cum tertio uocaret, non erat mirum, si ad primum uerbum eius relinquebant omnia, quia iam eum nouerant ex familiaritatibus praecedentibus. Septimo potest dici, quod uenerunt ad unicum uerbum eius, quia cognoscebant quis ille esset, scilicet: Quia sciebant eum esse Messiam. Patet hoc, quia quando Christus fuit semel coram Ioanne, ostendit eum Ioannes digito dicens. Ecce Agnus Dei. Ioa. 1. Et tunc duo discipuli Ioannis, qui erant cum eo sequuti sunt Iesum. Et erat vnus eorum Andreas frater Petri. eod. cap. Et ibi dicitur, quod Andreas tunc uenit ad Petrum, & dixit ei. Inuenimus Messiam, & duxit illum ad Iesum. Et tunc ambo inierunt cum eo in Galilaeam. eod. cap. Et sic Petrus, & Andreas ergo sciebant Iesum esse Messiam. Cum ergo ista uocatio quam ponit hic Matthaeus fuerit multo tempore post illud, non erat admirandum, quod ad unicum eius uocem sequerentur ipsum, credentes esse Messiam.

An isti vocati à Christo tenebantur ad eum venire promptè. *Quæst. C I.*

QVAERITVR, an isti vocati à Christo obligabantur venire ad ipsum promptè, sicut ipse iubebat. Dicendum, quòd hic non est speciale dubium, an obligarentur venire promptè relinquendo omnia, vel post aliquantum interuallum temporis dispositis prius rebus suis. Nam si obligabantur aliquo modo sequi Christum, obligabantur promptè obedire, & dimittere omnia, quandocunque ille iuberet, vel sicut iuberet: ideo solum est dubium, an sequi tenebantur vocantem. Est autem dicendum, quòd aut credebant eum esse Deum, sicut verè erat, aut nò. Si crederent non est dubium, quin obligarentur simpliciter ad omnia, quæ mandaret quantumcunq; gratia illa essent. Si autem non, aut credebant eum esse Messiam, vel non. Si crederent esse Messiam, tenebantur ei totaliter obedire, quia ille erat salus mundi, & ita ab omnibus Iudæis expectabatur. Si autem nò credebant illum esse Messiam, aut putabant esse prophetam, aut non. Si putabant, tenebantur sequi illum, quia propheta mittuntur à Deo, & loquuntur, quæ Deus iubet. Nam stantium est mandato eorum, ac si à Deo iubeatur. Vnde dicitur Deuter. 18. quòd illi, qui non obedirent mandatis prophetæ à Deo punirentur, scilicet, quòd ipse vltor existeret. Si autem non putarent eum prophetam, sed hominem priuatum, etiam si esset sanctæ vitæ non tenebantur sequi eum vocantem. Aliter dici potest, quòd aut isti moti sunt propter honestatem rei, quæ mandabatur, scilicet, quòd fieret piscatores hominum, vel propter aliquod, quod promitteretur, aut quia ipse immutabat mentem eorum, aut quia miracula eum facere viderant, vel quia agnoscebant eum esse Messiam. Si propter primum non tenebantur, quia quantumcunq; sit bonum id, quòd iubetur, non tenetur homo ad faciendum, nisi iubens sit talis, qui possit obligare, & quòd res, quæ nobis præcipitur, vel annuncietur sit valde bona, non facit nos obligare, quia tunc tenetur homo ad maximam perfectionem. Et tamen potius est è contra: quia quanto aliquid opus est maioris perfectionis, tanto minus tenemur ad illud. Si secundum erat, non obligabantur solum, sed magis trahebantur sentientes in se virtutè Dei, quæ trahebat eos. Et si conarentur resistere huic motui, quia à Deo fiebat, peccaret: quia istud erat manifeste Deo repugnare. Si secundum erat, tenebantur: quia, quòd miracula faceret ex imperio attestabatur in eo diuinam virtutem, cui obediendum est. Si erat quartum, tenebantur obedire, quia si quis non obediret Messia, peccaret. Dicit ergo potest, quòd tenebantur obedire à Christo vocati, quia agnoscebant Christum esse Messiam. Ioan. 1. & quia eum viderant facere miracula sæpe, vt præcedenti. q. ostensum est. Vnde apparebat in eo aliquam diuinam virtutem, propter quæ sibi obediendum esset. Et hoc Petrus manifeste cognouerat, quia quando ad eius imperium laxatis retibus conclusa est multitudo piscum, procidens Petrus ad genua eius dixit. Exi ame Domine, quia homo peccator sum. Luc. 5. De Iacobo, & Ioanne non erat tanta causa, vel tam manifesta, quòd obedire deberent, quia de Petro, & Andrea constat, quòd agnoscebant eum esse Messiam. Ioan. 1. de Iacobo, aut Ioanne non constat hoc, quia non fuerunt tunc ipsi vocati. Viderant tamen Christum miracula facientem, quia quando conclusa est multitudo piscum, ipsi venerunt ad adiungendum Petrum ad trahendum rete, & tam nauicula Petri, quam nauicula ipsorum impletæ fuerunt piscibus, ita vt mergerentur. Luc. 5. Et ibi

F dicitur, quòd omnes isti secuti sunt eum. Et sic propter miracula, quæ viderant tenebantur parere vocanti.

Quare Christus vocauerit istos Apostolos binos. *Quæst. C II.*

QVAERITVR, quare Christus vocauit istos Apostolos binos: nam prius vocauit Petrum, & Andream simul, deinde Iacobum, & Ioannem simul. Dicendum, quòd istud fuit quasi ab accidenti. Nam non erat aliquid speciale propter quod Christus deberet eos potius vocare binos, quam singulos, id est, sigillatim manentes. Nam quando vocauit Matthæum, ipsum solum vocauit, infra 9. Etiam quòd vocauit Philippum, solus ipse erat, quia dicitur Ioan. 1. quòd cum Christus vellet exire de Iudæa in Galilæam, inuenit Philippum, & dixit ei: sequere me. Sic etiam Paulus ad apostolatam vocatus est. Et tamen solus vocatus est. Act. 9. sic quoque apostoli solum Matthiam in Apostolum elegerunt. Nò erat ergo aliqua causa, propter quam Christus specialiter attendere deberet, quòd vocati essent potius bini, quàm singuli, sed fuit quasi ab accidenti: quia Christus præelegerat Apostolos, quos ipse uoluerat, & antequam vocaret eos, electi erant ab ipso. Si ergo accidisset, quòd inuenisset eos sigillatim quando vocare voluisset, vocasset singulos per se. Quia tamen inuenit istos quatuor esse binos, quos iam elegerat, vocauit eos binos, sicut inuenit. Et patet, quòd fuerit factum ab accidenti, quia aliàs semper vocasset binos quoscumque vocasset, & potuisset conuenienter fieri, cum duodecim fuerint isti vocati ab eo. Et tamen præter istos quatuor nò legimus alios vocatos fuisse binos, sed magis sigillatim, vt supra dictum est: ergo quòd bini, vel singuli vocarentur, nihil differabat in re, sed erat quasi ex accidenti. Aliter potest dici, quòd licet Christus non vocauerit omnes Apostolos binos, voluit tamen istos quatuor binos vocare ad significandum ordinem ipsorum. Nam ita mittebat eos Christus ad prædicandum Luc. 10. f. Misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem, & locum, quòd erat ipse venturus. Istam causam assignat Sanctus Thomas in opere continuo super Euan. dicens. f. Nota, quòd vocat binos, & binos, sicut alibi legitur, quòd misit illos binos, & binos ad prædicandum. Tertiò potest dici, quòd cum facta Christi essent omnia instructiones quædam nostræ, ex ista vocatione non solum voluit vocatos ad se trahere, vt prædicarent, sed etiam in vocatione conditionem prædicatoris ostendere. Binos enim uocat, quia charitas non est propriè nisi inter duos, & qui charitatem non habet ad prædicandum mitti non debet. Etiam quia præcepta charitatis duo sunt, scilicet, ad Deum, & proximum. Qui autem utrunque non seruat rectè, prædicare non potest. Cum prædicator prius debeat facere, quam docere: sicut Christus, qui cepit facere, & docere. Act. 1. Et hoc ne cum alijs prædicauerit, ipse reprobis efficiatur, vel appareat. 1. Corin. 9. Sic dicit Greg. in quadam Homilia, scilicet, quatenus hic nobis tacitus inuauat, quòd qui charitatem erga alterum nò habet, prædicationis officium suscipere nullatenus debet. Duo enim sunt præcepta charitatis, & minus quàm inter duos charitas haberi non potest.

Quare Christus hos duos fratres elegit. *Quæst. C III.*

QVAERITVR, quare Christus elegit istos utrosq; fratres, & uocauit. Dicendum, quòd Christus uocauit istos fratres, quia elegerat, & uocatio fuit quadam manifestatio electionis. *Cur*

Cur autem electi fuerint, causa dari non potest, quia ad hoc merita nulla præcedunt, sed sola Dei liberalitas, & voluntas, scilicet, ideo Deus elegit istum, vel illum, quia placet ei, & non est alia causa, nec assignari potest. Sic ostendit Apostolus ad Rom. 9. Et quia elegerat istos ex eo, quòd sibi placuerat, non differebat, quòd essent fratres, vel non. Nam elegerat Deus Petrum, & Andream, Iacobum, & Ioannem ad apostolatam. Sine ergo Andreas esset frater Petri, siue non: & idem de Iacobo, & Ioanne nihil refert ad istam electionem. Et patet, quia aliàs fecisset, quòd omnes Apostoli haberent inter se fraternitatem, scilicet, bini, & bini: vel terni, & terni: & tamen non factum est, quia alij non erant inter se fratres sicut isti quatuor: fuit igitur accidentale ad istam electionem, & vocationem, & Petrus & Andreas, quòd essent fratres, & quòd Iacobus & Ioannes essent fratres. Aliter potest dici, quòd licet ad intentionem principale electionis, & vocationis ipsorum esset accidentale esse fratres: Christus tamen voluit, quòd essent fratres ad ostendendam magnitudinem charitatis, quæ esse debet in prædicatoribus. Quia sicut præcedenti. q. dictum est, quòd isti uocati sunt bini propter charitatem, quæ est inter duos, & competit prædicatori, ita ad ostendendum maximam charitatem, quæ est à Deo ipsa propinquitas sanguinis auget quandam gradum amoris, quod manifestè apparet. Et quia charitas debet esse feruentior in doctoribus sacrae scripturæ, quam in alijs, fuit conueniens in vocatis ad apostolatam esse fraternitatem secundum quandam significationem: sed non fuit necesse, quòd inter Apostolos esset fraternitas, sed sufficiebat, quòd esset inter aliquos, quia illud erat satis ad significandum. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Super charitatem etiam fraternitatis Ecclesiæ posuit fundamenta, vt ex radicibus charitas exuberans quasi humor ascendat in ramis. Et hoc super naturalem charitatem, ut nò solum per gratiam, sed etiam per naturam ipsa charitas firmior habeatur. Tertiò potest dici, quòd hoc factum est ad imitationem veteris testamenti. Nam istud Dominus fundauit in duobus fratribus, scilicet, Aaron, & Moyse. Nam Aaron fuit summus Sacerdos, & ab eo descendunt omnes Sacerdotes veteris testamenti. Et erat iste status excellentior illius legis: Moyse autem fuit princeps totius populi, tam in his, quòd ad Deum pertinebant, quam in seculari. Exo. decimo octauo, & Deuteronomo. quarto, & quinto, & Exodi. 20. Nam populus timuit audire legem à Deo, & ipsa lex uocatur lex Moyfi. Malac. 4. Ita nunc Christus uolens fundare Ecclesiam noui testamenti incepit in duobus fratribus, scilicet, Petro, & Andrea. Et quia status noui testamenti est longè excellentior statu ueteris testamenti, fundauit Deus nouum testamentum super duas fraternitates continentes quatuor fratres. Vetus autem testamentum super vnam fraternitatem duorum fratrum fundatum est. Sic dicit Chrysostomus super Matthæum, vnde dicit, fratres. Sic enim fecit Deus in veteri testamento super Moysem, & Aaron fratres ponens adificationis initium. Quoniam autem abundantior est gratia noui testamenti, quam ueteris: Deus primum populum adificauit super vnam fraternitatem, hunc autem super duas.

Quare Christus elegit ad apostolatam viros simplices, & idiotas. *Quæst. C IIII.*

QVAERITVR, quare Deus elegit viros simplices ad apostolatam, & discipulatum. Nam Alph. Tost. in Matth. Comm.

A isti simplices erant, & sine literis de Petro, & Ioanne pater Act. 4. Vbi dicitur, quòd erant idiotæ, & sine literis. De Andrea, & Iacobo idem putandum est, quia omnes erant pauperes, & piscatores, non potentes vacare studijs literarum, vt ex opere manuum inopem defenderent uitam.

Dicendum est, quòd Christus elegit simplices ad apostolatam, & officium prædicationis. Primò ad tollendum calumniam. Nam cum lex Christi, quæ à principio nulla fuerat, per totum orbem nunc diuulgata sit, poterant aliqui calumniari, quòd per fauorem, vel potentiam introducta fuisset, vel quia fuerunt uiri peritissimi introducentes eam, qui possent cæteris quod uellent facile persuadere, vt ergo non esset locus huic caluniæ, Christus uoluit eligere uiros simplicissimos, vt cum illi totum mundum conuerterent, & uiros quosque peritissimos ad se traherent, euident esset, quòd à solo Deo ista res fieret. Sic inuuit Apostolus primæ Corin. primo, scilicet. Placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes, id est, per prædicatores simplices, qui stulti reputantur, placuit Deo conuertere mundum. Et dicitur ibi: uidete uestram uocationem fratres. Quia non multi sapientes secundum carnem, sed quæ sunt stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes. & ista eadem fuit causa quare Christus non elegit uiros potentes ad prædicationem istius legis. Nam hoc facile sibi fuerat, quia sicut per prædicatores suos conuertit postea principes mundi: ita potuisset & a fortiori per seipsum conuertere aliquos principes, qui hoc prædicarent, uel isti legi fauerent. Et tamen non curauit hoc facere, nec uoluit habere aliquos fauores principum secularium, nec habere amicitiam Romanorum, qui erant Domini mundi. Quod facilius ipse habuisset, si uoluisset inter eos facere aliqua miracula, qualia faciebat inter Iudæos. Nam illi coegissent totum orbem ad tenendum legem ipsius, & colendum ipsum, vt Deum. Hoc tamen noluit, ut ait August. primo libro de Concord. Euangel. ne diceretur, quòd lex Christi per potentiam Romanorum fuerat introducta, & non per Dei uirtutem. Ideo non solum Christus noluit habere Romanos in amicos, sed potius uoluit eos habere quasi hostes legis suæ, & cultus sui. Vnde in nullo loco, uel natione, tantam aduersitatem sensit fides Christi, sicut in Vrbe Romæ, & per totum imperium, iubentibus imperatoribus persecutiones fieri Christianis. Et tunc quanto plures occidebantur per Romanos, tanto plures ad Christum conuertebantur, cum etiam ipsi Imperatores cogentur uidere uirtutem Christi, quam oderant, cum coram eis fierent innumerabilia miracula. Et ita inuitis Romanis, & toto imperio, cultus Christi, & lex introducta sunt, & coacti sunt Romani confiteri Christum esse Deum, & uera esse, quæ de illo prædicabantur. Et tandem ipsa Roma caput mundi Christo caput suum humiliavit, recipiens eum in Deum suum. Et sic fuit iste modus ualde conueniens ad introducendum legem Christi. Et non fuisset sine calumnia, si aliqui potentes in orbe à Christo electi fuissent, qui istam legem introducerent, vel prædicarent. Et hoc etiam tangit Apostolus Corin. primo, scilicet. Videte uocationem uestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ sunt stulta mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & ignobilia, & contemptibilia mundi elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret, ut non gloriaretur omnis caro in conspectu eius. Er sic pauperes, & indocti, & ignobiles electi sunt à Christo ad prædicandum. Sic dicit Augustinus in quodam

dam sermone de Kalendis Ianuarij, scilicet. Nō enim elegit Reges, aut Senatores, aut Philosophos, aut Oratores: immo elegit plebeios pauperes, indoctos piscatores. Secunda causa fuit propter ipsos ministros predicationis. Quia si elegisset sapientes, aut potentes, & per eos susciperetur lex Christi, posset aliquis eorum superbiere, quod propter ipsam introducta fuerat lex, quasi ipse aliquod bonum Christo fecisset: Christus autem vult ostendere homini, quod ipse nihil est, & tollere sibi occasionem gloriandi. Ideo voluit, quod predicatorum essent simplices, & pauperes, ut sic non possent gloriari, quod per ipsos aliquid factum esset, sed totum Deo attribueretur. Sic dicitur 1. Corint. in. 1. Quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius: id est, ut homo non posset coram Deo gloriari, quasi ipse in aliquo Deo profecisset. Sic dicit Augustinus super Ioannem, scilicet, Si enim doctum eligeret, fortassis, ideo se diceret electum, quia doctrina eius eligi meruit. Dominus autem Iesus volens superborum frangere cervicem: non quasiuit per oratorem piscatorem, sed de piscatore lucratus est Imperatorem. Magnus, id est, Cyprianus orator, sed primus Petrus piscator. Considerandum tamen, quod Christus non elegit solum simplices, sed etiam aliquos peritos. Nam Nicodemus fuit de discipulis Christi, licet occultus propter metum Iudaeorum. Ioann. 3. Ipse tamen erat peritus, quia Christus dixit ei: tu es Magister in Israel, & haec ignoras? Et fuit Nathanael vir peritus, & ita alios peritos elegit. Et fuit conueniens, quia si solos simplices elegisset, putaretur, quod ex ignorantia fuerant decepti sequendo Christum: predicatorum tamen praecipui Euangelij fuerant simplices propter causas supra positas.

Quare dicitur, quod Iacobus, & Ioannes erant in nauis reficientes retia. Quest. CV.

QVAERITVR, quare dicitur, quod Iacobus, & Ioannes erant in nauis reficientes retia. Dicunt quidam, quod hoc dicitur ad significandum eorum paupertatem, scilicet, tam pauperes enim erant, quod retia noua emere non poterant, ideo vetera reficiebant. Sic dicit Chrysostomus super Matthaeum, quod hoc est maxime paupertatis indicium: vetera enim reficiebant, qui noua vnde emergunt non habebant. Et quod ad maiorem eorum pietatem pertinet in tanta paupertate sic patri suo succurrebant, ut cum baiularent in nauis. Aliter potest dici, quod non fiebat hoc ex paupertate nimia, quia tunc potius diceretur hoc de Petro, & Andrea. Nam Zebedaeus pater Iacobi, & Ioannis omnino pauper non erat, cum mercenarios secum ad piscandi opus in nauis haberet, ut patet Marc. primo. Petrus autem, & Andreas non leguntur habuisse mercenarios, Maxime, quia non oportet, quod accipiatur hic reficere pro reparare, quod ad vetera pertinet, sed dicitur, quod reficiebant retia, sicut faciunt piscatores cum piscari desierint, vel cum retia praeparant ad mittendum in aquam. Sic accipitur Marc. primo. Nam dicitur, quod Iacobus, & Ioannes erant in nauis componentes retia, id est, disponentes illa, & istud non est indicium paupertatis, quia quilibet piscator hoc facit. Aliter potest dici, quod isti reficiebant retia, id est, aliquid ruptum consolidabant assuendo reliquis partibus, quia hoc etiam in nouis retibus accidit, quae saepe rumpi contingit, & maxime sicut in pascatione illa, quae fuerat facta, quando vocauerat ante hoc Christus Petrum. Nam conclusa

multitudine piscium rumpebatur rete. Luc. quinto. Et tunc oportet illud reficere: nec erat hoc signum paupertatis. Et tamen concedendum est, quod isti pauperes fuerint, quia omnes illos pauperes solemus vocare, qui non habent vnde viuunt, nisi de labore manu, & huiusmodi erant isti.

Quare de Petro, & Andrea dicitur, quod mittebant rete in mari, alij vero duo dicuntur reficere retia. Quest. CVI.

QVAERITVR, quare de primis, scilicet, Petro, & Andrea dicitur, quod mittebant rete in mare: & de secundis, scilicet, Iacobo, & Ioanne dicitur, quod reficiebant retia. Dicendum, quod hoc fuit primo, quia scriptura voluit ostendere quid isti faciebant, quando Christus vocauit eos, ut ostendatur, quod non erant otiosi: quia ille, qui eligitur ad dispensandum verbum Dei, ad aliquid magnum negotium eligitur, & non est sibi otio vacandum. Ideo illi, qui conuenerant in otio delectari, ad praedicationis officium assumi non debent, quia esset eis postea difficile huius officij laboriosas occupationes tollere. Et sic Christus voluit ostendere, quod isti quos elegit, occupati erant, quando vocati sunt, & sic de negotio ad negotium transirent. Et ad hoc Scriptura voluit indicare actus, in quibus erant occupati in istis actibus diuersis, scilicet, quidam mittebant rete in mare, & alij retia reficiebant, sic scriptum fuit. Secundo, fuit hoc, quia Scriptura voluit ostendere istos omnes fuisse piscatores, quia istud conueniebat officio, ad quod sumebantur, scilicet, quia facti sunt piscatores hominum. Et quia isti duo erant actus piscatorum, scilicet, retia reficere, & rete in aquam mittere, scriptum est, quod quidam retia reficiebant, alij vero in mare mittebant. Alias duas causas assignant quidam. Prima est, quia reficere retia antequam mittantur in aquam, ad signandum, quod promptiores fuerunt in obediendo Petro, & Andrea. Iacobus autem, & Ioannes pigriores. Dicitur quod Petrus, & Andreas mittebant rete, quasi velociter egissent. Iacobus vero, & Ioannes reficiebant, quasi non ita velociter se disposuissent ad mittendum ea in mare. Secundum est, quia per refecionem retium significatur compositio sermonum, per missionem retium in mare, quod est usus sermonis compositi, Et quia Petrus, & Andreas Euangelia non scripserunt, sed praedicauerunt dicuntur misisse retia in mare, Ioannes autem Euangelium scripsit: ideo retia reficere dicitur. Istas duas causas ponit Chrysostomus super Matthaeum, dicens: Extimare autem possumus primos velociores ad praedandum, quod retia mittebant: istos autem quasi pigriores, quia retia adhuc componebant: sed hoc audi dicere non sumus, quia eorum differentiam cognoscere solus est Christi: forte ergo illi propter Petrum dicti sunt mittentes retia, qui praedicaui Euangelium, & non composui. Dicendum tamen, quod istae duae causae sunt magis mysticae: prima autem duae literales.

Quare Christus eodem tempore, & sub ista vocatione vocauit hos quatuor. Quest. CVII.

QVAERITVR, quare Christus eodem tempore, & quasi sub ista vocatione vocauit istos quatuor. Dicendum, quod sicut electio Dei de personis Apostolorum fuit propter solam voluntatem suam, scilicet, quia ita voluit, ita etiam

tempora uocationum. Nam non omnes fuerunt uocati eodem tempore, sed isti quatuor ante ceteros praeter Philippum, qui ante hoc uocatus fuerat. Ioan. 1. Et sic, quod uocaret istos immediate post illos, vel interiecto aliquanto tempore, ex eius uoluntate pendeat, potest tamen dici, quod fuit rationabiliter factum, quia Christus elegerat istos, & uocare illos constituerat, & quia quasi simul erant, uocauit eos simul: patet Mar. 1. quia cum dictum est de uocatione Petri, & Andrea subditur. Et progressus inde pusillum uidit Iacobum Zebedaei, & Ioannem. Et sic parum loco distabant. Idem patet Luc. 5. Nam cum iubente Christo conuenerat Petrus magnam multitudinem piscium, ita ut rete trahere non possent; rogauerunt Iacobum, & Ioannem, qui erant in alia nauicula, quod adiuuarent eos: erant enim socij in pascatione. Ideo decuit, quod sub eodem tempore uocarentur: patet Lucae 5. ubi socij uocantur. Sic dicit Sanctus Thomas in opere continuo, scilicet: Erant enim habitatione simul, dilectione concordem, artificio pares, fraternitatis pietate coniuncti: Ideo simul uocauit, ne tot bonis coniunctos dissimilis uocatio separaret. Aliae causae possent poni mysticae. Prima est, quia isti assumebantur ad officium praedicationis, & quia de omnibus quatuor partibus mundi praedicatorum uocandi erant, fuerunt isti quatuor uocati, sic dicit Glo. f. Ideo ad quatuor tantum uocatio ponitur, per quos praedicatorum de quatuor mundi partibus uocandos esse signetur. Secundum est ad significandum Euangelium, quod isti praedicatorum erant. Nam praedicatorum Euangelium Christi praedicare debent, & non fabulas, cum Apostolus hoc increpat dicens; quod erit tempus, quando sanam doctrinam non sustinebunt, & ueritate quidam auditum auerterent; ad fabulas autem conuerterentur. 2. Timoth. 4. Et quia Euangelia erant quatuor, id est, quatuor libri Euangeliorum, uel quatuor scribentes Euangelia, uocati fuerunt nunc solus quatuor. Sic dicit Hilarius. In hoc enim futurorum Euangelistarum numerus designatur. Tertium est ad designandum quatuor uirtutes Cardinales, scilicet, Prudentiam, Fortitudinem, Iustitiam, Temperantiam: quibus, qui caruerit, ad praedicationis officium non debet assumi. Nam per Petrum designatur Prudentia, & singulari alia per alios tres. Sic dicit Remigius, scilicet: Per hoc etiam quatuor uirtutes principales, Prudentia enim refertur ad Petrum propter diuinam cognitionem: Iustitia ad Andream propter operum uirilitatem: Fortitudo ad Iacobum propter diaboli supplantationem: Temperantia ad Ioannem propter diuinae gratiae effectum.

Quare Christus Petro, & Andrea aliquid promisit, Iacobo vero, & Ioanni nihil. Quest. CVIII.

QVAERITVR, quare promisit Christus aliquid primis duobus uocatis, scilicet, Petro, & Andrea, & nihil promisit Iacobo, & Ioanni. Aliqui dicunt propter duo, primo quia sufficit aliquid promississe prioribus, ut uenirent: secundis autem nihil erat necesse promittere, quia obedientia primorum sufficeret ad mouendum eos, scilicet, cum Ioannes, & Iacobus uiderent, quod Petrus, & Andreas socij eorum a Christo uocati sequerentur eum relicti omnibus, non dubitarent ipsi omnia relinquere, & Christum sequi. Secundo dicunt hoc fuisse, quia Petro, & Andrea fuit necesse aliquid promitti, ut uenire uellent: Iacobo autem, & Ioanni non erat necesse promitti quicquam, quia isti erant cognati, scilicet, filij sororis Matris Christi, & sic non erat opus inuitari per praemium, quia propter cognationem, & affectum sequerentur eum. Istas duas causas ponit Chrysostomus in quadam homilia dicens: uocando autem nihil eis promissit sicut prioribus. Obedientia enim eorum, qui praeuenerant, uiam praeparauerat: sed, & multa de ipso audierant, scilicet, tamquam familiares, & consanguinitate coniuncti. Aliter dici potest, quod ista quaestio de nullo fuit: immo falsum praesupponit, scilicet, quod aliquid promissum fuerit hic Petro, & Andreae. Et falsum est, quia si aliquid fuisset promissum eis, propter quod omnia relinquerent, non peteret postea Petrus a Christo dicens, ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? infra 19. Item Christus respondit eis dicens. Vos, qui reliquistis omnia &c. sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim Tribus Israel. eodem capitulo. Si tamen iam promississet eis aliquid praemium pro eis quae reliquerunt, non responderet eis quasi de nouo. Item, quia si Christus nihil dixit Petro, & Andreae nisi, uenite post me, & faciam uos fieri piscatores hominum. hic tamen non promittitur praemium, sed magis iniungitur officium laboriosum, ideo non est uerum, quod eis nunc aliquid promissit. Aliter potest dici, quod si quis uelit accipere istud pro promissione, Dicendum est, quod etiam Iacobo, & Ioanni istud promissum fuerit, quia istud non erat nisi indicare eis officium, ad quod ipsos assumebat. Erat ergo uerisimile: quod cum uocaret Iacobum, & Ioannem, diceret eis, ad quid uocabat ipsos. Et istud erat, quod faceret eos piscatores hominum. Subicit tamen istud scriptura, quia uerisimile erat, quod diceret eis id, quod dixerat prioribus. Et patet hoc, quia etiam forma uocationis non ponitur in secundis: nam in primis dicitur, quod Christus dixit, uenite post me, in secundis autem solum dicitur, & uocauit eos sicut praecedentes, supple, uenite post me, & faciam uos fieri piscatores hominum.

Quare dicitur, quod isti relicti retibus secuti sunt eum. Quest. CIX.

QVAERITVR, quare dicitur, quod isti relicti retibus secuti sunt eum. Dicendum, quod istud ponitur ad ostendendum obedientiam quam habuerunt ad Christum. Nam ipse dixit eis: uenite post me: & quia non poterant ire post ipsum tenendo nauem, & retia, reliquerunt illa, ut ipsum sequerentur. Secundo dicitur hoc ad ostendendum eorum affectum laudabilem ad Christum, quia omnia contempserunt, ut ipsum solum sequerentur. Vnde putabant se fecisse aliquid ex hoc. Et sic dixit Petrus Christo: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? infra 19. Tertio dicitur hoc ad instructionem nostram: ut sciamus, quia omnia relinquenda sunt, si Christum mandauerit. Et etiam, quod non potest aliquis perfecte Christum sequi, nisi haec omnia deseruerit: sic dicit Chrysostomus super Matthaeum, si secuti sunt eum, omnibus relicti: in quo nos docuerunt, quia nemo potest terrena possidere, & perfecte ad caelestia peruenire: sic etiam dicit Glo. scilicet: In his datum est exemplum illis, qui censum deserunt pro Christi amore. Quarto factum est hoc specialiter ad ostendendum, quae sunt illa, quae pro Christo relinquenda sunt: Et sunt tria, scilicet, diuitiae, deliciae, & parentes, quae significantur hic per nauem, & retia, & Zebedaeum patrem Iacobi, & Ioannis. Sic dicit Chrysostomus super Matthaeum, scilicet: Tria sunt quae relinquere debet, qui uenit ad Christum, scilicet, actus carnales, quia per retia pascationis significatur: L1 2 substantia

subiecta mundalis per nauem: parentes per patrem reliquerunt ergo nauem, ut fierent ecclesiasticae nauis gubernatores, reliquerunt retia, ut non pisces afferrent ad ciuitatem terrenam, sed homines ad coelestem; reliquerunt unum patrem: ut spirituales patres omnium fierent, sic etiam dicit Hilarius, scilicet. Eis igitur artem, & patriam, domum relinquentibus docemur Christum sequenti faculari uitae sollicitudine, & paternae domus consuetudine non teneri.

Quare Iacobus uocatur Zebedaei. Quae. CX.

QVAERITVR, quare Iacobus uocatur Zebedaei, sicut dicitur hic. Dici potest primo, quod Iacobus erat maior Ioanne, ideo ipse haereditabat nomen paternum. Quia sicut quilibet primogenitus habebat duplum de hereditate paterna, quam quilibet aliorum filiorum. Deuter. 21. ita succedebat in nomine, ut nomen patris esset sibi praenomen, & diceretur Iacobus Zebedaei. Secundo potest dici, quod licet quilibet filiorum posset sibi accipere nomen patris, alij tamen accipiunt, & alij accipere nolunt, & sic Iacobus uoluit istud accipere, & uocatus est Iacobus Zebedaei: Ioannes autem non accepit illud, & ideo uocatus est Ioannes simpliciter. Tertio potest dici, & melius, quod istud praenomen, scilicet, Zebedaei non fuit impositum Iacobo antequam uocaretur ad apostolatam: sed prius uocabatur Iacobus absolute, cum autem factus esset Apostolus, fuit hoc sibi appositum propter differentiam, quia Christus habebat duos Apostolos, qui uocabantur Iacobus Zebedaei, quia erat filius Zebedaei, & alius uocatus est Iacobus Alphaei, id est, filius Alphaei. Et ita uocatur ubique nomina exponuntur eorum, ut infra 10. & Marc. 3. & Luc. 6. Inter Apostolos Christi unicus erat Ioannes, quia ille cum nullo habebat coincidentiam, non fuit appositum sibi aliquid praenomen ad ostendendam differentiam.

An reliquerunt retia, & nauem in littore, & non reduxerunt in domum. Quae. CXI.

QVAERITVR, cum dicatur hic, quod isti relictis retibus sequuti sunt Christum, an reliquerunt nauem, & retia in littore, ita ut non redirent in domos suas, nec disponerent de rebus suis, uel si redierunt, & disposerunt de omnibus quae habebant. Dicunt aliqui, quod de omnibus disposerunt ordinantes domos suas, quia uidebatur ualde irrationabile, quod relinquerent ea, quae possidebant in littore, ut perirent. Secundo quia isti poterant obedire uocationi Christi, & disponere de rebus suis. Et dicuntur tunc reliquisse omnia, sicut illi, qui ingrediuntur religionem disponunt de omnibus, quae habent in saeculo, & tamen dicuntur relinquere omnia cum ingrediuntur, quia ea, quae poterant ipsi possidere, & gaudere in eis relinquunt alijs possidenda, abdicantes a se omne dominium rerum, & omnem fructum, & iucunditatem, quae in possidendo esse potest. Ita ergo de istis uerisimilius esset credere, quod ita fecerint, cum ista faciendo obedirent uocationi Christi. Tertio patet, quia quando aliquis uocatur ad statum religionis, uel se ad illum transferre cupit prohibetur in eo diuturna rerum suarum dispositio, ut scilicet, si longo tempore manere uult in saeculo, ut melius uendat res suas, & maiora praecia inde habeantur pauperibus eroganda, quam si subito uendendo multum de rerum valore minui oporteat. Dispositio tamen, quae pauco tempore fieri potest, non prohibetur, neque distinetur, ut ait Hieronymus in Epistola ad Paulam.

F in fine, scilicet: Festina quaeso te, & harentis in salo nauicula: funem magis praecinde, quam solue. Nemo renunciaturus saeculo bene potest uendere quae contempsit, ut uenderet, & infra dicitur: Si habes in potestate rem tuam uende, si non habes proijce. Et sic isti poterant facere aliquam dispositionem de rebus suis in breui redeundo in domos suas, & illa non impediabat uocationem Christi. Sed dicendum est aliter, uidelicet, quod uerisimile est, quod isti mox, ut a Christo uocati sunt, sequuti fuerunt Christum, & non redierunt in domos suas, ut loquerentur uxoribus, aut filiis, aut ne de eis, quae possidebant disponerent, sed de eis, quae in domibus erant non curauerunt: ea uero, quae ante oculos erant proiecerunt relinquentes. Primo patet, quia obligabantur sic facere. Nam ut supra ostensum est in quadam questione, Apostoli isti uocati obligabantur obedire uocanti, & obligabantur obedire modo uocationis. Quia sicut Christus potuit eos obligare, ut uenirent per solum praecceptum, ita poterat eos obligare de tempore, & modo, scilicet, quod uenirent, & quomodo uenirent. Et quia Christus non solum uocauit eos, ut aliquando ad se uenirent, sed dixit, uenite post me, obligabantur ipsi immediate ire, quia aliam non ibant post ipsum, & sic non poterant disponere de rebus suis, nec redire in domos. Secundo patet, quia dicitur in litera: At illi continuo relictis retibus sequuti sunt eum. Et sic nullam moram fecerunt: Quod factum esset, si deberent disponere de nauibus, & retibus, & redire in domum. Sed & Mar. 1. dicitur: Et protinus relictis retibus sequuti sunt eum. Hoc autem de Petro, & Andrea dicitur: de Iacobo autem, & Ioanne dicitur supra in litera. Illi autem statim relictis retibus, & patre sequuti sunt eum. Tertio quia in hoc est magna laus obedientiae, & affectus Apostolorum ad Christum, quia si aliquando tempore mansissent disponendo de rebus suis, non tantum fecisset uiderentur. Sed quia omnibus contemptis, & proiectis sequuti sunt immediate Christum, laudantur. Sic dicit Gregorius in quadam homilia: Nulla autem Petrus, & Andreas facere eum, scilicet, Christum miracula uiderunt, nihil ab eo de praemio aeternae retributionis audierant, & tamen ad unum Domini praecceptum, hoc quod possidere uidebantur obliti sunt. Obliti autem est omnino relinquere, ac si nescirent se habere, qui autem de rebus suis disponit, non obliuiscitur, licet relinquat. Quarto patet, quia aliquando erat culpabile, quia Christo uocante istos ad Apostolatam, ipsi uellent manere ad disponendum de rebus suis, uel saltem uellent redire in domum, ut loquerentur uxoribus, & filiis, & relinquerent eos. Sic patet 3. Regum 19. quando Elias ex mandato Dei uolens ungeri Eliseum in Prophetam, posuit pallium suum super eum, quod erat quasi dicere ei, sequar me, & ille statim relictis bobus cucurrit post Eliam. Et ait: Oculer oro te patrem meum, & sic sequere te. Et dixit Elias: Vade, & reuertere, quod meum enim erat feci tibi, quasi dicat. Si uis reuerti, reuertere: & iam non erit culpa mea, quia id quod ego facere obligabar feci. Et sic uidebatur, quod debebat eum sequi immediate, & tamen ex quadam permissione fuit, quod reuertetur imponendo sibi onus, si forte ex ista reuersione impediretur. Si tamen non teneretur sequi eum immediate, non dixisset Elias, quod meum est tibi feci: maxime quia Eliseus non ausus est ire ad osculandum patrem, & matrem, nisi ex licentia Eliae. Uocatio tamen ista apostolorum in nouo testamento magis urgebat ad promptam obedientiam. Primo pro uocante, quia istos uocabat Christus, Eliseum uero uocabat Elias, qui in infirmum minor erat. Secundo pro officio, siue dignitatem, ad quam uocabantur, quia

quia Eliseus uocabatur ad statum prophetalem; cum unctus fuerit in prophetam. eod. cap. isti autem uocabantur ad apostolatam, qui est status ualde maior, quam prophetalis. Nam inter omnes status apostolicus status est maior. infra Corint. 12. Et quosdam posuit in Ecclesia, 1. Apostolos 2. Prophetas 3. Doctores, & ad Ephe. 4. dicitur: Ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios uero Euangelistas. Promptius ergo obedire debebant: quia prompta obedientia pertinet ad perfectionem, & tamen quanto aliquis est in statu altiori ecclesiastico, tanto maior perfectio ei incumbit. Tertio propter statum, uel tempus in quo fiebat uocatio. Nam Eliseus uocatus est in statu, uel tempore ueteris testamenti: Apostoli autem uocati fuerunt incipiente nouo testamento. Et tamen omnia in nouo testamento debent esse perfectiora, quam in ueteri, quia lex Moyse fuit status paruulorum, ideo uocatur pedagogus, quod ad pueros pertinet: lex autem Christi est tempus perfectionis, & plenitudinis: ubi iam non est homo sub pedagogo: ad Gal. 3. & 4. Ideo debeuerunt promptius obedire isti uocati, quam Eliseus: ita ut non peterent redire in domum ad loquendum uxoribus, nec filiis, nec ad disponendum de rebus suis. Quinto principaliter patet, quod Christus uocans quosdam increpabat eos si illico non sequerentur: Patet Luc. 9. ubi Christus dixit cuidam: Sequere me. Et ille dixit: Domine permittite me primum ire, & sepelire patrem meum. Dixit autem ei Iesus: sine, ut mortui sepeliant mortuos suos. Et sic non licebat etiam propter affectionem paternam aliquantulum morari, sed illico uocanti obediendum erat, & ueniendum. Sexto patet, quia etiam lenem dispositionem rerum postularum Christo fieri prohibuit a uocato. Nam quidam dixit Christo: Domine sequar te: sed primum permittite mihi renunciare ijs, qui domi sunt. Christus autem dixit: Nemo mittens manum in aratro, & aspiciens retro, aptus est regno caelorum. Luc. 9. Et sic etiam redire in domum non licebat uocato, si uocaretur in agro, quia uolens redire in domum, respiciebat retro. Et hoc dicebat Christus esse illicitum. Dicendum ergo, quod isti uocati a Christo non morati sunt ad disponendum de rebus suis, sed illas reliquerunt. Et patet magis, quia de Iacobo, & Ioanne dicitur, quod relicto patre in nauicula mercenarijs, sequuti sunt Christum, Marc. 1. Et sic apparet, quod non redierunt in domum, nec disposerunt aliquid de rebus suis, cum ex ipsa nauicula sequuti sunt Christum, cum dicatur, relicto patre in nauicula. Si tamen aliquando tempore mansissent ad disponendum de rebus, non dicerentur reliquisse patrem quousque de rebus disposerent, & tunc recederent. Dicendum tamen, quod ob hoc res istorum non perierunt, quia erat aliquis, cui committerentur, uel qui posset habere illas. De Iacobo, & Ioanne patet, quia ipsi erant piscantes cum Zebedaeo patre suo. Et sic manebant omnia, quae illi tunc habebant patri: quia Mar. 1. dicitur. Relicto patre in nauicula mercenarijs. De rebus, & tamen credendum, quod sibi erat qui poterat conferuare illa, ne perirent, & relinquere illis, ad quos pertinebant. Nam Petrus, & Andreas in piscando erant socij Iacobi, & Ioannis, & patris sui Zebedaei. Luc. 5. Et tamen manebat adhuc Zebedaeus piscando. Ideo ei poterant relinqui, & commendari retia: & nauis Petri, & Andreae, & illi darent eis ad quos pertinebant; scilicet, uxoribus, uel filiis eorum.

Ad primum in contrarium dicendum, quod non erat irrationabile, quod isti reliquerint omnia non faciendo dispositionem aliquam: quia Christo perso-

naliter uocante, ad nihil nisi ad ipsum attendendum est: sicut patet de illo, quem Christus prohibuit redire ad disponendum de his, quae domi habebat. Et non quidem ad disponendum, sed nec ad renunciandum illis, quod minus erat. Luc. 9. Ita nunc etiam si retia, & nauis Petri perirent in littore, & ad quoscumque alios peruenirent, non erat irrationabiliter, cum magis uirgeret Christi uocatio, quam istarum rerum sollicitudo: maxime cum intentio eius esset, quod illico sibi uocanti obediretur, quia aliam esset mittere manum ad aratum, & respicere retro. Luc. 9. Nec tamen propter haec res istorum perirent, quia erant ad quos peruenirent, & illas habere possent, ut supra dictum est: Ad secundum dicendum, quod etiam si isti redissent in domum ad disponeadum de rebus, & postea sequerentur Christum, dicerentur relinquere omnia, quia proprietates, & usum a se abdicant: sicut dicitur de intrantibus religionem. Isti tamen non possent obedire Christo uocanti si aliquando morarentur ad disponendum de rebus, quia Christus dixit, quod uenirent post eum: & tamen si non irent immediate, non obediebant iuxta formam mandati, quia non ueniebant post ipsum: maxime cum ista esset intentio sua, quod illico illum sequerentur, & non diuiterent ad aliquid aliud. Luc. 9. De intrantibus religionem secus est, qui possunt de rebus suis disponere ad nutum, quia illi non obligantur intrare, sed libere agunt, isti autem uocati a Christo obligabantur uenire, ut supra ostensum est. Si autem dicatur, quod isti ingredienti religionem a Deo per interiorem uocantur uocationem, ideo etiam debent obedire. Dicendum, quod de istis non constat, an uocati a Deo, licet realiter uocentur: quia nemo potest cognoscere perfecte motum interiorum propter sui spiritualitatem. Unde aliquando putat quis se uocari a Deo, & non uocatur: sed leuitas sua eum mouet, uel forte diabolus tentat, ut laedat, quia mille uiae sunt nocendi diabolo, dicente Apostolo: An ignoratis altitudinem Satanae. Ideo sicut quosdam tentat, ad malum eos incitando; ita & alios fallit, eos ad arduum propositum strictioris uitae incitando, in quo postea deficiant, & desperent. Et esset laqueus iste magnus, nisi Christi pietas contereret laqueos, & liberaret confidentes in se. Et tamen propter hoc caute respicere debet quisque, cum putet se ad talia uocari, ut seipsum prober, & tentet spiritum uocationis illius unde sit, sicut monet Ioan. 1. Ioan. 4. scilicet, Nolite adhuc credere omni spiritui, sed probate spiritus an ex Deo sint. & propter ista dubia non tenetur homo respondere uocationi interiori, sicut in exteriori, quae manifesta est. Item dato, quod constaret alicui se uocari a Deo ad statum religionis, illa uocatio non est tam determinata sicut uocatio exterior: cum exterius per uerba determinate significari possit res, & tempus, & modus in uocatione, & sic tenebitur homo ad illa strictissime seruanda, cum de illis non possit dubitare. Uocatio autem interior est solum quidam pulsus in anima, secundum quem ad aliquam rem incitatur: tamen non ita aperte, ut innuatur nobis quibus temporibus, & quibus modis illa res fieri debeat. Et sic liberum est ipsi uocato de rebus suis disponere. Secus autem de istis uocatis nunc a Christo exteriori uocatione, quia ex forma uocandi, & alijs circumstantijs apparebat, quod Christus uellet, quod immediate sequerentur eum, ut supra ostensum est, ideo sic facere tenebantur. Ad tertium dicendum, quod introeuntes religionem possunt de rebus suis disponere, & non solum dispositione leui temporis fieri potest, sed etiam dispositione longissima, quia cum ipsi non obligentur mutare illum statum:

L1 3 possunt

possunt quamdiu voluerint manere in illo, siue disponendo se, siue non. Et quamdiu voluerint, poterunt illum mutare. Isti autem à Christo vocati, non erant iam iuris sui, vt supra ostensum est. Ideo non habebat locum in eis dispositio rerum breuis, vel longa, sed illico tenebantur sequi iuxta formam mandati, & intentionem vocantis ei cognitam. De dispositione autem rerum permutatibus statum, considerandum, quod sicut dictum est, non obligantur breuiter, vel prolixè disponere, cum non obligentur ad statum mutandum. Quod verò Hieron. dicit de longa, & breui dispositione, consilium est; scilicet, quod si quis aliquid semel disposuit, aut disponit mutare statum, non est ei securum longo tempore multa impedimenta incidere possunt, & illa incidere verisimile est, cum diabolus inuideat tendentibus ad alta, & procuret eis impedimenta. Et tunc homo erit sibi in culpa, cum per longam dispositionem sibi præstiterit ista impedimenta, cum sciret verisimile esse talia accidere: maximè quia ille, qui vult relinquere seculum, & diu manere in dispositione rerum, hoc ideo facit, vt maiora precia possint pauperibus erogari de rebus suis. Hoc tamen non est tantæ necessitatis, nec tam desiderabile, vt per istud debeat homo retardari aliquanto tempore a proposito perfectionis. Sic dicit Hieron. in eadem epistola ad Paulinum, scilicet. Si habes in potestate rem tuam, vende: si non habes, projice. Tollenti tunicam, & pallium relinquendum est, scilicet, nisi tu semper recalcitrans, & de die in diem trahens caute, & pederentium tuas possessiunculas vendideris, non habet Christus vnde pauperes alat suos: quasi dicat. Etiam si tu non maneris longo tempore disponendo, vt caute vendendo magna precia pauperibus eroges, habet Christus multa alia, vnde pauperes alat: Ideo non est curandum propter hoc diuturnam facere dispositionem: ideo dicebat Hieron. quod si aliqua res non possunt disponi, nisi cum difficultate, debemus illas dimittere, vt pereant. Vt potè si alicui volenti intrare religionem debentur aliqua, quæ recuperari non possunt, nisi litigando, consilius sibi est dimittere, vt pereat res, & non litigare, quam diuturnè fortassis litigare, & postea rem per iudicium acquisitam pauperibus erogare. Sic dicit Hieron. ibidem, scilicet. Si habes in potestate rem tuam, vende: si non habes, projice. id est, permittit illam perdi. Et subdit ibi causam, scilicet, tollenti tunicam pallium relinquendum est, scilicet, si quis habet tale propositum perfectionis, non solum non debet litigare pro his, quæ iam debita sibi sunt, sed etiam si de nouo auferantur, debet dimittere, vt non litiget: nec ob hoc esset minoris meriti dans pauca pauperibus, quia celeriter non dedit, quam dans magna precia, quæ per longam venditionem accepit. Quia illa, quæ pereunt, etiam Deo damus, cum propter illum perire illa permittamus, Quomodo cumq; ergo det, qui religionem intrat, se & omnia Deo dat: maximè quia qui celeriter vendidit, citius intrat perfectionem, vel perfectionis viam, quam qui vendendo moratus est, & in hoc recompensantur precia maiora, quæ alius pauperibus erogauerat.

An Iacobus, & Ioannes malum faciebant dimittendo patrem. Quæst. CXII.

QVAERITVR, an Iacobus, & Ioannes malum faciebant dimittendo patrem solum. Aliquis dicit, quod sic, quia isti erant pauperes, ut ait Chryso-

F super Matth. Et dicit, quod magna pietas erat istorum filiorum, quod in tanta paupertate patri succurrere tenebantur; ergo non dimittere eum, vt ei in paupertate sua necessaria ministrarent. Item homo ex necessitate præcepti tenetur honorare patrem, Exod. 20. iste autem honor non consistit in solo verbo, & exterioribus caeremonijs reuerentiæ, sed maximè consistit in prouisione circa necessaria, scilicet, in alimentis. Sic Christus asserit increpans Phariseos, & legis peritos dicens, quod transgrediebantur legem Dei facientes, quod filij solum honorarent parentes verbo, & nihil aliud eis impenderent. Vnde ipse voluit honorem paternum esse in hoc, quod sibi prouideatur. Sic dicit Aristot. 10. Ethic. ponens, quod circa alimenta magis debet prouidere filius patri, quam sibi ipsi: & tamen ab isto præcepto Dei nemo absolutus est, ergo non poterant isti dimittere patrem.

Item sicut dicit Aristot. 8. Ethic. in fine, quod filio nunquam licet abnegare patrem, nec relinquere, quia semper est debitor, & debitori nunquam licet abnegare creditorem: ideo dicit, quod filio non licet relinquere patrem, nisi efficiatur incurabilis in malitia. Patri autem licet abnegare, vel relinquere filium: ideo non licebat istis relinquere patrem in tempore sequestus.

Item, quia dicit Chrysostomus super Matthæum, quod ad magnam pietatem Iacobi, & Ioannis pertinebat, quod sicut patri in tanta paupertate succurrerant, vt eum secum in naui baiularent, non vt ille istos adiuuaret in opere, sed vt ipsi eum consolarentur sua præsentia. Et sic cum iste senex haberet filios tanquam solatium senectutis suæ, non liceret eis relinquere patrem, quia per hoc affligeretur pater. Item isti, vel saltem aliqui eorum filios habebant, & illos etiam relinquere non liceret, si paruuli essent. Item aliqui eorum habebant uxores, quas relinquere non poterant, quia vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: & mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir. 1. Corin. 7.

Dicendum, quod istis licuit relinquere patrem. Nam vt supra dictum est, isti vocati obligabantur sequi Christum vocantem, & hoc non poterant nisi patrem relinquere, ideo non solum licebat patrem relinquere, sed etiam obligabantur relinquere. Et sic fecerunt, quia dicitur. Illi autem relictis rebus, & patre secuti sunt eum. Hoc autem Christus volebat, quod homo propter ipsum relinqueret patrem, & matrem, & omnia quæ haberet, & qui non relinqueret non perfecte diligebat eum, & relinquentibus patrem, & matrem, & cognatos, magna promittebat. I. quod qui reliquerit domum, fratres, sorores, patrem, matrem, uxorem, aut filios, acciperet uitam æternam. infra 19. & Mar. 10. & ad hoc Christus dixit se uenisse, scilicet. Non ueni mittere pacem in terram, sed gladium: Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & mulierem aduersus matrem suam. infra 10. Licetum ergo erat separationes istas fieri, cum ad eas Christus uenisset faciendas. Christus etiam non promississet pro his contemptum, & insuper uitam æternam, nisi ista facere bonum esset. Vnde aliquando Christus expresse iubebat quibusdam patres relinquere, sicut patet Luc. 9. de illo, cui dixit, sequere me. Et ille ait: Domine permittite me primum ire, & sepelire patrem meum. Et Christus dixit: Sine, vt mortui sepeliant mortuos suos, tu autem yade, & annuncia regnum Dei. Ad primum dicendum, quod filij tenentur patribus prouidere in necessitatibus, in quantum possunt honeste facere, non tamen ob hoc obligantur cessare ab alijs actibus bonis, vt solum studeant in prouisione patrum. Vnde licet

K eis

eis dimittere patres, vt ad altiore viuentium viam tendant. Quod verum credo, nisi patres essent quasi in extrema necessitate, nec aliter eis prouideri posset, nisi per filiorum ministracionem: quia tunc contra omnem charitatis viam esset illos deserere. Sed quando possunt aequaliter sustentari, etiam si sint in paupertate satis arcta, non tenentur filij cessare à proposito vitæ excellentioris, si illud conceperunt, vt patribus ad nutritionem semper assistant. Istud autem verum est de illis, qui spontè ad religionem transeunt, vel ad aliquam excellentem vitam, secus de illis, qui vocantur à Christo exteriori uocatione. Nam ibi nihil oportet distinguere, quod etiam si sint patres in extrema necessitate: immo in ipso mortis articulo, & Christus vocaret, omnia dimittenda essent, quia ipse scit necessitates, quas nos patimur, vel statum, in quo sumus, & si velimus etiam manere, quam eum vocantem sequi non vocaret. Sed adhuc dicendum de Zebedæo patre Iacobi, & Ioannis, quod non solum ab eis Christo uocante deseri potuissent, sed etiam si ipsi concepissent propositum alicuius excellentis vitæ, quia ille non erat omnino pauper, ita vt sine filiorum ope viuere non posset. Nam habebat nauem, & mercenarios, qui cum eo piscabantur. Quia Marc. 1. dicitur, & relictis patre suo Zebedæo in naui, cum mercenarijs secuti sunt eum. Et sic poterat iste viuere sine filiis: vnde illi libere poterat ire, quod uellent propter desiderium excellentioris vitæ. Ad secundum dicendum, sicut supra quod tenetur homo honorare patrem, non solum verbo, sed maximè impendendo necessaria, & tamen non tenetur ob hoc non prosequi propositum excellentius, si aliquod conceperit. Eo autem tempore quo manserit apud patrem, tenebitur ei iuxta vires decenter prouidere. Et cum dicitur, quod non est quis absolutus ab obseruatione istius mandati, concedendum, quod etiam filius manens in religione in quantum non repugnat voto suo, nec puritati religionis, tenetur patri subuenire in necessarijs. Ideo si accidit, quod aliquid possit, tenebitur ad illud. Non est tamen sensus, quod propter hoc filius debeat manere semper eo modo, quo melius possit patri prouidere. Istud autem militat contra charitatem, scilicet, quod impediretur homo à maiori bono ex necessitate propter minus bonum: maximè cum vtrumque sit compatibile, quia etiam si filius non prouiderit patri, non peribit pater in casu dato, cum possit aliter sustentari: licet in grauiori paupertate, & maiori difficultate. Et tamen adhuc ab obligatione præcepti istius, poterat quis totaliter absolui in casu isto, cum Christus expresse iuberet dimittere omnia, & sequi ipsum. Ad tertium dicendum, quod filio nunquam licet abnegare patrem, ita vt dicat se ei nihil debere, quia semper debet, cum non sit possibile, quod ei æqualia reddere possimus. 8. Ethicor. Ideo necesse est, quod semper obligati maneamus. Potest tamen filius dimittere patrem, id est, recedere ab eo, vt alterius vitæ excellentioris usum teneat. Et tamen ibi non poterit adhuc patrem abnegare dicendo nihil se illi tenere, quia tenetur semper, & si occurrerit, quod non faciendo contra puritatem religionis suæ possit in aliquo patri agenti ministrare tenetur, vt dictum est. Ad quartum dicendum, quod licet sit magna consolatio patribus in senectute filios habere, parentes tamen si inopia non vrgeat, in qua filij prouidere debeant, pro causa satis leui possunt filij patres deserere. Si autem inopia vrgeat, dicendum est, sicut supra. Ad quintum dicendum, quod si filij erant iam aequaliter adulti, poterant viuere sine patrum ope, & sic licebat eos relinquere. Si autem paruuli apud matres alendi erant. Ideo hoc non obstabat, maximè quia etiam

Alph. Toft. in Matth. Comm.

A si essent paruuli infra triennium, & matres non haberent: Christo tamen uocante, necesse erat eos relinquere: cum etiam mortem subire necesse sit, si Christus iubeat. Ad sextum dicendum, quod hic multæ difficultates occurrunt, scilicet, an per uocationem Christi soluebatur matrimonium, vel an poterant uxores reuocare viros à Christo uocatos: & an tenebantur reddere debitum vxoribus, si ille uellent sequi illos euntes cum Christo: & an Apostoli uxores secum duxerint, & multa alia dubia circa hoc, de quibus, & de toto apostolorum statu dicitur, infra 10.

An Iacobus, & Ioannes tenerentur sequi Christum, si eorum pater hoc prohibuisset. Quæst. CXIII.

QVAERITVR, si Zebedæus pater Iacobi & Ioannis dixisset eis, quod non sequerentur Christum, quando uocati sunt, an deberent cessare. Aliquis dicit, quod tenebantur manere, & obedire patri iubenti. Pertinet autem ad mandatum de honorando patrem, à quo nunquam filius absoluitur: ideo tenebantur isti semper obedire. Item, quia secundum legem Moyse erat posita maior obligatio, & adiecta poena, scilicet, quod filij non obediens patribus lapidarentur. Deuteronom. 21. scilicet. Si genuerit homo filium contumacem, & superbum, & proteruum, qui non audiat patris atque matris imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendat eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius: Et ibi sequitur, quod populus ciuitatis lapidibus obruet eum. Et sic isti tenebantur ad obediendum patri.

Dicendum, quod etiam si Zebedæus uenisset Iacobo, & Ioanni sequi Christum, tenebantur eum sequi, quia nullum præceptum potest obligare contra Deum, cum ipse sit supremus. Isti autem cognoscebant lesium esse Deum, vel saltem Messiam, & in illo esse diuinam virtutem propter miracula, quæ eum facere uiderant, ideo tenebantur ei obedire. Item, quia non solum in uocatione exteriori, quæ est expressa, sed etiam in interiori, quæ non est tam determinata, vel etiam si nulla uocatio esset, dum tamen quis concipiat propositum melioris vitæ, pater non potest eum prohibere, & si prohibuerit, non est obediendum. Et hoc Christus satis apertè uoluit dicens, quod uenerat separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & cæc. Istud tamen non est, nisi quando aliud uult pater, & aliud uult filius.

Ergo Deus uult, quod interdum filius non obediat patri, nec filia matri, & sic maxime, quando Deus expresse aliquid iubet. In hoc casu tamen Christus uenit istam contradictionem, quia cum ipse uocauit Iacobum, & Ioannem Zebedæus pater eorum non repugnauit, sed mansit in pace in naui cum mercenarijs suis: Marc. 1. Ad primum dicendum, quod obligatur homo obedire patri, & tamen si constet mandatum suum esse contra Dei mandatum non obligat: vel si aliquo modo militat contra charitatem, tollendo viam ad maius bonum. Ad secundum dicendum, quod istud non tenet, si filius semel esset inobediens patri, sed si esset assuetus ad obedientiam, & monitus non desisteret, & insuper uacaret commensationibus, & luxuriæ, vt ibidem: istud autem non conueniebat in proposito, maximè, quia nulla inobedientia erat hic, quia inobedientia non est, nisi quando contemnitur præceptum, quod obligat. Et tamen hic non poterat præceptum patris obligare istos contra præceptum Dei: ideo non poterant esse inobedientes.

L1 4 Et

Et circuibat Iesus totam Galilæam docens in Synagogis eorum: & prædicans Euangelium regni, & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio eius in totam Syriam. Et obrulerunt ei omnes male habentes varijs langoribus, & tormentis comprehensos: & qui demonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos. Et secute sunt eum turbe multe de Galilæa, & Decapoli, & de Ierololymis, & de Iudæa, & de trans Iordane.

Et circuibat Iesus. Hic ponitur coadunatio populi ad Christum quantum ad multitudinem populorum, & turbarum. Et dicitur, quod circuibat Iesus totam Galilæam, idest discurrere per singula loca Galilæe prædicando in illis: hoc dicitur, quia prædicatio Christi inchoata fuit in Galilæa in vrbe Capharnaum, vt patet supra in littera, & non manebat Christus semper in eodem loco, sed discurrerebat prædicando per omnia loca, *Docens in Synagogis eorum.* Synagoga eorum erat locus, ad quæ Iudæi conueniebant ad orationem, & ibi Christus prædicabat multitudini congregatæ. *Prædicans Euangelium regni,* idest annunciabat regnum cælorum istis, quibus prædicabat. Nam Marc. 1. dicitur: venit Iesus in Galilæa prædicans Euangelium regni Dei. Post autem dupliciter accipi regnum Dei hic. Vno modo pro regno cælorum. Et tunc est sensus, quod prædicabat regnum Dei, idest quod annunciabat hominibus, quod peruenirent ad regnum cælorum, & in promptu erat illuc peruenire. Alio modo accipitur regnum Dei pro statu noui testamenti, & in utroque modo prædicatum dicitur esse regni Dei. Nam regnum cælorum, huc vitam æternam habet Euangelium, idest denunciat in Euangelio. Quia nihil est, per quod homines clarè intellexerunt se posse peruenire ad vitam æternam, nisi per Euangelium: quia in lege veteri non promittebatur expressè vita æterna, sed bona temporalia: accipiendo etiam pro statu noui testamenti, verum est, quod status noui testamenti Euangelium habet, cum Euangelium Christi non fuerit nisi in statu noui testamenti, & per istud dirigitur totus status iste. Primo tamã modo accipitur hic, quod prædicaret Euangelium regni, id est euangelizaret, vel annunciat, quod regnum cælorum appropinquabat, sic dicitur supra, quod Christus prædicabat dicens: Penitentiam agite, appropinquat regnum cælorum, *Et sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo,* id est non solum prædicabat, sed etiam in omnibus illis populis, in quibus erat, curabat infirmos. Vocatur hic languor infirmitas grauißima, sicut sunt maximæ infirmitates incurabiles, & oēs illas Christus curabat: quia in illis magis virtus sua ostendebatur. Infirmitas vocatur leuis egritudo, vt febres, & quidã dolores, vel passiones cões. Dicit in Chrysol. super Mat. quod infirmitas est corporum, & languor est animarum. Vel dicit, quod per languorem intelligimus aliquam passionem animæ, vt auaritiã, libidinem, & huiusmodi: per infirmitatem autem, infidelitatem, per quam quis infirmatur in fide. Vel per languores intelliguntur grauiores corporis passiones, per infirmitatem autem leuiore. Ista expositio vltima Chrysol. est melior, quia hic loquitur Matth. de illis curationibus, quas Christus faciebat per quas potestatem suam ostendebat, & sequebatur eum populus: curãdo tñ aliquas passiones anime, nihil ostendebat de virtute sua, quia illas passiones non sunt ma-

nifeste, vel saltem curationes earum non videbantur. Id tamen per quod aliquid probatur, debet esse manifestum. Ideo Matth. solum loquitur de passionibus, que erant in corpore. *Et abiit opinio eius in totam Syriam.* Faciebat Christus curationes mirabiles, quales nunquam a sæculis audita fuerant, ideo diuulgatum est nomen suum, non solum in Galilæa, & Iudæa, sed etiam in alijs regnis vicinis, vbi Gentiles morabatur, & ita est de Syria, que apud Iudæam est, de qua infra dicitur. *Et obtulerunt ei omnes male habentes.* id est offerebant ei, quia nõ potuerunt in aliquo tempore simul omnes infirmos Christo offerre, nec hoc aliquãdo consummatum est, quia semper manserunt aliqui infirmi, quos Christus non curauerit, quia non oblata sunt ei. Sed dicitur, quod Christus curauit oēs male habentes, quos obtulerunt ei, id est quod in quocunq; loco prædicabat, offerebant ei infirmos, qui erant in loco ipso, & curabat eos. Aliquos et infirmos portabat de exterioribus regionibus, sicut de Syria, & alijs partibus, de quibus multi conueniebant ad Christum: & tunc quidam Rex Syria nomine Abagarus misit ad Christum literas, vt eum sanaret, de quo dicitur infra in quadã quæst. *Varijs langoribus, & tormentis comprehensos.* Langor est infirmitas non multum dolorosa. Tormentum est grauis infirmitas dolore inferens. Sic dicit Remigius, id est per langores, & tormenta varijs vult intelligi infirmitates, sed leuiore, cum dicit varijs langoribus. Glo. dicit, quod languor est morbus diuinus: tormentum est morbus acutus, vt dolor lateris, & humidi. Omnia autem genera infirmitatum Christus curabat, vt videretur, quod non virtute naturæ, sed diuina operaretur, quia virtus naturæ valet ad curãdum quosdam morbos, sed non omnes. *Et qui demonia habebant.* Multos curauit Christus habentes demonia: ita vt Iudæi mirarentur, & quidam dicebant, quod in potestate demonum eijciebat demonia, sicut Beelzebub principe demoniorum demonia eijcit 7. 12. & Luc. 11. inter Iudæos quoque erant aliqui, qui demonia eijciebant, de quibus Christus dixit infra 2. Si ego in Beelzebub eijcio demonia, filij vestri in quo eijciunt? q. d. Eijciunt demonia: sicut ego: sed vos non constitemini, quod ipsi eijciant illa in potestate demonum, ideo nec debetis dicere, quod eijciam illa in potestate Beelzebub. *Et lunaticos.* Isti sunt, qui patiuntur ægritudinem quandã in capite, secundum diuersa tempora cursus lunæ, de quibus dicitur infra in quadã quæstio, *Et paralyticos.* Dicuntur paralytici illi, qui habent aliquam partem corporis, quam mouere non possunt, ad arbitrium suum, sed sunt membra illa quasi separata a reliquis membris, quæ mouentur per arbitrium nostrum. Vnde paralyticus idem est quod dissolutus, sic dicit Rabanus, paralytici sunt corpore dissoluti. Paralyticus enim Græcè, Latinè dicitur dissolutio. *Et curauit eos.* Et curabat, quia non solum fecit Christus hoc semel, sed in consuetudinem ei erat sanare infirmos, quocunq; offerrentur, nisi forte eorum infidelitas hoc impediret. *Et secute sunt eum turbe multe.* Videntes miracula, quæ Christus faciebat, & doctrinam suam confluere ad eum, & desiderabant valde accedere ad ipsum, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Luc. 6. *De Galilæa.* Duplex est Galilæa, scilicet, quædam Iudæorum, & quædam Gentium, vt ait Hieron. super Matth. de quo supra declaratum est, & de vtraque Galilæa veniebant ad Christum: & posuit hic Matthæus ante cæteras prouincias de quibus veniebant ad Christum, quia Galilæa fuit prima, in qua Christus prædicauit. Ibi enim incipit prædicare, vt patet supra in littera, & Marc. 1. Et fuit hoc in ciuitate Capharnaum supra in littera. Ideo de hac conuenerunt ad Christum multi prius, quàm de alijs prouincijs. *Et Decapoli.* Est Decapolis nomen prouincia,

prouincia, & significat decem ciuitates, & est nomen ciuitatis Græcum, & dicitur a decas, quod est decem, & polis, quod est ciuitas, quia decem continet ciuitates. Nomina autem istarum sunt, quæ infra dicuntur, scilicet, Thierias, Saphet, Cedis, Nephali, Afor, Cafarea, Capharnaum, Iocapata, Bethsaida, Corozaim, Bethan: & vocatur tota ista regio Cabul, & Iturea, & Roob Galilæa Gentium, & extendit se vsque ad Beritum, quæ est ciuitas in litore maris Mediterranei, & distat per 10. Leucas à Sidone, quæ erat olim ciuitas famosissima. *Et de Ierololymis.* Id est, de ciuitate Ierusalem, & de locis propinquis, quia tam ipsa ciuitas, quàm loca ei adiacentia Ierololyma vocatur. *Et de Iudæa.* Prouincia est nominata à Iudæis, quæ aliquando variè accipitur, ut dicitur infra in quadã quæst. *Et de trans Iordane.* Iordanis est fluuius in terra Chanaan, in qua Iudæi habitabant, & ad partem orientalem illius fluuii habitabant duæ tribus, & dimidia, scilicet, Ruben, & Gad, & medietas tribus Manassæ: ad occidentalem verò partem Iordanis habitabant reliquæ nouem tribus, & dimidia: unde aliquando illi, qui habitabant ad orientalem partem Iordanis dicebantur esse trans Iordanem, & aliquando dicebatur hoc de illis, qui habitabant ad occidentalem partem Iordanis. Et tamen communiter in scriptura dicuntur esse trans Iordanem illi, qui sunt ad orientalem partem. Ista autem prouincia, quæ significatur per trans Iordanem, est orientalis ad Iordanem, scilicet, illa in qua habitabant duæ tribus, & dimidia, vt dictum est, quia etiam de illa multi nunc conueniebant ad Christum.

Quare dicitur hic, quod Christus circuibat totam Galilæam prædicando. Quæst. CXIIII.

QUÆRITVR, quare hic dicitur, quod Christus circuibat totam Galilæam prædicando. Dicendum, quod propter multa. Primo, quia ut quidam dicunt, voluit in hoc predicatoribus exemplum dare. ne semper maneat in eadẽ ciuitate, uel loco, sed discurrat per diuersa, ut omnibus annunciet uerbum Dei. Sicut dixit Paul. qui erat præcipuus prædicator. ad Ro. 1. Sapientibus, & insipientibus debitor sum, ita & quantum in me est promptum est his, quæ Romæ sunt prædicare. Sicut ergo Paulus dicebat se debitorem omnibus ad annunciandum illis Euangelium: ita, & prædicator nõ debet semper in eodem loco prædicare. Sic dicit Remigius: In hoc doctorum uita instruitur. Vt enim non sint pigri docentur per hoc, quod dicitur circuibat Iesus. Secundo quia Christus erat medicus animarum, & quia sicut uadit medicus ad egrum, quando eger non potest ire ad medicum, ita Christus nunc iabat ad prædicandum per omnia loca. In quo etiam Ecclesiæ pastores instruit: sicut dicit Chrysost. super Matth. Quia enim illi, ut debiles ad medicum uenire non poterant, ipse sicut studiosus medicus circuibat grauius ægrotantes. Et Dominus quidẽ circuibat singulas regiones. Qui autem sunt unius regionis pastores considerando debent circuire singulas populi passiones, ut ad remedium passionis eorum aliquod medicamentum in Ecclesia proferatur. Tertio Christus circuibat, ut non se ostenderet fauorabilem, si solum forte prædicaret in terra sua, in qua incepterat. Nam de Galilæa Christus oriundus erat. de ciuitate Nazareth, & in Galilæam prædicare cepit, ut patet supra in littera. Si autem solum prædicaret in terra sua in Nazareth, quæ erat ciuitas sua, uel in locis propinquis, uideretur fauorabilior esse illis Gentibus, quàm ceteris. Et tamen circa ea, quæ ad eum pertinent fauor nullus, aut acceptio personarum haberi debet, cum ipse Deus non accipiat personam cuiusque, sed in omni Alph. Toft. in Matth. Comm.

gente, qui facit iustitiam acceptus est illi. Act. 12. Non ergo solum prædicauit Christus in Nazareth, sed in tota Galilæa, & non solum in Galilæa, sed etiam per alias prouincias discurrerebat. Sic dicit Remigius, scilicet. Vt autem non sint acceptores personarum, docentur prædicatores per hoc, quod subiungitur, circuibat totam Galilæam: ut autem uacui non discurrant docentur per hoc, quod subditur, docens. Quarto fuit hoc propter necessitatem Verbi Dei, quia Christus uenerat ad annunciandum ueritatem Verbi Dei, sicut ipse dixit Pilato. Ioa. 18. scilicet. In hoc natus sum, & ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeam ueritati: & tamen ista ueritas erat necessaria omnibus, ideo Christus uoluit omnibus quibus poterat prædicare. Et propter hoc, quando in aliqua ciuitate rogabatur longo tempore manere, nolabat, sed dicebat. Alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum, Luca. 4. Quinto faciebat Christus hoc, quia alias non poterat prædicatio sua esse: quia à principio prædicationis suæ ipse erat quasi incognitus. Et propter hoc rari uenire uellent ad audiendum eum. Postquam uerò miracula sua cognoscerentur, omnes uellent ad eum confluere. Et quia si in uno loco Galilæe solum prædicaret, esset cognitus apud paucos, etiam si faceret aliqua miracula. Vt ergo in breui tempore à toto populo cognosci posset, non solum in terra Iudæorum, sed etiam in propinquis regionibus uoluit discurrere per diuersa loca, & sic in breui omnibus cognitus est. Postquam autem fuit cognitus, non erat necesse ipsum discurrere per diuersa loca, quia Gentes de diuersis locis, & prouincijs confluerebant ad eum, & sequebantur ipsum ubicumque esset. Ideo etiam si aliquando se occultare uellet, quærebant eum: Sic dicitur Ioan. septimo, quod cum Christus non uiuisset in Ierusalem ad Pascha, Iudæi quærebant eum in die festo, & dicebant: Vbi est ille? Sic etiam iterum instante passione eius, cum non auderet publicè ambulare in Iudæa, fuit trans Iordanem, & ibi manebat, & illuc multi confluerebant ad eum. Et interdum tanta multitudo conueniebat, quod non permittebat ipsum cibum sumere. De his patet Ioan. 10. & Marc. 3. A principio tamen prædicationis Christus maximè discurrerebat, quia nondum erat cognitus, & ista fuit causa potissima, quare discurreret per diuersa loca.

Quare Christus discurrerebat per diuersa loca prædicando, cum tamen Ioannes Baptista hoc non fecisset. Quæst. CXV.

QUÆRITVR, quare Christus discurrerebat per diuersa loca, cum Ioannes Baptista, qui etiam prædicator erat, non discurreret, sed manebat ipse apud Iordanem prædicans, & illuc confluerebat populus ad eum de tota terra Iudæorum, ut patet præced. c. & Mar. 1. & Luc. 3. Dicendum, quod Ioannes Baptista non debuit discurrere in prædicando, quia non erat ei conueniens: Christo autem fuit conueniens discurrere: non conueniebat enim Ioanni propter multa discurrere. Primo, quia repugnabat intentioni Ioannis, quia ipse missus fuit tanquam præcursor Christi. Luca. 1. & hoc uidelicet baptizando, ut dum Christus ad eius baptismum uenisset, baptizaret eum Ioa. & cognosceret eum, & ostenderet toti populo, & ista fuit causa baptismi Ioannis, vt patet Ioan. 1. scilicet: Ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel, propterea ego ueni in aqua baptizans, idest: Ad hoc fuit baptismus meus in aqua a Deo institutus, vt Christus manifestetur in Israel, idest, cognoscat ab omnibus, quod sit LI 5 Messias,

Messias, & ita factum est, quia cum quadam die Christus esset coram Ioanne, presente populo Iudaeorum Ioannes ostendit Christum digito dicens: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Ioan. 1. & istud erat dicere, quod ipse erat Messias, & Deus: cum posset tollere peccata. Ad istam autem ostensionem faciendum de Christo, oportebat, quod totus populus Iudaeorum, vel magna pars eius praesens esset. Et quia si Ioannes discurreret per diuersa loca, non confluerent ad eum tot populi, scientes, quod Ioannes ad loca ipsorum iturus esset, & sic non posset in aliquo loco fieri conuenienter ostensio de Christo. Nunc autem, cum scirent Iudaei, quod Ioannes non discurreret per diuersa loca, concurrerunt omnes ad locum in quo ipse erat, & ibi poterat Christus conuenienter ostendi, & sic non conueniebat Ioannem discurrere per diuersa loca. Secundum erat hoc, quia Ioannes habebat principaliter officium baptizandi, & confluebat totus populus ad baptismum. Ideo debebat Ioannes manere in loco ubi essent aquae multae, ut ibi conuenienter populus baptizari posset: Sic dicitur Ioan. 3. quod Ioannes erat in Aenon iuxta Salim, quia ibi erant aquae multae: & ob hoc, quia non erat aliquis locus conueniens ad baptizandum sicut Iordanis, quia in ipso flumine erant aquae multae, praedicabat Ioannes apud Iordanem, & ibi baptizabat, praeced. cap. & Mar. 1. & Luc. 3. Et quia non esset in singulis locis copia sufficiens aquarum ad baptismum totius populi, erat conueniens, quod Ioannes maneret apud Iordanem semper baptizans, quam quod discurreret per diuersa loca. Tertio fuit hoc, quia si Ioannes deberet discurrere, hoc maxime esset, ut ipse famam acquireret, & postea omnes ad eum confluerent, & tamen Ioannes sufficientem famam habebat apud Iudaeos, etiam si non discurreret. Et hoc propter illa quae apparuerant in natiuitate, & conceptione eius: quae fuerunt manifesta toti Israel. Et omnes qui audiebant admirabantur, & dicebant, quis putas puer iste erit coram Domino? Luc. 1. Ideo quando praedicare inciperet iam cognitus esset. Item, quia Ioannes erat maximae sanctitatis propter vitam valde austeram, qualem nullus vnquam ante ipsum habuerat, & propter hoc erat apud Iudaeos notissimus, vnde discurre non erat ei necessarium ad hoc, quod cognosceretur. Secus autem fuit de Christo, quia ipse volebat facere aliquam ostensionem, propter quam oporteret totum populum coniunctum esse, ideo conueniens ei erat discurrere per loca diuersa, ut sic facilius, & magis in breui cognitus esset, & sermo suus perueniret ad omnes. Secundum etiam, quod erat in Ioanne, non conueniebat Christo, quia ipse non habebat officium baptizandi, sicut Ioannes, sed officium praedicandi. Et dato, quod baptismum instituerit, non baptizabat ipse aliquos, sed discipuli sui illos baptizabant. Ioan. 4. Ideo non oportebat, quod Christus maneret in aliquo loco specialiter sicut Ioannes apud Iordanem propter copiam aquarum, sed erat ei conueniens discurrere. Tertium quod erat in Ioanne non conueniebat Christo, quia Ioannes erat cognitus, quando praedicare incepit: sicut dictum est. Christus autem non erat cognitus sicut Ioannes Baptista. Quia licet in natiuitate Christi apparuerant aliqua miracula, de quibus supra 2. & Luc. 2. tamen illa non fuerunt manifestata omnibus Iudaeis, & maxime, quia ipsa persona Christi fuit occultata: quia licet aliqui viderent miracula, quae fiebant propter ipsum, sicut in apparitione stellae, & in aduentu Magorum: non tamen cognoscebant determinate Iudaei quis erat ille, propter quem miracula ista fierent: & hoc, quia Christus voluit esse tunc incognitus propter Herodem, qui eum persequebatur. supra 2. Item non erat Christus ante hoc cognitus

propter sanctitatem vitae, sicut Ioannes: quia licet Christus esset sanctissimus omnium hominum, immo ipse omnes sanctificat: tamen non habuit austeritatem vitae, in qua Iudaei putabant esse sanctitatem. Ioannes enim in hoc fuit valde excellens, quia nulla ante eum fuerat in aliquo homine maior austeritas: Christus autem non habuit vitam austeram, sed mediocrem in cibo, & potu: sicut caeteri homines temperati: & interdum Iudaei increpabant eum, quasi amantem cibum, & potum dicentes: Hic est vorax, & potator vini, & publicanorum amicus. infra 11. & Luc. 7. Non ergo erat Christus cognitus apud Iudaeos, sicut Ioannes in principio praedicationis suae: ideo oportebat, quod ipse discurreret praedicando per diuersa loca, ut cognosceretur: licet Ioannes non discurreret.

Quare dicitur, quod Christus praedicabat in synagogis. Quae. CXVI.

QVAERITVR, quare dicitur, quod Christus praedicabat in Synagogis. Dicendum, quod faciebat hoc propter plura. Primo ad tollendum suspicionem, quae poterat esse contra doctrinam suam. Nam ille, qui malum agit lucem odit, & vult, quod non ueniant opera sua in manifestum. Et propter hoc de iure sunt prohibita conuenticula secreta, & maxime fieri praedicationes in occulto. extra de haereti. cap. ex iniuncto. Et magis est hoc in praedicationibus, quam in alijs actibus: quia nullus error potest esse periculosior, quam ille, qui est in fide: cum fides sit fundamentum totius edificij spiritualis. Fides autem maxime in praedicationibus debet dici, ideo praedicationis debet esse publica, ne quis possit seminare falsam doctrinam. Nam si in publico errauerit, ab omnibus arguetur. Propter haec ergo Christus publice praedicauit, scilicet, in Synagogis, ubi omnes Iudaei conueniunt: ut appareret, quod non intendebat aliquem errorem seminare, nec esset aliqua suspitio contra ipsum, sicut patet Ioan. 18. quando Caiaphas quaesiuit a Christo de doctrina sua, & dixit: Ego palam loquutus sum mundo, ego semper docui in Synagoga, & in templo, quod omnes Iudaei conueniunt. In occulto autem locutus sum nihil, quasi dicat. Non potes suspicari aliquem errorem in doctrina mea, quia non docui aliquid in occulto, sed semper in publico, ubi non possem mentiri. Et conueniebat hoc Christo, maxime propter duo. Primo, quia doctrina sua erat noua: Nam non praedicabat id quod erat in lege Moyse, sed alia multum differentia, sequenti cap. Vnde Iudaei mirabantur dicentes: Quae nam doctrina haec noua est? Marc. 1. In nouitatibus autem est maior causa suspicandi, quam contra vetera, quae iam probata sunt. Secundum propter personam docentem, nam Christus cognoscebat a Iudaeis maxime a Nazarenis, quod esset vir simplex, qui nunquam literas didicisset. Io. 7. scilicet: Et mirabantur Iudaei dicentes, quomodo hic literas scit, cum non didicerit? & Mar. 6. dicitur, quod viri Nazareth scandalizabantur in doctrina Christi dicentes: Vnde huic haec omnia, & virtutes tales, quae per manus eius efficiuntur? Nonne iste est filius fabri, & Mariae? Et sic Iudaei, cum scirent, quod Christus nunquam didicerat, & nunc subito dicebat ista admiranda, suspicabantur, quod forte hoc a daemone proueniret. Vnde sicut dixerunt ei, quod in Beelzebub principe daemionum eijceret daemonia, infra 12. & Luc. 11. Ita dicere possent, quod doctrina eius esset a daemionibus. Et quia daemones semper intendit fallere hominem, & inducere aliquod malum, esset magna suspitio contra Christum in doctrina sua, an aliqua falsa, & erronea

erronea contineret. Si autem in occulto aliquid praedicaret, esset confirmata suspitio contra eum. Ideo nihil debuit in occulto praedicare: ita ipse dixit Ioannis decimo octauo. Ego palam locutus sum mundo, in occulto autem locutus sum nihil. Secundum, quantum ad principale debuit praedicationis Christi esse in Synagogis, quia erat locus publicus, ut uideretur omnibus velle annunciare veritatem, & non per fauorem quibusdam in occulto. Sic dicit Remigius: Docentur praedicatores non esse acceptores personarum, pro eo quod videtur discurrebat, vel circuibat totam Galilaeam. Ut autem non paucis, sed multis prodesse studeant, mouentur per hoc, quod dicitur, In Synagogis. Tertio fuit hoc, ut Christus teneret consuetudinem Iudaeorum. Nam ipsi consueuerant conuenire in Synagoga ad orandum, & audiendum verbum Dei. Et hoc maxime diebus festiuis, ut sabbathorum. Nam tunc congregatis omnibus legebantur ibi libri Prophetarum, & tunc si esset aliquis, qui praedicare sciret, praedicabat populo. Et sic patet de Paulo. Actu. 13. scilicet. Et ingressi Synagoga die sabbathorum, sederunt: post lectionem autem legis, & Prophetarum miserunt principes Synagogae ad eos dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, praedicare cepit. Consummata autem praedicatione dicitur, quod principes rogabant Paulum, quod sequenti sabbatho eadem verba eis diceret. Istam consuetudinem Christus tenebat. Nam quolibet sabbatho intrabat in Synagoga ad praedicandum, vel ad orandum. Luc. quarto, scilicet. Et uenit in Nazareth, ubi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem suam die sabbathi in Synagoga, & surrexit legere. Quarto, quia Christus volebat annunciare veritatem omnibus, & tamen nullus locus erat, in quo Christus posset plures inuenire quibus annunciat, quam in Synagoga ad quam concurrebant omnes Iudaei: ideo ibi praedicabat: pro hoc dicitur Ioan. 18. scilicet, ego semper docui in Synagoga, & in templo, quo omnes Iudaei conueniunt.

Considerandum autem, quod hoc Christus faciebat a principio praedicationis suae: sicut dicitur Luc. quarto, scilicet, erat praedicans in Synagogis Galileae, & tamen postquam Christus cognitus fuit a Iudaeis, & alijs Gentibus, iam non poterat praedicare in Synagogis, sed oportebat, quod exiret in desertum, ut ibi praedicaret, quia multitudo illa iam in nullo loco capi poterat, nisi in deserto, & ibi praedicabat, ut innuitur Luc. quarto, & Marc. tertio. Et si aliquando Christus intrabat in aliquam domum, circumdabatur ab omnibus, ita ut non posset ipse sumere cibum. Marc. tertio. Et etiam nemo poterat ad ipsum accedere. Vnde aliqui portantes infirmos ad ipsum, & non potentes accedere praeter turba, accedebant super tectum domus, & nudantes domum, subiciebant infirmum in grabato per funes. Sic patet Marc. secundo, & Luc. quinto. Ideo praedicare in Synagogis fuit Christo consuetudo a principio: postea tamen in deserto etiam frequentissime praedicabat, nisi cum iret in Ierusalem, quia tunc praedicabat in templo, ut patet Ioan. octauo, & 10. & 18.

Quare dicitur, quod Christus praedicabat Euangelium regni. Quae. CXVII.

QVAERITVR, quare dicitur, quod Christus praedicabat Euangelium regni. Dicendum, quod hoc faciebat, quia solum praedicanda sunt ea, quae necessaria, & vtilia sunt. Sic autem erat de Euangelio, quia ipsum esset de necessitate salutis:

cum in eo sit virtus Dei. ad Roman. primo, scilicet. Non erubescio Euangelium: virtus enim Dei est omni credenti ad salutem. Et ex hoc instruuntur praedicatores, ut supra dictum est, quod non praedicent fabulas, vel id quod est inutile ad salutem, sed ipsum Euangelium, quod Christus praedicauit: in quo est tota salus: & sic Apostolus increpat illos, qui nolunt audire in praedicationibus, nisi fabulas, & res curiosas, secundae ad Timot. quarto, scilicet. Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt. Et sequitur: Et a veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Sed quaeritur, quod Euangelium erat istud, quod Christus praedicauit: nam nullum Euangelium tunc erat scriptum, sed omnia quatuor post mortem eius scripta sunt, ut ostendimus supra super prologum illum Matthaei, qui incipit, Matthaeus cum primum. Dicunt quidam, quod Christus non praedicauit Euangelium aliquod scriptum ad aliquo de Euangelistis, sed praedicauit id, quod ipsi postea scriperunt, & sic dicebatur Euangelium praedicasse.

Videtur inconuenienter dictum, quod Christus praedicauerit Euangelium, cum multa, quae sunt in Euangelio non praedicauerit. Quae. CXVIII.

SED dicitur, quod non stat, quia Euangelista scriperunt gesta Christi, & miracula, & passionem: Christus tamen non praedicauit aliquod istorum, sed solum faciebat illa. Dicendum, quod non praedicauit Christus omnia illa, quae Euangelista scriperunt: licet dixerit omnia, quae ipse eum dixisse asseruerunt, sed dicebatur praedicare Euangelium, id est, annunciare veritatem, quia Euangelium nihil est nisi annuntiatio, & qui praedicat dicitur Euangelizare: sicut dicitur. Dominus dabit verbum euangelizantibus in virtute multa, id est, dabit verbum praedicatoribus ad praedicandum. Psal. 57. Et sic annunciare, & euangelizare sunt idem, quia sicut dicitur hic de Christo, quod praedicabat Euangelium regni, ita dicitur Luc. nono, tu autem annuncia regnum Dei. Quomodo autem dicatur Euangelium regni Dei, vel regni caelorum, supra ostensum est.

Quare dicitur, quod Christus praedicabat, & docebat, cum alterum dixisse sufficeret. Quae. CXIX.

QVAERITVR, quare dicitur hic de Christo, quod circuibat totam Galilaeam praedicans, & docens: cum sufficeret alterum eorum. Quidam dicunt, quod docere est quantum ad poenitentiam, praedicare vero quantum ad futura, quia praedicare est quasi praedicere, id est, ostendere rem antequam sit. Vtrumque autem faciebat Christus. Nam aliqua praesentia dicebat, scilicet, de correctione morum, & aliqua futura praenunciabat: sicut erat de vita aeterna. Sic dicit Remigius, quia distat inter docens, & praedicans. Docens enim de praesentibus mandatis: praedicator autem de futuris promissis. Secundum potest dici, quod docere sit quantum ad ea, quae sunt naturaliter iusta, sicut sunt praeccepta decalogi, quae etiam nullo docente naturaliter ad obseruandum ipsa nos obligant: praedicare autem erat quantum ad ea, quae nisi dicantur, non intelligentur: sicut est de resurrectione mortuorum, & de felicitate aeterna. Vtraque autem Christus ostendebat. Nam aliquando praedicabat praeccepta legis naturalis, sicut cum dixit cuidam: Si vis vitam ingredi, serua mandata, infra nono. Et intelligitur de mandatis decalogi, ut apparet ibi in litera. De alijs patet, sicut infra uigesimo secundo, quando dixit de statu resurgentium, scilicet. In regno caelorum,

rum, nec nubent, nec nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei. De his dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Docebat iustitias naturales, quas, scilicet, ratio docet naturalis, vt castitatem, & humilitatem, & huiusmodi, quas per seipsos omnes boni esse intelligunt, de quibus necessaria est doctrina, non tatum propter manifestationem, quantum propter exercitationem cordis. Prævalentibus enim delectationibus carnalibus, scientia iustitiæ naturalis quasi in obliuionem deducta obdormit. Cum ergo ceperit doctor reprehendere carnalia mala: eius doctrina non nouam scientiam interducit, sed oblitos commonere facit. Prædicabat autem Euangelium annunciando bona, quæ antiqui manifeste non audierant, vt beatitudinem coclestem, & resurrectionem mortuorum, & huiusmodi. Tertio potest dici, quod docere sit quantum ad expositiones aliquas Scripturæ: quas faciebat, prædicare autem quantum ad bona futura, quæ annunciari poterant. De primo patet, quia sæpe Christus exponebat aliquam scripturam, quam Iudæi non intelligebant. Dicit Luc. quartò, quando aperuit librum Isaia, & legit: Spiritus Domini super me: Et postea dixit: Hodie impleta est Scriptura hæc in oculis vestris: Per quod innuebat, quod de ipso intelligebatur. Et ita, quando sæpe allegabat auctoritates aliquas, per hoc ostendebat in quo sensu intelligi deberent. De secundo supra diximus. De hoc dicit Chrysostomus super Matthæum, scilicet. Vel docebat interpretando prophetias de ipso Euangelio, aut prædicabat in se bona futura. Quartò dici potest, quod hic docens, & prædicans non ponuntur tanquam diuersa, sed tanquam genus, & species, quia docere est quomodocumque notificare alteri id quod ignorat: prædicare autem est docere per modum declarationis ad populum. Et ideo vnum ponitur tanquam determinatiuum alterius, scilicet, quod Christus docebat, in quantum veritatē aliquam ignotam notificabat eis quibus loquebatur. Dicebatur autem prædicare, in quantum illam proponebat publicè, & declamatoriè populo, quia alij modi non dicuntur prædicatio.

Quare Christus hic faciebat ista miracula. Quest. CXX.

QVAERITVR, quare Christus faciebat hic ista miracula. Aliqui dicunt, quod Christus non debuit facere miracula, quia Ioannes Baptista prædicauit, & tamen miraculum nullum fecit, vt patet Ioan. decimo, scilicet, Ioannes quidem signum nullum fecit. Et tamen credebatur Ioanni sufficienter: ergo non oportebat, quod Christus miracula faceret. Dicendum, quod de miraculis Christi dicitur magis latè Ioan. octauo, & tamen non dicendum, quod fuit conueniens, immo necessarium, quod Christus miracula faceret. Primò ad confirmationem doctrinæ suæ, quia aliter non poterat esse certa. Quia ad hoc, quod aliqua propositio sit certa, ita quod de ea nemo dubitet, vel dubitare possit: est necesse, quod illa propositio sit per se nota. Vocatur autem per se nota, quādo cognoscitur à principio cognoscēdi. Est autem duplex principium cognoscēdi, scilicet, intellectus, & sensus. Dicuntur aliqua esse per se nota quantum ad sensum, quando immediatè per sensum apprehenduntur: sicut id quod videtur, vel auditur. Dicitur autem per se notum quantum ad intellectum id, quod cum offeratur intellectui, immediatè cognoscit veritatem illius, sine aliquo discursu: nec oportet, quod reducat veritatem illius rei in aliquid aliud. Et talia dicuntur per intellectum videri. Et ista sunt prima principia, quæ immediatè cognoscuntur lumine intellectus speculatiui, uel practici, nec resoluuntur in

aliquid aliud. Si autem aliquid sit, quod istis modis non cognoscatur, non uocatur per se notum: nec potest haberi certitudo de illo nisi reductione vsque ad per se nota per quædam discursum rationis, quem uocamus resolutionem: sicut in speculatiui reducimur conclusionem in principia resoluendo, & ita conclusio, quæ prius non erat nota efficitur nota, & certa per hoc, quod reducitur in principia, quæ sunt per se nota, & de quibus nullus dubitare possit. Lex autem Christi, & omnia quæ ipse assererat, non erant aliqua per se nota ad sensum, quia non videbantur, sicut resurrectio mortuorum, & vita æterna, & poenæ inferni. Ista etiam non erant per se nota quantum ad intellectum, quia non sunt talia de quibus intellectus immediatè sit certus: immo continēt in se magnum dubium.

G Amplius autem ista non possunt reduci per resolutionem ad prima principia intellectus speculatiui, quia non pertinet ad res naturales, sed excedunt lumen intellectus nostri, cum sint de eis, quæ ad fidem pertinent. Ideo talia non possunt aliquo modo notificari nisi per diuinam auctoritatem, scilicet, quod licet per intellectum nostrum non possit uideri veritas, vel falsitas istius, creditus tamen Deo asserenti talia esse uera, quia scimus, quod Deus mentiri non potest. Cum ergo confiteri nobis, quod Deus aliquid dixit, manifestum est, quod uerum sit, cum ipse nunquam mentiar. Ad hoc ergo, quod Christus daret plenam probationem de veritate istorum, quæ assererat: oportebat, quod probaret illa a Deo esse dicta: & quia Deus non auditur loquens, non poterat probare Christus hoc, nisi per miraculum. Nam si quæ aliquid assereret, postea faceret miraculum ad confirmationem illius, manifestum est, quod istud erat uerum, quia miraculum non potest fieri, nisi per Deum: cum fiat per virtutem infinitam. Deus tamen non potest esse testis falsitatis, cum ipse sit ueritas. Ioan. 14. & tamen ipse non potest negare seipsum: ideo quando inuocamus ad testimonium alicuius rei miraculum, necesse est illam rem esse ueram. Ad hoc ergo, quod Christus confirmaret ueritatem doctrinæ suæ, oportebat quod miracula faceret. Istum modum cognoscendi ueritatem rerum occultarum Deus posuit in ueteri testamento, scilicet, quod quando aliquis propheta prædiceret aliquid futurum, scilicet, aliquid miraculum ostenderet ad confirmationem illius, quod crederetur: si autem, quod non obligaretur credere. Patet Deuteronom. 13. Christus ergo uoluit modum probandi tenere, quem ibi tenebat propheta. Sic etiam Christus fecit discipulis suis, quos misit ad prædicandum, quia dedit potestatem faciendi miracula ad confirmationem doctrinæ, infra 10. & Luc. 9. & 1. Sic etiam dicitur Mar. 16. quod profecti sunt discipuli, & prædicauerunt ubique Domino cooperante, & sermone confirmante, sequentibus signis. Secundò fecit hoc Christus quasi ex necessitate, quia cum Iudæi à principio non cognoscerent de Christo quis essent, non tenebantur credere ei, nec faciebant illi inuisionem, si peterent ab eo certitudinem, quam Deus per mittebat per prophetas, nisi miracula ostenderent: Deuteronom. 13. Ergo nec obligabantur Christo credere sine miraculo. Tertio fuit conueniens Christum facere miracula, quia nunc incipiebat prædicare legem nouam, et tamen Deus in principio cuiusque legis ponit aliqua miracula. Ideo nunc fuit conueniens per Christum miracula fieri. Sic dicit Chrysostomus in quadam homilia, scilicet. Considerandum autem, quod ubique legis alicuius introductio fit, Deus miracula facere conuenit, pignora suæ uirtutis legē tribuens suscepturis. Hominem enim facturus, hominem creauit, & tunc illi legem in Paradiso proposuit, & quando Noe legem daturus erat magna signa ostendit. Et

simi.

similiter Iudæis legem laturus magna prodigia ostendit, & tunc legem dedit. Ita, & tunc legem illam sublimem introducturus, miraculorum demonstratione certificat, quæ dicuntur. Quoniam enim regnū, quod prædicabatur non apparebat, apparentibus signis ipsum manifestauit. Ad argumentum autem de Ioanne dicendum, quod non est simile, quia non fuit conueniens Ioannem Baptistam miracula facere. Primò, quia uita sua erat tam excellens, quod sine miraculis ei credebatur. Nam putabāt Iudæi eum esse Messiam Luc. secundo, & Act. 13. De Christo autem non erat sic, quia non apparebat ita eius sanctitas exterior, sicut Ioannis, ut supra dictum est. Ideo indignit miraculis ad confirmationem doctrinæ. Secundò, quia licet Ioanni aliquam auctoritatem præstitissent miracula: si illa fecisset, Deus tamen non concessit et aliquid miraculum facere, ne Christo æqualis uideretur, ut declaratum fuit præcedenti capitulo. In quadam quaestio de hoc: Christus autem miracula facere debuit, quia proprio: proprie miracula seruabantur. Tertio, quia Ioannes non dixit res, in quibus esset tantum periculum si negarentur, sicut erat in rebus, quas Christus dixit, quia Ioannes solum uenit ad ostendendum Christum, & disponendū aliquantulum populum ad suscipiendum eum. Christus autem dedit legem, & annunciauit fidem in qua est tota salus. Ideo debuit firmius Christus probare ea, quæ dixit, quam Ioannes. Et ad hoc erant necessaria miracula. Nam Christus uoluit in omnibus facere maiorem certitudinem, quam Ioannes fecerat. Vnde ipse dixit Ioan. quinto. Ego habeo maius testimonium. Ioanne, id est, probatio quam ego facio de ueritate dictorum meorum, est firmior, quam testimonium, uel probatio, ex dicto Ioannis. Ista autem probatio erat in miraculis. Nam dicitur ibidem: opera, quæ dedit mihi pater, ut perficam illa, & opera quæ ego facio, ipsa testimonium perhibent de me. Et ista erant miracula, quæ Christus faciebat in uirtute deitatis. Fuit ergo conueniens ualde, quod Christus faceret miracula, licet Ioannes nulla fecerit: quia alijs leuiter poterat negari quidquid ipse diceret.

Quare dicitur, quod Christus prædicabat, & postea sanabat infirmitates. Quest. CXXI.

QVAERITVR, quare dicitur, hic quod Christus prædicabat, & postea sanabat infirmitates, & non è contrario. Dicendum, quod istud erat secundum quosdam ad denotandum ordinem maioris utilitatis, quia prædicatio est magis utilis: eo quod per eam erudimur de fide, & operatione, quæ sunt necessaria ad salutem. Miracula autem possunt pertinere aliquando magis ad curiositatē, & non instrumur per ea nisi referantur ad prædicationem. Secundò, & principaliter, quia miracula non erant introducta, nisi ad confirmationem eorum, quæ dicebantur: ideo prius debebat doctrina prædicari, & postea miracula fieri, ut uideretur quid erat illud, quod per miracula confirmabatur. De his duobus dicit Chrysostomus super Matthæum, quod primò docet, & postea sanat propter duo. Primò, quia præmittit quod magis necessarium est: uerba enim pietatis ædificant animam, & non miracula: deinde, quia uerba miraculis commendantur, & non è contrario. Secundò, & præcipue dicendum, quod erat necesse doctrinam præcedere ad miracula, & non subsequi, quia uerba miraculis commendantur. Et si præcederent miracula, & sequeretur doctrina, poterat esse error mixta confirmatione. Si autem præcedat doctrina, non poterit esse error. Ratio huius est, quia quando aliquis aliquid dicit, & postea in testimonium illius aliquid miraculum

fit, manifestum est, quod Deus uult confirmare istud: cum inuocatus in testimonium illius rei faciat miraculum. Si autem miraculo factò sequatur doctrina: poterit ille dicere quidquid uoluerit, & non apparet an ad confirmationem istorum, quæ sequuntur. Deus uoluerit facere miraculum, cum illum illud transierit. Et sic potest mentiri, etiam si miracula iam præcesserint. Patet de ueraque Deuter. 13. ubi dicitur, quod ad hoc, quod alicuius Prophetæ credatur, debet ostendere aliquid dignum in confirmationem eius, quod dixit. Item Deuter. 18. Si tamen non faceret hoc fidem plenariam, non daret Deus istum modum cognoscēdi ueritatem. Prophetæ alicuius, De secundo patet, quia Deuter. 13. dicitur, quod si aliquis Prophetæ surrexerit, & prædicauerit aliquid signum, & istud euenerit, & postea dixerit, eamus, & colamus Deos alienos, non debebat credi illi Prophetæ, sed debebat occidi. Et sic apparet, quod factò miraculo poterat quis postea falsum dicere: ideo si præcederet miraculum, & sequeretur doctrina non confirmabatur per miraculum. Si autem præcederet doctrina, & miraculum sequeretur, quod confirmabatur sufficienter doctrina: ideo Christus prius prædicabat, quam miracula faceret.

Qua regio sit Syria. Quest. CXXII.

QVAERITVR ulterius, quod dicitur hic de Syria, quæ regio sit ista. Dicendum, quod propter ignorantiam significati huius nominis multi errant sæpe circa intellectum Scripturæ, eo quod sæpe mentio fit de Syria in ueteri, & in nouo testamento. Et quia aliquando accipitur generaliter, & aliquando specialiter pro diuersis partibus eius. Pro quo sciendum, quod terra promissionis in qua Iudæi habitauerunt est in Syria, & ipsa uocatur etiam nunc Syria. Accipitur autem Syria aliquando generaliter, & sic comprehendit totam terram, quæ est à flumine Tigri vsque ad Aegyptum, ab oriente habens Tigrim, à meridie sinum Arabicum, ab occasu mare Mediterraneum, ab Aquilone Armeniam, & Cappadociam. Et est ista magna regio, habens sub se multas prouincias: hoc modo accipit Rabanus dicēs, quod Syria est omnis regio ab Euphrate vsque ad mare magnum, & à Cappadocia vsque ad Aegyptum, in qua est prouincia Palæstina in qua Iudæi habitant. Hoc modo non accipitur hic Syria, quia tunc non distingueretur contra Galilæam, & Iudæam, quia Galilæa, & Iudæa, & tota terra, in qua habitauerunt Israelitæ est pars Syriæ, ut ait Rabanus. Aliquando autem accipitur Syria specialiter pro aliqua parte istius magnæ Syriæ. Nam ipsa habet in se plures partes, & diuiditur in decem Syrias, quarum quælibet solet aliquando in Scriptura Syria uocari. Et propter istam æquiuocationem decipiuntur plurimi putantes semper esse eandem Syriam, de qua Scriptura loquatur: & incipit diuisio istarum Syriarum ab Aquilone, ita quod prima sit magis Aquilonaris, quam secunda in totum, uel in partem, & sic consequenter de alijs quousque ueniatur ad ultimam, quæ est maxime meridiana, & propinquat Aegypto. Prima Syria est, quæ inter flumina Tygrim, & Septentrionem, & Euphratem à meridie protenditur in longum à Septentrione in Meridiem, id est, à monte Thauru, vsque ad Sinum Arabicum, & uocatur Mesopotamia. In ista Syria est ciuitas Edessa, quæ uulgariter dicitur Roasse: & in libro Tobie uocatur Rages, & est quatuordecim leucis ultra Euphratem uerius Aquilonem inter montem Thaurum, & Caucasum. Et huic parti Aquilonari appropriatur nomen totius. Et uocatur strictè loquendo Mesopotamia Syria. Ista autem Syria prima diuiditur

ditur in tres prouincias, scilicet, Mediam, Chaldeam, & Persidem: vocatur autem in Greco Mesopotamia, idest, in medio aquarum, scilicet, duorum fluiuium, scilicet, inter Tigridem, & Euphratem, & in Hebræo vocatur Haram Nacharaim, idest, Syria fluiuiorum, idest, inter duos fluiuos prænominatos. In ista autem Syria, vt diximus est ciuitas Edessa, in qua fuit Rex Abagarus, qui audita fama Christi de miraculis, quæ faciebat: cum teneretur quodam morbo naturaliter incurabili, per Epistolam Christum rogauit, vt ad eum veniret, & sanaret ipsum: promittens ei, quod ciuitas illa regni sui ambobus esset ad vsum, quia sufficere poterat. Christus autem misit ei vnum de discipulis, qui vocatur Thadæus, & alio nomine Iudas frater Iacobi, qui literam Christi manu scriptam demisit ei: in qua significabatur, quod ipse ire non posset, & quod ad presens eius curatio differretur, sed non post longum tempus ipse ei mitteret, qui eum curaret, quod post Christi ascensionem factum est. De his patet in Historia Ecclesiastica, & per Hieronymum in li. de Illustribus viris, cap. de Iuda. Secunda Syria dicitur Syria coles, à fluiuo Euphrate incipiens ab Aquilone, & Thauri monte, & porrigitur contra meridiem vsque ad fluiuium Abana, qui est vnus de fluiuis Damasci, scilicet, Abana, & Phaphar, quorū aquas laudauit Naaman Syrus, quarto Reg. quinto. Et vocatur nunc iste fluiuis Abana communi nomine Vallania, & apud urbem Vallania sub castro Margith intrat mare fluiuis iste. In ista Syria secunda est ciuitas præcipua, & Metropolis ipsa Antiochia, de qua Act. 15. Et ista Syria cæles vocatur cælesyria in libro Machabæorum, & etiã apud fluiuium Vallania, & distat per vnam leucam à castro Margath, & est sedes episcopalis sub Antiochia metropoli, cum Apamia, & Laodicea, & alijs suffraganeis. Tertia Syria est Phœnicis, quæ extenditur, & incipit à flumine Vallania ab Aquilone, vbi terminabatur Syria secunda, & tendit contra austrum vsque ad petram incisam, quam districtum vocant sub monte Carmeli. Et nunc vocatur castrum peregrinorum vulgariter, quia peregrini Christianorum ibi fortaliam construxerunt: post captam Terram Sanctam, & extenditur contra orientem vsque ad introitum Emath, & sunt in ea vrbes Capharnaum, Margath, Antherradum, Tripolis, Beritum, Sydon, Tyrus, Achon: metropolis eius est Tyrus, quia ipsa est ciuitas præcipua: ista vocatur Syria Phœnicis, à Fenice Agenoris filio fratre Gathan, qui Tyrum instaurauit, & Metropolis huius terræ instituit. Quarta Syria est Damasci, siue Damascena: quia in ea est Metropolis ciuitas Damascus. Hæc enim Syria quarta est magis orientalis, quam tertia Syria supra posita, & finis quartæ Syriæ ab occidente est principium orientale tertiæ Syriæ. Dicitur enim ista quarta Syria Libanica, quia in ea est mons Libani, qui est mons valde famosus, & ista solet vocari in sacra scriptura Syria absolute, quasi non esset alia Syria. Et de hac dicitur Isai. 7. caput Syriæ Damascus, & tamen Damascus non est caput omnium Syriarum, sed solum istius quartæ Syriæ, quæ vocatur Damascena. De hoc etiam dicitur Isai. 9. scilicet, Eleuabit Dominus hostes Rasin super eum, Syriam ab oriente, & Philistinim ab occidente. Et sic ponitur ibi Syria ad orientem terræ Israel, in qua regnabat Rasin Isai. 7. & 4. Regum. 15. & hoc conuenit Syriæ Damascenæ, quæ est ad orientem tertiæ Syriæ, vt nunc diximus, & ista Syria quarta Damascena, est illa, quæ vocatur Syria quasi semper in 3. & 4. Regum & 2. Paralipom. Dicuntur etiam esse aliæ tres Syriæ, quas alio nomine vocamus tres Palæstinas. Nam Palæstina pars Syriæ est, & omnis Palæstina est Syria, sed non è contrario. Quinta Syria, quæ est prima Palæstina est

illa, cuius Metropolis est Ierusalem, cum omnibus terris, & montanis, usque ad mare mortuum ab oriente, quod alio nomine vocatur mare falsissimum, vel mare Sodomorum, quia ibi fuerunt Sodoma, & Gomorha Ciuitates, quæ subuersæ sunt, & est hodie lacus magnus, vel dicitur mare Salinarum, & extenditur etiam vsque ad desertum Cadesbarne. Ista Palæstina, siue Syria strictè Iudæa appellatur: attribuendo parti nomen totius. Sexta Syria, quæ est secunda Palæstina, est illa terra, quæ proprie Philistinim nominatur, cuius Metropolis est Casarea. Non quidem Casarea Philippi, de qua infra 16. quia illa pertinet ad tertiam, vel quartam Syria: sed vocatur Casarea Palæstina, a qua nominatur Eusebius Casariensis, qui fecit canones Euangeliorum, & sæpe loquitur de illo Hiero. in prologis Bibliæ, & ponit eum inter viros illustres in libro illi. virorum. Iste fuit Episcopus huius Casaræ Palæstinae. Ista Palæstina, siue Syria incipit à parte aquilonis à castro peregrinorum, in quo fiebatur tertia Syria, & tendit versus meridiem, supra mare Mediterraneum contra austrum, usque ad Gazam ciuitatem. Et ista sexta Syria est magis occidentalis, quam quinta, quia ubi finitur quarta ab occidente est oriens, quæ tota est iuxta littus maris Mediterranei. Septima Syria est tertia Palæstina, cuius Metropolis est ciuitas Bethsan sita sub monte Gelu iuxta Iordanem, quæ ciuitas quondam Scitopolis dicebatur, & prius Bethsan uocatur Galilæa, vel campus magnus Bethrel, de quo fit mentio in lib. Iudith: dicuntur etiam esse in Syria tres Arabiæ, quæ sunt tres Syriæ, & istæ sunt ultimæ Syriæ. Octaua enim Syria est prima Arabia, cuius Metropolis est ciuitas Betsion, quæ olim Vfus dicebatur: nunc vero dicitur Busereth. Hic Syriæ coniungitur regio Trachonitidis, & Ithurea ab occidente, & ab aquilone, quasi tota terra Damasci. Et propter hanc in vicinitatem ista prima Arabia uocatur Syria Damasci: sicut Damascus uocatur Syria. Vnde à Retha rex Arabiæ dicitur, qui secundum ueritatem erat rex Damasci. 2. Corin. 12. Nona Syria est secunda Arabia, cuius Metropolis est ciuitas quæ Petra dicitur, & olim uocabatur Rabath filiorum Amon, de qua 2. Re. 11. & 1. Paralipom. vocatur etiam ciuitas Ar. de qua Deutero. 2. scilicet, Moabitæ, qui morantur in Ar. Et etiam uocatur Artopolis, & est sita super torrentem Arnon, de qua Numeri. 21. & Deuteronom. 2. & in confinio terre Ammonitarum, & Moabitarum. Ista Arabia secundum da erat terra filiorum Amon: licet ciuitas Ar fuerit quondam de regno Moabitarum, & erat tota terra regis Leon, qui erat Rex Eschon, & includebat regnum Og, Regis Basan, & montem Galaath, etiam coniungitur ista Arabia primæ Arabiæ à latere australi, quæ est magis australis ista, quam prima. Decima Syria est tertia Arabia, cuius Metropolis est ciuitas, quæ dicitur Mons regalis, & alio nomine dicitur Aathrolim, uocatur Petra deserti, licet aliqui putant Petram deserti fuisse in alia Arabia, de quo supra diximus, & est sita ista terra iuxta mare mortuum, & continet sub se terram Moab, quæ proprie dicitur Syria Sabal, de qua secundo Reg. 8. & 1. Paralip. igitur, & continet totam terram iuxta mare mortuum vsque ad Cadesbarne, & usque ad aquas contradictionis, & usque ad Aftiongaber. Et ista extenditur versus mare rubrum per latissimas solitudines, & usque ad Euphratem, hæc est Arabia magna, & prima dicitur, & uocatur Ademona, idest, Sacra, & in ista Arabia sepultus est, & colitur à Sarracenis turpissimus Mahometus. Hoc modo tolluntur difficultates in modo accipiendi Arabiam, & Syriam, Nam sic patet, quomodo Syria est aliquando ab oriente terra Iudæorum, & ab aquilone, & interdum à meridie. Et etiam aliquando ipsa terra Iudæorum

dæorum Syria dicitur: Modus tamen communis accipiendi Syriam in Sacra Scriptura est pro quarta Syria, scilicet, Damascena, quia de alijs non ita fit mentio sub hoc nomine.

Quomodo Christus sanabat omnes ad se adductos.
Quest. CXXIII.

QVAERITVR, quomodo Christus sanauit nunc omnes, qui adducti sunt ad eum. Nam alijs temporibus non sanabat, sicut Ioann. 5. licet Christus ambulabat ibi inter multos, & infirmos, non sanauit nisi vnum, & in Nazareth non sanauit nisi paucos infirmos, Mar. 6. Vnde, licet Nazareni dixerint Christo, quod faceret miracula ibi, sicut in Capharnaum, & non fecit. Et propter quod uoluerunt eum præcipitare, Luc. 6. Dicunt quidam, quod Christus fecit nunc istud specialiter, licet alijs non faceret, & hoc, vt famam acquireret, quia nunc incipiebat miracula facere, sicut dicit Chryostom. in quadam homilia. Sed cum in quibusdam locis dicitur, quod Christus multos curauit: hic simpliciter dicitur, & curauit eos, signans, quod omnes curauit: sicut, & nouitius medicus intrans omnes ad se venientes curat propter suam opinionem commendandam. Aliter potest dici, quod Christus curabat omnes infirmos quotquot essent obseruatis tribus conditionibus. Prima erat, quod non essent de Gentilibus, vel de Samaritanis, sed de Iudæis. Nam inter Gentiles, & Samaritanos prædicare uolebat: nec etiam miracula facere, dicens. Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. infra 15. Et ita mandauit Apostolis, & discipulis, quod non prædicarent Gentilibus, nec Samaritanis, infra 10. scilicet, In uiam Gentium ne abieritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. Ideo quado mulier Chananae petebat à Christo, quod sanaret filiam eius, dixit: Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus. Et iterum: non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, infra 15. Istud uerum erat, nisi forte propter magnas præces aliquorum Israelitarum petentium, vel propter fidem magnam ipsorum petentium: sicut patet de prædicta muliere Chananae. Nam licet Christus à principio eam repelleret: ipsa tamen ex magna fide clamabat: Fili Dauid miserere mei. Et tunc Apostoli rogauerunt Christum dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos, idest, Da ei quod petit, & iube, quod recedat, ne clamet post nos. Et tunc dixit ei Christus. Mulier magna est fides tua. Et sanata est filia eius, eod. cap. Sic etiam fuit de quodam gentili Centurione, cuius seruus infirmabatur, & Iudæi seniores rogauerunt Christum pro illo, vt sanaret seruum eius dicentes: Dignus est, vt hoc ei præstes. Diligit enim Gentem nostram, & Synagogam ipse nobis ædificauit, Luc. 7. Et ad preces ipsorum Christus sanauit seruum illius, & maxime propter fidem magnam Centurionis, quam Christus laudauit dicens: Amen dico uobis, non inueni tantam fidem in Israel. Ex aliquibus etiam specialibus causis aliquando rarissime prædicauit, & aliqua miracula fecit inter Samaritanos: sicut quando locutus est cum Samaritana ad fontem, & prædicauit duobus diebus in ciuitate Sicar, quæ erat Samaritanorum. Ioann. 4. Et etiam in quodam castello Samaritanorum sanauit semel decem leprosus, & unus eorum erat Samaritanus. Luc. 17. Regulariter tamen, nec prædicabat, nec faciebat miracula inter istos. Secunda conditio erat, quod peteretur ab eo sanitas per infirmum, vel per alios nomine eius: de infirmo patet, vt de illo leproso, qui rogauit Christum, quod mundaret eum à lepra, infra 8. De alijs patet, vt de socru Petri, pro qua rogauerunt alij Christum,

vt eam sanaret. infra 8. & Luc. 4. & de paralitico submisso per fines. Marc. 2. & Luc. 5. pro eis autem, pro quibus non rogabatur Christus, non sanabat eos, quia alijs non maneret aliquis infirmus in tota terra Israel. sed sanabat illos, pro quibus rogabatur. Ratio erat, quia beneficium huiusmodi non confertur nisi petenti, quia alijs posset conferri inuito sibi: etiam quia non peteret, vel aliquis pro eo. Nam quod aliquis infirmus tempore Christi non peteret ab eo curari, uidebatur esse quasi ex defectu fidei, quia non crederet, quod Christus hoc sibi præstare posset. Eis tamen, qui fidem non habent, talia præstanda non sunt. Ideo non conferebatur sanitas nisi petenti, & cum magno desiderio. Hoc uerum erat generaliter, & tamen interdum ex misericordia Christus mouebatur ad sanandum aliquos non petentes: sicut patet de illo, qui triginta octo annis fuerat in agritudine. Et Christus dixit ei, vis sanus fieri? Et sanauit eum. Ioan. 5. Ille autem nihil petebat. Hoc tamen erat, quia non cognoscebat de Christo, quis esset, eo. cap. scilicet. Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset Christus. Postea autem inuenit eum, & cognouit. Sicut autem homo iste Christum cognouisset, & nollet ab eo petere sanitatem: nunquam ille eum sanasset, quia defectus fidei ibi esset. Sic etiam interdum ex misericordia Christus præstabat aliqua beneficia non petentibus: sicut fuit de turbis, quas sciauit in deserto, infra 15. scilicet, Misereor turba, quia iam triduo perseuerant mecum, & non habent quid manducarent. Et tunc eis non petentibus Christus dedit cibos miraculose, eo. cap. Et ita alia vice, cum saturauit quinque millia uirorum, de quinque panibus: non petentibus illis factum est, infra 14. & Ioann. 6. Et tamen fuit hic causa specialis, quia Christo quodam modo incumbebat ex quadam urbanitate, & æquitate, quod non dimitteret eos ieunos: cum propter eum uenissent, & per aliquot dies secuti fuissent eum. Et hoc ipse inuuit, quando dixerunt discipuli Christo, quod dimitteret istas turbas ad loca proxima, vt cibos quærerent. Et ille ait: Non habent necesse ire. Date illis uos manducare, & non est æquum, quod mittatis eos ieunos per loca. Alia etiam causa erat, quia illæ turbæ erubescant à Christo petere cibos, si etiam essent in necessitate: & tamen nemo erubescere petere ab eo sanitatem. Ideo sanitas nulli erat danda, nisi petenti: cibos autem dandus erat etiam non petentibus. Nam satis petere uidebantur, cum esurirent, & tamen præ uerecundia non peterent. Ideo utraque vice turbis non petentibus Christus cibos dedit. Tertia conditio erat, quod fidem haberent petentes, quia alijs nihil daretur eis. Iacob. 1. Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Qui autem hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur. Non ergo extimet homo ille, quod accipiat aliquid. Et ista est maxima causa, quare multi petentes à Christo sanitatem, vel alia miracula, non obtinebant, quia non habebant fidem, sicut patet de Nazarenis. Mar. 6. Nam illi scandalizabantur in doctrina Christi, & mirabantur quomodo ille posset facere ista miracula, & doctrinam talem habere. Et ideo dicitur ibi, quod non potuit ibi multas uirtutes facere, sed paucos infirmos impositis manibus curauit. Erat enim non solum ibi defectus fidei quantum ad opera Christi, sed solum suspitio mala, & scandalum de illis. Ideo dicitur, quod non potuit Christus ibi multas uirtutes facere, idest, multa miracula: non quidem, quod ipse non posset facere ibi, sicut & alibi, sed quia infidelitas illorum demerebatur illa ibi fieri, dicitur, quod non poterat ibi facere uirtutes, idest, eorum infidelitas non poterat illas recipere iuste: licet Christi potestas illas facere posset. Sic etiam Mar. 9. Quidam petiuit à Christo, quod sanaret filium eius.

cius dicens: si quid potes adiua nos, misertus nostri. Et quia ista verba non ostendebant plenam fidem, dixit illi Christus, si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Et tunc ille cum lachrymis dixit: Credo Domine; adiua incredulitatem meam, & sic iste nihil recepit de petito quamdiu dubitauit: cum vero dixit se credere cum lachrymis, impetrauit quod voluit: & sic stantibus istis tribus conditionibus Christus omnes infirmos sanabat. Ad argumentum de illis, qui erant in porticu, & non sanauit Christus nisi vnum: dicendum, quod multi erant, & tamen nemo eorum petebat à Christo sanari. Ideo nullum debebat Christus sanare. Vnum tamen etiam eorum non petentem sanauit propter causam supra dictam. Ad aliud argumentum de Nazareth dicendum, quod ibi Christus non faciebat miracula, sicut in Capharnaum, propter incredulitatem Nazarenorum, qui erant compatriotæ sui, & non reputabant eum alicuius honoris. Vnde dixit eis: Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. Luc. 4. & Mar. 6. & sic fidem non habebant, cum eum in nullo honore tenerent. Ideo ibi miracula non faciebat, nisi pauca sanando paucos infirmos.

Quare ab istis, quos sanauit Christus, non petijt fidem.
Quest. CXXIII.

QVAERITVR, quare Christus ab istis, quos nunc sanauit, non petijt fidem aliquam, sicut aliàs petere solitus erat, sicut patet Mar. 9. de illo, cui dixit, si potes credere, omnia possibilia sunt credenti, & Mar. 2. de illo, qui per funes submissus est, Christus dixit, confide fili, remittuntur tibi peccata tua, id est, Habe fidem, & remittuntur peccata, & infra 15. dixit mulieri Chananæ, Mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut petisti, & Luc. 5. dixit Christus Magdalenæ, fides tua te saluam fecit, vade in pace: & sic quasi regulariter Christus petebat fidem, vel laudabat in ipsis petentibus aliquid ab eo. Dicendum, quod Christus semper volebat fidem esse in eis, qui aliquid petebant, scilicet, quod crederent, quod Christus hoc posset facere: sicut dixit leprosus occurrens Christo apud Capharnaum, Domine si vis potes me mundare, & Christus dixit, volo, mundare. Non tamen semper petebat istam fidem exterius: ita quod diceret, an crederent eum posse facere, quod petebant. Sed hoc Christus petebat, quando videbat aliquos dubitantes, sicut Mar. 9. de illo, qui dixit Christo: Domine, si quid potes adiua nos, misertus nostri: Christus autem videns eum dubitare dixit, si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Quando tamen apparebat fides petentium pro se, vel pro alijs, Christus non petebat ab eis fidem, sed sanabat illos. Fiebat autem hoc interdum propter fidem eius, qui infirmus erat, & sanari petebat: sicut patet de leproso, infra 8. & interdum per fidem ipsorum, qui portabant infirmum, sanabantur, sicut Mar. 2. & Luc. 5. patet de paralitico submissio per funes. Nam dicitur, quod cum Christus vidit fidem illorum, qui submiserunt eum, dixit paralitico: confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Circa istos autem, quos Christus nunc curauit, potest dici vno modo, quod Christus non petiuit ab eis fidem, quia nondum ipse ostenderat se talia posse. Nam postquam Christus per multa opera miraculorum ostenderat se posse omnia ista facere, si quis dubitaret, indignus erat recipere, quod petebat. Ideo ab illis iustum erat fidem peti: à principio tamen, quando nondum constabat de Christo per opera sua saltem apud multos, quid posset: etiam si aliqui peterent ab eo sanari nondum habentes plenam fidem, erant excusabiles: nec oportebat ab eis fidem peti: ita

poterat esse in istis, qui incipiente Christo predicare ad ipsum venerunt, cum nondum omnino ostendisset potentiam suam, saltem apud omnes, & ideo non erat necessesse fidem ab eis peti. Secundò dici potest, quod non petiuit Christus fidem, quia de illa cõstabat, quod ex hoc, quod venerant ad eum de longinquis partibus, ut sanarentur, apparebat, quod spem haberent posse sanari per ipsum: & non oportebat aliam fidem peti, quia maior est fides, quæ in rebus ostenditur, quàm quæ in verbis, eo quod in rebus non potest esse falsitas, in verbis autem sæpe est, sic patet Mar. 2. & Luc. 5. de Paralitico submissio per funes, eo quod portantes eum nudauerunt testum, & submiserunt eum per regulas: apparebat fides illorum, quia hoc non facerent, nisi crederent ad aliquid proficere: & tunc dicitur, quod Christus videns eorum fidem, sanauit Paraliticum: sic etiã fuit de Centurione Gentili. Nam, cum Christus vellet ire ad domum eius ad sanandum seruum illius, dixit: Domine non sum dignus, ut intres sub testum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus: Luc. 7. & Christus ibi laudauit fidem istius, dicens: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël, & tamen Christus non petiuerat ab eo fidem, nec etiam ipse dixerat se credere. Sed etiam ex hoc maxime ostendit fidem, non uolens quod Christus iret in domum suam, dicens, quod non erat necessesse, quod etiam non ueniens illic poterat sanare seruum. De his duobus modis dicit Chryso. super Matth. 1. A nullo eorum fidem exquisiuit, quia nondum virtuti sue demonstrationem dederat, & adueniendo, & ferendo de longe, non parum ostenderat fidem. Tertio modo posset dici, quod Christus ab istis fidem petiuit, & tamen non scriptum est, quia non scribuntur omnia à Christo facta. Ioan. 20. scilicet. Multa quidem, & alia fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt: secundus tamen modus præcedens melior est.

Quid patiebantur lunatici, quos Christus sanauit.
Quest. CXXV.

QVAERITVR, quid patiebantur isti lunatici, quos Christus, dicitur hic curasse. Dicendum, quod lunaticus, à luna dicitur. Est ille, qui patitur aliquam agritudinem ex aliqua speciali operatione, vel influenza luna, siue qui in aliquibus temporibus cursus lunæ pati consuevit. Pro quo sciendum, quod luna est mater omnium humidorum, sicut omnes sapientes asserunt, scilicet, quia per motum eius, & operationem reguntur omnia humida, & patet manifestè in fluxu, & refluxu maris. Nam quotidie fit bis fluxus, & bis refluxus. Et hoc est per quatuor quartas circuli lunæ, quia luna quotidie complet totum circulum, sicut sol motu raptus, secundum quatuor puncta cœli, à quibus incipiunt quatuor quartæ incipiunt fluxus, & refluxus, & sunt duæ quartæ fluxus, & duæ refluxus, nec est aliqua res, in qua manifestior appareat operatio lunæ, quàm ibi, cum quotidie fiat. Et etiam non fit quolibet die eisdem horis, sed variatur, secundum quod diuersis horis luna peruenit ad principia istarum quartarum cœli. Apparet etiam hoc in omnibus alijs rebus humidis, quia quamdiu luna crescit in lumine, illa cresunt, & quando decrescit, minuitur humiditas eorū, sic patet in triacha ad sensum, quia vasa, in quibus est, etiam si non habeant de humore, nisi vsque ad medium, luna crescente impletur, luna vero deerecente diminuitur. Ita etiam est in capitibus piscium, quos si quis ceperit cum luna est in augmento inueniet capita eorum plena humiditatibus: si autem luna deerecente capiuntur, apparentur capita interius humore, & medullis vacua, vel parum de his habent.

habebunt, scilicet minus, quàm alijs habere soleant. In capitibus autem humanis ita etiam est, quia cerebrum humanis est substantia valde humida, cū sit medulla quadam: Ideo cum luna est in augmento, magis est de humore in quolibet cerebro: cum uero ipsa decrescit minuitur humor, & tamen in hominibus, qui habent caput suum temperatum, non sentitur defectus aliquis, cum luna decrescit, eo quod paruus est, respectu multitudinis humiditatis existētis in cerebro. In hominibus autem, qui aliquantulum habent capita deficiente, vel exinanita ex aliqua infirmitate naturali, vel ex aliquo accidenti, apparet iste defectus. Nam luna existenti in augmento, bene se habent, cum vero decrescit decrescunt quoque humiditates in capitibus ipsorum, & tunc incipiunt insanire. Isti autem recte vocantur lunatici, quia tempora lunæ sequuntur ad quietem, & ad insaniam. Sic enim dicit Remigius. Lunatici enim dicti sunt à luna, quæ dum melius temporibus crescit, & decrescit, ipsi vexantur. Hoc etiã modo, si sint alia infirmitates præter insaniam, quæ augentur, vel minuuntur secundum tempora lunæ, dicuntur illi, qui patiuntur has agritudines, lunatici. Considerandum tamen, quod hoc modo lunaticus agritudinem patitur naturalem: solent tamen vocari lunatici ipsi arrepticij, qui à dæmonibus obsidentur. Sicut patet infra 17. de quodam, qui accessit ad Iesum dicens, miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur. Nam sæpe cadit in ignem, & crebro in aqua. Et dicitur ibi: Et increpauit illum Iesus, & exiit ab eo dæmonium, & curatus est puer. Et sic iste, qui vocatur lunaticus erat dæmoniacus: ita etiam de istis, qui uocantur hic lunatici, tenet Hierony. super Matthæum, quod fuerint dæmoniaci. Dicendum tamen, quod uocantur isti dæmoniaci interdum lunatici propter duo, Vnum est, quia interdum homines vexant aliquos homines solum certis temporibus secundum cursum lunæ, scilicet, vel in augmento, vel in diminutione. Et quia illis certis temporibus lunæ fit: videtur pati à luna, & uocantur lunatici: non est tamen putandum, quod luna conferat aliquid ad hoc, quod dæmones possint homines arripere, & vexare: nec etiam dæmones possunt creare aliquid in luna, secundum quod ipsa vexat homines temporibus certis, quia luna creatura Dei, ei solum ad nutum seruiens: dæmones autem nihil possunt in ea, sed dæmones propter inuidiam volentes Deum insanare, temporibus lunæ vexant interdum homines, ut uideatur illud malum à luna venire, ut per hoc Deus insanetur, qui creaturam tam pestiferam creauerit. Sic dicit Hieronym. super Matthæum, scilicet, Dæmones enim obseruantes lunaria tempora creaturam insanare cupiebant, ut in creatorem blasphemiam redundarent. Secundum est, quia dæmones interdum hoc faciebant ad fallendum, ut homines misereri putarent, quod luna poterat eis tales vexationes facere, & alleuiare eos, ut per hoc eam colerent tanquam Dominam potentem facere bonum, & malum. Et in hoc maxime Deum offenderent. Sic enim erat de Iudeis tempore Hieremiæ, quando faciebant sacrificium lunæ, uocantes eam Reginam cœli, & mulieres offerebant ei placentas: putantes, quod per hoc euenirent eis omnia prospera, scilicet, requies opulenta: de quo Hier. 44. Nam cum ipse increparet Israëlitas de hoc, responderunt mulieres, dicentes: Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini non audiemus, sed faciemus omne uerbum, quod egreditur de ore nostro, ut sacrificemus Reginæ nostræ cœli, & libemus ei libamina sicut fecimus nos, & patres nostri, & principes nostri in urbibus Iuda, & plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malumque non uidimus. Ex eo autem tempore, quo cessauimus

A sacrificare Reginæ cœli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus. Hoc autem valde diabolus desiderabat, ut omnes putarent lunam esse deam, & reginam cœli: ideo fallebat isto modo. Tertio fiebat hoc, quia dæmonibus est interdum per accidens maior aptitudo ad vexandum hominem certis temporibus lunæ, quàm alijs. Vtpote, si aliquis dæmon ex concessione Dei posset vexare aliquem hominem, non datur ei, quod vexet illum ad arbitrium suum, sed cõcedit ei certum modum, in quo possit vexare, vel determinatam penam, quam posset inferre. Dæmon tamen cupiens magis nocere, infert illam interdum tempore, quo homo est magis dispositus ad patiendum, & quia ut supra dictum est, multi homines sunt naturaliter dispositi ad insaniam luna deerecente, & etiam ad alijs passiones, & non alijs temporibus: ideo diabolus poterit tunc magis nocere, quàm alio tempore: etiam si non maiorem penam inferat, quàm alio tempore inferret: sicut aliquo tempore est homo magis dispositus ad ebrietatem ex pauco uino, quàm alio tempore ex multo, vel saltem ex æquali quantitate. Et sic dæmones ingrediuntur interdum certis temporibus lunæ, & uocabuntur homines lunatici, qui tamen dæmoniaci sunt. Duo autem præcedentes modi sunt uerisimiliores, quàm tertius. Magis tamen est credendum de istis lunaticis, quod sint dæmoniaci quocumque Euangelistæ eos lunaticos uocant, quàm quod patiuntur aliquas agritudines naturales.

Quare turba copiosa ueniebat ad Iesum.
Quest. CXXVI.

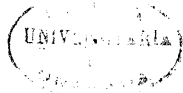
QVAERITVR, de ista turba copiosa, quæ ueniebat ad Christum, quare ueniebat. Dicendum, quod non ueniebant omnes eadem intentione. Quidam, ueniebant ad Christum solum desiderio audiendi doctrinam eius, & sic erant aliqui uiri deuoti, qui consolabantur in uerbis Christi, & audire uolebant, quia per illa putabant sibi esse salutem. Et istud erat quantum ad plurimos: sicut dicitur Luc. 15. scilicet. Erant autem appropinquantibus ei publicani, & peccatores, ut audirent illum. Alij ueniebant ad audiendum Christum, solum ut uiderent, si posset eum in aliquo reprehendere. Sic erant Pharisei, & legis periti, qui inuidebant ei & desiderabant eum perdere Mar. 6. Et tamen multi de his sequebantur eum, & audiebant ipsum. eod. c. Erant autem obseruantes ad os eius, si aliquid uerbum erroneum diceret. Luc. 14. scilicet. Intrauit Iesus in domum cuiusdam principis Phariseorum sabbatho manducare panem, & ipsi obseruabant eum, scilicet, quid faceret, aut diceret. Et non solum obseruabant, sed etiam interdum consilia faciebant, quomodo posset enim capere in sermone: sicut quando petierunt, an liceret dari censum Cæsari infra 22. & quando præsentauerunt ei mulierem deprehensam in adulterio, Io. 8. Nam dicitur ibi: hoc autem dicebant, tentantes eum, ut posset accusare ipsum. Alij ueniebant ad Christum, quia uocabantur: sic fuit de Apostolis, & discipulis, quos Christus uocauit, ut patet supra de Petro, & Andrea, Iacobo, & Ioanne. Nam isti obligabantur venire, ut supra ostensum est in quadam. q. Alij ueniebant, ut à Christo panibus saturarentur. Nam Christus bis saturauerat turbas miraculose infra 14. & 15. Et hoc uidentes aliqui uolebant ipsum sequi, ut semper eos sic saturaret. Et ita Christus dixit turbis illis, quæ sequebantur eum, quia de panibus eius comederant. Ioan. 6. Amen dico uobis, queritis me: non quia uidistis signa, sed quia manducatis panem, & saturati estis. Et Christus increpat eos, quod non

non sequantur eum propter istum finem, quia nō est honestum dicens: Operamini non cibum, qui perijt, sed qui permanet in uitam æternam. q. d. Non sequamini me propter istum cibum temporalem, quem vobis dedi, quia iste perit: sed propter verbū Dei, quod permanet in uitam æternam: Alij sequebantur Christum propter curationes agritudinum, quia sanabat omnes male habentes, & offerebantur ad eum omnes infirmi: sicut dicitur Ioan. 6. f. sequebatur eum multitudo magna, quia uidebant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur. Et quia ipse curabat eos gratis, ueniebant omnes ad ipsum. Luc. 4. f. Cum sol occidisset, oēs qui habebant infirmos varijs languoribus ducebant illos ad eum, at ille manus singulis imponens curabat eos. Alij autem sequebantur Christum, tam ut audirent uerbum eius, quàm ut sanarentur a languoribus. Luc. 6. f. Stetit multitudo copiosa plebis, quæ uenerant, ut audirent eum, & sanarentur a languoribus suis. Et omnis turba quærebat eum tangere, quia uir-

tus de illo exibat, & sanabat omnes. Alij ueniebant ad audiendum uerbum Christi, vel desiderabant illum videre solum propter curiositatem, quia audiebant magna de illo, & cupiebant uideri, quomodo illa faceret. Sic Herodes desiderabat Christum uideri. Luc. 23. scilicet. Herodes autem uiso Iesu gauisus est ualde. Erat enim ex multo tempore cupiens uideri eum, eo quod audierat multa de illo, & sperabat signum aliquod uideri. Et quia Christus noluit ei ostendere, spreuit eum Herodes, & exercitus suus, & illisit eum, indutum ueste alba, & remisit ad Pilatum. De his dicit Rabanus ponens solum quatuor modos istorum, scilicet, secuta sunt eum multa turba, quæ quadripartite sunt. Alij propter celeste magisterium, ut discipuli. Alij ob curationem infirmitatum. Alij sola fama, & curiositate, uolentes experiri an uerum esset quod diceretur de eo. Alij propter inuidiam, uolentes eum capere in aliquo, & accusare.

FINIS COMMENTARIORVM
Alphonsi Tostati in primam Partem Euang. Matth.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll.

Omnes sunt Quaterniones, præter Ll, quæ est Quinternio.

VENETIIS,

Ex Typographia Altobelli Salicati.
MDXCVI.